CLAUIS REGIA SACERDOTUM CASUUM CONSCIENTIAE, SIUE...

Gregory Sayer, Paolino Berti, Francesco Barezzi

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO
AC REVERENDISSIMO
DOMINO
D. CARDINALI BVRGHESIO.

SACRVM Tibi (Illuſtriſſime Præſul) hoc ex meis typis (ſicut & nouiſſimis omnibus contigit) ſeſe exhibet Opus, & iure quidem merito: tum quia CLAVEM REGIAM Sacerdotum nulli conuenientius deberi arbitratus ſum, quam Tibi, qui alter in terris es Sacerdotum Princeps; tum quia, cum hac poſtrema impreſſione per filium meum Nouis Addictionibus aucta fuerit, nec mihi, nec ipſi morem geſſiſſem, ſi Tibi noſtro vnico Mecenati eas, qualeſcumque ſint, lucubrationes, totumq; Volumen non conſecraſſem. Munus hoc ergo Regio nomine decoratum hilari, Regiaq; fronte, vt ſoles, accipe, illuſtriora ſuſcepturus, ſi quando bonorum omnium datore fauente maiores ſuppetent vires. Vale, longumq; vale, & nos Tibi addictiſſimos, ita habeas pro tua ſumma humanitate commendatos, vt ex te vno ſpecioſa admiratione orbis vniuerſus percipiat Regiæ Maieſtatis eſſe humiles fouere. Dat. Venetijs, Cal. Auguſti. M DC XVIII.

Dom. tua Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ.

Humilimus ſeruus

Baretius Baretius.

Digitized by Google

AD LECTOREM
BARETIVS BARETIVS

IAM demum in apricum prodiiſſe tot Vigiliarum opus toties exoptatum, tam diu expectatum mecum (ſtudioſe Lector) congratuleris. Habes enim perpulchrum admirandæ ſedulitatis exemplum, cui debetur meritiſſimum charitatis encomium. Habes eruditiſſimi viri ſingularem induſtriam, religioſiſſimæ vitæ fructum eximium, deuotiſſimæ mentis exercitium ſanctiſſimum. Memor ille cauſæ, memor temporum, memor fortunæ tuæ, elaboratam & optimè fermentatam doctrinæ maſſam ad miſeram mortalium inopiam ſubleuandam finxit & formauit, ex quo tantũ tibi fructus incrementum & illi gloriæ, quantum tibi capacius ad hoc velut Eliæ oleum excipiendum Vaſculum acceſſerit. Nam ſi de cauſa tibi blande polliceris, oſtendit æquitatem ex religione, ſi de tempore, oſtendit neceſſitatem ex perfidia, ſi de fortuna, oſtendit ex crudelitate, flagitium ex credulitate periculum. Nolo equidem (nec enim ad inſtituti mei rationem ſpectare ſolet) de Rep. Chriſtiana optimè meritum digniſſimiſq; ſe laudibus a me iure proſequendum, tam ieiunè, tam frigidè verbis meis ornare, de quo, ſi maxima poſſim minima pars laudis ſuæ cenſetur. Qui tanti viri celebritatem cumulatius efferendam volũt & opus ipſum quod authorem ſatis cohoneſtat, euoluant, & epiſtolam ab amico, quem vnicè dilexit, integerrimo præfixã expendant, cuius non ſine ſumma diligentia, & ſtudio, hæc tibi excultiora & auctiora prodierunt, vbi & elegantem totius operis diſtributionem, & gratam omnibus methodi facilitatem intelliges. Quem quidem honoris, amoris etiam cauſa libentiſſimè nominandum cum propoſuiſſem, vel vmbram quidem inanis gloriæ metuit, qui popularis auræ ſpiritum non pertimuit. Sumus (inquit ille) Monachi peculium Dei qui *poſuit tenebras latibulum ſuum*, ſumus *dentes Chriſtianorum*, labiorum clauſtris incincti, & ab externa hominum notitia, & conuerſatione ſecreti. Notum omnibus viuere, eſt ſibi ignotum mori. Illum ergo latentem ab omnibus, quæ nos circumuenerunt malis, prætermitto. Sed de illo quem præ manibus habemus Gregorio, de illo vigilantiſſimo vt nominis indicat ratio Gregorio quem memoria ſanè recolam ſempiterna, nihil amplius dicam, & amplius quidem nil dici poteſt. nihil vnquam in votis frequentius illum habuiſſe, quam in vtilitatis tuæ meſſem laboris immenſi ſegetem coaceruare, & diligentis inſtar apiculæ, ſparſim legendo, & quæ tibi proficua decerpendo, in mellifluum hoc quod præſto eſt, aluearium congerere.

Quis autem cum tanti nominis exiſtimationem ex vitæ ſanctitate doctrinæque præſtantia profectam intellexerit, cum in legendo laboris aſſiduitatem, in referendo fidem, in conferendo iudicium, in inueniendo ſagacitatem, in exponendo ſolertiam perceperit admirabilem, non vnicum hunc ſibi *Theſaurum* potiſſimum comparandum iudicabit, vbi locupletiſſimum rerum omnium quæ ad conſcientiam informandam ſi recta, ad reformandam ſi vitioſa fuerit, ornatum & ſuppellectilem inueniet.

Num tibi faſtidium pariat prolixitas? omnia ſuccinctè. Num obſcuritas? apertè ſingula. Num multitudo librorum? afficiet te veritas rerum. An congeries interpretum? ſi paucos velis, nullos leges. In ſuo diſcurſu patet methodi facilitas, & recreabit te cuiuſque ſententiæ perſpicuitas. Tu æquum te arbitrum conſtitue, longè a te alienum erit illud Iulianum, *vide, lege, condemnaui*.

De quibus tractat, nemo magis elaboratè, quæ refellit, nemo magis modeſtè, quæ profert, nemo facilius, quæ aliunde promit, nemo felicius, tam facilis in interpretando, tam felix in recitando, tam in reducendo ſuauis, in recipiendo ſecurus. Scripſit quidem multa iam Iuuenis, ſed omnia doctus religioſè omnia doctè Religioſus, [illegible] cetera [illegible] vltimum locũ obtinent, ſi rei dignitatem aut authoris diligentiam ſpectemus, quæ iam in lucem edita proponimus tibi accuratè perdiſcenda. Lege vt placet, quæ placent, ſelige, nec enim ſtudio laborem, nec labori fructum defuturum exiſtimes. Non tibi *Theſaurus, Carbones*, nec quod pueri in fabis, inuenies. Ego chartis & characteribus, tu animo imprime, ſi vel in contemplando ſcientiam vel in agendo conſcientiam, in vtroque pacem deſideres. Qui quærit oua, gallinarum cacaliſmum ferat, qui nucleum vult, nucem frangat oportet, alias neque mel nec apes, nec mola nec farina, ſudes, labores, æſtuas, [illegible], valeas & vincas.

AVTHOR LECTORI PIO

S. D.

CVM duo ſint (candidiſſime Lector) tibi vel inprimis neceſſaria Conſcientia, & Fama, quibus tanquam pennis columbæ deargentatæ ſublectus ad arcam cæleſtem reuerteris & requieſcis, quatenus te conſcientia Deo gratiorem pulchrioremque fama apud proximum chariorem reddat, & illuſtriorem reddat, & illuſtriorem, quo facilius illam ornare, veſtire, perpolire, iſtam vero acquirere, augere in dies & conſeruare poſſis, ecce ad manum tibi præſidia exquiſitiſſima comparantur, quibus ad verum conſumatæ gratiæ ſtatum beatitudiniſque faſtigium viam poſſis præmunire. Dedimus tibi contra venenata peccati Miſſilia, & Circeæ mundi pocula, antidotum & alexipharmacum in Sacramentis, ſed quia ſalutares medicinæ ſubiecto non bene diſpoſito obeſſe magis ſolent quam prodeſſe, non ſine grauiſſimo interdum periculo: ita & media illa ſeu remedia diuiniſſima de fonte Saluatoris profluentia, de cuius plenitudine omnes accepimus, niſi diſruptis peccatorum vinculis adhibeantur, certiſſimum afferunt animæ nocumentum, non quod in illis ſit quid noxium, ſed in nobis lateat malitiæ contagium. Ergo alium librum de cenſuris adiunximus de pœnis ſeu vinculis, quibus peccatrices animæ conſtringuntur, quæ niſi quis diligenter excutiat, vel humiliter exuat, vel humiliter exuat, non iam in libertatem filiorum Dei vindicatur, ſed ſeruitutis iugo ſupprimitur, oneratur, vulneratur. Sed diſſolutis peccatorum colligationibus vlterius curandum eſt, ne cicatrice ſuper inducta membrum infirmetur, & putreſcat, ideoque qua facilitate fouendum, quibus faſcijs inuolendum in præſenti deſcripſimus, vt mundatus verbo vitæ & aquæ ſalutaris aſpergine circumfuſus, ab omni ſpiritus inquinamento liberetur. Si quis enim vultus pectoris tui quæque animæ facies ſit, quæque in te maculæ fuerint contractæ vis attente dignoſcere, priuſquam ad ſpeculum illud ſine macula puriſſimum & ſplendidiſſimum lucis æternæ candorem accedas, in hoc mari vitreo diſpice, & deſpice teipſum, deprehende, & reprehende proximum, ſordes elue, fœditatem abſterge, & ſic cum nitore mentis omnibuſque quibus te ditauit altiſſimus ornamentorum apparatu condecoratus intende, proſpere procede, & regna: Nec ſtatim vt teipſum tranſennam aſpexeris, & agnoueris, tui plane immemor & oblitus viliorem manticam a tergo relinquas, vt cum Apoſtolo loquar, qui vultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo conſiderauit. Sed immotos, & tranquillos mentis oculos penitus infige tanquam in ſpeculis mulierum, quæ excubabant in oſtio tabernaculi. Hic enim manus pedeſque id eſt cogitationes, & opera ſanctarum animarum exemplis limpidiſſimiſq. virtutibus emundare & emendare debemus ſtantes in atrijs Domini, cæleſte tabernaculum ingreſſuri. Sed quoniam is naturæ languor, ea debilitas vt labi facilimum ſit & errare, ſurgere autem & ſtare difficilimum, cum non ſolum præoccupent nos laquei mortis quibus irretimur, ſed etiam omnes creaturæ decipulæ ſunt pedibus inſipientium, ideo & labenti vt reſurgat, & ſtanti vt videat ne cadat, neque ad ſiniſtram neque ad dextram declinans, uiam præmonſtro, & quaſi digitis intendo. Si enim bonitatem velis, tractatum de Conſcientia reuolue, ſi ſcientiam, alterum de ignorantia perlege, ſi diſciplinam ut tanquam a facie colubri fugias peccatum, peccati naturam exquire & pœnam ſin ut bonum facias, ex præmium expectes, decalogi præcepta percurre. Sic ſanabitur ignorantiæ uulnus inflictum in ratione per prudentiam, malitiæ in voluntate per iuſtitiam, infirmitatis in iraſcibili per fortitudinem, delectationis in concupiſcibili per temperantiam, quibus quaſi quadrigis ad cælum euectus (iſtæ enim quadrigæ ſaluatio tua) uidebis pro infirmitate potentiam Patris, pro ignorantia ſapientiam filij, pro malitia bonitatem Spiritus ſancti, pro concupiſcentia omne bonum, ſummum gaudium, ſiue infinitum. Vale.

Digitized by Google

CAPITA RERVM

SECVNDVM LIBRORVM SERIEM

In hoc Opere comprehenſa.

In Prima Parte, cuius Libri ſunt octo.

I. Lib. De conſcientiæ naturæ & ſtatu, actibus, & officijs, quæve opinio ignaris vniuſcuiuſque facultatis, ſiue peritis, ſiue ignotis, vel operando, vel conſulendo ſequenda ſit.

II. De Actionibus Humanis earumque cauſis & principijs, de ratione voluntarij, & inuoluntarij, vnde bonitas, & malitia operis cum debitis circunſtantijs internoſci queat, & de natura peccati, eiuſque differentijs.

III. De Legibus in communi, in quibus condendis Legislatoris finis, & poteſtas in conditis obligatio, & neceſſitas in rebus humanis conſideratur.

IIII. De Lege Diuina poſitiua in decem præcepta Decalogi diſtributa. Ac primum de primo præcepto peculiarem Dei ſeruitutem & cultum ſanctorum cum vitijs oppoſitis Idololatria, & ſuperſtitione continente.

V. De ſecundo Præcepto Decalogi, ſiue de natura neceſſitate, & vſu Iuramenti cum circumſtantijs, veritate, Iudicio, iuſtitia, & de peccatis ex horum defectu commiſſis.

VI. De natura voti eiuſque conditionibus neceſſario requiſitis, necnon de vinculo, & obligatione, cum eiuſdem irritatione, diſpenſatione, commutatione, cum impedimentis excuſantibus voti adimpletionem.

VII. De Tertio, Quarto, & Quinto Decalogi præceptis, Sabbathi ſanctificationem, & feſtorum inſtitutionem, pietatem erga parentes, & dilectionem erga proximos continentibus. De Homicidio quando, & quatenus licitum, vel prohibitum.

VIII. De Sexto, & Nono Præcepto, vbi de varijs Luxuriæ ſpeciebus, tum quoad malitiam actuum externorum, tum quoad grauitatem, & prohibitionem interiorem contra Iudæorum ſententiam aliter opinantium.

In Secunda Parte, cuius libri ſunt quatuor.

IX. De ſeptimo, & Decimo Decalogi præcepto, eorumque cum præcedentibus connexione, vbi de natura Dominij, de nominibus iuris, vſus, vſufructus, Poſſeſſionis, de grauitate furti, & rapina, eorumque pœnis.

X. De Reſtitutione in communi quis, quid, quantum, cui, quando, quomodo, & vbi reſtituere tenetur, de ordine in reſtitutione obſeruando, & de Cauſis, quæ tollunt, vel differunt obligationem reſtituendi.

XI. De Reſtitutione in particulari, ſcilicet, de reſtitutione ratione damni in ſpiritualibus, & de damnis, quæ in corpore ſeu bonis corporis inferuntur, & quæ in bonis externis, ſeu fortunæ contingere ſolent, quæque inter hæc grauiora cenſeri debent peccata?

XII. De octauo Præcepto, vbi de natura mendacij quando & quomodo licitum ſit, de iudicio temerario, & quæ deinde conſequi ſolent contumelijs, & detractionibus, ſuſurrationibus, irriſionibus, Maledictionibus, de varijs peccatis in iudicio, & extra iudicium.

INDEX AVTHORVM OMNIVM
qui in hoc Opere citantur.

A

Abbas Panormitanus.
Abulenſis.
Adrianus Papa VI.
Aegidius Bellamera.
Albertus Magnus.
Albertus Pighius.
Alciatus.
Alcuinus.
Almaynus.
Alexander Papa III.
Alexander ab Alexandro.
Alexander Alenſis.
Alexander de Imola.
Alphonſus a Caſtro.
Alphonſus Toſtatus.
Alphonſus Viualdus.
Alphonſus a vera Cruce.
Altiſſidiorenſis.
S. Ambroſius.
Ambroſius Catharinus.
Andreas Tiraquellus.
Andreas Siculus.
Angelica Summa.
Anſelmus.
S. Antoninus.
Antonius de Butrio.
Antonius Corduba.
Archidiaconus Bononienſis.
Ariſtoteles.
Armilla Aurea.
Arnobius.
Aſtenſis Summa.
S. Athanaſius.
S. Auguſtinus.
Azo Bononienſis.

B

Baldus Senior.
Bartholomeus Fumus.
Bartholomeus Brixienſis.
Bartholomeus Hugolinus.
Bartholomeus Medina.
Bartholus.
Baſilius Magnus.
Beda.
Benedictus Canophilus.
S. Bernardus.
Biblia.
S. Bonauentura.
Bullarium.
Burgenſis.
Burchardus.

C

Catechiſmus Romanus.
Caſſiodorus Tripart.
Cæſar Baronius Cardinalis.
Clemens Papa I. Clem.
Clemens Alexandrinus.
Caietanus Cardinalis.
Compendium Priuilegiorum Mendicantium.
Concilium Baſileenſe.
Concilium Bracharenſe.
Concilium Conſtantienſe.
Concilium Epheſinum.
Concilium Florentinum.
Concilium Gangrenſe.
Concilium Lateranen. 1. & 2.
Concilium Nicenum. 1.
Concilium Toletanum.
Concilium Tridentinum.
Conradus Cœlin.
Conradus de Caluu.
Cornelius Ianſenius.
Corpus Canonicum & Ciu.
Corpus Repetitionum Can.
Corpus Tractatuum.
Coſmus Philarchus.
Couarruuias.
Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Hieroſolymit.

D

Damaſus Papa.
Deciſiones variæ.
Decius.
Didacus Couarruuias.
S. Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Carthuſian.
Dominicus Bannes.
Dominicus Sotus.
Driedonis.
Durandus.

E

Emanuel Rodriquez.
S. Epiphanius.
Euſebius Emiſſenus.
Euſebius Cæſarienſis.
Euthimius.

F

Federicus de Senis.
Felinus.
Franciſcus Suarez.
Franciſcus Toletus Cardinalis.
Franciſcus Turrianus.
Franciſcus a Victoria.
Franciſcus Mairo.
Fulgentius.

G

Gabriel Biel.
Gabriel Palæotus.
Gabriel Vaſquez.
Gaſpar Calderinus.
Gelaſius Papa.
Geminianus canoniſta.
Gloſſa iuris canoni. & ciuil.
Goffredus Tranenſis.
Gratianus.
S. Gregorius Magnus.
S. Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Nyſſenus.
Gregorius Turonenſis.
Guglielmus Pariſinenſis.
Guglielmus Ocham.
Guglielmus Altiſſiodorenſis.
Guido de Bayſio vulgo Arc.

H

Henricus Bohic.
Henricus a Gandauo.
Henricus Henriquez.
Herueus Brito.
S. Hieronymus.
Hieronymus a Sorbo.
Hoſtienſis.
Honorius Papa IV.

I

Iaſon Maynus.
Iacobus Almaynus.
Iacobus de Beluiſijs.
Iacobus de Graffijs.
Iacobus Menochius.
Iacobus Sbrozzius.
Ignatius Lopez.
Innocentius Papa III.
Innocentius Papa IV.
Ioannes Andreas.
Ioannes Arboreus.
Ioannes Bachonus.
Ioannes Baſſolis.
Ioannes Benedictus.
Ioannes Calderinus.
Ioannes Duns Scotus.
Ioannes Capreolus.
Ioannes Cheapeuillus.
S. Ioannes Chryſoſt.
S. Ioannes Damaſcenus.
Ioannes Driedo.
Ioannes Eckius.
Ioannes a Friburgo.
Ioannes Gerſon.
Ioannes de Imola.
Ioannes de Lignano.
Ioannes Nider.
Ioannes Maior.
Ioannes Medina.
Ioannes Roffenſis.
Ioannes Viguerius.
Ioannes Polancus.
Ioannes de Turrecrem. Car.
Ioachimus Abbas.
Ioſeph Angles.
Irenæus.
Iulius Clarus.

L

Lanfrancus.
Lapus.
S. Leo Papa.
Ledeſma Martinus.
Ledeſma Bartholomeus.
Ludouicus Molina.
Ludouicus Gomeſius.
Ludouicus Lopez.
Ludouicus Viues.
Lyra.

M

Marcus Ant. Cucchius.
Marianus Socinus ſenior.
Marſilius Ficinus.
Martinus Ledeſma.
Martinus Nauar.
Matthæus de Afflictis.
Maurus Ant. Berarducius, alias Corona Confeſſ.
Melchior Canus.
Michael de Palatio.
Michael Salon.
Menochius.

N

Nazianzenus Gregorius.
Nicephorus Hiſtoricus.
Nicolaus de Cuſa.
Nicolaus Eymericus, ſiue Directorium inquiſitorum.
Nicolaus de Ploue.
Nicolaus de Lyra.
Nicolaus Boerius.
Niſſenus Gregorius.

Ocham.

Digitized by Google

O

Ocham.
Oecumenius.
Oldradus.
Onuphrius.
Optatus.
Origenes.

P

Panormitanus Abbas.
Paſchaſius.
Paulinus.
Petrus Cluniacenſis.
Petrus Chryſologus.
Petrus Damianus.
Petrus de Ancharano.
Petrus de Aragona.
Petrus Gregorius Toloſan.
Petrus Lombardus.
Petrus Nauarrus.
Petrus de Palude.
Petrus Rebuffus.
Petrus a Soto.
Philippus Francus.
Philiarchus.
Philo Iudæus.
Piſanella Summa.
Plato.
Plinius.
Plutarchus.
Præpoſitus.

R

Richardus de Media villa.
Richardus de S.Victore.
Ripa.
Roffenſis.
Rolandus a Valle.
Roſella Summa.
Ruffinus Hiſtoricus.
Ruardus Tapperus.

S

Salon.
Sanderus.
Scotus.
Sebaſtianus Medices.
Simancha.
Simon Maiolus.
Sixtus Senenſis.
Socinus.
Sotus Petrus a Soto.
Speculator Durandus.
Sylueſtrina Summa.
Simeon Metaphraſtes.

T

Tabiena Summa.
Tertullianus.
Theodoretus Hiſtoricus.
S.Thom. Aquinas.
Thomas de Argentina.
Thomas Zerula.
Thomas Vualdenſis.
Turrecremata Card.
Turrianus.

V

Vatablus.
Victoria.
Vega.
Vuendelinus, ſeu Supplementum Gabrielis.

Z

Zabarella Cardin.
Zerula.
Zonaras.

256

INDEX CONCILIORVM
& præcipue locorum Sacri Concilij Tridentini.

Bracharenſe 1.	*l.7.c.9.f.462*
Colonienſe.	*l.11.c.12.f.956*
Conſtantienſe.	*l.9.c.4.f.581*
Lateranenſ 1.	*l.2.c.1.f.45*
Lateranenſ.3.	*l.12.c.9.f.945.& 608*
Mileuitanum.	*l.2.c.13.f.104*
Toletanum.	*l.8.c.3.f.526*
Trid.ſeſſ.9.c.11.	*l.2.c.13.f.104*
Trid.ſeſſ.14.c.4.	*l.1.c.7.f.19*
Trid.ſeſſ.14.c.5.& 7.	*l.2.c.3.f.55*
Trid.ſeſſ.13.c.7.	*l.1.c.5.f.15*
Trid.ſeſſ.25.c.3.	*l.9.c.15.f.637*
Trid.ſeſſ.6.c.14.	*l.10.c.4.f.661*
Trid.ſeſſ.25.c.19.	*l.7.c.13.f.509*
Trid.ſeſſ.24.c.12.	*l.11.c.9.f.921*
Trid.ſeſſ.24.c.5.& c.8.	*l.12.c.4.f.971*
Trid.ſeſſ.25.c.4.	*l.12.c.17.f.1069*
Trid.ſeſſ.24.c.6.	*l.11.c.3.f.865*
Trid.ſeſſ.24.c.6.	*l.8.c.5.f.536*
Trid.ſeſſ.25.c.19.	*l.7.c.13.f.507*
Trid.ſeſſ.25.c.17.& 18.	*l.11.c.13.f.945*
Trid.ſeſſ.22.c.1.	*l.12.c.12.f.937*
Trid.ſeſſ.24.c.8.	*l.8.c.2.f.520*
Trid.ſeſſ.25.c.14.	*l.8.c.2.f.521.& l.8.c.3.f.523*

INDEX COPIOSISSIMVS RERVM OMNIVM

Notatu dignißimarum,

QVAE IN VTROQVE TOMO

Clauis Regia continentur.

A

ABBAS.

ABBATES quaſi Epiſcopi & diœceſim, & proprium territorium habentes poſſunt æquè, ac reliqui Epiſcopi circa ſubditos in ſubditorum votis diſpenſandis, lib.5.cap.11.nu.85.

ABSOLVTIO.

Abſoluere pœnitentem accedentem cum attritione cognita licet, ſemperque licitum fuit, lib.1.cap.7.num.3

Sanctius eſt abſoluere nocentem, quam innocentem condemnare, l.2.c.11.nu.15

An abſolui poſſit, qui fratrē falsò infamauit, & debito modo nolit reſtituere, l.11.c.4.nu.28

ACTIO. ACTVS.

Actio humana duplex quantum ad ſubſtantiam operis, & quantum ad modum, l.2.c.1.nu.1

Actionum humanarum principia duo, intellectus, & voluntas & quomodo diriguntur? ibi.nu.3.& 4

Actiones voluntatis, vt verſatur circa media, quot ſint, & vt verſatur circa finem, ibi.nu.7

In actibus humanis duplex conſideratio quoad ſubſtantiam operis, & accidentia, ſeu circumſtantias, lib.2.cap.3.num.3

Actus humanus, vt ſit ſimpliciter bonus, quot bonitates requirit, ibid.nu.9

Actus humanus liber moralis quid ſit, & vnde talem appellationem ſortiatur? l.2.c.4.nu.1

Actus morales bonitatem, aut malitiam, vnde deſumunt? & quid eorum obiectum, ibid.nu.4.

Quænam differentia obiecti conſtituat diuerſam ſpeciem in moralibus, regulæ Medinæ declarantur, ibidem, numero 5.& 6

Actus duplicem habet bonitatem, ex obiecto, ſ.& ex circumſtantiis, ibi.nu.7

Actuum humanorum alij quidem boni, alij vero mali, alij etiam indifferentes ſecundum ſpeciem, ibi.nu.9

Actus humanus in indiuiduo bonus erit, aut malus, & non indifferens contra Scotum, nu 10.ibi.

Actus procedens a ſola imaginatione non eſt proprie moralis, ſed indifferens eſſe poteſt, ibi.nu.10.

Quinam actus præuenientes deliberationem rationis indifferentes ſunt, & qui non? ibi.nu.11

Actus interior bonitatem habet ſpecificam, & accidentariā, vnde? & vnde bonitatem exteriorem, ibi.nu.12

Actus interior voluntatis, & actus exterior in genere moris idem licet in genere naturæ diuerſus, ibi.nu 13

Actus, qui eſt cauſa omiſſionis, etiamſi non aliunde malus, ex tali occaſione malus eſt, & peccatum, lib. 2 c.6.nu.11

Actus bonus ex præcepto propter omiſſionem non incipiet eſſe malus quando, ibi.nu.12

Actus, qui eſt cauſa omiſſionis, aliunde non malus eſt vnum numero peccatum cum omiſſione, nu.14

Actiones humanæ tum naturales, tum liberæ æternæ legi ſubijciuntur, l.3.c.2.nu.5

ACTOR.

Actor, & accuſator quomodo differant, libro 12.cap.14.num.1

Actoris, & Rei, quando paria ſunt pericula, cui potius fauendum, ibi.c.20.nu.29

Vid.verb.Accuſator.

Quando paria ſunt pericula actoris, & Rei, Reo potius fauendum inuito, quam Actori ſponte damnum patienti, l.12.c.20.num.29

ACTVARIVS.

Vide inf.in verb.Notarius.

ACCVSATOR. ACCVSATIO.

Accuſator cur ſic appelletur, & quomodo differt ab actore, & quid actio, & Accuſatio? lib.12.cap.14.numero 1. Et an teneatur quis alium accuſare de iniuria ſibi facta, ibi.num.2

An teneatur aliquando quis ex præcepto, & ſub mortali accuſare, ibi.no.3

In cauſa ciuili, & pecuniaria tenetur nemo inuitus accuſare, in criminali quid dicendum? no.4.vſque ad nu.11

Denunciatio iudicialis, & accuſatio quomodo differunt, ibi.nu.11.& l.12.c.10.nu.5

An omittens accuſare delinquentes peccet, & ad reſtitutionem teneatur, & ad pœnam, quam delinquens eſſet ſoluturus, ſi accuſator denunciaret, ibidem, numero 12.13.& 18

Officiales, qui tenentur ex officio denunciare, non accuſando, vt plurimum, peccant mortaliter, in duobus vero caſibus non peccant mortaliter, ibi.nu.13

An, quando facientes contra leges tales ſunt, vt, ſi facultatē peterent, facile obtinerent, teneantur officiales in hoc caſu denunciare, alias reſtituere, ibi.nu.15

Qui aliquid accipit, vt non denunciet, ſeu non accuſet, non ſolum damnum Reip. aut tertiæ perſonę illatum, ſed etiā ſic acceptum reſtituere tenetur, ibi.nu.16

Qui cum delinquentibus diſſimulant ſe abſcondentes, vt ita eos deprehendant communiter, peccant mortaliter, ibid.num.17

Officialis non accuſans delinquentem ad quę tenetur, ibid.num.21

Quomodo obligant pręcepta ſuperiorum, vt ſub excommunic. ſubditi denuncient, & manifeſtent delicta, ibi.nu.22.vſque ad nu.27

An, & quænam perſonæ ab accuſatione repellantur, & quas ob cauſas? ibi.no.35

Clerici quo iure prohibeantur agere cauſam ſanguinis, & quibus congruentiis fundatur hęc prohibitio, ibidem, num.36

In cauſa propria pars læſa pręter ſatisfactionem aliquam etiam pecuniam accipere poteſt, ibi.no.17

Digitized by Google

Quænam ſit forma Accuſationis ex lege, & iure communi.
Tres habet ſolemnitates,& quænam illæ ſint, l. 12. c. 15. num.1
Canon Steph. PP. vt per ſcripta nullius accuſatio ſuſcipiatur, quomodo intelligendus? ibi. no. 2
Antea accuſationem an neceſſaria ſit admonitio fraterna, ſicut ante denunciationem Euangelicam, ibi. nu. 4. 5. 6. In quibus caſibus non prærequiritur, ibi. nu. 7
An crimen hæreſis ſine præuia admonitione Iudici deferri debeat, ibid. nu. 8. vſque ad nu. 11
In Accuſatore præter formam debitam requiritur Iuſtitia, quæ tribus modis violatur, ibi. nu. 12
Accuſator calumniator qui dicitur, & quis temerarius accuſator dicendus, non calumniator, nu. 13
Accuſator peccat per præuaricationem, & tergiuerſationem, quando, & qualiter, ibi. nu 14. & 15
Accuſator licite poteſt quatuor modis ab accuſatione deſiſtere ſine crimine tergiuerſationis, ibi. nu. 16.
Accuſator olim, qui ſciens, & prudens de falſo, aut occulto crimine accuſauit, qua pœna affectus, ibid. nu. 17
Accuſans iniuſtè, duobus infert iniuriam, ſecundum quam duplex illi pœna debetur, ibi, nu. 18
Qui inculpata ignorantia, & non malitia Reum accuſat, pœna talionis dignus non eſt, ibid. nu. 19

ADORATIO.

Adoratio quid ſit, & quem propriè reſpicit, lib. 5. c. 3. num. 4
Adoratio quotuplex, num. 5
Adoratio interna vera eſt ſine exteriori, nu. eod.
Adoratio externa ſine interiori non eſt vera adoratio, n. eo.
Adoratio trium perſonarum in Trinitate tripliciter eſt vna, num. 6
Adoratione eadem latriæ, qua tota Trinitas, adorandus eſt Chriſtus, quatenus Deus, ſeu hic homo Chriſtus, in diuina, & humana natura ſubſiſtens. nu. 7.

ADVLTERIVM. ADVLTERA.

Adulterium vnde dictum, & quid ſit? l. 8. c. 3. nu. 1
Eſt mortale, immo in duplici ſpecie peccati cõſtituitur; eius grauitas ex pœnis i. fl ctis colligi poteſt. ibi. nu. 2. & 3
Contra hanc ſpeciem luxuriæ omnia iura clamant. ib nu. 3 Bruta fœditatem horrent adulterij. nu. eod.
An ſit peccatum grauius in viro, quam in muliere? quando vterque ſit coniugatus, ibid. nu. 4
Quid facere teneatur adultera, quæ falſo ſibi ſuppoſuit partum alienum, quem maritus ſuum eſſe putat, ibi. n 5
Adultera ex quibus bonis tenetur ſatisfacere defraudatis, & ſi non habeat bona ſufficientia, quid agendum? ibid. num. 9
Adultera quando non tenetur manifeſtare crimen adulterij ſed ſufficit contritio, vt abſoluatur, ibid. nu. 10
Adultera crimen filio ſuo ſecreto reuelare quando tenebitur, & quando tenetur regulariter loquendo, ib. nu. 11
Dari poteſt caſus egregius, in quo adultera tenebitur cum periculo vitæ crimen ſuum detegere, ibi. nu. 12
Adultera cum periculo vitæ debere ſe prodere, & de neceſſitate ſalutis reſtituere falſo docuit Adrianus, vbi ſoluuntur eiuſdem argumenta, ibi. nu. 13
Cum etiam non ſit periculum mortis, quando tenetur cum propria infamia crimen reuelare, quando non? ibi. nu. 14
Modus Alciati, & Iuriſtarum de partu ſuppoſito plane inſufficiens reijcitur, ibi. nu. 15
Filius illegitimus matri ſuæ reuelanti de ſua illegitimitate regulariter, & communiter fidem præſtare non tenetur, ibi. nu. 16. etiamſi iuraret ſecundum alios.
Filium non debere hæreditatem reſtituere, ſi pater putans illum legitimum hæredem conſtituat, refellitur, licet filius ex matre ſe ſpurium intelligat, ibid. nu. 17
Quid facere debeat adultera, aut cui reſtitutio facienda in caſu, quo maritus adulteræ nullum alium habet filiũ præter illum ſpurium, ibi. nu. 18
Ad quid teneatur adultera, quando dubitat, an filius ille ſit filius adulteri, vel viri ſui, ibi. nu. 19

ADVLTER.

An Adulter, qui ex aliena vxore prolem ſuſtulit, aliquid reſtituere teneatur, tum marito pro expenſis, tum hæredi legitimo, ibi. nu. 20
An teneatur in dubio probabili aliquid reſtituere, aut cum periculo vitæ, aut famæ, ibi. nu. eod.
Cum nec ſit periculum vitæ, nec famæ, quid agendum ſecundum opinionem communiorem, ibi. no. 21
Adulteri impropriè dicti, qui ſint, nu. eod.
Præceptum de adulterio ſequitur legem de homicidio, & præcedit illam de furto; Quare, l. 8. c. 1. nu. 1
Præcepti de Adulterio virtus, & efficacia quæ ibid. nu. 2. & quid nomine Meretricis intelligatur, nu. eo.
Cur Nonum præceptum de non Concupiſcendo ſexto de non mœchando ſuperadditum ſit? ibi. nu. eod.
An ſit Adulter, vel ſacrilegus, qui cognoſcit coniugatam, vel ſanctimonialem contra naturam, l. 8. c. 5. nu. 20

ADVOCATVS.

An ſi aduocatus partem aduerſarij probabiliorem putat, eamque ipſe in ſpeculatione ſequitur, poſſit contra illam patrocinari, l. 1. c. 11. nu. 17.
Partem aliquam manifeſte ſciens eſſe falſam, & eadẽ defendens, peccare certum eſt, ibid. nu. eod.
Certum autem eſt poſſe licite aduocare quotieſcunque cauſa ipſa eſt dubia, aut iure ipſo, aut facto ibi. nu. eod.
Munus aduocati eſt ſolum proponere Iudici rationes, & teſtimonia, quibus pars ſua confirmari poteſt, non autem adiudicare, ſeu miniſtrare iuſtitiam alicui parti, ibid.
Quando facile apparet quænam pars iuſtior ſit, peccat aduocatus contra iuſtitiam, ſi cauſæ minus iuſtæ patrocinetur, & ad reſtitutionem omnium damnorum tenetur, in cauſa, quam moraliter malam eſſe nouit, ibid. nu. eod.
Quando vtraque pars æquè probabilis eſt, aduocatum poſſe quamcumque partem pro libito ſuſcipere certum exiſtimat author cum alijs, ibid. nu. 19
Et cum vna pars altera probabilior, poſſe aduocatũ in fauorem rei patrocinari, dummodo non vtatur fraude aliqua, aut dolo, ibi. nu. 20
Tenetur admonere clientem cauſam ſuam eſſe minus probabilem, alias tenetur aduocatus ad omnes expenſas, & damna, quæ ex tali lite proueniunt, ibi n. eo.
Aduocatus in fauorem rei multa proponere poteſt; Iudex autem ſecundum merita cauſæ, & proceſſus iudicare tenetur non ſolum, quando vtraque opinio eſt æquè probabilis, ſed etiam ſi vna paulo ſit probabilior, poterit aduocatus minus probabilem defendere, qua conditione, ibid. num. 21
Aduocatus debet iura fideliter referre, & teſtimonia veraciter citare, clientem admonere de ſtatu cauſæ, ne iudicem, aut clientem decipiat, ibi. nu. eo.
Aduocati, qui ſunt, & eorum officium, quo vt rectè fungantur, quinque præcipue habere debent, & quinam illi ſint, l. 12. c. 22. nu. 1
Aduocandi ab officio nulli repellendi dupliciex cauſa, ibid. num. 2
Aduocandi ab officio repelluntur Monachi, & Sacerdos ob dignitatem ſtatus, etiam Monachorum nomine large ſumpto in cauoo. intelliguntur canonici regulares, ibid. num. 3
Aduocatio Clericis etiam in ſacris conſtitutis, vel etiam in minoribus dummodo ſint beneficiati expreſſe prohibetur coram iudice ſeculari, niſi in quatuor caſibus, ibi. n. 4. quinam vero ſint declaratur, ibi. nu. 6
Aduocatus eſſe poteſt Monachus in cauſa ciuili coram iudice ſeculari duobus exiſtentibus, quorum altero deficiente nec coram Eccleſiaſtico eſſe poteſt, ibi. nu. 5
An aduocatus eſſe poſſit Monachus peritus propter lucrum monaſterio applicandum extrinſecus, autores non conueniunt, ibid.
Aduocati in quibus caſibus poſſint eſſe coram iudice ſeculari clerici in ſacris conſtituti, ibi. nu. 6
Aduocati munus exercere coram iudice eccleſiaſtico poſſunt

ſunt

Digitized by Google

ſunt omnes exiſtentes in ſacris, exceptis epiſcopis, & ſacerdoribus quibus ſimpliciter (niſi in quibuſdam caſib.) interdictum eſt.
Aduocati eſſe poſſunt coram indice eccleſiaſtico ſacerdotes in quatuor caſibus, & clericus in ſacris, & in minoribus exiſtens, ibi. nu. 7
Aduocatus eſſe poteſt coram iudice eccleſiaſtico beneficiatus, etiam quoad negocia ſecularia.
Aduocare poſſunt clerici ordinum minorum nō beneficiati in caſibus ciuilib. ſicut laici, an etiam in criminalibus, ibid. nu. 8
Aduocatus eſſe non poteſt in illa cauſa, qua quis iudex, aut aſſeſſor eſt, ibi. nu. 9
Aduocati prima conditio eſt ſcientia, & quid ſcire tenetur, ibi. nu. 10
Qui cauſam perdit per imperitiam, peccat mortaliter, & ad reſtituendum omnia damna litigantibus ſubſecuta obligatur, ibi.
Aduocatus ſuſcipiens gradum indigne peccat mortaliter, ſicut & qui gradum ſuſcipit doctoratus in theologia, aut medicina.
Aduocati circa ſcientiam tria præcipuè obſeruare debent, & quænam diligentia, & induſtria ſufficiens iudicetur, ibid. num. 11
Aduocati fidelitas, quam habere debet erga cliētem, in quibus conſiſtit, ibid. nu. 12
Aduocatus in quacunque cauſa quantumuis iuſtiſſima, aut falſis ſcripturis, aut teſtibus contra cauillationes partis aduerſæ vti non debet.
Aduocatus, ſi cauſam iuſtam per hos modos abſtulerit aduerſario, tenetur ad intereſſe, & damnum parti læſæ.
Aduocatus in manifeſtando merita cauſæ aduerſario, vt præuaricator puniendus, quando, aut quibus in cauſis, ibid. nu. 13

AFFINITAS.

Affinitas quarum perſonarum attinentia, ſeu propinquitas, l. 8. c. 4. nu. 4
Ad affinitatem contrahendam non ſufficit quæuis carnalis commixtio, ibi. nu. eo.
Quot gradus habet affinitas, inter quos ſine diſpenſatione matrimonium contrahi non poteſt, ibi. nu. 5
Affinitas per fornicarium actū contracta olim vſq; ad quartum gradum impediebat, iam vero, quid poſſit per Cōc. Trid. ibi. nu. 6

ANGELVS.

Angeli, ſancti, & alij beati in cœlo regnantes ab hominibus adorandi ſunt Dulia, & in neceſſitatibus inuocandi, li. 4. c. 3. num. 10

APPELLATIO.

An, & quando licitum ſit reo iudicium per appellationem declinare, l. 12. c. 17. nu. 30
A ſententia Iudicis arbitri appellare non licet.
Quando quis appellando calumnioſe ſe defendit, mor. peccat, ibi. nu. 34
An appellare liceat, quando dubia eſt ſententia Iudicis, & Patronorum, & partium, ibi. nu. 35
Iura, decreta, ſeu priuilegia remouentia appellationem in aliquibus caſibus ſolum procedunt in foro exteriori, ibi. num. 36
An liceat Religioſos a grauaminib. ſibi illatis appellare, ibi. num. 37
Decreta & priuilegia ſummorum Pontificum prohibentia Regularibus appellare quomodo intelligenda, ibid. num. 38
Ad tribunalia ſecularia appellare fratribus Minoribus de obſeruantia ſub quibus pœnis interdicitur, ibidem, num. 39
Per viam appellationis Religioſos recurrere ad ſuperiores non prohibet Concil. Trid. ib. nu. 40
Appellare non eſt de iure poſitiuo, ſed tantum de iure naturali negatiue. ibi. nu. 41
Ad ſacram Congreg. Card. ad Legatos PP. non niſi in grauibus appellandum. ibi. nu. 42

APPETITVS SENSVALIS.

In appetitu ſenſitiuo per ſe independenter a voluntate eſſe libertatem quandam ſufficientem ad peccatum veniale falſo docuit Caiet. l. 8. c. 7. nu. 9
Appetitus, ſeu affectus interior deliberatus eſt peccatum eiuſdem ſpeciei, ac illud, quod deſideratur, ibi. nu. 6
Mortalia eſſe in ratione, venialia in ſenſualitate, quomodo intelligendus eſt locus S. Tho. ibi. nu. 9

APPROPRIATIO.

An iuſta, & licita ſit rerum diuiſo, & appropriatio, lib. 9. c. 8. num. 1
Cur olim Philoſophi naturales in ea fuerint ſententia, vt vtiliſſimum eſſet Reip. omnia habere communia, etiam vxores, ibi. nu. 2
Inter Chriſtianos qui hæretici voluerint omnia bona eſſe communia. immo Nicolaitæ, & alij vxores etiam communes eſſe docuerunt, ibi. nu. 3
Contraria ſententia communis, & certa de fide, ibidem, num. 4
In ſtatu innocentiæ decens, & conueniens erat rerum externarum poſſeſſio in communi, ibi. nu. 5
Vxorum communitas in eo ſtatu, vtpote, noxia licita non fuiſſet, ibi. nu. 6
Poſt peccatum licitam eſſe rerum diuiſionem probatur, ibi. num. 7
Quod expediens valde, & conueniens fuit rerum, dominiorumque diuiſio poſt peccatum, probatur, ibi. nu 8
Poſt naturam lapſam alicui hominum communitati expedientior eſt rerum poſſeſſio in communi, quam diuiſio, & appropriatio in particulari, ibi. nu. 9
Soluuntur argumenta eorum, qui dicunt diuiſionem rerum eſſe illicitam; eo quod ſit contra inſtitutionem naturæ, ib. num. 10
Solutio & Scoti, & aliorum non probatur.
Communitatem rerum eſſe de iure naturali non poſitiuè, ſed negatiue vera ſolutio.
Dominium alicuius rei eſſe nullis commune, tribus modis intelligi poteſt, ibi. nu. 11
Quo ſenſu res ex lege naturæ adhuc communes eſſe dicuntur, ibi. nu. 12
Diuiſionem factam fuiſſe per iniquitatem, id eſt, per iniquam iuris gentium conſuetudinem, & naturali lege contrariam, falſa, & abſurda Ioan. Teutonici expoſitio, ibid. num. 13
Soluuntur argumenta Platonicorum, & hæreticorum, ibid. nu. 14
Quonam iure facta ſit hæc rerum diuiſio poſt peccatum, ibi. nu. 15
Appropriationes particulares partim iure gentium, partim iure ciuili factæ ſunt, ibi. nu. 16
Soluitur argumentum, quo probatur rerum diuiſionē poſt peccatum eſſe de iure naturali, ibi. nu. 17
Quomodo, & ordine, ſeu per quos introducta ſit hæc diuiſio, & an neceſſarius fuerit hominum conſenſus, ibid. num. 18
Incepiſſe hanc diuiſionem a filiis Adæ, probabile eſt, ſed nō certum, quare.
Ante diluuium diuiſionem factam eſſe communi conſenſu hominum; quomodo dici poſſit, etiam quomodo poſtea facta ſit opinio probabilis, ibi. nu. 19
Populus etiam potuit hanc diuiſionem facere, antequam ſupra ſe Præfectum, & Rectorem haberet. ibi. nu. 20

A R S.

Ars notoria quid ſit? an peccatum mortale, & quare. Item vana, illicita, inefficax, l. 4. c. 6. nu. 3

AVCVPIVM.

Falcones, & alia ſimilia in dubio an naturalem libertatem acquiſierint, vel manſuetudinem retinuerint, pro domino potius præſumitur, eique reſtituenda ſunt, li. 9. c. 9. num. 5
Vide plura ver. Feræ. & Venatio.
Aucupium iuſtis de cauſis etiam laicis prohiberi poteſt, ibidem, num. 8. & cur vtile ſit interdum eos prohibere, numero 9. 10

Digitized by Google

Qui aucupatur columbas intra alienum columbarium, aut prope ipſum, eaſque capit, peccat mortal. lib. 11. cap. 10, num. 3

B

BENEFICIVM.

IVdex Ecclesiaſticus habens beneficium an muneral poſſit accipere, l.12.c.13.nu.12

Delegatus Iudex a Papa habens beneficium, quando tuta conſcientia recipere poteſt? ibid. nu 16

Beſtialitas, vide Innaturalitas.

BLASPHEMIA.

Blaſphemia cui virtuti opponitur, & contra quod pręceptū, & in quo proprie conſiſtit, li 6.c.14.nu.2

Qui dicunt blaſphemiam opponi confeſſioni fidei, quo ſenſu exponendi Theologi, ibi.nu.2

Peccatum blaſphemiæ varijs modis contingere poteſt, ibi. num.4

Blaſphemiæ in Deum, & Sanctos, an differant ſpecie, num. 4

Quale peccatum ſit, an ſemper mortale, ibi. nu. 5

An licet in genere ſuo, & ratione materiæ ſit mortale, aliunde tamen veniale fieri poſſit, ibi.nu.6

Ex praua conſuetudine procedens, quando non erit mortale & an ſicut Deum, ſic & proximum blaſphemare erit mortale, ibi.nu.7

An ſit peccatum grauius reliquis; maxime autem homicidio, periurium, ibi.nu. 8

An Catholicus grauius peccet blaſphemando, quam hæreticus, ibi.nu.9

Qualiter ſe gerere debeat Confeſſarius, qui audiuit eius confeſſionem, qui blaſphemauit, vel ex conſuetudine, vel alias, ibi.nu.10

An quilibet Confeſſarius ab hoc peccato poſſit abſoluere, & quæ blaſphemia publica dicenda ſit, ibi.nu.11

Non omnis locus facit blaſphemiam publicam, ibidem, num.eod.

De pęnis, quibus hoc peccatum caſtigari ſolet, ibi.nu.12.& de pœnis diuinitus olim illatis, ibid. Iure ciuili quomodo: Iure canonico qualiter, & an locum habeat hæc pęna in clericis, ibi.nu.13.& 14

Decreta Summorum Pontificum in blaſphemos, ſiue Clerici fuerint, ſiue Laici, ibi.nu.15

Iudices ſeculares, qui contra blaſphemiæ conuictos non animaduertunt, ijſdem pęnis ſubijciuntur, ibidem, numero 16

Audientes blaſphemantes, quid oportet agere, ibidem & num.17

Conſtitutiones Concilij Lateranen. & Iulij III. & Pij V. contra blaſphemos moribus vtentium non confirmatæ, ibid.num.18. Varijs pœnis in diuerſis regnis puniri ſolent, num.19

An hęreticę prauitatis Inquiſitores contra blaſphemos procedere poſſint. ibid.nu 20

Blaſphemiæ hæreticales quæ, nu.eod.

Pęnæ quas Inquiſitores imponere ſolent in grauioribus, ſeu leuioribus blaſphemiis, ibid. nu. 21

An qui blaſphemias hęreticales per iocum, aut ludum profert, prædictis pęnis corrigi debeat, & an ab Epiſcopo, vel Inquiſitore? ibid.nu.22

Quid de eo, qui per lubricum linguæ in blaſphemiam prorumpit, ſeu animo indeliberato, ibid.nu.23

De eo qui blaſphemiam, vel hæreticalia verba in ebrietate profert, ſi ſit omnino mente priuatus, vel non, quid ſtatuendum, ibi.nu.24

De dormientibus, pueris, ſenibus quid, ibi.nu.25

BONA.

Bona ſpiritualia duplicia, mediata, & immediata ad ſalutē, mediata item duplicia, l.11.c.1.nu. 1

Bona paraphernalia, an ſint tacite hypothecata? & quænam ſint bona paraphernalia, libro 10. tract. 5. cap. 10. num.16

Bona hypothecata quæ? & quem locum taciter hypothecæ habeant bona illius, qui cum fiſco contraxit, ibid. num. 17. & 18

An grauius ſit peccatum nocere proximis in ſpiritualibus, quam in corporalib. l.11.c.1.nu.3

Bonorum tria ſunt genera, ibid nu.1

Bonorum omnium præſtantiſſima externorum, honor, & fama, l.11.c.3.nu.1

In bonis ſpiritualibus naturalibus, & ſupernaturalibus an, & quomodo facienda reſtitutio? l.11.c.1.nu.18

Bona, quę poſſidentur, ad tria capita reuocari poſſunt, lib.9. c.3.nu.13

Bona fortunæ triplicia, ibi.nu.eod. Bona incorporalia a Iuriſtis quæ dicantur.

BONITAS.

Moralis bonitas, aut malitia actus humani quid ſit, & in quo conſiſtit, lib 2.c.4. nu.2

Bonitas actus moralis vnde proueniat, ibi.nu.3

Bonitas actus humani duplex obiecto, & circumſtantiis, ibi.nu.7

Bonitas actus voluntatis ex quibus conſiſtere debet, vt ſit integra, & perfecta, ibi.nu.8

Bonitas, quam habet actus exterior in fine, eadem eſt cum bonitate actus interioris, ibi.nu.14

Bonitas, quam habet actus exterior ex obiecto, & circumſtantiis, addit aliquid ad bonitatem actus interioris, cuius eſt obiectum, ibi.nu.15

Ex bonitate, & malitia actuum humanorum quęnam proprietates, & attributa conſequuntur, & quomodo in iiſdem reperitur meritum, & demeritum, ibi.nu.16

C

CAPITVLVM.

SEde Vacante Capitulum diſpenſare poteſt non ſolum in votis, ſed etiam in irregularitatibus, libro 6.cap. 11. num.84

Quid de his, qui in Capitulis, vel Collegiis ſuffragantur, an his conſentientes ad reſtitutionem obligentur? l.10.tract. 2.c.9.nu.3

An proclamationes, ſeu commemorationes culparum in Capitulis Religioſorum ſint contra ordinem fraternæ correptionis, aut contra famam proximi, lib. 11.cap.4. num.19

CASVS.

Caſus ſecundum nominis etymologiam quid ſignificet, & quam varia ſit eius acceptio, l.1 c.1.nu.1

Apud Iuriſperitos, & Theologos eius vocabuli vſus quis communior, ibi.nu.3

Proprie, & ſpecialiter Caſus dicitur ſolum peccatum, vnde cenſuræ caſus dici non poſſunt, ibi.nu.4

Nec vota, & iuramenta. & quomodo in Bullis, vel Gratiis Caſus accipi ſolet, nu.eo.

Facultatem abſoluendi a caſibus reſeruatis concedens epiſcopus eandem a cenſuris non cenſetur committere. ibid.

Prælatus concedens abſoluendi facultatem ab omnibus caſibus, & cenſuris non cenſetur concedere facultatem diſpenſandi ab Irregularitate, votis, aut iuramentis, c. eod. num.6

Caſus, in quo non licebit contra propriam opinionem operari, aut conſulere aliis, l.1.c.6.nu.6

CENSVRAE.

Cenſuræ, irregularitas, & vota Caſus dici non poſſunt, ac proinde concedens facultatem abſoluendi a caſibus eandem a cenſuris abſoluendi committere non cenſetur, li. 1.c.5.nu.4

Concedens facultatem abſoluendi ab omnibus cenſuris, & caſibus non committit abſolutionem ab irregularitate, votis, & iuramentis, c.eo.nu.6

CESSIO BONORVM.

Ceſſio bonorum quid? Eſt cauſa excuſans a reſtitutione, li. 10.tract. 6.c.4.nu.1

Digitized by Google

Ceſſionem vt remedium miſerabile tamen, & flebile adinuenerunt leges humanæ, ibi.nu.2
An, qui ſic bonis ceſſit, tuta conſcientia poſſit ſibi neceſſaria, & familię ſuæ retinere.ibi.nu.3
Ceſſione bonorum facta non liberantur debitores totaliter a debito, ſed ſi eis pinguior fortuna contingat, manẽt cum debito reſtituendi ſingulis creditoribus in integrũ, ibi.nu.4

CAESORES LIGNORVM.

An, qui ligna cędunt in ſiluis alienis, colligunt ſilueſtres glandes, in alienis paſcuis ſua pecora paſcunt, in foro cõſcientiæ reſtituere teneantur l.11.c.10.nu.8. Quinam authores hanc materiam tractant, ibid.
Quando in Cęſione lignorum locum non habet recompenſatio, aut mutua ablatio, ibi.nu.13
Populi ſilua communi carentes ligna ſiluę aliorum ſcindẽtes peccat mortaliter, & ad reſtitutionem tenentur, ante omnem iudicis ſententiam, ibi.nu.14
Qui ligna cędit in ſilua aliena, quàm conſtat dominum illius propria induſtria plantaſſe, peccat mort. & reſtituere tenetur, quando ibi.nu.15. Scindens autem in ſilua dominorum, aut priuatorum ſine propria induſtria ex ſolo dono, aut conceſſione Regis &c. nec peccat, nec tenetur ad reſtitutionem, ibi.nu.16
Qui ligna cędit in ſilua iniuſte prohibita, nec peccat, nec ad reſtitutionem tenetur, ibid. In ſiluis, in quibus non licet ligna cędere, nec licet fructus comedere, ibid. nu.17. & 18.
Ementes ligna ab huiuſmodi cęſorib. lignorum in caſibus, quibus ipſi cęſores immunes ſunt a reſtitutione, ipſi etiã excuſantur, ibi.nu.19
Contra cędentes ligna non facile concedendę ſunt excommunicationes ab ordinarijs locorum, nu.21
Excommunicationes latę contra cęſores lucorum, quos ſolos obligent, ibi.nu.eo. vide ver. Silua.
Cuſtodes lucorum ſi diſſimulent de cędentibus ligna, aut venantibus, an ad reſtitutionem teneantur. vide ver. Cuſtos, & Paſcua.

CHRISTVS.

Chriſtus quatenus Deus, ſeu hic homo Chriſtus in diuina, & humana natura ſubſiſtens eadem adoratione latriæ adorandus eſt, qua tota Trinitas, l.4.c.3. nu.7
Chriſti humanitas, in quantum eſt diuinati vnita, eſt cultu latrię adoranda, & eſt de fide, nu.8

CHRISTIANVS.

An Chriſtianus committens actum Idolatrię, ſalua integre interiori fide, incurrat pœnas cenſurarum in foro conſcientię, l.4.c.4.nu.11
Quid Chriſtianus ab infideli captus agere poſſit, & tenetur vt ſeruitutem fugiat, l.9.c.16.nu.24
An liceat Chriſtianis bona infidelium auferre, lib.9.c.14. num.26
An liceat Chriſtianis fideles captiuos, & bona, quę iniuſte detinent infideles, per vim auferre, ibi.nu.29

CIRCVNSTANTIA.

Circumſtantię peccatorum ſpeciem mutãtes neceſſario in confeſſione explicandę, l.2.c.3.nu.1
Circumſtantię nomen, quid denotet, & quomodo ſubſtantiam actus reſpiciat, ibi.nu.2
Actuum humanorum circumſtantię ex qua regula, & norma conſiderandæ, & expendendæ, ibi.nu.4
Quędam variant ſpeciem, quædam augent, vel minuunt operis qualitatem intra eandem ſpeciem, ibi.nu.5
Quot ſunt circumſtantię ſecundum Ciceron. Ariſtot. & S. Thom. quibus humanæ actiones afficiuntur, ibid. num.6
Numeri circumſtantiarum ratio vnde deſumitur, ibi.
Quid requiritur ex parte cuiuſque circumſtantiæ, vt actio bona, vel vitioſa dicatur, ibi.nu.8
Vt actus ſit ſimpliciter bonus, requiritur bonitas, non tam obiecti, & finis, quam circumſtantiarum, ibi.nu.9
Circumſtantię quando mutant ſpeciem, quando augent, & minuunt, & vnde hoc procedat: ex diuerſis Regulis fit manifeſtum, nu.11.12
Circumſtantia, quoties, nec à Tullio, nec ab Ariſtot. nec a S. Tho. numeratur, Quare? nu.13

CLERICVS.

Clerici, & perſonæ alię Eccleſiaſt. an ſeruare teneantur leges, & ſtatuta laicorum, l.3.c.4 nu.16
De obligatione Clericorum circa leges Ciuiles eccleſiaſticæ libertati non repugnantes, ibi. nu.17
Pœnæ iure Canonico blaſphemis impoſitæ, an locum habeant in Clericis, lib.6.c.13.nu.14
Clericis Concubinarijs, quædam pęnæ inflictæ ſecundum Concil. Trid. l.8.c.2.nu.10
Acceſſionem, & conuerſationem ſuſpectam, & illicitã prohibere, & punire quando intelligatur Concil. & quo ſuppoſito, ibi.nu.11
Clerico concubinario ob crimen fructib. beneficiorum priuato, nec fructus aliqui relinquendi ſunt, vnde alimenta ſuſcipiat, ibi.
Clerici Concubina etiam coniugata ab Eccleſiaſticis Iudicibus punienda, ibi.nu.14
Clerici concubinarij plura ſcelera committunt, ijdemque ſeuerius caſtigandi, ibi.nu.eo.
Clericus cohabitans cum concubina non eſt prius abſoluẽdus, antequam eijciat cum propoſito non redeundi, in articulo autem mortis ſufficit propoſitum, ibi. num.9. & de hoc horrendum exemplum Clerici Concubinarij ex S. Anton. ibi.
Clericus coram Iudice ſeculari ſecularem conuenire poteſt; ipſe autem conueniri non poteſt, niſi in caſibus iure conceſſis, & quinam illi ſint? li.12.c.7.nu.9
An clerici renunciare poſſint iuri, & priuilegio fori, vt a iudicibus in tribunali ſiſtantur? ibi.nu.10
Vt Clericos dicatur ſortiri forum iudicis ſecularis, aut Eccleſiaſtici, tempus delicti attendendum.nu.9
Poſſunt in cauſa Ciuili, & temporali Iudices voluntariè ſibi eligere, quibus parere teneantur, nu.16
Clerici qui iure prohibentur agere cauſam ſanguinis, & quibus congruentijs? lib.12.c.14.nu.36
Clericorum nomine, quinam prohiberi intelligantur, ibid. num.37
Contra Clericos teſtificari non poſſunt Laici. l.12.cap.19. nu.20
An Clericus in cauſa ſanguinis præmiſſa proteſtatione irregularis ſit, morte eius ſecuta, contra quem teſtificatus eſt, ibi.nu.eo.
Clericis ludus alearum, & taxillorum ſub mortali interdicitur, lib.11.c.12.nu.4
Clericus in minoribus exiſtens non habens beneficium Eccleſiaſticum poteſt eſſe Tabellio etiam apud ſecularia tribunalia publicè. l.12.c.25.nu.6
Clericus in ſacris in foro Eccleſiaſtico publ. Notarius eſſe non poteſt, etiamſi non habeat beneficium, in ſecreto poteſt, ibi.nu.eo.
Clerici an poſſint eſſe aduocati in foro ſeculari, vel eccleſiaſtico, & in quibus caſibus, li.12.c.22.nu.46

COLVMBAE. COLVMBARIA.

An licitè loca Columbariorum conſtrui poſſint? lib.11.c.10. num.1
Qui aucupatur columbas intra alienum columbarium, aut prope ipſum capit, & occidit, peccat mortal. ibid. nu.3. Si damnum ſit notabile, reſtituere tenetur, ibid. num. eod.
Intra terminum lege præſcriptum columbas aucupari prohibentem, eas ſumere peccatum erit mortale cum debito reſtituendi. ibid.nu.4. & 5
Qui fraude, & dolo certa ſemina, & eſcas quaſdam diſpergit eo fine, & intentione, vt ex aliorum columbarijs attraheret, peccat mortal. ibi. num. 6. Poteſt tamen efficere ea, quæ ad conſeruationem ſuarum columbarum, & per accidens ad inuitationem aliarum conducunt. ibi. num.eod.

Digitized by Google

Non habens columbatium,& vendens,ficui, & emens te-
ſe ur debitaoi diligentiam adhibere,vt ſciat,an ſint al.ę
næ.ibid.num.7

COMMVTATIO.

Commutatio vocatur aliquando Redemptio,ſed differunt ſicut emptio,& permutatio,lib 6.c.12.nu.1
Commutatio voti,& Redemptio quomodo differant a diſpenſatione,& quęnam ad commutationem neceſſaria? ibid,nu.2
Commutare Votum quando quis poteſt authoritate propria ibid.nu.4 & 5.Quando autem non ſine authoritate ſuperioris,ibi.nu.8.& 9
In Commutatione Voti conſideranda ſunt virtus, & excellentia operis,& vtilitas vouentis,ibi.nu 6
Dubius,& incertus, an fiat commutatio in melius bonum, non poteſt votum commutare ſine authoritate Prælati, ibi.nu. 10
Commutare vota qui poſſint? ibi. nu.15
Facultas conceſſa ad commutanda vota vi Iubilæi, aut Indulgentiæ Pontificiæ,ad quæ ſola ſe extendat,ibi,nu.16
Oblitus voti,cuius ſi pœnitens recordaretur, vi Iubilæi cōmotatum fuiſſet, poteſt poſtea ab approbato ab ordinario gratiam commutationis votorum conſequi.ibi.nu.17
Confeſſor virtute Bullæ, aut Iubilæi electus tenetur commutare,vel diſpenſare vota pœnitentis,quæ rationabiliter commotari poſſunt.vide ver. Confeſſor. ibi nu.18
In votis commutandis maxima diſcretione opus eſt,& quę in illorum commotatione conſideranda?ibi.nu.19
Authoritate Bullæ Cruciatæ vota ſolum commutari poſsūt in vtilitatem Cruciatæ.ibi.nu. 20
In commutando votum Religionis imponendum eſt perpetuum vinculum,quare?ibi.nu.21
An poſtquam votum commutatum eſt, & pęnitens iam habet eiuſdem commutationem,liberum ſit vouenti votum primum;vel id,in quod commutatum, eſt adimplere.ibi.no.22
An ſi Papa votum ſibi reſeruatum in aliud commutauerit, poſſit poſtea Epiſcopus, aut Confeſſarius Religioſus illud, in quod commutatum eſt, relaxare, aut in aliud ex cauſa commutare,ibi.nu.23
An, cum Papa commutauerit votum caſtitatis in ieiuniū, eleemoſinas &c.homo liberetur a priori voto, & teneatur ſolum ad id,in quod commutatum eſt, ibi.nu.24
An ad commutationem voti requiratur iuſta, & legitima cauſa,vt etiam ad diſpenſationem.ibi.nu. 25
Quænam ſint illæ cauſæ legitimæ ad commutationem, ſine quibus Papa diſpenſans, & peccat, & diſpenſatus in conſcientia tutus eſſe non poteſt,ibi,nu.26.& ſeq.

COMPLACENTIA.

Vide Delectatio Moroſa.

COMPOSITIO.

Qui procurat ſibi remiſſionem bonorum incertorum per compoſitionem cum Sum.Pont.peccat.mort.lib.10.tra, 6.cap.7.nu.5

CONCVBINA.

Vide Meretrix.

CONCVPISCENTIA

Qualis ſit paſſio,& quotuplex,lib.2.c,7.nu.10
Quomodo auget peccatum, & voluntarium, magiſq; peccetur ex maiori concupiſcentia.ibid.num.eod.& lib.2.c. 1.num.13
V.de ver Appetitus,& Motus.

CONCVSSIO.

Concuſſio,qua Iudex peccat contra puritatem in eo requiſitam.quid ſit,lib.12.c.12.nu.6

CONFESSIO.

In Confeſſione neceſſario exprimendum ſe ſcienter, vel cōtra dubium conſcientiæ peccatum mortale commiſiſſe, falſo docuit Adrianus,lib.1.c.4.nu.22
Quando tamen quis credit ſe teneri ad confitendam hanc circunſtantiam,in confeſſione explicari oportet, ibi. nu. eodem.
Qui dubitat de peccato,an ſit mortale, vel veniale,confiteri tenetur,lib.1.cap.13.numero 4
In Confeſſione neceſſario explicandæ ſunt circumſtantię ſpeciem peccatorum mutantes. l 2.c.3.no.1

CONFESSARIVS.

Confeſſarij imperiti, & inexercitati opus habent magna cautela, & prudentia, eligendo opinionem, quam tuta conſcientia ſequi poſſunt,probabilem,libro 1. cap.8.numero 4
Tenentur in conſcientia viros peritos.& timoratæ conſciētię conſulere,quænam opinio probabilior,& probabilis, & tuta,ibi.nu.eo.
Pœnitens in facti ignorantia ſequendo opinionem propriā abſolui poteſt,etiamſi confeſſarius ſit alterius opinionis, lib. 1.c.9.nu.2
Si ſit ignorantia iuris,niſi deponat.quod præiudicat,abſolui non poteſt,& quid confeſſario agendum.
Confeſſarius tenetur proſpicere conſcientiæ pęnitentis, & in omni euentu poteſt abſoluere,quo ſuppoſito? ibid.
Confeſſarius ordinarius poteſt,& debet abſoluere pœnitentem contra opinionem propriam,ſin extraordinarius ſit, & ex commiſſione,non poteſt ſecundum S.Anton. ibid. num.5
Refellitur hæc diſtinctio ſimul cum Conrado docente Cōfeſſarium ordinarium exponere ſe periculo faciendi iniuriam,& non extraordinarium.ibi.nu 7.& 8
Pęnitens ſimplex nec alios conſulens Confeſſarios doctos contrariæ opinionis parere tenetur,alias abſolui non poteſt ſecundum Med.ibi.nu.9
Confeſſarius poteſt abſoluere pęnitentem æquè doctum, etiamſi opinio pęnitentis ſit in pręiudicium alterius,ſi ſit proprius,& non alienus ex commiſſione.
Nihil valere diſtinctionem inter Confeſſarium proprium, & alienum ad propoſitum oſtendit author, ibi.nu.12
Quemcumque Confeſſarium poſſe abſoluere pęnitentem ſequentem opinionem probabilem, relicta ſua opinione probabiliori; ſiue opinio pœnitentis ſit in præiudicium tertij,ſiue non,vera eſt ſententia.ibi.nu.13
Confeſſarius tali pœnitenti abſolutionem negans iure ſuo illum ſpoliat, ſiue ordinarius, ſiue extraordinarius, ſed cum differentia,ibi nu.14
Ordinarius toties confeſſiones ſubditorum audire tenetur, quoties ipſi diſcretè,& prudenter confiteri voluerint.
Confeſſarius, & Iudex vterque in ſuo tribunali vere iudex eſt,nec tenentur ſequi opinionem probabiliorem, li.1.c. 11.nu.19
Confeſſarius interrogatus de auditis in confeſſione, licitè iurando poteſt negare,l.5.c.4.nu.24
Qui promiſit,an habuerit animum ſe obligandi,perpendere debet confeſſarius,lib.6
Quomodo ſe gerere debeat Confeſſarius,qui audiuit confeſſionem blaſphemantis ex conſuetudine, vel alias, li.6. c.13.nu.10
An quilibet Confeſſarius a peccato blaſphemiæ poſſit abſoluere,ibi. nu.11
Quilibet Confeſſarius virtute Cruciatæ diſpenſare poteſt, & commutare vota,ſi facta ſint in pœnam.
An Confeſſarius,qui non iniunxit reſtitutionem faciendā, reſtituere teneatur damna perſonæ tertiæ,l.10.tract.2.c. 14.nu.16

CONIVGES.

Quando peccat maritus in ordine ad vxorem circa ſpiritualia,ibi.nu.7
Qui atrociter percutit,aut verberat vxorem peccat,ibidem num.5
Qui verba dicit infamatoria,aut aliqua afficit iniuria,vnde ſequitur infamia, aut eius probabile periculum, peccat, ibi.nu.9
In quibus peccat vxor in ordine ad maritum,ibi.nu.10

CONSCIENTIA.

Conſcientia aliquando pro habitu,aliquando pro potentia accipi ſolet,li.1.c.2.nu.1
Conſcientia in communi vſu hominum,& in ſcripturis ſacris quomodo accipi ſolet.nu.eo.
Conſcientiam, & ſynderefim eſſe ſpiritum, qui pro nobis interpellat,intellexit S Hieron.nu.3

Eſt

Digitized by Google

Eſt d.ctamen rationis applicatum ad opus, dictans aliquid eſſe faciendum, vel fugiendum, nu 4

Coofcientia, & ſynderesis differunt; hæc enim circa principia practica vniuerſalia, illa circa concluſiones particulares, quibus in particulari quid agendum ſit iudicamos, nu.6

Cootra conſcientiam agere ſolom dicimur, quãdo agimus in particulari contra id, quod agendum eſſe iudicamus, vel non li.1.c.2.nu.7

Cõſcieotia orium habet ex naturali iudicio rationis, quod dicitur lex intellectus, nu 8

Conſcientia eſt quaſi concluſio, ſynderesis quaſi maior in ſyllogiſmo, vnde dicitur quaſi concludens ſcientia.

Actus conſcientię triplex; eorum ordo, & reſpectus ad actũ moralem, li.1.c.3.nu.1

Conſcientia accuſare, vel excuſare, reprehendere, remordere quomodo dicitur? nu.3

Quibus modis dicitur conſcientia bona, vel mala, munda, vel coinqoioata, ibi.nu.4

Quod non eſt ex fide: quod ſit contra conſcientiam, peccatum eſt, ibi.oo.5

Conſcientia quincuplex. Recta, erronea, dubia, probabilis, ſcrupuloſa, & quid ſint? nu.6

An teneatur aliquis ſequi dictamen conſcientiæ erroneę circa bona, mala, aut indifferentia, li.1.c.4.nu.1

Commuois, & vera opinio affirmatiua, vtcumqoe contra conſcientiam agere eſſe peccatum, probatur ex ſcripturis.

Cur ſemper malum ſit contra conſcientiam agere? ſiue ratio eſſet, ſiue non. ibi.nu.4

Conſcientia erronea non dictat aliquid contra legem Dei formaliter, ſed tantom materialiter, ibi.nu.5

Omnis actio ſiue interna, ſiue externa diſcordans ab erronea ratione conſcientiæ mala eſt, idemque de omiſſione alicuius actus dicendum eſt, nu.eod.

Conſcientia erronea non tantum obligat, ne quid contra eam faciamus, ſed vt poſitiuè eam ſequamur, lib.1.ca.4. num.6

Non tamen fioe differeotia de conſcientia errante vincibiliter, aut inuincibiliter dicendum eſt, ibi.nu.8

Quando tenetur homo deponere conſcientiam erroneam, ne perplexus quis iudicetur? ibi.nu.10

Conſcientia erronea ex ignorantia ioculpabili ſimpliciter obligat ad poſitiuam ſui obſeruationem, ibi.nu.11

Non tamen ſic agendo ſequitur eum obligari ad faciẽdum peccatum, & quare ibi.nu.eod.

Conſcientia erronea ooo facit obligationem, & præceptũ, abſolute ſicut nec vera ſcientia rei, ſed more humano, ibi.ou.12

Conſcientia recta ſuperueniens tollit obligationem, non quę reipſa fuit prius, ſed quæ tantum erat io apprehenſione, nu.eod.

Cootra conſcientiam erroneam agere, an ſit mortale, vel veniale, & quæ ſint pręcipuè circa hoc ipſum conſideranda, nu.14

Peccare ſolum venialiter quando quis putat ſe tantum venialiter peccare, quando, & quomodo verum ſit? cap.eo. num.15

Sioe expreſſè, ſioe implicitè, quis putet ſecundum conſcientiam tale quid eſſe mortale, vel veniale, ſic peccare cenſetur.

Falſo iodicans eſſe malum, & illicitum in genere, non tamen in particulari eſſe mortale, aut veniale, aut aliquid tale in ſpecie peccat mortaliter ſecundum authorem cõtra Nau. & Greg. de Valen. c.eo.ou.17

Si quis io vnioerſali putet rem eſſe illicitam, in particulari tamen hic, & nunc putet ſibi licitam, faciendo non peccat contra conſcientiam erroneam, ibi.nu.18

Ad quod peccati genus reuocari debeat peccatum contra conſcieotiam commiſſum? ibi.nu.19

In quo caſu ex conſcientia erronea non peccatur contra aliquam virtotem, aut præceptum ſpeciale, ſed tantum contra Syndereſim, eiuſque præceptum, ibi.nu.20

Agentem contra conſcieotiam erroneam vnico taotum peccato peccare; cõtra conſcientiam vero veram duplex peccatum committere, falſo docuit Angelus, c.eo.nu.21

Neceſſum eſſe in confeſſione exprimere, an ſcienter quis mortale commiſit, vel contra dubium conſcientię, falſo docuit Adrianus: & quare, ibi.nu 22

Quando tamen hęc circumſtantia, ſ. ſe contra conſcientiam aliquid feciſſe, confitenda ſit, ibi nu.eo.

An, qui agit contra conſcientiam erroneam vincibilem, & culpabilem, magis peccet, quàm qui ſecundum illam agit, & quænam regula aſſignari poſſit? ibidem, numero 23. & ſequ.

Quod aliqoando minus peccatom ſit agere contra conſcientiam, quàm ſecundum illam, vnde prooenit? ibid. num 26

Conſcientia vere non eſt lex, ſed proponit legem, nu.eo.

Quare ſicut in agendo contra conſcientiam erroneam vincibilem demeritom; & peccatum eſt, ita etiam non ſit meritum, & virtus eidem ſe conformare? cap.eo. num.27

An conſcientia erronea plus obliget, quam preceptum Prelati, & quomodo intelligenda ſit hæc difficultas? c. eod. num.28

Quando obtemperandom pręcepto ſuperioris, & quando ſequendum dictamen conſcientię erroneę, cap.eo.num. 33. & 35

Conſcientia dubia, & probabilis diſtinguuntur inter ſe, ſicut opinio, & dubium, l.5.c.5.nu.1

Aſſenſus Conſcientię probabilis ex duob prouenire poteſt.

An contra propriam opinionem, ſeu probabiliorem liceat operari ſine peccato? ibi.no.4

Tutus in conſcientia manere quis poteſt, etiamſi opinio illa a parte rei falſa ſit, quibus medijs adhibitis? lib.1.ibid. num.3

Quando tuta conſcientia ſeqoi qois poſſit opinionem, quam viri Docti non ſequuntur, contra opinionem ſuã, ibi.num.7

Coofcientia dubia qoę dicenda? l.1.c.13.nu.1

An manente dubitatione poſſit homo facere id, quod dubitat eſſe peccatom? ibid.nu.2. vide verbo Dubitatio.

Conſcientia quando dubia eſt practicè ſe determinando in particulari, quid agendum, ibi.nu.5

Conſcieotia dubia eſſe poteſt dupliciter, ibid.

Io neceſſitate quid potiſſimum agendum, vt totos in conſcientia partem eligat, quæ fortao a parte rei vera non eſit l.1.c.13.nu.7. vide plura verb. Dubium.

Conſcientia ſcrupuloſa quomodo differat a dubia, & quod ſalutare ſit conſiliom contra illam, l.1.c.14.nu.1

De coofcientiæ ſcrupuloſę medicina quinam authores fuſè ſcripſerunt? & quænam remedia authori potiſſima uidentor. ibi.ou.2

Circa confeſſionem ſcrupuloſorum laodatur optimum Caietani conſilium, & de non confeſſis, quid potiſſimè ſequendum ſecundum Authorem? ibi nu.3

Aliud ſcrupuloſis remedium circa præſentia, aliud circa futura adhibendum, ibi.no.4

Ad omnem ſcrupulum cõſcientiæ tolleodom ſufficit, quod altera opinio ſit probabilis, l.12.c.14.nu.20

CONSENSVS.

Conſenſus duplex implicitus, ſeu ioterpretatiuus, & explicitus, ſeu expreſſus, & quis neceſſarius ſit, & ſufficit ad peccatum mortale, l.8.c.7.nu.1.& 2

Qualis debet eſſe conſenſos Principum, ut leges promulgentur, & ualidæ ſint. vide ver. Lex. l.3.c.4.

An præter conſenſum ſignis externis expreſſum requirantur alia ad translationem dominij, l 9.c.10.on.8

Conſenſus biſariam ſe habere poteſt, & quænam ſit Regula conſenſum Reſtitutionis obligationem inducere, lib. 2.tract.2.c.9.nu.1

An propter conſenſum ſuffragiorum in capitolis teneãtur ad reſtitutionem conſenſientes? ibi.nu.3

CONSVETVDO.

Varię deſioitiones, ſeu deſcriptiones conſuetudinis, & quęnam commonior, & uerior, l.3.c.11.nu.1

Proprietates conſuetudinis præcipue tres, ibi.nu.2

Qualiter intelligendæ ſint, vt vim habeant legem interpretand. in moribus publicis, nu. 3
An conſuetudo legem diuinam, aut naturalem mutare poſſit, vel abrogare, ibi. nu. 4
A quibus poſſit introduci conſuetudo, quæ legem tollat, aut mutet? ibi. nu. 5
Qualis debet eſſe conſuetudo, quæ vim legis habeat.
Conſuetudo contra legem rationabilem introducta quomodo rationabilis eſſe poteſt. ibi. nu. 7
Conſuetudo debet eſſe rationabilis, & præſcripta, & quę ad legitimam præſcriptionem requirantur. ibid. nu. 8
Conſuetudo contra ius Canonicum quãtum temporis ſpacium poſtulet neceſſarium? ibi. nu. 9
Ad introducendam conſuetudinem requiritur actuũ multiplicitas. ibi. nu. eo.
Qualis vero vſus, & actuum multiplicitas conſtituat cõſuetudinem, & legem obligatoriam, ibi. nu. 10
An lex aliqua conſuetudinem vincere poſſit, ibi. nu. 10
An, quando conſuetudo habet illud, quod lex, ſublata lege tollatur conſuetudo? ibi. nu. 11
Qua ratione excuſantur à peccato, qui contra legem agũt, propter conſuetudinem? ibi. nu. 12
An lex pœnalis per conſuetudinem tolli poſſit? ibi. num. 13 Vide plura ver. lex pœnalis.
An omnis conſuetudo propriè dicta obliget ad peccatum mortale, ibi. nu. 14

CONTRACTVS.

Contractus ſunt in duplici differentia, alij, per quos non transfertur dominium rei ab vno ad alium, vt depoſitũ, locatum, conductum, commodatum, alij in quibus transfertur, vt emptio, permutatio, donatio, lib. 10. tract. 3. c. 1. num. 12
Contractus locationis medius eſt inter commodatum, & depoſitum, & quid tenetur quis in huiuſmodi contractibus reſtituere, ibi. nu. 21
An debita certa non realia ex contractu licito contracta prius ſoluenda, quàm quæ ex illicito contractu? l. 11. c. 4. nu. 28. vſq; ad 33

CONTVMELIA.

Honor per contumeliam læditur, & violatur, ſicut fama per detractionem, l. 11. c. 8. nu. 2
Contumelia in verbis contra honorem proximi iniurioſè prolatis præcipuè conſiſtit, ibi. nu. 3
Contumelia materialis in vno caſu non ſolum non eſt peccatum, ſed etiam actus laudabilis, & meritorius, ibidem, num. 58
Vt ſuperiores in corripiendis ſubditorum defectibus ſine peccato etiam veniali vti poſſint huiuſmodi verbis, tria debent obſeruare, ibi. nu. 6
An ſit peccatum, quando quis verba contumelioſa profert, nec intentione lædendi, nec pure correptionis cauſa, ibi. num. 7
Contumeliæ illatione proximus exacerbatur contra charitatem, & debita reuerentia expoliatur contra iuſtitiam, quomodo ergo ſatisfaciendum? ibi. nu. 12
Contumelia ſi fuerit ſecreta, ſufficit ſecreta ſatisfactio, ſin publicè facta fuerit, & publicè tenetur ſatisfacere, ibid. num. 13
Contumeliam qui intulit, tenetur veniam petere, regulariter loquendo, ſi læſus aliter non vult remittere ſatisfactionem, ibi. nu. 10
Quid contumelia ſit, & vnde procedat? lib. 12. cap. 4. num. 1. & 2
Omnia vilia verbis conſiſtentia, quibus extra iudicium proximum lædi contingit, ad quinque reducuntur, cõtumeliam &c. ibi. nu. eo.
Dehonoratio, quę fit per contumeliam, tribus pręcipuè modis fieri ſolet. ibi. nu. 3
Contumelia propriè in verbis conſiſtit, in factis impropriè, vt autem factis hęc fiat, quid neceſſarium? ibi. nu. 4
Contumelia, conuicium, improperium materialiter conueniunt, differunt formaliter, ibi. nu. 5
Contumelia formalis, quæ ex genere ſuo mortal. & maius quam furtum, aut rapina, ſiue nocumentum ſequatur, ſiue non, ibi. nu. 7
Contumelia materialis aliquando mortale, aliquando veniale, aliquando nullum, ibi. nu. 8
Qui famoſos libellos diuulgant, quorum contumelioſis ſcriptis honor aliorum obſcuratur, grauiter peccant, ibi. num. 9
Præter ſcelus grauiſſimum, quod committunt, quas pęnas incurrant? ibi. nu. 10
Contumelioſa verba tolerare tenetur vnuſquiſque ſecundum animi præparationem, ſed non ſemper actu ſuſtinere, nu. 11
Tres caſus, in quibus perſonæ priuatæ huiuſmodi contumelias repellere tenentur; quibus tamen modis repellere non licet, vt armis, percuſſione, &c. ibidem, num. 12. 13. & 14
Solum licitum erit obijcere ei crimen, quod directè facit ad eius fidem, & auctoritatem minuendam, & quod ad proprij honoris reparationem fuerit neceſſarium, ibid. num. eod.

CORREPTIO FRATERNA.

Correptionis fraternæ pręceptum de iure Naturali, & diuino eſt, & fortius ligat chriſtianos, l. 11. c. 4. nu. 2
Non tam correptio ipſa, quam ordo correptionis fraternę in pręcepto eſt tàm naturali, quàm diuino, ibi. num. 3. & quis ordo obſeruandos ex S. Tho. docetur, ibi.
An ſit peccatum denunciare peccatum alicuius non præmiſſa ſecreta admonitione, & correptione? ibi. nu. 4
Peccatum occultum publicum, ſeu priuatum in pręiudiciũ tertij quomodo denunciandum, ibi. nu. 5
Peccatum occultum vergens in damnum ſolum ipſius peccantis pręcedente correptione denunciandum, ibid. num. 6
An, & quando crimen eſt ſolum in damnum peccantis, licitum aliquando ſit ſtatim denunciare ante correptionem fraternam, & præcipuè de Religioſis, ibi. nu. 7
Grauior eſt vnicuique læſio apud ſuperiorem, quam apud plures ſocios, etiamſi pio, & diſcreto Prælato reueletur, ibi. nu. 18
An pręcepta viſitatorum intelligantur de immediata denũciatione, & quid de proclamationibus, quę fiunt in capitulis Religioſorum? ibi. nu. 19
Conſtitutiones quędam Religioſorum, in quibus pręcipitur, vt qui nouerit peccatum ſocij, immediatè denunciet Pręlato, non ſolum vtiles, ſed ex genere ſuo laudabiles, ibi, nu. 22
Quam reſtitutionem facere tenetur, qui verum crimen occultum iniuſtè reuelauit, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, & an dicere poſſit ſe fuiſſe mentitum, vt hoc modo reſtituat, ibi. nu. 21. vide ver. infamatio.
Quinam vero modus reſtituendi optimus, & conuenientiſſimus ſecundum diuerſos authores, ibi. nu. 22
Quotieſcunque quis iure poteſt, aut debet occultare aliquã veritatem: eodem iure vti poteſt verbis æquiuocis, nec tenetur ſenſum proprium aperire, ibi. nu. 25
Reuelans crimen occultum fratris ordine iuris non ſeruato, retractando dictum ſuum affirmat ſe falſum dixiſſe, & mentitum eſſe, non mentitur, ibi. nu. 27
Non tenetur quis dicere ſe mentitum eſſe, ſi alio modo poſſit reſtituere, ſiue occultum crimen verum reueletur extra iudicium, ſiue non, ibi. nu. 29. & 30
Sciens crimen, etiamſi non ſit inchoatum, ſed in procinctu, vt inchoetur, tenetur ad correptionem fraternam; quo ordine? l. 12. c. 14. nu. 8

CREDITOR.

Poteſt creditor loco debiti tantundem in valore de bonis debitoris clam abſq; peccato, & ſine debito reſtituendi accipere, quando, lib. 9. c. 14. nu. 5
An inuito creditore debitor Religionem ingredi poſſit, li. 10. tract. 6. c. 4. nu. 18
Quinam creditores alijs præferendi in ſolutione debitorũ. lib. 10. tract. 6. c. 7. nu. 15
Creditores tacitam hypothecam habentes, qui, ibi. nu. 14
Quando plures ſunt creditores, & hæreditas non ſufficit, cui primum ſatisfaciendum, ibi. nu. 26

CVLPA.

Culpa triplex lata, leuis, leuiſſima. l. 10. trac. 2. c. 14. nu. 5

Et ex qua culpa tenetur reſtituere damnum proximi, qui ex officio debuit impedire. ibid.

In contractibus de leui culpa teneri hominem ad reſtitutionem damni ſecuti in vtilitatem vtriuſque factis, communis eſt doctorum opinio. ibid. nu. 8

Ob culpam leuem famuli, quibus ex ſpeciali officio, & mercede incumbit res domeſticas cuſtodire, ad reſtituendum obligantur, ſecus vero de alijs. vid. ver. Obſtans. & Reſtitutio.

Culpa, vel Theologice, vel iuridice ſumi poteſt, & ſic ſumpta triplex eſt, lata, leuis, leuiſſima. l. 10. tract. 3. c. 1. nu 9

Non eſt idem culpa grauis apud Iuriſtas, & mortalis apud Theologos, nec leuis idem, quod venialis. ibi. nu. 10

CVLTVS.

Cultus Dei non modo religionis Chriſtianæ, verum etiam iuris naturalis caput, & fundamentum eſt. l. 4. c. 3. nu 2

Cultu Deorum falſo reiecto, quibuſnam ex cauſis induci poteſt homo ad vnum Deum colendum. nu. 3

Cultu latriæ Deus ſolus adorandus. num. 6

Cultu latriæ adoranda eſt Chriſti humanitas, inquantũ eſt diuinitati vnita, & eſt de fide. num. 8

Cultu Hyperduliæ adoranda eſt B. Virg. Maria, ibidem numero 9

Cultu Duliæ adorandi ſunt cæteri Sancti, & Angeli, ibi. numero 10

Cultus Diuinus indebitè fieri poteſt, quot modis. cap. 4. numero 1

Cultus ſuperfluus qualis cenſeri debeat. ibid. num. 2

Cultus falſo Deo exhibitus tres habet ſpecies, & quęnam illę ſunt. ibid. num. 3

Cultus indebiti Deformitas vnde colligitur ſecundum Caietan. ibid. nu. 4

Cultus indebitus qualiſcunque, ſiue ſit falſus cultus, qui Deo vero tribuatur: ſiue cultus Diuinus, qui falſo Deo detur, habet annexum peccatum mortale, num. eod.

Cultus communis falſitas ex parte colentis, quos ſpectat. ibid. num. eod.

Cultus particularis ſi falſetur, ſecluſo contemptu Eccleſiaſticæ diſciplinæ, venialiter tantum peccatur. nu. eod.

Cultus Sanctorum non eſt idolatria, & in quo conſiſtit cultus, & honor illis exhibitus a Catholicis. ibid. nu. 8

CVSTOS.

An Cuſtodes lucorum, ſi diſſimulent cũ cædentibus ligna, aut venantibus in lucis, & paſcuis, ad reſtitutionem teneantur. l. 11. c. 11. nu. 5

Cuſtodes in ſolidum reſtituere quando tenentur. ibi. nu. 7

Cuſtos quare damna illata reſtituere tenetur, quando principalis damnificato in conſcientia reſtituere non tenetur. ibi. Et quando liber erit a culpa, & a reſtitutione. ibi. num. 8

Cuſtos ſe abſcondens, & cum venatoribus, & ligna cædentibus diſſimulans, vt ſic eos deprehendat in crimine fragranti, grauiter peccat. ibid. nu. 9

Quando autem, & qua intentione faciens non peccat. ibid. num. eod.

D

DEBITOR. DEBITVM.

AN debitor inuito creditore Religionem ingredi poſſit. lib. 10. tract. 6. c. 4. nu. 18

An, ſiue peccet, ſiue non, valida tamen ſit eius profeſſio, & de conſtitutione Sixti. V. ibid. nu. 19

Quænam cauſæ excuſant Debitorem, ne ſtatim reſtituat, tum ex parte ſui ipſius, tum creditoris. l. 8. ibid. per totum. vid. ver. Reſtitutio.

Debita reſtitutioni obnoxia in multiplici differentia. lib. 10. tract. 6. c. 7. nu. 1

Debita Realia prius ſoluenda, quam perſonalia. ibid. numero 8

An cum debita totã hæreditatem exhauriant, ſoluenda ſunt prius debita, quam expenſæ funerum; ib. num. 23

Quo ordine teneatur hęres debita ſoluere; & An debita per ipſum contracta ſalui prius debeant, quam legata per teſtatorem, ibi. nu. 24. & 25

An debita certa non realia, ſed perſonalia ex licito contractu prius ſoluenda, quam ex contractu illicito, & de debitis ex delicto contractis, vide plura. ibid. num. 28. vſque ad 35.

An debitor, qui prædictum ordinem in reſtituendo non ſeruat peccet mortaliter; de creditore debitum petente, ibi. nu. 35. & 37

DECALOGVS.

Decalogus eſt legum omnium epitome, lib. 4. c. 2. nu. 4

Decalogi nomine quænam pręcepta intelligantur, ibi. nu. 3. vide ver. Præceptum.

Decalogi mandata ſunt quaſi concluſiones Iuris naturalis, lib. 9. c. 7. nu. 4

DELECTATIO MOROSA.

Non ſolum corporalis viſus, ſed interior affectus deliberatus, & deſiderium rei venereæ prohibetur, l. 8. c. 6

Huiuſmodi affectus delectabilis eiuſdem ſpeciei peccatum, ac illud, quod committi deſideratur, ibi. nu. 5

Peccatum delectationis Moroſę in quo conſiſtat, & qua mora perficitur, ibi. nu. 6

Eſſe poteſt, vel ex parte rei, vel ex cogitatione ipſius rei illicitæ, l. 8. c. 7. nu. 2

Quam cauſam moroſę delectationis vnuſquiſque repellere, & remouere tenetur, ibi. nu. 4

Varię cauſæ, ob quas huiuſmodi delectationes inſurgunt, & quam reſiſtentiam ijs facere tenemur, ibi. nu. 5

Inaduertentia qualis iudicanda ſit voluntaria plene, & deliberata, vt delectatio ſit peccatum, ibi. nu. 6

An delectatio moroſa ſine conſenſu exequendi opus ſit peccatum, & quid interſit inter voluntatem efficacem, & ſimplicem complacentiam, ibi. nu. 7

Delectatio moroſa de re venerea quare ſemper mala, ratio prior aſſignatur, ibi. nu. 9

Simplex complacentia de fornicatione pręterita peccatum mortale ex ſcripturis apparet, ibi. nu. eo.

Quodnam debeat eſſe obiectum, & moroſa delectatio ſit mortalis, opiniones variæ, ibi. nu. 10

Delectatio moroſa de ipſa cogitatione aliquando bona, aliquando mala, aliquando vana, & inutilis, ibi. nu. 11

Ex eo quod delectatio ſit de re iure naturali prohibita, non autem de re lege poſitiua interdicta, ratio peccati mort. deſumi non poteſt, ibi. nu. 12

Delectatio ſimplex malitiam ſumit, non tam ex obiecto, quam ex oppoſitione ad rectam rationem, & virtutem, ibi. nu. 13

Licitum erit aliquid ſimplici delectatione, quod tamen peccatum eſſet mortal. velle voluntate efficaci, ibidem, num. eod.

DELECTATIO.

Delectatio, & ſimplex complacentia per ſuperbiam in excellentia propria poteſt eſſe mortalis, ibi. nu. 14

Regula traditur, qua cognoſci poteſt, quę delectatio, aut diſplicentia ſit mort. quę non, ibi. nu. eo.

Delectatio moroſa in quocunque peccato, quatenus eſt contra Deum, ſemper eſt mort. ibi.

Quatenus vero contra legem, & mandatum ſuperioris, poteſt eſſe mort. ex notabili complacentia, ibi.

Complacentia, & delectatio de homicidio, & morte proximi, vt malum illius eſt ex diſplicentia perſonę, eſt mortale. Quando vero ſecus, non eſt, ibi. nu. 15

Delectatio de ludo prohibito non eſt peccatum mortale, etiamſi ludus ipſe mortalis ſit, ibi. nu. eo.

Delectatio ſimplex de duello, & huiuſmodi non eſt mortale, & quomodo intelligendus eſt locus S. Augu. de venatione periculoſa, ibi. nu 16

Delectatio de furto a ſe facto, vel ab alio, vel illud narrando poteſt eſſe mortale, & non mort. quando, ibi. nu. eo.

Delectatio interior de fornicatione, oſculis, tactibus impudicis, mort. ex pleno conſenſu, ibi. nu. 17

De peccato ſimplicis affectus diſplicentiæ quid dicendum, & quę triſtitia de peccato proprio ſit mort. ibi. num. eo. & nu. 18. quę etiam triſtitia de bono proximi, ibi.

Digitized by Google

An omnis delectatio moroſa in materia venerea eiuſdẽ ſpeciei ſit cum opere exteriori, ibi.nu.19
Quæ luxuriæ ſpecies vnicam tribuunt malitiam ſimplici cõplacentiæ, cum tamen eaſdem efficaciter velle duplex ſit peccatum, ibi.nu.20
An ſit peccatum mortale in coniugatis extra actum ipſum matrimonij delectari de actu cogitato, maxime in abſentia alterius, ibi.nu.21
Qui votum caſtitatis abſolutum emiſit, & poſtea delectatur de re venerea cogitata cum quacunque muliere, eſt in ſpecie tam ſacrilegij, quam fornicationis.
Quando delectatio coniugatorum etiam in præſentia ſit mortalis: & An ſit mortale delectari de actu matrimoniali preterito, vel futuro, ibi.nu.22.& 23

D AE M O N.

Demones quamnam futurorum cognitionem habere poſſint, & quomodo ea hominibus annunciare valent, lib.4.c.5.nu.4
Dæmonum inuocatio alia expreſſa, alia tacita, numero 5. ibidem.
Demonis inuocationis expreſſæ nouem ſpecies ſunt; Præſtigium: Diuinatio per ſomnia: Necromantia: Diuinatio per Pyrones: Geomantia: Hydromantia: Aeromantia, Pyromantia, & Aruſpicium; & quid ſint ſingulæ ſpecies, ibid. nu.6.7.8.9.& 10
Dæmonum preſtigioſæ apparitiones, quibus aſpectui, & auditui hominũ ſe ingerunt ad prænuncianda futura, quot modis fiant, nu.6
Demonem in forma Samuelis Sauli apparuiſſe qui ſentiãt; & qui putant dici etiam poſſe animam Samuelis vere apparuiſſe. nu.eod.
Dæmonum inuocatio tacita in quot genera diuidatur. cap. eo.nu.11
Dæmonis inuocationis tacitæ ſpecies primi generis ſunt Genethilia: Augurium: Aruſpicium: Omen: Chyromantia: & Spatulamantia. Secundi vero generis ſunt: Protractio punctorum, & Sortilegium, c.eo.nu.12.13.& 14

DENVNCIATIO.

Denunciationum genera quatuor: Euangelica, Iudicialis, Canonica, Regularis, & quid ſint harum ſingulæ, lib.12. c.10.nu.2
Denunciatio Euangelica, & Iudicialis in multis differunt: Euangelica, & Canonica quomodo conueniunt, ibidem, num.3.& 4.
Denunciatio Iudicialis ab accuſatione in quibus differt, ibi. num.5
Denunciationem an neceſſario præcedere debeat ſecreta admonitio delinquentis, ibi.nu.6
An, & quibus in caſibus fieri poſſit tranſitus a denunciatione Euangelica ad Iudicialem, ibid.nu.7
Denunciari Canonicè ſtatim debent quæ crimina delinquentium, ibi.nu.17
In criminibus, quæ ſunt in damnum publicum, quiuis ea denunciare tenetur, ibi.nu.27
In quibus caſibus non obſtante mandato generali, aut ſpeciali ſuperioris ſub excomm. aut iuramento non tenetur. ſubditus peccata denunciare, lib.12.c.14.nu.27
Denunciando errores aliorum quando quis peccat grauiſſimè, nonnulla ſcitu digniſſima, c.15.nu.11

DEPOSITARII.

Poſt habentes tacite hypothecam ſuccedunt depoſitarij, id eſt, deponentes, & commodantes, lib.10.tract.6.cap.7. num.20
Poſt depoſitarios quinam ſuccedant, ibidem, vide verbo Reſtitutio.

DETRACTIO.

Detractione fama læditur, & quid ſit.l.11.c.3.nu.5
Quam odibilis ſit ex ſacris ſcripturis oſtenditur, & ratione, ibi.nu.7
Detractio quid ſit, & quomodo differat a contumelia, tum obiecto formali, tum materiali, l.12.c.6.nu.1
Detractio variis modis committi poteſt, præcipuè duob. directè ſ.& inducte, ibi.nu.2
Detractio materialis, & formalis quid, ibi.nu.3
Detractio formalis ex genere ſuo peccatum mortale eſt, poteſt autem ex triplici capite eſſe veniale, nu.4.& 5
Detractio formalis grauius peccatum, quam furtũ, minus quam homicidium, aut adulterium, quomodo autẽ hoc intelligendum, ibi.nu.6.& 7
Detractio an ſit grauius peccatum, quam contumelia, vide verb.contumelia, ibi.nu.8
Detractio materialis non eſt ex ſuo genere mortale, ſed poteſt eſſe veniale, & mortale, & quando hoc dignoſcitur, ibi.nu.9
Detractio non eſt rationabiliter aliorum crimina denunciare, etiamſi ſequatur infamia, ibi.nu.eo.
Ex detractione & diffamatione oritur neceſſaria obligatio reſtituendi, ibi.nu.10

D E V S.

Deus ſolus cultu latriæ adorandus, l.4.c.3.nu.6

DIABOLVS.

Non poteſt Diabolus eſſe cauſa peccati directe producendo ipſum actum voluntarium, l.2.c.12.nu.2
Neceſſitatem ad peccandum inducere nullo modo poteſt, ibidem.
Eſt cauſa peccati ſuggerendo, & proponendo obiecta, & quomodo voluntatem mouere poſſit, ibi.nu.eo.vid.ver. Dæmon.

DISPENSATIO.

Diſpenſare in votis qui poſſint, vid. ver. votum.
Quid diſpenſatio communiter ſumpta ſignificet, & qui a lege, aut voto proprie diſpenſatur, li.6.c.11.nu.2,4.& 6. non vinculum, & obligationem tollit, ibi.
Poteſtatem diſpenſandi in Eccleſia relictam eſſe ſummo Eccleſiæ paſtori, certum eſt, ibi.nu.22
Quænam requirantur ad legitime diſpenſandum in voto, vid.ver. Votum.l.6.c. vbi ſup.
In quibus ſolus Papa diſpenſat, ibi.nu.29
Nemo ſecum diſpenſare poteſt quare, ibi.nu. 107
Quænam forma in diſpenſatione votorum obſeruanda, ibi. nu.109. vid.verb.Prælati.& verb.Confeſſores.
An ſufficiens cauſa diſpenſandi in voto ſit difficultas grauis, & moleſtia in voto adimplendo, l.6.c.12.nu.31
Quænam ſint iuſtæ cauſæ, ac legitimæ ad voti diſpenſationem, ibi.nu.26

DIVINATIO.

Diuinatio in quo conſiſtit.lib.4.c.5.nu.1
Diuinatio ſuperſtitioſa, quæ fit auxilio Dæmonis, mala eſt, & omni iure, ac lege damnata, nu.3
Diuinationum genera quot ſint, nu.5
Diuinatio per ſomnia qualiter fiat, nu.7
Diuinatio an ſit ſemper peccatum mortale, & in quibus caſibus ſolum veniale eſſe poſſit.c.eod.nu.22
Diuinatio per ſortes quot modis fiat, ibid.nu.14
Sors diuinatoria ſemper eſt peccatum mort.ibid.nu.18

DOMINVS.

In quibus peccant Domini in ordine ad ſeruos contra quartum Decalogi præceptum.l.7.c.7.nu.11
In quibus etiam ſerui contra dominos, ibid.nu.12

DOMINATVS. DOMINIVM.

De dominio, authores, qui tractant, lib.9.c.1.nu.5
Dominij vox, licet apud Ciceronem non inueniatur, apud graues tamen authores latinos peritiſſimos vſurpatur, li. 9.c.2.nu.1
Dominij propria ſignificatio quæ ibidem
Dominatus, & dominatio apud Ciceronẽ voces huic ſimiles, in quibus tamen differunt, lib.9.c.2.nu.2
De dominio aliter Iuriſconſulti, aliter Theologi, ſi non re ipſa, verbis ſaltem ſentire videntur.lib.9.c.2.nu.3
Dominij definitio, ſeu deſcriptio ſecundum D.Thom. eiuſque conuenientia cum definitione ſuperius explicata. li. 9.c.2.nu.4
Dominium proprie dictum non eſt ius ſuperiorum, in inferiores v.g. Regis in ſubditos, Prælati in gregem ſibi commiſſum, & quare, l.9.c.2.nu.5
Dominium quotuplex ſecundum Gerſon. Cõradum, & alios l.eod.c.eod.nu.4
Dominij diuiſio ſecundum cauſas extrinſecas quotuplex. l.eod.c.eod.nu.6
Dominij diuiſio in altum & baſſum, & quomodo vſurpantur,

tur,licet apud Iuriſconſultos aliter accipiantur. lib.eo.c. eod.num.7
Dominium iuriſdictionis quid,& quotuplex l.eo.c.eo. nu. eod.
Dominium communitatis,& particulare quid.l.eo. c.eod. num 9
Dominium proprietatis plenum, & non plenum, & quid ſint,l.eo.c.eo.nu.10
Dominium non plenum a iuriſperitis diuitur in directum, & vtile,lib.eo.c eo.nu.11
Dominium directum eſt dominium ſimpliciter ſuo modo, vtile ſolum ſecundum quid,l.eo.c.eo. nu.12
Dominij definitio,& in definitione dominij quomodo ius ſit accipiendum,lib.eo.c.3.nu.1
Dominium non ſolum eſt ius ad rem,ſed etiam in re,li.eo. c.eod.nu.2
Dominandi poteſtas generali quadam ratione etiam brutis conuenit.lib.9.c.4.nu.1
Dominium proprie ſecundum veram Theologorum ſententiam in rebus tantum ratione,& libero arbitrio vtentib. reperitur,l.9.c.eo.nu.2
Dominium aſtris,& brutis attributum metaphoricum, lib. eo.c.eo.nu.3
Poſſeſſio quid,& quotuplex,l.9.c.9 nu.12
Poſſeſſionis definitio in communi explicatur,lib. eo.c.eod. num.15
Poſſeſſionis beneficium ſecundum Theologos recentiores, li.eo.c.10.num.16
Poſſeſſio varijs modis diuiditur,& quid ſit poſſeſſio naturalis,quid ciuilis,quid vtraque ſimul,lib.eod.capi.eod.numero 171
Poſſeſſionis naturalis diuiſio,ſeu potius ſubdiuiſio.l.eod.c. eo.nu.19
Poſſeſſio poteſt aliquando eſſe iuſta in re, & materialiter, ex conſcientia tamen erronea iniuſta; aliquando iniuſta in re,ſed iuſta ex bona fide,a qua denominatur communiter bonæ fidei poſſeſſio.l,eo.c.eo.nu.20
Poſſeſſionis duo ſunt præcipui effectus,ſeu fructus,& quinam ſint illi,l.9 c.3.nu.20
Cum fama non poſſideatur ab homine,ſed ſit in mentibus aliorum,qua ratione fit,vt homo ſit famæ ſuæ dominus. ibid.nu.16
An res vere ſpirituales ſint materia dominij humani, ibid. num.17
Actuum noſtrorum interiorum,& ſpiritualium vere domini ſumus,vbi ſoluuntur duæ obiectiones,quæ in contrarium vrgere poſſunt.& nu.ſeq.ibi.nu.18
Ad verum dominium non eſt neceſſarium, vt dominus transferat in alium,ibid.nu.19
Bona ſpiritualia,quæ per hos actus neceſſario in animis noſtris relinquuntur,vere,& proprie dici poſſunt cadere in dominium humanum,ibid.nu.20
In gratiam,charitatem &c.non habemus dominium ita verum,& abſolutum,ſed verius dicimur vſufructuarij,quam domini,ibid.nu.21
Bona gratiæ gratis datæ non cadunt in dominium noſtrũ, quare?ibid.nu.25
Ratio dominij non ex rei dignitate, & præſtantia, ſed ex poteſtate, quam quis habet ſuper eandem, deſumenda eſt,vnde ſoluitur obiectio,nu.17
Dominus verus rerum omnium eſt Deus titulo creationis, & gubernationis,lib.9.c.4.nu.4
De angelorum dominio incertum eſt ſolum eos habere actionum ſuarum dominium,& eorum bonorũ,quę ſunt intrinſeca,certum eſt,lib.eo.c.eo.nu.5
Dominus rerum corporalium ſublunariũ iure naturali eſt genus humanum,l.eo.c.eo.nu.6
Dominus rerum ſublunariũ, ſi ſolum ius naturale, primãque rerum conſtitutionem ſpectemus non ſolum eſt cõmunitas hominum,ſed quilibet priuatus,lib. eod.c. eod. num.7
Dominij eſſe capacem quemlibet priuatum hominem, an verum ſit in quacunque ętate,ſenſu,& conditione,li.eo. c eo nu.8
Dominij opiniones afferuntur,& rationes aliorum l. eod.c. eod.nu.10
Dominij opinio vera,& de fide tenenda quæ,lib.eo.c. eod. num.11
Dominium non amitti per peccatum mortale probatur ex facris ſcripturis contra Tho Vualdenſem,& alios, li.eo. c.eod.num.eod.
Dominij fundamentum eſſe facultatem liberi arbitrii, quã eſſe,tam in malis,quam bonis, paganis, & infidelibus, quam Chriſtianis ratione demonſtratur contra Hoſtien. l.eod.cap.eod.nu.12
De dominio gratifico,quod tradunt Ioan. Gerſ. & Conradus.periculoſum eſt,& temerarium, libro 9. capitulo 4. num.13
Dominij humani opinio Martini Lede.affirmatiua, eiuſq; confirmatio,l.eo.c.5.nu.3
De eodem opinio verior, & communior negatiua, eiuſque explicatio,ibid.num.4
Dominium vitæ nec ius diuinum,nec naturale, nec humanum concedit hominibus,num.5
Dominus vitę humanę verus,ac proprius dicitur Deus;homo autem rectius cuſtos,adminiſtrator,vſuarius,fructuarius,ſed poſſeſſor dicitur,ibid.nu.6
Reſpublica non obſtante dominio proprio habet dominiũ alium in ſuos Ciues,ibid.nu.14
Religioſus in particulari proprie dominium alicuius rei habere poteſt,c.4 nu.9
Homo an habeat dominium aſtrorum cęli,& elementorũ, & quomodo,li.9.c.5.nu.1
Homo quamuis ſimpliciter,& abſolute famæ ſuæ dominus ſit,hoc tamen dominium aliquando poteſt eſſe ita ligatum,& impeditum,vt in omnem vſum eodem vti non liceat.l.eo.c.eo.nu.13
Opinio Caietani,& aliorum circa dominium negatiua, eiuſque fundamentum,l.9.c.5.nu.10
Opinio ſecunda,& communior,& verior aliorum abſolute,& ſimpliciter loquendo hominem habere dominium ſuæ famæ,& honoris,ſicut aliorum temporalium, l.eo.c. eo.nu.21
Opinio hæc probatur quatuor rationibus, lib.eod. ca. eod. nu.12
Amentes ſunt veri domini ſuorum bonorum, ſed non ſemper habent dominium gubernatiuum,& adminiſtratiuũ eorundem,l.9.c 4.nu.9
Amentia ſuperueniens iuri in re,& dominio acquiſito non priuat ipſo facto tali dominio amentem.l.eod.c. eod.nu. eod.
An ſolus intellectus,voluntas,& liberum arbitrium ſit dominii fundamentum,ita vt non requiratur fides,aut charitas,l.eod.c.eod.nu.10
Argumenti primi ſolutio ſupra nu.20, & oſtenditur Deum regna,& officia tribuere peccatoribus,l.eo.c.eo. nu.15
Argumenti Armachani eiuſq; confirmationis ſolutio, ſiue etiam opinionis Gerſonis,& Hoſtienſis,lib.eod. ca. eod. nu.14
An vita hominis,& corporis integritas materia ſit humani dominii,l.eod.c.5.nu.2
An Reſpublica habeat dominium vitę,ac membrorum ſubditorum,ac ciuium,l 9.c.5.nu.8
An homo famæ ſuæ,& honoris dominium habeat, & inter famam,& honorem differentia oſtenditur, lib.eo.c.eod. num.9
Argumentorum circa dominium ſolutiones,lib.eod.c.eod. nu.15
De alijs bonis ſpiritualibus quaſi medijs,vt ſunt poteſtas ordinis,iuriſdictionis ad abſoluendum a peccatis &c. breuis ſolutio,ibid.num.22
Dominium proprietatis quodnam ſolet appellari,errorque Anabaptiſtarum,& Trinitariorum, qui omne dominiũ inter Chriſtianos tollendum eſſe docent,lib.9.c.6.nu.2
In acquiſitione dominij rerum temporalium maxima differentia,l.9.c.9.nu.1
Res,quarum dominium acquiritur, cum antea nullius eſſent,ſunt in triplici differentia,ibi.nu.2
Ad illarum dominium acquirendum duo requiruntur,ibi. num.3

Omnes tituli generali nomine iuſtę inuentionis continentur.
Res illę,quę antea nullius erant, nec vnquam fuerunt,non ſolum iure gentium , ſed etiam ciuili ſunt primum occupantis,dummodo non intercedat iniuria,ibi.nu.4
An in venatione fera dicenda ſit capta , & iam ſub dominio venatoris,cum vulneratur,an ſolum cum per manus venatoris comprehenditur,ibi.nu.5
An ſi quis ad feram capiendam laqueum tetendit,& fera capta ſit,quam alius capit prius,quam dominus venit, ſit illius,qui illud inſtrumentum expoſuit , an illius, qui eam ibi reperit,indeque eam extraxit. ibid.nu.6
Cum dicitur res,quę ſub nullius dominio erant,fieri primo occupantis,ſimpliciter verum eſt,ibi.num.7
Theſaurus ſi ius naturale ſolum attendatur quocunque in loco ſit,capientis efficitur , ſi vero ius ciuile & poſitiuum attendamus,quid ſtatuendum declaratur , ibi.nu.8
Qui in loco alieno theſaurum inueniunt ex induſtria tenentur reſtituere totum domino eiuſdem loci , & vtrum alij medietatem retinere ſibi poſſe affirment,ibi.nu.9
Theſaurus ab Authoribus duplex eſſe dicitur,& de quo prędicta intelligantur,ibi.nu 10
Mos gentium in ſepulchris cum mortuis diuitias multas recondendi,idemque in ſepulchro Dauid feciſſe Salomonem teſtatur Ioſephus,ibi.nu.11
An Hiſpani,qui apud Indos Occidentales extraherent theſauros de ſepulchris,teneantur ad reſtitutionem , ibidem num.12
An qui ex voluntate domini theſaurum inuenit in agro alieno,illum ſibi,aut domino acquirat.ibi.nu.13
An qui theſaurum inuenit in loco ſacro,aut in eccleſia, illū ſibi acquirat,ibi.nu.14
Quid dicendum ſit,quando is,qui inuenit theſaurum,accepit agrum , aut domum in pignus,aut maritus in dotē ibi.nu.15
Quid faciendum ſit,quando dominium loci,in quo inuentus eſt theſaurus,ſit inter plures diuiſum,ibi.nu.16
Cui applicandum ſit dominium theſauri inuenti arte magica,aut alijs diuinationibus,& modis illicitis ibid.numero 17
An Princeps contra ius ciuile in caſu prædicto ſtatuere poſſit,ibi.nu.18
Soluitur argumentum,quo affirmatur theſaurum vbicunq; inuentum eſſe inuentoris.
An qui emit agrum,in quo eſt theſaurus , acquirat ſibi theſauri dominium,ibid.nu.19
Quæ res proximo tempore ſub alterius dominio fuerint , ſi tamen vere iam nullius ſint,etiam fiunt primo occupantis,ibi.nu.20
Translatio dominij ex communi doctorum conſenſu quomodo definitur,l.9.c.10.nu.1
An poſſit vnuſquiſque iure naturali rei ſuæ dominium propria voluntate in alium transferre.ibi.nu.2
In extrema neceſſitate accipiens alienum fit dominus etiam domino nolente , & quando occulte ſurripere liceat , ita vt transferatur dominium,ibi.nu. 3
An ſola voluntas interior donandi , qua quis apud ſe certo ſtatuit aliquid dare, ſatis ſit ad trāsferendum dominium, ibi.nu.4
Sententia negatiua verior , & communior contra Ledeſm. & alios.ibid.nu.5
Si Deus voluntatem,qua vult efficaciter donare,alteri oſtenderet,an trāſeat eius dominium,& alter fiat eiuſdem dominus.ibi.nu.6
Soluuntur argumenta ſententiæ affirmatiuæ ſupra num. 4. ibid.nu.7
An præter conſenſum voluntatis exterius ſignis , aut verbis expreſſum neceſſaria ſit traditio ad transferendum , aut acquirendum rei dominium.ibi.nu.8
Quatuor caſus enumerantur,in quibus transferre poſſumus dominium ſine traditione,qui caſus in iure excipiuntur, ibi.num 9
An voluntas, & traditio ſufficiat ad translationem dominii ibi.num.10
An lex poſſit voluntatem domini cohibere,ne in aliū transferat dominium,& impediat,ne alius acceptans acquirat dominium rei,ibid.nu.11
Donatio Pupillorum nulla , & irrita ante certum tempus , quo iudicio valeat , aliaque neceſſaria iuſte lege cauentur,ibi.nu.12
Qui Iudici confert aliquid , vt iniuſte ſententiam ferat , aut Aſſaſſino,vt hominem occidat,dominium rei non transfert.
Leges prædictæ iuri , & æquitati naturali maxime conformes,ibi.nu.13
An ex ſolo iure naturæ impediatur alicuius rei propriæ trāslatio dominij,ita vt vendere , aut donare non poſſit ibid. num.14
Princeps,& poteſtas publica aliquem etiam inuitum bonorum ſuorum dominio priuare , & in alium transferre ex cauſa iuſta poteſt.l.9 c.11.nu.1
Non ſolum per leges publicas,& communes,ſed per priuatam iudicis ſententiam,vel Principis imperium transferri poteſt dominium ab vno in alterum inuito poſſeſſore, ibi.nu.2
Poteſt Reſp. in pœnam delicti ciuem ſuis bonis ipſo inuito priuare,& in alium,vel ipſam Rempub.transferre,ibid. num.3
Secluſa ratione pœnæ non poteſt Reſp. ſuo ſolo arbitratu, priuare ſubditos ſuos bonis , aut transferre dominium, ſed ſolum ob bonum commune, & vrgentem neceſſitatem,ibi.nu.4
De lege,aut ſententia iudicis transferente dominium rei ab vno in alium regula aſſignatur,ibi.nu.5
Dominus ignotus,aut incertus quando dicitur,l.10.tract.5. c.2.nu.4
Poſt debitam inquiſitionem factam Dominus rei incertus, & ignotus varijs modis dici poteſt,ibi.nu.5
Domino ignoto,cui facienda ſit reſtitutio ibi ver.reſtitutio.
An ſeruus Dominum accuſare poſſit,& contra eum teſtificari,& in quibus caſibus,l.12,c.19.nu.19

D O S.

Nec vxor,nec maritus diſtrahere poſſunt dotem, & diſtrahens tenetur reſtituere,l.9.c.16.nu.10
De reſtitutione dotis , ſiue ſit profectitia , ſiue aduentitia, quid dicendum,ibi.nu.11

DVBITATIO. DVBIVS. DVBIVM.

Dubitatio ſpeculatiua,& practica quid ſit , libro 1. cap. 13. num.1
An manente dubitatione poſſit homo facere id, quod dubitat eſſe peccatum,ibi.nu.2
Qui dubitat de peccato,an ſit mortale,vel veniale, confiteri tenetur,licet communiter veniale confiteri non teneatur.
Facere id,de quo quis dubitat in particulari,an ſit mortale, eſt pecc.mor.an ſit veniale, veniale,ibi.nu.31
Plures habens præbendas,qui dubitat,an poſſit eaſdem retinere,quotieſcunque alias dubius , & incertus eſt , quid agere teneatur,omnem diligentiam adhibere debet,donec inueniatur,quod verius eſt,c.eo.nu.6
In huiuſmodi dubiis, quando propria induſtria rei veritas inueniri non poteſt,tutiſſimum eſt remedium,conſilium doctorum ſequi,præcipuè ſuperiorum,ibi.nu.7
Quando pro vna parte certum eſt,pro alia parte dubium , peccatum eſt ſequi id,quod dubium eſt,ibi.nu.8
Quando ex vtraque parte dubium eſt, & non poteſt deponi dubium,ſequenda eſt pars tutior.ibid.nu.9
An,dum aliquis rē poſſideat, & dubitet , an ſua ſit,teneatur reſtituere,an poſſit detinere, & illa licitè vti. ibidem numero 10
Dubius post inquiſitionem debito modo factam poſſidere quidem,vti vero,aut alienare rem non poteſt.ibid.nu.13
Qui prudenter dubius eſt, & ſic manet poſt adhibitam diligentiam , non tenetur reſtituere,ſed poteſt integre poſſidere.
Immo vti poteſt,& alienare, modo paratus ſit pretium reſtituere,ſi conſtet rem eſſe alterius.ibid.nu.15
Quando pro ratione dubij non poſſit rem integram retinere,

re,

Digitized by Google

re, ſed debeat cum illo, quem dominium ſuſpicatur, diuidere. ibi. nu. 16
Qui facit contra conſcientiam dubiam ſpeculatiue non peccat, ſed qui practice, nec exponit ſe periculo iniuſtitiæ, qui in tali dubio rem detinet contra Cordubam, ibidem, num. 17
Inter vſum cuiuſcunque alterius rei, quam quis poſſidet in dubio, & inter vſum matrimonij, in quo quis perſeuerat in dubio, diuerſa ratio contra argumentum Cordubæ, ib. num. 18
An quando dubitatur de aliquo filio ſpurio, vtrum ſit legitimus necne, iudicari debeat in tali dubio legitimus, vt hæreditatem cum alijs percipiat, ibi. nu. 19
An exiſtente dubitatione de aliquo facto, propter quod pœna aliqua a iure imponitur, credere quis ſe debeat reum, & pœnam iuris incurriſſe, c. eo. nu. 20
Qui dubitat de facto, propter quod excommunicatio incurritur, partem tutiorem eligere tenetur & ſe excommunicatum, & Irregularem in dubio exiſtimare debet, & conſequenter ab hominum communione abſtinere. ibi. nu. 23
In dubijs huiuſmodi facti pars tutior non ſolum in foro interiori, ſed etiam in exteriori eligenda eſt. ibi. nu. 24
Refellitur ſententia Panorm. ibi. nu. eo.
Quando dubium eſt pro vtraque parte, & pars vna neceſſario eligenda, quid tunc agendum & conſulendum, ibid. num. 25
Opinio Adriani diſcutienda proponitur, & improbatur, ib. num. 26
Secunda quæ eſt ſententia Soti examinatur. ibi. nu. 27
Eius opinio cum expoſitione reijcitur, vt a veritate deficiens eiuſque rationes vna cum Alphano refelluntur, ibidem, num. 28
Tertia ſententia, vt vera aſtruitur, & ab Authore ad eius intelligentiam multa afferuntur, ibi. nu. 29
Ratio Couarru. ex proprijs deducta principijs ab Authore probatur, & aſſignatur. ibi. nu 30
Cum dicimus coniugem, qui dubitat de valore matrimonij, durante tali dubio, teneri ad reddendum debitum alteri petenti bona fide, quo ſenſu accipiendum, ibi. nu. 31
Reddendum eſt debitum non ſolum in dubio de matrimonio præſenti propter impedimentum aliquod conſanguinitatis, aut criminis, ſed etiam, quando dubium naſcitur ex impedimento prioris matrimonij. ibi. nu. 32
In dubio prædicto reddendum eſt debitum non ſolum, quando qui ita dubius eſt bona fide contraxit, ſed etiam quando mala fide contraxit, ibi. nu. 33
Quando prædicta de dubio reddendi debitum procedant, quando non, ibi. nu 35
Vt dubius coniux de matrimonio debitum petendi reddat, quomodo intelligendum, ibi. nu. 35
Qui ante pubertatem emiſit votum religionis, & dubius poſtea ſit, an tunc habuerit vſum ſufficientem rationis, an teneatur adimplere votum, quamdiu dubius manet. ibid. nu. 36
Authoris explicatio pro parte affirmatiua quatuor propoſitionibus declaratur, ibi nu. 38
Cum dubium ſit an licitè fieri poſſit, quod præcipitur, perſeuerante tali dubio, nullo modo poteſt obedire, & quare. ibi. nu 39
Quando Prælatus aliquid præcipit de quo ex probabili cauſa ſubditus dubius eſt, an ſit iuſtum, non ſemper tenetur ſubditus obedire, ibi. nu. 41.

ECCLESIA.

Eſſe in eccleſia poteſtatem condendi leges, quæ obligent ſub pœna peccati mort. eſt de fide, lib. 3. c. 6. nu. 8.
Eccleſia actum nudum interiorem cum præcipere non poſſit, quomodo tamen ſub obligatione venit? ibi. nu. 15
An, & quare Eccleſia dies feſtos inſtituit celebrandos, li. 7. c. 1. nu. 8
Eccleſia malum imprecando iis, quos anathematizat, quomodo maledicit, li. 11. c. 5. nu. 7
In eccleſia militante duo gladij quid ſignificent? lib. 12. c. 7. num. 6
Eccleſiæ legibus non prohibentur Clerici Iudici ſeculari cauſas ſuas ciuiles committere, ibi. nu. 10

ECCLESIASTICVS.

Perſonas eccleſiaſticas iudicare nullo modo poteſt, & peccat mort. & Bullam Cœnæ incurrit Iudex ſecularis, li. 12. c. 7. nu. 8
Eccleſiaſticus a iudice ſeculari conueniri non poteſt, niſi in caſibus iure expreſſis, & quinam illi ſint? ibi. nu. 9
Viros eccleſiaſticos Principibus ſecularibus eſſe ſubiectos in rebus merè ſpiritualibus iuri diuino repugnat. ibi.
Iudex eccleſiaſticus perſonas laicas etiam in delictis mixtis iudicare poteſt, ibi. nu 7. Vide plura ver. Clericus, & ver. Iudex.
Eccleſiaſticus ab epiſcopo citatus ſi comparere renuat, poteſt, & debet epiſcopus brachium ſeculare implorare, lib. 12. c. 7. nu. 9

EPICHEIA.

An Iudex ſemper iudicare debeat ſecundum verba legis in rigore, an liceat vti epicheia? li. 12. c. 9. nu. 2
Varij caſus a Doctoribus afferuntur, in quibus ſecundum epicheiam iudicandum, & nullo modo ſecundum verba legis. ibi. nu. 5

EPISCOPVS.

Præcepta epiſcoporum ſub excommun. aut iuramento, vt ſub diti delicta manifeſtent, quando non obligant, l. 12. c. 14. nu. 22
Quando epiſcopus præcipit, vt nemo feſtiuis diebus operetur, an excommunicentur, qui neceſſitate compulſi operantur? li. 7. c. 1. nu. 17
Epiſcopus Cardinalis damnari non poteſt niſi 72. teſtibus, l. 12. c. 21. nu. 25
Epiſcopis, & ſacerdotibus ſimpliciter interdictum eſt aduocati munus exercere, li. 2. c. 22. nu. 6
Epiſcopi ignorantes ea, quę ratione ſtatus eorum ſcire tenentur, peccant mort. li. 2. c. 9. nu. 31
Epiſcopi debent ex officio, vbi ſunt multi dies feſti ex conſuetudine, aliquot ex eis abrogare, lib. 7. c. 4. nu. 15
Epiſcopi dies feſtos nouos non niſi in ſuis particularib. eccleſijs inſtituere poſſunt, neque id ſine cauſa vrgentiſſima, ibi. nu. 16
Epiſcopi diſpenſare poſſunt circa feſta non ſolum in conſuetudinis particularis, ſed etiam vniuerſalis, vel præcepti ecclesię vniuerſalis eccleſiæ ex cauſa rationabili, ibi. nu 19

F

FALSVM TESTIMONIVM.

Cvr circa peccatum falſi teſtimonij opus externum tantum expreſſe prohibeatur, actus vero internus alibi diſtincte, ſicut & in homicidio, l. 9. c. 1. nu. 3

FAMA.

Fama, & Honor bonorum externorum præſtantiſſima, & quam vtilis ſit fama, ac neceſſaria, l. 11. c. 3. nu. 1
Fama quid ſit, & quomodo differat ab honore, eiuſque definitio ſecundum Canoniſtas, & Summiſtas, ibid. nu. 1
In bonam, & in malam partem accipi poteſt, commonius tamen in bonam, eius veræ definitionis explicatio. ibid. nu. 3. & 4.
Famę opponitur detractio, & infamia, ibi. nu. 5
Fama non ſemper in eodem genere reſtitui debet, ſic poteſt aliquando pecuniis, aut aliqua re æquiualenti compenſari contra Siueſt. ibid. nu. 26
De cuſtodia famæ præceptum eſt charitatis, non iuſtitiæ, li. 11. c. 3. nu. 44
Fama bonum commune quando, & quod contra iuſtitiam agit eam negligendo, ibi. nu. 45
An in reſtitutione famæ locum habeat compenſatio? lib. 12. c. 9. nu. 19
An compenſatio famæ cum bonis fortunę fieri poſſit? ibid. nu. 26

FERAE.

In feris qualiter dominium acquiritur, vel amittitur? lib. 11. c. 9. nu. 1
Animalia non fera regulariter ſunt ſuis dominis appropriata, etiam ſi capta ſint, apud eos dominium manet, ibi. nu. 2
Feræ autem, quæ nullius adhuc in bonis ſunt, iure naturali, & gentium primo capientis ſiunt, ibi. nu. eo.
Fera animalia, quæ non ſunt manſueta, non abire, nec redire ſolent, quamdiu ſint dominorum? ibid. nu. 3

Quid de feris in ſaltibus vaſtiſſimis circumſeptis? ibi.nu.eo.
Feræ, quæ educatione manſuetæ redduntur, & abire, & redire ſolent, quamdiu ſunt dominiorum? ibid.nu.4.
Quænam non cenſentur manſuetudinem, aut conſuetudinem redeundi amiſiſſe? ibid.nu.eod.

FESTVM.

An, & quare Eccleſia dies feſtos celebrandos inſtituit, lib.7. num.8.cap.1.
Cur Eccleſia dies feſtos inſtituit, l.7 nu.9.c.1.
Ad obſeruationem feſtorum non ſolum ſacræ literæ, ſed etiã lex ciuilis, & canonica, nec non prophani authores paſſim hortantur, l.7.nu.1.c.2.
Conſuetudo generalis, ſiue ſpecialis excuſat, quare, ibidem num.11.
An, quæ in die feſto licite fieri poſſunt ſine lucro, & quæſtu, fieri etiam licite poſſint propter pecuniam, ibidem numero 13.
An licitè poſſint homines in feſto propter lucrum ſcribere, ibid.num.14.
An Notarius, & officialibus Curiæ licitum ſit in feſto tranſcribere, ibid.nu.15.
An liceat in feſto depingere, ibid.num 16.
Quando Epiſcopus ſub pœna excommunicationis præcipit, vt nemo diebus feſtiuis operetur, an excommunicentur ij, qui neceſſitate compulſi operantur, ibi.num.17.
Ad quænam opera tenemur in diebus feſtiuis, ibid.capit.3 num.1.
An hoc præcepto præter cultum externum teneamur etiam ad internum, ibid.nu.2.
Peccatum in die feſto duplex peccatum exiſtimat Alexa.ib. num.3.
Teneri ad contritionem homines in diebus feſtiuis, ſi ſint infecti peccato mortali, qui docuerunt, & quare, & quæ verior, & quæ communis ſit ſententia, ibid.num.4 5.6.& 7.
Finis, in quem Deus, & Eccleſia dies feſtos ordinauit.
Sabbatum, & dies feſtos plene, ac perfecte celebrat quis, ibi. num 8.
Quinam ſint dies illi feſti, qui a Chriſti fidelibus vltra diẽ dominicum de præcepto obſeruandi ſunt, ibidem numero 9.
An ſicut contingit aliquando dies feſtiuos transferri quo ad officia, transferri etiam cenſeantur quoad obſeruantiam ibid.num.10.
An quis teneatur dies feſtos patriæ, vel loci obſeruare, ibid. num.11.
An licitum ſit in die feſto patriæ ad alium locum ire, vbi dies feſtus non eſt, ibique totum diem in laboribus expendere, ibid.nu.12.
Quando feſtum incipiat, & deſinat, ibid.nu.13.
Quidnam poſſit conſuetudo, aut ſuperiores Prælati circa dies feſtos de conſuetudine duo annotanda, ibidem numero 14.& 15.
Summus Pontifex, & Conc. generale poſſunt nouos dies feſtos inſtituere, ſicut, & antiquitus inſtitutos abrogare, ib. num.16.
Epiſcopi tantum in particularibus ſuis Eccleſijs, nec id tamẽ ſine vrgentiſſima cauſa, idque ex cleri, populique conſenſu feſta inſtituere poſſunt, l.7.c.3.nu.16.
Epiſcopi, & alij prælati Eccleſiæ diſpenſare poſſunt, non ſolum circa feſta particularis conſuetudinis, vel præcepti, ſed etiam vniuerſalis, ibi.nu.17.
Princeps ſecularis, Ciuitas, Reſpub. dies feſtos inſtituere nõ poteſt ibid num.eod.
Quotieſcunque contingit neceſſitas etiam publica, nihil valet diſpenſatio Principis ſecularis, ibi.num.18.
Serui a patronis iuſſi, aut coacti excuſantur, ibid.nu.18.
An, qui nunc viuunt, feſta maiorum voto, aut iuramento recepta ſeruare teneantur, ibid.nu.19.

FILIVS.

An, ſi filius haberet peculium, accipere poſſet de illo inuito patre abſque peccato furti, nu.14.
An, ſi Pater obtineat a ſuperiori edictum, quo ſub pœna excommunicationis præcipiatur, vt qui furta commiſerint, illa manifeſtent, comprehendantur & filij, ibidem numero.19.
An filius familias, qui alienare non poſſit, quicquid ex ludo lucratur, poſſit ſibi tuta conſcientia retinere, l.11.c.12.nu. 8.& 9.
Qui filios ſtultos, & fatuos appellant, non peccant mort. etiam ſi ex ira id faciant, l.12.c.6.nu.6.
An filius in criminalibus teſtificari poſſit contra patrem lib. 12.c.19.num.22.& 23.
An filius obligetur accuſare patrem de crimine hæreſis, aut infidelitatis, ibi.nu.24.vſque ad 27.
Si pater innocẽtem aggrediatur, vt occidat, quem filius defendere non poteſt, niſi patrem occidendo, non tenetur innocentem defendere, l.12.c.10.nu.28.
An filius familias clam ſurripiens bona parentum furtum committat, contra expreſſam, aut præſumptam voluntatem patris, l.9.c.16.num.13.
Filius, qui percutit patrem, mortaliter peccat, l.7.c.5.numero 2.
Qui verbis contumelioſis deliberatè afficit, & ad iracundiã notabilem prouocat, ib.num.3.
Qui contemnit, & indignatur parentes, eo quod pro illorũ filio habeatur, ibid.nu.4.
Qui parentes accuſat alicuius criminis, quamuis veri, numero 5.
Qui deſiderat aliquod damnũm animæ, aut corporis, immo qui toruis oculis reſpicere ſolet parentes, licet non odit, peccat mort.ibid.num.7.& 8.
Qui in rebus grauioribus non obedit, ibid.num.9.
Filius in rebus, quibus non ſubeſt patri, non obediens non peccat, ibid.nu 11.
Filius non tenetur in electione ſtatus perfectioris, vt in clericatu, aut ingreſſu Religionis obedire patri, ib.num.eo.
Nec ſemper in materia matrimonij, ibi.nu.12. In duobus tamen caſibus peccat mort. contrahendo, ſi non ſequatur voluntatem patris ibi. Quando autem poteſt filius, vel filia contra voluntatem contrahere, ib.nu.13.
Filius tenetur parentum neceſſitati tam ſpirituali, quam corporali ſubuenire, ibi nu.14.
Qui habet patrẽ, & filium in extrema neceſſitate, cui prius ſubuenire teneatur, ibid.num.16.
An patrem magis, quam matrem amare, & ſuccurrere teneatur, ibi.num.17.
Quibus in caſibus Religionis occaſione pietatis officia in parentes prætermittenda, l.7.c.6.per totum.

FISCVS.

Fiſco, qui non accuſat furtum ex ærario publico, tenetur reſtituere quicquid in ærario acceptum fuerit, l.2.c.14.numero 13.
Officialis non accuſando impediens bona fiſco applicanda non ſolum contra iuſtitiam legalem, ſed etiam commutatiuam peccat, quicquid doceant nonnulli, ibid.nu.18.
Fiſcus, etiam ſi in probatione deficiat, non punitur, quare? l.12.c.15.nu.19.
Intelligens ſe non poſſe probare, & tamen accuſans grauiter peccat, ib.nu.eod.
Quænam bona fiſco applicanda præſcribi poſſunt, lib. 9.c. 12.num.31.
Fiſcus poſt ſententiam latam habet ius ad pœnam, l.10.tra. 2.c.13.num. 3.

FORNICATIO.

Fornicatio ſimplex quid ſit eiuſq; nominis ratio, & quod metaphoricè ſic dicatur omne peccatum mort. lib.8.cap.2. num.1.
An fornicatio ſimplex ſit peccatum mort. ex genere ſuo cũ Deus aliquando præceperit fornicationem, & quænam hæreſes circa hoc exortæ ſunt, ibid.nu.2.
Fornicatio mala non ſolum, quia iure diuino prohibita, ſed etiam iure naturali illicita, ibid.nu.8.
Fornicationem non eſſe contra ius naturale, quia non decalogo expreſſe prohibetur, falſo docuit Durãdus, ibi.nu.4.
Eius deformitas, & turpitudo, ib.nu.eod.
Gentiles inexcuſabiles, qui fornicationem ſimplicem licitã eſſe putabant, cum nullum excuſet ignorantia præcepti naturalis, ibid.num.eod.
Oſea ſumendo ſibi vxorem meretricem, & fornicariam nõ peccauit contra hoc præceptum, quare? ibi.nu.5.

An

An fornicatio ſimplex ſit peccatum mort. ſemper, vt nullus caſus excipiatur, ibid. num. 6.
An fornicando vir grauius peccet, quam femina, ibidem, numero 7.
An ſi quis cum vidua peccet, fornicationem, vel adulterium committat, ibid. nu. 8. Peccatum luxuriæ in vidua grauius peccatum quam in meretrice, & quæ ſit verè vidua, ibid. num. eod.
Fornicatio concubinatus grauiſſimum peccatum, ibidem, numero 9.
In Clericos, & viros Eccleſiaſticos ſic delinquentes quænã pœnæ a ſacris canonibus inflictæ, ibi. num. 10.
Acceſſionem vnam, & conuerſationem ſuſpectam, & illicitam Clericis prohibere, & punire quando, & quomodo intelligatur, ſecundum Concil. Trid. ibid. num. 11.

F V R T V M.

Furti nomine non ſolum iniuſta rei alienæ acceptio, ſed etiã iniuſta detentio intelligenda, l. 9 c. 1. nu. 4.
De furto agens S. Tho. cur alios præmiſit articulos de dominio, proprietate, poſſeſſione, &c. ib. nu. eod.
Poteſt creditor loco debiti tantundem in valore de bonis debitoris clam abſque peccato, & ſine debito reſtituendi accipere, ſi adſint conditiones requiſitæ, ib. nu. 5.
Conditiones requiſitæ quænam ſint, & quot, ibidem, numero 6. & 7.
Quare prædictis conditionibus concurrentibus licitum ſit cuique rem ſuam occulte accipere, ibid. nu. 8.
Seruatis conditionibus poteſt quis non ſolum rem eandem occulte accipere, ſed ſi non manet eadem, æquiualentem.
An quæ de furto dicta ſunt, procedant etiam de rapina, veritas declaratur, ibid. nu. 9. 10. & 11.
An excommunicatio generalis Epiſcopi lata contra eos, qui furtum commiſerunt, comprehendat etiam eos, qui ita occulte ſurripuerunt gratia recompenſationis, ibidem numero 12.
Quæ certa, quæ incerta ſtatuenda ſunt, ib. num. 13.
In omnibus caſibus ſur iniuſtè, aut illicite recompenſans non tenetur reſtituere, vt rectè Corduba, ibidem, numero. 14.
Sciens antequam denuncient in ijs caſibus, in quibus denunciare tenetur, prius detentorem admonere debet.
Si fuit iniuſta acceptio alicuius rei, erit iniuſta detentio, ac perinde excommunicatio lata eum comprehendit niſi ſine mora reſtituat, ib. nu. 15.
An qui rem vidente, & non contendente domino aufert, furtum committat, & reſtituere tenetur, ibid. nu. 16.
An liceat abſque peccato furti alienum auferre ad occurrẽdum propriæ, & præſenti neceſſitati, ibid. nu. 17.
Neceſſitas triplex, quid autem neceſſitas extrema, ibidem num. 18.
Quod in iure ciuili dicitur, & extreme indigentem alienum accipere non debere, quomodo intelligendum, ibidem, num. 19.
An extreme indigens poſſit iuri ſuo renunciare, & potius, mortem pati, quam aliena accipere, ibid. nu. 20.
Cur liceat in extrema neceſſitate furari, cum non liceat propter vllam neceſſitatem fornicari, multiplex reſponſio, ſed ſingulæ improbantur, ib. nu. 21.
Vera, & ſolida reſponſio cur fornicatio nullo caſu licita ſit, ſecus vero furtum Medi. Sylu. & aliorum, ibid. nu. 22.
Accipere res temporales vrgente neceſſitate furtum nõ eſt nec naturali, nec diuina lege prohibitum.
An neceſſitatem extremam pati cenſendi ſunt illi, qui quãuis hoc loco, & tempore neceſſaria non habeant, alio tamen in loco, & tempore habituri ſunt, aut etiam ſi qui in periculo ſunt amittendi famam, & honorem, ibidem num. 23.
An cum pauper in extrema neceſſitate conſtitutus ſit, cui multi ſubuenire poſſunt, licitum ſit alicui eorum accipere a ſingulis ſuas partes, vt ſic indigenti ſubueniat, ibidem num. 24.
An licet rapina proprie dicta ſit peccatum, aliquo tamen caſu excuſari poſſit a peccato, ibid num. 25.
An liceat Chriſtianis bona infidelium ſine peccato per vim auferre, ibidem numero 26.
Quoſnam infideles poteſt Princeps nõ ſolum bonis, ſed vita priuare, ibid. num. 27.
Quoſnam infideles, nec perſona priuata, nec poteſtas publica captiuare, aut bonis priuare poteſt, ib nu. 28.
An liceat Chriſtianis fideles captiuos, & bona, quæ iniuſtè detinent, per vim auferre, ibid. num. 29.
Si Infidelis res ablatas fidelium publice vendiderit, poterit fidelis eaſdem emere, teneturque domini priores, vel pretium datum ſoluere, vel qui pretio redemit ius, & dominium ſuum cedere, quam pro libito vendere, aut donare, aut reſtituere poſſit, ibi. num. 30.
Furtum, & a fortiori rapina peccat. mort. ex genere ſuo, quare, l. 9. c. 15. num. 1.
Ex imperfectione actus, aut defectu deliberationis, aut paruitate materiæ poteſt eſſe veniale, ib. nu. 3.
An quæcunque acceptio rei modicæ ſit veniale tantum, ibi. num. 3.
Gabrielis opinio falſa, cui nec ratio, nec iura ſuffragantur.
In omni materia præceptum iuſtitiæ (in alijs enim non vniuerſaliter verũ eſt) paruitas rei excuſat a mortali, ibi. nu. 4.
Ratio ex D. Thom. deducta pro parte negatiua ſoluitur, ibid. num. 5.
Rationi ex iure deſumptæ duplici modo reſpondetur, ibid. num. 6.
Omne furtum licet decalogo ſit prohibitum, non eſt tamen mort. niſi notabile furtum paruum, & magnum differre ſpecie falſo docuit Nauar. ib. nu. 7.
An ſatis ſit ad peccatum mortale animus furandi, nihil de notabili, aut parua quantitate cogitans, ib. num. 8.
Quænam materiæ quantitas iudicãda eſt ſufficiens ad mortale, aut veniale in particulari, aut indiuiduo conſtituendum, ibid. num. 9.
Duorum argenteorum, immo vnius, immo dimidij argẽtei quantitatem ex natura rei quantitatem eſſe ſufficientem ad mortale docet Naua. ſed male, nu. 13. ibi. nu. 10.
Quænam grauis quantitas ſimpliciter ſecundum Salon. vbi refellitur opinio, quam ſecutus eſt Dominicus Bannes, ibid. num. 11.
Regula certa de grauitate, aut leuitate ſtatui non poteſt, ſed eſt arbitrio viri boni committendum habita ratione circunſtantiar, vm loci perſonarum, & damni, ibi. nu. 12.
Opinio Nauar. nimis dura cenſetur, & Salonis ratio, non probatur, ibid. num. 13.
Quamuis nulla certa regula dari poſſit de quantitate neceſſaria ad mort. poteſt tamen dari aliqua pecuniæ quantitas, quæ abſque vllo reſpectu perſonæ erit cauſa in furto mor. ibid. nu. 14.
Poteſt rationabiliter aſſignari, tam parua materia, quæ ex ſe ipſa non niſi veniale conſtituere poteſt, ibi. nu. 15.
Grauitas materiæ non æqualiter ſumenda eſt in omnibus rebus, ibid. num. 16.
An peccent pueri aulici, qui dominis inſeruientes de menſa tollunt, quæ deuorent, ib. num. 17.
Quid dicendum de excommunicationibus, quæ feruntur aliquando ob furta, an materia ſufficiens ad mortale ſufficiat, vt iudex Eccleſiaſticus ferre poſſit ſententiam excommunicationis, ibi. nu. 18. 19. & 20.
An qui repetitis vicibus ab eodem accipit duos, aut tres iulios ſine intentione amplius furandi, poſtea accipit tres, aut quatuor, qui omnes ſimul ſufficiunt ad mort. peccet mort. in illa acceptione, ibi. nu. 21.
Quoad vſitatiorem ſub mortali obligari cenſet Nauar.
Contraria, & communis opinio ſi furetur multa parua ſine animo inferendi damnum notabile non teneri ſub mortali, ibid. nu. 22.
Si furtum maneat inter limites peccati venialis, ſub veniali tenetur, ſi ad mort. pertingat, ſub mort. tenetur reſtituere, ibi. nu. 23.
An præſuppoſito quod qui furatur multas minimas, quantitates, ita vt quamprimum peruenerit ad quantitatem notabilem, peccauerit mort. teneatur ſub mort. totam ſummam reſtituere, ib. nu. 24.
Excuſari a mortali ſentit Petrus Naua. quæ opinio Authori vt verior placet contra Medin. & Cordub. ibi. nu. 25.

Soluuntur argumenta tria pro confirmatione opinionis cõtrariæ, ibid. num. 26.
An, qui modicum a pluribus furatur, quamprimum perueniat ad magnam quantitatem furtum mortale committat, ibid. num. 27.
Sola quantitas rei furto acceptæ ſine ordine ad nocumentum ſufficiens eſt mortale conſtituere, vnde ſoluitur ratio Angeli, ibid. num. 25.
An furtum ſit minimum omnium peccatorum, quæ fiunt contra præcepta Decalogi, ibid. num. 29.
Fornicatio ex genere ſuo grauius peccatum, quam furtum, ibid. num. 30.
Soluitur ratio in contrarium adducta, fornicationem non eſſe intrinſecè malam, quod affirmare eſt error hæreſi proximus, ibid. num. 31.
An licitum ſit occidere fures maxime diurnos, de quibus præſumitur, quod ſolum furari velint. ibid. nu. 32.
Communis, & vſu recepta opinio contra Scotum licitum occidere fures pro furto inſigni, vel pluribus repetitis, ib. num. 33.
Ratio totalis, quare liceat fures punire, & etiam ſuſpendere, ibid. num. 34.
Quæ à Scoto in contrarium afferuntur, facile diluuntur, ibi. num. 35.
Pro varietate temporum, & locorum variæ leges in diuerſis locis, & prouincijs contra fures latæ ſunt, ibidem numero. 36.
An fures ad Eccleſias confugientes earundem immunitatibus gaudeant, de Bulla Pij V. & Gregorij XIII. ibidem num. 37.
An ſi vxor aliquid occulte à marito accipiat, furti peccatum committat, l. 9. c. 16. nu. 1.
Vxor habens virum prodigum poteſt ſine peccato contra eius voluntatem celare de bonis illius, vt prouideat, ſibi ſuiſque neceſſaria, nec tenetur viro præcipienti, vt ſibi omnia tradat, obedire, ibid. num. 2.
An ſi eo ignorante ſua bona diſtribuat, aut ſurripiat, peccat. furtum incurrat, & reſtituere teneatur, ibidem numero 3.
Quamuis bona ſuperlucrata conſtante matrimonio ſecundum pleroſque ſint bona vtriuſque communia, non poteſt tamen vxor notabilem quantitatem occulte accipere ad donandum, vel erogandum ſine expreſſa, aut præſumpta viri licentia, ib. nu. 4.
Cur vxor ad reſtitutionem teneatur, cũ pupillus de clam acceptis a tutore non teneatur, quod ſuum accepit, & non alienum, ibid. nu. 5.
Quare libera diſpenſatio bonorum communium ad virum pertineat,
Quibus in caſibus procedunt prædicta de reſtitutione, & quænam licentia cenſetur eſſe præſumpta, ibidem nu. 6. 7. & 8.
An obligatio ſubueniendi pauperi fratri ſit implenda ſecundum ſtatus decentiam, an tantum ſecundum naturalem neceſſitatem, ibid. num. 9.
Sicut nec vxor, ita nec maritus poteſt diſtrahere dotem mulieris, aut donatum propter nuptias, & diſtrahens tenetur reſtituere, ibid. num. 10.
Si religioſus rem alienauerit, aut ipſemet ſine licentia, aut neceſſitate vlla conſumpſit non tenetur propriè reſtituere, vt optat Nauar. ſed duo in hoc caſu facere tenetur, ib. num. 21.
Conſtitutio Clementis Papæ VIII. ne quis religioſus aliquid dare poſſit ex redditibus, aut quouis modo ad ipſos, vel ad monaſteria pertinentibus cuicunque alteri etiam ſimplici, & particulari religioſo.
An famuli, aut famulæ auferentes de rebus dominorũ, aut dominarum, contra eorum expreſſam, vel tacitam voluntatem furtum committant, ibi. nu. 23.
Quid chriſtianus ab infideli captus agere poteſt, & tenetur, ibid. num. 24.
Limitatio Petri Nauar. de fuga ſeruitutis cauſa vitandæ ab authore improbatur, ibid num. 25.
De alijs famulis an peccent auferendo aliquid, a dominis ſuis, ibid. num. 26.
An qui certo ſtipendio promiſit ſeruire, vel cauſa diſcendi officium, ſeu artem aliquam ad certum numerum annorum fugiat, ſi mort. peccet, ibid. num. 27.
In duobus caſibus putat Author illum peccare, ſi vel ex violatione obligationis ſequatur damnum notabile, vel fugiat abſque cauſa rationabili, etiam ſi dominus non inde damnificetur notabiliter, ibid. num. 28.
An ſubditi, ſeu Vaſalli peccent mort. defraudando gabellas, & vectigalia regia, ib. num. 29.
Communis, & verior opinio gabellas iuſtas ſoluendas in foro conſcientiæ, etiamſi non exigantur, & tenetur ad reſtitutionem, qui defraudauerit contra Nauar. & alios, ibid. num. 30.
Probatur ex ſcripturis, & rationibus confirmatur, ibidem, numero 31.
Soluuntur rationes in contrarium adductæ, & fundamentum Nauar. ſaltem oſtenditur, ibid. num. 32.

FVTVRVM.

Futura præcognoſci poſſunt quotupliciter, & quot modis futurorum cauſæ ſe habeant, l. 4. c. 5 nu. 2.
Futurorum euentuum inquiſitio ex operatione Dæmonum fit duobus modis vel tacitè, vel expreſſe, num. 4.
Futurorum cognitionem quatenam Dæmones habere poſſint, & qua ratione illa hominibus annunciare, numero eod.
Futura vt præcognoſcantur, vti ſomnijs quomodo, & quomodo liceat, num. 9.

G

GABELLA.

Ceſſante cauſa licitum erit fraudare Gabellam, etiam ſi ab initio iuſte fuerit impoſita, lib. 4. cap 7, nu. 12.
An ſubditi, ſeu Vaſalli peccent mort. defraudãdo gabellas, & vectigalia regia, l. 9. c. 16. num. 29.
Etiamſi non exigantur teneri ad reſtitutionem in conſcientia docetur contra Nauarrum, ibid. num. 30.

GRAECI.

Græcorum error de obligatione reſtitutionis refellitur, & argumenta ſoluuntur, l. 10. tract. 1. c. 1, nu 7.

GVBERNATORES.

Reſpublica non intendit obligare Gubernatores ad omnem diligentiam poſſibilem, libro 10. tract. 2. capit. 13. num. 7.

H

HAERES.

An Hæres defuncti voto adimplere teneatur, ſeu obligatio voti ad hæredes tranſeat l. 9. c. 7. num. 11.
De voto perſonali reali, vel mixto quid dicẽdum quoad hæredes, ibid. num. 12. 13. & ſeq.
Quo ordine teneatur hæres debita ſoluere, an prius debita per ipſum contracta, quam legata per teſtatorem, lib. 10. tract. 5. c. 10. nu. 24. & 25.
An cum debita totam hæreditatem exhauriant, ſoluenda ſint prius debita quam expenſæ funerum, l. 10. tract. 6. c. 7. num. 23.
Quo ordine teneatur hæres debita ſoluere, ibidem. numero 24.
An debita per hæredem ipſum contracta ſolui prius debeant quam legata per teſtatorem. ibidem, numero 25.
Quãdo plures ſunt creditores, cui primum reſtituenda ſint debita ibid. num. 26. Vide verb. Debitor.

HÆRESIARCHA. HÆRESIS.

Hæreſiarcha inducens alios in errores non ſolum tenetur errores, quos diſſeminauit, reuocare, ſed etiam veritatem docere, l. 11. c. 9. nu. 19.
An in crimine Hæreſis, aut infidelitatis obligetur filius accuſare patrem, & an contra eum teſtificari poſſit li. 22. c. 19. no. 19. nu. 23. & 24. & ſeq.
An in peccato hæreſis ſufficiat quodcunque voluntarium ſiue directum, & expreſſum, ſiue indirectum, & interpretatiuum, l. 2. c. 9. nu. 34.
Hæreticus pure mentalis non eſt excommunicatus, lib. 2. c. 6. num. 15.
Hæreticales blaſphemiæ quæ, & quomodo puniendæ, vide verſ. Blaſphemia, l. 6. c. 13. num. 20.

In

In crimine Hæreſis, & Apoſtaſiæ poteſt ſpecialiter inquiri ſine infamia præcedente, & ſine accuſatore vero, aut falſo, l.12.c.11.nu.1.& c.15.nu.8.
In crimine hæreſis ſtandum eſt poſteriori reſponſioni in iudicio ex interuallo exhibitæ, l.12.c.23.nu.18.

HOMICIDIVM.

An ſit licitum priuata authoritate aliquem occidere, li.7.c.10.num.1.
An ſit licitum cuicunque de populo tyrannum publice, aut clam occidere, ibi.num.2.
Quando tyrannum nullo modo occidere licitum eſt, veritas tanquam de fide tenenda, ibi.num.3.
Quilibet priuatus apertè, vel occultè tyrannum occidere poteſt, quando, ibi.nu.4.
Si fuerit ſimplex promiſſio abſq; iuramento poteſt occidere ibid.num.5.
Quid dicendum, ſi fides, & promiſſio cũ iuramento confirmetur, ibi.nu.eod.
An maritus vxorem in adulterio deprehenſam licitè poſſit occidere, ibi.num.6.
Legibus antiquis occidere potuit impune. Occidentem vxorem priuatum in adulterio deprehenſam, dotem, & bona, quæ marito lege adiudicantur, amittere, vbi ſancitum eſt, ib.num.7.
Qui adulteros non inuenit in flagrãti delicto, & eos ſimul non occideret, ſed alterum tantum, & morta. peccat, & contra iuſtitiam, ibid.num.8.
Priuata authoritate vxorem qui occidit ante Iudicis ſententiam, quamuis per leges ciuiles impunis ſit, peccat mortali peccato homicidij, ibi.num.eod.
Leges ciuiles non præcipiunt, ſed permittunt, quare, ibid. num.9.
Dubij cuiuſdam ſolutio, quid Nicolaus Papa de homicidio ſenſerit in adulterii deprehenſione, ibid.nu.10.
Poſt ſententiam latam a Iudice poteſt maritus exequi ſententiam, nec peccabit mortaliter, aut venialiter, dotem tamen amittit, ibi.num.11.
Patri filiam in adulterio deprehenſam occidere olim licitũ, iam vero leges illæ vſu abrogãtur; ideoq; priuata authoritate occidendo peccaret, ibid.num.12.
An cuicunque priuato liceat occidere inuaſorem pro vita propria defendenda, l.7.c.10.nu.13.
Communis, & verior ſententia contra Io. Gerſon. & alios quæ ibi.num.14.
Iure ciuili, & canonico comprobatur licitum eſſe, ibid. numero 15.
Solutio argumenti ſuperius allati nume.13.ibi.nu.16.
Soluitur ſecundum pro confirmatione Io.Gerſon. & Hugonis, ibid.num.17.
Quænam conditiones requirantur ad moderamen inculpatæ tutelæ, vt occiſio inuadentis ſit licita. Qui probabiliter ſe occidendum videt, poteſt præuenire, ſecus autem grauiter peccabit, & erit homicidia, ibi.num.18.
An licitum ſit ad vitæ defenſionem occidere alterum ex intentione, ibid.num.19.
Dura nimis opinio eorum, qui negant licere priuato, ibidem numero 20.
In defenſione ſui alterum occidentem occidere non priuata, ſed publica authoritate (vt Gregorius de Valentia cũ aliis) falſum eſt, ibid.num.21.
De iure naturali licet tam laico contra clericum, quã clerico contra laicum ſe defendere, & in quibus locum habet hæc defenſio, ibi.num.22.
Licet vel innocentem occidere, vt puerum, aut phreneticũ in defenſione ſui, ſi aliter ſaluus quis eſſe non poteſt, ibi. num.23.
Etiamſi inuaſus dederit operam rei illicitæ, & occaſionem obtulerit inuaſori, iuſte poteſt inuaſorem occidere contra Mart. Nauarrum, ibid.num.24.
An ſicut licitum eſt aggreſſorem occidere, liceat etiam prætermittere defenſionem ſuam, & potius mortem pati, ne inuaſorem occidat, l.7.ca.10.num.25.
Veritas quæſtionis quatuor propoſitionibus abſoluitur, ib. num.26.
An licitum ſit ob defenſionem honoris cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorem occidere, ibidem, num.27.
Licita huiuſmodi defenſio procedit in ſolis nobilibus, non in plebeis, & laicis, non in clericis, aut religioſis. In nobilibus autem percuſſio, ſeu occiſio licita erit, quando ibid. num.28.
Honorem auferentem, & fugientem, repercutere, vel occidere poſſe nobilem ab eo læſum, vt docuit Nauar. ab Authore refellitur, ibid.num.29.
An pro rei familiaris defenſione inuaſorem occidere liceat, ibid.num.30.
Licitum eſſe pro defenſione bonorum inuaſorem occidere, quomodo intelligendum, ib.nu.31.
Quomodo lege charitatis vita proximi rei familiari præferenda, vnde ſoluitur argumentum, ibid.nu.32.
Latro diurnus, aut nocturnus ſine telo, & inermis iuſte occidi non poteſt, quare? & ſoluitur ratio Couarruuiæ, ibid. num.33.
An, quæ de defenſione dicta ſunt, vera ſint, tam de Clericis, & Regularibus, quam de ſecularibus, ibi.nu.34.
An eodem modo liceat interficere inuaſorem pro defenſione vitæ, honoris, ac bonorum amici, vel proximi innocẽtis, & Reipubl. cum moderamine inculpatæ tutelæ, ibi. num.35.
An pro defenſione caſtitatis liceat inuaſorem interficere, ib. num.36.
Errores eorum, qui in vniuerſum bella damnarunt, quorũ hæreſis à ſacra ſcriptura refutatur, ibid.c.13.num.1.
Ratione probatur, tum bellum defenſiuum eſſe licitum, tũ offenſiuum, ibid.num.2.
Ad bellum iuſtum gerendum tria requiruntur, ibidem numero 3.
In particulari variæ cauſæ bellum inferendi colliguntur, ib. num.4.
Quare filii Iſrael debellarunt Reges Amorrhæorum, ibid. num.5.
Vt cauſa belli iuſta ſit, non ſufficit, vt Princeps credat ſe iuſtam habere cauſam, ſed requiritur, &c. ibi.num.6.
Poſt diligentem principis inquiſitionem, re dubia manente, quid agendum ſtatuitur, ibi.nu.7.
Ad bellum iuſtum requiritur recta intentio, non tamen eſt neceſſaria, ibid.num.8.
Præter tria prædicta ad homicidij peccatum vitandum quæ moderatio, aut quis bellum gerendi modus tenendus, ib. num.9.
Omnes nocentes parta victoria ſemper interficere nõ licet, ibid.num.10.
Duellum quid, & an aliquando ſit licitum, ibidem, numero 11.
Duellum abſolutè loquendo ſemper malum, & iure prohibitum, ibi.nu.12.
Duellum quare licitum cenſeatur variæ cauſæ enumerantur, & vt futiles reijciuntur, ibidem, nume.13.& numero 14.
An ob vitæ defenſionem liceat acceptare duellum, ibid.numero 15.
An liceat reſoluere bellum in duellum, ibid.nu.16.
An licita ſit conditio illa quorundam duellorum, vt nullus ex circunſtantibus opem ferat alicui, ibid.num.17.
De pugna cum Tauris eorumque agitationibus, lib.7 c.13. num.18.
De Bulla Pij V. contra hoc periculoſum genus pugnæ licẽtioſè locutus eſt Medina, ibid.nu.19.
Quinam dum huiuſmodi agitationibus taurorum inter ſũt peccent mort. An ipſo facto pœnam excommunicationis incurrant, ibid.num.20.
Circa peccatum homicidii cur opus externum, & internum diuerſis præceptis diſtinctè prohibeatur, l.9.c.1.nu.1.
Homicidium opponitur immediatè iniuſtitiæ non charitati, & cur maior pœna puniatur, quam periurium, cum tamen ſit grauius peccatum periurium homicidio, l.5.c.4. num.9.
Homicidium caſuale quid ſit, & quotuplex, lib.9.capit.14. num.1.
Homicidium, quod proprie caſuale dicitur, & culpabile, cõtingere poteſt dupliciter, ibid.num.2.

Digitized by Google

Dans operam rei licitæ, adhibenſque ſufficientem diligentiam, ne alicui noceat, ſi occidat aliquem, non eſt homicida, nec peccat Regula communis, ibid. nu. 3.
Dans operam rei illicitæ, etiamſi diligentiam debitam adhibeat, ſi caſu occidat, reus eſt homicidij, ibid. num. 4.
Homicidium caſuale contingere poteſt, non ſolum, vere, & poſitiua occidendo, ſed etiam negatiue, ibid. num. 5 6. 7.
Qui ſcit aliquem falſo accuſari, & morti condemnari, ſi ipſe teſtimonio ſuo liberare poſſit, tenetur ſub mortale, ibid. num. 6.
Qui omittendo aliquid eſt in cauſa, vt mors alterius ſequatur, tantum peccat, quantum omiſſio eſt, & ad reſtitutionem damni tenetur, ibid. nu. 7.
Homicidium tam corporale, quam ſpirituale in hoc quinto præcepto prohibitum, ibid. num. 8.

HONOR.

Honor quid ſit, & vnde proueniat, lib. 11. c. 8. num. 1.
Honor proprie per contumeliam, conuitium, & improperium læditur, ac violatur, ſicut fama per detractionem, ibid. num. 2.
Quid, aut quomodo reſtituendum pro læſione honoris, ibi. num. 8. quænam reuerentia exhibita neceſſaria ſit ad honoris reparationem, ibid. num. eod.
Honor iniuſte ablatus ex iuſtitia reſtituendus, cum honoris proprij detrimento, non autem cum vitæ periculo, ibid. num. 9. Si læſus in honore non vult remittere ſatisfactionem niſi lædens veniam petat, nec honor ille alio modo reſtitui poteſt, tenetur (regulariter loquendo) veniam petere, ibid. num. 10. & 11.
Prælatus de ſubdito, Pater de filio, perilluſtris de plebeio nõ tenetur veniam petere, ſed quomodo reſtituendum? ibi. num. 11.
Non ſolum honor iniuſte ablatus reſtituendus, ſed omnia damna temporalia, quæ conſecuta ſunt ignominiam, nu. 13. nec liberatur niſi iniuriatus ſpõte remittat iniuriam, ibid. num. 14.

HYPOTHECA.

Quinam dicantur habere tacitam hypothecam, ratione cuius creditores alij alijs perferendi, lib. 10. tracta. 5. cap. 10. num 14.
Bona tacitè hyppthecata quæ, ibid. num. 17. & 18.
Vltimum in reſtitutione locum habent creditores illi, qui non habent hypothecam expreſſam, vel tacitam, ibid. numer 22.

I

IDOLOLATRIA.

Idololatria quid, & quot modis accipitur, l. 4. ca. 4. num. 5.
Idololatriæ ad actum committendum quot requiruntur, ibi. num 6.
Idololatræ non ſunt actores in theatris, qui Iouem implorent, & quare, ibid. num. 7.
Idololatria non committitur in cultu ſacratiſſimæ Euchariſtiæ, vt impiiſſime putant hæretici, ibid. num. eod.
Idololatria non cõmittitur in adoratione ſacrarum imaginum, & reliquiarum, ibid. num. 9.
Idololatria omnium peccatorum grauiſſimum, nu. eod.
Idololatria interior, vel exterior, quænam maius peccatum ſit, num. 10.
Idololatriæ actum committens Chriſtianus ſalua integra interiori fide an incurrat pœnas cenſurarum in foro conſcientiæ.

IEIVNIA.

Vir ſanctus, etiamſi perfectè carnem domuerit, ad eccleſiaſtica ieiunia tenetur quare, lib. 3. c. 7. num. 13.

IGNORANTIA.

Ignorantia qualiter ſe habeat ad actus humanos, l. 2. c. 2. o. 14. & ſeq. fuſe explicatur.
Ignorantia iuris, & facti qualis, ibid. num. 15.
Ignorantia poſitiua, & priuatiua, quæ, ibid.
Vincibilis item, & inuincibilis, & quæ fuit ignorantia Iacob cum Lia, ibid. num. 17.
Ignorantia antecedens, concomitans, & conſequens, quæ & quomodo tollat, vel cauſet voluntarium, ibid. num. 18.
Ignorantia affectata, & craſſa qualis, ibid num. 19.
An, & quando ex ignorantia factum non ſit, vel ſit peccatum? ibidem numer. 20.
Ignorantia concomitans ex ſe nec accuſat, nec excuſat, nec minuit, nec auget peccatum, num. 21.
Ignorantia conſequens, quando facit peccatum mortale, quando veniale? ibi. num. 22.
Regula Caietani, quando quis timoratæ conſcientiæ a peccato excuſatur, ibid. num. 23.
Illæ ſolæ circunſtantiæ in facto excuſant, quæ ignorantur, & non aliæ, quæ in facto cognitæ ſunt, ibid. num. 24.
Prima cauſa interna peccati ignorantia, & quinam authores de illa tractant, vt eſt peccatum, vel cauſa peccati, lib. 2. c. 2. nom. 1.
Ignorantia pure negatiua, vel priuatiua, ibid. num. 1.
Ignorantia prauæ diſpoſitionis, vel puræ priuationis eorum quæ quis ſcire tenetur, ibid. num. 2.
Ignorantia iuris, & facti, ibid. nu. 3. & ſup c. 2.
Ignorantia antecedens, concomitans, conſequens, vincibilis, inuincibilis, & quænam poteſt eſſe cauſa peccati, ipſa tamen in ſe peccatum eſſe nequit, ibid. c 9. no. 6.
Quænam diligentia dicatur ſufficiens, vt aliqui ignorantia inuincibili laborare cenſeantur, ibid. num 7.
Quomodo ſatisfacit homo adimplendo media proportionata, & communiter ordinaria, vt ignorantia inuincibili excuſetur ſine pænitentia, &c. ibid. num. 9.
Qui conſuluit doctores, an peccet, ſi ſtatim, atque fidei myſteria audiuit, illis firmiter credat, ibid. num. 10.
Qui neque ſcit ſe errare, vel ignorare, nec dubitat, vtrum ſciat, vel ignoret, nec habet aliquid motiuum ad dubitandum, non tenetur vllam diligentiam adhibere, niſi hæc ignorantia oriatur ex mala voluntate, ibid. num. 11.
An inter infideles poſſit eſſe ignorãtia inuincibilis iuris diuini circa articulos fidei, & myſteria religionis, vt nõ imputetur ad culpam, ibid. num. 12. & 13.
An inter fideles poſſit eſſe ignorantia inuincibilis myſteriorum fidei, & iuris diuini, ibi. num. 15.
An iuris naturalis ignorantia dari poſſit, ibid. num. 16.
Quoad ius poſitiuum tam humanum eccleſiaſticum, & ciuile, quam diuinum inuincibilis ignorantia dari poteſt.
Ignorans catalogum librorum prohibitorum ſi propter inuincibilem ignorantiam retineat, non incurrit excommunicationem, ibid. num. 20.
Legum, quæ frequentiſſimè notæ ſunt, & quæ pertinent ad cuiuſque ſtatum, ignorantia inuincibilis prætendi non poteſt, & quare, ibi. num. 20.
Ignorantia etiam facti inuincibilis reperiri poteſt contra Guglielm. Pariſien. ibi. nu. 21
Ad euitandam facti ignorantiam, quam diligentiam adhibere ſit ſatis? ib. nu. 22
Ignorantia inuincibilis, quando excuſat a toto, quando ex parte tantum, ib. nu. 23
Ingnorantia excuſans a peccato excuſat a pęna iure ſtatuta propter illud peccatum, ib. nu. 24
Inuincibiliter ignorans hominem, quem occidit eſſe Clericum, in excommunicationem latam non incidit, ibid. num. 25
Inuincibiliter ignorans ſe eſſe excommunicatum, aut ſuſpenſum, aut interdictum non fit irregularis, quamuis diuina celebrare ſoleat, ibid. nu. 26
Ignorantia inuincibilis iuris, aut facti non excuſat hominem habentem vſum rationis a pęna iuris, quæ incurritur ſine peccato, ibid. nu. 27
Ignoranter contrahens matrimonium, & conſumans cum illa, quæ ab alio fuit corrupta, irregularis eſt, ib. nu. 28
Qui vxorem, quam duxit virginem, poſt eius adulterium etiam id ignorans cognoſcit, irregularis eſt, ibid. nu. 29.
Filium, quem mulier nupta ex presbytero concepit quamuis ipſe ignoret ſe eſſe filium presbyteri, irregularis eſt, ib. num. 30.
Ignorantia vincibilis eorum, quę quis ſcire tenetur, mortale peccatum eſt in ſe, ib. num. 31.
Ignorans vincibiliter articulos fidei peccat mort. Ignorans præcepta Decalogi, etiamſi nullum inde peccatum ſequatur, peccat mort. ib. num. eod.
Ignorans circunſtantias facti, quas ſcire tenetur, peccat mortaliter, ibid. num. eod.

An

An ignorantia, tam iuris, quam facti ſecundum ſe ſit peccatum, an ratione negligentiæ, ibid. num. 32.
Quando quis laborans ignorantia vincibili culpabili non peccat ignorando. ibid. num. eod.
Ignorantia vincibilis affectata peccatum auget, ſin minus totaliter excuſat, ſed diminuit, ibid. num. 33.
Ignorantia concomitans opus cum illa factum, nec a peccato excuſat, nec accuſat, ibid. num. 35.
Ignorantiã concomitantem ſemper excuſare operantem ab excommunicationa irregularitate, & obligatione reſtituẽdi, etiamſi adſit prauus affectus animi, falſo docuit Vaſq. ibid. num. 36.
An peccatum commiſſum ex ignorantia vincibili, & culpabili ſit eiuſdem ſpeciei in genere moris, vt ſicut ſi ex certa ſcientia factum fuiſſet, ibid. no. 37.
Peccatum factum ex ignorantia iuris culpabili eiuſdem eſt ſpeciei, ac ſi ſcienter fieret, ibi. num. 38.
Item ex ignorantia iuris poſitiui prohibentis malum non Peccatum ex ignorãtia facti commiſſum eiuſdem ſpeciei eſt cum peccato ſcienter commiſſo, ib. num. 40.
Quid de peccatis commiſſis ex ignorantia priuante hominem vſu rationis, ibi. num. 41.
De verbis iniurioſis, & contumelioſis in ebrietate dictis quid ſentiendum, num. 42.
Homicidium, adulterium &c. in ebrietate facta, an ſint peccata, & an excuſentur per ignorantiam, ib. nu. eod.
Præter ignorantias ſupradictas alia eſt, quæ cõiungitur omni peccato, quæ cæcitas mentis, hebetudo ſenſus, error, imprudentia, vel oſcuratio dicitur, ibid. num. 43

IMAGO.

Imagines Chriſti, & B. Virg. Sanctorumque adorandæ ſunt lib. 4. c. 3. num. 11.
Imagines Chriſti, & Sanctorum adorari propter protoypa quomodo intelligendum, ibid. num. eod.

INCESTVS.

Inceſtus quid ſit, & qualis abuſus, l. 8. c. 4. nu. 1.
Adeo naturæ repugnat, vt bruta animantia abhorreant, & de hoc exemplum mirabile, ibid. num. 2.
Inter quos gradus conſanguinitatis committatur inceſtus? ibid. num. 3.
Tantò grauius, & enormius peccatum, quantò gradus erit coniunctior, ibid. num. eod.
Quinam ſint inceſtuoſi ex parte Affinitatis, ibid. num. 4. & gradus conſanguinitatis vid. verb. Affinitas.
In particulari committitur hoc peccatum multipliciter, & quanta ſit huius peccati grauitas ex diuina punitione oſtenditur, ibid. num. 7. & 8.
Inceſtum committere mulierem, quæ cum viro in ſacris cõſtituto comercium habuit, qui docuerunt? l. 8. c. 1. nu. 14.

INDICIA.

Indicia propriè quæ ſint, quæ ad recte procedendum in iudicio neceſſaria requiruntur, l. 12. c. 10. nu. 14.
Indicia non qualiacunque ſufficiunt, ſed perfecta eſſe dẽnt, & manifeſta reſpecto facti, perſonæ, proceſſus, ib. n. eod.
Indicium vnum non ſufficit regulariter, ibid.
Indicia requiruntur, vt Iudex via accuſationis, & denunciationis iuridica procedat, & interroget Reum, ibi nu. 27. vide, ver. Iudex, & Inquiſitor.
Indicia aliquando plura, aliquando pauciora deſiderantur, & cur ſic appellentur, ibid. num. eod.

INFAMATIO. INFAMIA.

Secundus infamandi modus verum alterius crimen, ſed occultum detegere, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, l. 11. c. 4. num. 1.
Peccatum occultum alterius celandum eſſe ius naturale diuinum, & humanum docet, ibid. num. 2.
Reuelare perſonam, cum ſatis ſit crimen reuelare, ſub mortale non debemus, vt ſeruetur ſama proximi, ibid. nu. 5.
Superiori, vt Iudici, non eſt reuelandum peccatum occultum alterius ſine ſecreta admonitione, præuia, & quid ſi nec admonitione, nec reuelatione emenda ſperetur, nec correptione ſuperioris, vel vt Iudicis, vel vt Patris, ib. nu. 8. & 9.
Si ob cauſam denunciandus ſit, prius denunciatio facienda eſt ſuperiori, vt patri, deinde vt Iudici, ib. num. eod.
An poſſit quis ſuperiori, vt Patri, ſine præuia monitione reuelare, vt ſæpe contingit in Religionibus, ibi, nu. 10.
Infamia, & detractio famæ, & inhonoratio honori opponitur, & quot modis infamari quis poſſit, l. 11. c. 3. num. 5.
An crimen falſum alteri imponens peccet mort. & infamator ad reſtitutionem teneatur, ib. nu. 7. & 11.
Vnus caſus, in quo qui alterum infamat de falſo crimine, excuſatur a mort. ibid. num. 10.
Grauius peccatum eſt falſum crimen imponere, quam verum occultum detrahere, ibi. nu. 9.
Imponere peccata venialia falſa, aut defectus naturales, vel penè falſos eſt mortale, quo ſenſu intelligi debet Nauarrus, vt vera ſit eius opinio, ibid. num. 8.
Ob infamiam alterius ſæpè, innocentes bona amittunt ſpiritualia, & temporalia, vt in Prælatis Religionum, ibid. num. 12.
Qui conatur aliom infamare, non tamen id aſſequitur, quia non illi creditur, non tenetur ad reſtitutionem, ibidem num. 13.
An ſi quis falſo infamatus rebus ſuis optimè geſtis, & innocentiæ argumentis ſe ab infamia liberauit, tenetur infamator ad reſtitutionem, ib. nu. 14.
Cur in hoc caſu nõ teneatur infamator retractare, ſed damna, quę infamatus incurrit, antequam famam recuperet, tenetur reſtituere, ibi. nu. 15. An vero teneatur omnia dãna temporalia ex tali infamatione ſubſecuta reſarcire, ib num. 16. 17. & 18.
Qui iniuſtè reuelat crimen verum, ſed occultum, an teneatur ad integrum reſtituere, æque ac qui falſum dicendo infamauit, ib. nu. 19. & 20
Quam reſtitutionem facere tenetur, qui falſum crimen imponendo diffamauit, ib, num. 22.
Quando tenetur aliquis ſeipſum diffamare, vt alterius famam conſeruet, cum duplici limitatione, ibidem, num. 23. & 24.
Vir illuſtris, Prælatus, Epiſcopus plebeium infamans, & ignobilem, non tenetur dictum ſuum reuocare, & quare, & in quo genere reſtitutio facienda contra Silueſt. ibid. 25. 26.
Qui falſo alium infamauit ſiue in iudicio, ſiue extra, ſi intelligat ſua ſimplici retractatione, cui nocuit, non eſſe plene reſtitutum dicendo ſe eſſe mentitum, an teneatur iurare ſe mentitum eſſe, ibid. num. 27.
An abſolui poſſit, qui fratrem ſic falſo infamauit, ſi modo prædicto reſtituere noluerit, ibi. nu. 28.
An infamans ſeipſum peccet, & ad reſtitutionem aliquam teneatur, ib. nu. 29. Ex genere ſuo non erit mortale contra Caietan. ibid. num. 33.
Varij tamen caſus enumerantur, in quibus peccatum mortale eſſe poteſt. ibid. num. 34. vſque 39.
In tormentis poſitus, & iniuſte rogatus, falſo ſibi crimen imponens, peccat ſolum venialiter, & in hoc Nauar. ſibi contrarius ab authore refellitur, ibid. nu. 42.
An teneatur ſibi reſtituere famam caſu, quo ob confeſſionẽ criminis falſi incidit in periculum vitæ, ibi. nu. 43.
An teneatur reſtituere ſibi famam dicendo ſe ob vim tormentorum impoſuiſſe ſibi falſum crimen, quamuis ex illa recantatione iterum torquendus ſit, & quando agit cõtra iuſtitiam negligendo famam ſuam, ibi. num. 44.
De cuſtodia famæ, & honoris præceptum eſt ſolum charitatis non iuſtitiæ, ibi. S. Ambroſium in domum ſuam meretrices induxiſſe, ne in epiſcopum eligeretur, certam fidem non habet. ibid. nu. eod.
Quam reſtitutionem facere tenetur, qui verum crimen occultum iniuſte reuelauit in iudicio, ſiue extra, l. 11. cap. 4. num. 21. & quinam reſtituendi modus vtiliſſimus? ibid. num. 22.
Reuelans crimen occultum fratris ordine iuris nõ ſeruato, an teneatur retractando dictum ſuum affirmare ſe falsũ dixiſſe, & mentitum eſſe ibi. num. 27. 29. 30.
Vide plura ver. Correptio fraterna.
Quid ſit infamia, ſeu clamoroſa inſinuatio? an idem ſint, & quinam hominum numerus requiratur ad infamiam nõ conueniunt authores, l. 12. cap. 10. num. 11.
Ad infamiam duo præcipue requiruntur, ibid. quænam Infamia

Digitized by Google

famia ſufficiens ſit,prudentis arbitrio relinquendum ib. num.13.

Ad infamiam non requiritur teſtes eſſe occultos, ibidem, num.eod.

Quoteſcunque Iudex legitime,& iuridice interrogat,tenetur reus reſpondere,& veritatem dicere, quam ſi neget, peccat mort. & reſtituere tenetur,l.10.capit.5.nu.1.

Qui de ſuo,aut alieno vero crimine iniuſte, & illegitime interrogatur, aut accoſatus, non tenetur veritatem dicere, ſed occultare,& reſpondendo æquiuocare poteſt,ibidem num 2.

An accuſatus, & denunciatus iuſte, negans delictum obiectum in caſu,quo tenetur propalare,peccet, & ad reſtitutionem teneatur,ibid.nu 4.

An accuſatus,aut denunciatus de crimine vero,ſed occulto ſine monitione præcedente denunciationem,& neget delictum obiectum,& conſequenter infamet accuſatorem, teneatur ad reſtitutionem,ibi.num.4.

Caietani doctrina ma continet,& quid Sotus, & Syiueſter, vel de peccato, vel de reſtitutione cenſuerint,ibi.nu.eod.

Mentiri nullo modo licet,ſiue quis iuridice, ſiue contra ordinem iuris de crimine accuſetur, aut denuncietur, ibid. num.5.

Reus contra iuris ordinem de vero crimine occulto accuſatus,aut denunciatus reſpondendo ſimpliciter ſe nõ obiectum crimen commiſiſſe, non mentitur, nec peccat, aut mortaliter,aut venialiter,& quare,ibid.nu.6.

Reus contra ordinem iuris denunciatus negando crimen occultum non tenetur ad reſtitutionem aliquam denunciatori faciendam,& quare,ibid.nu.7.

An,ſi accuſatus contra ordinem iuris,non ſolum neget, ſed accuſatorem mendacem appellet, aut calumniatorem, peccet,& ad reſtitutionem teneatur,ibid.nu 8.

Opinio Caietani ſupra citati in multis peccat.ibid.nu.9.

An peccatum ſit aliorum crimina,& defectus detegere,lib. 11.c.6 num.1.

Communiter peccatum veniale erit, peccatum alterius veniale detegere,& referre, nonnunquam tamen erit mortale,ibid.nu.2.

Aliquem in abſentia mendacem eſſe affirmare erit mortale ſecundum Medinam,quod tamen limitat Petrus Naua. ibid.num.eod.

An ſit peccatum mortale peccatum proximi mortale referre,ibid.nu.3.

An ſit peccatum,& famæ reſtitutionem inducens defectus alterius naturales aliis referre,ibid.num.4.

Ratione damni adiuncti poteſt eſſe mortale tales defectus reuelare,licet regulariter ſit tantum veniale, ibid.nu.5.

Defectus alicui dicere in faciem per modum contumeliæ, aut aliquo nomine nominare, quo frater notabiliter contriſtatur,& confunditur,mortale eſt,ibi.nu.eod.

Pater filium aſinum, aut ſtultum, aut tortuum appellans, non peccat mortal. etiamſi ex ira id faciat, ibidem numero 6.

Ex leui ira huiuſmodi nomina dicere,ſine intentione notabiliter iniuriandi, non eſſe mortale cõmuniter iudicat author, ſed tamen attentis circumſtantiis relinqui arbitrio prudentis confeſſarij. Grauius autem peccatum eſt talia in abſentia dicere,quam perſona præſente ibi.nu.7.

Qui reuelaret defectus Natalium,graue peccatum mortale committeret,ibi.nu.8.

An,qui verba generalia turpia,in aliquem profert, quæ cauſare poſſent peccatum mort. & veniale,peccat mortal.ib. num.9.

In duobus caſibus erit mortale huiuſmodi verba proferre, ibid.num.eod.

An peccet, qui iniuriam ſibi ab aliquo illatam alteri refert, ibid.num.10.

An reuelare crimen occultum alterius vni,aut duobus viris bonis,ac prudentibus, apud quos ita ſecreto manebit, ac dictum non fuiſſet,ſit peccatum mortale detractionis,ib. nu.11.

Talem infamationem eſſe mortalem,etiamſi apud vnum ſolum probatur verior opinio: quando filii crimen patri detegitur,aliquando poteſt eſſe mort.lib.11.c.6. num.12.

Soluuntur argumenta Caietan.pro parte contraria ſuperius allegata nu.11.ibi.nu.13.

An ſit peccatum mort.detractionis referre aliis crimen alterius,quod audiuit,non affirmando hoc,vel illud,ſed nude referendo,ibid,num.14.

Animo infamandi, qui refert. peccat mort. contra charitatem,ſed ſi non animo infamandi refert,non peccat mortaliter,ſed tantum venialiter delinquit,ibid.nu.15.

Immo crimen occultum aliis neſcientibus relatum ſine animo lædendi eſt veniale,ſin graue,cuius vel leuis ſuſpicio grauiter noceret,mort ibi.nu.16.

Qui ſolum aliorum dicta refert,ſiue faciat malo animo,ſiue ex leuitate,& loquacitate reuelans occultum crimen coram illis,apud quos certo ſcit, vel dubitat illũ,cuius crimen detegitur,ipſam iam ſubiturum, ſiue eueniat ex leuitate audientium,ſiue alia quacunque cauſa, peccat mor. ibi.nu.17.

An ſit peccatum detractionis infamare hominem, qui falſis,& fictis virtutibus,ſeu per hypocriſim,& falſas impoſturas famam virtutũ moralium,aut intellectualium, in populo,aut Repub. conſecutus eſt,ibi.num.18.

Si quis inique famam acquiſiuit, eſt noxius, & perniciosus populo, detegendus eſt, immo charitas dat mihi ius talẽ infamandi,ſin vero nemini noceat,minime licebit talem infamare,vt Aſtrologum,Medicum,&c.ibi.nu.eod.

Hiſtorici qualia crimina publica memoriæ mandare poſſint ſine peccato,ibi.num.19.

An,qui congregationem, aut aliquem ex Monaſterio, vel Religione infamat,peccet,& reſtituere teneatur, ibidem num.20.

Qui tacita perſona explicato tamen Monaſterio,vel religione peccatum detegeret,peccaret mort. & ad reſtitutionẽ teneretur,ibi.nu.21.

An infamatus publice in vno loco poſſit etiam in quocunque alio infamari,ita vt infamans in alio loco,nec peccaret mortaliter,nec reſtituere teneatur,ibid.nu.22.

Colloqui de peccatis proximi notorijs cum ijs,quibus nota ſunt,non eſt peccatum,niſi id fiat ex mala, & ſiniſtra intentione,ibid.nu.23.

Qui diffamatum in vno loco ex neceſſitate coactus in alio loco infamat, nec peccat, nec reſtituere tenetur, ibidem num.24.

Qui diffamatum in vno loco diffamat,vbi diffamatus nullum habet commercium, & propter diſtantiam loci illuc probabiliter infamia delata non fuit, & contra charitatem,& contra iuſtitiam peccat.ibi nu.25.

Qui crimen publicum in vno loco refert in alio,in quo probabiliter, & moraliter cito infamia eſt peruentura, nec peccat mortaliter,nec reſtituere tenetur ibi num.26.

An quãdo diffamatio eſt in eodem loco peccati notorii, ſed in diuerſo tempore, mortale ſit veritatem ſic olim notoriam promulgare,ibi.nu.27.

An peccatum ſit interrogare detentum in carcere, cur captus ſit,ibid.nu 28.

An ſit mortale peccatum infamatũ in vno genere vitij grauioris in alio minus graui diffamare, & an reſtitutionem inducat ibi.nu.29.

Commiſtio, & connexio tanta eſt inter nonnulla crimina, vt reuelatio alterius criminis occulti non ſemper ſit mortale ibi.num.30.

An vero peccata adeo ſint connexa,vt non ſit peccatum reuelare aliud occultum, prudentis iudicio ſtandum eſt ib. num.eod.

Licere Iudici infamatum de vero crimine rogare, an commiſerit alia crimina etiam eiuſdem ſpeciei, falſo docuit Paludanus,nec valet eius ratio ibi.num.31.

An tanta ſit reſtitutionis obligatio, vt aliquando teneatur homo cum propriæ vitæ periculo reſtituere, lib. 11. cap. 7.num.1.

Regulariter ſeu communiter loquendo non tenetur quis cum vitæ propriæ periculo famã alteri reſtituere, & quare ibi,num.2.

In caſu particulari contingere poteſt, vt teneatur quis alienam famam cum periculo vitæ reſtituere, ibidem numero 3.

Delinquens non tenetur ſeipſum prodere, ſi viderit innocentem falſo condemnatum propter crimen, quod ipſe commiſit, ibid. num. 4.

Caſus, in quo non tenetur, qui alterum falſo accuſauit, ob quod occidendus ſit infamatus, ſic infamatum cum periculo vitæ liberare ibid. num. eod.

Duo exempla proponuntur, quibus patet, etiam cum periculo vitæ falſo accuſantem teneri ſe prodere, aut rettacta re mendacium, ibid. num. 5.

An mulier ſupponens ſibi partum alienum crimen ſuum reuelare teneatur? ibi. num. 6.

An liceat vnicuique remittere diffamatorē reſtitutionem famæ? ibid. num. 7.

Perſona infamata in duplici differētia eſſe poteſt, ib. num. 8.

Infamia publicæ perſonæ duplex, quæ afficit perſonam ipſam ſolum, vel quæ redundat etiam in ſubditos, ibidem num. 9.

Duæ opiniones diuerſæ proponuntur, quarum prima Caietani ex falſo fundamento procedit, ibidem num. 10.

Poſſe remitti reſtitutionem famæ conueniunt auctores, duplex ſent. ſed an facta remiſſione infamator tutus remaneat ex falſo fundamento procedit, ibidem num. 10.

Poſſe remitti reſtitutionem famæ conueniunt auctores, duplex ſent. ſed an facta remiſſione infamator tutus remaneat in conſcientia, inter ſe diſſ[illegible]unt, ibi. nu. 11.

In caſibus, quibus eſt licitum amittere famam. Licitum eſt, & laude dignum, reſtitutionem condonare ei, qui me infamauit, ibid. num. 12.

Quando perſona priuata ex nulla cauſa remittit reſtitutionem ſibi debitam in aliis criminibus ab hæreſi, ſodomia, ſimonia, & ſimilibus, remittēdo peccat ſolum venialiter, in his autem prædictis mortaliter contra charitatem ſibi debitam, ibi. num. 13.

Quando fama perſonæ priuatæ eſſet aliis neceſſaria, remittens reſtitutionem peccaret mortaliter, ibidem num. 14.

Religioſus, vel monachus remittens reſtitutionem famæ ſuæ peccat mortaliter, nec liberatur infamator ex condonatione illius, ibid. num. 15.

Perſona publica, cuius fama redundat in alios, peccat mortaliter contra iuſtitiam remittendo reſtitutionem famę ſuę, nec valet remiſſio, ibid. num. 16.

Item Paterfamilias, cuius fama filiis, & familiæ eſt neceſſaria, ibid. nu. 17.

Remiſſio facta a Prælato non liberat infamatorem a reſtitutione famæ, etiamſi peccata non redūdant in inferiores infamia, & ſoluuntur rationes Soti, & vtriuſque Nauarri in contrarium, ibid. num. 18.

An in reſtitutione famæ locum habeat compenſatio? ibid. num. 19.

Perſonæ priuatæ, quæ ſe mutuo infamāt, poſſunt ex mutuo vtriuſque conſenſu famę reſtitutionem vtriuſque condonare, ſin vero publicæ, vel patres familias, non item, ibid. num. 20.

Non poteſt infamatus per [illegible] vindictæ infamantem in fama lædere, ibid. num. [illegible].

Infamatus falſo apud [illegible] aut contra iuris ordinem a tertius crimen, quod p[illegible], ad iuſtam ſui defenſionem reuelare valet ibi. num. 2[illegible].

Si quo ſe mutuo infamarunt, [illegible] & alter eorum non vult famam reſtituere, neque alter ad reſtituendum cogi poteſt, tenetur tamen ratione charitatis, quando alter eſt in neceſſitate ſuæ famę, ibid. num. 22.

Quod per mutuam, & reciprocam infamiam non tollitur damnum illatum, ac proinde non poſſit fieri reſtitutio, non valet ratio Petri Nauarri, ibidem, num. 23.

Si duo, ſe mutuo diffamauerint, & alter eorum velit alteri reſtituere, vt ſibi fiat etiam famæ deperditæ reſtitutio, cō penſatio locum non habet, ibid. nu. 24.

Condonatio infamiæ facta petenti generaliter veniam omnium detractionum [illegible], a qua ſolum detractione excuſat, ibid. nu. 25.

Qui rem alienam accipit in compenſationem debiti, nō incurrit excommunicationem, quæ prolata eſt contra eos, qui rem talem acceperunt, ibid. num. 27.

An qui alterum infamauit, teneatur ad reſtitutionem, quando infamatio præcedens ſit tam antiqua, ut probabile ſit infamiam illam traditam eſſe obliuioni? ibid. nu. 28.

Modus reſtituendi ſecundum Mart. Nauar. Auctori non placet, ibid. num. 30.

An detrahere mortuis ſit mortale, & reſtitutionem inducat, de iure explicatur, vſque ad nu. 36. ibid. num. 31.

An peccatum in confeſſione auditum poſt mortem reuelari poſſit? ibid. num. 32.

Si fama defuncti coniuncta ſit cum fama viuorum, infamās mortaliter peccat, & ad reſtitutionem obligatur, & in ſequen. 35. 36. ibid. num. 33.

An audiens diffamationem, & detractionem peccet mortaliter? ibid. num. 37.

Qui formaliter, & directè detrahentem audit, peccat mort. & tenetur ad reſtitutionem, & qui delectatur audiendo propter odium eius, cui detrahitur, num. 39. qui materialiter, & indirectè, quando venialiter, quando mortaliter, quando non omnino peccet, ibid. nu. 38. 40. & 41.

Eſt mortale in perſona priuata non reſiſtere detractori, cum poſſit in his caſibus: in nullo tamen eorum ad reſtitutionem tenebitur, ibid. nu. 42.

Perſona publica quando peccat mortaliter, quando venialiter, non impediendo, vel prohibendo detractionem, ibid. num. 43.

Tenetur ad impedimentum cum aliquo ſuo incommodo, non tamen cum aliquo nōtabili detrimento, ibid. numero 44.

Tenetur, ne ſibi ſubditi aliorum famam lædant, & curare, vt ſubditus famam reſtituat, vel ipſe reſtituere tenetur, ibid num. 45.

In reſiſtendo detractionibus quomodo redarguendus detractor, & pulchre de hac re ſanctorum ſententiæ, ibidem num. 46.

Infamiam in tribunali ſæculari contractam parte læſa proclamante rex, aut Princeps remittere non poteſt, in foro eccleſiaſtico ſolus Papa, & non ordinarius, l. 12. capit. 15. num. 18.

INFIDELIS.

An infidelium bona poſſit Chriſtianus ſine peccato per vim auferre? lib. 9. c. 14. nu. 2[illegible].

Quaſdam infideles poteſt princeps non tantum bonis, ſed vita priuare? ibid. [illegible] 27.

Quos autem nec per[illegible] ſtatuta, nec poteſtas publica priuare bonis, aut [illegible] priuare ibid. num. 28.

Si infidelis bona fidelis [illegible] vendiderit publicè, poteſt fidelis eadem emere, ibid. n[illegible].

INJVSTITIA. INIVRIA.

Iniuſtitia, & iniuria, quæ per verba inferri poſſit, duplex. lib. 12. c. 1. num. 5.

In iudicio ſicut in aliis humanis actibus vnde deſumenda ſit iniuria, li. 12. c. 2. num. 20.

INNATVRALITAS. BESTIALITAS.

Innaturalitas quid ſit? ſemper peccatum mortale, lib. 8. c. 5. num. 17.

Beſtialitas eſt peccatorum omnium contra naturam grauiſſimum ibid. nu. 18. ad hanc ſpeciem pertinet concubitus cum dæmone, ibid. num. 19.

INOBEDIENTIA.

Inobedientia in re minima quomodo mortale, lib. 5. cap. 4. num. 28.

INQVISITIO. INQVISITORES.

Inquiſitio quid ſit? à denunciatione, & accuſatione quomodo differt, & quot eiuſdem ſpecies, lib. 12. cap. 10. num. 8 & 9.

Inquiſitio quæcunque fieri poteſt vel ad pœnam inferendā, vel ad damnum, aut errorem vitandum, ibidem num. 10.

In inquiſitione meritorum, & ſufficientiæ tenentur tum teſtes tum ipſe ſubditus ſecreto, vel iuridice manifeſtare defectus, & impedimenta, quæ certo nouerint. ibidem numer. eod.

Hoc autem intelligendum eſt cum voluntarie quis ſe offerat, & poſtulet, alias autem ad ſuperiores, & electores pertinet inquirere, num. 11.

Inquiſitio regulariter fieri nō poteſt, niſi de crimine, de quo quis diffamatus eſt. ibid. num. 12.

Q

Qui ex dictis ariolrum, aut aſtrologorum anſam Inquiſitio nis arripiont, merito reprehenduntur à Soto. ibid. numero eod.

Inquiſitio omnis generalis iure, & legitimè à Iudice fieri poteſt abſque præuia infamia, aut Actore aliquo, vel denunciatore, ibid, num.16.

In generali inquiſitione Prælatus ſolum compellere poteſt ſubditos, vt denuncient ſua crimina, ibid. num.17.

In inquiſitione, quam faciunt Domini Inquiſitores, manifeſtande ſunt delicta, quæ ſunt contra fidem, & quæ vergunt in damnum temporale Reip. etiamſi delinquens nulla laboret infamia, ibid. nom. eod.

An extra hos caſus teneantur Inquiſitores ſuis edictis exprimere ſe ea tantum inquirere, quæ laborant infamia, ibid. num. 18.

Inquiſitionem ſpecialem præcedere debet infamia, ſeu clamoſa inſinuatio, ibid. num.19.

Inquiſitor, ſeu Iudex ſciens crimen ſubditi, & plures teſtes conſcios, per quos delictum probari valeat, via Inquiſitionis procedere non poteſt, antequam eum accuſent, ibid. num.20.

Inquiſitionem ſpecialem contra aliquem fieri ſine accuſatore, iure ſolum humano poſitiuo prohibetur, ibidem, numero 21.

Inquiſitio quando mixta eſt, an ſemper præcedere debeat infamia, ibid. num.22.

Quando crimen eſt publicum, & notorium, an liceat in particulari inquirere, ibid. num.23.& 24.

Ad argumenta contraria reſpondet Nauarrus, verius tamē alij, ibid. nu.25.& an teneatur Reus inquiſitione facta in genere ſeipſum manifeſtare, & prodere; vbi negatiue tenetur contra Sotum, ibid. num. eod.

An ſi vnus tantum ſciat crimen occultum commiſſum, & ille interrogetur à Iudice per generalem Inquiſitionē procedente, veritatem fateri teneatur, ibid. num.26.& vt via accuſationis, & denunciationis iuridicè procedat, quæ requirantur, ibid. num.27.

An ad inquirendum in particulari ſine infamia præcedente adeò ſit intrinſecè malum, vt nunquam liceat aliter inquirere ſine accuſatore, aut infamia, lib. 12. cap. 13. numero 1.

Quid de Gregorio Magno ſentiendum, qui occultum libelli authorem præcepit ſe prodere ſiue excommunicatione incurſurum, cum nulla præceſſerit infamia, ib. nu. 2.

Varijs modis reſpondetur, quis tamen verior ſit, ibid. nu. 3. & 4. refellitur opinio Caietani ibid.

An ad inquiſitionem omnino ſpecialem ſufficiant indicia? & quid de teſtimonio S. Thomæ dicendum, ibid. num. 5. & 6.

An aliquibus ſaltem in caſibus procedere poſſit iudex, & inquirere ſine accuſatore, & infamia? ibid. num.7. & an ſit de iure naturali, vt præcedat inquiſitionem infamia. numero 8.

Quinam ſunt caſus illi, in quibus etiam ſpeciali inquiſitione procedi poteſt ſine accuſatore, vel infamia, ibi. num 9. Immo in tali inquiſitione tenetur interrogatus ad reſpondendum in caſibus dictis, ibi. vſque ad nu. 19.

An contra Religioſos procedi poſſit in criminibus grauibus ſine accuſatore formali, aut virtuali, ibid. nu. 20.

Quomodo, & quando obligant edicta ſuperiorum, & inquiſitorum, & epiſcoporum, in quibus ſub excommunicatione, aut iuramento præcipiuntur ſubditi denunciare, & manifeſtare delicta, lib. 12. cap. 14. nu. 21. vſque ad 26.

In quibus caſibus non obſtante mandato generali, aut ſpeciali ſuperioris, & excommunicatione, aut iuramento nō tenetur ſubditus denunciare delicta, ibi. num.27.

Inquiſitores qui præcipiunt, vt ſcientes crimina ſtatim teſtentur, quomodo intelligendi ſaluo ordine fraternæ correptionis, l 11.c.4.nu.19. & l.12.c.16.

Vide plura verb. Reus. Teſtis Iudex.

INSTRVMENTVM.

An & quomodo inſtrumentum publicum tabellionis improbari poſſit, l.12 c.21.nu.12.

Notarius occultans inſtrumentū requiſitum grauiter peccat, & ad reſtitutionem damni tenetur, l.12.c.25.nu.9.

Quę ſolemnitates requirantur, vt ſciatur, an inſtrumentum ſit validum, ad quos pertinet, ibid. num.11.

Vt ſit Autheuticum, omnem communiter requiruntur, ibidem.

Notarius conficiens inſtrumentum vſurarium, grauiter peccat, ibid. num. 13.

Notarius inſtrumentum faciens contra libertatem eccleſiæ mortaliter peccat, & eſt excommunicandus, ibidem numero 14.

INTELLECTVS.

Intellectus qualis ſit animi potentia, l.1.c.1.num.3.

Duplex eſt, ſpeculatiuus, & Practicus.

Iudicium intellectus practici ſynderesim appellarunt S. Baſil. & Hieron. ibid. num.4.

Practicum intellectum conſequitur naturalis appetitus Finis in voluntate, ibid. num 5.

Intellectus practici prima operatio conſilium, ibid. num.7.

Speculatiuorum habitus Intellectus, practicorum ſynderesis appellatur, li.3.c.2.nu.6.

IRREGVLARIS.

Contrahens matrimonium, & conſummans ignoranter cū illa, quæ prius ab alio fuit corrupta, irregularis eſt, li.2.c. 9 num.28.

Qui vxorem, quam duxit virginem, poſt adulterium commiſſum etiam id ignorans cognoſcit, fit irregularis, ibid. num.29.

Filius, quem mulier nopta ex presbytero concepit, quamuis ipſa ignoret, irregularis eſt, ibid. num.30.

Per reiterationem confirmationis committi, & incurri irregularitatem falſum eſſe, vnde conſtet. lib. 3. cap 8. numero 10.

Irregularitas non niſi in caſibus à Iure expreſſis incurritur, nec a.1 alios caſus extendenda, ibid. num. eod.

Sodomita notorius irregularis, ſecus autē occultus, vi. ver. Sodomia, l.8.c.5.nu.16.

IRRISIO.

Irriſio peccatum linguæ ab alijs diſtinctum, eius finis intentus quis, à contumelioſo, detractore, ſuſurrone diuerſus, l.12.c.5.num.6.

Irriſio duobus modis fieri poteſt, & quinam de hoc vitio tractant. ibid. num. eod.

Irriſio ex ſuo genere veniale peccatum, quomodo autem mortale, quandoue veniale, ibid. nu.7.8.9.& 10.

Deriſionis gradus quatuor ſecundum S. Thom. ibidem numero 11.

Inter hos gradus grauiſſimum peccatum quid, ibidem numero eod.

IVDEX. IVDICIVM.

Quando poteſt iudex licitè iudicare ſecundum illam opinionem, quæ amico magis fauet, immo modo ſecundum vnam, modo ſecundum aliam ſecluſo ſcandalo propter amicum iudicare, l.1.c.13.num.4.

Iudex qui habet propoſitum cæteris paribus ſemper ferendi ſententiam pro amicis, regulariter loquendo, eſt in periculo peccandi mort. ibid. num.7.

Iudex ſequi poteſt ſententiam probabilem relicta probabiliori, modo illam, quam ſequitur, iudicet eſſe veram ſin falſam, ſecundum illam probabiliorem, num.8.

Non tenetur Iudex ſemper illud ſequi, quod eſt rectæ ratio ni conformius, ibid. num.9.

Iudex & Cōſeſſarius vterque in foro ſuo, & tribunali verus iudex, & æquè poſſunt ſequi opinionem probabilem, ibi. num.10.

Iudex quando ſecundum probabiliorem opinionem iudicare tenebitur, vt bene Atragon. ibid. num.11.

Quando ſunt duæ opiniones æquè probabiles ex parte facti, in Ciuilibus, aut Criminalibus, quid agere debeatur, c. eod. num.12.

Quando ex parte facti duæ ſint probabiles, altera tamē probabilior, in Ciuilibus tenetur Iudex iudicare in fauorem probabilioris, quare, ibid. num.13.

Cum ſit diuerſitas opinionum probabilium circa iuris intelligentiam, poteſt iudex eam ſequi, quam putat probabilem; è contra vero ex parte facti, ibid. num. 15.

Iudex in fauorem rei iudicare non poteſt, ſed ſecūdum marita

rita cauſæ, & proceſſus, li.1.c.11.nu.20.

Quidnam poteſt Iudex circa legem pœnalem, in qua certa pæna ſtatuitur pro delicto, l.3 c.7.nu.13.

An, quando lex ſub diſtinctione pænam certam ſtatuit, Iudex poſſit minorem ſemper eligere, ibid.nu.14.

Quando iudex ex iuſta cauſa poteſt pœnam augere, vel minuere, ibid num.15.

Quando Iudex remittendo pænam iuris obligatur in conſcientia ad reddendum alteri, quantum erat pænæ æſtimatio, ibid.num.16.

Quando licitum ſit pro Reo apud iudicem intercedere, quã do vero non liceat, ibi.num.17.

Iudices ſeculares contra blaſphemiæ conuictos non animaduertens iiſdem pœnis ſubijciuntur, lib. 6. cap. 13. numero 16.

Iudex per iniquitatem non ferens ſententiam, nec condemnans reum ad ſoluendas pænas in lege impoſitas, ad illarum reſtitutionem tenetur, lib.10.tract.2. capit. 14. numero 12.

Iudex non iuſte applicans pænam pecuniariam ſententia iuſta iam pronunciata contra Reum, tenetur iis reſtituere, quibus eſſet applicanda, ibid.num.13.

An iudex non obſtans, non manifeſtans, aut tacens, & alii, qui tenetur ex officio damnum impedire, teneatur in ſolidum, lib.10.tract.2.c.15.nu.16.

Iudex tenetur ad reſtituendam pænam, quam reis dimittit, ſiue iniuſte remittatur ante, vel poſt latam ſententiam, ipſo facto ſine alia iudicis condemnatione, ibid.nu.14.

Iudex in rebus parui momenti pænas diſſimulans non tenetur ad illarum reſtitutionem, ibid.nu.15.

Iudex, & alij iuſtitiæ miniſtri poſſunt habere ſtipendium à lege taxatum, l.10. tract.5.c.3.nu.5.

Iudex accipiens aliquid, ad quod tenetur ex iuſtitia, vel facere, vel omittere, peccat, & ad reſtitutionem obligatur, ibid num.6.& 7.

An reſtituere debeat nulla expectata repetitione dantis, aut iudicis ſententia, ibid.nu.8.& cui.ibi.num.9.

Iudex ſcienter proferens falſam ſententiam peccat mortaliter, l.12.c.2.nu.17.

Ad iudicium plures perſonæ concurrunt, nonnullæ ſubſtantialiter, aliæ contingenter, ſeu accidentaliter, & quænam illæ ſint, l.2.c.7.num.1.

Iudex, vt recte iudicium ferat, & abſque peccato, quinque habere debet, ibid.nu.2.

Sine poteſtate iudicandi ſententia lata eſt inualida, & iudex peccat mortaliter, ibi.num.eod.

Quiſnam ex virtute poteſtatis legitimum iudicium exercere poteſt, & quibus modis, & quotuplex ſit hæc poteſtas cõpetens, ibid.num.3.

Iudex arbitrarius duplex. Iudicis arbitrarij ſententia poteſt habere vim cogendi Pontificem, licet non perfectam, vt ad parendum cogi poſſit per pænam, ibid.num.4.

Leo IV. ſubiecit ſe iudicio Ludouici Imperatoris, & Caroli Magni quos in foro exteriori arbitros elegit, ibid. numero eod.

Iudices ſeculares iudicando Clericos, & de rebus ſpiritualibus peccant mortaliter, vbi notabile exemplum Conſtantini Magni oſtenditur, ibid.nu.6.

Viros Eccleſiaſticos, aut etiam ſeculares principibus ſecularibus in rebus ſpiritualibus eſſe ſubiectos, iuri diuino repugnat, ibid.num.eod.

Papa, cum ſe Vicarium Chriſti in ſpiritualibus, & temporalibus appellet, an ſe laicæ poteſtati intromittat, ibid. numero 7.

Iudex eccleſiaſticus non ſolum iudicare poteſt perſonas laicas in rebus mere ſpiritualibus, ſed etiam in delictis mixtis, ibi.num.8. & è contra ſo iudex ſecularis intromittere ſe poteſt inter perſonas eccleſiaſticas.

Clericus coram iudice ſeculari ſecularem conuenire poteſt, ipſe autem coram ſeculari conueniri non poteſt, niſi in caſibus iure conceſſis, & quinam illi ſint, ibidem, num.9.

An Clerici renunciare poſſint iuri, & priuilegio fori, vt a iudicibus ſecularibus iudicentur, ibi.nu.10.

In iudice duplex veritas requiſita, & rei, & conſcientiæ, & quam in iudicando ſequi poſſit, ac teneatur, caſu quo reus innocens ſit priuata ſcientia cognitus, probetur tamen reus, & nocens, l.12.c.8.num.12.

Iudex veritatem eruere contra iniuſtam innocentis accuſationem, quibus remediis, teneatur, nu.3.4.5.& ſi nullum ex his ſufficiat, quid facere teneatur iudex, ib.nu.6.

An liceat vel in criminalibus, vel in Ciuilibus condemnare eum ſecundum allegata, & probata, quem certo ſcit eſſe innocentem, ibid.num.7.vſque ad 12. Opinio tertia verior, & communior in praxi ſequenda, quæ, ibi.num.13.

Qua nam authoritate fungitur iudex in iudicando. Priuata ſcientia vti poteſt, quomodo, aut quando, ibi.num.14.

Iudex ſententiam dicere nequit ex inſtrumento, ſeu ſcriptura in iudicio non producta, quamuis ex illa priuatim exhibita ius Actoris, & rei plane cognouerit, ibid. num.15.

An iudex inferior, qui nulla alia via vitam innocentis commode ſaluare poſſit, teneatur deponere officium ſuum, ne condemnet innocentem contra priuatam ſuam ſcientiam, ibi.num.16.

An miniſter, & executor ſententiæ Iudicis, ſi condemnatum certo nouerit eſſe innocentem, teneatur officium deſerere, & an peccet mortaliter exequendo præceptum ſententiæ, ibid.nu.17.

Iudex in publicis ſententijs ferendis quomodo procedere debet, in officiis autem conferendis quomodo, ibid.num. 17.

An, ſi iudicium ſit ad Regem, ſeu ſupremum iudicem delatum, poſſit innocentem verè reipſa, conuictum tamen nocentem a morte abſoluere, & cõdemnatum liberare, vid. verb. Princeps, ib.nu.19,

An iudex ſaltem ſupremus, qui certo nouit aliquem, quem tenet in vinculis, reum, opinione tamen publica innocẽs eſſe probatur, talem condemnare, & morte poſſit afficere, ibid.nu.20.

De ſolemnitate iudicij præcipuè duo ſunt, ibidem, numero eod.

In quibus ſolemnitatibus iudex inferiori diſpenſare non poteſt, ſed per publicam ſcripturam procedere tenetur, ibi. num.21.

Quando crimen ſecretum eſt, vel improbabile, an poſſit iudex ſupremus ſolemnitates iudicij prætermittere, ibi.nu. 22.& 24.

Si crimen ſit probabile, locum habet epicheia, ibidem, numero 25.

Iudex ſiue inferior, ſiue ſupremus extra caſus ſupra poſitos adiudicans aliquem morti ob ſcientiam ſolam priuatam, verè eſt homicida, ib.nu.27. & item, & executores mandatorum mortaliter peccant, & ad reſtitutionem obligantur, ibid.num 27.

An iudex ſemper iudicare debeat ſecundum verba legis, an potius aliquando poſſit vti epicheia, & de quibus legibus hoc intelligatur, l.12.c.9.num.2.

Iudex iam ſupremus, quam inferior (cum præcepta Decalogi ſint indiſpenſabilia) ſecundum illa iudicare debet, ibi. nu.eod. Si etiam cauſa propoſita ad leges humanas pertinet, nec repugnat legi diuinæ, aut naturali, ib.nu.3.

Varij caſus in quibus nullo modo ſecundum verba legis, ſed ſecundum epicheiam iudicandum erit, ibid.nume.4. & 5.

An iudicium, ſeu ſententia iniuſta contra leges lata in foro conſcientiæ obliget, ib.nu.7. Poteſt autem ſententia iudicis iniuſta eſſe ex triplici capite, num.8.

Iudex adiudicans alteri, quod ſuum non eſt, non obſeruans ordinem iuris, & peccat, & ad reſtitutionem tenetur, ibid. num.9.

Quid, cum perſona, cui adiudicatur, quod ſuum non erat, bona, vel mala fide litigauit, ibid.num.eod.

Iudex priuans aliquem re non ſua omiſſo ordine iuris peccat, ſed non ad reſtitutionem tenetur, ille vero, cui adiudicatur (ſi ſuum ſit) bona conſcientia poſſidebit, ibidem, num.11.

An vero poſtquam quis per iniuſtam ſententiam re ſua priuetur, & non appellet, is, cui res eſt adiudicata, bona & tuta conſcientia poſſideat, ibid. num.12.

An ſententia iniuſta obliget in beneficiis Eccleſiaſticis, ibid. num.13. & 14. & ſeq.

Modus procedendi in iudicio triplex, per denunciationem, Inquiſitionem, Accuſationem, lib. 12. cap. 10. num. 1.
Iudex Eccleſiaſticus procedere poteſt ad excommunicationem dupliciter, & quænam requirit præuiam trinam admonitionem, ibid. nu. 7.
Iudicium duplex, Ordinarium, & extraordinarium. In extraordinarijs iudiciis quinq; vice veri accuſatoris fungun tur, l. 12. c. 12. num. 10.
In iudicio vnde deſumenda ſit iniuria, lib. 12. capit. 2. nume ro 20.
An mendacium ex ſe veniale fiat in iudicio mortale etiam de materia leuiſſima, vt voluit Caiet. ibi. num. 20. vid. ver. mendacium.
Iudex cauere debet a torquendis reis ſine legitimis ſufficien tibus in id iudiciis, l. 12. c. 12. num. 1.
In forma iudicij conſideranda eſt quantitas pœnæ, ibi. nu. 2. & quando, & cui liceat pœnam legis relaxare, etiam contra voluntatem accuſatoris, ibid. nu. 3.
In quibus caſibus nullus iudex pœnam remittere poteſt tuta conſcientia, ibid. num. 3. Et in quibus periculoſum eſt pro reo apud iudicem intercedere, ibi. num. 4.
An reus, cum iudex pœnam temporalem, & pecuniariam ſoluendam remiſit, tutus maneat in conſcientia, ibidem, num. 5.
Iudices ſeculares non faciles eſſe debent in pœnis corporalibus mutandis in pecuniarias, ibid. nu. 6.
Iudices Eccleſiaſticos pro quolibet delicto, vel ſtatuto pœnam pecuniariam imponere æquum, & iuſtum non eſt ibidem num. 7 Quando autem id poſſit, ibi. num. eod.
In forma iudicij requiritur neceſſario vis executionis, vt celeriter iudex cauſas expediat, aliter reſtituere tenetur, ibid. num. 8. debet viſitare carceres, ibidem, & vt condemnati prius confiteantur, & ſi fieri poſſit, communicent, ibidem.
Iudex abſque debita ſcientia officium publicum aſſumens grauiter peccat, l. 12. c. 13. nu. 1.
Vitæ puritas in iudice duplex requirenda, ibidem numero 2.
An iudex in peccato mortali exiſtens alios iudicando mortaliter peccet, ibid. nu. 3. 4. & 5.
An liceat iudici à litigantibus accipere pro exercendo iuſtitiæ officio, ibidem, num. 7. Et quando ſtipendium accipere liceat, vel non, laicis, vel Eccleſiaſticis, ibidem, num. 8. & 9.
Quoad munera quid poteſt iudex Eccleſiaſticus ordinarius habens beneficium, cui annexa eſt iuriſdictio? Quid iudex ſecularis ex iure communi ciuili? ibi. nu. 12.
Iudex Eccleſiaſticus delegatus à Papa habens beneficium non poteſt munus accipere, ibi. nu. 13. Accipiens ad reſtitutionem tenetur, & remiſſio reſtitutionis nulla eſt, & inualida, ibid. nu. 14.
An conſuetudo accipiendi munus excuſet ordinarium, vel Eccleſiaſticum delegatum, & an per talem conſuetudinem ius canonicum, vel ciuile abrogari poſſit, ibidem numero 15.
Iudex delegatus a Papa habens beneficium quando tuta cõſcientia aliquid pro compenſatione expenſarum recipere poteſt, ibid. nu. 16.
Delegatus ab alio ordinario, quam a Papa extra duos caſus licite poteſt expenſas accipere, ibid. nu. 17.
Iudex ſecularis extra dominium ſuum, quando expenſas petere poteſt, & iudex eccleſiaſticus in quibus caſibus licite poteſt, quibus non? ibid. nu. 17.
Quoad Xenia, quantum iudici ſeculari, vel eccleſiaſtico ex iure cannnico, & ciuili accipere liceat? ibi. nu. 19.

IVDICIVM TEMERARIVM.

Iudicium temerariũ radix, & origo omnium peccatorum, quæ verbo committuntur, lib. 12. c. 5. nu. 1.
Suſpicio, dubium, iudicium temerarium quomodo inter ſe diuerſa, ibid. nu. 2. procedunt ex leuibus indiciis, & quænam leuia dicuntur, ibid. nu. 3. & 13.
Iudicia temeraria, & ſuſpiciones ex tribus potiſſimum cauſis prouenire ſolent, ibid. nu. 4.
An ſuſpicio, vt comprehendit iudicium temerarium, ex ſe mala ſit, & peccatum, ibid. num. 5.
An præſuppoſito, quod iudicium temerarium ſit malum, quando erit peccatum mort. quando veniale, ibi. nu. 6
Vt iudicium temerarium ſit mort. quatuor requiruntur, ibi. nu. 13. 14. & 15
Iudicare malum de altero, quando cauſæ ſufficientes, & indicia probabilia id ſuppetunt, non eſt peccatum, nec iudicium temerarium, ibid. nu. 11
An iudicare ex leuibus coniecturis aliquem eſſe fatuum, ſtultum, indoctum, auarum, prodigũ, &c. ſit materia grauis, & mort. ibi. nu. 16
An aliquando peccatum mortale committatur iudicando temere de culpa veniali proximi, ibi. no. 17
An iudicium temerarium ex leuibus coniecturis de defectu naturali ſit mortale. ibi. nu. 18
Cum virtuti oppoſitum ſit propriè iudicium temerarium? & an quę dicta ſunt, intelligantur de iudicio exteriori, vel interiori tantum, ibi. nu. 19. Iudicium temerarium licet proprie ſit in actu interno detractio autem in actu exteriore, non tamen ſunt duæ diſtinctæ ſpecies. ibi. nu. eod.
An, quando quis prudenter, non temere ſuſpicatur, aut iudicat aliquod malum de proximo, licitum ſit illi ſuſpicionẽ ſuam aliis aperire, & reuelare, ibid. nu. 20
Iudex aliquem condemnans ex leuibus coniecturis mortaliter peccat, & multo grauius, quam qui per iudicium interius hanc iniuriam irrogauit, ibi. no. 21
An exiſtente dubio probabili, & rationabili de facto, aut dicto alterius teneatur homo tale dubium in meliorem partem interpretari, ibi. no 22. An quando video huiuſmodi ſigna dubia, ſatis ſit interpretari in meliorem partem negatiue. ibi. nu. 23. & 24
In deteriorem partem iudicare quomodo liceat, ibidem, nume. 25
Inter iudicium ſpeculatiuum de rebus, & practicum de perſonis maximum diſcrimen. ibi. nu. 26

IVRAMENTVM.

An iuramenti vſus per ſe bonus, & licitus ſit? vbi ſoluuntur argumenta pro parte negatiua, li. 5. c. 3. nu. 1. & 2
An Chriſtus Matt. 5. ſimpliciter prohibeat omnem modum iurandi, & quomodo ordinetur in cultum reuerentem, & honorem Dei. ibi. nu. 3
Præceptum eſt naturale, ac diuinum omnibus commune iurare, cum ad id ratio induxerit, ibi. nu. 4
Iuramentum, licet ex circunſtantijs ſuis bonum, non tamen appetendum, & quomodo neceſſarium, ibi. no. 5
Iurandi frequentia, & conſuetudo maxime cauenda etiam in ſermonibus veritate ſubnixis, ibi. nu. 6
Vt iuramentum actus ſit bonus, & licitus, variæ circunſtantiæ requiſitæ enumerantur, ibi. nu. 7
An pueri ante pubertatem admitti poſſint ad iuramentum, ſi ad id ſe obtulerint. ibi. nu. eod.
Pueri doli capaces poſſunt ſe obligare ad iuramentum promiſſorium, poteſt tamen pater huiuſmodi iuramenta irritare ſicut vota, & quando, ibi. nu. 8
Periuri repelluntur a iuramento, quare? & quod duo conſideranda ſunt in iuramento ibi. nu. 9
De quo tamen periuro intelligendum, an de conuicto in iudicio, an de notorio, ibid. nu 10
Clericis, ſacerdotibus, & Prælatis in iudicio iurare interdicitur: quare? in quibus tamen caſibus iurare licebit, & præcipuè ſpiritualib. ibid. nu. 11
Clerici accuſati coram Iudice ſeculari, aut requiſiti, vt ſolemne præſtent iuramentum, coram eo iurare prohibentur, qualiter tamen id poſſunt, ibi. nu. 12
Si iuretur aliquid, quod eſt peccatum mortale, aut veniale, non eſt ſeruandum iuramentum, ibid. no. 13
Iuramentum factum pro re turpi illicita, & iniuſta non valet, nu. eo. nec in detrimentum eccleſiæ, aut diminutionẽ regni, ibid.
Iuramentum, cum ſit actus latriæ, per ſolum Deum fieri debet, per creaturas autem non niſi ad Deum relatas. Iurare per creaturas maxima Deo iniuria, quando, ib. nu. 14.
Iurare per membra Dei maxima eſt blaſphemia, præcipuè ſi aliqua nominentur, ibi. nu. 15
Iurare per membra Chriſti honeſta regulariter loquẽdo, nõ eſt mortale, modo abſit contemptus. ibid. nu. eo.

Verum

Verum, vel falſum iurare per falſos Deos: peccatum mortale, quare. ib. nu. 17

An grauius ſit peccatum iurare falſum per verum Deum, quam iurare verum per Deum falſum. ibi. no. 18

An liceat Chriſtiano petere, aut recipere iuramētū ab idololatra, quam ſcit per Deos falſos iuraturum. ibid. num. 19. & nu. 20

An iurans per Deos falſos, & aliquid promittens arctius promiſſum implere teneatur, quā ſi ſimpliciter, & abſque iuramento promiſiſſet. ib. nu. 21

An grauius ſit peccatum iurare fallaciter per Deum, quam per creaturas, ib. nu. 22

Quare periurans cum ſolemnitate infamis ſit, & irregularis, ſimpliciter autem periurans non item, ibidem, nume. eodem.

Iuramentum duplex, Aſſertorium, & promiſſorium, quæ ex fine vitiari poſſunt. Aſſertorium vero ex octo finibus vitiari ſolet, ib. nu. 23

Cauſa concomitans turpis illicitum reddit iuramentum, ib. nu. 24. Olim præſtare ſolebant ieiuni. nu. 25

In Dominicis diebus, & in feſtis ſolemnibus niſi ex magna neceſſitate, & pro cauſis piis eccleſiæ iuramentum ſolemne præſtare non licet. ib. nu. 26

Vt iuramentum virtus, & actus ſit religionis, quænam circumſtantiæ neceſſario requirantur? lib. 5. c. 4. nu. 1

Quot per veritatem in iuramento requiſitam intelligantur. ibid.

Quid per iudicium, & quæ iurans, vt cum iudicio iuret, præcipue conſiderare debeat? ibi. nu. 3

Ad iuramentum requiritur, vt res ſit honeſta, ibidem, numero 4

Iuſtitia requiritur ad iuramentum aſſertorium, & promiſſorium, ſed diuerſimode, ib. nu. 5

Conditiones oppoſitæ vitiantes iuramentum quæ? ibidem. num. 6

In omne iuramentum, cui aliquid ex prædictis deeſt, ſit periurium necne? ibid. nu. 7. & an omne periurium ſit peccatum, ib. nu. 8

An periurium ſit grauius peccatum ceteris, quæ in proximū committuntur, ib. nu. 9

Cur homicidium maiori pœna puniatur, quam periurium, cum tamen non ſit grauius peccatum, ib. no. 10

Qui de grauitate periurii copioſe ſcripſerunt, ibidem, numero 12

Quando iuramentum ex defectu alicuius circumſtantiæ ſit mortale, vel veniale, ibi. nu. 13

Iuramentum aſſertorium quacunque de cauſa fiat, ſi veritas deſit, & actio ſit deliberata, eſt mortale. ibidem, numero 14

Periurium iocoſum non eſſe mort. a Theologis exploditur contra Goffredum, cui fauet Angelus, ib. nu. 15

Quicunque doli capax in iudicio, vel extra iudicium ſcienter, vel ſecundum æſtimationem iurans, de quo dubitat, peccat mort. ib. nu. eod.

Nullum periurium mortale factum ex ſurreptione, n. 16

Qui iurat falſum inaduertenter, ita tamen diſpoſitus, quod ſi ſciret eſſe falſum, adhuc falſo iuraret, peccet mortal. num. 17

Qui iurat falſum putans eſſe verum non habens animū fallendi, ſi nullam adhibuit diligentiam, vt certo ſciret, peccauit mort. ſi aliquam, ſed non ſufficientem, venialiter ib. num. 18

Vt iurans excuſetur a peccato, tenetur credere magis verum eſſe illud, quod iurat, quam eius oppoſitum, ibidem num. 19

An qui aliquid affirmat aliter concipiendo, & intelligendo verba in mente ſua, quam illa accipit, cui iuramentū præſtatur, ſit periurus, ib. nu. 20. 21. & 22

Qui coacti iurare reſpondent, id quod verum eſt ſecundum propriam intentionem, & falſum ſecundum eius intentionem, cui iuramentum præſtatur, a peccato excuſantur, ib. nu. 24

Confeſſarius interrogatus de auditis in confeſſione excuſatur a peccato, iurando ſe non audiuiſſe. ibidem num. eod. ſic teſtis, aut reus rogatus a iudice non ſuo, aut vxor de adulterio: alter vero ſi ſine violentia, ſed cum iuſtitia interrogatur.

A perſona priuata rogatus cum iuſtitia iurare tenetur ad intentionem illud exigentis, ib. nu. 25

Quando quis poteſt vti æquiuocatione; ib. nu. 26

Iuramentum promiſſorium, cui deeſt veritas de præſenti, ſiue de re licita, ſiue illicita, magna, aut parua, peccat mort. ib. num. 7

An iurans occidere hominem non habens animum adimplendi peccet mort. ib. nu. eod.

Aſſuetus iurare tam vere, quam falſe non aduertens, an falſum iuret, peccat mort. ib. no. 10

Peierans ex conſuetudine præter peccata, quæ committit in ſingulis iuramentis, peccat peculiari modo omiſſionis cōtra charitatem, ib. no. eo.

An, & quando peccatum ſit violare iuramentum comminatorium, ib. nu. 11

Iuramenta comminatoria parentum excuſantur per conditionem appoſitam, ib. nu. 12

Comminatio facta de aliquo malo culpæ ſiue mortali, ſiue veniali poteſt, & debet non adimpleri, ib. nu. 13

Vt comminatio facta de iuſta inflictione, aut procuratione mali pęnæ, ſiue quoad corpus, ſiue quoad temporalia ttia conſideranda, ib. nu. eod.

An peccent, & periuri ſint, qui honoris, aut amicitiæ cauſa iurant ſe non præceſſuros in exitu domus, & ſimilia, & tamen contrarium faciunt, ib. nu. 14

Quænam conditiones in omni iuramento ſimpliciter facto ſubintelligendæ ſint ex iure communi, vt Iuramentum obliget. ib. nu. 15

Delatio authoritas ſuperioris, obſeruatio fidei, propter quā iuratur, conditio rerum, & perſonarum ad obligationem iuramenti requiruntur, ib. nu. 16. 17. & 18

In iuramento tam aſſertorio, quam promiſſorio eſt obligatio, ſed diuerſimode, lib. 5. c. 6. nu. 1

Iuramentum male factum per creaturas, aut falſos Deos ſeruandum eſt, & obligat, ſi licitum ſit, quod iuratur. ibi. nu. eod.

Iuramentum de eo, quod eſt peccatum mort. aut veniale, nō obligat, ſed eſt peccatum illud ſeruare, ib. no. 2

Iuramentum iniquitatis vinculum eſſe non poteſt. ibidem, nu. eod.

Iuramentum de re vana, aut indifferenti non obligat. ibid. num. 3

Iuramentum illicitum qua ratione poteſt obligare. ib. nu. 4

An Iuramentum doloſum obliget? ib. nu. 5

Quando promittens, & iurans intentionem promittendi, & iurandi habuit, non tamen animum adimplendi, peccat mort. ib. nu. 6

Qui iurat aliquid cum animo iurandi, non tamen promittendi, & ſe obligandi, peccat mort. contra Greg. de Val. ib. nu. 7

An ſic iurans maneat obligatus ad implendum, quod iurauit. ib. nu. 8

Qui fingit ſe iurare, animum tamen iurandi non habet nullam ex natura iuramenti obligationem incurrit, ibidem num 9

Ratione tamen ſcandali tenetur, quando, ib. no. eod.

In foro exteriori iurans ſemper in dubio præſumitur habuiſſe animum iurandi, & ſe obligandi, ib. nu. 10

An, qui ſic ſe iurare fingit, ſemper peccet mortaliter. ibidem num. 11

An liceat vti verbis ſimulatoriis, & amphibologicis in iuramento promiſſorio, ib. no. 12

Metu coactus latroni centum aureos petenti ſe daturum iuramento promittens an perſoluere teneatur? ibidem nume. 13

An iuramentum coactum, ſeu metu extortum ſit obligatorium, & an obliget in foro exteriori, an ſolum in foro conſcientiæ, ib. nu. 14. & 15

Iuramenta per vim, & non ſolum per iniuriam extorta in foro exteriori non obligant, quare, nu. 16. & 17

An hæres ex vi iuramenti a defuncto teſtatore emiſſi illud præſtare obligetur, quod defunctus iurando promiſerat. ib. nu. 18

Qui iurauit alicui ſe aliquid facturum, an teneatur illo mortuo idem facere eius hæredi, ib.nu.19

Obligare quis poteſt ſe alicui, & ſucceſſoribus eius, non autem ſe, & ſucceſſores ſuos, quare, ib.nu.20

An minor annis viginti quinque aliquid iuramento confirmans ſine conſenſu tutoris in conſcientia obligetur ſeruare promiſſum iuramento firmatum? ib.nu.21

An, qui promittit cum iuramento aliquid facere, obligetur ſub mort. id facere, licet velit ſoluere id, quod intereſt, cui iuratur, ib.nu.22.& 23

Qui iurauit ſe ſoluturum certam quantitatem pecuniæ, an poſſit ſine periurio ſatisfacere per compenſationem, ibid.

Circa iuramenta facta in nomine alterius, vt a procuratoribus, & patronis nomine abſentium, quid dicendum. ibi. num.25

Iuramentum fieri non poteſt per procuratorem, etiamſi mãdatum habeat ſpeciale, quando, & quo caſu. ibidem num. 17.& 18

Ex quatuor capitibus contingere poteſt iuramentum promiſſorium non eſſe adimplendum ſine peccato, li.5. cap. 7.num.1

An ferens iuramentum promiſſorium, cui deeſt veritas de futuro, peccet ſemper mortaliter non adimplendo, vel aliquando ſolum venialiter, l.5.c.4.nu.28

Violatio iuramenti de re leui æque erit mort. peccatum, ac de re graui, & quare? & quomodo intelligatur modicum pro nihilo reputari, ib.nu.29

Mendacium officioſum ex ſe veniale iuramento confirmatum fit mortale, ib.nu.eod.

In iuramento promiſſorio Deum nõ vt teſtem veritatis, nec vt pignus, ſed vt fideiuſſorem eſſe (vt voluit Petrus de Aragon.) refutatur, ib.nu.30

Non peccat mortaliter, qui partem minimam promiſſionis iuratæ non adimplet, ſi reliquum adimpleat, ibidem numero 31

Iuramentum ex defectu iudicii, aliquando mortale, aliquãdo veniale, ib.nu.32

Ad iuramentum requiritur ſufficiens deliberatio, & inquiſitio ſecundum materiæ qualitatem, & quando ex negligẽtia erit mortale, quando vero nullum? ib.nu.33

Quanta neceſſitas requiratur ad iuramentum, vt iurare nullum ſit omnino peccatum? ib. nu.34. enumerãtur nouem cauſæ neceſſitatis, ib.nu.eo.

Iuramentum ex defectu iuſtitiæ, quæ ſolum locum habet in iuramento promiſſorio, aliquando eſt peccatum mortale, aliquando veniale. ibid.nu.35

Iurans ſe facturum aliquid contra conſilium diuinum, an peccet ſolum venialiter. ibid.nu.36

Iurans ſe facturum rem aliquam indifferentem, ſi non obſeruet, etiamſi intenderet illud ſeruare, peccat venialiter tantum, & vnde hoc conſtet. ibid.nu 37

An peccet, qui ad iuramentum inducit, aut prouocat alterum, aut qui iuramentum recipit ab eo, quem ſcit, vel probabiliter credit falſum iuraturum. libr.5.c.9.num. 1.2.3. & ſeq.

An, & quando iurandi conſuetudo ſit peccatum. num.6. ibidem.

Qui non aduertit ſe falſum iurare, abſolute loquendo non peccat mort. ibid. num.7

Conſuetudo iurandi quando iuramenti ſpeciem mutet, aut aggrauet. ibid.num.8

Aſſuetus iurare, ſed non mentiri, immo ita diſpoſitus, vt non mẽtiretur, aut iuraret, ſi aduerteret, regulariter ſolum venialiter peccat, ib.nu.3

Quotieſcunque quis iurat aliquid facere, quod eſt mort. aut veniale, peccat iurando, nec tenetur adimplere ibidem, num.2

Quando illud, quod iuratur, bonum eſt, minus tamen bonum quam oppoſitum illius, non eſt obligatio adimplendi. ibid.nu. 3

Ex parte euentus Iuramentum non obligat in multis caſibus, qui fuſe declarantur. ib.nu.4.5.& 6

Ex parte etiam modi contingit non obligare iuramentum adimplendum, modi autem duo ſunt. ibi.nu.9

Relaxatio iuramenti fieri poteſt ab eo, cui quis iurauit, aliquando etiam cum ceſſat cauſa principalis, ob quam factum eſt, ib.nu.10

An qui metu coactus iurat ſe non denunciaturum latronem ſic compellentem cum iurare, promiſſum ſub iuramento facere teneatur, ib.nu.11

Iuramenti abſolutio, diſpenſatio, irritatio, commutatio, relaxatio quid ſint, aut ſignificent, l.5.c.8.nu. 1.ib. & quid in iuramento abſoluitur, & diſpenſatur, & ad quæ extenditur abſolutio, ib.nu.2

In iuramentis aſſertoriis diſpenſatio contingere non poteſt, quare, ib.nu.3

Inter votum, & Iuramentum differentia quotuplex, nu.4

Irritare iuramentum qui poteſt, ib.nu.5

Ad irritationem iuramenti non eſt neceſſaria iuriſdictio eccleſiaſtica, nec conſenſus eius, qui iurauit. ib.nu.6

Iuramenta quæ irritari poſſint ſine cauſa, vt iuramenta filiorum a parentibus, poſt confirmationem non poſſunt amplius ſine peccato irritari, ib.nu.6

Abſolutio tamen, & diſpenſatio ex cauſa fieri poteſt a prælatis Eccleſiaſticis, ib.nu 7

Cauſa petendi, & concedendi abſolutionem, & diſpenſationem in iuramentis coactis duplex eſt, ib.nu.7

Idem dicendum de iuramentis ad ſolutionem vſurarum extortis, ac de metu coactis, ib.nu.eod.

Quandoque iuramenta remittuntur ex officio publico ad pœnam eius, cui præſtanda ſunt, vt excommunicatis. ibi. nu.eod.

Iuramenta in totum aliquando remittuntur ab Eccleſia indirecte, ſic etiam de ſtatutis collegiorum mutatis, ib.nu.8

Summus Pontifex in omni iuramento, ceſſante damno tertiæ perſonæ diſpenſare poteſt, ib.nu.eod.

In omnibus iuramentis, quæ ſi vota eſſent, diſpenſare potuit, poteſt epiſcopus non ſolum dubium declarare ſed & diſpenſare, ib.nu.9

Inferior epiſcopo iuriſdictionem epiſcopalem non habens a iuramento abſoluere non poteſt, ſicut nec a voto poteſtate ordinaria, ib.nu.eod.

Confeſſarius ordinarius ex priuilegio, vt per Bullam Cruciatæ, aut alio modo facultatem habens in votis diſpenſandi poterit ſimiliter in iuramentis, ib.nu.eo.

Prælati Regularium exempti ab ordinario circa ſuos ſubditos in iuramentis diſpenſare poſſunt, ſicut epiſcopi, ibid. num.10

Confeſſarii Regulares virtute priuilegiorum non poſſunt diſpenſare in iuramentis, niſi in ſacramento pœnitentiæ, ibid.nu.eod.

Aliter vero etiam in foro exteriori fieri poteſt in votis ſubditorum per viam authoritatis, ſicut habẽt Abbates, Priores, & quando quis habens poteſtatem diſpenſandi, diſpenſat, neceſſaria eſt notitia, & mentio iuramenti. ibid. num.11

Diſpenſans in iuramento ſine cauſa rationabili peccat, nec valet diſpenſatio in foro conſcientiæ, ib.nu.12

Cauſa legitima diſpenſandi in iuramento triplici ex capite eliciendа, ib.nu.eo.

Quibus modis quis iurans poteſt authoritate propria contrauenire, quibus vero caſibus indiget epiſcopi declaratione, ib.nu.13

Commutare iuramenta promiſſoria quis poteſt, ib.nu.14

Commutare iuramentum in melius bonum vnuſquiſque poteſt ſuo arbitratu, ib.nu.15

Vt quandoque laudabile immo præceptum, ſub pœnis grauiſſimis prohibitum per nomen diuinũ iurare, l.5.c.9.n.1

Qui ſcienter falſum iurant, etiamſi ioco, vel coactione, vel metu, vel ex lapſu linguæ dummodo aduertenter faciãt, peccat mort. ib.nu.2

Qui pro certo affirmat verum, quod ita eſſe certo ignorat, ſed animo dubius eſt, peccat mort. ib n.eod.

Qui iurauit, id quod verum exiſtimat, & tamen re vera falſum eſt, niſi quantum potuit curam, & diligentiam adhibuit, peccat. mort. & periurus eſt.

Qui iurat alicui aliquid ſic eſſe, vel non eſſe, intendens aliter quam verba ſonant, dummodo legitime ſit interrogatus, peccat mort. & periurus eſt, ib.nu.eod.

Qui per falſos Deos, Mahometem, Solem. &c. ib. num. 3. & qui alium inducit ad iurandum per falſos deos, nu. eo. & qui inducit alium ad iurandum falſum per verum Deum peccat. mort. ib. nu. eo.
Qui cum iuramento promiſit, ſe licitum aliquid facturum, cum tamen, aut promiſſum implere in animo non habuerit, aut ſi habuerit, non præſtat, quod promiſit, periurus eſt, & peccat mort. ib. nu. eod.
Qui iurat ſe aliquid illicitum facturum, vt occidere furari, &c. peccat mort. ib. nu. 4. Qui iurat ſe non obtemperaturum conſiliis euangelicis, peccat mort.
Qui iurat, quod verum eſt, & ita exiſtimat, leuibus tamen, cõiecturis adductus peccat, ib. quando verò mor. quando venialiter, vid. ſup. c. 4
Iurans aliquid ſecretum tenere, & poſtea aduertenter, & ex propoſito illud reuelat, quod bona conſcientia ſecreto teneri potuit peccat mort. ib. nu 5
Qui verba ſacra, & ſententias ad fabuloſa, ſcurrilia, & libellos famoſos detorquet, peccat contra hoc præceptum, ib. num. eo.
Præcipuæ pęnæ peierantium quinque, ib. nu. 6. 7. & 8
Collatio beneficii facta periuro poſtea, quam ſit condemnatus, & per ſententiam declaratus, nulla eſt, ib. nu. 9
Cur lege annullante promiſſionem de ſoluendo iuramento vim habeat obligandi, l. 11. c. 13. nu. 20

IVS.

Ius duplex in re, & ad rem, & quid ſit vtrumque, l. 9. cap. 3. num. 2
Iuris nomine dominii vſus, & vſusfructus quid intelligatur, l. 9. c. 2. nu. 3
Iuris parum eſſe oſtenditur in ſolo, & nudo rei vſu, l. eod. c. eod. nu. 7
Forma iuris ad ſententiam ferendam neceſſaria in quinque præcipuè conſiſtit, & quænam illa ſint? l. 12. c. 9. nu. 1
Ius poſitiuum contraria conſuetudine legitimè præſcripta abrogari poteſt; ib. nu. 24
Vide plura ver. Iudex, & ver. Sententia.

IVSTITIA.

Iuſtitia requiſita in accuſatore violatur tribus modis, Calũnia, Præuaricatione, Tergiuerſatione, l. 12. c. 15. nu. 2
Iuſtitia diſtributiua, & commutatiua quid? l. 10. c. 1. nu. 4

L

LAICVS.

Laici in criminalibus contra Clericos teſtificari non poſſunt, l. 12. c. 19. nu. 20
An Clericus aduerſus laicum teſtificando præmiſſa proteſtatione in cauſa ſanguinis ſit irregularis. ib. nu. eod.
Perſonas laicas etiã in delictis mixtis iudicare poteſt Iudex Eccleſiaſticus. l. 12. c. 7
Laicus poteſt eſſe Tabellio publicus in foro eccleſiaſtico. l. 12. c. 25. nu. 6

LEX.

Lex naturalis eſt lumen rationis humanæ à Deo creatore vna cum natura mentibus hominum mixtum ad faciendũ aliquid, vel non faciendum. l. 1. c. 2. nu. 5
Nulla lex obligat, niſi quatenus nota nobis ſit, & per rationem apprehenſa. l. 1. c. 4. nu. 5
Lex nomine Regis promulgata aliter, quam lata eſſet à Rege, inducit obligationem, quatenus. c. eo. nu. 12
Obligatio legis per superuenientem notitiam tollitur quomodo, ibid.
Nomen legis quid proprie ſignificet. l. 3. c. 1. nu. 2
Quænam ſit eiuſdem definitio potiſſimum probata explicatur. ib. nu. 2
Cur lex dicatur actus potius intellectus, quam voluntatis, & rationis practicæ tantum, non ſpeculatiuæ. ibi. nu. 3
Legis finis bonum commune non particulare. quare? ſiue ſit Eccleſiaſtica, ſiue politica. ib. nu. 4
Ceſſante ratione boni communis lex ceſſat, nec vim habet obligandi. ib. nu. 5
Ceſſante cauſa, propter quam lex obligat transgreſſorem ad mortale, ceſſat legis, aut præcepti ſuperioris obligatio. ib. nu. eod. & ſeq.
Ad legis rationem quæ ſunt in primis neceſſaria, & quæ conditiones in legiſlatore requirantur, ib. nu. 7
Lex iure diuino minime neceſſaria exiſtens a Principe laicò condita, populo contradicente nullius eſt roboris. ibidem num. 9
Poteſtas laica in legibus condendis qualis ſit, & quis eius finis. ibi. An populus poteſtatem ſuam in principem tranſtulerit, quomodò coniecturari poſſit. ib. nu. 10
An, qui poſt legem poteſtate laica conditam nati ſunt, teneantur ad eiuſmodi legis obſeruantiam, cum non conſenſerint, lex autem illa ſine conſenſu ſtabiliri non potuit. ib. nu. eod.
Poteſtas eccleſiaſtica qualis, & quis eius finis in condendis legibus, a Deo immediate ſuſcipitur. ib. nu. 11
Poteſtas eccleſiaſtica poteſt leges condere ſine conſenſu populi, & quare? & error eorum, qui affirmant leges pontificias non obligare, donec acceptentur.
Lex niſi ſufficienter ſit promulgata, vim legis non habet, vt poſſit obligare. ib. nu. 32
Multiplex legis diuiſio ſecundum diuerſas rationes, communior autem quæ ſit, eiuſque ratio. l. 4. c. 2. nu. 1
Lex eterna ſecundum ſe conſiderata, quid ſit, & quid in ordine ad res creatas. ibi. nu. 3
Legis æternæ proprietates quæ ib. nu. 4
Actiones humanæ tum naturales, tum liberæ ſubijciuntur æternæ legi ſiue bonæ, ſiue malæ. ib. nu 5
Lex naturæ quid ſit, correſpondet appetitus naturalis, is autem quotuplex ſit, oſtenditur, ib. nu. 7
Legis naturalis officia tria ſunt. ib. nu. 8
Legis naturalis proprietates variæ. nu. 10. & ſeq.
Legis naturalis effectus potiſſimi quot ſunt, & quomodo intelligatur hanc legem duplicem vim habere, coactiuam, & directiuam. ib. nu. 13
Qualiter lex humana in vniuerſum definiri poteſt, aut deſcribi, eiuſque explicatio. li. 3. c. 3. nu. 1
An, & quare præter legem naturalem leges humanæ ſunt neceſſariæ. ib. nu. 2
An conducibilius ſit Remp. gubernari bonis legibus, quam ab optimo Principe ſine legibus. ib. nu. 3
Qualis debet eſſe lex, vt recta, & iuſta cenſeatur, & vtilis cõmunitati, vt ſubditos obliget, ib. nu. 4
An lex humana cuncta vitia prohibere, vel omnium virtutum actus præcipere poſſit, ib. nu. 5
Legis iuſtæ deſcriptio, eiuſque proprietates ſecundum Iſidorum, & S. Tho. ib. nu. 6
An debitam legis diſciplinã, quæ circunſtantię requirantur.
Multiplex humanæ legis diuiſio, in ius gentium, & ius ciuile, & quid ſit vtrunque, ib. nu. 7
In ordine ad bonum commune diuiditur in ius Sacerdotum, ius Principum, ius militare, ſiue, vt communiter diſtingui ſolet in ius eccleſiaſticum, & ius ſeculare, ib. nu. 8
Ratio diuiſionis in Conſtitutione Principum, Senatuſconſulta, ius prætorium, Plebiſcita, ib. nu. 9
Secundum materiam legum alia Iulia dicitur, alia Cornelia, & huiuſmodi. ib. nu. eod.
Quoſnam lex humana obligat, an iuſtos, & fideles, contra hæreticos, lutheranos, & alios, l. 3. c. 4. nu. 1
Rationes hæreticorum quibus probant libertatem Chriſtianam contra leges humanas, ſoluuntur, ib. nu. 2
An Principes Nomothetæ ſuis legibus parere teneantur. nu. 3. & 4. an pœnis earundem ſubiiciantur. nu. 5
An, ſi Epiſcopus ludens contra ſtatutum non ſit excommunicatus, ille, qui cum eo luſit, excommunicationem incurrat per eandem legem, ib. nu. 6
An mandans alicui legato, vt excommunicet omnes beneficiatos, qui non ſoluerant procurationem ſuam, dictus mãdatarius, qui non ſoluerat procurationem legati, ſeipſum excommunicare debeat. ibi. nu. 7
An, vbi ex ſtatuto ciuitatis cauetur, quod Maſſarij terrarum teneantur denunciare delinquentes in ſuo territorio, idem Maſſarius delinquens ſeipſum denunciare teneatur. ibi. nu. 8
Exemptio Principis a vi coactiua legum, non tam priuilegium, quam onus: quare ib. nu. 9
Ex æquitate naturali, ac diuina quoad vim directiuam le-

Digitized by Google

gum leges ſuas in conſcientia obſeruare teneantur, & exemplis, & rationibus confirmatur, ib.nu.10.& 11

An Pontifex ſummus teneatur ſemel in anno peccata ſua ſacerdoti confiteri, ibi.nu.14

Quibus demum legibus Principem ſubdi oportere intelligendum, quibus vero non, nu.eod.

An Peregrini qui incertas ſedes habent, teneantur legibus regionis, aut ciuitatis, vbi ſunt parere, ib nu.15

An Clerici, & aliæ perſonæ Eccleſiaſticæ teneantur ſeruare leges laicorum ib nu.16

De obligatione Clericorum circa leges ciuiles libertati Eccleſiaſticæ non repugnantes, & quomodo huiuſmodi iura violando mortaliter peccent, ib.nu.17.& 18

Legibus obligari poteſt nemo ante promulgationem, & qualis promulgatio ſit neceſſaria, l.3.c.5.nu.1

An lex ſufficienter promulgata obliget eum, qui eius ignorantiam habet inuincibilem, ib.nu.3

Qualiter probari poſſit hæc ignorantia, vt facientem contra legem non ſolum excuſet a culpa in foro interiori, ſed etiam a pœna in foro exteriori, ib.nu.4.& 5

Quando lex ſufficienter promulgata vim obligandi habere incipiat, ib.nu.6

Quando lex obligat ſtatim facta promulgatione, ib.nu.7

Leges a ſupremo Principe latæ puta ab Imperatore, Rege, Pontifice poſt duos menſes, obligant ſecundum communem ſententiam, ib.nu.8

An in legibus ciuilibus Imperatorum, aut Regum generalis publicatio facta in curia Principis ſufficiat ad obligationem ſubditorum, ib.nu.9

An qui ante terminum duorum menſium ſciunt legem promulgatam, teneantur in conſcientia ad illius obſeruationem non expectando duos menſes, ib.nu.10

An in legibus Eccleſiaſticis, in quibus nullum certum tempus ad obligandum præfigitur, ſatis ſit, vt in Curia Romana promulgentur, ib.nu.11

De legibus irritatoriis contractuum, quando obligant, & ad quid, an culpam ſcilicet, an pœnam, an reſciſſionem tantum, ib.nu.12

De legibus reuocatoriis, an in Ciuitate, parochia, aut prouincia tantum promulgandæ, ib.nu.13

An præter promulgationem ſufficientem neceſſarium ſit etiam legem acceptari, vt obliget, ib.nu.14

In legibus tam ciuilibus, quam Eccleſiaſticis, lex in vna ſolũ parte recepta ad illam obligat, ib.nu.15

De obligatione legis humanæ contra hæreticos ex ſcripturis ſacris, & Conciliis, l.3.c.6 nu.12

An leges tam ciuiles, quam eccleſiaſticę obligare poſſint ſub mortali, a quibus dubitatur, ibi.nu.3

Etiam in his, quæ ſunt ſecundum ſe indifferentia, & alias nõ præcepta, poteſtas Eccleſiaſtica ſub mortali obligare poteſt, ibi.nu.6

Leges Apoſtolorum de bigamo non ordinando obligant ſub mortali, ſicut, & lex Eccleſiaſtica de quadrag. ibidem num 7

Eſſe poteſtatem in Eccleſia condendi leges obligatorias ſub mort. eſt de fide, ibi.nu.8

Etiam lex Ciuilis obligare poteſt ſub mortali probatur ex ſcripturis, & patribus, ib.nu.9.& 10

Præcepta iuſta parentum obligant filios ſub mortali, ib.n.11

Reſpub Ciuilis præter ius naturale, ac diuinum poteſtatem habere debuit leges iuſtas condendi, ac neceſſarias. ibid. num.11

An omnis lex humana de facto tranſgreſſorem reum mortis æternæ conſtituat, & quomodo cognoſci poſſit, quando lex obligat ad mortale, quando ad veniale, l.3.cap.7. nu.1.& 2

Lex humana iniuſta contra bonum diuinum, & humanum, contra humanum vero tribus modis, ib.nu.eod.

Omnis finis malus a legiſlatore intentus non ſufficit ad reddendam legem iniuſtam, ib.nu.3

Lex iniuſta, ex ſama quæ, & in quo forma conſiſtat legis iuſtæ, ſiue iniuſtæ, ib.nu.eo. & nu.4

Niſi lex expreſſe bono communi repugnet, tenentur ſubditi in fauorem legis iudicare, quare, ib.nu.5

Leges humanæ bono aduerſantes in conſcientia an obligẽt, quo ſenſu intelligendum? ib.nu.6

Lex iniuſta ſcandalo ſecluſo non obligat in conſcientia, n.2.

Iniuſta lege incarceratus poteſt carcerem frãgere, vt exeat, ib.num 7

Iniuſte excommunicatus non tenetur obſeruare obligationis mandatum, nec ipſe alios vitare, nec alij ipſum, ibid. num.eod.

Quando lex poſitiua, aut ſententia Iudicis non obligat illum, qui de veritate in contrarium certus eſt, ibidem num.8

Iniuſte re ſua priuatus poteſt clanculum ſurripere tantum ab eo, qui per iniuſtam ſententiam abſtulit, ibidem nume.eod.

Lex poſitiua fundata ſuper præſumptione obligat in foro iudiciali, non in foro conſcientiæ, ib.nu.9

Lex humana iuſta obligans ad mortale, ceſſante cauſa, ob quam condita fuit, ceſſat taliter obligare, ib.nu.10

An neceſſarium ſit, vt hæc cauſa in lege exprimatur, vel ſatis ſit, vt inde colligatur? ib.nu.11

Si lex inſtituatur de non geſtandis armis homicidii cauſa, etiamſi in aliquo particulari non ſit periculum, ad obſeruantiam tamen legis obligatur, quare ibid.nu.23

Lex humana iuſta non obligat ad mortale, niſi circa materiam grauem, & alicuius momenti ſecundum ſubſtantiã, aut circunſtantiam, ib.nu.14

Regula communiter tradita a Doctoribus pro cognoſcenda legis obligatione ex parte materiæ ib.nu.15

Tranſgreſſio legis tam ciuilis, quam eccleſiaſticæ ex contemptu peccatum mortale, ib.nu.16

In obſeruatione legis humanæ duplex virtus inueniri ſolet, vnde & in violatione duo vitia reperiuntur. ibidem nume.eod.

Tranſgreſſio legis humanæ vnde habet, vt ſit mortalis, ſi ſuperior præcipiat ſub pœna excommunicationis, non tamen intentionem habens excommunicandi, ibi.nu.17

Quomodo cognoſci poteſt intentionem legiſlatoris non eſſe obligatoriam ad mortale, vel veniale, quando in lege non expreſſe habeatur intentio, ib nu.18

Ex quibus colligi poteſt, an lex eccleſiaſtica obliget ad mortale, & quænam ſunt verba præceptiua, aut illis æquipollentia, quę conſultoria, & perſuaſiua. ibidem num.19 20. & ſeq.

Quoties aliquid præcipitur, vel prohibetur ſub virtute ſanctæ obedientiæ, vel ſub obteſtatione diuini iudicii, obligat ad mort. ibi.nu.24

Legem, in qua apponitur comminatio iuſta excommunicationis maioris obligare ad mortale, probabilius exiſtimat author contra Nauar. Tolet & alios, ib.nu.20

Lex ciuilis iuſte præcipiens, aut prohibens ſub pœna capitis, exilij, proſcriptionis bonorum, &c. ſub mortali obligare intelligitur, ib.nu.26

Lex Eccleſiaſtica, quibus verbis ad mortale obligare intelligitur. ib.nu.27

Verba præceptiua in Regula S Franciſci obligant ſub mor. ex declaratione Clem.V.& non in aliis ordinibus religioſis; quare, ib.nu.eod.

Quando lex abſolute fertur nullo verbo, aut ſigno intentionem obligandi declarans, quid iudicandum, ibidem num.29

Quando lex canonica, & ciuilis opponuntur, ſtandum eſt in foro conſcientię, & de materia peccati iuri canonico. ibid. num.30

An leges humanæ obligent ad ſui obſeruationem cum periculo vitæ, ib.nu 31.32.& 33

LEX PAENALIS.

Lex Pęnalis quæ, & quomodo differt a lege præceptiua, & quam variæ forma in pœnis ſtatuendis, l.3.c.8.nu.1.& 2

Cur pœnæ legum humanarum tranſgreſſoribus ſtatuendę? & quare cauendum, ne atrocitas pœnæ delicti grauitatẽ excedat, ib.nu.3 & 4

Regula in legum pęnalium interpretatione quæ, & quomodo intelligenda, ib.nu.6

Lex generaliter, & indiſtincte loquens ad ſpecialem intellectum pro benigniori interpretatione reſtringenda nõ eſt, ib.nu.8

Lex

Lex pœnalis non extendenda eſt vltra crimen, perſonam, aut caſum per legem expreſſum, ib. nu 9
Cur argumentum a ſimili, aut a contrario ſenſu, aut ab identitate valeat in alijs legibus, non autem in pœnalib. nu. eod.
Quidnam poteſt Iudex circa legem pœnalem, in qua certa pœna ſtatuitur pro aliquo delicto, ib. nu. 13
An, quando lex pœnalis ſtatuit pęnam aliquam certam ſub diſiunctione, poterit Iudex minorem ſemper eligere. ibi. num. 14
Qualiter cognoſci poſſit legem aliquam pœnalem continere ſententiam ferendam, ib. nu. 18. & 19
Lex pœnalis vtens verbo imperatiui modi, quamuis ſit temporis præſentis, ſententiam continet ferendam, ibidem num. 21
Fallit autem in duobus caſibus, ibid. nu. eod.
Quoties in lege pœnali dictio dubia apponitur, an latam, vel ferendam exprimat, ferendam continet, ibidem, numero 22
Quibus modis cognoſci poteſt lex pœnalis latam continens ſententiam, ib. nu. 23. & ſeq.
An lex pœnalis ad ſui obſeruationem in conſcientia, ſeu ad culpam obliget, l. 3. c. 9. nu. 1
Lex pure pœnalis, & pœnalis miſta quæ? ib. nu. 2
Quædam diſtinctio a nonullis taiecta ab authore probatur. num. 3
Lex pure moralis quæ dicenda, ib. nu. 4
Legem nullam obligare ad culpam, miſtam pœnalem ad pęnam, & culpam, qui ſenſerint, ib. nu. 5. & 6.
Etiamſi lex tranſgreſſori pœnam ſtatuat, poteſtas humana tam ciuilis, quam eccleſiaſtica poteſt obligare ad mort. ibi. num. 8
Lex humana præcipiens, aut prohibens non deſinit ad culpam in foro interiori obligare, quod in exteriori obligat ad pęnam, ib. nu. 9
Vnde, vt plurimum, conſtare ſolet legis tranſgreſſionam eſſe culpam mortalem, aut venialem, ib. nu. 10
Ad cognoſcendum quando lex ſit conditionalis, quando pure pęnalis, quædam regulæ aſſignantur. ibi. nu. 12
Leges pure pœnales, licet non ex vi verborum expreſſe, & explicite ad culpam obligent, implicite tamen, & interpretatiuè, ib. nu. 14
An, quando de eadem re ſint duæ leges diſtinctæ, altera moralis, altera pure pęnalis, duplex peccatum ſit talem legẽ tranſgredi ib. nu. 15
An tranſgreſſor in conſcientia teneatur pati, & ſoluere pœnam a lega impoſitam, ib. nu. 16
Quæ, & quanta ſit obligatio legis pœnalis ſententiam ferendam continentis, ib. nu. 17. vſque ad 20
Reus ad pęnam a lege ſtatutam damnatus, tenetur in conſcientia illam ſoluere, ib. nu. 20
Prælatus a Iudice damnatus tenetur eius ſententiæ obedire, nec ſubditi amplius prælato obedire tenentur. nu. 20
Si quis a Iudice damnatus ad pœnam decedat e vita priuſquam ſoluat, hæres defuncti ad ſoluendum obligatur. ib. num. 21
Ad pœnam damnatum in conſcientia teneri eandem ſoluere quomodo intelligendum, ib. nu. 22
Lex pœnalis latæ ſententiæ, quam vim habeat obligandi in conſcientia, ib. nu. 23
Lex pœnalis tam diuina, quam humana ferri poteſt, quæ tranſgreſſores obliget in conſcientia ad pęnam ſine vlla Iudicis ſententia, ib. nu. 27. & 29
Idem de lege humana tam laica, quam eccleſiaſtica, & quatenus id facere poſſit. ib. nu. 28
Lex pęnalis iuſta continens latam ſententiam ſtatim ipſo facto ante Iudicis ſententiam obligat ad pęnam iure ſtatutam, ib. nu. 30
Lex pęnalis contra Prælatos res Eccleſię ſine licentia Rom. Pontif. alienantes, ib. nu. 32
Contra eos, qui officium recitare omiſerint, ib. nu. 33
Reus læſæ maieſtatis abſque alia Iudicis ſententia omnibus bonis priuatur, & fiſco applicantur, ib. nu. 34
Si lex priuet aliquem voce actiua, & paſſiua ob crimen tale commiſſum, abſque alia iudicis declaratione priuatur.
Religioſi tamen ex occulto delicto, licet hac pęnas incurrant, nullus eorum tenetur officium relinquere, nu. 35
Lex pęnalis, ſi non expreſſe contineat executionem, & actualem ſolutionem pęnæ, non obligat reum, nu. 6
In lege pęnali quædam diligenter aduertenda ſunt: & quid de legibus tabellionum iudicandum eſt. num. 27. & quod de his dictum eſt, ad pœnas conuentionales extenditur. ib. nu 38
De qua lege intelligendum eſt non ſtatim obligari, niſi expreſſe contineat actualem ſolutionem, ib. nu. 39
De legibus, & ſtatutis collegiorum, quomodo obligant ad reſtitutionem, & de non reſidentibus in eccleſijs, & beneficijs ſuis ante omnem iudicis ſententiam, ib. nu. 40
Tranſgreſſor legis pęnalis poſt Iudicis condemnationem tenetur in conſcientia eas actiones exercere, quæ neceſſariæ ſunt. ib. nu. 41
Tranſgreſſor legis pęnalis non tenetur ſibi pęnas infligere, quæ commodius a miniſtris exerciti poſſunt, ib. nu. 42
An lex humana, quæ ſemel ad culpam mortalem obligauerit, ſemper, & vbique eandem vim habeat, l. 3. c. 10. nu. 1
Quando impune licebit ſubdito præter verba legis agere in aliquo particulari, ib. nu. 2
An occurrente tali caſu, in quo verba legis ſeruare non expedit, poſſit inferior ſua authoritate legem interpretari, aut teneatur adire ſuperiorem, ib. nu. 3
An ſufficiens ratio ſit epicheia, vt ſubditus faciat contra verba legis, quando ratio legis in particulari caſu deficiat. ib. num. 4
An, ſicut licet ſubditis in caſibus particularibus vti epicheia, ita etiam Principi, & legislatori diſpenſare in lege in iis caſibus, in quibus expedire iudicauerit. nu. 5
Quid neceſſarium ſit, vt diſpenſatio in legibus humanis recte, & legitimè fiat? ib. nu. 6
An, ſicut Papa circa ius humanum, ita etiam citra ius diuinum, & naturale diſpenſare poſſit. ib. nu. 9
Quibus in caſibus poſſint prælati inferiores ex commiſſione, & poteſtate delegata diſpenſare in legibus ſuperiorũ, ibid. nu. 9
Quæ cauſa requiratur ad diſpenſationem in lege communi, aut particulari. ib. nu. 10
Et quando concedens, & petens diſpenſationẽ peccat mort.
An diſpenſatio facta ſine cauſa in lege humana valida ſit, ita vt diſpenſatus ſit tutus in conſcientia, ib. nu. 11
Quod de diſpenſatione, idem de priuilegiis, & exemptionibus à lega communi intelligendum, ib. nu. eo.
An lex humana ſemel ſtatuta, & approbata mutari poſſit, & abrogari, ib. nu. 12
Quare, cum lex humana deriuetur a lege naturali, quæ eſt inuariabilis, ipſa tamen mutabilis ſit, & variabilis, ibid. nu. eo. vid. verb. Conſuetudo.
Lex Diuina, Aeterna, & poſitiua quid, l. 4. c. 1. nu. 1
Legem aliam digniorem præter naturalem, & humanã cur fuit neceſſarium ſuperaddi: quatuor de hoc cauſæ. nu. eo.
Lex Domini immaculata, nu. eod.
Legis Diuinæ deſcriptio ex authoritate, & fine, nu. 2
Lex Diuina quomodo vna dicitur, quomodo vetus, & noua, num. 3
Lex Diuina vetus, & noua quomodo inter ſe diſtinguantur, nu. eod.
Lex vetus quare imperfecta, & noua quare perfecta dicatur, nu. 4
Legem veterem bonam fuiſſe, qui docuerunt contra Manichæos, & alios hæreticos, nu. 5.
Lex vetus quænã, & quot numero præcepta continebat, n. 6
Legum omnium epitome eſt Decalogus, l. 4. c. 2. nu. 4
Lex Diuina, quomodo alias leges excedat, oſtenditur ex cõparatione ſingulorum præceptorum ad leges humanas. ibid. nu. 13
Lex diuina, ſancta, & immaculata eſt, & vnde conſtet, & quid interſit inter leges diuinas, & humanas, l. 9. c. 1. nu. 2
Poteſt lex ſtatui, qua prohibeatur tranſlatio dominii rei creditæ, l. 11. c. 13. nu. 19
Cur lege promiſſionem de ſoluendo annullante, iuramentum vim habeat obligandi, ib. nu. 20

LAESVS. LAESIO.

Si læſus in honore non vult remittere ſatisfactionem, niſi lædens veniam petat, lædens ad id tenetur, lib. 12. cap. 8. num. 10

Pro læſione honoris quomodo reſtitutio facienda, ib. nume. 8

Lædens vir nobilis in honore non tenetur a plebeio læſo veniam petere, nec prælatus a ſubdito, quare, ib. no. 11

In crimine læſæ maieſtatis ſpecialiter inquiri poteſt ſine præcedente infamia, aut accuſatore vero, immo interrogatus ad reſpondendum tenetur, l. 12. c. 12 nu. 12

In crimine læſæ maieſtatis an ſeruus teſtificari poſſit contra Dom. filius contra patrem, l. 12. c. 19. nu. 24. & 25.

LINGVA.

Peccatum linguæ vitium commune plurima mala ſecum coniuncta habere ſolet, l. 12. c. 1. nu. 1

Sæpe maledicæ linguæ culpa animæ ſalus amittitur.

LVDVS.

De ludo, & reſtitutionis materia quinam tractent authores, & quid ſit, eiuſque finis l. 11. c. 12. nu. 1

Ludus, cuius finis eſt lucrum, & qui eſt contractus quidam inter ludentes, an, & quando ſit actio licita, ibid. num. 2

Aliquando virtus eſſe poteſt, & actus Eutrapeliæ, & quænam concurrere poſſunt, vt ex ſe, ſuaque natura non ſit peccatum, ibi. nu. eod.

Ex ſe honeſtus cum ſit, in multis caſibus illicitus eſſe poteſt multiplici ratione. ib. nu. 3. & 4

Ludorum genera quæ, & quibus prohibita, & qui ludi Alearum nomine intelliguntur, ib. nu. eo.

Clericis, Religioſis, Prælatis, ludus alearum, & taxillorum ſub mortali interdicitur, laicis non item ſecluſis circunſtantiis, ib. nu. eod.

Ludus ſchaccorum, nec laicis, nec clericis interdictus, & quare non prohibetur æque, ac ludus alearum, ibidem, num. 5

Quando per ludum trāsfertur dominium, ita vt ex ludo acquiſitum non ſit reſtitutioni obnoxium, ib. nu. 6

Lucratus aliquid ex ludo ab eo, qui non poteſt alienare, vel adminiſtrare, tenetur in conſcientia reſtituere, ibidem, nu. 7

An ſeruus, qui aliquid acquiſiuit ex ludo, teneatur illud reſtituere? & an filius familias, qui alienare non poſſit, quicquid ludo lucratur, poſſit ſibi tuta conſcientia retinere, an teneatur patri acquirere, ib. nu. 7 & 9

An de ratione ludi ſit, vt quis non lucretur plura, quam colluſor ab eo lucrari queat, ibidem, num. 10. vſque ad num. 14

An religioſus aliquid ludere poſſit, & an lucriſaciens ab eo ſic acquiſitum ludo reſtituere teneatur. ibid. nu. 15

Quæ dolo, ac fraude acquirūtur in ludo reſtituenda eſſe omnino certum eſt. ibid. num. 17. fraudes autem in ludo duplicis generis eſſe poſſunt, ibi. nu. 18

An, ſi ambo ſe antea nouerant, & peritior cum ignaro ludat, & lucretur, teneatur ad reſtitutionem, ib. nu. 19

Quænam in ludo doli cauſæ ſint, cur acquiſitum reſtitui debeat, ib. nu 20 21. & 22

An, qui volens renūciare auctioni ab altero colluſore ſibi poſitæ, a tertio admonitus demum illam acceptauit, & lucratus eſt, teneatur lucrum ex tali admonitione acquiſitum reſtituere, ib. nu. 23

Iure naturæ teneri vnumquemque reſtituere illud, quod in ludo acquiſiuit, ſi ex cupiditate lucri alium traxit ad ludum, certum eſt: quæ autem attractio ſola intelligenda eſt l. 11. c. 13. nu. 1

Attractio, quæ non cauſat inuoluntarium, non obligat ad reſtituendum ludo acquiſitum, vnde iniuſte Adrianus S. Thom. interpretatus eſt, ib. nu. 2

Qui violenter ad mercandum attraxit, tenetur reſtituere, ib. nu. eod.

An ſic attractus poſſit ab attrahente, quod lucratus eſt, retinere, nec ad reſtituendum in conſcientia obligari, ibidem num. 3

Opinio affirmatiua probatur triplici ratione, ib. nu. 4

An vi tractus ad ludum, ſi poſtea ad ludum applicitus animum lucrandi concipiat, ex tunc, qui vi tr... lucrandi ius acquirat, quo ante carebat, ib. nu. 5

Non valet contractus emptionis vi prius illata vi manente perſeuerante, niſi ex noua cauſa nouus conſenſus accedat, ib. nu. 6

An acquiſita per ludum lege humana prohibitum in conſcientia reſtituenda ſint, ib. nu. 7

Cui facienda reſtitutio ſecundum eos, qui negant per talem ludum, dominium acquiri, ſed ſic lucrata iure naturæ, & diuino reſtituenda, ib. nu. 8. 9. & 10

An in locis, in quibus datur repetitio amittenti intra certum tempus, ſi perdens a lucrāte petat, quod amiſerat, teneatur lucrans ex legis illius obligatione reddere petenti extra iudicium, an poſſit retinere, quouſque in iudicio petat, ibi. nu. 12

An vocatus in iudicium, quando deſint teſtes, fateri teneatur veritatem ſe per ludum prohibitum tot pecunias lucratum eſſe, ib. nu. 13

Teſtis fateri tenetur veritatem eum per ludum prohibitum tot pecunias lucratum eſſe. ib. nu. 13

An ſic lucratus tenebitur ad reddendum iam ſolutum ſtatim, poſtquam in iudicio petierit, etiam ante Iudicis condemnationem, ib. nu. 14 & 15

An qui ludo perdidit, eumque ſoluit, quia tamen ex verecundia, aut timore non vult in iudicio petere, poſſit authoritate propria ſecreto priuatim accipere, ib. nu. 16

Qui perdidit, ſolo iure humano, & non iure naturæ amiſſum repetere, & recuperare poteſt, contra Adrian. ibidem num. 17

An, quando luditur pecunia abſenti præſtita fide de ſoluendo, transferatur dominium rei amiſſæ in lucrantem, ita vt perdens in conſcientia ſoluere teneatur, ibidem nume. 18

An lex ſtatui poſſit prohibens translationem dominij rei creditæ. ibid. num. 10. Si perdens ſe iurauit ſoluturum pecuniam creditam, amiſſam ſoluere tenetur, non obſtante lege tales promiſſiones annullante, ibid. num. 20

An ſtando in iure Ciuili communi teneatur quis in conſcientia ſoluere pecuniam perditam in ludo ob ſolam promiſſionem, vel poſſit retinere, ib. nu. 21

Pecuniam ludo amiſſam ſoluere, & poſtea in iudicio repetere, non eſt inutile, neque circulus, vt putat Couar. ibid. num. 22

LVXVRIA.

Ad cuius præcepti prohibitionem reducitur luxuria, & quid illa ſit, cui virtuti opponitur, l. 8. c. 1. nu. 3

Luxuria ex ſuo genere mortale, & quænam ex illa oriantur vitia, ib. nu. 4

Luxuriæ malignitas, & ſacris ſcripturis, & prophanis oſtenditur, & quos habet comites, ib. nu 5

Luxuriæ ſpecies principales ſex, & quæ ſit illarum origo, & quæ diuerſitas obiectorum, ib. nu. 6

Peccata luxuriæ contra naturam grauiora ſunt peccatis illis, quæ fiunt ſecundum naturam, l. 8. c. 5. nu. 23

Inter luxuriæ ſpecies quæ grauiora ſunt peccata, ibidem, num. eod.

Quænam luxuriæ ſpecies vni tantum virtuti opponuntur, quæ autem diuerſis, l. 8. c. 7. nu. 20

M

MALEDICTIO.

Maledictio quid ſit, & quot modis fieri poſſit. lib. 12. c. 5. num. 12

Maledicere imperatiuè, & optatiuè quid, & quale peccatum. Item, quid maledictio formalis, & materialis, ibid. nu. eod.

Maledictio fauorabilis ex genere ſuo mortale, quando autem poteſt eſſe veniale, ib. nu. 13. aliquando grauius peccatum detractione, aliquando minus ib. num. 14. & 15. ad diuerſas ſpecies pertinere poteſt, ibid.

Maledictio materialis ex genere ſuo veniale tantum, quare, & cur Parentes maledicentes filijs regulariter non peccant mortaliter, ib. nu. 16

Maledictio materialis, quando licita? Et quomodo Eccleſia male-

Digitized by Google

maledicit, quem anathematizat, & prophetæ peccatori-bus, vel Iudices Reo pœnam imprecando, ib. nu. 17

Circa maledictionem creaturarum irrationabilium, quid di cendum, & quot modis creatura irrationabilis maledici poteſt ſecundum S. Thom. ib. nu. 18

Maledicere creaturis irrationabilibus quando peccatum bla ſphemiæ grauiſſimum, ib. nu. 19

Maledicere nubibus, tonitruis, &c. diuinis exorciſmis diui num auxilium implorando licet, & quare agrorum termi ni, & campanæ benedicuntur, ib. nu. eod.

Maledicere creaturis, & natiuitatibus hominum illicitum & peccatum, metaphoricè autem, & tropologicè licet, & quomodo Iob maledixit diei natiuitatis ſuæ, & Dauid mō tibus Gelboe, ib. nu. 20

Maledicus in confeſſione explicare debet, quot mala alteri imprecatus eſt, cum multarum ſpecierum deformitates vno actu incurrere poſſit, ibi. nu. eod.

MALITIA.

Actus humani malitia quid ſit, & in quo conſiſtat. vid. ver. Bonitas, l. 2. c. 4. nu. 4

Quænam proprietates, & attributa ex malitia eorundem a-ctuum conſequuntur. ib. nu. 16

Malitia interna cauſa peccati, quæ, & quando eſt radix, & origo peccati, l. 2. c. 11. nu. 1

Ex malitia peccare eſt ſcienter malum ſub ſpecie boni eligen do petuere ſectari, ib. nu. 2

Grauius peccat, ceteris paribus, qui ex malitia, quam qui ex ignorantia, aut paſſione, ib. nu. 3

Malitia peccandi, ſeu inordinatio voluntatis ex duobus præ cipue contingit, & quomodo, ibi. nu. 4

MANIFESTANS.

Non manifeſtans, vt ad reſtituendum obligari poſſit pro-pter damnum non impeditum, quis intelligitur, lib. 10. tract. 2. c. 15. nu. 1

Teſtis a iudice legitimè rogatus in iudicio, & manifeſtans an reſtituere teneatur pœnam, ad quam condemnaretur Reus ſi verum dixiſſet. ib. nu. 2

Ad reſtitutionem damni eum teneri certum eſt, & in ciuili-bus ad pœnam in criminalibus autem non ſic, quare? ſed ipſi Iudices ad id obligantur, quando, & quatenus. ibid. num. 3

An Reus, qui legitimè rogatus a Iudice negans delictum non condemnatur ad pœnam pecuniariam, ad quam con demnaretur, ſi crimen confeſſus eſſet pœnam illam ſolue-re teneatur, ib. nu. 4

Aneus, qui negat veritatem in iudicio, quam fateri tenebatur, propter quod abſolutus eſt a pœna, teneatur in con-ſcientia illam ſoluere, ac ſi de ea condemnatus eſſet iuri-dicè, ib. nu. 5. opinio Nauar. probatur contra Sotum vt ve-rint, quare ibi. nu. eod.

Perſona publica, vt iudex, ex officio cum obligetur impedire aliquid contra iuſtitiam communem ſeu legalem, id non faciens tenetur ad reſtitutionem, alij non item. ibidem num. 7

An cuſtos vinearum, montium, vrbium &c. non accuſan-do, aut non denunciando delinquentes teneatur ſoluere pœnas pecuniarias fiſco, vel collectori, &c. ibidem num. 8. & 9.

Si iurauit denunciare delinquentes, tenetur etiamſi Iudex, aut Rector ciuitatis iuberet, ne eos ſcriberet ſub pœna peccati mort. ibidem, nume. 10. Quando iuridicè poteſt probare, tenetur ad pœnam, ad quam ipſe reus, ibidem num. 11

Cuſtos, qui aliquod munus accipit, vt non accuſet, aut de-nunciet, tenetur munus acceptum reſtituere, ibidem num. 13

Cuſtodes, qui oſtenſo chyrographo vectigalis ſoluti aliquid a viatoribus precibus importunis extorquent, ad reſtitu-tionem tenentur, ib. nu. 14

An Iudex non obſtans, aut non manifeſtans, aut tacens, & aliquando tenentur ex officio impedire teneantur in ſo-lidum, ib. nu. 15

Notabilis cuiuſdam dubii ſolutio de debito reſtituendi, cum plures, vt tacerent, muneribus corrumperentur, ibidem, num. 16

An ſi Petrus emat veſtem bona fide a latrone, & eandem bona fide retinet, & Ioannes ſciat eſſe veſtem Pauli fur-to ſublatam, poſſit, aut teneatur Paulo manifeſtare, ibid. num. 17

An famulus videns alterum conſeruum aliqua furari, tenea tur ad reſtitutionem, ſi domino non manifeſtet, ibidem num. 18

MARIA.

MARIA virgo non ſolum, vt ceteri ſancti, ſed excellentiori modo adoranda eſt adoratione, quæ dicitur hyperdulia. l. 4. c. 3. nu. 9

MARITVS. VXOR.

Poteſt Maritus ſine licentia vxoris, immo ipſa retinente pau latim inſumere, aut plures donare pro cultu Dei, l. 9. cap. 16. nu. 12

Bona luxurioſe diſſipata a marito vxori reſtituenda verius docetur contra Nauar. ib. nu. eod.

An ſi vxor aliquid occulte a marito accipiat, furti peccatum committat, ib. nu. 1

Vxor habens virum prodigum poteſt celare de bonis, nec tenetur viro præcipienti tradere, ib. nu. 1

An ſi eo ignorante alia bona diſtribuat, aut ſurripiat, pecca-tum furti committat, iſi. nu. 3

Cur vxor ad reſtitutionem teneatur, cum pupillus de clam acceptis a turore non teneatur. ib. nu. eo.

Quare libera diſpenſatio bonorum communium ad mari-tum pertineat, & non ad vxorem. ib. nu. eo.

Nec vxor, nec maritus poteſt diſtrahere dotem mulieris, aut donatum propter nuptias, & diſtrahens an teneatur reſti-tuere, ibi. nu. 10

MATRIMONIVM.

Manente dubio iam in matrimonio bona, quam mala fide contracto, ſine inquiſitio facta fuerit ad deponendum dubium, ſiue non, coniux tenetur reddere debitum, pete-re autem non poteſt, vid. verb. Dubium, l. 1. cap. 13. nu-me. 29

Coniugem durante dubio de valore matrimonij teneri ad reddendum debitum alteri bona fide petenti, quomodo intelligendum, ib. nu. 3

Non ſolum quãdo dubium eſt de matrimonio præſenti pro-pter impedimentum conſanguinitatis, aut criminis, ſed etiam quando dubium naſcitur ex matrimonii prioris im pedimento debitum reddendum eſt, ibid. nu. 32

Matrimonium contrahens, & conſumans ignoranter cum illa, quæ prius fuit corrupta, irregularis eſt, l. 2. cap. 9. & num. 28

MEDICI.

Medici an teneantur partem ſequi tutiorem, & qualiter Theologi conſilium illis dare debent de medicamentis eligendis, l. 1. c. 10. nu. 1

In praxi non licet medico ſequi opinionem minus probabi-lem relicta probabiliori ex ſententia Soti. c. eo. nu. 2. ib.

Medicus in chyrurgiis, & medicinis conficiendis, ſi diligen-tiam non adhibeat, peccat. ib. nu. 3

Nullus medicus ſuadere poteſt infirmo, ut ſumat potionem, quam ipſe lethalem putat, etiamſi plures ſalutiferam exi ſtimant ſecundum Naua. ib. nu. 4

Ex quibus principijs iudicium practicum medicorum deſu-mi debeat, vt in particulari operentur, ib. nu. 5

Quando applicare medicamentum non liceat, etiamſi cer-tum conſtet aliunde mortis periculum, ib. nu. 6

Vbi ſunt rationes probabiles de facto ipſo, an medicamen-tum ſit ſalutiferum, & alia ſint faciliora remedia, & abſ-que opinione ſalut. fera, iſta ſunt præeligenda, ibi. nu. 7

Medicus applicans remedium incertum propter opiniones, cum infirmum per medicamenta citra opinionem curare poſſit, reus homicidii iudicandus eſt, ibi. nu. 8

Quando medicus medicamentum ſalutiferum ſecundum opinionem ſuam tuto poſſit eligere, ib. nu. 9

Quomodo intelligendus eſt Galenus admonens medicos vt audacter interficiant, ibid. nu. eo.

In quo euentu applicare poteſt medicamentum, quod ſecũ-dum aliorum opinionem probabilem putat eſſe ſalutife-rum, ib. nu. 10

Medicus quomodo formare debet conſcientiam ſuam, n. 11

Opi-

Digitized by Google

Opinionem ſpeculatiue probabilem contra longam experientiam ſequi non licet, etiamſi non ſit aliud remedium, num. 10
Si quis vteretur contra expericntiam, reus eſſet homicidij, num. 13
Medicus nullam habet authoritatem præcipiendi, ſed facultatem tantum conſulendi, & docendi, li. 3. c. 6. nu. 14

MENDACIVM.

Mendacii definitio ſecundum S. Augu. ex qua multa colliguntur ad naturam mendacij requiſita, l. 12. c. 2. num. 1. Nutu, geſtu, actibus externis poteſt eſſe mendacium ibid. num. 2
Mendacium ſecundum propriam rationem duplex, & vt habet rationem culpæ ex parte finis intenti, triplex, ibid. num. 3
Mendacium officioſum, pernicioſum, iocoſum, quid? ſub hac diuiſione continentur omnia a S. Aug. requiſita, ibid. num. 4
An omne mendacium ſit peccatum, ib. nu. 5
An Iacob mentitus ſit, cum dixit, ego ſum Eſau. ibidem, num. 6
An vero Abraham, cum vxorem ſororem eſſe dixit, & Iſaac de Rebecca, Ioſeph de fratribus, &c. ib. nu. 7. & 8
An Moyſes, & Aaron, quando Pharaoni dixerunt velle ire viam trium dierum in ſolitudine ad ſacrificandum, mendacium dixerunt? Et quid de ſimulatione Dauid, fictione Ioſue, & de Chriſto dicente; Aſcendite Io. 7. ibidem num. 10. & 11
Iehu non excuſatur a culpa, & mendacio, temporaliter tamen remuneratur a Deo, quare, ib. nu. 12. Et cur obſtetrices Pharaoni mentitæ remunerantur, ib.
Etiam ad vitandum quodconque ſcandalum, aut malum corporale, ſiue ſpirituale mentiri nunquam eſt licitum ib. num. 13
An omne mendacium ſit peccatum mort. ibidem. num. 14. vbi doctrina Angeli pernicioſa conuincitur, docentis non eſſe mort. mentiri in rebus pertinentibus ad doctrinam ratione ſcandali, cum ex ſuo genere mort. ſit. ibidem nume. 15
Mendacium pernicioſum aliquando poteſt eſſe veniale mendacium autem omne cum iuramento prolatum eſt mort. ib. no. 16. & 17
Mendaciom officioſum, & iocoſum ſine iuramento prolatū ex natura actus veniale, ibid. nu. 18
An mendacium quod ratione paruitatis materiæ eſt veniale, fiat mortale, ſi fiat in iudicio ſine iuramento, ibidem num. 19
Diſpar ratio de periurio, & mendacio, quare illud etiam de rebus leuiſſimis ſit ſemper mortale, hoc vero non item, ibid. nu. 20
An inique conuentus in iudicio, cum actor aſſerat me mutuo accepiſſe centum, quæ a me ſecreto eidem fuerint ſoluta, poſſim illam veram mutuationem ſine mendacio negate ib. nu. 21. An interrogatus ſuper centum, quorum 50. vere debet, totam poſitionem abſque mendacio, negare poſſet. ib. nu. 22

MERETRIX. CONCVBINA.

Meretrix quæ dicitur, & quæ Concubina, l. 8. c. 2. nu. 9
Concubinatus eſt fornicatio continuata, & grauiſſimū peccatum, quare ibid. Cohabitans cum concubina non eſt prius abſoluendus, etiamſi vrgeat periculum mortis, antequam eam eijciat cum propoſito non redeundi, ibid. num. eod.
Clericis concubinarijs quænam pœnæ inflictæ, ibidem numero 10
Acceſſio ad perſonam ſuſpectam, vt illicita prohibetur, & punitur a Conc. Trid. quando, ib. nu. eod.
Clerico concubinario ob crimē fructibus beneficiorum priuato, nec fructus aliqui relinquendi ſunt, vnde alimenta ſuſpiciat ſecundum Conc. ib. nu. 12
In proceſſu iudicum ad punitionem concubinatus non debet eorum ſententia retardari prætextu appellationis, inhibitionis, vel querelæ ad ſedem Apoſtolicam, ibidem num. 13
Concubina Clerici etiam coniugata ſi publica fuerit, ab Eccleſiaſticis Iudicibus punienda, ibi. num. 14. ſi contumax fuerit, poteſt excommunicari, ib. nu. eod.
Clerici concubinarii plura ſcelera committunt, ideoque ſeuerius caſtigandi, ibid. vid. ver. Clerici.
An publicæ meretrices aliquid pro actu meretricio tāquam illius actus mercedem accipere poſſint, an vero reſtituere teneantur, l. 10. tract. 5. c. 3. nu. 26
Meretrix non ſolum retinere poteſt, quod ob vſum corporis ſua gratuita donatione accepit, aut iniuſtum pretium, ſed etiam conceditur ei actio in foro exteriori ad petendum pretium moderatum ante fornicationem promiſſum, ib. nu. 33
Quamuis promiſſio ante facinus commiſſum nulla ſit, nec in conſcientia obliget, poſt facinus tamen perpetratum meretrix non ſolum petere, & accipere poteſt, ſed in foro conſcientiæ fornicator mercedem promiſſam ſoluere tenetur, ib.
Quodnam pretium a meretrice acceptum reſtituendum ſit, & quam promiſſam quantitatem non tenetur fornicarius ſoluere etiamſi iurauerit, ib. nu. 38
An occultæ fornicariæ, & non publicitus expoſitæ, ſed in priuatis domibus meretricantes pretium ſui corporis ex vi debiti accipere poſſint, ibi. nu. 41
Cur publicis meretricibus, & nō occultis detur actio in iudicio petendi pretium, ib. nu. 43
An, ſi Meretrix, aut alia femina blādirijs amatorijs pretium extorqueat ob actum turpem, teneatur ſic dati reſtituere, ib. nu. 45

METVS.

Quod ex metu ſit, eſt ſimpliciter inuoluntarium, voluntarium ſecundum quid, l. 2. c. 1. nu. 5
Quando metus a peccato excuſat, aut contractum irritum facit & quotuplex metus ſit, ib. nu. 7. 8. & 9
Ex metu cadente in virum conſtantem omnes contractus iure poſitiuo irritantur excepto iuramento, ibid. nu. 11
Iure Canonico tres contractus, & totidem iure Ciuili, per metum cadentem in virum conſtantem annullantur, ibidem.
Latro metu mortis extorquens aliquid a viatore tenetur in conſcientia ad reſtitutionem, ib. no. 12
Metus cadens in virum conſtantem ex variis cognoſci poteſt, l. 6. c. 4. nu. 15
Votum ex metu mortis, vel intrinſecus, vel extrinſecus aduenientetan ſit validum, & obligatorium, ibidem nume. eod.
Minor metus excuſat feminam, quam maſculum, ibidem num. 18

MOLLITIES.

Mollities quid ſit, eſſe peccatum mortale certiſſimum eſt, Actus etiam pollutionis pro varietate perſonarum, quas affectat, multiplex peccatum, l. 8. c. 5. nu 6. & 7.
Vide verb. Pollutio.

MONACHVS.

Qui malo animo, ſine fraude tamen, & dolo perſuaſerit monacho profeſſo exire, quamuis grauiter peccet, ad reſtitutionem tamen non tenetur, l. 11. c. 1. no. 30
Monachus omittēs legere lectiones in monaſterio, vnde prouentus monaſteri minuerentur, non teneretur lucrum ceſſans reſtituere, etiamſi haberet, vnde poſſet, ibidem num. 31
Monachus addictus eſt Religioni, vt filius Patri, non, vt ſeruos Domino, ib. nu. 32

MOTVS.

Motus primo primos, aut ſecūdo primos quos vocant Theologi, & an omnes motus primo primi ſint peccata venialia, lib. 8. c. 6. nu 7
Motus primo primi duplicis ſunt generis, ibi. nu. 7
Motus primo primi non tam ſenſualitatis quam voluntatis, & rationis circa obiecta corporalia, quam etiam ſpiritualia, vt metus infidelitatis, &cæt. culpa carent, ibidem. numero 8
Motus ſecundo primi venialia iudicantur, vnde. ibidem. numero 10. Quando autem fieri poſſunt mortalia. ibidem. nu. eod.

M V-

Digitized by Google

MVLIER.

Mulier audiens a prædicatore illicitum eſſe capillis alterius vti,tamen putans ſibi licere abſque ſolutione rationis con traria appetitui ſuo non peccat,quare.l.1.c.4.nu.18

MVTVS.

Nomine Muti,vt negatiuè concurrit ad damnum alicuius, pro quo tenetur ad reſtitutionem,quis intelligatur,l.10.c. 53.num.1

An is,qui ſola lege charitatis tenetur impedire loquẽdo,vel prohibendo damnum proximi,& tacet, reſtituere teneatur,ib.nu.2

An teneatur ad reſtitutionem, qui tacet mercede, & pretio dato a latrone ex propriis pecuniis ipſius latronis.ibid.

An qui clamare volentem contra fures, vt impediat damnũ proximi,inducit ad tacendum, teneatur ad reſtitutionẽ, & quomodo vera ſit ſententia Nauarri,ib.nu.4

N

NOTARIVS. ACTVARIVS. TABELLIO

PErſona Notarij in iudicio non eſſentialis, vt plurimum tamen neceſſaria, a quo creari poteſt,& quot præcipuè notario neceſſaria.l.12.c.25.nu.1

Notarius,quam ſcientiam habere teneatur,ib.nu.3. A quocunque creari ſiue a ſede Apoſtolica, ſiue Imperiali per impetitiam delinquentes in officio priuandi,& ad tempus ſuſpendendi.ib.nu.3

Obligatio notarij quæ, & quod nulli officium negare debeat,per quatuor tamen limitatur hoc dictum. ibidem num.5

Tabellionis officium non vile. Infamatus infamia iuris, vel facti nõ poteſt eſſe tabellio publicus,creatus tamen ſi ſit, facta ab eo non ſunt irrita.ibi.nu.4

An ſpurius poſſit eſſe Tabellio publicus,ib.nu.5

Clericus in minoribus exiſtens non habens beneficium eccleſiaſticum poteſt eſſe Tabellio, etiam apud ſecularia tribunalia, publice, & laicus in foro eccleſiaſtico publico; quando autem id non liceat clericis etiam in tribunali ac cleſiaſtico,ib.nu.6

Clericus in ſacris in foro eccleſiaſtico publico notarius eſſe non poteſt,etiamſi beneficium non habeat,in Curia vero Romana Clerici indifferenter notarii eſſe poſſunt.ibidem num.eod.

Veritas, & fidelitas notarii in quibus conſiſtit vſque ad nu. 11.ib.d.nu.7

Notarius occultans inſtrumentum ab eo requiſitum grauiter peccat,quænam acta conficere debet,ib.n.9

Certiores facere tenetur partes de obſcuris præcipue mulieres,& ſimplices,ib.nu.10

Diminute ſcribens teſtium depoſitiones tenetur ad damna, & intereſſe parti,vel fiſco, & in multis locis eſt caſus epiſcopo reſeruatus,ibi.nu.11

Quæ ſolemnitates requirantur,vt ſciatur,an inſtrumentum ſit validum,& fideliter factum ad iuriſtas pertinet,vt autem authenticum ſit, nouem communiter ſunt neceſſaria,ib.nu.eod.

Iuſtitia in notario requiſita in duobus principaliter conſiſtit.ibid.nu.12

Notarius conficiens inſtrumentum vſurarium grauiter peccat.ibid.nu.13

Notarius inſtrumentum faciens contra libertatem eccleſiæ mortaliter peccat,& eſt excommunicandus, licet non ipſo facto ſit excommunicatus.ibid.nu.14

Conficiens teſtamentum nuncupatiuum inſano peccat, & reſtituere tenetur.ibi.nu.eod.

Notarius ſignificare tenetur legata facta in teſtamento a ſe ſcripto. Notarii quicunque a quibus, & quando cogi poſſunt ad aperiendum teſtamentum.ib.nu.15

Notarius nimium capiens pro ordinibus,aut literis dimiſſoriis peccat,ſi alias habet ſalarium conſtitutum,& quid ſi non habeat,ib.nu.16

Notarius quando peccet, gratis ſponte donatum accipiendo,& quot modis cognoſcere poteſt tabellio, an aliquid ſibi gratis donetur.ib.nu.17

An quando lex non ſolum taxat pretium, ſed prohibet, ne quis aliquid gratis donatum accipiat, peccet ſic oblatum recipiendo,& ad reſtitutionem teneatur,ibid.nu.18

Notarium tali lege ſtante,peccare mortaliter, quando ſolũ intelligitur,ib.nu.19

In duobus caſibus gratis donatum accipiens non peccat.ib. num.eod.

Tabellio pro conficienda ſcriptura vltra taxam accipere quã do poteſt licite,& acceptum retinere.ibid.nu.20

NOVITIVS.

An,qui impedit,auocat, & abſtrahit ſvolentem ingredi religionem,& vel ingreſſum iam Nouitium, aut profeſſum extrahit, peccet,& reſtituere teneatur. lib.11.cap.1. numero 21

Qui malo animo,ſine vi tamen,aut fraude, nouitium a religione retrahit,an peccet.ib.nu.29

Qui nouitium per iniuriam extraxit tenetur ad reſtitutionem, & damnum religioſo, & religioni illatum. ibidem num.34

O

OBSERVANTIA VANA.

OBſeruantia vana ſpecies ſuperſtitionis in quo differt a diuinatione,lib.4.c.6.nu.1

Obſeruantię nomine quænam intelligantur.ib.

Obſeruantiæ vanæ ſpecies quatuor,& quæ ſint.ibi.nu.2

Obſeruantia explicita,vel implicita,quid,nu.eod.

Obſeruantia ſanitatum per cauſas naturales inefficaces, & per artificialia pec.mor.magis tamen illicitum,& ſuperſtitioſum per artificialia.ibi.nu.4

Obſeruantiæ futurorum euentuum vanæ, & ſuperſtitioſæ. ibi.nu.5

OBSTANS.

Non obſtans in duplici poteſt eſſe differentia, ex qua diuerſitas obligationis eſt conſideranda. l. 10. tract.2.cap. 14. num.1

An qui obſtare tenentur ex charitate,teneantur ad reſtitutionem,ſi non obſtent, quando poſſunt ſine damno ſuo. ib.num.2

Rationes eorum, qui non ſolum contra charitatem, ſed contra iuſtitiam peccare opinantur, confutantur. ibidem num.3

An,qui ex officio tenentur obſtare, damnum exinde ſecutum reſtituere debeant.ib.nu.4

Ex qua culpa tenentur, qui ex officio impedire tenentur damna proximi?& quotuplex ſit culpa. ibidem. numero 5.& 6

Opinio vera ſtatuitur, & Adriani ſimul, ac Innocentij, vt falſa reijcitur, leuiſſima culpa teneri. ibidem. numero 7.& 8

Famuli, qui ex ſpeciali officio, aut mercede res domeſticas cuſtodiunt,ad reſtituenda obligantur,ſi quid Domini patiantur ob culpam latam,aut leuem.ibid.nu.9

An illi,quorum culpa rei pœnas iuſte debitas non ſoluunt, ad eas perſoluendas teneantur.ib.nu.10

Quæſtio de pecuniaria pœna non corporali intelligitur, & quæ ſit differentia inter vtramque.ibid.nu.12

Iudex per iniquitatem non ferens ſententiam,nec condemnans reum ad ſoluendas pœnas in lege impoſitas ad illarum reſtitutionem tenetur,ibi.nu.11

Sententia iuſta tum pronunciata contra reum Iudex non iuſte applicans pœnam pecuniariam, tenetur ad reſtituendum eis quibus erat applicanda, ibid. nu.13.vide ver.Iudex & ver.Pœna

An Confeſſarius, qui non iniunxit pœnitenti reſtitutionem faciendam,reſtituere teneatur damna tertiæ perſonæ,cui debetur reſtitutio,ibi.nu.16

Epiſcopus,vel curatus tenetur de culpa leui,ceteri vero confeſſarij de culpa lata ſolum, quare.ibid.nu.17

OCCISIO.

Omnem occiſionem etiam animalium hoc præcepto prohibitam fuiſſe cenſebant aliqui,& quare.

Quorundam confutatio tum ex ſcripturis, tum ratione naturali.l.b.7.c.8.nu.1

Nullum hominem iuſte occidi poſſe, etiam publica authoritate docuerunt Vualdenſens hæretici, ibid. nu. 2

Quid, & qualiter in hoc præcepto homicidium prohibetur, ibi. nu. 3

Sententia Scoti, eiuſque confirmatio ex S. Aug. & falſa, & periculoſa, a quibus impugnatur, ibid. nu. 4. 5

Iuſtæ ſunt leges humanæ, quæ furem diurnum occidi iubet, quamuis lex Moſayca furem ſolum nocturnum occidi iubet, ibid. nu. 6

Verba Chriſti adulteræ dicta nullo modo ſunt reuocatoria, vt voluit Scotus ſupra, nu. 3. ibi. nu. 7

Quorundam explicatio hoc præceptum nullo modo eſſe generale, ſed particulare, ibid. nu. 8

Alia expoſitio, quæ olim communis erat, ſed vt falſa reiicitur, ibid. nu. 9

Veriſſima præcepti expoſitio, quænam occiſio prohibeatur, ibid. nu. 10

Illuſtratur per exempla iuxta dictamen rectæ rationis poſſe occidere, & non violare præceptum, ibi. nu. 11

Ex prædicta explicatione homicidij definitio aſſignatur, ibi. num. 12

An liceat in aliquo euentu ſe ipſum occidere, lib. 7. capit. 9. num. 1

Hęreſis Circumcellionum docentium, hominem ſe occidentem, aut iubentem alteri, vt ipſum, occideret, eſſe martyrem, ibid. nu. eod.

An, qui ſe ipſum occidit, peccet contra iuſtitiam, an ſolum contra charitatem, ibid. nu. 2

Diſſenſio authorum ab authore concordatur, ibidem. num. eodem.

In quo caſu fortaſſe dici poteſt peccare contra iuſtitiam, ibi. nu. eod.

An, quamuis abſolute verum ſit non licere homini ſe occidere directe, vel indirecte, poſſit tamen dari iuſta, & ſufficiens cauſa id faciendi, ibi. nu. 3

In nullo caſu, nec aliquo fine quantumuis optimo licitum eſſe ſe occidere, niſi Dei impulſu, communis doctorum ſententia, ibi. nu. eod.

Multæ cauſæ enumerantur, quæ aliquam habent probabilitatem ad oſtendendum licitum eſſe aliquando ſe ipſum occidere, ibid. nu. 4

Licitum eſſe ſe ipſum occidere ad deteſtationem peccati cõmiſſi, hæreſis Donatiſtarum, eiuſque refutatio, ibid. nume. eod.

Licere ad vitandum peccatum futurum, ne ſ. conſentiat, confutatur, ibid. nu. 5

Lucretiæ, Bruti, Catonis Vticenſis occiſio, actus puſillanimitatis non fortudinis, & quare ibid. nu. 6

Ad vitandam alienam violentiam, & peccatum ſe occidere nullo modo licet, ibid. nu. 7

Ad citius aſſequendam vitam beatam non licere probatur, ibi. nu. 8

De exemplo Sampſonis, qui ſe ipſum interfecit, duplex reſponſio. De Eleazaro, 1. Machab. 6. quid dicendum, ibid. num. 9

Factum Raziæ 2. Machab. 14. non excuſatur a peccato ſecũdum S. Tho. & alios quare, ibid. nu. 10

Quid de Sanctis, qui ſe morti obiecerunt, vt S. Apollonia, Pellagia, S. Vincentius, & alii ſentiendum ibidem nu. 11

An licitum ſit negatiue ſe ipſum occidere: licitum, & laudabile vitam corporalem in aliquo euentu pro corporali amici æqualis conditionis certo periculo exponere, ibidem nu. 12. 13

Ratio, cur id liceat, & quod non violatur præceptum charitatis, vt falſo exiſtimauit Naua. ſup. nu. 12

Quando tenetur homo potius vitam propriam ſeruare, quã alienam, & quando poteſt perdere propriam pro aliena, ibid. nu. 14

Illud S. Auguſt. regulam doctrinæ excedere, vitam ſuam pro alio ponere, quomodo intelligendum, ibidem numero eodem.

An, & quando licitum eſt, aut præceptum morti ſe offerre pro ſalute, & vita ſpirituali proximi, ibid. nu. 15

Malum, ac peccatum mortale eſt contra propriam charitatem martyrio ſe indiſcrete offerre, ibid. nu. 16

Tenetur quilibet pro Chriſto vitam offerre, quando; ibid. num. 17

An occidere ſe permiſſiue ſit peccatum mort. aut homicidium ſui. ibid. nu. 18

Multi caſus recenſentur, in quibus, quamuis poſſit, non tenetur homo vitam ſuam tueri, ibid. num. 19. vſque ad numero 26

An damnatus ad ſumendum venenum, aut ad venam ſibi abſcindendam, qua totus ſanguis effluat, ſui ſit homicida, & an licite id facere poteſt, ib. nu. 26

Quid de illis dicendum, qui aſſumunt venenum, vel permittunt ſe a vipera, vel ſcorpione morderi, ibidem numero 27

An liceat ieiuniis, & corporum afflictionibus ita vti, vt vel ſaluti notabiliter noceant, vel exinde vita abbreuietur, ib. num. 28

Nemo ad vitam prolũgandam cibis optimis vti tenetur ibi. num. eod.

Qui vtitur alimentis, quibus homines communiter vtũtur, & in quantitate ſufficienti, etiamſi vita notabiliter abbreuietur, non peccat, ibid. nu. 29

Quid de abſtinentia Carthuſianorum dicendum eſt, etiam in periculo mortis ab eſu carnium, ibid. nu. 30

Quando egrotus grauiter laborans non comedendo nõ peccat, nec vt occiſor ſui contemnendus. Cibis nociuis vti alias ex ſingulari inedia, quando mortale, ibi. nu. 31

Ex intentione, vel aduertenter ſine intentione vitam notabiliter qui abbreuiat vigilijs, ieiuniis, &c. peccat mort. ibid. num. 32

Abſtinentiæ, vigiliæ, labores liciti, & laudabiles, qui ex regula ſunt inſtituti, ib. nu. 33

An, & quando liceat ſe ipſum mutilare, ibid. nu. 34

Communiter eſt peccatum mort. in quibus vero caſibus licitum ſit, ibi. nu. 35

Licitum eſſe mutilare ſe in nullo caſu accidere, quare? varii caſus, in quibus ſibi membra abſcindere liceat, ibidem num. 36

An, ſi daretur optio alicui a tyranno, vt vel ſibi membrum abſcinderet, vel duobus priuaretur, id licite qui facere poſſit, ibi. nu. 37

An ſi expediat ſaluti corporis membrum abſcindere, & infirmus recuſet, poſſit Reſpubl. ciuem, Pater filium, prælatus ſubditum compellere, cui reſiſtere eſſet mortale, ib. num. 38

An liceat clerico occidere malefactores, lib. 7. cap. 11. numero 1

Clericorum nomine quinam ſunt intelligendi? ibidem nu. eodem.

An diuino iure, vel naturali, aut poſitiuo prohibitum ſit clericis malefactores occidere, ibid. nu. 2

An prælati habentes iuriſdictionem temporalem poſſint per ſe ipſos iudicium ſanguinis in ſibi ſubditos ferre. ibidem num. 3

An Iudex, vel Princeps, qui certe conicit reum pœna afficiẽdum ſtatim damnationem incurrere, exiſtimet autem probabiliter eum pœnitentiam acturum, & ſaluandum, ſi condonetur, poſſit, & teneatur illi vitam condonare, ibid. num. 4

Solutiones argumentorum pro parte negatiua. ibidem. numero 5

An liceat Iudici aliquem occidere, ſine confeſſione, & Euchariſtia, ibid. nu. 6

Status quæſtionis quatuor propoſitionibus abſoluitur, ibid. nu. 7. 8. 9

An Princeps, vel Reſpub. facultatem concedere poſſit cuicunque occidendi certum malefactorem, ibi. nu. 10

Abſolute ante Iudicis ſententiam non poſſunt, quare. Sine citatione, defenſione, & proceſſu cõdemnari, & puniri quis poteſt, quando, ibi. nu. 11

Poſt ſententiam criminis declaratoriam poteſt Princeps, vel Reſpub. concedere facultatem priuatis occidendi malefactores in aliquibus caſibus, ib. nu. 12

Mos Venetorum laudatur, qui exulibus ad mortem cõdemnatis ſingulis facultatem tribuunt accedendi, ibidem. nu. eodem.

Soluuntur eorum argumenta, qui putant ante ſententiam latam licere, ib. nu. 13
An poſſit rex, vel Reſpubl. concedere, vt vbicunque inueniantur exules, etiam extra territorium, & iuriſdictionem occidi poſſint. ib. nu. 14
An ſtante tali lege, aut facultate occidendi poſt latam mortis ſententiam poſſit malefactor ille ſe defendere, vel miniſtro legis, regiſque reſiſtere. ib. nu. 15
An liceat in aliquo caſu publica authoritate innocentem aliquem occidere ob bonum priuatum alterius, lib. 7. c. 12. num. 1
An iudex eum, qui modo innocens eſt, vehementer tamen timetur, quod futurus ſit poſtea Reipubl. noxius, & pernicioſus, occidere liceat. ib. nu. 2
An liceat Iudici occidere filios innocentes ob peccata parentum. ib. nu. 3
An ob bonum publicum liceat directe occidere innocētem. ibid. nu. 4
Quid pro certo ſtatuendum ſit, exponitur vſque ad num. 8. ibid. nu. 5
Soluuntur argumenta Soti, & Cordubæ. ibi. nu. 8
S. Thomas, Syluester, & alij qui dicunt innocentem occidendum non eſſe quomodo intelligendi. ib. nu. 9
An Reſpubl. tradere poſſit tyranno innocentem, vel ad mortem condemnare, vt Turca, vel aliud Regnum conuertatur ad finem, ib. nu. 10
An in bello liceat interficere innocentes, ib. nu. 11
Quinam præter pueros, & Mulieres præſumendi ſint innocentes, ib. nu. 12
Miles, etiamſi ſciat, quod qui modo eſt innocens, futurus ſit nocens, illum occidere non poteſt. In iuſto bello contra Turcas non licet occidere infantes, nec feminas inter infideles, niſi actualiter pugnent, ib. nu. 13
Theodoſius Imperator merito ab Ambroſio reprehenſus, propter interfectionem Theſſalonicenſium. ibidem. num. eodem.
Per accidens, & præter intentionem occidi poſſe certum eſt. lib. 7. c. 12. nu. 14
An liceat in ſingulari certamine innocentem interficere. An Miles in bello iuſto aggredi illum poteſt, quem ſcit innocentem, ib. nu. 15.
An inimicum equo fugiens, & vidēs puerum, aut hominem in via iacentem, quem neceſſe eſt conculcare, ne ipſe in manus incidat inimici, licite eum poſſit conculcare, & proterere, ne ipſe occidatur. ib. nu. 16
Du[illegible]bus punctis veritas abſoluitur. ibidem. num. 17. & num. ſeq.
An prægnans, aut in partu periclitans ad ſeruandam vitam in extrema neceſſitate poſſit ſumere, vel per alium procurare medicinam, vnde abortus, & mors fætus conſequatur, ib. nu. 19
Ante animationem fætus, tale quid ſumere licitum eſſe oſtenditur, ib. nu. 1
Quando tam ante, quam poſt animationem licitum ſit, ibi. num. 21
Talem medicinam ſumere, quando illicitum, & mater tenetur mortem patienter tolerare, ib. nu. 22
Medicina, niſi principaliter cauſatiua ſanitatis, non miniſtranda, ib. nu. 23
An liceat aliquando mortem innocentis optare. ibidem, num. 24
Quomodo, & quare petit eccleſia, vt gentes paganorum, & hæreticorum dextera Dei potentia conterantur, ibidem. num. eod.

OFFICIALIS.

Officialis omittens accuſare, vel denūciare delinquentes an peccet, & ad reſtitutionem teneatur, quando. l. 12. c. 14. nu. 12. In duobus autem caſibus non peccant ſaltem mortaliter. ib nu. 14
Officiales an teneantur denunciare delinquentes, aut reſtituere, ſi non ſunt, illi, qui delinquunt, tales, vt, ſi facultatem peterent, facile obtinerent. ibi. nu. 15
Officialis, qui aliquid accipit, vt non accuſet, vel denunciet, non ſolum damnum Reipub. aut tertiæ perſonę illatum, ſed etiam ſic acceptum reſtituere tenetur. ibi. nu. 16
Officiales, qui cum delinquentibus diſſimulant ſe abſcondentes, vt alij libere verita capiant, & ita eos deprehendant, communiter peccant mort. ib. nu. 17
An teneantur ad pœnam ſoluendam in conſcientia, quam delinquentes ſoluerent, ſi denunciarentur. ibidem num. 18. 19
Officialis obligatur reſtituere damna, quæ ſequuntur illo nō accuſante delinquentem. ib nu. 21. & 22
Officialis cur ad pœnam ſoluendam teneatur ante omnem iudicis ſententiam, delinquens vero non item, ibidem. num. 19
Officialis fugam ſuadere, aut inſtrumenta præbere non poteſt. l. 12. c. 18. nu. 13

OMISSIO.

Omiſſionis peccata quæ ſint, & quomodo differant a commiſſione ſpecie, & quomodo non. l. 2. c. 6. nu. 6
Vt omiſſio ſit voluntaria, quæ conditiones requirantur, & quænam ſit omiſſio vere, & formaliter, ib. nu. 8
Cauſam ſufficientem omiſſionis præcepti præbens culpabiliter peccat. ibi. nu. 9
Omiſſionis cauſa actus non aliunde malus eſt peccatum. num. 11
Quando actu fit omiſſio, eſt nonum peccatum materialiter. ibid.
Cauſa omiſſionis eſt reductiue peccatum omiſſionis, & vnum numero peccatum cum omiſſione. ibi. nu. 15
Omiſſio, quæ fit in ſomnis, proprie peccatum non eſt, vt late docuit Marſil. quare, ib. nu. 15

OPERA, OPERATIO.

Quinque ſunt genera operum. li. 1. c. 4 nu. 1
Operationum humanarum principia duo. l. 5. cap. 1. nu. 2
Operationes voluntatis circa finem, & quæ circa media. ibi. num. 5
Operatio prima intellectus practici conſilium, voluntatis electio. ibi. nu. 7
Quænam operationes tantum a Philoſopho morali appellantur humanæ. l. 2. c. 1. nu. 5
Opera religioſorum, de quibus votum emitti poteſt, in duplici differentia. lib. 6. c. 5 nu. 19

OPERA.

Quænam opera ſunt ſeruilia, & illicita habenda, quæ non. l. 7. c. 2. nu. 2
An omnia opera ſeruilia, ſeu Mæchanica adeo ſtricte prohibita ſunt, vt non ſint licita in die feſto. ib. nu. 3
Quæ pertinent ad cultum diuinum ſunt in triplici differentia. ibid. nu. eod.
Quæ pertinent ad cultum Dei accidentarie, & valde remote, quando licite fieri poſſunt ibid. nu. 4
Quænam [illegible] opera, ſeu ſpiritualia in feſtis licita ſunt, quæ non ib. [illegible] eod.
Opera corporalia, quæ non ſunt ex genere ſuo ſeruilia, licita; venatio die[illegible] feſtiuis licita, qualis. ib. nu 5
Opera ſeruilia quando licita, & quando excuſantur illa facientes ib. nu 6. 7. 8. & 9
Opera ſeruilia quare ab Eccleſia fieri conceduntur. ibidem. num. 10
An ſicut neceſſitas, ita pietas excuſet a peccato exercendo opus ſeruile in dominica, & diebus feſtiuis ib. nu. 12
An præter opera ſeruilia iure diuino prohibita, alia opera ſint ab eccleſia tunc temporis vetita, & quęnam illa ſunt. ib. num. 18

OPINIO.

Opinio, & dubium quomodo differunt. l. 1. c. 5. nu. 1
An contra propriam opinionem operari liceat. num. 4. ibidem.
In credendis quomodo illicitum ſit opinionem propriam ſequi ſecundum Caiet. ibid. nu. 5
In moralibus, & operandis non opinio propria, ſed pars tutior ſequenda eſt, & quænam illa ſit. ibi. nu. 6
Quando quis ſequendo opinionem ſuam etſi minus tutam non peccat, & quis in ordo in opinionibus obſeruandus docet Armill. ibid. nu. 7. & 8
In quo ſuo, & a quibus ſecundum Nauar. ordo a Summiſtis aſſignatus obſeruandus eſt. ib. nu. 10
Quænam opinio a tuta conſcientia ſequenda eſt ſecundum

S. Ad-

Digitized by Google

S. Antonin. ſecluſo ſcandalo. ibid. num. 11

In ſcholis, vbi ſpeculatiuè res tractantur, licitum eſt Doctoribus tueri opinionem minus probabilem. in practicis vero quid ſtatuendum ſit ſecundum Sotum. nu. 12

Quænam opinio viro docto potius ſequenda eſt ſecundum doctrinam Cordubæ. ibid. nu. 13

Quando vtraque opinio ſit æque probabilis, ſecundũ quamlibet operari quis poteſt; ſin altera ſit probabilior, probabilem ſequi licitum eſt ſecundum Medin. & Salon. numer. 14

Vt opinio aliqua probabilis dicatur, tria conſideranda, ſcilicet, qui, vel quales ſunt authores, quot ſunt, & argumenta contraria l. 1. c. 6. num. 2

In practicis, & moralibus quænam opinio a doctis amplectenda. ibid. nu. 4

Quibus medijs adhibitis tutus aliquis in conſcientia maneat, etiamſi opinio illa a parte rei falſa ſit. ibid. nu. 3

Opinio, quam prudens ſequi poſſit contra propriam, non vnius Doctoris eſſe debet, ſed plurium. ibid. nu. 5

Caſus, in quo non licebit contra propriam opinionem operari. nu. 6

Opinionem, quam iuris doct. non ſequuntur, quis cõtra propriam opinionem ſequi poſſit tuta conſcientia, quando. ibid. nu. 7

In qua arte quis doctus, & peritus eſt, propriam opinionem in parte minus tuta quando ſequi poteſt. ib. nu. 8

Quando autem ſequendo minus tutam, etſi probabiliorem iudicaret, ſequendo eam peccabit. ib. num. 9

Agens contra propriam opinionem ſequendo oppoſitã, probabilem tamen, ſed minus tutam, non peccat nu. 10

Sicut quis contra propriam opinionem operari, ita & aliis etiam conſulere poteſt, vt ſequatur. ibid. nu. 11

Opinionem propriam in materia ſacramentorum, etiam magis communem, niſi ſit pars tutior, ſequẽdam eſſe qui negarunt. l. 1. c. 7. num. 1

Opinio probabilis, prætermiſſa tutiori, & probabiliori, quando poſſit amplecti, & quando non ſecundum iudicium Auctoris in materia de ſacramentis, ib. nu 4 & 5

Illam opinionem ſequi poſſe imperitum, quæ communior eſt, etſi non tutior, aut ſecurior ſentiunt nonnulli. libr. 1. c. 8. nu. 2

Opinionem probabilem, etſi minus tutam, minuſque communem indoctos ſequi poſſe, ſententiam veriorem iudicat author. ibid. num. 2

Imperitus ſequendo probabilem opinionem ſui Doctoris a peccato excuſatur, modo dictamen habeat conſcientiæ non abſque formidine, ſed tamen abſque dubio. ibidem num. 3

Confeſſarijs imperitioribus magna cautela, & prudentia opus eſt, quam opinionem vti probabilem ſequi poſſint ibid. nu. 4

Quænam opinio ſit probabilior, probabilis, & tuta, tenentur imperiti confeſſarii peritos, & doctos conſulere, ibidem num. eod.

Pœnitentem ſequentem opinionem probabilem relicta probabiliori abſoluere poteſt quicumque confeſſarius, ſiue opinio pęnitentis ſit in præiudicium tertij, ſiue non lib. 1. c. 9. nu. 13

Opinionem ſpeculatiuam probabilem contra longam experientiam medicum ſequi non licet, etiamſi non ſit aliud remedium, & ſi ea vteretur, eſſet reus homicidij. l. 5. c. 10. num. 13

Secundum opinionem ſuam, quando licet medicum eligere medicamentum ſalutiferum, aut quod ſecundum aliorum opinionem probabilem putat eſſe ſalutiferum. vid. verb. Medicus.

Opinio probabilior ſemper non eſt tutior. libr. 1. cap. 11. numero 10

Quam opinionem ſequi poteſt iudex in tribunali, quando occurrunt duæ æquè probabiles ex parte facti, &c. vide verbo. Iudex.

Licitum eſſe ſequi opinionem probabilem relicta probabiliori, quomodo vere intelligendum, l. 1. c. 11. nu. 14

Regula illa (in dubiis pars tutior eligenda) quomodo intelligenda, & quod non exponit ſe periculo peccandi, qui ſequitur opinionem probabilem creditam eſſe veram. ibi. num. 26

P

PAPA. PONTIFEX.

Variæ opiniones de poteſtate Papali in diſpenſando, & quo modo id facere poſſit. l. 6. c. 11. nu. 7. & 13. & ſeq. vid. ver. votum.

An in omni voto ſolemni diſpenſare poſſit. ib. nu. 14

An in voto ſolemni continentiæ emiſſo per ſacrorum ordinum ſuſceptionem. ibid. An in voto ſolemni continentiæ in Religione emiſſo. ibid. num. 15

Pro Rom. Pontificis diſpenſationis beneficio, quam grati ſunt Poloni, & quæ tria egregia fuerunt iiſdem iniuncta. ibid. nu. 18

Pontifex non poteſt facere, vt Monachus, aut Religioſus cõtrahat matrimonium, quamdiu talis eſt, ſed poteſt de monacho facere non monachum, & ſic conſequenter licite contrahere, ibid nu 24

Pontifex poteſt diſpenſare in voto paupertatis ſolemni æque, ac caſtitatis. ibid. nu. 27

In quibus ſolus Papa diſpenſet. ibid. nu. 29

Papa ſine cauſa diſpenſans peccat, nec diſpenſatus in conſcientia tutus eſſe poteſt. l. 6. c. 12. nu. 33

Papa cum votum commutauerit caſtitatis in ieiunia, eleemoſynas &c. an homo liberetur, & ad hoc tantum teneatur, & vtrum epiſcopus, aut alius confeſſarius virtute alienius priuilegii poſſit illud, in quod commutatum eſt, relaxare, & in aliud commutare. ib. nu. 53

PARENTES

Pater prouidere filiis in ſpiritualibus tenetur ſub mort. l. 7. c. 7. num. 1

Sine cauſa rationabili a progreſſu in bono reuocandi non ſunt, vt a voto continentiæ, religionis, &c ib. no. 1

Qui non inſtruunt filios ſecundum timorem Dei, peccant, ibid. nu. 2

Si patiantur filias ſuas amatores habere ob malum finem vel eas conſortio malo non ſeparant, ib. no. 4

Qui notabiliter negligit prouidere in corporalibus, ibidem num. 5

Peccat mater, quæ filium proprio lacte non nutrit, ibidem num. 6

PARTICIPANS.

Participantis nomen, vel ſocium criminis, vel mediatorem, vel exploratorem comprehendit, aut quicunque in exequendo iuuat ad actionem iniuſtam. l. 30. c. 12. nu. 1

An quando plures concurrunt in damno faciendo, ſinguli eorum teneantur in ſolidum reſtituere, ib. nu. 2

Diſcrimen, quod nonnulli iniuſte ponunt inter conſulentem damnum, & auxiliantem alteri in damno, nullum eſt, vt oſtendit author. ib. nu. 5

An quando quis dubius eſt, vtrum poſitiue concurrerit, & efficaciter ad damnum necne, teneatur ad reſtitutionem, ib. nu. 6

An milites, qui concurrunt ſimul ad diripiendum caſtellum, vrbem, aut domum in bello iniuſto, ſinguli teneantur in ſolidum reſtituere, an tantum ad partem prædę. ib. num. 7

Si plures in vineam ingreſſi omnes fructus furãtur alterius, ita vt vnuſquiſque vnum, aut alterum racemum accipiat, an teneantur ſub mortali reſtituere in ſolidum. ibidem num. 8

Qui furando videbat multos alios ſingulas vuas accipere, & ſic magnum ſecuturum damnum pec. mort. cõtra Sot. & Nau. ibi. nu. 9

De ſimilibus caſibus quid dicendum breui ſolutione docetur, vt qui ſingulis horis, vel diebus paruum aliquid furetur, &c. ib. no. 10

Ex omnibus cauſis damni enumeratis, quænam ſit principalior, an. ſ. præcipiens, exequens conſulens, participans, receptans, &c. ib. nu. 11. 12. 13

An, & quãdo plures ad idem damnũ concurrunt, & vnus eorum in integrũ reſtituit, ceteri, qui in ſolidũ tenebantur, liberi ſint a reſtitutione, vt nihil dãnificato reſtituãt, ib. n. 15

An

Digitized by Google

An pro rata reſtituere teneantur ei, qui primus totum damnum domino læſo reſtituit, nu. 16. & explicatur, num. 18. 19. & 20.

Si tres furati ſint trecentos aureos, & vnus ſoluit totum, & poſtea ex illis duobus remanentibus vnus vult ſoluere, alius non item, an ille, qui vult ſoluere, teneatur totum reſiduum, an medietatem pro ſua parte reſtituere, ib. nu. 21

An, quando plures tenentur in ſolidum reſtituere, poſſit Dominus vni partem ſuam remittere, & totum debitum ab aliis exigere? & quæritur cum de actione contra omnes, item de remiſſione debiti, ib. nu. 22. vſque ad 25.

In caſu, quo inuitantur ſocii, & amici Petri à Petro volente inimicum occidere, inter quos vnus percuſſus occidit aduerſarium Petri, vnde omnes amici Petri ad multas pęnas condemnantur, an Petrus teneatur omnes pęnas reſtituere? ib. nu. 26

An, quando plures comitantur aliquem, non animo eum adiuuandi, ſed impediendi damnum, & alter videns plures in comitatu, & timens mortem aufugit veſte, aut alia re relicta, quam fur accepit, teneantur illi reſtituere fure non reſtituente, ib. nu. 27

An, ſi duo, vel tres diſtrictis gladiis aggrediantur aliquem animo iocoſo, & ſolum gratia terrendi illum, & ridendi, & exinde ſecutum ſit damnum, ad damni reſtitutionem teneantur? ibid. num. 28. vide plura ver. Furtum, & Reſtitutio.

PASCVA.

Qui pecora ſua in alienis paſcuis inuito domino paſcit, ſiue ſint communitatis alicuius, ſiue perſonæ priuatæ, peccat mort. l. 11. c. 31. nu. 1

Iure gentium, & iure naturali prohibere quis poteſt, ne quis in agris ſuis paſcat. Princeps tamen aliter ſtatuere poteſt, quando, & quatenus, ib. nu. 2

Dominus alicuius loci, aut ciuitatis quamuis in his locis iuriſdictionem ciuilem, & criminalem habeat, nullum tamen ex hoc iure dominium habet in paſcuis publicis illius territorii. ib. nu. 3

Si Dominus populi damnum notabile dederit in paſcuis, aut ſiluis communibus, ad reſtituendum in conſcientia tenetur. ib. nu. 4. vid. plura ver. Siluæ, & ver. cæſores.

PASSIO.

Paſſio appetitus ſenſitiui intrinſeca cauſa peccati, & quare dicitur infirmitas, l. 2. c. 10 nu. 1

Paſſio appetitus ſenſitiui quomodo moueat voluntatem, ex ſcriptura ſacra oſtenditur, ib. nu. eo.

Paſſio appetitus noſtri quid ſecundum S. Th. ib. nu. 2

Paſſio vehemens priuans hominem vſu rationis totaliter excuſat a peccato, ib. nu. 3

Paſſio antecedens peccatum ſicut minuit voluntarium, ſic & peccatum, ib. nu. 4

PECCATVM.

Mali nomen latius patet, quam peccati, & in quo conſiſtat ratio peccati propriè l. 2. c. 5. nu. 1

Regula proxima ordinandi actus humanos, contra quam fit peccatum, & regula ſuprema quæ. ibi. nu. 2

Peccati definitiones tres exponuntur. ib. nu. 3

Definitio optima, & communis affertur ex S. Aug & probatur contra Greg. de Val. ib. nu. 4. comprehendit omne genus peccati. ib. nu. 5

Ad eſſentiam peccati duo requiruntur, vnde duplex oritur genus peccati Originale, & perſonale, nu. 7

Perſonalium peccatorum duo genera, Actuale, & habituale, & vnde oritur hæc differentia. ib. nu. eo.

Peccatum habituale mortale quid ſit, ib. nu. 8

Peccata ſpecie diſtingui ſecundum diuerſa præcepta regulariter non eſt verum. ib. nu. 9. & 10.

Regulæ nonnullæ ab authore cum aliis expoſitæ quando diſtinctum erit peccatum contra diſtincta præcepta prohibitiua actum committere, ib. nu. 11

Occidere proximum non eſt peccatum diſtinctum ab homicidio lege prohibito Quare. ib. nu. 12

Cur peccatum duplex ſit in Religioſis non exequi mandatum ſuperioris. ib. nu. eo.

Blaſphemiæ in eccleſia, & verba turpia cur non ſint peccata ſacrilegii, cum tamen actus pollutionis, aut actus coniugales ſint contra religionem. ib.

Non ſunt plura numero peccata contra eandem virtutem, eodem motiuo contra diuerſa præcepta, nu. 14

Duplex eſſe peccatum non ieiunare in vigilia quadrageſimæ, aut quatuor temporum opinio Nauarri, & aliorum ab authore refellitur. ib. nu. 15

Peccata non diſtinguuntur ſpecie ex diuerſitate pęnarum, ſed obiectorum contra diuerſas virtutes. ib. nu. 16

Accidentales peccatorum differentiæ, & conditiones enumerantur, mortale, veniale, contra Deum, & proximum, commiſſionis, omiſſionis, cordis, oris, operis, &c. l. 2. c. 6. nu. 1. vſque ad 7.

Quænam peccata omiſſionis, & commiſſionis differunt ſpecie, & quæ non. ib. nu. 6

Peccatum omiſſionis, quando homini imputandum, an tempore omiſſionis ipſius præcepti, an quando data fuit cauſa omiſſionis eiuſdem. c. e. nu. 7

Vt omiſſio ſit voluntaria, quot conditiones ſunt neceſſariæ, & quæ ſit proprie omiſſio ib. nu. 8

Cauſam ſufficientem omiſſionis culpabiliter præbens peccare cenſetur, & quare. ibi. nu. 9

Quando actu ſit ipſa omiſſio, non committitur nouum peccatum formaliter, ſed ſolum materialiter, ibidem numero 10.

Actus cauſa omiſſionis eſt malus, & peccatum. Ibidem numer. 11

Eſt reductiue vnum numero cum omiſſione non formaliter, ibid.

Quando malum futurum poſt cauſam ſufficientem datum pro peccato alicui non imputabitur, ib. nu. 26

Peccata omnia nullo modo inter ſe connexa, ita nec paria eſſe poſſunt, vt hæretici arbitrati ſunt falsò. lib. 2. c. 7. nu. 1. & 3.

Inæqualitas peccatorum vnde deſumenda ſecundum S. Bonau. fusè declaratur, ib. nu. 4

Quantitas, & malitia peccati vnde deſumatur regulæ certæ ab authore ſtatuuntur, nu. 5. vſque ad 13.

Peccatum an habere poſſit cauſam per ſe, libro 2. capit. 8. numer. 1

Cauſæ inducentes ad peccatum internæ, & externæ, quæ ſint, & quot, & quibus ex principiis earum numerus colligitur? ib. nu. 2. & 3.

Cum internæ, tum etiam externæ concurrunt, quænam peccati cauſa dicenda ſit. ib. nu. 4

Cauſæ externæ peccati, homo, dæmon, obiectum ſenſibile. ibid.

Prima cauſa peccatorum ignorantia, l. 2. c. 9. nu. 1

Omnia, quæ fiunt in ebrietate, peccata non ſunt, ſicut verba iniurioſa, & contumeliæ, l. 2. c. 9. nu. 42

Fornicatio, adulteriũ, homicidium, &c. ſi huiuſmodi pręuiſa fuerint, aut potuerint præuideri, in ebrietate facta, ſunt peccata; quare? ib. nu. eo.

Quando euentus præuiſi fuerint, aut probabiliter præuideri potuerint, & non adhibita diligentia poſtea in ebrietate contingant, ſunt peccata eiuſdem ſpeciei directè, ac ſi ſcienter fuiſſent commiſſa contra Caietan. ibid. numer. eod.

Cauſa intrinſeca peccati paſſio appetitus ſenſitiui, & quid illa ſit ſecundum S. Th. l. 2. c. 10. nu. 1

Radix, & origo peccati eſt amor inordinatus ſui. ib. nu. 2

Peccans graui carnis tentatione minus peccat, quam qui leui tentatione peccat, quare. nu. eod.

Quodnam peccatum ex malitia appellatur? & quomodo malitia origo peccati. l. 2. c. 11. nu. 1

Extrinſecæ cauſæ peccatorum quæ, & quomodo ſe habeant ſingulæ ad operandum malum, l. 2. c. 12. nu. 1

Peccatorum cauſæ, res exteriores, & obiecta ſenſibilia eſſe ſolent, inductiue, & diſpoſitiue. ib. nu. 3

Vnum peccatum alterius cauſa eſſe poteſt, ſecundum quadruplex cauſæ genus, ib. nu. 4

Inter peccata, quæ aliorum cauſæ eſſe ſolent, duo pręcipua, Superbia, & Auaritia, ib. nu. 5

Alia peccata, quæ aliorum origines eſſe ſolent, & cur dicantur capitalia, & quot ſint? ibi. nu. 6

Peccata omnia ex natura ſua eſſe mortalia, ſuo autem modo dici venialia docent hæretici, l.2.c.14.nu.1
Veniale peccatum tribus modis dicitur ſecundum ſententiam catholicorum, ib.nu.e.
Peccatum mortale quid, & quot modis dicitur duplicem mortem inferre, ib.nu.2
Peccati mortalis definitio ſecundum Nauarrum, vt puta melior ab authore probatur, ib.nu.3
Peccatum veniale, quid ſit, definitur, ib.nu.4
An peccatum veniale ſit ſimpliciter peccatum, an ſecundũ quid tantum, ib.nu.5
Peccatum tam mortale, quam Veniale duplex.ib.
Peccatum ex ſuo genere mortale varijs modis fieri poteſt veniale, ib.nu.8.9.& 10.
Peccatum ex ſuo genere veniale ex cauſa mortale fieri poteſt varijs modis, ib.nu.12 13
Cur peccata furti, homicidij, & obſeruantiæ feſti ex genere ſuo mortalia occurrente neceſſitate reddantur venialia, & non item alia, ſcilicet luxuriæ, aut periurij, ib.nu 11
Peccatum veniale idem numero manens in genere moris mortale eſſe non poteſt, nec econtra.ib.nu.17
Peccata venialia ad mortale diſponunt, nunquam tamen ex ijs, quantumuis multiplicatis fieri poteſt vnum mortale, ib.nu.18
Pœna veniali debita finita, mortali infinita, poteſt tamen per accidens pœna veniali debita æqualis eſſe pœnæ mortali peccato debitæ, ib.
An, qui ab ijſdem, vel a diuerſis paulatim magnam quantitatem furatur, peccet mort. & ad reſtitutionem teneatur, ib.nu.19
Quando omiſſio rei paruæ, & venialis continuari poteſt, vt fiat materia mortalis, ib.nu.21
Peccatum veniale, & mort. an differant ex natura rei, an ex ſola Dei voluntate, ib.nu.22
Vnde illorum differentia deſumenda ſit, ib.num.23.24.25. quatuor differentiæ aſſignantur.
Quomodo a nobis cognoſci poteſt, an peccatum aliquod mort. ſit, an veniale, ib.nu.27
Tria documenta traduntur ex ſcripturis ſacris, ex traditione eccleſiæ, ex lumine naturali, per quæ vtrumque dignoſci poteſt, ib.nu.28.29.30
Quædam diligenter conſideranda ex quibus grauitas peccati exiſtimari poſſit, ib.nu.30
Effectus peccatorum qui, & quid macula peccati in anima eiuſque ex diuerſis peccatis inæqualitate, l.2. c.13. nu.1. 2.& 3.
Peccatum veniale ſuam habet maculam, & quomodo intelligendus S.Th. negans maculam relinqui ex peccato veniali, ib.nu.6
Effectus peccati eſt reatus pęnæ, & quid ſit, ib.
peccato mortali duplex pęna debetur, & cui quæque reſpõdeat ſecundum Doct. ib nu.9
peccatum veniale, quando in æternum puniendum ſecundum ſententiam veriorem, ib.nu.11
Ad peccatum veniale quænam aduertentia, aut deliberatio ſufficiat, l.8.c.6.nu.10
Ad peccatum mort. requiritur actualis, plena, & expreſſa aduertentia circa malitiam, ib.nu.eo.
Regula in dubijs diſcernendis, quando peccatum ſit mortale, quando non, l.8.c.7.nu.6
peccatum contra naturam in quo conſiſtit, & varia eius nomina, l.8.c.5.nu.4
Eſt ſpecies ſubalterna luxuriæ multas ſub ſe ſpecies continens, ſecundum varios modos, ibid.nu.5.vid.ver. Beſtialitas. Mollicies.
An peccata contra naturam concurrere poſſint cum peccatis luxuriæ naturalis in eadem ſpecie. ibid.nu.20. vid. ver. Adulter.
De grauitate peccati, vnde deſumendum ſit diſcrimen inter peccata, quæ factis, & quæ verbis committuntur, l.12.c. 4 num.6

PECVLIVM.

Peculium quid ſit, & quotuplex, l 9.c.16.nu.14
peculium Caſtrenſe quid .ib.nu.e.
Quoad peculium Caſtrenſe quid de filio familias ſtatuendum, an poſſit teſtari? ib.nu.eo.
peculium quaſi Caſtrenſe, quæ bona dicantur? huiuſmodi peculium iure pleno etiam quoad vſum fructum, & adminiſtrationem ad filium familias ſpectat, ibidem numer.16
peculium aduentitium quid? Iure communi filius acquirit dominium, & proprietatem, adminiſtratio autem, & vſusfructus ad patrem pertinet, vnus tamen caſus excipitur, ib.nu.17
peculium profectitium, quid? huiuſmodi bona tam quoad dominium, quam quoad vſumfructum regulariter ſunt patris, vnde filius aliquid retinens furtum committit, & ad reſtitutionem tenetur, ib.nu.18
Quodnam ius habet filius in iſta bona vltra ius in bona patrimonialia, ib.nu.eod.

PECVLATVS.

Peculatus quid ſit, & quomodo a furto, aut rapina differat, l.9.c.15.nu.8.

POENA.

In pœnis ſtatuendis variæ formæ, & modi. lib 3.c.8 num.2. & cur pœnæ legum tranſgreſſoribus ſtatuendæ, ibidem, num.3.
Ne pœnę atrocitas delicti grauitatem excedat cauendum, & quæ in delicti menſura præcipue conſideranda. ibidẽ, num.4.
Quando iudex ex iuſta cauſa poteſt pęnam augere, vel minuere, ibid.nu.5
An pęna apponi debeat ſecundum legem antiquam, quę vigebat tempore delicti, aut ſecundum ſtatutum nouum, quod viget tempore latæ, ſententiæ, ib.nu.11.
Quanam pęna crimen puniri debeat a iudice, nulla tamen in particulari tranſgreſſoribus decreta, ib.nu.12
Quid poteſt Iudex circa legem pęnalem, in qua certa pęna ſtatuitur pro delicto, ib.nu.13
Quando iudex remittendo pœnam iuris obligatur in conſcientia ad reddendum illi tantum, quantum erat pœnæ æſtimatio. ib nu.eo.
An princeps teneatur infligere pœnam a lege ſtatutam, ibi. nu.15
An, cui pęna legis eſt adiudicata, poterit illam pro arbitrio ſuo remittere, ib.nu.16
An, & quando liceat pro reo intercedere, vt pęna per legem ſtatuta illi remittatur. ib.nu.17
Periurantium pęnæ præcipue quinque, l.5.cap.9.numero 6. 7.& 8
De pęnis peccato blaſphemiæ iure ciuili, & canonico debitis ac de ijſdem ſummorum decreta pontificum, l.6.c.13. nu.14.& 15
Pęna mortalis peccati duplex ſenſus, & damni, & cui rationi quęcunque reſpondeat. l. 2.c.13.nu.9
Pęna temporalis veniali debita quæ, & quando pęna æterna veniali debeatur. ib.nu.10.& 11.
Pęnam leuis non deberi ante iudicialem condemnationem quomodo intelligendum, l.12.c.14 nu.19

POENITENS.

Pęnitentem accedere debere ſaltem cum exiſtimata contritione ſententia ſecurior, & tutior. l.1.c 7.nu.3
Pęnitentem tamen accendentem cum attritione ſic cognita abſoluere licet, & ſemper licitum fuit, quare, ibid nu.eod. & ſeq.

PIETAS IN PARENTEM.

Pietas virtus peculiaris, qua parẽtes colimus potentialis pars iuſtitiæ l.7.c 4.nu.2
Pietatis deſcriptio ſecundum S.Thom.& S.Auguſt. ibidem num.eod.
Quid in hoc mandato præceptum, & quid honor parẽtum, ibi.nu.3
Quare honoris vox poſita eſt, non amoris, aut metus, ibid. num.eod.

Quibus

Quibus hominibus debetur honor, & ſecundum quæ attributa diuina colligere oportet, qui ſunt honorandi. ibid. num 4
Sub hoc cultu parentum cultus conſanguineorum includitur, ib.nu.5
Continetur etiam illa pietas, quæ eſt ad proximos, ibidem, num.6
Debitum etiam parentum in filios ſub hoc præcepto continetur, cur autem id non expreſſum ſit, dicitur. ibidem, numero 7.
Cur additur præmium honorantibus parentes.
Quare aliquando iis, qui maiorem pietatem parentib. præſtiterunt, breuior vita contingat, triplex cauſa aſſignatur, ibi.nu.8
Honor parentibus a filiis debitus in quatuor præcipue conſiſtit, & quænam illa ſint. ib.c.5.nu 1
In quo conſiſtit reuerentia exterior, & interior, ibid. numero eodem.
Qui parentes percutit, etiamſi leuiter, immo ſi manus tantū eleuet. mort. peccat, ib.nu.2
Qui verbis contumelioſis animo deliberato parentes afficit, & ad iracundiam notabilem prouocat, mort. peccat. l.7.c.5.nu.3
Qui contemnit, & indignatur parentes, cum ad dignitatem aliquam euectus fuerit, peccat mort. ibid. nu.4
Qui accuſat parētes alicuius criminis, quamuis veri, in duobus tamen caſibus poteſt, ib.nu.5
In quo conſiſtit amor, qui eſt ſecundus ex illis quatuor, in quo conſiſtit honor, ibi.nu.6
Qui odio habet parentes deſiderando eis aliquod damnum animæ, vel corporis hæreditatis cauſa, &c. peccat mortal. ib.nu.7
Qui licet non odit, ſed toruis oculis reſpicit, & eos aſpere alloquitur, ac ſi videretur eos odio habere, pecc. mort. ibid. num.8
Circa obedientiam tertiam, in quo conſiſtit honor, quando peccant filij? vt filius teneatur ſub mortali parentib. obedire, quid requiritur, lib.7.c.5.nu. 9
Qui non vult obedire in his, quæ pertinent ad regimen domus, vel familiæ, ex contemptu, & pertinacia animi, pecc. mort. ib.nu.eo.
Qui non obedit in his, quæ pertinent ad bonos mores, & ad ſalutem, in quibus non ſubeſt patri non peccat, non obediendo, in quibus etiam melius eſt aliquando non obedire, ib.nu.10.11.12.13
In duobus caſibus eſt mortale, ſi in contrahendo matrimonio filius voluntatem patris non ſequatur, ib.nu.12
Contra parentum voluntatem contrahere quando non eſt peccatum, ib.nu.13
Circa ſuſtentationem, qua filius tenetur ſubuenire neceſſitatibus parentum ſpiritualibus, qui peccat, ibidem numero 14.
Quoad corporales neceſſitates ſub mortali tenetur, ibid. numero 15
Si quis habet filium, & patrem in neceſſitate, cui prius ſubuenire tenetur, ib.nu.16
An quis patrem magis, quam matrem amare, & ſuccurrere teneatur. Non ſolum viuis, ſed defunctis etiam parentib. honorem exhibere tenetur, ib.nu.17
Quibus mediis vti ſolent parentes ad filios a Religionis ingreſſu retardandos, vel ad ſeculum retrahendos, lib.7.c.6. num.1
Quæ, & quot conditiones requiruntur, vt quis teneatur ſub mortali abſtinere a religionis ingreſſu ob paupertatem, & neceſſitatem parentum, vſque ad numerum 7. ibidem num.2
Paupertas extrema, vel neceſſitas grauis, & notabilis iactura parentum religionis ingreſſum prohibet ſub mort. ibi. num.3
Etiamſi parentes ſublato filio cogerentur mendicare, aut ſeruire, ſi non ſit cum indecentia ſtatus, filius libere poteſt religionem ingredi, ib.nu.4
Conditio tertia, conditio quarta, & conditio quinta ad tollendam obligationem obedientiæ requiſitæ, ibidem numero 5
Scandalum parentum, aut propinquorum, quod patiuntur ex ingreſſu Religionis, nunquam obligat filium ad abſtinendum. ib.nu.8
Scandalum duplex; ex malitia, ſeu Iudaicum, ex infirmitate, ſeu puſillum, ib.nu.eo.
Bonum, & laudabile in multis caſibus filios abſtinere ab ingreſſu, vel ad tempus differre religionis ingreſſum, li.7.c.6.nu.12
Filios profeſſos propter extremam parentum neceſſitatem teneri egredi ad ſubueniendum illorum neceſſitatibus probabile eſt, ib.nu.13
Secundum quos abſolute tenetur ſub mortali egredi e Religione, ib.nu.eo.
Soluuntur argumenta eorum, qui hoc abſolute aſſerunt ſub mort. ſecundum ſententiam S. Tho. contradicens, ibid. nu.14 & 15.
Filius profeſſus ſecundum Sanctum Thomam tenetur ſalua obediētia, & ſtatu religionis pium ſtudium adhibere omnibus modis ſubueniendi parentibus in neceſſitate, ibid. num.16
Filios profeſſos exire poſſe ſecundum Caietanum, & alios, probabilior ſententia ab Authore cenſetur, ibidem, num. eodem.
Vt licite quis poſſit exire, quæ conditiones ſunt neceſſario requiſitæ. ib.nu.17.18.19
Quicunque ſentit ſe a Deo vocari ad religionem, non debet abſtinere ab ingreſſu ſpe cuiuſcunque prælaturæ, & qui contra conſulunt, non excuſantur a mort. ibidem numero 21.
Ex triplici ſigno cognoſci poteſt, an quis a Deo vocetur, necne ſecundum Alex. Aſcenſ. ib.nu.eo.

POLLVTIO.

Actus Pollutionis pro varietate perſonarum, quas affectat, multiplex peccatum, li.8.c.5.nu.7
Pollutio in vigilia contingens aliquando non mort. ibidem num.8
Quando mortal. & quando venialis, & quod ex cauſa veniali effectus mort. eſſe poteſt Regula Doctorum, ibidem num.9
Pollutio nocturna quando, & quale peccatum, ibidem, numero 10.
Quibus modis accidere poteſt, vt nullum ſit peccatum, ibi. num.11
Pollutio non in ſe peccatum, poteſt tamen eſſe in ſua cauſa, quæ triplex aſſignatur, ibi.nu.12
Pollutio ſequens ex cogitatione ſpeculatiua, quæ in vigilia præceſſit, non erit venialis quidem, nec in ſe nec in cauſa, ſi non adſit complacentia, ib.nu.13
An liceat complacere de pollutione in ſomno contingente ob vitationem morbi, vel an liceat cupere, vt dormienti contingat, ibi.nu.14
Simplici affectu eam velle propter corporis vtilitatem licet, ex complacentia autem in ſe nullo modo, ibidem numero 15.
Periculoſius eſt deſiderium præcedens, quam complacentia ſubſequens, quare vt bene Sot. ib.num.eo.

POSSESSOR BONAE FIDEL.

In re reſtituenda tria præcipuè ſunt conſideranda. Habens rem alienam bona fide neſciens, nec credens eam male acquiſitam, quocunque modo habuit, durante bona fide nec rem, nec fructus inde perceptos reſtituere tenetur, l.10.trac.2.c.1.nu.1
Qui bona fide rem habuit, quam primum ſciuerit rem eſſe alienam, tenetur rem illam reſtituere, ſi extat, & fructus rei extantes. Ignorantia craſſa iuris, aut facti non excuſat a reſtitutione; talis autem ignorantia, ſeu negligentia æquiparatur dolo, ib.nu.2
Poſſeſſor bonæ fidei, licite in conſcientia detrahere poteſt omnes expenſas, quas fecit in re ipſa durante bona fide, ſi ſine rei detrimento detrahi poſſint, ſin alias quid agendum, ibi.nu.3

d 2 Qui

Qui rem alienam accepit a fure quocunque titulo, quam tamen probabiliter credidit non eſſe furtiuam, durante tali fide nihil reſtituere tenetur, ſi rem illam vendat, perdat, aut conſumat. Imò ſi inutiliter conſumpſit, aut ludo perdidit, non tenetur reſtituere, ibi. nu. 5

Qui res alienas deprædatus eſt in bello iniuſto, quod credidit iuſtum, cum veritatem agnouerit, tenetur reſtituere, quicquid prædæ apud ipſum manet, & id, in quo per talẽ prædam factus eſt ditior, ib. nu. 2

Qui bona fide a latrone emit vineam, aut boues, ſi poſtea deprehendat eſſe furtiua, tenetur cum vinea reſtituere fructus, quos habet, & quos in alijs vſibus inſumpſit, li. 10. tr. 2. c. 2. nu 6

Negotiator, qui per vſuram acquiſiuit mille credens bona fide contractum, quo vtebatur, non eſſe vſurarium, & cum illis mille lucratur centum, quam primum nouerit cõtractum fuiſſe vſurarium, tenetur mille reſtituere, & non cẽtum, quæ exinde lucratus eſt, ib. nu 7

Qui rem bona fide a latrone accepit, & deinde rem illam vẽderet, quam primum nouit eſſe furtiuam, tenetur illud pretium domino reddere, ſi donauerit, ad nihil tenetur, quare, ib. nu. 8

Qui equum, veſtem, aut huiuſmodi à latrone acceperit, quibus vſus eſt ad ſuam vtilitatem, quid, aut quantum teneatur reſtituere, ibi. nu. 9

Inuitatus ad cœnam a latrone factam, vbique bona fide cibos ſumat, poſtea intelligens illos eſſe furtiuos, quid reſtituere tenetur, ib. nu. 10

An, qui bona fide rem emit a latrone, quam poſtea vendit eadem fide durante, & deinde cognoſcit rem illam eſſe furtiuam, teneatur reſcindere contractum, & Rem Domino reddere, pretium emptori, ib. nu. 11

Sententia dicentium talem contractum non eſſe reſcindendum, ſed licitè poſſe pretium retinere, eorum rationes, ib. nu. 12

Opinio ſecunda tutior, & communior, & proinde tuta conſcientia quis eam ſequi poſſit, cum ſit admodum probabilis, ſed rationes primæ efficaciores ab authore cenſentur, ſicut opinio ſecurior, lib. decimo, tract. ſecundo, cap. 2. num. 13

Soluuntur rationes ſecundæ ſententiæ, ib. nu. 14

An, qui rem bona fide a latrone emerit, poſſit tuta conſcientia contractum illum reſcindere, & latroni rem illam reddere, vt pretium recuperet, an vero teneatur rem Domino reſtituere, etiamſi pretium latroni datum ſit amiſſurus, ib. nu. 15

Secunda opinio, quæ docet poſſe illum talem reſcindere cõtractum, vt pretium a latrone recuperet, ſex rationib. probatur, ib. nu. 16

In hac re dubia, & valde difficili quid ſenſerit author, cum vtraque opinio graues habeat authores, breuiter explicatur, ib. nu 17

Opinio ſecunda verior, & æquior, & ſoluuntur argumenta contraria. Reddere rem latroni, a quo accepit, eſt mediũ ordinatum ad ſeruandum emptorem indemnem, & ad reſtitutionem Domini faciendam, ibi. nu. 18

Rem alienam furi tradens, vt pretium amitteret, non cooperatur furi. Cur tamen in foro exteriori iudex coget emptorem ad reſtitutionem, ib. nu. 19

Quid agere debet emens rem bona fide a fure, & poſtea ſciens rem eſſe alienam, non inuenit dominum? ibidem, nu. 20

An, qui emit rem ſciens eſſe alienam animo reddendi eam vero Domino, pretium datum latroni repetere poſſit a vero Domino, aliter non illam daturus? ibidem, numero 21

Iudex certior factus debet pro emente iudicare, ibidem nu. eodem.

An fructus rei alienæ etiam bona fide poſſeſſæ reſtituendi ſint cum re ipſa, cognita veritate, quod res fuerit furtiua? ib. nu. 22.

POSSESSOR MALAE, VEL BONAE FIDEI.

Habens rem iniuſtè acquiſitam, ſiue ſcienter, ſiue per donationem, ſiue per contractum, non obſtante quocunque ſtatuto humano ad oppoſitum edito, tenetur reſtituere, aut rem, ſi extet, aut valorem rei, li. 10. tract. 2. c. 3. nu. 1

Omnes etiam fructus rei fructiferæ, quos Dominus percepiſſet, necnõ lucrum ceſſans, aut damnum emergens, quæ Dominus paſſus eſt, ib. nu. 2

Emptor, ſeu poſſeſſor malæ fidei non poteſt licitè detrahere expenſas, niſi neceſſarias, quas facit in fructibus acquirendis, &c. ib. nu. 3

Aliter quo ad forum conſcientiæ, aliter quo ad forum exterius agitur in deducendis laboribus, & expenſis melioratis, ib. nu 4

An ſcienter emens rem furtiuam reſcindere poſſit contractum cum latrone factum, & rem furi tradere, vt pretium recuperet, an vero teneatur Domino reddere, ibid. num. 5

Si malæ fidei poſſeſſor pretium rei habere voluerit, id curare debet, ſine veri Domini præiudicio, vel furem conueniendo, vel alios, ib. nu. 6

Quomodo valor rei mala fide poſſeſſus retribui debet, an ſecundum ſtatum, in quo res erat accepta, an alias, ibidem, num. 7

Communior opinio etiamſi in rigore iuris defendi poſſit, ſi tamen iuxta naturalem æquitatem ponderetur, grauiſſimis authoribus non vera videtur, quid difficultati ſatisfaciat hac diſtinc. ibi. nu. 8

Si res extat in ſpecie, ſiue vſu conſumptibilis, & functionem admittens, ſiue non, tenetur eam rem in ſpecie, vel numero reſtituere, libro 10. tracta. ſecundo, capit. 3. num. 9

Si res eadem extat in bonitate, & valore immutata, eandem reddendo ſatisfacit fur, aut detentor, ibidem, numero 10

Si fur, aut malæ fidei poſſeſſor non eandem reſtituere voluerit, ſed aliam eiuſdem prorſus bonitatis, & quantitatis, ſatisfacit præcepto reſtitutionis, ib. nu 11

Si res ablata ſit vſu conſumptibilis, & mixta ſit cum alijs rebus vel a fure, vel a malæ fidei detentore, non tenetur eandem rem numero reſtituere Domino, ſed æquiualentem, ib. nu. 12

Si rem alienam acciperet a fure mixtam cum rebus proprijs, etiam ſcienter, per contractum alias licitum, non tenetur reſtituere, ib. nu. 13

Si res male accepta, aut detẽta pereat, tenetur ad reſtitutionem valoris rei, ſiue culpa ſua pereat, ſiue caſu fortuito, ibi. nu. 14

Si pereat res aliena alias apud Dominum peritura, quando detentor malæ fidei non obligabitur ad reſtitutionem cõtra Paludanum, qui hoc abſolute docet, ibidem, numero 15.

Quando ſatisfacit fur rem deterioratam reddendo? ibidem. num. 16.

Quando electio erit penes dominum, aut accipere rem extã tem, aut valorem, & rei æſtimationem, & quando tenetur defectum rei deterioratæ ſupplere? lib. 10. tract. 2. cap. 3. num. 17

Latro tenetur, vel rem cum ſupplemento defectus reddere, & ſoluere lucrum ceſſans, aut damnum emergens, vel ſoluere æſtimationem rei, cuius electio penes Dominum manet, quando, ib. nu. 18

Si res furtiua non ſit vſu conſumptibilis, & in manu furis ſit meliorata, res extans reddenda eſt etiam cum melioramento deductis laboribus, & expenſis, ibidem, numero 19.

Si vſu conſumptibilis ſit, quid conſiderandum eſt ad hoc, vt latro reſtituere iudicetur, ib. nu. 20

Fructus rei alienæ propria induſtria acquiſitos non tenetur reſtituere malæ fidei poſſeſſor, ib. nu. 21

Detinens iniuſte rem alienam fructiferam, omnes fructus naturales, & partim naturales, partim induſtriales tenetur reſtituere deductis expenſis, & laboribus, &c. ibidem. num. 22

Si Dominus ex re ſua nullos fructus alias eſſet percepturus, non tenetur malæ fidei detentor in conſcientia aliquos reſtituere, ib. nu. 23

Dam-

Damnum, quod patitur Dominus ex carentia rei, tenetur fur, aut detentor reſtituere.ib.nu.eo.
Fructus, quos dominus probabiliter percepturus eſſet ex locatione domus, aut equi, tenetur in conſcientia reſtituere, non ſolum ſi extant, ſed etiamſi conſumpti ſint. l. 10. tra.2.c.3.nu.24
An emptor, ſeu poſſeſſor dubiæ fidei, vel ex dubio in tempore contractus, vel ex dubio ſuperueniente, tenetur reſtituere.ib.nu.25
Emptor diligẽter inquirere tenetur verum dominium, quo inuento reſtituere tenetur accepto pretio, quod dedit.ibi. nu.eod.
Qui rem furtiuam emit, vt ſuo Domino ſeruet, illo poſt debitam diligentiam non comparente, pretium pro re datũ ſibi retinere poteſt timẽs in probabili dubio, non premittens debitam diligentiam, dummodo in ſuum proprium commodum emat, peccat mort.|& ad reſtitutionem obligatur.ib.nu.26
Emens rem alienam in propriam vtilitatem, quam probabiliter dubitabat eſſe furtiuam, non poteſt alteri vendere, aut reſcindere contractum cum latrone, ſed tenetur vero Domino reſtituere.ib.nu.27
Qui bona fide accepit, ſed poſtea incipit, dubitare, an ſit furtiua, ſi per viam donationis recedit, & durante tali dubio, poſtea vendidit, tenetur pretium acceptum Domino reddere, cum conſtiterit rem eſſe alienam.ib.nu.28
Qui per viam emptionis, aut permutationis etiam bona fide de manu latronis accipit, deinde vero incipit dubitare, ſi facta diligentia ex æquo dubius ſit, poteſt illam tuta conſcientia retinere, aut vendere ſine peccato ſub conditione.ib.nu.29
Qui facta diligentia dubius eſt, & magis inclinat furtiuam eſſe, quam ſuam, inquirere tenetur verum Dominum, ſi incertum inuenerit, quid agendum, ib.nu.30
An teneantur Chriſtiani, qui emunt ſpolia Chriſtianorum capta a Turcis, aut Saracenis indicto publice bello, vel recuperantes ea vi, aut arte reſtituere ea Dominis, quibus erant erepta, ib.nu.31
An, qui in conflictu recuperauit ex Turcis rem aliquã, quam veriſimile eſt Turcas ipſos a Chriſtianis ſurripuiſſe, eam reſtituere teneatur, ib.nu.32
An qui rem a Turcis captam emit, quam Chriſtiani in tempore naufragii in mare proiecerunt, vt naufragium euaderent, eam poſtea Chriſtiani reſtituere teneatur, ib.n.33

POSSESSIO vid.ver.Dominium.

POTESTAS.

Poteſtas iudicandi in Iudice neceſſario requiritur, ſine qua ſententia lata inualida eſt, & Iudex peccat mortaliter, l. 12.c.7.nu.2
Poteſtas competens quadruplex. Ordinaria, delegata, arbitraria, acceſſoria & quid ſint.ib.nu.3.& 4
Quanam poteſtate poteſt ſuperior ſe ſubmittere iudicio inferioris.ib.nu.4
Poteſtas publica aliquem etiam inuitum bonorum ſuorum dominio priuare, & in alium transferre ex iuſta cauſa poteſt, l.9.c.11.nu.1

Vide plura ver.Princeps.Iudex.

PRAECEPTVM.

Vbicunque concurrunt duo præcepta contraria, circa idem factum, & vnum illorum eligendum eſt, illi pręcepto obediendum, quod potiorem habet vim obligandi, l.1.c.13. num.30
Præcepta in lege veteri quęnam, & quo numero continebãtur, l.4.c.1.nu 6
Præcepta omnia quare ad Moralia, Cærimonialia, & Iudicialia reducantur, nu.1
Præcepta Moralia cur dicantur Antonomaſtice præcepta, ib.c.2.nu.1
Præcepta Moralia omnia ad legem naturæ pertinent, num. eodem.
Præcepta Moralia ſunt in triplici gradu de iure naturæ, nu. eodem.
Pręcepta Moralia vnde procedunt.nu.eod.
Præceptorum Moralium quænam ſolum ad Decalogũ pertinent, nu.2
Præcepta illa duo, Diliges Dominium Deum tuum, & Diliges proximum tuum, &c. quare non ſunt expreſſa in Decalogo, nu.eod.
Præcepta quænam Decalogi nomine intelliguntur. c. eod. num.3
Præcepta Decalogi cur Deus Moyſi in tabulis inſculpſit Angelorum miniſterio, alia vero præcepta ſunt a Deo per Moyſen tradita populo, nu.eod.
præcepta alia omnia ad Decalogum tamquam ad legũ omnium epitome vel antecedenter, vel conſequenter reduci poſſunt nu.4
præceptorum omnium moralium reductionem ad Decalogum ſcire, quibus ſit valde vtile, nu.5
præcepta primę tabulę quot numero ſint, & quot ſecundę multorum diuerſę ſententię.nu.6.& 7
pręceptum primum primę tabulę quomodo triplex, & quomodo vnum dicatur ſecundum D.Aug.nu.8
pręceptum ſanctificandi ſabbatum partim naturale partim cęrimoniale, nu.eo.
pręceptum obſeruandi ſabbatum cur ceſſauit, & non alia pręcepta.nu.8
pręceptorum numerus, Diſtinctio, & conueniens ordinatio. num.9
pręceptorum ordinantium hominem ad proximum quotuplex differentia, nu.10
pręceptorum pulcherrimus ordo, & diſpoſitio qualis.nu.11
pręcepta Moralia Decalogi omnem in ſe perfectionem continent, & de vniuerſarum virtutum operibus agunt, numero 12
pręcepto alicui Decalogi quicquid regulariter contrariatur, eſt peccatum mort.nu.14
pręcepta Decalogi quomodo impleri poſſint ſine charitate. num.15
pręceptum primum Decalogi quam conueniens fuit eſſe de vero cultu veri Dei.l.4.c.3.nu.1
præceptum primum eſt latrię, & cultus Diuini.lib. 4. cap.3. num.2
pręceptum primum cur non affirmatiue, ſed negatiue ponitur, num.eod.
Ordo præceptorum in prohibendis malis, vel in propriam perſonam, vel coniunctam, vel bona externa ſingularem Dei bonitatem oſtendit.l.9.c.1.nu.5
Præceptum octauum de non loquendo contra proximum, &c. cur Moyſes ceteris poſtpoſuit, l.12.c.1.n.1
Præcepta ſuperiorum, vt Epiſcoporum, & Inquiſitorũ, quæ præcipiunt ſub excommun. aut iuramento delicta manifeſtare quando, & quomodo obligant.l.12.c.14.num.22. vſque ad nu.26
Varii caſus, in quibus non obſtante tali præcepto ſuperiori non tenetur ſubditus denunciare delicta, quæ nouerit, ib. nu.28.vſque ad nu.33

PRAELATVS.

Prælatis ludus alearum, & taxillorum ſub mortali interdicitur, l.11.c.12.nu.4

Vide ver.Superior.

Quotieſcunque prælatus eccleſiaſticus ſpeciale, vel generale mandatum facit ſub excom. ipſo facto incurrẽda, vt crimen manifeſtet, quando obligat.lib.12.c.14.nu.22

PRAESCRIPTIO.

Præſcriptio in hoc loco quid ſignificet, & quid exceptio. l.9. c.12 nu.1
Quænam conditiones neceſſariæ ſunt ad aliquid legitimè præſcribendum, & quot ſunt.ib.nu.2
Quænam res iure præſcribi prohibentur.ib.nu.3
Eccleſia, loca religioſa, ius decimarum, primitiarum, oblationum, & alia iura ſpiritualia a Laicis præſcribi nõ poſſunt. ibidem.
Res publicæ ad vſum Ciuitatis inſtitutæ, vt viæ, & Plateæ, &c. non poſſunt præſcribi, & quare.ib.nu.4
Res vitioſa per furtum, aut vim acquiſita præſcribi non poteſt.ib.nu.5
Quando leges dicunt rem furtiuam eſſe imperſcriptibilem,

Digitized by Google

de qua pręſcriptione intelligendum.ib.nu.6
Res ſacræ præſcribi non poſſunt, nec iure prohibitæ ne alienentur.ib.nu.7
Quæ perſonæ præſcribere non poſſunt.ib.nu.8
Contra quos non valet præſcriptio.ib.nu.9
Quænam,& qualis poſſeſſio neceſſaria eſt ad præſcribendũ, ibi.nu.10
Quid ſit bona fides,& an ſit omnino neceſſaria ad aliquid præſcribendum.ib.nu.12
Leges admittentes præſcriptionem cum mala fide in actionibus perſonalibus abrogantur,contra Hoſt. & alios ibidem.
An non ſolum mala fides ſuperueniens,quod res ſit aliena, ſed etiam dubitatio num aliena ſit, bonam fidem impediat,& inualidam reddat.ib.nu.13
Sententia eorum,qui docent,non tolli, probatur, & confirmatur.ibi.nu.14
Requiritur,& ſufficit fides moralis, & rectitudo, quod res ſit ſua.ibid.nu.15
Qui bona fide rem poſſidere, ac præſcribere incepit, & in progreſſu temporis probabiliter dubitat, quid eum agere oporteat.ib.nu.16
Qui poſt adhibitam diligentiam adhuc dubius eſt, ſi dubium ſit æquale ex vtraque parte, tuta conſcientia eam rem poſſidere,& præſcribere poteſt.ib.nu.17
Qui probabiliter dubitat,& ſtatim adhibet diligentiam manente æquali dubio,non interrumpitur per talem dubitationem tempus præſcriptionis.ib.nu.18
Soluuntur argumenta opinionis primæ ſuperius inductæ. num.13.ib.nu.19
An,qui bona fide præſcriptionem incepit, ſi poſtea ex inſcitia,aut conſcientia erronea dubitat, exiſtente tali dubio poſſidere poſſit,& pręſcribere.ib.nu.20
An ignorantia aliquem malæ fidei poſſeſſorem efficiat, & præſcriptionem tollat,& etiam impediat.ib.nu.21
Poſſeſſio ex iuris ignorantia vincibili,ſiue inuincibili ad præſcriptionem non ſufficit.ib.nu.22
Ignorantia iuris maxime dubij, & ratione probabilis non impedit,ib.nu.23
De quinta conditione,quæ eſt tempus a lege præſcriptum, quid dicendum,ib.nu.24
Ad præſcriptionem rerum mobilium quantum tempus exigitur.ib.nu.25
Ad immobilium vero præſcriptionem communis Doctorũ opinio,quæ ib.nu.26
Ad præſcribendam rem immobilem Eccleſiæ alterius ab Eccleſia Romana cum bona fide requiritur tempus 40. annorum,ibi.nu.27
Contra Eccleſiam Romanam neceſſaria eſt præſcriptio centum annor.ib.nu.28
Quo ad iura,& ſeruitutes,quæ inter immobilia computantur regula communis ponitur,quæ declaratur.nu.30.& 31.ib.nu.29
Quod ſupradicta intelligenda ſint modo adſit bona fides contra Couarr.quem refellit Auth.ib.nu 32
An,qui rem bona fide poſſedit toto tempore ad vſucapiendum,vel præſcribendum ex lege aſſignato,& poſtea inſtruatur,& credat rem eſſe alienam, tuta conſcientia poſſit retinere,an priori domino reſtituere teneatur.ibidem. num.33
Opinio quarta completo tempore præſcriptionis a lege ſtatuto,&c.non teneri in foro conſcientiæ ad reſtitutionem communis,& vera.ib.nu.34
Ratio huius communis ſententiæ,vnde colligitur. ibidem, num.35
Procedunt omnia,ſiue dominus fuerit negligens in inquirenda re ſua,ſiue,non propter bonum commune. ibidem num.36
Soluitur argumentum contrarium, eiuſque confirmatio diluitur.ib..nu.37
Qui rem furtiuam emerit bona fide,ſi per 30.annos illã poſſideat,quamuis poſtea ſciat fuiſſe alterius,non tenetur ad reſtitutionem,ib.nu.38
Vnde dicatur furtum ſecundum nominis ethymologiam.l. 9.c.13.nu.1
Definitio furti ſecundum iuriſconſultos,& canoniſtas,ibid. num 2
Reprehenditur hæc definitio,vt falſa,& ſuperuacanea. ibi. num.3
Vera definitio adducitur ex D. Tho. quam Theologi communiter admittunt,ib.nu.4
Quod omnis detentio iniuſta rei alienæ furtum ſit, vnde colligitur,ib.nu.5
Furis furtique diuiſiones explicantur,ib.nu.6.& 7
Ex varietate obiectorum variæ ſpecies conſtituuntur,furtũ, peculatus,plagium, abigeatus,ib.nu.8
Sub nomine furti hoc ſeptimo decalogi præcepto prohibito ſubintelligitur rapina,& quid ſit,ib.nu.9
Furti,& rapinæ ſpecifica differentia, vnde deſumenda, vbi aliorum error oſtenditur,ib.nu.10
Furtum,& rapina,an ſemper peccata ſint.c.14
Furtum,vt ſic,ſemper eſt peccatum,ib.no.1
Cur tamen filij Iſrael Aegyptios ſpoliantes non peccarent, ibidem.
An poſſit Princeps,ſeu Iudex in hoc Deum imitari, vt poſſit priuatim alicui præcipere,aut concedere, vt bona alterius ſecreto accipiat,aut retineat,ib.nu.2
An ſine peccato furti poſſit quis rem propriam iuſte detentam a depoſitario,vel iniuſte a fure,clam auferre,ibidem. num.3
Ex natura rei,& regulariter eſſe peccatum, docent omnes, ibi.num.4

PRINCIPIA.

Prima principia practica duo, Bonum eſt proſequendum, malum fugiendum,l.1.c.4.nu.5
Principia intrinſeca concluſiones quæ? quæ etiam extrinſeca: quæ probabilem aſſenſum generent,l.2.c.5.nu.3
Principia operationum humanarum duo.l.1.c.1.nu.1
Principia legis Naturalis in triplici differentia,& cuius generis principiorum poteſt dari ignorantia inuincibilis, & quandiu ſine peccati culpa,l.2.c.9.nu.16

PRINCEPS. REX.

Princeps omnia loca,ſiluas, & paludes in aucupium, venationem, piſcationem ſibi reſeruare non poteſt, li.12.c.9. num.10
Principes,qui imponunt pœnam mortis, aut mutilationis, aut flagellorum in loco prohibito venantibus peccant, ibi.nu.13
An facta lege a Principe,ne quis in locis, & caſibus quibuſdam venetur,peccet,qui legem venando tranſgreditur. ibi.num.15
Vid.verb.Venatio.
Cur Princeps liberare poteſt eum,quem nouit eſſe innocentem,& tamen non condemnare eum, quem Reũ eſſe nouerit,licet id probari non poſſit,lib.12.c.8.nu.23
Doctrina de poteſtate Principis,ſcilicet, non poſſe iuſte occidere ſine citatione,aut defenſione, quando crimen eſt ſecretum,& improbabile, procedit cum in criminalibus tũ etiam ciuilibus,ib.nu.26
Princeps grauiter peccat,qui ſola ſcientia priuata priuat aliquem bonis temporalibus non ad nutum amouibilib.ibi. num.eod.
Vide plura ver.Iudex,nu.19.& 26
Diſcrimen inter Principes,& alios iudices inferiores in iudicando,& verba legis interpretando,lib.15.c.9.nu.6
Princeps ſecundum epicheiam, & æquitatem iudicare debet,& non in rigore legis,quando,ib.nu.4
An ſemper,cũ cauſa propoſita ad leges humanas pertineat, ſecundum illas Principes iudicare teneantur,ib.
Rex,aut Princeps poteſt ſua authoritate accuſationem repellere,aut admiſſum abolere,l.12.c.15.nu.16
Poteſt Princeps in legibus diſpenſare ex iuſta cauſa, modo fiat ſine ſcandalo,& damna læſo reſtituantur, ibid. num. eodem.
Infamiam in tribunali ſeculari rõtractam parte læſa proclamante remittere non poteſt,ib.nu.18

PRIVILEGIA.

Priuilegia Principum large interpretanda ſunt,quando non ſunt in præiudicium tertij.l.6.c.11.nu.119
Priuilegia remouentia appellationem in aliquibus caſibus pro-

procedunt ſolum in foro exteriori,l.12.c.16.nu.36

PROBATIO.

Probatio ſemiplena in procedendo ad iudicium, quid ſit,l. 12.c.10.nu.15

Vt Iudex per viam accuſationis, ſeu denunciationis iuridice procedat,& interroget Reum,requiruntur Indicia,& ſemiplena probatio,ib.nu 27

PROCVRATOR.

Procurator etiam aduocatus dicitur,& quæ de aduocato dicuntur, de procuratore dicta cenſentur. lib. 12. cap. 24. num.1

In procuratore quatuor ſpectanda,ſcientia,diligentia, veritas,iuſtitia,ib.nu.2.3.& 4

Iuſtitia in Procuratore requiſita in quibus conſiſtit.1

An aliquid vltra mercedem ſuam accipiens peccet, & an liceat manifeſtare crimina occulta teſtium contrariorum ibi.nu.4

An ſi procurator obtinuit gratis acta ab Actuario, ſeu notario,retinere ſibi poſſit iuſtum ſalarium debitum Notario, ibi.num.5

An quando quis litigans non conducit procuratorem, ſed ipſe procurator ſit in cauſa poſt litis victoriam poſſit ſibi retinere expenſas,quas feciſſet procuratori ordinario, ibi.nu.6

An,ſi quis conductus fuiſſet conſtituto ſalario per annum, aut annos,vel pro tota cauſa, ipſe pro tertia parte alium ſubſtituat,tuta conſcientia reſiduam partem retinere poſſit,ib.nu.7

Opus ex ſua natura non ſeruile ratione premij, & mercedis ſeruile non redditur,etiamſi intentum principale ad mercedem habeatur,ib.nu.8

Aduocatus pro patrocinio in diebus feſtiuis præſtito, ſicut iuriſperitus pro conſilio, licitè ſalarium accipere poteſt. ibid.nu.eod.

PROFESSVS.

Vide ver.Religioſus.& ver. Monachus.

PROMISSIO.

An promiſſio ſimplex,& nuda obliget ſub mortali.l.6.ca.6. nu.14.15.& 16

Promiſſum non adimplere in re graui, cuius defectus cedit in damnum notabile alterius,eſt mort.ib.nu.18

Omnis ſufficiens materia furti mortalis non eſt materia ſufficiens promiſſionis obligantis ad culpam mortaliter.ibi. num.19

In quibus caſibus non eſt ſeruanda promiſſio, ibidem, numero 20

Per ſimplicem aſſertionem nullus tenetur adimplere, ibid. num.21

An promiſſio pure mentalis obliget promittentem ſaltem ad explicandam promiſſionem illi, cui mentaliter facta eſt promiſſio,ib.nu.22

Promiſſio facta præſenti an obliget prius,quam acceptetur, & quid de promiſſione ſimplici abſenti facta, ibidem.nu. eodem.

Promiſſio,ſtipulatio,pactio quæcunque de re turpi, ſiue ſit contra iuſtitiam,ſiue contra aliam quamcūque virtutem, ante rem completam eſt inualida,l.10.tractat.5.capit.3. num.19

In malis promiſſis fides eſt reſcindenda,ib.nu.eod.

PROXIMVS.

Proximi nomine quinam intelligendus,l.12. cap.1. num.3. Falſi teſtimonii appellatione quid intelligatur, ibidem. num.2

Iniuria,quæ verbo contra proximum infertur,duplex,ibid. num.3

Cum quiſque ſibi proximus ſit,contra ſeipſum falſum dicere octauo præcepto prohibetur,ib.nu.4

R

RAPTVS.

RAptus quinta luxuriæ ſpecies quid lib.8.c.5.nu.1

Matrimonium cum ea contractum,quæ violenter abducta fuit, & poſtea conſentit, olim validum,nunc vero aliter dicendum,ib.nu.2

Varijs pęnis afficitur,& quid iure ciuili ſtatuatur, ſi ancillā rapuerit quis,& quid ſi meretricem,ib.nu.3

RATIO.

Ratio recta eſt participatio quædam, & conformitas ordinationis diuinæ,l.1.c.2.nu.5

Eſt regula, & norma operationum humanarum, numero eodem.

Ratio duplex eſt,practica,& ſpeculatiua.nu.6

Non eſſentia,ſed fine tantum diſtinguuntur, & quis vtriuſque finis ſit,nu.eod.

Ratione errante,vel non errante ſemper ſecundum conſciētiam agendum ratione, & exemplis oſtenditur, li.1.c.4. num.4

Omnis actio interna,ſiue externa diſcordans a ratione errante mala eſt;quare,lib. 1.c.4.nu.5

Regulam præſcribere rationis practicæ munus eſt, quæ eſt principium humanorum actuum,l.3.c.1.nu.2

RECEPTANS. RECVRSVS.

Receptans qui dicitur, & quinam ad hoc caput reuocandi ſecundum Doctores,lib.12.tractat. 2.cap.1.numero 1. & 3.

Quando excuſentur ab onere reſtitutionis.ib.nu.2.verb.Reſtitutio.

An ſcienter recipiens furem, aut malefactorem poſt commiſſum peccatum nihil participando de præda teneatur ad reſtitutionem,ib.nu.4

Recipere malefactorem materialiter,aut formaliter qui dicuntur,ib.nu.5

Contra Receptores hæreticorum, & bannitorum cenſuræ, qui in Bullis Cœnæ Domini feruntur, quomodo intelligendæ,ib.nu.6

RELIGIO.

Religionis profeſſio holocauſtum,ſecundus baptiſmus quo ad remiſſionem peccatorum ſecundum S.Tho.li.6.cap. 2.num.7

Vide ver.Votum.

An religioſi aliquid vouere poſſint ſine licentia,& conſenſu ſuperiorum,l.6.c.5.nu.18

Opera religioſorum,de quibus votum emitti poteſt, in duplici ſunt differentia,ib.nu.19

Qui in religionem inducendus eſt,ſufficientem ætatem habere debet,& quænam illa ſit,l.6.c.9.nu.1.

Nemo minis,metu,& terrore violenter inducendus.ibidem num.2

Ne muneribus ad ſimoniā datis, & acceptis quis ad religionem pertrahatur maxime cauendum,ib.nu.3

In inductione ad religionem diligens debet eſſe aſperitatis religionis explicatio,& falſæ ſuggeſtionis excluſio.ib. nu. 4.Deceptio aliquando votum irritat,& annullat,cum tollat voluntarium requiſitum,ib.nu.eod.

Ex parte obligationis tria præcipuè obſeruanda, ibidem, num.5

Bonum, & laudabile ſuadere religionis ingreſſum tres ob cauſas in genere ſuo,& ſecundum ſe,aliquibus tamen nō ita expediens, ideoque maxima opus eſt prudentia,ibi. num.eod.

Diſſuadens alicui religionis ingreſſum abſque cauſa legitima peccat mort.ib.nu.eod.

An,qui vouit religionem aliquam certo in loco ingredi, ſi non recipiatur,liber ſit ab obligatione voti,ibi.nu.6

An,qui determinatè vouit vnum monaſterium intrare, ad tempus expulſus teneatur expectare aliquantulum, & in eo iterum tentare,an recipi poſſit,ib.nu.7

Quid facere tenetur,qui vouit religionem ingredi,non determinando religionem,aut locum aliquem in particulari,& an teneatur tranſire ad monaſteria extra regnum ſuum, vel ſingula monaſteria prouintiæ ſuæ, ibidem num.8

An,qui votum fecit religionis, ſatisfaciat voto aſſumendo habitum,ſeu ingrediendo ordinem equitum Militarum S.Iacobi Calatrauæ,& Alcantaræ,ib.nu.10

Vide plura verb.Votum.

Religioſus ſententia definitiua eiectus non tenetur emēdatus redire ad monaſterium,ſed tuta conſcientia in ſeculo manere poteſt ſub epiſcopi obedientia,ibid.nu,26

Eie-

Digitized by Google

Electus a monaſterio propter incorrigibilitatē in ſeculo manens obligatur ad votum caſtitatis ſeruandū, etiam ſi non ſit in ſacris, ib. nu. 17
Excluſus a monaſterio quomodo manet abſolutus a voto obedientiæ, & paupertatis, ib. nu. 28. & 29

RELIGIOSVS.

Religioſus, ſi aliquid accipiat ex bonis Monaſterii, peccat mort. & ad reſtitutionem tenetur, l. 9. c. 16. nu. 20
Si religioſus rem alienauerit, aut ipſemet, ſine licentia, aut neceſſitate conſumpſit, non tenetur proprie reſtituere, vt notat Nauar. ſed dun in hoc caſu facere tenetur, & quęnā illa ſint, ib. nu. 22
Ne quis religioſus ex redditibus, aut quouis modo ad ipſos, vel ad monaſteria pertinentibus aliquid dare poſſit conſtitutio Clem. PP. VIII. ib. nu. 22
Qui res in magna quantitate accipit, ſiue ſint vſu conſumptibiles, ſiue non, & dederit alicui extra monaſterium peccat mort. & reſtituere tenetur tam ipſe, quam recipiens, ib. nu. 21
An ſi religioſus aliquid accipiat ex bonis monaſterii peccet mort. & ad reſtitutionem teneatur, li. 9. cap. 16. numero 20
Conſtitutio Clementis VIII. ne quis religioſus aliquid dare poſſit ex redditibus, aut quouis modo ad ipſos, vel ad monaſteria pertinentibus, ib. nu. 23
Religioſi ſui iuris non ſunt quoad ea, quæ tenent, ſunt tamen quoad conſeruationem propriæ famæ, l. 11. cap. 4. num. 15
An religioſus aliquid ludere poſſit, & an lucrifaciens ab ſeo ſic acquiſitum ludo reſtituere teneatur, l. 11. cap. 52. nume. 15
Religioſis ludus alearum, & taxillorum ſub mortali interdicitur, non item laicis, ib. nu. 4
Religioſus remittens reſtitutionem famæ ſuæ peccat mort. nec liberatur infamator ex conditione illius. lib. 11. cap. 7. num. 15
An liceat Religioſis a grauaminibus ſibi illatis appellare, l. 11. c. 16. nu. 37

REMISSIO.

Sicut in fama, ſic in honoris reſtitutione cadit remiſſio contra Caiet. l. 11. c. 8. nu. 10
Chriſti dictum de remittendis iniurijs quomodo intelligendum in foro exteriori, & interiori, l. 11. c. 14. nu. 9
Qui procurant ſibi remiſſionem bonorum incertorum per compoſitionem cum Summ. Pont. peccat mort. lib. 10. tracta. 6. c. 7. nu. 5
Perſona publica remittendo reſtitutionem famæ peccat, nec valet remiſſio, l. 11. c. 7. nu. 19
Remiſſio facta a Prælato non liberat infamatorem a reſtitutione famæ, ib. nu. 8
Reſtitutio apud quos Latinos autores vſurpetur, & quid ſignificet, & quomodo eam definit S. Thom. l. 10. cap. 1. num. 1
Definitio reſtitutionis ſecundum quid nominis in quibus tantum locum habere videtur, ib. nu. 2
Reſtitutio ſecundum quid rei traditur, & explicatur, & cuiuſnam actus iuſtitiæ ſit Reſtitutio, diſtributiuæ an commutatiuæ, ib. nu. 3. & 4
Reſtitutio, & ſatisfactio pro eodem promiſcuè vſurpantur, & in iure canonico idem ſignificare videntur, l. 10. tract. 1. c. 2. nu. 1
Quænam ſit eorum differentia ſecundum Scotum, & quod vtramque pertinere ad iuſtitiam commutatiuam docuit S. Thom. & alii, ib. nu. 2
Reſtitutio proprie ſumpta a ſatisfactione, quæ eſt tertia pars ſacramenti pœnitentiæ, diſtinguitur, ib. nu. 3
Licet aliquando concurrant, poteſt vna ſine alia reperiri, ibidem.
Per reſtitutionem non remittitur peccatum, ſed ſolum a peccato ceſſatur: ſatiſfactio remittit pęnam, ib. nu. 5
Reſtitutio non eſt pars pœnitentiæ, ſed quid præambulum, ib. nu. 6. vide ver. Satiſfactio.
Qui reſtitutionem ad ſalutem non eſſe neceſſariam opinati ſunt, quem locum ſcripturæ adducere ſolent. l. 10. tract. 1. c. 3. nu. 1
Eraſmus leuis, & inconſtans in materia reſtitutionis parum catholicus in hoc errore fuiſſe videtur, ib. num. eo.
Argumenta Gręcorum dicentium reſtitutionem non eſſe neceſſariam, quæ tria ſunt præcipuè, ib. nu. 2
Communis, ac Catholica ſententia eſt, ablatorum reſtitutionem ita eſſe ad ſalutem neceſſariam, vt abſque ea, nec ſalutem, nec gratiam Dei quis conſequi poſſit, ibid. num. 3
Reſtitutio non ſolum eſt de iure diuino, ſed etiam de iure naturali, ib. nu. 4
Reſtitutionem neceſſariam eſſe ad ſalutem, probatur, ex patribus, & ratione conuincitur, ib. nu. 5
Locus, vnde erroris anſam arripuerunt nonnulli, duabus expoſitionibus explicatur, quarum ſecunda communior, & textui conformior. ib. nu. 6
Soluuntur argumenta Græcorum ſuperius adducta, nu. 2. Dominum teneri res ſuas exponere, aut donare ad vitandum peccatum proximi volunt falſiter verum non eſt. ibi. num. 7
An reſtitutio neceſſaria ſit ad ſalutem, vt medium ſimpliciter neceſſarium, l. 10. tract. 2. c. 4. nu. 1
Vnde colligi poſſit ex ſcripturis eſſe neceſſariam neceſſitate medii. ib. nu. eod.
Sententia communis eſt ſolum eſſe neceſſariam neceſſitate præcepti, ib. nu. 2
Quid de reſtitutione ſenſerit S. Auguſtinus, ibidem, numero 3
Soluuntur, quæ in contrarium allata ſunt, & ex Ezechielis 33. & Lucæ. 12. ib. nu. 4
In materia Reſtitutionis ſingularis doctrina a confeſſariis diligenter annotanda, aliter eſſe agendum cum pœnitentibus reſtitutionem impoſitam ommittentibus, quam cū alia præcepta ommittentibus. ib. nu. 5
Vbinam traditur hoc reſtitutionis præceptum, & ſub quo decalogi præcepto collocatur, etiam an ſit negatiuum, vel affirmatiuum inter Doctores controuertitur, ibidem numero 9
Certum eſt aliquod eſſe ſpeciale pręceptum reſtitutionis, & idem aliquo modo eſſe affirmatiuum patet, ibidem numero 7
Aliquo modo etiam negatiuum eſſe conſtat, & ex hac parte obligat pro ſemper, vt bona aliena non detineat, non autem ſic obligat, vt eſt affirmatiuum, ſed pro toto illo tempore, quo opportune reddi poſſit. ib. nu. 8
Præceptum reſtitutionis, licet aliquo modo diſtinctum ſit a præcepto furti, reducitur tamen ad idem decalogi pręceptum, ad quod pertinet talis negatio retinendi rem alienam, l. 10. c. 4. nu. 9
Non reſtituere rem alterius iniuſte detentam, quando commode reſtituere poſſit, & debet peccatum ſolum vnum, non duplex, ib. nu. 19
Ex ſola tranſgreſſione iuſtitię, & non aliarum virtutum incurritur obligatio reſtituendi contra Caietanum, l. 10. tracta. 1. c. 1. nu. 1
Cur ex ſola violatione iuſtitię oriatur obligatio reſtitutionis diſſentiunt authores Quid Martinus Nauarr. & Gregorius de Valentia, ib. nu. 1
Rationem Martini Naua. refellit Petrus Naua. ſed immerito, ib. nu. 3
Ad ſubſtantiam reſtitutionis parum refert, an damni illatio ſit ex culpa, ſeu malitia, ſecus tamen quoad modum reſtituendi, ib. nu 4
Ad diſcernendam reſtitutionis obligationem quid videndū ſit. Reſtitutionis obligatio in vniuerſum naſcitur ex damno alieni illato, ib. nu. 5
Ex duplici capite, titulo, ſeu radice naſcitur obligatio reſtituendi, quibus etiam addi poteſt & tertium, ibidem numero 6
Inter has duas radices differentia ab antiquis, & recentioribus aſſignatur. Depoſitarius rei alienę, ſi res illa perierit ſine notabili culpa ſua, non tenetur ad reſtitutionem, & quare, l. 10. c. 1. tract. 2. nu. 7
In materia reſtitutionis debemus in iis acquieſcere, quæ morali certitudine ſciri, aut tradi ſolent, quę iuxta communem Theologorum ſententiam probabiliora videntur in

hac

hac materia morali. Ignorantia inuincibilis hominem in conſcientia tutum reddit, ib. nu.8

DE PERSONIS AD RESTITVTIONEM obligatis.

Non ſolum, qui cauſæ principales ſunt damni, ſed qui illis cooperantur auxilium, aut conſilium præbendo, ad reſtitutionem obligantur, l.10.tract.2.c.4.nu.1

Nouem genera perſonarum, ſicut ſunt cauſa iniuſtæ acceptionis, ita ad reſtitutionem faciendam obligantur; ibidem num.2

Quinque ex nouem prædictis ex genere ſuo, & communiter ad reſtituendum obligantur, alij non item, ibidem numero 3

Præter has nouem perſonas obligatur etiam, qui opus iniuſtum in proximum exequitur, ib.nu.eod.

An ad hoc, vt exequens, ſeu efficiens obligetur ad reſtitutionem ſatis ſit, vt ſit cauſa, qua poſita ſequitur effectus, an etiam aliquid aliud requiratur, l.10.tractat.2.capit.5.numero 1

De iubente, conſulente, conſentiente, & de alijs cooperatoribus, & concauſis diuerſæ ſententiæ, ibidem, numero 2

Quinam concurrant poſitiuè, & qui negatiue, & quot modis poſitiuè concurrere poſſit. l.10.tractat.2.capit.6.numero 1

Ad hoc, vt aliquis ex his nouem modis obligetur, quid requiritur, ib.nu.2

Ex communi ſententia obligatur ad reſtitutionem, qui dedit efficacem cauſam damni, & quiſnam cauſa efficax, directa, vel indirecta cenſendus ſit, ib.nu.3

Qualem ſocium, & complicem eſſe veram cauſam damni verior affirmet opinio, ib.nu.4

Et ad cognoſcendam cauſam alicuius effectus tam in moralibus, quam in naturalibus regula communis traditur, ib.num.5

Cõſulens quando non erit cauſa damni, ac proinde non obligatus ad reſtitutionem illius damni, ib.nu.6

Qui conſulendo, vel exhortando animum furantis, & ex ſe damnum inferre parati magis in propoſito firmat, ad reſtitutionem tenetur, & qui dubium, vel non ita paratum conſulit, vt exequatur, ibid.nu.7

Item qui manum admouet, vt ſecurius furtum faciant, etiam ſi alias hoc commiſiſſent, furti ſocius eſt, ibidem, numero 8

Famulus vſurarij, qui ſeruat tantum, vel numerat pecuniam, & non exercet miniſterium circa aliquem contractum vſurarium, non tenetur ad reſtitutionem, ibidem, num 9

Quando iuſſio eſt cauſa efficax iniuſtæ acceptionis, vel probabiliter creditur efficax, iubentem ad reſtitutionem teneri certum eſt l.10.tract.2.c.7.nu.1

Immo licet ſic iubens nihil de furto poſſideat, ibidem, numero 2

In iuſſione an cui præcipitur ſit ſubditus præcipientis necne, obſeruandum eſt, ſi enim non ſit, non tenetur ad reſtitutionem, cum non ſit cauſa damni, ib.nu.3

Quomodo ſcietur, quando exequens facit damnum iuſſu alterius motus, alioquin non factus, non iuberetur, ibidem num.4

Quando quis occidi iuſſit Paulum, & deceptus occidit Ioannem exiſtimans hunc fuiſſe Paulum, an mandans in hoc caſu teneatur ad damnum illatum Ioanni, ibidem numero 5

An miniſter iuſſus occidere Petrum, quia aliter eum occidere non potuit niſi comburendo domum Pauli in qua erat Petrus, & ſimul etiam Paulum occidit, teneatur iubens ad hæc damna, ib.nu.6

An, quando quis iuſſit vulnerari Petrum, miniſter vulnerando modum excedens forſan occidit, teneatur iubens ad damnum ſequens, ib.nu.7

An prius, quam qui iuſſus eſt, opus exequatur, iubens reuocet mandatum, ſi ſequatur damnum, teneatur imperans ad reſtitutionem, ib.nu.8

An ſi iuſſor poſt actionem iniuſtam mandet reſtituere, illo non reſtituente, liber ſit iubens a reſtitutione, ib.nu.9

Nomine Conſulentis quis intelligatur, tenetur ad reſtitutionem in ſolidum totius damni ex conſilio ſuo ſecuti; quare, l.10.tract.2.c.8.nu.1

Cum paratus fuerit quis facere, & non ex conſilio dicentis, quid dicendum, ib.nu.eod.

Qui fraudulenter, & doloſe conſulit aliquid fieri, obligatur ad reſtituendum ei, contra quem dedit conſilium, nõ cui dedit, ib.nu.2

Quoties agens ex alterius conſilio ad agendum mouetur, conſulens ex tali conſilio doloſo ad totius damni reſtitutionem obligatur, ib.nu.eod.

An, qui minus malum conſulit ad damnum maius euitandum, teneatur ad reſtitutionem damno minori ſecuto, ib.num.3

An, vt damnum vitet Petri, furi volenti furari pecuniæ magnam ſummam, conſulat quis, ſit contentus minori ſumma, & illa ſit Pauli, teneatur reſtituere pecuniam furto ſublatam Paulo, ib.nu.4

An, qui dubius adhuc eſt, an centum, vel ducenta furetur a Paulo, conſulens ei, vt potius centum furetur, furto ſecuto teneatur reſtituere, ib.nu.5

An, ſi quis paratus ſit omnino furari centum, alter vero conſulit, inducit, vel præcipit, vt furetur ducenta, teneatur ſic conſulens centum, vel ducenta reſtituere, ib.nu.6

An, qui conſilio ſuo furem inducit ad furandum, reſtituere tenetur, ſi perpetrato furto conſulat, vt ablatum reſtituat, ib.nu.7

An, ſi poſtquam conſului, vt quis furaretur rationibus diſſuaſi furtum, antequam illud admiſit, teneor ad reſtitutionem ſi quid poſtea furetur, ib.nu.8

De conſilijs circa contractus, vel quaſi contractus, vt de re locanda, ſeu vendenda, & de conſilio dato ab aduocatis, Theologis, Confeſſoribus, Medicis, bona, aut mala fide, ib.nu.9.& 11

Idiotæ, ſimplices, mulieres, ruſtici, & huiuſmodi ſi ad conſulendum ſe ingeſſerint, an teneantur ad reſtitutionem, ib.nu.10.

Qui ratione ſtipendij conſilium dare tenentur, ſiue ſe ingerant, ſiue rogati conſulant, tenentur prius dare operam, quatenus rectè conſulant, alioquin ad reſtitutionem damni inde ſecuti obligantur, ib.nu.11

Reſtitutionis obligatio nec naſcitur ex ſolo animo malo, & doloſo, nec ex ſolo damno dato, ſed ex damno culpabiliter dato, ib.nu.12.

Nomine conſentientis intelligitur adiuuans, fauens, approbans, auxilians, ſuffragium ferens, lib.10.tract.2.cap.9.numero 1.

An, ſi quis nihil iubens, aut conſulens, aut conſentiens ſuo tamen nomine factum delictum ratum habeat, poſtquam ſciuit, teneatur ad reſtitutionem, ib.nu.2

Quid de his qui in Capitulis, & Collegijs ſuffragantur, an ſuffragijs tam latis conſentientes ad reſtitutionem teneantur, ib.nu.3.4.& ſeq.

Quando ſuffragia poſteriorum, & vltimorum concurrere cenſeantur ad damnum ſecutum, caſus quatuor enumerantur, in quibus contra iuſtitiam peccant, ibidem, numero 8.

Quid dicendum in electionibus beneficiorum, officiorum, dignitatum per ſuffragia, & de eo, qui iniuſtæ liti ſubſcribit, aut in bellum iniuſtum conſentit, ib.nu.10.

Quænam adulatio obligat palponem ad reſtitutionem, l.10.tract.2.c.10.nu.1

Recipientes quando excuſentur ab onere reſtituendi, non tamen Cauponarij, & alij recipientes pecuniam furto ſublatam, ib.c.11.nu.2

An ſcienter recipiens furem, aut malefactorem non participando de præda teneatur ad reſtitutionem, ibidem, numero 3.

Quando plures concurrunt in damno faciendo, an ſinguli eorum teneantur in ſolidum reſtituere, vide ver. Participans.

Vt cognoſcatur, quando quis eſt cauſa totius damni, quando non, & proinde quando teneatur ad reſtitutionem totius, vel non, & quid præcipuè attendendum, lib.10.c.12.num.3

Regu.

Digitized by Google

Regulam, quam de hac re tradunt Sylu. & Nau. falſam eſſe oſtendit author, ib. nu. 4
Participans quis dicendus ſit, & quomodo ſocij criminis obligentur ad reſtitutionem, vid. ver. Participans.
Quãdo quis tacet vel mercede, vel perſuaſione inductus, an teneatur damnum proximi reſtituere, vid. ver. Mutus Obſtans. Participans. & Manifeſtans.

DE RE RESTITVENDA, SIVE QVID reſtituendum ſit.

Quænam bona reſtitutioni ſint obnoxia, & quid in vniuerſum reſtituendum ſit, l. 10. tract. 3. c. 1. nu. 1
An fur teneatur reſtituere impenſas, quas fecit Dominus in re furata exquirenda, ib. nu. 2
An lucrum acquiſitum ex re aliena, arte, negotiatione, ludo, aut induſtria propria reſtituendum ſit, ibidem, numero 3
Lucrum ex ſola ſua induſtria acquiſitum malæ fidei poſſeſſor reſtituere non tenetur, ib. num. eo. ex pecunia furtiua partum totaliter eſt ipſius furis, & ſoluuntur argumenta partis contrariæ, ib. nu. 4
Quos fructus, & intereſſe tenetur quis reſtituere, ibidem, numero 5
An qui emptum a fure torquem aureum ſæpius locauit, reſtituere teneatur non ſolum torquem aureum, ſed locationis etiam pretium, poſtquam intellexi torquem eſſe furtiuum, ib. nu. 6
Item de equo, mulo, & aliis animalibus ſæpius locatis, ibid. num. 7
Qui rem alienam retinuit, ac rapuit, perijtque res illa in furis poteſtate, tenetur reſtituere illius æſtimationem ſecundum meliorem ſtatum, ſeu valorem, quem habuit a tempore furti perpetrati, ib. nu. 7
An redditus ex locatione domus ſint Domino reſtituendi, cum aliena domus mala fide retineatur, ib. nu. 8
Quid reſtituere tenetur, qui rem commodatam accepit, quãdo res illa apud ipſum perit, ib. nu. 9
Et quot modis res commodata perire poſſe dicitur, ib. num. eo. 10. & 11
Quando res commodata perit caſu, & omnino fortuitò, an commodatarius teneatur ad reſtitutionem, ibidem numero 13
Regulariter non teneri certum eſt, in tribus autem caſibus tenetur, ib. nu. 14
Si dubium ſit, an caſu fortuito, vel aliqua culpa commodatariis res perierit, tenetur commodatarius ad reſtitutionem. ib. nu. 14
Rem commodatam, etiam culpa leuiſſima ſi pereat, an teneatur reſtituere, ib. nu. 15
Et an quoties tenetur, toties in totum, & integrum teneatur commodatarius, ib. nu. 16
Qui accipit commodatum ad ornatum ſuum tantum, vtilitatem vero accomodantis, tenetur ſolum de dolo, ſeu culpa graui, ib. nu. 17
Quid, & quando teneatur depoſitarius reſtituere, quando depoſitum apud ipſum perit, ib. nu. 18.
Regulariter niſi ex dolo, & culpa lata non teneri opinio cõmunior, & quibus modis depoſitum accipi poſſit cuſtodiendum, ib. nu. 19
Quid, & quando tenetur quis ad reſtitutionem ex locato, & conducto, cum in vtriuſque vtilitatem cedat locatio, & conductio tam dantis, quam accipientis, ib. nu. 20
Quoties dubium eſt de culpa graui, leui, & leuiſſima, ex qua oritur obligatio reſtitutionis, quomodo Iudex, confeſſor, & pœnitens ſe gerere debeant, ib. nu. 22.

QVANTVM RESTITVENDVM.

Regula generalis quantum reſtitui debeat, tum ratione iuſtitiæ commutatiuæ, tum vindicatiuæ, li. 10. trac. 5. c. 1. nu. 1.
ſatisfacit iuſtitiæ commutatiuæ ſi tantundem ſimpliciter reſtituat, quantum ablatum eſt, ibid. nu. 2
Quando res ablata extat eadem numero, Domino reddenda eſt, niſi alia Dominus fuerit contentus, ib. nu. 3
Qui nocet alteri in re, ad quam tantum erat in potẽtia, vt qui conculcat ſegetes prius, quam ad meſſem perueniat, ad quam reſtitutionem teneatur, ib. nu. 4
Qui inuoluntarie, & ſine culpa ſua nocet alteri in rebus ſuis qualeſcunque ſint, nihil reſtituere tenetur, ibidem, num. 5
Exactior reſtitutio ab eo requiritur, qui directè, & formaliter, quam qui indirecte, & ex negligentia damnum intulit, ib. nu. 6
An, quando res fructifera iniuſte retenta, aut ablata eſt, reſtituendi ſint omnes fructus, quos Dominus rei ſolitus eſt recipere, ib. nu. 7
An iniuſtus rei alienæ detentor, aut occupator teneatur reſtituere fructus, perceptos, ſi Dominus multos ex ea re fructus percepturus eſſet, ib. nu. 8
Quid dicendum ſit de expenſis, & meliorationibus factis in re aliena apud iniuſtum eius poſſeſſorem, ibidem, numero 9
Quantum reſtituere tenetur, qui pecuniam ſibi mutuatam vltra tempus præfixum inuito Domino retinuerit, ibidem num. 10
An, ſi Petrus mutuauit Ioanni mille aureos, vt intra anni ſpacium redderet, Petrus interim magnum paſſus eſt detrimentum ob hoc ſolum, quod non habuit pecuniam, teneatur Ioannes totum hoc damnum reſarcire, ibidem num. 11
An, qui infra tempus præfinitũ non ſoluit, quia non potuit, reſtituere teneatur damnum, quod alter incurrit ex dilatione ſolutionis, ib. nu. 12
Quantum ad reſtitutionem faciendam ratione iuſtitiæ vindicatiuæ, quid dicendum, ib. nu. 13

RESTITVTIO CVI FACIENDA.

Quinam Authores de hac materia tractent, l. 10. tract. 5. ca. 1. num. 1
Reſtitutionem communiter facienda vero Domino generalis eſt apud omnes Regula, ib. nu. 2
Qui rem ſurripuit a latrone non illi, ſed domino, cui latro eam ſurripuit, reddenda eſt contra Nauarrum, ibidem, num. 3
Et quando quis furi, & non vero Domino reddens excuſetur a peccato, & a debito reſtituendi, ib. nu. eo.
Auferens a Sartore, fullone, lotore, eidem, & non Domino reddere tenetur in conſcientia, quare, ib. nu. 4
Auferens rem a depoſitario, vt illam domino reddat, peccat contra charitatem, & iuſtitiam, ib. nu. 5
Rem a Tutore, Curatore, diſpenſatore, procuratore, theſaurario auferens, quamuis rei ablatæ dominus non ſit, illi tamen reſtituere, tenetur, ib. nu. 6
Qui reddit rem ablatam vero domino, & non illi, cui ablata eſt, admonere debet eum, a quo abſtulit, reſtitutionem factam eſſe, ib. nu. 7
In quibus caſibus res ablata non eſt illi reſtituenda, cui ablata eſt, ib. nu. 8
An, quod ab vxore, monacho, aut Religioſo, Clerico, & pupillo ablatum eſt, illis reſtituendum ſit, cum non ſint dominii capaces, ib. nu. 9
Quando ex reſtitutione grauius damnum domino petenti, vel alteri ſequitur, fideliter ſeruanda eſt in aliud tempus, & non reſtituenda. ib. nu. 10
Tempore iniuſti belli non ſunt reſtituenda magna debita iniuſto principi, ſed conſeruanda, ib. nu. eod.
Clerico, aut Cardinali beneficia eccleſiaſtica per ſimoniam comparare volenti pecuniæ debitæ non ſunt reſtituendæ, & peccat mortaliter, qui ſic comparare volentibus pecunias mutuo dant in illum finem, ibidem, numero eodem.
Domino in furia petenti gladium, reddendus non eſt ad inferendum ſibi, vel alteri detrimentum, in bonis naturalibus, aut notabiliter in bonis fortunæ, ib.
An Domino petente rem ſuam depoſitam in damnum tẽporale, vel corporale ſuum, aut alterius, deneganda, aut differenda eſſet reſtitutio rei depoſitæ ex charitate, vel ex iuſtitia, ib. nu. 11

Com-

Digitized by Google

Communis opinio explicatur ab authore contra Caiet. ibid. nu.12.& 13

Depoſitarius reddens Domino rem depoſitam tenetur ad damni ſubſecuti reſtitutionem,ib.

Quum vero Dominus petit in abuſum citra alterius iniuriam,ex charitate tenetur impedire,& non peccat contra iuſtitiam reſtituendo,ib.nu.14

Sic etiam qui ſoluit debitũ empturo Cardinalatum,vel rem aliam ſpiritualem,ib.

Sic,& mutuans pecuniam comparare volenti beneficia eccleſiaſtica,ib.nu.15.& 16

Quando Dominus eſt in loco diſtanti, vt vel non commode,vel cum magnis ſumptibus,vel cum periculo, & ſcandalo res reſtituenda deferri poſſit, nõ tenetur ſic vero Domino reſtituere, & quomodo iſte tres caſus intelligendi ſint,ib.nu.17

Qui hæredibus inueſtigatis, nulloque inuento pecuniam, quam debebat defuncto,in ſuffragia ipſius,vel pauperes, & alios vſus pios conuertit,an poſtea hæredi inuento reſtituere teneatur,ib.nu.18

Qui accepit rem de manu eius,qui non eſt verus Dominus illius, ſed bona fide poſſidet, an liceat vero domino eam reſtituere,ib.nu.19

Quando quis a fure bona fide accepit rem alienam pretio emptam,cui debet reſtituere, cum nouerit eſſe alienam, furi,an Domino vero,ib.nu 20

An, quando quis furi ſurripuit rem furto ſublatam, teneatur in conſcientia eam vero Domino reſtituere, aut ſatis ſit furi reddere, vt in priſtino ſtatu reponat, ibid. numero 21.

Quando Dominus rei non conſtat, melius videtur in conſcientia pauperibus erogare in bonum domini, quamuis forum externus furi reſtituere iubeat, ibidem, numer. eod.

An mulio,vel alius,qui accepit rem a fure,& nouit tunc,vel poſtea in via rem eſſe furatam,& mandatum habeat a fure,vt det Petro,cum ſit Ioannis,rem illam dare Petro, an Ioanni teneatur,ib.nu.22

An bona ablata a perſonis Eccleſiaſticis ipſis,vel potius pauperibus reſtituenda ſint,ib.nu.23

Quid de bonis patrimonialibus,vel quaſi patrimonialibus, de bonis eccleſiaſticis mobilibus,vel immobilibus dicendum ſit,ib.nu.eo.

RESTITVTIO CVI FACIENDA IGNOTO, Domino.

Quando Dominus ignoratur,ante omnia debitam diligentiam oportet adhibere, qua facta, ſi non compareat Dominus, cui facienda ſit reſtitutio,l.10. tract.5.cap.2 numero 2.

Reſtituendum eſſe pauperibus communis eſt Doctorum ſententia,& quidem nomine pauperum intelligenda ſũt etiam opera pia,&c.ib.nu.2

Diligens inquiſitio neceſſario adhibenda quæ, quam faciens nec ipſe,nec pauper,cui dedit,reſtituere tenetur,ib. num.3

Quando Dominus eſt incertus,cui reſtitutio facienda, & dominus ignotus, aut incertus quando dicitur, ibidem num.4

Bona peregrini morientis ab inteſtato,cui reſtituenda ſecundum legem ciuilem generaliter.ib.

Per ſpecialem vero conſtitutionem in Hiſpania, aut Gallia quis ſuccedit,ib.nu.eo.

Cuius expenſis facienda eſt hæc inquiſitio, vt Dominus cognoſcatur,ib.nu.9

Domino ignoto tam in particulari, quam vniuerſali, an iure naturali diuino, aut humano bona incerta, & iniuſte detenta pauperibus eroganda,ibi.num.10. vſque ad numer.14

Quanam authoritate huiuſmodi bona pauperibus reſtituẽda,an,ſcilicet,priuata,vel authoritate epiſcopi, vel Confeſſoris,ib.nu.15

An ſi quis bona iſta incerta pauperibus diſtribuit, quorum Dominus inueniri non poterat teneatur poſtea vero domino comparente eadem ſibi iterum reſtituere, ibidem num.20

An,qui bona iſta incerta pauperibus reſtituere debet, poſſit ſibi, vt pauperi retinere, aut conſanguineis ſuis, & familiaribus elargiri,ib.nu.21

An talis bonorum diſtributor teneatur magis indigentibus, & melioribus errogare, an vero ſatis ſit dare indigentibus ib.nu.22

An hæc bona incerta, quorum Dominus poſt diligentem inquiſitionem ignoratur, authoritate Summi Pontificis applicari poſſint tuta cõſcientia ipſis debitoribus per Bullam(vt vocant)compoſitionis,ib.nu.23

An quando Dominus eſt abſens ita, vt ei commode reſtitutio fieri non poſſit,nec tempus opportunum expectari,reſtitui poſſit res ipſa pauperibus,nu.24

An, ſicut de iniuſte acquiſitis, & retentis, ſic etiam de perditis,& inuentis,quæ docentur,intelligenda ſint,ibidem num.25

Tenetur inuentor omnem adhibere diligentiam ad inquirendum Dominum, quo non comparente, cui facienda ſit reſtitutio?ibidem,num.26.vſque ad 32. Quid vero de bonis Eccleſiæ inuentis, & cui tradenda ſunt, ibidem num.31

An rei perditæ inuentor licite a vero Domino pro illius inuentione præmium petere,aut accipere poſſit,l.10. tract. 5.c.3.nu.1

An,ſi quis accipiat pretium,vt faciat,quod ex officio ſuo, & ex iuſtitia facere debeat, peccet, & reſtituere teneatur, & cui,ib.nu.3

Acceptio illicita, & turpis tribus modis contingere poteſt, ibid.num.4 & an Iudices,Tabelliones, & alij iuſtitiæ miniſtri vltra debitum ſtipendium a lege taxatum aliquid poſſint accipere ſine obligatione reſtituendi,ibid.num.5. 6.& 7.

An quod datum eſt ad faciendum, aut ommittendum aliquid,quod omittere, aut facere tenemur ex iuſtitia, reſtituendum ſit nulla expectata ſententia Iudicis, aut dantis repetitione,ib.nu.8

Cuinam rei ſic acceptę reſtitutio facienda ſit,fiſcone,an pauperibus,an illi,qui dedit.ib.nu.9

An peccet,qui aliquid dat,præſertim iudici, vt iuſte iudicet, vel teſti,vt verum dicat.ib.nu.10

An,qui aliquid accipit, & dat pro opere malo iniurioſo, ſeu contra iuſtitiam,ſic acceptum reſtituere tenetur,ib.nu.11. & quando,& quo iure,ib.nu.12.& 13. Doctrina Martini Nau.de virtuali donatione refellitur.ib.nu.14. Si tantum lege humana reſtitutio fieret, quomodo tamen eſſet pœnalis, & obligaret ante condemnationem iudicis, ibi.nu. 15. ſecundum opinionem Nauarri abſolutio non eſt neganda,ibid.nu.16

Cuinam reſtituendum eſt, quod datur pro actione committenda contra iuſtitiam,ib.nu 17

Quænam Authori in magna varietate Doctorum, vt probabiliora ſtatuuntur,ib.nu.18.19.& 20.

An reſtituendum ſit, quod accipitur pro opere, quod quis facere, vel omittere tenetur ex præcepto legali pertinente ſcilicet ad alias virtutes præter charitatem,ibidem numer.21

An meretrices pro actu meretricio aliquid poſſint accipere, an vero reſtituere teneantur,ib.nu.26

An, qui iurauit pretium non accipere pro labore, & ſeruitio,accepto poſtea pretio reſtituere teneatur,ibid.numero 30.

An mulieres non publicitus expoſitæ ſed oculte fornicantes poſſint pretium ſui corporis ex vi debiti accipere, ibi. num.41

Cuinam coniugata,filia,aut Monialis pretium acceptum reſtituere debeat,ib.nu.44

An, ſi meretrix, aut alia femina blanditijs amatorijs pretiũ extorqueat ob actum turpem, teneatur dann reſtituere, ib.nu.45

RESTITVTIO VBI FACIENDA.

Reſtitutio regulariter facienda eſt in loco, vbi res fuerit accepta,l.10.tract.6.c.1.nu.1

An teneatur iniuſtus poſſeſſor,& acceptor rem ablatam pro prijs expenſis mittere,an vero expenſis veri domini,& creditoris,ib.nu.2.& 3.

Quando reſtitutio ex contractu, vel quaſi contractu debita eſt,vbi fieri debeat ſiue locus expreſſus ſit, ſiue non, ibid. num.4

Quid in mutatione loci faciendum ſit ante ſolutionem,ibidem manente creditore, vel etiam creditore domicilium mutante,ib.nu.5

Quicunque aliquid ex contractu debet in certo loco, in eodem ſoluere tenetur,niſi alius fuerit deſtinatus,regula eſt iudicialis,ib.nu.eod.

An in caſu poſſeſſionis bonæ fidei quo creditore a loco ſolutionis deſtinato ante tempus præſcriptum recedat,teneatur debitor mittere debitum creditori expenſis proprijs. ib.nu.6

An quæ de mutuo,commodato,& emptione dicta ſunt, locum eoam habeant in depoſito,ib.nu.7

Si de tempore nihil ſit conuentum licite poteſt retinere donec petatur, nec tenetur ad creditorem deferre etiam in eadem ciuitate, quando,& quo caſu. ibidem, numero 8.

Qui rem bona fide poſſidet,& poſtea intelligit rem eſſe alienam,quomodo debeat ſatisfacere,ibi.nu.9

An cum in hoc caſu debitor ſignificauerit Domino de re,& poſtea rem ſecum in alium locum detulit, teneatur rem illam proprijs expenſis domino mittere, ibidem, numero10.

Qui debitum ex mutuo contraxit,non tenetur mutuatarius proprijs expenſis mutuum domino mittere, quando? ib. no.11.& 12.

Malefidei poſſeſſor in loco,vbi non maneat creditor,ſuis expenſis creditori mittere tenentur,in quo caſu.ib.nu.13.In quo autem non ib.nu.14

An, quando res mitti nequeat ad Dominum ſine magnis expenſis, & fortaſſe maioribus, quam res valeat, teneatur debitor huiuſmodi expenſas exceſſiuas facere. ibid.num. 15.& 16.

Quando aliquid debitum eſt ex delicto, elapſo termino iuſtæ poſſeſſionis,aut credit,tenetur debitor ad creditorem ſuis expenſis deferre.ib.nu.17

RESTITVTIO QVANDO FACIENDA.

An,cum præceptum Reſtitutionis ſit affirmatiuum, ac proinde non obliget ad ſemper, ſtatim reſtituendum ſit, l. 10.tract.5.c.5.nu.1

Statim reſtituendum eſſe de actu interno,& externo diuerſimode intelligitur, ſcilicet, mathematice, & moraliter. ib.nu.2

Et quare circumſtantia temporis aliter ſe habet in actu reſtitutionis, quam in actibus aliarum virtutum ? ibidem, num.3

Præceptum reſtitutionis non eſt pure affirmatiuum, ſed intrinſece, & fundamentaliter continet negationem. ibid. num.5

Et in quibus conueniunt, in quibus item differunt præcepta reſtitutionis,& pœnitentiæ,ib.

Qui longo tempore iniuſte rem detinet alienam, an vnum tantum,vel plura peccata committat.ibi.num.6. vid.ver. Peccatum,& Actus.

Quamdiu voluntariè quis, & opere retinet alienum non ſolum habitualiter eſt peccator,ſed etiam eſt in ſtatu actualis iniquitatis,quam continuat toto tempore quo nō reddit alienum.ib.nu.13

Qui rem alienam iniuſte detinet, a primo inſtanti, in quo fuit occupatio iniuſta, vno tantum,& eodem peccato continuato peccat, vſque dum per ſpecialem actum non remouetur.ib.nu.14

Qui differt reſtituere, cum id commodè reſtituere poſſit, ad minus auget, & aggrauat peccatum. ibidem, numero 15.

Tempore, quo differtur reſtitutio, toties peccatur contra præceptum reſtituendi, quoties ſit nouus conſenſus,& noua commiſſio contra illud negatiuum.ib.nu.16

Quando committitur hic nouus conſenſus, vt ſciatur numerus peccatorum,ib.nu 17.& 18

Peccatum non reſtituendi ſomno, aut inadoertentia interruptum,ut docet Vaſquez, haud verum eſſe docetur. ibid. num.19

Quando creditor legitimè petit, aut ſi non petat grauem neceſſitatem patitur, & debita non reſtituit, debitorem non nouo peccato peccare exiſtimat author contra Sotum, ſicut nec vti re aliena, contra Nauarrum. ib,dem, num.19

An grauius peccet, qui per vnum annum detinet centum inique, an qui illo anno varijs vicibus furatur centum, ib.nu.20

An, qui magnam pecuniæ ſummam debet, & cum commode poſſit debitum ſoluere, nolit tamen totum ſoluere,ſed per partes a confeſſario poſſit abſolui, ibidem numer.21

An ſi dominus rei parum detrimenti faciat,& debitor nunquam aliter reſtituat, niſi per partes, confeſſarius poſſit ei concedere dilationem,& eum abſoluere.ibidem numer.22

An ſemper teneatur pœnitens in hac materia reſtitutionis obedire confeſſario.ib.nu.25

An, qui ſemel tantum confeſſus eſt, & abſolutus cum propoſito reſtituendi,& tamen non reſtituit,ſi iterum confiteri vult,debeat abſolui non præmiſſa actuali reſtitutione.ib.nu.26

An qui ſæpius eidem confeſſario promiſit velle reſtituere, & non fecit,abſoluendus ſit,ib.nu.27

Accidere poteſt, vt ex circunſtantiis loci,temporis, perſonæ moralis certitudo haberi poteſt,& ſic abſolui.ibidem numer.28

Non ſoluentes decimas, aut impedientes an aliquando abſolui poſſint,licet Conc.Trid.aliter ſtatuat,quando, & quare,ib.nu.29

An abſolui poſſit ſciens ſe obnoxium reſtitutioni,& commode reſtituere poteſt,non vult tamen tempore vitæ,ſed in articulo mortis reſtituere.ib.nu.30

An qui eſt in articulo, aut periculo mortis, habeatque vnde reſtituat, non vult tamen ipſe reſtituere, ſed relinquit in teſtamento, vt hæres reſtituat, abſolui poſſit. ibidem, num.31

NE STATIM FIAT RESTITVTIO, QVAE excuſant.

Cauſa prima excuſans eſt ignorantia probabilis, ſeu inuincibilis facti,aut iuris quod res ſit aliena, iceu vero de ignorantia craſſa,l.10.tract 5.c 6.nu 1

Per vnum teſtem omni exceptione maiorem non tenetur hæres legatario legatum reſtituere.ib.nu.2

Dubium æquale pro parte æquali ſufficiens ratio non reſtituendi,quare.ib.nu.3

Impotentia ſecunda cauſa excuſans a reſtituendo quæ ſit. An ſi creditor, & debitor ſimul ſint in extrema neceſſitate, teneatur debitor creditori ſtatim cum ſuo periculo reſtituere.ib.nu.4.& 5.

In extrema neceſſitate ius gentium cedit iuri naturali,adeo vt non teneatur quis reſtituere.ib.

In neceſſitate melior conditio primi occupantis, vnde in extrema neceſſitate poſſidenti rapere nō ſolum furtum, ſed homicidium eſſet.ib nu.6

Vnus caſus,in quo debitor etiam in extrema neceſſitate conſtitutus teneretur ad reſtituendum.ib.no.7

An ſi quis iuraſſet tali die ſe creditori reſtituturum, & eodē die reperiretur in extrema neceſſitate, teneretur ratione iuramenti tali die reſtituere.ib.no.8

An patre exiſtente in extrema neceſſitate,& creditore in eadem exiſtente,teneatur debitor parenti potius,quam creditori ſubuenire, quando vtriſque ſubuenire non poſſit ? ibid.nu.9

An ſi debitoris frater,aut alius aliquis amicus eius, qui eius vitam conſeruauit,& creditor ſimul eſſent in neceſſitate extrema, præferendus eſſet frater, aut amicus creditori. ib.nu.10

An,

Digitized by Google

An, qui neceſſitatem extremam paſſus eſt, ſi ad pinguiorem fortunam venerit, teneatur poſtea rem alterius, vel æquiualens, & valorem reſtituere. ibidem num. 11. vſque ad 15.
Tertia cauſa excuſans debitorem, ne reſtituat, eſt graue damnum creditoris. ib. nu. 16
An teneatur quis cum detrimento ſui ſtatus, & iactura bonorum reſtituere. ibidem, numero 17. & explicatur vſque ad 43.
Quid ſit cadere a ſtatu ſuo, quod intelligitur in præſenti quæſtione, & quid minuere ſtatum? ibidem, numero 18.
An ſi poſſeſſor eſſet antea bonæ fidei, & pecuniam ſibi mutuatam negotiationi expoſuit, quæ ſoluenda erat tali termino, vnde emit merces, quæ ſi ſtatim vendantur, non ſolum ceſſat ei lucrum, ſed etiam damnum emergit, reſtituere teneatur. ib. nu. 25
Et quid de ſtatu iuſte, vel iniuſte acquiſito. ibidem, numero 26.
An teneatur quis reſtituere bona cum detrimento propriæ famæ. ib. nu. 43
An mulier, quæ partum alienum ſibi ſuppoſuit, aut ſpurium genuit, teneatur non obſtante periculo infamiæ crimen reuelare, vt legitimos filios ſeruet indemnes, ibid. numer. eod.
An teneatur quis ſe vendere, vt reſtituat. ibidem, numero 45.
Quarta cauſa excuſans a reſtitutione eſt ceſſio bonorum, & quid illa ſit, l. 10. tract. 5. c. 7. nu. 1
Hanc ceſſionem bonorum vt remedium, miſerabile tamen, & flebile, adinuenerunt leges humanę, & cui facienda ſit hæc ceſſio bonorum. ib. nu. 2
An, qui ſic bonis ceſſit, poſſit tuta conſcientia retinere ſibi neceſſaria, & familiæ ſuæ. ib. nu. 3
Intelligitur autem de foro interiori, non exteriori. ib.
Quinta cauſa excuſans a reſtitutione eſt præſcriptio rei legitima, & quænam illa ſit. ib. nu. 5
An ſoluendo vni, quod debetur alteri, ſine conſenſo creditoris, cui debetur, ſecluſa fraude, &c. liberetur a culpa, & obligatione reſtituendi. ibid. nu. eod. 7 8. & ſeq.
Recumpenſatio facta per commodum ęquiualens excuſat, quæ dupliciter fieri poteſt. ib. nu. 9
Per ſpirituale non poteſt ſolui temporale, vnde datio beneficij eccleſiaſtici non ſoluit debitum. ibidem, numero eodem.
An cum debita ſint hincinde diuerſimode contracta, locum excuſandi habeat compenſatio, ib. nu. 11
An recompenſari poſſint debita iuſtitiæ cum beneficijs gratuitis. ib. nu. 12
Octaua cauſa excuſans religionis ingreſſum. ibidem, numero 13.
Durante impotentia ceſſat obligatio. ibidem, numero eodem.
Etiam iuramento aſtrictus ad ſoluendum debitum, cedendo bonis ſatisfacit, nec tenetur in ſeculo manere ad procurandum, vt ſoluat. ib. nu. 14
In religione non tenetur, quis laborare manibus, vt ſatisfaciat creditoribus, ſiue nobilis ſiue ignobilis. ibidem numer. 15
Quo ſolo caſu vera ſit ſententia Gerſonis, & Medinæ debitorem teneri non intrare religionem. ibidem, numero 16.
Teneri monaſterium huiuſmodi debitorem, ſine habitu dimittere, vt foras lucretur, vnde ſoluat, falſo docuit Medina. ib. nu. 17
Debitor inuito creditore cur religionem ingredi poſſit: ſeruus inuito Domino, non item, nec vxor ſine conſenſu mariti, & rationis diſparitas. ib. nu. 18
Debitor religionem ingrediens, ſiue peccet, ſiue non, profeſſio eius valida eſt ſecundum ius antiquum, alias vero nunc per conſtitutionem Sixti V. ib. nu. 19
Ex parte creditoris cauſa prima excuſans eſt ſpontanea, & libera creditoris remiſſio, l. 10. tract. 5. c. 8. nu. 1
Ad hanc remiſſionem, quænam neceſſario requiruntur, vt ſit efficax, & valida. ib. nu. 2
Abeſſe debent vis, metus, ignorantia, quæ tollunt voluntarium ibidem num. 3. 4. & 5. Item fraus, & dolus. ibidem num. 6
Tres caſus, in quibus a iure prohibetur remiſſio de iudice, viſitatore, inquiſitore. ib. nu. 7
An oporteat petentem remiſſionem offerre pecuniam creditori, & animum habere paratum ſoluendi, ad hoc vt remiſſio libera, & valide facta dicatur. ibidem numero 8 & 9.
Secunda cauſa excuſans ex parte creditoris eſt damnum ſpirituale, aut corporale ipſius creditoris. ibidem, numero 10.
Tertia cauſa creditoris excommunicatio, quod tamen intelligendum eſt de excommunicato nominatim. ibidem numer. 11
An licite differri poſſit reſtitutio, quando creditor eſt nominatim excommunicatus. ib. nu. 12
Cauſa alia excuſans eſt ipſius rei interitus. ibidem, numero 13.
An poſſit creditor repetere ante terminum. ibidem, numero 16.
An, qui vendit centum oues ex grege mille ouium accepta ſtatim pecunia, & numerata, quas tamen emptor remittit illi cuſtodiēdas, totuſque grex pereat, periculum maneat apud emptorem, vel venditorem. ib. nu. eod.
An, ſi res erat etiam eodem modo apud dominum, ſeu creditorem peritura poſt moram, ſicut perijt in manu debitoris ſit aliqua reſtitutionis obligatio, ibidem, numero 18.
Altera cauſa excuſans a reſtitutione eſt poteſtas publica, quę vel lege aliqua, vel per ſententiam iudicis, vel Pontificis ſummi diſpenſationem contingere poteſt. ibid. num. 19. & 20.
Quando concilium generale, ciuitas, Rex, Summus Pontifex remittere non poteſt contra Domini voluntatem. ibi. nu. 21. & 22.
Quando in bonis fieri poteſt compoſitio. ibidem, numero 23.
Compoſitio nec a ſolo Papa fieri poteſt. ibidem. numero eodem.

RESTITVTIO QVOMODO FACIENDA.

Reſtitutio eo modo facienda, quo cauſa, cur debetur, poſtulat, obligatio reſtitutionis publice non oritur ex pręcepto iuſtitiæ, ſed charitatis ibid. debita occulta occulte reſtituēda. l. 10. tract. 2. c. 6. nu. 1
Reſtitutio non neceſſario facienda per illum, qui damnum intulit. Si per tertiam perſonam fieri nequeat, po. eſt ad tēpus differri. ib. nu. 2
An, ſi res data ſit tertiæ perſonæ reſtituenda per eum vero Domino, ſi res poſtea pereat, aut internuntius non reſtituat, teneatur debitor reſtituere. ib. nu. 3
Quando perſona miſſa, & electa a creditore quid dicendū. ib. nu. 4
Quando res reſtituenda mittitur per nuncium a debitore electum, quid ſtatuendum, ſiue res ſit eadem numero, quæ reſtitui debeat, ſiue ęquiualens. ib. num. 5. 6. & 7. ampliatur.
An ſi lata ſit excommun. ob quædam furta, &c. fur pœnitentia ductus abſolutionem petens, quæ niſi prius ablata reſtituat, illi negatur, & mox ipſe totam ſummam confeſſori tradat vt pro eo ſolueret, quam tamen confeſſor nunquam reſtituit, excommunic. incurrat, ibidem, numer. 8
Quid ſentiat author, tribus punctis declaratur. ibid. numero 9.

RESTITVTIO QVO ORDINE FACIENDA.

Ad intelligendum ordinem reſtituendi decem Regulæ præſcribuntur. l. 10. tract. 5. c. 10. nu. 2. 3. & 4.
Realia prius ſoluenda ſunt, quam debita perſonalia, ibidem num. 8
An debita certæ perſonæ prius ſoluenda ſint, quam lega-

Digitized by Google

ta etiam piæ perſonæ, vel eccleſiæ. ib. nu. 6
Duæ aliæ regulæ deſcribuntur, quænam prius reſtituenda, aut quo iure. ib. nu. 7. & 8.
An res empta pretio non ſoluto, quamdiu res empta manet in forma ſua, & ſpecie extat apud emptorem, manet reali obligatione deuincta emptori. ibidem, numero 9.
An, ſi res vendita non maneat in ſpecie ſua, ſed res aliæ eius loco ſubrogantur, huiuſmodi maneant realiter obligatæ primo venditori. ib. nu. 10
Quid dicendum de re empta alterius pecunia, an, ſcilicet, ſuccedat rei ſpecialiter obligatæ, nimirum pecuniæ. ibid. num. 11
Seruenda ſunt ſtatuta municipalia, & leges, quibus ordo ſatisfaciendi creditoribus determinatur. ibidem, numero 12.
Quando non ſunt alia ſtatuta, ſeruandum eſt ius commune, & quinam creditores alijs præferendi. ibidem numero 13.
Creditores habentes tacitam hypothecam alijs præferendi prætendentibus perſonalem obligationem tantum, ibid. num. 14
An, ſi maritus debitorem ſe fecerat ob dotẽ per ſchedulam publicam, cum tamen dos ſibi numerata non fuerit, talis dos in ſolutione eius præferenda ſit habentibus expreſſas hypothecas poſteriores, ib. nu. 15
Res empta iure naturali non manet obligata, ſed iure ciuili manet vſque dum ſolutum ſit pretium. ib. nu. 18
Ex debitis perſonalibus non priuilegiatis primo ſoluenda ſunt tacite hypothecata, & quænam illa ſint, vid. verb. Hypotheca. & ver. Debitum. ib. nu. 19
Quinam poſt tacite hypothecam habentes ſuccedant. ibidem.
Quo loco ſuccedunt habentes actiones perſonales. ibidem num. 21
Vltimum in reſtitutione locum tenent creditores illi, qui non habent hypothecam expreſſam, vel tacitam. ibid. numer. 22
Quo ordine debita per hæredem ſoluenda ſint. ibid. nu. 23. & 24
Vid. ver. Debitum, & Hæres.
An, quando plures ſunt creditores, & hæreditas non ſufficit, licitum ſit vni etiam priori in tempore, aut priuilegio totum ſoluere, aut pro rata omnibus ſatisfieri debeat, ibi. num. 26
An debita certa non realia, ſed perſonalia ex licito contractu contracta prius ſoluenda ſint, quam debita ex contractu illicito, ib. nu. 23. vſque ad 33.
An debita ex delicto contracta pari ratione reſtituenda ſint pro rata omnibus, an ea prius reſtituenda, quæ cum maiori iniuria contrahuntur, ib. nu. 33
An obligatio oneroſa liberali obligationi præferenda ſit. ib. num. 34
Et an debitor talem ordinẽ non ſeruans in reſtituendo mortaliter peccet. ib. nu. 35

RESTITVTIO IN BONIS SPIRITVAL.

An grauius peccatum ſit nocere proximo in bonis ſpiritualibus, quam corporalib. l. 11. c. 5. nu. 1
An, qui malo conſilio, vel exemplo inducit ad peccandum mortaliter, vnde amittit gratiam, & virtutes, ad aliquam reſtitutionem teneatur. ib. nu. 5
Reſtitutio in hoc caſu fieri debet ſecundum æqualitatem arithmeticam ſecundum Gabr. & tenetur ex lege iuſtitiæ per ſe, & per alios orare pro ſeducto. ib. nu. 6
Quid Berengarius moriens de corruptione aliorum. ibidem num. 7
Inducentem ad peccatũ non teneri ex lege iuſtitiæ, ſed charitatis, vnde obligatio eſt in eadem ſpecie, ac ſi non induxiſſet, ſed maior tamen, vt vult opinio ſecunda, & communior, & verior. ib. nu. 8
Qui ſine vi, dolo, & fraude aliquem malo conſilio ad peccãdum induxit, vt gratiam amitteret, mor. peccat; nõ tamen ex vi iuſtitiæ ad reſtitutionem obligatur. ib. nu. 9
Inducens alium ad peccandum ſiue aliter paratus eſſet, ſiue non, ex charitate tenetur non ſolum impedire, ne fiat, ſed poſt factum ad pœnitentiam reducere. ibidem, num. 10
Qui conſuluit peccatum, ſi poſtea reſipiſcentiam conſulat & alius non vult reſipiſcere, ad nihil aliud ex lege charitatis tenetur, ib. nu. 11
Qui per vim, fraudem, dolum, metum, aut minas aliquem ad peccandum inducit, tenetur ad reſtitutionem damni illati ex iuſtitia. ib. nu. 12
Ad quem timorem extendit hanc propoſitionem Syluester, ſcilicet, reuerentialem, quem habemus de Principe ſed reſellitur. ib. nu. 13
Soluuntur argumenta primæ opinionis ſupra nu. 5. & ſeq. ibid. nu. 14
Prælati inducens ſubditos ad peccandum, & contra iuſtitiã, & contra charitatem peccant. ib. nu. 15
Quomodo in caſu propoſitionis ſup. nu. 12. allegatæ reſtitutionem quis facere debeat, etiam quæ remedia adhibere. ib. nu. 16
Qui alterum ad peccandum induxit, regulariter non tenetur ad faciendam compenſationem in temporalibus, per accidens tamen in duobus caſibus requiritur præter prædicta remedia temporalis compenſatio, ibidem numero 17.
An facienda ſit reſtitutio in bonis ſpiritualibus naturalibus, vel ſupernaturalibus, & quomodo fieri debet in illis reſtitutio. ib. nu. 18
Hæreſiarcha tenetur non ſolum errores, quos diſſeminauit, reuocare, ſed etiam veritatem docere, ſi ſit lector, doctor, aut aduocatus. ib. nu. 19
Quid ſentiendum de bonis animæ naturalibus, vt memoria, ib. nu. 20
An, qui impedit, auocat, & abſtrahit volentem ingredi religionem, vel ingreſſum iam nouitium, aut Profeſſum extrahit, peccet, & ad reſtitutionem teneatur. ibidem numer 22
Auocari a religione poteſt quis duobus modis præcipuè: in extractione a religione duplex poteſt conſiderari iniuſtitia. ib. nu. 22
Opinio prima Scoti, & aliorum in quibus conſiſtit, quatuor dictis explicatur vſque ad numero 26. ibidem, numero 23.
Sententia vtriuſque Nauarri, & aliorum recentiorum, numer. eod.
Qui bono animo, & intentione volentem ingredi religionẽ impedit, & diſſuadet, nec peccat, nec religioni, nec diſſuaſo reſtituere tenetur. ib. nu. 27
Qui volentem ingredi mala fide diſſuadet, & impedit, peccat, ſed nec diſſuaſo, nec religioni reſtituere tenetur. ibid. num. 28
Qui malo animo, ſine fraude tamen, & dolo monacho profeſſo perſuaſerit exire, quamuis grauiter peccet, ad reſtitutionem aliquam non tenetur, ibidem, numero 30.
Qui malo animo ſine fraude tamẽ, aut vi nouitium retrahit a religione, quamuis peccet contra charitatem, ad reſtitutionem non tenetur. ib. nu. 29
Monachus omittens legere lectiones in Monaſterio vnde prouentus Monaſterij minuerentur, ſiue ex propria voluntate, ſiue ex aliorum perſuaſionibus hoc faceret, non tenetur lucrum ceſſans reſtituere. ibidem, numero 31.
Serui ad Dominum, Religioſi ad Prælatum ratio diuerſa, vnde ſoluitur quædam obiectio, cur extrahens profeſſum ad reſtitutionem non teneatur. ib. nu. 32
Qui vi, fraude, aut minis remouet ingreſſurum religionem, peccat, & tenetur reſtituere non religioni, ſed diſſuaſo quatenus. ib. nu. 33
Qui nouitium, aut Profeſſum extrahit per iniuriam, ex quo temporalis vtilitas religioni proueniebat, tenetur ad damnum religioſo, & religioni illatum. ibidem, numero 34.
Diſcrimen in reſtitutione facienda, ſi non erat profeſſus, nec vi, aut fraude extractus. ib.

Lucrum in ſpe, non in re ad arbitrium viri prudentis reſtituendum.ib.

Qui profeſſum a Religione extrahit, ſiue perſuaſione, ſiue vi,& fraude, non tenetur ipſe intrare religionem, nec alium ſubſtituere.ib.nu.55

Ne quis ad profeſſionem emittendam compellatur ſub pœna excommunicationis expreſſe decernit Eccleſia. ib.nu. 36.& 37.

Magiſtri Raymundi exemplum, qui Religionem S.Dominici,eo quod nouitium exire perſuaſerat,ipſe ideo ingreſſus eſt,argumentum ponitus diuinæ vocationis, non obligationis.ib.nu.38

RESTITVTIO IN BONIS CORPORIS.

Per damnum in bonis corporis illatum intelligitur læſio vitæ corporalis,aut organorum, & membrorum, quæ duplex eſt.l.11.c.2.nu.1

An iniuſte occidens,& mutilans aliquid reſtituere teneatur. ib.nu.2

In rebus,quorum reſtitutio fieri nequeat, vt occiſione,quid reſtituere tenetur,quatuor aſſerunt Auth.& pręcipuè Scotus,ib.nu.3

Scoti doctrinam vniuerſaliter veram eſſe non poſſe,& quare.ibid.

Tenetur homicida reſtituere omnia damna illata in temporalibus ex tali homicidio,& medicinis,&c.ibidem,numer.5

Immo compenſare debet damna , & lucra , quæ occiſus , aut vulneratus paſſurus eſt,aut lucraturus.ibidem numero 6.

Quæ circunſtantiæ tum in occidente , tum in occiſo conſiderandæ,& qualis ſatisfactio requiratur,ibidem, numer. eod.

Expenſas funeris ſoluendas , vt primus omnium docuit Mart.Nauar. Anthori diſplicet,& refutatur. ibidem numero 7.

De eo, qui cum occiſus eſt,habuit aliquos redditus annuos, aut officium aliquod pro tempore vitæ , qualis reſtitutio facienda,ib.nu.8

Vir bonus,& prudens in hac materia,ad cuius arbitrium reſtitutio facienda,quis cenſetur,ib.

An , qui nocuit ſolum in bonis corporis , vnde nullum aliud damnum in temporalibus,aut detrimentum ſubſecutum fuerit,talis occidens,aut mutilans ad aliquam reſtitutionem teneatur,quid ſenſerit Nauarr.& Sotus,ibid. num.9

Quibus fieri debet compenſatio, quando ex damno corporali nullum ſequitur detrimentum in corporalibus, ibid. num.12

Conuenientior, & vtilior modus, quo occiſus adiuuari poſſit,qui.ib.

Si læſus non conſentire velit in rationabilem reſtitutionem, ſecurus erit lædens in conſcientia,ſi reſtituat ad arbitrium boni viri,ib.nu.13

Quibus facienda eſt hæc reſtitutio loco defuncti.ibidem numer.14

De tempore,quo occidens alere tenetur eos,quos occiſus ſuſtentabat,quid dicendum,ib.nu.15

An huiuſmodi damnum inferens alteri ,ſi ſubeat pœnam a lege,& iudice latam,aliquid reſtituere teneatur proximo ſic vulnerato, aut occiſo pro damnis ſubſecutis , ibidem num.16

An modus remittendi , quem facit occiſus , aut vulneratus charitate in vniuerſum,remittat ſatiſfactionem pecuniariam pro damnis illatis,ib.nu.17

An reſtituendi obligatio tranſeat ad hæredes,ſi homicida viuens non ſatiſfecerit,ib.nu.19

Quam reſtitutionem facere tenetur, qui nocet alteri in bonis corporis , vnde aliud nocumentum ſequitur in bonis fortunæ.ib.nu.20

Percuſſo, & vulnerato, qui omittit negociando lucrum acquirere,in quantum fieri debeat reſtitutio,ibidem numero 11.

Quid reſtituendum ſit,ſi ex vulnere non ſequitur aliud damnum,quam ſignum in facie,vel alia deformitas,ib.nu.22

Quid reſtituendum, ſi ex percuſſione nō ſequitur damnum in corpore,ſed ſolum in honore.ib.nu.23

An occidens, aut irremediabiliter vulnerans,aut mutilans ſoluere teneatur debita, quæ occiſus viuens eraſoluiſſet, aut ex labore , & induſtria creditoribus perſoluiſſet. ibid. num.24

Ad quid teneatur , qui puellam virginem deflorauit , & an qui damnum intulit in ſpiritualibus,vel temporalibus ib. num.25

Qui virginem volentem , & conſentientem , aut ſeipſam inuitantem deflorat, ad nullam reſtitutionem , aut virgini,aut parentibus regulariter faciendam tenetur.ibidem num.26

Non obſtat,quod puella multa ex inde damna patiatur,immo,& patet eiuſdem.ib.nu.27

An aliquid reſtituendum,quando virgo precibus, & blandirijs fuit prouocata.ib.nu.28

Qui per vim,fraudem,& dolum virginem deflorat,tenetur reſtituere,& virgini,& parentibus etiamſi æquè benè nubat , ac ſi non fuiſſet violata, & quid per vim intelligas, ib.nu.29

Tenetur huiuſmodi perſona in foro exteriori, & interiori ſatisfacere.ib.nu.30

Pater virginis,& virgo ſi conſenſerint,an ſtuprator eam ducere teneatur.ib.nu.31

Deflorans virginem , ſi non promiſit matrimonium, tenetur ſolum reſtituere damna illata attenta qualitate perſonæ,quam violauit,ib.nu.32

Si promiſit matrimonium vere , & ex animo , tenetur eam ducere, nec aliter poterit ſatisfacere, niſi ipſa contenta ſit tali compenſatione.ib.nu.33

Si ficte promiſit puellæ quam vitiauit , tenetur eam ducere ſub mortali ſi ſit ei æqualis,aut paulò inferior conditione.ib.nu.34

Si ſit notabiliter excedens in conditione diuitiarum ,& nobilitatis,& puella hoc ipſum aduertit,nec aduertere debuit illum habere animum deceptorium, licet deflorans mortaliter peccet,ad nihil tamen tenetur,ib.nu.35

Qui mulieri corruptæ,quę vulgo tamen virgo habita eſt,ficte promiſit,etſi copula ſecuta ſit,cuiuſcunque ſit conditionis, non tenetur ſub peccato eam ducere , nec aliquid reſtituere,ib.nu.36

RESTITVTIO BONORVM EXTERNORVM.

An crimen falſum alteri imponens peccet mort. & ad reſtitutionem teneatur.l.11.c.3.nu.7

Vnus caſus proponitur,in quo, qui alterum infamat de falſo crimine,excuſatur a mort ib.nu.10

Qui conatur alium infamare, ſed iudicatur ab audientibus mendax, & ſic non aſſequitur, quod voluit, non tenetur ad reſtitutionem.ib.nu.13

Quid de legatario propter crimen occultum reuelatum bonis adeptis priuato,aut per teſtatorem adipiſcendis.ibid. num.21

Qui reuelat iniuſte crimen verum, ſed occultum,an teneatur ad integrum reſtituere æque , ac qui falſum dicendo infamauit ib.n.19.vid.verb. Infamatio Correptio Fraterna.& ver.Fama.Honor.

REVS.

Reus legitime rogatus à Iudice,ſi negans delictum non cōdemnetur ad pęnam pecuniariam, ad quam condemnaretur,ſi crimen confeſſus eſſet,an illam pęnam ſoluere teneatur ante iudicis ſententiam.l.10.tract.2.c.15.nu.4

Reus negans veritatem in iudicio, quam fateri tenebatur , an teneatur in conſcientia pęnam ſoluere , quæ impoſita fuiſſet,ſi condemnatus eſſet.ib.nu.5

Reus iniuſte in iudicio veritatem negans multis iniurius ib. num.6

An reus in Iudicio, interrogatus veritatem fateri teneatur, l.12.c.16.nu.1

Veritatem negare,aut celare in iudicio,etiamſi non rogetur

cum iuramento, ex genere ſuo peccatum eſt mor. ib. nu. 2

Quando dicetur iudex legitimè, & iuridicè interrogare, vt reus crimen ſuum, aut teſtis veritatem confiteri teneatur, ib. nu. 3

Si crimen ſit notorium, vt in caſibus læſæ maieſtatis, & hæreſis, & nemo in ciuitate huius criminis laborat infamia, inter ceteros autem reus interrogetur, non tenetur crimen confiteri, quare ibid. nu. 4

Euidentia facti non indiget accuſatore, quando facinus ipſum eſt notorium, & auctor ſceleris. ibidem numero eodem.

Teſtes in hoc caſu ſcientes denunciare tenentur, & ratio diſparitatis inter reum, & teſtes. ibidem numero eodem.

Ad crimina priuata maior ſolemnitas requiritur, pluresque cærimoniæ adhibendæ ſunt, vt quis dicatur iuridicè rogatus, ib. nu. 5

Si via accuſationis procedatur a Iudice, ſeu via denunciationis iuridicæ, & habentis vim accuſationis, quænam requiruntur, & ſufficiunt, & quid ſit via inquiſitionis ſpecialis ib. nu. 6

Semiplena probatio quid, & quis teſtis omni exceptione maior, ib. nu. eo.

Forma iuris debet eſſe probata proceſſu, & reo indicata, indicia vero duplici de cauſa reo manifeſtari debent, & priuſquam hæc ipſi conſtent, non tenetur reſpondere, ib. nu. 7

Iuramentum eſt quædam ſpiritualis tortura, & nonnulli ob reuerentiam iuramenti confeſſi ſunt, quod ob tormenta confeſſi non fuiſſent. ib. nu. 8

Iudices præter ius, extorquentes ſecretum a ſubdito peccant mortaliter, & multo grauius, quam ſi perſona priuata ſecretum alicuius delictum extorqueret, ibidem, numer 9

Quotieſcunque ſubdito conſtat de iniuſtitia Iudicis in præcipiendo, vt ſecretum alterius peccatum præter ius reuelet Iudici, ſubditus obedire non tenetur ibid. nu. 10

Iudex iniuſte ſecretum alicuius, delictum extorquens vltra procedere non poteſt, & ſi ex ea falſa præſumptione procedit, ſi poſtea intelligat ſe inique procedere, vel per iniuriam teſtis, vel iniquitatem ſuorum miniſtrorum tenetur ib. nu. 11

Duplicem hoc dictum limitationem habet, vt recte intelligatur, & nu. ſeq. ib. nu. 12

An teneatur quis iuridice rogatus delictum alterius ſecretū, cuius eſt infamia, detegere, quod iam prius ſecretum ſub iuramento ſeruare promiſit, ib. nu. 14

Multa ſciuntur in confeſſione, quæ non cadunt ſub ſigillo confeſſionis ſacramentalis, de quibus iuridice rogatus cōfiteri tenetur, ib. nu. 15

An, cum Iudex dubitet iuſte, an iniuſte procedat ad inquirendum, interrogare poſſit Reum, aut teſtem? & an reus, aut teſtis reſpondere teneatur, quando dubius eſt, an iuſte, vel iniuſtè interrogetur, ibidem numero 16.

Aliud eſt habere dubium practicum, aliud ſcrupulum. ibid. num. 17

Veritas propoſitæ quæſtionis quibuſdam propoſitionibus fusè declaratur vſque ad numerum 22. ibidem numero, 18.

An, & qua ratione inquirere poſſit Iudex delicta per tormēta, & ad quid teneatur ſic interrogatus. Opinio Ludouici. Viuis negantis illo modo licitum eſſe, plane temeraria, ib. nu. 23

Indicia minora ſufficiunt ad inquirendum, vel citandum, quam torquendum, ib. nu. 24

Reus non poteſt torqueri niſi vel manifeſta indicia iuridice, & ſufficienter probata exiſtant, vel ſemiplena probatio, quando ib. nu. eod.

Aliquando vnum indicium ſufficeret, quod pluribus æquipollere cenſeatur, vt fuga delinquentis ante factam inquiſitionem, ib. nu. 25

Quando per iniuſtam torturam metu, & vi illatam Iudex extorquet a reo, quem torquere non poteſt, criminis confeſſionem, aut indicia, aut teſtes, aut complices delicti, nō poteſt ex illa confeſſione ſic extorta procedere ad punitionem, ib. nu. 26

De condemnatis, & iam morti propinquis, qui grauiſſime torqueri ſolent ad ſaluādas morientium animas, quid tenetur Iudex diligenter facere, ib.

Iudici diſſimulatione, & dolo bono vti licet ad delicti veritatem exquirendam, non tamen promittendo licet fallere, & decipere Reum. Vti fictione quadam condemnationis contra reum quando licet, ib. nu. 28

Nunquam licet ficte iuramentum illi præbere, quem probabiliter credit falſo iuraturum, maxime in cauſa propria, ib. nu. 29

An reus infamatus, & conuictus de vno crimine in iudicio interrogari poſſit de alijs criminibus occultis, de quibus nulla præceſſit infamia, nulla probatio, l. 12. capit. 1. numer. 1

Regulariter vera eſt huius opinionis doctrina, in duobus tamen caſibus iuſte poteſt conuictus de vno interrogari de alio, & quinam illi ſint, ib. nu. 3

Extenditur etiam hæc doctrina ad Prælatos religioſorum, ne ſubditos interrogent, & ſicut reus ita nec teſtis interrogari poteſt de alijs criminibus, de quibus reus non eſt infamatus, ib. nu. 4

An cōuictus de crimine, aut illud confeſſus interrogari poſſit de ſocijs, ib. nu. 5

Iure communi tam canonico, quam ciuili non licet, exceptis quibuſdam criminibus, ib. nu. 6

Duæ regulæ traduntur tam pro reo, quam pro teſtibus de reuelando reo latenter, aut ſocijs occultis notatu dignæ, ib. nu. 7

In criminibus priuatis, quæ ex ſua natura complicem requirunt, ſi publica ſint omnibuſque nota de complice occulto licet interrogare. In alijs occultis particularibus non eſt licitum Iudici interrogare, nec tenetur reus ad interrogata reſpondere numero 9. ibidem numero octauo.

Introduci poſſe conſuetudine, vt confeſſi de ſuis delictis interrogentur de ſuis complicibus, eoſque teneri complices reuelare (vt docuit Nauar.) in quibus ſolum criminibus verum eſt. ib. nu. 10

An falſo contra innocentem procedatur, & interrogetur de aliquo, quod vere fecit, quod tamen eſſet ſufficiens indicium, vt conuinceretur de crimine, quod non fecit, teneatur fateri veritatem. ib. nu. 11

An, ſi Reus iuridice interrogatus negauerit veritatem metu mortis, cogere illum poſſit confeſſarius, vt dictam ſuā retractet adeo, vt ſi velit, teneatur illi abſolutionem negare; explicatur quibuſdam propoſitionibus, num. 13. 14. & 15. ib. nu. 12

Teſtis iuridice interrogatus tenetur veritatem dicere: tenetur etiam cum certo periculo vitæ illius rei, nec abſolui poteſt, ſi negauerit, ib. nu. 12

An Reus, qui legitime rogatus veritatem negat, vnde factū eſt, vt Iudex eum abſolueret, teneatur in conſcientia ad ſoluendum pœnam, ad quam damnaretur, ſi veritatem faſſus fuiſſet in iudicio, tribus punctis ab Auctore declaratur, nu. 17. ib. nu. 16

Semper tenetur, reus in conſcientia ſoluere damnum, quod non eſt pœna. ib. nu. 18

An ſi reus legitime rogatus neget veritatem, teneatur ad reſtitutionem famæ, in qua denūciator, ſeu accuſator damnum paſſus eſt, ib. nu. 19

Qualiter ſe gerere poteſt, aut debet Reus, quando de crimine vero præter ordinem iuris a iudice interrogatur. ibid. num. 20

Si ſub pœnis reſpondere compellat iudex, poteſt ab illo mādato appellare, & quando licitum erit vti verbis æquiuocis ad eludendum iudicem, ib. nu. 21

Reus de occulto alterius crimine rogatus a Iudice, abſque mendacio poteſt reſpondere, Neſcio, & iurare, quod neſcit, etiamſi ſecreto cognouerit, ibidem numero vigeſimoſecundo.

Sic reſpondendo non falſum dicit, nec contradictorium, quare, ib. nu. 23

An Iudex interrogans reum, vel teſtem, vt aperte dicant, an ſe-

Digitized by Google

an fecerint illud delictũ, aut viderint, reſpondere poſſint, non feci, aut non audiui. ibid. no. 14
Opinio Nauarri. Greg. de Valentia, & aliorum verior contra Sotum, & alios, ib. nu. 25
Regula, quam tradit Bannes, & Salon ad multos caſus explicandos neceſſaria, & intellectu digniſſima, ibid. numero 26.
Doctrina S. Thomæ, quomodo, aut ſecundum quam intentionem iurare quis poteſt, vt non ſit mendax, aut periurios, ib. nu. 27
Extra neceſſitatem, aut extra iudicium non eſt licitum vti huiuſmodi vocibus ambiguis, aut amphybologiis; quare, ib. num. 28
Teſtis voluntarie accedens ad teſtificandum vocibus vti debet in communi ſenſu, & ad mentem iudicis interrogantis, ib. nu. 29
An, & quando licitum ſit Reo iudicium per appellationem declinare, ib. nu. 30. vſque ad 34.
A ſententia Iudicis arbitri appellare non licet, ibidem numer 32
Duæ conditiones ad appellandum ex iure requiſitæ, ibidem num. 33
Quando quis appellando calumnioſe ſe defendit, mortaliter peccat, ib nu. 34
An appellare liceat, quando ſententia eſt dubia Iudicis prudentiæ, id eſt, Iudicis, & Patronorum, & partium, ibid. num. 35
Iura, & decreta, ſeu priuilegia remouentia appellationem in aliquibus caſibus ſolum procedunt in foro exteriori ibid. num. 36
An liceat Religioſis a grauaminibus ſibi illatis appellare. ib. nu. 37
Decreta, & priuilegia Summorum Pontificum prohibentia Regularibus appellare quomodo intelligenda, ibidem num. 38
Fratribus minoribus de obſeruantia ad tribunalia ſecularia appellare ſub quibus pœnis interdicitur? & ad quos recurſum habere debeant, cum ſe grauatos eſſe ſentiant. ib. num. 39
Concilium Trid. non prohibet Religioſis recurrere ad ſuperiores per viam appellationis, ſed qui tantum, ibidem num. 40
Appellare non eſt de iure poſitiuo, ſed tantum de iure naturali negatiue, ib. nu. 41
Ad ſacram congregationem Cardinalium ad D. Protectorem, ad Papam, aut eius Legatos habentes poteſtatem ſuper Regulares, non niſi in grauibus negotiis, & cum matura deliberatione appellandum, ibidem, numero 42.
Si quis Religioſus ab omnibus grauaretur, quid illi potiſſimum eſſet faciendum, ib nu. eod.
Reus iuſte condemnatus etiam ad mortem, tenetur parere Iudici, & non per vim reſiſtere illi, vel miniſtro eius, c. 18. num. 1
Reus iniuſte condemnatus, etiam ad mortem, tenetur ſe defendere, Iudicique reſiſtere poteſt, modo ſine ſcandalo, & perturbatione Reipublicæ, id fieri poſſit. ibidem, num. 2
An innocens ſecundum allegata, & probata nocens conuictus, & morti condemnatus, licite poſſit ſeipſum defendere, & reſiſtere Iudici, & miniſtris, ibidem numero 3.
An condemnatus iuſte ad carceres tanquam ad pœnam licite poſſit effugere, ib. no. 4
Non poſſe abſque reatu peccati mortalis verior opinio, ſiue temporalis pœna ſit, ſiue perpetua etiam ſine carceris effractione, quam paucis propoſitionibus confirmat auctor vſque ad nu. 9. ib. nu. 5
Pœna carceris perpetui loco capitalis pœnæ antiquitus in vſu ib. nu. 6
Coniectus in carcerem nondum tanquam in pœnam, licite poteſt fugere contra maiorem, ib. nu. 7
Condemnati ad triremes fugere non poſſunt, quare ibid. num. 8
Laicus, aut Clericus ſecularis nulla facta violentia, ante condemnationem fugere poſſunt, non ſic autem Religioſus, a ſuo prælato in carcerem Monaſterii coniectus, ibidem num. 9
Doctrina huius propoſitionis quando non procedit, ibidem num. 10
An iuſte damnatus ad mortem, & in carcerem coniectus, vt in cuſtodiam, exinde licite fugere poſſit, vt mortem euadat, ib. no. 11
Soluitur argumentum pro parte negatiua, & quod fugiendo non violat præceptum negatiuum de non impedienda iuſtitia, ib. nu. 12
An iuſte captus à Iudice, & condemnatus ad mortem teneatur fugere ſub peccato a carcere, ſi videat oſtium apertum, an licite ſe mouere poteſt, ibid. numero decimo tertio.
Actus, qui tendunt ad mortem, duplicis ſunt generis, & quos licite exercere poteſt, ibidem numero decimoquarto.
An ſit licitum Reo, vt euadat corporis pœnam, corrumpere cuſtodes pecunia, aut dono, ib. nu. 15
An licitum ſit reo decipere cuſtodem abſque vi, & iniuria allata, ib. nu. 16
An licitum ſit Reo fugere, quando probabiliter videt incommodum ſubſecuturum in cuſtode, quod punietur cuſtos, aut alii a carcere fugient. ibidem numero decimoſeptimo.
An ſic ad mortem condemnatos licite è carcere fugere poſſit compedes limare, fores effringere, murum perforare, & ſimilia facere, & explicatur duabus propoſitionibus. nu 18. 19. & 20.
Soluuntur argumenta Henrici, & Summiſtarum pro parte negatiua, ib. nu. 21
An ſic fugiens, & carceres, & compedes frangens teneatur ad reſtitutionem damni, quod fecit in facere, vt fugeret. ib. nu. 22
An licitum ſit amicis iuſte capto, & damnato conſulere, vt fugiat, illique præbere inſtrumenta, & iuuare, vt carcerẽ, aut vincula rumpat, ib. nu. 23
Officialis iuſtitiæ fugam ſuadere, aut inſtrumenta præbere non poteſt, ib. no. eod.
Carcerem effringere, aut vincula rumpere alterius ab extra non licet, conſulere autem fugam, & inſtrumenta conferre, quibus intus incluſus vti poſſit ad effugiendum, non eſt licitum contra Greg. de Valentia, & alios, ibidem num. 24
Non poſſe prohiberi fugam lege aliqua humana (vt voluit Sotus) falſum eſt, ib. nu. 25
An reus, ſi iurauit carceris cuſtodi, vel Iudici ſe rediturum ad carcerem, teneatur redire, etiamſi ſit condemnatus ad mortem, ib. nu. 26
Non minus probabilem opinionem Caietani, quam Nauarri ſentit author, Couaruuiæ autem falſam, ibidem numero 27.
An iuſte damnatus, vt fame pereat, oblatos ſibi cibos comedere poſſit, & teneatur, ib. nu. 28
Soluuntur eorum argumenta, qui non comedendo peccare mortaliter exiſtimant, ib. nu. 29
An licitum ſit aliis damnato ad mortem ſubuenire cibum ac potum ei præbendo, ib. nu. 30
Vide plura ver. Teſtis. Iudex. & Infamatio.

REX, VIDE PRINCEPS.

S

SABBATVM.

PRæceptum de Sabbati ſanctificatione recte tertio in loco ſuccedere debuit, quare, l. 7. c. 1. nu. 1
Ordinis Ratio aſſignata, a S. Thom. qualis, ibidem, numero 2.
Præceptum hoc partim Naturale, partim morale, partim Cærimoniale, & partim humanum. ib. nu. 3
In hoc tertio præcepto facta eſt ſolum mentio Sabbathi variis de cauſis. ib. nu 4

Digitized by Google

Cur inter cetera Decalogi præcepta nulli alteri Deus verbum hoc (memento) addidit.ib.nu.5
Cum Deus Sabbathum inſtituerit celebrandum, illumque diem benedixerit, quare Eccleſia in diem Dominicum commutauit,ib.nu 6
Quam multa, & inſignia opera die Dominico facta ſunt, ib.nu.eo.
Grauis error eorum, qui affirmant, non diem Dominicum, nec vlla alia feſta, ſed Sabbathum tantum celebrandum, ib.num.7

SACRAMENTA.

In Materia ſacramentorum propriam opinionem, etſi magis communem, contra tutiorem eligendam eſſe, qui negant,l.1.c.7.nu.1
In Sacramentis vtentem materia dubia, & incerta peccare certum eſt ſecundum multos DD.ib.nu.2
Opinionem minus tutam licitum eſſe ſequi etiam in ſacramentis exiſtimant Medina, & Salon. ibidem numero 3.

SACRILEGIVM.

Sacrilegium quomodo ſpecies luxuriæ conſtituitur,l.8.c.5. num.11
Grauius eſt ſacrilegium cõtra perſonam ſacram, quam contra locum ſacrum ib.nu.e.
Sacrilegium cum diuerſis luxuriæ ſpeciebus concurrere poteſt,ib.nu.12,vid.ver.Luxuria.

SANCTVS.

Sancti adorandi ſunt ab hominibus adoratione, quæ dicitur Dulia, & ſunt in neceſſitatibus inuocandi,l.4.c.5. numer. 10
Sanctorum imagines adorandæ ſunt,ib.nu.11
Sanctorum cultus non eſt idololatria,libro 4.capitulo 4. numer 8
Sanctis qui exhibetur cultus, & honor a Catholicis, in quo conſiſtat,ib.nu.eo.

SATISFACTIO.

Satisfactio,& Reſtitutio promiſcue vſurpantur in Iure Canonico, quæ tamen inter hæc differentia,l.10.tract.1.c.2. num.1
Et ad quam Iuſtitiam pertinet,ib.nu.2
Satisfactio fit homini,& Deo,ib.nu.4
Per Satisfactionem remittitur pęna peccati,non per reſtitutionem.ib.nu.5.Sequitur Confeſſionem.nu.6.fit etiam in Purg.nu.eo.

SCANDALVM.

Scandalum parentum, aut propinquorum, quod patiuntur ex ingreſſu religionis, nunquam obligat filium ad abſtinendum,l 7.c.6.nu.8
Scandalum duplex; ex malitia, ſeu Iudaicum; ex infirmitate,ſeu puſillum,ib.nu.e.
Opus bonum de neceſſitate ſalutis propter nullum ſcandalum quantumcunque graue prætermittendum eſt, ib. num 9
Opera conſilii propter ſcandalum ex malitia natum nullo modo omittenda,ſin ex infirmitate, ſeu ignorantia ad tẽpus differenda,ib.nu.10
Quando opera conſilii adimplere poſſumus, quodcunque ſcandalum ex quacunque radice exinde naſcatur, ibidem num.11
Scandalum quodcunque emergens non obligat vnquam ipſum Religioſum ad egrediendum è Religione,ibidem nu.10

SCRVPVLVS.

Scrupulus quid ſit,& quomodo differt a dubio,& opinione, & an liceat agere contra illum,l.1.c.14.nu.1
De Scrupuloſorum remediis qui ſcripſerunt,& quænam potiſſima ab authore probantur,ib.nu.2
Circa confeſſionem ſcrupuloſorum optimum Caietani conſilium a Medina,& ab authore laudatur,ib.nu.3
Aliud remedium ſcrupuloſis circa præterita tantum; aliud circa futura remedium adhibendum,ib.nu.4. vide Conſcientia ſcrupuloſa ſup.

SENTENTIA.

Ad ſententiam ferendam neceſſaria forma Iuris in quinque conſiſtit,& quænam illa ſint,libro 12.capit.9.numero 1.
An ſententia contra leges lata obliget in Conſcientia, ibidem nu.7
Sententia Iudicis ex triplici capite iniuſta eſſe poteſt, ibid. num.8
Qui per iniuſtam ſententiam rem ſuam amiſit,commodiore,qua poteſt,via citra ſcandalum recuperare poteſt, & ſi cum ſcandalo,an peccet,ib.nu.10
An, poſtquam quis per iniuſtam ſententiam Iudicis re ſua priuatur, & non appellat, is cui res eſt adiudicata, bona conſcientia poſſideat,ib.nu.12
An ſicut iniuſta ſententia,in ſecularibus non obligat in conſcientia, ita etiam in beneficiis Eccleſiaſticis dicendum, ib.nu.13
Sententia circa beneficium duplex eſſe poteſt. Declaratiua, vel priuatiua,ib.nu.e.
Sententia formaliter iniuſta nulla eſt, & inualida, ibidem num.15
Materialiter iniuſta confert illi, in cuius fauorem fertur, & ſententia priuatiua materialiter iniuſta quid, ibidem num.16

SERVITVS. SERVVS.

Seruitus naturalis,& legalis quæ ſecundum Ariſt.& Platonem,nu.1.c.6
Inter homines quoad ſeruitutem naturalem gradus quidã numerentur,ib.nu.3
Ad actualem ſubiectionem ex natura rei nullus cogi poteſt, niſi aliqua iuſta cauſa, vel aliquis humanus contractus, aut voluntatis conſenſus intercedat,ib.nu.4
Quid ſeruitus legalis,ſeu ciuilis,& vnde dicuntur ſerui, ibi. num.5
Iure gentium iuſte introductum eſt, vt vnus homo ſit verè dominus,& alius ſeruus,ib.nu. 6
Seruitutem iure diuino introductam fuiſſe in pęnam peccati,opinio nonnullorum,& reſponſio ad eorum auctoritatem adductam,ib.nu.7
Soluitur locus ex S.Ambroſio deductus,qui eorum opinioni fauere videbatur,ib.nu.8
Qua ratione dicitur ſeruitutem inductam fuiſſe contra naturam,ib.nu.9
Vt dominium vnius hominis iuſtum ſit, requiritur titulus iuſtus, tituli autem varii aſſignantur vſque ad num.26. titulus primus eſt iure belli,quo captus ſeruus fit iure gentium,ib.nu.10
An Chriſtiani capti in bello iuſto ab infidelibus ſint ſerui infidelium.ib.nu.11
An ſic capti non tamen coacti ad peccandum maneant eorum ſerui,ib.nu. 12
Secundus titulus ob graue aliquod delictum, quod ſeruitute puniri poteſt,ib.nu.13
Iure canonico ob quædam ſeruus efficitur.ib.nu.14
Titulus tertius,donatio,emptio,venditio,de donatione vero cum de illa non extet lex, quid dicendum. ibidem numer.15

SERVVS. SERVITVS.

Ius ciuile determinare, & præſcribere poteſt conditiones, cum quibus fieri debet acquiſitio dominii per venditionem, & emptionem libertatis, & quænam illæ ſint, ibid. num.16
Quæ conditiones ſolum obligare potuerunt Rom. Imperium, vbi autem illæ leges receptæ non ſunt, iuri naturali, & poſitiuo cuiuſque regni ſtandum,ib nu.17
An homo vendere poſſit ſuam libertatem pro ſoluendo debito pecuniario,ib.nu.18
Vt pater vendat filium, oportet quaſdam conditiones a iure ci-

re ciuili præſcriptas obſeruare, & quænam illæ ſint, ibid. num.19
Venditio filii non debet eſſe abſoluta, ſed quaſi ſub pacto de retrouendendo,ib.nu.20
Pater filium ſaetis Inuatum vendere non poteſt,ibidem.numer.21
An poteſtas vendendi filium vtrique Parenti concedatur in egeſtate,ib.nu.22
Conditiones prædictæ vbi tantum vim habeant, & quod non ſunt ſimpliciter neceſſariæ,licet naturali rationi conformes,ib.nu.23
Quid de Indis,& Aethiopibus emendis,& vendendis iudicandum,ib.nu.24
An qui apud barbaros a ſuis interficiendi,& comedendi pretio aliquo dato liberentur, poſſint redemptoris ſeruituti ſubiici,ib.nu.25
Qui naſcuntur ex matre ſerua, ſiue pater liber ſit, ſiue non ſerui ſunt,& dicuntur vernaculi,& filii etiam eorum ſerui ſunt,ib.nu.26
Si mater ſit libera tempore emptionis, vel partus, vel tempore intermedio, etiamſi antea, vel poſtea fuerit ſerua, proles erit libera,ib.nu.27
An huiuſmodi ſerui a dominis licite fugere poſſint, ibidem. num.28
An extra caſus quoſdam in præcedenti allegatos licitum ſit fugere, fusè examinatur, opinionis negatiuæ rationes quinque ib.nu.29
Secunda ſententia, quam affirmat, de qua Couarruuias ſolus diſtinguit, alii vero abſolute illud aſſerunt. ibidem, num.30
Authoris opinio magis ad ſecundam inclinat. ibidem. numer.31
Soluuntur argumenta in contrarium allata.ibidem. numero.32.
An Chriſtiano capto in bello a Turcis liceat fugere,& ab eis auferre,quicquid poteſt,ib.nu.33
Si quis iure belli iuſti captus, & deinde a capiente ſit venditus alteri,an ſemper habeat ius redeundi ad ſuos,ibidem num.34
An,ſi ſeruus bello captus filium genuit, filius ille genitus à ſeruo,aut ancilla ipſa natiuitate ita factus ſit ſeruus, vt fugere non liceat,ib.nu.35
Quouſque hoc ius dominorum ſe in ſeruos extendat, ibid. num.36
An ſerui ita ſint dominorum, vt quicquid lucrentur, dominis ſuis acquirant,ib.nu.37
Quo ad ius ciuile commune nulla in hoc inter ſeruos bello captos,& prælio emptos differentia ponitur, ibidem numer.38
Quoad ſeruos in bello captos lex ciuilis contraria conſuetudine abrogatur, & in quinque caſibus poſſunt ſibi ipſis peculium, verumque dominium acquirere, ibidem. num.39
Quoad ſeruos emptitios quicquid donatur eis,aut quicquid lucrentur,dominorum eſt,ſi ſe,ſuaque iura vendiderunt, ib.nu.4
Serui manumiſſi recipi poſſunt in teſtimonium eorum, quæ ſeruitutis tempore viderunt. libro 12. capitulo 19. num.19
In ſeruitute manens regulariter in teſtimonium nec admittendus,in tribus tamen caſibus contra patronos teſtificari poſſunt,ib nu.e.
Seruus Dominum accuſare poteſt in crimine læſæ maieſtatis,ib.nu.23
An ſeruus, qui ex ludo aliquid acquiſiuit, teneatur reſtituere,ſiue bello captus, ſiue qui ſe vendidit, lib.11. c.12. num.8
An ſeruus auferens de rebus Domini contra expreſſam voluntatem Domini,furtum committat.
Et quid Chriſtianus captus ab Infideli agere poteſt,& teneatur,vid.ver.furtum,l.9.c.16.nu.23.& 24.

SYLVAE.

Syluæ quędam vicinæ,aut remotę,communes,vel proprię, vel ex conceſſione Regis, aut titulo plantationis, l.11.c. 10.num.10
Quando ſylua cædua eſt propria alicuius oppidi, Ciuitatis, aut caſtri, ſi in ea ligna cædentes ſint Ciues, & incolæ,nec peccant, nec reſtituere tenentur, quando, ibidem num.11
Pœnam tamen poſt ſententiam ſoluere tenentur, ibidem num.12
In Syluis,quibus non licet ligna cædere,nec licet fructus comedere,ib.nu.17
Qui ligna cædit, aut venatur in ſylua iniuſte prohibita, nec peccat,nec reſtituere tenetur, ib.num.18. vide plura ver. Cæſores.

SYNDERESIS.

Syndereſis conſeruatio legis naturalis in animo.
Vnde deducitur ſecundum Dur.& alios.
Significatur per Aquilam ſecundum S.Hieronym.ſicut tres aliæ partes animæ per alia tria animalia, libro 1. capit.2. num.2
Eſt ſpiritus,qui pro nobis interpellat. Corrector,& pædagogus animæ. Lux intellectus noſtri, facies animi, numero eod.
Eſt habitus generalis,ſiue lumen connaturale, cuius actus, officium eſt inclinare, & inſtigare ad bonum, & à malo retrahere.
Syndereſis præmittit quaſi maiorem ſyllogiſmi, conſcientia concluſionem infert, Minorem aſſumit ratio.capit. eod. num.8
Syndereſin appellabant iudicium intellectus practici P. Baſil.& Hier.l.2.c.1.nu.4

SODOMIA.

Sodomia ſpecies luxuriæ quid ſit,l.8.c.5.nu.16. non ſolum peccatum mort. ſed valde abhominabile, & diuinæ iræ prouocatiuum,ib.nu.eo.
Præcipuam diluuij cauſam ponit Method.ib.
Grauitas huius turpitudinis, ex ſacris ſcripturis oſtenditur, & ex pęnis iure Imperiali,& Pontificio Impoſitis,ibidem num.eo.
Sodomita notorius ſit Irregularis ſecus autem ſi occultus ibidem.
De Sodomitica copula, non de actu Sodomitico intelligitur hæc pęna irregularitatis,ib.nu.e.
In caſibus reſeruatis Epiſcopo quando inuenitur actus Sodomiticus,de copula Sodomitica intelligitur, ibidem numer.20
Sodomia poſt Beſtialitatem peccatum grauiſſimum,ibidem num.23

SOMNIVM.

Somniorum cauſę in vniuerſum quatuor, & quęnam illę ſunt,l.4.c.5.nu.7
Somnium an a Deo proueniat,coniecturæ aliquæ aſſignari poſſunt,nu.8
Somniis vti ad præcognoſcenda futura quando ſit Diuinatio ſuperſtitioſa,quando non illicita,nu.9

SORS.

Sortium quotuplex genus:& quid Sortilegium,lib.4.cap.5. num.5
Sors diuiſoria:Conſultoria: & Diuinatoria quid,numer.16. & 17.
Sors Diuinatoria ferè ſemper eſt peccatum mortale,& quare,nu.18
Sors conſultoria,quando expectatur aliquid a Dæmone,eſt ſemper peccatum mor.nu.19
Sors conſultoria,qua aliquid expectatur à Deo,quibus conditionibus concurrentibus ſit licita,nu.eo.
Sors Diuiſoria quibus conditionibus concurrentibus ſit licita,nu.20

Sortibus fieri poſſe temporalium dignitatũ electionem duabus conditionibus concurrentibus,nu.21
Sortibus vti non licet in dignitatibus Eccleſiaſticis, numer. eodem.
Scrutinium per ſortes non eſt licitum,libro 12.capit.11.numer.1
Vt Acham occulte peccans ſortibus inquireretur,diſpenſaſſe Deum dici poteſt,ſicut de adultera.lib. 12. cap. 11. numero 1.

SPVRIVS.

An ſpurius poſſit eſſe Tabellio publicus, libro 12. capit.25. numero 5.

STVPRVM.

Stuprum quarta ſpecies luxuriæ quid ſit,& quod proprium ſit mulieris,non viri etiam virginis,& quare, libro 8. c.4. num.9
Stuprum in femina virgine conſtituere ſpeciem diſtinctam, a ſimplici fornicatione, & neceſſario confitendam docetur contra Sot.ib.nu.2.
Stuprum grauius peccatum eſt fornicatione ſimplici, & nõ ſit ſine conſenſu virginis.ib.
Aliud eſt perdere virginitatem,aliud integritatem virginalem corporis, aut ſignaculum virginitatis, ibidem numero 10.
Poteſt virgo amittere integritatem ſignaculi virginalis, & tamen non virginitatis virtutem,& meritum,ibidem,nu. eod.
Poteſt & virgo moraliter manere, & ſecunda dici naturaliter,quomodo,& quando,ib.
Defloratio feminæ etiam grandæuæ ætatis non ſub cura parentum,eſt vere ſtuprũ,etiam inhabilis generationi, modo ſit virgo,ib.nu.11

SVBDITVS.

Subditum poſſe agere contra opinionem ſuam,& conſequẽter teneri obedire prælato, dummodo habeat dictamen conſcientiæ,communis,& vera ſententia contra Adr.l.1. c.12.nu.2
Cur ſubditus contra opinionem propriam teneatur obedire prælato, non recte ratiocinatur Corduba, ibidem numero 3.
Subditus,qui exiſtimat probabiliter,quod præcipit ſuperior eſſe bonum, & quod alias propter probabilitatem opinionis contrariæ facere poterat,ex præcepto ſuperioris tenetur illud facere,ib.nu.4
Probabilitas opinionis,quam ſuperior præcipit ſubdito,vnde naſcatur,ib.nu.5
Subditum teneri parere præcepto ſuperioris contra opinionem ſuam, quo caſu intelligendum eſt, ibidem numero eod.
Subditi,quando ad bellum vocentur,tenentur obedire Regi ſuo,quoties non conſtat de iniuſtitia belli.
Cum dubitatur, an ſuperior habeat ius præcipiendi, poteſt ſubditus parere quidem,ſed non obligatur.ib.
Subditus in dubio an ſuperiori parere poſſit, aut teneatur,l. 1.c.13 nu.37
Subditus dubius,an licite fieri poſſit,quod præcipitur,nullo modo obedire tenetur,ib.nu.39
Votum ſubditi ex licentia Prælati emiſſum ex rationabili cauſa irritari poteſt, vid.ver. votum, libro 6. capit.9. numero 13.
Subditi eſt parere ſuperiori,& non examinare iuſſa ſuperiorum in ijs,quæ non ſunt per ſe mala,ib.nu.c.

SVPERIOR.

Superiori quando tenetur ſubditus obedire,lib.1.capit.11. num.2
Probabilitas opinionis,quam ſuperior præcipit ſubdito,vnde naſcatur,ib.nu.5
Superioris præcepto parere debere ſubditum, & teneri contra opinionem propriam quo caſu intelligendum? ibid. nu.eod.
Subditus in dubio an parere poſſit, aut teneatur prælato,l. 1.c.13.nu.37
Cũ dubitatur, an ſuperior habeat ius præcipiendi, an teneatur ſubditus obedire,ib.nu.41
In huiuſmodi caſibus, de quibus dubitat ſubditus,an liceat operari, maxime ſuperioris qualitas conſideranda, ibidem.
An,ſuperior ſi votum ſubditi ex voluntate ſua velit irritare, quia tantum illi placet, valeat irritatio talis, & an peccet ſuperior ſic irritando? vide ver. votum.l.9. c.9 num.13. 14.& ſeq.
An Superiores,& Prælati Epiſcopis inferiores vota ſubditorum ſuorum commutare poſſint,& in eis diſpenſare, l.6. c.11.nu.82. vide ver. Prælati.
An ſuperior vota Nouitii commutare, aut in iis diſpenſare poſſit, ib.nu.9 Et quid de poteſtate ſuperiorum in Religioſis circa votorum diſpenſationem,ibid.

SVPERSTITIO.

Superſtitio vitium virtuti Religionis oppoſitum, libro 4.c. 4.num.1
Superſtitionis ſpecies quæ,ib. vide verſ. Idololatria.

SVSPICIO.

Suſpicio radix, & origo omnium peccatorum, quæ verbo committuntur,l.12.c.3.nu.1
Suſpicio, dubium, Iudicium temerarium, quomodo inter ſe diuerſa, & ex quibus procedunt, ibidem, numero 2. & 3.
Suſpiciones ex tribus potiſſimum cauſis prouenire ſolent, & an ex ſe ſuſpicio malum ſit,& peccatum,ib.nu.4.& 5. Et quando erit mortale,ib.nu.6. Eius varii gradus,vt cõprehendit Iudicium temerarium,ib.nu.7.8.9.vide ver. Iudicium temerarium.

SVSVRRATIO.

Suſurratio frequens linguæ vitium quid ſit,libro 12. cap.5. num.1
Suſurratio duplex; materialis,& formalis,ib.
Suſurratio formalis non ſolum ex genere ſuo mortale, ſed contumelia,& detractione grauius; quare,ib.nu.3
Tripliciter poteſt contingere,vt ſit veniale, ibidem numero eodem.
Suſurratio materialis ex genere ſuo mortale non eſt,ſed aliquando mort. aliquando veniale,ib.nu.4
Suſurratione proprie dicta honeſtæ amicitiæ diſſoluntur, inhoneſtam autem diſſoluere ſuſurratione an liceat,ibid. num.eod.
An qui alterius gratiam, aut amicitiam obtinere non poteſt,niſi alium excludat,ſuſurratione id facere poſſit. ibi. num.5

T

TABELLIO. VIDE NOTARIVS.

TABELLIO. VIDE NOTARIVS.

TACTVS.

TActus, & amplexus communiter habent idem motiuum,& obiectum moraliter,ac actus ipſi,quos circũſtant,l.8.c.8.nu.1
Tactus oſcula,amplexus quomodo inter ſponſum, & ſponſam ante matrimonium eſſe,aut non eſſe poſſint ſine peccato,etiam cum delectatione,ib.nu.eo.
Inter non coniuges peccata erunt mort.quando ib.
Qui opere aliquo externo ad rem veneream excitandam ordinato vtitur,peccat,ib.nu.2
Qui aſpicit, ac deſiderat mulierem ad concupiſcendum, æque mortaliter peccat,ac in ipſa fornicatione,ibidem numer.3
Qui,vel quæ in feneſtra ſe ponit animo,vt videatur, a quo ſcit ſe carnaliter adamandum, peccat mor. quoties facit, licet non conſentiat.ib.nu.4

Digitized by Google

Tactus de ſe non impudicus mortalis,quando. lib.8. cap.7. num.32
Delectatio ex tactibus,oſculis,amplexibus,vel inter coniugatos,vel non coniugatos quando,& quale peccatum? ibidem num.33

TESTIMONIVM FALSVM.

Teſtimonii falſi appellatione omnis iniuſtitia verbo prolata prohibetur ſiue in iudicio,ſiue extra iudicium,lib.12.c.1. num.2
An contra inimicos falſum teſtimonium dicere prohibemur, & an contra ſeipſum quis dicere poſſit, ibidem, nu. 3.& 4.
An, & quale peccatum ſit Teſtimonium falſum in iudicio ferre, & quotuplex mendacium in iudicio commiſſum eſſe poteſt,l.12.c.19.nu.1.2
Teſtimonium falſum ſecluſo iuramento quando ſolum veniale,quando ex genere ſuo mort. ib.num.4.5. cum iuramento quid,nu.6
An,qui pecuniam accepit pro falſo teſtimonio,acceptam reſtituere teneatur,ib.nu.12
Ex rei neceſſitate non debere reſtituere tenet Nau. rectum autem Salon.ib.nu.14
Teſtimonium obſcurum, & dubium in cuius fauorem, aut contra quem interpretandum,ib.nu.15
In Iudicijs duodecim genera perſonarum a teſtimonio ferēdo excluduntur,ib.nu.20
Vid a plura verb.Teſtis.Reus.Iudex.

TESTIS.

Teſtis a Iudice legitime rogatus in iudicio, & non manifeſtans an reſtituere teneatur pœnam, ad quam Reus condemnaretur, ſi veritatem dixiſſet. libro 10. tractat.2.capit.14.num.2.ad reſtitutionem damni teneri certum eſt, ibid.
In Ciuilibus ad præmium, in Criminalibus non item. numero 3.
Qui dat Iudici, aut teſti aliquid, vt verum dicat, an peccet,& an,qui accipit aliquid pro opere iniurioſo,ſic acceptum reſtituere teneatur, libro 10. tractat.5. capit.3.numero 11.
Cui vero reſtituendum ſit, quod teſtis ſic accepit pro actione iniuſta committenda,ib.nu.17
Teſtis obligatur veritatem dicere triplicem ob cauſam, & quam grauiter peccat falſus teſtis, libro 12.capit.19. numero 2.
Teſtis falſo deponens contra innocentem in iudicio tenetur ad reſtitutionem,ib.nu.8
Tenetur huiuſmodi teſtis cū proprio vitæ periculo dictum ſuum retractare,quare.ib.nu.e.
Quando eo dictum ſuum retractante adhuc ſunt alij teſtes, qui dictum non retractant, quid agendum, ibid. num.9. 10.& 11.
An quilibet in iudicio Teſtis eſſe poſſit, & quare aliqui a teſtimonio ferendo repellantur,ib.nu.16
In perſonis teſtificantium quinque præcipue conſideranda, & quænam illa ſint,ib.nu.17.vſque ad 21.
Serui manumiſſi teſtes eſſe poſſunt eorum,quæ viderūt tempore ſeruitutis, ib.nu.19. In tribus caſibus contra patronos teſtificari poſſunt,ib.nu.eo.
Laici contra Clericos in criminalibus teſtificari non poſſunt. nu.20
An Clericus in cauſa criminali ſanguinis præmiſſa proteſtatione ſit,irregularis morte ſecuta eius,contra quem teſtificatus eſt.ib.nu.21
An filius in criminalibus teſtificari poſſit contra patrem, & in crimine læſæ maieſtatis ſeruus contra Dominum. nu. 22.23.
An filius obligetur accuſare patrem de crimine hæreſis, aut Infidelitatis,ib.nu.24.vſque ad 27.
An liceat Reo obijcere teſtibus quæcunque crimina ad eorum dicta refellenda. An ad neceſſariam bonorum conſeruationem liceat reuelare crimen verum falſi teſtis,ibidem numero 28.& 29.
Teſti etiam verum deponenti crimina occulta licet obijcere, quibus Reus inefficax reddat eius teſtimonium. ibid. num.30
Etiam homicidium occultum.nu.31
Teſtis ad teſtimonium ferendum inhabilis effectus per obiecta crimina a Iudice repellendus, etiamſi non repellatur à Reo.ib.nu.32
An Reus obijciens crimen falſum teſti falſo non valens alia via ſe tueri peccet contra iuſtitiam,ib.
An ſit peccatum mortale ſemper falſo teſtificanti, aut contra iuris ordinem teſtimonium ferenti falſum crimen obijcere,ib.nu.34
Teſtis abſque iuramento interrogatus iudice grauiter peccat,ſi veritatem neget,aut taceat,ſecus vero ſi non legitime,l.12.c.20.nu.1
Quid requiritur,vt teſtis iudice interrogetur,ita vt veritatem fateri teneatur,ib.nu.2
Teſtis in fauorem iudicis, vt plurimum, inclinare debet, quando autem potius,& magis præcipue in fauorē Rei, ib.nu.3
Teſtimonium quando potius dicendum, quam celandum, & quare,ib.nu.4
Quando tenetur teſtis iudice per viam accuſationis procedente reſpondere,ib.nu.5
In his, quæ ſunt in damnum alterius, Iudex non habet ius interrogandi Reum, niſi exiſtat ſemiplena probatio, vel infamia,Teſtem vero poteſt interrogare,etiam ſi iſta non præcedant,ib.nu.6
An interrogandum teſtem ſufficit, vt vel ſint manifeſta, de quibus præceſſit infamia,& ſic Doctrina S.Thomæ intelligenda eſt,ib.nu.eo.
Quid dicendum ſit, quando Iudex per viam inquiſitionis procedit? Inquiſitio duplex Generalis, & ſpecialis, ibid. num.7
In quo caſu ſciens authorem,etiamſi vnus tantū ſciat, prodere teneatur,ib.nu.8
Si crimen commiſſum non ſit in Rempub. nec ſit læſæ maieſtatis, nec in futurum pendens, ſit tranſactum, non tenetur teſtis delinquentem prodere. Non opus eſt,vt infamia delinquentis præcedat in aliquo caſu, vt teſtis Reū in aliquo caſu prodere teneatur,ib.nu.9.
Vt Iudex legitime ſpecialiter inquirat, & teſtis rogatus reſpondere teneatur,ſufficit, & requiritur,quod infamia præceſſerit tam perſonæ, quam delicti, ibidem. numero 10.
An aliquis in ius vocatus tanquam teſtis teneatur legitime rogatus crimen prodere ſub ſigillo ſecreti commendatum,quodque ſub iuramento ſe ſeruaturum promiſit,ib. num.11.
Secreta cōmiſſa in confeſſione vere ſacramentali, nullo modo manifeſtanda quamuis in totius mundi damnum vergerent. Secretum vero extra confeſſionem ſacramentalē etiamſi ſub iuramento factum reuelandum eſt, quando, nu.12.& 13.ib.nu.12
Delicta iam facta, & nullo modo in futurum pendentia nō tenemur accuſare,vel denunciare,& de his ſecretum nobis commiſſum,ſiue per viam accuſationis, ſiue Inquiſitionis, non tenemur illa prodere, cum qua tamen conditione,ib.nu.14
Quando bonum commune,aut ius innocentis periclitatur, tunc ius naturale ſeruandi ſecretum amici locum non habet,& quare,ib.nu.15
Procuratores,Tabelliones,Aduocatos,Conſiliarios, Medicos,Chirurgos,Obſtetrices nullo modo poſſe reuelare ſecreta ſibi commiſſa,aut contra eos teſtificari,ibidem,numero 16.
Reuelare ſecretum,quod quis promiſit non reuelare,ex quo ſeruato graue damnum Reip.aut alteri non infertur, eſt ex genere ſuo mortale,ib.nu.17
Ad ſciendum quænam, aut quando detectio ſecreti eſt mortalis quid reſpiciendum,& cur detectio leuis peccati confeſſi ſacramentaliter ſit peccatum mortale,ib.num eo.
An rogatus quis de criminibus occultis reſpondere teneatur,ib nu.18

An

Digitized by Google

An,& quando obligetur quis etiam non vocatus a iudice teſtificari,ib.nu.19

In cauſis ciuilibus, & pecuniarijs quotieſcunque proximus graue damnum patitur, tenetur quis vltro ſe offerre ad teſtificandum,ib.nu.20

Quomodo intelligenda ſit hæc propoſitio, & quando procedit explicatur, & num.22. vt conſanguinei, & affines contra ſe teſtificari poſſint, quid reſpiciendum, ibidem num.21

Non ſolum ad condemnationem,& damnum Rei, ſed quãdo neceſſarium, & vtile eſt ad liberandum innocentem, tenetur vltro ſe offerre,ib.nu.23

An,& quando teneatur Teſtis ad reſtitutionem ex omiſſione teſtimonij.ib.nu.24

Vocatus,& iuridice rogatus, occultans, vel negans veritatem, quam in re graui tenetur confiteri, peccat mortaliter,& reſtituere tenetur damna ſubſecuta,ibidem,numero 25.

Teſtis bona fide abſens, cui mandatum Iudicis intimatum non fuit, non peccat, ſciens vero ſe vocandum a Iudice, & ſe per fraudem occultans ne vocetur, peccat, ſed non ad reſtitutionem obligatur.ib.nu.26

Damna ex violatione iuſtitiæ ſecuta obligationi reſtitutionis ſolum obnoxia communis Regula Theologorum,ib.nu.eo.

Qui ſe occultat antequam vocetur, aut vocatus, & occultans prudẽter veritatem ad vitandum aliquod magnum damnum ſuum,aut parentum, & ſiue in vita, ſiue in fama,ſiue honore,aut bonis, non peccat,nec tenetur reſtituere,ib.nu.27

Quo modo autem hoc procedit, & his nõ obſtantibus quando tenetur,ib.nu.e.

Conſanguinei, affines, & alij a iure impediti, etiam in caſibus, quibus compelli poſſunt a Iudice ad teſtificandum, raro tenentur teſtimonium ferre,ib.nu.28

Si Pater meus innocentem aggrediatur, vt occidat, quem ego defendere non poſſum, niſi Patrem occidendo, non teneor innocentem defendere,ib.nu.eod.

An teneatur quis ſe offerre ad teſtimonium ferendum ad condemnationem alicuius, etiam ſi accuſatori periculum immineat, niſi ipſe teſtimonium ferat, ibidem. numero 29.

Quando Paria ſunt pericula Actoris,& Rei, Reo potius fauendum inuito, quam Actori ſponte damnum patienti. ib.nu.eo.

Quando excommunicatio fertur in omnes, qui talem ſcripturam,aut inſtrumentum habent, & contra omnes, qui ſciuerint talem perſonam habere, an, qui hoc ſcit, teneatur reuelare,ib.nu.30

Inſtrumenta, ſeu ſcripturæ ipſæ ſunt in duplici differentia, ib.nu.eo.

Quando Reus, & teſtis obligantur prodere, quando non, & qualia inſtrumenta, vel publica, vel propria explicatur,& nu.ſeq.32.ib.nu.31

Diminute ſcribens depoſitiones teſtium tenetur ad damna, & intereſſe parti, vel fiſco, & in multis locis caſus eſt epiſcopo reſeruatus,l.12.c.25.nu.11

Teſtis quando deponere tenetur,omnino iurare debet,& ſic iuratus teſtificari,alioqui teſtimonium nec validum, nec fidem habet,l.12.c.21.nu.1

Teſtis non poteſt depoſitionem ſuam in ſcriptis iudici tradere,ib.nu.2

Teſtis ſi in ſcriptis depoſitionem ſuam expreſſam legerit,nõ valet contra Bal.ib.nu.3

De teſte,qui extra iudicium non iuratus vnum dixerit,in iudicio autem contrarium reſpondit, quid dicendum, ibid. num.4

Teſtis correctio ſtatim,& in continenti facta quæ dicitur.ib. num.7

Teſtimonium tam primum,quam ſecundum in quo caſu reprobandum,& teſtis tanquam periurus a teſtificando repellendus,ib.

Teſtis poſteriori reſponſioni in iudicio exhibitæ ex interuallo ſtandum eſt in crimine hæreſis,etiamſi prior cum iuramento emiſſa ſit.ib.nu.8

Procedere hoc dictum etiam,quando teſtificantur contra alios,conſentit author cum Pegna contra Couarr.& alios, ib.nu.9

An,ſi tabellio vnum ſcripſerit,& teſtis iuratus dicat ſe aliud dixiſſe, cui in hoc caſu credendum ſit, ibidem, numero 10.

An, & quomodo inſtrumentum publicum tabellionis improbari poſſit,ib.nu.11

Teſtes quando ad inuicem diſcordes ſunt, quid agendum, ib.nu.12

Vbi pares ſunt probationes, ex parte rei ſemper adeſt iuris præſumptio.ib.nu.13

Si ex parte actoris probationes aliquo modo excederent, ſemper adeſt iuris præſumptio.ib.

Teſtes vtriuſque partis quãdo per ſe inter ſe diſcutiant,quid agendum,ib.nu.14

Teſtes ſi ſint numero, & dignitate pares, ſententia pro reo ferenda eſt,niſi in matrimonio,cauſa libertatis,dote,teſtamento,&c.ib.nu.15

Teſtes ſingulares an ſufficiant ad probandum aliquem eſſe hæreticum,ib.nu.16

Teſtes ſingulares ſufficere ad aliquem vſurarium manifeſtum probandum, eſt ſententia Cou. & authori non placet,ib.nu.17

Teſtes ſingulares quando ſufficiunt ad torturam rei, Ibid. num.18

Teſtis vnus regulariter non facit probationem, & quare in religionibus fidem faciunt teſtes ſingulares, ibidem numer.19

Conuictus nemo dicitur niſi ad minimum per duos teſtes conteſtes,ib.

Vt aliqui ſint conteſtes, qui requiruntur ad plenam probationem,quid requiratur,ib.nu.20

Quando plures teſtes vnus poſt alium viderunt delictum, vere ſunt conteſtes,ib.

An teſtes de auditu ad plenam probationem ſufficiant,ibid. num.21

Si teſtis audierit delictum,quando delictum conſiſtit in voce,ſatis ſit,an vero requiritur delinquentem loqui, & eũ videre,ib.nu.22

Praxis quædam pro multis caſibus notanda, ibidem. numero 23.

Duo fide digni,& omni exceptione maiores ſufficiunt,& neceſſarij ſunt ad plenam probationem, & contra ius naturale eſt minori teſtimonio quempiam condemnare, ib. num.24

Quis numerus teſtium ſufficiens, aut neceſſarius ſit ad alicuius cauſæ probationem, aut confirmationem. ibidem.

In teſtimonio duorum cum actore miſterium firmitatis ſignificatur,ib.

Plures teſtes requiruntur in aliquibus caſibus ex diſpoſitione iuris poſitiui, ſicut in teſtamentis quinque, aut ſeptẽ, & in codicillis,ib.nu.25

Epiſcopus Cardinalis non damnatur niſi 72.teſtibus, præſbyter Cardinalis non niſi cum 64 Diaconus cum 27.qui numerus requiritur tantum in Clericis Eccleſię Romanę triplici ex cauſa,ib.

Teſtis, vt teſtis,nunquam torqueri debet,ſed vt habet rationem Rei.ib.

TIMOR.

Timor pœnæ inferni bonus eſt,& dicitur ſeruilis ſine ſeruilitate: Aliquando vero eſt timor malus, & dicitur ſeruilis cum ſeruilitate,l.8.c.7.nu.8

TITVLVS.

Titulus eſt cauſa, & fundamentum iuris in re, eiuſque radix,& origo,vnde dominium emanat,libro 9.capit.3.numer.3

Titulus duplex,verus,& legitimus,aut præſumptus probabiliter,aut iuſte,l.eo.c.eo.nu.4

VE-

V

VENATIO.

Venatio an licite prohiberi poſſit, libro 11. capit. 9. numer. 6

Venatio iure naturæ licita, & vtilis, merito tamen Clericis prohibetur, multo vero ſtrictius Religioſis, ibidem. num. 6

Caprum tamẽ a clericis illicite venantibus proprium fit Venantium, ib. no. 7

Etiam laicis iuſtis de cauſis prohiberi poteſt a Principe venatio, & quare. nu. 8 9. & 10.

Venationem an prohibere poſſint magnates, & optimates, quatenus, & an ſine licentia Regis tacita, vel expreſſa, ibi. num. 11

Qui prohibent venationem in montibus, lociſque communibus, vel priuatis, ad quæ tenentur, ibidem. numero 12.

Qui venantibus in loco prohibito pœnam mortis impouũt, aut mutilationis, peccant, ib. nu. 13

Prohibere vnuſquiſque poteſt, ne quis in agro ſuo venetur, ib. nu. 14

An facta lege a Principe, ne quis in locis prohibitis venetur, venans venando peccet, ib. nu. 15

An, & quando venantes contra prohibitionem capta reſtituere teneantur, ib. no. 16 vſque ad nu. 19

Clerici venatores, licet aliquando peccent, reſtituere tamen non tenentur, ib. nu. 20

VERITAS.

Veritas in iudice requiſita duplex, rei, & conſcientiæ, conſcientiæ item veritas triplex, & quam ex his in iudicando ſequi debeat, l. 12. c. 8. nu. 1

Veritatem, & ſcientiam in iudicando, quam ſequi poſſit, & teneatur iudex, caſu quo innocens reipſa, & ſic cognitus iudici per allegata tamen, & probata nocens, & reus conuictus ſit, ib. nu. 2

Qua via, aut quibus remedijs teneatur iudex veritatem eruere contra iniuſtam accuſationem innocentis, ibid. num. 3. 4. & 5.

Caſu, quo nullum ex prædictis remedijs ſufficiat, quid iudex facere teneatur ad liberandum vere innocentem, probatum tamen nocentem, ib. nu. 6

VISITATORES.

Viſitatores, qui quodcunque, & qualitercunque offeratur, recipere præſumunt, maledictionem incurrunt, l. 3. capit. 9. num. 31

An præcepta viſitatorum de immediata denunciatione intelligantur, vt crimina ſcientes manifeſtent, libro 11. c. 4. num. 19

Huiuſmodi præcepta ſub excommunicatione, aut iuramento manifeſtare, & denunciare delicta, quando obligant, l. 12. c. 14. nu 22

Varij caſus, in quibus non obſtante tali mandato generali, vel ſpeciali, non tenentur ſubditi manifeſtare delicta. ib. nu. 27. vſque ad nu. 33

Viſitatores. vid. verſ. Inquiſitores.

VITIVM.

Vitium contra naturam in quo conſiſtat, eiuſque nomina varia. vid. ver. Peccatum, libro octauo, capit. quinto, numero 4.

Vitium contra naturam, quando reſeruatum inuenitur, intelligitur cum ſecunda perſona, ibidem numero vigeſimo.

An concurrere poſſit cum peccatis luxuriæ naturalis in eadem ſpecie, ib. nu. eo.

Inter vitia contra naturam grauiſſimum eſt beſtialitas. vid. ver. Beſtialitas. ib. nu. 23

VIVARIA.

Viuaria quæ propriæ dicantur, lib. 11. cap. 9. num. 3

VOLVNTAS.

Quid ſit, & quomodo in agendo dirigitur, & in quæ tendit tanquam principia immobilia, libro 2. capit. 1. numer. 4

Principium operationum humanarum, ib. nu. 11

Naturalis appetitus finis in voluntate, quid conſequitur, & quot operandi modos exercet circa finem, ibidem numero 5.

Quænam voluntaris actiones circa finem, quæ circa media, & quomodo diſtinguuntur, ib. nu. 6. & 7.

Inter voluntatem efficacem, & ſimplicem complacentiam, quæ ſit differentia, l. 8. c. 7. nu. 7

Voluntas, quando excuſetur a malitia operis exterioris, ibi. num. 8

Omnis voluntas efficax de opere, & obiecto malo mortaliter, aut venialiter, peccatum mort. aut veniale erit, non autem ſimplex delectatio; Quare, ib. nu. 15

VOLVNTARIVM.

Voluntarium quoad nominis notionem quid ſignificet in ſacra ſcriptura, & quoad rem a Philoſophis definiatur, l. 2. c. 2. no. 1

Voluntarium duplex, directe, & indirecte, & quomodo ſe habeant hæ ſpecies in actionibus humanis. ibidem numer. 2

Vt omiſſio ſit voluntaria, & homini imputetur ad culpam, quot conditiones neceſſariæ. ib. nu. 3

A violato ſtuprato ſi non acceſſerit voluntas pudicitiæ vere non tollitur, ib. nu 4

Omne violentum abſque poſitiuo conſenſu non ſtatim dicendum eſt inuoluntarium ſimpliciter, ibidem numer. eodem.

Quod ex metu fit, eſt ſimpliciter voluntarium, inuoluntarium ſecundum quid, ib. nu. 5

Voluntarium an augeatur ex concupiſcentia, lib. 2. c. 7. numer. 10

Nec voluntarium, nec inuoluntarium facit ignorantia concomitans, ſed non volentem, l. 2. c. 9. nu. 39

VOTVM.

An qui ante pubertatem emiſerit votum religionis, & poſtea dubius ſit, an habuerit vſum rationis tunc temporis ſufficientem, votum adimplere teneatur, quamdiu dubius manet, l. 1. c. 13. nu. 36

Votum a voluntate dictum cum tamen actum rationis importet, eiuſque deſcriptio optima quæ, libro 6. capit. 1. numer. 1. 2

Voti ratio ex promiſſione perficitur, vnde etiam ſequitur obligatio, ſufficit autem vt promiſſio fiat implicitè, ibid. no. 3. & 4.

Votum ſolemne caſtitatis annexum ſuſcipienti ſacros ordines impedit, aut dirimit matrimonium etiamſi nec implicite votum emittat, ib. no. eo.

An puer ante vſum rationis ſacris initiatus cogi poſſit ad ſeruandum caſtitatem ratione ſtatuti eccleſiæ, cum non poſſit ratione voti. ib. nu. 5

Propoſitum ſolum, aut deſiderium deliberatum faciendi bonum non ſufficit ſine promiſſione, & animo obligandi, ib. nu 6

Propoſitum, etiamſi diu duret, & verbis etiam exprimatur, non habet vim voti, quare, ib. nu. eo.

Qui religionem ingreditur, & in ea ſuſcipit habitum etiam cum firmo propoſito manendi, non cenſetur votum emiſiſſe, ſi deſit promiſſio. ib. nu. 7

Qui putant propoſitum cum habitus ſuſceptione habere vim voti ſolemnis, refelluntur. ib. nu 8

Poteſt talis ad ſeculum redire, & matrimonium contrahere non

Digitized by Google

re non obſtante propoſito,ibid.num.c.
An voti perfectiooem qualis promiſſio neceſſaria. ibidem num.9
Cuinam fieri debeat iſta promiſſio,nt ſit netum, ibidem.numer.10
Vota,quę fiunt ſaoctis,propriè uota non ſunt,niſi quateous Deus in illis honoratur,ib.ou.c.
Qui ſanctis, aut prælatis ſuis aliquid uouet Deo uouet ſe impleiurum, quod ſanctis, aut prælatis promittit. ibidem.
Votom ſemper de aliquo maiori bono fieri debet. ibidem oum.11
Ad ualiditatem uoti requiritur,ut promiſſio non ſit a ſuperiori reuocata,ib.nu.12
Vouere ingreſſum religionis ſanctius eſt, qoam non uouere. Melius eſt,& magis meritoriom aliquid factum ex uoto.num.13. Quam ſine illo tres ob cauſas, ibidem uumero 14.
Votum aliud reale,aliud perſonale,aliud miſtum,aliud temporale,aliud perpetuum Cōditionatum,abſolutum,ſimplex ſolemne,l.6.c.2.nu.1.& 2.
Voti ſolemnis ratio in quo conſiſlat ſecundum S. Thom. quæ uero ſit ſententia probabilior, ibidem. oumero 3. & 4.
Io quo uotum ſolemne præcipue differt a ſimplici.ib. oum. eod.
Votum ſolemne dirimit matrimonium contractum per ſe; uotum anoexum ſacris ordiotbus per accidens, ibidem oum.5
Votum ſolemne matrimonium dirimere cenſetur ex Apoſtolica traditiooe deſcendere. ibidem. oumero. eodem.
Votum ſolemne religionis iure dioino, & naturali cootrahendum impedit,contractum dirimit ſecundum Concil. Trid.nu.6
Voti ſolemnitatem eſſe de iure poſitiuo refellitur,& quomodo ex inſtitutione eccleſiæ iouentam eſſe intelligendum. ibid.nu.8
Votum ſolemne in religione non approbata emitti non poteſt.ib.nu.9
Materia voti propria actus virtutis, aut res bona, potiſſime vero bonum ſupererogationis,& quid illud ſit,l.6.cap.3. oum.1
Votum de re illicita nullum,ib.nu.2
Vouere veniale aliquando erit mortale, ibidem. numero 3.
Vouere Deo licitum pro illicito obtento, non eſt obligatorium,& potius blaſphemia quam votum,ibidem, numero 4.
Promittendo licitum pro re licita ex cauſa tamen turpi peccat, obligat tamen ſi conditio adimpleatur, ibidem. oumer.5
Promittere licitum pure conditionaliter apponendo euentum illicitum,obligat conditione adueniente,ibidem.numer.6
An ſi quis voueat licitum ex re illicita tanquam ex fine ſecundario commotus,votum eius validum ſit, & obligatoriū. ib.nu.7
Votum de re abſolute neceſſaria aut impoſſibili non tenet, num.8
Votnm de nunquam peccando mortaliter ex ſua natura verum,& validum eſt contra Nauarr. ibidem. numero 9.
Ne huiuſmodi vota fiant, præſertim quoad peccata cordis, maxime cooſulendum,ib.
Votum de non peccando venialiter circa aliquam materiam certam validom eſt, & obligatorium, ibidem.nom. eod.
An qui vouit abſolute abſtinere a venialibus ab ijs ſaltem, abſtinere teneatur, quæ vitare poteſt, ibidem. numero 10.
Votum de rebus indifferentibus omni circumſtantia conſiderata nullum eſt,nec obligatorium,ib.nu.11
Vouens ſtulta vota, vt non lauare,filare,&c.in honorem huius,vel illius Sancti non tenetur adimplere,ib.nu.12
Votum de induēda veſte alba die Sabbathi ob honorem B. Virg.tenet,aut de veſte vili,& aſpera,ib.ou.13
Qui dubitat,an res,de qua uotum factum eſt,ſit iodifferēs, non poteſt illud propria authoritate infringere. ibid. nu. eod.
Vota facta in uniuerſali, quæ in particulari poſſunt eſſe bona,& mala,fieri non debent,ib.nu.14
Vota de bonis temporalibus licite fieri poſſunt, ibidem.numer.15
An de re lege naturali,aut diuina præcepta votum fieri poſſit.ib.nu.16
Votum violare factum de rebus,quæ ſunt ex præcepto,oon grauius eſſe,quam ſi votum oon eſſet emiſſum error Ioa. Gerſ.ib no.eo.
Quæ neceſſitas oon tollit rationem uoluotarij,ſed ſub uoto cadere poteſt.ib.nu.17
Vooere rem alioqui præceptam quare bonum,& utile,ibid. num.18
Votum ſecundum de eadem re emiſſum non multiplicat peccatum,quare,ib.nu.19
Votum ad præceptum, ſeu legem naturalem, aut diuinam accedens quando inducit oouam obligationem, ibidem num.20
Votum de re præcepta non eſſe complete, & proprie uotum S.Thom. non affirmauit, ut uoluerunt alij, ibidem num.21
Qui vouit ſe daturum aliquid pauperibus,ſi idem det Petro in extrema neceſſitate cōſtituto,non ſatisfacit uoto,quicquid cootradicat Azor.ib.nu.22
An io baptiſmo fiat proprie votum, cum quis abrenunciat mundo,& ſeſe Eccleſiæ obligat ad ſeruanda præcepta,& modo dicuntur fideles uouere legem euangelicam. ibid. nu.23
An de rebus,quæ repugnant boois conſiliorum, uotum ualide fieri poteſt, & an ſimpliciter, & abſolute contra cooſilia euangelica uouere,quis poſſit.ibidem oumer.24. & 25.
Qoi uouit abſolote,ſe nunquam uotum facturum,tali uoto noo tenetur,ib.nu.26
An,qui uouit ſe nunquam votum facturum ſine conſilio alicuius uiri docti,ſi poſtea emittat,ualidum ſit. ibidem numer.27
An,& quale peccatum ſit emittere uotum de rebus, quæ cōſilijs euangelicis repugnant.ib.ou.28
An de ijs,quæ maius bonum impediunt, uouere poſſimus, ib.nu.29
An valide fieri poſſit uotum de bonis illis,quę licet non ſint formaliter religioni contraria,ſunt tamen abſolute loquēdo incompatibilia,ib.nu.30
Iuramentum de matrimonio contrahendo iurantem obligat,non autem uotum uouentem,quare. ibidem, numero 31.
Voto matrimonio non obſtante,poteſt quis ingredi religio0em,ſine diſpenſatione.ib.nu.eo.
Votum tamen de matrimonio ex circuoſtaotia, laudabile fieri poteſt,& oalidum.ib.nu.eod.
Qui uotum emittit ob certum aliquem finem poteſt ſua authoritate commutare uotum illud, etiam in aliquid Deo æque gratum.ib.nu.31
An uotum de contrahendo matrimonio ſine copulæ conſummatione ualidum ſit,& obligatorium.ibidem, numero 33.
Obſeruatio uoti manifeſte nociua notabiliter vergens in detrimentum perſooæ non obligat. ibidem, numero 33.
Conditio prima uouentis eſt ſine dolo, aut fallacia uouere: dolus autem tribus modis contingere poteſt.l.6. capit.4. oum.1
An qui uooet ſolemoiter,abſque animo uouendi ſit compellendus in foro conſcieotiæ.nu.2
Qui intendit uouere, ſed non adimplere promiſſum, uere uouet,& obligatur.ib.nu.3
Quando quis uere iotendit promittere, & uouere, non tamen ſe obligare, an huiuſmodi uotum ſit ualidum, & obligatorium, cum potius habeat animum etiam

non

Digitized by Google

non obligandi.ibid.numero 4.

Ad validitatem voti ſatis eſt inteotio virtualis, nec requiritur formalis, & expreſſa ſe obligandi. ibidem, numero 9.

Votum ex natura ſua, & non ex intentione uouentis uim habet obligandi, de quo male citauit Nauarrus. Caietan. ib.nu.6

Conditio ſecunda ex parte uouentis eſt deliberatio. ibidem. num.7

Quæ, & quanta debeat eſſe deliberatio, ut fiat uotum ualidum, & perfectum, & quid de uoto metu, aut in ebrietate, aut ira emiſſo. ib.nu. 8.9.& 10.

Ad uota, quæ fiunt, deliberatio ſufficiens in momento temporis eſſe poteſt ib.nu.12

Vouens ex facilitate tenetur uotum adimplere. ibidem, numer.13

Qui fraude, uel ignorantia inductus eſt ad uouendum, non tenetur, nec uotum erit ualidum. ibidem, numero eod.

Peccata, in ebrietate commiſſa cur imputentur, uota non itē. ib.nu.eod.

Omne uotum uoluntarium eſſe debet, non coactum, quare. ib.nu.14

Votum ex metu factum non cadente in uirum conſtātem, ualidum erit, & obligatorium. ib.nu.15

Votum ex metu mortis intrinſecus, uel diuinitus illato obligat in conſcientia quare, nu.eod.

Votum factum metu mortis extrinſecus, ſed ex cauſis naturalibus, aut fortuitis ob alium finem, quam ad extorquendum uotum, erit ualidum, & obligatorium. ibidem num.16

An uotum factum ex metu cadente in uirum conſtante extrinſecus per iniuriam illato, ut uotum emittat, ſit ualidum. ib.nu.17

Si puella propter timorem patris minantis uotum emiſerit, ut religionem profiteatur, profeſſio nulla eſt. ibidem num.18

Si voluntas aliqua affuerit, aut alia ex cauſa profeſſionem emiſerint, quam ex timore, ſufficit, vt obligentur. ibidem nu.eod.

An votum ex metu cadente in uirum conſtantem iure naturali, an iure poſitiuo nullum ſit. ib.nu.19

Cur iuramentum iure naturæ, cum ſit ualidum, non poſſit ab eccleſia irritari, uotum autem ex metu cadente in virum conſtantem ex eccleſiæ ſtatuto annullari poſſit. ib. nu.eod.

An, qui metu in uirum conſtantem cadente ad ſacros ordines promoueatur, teneatur voto caſtitatis. ibidem, numero 20.

Votum ex metu cadente in virum conſtantem, etiam iuramento confirmatum, nullum eſt, & inualidum, ibidem num.21

Huiuſmodi metus uouentem etiam excuſat ab omni culpa, ſi non exequatur, quod uouerat. ib.nu.22

An, & quatenus uouere poſſunt pueri. libro 6. capit.5. numer.1

Ante uſum rationis nullo modo uouere poſſunt uoto ſimplici, aut ſolemni. ib.nu.2

Ante annum pubertatis uoto quidem obligare ſe poteſt, poteſt tamen parens irritare, nu.3

Pueri antiquo iure, quando ſe uoto ſolemni religionis obligare potuerunt, iam vero nouo iure Conc. Trid. quomodo, & quando, vt valide fiat. ib.nu.4

Matrimonium ab impubere doli capace contractum eſt validum, profeſſio autem, aut votum religionis emiſſum non item, quare. ib.nu.eod.

An votum ſolemne religionis ante prędictam ętatem ſecundum Conc. determinationem emiſſum obliget ſaltem ad votum ſimplex, maxime ſi vouens ſit doli capax & de cōſenſu parentum emittat. ibi.nu.5

Votum reale ante vigeſimum quintum annum a parentibus irritari poteſt. ibid.numer. 6. Poſt pubertatem etiam inuitis parentibus poſſunt pueri, aut puellæ religionem ingredi, & eo ipſo omnia ſua bona dedicat religioni. ibid. nu.eod.

An, & qualiter vouere poſſunt ſerui. ib.nu.7

Quænam vota emittere poſſunt coniugati. ibidem, numero 8.

Vir ſine conſenſu mulieris poteſt votum emittere de ieiunio, aut peregrinatione, & tenetur implere, quare. ibidem num.9

An mulier vouere poſſit de ſuccurrendo terræ ſanctæ ſine licentia mariti. ib.nu.10

An ſi ante contractum, vel poſt conſummatum matrimonium votum peregrinationis, aut abſtinentiæ emiſerit cum cōſenſu mariti, teneatur ſeruare etiamſi maritus voluerit irritare, aut ſi redundet in præiudicium ſtatus coniugalis. ib.nu.11

An vel in matrimonio rato, vel conſummato alter coniugum votum continentiæ emittere poſſit. ibidem, num.12. & 13.

An, quando emittitur votum ex conſenſu alterius, illud teneat, & obliget vouentem, ſi alter poſtea reuocet conſenſum. ib.nu.14.& 15.

Maritus, qui conſenſit voto continentiæ, poteſt debitum petere, & vxor petenti debitum reddere tenetur, licet ipſa petendo peccet. ib.nu.15.& 16.

Si non emiſerint votum de continentia, ſed pactum quoddam fecerint, quid agere licebit. ibidem, numero eodem.

Quando ambo cōſenſerint, ſine diſpenſatione conceſſa ſacrilegium committunt, & filii nati ex tali copula ſunt illegitimi. ib.nu.17

An religioſi aliquid vouere poſſint ſine ſuperiorum ſuorum licentia, & conſenſu, ib.nu.18

Vota de his, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, ante omnem conſenſum ſuperiorum firma ſunt, & obligant, de materia autem prohibita a Prælato in generali, aut particulari non ſunt valida, ib.nu.20

Emittens votum de re a Prælato, aut a religione prohibita, quam ignorabat eſſe prohibitam, & poſtea ſcit, non eſt validum, nec tenetur illud Prælato manifeſtare, aut licentiam petere, vt adimpleat. ib.num.21. Religioſus emittens votum de re non prohibita, obligatorium eſt, quamdiu prælatus non commutauerit, diſpenſauerit, aut irritauerit. ib.nu.22

Votum emiſſum de tranſeundo ad regulam ſtrictiorem obligat ante omnem conſenſum ſuperioris, ibidem. numero 23.

An abbates, & Prælati Religionis vota poſſent emittere olim dubium erat, cum epiſcopis ſubderentur, ibidem. numer.eod.

An epiſcopus aliqua vota poſſit emittere, & quæ, ibidem. num.24

Clerici in dignitate conſtituti, vt Parochi, Archipresbyteri, Archidiaconi, Præpoſiti, Priores, Canonici, an aliqua vota, & quænam emittere poſſunt, ib.nu.25

Vouere ex ſe non eſt præceptum, ſed conſilium, emiſſum tamen ab eo, qui vouere poteſt, & de materia licita cum debitis circumſtantiis ex præcepto eſt, & obligat contra hęreticos, l.6.c.6.nu.1

Obligatio voti ex ſe eſt ad peccatum mort. ex accidente autem poteſt eſſe ſolum ad veniale, ib.nu.4

An ex leuitate materiæ violatio voti poſſit eſſe ſolum veniale, ſiue res parua ſit tota materia voti, ſiue pars tantum, ib.nu.5.6

An, ſi quis voueat recitare vnum Credo ſimpliciter cum intentione obligandi ſe ad mort. omittendo peccet mort. ib.nu.7

An fractio voti ſit ſpeciale peccatum, & an aliquando ſit duplex peccatum violare votum. ib.nu.8

An, quoties votum frangitur, toties nouum peccatum committatur, ib.nu.9

An grauius peccatum ſit frangere votum ſolemne, quam ſimplex circa eandem materiam, ib.nu.10

An arctius ſit vinculum voti, an iuramenti, ib.nu.11. & cur iuramentum voto adhibetur, nu.eo.

An ſicut eſt mortale ex genere non adimplere votum, ſit etiam mortale pœnitere voti. ib.nu.12.& 13.

An promiſſio ſimplex, & nuda obliget ſub mor. ibid. nu.14. 15.& 16.

Digitized by Google

15.& 16. Qui promiſit, an animum obligandi ſe habuerit, per pendere debet confeſſarius, ib.nu.17
Promiſſum non adimplere in re graui, cuius defectus cedit in damnum notabile alterius, eſt mortale, ibidem. numero 18.
Omnis ſufficiens materia furti mortalis, non eſt ſufficiens materia promiſſionis obligantis ad culpam mort. ibidem num.19
In quibus caſibus non eſt ſeruanda promiſſio. Ibidem, numer.20
Per ſimplicem aſſertionem nullus tenetur adimplere, ibid. num.21
An promiſſio pure mentalis obliget promittentem in conſcientia ſaltem ad explicandam promiſſionem illi cui mẽtaliter facta eſt promiſſio, ib.nu.22
Promiſſio facta ſurdo an obliget, ib.nu.23
Promiſſionem factam præſenti non obligare, donec acceptetur probabilior opinio, ibid. De promiſſione ſimplici facta ſine ſolemnitate iuris alicui abſenti num obliget, ibid. num.eod.
Ex duplici capite duplex impedimenti genus occurrere poteſt, quod voti impletionem excuſet, l.6 c.7.nu.1
Quantum ex materia quadrupliciter fieri poteſt impedimẽtum excuſans ab impletione voti ſecundum communem regulam Doctorum, ib.nu.2
Materia voti impoſſibilis, quomodocunque ſuperueniat ſiue ex culpa vouentis, ſiue non, excuſat, Ibidem. numero 3.
Impoſſibilitate materiæ per naturam, aut miraculum ſublata, tenetur votum adimplere contra Paludan. ibidem. nu. eod.
An femina, quæ votum virginitatis emiſit, & poſtea votum illud fornicando impoſſibilem ſibi fecit ob voti obſeruantiam ad caſtitatem poſtea ſeruandam teneatur, ibidem. num.4
Habens intentionem perpetuo ſeruandi caſtitatem, ſi poſtea contrahat matrimonium, non ſolum peccat contrahendo, & conſummando, ſed quoties debitum petit, ibid. num.5
An, qui poſt votum ſimplex caſtitatis contraxit matrimonium: teneatur ingredi religionem, antequam conſumetur, ſuppoſito quod alter coniux continere nequeat, ibid. num.6
De femina, quæ vouit religionẽ, & poſtea contraxit, ſed non conſummauit, quid dicendum, ib.nu.7
Quid de femina, quę vouit non nubere, & poſtea contraxit, & conſummauit, ib.nu.8
An qui per ſeipſum votum adimplere nequit, teneatur id per alium perficere, ib.nu.9. In tribus caſibus ad id tenetur. ib.nu.10
An hæres defuncti vota teneatur adimplere, vel obligatio voti tranſeat ad hæredes, ib.nu.11.12.13.& ſeq.
Ad cognoſcenda impedimenta excuſantia ab impletionẽ voti ex parte intentionis tres regulæ aſſignantur, l.6.c.8. nu.1.& 2.
Votum conditionale expleta conditione ſeruãdum eſt, non antea. ib.nu.2
Votum Conditionale aliquando pœnale, quod dupliciter fieri poteſt. ib.nu.e.
Conditionis appoſitio quando votum irritat, ib.nu.3
An ſi culpa vouentis deficiat conditio, ſub qua vouit, teneatur nihilominus votum adimplere, ib.nu.4
Quando quis votum ſuum adimplere teneatur, ſecundum diuerſos modos voti emittendi, ib.no.5
Qui vouit determinando tempus, tenetur intra illud tempus votum ſuum adimplere, ſiue ſit abſolutum, ſiue conditionale, quare, ib.nu.6
Quando determinatio appoſita ſe teneat ex parte obiecti, non adimplendo peccat mort. tranſacto tamen illo tempore, non tenetur amplius ad votum, ib.nu.7
Qui aliquid abſolute vouit nullum tempus determinando, tenetur ſtatim votum ſuum adimplere, ac commode fieri poteſt contra Caiet. & Nau. ib.nu.8. & 9.
An ſi quis vouit in vigilia alicuius Sancti non comedere panem, & poſtea vel aut ea vuucat die veneris comedere ſolum panem, & coincidant, teneatur abſtinere, ibidem numer.10
An, qui abſolute vouit non comedere carnes die veneris teneatur abſtinere a carnibus ſi dies Natalis Domini in diẽ veneris incidat, ib.nu.11
An, qui vouit ieiunare in die alicuius ſancti, & dies ille in Dominicam inciderit, teneatur in Dominica ieiunare, vel potius in Sabbatho, ib.nu.12
Quid facere oportet eum, qui duo vota diuerſa fecit vnum poſt alterum, aut in caſu repugnantiæ, ib.nu.13
An ceſſante cauſa, propter quam quis vouet, ceſſet obligatio, ib.nu.14
In voto ingrediendi religionem quæ præcipue conſideranda, & prærequirenda ex parte vouentis, libro 6.cap.9.numer.1
Vid.verb.Religio.
An qui vouit religionem certo aliquo in loco ingredi ſi non recipiatur ibi, ſit liber ab obligatione voti, ibidem. numero 6.
An qui determinate vouit vnum monaſterium intrare ad tempus expulſus teneatur aliquantum expectare, & in eo iterum tentare vt recipiatur, ib.nu.7
Quid facere tenetur, qui vouit Religionem ingredi non determinando religionem, nec locum in particulari. ibi.nu. 8.& 9.
An qui votum fecit Religionis, voto ſatisfaciat aſſumendo habitum ſeu ingrediendo ordinem equitum Militarium S.Iacobi Calatrauæ, & Alcantaræ. ib.nu.10
Quid facere tenetur qui religionem aliquam certam iam vouit, & quam ſolam intendit, ib.nu.11
An qui Religionem aliquam certam vouit ingredi, teneatur vbique terrarum monaſteria religionis adire, vt voto ſatisfaciat, ne reus iudicetur, ib.nu.12
An qui vouit Religionem in communi ingredi, vel in particulari, & in neutra illarum admiſſus fuerit, quia ignorat grammaticam, ſed reciperetur vt Laicus, teneatur grammaticam diſcere, vel ingredi, vt Laicus, ibidem. num.13
An qui vouit certam aliquam Religionem, aliam ingredi poſſit. ib.nu.14. Vouens ſtrictiorem Religionem ingredi regulariter, & iure communi peccat ingrediendo laxiorẽ, & quare, ib.nu.eo.
An qui vouit Religionem ingredi ſatisfaciat voto, ſi ſtatim egrediatur abſque vlla probatione, ib.nu.15
Cur ſatisfacit iuramento qui iurauit contrahere matrimonium etſi eo animo contrahat, vt ſtatim religionem ingrediatur, non tamen ſatisfacit voto ingrediendi Religionem qui eam ingreditur animo ſtatim exeundi, ibidem. num 16
An qui vouit ingredi Religionem poſſit poſt ingreſſum ſine peccato exire, ib.nu.17.& 18.
An qui vouit Religionem ingredi, & in ea perſeuerare, & profiteri poterit tuta conſcientia intra annum probationis ad ſeculum redire, ib.nu.19
An qui vouit Religionem ingredi, & dubius ſit an vouerit etiam profiteri, interpretari, & intelligere debet ſe vouiſſe profiteri, ib.nu.20
An qui vouit ingredi Religionem, & poſtea probationis tẽpore aliqua crimina commiſit, propter quæ eijcitur vel ob peccata ante ingreſſum commiſſa, non ſit admiſſus voti obligatione teneatur, ib.nu.21
Qui ex mala, & praua conſuetudine commiſit aliquid, propter quod eijcitur non tamen eo fine vt eiiciatur, eiectus liber manet, & tuta conſcientia, ib.nu.e.
An qui vouit ingreſſum, & poſtea ex ſua culpa, aut citra culpam non ſit admiſſus, aut ingreſſus non ſit admiſſus ad profeſſionem teneatur in ſeculo ſeruare caſtitatem, & regulam, & alia illius ordinis præcepta. ibidem. numero 22.
An qui abſolute vouit Religionem, non admiſſus aut reiectus teneatur in ſeculo manens caſtitatem, & alia religionis officia ſeruare, ib.nu.23
Nemo per votum religionis tenetur ad illa tria ſubſtantialia voto religionis incluſa niſi poſt votum ſolemne, quæ vouentur explicite, ib.nu.24

An

An qui poſt votum ſolemne emiſſum propter mores prauos e religione expellitur, vota eſſẽtialia, & alia religionis prę cepta ſeruare teneatur. ib. nu. 25

Quibus votum irritari, aut annullari poſſit quinque modi aſſignantur, l. 6. c. 10. nu. 1

Irritare votum quid ſit, & quid ſupponit vbi non recte Valentia, ib. nu. 4

Diſpenſare votum quid, & quid commutare ad quod reducitur voti redemptio, & quomodo differunt, ibidem numer. 5. 6

Irritare coram quo poſſunt, ibid. num. 7. multi vota irritare poſſunt, qui diſpenſare aut commutare nequeunt, ibid. nu. eod.

Poteſtas quam habent ſuperiores religioſorum ad irritanda ſubditorum vota non ſolum iure humano, ſed iure naturali & iure diuino illis conuenit, ib. nu. e.

Quædam vota religioſorum a Prælatis irritari poſſunt. ibid. numero 8. Subſtantialia vota ſubditorum non poſſunt, nec votum de ingredienda religione ſtrictiore, ibidem. numer. 9

Subditus votum vt ſuum prælato manifeſtet, vt a voto liberetur, requiritur, & neceſſarium eſt. ib. nu. eo.

An ſi religioſus votum voueat quo tempore erit ſui iuris, a prælato irritari poſſit. ib. nu. 10

An prælatus vota religioſi irritare poſſit, quę ante religionis ingreſſum emiſit, ib. nu. 11

An votum religioſi ex licentia prælati emiſſum a prælato poſtea irritari poſſit, ib. nu. 12

An ſuperior votum ſubditi ſine cauſa ex mera voluntate ſua irritare poſſit, & an peccet ſic irritando, ib. nu. 14

An Abbas, & prælatus vota Nouitiorum irritata poſſit. ibid. nu. 15. an qui vice ſuperiorum funguntur irritare poſſint vota ſubditorum. ib. nu. 16

An ſummus pontifex vota religioſorum irritare poſſit, & laicorum diſpenſare tantum aut commutare, ibidem. numer. 17

Quænam vota ſeruorum poſſunt domini irritare. ib. nu. 18

An ſi ſeruus impubes vota aliqua emiſerit domino non præiudicialia, dominus illa irritare valeat, ſi neque patrem neque matrem habeat. ib. nu. e.

An maritus poſſit irritare omnia vota coniugis, ibidem. numer. 19

An poſſit vxor vota mariti irritare, ib. nu. eo.

An ſi vxor votum aliquod emiſit implendum poſt mortem mariti poſſit maritus uotum illud irritare, ibidem. numero 21.

De uotis quæ a filiis familias fiunt, quæritur, quænam vota eorum a parentibus irritari poſſunt, ibidem, 22. 23. 24. 25.

An ſi pater non irritauit uota perſonalia aut realia a filiis ante pubertatem emiſſa, ea poſt pubertatem irritare poſſit, ib. nu. 26

In uota perſonalia filii poſt pubertatem nec realia poſt 25. ann. patrem non habere poteſtatem falſum docuit Sot. Quare, ib. nu. 27

De poteſtate irritandi huiuſmodi uota duæ contrariæ opiniones ab authore reconciliantur, ib. nu. 28

An uota perſonalia ab impubere facta cum animo ea adimplendi poſtquam peruenerit ad pubertatem a patre irritari poſſint, ib. nu. 29

Vota perſonalia aut realia filiorum aut pupillorum ante pubertatem emiſſa pro tempore, quo ſui iuris erunt ſemel a patre aut tutore irritata, non amplius reuiuiſcunt poſt mortem patris aut tutoris, niſi denuo facta fuerint. ibid. num. 30

An mater impuberum uota irritare poſſit. ib. nu. 31

Diſpenſatione uoti uinculum ſoluitur, & quid communiter ſumpta diſpenſatio ſignificet, l. 6. c. 11. nu. 1. 2

In particulari uotum, ſicut & lex poteſt non ſeruari, & quis a lege, & uoto proprie diſpenſatus dicitur, ib. nu. 4. & 6. uid. uer. diſpenſatio.

Poteſtatem diſpenſandi in Eccleſia Dei relictam eſſe de fide certum eſt. ib. nu. 7. & 13.

Quare uotum cum ſit de iure diuino & naturali neutrum uiolando diſpenſari poteſt. ib. nu. 10

Voti reus vt quis dicatur, ex quibus colligitur, ibidem. numer. 12

In omni uoto ſimplici ſiue temporale ſiue perpetuũ ſit, pontif. ſummus diſpenſare poteſt ib. nu. 13

In uoto etiam ſolemni continentiæ per ſacrorum ordinum ſuſceptionem emiſſo, ib. nu. 14

An idem poſſit in uoto ſolemni continentiæ in profeſſione religionis emiſſo, ib. nu. 15

Exempla multorum qui ex iuſta, & graui cauſa in uoto ſolemni religionis emiſſo diſpenſati fuerunt, ibidem. numero 18.

Solutiones argumentorum quæ militant contra poteſtatem diſpenſandi in uoto ſolemni continentiæ in aliquo ordine religionis emiſſo, ib. nu. 22. 23. & ſeq.

In uoto ſolemni paupertatis ſicut, & caſtitatis diſpenſare poteſt pontifex. ib. nu. 17

Duo præcipue requiruntur ad legitime diſpenſandum in uoto, authoritas, cauſa rationabilis, ibidem. numero 28.

Quinam hanc poteſtatem habent in votis diſpenſandis, & quibus ſolus Papa diſpenſat. ib. nu. 29

Vota quæ Papa ſibi diſpenſanda reſeruauit quinque & cur S. Th. duorum tantum meminit. ib. nu. 35

In votu Peregrinationis Hyeroſolimitanæ nõ ſolum in ſubſidium terræ ſanctæ, ſed etiam ex deuotione tantum ſolus Papa diſpenſat. ib. nu. 36

Abſoluens a quinque votis prædictis excommunicationem Papalem non incurrit. ib. nu. 38

Exceptis quinque votis, non ſolum Epiſcopi, ſed & omnes prælati iuriſdictionem ſpiritualem ordinariam habentes quoad ſibi ſubditos diſpenſare poſſunt. ib. nu. 42

An Epiſcopus diſpenſare poſſit in voto nõ contrahendi matrimonium. ib. nu. 45

An aliquando diſpenſare poteſt in voto perpetuæ continentiæ, ſeu caſtitatis. ib. nu. 49

An qui virginitatis votum emiſit, poſſit ab epiſcopo diſpenſari. ib. nu. 55

An votum ſuſcipiendi ſacros ordines ſit Papæ reſeruatum, cum illic includatur votum ſolemne caſtitatis.

An votum factum ſub diſtinctione, vel ſeruandi caſtitatem vel ingrediendi religionem Papæ reſeruetur. ibid. numero 61.

An votum de ingredienda arctiori religione poſſit ab epiſcopo diſpenſari. ib. nu. 63

An uotum nunquam petendi diſpenſationem, aut non petendi ab alio quam a Papa, ſit obligatorium, & Papę reſeruatum. ib. nu. 66

An uotum pęnale factum de materia Papæ reſeruata, ſit Papæ reſeruatum. ib. nu. 68

An ſi vouens ſe non luſurum, aut tale peccatum commiſſurum luſerit, aut commiſerit, cum tamen ex tali caſu vouiſſet religionis ingreſſum, aut peregrinationem Hyeroſol. cenſeatur votum emiſiſſe. ib. nu. 70

Epiſcopus, & quilibet confeſſarius virtute cruciatæ diſpenſare poteſt, aut commutare, ſi facta ſint in pœnam, onde intentio uouentis maxime conſideranda. ib. nu. 75. & 78. alias ſolus Papa diſpenſat.

An ſicut epiſcopus uota ſubditorum ſuorum diſpenſare poteſt, ſic etiam reſpectu eorundem poſſit archiepiſcopus illius epiſcopi metropolitanus. ib. nu. 79

An alii prælati inferiores epiſcopi poſſint vota ſubditorum ſuorum commutare, & in eis diſpenſare. ibidem numero 82. Quæ habentes authoritatem quaſi epiſcopalem facere poſſint in diſpenſando, non ſunt extendenda ad ea quę ſpecialiter iure epiſcopis conceduntur in Concil. Trid. ibid. num. 83

Abbates quaſi epiſcopi. & diœceſim, & proprium territoriũ habentes poſſunt æquè, ac reliqui epiſcopi. ibid. numer. eod.

Capitulum ſede vacante diſpenſare poteſt non ſolum in uotis, ſed etiam irregularitatibus. ib. nu. 84

Nec curatus, nec parochus, nec pœnitentiarii quorumcunque, niſi ſpecialiter committitur iis facultas, diſpenſare poſſint in votis ſubditorum. ib. nu. 85

Ad diſpenſatione requiritur iuriſdictio in foro exteriori,

vnde nec archidiaconos iure ſoo diſpenſare poteſt. ibid. num.86

Quid dicendum de poteſtate prælatorum, ſeu ſuperiorum religionis circa diſpenſationem in votis ſuorum religioſorum.ib.nu.87

Prælatos poſſe irritare omnia vota religioſorum,& ideo nõ opus eſſe diſpenſatione falſum docuit Gregorius de Valentia cum Paludano.ib.nu 90.& 91.

An ſuperior vota nouitii commutare, ſeu in ijs diſpenſare poſſit.ib.nu.94

An quæ de Abbatibus, & prælatis dicta ſunt, locum habeãt in abbatiſſis,& monialibus.

Quam facultatem habent prælati regulares, & confeſſarii regulares circa votorum diſpenſationem. ibi.nu.95. vid. ver.Confeſſarii.

An qui in alienis votis diſpenſare poſſunt, in ſuis etiam proprijs diſpenſare valeant.ib.nu.107

Quænam forma in votorum diſpenſatione obſeruanda. ib. num.211

An qui in votis diſpenſare poteſt, poſſit etiam eadem commutare,ib.nu.116

Quemcunque poſſe commutare,qui diſpenſare poteſt, confirmatur contra Nau.& Val.ib.nu.177

Diſpenſatio voti quotupliciter fiat,& quomodo.ibidem,numer.118

Diſpenſatio,& commutatio ſunt eiuſdem rationis.ib.o.119

In Bullis, aut iubileis vbi conceditur facultas commutandi niſi aliunde virtutem habeant, commutare non poſſunt vt parochi,curati,& alii ib.nu.120

De voto facto Deo non homini,ſed de re quæ cadit in vtilitatem alicuius tertii,quid dicendum.ib.no.121

Non ſolum vota temporanea,ſed etiam perpetua tam perſonalia,quam realia poſſunt auctoritate propria commutari in vota religionis.Quare.l.6.c.12.nu.11

Quando per religionis ingreſſum a voto & debito liberari quis poſſit, quando aut vota, & debita non extinguntur per profeſſionem,ſed potius peccat mort. qui ingreditur. ib.nu.12.& 13.

Votum peregrinationis in Hieruſalem num in aliam rem commutari poſſit ſine authoritate papæ.ib.nu.14

VSVRARII.

Bona vſurariorum hypothecata non manent ſoluentibus vſuras,nec præferendi ſunt creditores vſurarum aliis non priuilegiatis.l.10.tract 6.c.6.no.20

Teſtes ſingulares ſufficere ad aliquem vſurarium manifeſtum probandum (vt ſentit Couarruuias) author negat.l. 12.c.21.nu.17

VSVS. VSVSFRVCTVS.

Vti,& frui aliter a iuriſperitis, aliter a theologis accipiuntur.l.9.c.3.nu.5

Vſus,& uſusfructus dupliciter accipi poſſunt.l.eo.c.eod.numer.6

Vſuarius,& vſufructuarius qui dicitur.l.eod.c.eod.nu.eod.

Vſusfructus, & vſus eſt cauſalis, & formalis ſecundum iuriſperitos,& quibus hæ uoces conueniunt.lib.eod.c.eod. nu.eod

Vſufructuarios abſque licentia proprietarii uſumfructum in alium transferre nequit titulo donationis, uenditionis,aut alio modo.l.eo.c.eod.nu.10

Vſufructuarius efficitur dominus fructuum rei,cuius habet uſumfructum dumtaxat, quando recipit, uel percipit illos.l.eo.c.eo.nu.11

Quæ ſit differentia inter uſufructuarium proprie,& improprie.l.9.c.3.nu.3

De refectione adminiſtratione,& expenſis faciendis ab uſufructuario de rebus,quæ uſu non conſumuntur quid dicendum.ib.nu 9

An in rebus uſu conſumptibilibus poſſit eſſe uſus, aut uſusfructus.l.9 c.7.nu.1

Quas obligationes habet fructuarius.ib.no.2.ib.

An cautio ſit de ſubſtantia cõtractus adeo, ut niſi detur huiuſmodi cautio contractus ſit inualidus.ibi.nu.3

An fructuarius ſoluere teneatur debita a proprietario contracta.ib.nu.4

Quot,& quibus modis conſtituatur vſusfructus.ibi. num.5

Quot,& quibus modis finitur,& amittitur vſusfruct ib.n.6

An ſi confiſcantur alicuius bona, finiatur alicuius vſusfructus,quem habet in illis bonis,ita vt ad proprietarium redeat an transſeat uſusfructus ad fiſcum.ib.nu.7

An per ingreſſum vſufructuarii in religionem, & profeſſionis emiſſionem finiatur uſusfructus, redeatque ad proprietarium,an vero tranſeat ad religionem.ib.nu.8

An ſi Pater habens vſumfructum in bonis aduẽtus filii profiteatur religionem,finiatur vſusfructus, ita vt redeat ad proprietarium,ideſt filium,an vero tranſeat ad Monaſterium.ib.nu.9

An fructuarius poſſit libere per aliquem contractum transferre vſumfructum in alium.ib.nu.10

An in rebus vſu conſumptibilibus diſtinguatur vſus a dominio,ita vt vſus poſſit eſſe apud vnum,& dominium,apud alterum.ib.nu.11

Vſus facti,& vſus iuris quid ſint.ib.

Prima opinio affirmantium in rebus vſu conſumptibilibus vſum non diſtingui, quæ probatur authoritate, & ratione.ib.nu.12

Opinio aliorum aſſerentium in rebus unico actu conſumptibilibus vſum diſtingui, quæ opinio Authori videtur probabilior eamque amplectuntur omnes minores,quorum gratia præcipuè hæc quæſtio mouetur.ib.nu.14

An de facto ſeparetur uſus à dominio in rebus uſu conſumptilibus,maxime autem cõtrouertitur de minoribus propter decreta ſummorum Pontificum.ib.nu.15

Nicol.3.& Io.22.vere non diſentire demoſtratur.ib.nu.16

VSVFRVCTVARIVS, ET VSVARIVS.

Chriſtum,& Apoſtolos nihil proprium habuiſſe in communi,vel particulari ſecundum. Nicol. Pa.3. & ideo hæreticum eſſe ſecundum Io 22. facile reconciliatur.l.9. cap.7. num.17

Quomodo minoritæ, ſeu Franciſcani non habeant dominium,& proprietatem rerum in communi,vel in particulari,& nu.ſeq.ib.nu.19

Ante actualem vſum, & conſumptionem rerum uere illos dominium non habere,ſicut docuit. Nic.3.oſtendit & quare.ib.nu.20

Ius quod habent minores, partim excedit ius quod habet uſuarius,uel uſufructuarius in rebus ad uſum, ideſt uſufructum conceſſis,partim minus.ib.nu.21

Quomodo uſus, & uſufructus in rebus immobilibus inter ſe diſtinguantur.ib.no.22

Vſuarius non poteſt ius ſuum ad alium transferre, uſufructuarius poteſt.ib.nu.23

Vſuarius nihil tenetur expendere in adminiſtratione,& cõſeruatione rei,qua utitur,uſufructuarius tenetur. ibidem num.24

VXOR.

Vide ſupra in verb.Maritus.

X

XENIA.

Xenia quæ dicantur,& quantum liceat ex his tum ſecularibus tum eccleſiaſticis Iudicibus accipere.l.12.c.15. num.19

Xenia,& ſportulæ quomodo differant.ibid.

FINIS.

INDEX CAPITVM

In hoc Volumine Contentorum.

Liber Primus.

Cap. 1. DE nomine caſus, quid ſit, & quot modis accipitur
2 Quid conſcientia, & ſynderoſis ſint.
3 De conſcientia actibus, & efficijs.
4 De conſcientia erronea.
5 De conſcientia probabili, eiuſque obligatione recenſentur variæ Doctorum opiniones.
6 Quamnam opinionem viri Docti & experti, in operando, vel conſulendo ſequi tenentur.
7 De opinione in ſacramentis conficiendis, & adminiſtrandis ab omnibus tam doctis, quam indoctis ſequenda.
8 De imperitis, indoctis, & ignaris, quam opinionem in operãdo ſequi tenentur.
9 De opinione, quam confeſſarius in abſoluendo pœnitente ſequi poſſit, aut teneatur.
10 De Medicis, quamnam opinionem ſequi tenentur in medicamentis præſcribendis.
11 De Iudice, & Aduocato, quamnam ille in iudicando, & hic in patrocinando opinionem ſequi poſſit.
12 Subditus, an & quando parere poſſit, aut teneatur ſuperiori, aliquid contra propriam opinionem ſibi præcipienti.
13 De conſcientia dubia, an, & qualiter ſecundum eam quis operari teneatur.
14 De conſcientia ſcrupuloſa quidnam ſit, & qualiter contra eam agendum.

Liber Secundus.

Cap. 1. DE actionibus humanis earumque cauſis, & principijs.
2 De voluntario, & inuoluntario, quod in actionibus humanis reperitur.
3 De circumſtantiis actuum humanorum.
4 De bonitate, & malitia actuum humanorum.
5 De peccati natura, eiuſque differentiis eſſentialibus.
6 De differentiis accidentalibus peccatorum.
7 De peccatorum inter ſe connexione, & inæqualitate, vnde deſumpta.
8 De origine, & cauſis peccatorum in communi.
9 De prima cauſa peccatorum, ignorantia ſcilicet in ſpeciali.
10 De ſecunda cauſa interna peccati, quæ eſt paſſio appetitus ſenſitiui.
11 De tertia cauſa interna peccati, quæ eſt malitia.
12 De cauſis exterioribus peccati.
13 De effectibus peccatorum.
14 De peccato mortali, & veniali, horumque differentijs.

Liber Tertius.

Cap. 1. DE natura, & definitione legis in communi.
2 De diuiſione, & efficacitate legis in communi.
3 De lege humana ſecundum ſe conſiderata.
4 De legum humanarum ſubiecto, hoc eſt, quoſnam humana lex obligare cenſetur.
5 De tempore quo lex humana obligare incipit.
6 De qualitate legis humanæ, hoc eſt, qualis, & quanta ſit obligatio legum humanarum.
7 Quæ, & quando lex humana ad peccatum mortale obligat, & quomodo hoc cognoſci poſſit.
8 De lege pœnali, eiuſque inſtitutione, & interpretatione.
9 De obligatione legis pœnalis ad culpam vel ad pœnam ſoluendam.
10 Explicantur dubia quædam ad materiam legum humanarum in communi pertinentia.
11 De conſuetudine, virtute, & conditionibus eius.

Liber Quartus.

Cap. 1. DE lege diuina eiuſque diuiſione.
2 De legis veteris ſeu decalogi præceptis, eorumque numero, diſtinctione, ordine, & perfectione.
3 De cultu Dei, & Sanctorum.
4 De ſuperſtitione, & idololatria, quibus primum decalogi præceptum violatur.
5 De diuinatione, & varijs eius ſpeciebus, quibus primum decalogi præceptum violatur.
6 De vana obſeruantia, & maleficio, quibus quis primum decalogi præceptum tranſgreditur.
7 De peccatis in ſpeciali, quibus primum decalogi præceptum violatur.

Liber Quintus.

Cap. 1. DE iuramento ſecundum ſe quidnam ſit, & vnde dicatur.
2 De iuramenti diuiſione, ſeu quotuplex ſit.
3 De iuramenti vſu, & quibus modis licitus ſit vel illicitus.
4 De tribus circumſtantiis iuramenti, veritate, iudicio, & iuſtitia, & de peccatis ex earum defectu commiſſis.
5 Explicantur dubia quædam ad rationem, & notitiam iuramenti in communi pertinentia.
6 De iuramenti virtute, & obligatione.
7 An, & quas ob cauſas poſſit iuramentum non obligare.
8 De abſolutione & diſpenſatione iuramenti.
9 De modis vſitatioribus quibus male iurando peccatur, & variis periurii pœnis.

Liber Sextus.

Cap. 1. QVid votum ſit, ſeu quomodo definitur.
2 De variis voti diuiſionibus.
3 De materia voti.
4 De conditionibus requiſitis in voto ex parte vouentis.
5 De ſubiecto voti, ſeu de iis, qui vouere poſſunt.
6 De voti vinculo, & obligatione.
7 De impedimentis excuſantibus a votorum impletione.
8 De impedimentis ex parte intentionis vouentis.
9 De voto ingrediendi Religionem, & qualiter interpretandum ſit.
10 De variis modis, quibus quis ab obligatione voti liberari poſſit.
11 De votorum diſpenſatione, ſeu abſolutione.
12 De votorum commutatione, & cauſa ad diſpenſationem & commutationem requiſita.
13 De blaſphemia eiuſque grauitate.

Liber Septimus.

Cap. 1. DE præcepti huius ordine, & Sabbathi, ac dierum feſtorum inſtitutione.
2 De operibus lege diuina, & Eccleſiaſtica in diebus feſtis fieri prohibitis.
3 Quibus operibus inſiſtendum eſt diebus feſtis, & feſtorum inſtitutione.
4 Quid hoc decalogi mandato præcipitur, & parentis nomine quinam intelliguntur.
5 Quomodo & quibus in rebus parentes carnales honorandi ſint.
6 An, & quibus in caſibus occaſione Religionis prætermittenda ſunt pietatis officia in parentes.
7 De peccatis parentum, & filiorum, viri, & vxoris, ſuperiorum, & inferiorum contra hoc decalogi præceptum.
8 Quænam hominis occiſio iure naturali, & diuino illicita, ac hoc quinto præcepto prohibita.
9 De occiſione ſui ipſius.
10 De homicidio alterius priuata auctoritate facto.
11 De occiſione alterius, quæ fit publica authoritate.
12 De occiſione innocentum, tam publica, quam priuata authoritate facienda.
13 De homicidio, quod in bello, & duello fit, an, & quando licitum, quando illicitum.
14 De homicidio caſuali, & ſine intentione facto.

Liber Octauus.

Cap. 1. DE ordine, & efficacia huius præcepti, & luxuria, eiuſque ſpeciebus.
2 De fornicatione, & concubinatu, eiuſque ſpecieb.
3 De adulterio, & ſatisfactione circa partum adulterinum facienda.

Digitized by Google

4 De inceſtu, & ſtupro.
5 De aliis in varia ſpeciebus, raptu. ſ. peccato contra naturam, & ſacrilegio.
6 De oſculis, tactibus impudicis & aliis vitiis, quæ in ſexto, ac nono decalogi præceptis prohibentur.
7 De delectatione moroſa, an, & quando peccatum ſit, & de voluntatis conſenſu ad eam neceſſario.

Liber Nonus.

Cap. 1. DE Mandati Septimi & decimi cum præcedentibus connexione & eorum ſubiecto.
2 De nomine, natura & diuiſione Dominii.
3 De nominibus iuris, vſus, vſusfructus & poſſeſſionis quid ſint, & qualiter inter ſe differant.
4 De ſubiecto Dominii, ſeu quænam res dominii capaces ſint?
5 De dominii obiecto, id eſt, quarũ rerum homo ſit Dominus.
6 De dominio proprietatis vnius hominis in alium, id eſt, an vnus homo in alterius dominium cadere poſſit.
7 De vſu & vſufructu quarum rerum ſint, & quomodo a dominio & inter ſe diſtinguantur.
8 De rerum diuiſione an licita, & quo iure facta ſit rerum diuiſio & appropriatio.
9 De variis modis acquirendi dominium earum rerum quæ antea nullius fuerunt.
10 De translatione Dominiorum ab vno ad alium ex poſſidentis voluntate & quomodo fieri id poſſit?
11 An & quomodo dominium vnius contra prioris domini voluntatem, vel ſine illa in alium transferri poſſit.
12 De præſcriptione & conditionibus ad eam neceſſariis ad hoc vt virtute illius dominium rei ab vno in aliũ iuſte transferri poſſit?
13 De furto quid ſit & quomodo a rapina differat?
14 Furtum & rapina an ſemper ſint peccata.
15 De furti & rapinæ grauitate, eorumque generibus diuerſis.
16 De furtis quibuſdam quæ a particularibus perſonis committi ſolent.

Tract. 1 Liber Decimus.

Cap. 1. QVid ſit reſtitutio, & cuius iuſtitiæ actus.
2 Qualiter differant ſatisfactio, & reſtitutio?
3 Quod reſtitutio ſit ad ſalutem neceſſaria.
4 Dubiorum quorundam ſolutiones.
Tract. 2. Cap. 1. Regulæ quædam ad cognitionem reſtitutionis neceſſariæ præmittuntur.
2 De bonæ fidei poſſeſſore alterius rei, & obligatione reſtituendi.
3 De emptore, vel poſſeſſore malæ fidei, vel dubiæ, & reſtitutione vtriuſque.
4 De perſonis, quæ ad reſtitutionem obligantur?
5 De exequente, ſeu efficiente.
6 De aliis nouem cooperatorib. in vniuerſum.
7 De iubente ſeu Mandante.
8 De conſulente.
9 De conſentiente.
10 De adulante.
11 De receptante.
12 De participante.
13 De Muto.
14 De non obſtante.
15 De non manifeſtante.
Tract. 3 Cap. 1. De re reſtituenda ſeu quid reſtituendum ſit?
Tract. 4. Cap. 1. Quantum reſtituendum.
Tract. 5. Cap. 1. Cui facienda ſit reſtitutio.
2 De reſtitutione facienda quando dominus rei ignoratur.
3 De reſtitutione ob actũ debitũ, aut alias malũ, & illicitũ.
Tract. 6 Cap. 1. De loco vbi reſtitutio facienda eſt.
2 De tempore quando facienda eſt reſtitutio.
3 De cauſis quæ excuſant, ne ſtatim fiat reſtitutio.
4 De aliis quinque cauſis quæ ex parte debitoris a reſtitutione facienda excuſant.
5 De aliis cauſis quæ vel ex parte creditoris, vel ipſius rei interitu, vel ratione publicæ authoritatis excuſare poſſunt.
6 De modo reſtitutionis faciendæ.
7 Quo ordine facienda ſit reſtitutio?

Liber Vndecimus.

Cap. 1. DE reſtitutione ratione damni in bonis ſpiritualibus.
2 De reſtitutione ratione damni in bonis corporis.
3 De reſtitutione bonorum externorum, & de primo infamandi modo.
4 De ſecundo infamandi modo quo reuelatur verum crimen alterius.
5 De tertio infamãdi modo quando quis negat crimen ſuum occultum, quod alter iniuſte detegit ſiue in iudicio ſiue extra iudicium.
6 De quarto infamandi modo in referendis peccatis aliorum.
7 Soluuntur quædam difficultates circa materiam reſtitutionis famæ.
8 De honoris reſtitutione, & qualiter facienda ſit?
9 De venatione, aucupio, piſcatione an, & quouſque prohibentur, & reſtitutione exinde facienda?
10 De columbariorum vſu, & reſtitutione facienda, vel non a Cæſoribus lignorum.
11 De paſcuis, & iure paſcendi, deque Siluarum aliorumque locorum cuſtodibus.
12 De ludo quando licitus, vel illicitus ſit, & quo ratione ludo acquiſita, vel ab his qui alienare non poſſunt, aut per dolum, aut fraudem reſtituenda ſint?
13 De reſtitutione eorum quæ in ludo ratione violentiæ, aut contra legis alicuius prohibitionem acquiruntur.

Liber Duodecimus.

Cap. 1. QVid octauo præcepto Decalogi prohibitum ſit?
2 Quid, & quotuplex ſit mendacium, an ſemper ſit peccatum, & quale?
3 De iudicio temerario variiſque modis illius.
4 De contumelia quid ſit, & quale peccatum?
5 De ſuſurratione, irriſione, maledictione.
6 De detractione eiuſque grauitate, ac variis detrahendi modis.
7 De iudiciis, & primo de peccatis in iudicio commiſſis ex parte iudicis.
8 De veritate ad recte iudicandum neceſſaria.
9 De forma, & ſubſtantia iuris ad ſententiam ferendam neceſſaria.
10 De variis modis procedendi in iudicio, & qualiter in ſingulis iudex procedere debet.
11 Afferuntur, & ſoluuntur dubia quædam circa modos procedendi in iudicio.
12 De tutela iudicis, & aliis quibuſdam ad formam iudicii neceſſariis.
13 De ſcientia, & vitæ puritate ad iudicandum requiſitis.
14 De accuſatore, ſeu actore, quis ſcilicet, & quando accuſare tenetur.
15 Quomodo accuſatio inſtituenda ſit, quibuſque modis iniuſta redditur, & de pœnis iniuſti accuſatoris.
16 De reo eiuſque obligatione ad reſpondendum in iudicio.
17 Afferuntur, & explicantur alia varia difficultates circa iudicis poteſtatem in quærendo & rei obligationem in reſpondendo.
18 De obedientia rei in exequendo iuſtam ſententiam iudicis.
19 De culpa, & repulſa teſtium in iudicio.
20 De obligatione teſtium ad veritatem dicendam quotieſcunque iure dicto interrogati ſunt.
21 De fide teſtibus adhibenda, & eorum numero ad probationem neceſſario.
22 De aduocatis quinam ab hoc officio aduocandi arceantur & ſcientia, & fidelitate eorum.

Finis Indicis Capitum.

Digitized by Google

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE

Quæ in hoc volumine aut allegantur, aut explicantur.

Ex Geneſi.

*Cap.*1. FAciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram l.2.c.1. num.1
Ecce dedi vobis omnem herbam, vt ſit vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ. l.9. cap.4. numer.1
5 Creauit Deus duo luminaria magna, vnum vt præeſſet diei: alterum, vt præſit nocti.
1 Erunt duo in carne vna l.8.c.4.nu.4
2 Ex omni ligno Paradiſi comede: de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas: in quacumque enim die cōmederis, mortem morieris l.3.c.9.nu.8
2 Requieuit die ſeptimo ab omni opere &c.l.7.c.1.nu.6
3 Serpens decepit me l.2.c.8.nu.5
3 Maledicta terra in opere tuo l.12.c 6.nu.18
4 Quid feciſti? vox ſanguinis fratris tui clamat ad me l.12. c.9.nu.22
4 None ſi bene egeris, recipies? ſin autem male, ſtatim præ foribus peccatum tuum aderit l.2.c.12.nu.1
Ecce dedi vobis omnia animantia terræ l.9.c.4.nu.6
8 Senſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua l.2.c.11.nu.3
9 Quicūque effuderit ſanguinem humanum, fundetur ſanguis illius l.7.c.8.nu.12
9 Maledictus puer Chanaan, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis l.9.c.6.nu.7
9 Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum.l.7.c. 8.nu.1
10 Ab his diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium. l.9.c.8. num.19
12 Soror mea eſt l.12.c.2.nu.5
13 Homines autem Sodomitæ peſſimi erant, & peccatores coram Deo nimis, l.8.c.5.nu.16
13 Ne quæſo ſit iurgium inter te & me, fratres enim ſumus l.9.c.8.nu.8
18 Abraham tres vidit & vnum adorauit l.4.c.3.nu.6
20 Ego ſcio quod ſimplici corde feceris lib.2.capit.9.numero 22.
26 Dixerunt viri Geraræ ad Iſaac, ſit iuramentum inter nos l.5.c.5.nu.34
27 Dominum tuum illum conſtitui l.9.c.6.nu.7
27 Ego ſum Eſau primogenitus tuus l.12.c.2.nu.5
28 Vouit votum dicens ſi fuerit Deus mecum & cuſtodierit in via, per quam ego ambulo l.6.c.1.nu.15
31 Iurauit Iacob Laban per timorem &c.l.5. cap.4. numer. 34
33 Iacob adorauit Eſau pronus in terram l.4.c.4.nu.6
37 Ioſeph accuſauit fratres de crimine peſſimo lib.8. cap.5. num.16
38 Certe mendacii arguere nos nō poteſt; niſi hædum quem promiſeram l.10.tract.5.c.2.nu.32
43 Non eſt in noſtra conſcientia quis poſuerit eam l.1.c.2. num.1
44 Apud quemcumque inuentum fuerit, erit ſeruus meus l.9.c.15.nu.38
44 Non eſt ſimilis mei in ſcientia augurādi, ſcyphum quem furati eſtis, ipſe eſt &c.l.4.c.5.nu.13
49 Non creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui lib.8. cap.4. num.8
49 Simeon, & Leui vaſa iniquitatis bellantia lib.7. cap.10. num.5
49 Non auferetur ſceptrum de tribu Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt lib.9.cap.4. num.11

Ex Exodo.

Cap.1. AEdificauit illis Deus domos l.12.c.2.nu.5
15 Ibimus viam trium dierum in ſolitudinem ad ſacrificandum ibid.
16 Nos enim quid ſumus, nec contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum l.3.c 6.nu.5
19 Cuncta, quæ locutus eſt Dominus, faciemus l.5.c.4.n.34
20 Non aſſumes nomen Domini tui in vanum, &c. l.5.c.9. num.51
20 Memento vt diem Sabbathi ſanctifices l.7.c.2.nu.1
20 Non furtum facies l.9.c.4.nu.1
21 Si emeris ſeruum hebreum, ſex omnis ſeruiet tibi, ſeptimo exiet liber gratis l.3.c.9.nu.4
21 Qui percuſſerit patrem ſuum, aut matrem, morte moriatur l.7.c.5.nu.2
21 Si quis vendiderit filiam ſuam in famulam, non egredietur, ſicut ancillæ exire conſueuerunt l.9.c.6.nu.19
22 Qui percuſſerit ſeruum, aut ancillam virga, & mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit, ibidem numer.36
22 Principem populi tui non maledices l.2.c 7.nu.12
22 Aduenam non contriſtabis, neque affliges eum &c. ibid. nu.eod.
22 Qui immolat Diis, occidetur præterquam Domino ſoli l.4.c.4.nu.6
22 Maleficos non patieris viuere ib.c.6.nu.9
22 Si læſerit quiſpiam agrum, vel vineam, pro dannis æſtimationem reſtituet l.10.tract.1.c.3.nu.3
22 Si quis furatus fuerit, bouem, aut ouem, aut occiderit vel vendiderit, quinque boues, pro vno boue reſtituet ibi. tract.4.nu.13
22 Diis non detrahes & principi populi non maledices l.12. c.7.nu.42
22 Si effringens fur domum, ſiue ſuffodiens inuētus fuerit, & accepto vulnere mortuus percuſſor, nō erit reus ſanguinis l.7.c.8.nu.5
23 Nec in iudicio plurimorum acquieſcas ſententiæ, vt a veritate deuies ib.c.2.nu.4
23 Per nomen externorum Deorum non iurabitis, &c. l.5.c. 9.nu.3
23 Non ſequeris turbam ad faciendum malum, &c.l.12. c. 21.nu.24
23 Innocentem & iuſtum non occides lib.12.cap.8. numero 6.
23 Non ſuſcipies vocem mendacii &c ibid.
31 Videte vt Sabbathum meum cuſtodiatis lib.7. capit.2. num.1
31 Cuſtodite Sabbathum, ſanctum enim eſt, qui polluerit illud morte morietur, ibid.
32 Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere l.11.c.12 nu. 3
35 Omnis voluntarius & prono animo primitias offeret Domino l.2.c.2.nu.2

Ex Leuitico.

*Cap.*5. ANima ſi peccauerit per ignorantiam feceritque vnum ex iis quæ domini lege prohibentur l.2. c.1.nu.1
6 Qui negauerit proximo ſuo depoſitum, vel vi aliquid extorſerit, aut calumniam fecerit, &c. l.10. tract.1.capit.3. num.3

Digitized by Google

10 A vino,& omni quod inebriare poteſt abſtine c.2
16 Sabbathum requietionis eſt, affligetis animas veſtras. l. 7.c.3.nu.4
18 Turpitudinem vxoris patris tui non diſcooperies l.3.c.9. nu.4.& lib.8.c 4.nu.1
18 Cum maſculo non commiſceberis, cum omni pecora nõ coibis l.4.c.2.nu.4
18 Omnis anima,quæ fecerit de abominationibus his quippiam,peribit de medio populi ſui l.3.c.9.nu.8
19 Coram cano capite conſurge & honora perſonam ſenis l.4.c.2. nu.1
19 Non eris criminator & ſuſurro in populis ibid.nu.4
19 Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque mane l.10.tract.1.c.4.nu.7
20 Qui dormierit cum nouerca ſua, & reuelauerit ignominiam patris ſui,morte morietur l.3.c.9.nu.6
20 Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos,& fornicata fuerit cum eis,ponam faciem meam contra eã &c.l. 4.c.6.no.26
23 Omne opus ſeruile non facietis in eo l.7.c.2.nu.2
23 Omnis, anima quæ non afflicta fuerit die hac, peribit de populo ibid.c.3.nu.4
24 Qui blaſphemauerit nomen domini morte moriatur l.2. c.14.nu.28
25 Seruus,& ancilla ſint vobis de nationibus,quæ in circuitu veſtro ſunt l.9.c.6.nu.7
26 Cuſtodite Sabbatha mea l.7.c.2.nu.1

Ex Numeris.

Cap.12. SI quis fuerit inter vos propheta Domini in viſione apparebo ei aut per ſomnium loquar ad eũ l.4.c.5.nu.7
23 Non eſt augurium in Iacob nec diuinatio in Iſrael.
31 Nonne iſtæ ſunt,quæ deceperunt filios Iſrael,& præuaricari eos fecerunt in Dominum l.2.c.8.nu.5
35 Propinquus occiſi homicidam interficiet l.7.c.11.nu.10

Ex Deuteronomio.

Cap.1. NOlite metuere neque timeatis eos, Dominus Deus qui ductor eſt veſter ipſe pro vobis pugnabit l.7.c.13.nu.1
Oſtendit vobis pactum ſuum quod præcepit vt faceretis & decem verba, quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis l. 4.c.2.nu.9
6 Dominum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies lib.4. cap.3. num.6
6 Non tentabis Dominum Deum tuum,ib.c.7.nu.13
13 Non parcat ei oculus tuus,vt miſerearis,& occultes eum, ſed ſtatim interficies &c.l.12.c.12.nu.3
13 Si voluerit perſuadere frater tuus,filius matris tuæ,aut filius tuus,aut filia &c.ib.c.19.nu.24
16 Non accipies perſonam,nec munera,quia munera excæcant oculos ſapientum,& mutãt verba iuſtorum;iuſte, quod iuſtum eſt perſequeris,ib.c.13.nu.7
16 Iudices & magiſtratus conſtitues in omnib. portis tuis, vt iudicent populum iuſto iudicio ibid.c.7.no.1
17 Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris &c.ib.c.8.nu.1
17 In ore duorum,aut trium teſtium peribit qui interficietur. Nemo occidatur vno contra ſe dicente teſtimon. ib.c.8.nu.16.& c.21.nu.15
17 Qui ſuperbierit nolẽs obedire Sacerdotis imperio, qui ex tempore miniſtrat Domino Deo tuo ex decreto iudicis morietur homo ille &c.l 3.c.6.nu.5
18 Non inueniatur in te, qui ariolos ſciſcitetur & obſeruet ſomnia,auguria,&c.l.4 c.5.nu.3
18 Non inueniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam ſuam ducens per ignem,nec ſit maleficus atque incantator, neque qui phytones conſulat, neque diuinos, & quærat à mortuis veritatem,ib.c.2.nu.4
18 Non fæneraberis fratri tuo ad vſuram ibi.nu.eo.
19 In ore duorum, aut trium ſtat omne verbum lib.5. c.4. nu.34
19 Non ſtabit vnus teſtis contra aliquem quicquid illud peccati,& facinoris fuerit,&c.l.12.c.21.nu.24
20 Cum tradiderit Dominus Deus tuus, ciuitatem in manu tua, percuties omne, quod in ea eſt generis maſculini l.7.c.11.nu.11
22 Cum votum voueris Domino Deo tuo non tardabis reddere,quia requiret illud Dominus Deus tuus,ſi moratus fueris reputabitur tibi in peccatum l.3.c.10. nu.2. & l.10.tract.6.c.2.nu.2
23 Quod ſemel egreſſum eſt ex labiis tuis,obſeruabis,& facies ſicut promiſiſti Domino, & voluntate propria, & ore tuo locutus es l.6.c.8.nu.1
23 Non erit meretrix ex filiabus Iſrael,l.9.c. 15. nu.29. & l. 8.c.1.nu.2
23 Non tradas ſeruum Domino ſuo, qui ad te confugerit, ſed habitabit in vna vrbium tuarum,ne contriſtes eum ib.c.16.nu.24
23 Non offeres mercedem proſtibuli in domo Domini l.10. tract.5.c.2.nu.27
23 Per alienam meſſem tranſiens falcem mittere non debes l.12.c.7.nu.2
24 Non habebis in ſacculo diuerſa pondera l.4.c.2. num.4
25 Pro menſura peccati erit & plagarum modus l.3.cap.6 num.5
25 Eamus & ſeruiamus Dijs alienis, quos ignoras tu & patres tui l.12.c.15.nu.9
27 Maledictus homo,qui non permanſerit in ſermonibus vniuerſis legis huius l.2.c.7.nu.2
28 Maledictum horreum tuum,ib.c.6.nu.18
32 Quomodo perſequebatur vnus mille l.7.c.12.nu.1
32 Ego occidam & ego viuere faciam l.9.c.5.nu.2
32 Peccauerunt ei & non filij eius in ſordibus lib.2.cap.13. num.3
32 Si quando acceſſeris ad expugnandum ciuitatem,offeres ei pacem ſi deceperit &c.l.7.c.13.nu.10
33 Qui dixit patri ſuo,aut matri ſuæ,neſcio vos, & fratribus ſuis ignoro illos,&c.l.7.c.6.nu.11

Ex Lib. Ioſue.

Cap.7. SVrge,cur iaces,peccauit Iſrael & præuaricatus eſt pactum meum l.12.c.11.no.1
7 Fili mi da gloriam Domino Deo Iſrael & confitere atque indica mihi quid feceris,ne abſcondas l.11.cap.5. num.1

Ex Lib. Iudicum.

Cap.8. FOrnicatuſque eſt omnis Iſrael in eo. lib.8. cap.1. num.9
8 Abſit vt ego & domus patris mei dominetur vobis: ſed dominetur vobis dominus l.9.c.2.nu.3
9 Deus cœlorum,creator aquarum & dominus totius creaturæ l.9.c.4.no.4
11 Dominus qui hæc audit,ipſe mediator eſt, teſtis eſt quia noſtra promiſſa faciemus l.5.c.4.nu.34
16 Moriatur anima mea cum Philiſthiim l.7.c.9.nu 9

Ex primo Regum.

Cap.2. DOminus viuificat & mortificat, deducit ad inferos & reducit l 9.c.5.nu.2
2 Quare magis honoraſti filios tuos quam me Ecce dies veniunt,& præcidam brachium tuum,&c.l.7.c.7.nu.3
3 Prædixi enim ei quod iudicaturus eſſem domus eius in æternum propter iniquitatem. eo quod nouerat indigne agere filios ſuos,& non corripuerit eos ibid.
3 Dominus eſt,quod bonum eſt in oculis ſuis faciat l.9. c. 10.nu.2
8 Non enim te abiecerunt ſed me ne regnem ſuper eos, l. 3.c.6.nu.5
15 Quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere ib.c.7.nu.16
16 Homo videt quæ patẽt Dominus autem intuetur cor l. 5.c.6.nu.8

Digitized by Google

30 Perſequar latrunculos hos & comprehendam eos,an nō l.4 c.5.nu.19

Ex ſecundo Regum.

Cap.1. MOntes Gelboe,nec ros,nec plouia veniat ſuper vos l.12.c.3.no.18
3 Hæc faciat mihi dominus & hæc addat, &c. lib.5.cap.2. oum.3
5 Venetūt Senes Iſrael ad Regem Dauid & percuſſit cum eis fædus coram Domino,ib.c.4.nu.34
21 Benedixit Deo & regi l.6.c.13.nu.12

Ex tertio Regum.

Cap.1. INclinauitque Bethſabee & adorauit Regem l.4. c.4.nu.6
19 Altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio l.2.c.7.nu.12

Ex ſecundo Paralipomenon.

Cap.5. FOrnicati ſunt poſt Deos populorum terræ, l.8. c. 2.nu.1
6 To ſolus noſti corda hominum l.4.c.5.nu.1
20 Cum ignoremus quid agere debeamus,hoc ſolom habemus reſidui vt ocolos noſtros dirigamus ad te l.4.c.5. num.19
28 Scio Deum & ſerui illi corde perfecto,& animo voluntario l.2.c.2.nu.2

Ex Eſdra.

Cap.5. FIlij noſtri & filię noſtræ multę ſunt nimis accipiamus pro precio eorum frumentū,& comedamus, & bibamus l.9.c.6.ou.19

Ex Tobia.

Cap.2. REddite hædum dominis ſuis l.10.tract.1.cap.4. num.7
2 Cum acceperit Deus animam meam,corpus meum ſepeli l.7.c.5.nu.17
4 Nunquam cum ludentibus miſcui me l.11.c.12.nu.3
4 Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius l.7.c.5.nu.15
4 Attende tibi ab omni fornicatione &c. l.8.c.2.nu 4
4 Superbiam nūquam in ſenſu tuo aut in verbo tuo dominari permittas,in ipſa enim initiū ſumpſit omnis perditio l.2.c.12.ou.5
8 Fecit ſcripturam, vt pars dimida quæ ſuperat poſt obitū domino deueniret l.9.c.1,nu.1
12 Ego obtuli orationem tuam Domino l.4.c.3.nu.10

Ex Eſther.

Cap.3. DOmine domine Rex omnipotens.Io ditione enim toa cuncta ſoot poſita l.3.c.2.nu.4. & l.9. c.4.nu.4
3 Quaſi effodientes theſaorum delectantur vehemēter cū inuenerint ſepulchrum ib.c 9 nu.11
5 Ad aliquem Sanctorum conuertere l.7.c.1.nu.10
12 Ioterroga iumenta & docebunt te & volaolia cęli & indicabunt tibi l.2.c.14.nu.29
21 Qui dixerunt Deo recede a nobis & ſcientiam viarum tuarum nolumus l.2.c.2.nu.18
31 Pepigi fœdus cum oculis meis,vt non cogitarem quidem de virgine l.8.c.7.nu.3
34 Qui dicit Regi Apoſtata,qui vocat duces impios l.2 c.7. ou.12
34 Quaſi de induſtria receſſerunt ab eo omnes vias eius intelligere noloerunt l.2.c.11.nu.2
4 Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi l. 9.c.3.nu.11

Ex Pſalmis.

Cap.49. SI videbas furem currebas cum eo & cum adulteris portionem tuam ponebas l.10.tract.1.c.5.n.1
4 Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendaciom l.11. c.4.nu.26
4 Signatum eſt ſuper oos lumen vultus tui Domine l.11.c. 2.num.2
5 Perdes omnes qui loquuntor mendacium l.12.c.2. nu.14
6 Turbatus eſt a furore oculus meus l.2.c.10.nu.1
6 Miſerere mei Deus quoniam infirmus ſum ib.
8 Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius l.9.c.4.00.2
14 Qui iorat proximo ſuo,& non decipit l.5.c.4.nu.2
14 Domine quis habitabit in tabernaculo tuo lib.12. cap.7. num.41
15 Caro mea requieſcet in ſpe.l.9.c.1.ou.6
17 Qui docet manus meas ad prælium l.7.c.13.ou.1
17 Perſequar inimicos meos & comprehēdam illos, & non conuertar donec deficiant l.8.c.7.ou.2
18 Lex Domini immaculata l.4 c.1.nu.1
23 Domini eſt terra & plenitudo eius l.9.c.4.nu.2
24 Delicta iouentutis meæ & ignorantias meas ne memineris Domine l.2.c.2.nu.19
31 Delectaſti me Domine in factura tua l.8.c.7.00.13
33 Iniquitatem meditatus eſt in cobili ſuo l.2.c.9 ou.52
35 Noluit intelligere,vt bene ageret.l.2.c.2.nu.18
36 Gladiom euaginauerunt peccatores vt decipiant pauperem & inopem & trucident rectos corde,gladius eorū intret in corda ipſorum l.12.c.15.no.10
37 Qui inquirebant mala mihi locuti ſunt vanitates, ego autem tanquam ſurdus ib.c.4.nu.11
48 Sicut oues io inferno poſiti ſunt,mors depaſcet eos l.2.c. 14.nu.2
50 A peccato meo munda me l.2.c 5.nu.7
51 Quid gloriaris in malitia,qui potens es in iniquitate l.12. c.3.nu.34
53 Voluntarie ſacrificabo tibi l.2.c.2.nu.1
62 Laudabuntur omnes,qui iurant in eo l.5.c.1,nu.2
65 Reddam tibi vota mea quæ diſtinxerunt labia mea l.6. c.1.nu.13
72 Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te l.8.c.2.ou.1
75 Vouete & reddite Domino Deo veſtro l.6.c.1.nu.13
80 Ex adipe frumenti ſaciat te l.3.c.8.nu.7
81 Eripite pauperem & egenum de manu peccatoris liberate,l.12.c.19.nu.23
83 Beatus cuius auxilium abs te l.6.c.1.ou.30
85 Gratiam & gloriam dabit Dominos l.9.c.5.nu.17
93 Vſque quo peccatores gloriabuntur effabuntur & loquētur iniquitatem l.11.c.3.nu.34
98 Adorate ſcabellum pedum eius quoniam ſanctum eſt l. 4.c.3.nu.11
100 Detrahentem ſecreto proximo ſuo hunc perſeqoebar ib.nu.7
100 In matutino interficiebam omoes peccatores terræ l.9. c.15.nu.33
103 Herodii domus dux eſt eorum l.9.c.4.nu.1
108 Cum iudicatur,exeat condemnatus l.7.c.9.nu.3
113 Cælum cæli domino, terram autem dedit eis l.9.cap.4. num.11
113 Simulacra gentium argentum & aorum l.4.c 4.nu.5
115 Ego dixi in exceſſu meo omois homo mendax l.11.c.4. num.26
118 Omnia mandata tua veritas ibid.
118 Beati immaculati in via l.2.c.13.nu.3
118 Voluntaria oris mei beneplacita fac domine ib.c.2.nu.1
118 Miſerationes tuæ multæ Domine l.12.c.8.nu.13
120 Leuaui oculos meos in montes l.7.c.1.nu.10
140 Ne declines cor meum in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis l.11.c.5.nu.1
148 Confeſſio eius ſuper cælum,& terram l.5.c.3.nu.21
148 Statuit ea in æternum & in ſæculum ſæculi præceptum poſuit,& non præteribit l.2.c.3.nu.4
148 Ignis,grando,nix,glacies,ſpiritus procellarum quæ faciunt verbum eius ibid.

Ex Prouerbijs.

Cap. 1. INtelligens gubernacula poſſidebit l.9.c.6.nu.2
2 Qui autem adulter eſt propter inopiam cordis perdet animam ſuam l.9 c.15.nu.32
2 Qui relinquunt iter rectum & ambulant per vias tenebroſas, qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis l.2.c.11.nu.2
4 Remoue a te os prauum & detrahentia labia ſint procul abs te l.11.c.7.nu.41
6 Illaqueatus es verbis oris tui & captus propriis ſermonibus l.9.c.10.nu.7
6 Cōſerua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuę.l.3.c.6.nu.5
6 Sex ſunt quæ odit Dominus,& ſeptimum deteſtatur anima eius l.2.c.14.nu.18
7 Ecce mulier occurrit et ornatu meretricio præparata ad decipiendum animas l.8.c.6.nu.4
8 Per me Reges regnant,& legum conditores iuſta decernunt l.3.c.2.nu.4
8 Ab æterno ordinata ſum ib.nu.3
14 Errant qui operantur mala l.11.c.4.nu.1.& l.2.c.9
15 Secura mens iuge conuiuium l.12.c.5.nu.5
16 Sortes mittuntur in ſinum,ſed a Domino temperantur l.4.c.5.nu.18
17 Qui altam facit domum ſuam, petit ruinam lib.12.c.13.num.1
18 Contradictiones comprimit ſors l.4.c.5.nu.15
19 Qui affligit patrem, & fugit matrem ignominioſus erit & infelix l.7.c.5.nu.2
20 Qui maledicit patri ſuo,& matri, extinguetur lumē eius in mediis tenebris ibid.
20 Quis poteſt dicere mundum eſt cor meum lib.2.cap.13.num.6
20 Ruina eſt homini deuorare ſanctos lib.6.c.6.nu.2
21 Sicut diuiſiones aquarum,ita cor Regis in manu domini quocunque voluerit inclinabit illud l.3.c.4.nu.9
22 Melius eſt nomen bonum,quam diuitiæ multæ l.12.c.19.num.17
22 Adoleſcens iuxta viam ſuam ambulans etiam cum ſenuerit,non recedet ab ea l.7.c.7.nu.3
24 Septies in die cadit iuſtus, & reſurget: impii autem corruent in malum l.2.c.14.nu.2
24 Erue eos,qui ducuntur ad mortem lib.10.tract.5.cap.1.num.10
24 Cum detractoribus non commiſcearis quoniam repente conſurget perditio eorum,& ruinam vtriuſque qui nouit l.11.c.7.nu.41
25 Aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahē tem l.7.c.7.nu.46
26 Ne reſpondeas ſtulto ſecundum ſtultitiam ſuam,ne ei ſimilis efficiaris l.12.c.4.nu.12
28 Regnantibus nuptiis ruinæ hominum l.11.c.7.nu.9
29 Princeps,qui libenter audit verba mendacii,omnes miniſtros habet impios.ibi.
30 Oculum, qui irridet parentem ſuum, & ſubſannat partū matris ſuæ,effodiant eum corui de torrentibus & comedant eum filii aquilæ l.12.c.4.nu.11

Ex Eccleſiaſte.

Cap. 4. FVniculus triplex difficile rumpitur li.12. cap.21. num.24
5 Siquid vouiſti Deo ne moreris reddere: diſplicet enim ei infidelis,& ſtulta promiſſio l.6.c.6.nu.2
8 Multa hominis afflictio, qui ignorat præterita,& futura nullo poteſt ſcire nuncio l.4.c.5.nu.17

Ex Libro Sapientiæ.

Cap. 1. PEruerſæ cogitationes ſeparant a Deo lib.8. cap.7. num.4
1 Os,quod mentitur,occidit animam l.12.c.2.nu.14
2 Inuidia diaboli mors intrauit l.2.c.8.nu.5
2 Opprimamus pauperem iuſtum, & non parcamus viduæ l.7.c.4.nu.4
3 Filii adulterorum in conſumatione erunt, & ab iniquo toro ſemen exterminabitur l.8.c.3.nu.2
4 Senectus venerabilis eſt,non diuturna,neque annorum numero computata l.7.c.4.nu.4
6 Potentes a potente tormenta patientur l.1.c.7.nu.11
7 Omnium Dominator non verebitur magnitudinem cuiuſquam quoniam puſillum,& magnum ipſe fecit l.9.c.4.nu.4
8 A domino data eſt poteſtas vobis,& cum eſſetis miniſtri regni illius,non rectè iudicaſtis ib.nu.13
9 Diſponens omnia ſuauiter l.2.c.5.nu.9.& l.3.c.2
10 Sobrietatem,& ſapientiam docet, & iuſtitiam lib.4. c.2. num.12
11 Per me Reges regnant l.9.c.4.nu.10
12 Iuſti tulerunt ſpolia impiorum ib.c.13.nu.3
13 Quis imputabit tibi,ſi perierint omnes nationes l.9.c.4. num.4
14 Initium fornicationis eſt exquiſitio Idolorum lib.8. c.1. num.1
15 Homo per malitiam occidit animam ſuam lib.2.cap.14. num.2
15 Malorum amatores digni ſunt morte ib.nu.3
16 Tu es Domine, qui vitæ & mortis poteſtatem habes, & deducis ad portas mortis,& reducis l.9.c.5.nu.2

Ex Eccleſiaſtico.

Cap. 1. VNus eſt altiſſimus creator omnium omnipotens & rex potens,& metuendus nimis, ſedēs ſuper thronum illius,& dominans Deus lib.4.capit.3. num.2
3 Qui timet Dominum,honorat parentes, & quaſi Dominis ſeruiet his,qui ſe genuerunt l.7.c.5.nu.1
3 Qui amat periculum,peribit in illo l.1.c.13.nu.25
4 Pro anima tua ne confundaris dicere verum l.12.c.16. num.1
5 Non appelleris ſuſurro in vita tua,& lingua tua ne capiaris,& confundaris,ib.c.2.nu.3
6 Amico fideli nulla eſt comparatio,ibid.
7 Non eſt homo,qui non peccet l.1.c.14.nu.5
7 Scit conſcientia tua vita;tu crebro maledixiſti aliis lib.1.c.2.nu.1
7 Trade filiam, & grande opus feceris, & homini ſenſato da illam l.7.c.5.nu.12
7 Honora patrem tuum,& gemitus matris tuæ non obliuiſceris,ib.nu.15
7 Honorifica Sacerdotes,& propugna te cum brachiis,da illis partem ſicut mandatum eſt tibi primitiarum & purgationis.ib.c.7.nu.12
7 Melius eſt nomen bonum,quam vnguenta precioſa l.11.c.3.nu.1
7 Per triſtitiam vultus animus corrigitur delinquentis ibi.c.7.nu.46
7 Noli velle mentiri omne mendacium l.12.c.2.nu.6
8 Ne litiges cum homine linguato,& ne ſtruas in ignem eius ligna,ib.c.4.nu.12
9 Auerte faciem tuam a muliere compta. lib.8. capit.6. num.4
10 Regnum à gente in gentem transfertur propter iniuſtitiam l.9.c.4.nu.10
10 Sicut iudex populi,ita miniſter eius lib.7. cap.11. numero 2.
10 Sicut mordet ſerpens in ſilentio nihil illo minus habet, qui occulte detrahit l.11.c.3.nu.5
10 In cogitatione tua Regi non detrahes,& in ſecreto cubiculi tui non maledixeris diuiti ibidem capit.7. numero 42.
10 Initium ſuperbi hominis apoſtatare a Deo lib.2. cap.12. num.5
10 Pecuniæ obediunt omnia,ibid.nu.6
10 Auaro nihil eſt ſceleſtius:habet enim animam ſuam venalem,ibid.
11 Lætare iuuenis in adoleſcentia tua, & ambula in viis cor-

Digitized by Google

cordis tui,& intuitu oculorum tuorum l.10. tract.1.c.3.nu.6

11 Scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudiciū ibid.

11 Bona enim in mala conuertens inſidiatur,& in electis ponit maculam l.12.c.6,nu.2

11 Attende tibi à peſtifero, fabricat enim tibi malum, ibidem.

11 Ab vna ſcintilla augetur ignis, & à doloſo augetur ſanguis,ibid.

14 Pro anima tua ne confundaris dicere verum.Eſt enim cōfuſio adducens peccatum,& eſt confuſio adducens gloriam.l.11.c.5 nu.1

14 Deus ab initio conſtituit hominem rectum, & reliquit eum in manu conſilij ſui.l.2. c.12.num.1. & lib.9.c.5. num.7

15 Deus nemini mandat impie agere.l.9.c.14.nu.1

15 Vota iuſtorum placabilia l.6.c.1.nu.13

17 Vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo.lib.10.tra.5. c.1 nu.10

17 Attende te ab omni iniquo.l.12.c.14.nu.8

18 Qui ſpernit minima,paulatim decidet l.2.cap 14. numero 17.

18 Poſt concupiſcentias tuas non eas: & a voluntate tua auertere:ſi præſtes animæ concupiſcentias eius faciet te in gaudium inimicis tuis,ib.c.2.nu.13

19 Qui ſpernit modica,paulatim decidet.lib.9.cap.15. numer.13

20 Xenia, & dona excæcant oculos iudicum, & quaſi mutus in ore auertit correptiones eorum.l.12.cap.13. numero 7.

23 Vir multum iurans implebitur iniquitate lib.5.cap.5.numer.2

23 Iurationi non aſſueſcat os tuum: multi enim caſus in illa.ibid.

24 Oblatio ex iniquo, oblatio eſt maculata, dona iniquorum non probat altiſſimus.l.10.tract.5. cap.2. numero 27.

26 Omnis ponderatio non eſt digna animæ continentis.l.6.c.11.nu.16

27 Si non inſtanter tenueris te in timore Domini, cito ſubuertetur domus tua.l.2.c.19.nu 3

27 Qui denudat arcana amici perdit fidem lib.12.cap.6.numero 2.

28 Sepi aures tuas ſpinis,& linguam nequam noli audire,& ori tuo fac oſtia, & ſeras auribus tuis. lib.11.capit.7. num.41

28 Suſurro, & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes.l.12.c.5.nu.1

30 Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis. l.7.cap.9. num.6

30 Mortuus eſt pater, & quaſi non eſt mortuus, reliquit n. ſimilem ſibi poſt ſe l.11.c.7.nu.33

31 Beatus qui inuentus eſt ſine macula.l.2.c.13.nu.3

34 Diuinatio erroris,& auguria mendacia,& ſomnia malefacientium vanitas eſt l.4.c.5.nu.3

37 Sapiens in populo hæreditabit honorem, & nomen eius viuet in æternum.l.7.c.4.nu.4

38 Honora medicum, propter neceſſitatem etenim creauit eum altiſſimus.l.7.c.9.nu.28

38 Altiſſimus creauit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam.ibid.

41 Curam habe, de bono nomine: hoc enim magis tibi permanebit quam multi theſauri magni,& pretioſi.l.12.c.19.nu.17.& l.9.c.5.nu.7

42 Erubeſcite a facie mulieris fornicariæ. lib.1.capit.8.numer.2

42 Super filiam luxurioſam confirma cuſtodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis ibid.cap.4. num.9

44 Laudemus viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua.l.7.c.4.nu.4

46 Poſt hæc dormiuit,& notum fecit Regi & oſtendit illi finem vitæ ſuæ.l.4.c.5.nu.6

48 Quidam ipſorum fecerunt quod placeret Deo, alii autem multa commiſerunt peccata.lib.2.capit.6. numero 5.

Ex Iſaia.

*Cap.*3. PEccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt. l.11.c.3.nu.34

4 Si abluerit Dominus ſordes filiarum Sion.lib.2.capit.13. num.3

5 Væ qui dicitis malum bonum,& bonum malum.ibid.c.14.nu.28

5 De iudicio,& iuſtitia ſublatus eſt.l.12.c.8.nu.8

5 Captiuus ductus eſt populus meus,quia non habuit ſciētiam.l.2.c.8.nu.3

8 Nunquid populus a Deo ſuo requiret viſionem.l 4.c.5. num.3

9 Habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis.l.8.c.5.nu.16

10 Væ his qui cōdunt leges iniquas,& ſcribentes iniuſtitias ſcripſerunt,vt opprimerent in iudicio pauperes,& vim facerent cauſæ humilium populi mei.l.3.cap.6.numero 3.

19 Colent eum in hoſtiis & muneribus, & vota vouebunt Domino,& ſoluent.l.6.c.1.nu.10

26 Omnia enim opera noſtra operatus es nobis Domine.l.8.c.5.nu.21

27 Hic eſt omnis fructus,vt auferatur peccatum,l.2. cap.5. num.7

30 Erit lux lunæ ſicut lux ſolis:& lux ſolis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum.l.7.c.1.nu.7

33 Dominus legifer noſter Dominus rex noſter.lib.4.cap.1. num.2

37 Cui exprobaſti,& quem blaſphemaſti, & ſuper quem exaltaſti vocem tuam?l.12.c.5.nu.11

41 Annuntiate quæ ventura ſunt in futurū, & ſciemus quia dii eſtis vos.l.4.c.3. nu.2

42 Ego Dominus hoc eſt nomen meum;gloriam meam alteri non dabo,& laudem meam ſculptilibus, ibid.numer.6

44 Ego Dominus faciens omnia.l.9.c 1.nu.4

45 Mihi curuabitur omne genu.l.4 c.3.nu.7

45 Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro,cuius apprehendi dexteram,vt ſubiiciam ante faciem eius gentes, l.9. c.4.nu.4

53 Tanquam ouis coram tondente ſe obmutuit.l.11. cap.3. num.32

57 A facie malitiæ collectus eſt iuſtus l.8.c.4.nu.8

60 Gens & regnum,quod non ſeruierit tibi,peribit. l.9.c.4. num.4

66 Vermis eorum non morietur;& ignis eorum non extinguetur.l.2.c.13.nu.8

Ex Hieremia.

*Cap.*2. FOderunt ſibi ciſternas diſſipatas, lib.4.cap.4.numero 5.

3 Tu autem fornicata es cum amatoribus multis.l.8. c.2. num.1

4 Nouate vobis nouale,& nolite ſerere ſuper ſpinas, & tribulos.l.4.c.3.nu.1

4 Iurabis,viuit dominus,in veritate, & iudicio, & in iuſtitia.l.5.c.4.nu.1

4 Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ,lib.8.c.7.nu 4

12 Deſolatione deſolata eſt terra, quia non eſt qui recogitet corde.l.2 c.9.nu.43

17 Sāctificate diem Sabbathi ſicut præcepi patribus veſtris, l 7.c.2.nu.1

27 Dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor Regis Babylonis ſerui mei,l.9.c.4.nu.11

28 Apprehenderunt mendacium,& noluerunt reuerti, l 11. c.4.nu.27

28 Propheta vſque ad ſacerdotem cuncti faciunt mendacium?ibid.

Ex

Ex Ezechiel.

*Cap.*18. ANima quæ peccauerit, ipſa morietur, l.2. c.14. num.2
18 Cum vniuerſa hæc deteſtanda fecerit, morte morietur ſanguis eius in ipſo erit, ib.nu.28
20 Dedi eis præcepta non bona, l.4.c.1.nu.5
20 Sabbatha mea ſanctificate, vt ſit ſignum inter me, & vos l.7.c.2.nu.1
29 Dedi ei terram Aegypti pro eo quod laborauit mihi, l.9. c.2.nu.3
33 Si dixero impio morte morieris, & egerit pænitentiam a peccato ſuo feceritque iudicium, & iuſtitiam, & l.10.c. 3.nu.3
34 Cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia, l.3. c. 7.nu.14
36 Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab iniquitamentis veſtris &c.l.2.c.13.nu.2

Ex Daniel.

*Cap.*2. TV es Rex Regum, & Deus cœli dedit regnum tibi, l.9.c.4.nu.11
3 Notum ſit tibi Rex, quia deos tuos non colimus: & ſtatuam auream, quam erexiſti non adoramus. lib.4. c.3. num.6
12 Auerterunt ſenſum ſuum, vt non recordarentur iudiciorum iuſtorum, l.8.c.1.nu.4
13 Concupiſcentia ſubuertit cor tuum, lib.2. capitulo 10. num.1

Ex Oſea.

*Cap.*1. VAde, ſume tibi vxorem fornicariam, & fac filios fornicationum.lib.8.c.2.nu.2
2 Auferat fornicationes tuas a facie ſua, ib.nu.1
3 Fornicati ſunt a Deo ſuo.ib.
4 Quia tu ſciētiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi, l.2.c.1.nu.1
6 Scientiam Dei volo pluſquam ſacrificium.
7 Factus eſt Ephraim quaſi columba ſeducta non habens cor, l.8.c.7nu.4
8 Ipſi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui eos.l.9.c.4.nu.10
9 Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt, l.2. c.4. num.3

Ex Iona.

TOllite me, & mittite in mare; & ceſſabit mare à vobis, ſcio enim propter me, &c.lib.7.capit.12. numero 6.

Ex Michaa.

*Cap.*6. OStendam tibi, quid Dominus requirat a te, vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, &c.l.2.c.6.nu.2
7 Filius contumeliam facit patri, filia conſurgit ad verſus matrem ſuam, l.2.c.7.nu.12

Ex Abacuc.

*Cap.*2. ECce quod coopertus eſt auro, & argento, & omnis ſpiritus non eſt in viſceribus eius.li.4. cap.4. num.5

Ex Zacharia.

*Cap.*1. ANgelus erat pro populo captiuo, &c.lib.4. c.3. num.10
2 Qui vos tetigerit, tangit pupillam oculi mei, lib.2.cap.7. num.12
5 Omnis fur iudicabitur, l.9.c.15.nu.1

Ex Malachia.

*Cap.*2. CVſtodite ſpiritum veſtrum, & vxorem adoleſcentiæ veſtræ, l.1.c.1.nu.2
2 Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirēt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum eſt l.2. c. 11.nu.1

Ex Machabæorum 1.

*Cap.*7. SI venit tempus noſtrum moriamur, nec inponamus crimen gloriæ noſtræ.l.9.c.5.nu.10
11 Rex Ptolomæus obtinuit dominium ciuitatum, &c. ibi. c.2.nu 3

*Ex Machab.*2.

Cap. RAzias gladio ſe perijt eligens nobiliter mori potius quam ſubditus fieri peccatoribus, l.7. c.9. num.3

Ex D.Mattheo.

Cap. HÆc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me, l.4.c.3.nu.6
4 Pœnitentiam agite, appropinquabit enim Regnum cœlorum, l.4.c.1.nu.2
5 Ego dico vobis, non iurare omnino, libr.2. capitulo 14. num.25
5 Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum illo alia duo, l.3.c.7.nu.6
5 Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum, & Phariſæorum, &c.l.4.c.1.nu.2
5 Non iurabis neque per cœlum, quia thronus Dei eſt, neque per terram, &c.l.5.c.1.nu.14
5 Quod amplius eſt, a malo eſt l.5.c.5.nu.5
5 Ego autem dico vobis, non reſiſtite malo, lib.7.capit.10. nu.13
5 Quicunque viderit mulierem ad concupiſcendum eam iam mœchatus eſt in corde ſuo, l.2.c.5.nu 4
5 Qui dixerit fratri ſuo Racha, reus erit Cōcilij, qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.ibid.nu.eod.& l. 12.c.3.nu.16
5 Si quis in vna maxilla te percuſſerit, prębe illi & alteram, l.12.c.4.nu.11
5 Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, &c.lib.11. c.nu.28
6 Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus lucidum erit, l.4.nu.8
6 Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ, libr.4. capit.3. num.1
6 Orabitis, Pater noſter, &c.ib.c.4.nu.2
6 Dimittite, & dimittetur vobis, l.12.c.14.nu.3
7 Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis, l.3.c.1.nu.1
7 Nolite iudicare, & non iudicabimini. libro 12. capit.13. num.5
8 Vulpes foueas habent, filius autem hominis non habet, vbi reclinet caput ſuum, l.9.c.7.nu.17
10 Nolite poſſidere neque aurum, nec argentum, neque pecuniam in zonis veſtris, ibid.
10 Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non poſſunt, l.11.c.1.nu.2
12 Quis erit ex vobis homo qui habet vnam ouem, & ſi ceciderit Sabb.in foueam, &c.l.7.c.2.nu.7
12 De omni verbo otioſo quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii, l.2.c.4. nu.10. & l.2. c.14.nu.28
13 Sinite vtraque creſcere, ne forte colligentes zizaniam eradicetis ſimul & triticum, libro 7. capit.12. numero 14.
15 Fruſtra me colunt docentes doctrinas, & mandata hominum, l.3.c.6.nu.1

15 In

15 In ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum, lib. 12.c.9.nu.27
15 Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum, lib.7.cap.6.numer.10
15 Quare vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram. ib.nu.13
15 De corde exeunt cogitationes prauæ, l.8.c.1.nu.4
17 Neceſſe eſt vt veniant ſcandala, veruntamen væ homini illi, per quem venit ſcandalum, libro 10. tract.2. c.12. num.4
18 Melius eſt cæcum, & claudum intrare in regnum cœlorum, quam duos oculos habentem aut duos pedes mitti in gehennam, l.12 c.5.nu.17
18 Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum inter te, & ipſum ſolum, l.11.c.4.nu.1
18 Si Eccleſiam non audierit, ſit &c.l.11.c.11.nu.3
18 Niſi remiſeritis ex cordibus veſtris, l.12.c.14.nu.9
19 Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, libro 2.cap.9 numer.21
19 Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & ſequere me, l.11.c.1. nu.35. & l.6.c.1.nu.5
19 Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet, libr 4. capit.2. num.13
20 An non licet quod volo facere, l.9.c.10.nu. 2
22 Diliges Dominum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, l.4.c.2.nu.15
22 Erunt ſicut angeli Dei in cęlo.l.4.c.3.nu.3
22 Volumus a te ſignum videre, ib.c.7.nu.12
22 Diliges proximum tuum ſicut te ipſum, l.7.c.10.num.25
22 Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, l.9.c.19.nu.30
23 Super cathedram Moyſis ſederunt Scribæ, & Phariſæi; omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate, & facite, l.9.c.4.nu.11
23 Implete menſuram patrum veſtrorum, l.7.c.12.nu.3
23 Et deſcendat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram a ſanguine Abel iuſti.ibid.
23 Væ vobis duces cæci qui dicitis quicunque iurauerit per templum, nihil eſt, l.5.c.3.nu.2
23 Qui dicunt & non faciunt, & qui alijs onera grauia imponunt: ipſi autem ne digito volũt ea mouere, l.3.c.4. num.10
24 Multos errare fecerunt ſomnia, l.4.c.5.nu.7
24 Quod vni de his fratribus meis minimis feciſtis mihi feciſtis.l.10.tract.5.c.2.nu.10
26 Ite maledicti in ignem æternum, l.2.c.13.nu.8
26 Væ homini per quem filius hominis tradetur, l.11.cap.1. num.4
26 Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt, l.3.c.7. nu.8.& l.7.c.8.nu.12
28 Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra, l.3.c.6. num.1

Ex D.Marco.

Cap.3. QVi blaſphemauerit in Spiritum Sanctum non habebit remiſſionem nec in hoc ſeculo neque in futuro, l.2.c.13.nu.8
8 Qui me erubuerit, & ſermones meos, hunc filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua, &c.l.7.c.9. num.17
8 Quid proderit homini ſi vniuerſum mundum lucretur & animæ ſuæ detrimentum faciat, l.11.c.1.nu.2
9 Bonũ eſt tibi luſcum introire in regnũ Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam, l.2.c.13.nu.8
9 Non eſt mortua puella, ſed dormit, l.12.c.16.nu.26
13 De die autem illa nemo ſcit, neque angeli in cœlo neque filius niſi pater, l.11.c.4.nu.25
16 Qui non crediderit condemnabitur.l.2.c.9.nu.31

Ex D. Luca.

Cap.3. NEminem concutiatis neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendijs veſtris, lib.7.cap.13. num.1
6 Qui vos audit, me audit l.12.c.2.nu.15
10 Dignus eſt operarius mercede ſua.l.9.c.16.nu.31
11 Date eleemoſynam & omnia munda ſint vobis, lib.10. tract.1.c.3.nu.6
12 Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, &c.lib.7.c.9. nu.15
12 Qui cognouit voluntatem Domini ſui, & non fecit, vapulabit multis, l.6.c.13.nu.9
13 Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis, lib.10. tract.1.c.4.nu.1
14 Niſi quis renunciet omnibus quæ poſſidet non poteſt meus eſſe diſcipulus, l.9.c.8.nu.3
14 Qui amat patrem ſuum aut matrem ſuam pluſquã me, non eſt me dignus, l.7.c.3.nu.11
21 Cauete ne grauentur corda veſtra.l.8.c.7.nu.4
22 Conuerte gladium tuum in vagina, l.7.c.10.nu.13
22 Principes gentium dominantur eorum, vos autem non ſic l.9.c.2.nu.3
22 Prophetiza nobis quis eſt qui te percuſſit.l.12.c.nu.11
24 O ſtulti, & tardi corde ad credendum, l.12.c.4.nu.8
24 Palpate, & videte quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet l.4.c.3.nu.6

Ex D.Ioanne.

Cap. 3. SIſi qui renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto; non poterit introire in regnum Dei, l.10. c.4.numer.1
3 Dilexerunt homines magis tenebras quam lucem, erant enim eorum mala opera, l.11.c.2.nu.1
3 Qui facit veritatem, venit ad lucem, ib.nu.26
4 Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum in ſpiritu, & veritate oportet adorare, l.4 c.4.nu.4
5 Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum, ib.c.3.nu.6
6 Domine ad quem ibimus verba vitæ æternæ habes, ibid. num.3
6 Niſi manducaueritis carnem filii hominis, &c.lib.10.c.4. num.1
7 Vos aſcendite ad diem feſtum hunc, ego.n.non aſcẽdam ad diem feſtum iſtum, l.11.c.4.nu.25
7 Mihi indignamini quia totum hominem ſanum feci in Sabbatho, l.7.c.3.nu.6
8 Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat, l.12.c.13.nu.3
8 Nemo te condemnauit mulier, neque ego te condemnabo, l.9.c.15.nu.32
12 Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate, l.12.c.3.nu.11
13 Qui lotus eſt non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus, l 2.c.13.nu.6
14 Philippe qui videt me, videt & patrem meum, l.4.cap.3. num.6
15 Maiorem charitatem nemo habet quam vt animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis, l.7.c.9.nu.13
15 Hoc eſt præceptum meum vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos, ib.nu.17
18 Non haberes poteſtatem in me vllam, niſi datum tibi eſſet de ſuper, l.9.c.4.nu.11
18 Quid me cædis.l.12.c.4.nu.11
20 Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c.lib.2.c. 14.nu.3
20 Pax vobis: ſicut miſit me Pater, & ego mitto vos l.3. c.6. num.5
20 Dominus meus, & Deus meus.l.4 c.3.nu.9

Ex Actis Apoſtolorum.

Cap.1. CAepit prius facere quam docere lib.3. cap.4. numer.12
4 Obedire oportet magis Deo quam hominibus l.1.c.4.nu. 8.& l.3.c.3.nu.4
7 Accepiſtis legem in diſpoſitione angelorum l.4 c.1. numer.5
10 Nunquam manducabis omne commune, & immundum,

dum, lib.1.cap.4.num.3
1 Qui autem diſcernit, ſi manducauerit, damnatus eſt, quia non ex fide ib.nu.eod.
15 Viſum eſt ſpiritui ſancto, & nobis nihil vltra imponere vobis oneris quam neceſſaria vt abſtineatis vos, &c.l.3.c.6.num.1
15 Pertranſiens ciuitates pręcipiebat eis cuſtodire præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum ib.nu.6
15 Quid tentatis imponere iugum ſuper caput diſcipulorũ, quod nec nos nec patres noſtri portare potuimus l.4.c.1.nu.6
15 Abſtinete vos ab omni fornicatione l.8.c.1.nu.2
16 Tradebant eis cuſtodire dogmata quæ decreta erant ab Apoſtolis, & ſenioribus qui erant in Hieruſalem l.3.c.6,num.6
17 Per omnia ſuperſtitioſos vos video, præteriens enim, & videns ſimulachra veſtra, inueni & aram, in qua ſcriptum erat ignoto Deo l.4.c.4.nu.5
23 Ignorabam fratres quod Princeps eſſet ſacerdotum l.11.c.8.nu.12
25 Non eſt conſuetudo apud Romanos condemnare aliquem hominem priuſquam is qui accuſatur, pręſentes habeat teſtes l.7.c.11.nu.11

Ex Epiſtola ad Romanos.

Cap.1. DEtractores Deo odibiles l.11.c.3.nu.7
Quoniam qui talis agunt digni ſunt morte nõ ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus l.2.c.14.nu.18.& l.4.c.7.nu.28 f.229.& l.10.tract.2.c.5.c.1.nu.7
1 Teſtis eſt mihi Deus l.7.c.1.nu.7
1 Qui mutauerunt gloriam incorruptibilis in Dei ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis lib.4.cap.3.numer.6
1 Propter quod tradidit illos Deus in reprobum ſenſum l.8.c.5.nu.5
1 Traditi ſunt in duritiam cordis propter vitia, & immunditiam, & in reprobum ſenſum l.2.c.9.nu.8
2 Cogitationibus ſe inuicem accuſantibus l.3.c.3.nu.2
2 Qui alios doces, te ipſum non doces, prædicas non mæchandum, & mæcharis l.3.c.4.nu.11
2 Teſtimonium reddet illis conſcientia ipſorum l.1.cap.2.num.1
2 Tunc reddet vnicuique ſecundum opus ſuum l.2.cap.13.num.8
2 Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt ib.c.9.nu.18
2 Inter ſe inuicem cogitationum accuſantium aut etiam defendentium l.12.c.11.nu.1
2 Inexcuſabilis es qui iudicas alterum in quo enim alterum iudicas te ipſum condemnas idem enim facis quod iudicas ib.c.13.nu.3
3 Non ſunt facienda mala vt fiant bona lib.11.capit.3.numer.21
4 Tu quis es qui iudicas ſeruum alienum lib.13.cap.7.numer.8
5 Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors lib.2.cap.5.num.6.& lib.3.cap.4.num.10
5 Diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis l.4.c.1.nu.4
6 Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore vt obediatis concupiſcentiis eius l.2.c.2.nu.4
6 Stipendium peccati mors ib.c.14.nu.2
7 Sed peccatum non cognoui niſi per legem, nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, non concupiſces ib.c.5.nu.4
7 Lex quidem ſancta eſt, & mãdatum ſanctum, & iuſtum, & bonum l.4.c.1.nu.5
7 Concupiſcentiam neſciebam &c.ibidem capit.2.numero10.
7 Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati l.2.c.10.nu.2
7 Paſſiones peccatorum operantur in nobis ad fructificandum morti.ib.
8 Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis lib.4.capit.3.num.3
8 Si ſecundum carnem vixeritis moriemini lib.2.cap.5.numer.6
9 Teſtimonium mihi perhibente conſciẽntia mea in ſpiritu ſancto l.2.c.5.nu.6
10 Quia maior ſeruiet minori l.9.c.5.nu.7
10 Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem l.7.c.9.nu.15
10 Quomodo credent ei quem non audierunt lib.2.cap.9.num.8
10 Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum ib.
12 Honore inuicem præuenientes l.7.c.4.nu.3
12 Non vos defendentes, ſed date locum iræ lib.12.c.14.num.2
13 Non ſine cauſa gladium portat &c.lib.7.cap.11.numero 1.
13 Plenitudo legis dilectio l.2.c.7.nu.2
13 Cui honorem, honorem cui timorem, timorem, cui obedientiam obedientiam, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal lib.3.cap.4.num.1.& lib.9.cap.16.numer.31
13 Omnis anima poteſtatib. ſublimioribus ſubdita ſit &c. ibid.
13 Qui poteſtati reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt ib.c.7.nu.16.& l.2.c.5.nu 6
13 Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei qui malum agit, ideoque neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram ſed etiam propter conſcientiam ib.c.9.nu.29.& l.9.c.19.nu.3
13 Omnis poteſtas a Deo eſt ibid.c.1.num.8.& lib.9.cap.4.num.10
13 Qui ſuperiori reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit l.9.cap.10.num.11
13 Abiiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis l.11.c.4.nu.1
14 Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt lib.1.capit.3.num.5
14 Scio, & cõfido in Domino Ieſu quia nihil commune per ipſum niſi ei qui exiſtimat quid commune eſſe, illi commune eſt ib.c.4.nu.3
14 Qui non manducat, manducantem non iudicet l.12.c.3.num.5

Ex prima ad Corinthios.

Cap.2. QVi poſſident, ſint tanquam non poſſidentes l.9.c.8.nu.7
4 Non vt confundam vos hęc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſimos moneo l.7.c.4.nu.4
5 Auditur inter vos fornicatio qualis nec inter gentes, l.8.c.1.nu.1
5 Modicum fermentum totam maſſam corrumpit l.7.c.8.num.5
6 Ne commiſceamini fornicarijs l.8.c.1.nu.2
6 Nolite errare, neque fornicarij neque adulteri neque molles regnum Dei poſſidebunt ib.nu.5
6 Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſint Chriſti l.8.c.1.nu.4
6 Templum ſpiritus ſancti quod eſtis vos ibid.
6 Omne peccatum quodcũque fecerit homo extra cõrpus eſt, qui autem fornicatur in corpus ſuum peccat l.2.c.6.nu.5
7 Mulier poteſtatem corporis ſui non habet lib.8.capit.3.num.2
7 Mulier quæ nupta eſt cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro l.8.c.6.nu.4
7 Qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit l.7.c.5.nu.1
8 Scimus quia nihil idolum in mundo l.4.c.4.nu.5
9 Qui paſcit gregem, & de fructu eius non commedet l.9.c.16.nu.31

9 Ne-

Digitized by Google

9 Nemo ſtipendiis ſuis militauit ibid.
10 Nolo vos fieri ſocios dæmonum ib.c.5.nu.18
10 Omnia in gloriam Dei facite l.2.c.4.nu.8
12 Sollicita autem ſunt membra vnius corporis pro inuicē, ſi vnum patitur &c.l.11.c.4.nu.2
15 Quotidie morior per gloriam veſtram fratres in Chriſtu Ieſu Domino noſtro l.5.c.1 nu.7
18 Stimulus mortis peccatum l.2.c.14.nu.2

Ex 2. ad Corinthios.

Capit.1. TEſtem Deum inuoco &c.l.5.c.1.nu.1
Fidelis Deus quia ſermo noſter qui fuit apud vos non eſt in illo, eſt, & Non ibidem, capit.4. numero 34.
3 Vbi ſpiritus Domini ibi libertas libro 3. capit.4. numero 1.
12 Non debent filii theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis l.7.c.6.nu.16

Ad Galathas.

Cap.1. ECce coram Deo, quia non mentior lib.5.cap.1.numero 5.
1 Abundātius æmulator exiſtens paternarū traditionum l.2.c.9.nu.32
3 O inſenſati Galathæ l.12.c.4.nu.8
3 Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto lib.4. cap.1. num.2
3 Lex data eſt per Angelos in manu Mediatoris ibid. numer.5
4 Quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt a ſeruo cum ſit Dominus omnium lib.9.cap.4.nu.8.& lib.10. cap.1
5 Manifeſta autem ſunt opera carnis lib.2. cap.14. numero 28.
5 Regnum Dei non conſequentur, qui talia agunt l.8. c.1. num.4
5 Si ſpiritu ducimini non eſtis ſub lege lib.3. cap.4. numero 1.
5 Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem l.2.c.8.nu.3

Ad Epheſios.

Cap.4. VEritatem facientes creſcamus apud Deum l.11. c.4.nu.26
5 Viri diligite vxores veſtras ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiā l.7.c.7.nu.8
5 Fornicatio non autem, & omnis immunditia hec nominetur in vobis l.8.c.1.nu.2
5 Omnis fornicator, & immundus non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei l.9.c.15.nu.29
5 Eratis enim aliquando tenebræ, tunc autem lux in domino l.11.c.4.nu.1
5 Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria lib.5. capit.3.numer.2
6 Filii obedite parentibus veſtris in Domino lib.7. capit.5. num 9
6 Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinē, ſed aduerſus principes, & poteſtates tenebrarum harū l.1.c.12.nu.1
6 In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere ibidem numero 2.
6 Exhibebit ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam ib.c.13.nu.3

Ad Philipenſes.

Cap.2. IN nomine Ieſu omne genu flectatur, cęleſtium terreſtrium, infernorum l.4.c.3.nu.7
2 In humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes lib.7. cap.4. numero 3.

Ad Coloſſenſes.

Cap.3. FIlii obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum eſt domino Ieſu l.1.c.4.nu.1
3 Serui obedite per omnia dominis carnalibus non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus placentes.

Ad Theſſalonicenſes.

Cap.4. ET ne quis ſupergrediatur neque circumueniat in negotio fratrem ſuum quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus l.3.c.4.nu.17
4 Scitis quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum ib.c.6.nu 5
4 Itaque qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum qui etiam dedit ſpiritum ſuum ſanctum in nobis.ib.
4 Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra l.8.c.1.nu.2

Ad Timotheum prima.

Cap.1. FInis autem præcepti eſt Charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta lib.1.cap 3. num.5
1 Habens fidem, & bonam conſcientiam ibid.
1 Miſericordiam conſecutus ſum quia ignorans feci l.2.c.14.nu.1
1 Iuſto lex non eſt poſita l.3.c.4.nu.1
3 Oportet Epiſcopum eſſe irreprenſibilem, non violentū, non percuſſorem l.7.c.11.nu.2
3 Ordinādus bonum teſtimonium ab his, qui foris ſunt habeat l.5.c.3.nu.22
4 Pietas ad omnia vtilis eſt promiſſionem habens vitæ quæ nunc eſt, & futuræ l.7.c.4.nu.8
4 Cauteriatam habentes conſcientiam l.2.c.3.nu.4
5 Qui benè præſunt Presbiteri, duplici honore digni habentur l.7.c.7.nu.12
5 Noli adhuc aquam bibere ſed modico vino vtere propter ſtomachum tuum &c.ib.c.9 nu 33
5 Peccantes coram omnibus argue vt ceteri timorem habeant l.11.c.4.nu.4
6 Diuitibus huius ſæculi præcipe non altum ſapere l.9.c.8. num.7
6 Radix omnium malorum cupiditas l.2.c.12.nu.5
6 Quicunque ſont ſub iugo ſerui dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur l.9.c.6.nu.7
6 Qui diuites fieri volunt, incidunt in varias tentationes l.2.c.12.nu.6
7 Vnuſquiſque in ea vocatione, qua vocatus eſt, permaneat

Ad Timotheum ſecunda.

Cap.2. SErmo enim eorum vt cancer ſerpit lib.12.cap 15. num.8
3 Erunt homines ſeipſos amātes, cupidi, elati, ſuperbi, &c. l.2.c.10.nu.2

Ad Titum.

Cap.1. OMnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed &c. l.1. cap. 3.num.4
3 Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire l.3.c.4.nu.1
3 Hæreticum hominem poſt primam, & ſecundam admonitionem deuita l.12.c.15.nu.8

Ad Hebræos.

Cap.2. SPiritus adminiſtratorii in miniſterium hominum miſſi l.9.c.4.nu.5
4 Omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius l.4.c.3.nu.3
6 Iuramentum eſt omnis controuerſiæ finis lib.5. capit.1. num.1

Digitized by Google

6 Homines per maiores ſe iurant ib.c.3.nu.1
6 Hæc ſunt præcepta,cærimoniæ atque iudicia quæ mandauit Dominus Deus uobis l.4.c.1.nu.6
7 Nam translato ſacerdotio neceſſe eſt, vt legis translatio fiat ib.nu.2
7 Nihil ad perfectum adduxit lex ib.nu.5
10 Irritam quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur &c.ibid. cap. 3. numer. 3
10 Quanto putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filiũ Dei conculcauerit,& ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit l.6.c.6.nu.8
11 Accedentem ad Deum oportet credere,quia eſt lib.4.c.2.num.4
11 Fide obtulit Abraham Iſaac Deo, cum tentaretur l.12.c.2.nu.8
13 Obedite præpoſitis Eccleſiæ, & ſubiacete eis libro 2. cap. 5.num.6.& lib.3.capitul.4.numer.1.& lib.6. capit.7.nũm.12
13 Fornicarios, & adulteros iudicabit Deus libr.8. capit.2.num.2

Ex Epiſtola Iacobi.

Cap.1. PEccatum cum conſummatum fuerit, generat mortem l.2.c.14.nu.2
1 Religio munda; & immaculata apud Deum, & patrem hæc eſt, viſitare pupillos,&c.l.7.c.3.nu.8
1 Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua aſtractus,& illectus l.2.c.2.nu.15
2 Quicunque legem totam ſeruauerit, offendit autem in vno,factus eſt omnium reus ib.c.7.nu.1
2 Concupiſcentia cum conceperit,parit peccatum l.2.c.14.num.18
2 Gentes quæ legem non habent,naturaliter quæ legis ſũt faciunt,&c.l.3.c.2.nu.6
2 Iudicium ſine miſericordia illi, qui non facit miſericordiam ib.c.8.nu.13
3 In multis offendimus omnes l.2.c.14.nu.2
3 Si quis verbo non offendit,hic perfectus eſt vir.l.12.c.1.num.1
3 Lingua modicum quidem membrum,& magna exaltat, ecce quantus ignis quam magnam ſyluam incendit ibid.
4 Scienti bonum,& non facienti, peccatum eſt illi. l.2.c.6.num.4
4 Reſiſtite Diabolo,& fugiet a uobis ib.c.12.nu.2
4 Dicatis ſi Dominus uoluerit, & ſi vixerimus faciemus illud l.5.c.5.nu.16
4 Nolite detrahere alterutrum fratres mei;qui detrahit fratri detrahit legi l.11.c.3.nu.7
5 Ante omnia fratres mei nolite iurare neque per cœlum, neque per terram l.5.c.3.nu.1
5 Exemplum accipite fratres laboris,& patientiæ;Ecce beatificamus eos,qui ſuſtinuerunt l.7.c.1.nu.10

Ex Epiſtola Petri prima.

Cap.2. SEruí ſubditi eſtote Dominis veſtris, non tantum bonis,& modeſtis,ſed & diſcolis l.9.c.4.nu.11
2 A quo quis ſuperatur eius ſeruus eſt ib.c.5.nu.10
2 Subiecti igitur eſtote humanæ creaturæ propter Deum ſiue Regi quaſi præcellenti,&c.l.3.c.4.nu.1
2 Liberi tanquam ſerui Dei,& non veluti habentes libertatem malitiæ l.3.c.1.nu.2
5 Non turpis lucri gratia ſed voluntariè l.2.c.2.nu.1
5 Aduerſarius veſter diabolus circuit quærens quem deuoret,cui reſiſtite fortes in fide ib.c.12.nu.1
5 Non dominantes in Clero l.9.c.2.nu.3

Ex Epiſtola Petri ſecunda.

Cap.2. MElius erat veritatem non cognoſcere,quã poſt agnitam retroire l.6.c.13.nu.9

Ex *Epiſtola Ioannis prima.*

Cap.1. SI dixerimus quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt lib.2.c.14.nu.5
2 Omne quod in mundo eſt,aut concupiſcentia carnis,aut concupiſcentia occulorum,aut ſuperbia vitæ.
3 Qui videt proximum ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo,quomodo charitas Dei manet in eo.l.7.c.14.nu.5
3 Qui facit peccatum,non eſt ex Deo l.2.c.5.nu.7
3 Scitis in hoc quoniam ille apparuit l.2.c.13.nu.2
3 Et nos debemus pro fratribus noſtris animas noſtras ponere l.7.c.9.nu.17
4 Qui non diligit,manet in morte l.2.c.6.nu.1
8 Qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati l.2.c.5.nu.7
8 Ille fuit homicida ab initio l.2.c.8.nu.5
15 Si non veniſſem,& locutus eis fuiſſem,peccatum non haberent;nunc autem excuſationem de peccato non habent l.2.c.9.nu.13

Ex Apocalypſi.

Cap.1. FVi in ſpiritu in dominica die l.7.c.1.nu.6
7 Quibus datum eſt nocere terræ, & mari l.9.c.4.num.5
11 Hi habent poteſtatem ſuper aquas conuertendi eas l.7.c.1.nu.10
13 Qui in gladio occiderit,oportet eum in gladio occidi ib.c.8.nu.12
19 Cecidi ante pedes eius vt adorarem eum l.4.c.3.nu.5
20 Et infernus,& mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis l.2.c.14.num.2
21 Homicidis,& fornicariis &c. pars illorum erit in ſtagno ardenti igne,& ſulphure l.8.c.1.nu.2

FINIS.

CLAVIS REGIA SACERDOTVM CASVVM CONSCIENTIÆ,

Siue

THAEOLOGIAE MORALIS THESAVRI

In duodecim Libros diſtributa;

In Quorum Primo

DE MVLTIPLICI STATV CONSCIENTIAE, eiuſque officijs ſuſiſſimè, & facillimè tractatur.

Authore R.P.D.GREGORIO SAYRO Anglo, Ordinis S.Benedicti Congreg. Caſinenſis Monacho:

Quæ hac ſexta, & vltima editione quaſi pretioſis margaritis exornata, atq; decorata fuit permultis, ac iiſdem doctiſſimis, abſolutiſſimiſque additionibus.

Authores de Conſcientia, eiuſque officijs tractantes.

EX Patribus. S.*Ambroſius, Oecomen. Chryſoſt. Theophylact. in c.14. ad Ro. S. Aug. de baptiſmo paruulorum, & in Pſal. 37. S. Hieron. in 1. Ezech. & in 2. Malachia. D. Baſil. ho. in initium Prouerb. Origenes lib. 2. in epiſt. ad Rom. Dam. l.2. fid. Orthod. ca. 12. Lactant. l.6. diuin. Inſtitut. S. Greg. l.2. Moral. c.33. & l.6. epiſt. 14.*

Ex Scholaſticis. *Hugo de S. Vict. l.2. de Sacram. par. 6. c.2. Mag. in 4. diſt. 3. S. Tho. 1. p. q. 79. art. 12. & 1.2. q. 19. Alex. Alen. p. 2. q. 120. S. Bonauen. Scotus, Duran. Caiet. Med. Richar. in 4. diſtin. 14. q. 4. & 2. diſtin. 39. Gabr. quaſt. vnic. Henric. quodlib. 8. art. 3. Ioan. Bachonus in 4. diſt. 1. q. 3. Ioan. Maior in 4. q. 2. prologi. concluſ. 5. Adr. quodlib. 2. puncto 3. Thom. de Argent. & Dionyſ. Cartuſ. in 4. diſtin. 39. Conrad. Koellin. ibid. Palud. in quarto diſtintione 15. quaſtione ſecunda, Baſolis ſecundo diſtinctione 39. quaſtione vnica, Sotus lib. 4. de Iuſti. q. 6. & l.3. q. 6. Barth. Medin. 1.2. q. 19. Michael Salon. 2.2. q. 63. Ioſeph Angles in 4. Senten. in quaſt. de reſtitut. facien. art. 1. & in tract. de Sacr. Ord. Melchior Canus in relect. de pœniten. cap. 5. Card. Alanus lib. 1. de Eucha. Cardin. Bellarmin. l.2. de pœnit. cap. 18. Martin. Ledeſmus in 1.4. quaſt. 15. & 2.4. q. 18. & quaſt. 26. Gregor. de Valent. tom. 2. diſp. 2. quæſt. 14. & tom. 3. diſp. 5. q. 7. Vaſquez in 1.2. diſput. 59. c. 2. & 3. & diſput. 60. cap. 2. & 61. cap. 1. & 63. cap. 2. Petrus de Arrag. 2.2. quæſt. 63. Franc. Suarez tom. 3. diſp. 60.*

Canoniſtæ, & Iuriſtæ. *Ius Canonicum in plurimis locis * Innoc. in c. per tuas, & in c. ſignificaſti, 2. de homicid. & in c. ad audientiam. Panorm. de prob. c. propoſuiſti, & in ver. nulla temporis, de præſcrip. Franc. ibid. & in cap. Capellanus, & alij Canoniſtæ in cap. A quodam Iudæo, de conſecr. d. 4. Ant. de Butr. cap. vlt. de præſcript. Bar. in l. Naturaliter, ff. de vſucap. Alexand. & Iaſon, in l. 3. §. genera. ff. de acquir. poſſeſ. Pius Quintus in Bullario. Petrus Cenedo collect. 50. num. 5. Couar. in Relect. in Reg. pecc. part. 2. & 3. & in Clem. Furioſus. par. 1.*

Summiſtæ. *in ver. Conſcientia, vbi Piſauella. Angel. Syluest. Tabiena, Caiet. in Sum. Hieron. Angeſtus cap. 7. Moral. dub. 3. Anton: de Corduba, l.2. q. quaſt. 3. & leg. 3. q. quæſt. 4. Almain. in tract. 1. Moral. cap. 5. Barthol. Medina l. 1. Inſtruct. Confeſſ. c. 14. Ludouicus Lopez p. 1. Inſtruct. c. 3. Petrus Nauarr. l. ſecundo, de reſtit. c. ſecundo, Simon Maiolus lib. 5. c. 48. Eman. Rodriquez in ſum. par. 1. c. 71. Coſmus Philiarc. de off. Sacerd. par. 2. l. 2. Martin. Nauar. in Manual. prælu. 9. nu. 9. & c. 27. n. 280. & de pœnit. diſt. 7. n. 61. Io. Medina, C. de confeſſ. q. 14. Henriq. lib. 1. c. 26. lib. 8. c. 12. & lib. 14. c. 10. Vmald. in Candelab. Aureo, par. 1. tit. 6. Sum. confeſſ. Io. de Friburgo. lib. 3. tit. 32. & alij plurimi recentiores.*

ADDITIO NOVA.

Ius Canonicum in plurimis locis: videlicet 12. q. 4. nolo. 11. q. 3. non ſunt. 25. q. 1. omnes. §. ex his, & gl. in ſumma diſt. 13. & ibi Archid. Domin. Præpoſ. & alij. quam tamen gloſſam cautè legendam eſſe vide mox infra cap. 4. in iuris additionibus.

Digitized by Google

De Nomine Caſus quid ſit, & quot modis accipi:tur. *Cap. I.*

SVMMARIVM.

1 *Quid ſit Caſus, & vnde dicatur.*
2 *Caſus acceptio quotuplex.*
3 *A Theologis quot modis vſurpetur.*
4 *Cenſuræ tres, Irregularitas, Vota, Iuramenta, caſus propriè dici non poſſunt, & quare.*
Qua ſignificatione in Bullis, vel gratijs accipi debeat. numero. eod.
5 *Epiſcopus concedens alicui facultatem abſoluendi a caſibus ſibi reſeruatis, non cenſetur committere abſolutionẽ a cenſuris ſibi reſeruatis, Et quare?*
6 *Prælatus concedens facultatem abſoluendi ab omnib. ſuis caſibus, & cenſuris, non cenſetur concedere facultatem diſpenſandi ab irregularitate, votis, aut iuramentis, & ratio quare.*
7 *Rectitudo, & regula duplex.*
8 *Recta ratio quid ſit.*

DE caſibus conſcientiæ tractaturi, non ſolum vtile, ſed admodum etiam neceſſarium erit ante omnia explicare quid his nominibus. *Caſus* ſcilicet, & *Conſcientia* intelligatur, vt exinde facilior aditus ad cetera, quæ
1 ſubſequuntur, aperiatur. †*Caſus* igitur, ſi nominis vim, & etymologiam ſpectemus, a cadendo dicitur, & prima, & communi ſignificatione lapſum, & ruinam ſignificat, iuxta illud Curtij. *Caſu Rheæ inopinato oppreſſus*, & apud Theologos frequens eſt ſermo, de caſu, & ruina Angelorum, de caſu, & lapſu Adæ primi parentis. Hinc ſumpto principio a diuerſis artium profeſſoribus per Metaphoram quandam ad diuerſa ſignificanda transferri ſolet
2 † Nam a Grammaticis ad ſignificandas formas vocabulorum, quibus in aliam atque aliam cadunt effigiem, trãſfertur, vt caſus nominatiuus alius eſt a Genitiuo, & alij
a omnes a recto ſeu Nominatiuo cadere dicũtur. *Ab Oratoribus autem*, & Poetis vox hæc ad miſeriam, & calamitatem ſignificandam transfertur, per quam quis a ſtatu feliciori, in quo prius vixerat, cadere dicitur, iuxta illud Virg. Æneid. 2.

Sed ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros.

b *A philoſophis autem*, ad euentum inopinatum ſignificandum accipitur; vnde, & Philoſo. 2. Phyſ. de caſu, &
c fortuna diſputat. Iuriſconſulti vero, lata ſignificatione, quæſtionem omnem de iure propoſitã, caſum appellant.
3 † A Theologis autem, ijs præſertim, qui Moralem Theologiam profitentur, dupliciter transfertur. *Primo* Generaliter, & minus proprie, ita vt caſus conſcientiæ dicatur omnis quæſtio de moribus facta, ſiue pertineat ad peccata, ſiue ad cenſuras, ſiue ad vota, ſiue ad iuramenta diſpẽſanda, vel relaxanda, ſiue ad quodcunq; aliud, quod ad mores, aut cõſcientiam ſpectat, quomodo ſumitur, quando dicitur, Summa de caſibus conſcientiæ, quandoquidẽ hæc omnia in ea explicari ſolent. *Secundo* Specialiter, &
d magis proprie, & ſic caſus dicitur ſolum peccatum, *quo*
4 *quis a virtutis rectitudine cadit*; qua ſignificatione † cenſuræ tres, ſ. Ex communicatio, Suſpenſio, & Interdictum, aut Irregularitas, aut Vota, aut Iuramenta proprie caſus dici non poſſunt, quia Cenſuræ non ſunt peccata, ſed pœnæ peccatorum, & Irregularitas nõ eſt peccatum, ſed imperfectum quoddam iure Canonico inductum, quo omnes ab ordine ſuſcipiendo, vel in ſuſcepto miniſtrando arcentur. Et Vota, & iuramenta non ſunt ex ſe peccata, ſed potius actus virtutis, & in hac ſignificatione ſumitur quando dicitur in Bullis, vel Gratijs, quod poſſit eligere confeſſorem, qui abſoluat ab omnibus caſibus, & cenſuris, vbi, vt conſtat, conceditur poteſtas abſoluendi ab vtriſq; quo loquendi modo manifeſtum eſt diſtingui caſum a cenſura; Nos in præſentiarum de caſu in vtraque ſignificatione diſputamus; quamuis enim principaliter de hac ſecunda acceptione, id eſt, de peccato agemus, (oſtendemus enim quid peccatum ſit, & quãdo committatur peccatum) de priori tamen etiam differendum nobis erit, vt abſolutum caſuum conſcientiæ Tractatum in lucem emittamus.

Nec fruſtra poſita a nobis eſt huius nominis deductio & varia, & multiplex acceptio, cum exinde, & quid caſus ſit, expreſſum ſit; & nonnulla etiam confeſſoribus ſcitu, & obſeruatione digna ex hac duplici nominis huius ſignificatione colligi poſſint.

5 *Primo* enim colligitur quid † reſpondendum ſit ad difficultatem illam, qua quæri ſolet, an Epiſcopus concedẽs alicui facultatem abſoluendi a caſibus reſeruatis ſibi cenſeatur committere abſolutionem a cenſuris ſibi reſeruatis. *Reſpondeo* enim ex doctrina prius tradita, non concedere. *Ratio eſt*: quia aliud eſt peccatum Epiſcopo, vel Prælato reſeruatum, aliud cenſura illi reſeruata; aliqua enim ſunt peccata Epiſcopo, vel Prælato reſeruata, quæ non habent annexam cenſuram, vt furtum, lapſus carnis; & ſunt aliquæ cenſuræ illi reſeruatæ, cum tamen peccata, ob quæ illæ feruntur, illi non ſint reſeruata, vt ſi prælatus excommunicationem ipſo facto incurrendam ferret in aliquem ob aliquod peccatum, & ſibi cenſuram, non autem peccatum reſeruaret. Vnde concedendo caſum reſeruatum, id eſt, peccatum, vel cenſuram, non cenſetur alterum concedere, a diuerſis enim non fit illatio. c. ad audientiam, de deci. & l. Papin. ff. de minor. & ita communiter tradunt DD. Syloeſt. & Tab. in *verbo caſus in princip.* & Nau. in Man. c. 27. n. 261. verſi. Decimo dico.

Secundo infertur, quod Prælatus concedens abſoluendi facultatem ab omnibus ſuis caſibus, & cenſuris, non cenſetur concedere facultatem diſpenſandi in Irregularitate, Votis, aut Iuramentis, in quibus ipſemet prælatus poteſt. *Ratio eſt*; quia hæc ſunt diuerſa, vt enim diximus, Irregularitas, Vota, & Iuramenta, non ſunt caſus, aut cenſuræ, & in huiuſmodi conceſſionibus, quibus iuri communi, & poteſtati ordinariæ derogatur, cum ſint odioſæ, interpretatio ſtrictè facienda eſt, ita vt vno conceſſo, non ſtatim intelligatur conceſſum alterum, quod eſt ab illo diuerſum.

ADDITIONES.

a *Ab oratoribus autem.* Plancus Ciceroni ſcribens huius vocis Caſus eam vim, & notionem, quam Theologi, & Iuriſperiti vſurpant, & de qua mox, aliqua ex parte videtur accepiſſe. Inquit autem; *Nam quæ res nullam habebat dubitationem, ſi exercitus Lepidi abſit, ea nunc magnam affert ſollicitudinem, magnumq; habet caſum; mihi enim ſi contigiſſet, vt prior occurrerem Antonio; non me hercule horam conſtitiſſet.* magnum caſum habet, quod eſt magnũ rei momentum, de quo magna dubitatio eſſe poſſit; aut ſi mauis, magnã cauſſam, quamobrẽ dubitari iure queat.

b *A Philoſophis autem.* His duplex eſt caſus, quod ad rẽ præſentem attinet: vnus temerarius, alter fortuitus. differunt autem inter ſe, (id quod viri doctiſſimi autumant Ciceroni non fuiſſe bene perfectum, quemadmodum neque, vt iſti affirmant, vis, & notio Entelechiæ, vt Meſuncrij) quod ſuperior latius funditur; propterea quia quod fortuitum eſt, temerarium quoq; eſt, quicquid autem temerarium non continuo fortuitum. Porro ex Ariſtotelis doctrina loco citato fortuitus caſus eſt, qui accidit ĩ actionibus humanis, non etiam in actionibus brutorum, & puerilibus, quæ ſcilicet non dimanant a prælectione, & in quibus neq; recta actio, neq; bona fortuna cernitur. Idipſum ſenſere Platonici, teſte Plutarcho de fato. *At ſecundum Platonicos*, inquit, *qui adhuc propius ad fortunæ definitionem accedunt, ita fortuitus caſus definitur, vt ſit cauſſa accidentaria eorum, quæ cuiuſpiam gratia fiant; duntaxat quæ prælectione aguntur.* Itaque caſus fortuiti in noſtra poteſtate, & arbitrio ſunt; temerarij non item.

c *Iuriſconſulti vero.* Illi ſuam huiuſmodi ſignificationẽ videntur hauſiſſe ex l. Neque leges. 10. ff. de legibus. vbi inquit Iulianus, *Neque leges, neque ſenatuſconſulta ſcribi poſſunt, vt omnes Caſus, qui quandoque inciderint, comprehendantur: ſed ſufficit ea, quæ plerunque accidunt cõtineri.*

Hac de re, de qua nos poſterius, vid. Ariſt. lib. 5. ethic.

c. 9.

Digitized by Google

c.9. De ęquitate & lib. 1. Rhet. capit. 43.

Idem Iuriſconſultus in l. Non poſſunt. 12. eodem titulo, Articulos appellat, quos antea Caſus nominauerat. Atenim potius res, & facta, quam Quæſtiones, & cõtrouerſias, in quas illa cadunt, videtur intellexiſſe. & quidem Rem ita accepit Martianus in l. 1. §. Diuus. ff. de ſicarijs. cum inquit. Nunquid pro homicida damnãdus ſit, ex re conſtituendum eſſe. Factum autem hoc pacto accipitur in l. Latinus legatus 83. ff. de legatis. 3. atque in l. cum duob. 52. in prin. ff. Pro ſocio & alibi ſępe. Idipſum Vlpianus in dict. l. Non poſſit, & Alfenus in l. ſi ex Plagis. 52. §. in Cliuo. Cauſſam vocat, dũ ait, Ius in Cauſſam poſitum eſſe: quod proinde Poſteriores enunciarunt, ex facto Ius oriri.

Cæterum nomine Cauſſa Cicero vtrunque, videlicet factum, atque eius Quæſtionem vocauit. De priori affertur illud ex 3. Verrin. Tantum quod hominem non nominat, cauſſam quidem totam præſcribit: *& illud ibidem apertius.* Nuſquam enim ſcribit, neque tu aliud quicque edicto complecteris, niſi eam cauſam, pro qua pecuniam acceperis. *De poſteriori producitur a nonnullis teſtimonium Seneca in Prologo declamat. dicentis.* Declamabat autem Cicero non quales controuerſias dicimus, nec tales quidem, quales ante Ciceronem dicebãtur, quas Theſes vocabant. *Controuerſias nos dicimus; Cicero Cauſſas vocabat, ſed quid teſte opus eſt? audiuimus ipſum Marcum Tullium idipſum diſerte docentem in Partitionibus paulo poſt principium.* C. Fil. Quid? Quæſtio quaſnam habet partes? C. P. Infinitam, quam Conſultationem appello, & definitam quam Cauſſam nomino.

Sed in Topicis multo explanatius, ſic; Quęſtionum duo ſunt genera; alterum Infinitum, alterum Definitum. Definitum, quod ὑπόθεσιν Græci, Nos Cauſſam: infinitum, quod θέσιν illi appellant, nos Propoſitum poſſumus nominare. Cauſſa certis perſonis, locis, temporibus actionibus negotijs cernitur; aut in omnibus aut in plerisq; eorum. Propoſitum autem in aliquo eorum, aut in pluribus non autem in maximis. Itaque propoſitum pars cauſſæ eſt.

Huiuſmodi Quęſtionem Iuriſconſulti vetuſtiores nũc ſpeciem ſimpliciter vt in l. Minor. 18. ff. De Minoribus. nunc ſpeciem ex pacto vt in d. l. Latinus legatus. 83. ff. de legat. 3. nunc demum Quæſtionem facti, vt Vlpianus in d. l. cum duobus. 51. ff. Pro ſocio.

Speciem quidem quam Cicero maluit formã dicere, ex eo fortaſſe, quod cũ ſingularia, atq; indiuidua, ἄτομα authore Porphyrio, etiam ex Platonis ſententia, infinita ſint, atque ἄπειρα, vt & reipſa ſatis conſtat: hæc ad ſimilia trahendo, tradentes, dicenteſque ius, aut quæ acciderunt inſpiciant, aut caſus, & quæſtiones fingant, & conforment, vt factitant, omnino neceſſe eſt.

Gratianus præcipuas quæſtiones ad particularia eorumque circumſtãtias, quoad eius fieri potuit, accommodatas, vnde deriuauit alias omnes, quibus bona Decreti pars farcinata eſt; cauſſas appellauit.

Atque ex his, cum quæſtionum, quæcunque de re ſint, duo genera exiſtant, vnum cognitionis, alterum actionis vt Cicero docet, & ante ipſum Ariſtoteles; facile intelligitur Iuriſconſultos, & Theologos hac in parte totos in poſterioris actionis genere eſſe occupatos. Quod ſi vtrique nullam cognitionem attingẽtia atque in vniuerſum, & generatim diſputant, id eo conſilio efficiunt, vt eorum quaſi principijs enodatis patefactisq; quę ad ſingulas priuatas actiones attinẽt, minori negotio, ac rectius dijudicentur. Id quod & Sayrus innuit hic numer. 4. in fin. cum ſe in vtraque caſus ſignificatione verſaturum pollicetur.

d *Que quis a virtutis rectitudine.* Duplex rectitudo, † &

7 regula, a qua homines peccando recedunt, ſtatuitur a Theologis communi conſenſu: vt facile intelligitur ex D. Thom. atque eius Interpretibus, quibus refragatur nemo 1. 2. quæſtio. 71. artic. 6. & quæſtio. 19. artic. 3. & 4. & quæſtio. 91. & 95. & 2. 2. quæſtio. 8. artic. 1. ad 3. & quæſt. 17. artic. 1. in corp. & quæſtio. 23. art. 3. alteram in Recta ratione (de qua Sayrus. capit. ſequen. numer. 5. paulo aliter) alteram vero in lege diuina collocant. Quam quidem duplicem regulam ipſis quoque Philoſophis, atque in primis Ariſtoteli cognitam eſſe volunt. idque eliciunt ex capit. 18. libr. 7. Ethic. ad Eudemium. & ex initio itidem libr. 7. Ethic. vbi philoſophus agens de Heroica virtute, illam diuinam, eaque prędítum virum diuinum appellat. Ceterum nobis vtraque regula ita quandoque coniungitur, vt ex duabus vna quodammodo efficiatur, nam cum gratia, quæ eſt a lege Diuina, hominum naturam perficiat, vti vno ore Theologi omnes affirmant; efficitur, vt hæc aduenienſ, ſecumque comportans ad hoc ipſum neceſſaria adinuenta, perfectiorem noſtram rectã rationem reddat, atque euectam ad altiorem, præſtantioremque finem, eam quoque euehat ad alteram ſuperioris gradus rectam rationem, & illiuſmodi ſuperiori fini conſentaneam. Quo ſane pacto fit, vt duæ diuerſæ ſpeciei rectæ rationes in vnam propemodum coaleſcant, & coagmententur: velut id, quod perficitur, cum eo, quod illud perficit.

8 Generatim porrò ſit † recta ratio animi noſtri ea conſtitutio, in qua pars rationis expers non prohibeat, quo minus ratione prędita pars ſuam exerceat actionem: verum ad id ita ambæ ſint coniunctæ, & conſpirantes, vt altera dominetur, & imperet, veluti regina, & domina; altera vero vt pediſequa, & famula obſequatur, & haud inuita obediat. enimuero recta ratio ita accepta, atq. ad mores efformandos coarctata, atque accommodata minus cõi vocabulo ab Ariſtotele, vulgoq; Philoſophorum, Theologorumque Prudentia conſueuit appellari. Quæ cum ſit virtus mẽtis vt omnes Ariſtotelem authorem ſequentes aſſerunt, & deſcendat ad regendas, moderandaſque particulares hominum actiones; ei plane opus eſt tum vniuerſali; tum particulari cognitione; prior Synterefis, poſterior vero Conſcientia, quæ ſcilicet recta eſt haud fortaſſe abſurde nuncupari poteſt. de quibus in ſequenti proximo capite.

e *Et ita communiter.* Vtranque ſententiam eſſe communem teſtatur etiam Alfonſus de Vega in ſumma, quam patrio ſermone conſcripſit. 1. par. capit. 49. De caſibus reſeruatis. caſu. 1. & Ioannes Chapeauille De caſibus reſeruatis. cap. 1. quæſt. 1. in fin. Theologis, & Canoniſtis certam eſſe aſſeuerat.

Quid conſcientia, & Syndereſis ſint. Cap. II.

SVMMARVM.

1 *Conſcientia quomodo communiter, & in ſcripturis accipi ſoleat.*
2 *Syndereſis quid, & vnde dicatur.*
3 *Syndereſim in ſcripturis dici ſpiritum, qui pro nobis interpellat, intelligit S. Hieronymus.*
4 *Syndereſis, & Conſcientia quomodo differant.*
5 *Ratio recta quid ſit, & lex Naturalis.*
6 *Syndereſis eſt habitus primorum principiorum in intellectu practico, ſecundum S. Thomam.*
Syndereſis verſatur circa principia practica vniuerſalia; Conſcientia vero circa agibilia particularia; nu. eod.
7 *Contra conſcientiam agere quando dicamur.*
8 *Conſcientia vnde ortum habeat; & cur ſic appelletur.*
Syndereſis quaſi Maior in Syllogiſmo, conſcientia concluſio particularis, num. eod.
9 *Syndereſis eſt habitus intellectus, & voluntatis.*
10 *Opinio Scoti circa ſyndereſim reijcitur.*
11 *Syndereſis quotuplex ſit.*
12 *Conſcientia, & naturalis ſyndereſis differunt.*

Conſcientiæ nomen nec tam facilè, nec ita breuiter explicari poteſt, continet enim huius nominis perfecta, & abſoluta explicatio varias, ac difficiles quęſtiones; an ſcilicet potẽtia ſit, vel habitus, vel actus, ſi quidem negari non poteſt, quin aliquando pro potentia, aliquando pro habitu, aliquando vero pro actu ab Authorib. accipiatur. Rurſum diſputant, an ad voluntatem, vel ad intellectũ pertineat, quæ ſane omnia accurate a Theologis eorum more diſputantur, quæ non ſunt huius loci. Nobis ſatis erit in præſentiarum explicare quid ſit, &

Digitized by Google

quos actus & effectus in homine producat,& quotuplex
ſit,ſeu quomodo diuidatur. Quæ omnia exacte ponderã
tur & examinantur a S.Thom.in 1.par.quęſtio.79.artic.
12.& 13.vbi agit de Synderesi & Conſciẽtia vt ſunt par-
tes animæ,de Synderesi quidem artic.12. vbi docet eſ-
ſe habitum, de Conſcientia vero artic. 13. vbi docet eſſe
actum,& 1.2.quæſt.19.artic.5.& 6.in qq.de Verit.quęſt.
16.artic.1.& quæſt.17.artic.1.& 2.& 2.diſtin.39.& om-
nes Scholaſtici ibidem, S.Bon.Sot.Rich.Dur.Arge.Gab.
& alij,Caiet.Med.& alij interpretes ipſius,in locis allatis
& Rodriguez in Summ.par.1.c.71.

a *Conſcientia* † *igitur* nomen, vt certa ab incertis ſepare-
1 mus,a DD.& communi vſu hominum, ſignificat inter-
num illud animi teſtimonium,quo quis ſibi conſcius eſt
de bene, vel male factis,& quo quis accuſatur,vel excu-
ſatur & remordetur,&c.Qua ſignificatione nõ ſolũ in cõ
muni vſu,& loquendi modo hominum accipitur,vt con
ſtat,ſed etiam hoc modo Scripturæ ſacræ hoc nomen cõ
b ſcientiæ vſurpant,vt Geneſ.43. *Non eſt in noſtra conſcien
tia quis poſuerit eam*, ſcilicet pecuniam *in marſupijs no-
ſtris*. Et Eccleſ.7. *Scit conſcientia, quia tu crebro maledixi
ſti alijs*. Rom.2. *Teſtimonium reddente illis conſcientia ip-
ſorum*,& c.9. *Teſtimonium mihi perhibente conſcientia
mea in Spiritu ſancto*. Pro eodẽ ferè accipitur etiam Syn-
2 dereſis,† quod nomen Græcè ſignificat vel hoc internũ
animi teſtimonium, vel eam animæ partem, quæ huius
c modi teſtimonium reddit. *Et quamuis aliqui Scholaſtici*,
inter quos eſt Duran.2.diſtin.39.quæſt.4.nu.10.& 12.ve
lint deduci ex *συν*,& *ἀιρέω*, hoc eſt conelectio, ſeu ele-
ctio cum aliquo,non tamen ita deducitur: Græcè enim
ſignificat conſeruationem & attentionem; eſt enim con-
ſeruatio legis naturalis in animo, quæ nunquam extin-
gui poteſt. Hic S.Hieron. in Ezech.1.exponens quatuor il
la animalia,ait a quibuſdam per tria illa prima animalia
intelligi tres illas animæ partes ſecundum Platonem, ira
ſcibilem,concupiſcibilem,& rationabilem,vnde rationa
lem referunt ad Hominem,iraſcibilem ad Leonem,con-
cupiſcibilem ad Vitulum,per quartum vero animal,ſcili
cet Aquilam,quæ dicitur eſſe deſuper hæc; quartam ani-
mæ partem, ſcilicet *συντήρησιν* Græce dictam, intelligi
d putant,quæ eſt ſupra hæc tria, *quæ conſcientiæ ſcintilla in
Cain* poſtquam e paradiſo eiectus fuit,non extinguieba-
3 tur,& quæ in homine peccante reperitur. Et † ait in Scri-
pturis Conſcientiam,& Synderesim dici *ſpiritum qui pro
nobis interpellat*. Et idem S. Hieron. in illud Malach.2.
*Cuſtodite ſpiritum veſtrum, & vxorem adoleſcentię ve-
ſtra*. ait per vxorem adoleſcentiæ intelligi legem natura-
lem ſcriptam in corde,per Spiritum vero partem animæ
rationalem quæ dicitur Syndereſis. Orig. li.2.in epiſt.ad
Rom.vocat *ſpiritum correctorem, & pædagogum animæ*.
a D.Baſil.Hom.in initium Prouerb.vocatur *Naturale iu
dicium quo bonum a malis diſcernimus*. Et Ioan.Damaſc.l.
2.fid.Orthod.capitul.12.vocat *lucem intellectus noſtri*. S.
Greg. Magnus lib.1.Moral.capit.33.exponens verba Iob
de nuncijs,ait nuncium hunc eſſe diſcretionem mentis,
quæ ad conſcientiam recurrit. Lactan.lib.6. Diuin.inſtit.
cap.24.ait hoc cognitum fuiſſe a Gentibus,& S.Anton.p.
1.tit.3.cap.10.vocat *faciem animi*.

Hinc conſtat quid Syndereſis ſit,quid etiam Conſciẽ-
4 tia,† Eſt enim Syndereſis habitus quidam generalis ſiue
lumen connaturale,cuius actus,& officium eſt inclinare,
& inſtigare ad bonum,hominẽ a peccato retrahere mur
murando de malo,ex S.Thom.1.par.quæſt. 79.artic.12.
& quæſt.de verit.quæſt.16.artic.1.& ab Auguſt.libr.de
bapt.paruuli.definitur eſſe lumen innatum & animæ cõ
creatum,quo dirigimur, & mouemur ad faciendum ea
quæ pertinent ad vitationem culpæ, & adeptionem glo-
riæ. Conſcientia vero a S.Thom.1.2.quæſtio.19.artic.5.
definitur eſſe dictamen rationis,applicatum ad opus,di
ctans aliquid eſſe faciendum,vel fugiendum. Quæ defi-
nitiones manifeſtæ erũt,ſi prius,quid ratio recta ſit,quid
5 lex naturalis ſignificet,annotauerimus. Eſt † enim ratio re
cta participatio quædã,& conformitas ordinationis Di-
uinæ, vñ ſicut diuina ordinatio,infallibilis regula eſt oĩs
boni,ita ratio recta eſt regula,& norma operationum hu
manarum qua honeſta, & turpia iudicantur vniuerſa.
Hinc fit,vt ſicut res artificiatæ tunc optimè compoſitæ
ſunt,quando regulæ artis conformes ſunt; ita operatio-
nes humanæ tunc iudicantur ſtudioſæ,& rectæ,quando
rectæ rationi fuerint conſentaneæ. Lex vero naturalis eſt
lumen rationis humanæ, a Deo creatore, & conditore,
vna cum natura mentibus hominum inſitum,ad aliquid
faciendum, vel non faciendum,iuxta illud Pſalmi 4. *Si-
gnatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*. De qua
pulchre S.Augu.lib.1.Confeſſ.capitul. 4. ſic ait: *Lex tua
Domine, in cordibus hominum ſcripta eſt, quam nec vlla
vnquam delet iniquitas*: Quemadmodũ enim Deus om-
nium conditor,& gubernator rerum, reb.inanimatis, &
ipſis etiam animantib.ratione carentibus vires, & incli-
nationes impreſſit,ſecundum quas aguntur, & dirigun-
tur in fines ſuos; ita & ipſe idem Deus qui rationalẽ crea
turam ad imaginem,& ſimilitudinem ſuam cõdidit,ei-
dem creaturæ rationali quædam ſuorum actuum prin-
cipia,legeſque communes impreſſit,ſecundum quas dũ
libere operatur,rationem rectam ſequi dicitur,& ſtudio-
ſe operatur.

Rurſus obſeruandum eſt,rationem ſeu intellectũ du-
plicem eſſe,ſpeculatiuam, & practicam, quæ vt eruditè
tradit S.Th.1.p.q.79.ar.11.non ex eſſentia, ſed ex fine tã
tum diſtinguuntur,finis ſpeculatiuæ eſt intendere verita
ti cognoſcendæ; finis vero practicæ eſt dirigere operatio
nem; vt verbi gratia officium ſpeculatiuæ eſt demon-
ſtrare naturam,& pulchritudinem virtutum,& quam ſit
laudabile,& honeſtum rationẽ ſequi,& hic deſinit ſpecu
latio,& incipit praxis,& ſic cõcludit,bonum rationis ab
omnibus ſequendum eſſe; Secundo notandum eſt,quod
ſicut in intellectu ſpeculatiuo ponitur habitus quidam
primorum principiorum, quo aſſentimur primis princi-
pijs ſpeculabilibus qui dicitur intellectus principiorum.
6.Eth.6.ita in intellectu practico conſtituimus habitum
primorum principiorum,quo aſſentimur primis princi-
pijs practicis bonum eſſe ſequendum, malũ fugiẽdum,
6 & † *hunc habitum* nominamus Syndereſim; vt colligitur
f ex doct. S.Th.1.p.q.79.ar.12.quia vero ratio, ſeu princi-
pia practica,& conſequenter Syndereſis, quæ illis aſſenti
tur,non verſantur circa particularia agibilia, ſed ſolum
vniuerſalia quædam principia practica tradunt, ex qui-
bus poſtea in particulari iudicamus quid nobis agẽdum
ſit,quid non; vltimo omnium accedit conſciẽtia,quæ cir-
ca concluſiones practicas particulares verſatur, quibus
non ſolum cognoſcimus quid bonum,quid non,ſed etiã
in particulari iudicamus quid nobis agendum ſit, quid
7 non; vnde † tunc ſolum dicimur agere contra conſcien-
tiam,quando agimus in particulari contra id quod iudi-
camus eſſe agendum,vel non: quare conſcientia teſtatur,
quid male factum ſit,quid non.

Hinc colligitur rectè dictum eſſe a S. Th.2. d.24.art.
8 4.conſcientiam † ortum habere ex naturali iudicio ratio
nis,quod dicitur lex intellectus,& ab eo eſt deducta, &
deriuata vt quædam concluſio,vt verbi gratia; fit in men
te hominis quidam Syllogiſmus,cuius Maiorem præmit
tit Syndereſis,dicens,omne malum eſt vitandum; Mino
rem vero aſſumit ratio ſuperior,dicens,adulteriũ eſt ma
lum quia a Deo prohibitum; ratio autem inferior idem
affirmat eſſe malum,quia turpe,quia iniuſtum, quia in-
commodum; & tunc Conſcientia infert Concluſionem
particularem: ergo adulterium eſt vitandum, vnde dici-
tur conſcientia,cum aliquo ſcientia,ſeu concludens ſciẽ-
tia,eo quod conſcientia ratione prædictorũ, ſcilicet Syn
dereſis,& rationis ſuperioris, & inferioris concluſionem
practicam infert. Et de definitione vtriuſque hæc ſatis
ſint.

ADDITIONES.

a *Conſcientia igitur*. Gregor.de Valent.tom.2.diſput.2.
quæſt.14.punct.4.ex Antiquioribus notat, nomen Con-
ſcientiæ,vt nunc de ea loquimur,accipi tribus modis. Pri
mo pro actu,quo agnoſcimus,quid ſimpliciter egerimus
aut non egerimus. ſecundo pro actu,quo iudicamus vtrũ

Digitized by Google

ea, quæ fecimus recte ne; an male fecerimus. Tertio pro actu, quo ratio dictat, quid in aliquo caſu particulari proſequendum, fugiendumve ſit. ex quo a D. Thom. 1. 2. q. 19. artic. 5. dicitur dictamen rationis applicatum ad opus. At vero equidem non negauerim eiuſmodi actum habere ſuum in intellectu habitum, ſi non totalem, vt ita loquar partialẽ tamẽ, cuiuſmodi foret habitus *συνέσεως*, vel potius *συγγνώμης*, quæ ſunt prudentiæ partes. & ſane D. Thom. lib. 2. ſenten. diſtin. 24. queſt. 2. artic. vlt. conſcientiam appellat ſententiam, & habitum rationis. Qua de re alibi plura.

b *Non eſt in noſtra conſcientia.* & hic, & cap. 7. eccleſiaſt. ſic allegato in fonte eſt ſimplex verbum *ſcire.* nomen Conſcientię nequaquam.

c *Et quamuis aliqui ſcholaſtici.* Inter quos etiam Guglielmus de Rubeo hac in re voluit diuinare affirmans, ſynterefim latine interpretari ſcintillam. Vnus Guglielmus Pariſienſis De vitijs, & peccatis capit. 6. colum. 4. veram, ac germanam huius vocis etymologiam aſſecutus eſt aliquo pacto, inquit porro; *Ex officijs autem diiudicandis ſublimia ſpiritualium, atq; celeſtium, eiſque adhærendi, atque in ſe conſeruandi ſynteresis dicitur; quaſi ſeorſum diuiſa, ac ſegregata ab inferioribus atque carnalibus.*

d *Qua cõſciẽtiæ ſcintilla in Cain.* ſunt verba ipſius D. Hieronymi: aliquam tamen difficultatem præ ſe gerentia, cum non Cain, ſed Adam è Paradiſo fuerit eiectus.

e *Faciem animi.* Eandem Baſilius notionem intelligibilium, conceptum, & vim naturalem iudicandi, doctrinæ minime indigam, Cyrillus ſemen ſapientiæ, & pietatis, intelligendi radicem, Auguſtinus lumen virtutum, initium ſapientiæ, legis naturę reliquias, Chryſoſtom. pulcherrimam diuini vultus illuſtrationem, mentibus mortalium innatam, & penitus inſculptam. Idem Ioann. Damaſcenus legem mentis noſtræ ſub nomine conſcientię; Gregor. Nyſſenus frater Baſilij vermen conſcientiæ vocant. Philoſophi videntur eam vocaſſe virtutem naturalem.

f *Hunc habitum.* ſynterefis eſt quidem primario habitus intellectus, ſed ſecundario etiam voluntatis, etenim cum intellectus agnoſcat, & ſpeculetur bonũ, vt illud proſequamur, malum autem vitemus, quis neget ſynterefim quoque ad voluntatem ſpectare: quippe, vt alibi mõſtratum eſt, nihil aliud ſit, niſi inclinatio, & propenſio intellectus ad illud, quod is bonum iudicauerit. Itaque Riccardus Hallus lib. 1. de conſcientia quinque partita cap. 1. fol. 4. prope finem ex Auguſt. recte inquit, *ſed quia aliud eſt videre quid ſit faciendũ, aliud illud ipſum opere cõplere (præuolat enim intellectus: ſequitur tardus, aut nullus affectus) diuina bonitas non ſatis eſſe iudicauit per notiones generales lumine naturali cognitas dictare quid eſſet agendum; niſi vnà & propenſionem quandam voluntatis naturalem ad recte facta iuſtillaret.* Magiſter quoque ſententiarum libr. 2. diſtin. 39. in calce prope prope, vt obſeruauit idem Hallus idipſum manifeſto ſignificat, dum ait; *ſuperior ſcintilla rationis bonum ſemper vult, & malum*
10 *ſemper odit.* † ex quo loco miror ſubtiliſſimum Scotum ead. diſt. intuliſſe ſynterefim eſſe in intellectu, non autem in voluntate. Sed profecto neque ipſum, neque vllum alium arbitror poſſe recte inficias ire, ſynterefim aliquo pacto ſecundario nimirum attenere ad voluntatem id, quod ex Scholaſticis tradidere diſerte Durand. diſt. 39. notata q. 4. num. 11. in fi. & Thom. Argenn. ead. diſt. q. 3. verſ. Reſpondeo. & his annuit Richardus de Media villa. ead. diſ. per totam quæſtionem primam. Quin etiã D. Bonauent. ead. diſt. 39. art. 2. q. 2. eius videtur eſſe ſententiæ, vt exiſtimet, fortaſſe minus recte, primario ſynterefim ad voluntatem pertinere, cum affirmet ſignificare tum habitum tum potentiam; viſitatiore autem modo loquendi, vt ipſe inquit, nominet potentiam habitualem ſemper inclinantem ad bonum honeſtum; habitualem inquam; quia illa potentia nunquam ſeparatur ab huiuſcemodi habitu.

11 Iam vero ſynterefis † communiter vniuſmodi ſolet aſſignari, verum fortaſſe haud incomode duplex ſtatui poteſt: Vna naturalis, quæ idcirco communis eſt vniuerſis hominibus, & quæ ſingulis offert, atque ſuppeditat ſemina, & igniculos nunquam extinctos, quibus ad honeſtatẽ, & virtutem humanam excitentur. altera, quæ quodammodo innaſcitur in renatis fonte Baptiſmatis. Iis ſiquidem per lumen gratiæ, & fidei inſtillantur quædam principia naturalibus efficaciora, tum credendi; tũ pie, cauteq; viuendi; etenim lumen fidei, vt tradit Card. Bellarm. to. 4. de gratia, & liber. arbit. no c. 7. in fin. verſ. ad 11. in rebus ſupernaturalibus eſt loco luminis naturalis, ex fide ſiquidem tanquam ex fundamento manat aliquo modo ſpes, & charitas; at vero his tribus diuinis virtutib. vniuerſa hominis Chriſtiani vita continetur. legito Grego. de Valent. to. 2. diſpu. 5. q. 6. punct. 1. verſ. 2. & Caietan. 1. 2. q. 63. art. 3. colum. 2. prope med.

Porro differunt inter ſe hæ duæ ſynterefes, quod naturalis in quomodocunque peccantibus fixa, atq. immota permanet; ſupernaturalis non item; quippe quæ per infidelitatis peccatum omnino omiſſa fide plane extinguatur oportet, vt ex communi conſenſu oſtendit Card. Bellarm. to. 4. de amiſſione gratiæ lib. 1. c. 8. verſ. Quod autem ſecundo. & luculentius eod. to. de Iuſtificat. libr. 3. capit. 14.

12 Ob eandem cauſſam differt etiam † Conſcientia a naturali ſynterefi, propterea quod ea quoq. in quibuſdam prorſus deletur, atque extinguitur, vt ex illo Prouerbiorum capit. 18. *Impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit.* atque ex doctrina D. Hieronimi eleganter oſtendit Guglielm. Hallus. libr. 1. de Quinque partita conſcientia. cap. 6.

De Conſcientiæ actibus, & officijs. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Conſcientia actus quotuplex.*
2 *Primus actus qualis, & quem ordinem habeat ad actum moralem.*
3 *Secundus quid importet, & qualiter applicetur ad opus*
Accuſare, reprehendere, remordere nos Conſcientia quando dicatur.
4 *Conſcientia pura, & munda, bona, mala, & coinquinata quando cognoſcatur.*
5 *Tertius actus quem ordinem habeat, & quos effectus.*
Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſſe, quo ſenſu dicatur ab Apoſtolo.
6 *Conſcientia quotuplex cum definitionibus.*
7 *Conſcientia bona, & mala deſcribitur, & diuiditur.*

QVoad vtriuſque vero actus, maxime autem Conſcientiæ, ſciendum eſt ex S. Thom. 1. p. q. 79. art. 13.
1 & qq. de verit. q. 17. & 1. 2. q. 19. art. 5. † triplicem eſſe conſcientiæ actum.

2 *Primus* eſt † teſtificari de facto præterito, quod recognoſcimus nos feciſſe, vel non feciſſe, quod factum vel bonum, vel malum fuit; ſic Rom. 2. *Teſtimonium reddente illis conſcientia eorum,* & Rom 9. *Teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in Spiritu Sancto.* Eccle. 7. *Scit conſcientia tua quia & tu crebro maledixiſti alijs.* & Auguſt. in Pſalm. 37. *Quoniam in te ſperaui,* ait. *Quando Deus iudex erit; alius teſtis quam conſcientia tua non erit. Inter iſtum iudicem, & conſcientiam tuam, noli timere niſi cauſam tuam,* & refertur 11. quæſt. 3. in c. cuſtodi. Et Lact. lib. 6. Diuin. inſtit. cap. 24 ait: *Quid tibi prodeſt non habere conſcium habenti conſcientiam?* Non minus mirabiliter de conſcientia & Deo Tullius. *Meminerit,* inquit, *Deum ſe habere teſtem, id eſt* (vt ego arbitror) *mentem ſuam. quam nihilominus dedit Deus ipſe autnot.* Seneca lib. de moribus ait: *Tuta ſcelera eſſe non poſſunt quia etſi latendi facilitatem habeant fiduciam non habent.* Et iterum: *Nullũ conſcium peccatorum tuorum magis timueris quam teipſũ alienum fugere potes, te nunquam.* Et in communi exijt prouerbium, *Conſcientia mille teſtes.*

Secundus eſt in ordine ad malũ aliquod commiſſum; vel bonum omiſſum, & quidem tunc commiſſum illud malum, aut bonum omiſſum eſſe conſtat, ſed dubium eſ.

ſe poteſt,an illud bene,vel male commiſſum, vel omiſ-
3 ſum ſit,&† nunc dicitur conſcientia nos accuſare,vel excuſare,reprehendere,remordere,&c.& ſic Roma.2.dicitur: *Inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus.aut etiā defendentibus.* Hinc S.Gregor.Conſtantino Mediolanenſi Epiſcopo lib.6.epiſto.14.ſeu e.178.ſic ſcribit: *In cūctis, quę in hac vita aduerſa proueniunt, ſola eſt omnipotentis Dei diſtrictio penſanda, atque ad cor ſemper proprium recurrendum.vt nullius nos ibi lingua implicet, vbi conſcientia non accuſat. Quem enim conſcientia defendit, & inter accuſationes liber eſt,& liber,vel ſine accuſatione eſſe non poteſt,ſi ſola,quæ interius addicit,conſcientia accuſet.* & habetur 11.quæſt.3.c.In cunctis. Et illud S.Auguſtin.in lib.contra Secundinum Manichæum.c.1.*Senti de Auguſtino quicquid libet, ſola me in oculis Dei cōſcientia non accuſet.*& refertur 11.q.3.cap.Senti.Et ita conſcientiæ actus dici poteſt examinatio conſcientiæ,in quantum conſciētia examinat ea, quæ iam facta,vel omiſſa ſunt, an bene facta,vel omiſſa ſint.Et ex his duobus modis conſequuntur dolor,vel gaudium,turbatio,vel quies,tanquam effe-
4 ctus Et ſecundum hos duos modos dicitur† conſcientia bona,vel mala,pura,munda,vel coinquinata:Nam quando quis non eſt conſcius ſibi alicuius mali,dicitur habere conſcientiam bonam,vnde 1.Tim.1.dicitur: *Finis autem precepti eſt charitas,de corde puro,& conſcientia bona,& fide non ficta.*& iterum: *Habens fidem,& bonam conſciētiam.* Econtra vero de hæreticis,& malis ait Apoſt. 1.Ti.4.*Cauteriatam habentes conſcientiam*,& Titul.1. *Omnia munda mundis,coinquinatis autem,& infidelibus nihil eſt mundum, ſed inquinata ſunt eorum, & mens conſcientia.*
5 *Tertius* actus eſt inſtigare,ligare,vel ſoluere,& hic cōſcientiæ actus eſt in ordine ad aliquid faciendum,vel nō faciendum. Vnde S.Th.vbi ſupra,ait,quod ſicut ligatus corporaliter habet neceſſitatem conſiſtendi in loco,vbi eſt ligatus,& aufertur ei ptās ad alium locum diuertendi:ita conſcientia obligat voluntatem ad aliquid faciendum,vel non faciendum,ita vt non poſſit aliud ſine peccato facere,vel omittere,quam illud quod conſcientia ſibi faciendum,vel omittēdum eſſe dictat. Quo ſenſu Ro.14.dicitur,*Omne quod non eſt ex fide*,id eſt,quod fit contra conſcientiam,*peccatum eſt*, Hoc eſt ex gloſſa ibidem, omne id,quod etiam in ſe bonum eſt,ſi tamen non ſit ex fide,id eſt,contra conſcientiam, vt.ſ.credamus eſſe malum peccatum eſt, de quo dicto latius infra differemus. Et ſecundum iſtum conſcientiæ actum,conſcientia dicitu recta,quæ recte dictat aliquid eſſe faciendum, vel nō; vel erronea,quæ non dictat,quod eſt rectum.
a *Eſt autem a conſcientia multiplex*,*Recta*, *Erronea*, Du-
6 *bia.Probabilis,& Scrupuloſa.*

Recta conſcientia eſt, quæ per verum ſyllogiſmum veram ſententiam concludit,vt verbi gratia. Omne mandatum Dei eſt ſeruandum; ſed de dilectione Dei eſt mandatum. Ergo eſt ſeruandum.

Erronea eſt,quæ per falſum ſyllogiſmum, falſam ſententiam concludit,vt ſi quis ita ratiocinetur: omne illicitum non eſt faciēd. iniurare eſt illicitum, vt patet Mat.5.*Nolite iurare omnino*. Ergo iurandum non eſt. Hæc Conſcientia eſt erronea, decipitur.non intelligētia illius, *Nolite iurare omnino.* Vel aliter;Conſcientia *Erronea* eſt quæ dictat eſſe verum, quod eſt falſum, vel è contrario.

Dubia Conſcientia eſt, quæ nec aſſentitur, nec diſſentit,ſed in dubio,& in ambiguo manet.

Probabilis eſt, cum quis probabiliter exiſtimat vnam partem eſſe veram,cui aſſenſum præbet,timet tamen,ne & contrarium verum eſſe poſſit, cum rō illa,ob quam in eam potius,quam in aliam partem inclinat,probabilis tātum ſit,non autem certa,vt ſi quis putet probabiliter hūc fundum eſſe ſuum,quia ex hæreditate paterna ſibi obuenit,quem virum bonum fuiſſe communi omnium iudicio eſt compertum; Quia tamen fieri poteſt, vt patri donatus fuerit ab aliquo qui iniuſte occupauerit,non eſt omnino certus in conſcientia,an fundus ille ſuus ſit, nec ne.

Conſcientia *Scrupuloſa eſt*, quæ alteri parti adhæret, ſed cum formidine, & anxietate, quæ animum torquet.
b b *Quia vero nulla dubitatio eſt*,aut eſſe poteſt de conſciētia recta,quin obliget de ceteris quatuor vt patet ca. ſeq. Erronea,Dubia, Probab.& Scrupuloſa, ſuo ordine agemus,& quando,& quibus in caſibus obliget,oſtēdemus.

ADDITIONES.

a *Eſt autem conſcientia multiplex*, *Recta*.Huiuſmodi partitio eſt,quæ vſurpatur,& teritur in ſcholis. Alia extat cōſcientiæ diſtributio in bonam, & malam, quam Diuini verbi Concionatores ad populum ſolent adhibere.Eſt autem conſcientia bona eadem, quæ pura, & tranquilla, quæq.nullius ſibi criminis præteriti,aut præſentis eſt cōſcia, ſed quæ in rebus agendis recta eſt omnium rerum æſtimatrix;de qua Diuus Paulus Act.2 *Ego.fratres,omni conſcientia bona apud Deum conuerſatus ſum*. Mala porro impura, perturbata,& male ſibi conſcia, quæ peccatorum ſuorum furijs huc illuc agitatur,& continuis,veluti angoribus,& cruciatibus torquetur,ſecuſque interdū in ijs,quæ agit,iudicat,quam oportet.De hac Sapiens.17. *ſemper præſumit perturbat ſauq* Conſcientia.Bonam cōſcientiam duplicem ſtatuunt:vnam minus,alteram vero plene placatam,atq; tranquillam. De priore volunt verba feciſſe D.Paulum 1.ad Cor.8.dum aiebat,in Chriſtū peccare,qui fratrum ſuorum conſcientiam infirmā percutiunt,& D.Bernardum ſer.61.in Cant.dicentem, *Turbabor,ſed non perturbabor, quia vulnerum Domini recordabor*. De poſteriore Sapiens. 8.*ſecura mens, quaſi iuge conuiuium* & rurſus,*Intrans in domum meam conquieſcā cum illa,non habet amaritudinem conuerſatio illius, nec tadium conuictus illius.*

Malæ præcipui ſunt tres gradus,atq. adeo ſtipites,quorum germina plura. Vna eſt plane deprauata, ac multis grauiſſimorum ſcelerum notis inuſta, & ſi quid bonitatis præ ſe ferat,ea eſt apparens, & ad alios decipiendos ac deprauandos prorſus accomodata,cuiuſmodi eſt hæreticis,& hypocritis. Hæc vniusmodi reliquæ duæ,quarū vna nimis ampla, & lata:altera vero è contra arcta dicitur multi iuges,huic quatuor,illi vero rami tres. Vnus latæ,quam Groſſam vulgo Materna lingua,eſt eorum,qui ſolum grauiora crimina perhorreſcunt,& fugiunt:minora autem,quamuis tanta ſint, vt excludant a regno Dei, parui pendunt,& pro nihilo ducunt.

Alter eiuſdem,quæ recte Phariſaica dici poteſt,eorum eſt,qui magnorum paruam, minorum autem peccatorū magnam rationem habent.

Tertia dicatur Præſumptuoſe affectata,& ſupina, & ſit illorum,qui aut dedita opera ſua peccata ignorare affectant,ne reſipiſcentes in viam redeant, aut in eis præſcrutandis,enucleandiſq. quam poſſent,ac deberent operam negligunt inſumere;aut demum percipientes, quid ſit peccatum tamen ſpe veniæ conſequendæ muniti liberius peccandum putant. Quartam Negligentem appellant,& attribuunt ijs,qui a peccatis mortiferis abſunt: a venialibus autem nequaquam.

Iam vero arcta conſcientia eſt,aut nimis anguſta,eorum ſcilicet qui quod frequenter in peccata labuntur, vel ſuorum ſcelerum magnitudine perſpecta ita ſolicitantur,conficiunturq; vt de Dei miſericordia plane deſperent,aut ita perplexa,vt quocunq; ſe vertant,ſe Deum vehementer offendere arbitrentur, aut deniq. eſt iuſto ſcrupuloſior,eorum nimirum,qui credunt aliquid eſſe peccatum,quod reuera non eſt, atque ibi peccandi timore cōtremiſcunt, vbi timor minime deberet eſſe.

Quæ ferè duæ Conſcientiæ partitiones,ſi bene res perpenditur,in idem fere recidunt: formula eas explicandi non nihil diuerſa: hæc quidem,vt paulo ante ex actionibus honeſtis comendandis, turpibus vero carpendis, inſectandiſq. coram omni populo: illa autem ſingulorum ſceleribus potiſſimum clam in pœnitentiæ foro dijudicandis accomodatior.

b *Quia vero nulla dubitatio eſt*. Huc tamen nonnulli vt Hallus referunt grauiſſimam illam Quæſtionem,in qua reuocatur in dubium,Vtrum Iudex contra propriā ſcientiam,ſiue adeo Conſcientiam,quæ ſic recta eſt,licite poſſit innocentē,probatū per teſtes omni exceptione maio-

res

Digitized by Google

res nocentem, & vt aiunt vulgo per allegata, & probata condemnare, & communiore ſententia, vt inquit idem Hallus, lib. ·. c. ·o. in princ. probabilioreq. vt affirmat idem Alfonſus de Vega in ſumma c. 12. caſu 12. aſſeritur non mō id iudici facere licere, verū ēt, quando alia via ſe ſe inde nequeat expedire, ad exequendum omnino teneri.

De Conſcientia Erronea. Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *An teneatur aliquis ſequi dictamen conſcientiæ erroneæ.*
2 *Opinio prima, eiuſque confirmatio.*
3 *Contra conſcientiam erroneam agere, ſiue ex res circa bona per ſe, ſiue mala, ſiue indifferentia, peccatum eſt, vt communis, & vera probatur ex ſcripturis.*
4 *Conſcientiæ dictamen ſequi, cur teneamur rationeſq; fundamenta.*
5 *Saluationes argumentorum pro prima opinione.*
6 *An conſcientia erronea obliget, vt eam ſequamur.*
7 *Inter ligare, & obligare quæ differentia ſecundum Durandum, eiuſque argamenta.*
8 *Quomodo conſcientia erronea ex ignorantia vincibili, & culpabili, liget, & obliget.*
9 *Inter ligare, & obligare nulla differentia.*
10 *Cum duo ſint in intellectu dictamina, quod ex conſcientia erronea ſequendum ſit.*
Culpa ſua perplexus, non autem ſimpliciter perplexus, quis dicatur. num. eod.
11 *Conſcientia erronea ignorantia inculpabili ſimpliciter obligat ad poſitiuam ſui obſeruationem.*
12 *Solutio argumentorum Durandi.*
Apprehenſio eſt immediata regula operationis humanæ num. eod.
Apprehenſio legis promulgatæ, vt a Rege latæ, populum obligat. nu. eod.
13 *Conſcientia recta, & erronea obligat, ſed diuerſa ratione.*
14 *An ſit peccatum mortale, vel veniale agere contra conſcientiam erroneam, & ratio dubitandi.*
15 *Authoris explicatio.*
Qui, quod aliqui bonū illud mortale eſſe putat, faciendo, mortaliter peccat. nu. eod.
Quod reuera eſt veniale, ſi putetur mortale, erit pec. mor. illud facere, & recte tenet Greg. de Valentia, & Nau. & Ratio quare, ibid.
16 *Illum venialiter ſolum peccare, ſi putet eſſe veniale ſecundum Greg. de Val. quomodo intelligendum.*
17 *Si quis falſo iudicet eſſe malam, & illicitam in genere nō. tamen iudicat in partic. eſſe mortale, vel veniale, aut aliquid tale in ſpecie faciendo contra conſcientiam erroneam mortal. peccat, contra Nau & Valent.*
18 *Si in vniuerſali rem quis putet illicitam in particulari vero, & hic, & nunc non putet, faciendo non pec. contra cōſcientiam erroneam, & quare non.*
Mulier vtens capillis alienis quod a prædicatore mort. eſſe audiuit, quomodo vtendo non peccet. nu. eod.
19 *Peccatum contra conſcientiam emiſſum ad quod genus peccati reuocatur.*
20 *Contra præceptum aliquod ſpeciale peccans quomodo ſolū peccare dicatur contra Syndereſim.*
21 *Contra conſcientiam peccare ſiue erroneam ſiue veram, vnum tantum non duplex peccatum eſt, vnde refellitur Angeſtas.*
22 *An ſcienter quis mortale peccatum operatus ſit, non eſt neceſſarium confeſſione exprimere contra Adrianum, cum Gregorio, quando hæc circumſtantia explicanda eſt, ibidem.*
23 *Qui agit contra conſcientiam erroneam vincibilem, & culpabilem, an magis peccet quam qui ſecundum illam, & vnde de hoc iudicandum ſit nu. 25*
Baſolis ſimpliciter affirmat, eiuſque Ratio plus peccare, qui ſequitur erron. conſcientiam.
24 *Quando grauius peccatum ſit contra conſcientiam agendo, vel eam ſequendo, certa regula aſſignari non poteſt ſecundum Vaſq. Med. & alios.*
Minus peccatum agere contra conſcientiam quam ſecundum illam. Quādo contingit ſolum ignorantia inuincibilis tollit voluntarium. nu. eod.
25 *Ex materia circa quam verſatur conſcientia erronea, iudicandum eſſe concluditur.*
26 *Conſcientia verè non eſt lex ſed proponit legem; vnde ſoluitur dubium.*
27 *Quare ſicut agendo contra conſcientiam vincibilem peccatum eſt, & demeritum, ita non ſit virtus, & meritum ſe conformare tali conſcientiæ.*
Vt voluntas bona ſit, quæ requirantur. nu. eo.
28 *Conſcientia erronea an plus obliget quam præceptum prælati, & an maius peccatum ſit agere contra huiuſmodi conſcientiam quam præceptum Prælati.*
De quibus intelligenda ſit quæſtio. ibid.
29 *Conſcientia erronea cur plus hominem obliget quam præceptum prælati ſecundum opin. aliquorum.*
30 *Minus peccatum eſſe agere contra conſcientiam quam præceptum cur ſtatuant alij etiam indifferentibus.*
Obiectio Carthuſiani contra primam. ibid.
31 *Doctrina Alenſis de conformitate ſecularium, & religioſorum ſecundum præcepta ſuperiorum: ſed modo diuerſo.*
32 *Authoris opinio, & quorundam explicatio.*
Cum quis voueat ſe in omnibus obedire, quomodo intelligēdum ſit. nu. eod.
33 *Dictamen conſcientiæ quando ſequendum, & præceptum Prælati relinquendum.*
34 *Dictamen conſcientiæ erroneæ maioris obligationis, & quare.*
35 *Præceptum Prælati præualere debet quando, & conſcientiam erroneam tollere.*

CVm conſcientia teſte S. Thom. 1. part. quæſt. 79. art. 13. & 1. 2. quæſt. 19. artic. 5. dictamen quoddam rationis ſit, ſeu quod idē eſt, ſcientia ipſa applicata ad actus noſtros in particulari, conſequenter, Conſcientia erronea nihil aliud eſt, quā dictamen falſum rationis, de eo quod agendum, vel vitandum ſit tamquam ex aliquo præcepto, ex quo errore falsò iudicat bonum, quod eſt malum aut malum eſſe, quod eſt bonum, de qua re nonnulla dubia moralia paucis explicanda ſunt.

1 Primum dubium, An teneatur quis dictamen conſciētiæ erroneæ ſequi, ita vt peccet, ſi contra conſcientiam erroneam operetur? In qua re duæ ſunt authorū ſentētiæ.

2 *Prima* eſt † quorundam, teſte gl. 28. q. 1. cap. *Omnes* in verb. *conſcientiam.* aſſerentium in ijs, quæ per ſe mala, aut bona ſunt, aut prohibita, aut in præcepto, non teneri nos ſequi dictamen conſcientiæ erroneę, imo qui contra faceret, non ſolum non peccaret, ſed etiam optime faceret, vt enim no. Alex. de Ales, p. 2. q. 120. mem. 3. ar. 1. quinque ſunt genera operum, quędam enim ita bona ſunt, vt nullo malo fine fieri poſſint, vt diligere Deum propter ſe. Quædam econtrario ita mala ſunt, vt nullo fine bono fieri poſſint, vt fornicari, & mentiri, & huiuſmodi. Sunt autem alia opera, quę bona ſunt in genere, poſſunt tamen fieri malo fine, vt dare eleemoſynam, quod inanis glorię cauſa fieri poteſt. Et ſunt alia, quę ſunt mala in genere, vt ire ad lupanar, quod tamen bono fine poteſt fieri, ſ. ad fornicarię correctionem & conuerſionem. Sunt autem quędam indifferentia omnino, vt leuare feſtucam de terra, ire ad campos, & huiuſmodi, ex S. Th. 1. 2. q. 18. artic. 8. Ex his ergo generibus operum, qui conſcientiam erroneam haberet circa ea, quę vel per ſe bona ſunt, aut mala, aut etiam circa alia quando pręcepta, aut prohibita ſunt, cōtra talem conſcientiam agendo non peccaret. Huius ſententię authores, nec gloſſa, nec alij referunt, nec aliquis eſt, quem legi, qui hanc opinionē defendat, poteſt tamen hęc opinio his argumentis confirmari.

Primam ſit, Quia nemo obligari poteſt ad id quod, eſt contra legem Dei: ſed conſcientia erronea aliquando dictat aliquid contra legem Dei, vt quod mentiendum ſit pro vita hominis conſeruanda. Ergo in hoc caſu non obligatur quis ſecundum talem conſcientiam agere. *Ratio* huius eſt: quia maior eſt authoritas Dei, quam conſcientię.

Secun.

Digitized by Google

Secundum eſt: Quia ſi quis diligeret Deum ſuper omnia ſicut verè diligendus eſt, & tamen conſcientia erronea dictaret contrarium, ſcilicet, non eſſe diligendum ſuper omnia, non peccaret, quia impoſſibile eſt Deum diligere, & ipſa dilectione peccare. Et ita agens contra conſcientiam non peccat.

3 *Secunda* eſt, dicentium † eſſe peccatum agere contra conſcientiam etiam erroneam, ſiue erret circa ea, quæ sũt ſecundum ſe bona, ſiue mala, ſiue circa indifferentia. Sic Hẽr. quodlib. 1. art. 18. Alex. de Ales p. 2. q. 120. memb. 1. art. 1. S. Th. 1. 2. q. 19. ar. 5. Conrad. Koellin. Caiet. & Bart. Med. ibid. Bonau. 2. d. 39. art. 1. q. 3. Duran. ibid. q. 5. Rich. ead. d. art. 2. q. 1. Thom. de Argen. ibid. q. vnica, ar. 4. cõcl. 2. Gabriel q. vnica, art. 3. dub. 2. Io. Bach. in 4. d. 1. quæſt. 3. Diony. Cart. in 4. d. 39. q. 3. S. Ant. p. 1. tit. 3. c. 10. §. 4. Summa confeſſ. lib. 3. tit. 32. q. 19. Summiſtæ in ver. *Conſcientia*. vbi Piſan. Ang. num. 1. Sylueſt. q. 1. Tab. §. . verum. Adrian. quodlib. 2. puncto 3. ad quintum. Caiet. in Summa, in verbo, *Conſcientia*, vbi ait: quod conſcientia erronea intantum obligat, quod ſi conſcientia alicuius haberet, quod ſpuere in eccleſia eſſet peccatum mortale; & tamẽ contra perſeuerantem talem conſcientiam ſpueret in eccleſia, peccaret mortaliter, quia quantum in ſe eſt conſentiret in peccatum mortale formaliter. Nau. in Man. præl. 9. num. 9. & c. 27. num. 280. Greg. de Val. tom. 2. diſp. 2. q. 14. puncto 4. Gloſſa in d. cap. omnes, 28. q. 1. in verbo, conſcientiam. & Gab. Vaſq. in 1. 2. diſput. 59. cap. 2. Proba-
a ri poteſt, & a *ſolet hæc communis*, *& vera opinio* Doctorum ex illo Rom. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatũ eſt.* Vbi Gloſſa ſic habet: Omne quod ad conſcientiam pertinet, ſi aliter fiat, peccatũ eſt; quamuis enim fiat quod bonum eſt, ſi non eſſe faciendum credat, vel non ſic faciẽdum, vt ſic, peccatum eſt. Ergo cõſcientia etiam erronea obligat; ſiquidem conſcientia erronea eſt, quæ dictat de faciendo non eſſe faciendum, aut non fieri debere, quod tamen faciendum eſt. Quæ gloſſæ opinio, & expoſitio eò verior, & manifeſtior apparebit, ſi Apoſtoli verba præcedentia paulo diligentius expendamus. Loquens enim ibi Apoſtolus de infirmis in cibis, & ratione dierum, poſt alia multa dicit, *Scio, & confido in Domino Ieſu, quia nihil commune per ipſum, niſi ei, qui exiſtimat quid commune eſſe, illi commune eſt.* Iudæi namque cibos illos communes appellabant, quibus Gentiles paſſim vtebantur, vtebantur enim cibis immundis, & in lege prohibitis; vnde Apoſtolus per *Commune* cibum immundum, & in lege prohibitum intelligit, iuxta illud Act. 10. *Nunquam manducaui omne commune, & immundum. Et vox iterum ſecundo ad Petrum: quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris.* Senſus itaque verborum illorum eſt; qui exiſtimat cibum aliquem eſſe immundum, ſi manducat, peccatum eſt illi, licet falſa ſit æſtimatio, quia contra conſcientiam, & credulitatem ſuam agit; Ideoq; ſubdit Apoſtolus. *Qui autem diſcernit, ſi manducauerit, damnatus eſt.* & rationem ſubiungens ait; *Quia non ex fide: Omne autem quod non eſt ex fide peccatum eſt.* id eſt, quod nõ eſt ſecundum conſcientiam, peccatum eſt. Sic enim hunc locum exponunt Orig. Ambro. Chryſoſt. Oecu. & Theophilactus, & alij recentiores omnes. Vnde in c. omnes, 28. q. 1. & c. litteras. de reſtit. ſpol. & c. fi. de præſcrip. & in ca. per tuas, 2. de ſimonia. & in c. Inquiſitioni, de ſenten. excõmunic. damnatur peccati, qui contra conſcientiam agit.

4 Ratio etiam oſtenditur, † quia, vt notat S. Th. 1. 2. q. 9. art. 5. velle malum ſemper eſt malum, & peccatum, ſed quotieſcunque voluntas diſcordat a ratione, eſt mala, ſiue ratio erret, ſiue non, & ſiue erret circa ea, quæ ſunt ſecundum ſe bona, ſiue circa indifferentia. Maior propoſitio eſt manifeſta, eo quod malitia voluntatis maximè deſumitur ex obiecto malo. Minor etiam patet: quia licet lex Diuina, & humana ſit regula operationum noſtratũ, nihilominus tamen immediata regula eſt ratio proponẽs id quod agendum eſt; Dum igitur voluntas aliquid velit contra id quod proponitur a ratione, quantum in ſe eſt, vult malum; & conſequenter peccat. Si. n. ratio apprehendit aliquid, vt bonum, & voluntas contrarium proſequitur, faciendo malum contra dictamẽ rationis, peccat; ſin autem ratio apprehendat id vt malum, & tamen voluntas in illud fertur, erit mala, quia vult malũ; id quod procedit, non ſolum quando eſt malum per ſe, ſed etiã quãdo eſt malum per accidens, ſcilicet, propter apprehenſionẽ rationis. Hoc ipſum S. Th. his exemplis declarat, & confirmat, Abſtinere namq; a fornicatione bonum quoddam eſt; voluntas tamen in hoc bonum non fertur, niſi ſecundum, quod a ratione proponitur. Si ergo proponatur, vt malum a ratione errante, feretur voluntas in hoc ſub ratione mali: vnde voluntas erit mala, quia vult malum, non quidem id, quod eſt malum per ſe, ſed id quod eſt malũ per accidens, propter apprehenſionem rationis. Et ſimiliter credere in Chriſtum, eſt per ſe bonum, & neceſſariũ ad ſalutem, ſed voluntas non fertur in hoc, niſi ſecũdum quod a ratione proponitur, vnde ſi a ratione proponatur vt malum, voluntas feretur in hoc vt malum, non quia illud ſit malum ſecundum ſe, ſed quia eſt malum per accidens ex apprehenſione rationis.

Qui totus S. Th. diſcurſus his duobus principijs, & fundamentis nititur, quorum

Primum eſt legi naturali conforme, quæ potiſſimum lucet in duobus principijs primis moralib. ſcilicet, *Bonũ eſt proſequendum; Malum eſt vitandum*, hæc enim duo principia prima practica ſunt, vt cap. 2. dictum eſt, quib. ſi quis aduerſatur, contra ſynderesim agit; Qui autem ſiue verè, ſiue falſo iudicat aliquid eſſe malum, & nihilominus illud proſequi vult, is hoc ipſo, quantum in ſe eſt, ſectatur malum, faciendo illud quod ratio vt malum apprehendit.

Secundum eſt, quod nulla lex obliget, niſi quatenus nobis nota eſt, & per rationem apprehenſa; nec actio aliqua humana eſt niſi voluntaria; voluntarium autem illud eſt, quod a principio intrinſeco & cognoſcẽte ſingula in quibus eſt actio, procedit, & conſequenter actus tantum humanus erit circa legem, aut contra legem, inquantum illa nobis proponitur per rationem; Ideoque ſi ratio proponat bonum vt malum, & voluntas in illud tendat, quãtum in ipſa ſitum eſt, contra generalem legem naturæ peccat, quæ vetat fieri malum, ſiue vere, ſiue falſo iudicat aliquid eſſe malum.

5 *Hinc facile* ſoluuntur rationes in contrarium allatæ:

Ad primam. n. reſpondetur, quod licet conſcientia erronea dictet aliquid, quod ſit contra legem Dei materialiter, formaliter tamen aliquid contra legem Dei non dictat, eo quod exiſtimat (licet falsò) id eſſe ſecundum Dei legem, & præceptum, vt in exemplo allato manifeſtum eſt; Dum enim conſcientia erronea dictat mentiendum eſſe pro vita hominis conſeruanda, etſi in rei veritate ſic iudicando erret, & proinde materialiter iudicat aliquid faciendum eſſe, quod eſt contra legem Dei; formaliter tamen nihil contra Dei legem in hoc caſu faciendum iudicat; Siquidem exiſtimat eſſe diuinum præceptum, mentiendum eſſe pro vita hominis conſeruanda. Quo dictamine falſo manente, ſi contrarium agat peccat: agit enim contra id, quod præceptum diuinum (licet falsò) eſſe iudicat.

Ad ſecundam reſpondetur; Non eſſe impoſſibile aliquem peccare faciendo id, quod reipſa alias bonum eſſet, vt ex exemplis allatis conſtat. Item bonum eſt ieiunare, & tamen ſi quis putet eſſe peccatum, ieiunando peccaret, quia faceret id, quod malum eſſe putat, malum aũt, vt ſic apprehenſum, vitandum eſt. In dilectione autem Dei fieri non poteſt, vt quis reuera Deum ſuper omnia diligat, et ſimul putet eſſe peccatum et malum: Quia eo ipſo quòd iudicet aliquid eſſe peccatum, cognoſcit, et apprehendit illud eſſe contra Dei voluntatem, et proinde faciẽdo illud, non poterit Deum ſuper omnia diligere; Siquidem amor iſte ſic infertur in Deum propter ſuam ſummam bonitatẽ, vt nihil poſſit voluntas ſibi ſimul contrarium velle. Quæ ſola ratio eſt, cur dilectio Dei ex nullo malo fine, aut praua aliqua circũſtantia deprauari poſſit.

Certum igitur, et comprobatum eſt, actionem omnem non modo internam voluntatis, ſed etiam externam diſcordantem a ratione erronea malam eſſe, quoties eſt voluntaria, Cuius ratio eſt, quia lex naturæ nõ ſolũ vetat velle, quod malum eſſe iudicatur, ſed etiã id facere. Et quod

dictam

dictum eſt hactenus de actu, intelligendum eſt etiam de actus emiſſione diſcordante a conſcientia erronea, cum videlicet, quis omittit aliquid agere, iudicans falsò malum eſſe id omittere.

6 *Dubium Secundum eſt*, † An conſcientia erronea obliget, vt eam ſequamur? Hactenus enim ſolum diximus peccatum eſſe contra conſcientiam erroneam agere, nō tamen explicatum eſt, an obligemur ſecundum eam operari, hæc enim duo inter ſe diſtincta ſunt, vt conſtat.

7 *Prima* Opinio † eſt Durandi 2.d.39.q.5.nu.7. qui diſtinguens inter obligari, & ligari, ait, conſcientiam erroneam ligare quidem, ſed non obligare. Inter hæc duo autem hanc differentiam ponit; quod is dicitur obligari, qui debet, vel tenetur id facere, ad quod obligatur, ita vt aliter quantum eſt ex parte ſua liberari nequit ab illa obligatione niſi faciendo illud. Is vero ligari dicitur mortaliter, qui ſic diſpoſitus eſt circa aliquod agibile, quod non poteſt licitè procedere, prout exigit natura illius agibilis, eo quod detinetur conſcientia, & dictamine aliquo contrario, quod dicitur conſcientia erronea, ſicut qui corporaliter ligatur non poteſt procedere, & mouere ſe etiā in recta; & plana via. Qua diſtinctione poſita, vtranque partem probat. Et quidem quod conſcientia erronea nō obliget, probat.

Primo, quia conſcientia erronea dictat aliquando id quod eſt malum, illicitum & prohibitum, vt v. g. dictat Iudæo conſcientia, malum eſſe, & peccatum credere in Chriſtum; Similiter dictat malo Catholico non nunquā bonum eſſe fornicari, ſ. vel ad libidinem explendam, vel ad euitandam paſſionis anguſtiam. Item in indifferentibus dictat aliquando malum eſſe id, quod non eſt, vt cū dictat peccatum eſſe leuare feſtucam de terra; aut faciēdum eſſe aliquid vt debitum, quod tamen non eſt debitum, vt quando conſcientia dictat facienda eſſe opera ſupererogationis, & conſilij, tanquam debita. At vero nulla poteſt eſſe obligatio reſpectu mali & illiciti, aut liciti, non tamen debiti. Ergo non obligat.

Secundo, quia ſola vera notitia de re obligationem non tollit, ſed magis confirmat. Sed vera notitia de re, cuius erat erronea conſcientia dictabat. Ergo conſcientia erronea prius non obligabat.

Tertio idipſum hoc exemplo poteſt oſtendi, quia ſi miniſter aliquis Regis legem aliter promulgaret, quam ab eo lata ſit, procul dubio ex tali falſa legis promulgatione nemo obligatus maneret. Sed conſcientia erronea hoc modo ſe habet reſpectu legis Diuinæ, & æternæ. Ergo non obligat ad id, quod ipſe aliter promulgat.

Quo ad ſecundam partem, ſ. quod conſcientia erronea ligat; diſtinguit; Nam ſi error ille conſcientiæ ſit inuincibilis, ſeu inculpabilis, vt eſt error, vel ignorantia circumſtantiæ particularis adhibita debita diligentia, qualis fuit Iacob reſpectu Liæ, tunc non ligat, quin poſſit homo agere ſecundum illam conſcientiam, ſic errantē, eo quod talis error excuſat a peccato. Sin vero error ille conſcientiæ ſit culpabilis, cuius ipſemet errans eſt cauſa, vel occaſio, tunc vel culpabiliter errat iudicando aliquid ſemper eſſe illicitum, ſicut conſcientia hæretici dicit, quod ſemper illicitum eſt iurare, ſic faciens contra conſcientiam erroneam peccat, adeo vt ſi hæreticus iuret timore mortis, vel aliquo alio modo facit contra diuinum præceptū, peccat mortaliter, non quidem ratione iuramenti ſecundum ſe, ſed quia iuramentum apprehenſum eſt ab eo tāquam contrarium ſemper præcepto diuino, & voluntas in illud tendit ſolum vt apprehenſum; faciens autem ſecundum conſcientiam talem erroneam, hoc eſt nolendo iurare, non peccat ſemper, quia licitum eſt aliquando nō iurare. Sin autem conſcientia dictaret aliquid, quod vere illicitum eſt, non ſolum vt licitum, ſed etiam vt debitū, tunc quidem peccat non ſolum faciendo, ſed etiam non faciendo, vt v.g. ſi conſcientia erronea dictaret licitum, & debitum eſſe furari a malis diuitibus, vt detur pauperib. vel quod debitum eſt mentiri pro ſaluanda vita alterius; tunc quidem faciens ſecundum cōſcientiam illam erroneam, peccat ex quo illud, quod ipſa dictat faciendum, eſt ſecundum ſe illicitum, & etiam faciens contra illam peccat, non propter omiſſionem ſecundum ſe, ſed quia actus, qui omittitur apprehenſus eſt, tanquam debitus fieri. In ſumma igitur dicit cōſcientiam erroneā non obligare nos, vt ei poſitiuè conformemur, (in quo conſiſtit propria ratio obligationis) ſed ſolum ea ligamur, ita vt non poſſimus facere oppoſitum ſine peccato, id quod procedit in conſcientia erronea tam inculpabili, quam culpabili, cum hac ſolum differentia, quod ſequendo conſcientiam erroneam inculpabiliter, non peccamus, quia ignorantia illa excuſat a peccato: ſequendo
autem conſcientiam culpabiliter errantem, peccamus, cū
b ignorantia hæc a peccato non excuſet. b *Hanc Durandi*
ſententiam inter recentiores ſequitur Greg. de Val. tom. 2.
diſp. 2. q. 14. puncto 4. affirmans conſcientiam erroneam
propriè non obligare, ſed ligare, & eam inſinuat S. Tho.
qui licet 1.2. q. 19. art. 5. dicat conſcientiam erroneam *obligare* alibi tamen dicit *ligare*, vt 1.2. q. 19. artic. 6. & 1. par. q. 79. art. 13. & ita interpretari videtur eum Conrad. in dicto art. 6. & S. Ant. 1. par. tit. 3. c. 10. §. 4. in fine, idem docere videtur.

Secunda Opinio eſt Ant. de Corduba, li. 3. qq. q. 4. dub. 3. Barth. Medinæ 1.2. q. 19. artic. 5. & 6. Rodriguez in Sūma par. 1. c. 71. concl. 2. & Vaſquez in 1.2. diſp. 60. ca. 2. & aliorum recentiorum, dicentium nullam eſſe differentiā inter *ligare, & obligare*, ſed conſcientiam erroneam obligare ad faciendum id, quod dictat, ſiue erret vincibiliter, ſiue inuincibiliter, quamuis non eodem modo de vtraque conſcientia erronea ſentiendum ſit.

Primo igitur conſcientia erronea, ex ignorantia vin
cibili, & culpabili, ligat & obligat, non quidem vt quis
8 † eam poſitiue ſequatur, ſed ſaltem vt non faciat con-
trarium eius, quod conſcientia dictat. Hoc patet: quia ali
quando proponitur a cōſcientia erronea, vt fiat id quod
malum eſt; vt ſi quis culpabiliter exiſtimet neceſſarium
eſſe mentiri, vt ſuam, vel alterius vitam conſeruet, in
quo euentu non tenetur quis mentiri, quia mentiendo
9 peccaret; † nullus autem tenetur ad id, quod ſi fecerit,
peccatum committit; tenetur nihilominus ex illa conſcié
ntia erronea non facere contrarium, adeo vt non men-
10 tiendo peccet. Habet enim in tali euentu † duo dictami
na in intellectu; Vnum eſt, bonum eſſe mentiri pro con-
ſeruanda propria, vel alterius vita, quod dictamen af-
firmatiuum, cum neque bonum ſit, neque ſufficiēter pro
ponat bonum, conſequenter conſcientia erronea nō obli
gat poſitiue ad ſui obſeruantiam; Alterum eſt, malum eſ-
ſe non mentiri, quæ conſcientia licet non excuſet a pecca
to, ſi mentiatur, obligat tamen ne fiat oppoſitum. Quod ☞
ſi vrgeas, ergo homo iſte erit perplexus in vtramq; par-
tem, quia quicquid faciat, peccatum non euadit, quod vi
detur abſurdum. *Reſpondetur*, culpa ſua poſſe quem eſſe
perplexum, quando ſ. ignorat, id quod ſcire poteſt, & te-
netur; non eſt tamen ſimpliciter perplexus; quia poteſt, &
tenetur; in hoc euentu conſcientiam illam deponere,
& ſcientiam contrariam habere, quo facto ab illa perple
xitate liberatur. Et ita ſoluitur argumentum primum Du
randi vbi ſupra, & ſimul oſtenditur qualiter conſcientia
erronea obliget, & ad quid ſecundum eam quis obli-
getur.

Secundo, quoad conſcientiam erroneam ex ignorantia inculpabili, dicendum eſt, eam non ſolū obligare ne quis fa-

ADDITTIO NOVA.

Adde Perplexitas in via Dei nondatur; quod enim aliquis exiſtimet faciendo, vel omittendo aliquid neceſſario ſe debere peccare mortaliter, vel venialiter, debet hoc imputare opinioni ſuæ ſtultæ, & erroneæ, ex qua oritur eius perplexitas; vt poſt gl. docet Archid. Præpoſ. & alij in ſumma d. 13. verum quod dicit ibi alio in exemplo de quærente inimicum ſuum, cui perfectus negās, eum eſſe in loco, dicitur peccare mortaliter, prorſus explodēdum eſt; nec. n. id per eam probatur ex auctoritate Auguſtini, quem pro ſe inducit in c. primum. 22. q. 2. nec ex aliquo alio iuris teſtimonio. ☞

Digitized by Google

11 faciat contrarium,ſed † etiam ſimpliciter obligare ad poſitiuam ſui obſeruationem,in quo caſu vera eſt doctrina Medinæ vbi ſupra,ſcilicet,idem eſſe facere ſecundum conſcientiam,& non facere contra illam,aut ſaltem vnũ ex alio ſequitur,ita vt inter hæc duo mediũ dari nequeat. ſcilicet ſi quis tenetur non facere contra conſcientiam,ergo tenetur non facere ſecundum illam. Nec tamẽ ex hoc ſequitur, obligari hominem ad faciendum peccatum, quia quãdo ignorantia eſt inculpabilis, id,quod alias peccatum eſſet,a peccato excuſatur,cum ignorantia hæc deponi nequeat,aut non debeat,cuius contrarium diximus in conſcientia erronea culpabiliter,vbi homo conſcientiam illam deponere poteſt,& tenetur, & proinde illi ad culpam imputatur,ſi ſecundum illam operetur.

12 Hinc ſoluitur ratio ſecunda † Durandi, *Reſpondetur* enim,quod conſcientia erronea non facit obligationem, & præceptum abſolute;& re ipſa: immo nec id facit vera ſcientia,& notitia rei,ſed vtique hoc ſolum facit,vt ſit obligatio more humano,eo quod nullum præceptum obligat niſi media apprehenſione,quæ eſt immediata regula noſtrarum operationum. Vnde notitia vera & conſciẽtia recta ſuperueniens tollit obligationem, non quæ reipſa fuit prius, ſed quæ tantum erit in apprehenſione per conſcientiam erroneam.

Ad Tertium eodẽ modo *Reſpondetur*,quod lex nomine Regis promulgata,aliter quam lata eſſet a Rege,inducit obligationem,ita,vt populus obedire teneatur,& contemptores puniantur,quæ obligatio tollitur per ſuperuenientem notitiam legis,& intentionis Regis, non quod antea obligatio aliqua eſſet reipſa, ſed quæ ſolum erat in apprehenſione, & æſtimatione populi credentis legem vere promulgatam fuiſſe prout a Rege lata erat,quæ apprehenſio populum obligabat vt eam ſeruare teneretur.

Ex quibus colligitur conſcientiam tam rectam,quam
3 † erroneam obligare,quamuis diuerſa ratione;Siquidem conſcientia vera eſt conformis legi diuinę,& vera lex eſt; conſcientia vero erronea putatur eſſe lex Dei,cum tamẽ non ſit,ſicut lex eius,quem credo prælatum meum eſſe, me obligat,licet verè prælatus meus non ſit. Item conſciẽtia recta ſimpliciter obligat,erronea vero ſolum ex ſuppoſitione,quia creditur eſſe præceptum Dei.

14 *Dubium tertium* eſt, an ſit peccatum † mortale, vel veniale agere contra conſcientiam erroneam? *Ratio* difficultatis eſt,quia cum homo ex conſcientia erronea peccare poſſit,vt dictum eſt,ex eodem errore aliquãdo mortaliter,aliquãdo autem venialiter peccare poteſt. In quare nonnulli,vt Ant. de Corduba libr. 3. qq. q. 4. concl. 6. & Hier. Angeſtus ca. 7. ſuorum Moralium, dub. 3. circa primam partem textus,hanc regulam tradunt, quod dum quis peccat contra conſcientiam,quia vt docet S. Th. 1. 2. q. 19. art. 5. ad tertium, ſemper peccat contra aliquam materiam particularem, puta contra iuſtitiam, contra obedientiam,contra religionem, aut aliquam aliam materiam particularem,ex tali materia iudicandum eſt, an ſit mortale,vel veniale. *Ceterum omiſſis authorum ſententijs*,hæc tria mihi tenenda videntur tanquam vera, & rationi naturali conformia,quorum

15 *Primum eſt*,ab ipſomet falſo iudicio eius, qui a † conſcientia erronea diſcordat,deſumptum; ſi enim quis id quod alioqui bonum eſt,mortale eſſe putat,tunc,id faciẽdo mortaliter peccat; ſin autem putet ſolum eſſe veniale,peccat tantum venialiter. Immo ſi quod re vera ſolum eſt veniale,putetur eſſe mortale,etiam erit peccatũ mortale id facere;ſic Greg. de Val. to. 2. diſp. 2. q. 14. pun. 4. du. 3. & fauet Nauar. in Man. prælud. 9. num. 9. & colligitur ex Caiet. in verbo conſcientia. *Ratio* huius eſt; quia peccatum totum in hoc naſcitur illo errore adeo, vt voluntas feratur in illud malum,prout apprehenditur, vt malum mortale,vel veniale,vnde qui falſo putat eſſe mortale,is quantum in ipſo eſt,vult peccare mortaliter. Id autem,quod docent Caietanus,& Greg. de Val. vbi ſupra, peccare ſolum venialiter,ſi putet ſolum eſſe veniale, vt verum ſit,intelligendum eſt,dũmodo ex ſe non ſit mortale,tunc enim,vt rectè Nauar. loco citato annotauit,erit mortale,ſi quidem error ille grauitatem peccati non minuit. Quod ſi nullum alioqui peccatũ ſit illud facere tunc ſi ſolum putet eſſe veniale,illud faciendo peccabit tantũ venialiter,eo quod quãtum in ipſo eſt,non amplius, quã venialiter, vult tunc peccare. Quæ omnia intelligenda
16 † ſunt ſiue expreſſe,ſiue implicite putet,id quòd bonum eſt,eſſe malum mortaliter,aut venialiter,vel an ſolum putet eſſe tale aliquod malum,de quo alioqui ſcit, aut ſcire poteſt,eſſe mortale,vel veniale illud facere,vtroque enim modo cenſetur homo tunc, quantum in ipſo ſitum eſt, mortaliter,vel venialiter peccare velle.

17 *Secundum eſt*.† ſi falsò iudicet eſſe malum,& illicitum in genere,non tamen iudicat in particulari eſſe mortale, vel veniale,aut aliquid tale in ſpecie, de quo ſcire poſſit eſſe mortale,vel veniale,tunc licet Naua. & Val. locis proxime allatis Lud. Lopez. p. 1. inſtruc. confeſ. c. 3. velint eſſe veniale agere contra conſcientiam, eo quod velle id, quod in genere dumtaxat iudicatur illicitum, non videtur eſſe grauis malitia, cum huiuſmodi voluntas contineat ſe adhuc intra limites eius rationis, quæ eſt communis peccato mortali, & veniali,atque adeo ſit imperfecta in genere mali, & ſolum, conſtituit peccatum veniale; Nihilominus tamen exiſtimo cum Rodriquez in Summa p. 1. c. 71. concl. 4. & Vaſquez in 1. 2. diſ. 59. c. 3. in hoc caſu peccare mortaliter faciendo contra talem conſcientiam erroneam; Quia qui ita operatur abſque alio examine,non dubitat ſe exponere periculo peccati mortalis, & velle illud committere qualecunque ſit, *qui vero amat periculum,peribit in illo*. Qua de cauſa qui haberet propoſitum peccandi,aut vellet eſſe malus in communi nõ determinando materiã aliquam peccati,proculdubio mortaliter peccaret. Graue enim peccatum eſt ita ſe offerre, & committere periculo peccandi in cõmuni, & hoc maxime tunc,cum non ſit aliud motiuum peccandi ſibi propoſitum,quam illud agendi,eo quia peccatum eſt, non enim dici poteſt talis voluntas imperfecta in ratione male operandi,vt falsò Greg. de Val. vbi ſupra ſibi perſuadet.

Tertium eſt,cum † conſcientia nõ ſignificet iudicium
18 prædictum in communi ſed particulari circa opus,quod eſt exercendũ,vt rectè Caie. 1. 2. q. 19. art. 5. & to. 1. Opuſ. in tract. 17. reſponſionum,reſponſ. 13. in fin. & Nauar. in Man. prælud. 9. nu. 9. & in ca. ſi quis autem, de pen. diſt. 7. nu. 61. & 63. & Greg. de Valen. vbi ſup. & Bartho. Med. 1. 2. q. 19. art. 5. dub. 5. notant,inde eſt, quòd licet quis in vniuerſali putet rem eſſe illicitam, ſi tamen in particulari hic,& nunc non putet ſibi eſſe illicitã,faciendo non peccat contra conſcientiam erroneam: vnde, & iuriſperitus ſi in generali putaret illicitum eſſe dieb. feſtiuis dare conſilium ſi tamen data occaſione in die feſto conſilium daret,exiſtimans hic,& nunc id ſibi illicitum non eſſe,non peccaret. *Ratio eſt*: quia cum peccatum in propoſito totũ naſcatur ex illo errore,ſi error ille, vel nõ admittatur,vel non perſeuerat,ſed quouis modo ceſſet, nullum erit peccatum illud facere. Ex qua doctrina inferunt Caiet. & Med. vbi ſup. & Nauar. in c. ſi quis autem, de pen. diſt. 7. nu. 62. quod mulier audiens a prædicatore, quod ſit peccatum mortale vti capilis alienis,quia eſt ſimulatio,concipienſque ex ratione audita,& authoritate prædicatoris talem vſum eſſe peccatum mortale, & ex alia parte vellet vti huiuſmodi capillis, & inde ratione, hinc appetitu mouente neſcit ſoluere motiua rationis erroneæ contrariæ appetitui ſuo,tamen putans abſq; ſolutione rationis id ſibi licere,vtitur talibus capillis, non peccat quia verè non operatur contra conſcientiam a ſe approbatam,credit enim hic,& nunc ſibi licere: ideoq. portando nõ operatur contra conſcientiam ſuam,nec peccat. Ad hoc enim vt excuſetur a peccato,quòd committeret alioqui cõtra conſcientiam,ſatis eſt, quòd conſcientiam erroneam, & falſum iudicium ex quauis cauſa deponat, & mutet.

19 *Dubium quartum* eſt,† ad quod peccati genus reuocetur peccatum contra conſcientiam commiſſum? *Ratio* difficultatis eſt: quia eo ipſo, quod peccatum ſit, ſub aliqua particulari ſpecie peccati collocari debet. *Reſpondetur*

tur cum S. Th. 1.2.q.19.ar.5.ad tertium. Medina ibi. du. 4. Greg. de Val. to. 2. d ſp.2.q.14.pun.5.dub.2.& Vaſquez in 1.2.diſp.59.c.3.reducit ad illud genus peccati quod conſcientia dictat. Quotieſcunque enim ſe offert aliquod peccatum per conſcientiam erroneam, ſemper concipitur eſſe faciendum in materia aliqua particulari, & ideo reducitur ad illud præceptum, quod exiſtimat ſe tranſgredi, vt v.g. accedit quis ad ſuam vxorem, quã putat eſſe alienam, peccat peccato fornicationis, aut adulterij, quandoquidem facit, quantum in ipſo eſt, contra præceptum illud, *Non mæchaberis*. Etenim hoc certum eſt, quoties agendo contra conſcientiam erroneam occurrit ſibi aliquod præceptum, aut virtus, contra quam exiſtimat ſe peccare.
Sin autem non actu cogitaret ſe contra aliquam virtutẽ,
20 aut præceptum ſpeciale facere, (vt ſi quis † ex conſcientia erronea putaret obiectum aliquod indifferens eſſe ſibi illicitum, etiam quatenus indifferẽs, ut ſi putaret ſibi non licere in campis ambulare, aut feſtucam de terra leuare) aut ſi quis ſolum in communi cogitaret eſſe malum id quod facit, nihil in particulari cogitans an aliquod ſpeciale præceptum violet, in tali caſu recte docet idem Gregor. vbi ſupra talem peccare ſolum contra Synderesim, cuius nimirum præceptum, vetans fieri malum, poteſt, & debet in tali caſu cogitari. Cum in hoc euentu non determinet ſibi aliquod vnum præceptum magis quam aliud, contra nullum ſpeciale præceptum peccare cenſetur: Quia vero in tali caſu certum eſt peccare, dicẽdum eſt ſolum Synderesis præceptum violare.

21 Hinc ſequitur *Primo* falſum eſſe, quod † docet Angeſtus vbi ſup. c.7. dub.2.ſ. quod agens contra conſcientiam erroneam, vnico tantum peccato peccat, eo quod vna ſit tantum difformitatis rõ, agere. ſ. contra conſcientiam erroneam: agens vero contra conſcientiam veram, duplex peccatum committere, ob duplicem difformitatem illius actus, vnam agendo contra conſcientiam: alteram vero agendo contra præceptum, quod proponitur. Sed vt diximus, hoc falſum eſt; quia nulla virtus, aut præceptum obligat niſi media conſcientia, & notitia, quæ eſt immediata regula noſtrarum operationum: ſiquidem conſcientia, ſeu notitia vera, ſeu falſa idem prorſus eſt, ac ipſum præceptum. Cum igitur non ſit diuerſa regula, ſed vna, & eadem contra quam peccat hõ, vnum tantum, & non duplex erit peccatum, contra conſcientiam ſiue veram, ſiue falſam operari.

22 Sequitur *Secundo* falſo † docuiſſe Adrian. in 4. Sent. in tract. de Confeſſ. q.4.§. *venio nunc*. neceſſum eſſe in cõfeſſione exprimere an ſcienter quis mortale peccatum operatus ſit, vel contra dubium conſcientiæ, qui addit ſpecialem difformitatem ſeu aliud genus peccati. Verũ, vt ſubtiliter, & doctè Grego. de Val. vbi ſupra tradit, quamuis cæteris paribus, intra idem genus, & ſpeciem peccati, magis peccat is, qui actu iudicans aliquid eſſe malum (ſiue vere, ſiue falſo iudicet) illud facit, quam is qui actu id non iudicat, poteſt tamen & debet iudicare, & aduertere, eo quod prior ex malitia peccare videtur, poſterior non itẽ: nihilominus tamen circunſtantia hæc ad cõem quãdam rationem peccati ſpectat, quatenus. ſ. qui peccat, contra Synderesim facit, dum peccando malum complectitur; vnde contra conſcientiam peccans ſolum confiteri tenetur ſe peccaſſe, ſi peccatum mortale fuerat, non aũt explicare tenetur ſe contra conſcientiam, aut ſcienter peccaſſe. Quare tandem fatetur Adrianus non peccare eos, qui in omnibus, vt in fornicatione, adulterio, &c. hæc omittunt, quia præſumitur confeſſarios hoc ſcire, & aduertere, quod ſcientes, aut ad minus cum dubio conſcientiæ hæc fecerint. Solum igitur explicanda erit hæc circunſtãtia, quando quis credit ſe teneri ad eam explicandam, ne alioquin eo ipſo etiam a dictamine ſuæ conſcientiæ diſcordet, & ſic peccatum de nouo committat.

23 *Dubium quintum* eſt, An † qui agit contra conſcientiã erroneam vincibilem, & culpabilem, magis peccet, quã qui ſecundum illam agit? In hac re non vna eſt authorũ opinio, & ſnia; Nam B. ſolis 2.d.39.q. vnica art.3. abſolute, & ſimpliciter affirmat, plus peccare qui erroneam cõſcientiam ſequitur, quam qui contra illã agit. Rõ eius eſt: quia grauius peccatum eſt violare legem ſuperioris obligantis, quam legem inferioris, ſed conſcĩa erronea eſt lex inferioris, ſ. ipſius hõis operantis; contrarium aũt eſt lex ſuperioris. Dei. ſ. aut Principis. Ergo magis peccat qui ſecũdũ conſcientiam agit; quia hoc mõ agit cõtra legem Dei, vel Principis; quam qui contra illam agit; quia ſic agit ſolum contra legem ſuam propriam. Pro hac ẽt opinione afferri põt Richar. 2.d.39.ar.1.q.4. ad quartũ, in fine, vbi dicit, habentem conſcientiam erroneam, quæ dictat fornicationem eſſe neceſſariam ad ſalutem, non fornicãdo, peccare mortaliter, & ẽt fornicando mortaliter peccare, quia ad non fornicandum obligatur per legem diuinam
d quæ fortior eſt. Alij *d* vero, vt Duran. 2.d.39.q.5.nu.9. Alma. in tract. 1. ſuorum Moral. c.5. Angel. c.7. Mora. ſuper 2.p. textus, dub.4.& Barth. Med. 1.2.q.19.art.5. quaſ.2.&
24 Gab. Vaſq. in 1.2. diſp.60 c.3. exiſtimant † non poſſe aſſignari certam aliquam regulam in hac re; Nam interdũ contingere põt, quod maius peccatum ſit agere contra conſcientiam, quam ſecũdum eam, vt cum aliquis putat ſe teneri ad mentiendum, ad ſaluandam vitam proximi; tunc. n. maius peccatum eſt agere contra conſcientiam, quam ſecundum eam; quia in hoc caſu, non mentiendo, peccat peccato homicidij; exiſtimat. n. ſe teneri hoc peccato, ſi non mentiatur; ſi vero ſequatur conſcientiam erroneam, peccat ſolum peccato mendacij, quod tantum ẽ veniale, vt mendacium officioſum, quando eſt ſine præiudicio tertij. Interdum vero contingere põt, vt ſit minus peccatum agere contra conſcientiam, quam ſecundum illam, ſ. ſi quis putaret peccatum eſſe veniale furari diuiti, vt det pauperibus, in quo caſu, ſequendo conſcientiam hanc erroneam, peccatum furti committit, agendo autẽ contra eam, erit tantum veniale. Sic ẽt ſi quis exiſtimaret ſe teneri ad occidendum hominem, ad vindicandam iniuriam ſibi illatam, plus peccaret occidendo, quam non occidendo, quia occidẽdo peccaret mortaliter cõtra præceptum illud, Non occides, at vero non occidendo, nullũ ſpeciale præceptum tranſgreditur, ſed tantum contra cõſcientiam agendo peccabit ad ſummum venialiter, vnde
25 † ad iudicandum, quando maius, aut minus peccatum ſit contra conſcientiam, vel ſecundum eam agere, conſideranda eſt materia, circa quam verſatur conſcientia erronea in agendo, vel non agendo, quæ nonnunquã erit in maiori ſpecie peccati, ſequendo conſciam, aliquando vero agendo contra ipſam; vt ex allatis exẽplis manifeſtũ ẽ.

26 Nec valet rõ in contrarium allata; Quod †. n. aliquãdo minus peccatum ſit agere contra conſcientiam, quã ſecũdũ illam non ex eo prouenit, quod cõſciẽtia noſtra ſit lex inferioris; ſi quidem conſcientia vere non eſt lex, ſed proponit legem, ſed ex eo prouenit, quod aliquãdo apprehenditur vt maior lex illa, contra quam putat hõ ſe peccare, ſi ſequatur conſcientiã, quã ſit illa, contra quã putat ſe peccare ſi contra eã agat, aut quia grauior eſt materia operando contra conſciam, quam ſi ſecundũ eã ageret.

27 *Dubium ſextum* eſt, quare † ſicut in agendo contra conſcientiam erroneam vincibilem demeritum, & peccatum eſt: ita ẽt non ſit meritum, & virtus conformare ſe tali conſcientiæ, ſed ẽt ex hac parte peccatum ſit, quando
e res erat prohibita? Reſpondeo *e* cum Alex. de Ales p.2.q. 120 mem.3.ar.4.& S. Th. 1.2.q.19.ar.6. ad primum, & Greg. de Val. to. 2. diſp.2.q.14.pun.5. Ant. de Cor. vbi ſupra q.4.dub.5. in ſol. primi argumenti, & Gab. Vaſq. in 1.2. diſp.60.c.1. poſt S. Dio. c.4. diui. nom. Quod bonum eſt ex cã integra, malum vero ex quolibet defectu particulari; vnde ad malum ſatis eſt, quod voluntas in aliquid feratur, quod apprehenditur vt malum, vel quod reipſa malum ſit, ad hoc vero vt voluntas bona ſit, duo requirũtur, Vnum eſt, quod obiectum apprehendatur vt bonum, & nullo modo malum; Alterum eſt, vt etiam ſecundum naturam ſuam ſit bonum. Cum ergo ille qui operatur ex conſcientia erronea vincibili, non fertur in bonum, quod exiſtimatur bonum; & quod ſit reipſa bonum, (vt cum apprehendit malum eſſe bonum) quilibet talis defectus actionem malam reddit. Ratio huius a priori eſt: quia quandocunq; aliquid iudicatur eſſe malum, quocumq. ita iudicetur, ſiue ex ignorantia vincibili,

Digitized by Google

ſiue etiam ex inuincibili, iam hic ille voluntarie, & quantum in ſe eſt, fertur in malum, atque ita hoc ipſo actio illa mala eſt, voluntarium.n.eſt, quod eſt a principio intrinſeco cognoſcente ſingula, ex S. Tho.1.2.q.6.art.1. Quando autem aliquid apprehendit vt bonum, quod reuera malum eſt, ignorantia tamen vincibili, tunc adhuc ēt manet ratio voluntarij circa malum, nam ob ignorantiā vincibilem indirecte vult malum, quod ipſum ſatis eſt, vt actio cenſeatur ſimpliciter mala; Neq. enim quæcūq. ignorantia tollit voluntarium, ſed illa ſolum, quæ eſt inuincibilis, cum quis.ſ. veritatem ſcire non potuit more, & modo morali, & humano. Ex quib. conſtat, cur conſcientia erronea ex ignorantia vincibili ſemper accuſet ab ea diſcordantem, id eſt, ſemper reddat actionem eius malam quia.ſ. ſemper talis agit id, quod malum eſt ſaltem in ſua propria exiſtimatione, nec vnquam excuſet, cum ipſa concordantem, quia.ſ. talis indirecte vult malum, cōcordans autem cum ratione errante inuincibiliter excuſatur à peccato, eo quòd ignorancia inuincibilis tollit oēm voluntarij rationem circa malum, malum aūt, & peccatum eſſe non poteſt, quòd nullo modo eſt volitum. Ad hoc autem vt actio aliqua non ſolum bona ſit, ſed etiam meritoria, requiritur præter dicta, quòd quis in gratiá ſit & vt actio illa ex gratia procedat, & in finem bonum referatur.

28 *Dubium Septimum* eſt, An † conſcientia erronea plus obliget, quam præceptum prȩlati, & an maius peccatum ſit agere contra talem conſcientiam erroneam, quam contra præceptum prælati; & intelligitur difficultas, quā do prȩlatus prȩcipit aliquid quod eſt indifferē, aut quod non eſt expreſſe peccatum, & tamen ſubdito putatur eſſe peccatum ex erronea conſcientia culpabiliter? In hac re duæ ſunt Doctorum ſententiæ: *Vna* eſt, aſſerentium plus obligare conſcientiam erroneam quam præceptum prȩlati; quæ ſententia intelligenda eſt ſolum in rebus indifferentibus, ita vt maius peccatum ſit agere contra con-
29 ſcientiam, quam contra præceptum prælati. † *Ratio eſt*: quia conſcientia erronea non obligat hominem, quia ſibi ita videtur, ſed quia id quod dictat, proponit tāquam præceptum à Deo: præceptum autem prælati ſolum apprehenditur vt præceptum humanum. Sed vt habetur Act.4. *Oportet Deo magis quam hominibus obedire*, Cum igitur maioris obligationis ſit præceptum Dei, quam hominis, maius peccatum eſt agere contra conſcientiam erroneam, quam contra prælati præceptum. Dixi autem quæſtionem ſolum eſſe *de indifferentibus*, hoc eſt, de eis, quæ puram obligationem accipiunt ex præcepto Prælati; Nam ſi prælatus id præciperet, quod eſt etiam præceptum à Deo, tunc peccatum hoc eſſet etiam contra Dei
f præceptum. *Hanc ſententiam ſequuntur* S. Thom.2.diſ. 39.art.vlt.ad tertium. Armil.verbo conſcientia.num.1.& 2. Et Barth.Med.1.2.q.19.art.5.quæſ.3.

30 *Secunda* eſt dicentium † conſcientiam erroneam minus obligare quam præceptum prælati, & conſequenter maius peccatum erit agere contra prælati præceptum, quam contra conſcientiam erroneam. Intelligitur autem quæſtio de indifferētibus vt dictum eſt. Sic Alex.de Ales p.2.q.120.memb.3.art.2. Bonau.2.diſt.39.art.1.q.3.num. 24. Henr.quodlib.8.quem refert ac ſequitur Dionyſ.Car. 2.diſ.39.q.3. S.Ant.p.1.tit.3.c.10.§.3. & 4. in fin. Summa Ang. verbo conſcientia, num.1. Sylueſt. verbo eod. quæſt. 2. *Ratio eſt:* quia prælatus præcipit poteſtate à Deo deriuata; vnde conſcientia ſubditi, quando aliquid à prælato præcipitur, non ſolum habet ſupra ſe prȩlatum ſuum, ſed etiam Deum. Deinde conſcientia quȩcunque erronea poteſt exiſtente præcepto ſuperioris deponi; quod eſt ſignū maioris eſſe obligationis, quam ſit obligatio illa, quæ ex conſcientia erronea prouenit. Et denique ſi vera eſſet prima opinio, tunc, vt ait Cartuſianus, poſſent ſubditi etiam religioſi, ab obedientia ſuorum ſuperiorum ſe excuſare, dicendo: Dictamen cōſcientiæ meæ dictat mihi contrarium, non audeo in hoc obedire, & ſic daretur diſcolis co
31 lor excuſationis iniquæ. Ex qua † doctrina infert Halenſis, tam ſeculares, quem religioſos teneri ſe conformare mandatis, & prȩceptis ſuorum ſuperiorum, quamuis modo longe diuerſo; *Seculares enim ſequi debent ſententiam prælatorum in his, quæ ad cathedram ſpectant, iuxta illud: Super cathedram Moyſis ſederunt Scribæ, & Phariſæi, quæcumque vobis dixerint*, ſcilicet, ſi non ſint contra Dei mandata, *facite*. Matth.23. *Religioſi autem qui renunciauerunt propria voluntati, & proprio ſenſui, ſequi tenentur mandatum ſuperioris in his, quæ non ſunt præcepta vel prohibita econtrario a Deo, vel in regula, quam profitentur, vel in conſtitutionibus obligatorijs ad culpam, quæ ſiunt ab Eccleſia ſuper ipſos, vel a Capitulo Generali cum conſenſu prælatorum. Cauere autem debent prælati, nè indiſcrete præcipiant, propter periculum conſcientiarum*. Hactenus Halenſis. Quæ omnia ad verbum a Dionyſ. Cartuſ. & S. Anton. vbi ſupra, ad huius rei confirmationem recitantur. Ceterum, vt quid probabilius ſit, paucis exponam ſequentes propoſitiones adiungam.

32 *Propoſitio Prima*. Quoties † conſtat præceptum Prælati eſſe contra Deum, tunc plus obligat conſcientia, quam præceptum prȩlati. Quamuis enim quis iuret, aut voueat generaliter obedire in omnibus id ſolum intelligitur de licitis, iuſtis, & honeſtis, & hoc certum eſt apud omnes, nec talis conſcientia erronea eſt ſed recta, & ſic intelligēdum eſt illud Act.4. *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.*

33 *Propoſitio Secunda*: In dubijs, & † indifferentibus, ſi poſt prælati præceptum adhuc ſubditus ignorantia inuincibili laboret circa aliquam legem naturalem, aut poſitiuam, quam prælatus tollere nequit, quia eſt lex alicuius ſuperioris, & quia ſubdito non apparent ſufficientes rationes, quibus conſcientiam deponat, neque ipſe humana diligentia facta veritatem percipere poteſt, ſed neque eam deponere poteſt ex illo generali, & communi principio, quod tutum ſit ſequi beneplacitum ſuperioris, in tali euentu ſequendum eſt dictamē conſcientiæ, & relinquēdum præceptum prælati. Sic Gabr. Vaſquez in 1. 2. diſp. 61. cap. 1. Exemplum poni ſolet in eo, qui vidit *Motum proprium*, vel legem aliquam Summi Pontificis, quæ rem aliquam præcipit, aut prohibet, quem tamen *Motum proprium* poſtea reuocauit, cuius reuocationem ſubditus ille omnino ignorauit; Prælatus autem non ſolum ignorat reuocationem, ſed etiam legem ipſam, quia nunquā ipſam vidit, aut de ea audiuit; in tali euentu, ſi prælatus aliquid contra legem, & *Motum proprium* Pontificis prȩciperet, conſcientiæ potius erroneæ, quam Prælati mandato ſtandum eſt. *Ratio eſt*: quia Prælatus pro ſola ſua authoritate tollere non poteſt legem illam, quam inferior per conſcientiam, licet erroneam, ex ignorātia inuincibili vigere putat, Et ex alia parte, nulla ratio apparet, quæ talem conſcientiam tollere poteſt; quandoquidem reuocatio illa legis, tam à Prȩlato, quam à ſubdito omnino ignoratur. Et proinde nullo modo præceptum Prȩlati ſequi poteſt. In quo euentu dictamen conſcientiæ erroneæ maioris obligationis eſt, non quidem quaſi conſcientia ipſa erronea ſit lex ſuperior, quam prælati præceptum; ſed † quia legem alterius ſuperioris prælati proponit, & ex alia parte conſcientia talis erronea inuincibilis eſt, nec a prælato tolli poteſt, ſecus autem dicēdum eſſet, ſi prælati ſuperior, præceptum aliquod contra conſcientiam legis inferioris imponeret; quandoquidem ſicut tunc tollere poteſt legem illam, ita etiam conſcien-

tiam

ADDITTIO NOVA.

Adde, Ex auctoritate Apoſtolica ſpeciali poſſunt plerique ſuperiores Regulares, tum Generales, tum etiā inferiores puta, Guardiani, vel Priores in rebus dubijs, & ſcrupuloſis conſcientias ſubditorum tangentib. cū cōſilio aliquorum Patrum (ſi res magni momenti fuerint) determinare, & ſubditi poſſunt, & debent ſub ipſorum determinatione ſecuram conſcientiam habere: ita conceſſit Leo X. Minoribus, & Iulius II. Magiſtro Ordinis Prædicatorum, vt refertur in Compendio Priuilegiorum Santi Hieronymi Hiſpaniæ tit. Priores per communicationem. §. 1. & 2. & in Compendio Minorum. tit. declarare §. 4. & 5.

Digitized by Google

tiam illius tollere poteſt.

35 *Propoſitio tertia*, quoties poſt† prælati præceptum, & ſuperioris admonitionem, conſcientia ſubditi culpabilis, & vincibilis manet, tūc procul dubio prælati præceptum præualere debet, & conſcientiam erroneam tollere. Quo ſenſu rectè Halenſis, S. Ant. Henri. & Cartuſ. & Vaſq. vbi ſupra, docent conſcientiam ſubditi in dubijs, ſecundum diſcretionem, & directionem prælati formari debere. Siquidem ſubditus iudicare non habet de præcepto prælati, ſed de impletione præcepti. In quo caſu Henric. & Cartuſ. affirmant, quod etiamſi aliquid contra diuinum præceptum ſubditus faceret, nihilominus tamen propter obedientiæ bonum non ſubditus, ſed prælatus ſolum peccaret. Ex quibus facilè conciliari poſſunt authores, qui alias inter ſe diſſentire videntur. Et de conſcientia erronea, eiuſque obligatione hæc ſint ſatis.

ADDITIONES.

a *Solet hæc communis, & vera opinio.* Hanc opinionem communem eſſe teſtatur etiam Azor lib. 2. Inſtit. Moral. cap. 8. verſic. Tertio quæritur. Et Greg. de Valen. to. 2. diſp. 2. q. 14. pun. 4. verſic. Primo igitur. quam paulo poſt certam appellat; eiuſque potiſſimum fundamentum eſſe ait, quod ſumitur à ratione D. Tho. allata, atque explicata hic luculenter ab Authore. Contra quam tamen ſententiam ſunt multa, & pleraque haud infirma argumenta Guglielmi Pariſienſis, de vitijs, & peccatis cap. 10. prope fin. Iis reſpōdet Richardus Hallus lib. 1. cap. 17.

b *Hanc Durandi ſententiam inter recentiores.* Azor quoque loco citato verſic. Octauo quæritur admittit eiuſmodi differentiam inter ligari, & obligari, quando erronea conſcientia naſcitur ex errore vitioſo, & mala fide ſuſcepta, etenim quandiu illa extat, & contra ipſam facere minime poſſumus, quod eſt ligari: quia ſic dictat ratio: & tamē nec eam ſequi debemus id eſt obligari, quando quidem ex voluntario, vitioſoque errore proficiſcatur, ita vt ne perplexi, atque in ancipiti perſiſtamus, illam nos deponere, atque abijcere oporteret.

Quod ſi conſcientia ex errore probabili, ac iuſto, bonaque fide contracto proueniat, ita nos obſtringit, vt ſimul & ligare, & obligare merito perhibeatur: propter ea quod non ſolum contra ipſam, quia ratio ita præſcribit, facere non licet: ſed etiam ſequi compellimur: cum nullum vitiū nullaque noſtra culpa inſit. Hæc non videntur planè diſcrepare ab ijs, quæ hic de ignorantia culpabili, atque inculpabili traduntur ab Authore, num. 8. & trib. ſeq.

c *Cæterum omiſſis authorum ſententijs.* Totam hanc rem ſatis explanatè paucis complectitur Azor. loco allegato verſic. Quinto quæritur. nimirum. Agere contra conſcientia erroneam nunc mortale, nunc veniale peccatum eſſe idque duplici ex capite diſcerni tum ex grauitate, & leuitate materiæ, in qua aberrat conſcientia, tum ex vi falſi iudicij, ad quod Greg. de Valent. loco citato verſic. Tertio quæritur. hanc rem vniuerſam defert, quatenus in æſtimādo peccato deficit a recta ratione, & quidem, vt vere dicā tertium caput quod hac in parte ab Authore aſſumitur, nō videtur bene ad rem propoſitam pertinere, cum in eo diſputetur vtrum agere contra conſcientiam ſimpliciter ſit peccatum, non autem, ſit ne mortale, an veniale.

d *Alij vero.* Huiuſmodi opinionem probabiliorem eſſe aſſeuerat Azor. Inſtit. Moral. p. 1. lib. 2. citato cap. 8. verſic. Nono quæritur, & explicat eodem fere modo vt etiā Riccar. Hallus de conſcient. quinque partita lib. 1. cap. 18. in fi.

e *Reſpondeo cum D. Tho.* Gregor. de Valent. loco allegato id ex communi Theologorum ſententia dicit, & paucis probat ex eo, quod qui talem conſcientiam retinet, ſaltem indirectè vult id, quod eſt malum, quandoquidem potuit & debuit ſcire ſibi malum: cum vincibili ignorantia laboraret. Annectitque ex eodem communi Theologorum cōſenſu alteram aſſertionem de ignorantia, ſiue errore inuincibili, & iuſto conſcientiam ſcilicet inde ortam, & conflatā propterea non eſſe malā, quia error ille inuoluntarius eſt.

f *Hanc ſententiam ſequuntur.* Eā ſimpliciter amplectitur Azor loco citato verſ. Decimo quæritur. ſed Hallus per totū c. 19. pluribus explicat, & obnixe tuetur, & vendicat ab argumētis ductis ex doctrina D. Ber. li. de præcep. & diſp. & ſanè ſi res ipſa ſpectetur D. Tho ſnia videtur probabilior. Etenim cōſcientia eā erronea ſubditi, de cuius re agitur in primis, ex præcepto diuino eū proxime obligat; vt omnes fatentur. At vero ſi alicuius adiuncti, veluti ſcandali, aut Prælati authoritatis diſturbationis habeatur ratio, ſecunda opinio non eſt omnino reijcienda.

Libet hic recenſere cauſſas, & quaſi fontes, vnde erronea conſcientia dimanat. Eas Hallus c. 20. libri primi citati quinque præcipuas collegit nimirum Ignorantiam, Affectionem, ſeu paſſionem animi, Puſilanimitatem, Perplexitatem, ac demum Humilitatem animi, & ſtudium conſeruandi ſe ab omni labe mortifera.

Verumenim vero primum poſtremo, quemadmodum, & ipſe fatetur, tantum abeſt, vt ſit error, ſeu adeo cauſſa erroris, vt propria fragilitate, proprijs defectibus detectis, maiorem in dies perfectionem inducat.

Deinde vero Puſilanimitas ad ſcrupuloſam conſciētiā magis videtur pertinere. Iam vero Perplexitas potius effectus, quam cauſa erroneæ conſcientiæ dicenda. Affectio quidē, cui ratio non dominetur, moderetūrq; ac præſertim cupiditas, & voluptas; affectatæ culpabilis, & vincibilis ignorantiæ præcipua cauſſa exiſtit. Huc videtur referendū illud Gen. c. 4. *Nonne ſi bene egeris, recipies, ſin autē male, ſtatim in foribus peccatum tuum aderit? Sed ſub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.*

Iacobus Apoſt. c. 1. Enucleatius, nam cum dixerit. *Vnuſquiſque verò tentatur a propria concupiſcentia abſtractus, & illectus.* Subdit. *Nolite itaque errare fratres mei dilectiſſimi.* Et præclare in hanc ſententiam Demoſtenes Olinthiaca tertia: *omnium eſt facillimū ſeipſum decipere, quiſq. enim quod cupit, hoc etiam exiſtimat.* Et Ariſtoteles lib. 3. Ethicorum c. 4. in fin. *Pleriſque autem e vulgo hominibus deceptio ſurrepere ob voluptatem videtur, quibus ſcilicet voluptas, licet non ſit, bonum tamen apparet.*

Duplex autē in vniuerſum error huiuſmodi e duplici intellectus defectu dimanās videtur eſſe. Deficit aūt intellectus vno quidē modo, qn̄ deficit in proprio actu, qui in veri cognitione cernitur: altero vero mō, qn̄ deficit in actu qui nō ad propriū obiectū, ſed ad inferiores vires, & facultates moderādas refertur. Cōis Philoſophorū, Theologorūq. Legatur D. Th. 1. 2. q. 74. ar. 1. deficit porro intellectus in vtroq. actu pariter bifariā. In proprio tū poſitiue, tū negatiue. Defectū negatiuū ignorantiā, poſitiuum autē generis nomine, quod vtrumque cōplectitur, errorem appellat.

In actu autem ad inferiores potētias relato, vel quia ab ijs deuictus deliberate imperat ipſarū defectus, atque inordinatos actus, vel quia poſt deliberationē, cum ſ. præſenſerit, illos inſurgere, eos nō coercet, ac reprimit; ſed potius in ipſis immoratur & delectatur cogitatione. Qua de re fuſe in noſtris de cognoſcenda peccatorū natura cōmentarijs.

De Conſcientia Probabili, eiuſque obligatione, Recenſentur variæ Doctorum opiniones. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Conſcientia dubia, & probabilis inter ſe diſtinguuntur ſicut opinio, & dubium.*
Conſcientia probabilis eſt, cum aſſenſu alterius partis, nec tollitur per formidinem oppoſita num. eod.
Conſcientia dubia eſt quæ nec veri aſſenſum, aut diſſenſum habeat, cū æqualis ſit extremorū conuenientia, nu. eo.
2 *Aſſenſus opinionis, ſeu cōſciētia probabilis vnde proueniat.*
3 *Principia concluſionis intrinſeca & extrinſeca quæ, & quo modo generant aſſenſum.*
4 *An contra propriam opinionem ſeu conſcientiam probabilem operari liceat ſine peccato.*
Quomodo præſens quæſtio intelligenda ſit vt a ſuperiori q. diſtincta c. præcedentis.
5 *In quibus illicitū ſit ſequi opinionē propriā ſecundū Caiet.*
Omnis opinio in certam regulam reſoluenda eſt & quænam illa ſit, nu. eod.
6 *In moralibus non licet ſequi opinionem propriam, niſi ſequendo partem tutiorem, & ratio quare.*
Pars tutior iudicanda quæ. nu. eod.
7 *Sequendo propriam opin. etſi minus tutam, quando qui*

Digitized by Google

non peccat.

Ex authoritate & ratione probatur.

8 *In opinionibus quænam ordo ſeruandus, & quæ ab ignaris quæ à doctis ſequenda ſit, ſecundum Caiet.*

9 *Quænam opinio ſequenda ſecundum alios Summiſtas, & quæ opinio communis ſit appellanda.*

10 *In quo foro & a quibus ordo a Summiſtis aſsignatus obſeruandus, ſecundum Nau.*

11 *Opinio tuta conſcientia ſequenda quæ ſecundum Ant.*

12 *In Scholis vbi ſpeculatiuæ res tractantur, licet vtrãlibet tueri ſentẽtiã, in practicis vero ſecus ſtatuendũ doctrina Sot.*

13 *Doctrina Antonij de Corduba de viro docto, quæ opinio magis ſequenda ſit.*

14 *Concluſio generalis, Authoriſque ſcopus in particulari proponitur.*

1 QVamuis nonnulli † eius ſint ſententiæ, vt idem plane putent eſſe conſcientiam dubiam, & conſcientiam, ſeu opinionem probabilem, vt tamen rectè Bar. Med. 1. 2. q. 19. art. 6. docet, ſicut opinio, & dubium inter ſe differũt, ita etiam conſcientia dubia, & probabilis inter ſe diſtinguuntur. Siquidem, opinio ſeu cõſcientia probabilis sẽper eſt cũ aſſenſu alterius partis, quãuis cũ aliqua etiã formidine alterius partis. Vnde opinio, ſeu conſcientia probabilis in hoc conſiſtit, quod rationes pro ea adductæ maiorem conuenientiam oſtendunt extremorum inter ſe in vna parte contradictionis, quam in alia. Nec obſtat, quod ſit cum formidine, quadã alterius partis, talis. n. formido, verè aſſenſum alterius partis non tollit, ſed ſolum in hoc conſiſtit, quod quis exiſtimet, partem oppoſitam eſſe verã, quod ei adhuc non oſtendunt rationes ad iſtã partem. At vero, qui dubitat, nec verè aſſenſum habet, nec diſſenſum, ſed omnino dubius manet; & conſequenter conſciẽtia dubia ea eſt, & cenſetur, quando rõnes tales ſunt, quæ pro neutra parte contradictionis aſſenſum, vel diſſenſum generant, ſed intellectus ad vtramq; partem anceps manet eo quod maior conuenientia extremorum in vna, quam in alia parte, ei non oſtẽditur. Vnde quamuis alij hęc duo inter ſe confundant, nos tamen & diſtincta inter ſe eſſe arbitramur, & de eis, tanquam de diuerſis, in ſequentibus agemus.

2 Aduertendum autem eſt, huiuſmodi † aſſenſum alicuius opinionis, ſeu conſcientiæ probabilis ob maiorem. ſ. cõformitatem prædicati, & ſubiecti, in vna parte contradictionis, quam in altera, ex duob. prouenire poſſe, vel primo, quia talis propoſitio eſt per ſe nota, & euidens; vel ſecundo, quia eſt probabilis, ob rõnes probabiles, & veriſimiles oſtendentes maiorem conformitatem in vna parte cõtradictionis, quam in alia. Qui duo modi ita inter ſe diſtincti ſunt, vt quis habere poſſit aſſenſum vnius partis probabilem primo modo, hoc eſt, per principia intrinſeca, & etiã aſſenſum alterius partis oppoſitæ probabilem ſecũ
3 do modo, ſ. per principia extrinſeca. † Principia intrinſeca alicuius concluſionis ſunt, vel cauſæ illius, vel effectus, vel definitio, vel aliquid ſimile; Principia vero extrinſeca ſunt quod ea propoſitio ſit aliquorum Doctorum, quibus probabilis videtur, ex quo credere etiã poteſt quicũq; opinionem illã eſſe rationabilem, & probabilem, quæ principia extrinſeca ſunt ita cõmunia, vt patet, quod ad quãcumque opinionẽ applicari poſſunt. Nec tñ in illius intellectu ſunt contrarij aſſenſus, quia non ſunt ex iiſdem principijs, nec de eadem prorſus propoſitione. Exempli gratia. Sit aliquis qui opinatur, & conſcientiam hanc probabilẽ habet, quod eligens minus dignũ omiſſo digniore tenetur reſtituere, idq; deducit ex proprijs, & intrinſecis principijs reſtitutionis, & iniuſtitiæ, quia. ſ. violatur iuſtitia diſtributiua, omnis. n. iuſtitia dicit dandum eſſe vnicuique quod ſuum eſt. (quã opinionem ſequuntur Palud. 4. d. 15. q. 2. cõcl. 4. Caie. 2. 2. q. 62. art. 2. in reſponſ. ad dubium 3. Barth. Med. li. 1. Inſtruct. Confeſ. c. 14. §. 32. in regula 4. & Pet. Nauar. lib. 2. de reſt. c. 2. p. 2. dub. 1. num. 144. & Petr. de Arrag. 2. 2. q. 62. art. 2. circa reſponſ. ad art. 4. dub. 1.) talis, inquã; aſſenſum hẽt huius propoſitionis; Qui prætermittit digniorem in electione, tenetur ei reſtituere: Sed per principia extrinſeca, quia, ſ. videt plures Doctores opinari contrariũ, (vt Sotum li. 4. de iuſt. q. 6. art. 3. ad 6. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. artic. 2. dub. 9. pag. 253. Adr. in 4. in materia de reſt. in q. quæ incipit. *Quia iam determinatum eſt* concl. 1. Nau. in Man. ca. 17. nu. 73. Cou. Relect. in regula, Peccatum, p. 2. §. 7. nu. 6. de reg. iur. li. 6. Salon. 2. 2. q. 63. art. 4. controuerſ. 3. concl. 3. Ioſeph Angles in Florib. 4. Sententiarum, in q. de reſt. facienda propter negligentiam eccleſiaſtic. art. 1. difficult. 4. concluſ. 2. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 7. puncto 2. dub. 6. & alios recentiores) habet aſſenſum huius propoſitionis probabilis. Et rationabilis eſt opinio quæ aſſerit non teneri ad reſtitutionem, qui prætermittit digniorem in electione, nõ tamẽ habet aſſenſum huius propoſitionis; Qui prętermittit digniorem, non tenetur ei reſtituere, ſic n. haberet duos aſſenſus contradictorios. Vnde, licet quis habẽs aſſenſum vnius partis per propria principia, habere etiã poteſt aſſen
a ſum partis oppoſitæ per principia extrinſeca: *vt in exemplo allato*, videre eſt: aſſenſum tamẽ alterius partis oppoſitæ per propria, & intrinſeca principia ſimul habere non põt, cũ hac rõne aſſenſus duos contradictorios ſimul haberet, quod eſt abſurdũ. His ita in vniuerſum circa naturam opinionis, & conſcientiæ probabilis prenotatis, dubia quædam moralia examinanda, & ſoluenda ſunt, quæ Cõfeſſarijs, & alijs maxime ſcitu vtilia, & neceſſaria ſunt. Sit igitur in vniuerſum.

4 DVBIVM; An contra propriã † opinionẽ, vel contra probabiliorem operari ſine peccato liceat? In qua re, ante omnia ſciendum eſt, non eſſe quæſtionẽ; An liceat agere contra dictamen propriæ conſcientiæ in particulari deductum ex opinione propria, hoc enim vt ex dictis in capite præcedenti dub. 1. conſtat, peccatum eſt; ſed qõ eſt, An manente opinione probabili propria in communi, & in vniuerſali, qua exiſtimat, aliquid eſſe peccatum, poſſit aliunde habere rectum iudiciũ conſcientiæ, quod liceat ei hic, & nunc illud licitè facere? Exempli gratia; Habens aſſenſum huius propoſitionis in cõi, vel ex proprijs, vel ex principijs extrinſecis deductum: Qui prætermittit digniorem tenetur reſtituere; An habere poterit dictamen conſcientię cum aſſenſu determinato, quod ei ſit licitum hic & nũc & ſequendo opinionem oppoſitam Doctorum: Non teneri reſtituere digniori in electione prætermiſſo.

In hac re, diuerſa tradunt Doctores, qui etiam ſatis cõfuſè, & in communi hanc materiam explicant, nec eã ad caſus particulares applicant, vt propterea difficile ſit ex tam communi & vniuerſali eorum doctrina, caſus multos qui quotidie contingunt, in particulari ſoluere. Vt igitur omnia manifeſta ſint, primò quid alij ſenſerint, deinde verò quid ipſi in varijs caſibus particularibus faciendum arbitramur, paucis exponemus.

5 *Primo* igitur optimè † docet Caiet. in Summa, verbo,
b opinio. *In credendis* illicitum eſt opinionem aliquam propriam ſequi, niſi ſubmittendo eam regulæ ſuperiori, ſcilicet, Sanctæ Matris Eccleſiæ, & Sedis Apoſtolicę. *Ratio eſt*: Quia regula habens aliquid ambiguitatis, qualis eſt omnis opinio, reſoluenda eſt in regulam certam, ne error poſſit in fide inueniri. In moralibus autem, & *Operandis*, (de quibus modo agitur) duo docet; *Primum eſt*, Quod cum omnis opinio ambigua ſit, vtpote, cum formidine alterius partis, non eſt licitum ſequi propriam opinionem, vel alterius in operando, niſi ſequendo partem tutiorem. *Primum eſt*: quia cum illa opinio ſit ambigua, ſi nõ ſequatur partẽ tutiorem, exponit ſe periculo peccandi, quod non licet. Adeo, vt ſi de peccato mortali agitur, peccat mortaliter, ſuã, vel alterius opinionem minus tutam ſequendo: quia talis mauult implere ſuam voluntatem in tali opere, etiamſi ſit mortale, quã ab illo abſtinere, opuſque illud, & voluntatẽ
6 ſuam diuinę amicitiæ præfert. Partem † autem tutiorẽ eã vocat, quam ſi quis ſequatur, peccare non poteſt. Vnde, ſi quis haberet opinionem probabilem, quæ docet tale aliquid non eſſe peccatum, v. g. quòd habens plures pręben das non peccat mortaliter, & alia contraria eſſet opinio, quæ docet eſſe peccatum, in hoc caſu, ſequendo ſuam opinionẽ minus tutam, acquirẽdo plures præbendas, peccat mortaliter, dũmodo aliquam habeat formidinẽ de veritate alterius opinionis. Idem docuiſſe videtur D. Th. quodl. 8. art. 12. vbi de pluralitate præbendarum diſputãs, in fine art. *Quod ſi quis in hanc opinionem teneret, licitum eſſe ſibi*

habere

Digitized by Google

habere plures prabendas, ſed tamẽ maneret dubius de verita
te alterius partis, propter Doctores partem illam alteram ſi-
bi contrariã tenentes, ſi manente tali dubitatione plures præ
bendas habet, periculo ſe committit, & ſic proculdubio pec-
cat ſequendo ſuam opinionem minus tutam vtpote magis a-
mans beneficium temporale, quam propriã ſalutẽ, ſin vero il-
lam ſuam opinionem ita certam tenet, vt in nullam dubita-
tionem inducatur de veritate alterius oppoſita, ſic ſequendo
ſuam, non committit ſe diſcrimini, nec peccat. Hæc S.
Thom.

7 *Secundum eſt*, Quod † ſi opinio eius ita ſibi certa ſit, vt
non obſtante contraria opinione, ob rõnes moralem ha-
beat certitudinem, tollentem oẽm dubitationem de verita
te opinionis oppoſitæ; tunc ſequendo ſuam opinionem, ẽtſi
minus tutam, non peccat. Id quod patet tum auctoritate
S. Thomæ vbi ſupra, tum etiam ratione: quia talis certitu-
do moralis ſufficit ad operandum, & excuſandum a pec-
cato, nec neceſſaria eſt certitudo, & euidentia Mathemati
ca, contra quam nullus opinari poteſt, quia patet ad ſenſũ.
Non enim exigit Deus ab homine plus quam conditio ho
minis habet, quia *Diuina Sapientia diſpoſuit omnia ſuaui-*
8 *ter*. Quod † totum prædicto exemplo illuſtratur. Caiet. vt
ſolet, ſequitur Armil in verbo opinio, numero 2. qui num.
3. 4. & 5. addit, hunc ordinem in opinionibus eſſe obſeruan
dum, vt *Primo*, ſequenda ſit ea opinio, quæ meliori nititur
fundamento: *Secundo*, quod opinio ſequens æquitatem ſcri
ptam præferenda ſit illi, quæ ſequitur rigorem iuris ſcriptũ
Et *Tertio*, quod opinio fauorem inducens ſequenda ſit po
tius, quam quæ ſtrictior eſt, eo quod odia ſint reſtringẽda,
fauores vero conueniat ampliare. c. Odio, de regu. iur. li. 6.
Imò etiam Henricus huius eſſe videtur ſententiæ, ſiquidẽ
quodlib. 4. q. 33. ait, quod qui doctus eſt, & ſcit inter opinio
nes diſcernere, ſi videat partem tutiorem a bonis, & doctis
viris approbatam, eamq; rationibus efficacioribus niti, nõ
c poteſt contra eam agere, *Quia eſt tutior opinio*, ſecus aũt ſi
ſit ignarus, nec diſcernere nouit inter opiniones, tunc. n. ſi
videat partem oppoſitam, quæ dicit non eſſe peccatum,
eſſe plurium Doctorum; illam ſequi poteſt, etiamſi minus
tuta ſit opinio, quia talis prudenter ſe gerit, ſequendo opi-
nionem plurium Doctorum.

Secundo Summiſtæ, vt Angel. verbo, opinio, num. 1. Syl-
9 ueſt. eo. q. 2. Tab. verbo eod. nu. 4. ver. Quarto † quæritur, do
d cent *Primo*, eam opinionem ſequendam eſſe, quæ habet
pro ſe legem, *Aut conſuetudinem approbatam*. *Secundo*, ſi v-
traque pro ſe legem habet, tunc iura iuribus concordanda
ſunt, & pro diuerſo tempore intelligenda, ne contraria di-
cant; *Tertio*, ſi concordari commodè non poſſint, tunc cõ-
e munior ſequenda eſt; *Quarto ſi non apparet, quæ ſit commu-*
nior tunc aut ſequenda eſt ea, quæ rationibus nititur, aut
quæ benignior. & humanior eſt. c. fi. de tranſac. & c. *Capel*
lanus. de ferijs, & Panormit. ibi. Et benignior dicitur illa,
quæ fauet iuramento, teſtamento, libertati, voto, matrimo
nio, religioni, pupillo, peregrino, argum. ca. ſecundi, de co-
gnatio. ſpirit. & l. ſunt perſonæ, ff. de relig. & ſumpt. funer.
Quinto, ceteris paribus, ea eſt tenenda, quæ Doctoribus, &
peritis in ea arte verior apparet, vt in materia iuris Diuini
veteris, & noui teſtamenti præferuntur Theologi; Canoni
ſtæ in materia canonica, & Pontificia; Iuriſperiti verò in
materia ciuili præponuntur, argumento c. propoſuiſti, &
10 ibi Panormita. de probat. cum quib. conſentit † Nauar. in
Man. c. 27. num. 285. 286. & 287. qui n. 288. Addit, quod li-
cet prædictus ordo aſſignatus a Summiſtis regulariter ob-
ſeruari debeat in foro exteriori, ſeu contentioſo, in foro ta-
men conſcientiæ ad effectum non peccandi ſufficit elige-
re, & ſequi opinionem eius, quem exiſtimamus eſſe virum
idonea ad id ſcientia, & conſcientia præditum, id quod de
ignoranti, & illiterato intelligendum eſt, & nu. 289. expli-
cans quænam cenſenda ſit communis opinio, ait quod opi
nio aliqua non ex eo iudicanda eſt magis comunis, quod
eam plures numero Doctores ſequuntur, maximè quando
eam plures ſequuntur turmatim, tanquam oues aliæ alias,
quæ præcedunt ſine iudicio ſequentes, & velut aues, quæ
vnam volantem aliæ aliam ſequuntur, vt contingit in ijs,
qui ſunt eiuſdẽ factionis; hi. n. quamuis numero plures, o-
pinionem tñ cõmuniorem non faciunt, ſed cõmunior ea
dicenda, & cenſenda eſt, quam lex, aut ſæpè authores claſ-
ſici, viri docti, tem ex profeſſo tractantes, ſequuntur; hæc
n. inquit, præferenda eſt illi, quæ a quinquaginta alijs, qui
ſola ferè authoritate priorum ducuntur, probata eſt. Vnde
ſi vtraque habet octo, vel decem aſſertores graues, & cum
iudicio eam ſequentes, vtraque communis dici poteſt. Ex
quibus infert, non eſſe admodum laudandos quoſdam re
centiores, qui diligentiores ſunt in computando numero
Doctorum, quam in rationibus, & argumentis aliorum
examinandis, & diſcutiendis.

11 *Tertio*, † S. Ant. p. 1. tit. 3. cap. 10. §. 10. docet, quod ſecluſo
ſcandalo, poteſt quis tuta conſcientia ſequi opinionẽ, quæ
habet pro ſe notabiles Doctores, dummodo talis opinio
non ſit contra authoritatem expreſſam Sacræ Scripturæ,
aut determinationem Eccleſiæ, & dummodo credat eam
probabiliorem, maximè poſt debitam diligentiam de in-
quirenda veritate factam. Cum enim in rebus moralibus
inter doctos & ſanctos viros ſint opiniones contrariæ (vt v.
g. S. Tho. in addit. 3. p. q. 6. art. 5. tenet, quod poſt lapſum in
mortale, non tenetur quis ſtatim confiteri ſub præcepto,
habita copia confeſſoris, niſi in quibuſdam caſibus ibi po-
ſitis, & cum eo tenet Richard. 4. d. 17. art. 3. q. 6. & alij. Sed
Bonau. in 4. d. 17. p. 2. diſt. art. 2. q. 1. ait, religioſos ſaltem ha
bita copia confeſſoris teneri ſtatim cõfiteri poſt lapſum in
peccatum mortale, quia totum tempus vitę eorum eſt tem
pus pœnitentiæ, & Alex. de Ales, p. 4. q. 18. memb. 4. ar. 4. id
videtur tenere de oibus data opportunitate loci, temporis,
& Sacerdotis,) ſatis eſt quamcunque opinionem talium
Doctorum ſequi, quamuis illa minus tuta ſit, dummodo
contrarium ab Eccleſia definitum non ſit. Quoad ignaros
vero ait, eos ſequi poſſe quamcunque opinionem voluerit,
dũmodo ſit alicuius Doctoris magni id quod etiã Albertũ
Magnum docuiſſe S. Antonius, vbi ſupra teſtatur.

Quarto, Sotus lib. 1. de iuſtitia, q. 6. ar. 5. ad quartum, lo-
quens de hominibus doctis, & peritis, qui iudicare ſciunt
inter opiniones (loquitur. n. de *Iudicibus, & Medicis*) ait,
12 quod licet † in ſcholis, vbi res ſpeculatiuè tractantur, lici-
tum ſit Doctorib. tueri opinionem minus probabilem, reli
cta probabiliori, ex eo quod in huiuſmodi ſcholarium di-
ſputationibus nullum periculum, & præiudiciũ alicui infer
tur: in practicis tñ, in quib. præiudicari poteſt alteri, ſecus
dicendum eſt: Vnde in his duo tradit, *Primum eſt*: Non li
cere omiſſa probabiliori minus probabilem ſequi opinio-
nem, quia ſic exponeret ſe periculo nocendi alteri, & eligẽ
di partem minus tutam, quod non licet. *Secundum eſt*. Qñ
æque probabiles ſunt opiniones, tunc non eſt manifeſtum
peccatum, nunc vnam, nunc alteram opinionem ſequi, vix
tamen, inquit, carere poteſt ſcandalo. In hanc ſententiam
propendet Adrianus quodlib. 2. pun. 3. ver. *Ideo pro reſpon-*
ſione litera A. vbi ait, non eſſe licitum agere vnquam con-
tra propriam ſniam, ſeu opinionem. Probat hoc *Primo*,
Quia non licet recedere a vero; ſed agendo contra propriã
opinionem recedit a vero, vt ipſe exiſtimat. *Secundo*, quia
nullus licitè poteſt id agere, de quo non põt iudicare, dum
agit, quod ipſum licet; ſed impoſſibile eſt aliquem iudica-
re, quod ſibi licet agere cõtra ſuam ſententiam, vel opinio-
nem de bono. Ergo non licet operari contra propriam opi
nionẽ. Minor patet; quia ſic ſimul in eodem intellectu eſſẽt
duo aſſenſus, ſeu duo iudicia contraria; vt v. g. iudicaret ꝙ
operari A. ſit malum, & quod operari A. non ſit malum; ex
quo ponit vt iudicare quod ſibi licet. Huic ẽt ſniæ fauet
Cõrad. lib. 7. de Contrac. q. vlt. concl. 1. caſ. 5. & 7. & concl.
2. Et expreſſe Ant. de Cord. lib. 2. quæſtionarij, q. 5. vbi tria
13 de viro docto tradit, *Primum eſt*, Quod † quoties aliqua
opinio probabilior dicit aliquid eſſe peccatum, toties illa
ſequenda eſt, & ſecundum eã operandũ eſt. Cum quo cõ-
ſentit Adria. vbi ſup. vt conſtat, quia dum dicit non eſſe li-
citum contra propriam opin. agere, conſequenter docere
debet, nec licitum eſſe contra probabiliorem operari; vni-
cuique enim opinio propria videtur probabilior. *Secun-*
dum eſt, Quod ſi opiniones æque probabiles ſint, id eſt ra-
tiones æquè probabiles pro vtraque parte ſint, tutior eſt
eligenda. *Ratio* pro vtroque dicto eſt: quia in dubijs
pars tutior eſt eligenda, ne homo ſe periculo peccãdi expo
nat, partem minus tutam ſequendo; in vtroq; aũt caſu res

Digitized by Google

videtur eſſe dubia. *Tertiũ eſt.* Quando aliqua opinio probabilior eſt, quæ dicit aliquid non eſſe peccatum, licet cõtraria opinio tutior ſit, põt quis illam opinionem magis probabilem ſequi etiamſi minus tuta ſit. Quia alias nunquam excuſaretur homo a peccato propter aliquam opinionem, quoties certitudo haberi non poteſt, quod eſt abſurdum. Quantum autem ad ignaros & indoctos attinet, docet poſſe eos ſequi tutiorem, & probabiliorem.

Quinto Bartho. Me. 1.2.q.19.art.6, & Sal. 2.2.q.63.ar.4.
14 Contr. † docent licitum eſſe ſequi opinioné probabilem, quãuis oppoſita ſit probabilior: quando aũt vtraq; opinio æquè probabilis eſt, ſequi põt quam voluerit. Hæc ea ſunt, quæ ab authoribus in hac materia ſic in vniuerſum aſſeruntur; quia vero in moralibus res in particulari examinandæ ſunt, & dubium eſſe poterit non ſolum de doctis & peritis, ſed etiam de ignaris, & ijs, qui aliorum conſilia ſequũtur, de vtriſque in ſeq. dicemus; vbi etiam de diuerſis perſonarum generibus, ac rebus diuerſis ac diſtinctis, prout materiæ moralis ratio expoſtular, agemus, hoc nimirum ordine vt Primo de peritis & doctis; Secundo de ignorantibus, & imperitis; Tertio, de Confeſſore, & Pœnitente; Quarto, de Medico; Quinto, de Iudice, & Aduocato; Sexto demum, de ſubdito erga ſuperiorem ſuum, quomodo ſ. vnuſquiſque horum, ſecundum, aut contra opinionem ſuã aut alterius, probabiliorem, aut minus probabilem agere, & operari poſſit, aut teneatur, diſputemus.

ADDITIONES.

a *Vt in exemplo allato* Aliud exemplum affert Azor. à quo tota hæc enarratio videtur eſſe deſumpta; de eo, qui cũ ex vna parte exiſtimet ſe peccare, aliquid ex mutuo rõne lucri ceſſãtis accipere ob rõnes ex pecuniæ natura & vi ductas; quæ ſ. vt Authore Ariſ. lib. 1. Politic. quẽ oẽs ſequuntur non in lucro ſed in ipſo vſu cernitur: ex altera tamen parte huiuſmodi lucrum accipiendũ putat; eo adductus teſtimonio, atq. authoritate cõis opinionis, maximè probabilis, qua aſſeritur, nullum hac in re peccatũ admitti, lib. 2. c 16. to. 1.

b *In credendis.* In his non ſolum propria in opinione inſiſtẽdum eſt, a ſe inquam excogitata, ſed neque ſi eam acceperit ab aliquo alio, vel ſanctiſſimo, doctiſſimoq; viro vbi Eccleſia, cuius nomine & Cõcilia, Summumq; Pontificem cõplectimur, aliter definiuerit. Ipſa ſiquidẽ cum ſit Spiritu Sãcto inſtructa, atq. erudita, & vt apud Oſeam 2. Chriſto in ſempiternũ deſponſata; ne trãſuerſũ quidem vnguem in fide deficere, neq. in credendis põt aberrare. At illi quãuis vitæ ſanctitate, & doctrina præſtantiſſimi, quia homines, humanoq. ſpiritu interdum loquentes, fieri minime potuit vt aliquando non hallucinarentur, Ex Patribus quinam opiniones à fide aberrantes habuerint inquit Melchior Cano l. 7. de locis Theologicis c. 3. n. 3. & ſeqq. & qui ex Scholaſticis etiam in ſanctorum numero relatis Azor inſtitutio. Moralium lib. 2. c. 9. Præcept. 1. Nos eos proprijs nominib. recenſendo ſuperſedentes, ne, vt inuerecũdus Cã. Patrum verenda detegamus, illud potius addemus, pientiſſimis, atque eruditiſſimis illis viris huiuſmodi opiniones idcirco vitio non eſſe vertendas, tum quod mentis, non voluntatis vitio lapſi ſint, tum quia eorum tempeſtate nulla eccleſiæ de ijs definitio adhuc extabat.

c *Quia eſt tutior opinio.* huius rei plurima ſolent in mediũ afferri exempla. v. g.

Tutior eſt opinio aſſerentium

1 Circũſtãtias peccatorũ ſpeciẽ nõ mutantes, ſed inſigniter eorũ deformitatẽ augentes in Pœnitentiæ ſacramẽto neceſſario eſſe explicandas, præſertim ſi pertineãt ad materiale obiectũ, cuiuſmodi ſunt quantitas rei furto ablatæ, Tutiorẽ dicit Azor loco notato, atq; ẽt probabiliorẽ Hẽnq. de Pœn. l. 2. c. 7. n. 5. in eandẽ ſententiam ita acceptã deſcẽdit Greg. de Val to. 4 diſp. 3. q. 11. p. 1. ver. Ex hoc quoq. fundamẽto. tametſi alioquin contrariã, quã & ipſe dicit cõmunẽ tueatur, vti probabiliorẽ, vt ipſe arbitratur; econtra Fraciſ. Suar To. 4 diſp. 22. ſect. 3. 2 In ſuſcipiẽdis ordinib. ad ſacramẽti ſubſtãtiã neceſſario pertinere, vt qui promouetur ad ordines, manu tangat materiã ſibi in ipſis ordinib. porrectam, Hẽnq. quoq. lib 10. c. 10. in prin. De ordinis ſacramento, tutiorem appellat, & Gregor. de Val. to. 4. diſp. 9. q. 3. punct. 5. prope finẽ, probabiliorẽ, atq. in praxi vſurpatã.

4 In foro conſcientiæ nullam eſſe conceſſionem impetratam a Summo Põtifice ſine iuſta cauſſa Parochis, aut Epiſcopis, vt a ſuis Eccleſijs poſſint abeſſe, cum ad reſidẽdum, vt ſanior ſententia eſt, iure diuino compellantur.
5 Præceptũ eleemoſinam erogandi vim habere ẽt qñ pauper aliqua graui, nõ dum extrema neceſſitate premitur.
6 Non impleri eiuſmodi præceptũ de eleemoſina, ſi ſimpliciter, ac plane indigenti pecunia duntaxat mutuo det.
7 Peccato obnoxium eſſe, qui digniore poſt habito, minus idoneo, minuſq. digno Eccleſiaſticum beneficium cõfert.

Verũ enimuero non ſemper cogimur complecti magis tutas opiniones, atq. id, quod tutius fieri põt, quin ẽt eis aduerſantes tuta conſcientia ſequi poſſunt, quod minus tutũ habetur. Tutius quidem eſt, vt hæc ſuperiorib. addamus.
1 In diebus feſtis, & ſacris deteſtari, & dolere peccata.
2 Noſtrorum peccatorum confeſſionem ſtatim facere, atque nobis opportunitas ſit oblata.
3 Circumſtãtiam, quam peccatum ex die feſto, in quo fuerit admiſſum, recipit, confiteri.
4 Ex mutuo ceſſantis lucri ratione nihil accipere.
5 Exiſtimare, promiſſionem iureiurando firmatam, licet in re alioquin leui, ad mortale, non autem veniale peccatũ obligandi vim obtinere.
6 Ne iudex nocentem per allegata, & probata condẽnet, atq. interimat, quem priuatim reuera nouit eſſe innocẽtẽ.
7 Pro ſuarũ rerũ defenſione diurnum furẽ non occidere.
8 Ne iure condemnatus ad carcerem, vt ibi fame pereat, ſibi panem oblatum ſumat.
9 Reſtituere lucrum partum ludo legibus prohibito.
10 In ſuſcipiendo Baptiſmi, vel Pœnitentiæ ſacramẽto habere falſẽ attritionẽ, quæ exiſtimet bona fide eſſe cõtritio.

Ita inquam hæc oĩa ſunt magis tuta cenſenda, vt nullũ ſit peccatum ſequi contraria. Affirmatiua ſeptimæ opinionis vera intelligatur de defenſione propriæ rei ad vitã ſimpliciter neceſſariæ, quam aliter tueri non licet; vt ſi quis conaretur tibi eripere equum, quem ad vitã fuga conſeruãdã paraſti. Negatiua verò poſtremæ de ea contritione, quæ tametſi mera attritio a peccatore cognoſcat, tñ excludit omnem peccandi voluntatem, & prauum affectum; cuiuſmodi eſt peccatorum dolor metu Gehennæ conceptus, aut deſiderio, & ſtudio æternæ vitæ. Vide Azor loco memorato lib. 2. Inſtit. Moral. to. 1. c. 12. fuſius hæc explicantem.

d *Aut conſuetudinem approbatam.* Eiuſmodi ſi quidẽ cõſuetudo efficit, vt in locis, in quibus illa viget, iuſtè ſeruat. v. g.
1 Aliquis in eadem Eccleſia dignitatẽ, vt loquunt, & canonicatum habere poſſit. In Hiſpania, Gallia, & Germania.
2 In Die Natali Dñi tres Miſſæ celebrent, eæque oẽs, aut ſaltem vna ante lucem, & Venetijs in Eccleſia D. Marci ante mediã noctem. ſ. Tertia, aut quarta hora a Solis occaſu.
3 Parochus facultatem ſibi ſub dito dare poſſit, ne die ab Eccleſia cõſtituto ieiunet, aut in die feſto, & ſacro aliquod ſeruile opus exerceat ad tempus ſcilicet, & quando nõ eſt ad epiſcopum facilis acceſſus.
4 Ordines Minores eodẽ die ab epiſcopis conferri queant vbi id fuerit in more poſitum poſt Concilium Trid.
5 Vltimo ſupplicio plectẽdis ieiunis Euchariſtia dari poſſit
6 In ieiuniorũ dieb. liceat ſumere veſpertinã refectiunculã, & in peruigilio Natalis Domini paulò maiorem ſolito.
7 Cui Sacerdoti fas ſit Miſſã celebrare priuatim in die Cœnæ Dñi, atq; ẽt in Sabbato Sãcto de cõſenſu Superioris vt ait Sotus 4. d. 13. q. 2. ad 2. & Maior e. lib. d. 12. §. 1. Idipſum de die Paraſceues. vbicũq. cõſuetudo inde vſu recepta eſt.
8 Vectigal exigere liceat ex ijs rebus, quæ ad vitæ vſus neceſſariæ ſunt.
9 Principibus concedatur, vt in locis ſibi ſubiectis Iudæi a Chriſtianis vſuras exigant.
10 Meretrices poſſint habitare in aliqua certa vrbis, vel oppidi parte.

a *Quarto ſi non appareat, quæ ſit communior.* Id videtur prouenire ex quadruplici diuerſitate.
1 Temporum.
2 Prouinciarum.
3 Familiarum, ac partium.
4 Aſſeuerationis, ſeu teſtificationis de communi opin.

Temporum quidem, quia vſu venit nonnunquam, vt

quæ

quæ vno tẽpore fuerit cõis opinio, alio tẽpore talis nõ exi-
ſtat. Veteres tum Theologi,tum Canoniſtæ cõi conſenſu
affirmarunt,in foro conſcientiæ reſtituẽdum eſſe lucrum
factum ex ludo lege humana interdicto, & damnato. To
tum contra iuniores vtriuſque partis vno ore aſſerunt , &
quidem rectius,vt ſupra quoque dictum fuit.

Prouinciarum. Ex Gallia,& Germania plerique ſcrip-
tores opinantur,Crucem non eſſe adorandam cultu,atq;
honore latriæ: Quam opinionem,& Hiſpani,& Itali com
muni ſententia improbant,atque refellunt.

Familiarum,ac partium. Tres ſunt apud Theologos pre
cipuæ familiæ,& partes,quod ad rem præſentem attinet:
Vnam D.Tho.alteram Scotus,tertiam,quæ Nominalium
dicitur,Ochamus ducit. Fit autem interdum,vt quæ vni
ex his partibus aliqua opinio communis eſt, alteri nequa-
quam euiſmodi ſit,quarum exempla non afferimus , cum
multa ſint,& vel parũ in Theologia verſato ſatis i promptu.

Aſſeuerationis,& teſtificationis ac communis. Accidit in-
terdum,vt quæcumq; ſit cauſſa,neque de communi opi-
nione aſſeueranda inter ſcriptores conueniat . Si ſimplex
presbyter cum concubina rem habuerit ; aliqui eſſe ſim-
plicem fornicationem , alij inceſtum , alij demum ſa-
crilegium dicendum eſſe ex communi ſententia teſtan-
tur. Quod hanc poſtremam difficultatem attingit , tutior
ſemper opinio eligatur,vt ſupra fuit expoſitum. De Theo
logorum partibus præclarum illud Ariſtotelicum lib.1.c.
6.maxime obſeruetur. *Sed forſan rectius eſſe , & oportere*
videretur, vt pro veritatis ſalute vnuſquiſque,& præſertim
Philoſophi (quanto magis Theologi?) *ſua quoq; propria re*
futarent,nam licet amici ambo ſint, ſanctum eſt veritatem
ipſis in honore anteponere.

De Prouincijs porrò ſtandum eſt ſanioribus. De tẽpo-
ribus autem nõ erit ſic vtile ea diſtinguere,& ab antiquio-
ribus non deſciſcere , niſi firmioris rõnis momentum nos
alio impellat. Cuius vis põt eſſe aliquando tanta,vt vnius
vel infimi authoris opinio ea nixa,plurimorum,claſſicorũ
que ſentẽtiæ ſit præferẽda. Id,quod vidit Iuſtinianus Imp.
in l.Deo authore.§.ſed neq. C.de Codic. veter. enucleãd.
inquiens perappoſite in rem propoſitam. *Sed neq; ex mul-*
titudine authorum,quod melius eſt, rectius indicatote ; cum
poſſit vnius,& forſan deterioris ſententia multos,& maio-
res aliqua in parte ſuperare.

Quamnam opinionem viri docti, & experti in operando, vel
conſulendo ſequi teneantur. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *De practicis & moralib. non de opinionibus ſpeculatiuis intel*
ligenda quæſtio.

2 *Vt opinio aliqua dicatur eſſe probabilis, quot obſeruanda.*

3 *Quomodo in conſcientia tutus quis manet, etiamſi opinio,*
quam ſequitur a parte rei falſa ſit ex ſententia Authoris,
& doctrina Salon.

4 *Quam opinionem poſſit quiſq. tuto ſequi contra opinionẽ pro*
priam, & ſecundum illam alijs etiã conſulere, & quare.
Opinio Medina pbatur uti verior, & rõni cõ formior, n.ee.

5 *Opinio quam prudens ſequitur, non debet eſſe vnius Docto-*
ris, ſed plurium.

6 *Caſus proponitur, in quo non licet contra propriam opinio-*
nem operari.

7 *Tuta conſcientia opinionem, quam viri docti non ſequuntur,*
quis contra propriam opinionem ſequi poſſit, quando.

8 *Qui in arte ſua doctus et peritus eſt, poteſt ſequi partem mi*
nus tutam ſi probabilior videatur, & validior.

9 *Poſt adhibitam diligentiam tuto id facere poſſit quare .*

10 *Agens cõtra opinionẽ propriã ſequendo oppoſitam probabilẽ*
ſed minus tutã, nõ peccat, nec peccãdi periculo ſe exponit.

11 *In practicis qui conſulere poſſit alijs contra opinionem pro-*
priam, quando, & in quibus extra ſacramenta. Et quare.

EXplicatis hactenus aliorũ ſententijs,ſupereſt,quid ipſi
in hac materia probabile magis iudicemus,paucis ex-
1 ponamus. Vbi obſeruandũ eſt *Primo*,non† eſſe hic ſermo-
nem de opinionib.ſpeculatiuis, quæ ad ſolam cognitionẽ
pertinẽt, in quib. multoties ingenij exercendi gratia ẽt mi-
nus probabilia defenduntur,ſed de practicis, & moralib.
quæ,& quatenus executioni mandãtur, ad mores & actio
nes hominum moderandas,& dirigendas inſtruunt.

2 *Secundo* Notandũ eſt,quod†vt aliqua opinio probabilis
dicatur,tria præcipuè cõſideranda ſunt, *Vnum eſt*, Qui nã,
& cuius auctoritatis ſint,qui eã defendunt, an docti ſint ,
prudentes,timoratę conſcientiæ , & in illa materia multũ
verſati,ſicut.n.ſatis non eſt vt vnus, aut alius Doctor eam
teneat,ita neq; ſatis eſt,quod in Theologia,vel iure Cano-
nico,vel Ciuili graduatus ſit,cum aliqñ accidat, nõnullos
ẽt ex his eſſe imperitos. *Secundũ* eſt, Quot ſint qui eã defen
dũt. nec enim ſufficere videtur vnius aut alterius Doctoris
etſi grauis opinio,ſi reliqui oẽs contrariam ſententiam ſe-
quantur,niſi illa minus recepta,& paucorum opinio,adeo
firmis,ſolidiſque fundamẽtis, & rationib. nitatur vt recta
ratio dictet,hos pauciores verum attigiſſe. *Tertium eſt* ,
Quod diligenter expendenda ſunt argumẽta vtriuſq. opi
nionis,& conſideranda tam ea,quæ in contrariũ objiciun
tur,quã incommoda quæ pro vtraque parte afferũtur His
.n.omnib.benè ponderatis,facile cognoſci poteſt,quæ ſecu
ritas in quacunque probabili opinione habeatur. Nã quæ
à multis viris grauibus & doctis proponitur,& veris,ac ſo
lidis fundamentis nititur, ac optimis rationibus confirma
tur,& per quas argumenta oppoſita facile ſoluuntur, ẽtſi
oppoſita plures,& graues authores,& optima ẽt argumẽ-
ta habeat,tanquam probabilis,& ſecura in praxi cenſen-
da eſt. Quib.addo ex Salono vbi ſupra,quod in rebus ſal-
tem difficillimis,vbi tanta eſt Doctorum varietas, vt vix
3 quid ſequendum & tenendũ ſit, dijudicare poterit, ſi†quis
omni affectu humano ſecluſo,& ſimplici,ac nudo deſide-
rio attingendæ veritatis,diligenti ſtudio , ac oratione ad
Deũ(qui omnis veritatis fons & author eſt)vtatur , & his
adhibitis medijs hanc,vel illam opinionẽ probabilẽ, quæ
ſibi vera vĩ,amplectatur,tutus in conſcĩa manet,etiãſi opi
nio illa a parte rei falſa eſſet. His ita ãnotatis breuiter quid
in hac re ſentiam,ſequentibus propoſitionibus exponam.

4 *Prima Propoſitio.* Quoties†opinio,quæ dicit aliquid nõ
eſt peccatum,vel eſt communis apud Doctores , vel etiãſi
non ita communis ſit,ac oppoſita opinio,nihilominus ta-
men iudicio Doctorum,ac in ea arte peritorum non iudi-
catur improbabilis,poteſt quicunq; Doctor eam ſequi in
ſuis actionib. contra propriam opinionem,& ſecundum il
lam etiam alijs cõſulere. Sic Barth. Med. in 1.2.q.19.art.6.
dub.penult Pet.de Arrag in 2.2.q.63.art.4.& Gab. Vaſq.
in 1.2.d.ſp.62.ca.4. Qui hoc probant. *Primo.* Quia ſibi opi
nio probabilis in ſpeculatiuis ea eſt, quã ſine periculo erro
ris ſequi poſſumus,ita ẽt opinio probabilis in practicis ea
eſt,quã poſſumus ſequi ſine periculo peccãdi. *Secũdo*, Quia
ex eo ſnĩa ſeu opinio aliqua dr̃ probabilis, quia eſt ſecũdũ
rectam rationem,& quã ſequi poſſumus ſine reprehenſio-
ne,iuxta doctrinam Ariſt.li 1.Top.c.1.& lib.1.Eth.c.4.vbi
ait,opinionem probabilem illam eſſe,quã viri ſapientes,&
in ea arte periti aſſerunt,& optima argumẽta confirmãt.
Tertio, Quia ex communi omnium conſenſu nõ eſt actus
imprudentiæ ſequi conſilium Doctorum etiam cõtra pro
priam opinionẽ; Ergo nec contra rationem eſt, aut pecca-
tum,ſequi aliorum ſententiam,contra propriam: alioquin
ſequeretur,quod ſi quis indoctus propria opinione exiſti-
maret aliquid eſſe peccatum,& alij omnes docerent con-
trarium,non poſſet ſequi illorum opinionem contra pro-
priam,id quod nimis durum,ne dicam falſum,eſſet affir
mare. *Quarto*, Quia fatente Adriano(qui contrarium te-
net) quodlib.2.puncto.2. inferior contra opinionem pro-
priam poteſt,imò etiã tenetur obedire Prælato, qñ præla-
tus præcipit aliquid ſecundũ opinionem etiã probabilem;
hoc autem non eſſet,ſi non liceret contra propriam opi-
nionem operari;aut ſi cõtra propriã opinionem operari,
eſſet contra propriam conſciam agere. *Quinto*, Quia oppo
ſita ſententia non ſolũ ardua,& difficilis eſt,ſed etiam ani
mos timoratos nimis excruciat;nam ſemper oporteret in-
quirere,quænam opinio & ſnĩa probabilior ſit,quod tñ vi
a ri timorati, docti,& periti facere nõ cõſueuerũt. a *Has igit*
ob cauſas & rationes hæc Medinæ opinio mihi verior , &
rectæ rationi conformior ſemper viſa eſt,& quam tuta cõ
ſcientia vnuſquiſque in praxi ſequi poteſt.

b b *Quæ concluſio* iuxta ea,quæ diximus intelligi dẽt.ſ.†qñ
5 opinio illa,quã ſequor cõtra popriã, nõ vnius tñ Doctoris

Digitized by Google

eſt, & firmas pro ſe rationes habet, ſi enim vnius tantum
Doctoris eſſet, & ſatis debiles pro ſe haberet rationes, non
cenſeretur prudens, qui eam contra propriam, & commu
nem omnium aliorum ſequeretur. Debet igitur eſſe opi-
nio plurium Doctorum, etiamſi pauciores ſint quã pro pro
pria opinione; imò etiam talis eſſe debet, quæ communi-
ter exiſtimetur non continere aliquem errorem, ſed proba
bilem eſſe, tunc enim etiam contra opinionem propriam,
e tuta conſcientia illam ſequi poterit; e *Id quod maxime ve-
rum eſt*, quando video rationes omnes pro mea ſententia
doctores omnes oppoſitæ opinionis examinaſſe, & ad eas
reſpondiſſe; ſic enim credere non debeo rationes pro mea
ſententia eſſe euidentes, etiamſi mihi maximam vim affe-
rant. Contingit enim aliquando, vt quæ alicui videntur
inſolubilia argumenta, poſtea ab eo ſoluantur.

d d *Eſt tamen† vnus caſus*, in quo non licebit cõtra pro-
6 priam opinionem operari. ſ. ſi videam antiquos ſcriptores
quorum opiniones modo ſunt in controuerſia, non atten-
diſſe rõnem aliquam, aut decretum, ſeu legem, quæ pro
propria opinione tantam viam afferat, vt nulla appareat
probabilis ſolutio, & econtra, videam nunc omnes recẽtio
res, vel ea rõne, vel lege, vel decreto conuictos, tunc. n. cõtra
propriã opinionẽ operari, aut cõſulere, non licebit, quia in
hoc caſu antiquorum Doctorum opinio non cenſetur
probabilis, ſed potius erronea, falſa & antiquata. Exempli
gratia, ſatis communis opinio fuit olim, habenti morta-
le nondum confeſſum ſufficere contritionem, nec neceſ-
ſariam eſſe confeſſionem actualem ad Euchariſtiam ſu-
ſcipiendam, etiam habita copia confeſſoris, licet id conſi-
lium ſalutare ſit, prout Panor. in cap. de Homine, de celeb.
Miſſar. num. vlt. Richard. in 4. diſt. 17. art. 3. q. 6. Adrian.
tract. de Confeſſione, q. 3. 10. Med. Cod. de Confeſſione,
quæſt. 14. dub. 2. & Caietan. in Sum. verbo, communio, &
in 1. Corinth. 11. & parte 3. quæſt. 80. art. 4. in antiquis im-
preſſionibus docuerunt; Quorum tamen opinio nunc
nullo modo ſequenda aut tenenda eſt poſt Conc. Triden.
ſeſſ. 13. cap. 7. & can. 11. vt nos latius in lib. 2. de Sacramẽ-
tis in communi, cap. 7. quæſt. 3. art. 2. expoſuimus. Sic etiam
communis apud antiquos opinio erat, quod licet non pec
caret, irregularis tamen erat, qui occideret, vel mutilaret
inuaſorem, cum moderatione inculpatæ tutelæ; ad vitam
propriam ſaluandam, prout olim Alexan. de Ales in Sum.
p. 3. q. 34. memb. 2. artic. 2. §. 2. S. Th. 2. 2. q. 64. art. 7. ad ter-
tium. Sum. Confeſſ. lib. 2. tit. 1. q. 12. & 21. Palud. in 4. d. 25
q. 3. art. 2. concl. 4. Richard. 3. diſt. 37. art. 3. q. 2. ad 2. & alij
antiqui Doctores tradunt, quæ tamen opinio iam quoad
irregularitatem falſa, & antiquata eſt, vt hr in Cle. Si furio
ſus, de homicidio, & recentiores omnes communi cõſen-
ſu confirmant, vt Caietan. 2. 2. q. 64. art. 7. Sotus lib. 5. de iu-
ſtit. & iur. q. 1. ar. 8. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 26. artic. 2. in tract.
de irreg. Syluest. verſ. Bellum. 1. q. 6. & in verb. homic. 3. q.
4. Angel. ver. Homicid. 5. in princ. Sum. Piſanel. ver. Hom.
4. §. 2. Nauar. in Man. c. 27. nu. 211. Couar. in Clem. Si furio
ſus, p. 3. §. vnico, nu. 1. de homic. Salon. 2. 2. q. 64. art. 8 con
trouer. 2. Pet. Nauar. de reſtitu. to. 1. c. 2. nu. 364. Med. libr. 1.
inſtr. cõfeſ. c. 11. §. 10. Maiol. lib. 5. c. 48. nu. 6. Henriq. li. 14.
c. 10. §. 1. & Ioſeph Angles, in Florib. 4. Sent. in tract. de Sa-
cram. Ord. art. 4.

7 Si† vero aliqua eſſet opinio, vel antiqua, vel noua, per
legẽ non antiquata quam vel antiqui Doctores viri graues
vel recentiores examinarunt, eamq; ſequuntur, aut ẽt op-
poſitã defendunt, poterit quis cõtra propriã opinionem il-
lam ſequi, ẽtſi argumẽta ſuæ opinionis contra ſententiam
oppoſitam ſoluere nequeat, quia non propterea cẽſeri dẽt
oppoſita opinio improbabilis, quod ipſe argumenta con-
tra eam facta a ſe, vel ab alijs ſoluere non poſſit; ſiquidẽ
ex ſuo iudicio ſolo, aut etiam ob quorundam aliorum iu-
dicium, oppoſitam ſententiam improbabilem ſtatim exi-
ſtimare non debet, ideoque tuta conſcientia illam oppoſi-
tam opinionem ſequi poterit.

e *Secunda propoſitio.* e *Quando † pars minus tuta* alicui vi
8 detur probabilior, & ratione aut alia via ad eam tenendã
valde conuictus eſt, etiamſi in oppoſitum ſint reliqui Do-
ctores, non tamen omnes, & ipſe etiam ſit vir doctus, &
peritus in ea arte, qui rationes aliorum ponderare ſciat,
poſt adhibitam debitam diligentiam, propriam opinionẽ
in parte minus tuta ſequi poterit. Hæc propoſitio mihi Do
ctorũ fere omnium eſſe videtur, non ſolum Adriani, &
Corduba, qui dicunt non licere cõtra propriam opinionẽ
operari, ſed etiam aliorum, qui docẽt ſequendam eſſe opi-
nionem probabiliorem, vnicuique. n. ſua opinio probabi-
lior videtur, & eo ipſo quod probabiliorem eam iudicet,
tuta conſcientia illam amplecti poterit. Vnde nullus eſt
Doctorum, quos recenſuimus, qui doceat teneri aliquem
9 contra propriam opinionem operari.† *Ratio f pro hac pro-
f poſitione eſt*. Quia poſtquam quis debitam adhibuerit di-
ligentiam in veritate inquirenda, & rationibus ponderan-
dis, eamq; partem probabiliorem iudicat, ſatis prudenter,
& rationabiliter operatur, ſequendo illam partem. Siqui-
dem in ijs, quæ non ſunt euidenter nota in moralib. hæc
diligentia videtur ſufficiens; Quamuis, ſi quis cõtra omnes
g opinaretur, g *leui aliquo argumento* ductus, & abſque de-
bito examine partem minus tutam probabiliorem iudi-
caret, eam ſequendo peccaret, non quia ageret contra con
ſcientiam, cum potius ſecundum conſcientiam ageret in
hoc euentu, ſed quia temerè, hoc eſt ſine ſufficienti funda-
mẽto, & ratione, Doctorib. ſe opponit, & partem minus tu
tam probabiliorem exiſtimat, eamque in agẽdo ſequitur.
Vnde qui examinatis rationibus contrariæ opinionis, ni-
hilominus probabiliter iudicat prætermittentem dignio-
rem, & eligentem dignum non teneri ad reſtitutionem, ad
reſtitutionem non tenebitur, quamuis hæc opinio minus
tuta ſit, vt conſtat.

10 *Tertia Propoſitio*: Agens † contra propriam opinionẽ,
ſequendo oppoſitam, probabilem tamẽ, ſed minus tutam,
non peccat, nec ſe periculo peccandi exponere cenſetur,
etiamſi fortaſſis in re ipſa peccatum ſit, aut prohibitum,
quod ſequendo oppoſitam opinionem facit, quoties cum
fundamento probabili, & rationabili partem illam minus
tutam ſequitur contra opinionem propriam, nec dubius
manet, an eam partẽ ſequẽdo peccet, ſi enim dubius mane
ret, tunc quidem partem minus tutam ſequendo cum tali
formidine peccat, ſecus autem ſi iudicet abſq; dubitatione
h licitum ſibi eſſe hic, & nunc ita operari. h *Quamuis enim
ex principijs* proprijs, & intrinſecis aſſenſum habeat pro-
priæ opinionis, quia tamen cum tali aſſenſu habere põt di
ctamẽ cum aſſenſu determinato, & ſine dubio quod lici-
tum ſit ſibi opinionem oppoſitam minus tutã hic, & nunc
ſequi, (quem aſſenſum deducit per extrinſeca principia)
relinquendo opinionem propriam non peccat, nec cõtra
conſcientiam agit, nec duos ſimul aſſenſus contradicto-
rios habet, vt v. g. cum aſſenſu huius propoſitionis, ex pro-
prijs principijs reſtitutionis, & iuſtitię, Qui eligit minus di
gnum prætermiſſo digniori, ad reſtitutionem tenetur, ha-
bere põt ẽt aſſenſum huius dictaminis, per principia ex-
trinſeca, probabilis, & rationabilis eſt opinio, quæ aſſerit
non teneri ad reſtitutionem, qui digniorem in electione
prætermittit. Vnde hanc opinionem ſequi poteſt, quam ſe
quendo non obligabitur ad reſtitutionem, cum tamen cer
tum ſit opinionem hanc minus tutam eſſe.

11 *Quarta Propoſitio.* Sicut † quis poteſt contra opinionem
propriam operari; ita etiam interrogantis conſulere poteſt
alijs contra propriam opinionem, vel dicendo contrariam
opinionem eſſe probabilem; vel ſecundum eam poſſe in-
terrogantem operari; vel dicẽdo multos Doctores ita opi-
nari. *Ratio eſt*: quia ſi licitum ſit ipſi contra propriam opi-
nionem aliorum ſententiam ſequi, etiam in conſilio, quod
præbet, aliorum ſententiam ſequi poterit. Vt autem notãt
Doctores, qui nolit contra propriam opinionem conſiliũ
præbere, interrogantes ad Doctores oppoſitæ ſententiæ re
mittere poteſt: Et ne quis varius in ſuis conſilijs deprehen
datur, melius eſt ſemper conſilium ſecundum propriam
opinionem, & ſententiam præbere. Et hactenus de viro
docto, quando ſcilicet, & quomodo ſecundum propriam,
vel aliorum opinionem operari teneatur, dictum eſt, maxi
mè quando aliquid agere, vel conſulere debet in rebus pra
cticis, & moralibus extra Sacramenta; quid autem in re-
bus pertinentibus ad Sacramenta ſentiendum ſit, in ſe-
quentibus exponemus.

AD-

Digitized by Google

ADDITIONES.

a *Has igitur ob cauſſas, & rationes.* Elegantem, neque infirmam huius rei rationem affert, præter alias hic ab Authore expoſitas loco Barth. Med. citato quod in ijs, quæ ſalutem attingunt, nemo tenetur eligere id quod melius, & perfectius eſt, cum ſatis ſit, vt explicat Michael Salon in 2.2. D. Th. q. 63. ar. 4. cont. 2. concl. 4. in princ. ſi eligat quod rectum ſecurum, & tutum eſt. Religionis, & cœlibatus ſtatus omnium rectè ſentientium conſenſu, perfectior atque ad æternam ſalutem conſequendam magis accommodatus iure habetur, etenim nemo illum aſſumere, niſi qui ita conſtituerit obligatur: vt conſtat inter omnes.

b *Quæ concluſio.* Ex ijs, quæ hic Author, & Med. & Salon locis allegatis diſputant, vt aliqua opinio ſit probabilis, & quam tuta conſcientia liceat amplecti, tres conditiones habeat neceſſe eſt. Primum, vt multis viris grauib. atq; eruditis arrideat. Deinde, vt veris, ac firmis fundamentis, atque optima ratione nitatur poſtremo vt ex eius veritate, contra eam adducta argumenta facile refellantur. Idem fere docuit Ariſt de definitione lib. 4. Phyſic. text. 31. Primum ſcilicet, vt interpretatur ſimplicius, vt ea, quæ communi intelligentia probantur, hæc ipſa propoſita definitione palam ineſſe videantur. Alterū, vt diluantur omnia, quę num res definita in rerum naturam exiſtat, in dubium reuocāt. Tertium, vt conſtet perſpicuè ex tradita definitione cauſa difficultatis eius; ſiquidem inſit aliqua in ipſa re definita. Idem Themiſtius ibidem.

c *Id quod maxime verum eſt.* Idcirco rectè cenſuit Abbas in cap. Bona. num. 2. colum. fin. nu. 30. verſic. Sed mihi plus placet. De poſtulat. Prælat. cui communi conſenſu omnes fere aſtipulantur, veram, & communem opinionem ab ijs Doctoribus ſtatui, ac ſtabiliri, qui eam nō indicis cauſſa, atque obiter referunt, ſed ad libellam expendunt, & diſputant accurate. Ita ſiquidem cum ſerio agant, exiſtimādum eſt maxime ſollicitos fuiſſe de rei propoſitæ veritate eruenda: quod diſputatione, dubitationeque potiſſimum efficitur. Itaque præclare ex Ariſtot. lib. Prædicam. ca. de Relat. in prin. & lib. 2. Metaph. cap. 1. in prin. [illegible]

Nunquid autem alicui Authori teſtanti duntaxat aliquam eſſe communem opinionem credendum ſit; controuerſantur Iuriſperiti. In affirmatiuam tamen parte tāquā veriorem, & magis probatam videmur abire: modo, & is author id perfunctorie non præſtet, ſed vt aiunt, ex profeſſo; Ita vt & legiſſe, qui eam diligenter tractarunt, exiſtimetur. Vi. Coraſium. De communi opinio. vtriuſque Iuris li. 1. tit. 6. & tit. vlt.

d *Eſt tamen vnus caſus.* Non videtur is caſus, atque eiuſmodi exceptio multum facere ad rem inſtitutam. Nam quos fallit, ſi fuerit, vt ipſe inquit author, antiquorum ſcriptorum opinio erronea, falſa, atque antiquata, eam minime omnium eſſe probabilem? fortaſſe illud Michaelis Salon. q. 63. citata. art. 4. controuer. 12. concl. 4. verſic. vltimo obſeruandum, id quod habet author c. 8. in fin. huius libri non cuique confeſſario, aut Doctori in rebus magni momenti dijudicandis datum eſſe, ſi minus verſati, atq; eruditi fuerint, vt tuta conſcientia quancunque probabilem opinionem ſequantur, quandoquidem ſepænumero contingit, vt cum vnum, aut alterum Authorem eam probabilem (re ipſa tamen falſam, & minime ſequendam) aſſeuerantem, ſed aut fortaſſe antiquum, aut minus diligentem legerint, his acquieſcentes per ſeipſos non laborent. de vera indaganda, quam norunt ſapientiores, prudentioreſq; ad quos omnino ijs confugiendum eſt, alteri ſiquidem nō ſolum cognoſcunt ea, quæ ex principijs exiſtimāt, ſed etiā de ipſis principijs vere loquuntur, & ſentiunt ea nimirum ita ſine demonſtratione intelligentes, vt cum demonſtratione inde confectas concluſiones. Ariſt. lib. 6. ethic. c. 7.

Alteri vero, prudentes inquā, ijdemque probi aliorum ſunt regula, & menſura, ita vt quid rectum, quidue prauū ſit ex eorum præſcripto dignoſci facile queat, atq; illorum pronunciatis, & opinionibus adhærendum non minus, quam ipſis demonſtrationibus, longa namque experientia admirabile quoddam nacti ſunt lumen, quo rerū agendarum principia perſpicere, atque ita perſpecta alijs poſſint communicare. Ariſt. eod. lib. 6. ethic. ca. 11. in fi. & cap. 5. com. 10. & lib. 2. cap. 6. com. 7. & lib. 3. cap. 4. com. 3.

e *Quando minus tuta.* Minus tuta opinio ea perhibetur, qua aſſentitur, aliquid non eſſe peccatum, e contra verò magis tuta, qua illud ipſum, quod proponitur, peccatum eſſe affirmatur. Azor tom. 1. lib. 2. cap. 16. verſic. vt in hac.

f *Ratio pro hac propoſitione eſt.* Quod quiſpiam neglecta magis tuta opinione, neque proinde peccati ratione ducta minus tutam, ſed probabiliorem accipiat ex eo proxime, ac germane videtur poſſe monſtrari. quia opinio non eſt poſita in peccatis declinandis, & bono proſequendo (id ſiquidem electionis eſt) ſed in coniectanda per ratiocinationem, & percipienda veritate, quippe quæ eius bonitas, & rectitudo eſt. Ariſt. lib. 3. ethic. cap. 2. prop. fi. lib. 6. cap. 9. com. 6. Itaque quod attinet ad opinionem, qui eam firmioribus, validioribuſque rationibus munitam, tametſi non ita tutā ſequitur, is ſane non videtur iure reprehendēdus.

g *Leui aliquo argumento.* Quum talis non eſſet vir doctus & peritus in ea arte, & prudens, vt in propoſitione eiuſque ratione ſupponitur diſertis verbis ab Authore. Peritorum ſiquidem, & Prudentium opiniones ratæ ſunt. & ſuis nixæ principijs, vt ex Ariſt. paulo ante oſtendimus. libr. 6. Ethic. cap. 11. in fi.

h *Quamuis ex proprijs principijs.* Hic duorum aſſenſuum diſtributionis mentio fit, quæ vt recta ſit, tamen ad rē propoſitam non videtur eſſe ſatis. Duo in ea proponuntur, alterum probabilium opinionum dijudicatio; alterum autē alterius ad actionem, & res peragendas translatio. Deſeruiat memorata diſtributio ijs opinionibus dijudicandis: ipſarum ad vſum, & actionem conuerſioni nō videtur nēpe poſſe accommodari. Ibi ſiquidem longè alius cernitur progreſſus, quem a quo melius, quam ab Ariſtotele, atque eius interprete Græco diſcere licet? *Actiuus vir cum propoſitum ipſi agendum quiſpiam eſt*, inquit ille li. 6. ethic. com. 10. *quærit vtram contradictionis partem eligat, ſi ex contradictione res ambigua ſit: ſi vero contrarietas dubium fecerit vtrum ex contrarijs ſumendum videatur. Ac principium quidem inuentionis rerum gerendarum a ſenſibilibus, minorique propoſitione, ducitur, tum ad vniuerſalem aſſenſu facto ita concluſio earum conficitur.* Quærit epiſcopus, vt in noſtris perſiſtamus exemplis, vtrum digniori, an minus digno beneficium Eccleſiaſt cum conferat. Primum vtriuſque merita, huius quidem maiora, huius autem minora ex ijs, quæ audiuit, aut ipſe vidit, & expertus fuit agnoſcat neceſſe eſt. Deinde, ſi tandem contra propriam opinionem conſtituat illud conferre minus digno, qui v. g. neq; Doctor, neq; tot annos natus, quot alter exiſtat eum ad hoc aliunde atque ab aliqua alia re ſenſu aliquo percepta adduci dicendum eſt, vel quia indigena, uel epiſcopalis ſeminarij alumnus, uel quia non habet, vnde ætate cōfecta parentes alat, aut quippiam aliud generis eiuſdem, ut res ipſa quondie docet. quod tamen ad dignitatem, & merita non uidetur proprie pertinere, cuius cauſſa ex Conc. Trid. præſcripto habentur examinationes, & concurſus, & profecto ſi epiſcopi minus dignis ſimpliciter, ac præciſe beneficia Eccleſiaſtica conferrent, nulla extrinſeca ratione adducti, minus explorato, ac temere, ut leuius dicam, facere uiderentur.

De opinione in Sacramentis conficiendis, & adminiſtrandis, ab omnibus tam doctis quam indoctis ſequenda. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Opinio eorum qui in materia Sacramentorum negant poſſe aliquem propriam ſequi opinionem etiam magis communem ſi minus tuta ſit.*

2 *Certum eſt vtentem materia dubia, & incerta, grauiter peccare. Et quare.*

3 *Opinio aliorum qui etiam in Sacramentis licitum eſſe putant ſequi opinionem probabilem minus tutam.*

Pœnitentem accedere debere ſaltem cum exiſtimata contritione, ſententia tutior & ſecurior nu. eod.

4 *Authoris opinio, eiuſque explicatio quot ſint ad præſentem conſiderationem neceſſaria.*

5 Opi-

Opinionem probabilem ſequendo prætermiſſa probabiliori quando & quare quis non peccet.

6 *Non probabiliorem, ſed & ſecuriorem ſequi quando teneatur, ſcilicet in Sacramentis.*

7 *In adminiſtrandis Sacramentis ſecundum probabiliorem operari quare quis teneatur, & aliter agendo cur grauiter peccaret.*

QVoniam non ſolum in alijs rebus moralibus, ſed etiã in Sacramentis conficiendis nõ parua multoties Doctorum varietas, diſſenſio eſt, multumque periculi ineſſe poteſt, ſi quis error in eis adminiſtrandis committatur, qui facile contingere poſſet, ſi alicui partem minus tutam, & ſecuram ſequi liceret, ideo reſtat inquirendum, quamnam opinionem probabilemne, an vero probabiliorem, ſecuriorem, tutioremque in materijs, ac formis Sacramentorum adminiſtrandis amplecti oporteat. In qua re, Primo quid alij ſenſerint, Deinde Secundo ſententiam noſtram exponemus.

1 *Primo* igitur † nonnulli viri docti, & graues arbitrãtur in hac materia Sacramentorum nõ poſſe aliquem propriã opinionem etiam magis communem ſequi niſi ea pro parte magis tuta ſit, exiſtimantes ſemper in iſtis partem tutiorem eligendã eſſe. Pro hac opinione videtur expreſſe Dur. 4. diſt. 17. q. 13. nu. 6. & 7. vbi ait, in his quæ tangunt ſalutẽ, vel damnationem animæ, valde periculoſum eſt committere ſe dubio, & quod tutius eſt, ſemper eſt tenendum. Et pro eadem adduci poteſt Petrus a Soto in lib. ſuo de inſtitutione Sacerdotum lect. 2. de Euchariſtia, in principio, vbi ait, in Sacramentis tenenda eſſe certa, & relinquenda incerta. Vnde, quamquam ſint diuerſæ ſententiæ Doctorum de materia Sacramenti Euchariſtiæ, an ſcilicet ex ſpelta,
2 farre, ac ſimilagine fieri poſſit, hoc tamen eſt certum, † vtẽtem materia dubia, & incerta grauiter peccare, quocumque modo id fiat, ſiue, ſcilicet, ex natura & ſpecie ipſa, ſiue ex corruptione dubium oriatur; Ideoque tutius eſt in his caſibus repeti Sacramenta, & perfici. Hæc Sotus. Id quod etiam Victoria quæſt. 54. de Sacramentis tradit; quamuis enim exiſtimet Euchariſtiam ex ſpelta, & farre confici poſſe, addit tamen eſſe temerarium conſecrare in alio, quam triticeo pane. Et Greg. de Valent. to. 4. diſput. 6. q. 2. pun. 1. vbi ait eſſe peccatum vti materia dubia. Hac eadem ratione Scotus 4. diſt. 11. quæſt. 6. verſic. *Hic breuiter.* inquirens an ex amydo fieri poſſit Euchariſtia, ſubdit, quod cum dubium ſit, an amydum ſit ſufficiens materia, & pars negatiua multum ſit probabilior, non ſine peccato aliquis ſe exponit tali dubio. Et Sotus in 4 diſt. 9. q. 1. art. 3. in ſolutione arg. 3. ait. Quando res eſt dubia, vel in corruptione, vel in coniunctione, graue peccatum eſſet conſecrationem periculo exponere, ne eſſet valida. Ob eandem rationem, cum dubium ſit inter Doctores, an in vino prorſus congelato fieri poſſit conſecratio, nonnullis partem negatiuam tenẽtibus, (vt Armilla in verbo Euchariſtia, num. 19. Martin. Ledeſm. in 1. 4. q. 15. artic. 5. dub. 1. & Cardin. Alanus lib. 1. de Euchariſtia, ca. 11. Ioſeph. Angles in Flonb. 4. Sent. in q. de eſſentialibus Euchariſtiæ artic. 5. difficult. 3. & Henriq. lib. 8. cap. 2. num. 3. quam etiam ſententiam Gregor. de Valent. vbi ſupra, putat probabilẽ) alijs vero partem affirmatiuam ſequentibus, (vt Syluest. verbo, Euchar. 2. q. 10. verſic. Quintum. Angel. in verbo, Miſſa, nu. 23. Sotus. 4. diſ. 19. q. 1. art. 5. in fine. Franc. Suarez, to. 3. diſ. 45. ſect. 1. in fi.) graue ſacrilegium committeret, qui vinum congelatũ conſecraret, antequam liquefaceret, vt facile fieri poteſt, ex Soto, Gregorio, & Suarez vbi ſupra. Simili ratione cum ſint Doctorum ſententiæ circa conſecrationem calicis, an nimirũ ſola illa verba, *Hic eſt calix ſanguinis mei*; vel. *Hic ẽ ſãguis meus*, de eſſentia ſint huius Sacramenti; an vero reliqua omnia verba de eiuſdem eſſentia & ſubſtantia ſint, communiter docent recentiores, quos ſequitur Franciſcus Suarez to. 3. diſp. 60. ſect. 1. in fi. in hac re partem tutiorem & certiorem eligendam eſſe, & reliqua omnia verba recitanda eſſe. Sic cum controuerſum inter Doctores ſit, an validus ſit baptiſmus collatus in nomine genitoris, geniti, & procedentis ab vtroque, grauiſſimè peccaret, qui huiuſmodi verbis baptizaret; de qua re latius diſputatum a nobis eſt lib. 1. de Sacramentis in communi, cap. 4. artic. 2. *Ratio* pro hac ſententia eſt, quia vtendo huiuſmodi formis minus certis, exponit ſe periculo irritum faciendi Sacramentum.

3 *Secundo* Alij recentiores † vt Barthol. Med. 1. 2. quæſt. 19. art. 6. dub. penult. Salon. 2. 2. quæſtio. 63. artic. 4. controuer. 2. in reſponſ. ad 3. docent etiam in Sacramentis licitum eſſe ſequi opinionem probabilem minus tutam, relicta opinione probabiliori, & ſecuriori. Et probant *Primo*, quia ſi in alijs materijs, & negotijs maximi momenti cum damno proximi operari aliquando liceat, v. g. non reſtituendo quod reuera erat illius, propter opinionem probabilem; & homo ex illa excuſatur a peccato, & ab iniuſtitia erga proximum, eadem ratione cum periculo in reipſa irritum faciendi Sacramentum propter opinionem probabilem, poterit aliquis operari abſque eo, quod peccatum ſacrilegij erga Deum, & reuerentiam Sacramento debitam imputetur. *Secundo*, cum multorum ſit opinio, ad ſacramentum Pęnitentiæ eiuſque fructum ſuſcipiendum neceſſariam eſſe contritionem, vel ſaltem eam attritionem, quę iudicio pęnitentis exiſtimatur contritio, nec ſufficere attritionem notam ad confeſſionem ſacramentalem. Sic Duran. 4. diſ. 17. q. 13. numer. 5. Sotus, 4. diſt. 12. q. 1. artic. 4. verſic. Et per hoc ſoluitur, & diſt. 17. q. 2. art. 5. concl. 2. & diſt. 18. q. 3. art. 2. & 3. ſatis manifeſtè hanc ſententiam inſinuant, & lib. 2. de natura & gratia. cap. 15. expreſſe Nauar. in Manu. cap. 1. num. 36. Viualdus in ſuo Candelabro, par. 1. tit. 6. de attritione, dub. 7. & Coſmus Philareus de offic. Sacerd. par. 2. lib. 2. c. 28. Alij vero exiſtimant ſufficere attritionem notam, ſcilicet, ob turpitudinem peccati, vel timorem inferni, ad Sacramentum pęnitentiæ, vt Palud. 4. d. 17. q. 8. ver. Et ideo eſt tertius modus, concluſ. 3. & diſt. 19. quęſt. 1. ver. quantum ad ſecundum. Notab. 3. Scot. 4. d. 14. q. 4. §. Quãtum ad tertium Syluest. verbo. Confeſſio. 1. n. 24. q. 21. vbi refert Scotum vbi ſupra, & S. Th. quodlib. 4. ar. 10. Idem ſentiunt Adrian. in 4. Senten. q. 5. de confeſſ. dubio 5. §. ſed probabilius mihi videtur S. Anton. 3. p. tit. 14. cap. 19. §. tertia conditio. Canus in Relect. de pęnit. parte 5. circa quartum argumentum principale, in quęſt. de confeſſio. infor. Mar. Ledeſm. 2. 4. q. 8. dub. 3. in fine, & dub. 4. & clarius q. 20. art 1. verſic. Tertio dico pag. 293. column. 1. & verſic. 7. dico. col. 4. Barthol. Med. lib. 1. Inſtruct. confeſſ. cap. 2. in fine, verſic. Materia huius Sacramenti. Rob. Card. Bellarm. lib. 2. de pęnit. cap. 18 in fine. Henriquez lib. 1 de pęnit. cap. 26. nu. 5. & in annot. litera P. qui addit in publicis actibus Salmant. diuerſos magiſtros ſcilicet Pennam, Gallum, Sãcium, & alios doctiſſimos, hoc ita certum reputaſſe, vt ſine temeritate, vel errore negari non poſſit, & latè Gregor. de Valent. to. 4. diſput. 7. q. 8. punct. 4. & facit Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 4.) quæſtio eſt vt patet inter Doctores, An pęnitens accedere debeat cum attritione ſaltem exiſtimata contritione, quę opinio probabilior iudicatur a multis, & ſine dubio tutior, & ſecurior eſt debere ita accedere, nec aliter eſſe abſoluendum; At vero probabilis etiam eſt opinio ſufficere attritionem etiam exiſtimatam attritionem ex parte materiæ ad Sacramentum pęnitentiæ; & cum circa hoc nulla ſit adhuc definitio, aut præceptum Eccleſiæ, licitum eſt abſoluere pęnitentem accedentem cum attritione cognita; imò exiſtimandum eſt, ſemper licitũ fuiſſe propter diuerſitatem opinionum, & tamen cum certum non ſit, an illa ſit ſufficiens pars, & diſpoſitio ad Sacramentum recipiendum, erit periculum in re, ne fortè abſolutio irrita ſit, & tamen non peccat Sacerdos ſequendo illam opinionem. Ergo in Sacramentis conficiendis licitum erit ſequi opinionem probabilem, quamuis minus tuta, & ſecura ſit.

4 In hac re † tam difficili, periculoſa, & apud Doctores controuerſa, vt quid probabilius ſit, paucis exponã, aduertendum eſt, in conficiendis Sacramentis conſiderari poſſe & reuerentiam, ſeu dignitatem ipſius Sacramenti, & vtilitatem, ſeu neceſſitatem proximi ex debita Sacramentorũ adminiſtratione conſequentem; Et quidem ſi ſolam Sacramenti dignitatẽ cogitemus, ſic planè veram exiſtimo Medinæ & Salonis ſententiam, quam amplexus eſt Gab. Vaſq. 1. 2. diſput. 63. cap. 2. licere quidem probabilem ſequi ſẽtentiam prætermiſſa probabiliori & tutiori, prout ratio ſecunda

enda concludit, vnde abſque peccato licitum eſt abſoluere penitentem accedentem cum attritione cognita, etiã ſi periculum in re ſit, an abſolutio futura ſit irrita, vel non.
5 *Ratio eſt*: Quia in moralib. operationibus,† vbi certitudo haberi non poteſt, ſatis rationabiliter, & prudenter operari cenſetur, qui opinionem probabilem ſequitur, & ideo ſic operando excuſatur à peccato, vt enim diximus, opinio probabilis ex eo probabilis dicitur, quod eam ſine reprehenſione ſequi poſſumus, & quia conformis ſit rectè rationi. Quamuis enim opinio probabilior ſit conformior, & ſecurior, non tamen tenemur ſemper ſequi id, quod melius, & perfectius eſt, vt v. g. perfectius eſt eſſe virginem, quam eſſe vxoratum; eſſe religioſum quam eſſe diuitem, nemo tamen ad illa perfectiora, ſecluſo voto, obligatur.
a a *Vnde cum ſatisfiat reuerentia debita* Sacramento adminiſtrando illud, prout opinio probabilis dictat, ex hac par-
6 te nullum erit peccatum opinionem probabilem † quamuis minus tutam ſequi. *Sin vero* conſideremus vtilitatem proximi ex Sacramento prouenientem, ſic vtriuſque Soti, & aliorum ſententiam veriorem iudico teneri, ſcilicet miniſtrare ſacramentum citra omnem opinionem, hoc eſt, ſequendo probabiliorem, & tutiorem opinionem, quotieſcunque id poſſit abſque detrimento: Id quod intelligendum eſt, quantum eſt ex parte miniſtrantis Sacramentũ. Vnde cum duæ ſint ſententiæ circa formam Baptiſmi, vna probabilis, altera probabilior, vt in baptiſmo probabilem ſententiam putant nonnulli conferri baptiſmum in nomine Chriſti, vt Caietanus parte 3. quæſt. 66. art. 5. Adr. in 4. q. 2. de Sacramento Baptiſmi, ad primum. Victoria in Sum de Sacram. q. 14. in fine. Hugo de S. Vict. lib. 2. ſacr. par. 2. & Magiſter in 4. diſt. 3. & multi Canoniſtæ in cap. A quodam Iudæo, de conſecrat. diſt. 4. Quibus addi poſſunt Scotus in 4. diſt. 3. quæſt. 2. §. de 3. verſ. de quinto, & Rich. eadem diſt. art. 2. q. 3. ad 10. qui ſaltem dubij ſunt de hac re, & potius inclinant in partem affirmatiuam: Alia vero, & probabilior eſt opinio omnium aliorum, non eſſe validum baptiſmum, niſi conferatur in nomine Patris, & Filij & Spiritus Sancti, quos recenſuimus lib. 1. de Sacramentis in communi, cap. 4. art. 2. tenetur ſacerdos miniſtrare hoc Sacramentum iuxta opinionem probabiliorem & tutiorem, & peccaret grauiter aliter agens, quia exponeret periculo ſalutem ſpiritualem proximi. *Ratio eſt*, Quia obligatio charitatis, qua tenemur prouidere proximo de remedio, poſtulat, vt prouideamus remedia illa, quæ ſint abſque periculo, quando id poſſumus abſque detrimento. Er-
7 go qui minus tutam partem eligit† propter opinioné probabilem, non ſatisfacit huic obligationi, & ita quamuis nõ peccet male tractando ſacramenta; peccat tamen male prouidendo de remedio tuto, & ſecuro; cum id ſine periculo facere potuiſſet. Id quod non ſolum verum eſt, quando baptizat paruulum, ſed etiam quando baptizat adultum, vtriuſque enim eadem eſt ratio. Quamuis enim adultus aliunde proprio actu iuſtificari poſſit, quia tamen hoc difficilius eſt, & ego poſſum ei remedium facilius & ſecurius prouidere, pecco relinquendo eum in illo diſcrimine, ſiquidem quantum eſt ex parte mea, non ſatis ei prouideo, ſi cum poſſim prouidere ei de remedio ſecuro, relinquo eum in diſcrimine, & periculo ſalutis ſpiritualis. Id quod maxime verum eſt in Sacramento baptiſmi, ex cuius receptione pendet poſſe deinde recipere alia Sacramenta. Vnde ſi propter opinionem probabilem in re, aliquis verum baptiſmum non reciperet, maximum damnum in aliorum Sacramentorum receptione ſentiret. Obligat ergo præceptum charitatis, vt relicta probabili opinione, opinionem probabiliorem, & tutiorem ſequamur, & proximo remedium certum, & ſine periculo adhibeamus. Peccat inſuper ſic baptizans, vt rectè Cano vbi ſupra notat, quia contra vſum communem Eccleſiæ agit, nõ vtendo forma recepta, & vſitata in Eccleſia, & idem de cæteris Sacramentis dicendum eſt.

Neque huic obſtat quod dictum eſt, poſſe penitentem aliquem abſolui cum ſola attritione cognita, quia ſic non prouidetur ei ſufficiens remedium, ſeu incertum & ſub opinione poſitum. Reſpondetur enim cum Gabr. Vaſq. loco citato diſp. 63. cap. 3. prędictam doctrinam, vt diximus, intelligendam eſſe ex parte eorum, qui Sacramentum adminiſtrant, & ex parte eorum qui ipſi miniſtrando Sacramentum adhibent, tenentur enim ſequi tutiorem partem & probabiliorem, At verò attritio tenet ſe ex parte ipſius pęnitentis, cum qua ſi ipſe accedere velit, & abſolui, quia difficile habetur contritio, nullam ei confeſſarius iniuriã facit, ſi abſoluat, nec de eo conqueri poteſt, quaſi ex parte ſua confeſſarius ſufficiens remedium non adhibuerit. Et de viro docto hactenus dictum ſit.

ADDITTIONES.

a *Vnde cum ſatisfiat reuerentia debita*. Neq. hoc, neq. quod inde ſequitur, nullum ſic cõmitti peccatum, videtur verũ. Etenim, vt inquit Franciſc. Suarez to. 3. in 3. p. D. Tho. q. 65 art. 4. diſp. 16. ſect. 2. verſic. Secundo colligitur. Qui in Sacramentis conficiendis, poſthabita probabiliore ſententia probabilem ſequitur, is periculo nihil faciendi ſeſe exponit, quandoquidem relinquit certum, & aſſumit incertũ, & quantumuis ſpeculatiue opinio probabilis ſit, ſi tamen in re eſt falſa, vt eſſe poteſt, nihil ſine fiet, eſt ergo manifeſtum, & morale periculum, ergo eſt ſacrilegium ſeſe huiuſmodi periculo ſine cauſa exponere, nam ſi miniſtrare fictum, ſeu falſum Sacramentum ſacrilegium eſt, erit etiam ſacrilegium exponere ſe ſine cauſſa tali periculo. Etenim in moralibus perinde eſt facere, atque ſe exponere periculo faciendi. id autem fieri ſine cauſſa ex eo perſpicuum eſt quod qui ſpreta ſententia probabiliore probabilem amplectitur, cum viam certam poſſet inſiſtere, ſponte ab ea dimittens, in incertum ſeſe conijcit, & implicat periculoſe, & quidem ſi probabilioris comparatione, & nomine operis ipſius res ſpectetur, probabilem opiniónem amplectens à periculo non videtur abeſſe poſſe. At enim *qui amat periculum peribit in illo*. Eius autem, quod ex Suarez dicebamus, in moralibus idem eſſe facere, quod ſe faciendi periculo exponere; videtur ratio; quia qui ita ſeſe exponit ad aliquid perficiendum, illud iam faciendum præelegit, atqui electio quæ bono, & malo diſtinguitur magis, quam actiones mores indicat, atque eligendo bona, aut mala, cõſimili quadam qualitate afficimur. Ariſt. lib. 3. ethic. cap. 2. com. 17. & ſeq.

Neque omnino ſatisfacit ratio, quam pro hac parte hic num. 5. Author in medium affert. Nam, vt ſacramentorũ adminiſtratio, quod generatim attinet ad ſingulorum materiæ, & formæ vnionem, compoſitionemq; ſit moralis potius quædam, quam Phyſica actio, vt ſanior Theologorũ ſententia confirmat, certe à per ſe ſpectetur, & vt ſimpliciter hanc, aut illam formam, vel materiam huiuſcemodi attingit, nullo modo videtur poſſe dici moralis; quæ ſcilicet à coniectura tanquam rei dubiæ, aut incertæ, aut ab arbitrio hominis adminiſtrantis pendeat. Materiæ ſiquidẽ, & formæ ſacramentorum determinatæ ſunt Chriſti Domini inſtitutione, atque eo modo, quo ſunt definitæ, ad ipſa ſacramenta conficienda exiſtunt neceſſariæ, vt eſt communis Theologorum conſenſus, & abſolute loquendo eſt aſſertio de fide vt teſtatur Franciſc. Suarez to. 3. allegat. q. 60. artic. 8. ſect. 3. verſic. Dico primo, & ratio eſt, vt ipſe inquit, quia res intenta in hac aſſertione ex ſcriptura ſufficienter colligitur, adiuncta Eccleſiæ, & ſanctorum expoſitione, & traditione. Quocirca, neque ſatis arridet reſponſio quam in hanc ipſam ſententiam affert Michael Salon. in 2. 2. D. Tho. q. 63. art. 4. controuerſ. 2. concluſ. 1. ver. Ad tertium his verbis. *Ad tertium reſpondeo, in formis ſacramentorum non licere Sacerdoti ſequi opinionem probabilem non ex defectu opinionis, ſed quia præcepto Eccleſiæ tenetur vti forma recepta, & vſitata in Eccleſia*. Primum enim Eccleſia proprie non præcipit de formis ſacramentorum ab ipſo Chriſto Domino inſtitutis, ſed potius, vt modo dicebamus, exponit, & interpretatur. etenim præcepta de Sacramentis conficiendis ſunt propria Chriſti, non Eccleſiæ, a qua proinde, quia illa ſunt ſempiterna, & maxime rata, neq; ſolui, neq; quod eorum vim, & naturam attingit, poſſunt immutari vllo pacto. Legito Melchior. Can. de Locis Theologicis lib. 2. c. 16. verſ. ad illud vero quod tertio loco & Franc. Suarez memorato to. 3. q. 60. art. 8. diſp. 2. ſect. 6. verſ. *Altera vero*. Veri. n. vero fac, & hic Eccleſiæ præcepto, & authoritati eſſe locum, nomine ad probabiliorem,

quam

Digitized by Google

quam nos amplectendam cenſemus opinionē confirman-
dam, inde firmiſſimum ducitur argumentum, ex quo ſe-
quitur manifeſtò, vt qui reijcit in hac parte probabiliorem
opinionem ideo præciſe peccet, quod opinionem Eccleſiæ
ſanctæ authoritate munitam contemnit.

Ratio quoque Bart. Med. 1.2.q.19 ar.6.verſic. *Ceterum
magna eſt controuerſia*, minime plane mihi probatur. *Ni-
hiloſecus*, ait, *tamen hæc ſententia mihi non videtur vera, nā
in omnibus negotijs, etiam magni momēti, & in maximam
iniuriam tertij licitum eſt ſequi opinionem probabilem: ergo
etiam in materijs ſacramentorum.* Nulla eſt Medinæ con-
ſecutio, etenim reliqua negotia maximi momenti, & ad
proximi iniuriam pertinentia pendent ex coniectura, &
aliter ſeſe poſſunt habere, atque idcirco merito incerta, at
negotium ſacramentorum, quod ſpectat ad eorū formas,
& materias, vt oſtendimus, certiſſimum eſt, atque ratum.
Quod autem ibidem Medina ſubdit; Deinde in ſacramen-
to Pœnitentiæ dicit opinio probabilis, quod attritio cogni-
ta attritio ex parte materiæ ſufficit ad ſacramentum Pœni-
tentiæ, quam Doctores ſine periculo peccandi ſequuntur,
at certum non eſt, an conficiatur verum ſacramentum; in
his poſtremis verbis non videtur rectè pronunciatum. Ete-
nim quanquam ſub opinione manet, vt ait Suarez diſpu-
tat.16 citata ſect.2. *verſic. ſed vrgebit aliquis*, an attritio co-
gnita ſufficiat ad effectum ſacramenti conſequendum, ta-
men, quod ad ſacramentum ipſum cōficiendum pertinet,
eam materiam ſufficientem eſſe certum eſt, atq; extra om-
nem opinionem. Vide eundem Suarez tom.4. diſput. 20.
ſect. 1. concluſio. 1. & 2 & Gregor. de Valent. tom.4. diſpu.
7. quæſt. 8. punct. 4. verſic. *Tertio confirmo.* vterque ex Con-
cilio Trid. ſeſſ. 24. cap. 4. id certum eſſe oſtendit, ſed aper-
tius, ac luculentius Gregor. quippe inde colligit, ad iuſtifi-
cationem conſequendam ſatis etiam eam attritionem ſuf-
ficere, quæ exiſtimetur attritio.

Neque verò ex hoc ſequitur, vt, quia aliquis eſt certiſſi-
mus de ſua attritione, quam ſcilicet manifeſto re ipſa no-
uit, propterea ſit etiam certus de peccatorum remiſſione,
& ſua iuſtificatione. Nam, vt præclare Suarez loco proxi-
me allegato ſect. 1. prope finem; veritas ſacramenti, a qua
iuſtificatio pendet, ex multis alijs capitibus poteſt eſſe in-
certa, vt ex intentione miniſtri, ex iuriſdictione, ex ordina-
tione, ex veritate baptiſmi; quæ ex vtriuſque penitētis ſcili-
cet, & abſoluētis parte neceſſario ſupponēda sūt ac demū
ex debita diligentia ad integram confeſſionem faciēdam.
Quod ſi forte omnia hæc, aut alia, ſi quæ ſint generis eiuſ-
dem, concurrerent, & certa eſſent; exiſteret quidē aliqua
de iuſtificatione certitudo, quæ humanæ illiuſmodi cogni-
tæ attritioni reſponderet; quæ nimirum non foret omni va-
cua formidine, propterea quod homo non intuetur ita, at-
que introſpicit ſuam attritionem, vt eius qualitatem, ſuiq;
doloris motiuum euidenter, atque explorate diſcernat. At-
tamen plurimum valebit ad deponendos ſcrupulos, & ad
conſcientiæ, anxietate abiecta, pacem, & ſerenitatem con-
ſequendam, vt traditur in Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 3.

De imperitis, indoctis, & ignaris, quam opinionem in operando ſequi teneantur. Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Opinio aſſerentium eam ab imperitis opinionem ſequēdam, quam illi communiorem arbitrantur, etſi non tutiorem.*

2 *Ignarum & indoctum ſequi poſſe opinionem probabilem, quam probi, & docti viri ſequuntur, quamuis minus tutam, minuſque communem.*

Ratio ſubiungitur huius ſententiæ, & quomodo intelligendi ſint authores in præſenti opinione. ibid.

3 *Dubitare aut hæſitare an cenſeatur quis: etiam quomodo ſe habeat formido reſpectu dubij.*

4 *Cautela magna, & prudentia Confeſſarijs adhibenda eſt in ſequendo opinionem probabilem Doctorum ſaltem exiſtimatam.*

Res hæc quia ſatis manifeſta eſt, aut ſaltē ex his quæ iā
dicta sūt, facile cognoſci poterit, paucis expediēda eſt.

a *Ioannes igitur Maior*, in 4. Sent. quæſt. 2. prolog. concl. 5. il-
lam ab imperitis ſequendam eſſe opinionem dicit, quam
ipſemet magis communem eſſe putat, quamuis illa tutior
& ſecurior non ſit. A qua ſententia non multum diſſentire
videtur. Ant. de Corduba, lib. 2. qq. quæſt. 3. in reſolutione
quæſtionis, dicto 4. vbi affirmat indoctum, & ignarum a
peccato excuſari, ſi vel tutiorem, aut minus tutam ſequa-
tur, dummodo illam docti probabiliorem eſſe iudicent.
Quorum hæc ratio eſt: quia planè temerarium videtur ho-
mini indocto, ſi magis communem ſententiam, aut proba-
biliorem relinquat, & oppoſitam minus communem, &
minus tutam ſequatur.

b Alij vero vt *Henricus quodlib.* 4. q. 33. & Conrad. quæſt.
2 vlt. de Contract. concl. 1. in caſu 2. docent † ignarum & in-
doctum ſequi poſſe opinionem illam, quam probabilem
eſſe putat, & quam probi, ac in ea arte periti ſequuntur,
quamuis illa minus tuta, minuſque communis ſit. Idem
ſentit Syluest. verbo, *Opinio*, q. 1. in fi. vbi affirmat, quod li-
cet ſequens opinionem ſui Doctoris in ijs, in quibus non
poteſt eſſe ignorātia inuincibilis, a peccato non excuſetur,
c *in alijs tamen excuſatur etiam cum quis* propter affectio-
nem quam erga Doctorem ſuum habet, iudicat probabi-
liter, vt ſibi videtur, eſſe verum, quod eſt falſum; vnde ſi
doctor ille, quē imperitus cōſulit diceret ei communiorem
eſſe opinionem oppoſitam, ſed illam ſibi magis probari, tu-
ta conſcientia poterit illam ſequi, ſi alias de doctrina, &
integritate illius bonam habeat opinionem, & pro hac re
citat Innoc. in cap. *per tuas*. 2. de Simonia. & Panormita. in
cap. *Capellanus*, num. 6. de ferijs, vbi Panormit. expreſſe af-
firmat, quod ſequens opinionē alicuius Doctoris non ſub-
tiliter inueſtigatam, quæ poſtmodum apparet falſa, excu-
ſatur a peccato, quamdiu non apparuerit falſa, & pro hoc
adducit gl. in cap. . in verbo *Probabiliter*. de poſtular. præ-
lat. in 6. quam etiam Henrici & Conradi ſententiam ſequi-
tur Vaſquez in 1.2. diſput. 62. ca. 8. & 9. *Ratio* horum eſt:
quia ſi ipſe Doctor in ſuis operationibus illam ſequi poſſit,
& alijs eam ſequendam proponere etiam imperitis, qui
de illo Doctore bonam opinionem habet, ſatis prudenter,
& ſecundum rectam rationem eiuſdem Doctoris opinio-
nem ſequi poterit. Quod tamen præfati authores intelli-
gunt, vt ſequendo hanc opinionem, dictamen conſcientiæ
habeat, non quidem abſque formidine, ſed abſque dubio
3 quod eam partem ſequi poſſit. † Is autem dubitare, & hæ-
ſitare cenſetur, qui intellectum in vtramque partem con-
tradictionis pendentem habet, nec earum alicui adhuc aſ-
ſentiri probabiliter videtur; quia ſcilicet, in neutra earum
parte maior prædicati, & ſubiecti conformitas apparet; cū
qua hæſitatione, & dubio operari non licet: quia verò for-
mido alterius partis aſſenſum non excludit, ſed ea ſola eſt
quando quis per reflexionem intellectus iudicat rationes
illius partis, cuius habet aſſenſum, non eſſe euidentes, ſed
probabiles, ideoque putat in re forſan veram eſſe partem
oppoſitam, cuius veritatem rationes adhuc non oſtendūt,
nihil obſtat quo minus cum tali formidine operari licitū
ſit; ſatis namque eſt quod vnius partis aſſenſum determi-
natum, vel per principia intrinſeca, vel per extrinſeca ha-
beat; vt nec temerè & contra conſcientiam, ſed prudenter
& ſecundum rationem operari dicatur, cum in omnium
opinione certum ſit, neceſſarium nō eſſe ſequi ſemper par-
tem tutiorem, ſicut neque neceſſaria eſt euidentia, ad hoc
vt quis licite operari queat; vnde ſatis reſponſum eſt ad
rationem in contrarium.

Et quidem licet horum opinionem veriorem ſemper eſ-
4 ſe cenſuerim, nihilominus tamen magna cautela & † pru-
dentia opus eſt in hac re, ſiquidem, vt rectè Salon in. 2.2.
q. 63. art. 4. controuerſia 2. notat, in rebus maximi momen-
ti confeſſores qui minus exercitati ſunt, non poſſunt ſem-
per tuta conſcientia quamcumque probabilem opinio-
nem ſequi; forſan enim legent in vno, uel altero Docto-
re opinionem, quę poterit eis probabilis uideri, quia ab
illo Doctore aſſeritur, quæ tamen in ſcholis, & apud peri-
tos iam probabilis non ſit, ſed falſa, ut in multis experien-
tia teſtatur; Quapropter, qui minus callent, tenentur in cō-
ſcientia uiros peritos, ac in illa materia exercitatos, & quos
timoratæ conſcientiæ eſſe norunt, conſulere, ut ab eis di-
ſcant,

ſcant; quæ opinio ſit probabilior, quæ probabilis, & quę tuta conſcientia tenenda, & ſequenda ſit, & qui aliter agunt, fidentes ſuis ingenijs, & Súmulis, non ſunt tuti in conſciétia, nec prudenter, & rationabiliter in rebus magni mométi operari cenſentur; & optimum conſiliú eſt, magis exercitatos in tali materia conſulere, cum nonnunquam plus in rebus moralibus valeat praxis quam ſubtilis & ingenioſa rerum examinatio: qua diligentia adhibita, tuta cóſcientia huiuſmodi Doctoris opinionem ſequi poterit. Et hæc de imperitis dixiſſe ſufficiat, cum enim aliorum opinioné ſequi teneantur, & ſoleāt, ſcilicet, peritorum, & doctorum ſententiam, & quid docti in conſulendo facere debeant, ſuperius abundè ſatis expoſitum eſt, plura hic addere ſuperfluum erit.

ADDITIONES.

a *Ioannes igitur Maior.* Non de imperitis, ſed loquitur abſolute, atque eius hæc ſunt verba. *Sicut non peccamus tenendo hanc opinionem, vel illam circa materiam fidem concernentem: dummodo non conſtet nobis ſufficienter propter arduitatem, vtra pars eſt vera; ſic non ſemper in materia morum ſecurior pars eſt acceptāda firmiter, ſic, quod oppoſitum non ſit probabile.* Eodem pacto in ſequente proxima ſexta concluſione, vbi verba facit de communi peritorum opinione.

b *Vt Henricus quolib 4. q. 33.* Hac quidē de re in hæc verba ſcribit Henricus. *Si vero auditor ſit ſimplex non potens diſcernere doctorum determinationes, neque conditiones prædictas circa doctorem, qui ſtat contra partē periculoſā; ſed nouit probos eſſe illos, qui ſentiant contrarium, aut præſumit, eos eſſe magis fide dignos, iſte exponendo illi periculo non peccat mortaliter, quia non reputat illud periculum: etſi ſit in veritate* Idipſum cum Henrico, & Conrado De contractib. q. 100. concl. 2. ſentit ſimpliciter Azor tom. 2. Inſtit. Moral. li. 2. cap. 17. verſic Quinto quæritur.

c *In alijs tamen excuſatur etiam cum quis.* Videtur periculoſe fieri. Hinc ſiquidem efficeretur, vt non ex veritate, ſed potius ex affectione agendum eſſet: quæ maxima peruerſio eſt. 11. q. 3. c. quicumque, & ſane veritatem, cum quædam res ſancta, & diuina ſit, amicorum omnium beneuolentiæ, & neceſſitudini anteponere omnino oportet. Ariſt. lib. Ethic. cap. 6. com. 3. ex quo in primis colligunt Iuriſcōſulti Recentiores, Iudicem ex ſui Præceptoris opinione cōtra communem iudicantem nō excuſari in ſyndicatu. Coraſius de communi opin. lib. 3. tit. 12. nu. 3.

De opinione, quam Confeſſarius in abſoluendo pænitente ſequi poſſit, aut teneatur. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *An confeſſarius teneatur ſequi pænitentis opinionem, vel propriam.*

2 *Pænitens in facti ignorantia quando ſequendo opinionem propriam abſolui poſſit; etiamſi confeſſarius ſit alterius opinionis.*

3 *Pænitens ſi ſit in ignorantia iuris, niſi deponat quod præiudicat, & proponat ſe informare ſuper iure, abſolui non poteſt.*

Si ſit ignorantia facti, & alteri præiudicetur, quid confeſſario agendum. num. eod.

4 *Confeſſarius in omni euentu non ſolum quando eſt damnū tertij ex ignorantia facti, ſed etiam iuris abſoluere poteſt quo ſuppoſito.*

Confeſſarius tenetur proſpicere conſcientiæ pænitentis. nu. eo.

5 *Confeſſarius proprius ſeu ordinarius, vt Parochus poteſt & & debet contra propriam opinionem abſoluere pænitentem ſecundum Syluest. & alios, & ratio eorundem.*

6 *Reijcitur ab authore vt minus ad rem pertinens, & quando momentum habeat.*

7 *Ordinarius nec tenetur, nec poteſt abſoluere contra dictamen conſcientiæ, nec extraordinarius, quare.*

8 *Refellitur doctrina Conradi, confeſſarium ordinarum ſe exponere periculo faciendi iniuſtitiam extraordinarium non ita.*

9 *Quid ſenſerit Medina.*

Pænitens ſimplex nec alios conſulens contrariæ opinionis in facto vel contractu, parere tenetur confeſſori, alias abſolui non poteſt. ibid.

10 *Opinio pænitentis etiamſi ſit in damnum alterius ab Ordinario poteſt & debet abſolui: & quando ſecundum Med.*

11 *Quando eſt contrarietas opinionum in facto, ſine alterius tertij præiudicio, tunc nec proprius ſacerdos, nec alienus negare debet abſolutionem.*

12 *Doctrina Medinæ refellitur, & vt impertinens improbatur.*

13 *Siue pænitens ſequatur opinionem probabilem relicta probabiliori qua vel ſit in præiudicium tertij, vel non quicumque confeſſarius abſoluere poteſt. Et quare.*

14 *Ordinarius toties ſubditorum confeſſiones audire tenetur, quoties ipſi diſcretè & prudenter confiteri volunt.*

15 *Inter obligationem abſolutionis Ordinarij & extraordinarij, quæ differentia.*

HActenus in vniuerſum de doctis, & indoctis dictum eſt, quam opinionem in agendo & operando ſequi poſſunt; vt tamen omnia clariora fiant, rem hanc in particulari explicabimus: & primò quidem de pęnitente, & cōfeſſore agemus, An ſcilicet confeſſarius poſſit, & teneatur in fauorem pęnitentis ſequi illius opinionem, uel propriā? In qua re, non parum diſſentientes inter ſe authores eſſe video.

1 *Primo* namque Adrian. in 4. Sente. q. 5. de confeſſ. dub. 7. §. *De ſecundo.* duo dicit quantum ad præſens inſtitutum attinet. *Primum eſt*, quod ſi pęnitens ſit in facti ignorantia non ſolum inuincibilis, ſed etiam probabilis opinionis, puta, quia conſuluit peritos, vel quia ipſe eſt illius opinionis; quia peritus eſt, ita vt opinionem aliquam ipſe ſequi poſ-
2 ſit, tunc † ſi ſequendo ſuam opinionem nulli præiudicium fiat, in omnium opinione confeſſarius illum pęnitentem abſoluere poteſt, etiamſi confeſſarius alterius opinionis ſit quam pęnitens; ſin autem ex tali ignorantia præiudicatur alteri, vt de reſtituenda re aliena, puta de re furtiua depóſita, aut accommodata, quam pęnitens probabiliter ſe iuſto titulo poſſidere credit, tenetur confeſſarius illum ab ea opinione auertere ſi ſpes aliqua ſit quod pęnitens eam opinionem relinquet. *Ratio eſt*: quia niſi confeſſarius in hoc caſu eum moneret, videretur cauſa, quod pęnitens non reſtituat, quòd alias fortaſſis reſtitueret; vnde tenetur, quantum in ſe eſt, damnum tertij vitare, & refert illud. S. Aug. epiſt. 54. & habetur 14. quæſt. 6. ca. *Qui ad ſe confugientem (quantum honeſte poteſt) ad reddendum non compellit, ſocius eſt fraudis & criminis*: Sin autem probabiliter cōſtet Sacerdoti, quod nullus ex admonitione fructus ſequetur, tunc pęnitentem in illa opinione relinquere poteſt, iuxta illud D. Hieronymi ex Saluſtio: *Fruſtra niti, & nihil aliud quam laborando odium quærere, extrema dementia eſt. Se-*
3 *cundum eſt*, quod † ſi ſit ignorantia iuris, & exinde præiudicium alteri infertur, abſoluere illum non poteſt, niſi ille cōfitens firme proponat velle abijcere omne illud, in quo alteri præiudicat, & vel in confeſſione, vel poſt ipſam ſe informare ſuper iure: ſin autem ſit ignorantia facti, & exinde præiudicatur alteri, tūc in §. De tertio, ait, quod tenetur illum admonere, vt diximus, & ſi poſt admonitionem cōfeſſori fidem non habet, debet nihilominus illum confeſſarius abſoluere, ex quo poteſt in confitente poſt intimationem probabilis ignorantia perdurare, cum confeſſori in hoc credere minime teneatur. Quæ doctrina quamuis alicui vera eſſe videri poſſit, ſuppoſito tamen (vtreuera in primo ſuo dicto ſupponit) pęnitentem verè ſequi in eo probabilem opinionem, vel aliorum conſilio, vel proprio ſtudio, & conſequenter non ſit euidens pęnitentem in errore verſari, poterit talis pęnitens probabilitate opinionis, quam ſe-
4 quitur, excuſari, & proinde † confeſſarius illum in omni euentu, non ſolū quando eſt in damnū tertij ex ignorātia probabili facti, ſed ēt iuris, abſoluere, & illum relinquere in illa opinione, quā bona conſcientia ſequitur; Neque tenetur confeſſarius magis in vno caſu, quam in altero, particulari ratione conſulere bonis alterius, cui alias facienda eſſet reſtitutio, ſed ſolum tenetur proſpicere conſcientiæ

pęni-

pœnitentis; vnde, cum ille in vtroque caſu non peccet pro-
pter opinionem probabilem, quam ſequitur, non tene-
tur confeſſarius ei perſuadere oppoſitum, ſed licitè & tuta
conſcientia illum abſoluere poteſt.

Secundo S. Anton. part. 3. tit. 17. cap. 6. §. vlt. & Syluester
in ver. Confeſſor. 3. q. 7. citantes Goff. Quodlib. 9. & Conr.
lib. de Contract. q. vlt. concluſ. 3. diſtinguentes de confeſſo-
5 re, dicunt, quod † confeſſarius proprius, ſeu ordinarius, vt
parochus poteſt, & debet contra propriam opinionem ab-
ſoluere pœnitentem, qui iniit contractum, de quo ſunt opi
niones inter Doctores, an ſit vſurarius, necne etiamſi ordi-
narius putet eſſe vſurarium, pœnitens vero contrariæ ſit
ſententiæ, quod non ſit vſurarius. *Ratio eſt*: quia confeſ-
ſarius ordinarius tenetur audire pœnitentem, qui eo ipſo
quod opinionem ſequitur probabilem, excuſatur a culpa,
& conſequenter ius habet petendi abſolutionem, Ergo pa-
rochus tenetur eum abſoluere, licet ſit contrariæ opinionis
quam ſit pœnitens; & ſi non abſolueret, exponeret ſe peri-
culo faciendi iniuſtitiam, negando Sacramenta debita ei,
qui ius ea petendi habet, cum excuſetur a peccato ob opi-
nionem probabilem, quam ſequitur. Sin vero confeſſarius
non ſit ordinarius, ſed extraordinarius, & ex commiſſio-
ne, vt ſunt alij ſacerdotes, qui ex commiſſione confeſſio-
nes audiunt, talis non debet eum abſoluere ſequendo pœ-
nitentis opinionem, ſed tenetur ſequi propriam; vnde ſi
credit contractum eſſe vſurarium, & conſcientiam depo-
nere non poteſt, nullo modo poteſt eum abſoluere ſine pec
cato. *Ratio eſt*: quia pœnitens non habet ius petendi Sacra
menta ab iſto confeſſore, nec confeſſarius tenetur illi Sa-
cramenta miniſtrare, & conſequenter nullam ei iniuriam
irrogat abſolutionem negãdo, ſequẽdo propriã ſuã opinio-
nẽ & non illam pœnitentis. Non aũt diſtinguunt hi autho
res de opinione pęnitentis, an ſit in damnum tertij, vel nõ,
ſed de vtroq; caſu eodem modo loqui videtur.

6 † Ceterum hæc diſtinctio, vt Sotus, & Ledeſmius locis
infra citandis docent, non pertinet ad rem: quamuis enim
alicuius momenti ſit, quantum ad hoc, vt videamus, an
confeſſarius teneatur, vel non teneatur Sacramentum ei
miniſtrare, nihilominus tamen, ad hoc vt eum abſoluere
7 poſſit, vel non, nihil planè facit: Nam † ſicut ordinarius
nec tenetur, nec poteſt abſoluere contra dictamen conſciẽ
tię, ita nec extraordinarius: & ſicut proprius poteſt propter
probabilitatem opinionis quam ſequitur pœnitens, forma
re ſibi dictamen conſcientię per extrinſeca principia, quod
eum abſoluere queat, ita etiam & extraordinarius. Vnde
vterque confeſſarius tam ordinarius, quam extraordina-
rius debet illum abſoluere contra propriam opinionem.
Ratio eſt: quia vterq. confeſſarius ſcit, aut ſcire debet, quod
pœnitens ex ipſo quod ſequitur opinionem probabilẽ de
aliquo contractu, non peccat, & conſequenter nullum ha-
bet impedimentum quo minus licitè abſolui poſſit, & de-
8 beat. † Nec verum eſt quod ait, Conradus confeſſarium
ordinarium exponere ſe periculo faciendi iniuſtitiam, nõ
autem extraordinarius, quia poſtquam vult audire confeſ
ſionem pœnitentis, tenetur pœnitentem bene diſpoſitum
abſoluere: eſſet enim onus nimis graue pœnitenti, ſi poſt
auditam confeſſionem dimitteretur ſine abſolutione, ita
vt teneretur iterum alteri confiteri, cum prior confeſſarius
illum bona conſcientia abſoluere poſſet.

9 † Tertio, Ioan. Med. in Cod. de confeſſ. q. 19. quæ eſt de
confeſſione dimidiata iteranda, dub. vlt. tria docet; *Primũ
eſt*, quod quoties pœnitens & confeſſor ſint contrariæ opi
nionis in facto, vel contractu aliquo, quorum alter, id eſt,
confeſſor, tenet opinionem damnantem, pœnitens verò te
net opinionem liberantem ſeu iuſtificantem, vt v. g. pœni-
tens tenet non eſſe contractum vſurarium, confeſſor verò
credit vſurarium eſſe, tunc ſi pœnitens ſi ſit ſimplex, nec
alios conſuluit, confeſſarius autem ſit doctus, tenetur pare-
re confeſſori; alioquin abſolui non debet, eo quod videtur
ſe indignum abſolutione facere. *Secundum eſt*, quando pę-
nitens aut æquè doctus eſt ac confeſſarius, aut alios æque
doctos fide dignos habet, aut conſuluit, quorum conſilia
10 ſequitur, tunc ſi confeſſarius ſit proprius, † etiamſi opinio
pœnitentis ſit in damnum & præiudicium alterius, poteſt a
& debet eum abſoluere; eo quod pęnitens ſequitur opinio
nem probabilem; ſin verò confeſſarius ſit alienus, ſeu ex
commiſſione, & opinio pœnitentis ſit in præiudicium alte
rius, vt v. g. ſi ſit circa contractus, circa pędagia, talcas, aut
alias impoſitiones, circa ſciſſionem lignorum de locis pu-
blicis, circa venationem, & piſcationem in locis Reipub.
vel non proprijs, ſed alienis, in quibus ſolent Domini ſub-
ditos aggrauare, tunc poteſt abſolutionem negare.

11 *Tertium eſt*, quando † eſt contrarietas opinionum in fa
cto, ſine alterius tertij præiudicio, tunc nec proprius ſacer-
dos, nec alienus negare debet abſolutionem pœnitenti o-
pinionem probabilem ſequenti, vt v. g. ſi confitens tenet
plura beneficia incompoſſibilia ex diſpenſatione, putans
id ſibi licitum eſſe; e contra verò confeſſarius eſt opinionis
contrariæ, parum refert quod confeſſarius ſit proprius
vel alienus, cum illa pluralitas non ſit in pręiudicium, &
12 damnum tertij. † Sed hæc opinio quantum ad hoc quod
diſtinguit inter confeſſarium proprium, & alienum, quan-
do non redundat in damnum alterius, non eſt ad rem:
quantum vero ad diſtinctionem illam, quam facit inter
proprium, & alienum, quando eſt in damnum tertij, eodẽ
modo refellitur quo Sylueſtri opinio, quia cum pœnitens
ſequatur opinionem probabilem, non peccat ex iniuſtitia
aliqua contra proximum, ſi non reſtituat, & ideo tam pro-
prius, quàm alienus eum abſoluere poteſt, abſque eo quod
incurrat periculum aliquod peccati iniuſtitiæ erga proxi-
mum, cui reſtitutio fieri deberet, cum ipſemet pœnitens
ob probabilem opinionem quã ſequitur, non reſtituendo,
contra iuſtitiam erga proximum non peccet, vt diximus.

14 *Quarto verior mihi videtur*, † & eſt communior opinio
a Angeli in Summa, verbo, Confeſſ. 4. num. 3. & verb. orna-
tus num. 4. in fi. Ledeſm. 2. 4. q. 8. artic. 4. dub. 7. Soti in 4. d.
18. q. 2. artic. 5. in reſpon. ad 5. Nauarri in Man. cap. 26. nu.
4. & in capit. ſi quis autem de pœnit. diſt. 7. num. 66. Medi-
næ. 1. 2. q. 19 artic. 6. dub. antepen. Salon. in 2. 2. quæſt. 63.
artic. 4. controuerſia 2. concluſ. 4. & Henriquez lib. 3. de Sa
cramento pœnit. cap. 26. num. 6. Greg. de Valen. tomo 3.
diſput. 5. quæſt. 7. punct. 4. in fin. & Vaſq. in 1. 2. diſput. 62.
cap 7. & aliorum recentiorum, dicentium confeſſarium
quemcunque abſoluere poſſe pœnitentem ſequentem opi
nionem probabilem, relicta ſua opinione probabiliori, ſi-
ue opinio, quam ſequitur pœnitens, ſit in damnum tertij,
ſiue non. *Ratio eſt*: quia confeſſarius denegare non poteſt
abſolutionem niſi malè diſpoſito: at vero pęnitens eo ipſo
quod ſequitur opinionem probabilem, non eſt malè diſpo
ſitus, ergo confeſſarius abſolutionem illi denegans, iure
14 ſuo illum expoliat; id quod tam † de ordinario, quam de
extraordinario procedit, cum hac tamen differentia. Nam
ordinarius cum ratione ſui officij ſubditis ſuis Sacramen-
ta miniſtrare teneatur, (niſi in eis aliquod impedimentum
inueniat) & in hoc euentu nullum ſit impedimentum ex
parte pœnitentis, vt diximus, non ſolum tenetur ipſius co-
feſſionem audire, ſed etiam poſt auditam confeſſionem,
ipſum abſoluere tenetur. Id quod verum eſt, non ſolum
tempore præcepti, quo confiteri pœnitens tenetur, ſed etiã
quocumque alio tempore: ſiquidem vt verior, & commu-
nior habet Doctorum opinio, ordinarius toties ſubditorũ
confeſſiones audire tenetur, quoties ipſi diſcretè, & prudẽ
15 ter confiteri voluerint. † Confeſſarius autem extraordina-
rius, ſeu ex commiſſione, quamuis non tenetur confeſſio-
nem illius audire, & non audiendo iniuriam illi non facit,
niſi velit ſequi ſuam opinionem, ſi tamen conditionem ac
ceptauit audiendi confeſſionem, ad abſoluendum pœni-
tentem benè diſpoſitum obligatur, & negando abſolutio-
nem peccaret; non tamen exiſtimarem ſemper peccare
mortaliter non abſoluendo, ſiquidem non nunquam excu
ſatur confeſſarius tam proprius, quam alienus, ſi propter
opinionem propriam pęnitentem abſoluere noluerit, dum
modo id bona fide, & ex cauſa iuſta faciat: De qua re plu-
ra dicemus, cum de Sacramento Pęnitentiæ, eiuſque mini
ſtro agetur.

ADDITIO.

a *Quarto verior mihi videtur*. Sequitur Azor lib. 1. tom.
1. Moral. Inſtitut. cap. 17. verſicul. Decimo Quæritur, &

Al-

Digitized by Google

Alfonſus de Vega in ſumm. caſuũ Conſcientiæ. Verb. Confeſſor. caſ. 24. & Franciſcus Suarez to. 4. Diſp. 32. Section. 5. Vbi ex ſententia Soti Ledeſm. Nau. & D. Antonij docet diſertis verbis Confeſſorem in hoc caſu non ſolum poſſe ꝗ vnum aſſerit Author, verum etiam debere abſoluere penitentem, & profecto ratio, quã oẽs afferunt, id manifeſte oſtendit; cum pęnitens ſic integre confeſſus ſit, & bene diſpoſitus exiſtat, & nihil contra conſcientiam agat; id quod omni Confeſſori patet. Quæ cum vera ſint, non videt magnopere tutum, quod in calce huius Capitis exiſtimat Author confeſſorem non peccare mortaliter non abſoluẽdo pœnitentem in hoc caſu propter propriã opinionem: etenim ſi formaliter loquamur, quatenus pęnitentis opinio probabilis eſt, nulla videt ex parte confeſſoris ſubeſſe bona fides, nulla cauſſa, quãobrem pęnitenti abſolutio denegetur. Quia Confeſſori cauendum eſt, ne ſua opinione nimis obſtinate niti videat, vt inquit Vega loco proxime citato; *y tambien* (ideſt Confeſſor) *ſe guarde, que en ſu opinion no ſea ſolo* (ſi maxime propria perhibeatur) *porque no pareſca, que eſtriua en lo, que porfia, y en ſu prudentia.*

Quod aũt attinet ad detrimentũ tertij, Suarez ſect. 5. citata prope fin. explicat, vt oĩa, luculenter. Neq. ẽt refert, ait, ꝗ ſequatur detrimentum alterius, vel non ſequat, tũ quia ſupponimus, non obſtante illo detrimento, opinionem eſſe ita probabilem, vt pęnitens poſſit tuta conſcientia iuxta illam opinionem operari; hoc. n. poſito detrimentũ illud eſt materiale, & per accidens; & formaliter non eſt iniurioſum. Tum etiam quia è contrario ſequi pōt detrimentum pęnitentis, ſi opinionem Confeſſoris ſequatur: vt conſtat, ſi controuerſia ſit de re aliqua reſtituenda, ſicut enim non reſtituendo videtur ſequi damnum temporale alterius, ita reſtituendo ſequitur damnum temporale pœnitentis, cui propterea non poteſt præcipi, vt eam rem alteri reſtituat, quam hic bona fide poſſidet, quia melior eſt cauſſa poſſidentis. Azor. verſi. *Decimo quæritur.* notato in fine.

De Medicis, quamnam opinionem ſequi teneantur in medicamentis præſcribendis. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *An medici ſequi teneantur partem tutiorem, & qualiter Theologi conſilium dare debeant medicis de medicamentis eligendis.*

2 *In praxi non licet medico ſequi opinionem minus probabilẽ relicta probabiliori, ſecundum Sotum, & alios.*

3 *Medicus in chirurgijs, & medicinis conficiendis, ſi diligentiam non adhibeat, peccat.*

4 *Nullus medicus ſuadere poteſt infirmo, vt ſumat potionem quam ipſe lethalem putat, etiamſi plures aſſerant ſalutiferam, quare.*

5 *Sententia Authoris exponitur, ex quibus principijs deſumi debeat medicorum praxis in particulari applicandis medicinis.*

6 *Quando medicamentum applicare non liceat, etiamſi aliun dè conſtet certum periculum mortis.*

7 *Remedia ſi ſint faciliora, & abſq. opinione ſalutifera eligẽda ſunt, & de quibus rationes ſunt probabiles de facto, an ſint ſalutifera, relinquenda.*

8 *Medicus reus homicidij iudicandus quando.*

9 *Medicus ſalutiferum medicamentum ſecundum opinionẽ ſuam iudicatum eligere poteſt, quando.*

In quo caſu, & quomodo intelligendum ſit dictum Galeni, vt medici audacter interficiant.

10 *Cum omnia in opinione poſita ſint, quare ſecundum opinionem ſuam operari poteſt, & medicamenta applicare.*

In quo euentu poteſt medicus medicamentũ applicare quod ſecundũ aliorum opinionem exiſtimat eſſe ſalutiferum, n. e.

11 *Quomodo Medicus conſcientiam formare debeat inter diuerſas opiniones probabiles.*

12 *Opinionem ſpeculatiue probabilem contra longam experiẽtiam ſequi non licet, etiamſi aliud remedium non ſit.*

13 *Singulare eſt in arte Medicina experientiam ſequi contra probabilem opin. & ſi quis contra eam ageret, reus eſſet homicidij.*

QVamuis multa de Medicis tractari poſſint, illud tñ
in præſentiarum ſolum explicandũ eſt, ſcilicet opinionẽ
ipſi in curandis infirmis ſequi poſſint, aut debeãt maximè
1 qñ eſt periculum vitæ & ſalutis infirmi; An. ſ. † ſequi teneã
tur partẽ tutiorem inter opiniones. Exempli gratia ſi opiniones inter Medicos ſint, & aliqui affirmant tale medicamentum eſſe lethale alij vero eſſe ſaluiferũ, an in tali euẽtu teneat Medicus ſequi partem tutiorem vbi non eſt periculũ occidendi, & qualiter Theologi conſiliũ dare debeãt Medicis de medicamẽtis eligendis. Eſt. n. hoc malũ in republica, vt Medicis, & Aduocatis occidendi data impunitas videat. Sic. n. Philemon ait apud Stobæũ tit. de Medic. *Μόνῳ δ᾽ ἰατρῷ καὶ συνηγόρῳ ἔξεστιν ἀποκτείνειν μὲν ἀποθνῄσκειν δὲ μή.* Hoc ẽ: id ſoli Medico, & Aduocato licet, occidere ſine ſuo periculo. Et lin. li. 29. c. 1. *De medicis*, inquit, *nulla lex, quæ puniat inſcitiam capitalem. nullum exemplum vindictæ diſcunt periculis noſtris, & experimenta per mortes agunt, medicoq. tantum hominem occidiſſe impunitas ſumma eſt.* Hinc illa infelicis monumenti inſcriptio. *Turba medicorũ me interemit.* De quibus late Greg. Toloſ. in Syntag. p. 2. li. 18. c. 25. & p. 3. lib. 36. c. 21. num. 29.

2 Inter Theologos † ergo Sotus lib. 3. de iuſtitia, & iure, q.
6. art. 5. in fine affirmat, ꝗ ſi in medicina ſit opinio probabilior aliquod particulare medicamentũ eſſe mortiferum, minus aũt probabilis non eſſe noxiũ, quãuis in diſputationibus tueri liceat opinionem minus probabilem, quia tunc nulli nocet, in praxi tñ non licet medico medicamentum illud infirmo exhibere, quia eſſet vitã illius manifeſto periculo exponere. Eandem ſententiã ſequi vident Canoniſtę, & Summiſtæ, vt Inn. in c. *Tua nos*, n. . de homicid. vbi ait, ꝗ Medicus in chirurgijs faciendis & in medicinis confe-
3 rendis † peccat; niſi debitã diligentiã adhibeat, vt illas faciat, quas ſcit ſdm artem proficere debere, imò addit, ꝗ ſi ſcit medicinã nociturã, & eam confert, peccat, ſicut ẽt peccat, ſi dubitet eã nociturã, vel pro futura. Eodemq. mõ peccat, ſi vehementer credat eã profuturam, ſi aliquid dubitationis habeat, aut habere debeat, ne noceat, quia ſemper tutiorem partem ſequi debet, arg. c. iuuenis. de ſponſal. & c. petitio. de homicid. quia ſecurius eſt hominem relinquere in manu creatoris ſui, ꝗ̃ medicinæ de qua quocunq. modo dubitat. Ang. in verbo, Medicus, n. 2. Piſanella eod. in princip. Tabiena verb. eo. n. 3. ver. 2. Na. in Man. c. 25 n. 60. ver. *Secundo peccat* & in c. ſi quis aũt. de pęnit. diſt. 7. nu. 58. expreſſe docet Medicum peccare, *qui vinum ægroto concedit*, qñ exiſtimat illud dãnum allaturum ægroto, quia partem
4 minus tutã eligit & n. 74. & 75. ait, quod † nullus medicus
ſuadere pōt infirmo, vt ſummat potionem, quam ipſe lethalem putat ẽtſi ſciat plures medicos doctiſſimos aſſerere, potionem illã eſſe ſalutiferã, eo quod ſecundum ſuã opinionem exponit infirmum periculo mortis. Imò ex hac opinione ſequit nullum medicum applicare poſſe medicamentum ſecundum ſuam ſententiam ſalutiferum, ſi putet ſecundum aliorum opinionem eſſe lethale, quia tenet ſeq. opinionem tutiorem. Eiuſdem ſententiæ eſt Salon in 2. 2. q. 63. ar. 4. controuerſia 2. concl. 4. ad ſecundum, vbi ait, ꝗ quotieſcunq. eſt dubitatio a parte facti, non eſt licitum in praxi recedere a probabiliori opinione, & exemplificat de medicamento affirmans male agere medicum, ſi exhibeat infirmo, pharmacum, quod iuxta probabiliorẽ opinionẽ eſſet potius noxium, quam vtile. Denique cum prædictis conſenſit Syl. verbo, Medicus, q. 4. qui alios pro hac re citat quem etiam ſequitur Vaſquez in 1. 2. diſp. 64. c. 4.

Ante quam ſententiam noſtram exponamus, annotãdũ
b eſt, b *Medicorum opiniones ut plurimum eſſe ſpeculatiuas*, vn
5 de † nõ pōt quis ĩ facto particulari, an tale, vel tale medicamẽtũ ſalutiferũ ſit, nec ne, exinde certò iudicare, & conſequẽter ſcire certo nequit, an liceat tale medicamẽtũ infirmo ĩ particulari applicare, vel nõ; ſed hoc iudiciũ practicũ ex regulis prudẽtię, & principijs practicis tũ Theologię: tũ artis Medicinę deſumi debet, ita. ſ. vt medicꝰ diligẽter aduertat, ꝗ in praxi operari ſolet tale, vel tale medicamentũ, qua diligentia a Medico adhibita, facile Theologus, ſeu cõfeſſarius ex principijs practicis Theologiæ diſcernet, qñ & qua ratione medicus ex iuſtitia, vel ex charitate infirmi vitam artis ſuę medicamentis tueri, & conſeruare tenea-

C tur,

tur ita vt huiuſmodi medicamentorum applicatione offi
c cio ſuo ſatisfaciat, c *& a peccato excuſetur.* Hoc ita prẹſup-
poſito, quid ego in hac re ſentiam, breuiter exponam.
6 *Primo* igitur ex communi † omnium ſententia certum
eſt, quod vbi nulla habetur rõ probabilis ex Medicinẹ re-
gulis, & experientia, an medicamentum profuturum ſit
infirmo, vel non, huiuſmodi medicamentum applicare
non licet, etiamſi aliunde conſtet certum periculum mor-
tis. Vnde, vt optimè docet Corduba, li. 3. qq. q. 5. poſt concl.
2. grauiter peccant Medici, qui vt aliquid medicamentũ
experiantur, illud abſq. ratione aliqua probabili infirmo
tribuunt. *Ratio eſt*, quia cum non ſit vlla probabilis ratio,
quod medicamentum illud ſaluiferum futurum ſit infir-
mo, non ſolum contra charitatem, ſed etiam contra iuſti-
tiam peccant, dum vitam infirmi periculo exponãt ex tali
dubio; vnde in hoc caſu, ſicut in alijs dubijs, pars tutior eli
genda eſt, ſcilicet, vt infirmum potius prouidentiæ Diuinẹ
quam tali medicinæ relinquant, prout Innocentius, & alij
Doctores allati teſtantur, qui in hoc caſu ſolum loqui vi-
dentur, ſi verba eorum attentè ponderentur.
7 *Secundo* etiam certum eſt, quod † vbi ſunt rationes pro-
babiles de facto ipſo, an ſit ſalutiferum medicamentum,
nec ne, ſi alia ſint faciliora remedia, & abſq. opinione ſalu-
tifera infirmo, ea eligenda ſunt: & relinquenda illa, quẹ sũt
in opinione. Sicut enim ſupra c. 7. diximus, quod qui mini-
ſtrare poteſt Sacramentum Baptiſmi paruulo, vel adulto,
ſequendo partem minorem, tenetur lege charitatis nõ ex-
ponere ſe periculo alicuius opinionis: ſiquidem poſtulat
charitas, vt vbi quis remedium certum adhibere poſſit, nõ
8 aſſumat quod incertum eſt, & in opinione. † Quotieſcunq.
igitur Medicus abſque periculo occidendi ipſum infirmũ,
applicando medicamentum citra opinionem infirmũ cu-
rare poteſt, ſi applicet medicamentum, quod propter opi-
niones incertum eſt, reus homicidij iudicatur, nec præce-
pto charitatis ſatisfacere cenſetur, quando quidem nulla
ratio vrget, vt medicamẽtum certum eo in caſu relinquat.
9 *Tertio*, † quando dubium eſt de medicamento an ſalu-
tiferum, nec ne ſit, & ſimiliter dubium etiam ſit de alijs
omnibus medicamentis, propter diuerſas opiniones proba
biles, & rationes, tunc Medicus medicamentum ſalutiferũ
ſecundũ ſuam opinionem iudicatũ eligere poteſt, quamuis
ſecundum multorum aliorum ſententiam lethale, & mor
tiferum habeatur. & ita experiri poteſt an medicamẽtum
illud proficiat infirmo, vt rectè Corduba vbi ſupra q. 5.
poſt concl. 1. annotauit, in quo caſu etiam inquit, Galenus
Medicos admonet, vt interficiant audacter, hoc eſt, vt tãtũ
medicamento, quod exiſtimant ſecundum opinionẽ pro-
babilem pro futurum, vtantur, quamuis reipſa aliquod for
taſſis periculum inſit. † *Ratio eſt*: quia vbi non ſunt alia cer
10 tiora remedia, ſed oĩa ĩ opinione poſita ſint ad nihil aliud
lex charitatis, aut iuſtitiæ erga infirmum obligat, quam vt
poſt prudentem, & diligentem examinationem, applicet
remedium, ꝙ probabiliter profuturum exiſtimat. Non. n.
fas eſt eo tempore infirmum ſine remedio relinquere, ſi
prouideri ei poſſit de aliquo, ꝙ ſecundum humanam pro-
uidentiam iudicat profuturum. Quod ſi poſtea reipſa no
ciuum inueniatur, non eis hoc ad culpam imputari debet,
quia incertæ ſunt hominum prouidentiæ. Pari rõne in tali
euentu applicare põt Medicus remedium, ꝙ ſecundum a-
liorum opinionem probabilem exiſtimat eſſe ſalutiferũ:
quia ſatis prudenter ſe gerit erga infirmum, ſi iudicio peri
torum medicorum ducatur. Et † hac rõne formare debet
11 medicus conſcientiã ſuã inter diuerſas opiniones probabi-
les, & aliqñ (vt dixi) non licebit aſſumere id, ꝙ in opinione
poſitũ eſt, qñ aliud certum medicamẽtũ applicari poterit;
aliqñ aũt etiam medicamentum ſecundum probabilẽ opi
nionem ſuam, aut aliorum, quamuis incertum, ſine pecca-
to applicare põt, vbi nullum aliud certum adhiberi poſſit.
Quarto, quamuis inter † opiniones Medicorum ſecun-
12 dum rationem ſpeculatiuam opinio aliqua apparet proba
bilis, ſi tñ oppoſitum ex longa experientia, & obſeruatione
colligi poſſit in eo euentu opinionẽ probabilẽ ſpeculatiue
cõtra experientiã ſequi non licet, etſi aliud remediũ nõ ſit;
Id ꝙ ſingulare eſt in arte Medicinæ, ſiquidem experientia
longa opinionem oppoſitam omninò improbabilem red-
13 dit, vnde, ſi quis ea vteretur † cõtra experiẽtiam, reus eſſet
homicidij propter periculũ cui ſe exponit; ideoq. in tali ca
ſu relinquendus eſt infirmus diuinæ prouidentiæ. E cõtra
verò, ſi aliquis medicus longa experientia certus ſit de ali-
quo remedio quamuis ſpeculatiuè conuictus ſit ad partẽ
oppoſitam, quæ plurimorum iudicio cõprobatur, temerita
d tis arguendus non eſt, ſi propria experiẽtia ducatur, d *quæ
certior eſt quacumque ratione.* Plura de Medicorum officijs
ſuo in loco dicemus, hæc interim quantum ad præſens in-
ſtitutum ſpectat, dixiſſe ſufficiat.

ADDITIONES.

a *Qui vinum ægroto concedit.* Longe aliter ſenſit Zaleucus,
cuius lege cautum erat apud Locros, ſi quis Locrenſiũ Epi-
zephiriorum ægrotans vinum merum bibiſſet, niſi iubẽte
Medico, etiamſi ad priſtinam valetudinem rediiſſet, mor-
tis ſupplicium eſſet conſtitutum, quia nõ iuſſus biberat. Pe-
tr. Toloſ. De Repub. lib. 17. c. 8. prope finem. Ex Æliano.
b *Medicorum opiniones vt plurimum eſſe ſpeculatiuas.* Spe-
culat medicus, vt operet: is. n. poſterior eſt eius vltimus fi-
nis, vt. ſ. aut conſeruet, & tueat, aut amiſſam bonam huma
ni corporis valetudinẽ inſtauret, & recuperet. Duplex aũt
ſpeculatio, & cognitio eiuſmodi operationẽ prẹcedit, vna
vniuerſalis, altera vero particularis. Prior in arte, atq. in li-
bris de ea conſcriptis continet, veluti Hippocratis, Galeni,
Auicenẹ: poſterior quẹ ſtatim cuiuſq. morbi curationẽ prẹ
cedit, etenim cũ primum medicus ad aliquem ẹgrotũ cu-
randum accerſitur, neceſſe eſt, vt anteq̃ aliquid efficere ag
grediat, morbi propoſiti naturam, genuſq. cognoſcat. Qui
namq. fieri põt, vt ijs ignoratis rectè nouerit curare? Morbi
aũt vim, & naturam inquirit, & veſtigat tum per Cauſſas
prẹcedentes, tum per ſigna conſequentia: reſolutiua s mo-
thodo adhibita, quam iterum vſurpat, iam inuenta morbi
natura, ad inueniẽda remedia, quẹ expellẽdi morbi vim
obtineant. Quẹ quidem omnino cum medicus prẹſtiterit,
ad operandum quod eſt ad ipſa exhibenda, & applicãda
remedia ſeſe confert. Vbi quincuplex progreſſio põt ani-
maduerti. Prima vniuerſalis per artem, atq. eius libros ex-
currens, Reliquẹ particulares. ſecunda a cauſſis anteceden
tibus, tertia vero a ſignis ſubſequentibus morbum exorit.
Quarta a cognito morbo ad ei accommodata remedia de
currit. Quinta demum è contra ab excogitatis remedijs ad
ipſius morbi expulſionem regreditur: atque hẹc poſtrema
eſt ipſa operatio, vt per ſe conſtat.

In quibus omnibus progreſſionibus, & quaſi gradibus
põt error contingere, ex parte tum rei ſubiectẹ tum ipſius
medici: de priore hẹc interpres Grẹcus lib. 6. Eth. c. 3. cõm.
4. *In medicina, quæ ſanitatem ægrotantium procurat ſi nihil
eorũ, quæ fieri poſſunt, medicus ipſe prætermiſerit, ſed oĩa ac-
curate, atq opportune tractarit: ægrotus tamẽ nihilo magis cu
retur & cõualeſcat: ſed moriatur: non eſt medicus, qui errat,
aut fallit. ſed ipſa res natura quæ materialis cum ſit, incertĩ
tudine, atq. inſtabilitate prædita eſt: nẽq. quiſquam qui rectẽ
velit iudicare, id vitio dandum medico exiſtimabit, quod fi-
nem. quem ſibi a principio propoſuerat, non fuerit conſecutus,
ſed fruſtrationis cauſſam in inſtabilitatem naturæ proculdu-
bio referet.*

Huc videt pertinere illud Auicennẹ lib. 1. fen. 4. doctri-
na. 5. c. 1. Cũ *aut ignoras ægritudinem, relinque eam naturæ,
& non properes, quoniã aut natura ſuperabit ægritudinẽ, aut
ipſam manifeſtauit* atq. illud Hippocratis. 2. Aphoriſm. ſe-
ction. aphoriſm. 52. *Non ſic recta ratione omnino: ſecũdum
ea minus ſuccedat, protinus eſt ad aliud tranſeundum. modo
illud conſtet quod ab initio viſum fuit.* Et quod ſcripſit Ga-
len. lib. 3. de compon. med ſect. loc. cap. 1. *Verum certa co-
gnitio tempore contingit poſt vſum Pharmacorum artificia-
li coniectura exhibitorum.*

Error poſterior duplex, vnus imperitiẹ, alter malitiẹ tri-
buit. Et ſane quẽadmodũ Medico mortalitatis euentus, vt
mo dicebat, imputari nõ debet ita ꝙ per imperitiã cõmi-
ſit, ei imputari debet: atq. ita prẽtextu fragilitatis humanẹ, de
lictũ decipiẽtis ĩ periculo hões inoxiũ eſſe nõ debet. l. illici
tas. 6. §. ſicuti. ff. De offi. prẹſid. & l. Qua actione 7. in fi. & l.
ſeq. l. dẽ iuris. ff. ad leg. Aquiliã. Idq. multo magis ſi dolus,
& malitia prẹſto fuerit. d. l. qua actione. §. Celſus,

Et a

Digitized by Google

c *Et a peccato excuſetur.* Quę ſint peccata medicorum di-
ligēter poſt alios exponit Alfonſus à Vega ſumm. Caſuum
conſcien.tom.2.c.35.in fin.

d *Quæ certior eſt quacunq; ratione* Atq; idcirco Authores
minime contemnendi arbitrari ſunt, neq. ſane immerito,
medicam facultatem vſu atq.experimentis potiſſimū con
ſtare, vt tradit Ioann.Franciſc.Picus to.1.lib.1. Exam.do-
ctr.Vat.Gent.c.2.ver.*Et quamquam Cæſar*.Et quandoque
ex empiricis reperiuntur, qui accuratius, & feliciore ſucceſ-
ſu, quam rationales, vti appellant, medici curent. Noui e-
go, inquit Ioann Neuizanus in ſylua Nuptiali lib. 5.n.75.
tinctorem, vt ipſius vtar verbis, neſcientem Latine loqui,
plures, & varios ægrotos curaſſe a peritis medicis ſolis ſa-
cerdotib.relictos, & viginti quinq.annis vel inuitis medicis
mederi nō deſtitit, cui vni plures deferebant vrinæ, *ſubijcit
Neuizanus*, q̄ trib.medicis peritis illius vrbis, idē aūt Phar
macum ſemel in anno magna quantitate confectum om-
nib.morbis adhibebat. Et ego Bononiæ eiuſmodi empiri-
cum noui, quem vulgo Medicum Miraculorū nominabāt.

De Iudice, & Aduocato, quamnam ille in iudicando, & hic in patrocinando opinionem ſequi poſſit, Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *An inter varias opiniones probabiles iudex libere ſequi poſ-
ſit quā voluerit, vel relicta probabiliori ſequi probabilem.*
2 *Opinio eorum qui docent Medicum teneri ſequi probabilio
rem, eorumque Rationes.*
3 *Opinio aliorum docentium licitum eſſe ſequi probabilem.*
4 *Authoris ſententia propoſitionibus explicatur.*
*Iudex licitè in amici fauorem iudicare poteſt quando, num.
eodem.*
5 *Confirmatur ratione, & a ſimili probatur.*
6 *Si populus ſcandalizatur videns iudicem nunc vnam opi-
nionem ſequi, nunc aliam, faciendum non eſt.*
7 *Iudex ceteris paribus ſi propoſitum habeat ſententiam ferē
di pro amicis, eſt in periculo peccandi mortal.*
8 *Iudex ſicut, & quiuis fidelis in ſuis priuatis actionibus ſequi
poteſt ſententiam probabilem relicta probabiliori, ſi tamē
eam quam ſequitur, veram iudicet.*
9 *Non ſemper tenemur illud ſequi quod rectæ rationi eſt con-
formius, ſicut nec in medijs ad ſalutem ordinatis, eligere
quod melius & perfectius.*
10 *Non eſt maior ratio in confeſſario quam in iudice, cur pro-
babilem ſequatur, prætermiſſa probabiliori.*
*Probabiliores a pluribus receptas opiniones eſſe minus tutas,
& ſecuras, teſtatur experientia, vt patet pluribus inſtan-
tijs, num.eod.*
11 *Secundum probabiliorem iudicare quando iudex teneatur,
ſi tamen altera probabilis dici poſſit.*
12 *Cum duæ ſint opiniones æque probabiles ex parte facti, quid
in ciuilibus, aut criminalibus agendum.*
13 *Cum duæ ſint ex parte facti probabiles, vna tamen proba-
bilior, in ciuilibus tenetur iudex in conſcientia iudicare in
fauorem probabilioris, & quare.*
*Leges non decernunt, vt feratur ſententia iuxta opi.proba-
biliorem, hoc forte circa iura, ſed in illius fauorem, qui me-
lius probet & oſtendet factum, nu.eo.*
14 *Regula illa (licitum eſſe ſequi opinionem probabilem) quo-
modo intelligenda.*
*Circa obligationem charitatis, ſi diuerſæ ſint opiniones quæ
ſequenda, ſi non diuerſa, ſecundum tutiorem agendum eſt,
num.eo.*
15 *Inter diuerſas opiniones circa intelligentiam iuris, quam ſe
qui debeat, & quid requirat iuſtitia, cum ex parte facti
vna ſit probabilior altera.*
16 *Solutio argumentorum pro prima opinione.*
*Regula illa (In dubijs pars tutior eligenda quomodo intelliga
tur, num.ec.*
17 *Si aduocatus partem aduerſarij probabiliorem putet, eamq.
ipſe in ſpeculatione ſequatur, an poſſit contra illam patro-
cinari.*
18 *Ratio difficultatis proponitur, & aliorum ſententiæ profe-
runtur.*
*Quid ſenſerit Author tribus ſubſequentibus numeris expli-
catur.19. 20.21.*

QVantum ad Iudicem, non agimus modo de illa quę
1 ſtione controuerſa inter Doctores, An ſcilicet † tenea
tur iudex contra propriam ſcientiam ſecundum allegata,
& probata iudicare, de hac enim re alio in loco cōmodius
agetur; ſolum in præſentiarum ſecundum ſcopum a nobis
in hoc libro propoſitum, vidēdum eſt, poſſitne iudex, ſi in
aliqua cauſa ſint variæ opiniones probabiles, ſequi libere
quam voluerit; Item, ſi vna opinio ſit probabilis, altera ve-
ro probabilior, an ei licitum ſit ſequi opinionem proba-bi-
lem, relicta probabiliori. * Quæ ſane quæſtio valde diffici-
lis eſt, & de qua variæ ſunt Doctorum ſententiæ.

Prima eſt Syluest.in verb.opin.§.1.Caiet.verb.eo. Con-
radi in lib.de Contract.q.vlt.Vaſquez.in 1.2.diſput. 64.c.
2.Soti lib.3.de iuſt na,q.6.at.5.ad 4. qui exemplum ponēs
de Iudice, & Medico, cum reliquis allatis, docet teneri ſe-
qui opinionem probabiliorem. Horum rationes ſunt, nam
2 quia ſequens opinionem probabilem † relicta probabilio-
ri, exponit ſe periculo peccandi, ſi quidem eligit id quod
minus certum eſt, relicto certiori, & proinde peccat. Tum
ſecundo; quia regula communis eſt, quod in dubijs pars tu
tior eligenda ſit cap.*iuuenis*, de ſponſal. Tum etiam tertio,
quia iudex ſecundum merita cauſæ iudicare debet, qui ve
ro habet pro ſe opinionem probabiliorem, maius ius, &
maiora merita cauſæ habet; ergo iudicando ſecūdum opi-
nionem probabilem, non obſtante quod contraria ſit pro-
babilior contra iuſtitiam peccat, & eſt acceptor perſona-
rum; Quarto denique, quia eo ipſo quod Iudex ſcit aliam
opinionem eſſe probabiliorem, conſequenter habet hoc iu
dicium practicum, ſcilicet, quod tutius, & ſecurius ſit iudi-
care ſecundum illam. Ergo aliter iudicans, contra conſcien
tiam ſuam agit, quod non eſt licitum.

3 *Secunda eſt* aliorum, docentium † licitum eſſe ſequi opi
nionem probabilem, ſic S. Anton.prima parte, tit.3.ca. 10.
§.10.regula ſexta, in fine, & regula 7.vbi in vniuerſum do-
cet, licitum eſſe ſequi opinionem probabilem in actionib.
moralibus. Armilla, in verbo, opinio, vbi ait. Sicut non tene
tur ſemper agere homo, quod melius eſt, ſed ſufficit agere,
quod bonum eſt, ita non tenetur Iudex, vel alius priuatus,
ſequi ſemper opinionem meliorem, & probabiliorem, ſed
ſufficit quod ſequatur probabilem, & quam aliqui Docto
res periti iudicant veram. Petrus de Atragon.1.2.q.63. ar.
4.dub.vlt.qui etiam abſolute docet, quod quotieſcunque
fuerit opinio probabilis. poteſt Iudex ſecundum illam ſine
peccato iudicare. Et idem docet de Medico curante infir-
mum, & de Theologo procedente in his quę ſunt ſecun-
dum ſententiam probabilem Salon 2.1. quæſt.63. artic.4.
controuerſia 1. ait hanc ēt ſententiā Salmanticæ docuiſſe.
Et Petrum a Soto, Mancium, & alios recentiores, & q̄ ipſe
etiam vbi ſupra amplexus eſt ex par.& Greg.de Val. tom.
3.diſput.5.quæſt.7.pun.4.dub.3.in hanc potius inclinat, &
expreſſe Barth.Med.1.2.q.19 art.6.dub.penult. In hac igi-
tur Doctorum diſſentione, quid mihi veriſimilius ſentien-
dum ſit, ſequentibus propoſitionibus exponam.

4 *Prima propoſitio*: † Qn̄ iudex videt vtraq.opinionē eſſe ex
a æquo a *probabilē ex parte iuris*, & ipſe quoq; ita iudicat, pōt
b licitè propter amicū iudicare ſecūdū illā, b *quæ amico ma-
gis fauet*: Imò ſecluſo ſcandalo poteſt propter amicum mo
do ſecundum vnam, modo ſecūdum alteram opinionem
iudi-

ADDITTIO NOVA.

Satis innuunt leges ciuiles, atq. Canonicæ Iudicē non
debere recedere ab opinione communi in iudicādo: q̄ pa-
tet ex l. Athletas. de ijs, qui not.infam. ibi generaliter ita
oēs opinant. vbi DD. maxime Bald.notat, hic habes textū,
q̄ cōis opinio eſt inſequenda: & in c.ſi.diſt.20.habet, faci-
lius namq; inuenit, q̄ a plurib.ſeniorib. q̄ritur, & in c.pru-
dentiam in ſi.primi reſpōſi dicit, cum (ſicut Canones atte-
ſtantur) integrū ſit iudiciū, q̄ plurimorū ſententijs cōfirma
tur: & idē ſępius in vtroq.iure repeti ſolet. liquet ergo nō eſ
ſe Iudici de iure liberū, quam maluerit opinionē Doctorū
ſeq. ſed iuxta crebriorē, atq. frequētiorē teneri ſētētiā ferre.

Digitized by Google

iudicare. Sic Sotus vbi ſupra artic. 5. ad 4. propoſit. 2. Arra-
gon vbi ſupra art. 4. ante dubium vltimum in fine. Salon.
& Greg. de Val. locis allatis concl. 1. & Medina vbi ſupra,
5 dub. antepenul. † *Ratio* pro prima parte eſt, quia in tali ca-
ſu ex vi iuſtitiæ diſtributiuæ, & officij ſui non debet bonū
illud fauorabile magis vni, q̄ alteri conferre, cum æquale
ius vtriq. competat: ergo liberū erit ei ſequi quamcunque
opinionem maluerit, & vni potius quā alteri pro libito fa-
uere, abſq. vlla perſonarum acceptione, cum acceptio per-
ſonarum locum non habeat niſi in eo, q̄ fit ex debito iuſti-
tiæ diſtributiuæ. Et patet a ſimili. Nam q̄n duo ſunt æque
digni beneficio eccleſiaſtico, pōt libere ſuperior conferre
amico prout libere voluerit, ſicut oēs concedunt. Secunda
pars eadem rōne confirmatur quia cum vtraq. opinio ſit
æque probabilis, iudicando nunc ſecundum vnam opinio
nem, nunc ſecundum aliam, facit quod eſt licitū ſemper,
6 & licito nititur fundamento iam dicto. Dixi, *ſecluſo ſcan-
dalo*, quia † ſi populus ſcandalizatur videns iudicem nunc
ſecundum vnam opinionem iudicare, nunc ſecundum a-
liam, non eſt faciendum. Cauendum etiam eſt, ne iudex
propter munera, aut propter affectus particulares iudicet
7 opinionem illam probabilem; quæ reuera non eſt probabi
lis; vnde inferunt authores præfati, † iudicē, qui habet pro-
poſitum ceteris paribus ſemper ferendi ſententiam pro a-
micis, regulariter loquendo, eſſe in periculo peccandi mor-
taliter, ſicut epiſcopus, qui haberet animum conferendi ſē
per beneficia ceteris paribus ſuis conſanguineis, quia ha-
bens hunc animum, & affectum, ſæpe merita imparia ob
talem affectum (qui facilè iudicium perturbat) paria iudi-
cabit. Quod ſi habeat animum fauendi ſemper cauſę ma-
gis iuſtæ, amicis vero quando certò conſtiterit paria iura
illos habere, non eſt in tali periculo, quia tale propoſitum
purgat affectum, & fauere licet amicis pro libito, quando
merita cauſę ſunt paria.

8 *Secunda propoſitio*, † Quando ſunt duæ opiniones pro-
babiles ex parte iuris, altera tamen probabilior, poteſt iu-
dex in iudicando, ſicut quiuis alius fidelis in ſuis priuatis
c actionibus, c *dimiſſa probabiliori ſequi probabilem*, quam
iudicat eſſe veram: nec neceſſe eſt, vt iudicet illam veriorē.
dixi, *debere iudicare illam veram*, quia ſi iudicet falſam,
tunc deberet ſecundum probabiliorem, quam veram pu-
tat, iudicare, & non ſecūdum probabilem, quam putat fal
ſam, vt rectè Salon vbi ſupra, concluſ. 4. & Greg. de Valen.
propoſi. 2. animaduertunt, alias peccaret ſic iudicando cō-
tra conſcientiam, & iuſtitiam, iudicando pro parte minus
fauorabili, & quā exiſtimat falſam, nec in hoc pōt eſſe dif-
ficultas. Hoc ergo ſuppoſito, propoſitio probatur, quia eo
ipſo, quod opinio eſt probabilis, eſt conformis rectæ rōni,
& conſequenter tuta conſcientia eam quis ſequi poteſt in
9 iudicando. † Nec obſtat quod altera opinio ſit probabilior,
& conſequenter conformior rectæ rationi, & ideo potius
ſecundum eam iudicandum erit: Quia ſicut in medijs or-
dinatis ad ſalutem nemo tenetur eligere, ſecluſo voto, aut
iuramento, quod melius & ſecurius eſt, vt v. g. nemo tene-
tur eligere virginitatem, aut ingredi religionem, quamuis
virginitas, aut religio melior, & perfectior ſit, quam ſtatus
matrimonialis, ſed ſatis eſt ſeruare mandata, & eligere o-
ptimum, & ſecurum eſt, ita in ſequendis Doctorum ſenten-
tijs non tenemur eligere meliorem, ſed ſatis eſt eligere eā,
quam citra odium, & affectum iudicamus probabilem, bo
10 nam & veram. † Confirmatur a ſimili. Nam vt diximus,
confeſſarius poteſt, & tenetur ſequi opinionem probabilē
pœnitentis, relicta ſua probabiliori, dummodo illam pęni-
tentis nō iudicet eſſe falſam. Ergo etiam, & iudex ſequi po
teſt opinionem probabilem, quam iudicat eſſe veram. Et
certè, non eſt maior ratio in confeſſario, quam in iudice, cū
vterq. ſit verus iudex in ſuo foro, & tribunali.

d *Deinde* experiētia teſtatur, d *probabiliores, hoc eſt, à plu-
rib. receptas opiniones eſſe minus ſecuras*, non ergo ſequen-
da eſt probabilior: quia tutior, & ſecurior. Antecedens pa-
tet: nā ipſi Soto lib. 10. de iuſtitia, q. 4. ar. 3. probabilior vide
tur, & a plurib. Doctorib. recepta opinio illa, epiſcopos, &
clericos eſſe dn̄os ſuorum redituum, & tn̄ oppoſita eſt tu
tior, & ſecurior. Probabilior quoq. eſt, hoc eſt, a plurib. rece
pta opinio, illum qui retraxit aliquem, ab ingreſſu religio-
nis, non teneri ad illā ingrediendam, ſed ſufficere, vt ſuis
conſilijs illum inducat ad priſtinum deſiderium, & tamen
oppoſita eſt ſecurior. Probabilior ēt, & magis recepta opi-
nio eſt, licere mutuanti accipere aliquid vltra ſortem rōne
lucri ceſſantis, & damni emergentis, & tamen oppoſita eſt
tutior, & ſimiliter de alijs multis opinionibus. Imò proba-
bilior, & a plurib. recepta opinio eſt, poſſe iudicem condē-
nare ſecundum allegata, & probata, probatum nocentem,
quē certò ſcit eſſe innocentē, abſq. eo quod peccet, aut offi-
cium deſerat, & tn̄ ſine dubio ſecurior opinio eſt, quæ vult,
vt potius officium in tali caſu dimittat. Satis igitur ſit iudi-
ci, quod in iudicādo opinionē probabilē a ſe iudicatā verā
ſequatur, etiāſi probabiliorem, veriorem, & tutiorem ſciat.

Addit autem Arragona vbi ſupra, hanc limitationem,
11 opinionem † probabilem ſequendam eſſe a iudice, dum-
modo vſu, & conſuetudine non ſit abrogata, tunc. n. ſecun
c dum probabiliorē iudicare tenebitur, c *quia conſuetudo op-
tima legum interpres eſt*, arg. l. minime, ff. de leg. & conſti-
tut. & c. cum dilectus, de conſuetud. quod ſane dictum ve-
rū eſt, nec quicquam concluſioni obeſt, ſiquidem in tali ca
ſu, opinio illa nō eſt dicenda probabilis, vt conſtat, ſiquidē
iuſta aliqua ex cauſa habetur iam tanquam improbabilis.

12 *Tertia Propoſitio*; † Q̄n ſunt duæ opiniones æq. proba-
biles ex parte facti, (quia ſcilicet, vtraq. ex æquo probat fa-
f ctum ſuum) f *tunc in ciuilibus iudex componere* debet par-
g tes inter ſe, g *vel ſi res, de qua litigatur, ſit diuiſibilis, diuide-
re illam inter partes*; Quod ſi cauſa ſit criminalis, debet iu
dicare in fauorem rei. Sic Salon vbi ſupra, concluſ. 2. Ratio
pro priori parte eſt; quia cum vterq. ius æquale habeat, &
res ſit diuiſibilis, ratio naturalis dictat, vt vel partes inter
ſe componantur, vel vt res illa inter ipſos diuidatur. Ratio
pro ſecūda parte eſt, quia etiam rō naturalis dictat, vt vbi
ſint æqualia fundamenta fiſci in accuſando, & rei in ſe de-
fendēdo, reo potius tanquam fauorabiliori faueamus. *arg.
Regul. cum ſunt.* vbi dicitur. *Cum ſunt partium iura obſcu-
ra, reo fauendum eſt potius, quam alteri. de reg. iur. in 6.* &
arg. Reg. *In pari delicto vel cauſa, potior eſt conditio poſſidē-
tis eo. tit. & lib.* & arg. Reg. h *In obſcuris, minimum eſt ſe-
h quendum. eo. tit. & lib.* Deinde in criminalibus, accuſator,
vel fiſcus habet ſe, vt aggreſſor. & reus vt aggreſſus, & ſe
defendens, ius autem naturale dictat, vt aggreſſo potius q̄
aggreſſori faueamus, ideoq. docet Arrago. vbi ſupra in fine.

13 *Quarta Propoſitio*: † Q̄n duæ opiniones ex parte facti
probabiles ſunt, ſed ita vt vna earum ſit probabilior, in ci-
uilibus tenetur iudex in conſcientia iudicare in fauorē pro
babilioris, ſic Salon conclus. 3. & Greg. de Val. propoſit. 3.
vbi ſupra. *Ratio eſt*: quia iudex tenetur iudicare ſecundum
merita cauſæ, ſed qui factum probat per teſtimonia melio
ra & probabiliora, habet maiora merita cauſæ, vt conſtat;
ergo dignior eſt ſententia fauorabilis, & hoc tantum pro-
bat argumentum tertium pro prima opinione illarum, in
qua concluſione conuenit etiam Arragona 2. 2. q. 63. art. 4.
dub. vlt. ad 3. Neq. concluſio hæc repugnat ſecundæ, quia
ibi locuti ſumus de opinione probabiliori ex parte iuris, in
hac autem de probabiliori ex parte facti: maius autem me
ritum cauſæ non accipitur aut intelligitur ſecundum in-
telligentiam iuris, ſed ſecundum proceſſum illum quo fa-
ctum probatur, inter quę duo maximum diſcrimen eſt: nā
teſtimonia, quæ adducuntur in facti confirmationem, quo
maiora fuerint, eo cauſam ipſam digniorem efficiunt. Re-
cta autem ratio dictat, vt ſententia proferatur ſecundum
maiorem dignitatem cauſæ, nec eſt aliqua opinio proba-
bilis, quæ dicat licitum contra huiuſmodi hominem ſentē
tiam proferre. Rationes autem quæ reddunt aliquam opi-
nionem probabilem, tenent ſe ex parte iuris: Et ratio poſtu
lat, vt quotieſcunque in iure fuerint duæ opiniones, vna
probabilis altera probabilior, licitum ſit vnicuiq. quā ma-
luerit ſequi alias illa, quam ſequi non erit licitum nulla rō
ne nomen ſententiæ probabilis merebitur: vnde leges non
decernunt, vt feratur ſententia iuxta opinionem probabi-
liorem Doctorum circa iura, ſed in fauorem illius, qui me-
lius probat. & oſtendit factum. Quod vero pertinet ad opi
niones Doctorum, leges nihil ſtatuunt, ſed illud iudicis ar-
bitrio & prudentiæ relinquunt, prout ipſamet etiam natu-
ralis ratio dictat.

Neq.

Digitized by Google

Neq; repugnat concluſio hæc doctrinæ & regulæ quam
14 † ſæpius in præcedentibus aſſignauimus, & ſecuti ſumus,
ſ.licitum eſſe ſequi opinionẽ probabilem;ſiquidem regula
illa,& doctrina intelligenda eſt,qñ eſt diuerſitas opinionũ
circa actionẽ noſtram,an rectè, vel male fiat. opinionũ n.
probabilitas in tali caſu reddit hoīem ſecurum , & tutũ in
conſcientia,vt quamcũq; ſnīam ſequatur. At vero diuerſi-
tas opinionum circa iuſtitiam vtriuſq. partis litigantis in
iudicio, nec aliquid aſſerit circa ipſum actum iudicandi
nec idẽ eſt,ac ſi eſſet diuerſitas circa ipſum actũ iudicandi
ſi n.in hoc eſſent opiniones. Theologorũ, quorum aliqui
hoc modo iudicandum, alij vero illo modo iudicandum
aſſererent,tunc ſeruari poſſet regula ſuperius tradita, talis
autẽ non eſt, vt diximus, diuerſitas opinionum circa iuſti
tiam partium litigantium in iudicio,hæc.n.nihil aſſerit cir
ca actum iudicandi, imò communiter omnes docendo,iu
dicandum eſſe pro parte probabiliori in iudicio cum tamẽ
in expoſitione legis & iuris,vbi eſt illius diuerſitas opinio-
num inter Doctores,& quæuis opinio probabilis ſit, licitũ
erit iudici ſequi quam voluerit. Hac rōne diximus ſupra,
quod quando eſt diuerſitas opinionum in actionib.noſtris
circa adminiſtrationem Sacramenti poſſumus ſequi hanc
aut illam partem probabilem,abſq; irreuerentia Sacramẽ
ti,ſiquidem opinio probabilis quæ aſſerit ita confici Sacra
mentũ, aſſerit conſequenter ea rōne rectè confici;vnde ẽt
aſſerit nullam ei fieri irreuerentiam,ſi eo modo Sacrm̃ ad
miniſtret. Ecõtra vero quando eſt obligatio charitatis ſuc-
currendi proximo,nulla eſt diuerſitas opinionum an hoc,
vel illo modo proximo ex charitate ſuccurrere teneamur,
ſed omnes communiter docent ſuccurrendum ei eſſe ſecũ
dum partem tutiorem , alias peccaret contra charitatem.
Si vero circa hanc obligationem charitatis eſſent diuerſæ
opiniones probabiles,ſequi poſſemus aut hanc, aut illam,
iuxta ea quæ diximus. Pari ratione, cum ſit diuerſitas opi-
nionum probabilium circa iuris intelligentiam , poteſt iu-
15 dex eam ſequi,quam † probabilem putat:ſiquidem eo ip
ſo,quod ſit probabilis , rectum iudicium ſecundum illam
intelligentiam ferri poteſt; contra vero quando ex parte
facti,vna pars probabilior eſt altera, ratio iuſtitiæ requirit
ſecundum omnes,vt ſecundum merita cauſæ iudicet. Di-
... in ciuilibus,quia licet eadem fortaſſis ratio ſit in crimi-
nalibus quæ in ciuilibus,in criminalibus tamen ad condẽ-
nandum reum probationes debent eſſe luce meridiana
clariores;vnde quando iura partium nō ſunt ita clara,ſed
obſcura,licet declinare in fauorem rei,quamuis probatio-
nes accuſatoris,aut fiſci ſint paulo probabiliores & clario-
res,eo ipſo.n. quod defenſio rei maneat adhuc probabilis,
probationes contra reum non ſunt luce meridiana clario-
res; ſi tamen pars fiſci,aut accuſatoris clara , & manifeſta
ſit,iudicandũ erit contra reũ,ne delicta maneant impuni
k ta,k *vt docet gl.in* d.reg.cũ ſunt,de reg.iur in 6 vbi aũt du
bium ſit, aut ẽt non ſit certum an ſit obnoxius,tunc abſol-
uendus eſt reus,quia ſanctius eſt nocẽtẽ abſoluere,quã in-
nocentẽ condẽnare, l. abſentẽ ff de pœnis.& gl.vbi ſupra.
16 *Et ex dictis* facilis eſt † ſolutio rationum,quæ in confir-
mationem primæ ſententiæ aſſeruntur, iam enim conſtat
quid ad tertiam reſpondendum ſit. *Ad primam* autem re-
ſpondetur , ſequentem opinionem probabilem creditam
veram,non ſe exponere periculo peccandi,cum certum ſit
licitum eſſe ſequi opinionem,quæ a viris doctis,& pruden
tibus probabilis iudicatur. *Ad ſecundam* etiam dicimus,re
gulam illam, *In dubijs pars tutior eſt eligenda*,intelligendã
eſſe,quando vtraq. pars habet periculum: nam ſi vtraque
pars ſit ſecura,& tuta,vt contingit qñ ambę opiniones ſũt
probabiles quamuis probabilior ſit tutior,quia tamen illa
quæ probabilis eſt, etiam tuta & ſecura eſt , illam ſequen-
do,in nullo periculo eſt peccandi, vt diximus. Et ad c.Iuue
nis,de ſponſ.reſpõdetur,quod loquitur in re dubia, in qua
periculum erat pro vtraq. parte,vt patet legenti textũ , &
ideo pars tutior ibi eligenda conſulitur, aut certè, maiora
teſtimonia ibi pro vna parte,quam pro altera in illo parti-
culari facto adducebantur , & proinde meritò in partem
tutiorem inclinandum erat,maxime,cum hoc ad Eccleſię
honeſtatem ſpectabat,vt pro illa potius quam altera par-
te iudicaretur. *Ad quartam* reſpondetur: Quamuis ſpecu-
latiuè videat alteram partem eſſe probabiliorem, non ta-
men habet conſcientiam dubiam practicè , ſed certam,ſ.
quod licitum ſit ſibi relicta opinione probabiliori . ſequi
probabilem creditam veram , & ideo eam ſequendo non
agit contra conſcientiam , aut iudicium practicum , vt
conſtat. Quamuis igitur bonum ſit partem probabiliorem
ſequi,id tamen conſilij tantum eſt,non præcepti,vnde Sa-
lon vbi ſupra,conſuluit Confeſſores in foro animæ, &
Theologos in ſuis conſultationibus, & Iudices in ferendis
iudicijs probabiliores opiniones ſequi, habita tamen rōne
negotij,perſonarum,& aliarum circumſtantiarum, prout
recta ratio,& prudentia requirit. Et de iudice hæc ſint ſa-
tis,plura enim de officio Iudicis alijs in locis dicemus.
17 Quoad Aduocatum † etiam non minor eſt difficultas,
an poſſit contra propriam opinionem cauſam defendere,
hoc eſt, An ſi aduocatus partem aduerſarij probabiliorem
putet,eamque ipſe partem , & opinionem in ſpeculatione
ſequitur poſſit contra illam patrocinari ? In qua re aliqua
l certa ſunt,vnum vero controuerſum. l *Primum enim cer-
tum eſt*,peccare & facere contra conſcientiam , ſi partem
aliquam manifeſte iuſtam eſſe ſciat,& tamen contra eam
patrocinetur,ſiquidem in hoc caſu nullum eſt principium
practicum vnde deducere poſſit, licitum ſibi eſſe partem
m manifeſte iuſtam,& pro tali creditam oppugnare. m *Se-
cundo etiam certum eſt,* poſſe licite aduocare, quotieſcun-
que cauſa eſt dubia aut iure ipſo,aut facto, ita vt non faci-
le appareat quænam pars iuſtior ſit:ſic S. Anton. p. 2.tit 2.
c.19.§.vlt.circa medium. Piſanella in verbo,aduocatus ver
ſic.aduocatus. Angel.verbo eodem n.17.Syluẽſt.verbo,eo.
q.10.Tabien.eodem,verſ.Decimo tertio. Nau.in Manuali
c.25.n.28.Sotus lib.5.de iuſt.& iure q.8.art. 3. Salon in 2.
2.q.71.art.3.controu.2.Aragon.ibid.Greg. de Val.to.3.diſp.
5.q.15.punc.4.Tolet.lib.5.inſtruct.ſacerd.ca. 60. concluſ.3.
& Gabr.Vaſquez in 1.2.diſput.64.c.1.Rodriquez in Sum.
par.1.c.2.Ioſeph Angles in Flo.4.Sent.in additionibus, in
fine libri . *Ratio eſt*:quia munus aduocati eſt ſolũ propone
re iudici rationes,& teſtimonia quibus pars ſua confirma
ri poteſt , non autem adiudicare ſeu miniſtrare iuſtitiam
alicui parti. At vero quoties iuſtitia vtriuſque partis dubia
eſt,ipſa ratio poſtulat,vt ratio per iudicem decidatur. Ergo
eadem rō poſtulat,vt aduocatus pro ſua parte exponat iu-
dici quæcunque illam confirmare poſſint . Hoc eſt enim
cuiuſcunque iuris prudentis munus legum ſenſus,& aucto
ritates,nec non rationes in alterutram partem bona fide
applicare. Imò hinc omnes lites ortum habent atq. princi-
piantur,quod res aut iure,aut facto in dubio verſentur. *Di-
xi,quando non facile apparet quænam pars iuſtior ſit*,quia
quando vna pars ita probabilis eſt,& recepta,vt altera etſi
aliquid videatur probabilitatis habere,parum tamen,&
n in quã raro,aut nunquam iudices inclinant, n *tunc ſine du
bio optime Salon vbi*,vt ſupra notat,peccat aduocatus con-
tra iuſtitiam ſi illi parti minus iuſtæ , & probabili patroci-
netur ſiue pro reo,ſiue pro actore;ſiquidem in moralibus,
quæ communiter decidunt,pro certis hñr;vnde qui talem
cauſam defendendam ſuſcipit, non ſolum probabili peri-
culo ſe committit cauſam iniuſtam defendendi , & clien-
tulum ſuum expenſas facere neceſſitat, in cauſa quam mo
o raliter malam eſſe nouit, o *ſed etiam ad reſtitutionem* om-
nium damnorum tenetur.
18 Controuerſum eſt ſolum, An † quando cauſa ex vtraq;
parte hẽt authores æque graues,& rōnes æquales & ī qua
iudices modo in hanc partem , modo in illam inclinare ſo
lent,aut qñ vna pars probabilior paulo eſt. ſed altera nihi
lominus ſatis etiam probabilis & in quam iudices multo-
ties quoq; declinare ſolent, licitum ſit aduocato in cã,quã
minus probabilem putat,patrocinari ? Ratio difficultatis
eſt:quia non licet iudici ſequi partem minus probabilem.
Ergo nec aduocato. Conſequentia patet:quia aduocatus ni
hil aliud facit,quã inclinare iudicem in partem,quam ipſe
p defendendam ſuſcepit. p *Sotus vbi ſupra in hoc caſu diſtin
guit*,ſi enim agitur cauſa mortis,aut ſanguinis,aut vbi ho-
nor alicuius periclitatur , ac etiam cum quis reus ſit , vt
de ſua omnium bonorum poſſeſſione deturbetur , in his
caſibus non licet actori cõtra reum patrocinari niſi ad mi-
nus tanta vrgeat probabilitate accuſatio quanta defenſio,

Digitized by Google

vnde ſi probabilior eſſet pars accuſaroris ſeu actoris,non licebit partē eius defendere,Ratio eius eſt: quia in dubijs melior eſt conditio poſſidentis, maximè in fauorem hono ris,& vitæ. Imò in his caſibus potiſſimum in cauſa capitis, pium eſſet rei patrocinium ſuſcipere,etiamſi eius cauſa mi noris eſſet probabilitatis,dummodo nulli fraudi locus pă- deretur;& dummodo reus talis non eſſet, qui perniciosiſ- ſimus haberetur; In alijs vero caſibus minoris momenti, licet vix poſſit ſine periculo patrocinari contra partem, & opinionem probabiliorem,ſi tamen ad rigorem conſcien- q tiæ loquamur,non eſt quod omnino condemnetur, dum- modo admoneat ſuum cliētem, iuſtitiam magis alteri par r ti fauere,& etiam abſit fraus,& peruerſa legum interpre- tatio cum Soto etiam Arragona loco citato,Salon,& Tole tus conſentiant in hac re.

19 *Primo* certum eſſe †, exiſtimo,in primo caſu, hoc eſt, quando vtraque pars æquè probabilis eſt,quod poteſt ad- uocatus quamcunque partem ſuſcipere pro libito.Sic So- tus,Salon.& Greg.de Valentia vbi ſupra. *Ratio eſt*: quia tunc neque charitas, neque iuſtitia poſtulat, vt vnam po- tius quam alteram defendat partem. Deinde, ſicut actor non peccat in tali lite, ita nec aduocatus illi fauendo, & cooperando. Et denique, quia iudex ipſe in caſu æqualis probabilitatis, abſque violatione iuſtitiæ, poteſt cui parti maluerit,fauere. Ergo multo magis aduocatus, cum eius non ſit conſtituere ius inter vtranque partem, ſed tantum intra limites iuſtitiæ parti alicui fauere. Et certe ſicut actor in tali caſu licitè confugit ad iudicem,vt reddat illi ius ſuū ita etiam aduocatus licitè illi patrocinari poteſt.

20 *Secundò*,certum etiam eſt in ſecundo caſu,hoc eſt,quan do vna pars probabilior eſt altera, poſſe aduocatum in fa- uorem rei patrocinari, dummodo non vtatur fraude ali- qua,vel dolo,ita Sotus,Salon,Arragona,Gregor.de Valen tia,& Toletus locis allatis. *Ratio eſt*: quia licet vnicuique iure naturæ defendere ſuum ius,quando non conſtat cer- tè de iure alterius. Ergo ſicut licitum eſt reo ſe defendere, ita etiam licitum erit aduocato patrocinari illi. Addunt ta men authores citati aduocatum in hoc caſu admonere de bere clientem, cauſam ſuam eſſe minus probabilem, vt ſi velit componere ſe cum altera parte,poſſit, aliàs tenebitur aduocatus ad omnes expenſas,& damna quæ illi ex tali li te euenient cum illorum ipſe cauſa cenſeatur,niſi eum ad- moneat. Intelligitur autem hoc dictum, quando aduoca- tus partem Rei minus probabilem non putet eſſe falſam, ſi enim partem illam omnino falſam crederet, tunc eam defendere non poſſet,vt conſtat. Nec obſtat, quod iudex in tali caſu non poſſit iudicare in fauorem Rei,vt diximus ſupra propoſitione quarta.Ergo nec aduocatus. Rñdetur n. diſparem eſſe rationem in hoc caſu inter iudicem,& ad uocatum quia iudex tenetur iudicare ſecundum merita cauſæ & proceſſus;aduocatus aūt ad nihil tale tenetur,ſed ſolum,vt inquirat, & proponat merita cauſæ ſui clientis, abſq; fraude,& dolo.

21 *Tertio*.Non ſolum quando vtraque pars æquè probabi lis eſt,ſed etiamſi vna paulo probabilior ſit altera, poteſt aduocatus cauſam minus probabilem contra Reum de- fendere,dummodo non habeat aſſenſum determinatum; quod opinio ei cauſæ fauens ſit falſa, & dummodo opinio illa,cui fauet, nō ſit communi praxi reprobata,& hoc non ſolum in rebus minoris momenti, ſed etiam in cauſa ſan- guinis,& honoris. *Ratio eſt*: quia eadem ratio videtur eſſe quo ad hoc tam in criminalibus,quam in ciuilibus.tam in rebus magni,quam minoris ponderis, & momenti,ſi qui- dem in vtroque caſu proponendæ ſunt rationes eodē mo- do,& teſtimonia per iudicem examinanda ſunt.Ergo ſi ex rigore iuſtitiæ loqui velimus, & rationum momenta conſi deremus, in vtroque caſu eodem modo patrocinari licitū erit. Quod.n. *melior ſit conditio poſſidentis*, Et quod *in dubio nullus eſt condemnandus*, æquè verum eſt in cauſa ſangui- nis,ac cauſa ciuili; Nec aliquid obſtat aduocato quo mi- nus id poſſit in vno caſu, & non in alio;quia aduocatus non condemnat partem contrariam,nec ipſam ſuo iure ſpoliat ſed ſolum rationes ſuas iudici proponit.vt ſi iudica uerit probabilius condemnet & ſpoliet; vnde ad iudicem ſpectat, ne pro parte minus probabili ſententiam ferat.

Idem confirmari videtur ex communi conſuetudine bo- norum etiam,& piorum aduocatorum, qui,vt rectè anno tauit Greg.de Val.vbi ſupra,neque a doctis,& pijs Confeſ ſarijs ob id damnantur. Sed neque contra conſcientiam ſuam agit aduocatus in tali caſu;Quamuis enim intellectu ſpeculatiuo ſciat cauſam illam eſſe minus probabilem, ni- hilominus tamen ſimul habet hoc iudicium practicum,li- cere ſibi defendere cauſam,quoties non eſt manifeſta iuſti tia pro altera parte etſi vna pars ſit probabilior altera,vn- de non agit contra conſcientiam defendendo talem cau- ſam minus probabilem. q *Illud tamen obſeruandum* eſt.vt iura fideliter referat,& teſtimonia veraciter citet,ne falla- cijs iudicem decipiat: r *Immo etiam admonere debet clien tem*.quod eius pars non ita ſibi probabilis apparet,ſicut op poſita,quia forte tunc, aut alium eliget aduocatum, aut cauſam non proſequetur.Et de aduocato hæc ſint ſatis,de quo plura etiam ſuo in loco dicemus.

ADDITIONES.

a *Probabilem ex parte iuris.* De harum vocum iuris,& facti ſignificatione Theologi, & quod ad rem præſentem attinet,parce,& ieiune. Cum tamen earum paulo diligen- tior explanatio, quam proinde paucis comprehenſam po- nemus in medio, propoſitis hac in parte Quæſtionibus; conducat mirum in modum.Igitur hic ius eſto quod ſcri- ptis legibus,aut moribus alicuius regionis continetur. Fa- ctum autem,quod cum eiuſmodi iure non complectanit, ei videtur opponi atq. aduerſari; ita vt quæſtio facti alia ſit,ac quæſtio iuris.l.Nec ſeruus.41.ff.de Peculio.& l.Idem erit 16.ff.de ſtat. homin & quæ ſunt facti iure ciuili non poſſint infirmari.l.1 §.ſi vir.ff.de acq.poſſe.& l.A bello.12. §.12.ff.de captiuis.& l.8.& l.penultima.ff. de capitis dimi- nut.Porro facta hominum iure ciuili non coerceri contin- git duobus modis.Vno quod ſunt aliqua hominum facta, quæ vbiuis gentium habent eandem vim apud omnes ex ſui natura; & non quia ita videtur, vel minime, vt docet Ariſt.lib.5 Ethi.cap.7.in prin.vigebantque antequam, aut gentium,aut ciuile ius conſtitueretur.cum par,eademque omnium hominum conditio erat l.2. de natal. reſtituen.l. 4.de iuſt.& iur.& l.quod attinet.32.ff. de regu iur.Huiuſ- modi autem facta,quæ ad ius naturale referuntur,a Iuriſ- conſultis hæc fere ſolent enumerari,tenere,ire,agere,ſolue re,dare,tradere eligere,emere,vendere,locare, conducere hæreditatem adire,ali,hæredem inſtitui,paciſci,& alia id genus plurima. Eandem rem Ariſt.lib.1 .Rhet.c.43.alia,& ei,quam tradebat, diſciplinæ accommodata ratione expli cauit,inquiens: Hæc autem ſunt, quæ & virtutis, & vitij quandam exuperantiam in ſe continent: in quibus ſunt vi tuperationes,& laudes, & ignominiæ, & honores,& præ- mia:vt ei,qui beneficium dedit,gratiam habere, & ei be- neficium reddere, a quo acceperis, & promptum eſſe ad amicos auxilio ſubleuandos. Quæ tamen omnia,vt per ſe perſpicuum eſt,in facto conſiſtunt.

Altero autem modo contigit, vt facta hominum legi- bus comprehendi nequirent,quod ſunt adeo infinita, vt ad ea enumeranda non ſufficeret hominis vita,vt ibi ait Ariſtot.qua de re initio fuſe. Hæc porrò,quæ pertinent ad æqui,bonique artem, τὸ ἐπιεικὲς, in facto poſita eſſe, cum ex multis eſt manifeſtum, tum ex eo, quod, vt inquit Ari- ſtot. locis memoratis ſcriptam legem latam in vniuerſum corrigit,atque emendat in particularibus actionibus, atq. ad has,tanquam Lesbia norma,quæ plumbea erat ſeſe in- flectit,atque accommodat,atque idcirco Iuriſconſulti etiā inquiunt,vbi ius ſcriptum deeſt iudicē ex æquo poſſe ſup- plere.l.edita.3.C.de edendo. non quidem in facto, ſed in ipſo iure.l.vnica. C.vt quæ de.aduoc. part. iudex ſuppl.ex quibus facile percipitur cauſſa,quamobrem iudici in quę- ſtionibus iuris poſthabita probabiliore opinione . probabi lē,liceat amplecti: propterea quod ius ſcriptum, quia gene ratim cōceptum,multiiugam interpretationem admittit: τὸ ἐπιεικὲς non item cum ſitum ſit in ſingularis actionis quaſi articulo,& circumſtantia,& rei qualitate, quam iudi cem omnino bene perſpectam habere,& plena inquiſitio- ne diſcutere oportet.l.iudices.9.C.de iudic.ex quo fit,vt iu

dicare

Digitized by Google

dicare non poſſit, niſi ex probabiliore opinione, quæ videlicet ad rei qualitatem, & facti circunſtantiam proximius accedit. Quod in primis aſſequetur iudex, maxime in pœnis infligendis, primum, ſi ſpectaret non legem ſcriptam, ſed quid in re propoſita faceret, qui eam tulit; ſi adeſſet. Deinde, ſi plerumque non ipſum factum ſolum ſed etiam eius, qui fecit, animum conſideraverit. Quod ſi præterea merum factum ſpectandum ſit, non partem eius, ſed totum diligenter perpendere oportet. Poſtremo, ne longius abeamus, ſi facta diſtinxerit, neque eodem modo, quæ per infortunium, errorem, iniuriam facta, atque admiſſa ſint, punienda cenſuerit. Ariſto. locis proxime notatis, quem legito, ſi vacat; etenim nobis in his non eſt diutius immorandum.

b *Quæ amico magis favet.* Idipſum affirmant Iuriſperiti, ſed longe timidius, & cautius, quam Theologi. Quin Corraſius loco citato, tit. 11. num. 175. id nullo pacto admittendum exiſtimat; ex eo potiſſimum, quod qui ad iudicandũ inducitur, aut conſanguinitate, aut amicitia, pervertit iudicium Chriſti, qui eſt iuſtitia; & fructum illius vertit in dãnationis amaritudinem. c. quicunque, 11. quæſt. 3.

Sed videtur loqui de quæſtione facti; de qua paulo inferius. Vide tamen locum. 11. tom. 4. opin. comm. paulo ante allegato, cap. 7. Verſicul. Ideo ſi iudex, ubi ad quæſtionẽ iuris id videtur accommodare; ut ex verſic. *Hinc etiam* cognoſci poteſt. Legito etiam Specul. comm. opin. in præfat. Ubi tamen non videtur ſibi conſtare: nam cum de ſuo ſenſu, num. 103. diſtincta quæſtione facti ab ea, quæ eſt iuris, dixerit ex Navarr. & aliorum ſententia, cum in quæſtione facti, quando ſcilicet ipſum factum per ſe obſcurũ eſt peccare, qui pro amico iudicat, paulo poſt nu. 9. verbis diſertis affirmat, quæſtionem facti, atque eius reſolutionem ex iudicis arbitrio ſemper dependere.

c *Dimiſſa probabiliori, ſequi probabilem.* Ei per probabiliorem opinionem Author intelligit, ut paulo mox Verſicul. *Deinde experientia* intelligere videtur, ut iudex in iudicando, prætermiſſa probabiliore, probabilem opinionem ſecutus, in conſcientia fortaſſe tutus eſt; attamen, quod attinet ad externa, non erit libera pœna. Etenim communi conſenſu tradunt Iuriſperiti, eum qui iudicat contra opinionem communem, quam legi ipſi, & conſuetudini parem faciũt, & ſacroſanctam appellant; tum imperitum haberi; tum facere, ut aiunt, litem ſuam, & teneri in ſyndicatu, to. 4. Syntag. comm. opin. de iudic. loc. 11. cap. 7. & Specul. comm. op. Hieronym. de Cævall. Præfat. num. 30. & ſeqq. & Ant. Maria Corraſ. de communi opin. lib. 3. tit. 12. num. 25. ubi nu. 52. de ſententia Innocen. & aliorum cenſet, iudicantem cõtra communem opinionem etiam in conſciẽtia teneri: habetur tom. 1. comm. opin.

d *Probabiliores, hoc eſt a pluribus receptas opiniones eſſe minus ſecuras.* Iudicibus magis receptæ, & communiores opiniones tutiſſimæ ſunt; ut ex iis, quæ modo expendebantur, & a Iuriſperitis fuſiſſime in hanc ſententiam diſputantur nullo fere negotio poteſt intelligi.

e *Quia conſuetudo optima legis interpres eſt. argumen.* ſcribitur diſerte, atque eleganter in l. ſi de interpretatione 37. & ſequen. ff. de legibus. his verbis; *Si de interpretatione legis quæratur, in primis inſpiciendum eſt. quo iure civitas retro in huiuſmodi caſibus uſa fuiſſet; optima enim eſt legum interpres conſuetudo.*

Nam Imperator noſter Severus reſcripſit (hæc in altera lege) *in ambiguitatibus, quæ ex legibus proficiſcuntur, cõſuetudinem, aut rerum perpetuo iudicatarum authoritatem vim legis obtinere debere.* Et quidem pro iure, & lege conſuetudinem obſervandam eſſe ſcribitur aperte in l. diuturna, 33. & ſeqq. ff. eo. tit. & C. quæ ſit lon. conſuetud. atque inibi l. 1. traditur, quod ad rem præſentem magis attinet, cõſuetudinem a iudice eſſe cuſtodiendam: & l. teſtium. 3. in fin. ff. de teſtibus tametſi hic non de deciſione, ſed de ordinatione litis verba fiant. Vid. Speculum commun. opin. in præfation. nu. 71. & ſeqq. fuſius hac de re diſputantium, & Corraſium de communib. opin. lib. 2. tit. 9. nu. 97.

f *Tunc in civilibus iudex componere debet.* Si proprie loquamur, huius propoſitionis definitio magis ad arbitrum, quam ad iudicem videtur ſpectare; diſcrimen autem inter utrumque eliciunt Iuriſconſulti ex §. 1. Inſt. de Actionib. & ex l. lex 7. ff. ad leg. Iul. Repetund. ſed apertius ex Ariſt. lib. 1. Rhetor. cap. 14. prop. fin. Ubi inquit, *Arbiter æquũ & bonum ſibi proponit; iudex autem ipſam legem neque ulla alia de cauſa repertus eſt arbiter niſi, ut æquum, & bonũ valeat.* Sed explanatius lib. 2. Politic. cap. 6. *Nec de iudicio,* ait contra Hypodamum Mileſium, *recte ſe habet lex; qua iudicandum putant cum diſtinctione, lite ſimpliciter ſcripta ita ut ex iudice fiat arbiter: hoc enim in compromiſſo in plures facto recipitur (conferunt enim inter ſe de ſententia ferenda;) ſed in iudiciis non reficitur: immo legislatores plerique contra ſtatuunt ne iudices inter ſe colloquantur.* Deinde, *quomodo non erit litigioſa ſententia, cum iudex non putat tantũ deberi, quantum petitur:* & quæ ſequuntur in eandem ſententiam. In quam & Cic. Pro Roſc. Comœd. Perpolite, atque eleganter ut ſolet, *Aliud,* inquit, *eſt iudicium, aliud eſt arbitrium. Iudicium eſt pecuniæ certæ, arbitrium incertæ.* ad iudicium hoc modo venimus *ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus: ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque, nihil, neque tantum quantum poſtulavimus conſequamur.* Et paulo poſt. *Quid eſt in arbitrio; mite, moderatum, quanto æquius, & melius ſit dari,* alij quantum. Quæ erant verba arbitrij a Prætore dari, & ſubaudiitur, tantum dari iubeas, aut aliquid huiuſmodi; iudex tamen interdum pro arbitrio accipitur, ut in l. Verbum oportere. ff. De Verb. ſignificat, atque arbitri ingenium, & perſonam iudex aſſumit, quoties quæ bonæ fidei ſunt iudicia exercet. & idcirco tradit Iuſtinianus in tit. Inſt. de actionib. in bonæ fidei iudicijs liberam poteſtatem permitti ex æquo, & bono æſtimandi quantum actori reſtitui oporteat. Quin tradũt omnes in l. 1. ff. de arbitris. hodie arbitria eſſe redacta ad iudiciorum formam; qua de re alias.

g *Vel ſi res, de qua litigatur, ſit divisibilis, dividere illam inter partes.* Hoc remedium, ut ipſe appellat Corraſius tit. 9. citato numer. 177. aſſerit eſſe tutum, æquum, & bonum, & poſt multorum Iuriſconſultorum id ipſum aſſerentium iam enumeratione probat. §. Cum aliena Inſt. de rerum diviſ. & poterat aſſerre l. Adeo 7. §. Cum quis ex aliena. ff. de acquirend. rerum dom. unde illud ſumpſit Iuſtinianus, ſed neuter locus, ſatis ad rem, cum utrobique ſermo habeatur de media inter altercantes Doctores ſententia ſeligenda, non autem de re inter litigantes dividenda. locus de hac re germaniſſimus eſt in l. ſancimus 34. §. Ne autem C. de Donation. Cuius verba non pigebit referre, tum quia rem propoſitam belliſſime, ac luculenter explicant, tum quia docent, quid agendum ſit, quando res, de qua controverſia eſt, dividi nequeat. hæc autem verba in ea lege ſunt. *Ne autem communione inducta, donatori, & ei, qui liberalitatẽ ſuſcepit aliqua oriatur contentio, electionem damus ei, qui ampliorem ſummam in re donata habuerit reliquam æſtimationis quantitatem offerre ei, qui minorem Cauſſam habuit, & totum poſſidere, ſin autem hoc minime facere maluerit, tunc omnimodo res dividi ſecundum quantitatem utrique parti competentem, ſi res dividi ſine ſuo periculo poſſibilis eſt ſi autem in huiuſmodi caſibus, in quibus partitio utiliter celebrari minime poteſt, amplioris ſummæ dominus noluerit offerre æſtimationem; tunc licebit etiam ei, qui minoris ſummæ habet poteſtatem offerre pretium, & totum vindicare.* hactenus Iuſtinianus.

Iam vero iudicis eſſe in omnibus medium conniectare, & ut Cicero ait, ferre, & nomen ipſum & opinio quam de illo vulgus habet indicat manifeſte. *Erit igitur* (inquit Ariſtot. lib. 5. Ethic. cap. 4. comm. 8. a quo enim melius?) *iuſtum quod ad corrigendum, & emendandum valet. damni, & lucri medium. Itaque & cum aliqua de re inter ſe ambigunt, ad iudicem confugiũt. Adire autem ad iudicem, adire ad ius eſt.*

Nihil enim videtur eſſe aliud iudex quam ius animatum. Quærunt que iudicem medium, & vocant eos nonnulli, μεσιδίους tacite medium attendentes, ſeu medium adiudicãtes; proinde quaſi facile futurum ſit, ut ius ſuum obtineant, ſi medium conſequantur. Ius ergo medium, quædam eſt, ſi quidem etiam iudex idemmet eſt. Ac iudex quidem exæquat, & veluti linea in duas partes inæquales ſecta, quo maior pars dimidiam ſuperat hoc de illa detrahit, & ad

Digitized by Google

& ad partem minorem addit, Toto autem in duos partes æquales diuiſo, tum ſe ſuum dicunt obtinere cum partes æquales abſtulerint, eſt autem æquale medium res maioris & minoris proportione Arithmetica; propterque hanc cauſſam ius a Græcis δίκαιον appellatur, quia διχαστὴν ideſt, in duo æqualia diuiſum eſt: proinde ac ſi quis dixerit δίχαιον: & δικαστὴς quod eſt iudex nominatus eſt quaſi διχαστὴς quæ vox eum ſignificaret, qui rem in duas partes æquales. Quid ad rem propoſitam, & ad multa alia eodem pertinentia rotundius, atque accommodatius?

h *In obſcuris minimum eſt ſequendum eod. tit. & lib.* Adde, ſi placet c. Inter dilectos in fin. de fide inſtrument. & l. Adrianus. ff. de actionib. & obligat. & l. Fauorabiliores. ff. de reg. iur. & in primis Ariſt. Problem. ſectio. 29. de ijs, quę ad Iuſtitiam pertinent q. 13. vbi vniuerſam hanc rem diligentiſſime perſequitur, vnde ſumpta eſt ratio, quam Author ſubijcit, quod Iuriſconſulti communi cõſenſu dicũt habere locum in ſententiando, vt loquuntur, non aũt circa merita cauſſę & proceſſũ. to. 2. Reg. ciu. li. 16. Verbo Reus.

i *Ratio eſt.* vniuerſaliorem huius propoſitionis ſuperius rationem innuimus; quia tunc ſcilicet ius ex facto oritur, quod a iudice non poteſt immutari. l. 2. C. Plus valet quod agit, quam quod ſim. concip & l. ſi ex plagis. 52. §. In Cliuo. ff. ad leg. Aquil.

K *Vt docet Gloſa* Habemus leges diſerte loquentes. l. ſi longius. 18. §. 1. ff. de Iudic. & l. ita vulneratus. 51. §. Aeſtimatio. ff. ad leg. Aquil. & l. In delictis. 4. §. 2. ff. de noxalibus action. & l. ſi a reo. 70. §. vlt. ff. De fideiuſſor. vt ſcilicet alij deterreantur a maleficijs. l. Bona fides. 31. in prin. ff. Depoſiti. Pęnarum ſiquidem remiſſione homines temere ad maleficia procedunt. l. ſi operis. 14. C. de pœn.

l *Primo enim certum eſt.* Adeo, vt Aduocatus in hoc caſu non ſolum eiuſmodi cauſſam iniuſtam omnino debeat deſerere, fraterne de ea ſuo cliente commonefacto; ſed etiã patefacere alijs; &, ſi agatur de morte, aut mutilatione mẽbri, aut de fama alicuius inſignis perſonæ, contra illum ſi opus fuerit teſtimonium ferre. Qua tamen in re Aduocatum, & ſui damni, & ſcandali, atque iniuſti accuſatoris diſcriminis, modo is velit deſiſtere, rationem oportet ducere. Alfonſ. de Veg. ſumm. caſ. conſcient. tom. 1. capit. 3. caſ. 3. Vbi adiungit eius quoque cauſſam ab Aduocato defendendam eſſe, qui morte dignus eſt; ſi aliquo colore, atque honeſto prætextu eum tutari nequeat: illius tamen cauſſam non eſſe propalandam de ſententia doctiſſimi Orellanæ, & aliorum.

m *Secundo etiam certum eſt.* Idem Alfonſus de Veg. loco citato. caſ. 4. in reſpon. productis præter Sotũ, & Emanuel. Rodriquez, etiam Orellana, Bannes, & Burgenſis, de Paz. atque ex Rodriguez obſeruat illud Aduocato in mẽte habendum eſſe, vt quoties ſui clientis cauſſam iniuſtam eſſe perceperit, quam fortaſſe a principio talem non exiſtimauerit, de ea admonito cliente, plane deſerat. & ex Burgenſi, Aduocatum aut neceſſitudinis, aut affinitatis, aut magni lucri cauſſa tueri non debere eam cauſſam, quam euoluendis libris acriq; ſtudio non inuenerit per ſe probabilem, aut ſaltem æque, atque aduerſarij cauſſam. ac demũ de ſuo ſenſu tradit, nihil potius Aduocatis oportere eſſe, quando æque probabili cauſſa nituntur, quam efficere vt litigatores tranſigant inter ſe, & conueniant.

n *Tunc ſine dubio. vt optime Salon.* Conſentit Alphon. de Vega eodem loco, & probat itidem ex eo, quod eiuſmodi minus probabilis cauſſa in moralibus ita ab omnib. fere exiſtimatur falſa, vt eius contraria pro demonſtratione ferme habeatur. Vide eundem Salon. 2. 2. q. 71. artic. 3. vbi de vniuerſa hac re diſputat copioſe.

o *Sed etiam ad reſtitutionem.* Aduocati ſi dolo, aut culpa, aut negligentia cauſſam egerint, litigatoribus ſumptus, & omne damnum factum eo nomine inſtaurare, & reſtituere tenentur. Culpa porro triplex vulgo ſolet aſſignari, lata, leuis, & Leuiſſima.

Prima ad dolum proxime accedit, ac doli appellatione regulariter comprehenditur. l. 3. §. ex hoc edicto. ff. Naut. Caup. ſtabular. l. 1. §. ſi quis ſeruum. ff depoſiti, & quemadmodum dolus, & latior culpa animo, & conſilio: ita leuior culpa ſimplicitate quadam, ideſt ſegnitie, & ruſticitate dignoſcitur. l. 3. §. final. ff. De ſuſpect. tutoribus.

Ad latam culpam iuris communis ignorãtia pertinet. l. regula eſt, in prin. ff. De iur. & fact. ignorant. Negligentia porrò ad leuiorem culpam, & incurioſitatem, quam alij plerumque homines ſuis in rebus ſolent euitare. l. ſi cum verberet. in fin. & l. ſeq. ff. de pignorat. action. & l. ſi putator. ff. ad l. Aquil.

Imperitia quoq; leuiori culpæ ſolet aſcribi, ſi intra modum contineatur. l. Imperitia. ff de regul. iur. l. idem iuris eſt. ff. ad leg. Aquil. l. ſi quis id quod § Doli mali. ff. De iuriſd. l. 1. §. ſi. ff. de eodem. l. 3. §. vltim. ff. De ſuſpect. tutor. Leuiſſimam, quæ potius quidam gradus, quam ſpecies culpæ videtur dicenda, eam aiunt eſſe, quando qui ſummam diligentiam præſtare deberet, mediocrem adhibet. Et, quidem vt de lata Aduocatum teneri, ita de leuiſſima non teneri ad eiuſmodi reſtitutionem inter omnes fere conſtare video. De leui cõtrouerſia aliqua videtur eſſe. Rodriguez & Syluester, vt vult Alfonſus de Vega; negant teneri hię de ignoratione, cum iam citandi de negligentia loquanquantur. At Burgenſis de Paz & Nauarra citati ab eodẽ Alfonſo de Vega caſ. 4. notato. Verſicul. *Nota, que los abogados.* Orellana, & Bannes affirmant, ob eam rationem, quòd iudices negligentes, & omnes officiales qui tenentur ex officio aliquid cuſtodire, & non cuſtodiunt, de leui culpa tenentur reſtituere, non modo de lata, & ampla, propterea quia talis cuſtodia vergit in vtriuſque partis vtilitatem.

Ex quo duo hi poſteriores Authores, teſte eodem Vega, inferunt. Aduocatos mortalis culpæ eſſe affines, qui ſunt parati ad omnes cauſſas temere, & nullo adhibito modo ſuſcipiẽdas; tametſi iuſtè fiat, quandoquidem (hęc enim ratio eſt) cũ hominum induſtria finita ſit, & quibuſdam terminis circumſcripta; ita perficere nequit, quæ ſingulæ cauſſæ neceſſario exigunt.

Et rurſus, quod attinet ad negligentiam, docet Vega ex Caietano eos quoq; Aduocatos ad reſtitutionem teneri, qui in diſcernendis cauſſis, num iuſtæ, necne ſint, diligentiam non adhibent; cum id eorum muneris ſit. Ex Sylueſtro autem, quòd ignorationem, atque imperitiam attingit eos ad huiuſcemodi reſtitutionem non adſtringi, qui cum ſint imperiti, ſe tamen peritos, ac verſatos eſſe affirmant, & iactant, ſi illud clientes, qui ad eos confugiunt, non lateat. Etenim in hoc caſu non videtur eſſe culpa Aduocati, ſed ipſius clientis, qui alium peritiorem adeundo ſibi noluit conſulere.

In eandem ſententiam adiungit neſcio quid aliud ex Caietano. Sed videtur πάρεργον.

p *Sotus vbi ſupra in hoc caſu diſtinguit.* Eadem fere omnino ad verbum Alfonſus de Vega. to. 1. ſum. caſuum Conſcientiæ cap. 3. caſ. 5. in fin.

q *Illud tamen obſeruandum eſt.* Quod ſi Aduocatus cauſſam alioquin probabilem, & iuſtam defendens, falſos teſtes, falſaq; inſtrumenta exhibeat, peccat quidem, ſed ad nullam reſtitutionem tenetur, quoniam ita peccat, non contra iuſtitiam quemadmodum neque ipſi teſtes, ſed veritatem, aut virtutem religionis. Atq; idcirco mendacia, quæ ad tutandas cauſſas funduntur ab Aduocatis, tanquã officioſa, peccata venialia exiſtimanda ſunt: niſi iuramento firmentur: propterea quod hoc pacto forent mortalia, ita ex Orellanæ, & Bannes ſententia tradit Alfonſus de Vega loco citato. Verſicul. y finalmente.

r *Immo etiam admonere debet clientem.* Quo facto, ſi eum cum damno aduerſarij ad tranſigẽdum cum eo inducat, non modo peccat, verum etiam illius damni reſtitutioni obnoxius eſt. Secus ſi abſit eiuſmodi damnum, aut aduerſarius nulla vi, nulloque dolo, aut fallacia, ſua ſponte, & litium fugiendarum cauſſa ad hoc ipſum adducitur. D. Thom & Caietan. 2. 2. quæſt. 71. art. 1. Didacus Perez Burgenſis de Paz. Azeuedo; & Rodriguez citati ab Alfonſo de Vega. d. cap. 3. De aduocatis caſ. 4. in fi. De vniuerſa hac quæſtione vid. Ioan. Azorium Inſtitut. Moral. lib. 2. cap. 17 in fin.

Sal-

Subditus, an, & quando parere poſſit, aut teneatur ſuperiori aliquid contra propriam opinionem ſibi præcipienti. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *Singularis opinio Adriani eiuſque Ratio ab auctore proponitur.*
2 *Communis & vera profertur.*
3 *Ratio Cordubæ non probatur. Et quare.*
4 *Ratio vera ab auctore aſſignatur, cur ſubditus poſſit contra propriam opinionem operari, & conſequenter obedire teneatur Prælato.*
5 *Probabilitas illius partis, quam præcipit ſuperior, vnde naſcatur.*
6 *Inferiorem teneri parere ſuperiori contra opinionem propriam, quomodo intelligendum.*
Cum dubitetur an ſuperior ius habeat præcipiendi, ſubditus parere poteſt, minime autem obligatur numero eodem.

QVamuis huius difficultatis ſolutio facilè colligi poſſit ex his, quæ diximus capitulo quarto dub. 7. non
1 tamen abs re erit paucis eam explicare. In qua † re ſingularis eſt opinio Adriani Papæ VI. quodlib. ſecundo puncto tertio litera A quia author ſicut docuit neminem poſſe contra propriam conſcientiam operari ex præcepto Prælati, ita etiam affirmat non licere alicui agere contra propriam ſententiam ſeu opinionem ad mandatum ſuperioris, quãuis ſciat probabile dubium eſſe, an liceat, quod præcipitur.

Ratio eius eſt, quia nullus poteſt licitè agere id, de quo non poteſt iudicare dum agit, quod ipſum licet. Sed impoſſibile eſt aliquem iudicare, quod ſibi licet agere contra ſuã opinionem, ſeu ſententiam de bono, vel malo. Ergo, &c. Minor patet: quia ſic ſimul haberet contraria iudicia, vt v. g. iudicaret, quòd operari A. ſit malum; ſiquidem hanc tenet opinionem & etiam iudicaret, quod operari A. non ſit malum, ex quo ponitur iudicare, quod ſibi licet propter mandatum ſuperioris. Vnde infert iudicem habentem opinionem, quod de iure pronunciandum ſit pro Petro, non poſſe ſequi aliorum opinionem probabilem dicentium non pronunciandum eſſe de iure pro Petro.

2 Alia opinio communis, & vera docet † ſubditum poſſe operari contra propriam opinionem, & conſequenter teneri obedire prælato, dummodo habeat dictamen conſcientiæ, quod id facere poſſit. Sic expreſſe Anton. de Corduba, lib. 3. qq. quæſtio. 9. Gabr. Vaſquez, in prima ſecundæ diſput. 62. cap. 6. *Ratio eorum eſt*: quia, quod eſt abſolutè, & ſecundum ſe malum, poteſt ex aliqua circunſtantia fieri bonum: ſicut in duobus malis occurrentibus, quorum neceſſe eſt alterum eligere, illud, quod alias ſecundum ſe malum erat, & tũc eligitur quia minus malum eſt, ob hãc circumſtantiam nunc deſinit eſſe malum. Cum ergo hic occurrant duo mala, quorum vnum eſt obedire, agendo contra propriam opinionem, alterum vero non obedire, ſequendo illam, licitum erit ex hac cauſa obedire ſuperiori contra propriam opinionem.

3 Et ita fiet bonum, quod alias ex ſe malum eſſet. † Quæ opinio Cordub. licet vera ſit, eius tamen ratio, aut nulla, aut omnino falſa eſt, ſiquidem falſum eſt, in ea occurrentia fieri bonum ex præcepto prælati, ſi alias malum ſit agere contra propriam opinionem, id quod euidenter hac ratione probatur. Nam vel ideo malum erat agere contra propriam opinionem, quia illa permanente non poterat quis habere dictamen conſcientiæ, quod licitum ſit illi operari, & ſic etiam malum erit virtute talis opinionis adhuc exiſtente præcepto prælati; ſemper enim malum eſt agere contra dictamen conſcientiæ, vt latius cap. 4. expoſuimus. Quod ſi reſpondeat poſſe tunc aliquem habere illud iudicium, & dictamen conſcientiæ, licitum, ſcilicet, eſſe ita operari, quia ſcit eſſe opinionem probabilem in contrarium; Eodem modo dicimus nos, poſſe habere tale iudicium, & dictamen conſcientiæ etiamſi præceptum aliquod prælati non adſit; Vnde quantum ad hoc nihil facit occurrentia illa præcepti prælati cum propria opinione; vel ideo malum eſt agere contra propriam opinionem quia eo ipſo ſe exponit quis periculo peccãdi, & certè hoc idem dicendum eſt exiſtente etiam præcepto prælati; vnde ſi alias erat periculum peccandi contra aliud maius præceptum, quam ſit præceptum prælati, non licebit cum tali periculo etiam exiſtente præcepto prælati operari, quia præceptum prælati non poteſt facere quin magis obliget præceptum maius. Ergo ſicut cum aliquis dubius eſt, vtrum illud, quod præcipitur ſit peccatum contra ius naturæ, vel contra præceptum ſuperioris prælati, non poterit permanente tali dubio propter præceptum prælati inferioris operari; ita etiam non poſſet contra propriam opinionem, ſi alias contra illam operari nõ liceret. Deinde, obedientia, quæ debetur prælato, ſupponit opus aliàs bonum, aut ſaltem non aliunde malum, neque obedientia de opere alias malo, facit bonum, niſi, quando ſuperior prælatus aliquid præcipit contra id, quod inferior præceperat; de qua re modo eſt quæſtio, vt ſupponitur.

Ratio igitur pro hac re eſt: quia eo ipſo, quod aliquis
4 exiſtimat probabiliter id quod præcipit ſuperior eſſe bonum, & quod alias ipſe facere poterat propter probabilitatem contrariæ opinionis conſequenter illud facere poterit, ſi prælatus id ei præcipiat, quod ſi poteſt; ergo tenetur. In eis enim quæ aliquis ſine peccato facere poteſt, prę latus imponere poteſt præceptum, & ſubditus obedire tenetur. Immo vero hinc etiam ſequitur, quod ſi aliquis inter duas opiniones dubius eſſet ex proprijs, & intrinſecis principijs, ita vt nullius partis aſſenſum habeat, poteſt, & tenetur obedire ſuperiori, quando ſcit eam partem, quam præcipit ſuperior probabilem eſſe doctis viris, ſiquidem poterit tunc per extrinſeca principia formare ſibi dictamẽ conſcientiæ, vt poſſit obedire, vt latius infra contra Adrianum dicemus.

Illud tamen in hac re annotare libet, quod probabilitas illius partis, quam præcipit ſuperior, non ex eo naſcitur quod ſuperior ſit ſed quia, aut alias doctus, aut vir prudẽs ſit, aut ſaltem, quia illa pars alijs viris doctis, & prudentibus probabilis eſt, vnde hac ſola ratione, quod præcipiat ſuperior, non tenetur inferior obedire contra propriam opinionem, niſi aliunde probabilitas haberi poſſit, aut ex ipſomet ſuperiore, aut ex alijs licitum eſſe id facere quod a prę lato præcipitur.

Denique cum dicitur inferiorem teneri parere ſuperiori contra ſuam opinionem id intelligendum eſt, quoties eſt diuerſitas opinionum circa id quod præcipitur, an ex ſe liceat, vel non; tunc enim, vt diximus, rectè ſequitur, quod ſi ſuperior præcipit, quod licitum eſt ſecundum opinionẽ probabilem, inferior non ſolum parere poteſt, ſed etiam tenetur, ſin autem diuerſitas opinionum eſſet, an ſuperior poſſit id præcipere, & an inferior teneatur obedire, tunc quidem quamuis inferior tenens opinionem contrariam obedire poſſit, non tamen tenetur.

Ratio diuerſitatis eſt: quia in priori caſu, ſuperior habet ius præcipiendi, vnde conſequitur obligatio in ſubdito, vt obediat, in poſteriori vero caſu cum dubitetur, an ſuperior ius præcipiendi habeat, tunc licet ſubditus poſſit parere, non tamen ad id obligatur, cum non poſſit eſſe obligatio in ſubdito ad obediendum, niſi vbi ſit ius in ſuperiore ad præcipiendum.

Hinc rectè docent Franciſcus a Victoria in Relect. de iure belli, num. 30. Dominicus Bannes in 2. 2. q. 40. artic. 1. dub. 6. Pet. Nau. lib. 2. de reſt. c. 3. dub. 11. nu. 270. Iacobus de Graſſis p. 2. li. 2. c. 20. nu. 15. poſt Syluestrum, verbo. Bellum. 1. quæſtion. 8. dicto 4. & 5. & Gabriel in 4. diſtinction. 15. quæſt. 4. artic. 2. concl. 4. & S. Auguſt. vt habetur in cap. Quid culpatur, 23. quæſt. 1. inferiores cum ad bellum vocantur, quoties non conſtat illis de iniuſtitia belli, poſſe, & teneri obedire ſuo regi quia tenentur de ſuperiore meliora cogitare, & niſi euidens ſit iniuſtitia, nõ dijudicare principem. Et licet reipſa poſtea conſtaret eis de iniuſtitia belli, propter obedientiam tamen præteritam non peccauẽt, nec reſtituere tenebuntur; non enim ipſi cauſam examinare tenebantur, ſed ex eo excuſabuntur, quod licitũ, & iuſtum fuiſſe bellum probabiliter exiſtimauerint. Et de conſcientia probabili hactenus dictum ſit.

De

Digitized by Google

De Conſcientia dubia, an, & qualiter ſecundum eam quis operari teneatur. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Conſcientia dubia quæ ſit definitur.*
Dubitatio duplex, ſpeculatiua, & practica, & quid ſint. numer. eod.
2 *An manente dubitatione poſſit homo facere id quod dubitat eſſe peccatum, vel non.*
3 *Solutio difficultatis de dubio practico, affirmando, eſſe tale peccatum quale dubitatur, & quare, multis rationibus oſtenditur.*
4 *Communiter peccata venialia licet quis confiteri non teneatur. qui tamen dubitat, an ſit mort. vel veniale, confiteri tenetur.*
Plures habens præbendas, & dubius, an liceat eaſdem retinere, peccat nu. eod.
5 *Conſcientia, quando dubia eſt practice, ſe determinando in particulari, quid agendum.*
Conſcientia dupliciter poteſt eſſe dubia. ibid.
6 *Quoties quis dubius, & incertus eſt, quid agere, aut quam partem eligere debeat, omni diligentia inquirere debet quid verius videatur.*
7 *Quando adhibita diligentia nondum veritas conſtet, quod nam tutiſſimum remedium.*
In neceſſitate, & caſu vrgente quid potiſſimum agendum vt tutus in cõſcientia partem eligat quæ forſan a parte rei vera non erit. ibid.
8 *Quando pro vna parte eſt certum, pro altera dubium, peccatum eſt ſequi, quod dubium eſt, & quare.*
9 *Quando ex vtraque parte dubium eſt, & non poteſt deponi dubium pars tutior ſequenda eſt.*
10 *An dum aliquis rem poſſideat, & dubitet, an ſit ſua, vel alterius, teneatur illam reſtituere, vel poſſit eam detinere, & ea vti.*
11 *Opinio Adriani de hac re improbatur.*
12 *Secunda opinio proponitur, & ab Authore quatuor propoſitionibus explicatur.*
13 *Qui dubius, an res ſua ſit, vel non, quamuis, ante inquiſitionem debito modo factam rem illam poſſidere queat, ea tamen vti, aut eam alienare non poteſt.*
14 *Qui prudenter dubius eſt, & adhibita diligentia ad inquirendum veritatem adhuc dubius manet, non tenetur rem illam reſtituere, ſed poteſt integrè poſſidere, & quare, tribus rationibus comprobatur.*
15 *Qui facta debita inquiſitione dubius adhuc manet, non ſolum rem poſſidere ſed etiam vti, & alienare poteſt, paratus tamen reſtituere precium illius, ſi conſtet rem eſſe alterius.*
16 *Quando pro ratione dubij inter determinatos diuidendum eſt, quod poſſidetur, & quando pauperibus erogandum.*
Duæ rationes Adriani nu. 11. ab authore ſoluuntur duobus nu. ſubſeq. 17. & 18.
19 *An cum dubitetur de filio aliquo ſpurio, iudicari debeat in tali dubio legitimus vt hæreditatem paternam ſimul cum alijs legitimis percipere poſſit.*
20 *An exiſtente dubitatione de aliquo facto, propter quod pœna aliqua a iure imponitur, credere ſe debeat reum, & pœnam iuris incurriſſe.*
21 *Duæ opiniones proponuntur, quid autem pro vero ſtatuendum, tribus propoſitionibus explicatur ab Authore vſque ad nu. 25.*
22 *Qui fecerit actum, de quo dubium eſt, an propterea excommunicationem incurrerit, ab alijs pro excommunicato, nec in iudicio, nec extra habendus eſt.*
23 *Qui dubitat de facto, propter quod excommunicatio, aut irregularitas incurritur partem tutiorem eligere tenetur & ſe excõmunicatum, & irregularem in dubio exiſtimare debet, & conſequenter ab hominum communione abſtinere.*
24 *In dubijs huiuſmodi facti pars tutior non ſolum in foro interiori, ſed etiam in exteriori eligenda eſt.*
Refellitur ſententia Panorm. nu. eo.
25 *Quando dubium eſt pro vtraque parte, & pars vna neceſſario eligenda, quid tunc agendum & conſulendum.*
26 *Opinio Adriani diſcutienda proponitur, & improbatur.*
27 *Secunda quæ eſt ſententia Soti examinatur.*
28 *Eius opinio cum expoſitione reijcitur, vt a veritate deficiẽs eiuſque rationes vna cum Alphano refelluntur.*
29 *Tertia ſententia, vt vera aſtruitur, & ab Authore ad eius intelligentiam multa afferuntur.*
30 *Ratio Couarruuiæ ex proprijs deducta principijs ab Authore probatur, & aſſignatur.*
31 *Cum dicimus coniugem, qui dubitat de valore matrimonij, durante tali dubio, teneri ad reddendum debitum alteri petenti bona fide, quo ſenſu accipiendum.*
32 *Reddendum eſt debitum non ſolum in dubio de matrimonio præſenti propter impedimentum aliquod conſanguinitatis, aut criminis, ſed etiam, quando dubium naſcitur ex impedimento prioris matrimonij.*
33 *In dubio prædicto reddendum eſt debitum non ſolum, quando qui ita dubius eſt bona fide contraxit, ſed etiam quando mala fide contraxit.*
34 *Quando prædicta de dubio reddendi debitum procedant, quando non.*
35 *Vt dubius coniux de matrimonio debitum petendi reddat, quomodo intelligendum.*
36 *Qui ante pubertatem emiſit votum religionis, & dubius poſtea ſit, an tunc habuerit vſum ſufficientem rationis, an teneatur adimplere votum quamdiu dubius manet.*
Opinio Soti proponitur, & refellitur, pro cuius ſententia falſo, ac male Zerula Nauarrum citauit. nu. eo.
37 *An in dubio ſubditus ſuperiori parere poſſit, ac teneatur.*
38 *Authoris explicatio pro parte affirmatiua quatuor propoſitionibus declaratur vſque ad nu. 41.*
Quoties dubium eſt de excom. homicidio, & ſimil. non obſtante præcepto ſuperioris tenetur partem tutiorem eligere. num. eod.
39 *Cum dubium ſit an licitè fieri poſſit, quod præcipitur, perſeuerante tali dubio, nullo modo poteſt obedire, & quare.*
40 *In re ſatis tuta, aut non euidenter mala, vbi nullum imminet periculum bono publico aut tertiæ perſonæ, nec ſubditus graue damnum incurrat, in tali dubio ſubditus obedire tenetur.*
41 *Quando Prælatus aliquid præcipit de quo ex probabili cauſa ſubditus dubius eſt, an ſit iuſtum, non ſemper tenetur ſubditus obedire. Et quare.*
43 *In huiuſmodi caſibus, & negotijs dubijs, maxime attendenda eſt qualitas Iudicis, aut Prælati, quando omnia prædicta quibus nos obedire teneri dicitur, locum habere intelligatur, num. eod.*

SVpponendum ante omnia eſt, Conſcientiam dubiam illam eſſe, & dici, quæ nec aſſentitur vni parti contradictionis, nec ab ea diſſentit, ſed in dubio manet, iuxta ea quæ diximus cap. 5. & latius tradunt S. Anton. par. 1. titul. 3. capit. 10. §. 10. Adrian. quodlib. 1. puncto 1. littera A. Nauarr. in Man. cap. 27. num. 279. & in cap. ſi quis autem, de pœnit. diſtinctio. 7. num. 9. 10. 11. 12. & 13. Bart. Medina 1. 2. q. 19. artic. 6. dub. 4. & alij communiter. Poteſt autem dubitatio hæc eſſe duplex, ſcilicet, vel ſpeculatiua, vel practica. Speculatiua dubitatio, ſeu dubium in communi eſt: quando quis in generali dubitat an aliquid ita ſit, vel non ſit, ſeu an liceat in die feſto iter agere, An liceat Iuriſperito in die feſto conſilium dare, vt exemplificant authores præfati, & Nauar. in Man. præludio 9. num. 9. Dubium practicum ſeu dubium in particulari eſt, quando quis in particulari dubitat, hic & nũc, an operatio quam facit, ſit peccatum nec ne, vt an liceat ibi in feſto iter agere, ſeu an liceat ſibi in hoc die feſto conſilium huic dare. Hoc ſuppoſito, de conſcientia dubia variæ ſunt difficultates, quæ a nobis explicandæ ſunt.

Prima eſt: An manente dubitatione, poſſit homo facere id quod dubitat eſſe peccatum, vel non? Antequam verò huic dubitationi reſpondeamus, ſciendum eſt, difficultatem non eſſe de dubio ſpeculatiuo; ſiquidem vt optimè

notant

Digitized by Google

notant Medina vbi ſupra & Rodriquez in Sum.par.1.ver
bo conſcientia.cap.71.cōcl.3. & alii quos infra teferemus,
certum eſt ferè apud omnes non eſſe peccatum agete con
tra dubium ſpeculatiuum vt patet exemplis ab eo allatis;
ſiquidem poteſt miles habere dubium ſpeculatiuum, an
bellum quod geritur a ſuo Principe,ſit iuſtum, & tamen
practicè formare ſibi poteſt iudicium licere,ſibi obedire
ſuo Principi vocanti eum ad bellum,interim dum non cō
ſtet ei de iniuſtitia belli, ad eum non pertinet determina-
re,& ſtatuere an bellum iuſtum, vel iniuſtum ſit, ſed ad
Principem,arg.c. Quid culpatur,23.q.1. Sic etiam iudex
ſpeculatiuè dubitare poteſt,An liceat ſibi ſecundum alle-
gata & probata condemnare eum,quem ſcit eſſe innocen
tem,& tamen practicè formare ſibi poteſt iudicium, lice-
re ſibi eum condemnare,quia S.Tho.2.2.q.67.ar.2. & alii
multi viri docti tenent id licere. Sic etiam poteſt iuriſperi-
tus in genere dubitare,An Iuriſconſultis liceat die feſto cō
ſulere,& tamen practicè formare ſibi poteſt iudicium,lice
re ſibi hoc die feſto conſilium huic dare. Dicitur autem il-
a lud iudicium vniuerſale, ſpeculatiuum, a *a non quod vere
non ſit aliquo modo practicum*,ſed quia eſt per rationes ma
gis vniuerſales,& magis ſpeculatiuas, non determinando
ſe ad agendum aliquid in particulari hic, & nunc, vnde
tunc verè conſcientia non eſt dubia, nec quis agere cenſe-
tur manente conſcientia dubia: Dixi certum hoc eſſe ferè
apud omnes,quia Cordub.lib.3.qq quæſt.quinta,& Vaſ-
quez, & aliqui recentiores, exiſtimant fieri non poſſe, vt
quis habeat dubium in vniuerſali & ſpeculatiuè aliquid
eſſe illicitum, & tamen in particulari iudicat eſſe licitum,
vt verbi gratia; Qui dubitat an liceat iter agere in diebus
feſtiuis, non habet ſuffi ciens principium & motiuum vn-
de deducat ſibi licitum eſſe iter facere,quia non eſt maior
ratio ipſius,quam aliorum. Addit etiam Corduba,quod ſi
aliquando contingeret, quod dubius in vniuerſali nō eſſet
dubius in particulari & ex illo aſſenſu operaretur, pecca-
ret tamen, non quia agat contra conſcientiam dubiam,
ſed quia temere & abſque ratione habet iudiciū illud par-
ticulare. At certè mihi magis placet opinio Caiet.in Sum.
verb.opinio,& in 1.2.q.19.art.5. Medinæ vbi ſupra, & Na
uar.in Summa prælud.9.& in d.c.ſi quis autem,num. 63.
Soti in 4.diſt.27.q.1.art.3.ante finem. Ioan Medinæ C.de
reſti.q.17.Speculi coniug.par.3.art. 18. non longe ante fi-
nem. Couar. de Sponſal.part.2.cap.7.§.2.numer. 10. & in
reg.poſſeſſor.par.2.§.7.nu.4.Salon 2.2.qu.5. de dominio,
ar.7.qu.3.Greg.de Val.tom.3.diſput.5.q.6.pun.5.de præ-
ſcriptione.Henriquez lib.12.c.6.§.6.Rodriquez vbi ſupra
dicentium fieri poſſe, vt quis in genere dubitet, & tamen
in particulari iudicet eſſe licitum,& econtra, in particula-
ri dubitet, & in vniuerſali iudicet eſſe verum, & licitum.
Dat.Nauar.exemplum; Nam quilibet Chriſtianus certò
credit generatim omnia contenta in Bibliis, an verò To-
bias canem habuerit,ſpeciatim,multi dubitant. Item mul
ti ſine dubio aut ſcrupulo iter faciunt diebus feſtiuis, qui
tamen cum interrogantur in vniuerſali, vtrum liceat iter
facere in diebus feſtiuis,ſtatim dubitare incipiunt. Et præ
ter exempla allata,& auctoritates tot Doctorum, ratio eſ-
ſe poteſt, quia alio modo longè diuerſo proponitur res in
communi,& in particulari,& proinde nihil mirum eſt, ſi
aliud iudicium fiat de re in vniuerſali conſiderata, ac in
particulari; In vniuerſali enim ſecundum ſe, & abſolutè
conſideratur, in particulari autem ſecundum omnes cir-
cumſtantias hic,& nunc occurrentes,adeò,vt etiam,quod
aliquando propter vnam cauſam liceat, alio tempore ob
b aliam cauſam nō licebit. b *Et quia ſpeculatiuus intellectus
nihil iudicat de operando*, aut non operando, quantum ad
conſcientiam attinet, (ſiquidem ratio ſpeculatiua non eſt
proprie regula operationum in particulari) ſed ratio pra-
ctica ea eſt,qua humanæ actiones diriguntur,& qua con-
ſcientia dicitur dubia (conſcientia,namque vt optimè do
cet S. Thom. 1.2.quæſtio.19. artic.5.non ſignificat quod-
cunque dictamen rationis,aut quamcūque ſcientiam, ſed
applicationem ſcientiæ ad opus hic,& nūc exercendū,vel
non exercendū)ideo operans contra dubium ſpeculatiuū,
nō peccat,vt diximus, ſed ſolum qui cōtra dubium practi
cum agit,vt paulo poſt dicemus. Ex quib.etiam ſequitur,
quod licet quis dubius ſit in vniuerſali,non autem in parti
culari,& ex tali aſſenſu operetur,non temere, aut aliq; ra
tione illud iudicium habere,& operari,vt falsò putat Cor
dub.vt.n.dicatur non operari temerariè,ſed prudēter,ſuf
ficit,quod conſideratis omnibus circumſtātijs ſecundum
rectam rationem iudicet hic & nūc licitum eſſe ſibi hoc,
vel illud agere,vt diximus,quãuis in vniuerſali de re ali-
qua dubium habuent. Sola igitur difficultas eſt de dubio
3 practico;† cui reſpondemus ſecundū oēs authores allatos
& S. Tho.Quodlib.8.art.13.& Caiet.to.1.opuſc.tract. 31.
in 17.reſpōſ.q.14.dub.7.& in Sūma.verb.opinio. Naua.in
d.c.ſi quis autem,de pen.diſt.7.nu.61.& nu.81. S. Anto.p.
1.tit.3.c.10.§.10.in regula 6.ver.Notandū.Adrian. Quod
lib.2.pun.1.ante literam A.Bart.Med.1.2.q.19.ar.6.dub.4.
Gab.Vaſq.in 12.diſp.65.c.5.Ant.de Cord.lib.3. qq q.5. &
Greg.de Val.to.2.diſp.2 q.14.pun.4. dub.4. peccatum eſſe
mortale facere id de quo aliquis in particulari dubitat,an
ſit peccatum mortale,& facere id,de quo dubitat, an ſit
peccatum veniale,eſſe veniale. *Ratio eſt*:quia *Omne quod
non eſt ex fide peccatū eſt*.Ro.14.vbi per fidem,vt ſæpe di-
ctū eſt,ad literā intelligit Apoſtolus conſciam,ita,vt ſenſus
ſit,Nō ſolū peccatū eſſe omne,id quod eſt contra conſciē-
tiam,& contra fidem,ſed etiam,quod non eſt ex conſcien
tia,& fide,hoc eſt ex aſſenſu credulitatis,quod illud ſit lici
tum: ſed qui habet conſcientiam dubiam, non poteſt ha
bere huiuſmodi fidem. Ergo cum tali dubio non licet
operari. *Deinde ſecundo*. Eccleſiaſt.3.dicitur, *Qui amat pe-
riculum,peribit in illo*. Sed qui dubitat, an quod operatur,
peccatum ſit.& tamen operatur, exponit ſe periculo pec-
candi,quia nihil certi habet in ea re. Ergo imputabitur ei
ad peccatum. *Tertio*, ſicut aliquis conuincitur plus amare
Petrum,quam Ioannem,qui potens agere, quo vtrique ſit
gratus,agit tamen propter Petri amorem id,de quo dubi-
tat,an ex eo ſit inimicitiam Ioannis incurſurus, ſiquidem
agendo exponit ſe periculo faciendi aliquid contra volun
tatem Ioannis;ita pari ratione,qui dubitat an tali facto ſit
amiſſurus Dei gratiam, & facit illud ob ſui, vel proximi
gratiam,plus ſeipſum,vel proximum, quam Deum ama-
re conuincitur. *Quarto*,a priori, quia facilius rem de qua
dubitat an bona,vel mala ſit,quantum in ipſo eſt, cēſetur
velle malum,ſiquidem vult rem, ſiue bona ſiue mala ſit:
quòd autem res illa in tali caſu bona ſit,& licita, eſt omni
no per accidens,quantum ad voluntatem eius attinet. Præ
terquam,quòd ad rationem voluntarij neceſſaria eſt co-
gnitio,& conſequenter ad actum bonum requiritur cogni
tio libera,& voluntaria boni. Qui vero dubitat, an aliqua
operatio bona ſit,vel non,non habet congnitionem liberā,
& integram boni. Ergo actus ille non eſt bonus; qui vero
econtrario habet aliquam cognitionem mali, & ad mali-
tiam ſufficit quilibet particularis defectus, faciendo illud
de quo in particulari dubitat,an ſibi liceat nec ne,deficit a
rectitudine operandi,& conſequenter actus ille malus erit
mortaliter,vel venialter,pro ratione dubietatis quam ha-
bet. Eſt igitur vniuerſaliter verum, non licere agere illud
de quo conſcientia in particulari hic, & nunc dubitat an
peccatum ſit,nec ne.

4 *Hinc infertur primo*,quod † licet communiter quis pec
catum veniale confiteri non teneatur, nihilominus tamen
qui de peccato ſuo dubitaret,an ſit mortale,vel veniale,te
netur ipſum confiteri propter dubium,quod de eo habet,
ex Nauar.in Man.c.21.num. 34.& in c.ſi quis autem.de
pæniter. diſt.4.& Ad Quodlib. 2. punct. 1.ante lite-
ram A.& communi DD.in 4.diſt.17.Henriquez. lib.5.ca.
3.§.7.

Secundo infertur. Quod habens plures præbendas pec-
cat,quoties dubius eſt,an liceat ſibi illas habere,quia ma-
nente tali dubitatione,periculo ſe committit peccandi, &
eas cum tali dubio retinendo magis amat beneficium tē-
porale,quam propriam ſalutem. Sic S.Th.Quodlib.8. art.
13. & Nauar.in d.cap.ſi quis autem,num. 58. & patet ex
dictis.

5 *Secunda* difficultas eſt.†.Quidnam agendum ſit,quan-
do conſcientia dubia eſt eo modo quo diximus? Vt autem
difficultas hæc clarior,& manifeſtior reddatur,ſciēdū eſt,
con

Digitized by Google

cõſciam alicuius dupliciter poſſe eſſe dubiá, *Vno* modo, vt ſit in eo dubio, & ſtatu, vt neceſſario debeat alteram partem eligere, de quarum vtraque dubitat, an ſit peccatum; vt ſi quis ab altero gladiũ mutuo acceperit, cũ iuraměto reſtituendi, quando ille petit, & alter illum repetit ad alium iniuſte occidendum, poteſt hic dubitare, an liceat reſtituere, quia ex vna parte reſtituendo reus vſ homicidij: ex altera vero parte non reſtituendo reus efficit periurij. Item ſi mulier aliqua quæ nondum certa de morte prioris mariti, alteri nubat, poſtea dubitare incipiat, an ſit peccatum reddere debitum petente marito ſecundo, quid faciet in tali dubio, nam ſi reddat, & vere prior maritus uiuat, luxuriam committit, & ſi non reddat, & prior maritus non viuat, iniuſtitiam committit.

Item, præcipit Prælatus, vt detegam crimen fratris mei occultum, de quo ego dubito, an iuſtè pręcipiat, eſt dubius ſubditus in hoc caſu quid facere debeat; ex vna namque parte non obediendo, exponit ſe periculo inobedientiæ cõtra ſuum prælatum: ex alia vero parte obediendo, exponit ſe periculo infamandi fratrem in re grauiſſima, contra ordinem iuris. Alio modo, vt dubitet tantũ de altera parte, an ſit peccatum nec ne; de alia vero certus ſit non eſſe peccatum, vt ſi quis dubitet, an aliquod feſtum ſit de præcepto, & conſequenter an teneatur audire Miſſam: nam certũ eſt ſi audiat non peccare. His ſuppoſitis, in priori caſu certum eſt, quod debeat cõſcientiam ſuam ad alteram partem determinare, & agere ſecundum illam, nam alias iuxta ea quæ diximus, neceſſario peccaret; quãdoquidem peccatum eſt facere id, de quo in particulari dubitat, an ſibi liceat nec ne. Quam autem partem eligere debeat, facile conſtabit ex his, quæ in ſequentibus dicemus. In ſecundo autem caſu certum etiam eſt, quod licite poteſt eã partem eligere, in qua nullum eſt peccatum, quia vero non ita certum eſt, an ſemper teneatur partem illam eligere, explicare oportet ad quam partem poteſt, aut debet ſe determinare tam in primo, quam in ſecundo caſu. Et quidem ſi noua ratio occurrat, quæ tale dubium tollit, certum eſt quænam pars eligenda ſit, quando autem manent vtrinque rationes probabiles, tunc res paulo difficilior eſt, quid agendum ſit, aut quæ regula aſſignari poſſit in altera parte eligenda, & in determinanda conſcientia, ne quis temere ſe periculo peccandi exponat. Ex varijs autem regulis, quas in hac materia tradunt Doctores, quattuor ſunt magis vtiles, & vniuerſales.

6 *Regula prima*: Quotieſcumque aliquis dubius † & incertus eſt quid agere, aut quam partem eligere debeat, omnẽ diligentiam, & ſtudium adhibere debet ad inquirendam
c veritatem, c *donec per rationes probabiles inueniatur id quod verius videtur*. Et de hac re nulla poteſt eſſe dubitatio: ſiquidem, vt euitet peccatum in agendo ea omnia facere tenetur, quæ recta ratio præſcribit, inter alia verò regula prudentiæ requirit, vt debitam diligentiam adhibeat, ne in operando peccet.

Regula ſecunda: In huiuſmodi dubijs quando propria
7 induſtria rei veritas inueniri non poteſt † tutiſſimum remedium eſt, ſequi conſilium bonorum virorum & doctorum, inter quos præcipuum locum habere debent Prælati, ſuperiores, & confeſſarij pij, & diſcreti, quorum conſilium ſequi multo laudabilius, vt plurimum eſt, quam proprium ſequi, etiamſi tutius, & melius videatur. Imò verò licet aliquo modo dubitetur, an ſit peccatum, vel non dummodo non conſtet eſſe peccatum, ſequendo illorum conſilium a peccato excuſatur; Quod ſi in aliqua neceſſitate, & caſu vrgenti talium hominum copia non adſit, tunc ex S. Bonau. 2. diſt. 39. art. 1. q. 3. in fi. & Salon. 2. 2. quæſt. 63. arti. 4. controuer. 2. poſt. concl. 4. omni affectu humano ſecluſo, diligenti ſtudio, ac oratione ad Deum (qui omnis veritatis & lucis fons & author eſt) recurrendum eſt; quibus medijs adhibitus, vnam partem quæ ſibi melior apparet eligen-
d. do, d *tutus in conſcientia erit, etiamſi forte a parte rei non ita vera, ac bona ſit*.

8. *Regula tertia*; † Quando pro vna parte certum eſt, & pro altera parte dubium, peccatum eſt ſequi id, quod dubium eſt. Sic Medina loco inferius citando, & Rodriquez in Sum. par. 2. cap. 51. concluſio. 2. *Ratio eſt*: quia tunc committit ſe periculo peccandi, vt diximus, vt v. g. Scit Petrus, quòd licite ieiunare poteſt, dubitat vero, an non ieiunando peccet, tenetur ieiunare, cum in hoc nullum ſit periculum, aut dubium. Item, præcipit Prælatus, vt dem operam literis, vel, vt ſeruiam infirmis, dubito, an iuſte præcipiat, teneor obedire, quia in obediendo nullum eſt dubium, aut periculum peccati, ſecus vero ſi non obediam. Item, dubito, an hic contractus, quem celebro, ſit vſurarius, teneor nõ celebrare illum contractum, quia in non celebrando nullum eſt periculum, in celebrando autem dubium, & periculum eſt. Hanc tamen regulam Sotus in Relect. de tegẽdo ſecreto memb. 3. q. 2. concl. 1. Barthol. Medina 1. 2. q. 19. art. 6. dub. 4. concl. 3. limitant, vt vera ſit, niſi ex eo, quod ſequar partem dubiam, magnum, & grande damnum incurram, vt v. g. ſi quis petat a me fundum, quem tuta conſcientia poſſideo, ſi exinde dubitare incipiam an meus ſit, an vero reſtituere tenear, ſine dubio tutius eſt fundum reſtituere: ſed quia magnum inde damnum mihi ſequitur, & melior eſt conditio poſſidentis, non teneor illi fundum illum reſtituere, donec iuridicè ſuum eſſe probauerit, de quo exemplo latius infra dicemus; ſicut etiam de ſubdito, an ſemper in re dubia prælato ſuo obedire teneatur. Interim ſatis ſit hanc regulam ex communi opinione Doctorum aſſignaſſe.

9 *Regula Quarta*: † Quando ex vtraque parte dubium eſt, & non poteſt deponi dubium, ſequenda eſt pars tutior quod ſi neutra tuta fuerit, ſequenda eſt pars minus periculoſa. Colligunt hanc regulam Doctores ex ca. *Iuuenis*, de ſponſal. & c. *Ad audientiam*, de homicid. & cap. 2. de pęniten. d. 7. Piſanella, verbo, Dubium. Angel. ibid. num. 1. Syluest. eod. q. 2. Tab. eod. num. 2. verſic. Primo. Adria. Quodlib. 2. pun. 3. litera C. verſ. Ad ſecundum. Caietan. in verbo opinio. Couar. de ſponſalib. par. 1. cap. 4. §. 1. num. 9. Rodriguez in Sum. par. 2. cap. 51. concluſio. 4. Gabr. Vaſq. in 1. 2. diſp. 65. cap. 3. & diſp. 66. cap ..... Nau. in cap. ſi quis autem, de pęniten. d. 7. num. 34. & in Man. cap. 27. num. 281. Medina. 1. 2. q. 19. art. 6. dub. 4. conc. 4. Quæ tamen regula indiget limitatione, ſiquidem, vt optimè notat Syluester vbi ſupra, ſi ea pars, quæ eſt minus tuta ſit multo probabilior altera, non eſt neceſſe ſequi tutiorem partem. Et Nauar. vbi ſupra, notat hoc tantum eſſe conſilium, regulariter in agẽdis ſequi partem tutiorem niſi aliud ad id nos præceptum vrgeat, & quando vtraque pars eſt tuta ſufficienter, non eſt neceſſe ſequi tutiorem. Et ſine dubio in multis particularibus non tenetur homo partem tutiorem ſequi, v. g. ſi quis agrum poſſideat, qui tamen ab alio reuocetur in dubium, vtrum ſit ipſius, vel non, ſine dubio tutius eſſet illi agrum reſtituere, non tamen ad id tenetur, donec ſuũ eſſe probauerit. Illud vero in genere ſatis eſt, quod quando eſt dubium pro vtraq; parte, & non eſt multo maior probabilitas pro vna parte, quã pro altera, nec apparet aliquid ꝙ vtramque partem tutam omninò reddat, nec dubiũ deponere poſſit, tunc partem tutiorem ſequi tenetur, vt autem res hæc clarior, & manifeſtior reddatur, addendę ſunt aliæ particulares difficultates, & explicandæ.

Tertia difficultas eſt, an dum aliquis rem poſſideat, &
10 dubitet. † an ſit ſua, vel alterius, teneatur illam reſtituere, vel poſſit detinere & ea ẽt vti? Quæ difficultas ex hac altera dependet, an ſcilicet, dubitatio ſuperueniens impediat bonam fidem, atq; adeo reddat inualidã præſcriptionẽ, de qua re ſuo loco agemus. nunc ſolum propoſitam difficultatem breuiter explicabimus: in qua re variæ ſunt authorum ſententjæ, ſicut in illa altera difficultate propoſita.

11 *Prima eſt* Adriani in 4. in materia † de reſtitutione, in quæſtione peculiari de præſcriptione, & quodlib. 2. puncto 12. in reſponſ. ad rationes ante oppoſitum, in litera G. & litera H. dicentis, quod in tali dubio tenetur diligenter examinare, an res illa ſit ſua, vel alterius; vnde ante examẽ licet rem illam reſtituere non teneatur, ſi tamen poſt ſufficientem inquiſitionem adhuc dubius ſit, tenetur ſe exonerare, erogando pauperibus vel Eccleſię cum proteſtatione ſi inueniatur verus dominus, quod illi teneatur tantundẽ reſtituere. *Ratio eius eſt*: quia qui dubius eſt, maximè ex cauſa probabili, an res illa ſua ſit, vel alterius, peccat detinẽdo niſi quantum temporis iuſta ratione ſibi concedi debet,

ad

Digitized by Google

ad veritatem inquirendam, vnde poſtea detinendo, committit ſe periculo peccandi, tenetur ergo partem tutiorem ſequi, & eam reſtituere; aut certe ſi eam reſtituere noluit, peccat. Eandem ſententiam antea docuit Anton. de But. in cap. vlt. de præſcript. & pro hac opinione etiam afferri poſſunt Mart. Ledeſm. 2.4.q.18.art.1.dub.14.fol.231. Sot. lib.4. de iuſtit. & iur. q.5.art.vlt.in fi. & Pet. de Arragona, 2.2.quæſt.62.in q. de dominio. in fin. qui expreſsè docent, quod ſi facta diligenti inquiſitione adhuc maneat probabiliter dubius an res illa ſua ſit, vel alterius, tunc tenetur diuidere rem illam cum eo de quo dubitat an ſit verus ipſius dominus, pro ratione dubij; quod ſi nullus conſtiterit dominus, & dubitet an res ſit ſua, debet rem illam cum pauperibus diuidere. *Ratio eſt*: quia ratione dubij videtur eſſe æquale ius vtriuſque. Ergo illo dubio manente; facienda eſt diuiſio, vt ſeruetur æqualitas. Huc etiam reduci poteſt opinio Anton. de Corduba, lib.3. qq.q.8. ad primam rationem, vbi ait, quod licet facta inquiſitione rem illam poſſidere poſſit, manente tamen tali dubio, nec rem illam alienare, nec ea vti poteſt. *Ratio eius eſt*, quia ſi conſumat rem illam vſu, aut alienet, exponit ſe periculo conſumendi, & alienandi rem alienam. Deinde ſecundo, quia ſi is qui poſſidet rem aliquam in dubio, ea vti poſſit, pari ratione poſſet coniux in dubio vti matrimonio, & ita non tantum reddere poſſet, ſed etiam petere poſſeſſionis ratione, quod tamen falſum eſt, vt infra dicemus.

12 *Secunda eſt* aliorum dicentium † facto diligenti examine, ſi adhuc manet dubium, poſſe qui rem illam habet, poſſidere illam, ſi antea bona fide poſſidebat, & proinde non teneri ad reſtitutionem. Sic Gloſſa in cap. vlt. in verbo. *Nulla temporis*, de præſcript. Panor. ib. d. nu. 39. citans Bart. in l. Naturaliter, colum. 2. ff. de vſucap. & Anton. Franc. in annot. Panorm. loco citato, afferens pro hac re l. ſi prius, ff. de nou. oper. nunc. Alex. & Iaſ. in l. 3. §. genera. ff. de acquirend. poſſ. Sotus in 4. diſt. 27.q. 1.art.3. ante fin. verſ. Ad huiuſmodi euentus. Io. Medi. C. de reſtit.q. 17. Syluestr. verbo. præſcript.q.3.verſ.Tertium. Tabiena. eod. num.10. verſ.Nono. Couar. in Relect. in regula poſſeſſor. par.2.§.7.nu.3. & 4. ubi multos alios refert, aſſerens hanc eſſe communem. Speculum Coniugiorum par.3.artic.18. non longè ante finem, in reſponſ. ad 2. Ioſeph. Angles in Florib.4. Sent. par.2. in quæſt. de præſcrip. art.2. difficult. 2. Salon. 2.2.q.5. de dominio, art.7.q.3. Greg. de Valent. tom.3. diſp.5. quæſt.6. punct. 5. Petr. Cenedo, in collect. iur. Canon. collect. 50. nu. 5. vt autem rem hanc ſigillatim explicemus, ſequentes propoſitiones adiungam.

13 *Prima Propoſitio*. Qui dubius † eſt an res ſua ſit, uel alterius, quamuis ante inquiſitionem debito modo factam rē

e illam poſſidere queat, *e ea tamen vti*, aut eam alienare non poteſt, & in hac re conuenire uidentur omnes Doctores, & in particulari Corduba vbi ſupra, immo etiam & Adrianus, & Sotus in locis citatis pro prima opinione, & Gabr. Vaſquez. diſpu.66.c.7. *Ratio* pro priori parte Concluſionis eſt: quia vt fatetur Adria. in Quodlib. citato etiā qui habet certam fidem vel ſciam, quod res ſit aliena, & ignoret cuius ſit propter diſcrimen præiudicandi vero domino, poteſt rem illam poſſidere quouſque appareat verus dominus. Ergo multo magis in tali dubio licite poteſt retinere rem poſſeſſam donec conſtare poterit quis ſit verus dominus. Neque enim rationabiliter inuitus poteſt eſſe dominus, ſi ille rem illam poſſideat, & ſeruet tanquam depoſitarius, donec ei conſtet de vero domino; ſi quidem hac ratione nullam committit iniuſtitiam, dum rem illam in vtilitatem veri domini cuſtodiat. Secunda verò pars probatur. Quia ſicut inquirere tenetur verum dominum, alias in dolo eſſe cenſetur, ita etiam rem illam in priſtino ſtatu conſeruare tenetur; fruſtra enim inquireret dominum, ſi aut rem deteriorem vſu redderet, aut omnino conſumeret, & alienaret.

14 *Secunda Propoſitio*. Qui † Prudenter dubius eſt an res quam poſſidet, ſit ſua, & adhibita diligētia ad inquirendā veritatem, adhuc manet dubius, non tenetur rem illam

f reſtituere, f *Nec partem* illius, ſed integre poſſidere poteſt. Quod intelligitur, quoties facta debita deligentia deprehendat ſe habere maius, vel æquale ius, quam alter habet. Sic omnes Doctores pro ſecunda ſententia allati. *Ratio eſt*: quia vt habetur in Regula, In pari delicto. de reg. iur. in 6. vbi dicitur: *In pari delicto. vel cauſa melior eſt cōditio poſſidētis* Sed in dubio par cauſa eſt, quantum ad illius rei dominium attinet: ergo melior eſt conditio poſſidentis. Et vt in regula 11. de reg. iur. in 6. habetur: *Cum ſunt partium iura obſcura, reo fauendum eſt potius quam actori.* In hoc autem caſu qui dubitat de re ſua, eſt velut reus. *Secundo*, quia in nullo iudicio condemnaretur ille a iudice ad reſtituendam rem illam. Ergo nec in foro interiori ad illius reſtitutionem obligatur. Si quidem in materia iuſtitiæ, quando veritas conſtat, & forum exterius non vtitur præſumptione, iudex pronunciādo ſnīam non confert ius in conſcientia, ſed ſolum explicat quænam pars habeat ius. Ergo ſicut iudex, quando ſunt duæ ſententiæ probabiles ex æquo, ferre poteſt ſententiam pro quacunque ſnīa maluerit; ita etiam quando iura partium ſunt ęqualia, poteſt iudex, & debet iuſte rem illā poſſeſſori adiudicare, cū, vt diximus, in pari dubio potior ſit ratio poſſidētis. *Tertio*, quia in retinendo rē illam, non peccat cōtra iuſtitiā, ſiquidē iuſtitia in eo cōſiſtit, vt ſeruetur ęqualitas inter ius proprium, & alterius, ſed in hoc caſu qui poſſidet rē, ſeruat ęqualitatem: nam ex vna parte habet equale ius dominij ratione dubij, ex alia vero hēt maius ius ratione poſſeſſionis in qua ipſe eſt bona fide quod ergo in ea poſſeſſione permaneat, & non reſtituat, nihil facit contra ius alterius, ſed debitam ſeruat æqualitatem. Cum igitur non peccet contra iuſtitiam, ad reſtitutionem aliquam non tenetur.

15 *Tertia Propoſitio*. † Qui facta debita ac diligenti inquiſitione dubius adhuc manet, no ſolum rem illam poſſidere, ſed etiam vti, & alienare poteſt, g *paratus tamen reſti-*

g *tuere pretium illius*. ſi conſtet rē eſſe alterius. ex Gab. Vaſq. in 1.2. diſp. 66. cap. 7. Hæc eſt contra Cordubam vbi ſupra. *Ratio eſt*: Quia cum dictum ſit, poſſe rem illam poſſidere, nulla ratio apparet, cur ab illius vſu abſtinere in perpetuum cogatur, & maxime in rebus illis quæ vſu conſumuntur, vt ſunt v.g. pecunia, frumentum, oleum, vinum, & huiuſmodi, hæc enim omnia ſine vſu, cum maximo damno, & periculo detineri ſolent. Vnde nulla eſt iniuria ſi vſu conſumantur, quando ex vſu nullum vero domino ſequitur detrimentum. Siquidem vt ſupponimus, is qui in hoc caſu rebus illis utitur, paratus, & potens eſt reſtituere, quando de vero domino ei conſtiterit. Quod idē etiam de rebus non conſumptibilibus uſu dicendum eſt, u.g. de equo, pallio, domo, &c. *Ratio eſt*: quia talis poſſeſſio uere pateretur detrimentum ſine cauſa, ſi ab omni uſu rei illius ceſſare cogeretur, quod certe contra iuſtitiam eſſe uidetur. Quam concluſionem latius oſtendimus in lib. de reſtitutione in communi, in tractatu de poſſeſſore malæ, aut dubiæ fidei, dubio 3. ubi ex Ioan. Med. C. de reſtit. q. 10. Couar. in reg. peccatum, parte 3. in princ. nu.4. & alijs probauimus quod quoties quis dubius ſit an res quam poſſidet ſit aliena, & eſt in poſſeſſione illius, licite rem illam uendere poteſt, ſicut etiam quilibet ab eo rem illam emere poteſt, dummodo paratus ſit rem illam, aut prētium eius uero domino poſtea reſtituere, & manifeſtet dubium ementi, ut enim diximus, dubium hoc ementi manifeſtare tenetur, cum certum ſit illud aliquantulum de pretio diminuere. Intelligenda ſunt ea omnia quæ hactenus dicta ſunt de eo. qui rem a principio poſſedit bona fide, & tamen poſtea incipit dubitare de uero domino illius, eo modo quo diximus.

16 *Quarta propoſitio*: Qui † a principio dubitat de re, & tamen res adhuc, uel in nullius poſſeſſione eſt, uel ſaltem poſſidetur cum tali dubio a principio, tunc ſi dubium illud alias ſuperare nequeat non poteſt rem illam integram retinere, ſed debet pro ratione dubij rem illam diuidere cū altero quem uerum dominum ſuſpicatur; ſin uero dubium non ſit inter aliquos determinatos, cuiuſnam ſit res illa, ſed dubium tantum in genere, puta quia ignoratur uerus dominus, tunc res illa non eſt diuidenda, ſed pauperibus reſtituenda. Sic Michael Salon, ubi ſupra, & colligitur ex Ledeſmio, & Soto ubi ſupra, & lib.4. de iuſtit.q.7. art.1. ad 3. & Caietano 2.2.quæſt.62. artic. 5. in reſponſione ad tertium. *Ratio pro prima parte eſt*: quia tunc

Digitized by Google

eſt æquale ius inter vtrumque, & neuter habet titulum poſſeſſionis, ergo æqualiter inter eos diuidi debet, vt ſeruetur iuſtitia; & in hoc caſu non habent locum duæ regulę allatæ, ut conſtat. *Secunda pars* etiam patet, quia cum ignotus ſit omnino verus dominus, res eo modo ſe habet quo res perdita quę inuenitur, quę ex communi on DD. conſenſu pauperibus eroganda eſt, vt hac ratione cedat in vtilitatem veri domini. Et ex dictis facilè ſolui poſſunt, quę in contrarium adducuntur.

17 Quod enim Adrianus diſtinctè dicit † non poſſe qui dubitat de re, an ſua ſit, vel alterius, rem illã detinere, quia cõmittit ſe periculo furti in detinẽdo, falſum eſt. Nam *Primo*, fieri poteſt, vt dubium ſit ęquale, & tunc non tenetur reſtituere, quia in dubio ęquali potior eſt cõditio poſſidentis; & deinde, tenetur magis homo ſuæ indemnitati conſulere, quã alienę, vbi cetera ſunt paria. *Secundo*, poſtquã fecerit debitã diligentiã ad inquirendum verum dominũ, fecit qđ in ſe eſt, nec alia via manet illi ad medendum illi dubio. Non ergo tenebitur ad amplius, ſed tuta conſciẽtia rem illam retinere, ac poſſidere valet. Neque poſt debitam factam diligentiam de inueniendo vero domino hẽt conſcientiam læſam, aut committit ſe periculo peccandi. Non enim peccat qui facit contra conſcientiam dubiam ſpeculatiuè tantum, ſed qui facit contra conſcientiam practicè dubiam. Quamuis igitur facta diligẽti inquiſitione manet adhuc dubius ſpeculatiuè circa conditionẽ, & qualitatem rei, nimirum ſitne ſua, vel alterius, quia tñ practicè videt ſe nõ habere minus ius q̃ alter habet, & ſimul eſt in poſſeſſione rei, vnà cum illo dubio ſpeculatiuo habet hoc iudicium practicum verum, & rectum, per illã diligentiã feciſſe quod debet, nec teneri ad amplius & licite rem illã poſſidere poſſe, cum in dubijs melior ſit cõditio poſſidentis, ut Medina, Couar. Salon, Gregorius, & reliqui ferè omnes teſtantur. Eodem modo reſpondetur ad primam rõnem Cordubę, non exponi ſ. periculo iniuſtitiæ poſſeſſorẽ, qui in tali dubio rẽ detinet, & illa vtitur, quia licet forſan ſit aliena res a parte rei, optimam tamen habet rationem, vt in tali dubio abſque vlla iniuſtitia rem illam retineat, & illa utatur, ut proinde excuſetur a peccato iniuſtitiæ, vt diximus, nihilq; ad rem facit quod a parte rei res illa ſua ſit, vel alterius.

18 Altera etiam † eius ratio facile diluitur: Eſt enim diuerſa ratio inter vſum cuiuſcunque alterius rei, quã quis poſſidet in dubio, & inter vſum matrimonij, in quo quis perſeuerat in dubio: quia in uſu cuiuſcunque alterius rei nõ eſt nouum periculum alicuius alterius peccati, quam iniuſtitiæ in detinendo rem illam & ita quia ſecũdum regulas iuſtitiæ poſt adhibitam debitã diligentiã de inueniendo vero domino licitũ eſt eam poſſidere in dubio, ẽt ſecũdum eaſdem iuſtitię regulas licitũ erit re poſſeſſa uti, eo qđ maius ius hẽt in rem illam pp certam poſſeſſionem illius; At vero in matrimonio quãdo dubium eſt, qui vteretur, matrimonio ex propria voluntate, & nõ ad petitionem alterius, exponit ſe periculo contra aliã particularem virtutẽ, nimirum caſtitatem, & ita debet abſtinere ab vſu in petendo debitum, ne incurrat periculum incontinentiæ; in qua materia ut infra dicemus latius, pars tutior in dubio eligenda eſt, non tamen tenetur abſtinere a reddendo debitum quando petitur, ne uir ob mulieris dubium priuetur iuſta poſſeſſione, quam habet in corpus uxoris, nam in reddendo nullum eſt periculum contra aliam uirtutem quam iuſtitiam, contra hanc autem non fit, quia melior eſt conditio uiri poſſidentis in dubio, & ideo reddere debitum poteſt, & tenetur, non autem petere ob periculum incontinentiæ, cui in petendo debitum ſe exponeret.

19 *Quarta* difficultas eſt, An quando dubitatur de aliquo filio ſpurio, utrum legitimus ſit, nec ne, iudicari debeat in tali dubio legitimus, vt hæreditatem paternam ſimul cũ alijs legitimis percipere poſſit. Intelligitur autem difficultas ſicut & præcedens, quando facta debita diligentia de cognoſcenda veritate non apparet an legitimus ſit. In hac re, quæ potius ad legiſtas, quam Summiſtas pertinet, de qua legendi ſunt Dec. in ca. *per tuas*, de prob. Syluest. verbo *filius*, q. 12. Angelus verb. eo. nu. 16. Couar. p. 2. de matrimonio, c. 8. §. 4. num. 8. & Gab. Vaſq. in 1. 2. diſp. 66. c. 8. hæc duo mihi dicenda uidentur.

ADDITIO NOVA.

Adde, Et quid ſi filius naſcatur ex matre, quæ nupſit paucis diebus a morte prioris mariti elapſis, an ſit cenſendus filius prioris, an vero poſterioris mariti. Et ſimiliter, quid ſi duo filij ſimul naſcantur, nec apparere poſſit vter illum prius natus fuerit ad effectum, vt bona deferantur primogenito. Vide Ant. Nal. in Quæſt. pract. verbo, Dubium, & uerbo, filius.

Primum eſt, quando certò cognoſci non põt, quod illegitimus ſit, & habetur vulgo pro legitimo, iudicandũ eſt h in dubio pro illo vt ſit legitimus, h *etiam cum detrimento aliorum fratrum*. *Ratio eſt*: quia cũ melior ſit conditio poſſidentis, & iſte iam in poſſeſſione ſit, & pro legitimo cõiter habitus, cõtra iuſtitiam eſſet, eũ iure ſuo indebitè, & ſine ſufficienti probatione priuare. Etenim regula illa; *In dubijs pars tutior eſt eligenda*, in materia iuſtitiæ declaratur per regulã, *In dubijs melior eſt conditio poſſidentis* quę vtraque regula in reg. iur. in 6. habetur. *Ratio eſt*: quia maior eſt obligatio qua quis tenetur aliquem in dubio non condemnare quam nocẽtem iudicare, & priuare eum qui eſt in poſſeſſione iuſta vt creditur; nullus. n. cõdemnãdus eſt niſi pp culpam; Non ergo condemnari dẽt filius niſi ob culpã parentum; vnde cum non conſtet de culpa parentũ filius tanquam legitimus habendus eſt, & videtur definitum in l. filium ff. de ijs, qui ſunt ſui, vel alieni iuris.

Secundum eſt, quamuis ab initio dubium erat, cenſeri tñ debet legitimus, niſi contrariũ probetur. *Ratio eſt*: quia licet ex vna parte videatur melior conditio aliorũ fratrũ poſſidentium, cum tñ ex vna parte priuandus nõ ſit ſine cauſa, aut culpa, & ex alia parte cum iura partium ſint obſcura, potius fauendũ ſit reo, quam actori; ideo in dubio pro illo iudicandũ erit. Vnde hæ tres regulæ iuris ita ſe habẽt, vt hæc, *In dubio pars tutior eſt eligenda*; tollatur per hanc aliã in materia iuſtitiæ; *In dubijs melior eſt conditio poſſidentis*, & huic etiam per hãc aliã derogetur, *Cum partium iura ſunt obſcura, fauendũ potius eſt reo, quã actori*, iuxta ea quæ diximus. Et de hac difficultate hactenus dictũ ſit.

Quinta difficultas eſt: An exiſtente dubitatione de aliquo facto, propter qđ pęna aliqua a iure imponitur credere ſe debeat reum & pęnam iuris incurriſſe, vt v. g. ſi quis dubitat an ob factum aliquod incurrerit excõmunicationem, puta, an clericũ percuſſerit, nec ne, an habẽdus ſi pro excommunicato, & uitandus ſit ab alijs, & an debeat exiſtimare ſe excommunicatum, & abſtinere a celebratione. Item ſi dubitet de homicidio, an debeat dubitare ſe irregularem, & celebrare non poſſe; *Ratio difficultatis eſt*: quia in dubijs de facto pars tutior eligẽda eſt, & pro ea tãtũ parte iudiciũ conſcientiæ formari dẽt, *arg. cap. inuenis, de ſponſal. & cap. ad audientiam, & cap. Significaſti. 2. de homicid.* Tutior aũt pars eſt illa, in qua nõ eſt peccatũ, ſicut in iure pars illa dicitur tutior, in qua minus peccatum eſſe poteſt, quam in parte oppoſita. Ergo in dubio alij eũ pro excõmunicato habere, eumque vitare tenẽtur, & ipſemet etiã irregularem, & excommunicatum ſe exiſtimare dẽt.

Ex altera parte eſt ratio, quia in pœnis benignior interpretatio ſequenda eſt, *arg. cap. in pœnis, & cap odia, de reg. iur. in 6. & l. interpretatione, ff. de pœnis*. excommunicatio autem pœna eſt, *arg. cap. Sacro & ibi glo. de ſenten. excommu.* ergo non eſt habendus pro excommunicato, aut irregularis, quandoquidem, vt ait Panorm. in *cap. cum tu, de teſtib. numer. 2.* ea interpretatio benignior eſt, qua pœna tollitur.

In hac re duæ videntur eſſe Doctorũ ſententiæ, quarũ *Prima eſt* Panormit. *In c. ad audientiam, nu. 2. de homicid. & in cap. cum tu. de teſtib.* & Summæ Angelicæ, in verbo, dubium, nu. 2 & Syluest. verb. eod. q. 4. & Fel. in d. cap. *ad audientiã nu. 17. & gl. in c. unico, de ſcrutin. in ordin. faciend.* Ioan. And. Cardin. Anan. & Socin. in *c. ad audientiã nu. 46.* vt refert Couar. loco inferius citando, dicendum in foro exteriori non iudicandum eſſe excõicatum, aut irregularem, quia in pœnis benignior interpretatio facienda eſt, vt diximus. *argu. c. in pœnis. & c. odia de leg. iur. in 6.* & quia in reg. Cũ *ſunt. de reg. iur. in 5. Cum ſunt partiũ iura ob-*

Digitized by Google

ra obſcura, reo fauẽdum eſt potius, quam actori. Quando ergo dubium eſt de excommunicatione, aut de homicidio, & ita res eſt obſcura, fauendum eſt reo, vt non iudicetur excommunicatus, vel irregularis; in foro autem interiori dicunt habendum eſſe pro excommunicato, quia in foro animæ tutior pars eſt eligenda, & ita abſtinere debet à celebratione, & exiſtimant hãc eſſe ſententiam Innocentij.

Secunda eſt, dicentiũ in dubio cenſendum eſſe irregularem; ſic Nauar. in c. ſi quis autem, de pœnitent. diſt. 7. nu. 35. 36. & ſeq. & in Sum. cap. 27. nu. 284. vſque ad nu. 289. Couar. in Clem. Si furioſus, par. 1. in princ. nu. 3. de homic. & fauet Adrian. Quodlib. 3. pun. 2. litera D. Hugolin. Tabu. 1. de Cenſur. Eccleſiaſt. c. 14. num. 12. 13. & ſeq. & Gabriel Vaſq. in 1. 2. diſpu. 65. cap. 3. *Ratio eſt*: quia eo ipſo qđ quis dubitat de facto, ex quo ſequitur pœna iuris, tenetur eligere partem tutiorem in qua nullum eſt periculum peccan; vt autem res hæc clarior fiat, ſequentibus propoſitionibus quid in hac re ſentiam, breuiter exponam.

22 *Prima Propoſitio.* † 1 *Qui fecerit actum, de quo dubium*
i *eſt*, an propterea excommunicationem incurrerit, ab alijs pro excõicato nec in iudicio, nec extra iudicium habẽdus eſt. Sic Hugolin. vbi ſupra. *Ratio eſt*; quia incerta pro certis habenda non ſunt. Deinde, quia poſt extrauag. *Ad euitanda ſcãdala*, euitãdus eſt ſolũ excõicatus denũciatus, aut notorius clerici percuſſor, qui nulla tergiuerſatione delictum ſuum celare poteſt, qualis non eſt, de cuius facto propter quod incurritur excõicatio, dubitatur, & hoc etiam ſi rumor aliquis ſit quod clericum percuſſerit. Vnde abrogatur *cap cum deſiderit, §. 2. q. de ſent. excom.* in quo Clemens III. declarauit infamato de excommunicatione cõicandũ non eſſe, niſi ſe purget, vel ad cautellã abſoluatur. Neque in iudicio vitandus talis erit, quia ſi quis obijceret illi excommunicationem ad hoc, vt talis ab agendo repelleretur, probari debet, & excommunicationis ſpecies, & nomen, & clariſſimis argumentis oſtendi, vt habetur in *cap. 1. ver. ſi quis, de except. in 6.* quæ omnia in eo, de cuius facto propter quod excommunicatio incurritur, dubitatio eſt, locum nullo modo habere poſſunt. vt conſtat.

23 *Secunda Propoſitio.* † Qui dubitat de facto, propter quod excommunicatio, aut irregularitas incurritur, partem tutiorem eligere tenetur, & ſe excommunicatum, & irregularem in dubio exiſtimare debet, & conſequenter ab hominum communione, & a celebratione abſtinere debet. Sic Palud. 4. diſt. 25. q. 3. artic. 2. in fi. Henriquez lib. 14. cap. 4. §. 4. qui id docet maximè verum eſſe in facto homicidij, & Nauar. Cou. & Hugolin. vbi ſupra. *Ratio eſt*: quia qui eſt in tali dubio, quodammodo contra conſcientiam facit, & periculo peccandi ſe exponit. At vero, *qui amat periculum, peribit in illo.* Eccleſiaſt. 3. & deinde Extrauag. *ad euitanda ſcandala*. Ipſemet excommunicato non fauet, aut in aliquo ſubuenit. Quibus de cauſis Clemens Papa III. in cap. *Ad audientiam, de homicid.* & Innoc. III. in cap. *ſignificaſti. 2. titu. eod.* præsbyterum quendam tanquam homicidam habendum cenſuerunt, quamuis fortè homicida non fuit, & a ſacerdotij officio ſuſpendendum, quandoquidem *in dubijs pars tutior eligenda eſt, etenim ceſſare tutius eſt, quam temere celebrare, pro eo quod in altero nullum, in reliquo vero magnum periculum timeatur.* Et Honorius Papa III. in *cap. petitio tua, de homicid.* clerico qui, an a ſe quiſpiam in obſidione cuiuſdam caſtri interfectus eſſet, dubitabat, reſpondit; *ſi conſcientia eum mordeat, ab altaris miniſterio ſe abſtineat, cum conſultius ſit*, vt inquit ibi Papa, *in huiuſmodi dubio abſtinere quam temerè celebrare*, vnde idem Innoc. Papa III. in cap. *illud, de clerico excom. miniſt.* excõicatum quendam grauiter reprehendit, qui dubitans, an eſſet excommunicatus, diuina nihilominus adminiſtrauit. *Quia enim in dubijs*, ait, Papa. *via eſt tutior eligenda, & ſi de lata in eum ſententia dubitabat, debuerat tamen ſe potius abſtinere, quam ſacramenta eccleſiaſtica pertractare.*

24 *Tertia propoſitio.* † In dubijs huiuſmodi *facti*, pars tutior non ſolum in foro interiori, ſed etiam in foro exteriori eligẽda eſt. Sic Nauar. & Couar. vbi ſupra, qui rectè ſententiam Panormit. & aliorum refellunt. *Ratio eſt*: quia forum exterius, & interius regulariter parificantur, *arg cap. vt animarum, de conſtit. in 6. & cap. vnico. de iureiurando eod. lib. & cap. 1. de ſepult. in 6.* nec vllo modo diuerſitas in
k eis facienda eſt k *niſi aliqua ſpecialis ratio vrgeat*; In hoc autem caſu nec vlla ratio, nec textus vllus, nec denique ipſemet Innoc. in *d. c. ad audientiam*, quem refert Panorm. viget vt inter vtrumq; forum tale diſcrimen ponamus. Ergo inter illa talis diuerſitas ponẽda non eſt. *Ratio eſt*: quia quotieſcunq; forum exterius nõ fundatur in præſumptione, ſed cognita veritate iudicat, toties id quod forum interius dicit licitum, vel illicitum eſſe etiam forum exterius ſimiliciter licitum, vel illicitũ, eſſe iudicat; ſed in dubio facti forũ exterius non fundatur in præſumptione, ſed eodẽ modo ſupponit rẽ dubiã ſicut ſupponit forũ cõſciẽtiæ. Ergo, qui iudicatur excõicatus, aut irregularis in foro cõſcientiæ, talis ẽt in foro exteriori iudicari dẽt. *Secũdo*, quia tex. illi, quos pro ſe citat Panorm ẽt in foro exteriori procedunt, vt conſtat. nam in *c. ad audiẽtiã.* dicitur: *Ad audiẽtiam Apoſtolatus noſtri peruenit*, ex quibus verbis conſtat, rem delatam fuiſſe ad forũ exterius; & deinde additur: *te conuenit iniungere presbytero memorato*, & tamen ibi Pontifex iudicauit illum irregularem, *quia in dubijs pars tutior eligenda eſt.* Ergo hęc regula locum etiã habet in foro exteriori. Eodẽq. modo in *cap. ſignificaſti. 2. de homic.* in foro exteriori cenſetur homicida, & irregularis, ẽt in re dubia, ſicut in foro interiori. Et certe, vt optime aduertit Nauar. vbi ſupra, num. 36. difficulter dari poteſt caſus, in quo ceteris paribus hoc eſt, ſi tot, & talia probentur in foro exteriori, quot, & qualis foro interiori conſtat, non iudicentur irregulares in foro exteriori; qui tales in foro interiori iudicari debent. Sed neque *Tertio* Innocentius Papa IIII. ſententiam Panormitani tenet, ſi quidem Innocent. *in dicto cap. ad audientiam, num. 9. de homicid.* poſt alia multa de irregularitate explicata hæc habet verba a Panormitano citata; *Pro his autem, qui in caſibus dubijs dicũt aliquos non eſſe irregulares, facit, quod irregularitas ſit de iure poſitiuo, quilibet autem eſt irregularis, vbi ius ſtatuat eum eſſe irregularem* Quibus verbis, vt notãt Nauar. numero 38. & Couaru. numero tertio locis citatis non aſſignauit differentiam inter vtrumque forum, quaſi iudicandus eſſet irregularis in dubio in foro interiori, non autem in exteriori, cum ibi nullum verbum ſit de aliquo foro; ſed ſolũ his verbis docere voluit, quod vbi eſt dubium, an in aliqua ſpecie ſit inducta irregularitas iure Pontificio, nunc reſpondendum erit, non eſſe irregularitatem conſtituẽdam in eo caſu, niſi id iure Canonico fuerit expreſſum; *Rationẽ* huius dat Innocentius, quia irregularitas omnis eſt de iure poſitiuo, & ideo ſi dubium ſit, an ob tale factum in ſpecie incurratur irregularitas, dicẽdũ eſt, in quocũque foro nõ incurri, quia vt ipſemet Inno. ibi ſubdit, *pœnæ ſunt mollienda, cap pœna de pœnit. diſt.* 1. & nemo iudicandus eſt irregularis, niſi quibus caſib. iure exprimitur, *cap. ſi quis, de ſent. excom in 6.* vt v.g. Dubium olim erat, an celebrare in loco polluto eſſet vnus ex caſibus, in quibus irregularitas de iure incurratur, in quo dubio iudicandum erat non eſſe, vt iudicatum fuit in *cap. ſi quis, de ſent. excom. lib 6.* quia id iure non fuit expreſſum At vero, vbi certi ſumus iure irregularitatem induci certo in caſu, & ſpecie, & tamen dubium ſit, an Petrus v.g. id fecerit, ob quod irregularitas incurritur, ita vt non de iure, ſed de facto dubitetur, tunc in vtroq; foro tutior via eligenda eſt, & Petrus irregularis cẽſendus eſt, ita vt a celebratione abſtineat.

Illud vero in dubio *facti* verum eſt, quod Panorm. Ange. & Syluest. docent, ſcilicet, quod in tali dubio nõ eſt aliquis puniendus pœna aliqua ordinaria talis delicti, & ita quamuis in dubio homicidij cenſeri dẽat quis irregularis, ad hũc effectum, vt abſtineat a celebratione, & in hoc partem eligat tutiorem, nõ tñ cenſendus erit irregularis, vt ſit ſpoliatus beneficio, vel alia pœna ordinaria homicidij puniatur. Siquidem, in hoc caſu propter tale dubium puniri non debet, ne patiatur ſine cauſa graue damnum; at vero in alio caſu, ſcilicet, quod iudicando ſe irregularem abſtineat a celebratione, nullum damnũ incurrit, quin potius celebrando, graue damnũ, & periculũ peccati incurreret, nemo aũt periculo peccandi in dubio ſe exponere debet, vt diximus ex illo Eccleſ 3. *Qui amat periculum peribit in illo.*

Digitized by Google

Ex quibus conſtat, quid vnuſquiſque in dubio facti facere debeat, & alijs conſulere, quoties interrogatus fuerit.

25 *Sexta* difficultas eſt, an quando eſt † dubium pro vtraq. parte, & pars vna neceſſario eligenda eſt, quid tunc agendum, & conſulendum ſit. Exemplum ſit in materia matrimonij: eſt * .n. mulier, quæ poſt auditam mortem prioris mariti, alteri nupſit: tandem audit maritum priorem viuere, & ideo dubitat, vtrum liceat ſibi negare debitum poſteriori marito, necne: id eſt, an ſit peccatum, reddere poſteriori poſt fidem datam priori, an contra potius peccatum ſit, negare poſteriori cõtra fidẽ eidẽ datã. Item mulier, quæ alicui nupſit, poſtea dubitare incipit, an petere, vel reddere poſſit debitũ, quia audiuit ſibi eſſe conſanguineũ in gradu prohibito. *Ratio difficultatis eſt*, quia ſi reddat debitũ præſenti marito, exponit ſe periculo fornicandi, quia fortaſſis nõ eſt vir ſuus: atque ẽt periculo adulterãdi, vt ſi fortaſſis prior maritus viuit: ſi vero nũ reddat debitũ, exponit ſe periculo irrogãdi grauẽ iniuriã marito, qui eſt in legitima poſſeſſione. Rurſus augetur difficultas: quia ſæpe dictum eſt, in dubiis partem tutiorẽ eligendam eſſe; pars autem tutior eſt, non petere, & non reddere debitum: Siquidem reddendo debitum exponit ſe periculo incontinentiæ. E contra vero in cap. Dominus, de ſecund. nupt. Lucius Papa III. docet, quod *licet dubitans de morte coniugis, ad ſecundas nuptias tranſire non debet, donec ei conſtet, quod ab hac vita migrauerit coniux eius: ſi tamen aliquis, vel aliqua id hactenus non ſeruauit, & de morte prioris coniugis adhuc ſibi exiſtimat dubitandum, ei, quæ ſibi nupſit, debitũ nõ deneget poſtulãti, quod à ſe tamẽ nouerit nullatenus exigendũ. Quod ſi poſt hoc de prioris cõiugis vita cõſtiterit, relictis adulterinis cõplexibus, ad priorem coniugem reuertatur*. Et in cap. inquiſitioni tuæ, de ſen. excom. Innoc. Papa III. ait; *Quod ſi alter coniugũ pro certo ſciat impedimentũ coniugis, propter quod ſine peccato mortali non valet carnale cõmertiũ exercere, debet potius excõicationis ſententiã humiliter ſuſtinere quã per carnale commerciũ peccatũ operari mortale. Sin vero habeat conſcientiam huiuſmodi impedimenti ex leui, & temeraria credulitate, ad ſui paſtoris conſilium conſcientiam illam deponere, & debitum coniugale petere, & reddere poteſt; Quod ſi talem conſcientiã impedimenti habet ex probabili, & diſcreta credulitate, quamuis non euidenti, & manifeſta, debitum quidem reddere poteſt, ſed poſtulare non debet, ne in alterutro, vel contra legem coniugii, vel contra iudicium conſcientiæ committat offenſam.* In hac difficultate variæ ſunt ſententiæ, non ſolum de ipſa veritate rei, ſed etiã de ratione, quæ pro veritate ipſa aſſignari põt, aut dẽt, vt ex his, quæ dicemus, manifeſtũ erit.

26 *Prima ſententia* in hac re eſt † Adriani Papæ VI. qui in 4. Sen. in materia de Sacramento matrimonii q. 2. §. *Hic oportet primum dicere, verſ. Ad ſecundum* vbi remittit ſe ad Quodlibet. puncto 2. in reſponſ. ad ſecundam. litera b. habet ait, vxorem dubitantem an vir, cum quo coniũgitur, verè, ac legitimè ſuus ſit, non ſolum non poſſe debitum exigere, ſed etiam nec petenti debitum reddere poſſe manẽte tali dubio; quia vtroque modo faceret cõtra cũſcientiam dubiam, quod nunquã licet. ad cap. vero *Dominus*. de ſecund. nupt. & ad cap. *Inquiſitioni*. de excommun. in quibus definitur *in tali dubio reddendum eſſe debitum, non petendum*: Reſpondet, vel capita prædicta intelligenda eſſe, quando dubium eſt tale, quod deponi poteſt ad ſolam coniugis petitionem, tunc enim manens certus de matrimonio, reddere tenetur: vel ſecũdo, loqui tantum Summum Pont. in d. c. *Dominus*, de foro exteriori, in quo debet reddere, in foro autem interiori ait nec licitũ eſſe petere, nec reddere, manẽte tali dubio, & quidem in Quolib. cit. ſolum meminit d. c. *Dominus*, in 4. autem Sent. meminit & c. *Dominus* & cap. *Inquiſitioni tuæ* vbi remittit ſe ad ea quæ de hac re docuit in d. Quodlib. vnde ſignificare, vẽ eandem eſſe rationem d. c. *Inquiſitioni tuæ*, ſcilicet, quod procedit ſolum in foro exteriori. Hanc tñ ſententiam Adriani communiter refellunt Doctores, & in particulari Sotus, libr. 4. de iuſtitia, quæſt. 1. arti. vlt. in fin. & 4. diſt. 27. q. 1. art. 3. & Nauar. in cap. ſi quis autem, de pœnit. diſt. 7. nume. 91. & 92. eam refellunt, quia certum eſt, tam in cap. *Dominus*, quam in cap. *Inquiſitioni tuæ* ſermonem eſſe de foro interiori, & non ſolum de exteriori. Siquidem Lucius Papa III in d. c. *Dominus*, non ſcribit ad iudices fori exterioris, ſed ad Chriſtianos in captiuitate Sarracenorum detentos, inſtruens eos in foro conſcientiæ quid facere tenerẽtur in tali dubio, vt ex verbis textus patet. Quo ẽt modo intelligitur c. *Inquiſitioni tuæ*. Nã ibi ſermo eſt de dubio, quod pulſat cõſciam, additq. dubiũ leue deponẽdũ eſſe iuxta cõſiliũ paſtoris; in dubio aũt probabili docet reddendum eſſe debitum, non petendum: quæ omnia ad forum internum non externum pertinent. Præterquam quod vt ſuperiori difficultate expoſuimus, eadẽ eſt ratio fori interioris, & exterioris, quoties exterius nõ ducatur præſumptione. Cũ igitur caſu propoſito ſupponitur idẽ in vtroque foro, ſcilicet dubiũ de veritate matrimonij, eadẽ dẽt eſſe deciſio, & determinatio in vtroq; foro. Altera ẽt expoſitio horũ textuũ quã idẽ Adrianus facit, ſ. deponẽdũ eſſe dubiũ ad petitionẽ alterius coniugis, & contra textum eſt, & omnino falſa. Quod .n. contrarietur verbis textuum, ex eo patet: quia ſemper agitur manente tali dubio, non aũt de dubio iã depoſito. Et deinde ibi dicitur, quod petenti reddat, ſed non exigat debitum; non ergo ex ſola petitione alterius põt reddere, & petere debitum, quia deponere poteſt dubium, vt falſo exponit Adrianus. Falſa ẽt eſt hæc expoſitio quia nulla ſufficiens ratio apparet quare deponere poterit dubium illud, quod eſt de impedimẽto matrimonij ex ſola petitione alterius cõiugũ: quippe quidẽ an matrimoniũ cõtractũ fuerit ſine ipedimẽto, vel nõ, nihil cõſtare põt ex eo quod alter coniugũ petat debitũ, vt conſtat.

Secunda Sententia † *eſt*. Martin. Ledeſmi, 2. 4. qu. 18. artic. dub. 14 fol. 231. Soti in lib. 4 de iuſtitia, & iure, q. 5. ar. 4. in fi. & in 4. diſt. 27. q. 1. ar. 3. ante finem & diſt. 37. quæſt. vnica art. 5. qui licet in locis citatis velit definitionem Eccleſiæ in c. *Dominus*, de ſecundis nupt. & in c. *Inquiſitioni*
27 *tuæ*, de ſentent. excom. obſeruandam † eſſe in foro interiori, ſic tñ eam intelligit, quod qui dubius eſt ante debitã diligentiam de inquirenda veritate reddere poteſt debitũ, nõ aũt petere; at vero facta ſemel ſufficiẽti indagine, etiãſi adhuc dubitet (dũmodo non certò credat eſſe aliquod impedimentum matrimonij) & reddere, & petere põt. Eandem planè ſententiam tenet Veracrux in Speculo coniug. parte 3. ar. 18. concl. 5 vbi etiam ait Victoriam, & aliũ magiſtrum ſuum Salmãtinũ eãdẽ opinionẽ tenuiſſe. Quam expoſitionem Sotus in diſt. 27 ait non ſolum eſſe veram, qñ vterq; coniux eſſet dubius, ſed etiam quando vnus tm̃ eorum dubitat. *Ratio* autem cur reddere poſſit debitũ ante factam diligentiam inquiſitionem, non autem petere, eſt, inquit, quia cum alter ſit in poſſeſſione, habet ius ad petendum, ergo iſte reddere tenetur, non tamen ante factã debitam inquiſitionem dubitãs petere põt, quia eſt in mala fide: illa aũt facta, quia iam eſt in bona fide, & reddere, & petere debitũ põt, alias maneret abſque ſua culpa ligatus, vt neque præſente coniuge vti poſſet, neq. ad alterum tranſmeare, quod conceſſu durũ eſſet. Quo ẽt argumento vtitur Veracr. vbi ſupra, quia ſicut qui rẽ bona fide poſſidere cœpit, ẽt ſi poſtea incipiat dubitare an ſit alterius, nõ debet priuari tali vſufructu in dubio, vſque dũ cõſtet: ita nec in caſu noſtro, qui cõtraxit bona fide matrimoniũ, ſi poſtea incipiat dubitare, non tenetur deſiſtere a poſſeſſione facta ſufficienti inquiſitione. Ergo nõ ſolũ debitũ reddere, ſed ẽt petere põt, & poſſidere ius matrimonii. Vbi aduertendum eſt, hos duos authores loqui ſolum de eo, qui bona fide contraxit, & poſtea facta diligẽti inquiſitione dubitat: ſi .n. mala fide cõtraxit, tunc licet manente dubio, & facta diligentia, debitũ reddere non tñ petere põt, & ita explicãt c. *Dominus*, & c. *Inquiſitioni tuæ*. Quia non põt iuuari iuſta poſſeſſione ad exigendum eo quod mala fide cœpit poſſidere, & hãc volũt eſſe illorum capitum intelligentiã, & differẽtiã inter illũ qui bona fide cõtraxit, & qui mala.

ADDITIO NOVA.

Adde. Dubitãs de valore matrimonij tam bona, quam mala fide ex parte alterius tantum vel vtriuſq; coniugum in... non poſſit petere, & reddere debitũ latiſſime tractat Sanch. lib. 2. diſput. 41 vſq; ad 44.

Hæc

Hæc ẽt expoſitio, & ſnĩa confirmari vr Motu quodã proprio Pij V. pro Indijs nouis Hiſpaniæ, quẽ Alphonſus a Veracruce refert vbi ſupra. Caſus enim propoſitus fuit Summo Pontifici, multos.ſ. Indorum ex Gentilitate ad fidẽ cõuerſos de nouo matrimonium contraxiſſe, & manſiſſe cũ vltima vxore, nec inuenire potuiſſe alias ſuas vxores priores, qui tñ ex eo q̃ certi adhuc non eſſent de morte priorũ vxorum, in maximo dubio verſabãtur, quid ſibi agendũ eſſet. Definiuit aũt pontifex præfatus, vt relictis prioribus vxoribus, manerẽt in matrimonio cum ea, quę cõuerſa eſt ad fidem, & cum qua vltimo contraxerunt, ita vt liberum ſit reddere, & petere debitum, hoc autem nõ videtur alia ratione definitum, niſi quia iam facta ſufficiẽti inquiſitione inuenire non poterant priores coniuges. Ideoque ſufficienti facta inquiſitione liberum erit reddere, & petere debitum. Verba autem Bullæ hæc ſunt.

Pius Papa V. Ad perpetuã rei memoriam. Romani Pontẽficis aqua, & circunſpecta prouidentia, ne ea, quæ pro ſalutis Indorum nouiter ad fidem conuerſorũ, & conuertendorũ directione ſanciri debent, & terminari alicuius haſitationis ſcrupulo ſubiaceant, declarationib. & alijs opportunis conſueuit prouidere remedijs. Cum itaq; ſicut accepimus, Indis in ſua infidelitate manentibus plures permittãtur uxores quas ipſi etiã leuiſſimis de cauſis repudiant, hinc factum eſt, quod recipientibus baptiſmũ, permiſſum ſit manere cum ea uxore, quæ ſimul cum marito baptizata extitit. Et quia ſæpe numero cõtingit illã non eſſe primam coniugem, unde tã Miniſtri, quã Epiſcopi grauiſſimis ſcrupulis torquentur, exiſtimãtes illud non eſſe verum matrimonium; Sed quia duriſſimum eſſet ſeparare eos ab vxoribus, cum quib. ipſi Indi baptiſmum ſuſceperunt, maxime quia difficillimum foret primam coniugem reperire. Ideo, nos ſtatui dictorum Indorum paterno affectu benigne conſulere, atque ipſos Epiſcopos, & Miniſtros huiuſmodi ſcrupulis eximere volentes, Motu proprio, & ex certa ſcientia, ac de Apoſtolica poteſtatis plenitudine vt Indi, ſic, vt præmittitur baptizati, & in futurum baptizandi cum vxore, quæ cum ipſis fuerit baptizata, & baptizabitur remanere habeant tanquam cum vxore legitima, alijs dimiſſis, Apoſtolica auctoritate tenore præſenti declaramus, matrimoniumq; huiuſmodi legitime inter eos conſiſtere, ſicque per quoſcumque Iudices, & Commiſſarios, quauis auctoritate fungentes ſublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate iudicari, ac definiri debere. Et ſi ſecus ſuper his a quocunq; quauis auctoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari, irritum, & inane decernimus, non obſtantibus quibuſuis Apoſtolicis, ac in Prouincialibus, ac in Synodalibus Concilijs editis generalib. vel ſpecialib. conſtitutionib. & ordinationib cæteriſq. contrarijs quibuſcunque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, ſub annulo piſcatoris, die 24. Auguſti. anno Incarnationis Dominicæ Milleſ. quingenteſimo, ſeptuageſimo primo. Pontificatus noſtri anno 6. Hæc ad literam Pius Papa Quintus, in ſua Bulla de hac re edita quam refert Veracrux vbi ſupra. Certum eſt autem Summum Pontificem loqui, quando prima inueniri non poteſt, nam alias eſſet contra ius naturæ, & Diuinum definire, vt conſtat ex cap *Gaudemus*, de diuortijs.

28 Ceterum hæc expoſitio, & † opinio in multis deficit a veritate. *Primo* enim uidetur contraria definitioni Summorum Pontificum, qui in d. *cap. Dominus, & Inquiſitioni* abſolutè definiunt, ſiue ante inquiſitionem, ſiue poſt manente dubio de veritate matrimonij, reddendum eſſe debitum, ſed non petẽdum. *Secundo* quia nulla eſt ratio quæ conuincat intellectum, cur poſt examen petere poſſit, & non ante, niſi forte in ipſo examine ratio aliqua particularis apparet pro illa parte; quãdo igitur nulla talis ratio apparet (vt ſupponit) non minus dubitat intellectus poſt examen, quam ante, at verò in d. cap. definitur, quod licet dubitatio leuis deponenda ſit iudicio paſtoris, probabilis tamen ſi deponi non poſſit, efficit vt reddat ſolum, non autem vt petat. Vndè poſt quam Pontifex in *d. c. Dominus*, dixerat, nullum tranſire debere ad ſecundas nuptias, donec certus ſit de morte coniugis prioris, (id quod clarius definitur in *c. in præſentia*. de ſponſal.) ſtatim ſubdit. *Si uero aliquis, vel aliqua id hactenus ſeruauit, & de morte prioris coniugis adhuc exiſtimat ſibi eſſe dubitandum, reddat, ſed non petat.* Vbi particula illa *Adhuc*, denotat, quod dubio permanente etiam poſt examen; (ſicut re vera manere poteſt) reddere poteſt, ſed non petere, Immo contra hanc opinionem eſt ratio hæc deducta ex *dicto c. in præſentia*. de ſponſal. vbi Clemens III. ſtatuit *vt mulier, etiamſi ſolicitudinem adhibuerit diligentem, vt veritatem cognoſcat, ad aliorum conſortium conuolare poſſit, & etiamſi per ſeptennium expectauerit, & etiamſi iuuenilis fuerit ætatis, donec certum nuncium accipiat de morte viri ſui.* Sicut ergo poſt diligentem ſolicitudinem adhuc manere poteſt dubia de morte mariti. & tamen ad ſecundas nuptias conuolare nequit; ita ſimili ratione, quæ iam contracto matrimonio poſt diligentem inquiſitionem dubitat de impedimento matrimonij, debitum petere non poteſt.

Neque valet ratio Soti, qui vt rectè docet Corduba, libro 1. qq. quæſtione octaua, quem refert Veracrux vbi ſupra, ſi poſſeſſio non ſit cauſa ſufficiens petendi, & reddendi debitũ ante factum examen, ergo nec manente dubio poſt examen cauſa ſufficiens petendi erit. Aut ſi ſit ſufficiens cauſa poſt examen, quia ſcilicet nemo tenetur ceſſare à poſſeſſione; etiam cauſa ſufficiens erit petendi debitum ante examen, quia tunc etiam non tenetur ceſſare à poſſeſſione.

Pari modo, ratio Veracr. refelli poteſt, quia licet dubitans de matrimonio, non teneur ceſſare a poſſeſſione (nã ceſſare a poſſeſſione eſt celebrare diuortium) tenetur tamen quantum eſt ex parte ſua, abſtinere ab vſu poſſeſſionis, vſus autem perfectus poſſeſſionis matrimonij in reddendo, & petendo debitum conſiſtit. Deinde, vt ſupra diximus difficultate tertia, in fine. diuerſa eſt ratio inter vſum matrimonij, in quo quis in dubio perſeuerat, & inter vſum cuiuſcunque alterius rei, quã quis in dubio poſſidet vt ibi latius expoſuimus.

Neque obſtat definitio illa Pii Quinti, ſi quidem ideo permittit Pontifex eos ſimul remanere poſſe tanquam legitimo matrimonio coniunctos, quia vel prius matrimonium eorum decernit eſſe diſſolutum, vel quia ſecundum aliquos auctoritate Pontifica in eo diſpenſauit, vel quia (vt ego verius exiſtimo) iuxta definitionem c. *Gaudemus*, de Diuortiis, quoties alter coniux infidelis, manẽs in infidelitate, altero ad fidem conuerſo, non vult habitare ſimul. aut non ſine contumelia Creatoris, poteſt conuerſus ad fidem prius matrimonium diſſoluere, ducendo ſecundam vxorem, & ita liber manet ad reddendum, & petendum, & non eſt dubio; Et quia vxores illæ, quæ, aut non poterant inueniri ab illis, aut coabitare noluerunt, aut non ſine contumelia Creatoris, vt facile deducitur ex illis (verbis. ſed qui duriſſimum, &c). ideo optimo conſilio decernit Summus Pontifex, prius matrimonium diſſoluit, contracto matrimonio cum alia femina ad fidem conuerſa baptizata, aut ſtatim batizanda.

29 Tertia ſententia † & vera eſt, dicentium prædicta *cap. Dominus, & c. Inquiſitioni*, intelligenda eſſe tam in foro interiori quam exteriori, tam in matrimonio bona fide, quam mala fide contracto, & ſiue inquiſitio facta fuerit ad deponendũ dubium, ſiue non ſemper enim eligẽda eſt pars tutior, ita, vt teneatur etiam dubio manente coniux debitum reddere, petere aũt non poteſt. Sic Palud. 4. diſt. 36. q. 2. artic. 1. concluſ. 5. Angelica, verbo, matrimoniũ, 3. impedimento 4. nu 8. impedimẽto 18. nu. 4. Syluest. ver. co. 6. q. 8. Ioan. Medina Cod. de reſtit. quæſt. 17. Mart. Nauar. in cap. *ſi quis autem*, de pœnitent. diſtinct. 7 nu. 101. & nu. 107. & num. 110. & in Manuali cap. 17. nu. 288. Couar. de Matrimonio, parte 2. c. 7. §. 2. nu. 7. & 8. Corduba lib. 1. qq. quæſtio. 9. Bartol. Medina 1. 2. quæſt 19. artic. 6. Michael Salon, 2. 2. quæſt. 5. de dominio art 7. ante finẽ. Gre. de Valentia, tomo ſecundo, diſput. 2. quæſt. 14. pũcto 3. dub. 4. Petrus Ledeſmius in addit. ad 3. partem S. Thomę, quęſt. 45. art. 1. dub. 2. Emanuel Rodriguez in Summa caſuum conſc. par. 2. cap. 51. concluſ. 3 & concluſ. 4. in fine, & Gabriel Vaſquez, in prima ſecundæ, diſputat. 66. capite quarto, Anton. Corduba, in ſumma caſuum conſcientiæ quęſtio. 45. opinione ſecunda, puncto tertio, & certè hæc opinio

ſatis probatur ex dictis capitis, *Dominus*, & capitis, *Inquiſitioni* Sola difficultas eſt in probatione,& ratione aſſignanda: Nã quamuis definitio Eccleſię ſatis ſit, vt quis abſque vllo peccato,& periculo poſſit debitum reddere,non autẽ petere, permanẽte tali dubio facti de matrim. & ita ſatis probatur veritas huius rei per hoc extrinſecũ principiũ, ſi quia Eccl. ſic definiuit,nõ tñ conueniũt Doct. in aſſignãda ratione ex proprijs principijs huius definitionis ab Eccleſ. in prædictis capitibus tradita, Omiſſis aũt breuitatis cauſa aliorũ rõnibus(de quibus ſuo loco ex induſtria diſputãdũ erit)illa ratio Couar. mihi maxime probat᷑.quæ vt manifeſtior ſit,ſupponit vnũ qđ eſt certiſſimũ, ſcilicet,quod
30 vbicunque cõcurrũt duo pręcepta cõtraria, aut mala,circa idẽ factũ ita,vt neceſſe ſit vnum eligere,tunc illud malum eligendum eſt,quod alias minus eſſet, illique præcepto obediendum eſt quod arbitrio viri prudentis potiorẽ vim obligãdi habet. Quæ regula ſeu ſuppoſitum, vt diximus,verum eſt,& colligitur *ex c. duo mala,& c. Nerui teſticulorũ*, diſt. 13. vbi id eligãter explicat S. Gre. & ita conſulunt Ariſt. li. 2. Ethic. c. 9. & latius tradũt Adria. Quolib. 1. ar. 3. ad 9 lit. S: Geneſi. Sepulueda i Dialogo de rat. dicẽdi teſt. c. 9. Sot de rat. tegẽd. ſecretũ, mẽb. 3 q. 2. & li. 6. de iuſtit, q. 1. art. 5. ad finẽ,& c. 6. in Epiſt. ad Rom. & Cou. vbi ſup. nu. 9. cuius regulę hec eſt rõ, q̃a vbi eſt talis cõcurrẽtia, vt vnũ neceſſario eligẽdũ ſit,nec dari poſſit mediũ,cũ nullus pplexus eſſe poſſit in materia peccati ſine culpa ſua,cõſequens eſt vtrãque partem nõ imputari reipſa ad peccatum,ſed alteram tãtum; ſi igitur altera pars eligi poſſit ſine peccato,ipſa rõ naturalis dictat,vt id qđ alias minus eſt eligat᷑. Hoc ſuppoſito probat᷑ veritas propoſita a Cou. Ex duobus malis propoſitis,quorum vnum eſt neceſſario eligendum, eligi debet quod eſt minus; Sed qui dubitat de valore matrimonij,anxius eſt,quid nam horum eligere debeat, reddere ne debitum vxori petenti contra conſcientiam; an denegare. Ergo vnum horum neceſſario eligere debet. Sed minus malum eſt debitum reddere, quam denegare: quia reddendo ſolum incurrit periculum incontinentiæ contra caſtitatem, non reddendo autem incurrit periculum iniuſtitię cõtra fidẽ matrimonij. Sed maius malum & peccatum eſt denegare debitum contra fidẽ matrimonij, quã reddere cõtra caſtitatẽ. vt patet ex cõparatione virtutũ ipſarũ iter ſe: iuſtitia.n. multo nobilior virtus eſt quã tẽperãtia; Immo iuſtitia; teſte S. Th. q. 58 art. 3. & 12. omniũ virtutũ moraliũ nobiliſſima eſt & cõſequenter peccatũ cõtra iuſtitiã, quale eſt denegare debitũ petenti contra fidẽ matrimonij maius eſt, quã reddere contra caſtitatem. Ergo reddere debet potius debitum,q̃ negare.

Ex qua etiam ratione ſequitur,non licere coniugi petere debitum manente tali dubio, quia in non petendo nullum eſt periculum aut peccatum, in petendo autem poteſt eſſe peccatum. Eſt autem regula, *In dubijs pars tutior eſt eligenda*. illa autem vt diximus pars tutior eſt, in qua aut nullum omnino peccatum eſt, aut in qua minus periculum peccandi ineſt. Ergo ſicut ex duobus malis, quorũ vnum neceſſario eligendum eſt, eligere debemus id quod minus eſt; ita etiam duobus propoſitis, quorum certum eſt, vnum non eſſe peccatum, de altero vero dubium eſt an ſit peccatũ,ſequi & eligere id quod dubium eſt, peccatũ erit,iuxta illud Eccl. 3. *Qui amat periculũ peribit in illo.*

31 Circa hæc † autem quæ in hac ſentẽtia tertia diximus & quam veriorem exiſtimamus, nonnulla ad clariorẽ eius intelligẽtiã breuiter hoc in loco annotãda ſunt; quorũ

Primum eſt, Quod cũ dicimus coniugem, qui dubitat de valore matrimonij,durante tali dubio teneri ad reddẽdum debitum alteri petenti bona fide,eo ſenſu accipi debet ſcilicet ſi alias non debeat explicare, huiuſmodi dubium, vt ille etiã abſtineat a petendo Explicare autem non debet, quando vel eſt aliquod notabile periculum, vel quãdo nulla eſt ſpes quod alter coniux abſtinere velit ab vſu matrimonij, his.n. caſibus melius eſt relinquere eũ in bona fide; in qua re maxima cũ prudẽtia procedẽdũ eſt,ne maiora mala & ſcãdala ſequant᷑ q̃ pbabiliter timeri poſſunt.

32 *Secundum eſt*: Quod reddendum † eſt debitum in dubio, non ſolum quando eſt dubium de matrimonio præſenti propter impedimentum aliquod conſanguinitatis, aut criminis,ſed etiam quando dubium naſcitur ex impedimento prioris matrimonij,puta quia dubitatur de morte prioris coniugis; Quia licet tũc videatur maius malum reddere debitũ,quã negare, eo q nõ reddẽdo ſeu negãdo debitũ,ſolũ eſt periculũ peccati cõtra iuſtitiã ſecũdi matrimonij, reddendo aũt incurritur periculum incontinentiæ contra caſtitatem,& contra iuſtitiam debitam priori matrimonio,& ita maius periculũ ſit reddendo, quã nõ reddendo, quia tñ in pari cauſa iuſtitiæ melior eſt conditio poſſidentis conſequenter conditio coniugis quaſi nõ poſſidentis per ſecũdum matrim. bona fide, tantæ eſt efficaciæ, vt nulla fiat iniuria priori coniugi quaſi non poſſidenti, ſi reddatur debitum ſecundo poſſidenti. Ratione igitur poſſeſſionis tollitur omnis rõ iniuſtitiæ contra prius matrim. vnde,cum iam ſuperſit tñ periculũ, incontinentiæ contra caſtitatẽ,ſi reddat. periculum aũt manifeſtũ iniuſtitiæ contra ius poſſeſſionis matrim. ſecundi,ſi non reddat,eligendũ potius eſt reddere debitum poſſidenti cum periculo incontinentiæ,quam non redere cum periculo iniuſtitiæ.

33 *Tertium eſt*. In huiuſmodi dubio reddendum eſt debitum non ſolum qñ,qui ita dubius eſt bona fide contraxit, ſed etiam qñ mala fide contrahebat, quia licet ipſe mala fide cõtraxit, alter tñ coniux eſt in bona fide matrimonij. & ideo ius hẽt petendi, vnde alter iniuſte ei debitũ negaret, ex quo patet falſ. Sot. in 4. diſtin. 17. ubi ſupra, qui exiſtimauit mala fide contrahentem, quamdiu dubius eſt de impedimento, nec reddere, nec petere poſſe, poteſt.n. & tenetur reddere, petere autem non poteſt vt diximus.

34 *Quartum eſt*, Quæ de redditione debiti in dubio dicta ſunt, procedũt ſolum qñ eſt dubium in vno tñ coniuge, tũc.n. certum eſt ex d. c. *Dominus*, & cap. *Inquiſitioni tuæ*. teneri cõiugem dubio manente, reddere debitũ petẽti; Si enim vterque coniugũ dubius ſit de impedimẽto, vel vtrique notũ ſit impedimẽtũ,in hoc caſu nõ eſt obſeruãda definitio c. *Dominus*, aut c. *Inquiſitioni*. Siquidẽ in hoc caſu, nullus coniugũ habet ius petẽdi debitum, definitur.n. ibi, quod qui dubitat non petat, ſed tantum reddat, ergo in hoc caſu vterque amiſit ius petendi, conſeq̃ẽter alter qui petenti negat debitum nullam ei facit iniuriam,& ex alia parte exponitur periculo incontinentiæ cõtra caſtitatem, ergo tenetur negare debitum. Ratio enim, propter quam tenebatur reddere, erat, ne non reddendo exponeretur periculo maioris peccati, ſcilicet iniuſtitię quę ratio ceſſat in hoc caſu. Ex quibus etiam ſequitur quod ſi alter coniugũ dicat ſe vere nõ contraxiſſe,& petat debitum, ei denegare poteſt alter coniux debitũ; Sic Syl. verbo Matri. 4 q. 2. Hẽriquez li. 11. de Matrimonio, c. 15. §. 13. Frat Pet. Ledeſma in addit. ad 3. partẽ S. Th. q. 45. art. 1. dub. 2. concl. 4. *Ratio eſt*. quia vir in hoc caſu præiudicat ſibi,& amittit ius, quod habebat. Ergo mulier non tenetur reddere ei debitum.

35 *Quintum eſt*: Quod † in d. d. c. *Dominus*, & *Inquiſitioni*, definitum eſt, vt dubius coniux de matrimonio petẽti debitũ reddat, intelligẽdũ eſt poſt matrimoniũ conſummatũ inter eos poſt cuius conſummationem pp dubium pbabile ſuperueniens petenti dubitum negare nõ põt, ſecus aũt ſi nondũ cõſummatum fuerit inter eos matrimoniũ, tunc .n. liberum eſt negare debitũ ẽt petenti intra ſpaciũ duorũ menſium ab Eccleſia aſſignatũ c. *Ex publico*, de conuerſ. coniug, Sot. 4 diſt. 32. q. 1. art. 3. immo qui tunc dubius eſt, nec petere põt nec reddere, quia negãdo debitũ, nullã facit iniuſtitiam, petendo autem exponit ſe periculo peccandi, & ita nec petere, nec reddere poteſt, maiuſque periculum, eſt reddendo, quam non reddendo. Hoc autem bimeſtre tempus ideo ab Eccleſia aſſignatum eſt, vt quilibet coniugũ deliberare poſſit, an in matrimonio permanere voluerit, vel ad religionem tranſire, poſt tẽpus autem bimeſtre, quia iniuſtum eſſet alterum coniugem retinere ſuſpẽſum, qui dubius eſt, tenetur explicare huiuſmodi dubium alteri coniugi, iuxta ea quæ diximus ſupra in dicto ſeu Notabili primo, ſi autem explicare non poſſit ſine aliquo detrimẽto, tenetur reddere, ſecundum ea, quæ ſupra dicta ſunt. Et de hoc dubio in matrimonio hæc dicta ſufficiant.

36 *Septima* difficultas eſt † de Voto, an qui ante pubertatem emiſerit votum etiã Religionis,& dubius poſtea ſit, an tũc habuerit vſum ſufficiẽtẽ rationis, tenea᷑ adimplere votũ

quam

Digitized by Google

quamdiu manet dubius? *Ratio* difficultatis eſt; quia in dubio pars tutior eligenda eſt, vt diximus, ergo potius iudicandum eſt habuiſſe vſum ſufficientem rationis, ita, vt ad votum implendum teneatur. In hac re duæ ſunt authorum ſententiæ.

m *Prima eſt* in *Soti lib.* 7. de iuſt. & iur. q. 3. ar. 2. qui expreſſe affirmat, votum emiſſum ab impubere, etiamſi Religionis ſit, non obligare vouentem, ſi dubius ſit, an vſum rationis habuerit, quando votum emiſit. Vnde in dubio, inquit, cenſendus eſt non habuiſſe vſum rationis. *Ratio eſt*: quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis, & homine manente libero, cenſetur manere in ſua poſſeſſione. Non ergo tenetur ad votum implendum in ea ætate emiſſum, niſi planè conſtet fuiſſe doli capacem. Eandem ſententiã ſequuntur Bart. Medina, in Summa, li. 1. cap. 14. §. 7. ob eandem rationem, Tho. Zerula, in ſua Praxi Epiſcopali, p. 2. in verbo, votum, falsò citans pro ſe Nauarrum, & Emanuel Sà, in Aphoriſmis Confeſſariorum, in verbo Dubium & in verbo Votum, vbi diſertis verbis docet, quòd in dubio, an quis vouerit, non tenetur voto; idemque dicendum ſi dubitet, an cum vouerit, compos eſſet rationis, vel an ſit obligatus. Huius etiam ſententiæ ſunt Lopez in inſtruct. Confeſſ. p. 1. c. 45. & Rodriguez in Summa caſuum conſc. tomo 2. verbo votum, c. 99. concluſ. 5.

Secunda opinio eſt Angeli, in Summa, verbo Votum, 3. num. 12. dicentis in caſu quo quis dubitat, an habuerit intentionem vouendi, nec ne, teneri eligere partem tutiorẽ, arg. c. *iuuenis*, de ſponſal. & idem docet Tabiena, in verbo votum, 3. nu. 2. verſ. Primo, paulo poſt princ. & Sylueſt. verbo, religio. 2. q. 16. & q. 17. Nauar. to. 1. conſiliorum conſil. 6 in nouis, aliàs 18. in antiq. nu. 2. verſ. 3. vbi expreſſe ait, *quod qui dubitat, an vouerit non ſolum Religionem intrare, ſed etiam profiteri, quæret ne debet ſibi idem remedium, quod quæreret ſi ſciret: quia in dubio certiorem partem tenetur deligere, ſaltem quoad forum conſcientiæ, arg. c. iuuenis, de ſpõſal.* ex quibus verbis conſtat Zerulam falsò, ac malè Nauarrum pro contraria ſententia citaſſe. Anton. de Corduba in tract. caſuum conſcientiæ q. 147. concluſ. 2. & Sebaſt. Medices, part. 1. Summæ 17. q. 1. artic. 2. ad 4. qui etiam affirmat, dubitantem quomodo ſe habuerat in vouẽdo, tutiorem partem eligere debere, ne ſe diſcrimini committat, & Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſput. 65. cap. 3. in fine, & Ioannes Azorius p. 1. Inſtit. Moral. li. 2. c. 19. dubio 10. & li. 11. c. 15. dub. 2. Quæ ſententia mihi verior videtur, ob communem illam rationem, quia in dubijs pars tutior eligenda eſt: At verò pars tutior eſt, vt votum adimpleat, non autem, vt putet ſe non vouiſſe, vt falsò docet Zerula vbi ſupra. Deinde in dubijs adhærendum eſt ſemper illi parti, quæ libera eſt à culpa, & fugienda ea, in qua periculum eſt peccãdi mortaliter, vt diximus dub. 2. regula 3. & colligitur, ex c. ſi quis autem de pœnit. diſt. 7. & expreſsè tradunt Sylueſt. in verbo; Dub. num. 4. q. 2. verſ. Prima, vbi ait, quando in dubijs hinc inde eſt æqualis probabilitas, pars tutior eligenda eſt neceſſariò, quando ex electione alterius imminet periculũ peccati mortalis, quia tunc verum eſt illud Eccleſiaſtici 3. *Amans periculum peribit in illo.* Quando autem immineret periculum peccati venialis ſolum, eſſet eligenda ad bene eſſe tantum; hæc Sylueſter. Barth. Med. 1. 2. q. 19. artic. 7. dub. 4. concl. 2. & Lodouic. de Beia Palaſtrellus in reſpon. caſuum conſcientiæ, p. 1. caſu. 3. At in obſeruando voto nullum eſt peccati periculum, in iudicando autem non emiſſum fuiſſe votum, graue ineſt periculum. Ergo pars illa in tali dubio eligenda eſt. Et certè niſi in caſu propoſito eligẽda eſſet pars tutior, deciſio illa iuris in *capit. iuuenis, de ſponſal. in cap. ad audientiam, & in c. Significaſti. 3. de homicid.* non eſſet vniuerſalis, nec in aliquo caſu locum haberet, cũ tamen Summi Pontifices paſſim hac regula vtantur. Nec valet ratio Soti, & aliorum, ſcilicet quod in dubio iudicandum ſit pro poſſidente, primo quidem, quia regula illa iuris; *in dubio melior eſt conditio poſſidentis*, obſeruãda eſt ſolum in materia iuſtitiæ, hæc autem quæ aſſerit, *in dubijs partem tutiorem eligendam eſſe*, in alijs materijs obſeruari debent. Secundo, ſi in caſu propoſito; iudicandũ eſſet pro vouẽte, pari ratione dicere poſſemus, quod qui dubitat de percuſſione clerici, aut de homicidio, non eſſet cenſendus excommunicatus, aut irregularis quia melior eſt conditio eius quaſi poſſidentis, quod tamen conſtat eſſe falſum ex his, quæ dub. 5. diximus. Ergo etiam in caſu propoſito. Tertia, quia ex eo, quod vouerit, vt ſupponimus in dubio, non cenſetur quo ad illud, quod vouerit, eſſe in poſſeſſione ſuę libertatis, cum votum ſemel emiſſum neceſſariò obſeruãdum ſit, vt communiter tradunt Doctores in materia voti, & nos ibi latius exponemus. Quarto denique dubium de voto emiſſo, ſolum facit, vt facilius obtineat diſpenſationem, vt docent Sylueſter in Summa verbo, votum, 2. q. 13. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 1. in explicatione primæ conditionis, in fine. Nauarrus, & Corduba locis proximè allatis.

37 *Octaua* difficultas eſt, an in dubio ſubditus ſuperiori parere poſſit, aut teneatur?

Prima opinio eſt Adriani Quolib. 2. puncto 2. litera D. & in reſponſ. ad ſecundum, & Naua. in c. ſi quis autem de pœnitent. diſtinct. 7. num. 81. & nume. 114. Rodriquez in Summa caſuum conſcientiæ to. 1. in verbo, obedientia, ca. 9. concluſ. 4. dicentium non teneri nec poſſe ſubditum, parere ſuperiori in dubio, hoc eſt, quãdo dubitat, an id quod ſuperior præcipit, licitum ſit, nec ne.

Ratio iſtorum eſt, quia nullum præceptum ſuperioris liberat, ſeu eximit hominem ab obſeruatione iuris diuini, vel naturalis, ſed iure diuino, & naturali præcipimur non agere contra conſcientiam dubiam peccati mortalis. Ergo non licet obedire ſuperiori præcipienti aliquid, quod ipſe dubitat, an ſit peccatum mortale, necne; hoc enim eſſet agere contra conſcientiam dubiam, quod non eſt licitum. Confirmari poteſt hæc ratio; Nam ſi prælatus meus præcipiat mihi, vt reuelem crimen fratris mei; & ego dubitem, an iure præcipiat, non teneor illi obedire, etiamſi ipſe ſit in poſſeſſione, & etiamſi me exponam periculo inobedientię, vt communiter tradunt authores.

Secunda opinio eſt aſſerentium ſubditum in dubio teneri obedire prælato. Sic Bonauent. 2. diſtinct. 39. artic. 1. q. 3. ad vlt. Palud. in 4. diſtin. 19. q. 4. in fine Alex. de Ales, p. 2. q. 120. memb. 3. artic. 2 vbi ait conſcientiam ſubditi debere formari ſecundum diſcretionem Prælati in dubijs. Henricus Quodl 8. ait, In dubijs an aliquid ſit contra præceptum Dei, ſtandum eſt præcepto Prȩlati, quòd etſi ſit cõtra Deum, attamen propter obedientiæ bonum, non peccat ſubditus, ſed Prȩlatus Dionyſ. Carthuſ. 2. diſtin. 39. q. 3 Angel. in verbo, obedientia, num. 6. Sylueſt. in verbo, Bellum, 1. quæſt. 9. verſi. Tertia, & verſic. Quarta, & verbo, cõſcientia, quæſt. 4. & verb. Religio, 6. quæſt. 6. & verbo, obedientia, quæſt. 2. vbi ex Goffred & S. Tho. affert hanc regulam, quod quoties ſubditus cõuenienti inquiſitione certificari non poteſt, obedire debet, & obediendo excuſatur etiamſi dubitet, an agat contra præceptum Dei, nec ne. Tabiena verbo eodẽ, nu. 12. §. vndecimo. Summa Piſanella, verbo, obedientia. 1. §. 4. Sotus in relect. de tegẽdo ſecreto, membro 3. quæſt. 2. barthol. Medina, 1. 2. quæſt. 19. art. 6. dub. 4. Greg. de Valentia, tomo 2. diſput. 2. quæſt. 14. puncto 4. quæſt. 4. & tomo 3. diſput. 7. quæſt. 5. puncto 2. verſ. Tertio ſequitur. Toletus in ſumma de ſeptẽ peccatis mort. cap. 15. Emanuel Sà, in Aphoriſmis Confeſſariorum, in ver. obedientia. Ratio pro hac ſententia eſſe poteſt, quia in caſu dubij, vel probabilitatis vtrinque melior eſt coditio poſſidentis. Sed ſuperior eſt in poſſeſſione ſuæ auctoritatis reſpectu ſuorum ſubditorum. Ergo in re dubia poteſt de iure illa poteſtate ſua vti; & per conſequens ſubditi tenentur in tali dubio obedire. Et confirmatur hæc ratio: quia alias ſequeretur, quod ſuperiores quotieſcunq. aliquid fieri præciperent tenerentur manifeſtare, quo iure id faciũt, antequam ſubditi obedire tenerentur: quod in graue vergeret detrimentum gubernationis. Quæ omnia confirmari poſſunt ex S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum Manichęũ, cap. 24. & refertur 23. quæſt. 1. cap. quid culpatur, vbi ait: *Non eſt poteſtas niſi a Deo ſiue iubẽte, ſiue ſinente. Ergo vir iuſtus ſi forte etiam ſub rege, & homine ſacrilego militet, recte poteſt illo iubente bellare, ſi vice pacis ordinem ſeruans, quod ſibi iubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum certũ eſt vel vtrum ſit, certum non eſt; ita, vt fortaſſis reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militẽ oſtendat ordo ſeruiendi.* id quod etiam docet glo. ibid. in verbo,

iniqui-

Digitized by Google

iniquitas. Vt autem quid in hac re ſentiam paucis expo-nam, ſequentes propoſitiones adiungam.

n *Prima* n *Propoſitio. Quoties* † dubium eſt de facto ali-
38 quo, puta de matrimonio, vel excommunicatione, aut homicidio, & ſimilibus, non obſtante præcepto ſuperioris, tenetur partem tutiorem eligere. Vnde ſi aliquis dubitet de homicidio, ſic abſtinere debet a celebratione, vt ex præcepto ſuperioris, qui in eo caſu diſpenſare nequeat, celebrare non poſſit ſed potius abſtinere; ſiquidem in huiuſmodi caſibus, ita neceſſarium eſt ex natura rei ſtante iure communi prohibente excommunicatum, aut homicidam ne celebret, vt nulla ratione in tali dubio fieri bene poſſit contrarium ex præcepto prælati inferioris, qui cum huiuſmodi irregulari diſpenſare non valet, & ideo ſicut ante præceptum prælati in tali dubio licitè celebrare non poterat, ita nec poſtea illud facere valetiam propter præceptum obedientiæ non poteſt fieri, quod antea peccatum erat. Qua de cauſa, ſi verum eſſet, quod alter coniugum propter dubium de morte coniugis, aut alterius impedimenti, ſtante tali dubio non poſſet reddere debitum petenti, nec certè poſito præcepto Eccleſiæ reddere teneretur, vnde hac ratione in cap. *Inquiſitioni tuæ.* de ſentent. excommun. præcipitur, quod ſi quis certus ſit de impedimento, nec debitum petat, nec reddat, quod quidem ante hoc Eccleſiæ præceptum obſeruandum erat, in quo caſu dicitur, quod ſuſtinenda potius ſit excommunicationis ſententia, quam quod debitum petat, aut reddat: igitur in d. cap *Inquiſitioni*, & cap. *Dominus*: de ſecundis nupt. præcipitur, vt in tali dubio debitum reddat non autem petat, non eſt aliud quam declaratio eius ad quod coniunx alias in tali dubio tenebatur ex natura rei, & natura matrimonij. Hæc enim materia non eſt indifferens ex natura rei, vt fieri poſſit, & omitti, ſed neceſſariò altera illa pars tutior eligenda erat ad peccatum euitandum, ſcilicet, vt redderet debitum petenti quod quidem negare ſemper peccatum fuit, vt latius tradit Gabriel Vaſquez in 1.2. diſp. 66 c. 9.

39 *Secunda Propoſitio*: Quando † dubium eſt, an licitè fieri poſſit, quod præcipitur, tunc qui dubius eſt tam per principia intrinſeca, quam extrinſeca, perſeuerante tali dubio, nullo modo obedire poteſt, cum hoc eſſet directè agere contra conſcientiam dubiam, vt conſtat, quod nunquam licitum eſt. Quia tamen ſæpiſſime dubium illud deponere poſſit per principia extrinſeca, puta, quia vel ipſemet ſubditus eſt doctus & videt in ea re eſſe opinionem probabilem pro parte ſuperioris, vel quia ipſemet ſuperior eſt doctus, & diſcretus; vel quia alij viri docti id licitum eſſe docent, tunc quidem poteſt, & tenetur ſub ditus, vt plurimum tale dubium deponere, & obedire; Imperiti autē, & ignorantes, qui neſciunt rationes pro vtraque parte examinare facilius credere poſſunt, & tenentur credere dicto ſuperioris, vnde quando cognoſcunt ſuperiorem eſſe alias virum doctum, prudentem, & diſcretum, facilè poſſunt, & tenentur ſibi potius perſuadere ſuperioris præceptum eſſe iuſtum, & rectum, & conſequenter obedire debent. Dixi, vt plurimum teneri tale dubium deponere, quia aliquando etiam poſſunt ſubditi eo dubio manente perſuadere ſibi non eſſe malum, ſed licitum exequi præceptum ſuperioris, & aliquando non poſſunt, vt igitur ſciamus quando id poſſint, vel non poſſint, addunt Doctores, maximè Sotus, & Medina vbi ſupra, aliquot regulas, quibus id vtrinque explicare conantur, quas nos in ſequentibus propoſitionibus exponemus.

40 *Tertia Propoſitio*: Quando † præceptum eſt de re aut ſatis tuta, aut non euidenter mala, vbi nullum imminet periculum, aut bono publico, aut tertiæ perſonæ, neque ſubditus graue aliquod damnum incurrit, in tali dubio obedire ſub ditus tenetur. *Ratio eſt*: quia ex vna parte ſuperior (tanquam poſſidens) habet ius imperandi omne id, de quo non ita euidenter conſtat eſſe malum, aut extra limites auctoritatis ipſius. Ex altera vero parte obedientia virtus eſt
o perfectiſſima, o *nec debet ſubditus rationem omnium præceptorum exigere*, nec prælatus tenetur reddere, maximè vbi id quod præcipitur, non eſt ita euidenter malum. Hac de cā, cū ſubditus dubius ſit, an infirmitas ſua ſit ſufficiēs cā ad frangendum ieiunium, aut ne teneatur horas Canonicas perſoluere, tunc conſilium eſt receptiſſimum, vt adueniente auctoritate, & præcepto prælati, in illam partem inclinet ſubditus? Nec obſtat periculum nunc frangendi præceptum Eccleſiæ; quia Eccleſia cēſetur in tali caſu nolle ſubditum obligare ad ieiunium, vel horas, cuius mentis prælatus interpres eſt, & cui ſubditus credere tenetur. Sic etiam quando Prelatus interrogat ſub præcepto aliquod ſecretum, vnde nullum imminet cuiquam periculum, & ſubditus dubius ſit, an habeat ius præcipiendi, tunc tenetur ſubditus reuelare, præſertim, ſi reuelatio illius ſecreti iuuat ad tollendam malam ſuſpicionem Prælato. Item ſi quis dubius eſſet an dies aliquis feſtiuus eſſet, & conſequēter an teneretur ad audiēdam Miſſam, necne, tenetur ſubditus obedire, & credere ſuperiori ſuo dicenti non eſſe diē feſtum, & non audiēdo Miſſam excuſatur a peccato, etiāſi fortaſſis dies feſtiuus eſſet. Eodem modo ſubditi ad bellum a Principe vocati obedire tenentur, quamuis nō conſtet illis de iure belli, & in d. c. *Quid culpatur.* ex S. Auguſt. & Syluest. Soto vbi ſupra. Victoria in relect. de iure belli, num. 30. & numero 31. Cordub in lib. 3. qq. q. 8. & Gabr. Vaſquez in 1.2. diſput. 66. cap 9. Ioan. Driedone, lib 2. de libert. Chriſtiana, capit 16. fol. mihi 224 & alijs habetur, & hoc non ſolum quia poſſeſſionem, & ius habet præcipiendi, ſed etiam quia tale præceptum pertinet ad bonum publicū, & defenſionem Reipublicæ, cuius ſub diti debitores ſunt. Nec poſſet princeps bene defendere rempub. ſi quoties bellum indicit, ſingulis cauſas, & rationes belli, expo-
p neret, ſatis enim eſt ſi Optimatum conſilio id faciat, vt patet experientia. p *Addidi, ſi ſubditus ex tali præcepto non incurrat* graue damnum, ſi enim in re dubia ſubditus tale damnum incurreret, puta, ſi Prælatus mihi præciperet longum aliquod iter, aut rem difficilem, dubiū mihi eſſet ius præcipiendi, non teneor ſtatim cum tanto periculo, & diſcrimine obedire, donec conſtet mihi de iure præcipiendi, vt Sotus, & Medina vbi ſupra tradunt, & poſt hos Rodriguez in ſua Summa caſuum conſcientiæ, par. 1. c. 9. in verbo, obedientia, concluſ. 5. citans Cordub. lib. 3 qq. quæſt. 6. Qua de cauſa idem Sotus vbi ſupra, docet, quod qui ignoranter contrahit cum ſerua, & poſtea dubitat de ſeruitute illius, & conſequenter de matrimonio, licet poſſit reddere debitum ſecundum omnes, (quia denuò etiam conſentire poteſt in matrimonium, etiamſi illa ſit ancilla) non tenetur tamen reddere et petenti debitum, quamquam Eccleſia præcipiat, ſi quidem vel reddet animo fornicario, vel maritali, animo fornicario nō ſolum non tenetur, ſed nec reddere poteſt abſque peccato, animo vero maritali licet poſſit, non tamen tenetur, quia ſi tali animo redderet, iam ratum haberet matrimonium cum ſerua, & ita quod antea erat nullum inciperet eſſe validum, quia ſeruitus ſolum impedit matrimonium, quando eſt ignorata, durum autem nimis eſſet, ſi quis cogeretur inuitus, & cum tanto ſuo detrimento matrimonium ratificare.

q *Vnde q communior videtur multorum Doctorum opinio*, in hoc caſu coniugem dubium de ſeruitute alterius non teneri ad reddendum debitum: ſic enim docent S. Thom. in 4. diſtinct. 36. in expoſitione literæ ibi. Bonau. ibid. in expoſitione textus, dub. 1. Richard. 4. diſtinct. 36. art. 2. quæſt. 1. Palud. ibi. q 1 art. 1. concl. 2. ſupplement. Gabriel. in 4 d. 36. q. 1. art. 3. dub. 2. Adr. Quodl. 2. prin. 2. in reſp. ad 2. §. Dico igitur, litera D. & litera G. Io. Med. C. de reſt. q. 17. verſi. Corollarie ſequitur. Cou. in 2. p. de matr. c. 7. §. 2. nu vlt. & Pan. in c. propoſuit, nu. 6. de coniug. ſeruorum, & Innoc. ibi. Nan. in c. ſi quis autem, de pœn. d. 7. nu. 84. & nu. 3 & Henr. li. 11 c. 10 §. 6. & c. 11 §. 5. 7. & alij quamuis gl in c. cuius rei cauſa, 29. q. 2. & in d. c. Propoſuit, in verb. audiuit, Cord. lib. 3. qq. q. 8. & quidam alij contrarium ſentiant in hoc caſu.

41 *Quarta Propoſitio.* † Quando prælatus aliquid præcipit, de cuius præcepto ex probabili cauſa ſubditus dubius eſt, an ſit iuſtum, non ſemper tenetur ſubditus obedire, ſed in eam partem inclinandum eſt, in qua minus eſt periculi. *Ratio* huius patet ex regula illa receptiſſima in materia de ignorātia, & etiam in materia quacunque dubioſa, ſcilicet

quando

quãdo non poteſt ſolui debitum. ſequenda eſt pars tu tior; quod ſi neutra tuta fuerit, illa potius eligi debet quę eſt minus periculoſa, tunc enim minus periculum pro maiori ratione habetur. Sic Sotus in relect. de teg. ſecreto, mẽb. 3. q. 2. concluſ. 2. Barth. Medina 1. 2. q. 19. art. 5. dub. 4. concluſ. 4. Mich. Salon, 2. 2. q. 69. art. 1. controuerſia 3. & alij omnes quos diximus dificult. 6. pro tertia ſententia retulimus. Ex qua doctrina ſequitur, quod ſi prælatus mihi præcipit, vt manifeſtem crimen fratris occultum, conſiderandum eſt, verũ ex mea manifeſtatione periclitetur vita, aut fama alterius in ęternum, quod ſi ita eſt, non eſt obediendum prælato, quando dubito an iure præcipiat, nam maius damnum eſt mors alterius, aut infamia perpetua, quam ſemel non obedire prælato meo. Sic etiam ſi inquirat iudex aduerſus homicidam, aut furem, aut in quemuis alium reum priuati criminis, puta quod non eſt in perniciẽ publicam, & dubium eſt probabile pro vtraque parte, ſitne infamia, aut indicia, quibus legitime poſſit inquirere, tũc teſtes hoc modo dubitãtes nõ tenẽtur teſtimonia dicere; immo tenẽtur celare crimen, quamuis ſint conſcij, & a fortiori, nec reus ipſe ſi interrogetur tenetur ſe prodere, quia maius periculum eſt ſi occidatur homo contra ius, quam ſi obediatur iudici, aut pręlato. Sic Sotus, & Medina vbi ſupra, & Emanuel Rodriguez in Summa caſuum conſcientiæ, in fine partis 2. in tract. de ordine iudiciali cap. 7. concluſ. 11. citans etiã Petrum Aragon. 2. 2. q. 33. art. 8. iuxta fin. Sic etiam ſi iudex interrogat te contra perſonam digniſſimam, quę multum vtilis eſt reipubl. etiamſi opinaris iudicem legitimè inquirere ſed cum probabili dubio partis contrariæ, potes tuta conſcientia non teſtificari, & celare crimen, & credere iudicem non iuridicè procedere; Nam periculum graue, ne perſona digniſſima, & magnæ auctoritatis præter ius occidatur, facit vt in moralibus formido præponderet opinioni. Sic Sotus concluſ. 2. & Rodriguez concluſ. 12. vbi ſupra. Nec obſtat quod prælati, & iudices ſunt in poſſeſſione reſpectu ſuorum ſubditorum, quia ſicut pręlatus eſt in poſſeſſione legitima reſpectu ſubditi, ita ex alia parte ſubditus eſt in poſſeſſione ſuæ famæ, & maius periculum eſt reuelare crimen fratris, ſi eius fama ſit alicuius valoris, quam ſemel non obedire prælato; Nam periculum infamiæ eſt perpetuum, ſi ſemel reuelet crimen, & ita amittit poſſeſſionem famæ ſuæ perpetuo, ſi autem ſemel non obediat prælatus non amittit poſſeſſionem perpetuam, & ſic maius malum eſt reuelare crimen in præiudicium fratris, quando dubium eſt an præceptum ſit iuſtum quam non obedire, ex Soto vbi ſupra, in reſponſ. ad primum principale, Petro Ledeſmio in addit. ad 3. par. quæſt. 45. artic. 1. dub. 2. in reſponſ. ad 4. argumentum pro prima ſententia, & Medina loco proxime allato qui poſt Adrianum in quodlib. ſecundo puncto 2. littera B. recte animaduertit in huiuſmodi caſibus, & negotiis maxime conſiderandam eſſe qualitatem prælati, aut iudicis; Nam ſi pręlatus ſit vir doctus, pius, & diſcretus, & expoſita ei ratione mei dubij adhuc prælatus vrget imperando, certe teneor obedire. Sic etiam ſi videam pauperem graui neceſſitate laborantem, prælatus præcipit, ne ei conferam panem; dubito an iure præcipiat, teneor non obedire; nam maius damnum eſt quod moriatur homo, quam quod prælato ſemel, aut iterum non obediam, ex Medina vbi ſupra. Et quæ hactenus dicta ſunt; locum habent, quando crimen perſonę, cõtra quam inquiſitio fit, non vergat in damnum publicum, vt proditio, hæreſis, crimẽ læſæ maieſtatis, & alia id genus, tunc enim in re dubia, vice verſa dicendum erit potius teſtimoniũ quam celandum; vt v. g. ſi Inquiſitores hæreticæ prauitatis interrogant aduerſus hęreticum. & dubius ſit teſtis forte propter aliquam probabilem cauſam, an iuſte interroget, debet tunc ſubditus ſine vlla dubitatione crimẽ reuelare. Quia in re dubia pars illa deligenda eſt ubi minus eſt periculi; minus autem periculum eſt ſi aliquis priuatus etiam iniuſte occidatur, quã vt reſpublica, aut eccleſia damnum patiatur; Nec quiſpiã tenetur cum damno boni communis ſeruare vitam alterius, aut fidẽ illi datam, mẽbra n. poſthabenda ſunt capiti, & ideo in dubio ius eſt declinare in periculũ potius boni priuati, quã publici. Sic Sotus in relect. cit. membro 3. q. 2. concluſ. 4. Gregor. de Valentia tom. 2. diſput. 2. quæſt. 14. puncto 4. dubio 4. in fine. Mich. Salon. 2. 2. quæſt 60. art. 1. controuerſia 2. concluſione 5. r *Et Rodriguez vbi ſupra cap. 7* de ordine iudiciali, concluſ. 11. Et de conſcientia dubia hæc ſint ſatis, ex his. n. facile colligi poteſt, quid in alijs caſibus faciendum ſit.

ADDITIONES.

a *Non quod vere non ſit aliquo modo practicum.* Nullo modo videtur practicum, ſi, quod ſtatim ſubdit Author, ſe non determinet, atque accommodet ad aliquid agendum in particulari hic, & nunc: atque in ſola cognitione, vt ſic plane eſt neceſſe, conſiſtat. Legito Ariſtotelem atque eius Interpretem Græcum lib. 7. Ethic. cap. 3. comm. 11. qui eiuſmodi iudicia, ſiue ratiocinationes ita diſtinguunt, vt in ijs, quæ cognitionis ſunt, vel ſingularia ſolam enunciationem, in ijs autẽ, quæ ad actionẽ attinent, ipſammet actionem concludãt. Socrates eſt homo, inquit Interpres; Homo eſt animal; Socrates igitur animal eſt. Hic quod cõcluditur agi minime põt, ſed cum ſunt actiuæ opiniones, qđ cõcluditur non enunciandũ, & dicendum, ſed agendũ eſt, vt ſi dicatur; Hoc dulce eſt: Omne qđ dulce eſt guſtare oportet. Hoc igitur guſtandum eſt; vtpote unum quoddam ex ſingularibus. Quia enim quod concluditur ex ſingularibus, atque agendis, neceſſe eſt, vt qui id colligit, ſi poteſt, & non impeditur, ſimul hoc agat, & dulce id deguſtet. Hactenus ille: qua de re eleganter Demoſthenes Philippica ſecũda in principio, & in fine orationis de Cherſoneſo. vbi cum expoſuerit quæ Timotheus fuerit ratiocinatus, & perſuaſerit Atheniesſibus de ope Eubocenſibus aduerſus Thebanos ferenda; hæc ſubijcit *Hæc Thimotheus dixit; vos feciſtis, qua cum utraque conueniretur res confecta eſt.* Quod autem interpres in exponenda priore Vniuerſalis ſignificatione vſus eſt exemplo naturali, non efficitur, vt in Moralibus quoque non poſſint innumera afferri. Nam etſi Moralis Philoſophiæ finis actio ſit, non autem cognitio; vt ait Ariſt. libr. 1. Ethic. capit 3. com. 8 tamen vt ipſe docet Interpres Græcus, aliquo modo ſpeculatiua eſt, quod per ſe conſtat, cũ habeat ſuas diſputationes, præceptionesq. libris ac ſermonib. eam docentium commentas.

Itaque vniuerſale actiuum, & practicum non poteſt nõ ſpectare ipſam actionem: cum tñ peculiari quadam ratione ſpeculatiuum dici poſſit: etenim cõſultatio, quæ eſt quædam dubitatio, atq. in huiuſmodi vniuerſalibus verſatur, vt habemus ab Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 3. com. 12. inquirit, & ratiocinatur, vt eo c. com. 8 & deinceps. & lib. 6. c. 9. & alibi ſæpe, & qui conſultant ſibi aliquo præſtituto fine, quo modo, ac per quę is euenire poſſit deliberant, ſique is per plura fieri poſſe videatur, per quodnam faciliime, atque optime fieri queat, conſiderant com. 8. notato. Quę cũ ita ſint, vt conſultans, idemq. hoc pacto dubitans res diuerſas. mõ hanc modo illam cõſideret, atq. ideo plures cõficiat ratiocinationes, totidẽ ſibi proponat vniuerſalia plane oportet.

Dubitat, & ſecum conſultat miles (vt in allatis perſiſtamus exemplis) de opera præſtanda ſuo Regi bellum iniuſtum inferenti: ad præſtandam adducitur ex eo uniuerſali, quod Principi obtemperandum, & opitulandum ſit: ad non præſtandam verò ex alterò vniuerſali principio quod iniuſtitiæ minime fas ſit fauere atque obſequi. Quod adeo in ſingulis verum eſt, vt nulla poſſit eſſe circũſtantia, quantum vis minima, ob quam ad conſultandũ, atque ad agendum impellimur, quæ id non efficiat alicuius ſibi accommodati vniuerſalis noĩe, atq. ni; ſecus n. nulla fieri poſſet cõſultatio, nulla ratiocinatio, id quod non uĩ poſſe recte dici.

Atque ita perſpicuũ eſt eiuſmodi circumſtantiæ vniuerſale, vt ſic appellem omnino diſtinctum eſſe, & longe diuerſum ab altero prius propoſito vniuerſali, ſub quod quaſi quædã exceptio contingit, vt illa circumſtantia caderet, & cum ſecundum illud prius vniuerſale propoſitum, agenti quidem haud ignotum, ſed cuius tamen ſciẽtia, & notione non utitur: agere atque eligere agens non perhibeatur, ita loquitur Ariſtoteles. atque eius Interpres Græcus lib. 7. Ethic. c. 3 comm. 5. & 6 ſequitur, ut agens ad eligendum, agẽdumque ex altero circumſtãtiæ vniuerſali adducatur.

Ex quo facile intelligitur, ſi alterius vniuerſalis iudicium, cum alterius, & diuerſi particularis. ſeu ſingularis iuditio conferatur: hæc quoque iudicia eſſe diuerſa, & inter

ter ſe diſtincta, atque huc videntur ſpectaſſe communiter Theologi hac in parte ab Authore citati, atque aſſeuerantes fieri poſſe, vt quis in genere, & in vniuerſali dubitet, in particulari tamen iudicet eſſe licitum, & è cõtrario Quod non videtur poſſe contingere in vniuerſali, & particulari eiuſdem generis, veluti circumſtantiæ, quando quidẽ hoc ex illo inferantur, quò fortaſſe referri poſſet Cordubæ, & Vaſquez hac ipſa de re ſingularis opinio: Doctiores viderint. Sed ne quis arbitretur, nos hoc duplex vniuerſalis genus commentos eſſe, conſulat Ariſt. atque eius Interpretẽ Græcum lib. 7. Ethic. cap. 3. citato comm. 12. vbi illud manifeſto agnouerunt, atque ex illis obſeruet, particularia iudicia vniuerſalibus fieri contraria, cum ex ſui natura talia nõ ſint, ex vi cupiditatis (hinc omnium peccatorum fons) irrumpentis inter ea; adeo quidem vehementer, vt ſuo iure omne ſibi iudicium, & vniuerſam ratiocinationem aſciſcat, & non ſolum vniuerſalis, ſed etiam ſingularis, & propoſitæ, & ſub ipſum ſenſum cadentis rei cognitionem reijciat omnino com. 15. Adde c. 5. de prudentia li. 6. co. 12. Prçterea ex eiſdem obſeruandum comm. 7. duplex rurſus eſſe vniuerſale, aliud, quòd in perſona, aliud vero, quod in ipſa conſideratur, ſuperius eiuſmodi eſt, vt in eo ad ſuum particulare extenſo nullum poſſit eſſe dubium; etenim qui in ſe vniuerſale cognoſcit, is particulare agnoſcat plane neceſſe eſt, nam qui ſe ipſum ignoret, modo ſanæ mentis, nullus eſt, omni homini iuſta agere conducit, quam vniuerſalem propoſitionem qui ſcit; particularẽ etiam ſciat neceſſe eſt, id eſt, ſe eſſe hominem, atque idcirco ſibi quoque iuſta agere eſſe conducibile. In altero autem vniuerſali, quod eſt in re, non item. Nouit quiſpiam omne veretrũ purgare, quod in re vniuerſale exiſtit; cum hoc tamen non efficitur, vt continuo etiam hoc eſſe veretrum cognitum ſit; quæ particularis propoſitio eſt. His bene animaduerſis, vix dici poteſt quanto ex vſu ſequentibus diſputationibus, ne dum, quæ in hac parte tractantur, futura ſint.

b *Et quia ſpeculatiuus intellectus nihil iudicat de operando.* Ratio eſt, quia ſola rerum veritate contentus eſt, & proinde nihil mouere dicitur ab Ariſtot. lib. 6. Ethic. c. 2. com. 7. vbi Græcus interpres, & li. 3. de anim. tex. 32. vbi Them.

c *Donec per rationes probabiles inueniatur id, quod verius videtur.* Id aſſequimur in primis, ſi rei propoſitæ reperto fine, eius vtilitatem nobis ante oculos poſitam perſequendam cenſeamus, modi honeſtatis, & temporis opportunitatis ducta ratione, & quod ad proxime ſequentem regulam pertinet, ex hominum prudentium præſcripto, hæc enim omnia ad bonæ conſultationis vim, & rationem attinent. Ariſt. lib. 6. Ethic. cap. 9. com. 13. & ſeqq. A quo prçterea de ſecunda regula ab authore hic allata hæc accipe; *Ad magnas vero res conſultores etiam adhibere conſueuimus; nobis ipſis diffidentes, quaſi ſufficere ad diſcernendum ſoli nequeamus.* lib. 3. cap. 3. com. 7. quibus adijcito, quæ ſupra ex lib. 6. c. 11. prope finem adnotauimus.

d *Tutus in conſcientia erit, etiamſi forte a parte rei nõ ita vera, & bona ſit.* Inde fortaſſe ratio ducenda, quod prudens, licet diligenter conſideret, recteque ac vere ratiocinetur; tamen ſæpenumero exturbatur a fine, quem ſibi cõſtituerat, non quod ipſe fallatur, ac mentiatur; ſed quod ſubiectæ ipſi res fluxæ atque inſtabiles cum ſint, immutantur, atque excidunt. Ita vt ille non accuſandus, quod fine ſuo non fuerit potitus, ſed potius, quod recte ratiocinatus fuerit, ac conſultarit, laudãdus; cauſſaque fruſtrationis nõ ipſi, ſed naturæ rerum, quæ contingere aliter poterant, inſtabilitati aſcribenda eſt. Græcus Interpres lib. 6. Ethic. ca. 3. com. 2. prop. fin. & c. 6. in fin.

e *Ea tamen vti.* Videtur mirabile ex eo, quod nomine vſusfructus, atque etiam vſus, quæ non poſſidentur, ſed potius tenentur. ff. Quod legatorum l. 1. §. Vnde quæſitum eſt, tot commoda & vtendi, & alienandi exiſtant, quot norũt Iuriſperiti: Illud etiam videtur dubium quod in fine huius numeri ſubijcitur. *Fruſtra enim inquireres dominum, aut rem deteriorem vſu redderes*; quaſi præſto non ſit preciũ, quod rẽ repræſentat, & ipſius rei loco ſuccedit l. Ad officiũ 2. C. com. diuid. l. Quia 59. ff. de vſu fruct. & quemad. et l. ſi vſusfructus 25 ff. eod. & alijs iuribus, quæ ibi citari ſolent. Quid? ſi eſſent res, quæ functionẽ recipere prohibentur, & vſu conſumuntur, vt vinum, frumentum & alia generis eiuſdem, non ne in viam tranſlatis Dominis, ſi nunquam extaret, negotium geſtum foret, cum ei, aſſeruata deteriora fieri aut omnino corrumpi, & perire potuiſſent? Peritiores diffiniant. eadem fere omnia profert Author infra num. 15. quem, teſtor Deum, non legeiã prius quã hæc exararem, nimir autem ratione poſſeſſionis quæ etiam hic viget. Illud nimirum exploratum ſi is poſſeſſor ad eiuſmodi inquiſitionem nunquã aggrederetur, ac de incerto deprehenderet illam rem eſſe alienam, ipſum obnoxium eſſe reſtitutioni nõ modo ipſius rei, verumetiã omnium fructuũ ex ea perceptorum ab eo tempore, cum ei dubium inuaſit: rationem dicunt eſſe, quia excitata dubitatione de re aliena, ac neglecta inquiſitione, cui debebat operã dare ex iuſtitiæ præſcripto, ſcilicet vt quod ſuum nõ erat alteri redderet, inde cępit eſſe poſſeſſor non bonæ, ſed malæ fidei, & mala conſcientia ita diſpoſitus rem illã retinere. Leon. Leſſius De Iuſtit. & iure lib. 2. c. 14. dubit. 4. Verſic. Dices. Et cõfirmetur l. Qui ſcit 25. §. Bonę fidei ff. de vſur. l. Quęſitum 40. ff. De acquirendo rerum domin. Cauendum tñ à Couarruuia, & Salon qui locis ab Authore citatis exiſtimãt dubitantem, quatenus talis eſt, neq. bonæ, neque malæ fidei poſſeſſorẽ eſſe. ſed medium inter vtrumq. poſitum. Quod ſi cum Leſſio ſentire volumus, dicamus, eum fieri male fidei poſſeſſorem nõ dubitationis miniſtæ, ſed illiuſmodi inquiſitionis neglectæ cauſſa, & addamus malę fidei poſſeſſorem nõ ſolum rem, atq; eius fructus reſtituere, ſed ẽt dãnum præſtare debere, ſi quidem ea res ab eo ſic detenta facta fuerit deterior. l. Nõ ſolũ, 13. & ſeqq ff. De rei vendicat.

f *Nec partem.* Alfonſus à Vega ſecutus Petrum de Aragona, & Emanuel Rodriguez, ſuperioris ſniæ patronos aliquã partem pauperibus, vt is poſſeſſor in conſcientia ſit tutus, dandã eſſe arbitratur in Summ. to. 2. c. 73. caſ. 3. in fin. qñ videlicet diligenter, atq; accurate perquiſitus, nullus rei ſic poſſeſſæ dñs apparet. in hoc caſu Leſſius ex Caiet. Soto & Med. vt etiã Author paulo mox rem abſolutè pauperibus reſtituendã, ita vt poſſeſſor ambigat quidem, num ea res ſua ſit, attamen dubiũ hic ſiſtet, & in nullũ dñm certũ feratur. Quod ſi hoc fiat, pro ratione dubij partiendã eſſe. Itaq. in pari dubio poteris dimidiũ retinere: ſi probabilius putes alienam, maior pars eſt reddenda, ſi tuã, maiorem tu recte retinueris. Leon. Leſſius loco notato, in fin. ſed loquitur de ijs, qui nõ poſſident, aut alter mala fide. Cũ præmiſent, ſi acceperis rẽ aliquã ab eo, qui bona fide poſſidebat, neq. moraliter certus ſis tuã eſſe te cã nõ poſſe retinere: ſed totã dñe ei reſtituere cui poſſeſſio ſauet. Sed vtrobiq. vr loqui de eo, qui à principio dubi⁹ extitit: de quo author mox.

g *Paratus tamen reſtituere precium illius ſi conſtet.* Leon. Leſſius. De Inſt. & iur. li. 2. c. 14. du. 4. citat. exiſtimat ex ſnia Syluestri, & aliorũ, hunc poſſeſſorem, ita cõparente dño rei ab illo poſſeſſæ nõ teneri, niſi de eo, in quo locupletior factus fuerit: cuius rei rationẽ reddit quia neq. iniuſtæ acceptionis, neq; rei alienatæ ratione tenetur. Illud aũt cõfirmatur ex eo, quod apertiſſimi iuris eſt, neminem dẽre ex alterius dãno, & iniuria locupletẽ fieri l. Cũ hi. 8. §. ſi quis 22. ff. de trãſact. & l. Iure ſuccurſum ff de Iure dot. & l. Nã hoc. 14. ff. de condict. indebit. atq; alijs iurib. conſimilibus.

h *Etiam cum detrimento aliorum fratrum.* Et quod attinet ad ordines ſuſcipiendos idem iudicium faciendum de expoſitis quorum patres adeo ignorantur, vt prorſus incertum ſit num legitimis concepti ſint nuptijs: eos inquã pro legitimis habendos; atq. idcirco ad ordines promouẽdos. Communis opinio, vt teſtatur Card. Palçotus in Tract. De Spurijs c. 63. num. 1. quem indiſtincte, ac ſimpliciter ſequitur Menoch. de arbitrar. iudic. quæſt. lib. 2. cent. 4. caſu. 396 At Couar. in clem. Si furioſus. 1. par. relect. in princip. num. 9. De homicid. exiſtimat eiuſmodi expoſitis eccleſiaſticos ordines non eſſe ſine diſpenſatione conferendos.

Quod ſi eſſent collati illorum vſu eos non eſſe prohibẽdos Couarru. aſſentitur Salcedo in Practica Criminal. ca. 14. Verſic. ſed huic loco. & Alfonſus de Vega in ſumm. caſuum conſcientiæ tom. 1. c. 126. De Hijos. caſ. 10. verſic. y nota, que los niños.

Id porrò adeo verum eſſe aiunt, vt ſi hoc impedimẽtũ illegitimitatis alioquin fuerit occultũ, filius matri illud inſtanti,

Digitized by Google

ſtanti, fidem adhibere non teneatur. l. 1. §. ſi quis ab aliquo, ibi, *ſi teſtator eum negauerit* vbi Bar. & Doctor, ff de Carboniano edict. cum alijs in eãdem cõfirmationẽ allegatis a Salcedo loco citato: verſ. Prohibentq. ex cõmuni itidem ſententia. Vbi tamẽ aduerſus Nauar. tutius putat, hũc ab ordinibus ſuſcipiendis abſtinere. De eo vero, qui iã ordinibus inſignitus eſt, propriam illius conſcientiam inſpicere oportere: ita vt ſi in intimo conſcientiæ impulſu ad maternæ aſſeuerationis credulitatẽ propendeat præſumens ſe illegitimũ eſſe, ſacri ordinis miniſterio ſuperſedere, aut ad cautelã impetrare diſpẽſationẽ dẽat, neutrũ aũt opus eſt ſi è cõtra magis declinat ad credulitatẽ, qua plane credit, ſe legitimũ eſſe, Cõmunis teſte Sim. Mai. de irreg. li. 1. c. 7 n. 3.

i *Qui fecerit actum, de quo dubium eſt.* Id enim habet locum, qñ exploratum eſt, aliquem eſſe excõicatum, cõmunis boni merito Exploratiſſimi iuris eſt, notorios hæreticos eſſe excõicatos, cap. excommunicamus. De hæreticis. & c. 1. de Bulla in Cæna Domini: attamen Catholicis, quibus aut publici, aut priuati boni, & commodi cauſſa opus eſt cũ eis agere, pro excommunicatis nõ ſunt habendi: nã ſi ſecus fieret, Principibus Catholicis aut eorũ Oratoribus & priuatis hominibus in Gallia & Germania, quibus cum permiſti ſunt hæretici, magna rerũ externarũ, & animæ ſalutis incommoda, & pericula crearentur. Alphõſus de Vega ex Soti, Ledeſmi, Guttierez, Rodriguez, & Nauarri ſententia in ſum. caſuum conſcient. tom. 1 c. 85. de deſcõmunion. caſ. 68 Idem tom. 2 cap. 15 de irregular caſu 26 no. 1 arbitratur de ipſa irregularitate quoque a nullo, neque Iudice, neque Magiſtro, neque Doctore aliquem in dubio habendũ eſſe irregularẽ. Id ipſum in excommunicatione, atque alijs conſimilibus rebus, in quibus in foro animæ. ſeu quaſi pœnitentiali agitur non proprie de pœna, ſed de abſtinendo ab aliquo miniſterio. Ex Hoſtienſe, & Panormit in c. Cum tu filii de teſtibus.

k *Niſi aliqua ſpecialis ratio vrgeat.* Tres a Canoniſtis referuntur caſus in quibus eiuſmodi ſpecialis diſcriminis inter vtrumq; forũ ratio cernitur. Primus eſt, quẽ hic attingit Author, qñ hẽt locũ præſumptio. hãc in externũ, & cõtentioſum, admittit, nõ at internũ & cõſciẽtię: in quo proinde nõ ligat ſemper iniuſta condẽnatio, nõ ſuſpenſa per appellationem: tametſi in externo pro ſententia ipſa præſumatur, atque eadem uigere, atq; obſtringere cẽſeatur. E cõtra cõſenſus Clãdeſtinus in cõſcientię iudicio matrimoniũ efficere põt: in externo Eccleſiæ nõ itẽ: quia nõ hẽt vnde præſumat illud eſſe matrimoniũ Riccar 4. ſen diſt 28. art. 2 q. 3 qui art. 1 eiuſd. diſt. q. 3. e contrario affirmauit; ſolũ cõſenſum de futuro, cum copula carnali ſubſequẽte cõſtituere matrimoniũ præſumptum. & in Eccleſię iudicio. Quoniã Eccleſia per verba, quę præceſſerũt de futuro, & copulã carnalẽ ſequentem præſumit affuiſſe cõſenſum de præſenti, & ipſos mutuo ſe matrimoniali affectu cognouiſſe. Attamen ſecundũ iudiciũ Dei, inquit non eſſet verum matrimoniũ: vt pote quod ſine cõſenſu de præſenti cõtrahi nequeat. Verum huiuſmodi Eccleſię præſumptio hodie poſt Conc. Trid. nulla eſt Secũdus caſus eſt, qñ lex eſſet iniuſta, & publicã vtilitatẽ minime ſpectaret: & afferũt exẽplũ de gabellis, & vectigalibus, quæ cũ nõ licite impoſita fuerint, earũ ſolutio non obligat in foro cõſciẽtiæ, qua de re alias. Tertius caſus eſt, quãdo a lege imponitur pęna: cuius in contentioſo, non autem in conſcientiæ foro habetur ratio: etenim pęna imponitur, vt ceteris metus incutiatur. l. Aut facta. in fine. ff. de pœnis: cui quidem rationi in foro animæ nullus eſt locus. Hinc infert Innoc. quem plerique omnes ſequũtur, in c. ſicut dignũ, de Homicid. prop. fi. qui dãnum alicui dederit non ſponte, neque dedita opera, nec lata culpa, cum in foro conſcientiæ non teneri damnũ reſarcire ſecus in cõtẽtioſo. l. qui occidit. 30 ff ad leg. Aquil. & cap 5. ſi egreſſus, & c. fin. de iniuriis. Hoc autem verum eſſe aiunt, primo niſi pœna fuerit impoſita ipſo facto; vt ſi cui fuerint proſcripta bona: hæc ſi quidem tuta conſciẽtia non poſſe retineri affirmant. Secundo niſi fuerit pœna delicti, quam damnatus etiã in foro Dei tenetur ſoluere, vt tradit etiam D. Thom. 2. 2. q. 71. art. 3. Tertio ſi non a lege, ſed ex partium conuentione, & pacto; nam & hæc ſoluenda etiam in cõſcientiæ foro. Id. n. ęquitas naturalis poſtulat. Etenim quid tam cõgruum fidei humanæ eſt quã quæ inter aliquos placuerint, ſeruare. l. 1. ff. de pact. Quarto, & vltimo, niſi pœna ſit quidem a lege, ſed ſubrogata loco inęſtimabilis intereſſe, & impoſſibilis reſtitutionis: verbi gratia pro membro vel læſo, vel truncato. Qua itidem de re alibi commodius plura. Interim Vide Felin. a quo hæc fere omia, in cap. 1. de conſtitutionib. & potius obſerua, ſi placet, quandam aliam differentiam inter vtrunque forũ deſumptam ex fori ſortitione propter delictum; cui in externo locus eſt, in interno, & animæ nequaquam, vt ex ſaniore ſententia docet Couarru. Practicarum Quæſt. lib. 1. cap. 11. nu. 3. verſ. Primum ſi prænotatæ. & probatur ex eo, quod externum inſtitutum eſt ad externam gubernationem, & publicam punitionem, quę cum ad aliorũ exẽplum vſurpetur, maximi intereſt ibi puniri delicta, vbi perpetrantur. Internum verò cum referatur ad æternã ſalutẽ & reconciliationem cum Deo; nihil refert, vtrum hoc, an illo loco peccatũ committatur. Sed optima ratio eſt, quia in conſcientiæ foro eundem omnium culparum iudicẽ eſſe oportet: cum omnes ſimul debeant remitti; nec poſſint diuidi quando ſunt mortalia crimina, quæ præcipue ſub illud cadũt. Et confirmatur ex cap omnis vtriuſque ſexus. De ſum. Trin & fid. Cathol Vbi ſine aliqua diſtinctione decernitur, omnia peccata eſſe proprio ſacerdoti confitenda Fr. Suar. to. 4 diſp. 25. de miniſtro ord. conſ ſect 1. in fi.

l *Secunda ſententia.* Hanc abſolute amplectitur, & probat etiam Alphonſus de Vega, ſumm Caſuũ conſcien. to. 1. c 78 Del debito conjugal. caſ 8. ex eo, quod putat dubiũ in hac quæſtione accipiendum eſſe, vt eſt ſpeculatiuũ, non autem practicum, quia ſcilicet mulier v. g. dubitat, num, quem habet, ſuus ſit verus coniunx; non autem dubitat, nũ poſſit reddere, & petere debitum, quod eſſet practice dubitare, quinetiam ſibi perſuaſum eſt, & exploratum, vtrumque licite poſſe facere, merito poſſeſſionis. Quã quidem diſtinctionem ſi admitteret Author, & quos ipſe ſequitur hac in parte, pro ipſorum tertia ſentẽtia ne hiſcere quidem poſſet: quãdoquidẽ, & apud eos, vt apud omnes in confeſſo ſit, contra dubium ſpeculatiuum agere nullũ eſſe peccatum, vt videre eſt apud Authorẽ initio huius capitis. eandem diſtinctionem in dubium practicũ. & ſpeculatiuum huic quæſtioni accomodat Ioan. Medin loco hic ab Authore citato verſic Inde patet, & poſt eum Couarru. vt alios præteream. § 2 hic allegato in fin. ceterum illud referunt duntaxat ad debiti redditionem; non autẽ ad petitionem; Sed nimirum ſi agere cõtra dubium ſpeculatiuum ſimpliciter nullum eſt peccatum; eodẽ certe pacto, vt reddere, ita, petere huiuſmodi debitũ licebit. Alijs tamen peritioribus & id iudicandum relinquo.

m *Prima eſt Soti.* In eãdem ſententiam deſcendit Alfonſus de Veg. ſumm. caſuum conſcient. tom. 2. capi. 129. De voto caſu 98. eamque ex Soto, & Medina, præter alios haud ſpernenda ratione ab Authore prætermiſſa, quia videlicet votum religionis eſt res maximi momenti, & quod conſtare nequit ſine conueniente ſibi, id eſt, plena, vt omnes fatentur, deliberatione, quæ in propoſito caſu nunquam videtur adeſſe: neque eo tempore quod erat ante pubertatem, cum fuit emiſſum votum, & cum erat incertum, num qui emiſſerit, eſſet doli capax, & præditus rationis vſu ad ſe obligandum ſufficiente: neq; poſt pubertatem tempore dubii; ob hoc ipſum, quod is dubitat, cum eum certiſſimum eſſe oporteret; quemadmodũ vt ait Medina, tantum religionis uotum deſiderat ad cuius uoti fauorem facit, vt inquit Sotus, quod nemo debeat in religionem obtrudi niſi ratione ipſa cogente.

Neque obſtat quod tradit D. Thom. 2. 2. artic. ult. religionem ingreſſuro modicam ſufficere deliberationem, tãquã conſultanti de re certa: nam diſputat non de ambigẽte, & fluctuãte, ſed de bene diſpoſito, vt ibi adnotat Caiet. & Michael Palacius lib 4. ſentent. diſt 38 pag. 819. Vbi ſeq. pagin. hæc in hanc ſententiam habet. *Verum cum ſit res grauis religionis profeſſio, vt & matrimonium, imo grauior, quia eſt multo difficilior, & ſpiritualior, profiteri religionem cum magna maturitate conſilij ſemper probauerim. vt etiam religionem intrare, & ſemper verum iudicauerim quod prouerbio fertur.*

tur. feſtinã dũ eſſe lente, maximeq; hęc deliberatio opportuno eſt adoleſcẽtibus, qui ætatis feruore ſępe agũtur in deuotiones inſolitas; et cito deferueſcit deuotio illa, & ſubit pęnitẽtia facti incõſulti. Et q̃ ſequũtur eodẽ pertinẽtia, in quib. oſtẽdit ſpiritum quidem ſanctum ſpirare vbi vult, eundem tamẽ eſſe diſcretiſſimum cap. 10. vt plane par eſt, & qui non patiatur, nos indiſcrete atque imprudenter agere, eſtote prudẽtes, ſicut ſerpentes, Matth. 10.

In proſtremis verbis Palacij cauendum, ne exiſtimemus, ex eo, quod aliquem uoti pæniteat, ſignificari deliberationem ad illud emittendum fuiſſe minus ſufficientem: ut contra Summam Angelicam rectè admonet Grego. de Valent. tom. 3. diſp. 6. q. 6. punct. 1. verſicul. Cauenda prope finem.

Atque ex hoc facilius, atque apertius, quam ab ipſo, probari poſſet, quod uotum eſt quædam obligatio, & promiſſio eaque præcipua; vt idem Gregor. de communi omniũ ſententia ibidem in principio docet: etenim obligationes, promiſſioneſque vt ab initio uoluntatis, ita poſt factum neceſſitatis exiſtunt; ut locus pænitentiæ non detur. l ſicut 5. C. De obligationibus, & actionibus.

n *Prima propoſitio. Quoties.* Apertius fortaſſe concipi hæc prima propoſitio ita poterat; ſuperiori non eſt obtemperandum, quãdo is præcipit aliquid quod ex ſua natura, antequam iniungeretur, dubium iniciebat, num eſſet peccatum. Et quidem non deberi obedientiam ſuperiori, quoties in eo, quod iubet, aliqua peccati ſuſpicio ineſt, per ſe perſpicuum eſt, & poſſet confirmari authoritate D. Baſilii in conſtitut. monaſticis cap. 23. ubi tradit ſuperiorum iuſſa eſſe obſeruanda, quando ſunt libera a peccato, & capit. ſi quis Epiſcopus 91. & quatuor ſequentibus 11. q. 3. lege Leonard. Leſſium de Iuſt. & Iur. lib. 2. cap. 46. de obedientia. Dubitar. 5. & Riccardum Hallum. de quinque partita conſcientia lib. 2. cap. 6. pag. 131.

o Nec debet ſubditus rationem omnium præceptorum. *Qua de re D. Baſilius cap. 23. allegato.* Quemadmodum *inquit*, paſtori ſuo oues obtemperant, & viam quamcunque ille vult, ingrediuntur; ſic, qui ex Deo pietatis cultores ſunt, moderatoribus ſuis obſequi debent, nihil omnino illorum iuſſa curioſius perſcrutantes, quando libera ſunt a peccato. *& D. Greg. lib. 2. cap. 4. in 1. Regum.* Vera obediẽtia nec Præpoſitorum intentionem diſcutit, nec præcepta diſcernit, quia qui omne vitæ ſuæ iudicium maiori ſubdidit in hoc ſolo gaudet ſi quid ſibi præcipitur, operatur, neſcit enim iudicare quiſquis perfecte didicerit obedire. *Legito Leonardum Leſſium diſput. 5. allegata. ubi vniuerſam hanc rem enorrat explanate.*

p *Addit, ſi ſubditus ex tali precepto.* Cur in hoc caſu ſubditus non teneatur obedire. Leſſius de Iuſtitia, & iure lib. 2. cap 41. dubitat. 9. verſiculo, *In dubio autem* eam rationẽ reddit, quod in dubio fauendum eſt reo, & ei, de cuius dãno agitur, nam etſi inferior, & ſubditus nõ ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis, propterea quia eius eſt parere, & viuere ad ſibi præſcriptam a ſuperiore formam; non ad ſeruitutem, ſed ad ſalutem, ut inquit Ariſt. lib. 5. Politicor. cap. 9. in fin. in ipſum ſuperiorem abdicauit: attamen eſt in poſſeſſione ſuæ incolumitatis cuius gratia ſuo quidem iure habet ab ipſamet natura, ne committat, vt in diſcrimina ita temere ſe coniiciat; ſed prius exploret, num re vera ſuperiori iuſta pręcipiẽdi cauſa fuerit. Alfonſus de Vega in ſum. conſcient. tom. 2. cap. 5. de obedicient. caſ. 3. arbitratur ex ſententia Soti, & Lodouici Lopez, in hoc caſu ſubditum non teneri obtemperare ſtatim ſuperiori: etiamſi ſibi aut aliis nullum damnum, aut periculum immineret.

q *Vnde communior videtur multorum Doctorum opinio.* Henriquez loco ab Authore citato ſimpliciter communẽ appellat: & Alfonſus de Vega in ſumm. caſuum conſciẽt. tom 1. cap. 78. del debito Coniugal caſ. 6. eam procedere arbitratur, quando coniunx liber aut certo ſcit coniugem eſſe ſeruam, aut eius rei probabiles habet coniecturas, ſiue vehementem præſumptionem; ſecus ſi ducatur leui coniectura, & præſumptione, ſeu temeraria crudelitate, nam tunc iudicis, aut paſtoris mandato, illius modi ſcrupulo depoſito non ſolum reddere. ſed etiam exigere debitum recte poteſt. Quod totum in vniuerſum tamen de quocumque impedimento diſerte decernitur in cap. Inquiſitionis 44. De ſentent excommunicat. Vbi in fine ſubiicitur, quod prætermiſit ſapiens Alfonſus, cum conſcientia pulſat animum ex credulitate probabili, & diſcreta quamuis non euidenti, & manifeſta, debitum quidem reddere poteſt, ſed poſtulare non debet, ne in alterutro, uel contra legem coniugii uel contra iudicium conſcientię committat offenſam.

r *Et Rodriquez vbi ſupra.* Omnibus, quæ in hac quarta propoſitione ſunt enarrata, aſſentitur Alfonſus de Vega tom. 2. ſumm. caſuum conſcient. cap. 5. De Obedientia caſ. 1. & 2. ubi de ſententia eorum, & omnium videtur eſſe, qui etiam citantur ab Authore, adiungit, tunc iudicem nõ iuridice interrogare, quando contra reum non adeſt infamia duobus teſtibus probata, ſi per uiam inquiſitionis procedatur, aut ſi non præſto ſit legitimus accuſator, ſemiplena probatione, quæ fit uno teſte fide digno de viſu; aut indiciis probatis per duos teſtes ſimul cum accuſatione. Huius iudicialis proceſſus duo ſunt præcipui modi, unus ex officio, quando præcedente aliqua infamia, uel denuntiatione, iudex capit. informationem, & format inquiſitionẽ contra authorem, ut ita ad plenam probationem, & ſentẽtiam proueniat. Alter modus eſt ad inſtantiam partis, quãdo pars offenſa, aut alius, ad quem id iure ſpectare poteſt, accuſationem exhibet, & iudex ea admiſſa, ſecundum illius probationes procedit. Denunciatio autem non eſt reuera aliqua per ſe diſtincta uia procedendi, ſed eſt quoddã preuium, vt iudex ex officio procedat, ut ex Iulio Claro l. 5. §. fi. Practicæ Criminalis q. 3. tradit Leonar. Leſſius. De Iuſtit. & iure li. 2. ca. 29. q. 12. prope fin. Qua de re alias. Interea ſi placet, uide Alfonſ. de Veg. t. 1. c. 82. caſ. 1.

De Conſcientia Scrupuloſa quidnam ſit, & qualiter contra eam agendum. Cap. XIV.

SVMMARIVM.

1 *Scrupulus a dubio quomodo differat, & ab opinione, eiuſque definitio.*

2 *De ſcrupulorum medicina qui ſcripſerint, & quas regulas tradiderint, et duo potiſſima remedia ab Authore prolata.*

3 *Optimum Caietani conſilium circa confeſſionem ſcrupuloſarum a Medina, & ab Authore laudatur, & quoad peccata nondum confeſſa quid potiſſimè ſequendum ſecundum Authorem.*

4 *Aliud remedium ſcrupuloſis tantum circa præterita, circa futura aliud adhibendum eſt.*

De hac re legendi ſunt Summiſtæ in verbo, Scrupulus. vbi Syluester, Tabiena, Caiet. S. Anton. par. 1. tit. 3. ca. 10. §. 10. Adrian. Quodlib. 2. puncto 1. lit. A. Sotus in relect. de tegendo ſecreto, memb. 3. q. 2. concluſ. 3. Nauar. in Manuali, c. 27. nu. 281. & ſeqq. Barthol. Medina 1. 2. q. 19. art. 6. in fi. Greg. de Valentia tomo. 2. diſpu. 2. q. 14. puncto 4. dub. 5. Emanuel Rodriquez par. 2. Sũmæ, c. 51. & Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſpu. 67. c. 1. & 2. Ante omnia autem ſciendum eſt, ſcrupulum differre a dubio, quia qui dubitat, neutri parti aſſentitur, qui verò habet ſcrupulum, aſſentitur vni parti, ſed cum formidine, quæ animũ eius excruciat. Differt etiam ab opinione, quia habens opinionem, quod in aliquo opere male operetur, non dicitur habere ſcrupulum. Eſt autem ſcrupulus proprie leuis quædam ſuſpicio & formido ad vnam partem contradictionis, ex leuibus motiuis, & fundamẽtis proueniẽs, ducta metaphora a lapillo paruulo, qui in calceo latet, & pedem offendit, ita etiam & timor iſte in animo manens excruciat, & torquet hominem, & naſcitur ex quadam animi puſillanimitate, vnde vocatur ſpiritus puſillanimitatis, timet enim homo vbi timendum non eſt. Exempli gratia, exiſtimat aliquis, quod ſibi liceat veſci carnibus in quadrageſima propter infirmitatem, & ita dicit medicus, ſed quoniam non eſt de ſe euidens, exoritur in animo eius timor an vere liceat ei carnibus veſci, ex quo excruciari incipit. Quia igitur ſcrupulus proprie, ut iam dictum eſt, nullo, aut leui motiuo, & fundamento, non modo poteſt quis licitè age-

re

Digitized by Google

re contra illum, ſed etiam eſt conſilium ſalutare contra illum facere. immo aliquando poteſt eſſe præceptum, cum nimirum aliquis graue damnum ex eiuſmodi anxietatib. & ſcrupulis, vt plerunque contingit, incurreret, vt rectè Greg. de Valen. loco citato cum alijs communiter animaduertit. Naſci autem ſolent ſcrupuli partim ex cauſis corporeis, ſcilicet, ex melancholia. ex hac enim naſci ſolet timiditas. item ex ægritudine & infirmitate, ex qua plerumque procedit ẽt melancholia; itẽ ex perturbatione phantaſmatum, quæ procedere ſolet ex nonnullis cauſis, q cerebrum exſiccant, vt ſunt ieiuniũ, vigiliæ, & huiuſmod; partim ẽt ex cauſis ſpiritualibus, quales ſunt ſuperbia, ignorantia. illuſiones diaboli, & frequens, & nimia cõuerſatio cum ſcrupuloſis, vt latius explicat S. Anton. vbi ſupra. Cognoſcitur autem quis eſſe ſcrupuloſus, vel ex eo, quod in vna aliqua materia, vel quia in pluribus ſæpiſſimè dubitat, & abſque ratione, vel ſaltem friuola aliqua & leui coniectura.

2 Demum de huiuſmodi † ſcrupulorum medicina diſſerunt fusè * S. Anton. Nauar. & Caiet. vbi Anto. & Sylueſt. ſeptem remedia ſeu regulas enumerant; Nauar. autem in c. 27. num. 281. & deinceps, vſque ad finem capitis, decem recenſet, quæ ibi explicat, & quæ paſſim a Doctoribus traduntur, quæ quoniam apud eos facilè legi poſſint conſulto prætermittimus. Inter alia vero remedia, hęc mihi potiſſima videntur *Primum eſt*, vt poſt remedium corporale, ſ. poſt remotionem vel mitigationem cauſæ, per medicinas, & moderatas recreationes, recurrat ad Deum, petendo gratiam ſuam, quę proprijs & alienis orationibus continuè quærenda, humiliter, deuotè, & cum fiducia diuinę bonitatis & miſericordię; dare namque ſolet Deus dona ſua petentibus ſe fideliter, & perſeueranter. *Secundum eſt*, vt non iudicio & cogitatione ſua nitatur, ſed non obſtante quacumque alia ratione, quę ſibi offertur, ſimpliciter credat, & obediat pręlato ſuo, & alijs pijs ac probis viris pręſertim confeſſario ac patri ſpirituali ſuo; Qui ſanè confeſſarius poſt quam aliquem verè ſcrupuloſum eſſe cognouerit, hoc prçcipuè remedio vti debet, vt ei conſulat nihil ab ipſo iudicandum mortale, niſi quod ei manifeſtè, & abſque dubio tale appareat; Immo aliquis adeo poteſt eſſe ſcrupuloſus, vt ei hoc conſilium pręberi poſſit, quod niſi aliquid ita certo ſibi conſtat vt iurare poſſit, non credat eſſe mortale, id quod ex qualitate hominis ſcrupuloſi iudicandum eſt. Hoc autem remedio ita quis vti debet, vt ſcrupuloſus non ſtatim atque dubitat, pręlatum, aut confeſſarium adeat, vt eum interroget quid agere debeat, ſed oportet per ſeipſum operari ex regula, & conſilio ſibi a pręlato, aut confeſſario dato, & ſecundum illud operetur. Quia vero homines meticuloſi & ſcrupuloſi, vt plurimum

3 † anxij ſunt circa peccata prçterita & confeſſiones factas, dubitantes ſemper an rectè confeſſi ſint peccata ſua, optimè conſulit Caiet. in Summa, in verbo Scrupulorum medicina, vt circa confeſſionem peccatorum amplius dubij non ſint, ſed pro certo credant ſe rectè confeſſos eſſe, nec ea amplius confiteantur poſtquam ſemel ex iudicio confeſſariorum ſuorum confeſſiones ſuas diligenter perfecerint, quale conſilium etiam Med. vbi ſupra maxime laudandum & ſequendum eſſe cenſet. Quoad peccata vero nondum confeſſa optimum conſilium eſt vt ſcrupuloſus in confeſſione non confiteatur dubia, & ſcrupulos quos habet, ſed ea ſolum quę manifeſtè cognoſcit eſſe peccata, aliàs perpetuò manebit cauſa, occaſio & origo ſcrupulorum, ſi ſemper quis omnia ſua dubia confeſſario, & patri ſpirituali cofiteri vellet. De qua re plura legi poſſunt apud authores citatos, & apud Gerſonem in libro de vita ſpirituali, p. 3. lect. 4. coroll. 8. & alphabeto 70. litera B. C. & de diuerſis tentationibus Diaboli in fi. & Emanuelem Rodriquez vbi ſupra c. 51. & 52. & quià vt Syluester & Tabiena notant, aliqui ſunt ſcrupuloſi tantum circa prçterita. circa futura vero peccata vitanda non ſunt multum ſoliciti,

4 † iſtis aliud remedium adhibendum eſt, primo namque tales conſulendi & adhortandi ſunt, vt frequentiores ſint in recipiendis Pęnitentię & Euchariſtiæ Sacramentis; deinde vero vbi ſunt cautiores, & conſcientię magis timoratę, iiſdem etiam prędicta remedia prçſcribi poſſunt, quãuis in hac re magna prudentia opus ſit: nam initio ſaltem non erit tutum illis regulam illam latiorem præſcribere, quam pro illis dedimus, qui conſcientiæ timoratæ, & nimis ſcrupuloſi ſunt; In eorum tamen dubijs quæ confeſſario proponuntur, non debet confeſſarius rigoroſus, rigidus aut nimis durus eſſe, nec idem iudicium de illis, ac de alijs hominibus, qui non eſſent ſcrupuloſi ferre, ſed ſemper illorum dubia in meliorem partem interpretari debet & nonnunquam etiam hortari eos poterit, vt contra eorum ſcrupulos faciant ita vt tandem bono ſuo conſilio, & conſuetudine aſſueſiant, & fiant robuſtiores contra cauſas, & occaſiones ſcrupuloſitatis. Plura alia remedia legi poſſunt apud authores vbi ſupra; hæc interim tanquam præcipua, & maximè notatu digna, annotare volui, ad quæ etiam cetera omnia reuocari poſſunt. Et de conſcientiæ, actibus, & effectibus eius, necnon de varijs gradibus, & ſtatibus conſcientiarum & quomodo in ſingulis earum operari liceat, hactenus dictum ſit.

ADDITTIO NOVA.

Adde, de eadem materia ſcrupulorum pluribus agit Sanchez in decalo. lib. 1. cap. 9. & 10. & lib. 4. c. 45.

Finis Primi libri.

DE ACTIBVS HVMANIS
EORVMQVE CAVSIS ET OFFICIIS.

Liber Secundus.

Authores de Actionibus humanis, earumque Cauſis, & Officijs Tractantes.

EX Sanctis Patribus,& Scriptorib. Eccleſiaſticis. *S. Ambroſius lib.de paradiſo.S.Aug.li.12. de Trinit.c.7.& lib.1.de doctrina Chriſtiana,c.5.& contra Fauſtum Manichæum c.27.S.Hieron. lib.2.contra Iouin.& in c.34.Ezechiel.S.Greg.lib.31.Moral.c.33.& Hom.6.in Euang. S.Baſil. in princ.Prouerb.S.Chryſoſt.in Matth. 5.Ioannes* Damaſ.*lib.2.Orthodoxa fidei.c.12.& 24.Greg. Nyſſ.lib.5.de Phyloſophia 1.Iſidor.lib.2.de ſum.bon.Rober.Holcot de imputabilitate peccati.Lyra,Burgenſis in Iacob.2.Hugo de S.Victore lib.de Sacram.p.6.* Ex Scholaſticis. *Magiſt.Sent.in 2.d.& alij ibid.S.Tho.1.p.q.79.& 1.2.q.6.12.& 14.& 2.2.q.89.Caiet.ibid..Alex.Alenſis p. 3.q.31.memb.3.& p.2.q.95.Adrianus in 4.de* Claub.*Palud.in 4.d.9.& Theologi communiter in 4.d.16.& 17.*Durand.*in :.d.39.q.2.Richard.Gabriel ibid.Scotus in 2.d.22.Bonau..Albertus Argentina ibid.Ioan.Bachonus in 4.d.15. Ocham quodlib.1.q.20.Almainus in 4.d.19.q.1.Gugliel.Pariſienſis, de legib. Altiſiodorenſ.lib.3.Sum.trac.3.Alphonſus a Caſtro de legibus lib.2.ca.14.Michael Salon 2.2.q.89. Petrus de Arragona, ibid.q.88.Conradus Koelin.ibid.Dominicus Sotus lib.8.de iuſt.Petrus de Soto Lect.5.de diſcrimine peccat. Dominicus Bannes 2.2.q.10.Barth.Med.in 1.2.q.7.& in Summa lib.1.c.9.Ioan.Med.Cod.de pœnit.tract.1.q.7.Conradus de contract.q. 100.Franc.a Victoria,relect.de Indis.Vega lib.6.de* Iuſtificat. *Ioſeph Angles in Florib.p.2.q.3.d.39.Mart. Ledeſm.2.4. q.24.Henriquez lib.13.c.23.Greg.de Val.tom.2.diſp.6.Gabriel Vaſquez,1.2.diſput.117.*

Canoniſtæ,& Iuriſtæ.*In diſt.38.Decr.Gratian.1.q.4.can.turbatur.Panorm.in c.ſi cuius,gl.in c..Abbas.ver.coactus, & 23.q.8.c.occidit,& de pœnit.d.5.c.conſideret,vbi Canoniſtæ communiter.Ioann. Andreas,Petrus de Ancharano,Andreas Siculus , Felin. Didacus Couarruuias in capitulo Alma mater , par.1.§.10.Gregorius Toloſan.in* Syntag.*par.2. lib.16.Marcus Anton.* Cucchius *lib.1.Inſt.Iuris Canonici. Hugol.de cenſuris eccleſiaſt. Iuriſtæ. ff.de iud. 2.reſp.1. & ff.de author.tutor.l.1.§.vlt.* Summiſtæ. *Sylueſter,Tabiena,Caiet.ver.peccatum,& ver.circumſtantia.S..Ant.p.1.tit.6.S. Raymund.tit.de peccato. Almayn.tract.1.Moral Alphonſ.a Caſtro l.12.de hæreſ.ver.peccatum.Angeſtus c.6.Moral. Summa Aſtenſ.p.2.lib.6.Hoſtie.in* Sum.*tit.Bigamia Summa Angelica,Piſanella,ibidem,& in ver.Ignorantia. Simon Maiolus lib.1.de irregular.Nau in Manuali Prælud.6.& c.11-27.& alibi.Ioannes de Friburgo in Sum.Confeſſorum lib.3.tit. 3.Viualdus in Candelab.aur.de Irregular.Toletus lib.1.& 4.inſtruct.Sacerd.Coſmus Philiarch.de offic.Sacerd.p.2.lib.3.& alij quamplurimi.*

DE NECESSITATE HVIVS SCIENTIAE pro Confeſſarijs habendæ.

CVM in omnibus negotijs , & operibus etiam artium mechanicarum valde neceſſaria ſit ſcientia, & cognitio rerum,circa quas verſantur,ſine qua nihil rectè perfici,& ad finem debitum perduci valet, tum certè hoc confeſſarijs omnibus maximè neceſſariũ eſt, quorum munus, quoad ea quæ ad mores pertinet.in his duob. præcipue verſatur, nimirum, vt humanos actus,ſeu peccati naturam, eiuſq.medendi rationem plenè,ac perfectè intelligant. Sacerdotum namq; ſed præſertim confeſſariorum eſt,de peccatis multo altius: quam priuati homines poſſint,aut ſoleant,iudicare, & tanquam ex altiori ſpecula profundius ſingula perueſtigare, quæ ab inferiorib.ſeu pœnitentibus fiunt.His.n.ſatis erit,ſi vt debiles,& infirmi,dolores ac morbos,& vulnerum loca indicare; Illis verò neceſſe eſt,vt tanquã iudices lepram a lepra,malum a bono,ſacrum a profano,pollutum a mũdo diſcernant,& vt ſpirituales medici infirmitatũ radices, & morborum cauſas inquirere,ac pro infirmis ac infirmitatis ratione ac conditione medelã, & medicinã adhibere ſciant. In quod luculenter vnico illo teſtimonio c. *Omnis vtriuſque ſexus.* de pœniten.& remiſſ.vt alia plurima breuitatis cauſa prætermittam) comprobatur , vbi Innocentius Papa III. in Concilio Lateranenſi , poſt alia multa,hæc habet verba: *Sacerdos autem ſit diſcretus , & cau-*

Digitized by Google

cautus, vt more periti medici, ſuper infundat vinum, & oleum vulneribus ſauciati, diligenter inquirens, et peccatoris circumſtantias, & peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat ei præbere conſilium, & cuiuſmodi remedium adhibere, diuerſis experimentis vtendo ad ſaluandum ægrotum. In cuius rei figuram, Leuit. 10. *A vino, & omni eo quod inebriare poteſt, abſtinere iubet Deus ſacerdotes, quando ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonij, vt habeant* (inquit) *ſcientiam diſcernendi inter ſanctum, & profanum, inter pollutum, & mūdum, doceantque filios Iſrael omnia legitima Dei.* Et Malach. 2. dictum eſt; *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent*, vtique populi, & ſubditi *ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum eſt*. Et Oſe. 4. dicitur; *Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi*. Et cap. 6. De ſcientia ſacerdotum loquens Deus per prophetam, ait; *Scientiam Deo volo plus quam ſacrificium*. Quibus verbis, vt eruditè Petrus Sotus lect. 1. de inſtit. ſacerdotum, annotauit, ſcientiam non minus coniunctam ſacerdotij gradui, quam ſit ipſa ſacrificij oblatio oſtēdit, vt tolerabilius ſit ſacerdoti non ſacrificare, quam ſtudijs, ac ſcientiæ non intendere. Vt itaque hæc, vt dignum eſt a Confeſſarijs, ac ſacerdotibus omnibus ſi non exactè, ex parte tamen cognoſci poſſint, poſt tractatum de conſcientia, de cauſis actuum noſtrorum, eorumque natura, & ratione, de paſſionibus animæ, de peccati eſſentia, & peccatorum mortalium, ac venialium diſcrimine, & differentia, ac demum de efficacitate, & obligatione legum in communi, in hoc ſecundo libro, quantum ad moralem omnium cognitionem ſatis eſt, breuiter agemus.

De actionibus humanis, earumque cauſis, & principijs. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Actio humana quotuplex, & quæ operationes a Philoſopho morali tantummodum humanæ appellantur.*

2 *Operationum humanarum Principia duo, Intellectus, & Voluntas.*

3 *Intellectus qui eſt ſuprema potentia, tum a Philoſophis, tum Theologis in ſpeculatiuum, & practicum diſtribuitur.*

4 *Voluntas quid ſit, & a quo dirigatur in agendo, & in quæ tendat tanquam principia immobilia, ſed per varia media.*

Iudicium intellectus practici quod S. Hieronym. Baſil. & alij Synderesin appellant, etiam in malis, & peruerſis hominibus inuiolatum permanet, & incorruptum, numero eodem.

5 *Naturalis appetitus finis in voluntate, conſequitur practicum rationis actum, & circa finem propoſitum triplicem actum exercet.*

Ex quo operandi modo triplex hic actus appetitus, vt circa finem verſatur, appellatur Voluntas, Fruitio, Intentio, numero eodem.

6 *Quomodo inter ſe diſtinguantur, & quæ illorum officia.*

7 *Aliæ voluntatis actiones enumerantur, vt verſatur circa media.*

Intellectus practici prima operatio Conſilium: Voluntatis, Electio, & quid ſit, nu. eod.

HOmo animal rationale cum ſit, ac quaſi diuinum, (ad imaginem quippe, & ſimilitudinem Dei creatus eſt, iuxta illud Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.*) quāuis beatitudinis capax ſit, eam tamen non niſi rectè, ac religioſè operando conſequi valet. Ad hoc autem, vt debito, ac humano modo actiones ſuas exerceat, potentię quędam a Deo Optimo Maximo homini proprię datę ſunt, a quib. actus humani fiūt, &
1 procedunt. Actio † autem humana duplex eſt, vna, quantum ad ſubſtantiam operis, ſcilicet ea actio, quę competit ſoli homini, qua a ceteris animantibus diſcernitur, quo ſenſu multę actiones humanę dicuntur, quę verè liberę non ſunt, vt intellectio prima; nec non ſubiti motus voluntatis, qui omnem voluntatem anteuertunt. Alia vero actio humana eſt, quantum ad modum, quam videlicet homo cum libertate, & deliberatione, & conſultatione exercet: Quarum duarum, licet priores non ſolum Phyſicus ſed etiam Metaphyſicus humanas eſſe cenſet, nihilominus tamen poſteriores illas Philoſophus moralis operationes tantummodo humanas appellat: quandoquidem, his operationibus tantum, homo ſtudioſus, aut vitioſus, bonus, aut malus efficitur, laudem, aut vituperium meretur, & demum beatitudinem, vel perpetuam damnationem conſequitur. De quibus nos ſolum in pręſentiarum agere ſtatuimus.

2 a *Harum autem operationum duo ſunt principia.* Intel-
2 ctus, & Voluntas, & quidem per intellectum maximè a ceteris animantibus diſtinguimur, & Angelis, ac ipſi Deo quodammodo appropinquamus; qui certè aliud non eſt, quam ſuprema quædam animæ noſtræ potentia, & facultas, ſeu lumen quoddam, quo illa a nobis cognoſci, & cogitari poſſunt quæ ſenſus omnes, & captum reliquorum omnium animalium excedunt. Sicut enim ſenſibus exterioribus oculis, auribus, & ceteris corporeis animæ ſenſibus, & potentijs commoda & incommoda corporis, pulchritudinem: & deformitatem, dulcedinem, & amaritudinē, & alia huiuſmodi percipimus; ita etiam multo altiori, ſed omninò incorporea atque ſpirituali virtute, & potentia cogitamus, & agnoſcimus hominis ſpiritualem honeſtatem, & turpitudinem vitiorum, ac virtutum.

3 Hanc † potentiam tum Philoſophi, tum Theologi, in
b practicam, & ſpeculatiuam, b *In Rationem ſuperiorem, & inferiorem diuiſerunt.* Speculatiuam autem illam vocant, quæ ſolum contemplandis rebus intēdit, quæ a nobis operandæ non ſunt, de qua ſcientię ſpeculatiuę diſputant: Practicus vero is intellectus eſt, qui rebus a nobis agendis tantum intentus eſt, de quo Philoſophus moralis, necnon Theologi dum de virtutibus ac vitijs agunt, præcipuè tractare ſolent, quæ ſanè diuerſæ potentiæ non ſunt, ſed einſdem diuerſi actus, vt ex Philoſopho 3. de Anima, textu 49. S. Thomas par. 1. quęſt. 79. artic. 11. probat; ſicut etiam de ratione ſuperiori, & inferiori idem S. Thom. vbi ſupra artic. 9. ex Sanct. Auguſt. lib. 12. de Trinit. cap. 7. confirmat; Eſt autem ratio ſuperior pars illa, quę ęternis conſpiciendis, aut conſulendis intendit; Conſpiciendis quidem, ſecundum, quod ea in ſeipſis ſpeculatur, conſulendis vero, ſecundum, quod ex eis regulam agendorum accipit. Sunt enim ęternę quędam rationes, ſuperiores quidem omni intellectu, communes tamen omnibus quibus vita noſtra directa errare non poteſt, qualis hęc eſt, de qua Dominus Matth 7. *Quæcunque vultis, vt faciant vobis homines ita & vos facite illis.* Ratio vero inferior eſt, quę rationibus temporalibus, & corporeis intendit, ſicut cum cogitat, quid quieti corporis, & paci conducat, quid honeſtati, & famę.

4 Altera † potentia huic coniuncta, & germana eſt Vo-
c luntas, quę aliud non eſt, c *Quam inclinatio, & propenſio quædam*, qua proſequimur, & tendimus interiori animo in bona, & conuenientia, quę per rationem ſeu intellectum cognita ſunt. Cognitionem ſiquidem intellectiuam, neceſſe eſt, vt conſequatur potentia, & inclinatio, qua conuenientia naturę bona amentur, & mala odio ha
d beantur. d *Duo autem in agendo voluntas reſpicit, finem, ſcilicet; & media*, ſicut, & intellectus practicus, qui illam dirigit, vtrumque conſiderat, finem tanquam principium, & media tanquam concluſiones inde deductas. Vnde principia hęc, & fines, & actus circa ea, certa ſunt, ac natura indita rationi, & voluntati: media vero, & concluſiones, nec certa, & eadem ſunt, nec in ipſa eodem ſemper modo, & ratione tendimus, ſed variè ac diuerſimodè. Cum enim natura rationis, & voluntatis noſtrę mutabilis ſit, non ſolum in diuerſa, & contraria, ſed nonnunquam etiam in eadem obiecta vario ac diuerſo mō fertur. Quamuis igitur mutabilis ſit ratio, & voluntas noſtra, quia tamē a natura ſemper ita comparatum

eſt, vt motus omnis ab immobili aliquo, & certo principio incipiat, indita ſunt certa quędam principia rationi, & voluntati noſtræ atque fines, a quibus ad concluſiones, & media progreſſus fiat.

In ratione itaque practica certa ſunt, & immobilia principia, quæ rationes ſpirituales, & æternæ, & immutabiles appellari a Theologis ſolent. Sicut namque in intellectu ſpeculatiuo certa quædam principia natura indidit, quæ a Philoſophis *Axiomata, Maxima*, ſeu *Dignitates* dicuntur, quas nullus ſanę mentis negare poteſt, vt ſunt hęc. *Totum maius eſt ſua parte; Nihil ſimul eſſe, & non eſſe poteſt*: ita etiam in intellectu practico certa quędam principia ſunt, quę nihil aliud ſunt, quam de finibus, & actibus humanis certa quędam, & infallibilia iudicia, qualia ſunt. *Beatitudo appetenda eſt, ſapientiæ ſtudendum; iuſte viuendum, virtus amanda, vitium fugiendum*, & ſimilia; Quod iudicium intellectus practici S. Thom. in 1. par. q. 79. ar. 13. ex S. Hieronymo, D. Baſilio, Damaſceno, & alijs ſynderefim appellat, quod ſanè iudicium etiam in malis, & peruerſis hominib. inuiolatum, & incorruptum ſemper permanet.

5 *Ceterum*, cum vt dictum eſt, voluntas † coniuncta ſit rationi, practicum hunc rationis actum alius ſimilis actus in voluntate conſequitur, naturalis, ſcilicet, appetitus finis, velle eſſe beatum, velle rectè viuere, incorruptionem, & æternitatem appetere. Omnia enim illa quę ratio, vt fines, & vt certa bona voluntati proponit, illa naturaliter voluntas appetit, adeo, vt circa finem hunc voluntas triplicem quaſi actum exerceat, ſi enim circa finem ſimpliciter nondum adeptum verſetur, appetitus hic finis *Voluntas*, ſeu *Velle* appellatur, vt latius probat S. Thomas, 1. 2. q. 8. artic. 1. 2. & 3. cuius hęc ratio eſt: ſi quidem ſolus ille actus ab ea potentia denominatur, a qua procedit, qui ſimplex eſt, & abſolute a potentia in obiectum tendit; ſicut hac de cauſa cognitio principiorũ ſola vocari conſueuit *Intellectus*, ſeu *Intelligentia*. Cũ igitur ſolus actus volũtatis circa finẽ talis ſit, merito ſolus ille propriè *Voluntas* ſeu *Velle* appellatur, q; *Volũtas* ſeu *Velle* non niſi circa bonũ, aut verum, aut apprehenſũ, ſiue apparens eſſe poteſt. id q; Ariſtoteles vſq. adeo ſibi perſuaſit, vt inde tanq; ex quodam vniuerſali, & certiſſimo principio tractationem moralem exorſus ſit, libro primo Ethic. cap. 1. *Omnis* (inquit) *ars, & diſciplina ſimiliter ac electio, bonum aliquod appetere videtur. Quapropter bene veteres bonum eſſe dixerunt, quod omnia appetunt*. Sin vero in fine iam habito quieſcat, actus ille voluntatis *Fruitio* dicitur, ex S. Thoma, 1. 2. quęſt. 11. art. 1. Nam *frui dicimur, cum aſſecuti rem aliquam quam antea vt quoddam vltimũ, expetiuimus in ea cum amore quodam conſquieſcimus, & delectamur*, quę duo conſiderare licet in fructu arboris, a quo recte S. Thom. vbi ſupra *fruitionem* nominari dicit. Fructus enim & eſt quidam vltimum, quod ex arbore expectatur, & etiam aliquid delectabile eſt. Quam *fruitionis* deſcriptionem ex S. Auguſt. lib. 1. de Doctrina Chriſtiana, cap. 4. colligere licet, vbi ait: *Frui eſt alicui rei inhærere propter ſeipſam*, id eſt, tanquam cuidam vltimo, quod vt finis, propter ſe expetatur, & cap. 33. *Veriſſime* inquit, *dicitur, frui eſſe cum delectatione vti. Cum enim adeſt quod diligitur, etiam delectationem ſecum neceſſe eſt gerat* & li. 10. de Trinit cap. 10. ait *Fruimur cognitis in quibus voluntas propter ſeipſa delectat ac conquieſcit*. Quia vero re proprie frui liceat, idem S. Auguſtinus lib. 1. de Doctrina Chriſtiana cap. 5. docet his verbis. *Res quibus fruendum eſt, ſunt Pater, & Filius, et Spiritus ſanctus. Eadem tamen Trinitas quadam ſumma res eſt, communiſque omnibus fruentibus ea ſi tamen res dici debet, & non rerum omnium cauſa, ſi tamen & cauſa. Non enim facile poteſt inueniri nomen quod tantæ excellentiæ conueniat, niſi, quod melius dicitur, Trinitas hac vnus Deus*. Tertius vero actus, qui. ſcilicet, in finem per media tendit, *Intentio* dicitur, vt eruditè tradit S. Thom. 1. 2. q. 12. art. 1. ex quo loco in reſponſione ad primum, & quartum argumentum colligitur, quidnam propriè ſit *Intentio*. Eſt enim voluntatis actus circa finem ab intellectu propoſitum, vt proſequendum per aliqua media, id quod ex ipſius vocabuli notione colligi poteſt: nam tendentia in aliquid tanquam in terminum per media eſſe ſolet. Qui voluntatis actus, Matth. 6. Oculus, Metaphorice dicitur, *Si oculus tuus* id eſt, intentio, ex S. Auguſtino, libro quarto contra Iulianum, cap. 3. & lib. 2. de ſermone Domini in monte, cap. 21. *ſimplex fuerit*, &c. Sicut enim homo per oculos greſſus ſuos dirigit, ita per intentionem, & cognitionem finis, quę ipſam antecedit, actiones ſuas dirigit.

6 Ex quibus omnibus conſtat, quomodo † inter ſe differant tres illi actus voluntatis, qui ſunt circa finem, nimirum Voluntas ſimplex, ſeu *Velle*, & *Fruitio*, & *Intentio*. Etenim *Voluntas* ſimplex eſt circa finem abſolutè conſideratum, vt bonum quoddam per ſe amabile, & appetibile. *Fruitio* autem eſt, circa finem, vt iam habitum. *Intentio* autem, eſt circa finem proſequendum, ſeu procurandum per aliqua media, ex Sancto Thoma 1. 2. quęſtione 12. artic. 1. ad quartum. Exempli cauſa. Qui deſiderat Epiſcopatum, non intendit illum, & qui habet epiſcopatum non intendit, ſed fruitur quodammodo illo. ſed is dicitur Epiſcopatum intendere, qui per certa, & ſtatuta media illum conſequi voluerit. Hi igitur ſunt primi actus in humanę vitę progreſſu circa finem.

7 Alię etiam actiones † ſunt rationis, & voluntatis circa media, dum enim voluntas efficaciter velit finem, mouet etiam rationem efficaci ſuo imperio ad conſultandum ſcilicet, & inquirendum quibus medijs ad eum peruenire poſſit, & cum plura ſint media, conſultare, & inquirere monet, quodnam horum mediorum conuenientius ſit ad talem finem conſequendum, vbi cum intellectus practicus, certum iudicium tulerit, quid faciendum ſit, (quod eſt concluſio conſilij, & cuiuſdam practici diſcurſus) hęc prima eius operatio eſt circa illa media, quam Philoſophi, & Theologi *Conſilium* vocant, vt latius Sanct. Thom. 1. 2. quęſt. 14. artic. 1. & ſeqq. oſtendit. Neque enim *Conſilium* in ſola illa inquiſitione conſiſtit, vt optimè Caietanus in locum Sanct. Thomę citatum annotauit, ſed etiam in ipſo iudicio, quo per rationem tandem concluditur, quid agendum ſit. id quod Philoſophus 3. Ethico. 3. non obſcure ſignificat, cum dicat, *Illum, qui conſultat, videri quærere, & reſoluere*. Cum enim in rebus agendis multa incertitudo inueniatur, (quia actiones ſunt circa contingentia ſingularia) nec in rebus dubijs, & incertis ratio iudicium ſine precedente inquiſitione profert, merito ante iudicium de eligendis, neceſſaria eſt inquiſitio rationis, quę *Conſilium* vocatur *Poſt* hanc intellectus practici, ſeu *Conſilij* actionem ſequitur in voluntate *Electio*, cum ſcilicet voluntas medium illud efficaciter vult, quod ratio conuenientius eſſe iudicauit. Tunc enim eligere nos conſtat, cum animaduertis varijs medijs ad aliquem finem, iudicio rationis concludimus, vnum prę alijs eſſe amplectendum, atque adeo voluntate quoque illud prę alijs complectimur. Eſt igitur *Electio* appetitus conſultatiuus, hoc eſt, qui conſilium, & deliberationem intellectus ſequitur. Exempli gratia: Intellectus inquam, conſultat, & deliberat, an cum Turcis bellum gerendum ſit, & varijs rationibus hinc inde adductis, iudicat, & concludit tandem bellum eſſe indicendum. Id igitur, quod conſilio, & deliberatione definitum eſt, voluntas appetit, qui actus *Electio* nominatur. Et hęc de principijs actionum humanarum dixiſſe ſufficiat, quę idcirco a nobis explicata ſunt, quod harum potentiarum (intellectus, ſcilicet, & voluntatis) cognitio, non parum ad rectè iudicandum de bono, & malo in moribus conducit, vt propterea hęc doctrinę moralis principia pręmittere viſum ſit. reliqua vero, quę longiori, & diligentiori inquiſitione indigent, a Philoſophis, & Theologis petenda ſunt, quę cum huic noſtro inſtituto minus neceſſaria ſint, conſulto pretermittimus.

ADDITIONES.

2 *Harum autem operationum duo ſunt principia*. Ariſtoteles lib. 6. Ethic. cap. 2. in hanc ſententiam ſic erudite, vt ſemper, & ſatis aperte, *Tria autem ſunt, quæ in anima actionis, ac veritatis dominium habent, ſenſus intellectus, & appetitus: ſed ex his ſenſus nullius principium actionis eſt. Id quod perſpicuum eſt ex eo, quod beſtiæ ſenſum cum habeant, actionis participes minime ſunt*. Vniuerſalius,

quam

quam noſtri, loquitur Philoſophus, cum inquit: appetitum non voluntatem eſſe actionum principium; vt comprehendat etiam appetitum ſenſitiuum iraſcibilem, ſcilicet, & concupiſcibilem, qui illiuſmodi vim obtinet; præſertim ſi dicto rationi ſit audiens: nam ſi ab ea deſciſcat, ſuaque vi, ſuoque ingenio feratur, non quæ homini, ſed potius, quæ brutis magis conueniat actionis videtur eſſe principium: *nam*, vt ait Interpres Græcus loco modo citato, *quando in ratione præditis, qua ſenſus iucunda videntur perſequitur appetitus, rationis iudicium tunc ceſſat; & qui natura eſt rationalis quaſi ratione careat ita operatur, brutiſque ſimilis euadit; dum ſecundum ſenſum quæ cognitio eſt irrationalis, vitam traducit: huiuſmodi ſunt glorioſi auari, libidinoſi, ac voluptarij, qui ea dumtaxat, quæ percipere ſenſus queunt, appetere conſueuerunt; eorum nulla cura habita, quæ intellectu percipiuntur.*

b *In rationem ſuperiorem, & inferiorem diuiſerunt.* D. Auguſtinum authorem ſecuti. Quæ quidem diuiſio videtur eſſe perſimilis illi qua Simplicius lib. 3 de anima context. 28. diſtribuit intellectum in ſuperiorem ſiue perfectum, quem vocat ſummum, & in inferiorem, atque imperfectũ quem appellat prouenientem, ſiue procedentem: vultque ſuperiorem verſari in contemplando ſolo vero; cui videlicet ita nullum opponitur falſum. Inferiorem verò, atque imperfectum occupari in contemplando partim vero, & falſo; partim porrò (hic eſt actiuus) in bono, & malo, & ſanè actiuo quoque intellectui ſuam eſſe contemplationem ſignificat apertè Philoſophus, lib. 6. Ethic. cap. 1. dum ait, actiuæ, & cogitatiuæ eam veritatem eſſe, quæ appetitui recto conſentanea ſit: & nos in Additionib. ad c. . . . lib. ſuperioris fuſius oſtendimus. Vim intellectus contẽplatiui inferioris, atq. imperfecti videntur vſurpare Theologi, qui agunt de intellectus ſpeculatiui errore, qui in actionib. humanis vſu venit ſæpenumero: nã certe de ſpeculatiuo, perfecto & ſummo non poſſunt hac in parte loqui: quandoquidem is ad actiones, & res contingentes ſeſe minime demittat; rebus æternis, ac neceſſarijs inſpiciendis totus intentus. Iam verò rationis ſuperioris a D. Aug. inductæ duæ ſunt partes, alteri, quæ ſolis æternis reb. conſpiciendis incumbit ſũmus intellectus contemplatiuus Simplicij, alteri verò parti quæ eaſdem res ſempiternas conſulit procedens, & inferior intellectus, ac demum inferiori D. Auguſtini rationi practicus intellectus videtur conferri poſſe. In medio diſtributionis membro aliquid diſcriminis: reliqua ſatis perſpicua & ſibi inuicem reſpondentia; verum de his ſatis hoc in loco.

Porrò intellectus contemplatiuus eſt, qui conſiderat, quo pacto ſeſe habeant entia. Ita Damaſcenus lib. 2. Orth. fid. c. 17. vel enucleatius, vt inquit Alexander Aphrod. li. 1. de Anim. qui & æternarum, & eodem modo ſe habentiũ ſemper rerũ cognitor eſt. Practicus verò intellectus dicitur ille, qui reb. agendis definit, ac determinat rectam rõnem. Damaſ. At n. Alex. ſic, intellectus practicus eſt, qui propterea indiget conſilio, & deliberatione, vt ad id quod melius eſt, inſtituto, atq. electione tendat, quia res agendæ, in quibus verſatur aliter, atque aliter videntur poſſe agi admodum explanate. Sed Damaſcenus magis expedite.

c *Quam inclinatio, & propenſio quædam.* Intellectus noſter quædam forma eſt & natura, vt inquit D. Tho. 1. p. q. 80. art. 1. ergo haud immmento peculiarem inclinationẽ, propenſionemq. nactus fuit: ob hanc ipſam rationem, quam ibidem, Caieta. ſubtiliſſimam vocat. Id ſiquidem omnib. formis, & naturis congruit. Formam lapidis grauitas, & formam ignis leuitas comitatur, qua ſingula eò feruntur, vbi ſibi melius eſt eſſe, quam alib.: & proinde definitur ab Interprete Græco lib. 9. Ethicor. c. 5. comm. 2. Appetitus rationalis, quod ſæpe repetit Damaſ. lib 2. Orthod. fid. ca. 22. prope medium, & de duab. Chriſti volũt. vbi multas alias profert voluntatis definitiones, ſiue adeo deſcriptiones, ex quibus maxime illa arridet, & huic loco apprime accommodata, Voluntas eſt imperatricis liber motus.

d *Duo autem in agendo voluntas reſpicit.* Si proprie, ac ſtricte loquamur, voluntas ſolius finis eſt, electio autem mediorum. Quod diſerte tradit Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 2. comm. 6. Vbi diſtinguit electionem a voluntate ob hanc ipſam cauſſam: & præterea quia voluntas eſt etiam eorum quæ eſſe & fieri a nobis nequeunt; at verò electio eorum dumtaxat, quæ ſunt in noſtra poteſtate ſita. Huc accedit, quod voluntas potentia, electio autem quidam actus videtur eſſe. Quamuis autem electio non ſit voluntas, tamen eodẽ Philoſopho ibidem Authore ad eam proxime accedit: tũ quia vtraq. in eadem rationali parte animi collocantur, tũ quia voluntas eſt electionis pars; Et tum demum quia vulgo alterius nomen ad alteram accommodatur; vt inibi tradit Græcus Interpres. Alias differentias colligit Franc. Piccolom. Inſtitut. Moral. Grad. 2. c. 22.

De Voluntario, & Inuoluntario, quod in actionibus humanis reperitur. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Voluntarium quoad nominis notionem quid ſignificet in Sacra Scriptura, & quoad rem a Philoſopho quomodo definiatur.*

Inuoluntarium quid ut plurimum præſupponit ignorantiam, & opponitur voluntario, in quo requiritur ſcientia, num. eodem.

2 *Voluntarium eſt aliquid directè, vel indirectè, & quomodo ſe habeant hæ ſpecies in humanis operationibus.*

3 *Vt omiſſio ſit voluntaria, & homini ad culpam imputetur, quot conditiones ſint neceſſariæ.*

4 *A violenter ſtuprato pudicitia vere non tollitur, nec ad culpam imputatur, ſi conſenſus non accedat. Et quare. Omne quod fit per violentiam abſque poſitiuo conſenſu non ſtatim dicendum eſt inuoluntarium ſimpliciter, & quid ad id ulterius requiratur ibid.*

5 *Quod ex metu fit ſimpliciter voluntarium, inuoluntarium ſecundum quid, & quare.*

6 *Quando metus a peccato excuſet, aut contractum irritum, & nullum reddat, nu. ſeq. 7. 8. 9. 10. & 12.*

11 *Omnes contractus excepto iuramento iure poſitiuo irritantur, quando fiunt ex metu cadente in virum conſtantem.*

12 *Latro qui a viatore metu mortis centũ aureos accepit, obligatus in conſcientia manet ad reſtituendum.*

13 *Concupiſcentia non ſolum non cauſat inuoluntarium, ſed potius auget voluntarium, & conſequẽter grauius peccat, qui ex maiori concupiſcentia peccat. Et quare.*

14 *Qualiter ſe habeat ignorantia ad actus humanos: quod fuſè 5. nu. ſeqq. explicatur.*

15 *Ignorantia iuris, & facti qualis.*

16 *Ignorantia poſitiua, vel priuatiua*

17 *Ignorantia Vincibilis, & Inuincibilis, & quid ſint.*

18 *Ignorantia antecedens, concomitans, & conſequens quid.*

19 *Antecedens quæ dici ſolet Inuincibilis, tollit voluntarium, concomitans non item, nec conſequens.*

20 *An & quando id quod factum eſt ex ignorantia, ſit peccatum.*

21 *Concomitans quantum eſt ex ſe, nec excuſat, nec accuſat, id eſt; nec diminuit, nec auget peccatum.*

22 *Ignorantia conſequens, quando facit, vt peccatum ſit mortale, quando veniale, et quare id fiat, oſtenditur.*

23 *Regula Caietani a Medina, & Greg. de Valentia approbata quando quis timorata conſcientia ab omni peccato excuſetur.*

24 *Illa ſola circumſtantia in facto excuſatur, vel minuitur per ignorantiam, quæ ignoratur: non autem aliæ circumſtantiæ facti, quæ cognitæ ſunt. Exemplum.*

1 CVM ex † dictis certum ſit, Intellectum, & Voluntatem actionum humanarum principia eſſe, atq. adeò voluntatem poſt finem, quem naturaliter tanquam bonum quoddam appetit, amat, & deſiderat, in media, iuxta rationis practicæ iudicium, liberè, & contingenter tendere, quid Voluntarium, & Inuoluntarium ſit, paucis explicandum eſt.

2 *Et a quidem ſi nominis notionem ſpectemus, Voluntarium* id ſignificat, quod eſt vltroneum, & ſpontaneum; In qua ſignificatione vocem hanc Sacra etiam Scriptura

non raro vſurpat, vt Exod. 35. *Omnis voluntarius & prono animo primitias offerat Domino*, & 1. Paral. p. 28. dicitur *Scito Deum, & ſerui ei corde perfecto, & animo voluntario.* Et Pſal. 53. *Voluntariè ſacrificabo tibi.* & *Pſal. 118. Voluntaria oris beneplacita fac Domine.* & 1. Petr. 5. *Non turpis lucri gratia ſed voluntarie* & alibi paſſim. Quo vero ad rē attinet, quamuis alij aliter definiant, Ariſtoteles tamen lib. 3. Ethic c. 1. & lib. 1. Magnor. Moral. c. 11. & Greg. Nyſſenus (vel potius Nemſius) lib. 5. de Philoſophia. cap. 3. & Damaſcenus lib. 2. fidei Orthodoxæ, c. 24. quos ſecutus eſt S. Thom. 1. 2. q. 6. art. 1. voluntarium definiunt eſſe id, quod fit ab intrinſeco principio cum cognitione finis, aut etiam aliarum circumſtantiarum, circa quas eſt ipſa operatio. Quæ definitio ex ipſa rei natura deſumpta eſt; etenim cū voluntarium a voluntate proprie dicatur, voluntas vero principium internum ſit operationum noſtrarum cognitionem ſequens, rectè eo modo definiunt, vt, & principiū actionis, & agendi, & operandi modum exprimat. Et quidem per hoc, quod dicant fieri ab intrinſeco principio cū cognitione finis, diſtinguitur voluntarium non ſolum a violento & motu naturali ſed etiam ab inuoluntario. Violentum enim eſt, quod procedit a principio extrinſeco, & in rebus ac moribus etiam brutorum, & inanimatorum reperitur; Nam lapis, quando in locum ſuperum funda, vel manu proijcitur, violenter mouetur, & quando a loco ſuperiori deorſum tendit, non ex cognitione, ſed ex inclinatione naturæ & pondere ſuo illuc fertur. Inuoluntarium autem dicitur illud, quod per violentiam fit, vel per ignorantiam; vnde voluntario inuoluntarium opponitur, cum, vt diximus, voluntarium ſit ab interno principio, violentum autem ſeu inuoluntarium ab externo: Etenim licet exteriora hominis membra cogi, & violentia quadam aſtringi poſſint, quo minus actiones ſuas exerceant, (ſicuti cum pedibus & manibus ligatur quis, vt non poſſit progredi, vel operari,) voluntati tamen in proprio ſuo actu violentia inferri non poteſt; neq. enim velle poſſumus, niſi volentes, & a voluntate propria acti. Rurſus in voluntario requiritur ſcientia, & cognitio, at verò vt plurimū inuoluntarium ignorantiam præſupponit, quamuis etiā nonnunquam ignorantia in voluntatis actibus inuenitur, cū, ſcilicet, aliquid ideo volumus, quia quid, aut quale ſit, ignoramus, vt cum Iacob ignorauit Liam eſſe pro Rachele ſibi ſuppoſitam. Actus igitur voluntarius eſt, qui a voluntate procedit, cum cognitione finis, ſiue id fiat ex recta ratio
b rie, ſiue ex libidine ſiue ex animo, & libenter, b *ſiue ex metu, & triſtitia fiat*; veluti cum mercator merces in mare proijcit, voluntarie operatur, & eas proijcere vult, licet cū triſtitia proijciat.

2 Voluntarium † autem ita explicatum, in duas quaſi ſpecies diuiditur, quas etiam explicat S. Tho. 1. 2. q. 6. ar. 3. vna eſt ea, iuxta quam voluntarium dicitur illud, cuius voluntas poſitiuè cauſa eſt, ſeu efficit illud Atque hoc appellatur voluntarium Directè quia ſcilicet a voluntate directè, ſicut ab agente procedit. *Altera* ſpecies voluntarij eſt ea, ſecundum quam voluntarium dicitur id, quod catenus a voluntate procedit, quatenus voluntas cum poſſet, & deberet illud impedire, non impediuit, ſed permiſit eſſe, aut fieri, vnde merito voluntati aſcribitur. Quod voluntarium indirectè dicitur quia ſcilicet deſiſtit ab agendo, cum agere deberet. Et licet definitio voluntarij aſſignata, de voluntario propriè, & directè intelligenda ſit ſicut etiā id quod authores communiter tradunt, ſcilicet actus humanos eſſe voluntarios, facilè tamen voluntario indirectè accomodari poteſt, quia ſcilicet cauſa aliqua ex parte voluntatis aſſignari poteſt cur homo non impediuerit id, quod impedire potuit, & debuit, aut ſi nulla cauſa ſit, hoc ipſum non velle, & non agere, cum tempus fuerit, voluntarium planè eſt, ſiquidem poteſt voluntas abſque omni cauſa non velle, & no agere id, quod nelle, & agere potuit, & debuit. Quæ res maximè conſideranda eſt in actibus omiſſionis, qui propterea ad culpam imputantur, & peccatum, vt exinde conſtet huius rei cognitionem, ad materiam moralem maximè conducere.

3 Illud † autem ex S. Thoma in 1. 2. q. 6. ar. 3. & Caietano ibidem quoad hanc materiam moralem diligenter animaduertendum eſt nempè, quod ad hoc, vt aliqua omiſſio ſit voluntaria, & homini ad culpam imputetur, tres cōditiones ſunt neceſſariæ, vna, quod poſſim, ſecunda, quod tenear, tertia, quod non faciam, quarum ſi aliqua deſit, effectus mihi non imputatur; Id quod exemplis declaratur. Si enim ſint duo homines in extrema neceſſitate conſtituti, & ego non poſſum vtrique ſubuenire, ſed vni tantummodo, vnde neceſſum ſit alterum mori, illius hominis mors mihi voluntaria non eſt, ideoque nec mihi ad culpā imputatur cum in mea facultate poſitum non fuerit illū a morte liberare. Sic etiam ſi video duos gladijs ſe impetētes, quorum litem poſſum dirimere magno cum diſcrimine, non facio, hoc non eſt mihi voluntarium, quia non teneor cum tanto periculo; erit tamen voluntarium reſpectu Prætoris, qui ad id ex officio tenetur. Simili ratione, video hominem ex carcere fugientem, quem poteram detinere, non detineo, ea omiſſio non eſt mihi voluntaria, quæ reſpectu cuſtodis carceris voluntaria eſt, quia ad id ex officio tenebatur. Sit quartum exemplum; Eram in Eccleſia orans, & exiens inde non clauſi ianuam; ſubſecutum eſt furtum, omiſſio hæc, quæ reſpectu Sacriſtæ eſſet voluntaria, mihi voluntaria non eſt, neque ad culpam imputatur. Item ſi nauta, & alijs ludentibus, nauis ſubmergatur, tametſi quilibet illorum potuerit nauem gubernare, ſolus tamen nauta, cui nauis gubernatio commiſſa fuit, directè nauem ſubmerſiſſe cenſetur, eique ad culpā imputatur, quia ipſe ſolus non modo potuit, ſed etiam debuit eam gubernare.

Hinc inferūtur multa, quæ in materia morali ſicut quotidiana ſunt, ita etiam ſciri neceſſaria ſunt, vt ſciamus, an in eis peccatum, nec ne committatur.

4 *Primo* enim infertur, † quam rectè 32. q. 5. per totam dictum ſit, a violente ſtuprato pudicitiam verè non tolli, nec ei ad culpam imputari, quoties vis ei infertur, nec conſenſus accedit. Vt enim ait Sanctus Auguſt. epiſt. 122. *Tantū vales in mente integritas caſtitatis, vt illa inuiolata, nec in corpore poſſit pudicitia violari, cuius membra potuerunt ſeparari.* & lib. 1. ciuit. c. 18. *Propoſito animi permanente, per quod etiam corpus ſanctificari meruit, ipſi corpori nō aufert ſanctitatem violentia libidinis aliena, quam ſeruat perſeuerantia ſua continentia.* Sic etiam ſi quis violentia adhibita manibus thus idolo offerret, a peccato excuſatur, cum ea
c nulla ratione oblatio illa voluntaria ſit; c *Sicut Beata Lucia fertur* dixiſſe Paſchaſio, *Si inuitam me* (inquit) *feceris violari, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam. Non enim inquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis: nam ſi in manu mea thura ponis, & per manum eam ſacrificium facias, Deus non attendit, quin, & deridet. De conſenſibus enim, & voluntatibus iudicat* Deus. *Ratio eſt*: quia peccatum adeo voluntarium eſt, vt ſi voluntarium non eſſet, peccatum non eſſet, teſte S. Auguſt. lib. de vera relig. cap. 14. quod autem violentum eſt, voluntarium eſſe non poteſt, vnde S. Thom. 1. 2. q. 6. art. 5. ex Damaſceno, lib. 2. de fide orthodoxa, cap. 24. ex profeſſo docet, violentiam cauſare inuoluntarium, cum violentum a principio extrinſeco, voluntariū autem ab intrinſeco procedat, idemque tradit Nauar. in Manuali, in præludio, 6. num. 3.

Ceterum, vt Barthol. Medina 1. 2. q. 6. art. 5. ad 2. & Gregor. de Valentia tomo 2. diſput. 2. quæſt. 1. puncto 3. in fine rectè annotarunt, non propterea ſtatim dicendum eſt eſſe inuoluntarium per violentiam id, quod quis patitur abſque poſitiuo conſenſu interiori, aut etiam cum voluntate renitente per actum poſitiuum: Nam etiamſi quis nō conſentiat vel etiam voluntate renitatur, ſi tamen poſſet quoque; & deberet actu externo efficaciter reſiſtere, & non faceret, minimè eſſet id ſimpliciter inuoluntarium indirectè, quod proinde imputaretur ad culpam. Vt ſi puellæ, v.g. ſtuprum inferatur, non quidem conſentienti, aut etiam illibenti, ſi tamen non reſtitit, cum poterat, & debebat, voluntarium indirectè eſſet illi id ſtuprum; ſi vero non tenebatur clamare, neque exterius reſiſtere (nam inferebatur illi mors, ſi reſiſtebat) tunc quidem ſtuprum illud aut violentum, aut non voluntarium dicetur. Idemq. dicendum eſt, ſi quis cogeretur ad ſacrificandum idolis, & non reſiſteret.

Secun-

Digitized by Google

Secundo conſtat,† quid dicendum ſit de actibus ex metu factis; quamuis enim metus ex ſua ratione volũtarium minuat,hoc eſt,minus eſt voluntarium id quod ex metu fit,quam,quod fit ſine metu; nam, quod fit ex metu,verè non fieret. ſi non adeſſet metus; & propterea ſecundum quid inuoluntarium eſt,nihilominus tamen,quod ex metu fit,ſimpliciter voluntarium eſt, vt ex Ariſtotele libro 3. Ethic.c.1.ex Gregor. Nyſſeno, ſeu potius Nemeſio lib.5. de Philoſophia,cap.1. Sanctus Thomas 1.2.q 6.ar.6.oſtendit. *Ratio eſt*: quia,quod ex metu fit,conſideratis omnibus circumſtantijs voluntarium eſt, & ſolum volitum eſt, ab aliqua circumſtantia abſtrahitur,actiones autem humanę ſingulares ſunt,taleſque ſimpliciter iudicandæ,quales sũt omnibus circunſtantijs particularibus conſideratis. Exemplum huius eſſe poteſt in eo,qui merces ob metum mortis in mare proijcit,hic enim licet ſi periculum mortis non eſſet,merces in mare non proijceret, dum tamen omnes circumſtantias conſiderat, vt maius malum, & mortem euitet,merces in mare proijcere vult. Actus igitur ex metu factus humanus eſt & voluntarius,& proinde meritorius, aut demeritorius eſſe poteſt.

Ceterum,† vt ſciatur, quando metus a peccato excuſet,
6 aut contractum irritum,& nullum reddat ſciendum eſt,
d *Metum alium eſſe leuem, alium grauem*. d leuis eſt quo perturbatur homo meticuloſus,& inconſtans: Grauis,qui & in virum conſtantem cadere dicitur, is eſt,quando quis eligit minus malum,ad vitandum maius, vt cum quis, vt mortem euadat,aliquid facit. Rurſus id quod ex metu fit, vel eſt intrinſecè malum,aut ideo eſt malum,quia vel iure humano,vel naturali, vel diuino prohibitum eſt; quib. potius aſſignari poſſunt hę regulæ ex Barthol. Medina in 1.2.q.6.art.6.Gregor.de Valen.tom. .diſput.2.q.1.puncto 4. & alijs ad dijudicandos varios caſus particulares, & dubios,cum ex metu aliquid fit.

7 *Prima Regula*. Metus† leuis,nec a peccato excuſat quam-
e uis aliquando illud minuat, vt cum quis mentitur ad bona,vel vitam ſaluandam, e *nec contractum irritat ex inde conſequentem*.

8 . *Secūda Regula* f *Quæ ſunt intrinſecè mala, vt mendaciū,*
f adulterium,homicidium innocẽtis,Parricidium, blaſphemia,& ſimilia, quocumque metu fiant, ſine peccato fieri non poſſunt. *Ratio* huius regulæ eſt: quia ea,quæ fiunt ex metu,ſimpliciter ſunt voluntaria,vt dictum eſt.& res,quę fiunt,intrinſece mala ſunt,vt proinde ex nullo metu cohoneſtari poſſint.

9 *Tertia Regula*. Quæ † ex metu cadente in virum coſtãtem fiunt non imputantur ad culpam quoties ius, quod violatur ex metu,non obligat cum diſcrimine tanti mali, quantum ex obſeruatione timetur. Et licet non ſolũ Deus, ſed etiam homo obligare poſſit ad legis ſuæ obſeruantiã, etiam cum periculo,& diſcrimine vitæ,nihilominus tamẽ exceptis certis caſibus cum tanto periculo homines obligare noluit; vnde qui ex metu mortis eas violaret a peccato excuſaretur, vt dicemus infra in materia de legibus,earũque obligatione. Hinc Dauid licet panes propoſitionis comedent, quos ſoli ſacerdotes licitè comedere poterant, excuſatur tamen a peccato propter famis neceſſitatem. 1. Reg.21.& Matth.12.vbi etiam Chriſtus factum illud approbat. Et Mattathiæ ob vitæ commune periculum licuit pugnare in Sabbato,1.Machab.2. cuius factum ideo excuſatur a S. Thoma,1.2.q.100 art.8.ad vltimum. Et idem a fortiori dicendum eſt de lege humana quod communiter cum tanto periculo ad ſui obſeruantiam non obliget.

10 *Quarta Regula* quoad† contractus, ſeu pacta, quoties, pacta,& contractus ex metu cadente in virum conſtantẽ
g celebrantur, g *etiamſi de iure natura obligatorij ſint*, & validi,iure tamen poſitiuo irritantur quoties tali metu facti ſunt, vt cum extorquetur conſenſus per iniuriam,& metu mortis,aut grauis damni. Ratio pro priori parte eſt, quia huiuſmodi contractus etiam ex metu cadente virum conſtantem facti. & ſecundum quid inuoluntarij,ſimpliciter tñ voluntarij ſunt, omnis autem promiſſio volũtaria ad ſui obſeruationem obligat. Vnde iuramentum factum latroni ex metu mortis valet, & ratum eſt coram Deo vt definit Clemens III.in *c. Ad aures, de ijs, quæ vi metuſue cauſa fiunt*,quod etiam decreuit Innocent. III. in c. *Cum dilectus titulo eod*.& idem habetur in *c. ſi vero. de iureiurando*, vbi Alexander Papa II. affirmat *iuramentum per metum extortum ſeruandum eſſe,niſi tale ſit quod ſeruatum vergeret in interitum, ſalutis æternæ*. Quod etiam docent S.Thomas,2.2.q 89.art.7.ad 3.Alexand. de Ales parte 4. q.3 .membro 2.art.4.§.2.Durandus,3.diſt.39.q.2.Richardus eadem diſt.q.2.Gabriel eadem diſt.q.1.art.2.concl.8. Syluest.verbo iuramentum,4.num.7.verſiculo primo; Caietanus.2.2.quæſt.89.artic.7. in reſpon.ad tertium, dubio 1 in fine.Sotus lib.8.de iuſtitia,quæſt.1.art.7. Michael Salon,2.2.quæſtione 89.articul.7. Bartholomeus Medina 1. 2.quæſtion.6.art.6.Gregorius de Valentia,to. 3. diſp. 6.q. 7.puncto 4.& alij communiter. Sic etiam,& vota,quæ fiũt tempore naufragij,valida ſunt,& firma, ex conſenſu omnium DD.Et Matrimonium validum cenſetur, quando quis graui metu infirmitatis perterritus ducit vxorem, quã habuit in concubinam.

Dixi autem *irritari iure poſitiuo*,quia,vt notat Medina
11 vbi ſupra,prædicti † omnes contractus(excipio iuramentum,quod propter ſanctitatem iuramenti ſemper * obſeruandum eſt,quando eſt de re licita) iure poſitiuo irritãtur quando fiunt ex metu cadente in virum conſtantem. Sic enim matrimonium ex tali metu contractum ab Alexandro Papa.III.in cap. *cum locum, &c. veniens*, 2.& ab Honorio Papa III.in *c.conſultationi,de ſponſalibus,& Matrimonijs*,irritatur,vt Medina vbi ſupra,Caiet.1.2.q. 6.art. 3.Richard.loco citato.Nauar.in Manuali,prælud.6.num. 5.& Greg.de Valentia,tom.2 diſput. 2.q.1. puncto 4. notant,Quia vt ait Caietanus,Eccleſia vult, quod non ſolum matrimonium ſit voluntarium,ſed plene voluntarium. Eodemque modo votum ſolemne religionis graui metu factũ non valet,vt Alexander III.in c.1. *De ijs quæ vi, metuſue cauſa fiunt* decreuit,& Nauar.& Medina locis proxime citatis affirmant. Et iuramentum factum per metum de rebus eccleſiæ tradendis,vel non repetendis, non tenet. 15. q.6.c.1.& ibi gl.in verb.*per metum, &c. Perueniens*, 1.& ibi gloſſ.in verſ.*Poſſe conſtringi*,de iureiurando,& gloſ.in capit.Abbas,in verbo, *coactus*. De ijs quæ vi metuſue cauſa fiunt.Richard.vbi ſupra.Quia etiamſi ſponte prælatus res eccleſiæ traderet,non tenet traditio ſine ſolẽnitate, de qua cauetur.12.q.2.c.*ſine exceptione*, ergo multo minus tenet traditio de rebus eccleſiæ facta per metum,nec iuramentum ſuper hoc factum,quia ſi non tenet principale,nec acceſſorium,argum.cap.ſi dil genti,de foro compet. & C.de legib.l.Non dubium. Et quia iuramentum nõ tenet, quod ſeruari non poſſit ſine periculo animæ,*cap. ſi vero. de iureiurando* prout in præſenti caſu contingeret. Itẽ & dos promiſſa per metum vel ſoluta,non tenet, quia ſi, vt dictum eſt,matrimonium metu factum non tenet, nec dos, cum ſit

ADDITIO NOVA.

Adde Quinimmo metu facta regulariter tenent ipſo iure,ita communiter ſentiũt omnes poſt gloſſam quã hic citat Auctor in c. Abbas: verbo,Coactus; de his,quæ vi, metve cau: fiunt.& in c.vnico in ſex.notab.eo.in.6.& idem ſequuntur relati fere innumeri per Sanch.de matrim.lib.4. diſp.8.num.4. Fallit autem hæc regula in contentis in illo verſu,per Auctorem allegato, Tutor, Iudicium,&cæt. Ex qua doctrina conſequitur,per contractum metu graui initum,atque cadente in virum fortem,& cõſtãtem transferri dominium. An autem idem ſit de metu leui.& ſic an extorta per metum leuem,qui vere eſt cauſſa ſine qua nõ fieret actus,qui in foro externo non venit reſcindendus,ſint in foro conſcientiæ reſtituenda,teneas cum opinione affirmatiua; & hoc ſiue in cõtractibus onerosis, ſiue in gratuitis; cũ hac tamen differentia,quod extorquens in cõtractibus gratuitis debet reſtituere,nulla re ſibi reddita; in oneroſis aũt reſtituẽdum eſt quod ſibi dedit, puta pretium locationis,emptionis,&cæt. & ſic determinat Ang.metus. num.14 Syluo.eo.verbo,in fine. Couar.reg.peccatum.2.pa. §.3.num.7.& Nau.c.17.num. 5.ad medium.num.15.& num.50.& c.23.num.51.& in comment.4.de regular.nu. 67.& alij multi.

ſit acceſſoria ad illud, ff. eod. l. ſi mulier, §. ſi dos, vbi dicitur; *Quod ſi dos per metum promittatur, non naſcitur obligatio.* Deinde non tenet iuriſdictio per metum extorta, ff. de iud. l. 2. reſp. 1. Sed neque authoritas tutoris per metũ extorta valet. ff. de authorit. tutor. l. 1. §. vltimo. Hinc ſunt verſus illi, quos refert gloſſa in dicto capitulo, Abbas.

Tutor, iudicium, dos, ſacrum, copula, votum,
Hæc ſex vi facta de iure ſcias fore nulla,
Cetera ius patitur, ſed poſtea reſtituentur.

b *Vbi, vt conſtat h tres contractus iure* Canonico, & totidẽ ex iure Ciuili, ob metum in virum conſtantem cadentem annullantur, de quibus plura legi poſſunt apud Gloſſam, in c. Abbas. vb ſupra. a

12 *Quinta Regula.* Quoties † dubium eſt, an actio aliqu non obſtante tali metu voluntaria ſimpliciter ſit, nec ne & per conſequens an valeat vel non, diligenter conſiderari debet factum ob metum commiſſum, ſeu contractum ex metu initum. An ſcilicet ſolum fuerit factum voluntarie, ſimpliciter, & valide; non obſtante metu: ſæpe enim cõtingit, vt id quod videtur factum & intentum eſſe ex metu nullo modo ſit factum, aut intentum, ſed tantummodo aliquid aliud, & quod cum eo ſolet eſſe coniunctum. Exẽ-

i pli cauſa, *Dat i viator* latroni centum aureos mortis metu, non cenſetur viator ille velle transferre a ſe dominium illorum centum in latronem, ſed ſolum exterius velle ei exhibere centum illos aureos, ſiquidem id ſatis fuit ad euitandam mortem. Et ideo latro ille manet obligatus in conſciẽtia vt eidem centum illos aureos reſtituat, vt Sotus lib. 8. de iuſtitia, q. 1. art. 7. & Greg. de Valentia, to. . diſp. 2. q. 1. puncto 4. in fine annotarunt. Et idem in alijs ſimilibus caſibus iudicium eſt faciendum.

13 *Tertio* infertur, † *veram k eſſe doctrinam San. Thomæ*
k *1. 2. quæſt. ſexta, art ſeptimo, receptam* Nauar. in Manuali præl. 6 num. 7. & alijs, Concupiſcentiam non ſolum non cauſare inuoluntarium, ſed potius volũtarium augere, cui conſequens eſt, eum, qui peccat ex maiori concupiſcentia, grauius peccare. Qua de cauſa Scriptura Diuina paſſim actiones malas ex cupiditate profectas reprehendit, vt Eccleſiaſtici 18. *Poſt concupiſcentias tuas non eas, & a voluntate tua auertere. Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Et Ro. 6. *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius.* Et clarius Iacobi c. 1. *Vnuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Deinde; concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum. Ratio huius eſt*, ſiquidem voluntarium eſt quod procedit ex inclinatione voluntatis, & magis voluntarium eſt id, in quod voluntas magis inclinatur: ſed concupiſcentia cõſequens voluntatẽ facit, quod voluntas magis inclinetur in rem deſideratam, vt experiẽtia conſtat: habet enim concupiſcentia pro officio facere, vt obiectum in quod voluntas fertur, magis pulchrum magis iucundum magis conueniens, magiſque deſiderabile, ac proſequẽdum appareat iuxta illud Philoſophi li. 3. Eth. capite. 4. *Qualis vnuſquiſque eſt, talis ei finis videtur.* Sicut v. g. auaro bonum conueniens & iucundum videtur pecunia, & libidinoſo voluptas; ideoque voluntatem magis accendit. Impediente namque concupiſcentia, intellectus maiori quadam vi proponit voluntati ſequẽdum id ad quod appetitus ſenſitiuus afficitur, & proinde voluntas illud intenſius appetit.

14 *Quarto* infertur, qualiter † ſe habeat ignorantia ad actus humanos, de qua re tractat S. Thomas, 1. 2. quæſt. 6. art. 8. Quia vero materia hæc ſatis frequens eſt, & ſcitu neceſſaria, ad faciliorem eius intelligentiam explicandæ ſunt quædam diuiſiones ignorantiæ, quæ ad materiam moralem plurimum conducunt.

15 *Prima eſt.* Ignorantia † alia eſt *Iuris*, alia *Facti*. Ignoran
l tia *Iuris, quam l Ariſtot. lib. 3. Ethic. capite 1. vocat* ignorantiam *Vniuerſalis*, eſt ea, qua ignoratur quid agendum ſit ex iuris præſcripto, ſiue ius illud ſit Naturale, ſiue Diuinum, ſiue Humanum. Ignorantia *Facti*, quæ ab Ariſtotele vbi ſupra, ignorantia *Particularium* appellatur, eſt, quando cum ſcientia iuris, ignoratur circumſtantia aliqua particularis in qua conſiſtit actio, & ratione cuius actio illa ſit prohibita, vt verbi gratia; ſi lex aliqua ſit de exportandis equis e regno qui legem ignorans equũ exportaret, ex ignorantia legis illud feciſſe dicitur. Qui vero ſcit legem Diuinam eſſe de non accedendo ad non ſuam, & tamẽ ex ignorantia, & deceptione ad non ſuam accederet, ignorantiam facti habere cenſetur, vt patet in Iacob, qui non ignorabat legem, non accedendum eſſe ad non ſuam, ſed ignorabat circumſtantiam, an ne Lia eſſet ſua, quæ pro Rachele ſuppoſita fuit.

16 *Secunda eſt:* Ignorantia † alia eſt *Poſitiua*, quæ ſcilicet habet errorem poſitiuum; alia eſt *Priuatiua*, cum quis non ſcit, quod ſcire tenetur.

17 *Tertia eſt:* Ignorantia † alia eſt *Vincibilis*, alia *Inuincibilis*. *Vincibilis* eſt, quam adhibendo diligentiam debitã, & quã homines ſui ſtatus, & conditionis adhibere ſolent, vincere poſſumus. *Inuincibilis* eſt, quam quis adhibendo omnem diligentiam, quam adhibere tenetur ad ſciẽdum, vincere non poteſt, qualis fuit in Iacob, quando fuit ei Lia pro Rachele ſuppoſita. Siquidem potuiſſet Iacob illam lucerna adhibita cognoſcere non eſſe ſuam, ſed quia non cõſueuit fieri, dicitur non potuiſſe, vel ſaltem non debuiſſe cognoſcere, vnde ignorantia eius inuincibilis fuiſſe dicitur.

18 *Quarta eſt:* Ignorantia † alia eſt *Antecedens*, alia *Concomitans* alia *Conſequens*. *Antecedens* eſt illa, quæ vel vi præuenit omnem voluntatem, & cauſa eſt cur volũtas aliquid velit, & quæ nullo modo eſt volita, aut cauſata a voluntate: cuius rei ſignum eſt, quia ſublata hac ignorantia, diſplicet factum, & ita nullo modo voluntaria eſt talis ignorantia, vnde talis ignorantia tantum abeſt vt cauſet voluntarium, vt potius inuoluntarium ſimpliciter cauſet: vt cum aliquis homo ignorat aliquam circumſtantiam actus, quã non tenebatur ſcire, & ex hoc aliquid agit, quod non faceret, ſi ſciret putà cũ aliquis diligẽtia adhibita neſciẽs aliquẽ tranſire per viam, proijcit ſagittam, qua interficit tranſeuntem. Et talis etiam ignorantia fuit in Iacob. *Concomitans* eſt illa, quæ neque a voluntate cauſata eſt, nec eſt cauſa, vt voluntas aliquid velit, aut agat, ſed eſt per accidens coniũcta cum illa actione; vt ſi quis maxime cupiens occidere inimicum vbicunque inuenerit, poſtea vero venationi operam dans, adhibita omni diligentia, putans ſe occidere feram, interficit inimicum, talis ignorantia non facit inuolũtarium, vt docet Ariſto. lib. 3. Ethic. c. 1. quia non cauſat aliquid, quod ſit voluntati eius repugnans contrariè, quãdoquidem adueniente ſcientia facti, nõ pœnitet facti, ſed placet factum, & illum occiſurus fuiſſet, ſi cognouiſſet; ſed neque facit voluntarium, quia non poteſt eſſe actu volitum, quod non eſt cognitum. *Conſequens* eſt ea, quæ licet factũ antecedat conſequitur tamen actum voluntatis, & aliquo modo eſt cauſata a voluntate, & talis cauſat voluntarium. Quæ ignorantia voluntaria eſſe poteſt duobus modis; vno modo *Directè*, alio modo *Indirectè*. *Directè*, quãdo actus voluntatis fertur in ignorantiam, vt cum aliquis ignorare vult; vel vt excuſationem peccati habeat, vel vt non retrahatur a peccato, ſecũdum illud Iob 21. *Qui dixerunt Deo, recede a nobis, & ſcientiam viarum tuarum nolumus* & Pſal 35. *Noluit intelligere, vt benè ageret*, & hæc ignorantia ſiue illa iuris ſit, ſiue facti, dicitur *Affectata*. *Indirectè* voluntaria eſt, quando quis poteſt, & debet aliquid ſcire, vel conſiderare, & non ſcit, vel conſiderat; & eſt ignorantia malæ electionis; Quæ interdum oritur ex aliqua paſſione, vel habitu non omninò ligante rationem interdum verò ex negligentia, cum quis nõ curat acquirere notitiã, quam debet habere, quæ negligentia, ſi grauis ſit, dicitur ignorantia craſſa, ſi leuis, dicitur ignorantia leuis, prout vox ipſa denotat.

19 Ex his tribus prima, id † eſt, *Antecedens*, (ſic dicta, quia antecedit liberam voluntatis poteſtatem neque in illam vllo modo cadit) neque directè, aut indirectè volita eſt, & tollit voluntarium, quia nihil poteſt eſſe volitum niſi cognitum, dicique ſolet *Inuincibilis*. Secunda vero, id eſt, Cõcomitans, licet conſtituat illud formaliter inuoluntarium, quia verè non eſt cognitum, non tamen tollit omnino voluntarium, aut cauſat inuoluntarium, cum ignorantia hæc non ſit cauſa facti, nam etiam ſi non adeſſet ignorantia, id ipſum vellet, & cuperet. Id quòd Philoſophus lib. 3. Eth.

capit.

Digitized by Google

capit.primo,docuit,ita ſcribens: *Qui cum ex ignoratione quippiam egerit, factum minimè ægrè fert, is ſanè neque ſpõtè egit id, quod ignorauit, neque inuitus, cum non doleat.* Tertia autem,id eſt, *Conſequens*, voluntarium non tollit,ſed voluntaria eſt directè,aut indirectè,vt dictum eſt, quæ ſicut ipſa culpabilis eſt,ita etiam ea quæ ex eius ignorantia procedunt, voluntaria ſunt,& peccata. Hinc Leuit. 5. dicitur: *Anima ſi peccauerit per ignorantiam, feceritque vnum ex ijs quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem ſuam, offeret arietem immaculatum. &c.* & Pſal. 24. *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*,& alibi paſſim,ut Epheſ.4. Ceterum ut quæ de ignorãtia hac dicta ſunt,ad materiam moralem applicentur,& ſciatur an,& quando id,quod factum ex ignorantia peccatum ſit,aut excuſetur omninò,aut ſaltem minuatur,quãuis de hac re latius agemus,cum de peccato tractabimus, nunc tamen pauca ex Caietano 1.2.q.6.art.8.Barth.Medina ibidem artic.8.Nauar.in Manuali,præludio.6. numer. 8.Greg.de Val.tom.2.diſp.2.q.1.pun.6. & alijs annotabimus.

20 *Primo* enim † certum eſt ignorantiam *Antecedentem*, totaliter excuſare a peccato,quia peccatum non eſt niſi voluntarium ſit;ignorantia autem hæc tollit omninò uoluntarium,vt diximus,& deinde nec ſciri potuit, nec debuit circumſtantia illa,vt ſupponimus.

21 *Secundo*, Ignorantia † *Concomitans* id eſt, qua non obſtante nihilominus peccatum comitteretur,ſi ſcientia adeſſet,quantum eſt ex ſe,nec peccatum eſt, nec excuſat, nec accuſat ideſt nec diminuit,nec auget peccatum, vt ait S. Thom.1.2.q.76.artic.3.& 4. Vnde omninò ſe habet per accidens,& impertinenter reſpectu illius actus, qui fit. Qua verò ratione verum ſit quod docent authores,opus cum ignorantia hac commiſſum aliquando excuſari totaliter a peccato,ſcilicet,ſi inuincibilis adſit ignorantia,& minui ſi adſit vincibilis,(vt verbi gratia) ſi is, qui interficit inimicum,putans ſe interficere ceruum, omnem debitam diligentiam adhibuit, ne hominem interficeret, occidendo inimicum excuſatur a peccato,ſin autem facilè potuerit aduertere eſſe hominem,in tali caſu,quia potuit, & debuit abſtinere ab illo homicidio,homicidium illi ad culpam imputabitur,minuitur tamen ex tali ignorantia: quandoquidem peccatum minus voluntarium eſt, quando actu non cognoſcitur,latius in capite 10.explicabimus.

22 *Tertio* Ignorantia † *Conſequens*, ſi ſit voluntaria directè,puta,ſi ſit affectata,aut craſſa,ſeu ſupina,& quam quis facillimo negotio vincere potuit nunquam excuſat a peccato,neque eo vſq. minuit peccatum, vt quod alioqui fuiſſet mortale,ſit propter ipſam veniale. Sin vero ſit voluntaria indirectè,non tamen grauis interueniat negligentia in cognoſcendo,(hæc enim eadem eſt ferè cum voluntaria directè) ſed leuis,& quæ difficile vinci potuit,tunc aliquãdo cauſſa eſſe poteſt,vt peccatum quod alias fuiſſet mortale,propter ipſam veniale reddat. Sicut enim materię quãtitas pertinet ad actum humanum, & tamen aliquando eo vſque minuit grauitatem peccati, vt quod alioqui fuiſſet mortale,ſit tantummodo veniale,ita etiam conditio,& ratio uoluntarij,quæ non minus ad actum humanum pertinet,quam materiæ quantitas,eo uſque aliquando peccati grauitatem minuere poterit,ut propter talem ignorantiam,quæ uoluntarium indirectè tantum facit,ueniale tãtum ſit,concurrentibus ſimul alijs etiam circũſtantijs,quę minuunt. In qua re opus eſt prudentia,& iudicio,ut ſciatur quando talis ignorantia leuis ſit,& an ceteræ omnes circũſtantiæ diminuentes ſimul concurrant.

23 *Quarto*, Cum circa † factum particulare,eiuſque circũſtantias facilè contingere poſſit ignorantia, & inaduertentia inuincibilis humano ſtudio, dat Caietanus hanc regulam a Medina,Gregorio de Valentia, & alijs vbi ſupra cõmuniter approbatam ſcilicet. Quod ſi quis alioqui timoratæ conſcientiæ ſit firmumque propoſitum habeat nullo modo peccandi mortaliter,& debitam adhibuerit diligẽtiam ad ſciendum,quæ tenetur ſcire,aut facere,quę facere debet,ſi fortè fortuna ex obliuione, quam ſimpliciter loquẽdo poterat uincere,aliquid conſulit,aut cõmittit,quod videtur eſſe peccatum mortale,ab omni peccato excuſatur,ut u.g.ſi quis ſciens contractum talem ſapere vſuram, & nihilominus non recolens actualiter eius quod habitualiter ſcit,talem contractum facit aut conſulit non peccat mortaliter. Et ſimiliter ſciens Petrum denunciatum eſſe excommunicatum, & tamen communicans cum eo in diuinis,ex hoc, quod non actualiter ſibi occurrit hunc eſſe excommunicatum,excuſatur a mortali. Quilibet enim in ſeipſo experitur non eſſe in poteſtate ſua actualiter meminiſſe ſemper,vel habere ad manum uſum ſcientię eorum, quę habitualiter cognoſcit; Vnde inconſideratio hęc cũ non ſit concomitans nec cõſequens, quia non eſt omnino in poteſtate noſtra, referenda eſt ad ignorantiam antecedentem,& inuoluntariam,ac inuincibilem. Siquidem ſi moraliter loquendo ignorantia & inaduertentia eiuſmodi uincibilis fuiſſet qui bona & timorata alioqui conſcientia ſunt communiter illam uiciſſent. Quare ſi non uicerũt, ſignum eſt ut plurimum, eam fuiſſe inuincibilem, ac per hoc ut notat Caietanus in dicto artic. 8. non ſolum excuſat a peccato,ſed etiam a cenſuris conſequentibus culpã. Quę doctrina alijs caſibus applicanda eſt, & diligenter aduertenda pro conſolatione, & tranquillitate bonarum mentium ibi culpam timentium ubi non reperitur. Sola difficultas eſſe poteſt quomodo poſt factum cognoſcatur, an potuerit aduertere & ex negligentia ſua non aduertit? Cui Reſpondetur cum Medina ubi ſupra nõ poſſe id alio modo ſciri niſi ex hoc an ipſe habeat uere uoluntatem & propoſitum firmum non peccandi mortaliter. & examinando res,circa quas operatur. & adhibendo diligẽtiam, quam communiter adhibendo non ſolet errare: nam ſi hęc ita ſe habent tollendus eſt omnino ſcrupulus, & conſcientia ſedanda.

24 *Quinto*, Illa † ſola circumſtantia in facto excuſatur, uel minuitur per ignorantiam quę ignoratur. non autem alię circumſtantię facti quę cognitę ſunt ut v.g. Si quis nocte hominem occidit quem ignorauit eſſe clericum, bene tamen nouit eſſe hominem ingorantia hęc licet excuſet a ſacrilegio non tamen ab homicidio immo nec homicidij peccatum exinde minuitur;cum reſpectu homicidij, nulla interueniente ignorantia. Deinde,etiamſi non ſolum ignorauit eſſe clericum, ſed etiam hominem fuiſſe,ſi tamen homicidium ignoratum fuerit uincibiliter,ſiue conſequenter ſacrilegium uero inuincibiliter,ſiue antecedenter; tũc quidem ſacrilegium omnino excuſabitur homicidium autem non item, quamuis eius grauitas erit minor, quam ſi ſcienter commiſſum fuiſſet. Et hęc de ignorantia quatenus ſpectat ad uoluntarium,& actus humanos dixiſſe ſatis ſit, plura enim inferius de ea agemus, cum de peccatis diſputabimus.

ADIDTIONES.

a *Et quidem ſi nominis notionem ſpectemus.* Ignoratio germanę notionis horum uocabulorum. Voluntarium. & Inuoluntarium haud leuem inter Latinos & ipſius ſignificationis. & fortaſſe multarum quęſtionum uidetur confuſionem pepeniſſe. Sed nimirum *hekousion ex ouion* quorum ſuperius pleriq. Latinorum uolunt eſſe uoluntarium, poſterius aũt Inuoluntarium;neutrum uno uocabulo Latine reddi põt. Penitiores *hekousion* duab. his uocib. exprimunt; ſpõte factum,aut ſponte ſuſceptum totidem *akousion* inuite factum aut inuite ſuſceptum. Adiunguntq. ex Ariſtotele medium inter utrumque poſitum *ouchekousion* quod eſt non ſponte factum, & diſcriminant ab eo, quod dicitur inuite factum; cui uidetur eſſe maxime ſimile, atq. affine, quia qui inuite facit eum feciſſe pœnitet, qui non ſponte, non item. conueniunt autem in eo, quatenus uterque agit per inſcientiam. Franciſc. Piccolom. Grad. 2. citat. c. 12.

b *Siue ex metu, & triſtitia fiat.* Hę paſſim uulgo ſolent appellari mixtę actiones & ſpontaneę, ſeu ſponte factę pro tunc,& inuoluntarię ſecundum quid;abſolute autem uolũtarię. Author paulo poſt. mixtę quidem quia partim ſpõte,partim inuite fieri atq. exerceri dicuntur. Inuite ſane propterea ꝙ nauta.u.g. fert per moleſte i tẽpeſtate merces in mare proijcere. ſponte uerò quoniam illud tamen faciẽdum ſtatuit,atq. eligit maioris boni aſſequẽdi gratia, ꝙ eſt

nauis,

Digitized by Google

nauis, & vitæ conſeruatio.ac propterea cum huiuſcemodi actiones dicuntur mixtæ,ſiue adeo mediæ:attamen magis ſponte quam inuite factæ cenſendæ. Primum ratione finis,quod eſt illud præſtantius bonum, optatum præelectum & à quo actio vim & denominationem potiſſimum haurit. Deinde merito principij, quod eſt conſultatio recta,& prælectio ad eam accomodata. Præterea nomine inſtrumentorum,quæ tūc temporis in agente minime impedita ſupponuntur. Poſtremo quia abeſt violentia, atque inſcientia, quæ ad inuite factum maxime pertinēt. Atque in hunc ſenſum expoſitæ mediæ actiones abſolute voluntariæ perhibentur.

Franciſc.Piccolom.Grad.2.cap.13.in fin.ex Ariſt.lib.3.eth. cap.10.com.5.

c *Sicut Beata Lucia.* Ex ethnicis adde, niſi moleſtum eſt miſcere,vt aiunt,ſacra prophanis, peruulgatum Lucretiæ exemplum;cuius meminit D.Aug.lib.1.De ciuitate Dei c. 28.vbi poſt expoſitam rei geſtæ narrationem hæc ſubijcit.

Quid dicemus? adultera hæc,an caſta iudicanda eſt? Quis hac in controuerſia iudex laborandum putauerit? egregie quidam ex hoc, veraciterq.declamans,ait, Mirabile dictu,duo fuerunt,& adulterium vnus admiſit,ſplendide,atq; veriſſime. Intuēs *enim in duorum corporum commiſtione vnius inquinatiſſimam cupiditatem, alterius caſtiſſimam voluntatem,& non quid coniunctione membrorum,ſed quid animorum diuerſitate ageretur attendens, duo, inquit, fuerunt & vnus adulterium admiſit.* refertur a Gratian. 32.q.5.can. Propoſito.4.Quod adiungit hoc loco Author de Voluntario,atque inuoluntario ex Damaſceno lib.2.cap.24.obſeruetur quod initio huius capitis adnotauimus & ipſū Græcè loquentem de vtroque diſputare ſub nomine, *ἑκουσίων, καὶ ἀκουσίων* ſcilicet ſpontanei & inuiti,ſiue Inſpōtanei,vt vertit quidam Interpres.

Vtrunque eleganter;at omnia coniunxit Demoſtenes Philipp.3.in prin.in ipſomet nauis periclitantis exemplo: Dum nauis inquit eſt incolumis,ſiue ea maior, ſiue minor ſit tum decet & nautam,& gubernatorem, & omnem virum, eſſe ſtrenuum *μηδ᾽ ἑκὼν μήτ᾽ ἄκων* quiſquam eā auertat prouidere.

d *Metum alium eſſe leuem,alium grauem.* Dupliciter autem dicitur metus grauis, Abſolute,& Reſpectiue.

Metus abſolute grauis eſt eius mali quod vir conſtans formidat,atque ab eo commouetur. Huius metus ſunt plures ſpecies,ſcilicet.

1 Mortis.
2 Mutilationis.
3 Atrocis cruciatus.
4 Longi carceris.
5 Diuturni exilij.
6 Seruitutis.
7 Stupri in viro,vel femina.
8 Amiſſionis ſtatus honeſti ex tit.ff.& C.& Decre. Quod metus cauſſ.
9 Amiſſionis omnium bonorum,vel notabilis partis.
10 Infamiæ iuris,vel etiam facti, quæ difficulter poſſit abſtergi.
11 Excommunicationis iniuſtæ:ſecus ſi iuſta ſit,cum ſublatam contumaciam,nullo negocio caueri poſſit Gabriel.4. ſent.diſt.29.q.1.ar.1. exiſtimat idem affirmādum de iuſta ſi ad conſenſum extorquendum huius excommunicationis metus incutiatur
12 Hæc fere vir conſtans ſolet ſibi timere.eodem pertinet ſi eadem timeat ſibi amore coniunctis, vt filijs, parentibus fratribus,ſororibus, pernęceſſarijs amicis,& ſi qui ſunt alij generis eiuſdem.
13 Huc etiam referunt metum reuerentialem,vt appellāt: præſertim ſi fuerit vehemens,& minis,aut alicuius nō mediocris mali expectatione circumſeptus:cuiuſmodi eſt metus filiorum erga Patrē,ſubditorū erga principē,& ſuperiorē,& vxoris erga virum,& pupilli erga tutorē. Metus reſpectiue grauis is perhibetur,qui eſt alicuius mali, quod etſi viro conſtanti nō eſt formidabile,tñ feminæ,vel puero,vel ſeni,aut homini ex ſui natura meticuloſo haud leuem timorem inijcit. Quæ quidē cū non poſſint facile definiri,viri prudentis iudicio relinquēda ſunt. Illud aūt pro cōperto habendum,fœminas effeminatoſq. homines nō minus cōmoueri minoribus malis quam viri fortes, & conſtantes maioribus concutiantur.

Leonard.Leſſ.De Iuſtit.& Iur.lib.2.cap.17.dubit. 6. in Prin.& Fernand.Rebell.De obligationibus Iuſt. lib. 2. q. 11.ſect.1.qui addit præter cetera iuſtæ,ſiue iniuſtæ excommunicationis metum raro cadere, cum multis modis declinari poſſit,ac præterea in foro ex terno raro admitti metum alterius mali quam mortis,mutilationis, ſeu verberationis,ſtupri,ac ſeruitutis,nec magni apud iudices fieri metum infamiæ,aut bonorum externorum iacturam, & affert legem Nec timorem. 7. ff. Quod met.cauſſ. ſed certe idem de infamia,de qua in ea lege non videtur ſatis exploratiur s præſertim cum in l.ſequenti §.1.videatur contrariū decerni:ibi *Cum viris bonis iſte metus* (ſtupri. ſ. & infamiæ inde exortæ) *maior quam mortis eſſe debeat.*

Quod autem D.Tho.q.47 addit art.3.ad 3. negat metum infamiæ cadere in virum conſtantem, interpretandum eſt de leui,vt idem Rebell.obſeruat.

e *Nec contractum irritat exinde conſequentem.*

Intellige in foro externo,de quo ſcribitur,metum vani hominis non eſſe ſpectandum,& vani timoris nullam eſſe excuſationem.l.Metum. 6.ff. Quod met.cauſ.& l. vani 184.ff.De regul.iur.

Secus in foro conſcientiæ,in quo quę ab huiuſmodi metum acta ſunt,poſſunt irrita fieri,& quæ ſunt tradita repeti,& ſic accepta debēt reſtitui:ſi eiuſmodi metus per iniuriam ad illa extorquenda ſit incuſſus:vt ex Syluestri Nau. Adrian.Soti,& Couarr.ſententia affirmat Leonard. Leſſ. De Iuſt.& iur.lib 2.c.17.dub.6.num.46.

Et probat,tum quia ſępe metus leuis, ideſt minoris mali non minus perturbat hominem, & impellit nolētem ad conſenſum, quam metus maioris mali cadens in virum conſtantem: Tum quia quod hoc metu obtinetur,per iniuriam obtinetur.tum demum quia qui ſic metu cogitur,priuatur per iniuriam ſua libertate.

Hinc tamen de meliore ſententia excipitur matrimonij contractus,& votum,de quibus alibi ſuo loco.

f *Quæ ſunt intrinſece mala.* De quibus extat aurea illa Ariſt.ſententia, *Quædam autem ſunt,ad quæ perpetranda nemo cogi,compelliue poteſt,ſed potius extrema quæque pati,ac mori conuenit.* lib.3.Ethic.c.1.com.7.

Ad hæc nonnulli accomodāt,& ſatis appoſitè,veterem diſtinctionem de malo culpæ,& de malo pęnæ. Illud nemo committere,& perpetrare,hoc quiſpiam ſubire,& ſuſtinere,iuſtis adhibitis circumſtantijs debet. Si iubeat, inquiunt,Nero Paulum ad enſem Petrum ad crucem tolli; ferendum;quia eſt malum pęnæ,ſi imperet negare Chriſtum,non eſt ferendum quia eſt malum culpæ.

Qua de re legito Azonum Moral.Inſtitut.lib.1.capit.3. verſi.Quarto quæritur.

g *Etiamſi de iure naturæ obligatorij ſint.* Iure quoque ciuili aliqui contractus eo metu celebrati obligant aliquo pacto,vt ſtipulano.Inſtit. De exceptionibus in principio. Itē venditiones,donationes, Tranſactiones;l.Vlim.C.De his quæ vi. Item aditio hæreditatis.l. ſi mulier. 21. §. final. ff. Quod met.cauſſ.

Attamen & hi,& ſi qui ſunt alij eiuſdem generis, eodē iure ciuili infirmantur,irritique redduntur vt ijſdem proxime allegatis iuribus.

Verum,quod attinet ad forum conſcientiæ,illi reſcindi poſſunt,& in irritum reuocari pro arbitrio eius, qui metum paſſus eſt, ſi metus iniuſte fuerit incuſſus ad ipſummet contractum extorquendum.

Conuenit inter omnes; & probatur,quia qui metum iniuſte incuſſit,cum alterum affecerit iniuria, ac proinde teneatur illum in priſtinum ſtatum reſtituere,ſequitur, vt is alter huiuſmodi reſtitutionem recte poſſit exigere, & ſibi vindicare: Atque id,etiam ſi metus non à parte, qua cū nobis eſt cōtrouerſia,ſed ab aliquo tertio fuerit iniectus. l. Itē ſi cū exceptione.14.§.in hac actione.ff Quod met.& c. 1.3.& 4. De his,quæ vi. Atque in eodē conſcientiæ foro nihil refert vtrum alter reuera malum,vnde tu timuiſti, inferre cogitauerit,an non. Si tu ſerio apprehendiſti periculum tibi impendere;atque idcirco animo repugnante con

ſen-

Digitized by Google

ſenſiſti:nunquam conſenſurus vllo modo, niſi huiuſmodi malum apprehendiſſes. Quippe & ita conceptum ad id æque valet,atque ſi re ipſa impenderet.

Non ita in foro externo,quod nititur præſumptione vt alibi fuit declaratum.Notat Leonar.Leſſ. De Iuſtit. & iur. lib.2.cap.17.dub 6 num.38.& 41.

q *Vbi vt conſtat tres.* Addunt nonnulli alios contractus, vt ſponſalia,Donationem,& promiſſionem , & renunciationem beneficij,ſi huiuſmodi metu fuerint celebrati, ſed alij probabilius opinantur hos quidē non eſſe omnino nullos,atque irritos,ſed infirmandos,irritandoſque. Leſſ.loco proxime citato.num.37.

i *Dat viator Latroni.* Secus ſi dederit alicui tertio,qui cum iniuriæ illatæ non ſit particeps,e manu latronum via torem eripit;tunc enim metus non eſt cauſſa contractus, ſed occaſio duntaxat,vt viatori proſit, non autem noceat. Quare is nō meretur,vt ei contractus ille reſcindatur. Leſſius De Iuſti.& iure lib.2.capit.17.dubit.6.nu.40.

k *Veram eſſe doctrinam Sancti Tho* eſt ipſiſſima atq; magnopere clara doctrina Ariſtot.Ita ſiquidem hac de re diſerte loquitur lib.3.ethic.cap.1.com.10.*Quod ſi quiſpiam & iucunda,& moleſta eſſe violenta idcirco dixerit.quod extrinſecus ſint,& nos cogant,is efficit,vt ea ratione omnia ſibi eſſe violenta vnuſquiſque putet. quippe cum horum cauſſa omnia omnes agant,violenter & inuiti moleſte;ob iucundū vero cum voluptate. Sed ridiculum ſane eſt in externam potius cauſſam referre,quam in ſe ipſum. quod huiuſcemodi rebus facile capiatur,& honeſta ſibi,turpia iucundis aſcribere.* Vide ibid.Interpretem Græcum,& vtrumq. in fin. eius cap.

l *Quam Ariſtoteles lib.3.Eth.cap.*1.Fortaſſe aliquid aliud intellexit Philoſophus eo loco,vt ex ijs, quæ iam dicentur, apparebit.Igitur ex Ariſtotelis doctrina vniuerſa de ignorantia explicatio,quam poſteriores tot diuiſionibus,partitionibuſque videntur potius implicaſſe,paucis poſſet expediri,atque haud incommode abſolui.ſi dixerimus eius vis & naturæ cognoſcendæ,quod attingit hunc locū vberius lib.2.cap.9 duas eſſe rationes:alteram a priori, vt loquuntur. alteram verò a poſteriori ductam.tametſi hęc in illam recidit,vt plane neceſſe eſt.Prior ſimplex,poſterior verò bi partita videtur eſſe.Superior autem ratio a priori,in eo vertitur,vt videamus,num ignorantia re ipſa an aliud quippiam fuerit cauſſa & quidem efficiens, vt vtriuſque naturæ patitur actionis cuius vis proponitur percipienda . Primo modo quando ipſa ſola per ſe ignorantia eſt cauſſa actionis,hanc conſtituit inuite factam;atque ideo digna excuſatione.

Secundo modo non item,quando nimirum , habet aliquid aliud admixtum quo modo perhibentur homines agere non ex ignorantia,ſed ignorantes. Id autem conſiſtit aut in aliqua animi perturbatione,vel paſſione cuiuſcemodi eſt ebrietas,& ira,adde,ſi placet,negligentiam,& ſocordiam,vbi minus neceſſaria eſt, vnde poſteriores ignorantiam ſupinam,& craſſam hauſerunt & de ea vide Ariſt.li. 3.ethic.cap.5.com.9.aut in prauitate & electione non laborandi in vniuerſum de cognoſcendo quid bonum,quid malum quidue expetendum, quid fugiendum ſit,hæc poſtrema ab Ariſtotele dicitur vniuerſalis,& eſt omniū peſſima,eamque apud omnes conſequitur vituperatio,vt ad rationem a poſteriori tranſeamus:quemadmodum e contra venia,& miſericordia locum habet in ijs,quorum ignorātia ſola per ſe cauſſa extiterit,in aliqua re ſingulari. Atque hæc duo,vituperatio,& venia,ac miſericordia conſtituunt alteram huius rationis partē,quæ ſcilicet pertinet ad alios. Altera attingit ipſum met agētem . Etenim vnuſquiſque in ſe ipſo per ſe agnoſcere poteſt aliquid per ignorantiam rē tera admiſiſſe,ſi poſtea re cognita, dolore ob eam afficiatur,fačique eum pęniteat.Solam rationem a priori , & à cauſſa ductam,lib 2.Orthod.fid.capit.24.ſibi ſatis eſſe ad rem præſentem enarrandam Damaſcen.exiſtimauit:vtpote in qua includatur altera:vt modo dicebarur.

Quæ in puræ negationis,& prauæ diſpoſitionis ignorātiā diſtributio ex parte ignorātis,vt putat Alfōſus a Caſtro De pō:.leg.pęn.l.2.c.14.in prin.traditur,l.1. Poſteriorū cotext.109.diſtributio eſt, ad tractationem de Demonſtratione pertinens,quare ea nihil fortaſſe ad rem præſentem.

Porrò ea partitio,cuius meminit Author,in iuris, & facti ignorantiam,& quę frequenter vſurpatur à iuriſperitis eodem Alfonſo à Caſtro authore loco citato aſſignatur ex parte obiecti,in quo illa verſatur,& adhibetur, vt ipſe innuit initio eius capitis,tanquam vna ex circumſtantijs delicti;qua delinquentes ab eo excuſentur,& liberentur a pęna legis:ſiquidem illa ſit ad id accommodata;ſecus ſi minus idonea. Adiungas tu & quæ,vt talis in legitimis actibus noceat,aut proſit,vt in inſtitutione hæredis teſtantis ignorantia non nocet.Inſtit.de hæredib.inſtituend. in fin. multo minus obeſt in ea militis ignorantia.l Qui iure.2.ff. de teſtamentis neq; in bonorum poſſeſſionis petitione a filio factæ patris ignorātia obeſt.l.1.C. Qui admitti ad bon. poſſ.Quod ſi fuerit ignorātia iuris in ijſdem bonorum poſſeſſionibus nō prodeſt quominus dies cedat.l.in bonorū. 10.ff.De bonorum poſſeſſ.Hæc exempli gratia.Si plura deſideras,atque in vnum locum collecta,legito legem primā & totum titulum & quæ ibidem in eam ſententiam aliūde citari ſolent ff.& C.De Iuris,& facti ignor. & vtrobiq; ſi videtur:obſeruato ignorantiam & errorem pro eodem interdum accipi qua ex parte & facti,& iuris error perhibetur & Ariſtot.ignorantiam per deceptionem ſiue adeo errorem definit.Græcè eſt ἀπάτη lib.1.Poſt.ca. 11.tametſi reuera non parum , ſi recte perpendantur,differant inter ſe.Primum quia error nunquam ſtat à veritate , inuolutus in eo duntaxat,quod falſum eſt.atqui ignorantia & vero , & falſo poteſt contineri. Deinde error ſine ignorantia cōſiſtere nequit . Ignorantia ſæpenumero ſine errore conſiſtit.Etenim qui neſcit,is nō continuo labitur,ſ& errat ſed qui arbitratur ſe ſcire,quod ignorat . Poſtremo error progreditur ad actionem dicti,vel facti falſam : at verò fieri poteſt vt intra animi penetralia latitet, nec in aliquam actionem externam prorumpat.

Reliquas tum ab Authore,tum ab alijs ignorantiæ diſtributiones prætervolamus: præſertim quia, ſi diligenter expendantur , ad vnam ab Ariſtotele aſſignatam haud magno negotio redigi queant : quod præſentem attingit tractationem,in qua quæritur,quodnam ſit ſpontaneum , & quod inuitum:de ea dicetur vberius,vt innuimus lib.2. cap.9.

De Circumſtantijs actuum humanorum. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Non ſolum peccata ipſa,ſed & circumſtantia illa in confeſſione explicari debent,quæ ſpeciem peccati mutant. & num.* 10.

2 *Circumſtantia nomen vnde deſumatur,& metaphoricè ad operationis ſubſtantiam applicatur.*

3 *In actibus humanis duplex eſt conſideratio.*

4 *Circumſtantia conſideranda ſunt ex regula actuum humanorum,quæ eſt recta ratio,non vt tales ſunt in genere naturæ,ſed in genere moris.*

5 *Circumſtantia in genere moris quædam variant ſpeciem. quædam intra eandem ſpeciem augent, vel minuunt operis qualitatem.*

6 *Circumſtantia quot ſecundum Ciceronem,& ſecundum Ariſtotelem.& S.Tho.quot numerentur,quibus actiones humanæ afficiuntur.*

7 *Numeri circumſtantiarum Ratio vnde deſumi poſſit.*

8 *Actus humanus bonus ſimpliciter non eſt,niſi omnes bonitates tam obiecti,& finis,quam circumſtantiarum debitarum habeat.*

10 *Circumſtantia,quæ ſpeciem mutant,neceſſario confitendæ. num.* 1.

Quando ſpeciem peccati mutat circumſtantia,quando non, ſed auget,& minuit;& vnde hoc procedat,nu.ſeq. declaratur. 11.& 12.

13 *Inter circumſtantias nec a Tullio.nec ab Ariſtotele,nec a S. Thoma enumeratur,Quoties,&* Quare.

Poſt-

1 POſtquam ea ferè omnia, quæ ad communem rationẽ ſubſtantiæ humanorum actuum pertinent, in præcedenti capite explicata ſunt; conſequens eſt, vt de communibus etiam accidentibus eorundem actuum humanorũ, ſcilicet de circumſtantijs, quæ omni actui humano conuenire poſſunt, quatenus per rationem illam communem, & ſubſtantialem voluntarij humanus eſt, paucis agemus. Harum namque notitia non parum vtilis, ne dicam neceſſaria eſt Confeſſarijs omnibus, ac etiam ipſis pœnitentibus, quandoquidem, vt rectè Concilium Tridentinum contra hæreticorum temeritatem Seſſione 14. c. 5. & can. 7. definit, *non ſolum peccata ipſa, ſed etiam circumſtantias, in cõfeſſione explicari debent, quæ ſpeciem peccati mutant, quod ſine illis peccata ipſa neque a pœnitentibus integrè exponantur, nec iudicibus innoteſcant, & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rectè cenſere poſſint & pœnam, quam oportet, pro illis pœnitentibus imponere.* Id quod exemplis manifeſtum eſſe poterit, ſi quis enim hominem interemit, explicare debet vtrum ille ſacris initiatus, aut profanus fuerit. Itẽque, ſi cum muliere concubuit, Matrimonij ne lege libera, aut alterius vxore, aut propinqua, aut alicuius voti ſponſione Deo conſecrata, aperiat neceſſe eſt. Hæc enim diuerſa peccatorum genera conſtituunt: ita, vt primum quidem, ſimplex fornicatio, alterum, adulterium, tertium, inceſtus, quartum, ſacrilegium a S. Thom. 2. 2. q. 154. alijſque rerum diuinarum Doctoribus appelletur. Immo vero, non ſolum circumſtantiæ ſpeciem mutantes, ſed etiam, quæ peccati prauitatem valde augent, vel minuunt confitendæ ſunt, vt clarius Catechiſmus Romanus in materia de Confeſſione, nu. 48. expoſuit, furtum enim in peccatis numerandum eſt, verum ſi quis aureum nummum furetur, leuius omnino peccat, quam qui centum, vel ducentos, vel ingentem aliquam auri vim abſtulit. Quæ vero prauitatem rei magnopere non augent, quamuis vtiliter nonnunquam explicari queant, ſemper tamen ſine crimine omitti poſſunt. Eſt igitur hæc de circumſtantijs diſputatio tã pœnitenti, quã confeſſario vtilis, & neceſſaria, prout latius S. Thomas 1. 2. q. 7. art. 2 eiuſque loci interpretes tradunt.

2 *Vt autem a Circumſtantiæ nomine* † exordium ſummamus, ſciendum breuiter eſt, ex S. Thom. in 1. 2. q. 7. art. nomen hoc metaphoricũ eſſe, a rebus corporalibus ad actus humanos, & morales translatum. Sicut enim in localibus aliquid circumſtare dicitur quod licet a re extrinſecum ſit tamen attingit ipſam vel appropinquat ei ſecundum locũ ita per Metaphoram quæcumque conditiones ſunt extra ſubſtantiam actus, & tamen actum humanum aliquo modo attingunt, *Circumſtantiæ*, dicuntur, ſeu accidẽtia actuũ humanorum, quæ plurimum actuum humanorum conferunt. Vnde *Circumſtantia* dicitur eſſe accidens operation adiacens quod eius qualitatem variat.

3 Eſt enim † in actibus humanis duplex cõſideratio, vna, quæ ad eorum ſubſtantiam, altera, quæ ad illorum accidẽtia ſpectat: illa primariò, hæc ſecundariò in ipſis actibus ſpectatur: ad ſubſtantiam namque actus pertinet potentia ipſa, ex qua elicitur, vel imperatur, ſcilicet voluntas, vnde ratio illa Voluntarij, de qua præcedenti capite diſputauimus, dimanat, & obiectum circa quod talis actus verſatur de quo in ſequentibus agemus. Accidentia vero actuum, ſeu circumſtantię ſunt, quę manente eadem ſubſtantia actus, quoad genus, & ſpeciem, variari poſſunt, vt a quonã, & propter quid, geſtus ſit actus, & alia eiuſmodi, quæ paulo inferius recenſebimus.

4 Antequam † vero has circumſtantias enumeremus, aduertere oportet, quod circumſtantia actuum humanorum conſideranda, & expendẽda eſt ex regula & norma actuũ humanorum, quę eſt recta, & prudens ratio. non autem, vt eſt talis actus in genere naturę: vt enim tales actus ſunt in genere naturæ, vt plurimum impertinentes ſunt, & parum, aut nihil ad mores pertinent, & ſi aliquando alia, ac alia eorum ratio habenda ſit, id quidem non ex ipſa natura operis in ſe conſiderati prouenit, ſed pro vt recta ratio, alio, ac alio modo actionem ipſam conſiderat, quæ ſola ratio ad bonitatem, vel malitiam operis, laudem vel vituperium, meritum, vel demeritum. pręmium vel pœnam pertinet: v. g. occidere hominem ante prandium, vel poſt prandium, circumſtantia planè impertinens eſt nec aliquid diſcriminis in his ratio recta ponit: At vero celebrare Miſſã, ante, aut poſt prandium, licet ſecundum naturam operis in ſe ſimpliciter, & in eſſe naturæ eadem ſit actio, in genere tamen moris longe diuerſa eſt, & aliter, ac aliter in his recta ratio iudicat, & decernit.

5 Rurſus circumſtantiæ † in genere moris quædam ſunt, quæ variant qualitatem operis mutando ſpeciem, vel genus, vt locus ſacer reſpectu furti; vel homicidij; perſona reſpectu rei venereæ; Quædam vero circumſtantiæ ſunt, quę non mutant ſpeciem, ſed tamen intra eandem ſpeciem operis qualitatem variant, vel augendo vel minuendo, vt furari rem precioſam, & rem vilem; Quædam denique aut non variant qualitatem operis, aut ita parum alterant vt tali operi ſint propriè impertinentes, vt hominem ante prandium, vel poſt prandium occidere & ſimilia, quæ ſanè circumſtantiæ, ſicut ſunt impertinentes reſpectu boni, & mali, ita cum infinitæ ſint, ſub certis regulis comprehendi nequeunt.

6 *Circumſtantiæ* igitur, † quę in quouis actu humano, hoc ipſo, quod humanus eſt, conſiderari poſſunt. ſeptem a Cicerone in ſua Rhetorica enumerantur, quæ hoc verſu continentur.

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando. Ariſtoteles autem lib. 3. Ethic. c. 1. & S. Tho. in 1. 2. q. 7. ar. 3. octo ponunt ſcilicet ſeptem enumeratas, & aliam, nempè, *circa quid*, quæ tamen a Cicerone & alijs comprehenditur ſub illa circumſtantia, *Quid*. De qua re legi poſſunt S. Th. vbi ſup. & 1. 2. q. 18. ar. 3. 10. & 11. & q. 72. ar. 9. Alex. Alenſis p. 2. q. 95. memb. 2. ar. 3. & 4 & p. 4. q. 18. memb. 4. ar. 4. Theologi communiter in 4. diſt. 16. & 17. cum agunt de Sacramento Confeſſionis. Damaſcenus lib. 2. fidei Orthod. cap. 24. Greg. Nyſſenus, ſeu potius Nemeſius lib. 5. de Philoſophia, c. 1. Bar. Medina, in 1. 2. q. 7. ar. 2 & in Summa, lib. 1. c. 9. § 1. & 2. Greg. de Valentia tom. 2. diſp. 2. q. 2. Petr. Sotus lect. 3. de peccatorum diſcrimine, Ioſeph Angles, in Florib. par. 2. diſt. 37. q. 1. art. 5. & 2. q. 8. c. *accidit*, & de pœnit. d. 5. cap. *conſideret*, & Canoniſtæ ibidem, & Summiſtæ in verbo, *circumſtantia*.

7 Huius autem † numeri ratio ex ipſamet circumſtantiæ natura deſumi poteſt ſiquidem vt dictum eſt, circumſtantia dicitur quaſi extra ſubſtantiam actus exiſtens ita tamẽ quod aliquo modo ipſum actum attingit; Id quod tribus modis fieri poteſt. *Vno* modo: inquãtum attingit ipſum actum; *Alio* modo, inquantum attingit cauſam actus. *Tertio*, inquantum attingit effectum. Et quidem circumſtantia ipſum actum attingit, vel tanquam mẽſura illius, ſicut locus, & tempus, & ſunt illæ duæ, *quando*, & *vbi*: Multum enim refert, an actio aliqua in loco ſacro, vel profano, in publico, vel in occulto fiat: Multum etiam refert, quando indulgeat quis voluptati, an ſcilicet, tempore ſacro, aut profano, abſtinentiæ vel ieiunij, an alio; vel circumſtantia aliqua actum ipſum attingit, tanquam qualitas illius, & talis eſt illa, quæ dicitur *quomodo*. Non enim parum refert, an quis clericũ leuiter, aut grauiter percuſſerit etſi enim vtraque percuſſio excommunicationem cauſet, multum tamẽ intereſt quantum ad illius abſolutionem. Sic etiam plurimum refert eleemoſynam dediſſe hilariter, & promptè, aut cum triſtitia & minus libenter; diuinum officium recitaſſe deuotè, aut non deuotè, vt conſtat. Ex parte effectus eſt alia circumſtantia, quæ dicitur, *quid*, ad quam etiam reduci poteſt illa poſita a S. Thoma, ſcilicet, *circa quid*, hæ enim duæ parum, aut nihil re ipſa inter ſe differunt; quæ ſanè circumſtantia magni momenti eſt; non enim parum refert, an quis multum, aut parum furatus ſit, an parem percuſſerit, an ſuperiorem, vel inferiorem, vt conſtat.

Ex parte vero cauſæ actus, ſunt aliæ circumſtantiæ, vna ex parte cauſæ finalis, ſcilicet, *Cur*: Aliud enim eſt ieiunare in reuerentiã Chriſti Crucifixi, aliud ex auaritia, dediſſe eleemoſynam ex vana gloria, vel ex pietate, & miſericordia. Alia eſt ex parte cauſæ efficientis: vt eſt circumſtãtia *Quis*. Hoc eſt, an qui aliquid operatur, ſit ſenex, an iuuenis, religioſus, an laicus. Aliud enim eſt fornicari ſolutum a matrimonio, aliud laicum, aliud ſacerdotem, aut in ſacris conſtitu-

Digitized by Google

ſtitutum. Alia denique ex parte cauſæ inſtrumentalis, qua lis eſt circumſtantia illa: *Quibus auxilijs.* An ſcilicet, percutiat baculo, an gladio. Quarum omnium circumſtantiarum prima, & præcipua eſt finis, ſecundaria vero *Quid*, Aliæ vero circumſtantiæ ſunt magis, vel minus principales, ſecundum quod magis, vel minus ad has appropinquant: Quia enim actus dicuntur humani, prout ſunt voluntarij, voluntatis autem motiuum, & obiectum eſt finis ideo finis circumſtantiarum omnium præcipuus eſt.

a Ex his igitur † quæ de circumſtantijs hactenus dicta ſunt, colligi quædam poſſunt vtilia in materia morali. *Primo* enim, cum actio humana vt ſic, voluntaria ſit, & eſſe
b debeat, hinc eſt, quod non vtẽs ratione, b *vt ebrius, furioſus, dormiens, & grauiter febricitans*, ita vt rationis compos non ſit, talis nec ſtudioſè, nec vitioſè agere dicetur. Quare mentò Clemens Papa V. in Clemen. *Si furioſus, de homicid.* ſtatuit, furioſum, aut infantem, aut dormientem, ſi hominem occidat, aut mutilet, irregularitatem non incurrere. Ex parte igitur circumſtantiæ, *Quis*, requiritur, vt agens ſit liberum, voluntarium, & vtens ratione. Et quamuis aliqui per hanc particulam, *Quis*, ſignificari velint agẽs
c principale, c *id tamen omninò falſum eſt*; ſiquidem, vt actio fiat, neceſſe eſt, vt ab agente aliquo fiat, non ergo ſignificat cauſam efficientem in propoſito, ſed cõditionem, ſeu qualitatem quãdam agentis, idemque valet, ac ſi diceres, *Qualis*, vt, fueritne religioſus, vel laicus, verbi gratia is, qui peccauit, ſic enim propriè eſt circumſtantia, & accidens actui ſcilicet, quod agens ſit huius, vel illius qualitatis. *Secundo* ex parte circumſtantiæ, *Quid*, vt actio volita ſit bona, requiritur quod ſit licita, & non prohibita, vnde eleemoſyna ex re aliena eſt mala, quia rationi diſconueniens, & prohibita; Et quãuis illud *Alienum* non ſit circumſtãtia *Quid*, eſt enim obiectum quod confert ſpeciem actui, accipere tamen alienum in magna, vel parua quantitate, eſt circumſtantia: accidit enim furto, quod ſit magnum, vel paruũ, quod ab alio aufertur. *Tertio*, circumſtantia, *Vbi*, multum conducit ad actionem, vt bene, vel male fiat vnde celebrare extra Eccleſiam abſque ſuperioris facultate, vel etiam in Eccleſia tempore Interdicti, propter defectum huius circumſtantiæ erit malum. *Quarto*, Circumſtãtia illa, *Quibus auxilijs*, non parum conducit ad actum bonum, vel malum conſtituendum, vnde, ſi quis virtute alicuius ſuperſtitionis conetur habere ſanitatem, aut rem perditam inuenire per iudiciarium, aut ſcire rem occultam per incantatorem, aut ſoluere maleficium coniugum per dæmonis miniſterium; aut appeteret quis dignitatem per ambitionem aut ſimoniam, opus illud eſſet malum. *Quinto* circũſtantia, *Cur*, ſeu finis, actum alioquin bonum, conſtituet malum; vnde iudex ex vindicta, & odio latronem ſuſpendens, aut eleemoſynam tribuens ob vanam gloriam, peccat, quia finis eſt malus. *Sexto*, circumſtantia, *Quomodo*, actum reddit malum, vnde officium diuinum tepidè, & negligenter perſoluens, peccat. *Septimo*, circumſtantia, *Quando*, actum malum conſtituere poteſt, peccabit enim, qui poſt prandium Miſſam celebraret, aut qui in diebus ieiunij bis comederet.

9 Hinc conſtat † quàm rectè docuerit S. Thom. 1. 2. queſ. 18. art. 3. *actiones humanas non ſolum bonitatem, vel mali-*
d *tiam accipere ab* d *obiecto, & fine, ſed etiam* a circumſtantijs, ſicut enim in rebus naturalibus non ſufficit forma ſubſtantialis, quæ dat ſpeciem, ad totam rei perfectionem, ſed multum perfectionis ex ſuperuenientibus accidentibus ſuperadditur, ſicut in homine ex figura, colore, & alijs ſimilibus, quorum ſi aliquod deſit ad decentem habitudinem, conſequitur malum; ita etiam in humanis actionibus, plenitudo bonitatis earum non tota conſiſtit in ſua ſpecie, ſcilicet ex obiecto, ſed multum additur ex circumſtantijs debitis, quæ ſunt accidentia humanarum actionum, quarum ſi aliqua deſit actioni debita, actio mala erit. Siquidem eleemoſynam dare propter Deum pauperi, vbi, quando, & quomodo conuenit, bonum vndique eſt, hoc tamen ipſum facere non propter Deum, ſed propter vanam gloriam, malum eſt, ex fine; facere vero propter Deum, ſed non quando oportet, vel quomodo, malum eſt ex circumſtantijs, quamuis bonitatis quandam ſpeciem ex obiecto, & fine habere videatur. Actus igitur humanus, bonus ſimpliciter non eſt, niſi omnes bonitates tam obiecti, & finis, quam circumſtantiarum debitarum habeat, veriſſimè namque ex D. Dionyſi. capit. 4. de Diuin. nominibus, S. Thoma, vbi ſupra, artic. 4. ad tertium tradit, bonum non niſi ex cauſa integra, malum verò ex quocunque defectu conſurgere.

10 Quia vero, † vt diximus ex Concilio Tridentin. Seſſio. 14. de Confeſſ. capit. 5. certum etiam de fide eſt, circumſtantias, quæ mutant ſpeciem peccati, eſſe neceſſariò in confeſſione explicandas; id quod etiam Catechiſmus Romanus vbi ſupra, de circumſtantijs augentibus valdè, vel diminuentibus eandem ſpeciem tradit, inquirendum reſtat, quando circumſtantia ſpeciem mutat, quando vero non mutat, ſed auget; aut diminuit, & vnde hoc procedit, id quod perſpicuum fiet his regulis.

11 *Prima Regula Quando † circumſtantia* e *nouam confor-*
e *mitatem*, aut deformitatem actui tribuit, ita vt peculiariter conueniat vel repugnet rectæ rationi, nouam ſpeciem conſtituit. *Ratio* huius regulæ eſt; quia in hoc caſu circũſtantia tranſit in rationem obiecti, obiectum autem vt rectè docet Sanctus Thomas 1. 2. quæſtio. 18. articu. 2. ſpeciem humanis actibus tribuit; dum enim nouam conformitatem, aut deformitatem rectæ rationi ſuperaddat, facit vt obiectum alio modo conueniat, aut diſconueniat rectæ rationi, & proinde rationem obiecti induit, & nouam ſpeciem conſtituit virtutis, aut vitij, vt conſtat. Id exemplis manifeſtum erit. Tollere namque rem alienam, ex ratione alieni, conſtituitur in ſpecie furti; At ſi conſideretur ſuper hoc ratio loci, ita ſcilicet, vt quis alienum in loco ſacro furetur illa loci ſacri circumſtantia nouam deformitatem, & ſpecialem repugnantiam ad rectam rationem addit, & nouam ſpeciem conſtituit. Quia enim ratio ordinat iniuriam non eſſe faciendam loco ſacro, qui in loco ſacro furatur, ſpecialem repugnantiam ad ordinem rationis addit, & locus, qui prius conſiderabatur, vt circumſtantia nunc conſideratur, vt principalis, & ſpecialis conditio obiecti rationi repugnans, taliſque actus non ſolum furtum, ſed etiam ſacrilegium cenſetur. Idemque dicendum eſt, ſi quis in loco ſacro, aut cum perſona Deo per votum conſecrata fornicetur; ſic etiam percuſſio patris, vltra violentiam, etiam impietas appellatur. Et qui eleemoſynam erogat ob gloriam Dei, duplicem laudem meretur, illa ſiquidem circumſtantia gloriæ diuinæ facit, vt actus ille non ſolum ſit eleemoſynæ, ſed etiam virtutis religionis actus, quam gloria diuina ſpecificat; ſicut econtra: ſi quis non ſubueniat pauperi propter eius odium, duplex peccatum admittit; alterum contra miſericordiam, alterum contra charitatem. Hanc regulam communiter tradunt Authores, & colligi poteſt ex S. Thom. 1. 2. quæſt. 18. artic. 5. ad 4. & artic. 10. & quæſt. 72. artic. 9. Caieta. & Medina ibid. Petro a Soto in relect. 5. in fine de bonitate, & malitia actuum humanorum: Ioſepho Angles, part. 2. in Floribus 2. Sentent. in diſtinct. 37. quæſtio. 3. artic. 5. in fin. & Gregor. de Valentia, tomo 2. quæſt. 13. puncto 4. & alijs.

12 *Secunda Regula.* Quotieſcunque † circumſtantia non reſpicit ſpecialem ordinem rationis in bono, vel malo, niſi præſuppoſita alia circumſtantia, a qua actus moralis habet ſpeciem boni, vel mali, quam ſolam intra eãdem ſpeciem auget, vel diminuit, reddendo actum illum meliorem, aut peiorem, toties circumſtantia illa aggrauans, vel diminuens, non autem ſpeciem mutans cenſenda eſt, vt quantitas verbi gratia, magna, vel parua in furto, furari enim rem paruam, uel magnam, quia non reſpicit ordinem rationis in malo, niſi præſuppoſita aliqua alia conditione, per quam actus habeat malitiam, puta hoc, quod eſt eſſe alienum, quod repugnat rationi, ſpeciem actus moralis non mutat, aut conſtituit, ſed priorem malitiam auget tantum, vel diminuit. Quæ regula ex S. Thoma, 1. 2. quæſtio. 18. artic. 11. & alijs Doctoribus quos paulo ſuperius recenſuimus, colligitur, & prædicto exemplo furti illuſtrari ſolet. Vtrunque enim tam furtum rei paruæ,

quam magnæ eiuſdem ſpeciei iniuſtitiæ, & furti eſt. Et delectatio intenſa, & remiſſa ſub eadem ſpecie libidinis eſt, ſicut albedo intenſa; & remiſſa ſunt eiuſdem ſpeciei coloris. Sic enim circumſtantia loci; aliquando intra eandem ſpeciem auget malitiam actus: nam iniuria, quæ fit alicui priuato coram iudice ſedente pro tribunali, grauior eſt illa, quæ fit in loco priuato, vtraque tamen eſt eiuſdem ſpeciei, quoniam eſt contra iuſtitiam. Quæ duæ regulæ diligenter annotandæ ſunt pro intelligentia Concilij Tridentini, & Catechiſmi Romani locis ſupra commemoratis, & in materia confeſſionis admodum vtiles, & neceſſariæ
f ſunt, *cum f hæ circumſtantiæ omnes in confeſſione explicandæ ſint*. Quæ verò nihil horum habent, hoc eſt, quæ conformitatem nouam aut repugnantiam cum ratione habēt neque priorem augent, vel diminuunt, ſed plane impertinentes, & alienæ ſunt, vt percuſſiſſe gladio, vel haſta, & huiuſmodi, ſine crimine in confeſſione omitti poſſunt.

13 Illud demum † addendum, & annotandum eſt ex Caietano 1.2.q.7.ar.3. & Greg. de Valentia, to.2. diſpu.2. q.1. puncto 2. inter circumſtantias nec a Tullio, nec ab Ariſtotele, nec a S. Thoma, aut alijs claſſicis ſcriptoribus enumerari. *Quoties*, hoc eſt, quoties actus aliquis geſtus fuerit; Quia circumſtantia proprie, vt dictum eſt, accidens eſt actui, & eundem actum circumſtat: particula vero *Quoties*, numerum actuum, qui ex ipſis ſubſtantialiter conſideratis conflatur, ſignificat; numerus autem actuum vnū, & eundem actum non circumſtat, ſed aliam, ac aliam operationem addit; Non enim ſecundum furtum circumſtātia eſt primi, aut econuerſo: nec tertium ſecundi, & ſic deinceps. Atque hinc ſane fit, vt confiteri oporteat numerum
g peccatorum, *non g ſolum eorum quæ ſunt diuerſæ ſpeciei* ſed etiam quę eiuſdem ſpeciei ſunt, ita vt non ſufficiat dicere, quod pluries furatus eſt, ſed explicare oportet quoties furatus eſt, ſi numeri meminerit, quod ſi non meminerit exprimere ſaltem debet quam frequenter, ſic ut veriſimilis numerus peccatorum habeatur.

Et de circumſtantijs actuum humanorum in communi hæc ſufficere debent, de eis namque plura ſuis in locis dicemus.

ADDITIONES.

a *Vt autem a circumſtantia nomine*. De quo Quintil. lib. 5 cap. 10. paullo ante finem pauca hæc habet. *Hoc genus argumentorum ſane dicamus ex circumſtantia; quia περίστασιν aliter dicere non poſſumus*. Huiuſmodi argumenta idē Author alibi appellat à complexu cauſarum, alibi adiuncta, & accidentia.

Ciceroni quidem nomen Latinum fuit ignotum: & Græci περίστασιν nuſquam meminit, quod ſciam.

Quare miror, vnde Sayro venerit in mentem, vt infra numer. 6. Septem à Cicerone in ſua Rhetorica circumſtātias enumerari. Quod autem attinet ad rem ipſam, in to. 3. De inuentione cap. περὶ ἐπιχειρημάτων circumſtantiam definitione deſcribit.

Circumſtantia eſt quicquid ineſt, ſiue accidit in nobis, & orationibus, & rebus, & iudicijs, & controuerſiis, & ipſa vita; locus, inquam, tempus, modus, perſona, cauſſa, res; quibus ſtatim ſubdit à Philoſophis fuiſſe adiectam materiā ὕλην; quam Rhetor, inquit, habet, haud tamen ſeparatim diſcriminatim. & fortaſſe, ſibi vult in ipſius rei τοῦ πράγματος notione comprehenſam.

Hoc idem ferme Aphthonicus. *Differt autē Theſis ab Hypotheſi, quod Hypotheſis habet circumſtantiam, Theſis autem circumſtantia deſtituta eſt. Circumſtantia autem eſt perſona, res, cauſſa, tempus, locus, modus.*

Vbi minus recte Interpres vulgatus (vt hoc obiter obſeruetur) vertit περίστασις, Definitio, & enumerationem detruncat.

Ceterum domum reuertentes illud in primis admonemus, ſic circumſtantiæ a diuerſis artificibus conſiderantur, vt a Rhetoribus, à Philoſopho Morali, a iuris conſultis, & a Theologis, vt de ceteris taceamus: ita a ſingulis pro diuerſitate rerum tractandarum diuersè enumerari explicarique. Quin etiam contingit, vt idem Author in diuerſis rei ſibi ſubiectæ partibus, circumſtantias diuerſimode ſpeculetur, & enarret: vt Theologus aliter in expendenda ſpontanei natura, quod ei commune eſt cum Philoſopho morali; ac in diiudicanda peccatorum grauitate, & ſpecie, de qua vid. Azorium lib. 1. Inſtitutionū Moral. c. 4. atque in docenda teſtimonijs ratione Rhetor ſex tantum circumſtantias modo expoſitas recenſet quoniam tot ei ſufficiunt ad haurienda ſibi argumenta: reliquas aut contemnit, aut eas ad ſibi aſcitas redigit, vt facile intelligere licet ex Hermogene loco citato.

Claudius Saturninus in l. Aut facta. 16. ff. De pœn. ſeptē exponit circumſtantias, quæ potiſſimum ſpectari debent in puniendis peccatis, quæ dictis factis, ſcriptis, & conſilijs continentur. ſunt autem illiuſmodi circumſtantiæ, quos Saturninus modos appellat, cauſſa, perſona, locus, tēpus, qualitas, quantitas, & euentus.

In contractibus quoque apud Iuriſperitos circūſtantiarum habetur ratio, de qua legito Azorium Inſtitut. Moral. lib. 1. c. 18. verſi. Quinto Quæritur.

Nos enim omnia perſequi nec poſſumus, neque hac in parte debemus.

Circumſtantiarum quoq; tum reſtitutionem, tum peccatorum confeſſionem attingētium explicatio ad proprium locum reijcienda eſt: atque hoc loco, vbi inſtituta diſputatio fuit de ſpontaneo, & inuito quæ ab Ariſtotele in medio ponuntur circumſtantię declaraſſe ſatis nimirum fuerit. Sex igitur, quòd attinet ad rem præſentem ab Ariſtotele circumſtantiæ proponuntur, quas ipſe καθ᾽ ἕκαστα idest ſingularia nominat: & ſunt, vt ipſe recenſet, Quis, Quid, circa quid aut, in Quo, Quo, Cuius gratia, & quomodo Tertium, & quantum pro eodem: vt putat, & recte Græcus Interpres.

Quod ſi eas ad ſuas cauſſas libet referre; ita illas inſtruito.

1. Efficientē.	Præcipuam	Quis	Perſona.
	Coadiuuantem	Quo.	Inſtrum.
	Ex quo	Quid. S.	
2. Materiā.	Quod. agitur. ſubiectum.		
	In qua	Circa Quid / In quo.	Obiectum

3. Finem cuius gratia.
4. Formam. Quomodo.

Verum ea diſtributio rem propoſitam attingit, vt ex expoſitis circumſtantijs aliæ faciant ad eum ſummæ, & pręcipue, & ſemper vt obiectum, & finis, aliæ parum, & quandoque vt inſtrumentum, aliæ mediocriter, nec infrequenter; vt materia, & forma, vel modus; aliæ demū nihil omnino vnquam vt Perſona, quę agit. Etſi namque hęc ceteroquin in exercenda actione principem locum obtinet, tamen quod ſpectat ad inuiti ex ignoratione procedentis rationem, nihil plane momenti habet, etenim, qui ſeipſum ignoret, niſi fuerit inſanus, reperitur nemo. Reliqua vero, non omnia ſimul (nam qui ea ſic ignoraret, is inſaniret neceſſe eſſet), ſed ſingula ſigillatim non cognita pro cuiuſque natura inuitam conſtituunt. Ad quod tamen eorum ignoratio non eſt ſatis: niſi rationem a nobis editam ex parte noſtra conſequatur dolor, ac pęnitentia: ex parte autem aliorum venia, & miſericordia. Legatur Ariſtot. atque eius Interpres Gręcus lib. 3. cap. 1. memorato prope finem & Azorius Inſtitut. Moral. lib. 1. cap. 18. verſicul. Quarto Quęritur.

Porro circumſtantię temporis, & loci nulla mentio apud Ariſtot. loco modo notato, fortaſſe quia nihil ad rem propoſitam pertinere viſę ſunt. Eas vna cum alijs ſuperius expoſitis ſingulas ſuis qualitatibus affectas opportunius commemorat Ariſtot. atque eius Gręcus Interpres enarrat lib. 2. Ethic. cap. 3. comm. 3. & parcius libro 7. cap. 8. infin.

b *Ebrius furioſus, dormiens*. Non videt̄ eadē rō de ebrio, q̄ ē de furioſo, & de cęteris hic ab Authore cōmemoratis. hoiū ſiquidē ac p̄ſertim furioſi, & dormiētis, quatenus talęs exiſtūt, actiones ſūt īuitę, ſiue adeo inuolūtarię, vt cū alijs loquamur maximę ſi furioſ⁹ ſui furoris nullā cām attulerit

nam

nam de dormiente nulla videtur eſſe dubitatio: cum ſomnus mera ſit operatio naturæ: niſi & ipſe editæ actioni aliquam propterea cauſſam dediſſe exiſtimandus ſit, quod antea vigilans de ea patranda vehementius cogitauerit. Porro ebrium ſponte agere eſt aperta atque explorata Ariſtotelis ſententia li. 3. Eth. ca. 1. com 12. & c. 5. com 7. quam loco ſuperiore Interpres Græcus ita explicat manifeſto.

Qui ob ebrietatem aliquid egit, merito non egiſſe ex ignoratione dicendus eſt, non ſolum primo agentis cauſſam habet ebrietatem, verum etiam propter quod non ignorans in ebrietatem incidit: cum enim potuiſſet non tantum bibere, vt inebriaretur, bibit, ſponte igitur inebriatus eſt. Quare etiã ſponte egit, quæ in ebrietate commiſit, non ex ignoratione. Idem Damaſc. lib. 2. orthod fid. ca. 24. *Per ignorantiam vero inſpontaneum eſt inquit quando ignorantia cauſſam non præbuerimus, ſed ſic euenit, nam ſi quis ebrius homicidium admittit, ignorans quidem necem admittit: at non inſpontanee. cauſſam enim ignorantiæ ſuæ ipſe adminiſtrauit.*

Eo accedit quòd ebrius aliqua pęna, quę nõ niſi ob culpam, & prauam actionem ſpõte factam indigitur dignus habitus eſt. & quidem duplici, vna ebrietatis, altera delicti nomine, ex ſententia, & lege Pittaci qui vnus e ſeptẽ Græciæ ſapientibus fuit: vt eſt apud Ariſt. atque eius Græcum Interpretem comme. 7. notato. ob delicta per ebrietatem cõmiſſa milites dantur in deteriorem militiam. l. Milites. 12. ff. de Cuſtod. & exhibit. reor. & l omne. 6. ff. De re militari. & in l. 1. C. ſi quis Imperat maled Imperatori maledicenti in temulentia pęnam remittendam Theodoſius cenſuit non ſimpliciter; ſed perſonæ maledicentis habita ratione.

Et blaſphemãtes, in ebrietate multos punitos fuiſſe ſuo tempore teſtatur Iul. Clarus in Practic. Crimin. lib. 5. §. fin. verſicul. Præterea quæro.

Nunquid ebrius aliquem occidens incurrat irregularitatem controuerſia eſt. Cardin. Zabarella in Clement. 1. de homicid. & Ioannes de Imola ibid. Affirmant. At vero Abbas in cap. Quia diuerſitatem. De conceſſion. præb. negat. Quam negatiuam ſententiam egregie tuetur & mordicus retinet Alfonſus de Caſtro De poteſtat. legal. lib 2. cap. 14. verſi. Quinto modo denique. & fortaſſe haud iniuria, nam etſi ebrius ſponte agat, aliqua pęna dignus fuerit exiſtimatus: tamen non proxime, atque immediate, vt ad incurrendum in irregularitatẽ neceſſe videtur; non operatur ſponte, & propoſito, ſed potius quodam impetu: vt ſcribitur in l. Perſpiciendum 11. § Delinquitur. ff. De pęnis.

Neque verò à modo recenſitis pęnis ebrio quandoque inflictis videtur poſſe fieri illatio ad irregularitatem: Eruditus lector dijudicet, & legat præter alios Couarruu. De irregularit. tert. part. init. numer. 3. & Alfonſum a Vega ſumm. caſuum conſcient. tom. 1. cap. 42. caſ. 1. & 2. De Borrachos

c *Id tamen omnino falſum eſt.* Non eſt falſum, ſi accipiatur, vt numero proxime ſuperiore a nobis fuit explicatum ex Ariſtotelis doctrina.

d *Actiones humanas non ſolum bonitatem, vel malitiam accipere ab obiecto, & fine, ſed etiam.* Sæpe equidem miratus ſum vnde factum fuerit, vt Theologi Scholaſtici in primis paſſim, fere in re morali ita finem, & obiectum potiſſimum a circumſtantijs diſcriminent, & ſeiungant, vt illa duo ad quendam alium ordinem, qui nequit eſſe, niſi ſubſtantiæ, (quo quid abſurdius?) reuocare videantur proinde atque, & ab ipſiſmet Theologis, & a Philoſophis, vt ſuperius fuit expoſitum, obiectum, & finis in alijs circumſtãtijs expreſſe non enumeretur.

Dicet quiſpiam, ſcio ab obiecto actui tribui ſpeciem certam, atque inuariabilem, & ratam in qua ipſius actus vis, & natura cernitur. Quis inficiatur? ergo cum illud efficiat deſinit obiectum eſſe circumſtantia, & accidens, eius actus comparatione? nihil ſanè minus, immo potius ita permanet circumſtantia, & ſingulare quoddam accidens, vt inter ea, quæ ſunt ſui generis ad hominum actiones attinentia, de Ariſtotelis ſententia, vt antea fuit adnotatum, principem locum obtineat. Quid quod nonne in rebus naturalibus idem cernimus, vnum accidens eiuſmodi perficiens tribuere formam, & quod quid erat eſſe alteri accidenti. vt terræ interpoſitionem eclipſi Lunæ? Certe ſi hũc in modũ locuti fuiſſent: fortaſſe multas minus vtiles quæſtiones recidiſſent, nec tam implicitam, & tam miris nodis inuolutam hanc diſputationem reliquiſſent, de qua hacte nus: quæ æqui, bonique faciant, oro viri docti, ac prudentes nihil enim ſtatuo, ſed diſputationis tantum cauſſa hoc dictum volo.

e *Quando circumſtantia nouam conformitatem* Num vero ad id huiuſmodi circumſtantia debeat eſſe per ſe, & directo, & expreſſe voluntaria, haud parua quæſtio eſt, in qua Caietanus vir ille acutiſſimus confeſſus eſt, malle ſe diſcipulum eſſe, quam doctorem: quoniam, inquit, docere nec me, nec alios noui.

In ea tamen Authore Azorio Inſt. Moralium lib. 1. ca. 4. in princip. duæ præceptiones in primis ſunt obſeruandæ. Vna quandocunque opera exteriora peccata talia ſunt, vt de his ſolum dicamus, quæ ſpecialem animi voluntatem poſtulent, in qua perficiantur ſpeciali voluntatis propoſito, & directo voluntaria ſint, plane neceſſe eſt, vt actibus ſpecialem turpitudinem tribuant: vt qui verbo, vel conſilio alterum ad peccandum inducit, ſpeciale ſcandali peccatum non committit, niſi ea mente, & voluntate id fecerit, vt ille peccet, quandoquidem ſcandalum, vt ſpeciale peccatum ſit, eiuſmodi animi ſpeciale propoſitum, & conſilium exigit.

Altera præceptio eſt; Peccata, quorum prauitas, & turpitudo in actu exteriore proprium obiectum, & materiam habente cernitur, cum non requirant ſpecialem voluntatem, vt ſpecialia peccata exiſtant; efficitur, vt circumſtantia, quamuis ſit indirecto duntaxat, & non per ſe voluntaria, tamen in huiuſmodi peccatis ſpecialem actui deformitatem importat. Furatur quis, vt adulterium committat: is verè fur eſt: tametſi per ſe & directo furtum non velit, ſed tantum propter adulterium.

Multa alia vtriuſque preceptionis habebis apud Azorium loco citato; nos attulimus, quæ illuſtriora viſa ſunt. Quæ de praua actione dicta ſunt, eadem ſuo modo ſtudioſæ licet accommodare. Iam verò ratio quoque, quam Author pro hac prima regula in medio ponit, non eſt vndequaque firma, & rata, ſunt enim qui opinentur, circumſtantiam, veluti finem, quæ actui primum bonitatem, aut prauitatem ac proinde ſpeciem actui tribuit non migrare in naturam obiecti, Azor. lib. 1. notato cap. 3. Verſicul. 2. quæritur.

f *Cum hac circumſtantia omnes in confeſſione explicandæ ſunt.* De prioribus ſpeciem mutantibus certa res eſt vt ex Concil Trident. & omnium ſacrorum ſcriptorum ſententia. De poſterioribus autem aggrauantibus, & minuentibus, controuerſia. Attamen de aggrauantibus notabiliter verior, magis probanda, & tutior ſententia eſt, eas in confeſſione eſſe exprimendas, vt nimirum hæc integra ſit, vt poſt alios docet, & affatim probat Franciſ. Suarez tom. 4. diſp. 12. ſect. 3. Idipſum affirmandum de circumſtantijs minuentibus, quæ ita minuunt, vt ſpeciem itidem varient. De ijs autem, quæ minuunt intra eandem ſpeciem, non cõuenit inter Theologos, negatiuam tamen, quæ eſt D. Bona. & Nau. c. 6. nu. 6. Manual. probabiliorem exiſtimat, Suarez loco proxime allegato. Verſic. Quid dicendum de circumſtantijs minuentibus.

Non ſolum eorum, quæ ſunt diuerſæ ſpeciei, ſed etiam. Quonam modo numerum peccatorum diuerſæ ſpeciei oporteat in confeſſione declarare, minime obſcurum eſt, cum eorum ſpecies ſint ſigillatim exprimendæ, ut paulò ante fuit declaratum. Porrò de numero peccatorum eiuſdem ſpeciei, qua ratione ſit patefaciendus inter Canoniſtas, & Theologos extat aliqua controuerſia, quam Author hic olfecit. Ex prioribus quidam arbitrati ſunt, ſatis eſſe numerum peccatorum huiuſce generis, confusè confiteri: v. g. ſæpius peccaui; quibus videntur aſſentiri Angelus, Verb. Confeſſio. 1. nu. 10 & Sylueſter eod. Verb. num. Sed contrariam opinionem, qua aſſeritur diſtinctè, ac definite numerum horum peccatorum in confeſſione debere explicari, certam, nedum ſimpliciter verã exiſtimat Franciſc. Suarez diſput. 22. notata ſection. 5. in princ. cum Concil. Lateranenſe omnino; Tridentinum autem *ſigillatim*

peccata eſſe confitenda decreuit. Attamen, vt idem Suarez in fin. eius ſect. obſeruat, ex omnium recẽtiorum Theologorum ſententia, nec oportet, nec ſemper expedit ſingula peccata per ſe, & quaſi hiſtoricè narrare, ſed ſatis eſt illorum numerum vno verbo exprimere. Ratio eſt, quia ad morale iudicium illud ſatis habetur, cum reliquum, & per ſe moleſtum ſit Confeſſori, eique, & pœnitenti ſimul quandoque noxium.

De bonitate; & malitia actuum humanorum.
Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Qualis ſit actus humanus, liber, moralis, & vnde talem appellationem ſortiatur.*
Eſſe morale nihil reale addit ſuper materialem actuum entitatem, aliud tamen iudicium procedere debet ſecundum eſſe materiæ, & ſecundum eſſe morale, num. eodem.
2 *Quid ſit bonitas moralis aut malitia, & in quo conſiſtat.*
3 *Actus morales bonitatem ſuam aut malitiam vnde deſumant.*
4 *Obiectum actus moralis quid, & quomodo actiones ipſæ ſecundum diuerſitatis obiecti rationem inter ſe diſtinguantur.*
5 *Quæuis differentia obiecti non conſtituit ſpeciem in moralibus, quæ vero conſtituat diuerſam, ex quattuor Medina Regulis declaratur nu ſeq. 6.*
7 *Præter bonitatem, quam habet actus ex obiecto, eſt alia quæ deſumitur ex circumſtantijs.*
8 *Bonitas actus voluntatis ex obiecto, fine, & circumſtantijs conſtare debet, nec alterum iſtorum ſufficit.*
9 *Actuum humanorum quidam boni, quidam mali, quidam indifferentes ſecundum ſpeciem*
10 *Actus humanus id eſt a ratione deliberante procedens, in indiuiduo erit bonus, aut malus, non indifferens, contra Scotum.*
Actio procedens a ſola imaginatione, non eſt proprie moralis ſed extra genus moralium exiſtens, & indifferens eſſe poteſt ibidem.
11 *Quinam actus deliberationem rationis præuenientes ſint indifferentes in indiuiduo, & qui non.*
12 *Actus inter bonitatem ſuam ſpecificam primariam, & inuariabilem habet a ſolo obiecto, accidentariam a circumſtãtijs, & vnde bonitas actus exterioris.*
Ad actum bonum requiritur obiectum bonum cum debitis circumſtantijs, & voluntas bona, ſi aliquid horum deeſt, actus malus eſt ibid.
13 *Actus interior, & exterior genere natura diuerſus, moris idem, ita, vt actus exterioris interior forma ſit, & quomodo plures bonitates, vel malitias habeat.*
14 *Bonitas, aut malitia quam habet actus exterior ex fine, eadem eſt cum bonitate, vel malitia actus interioris, & quare.*
15 *Alia autem eſt bonitas, quam habet actus exterior ex obiecto & circumſtantijs à bonitate actus interioris circa finem.*
16 *Actuum humanorum bonitatem, aut malitiam quæ proprietates, & attributa conſequantur.*
Qua ratione in actibus humanis ſit meritum, vel demeritum ibid.

ACtuum humanorum certum eſt quoſdam eſſe bonos moraliter, quoſdam vero malos, de quorum bonitate, & malitia paucis agendum erit, vt ſic confeſſarius aptiorem notitiam de actionibus humanis aſſequatur. Id autem vt melius præſtare valeamus, tria præcipuè quantum ad præſens inſtitutum attinet, explicanda ſunt; *Primum eſt*, quis actus dicatur moralis, & quare. *Secũdum eſt* in quo bonitas, aut malitia actus moralis conſiſtat. *Tertiũ eſt*, vnde actus moralis bonitatem, vel malitiam ſuam habeat.

1 Quantum igitur ad *Primum* attinct, † aduertendum eſt ex communi tum Theologorum, tum Philoſophorum recte ſententium conſenſu, a *actionem humanam illam dici*, & eſſe, quæ a voluntate humana, & libera procedit. Cũ enim in hominis poteſtate ſit, eiuſque dominio ſubijciatur, plane libera eſt, quia vero ratione à procedit, humana eſt quæ etiam actio *Moralis* dicitur, deducto vocabulo hoc *Morale* à more, ſeu conſuetudine, vt Durandus in 2. b diſt. 38. quæſt. 1. num. 5. rectè annotauit, *ſicut* b *etiam Græcum vocabulum* ἠθικόν, quod reſpondet Latino vocabulo *Morale*, ductum eſt a vocabulo ἦθος, quod morem ſignificat, ſeu conſuetudinem. Recte autem talem appellationẽ actio humana ſortita eſt, eo quod proprium eſt actuũ humanorum dependere ex conſuetudine, & conſuetudinis facilitate, & omnes tales actus ſunt liberi, id quod actibus naturalibus non conuenit; ſi quis enim centies, aut etiam milleſies lapidem ſurſum proijciat, nunquam aſſueſcet aſcendere, quia motus eius ſurſum vel deorſum non eſt liber, ſed vnus eſt violentus, alter naturalis.

Porrò, ſicut rectè notat idem Durandus vbi ſupra nu. 6. quamuis actus morales ſint quædam res in eſſe naturæ, dicuntur tamen morales ob rationem iam dictam, quia ſcilicet; aſſueſcimus ſic, vel ſic aliquo opere pro arbitratu noſtro operari. Et quamuis hoc *eſſe Morale* nihil reale addat ſuper naturalem talium actuum entitatem, aliud tamen iudicium eſt de eis ſecundum eſſe naturale eorum, & ſecundum *eſſe Morale*. Si quidem tam actus temperatus, quam intemperatus ſunt eiuſdem ſpeciei ſecundum eſſe naturæ, ſed in eſſe morali ſunt contrarij. Nam ſecundum eſſe naturæ eadem habent principia ſecundum ſpeciem, & ex parte obiecti, & ex parte appetitus, & appetentis: ſi enim duo eandem mulierem concupiſcant, quæ eſt vxor unius, & non alterius, quicquid pertinet ad eſſe naturæ, totum eſt unius ſpeciei ex vtroque, & tamen unus actus intemperatus, & malus, alius uero temperatus, & licitus.

2 *Quantum* autem ad ſecundum ſcilicet, *quid* † *ſit hæc bo-* c *nitas moralis & malitia, & in quo conſiſtat*, ſciendum eſt, quod cum ratio boni ſit ratio conuenientis, ſicut bonum naturæ conſiſtit in eſſe quod eſt conueniens naturæ; ſic bonitas moralis actus uoluntaris conſiſtit in cõuenientia eius ad rectam rationem; unde ſicut bonitas eſſe naturalis in eo conſiſtit, ut nihil deſit rei in genere naturę, ſed ſit in ſuo genere perfecta, ideo ut homo tunc dicatur perfectus, quando habet perfectionem humanæ naturæ debitam; ita bonitas eſſe moralis in eo poſita eſt, ut nulla perfectio actioni deſit, quam debeat homo in illa adhibere, quatenus uoluntate & ratione utitur in agendo circa hanc uel illam materiam, ſed ſit prorſus actio recte rationi conſentanea. E contrariò autem ratio malitiæ moralis in eo conſiſtit, ut actio deficiat a perfectione ei debita, unde ſicut homo qui claudus, cæcus, aut puſillus eſt in eſſe naturę imperfectus eſt, ob defectum debitæ quantitatis, aut qualitatis corporeæ: ita actio quoad eſſe morale mala & imperfecta erit, quoties illi perfectio aliqua in genere moris, puta in obiecto, fine, aut debitis circumſtantijs deſit. Quamuis enim homo ex aliquo præcepto ſemper operari non teneatur, ſemper tamen præcepto negatiuo obligatur, ſcilicet, ut non exerceat actionem malam, atque adeo etiam, ut exerceat actionem bonam, ſi nimirum circa talem, aut talem materiam operari uoluerit. Hactenus igitur explicata ſunt illa duo, quæ propoſuimus, nempe, quis actus moralis ſit, & in quo bonitas, vel malitia moralis conſiſtat.

Ex his etiam facilè conſtat, quid de tertio puncto dicẽ-
3 dum ſit, videlicet, vnde † actus moralis bonitatem, uel malitiam ſuam habeat. Quia enim propria actuum noſtrorum natura, & perfectio ex conuenientia, & conformitate ad rationem eſt, quicquid in illis rationi vel conſentaneum vel diſſentaneum inuenitur, bonitatem facit vel malitiam. Igitur, quia actus noſtri primo ab obiecto illo, circa quod fiunt, accipiunt ſpeciem, & entitatem, prima eorum bonitas ex obiecto eſt, ſicut & malitia, ſecundum quod obiectum conforme eſt, uel difforme rectæ rationi. Et hæc eſt bonitas, vel malitia ex genere ſiue ſpecie proprie; ut rei alienæ acceptio ex genere eſt

re eſt

re eſt mala,elemoſinæ collatio bona eſt. Sicut enim res naturalis primam & præcipuam bonitatem,aut malitiam ſuam,ſeu ſpeciem ex forma accipit,ſeu obiecto: ita actio moralis bonitatem,aut malitiam ſuam ex obiecto voluntatis,hoc eſt,in quod fertur voluntas,accipit: vnde tam in Philoſophia morali,quam in Scriptura vituperantur omnes,aut laudantur ex reb.quas diligunt,iuxta illud Oſeę 9. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt.*

4 Illud autem in præſentiarum obiectum† dicitur,res ſcilicet ipſa,circa quam verſatur actio,vt conueniens,vel diſconueniens regulæ rationis,Exempli gratia:obiectum homicidij eſt homo,non quomodocunque,ſed prohibitus occidi, obiectum furti eſt res aliena,non vtcũque,ſed vt prohibita accipitur,& vt diſcordat a norma, & regula rectæ rationis,quemadmodum obiectum viſus non eſt videre, ſed color,ſub ratione viſibilis. Et ſicut ſcientiæ diſtinguũtur ex rebus ipſis,& obiectis, non quidem vt ſunt res naturæ,ſed vt ſunt in genere ſcibilis, ita etiam actiones humanæ ex obiectis ſuis diſtinguuntur,quę ſunt res quędam circa quas verſantur,vel quas reſpiciunt,& quia eas reſpiciunt,non vt ſunt res naturales,ſed vt ſunt conuenientes, vel diſconuenientes ad rationem,quæ eſt regula directiua operationis humanæ, ſecundum hanc rationem diuerſitatus obiecti,actiones ipſæ inter ſe diſtinctæ erunt.

5 *Non eſt* tamen exiſtimandum,quod † quæuis differentia obiecti ſpeciem conſtituit in moralibus,ſed illa tantũ, quæ dicit ſpecialem conformitatem,vel deformitatem ad rationem,vt autem ſciat confeſſarius quænam differentia obiecti in moralibus ſpeciem diuerſam conſtituat,in moralibus aſſignari non incommodè poſſunt hæ regulę traditæ a Barthol. Medina,1.2.q. 18.ar.2.in fine.

Prima eſt, Quando vnus actus conformis eſt rectæ rationi,& alter difformis,differunt ſpecie,quoniam obiecta differunt in ordine ad rationem,vt habere rem cum propria,& cum aliena.

6 *Secunda eſt*, Quando† vterque actus eſt difformis rectę rationi ex cauſa diuerſa, differunt ſpecie, vt habere rem cum ſoluta,& cum maritata.

Tertia eſt, Quando vterque actus eſt conformis rationi ex cauſa diuerſa,differunt ſpecie in bonitate morum,ſicut credere in Deum,& Deum amare.

7 *Quarta eſt*, Quando † actus ſunt conformes,aut difformes rectæ rationi,ex eadem cauſa,licet maximè diſtent in genere naturæ,ſunt eiuſdem ſpeciei,vt verbi gratia vendere triticum iuſto precio,& vendere vinũ iuſto precio, ſunt eiuſdem ſpeciei in genere moris, & ad eandem virtutem pertinẽt,licet differant in genere naturæ. Item comedere perdices,& comedere arietem in die veneris, in genere moris ſunt eiuſdem ſpeciei,& vtrumque opus contra temperantiæ virtutem eſt, quamuis in genere naturæ plurimum inter ſe differant,vt conſtat.

Poſt hanc etiam bonitatem ex obiecto,alia eſt ex *Circũſtantijs*. Sicut enim in alijs rebus bonitas, & malitia non tantum exiſtit ex rei eſſentia,verum etiam ex rei accidentibus ita etiam tota bonitas, aut malitia moralis actionis non eſt ex obiecto, ſed requiruntur quædam circunſtantiæ,quæ ſi deſunt,aut adſunt,actio bona,aut mala etiam illarum ratione erit,ſicut patet in ſacrificio,quod perperam
d obtulit Saul,1.Regum 14.& 15.& alijs eiuſmodi. *Erit dautem actus malus ſecundum circumſtantias,cui* nulla circumſtantia debita ex illis, quas capite pręcedente numerauimus, defuerit, ſiue habeat præterea circumſtantiam aliquam bonam non debitam ex præcepto,ſiue non;ille verus actus erit malus,cui aliqua debita circumſtantia ex illis defuerit,de qua re plura loco citato diximus.

8 *Neque e ſolum ex dictis,ſed† etiam ex fine bonitatem*,vel
e malitiam actus humanus accipit. Bonitas enim rei,vt latius probat S.Tho.1.2.q.18. art.4.cuius eſſe dependet ab alio, tanquam a cauſa aliqua, etiam attẽditur ex fine,ad quem res ipſa per cauſam ſuam ordinatur;vnde, & actio hominis,eiuſque bonitas a fine in quem ab homine ordinatur, dependet. Qua ex cauſa recta intentio finis plurimum nobis in Sacris literis commendatur, vt operationes noſtræ rectæ ſint,ſecundum illud Matth. *Si oculus tuus ſimplex fuerit,totum corpus tuum lucidum erit.* Et 1.*Corint*.10.*Omnia in gloriam Dei facite.*

In his igitur omnibus bonitas rei conſiſtit,prout exemplo declarari poteſt. Eleemoſynam namque dare pauperi propter Deum,vbi,quando,& quomodo conuenit, bonum vndique eſt;ſed hoc ipſum facere non propter Deũ, ſed propter uanam gloriam, malum eſt ex fine;facere uerò propter Deum,ſed non quando, & quomodo oportet, eſt malum ex circumſtantijs, bonum uero ex obiecto, & fine. Vnde communiter tradunt authores,bonitatem actus voluntatis ex obiecto, fine & circumſtantijs conſtare, nec alterum iſtorum ſufficere,ſed hęc omnia ad actionis humanæ bonitatem requiri, quia bonum eſt ex integra cauſa,malum autem ex quocunque ſingulari defectu, vt antiquus Dionyſius c.4. Diuin.nominum tradit. Ex hac communi doctrina hactenus tradita, alia quædam inferuntur.

Primum eſt, Actuum humanorum † quoſdam bonos
9 eſſe,quoſdam malos,*quoſdam f vero indifferentes ſecundum*
f *ſpeciem*. Tunc autem actus moralis bonus eſt ſecundum ſpeciem ſuam, quando obiectum eius conſentaneum eſt rationi,ſicut dare eleemoſinam pauperi. *Ratio huius eſt*: quia actus omnis habet ſpeciem in obiecto, actus autem humanus,ſeu moralis,ſpeciem ſuam habet ab obiecto relato ad principium actuum humanorum, quod eſt ratio. Actus vero moralis tunc eſt malus,quando eius obiectum aliquid ordini rationis repugnans includit, ſicut furari, quod eſt tollere aliena. Tunc verò actus ſecundum ſpeciem indifferens erit, quando eius obiectum non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis, ſicut leuare feſtucam de terra, ire ad campos,& huiuſmodi,quod de ſe non eſt conſonum rectæ rationi,neque diſſonum. Dixi, quod de ſe neque rationi conſonum, neque diſſonum eſt: quia fieri poteſt,vt aliundè conſonus,aut diſſonus ſit rationi,ſicut homo de ſe nec eſt albus,nec niger,ceterum aliũdè prædictis qualitatibus affici poteſt. Hoc idem tanquam certum,& exploratum affirmat D.Hieronymus in epiſtola quadam ad S.Auguſtinum,quæ inter Auguſtini epiſtolas eſt 12.dicens, *Bonum eſt continentia,malum eſt luxuria inter vtrumque indifferens,ambulare,capitis naribus purgamenta proijcere, ſputis reumenta iacere. Hoc nec bonum, nec malum eſt, ſiue enim feceris,ſiue non feceris, nec iuſtitiam habebis, nec iniuſtitiam.* Et inter articulos Ioannis Huſs. decimus ſextus in ordine eſt; *Diuiſio immediata humanorum operum eſt,quod ſunt, vel virtuoſa,vel vitioſa*: ut habetur in Bulla Martini V. quæ eſt prima eiuſdem in ordine, qui articulus tanquam hæreticus in Concilio Conſtantienſi ſeſſione 15. & a Martino V.damnatus eſt. Id quod intelligendum eſt de humanis operibus in ſpecie.

10 *Secundum eſt*, Quamuis † ut dictum eſt, actio moralis ſecundum rationem,quam ſortitur ex ſolo obiecto abſque circumſtantijs,indifferens eſſe poſſit,habita tamen ratione obiecti cum omnibus circumſtantijs finis,loci, & temporis,& huiuſmodi,ſi a ratione deliberante procedat, in indiuiduo malus aut bonus erit,ut S.Tho.1.2.q.18.artic.9. & eius loci interpretes,Durandus 2.diſt.40.q.1.nu.6 Gregor. de Valentia tom.2.q.13.puncto 6.& alij communiter contra Scotum in 2 d.7 q.unica,art.& diſt.41.q.unica,affirmant. Siquidem actus omnis in particulari a ratione deliberata procedens,uel ordinatur ad debitum finem cum debitis circumſtantijs,uel non;ſi ordinatur non eſt indifferens,ſed ſortitur bonitatem ex fine;ſi non ordinatur ad finem debitum,cum debitis circumſtantijs,eo ipſo eſt malus in indiuiduo,quia repugnat rationi rectæ, cuius eſt ordinare in finem debitum id,quod agitur; Siquidem dici non poteſt,(ut rectè docet Durandus) quod ordinatur ad finem indifferentem, quia impoſſibile eſt rationem boni non includi in ratione finis,ideoque talis finis uel erit uerum bonum,& ſic actus erit bonus uel erit bonum apparens,& ita malus erit. Hoc ipſum ex illo teſtimonio Saluatoris communiter confirmant authores Matth.12. *De omni verbo otioſo,quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij*; otioſus autem actus eſt, qui caret bono ac debito fine ſecundum illud S. Gregorij Homil. 6. in Euangel. & lib. 7. Moral. capit. 25. *Otioſum*, inquit, *eſt*

verbum, quod aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis caret. Dixi, *ſi procedat a ratione deliberante,* actio enim quæ nõ procedit a ratione deliberata, ſed a ſola imaginatione, vt cum quis non animaduertens fricat barbam vel mouet manum, aut lapidem, propriè loquendo, non eſt moralis, aut humanus, cum genus moris contineatur totum relatione quadam ad rationem deliberatam, *& cõſequenter* g *eſt indifferens,* quaſi extra genus moralium actuum exiſtens.

11 Circa hos autem † actus procedentes ab imaginatione, & præuenientes deliberationem rationis, annotandum eſt ex Durando 4. diſt. 41. q. 1. num. 9. & Gregor. de Valentia vbi ſupra, aliquos actus tales eſſe, circa quos ratio debet eſſe peruigil ne inſurgant, & tales ſunt actus ſenſualitatis, ſeu appetitus ſenſitiui circa materiam peccati mortalis, & reſpectu talium actuum, quãtumcunque deliberationem præueniant, poteſt ratio eſſe negligens in reprimendo, & peccare ſaltem venialiter; tales actus ſunt quodam modo, id eſt indirectè voluntarij, & morales, quia poterant, & debuerunt per rationem, & deliberationem præueniri; & impediri, & tales non ſunt indifferentes in indiuiduo.

Alij verò ſunt actus, circa quos ratio nullo modo tenetur eſſe peruigil, quia ſcilicet obiecta talium ſecundum ſe non ſunt materia alicuius peccati mortalis, aut venialis, vt leuare feſtucam, vel fricare barbam, & tales actus, vt ſic præuenientes, quos non tenetur ratio præuenire, ſunt extra genus moris, & indifferentes ad bonum, & malum, in quibus exemplum poſuit S. Thom. vbi ſupra.

12 *Tertium eſt.* Cum † in actionibus moralibus conſiderari poſſit bonitas, & malitia actus interioris, ſcilicet voluntatis, & exterioris actus, qui exterius producitur, actus interior bonitatem ſuam primò & per ſe, hoc eſt, bonitatem ſuam ſpecificam, & eſſentialem, primariam, & inuariabilem a ſolo obiecto habet, accidentariam autem a circumſtantijs; Siquidem bonitas, & malitia, actus interioris, ſcilicet voluntatis, differentiæ ſpecificæ ſunt, ſpecies autem actus ex obiecto ſumitur, vnde primo, & per ſe bonitas ab illo deſumenda eſt, ex circumſtantijs autem accidentaria quædam bonitas, ſeu malitia ſupperadditur, h *maximè à vero fine.* Actus vero exterior cum bonus, aut malus eſſe poſſit vel ſecundum genus ſuum ſecundum circumſtantias in ipſo conſideratas, vt dare eleemoſinam, ſeruatis debitis circumſtantijs, eſt bonum, vel in ordine ad finem, vt dare eleemoſinam propter vanam gloriam, dicitur eſſe malum; illa quidem bonitas, aut malitia, quæ eſt ſecundũ ordinem ad finem, tota dependet a volũtate, in qua prius inuenitur, & ex qua deriuatur ad actum exteriorem; ſiquidem mediante actu interiori, actus exterior tendit in finem; (voluntatis eſt enim reſpicere finem) illa autem, quæ ex debita materia, & circumſtantijs eſt, ex ordinatione rationis dependet, quæ prior eſt, quam bonitas actus voluntatis; adeo, vt & actus interior ab exteriori, & econtra, exterior ab interiori, quo ad bonitatem, vel malitiam dependeat. vt v. g. actus exterior eleemoſinæ, & bonus eſt ex obiecto, & natura ſua, & vt refertur in debitum finem, prior bonitas reperitur prius in illo actu exteriori, quam interiori, qui pro obiecto ſuo habet ipſum actum exteriorem, & ab eo tanquam ab obiecto pẽdet, proponitur enim voluntati a ratione tamquam quoddam bonum apprehẽſum, & ordinatum per rationem, ideoque talis actus interior voluntatis, ſcilicet velle dare eleemoſinam, bonus eſt, quia eſt de tali exteriori actu bono; Econtra vero, quia actus exterior ex ſe nec liber eſt, nec ad aliquem finem debitum refertur, ſed hoc totum a voluntate procedit, hæc poſterior bonitas ab actu interiori voluntatis, ad exteriorem deriuatur, ideo enim actus exterior eleemoſinæ ob gloriam Dei exhibitus, ex eo fine bonus eſt, quia intentio talis finis eſt bona.

Quartum eſt. Cum bonum ex integra cauſa ſit, malum autem ex quocunque ſingulari defectu, ad bonitatem actus requiritur, & voluntas bona & obiectum bonum cũ debitis circumſtantijs, quorum ſi aliquid deſit, actus malus erit, & hoc ex dictis manifeſtum eſt.

13 *Quintum eſt. Actus † interior i voluntatis, & actus exterior,* quamuis in genere naturæ ſint diuerſi, ex ipſis tamẽ vnus ſolum in genere moris conſtituitur, ita vt interior exterioris forma ſit, qui ſanè actus vnicus aliquando plures bonitates, vel malitias habet, aliquando vnam tantum. Vnde Nauarrus in Manuali in prælud. 9. num. 10. verſ. 6. docet confeſſarium, & pœnitentem circumſpicere debere nõ ſolum an actus ſit peccatum ratione ſui obiecti tantum, ſed etiam an tale ſit ratione alterius mali finis, vel malæ circumſtantiæ, vt v. g. furtum factum ad mæchandum, ratione obiecti quatenus, ſcilicet, eſt contrectatio rei alienę, eſt furtum, ratione vero finis, quatenus, ſcilicet, fit ad mechandum, eſt peccatum luxuriæ, & ſi fieret ad emendum gladium ad occidendum hominem, eſſet homicidium, & ſi fieret in loco ſacro, eſſet ſacrilegium. Et eleemoſina facta pauperi propter Deum ſummè dilectum, duplicem bonitatem habet, & quia ſubuenit pauperi, & quia id refert in Dei honorem, & gloriam.

14 *Sextum eſt. Bonitas † aut malitia* k *quam habet actus exterior* ex fine, eadem eſt cum bonitate, vel malitia actus interioris circa finem, nihilque bonitatis aut malitiæ, per ſe loquendo, actui interiori virtutis huius, aut vitij, circa eundem finem addit. *Ratio huius eſt;* quia actus exterior non denominatur bonus bonitate tali ex fine, niſi ab illa eadem bonitate, quę eſt in actu interiori voluntatis circa finem. Sicut medicina non denominatur ſana, niſi ab illa ſanitate animalis, ad quam habet ordinem. Vnde ſicut in medicina non eſt diſtincta ſanitas ab animalis ſanitate, a quo denominatur ſana; ita nec in actu exteriori, vt eſt bonus ex fine, alia eſt bonitas diſtincta a bonitate eius actus interioris, qui eſt circa finem. Dixi, *Per ſe loquendo,* quia per accidens actus exterior actum interiorem meliorem, vel peiorem tripliciter reddere poteſt, vt explicat S. Tho. 1. 2. q. 20. ar. 4. *Primo,* ſecundum numerum, vt ſi quis bono, vel malo fine vult aliquid facere, & tunc quidem non facit, poſtea vero, & vult, & facit, tunc enim duplicatur actus volũtatis, & eſt duplex bonum, vel duplex malum. *Secundo,* quantum ad extenſionem, vt cum quis vult aliquid facere bono fine, vel malo, & propter aliquod impedimentum deſiſtit, alius autem continuat motum voluntatis quouſq; opus perficiat, tunc quanto voluntas diuturnior eſt in bono, vel malo, tanto peior, aut melior eſt. *Tertio,* ſecundum intenſionem, ſunt enim quidam actus exteriores qui inquantum ſunt delectabiles, vel pœnoſi, apti ſunt intendere voluntatem, vel remittere, quanto autem voluntas intenſius tendit in bonum, vel malum, tanto eſt melior, vel peior.

15 *Septimum eſt.* Bonitas, vel † malitia quam habet actus exterior ex obiecto, & circumſtãtiis, alia eſt à bonitate, vel malitia actus interioris circa finem, additque aliquid ad bonitatem, vel malitiam actus interioris, *cuius* l *exterior eſt obiectum. Ratio eſt;* quia bonitas, & malitia hæc non cõuenit actui exteriori per bonitatem, & malitiam intentionis finis, ſed ſecundum ſe, neque actus interior denominatur bonus à bonitate actus exterioris, qui eſt propter finem ſed à ſuo fine. In hoc tamen caſu bonitas actus interioris redũdat in actum exteriorem, quatenus is eſt etiam bonus ex fine, & bonitas actus exterioris redundat in actum interiorem voluntatis, quatenus eſt illius obiectum. Et patet in eo, qui dat eleemoſinam ob honorem Dei, in quo actu duplex eſt bonitas, & quia ſubuenit pauperi, & quia id refert in honorem Dei, & bonitas vnius in alterius bonitatem redundat.

16 *Octauum eſt,* Ex bonitate, & † malitia actuum humanorum conſequuntur quędam proprietates, & attributa, de quibus S. Tho. 1. 2. q. 21. & illius loci interpretes; Pet. Sotus lect. 4. de actibus humanis, Greg. de Valentia tom. 2. q. 56. diſput. 2. & alij latius agunt. *Primo* enim ſi actus bonus eſt, habet rationem quandam *rectitudinis,* & dicitur *Rectus;* econtra verò, ſi malus ſit, dicitur *Peccatum.* Cum enim actus moraliter bonus is ſit, qui procedit, & dirigitur in finem prout recta ratio, & lex ęterna preſcribit, actus ille dicitur *Rectus;* econtra vero, quando recedit ab ordine rationis humanę, quæ eſt proxima regula, & ab ordine rationis ſeu legis æternæ, quæ eſt ſuprema regula, bonitatis, *erit malum,* m *& dicitur Peccatum. Secundo,* Peccatum

tum vel rectum,ſi in his accidát , quæ poteſtatem actuum ſuorum non habent , aut non voluntarie operantur , nec culpabilia,nec laudabilia ſunt, in naturalibus enim,& ne-
n ceſſarijs nec laus,nec vituperiũ reperitur, *Prout n Philoſophus 3. Ethic. c. 5. annotauit*, vbi vero voluntarium eſt,ibi rectum,& laudabile,peccatum , & vituperabile. In ſolis .n. actibus voluntarijs,laus eſt;& culpa,ex eo .n. actus laudabilis,aut vituperabilis,quod imputatur agenti;tunc autem imputatur ageno , quando eſt in poteſtate agentis , vt agat vel non agat, per voluntatem enim homo dominium actus ſui habet,bonus enim actus dicitur *laudabilis*,malus vero *vituperabilis*. *Tertio*, Hac duas rationes conſequuntur *pæna,& præmiũ*, ſeu quod actus ſit *meritorius*, ſeu *demeritorius* , omnis enim actus bonus laudabilis eſt *meritorius*,ſeu dignus præmio,ſicut e contra,actus omnis malus, eſt vituperabilis; & dignus eſt pæna , & *demeritorius*. Hæc autem ratio meriti,aut demeriti in humanis actibus non ſolum eſt in ordine ad ſeipſum qui bonum, aut malũ operatur,ſed etiam in ordine ad ipſum vniuerſum . Quia enim quicquid agimus boni quantumuis priuati , non ſolũ nobis vtile eſt ſed vniuerſo,cuius nos membra & partes ſumus & ideo pæna , vel præmiũ ſic operantibus debetur ab ipſo vniuerſo,ſicut cum quis medicus,aut aduocatus actiones ſuas in bonum,vel malũ Ciuitatis, aut Canonicus actum ſuũ in bonum, vel malũ totius Colegii ordinat,debetur ei pęna vel præmiũ primo quidem. & principaliter a tota Ciuitate,ſeu Collegio,ſecũdario vero a ſingulis Collegij,vel Ciuitatis partibus. Neque ſolum actus bonus, aut malus dignus eſt præmio, vel pæna,ſed ab ipſo etiam Deo auctore vniuerſi , ratio poſtulat vt reddaſ vnicuique iuxta opera ſua bona,vel mala. Quatenus enim ipſe curam vniuerſi gerit,& actus bonus in eius honoré cedit , & in eum tanquam in vltimum finem actio quæcunque bona tendit,ratio poſtulat,vt ab eo remuneretur; Ecõtra uero quia actus malus in detrimentum quodãmodo totius vniuerſi tendit,cuius curam pcipuam gerit Deus,& per illum quodammodo ſubtrahitur honoe Deo, hoc ipſo quod non refertur in illum,tanquam in vltimum finem,ſicut deberet, dignus eſt non ſolum,vt puniatur abſolute,ſed etiam vt a Deo ipſo puniatur,unde eſt illud commune dictum,Deus ſicut nullum opus bonum relinquit irremuneratum , ita nullum malum relinquit impunitum. Et Eccleſ. vltimo dicitur: *Cuncta quæ fiunt , adducet Deus in iudicium , ſiue bonum, ſiue malum, vt propterea* o *vehementer inducendi ſint peccatores*, ad opera bona facienda,& mala fugienda . Et de bonitate,& malita actuum humanorum hactenus.

ADDITIONES.

a *Sicut etiam Græcum vocabulum* Hac de re ita Ariſtot. ipſe initio lib. 2. Ethic. Moralis (Scilicet virtus) ἐξ ἔθους, hoc eſt ex more, & aſſuetudine comparatur, vnde etiam nomẽ habet;quod parum admodum ἀπὸ τοῦ ἔθους quod eſt amore deflectit,

Vbi Græcus Interpres,eſt autem ἔθος, ideſt mos, & aſſuetudo operatio,ipſa , ἐπὶ τοῦ ἦθος vero, ideſt mores. qualitas,quę ex operatione affectuoſæ animæ τοῦ παθητικοῦ acquiritur , hoc eſt,finis . & opus τοῦ ἔθους animę vero nimirum rationę quidem per ſe deſtitutæ quæ rationi tamen ſubiici & obtemperare idonea eſt, δυνάμεν Quæ poſtrema verba in Latino commentario deſiderantur.

Hinc fortaſſe non improbi ſcriptores, quemadmodum, inquiunt, in virtute conſideratur & internus habitus , & externa actio; ſic etiam mores vel ſunt externi , vel interni. Internos vocamus ipſos habitus , ſecundum quos quales dicimur,bene ſcilicet,vel male morati,externi ſunt veluti teſtes internorum.

Atque vt interni ἤθη ſic externi ἔθη diſtinctioris doctrinæ gratia appellari poſſent . Rurſus quemadmodum ex actionib. proueniũt habitus; ſic ex ἔθους prouenit ἦθος erit igitur τὸ ἔθος ipſa aſſuetudo, τὸ ἦθος vero mos ipſa aſſuetudine comparatus.

b *Actionem humanam illam dici*, Actio humana duplex eſt, vna, quantum ad ſubſtantiam operis , ideſt illa actio, quæ competit uni homini , qua a ceteris animantibus ſeiungitur. In qua quidem acceptione multas reperias actiones humanas,ſiue potius hominis quæ liberæ non ſiunt. vt prima intellectio,& voluntatis ſubiti motus , qui omnino ipſam voluntatem anteuertunt.

Alterum actionum humanarum genus eſt , quæ modũ agendi ſpectant in primis,quas videlicet homo exercet cũ libertate,& deliberatione,& conſultatione. Atque hæ proprie perhibentur actiones humanæ , de quibus Philoſophus Moralis. Ita B. Medar 1. 2. q. 1. art. 1. verſicu. Tandem exponendum , atque eundem in modum omnes fere reliqui Theologi.

Sed fortaſſe vniuerſa hæc res non incommode vno verbo expediri,atque abſolui poſſet; ſi dixerimus, humanam actionem, de qua in præſentia, eam eſſe . quæ in hominis electione conſiſtit. Tria inquit Ioann. Azot. Inſtit. Moral. lib. 1. cap. 1. in principio D. Thom. loco proxime citato tradidiſſe neceſſaria ad humanam actionem conſtituẽdam, Primo,quod conueniat homini quatenus homo eſt,ſecundo,quod homo dominus eius ſit,tertio,quod ex libera voluntate proueniat.

Omnia hæc , atque alia ad rem præſentem maxime accommodata cõplectitur vna electio. Solis enim nobis non etiam brutis competit. Ariſ. lib. 3. Ethic comm. 2. De ijs eſt quæ in noſtra poteſtate poſita ſunt. Ibid comm. 7. Ac voluntas electionis aſſinis eſt , & quædam pars: etenim , vbi mens conſultans aſſenſione elegerit quippiã, voluntas,quę eſt appetitio , ipſam conſequitur; ſimulque cum ea incitatur. Inibi Philoſophus,atque eius Græcus Interpres. Quocirca præterea appetitus,& ratio dicitur cauſſa efficiẽs electionis : atque hæc ſine intellectu , & cognitatione (νῷ & διανοίᾳ habet Ariſtot.) nec ſine morali habitu conſiſtit lib. 6. Et hic. c. 2. comm. 5. & 6. ex quibus poſtremis verbis conſtat manifeſto,cur quæ humana actio dicitur , Moralis etiã perhibeatur: quia ſcilicet electio, in qua tota cernitur actio humana, abſque morali habitu non ſubſiſtit.

c *Quid ſit hæc bonitas moralis, & malitia, & in quo conſiſtat*. Quę hic ab Authore proponuntur , & a Theologis longe pluribus explicantur, paucis etiam ex Ariſtotelis doctrina poſſent abſolui; ſi dictum fuerit bonitatem. & malitiam moralem in bona , & mala electione potiſſimum ſitam eſſe. Bona ſiquidem actio , inquit Ariſ. lib 6. Ethic. cap. 2. comm. 6. & quod item contrarium in actione eſt,nõ exiſtit ſine intellectu,& cogitatione , & morib. in quis tribus paulo ante obſeruatum fuit electionem collocatam eſſe. Tunc autem fuerit electio proba, & bona, quando fuerit facta ex virtute , quæ melius peiori anteponat . Nam cum electio appetitus ſit conſultatiuus, ſi bona ſit, atque ex virtute , illud prorſus appetet, quod vere bonum conſultatio eſſe collegerit ; vt docet Interpres Gręcus eodem cap. 2. comm. 5. in fin.

Duplicem autem virtutẽ bona electio poſtulat, prudentiam ſcilicet,& virtutem moralem . quæ poſterior finem proponit: prior autem ea excogitat,& peragenda ſuppeditat, quæ illiuſmodi fini aſſequendo conducunt . Ariſtotel. atque eius Interpres Gręcus eodem lib. 6. in fin. ex quibus quæ ſit praua electio non eſt difficile videre.

Vtraque porro aut ſimpliciter, & abſolute, aut ſecundum quid eiuſmodi eſt.

Abſolute bona electio eſt , verbi gratia , temperantis, quippe qui,& prudentia ſimul,& morali virtute præditus ſit. E contra uero quia utraque eiuſmodi virtute deſtituiſ, Intemperantis electio ſimpliciter mala exiſtit. At vero cõtinentis, atque incõtinentis electio bona quidem habetur; ſed non ſimpliciter,& alia in vno atque in altero euentu.

Vterque cognoſcit,& appetit quæ vere bona ſunt. Sed ſemper cum conflictu perturbationis,a qua tandem aliquãdo alter ſuperatur. alter autem uictor diſcedit,ex quo Incontinentis malæ, Continentis vero bonæ actiones iure putantur; non omnino,ſed propemodũ ex parte dimidia. Ambo uirtute morali carent. verum vt Continens ad eam paulatim tẽdit,atque accedit; ita Incontinens in ſingulos dies magis recedit.

Quæ omnia cum fiant ſingula peculiari ratione bona ex pręſcripto, mala autem contra præſcriptum rectę rationis, de qua initio libri primi dictum fuit , in hoc paucioribus

Digitized by Google

bus etiam vniuerſam hanc rem complectentes, recte licere affirmare, omnem moralium, ſiue humanarum actionũ bonitatem, & malitiam conſiſtere, id quod vno oreo mens etiam Theologi aiunt; & quidem, quod attinet ad rectam rationem, atq; ad actiones ex illius præceptione editas nõ videtur differe temperans a continente quemadmodum neque Incontinens, ab intemperãte in poſterioribus: nam in recta ratione aperte differunt, ea ſiquidem in Intemperãte corrupta eſt: in Incontinente autem manet ſuperſtes Ariſ. lib. 7. Ethicorum cap. 8. in fin. & cap. 9. comm. 6. ubi præterea & cap. 4. comm. 4. & c. 7. comm. 3, & ſeq. & cap. 10. de illorum electione.

Atque ex Theologis illud etiam in hanc ſententiam obſerua quamquam obiectum idest res exteriores quæ rectæ rationi, aut conſentaneæ, aut diſſentaneæ ſunt, dicantur humanis actionibus ſpeciem tribuere, tamen formalem malitiæ, aut bonitatis humanarum actionum rationem ineſſe in ipſiſmet actionibus, non autem in illarum obiectis, quippe quibus in obiectis illiuſmodi bonitas, & malitia potius cauſſaliter, & originaliter, vt in pomo, & medicina ſanitas, reperiantur. Bart. Medin. 1. 2. q. 18. art. 2. uer. Illud etiam non eſt prætereundum, & ſeqq.

Neque illud omittendum, ſed diligenter adnotandum, quod Author innuit ex D. Thom. & alijs, obiecti, de quo hic verba fiunt, quemadmodum & ſcientiæ alicuius ſubiecti, duas eſſe partes, vnam quam materiale; alteram, quã formale ſubiectum & obiectum uocant, ſuperius in re cõſiderata, & quatenus natura conſtat; poſterius in modo quo illa res conſideratur, potiſſimum conſiſtit, habes exẽpla apud Authorem hic num. 4, & 7.

d *Erit autem actus bonus ſecundum circumſtantias.* Hinc Ariſtoteles recte coarguit Stoicos ex eo, quod definientes virtutem abſolute dicebant eſſe impaſſibilitatem, & quandam tranquillitatẽ, non addentes, vt oportet, & quãdo oportet, & cetera, quæ adiungũtur. Sic .n. Philoſophus circumſtantias appellat lib. 2. Ethic. cap. 3. comm. 3.

Num autem id efficiant in propria circumſtantiarum natura perſiſtentes, an vero in obiecti uim tranſeuntes inter Theologos controuerſia verſatur. Ceterum verius, ac probabilius videtur, quando id pręſtant, eas in obiecti formalis naturam migrare, nõ quod, inquam, locum, v. g. euadat ipſa res, circa q̃, id enim per abſurdum eſt: ſed quia afficitur, merito rectæ rationis, quadam ueluti forma; qua ab illius præſcripto deficiat, aut ei dicto ſit audiens; quę ſane quaſi forma omnibus circuſtantiis peræquẽ communis eſt, vt conſtat ex Ariſtot. lib. 2. Et hic. capit. 3. com 3. & cap. 6. com. 9. vbi eam deſcribit per hæc duo uerba ὡς δεῖ vt oportet, quod quidem argumentum, vt præteream, quę ab alijs in hanc rem afferũtur, apud me plurimi eſt. Si plura deſideras, legito Barto. Medin. 1. 2. q. 18. artic. 2. & Azor. Inſt. Moral. lib. 1. q. c. 3. & ſeqq. & Gregor. da Valent. tom. 2. diſput. 2. q. art. 2.

e *Neque ſolum ex dictis, ſed etiam ex fine.* Tribus modis, vt notat Greg. de Valent. tom. 2. diſputat. 2. q. 12. punct. 2. Verſicul. ſed vt hæc aſſertio, finis conſideratur. Primo, vt per ſe, tanquam obiectum terminat aliquem actum, quo pacto uocatur finis intrinſecus, ſecundo, vt accidit alicui actui quo modo vna ex circumſtantijs eſſe dicitur. Tertio vt peculiarem cauſæ rationem obtinet, quæ ab Ariſtotele Cuius grana conſueuit appellari, & hoc tertio modo vult Gregorius finem hac in parte tractari. Quomodocunque accipiatur, illud exploratum eſt, Ariſtotelem plurimum fini deferre; quod attinet ad rem præſentem. Nam ut prætereamus illa, quæ de communi rerum agendarum fine, in quo ſummum, atque optimum bonum humanum collocauit lib. 1. cap. 2. Ethic. atque huius cognitionem magnum ad uitam recte traducendam momentũ afferre, ac deinde uoluntatem, quę in nobis maxime dominatur ad finem referri, ab eoque in primis excitari, lib. 2. Ethic. cap. 2. comm. 6. & cap 4. & 5. in princ. & alibi ſæpe. Philoſophus ſtatuit finem eſſe non ſolum principium rerum agendarum lib. 6. Et hic. capit. 5. comm. 12. & cap. 12. prope finem: atque etiam ipſarum actionum lib. 7. cap. 8. com. 4. ſed etiam ipſammet actionem lib. 1. cap. 1. com. 5. & lib. 7. cap. 2. com. 7. & plures alibi: perinde, ut nihil magis, quam finis ad actiones humanas, & morales pertineret.

Quid quod ſi conferatur cum obiecto, illi de Ariſtotelis ſententia præſtare videatur, nam etſi ab ipſo lib. 2. Ethic. cap. 1. comm. 15. vt pręcipua eorum, quæ adiunguntur (ſic Ariſtoteles appellat circumſtantias eodem lib. 2. cap. 3. comm. 3. vt fuit paulo ante annotatum) vtraque recenſeat: tamen finis ereptam obiecto actionis denominationem, conſtitutionemque ſibi ſuo iure vendicat.

Itaque ſi quis lucrandi cauſſa adulterium committat, non adulter, ſed auarus magis habendus eſt, lib. 5. Ethic. cap. 2. comm. 2. tum moderatur obiecto, tanquam regula quadam rata; illud aut remittendo, aut intendendo. *In omnibus enim antedictis habitibus*, inquit Ariſtotel. libro 6. Ethic. capitu. 1. commen 2. moralibus videlicet, *eſt quidam ſcopus, ac finis, in quem reſpiciens is, qui habet rationem, intendit, ac remittit.* Cuius rei exempla habes ibidem ab Interprete Græco.

Poſtremo finis immutat naturam, & vim obiecti, vt v. g. quod alias recte factum, & laude dignum eſt, aut turpe euadat, aut nullam mereatur commẽdationem; vt qui ob vanam gloriam, aut ob aliciendam in ſuum amorem mulierculam elargitur eleemoſinam. Econtra quod per ſe turpe eſt, & deteſtandum, ob bonum finem efficitur commendandum. Interpres Græcus affert exemplum de adulterio commiſſo cum vxore Tyranni ab eo, qui ipſum tyrannum interficere conſtituerat; atque ita patriam in libertatem vẽdicare; nec alio modo ſe id perfecturum animaduerterat lib 2. Ethic. cap. 6. comm. 9. libr. 5. capit. 10. comm. 2. libr. 7. cap. 7. comm. 2. & videtur hauſiſſe ab Ariſtot. cap. 6. comme. 9. citato, vbi ratione circumſtantiæ ſignificat adulterium honeſte admitti poſſe; Quod vt Ethnico homini politico demus, certe nobis Chriſtianis luce veritatis illuſtratis non eſt probandum ullo pacto, eſt enim adulterium, eodem Ariſtotele ibidem authore, per ſe malum: at huiuſmodi mala non ſunt vnquam admittẽda, vt eueniant bona, vt omnes nouimus. De propoſita Ariſtotelis ſententia de fine legito, ſi uidetur, Ioann. Azor lib. 1. Inſtitution. Moral. cap. . in fin. De fine alibi agit Ariſtot. vt lib. 2. Phyſic. cap. 3. & lib. 5. Metaph. c. 2. ſed quæ attulimus, ſatis in præſentia habeantur.

Quoſdam verò indifferentes ſecundum ſpeciem. Non erat fortaſſe prætermittendum quartum membrum, quod ad humanorum actuum rotundam, & vndequaque perfectam diſtributionem tradidit D. Thom. quolibet. 4. art. 5, vt ſcilicet præter bonos, & malos, atque indifferentes exiſtant etiam actus, qui cum, vt ille ait, in malum ſonent, tamen debitis circumſtantijs veſtiti boni effici poſſunt; occidere hominem nõ eſt bonum, quaſi per ſe expetendum neque eſt malum abſolute malum, cum uitæ tuendę gratia graſſatorem liceat interficere.

Porrò neque indifferens eſſe per ſe perſpicuum eſt, quẽadmodum ſapere, & ſonare malum, & bonitatis ueſte, & circumſtantia poſſe ueſtiri; vt cum iudex, aut eius miniſter aliquem iuſte, & publicæ vtilitatis cauſſa occidit. Id videtur ſumptum ex Ariſtotele lib. 2. Ethic. cap. 6. comm. 9. vbi huiuſmodi actiones uocat eas, quæ ſimul atque nominantur implicatam prauitatem intelliguntur habere, & pro exemplo in medio ponit adulterium, furtum, & homicidium. De adulterio, quod ipſe, atque eius Græcus Interpres arbitrati ſunt aliqua poſſe honeſta circunſtantia veſtiri, dictum eſt numero proxime præcedente. Furtum verò licitum fieri in extrema neceſſitate nemo eſt qui ignoret. Actiones indifferentes agnouit etiam Iſocrates alio tamen ſenſu, ſic enim in Archidamo. Nihil rerum omnium præciſẽ uel malum eſt, vel bonum: ſed vt quiſque rebus, atque occaſionibus utitur: ita neceſſe eſt euentus conſimiles inde conſequi.

g *Et conſequenter eſt indifferens, quaſi extra genus moralium actuum exiſtens.* Vtrum verò detur actus indifferens in indiuiduo, atque in exercitio, quod attinet ad meritum, & demeritum uitæ æternæ, non leuis inter Theologos dubitatio uerſatur. De qua ita Bartol. Medin. 1. 2. q. 18. art. 9. Verſicul. *eſt alia Dubitatio.* Primum omne opus malum ſiue in homine peccatore, ſiue in homine exiſt. p-

Digitized by Google

ſtente in gratia eſt demeritorium coram Deo;& cum de peccato mortali id exploratiſſimum ſit de veniali non itē; idem tamen ait eſſe affirmandum & de poſteriori, quandoquidem de omnium ſententia apud Deum peccatum veniale aliqua ſit pęna dignum. Deinde opus moraliter bonum in homine exiſtente extra gratiam eſt indifferens, quod vitę æternę meritum,& demeritum attingit. Etenim, cum ita ſit opus bonum, nō eſt demeritorium; neque etiam meritorium eo pacto, cum proficiſcatur ab homine gratia, & Dei charitate deſtituto.

Si diſtribuero, inquit Apoſtolus, *omnes facultates meas in cibos pauperum, & tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.*

Poſtremo omne opus bonum exiſtentis in gratia eſt meritorium vitæ æternæ: quatenus qui iuſtificatur initio, ac deinceps in ſuis actionibus eas,ſeq. in finem ſupernaturalem refert. Quæ ſententia ex quinque a ſe relatis hac de re maxime probatur Bar Medin. ar. 9. citato verſi. Quinta opinio. in fin.

h *Maxime vero a fine.* Ab operantis, inquam, fine. vt cū Theologis loquamur; is enim operis circumſtantia eſt: non autem a fine ipſius operis, qui cum ſit proximum obiectū, humano actui ſpeciem tribuit; vt ex D. Th. q. 2. de Malo. art. 4. ad 9. docuit doctiſſimus Victoria, & recenſet Barth. Medin. 1. 2. quæſt. 18. artic. quarto, ver. ad quartum in fi.

Quid ſi actus plures fines habuerit? Bonitatem voluntatis ex vtroque dimanare dicendum eſt: ex vno tanquam ab obiecto,& ex alio tanquam a fine; tametſi vtrumque fuerit obiectum.

Quiſpiam vult pecunias propter honorem,& honorem propter ſibi congruas nuptias. Hic eſt bonitas, quæ eſt ab obiecto, ſcilicet a pecunia,& alia a nuptijs;ſed prima eſſentialis, ſecunda accidentalis; ſic eſt exemplum Medinæ 1. 2. q. 19. ar. 2 in fin. quod tamen non videtur quadrare in omnem partem. Illud vero ab eodem inibi enucleatius.

Quod ad finem refertur, aut habet vnde appetatur ex ſeſe, aut non. Si quidem non habet, tunc bonitas eius bonitas finis planè cenſenda eſt: vt cum volo medicinam propter ſanitatem; atque ita eadem eſt bonitas obiecti, quæ finis: quod ſi habeat vnde ex ſe ſit expetendum, tunc bonitas obiecti differt a bonitate finis, cum eo, quod bonitas finis, nimirum operantis, ſit accidentaria.

i *Actus interior voluntatis, & actus exterior.* Vocabulo actus exterioris intelligitur hac in parte omnis actus moralis, qui non elicitur, ſed tantum imperatur a voluntate.

Itaque etiam actus intellectus ſic habendus eſt exterior ob hanc ipſam rationem, quod non a voluntate, ſed ab ipſo intellectu elicitur.

Is autem non vt omnis aliarum animæ potentiarum actus non ſecundum eſſe naturæ per ſe atq. abſolutè conſideratur, ſed quatenus ad voluntatem, vt imperantem refertur, ex quo moralis, & voluntarius appellatur.

Iamuero actus interioris nomine intelligunt Theologi in re propoſita non tantum eos actus internos, qui verſantur circa finem, & propriè pertinent ad voluntatem, aut tantum eos, qui ſunt circa media, quos ſibi electio vendicat: ſed cōmuniter omnem actum interiorem, ſiue finem, ſiue media attingat.

Quare ſequitur vt merito voluntatis imperantis, aut elicientis, non ſolum, vt inquit Author, poſſint eſſe plures actus in genere naturæ, qui conſtituant vnum tantum actū in genere moris, cuiuſmodi ſunt multi actus, qui cum adhibeantur ad furtum, aut homicidium, loco vnius actus habentur: verum etiam econtra poſſit eſſe vnus atq. idem actus in genere naturæ qui multiplex ſit,& diuerſus in genere moris, vt cum quis incipit bonum notum continuum bona intentione & finis mala. D. Tho 1. 2. q. 20. arti. 1. atq. inibi Caiet.& Bartol. Medin. art. 3. verſic. ſed explicare, & Greg. de Valen. tomo ſecundo, diſput. 2. quæſt. 15. punct. 1. in princ.

k *Bonitas, aut malitia, quam habet actus.* Accipiatur hic bonitas, & malitia non ſecundum earum cōmunem rationem (ſic enim omnis bonitas, & malitia in actu exteriori ſita, diſtincta eſt ab omni bonitate, & malitia actus interioris; atque e conuerſo: quemadmodum,& ipſi actus inter ſe cernuntur diſtincti) ſed ſecundum rationem bonitatis,& malitiæ talem, huius, vel illius ſpeciei virtutis, aut vitij; vt in ſpecie ſignificatur per determinata nomina virtutum, & vitiorum, vt exempli gratia iuſtitiæ, atque iniuſtitiæ.

Quæ ſanè poſterior bonitas, & malitia non omnis eſt diſtincta in vtroque actu;ſed interdum vna, atque eadem perſpicitur, in vno quidem formaliter in alio autem per extrinſecam denominationem.

Atque hoc pacto dicimus primam bonitatem, vel malitiam, quæ ſumitur ex fine, poſterius conueniri actui exteriori, quam interiori, qui in fine verſatur; propterea quod actus exterior non eſt bonus ex fine niſi quatenus per actū interiorem bonum refertur in finem: deinde ſi conſideretur actus exterior, quatenus in eſſe moris eſt quidam effectus interioris actus, ſic etiam bonitas actus exterioris ſimpliciter poſterior putanda eſt bonitate actus interioris & illius, qui habet exteriorem actum pro obiecto.

Ita ſi quidem pendet ab interiore, vt a cauſſa efficiente. Notat Greg. de Val. loco proximè ſuperius allegato punc. 3. ex Scot. Greg. Ariminenſ. D. Tho. Riccard.& Durand. vt ipſe eos interpretatur aduerſus Caietan.

l *Cum exterior eſt obiectum.* Bonitas actus exterioris, in quo veluti in obiecto verſatur actus interior, non additur ad huius bonitatem, veluti noua, & ſeiuncta ab eiuſmodi interni actus bonitate: ſed tanquam alium quendam modum ſortita perfectiorem (prius enim erat in potētia, mox in actu) atque in ipſa executione poſitum. Etenim actus internus, qui pro obiecto habet actum externum, denominatur bonus ab illa bonitate, quam ſecundum ſpecificam rationem obtinet ex ſe ſe externus. Greg. de Val. to. 2. diſp. 2 q. 15. p. 4. ver. Ad actum, ex Caietano.

m *Actus malus, & dicitur peccatum.* Vict.& Dom. Sotus, vt refert Medin. 1. 2. q. 21. ar. 1. arbitrati ſunt opus malum morale,& peccatum re ſanè idem eſſe, atq. idem valere: differre autem formali ratione, quia ſuperius eſt diſſentaneum ſuæ regulæ, peccatum vero contra legem, & regulam. Itaque primum aiunt, ſi nulla eſſet lex, & homo non haberet ſuperiorem,& diceret mendacium, faceret quidē opus moraliter malum: ſed non peccaret: quia vbi non eſt lex, neque præuaricatio eſt Rom. 4.

Item vbi non adeſt ſuperior nulla inobedientiæ culpa exiſtit.

Deinde ob eandem rationem ex horum ſententia non peccaret is qui inuincibiliter ignorans Deum aut aliquam legem conſtitutam, mendacium diceret: opus autem moraliter malum tantum admitteret. Medinæ hæc opinio non probatur,& merito fortaſſe. Ipſum conſulito.

n *Prout Philoſophus 3. Ethic. c. 5.* Eodem propius pertinet illud peruulgatum D. Auguſtini, *Peccatum adeo voluntarium, quod ſi non eſt voluntarium, peccatū non eſt, neq. vituperationem meretur.* Multa alia eiuſdem conſimilia loca habes apud Medin. 1. 2. q. 21. ar. 2.

o *Vt propterea vehementer inducendi ſint peccatores.* Etenim quamquam exiſtentium in peccato mortali opera nō merentur vitam æternam, neq. peccatorum remiſſionem: abſolutè tamen conducunt ad excuſanda, atq. effugienda noua delicta,& ad aliquam mercedem temporalem conſequendam, & quod caput eſt, ad peccatorum remiſſionē impetrandam per modum non quidem meriti, ſed impetrationis, ſupplicationiſque. De oratione, Publicanus domū abijt iuſtificatus quia piè Deum orauerit, *Propitius eſto mihi peccatori.* Ex quo illud præclarum D. Th. 2. 2. q. 83. art. 7.& 16. Peccator, ſi pro ſe neceſſaria ad ſalutem, piè & perſeueranter petat, infallibiliter exauditur.

De Ieiunio, *Conuertimini ad me in ieiunio, fletu, & planctu; quis ſi conuertatur Dominus, & ignoſcat.* Ioel. 2. de eleemoſina, *Peccata tua eleemoſinis redime.* Daniel 4. *Beneficentiæ et communionis nolite obliuiſci: talibus. n. hoſtiis reconciliatur Deus.* Heb. 13 Atq. in vniuerſum, lauamini,& mundi eſtote,&c. ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo defendite viduam,& venite,& arguite me, dicit Dominus. ſi fuerint peccata veſtra, vt coccinnum, quaſi nix dealbabuntur Iſaiæ 1. Barth. Med. 1. 2. q. 21. in fin.

De Peccati natura, eiuſque differentijs eſſentialibus. *Cap. V.*

SVMMARIVM.

1 *Mali nomen latius patet quam peccati, & in quo proprie conſiſtat peccatum, eiuſque nominis notio.*

2 *Actus debitè ordinandi ad finem regula proxima eſt ratio humana, ſuprema lex æterna, & num. 6.*

3 *Tres peccati definitiones proponuntur.*

4 *Quarta & optima, & communis aſſeritur, & explicatur.*

5 *Definitio ab Auguſtino tradita perfecta eſt, explicans materialem & formalem rationem peccati contra Gregor. de Valentia.*

6 *Qui contra legem humanam poſitiuam operatur, agit etiam contra diuinam, vtramque videtur comprehendere lex æterna in definitione peccati.*

7 *Ad eſſentiam peccati duo præcipuè requiruntur, vnde duplex oritur genus peccati, Originale aut naturæ, Perſonale aut perſonæ.*

Peccatorum perſonalium aliud actuale, aliud habituale, & vnde oriatur hæc eſſentialis differentia, nu. eod.

8 *Priuatio gratiæ, & dilectionis quæ poſt actum peccati mortalis remanet, peccatum habituale mortale dicitur.*

Ratio peccati habitualis ex peccatis venialibus relicti in quo conſiſtat, ibid.

9 *Peccata ſpecie diſtingui penes diuerſa præcepta quibus aduerſantur, vt aliqui opinantur, regulariter, & vt plurimum non eſt verum.*

10 *Quando duplex erit peccatum ſpecie diſtinctum tranſgredi duplicem legem vnum aliquem actum prohibentem.*

11 *Regulis aliorum Authorum dua alia ab Authore adiunguntur, quibus vberior fit rei explicatio.*

12 *Occidere proximum non eſt nouum peccatum inobedientiæ contra legem diuinam aut humanam; nec diſtinguitur à peccato homicidij quod erat in lege prohibitum, & quare.*

In Religioſis cur peccatum duplex ſit non exequi præceptum ſuperioris.

13 *Cur blaſphemia, & verba turpia in Eccleſia non ſint in ſpecie ſacrilegij, cum tamen actus pollutionis, immo & cōiugalis ſit contra religionem.*

14 *Secunda regula traditur, & explicatur.*

15 *Refellitur opinio Nauarri qui docet duplex eſſe peccatum non ieiunare in vigilia quæ occurrit in Quadrageſima.*

16 *Vt peccata non diſtinguuntur ſpecie regulariter ex diuerſitate præceptorum, ita multo minus ex diuerſitate pœnæ.*

Diſtinguuntur peccata ſpecie ex obiectis ſeu ex diuerſitate obiectorum contrariorum diuerſis virtutibus, ibidem.

QVoniam intentio noſtra eſt ea præcipuè tradere, quæ ad inſtructionem Confeſſarij pertinent, poſt explicationem actuum humanorum in communi, conueniēti ordine agendum eſt de peccatis, de quibus præcipuè agitur in iudicio illo arcano confeſſionis. Atqui vt ab ipſo peccati nomine initium ſumamus aduertendum eſt ex S.
a Tho. 1. 2. q. 21. ar. ... a Peccati nomen nō † ita late patere, ac *Mali* vocabulum, ſiquidem *Malum* in ſua ampla ſignificatione ſumptum, quemcunque defectum perfectionis quæ alicui rei debita eſt, ſignificat: ſicut econtra, bonum dicitur illud quod habet omnia quæ ſibi conueniunt. *Peccatū* autem proprie conſiſtit in actu, qui agitur propter aliquē finem, cum non habeat debitum ordinem ad finem illum debitus autem ordo ad finem ſecundum aliquam regulam mēſuratur † quę quidē regula proxima, in his quæ per voluntatem aguntur, (& de quibus nunc agimus) eſt ratio humana, regula autem ſuprema eſt lex æterna; vnde fit, vt ſicut actus voluntarius hominis procedens in debitū finem, ſecundum ordinem rationis, & legis æternæ, rectus & bonus eſt; ita econtra, actus voluntarius, & humanus ab hac rectitudine deficiens, qui ſit homini impedimento, quo minus ad vltimum finem, ſcilicet beatitudinem peruenire valeat, *Peccatum* appellatur. Qua notione nominis breuiter expoſita, eius definitiones tradendæ ſunt: variæ autem tradi ſolent, vt videre eſt apud Magiſtrum 2. diſt. 35. Alexan. de Ales, p. 2. q. 106. memb. 1. Bonau. Rich. & Scolaſticos 2. diſt. 35. S. Tho. 1. 2. q. 71. art. 6. & Caiet. & Med ibidem. Gregor. de Valentia, to. 2. diſp. 6. q. 1. pun. 1. Ioſephum Angles, in Florib. 2. Sent. in diſt. 37. ar. 2. Raym. tit. de peccatis, cap. 1. Tabiena in vero peccatum, 1. in princ. S. Anton. 1. par. Summæ, tit. 6. c. 1. Nauar. in Manua. prælud. 7. nu. 5. Summam Coronam, p. 1. in prin. Pet. à Soto de actibus humanis, lect. 6. Sebaſt. Medicem p. 1. tit. 1. quæſt. 1. & alios.

3 *Prima eſt*, b Peccatum † eſt præuaricatio legis diuinæ,
b *& cœleſtium inobedientia mandatorum*, quæ eſt S. Ambroſij in lib. de Paradiſo, cap. 8. & Magiſtri vbi ſupra, & colligitur ex 1. Ioan. 3. vbi dicitur: *Peccatum eſt iniquitas*. eſt. n. iniquitas, ſeu deuiatio ab æquo, & recto. quod præſcribitur per legem. Græce autem clarius hoc explicatur, quando dicitur, *ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἀνομία*.

Secunda eſt, Peccatum eſt conuerſio voluntatis indebita ad bonum commutabile, relicto bono incommutabili: ſeu auerſio liberæ voluntatis ab incommutabili bono, & conuerſio ad bona commutabilia. Quæ colligitur ex S. Auguſt. lib. 1. de lib. arbitr. cap. 16. & lib. 2. cap. 19.

Tertia eſt, Peccatum eſt voluntas retinendi, vel conſequendi id, quod iuſtitia vetat, & vnde liberum ſit abſtinere. Quæ eſt S. Auguſtini lib. de duabus animabus contra Manichęum c. 11. & lib. 1. Retract. c. 15.

4 *Quarta, &* † optima eſt S. Auguſtini, lib. 22. contra Fauſtum Manichæum cap. 27. *Peccatum eſt dictum, vel factū, vel concupitum contra legem æternam*. Quæ definitio communiter ab omnibus, vt à S. Th. vbi ſupra. Gabr. 2. diſtin. 35. quæſt. vnica, artic. 1. Pet. Soto, Tabiena, Nauar. Medina & alijs, quicquid contra eam obmurmuret Grego. de Valentia, loco citato, recipitur. Ideo autem S. Auguſtinus hæc tria *factum, dictum, & concupitum*, in eius definitione poſuit, vt doceret homines his tribus præcipuè modis peccare etenim, non ſolum facto, ſed etiam dicto, & concupiſcentia citra factum, homines peccant; vt de malefactis vbique conſtat ex Scripturis; Quod vero verbis etiam peccetur, declarat Chriſtus Matth. 5. dicens: *Qui dixerit fratri ſuo Racha, reus erit Concilio, qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis*. De cordis cōcupiſcentia, quod peccatum ſit, clarè demonſtrat nonum, & decimum Decalogi præceptum. Et Apoſtolus Rom. 7. ait: *Sed peccatum non cognoui, niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam*, (ſcilicet eſſe peccatum) *niſi lex diceret, non concupiſces*. & Saluator Matth. 5. ait: *Quicunque viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo*. Ex qua etiam definitione euidens eſt, non ſolum actum exteriorem, ſed etiam interiorem eſſe peccatum. Explicat etiam definitio prædicta totam rationem peccati, ſiquidem in actu humano, qui peccatum eſt, duo inſunt, vnum, quod eſt quaſi materiale, id quod expreſſit illis in verbis: *Dictum, factum, vel concupitum*. Alterum, quod eſt formale, id quod illis verbis exprimitur, *contra legem æternam*.

5 *Hic contra Greg. de Valentia* conſtat, definitionem hāc
c perfectam eſſe, & ex genere, & differentia conſtare, ſeu materialem, & formalem rationem peccati explicare, omne etiam peccati genus non ſolum *commiſſionis*, ſed etiam *omiſſionis, & negligentiæ* comprehendere. Etenim, vt rectè S. Tho. 1. 2. q. 71. art. 6. ad 1. annotauit, affirmatio, & negatio ad idem genus reducuntur, ſicut in Diuinis, genitum, & ingenitum, ad Relationem, vt ait S. Auguſt. lib. 5. de Trinit. & ideo pro eodem eſt accipiendum dictum, & non dictum, factum, & non factum; Qui enim non facit, quod facere debet, videtur facere aduerſus ea, quæ facere tenetur, iuxta ea quæ docet idem S. Tho. 1. 2. q. 71. artic. 5. ad tertium. Sic enim peccatum eſt dictum blaſphemiæ contra Deum, eo quod eſt non dictum laudis Dei, quando Deum laudare tenetur: ſi enim de Deo loqui velit, Deum laudare tenetur, non blaſphemare. Auarus etiā ad congregandum pecunias, rapit alienum, & non dat ſuum quando tenetur: & guloſus ad ſatisfaciendum gulæ ſuperflua comedit, & ieiunia vt ſuperflua prætermittit.

d *Additur* d *autem pro formali ratione* peccati, quod ſit con-

Digitized by Google

contra legem æternam. Cum enim actio humana regula
aliqua commenſuranda ſit, regula autem voluntatis hu-
manæ duplex,vna propinqua,& homogenea,ſcilicet ipſa
ratio humana,alia vero ſit regula prima, ſcilicet lex æter-
na,quæ eſt quaſi ratio Dei,eo ipſo quod actus aliquis inor
dinatus eſt,ab hac regula deuiat, & conſequenter peccatũ
eſt. Continet autem hæc particula vtramq. legem diuinã
6 ſcilicet,& poſitiuam † & naturalem,& etiam humanam.
Qui enim contra legem humanam poſitiuam operatur,
etiam contra legem diuinam agit; præcipientem legum
humanarum obſeruantiam. Eſt enim lex Dei audire Apo
ſtolos,eorumque ſucceſſores,& Epiſcopos,iuxta illud Sal
uatoris Luc.10. *Qui vos audit,me audit,& qui vos ſpernit,
me ſpernit. Et obedite præpoſitis eccleſiæ, & ſubiacete eis.*
Hebr.13.Item lex Dei eſt,non reſiſtere poteſtati ſeculari.
Rom.13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit,qui
autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.* Explicat
etiam hęc particula auerſionem a fine,ſcilicet a Deo:Cum
enim lex æterna primo, & per ſe, ac principaliter ordinet
hominem ad finem vltimum,conſequenter facit,vt bene
ſe habeat circa ea,quæ ſunt ad finem,& ideo in hoc quod
dicit peccatum eſſe contra legem æternam, explicat auer-
ſionem a fine,aliaſque omnes auerſiones,& deordinatio-
nes. Hæc autem auerſio a Deo, ſeu a bono incommutabi-
li, non eſt intelligenda ſecundum locum paſſibus corpo-
reis,ſed ſecundum ſpiritum affectibus mentis, ſicut affe-
ctu homo ſe vnit amico, & ſeiungit ſe ab inimico, etiamſi
in eodem loco immotus permaneat. Conſtat ergo quam
rectè definitum ſit peccatum,vtpote ea omnia cõplectens,
quæ ad rationem peccati ſpectant, ad quam definitioné
reliquæ omnes facilè reduci poſſunt. Circa quam defini-
tionem licet varia ac diuerſa diſputari poſſint, & ſoleant,
quia tamẽ ea potius ad Theologiam Scholaſticam, quam
Moralem pertinent, conſulto a nobis hoc in loco præter-
mittuntur.

7 Quantum autem ad peccatorum † differentias attinet,
quod ſecundum erat, quod nobis in hoc capite explicãdũ
ſuſcepimus,annotandum eſt, quod ſicut in peccato quędã
tanquam eſſentialia,quædam vero tanquam accidentalia
conſiderari poſſunt,ita etiam peccatorum differentiæ quæ
dam accidentales,quædam vero eſſentiales ſunt. Ad eſſen
tiam autem peccati,vt notat S. Th.1.2.q.72.ar.1.duo prę-
cipuè pertinent,vnum eſt,vt ſit defectus voluntarius; Alte
rum eſt,vt ſit defectus perfectionis debitæ, ***Ex primo capi-
te*** conſequitur illa vulgata,& communis differentia eſſen-
tialis peccati,quod aliud ſit peccatum ***Naturæ***, ſeu ***Origi-
nale***; aliud peccatum ***Perſonæ***,ſeu ***Perſonale***. ***Originale*** pec
catum illud eſt,quod voluntate communi, ſ.primi paren-
tis,commiſſum eſt: quatenus enim voluntas eius omnium
cenſetur fuiſſe voluntas,qui ab ipſo eiuſdem rationis natu
ram per carnalem generationem accipiunt, omnes in eo
peccaſſe dicuntur,& peccatum originale contraxerunt,ſe-
cundum illud Rom.5. Per vnum hominem peccatum in
hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in
omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccaue-
runt. Perſonale vero peccatum eſt,quod propria volunta-
te perſonæ committitur, iuxta illud Io.8. *Qui facit pecca-
tum, ſeruus eſt peccati.*

Ex ſecundo capite,quatenus,ſcilicet peccatum dicit de-
fectum perfectionis debitæ ineſſe actui,naſcitur alia diffe-
rentia eſſentialis peccatorum perſonalium, quoddã enim
dicitur ***Actuale*** peccatum, quoddam vero ***Habituale***. ***A-
ctuale*** eſt defectus perfectionis actualis debitę,iuxta illud,
Qui facit peccatum non eſt ex Deo 1.Ioan.3. *Habituale* au
tem eſt illud,per quod tranſacto actu peccator dicitur, &
quod manet in homine,& eſt illud quod manet, & hæret
in anima per modum habitus, ſiquidem cũ actus prauus
ſtatim tranſeat, nihilominus tamen aliquid manet in ani-
ma,a quo homo dicitur vere peccator, & quod aufertur,
& a quo homo mundatur per gratiam, ſacramenta, &
contritionem,vnde Pſal.50.dicitur. ***Et a peccato meo mun
da me***: conſtat autem tranſactum fuiſſe actum homicidij,
vel adulterij: de quo propheta ibi loquitur, & a quo mun-
dari petit. Et de hoc loquitur Eſa.c.27.dicens: ***Hic eſt om-
nis fructus,vt auferatur peccatum***,& 3.Ioan.dicitur; ***Scitis
quoniam ille apparuit,vt tollat peccata noſtra***. Et hęc
quidem certa ſunt apud omnes,quamuis non ita inter ſe
conueniant Theologi, vndenam peccatum perſonale ſpe-
cificam ſuam differentiam deſumat;quæ res quia non pa-
rum conducit ad cognitionem moralem, ſiquidem aliqui
putant ſolum neceſſum eſſe confiteri, quæ differunt ſpe-
cie,alij verò negant, ideo breuiter a nobis explicanda eſt.
Quia verò peccatum perſonale duplex eſt,vt diximus,***Ha
bituale***,& ***Actuale***,de vtriſq.dicendum eſt. Quoad ***habitua
le*** igitur peccatum, ſeu quoad id,quod manet in hoĩe per
modum habitus,tranſacto peccato actuali,ante omnia
8 ***Sciendum eſt***, Quod cum hominis † perfectio ſuperna-
turalis,omniumq.actionum humanarum,& affectionum
finis ſit dilectio Dei,vt notat S.Th.2.2.q.27.ar.6.per quam
ad ipſum Deum,vt ad finem vltimum ſupernaturalem or
dinatur, ad quẽ finem viribus naturæ peruenire nequeat,
Deus,qui ***omnia ſuauiter diſponit*** Sap.8.hominibus formas
quaſdam, & dona, quibus finem hunc conſequi poſſent,
infundit,gratiam.ſ.& charitatem.quę propterea quod ho
mini a Deo tanquam neceſſaria,& debita ad finem conſe
quendum conceſſa ſunt,& quaſi commendata, conſequẽ
ter ex intentione Diuina,& pręcepto homini ineſſe debẽt;
Data.n ab eo ſunt homini,vt ea in ſe conſeruet, & ſalutẽ
ſuam operetur. Hæc igitur perfectio gratiæ & dilectionis,
quæ homini ex lege diuina debita eſt, cum per peccatum
mortale tollatur,conſequenter eius priuatio quæ poſt actũ
peccati remanet,peccatum habituale conſtituit,ita vt pec-
catum habituale mortale priuatio,ſeu defectus gratiæ, &
charitatis debitæ ineſſe homini propriè ſit,& definiri poſ-
ſit. ***Etenim vt diximus gratia, & charitas ita*** eſt debita,&
neceſſaria homini ad beatitudinem conſequendam, vt ẽt
oporteat cum illa ex hac vita excedere. Quæ etiam priua-
tiones ex diuerſis peccatis mortalib.prouenientes ẽt in eo-
dẽ homine penes diuerſum ordinem ad diuerſas ſui cau-
ſas.i.ad diuerſa peccata actualia,ex quibus procedunt,di-
ſtinguuntur,prout ſimili quadam ratione S. Th.1.2.q.88.
ar.1.ad 3.de diuerſis peccatorum maculis in eodem homi
ne exiſtentibus declarat. ***Ratio autem peccati habitualis***
f † perſonalis ex peccatis venialibus relicti, in ***priuatione cu-
iuſdam facultatis***, ſiue habilitatis hoĩs iuſti ad facilem, &
expeditum vſum,& exercitium gratiæ, & charitatis conſi
ſtit. Quamuis enim peccata venialia charitatem, & gra-
tiam,aut amicitiam Dei non tollant,nihilominus tamen
eiuſdem gratiæ,& charitatis vſum minus promptum,&
expeditum poſt ſe relinquunt.

9 Quantum autem †ad peccatum actuale mortale ſiue
commiſſionis fuerit,ſiue omiſſionis,aliqui peccata diſtin-
gui ſpecie putant,penes diuerſa præcepta,quib.aduerſant,
ita vt furtum v.g. & homicidium ſpecie diſtingui velint,
quoniam diuerſis præceptis aduerſantur. Hoc tñ vt recte
notant S.Th.1.2.q.72.ar.6.ad 2.Caie.ibidem,& Med.1.2.
q.71.ar.1.& ar.6.Greg.de Val.to.2.diſp.6.q.2.punc.1.&
alij communiter,& regulariter,& vt plurimum non eſt ve
rum; Nam furtum contra legem diuinam, naturalem, &
humanam eſt,& tamen qui furatur,vnum ſolum non tri-
plex peccatum committit. Et peccatum vſuræ, non ideo
habet malitiam triplicis ſpeciei, quia præcepto humano,
naturali,& diuino prohibetur. Fieri etiam põt, vt diuerſa
peccata vno præcepto aut diuerſis prohibeantur. Si.n.eſſet
vnum tantum præceptum ne quis iniuſtitiam faceret,ad-
huc homicidium,& adulterium diuerſa ſpecie peccata eſ-
ſent. Et actus exterior,& interior eiuſdem ſpeciei ſunt, &
tamen in Decalogo in diuerſis præceptis prohibentur. De-
inde Eccleſia facere non põt, quin non ieiunare,& non au
dire Miſſam ſint diſtincta peccata, quamuis.n.facere põt
per ſuam prohibitionem, quod ſit peccatum, vt tñ huius
vel alterius ſpeciei ſit hoc aliunde expendendum eſt. ***Dixi***
10 ***regulariter*** † ***& vt plurimum***, peccata non diſtingui ſpe-
cie,ex eo,quod ſunt contra diuerſa præcepta,quia aliquan
do duplex erit peccatum ſpecie etiam diſtinctum trãſgre-
di duplicem legem vnum aliquem actum prohibentem,
tunc ſcilicet quando lex aliqua particularis addita ſupra
alteram legem actum aliquem transferat ad aliam virtu-
tem,vt verbi gratia Religioſus ex lege iuſtitię tenetur red-
dere alienum,ſi accedat prælati præceptum, quod trãsfert
actum

Digitized by Google

actum ad virtute obedientiæ, duplex erit peccatum non reddere alienum. Item præceptum eſt legis naturalis, vt veritatem dicamus, & non mentiamur, ſi ſuperueniat præceptum prælati in virtute ſanctæ obedientiæ, vt non mentiaris, certè ſi mentiris, & peccas contra virtutem veritatis & contra prælati obedientiam, & duplex eſt malitia, diuerſa ſpecie. Sic etiam tenetur religioſus ex virtute caſtitatis non fornicari, accedit præterea votum, quod transfert actum in virtutem religionis, & ita peccatum erit duplex, ſpecie diſtinctum, & neceſſariò in confeſſione explicandum, maximè, quando perſona pro religioſo non cognoſcitur a confeſſario. Ceterum, quando præceptum non transfert actum ad aliam virtutem peccans vnum ſolum committit peccatum, vt patet in homicidio, & furto, & vſura, & alijs huiuſmodi, quæ multis legibus prohibētur. Quam doctrinam latius tradit Bartholo. Med. vbi ſupra, vbi affirmat peccata ſpecie differre, ex eo, quod ſint cōtra diuerſa præcepta diuerſarum virtutum, (id quod certum eſt apud omnes) ceterum an aliundè diuerſificari poſſint, non explicat; ſicut neque Greg. de Valentia materiam hāc expoſuiſſe videtur. Quia vero res valdè frequens eſt, & ſcitu neceſſaria, huic regulæ ab iſtis authoribus allatæ, duas alias apponemus, quæ rem hanc melius explicabunt.

11 *Prima ſit*, Peccata† non ſolum ſpecie differunt, quando ſunt contra diuerſa pręcepta diuerſarum virtutum; ſed ēt quando ſunt contra diuerſa præcepta eiuſdem virtutis ex
g diuerſo obiecto, & motiuo. *Quæ regula & probari* g *& explicari poteſt*, his exemplis. Nam v.g. Deus, quia prohibet furtum in Decalogo, ſub ea ratione, & motiuo, ne quiſpiā violet iuſtitiam erga proximum, & lex ciuilis, & humana poſitiua, & lex naturalis ſub eadem ratione, & motiuo prohibent furtum, hęc diuerſa præcepta non faciunt vt ſint diuerſa peccata furtum commiſſum contra has tres leges Diuinam, Naturalem, & Humanam ſed vnum erit peccatū, & idem cenſetur pręceptum ex parte obiecti, & motiui, & etiam ex parte virtutis, ſcilicet iuſtitię cui opponitur. Idemque de homicidio dicendum eſt, vnum enim, & idē erit peccatum, etiamſi tam lex Diuina quam Naturalis, & Humana homicidium vetant, quando hec præcepta ex eodem motiuo iuſtitię feruntur, ita enim vnaquęque lex iſtarum reponit rem, quam pręcipit, in materia iuſtitię. Quando autem lex Diuina prohibet v.g furtum ex vno motiuo, & lex humana v.g Eccleſiaſtica, furtum prohibet rei ſacrę non ſolum ex prędicto motiuo iuſtitię erga proximum, ſed etiam ex motiuo religionis, hac ratione furtum rei ſacrę non ſolum erit contra iuſtitiam, ſed etiam contra religionem. Etenim lex Eccleſiaſtica ex diuerſo motiuo eandem materiā ſub alia virtute conſtituit, vnde in hoc pacto iam noua ineſt contrarietas ad virtutem, & cōſequenter ad naturam rationalem, & dictamen rationis, quę regula eſt actionum humanarum. Eidem dicendum eſt de peccato homicidij, quod prohibetur lege Decalogi, & Ciuili ex eodem motiuo iuſtitię, & tandem Eccleſiaſtica lege ex motiuo religionis.

12 Nec valet, quod aliqui dicunt† eſſe hoc nouum peccatū inobedientię contra legem Diuinam aut humanam poſitiuam, occidere v.g. proximum, & hoc peccatum diſtingui a peccato homicidij. ꝙ erat in lege naturę prohibitum; quia pręter malitiam homicidij tunc videtur etiam alia malitia inobedientię, quę in hoc conſiſtit, vt aliquis non obſeruet pręceptum ſuperioris: Reſpondetur enim non eſſe plura peccata; ſiquidem peccatum inobedientię non eſt ſpeciale in ſola tranſgreſſione pręcepti ſuperioris, niſi fiat ex contemptu expreſſo ſuperioris, & pręcepti; ſed tranſgreſſio illa ſine contemptu, eſt ratio quędam vniuerſalis, quę in omnibus peccatis reperitur, vt optimè tradit S. Th. 2.2. q. 104. art. 2. ad primum, ſicut ecōtra non eſt ſpecialis virtus obediētię, quando aliquis materialiter ſolum exequitur, quod pręcipitur, aut illud etiam exequitur ex affectu alterius virtutis, vt temperantię, vel iuſtitię, ſed tunc ſolum eſt ſpecialis virtutis obedientię, qñ quis exequitur id ꝙ pręcipitur ex intentione expreſſa, quia a ſuperiore pręcipitur, & in hoc conſiderat rationem honeſtatis. In eo aūt qui habet votum obedientię, vt in religioſis eſt duplex peccatum, quādo peccant contra pręceptum, aut legem ſuperioris, vnum eſt in materia, quę pręcipitur, v.g. temperantię, aut alterius virtutis, alterum contra virtutem religionis ex illo voto, etiamſi non fiat ex illa expreſſa intentione nō obediendi. *Ratio eſt*. quia votum obedientię habet pro materia pceptum ſuperioris, & votum ex ſua natura reponit materiam in materia religionis, etiam ſimplicem executionem eius ꝙ pręcipitur, & proinde pręteremittere pręceptum, erit contra religionem. Vnde ſequit, ꝙ ſi pręlatus alicui ſibi ſubdito pręcipiat, vt hodie ieiunet, non ſolum actum illum ieiunandi reponit in materia temperantię, (ſiquidem ieiunare, & abſtinere per ſe ſpectat ad materiam temperantię) ſed etiam in materia religionis & obedientiæ, & conſequenter non ieiunans duplex peccatum committit, intemperantię, ſcilicet, & inobedientię. & vtrumque confiteri tenetur.

13 Ex qua regula conſtat, quare† verba blaſphemię, aut verba turpia in Eccleſia non ſint in ſpecie ſacrilegij, cum tñ actus pollutionis in eccleſia non tantum ſit contra caſtitatē, ſed etiam contra religionem. *Ratio inquam eſt*: Quia peccatum pollutionis, & fornicationis, immo etiam & actus coniugalis in Eccleſia prohibetur lege Eccleſiaſtica in reuerentiam loci; ipſoq. iure ſtatuitur, vt eo ipſo loci ſanctitas amittatur, & Eccleſia reconciliatione indigeat, in quo fit iniuria loco ſacro auferendo ſanctitatem cōſecrationis, & benedictionis; Hęc autem non amittitur verbis, aut alijs actibus turpibus ideoq. non fit particularis irriuerentia loco ſacro. Vnde in quacūq; lege aliquid pręcipiente, vel prohibente, attendi debet ratio motiua, vt exinde cognoſcatur, vtrum id quod alias erat malum, & lege aliqua de nouo prohibetur, in noua ſpecie peccati conſtituatur, vel in eadem, qua prius erat, ſpecie remaneat.

14 *Secunda ſit*, Non ſunt† plura peccata numero in eodem actu contra eandem virtutem. v.g. in ieiunio, aut alio opere, quando eadem materia præcipitur multis præceptis ex eodē motiuo, & ratione eiuſdem obiecti materiæ, & circūſtantiarū. Dixi, reſpectu eiuſdem obiecti & circumſtantiarum, quia per ordinem ad diuerſas circumſtantias, vel materias, poſſunt eſſe plures numero malitiæ, in eodem actu diſtinctę, vt v.g. cum quis vno, & eodem actu plures occidit vel eodem actu furatur, & alios ad furandum prouocat. Hæc regula patet: quia eadem eſt ratio motiua in multis præceptis, & actus eundem prorſus habet reſpectum contrarietatis ad virtutem ex vno, vel pluribus preceptis. Vnde duplex peccatum nō erit omiſſio audiendi Miſſam, ad quam tenebatur ex duplici præcepto, ex eodem tamen motiuo.

Ratio eſt: quia malitia omiſſionis formaliter (ex multorum opinione) conſiſtit in priuatione actus debiti. Ergo ſicut vnus tantum erat actus debitus, & vna bonitate bonus, ita etiam omiſſio actus debiti, vna tantum malitia erit, vnaq. repugnantia ad virtutem, & conſequenter in eodem actu, vel in omiſſione reſpectu eiuſdem obiecti, & circumſtantię, vna tantum erit malitia & contrarietas ad virtutem, quando præcepta non ſunt diuerſa ſecundum ſpeciem.

15 h *Ex hac* h *regula refellitur opinio*† *Nauar. in Man.* cap. 11. n. 4. vbi reſpondens cuidam quęſtioni ſibi propoſitę, docet duplex eſſe peccatum non ieiunare in vigilia, quæ occurrit in Quadragesima, vel in quatuor temporibus anni. exiſtimans ex duplici pręcepto eſſe duplicem malitiā. Sed ſine dubio fallitur ob rationem allatam, ſicut ēt errat in eo ꝙ ait duplex eſſe peccatum non audire Miſſam in die Dominico, quando concurrit aliud feſtum, ꝙ aliàs eſſet in pręcepto. Vnde ait non ſatisfacere, qui confitetur ſe non ieiunaſſe, aut non audiuiſſe Miſſam in vno die, in quo ad id tenebatur ex præcepto, ſed dicere debet ſe eo die ad id duobus diuerſis pręceptis obligatum fuiſſe. Quæ doctrina falſa eſt, ſicut, & fundamentum falſum eſt. Nec valet, quod affert pro ſe Nauarrus, ſcilicet quod frater Franciſcanus peccat duplici peccato, ſi non ieiunet die veneris, quando aliàs ratione alicuius vigiliæ eo die concurrentis eccleſiæ vniuerſalis lege ieiunare tenetur, quaſi vnum eſſet peccatum contra propriam regulam; alterum verò contra præceptum Eccleſiæ. Reſpondetur enim cum Gabr. Vaſquez in 1.2. tomo 1. in q. 77. artic. 6. diſp. 98. cap.

3. num.

Digitized by Google

3.num.9.& 10.talem Religioſum duplex peccatum committere non quidem ſolo numero diſtinctum contra virtutem temperantię. vt contendit Nauarrus, ſed ſpecie; Quia obſeruare tenetur propriam regulam non ſolum ratione temperantię, ex pręcepto religionis, (ſic enim peccaret ſolum vnico peccato, & contra ſuam regulam, & contra legem eccleſię) ſed etiam tenetur regulam propriam obſeruare ex voto obedientię, & ita ex virtute religionis; Immo in Nauarri opinione tria eſſent peccata, vnum contra votum obedientię, & alia duo, contra duo pręcepta abſtinentię.

26 *Deinde*, ſicut peccata † non diſtinguuntur ſpecie regulariter ex diuerſitate pręceptorum, vt iam expoſitum eſt; ita multo minus diſtingui poſſunt ſpecie ex diuerſitate pœnę ipſis conſtitutę, vt optimè docent S. Thom. 1.2.q.72.ar.5. Caiet. & Medina ibidem. *Siquidem* i *peccata eiuſdem ſpeciei* aliquando diuerſis pœnis puniuntur, vt v.g. furtum mortale & veniale; illud enim æterna, hoc pœna temporali punitur; E contra vero peccata diuerſę ſpeciei nonnunquam pœnis ſimilibus puniuntur, vt patet non ſolum in pœna ęterna, quę pro diuerſis ſpecie peccatis incurritur, ſed etiam in pœna excommunicationis, quę a iure Canonico infligitur pro diuerſis peccatis in ſpecie.

k *Diſtinguuntur* k *igitur peccata ſpecie ex obiectis*, ſeu ex diuerſitate obiectorum contrariorum diuerſis virtutibus, circa quę committuntur vt latius tradunt S. Thom. 1.2.q.72.ar.1. Caie. & Medina ibi, & Greg. de Valentia tomo 2. diſpu.6.q.2.punct.1. ſiquidem cum duo ad rationem peccati concurrant videlicet, actus voluntatis, & inordinatio a lege ęterna quorum primum per ſe intenditur a peccante qui intendit talem actum voluntarium in tali materia exercere, ſecundum autem omnino per accidens ſe habet ad eius intentionem, vnumquodq. autem ſpecificationem deſumit ſecundum illud, quod eſt per ſe, & non ſecundum id, quod eſt per accidens; conſequens eſt peccata ſpecie diſtingui ſecundum obiecta, ſeu ex obiectis, quatenus bono rationis contrariantur, vnde ſi quis vinum bibat alienum ex delectatione intemperatus eſt, ſi ex auaritia, auarus, ſi vt rapiat aliena, iniuſtus, quę omnia ſatis manifeſta ſunt ex doctrina in capitibus ſuperioribus tradita; Cetera, quę ſpeculatiua potius quam practica ſunt, omittimus.

ADDITIONES.

a Peccati vocabulum quidam deducunt a pellicatu; nimis fortaſſe duriter. Itaq. rectius ſi habeatur primigenium, ſiue deriuatum à ſuo verbo. & quo priſci, atque optimi latinitatis Authores in eadem ferme ſignificatione vſi ſunt, in qua noſtri ſcriptores ſacri; atque ita, vt de alijs taceam, Admittere, recordari, & confiteri peccata, & Peccati pœnitere dixerunt. Cicero peccatum coniunxit cum vitio, & culpa & oppoſuit officio, & Recte facto. Theologi diſtinguunt a vitio quod hoc tum in habitib. tum actibus virtuti contrarijs cernatur: peccatum vero, & culpa in actibus duntaxat. Et quidem apud Iuriſconſultos ſępe accipitur pro culpa, vt l. Herenn.63.in fin.ff. de euict. & l. Titio 71.ff. de condit. & demoſtr. & apertius in l. Stichum.95.in fin.ff. de ſolu. ſed & ſępius ab eiſdem transfertur ad corpus animatorum, atque etiam ad inanimata; vt ad parietes, & poſſeſſiones, de quibus alias. Magis autem pertinere vitium videtur ad habitum, quam ad actum: ex quo lib.7. Etich.ca.8 in princ. Ariſt illud aquę intercuti. qui morbus cōtinuus eſt, & permanens, S. Auguſtinus autem De perfectione Iuſtitię, cap.4. curuitati tibię ſimile eſſe dicit; peccatum vero claudicationi. A culpa autem, quia hęc ſolum in actib. morum. & rationis voluntarijs. ac liberis, quatenus a recta ipſa ratione deſciſcit poſita eſt. Peccatum vero etiam in actibus naturę & artis; vt ex Ariſtot. lib.2. Phyſicor. contex.82. ἁμαρτία ibi habetur. Grego. de Val. tom.2. diſp.6.q.1.p.1. in princ & Azor. lib.4. in princ. & Bartho. Medin. 1.2.q.71. artic.1. Cardin. Bellarm. tomo 4. controuerſ. lib.1. cap.1. in princ.

Differentia autem inter Peccatum, & malum paſſim notior eſt, quam vt pluribus ad declarationem maiorem indigeat. Si quis tamen plura deſideret, is pręter alios legat D. Dionyſium De diuin. nomin. cap.4. & D. Auguſt. de fide ad Petrum, p.2.c.21. & lib.2. de Geneſi contra Manichæū c.29. & contra epiſt. fundamenti c.33. & alibi. & B. Ioannē Damaſcen. lib.4. Orthod. Fid. cap.21.

b *Peccatum eſt prauaricatio legis diuinæ.* In eandem rationem, ſed paulo communiorem D. Auguſt. lib.2. de conſenſu Euangeliſtarum. c.4. Peccatū eſt tranſgreſſio legis, vtraque deſcriptio expreſſa ex illa breuiſſima, ſed maximè cōcinna Apoſtoli Ioan. quam & Author in medio ponit, *ἁμαρτία ἐστιν ἀνομία* eſt autem *ἀνομία* quaſi contra legem, ſeu adeo factum ſine lege, vt eo loci ait venerabilis Beda. lex autem Grece *νόμος* appellatur. Dicamus nos ex D D. Ambroſ. & Auguſt. *ἀνομίαν* legis tranſgreſſionem aut vno verbo Prauaricationem, quò ſpectabit illud Pſal.118. Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ.

c *Hinc contra Greg. de Val.* Idem Greg. allatæ D. Auguſtini, & communi conſenſu probatæ definitioni vitio dat, quod peccato habituali minime congruit. Ceterum facile reſpōderi poſſet. Nam vt ipſemet Gregor. ait eodem loco, nomen peccati etiam ſecundum formalem rationem acceptum, primario quidem fuit attributum ſignificandis peccatis, quę in ipſo actu prauo conſiſtunt. Quamobrem nullus videtur reprehenſionis locus: cum fortaſſe non omne ſed quod maxime dicitur peccatum, hic fuerit definitum: tamet etiamſi poſſimus aſſerere in hac definitione etiam peccatum habituale aliquo modo includi: ex eo ipſo, quod in ea potiſſimum actuale peccatum deſcribitur, a quo peccatum habituale originem ducit; atq. hinc habet, vt in noſtris animis inhæreat & perſiſtat. Atqui habitus ex actibus cum gignantur, vt ex Ariſto. exploratum eſt, hi naturam, & vim illorum ſapiant, & referāt, plane neceſſe eſt.

d *Additur autem pro formali ratione peccati* Id lucidiſſimus Card. Bellarm. to.4. contr.1. lib.2. c.1. verſi. Porrò luculenter, atque explanatè, vt omnia, explicat his verbis. *Porrò peccati rationem, atq. ideo ipſum formale peccati indicauit Auguſt. cum ait, contra legem æternam. nec dicere voluit, contra rationem, vt loquuntur Philoſophi, neq. contra legem Dei, vt loquitur S. Ambroſius lib. de Paradiſo. c 8 neq. contra legem ſimpliciter. ſed contra legem æternam, nimirum, vt comprehenderet omnes leges, & ipſam legum radicem ſiquidem omnis lex tum naturalis tum poſitiua, & poſitiua tū Dei, tum hominum ideo eſt lex, quia congruit cum lege æterna, quæ eſt ipſa Dei ratio ſumma, ac perfectiſſima regula, nec eſt aliud qualibet alia lex, niſi adumbratio quædam, atq. participatio legis æternæ.* Qua de re infra ſuo loco.

Illud etiam ex eodem Card. Bellarm. animaduertendū, in eadem D. Auguſtini definitione videri deſiderari, quod in primis vim. & naturam peccati attingit ipſum, inquam voluntarium, de quo ipſemet D. Auguſt. De vera religione cap.14. Vſq. adeo, inquit, *peccatum voluntarium eſt malum vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium*, ſed cēſet Bellarm. haud temere fuiſſe ab Auguſtino prætermiſſum hoc loco voluntarium cum id ex alijs definitionis partib. nullo ferè negotio colligi poſſit: quandoquidem non eſt propriè contra legem niſi id, quod voluntarium eſt. Etenim lex propriè non datur niſi ijs, qui liberi arbitrij vſu prēditi ſunt. Hęc Bellarm. ex quibus poſtrema fortaſſe (tanti viri pace dictum ſit) non videntur cohærere cum ijs, quæ paullo ante ab eodem exponuntur de altera definitione peccati tradita alibi ab Auguſtino, Peccatum eſt tranſgreſſio legis.

Quæ definitio, inquit Bellarm. generaliſſima eſt, & cōuenit in peccata omnia non ſolum morum ſed etiam naturę, & artis. At enim ex ijs, quæ natura conſtant, quamplurimis non eſt propriè tributa lex.

e *Etenim, vt diximus, Gratia, & charitas ita eſt debita.* Non quidem immediatè, ſed mediatè: quatenus ſcilicet diuinitus iubemur ſalutem noſtram operari, & ad Deum conuerti, & ad ipſum accedere, & facere quæ in diuinis literis generatim præcipiuntur, in eum finem, vt vnuſquiſq. gratiam, & charitatem procuret.

Itaque etiamſi charitas, & gratia non cadant ſub præceptum immediatè; cum hæc dona non ſint aliqui actus, mediatè tamen eò cadunt, ſic, vt intentio legiſlatoris, nimirum Dei, fuerit hominibus commendare huiuſmodi

Digitized by Google

dona, tanquam neceſſaria, & debita; quod ſatis eſſe exiſtimandum eſt, vt priuatio illorum intelligatur hac in parte eſſe peccatum habitualiter manens. Grego. de Val. fere ad verbum. to. 2. diſp. 6. q. 2. p. 1. verſi. Hinc ſequitur.

f *In priuatione cuiuſdam facultatis.* Moraliter tantum huiuſmodi facultas cenſeri debet habitualis, ſitne adeo quaſi quidam habitus; cum ea præditum eſſe aliquid magnum ſit, & homini cum primis ad ſalutem conducibile; atq. ob eandem rationem eius priuatio exiſtimanda permanens, & reuera peccatum in modum habitus conſiſtens cuiuſdã vilitatis, atque inhabilitatis ad exercenda charitatis opera. vnde iuſtus verè denominetur peccator. Quod ſi phyſice conſideretur, ea facultas non eſt aliquis peculiaris habitus, ſed cernitur magis in quodam ordine, & relatione hominis iuſti ad Deum, vt ad amicum, ita vt ſi vir iuſtus per peccata huiuſmodi minutiora ſibi non impediat diuinam familiaritatem & mutuæ amicitiæ vſum, peculiari ratione ſit capax plurium, & maiorum auxiliorum, & inſtinctuũ diuinorum, quibus ad expeditum, & feruens illud charitatis exercitium inflammetur. Greg. de Val. p. 1. notato vers. Quod vero.

g *Quæ regula & probari, & explicari potest.* Tria hæc nõ videntur inter ſe cohærere, aut ego aberro toto cœlo. Etenim diuerſa, obiecta quæ in regula proponuntur eiuſdem virtutis in probatione atq. explicatione non habentur. Primum ſiquidem exponitur idem obiectum diuerſarum legum: Deinde diuerſa quidem obiecta ſed diuerſarum nõ ſolum legum ſed etiam virtutum: attamen ſtudioſo, atque acutiori iudicio prædito lectori iudicandum relinquimus.

Quædam illatione affertur exemplum de voluntaria pollutione, effuſioneq. ſanguinis ad regulam propoſitam declarandam magis appoſitum videri fortaſſe potuiſſet, ſi recte fuerit expoſitum.

Qui ita labefactat eccleſiam, duplici ſcelere obſtringitur: Vno contra rectam rationem, quam ſibi generatim, lex naturalis vendicat, & qua ſancitur, religionem non eſſe violandam: Altero aduerſus legem eccleſiaſticam, quæ peculiari præcepto decreuit, eccleſias non eſſe eo pacto polluendas. Quocirca peccatum violantis eccleſiam vtroque modo ſpeciale dici potest: ſed poſteriore ſtrictius; qa admittitur contra & ſpeciale virtutis religionis vniuerſæ, atque eiuſdem virtutis particulæ eccleſias attingentis obiectum. Itidem generatim contra religionem peccat, & priuatim contra immunitatem illarum, qui extrahit ex eccleſijs eos, qui ſe tuendi, atque a ſecularis iuſtitię miniſtris vindicandi gratia illò confugiunt. Legito Ioan. Azor. lib. 4. Inſtit. Moral. c. 2. verſic Septimo quæritur. Itaque Iudex, qui reum extrahit ab eccleſia per vim, & contra eccleſiæ immunitatem, graue ſacrilegium committit. Quid quod? peccat præterea etiam contra ipſum reum, tanquam aliud obiectum iuſtitiæ commutatiuæ: vt probabilior habet opinio. Franciſc. Suarez. de virtut. & ſtatu Religion. lib. 3. cap. 13. verſic. vltimo ſupereſt.

h *Ex hac regula refellitur Opinio Nauar.* Idem aduerſus Nauarrum ſentit Ioan. Azor. lib. 4. Inſt. Moral. c. 2. verſi. 6. quæritur. pluribus exemplis id ipſum oſtendentibus in medio poſitis.

i *Siquidem peccata eiuſdem ſpeciei.* Vera, ac potiſſima ratio huius regulæ, quam Caiet. 1. 2. q. 71. ar. 5. genaralem vocat, in eo poſita eſt, quod pœna in peccatis per accidẽs eſt; tum quia eſt præter intẽtionem ipſius peccantis; tum quia peccatis extrinſecus aduenit aliquando, nimirum a iuſtitia iudicante, atq. eam decernente, infligenteq. pro peccatorũ ratione, & natura. D. Th. eod. artic. 5.

k *Diſtinguuntur igitur peccata ſpecie ex obiectis.* Vt hæc minori negotio percipiantur, in memoriam redigenda eſt diſtributio ſuperius tradita in obiectum materiale, & formale: atque obſeruandum ipſi obiecto formali in primis huiuſmodi peccatorum ſpecificam diſtinctionem acceptã referre oportere. Materialia autem obiecta diximus eſſe ipſas res, quæ cadunt ſub peccatum quatenus natura conſtitutæ tales exiſtunt, vt carnes, piſces, vinum, mulier: formalia autem has eaſdem res, quatenus contra rectæ rationis præſcriptum adhibentur. Ex quo accidit, vt quæ ſunt diuerſa in genere naturæ, nihil differant in genere moris, qua rectæ rationi repugnant. Multis, diuerſiſq. modis occiditur homo, vt iugulatione, trucidatione, ſuffocatione, igne, lapidibus atque alijs innumeris, & tamen vnũ tantummodo homicidium patratur. E contra vna, eadem que in re ex ſui natura diuerſa ſpecie peccata poſſunt admitti in genere moris; vt in re aliena per vim ablata furtum, & rapina Ioan. Azor. inſt. Mor. lib. 4. cap. 2. verſiculo Quarto quæritur.

De differentijs accidentalibus peccatorum.
Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Accidentales peccatorum differentia, & conditionis enumerantur a nu. 1. vſque ad 7 Quarum prima eſt peccata omnia eſſe, aut* Mortalia, *aut Venialia.*

2 *Alia ſunt contra Deum, alia contra proximum, alia contra ſeipſum, & quænam ſint, ſigillatim oſtenditur.*

3 *Peccatorum alia ſpiritualia, alia carnalia.*

4 *Alia ſunt cordis, alia oris, alia operis. Quæ in vno eodemq. peccato inueniri poſſunt.*

5 *Quædam ſunt Omiſſionis, quædam* Commiſſionis, *& quid ſint.*

6 Qua *Commiſſio, & Omiſſio inter ſe differant ſpecie, quæ itẽ non explicatur.*

7 *Quando imputari debeat homini peccatum omiſſionis.*

8 *Communis opinio recentiorum proponitur, & actus ſubſequentibus numeris explicatur vſque ad ſi. c.*

Vt Omiſſio ſit voluntaria, quot conditiones ſint neceſſariæ, & quænam ſit omiſſio verè propriè ac formaliter. ibid.

9 *Cauſam ſufficientem omiſſionis præcepti culpabiliter præbens peccare cenſetur.*

10 *Quando actu eſt ipſa omiſſio non committitur nouum peccatum formaliter, ſed ſolum materialiter.*

11 *Actus qui eſt cauſa omiſſionis etiamſi non aliunde malus, eo ipſo tamen quod ſit occaſio, malus eſt, & peccatum.*

12 *Aliquando actus poteſt eſſe bonus ex præcepto, qui propter omiſſionem alterius præcepti non incipiat eſſe malus.*

Quomodo intelligendum ſit quod non ſi. præcea. proponatur ſẽtentia Greg. de Val. probatur contra Angles. & alios.

13 *Refelluntur rationes pro ſententia ſuperius inducta.*

14 *Actus qui eſt cauſa omiſſionis, ſi aliunde malus non ſit, licet non ſit formaliter peccatum omiſſionis, eſt tamen reductiue, & vnum numero peccatum cum omiſſione.*

15 *Omiſſio quæ fit in ſomnis, propriè peccatum non eſt, vt falſo docuit Marſilius, & quare.*

16 *Quando quis dedit cauſam peccato, ſi antequam eueniat illum pœniteat cauſa quam dedit patrandi malum futurũ, ſibi ad culpam non imputabitur.*

QVoniam (vt ex ſuperioribus conſtat) diſtinctio, & differentia eſſentialis actus humani ex obiecto deſumitur, in peccato autem non ſolum eſſentialia, ſed etiam accidentalia quędam conſiderari poſſunt, conſequens eſt, vt differentias, & conditiones accidentales peccatorum explicemus, ex huius enim rei notitia, non parum confeſſarius in officio ſuo ritè obeundo adiuuabitur. Accidentales autem peccatorum differentię, & conditiones potiſſimum ſunt iſtę.

1 *Prima eſt*, Quod peccata †omnia, aut ſunt *Mortalia*, aut *Venialia*, Dum enim quis peccat, & Deum offendit ita, vt Deum quaſi a ſe alienet, *Mortaliter* peccare dicitur, quia, ſ. huiuſmodi peccatum priuat hominem gratia & charitate quę eſt ſpiritualis vita animæ & principium operandi vtiliter & efficaciter ad vitam ęternam conſequendam; ſecundum illud 1. Ioan. 4. *Qui non diligit manet in morte.* & Roman. 8. *Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini.* Quando autem quis peccat non tamen ita grauiter, vt Deum a ſe alienet, ſed tamen ita communicationem charitatis mutuę, & expeditum ac promptum amicitię vſum inter Deum, & hominem prępediat, *Venialiter* peccare dicitur; De quibus peccatis intelligitur illud 1. Ioan. 1. *Si dixerimus, quoniam peccatum nõ habemus, ipſi nos ſeducimus.*

ex

Digitized by Google

ex S. Aug.lib.3.cont.duas opin.Pelag.c.3. *Et Iac.in ſua epi. c.3. dicens: In multis offendimus omnes.* ex eodem D. Auguſt.in Enchirid.cap.78. Quam differentiam peccatorum mortalium,& venialium accidentalem eſſe S. Tho.1.2.q.72.art.5.ea ratione in reſp.ad primum, quod in eadẽ ſpecie peccati contingat aliquem peccare mortaliter,& venialiter,vt accidit in furto rei paruæ,& magnæ;& motus primus in genere adulterij eſt peccatum veniale,& verbum otioſum quod plerumque eſt veniale,poteſt eſſe mortale. Quæ tamẽ falſa eſſent,ſi peccata mortalia,& venialia,hoc ipſo quod talia ſint,eſſentialiter differrent. Plura de hac differentia inferius dicemus.

2 *Secunda* diſtinctio ſeu differentia † accidentalis peccatorum eſt,Quod alia ſint contra *Deum*,alia contra *proximum*;alia contra *ipſummet peccantem*. Illa propriè contra Deum ſunt, quæ aduerſantur virtutibus, quarum ſcopus præcipuè eſt Deus,cuiuſmodi ſunt virtutes Theologicę,& Religio.Quæ vero iuſtitiam, & alias virtutes ad proximũ pertinentes violant,dicuntur fieri contra proximum:Quę vero violant rectitudinem earum virtutum,quę paſſiones proprias moderantur,propriè contra ipſummet peccantẽ eſſe dicuntur.Quam differentiam declarat S. Tho.1.2.q.72.ar.4.ex triplici ordine qui debet eſſe in homine.Etenim vnus ordo & præcipuus eſt ille quo homo dirigitur in Deũ in illis actibus qui excedunt rationem humanam, vt ſunt ea quæ ſunt fidei,& quæ ſoli Deo debentur,& qui in talib. peccat contra Deum peccare cenſetur,vt infidelis,hæreticus,ſacrilegus,& blaſphemus. Alius eſt per comparationẽ ad actus noſtros quorum menſura,& regula eſt ratio,quę dupliciter regulat hominem, videlicet, in ordine ad ſeipſum,& per comparationem ad proximum.Qui ergo peccat contra primum ordinem,dicitur peccare contra ſeipſum,vt guloſus,luxurioſus,prodigus,ebrius:Quando vero peccat contra ordinem rationis ad alium, tunc peccat cõtra proximum,ſicut facit fur,& homicida, & omnis iniuſtus,quia iniuſtitia eſt propriè ad alterum. Quo etiam modo virtutes omnes his peccatis oppoſitæ diſtinguuntur,etenim virtutibus Theologicis,vt diximus,homo rectè, & debitè ordinatur ad Deũ,fide,ſcilicet ſpe,& charitate, & religione;temperantia vero,& fortitudine ad ſeipſum, iuſtitia vero ad proximum. Id quod propheta luculenter expreſſit his verbis:*Oſtendam tibi,quid dominus requirat a te vtique facere iudicium*,quantum ad ſeipſum, *& diligere miſericordiam*,quod pertinet ad proximum, *& ſolicitum ambulare coram Domino Deo tuo*, quod pertinet ad Deũ.

a Mich. 6. cuius etiam diuiſionis peccati meminit Beda in fine cap.6.epiſt.1.ad Corinth.

3 *Tertia* diſtinctio eſt,Quod † peccata alia ſunt *Spiritualia*,alia *Carnalia*, quam peccatorum diſtinctionem affert S.Tho.1.2.q.72.art.2.ex S.Greg.lib.31.Moral.c.31.circa medium,vbi ait,Quod ſeptem capitalium vitiorum quinque ſunt ſpiritualia,& duo carnalia.Illa dicuntur *Spiritualia*,quæ cum in materia ſpirituali verſentur, delectationẽ tantum internam habent,hoc eſt quæ ſenſu tantum interno percipiuntur,atque adeo ex propria ratione actu interno peraguntur,vt Superbia,Ira,&c.*Carnalia* vero peccata dicuntur illa,quæ in delectatione, & tactu corporali, ſeu in materia ſenſibili perficiuntur,vt Gula,Luxuria, furtum,&c.Quæ differentia,ſicut,& illa ſecunda,planè accidentalis eſt;quod enim peccatum carnale,vel ſpirituale ſit aut contra Deum,proximum,aut ſeipſum,accidẽtale omnino eſt ipſi peccato, quamuis moraliter differentiæ iſtæ habeant eſſentialem quoque differentiam adiunctam.Nã quoduis peccatum ſpirituale differt etiam eſſentialiter a quouis carnali, quatenus verſatur circa diuerſam etiam eſſentialiter materiam in genere moris, & repugnat diuerſæ virtuti,vt conſideranti eſt manifeſtum. Circa hanc differentiam,ſeu diuiſionem illud annotandum eſt, quo ſenſu dicat Apoſtolus 1.Cor.6.*Omne peccatum quodcunq; fecerit homo eſſe extra corpus;qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat*,quaſi velit ſolam fornicationem eſſe peccatum carnis.Nam vt optimè docet S.Th.vbi ſup. art. 2. ad 4.quia in peccato fornicationis aĩa ita ſeruit corpori,vt nihil aliud in ipſo momento cogitare homini liceat, meritò hoc ſolum peccato contra corpus ſuum homo peccare dicitur, quamuis etiam alia ratione hoc dici poteſt, quia nimirum in hoc peccato iniuria particularis fit corpori,dum actu illo corpus ipſum inordinatè maculatur.

4 *Quarta* diſtinctio eſt,quod † peccatum aliud ſit *Cordis*, aliud *Oris*,aliud *Operis*,ſic S.Th.1.2.q.72.art.7.ex S.Hier. in cap.34.Ezechielis, & Magiſtro in 2.d.42. Ea dicuntur peccata *Cordis*,quæ voluntate tantum concipiuntur, *Oris* vero,quæ verbis etiam exprimuntur. *Operis* autem, quæ actione exteriori peraguntur. Circa quam diſtinctionem illud annotandum in primis eſt,quædam peccata eſſe,quę corde perficiuntur & conſummantur, vt odium,hæreſis; alia vero quæ ore conſummantur,vt contumelia,conuitiũ detractio;tertio denique quædam peccata ſunt,quæ opere perpetrantur, vt furtum,& homicidium; & hæc quidem peccata licet ſpecie inter ſe diſtinguantur,vt ait S.Th.3.p. q.90.art.3.ad 1. hæc tamen differentia quatenus extrinſeco quodam modo, & in communi refertur ad peccata *Cordis*,*Oris*,& *Operis*,non eſt eſſentialis per ſe, ſed accidẽtalis,coniuncta ſemper cum eſſentiali,vt ſignificat S.Tho. 1.2.q.72.art.7.ad tertium.

b *Deinde* b *etiam ſciendum eſt,in vno eodem que* peccato hæc tria inueniri poſſe,ita vt vnum ſit quaſi gradus diſpoſitio,& præparatio ad alterum, vt v.g.Iracundus ex hoc ꝙ appetit vindictam,primo conturbatur in corde; ſecundo, prorumpit in verba contumelioſa,& tertio procedit vſque ad facta. Item,luxurioſus primo meditatur de fornicatione admittenda,ſecundo ſollicitat verbis mulierem & tertio actum committit, quæ omnia vnum peccatum perfectum reputantur. Quando autem quis ſolum turpi cogitatione delectatur,nec vltra procedit, tunc ſolum peccatũ *Cordis* committit,qui vero ſolum impudica locutione delectatur,nec vltra ſe extendit, peccat peccato *Oris*,Si vero perpetrat,iam erit peccatum *Operis*, vt conſtat.

5 *Quinta* diſtinctio eſt quod † peccatorum quædam ſunt *Commiſſionis*,quædam *Omiſſionis*. Peccatum *Commiſſionis* eſt defectus perfectionis debitę ineſſe actui,quem quis circa materiam aliquam exercet. Quamuis enim homo non ſemper teneatur ſecundum virtutem agere,ſuppoſito tamen quod quis operari velit circa materiam pertinentem ad hanc,vel illam virtutem, tenetur rectè ſecundum virtutem operari, vnde talis defectus dicitur peccatum *Commiſſionis*.Peccatum *Omiſſionis* eſt, defectus voluntarius perfectionis actualis debitæ abſolutè. De peccato omiſſionis intelligitur illud Iaco.4.*Scienti bonum, & non facienti*,ſcilicet cum teneatur,*peccatum eſt illi*.De peccato vero commiſſionis vbique in Scripturis mentio fit, quando recenſentur peccata populi,vnde Eccleſiaſtici cap.48.de filijs Iſrael dicitur; *Quidam ipſorum fecerunt,quod placeret Deo; alij autem multa commiſerunt peccata* Hanc differentiam etiam peccatorum ponunt Orig.Hom.5.in Leui.dicens: *Scio, & illam differentiam, qua nonnullis ſapientum viſa eſt, quod delictum,quidem ſit,cum non facimus ea,quæ facere debemus peccatum vero ſit, cum committimus, quæ committere non debemus.* & S.Auguſt q.20.in Leuit.& alij paſſim,vt Sanct.Thom.in 1.2.quæſt.72.artic.6. vbi docet peccatum commiſſionis, & omiſſionis materialiter quidem inter ſe differre ſpecie, non autem formaliter.Vt autem breuiter ſciat confeſſarius, quænam commiſſio, & omiſſio inter ſe differat, & quæ non, hæc duo addere ſtatuimus.

6 *Primum eſt*,commiſſio † & omiſſio illa ſola,quæ ſe neceſſario concomitantur,ſunt eiuſdem ſpeciei, & de his ſolum exempla S.Th.vbi ſupra ponuntur,vt v.g.*Non ieiunare*, c *& comedere tempore* indebito: Non reſtituere,& detinere alienum.

c

Secundum eſt,omiſſio,& commiſſio, quæ non neceſſariò ſe concomitantur, differunt ſpecie. Etenim diuerſa eſt ratio,& diſſonantia ad rationem,non facere quod quis tenetur, & facere,quod tenebatur non facere.Et aliud eſt peccatũ nõ audire Miſſã ſuo tẽpore debito,aliud blaſphemare contra Miſſam,aut alio modo illam irreuerenter tractare,& tñ primum eſt omiſſionis, ſdm vero cõmiſſionis. Et aliud eſt peccatum non amare Deum qñ quis tenetur, & aliud Deum odio habere.Et de differentijs accidẽtalib. peccatorum hæc pro confeſſariorum inſtructione ſufficiãt,

Circa peccatum vero omiſſionis, quantum ad actiones morales attinet,

7 Dubium eſt, Quando † imputari debeat homini peccatum omiſſionis, an quando re ipſa omittitur præceptum quod obſeruandum fuit, an vero quando data fuit cauſa omiſſionis. v.g. omittit quis audire Miſſam die Dominico, quando imputari ei debet hoc peccatum. *Ratio difficultatis eſt:* quia aliquando accidit, vt quis tempore, quo debuiſſet exequi præceptum, ſit expers rationis, verbi gratia ſit in ſomnis aut ſit ebrius. In qua re tres ſunt authorum ſententiæ.

Prima eſt Marſilij, 2. d. q. 21. art. 2. propoſi. 2. concl. 4. dicentis, tunc imputari peccatum, quando eſt tempus implẽdi præceptum, etiamſi quis eo tempore careat vſu rationis vt ſi ſit ebrius, aut dormiens, & citari ſolet ab authoribus S. Th. pro hac opinione 1. 2. q. 71. art. 5. ad 3. vbi ait, ſolũ pro eo tempore omiſſionem ab opere peccatum eſſe, pro quo præceptum affirmatiuum, cui omiſſio contrariatur, obligat. & 2. 2. queſt. 79. art. 3. ad 3. vbi ait, peccatum omiſſionis incipere imputari alicui ad culpam, quando eſt tempus operandi. Vnde infert Marſilius fieri poſſe, vt quis eat dormitum ſine ſua culpa, & quod dormiens peccet, & perdat gratiam Dei, ſi tũc currat præceptum vt v.g. ſi quis antequam eat cubitum, ita erat deditus ſtudio, vt poſtea tempore, quo Miſſam audire debet, dormiat, hic enim peccat non audiendo Miſſam, & tamen non peccauit ſtudendo antequam dormiuit, neque poſtquam excitatus eſt a ſomno, quia iam præterijt tempus audiendi Miſſam, & tamen peccauit mortaliter non audiendo Miſſam. Ergo peccauit dormiendo. Probari poteſt hęc ſententia ratione qua vtitur S. Tho. in 2. 2. vbi ſupra, quia ſi quis abiens ſero dormitum cum periculo non exurgendi ad audiendam Miſſam, caſu aliquo excitetur a ſomno, & ſic pręceptum implet, verè talis non dicitur omiſiſſe pręceptum. Ergo tunc dicitur omittere, quando inſtat tempus implendi pręceptum, ſcilicet tempore quo dormit. Idem videtur dicere Durand. 2. d. 35. q. 2. num. 9. ad primum, vbi ait, omiſſionem ſolum habere rationem culpę tempore quo pręceptũ affirmatiuum obligat.

Secunda eſt Alexan. de Ales p. 2. q. 13. memb. 7. Gab. 2. d. 41. q. vni. artic. 3. dub. 3. litera R. & Adriani in 4. q. 3. de Euchariſtia. in fi. ad argumentum ſeptimum, dicentium tunc ſolum eſſe peccatum omiſſionis, quando datur cauſa omiſſionis, & non poſtea, ſi quis tunc vſu rationis careat. Vnde non peccat quando dormit, nec quando eſt ebrius, licet omittat pręceptum. *Ratio eſt:* quia tunc actus ille prior eſt ſolum voluntarius, non autem quando dormit: at vero peccatum debet eſſe voluntarium.

8 *Tertia eſt* communis † recentiorum, vt Bar. Medinę, 1. 2. q. 71. art. 5. dub. 3. Ioſephi Angles in Floribus 2. Sen. d. 37 q. 2. de eſſentialibus peccati omiſſionis, difficul. 6. & 7. Gregor. de Valentia, tomo 2. d. ſp. 6. q. 1. puncto 4. dub. 3. Antonij de Corduba li. 1. qq. q. 13. in fi. & Gabrielis Vaſquez, in 1. 2. diſpu. 94. cap. 2. quorum ſententia ad hęc dicta reuocari poteſt.

Primum eſt, omiſſio pręcepti affirmatiui obligantis ad faciendum quod præcipit, verè eſt culpabilis, & peccatum quando eſt voluntaria, & hoc certum eſt, & ab omnibus conceſſum.

Secundum eſt, vt omiſſio ſit volũtaria, & ad culpam imputetur, tres conditiones ſunt neceſſarię, iuxta ea quę tradit S. Thom. 1. 2. q. 6. art. 3. Prima eſt, quod quis poſſit: Secunda, quod teneatur: Tertia, quod nõ faciat, vt v.g. ſi duo gladijs ſe feriant, potenti illos componere cum magno ſuo damno, & periculo, & non facienti, non erit hęc omiſſio cenſenda voluntaria, quia non tenet cum tanto ſuo periculo: Neque ei culpa erit imputanda: Eſſet tamen voluntaria, & culpabilis iudicis, quia ei ex officio incumbit tales lites componere. Similiter videnti hominem è carcere fugiẽtem, quem poterat detinere, & non detinuit, talis omiſſio non eſt voluntaria, quia non tenebatur ex officio, ſicut tenetur carceris cuſtos. Item exeunti ab Eccleſia, & non claudenti oſtium cuius omiſſionis cauſa ſubſecutum eſt
e furtum, *omiſſio e non eſt voluntaria*, quia non tenebatur, eſſet tamen volũtaria reſpectu Sacriſtę, cui ex officio competit eccleſiam claudere.

Tertium eſt, omiſſio verè, propriè, & formaliter eſt ſolũ quando implendum erat pręceptum etiam ſi ſit in ſomnis, aut ebrius eſt. *Ratio eſt:* quia tunc ſolum, & non prius, aut poſtea adeſt obiectum omiſſionis ſcilicet tempus quo tenetur implere pręceptum. Ergo ante, vel poſt illud tempus non eſt omiſſio, quia omittere eſt non facere, quod, & quando facere tenetur. Vnde vt optimè probat S. Th. 2. 2. q. 79. ar. 3. ad tertium, ſi ille qui appoſuit cauſam omiſſionis pręcepti. v.g. nimium orando, ſtudendo, aut vigilando poſtea tempore pręcepti ab aliquo violenter è ſomnis ex-
f citetur, & implet pręceptum, *talis f verè non cenſetur* peccare peccato omiſſionis, quia verè non omiſit eius adimpletionem.

9 *Quartum eſt*, cauſam † ſufficientem omiſſionis pręce-
g pti culpabiliter præbens peccare cenſetur. *Ratio g eſt;* quia dans cauſam peccati ſufficientem, aut exponens ſe periculo peccandi, peccat. Vnde dans cauſam ſomno, quo re ipſa omittit præceptum audiendi Miſſam, tunc peccat, quando exinde omiſſio probabiliter timebatur, aut timeri potuit. Siquidem eodem præcepto, quo præcipitur nobis audire Miſſam, pręcipitur etiam nobis, ut tollamus omnia impedimẽta, & adhibeamus omnia media neceſſaria ad huiuſmodi adimpletionem qua propter interdicitur nobis hoc præcepto ſtudium, & quodcunq. aliud quod probabiliter cauſa omiſſionis eſſe poterit. Sicut. n. omittere præceptum eſt peccatum, ita dare cauſam omiſſioni liberè eſt peccatum. Tunc ergo imputatur peccatum omiſſionis, quando datur ſufficiens cauſa illius. Hinc fit, vt ſi quis voluntariè, & culpabiliter ſe inebriat, ex quo poſtmodum ſequitur, quod non audit Miſſam, non ſolum peccat ſe inebriando, & cõmittit peccatum ebrietatis, ſed etiam peccat dando cauſã ſufficientem omiſſionis præcepti de audienda Miſſa. Et hoc eſt quod docet S. Th. 2. 2. q. 79. art. 4. ad 3. ſolum enim vult inebriationem illam propriè nõ eſſe omiſſionem, ſed cauſam omiſſionis. & quod omiſſio poſtea pręcepti tẽpore quo obligat, imputatur ei ad culpam, non quidem præcisè quando, & quatenus omiſſio eſt, ſed propter cauſam præcedentem, ex qua omiſſio ſequens redditur voluntaria, nõ in ſe, ſed in cauſa ſua, vnde qui dormit, & caſu excitatur, ita vt adimpleat præceptum nec illud omittit, quamuis verè, & propriè non peccet omittendo, hoc tamen non tollit, quo minus prius peccauerit dando ſufficientem cauſam illius, quia ex parte ſua ita ſe habuit in cauſa, ac ſi reipſa omitteret. Neque negare voluit eo in loco S. Th. ſic excitatũ non peccare, ſed ſolum vult non peccare propriè omiſſione cum omiſſionis peccatum formaliter non ſit, niſi quando actu eſt ipſa omiſſio, non tamen negat talem eſſe culpabilem in dando cauſam talis omiſſionis, cum cauſam ſufficientem antea talis omiſſionis prębuerit. Dixi peccare eũ, qui *culpabiliter* cauſam omiſſionis præbuerit, quia vt Alexander Hallenſis vbi ſupra, & S. Tho. 2. 2. q. 79. art. 3. ad 3. & q. 150. ar. 4. & Ioſeph Angles, loco citato diffic. 6. docẽt, ſi quis inculpabiliter in ebrietatem incideret, quoniam ſcilicet ignorabat vini potentiam, & ſuam imbecillitatem, & poſtea dormiendo Miſſam audire omitteret, ſicut excuſatur a peccato ebrietatis, ita etiam totaliter excuſatur a peccato indeſecuto, quomodo excuſauit Loth a peccato, ſe inebriando.

10 *Quintum eſt*, quando † actus eſt ipſa omiſſio, non committitur nouum peccatum formaliter, ſed ſolum nouum eſt peccatum materialiter, quod tamen non eſt peccatum, & culpa, niſi per illam ipſam culpam, quæ fuit in cauſa, ita vt vnum peccatum numero ſit formaliter, quia, ſ. eſſe volũtarium, vnde deſumitur eſſe culpabile, & peccatũ, eſt vnũ numero tantum, nempè in cauſa, materialiter autem duo, quia. ſ. duo ſunt obiecta materialia diſtincta illius actus, & huius omiſſionis, ſcilicet ſtudere, aut inebriare ſe, & nõ audire Miſſam, quorum vnum eſt poſitiuum, & alterum negatiuum, formale tamen vt dixi, eſt vnicum, propter eſſe voluntarium vnicum quod habet in cauſa, & proptera quando cauſa, ſeu occaſio omiſſionis non fuit actus alias malus, & prohibitus, erit vnum numero peccatum, & ſatis erit dicere in confeſſione, ſe non audiuiſſe Miſſam, abſque eo quod confiteatur eius cauſam,

Digitized by Google

ſam. puta quod ex nimio, & inordinato amore ſtudij, aut ex inordinata vigilia Miſſam omiſerit, Sin aũt cã omiſſionis eſſet actus alioquin malus, & prohibitus, puta ſi ex culpabili ebrietate dormierit, vnde poſtea Miſſam non audierit; aut ſi quis propter fornicationem omitteret Miſſam, tũc quidem actus ille qui eſt cã omiſſionis, quia habet diſtinctam malitiam ex ſeipſa, pter hanc quę ei eſt cã omiſſionis peccati, peccatum eſt numero diſtinctum a peccato omiſſionis, & vt peccatum diſtinctũ in confeſſione neceſſario explicandum. *Ratio eſt*: quia formale, & materiale eſt duplex, aliud enim eſt inebriare, vel fornicari, & aliud omittere præceptum audiendi Miſſam; formale etiam eſt duplex, dum velit fornicari voluntariè, & volũtariè dare cauſam violandi aliud eccleſię præceptum de audiẽda Miſſa, h *vt h expreſsè docet Ioſeph Angles* vbi ſupra, difficu. 5. cõcl. 1. & 2. cuius contrarium non ſenſerunt Medina vbi ſupra, art. 5. d. b. 2. Greg. de Val. to. 2. diſp. 6. q. 1. punicto 4. dub. 2. quando dicunt non eſſe opus in confeſſione exprimere actum eiuſmod., ſed ſatis eſſe ſimpliciter confiteri omiſſionem: intelligendi enim ſunt in primo caſu, quando ſcilicet actus ille, qui eſt omiſſionis non ſit aliàs malus, & prohibitus. vt patet: nam Medina expreſſe ponit exemplum eius, qui propter ſtudium omittit audire Miſſam: & Gregorius ibi in reſponſione ad argumentum, ver. Quare ad argumentum. expreſſe meminit ſolius actus, qui aliàs non ſit malus, niſi eo ipſo, quod ſit cauſa omiſſionis, nec de hac re vlla poteſt eſſe difficultas.

11 *Sextum eſt*, Actus, qui † eſt cauſa omiſſionis etſi al ũde non ſit malus, eo ipſo tñ. quod ſit occaſio, & cã omiſſionis, malus eſt, & peccatum. Hoc dictum eſt expreſsè cõtra Durand. qui 2. d. 35. q. 2. n. 6. docet actus incompoſſibiles executioni præcepti, hoc eſt, actus, qui ſunt cã omittendi præceptum non eſſe peccatum. ſi alioquin non ſint mali & prohibiti, vt v. g. vigilare in ſtudio, aut oratione, vnde cauſatur omiſſio Miſſæ. Sed contra Durandum ſunt alij omnes vt Henric. Quodlib. 1. 2. q. 24. Capr. 2. d. 35. q. vnica, art. 3 ad probationem ſecundam argumenti 2. contra concl. ſecundam. S. Th. q. 2. de Malo. art. 1. ad ſeptimum, & in argumento, *Sed contra* expreſsè ait quod laudare Deum qñ teneor alia opera facere. eſt peccatum. Medina. 1. 2. q. 71. art. 5. & Greg. de Val to. 2 diſpu. 6. q. 1. pun. 4. dub. 2. & Ioſeph Angles in Floribus. 1. Sen. d. 37. q. 2. difficul. 4. & Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſ. 93 c. 2. qui oẽs id expreſſe affirmant, qñ cauſaliter ſeu antecedenter ex illa cã ſequit omiſſio. *Ratio eſt*: quia tali operi deeſt circumſtantia temporis, quæ inter alias requiritur ad integrã bonitatem. Et ſicut actus alias bonus propter ſcandalum inde acceptum aliqñ redditur malus, & ſicut in vniuerſum omnes occaſiones mali dicuntur malæ, & vt tales amputandæ, ſic etiam, & occaſiones omiſſionis.

12 Illud vero annotandum † in hac re eſt. poſſe aliquando actum eſſe bonum ex præcepto, qui propter omiſſionem alteris pręcepti inde ſecutam, non incipiat eſſe malus, qñ. ſ. actus ille ex præcepto eſt maioris obligationis, & derogat ſecũdo, vt ſi quis propter extremam neceſſitatem detineatur ne Miſſam audiat tempore debito; tunc enim actus ille qui eſt cauſa omiſſionis ſecundi præcepti, non eſt malus: quia in tali euentu, nec omiſſio eſt mala, derogatur. n. ſecundo præcepto a priori. Verum eſt ergo hoc ſextum dictum noſtrum vniuerſaliter, quoties omiſſio præcepti imputatur ad peccatum. Dixi, hos omnes authores id affirmare, quando actus ille eſt cã omiſſionis, quia Medina vbi ſupra, & Angles, volunt, ꝙ ſi actus ille poſitiuus non ſit cauſa omiſſionis, ſed tantum concomitans, tunc non erit malus, aut peccatum ſi alias bonus erat; dant exemplum in eo, ꝗ prius decreuit non audire Miſſam, & interim ne ſit otioſus, ſtudet, aut viſitat infirmum, hæc opera, inquiunt, non ſunt mala. *Ratio iſtorum eſt*: quia iſti actus alias ex ſe boni ſunt, & non ſunt cauſa, vel occaſio ipſius omiſſionis, ergo non ſunt mali. Et quia melius eſt ſtudere, quam eſſe otioſum eo tempore, vel aliquid mali facere, & quia talis actus poteſt eſſe impletiuus pręcepti, ſcilicet recitare horas Canonicas. Hanc tamen opinionem rectè refellunt alij, vt Grego. de Val. vbi ſupra. quia verè in hoc caſu, cauſa omiſſionis non ſolum eſt illa voluntas omittendi præceptum, ſed etiam ipſa operatio exterior, cum qua quis ſimul occupatur ne poſſit adimplere præceptum, ſiquidem illa operatio exterior eſt natura ſua incompoſſibilis cum obſeruatione præcepti, omnis autem actus incompoſſibilis cum obſeruatione præcepti, quæ per ſe primo eligitur, eſt cauſa omiſſionis, & conſequenter malus, etiamſi omiſſio ex alia cauſa ſimul conſequatur. quę ſufficiens eſſet, remoto actu incompoſſibili, vt accidit in caſu propoſito. Nam, vt cauſa moralis cenſeatur alicuius effectus, ſufficit vt illa poſita, & quaſi primario electa, exinde ſequatur effectus. etiamſi ſimul ob aliam cauſam idem effectus ſequatur aut ſequi poſſit. Alioquin vt exẽplificat Greg. de Val. ſequeretur. caſu quo duo homines ſimul diſploſis bombardis alterum globulis traijcerent, neutrum illorum eſſe cauſam mortis vt patet; nã i quocunque illorum non diſploderit bombardam, *effectus ſequeretur*.

13 Nec valent † rationes. quas afferunt; ſiquidem illa operatio. quæ primario, & per ſe aſſumitur; & ſecundum ſe incompoſſibilis eſt cum obſeruatione pręcepti, eſt tantum cauſa omiſſionis, & mala, etiamſi homo antea decreuiſſet non audire Miſſam, & non obſeruare præceptum; & quãuis non ita malum ſit omittere præceptum ratione operis alias boni, quam ratione operis mali. & otioſi non tamen inde ſequitur opus illud manere bonum, ſi vere ſit cauſa omiſſionis; Aliæ vero actiones quæ per accidens coniunguntur cum illa prima, non ſunt cauſa omiſſionis. & conſequenter ſi aliàs eſſent bonæ ex obiectis & circumſtãtijs, non fiunt malæ ex circumſtantijs: Exempli cauſa, ſi quis decreuit non audire Miſſam: & tempore quo audienda erat Miſſa decreuit iter facere; hæc operatio eſt cauſa omiſſionis, & operatio mala, ſed ſi interim quo iter facit, recitet horas, aut aliud bonum facit, illa operatio ſecundario ſequens nõ erit mala nec peccatum, cum concomitanter ſe habeat ad omiſſioné. Item, ſi quis decreuit domi manere, aut iacere in lecto propter frigus aut pluuiam, aut alia de cauſa. tempore quo audienda erat Miſſa. hæc operatio eſt cauſa omiſſionis ſi vero interim ſtudet aut viſitet ægrotũ; aut horas Canonicas recitet, operationes iſtæ, quia concomitanter, & ſecundariò ſe habent reſpectu omiſſionis, non erunt malæ, aut peccata propter omiſſionem. Quod ſi dicas hæc opera, quia efficiuntur tempore indebito. ſaltem eſſe mala propter hãc temporis indebiti circumſtantiam: Reſpondetur, hanc temporis circumſtantiam habere malitiam omnino per accidens reſpectu huius operationis, & ita ex illa nulla tali operationi malitia proueniet.

14 *Septimum eſt*. Actus † ille, qui eſt cauſa omiſſionis, ſi aliunde malus non ſit, licet non ſit formaliter peccatum omiſſionis, reductiuè tamen peccatum omiſſionis eſt, & vnum numerum peccatum cum ipſamet omiſſione. Ratio eſt: quia actus ille poſitiuus. v. g. voluntas non audiendi Miſſam, aut voluntas ſtudendi tempore quo audienda eſt k Miſſa. non alia ratione peccatum eſt, *niſi* k *quia eſt cauſa omiſſionis*. Ergo non per aliam malitiam eſt peccatum, quam per malitiam omiſſionis. Vnde fit, vt ſatis fiat in confeſſione dicendo ſe omiſiſſe Miſſam tempore quo tenebatur ex præcepto eam audire, abſque eo quod dicat ſe ſtuduiſſe eo tempore, aut iter egiſſe. Etenim cauſa ſeu voluntas omittendi Miſſam non habet in hoc euentu aliam malitiam quam omiſſionis inquantum eſt cauſa illius; eodẽque modo ſe habet voluntas omittendi ad omiſſionem, ſicut actus interior ad exteriorem: ſicut ergo ab actu exteriori. in quo primo reperitur malitia ex obiecto & circumſtantijs deriuatur eadem per analogiam & proportionem ad interiorem, ſicut etiam ab omiſſione deriuatur eadem malitia ad voluntatem omittendi, vnde vnum, & idem peccatum eſt cum ipſa omiſſione, tam voluntas omittendi expreſſa, quam voluntas apponendi cauſam, & ipſamet etiam cauſa, ita ſcilicet vt malitia omiſſionis primario, & per ſe reperiatur in omiſſione, in actu vero ſecundariò & ab ipſa omiſſione in actum deriuata.

15 *Octauum eſt*, † omiſſio quæ fit in ſomnis propriè peccatum non eſt, vt falsò docuit Marſilius, & idem de alijs peccatis in ſomno, & ebrietate factis. *Ratio eſt*, quia ad rationem peccati requiritur ratio voluntarij perfecti, peccatum enim adeo voluntarium eſt, vt ſi voluntarium

non ſit, peccatum non erit, ex Sanct. Auguſtinus.lib.3. de
l arb.cap.18. At vero omiſſio in ſomnis vel ebrietate, *non* l
eſt libera; Neque enim ad peccatum ſufficit quod proue-
niat a cauſa libera in principio poſita, ſed requiritur, vt a-
ctus ſemper maneat ſub libera hominis poteſtate, vt patet
quia alias ſequeretur, quod qui ſemel liberè venenum ali- a
cui propinaret ad mortem, quod operatur per multos dies
ſic propinans continuò per totum illud tempus peccaret
ſiue in ſomno, ſiue in vigilia, quod eſt abſurdum, ſequi ve-
ro patet: quia operatio veneni toto illo tempore eſt libera
in ſua cauſa. Et ſimili ex cauſa ſequeretur, quod qui nimiũ
comedit, vel bibit, ex quo ſequitur aliquod nocumentum
ſaluti, ſemper eſſet in actu peccandi, quamdiu nutritiua
facultas operatur circa cibum in detrimentum ſalutis, q̃
eſt abſurdum. Deinde etiamſi ad rationem peccati ſatis
eſſet actionem illam eſſe liberam in cauſa ſua, ſequeretur
aliquem poſſe ſimul eſſe in ſtatu peccati mortalis, & in gra
tia, peccare, & iuſtificari, quod eſt abſurdiſſimum; Sequela
patet: Quia ſi quis poſtquam propinauit venenum, aut e-
miſit ſagittam, vel nimium bibit, &c. cõteratur verè apud
Deum iuſtificabitur, aut ſi quis poſtquam ſe præcipitaue-
rit, adhuc in motu conteratur in gratia erit, & tamen tunc
poteſt ſequi homicidium, aut nocumentum ſalutis, vt dixi
mus, vel ſaltem quando ipſe permanet in gratia ſine nouo b
peccato. & tamen eſſet etiam in peccato, ſi ſufficeret illa
prior voluntas, & libertas in cauſa ſua. Ergo, vt ſit pecca-
tum requiritur non ſolum libertas, & voluntarium in cau
ſa ſua, ſed etiam vt actus ſemper maneat ſub libera pote-
ſtate quæ libertas cum non ſit propriè in ſomno, aut in e-
brietate, verè & propriè in ſomno non eſt peccatum. *Qua*
m *ratione Palud.*4 d.9.q.3.arti.1.concluſ.1. ait pollutionem,
aut homicidium in ſomno non eſſe peccatum, ſed effectũ
peccati eo quod tunc non eſt perfectus vſus rationis, &
Sotus 4.d.12.q. art.7. tandem id fatetur de pollutione in
ſomnis, ob eandem rationem & citat Io. Maiorem & de
pollutione id docet contra Marſilium Medina 1.2.q.71.
ar.1. in opinione prima, & Gabr.2.diſt.42.q.vnica artic.2.
concluſ.2. citans etiam Guilelmum Ochamum quodlib.
1.q.20. docet poſſe quem poſtquam ſe præcipitem dedit,
pœnitere, & iuſtificari, eo quod licet cauſa voluntaria eſ-
ſet, tamen quia poſt pœnitentiam non eſt ei voluntaria
mors, non ei imputabitur in peccatum. At vero in ſomnis
incurrere quis poteſt obligationem reſtituendi, cenſuras,
& irregularitatem, ob homicidium non ſomno, aut ebrie-
tate factum, ratione voluntarij in cauſa ſua, eo quod ſatis
eſt ad iſta incurrenda voluntarium in principio; maximè
cum Eccleſia nonniſi de externis iudicet, nullus tamen
proprie in ſomnis gratiam amittere poteſt, quia gratia non
niſi per peccatum amitti poteſt, peccatum autem non eſt
niſi vbi libera eſt poteſtas quæ non eſt in ſomno, aut in
ebrietate, & ideo actus in ſomno factus, non imputatur
homini niſi quatenus voluntarius erat in ſua cauſa, id quod
ẽ ſatis manifeſte docet Bart. Med. vbi ſupra, dub.3. concl.
5. & in reſponſ. ad primum, & Palud. loco proxime allato.
16 *N[illegible] eſt.* Quando † aliquis dedit cauſam peccato, ſi
antequam eueniat, illum pœniteat cauſæ, quam dedit pa-
trandi malum futurum, ſibi ad culpam non imputabitur.
Sic expreſſe Ioſeph Angles in Floribus 2. Sen.d.37. quæſt.
2. de eſſentialibus peccati omiſſionis. dub.5. difficul. 7. So-
n tus 4.d.ſt.[illegible] quæſt.1.art.7. propoſ.2. verſi. *Hinc eſt Bar-*
tho. Medina 1.2.q. [illegible] arti.[illegible] dub.3. poſt concl.5. vt v.g. ſi ex
cogitatione libidinoſa in vigilia, vt ſæpiſſime contingit,
in ſomnis oriatur nocturna pollutio, ſi antequam ſom-
num capiat cum delectati pœniteat, futura pollutio in
ſomnis ei non imputabitur. *Ratio eſt*: quia illa pollutio
iam nec eſt voluntaria in ſe, cum ſit in ſomnis, nec in cau-
ſa ſua, cum iam ſit nolita, & per pœnitentiam remiſſa. Et
qui venenum alicui propinaret ad mortem, ſi antequam
moreretur, pœniteret, non ei imputabitur mors ſecuta,
quamuis ſi clerico venenum illud propinaſſet, ex morte
ſecuta, quoad Eccleſiam, quæ non iudicat de occultis pro
excommunicato haberetur, & etiam pro irregulari cen-
ſendus erit. Et ſiquis ſe voluntarie præcipitem daret, ſi
in præcipitio pęniteret, quoad Deum a peccato excuſatur, c
ex Gabriele, & alijs, vbi ſupra.

ADDITIONES.

a *Ad ſecundam hanc partitionem.* Grego. de Val tom.2.
diſp.6.q.2.punct.2.verſic. neque obſtat. putat reuocari poſ
ſe ea peccata, quę vulgo in Spiritum Sanctum peculiariter
appellantur; quibus, ſ[illegible] agitur contra diuinam gratiam, &
ſpiritualia remedia, & auxilia ad euitanda peccata.

Propterea quod huiuſmodi peccata, quæ in ſpiritum ſã
ctum dicimus, per ſe non ſunt eſſentialiter diuerſa ab alijs
peccatis, quæ aduerſantur certis quibuſdam virtutibus, vt
pęnitentiæ, & ſpei. Ita Grego. legito etiam Ioann. Azor.
lib.4. Inſt. Moral. cap.2. in fin. Ex quo obſerua omne pec-
catum quo quis in ſe ipſum, aut in proximum delinquit,
eſſe quidem contra Deum, non tamen ſpecialiter, & dire-
ctè; ſed ea generali ratione, qua dicitur peccatum contra
Deum committi atque ex altera parte quicquid peccamus
contra noſmetipſos, vel contra proximum, etiam contra
Deum ſpeciale peccatum eſſe poſſe; cum ſcilicet fiat eo
animo. ac ſpeciali affectu, & contra Deum peccetur ipſe-
que offendatur Deus.

b *Deinde etiam ſciendum eſt; in vno eodemq. peccato.* Quo
ſane pacto eiuſmodi diſtributio vere accidentalis perhi-
betur atque Authore Caieta. ita tractatur a D. Thoma 1.
2 q.72. artic.7. vnde eam Author deſumpſit. Sic enim per
ſe eſſentialis non eſt, neque eſſentialem adiunctam habet,
ſed eſt potius diuiſio totius integralis in ſuas partes, vt no-
tat Gregor. de Valen. tomo 2.d.ſp.6.q.2. punc.2. verſic. hæc
autem differentia. Duobus ſiquidem modis huiuſmodi
peccata poſſunt conſiderari: vno per modum ſimplicis
proſecutionis, & progreſſionis ab vno ad aliud: vt perſpi-
citur in eo, qui vult fornicari, & verbis inuitat, atque alli-
cit fornicariam; ac tandem opus aggreditur. Hi enim tres
actus exiſtant. qui in eſſe morali, vt per ſe perſpicuum eſt;
non diſtinguuntur ſpecie ad vnum quaſi totum integra-
le conflandum concurrunt; quando quidem duo primi sũt
quædam præparationes ad tertium & poſtremum. Alte-
ro modo per modum termini inter medij, hoc eſt, quate-
nus in ſingulis actibus peccator ex ſua intentione ſepara-
tim inſiſtit: vt contingit in eo, qui conſentit delectationi
cogitatæ adulterij & verba profert ad illud prouocantia,
per ſe tamen delectabilia pronunciantis; ſic enim diſtinguũ
tur huiuſmodi peccata a peccato adulterij, quod in ipſo
opere perficitur, quatenus, vt modo dicebatur, peccantis
intentio in ſingulis immoratur. Caiet. 1.2.q.72. artic.7. Ex
quo præterea obſeruetur, expoſita peccata multò magis
differre, ſi conſiderentur, quatenus ſingula in ſingulis ſuis
ſubiectis conſummentur. Ita ſi quidem in ſpecies perfectas
diſcriminantur, cuiuſmodi eſt Hæreſis in corde vnius. &
detractio in ore alterius, quæ abſque alio opere per ſe pec-
cata exiſtunt. Idem fere docet Ioann. Azor. lib.4. Moral.
Inſti. cap.4. in prin. Vbi præterea in ſequentibus longis di-
ſputationibus docet, hæc memorata peccata ſingula ſuo in
genere ſpecie multiplicari ex obiectis, vt de ijs, quæ cogita
tione ſermoneque complentur, ſi Titius cogitet de Caio oc
cidendo, ac de vniuerſis eius bonis ſurripiendis, Aut ſi quis
maledictum in Deum ſimul, & in duodecim Apoſtolos
inferat. Atque hac de cauſa, quia ſcilicet, & huiuſmodi
peccata, vt reliqua omnia, diſtinguuntur ex obiectis, Azor
diſſentit a Nauar. Manual. cap.6. num. 18. aſſerente ſi Ti-
tius velit occidere Caium cum vniuerſa eius familia, eſſe
non tot homicidia, quot ſunt homines occidendi, ſed tan-
tum duo, vnum ex parte Caij; alterum vero ex parte
eius familiæ, quæ de ſententia Nauarri pro vna perſona
duntaxat habetur. Exempla ad operis peccata pertinen-
tia paulo ante ſunt allata; & quidem vnicuique per ſe
obuia ſunt. Illud quoque non videtur prætereundum, q̃
inibi tradit idem Azor. Ver. Quarto quęritur. ex probabi-
liore ſententia, peccata volũtatis interna multiplicari tem
poris interruptione non abſolutè, ſed vbi ſunt per cõtrariã
voluntatem interrupta.

c *Non ieiunare, & comedere tempore indebito.* Hæc D.
Thom. exempla, inquit Azor lib.4. Moral. Inſtit. cap. 3. in
princ.

Digitized by Google

phinc. id,quod vult non videntur concludere quia ieiunij præceptum, quamuis voce videatur in affirmatione conſiſtere,ſenſu tamen negationem continet. nam ieiunium ſeruare nihil aliud eſt,niſi,Non comedere.atque idcirco in comedendo violatio precepti cernitur.quod quidem cum in affirmatione conſiſtat, peccatum aduerſus illud commiſſionis habendum eſt.Conſimiliter præceptum reſtituẽdi voce quidem affirmatiuum eſt, ſed ſententia negatiuũ: quod eſt,alienum non retinere:proindeque qui non reſtituit,commiſſionis peccatum potius admittit, quia retinet alienum;atque ita labefactat præceptum negatione conceptum,ne alienum retineatur. Ex quibus infert Azor,peccata commiſſionis,vel omiſſionis, ſi vere talia ſint poſſe etiã diſtingui in eadem materia ſubiecta. Quod ſane perlibenter conceditur,Primum ſi ſub diuerſa ratione formali conſiderentur;vt docet Bar.Me.1.2.q.72.ar.6.Ver.ſi Tertium documentum,& attingit hic Author. Etenim qui occidit hominem,peccat iniuſtitiæ peccatum qui autem ex eo, quod non pauit pauperem,quem tenebatur paſcere,fuit in cauſſa,vt is fame periret,homicidium quidem itidem cõmittere perhibetur,peccatum videlicet charitati, non autem iuſtitiæ repugnans. quandoquidem ille alere pauperem non teneretur ex iuſtitia,ſed ex charitate. Deinde vero ſi peccatum commiſſionis materialiter ad eum ſenſum conſideretur;vt ſcilicet habet actum poſitiuum moralem ſic commiſſio,& omiſſio differunt pluſquam ſpecie,etiam in genere moris;cum hæc quiddam poſitiuum, illa vero quidam priuatiuum exiſtat & omiſſio quidam merus defectus ſit,commiſſio autem vere actus a ratione,& voluntate profectus.Greg.de Val.to.2.d.6.q.1.p.2.verſi Quarto intelligitur.& ſeq.

Ex eodem Greg.ibid.Ver.Quod tamen obſeruandum, quod inquit Author numero proxime ſuperiore, peccatũ Commiſſionis eſſe defectum perfectionis debitæ ineſſe actui,quem quis circa materiam aliquã exercet, ſuppoſito quod quis velit operari circa eam materiam;ſupplendum eſſe,ex eo,quod modo morali maxime proprio operetur. Is autem modus conſiſtit in eo, vt homo non ſolum vtatur ratione in operando;ſed vtatur etiam pertinenter, vt loquitur Grego.ad vltimum finem.quatenus habet hunc finem præſtitutum a Deo. Id quod eſt commune quiddã tam actionibus bonis,quam malis. Nam vtræque conueniunt in hoc, quod retinent quendam ordinem ad vltimum finem;cum eo tamen diſcrimine, quod bonæ ad eũ relatæ illò nos deducant,prauæ autem nos inde auertant, atque impediant, quo minus eò perueniamus. Legito ipſum Gregor.hac de re quædam alia accurate, & vt ſolet, ſubtiliter diſputantem.

e *Omiſſio non eſt voluntaria.* Ponatur,quod facile fieri poteſt, hunc ſecum dicere, Volo non claudere, aut nolo claudere;certe quidem tunc omiſſio erit voluntaria, propterea quia procedit a voluntate.& tamen ex eo,quod nõ tenetur qui,eſt defectus vnius ex tribus conditionibus neceſſarijs ad efficiendam omiſſionem voluntariam; ex D. Thom.doctrinæ dicimus eſſe voluntariam,quæ eſt aperta contradictio.Barth.Medin artic.5.citato. Verſic.Ad hæc. magnopere laborat in propoſita dubitatione diluenda. Etenim non acquieſcens duabus primo loco allatis ad eã ſolutionibus,hæc ferè addit;Certe ſi D.Tho.attente legatur,non inuenietur affirmare,iſtas omiſſiones eſſe voluntarias;ſed affectum inde ſubſecutum non eſſe voluntariũ reſpectu omittentis,veluti cum non claudo oſtium, quod non teneor claudere, ſubſequitur furtum. quod quidem furtum non eſt mihi voluntarium. Neque hic valet illa argumentandi formula,Quicunque vult antecedens, vult ẽt conſequens.ſed is vult non claudere oſtium, ex quo ſequitur furtum.ergo vult huiuſmodi furtum. Conſecutio nulla eſt.Etenim furtum non ſequitur ex opere,vel omiſſione non claudentis oſtium,ſed ex alterius malitia, quam ego cauere minime teneor.

f *Talis vere non cenſetur peccare.* Multo magis ſi vbi dederit omiſſionis cauſſam, per ſeipſum pænitentiam agat, & actum præceptum in tempore exequatur, Verum quonã modo peccat,qui omiſſionis cauſſam præbet? Inchoate,inquit Grego. de Valen.tom.2.diſ.6.q.1.pun.4.in ſi.quatenus is exiſtimatur eo ipſo velle mox omittere. Reuera tamen qui omiſſionis cauſſam dat,is proprie non niſi per commiſſionem peccat. quod quidem commiſſionis peccatum non eſt peccatum diſtinctum ab ipſo omiſſionis peccato,quod poſtea proprie, & complete admittitur adueniente tempore,quo inſtat præceptum. Itaque vnum tantum,non autem duo hic cenſenda ſunt ineſſe peccata: qẽ admodum in homicidio, quod quis inchoate admittit, quando de eo faciendo cogitat,complete autem, quando ad opus procedit.& interficit re ipſa quod inquit Author num.10 non eſſe nouum peccatum formaliter.

g *Ratio eſt.* Paucis comprehenſam, ſed perelegantem confirmationem adiungit Grego.de Valen tom.2. diſput. 6. q.4.Verſicul.Reſpondeo. Nam ſi actus, inquit,meus eſſet proxima cauſa peccati, ex hoc ipſo peccatum eſſet. ergo a fortiori ſi mihi ſit cauſſa peccati.Eam mutuatus eſt a Bart. Medina.1.2.q.71.art 5.Verſi.pro expoſitione.apud quem multas alias, neque infirmas eodem pertinentes rationes reperies. Qua de re aliquid ex alijs Alfonſus de Voga Sum. caſuum conſcient.tomo 2.capitul.62. caſu. 44. & ſequent.

h *Expreſſe Ioſeph Angles.* Id ipſum ſenſit.Ioan.Azor. Inſtit. Moral.lib.4.cap.13 Verſic. ſeptimo quæritur. Vbi in fine hæc habet rem vniuerſam de malis actibus complectẽtia, *ſi vero actus ſint alioquin mali, debet ees pænitẽs confeſſario exponere;non quidem propter omiſſionis peccatum ſed quia ſunt per ſe mali,& vitioſi: vt ſi quo tempore ſacrum audire deberes,furtum admitteres.*

i *Effectus ſequeretur.* Ac nihil eſſet ſi omittens reſponderet,omittere ſe non ob actum incompoſſibilem ſed quia ſtatuit non adimplere.Nam etſi ſic efficeretur,vt huiuſmodi animi propoſitum,non autem actus incompoſſibilis eſſet cauſſa directa omiſſionis;tamen nullo pacto effici poſſet,vt actus incompoſſibilis nõ eſſet indirecta cauſſa omiſſionis.Alioquin multa,eaque manifeſta ſequerentur abſurda Primum verbi gratia,Non peccare clericum,qui in nauigatione decreuiſſet omittere preces Canonicas,proiecto in mare Breuiario conſimiliter neque peccare eum,qui voto caſtitatis obſtrictus,duceret vxorem: ſi antea ſtatuiſſet huiuſmodi votum minime ſeruare. Poſtremo neque aliquod peccatum,aut ſcelus admitteret latro,qui rem furto ablatam diſtraxerit, cum antea cogitaſſet de ea domino non reſtituenda;Nullum,inquam,horum peccaret ex eo quod clericus Breuiarium profundat, qui vouit, vxorem ducat,latro rem furto ſublatam eo animo diſtrahat. quæ non parua eſſe abſurda nemo ignorat. Ac nihil etiam valet,quod aliqui ad hæc reſpondent, in hiſce, & conſimilibus caſibus,actum incompoſſibilem eſſe peccatum, quia adimit facultatem adimplendi præcepti;tametſi eo pacto peccantes ad illud implendum reſipiſcerent Nam obijcitur,quod idem contingit in alijs caſibus,in quibus non eripitur eiuſmodi facultas,ſi non ſimpliciter,at minus ex ſuppoſitione,quandiu,ſcilicet,qui in actu incompoſſibili detinetur,voluntarie inibi ſeſe occupat quod & peccatũ eſſe, nemo,opinor,negaret;etiam ſi non tantum,quantum illud quod in actu incompoſſibili facultatem exequendi præcepti adimente poſitum eſt Greg.de Valent.tom.2 diſput.6 q.1.punct.4.Verſicul.Sed quod poteſt contra,& Medin.1. 2.q.71.art.5.Verſicul.Ad Tertium.prim.Dub.

k *Niſi quia eſt cauſſa omiſſionis.* Atenim ea, quæ in particulari caſu ad vnum referuntur,non putantur eſſe numero diſtincta, vt cum quis parat gladium, exempli cauſſa, & egreditur domo, vt interficiat inimicum, hi quidem actus, licet phyſice plures numero ſint, moraliter tamen vnum duntaxat numero peccatum conſtituunt, vt antea fuit obſeruatum. Porro huiuſmodi actum, qui eſt cauſſa omiſſionis,& directe,aut indirecte peccatum commiſſionis exiſtit, cum ſit actus quidam poſitiuus, vt inquit Author, atque ex hypotheſi carens debita perfectione, non eſſe peccatum diſtinctum ſpecie a peccato omiſſionis probatur plane ex eo, quod non caret alterius virtutis perfectione niſi illius, cuius actus præceptus erat. In eo autem ſolum habent diſcrimen, quod omiſſio eſt defectus perfectionis eius virtutis debitæ abſolute, illa vero commiſſio eſt itidem defectus eiuſdem virtutis,

ſed

ſed ex hypoteſi debitæ. Etenim ſi ponatur illud, voluntatem habere actum circa actionem præceptam, vel materiam ei incompoſſibilem, illa velle debet eam actionem exequi vel etiam nolle occupari in materia incompatibili, qui quidem actus voluntatis pertinet etiam ad eandem virtutem, cuius actus præceptus eſt. Greg. de Val. to. 2. diſp. 6. q. 1. verſicul. Itaque ad argumentum & ſeq.

l *Non eſt libera.* Non videtur ſequi ex hoc, omiſſionem, de qua in preſentia, non eſſe peccatum. Nam quãuis aliqua omiſſio non ſit in ſe quando adeſt, libera, tamen quia fuit volita, & libera in ſua cauſſa, propterea recte putatur peccatum. Cuiuſmodi eſt emiſſio ſagittæ ad occidendum hominem, nam ſemel emiſſa ſagitta non poteſt reuocari ab emittente: cum tamen initio poterat is illam non emittere. Nihilo ſecius ebrius quamquam dum ebrius eſt non habeat facultatem temperandi ſe a delictis, quæ admittit, tamen quia illam habuit in ſua cauſſa, quandoquidem poterat ſe non ingurgitare vino, ſi praue agit, aut aliquid boni efficere omittit, id vitio ei merito datur; modo hæc vt innuimus, fuerint aliquo modo præuiſa. Medin. 1. 2. q. 71. art. 5. verſicul. Quarta concluſio. Ipſe Author paulo ante num. 9. hoc ipſo capite, & infra hoc eodem numer. in fin. ex Medin. & Paludan.

m *Quaratione Paludanus.* Cuius verba libuit in medio ponere, quoniam perpulchra ſunt, & ad rem præſentem maxime apppoſita. Inquit igitur, *Vbi ſciendum eſt quod, pollutio inchoata, & determinata in ſomnis nunquam eſt peccatum; licet quandoque ſit ſignum, & effectus peccati. quia tunc non eſt perfectus vſus rationis. Vnde ille clericus, cuius virtus greſſiua dormientis ſoluta eſt, & iuit ad domum inimici, rediensque ſemper dormiens, vſque mane, audito clamore, & conſcius odij præcedentis, & conſuetudinis antiquæ, inuenit enſem ſanguinolentum, & ſtatim fugit ad eccleſiam, non eſt homicida ipſo facto: licet forte ſit irregularis; ſicut ebrius homicida, maxime quia fuit in cauſſa rixa præcedens, alias ſecus eſſet, vt in furioſo forte.* De Pollutione ſi plura, eaque ſcite enodata deſideras, conſule Alfonſum de Vega Summa caſuum conſcient. tom. 2. capit. 67. De Poluciones.

n *Hinc ſit Barth. Medina.* Idem plane ſentit atq; ob eandem rationem Alphonſus de Vega cap. 67. citato. De Poluciones. caſ. vltim. vbi præclarum Confeſſoribus documẽtum affert, quod ideo non fuit moleſtum afferre, ſuiſque ipſiuſmet verbis, tametſi alicui præter propter, & παρέργως hoc loco appoſitum videri poſſet, eſt autem huiuſmodi; *Noten los Confeſſores acerca de los peccados de las poluciones, quando ſon voluntarias que ſepan preguntar a los penitentes con mucha cautela: e ſepan entender lo, que ay en eſto, porque ay muchos, que no entienden bien eſte peccado, y otros, que de verguenza no le queren dezir: y hazeſe a muchos tã natural eſte vicio, que ſe vuelue in coſtumbre deſpues ſienten grandiſſimo trabajo, en le quitar, y para eſto, tengan los Confeſſores particular para los nignos algunas preguntas cauteloſas; para que les ſepan diſſimuladamente ſacar la verdad, ſin deſcubrir les, ni enſegnarles el peccado, que por ventura no ſaben. y quando viniere alguno a Confeſſarſe perdido en eſte vicio, diganle, que ayune, que ſea muy deuoto de Nueſtra Señora, que ſe diſcipline, que ſe confieſſe muy a menudo: mas no le dexen comulgar, ſino muy pocas vezes, por la reuerentia de tan alto ſacramento, y ponganle otros remedios, que conuengan, ſegun la natural condition, y eſtado ſuyo, con la prudencia, que vn buon medico ſuele curar vna enfermedad antigua, y arraygada, eſtando la naturaleza debilitada.*

De *Peccatorum inter ſe connexione, & inæqualitate, vnde deſumpta ſit.* Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Peccata omnia nullo modo inter ſe connexa ſunt, cum alia alijs ſint contraria.*

2 *Explicatur locus Apoſt. Iac. 2. Quicumque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus.*

3 *Vt peccata inter ſe connexa non ſunt, ita nec paria & æqualia, vt ſomniarunt Stoici, & Hæreticus Iouinianus.*

4 *Quomodo, & vnde inæqualitas peccatorum deſumenda ſit, 12. modis ex S. Bonauentura declaratur.*

5 *Aliæ vero certæ regulæ ſtatuuntur ab Authore n. 8. quæ nu. ſeqq. explicantur vſque ad finem capitis.*

1 Peccata quamuis † aliquando inter ſe collationem, & vinculum habeant, ſiquidem nonnunquam in vno actu peccati multæ ſunt deformitates, vt verbi gratia, in adulterio deformitas eſt non ſolum contra iuſtitiam, ſed etiam contra caſtitatem, & religioſus fornicando, & contra eandem caſtitatem, & contra votum religionis peccat: immo etiam peccatum vnum nonnunquam ad ſe alterũ trahit, quo ſenſu S. Greg. lib. 31. Moral. c. 31. docet, ſuperbiam radicem eſſe omnium malorum, & alia vitia ad ſe attrahere; nihilominus tamen *peccata omnia a nullo modo inter ſe connexa ſunt*, vt luculenter S. Th. 1. 2. q. 73. art. 1. declarat: Nam in quoduis peccatum ferri poteſt voluntas libera ſine alio, & quædam peccata inter ſe prorſus contraria, & repugnantia ſunt, vt Ari. 2. Ethic. c. 8. affirmat, vt prodigalitas, & auaritia: puſillanimitas, & audacia quę eidẽ virtuti liberalitatis, & fortitudinis opponuntur. Contraria vero eidem ſimul ineſſe non poſſunt.

2 Quod ſi † Apoſtolus Iac. 2. dicat. *Quicumque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus*: tantum abeſt vt peccata omnia inter ſe connexa eſſe velit, vt potius oſtendat poſſe aliquem totam reliquam legem ſeruare, & ſolũ in uno offendere. Cuius loci cum multæ ſint Patrum, & Doctorum expoſitiones (Aliqui enim vt S. Th. 1. 2. q. 73. ar. 1. ad primum Conradus ibidem, & idem S. Th. q. 2. de Malo. ar. 9. Lyra Cai. & Claudius Guillandus in eum Apoſtoli locum, & Greg de Valen. to. 2. diſ. 6. q. 5. pun. 1. adeo omnium reum eſſe volunt eum, qui mortaliter peccauit, quia in vnius præcepti tráſgreſſione auertitur a Deo, ſeu Deum contemnit, qui omnium prœceptorum author eſt, unde idem Apoſt. ſubdens, ait, *Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit: Non occides.* Hoc eſt, idẽ legiſlator qui dixit & præcepit, Non mæchandum, præcepit etiã non occidendum. Alij uero docent ideo omnium reum eſſe quia qui peccat mortaliter, agit contra charitatem *quæ eſt plenitudo legis Rom. 13* & ex qua *vniuerſa lex pendet, & prophetæ. Matth. 22.* eſt enim charitas initium totius legis ſeruandæ. Sic enim locum illum S. Aug. epi. 29. ad Hie. & ſer. 61. de tempore, expoſuit, quæ etiam expoſitio Greg.

b de Val. non minus ac illa prior S. Th. ubi ſupra placet.) *Mihi tamen* b uerior & conformior textui uidetur illa expoſitio Burgenſis, quam Barth. Medin. 1. 2. q. 73. ar. 1. & Gab. Vaſq. ibidem ſequitur, intentionem Apoſtoli eo loci fuiſſe errorem quendam Phariſeorum refellere, qui putarunt, quod ſi quis maiorem partem legis ſeruauerit, licet in alijs mandatis laberentur; Deum illi non imputaturum huiuſmodi peccata propter maiorem cumulum bonorum operum, & maiorem legis obſeruantiam; Hunc enim errorẽ refellit, quia in vno offendens, verè tranſgreſſor eſt legis, quam totam adimplere tenetur, quia qui dixit: *Non mœchaberis, dixit etiam, non furaberis*, hoc eſt, eodem modo omnia mandata, ac vnum Deus nos adimplere præcipit, vnde Deut. 27. dicitur: *Maledictus homo, qui non permanſerit in ſermonibus vniuerſis legis huius.*

3 *Sicut* autem † connexa inter ſe peccata nõ ſunt, ita nec ęqualia, & paria ſunt, vt falſo Stoici ſomniarunt, vt videre eſt apud Ciceronem in orat pro Murena, & Paradoxo. 3. & eos ſecutus Iouinianus hæreticus, addens etiam ęqualem in inferno futuram pęnam peccatorum, qui floruit tẽpore Theodoſij Imper. & Siricij Papæ, ſub anno 383. vt Sanderus li. 7. de viſibili Monarchia, & Gabr. Prateolus de hæreſ. li. 9. nu. 28. teſtantur, cuius hæreſim latè refellunt S. Aug. li. de hæreſ. c. 82. & epiſt. 19. S. Hier. li. 2. contra Iouin. paulo poſt medium, & Alph. a Caſtro li. 12. de hęreſibus uerb. *peccatum*, hęreſi 8. & S. Th. 1. 2. q. 73. ar. 2. & eius loci interpretes. Etenim Gen 13. *Homines Sodomitæ dicuntur peſſimi, & peccatores coram Domino nimis*, & Gen. 37. Ioſeph dicitur *accuſaſſe fratres ſuos de crimine peſſimo.* Deut. 25. dicitur: *Pro menſura delicti erit & plagarum modus.* &

alibi

Digitized by Google

alibi ſæpe eadem veritas Sacrarum literarum teſtimonio comprobatur, & res hæc apud fideles omnes pro indubitato habenda eſt. Illud ſolum inter Catholicos ſcriptores controuertitur, vndenam inæqualitas hæc peccatorum æſtimanda ſit.

4 In qua re † Bonau. 2. diſt. 33. in quæſt. circa literam. duodecim ponit modos, quibus vnum peccatum a Doctoribus grauius, & maius alio dici conſueuit. *Primo* modo cauſalitate, & ſic peccatum Diaboli dicitur eſſe maius, *cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum*. *Secundo*. generalitate, & ſic peccatum primi parentis dicitur eſſe maius, quia in totum genus humanum ſe diffudit. *Tertio* enormitate, & ſic peccatum Iudæ dicitur eſſe maximum, quia vẽdidit Deum. *Quarto* ingratitudine, & ſic peccatum illius dicitur eſſe maius, qui plura percepit dona gratiarũ. *Quinto* periculoſitate, & ſic peccatum ignorantiæ dicitur eſſe maximum, quia periculoſum. *Sexto* inſeparabilitate; & ſic peccatum cupiditatis dicitur eſſe maximum, quia cum cetera vitia cum homine conſeneſcant, ſola auaritia iuueneſcit. *Septimo* importunitate, & ſic ſuperbia dicitur eſſe maximum quia etiam ex ipſis operibus bonis conſurgit. *Octauo* pronitate, & ſic luxuria dicitur maximum, quia ad eam homines magis proni, & procliues ſunt. *Nono* maioris gratiæ impugnatione, & ſic peccatum in Spiritum ſanctum dicitur eſſe maximum. *Decimo* ratione maioris offenſæ & ſic peccatum Idolatriæ dicitur eſſe maximum. *Vndecimo* ratione facilitatis reſiſtendi, & ſic Magiſter vbi ſupra, ait, quòd peccatum Adæ maximum fuit. *Duodecimo* ratione maioris improbitatis, & libidinis, & ſic cuiuſcunque generis peccatum maius altero fieri poteſt. Hæc Bonau.

Ceterum vt certam regulam in hac re ſtatuamus, dicendum, inæqualitatem, & quantitatem peccatorum ex his omnibus metiendam eſſe, ex quibus abſolutè malitia peccatorum dependet. Quantitas autem, & malitia peccati ex his præcipuè deſumitur.

5 *Primo* c *quidem* † *&* præcipue ex condirione obiecti, c magis vel minus repugnantis rationi, ex quo etiam ſpecies peccati deſumitur, & cum ratio ordinet omnia in agibilibus ad finem, & obiecta actuum ſunt fines eorum, eo grauius ex hoc capite peccatum eſt, quo obiectum dignius, & excellentius eſt, & finis altior, & eminentior. Hinc S. Th. 1. 2. q. 73. art. 3. docet infidelitatem eſſe grauiſſimum peccatum, ſicut etiam blaſphemiam, & huiuſmodi, quia immediatè contra Deum committuntur, vnde peccata, quę ſunt immediatè contra Deum, ſunt reliquis grauiora; ſicut. n. in corporalibus ægritudines illæ grauiores ſunt. quæ magis tangunt cor, quod eſt principium vitæ. ita in moralib. ægritudines illæ grauiores ſunt quæ magis tangunt cor, quod eſt principium vitę, ita in moralibus ea peccata grauiora ſunt, quæ in Deum, qui vitæ noſtræ principium & finis eſt, committuntur. Eodem modo in peccatis, quæ contra proximum ſunt, primum locum habet homicidium, nam ad vitam hominis omnia ordinantur, deinde fornicatio qua homo peccat in corpus ſuum, & tertiò furtum, d quod circa res alienas d *verſatur*.

6 *Secundo* e *attenditur* † *peccati* grauitas, & malitia ex di e gnitate, & perfectione virtutis, cui opponitur; cum enim peccati grauitas ex obiecto deſumenda ſit, ita etiam & maior dignitas virtutis, vtrumque enim ex obiecto ſpeciẽ, & diſtinctionem ſortitur, conſequens eſt, vt maiori virtuti grauius peccatum opponatur, quaſi maximè ab eo diſtans in eodem genere. Hac de cauſa Philoſoph. 8. Eth. c. 10. docet peſſimum optimo contrarium eſſe; Cum igitur optimum in moralibus ſit maxima virtus, obiectum vitij contrarij erit maxime rationi contrarium. Hinc S. Tho. 1. 2. q. 73. art. 4. ad tertium, odium Dei eſſe peccatorum grauiſſimum ſcilicet in genere moris quia nimirum opponitur amori Dei, qui in genere moris optima operatio eſt. Dixi in genere moris, ſiquidem in genere naturæ, optima operatio eſt intellectio, & viſio beatifica, ſicut econtra, priuatio viſionis, peſſima eſt in eodem genere. Et idem Sanctus 2. 2. q. 154. artic. 3. ait fornicationem grauius peccatum eſſe quam furtum, quia fornicatio cum iniuriam faciat proli generandæ, opponitur etiam iuſtitiæ, ſicut furtum, & in ratione iniuſtitiæ grauior eſt illa, quam hæc, illa enim iniuriam irrogat proli generandæ, furtum autem contra iuſtitiam eſt ſolum in bonis externis, quæ minoris momenti ſunt.

7 *Tertio*, ex natura † & condirione actus peccati; Ex quo fit, vt ceteris paribus peccata ſpiritualia grauiora ſint quã carnalia. vt idem S. Thom. 1. 2. q. 73. arti. 5. & illius loci interpretes tradunt. Primo quidem ratione ſubiecti, etenim peccata ſpiritualia pertinent ad ſpiritum, cuius eſt conuerti ad Deum, & ab eo auerti; peccata vero carnalia conſummantur in delectatione appetitus carnalis, qui principaliter conuertitur ad bonum corporale: quamuis igitur peccatum carnale inquantum huiuſmodi, plus habet de conuerſione, propter quod eſt maioris adhæſionis, & difficilioris curationis, inſatiabilis eſt, enim delectabilis appetitus, vt ait Philoſophus 3. Ethic. cap. 12. quia tamen peccatum ſpirituale plus habet de auerſione, ex qua procedit ratio culpæ, ideo peccatum ſpirituale inquantum huiuſmodi, maioris culpæ eſt. *Secundo* ex parte eius in quem peccatur: Nam peccatum carnale, inquantum tale, eſt in corpus proprium, quod eſt minus diligendum, quam Deus, & proximus, in quos peccatur per peccata ſpiritualia. *Tertio* ex parte motiui quia quanto eſt grauius impulſiuum ad peccandum, tanto homo minus peccat, peccata vero carnalia habent maiorem impulſum propter concupiſcẽtiam carnis nobis innatam, vnde minoris culpę ſunt. Hinc fit, vt quando quis ex maiori motiuo, & ex cauſa magis impellẽte peccat, leuius peccare cenſetur. Hinc fit quod quia Dauid deambulans in ſolario ſpecie Berſabeæ delectatus peccauerit. 2. Reg. 11. leuius peccaſſe dicitur, quam ſi quæſiſſet illam ad peccandum cum illa: Et ſic verificatur Axioma illud Theologorum, vt rectè notat Bart. Medina 1. 2. q. 7. artic. 5. leuius peccat, qui accederet ad mulierẽ pulchram, quam qui accederet ad deformem, quod intelligendum eſt quando occurrit oculis hominum, & ſubito rapit voluntatem eius, ſi enim mulierem pulchram quæreret ad peccandum cum ea, certè grauius peccaret quærendo magis intenſè, & magis voluptuoſè peccare. Illud tamen annotandum eſt ex D. Gregorio li. 31. Moral. cap. 31. & lib. 33. cap. 11. & Ariſtotele, lib. 3. Ethic. c. 10. & lib. 7. cap. 6. & Medina vbi ſupra, poſt Sanctum Thomam ibi ad tertium, peccata carnalia licet ex ſe minoris culpæ, & malitiæ ſint, quam ſpiritualia: eſſe tamen magis turpia, magis exprobanda hominibus, & maiori infamia notanda, quia ſunt circa illas delectationes, quæ nobis cum brutis communes ſunt, vnde quodammodo per hæc peccata homo brutalis redditur.

8 *Quarto*, attendi † poteſt ex cauſa peccati, & ſic vbi voluntas eſt maior ad peccãdum, ibi peccatum eſt grauius; eſt enim voluntas per ſe, & propria cauſa peccati. Ex cauſis verò extrinſecis, & remotis, quæ inducunt voluntatem ad peccandum ſecundum naturam ipſius voluntatis ſicut finis. qui eſt proprium obiectum voluntatis, ex tali cauſa augetur peccatum, grauius enim peccat, qui ex voluntate intenſiore peioris finis inclinatur ad peccandum, & ſic occidere proximum propter odium, quod erga illum gerit, grauius peccatũ eſt, quã propter furtũ illum occidere. Aliæ vero cauſæ, quæ inducunt voluntatem ad peccandum præter naturam, & ordinem ipſius voluntatis, quæ nata eſt moueri liberè ex ſe ipſa ſecundum iudicium rationis, tales quidem cauſæ, quæ diminuunt iudicium rationis (ſicut ignorantia) vel quæ diminuunt liberum motum voluntatis (ſicut infirmitas violentia, metus, & concupiſcentia iudicium rationis præcedens inducit diminuũt voluntarium, ita diminuunt peccatum, tantum, quod ſi actus eſſet omnino inuoluntarius, non haberet rationem peccati, vt S. Th. 1. 2. q. 73. ar. 6. & interpretes illius loci affirmant.

9 Vbi annotandum † eſt *Primo*, circa voluntatis intenſionem, quod licet talis intenſio voluntatis augeat peccatum hæc tamen grauitas, vt notat Medina in locum citatum S. Thomæ, non eſt de neceſſitate confeſſionis communiter loquendo; tum quia non facilè ſemper cognoſcitur; tum quia non facilè exprimitur in confeſſione; quamuis enim pęnitens dicat magno feruore ſe odio habuiſſe Petrum, non tamen ſatis explicat intenſionem voluntatis, ſiquidem

Digitized by Google

dem in iſto feruore eſt magis,& minus,nam quia in iſto hęc melius explicatur ex alijs circumſtantijs, ſcilicet ex conſuetudine,ex perſeuerantia,&c. Dixi,communiter loquendo, quia ſi notabiliter valde aggrauaret, vt ſi homo amaret f mulierem vt Deum, certè exponenda eſſet in *confeſſione. f*

10 *Secundo*,Circa † concupiſcentiam aduertendum eſt,nomine *Concupiſcentia* hoc loco ſicut etiam c.2.huius libri,§. 3.nihil aliud intelligi, quam actum ſeu motum appetitus ſentientis, quo aliquid delectabile proſequimur, aut quo malum fugimus,& cui aliquando voluntas cōſentit. Quæ paſſio concupiſcentiæ ex S.Thom.1.2.q.77.ar.6.& q.73. ar.6.ad ſecundum,eſt duplex:quædam antecedens volūtatem,qua videlicet voluntas excitatur,& mouetur vel ad iram,vel ad delectationem,vel ad alium effectum; quædam vero conſequens, quam videlicet quis voluntate ſua excitat in appetitu ſuo,vt inde promptius in peccatum feratur; Hæc quidem concupiſcentia conſequens ex omniū ſententia poſt S.Thomam locis allatis,& 1.2.q.6.ar.7.auget voluntarium, & ſic ubi maior eſt concupiſcentia maius eſt peccatum, inſurgit.n. ex voluntate ineffrenatè tendente in ſuum obiectum: Illa vero antecedens iudicium g rationis,quo maior eſt, *eo magis minuit peccatum*, ſicut minuit voluntarium,adeo, vt aliquando totam rationem voluntarij,& peccati tollat, puta quando concupiſcentia talis,& tanta eſt,quæ totaliter cognitionem aufert,vt contingit in illis,qui propter concupiſcentiam fiunt amentes, vt S.Tho.1.2.q.6.ar.7.ad tertium annotauit.

11 Quinto attendi † poteſt grauitas peccati ex dignitate perſonæ peccantis,quia ratione S.Thomas 1.2.q.73.artic.10.docet,magnitudinem perſonę peccantis ex deliberatione aggrauare peccatum propter quatuor; *Primo*, quia qui ſcientia,& virtute excellunt, facilius peccato reſiſtere poſſunt. Vnde Dominus Luc.12.ait,quod *ſeruus ſciens voluntatem Domini ſui,& non faciens plagis vapulabit multis. Secundo* propter ingratitudinem, omne enim bonum quo quis magnificatur, Dei donum, & beneficium eſt, cui homo peccando fit ingratus ſecūdum illud Sapient.6. Potentes potenter tormenta patientur. Hinc Iſid lib.2. de Summo bono, ait; *Creſcit peccati cumulus iuxta ordinem meritorum,& ſæpe quod minoribus ignoſcitur,maioribus imputatur*. Et Chryſoſt.ſuper Matth.ait: *Quanto maiora ſunt hominibus collata beneficia,tanto grauiora ſunt peccantibus iudicia. Tertio*,propter ſpecialem repugnantiā actus peccati ad perſonam peccantis ſicut ſi princeps iuſtitiam violet,qui ponitur iuſtitiæ cuſtos,& ſi ſacerdos fornicetur,qui caſtitatem vouit. *Quarto* propter exemplū, ſeu ſcandalū; vt enim ait Greg.in Paſtorali,pa.1.capit.2. *In exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia peccator honoratur*. & 11.quæſt.3.cap.*Præcipue*. ait Nicolaus Papa referens Gregorij magni teſtimonium. *Deterius in populū Prælati delinquunt,ac per hoc ipſi crudelius quam cæteri puniuntur,Vt ait B Gregorius,ſcire prælati debent quod ſi peruerſa vnquam perpetrant,tot mortib. digni ſunt, quot ad ſubditos ſuos perditionis exempla tranſmittunt. Vnde neceſſe eſt,vt tanto ſe cautius a culpa cuſtodiant, quanto per praua quæ faciunt,non ſoli moriuntur*. Vnde Hieronym.ad Heliodorum de morte Nepotiani ait: *In te omnium oculi diriguntur,domus tua,& conuerſatio tua quaſi in ſpecula conſtituta eſt magiſtra diſciplinæ quid feceris,id ſibi omnes faciendum putant*.&c. Ad plurimorum etiam notitiam perueniunt peccata magnorum,notat S.Thom. & magis homines ea indignè ferunt. Addit autem idem Sanctus non ſolum peccata venialia, ſed etiam mortalia quæ committuntur,vel ex ignorantia,vel ex imbecillitate, vel ex ſubita animi perturbatione,minus imputari his qui in maiori dignitate conſtituti ſunt,eo quòd minus negligunt huiuſmodi peccata reprimere,quæ tamen omnino ſubterfugere in h firmitas humana non *h* ſinit.

12 *Sexto*,attenditur † peccati grauitas ex dignitate perſonæ in quam peccatur,cum enim grauitas peccati attendatur ex parte obiecti,perſona autem in quam peccatur quodāmodo obiectum peccati eſt, eo grauius eſt peccatum, quo principalior eſt perſona offenſa. Hinc fit vt maximum peccatum ſit peccare contra Deum;ſecundo contra perſonam coniunctam Deo ratione virtutis,aut officij;vnde de talibus dicitur Zach.2.*Qui vos tetigerit,tangit pupillam oculi mei*,& 3.Reg.19.*Altaria tua deſtruxerunt,& Prophetas tuos occiderunt gladio*. Deinde ex parte ſui ipſius grauius peccatum eſt offendere perſonam ſibi magis coniunctam naturali neceſſitudine,vel beneficijs,iuxta illud Ecc. 14.*Qui ſibi nequam eſt,cui bonus erit?*& Mich.7.*Filius contumeliam facit patri filia conſurgit aduerſus matrem ſuā*. Denique ex parte proximi,eo grauius peccatum eſt, quo fit contra perſonam publicam puta Regem, vel Principē; vnde dicitur Exodi 22.*Principem populi tui non maledices* & Iob 34.*Qui dicit Regi Apoſtata,qui vocat Duces impios*. Eodemque modo grauior eſt iniuria quæ fit perſonæ illuſtri,& famoſæ,quia in ſcandalum, & in turbationem plurimorum redundat,vt doctè S.Thom.1.2.qu.73.artic.9. i *i* annotauit.

13 *Septimo* k *attenditur † peccati grauitas* ex nocumento ſi k ue corporali, ſiue temporali, ſiue ſpirituali, quod peccans ſibi,aut alteri infert,ſi tamen id præuideri potuerit, & debuerit,vel certè ſi ſequatur per ſe ex genere peccati quod committitur,vt docet S.Tho.1.2.q.73.art.8.

l *Octauo denique æſtimanda eſt*,peccati grauitas ex omnibus circumſtantijs,vt notat idem Sanctus vbi ſup.art.7.de qua re plura diximus ſupra c.2. Ex quibus omnibus facile perſpicere,& conſiderare poterit prudens Confeſſarius, quale iudicium circa peccata adhibere debet, de qua re plura in materia de Pœnitentia dicemus; interim ſatis ſic quædam capita,& fundamenta aſſignaſſe,ex quibus peccati grauitas,& inæqualitas æſtimanda ſit.

ADDITIONES.

a *Peccata omnia nullo modo inter ſe connexa ſunt*. Secus de eorum habitibus,probabile namque eſt,vt ait Gregor. de Valen.tom.2.diſpu.6.q.3.puncto.1.verſic.vlt.eos, etſi non quod ad eſſentiam attinet,at certe,quod ad ſtatum,& perfectionem eſſe connexos;quo modo etiam virtutes connexę ſunt. Nam quemadmodum ad perfectum ſtatum virtutis pertinere videtur,vt nullo in caſu quiſquam aliquo vitio impediatur,quominus facile,& prompte ipſam virtutem exerceat;ita ad vitij ſtatum obfirmatum, atque adeo ſuo modo perfectum videtur attinere, vt nulla virtute aliquis retardetur ab vſu vitij,ſed omnium vitiorum,ſaltem compatibilium exercitio ſit factus ad peccandum proclius,& præceps,aliter poſſet interpretari ſtatus vitij perfectus,ſed de nomine quæſtio foret. Ita fere ad verbum Gregor. loco modo citato Verum,ſi videtur,rem vniuerſam paulo explicatius paucis tamen enarremus. Vitia igitur triplici inter ſe ſunt nexa vinculo; principio,medio,ac fine. Principio quidem;quia,ut prudentia eſt principium, & fons omniū uirtutum,earumque cunctarum ſemina continet; ita imprudentia vitiorum; omnis ſiquidem vitioſus imprudens exiſtit. Deinde vero medio iuncta ſunt ex eo vitia, quod omne uitium eſt receſſus à medio,euerſio medij, obliquitas,atque inobedientia. Poſtremo nectuntur & fine, etenim,ut omnis ortus ad honeſtum,ac demum ad ſummū bonum deducit;ſic uitium omne peruertit, & labefactat naturam, & ab honeſto deſciſcens dat homines tandem præcipites in ſummum malum. Atque ita uitium cum uirtute collatum,cum defectio, diminutio & priuatio ſit, ut illa forma,continens,& modo quodam exuperatio. lib. 1. Phyſic.context.49.& 55.ſequitur, ut qui in uno deliquit, omnium reus meritò habeatur. Nam per unumquodque uitium excluditur, & peruertitur uirtus, & charitas commune ligamentum,& ſpiritus, atque omnium uirtutum germaniſſima uita ab hominum mentibus ſemouetur, ſiue adeo in eis diſſoluta ac diſſipata extinguitur. Omnia fere ex Franciſco Piccolomin. Mora.Philoſoph.Grad.9.c.50 in fin. In contrariam ſententiam uidetur abire Ioan.Azor. Moral.Inſti.lib.4 cap 19.tom.1.in fine.

b *Mihi tamen*. Quemadmodum etiam Io.Azorio Inſtit. Moral.lib.4.cap.19.quæſt.1.quem uberius hæc explicantē legito,ſi uacat: Card.autem Bellarmi.tom.4.lib.1.capit.12 uerſic S.Iacobus & cap proximè ſequenti.uerſic.Reſpondeo,Duo quædam,atque alibi D.Auguſtinum ſecutus, et

D.Ia-

D.Iacobi locum de peccatis mortalibus, quæ charitatem excludunt interpretatur.

Quomodo, autẽ qui mortaliter deliquerit, expulſa charitate, ex qua lex omnino pendet perpulchra, atque elegãti ſimilitudine ob oculos ponit, accepta ab Authore, vt aũt operis imperfecti in Matthæum homil. 35. & reperitur in tom. 2. Sanct. Ioan. Chryſoſtom. ſic autem habet, vt ad verbum refert Greg. de Valen. loco citato: *Sicut miles*, inquit, *ſi toto corpore fuerit veſtitus, & vnam partem habuerit nudã nihil ei prodeſt, quod toto reliquo corpore fuerit ferro veſtitus, ſi per illam partem ſagitta eum percuſſeris. Sed ſic cadit, quemadmodum ſi totus fuiſſet nudus: ſic & Chriſtianus ſi iuſtitiam fecerit, & in vno peccauerit, ſimiliter peccator ſtatuitur ac ſi ſemper peccaſſet.* Id quod & Ethnici agnouerunt, quoad eius fieri potuit naturæ lumine, *ſiquidem eſt peccare, tanquam tranſilire lineas: quod cum feceris, culpa commiſſa eſt: quam longe progrediare, cum ſemel tranſieris, ad augendam tranſeundi culpam nihil pertinet.*

Marcus Tullius Paradox 3. quod intelligas de receſſu a lege, vt ex ipſius Ciceronis contextu facile percipitur, non autem de acceſſu ad res peccantibus obiectas: vt videtur etiam expoſuiſſe D. Thom. 1. 2. q. 73. art. 2. in corp.

c *Primo quidem* Quæ hic ab Authore ex D. Thom. 1. 2. q. 73 in primis & ab alijs in eandem ſententiam recenſentur, poſſunt reuocari ad illa duo ſumma capita, quò omnes fere recte inſtitutæ diſputationes redigi ſolẽt; vt alia ad vim & naturam, ſiue adeo ad rei propoſitæ principia, quæ ſunt ipſæ cauſſæ; alia porro ad adiuncta, quorum hæc præcipua & proximiora, earum ſcilicet cauſſarum effectus; illa autem ſecundaria, & magis remota dicamus: hũc autem ad modum in vniuerſum digerantur.

Cauſſæ

1 Formalis——Auerſio cuius merito peccata grauiora, & leuiora dicuntur; pro auerſionis ipſius ratione: ſic peccata mortalia, & venialia authore Durando, quem hac de re citat Bart. Med. 1. 2. q. 73. ar. 3. in fin.

2 Materialis, &

3 Finis, nam vt docet D. Th. obiectum habet rõnem finis in moralibus. — Hæc conſideratur — Per ſe—obiectũ / Quatenus opponitur virtutibus.

4 Efficiens—Voluntas præcipua quæ proinde nomen commune cauſſæ ſibi vendicat.

Effectus—Ipſe actus peccati quo modo comparantur interſe peccata ſpiritualia & corporalia.

Adiuncta minus præcipua.

Perſona — Peccans / In quam peccatur. — Vt Viuam, & veram / Per ſimilitudinem, & mortuam; legem & legiſlatoris intẽtionem.

Huius poſterioris partitionis poſtremum mẽbrum proponit Grego. de Valen. tom. 2. diſp. 6. q. 3. punct. 3. in prin. & per illud expendit, & confert pecccatum originale cum alijs peccatis, vt videtur.

d *Verſatur.* Etſi grauitas peccatorum, quæ ex obiecto trahitur, præcipua ſit, & ad rei vim, & naturam attineat, præſertim adiunctorum, & circunſtantiarum comparatione: tamen fieri poteſt, vt aliqua peccata ex obiecto minus grauia ſint, quam ea, quæ ex circunſtantijs & adiunctis ducũtur: vt ſurripere, & compilare vniuerſum Reipublicæ ærarium, quam hominem ex fæce plebis interficere: & clariſſimum aliquem virum hæreſeos, aut proditionis falſo accuſare; quam itidem hominem plebeium occidere; & interimere quatuor homines, quam ſemel Nomen Chriſti venerandum blaſphemare. Ita tradit Bart. Med. cuius hęc ſunt omnia exempla, 1. 2. q. 73. art. 3 concl. ſecunda. Vbi ad hoc, & ad reliqua præſentis diſputationis capita facilius ac ſine errore intelligenda apprime vtile documentum proponit; vt peccatorum comparationes in aliquo capite fiant, ceteris paribus, grauiora fuerint peccata ex obiecto ijs, quę ex adiunctis hauriuntur: ſi reliqua ſint paria; ſecus vero, ſi aliter contingat vt in modo allatis exemplis perſpicere eſt.

e *Secundo attenditur.* Et hic in primis adhibenda eſt regula, ex Med. tradita numero proxime inferiore: hanc ſcilicet peccatorum comparationem, & grauitatem & oppoſitionem virtutum, tanquam veram accipiendam eſſe, ſi cetera ſint paria; alioquin ſequeretur, vt odium in próximum eſſet maius peccatum, & grauius delictum quam impietas, ſiue infidelitas, Charitas enim vt conſtat inter omnes pietate, & fide præſtantior eſt; illud autem abſurdum, vt pleraque alia generis eiuſdem. Etenim impietas, ſeu adeo infidelitas merito peior habetur, quam odium proximi propterea quod qui a fide, & Dei ſanctiſſima religione abhorrent, iidem quoque ab ſpe, & charitate ſint alieni: hæ ſiquidem duæ virtutes ſine Dei fide, & religione non conſiſtunt ex quo infideles atque impij homines multis peccatis, & criminibus tenentur, cum ij, qui odio proximum proſequuntur, non continuo fide, & ſpe ſint deſtituti. Quod & in rebus naturalibus animaduertere licet. Etenim quãuis viſus ſenſu tactus ſit longe nobilior; tamen priuatio poſterioris multo peior eſt quandoquidem quæ actum deperdit, is vitam amittat plane neceſſe eſt, non itero qui viſu priuatur: vt omnes norunt. Ioann. Azor. Inſtit. mora. li. 4. c. 21. quæſt. 4 & Bar. Med. 1. 2. q. 73. ar. 4. copioſe, & ſubtiliter de vniuerſa hac comparatione diſputat.

f *In confeſſione.* Neque vero illud fortaſſe hic ſilentio inuoluendum erat, quod aduerſus Summiſtas ibidem obſeruat Medin. hanc circunſtantiam ex intenſione voluntaris hauſtam propterea non eſſe neceſſario confitendam, quia non mutat ſpeciem Nam ſi huiuſmodi ratio vera eſſet, ſequeretur, vt neque neceſſe foret in confeſſione aperire differentiam inter mortale, & veniale peccatum, cũ hęc non nunquam ſpecie minime differant, & tamen vt neminem fere latet, declaranda eſt omnino. Item quia furari decem millia aureorum, & decem duntaxat non differunt ſpecie ideo magnitudinem furti non eſſe ſpirituali iudici neceſſario aperiendam quiſpiam affirmabit? nihil abſurdius.

g *Eo magis minuit peccatum.* Hanc doctrinam, vt certa ſit, & rata intelligere oportet per ſe loquendo. Etenim non ſẽper euenit, vt paſſio iudicium rationis antecedens peccatum diminuat, atque ab eo excuſet quãdoquidem fieri poteſt vt in aliquo homine tanta vigeat negligentia, vt neq; huiuſmodi paſſiones reprimat, neque euitet peccandi occaſiones, quas inſurgentes, exardeſcenteſque libidines ſuppeditant. Exemplo ſit, quod ſcriptum legimus Exo. c. 21. Si bos alicuius ſimpliciter occiderit hominem, Dominus bouis ſit innocens; quod ſi de eo admonitus fuerat Dominus quod eius bos ab heri, & nudiuſtertius cornupeteret, & non recluſerit illum, ipſemet dominus præcipitur vna cũ boue occidi. Bar. Me 1. 2. q 63. art. 6. in fi.

h *Non finit.* Hinc efficitur, vt religioſi homines minus peccare ex hac parte exiſtimentur, quam laici; quod illi renitente, atque obluctante ratione, hi autem liberius. & multo minore cum repugnantia labũtur in peccata. Cuius rei illud euidens argumentum eſt, quod religoſi citius, & facilius reſipiſcunt, atque in vnam redeunt. Ex altera tamen parte negari non poteſt, quin religioſi peccata grauiora ſint, nomine videlicet tum præceptorum peculiarium, quibus tenentur, tum maioris ſcientiæ, qua pollet, tum demum ſcandali, quo alij offenduntur. Atque ex hoc capite peccatum hominis Chriſtiani vel eiuſdem ſpeciei grauius habetur peccato Ethnici. Ioan. Azor. & D. Tho. Inſti. Moral. lib. 4. c. 10. q. vltim.

i *Annotauit.* Qualitas perſonæ, in quam peccatur duobus modis peccatum grauius poteſt efficere; vno quidem mutando ſpeciem peccati, vt ſi quis occidat ſacerdotem, aut patrem, ſimplex homicidium migrat hoc in ſacrilegium, illud vero in parricidium. Altero autem modo, non mutãdo ſpeciem: vt ſi quis interficeret hominem iuſtum, & ſãctum, niſi is tanto commodo, tantæque vtilitati Reipublicæ foret, vt hæc ex illius interitu magnam iacturam faceret; nam hoc pacto & homicidium ſanctiſſimi viri fortaſſe commutaret ſpeciem, atque euaderet peccatum peculiare contra pietatem, quæ Patriæ debetur, ex hac in parte quòd attinet ad confeſſionem qualitas perſonæ, in quam peccatur explicanda eſt neceſſario, quando efficit, vt peccatum ſpeciem mutet quod etiam retinendum eſt quando peccatum grauius reddit, non ſimpliciter ſed notabiliter, vt in ceteris. Iam vero de quibuſdam perſonarum dignitatibus minime laborandum, ſunt enim vt loquuntur, impertinentes, vt ſi quis ſurripiat furto rem hominis plebei,

Digitized by Google

bei, vel illuſtris, clerici, vel laici. Secus ſi hunc, aut illum peiret. Bart. Med. 1. 1. q. 73. art. & Ioan. Azor. Inſtitut. Moral. lib. 4. quæſt. penultim.

k *Septimo attenditur peccati grauitas.* Hanc partem multis, grauiſſimiſque difficultatibus, & præclaris documentis refertam ſicco pede, vt aiunt, pertranſit, atq. adeo prætermolauit Author, alioquin perdiligens. Aliqua igitur ex eiſdem hauſta fontibus hac de re producemus.

Primum ex D. Thom. loco citato obſeruetur, nocumentum, quod ex peccato naſcitur, tribus modis poſſe conſiderari, atque id, quod attinet ad culpam. Primo; quatenus eſt preuiſum, & intentum. Secundo, vt preuiſum, ſed non intentum. Tertio quatenus nec preuiſum, nec intentum eſt, atq. hoc tertio modo bifariam prouenit ex peccato, ſiue adeo ex peccati actu, videlicet aut per ſe aut per accidens.

Nocumentum porrò pœnam peccantis attingens duplicem conſiderationem recipit. Etenim conſequitur actum peccati itidem aut per accidens, aut per ſe cum neutro modo ſit preuiſum, & intentum. Primo, & ſecundo modo nocumentum aggrauat peccatum, ſed primo modo directe; ſecundo autem indirecte. probatur ſuperius, quia tunc nocumentum eſt per ſe peccati obiectum. monſtratur, & inferius ex eo, quod procedit ex voluntate multum quidem ad peccandum procliuis ſed non omninò, ac ſimpliciter illiuſmodi nocumentum, & damnum ſpectans.

Tertio modo, ſi per ſe nocumentum conſequatur peccati actum, directe aggrauat ipſum peccatū, quia ipſam ſpeciem peccati attingit: vt ſcandalum ex publica alicuius fornicatione. Quod ſi itidem hoc tertio modo nocumentum ſe habeat ad peccatum per accidens directè ſane non aggrauat peccatum; ſed negligentię cuiuſdam nomine in precauendis ijs, quę impendebant nocumenta, hęc peccāti ad pęnam adſcribuntur, tametſi pręter eius conſilium euenerint. ſiquidem rei illicitę operam dabat; vt cum quis incaute ſagitta emiſſa hominem trāſfixit, atque interemit. Is enim ob id irregularis efficitur.

Hic tamen animaduertendum propter homicidium caſuale nō incurri irregularitatem ob id pręciſe, quod actio, ex qua illud ſequitur, fuerit quomodocumque illicita operanti; ſed ſi fuerit propterea illicita, & prohibita, quia ex natura ſua pręſegerat periculum homicidij: ita vt ſemper vel frequenter, vel interdum ſit illius cauſſa: vt bellum, torneamentum chirurgia, vt ex veriore ſententia quam pluribus, atq. egregie probat Greg. de Val to. 2. diſp. 6. q. 3. pun. 3. Verſic. Altera ſententia, & ſeqq. De qua vide etiam Medin. 1. 2. q. 73. art. 8.

De nocumento autem peccantis pęnam attingente hęc ſtatuantur: ſi nocumentum ſe habeat ad actum peccati p accidens nec pręuiſum, nec intentum fuerit, neque aggrauat peccatum, neque maiorem peccati grauitatem conſequitur: vt ſi quis pręceps feratur ad aliquem occidendum, ad lapidem pedem allidat. At vero ſi huiuſmodi detrimētum per ſe conſequatur ex actu peccantis, neq. fuerit pręuiſum, neque intentum, non reddit peccatum grauius immo vero, econtra ex grauiori peccato grauius detrimentum, & maior pęna conſequitur, atque Infidelis, qui de inferni pęnis minime cogitat, grauius ibi punitur propter homicidiū quam propter furtum. Secus de fideli, qui illas perſpectas habet, grauiori ſiquidem in eis ſupplicio afficitur. Si hac de re plura deſideras in primis legito Barth. Medin. loco proxime citato. Quod ſi non ſolum tibi curę eſt nouiſſime pręcepta ad dijudicandos, varios particulares caſus, & penè quotidianos, quod attinet ad actuum malitiam, verum etiam, quod bonitatem attingit, has duas vniuerſales, atque optimas obſeruato regulas, Prior ſi effectus, ſiue euentus ſequens pręcogitatus fuerit, addit nimirum aliquid ad bonitatem, vel malitiam actus exterioris, quomodocumque euentus huiuſmodi ſequatur, ſiue per ſe, ſiue per accidens.

Poſterior, ſi euentus non ſit pręcogitatus, diſtinctione opus eſt. Etenim ſi conſequatur per ſe ex opere, addit aliquid ad bonitatem, & malitiam eius: ſi autem per accidēs, nihil addit. Prior regula intelligatur non in eo caſu ſolum, quo euentus conſequens eſt pręuiſus, ſed quo eſt etiam voluntarius directe, vel indirecte, ita vt vel fuerit intentus, vel certe potuerit, aut debuerit impediri. Secus male feciſſet Chriſtus Dominus docendo, & manifeſtando ſe ipſum, vnde intelligebat multa, & grauiſſima Iudeorum peccata conſecutura. Atenim quanquam ea præuidit; non tamen illa voluit directe, aut indirecte: quando impedire nō debuerit. Poſterior vero regula procedit de euentu neque præuiſo, neque directe, autē indirecte in ſe ipſo volito immediate. Ita ex D Th. & Caie. ſtatuit, & declarat. Gregor. de Val tom. 2. diſp. 2. q. 15. pun. 5.

l *Octauo denique æſtimandus eſt.* Caput hoc prætermittit Greg. de Val atqoe in eius locum ſuffecit caput ductum ex ratione legis magis, vel minus ſtrictè, ob legislatoris intentionem obligantis: de quo nos hoc ipſo cap. nu. 5. Quod ſi fortaſſe ſcire aues, quæ huius loci traduntur a D. Thom. de circumſtantijs hæc accipito. Per eas peccatum aggrauari contingere tribus modis. Primo, quando ea transfert actum in aliud genus peccati, vt quod mulier ſit in alterius poteſtatem, veluti viri, propterea concubitus cum ea trahitur in aliud peccati genus iniuſtitiæ videlicet, quatenus quis rem alterius vſurpat.

Secundo quando perſiſtit in eodem peccati genere, atque auget duntaxat rationem peccati. Qui parentem vita priuat, in eodem ſæuiſſimo crimine multa peccat. Violat enim qui procreauit, qui aluit, qui erudiuit, qui in ſede ac domo, atque in Republica collocauit.

Tertio modo, quando auget deformitatem prodeūtem ex alia circumſtantia, cuiuſmodi eſſet accipere alienum in magna quantitate, quod grauius peccatum, quam ſimplex furtum, & parua in quantitate tametſi ſurripere multum vel parum, ex natura ſua ad rationem boni, vel mali nequaquam pertinet.

De origine, & cauſis peccatorum in communi.
Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum vt eſt actus, habere poteſt cauſam per ſe ex parte autem inordinationis, cauſam habet deficientem per accidens.*

2 *Præter voluntatem ſunt aliæ cauſæ inducentes ad peccatum tum internæ, tum externæ.*

3 *Vnde & ex quibus principijs colligatur, tres eſſe cauſas internas ſcilicet, ignorantiam, paſſionem, malitiam.*

Tria cum ſint actuum humanorum principia, diuerſimodè tamen concurrunt.

4 *Cum cauſæ duæ aut omnes ſimul concurrunt, illa peccati cauſa dicitur quæ præcipua eſt, atque ita ſe habet, vt ſi deeſſet, non committeretur peccatum.*

5 *Cauſa externa peccatorum plerumque homo, Dæmon, obiectum ſenſibile.*

QVemadmodum qui mederi corporibus rectè voluerit, infirmitatis originem, & cauſas cognoſcere debet, vnde prouenit vt eidem paſſioni nonnunquam contraria adhibeat remedia, intelligens ex contrarijs cauſis eandem infirmitatem, nonnunquam oriri, aliter etiam nōnunquam eidem morbo, & eadem ex cauſa originem habenti medetur, cum æger integris viribus, & robuſto corpore eſt, aliter cum infirmo. Ita etiam medicus ſpiritualis cauſas, & origines peccatorum opus eſt vt attendat, vt illis remedia opportuna adhibere poſſit.

Cum vero peccatum ſit actus humanus inordinatus, deficiens † & imperfectus, ex parte actus habere poteſt per
1 ſe cauſam, ſicut, & quilibet actus, quamuis ex parte inordinationis, quatenus ſcilicet dicit priuationem rectitudinis debitæ ineſſe, non aliam cauſſam habere poſſit quam deficientem, ſeu agentem per accidens. Eſt igitur peccatum a voluntate per accidens, quatenus voluntas carens directione regulæ rationis, & legis diuinæ tendens in aliquod bonum commutabile, cauſa actum quidem poſitiuum peccati eſſe, deformitatem vero, inordinationem actus per accidens, & præter intentionem, prouenit enim defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate.

Nec

Nec tamen voluntas eſt per ſe cauſa peccati, ſed per accidens, quatenus eſt per ſe cauſa actus, in quo eſt defectus perfectionis debitæ. Peccati etiam quod nullo modo conſiſtit in actu, ſed omiſſione, & priuatione, voluntas cauſa per accidens eſt, quatenus non illud impediuit, cum debuerit, & potuerit.

2 Sunt † etiam præter voluntatem aliæ cauſæ mouentes, & inducentes ad peccandum, tum internæ vt ignorantia paſſio, & malitia, tum externæ, vt obiecta ipſa, & illecebræ peccatorum, quæ poſſunt tum appetitum ſenſitiuum, tum rationem commouere, & ad ſe allicere: Itemque Diabolus ipſe malum, & peccatum ſuggerens, & homo perſuadens alteri malum; & denique peccatum vnum alterius peccati cauſa eſſe poteſt, vt ex his quæ inferius dicemus, manifeſtum erit. Et quidem has cauſas omnes eleganter S.Th. in 1.2.q.75. pro more ſuo expoſuit, & facilè idipſum euidenti ratione, & experientia comprobari poſſet. Et quo ad cauſas internas peccatorum enumeratas, authores eas euidenter colligunt ex cauſis, & principijs intrinſecis humanorum actuum in communi; cum .n. tres præcipuæ actuum noſtrorũ cauſæ, & principia ſint. ſ. *Ratio, Voluntas, & appetitus*, quarum duæ priores homini ſolum inquantum rationalis eſt, conueniunt, de quibus c.1. latè ſatis diximus, quę etiam a S.Tho. vbi ſupra artic.2. cauſæ immediatæ, & proximæ actus humani in quantum liber eſt, appellantur; tertia vero cauſa, ſ. *appetitus*, qui ab eodem, loco proximè allato, cauſa remota, & mediata dicitur, quique etiam homini cum brutis communis eſt, harum trium potentiarum, cauſarum, & principiorum imperfectio, vel alicuius earum, actum noſtrum imperfectum, & deficientem reddit atque ita peccatum, eſt enim peccatum (vt diximus) actus humanus deficiens, & imperfectus. Sicut igitur ad hoc vt actus humanus perfectus ſit, integritas omnium cauſarum rationis ſ. voluntatis, & appetitus requiritur, bonum enim ex integra cauſa eſt, ita ſi earum aliqua deſit, opus imperfectum, malum, & peccatum erit, cum malum, teſte S.Diony. capit.4. Diuin. nominum ſingulis defectibus ſit, prout in omni effectu plures cauſas habentes manifeſtum eſt, vt enim recta ſit ſcriptura, & calamus, & manus, & ars neceſſaria ſunt, quicquid autem horum defecerit, opus imperfectum conſtituet.

3 Hinc fit, vt ſicut † rationis perfectio eſt ſcientia, & cognitio, ita eius defectus eſt *Ignorantia*, quę certè non minima peccatorum origo, & cauſa eſt. vnde Eſa.5. dicitur: *Captiuus ductus eſt populus meus, Quia non habuit Scientiam.* Voluntatis autem imperfectio in propenſione, & complacentia veri boni conſiſtit, imperfectio autem, & defectus in complacentia, & proſecutione mali, quam *Malitiam* dicimus. Perfectio denique appetitus ſenſitiui humani in ſubiectione erga rectam rationem conſtituta eſt, imperfectio autem illius rebellio eſt contra rationem. Hãc quando circa bonum aliquod agendum appetitus rationi repugnat, *infirmitatem* vocamus. quando autem in malum contra rationem tendit, *cõcupiſcentiam* appellamus, de qua S.Paulus ad Galat.5. dixit; *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum*, *Quia* b *igitur Ratio* ſæpe, aut per ignorantiam, aut per errorem deficit, dirigendo uoluntatem ad aliquod illicitum, quod licitum eſſe opinatur, cauſa eſt pec-
c cati; *Et quia* c *voluntas* propter ſuam libertatem, & defectum vult, & tendit plerumque in aliquod illicitum ſub ratione boni utilis, aut delectabilis, generat peccatum, &
b denique quia appetitus ſenſitiuus nonnunquam inclinat uoluntatem ad delectationes prohibitas, eſt etiam cauſa peccati. Diuerſimode tamen ut diximus, peccatum ab his tribus cauſis producitur. Nam a ratione, & Voluntate immediatè, & deficiẽter, emanat, quoniam peccatum in illis immediatè conſiſtit (peccatum non eſt, niſi uoluntas liberè conſentiat) a potentia uero ſenſitiua mediatè, id eſt, inductiuè.

4 Obſeruandum autem eſt, has † tres cauſas ita concurrere ad peccatum, ut quamuis nonnunquam, immo frequenter etiam, aut duæ aut omnes ſimul concurrant, illa tamen peccati cauſa dicitur, quę pręcipua eſt. atque ita ſe habet, ut ſi deeſſet, non committeretur peccatum, prout experientia docet. Cum enim quis ſic aliquid operetur, vt ſi agnoſceret peccatum eſſe, non operaretur, etiamſi ex aliqua paſſione, & affectu id operetur, ignorantia tamen illius operationis cauſa fuit. Cum vero ex paſſione aliqua vehementi aliquis conſentit in peccatum, quod non ignorat peccatum eſſe, etſi reuera ignorãtia aliqua ſit, prima tamẽ cauſa paſſio illa eſt. Denique, qui nec ignorans, nec illectus paſſione malum eligit, is quidem errat, ſed prima, & principalis cauſa peccati malitia eſt. Hæ igitur tres primę cauſę, & origines internæ peccatorum ſunt, ignorantia ſcilicet rationis, malitia voluntatis: & infirmitas, & concupiſcentia appetitus ſenſitiui.

5 Cauſę uerò externę peccati plerumque ſunt homo, Dęmon, & obiectum ſenſibile, ut Alexander de Ales, par. 2. Summæ, q.94. membr.3. artic.4. & S.Thomas 1.2.q.75.ar.3. & alij recentiores tradunt: De homine id patet Nu. 31. ubi dicitur; *Nonne iſta ſunt, quæ deceperunt filios Iſrael, & præuaricari eos fecerunt in Dominum ſuper peccato?* De Dęmone id patet Gene. 3. ubi legitur reſpondiſſe Euam Domino. *ſerpens decepit me*. & Sap. 2. *Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Vnde Io.8. Chriſtus ait de illo. *Ille fuit homicida ab initio*. Et de obiecto experientia comprobatur, quia obiectum ſenſibile exterius excitat ſenſum, & ſenſus inclinat uoluntatem, unde Geneſ.3. dicitur. *Vidit igitur mulier, quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile, & tulit de fructu illius, &c.* Quia vero hæ cauſæ omnes, licet ſuaſionibus voluntatem liberam perſuadere poſſint, ad malum tamen compellere nequeant, conſequẽter vt rectè S.Thom. vbi ſupra docet, peccatum liberi arbitrij malum, germenque voluntarium erit ſolaque voluntas cauſa ſufficienter complens peccatum dicitur, vt ex his quæ diximus, & inferius afferemus, manifeſtum eſſe poterit. His igitur in communi præmiſſis, de ſingulis earum in particulari breuiter agendum eſt.

ADDITIONES.

a *De origine, & cauſſis peccatorum in communi*. Quoniã ieiune de his diſputatur ab Authore, libuit hic adſcribere nonnulla, quæ in hanc ſententiam in noſtris de peccatorũ natura cognoſcenda Commentarijs fuſius explicabimus. In peccatis igitur duo proprie videntur poſſe conſiderari cauſſarum genera; nimirum finalis, & efficiens ſiue adeo deficiens. ſi præcipuam in hoc genere ſpectes, quæ voluntas eſt, conſiſtunt namque peccata in quodam motu, atque operatione, ſed enim motum, & operationem in primis, ac directo ſpectant efficiẽs, & finis. Materia porrò, & forma reſpiciunt proprie ſubſtantiam rei. atqui peccata, cũ altera ex parte in priuatione, & defectu cernantur, nullam ſic ex ſui natura videntur ſubſtantiam retinere. Colligitur ex D.Tho. 1.2.q.71.ar.3. Quod autem attinet priuatim ad cauſſam materialem, idipſum ſatis perſpicuum eſt, nam materiam proprie dicunt, ex qua aliquid efficitur. Atuero peccatum exiſtit ex nihilo, quod eſt ex carentia regulæ rationis, & legis diuinæ in noſtra voluntate. Hæc ſiquidem, antequam voluntas accedat ad operandum malum, non habet vllam rationem mali nec culpæ, nec pœnę; ſed eſt pura negatio huius ipſius regulæ rationis, & diuinæ legis, vt docet Barthol. Medin. 1.2.q.75. art.1. Habent tamẽ peccata materiam circa Quam, ideſt obiectum, de quo ante multa, & plura paulo mox. Ex ijs, quoque intelligitur, peccati proprie nullam eſſe cauſſam formalẽ propterea quod huiuſmodi forma ea dicitur, quæ aliquam ſubiectam materiam informat: vt in rebus naturalibus atque etiam artificialibus perſpicitur. Franciſc. Suarez diſput. 11. Metaphyſic. tom. 1. ſection. 3. cap. 10. exiſtimat malum, ſiue peccatũ poſſe habere cauſſam formalem, quodammodo remotam atque extrinſecam. Rectius, quod attinet ad peccatum, vt & nos ſupra ſæpe obſeruauimus, Cardin. Bellar. tom.4. de amiſſione, gratiæ lib.2. cap.18. verſic. ſecundũ obſeruandũ, cenſet peccatum formaliter conſiſtere in priuatione rectitudinis, quæ in voluntate debuit ineſſe; videlicet conformitatis ad regulam rectæ rationis, & legis diuinæ, quam peccati, cum alibi; tum ibidem, verſiculo 3. obſeruandum. vno verbo appellat, declinationem a lege vn-

de peccatum S. Ioann epiſto. 1. cap. 3. per appoſitè dixit eſſe ἀνομίαν Ad hoc autem caput, quod præcipuum eſt, reuocat duo alia, quibus itidem non extantibus deſinit eſſe peccatum. Vnum eſt, vt producatur a libero arbitrio; alterum, vt ſit actus particularis ſeu adeo ſingularis, determinatus atque in certa ſpecie conſtitutus, reuocantur, inquã ad primum formale, propterea quòd non poteſt actus nõ conformis eſſe regulæ, deeſt legi niſi fuerit particularis, & a libero arbitrio productus. Lex ſiquidem non eſt, niſi de actibus particularibus & certis neque legis capax eſt, niſi potentia libera; cuiuſmodi eſt voluntas. Hactenus de forma, nunc de fine primum dicendum, deinde de efficiente.

Quemadmodum igitur in ſingulis virtutum generibus ita in vnoquoque peccato duplex conſtituitur finis; peculiaris, ſcilicet & cõmunis. Finis peculiaris eſt ſingularũ virtutum, aut peccatorum proprius finis, & proprium obiectum actus ipſorum; vt exempli gratia finis peculiaris Miſericordiæ ſtatuitur alienam leuare indigentiam, ac miſeriam, & fame laborantem alere, & nudum veſtibus operire, ſed auaritia indecentem pecuniæ conſeruationem, Luxuria vero inhoneſtam, ac turpem delectationẽ, tanquam finem proprium ſibi præſcribunt, At uerò finis cõis ille habetur, ad quem, veluti ad vltimum omnis virtus, & omne peccatum ſuo modo refertur, in virtutibus quidem æternam beatitudinem, atque ipſummet Deum, in peccatis vero amorem ſui ipſius, quem Græci φιλαυτίαν vocãt, finem communem Theologi conſtituendum putant, Bar. Med. 1. 2. q. 1. art. 5. Notand. 2. ex Platone, D. Auguſtino, & D. Thom. vt apud eundem Medin. & Sanctum Doctorẽ videre eſt. 1. 2. quæſt. 77. art. idem agnoſcit Durand. lib. 2. ſentent. diſt. 42. art. 2. Porrò vtriq. virtutis fines, atque alter peccatorum quem peculiarem dicimus, nunc dimittendi, hic enim exponetur inferius, & in ſingulorum peccatorũ generum enumeratione, at illi ad aliam pertinent tractationem. Porrò amorem ſui ipſius Ariſtoteles li. 9. Ethic. c. 8 duplicem facit, vnum prauorum, alterum ſtudioſorum. Priorem, de quo nobis ſermo in primis eſt, & qui ſibi commune nomen arripuit eum eſſe docet, quo quis ſibi plus tribuit, & habere contendit, quam par ſit, externorum bonorũ, atq. earum voluptatum, quib. ſenſitiuę, & rationis expertis animæ gratificamur: poſteriorem verò eũ eſſe, quo quis ſemper ſtudet agere iuſta maxime omnium, aut reperata, aut alia, quæcunq. à virtute proficiſcuntur: honeſtatemque omnino ſibi ipſi vendicat, & vt paucis abſoluam, ſumma ope enititur, vt animi bonis maxime excellat. Eundem fere in modum diſtingueret Theologus, tametſi Sanctus Doctor. 2. 2. quæſt. 25. art. 7. ad 1. huiuſmodi amorem triplicem ſtatuat, prauorum namque Philautiam inordinatum, iuſtorum autem ordinatum nominat, & hãc, quẽadmodũ facit & Plato, interni hominis, & rationalis animæ partis; illam vero externi hominis, & ſenſitiuæ animæ portionis eſſe decernit, ſed ſi res attentè conſideretur, & ea eodem redit. Ceterũ vt praui amoris natura facilius percipiamus, videndum eſt, primo, quot, & quænã ſint officia amoris honeſti. Hæc autem quinque recenſentur. Primum, vt velit vir bonus viuere, & in ſua integritate, cõſeruari Deinde, vt ſibiipſi propria, hoc eſt ſpiritualia bona optet, & velit. Præterea, vt hæc ipſa bona colat & exerceat pro virili. Tum, vt ſibiipſi maxima cum delectatione viuat: dum actarum rerum memoria, & bona futurarũ ſpe, & præſentium pulcherrimarum rerum contemplatione miris oblectatur modis. Id Theologi dicunt, Ad propriũ cor redire. Poſtremo, vt ita ſibi conſentiat, conueniatque ut doleat ſi quid boni fuerit prætermiſſum, vehementer autem gaudeat ſecum ob ſtudioſas editas a ſe operationes, nullamque fere uoluntatis diſſenſionem patiatur. Econtra uero praui homines uolunt conſeruari non internum, ſed externum hominem, non ſpiritualia, atque honeſta bona, ſed corporalia, & uoluptuoſa appetũt, atque enixæ proſequuntur. His quidem potiundis ſolum delectantur, & gaudent, uerum paulo mox dolent, & nollent, ea ſibi uoluptati fuiſſe, præteritarum rerum graui, atque acerba recordatione & futurarum timore, & præſentium diſconuenientia magnopere cruciantur, nihil ſibi conſtant; nunc hoc, nunc illud appetentes; & ut inquit ille. Vitæ diſconuenit ordine toto, ex Ariſt. & D. Th locis ſupra citatis, & eo. lib. 9. c. 4. & 2. 2. q 25 ar. 7. Nunc generatim aliqua de fine particulari, ac proprio peccatorum, non modo abſolute, verũ etiam ut obiecti naturam obtinet. In memoriam igitur reuocetur illa finis diſtributio, in qua ex communi fere (eius primus Author extitit doctiſſimus Victoria) Theologorũ conſenſu ſtatuitur, finem alterum operis, alterum uero operantis eſſe, ſuperior intrinſecus, ac proximum obiectum & immediatum, quod actui humano ſpeciem eſſentialem atque inuariabilem tribuit. Poſterior autem finis, quodam modo adiunctus dici poteſt circumſtantia ſiquidem eſt, ſed præcipua, & obiectum primarium in quacunque electione, propterea quod eſt Ratio uolendi, atque eligendi, quę actui humano dat ſine ſpeciem primariam, & in hoc genere præcipuam haud tamen eſſentialem, atque inuariabilem; ut alibi oſtendimus, ſecuti Bartol. Medin. 1. 2. q. 18. articul. 4. & 6. & quæſtion. 19. artic. 1. Prioris finis, qui operis appellatur, exemplum ſit homicidium, quod quocũque fine, & quacunque intentione admittatur, ſiue propter furtum, ſiue propter adulterium, ſemper eſt homicidium, at reliquę malitiæ, in eiuſmodi finibus poſitę ut per ſe perſpicuum eſt, accidentarię exiſtunt, & mutabiles, etenim, ut modo dicebamus, homicidium perpetrari poteſt non ſolum ob furtum, ſed etiam ob adulterium, & alijs pluribus de cauſis. Verum poſterioris finis, operãtis, inquã, & obiecti, exemplum eſt illud uulgatiſſimum, & tritum, acceptum ab Ariſtotel. lib 5. Ethic. capit. 2. & a nobis ſuperius ſemel, atque iterum uſurpatum, qui furatur propter adulterium, magis adulter, quam fur dicendus eſt. Furti namque finis præcipuus eſt adulterium, utpote in quo cernitur ratio uolendi furtum, tanquam medium accommodatum ad ipſum adulterium committendũ. Nec mirum, ſi maior, aut minor, & magis minuſque præcipua malitia poſita ſit, non in eſſentiali, ſed in accidentali forma. Nam & homo non perhibetur ſimpliciter perfectus ex anima rationali, quæ eſt eius eſſentialis forma: uerum ex uirtutibus quæ propterea ſuperadditæ, & accidentariæ formæ dicuntur, quia labore, ac ſtudio comparantur: conſimiliter non dicimus hominem eſſe malum nomine naturalium defectuum, qui ſunt intrinſeci ac propemodum eſſentiales; ſed ex peccatis, quæ ex ipſius hominis prauitate naturæ ad malum procliui aduenientia eum longe deteriorem reddunt.

Iam uerò ſeparatim, ac breuiter de obiecto proximo, atque immediato, qui ſimul finis operis eſt.

Bar. Med. proxime allegata q. 18. art. 2. docet ex D. Th. ibidem, & nos una cum Authore, ſuperius vſurpauimus eiuſmodi obiectum eſſe duplex; alterum, quod materiale, alterum uero, quod formale nominatur, utrumque hac deſcriptione definitur, obiectum proximum peccatorum propriè eſt res, circa quam uerſatur actio illa praua, non quocunque modo conſiderata; ſed ut regulæ rectæ rationis, & legis diuinæ diſconueniens, prima pars deſcriptionis ad materiale ſecunda ad formale obiectum ſpectat. Id quod uidemus & in diſciplinis, ut in ſuperioribus in hanc ipſam ſententiam animaduertimus, quippe in quibus res conſideratæ locum materialis ſubiecti, modus autem conſiderandi pro formali ſubiecto habetur ut corpus humanum in medica facultate eſt res conſiderata, & materiale ſubiectum, ſed modus, & ratio, qua medici illud contemplantur, quatenus ſcilicet ſanabile eſt, uicem formalis ſubiecti gerit. Porrò illiuſmodi diſconuenientia, & diſcrepãtia a rectæ rationis regula, qua diuinam legem ſemper cõtineri uolumus; peccatorum formale obiectum dicitur, non quod in materiali obiecto, atque in rebus ipſis ut ſupra etiam fuit obſeruatum ſed quod in ipſa actione, quæ circa res exercetur, malitia inſit formaliter. Eam autem recipit actio à uoluntate; quæ cum ſit potentia libera, formaliter perhibetur mala, aut bona, non in eſſendo, ſed in exercitio: atque idcirco ſola uitij, & uirtutis capax reuera: ex eodem D. Tho. loco proxime citato, ſed quæret fortaſſe quiſpiam ſi res exteriores formaliter neque bonæ ſint,

neque

Digitized by Google

n..que malæ, quonam modo vulgo ferunt, humanam actionem ex obiecto potiſſimum malitiam, aut bonitatem accipere? Facilis, me iudice, reſponſio eſt, ſi intelligatur illa communis ſententia de vtroque obiecto ſimul conſiderato; aut potiſſimum de ſurmali: etenim ex actione, vt modo dicebatur, per voluntatis applicationem, atque exercitium aut bonum, aut malum in rebus exterioribus verſante pendet tota eius bonitas, & malitia. Quod ſi præciſe de ipſis rebus intelligi eam velimus; reſpondendum, illas eſſe bonas, aut malas, non formaliter, verum cauſſaliter, vt loquuntur, & originaliter, propterea quod ex natura ſua retinent quandam vim, & facultatem boni, aut mali, voluntatis exercitij capacem: ſed non eodem modo, nam quædam res ex ſeſe capaces ſunt mali duntaxat, ſi actum pravum definite, ac præciſe reſpiciant; vt mulier aliena, reſpectu adulterij. Quędam autem res, ſi per ſe conſiderētur, tantummodo boni participes exiſtunt, vt parentes, qui honore, non iniuria ſuo merito ſunt afficiendi. Quædam denique res inueniuntur, quarum natura anceps videtur, & idonea, quæ ad bonum, & malum valeat declinare: cuiuſmodi habentur diuitiæ. Itaque huiuſmodi res pro earum natura bonæ, aut malæ rectè vocari poſſunt ex eo, quod aptitudinem habent ad recipiendam aut bonam, aut malam volūtatis, vt ita dicam, impreſſionem, in actiones humanas deinde transferendam, atque id etiam affirmare licet antequam ad eas vlla fiat voluntatis applicatio, quemadmodum & medicina, antequam adhibeatur, ideo ſana rite nominatur: quia facultate prędita eſt ad bonam valetudinem vel tuendam, vel reſtituendam. Idcirco aiunt Theologi, has res, de quibus loquimur, bonas, aut malas eſſe in eſſendo; voluntatem autem bonam, aut malam exiſtere, vt paulo ante innuimus, in exercitio ſiue merito. De altera fine, nimirum operantis & qui magis circūſtantia eſt, alibi dictum fuit. Iam nunc trāſeamus ad cauſſas peccatorum efficientes. Harum primum duas conſtituimus ſpecies. aut enim diuerſi, aut eiuſdem generis ſunt; eiuſdem generis, cuius eſt peccatum, cauſſa, ipſummet peccatum, aliud nimirum ponatur. Iam verò cauſſę generis diuerſi à peccato ſunt aut internę, aut externę, item alię ſunt proximę, aut remotę, atque ex his deinde alię ſufficientes, alię inſufficientes, ac demum alię pręparatorię, alię perficientes. Internę quidem peccatorum cauſſę efficiētes quatuor fere a Theologis ſolent aſſignari videlicet volūtas, Ratio, ſiue intellectus, ſenſus & appetitus ſenſitiuus. Ariſt. vt alibi obſeruauimus, ad duas videtur redegiſſe, Intellectum. ſ. & Appetitum ſub hoc poſteriori voluntatem amplectens; ac ſenſum nullius actionis principium eſſe affirmans. lib. 6. Ethic. c. 2. in prin. Externas autem cauſſas peccatorum ex Theologia in pręſentia ponemus, dęmonem atque hominem, quatenus in primis hic metum, & vim, ille vero ſuggeſtionem infert. Adduntur obiecta ſenſibilia quatenus appetitum ſenſitiuum excitant, & ad peccandum diſponunt aliquo modo. Proximę cauſſę habentur, ac merito, voluntas, & ratio: reliquæ remotæ; ſed exteriores magis, quam ſenſus: ſufficiens autem peccati cauſſa effectrix ſola uoluntas perhibetur. reliquæ inſufficiētes, pro ſingularum ui, & natura. Item ob eādem cauſſam ſola uoluntas complete peccatum perficit. Ceteræ tres potētię ratio, ſenſus, & appetitus ſenſitiuus, ſunt ueluti pręparantes, efficientesq. ac pręſe gerentes obiectum peccati, bonum apparens, rationi tamen diſſentaneum. Ac de his ſatis hoc loco, quę ijs ſunt annexa, deinceps in notis exponentur.

b *Hinc fit, vt ſit rationis perfectio*, etſi intellectus, & ratio aliquo modo differant inter ſe. vt docet D. Tho. 1. part. q. 79. artic. 8. & 9. & lib. 2. ſentent. d. 24 q. 2. art. 2. tamen hac in parte pro eodem vſurpatur. Porro, quare intellectus peccati cauſſa dicatur, quod hic tangitur ab Authore, ea, & quidem propria ratio pōt afferri, & indicata eſt numero proxime ſuperiore, quod pręparat ac propemodū inſtruit voluntati obiectum peccati. Id aūt videtur efficere potiſſimum duob. modis, vno quidē, quoad deficit in proprio actu, qui in veri cognitione cernitur. altero vero modo, quando deficit in actu, qui non ad proprium obiectum, ſed ad inferiores vires moderandas refertur. Hi ſiquidem duo actus intellectui tribui ſolent cum primis. D. Th. 1. 2. q. 74. art. 1. Deficit porro intellectus in proprio actu itidē bifariam vno negatiue, altero poſitiue. Defectum negatiuum appellant ignorantiam, poſitiuum aūt errorem. De ignorātia in notis ad caput ſequens: ſi quidem ijs opus eſſe animaduerterimus, De errore aūt intellectus licet multa addiderimus ex Ariſt. in primo libro tamen hic aliqua ſubijcere, & ad Theologorum rōnem tractare fortaſſe nō erit inutile. Igitur cum duplex vulgo ſtatuatur intellectus Contemplatiuus, & Practicus. ſuperior in rerum veritatē cognoſcendam totus incumbit: poſterior autem ad actiones operationeſq. dirigendas ſe totum confert: eo ſane ordine ut ubi deſinit contemplatiuus, ibi Practicus incipiat Prior namq. cognoſcit, & cernit. v. g. rationem rectam ſequi laudabile eſſe, atq. honeſtum: atq. hic deſinens, iudicium hoc poſteriori propemodum defert; quo is arrepto, concludit ad praxim, bonum rationis ſequendum eſſe. Ex quo aliqui haud male dixerūt, ſpeculatiuum intellectum extenſione fieri practicum ſed dum volunt id colligere ex contex.....li. 3. De Anima, non ſatis fortaſſe recte. Qua de re in pluribad primum li. notis diligentius. Iam vero vtriuſq. intellectus error non uidetur eodē modo contingere. Nā error intellectus ſpeculatiui in eo cernitur, quod aliqua res ab ipſo apprehendatur, ſicuti nō eſt, & non apprehendatur ſicut eſt. Itaq. intellectus dictans ea, quę ex ſui natura ſunt mala. eſſe homini ex pręcepto ſeruanda, & quę ſunt ex ſe bona eſſe prohibita, & quod eſt ex ſe indifferens, vt tollere feſtucam ex humo prohibitum, vel pręceptum eſſe; is quidem vehementer errare perhibetur. Non ſic euenit error practici intellectus: vt pote qui non in rerum cognitione, uerum in directione, & regula ad rectas, & ſtudioſas actiones conſiſtat. Quare tunc practicus intellectus dicetur errare, & falſum retinere iudicium, quādocunq. ad actiones rectam non adhibet regulam. Quod ſi hoc præſtet, quamuis ſpeculatio, quod attinet ad rei exiſtentiam, falſa ſit, praxis tamen verum iudicium habebit; atque idcirco non exiſtimabitur errare. Ad hanc rem illuſtrandam afferunt Theologi exemplū Iacob qui accedens ad Liam, putans eam eſſe Rachelē vxorem ſuam, practice quidem nō errauit propterea quod ad eā actionem adhibuit rectā regulam, quā videlicet vir prudens præſcripſiſſet: atq. ea vſus, practice concluſit, Mihi ingrediendum eſt ad hanc mulierem, quæ mea vxor eſt. Verum fuit deceptus, quod attinet ad ſpeculationē, cuius ueritas, vti modo exponebatur, ita in cognitione ſita eſt, vt pendeat omnino ab eo, quod res eſt; falſitas aūt ab eo, quod res non eſt. Itaque cū Iacob ita acceſſerit ad Liam, manifeſto deceptus eſt eo facto cum tamen hoc illi non fuerit vitio verſum, quia quātum in ipſo fuit nullū practicum errorem admiſit. Quod ſi ita eſt ſequitur, vt ad deprauādas noſtras actiones plus valeat practici intellectus, quam ſpeculatiui error etenim, quando adeſt prioris error, ſemper praua redditur actio quippe quæ recta careat regula, non ſic accidit de intellectus ſpeculatiui errore; vt modo declarabatur. Bart. Med. ex Ariſt. & D. Th. 1. 2. q. 19. art. 3.

c *Et quia voluntas*, Quod voluntas ſit cauſſa peccati, duplici ex capite item contingit. ſ. rōne tum propriorū atque immediatorum ipſius voluntatis actuum, quos elicitos appellant; tum actuum aliarum potentiarum, qui mediati, atque imperati vocantur. Ceterum, quod attinet ad vtroſque cum in peccato præter actum, cernatur etiam quædā inordinatio, ipſius quidem actus voluntas eſt cauſſa per ſe illiuſmodi autem inordinationis per accidens. hæc enim præter agentis intentionem accidit, ex defectu conuenientis directionis in ipſa voluntate. D. Th. 1. 2. q. 75 ar. 1. Tunc vero dicitur voluntas debita, ac conueniente directione carere, quando rectæ rationis, & diuinæ legis regula deſtituta, vult ipſamet, aut alijs potentijs imperat, vt poſthabito ęterno. atque incommutabili bono; temporale, & commutabile proſequatur. D. Thom. & Medin. eodem articul. 1. Ex quo intelligitur, non tam efficientem, quam deficientem cauſſam peccati eſſe voluntatem. D. Auguſtinus diſerte lib. 12. de ciuitate Dei capitul. 7. Triplex autem eſt huiuſmodi defectus. Primus, iſque proximus, atque immediatus, quem modo innuebamus, quando

Digitized by Google

quis dum operatur, non vult intendere ad regulam rectę rationis, neque eam, vt par eſt, attendere. Hinc ſi quidem efficitur, vt voluntas producat actum rectæ rationi minime conformem, qui ex hoc ipſo nimirum peccatum eſt, quod in operando ipſam rectæ rationis regulam non intuetur, neque ſibi ſequendam proponit. Propterea autẽ is actus voluntarius eſt, non quia ſit actus elicitus a voluntate, ſed quia in voluntatis poteſtate ſitum eſt attendere, vel non attendere ad regulam dirigentem. Ex æquo enim voluntas libere ſeſe habet ad operandum, & non operandum, & vero quatenus actum peccati anteuertit is defectus neque naturale, neq. voluntarium malum exiſtit qñ quidem ſimplex negatio eſt. Non naturale malum: quia tunc peccatum etiam, quod inde naſcitur, eſſet naturale; atque ita homo non poſſet non peccare: & quod peccaret, non eſſet proprie peccatum non malum volũtarium; quia peccatum id ipſum eſſet, & antegredientẽ defectũ quærere oporteret, ac proinde in infinitum abire. Quare dicendum, illiuſmodi defectum vt præcedit peccatum tempore, aut natura, in ſimplici negatione conſiſtentem eſſe cauſſam mali, vt autem comitatur actum, & ipſum mali rationem induere, & aliquid poſitiui ſibi aſciſcere. Alter defectus, ſed remotus in eo conſiſtit, quod voluntas creata non eſt ſummum bonum; ex hoc ipſo namque efficitur, quod defectus ſit plane capax, nec ſemper ad rectæ rationis regulam intendat, quod in vniuerſum de omnibus creatis naturis eleganter docuit D. Augnſtinus in Enchirid. c. 12. his verbis; *Naturæ omnes, quoniam naturarum omnium conditor ſumme bonus eſt, bona ſunt, & quia non ſicut earum conditor ſumme, atque incommutabiliter bonæ ſunt, ideo in eis & minui, & augeri bonum poteſt.* Tertius denique, ac remotiſſimus defectus eſt in eo poſitus, quod volũtas humana ex nihilo ſit creata, atque eius, quod ſecundo defectu continetur, quædam videtur eſſe comprobatio ex eo ſiquidem voluntas humana non eſt ſummum bonum, atque infinitum, in quod nullus defectus cadere poteſt, quod ex nihilo facta eſt. *Nec ideo potuit ex bono oriri voluntas mala, quia bonum factum eſt a Deo bono; ſed quia de nihilo factum eſt, non de Deo.* S. Aug. lib. 2. de Nuptijs, & concupiſcentia c. 28. & li. 12. de ciu. Dei c. 12. Card. Bellar. to. 4. de Amiſ. gratię & ſtat. peccat. li. 2. c. 18. Verſ. Primum eſt peccati. & ſeqq. Bar. Med. 1. 2. q. 75. art. 1. in fin.

De *Prima cauſa peccatorum, ignorantia ſcilicet, in ſpeciali.* Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *Enumeratis authoribus qui de ignorantia agunt vt eſt cauſa peccati, multas diuiſiones recitat vſque ad num. 5.*
Prima verò. quod ignorantia ſit vel purè negatiua, vel priuatiua. eod. num 1.
2 *Ignorantia eorum quæ quis ſcire poteſt, eſt vel prauæ diſpoſitionis, vel puræ priuationis.*
3 *Ignorantia alia iuris, alia facti.*
4 *Ignorantia alia Antecedens, alia Concomitans, alia Conſequens.*
5 *Ignorantia alia Vincibilis, alia Inuincibilis, Inuincibilis item duplex.*
6 *Ignorantia Inuincibilis, ſeu Antecedens quamuis cauſa poteſt eſſe peccati, tamen ipſa in ſe peccatum eſſe nequit.*
7 *Quænam diligentia dicatur ſufficiens, & humana, & quam homo adhibere tenetur, vt ignorantia Inuincibili laborarare cenſeatur.*
8 *Opinio Ant. de Corduba, & Greg. de Valentia, vt dura nimis, non probatur ab Authore.*
9 *Non obligatur homo ex aliquo præcepto orare, aut ſe à peccatis purgare, quod Authores prædicti videntur aſſerere, ſed ſatis eſt, vt doctos conſulat eiſque credat, & quare.*
Satis eſt vt plurimum conſulere doctos in ijs quæ pertinent ad ſalutem, quos ſi non habuerit, tenetur confugere ad Deum per orationem, & quare. ibid.
10 *An qui conſuluit Doctores peccet, ſi ſtatim atque fidei myſteria audiuit, illis credat, priuſquam oratione, & pœnitentia de ſuis peccatis ſe præparet, maximè ſi ſequatur errorem Doctoris maximæ authoritatis.*
11 *Qui neque ſcit ſe errare, vel ignorare, neque dubitat vtrum ignoret, vel erret, neque occurrit aliquod motiuum ad dubitandum, hic non tenetur vllam adhibere diligentiam ad vincendum iuris diuini ignorantiam, niſi hæc ignorantia oriatur ex mala voluntate.*
12 *An inter infideles poſſit eſſe huiuſmodi ignorantia inuincibilis iuris diuini circa articulos fidei, & religionis myſteria, ita vt talis ignorantia non imputetur illis ad culpam.*
13 *Poteſt eſſe ignorantia negatiua apud infideles quæ non imputetur ad peccatum, & ignorantia inuincibilis myſteriorum fidei, quæ verior eſt ſententia.*
14 *Solutio rationis contrariæ ſententiæ, quomodo intelligatur illud Pſalmiſtæ: Exiuit ſonus eorum, &c.*
15 *An inter fideles poſſit eſſe ignorantia inuincibilis myſteriorum fidei, aut iuris diuini?*
16 *An iuris naturalis ignorantia inuincibilis dari poſſit, explicatur.*
Principiorum iuris naturalis quotuplex differentia, num. eodem.
Quid de ſingulis principiorum generibus ſentiendum ſit num. 17. 18. & 19. apertè declaratur.
20 *Quoad ius poſitiuum tam humanum eccleſiaſticum, & ciuile, quam diuinum, ignorantia inuincibilis dari poteſt.*
Ignorans Catalogum libros prohibentem, ſi per ignorantiam inuincibilem prohibitos retineat, non incurrit excommunicationem, num. eod.
Secus de legibus quæ frequentiſſimè notæ ſunt, vt edere lacticinia in Quadrageſima, iudicandum eſt, numero eod.
Legum etiam quæ pertinent ad ſuum ſtatum, ignorantia inuincibilis prætendi non poteſt, cum omnes teneantur illud ſcire, ſine quo non poſſunt opus, ad quod obligantur exequi ibid.
21 *Ignorantia etiam facti inuincibilis reperiri poteſt contra Gulicl. Pariſienſ. Et quare.*
22 *Ad ſcientiam facti ſatis eſt adhibere eam diligentiam circa cognitionem obiecti aut illius circumſtantiæ quam prudentes, & non nimium ſcrupuloſi adhibere ſolent.*
23 *Ignorantia inuincibilis omnino a peccato excuſat, quia nullo modo eſt voluntaria in ſua cauſa.*
Quando ignorantia inuincibilis eſt cauſa totius facti excuſat totaliter a peccato, quando non, excuſat ex parte tantum, num. eod.
24 *Ignorantia inuincibilis quæ excuſat a peccato, excuſat a pœna quæ eſt a iure ſtatuta propter illud peccatum.*
25 *Qui occidit hominem ſcienter inuincibiliter ignorans eſſe Clericum, talis in excom. latam contra percuſſorem clerici non incidit.*
26 *Qui inuincibiliter ignorat ſe eſſe excommunicatum, aut ſuſpenſum, aut interdictum, non fit irregularis, quamuis diuina celebret.*
Qui cognoſceret conſanguineam, vel affinem, inuincibiliter ignorans, fornicationem committit, non inceſtum, & proinde ſi vellet matrimonium contrahere, poſſet illud ſine vlla diſpenſatione licite facere ibidem.
Laicos frequenter ab excommunicationibus iuris excuſari, qui vt plurimum inuincibiliter ignorant, rectè docuit Gregor. de Val. num. eod.
27 *Ignorantia inuincibilis iuris aut facti, non excuſat hominem habentem vſum rationis a pœna iuris quæ incurritur ſine peccato.*
28 *Qui ignoranter contrahit, & conſummat matrimonium cum illa, quæ ab alio fuit corrupta, quamuis tanta ignorantia laboret vt etiam poſtquam cum illa coiuit putet eſſe a ſe primo corruptam, irregularis eſt.*
29 *Qui vxorem quam duxerat virginem, & poſt eiuſdem adulterium cognoſcit, irregularis eſt.*
30 *Filius quem mulier nupta ex presbytero concepit quamuis ipſe ignoret ſe eſſe filium presbyteri, irregularis eſt.*
31 *Ignorantia vincibilis eorum, quæ quis ſcire tenetur, peccatum mortale eſt ſecundum ſe, etiamſi nullum aliud pecca-*

peccatum inſequatur.

Ignorans vincibiliter fidei articulos peccat mortaliter num. eodem.

Ignorans præcepta decalogi etiamſi nullum inde ſequatur peccatum, peccat mortaliter, & quare ibid.

Ignorans præcepta Eccleſiæ aut alia quæ ad ſtatum ſuum pertinent, peccat mort. & quare, ibid.

Ignorans etiam circumſtantias facti, quas ſcire tenetur, peccat mortaliter.

32 *An ignorantia hæc tam iuris quam facti, ſecundum ſe peccatum ſit, an ratione negligentiæ inquirendi veritatem.*

Laborans ignorantia vincibili culpabili, ſi pœniteat eum ignorantiæ, & proponat vel proprio ſtudio, vel conſulendo peritiores veritatem inueſtigare, non peccat ignorando. num. eod.

33 *Ignorantia vincibilis ſi ſit affectata, peccatum auget, ſi vero non ſit, quamuis culpabilis ſit, licet non totaliter excuſet a peccato vt plurimum, peccatum tamen minuit.*

Ignorantia vincibilis magis aut minus minuit peccatum, prout ipſa magis aut minus voluntaria eſt, numero eodem.

34 *An ſicut in aliquibus peccatis ſufficiat voluntarium, quod quod vocamus interpretatiuum, in aliquibus autem neceſſarium eſt voluntarium directum, & expreſſum, adeo vt ex quauis ignorantia impediatur, ita in peccato hæreſis ſufficiat quodcunque voluntarium.*

35 *Ignorantia concomitans, cum hominem nec voluntarium nec inuoluntarium faciat, ſed ſolum non volentem, ſeu nõ voluntarium, conſequenter opus cum illa factum a peccato non excuſat, nec accuſat, id eſt, nec minuit nec aggrauat peccatum.*

36 *Falſum eſt quod docuit Vaſquez ignorantiam concomitantem ſemper excuſare operantem ab excommunicatione, irregularitate, & obligatione reſtituendi, etiam ſi adſit prauus affectus circa id quod ignoratur.*

37 *Vtrum peccatum admiſſum ex ignorantia vincibili, & culpabili, eiuſdem ſit ſpeciei in genere moris cuius eſſet ſi ex certa ſcientia perpetratum fuiſſet.*

38 *Peccatum factum ex ignorantia culpabili iuris, prohibentis malum, quia malum eſt, eiuſdem ſpeciei eſt, cuius fuiſſet ſi adfuiſſet ſcientia.*

39 *Peccatum factum ex ignorantia iuris poſitiui, prohibentis aliquid non ex natura rei malum, ſed ideo malum, quia prohibitum, eiuſdem eſt ſpeciei cum peccato ex ſcientia certa commiſſo, non ſolum reductiuè ſed etiam primo & directè.*

40 *Peccatum ex ignorantia facti commiſſum, eiuſdem ſpeciei eſt cum peccato commiſſo ab eo, qui facti erat conſcius.*

41 *Quid de peccatis commiſſis ex ignorantia priuante hominem vſu rationis dicendum ſit, explicatur.*

42 *Omnia quæ fiunt aut dicuntur in ebrietate, peccata nõ ſunt.*

Verba, & dicta iniurioſa, & facta contumelioſa quæ alioquin in ſana mente eſſent iniurioſa, non ſunt peccata.

Fornicatio, adulterium, aut aliud damnum temporale, quod fit in ebrietate, ſi præuiſum fuerit, aut probabiliter præuideri potuit, peccatum eſt, numero eodem.

43 *Præter ignorantias ſupradictas alia eſt, quæ coniungitur omni peccato, quæ cæcitas mentis ſeu hebetudo ſenſus, error, imprudentia, vel obſcuratio dicitur.*

2 PRimo a *igitur ex parte* Rationis ſeu Intellectus cauſa peccati eſt ignorantia rerum agendarum, vt enim docet S. Auguſt. libr. 83. qu. q. 26. *Peccata alia ſunt infirmitatis, alia imperitiæ,* id eſt ignorantiæ, *alia malitiæ*, de ignorantia * vero prout peccatum eſt, vel cauſa peccati, agunt Gerſon par. 2. in tract. de Reg. Moral. & in Compendio Theologiæ tract. de Conſcientia. Alex. de Ales, par. 2. Summæ, quæſt. 146. & q. 155. per totum S. Thom. 1. 2. q. 6. art. 8. & quæſt. 76. per totum. Caiet. & Med. ibidem, & Gabr. Vaſquez, diſp. 117. Doctores Scholaſtici in 2. d. 22. vbi Bonau. art. 2. & diſt. 43. in expoſitione literæ. Scot. Rich. Dur. Argentina, Gabriel, & alij in dicta diſtin. 22. Sylueſter, & alij Summiſtæ, in verbo, *Ignorantia*. Canoniſtæ, in d. 38. Almain, tract. 1. Moral. c. 4. Angeſtus, capit. 6. Moral. Adrian. Quodlib. 4. Alphonſus a Caſtro, lib. 2. de poteſtat legis pœnalis, cap. 14. Anton. de Corduba, lib. 2. ſui Quæſtionarij Theologici. Ioſeph Angles, in Florib. 2. Sent. in diſt. 22. in tractat. de Ignorantia. Nauar. in Manuali, cap. 23. numer. 45. & 46. Sebaſt. Medices, part. 2. Summæ, tit. 5. quæſt. 33. & ſeqq. Petrus Sotus de ratione tegendi peccati lect. 2. & alij paſſim. Quia vero nomen hoc *Ignorantia*, varia & diuerſa ſignificat, prius erit in ſua ſignificata diuidendum quam definiendum, iuxta receptum methodi doctrinæ præceptum. Solent autem variæ, & multiplices ignorantię diuiſiones a Doctoribus tradi. Quarum

1 *Prima eſt*, Quod ignorantia vel eſt purè negatiua, quæ a S. Thoma 1. 2. q. 76. art. 2. dicitur Neſcientia vel priuatiua Neſcientia eſt quęcunque carentia ſcientiæ eorum quę quis ſcire non poteſt, quæ neſcientia etiam teſte S. Th. vbi ſupra, poſt Dion. Areop. c. 7. de Cęleſti Hierarchia circa medium, & cap. 6. Eccleſ. Hierarch. ante finem, eſt in Angelis, qui cum multa ignorent, quæ ſcire non poſſunt, neſcire potius, quam ignorare ea dicuntur. Ignorantia vero eſt eorũ, quæ aliquis aptus natus eſt ſcire ſecundum ſtatum ſuæ perſonæ: non enim ruſticus dicitur ignorare propriè Geometriam, ſed neſcire. Vnde ignorantia breuiter eſt, cum quis ignorat res quæ ad ſe pertinent, neſcientia vero, cum neſcit ea quæ ad ſe non pertinent.

2 *Secunda eſt*. Ignorantia eorum quæ quis ſcire poteſt, diuiditur in ignorantiam prauæ diſpoſitionis, & in ignorantiam puræ priuationis. Ignorantia prauę diſpoſitionis, quę dicitur Error, eſt, cum quis iudicat rem aliter eſſe, quam eſt. Ignorantia puræ priuationis, quæ non eſt cum iudicio aliquo poſitiuo, ſed eſt ſola priuatio ſcientiæ quam quis habere debuit. Et vtrumque ignorantiæ genus poteſt eſſe in peccatis tam commiſſionis, quam omiſſionis quæ fiunt ex ignorantia v. g. occidere poteſt quis hominem exiſtimans eſſe feram, & occidere poteſt nihil iudicans falſum, ſed ſolum non attendens euentum. In omiſſione ſimiliter non attendens obligationem, & iudicans illam non eſſe.

3 *Tertia eſt*. Ignorantia alia † eſt *iuris*, alia *facti*, quas Ariſtot. lib. 3. Ethic. c. 1. vocat ignorantiam vniuerſalium, & particularium. Ignorantia iuris eſt, cum ignoratur lex, vel aliquid eſſe præcetum, vel prohibitum, facti vero, cum ignoratur res ipſa prohibita, quæ prohibita eſt; vt cum quis occidit hominem putans eſſe feram, ignorat rem prohibitam nempe homicidium: hæc autem poteſt eſſe, aut de ipſo opere, aut de aliqua circumſtantia illius.

Rurſus, ignorantia iuris diſtingui poteſt ſecundum iuris diſtinctionem, aliud enim eſt ius naturale; aliud ius diuinum poſitiuum; aliud ius humanum. Ius naturale eſt illud, quod ex ipſius naturę inſtitutione prouenit, & hoc eſt omnibus commune cap. ius naturale, diſtinct. 1. Quod ius etiam Diuinum appellatur, ſi reſpiciamus conditorem illius, ſi quidem Deus ipſe, qui naturam condidit, eſt iuris naturalis author, & inſtitutor. Si vero ad tempus ſui ortus illud referamus, naturale dicetur, quia ſimul cum ipſa natura oritur, & non poſtea per aliquam ſiue humanam, ſiue diuinam legem. Nam licet præcepta legis naturalis ſint a Deo in Decalogo legis expreſſa, ante tamen quam Decalogus ille in tabulis lapideis ſcriberetur, fuerat in tabulis cordis ſcriptum, ſimul cum ipſa natura formatum. Et hinc eſt, quod licet nullum fuiſſet ius ſcriptum, ſemper tamen maneret ius natu-

ADDITIO NOVA.

Adde, De hac re latiſſime agit Azor. lib. 1. inſtit. mor. à c. 12. vſq; ad 16. in quibus locis præcipuè poſt alios tractat ☞ de ignorantia, quæ aufert volũtarium; & quæ in nobis dicenda ſit ignoratio probabilis, iuſta, & inuincibilis, & quãdo poſſit eſſe iuſta excuſatio peccati, & quando quis per eam poſſit euadere pœnam legis.

Inſuper de eadem materia, in praxi ſequẽtiſſima aquæ, Sanchez de matr. lib. 2. diſput. 34. lib. 3. diſput. 42. & 48. lib. 5. diſp. 3. lib. 8. diſp. 25. & lib. 9. diſp. 31. & 32. Idem Sanch. in decal. lib. 1. c. 16. & 17. & lib. 2. c. 20. & c. 23.

Digitized by Google

naturale, quia illud perire non poteſt, eo quod ſit neceſſarium, & ab ipſa natura inſeparabile. Ius autem diuinum poſitiuum eſt ius nõ neceſſario naturæ coniunctum, ſed ab illa ſeparabile, & a Deo pro tempore conditum, vt eſt prę ceptum de Baptiſmo, aut de confeſſione in lege Euangelica, & multa præcepta cærimonialia, & iudicialia, quæ fuerunt olim ſolis Iudæis data. Ius humanum eſt illud, quod non a Deo, ſed ab homine conditum eſt, ſiue illud ſit Eccleſiaſticum, ſiue Ciuile: de quibus omnibus contingit haberi ignorantiam.

4 *Quarta eſt*. Ignorantia † alia dicitur Antecedens; alia Concomitans, alia Conſequens, de quibus dictum eſt cap. 2. Ignorantia Antecedens eſt quæ tempore antecedit omnem voluntatem, & peccatum, eſtque cauſa operis, & peccati, quod alias non fieret, ſi ſcientia adeſſet: vt ſi quis ex ignorantia peccet, ita quod non peccaret, ſi eſſet præcepti prohibentis peccatum conſcius: Nam ſi ſcientia oppoſita opus non impediret, ignorantia illius non diceretur Antecedens, ſed Concomitans. Et hæc ignorantia ab alijs dicitur aliquando Inuincibilis, aliquando Probabilis; Inuincibilis quidem, quando nulla diligentia humana impediri potuit; Probabilis vero quia licet potuerit fortaſſis vinci, non tamen debuit, eo quod ratione probabili ſic iudicatũ fuit vltra quod nullus inquirere tenetur. Dicitur autẽ hæc ignorantia cauſa operis, ſeu peccati, per accidens, a Sanc. Thom. 1. 2. q. 76. ar. 1. quia priuatio non poteſt eſſe per ſe cauſa, ignorantia autem eatenus eſt cauſa peccati, quatenus tollit ſcientiam quę alias prohiberet ne fieret opus abſolutè, aut cum aliqua circumſtantia, porrò dicitur cauſa per accidens, ſicut remouens prohibens, quod prohiberet opus: qui enim remouet impedimentum quo lapis v.g. detinebatur, ne deſcenderet in locum ſuum, eſt cauſa per accidens, quare lapis deſcendat.

Ignorantia Concomitans eſt, quæ nec antecedit opus, aut voluntatem, nec illam ſequitur, vnde nec cauſa eſt, nec effectus peccati, quia, ſcilicet, non tollit ſcientiam, quæ aliàs actum, & opus impediret, vt cum aliquis v.g. occidit hominem, exiſtimans, ſe occidere feram, eſt tamen ita affectus, actu, vel habitu, vt ſi ſciret, nihilominus occideret, qui autem hoc modo operatur, non dicitur ex ignorãtia, vel propter ignorantiam, ſed cum ignorantia operari, vt ait Ariſt. 3. Ethic. cap. 1. Ignorantia conſequens eſt, non quæ conſequitur opus, quia illius poteſt eſſe cauſa, ſed quia eſt aliquo modo voluntaria, & ita aliqua ratione conſequitur voluntatem explicitam, vel implicitam, & hæc dicitur aliquando vincibilis, iuxta ea quæ de vincibili ignorantia ſubinde dicemus.

5 b *Quanta eſt*. b *Ignorantia † alia eſt inuincibilis*, alia Vincibilis. Inuincibilis, quæ etiam Antecedens dicitur, eſt duplex: quædam nullo modo vinci poteſt, quædam vero dicitur Probabilis, quæ licet vinci poſſet, ſi adhibita fuiſſet maxima diligentia, adhibita tamen diligentia rationabili, non vincitur. Rurſus, hæc ignorantia Inuincibilis duplex eſſe poteſt, vel in ſe, & non ſecũdum ſuas cauſas, vt ebrius, qui ſe inebriat, vt occideret hominem, quando occidit eſt inuincibilis in ſe; quia ignorat tunc eſſe peccatum, non tamen ꝑ in ſua cauſa, quia voluit ebrietatem, vel ſecundum ſe, & ſecundum ſuas cauſas, vt amens in ſe, & in cauſa ſua ignorat inuincibiliter fornicationem eſſe peccatum.

Vincibilis, quæ etiam cõſequens appellatur, eſt quæ vinci poteſt, & debet, & hæc duplex eſt: vna dicitur directè volita, & affectata, vt quãdo aliquis ex propoſito vult ignorare, vt qui vt legem ignoret, expreſſe vult aut non legere, aut non audire, aut non inquirere, vt ſunt, qui dicunt Deo: *Recede a nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus*. Iob. 2. Et Pſal. 35. *Noluit intelligere, vt bene ageret*. Altera dicitur craſſa, ſeu ſupina, quæ tantum ex negligentia diſcendi prouenit, vt cum quis facilè cognoſcere potuiſſet, nullam tamen ad diſcendum diligentiam adhibuit, dicitur autẽ craſſa, quia homines craſſi, vt plurimum ſolẽt eſſe ſegnes ad diſcendum. His ita de ignorantiæ diuiſionibus & definitionibus in vniuerſum explicatis, quædam alia ad materiam moralem pertinentia breuiter explicanda ſunt in ſequentibus propoſitionibus

Prima propoſitio: Ignorantia inuincibilis, ſeu Antecedẽs, 6 quamuis † cauſa eſſe poſſit peccati, eo modo quo dictum eſt, cum tamen voluntaria non ſit, ipſa in ſe peccatum eſſe nequit, & hoc certum, & in confeſſo eſt apud omnes, ſola diſſẽſio inter authores eſt, quid requiratur ad hoc vt ignorantia aliqua ſit inuincibilis. In qua etiam re vnum certũ eſſe debet, ſcilicet quod vt ignorantia inuincibilis ſit, teneatur homo eam diligentiam humanam, & moralem adhibere, quam vir prudens adhibendam iudicaret, conſiderata rei grauitate, & periculi, & alijs circunſtantijs tam rerũ, quam perſonarum, quam diligentiam qui adhibuerit, ſi poſtea veritatem ignoret, ignorantia inuincibili laborare cenſetur, etiamſi diligentia illa non fuerit ſumma & maxima quæ adhiberi poterat, vt rectè Med. 1. 1. q. 76. arti. 2. dub. 4. concl. 3. & dub. vlt. Ioſeph Angles in Florib. 2. Sent. trac. de Ignorantia, q. 2. diffic. 1. concl. 3. Notab. 3. & Greg. de Val. to. 2. diſp. 6. q. 6. punct. 6. corollario 1. & alij communiter docent. In rebus enim agendis nõ niſi diligẽtia moralis, & humana, & qua prudentes ſolent in ſimili re vti, requiritur, vt etiam fatetur Petrus Sotus vbi ſup. de cauſis peccatorum, relec. 2. circa medium. Potuit enim v.g. Iacob Gen. 29. quando iuit dormitum, interrogare Liam, eſſetne Rachel, vel ſaltem cum ea confabulari, vt eam ſermone agnoſceret, & fortaſſis ſiluit. Potuit quoque poſtulare lumen, ut eam videret, & ita ignorantiam expellere, & nihilominus habuit ignorantiam inuincibilem, quia homines communiter non ſolent facere talem diligentiam, quare non tenetur homo facere quod poteſt, vt eam vincat, ſed ſatis erit diligentia moralis, & humana, & qua prudens ſolet in ſimili re, & negotio vti attentis circumſtantijs perſonæ, negotij, &c.

7 Dubium autem † eſt, quænam diligentia dicatur ſufficiens & humana, & quã homo adhibere tenetur, vt ignorantia inuincibili laborare cenſeatur? Pro cuius ſolutione ſupponendum eſt, ignorantiam poſſe eſſe *iuris*, aut *facti*, & cum ius aliud diuinum ſit, aliud naturale, aliud humanum, de ſingulis breuiter dicendum eſt. Quamuis enim aliqui hæc omnia confundant, eſt tamen non parua inter hæc differentia, diuerſumque de eis iudicium faciendum.

Quantum igitur ad ius diuinum attinet, Ant. de Cor. li. 2. q. 2. concl. 2. docet tunc hominem ſatisfeciſſe debitæ diligentiæ faciendi quòd in ſe eſt, quando peritiores conſuluerit, illorumque conſilium ſecutus ſit, & etiam propriam adhibuerit diligentiam, & ſtudium vt veritatem addiſceret, & præterea diuinum auxilium & opem implorauerit, poſtulaueritque a Deo illuminari, quæ omnia, inquit, tenetur homo facere, vt ignorantia inculpabilis, & inuincibilis ſit; nec ſatis eſt propriam adhibere induſtriam, niſi etiam peritiores conſulat, immo neque ſatis eſt doctos conſulere niſi etiam ad Deum orando confugiat: poſtquam autem hæc omnia fecerit, certiſſimè docet illũ de veritate a Deo inſtruendum vel interiori lumine: vel exteriori prædicatione; & proinde docet omnes qui hac diuina illuſtratione carent, ſua culpa illa carere, qui nimirum diligẽtiam ſufficientem, quam poſſent, non adhibent, & refert pro ſe Alexandrum de Ales p. 3. q. 61. in noua impreſſione, mẽb. 5. ar. 3. ad 6. qui ait quod ſi homo per cognitionem naturalem, qua omnibus notus eſt Deus, operatur, & petat ab eo illuminari quia facit quod in ſe eſt, illuminabitur a Deo & idem docet Gabr. lec. 59. in Canonem Miſſæ, litera P. Refert etiam pro ſe Durandum. 3. d. 25. q. 1. nu. 9. qui loquẽs de nato, & nutrito in deſerto, ait, talem teneri, & ſufficere ex parte ſua, benè viuere ſecundum legem naturæ, quo facto, Deus ſubueniet ei in neceſſarijs ad ſalutem, reuelando ea quæ credere debet vel per ſeipſum, vel per Angelum, vel per Prædicatorem miſſum. Affert etiam pro ſe Conradum in lib. de Contractib. q. 100. concl. 1. caſu 2. qui tamen nihil ait de neceſſitate orationis, ſicut nec Durandus illius meminit, ſed ſolum ait excuſari aliquem ab alicuius rei ignorantia, de qua dubitat, ſi conſulat peritos in illa arte eorumque conſilium ſequatur. Alph. a Caſtro ab eodem relatus lib. 2. de poteſt legis pęnalis. ca. 24. §. *Quarto modo ignorantia*, expreſſè docet, ad depellendam ignorantiam iuris diuini non ſatis eſſe conſulere vnum virum doctum, ſed plures & doctos, & bonos, & inſuper & obli-

Digitized by Google

obligatur,inquit,orare Deum,& per pęnitentiam peccatorum,ſi quæ hēt,præparare ſe ad ſuſcipiendam ſcientiā, vt ſic dignus fiat cui Deus p̄ ſe,aut per Doctores quos ille interrogat,reuelet ꝙ obligať ſcire.Greg.de Val.loco proximè citato,expreſsè ait,interdum maius aliquod ſtudium quā humanum requiri,ad hoc,vt ignorantia cenſeatur inuincibilis,vocat aūt ſtudium *humanum*,conſultationem, meditationem,& ſimilia, quæ ſolent in negotijs humanis vſurpari,ſtudium aūt *maius* quam humanum appellat, ꝙ ad Dei opem,& auxilium impetrandum refertur, vt oratio, pęnitentia,& ſimilia.*Ratio eius eſt*:quia rō negotij talis aliqn eſt,vt ad cognitionem neceſſariam obtinendā non poſſit iudicari moraliter ſufficiens eſſe ſtudium humanū merum.Vt v.g.ſi Dæmō trāsfigurans ſe in Angelum lucis alicui appareret,eumq.in errorem aliquem induceret, quem ingenio ſuo,aut ēt conſultatione nō poſſet facilè agnoſcere,& cauere, debere tūs orationem adhibere,Deumq.cōſulere.Similiter,ſi quis in materia fidei hęſitans,nō hēret copiam Doctorum Catholicorum,ſed tantum hæreticorum neq.per ſe poſſet meditatione aut lectione ſufficienter ſe ex dubitationibus ſuis extricare, deberet ſimiliter ad preces confugere,& ſic in alijs conſimilibus caſibus Adr. Papa VI.in Quodlib.2.ſiue argumentis.q.1.ad 2. & Quodli.4.ar.1.litera D.ait,ad hoc,vt ignorantia inuincibilis ſit,nō ſolum requiritur, vt quis rem per ſeipſum examinet, ſed etiam doctiores conſulere tenetur, ſed neque hoc ſufficit, ſed vltra tenetur talem ſe exhibere orationibus, & lacrymis, vt a Deo inſtrui poſſit, quibus factis,illuminabitur a Deo,vel miniſterio hominū, vel interna Dei inſpiratione.

8 *Ceterum*,cum horum† Doctorum opinio dura nimis ſit, mihi verior vř illa quam recentiores plerumq. ſequuntur, nimirum, quod licet piè credendum ſit, Deum facienti ꝙ in ſe eſt,non negaturum gratiam,& neceſſaria ad ſalutem ad vincendam tamen ignorantiam eorum,quæ ſunt de iure diuino.& neceſſaria omnibus ad ſalutem,non teneri hominem ad ſe diſponendum ad gratiam *per contritionem*, *orationem*,legis naturalis obſeruationem,&c.ita,vt ſi illa omnia non faciat,ignorantia illa ſit culpabilis, & peccatū mortale,ſed ſatis erit *vt plurimum* adhibere debitam diligentiam externam,conſulendo doctos,& prudentes, & audire prædicatores,qui poſſunt illum inſtruere, quia debita facta diligentia,ſi erret,aut ignoret bona fide,ignorantia cenſebitur inuincibilis & inuoluntaria.Sic Franc.a Victoria,in relectione de Indis Inſulanis,concl.1.nu.33. Andreas Vega,lib.6.de Iuſtific.cap.18.Petrus de Soto, tract. de ratione medendi peccatis,lect.2.poſt medium. Ioſeph Angles in Floribus.2.Sen.diſt.22.tract. de Ignorantia.q.2. artic.2.difficul.3.in fine.Bar.Med.in 1.2.q 76.artic.2.dub. pen.concl.5.& Gabr.Vaſquez,diſp.120.ca.5.in 1.2.Sanct. Tho.& alij.*Ratio eſt*:quia communis modus quo quis cognoſcere poteſt neceſſaria ad ſalutem, eſt per media humana,ſcilicet per inſtructionem aliorum, & auditionem Euangelij,vnde Ro.10.Apoſtolus ſimpliciter ait,*Quomodo credent ei,quem non audiuerunt*?ad ditq. Apoſtolus,gentes ideo tantum fuiſſe inexcuſabiles,quia vere audierunt.Vnde ſubdit; *Sed dico,nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum.Pſalm.*18.Quod vero aliqui cognoſcunt per reuelationes,eſt particulare priuilegium,& miraculum,vt patet de Cornel.Centur.Act.10.non tenetur autem homo ad quærenda ea quæ ſunt ſibi neceſſaria,modo ſupernaturali. Deinde ſi quis Gentilis nihil omnino audierit de fide, non poteſt ſcire ſe teneri ad habendam illam diſpoſitionē de fide cognoſcenda. Quamuis igitur peccet faciendo ea, quę ſunt contra legem naturalem,non eſt tamen hoc ignorantiæ,aut incredulitatis peccatum,vt conſtat.Quoties er-
9 go nouit,aut † dubitauit an aliquod eſſet myſterium credendum,ſatis eſt vt doctos conſulat,eiſque credat,nec poſtea obligatur ex aliquo præcepto orare, aut ſe a peccatis purgare, vt ſine errore doceatur, deinde etiamſi præceptum homini ſit facere totum quod in ſe eſt,quia tamen præcepta huiuſmodi non obligant ad ſui impletionem, vt omne medium poſſibile adhibeatur, ſed ſolum,vt proportionatum, & ꝙ communiter ordinatur ad talem finē, adhibeatur: quale eſt conſulere doctos, conſequenter ſatisfacit bona fide,& intentione tales conſulere,nec obligatur orare,aut pœnitentiam de peccatis agere, vt a Deo illuminetur.Sic verbi gratia tenetur homo vitam propriam ex præcepto naturali conſeruare, non tamen omni medio poſſibili,vt ait Med.vbi ſupra,non enim tenetur vti medicina pretioſiſſima vt vitam conſeruet, ſed ſatis eſt vti medicina conſueta,& communiter ordinata ad talem finem. Item ex lege Euangelica Matth.18.tenetur homo corripere fratrem,admonendo conſulendo,adhibendo teſtes,dicendo eccleſiæ,ſed tamen non tenetur orare,aut conſtituere ſe in gratia, vt illum conuertat, quia hoc non eſt medium ordinarium, quod ab hominibus adhiberi ſoleat ad fratrem corripiendum,& conuertendum,vt experientia docet.

Dixi ſatis eſſe,*vt plurimū*, conſulere doctos,quia ſi quis dubitet de ijs quæ ad religionem,& ſalutem pertinent, & viros doctos non habet a quibus diſcere,& edoceri poſſit, tunc quidem exiſtimo teneri confugere ad Deum per orationem,& alia huiuſmodi media. *Ratio eſt*, quia iſte cognoſcit eſſe rem neceſſariam ad ſalutem,& ex ratione naturali qua quiſque Deum cognoſcit, & religionem,intelligit confugiendum eſſe ad Deum, non vt ſupernaturaliter illuminetur,ſed vt medio tali vtatur,ne in re tanti momenti aberret,quo ſenſu vera eſſe poteſt piorum Doctorum opinio,cui fauet S.Aug.lib.de vtilit.credendi, cap.8.vbi in hoc caſu, hunc ordinem vincendi ignorantiam tanquam neceſſarium præſcribere videtur.

10 Dubium autem eſt,An qui† conſulnit Doctores,peccet, ſi ſtatim atque fidei myſteria audiuit, illis credat, priuſquam oratione, & pœnitentia de ſuis peccatis ſe præparet, maxime ſi ſequatur errorem Doctoris magnæ authoritatis?Antiſiodor.lib.3.Summæ,tract.3.cap.2.quæſt. 3.in q.1.ſeu dubio 1.incidente, & Adrian. Quodlib.2.ſine argumentis,q.1.ad 2.& quodlib.4.ar.1.puncto 3.Quod incipit. Ad euidendum quid ſit peccare.docent peccare cum, qui vel ſoli Deo committit ſalutem ſuam omiſſo, vel neglecto humano ſubſidio; vel qui ſecundo quamuis accuratiſſimè requirit hominum quantumlibet Doctorum cōſilium,& miniſterium, non tamen ſe talem exhibet apud Deum,qui ab eo mereatur in viam ſalutis dirigi,puta quia ſe non diſponit per orationem, & pœnitentiam peccatorum,& fauet S.Thom.Quodlib.3.artic.10.vbi ait,quod in his quæ pertinent ad fidem,& bonos mores,nullus excuſatur ſi ſequatur erroneam opinionem alicuius magiſtri,in talibus enim ignorantia non excuſat;alioquin immunes a peccato fuiſſent, qui ſecuti ſunt opinionem Arij, Neſtorij, & aliorum Hæreſiarcharum. Contraria tamen ſententia eſt verior.quam ſequuntur Franciſcus Victoria,Relect.de Indis Inſulanis concl.1.num.33.And. Vega lib.6.de iuſtific.cap.18.Petrus de Soto tract. de ratione medendi peccatis.lect.2.poſt medium,& Gabriel Vaſquez in 1.2.q.76. artic.2.diſpu.120.cap.5.præceptum credendi non obligare,vt oret, aut pœniteat de peccatis, vt ſine errore doceatur, ſed ſatis eſſe,bona fide Doctorem fide dignum conſulere. Quod ſi caſu aliquo accidat, vt Doctor ille errorem doceat,ignoranti non imputabitur,ſed Doctori: Alioquin ſimplices omnes, qui ſuis parentibus, & parochis docendos ſe tradunt,manifeſtè peccarent, quia nec oratione, nec pœnitentia ſe præparant. Vt verbi gratia ſi quis nihil ſciens de fide Chriſtiana, incipiat primum inſtrui ab aliquo Ariano,aut alio hæretico, qui vitæ honeſtate exterius appareat fide dignus, & bonus, & cetera omnia fidei myſteria rectè proponat, in articulo autem de filij æqualitate errorem doceat,ſine dubio ſic inſtructus a peccato excuſabitur,cum non habeat cauſam cur de illius articuli veritate dubitet. Qua ratione merito Vaſquez vbi ſupra, Corollario 4.multos Schiſmaticos,& hæreticos ſimplices ab errore excuſatos eſſe docet,quia ſuis maioribus credunt,nec adhuc ſufficienter vident eos errare. Econtra vero,vt admonet S.Bonauentura tertio d.25.ar.1.q.3.ad penul ſi aliquis ſimplex homo, vel vetula aliqua audiant aliquid nouum contra ea,quæ ipſi communiter in eccleſia audiuere, peccarent ſtatim aſſentiendo, quouſq. nouerint illud vniuerſaliter ab eccleſia teneri.

Quo ſenſu intelligendus eſt S.Thomas in illo art. 10.vt mani-

Digitized by Google

manifeſtè ſatis ex illius verbis colligi poteſt, ait enim. *Qui ergo aſſentit opinioni alicuius magiſtri contra manifeſtum Scripturæ teſtimonium, ſiue contra id quod publicè tenetur ſecundum eccleſiæ authoritatem, non poteſt ab erroris vitio excuſari: in rebus enim dubijs non eſt de facili præſtandus aſſenſus quinimmo*, vt ait Sanctus Auguſt. lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 36. *conſulere debet quis regulam fidei, quam de Scripturarum planioribus locis, & Eccleſiæ authoritate percepit*. & vt Sanctus Bonauentura loco proximè citato notat: *Semper Deus habuit, & habebit aliquos iuſtos, & famoſos qui veritatem fidei non ſolum in ſe, ſed etiam in ſimplicibus conſeruarent dum ſimplices innituntur eis, & credunt.*

11 *Secunda propoſitio*: Qui † neque ſcit ſe errare, vel ignorare, neque dubitat vtrum ignoret, vel erret, neque occurrit aliquod motiuum ad dubitandum, hic non tenetur vllam diligentiam adhibere ad hanc iuris diuini ignorantiam vincendam, niſi tamen hæc ignorantia, aut hoc non dubitare, oriatur ex mala voluntate, & inclinatione ad peccandum, vel ex culpabili negligentia conſiderandi quid ſibi agendum ſit. Ratio eſt: quia nullus tenetur adhibere diligentiam ad aliquam veritatem inueſtigandam, niſi aliquo modo præcognoſcatur illa: voluntas enim non fertur in incognitum, nec in poteſtate hominis eſt, inueſtigare cognitionem rei de qua nihil ſcit, aut dubitat; omnis enim vſus libertatis noſtræ circa aliquam rem nititur tanquam radice præcedente aliqua cognitione, ſaltem confuſa, & communi eiuſdem rei, vel alterius, quæ ſit cum illa ita connexa, vt ex ea facilè poſſit veniri in cognitionem aliquam illius rei. Sic expreſſe Ioſeph Angles in Floribus 2. Sent. diſtinct. 22. q. 2. art. 2. difficul. 3. & Greg. de Valen. to. 2. diſpu. 6. quæſt. 6. puncto 1. & colligitur ex communi doctrina quam optime tradit Franc. a Victoria in Relect. de obligatione hominis, cum primo incipit vti ratione, p. 1. n. 20. 21 & ſeqq.

12 Dubium autem eſſe ſolet. An † inter infideles poſſit eſſe aliqua ignorantia huiuſmodi inuincibilis iuris diuini circa articulos, fidei, & omnia religionis Chriſtianæ myſteria, ita vt talis ignorantia non imputetur illis ad culpam?

Prima opinio negat dari ignorantiam inuincibilem, & inculpabilem eorum, quæ ſunt fidei noſtræ, quam defendunt grauiſſimi authores antiqui, ſcilicet Alexan. de Ales, p. 2. q. 112. memb. 8. caſu primo. vbi docet puerum, qui ab infantia includitur in carcere Sarracenorum, perueniendo ad ætatem adultam, ignorando ea quæ ſint fidei, peccare, quia ſi faciat quod in ſe eſt, inſtruetur, vel per doctrinam exteriorem, vel interiorem, facere autem, inquit, quod in ſe eſt, eſt vti ratione, per quam poteſt comprehendere Deũ eſſe, & inuocare adiutorium Dei, de incarnatione autem, & redemptione ſi aptet intellectum ſuum quantum in ſe eſt, vocabitur vocatione interiori, etſi non exteriori. & q. 153. memb. 3. Antiſiodor. lib. 3. Summæ tract. 3. cap. 2. in q. vtrum fidei poſſit ſubeſſe falſum. Albet. 2. d. 22. ar. 10. Gab. ibid. q. 2. ar. 3. dub. 1. qui idem docet quod Alenſis. Gerſon Alphabeto. 61. litera k. & alphabeto 62. litera l. Guliel. Pariſien. tra. de legib. cap. 21. Bonauentura 3. d. 25. artic. 1. q. 2. ad vltimum vbi loquitur de myſterio incarnationis. Adrianus in quodlib. 4. ar. 1. puncto 3. §. Ad videndum quid ſit peccare; litera G. vbi expreſsè docet, non dari poſſe inuincibilem ignorantiam de communibus articulis fidei, puta de omnipotentia Dei, Chriſti humanitate, paſſione, & reſurrectione, reſurrectioneq. mortuorum, & ſic de alijs, & refert Gerſonem, Antiſiodorenſem, & Hugonem de Sáct. Vict. lib. 2. de Sacra. p. 6. cap. 5. tom. 1. vbi ait neminem excuſari per ignorantiam a præcepto baptiſmatis ſuſcipiendi, quia niſi ſua culpa obſtiterit, audire, ac ſcire debebit. Horum ominum ratio eſt; quia facienti, quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam, & neceſſaria ad ſalutem, ſi ergo alicui fides non innoteſcit aut per externam prædicationem, aut per inſpirationem internam, hominis culpa eſt, eo quod non fecit id quod potuit, & debuit, vt eam conſequeretur, & confirmatur ex illo Rom. 10. vbi dicitur. *In omnem terram exiuit ſonus eorum, &c.* vbi ſignificat Apoſt. Euangelij prædicationem omnibus promulgatam eſſe; ita vt credere poſſint, vnde non credenti imputabitur fidei ignorantia.

13 Secunda Sententia † eſt dicentium poſſe eſſe ignorantiam inuincibilem myſteriorum fidei, etiam eorum, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, ita vt ea ignorare culpa non ſit. Sic S. Tho. 2. 2. q. 10. art. 1. vbi expreſſe ait, poſſe eſſe infidelitatem, quam vocat negatiuam abſq; peccato, & tales infideles non damnari ob peccatum talis ignorantiæ, ſed propter alia peccata. Duran. 3. d. 25. q. 1. ad primum, vbi etiam concedit dari poſſe ignorantiam inuincibilem iuris diuini apud eos quibus myſteria fidei non erant propoſita nec per eos ſtetit, quo minus proponerentur, reſiſtendo ſcilicet prædicationi. Almainus tract. 1. Moralium, cap. 4. propoſi. 2. Armachenus quem refert, ac ſequitur Vega lib. 6. ſuper Conc. Triden. cap. 18. Petrus a Soto in tract. de ratione tegendi peccati. lect. 2. poſt medium. Franc. Vict. in tract. de Indis Inſulanis, concl. 1. Conradus lib. de Contract. q. 100. arg. 4 contra concl. 2. Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſt. legis pœnalis, cap. 14. §. Quarto modo ignorantia. in fine. Ioſeph Angles in Florib. 2. Sent. d. 22. q. 2. art. 2. diffi. 5. Card. Med. 1. 2. q. 76. art. 1. dub. 4. concl. 4. Dominicus Bannes in 2. 2. q. 10. ar. 1. dub. 1. Greg. de Val. tom. 2. diſp. 6. q. 6. puncto 1. Corollario 3. & tom. 3. q. 10. diſpu. prima. puncto 1. Sotus 4. d. 5. q. vnica ar. 2. dub. vlt. concl. 2. & Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſp. 120. cap. 3. & alij recentiores communiter, & patet ex illo Ioan. 15. *Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent, nunc autem excuſationem de peccato ſuo non habent.* quem locum S. Auguſt. tract. 89. in Ioan. interpretatur de peccato infidelitatis, expreſſe affirmans, eos, quibus Chriſtus nec per ſe, nec per miniſtros ſuos locutus eſt de doctrina fidei, abſque culpa ignorare, & epiſt. 105. tractans illud Rom. 1. *Reuelatur ira Dei*, &c. ait, ignorantiam fidei in eis qui audire noluerunt, eſſe peccatum, in eis vero, qui non potuerunt audire, eſſe pœnam peccati, & ſimilia habet author, quæſtionum noui teſtamẽti apud Sanctum Auguſtinum, q. 67. & plura in huius rei confirmationem adduci poſſunt ex S. Auguſt. in lib. de natura, & gratia, cap. 1. 4. & 8. *Ratio huius euidens eſt*, quia apud multas gentes nulla apparẽt veſtigia quod vnquam ibi prædicatum fuerit Euangelium, & conſequenter inuincibiliter ignorant fidei myſteria, cum teſte Apoſtolo Rom. 10. Credere non poſſunt ei, quem non audierunt, audire vero non poſſunt ſine prædicante, nec vllum motiuum habere poſſunt iſti, vt credãt, cum nihil de fide audierint, immo etiam ſi aliquibus circa fidem, & religionem quam ipſi profitentur aliqua dubitatio ſubrepat, ſatisfacere videntur conſcientiæ, ſi eos, qui doctiores apud eos habentur, conſulant, illi autem eos potius in ſuis erroribus confirmabunt, quam in vera fide, de qua nihil audierint; Nec vllo modo cognoſcere poſſunt ſe relicto horum conſilio, teneri ad Deum confugere orando, & purgando ſe a peccatis, cum nemo ſit qui eos de hac re inſtruat. Et talem ignorantiam inuincibilem habuiſſe Indos Occidẽtales noſtra hac tempeſtate, antequam Hiſpani ad eos Euangelium detuliſſent, Vega, Medin. Ioſeph Angles, Vaſquez, & alij teſtantur; Quod ſi aliquando eorum maioribus Euangeliũ annunciatum ſit, adeo tamen vel temporis iniuria, vel hominum malitia huius rei notitia obruta eſt, vt quod ad propoſitum attinet ita ſe habent, ac ſi nunquam ibi Chriſtus prædicatus fuiſſet.

14 Ad rationem † vero contrariæ ſententiæ reſpondetur. Deum facienti quod in ſe eſt, non negare gratiæ auxilia, quibus peruenire poſſunt ad notitiam eorum, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, vnde omni tempore etiam gentibus Barbaris Deus gratiæ ſuæ particulam communicauit, qua ſi recte vterentur, in Dei notitiam peruenire poſſent; nam ex hac rerum machina, & ſerie vniuerſi poſſent homines, ſi recte huiuſmodi gratiæ dono vterentur, in maiorem Dei notitiam venire: vnde carentia huius cognitionis prouenit quidem ex peccato præcedente, & eſt peccati pœna, non eſt tamen peccatum in eis, qui nihil vnquam de fide audierunt; aliud namque eſt, Deum permittere vt propter peccata præcedentia priuentur tali cognitione, aliud vero eſt, ignorantiam hanc eſſe peccatum, vt enim peccatum ſit talis ignorantia, præcedere debuit obligatio-

nis

Digitized by Google

nis notitia, aut ſaltem aliqua dubitatio alias enim ignorantia voluntaria, & culpabilis eſſe non poteſt, quæ certe illis, qui nihil vnquam de fide audierunt, eſſe nequit. Itaque qui nihil audierint de Chriſto, damnabuntur quidem, ſi alia peccata commiſerint contra legem naturalem non tamen ob infidelitatem, etiamſi ob eorum demerita præcedentia Deus plurium doctrinæ Euangelicæ ſubtraxerit. Quia vt vincatur ea ignorantia, non obligauit Deus ad præcepta legis naturalis, ſed ſolum ad audiendum, & non obturandum aures euangelio, cum eis fuerit annuntiatum. Illud vero ex Apoſ. ad Rom. 10. in confirmatione allatum teſte S. Auguſt. & alijs prophetice intelligendum eſt, ita ſcilicet, vt paulatim compleatur, aut ſi forte in vniuerſo mundo Euangelium per Apoſtolos annuntiatum fuerit, in aliquibus tamē locis ita eius notitia iamdiu obliuione deleta eſt, vt nec minima eius notitia permanſerit.

15 Dubium aliud eſt, An † inter fideles poſſit eſſe ignorantia inuincibilis myſteriorum fidei? In qua re communis Doctorum ſententia eſt, fideles omnes ex fidei præcepto teneri ſcire omnia fidei myſteria, quæ communiter celebrantur in Eccleſia, puta articulos omnes in Symbolo Apoſtolorum contentos, & Sacramenta, & ideo circa hæc myſteria nullus fidelium habere poteſt ignorantiam inuincibilem. Sic S. Thom. 2. 2. q. 2. art. 7. & 8. & in 1. Corin. 11. lect. 4. Bonauentura in 3. diſt. 25. artic. 1. q. 3. Duran. ibidem, q. 1. num. 9. Richard. artic. 4. q. 1. Scotus eadem diſt. q. . §. Sed poſito. Gabriel. q. 1. artic. 2. concl. 5. Ioſeph Angles in Floribus 2. Sen. diſt. 22. tra. de Ignorantia, artic. 2. diffi. 3. dub. 2. Medina 1. 2. q. 76. artic. 2. dub. 4. poſt conclu. quartam. Marſilius 3. q. 14. articu. 3. concluſ. 5. & 6. Adrianus Quodlib. 1. artic. 1. litera A. Dominicus Bannes 2. 2. q. 2. art. 8. poſt dub. 2. Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 1. q. 2. puncto 4. Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſp. 121. cap. 1. & 2. Angelica verbo, fides. nu. 7. Sylueſt. verb. eod. q. 3. Armilla Verbo Credere nu. 2. Nauar. in Man. cap. 11. num. 22. & alij. Ratio eſt; quia culpa eſt ignorare ea quæ ſtatui ſuo ſunt neceſſaria; At vero cognitio iſtorum myſteriorum quæ in Symbolo Apoſtolorū credenda proponuntur, & ab Apoſtolis olim, & nunc a paſtoribus, & concionatoribus prædicantur, & ab Eccleſia in ſuis ſolemnitatibus celebrantur, ſunt fidei Chriſtianæ prima principia, & fundamenta, quæ ad ſtatum cuiuslibet fidelis pertinent, & proinde non poſſunt ſine culpa a quoquam ignorari.

Hoc autem intelligendum eſt de illis, qui viuunt inter fideles, vbi talia myſteria celebrantur, & prædicantur. Nā ſi quis baptizatus in infantia captiuetur apud infideles, veniens, ad vſum rationis inuincibiliter ignorare poteſt talia myſteria, quia non habet a quo doceri poſſit.

Immo etiam aliqui ruſtici, & valde rudes inter Chriſtianos aliqua myſteria inuincibiliter ignorare poſſunt, quia. ſ. ab ijs, quorum curæ mandati ſunt: ſiue parochis, ſiue parentibus, & patrinis inſtructi non ſunt, nec admoniti, nec ipſi alios adire poſſunt, a quibus inſtruantur, id quod raro tamen accidere ſolet. De qua re plura inferius dicemus. Et de ignorantia iuris Diuini hæc dicta ſufficiant.

16 Quod vero ad ius naturale † ſpectat, Doctores antiqui vt Alexand. de Ales par. 2. q. 113. membro 3. Durand. 3. diſtin. 25. q. 1. ad primum, Gratian. 1. q. 4. can. Turbatur. Gerſon, Antiſiodor. Hugo de Sancto Victore, Gabriel, Adrian. Caſtro, & alij citati in præcedentibus, communiter docent, iuris naturalis rerum agendarum ignorantiam inuincibilem dari non poſſe. Alij vero recentiores vt Barth. Med. 1. 2. q. 76. artic. 2. dub. 4. Ioſeph Angles in Floribus 2. Sen. diſt. 22. artic. 2. difficul. 4. Greg. de Val. tom. 2. diſpu. 6. q. 6. puncto 1. coroll. 7. Antonius de Corduba li. 2. qq. Theolog. q. 4. concluſ. 1. Gabriel Vaſquez in 1. 1. diſp. 122. cap. 2. & alij hoc non ita abſolute docent, quorum ſententia, vt intelligatur, & veritas clarius explicetur, ſciendum eſt, principia legis naturalis eſſe in triplici differentia, quædam enim ſunt prima, & vniuerſaliſſima legis naturalis principia, quorum veritas ex ſola terminorum apprehenſione abſque vllo labore, & ſtudio innoteſcit, vt ſunt illa: Bonum eſt faciendum. Malum fugiendum. Item quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; ex Sancto Thom. 1. 2. q. 94. ar. 6. & illud. Omnia quęcunq. vultis, vt faciant vobis homines, facite & illis. Matth. 7. & illud: Summum bonum eſt amandum.

Quædam ſecundo ſunt, quæ ex his principijs immediate, & facile deducuntur, vt ſunt pręcepta Decalogi: Nam præcepta primæ tabulæ, facile ex illo principio, Summum bonum eſt diligendum, colliguntur: Nam Deus eſt ſummè bonus, ergo ſummè diligendus quod eſt primum præceptum. Item Deus non eſt vllo periurio blaſphemandus, quod eſt ſecundum mandatum. Deinde, Deus certo hebdomadæ tempore colendus, prout commune eſt omnibus gentibus quod eſt tertium mandatum. Præcepta vero ſecundæ tabulæ facile eliciuntur ex illo principio, quod tibi non vis fieri; alteri ne feceris, & hoc immediate, & abſq; vllo ſtudio.

Quædam tertio principia ſunt, quæ remotius, & difficilius colliguntur ex iuris naturalis, aut decalogi præceptis, vt ſimplex fornicatio eſt fugienda, quæ ſic infertur ex illo principio, quod tibi non vis fieri, &c. Eſt in prolis præiudicium, propter parentum incertitudinem; ergo non eſt committenda; colligitur autem ſtudio, & labore. His præſuppoſitis, ſit in ordine

17 Tertia Propoſitio: De † primis illis principijs practicis apud habentem vſum rationis dari non poteſt ignorantia inuincibilis. Sicut enim in ſpeculatiuis non datur ignorantia primorum principiorum cognitis enim terminis, ignorari non poteſt, omne totum maius eſt ſua parte, aut ſi æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia, aut de quolibet verum eſt eſſe, aut non eſſe, & de nullo ſimul: ita in practicis principijs primis non datur ignorantia inuincibilis, poteſt enim quis ea non conſiderare, ignorare verò non poteſt. Ratio eſt: quia ex ſe nota, & manifeſta ſunt ex ipſa terminorum apprehenſione, & pertinent ad Syndereſim, quæ nec in damnatis extinguitur. Quamuis igitur vſus rationis, vel ex mala terminorum apprehenſione, praue de illis iudicet, aut ex aliqua paſſione, & perturbatione ea actu non conſideret, ignorare tamen ea non poteſt, ideoque ſemper illorum ignorantia culpabilis erit.

18 Quarta Propoſitio: Circa † principia ſecundi generis, qualia ſunt decalogi præcepta, vt diximus. quamuis fortaſſis ad aliquod breue tempus, in certo aliquo caſu dari poſſit ignorantia inuincibilis, ad longum tempus non poteſt. Prima pars patet: quia ſi aliqua natio ea mentis caligine laboraret, vt exiſtimaret furtum eſſe licitū, prout olim apud Germanos credebatur, vt docent Iulius Cæſar lib. 6. de bello Gallico & S. Thom. 1. 2. q. 94. artic. 4. Caſtro lib. 2. de poteſt. leg. pęnal. cap. 14. & Lacedæmones olim adulterium licitum fuiſſe exiſtimabant, propriaſque vxores amicis communicabant, vt refert Plutarchus in vita Licurgi. Gentes etiam quædam in Africa, dictæ Augilæ vt refert Pomp. Mela lib. 1. cap. 8. in vſu habebant vt feminæ nocte qua nubunt, pateant ſtupro omnium, qui cum munere aliquo acceſſerint, immo quæ cum pluribus concubuerit, eā maius decus conquiſijſſe ait, & in poſterum ad perpetuā pudicitiam legibus ſeueriſſimis illas cogi teſtatur. Et Gramantici Æthiopes, teſte Solino cap. 43. hiſtor. ſolas matres recognoſcunt, patribus autem nullam reuerentiam exhibent. Quæ tamen omnia contra ius naturale ſunt. Si quis igitur in tali euentu cum primum ratione vteretur, intelligeret furtum aut adulterium eſſe licitum, aut parentibus nullam reuerentiam deberi, & rogaret maiores ſuos de his rebus, ſine dubio ab illis non addiſceret veritatem, ergo haberet ignorantiam inuincibilem horum præceptorum, Honora parentes: Non furtum facies; non adulterabis, ad breue tempus, donec ipſe conſulens ſeipſum, intelligeret non eſſe licitum facere in alium id, quod in ſe ab alio fieri nollet. Et per breue tempus poſſet quis ex patribus idolis deditis natus, & in idolorum cultu educatus, ignorantiam inuincibilem primi præcepti Decalogi habere. Horum omnium ratio eſt; quia cum primum hic ratione vteretur, non teneretur aliorum mores ſtatim damnare. Ergo excuſaretur per breue tempus illos ſequendo.

Pars ſecunda patet: quia licet hæc principia non ſint

ita

Digitized by Google

ita prima, poſſunt tamen ita facilè ſolo ductu rationis naturalis ex primis principijs deduci, vt non poſſit quis longo aliquo tempore eorum ignorantiam inuincibilem habere. Vnde ad Rom. 2. dicitur: Gentes, quæ legem non habent, ſcilicet Moyſis, ſcriptam naturaliter ea, quæ legis ſūt, faciunt. Omnia enim ſecundæ tabulæ Decalogi præcepta, non ſecus ſub illo principio (Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris) continentur, ac propoſitio hæc, Petrus eſt animal, ſub hac Vniuerſali, omnis homo eſt animal, comprehenditur. Sicut ergo non cadit ignorantia inuincibilis in dicto principio, Quod tibi non vis fieri, &c. ita neque in ſuis particularibus immediate ſub eo contentis. Quod verò, de erroribus Gentilium dictum eſt, non eſt contra veritatem propoſitam; ſiquidem ignorantia eorum inculpabilis non fuit: nam procedebat ex malitia voluntatis eorum, & ex conſuetudine peccandi, & ex contemptu veræ religionis, & cultus Dei, adeo, vt teſte Apoſtolo ad Roman. 1. *traditi ſint in duritiam cordis propter vitia et immunditiā, & in reprobum ſenſum,* ignorantiæ, & erroris, *ita vt planè inexcuſabiles facti ſint, quia cum cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt.* Talis igitur ignorantia in eis culpabilis fuit.

19 Quinta propoſitio. Circa † præcepta naturalia tertio modo quæ remotius, & difficilius ex primis principijs deducuntur, dari poteſt ignorantia inuincibilis ſaltem a rudioribus, etiam longo tempore; vt verbi gratia fornicationem ſimplicem non eſſe peccatum; delectationem moroſam in materia Venerea non eſſe peccatum; licitum eſſe plures habere vxores; Mendacium pro vita hominis tuenda non eſſe peccatum, vſuram ex pecunia mutuata malam non eſſe licitum eſſe vindicare iniurias propria auctoritate; Ratio eſt; quia hæc, & alia huiuſmodi non ſunt ita manifeſta, nec ita facilè a quouis ex primis principijs colligi poſſunt, cum videamus etiam ſapientiſſimos Philoſophos in his rebus hæſitaſſe, & erraſſe. Nam, & Cicero de Offic. lib. 1. cap. de Iuſtitia, aſſeruit, quamuis falsò, primum iuſtitiæ munus eſſe, vt ne quis cui noceat niſi laceſſitus iniuria. Sicut etiam Tuſcul. q. 1. perperam defendit, fas eſſe mortē ſibi conſciſcere ad miſeriam aliquam grauiorem declinandam. Exiſtimauit ergo licitum eſſe vindicare iniurias propria authoritate, quando laceſſimur iniuria, & occidere ſeipſum non eſſe malum, quādo quis id facit vt maius malum euitet. & Gabriel Vaſquez vbi ſup. diſp. 122. cap. 2. in fin. ait, ſe vidiſſe ruſticum quendam, qui pium exiſtimabat ægrotum iamiam moriturum, ne diu dolore mortis detineretur, in alteram partem verſare, vt citius animam exhalaret; additque eum huius rei ignorantiam inculpabilem habuiſſe prout facto ſufficiente examine expertus eſt. Sic etiam aliquis licitum putare poteſt ſacrificare homines tāquam cruentas victimas Deo, prout olim apud Indos conſuetum erat. Quia igitur Concluſiones iſtæ paulò obſcuriores ſunt, nec ita facilè quiſque eas ex ſeipſo cognoſcere poteſt, nec ab alijs ediſcere, quando apud barbaras gentes enutritus, & educatus ſit, nihil mirum, ſi toto vitæ tempore aut ſaltem longo ſpacio earum ignorantiam inuincibilem habeat.

Quoad ius poſitiuum tam humanum Eccleſiaſticum, & Ciuile, quam Diuinum, ex communi, & indubitata omniū Theologorum, quos ſuperius citauimus, ſententia Adriani Quodlib. 4. Medinæ, Caſtri, Vaſquez, Ioſeph Angl. Grego. de Valen. & aliorum omnium (excepto vno Gulielmo Pariſienſi tract. de legibus. c. 21. qui id negat) ſit

20 Sexta Propoſitio, Ignorantia † inuincibilis iuris poſitiui dari poteſt, vt latius Vaſquez vbi ſup. diſpu. 123. c. 2. & Ioſeph Angl. in floribus. 2. Sen. d. 22. q. 2. ar. 2. diffic. 5. probāt. Ratio eſt: quia non omnes tenentur ſcire ius poſitiuum, & leges omnes humanas, & ſtatuta, hoc enim nimis durum eſſet affirmare, cum ſit more humano impoſſibile, neque enim leges iſtę ex principijs illis cōibus iuris naturæ dependēt, ſed ex volūtate, & beneplacito legiſlatorum. Et cum multæ leges ſint, quarum nulla nobis in mentem venit conſideratio, aut dubitatio, earum vtiq. ignorātia inuincibilis erit; quandoquidem niſi naturaliter nobis occurrat aliqua dubitatio, vel notitia de re aliqua, in noſtra poteſtate non erit de illa conſultare, aut illam amplecti, & reijcere.

Hinc fit, quod qui inculpabiliter ignorat legem, qua cauetur, ne vltra pretium definitum a lege frumentum vendatur, in foro conſcientiæ, nec reus iniuſtitiæ eſt, nec ad reſtitutionem tenetur. Dixi, in foro conſcientiæ, quia in foro exteriori non ita admitti ſolet ignorantia iuris, eo quod difficile admodum ſit illam probare, vt conſtat ex titulo, De iuris, & facti ignorantia in Cod. vbi etiam ob ignorantiam non conceditur repetitio, ſed negatur, vt conſtat ex l. cum ignorantia, & l. cum inquis, & l. conſtitutionis, titu. eodem.

Sic etiam ignorans Catalogum prohibentem aliquos libros, ſi per ignorantiam inuincibilem retineat librum prohibitum, vel oblitus eſt libri, vel quia conſuluit peritiores, qui fortè ignorabant Catalogum, in tali caſu excommunicationem non incurrit, vt negat Ioſeph Angles vbi ſupra. ſecus autem dicendum erit de illis legibus poſitiuis, quæ frequentiſſime omnibus notæ ſunt, vt v. g. Percutiens clericum eſt excommunicatus, Edere oua, & lacticinia in quadrageſima peccatum eſt, & prohibitum, quia hæ leges omnibus notæ ſunt, ideoq. quis earum ignorantiam inuincibilem prætendere non poteſt.

Deinde etiam non prætenditur ignorantia legum pertinentium ad ſuum ſtatum, vt enim docet Sanct. Thom. 1. 2 q 76. artic. 2. tenetur quis ſcire ea, quæ ad ſtatum ſuum pertinent. Iudex enim tenetur ſcire leges, quæ ad officium iudicis ſpectant, aduocatus etiam ſcire debet eas, quæ ad ſe pertinent. Tabellio item eas, quæ tabellionatus officium reſpiciunt Et ſic de Doctoribus, Iuriſperitis, Confeſſarijs, & alijs ſimilibus iudicandum eſt. Quia omnes tenentur ſcire illa ſine quibus non poſſunt opus ad quod obligantur exequi Si quis autem aliquid, quod iuxta ſuum ſtatum illi lex facere præcipit, ignorauerit, talis ignorantia eſt illi peccatum. Vnde vt a peccato ignorantiæ excuſetur, diligentiam debitam adhibere debet, inquirendo a peritis an lex aliqua de re illa ſit; quod intelligitur, quando occurrit dubitatio, aut notitia confuſa de re aliqua quam aggreditur, aut niſi ipſe ſibi ſufficiens ſit, vt intelligat quales leges ferri vt plurimum ſolent circa tales operationes, & contractus quos exercet.

Hinc etiam infertur fieri poſſe, vt eiuſdem rei ignorantia eodem tempore vni homini ſit inuincibilis & alteri vincibilis, vt verbi gratia canō aliquis a Iuris perito facilè ignoratur vincibiliter, quoniam conditio ſtatus & officij illius, quod verſatur in iure, ſuppeditat illi facultatem, vt poſſit illius Canonis notitiam acquirere; At vero ruſtico talis ignorantia erit inuincibilis, quia cum non habeat occaſionem, cenſetur moraliter, & ex intentione non poſſe Canonis illius notitiam ſibi comparare. Vnde in his rebus conſideranda eſt conditio perſonæ, & negotij, ſatis autem erit conſulere viros doctos, & probos ſi ignarus ſit, vel per ſe, ſi doctus eſt, ſtudeat, vt ignorantiam habeat inuincibilem.

21 Septima Propoſitio. Ignorantia † etiam inuincibilis, facti reperiri poteſt. vt communiter tradunt authores allati in ſuperioribus contra Gulielmum Pariſienſem. tracta. de legibus, ca. 21. qui docet non dari ignorantiam facti inuincibilem, quia, inquit, tenetur homo non ſolum facere diligentiam externam inquirendo, & ſtudendo, ſed etiam internam, orando, & conſcientiam emendando, quibus præmiſſis non patieretur Deus vnquam, vt quis erret in facto particulari, vt verbi gratia inquit, ſi alicui pro ſua legitima vxore clam alia ſupponeretur, quamuis non tenetur externam diligentiam adhibere, quando bona fide credit eſſe ſuam, ſi tamen internus eſſet bene diſpoſitus per orationem, & pęnitentiam, Deus mutaret cor mulieris ne talis fornicatio ex ignorantia accideret. Concluſio tamen noſtra probatur: quia illa eſt ignorantia inuincibilis facti, cuius nulla notitia ſpecialis, aut confuſa; aut dubitatio de re illa menti occurrit. Si quis ergo accederet ad mulierem etiam non ſuam, ignorans eſſe conſanguineam, nec dubitat, nec vlla menti occurrit ſuſpicio, an ſit conſanguinea, non erit reus inceſtus, etiam ſi mulier illa vere ſit conſanguinea. Sic etiam Sanct. Thom. 1. 2. quęſt. 76. articu. 3. docet occidentem patrem, ſi ignorauerit patrem eſſe, etſi non excuſetur ab homicidio; quia ſciuit eſſe hominem, excuſa-

tur

Digitized by Google

tur tamen à peccato, quatenus eſt parricidium proueniens ex circumſtantia patris. Concedit ergo S. Thom. dari poſſe ignorantiam inuincibilem alicuius circumſtantiæ, etiamſi daretur opera rei illicitæ, verbi gratia fornicationi, occiſioni, venationi prohibitæ. ignorantia namque talis euentus aut circumſtantiæ, facit, vt actio illa quantum ad illã circumſtantiam pertinet, ſit omnino inuincibilis, etiamſi opus quod exercetur ſit illicitum, & ſi actio tota ignoraretur, puta, occidere putat feram, inuincibiliter ignorans eſſe hominem actio illa ob ignorantiam inuincibilem peccatum non erit, quamuis vere hominem occidat. Et certe poſſe quem inuincibilem ignorantiam facti habere, pluſquam certum eſt. Scire enim poteſt quis iure diuino omnem fornicationem eſſe prohibitam, & tamen ſtante hac ſcientia, ignorare poteſt illam cum quia coit, non eſſe ſuã, vt contigit Iacob, cui nocte nuptiarum pro Rachele ſuppoſita eſt Lia Gen. 29. Sic etiam aliquis licere ſibi in bello iuſto occidere hoſtem qua tamen ſcientia ſtante, ignorare poteſt Petrum, qui verè eſt amicus, eſſe hoſtem, propterea, quod vidit illum hoſtilia ſigna geſtantem. Sic etiam ſcit aliquis non licere ſibi cibum venenoſum aut mortiferum ſumere, nec alteri porrigere, & tamen ignorare poteſt hunc vel illum cibum quem ſumit, aut porrigit eſſe mortiferum.

22 Ad ſcientiam autem facti, ſatis eſt eam diligentiam circa cognitionem obiecti, aut illius circunſtantiæ adhibere, quam prudentes, & non nimium viri ſcrupuloſi in talibus adhibere ſolent: non enim requiritur, vt quoties maritus ad lectum vxoris accedit cum ea dormiturus, lumine adhibito exploret, an illa quæ in lecto decumbit, ſua ſit, necne, quia viri prudentes rariſſimè id faciunt, niſi quando aliqua ſe obtulit iuſta inquirendi ratio. Nec opus eſt, vt cibum comeſturus medicum conſulat, an venenoſus ſit, necne, quia nullus prudens id facit, niſi quando aut infirmus eſt, aut dubium, & periculum ſit de cibi illius malitia. Sic emens rem non tenetur a venditore petere, an res illa ſua ſit, quia viri boni, & timoroſi hoc facere non ſolent, niſi quando iuſta ſubeſt ſuſpicio venditorem eſſe latronem. Et qui alicui beneficium confert, aut officium, ſolum illam diligẽtiam facere tenetur, quam in tali re viri prudentes adhibere ſolent, puta aut ſumendo experientiam de doctrina, & bonitate eius, ſi ipſe poſſit, & idoneus ſit per ſeipſũ merita eius perſcrutari, aut ſi non poſſit, vnum aut alterum bonum, & prudentem conſulat virum, qui perſonæ merita ſciat, & iuxta illorum conſilium faciat. In his omnibus, aut alijs ſimilibus ignorantia quæ ſimili adhibita diligentia occurrit, cenſetur eſſe ignorantia facti inuincibilis, quia ignorans non tenetur plura facere, vt illam vincat. Satis namque eſt diligentiam moralem adhibere, quando quis dubitat, aut rationem dubitandi habet, vt ignorãtiam inculpabilem, & inuincibilem habere dicatur, qua de cauſa Iacob ignorantiam inuincibilem habuit dormiẽdo cum Lia, quæ ei ſuppoſita clam fuit pro Rachele ſorore, quandoquidem nullam rationem dubitãdi habuit an illa eſſet Rachel necne. Eodem modo quicquid Lyranus Gen. 20. & Theodoretus quæſt. 61. in Gen. dicant, Abimelech peccaſſe mortaliter aſſumendo ſibi Saram in vxorem, quia non adhibuit ſufficientem diligentiam, ut ſciret an eſſet uxor Abrahæ, necne; mihi tamen uerior uidetur ſententia contraria, non peccaſſe, quia non habuit ullam rationem dubitandi illam fuiſſe Abrahæ uxorem, maxime cum ab Abrahamo audiuerit illam fuiſſe ſororem ſuam, nec maiorem diligentiam adhibere tenebatur ut ſciret an vere vxor aut ſoror Abrahami eſſet, quam ſententiam expreſsè docent, & defendunt Adrianus in Quolib. 4. art. 1. in fine, litera Q. An. de Corduba, li. 1. q. 22. ad 2. Gabriel Vaſqoez in 1. 2. diſp. 124. c. 4. & alii, & patet ex uerbis Domini ad eum, ubi ait, *Ego ſcio quod ſimplici corde feceris* &c. hoc eſt, abſq. peccato id feciſſe. Quod uero Dominus ait ad Abimelech, *Cuſtodiui te, ne peccares in me, & non dimiſi, ut tangeres eam*, quaſi ſignificare uelit, peccaturum fuiſſe Abimelech ſi Saram cognouiſſet. Reſpondet Adrianus, & Corduba, illud peccares in me, accipi materialiter, pro actione adulterij abſque malitia, hoc eſt, quod feciſſet aliquid ſimile peccato ſecundum exteriorem ſpeciem peccati, vel vt notant Chryſoſt. hom. 45. in Geneſim, & Vaſquez vbi ſupra, illud *peccares in me*, dictum eſt a Deo, in perſona Abrahæ: quia enim Abraham dedecus, & contumeliam paſſus fuiſſet, ſi Abimelech cognouiſſet Saram, etiam ſine aliquo peccato ipſius Abimelech, Deus, vt oſtenderet hanc ignominiam Abrahæ factam, eſſe quaſi ſibi factam (iniuria enim alicui facta etiam, & amicis ſuis irrogari videtur) dixit, *Cuſtodiui te ne peccares in me*, hoc eſt, ne contumeliam hanc amico meo Abrahamo inferres. Quod vero mortem ei minatus ſit, non id propter aliquam culpam Abimelech fecit, ſed vt eam libere dimitteret.

23 *Octaua Propoſitio*. Ignorantia † inuincibilis omnino a peccato excuſat. Sic Doctores omnes allati. Ratio eſt; quia nullo modo eſt voluntaria in ſua cauſa, eo quod cum ignorans adhibuit diligentiam vt eam vinceret, conſequẽter excuſatur a culpa contra legem operando quandoquidem non eſt in poteſtate hominis vitare peccatum tale, cum vitari nequeat ex intentione quod cognoſci non poteſt. Vnde infert Ioſeph Angles in Florib. 2. Sent. diſt. 22. quæſt. 2. artic. 3. difficul. 1. concluſ. 4. prætermittentem peccatum aliquod alias confitendum, de conſilio confeſſoris immunem eſſe a culpa, quia huiuſmodi peccatum nullo modo fuit volitum. Et ibidem articu. 1. diffi. 3. in fine, eadem ratione docet, eum, qui iudicio confeſſoris non iterauit confeſſionem neceſſario iterandam, habere ignorantiam inuincibilem, quia fecit totum quod facere tenebatur ad illam excludendam, & cum illam vincere non potuerit, non tenebatur confeſſionem iterare. Et eadem de cauſa vtroque in loco poſt Alphonſum a Caſtro affirmat, facientem contractum vſurarium ex conſilio literati, & ſapientis, laborare ignorantia inuincibili, & a peccato excuſari. Hanc concluſionem latius probat Alphonſus a Caſtr. lib. 2. de poteſt. leg. pen. c. 14. ea optima, & efficaciſſima ratione, quia opus ex tali ignorantia factum non eſt voluntarium in ſe, aut cauſa ſua; Non in ſe, quia nihil in ſe volitum, niſi præcognitum: Non in cauſa ſua, quæ eſt ignorantia inuincibilis, quæ ut diximus eſt, quam quis faciendo quod moraliter poteſt, & tenetur facere, nõ poteſt vincere. Cum igitur ignorantia hæc nullo modo uolita ſit, conſequenter excuſat a peccato, eo quod peccatum eſſe non poteſt, quod non eſt voluntarium, omne enim peccatum ideo peccatum eſt, quia voluntarium.

Hinc etiam fit, quod quando ignorantia inuincibilis eſt cauſa totius facti, excuſat totaliter a peccato, quando autem non eſt cauſa totius facti, ſed alicuius circumſtantiæ mutantis ſpeciem, excuſat a peccato non totaliter, ſed ex parte, vt verbi gratia ſi quis intendens occidere inimicum, occidat patrem, quem inuincibiliter ignorauit eſſe patrem, excuſatur iſte ex parte a peccato, hoc eſt, a peccato quatenus eſt parricidium proueniens ex circumſtantia ignorata patris, non tamen excuſatur a peccato homicidij quia nouit eſſe hominem, ſic S. Thom. 1. 2. q. 76. artic. 3. Caie. & Med. ibidem. Alph. a Caſtro lib. 1. de poteſta. leg. pen. c. 14 propoſit. 1. circa concluſionem ſecundam principalem. Couar in c. Alma mater, p. 1. §. 10. num. 16. de ſent. excom. lib. 6. Ioſeph Angles in Floribus 2. Sent. d. 22. art. 3. diffic. 1. concluſ. 1. & Gabr. Vaſquez, in 1. 2. q. 76. ar. 1. diſp. 124. c. 1. Greg. de Val. tom. 2. diſp. 6. q. 6. puncto 1. Corol. 8. & alij.

Hoc etiam modo Iudas illicitè cognoſcens Thamar nurum ſuam excuſatur ab inceſtu, non autem a fornicatione Gen. 38. quia ignorabat fuiſſe nurum ſuam, cognouit autem ſe ad alienam acceſſiſſe. Sic & Iacob, etiamſi cauſa delectationis vacaſſet actui coniugali cum Lia, excuſatus tamen fuiſſet a fornicatione, quia credebat ſe coiiſſe cum ſua, & non cum aliena. Et ſi quis ex ira occideret ſacerdotem aliquem ignorans illum eſſe ſacerdotem, & ſi ſciret, non occidiſſet, talis ignorantia, etſi non excuſaret a peccato homicidij, quia ſciuit eſſe hominem, excuſat tamen a tota ſacrilegij circumſtantia, quia inuincibiliter ignorauit fuiſſe ſacerdotem. Sic etiam ſi quis coiret cum aliqua moniali, neſciens illam eſſe monialem, quod ſi ſciret nul-

Digitized by Google

lo modo illi carnaliter miſceretur, talis ignorantia, quamuis ſit inuincibilis, non excuſat a peccato fornicationis, qa ille, qui ſic coiuit, bene nouit non fuiſſe ſuam, excuſatur tamen a tota circumſtantia ſacrilegij, aut inceſtus, quia inuincibiliter ignorauit eſſe monialem. *Ratio horum omnium eſt* quia in tantum aliqua operatio excuſatur a peccato, inquãtum habet de ignorantia, & per conſequens de inuoluntario; vnde ſi id totum, a quo peccati malitia pendet, fuerit inuincibiliter ignoratum, tunc ignorans excuſatur a tota malitia peccati, ſi vero id, a quo non tota, ſed ſolum partialis malitia pendet, inuincibiliter ignoratur, tunc ignorans excuſatur ſolum ab illa parte malitiæ peccati, quæ pendebat ex illa circumſtantia ignorata, quia tantum habet de excuſatione peccati, quantum habet de inuincibili ignorãtia, & non amplius, nec minus.

Ex quo etiam fundamento Greg. de Val. vbi ſupra Corol. 4. docet fieri poſſe, vt cauſa ignorantiæ fuerit aliquod peccatum, & tamen ipſa ignorantia ſit inuincibilis, vt v. g. ſi die feſto promulgaretur in templo lex aliqua, & quiſpiã eo die templum non adiret Miſſæ audiendæ gratia, ſicut tenetur, ideoque ignoraret legis promulgationem, quamuis peccaret omittendo Miſſam, non tamen faciendo contra legis promulgationem, quia eam inuincibiliter ignorabat, cuius ignorantiæ cauſa fuit peccatum omiſſionis Miſſæ. *Ratio eſt*: quia cum talis nihil omnino nouit de promulganda lege non potuit moraliter adire templum ea intentione, vt legem cognoſceret.

24 *Nona propoſitio*. Ignorantia † inuincibilis, quæ excuſat aliquem a peccato, excuſat etiam illum a pœna a iure ſtatuta propter illud peccatum, ſiue pœna illa ſit ipſo iure inflicta, ſiue per iudicem inferenda. Sic Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 24 articu. 6. concluſ. 2. Alph. a Caſtro lib. 2. de poteſt. leg. pœn. cap. 14. propoſitione 2. circa ſecundam concluſionem principalem. Couarr. in cap. Alma mater, par. 1. §. 10. num. 13. & num. 16. de ſent. exc. lib. 6. Bartho. Med. 1. 2. q. 76. Ioſeph Angles in Florib. 2. Sent. diſt. 22. tract. de Ignorantia, q. 2. artic. 3. diffic. 3. Greg. de Val. tom. 2. diſpu. 6. q. 6. puncto 1. Corol. 9. Henriquez lib 13. cap. 23. §. 1. litera P. Hugolinus de Cenſuris eccleſiaſt. Tab. 1. c. 9. §. 8. nu. 7. Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſp. 124. cap. 2. & diſp. 125. cap. 3. Adr. in 4. Sent. in tract. de Clauibus, q. 3. §. Ex his aliter, & ſeq. Syluest. ver. Ignorantia, quæſt. 8. & nos latius expoſuimus tom. 1. Caſuum conſc. lib. 1. de exc. cap. 18. propoſi. 3. num. 15. & colligitur ex doctrina S. Thomæ in 1. 2. q. 76. art. 3. & Caiet. ibid. *Ratio eſt*, quia deficiente cauſa neceſſaria, etiam deficiet effectus. Ergo, ſi ignorantia excuſet opus a peccato, excuſabit etiam a pœna, quæ peccato debetur, maximè, cum penæ reſtringendæ potius ſint, quam amplianda. Hinc

25 *Primo* ſequitur, quod † ſi quis percutit, vel occidit hominem, quem ſcit eſſe hominem, inuincibiliter tamẽ ignorat eſſe Clericum, talis homicida, vel percuſſor in excommunicationem latam contra percuſſorem Clerici cap. ſi quis ſuadente, 17. q. 4. non incidit: *Ratio eſt*: quia pœna illa imponitur pro ſacrilegio commiſſo contra Clericum, iſte autem eſt tantum homicida, non autem ſacrilegus: Quia ergo excuſatur a ſacrilegio propter inuincibilem clericatus ignorantiam, excuſabitur etiam ab excommunicatione illa, quæ ob ſacrilegam percuſſionem imponitur. Nõ tamen in tali caſu excuſatur ab irregularitate, quia ob illam non incurritur ſacrilegium, ſed ſatis eſt homicidium, quod ille verè perfecit, cum ſciuerit eſſe hominem, quem interfecit. Sed ſi illum occidit, putans ex ignorantia inuincibili illum non eſſe hominem, tunc aliqui exiſtimãt, quod ſicut excuſatur a peccato per inuincibilem ignorantiam, ita etiam excuſatur ab irregularitate per eandem ignorantiam, ſic Alphon. a Caſtro lib. 2. de poteſt. leg. pœn. cap. 14. in fine. Gabr. Vaſquez in 1. 2. quæſt. 125. cap. 3. & Palud. in 4. diſtinct. 35. quæſt. 1. articulo quarto concluſ. 1. vbi dat hanc regulam; Iuſta ignorantia in irregularitate homicidij ſemper excuſat, non autem in Bigamia.

Ratio eſt: quia Irregularitas in Bigamia non incurritur propter peccatum, ſed propter defectum Sacramentalis ſignificationis. Irregularitas autem homicidij, licet in perſona publica infligatur ſine peccato, in perſona tamen priuata ſemper eſt cum peccato, & illic omnis ignorantia, quæ excuſat a peccato, excuſat etiam ab irregularitate. Alij vero, vt Couar. in cap. Alma mater, par. 1. §. 10. num. 16. de ſent. excom. lib. 6. Ioſeph Angles in Florib. 2. Senten. diſt 21. tract. de Ignorantia, quæſt. 2. art. 3. diffic. 3. concl. 2. Bartho Med. in 1. 2. queſt. 76. artic. 3. dub. vlt. conclu. 2 & Caie. ibid. potius in hanc partem inclinant; aiunt enim in hac re ſecus ſentiendum eſſe de Irregularitate, quam de excommunicatione, quia hæc non incurritur niſi ob culpam, irregularitas autem etiam citra culpam incurritur. Et quia irregularitas non eſt pœna proprie, ſed inhabilitas, quæ ſolum propter horrorem ſanguinis effuſi imputatur.

26 *Secundo* ſequitur, quod † qui inuincibiliter ignorat ſe eſſe excommunicatum, aut ſuſpenſum, aut interdictum, non fit irregularis, quamuis diuina celebret. *Ratio eſt*: quia talis ignorantia excuſabit illum a peccato, & conſequenter ab irregularitate, cum talis irregularitas non niſi pro peccato præterito infligatur. Id quod expreſſe definitum eſt in cap. Apoſtolicæ, de cler. exc. miniſtr. & gloſ. ibidem, in verbo, Probabilis, Caſtro lib. 2. de poteſt. leg. pęnal. cap. 14. in fine.

Tertio ſequitur, quod ſi quis plebeius accedens ad Eccleſiam, vbi conciones fieri ſolent, & omnem diligentiam debitam adhibens, vt neceſſaria ad ſalutem addiſcat, ignorans tamen quartum conſanguinitatis gradum eſſe lege prohibitum ad matrimonium contrahendum, & cum tali ignorantia publicè, & in facie eccleſię bannis legitimis præmiſſis contrahat cum ea, quam ſcit eſſe in quarto conſanguinitatis gradu ſibi coniunctam, ita tamen, vt ſi ſciret hoc eſſe lege prohibitum, non faceret, talis & a peccato, & ab excommunicatione Clemen. vnicæ. de conſan. & affin. excuſatur *Ratio eſt*: quia diligentiam debitam adhibuit, vt diſceret, & proinde ignorando non peccat, quia alias obligaretur ad impoſſibile. Si igitur ignorantia non eſt peccatum, nec opus, quod ab ea tanquam a cauſa ortum habet, peccatum erit, & conſequenter pęnam, quę peccato debetur, non incurritur. Nam excommunicatio non incurritur niſi pro peccato mortali, quod conſtat in eo nõ eſſe, qui inuincibiliter ignorat. Et hoc non ſolum de ignorantia facti, ſed etiam de ignorantia iuris intelligitur, ſiquidem prædicta Clementina de eis ſolum agit, qui ſcienter in gradu prohibito contrahunt, hoc eſt, ex Alphonſo de Caſtro, lib. 2. de poteſt. leg. pęnal cap. 14. in propoſitionis. 2. explicatione, propoſitione prima, & in fine dicti capituli 14. aut ſcientia Facti, aut iuris: ita vt qui inuincibiliter ius illud ignorat, liber ſit ab excommunicatione, ſicut excuſaretur, ſi ſciens ius inuincibiliter ignoret factum.

Quarto infert Caſtro in d. cap. 14. ante finem, quod ſi quis vxori minimè alligatus cognoſceret aliquam conſanguineam, vel affinem ſuam, inuincibiliter ignorans illam eſſe affinem, aut conſanguineam ſuam, prout contigit Iudæ coeunti cum Thamar, Geneſ. 38. etſi fornicationem committeret, non tamen inceſtum, quia inuincibiliter ignorat eſſe affinem, aut conſanguineam ſuam. Et proinde ſi ille vellet matrimonium cum altera contrahere, poſſet ſine vlla diſpenſatione id licitè facere, capitu. ſi quis cum, & cap. Si homo, 35. quæſt. 2. & 3. quamuis inceſtuoſo ſit a iure pęna inflicta, vt matrimonium non contrahat, in cap. de inceſtis, & in cap nec eam, 35. quæſt. 2. & 3. poſſet etiam ab vxore debitum licitè petere, ſi matrimonio alligatus aliquam cognouiſſet, quam inuincibiliter ignoraret eſſe vxoris ſuæ conſanguineam, quod tamen illi non liceret, ſi ſciret illam eſſe ſibi affinem, vt habetur in cap. Tranſmiſſæ, De eo qui cog. conſangui. vxor. ſuæ. *Ratio eſt*: quia ſicut in vtroque iſtorum caſuum excuſatur ille ab inceſtu propter inuincibilem conſanguinitatis, aut affinitatis ignorantiam, ita etiam ex conſequenti excuſatur a pęna, quæ propter inceſtum eſt a iure ſtatuta.

Quinto infertur, veram eſſe doctrinam, quam tradit Gregor de Valen. tomo 2. diſpu. 6. quæſt. 6. puncto 1. Co-

roll.

Digitized by Google

roll. 9 nimirum, laicos frequenter ab excommunicationibus iuris excuſari, quia illas, vt plurimum, inuincibiliter ignorant. *Ratio eſt*: quia excommunicatio non incurritur niſi ob peccatum contumaciæ, quæ ſanè cõtumacia, & inobedientia contra eccleſiam in eo eſt, qui laborat ignorantia inuincibili circa talem comminationem. Ergo ſicut excuſatur a peccato contumaciæ, & inobedientiæ, ita etiã a pęna excommunicationis, quæ non niſi propter contumaciam contra eccleſiam contrahitur, & colligitur ex ca. ſi vero, 2. de ſent. excomm. & Ioſeph Angles in Florib 2. Sent. diſt. 22. quæſt. 2. artic. 3. difficult. concl. 1.

27 *Decima propoſitio*. Ignorantia † inuincibilis iuris, aut facti non excuſat hominem habentem vſum rationis a pęna iuris, quæ incurritur ſine peccato. Sic Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſt. legis pęnal. capitul. 14. concluſ. 1. principali, & Barthol. Medina, 1. 2. quæſtion. 76. articul. 3. dubit. concluſ. 2. *Ratio eſt*: quia hæ pęnæ non infliguntur a iure ob peccatum, ſed ſunt tãtum operationes quędam, aut certæ perſonarum qualitates, & conditiones. Ergo ſicut ignorantia non tollit cauſam harum pęnarum, ita neque tollit effectum, qui neceſſario cauſatur ab illa cauſa, vt verbi gratia, Bigamia poteſt eſſe ſine peccato, & tamen bigamia eſt quædam operatio, ex qua propter legis diſpoſitionem neceſſario ſequitur irregularitas; eſt enim bigamus irregularis ratione ſignificationis, quia talis non aptè repræſentat Chriſtum in miniſterio altaris, cum Chriſtus vnicã ſibi ſponſam deſponſauit, quæ ſignificatio in bigamo eſſe nequit. Sic etiam irregularitas ob homicidium etiam iuſtum, ſecluſo peccato, incurritur, ut conſtat in iudice iuſtè hominem occidi præcipiente, & etiam in eo, qui occidit in bello iuſto, vterque enim irregularis eſt, etſi non peccet, quia in vtroque deeſt ſignificatio, & repræſentatio manſuetudinis Chriſti. Item ad euitandam clericorum fornicationem ſtatutum eſt, ut filij eorum irregulares ſint, & incapaces beneficiorum eccleſiaſticorum, illa tamen fornicatio non eſt cauſa indignitatis in filio; Quia, licet illũ pęniteret præteritæ fornicationis ante filij formationem, filius tamen poſtea natus eſt irregularis. Vnde qualitas, & conditio exiſtens in filio, quæ eſt defectus legitimæ filiationis, eſt, quæ cauſat in filio talem irregularitatem, & inhabilitatem: Quæ omnes irregularitates a talibus operationibus, aut qualitatibus cauſatæ, per nullam facti, aut iuris ignorantiam tolli poſſunt. Etenim ignorantia, qua iudex ignorat incurri irregularitatem per iuſtam hominis occiſionem, facere non poteſt, quin talis occiſio præceſſerit, quam ille fieri præcipit. Similiter ignorantia, qua quis ignorat ſe eſſe filium clerici, facere non poteſt, quin ille verè ſit filius clerici. Si igitur ignorantia nulla tollere valet huiuſmodi operationes, ex quibus irregularitas incurritur ergo nec impedire poteſt, quin tales irregularitates ab illis operationibus prodeant. Hinc

28 *Primo* ſequitur, irregularem † eſſe illũ, qui ignoranter contrahit, & conſummat matrimonium cum illa, quæ ab alio corrupta fuit, quamuis tanta ignorantia laboret, ut etiam, poſtquam cum illa coiuit, putet eſſe a ſe primo corruptam. Sic Doctores communiter in capitul. curandum diſtinct. 34. Cardinal. in Clement. Cum ex eo. de ſenten. excommunic. Henric. in capitulo 1. de bigam. S. Thom. in addit. parte 3. quæſtio. 66. articulo 3. ad 3. Palud. in 4. diſtinct. 27. quæſt. 4. articu. 2. Richard. ibidem articulo 4. quæſt. 1. ad 3. Ioan. Bachon. 4. d. 25. quæſtion. 3. articul. 3. Summ. Aſtenſ. par. 2. libro 6. titul. 7. quæſtiuncula 2. & quæſtiuncula 9. poſt Hoſtienſ. in Summa, titul. de Bigam. §. circa hoc, verſicul. 7. S. Anton. part. 3. tit. 29. de Irregul. capitul. 3. Summa Angelica, uerbo, Bigamia, numero quarto. Piſanella verbo eod. in princip. Syluest. eo. numer. 1. Gabriel. 4. diſt. 27. q. 3. art. 1. Notab. 2. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæ. 6. articul. 2. tract. de irregul. non longè ab initio, Sotus 4. d. 27. quæſt. 3. articul. 1. concl. 4. Couar. in Clemen. Si furioſus, §. 2. numer. 2. verſic. 3. de homicid. Simon Maiolus, li. 1. de irregular. cap. 33. numer. 4. verſicul. Ex qua in fin. Gregor. Toloſanus in Syntagmate iuris, p. 2. lib. 16. cap. 10. numer. 8. Alphonſ. a Caſtro lib. 2. de poteſt. leg. pęnal. c. 14. concl. 1. coroll. 1. Sebaſt. Medices p. 2. titul. 9. quæſt. 28. Nauar. in Manuali cap. 27. numer. 195. & nos latius tom. 1. li. 6. capitul. 4. membr. 11. expoſuimus, & expreſſè docet glo. in capitul. Nemo ad ſacrum, d. 32. & colligitur ex cap. Debitum, de bigamis. *Ratio eſt*: quia cum irregularitas hæc infligatur ſine vllo peccato mortali præcedente, & ſolum incurratur ob defectum perfectæ ſignificationis (ſiquidem qui matrimonium contrahit cum corrupta ab alio non integrè repræſentat matrimonium Chriſti cum Eccleſia, quod eſt vnius ſolum cum vna virgine) nulla ignorantia ab huiuſmodi irregularitate illum excuſare poterit.

29 *Secundo* ſequitur, irregularem † eſſe illum, qui vxorem, quam duxerat virginem, cognoſcit poſt eiuſdem vxoris adulterium, id quod non ſolum procedit, quando ſciens vxoris adulterium illam cognoſcit, vt euidenter colligitur ex cap. ſi cuius, & capit. ſi laici, diſtinction. 34. ſed etiam ſi ignorans vxoris adulterium illam poſtea cognouerit. Sic glo. in capit. ſi cuius. diſtinct. 34. in verb. admitti, Panorm. in capit. ſuper eod. numer. 8. de bigam. Hoſtienſ. in Summa, ti. de bigam. §. Quot ſunt ſpecies, numer. 3. in fin. Ioan. de Friburgo in Summa Confeſſ. lib. 3. titul. 3. quæſt. 8. & 10 verſicul. Sextus. Sum. Aſtenſis, par. 2. li. 6. ti. 7. q. 2. quæſtiuncula 10. Angelica verbo Bigamia, numer. 2. Syluest. eod. numer. 1. verſicul. ſexto, & Tabiena verb. eod. §. Tertio. Nauar. in Manuali capitul. 27. numer. 195. verſicul. ſecundo dico. Couar. in Clement. Furioſus, §. 2. numer. 3. de homic. S. Anton. par. 3. titul. 29. capit. 3. Simon Maiol. libr. 1. de Irregular. capitul. 33. numer. 6. & omnes Canoniſtæ, & Summiſtæ. Et inter Theologos idem docent S. Thom. in addit. par. 3 quæſtio 66. articulo. 3. ad 4. Paludan. 4. diſtinct. 27. quæſtio 4. articul. 2. verſicul. Tertius modus. Richard. 4. diſtinct. 27. articul. 4. quæſtio 1. Gabriel. 4. diſtinct. 27. quæſtio 3. articul. 1. Notab. 2. verſic. ſecundo contrahitur. Alphonſ. a Caſtro libr. 1. de poteſtat. leg. pęnal. capitul. 14. concluſ. 1. principali. Corollar. 2. Sotus 4. diſtinct. 27 quęſt. 3. articul. 1. concluſ. 5. Martin. Ledeſm. 2. 4 quæſtio. 26. art. 2. tractat. de Irregular. non longe ab initio. Marcus Anto. Cucchius libr. 1. Inſtitution. Iuris Canonici titul. 5. Henriquez libro 2. de Sacrament. Matrimon. capitulo. 6 §. 10. Alphonſ. Viuald. tractat. de Irregular num. 6. Sebaſt. Medices, par. 2. Summæ, titul. 9. quæſt. 28. Tolet. Card. libr. 1. capitulo 26. De qua re plura legi poſſunt tomo 2. lib. 6. capitulo 4. numero. 19. vbi de hac re latè diſputauimus, contra aliquos, qui id negant. Et certè, cum irregularitas hæc ſine peccato contrahatur, qua ratione probatur irregularem eſſe eum, qui ſciens vxoris adulterium carnaliter illi poſtea miſcetur, eadem etiam conuincitur in irregularitatem incidere, quando id fecerit ignorans adulterium vxoris, vnde Paludanus, vbi ſupra, affirmat, multos eſſe bigamos, qui ſuam bigamiam ignorant.

30 *Tertio* ſequitur, † irregularem eſſe filium illum, quem mulier nupta ex presbytero concepit, quamuis ipſe ignoret ſe eſſe filium presbyteri, ſed putet ſe eſſe filium mariti matris ſuæ. Si quidem, vt diximus, pęna hæc filijs presbyterorum a iure impoſita eſt, non propter aliquod proprium peccatum illorum, ſed propter hoc ſolum, quod ſint presbyterorum filij, quod illis ad culpam imputari non poteſt, cum ipſi illud vitare non potuerint. Et de ignorantia inuincibili hæc ſint ſatis.

31 *Vndecima Propoſitio*. Ignorantia † vincibilis, eorum, quæ quis ſcire tenetur, peccatum mortale eſt, ſecundum ſe, etiamſi nullum aliud inde peccatum ſequatur. Sic Doctores communiter poſt Sanctum Thomam 1. 2. quæſtio. 76. articulo. 1. & interpretes loci illius. Ioſeph Angles in Floribus. 2. Sentent. diſtinct. 22. quæſtio 2. articulo 2. difficultat. 1. Et intelligitur propoſitio, ſiue ſit ignorantia craſſa, ſiue affectata. *Ratio eſt*, quia talis eſt in periculo probabili committendi peccatum aliquod mortale: Et ita ratione talis periculi ignorantia hæc erit peccatum mortale. Hinc

Primo ſequitur, quod ignorans vincibiliter fidei articulos, peccat mortaliter. Quia cum teneatur vnuſquiſque ſub præcepto credere, (qui autem non crediderit, con

damnabitur. Marc.16.) nemo autem credere poteſt, quod ignorat; conſequenter peccat mortaliter, qui articulos fidei vincibiliter ignorat.

Secundo ſequitur, Ignorantem præcepta Decalogi, etiãſi nullum aliud inde mortale ſequatur, peccare mortaliter: Quia tenetur vnuſquiſque ſcire præcepta iuris naturalis vniuerſalia, qualia ſunt Decalogi præcepta, vt diximus, immo etiam & ea ſeruare tenetur, vnde Matt.19. dicitur; *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Qui autem vincibiliter ipſa ignorat, eſt in certiſſimo periculo committendi furtum, homicidium, aut aliquid aliud iure naturali prohibitum, quod tamen vitare tenetur; Atque ita ratione talis periculi talis ignorantia erit ſecundum ſe peccatum mortale.

Tertio ſequitur, Ignorantem præcepta Eccleſiæ, aut alia præcepta, quæ ad ſuum ſtatum pertinent, peccare etiam mortaliter. *Ratio eſt*: quia tenetur quis ſcire vniuerſalia Eccleſiæ præcepta, puta de annua Sacramentali Cõfeſſione, & de Communione & de Ieiunio, & de Decimis Miniſtris eccleſiæ ſoluendis, & de Miſſa in diebus feſtiuis audienda; cum ergo fideles omnes ad hæc ſeruanda præcepta teneantur, ſeruare autem ea probabiliter, & moraliter non poſſunt, quia ea ignorant (voluntas enim non fertur in incognitum) conſequenter eorum ignorantia vtpote cauſa moralis peccandi, erit peccatum mortale. Quade cauſam rectè Ioſeph Angles loco proximè allato diffic. 1. concl. 3. docet eum, qui culpabiliter ignorat hæc præcepta, licet ieiunet quadrageſimam, & alios dies, confiteatur & communicet ſemel in anno, reum eſſe peccati mortalis, ob probabile periculum peccandi, cui ſe exponit ob eorũ ignorantiam. Sic etiam Epiſcopi, Iudices, Aduocati, Tabelliones, Medici, Confeſſores, & ſimiles perſonæ ignorantes ea, quæ ratione ſtatus eorum ſcire tenentur, mortaliter peccant; Non enim poſſunt ea, quæ ſtatus ſui ſunt, debitè exequi, ſi ea ignorant, quæ ad ſtatum, & officium eorum pertinent.

Quarto ſequitur, peccare mortaliter eum, qui ignorat etiam circumſtantias facti quas ſcire tenetur, vt verbi gratia Epiſcopus ſcire tenetur mores ſuorum ſubditorum, & qualiter ea, quæ ſunt cultus diuini exerceantur. Non ſolum enim tenentur prælati ſcire leges, ſecundum quas gubernare debent ſubditos, ſed etiam an leges illæ a ſuis ſubditis obſeruentur; tenentur enim vultum pecoris, & mores ſubditorum ſcire, & delicta corrigere, quæ omnia ſcientiam facti, & actionum eorum neceſſario requirunt. Hinc Apoſtolus Rom. 12. ait. *Qui præeſt in ſolicitudine.* Solicitudo enim circa facta ſingularia verſatur, vnde fit, quod licet omnes fideles alicuius parochiæ hoc anno confeſſi ſint, & Euchariſtiam acceperint, hoc tamen an factum ſit necne, ſi parochus ignoret, peccat mortaliter, quia oppoſita ſcientia illi eſt neceſſaria, tenentur enim parochi hoc ſcire.

32 Dubium autem eſt † inter authores, An ignorantia hæc tam iuris, quam facti, ſecundum ſe peccatum ſit, an uero ratione negligentiæ inquirendi veritatem? In qua re duæ ſunt ſententiæ.

Prima eſt dicentium Ignorantiam ſecundum ſe peccatum eſſe, & non ſolum ratione negligentiæ in veritate inquirenda Sic Alexan. de Ales. p. 2. q. 112. memb. 1. in corp. & ad 3. Bonau. 2. diſt. 22. artic. 2. q. 2. in corpore, & ad 1. 2. & 3. Albertus Magnus ibidem, articul. ſeptimo, Richard. articul. 2. queſt. 2. Marſil. 2. quæſt. 15 artic. 1. concl. 1. & 2. Almain. tract. 3. Moral. cap. 4. Io. Gerſon Alphabe. 31. litera D. Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſt. leg. penal. cap. 14. §. Ignorantia ſolum facti. Ioſeph Angles in Floribus ſecundi Senten. diſtin. 22. queſt. 2. articul. 2. difficul. 2. concluſ. 1. Barthol. Medina 1. 2. queſt. 76. articul. 1. dub. 1. Gregor. de Valentia tomo 2. diſpu. 6. queſt. 6. puncto 2. *Ratio eſt*: quia illud eſt ſecundum ſe peccatum, & non tantum effectus peccati, quod eſt ſecundum ſe contra præceptum: Sed ignorantia eſt contra præceptum, eo quod non ſolum tenemur adhibere diligentiam, vt ſciamus, ſed etiam debemus ſcire ſi poſſumus. Ergo ignorantia ſecundum ſe peccatum eſt.

Secunda eſt aſſerentium ignorantiam ſecundum ſe peccatum non eſſe, ſed effectum peccati, & totum peccatum conſiſtere in negligentia ſciendi, & addiſcendi. Sic Antiſiodo. lib. 2. Summæ tract. 29. cap. 1. queſt. 2. Durand. 2. d. 22. queſt. 3. Syluester. verbo, ignorantia, queſt. 3. Tabiena verb. eod. num. 2. verſic. Primo. Corduba lib. 1. qq. Theolog. queſt. 6. Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſput. 118. cap. 2. & 3. & Sanct. Thom. 1. 2. quæſtio. 76. articu. 2. & Caietan. & Conradus ibidem. Et de ſententia S. Thomæ non poteſt eſſe dubium, cum verba eius manifeſta ſint, ait enim loco citato in corpore: *Vnde propter negligentiam ignorantia eorum, quæ quis ſcire tenetur, eſt peccatum*, & idem habet in reſpon. ad primum, ad quartum, & ad quintum. *Ratio eſt*, quia peccatum actuale conſiſtit in priuatione formæ, non quomodocunque, ſed actionis debitæ, & ita non eſt priuatio actus primi, hoc eſt, formæ, ſed actus ſecundi, hoc eſt, operationis; ignorantia verò non eſt priuatio actus primi, hoc eſt, ſcientiæ per modum habitus, ſed actus ſecundi, ſcilicet, operationis. Nam ſcire dicitur etiam, qui actu non conſiderat, ac proinde ſcire, ſeu ſcientia in habitu conſiſtit, vel in ſtatu per modum habitus. Cum igitur ignorantia non ſit actuale peccatum omiſſionis, aut commiſſionis, erit peccatum actuale ipſa negligentia addiſcendi, ſeu cõſiderationis priuatio, quæ ſunt priuationes actionum, ſicut etiam negligentia præparandi ſe ad gratiam eſt peccatum non autem ipſa priuatio gratiæ, vt notat Sanct. Thom. 1. 2. queſt. 76. art. 2. ad ſecundum. Et licet hæc Doctorum diſſenſio, quantum ad materiam moralem attinet, non multum ad rem faciat, in rigore tamen hanc ſecundam veriorem eſſe exiſtimo, & Sanct. Thom. magis conformem. Nec valet ratio in contrarium, quia qui ſemel adhibuit debitam diligentiam, vt rem ſciret, ignorando non peccat, vt conſtat, etiamſi ſemper ignoret. Vnde ignorans non peccat actu quolibet tempore, ſed quando eſt tempus acquirendi ſcientiam, quam habere tenetur, aut illa vti, vt docet S. Tho. 1. 2. q. 76. art. 2. ad 5. ſicut in alijs peccatis omiſſionis ſolo illo tempore homo actu peccat, pro quo obligat præceptum affirmatiuum. Sic etiam, licet tranſeunte reatu per pœnitentiam remaneat ignorantia, ſecundum quod eſt priuatio ſcientiæ, hoc eſt, actus primi, non tamen remanet negligentia, ſecundum quam ignorantia eſt peccatum vt ibidem docet S. Thom. reſponſ. ad quartum.

Hinc infertur, quod laborans ignorantia vincibili culpabili, ſi pœniteat eum ignorantiæ, & proponat vel proprio ſtudio, ſi ad id ſufficiens ſit, vel conſulendo peritiores, veritatem inueſtigare; non peccat ignorando, antequam de veritate inſtruatur, vt etiam Ioſeph Angles in Floribus 2. Sent. diſtin. 22. q. 2. art. 2. dub. 7. difficul. 7. fatetur, eam rationem aſſignans, quod tunc negligentia illa inculpabilis eſt. Vnde hæreticus extra Eccleſiam conſtitutus, ignorans explicitè veritates articulorum fidei, quas tenebatur explicitè credere, ſi proponat interrogare Catholicos, & veritatem inquirere, interim poſtquam hoc propoſuit, illo tempore intermedio etiam ignorando non peccat, iam enim nulla eſt negligentia veritatem addiſcendi.

33 *Duodecima propoſitio*: Ignorantia † vincibilis, ſi ſit affectata, peccatum auget, ſi verò affectata non ſit, quamuis culpabilis ſit, & totaliter non excuſet a peccato vt plurimum, peccatum tamen ſemper diminuit. Sic S. Thom. 1. 2. q. 76. art. 4. & illius loci interpretes, Ioſeph Angles in Floribus. 2. Sen. diſt. 32. q. 2. art. 4. concl. 2. Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſt. leg. pœnal. ca. 14. in principio, & paulo ante finem, & Greg. de Val. to. 2. diſp. 6. q. 6. pun. 3. & Doctores communiter.

Prima pars patet; Nam ignorantia affectata eſt illa, quã quis diligit & deſiderat, & per ſe vult, quæ tamen, vt rectè annotauit Caſtro vbi ſupra initio capituli 14. dupliciter contingere poteſt; nam poteſt quis velle ignorare ob hoc ſolum, quod putet ſcientiam eſſe noxiam, & ita vult ignorare, non vt malum faciat, ſed potius vt malum euitet.

Talis fuit Paulus, qui nolebat audire doctrinam Chriſti, & perſequebatur eos, qui illam prædicabant: hoc tamẽ non faciebat vt liberius peccaret, quia (vt ipſe teſtatur Galat. 1.) *Abundantius æmulator exiſtebam paternarum traditionum*;

Digitized by Google

tionſim: ſed ideo ignorare volebat, quia putabat ſe offendere Deum, ſi talem doctrinam didiciſſet. Aliquando autẽ quis ignorare vult præceptum, vt liberius peccet, de quo intelligitur illud Pſalm. 35. *Noluit intelligere, vt bene ageret*; quare autem noluit ad benè agendum intelligere, verbis ſequentibus declarauit, ſic inquiens; *Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo, aſtitit omni via non bona, malitiam autem non odiuit*, & huiuſmodi etiam homines ſunt, qui, vt ait Iacob 21. dicunt Deo. *Recede a nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus*. Quia ergo hæc ignorantia auget voluntarium, conſequenter auget peccatum.

Secunda pars probatur quia tantò aliquod peccatum eſt minus graue, quantò eſt minus voluntarium; At vero talis ignorantia, etiam craſſa, minuit voluntarium, & conſequenter peccatum: cum enim ibi minor contemptus ſit, per conſequens minus peccatum erit; Non excuſat autem omnino talis ignorantia a peccato, quia non tollit omnino rationem voluntarij.

Hinc infertur ex Gregor. de Valentia vbi ſupra, ignorantiam inuincibilem poſſe magis, vel minus peccati grauitatem minuere, prout ipſa magis, vel minus voluntaria, & culpabilis eſt. Adeo vt, ſi ignorantia ſit tantum venialiter, & imperfectè voluntaria (vt eſt illius, qui aliquem adhibuit diligentiam, ſed non ſufficientem, in caſu periurij ex ignorantia veniali, vt docent Angel. verb. periurium, in principio, Syluеſt. eod. q. 1. verſic. Secundo quando iuratur, & Nauar. in Manua. c. 12. num. 7. verſic. 6.) minuit peccatum, adeo, vt nõ ſit mortale. *Cuius ratio eſt*; quia in eo caſu peccatum non eſt niſi venialiter volitum, non enim aliter volitum eſt, niſi vt volita ignorantia, quicquid Caietan. 1. 2. q. 76. articul. 4. dub. vlt. ſignificet fieri poſſe, vt ignorantia ſit tantum venialis, & tamen peccatum ex ea commiſſum ſit mortale, quando ſcilicet peccatum eſt intrinſecè malum, & mortale contra ius naturæ, vt v. g ſi quis ex negligentia, & ignorantia veniali tantum putans fornicationem non eſſe malam fornicaretur; Quod tamen falſum eſt, quia ſi quis inuincibiliter, & inculpabiliter putaret fornicationem licere, nullo modo peccaret fornicando, vt patet ex dictis de ignorantia inuincibili. Ergo ſi venialiter tantum id putet, ſolum peccabit venialiter eo, quod fornicatio tunc ſolum erit venialiter volita, ſicut ipſa ignorantia. Ratio eſt: quia ſicut peccatum tantum habet malitiæ, quantum habet voluntatis, (omne enim peccatum ideo peccatum eſt, quia voluntarium) ita ignorantia tantum habet excuſationis a culpa, quantum habet inuoluntarij.

34 *Dubium* autem eſt circa † peccatum hæreſis, An ſicut in aliquibus peccatis ſufficit voluntarium, quod vocamus interpretatiuum, ſeu indirectum, in aliquibus autem neceſſarium eſt voluntarium directum, & expreſſum, adeò, vt ex quauis ignorantia impediatur, ita etiam in peccato hæreſis ſufficiat quodcunque voluntarium, an vero neceſſarium ſit voluntarium expreſſum, ita vt quis ab ea ex quauis ignorantia excuſetur?

In hoc Dominicus Sotus 4. d. 22. q. 2. art. 3. poſt conclu. 5. expreſſe ait peccatum hæreſis eodem modo committi, quando quis errat in rebus fidei craſſa, & culpabili ignorãtia, quas ſcire debet, atque ſi ſcienter erret, & fauent S. Bonau. 4. diſt. 13. dub. 4. circa textum. Canus lib. 12. de locis, cap. 9 §. At quid pertinacia, vbi ait laborantem ignorantia affectata peccare peccato hæreſis, eo quod talis non eſt paratus corrigi ab eccleſia, & ideo errat cum pertinacia; At vero hæreſis non eſt aliud, quam error in rebus fidei cum pertinacia. Et Barthol. Torres Epiſcopus Canarienſis in 1. par. S. Thomæ quæſt. 32. artic. 4. in 2. parte Commẽtarij, propoſi. 1. ait, eum, qui ex ignorantia non affectata, errat, non eſſe hæreticum, exiſtimat ergo errantem ignorãtia affectata eſſe hæreticum, & Grego. de Valent. tomo 3. diſpu. 1. q. 11. pun. 2. difficul. 4. ad 1. vbi Can. ſententiam approbat. Alij vero, vt S. Thom. 2. 2. quæſt. 11. art. 2. ad 3. & ibi Caieta. & Domin. Bannes. Alexan. de Ales 2. par. q. 161. memb. 1. Durand. 4. diſt. 13. q. 5. num. 6. Palud. ead. diſtinct. quæſt. 3. artic. 1. concluſione. 1. Gabriel quæſt. 2. articu. 1. Notab. 3. Syluеſt. verbo, Hæreſis. in princip. Armilla eod. numero primo, & ſecundo Corduba lib. 1. quæſtion. Theolog. quæſt. 16. § 7. Alphonſus a Caſtro libro primo de iuſta hæret. punit. cap. 1. Gabriel Vaſquez, in 1. 2. tomo 1. diſputat. 126. cap. 2. & Martin. Nauar. in Manuali capit. 11. numero 17. docent de ratione hæreſis eſſe, vt quis ſcienter erret cõtra definitionem Eccleſiæ, adeo, vt qui ignoranter quacunque ignoratione ſequitur errorem, hæreſis peccatum non commiſerit. Cuius etiam ſententiæ videtur eſſe S. Auguſtinus lib. 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 16. his verbis; *Conſtituamus*, inquit, *ergo duos aliquos iſto modo, vnum eorum, verbi gratia, ſentire de Chriſto, quod Photinus opinatus eſt, & in eius hæreſi baptizari extra Eccleſiã Catholicã communionem, alium vero hoc idem ſentire, ſed in Catholica baptizari exiſtimantem ipſam eſſe Catholicam fidem; iſtum nondum hæreticum dico, niſi manifeſtata ſibi doctrina Catholica fidei reſiſtere maluerit, & illud, quod tenebat, elegerit.*

Ratio pro hac ſententia eſt; quia tunc videtur quis offendere auctoritatem alicuius, cum ſcienter illius dictis, & opinioni aduerſatur: ſi enim quis ignoranter contra ſuum magiſtrum opinetur, non dicitur aliquo modo eius auctoritati derogare perfidia, & incredulitate, ſed ſolum peccare peccato ignorantiæ. Ergo ſimiliter, qui ignoranter contra determinationem, & communem conſenſum Eccleſiæ, & fidelium credit non dicitur infidelis, ſed ignarus. At vero peccatum hæreſis non eſt peccatum ignorantiæ, ſed infidelitatis; requiritur ergo ad eam, vt quis ſcienter credat aliquid contra Eccleſię Catholicæ determinationem, & conſequenter, etiamſi ignorantia affectata laboret, non erit hæreticus, quia ſi ſic ex tædio addiſcendi ignorat, erratque in rebus fidei, verè non ſcienter aliquid credit contra id, quod definitum eſt ab Eccleſia; quia peccatum hæreſis, cum conſummetur in intellectu, poſtulat ex parte intellectus circumſtantiam illam ſcientiæ, qua ille, qui errat, ſciat ſua opinione ſe aduerſari Eccleſiæ teſtimonio, quæ tollitur per quancumque ignorantiam.

35 *Decimatertia propoſitio*: † Ignorantia concomitans, cum hominem nec voluntarium, nec inuoluntarium faciat, ſed ſolum non volentem, ſeu non voluntarium, conſequenter opus cum illa factum a peccato nõ excuſat, nec accuſat, hoc eſt, nec minuit, nec aggrauat peccatum. Sic Sanct. Thom. 1. 2. quæſt. 6. artic. 8. & quæſt. 76. artic. 3. & 4. Durand. 2. d. 22. quæſt 4. num. 5. Gregor. Arimin. ibid. q. 2. Gabriel eadem diſt quæſt. 2. articul. 1. Notab. 1. & Notab. 3. in fine. Couar. in cap. Alma mater. par. 1. §. 10. numer. 15. verſicul. Decimo perpenſis. de ſentent. excom. lib. 6. Summa confeſſ. tit. excommunicatio. quæſt. 212. Petrus a Soto, in tract. de ratione medendi peccatis, lect. 2. paulo ante finem. Ioſeph Angles in Floribus 2. Senten. diſt. 22. quæſt. 2. artic. 3. difficul. 2. Conradus, Caietanus, & Bartho. Medina in 1. 2. quæſt. 76. artic. 3. & 4. Anton. de Corduba lib. 2. qq. Theo. quæſt. 16. Iacob. Almain. tract. 1. Mor. cap. 4. Gregor. de Valen. tomo 2. diſpu. 2. quęſt. 1. puncto 6. & Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſpu. 125. cap. 2. & cap. 3. qui duo ſolum primam partem concedunt. Probari autem poſſunt ſingulæ eius partes: *Prima* quidem, quia ſi quis putans ſe occidere feram occidat inimicum, quem tamen, ſi cognouiſſet, etiam occidiſſet, talis ignorantia non eſt cauſa actus, quia non tollit ſcientiam, quę ſi adeſſet prohiberet actum: nam etiamſi adeſſet ſcientia, ſequeretur actus; talis ergo ignorantia non cauſat inuoluntarium, quia non cauſat aliquid, quod ſit repugnans voluntati illius, mors enim inimici non eſt voluntati eius contraria, ſed potius audita morte illius delectatur, neque ignorantia illa cauſat voluntarium, quia nõ poteſt eſſe actu volitum, quod ignoratum eſt. Id quod docet Ariſt 3. Ethic. cap. 1. dicens; *Qui, cum ex ignoratione quippiam egit, factum minime ægrè fert, is ſane neque ſponte egit id, quod ignorauit, neque inuitus, cum non doleat.*

Secunda pars patet: quia ignorantia eatenus excuſat actum a peccato, quatenus cauſat inuoluntarium; At vero, vt patet in exemplo allato, illa ignorantia non cauſat inuoluntarium, ergo non excuſat a peccato opus, quod alias peccatum fuit. Neque accuſat, hoc eſt auget, aut aggrauat peccatum, quia non cauſat voluntarium, vnde talis ignorantia, quæ non eſt cauſa peccati, ſed concomitanter ſe habet ad peccatum, nec diminuit, nec auget malitiã

Digitized by Google

operis,quod cum illa ſit, omninò ſe habet impertinenter, & per accidens reſpectu actus illius,& actum in ſua natura relinquit.

Hinc infert Corduba:quod ſi quis decreuit omnino nõ ieiunare, & perſeuerans in eadem voluntate ignoraret eſſe diem præcepti ieiunandi,& non ieiunaret,non excuſatur a peccato exteriori ob ignorantiam concomitantem, quia illa impertinenter omninò ſe habuit in ordine ad hunc actum, & ex altera parte aderat voluntas non ieiunandi,etſi ſciuiſſet fuiſſe diẽ præcepti,vtique non ieiunando peccauit; Neque enim ignorantia hæc vllo modo cauſa fuit peccati, quia non abſtulit ſcientiam, quæ ſi adeſſet, prohiberet peccatum,ſi enim ſciret,etiam peccaſſet, vnde relinquit actum eodem modo malum, quo fuiſſet, ſi non adeſſet ignorantia; At vero ſi non adeſſet talis ignorantia, ſecundum omnes peccaret; ergo etiam non obſtante hac ignorantia peccatum erit. Quamuis enim ignoretur materiale huius peccati, quia ignoratur,an ſit dies ieiunij, formale tamen,ſcilicet cognitio,& voluntas expreſſa comedẽdi eo die,etiamſi ſit lege prohibitum,ſaltem in confuſo,nõ ignoratur. Et certè quamuis Vaſquez vbi ſupra hanc ſecũdam partem neget cap. 2. & cap. 3. vbi etiam in ſuam ſententiam adducere conatur S. Thom. id tamen, & contra communem omnium aliorum interpretum ſenſum,& opinionem eſt,& contra veritatem, Etenim S. Thom. eo loci de opere externo loquitur, ſcilicet de occiſione externa, non autem de prauo affectu occidendi,ſi ſciuiſſet ibi fuiſſe inimicum. non enim dubium alicui eſſe poterat huiuſmodi prauum affectum eſſe peccatum,nec aliquo modo excuſari ob illam ignorantiam, nam ignorantia illa non eſt cõcomitans reſpectu illius praui affectus, vt conſtat,ſed reſpectu illius actus externi,ſcilicet occiſionis inimici; loquitur autem S. Thom. de actu illo, reſpectu cuius ignorantia concomitanter ſe habet,& reſpectu cuius operans nec inuoluntariè, nec voluntariè ſe habet, ſed non voluntariè, conſtat autem operantem non habere ſe inuoluntarie in ordinatione ad huiuſmodi prauum affectum, immo talis prauus affectus eſt illi maximè voluntarius. Vnde rectè S. Thom. diſtinguit actum externum a tali mala inclinatione, ait enim. *Scientia, quæ per ignorantiam priuatur, non prohiberet actum propter inclinationem volũtatis in ipſum*, ſcilicet, actum,& quia ſcientia, ſi adeſſet,non prohiberet hunc actum externum propter malam inclinationem voluntatis in ipſum,conſequenter ignorantia huius ſcientiæ non facit hominem inuoluntarium: nimirum in ordine ad actum externum, & proinde rectè concluditur, quod talis ignorantia,quæ non eſt cauſa actus peccati,ſcilicet operis externi, quia non cauſat inuoluntarium reſpectu illius non excuſat actum illum externum a peccato.

Hunc autem ſenſum eſſe S. Thom. euidentiſſimum eſt ex verbis illius artic. 3. ſemper enim loquitur de actu externo,non ſolum agens de ignorantia concomitante, ſed etiã de inuincibili, & vincibili tam craſſa, quam affectata, atque inuincibilem excuſare omninò a peccato, vincibilem autem affectatam augere peccatum, vincibilem craſſam minuere peccatum, concomitantem nec augere, nec minuere.

36 *Ex quibus* etiam conſtat falſum † eſſe,quod eodem c. 3. docet, talem ignorãtiam cõcomitantem ſemper excuſare operantem ab excommunicatione,irregularitate, & obligatione reſtituendi, etiamſi adſit prauus affectus circa id, quod ignorat, vt circa homicidium,vel aliquid huiuſmodi, vt latius docuimus ex communi Doctorum ſententia to. 1. c. 18. n. 20. lib. 1. Nemo n ſe excuſat ab homicidio, quod fecit ignorans,quod feciſſet libentius,ſi ſciuiſſet,& rem intellexiſſet,vt rectè Barr. Med. 1. 2. q. 76. ar. 1. dub. 1. annotauit: falſum.n.eſt,homicidium factum cum tali prauo affectu,non eſſe peccatum; Nam aliquando erit peccatum,aliquando autem non erit, non tamen ob ignorantiam concomitantem, vt hic author putauit, ſed quia diligentiam debitam, vel non debitam in actu aliàs periculoſo,vel non periculoſo reſpectu homicidij illius adhibuerit; ſi.n intendens feram occidere,occideret inimicum, nulla, aut non debita diligentia adhibita,tunc quidem homicidium clerici in eo caſu excommunicationem,& irregularitatem etiã induceret. Ratio eſt: quia in hoc caſu ignorãtia non eſt cauſa peccati,nam ſi ſciuiſſet,nihilominus occidiſſet; ſed eſt peccatum, quia voluit cauſam immediatam homicidij, ſcilicet negligentiam inquirendi veritatem, in quo caſu ignorantia hæc, non tam concomitans, quam vincibilis, & conſequens eſſet,vt rectè Ioſeph Angles in Floribus 2. Sent. d. 22. q. 2. artic. 3. difficul. 2. concluſ. 1. & Greg. de Valent. tom. 2. diſpu. 2. q. 1. pun. 6. propoſit. 1. & in reſponſ. ad 1. argum. docent; Sicut econtra ſi actus ille ex quo procedit homicidium,ſit aliàs licitus & minimè periculoſus,puta,venatio,ſeu ſagittatio licita,& minimè periculoſa, & debitam diligentiam adhibuit,vt cognoſceret,an fera,vel homo illic eſſet, nec vllo modo ab animo iræ,aut vindictæ cupido,ſed ſolum ab animo venandi proceſſit, tunc quidem homicidium illud nec excommunicationem,nec irregularitatem induceret, quia in tali caſu actus ille nullo modo ad culpam imputandus eſt propter ignorantiam inuincibilem,quæ,vt diximus actum omnino a culpa,& a pœna iure ob culpam,& peccatum impoſita excuſat,vt Ioſeph Angles loco proximè citato concl. 3. doctè,ſubtiliterque affirmauit.

37 Dubium autem eſt, In † qua ſpecie ſit actus, ſeu peccatum,quod per ignorantiam non excuſatur,hoc eſt,vtrum peccatum admiſſum ex ignorantia vincibili, & culpabili eiuſdem ſit ſpeciei in genere moris, cuius eſſet, ſi ex certa ſcientia fuiſſet perpetratum. Quæ ſanè difficultas confeſſoribus valde notanda eſt,quam tractant Caieta. 1. 2. q. 76. artic. 4. & Bartho. Medina ibidem, Alphonſ. a Caſtro lib. 2. de poteſt. leg. pen. capit. 4. poſt ſecundam propoſitionem. Couar. in cap. Alma mater,par. 1. §. 10. num. 16. de ſenten. excommun. lib. 6. Ioſeph Angles in Florib. 2. Sent. diſt. 22. q. 2. tracta. de ignorantia. artic. 4. difficul. 5. Cord. lib. 2. qq. Theolog. q. 24. Greg. de Valen. tomo 2. diſput. 6. q. 6. puncto 3. & Gabr. Vaſquez in 1. 2. diſputa. 121. cap. 5. quamuis hi omnes authores non conueniant inter ſe, quid autem nobis probabilius videatur, his ſequentibus dictis exponã præmiſſa prius illa diſtinctione ignorantiæ,quam afferunt ex Caiet. vbi ſupra,ſcilicet quod duplex ſit ignorantia: Alia priuans vſu rationis,vt ebrietas, & amentia quando quis procurat eam; Alia quæ priuat ſola debita ſcientia. Et hæc iterum eſt duplex,quædam iuris ſiue vniuerſalis,ſiue particularis,vt cum quis neſcit hunc actum,verbi gratia, homicidium aut fornicationem eſſe peccatum; alia facti, vt cum quis ſua negligentia neſcit hominem eſſe in loco, vbi proijcit ſagittam. Denique peccata ex iuris ignorantia facta, aut de ſe mala ſunt,vt fornicatio, furtum,& ſimilia; aut ſolo iure poſitiuo mala ſunt, quia ſcilicet a iure prohibita, vt non ieiunare tali die, & ſimilia. His præmiſſis.

38 *Primum* dictum ſit: Peccatum † factum ex ignorantia culpabilis iuris prohibentis malum, quia malum eſt, vt furtum,fornicatio,& ſimilia,eiuſdem ſpeciei eſt,cuius fuiſſet,ſi adfuiſſet ſcientia,& in hoc omnes conueniunt. *Ratio eſt*; quia peccatum ſpecificatur ex obiecto per ſe volito,& cognito; at vero qui ex ignorantia iuris fornicatur,exiſtimans fornicationem eſſe licitam, licet ignoret fornicationem eſſe contra legem, & proinde incognita, & inuoluntaria ſit illa contrarietas fornicationis ad legem, quia tamen vult illud obiectum, ſcilicet accedere ad non ſuam, & quam ſcit non eſſe ſuam, & ab hoc obiecto actus ille ſpeciem ſuam deſumit, conſequenter actus ille eiuſdem erit ſpeciei, ac ſi conſcius iuris illud commiſiſſet. Nam in idem omninò obiectum directè fertur voluntas,cum operatur ex ignorantia, atque ferretur, ſi ſcienter operaretur; ſemper enim fertur in illud obiectum, quatenus eſt tale bonum delectabile,nihil curans de contrarietate,& inconuenientia quam habet ad legem prohibentem. Et idem de furto dicendum eſt,qui enim ignoraret furtum prohibitum eſſe iure naturali,quia tamen vult auferre rem alienam,vnde peccatum furti obiectum,& ſpeciem ſuam deſumit, & non ex contrarietate legis, ideo peccans ex tali iuris ignorantia peccatum eiuſdem ſpeciei committit, ac ſi conſcius legis rem alienam auferret,idem enim eſt obiectum volitum in vtroque caſu,& proinde eiuſdem ſpeciei peccatum erit.

Hinc

Digitized by Google

Hinc ſequitur, quod qui committit vſuram ex culpabili ignorantia iuris, ad reſtitutionem tenetur perinde ac ſi eſſet iuris conſcius; *Ratio eſt*: quia vterque vult lucrum ex mutuo, & proinde vterque peccatum iniuſtitiæ committit.

Eodem modo prætermittens culpabiliter ex ignorantia peccatum confitendum, neſciens hoc eſſe malum, tenetur iterare confeſſionem, ac ſi eſſet iuris conſcius, & illud prætermitteret. *Ratio eſt euidens*: quia vtriuſque obiectum (ſcilicet, prætermiſſio voluntaria peccati confitendi) eſt in ſe volitum, & conſequēter vtrumque peccatum eſt eiuſdem ſpeciei, nempe ſacrilegij.

39 *Secundum* dictum eſt: Peccatum † factum ex ignorantia iuris poſitiui prohibentis aliquid non ex natura rei malum, ſed ideo malum, quia prohibitum, eiuſdem eſt ſpeciei cum peccato ex certa ſcientia commiſſo, non ſolum reductiuè, vt volunt Caiet. Corduba, & Medina, ſed etiam primo, & directè, Ioſeph Angles Greg. de Valētia, & Vaſquez vbi ſupra docent, vt v. g. peccatum culpabiliter ignorantis Ius poſitiuum ieiunandi, & non ieiunantis propter talem ignorantiam eſt eiuſdem ſpeciei, nempe intemperantiæ, cū peccato commiſſo a ſciente ius ipſum. *Ratio eſt*: quia peccatum ſumit ſpeciem ab obiecto, & conuerſione ad illud, at vero obiectum. ſ. eſus cibi vetiti, carnis videlicet, aut bina comeſtio, fuit vtrobique in ſe volitum. Ergo eiuſdem erit ſpeciei, ſiue ſcienter fiat, ſiue ex legis ignorantia. Qui enim peccat ſcienter contra ius poſitiuum, non ideo peccat quia feratur in actum ſub illa peculiari ratione, quatenus eſt contra legem (hoc enim valde rarum eſt, & in alia particulari ſpecie, nimirum inobedientiæ ſpecialis) ſed ideo peccat, quia voluntas fertur in actum ipſum ſecundum rationem vtilis, aut delectabilis eodem modo quo ille, qui ignoranter peccat & ideo peccatum eiuſdem erit ſpeciei in vtroque, vt diximus.

40 *Tertium* dictum eſt; Peccatum † ex ignorantia facti cōmiſſum eiuſdem ſpeciei eſt cum peccato commiſſo ab illo, qui facti erat conſcius. Sic Medina, Greg. de Valentia, & Vaſquez vbi ſupra, contra Caiet. & Ioſeph Angles, qui id negant, & ſolum volunt eſſe circunſtantiam peccatorum, quorum effectus ſunt, vt v. g. homicidium in venatione ex negligentia ſciendi, & incautè ſagittandi eſt in eadem ſpecie homicidij, ac eſſet ſi ſcienter factum fuiſſet, & non ſolum in ſpecie incautæ ſagittationis, & periculoſæ operationis. *Ratio eſt*: quia homicidium hoc, quod eſt huius actus obiectum, indirectè ſaltem volitum eſt, quod ſatis eſt vt in ſpecie illa conſtituatur. Nam peccato perſonali, quoad ſpeciem ſuam, hoc ſolum videtur eſſe eſſentiale, vt actus ille peccati ſit voluntarius voluntate propria, hoc eſt, vt voluntas poſitiuè ſit principium illius, ſeu efficiat illum, quod autem ſit voluntarium directè, vel indirectè, accidētalis tantum differentia eſſe videtur pertinens ad hoc genus eſſentiale peccati perſonale, ex qua, ſ. iudicari debet de grauitate peccati perſonalis, non autem de eſſentia, vel de ſpecie peccati, vt rectè Greg. animaduertit, & hoc maximè in peccatis illis, quorum malitia in externo opere conſummatur, hoc eſt, quorum malitia ex obiecto, & circumſtātiis primariè deſumitur ex actu exteriori, & inde ſecundario deriuatur in voluntatem, quale eſt homicidium, furtum, adulterium, & ſimilia; ſiquidem in his peccatis, ſicut malitia eſt primario in opere externo relato ad ſuum obiectum, & circunſtantias, & ſecundario in voluntate, ita etiam peccata illa primario prohibentur a lege non ſolum humana, ſed etiam diuina, ſecundum actum exteriorem, & ſecundariò deriuatur præceptum prohibens in actum interiorem, vt patet; Nam lex diuina prohibuit periurium, furtum, adulterium, & cetera, quæ in Decalogo continentur, non ſub hac forma: *Ne velis falsò iurare*; aut, *Ne velis falſum teſtimonium dicere* aut *Ne velis occidere*, ſed ſub hac forma, *Nec iures falſum*. Item. *Ne falſum teſtimonium dicas*: Item. *Non occides*, *Non adulterabis*. Quæ omnia ſigna ſunt manifeſta, opus externum ſecundum ſe malum eſſe, & cadere ſub præceptum, & primariè prohiberi. Nam ideo velle occidere, aut iurare falſum eſt malum, quia occidere, & iurare falſum eſt malum, ſaltem, vt obiectum. Quod ſi nonum, & decimum præceptum directè prohibeant concupiſcentiam vxoris, aut rei alienæ non ideo factum eſt, quia præceptum directè, & primariè feratur in tales affectus, & ſecundariè in opera exteriora, ſed illa præcepta ſub ea forma lata fuerunt ad tollendum falſam opinionem vulgi, putantis licitum eſſe huiuſmodi res concupiſcere, & ſola opera exteriora prohiberi, cum tamē vetito exteriori opere, quod 6. & 7. præcepto iam vetitum erat, ſufficienter alioquin affectus prohibitus eſſet, prout Catechiſmus Romanus optimè expoſuit, vbi etiam aliam huius rei rōnem aſſignat in explicatione præcepti Sexti, nume. 6. & præcepti Noni, num. 3. ex S. Thom. 1. 2. q. 100. art. 5. ad 5. Id quod multo magis dicendū eſt de lege humana quæ opus externum prohibet. Cum igitur homicidium malitiam, & ſpeciem ſuam ex opere externo deſumat, idemque opus externum ſit, ſiue ignorantia culpabili fiat, ſiue ſcienter, ſatis eſt actionem illam externam homicidij volitam eſſe etiam indirectè, vt homicidium in vtroque euentu ſit, & dicatur, eiuſdemque ſpeciei ſit, ſiue ignorantia culpabili, ſiue ſcienter committatur. Immo, ſi peccatum illud non ſit homicidij, quia ignoratur euentus, eodem modo non erit in ſpecie periculoſæ operationis, quia ignoratur periculum, qui enim occidit ex ignorantia, ignorat etiam periculum illius: Non ergo poteſt ex illo ſpeciem deſumere, vt putauit Caiet. ſed ex obiecto, & actione exteriori, quę cum eadem ſit, ſiue ex culpabili ignorantia, ſiue ex ſcientia fiat, & in vtraque ſufficiens ſit ratio voluntarij, & eadem malitia, eiuſdem conſequenter ſpeciei vtraque actio erit. Idemque de adulterio dicendum eſt.

Hinc ſequitur ſic occidentē hominem ex culpabili ignorantia, contra iuſtitiam peccare, ac ſi ſcienter occideret, quamuis non ita grauiter, & proinde ad reſtitutionem obligari. Etenim eodem modo contra iuſtitiam eſt, & obligationem reſtitutionis inducit, ſicut homicidium ſcienter factum, vt rectè Gabr. Vaſquez loco proximè citato diſputat. 101. c. 3. & 4. animaduertit; immo etiam idem fatetur tandem Ioſeph Angles in Florib. 4. ſent. d. 22. q. 2. art. 4 difficult. 5. Concluſ. 3. in fine.

Eodem modo occidens hominem irregularis erit, vt fatetur Caiet. 1. 2 q. 76. art. 4. vbi etiam afirmat talem in iure Canon. vocari homicidam voluntarium; quod etiam docet Greg. de Valentia, tom. 2. diſput. 6. quæſt. 6. puncto 3. vnde ſignum euidens eſt, huiuſmodi voluntarium, ſufficiens eſſe, vt actum illum in ſpecie homicidij conſtituat.

41 *Quartum* dictum eſt; Quoad † peccata commiſſa ex ignorantia priuante hominem vſu rationis (vt materiam hanc breuiter explicemus) nonnulli nobiles Theologi indifferenter docent, omnia opera peccati, quæ fiunt in ebrietate, eodem modo culpæ imputari, ac imputarentur ſi abſq; ea committerentur. Sic Alex. de Ales p. 2. quæſtion. 112. memb. 9. & 153. memb. 2. Durand. 2. d. 22. quæſtion. 4. ad primum, nume. 9. Marſi. 2. 2. quæſt. 15. artic. 2. concluſ. 3. Henr. quodlib. 3 q. 16. Rich. diſt. 22. arg. 3. quæſt. 2. ad 2. Sylueſt. verbo, ebrietas quæſt. 4. Armilla eodem. num. 10. immo & S. Th. 1. 2. q 76. art. 4. ad ſecundum, & quartum, quem ſequuntur ibidem Conradus, & Caiet. & 2. 2. quæſt. 150. art. 4. in corp. & ad primum, *quorum ratio eſt*: quia inebrians ſe voluntarie dedit cauſam talis ignorationis etiam voluntarie. Sicut ergo cauſa illa, ſ. ebrietas, & ignoratio voluntaria, & libera eſt, ita etiā & euentus ex ea ortus voluntarius eſt, & culpæ imputandus. Alij vero non ita abſolute docent omnia opera alias mala in ebrietate facta culpæ imputari, vt Bonau. 2. diſt. 22. art. 2. q. 3. ad vltimum Palu 4. diſt. 32. q.... art 3. conclu. 3. Maior. 4. diſtinctio. 17. q. 8. concl. 4. Caiet. 2. 2. q. 150. art. 4. Alphonſ. de Caſtro lib. 2. de poteſt. leg. pœnal. c. 14. poſt primam concl. principalē. Couar. in Clem. Si furioſus. p. 3. in princ. nu. 3. & 4. Anton. de Corduba lib. 1 q. 18. Ioan. Arboreus, in lib. 10. ſuæ Theoſophiæ. capit. 3. Mart. Nauar. in Manu. c. 27. nu. 230. verſic. Decimo primo. Greg. de Valentia tomo 3. diſput. 9. q. 3. puncto 2. aſſert. 3. & Gabr. Vaſquez in 1. 2. diſput. 127. capitu. 2. & 3. qui omnes affirmant peccata in ebrietate facta excuſari ſi non omnino, at ſaltem ex parte. Id quod etiam docent Origen. Homil. quinta in Geneſim,

Digitized by Google

Chryſ. Hom. 44. in Geneſim, S. Irenæus lib. 4. c. 51. S. Augu. lib. 22. contra Fauſtum, ca. 44. & Theodoretus quæſt. 96. in quæſtionibus ſuper Geneſim, qui diſputantes de ebrietate Loth affirmant excuſari a peccato inceſtus, quamuis forè excuſatus non eſſet ab ebrietate. Omiſſis igitur aliorum ſententijs, hæc mihi in hac re dicenda videntur.

42 *Primo* non omnia quæ † fiunt, aut dicuntur in ebrietate, peccata ſunt, vt patet, ſi quis in ebrietate blaſphemaret, aut actum periurij, aut infidelitatis committeret. *Ratio eſt*: quia hęc, vt peccata ſint, & ad culpam imputentur, fieri debent ſcienter; At vero qui non videt, aut dubitat eſſe falſum, quod iurat, periurus non eſt, ſicut nec blaſphemus eſt, qui ignorat, quid dicit. Ebrius autem in ebrietate poſitus non eſt ſui compos, & conſequenter ſcire non poteſt, an bonum, aut malum, verum, an falſum ſit, quod facit, aut dicit.

Secundo, verba, vt dicta iniurioſa, & facta contumelię in ebrietate facta, quæ alioquin in ſana mente iniurioſa eſſent, non ſunt peccata. *Ratio eſt*: quia etiamſi hæc prætendantur, eo ipſo tamen quod in ebrietate dicta, & facta ſunt, in communi hominum æſtimatione non cenſentur, aut reputantur iniurioſa.

Tertio, fornicatio, adulterium, homicidium, aut aliud damnum temporale, quod fit in ebrietate, ſi præuiſum fuit, aut probabiliter præuideri potuit, peccatum eſt, & imputatur ei ad culpam. *Ratio eſt*: quia tunc quodammodo voluntaria cenſentur talia peccata ſaltem indirectè, id quod ſatis eſt ad conſtituendum peccatum, & ex alia parte proximus vere damnum patitur; tenemur autem cauere dānum proximi, ne eueniat etiam in ebrietate, alioquin imputabitur ad culpam: poſtquam autem quis præuiderit huiuſmodi damna ſequi poſſe in ebrietate, ſi tamen debitam diligentiam adhibeat, ne aliquid illorum eueniat, quamuis talis ebrietas ſit peccatum, quod tamen poſtea caſu aliquo euenit, non erit peccatum. Vt autem hæc debita, & ſufficiens diligentia adhibeatur, ne eueniat, conſiderandum eſt id, quod docet S. Thom. 1. 2. q. 20. artic. 5. ſcilicet, an euentus aliquis frequenter contingat in ebrietate, ſiue per ſe, ſiue per accidens, & tunc peculiaris diligentia adhibenda eſt, ne tale quid accidat; ſin autem rarò contingat, multo minus eura neceſſaria eſt; quod ſi habita ratione circunſtantiarum temporis, & loci, nullum videatur imminere periculum, tunc nullam diligentiam adhibere tenetur.

Quarto, quando euentus præuiſi erant, aut probabiliter præuideri poterant, & non adhibita debita diligentia poſtea in ebrietate contingant, peccata ſunt, vt diximus, & eiuſdem ſpeciei non ſolum reductiue, vt putat Caietanus in 2. 2. q. 76. art. 4. quem ſequitur Ioſeph Angles in Florib. 2. Sent. diſt. 22. quæſt. 2. art. 4. difficul. 5. concl. 1. ſed etiam directè & per ſe, ac ſi ſcienter fieret; vt docet Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſpu. 101. cap. 4. & diſp. 127. cap. 3. *Ratio eſt*: quia adeſt voluntarium ſufficiens ad conſtituendum peccatum, & peccata hæc malitiam ſuam deſumunt ex obiecto & circunſtantijs operis exterioris, quæ malitia, vt diximus, primariè eſt in actu exteriori: ſecundariè autem deriuatur in interiorem, vt latius ſupra expoſuimus. Vnde fit vt in hmōi euentibus ſi damnum proximo inferatur, teneatur ad reſtitutionem, prout etiam Ioſeph Angles loco proximè allato fatetur. Atque hæc ſatis hoc loco ſint de ignorantia, quæ prima cauſa peccati eſt, poſitis illis quæ ſupra cap. 2. de eadem in fine docuimus. Hæc autem eo a nobis prolixius tractata ſunt, vt quid de peccato ignorantiæ in arcano illo confeſſionis iudicio cenſendum ſit tam pœnitentes, quam confeſſarij rudiores, quos hic inſtruere cupimus, melius intelligant, & exactius perpendant & conſiderent, cum dubium non ſit, multa peccata ex ignorantia initium, & progreſſum ſuum habere.

Illud denique in fine huius capitis addendum eſt præ-
43 ter † has ignorantias, de quib. hactenus dictum eſt, aliam eſſe, quæ coniuncta eſt omni peccato, de qua, *Errant*, (inquit Sapiens, Prou. 14.) *qui operantur malum*; quæ cæcitas mentis, ſeu hebetudo ſenſus, ſeu error, ignorantia, imprudentia, vel obſcuratio, in Scripturis, & Patrib. appellatur, eſt illa quo principium aliquod non cogitatur, quod rectè expenſum, & conſideratum attentè, a peccato arceret, vt quam ſit ingratum Deo, quam nobis noxium peccatum, quanta pœna dignum, & ſimilia. Quamuis enim certum ſit, & conſtet experimento multos agere contra id, quod apertè ſciunt (prout etiam auctoritate diuina confirmatur, ſecundum illud *Luc. 12. Seruus, qui cognouit voluntatem domini ſui, & non fecit, plagis uapulabit multis, &* *Iac. 4.* dicit, *Scienti bonum facere, & non facient, peccatum eſt illi.*) nihilominus tamen æquè manifeſtum eſſe debet, eos qui ſic faciunt, vel obliuiſci, vel minus attente conſiderare rationes illas, quæ illos a peccatis retraherent. Quē errorem, & defectum tradit Sacra ſcriptura paſſim, vt Hierem. 12. vbi dicitur. *Deſolatione deſolata eſt terra, quia nō eſt, qui recogitet corde*, & ſimilia habentur *Eſaia, c. 57.* quę etiam cauſa eſt, quod ſcriptura ſæpius inculcat eos, qui peccant, non intelligere ea quæ agunt, eoſque cæcos appellat. Hoc ipſum etiam docet S. Auguſt. tum alibi, tum præcipue lib. 2. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 17. vbi cum quæſiſſet quare homines non ſint ſine peccato, & dixiſſet, ſe rectè poſſe reſpondere, quia nolunt, ſtatim ſubdit: *Sed ſi ex me quæritur, quare nolunt, imus in longum*, & paulo poſt rem clarius explicans ait: *Nolunt homines, ſiue quia latet quod iuſtum eſt, ſiue quia nō delectat. Tanto enim quidquam vehementius volumus, quanto certius quam bonum ſit nouimus, eoque delectamur.* Et certè ipſa experientia hoc docet, quoties peccamus, nam quoties quis attrahitur ab obiecto delectabili, vel utili, nec recta ratio impedit voluntatis affectum, ita ſe habet intellectus, vt rationem delectabilis, vel vtilis in peccato efficacius & attentius conſideret, rationes autem retrahentes a peccato leuius cogitet, & expendat qui ſanè defectus rectè a Sancto Thom. 2. 2. q. 15. art. 1. & 2. cæcitas mentis, & hebetudo ſenſus appellatur, vbi latè & doctè cauſas huiuſmodi hebetudinis, & cæcitatis explicat, de qua re legendi ſunt Proſper. lib. 2. de vocat. Gent. cap. 37. qui eſt de timore, vbi vocat *caliginem mentis*, Henricus a Gandauo, Quod lib. 1. quæſt. 17. & quodlib. 10. q. 10. Alexander de Ales, parte 2. quæſt. 112. memb. 4. S. Thom. in 1. 2. quæſt. 77. art. 2. & 2. 2. q. 15. art. 1. & 2. Scotus, in 3. diſt. 36. quæſt. vnica. § ſecundus articulus, in principio & deinceps. Capreolus, ibidem, q. 1. art. 3. ad primum: Scot. contra 1. concluſionem. Gabriel, 2. d. 22. q. 2. art. 3. dub. 2. & 3. diſtin. 36. q. vnica, art. 2. p. concluſ. 5. Adrian Quod lib. 4. in princ. art. 1. litera, F. Petrus Sotus, tract. de medendis peccatis lectio. 2. Anto. de Corduba, lib. 2. qq. Theolog. q. 13. Greg. de Valen. tom. 3. diſpu. 1. q. 15. Gabriel. Vaſquez, in 1. 2. diſpu. 128. c. 5. & alii recentiores. Hæc quantum ad noſtrum inſtitutum ſpectat, dixiſſe ſufficiat.

ADDITIONES.

a *Primū igitur ex parte rationis.* Proderit mirifice, niſi fallor, diſputationi ꝓpoſitæ in eius ueſtibulo, atq; aditu illud præmonitum habere, & noviſſe, quam tandem ſcientiam hac in parte intellectus retinere debeat, vt huius ſcientiæ priuatio, & vacuitas, quam ignorantiam dicimus, non ſit cauſſa peccati.

Igitur, cum intellectus hoc loco conſideretur potiſſimum, quatenus recta regula vtitur ad dirigendos, moderandoſque humanos actus, ſequitur, vt ad id duplici ſcientiā ipſi ſit opus. Etenim, quoniam ſic verſatur in iis, quę ad fugam, & proſecutionem pertinent, adhibita ratiocinatione, electioneque, neceſſe eſt, vt omnino intelligat, quæ fugienda, quæue proſequenda ſint. Sed enim hominum actiones in ſingularibus rebus ſunt poſitæ, ex quo fit, vt quę ipſam aut fugam, aut proſecutionem attingit, ſemper ſingularis exiſtat. Verum quia, vt Logici loquuntur, concluſio ſequitur debiliorem partem, & non conficitur ex puris particularibus, ideo efficitur, vt huiuſmodi concluſio naſcatur ex altera præmiſſa vniuerſali, ex altera verò particulari. Quamobrem ad humanorum actuū moderationem, & vniuerſali, & particulari ſcientia intellectus noſter indiget: non quacunque ſed ea, quam percipere poſſumus, & debemus. Quod autem attinet ad ſcientiam vniuerſalem

eo

co pacto conſideratam, primum (vt fidelibus dicamus) omnes ſcire debent, & credere, quæ ad fidem in Deũ ſpectant, ea minimum ratione, vt ij, quæ ſunt per ſe credenda & quæ articulis fidei continentur, pro cuiuſque conditione ac ſtatu ab omnibus fides explicita ſit adhibenda. Cetera verò, quæ in ſacra ſcriptura, in Apoſtolicis traditionibus atque in concilijs ad fidem ipſam pertinentia habentur, ſatis eſt nos credere implicite atque in animi præparatione; vt ſcilicet instructi, atque parati ſimus ad credenda etiam explicite, quando nobis fuerint patefacta, quæ fidei in his doctrina complectuntur.

Deinde verò omnes tenere debent communiſſima, atque vniuerſalia Iuris præcepta; Naturæ quidem illa duo generaliſſima, Nulli faciendum eſt indebitum; & vnicuique faciendum eſt debitum; Veteris autem legis, quæ in Decalogo ſcripta leguntur: Nouæ porrò legis Euangelicæ, quæ maxime ad charitatem pertinent; Diliges Deũ tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua; & proximum tuum, ſicut teipſum. Quibus omnibus annectantur, quæ nobis ab ipſa Eccleſia ex præcepto ſeruanda proponuntur. Ac de vniuerſali quidem ſciẽtia ſatis in præſentiarum dictum ſit: Inferius ſuo loco multa eodem ſpectantia de ſingulis legibus explicabuntur. Sequitur nunc, vt de particulari ſcientia, quod hunc locum attingit, item quædam pauca in medium afferamus.

Igitur, præter illa communia, quæ modo recenſebantur, neceſſe eſt, vt ſinguli ea cognita, & percepta habeant, quæ ad eorum officium, & ſtatum attinent: atque etiam præter hæc omnia, nonnullas rerum agendarum circumſtantias ſcire tenẽtur, quarum cognitio à Iuriſcõſultis ſciẽtia facti nominari videtur, vt exempli cauſa, Prælatus nouiſſe debet non ſolum leges, quibus ſubditi rectè guberneñtur, quo eos admonere, & corrigere valeat. Conſimiliter Parochi partes ſunt, non modo tenere regulas, & rationẽ, qua idoneus ſit ad confeſſiones audiendas, ſed etiam neceſſe eſt præterea, vt ſciat, & cognoſcat, numquid ſubditi annuam fecerint confeſſionem; & vtrum in Paſchate ſanctiſſimam receperint Euchariſtiam, ex D. Thom. & Med. 1. 2. q. 76. art. 1. & cum primis hæc conducent facilius percipiendis ijs, quæ in hoc ipſo capite diſputantur ab Authore num. 31. & ſeqq.

b *Quinta eſt: Ignorantia alia eſt.* Gregorius de Val. tom. 2. diſput. 9. quæſt. 6. ad hoc membrum omnia alia propoſitæ diſtributionis membra, & ab Authore, & ab alijs expoſita videtur referre: ita vt ex ijs alia ſeparatim, alia communiter ad vincibilem, & inuincibilem ignorantiam pertineãt: hunc fere in modum, vt Inuincibilis ſit antecedens & inuoluntaria: Vincibilis autem conſequens, affectata, craſſa, & voluntaria. Vtraque autem concomitans & iuris, ac facti, & quamuis Azor. Inſtit. Moral. lib. 1. cap. 12. quæſtio. 2. aliter hæc exiſtimet digerenda, tamen facilioris doctrinæ cauſſa retineantur quæ ex Valentia modo obſeruabantur ob eam ipſam cauſſam adiuncta diſtributione in ignorantiam culpabilem, atque inculpabilem. Quibus manentibus nihil, meo iudicio, facilius, nihil expeditius ad vniuerſam rem præſentem tam multis pertractatam paucis complectendam; ſi dictum fuerit, eam demum ignorantiam, quæcunque fuerit, eſſe cauſſam peccati quæ ita in culpa poſita eſt, vt a peccato minime excuſet: quod ſi culpa vacet, atque idcirco excuſet a peccato, nihil habet dubitationis, quin nullius peccati cauſſa exiſtat, ſaltẽ formaliter, nam materialiter poſſet eſſe in eum ſenſum, quod poteſt eſſe cauſa actionis, quæ alioquin ſinè per ſe peccatum exiſtit, ſed non tunc, quando ab ea ignorantia procedit: Ita commode admodum, & diſerte Gregor. de Valen. memorata quæſtio. 6. punct. 1. interpretatur D. Thom. & Caieta. 1. 2. q. 76. ar. 1. quando innuunt inuincibilem quoque ignorantiam peccati cauſſam eſſe.

Nec videtur huiuſmodi interpretatio aduerſari communiori Theologorum ſententiæ affirmantium, vt refert Bartol. Medin. eod. art. 1. propterea ignorantiam non eſſe cauſſam peccati, vt paulo ante dicebatur, quia omnino excuſat a peccato, nam perappoſitè interpretari poſſunt de cauſſa formali, non autem materiali, vt modo exponebatur.

Iam verò ex eo ignorantia omnino excuſat a peccato, quod omnino eſt inuoluntaria, vt omnes fateri oportet. Tunc autem eſt omnino inuoluntaria, quando illo ſtudio munita eſt, quod perſonæ negotij atque aliarum circumſtantiarum generis eiuſdem habita ratione cenſeri potuit, ſummum, ſed ſufficiens ad propoſitæ rei cognitionem adipiſcendam vt diligenter, & fuſe mox ſequente explicat Author; ex doctrina autem Ariſtotelis, quam attulimus ſupra hoc eodem libro ad cap. 2. num. 15. dicere poſſemus tunc ignorantiam eſſe plane inuoluntariam, quando eſt ſimplex, ac mera, & nihil extranei habet admixtum, neq; animi neque corporis perturbationis, aut negligentiæ: ita vt quis peccet per ſimplicem, & germanam ignorantiam non autem ignorans quod poſterius accidit non ſolũ per ignorantiam, ſed etiam per quippiam aliud, cuiuſmodi eſt quæ modo afferebatur, animi, aut corporis perturbatio, & negligentia.

c *Per contritionem, orationem.* Vtriuſque non videtur eſſe eadem ratio; quod hanc partem attingit, etenim oratio minus eſt, quod viribus humanis, & a peccatoribus poteſt exerceri: vt neminem fugit at contritio qualiſcunque ſit, donum Dei eſt, & Spiritus ſancti impulſus, vt ſcriptum legimus in Conc. Trid. ſeſſ. 14. ca. 4 atque vltima diſpoſitio ad gratiam, cuiuſmodi eſt contritio nunquã ſeparatur a charitate, & gratia, vt ex communiore, & tutiore ſententia aduerſus Caiet. tradit Gregor. de Valc. tom. 4. diſp. 7. q. 8. p. 1. verſ. *Caiet. autem.* At vero in ijs, quæ ad animæ ſalutẽ pertinent, fatetur Bar. Med. 1. 2. q. 76. ar. 2. verſ. ſed dicet Theologus, ſi homo omni alia fuerit ope deſtitutus teneri Deũ orare, non autem ad gratiã ſeſe præparare. Id quod haud ſatis percipio.

Etenim in his paucis verbis videtur ſibi aduersãtia proferre. Nam quid amabo aliud eſt orare Deum, quam ſeſe ad illius gratiam & peccatorum remiſſionem impetrandam diſponere? Quonam aliò ſpectat illud Dominicæ orationis *Dimitte nobis debita noſtra*: vt Publicanus, nonne orans, & dicens, Deus propitius eſto mihi peccatori, deſcẽdit in domum ſuam iuſtificatus? Legatur ipſe Med. 1. 2. q. 21. art. 4. in fin. & Card. Bellarm. tom. 4. De bon. operibus lib. 1. ca. 3. Quia in re cautius loquitur noſter Author in fine proxime ſequentium.

Paucula hæc ad tam amplum longeque productum caput, tum quia adeo enodate, copioſe, atque abundanter de vniuerſa re diſſerit Author, vt de ea nihil fere alijs diſputandum reliquerit: tum quia non eſt animus omnia perſequi; eſſet enim immenſum; præſertim quia Baretius noſter etiam, atque etiam inſtat, vrget, atque ad hęc quam primũ perficienda propemodum inſectatur. & impellit, cui dum nullum commodum in me claudi volo, vereor, ne vtrique noſtrum tam præpropera feſtinatio ſit fraudi.

De ſecunda cauſa interna peccati, quæ eſt paſſio appetitus ſenſitiui. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Paſſio appetitus ſenſitiui quæ per ſimilitudinem infirmitas etiam appellatur, intrinſeca cauſa peccati.*

2 *Appetitus ſenſitiuus mutet voluntatem quomodo nu. 9.*

Alia etiam communis & vniuerſalis cauſa tãquam radix & origo peccati conſtituitur, ſcilicet amor inordinatus ſui.

Omnia quæ inordinatè concupiſcimus, ad tria reuocantur ab Apoſtolo Io. 2. nu. eod.

Quando paſſioni conſenſum aliquem formaliter aut interpretatiuè quis præſtat, huiuſmodi aſſenſus a paſſione impulſus eſt, mortalis eſt, & morti fructificat. ibid.

3 *Paſſio vehemens priuans hominem vſu rationis, totaliter excuſat a peccato. Et quare.*

4 *Paſſio antecedens peccatum, ſicut minuit voluntarium, ſic & peccatum, quomodo. Et quare.*

Peccans graui carnis tentatione, minus peccat, quam qui ex leui tentatione peccat, & quare, nu. eod.

Alte-

1 ALtera peccati cauſa † intrinſeca eſt paſſio appetitus ſenſitiui, quam merito Scriptores infirmitatem appellant, per ſimilitudinem quandam ad corporis infirmitatem. Sicut enim corpus hominis infirmum eſſe dicitur, quando debilitatur, vel impeditur in executione propriæ operationis, propter aliquam inordinationem partium corporis, ita ſcilicet quod humores, & membra non ſubdantur virtuti regitiuæ, & motiuę corporis: ita infirmitas animę dicitur, quando impeditur anima in propria operatione propter inordinationem partium ipſius. Sicut autem partes corporis dicũtur eſſe inordinatę quando nõ ſequuntur ordinem naturę, ita & partes animę inordinatę dicuntur, quando ordini rationis non ſubduntur; eſt enim ratio vis regitiua partium animæ, vt optime S. Tho. in 1. 2. q. 77. ar. 3. expoſuit. Ita namque quaſi febris quędam eſt, & ſanguinis accenſio, qua iudicium rationis turbatur. *Turbatus eſt* (inquit Dauid) *a furore oculus meus*. *Pſal. 6.* Et carnis concupiſcentia mentem, & rationem peruertit, iuxta illud *Dan. 13. Concupiſcentia ſubuertit cor tuum* Quamuis enim voluntas cum potentia immaterialis ſit, & libera ab appetitu ſenſitiuo, qui vis, & potentia materialis eſt, directe moueri nequeat, indirecte tamen ex parte obiecti ab eo moueri poteſt ad agendum, quatenus diſpoſitio appetitus ſufficit, vt obiectum appareat conueniens ipſi appetenti, & ſic voluntati etiam proponatur expetẽdum, quia ſcilicet obiectum illud delectabile, & bonum apparere facit, quod illi affectui conforme eſt, iuxta illud Phil. 3. *Ethi. c. 4. Qualis vnuſquiſque eſt, talis ei finis videtur* hoc eſt, talia iudicat ſibi expedire.

Et quidem quod aliquo tandem modo appetitus ſenſitiuus voluntatem moueat, dubitari non poteſt aut debet cum id paſſim Scriptura teſtetur, *Dan. 13. Concupiſcentia ſubuertit cor.* Ac ſi aperte Scriptura diceret, Pronitas ſenſualitatis voluntatem ad delitias, libidinem iram, & huiuſmodi, & allicit, vt is appetitus ſenſitiui paſſionibus conſentiat. Et *Rom. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.* In quibus verbis explicat vim appetitus ſenſitiui, quia ſecum trahit voluntatem, ſiquidem per legem membrorum intelligit Apoſtolus concupiſcentiam, & cum concupiſcentia paſſio quædam ſit ſenſualitatis, de ſententia Beati Pauli inducet planè intellectum, ut contra ſcientiam operetur. Hoc idem clariſſime Iacobi 1. confirmatur: *Vnuſquiſque* inquit, *tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus, concupiſcentia autem cum conceperit, parit peccatum* Nec ſane commodiori modo explicari poſſe videtur, quomodo appetitus ſenſitiuus moueat, & inclinet voluntatem, quam indirecte ex parte obiecti, quia nimirum ratio, & voluntas facile ad illud idem inclinatur, ad quod propendet appetitus. Hinc S. Auguſt. lib. 5. contra Iulianum, c. 5 ſententiam S. Iacobi ſupra citatã explicans, ait: *Pariens eſt concupiſcentia, partus peccatum: ſed concupiſcentia non parit, niſi conceperit; non concipit niſi illuxerit, hoc eſt, ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis aſſenſum.* Et denique hoc ipſum ſufficienter ſatis quotidiana experientia conſtat, vt longiori probatione non indigeat.

2 Iuxta hanc cauſam, infirmitatem ſcilicet etiam † alia communis & vniuerſalis cauſa, tanquam radix, & origo peccati conſtituitur, Amor nimirum inordinatus ſui, qui vt ait S. Aug. lib. 14. ciui. ca. 28. quem refert, & ſequitur S. Th. 1. 2. q. 77. ar. 4. *Cum vſque ad contemptum Dei pertingit facit ciuitatem Babylonis.* Quo ſane in loco egregie S. Thomas oſtendit paſſionem omnẽ appetitus noſtri aliud non eſſe, quam quod bonum aliquod ſenſibile appetitus nobis amamus. Quæcunque enim volumus, propter nos volumus; ſi itaque nos ipſos inordinate non amaremus, nihil aliud inordinate cuperemus. Quod ſatis Apoſtolus indicat, cum priuſquam diceret de multis nouiſſimorum temporum peccatis, præmiſit 2. *Tim. 3. Erũt homines ſeipſos amãtes, cupidi, elati, ſuperbi,* &c. Amor vero hic ſui inordinatus ille affectus intelligitur quo nos iuxta corpus tantum cõſiderantes, omiſſa & neglecta anima bona corporis inordinatè amamus. Cui inordinato amori idem S. Auguſt. vbi ſupra oppoſuit amorem Dei, vſque ad contemptum ſui, quo quidem amore ciuitas Hieruſalem ædificatur. Huius rei probatio eſſe poteſt. Siquidem nemo peccat, niſi vt aliquod bonum conſequatur quod inordinatè amat. Sic enim Iudas ex inordinato pecuniæ amore peccauit: Dauid ex concupiſcentia Bethſabee corruit; Eua ex inordinato amore veſcendi ex ligno vetito lapſa eſt. Hæreticus ex amore ſui, vt ſuum ſequatur beneplacitum, peccato occidens ſeipſum præ nimio ſui amore peccat, ne pręſentes miſerias quas inordinatè deteriores iudicat, patiatur.

Et quamuis multa bona ſint, & ferè innumerabilia, quę nobis inordinatè cupere poſſumus, hæc tamẽ omnia Apoſtolus 1. Io. 2. ad tria reuocat, dicens: *Omne, quod eſt in mũdo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorũ, aut ſuperbia vitæ.* Quæ vt optimè S. Thom. 1. 2. q. 77. ar. 5. bona omnia appetitus ſenſitiui cõtinent, & cauſæ ſunt peccati omnis quod ex ſenſualitate & appetitu ſenſitiuo proficiſcitur. Nomine autem *Concupiſcentia carnis*, intelliguntur naturales concupiſcentiæ ciborum & venereorum. Nomine vero *Concupiſcentia oculorum*, concupiſcentiæ animales diuitiarum, bonorum, & aliarum rerum curioſarum; Nomine denique, *Superbia vitæ*, intelligũtur omnes paſſiones appetitus iraſcibilis, cuius eſt ferri ad ardua & difficilia, qualis eſt materia ſuperbiæ, vnde fit, vt ſicut hĩ duo appetitus, concupiſcibilis ſcilicet, & iraſcibilis, cauſę ſunt & paſſiones ſenſitiuę, ita bona omnia ex quibus appetitus ſenſitiuus quoquo modo voluntatem mouere poſſit ad iſtorum vnum aliquem reducantur, omneſque iſti morbi ſunt, vnde anima ipſa infirmatur.

Sicut autem paſſio mouere poteſt voluntatem ad expetendam rem illicitam mortaliter, ita etiam cauſa peccati mortalis eſſe poteſt, vt docet S. Thom. 1. 2. q. 77. ar. 8. ac euidenter colligitur ex illo Apoſtoli ad Rom. 7. *Paſſiones peccatorum operantur in nobis ad fructificandum morti.* proprium autem eſt peccati mortalis, quod morti fructificet. Et quidem ſi voluntas antecedenti paſſioni nullum prębeat aſſenſum, nullum exinde peccatum mortale ſequetur. Cum enim paſſio illa & motus ſubitaneus voluntarius non ſit, nullo modo auertit a Deo tanquam ab vltimo fine, & conſequenter peccatum mortale non conſtituet: Neque enim præcipitur nobis quod concupiſcentiam non habeamus, ſed ne illi conſentiamus. Quãdo autem huiuſmodi paſſioni conſenſum aliquem formaliter, aut interpretatiuè (vt loquuntur Theologi) præſtat, huiuſmodi aſſenſus a paſſione impulſus, mortalis erit, vt ſi voluntas delectationi venereæ aſſenſum præſtet. Tenetur namque homo cum primum talis delectatio inſurgit, illam opprimere, aut reſiſtere quantum poteſt, totiſque viribus procurare ne in tali cogitatione voluntas immoretur, & intellectum auertere, ne de illa cogitet, aliter enim in certiſſimo eſt lapſus periculo, qui vero amat periculum, peribit in illo. Sublatis cogitationibus turpibus, continuo paſſionis tempeſtas quieſcit. Non enim fertur voluntas in incognitum. Et ſicut in præſentia obiecti ad ſedandum carnis concupiſcentiam oportet omninò auertere oculos corporeos, & ne feminæ pulchritudinem, & vanitatem videant: ita etiam ad opprimendam carnis paſſionem in abſentia obiecti, neceſſarium prorſus erit oculos mentis auertere, ne turpia, & inhoneſta contemplentur.

3 Quia verò † nonnunquam paſſio talis, & tanta eſt, vt omninò priuet hominem vſu rationis, conſequenter totaliter excuſat a peccato, vt v. g. qui præ nimia ægritudine incideret in phreneſim, excuſaretur ab adulterio, & homicidio tempore amentiæ patratro ratione paſſionis, nempe phreneſis. Ratio eſt: quia peccatum adeo eſt voluntarium vt niſi ſit voluntarium, non ſit peccatum: quando autem totaliter aufert vſum rationis, reddit actum omninò inuoluntarium, & minime liberum, & proinde totaliter a peccato excuſat. Id quod certum eſt, quando talis paſſio fuerit naturalis, ut qui ex naturali ægritudine in amentiam incideret; nunc enim operationes illæ, vtpote non liberæ, aut in ſeipſis, cum homo tunc ratione non utatur, aut in ſua cauſa, eo quod, vt ſupponimus, talis ægritudo corporalis fuit naturalis, nullo modo peccata ſunt, ſin vero paſſio rationis vſum totaliter tollat, ita, vt cauſa illius aliquo modo ſaltem indirecte volita ſit, tunc quidem non

ſemper

Digitized by Google

ſemper peccans a culpa omninò excuſatur, vt ſi quis præ ira aut amore, quæ a principio vitare potuit, & tenebatur, inſaniret, & in inſania conſtitutus, fornicaretur, aut hominem occideret; homicidium, & adulterium eiuſdem ſpeciei committere cenſebitur, eique ad culpam imputabitur, iuxta ea, quæ ſuperiori capite in fine illius de peccatis in ebrietate commiſſis diſſeruimus. Ratio eſt: quia huiuſmodi actus habent ſufficientem rationem voluntarij, etſi non in ſeipſis, attamen in cauſa ſua, quam prouidere poterat, & tenebatur, vt docent S. Tho. 1. 2. q. 77. ar. 7. & Ioſeph. Angles in Floribus 2. Sen. diſt. 27. q. 4. ar. 3. diffic. 7. con. 2. Addo tamen quod ſi debitam diligentiam prius adhiberet, ne hæc in furia, & phreneſi committeret, quamuis poſtea fecerit, ei ad culpam non imputabuntur, iuxta ea quæ ibi de ignorantia diximus.

4 Illud autem certum eſt, paſſionem † antecedentem peccatum, ſemper minuere peccatum, non quidem vt auferat ſui generis malitiam (nam fornicatio, & adulterium ex graui paſſione mortalia etiam ſunt ſicut eſt homicidium) ſed diminuere, & excuſare dicitur, quod leuius faciat, & magis dignum miſericordia; qua de cauſa Regius Propheta ad miſericordiam implorandam allegat infirmitatem, *Miſerere mei Deus, quoniam infirmus ſum*, vt Pſal. 6. Quod ideo fit; quia paſſio, & infirmitas hæc antecedens minuit voluntarium, ſicut & rationis conſiderationem & conſequenter diminuit peccatum ſequens. At vero paſſio, quæ deliberationem ſequitur, non impedit iudicium rationis, nec uoluntatem, ſed potius aggrauat, & auget quam diminuat, quia demonſtrat intenſionem uoluntatis ad actũ peccati. Quo enim magis in actu aliquo delectamur, & quo plures & fortiores paſſiones uoluntati coniunguntur, eo magis illam tenent, & grauius peccatur, quod & in bono, & in malo euidens, & manifeſtum eſt. Paſſio enim ſequens in actu uirtutis deliberationem auget etiam eam virtutem, ſed quæ præuenit minuit, vt optime tradit S. Thom. 1. 2. q. 77. arti. 6. vnde quando 1. 2. q. 6. art. 7. docet concupiſcentiam augere voluntarium, in quæſtione uero 77. cit. dicat diminuere, ſecundum ea, quæ de paſſione. & concupiſcentia antecedente, vel conſequente iudicium rõnis diximus intelligi dẽt, ſi quidẽ paſſio antecedẽs, diminuit peccatum, quia diminuit uoluntarium, perturbans rationis iudicium, conſequens autem auget, eo quod eſt cauſa, quod voluntas ſuauius, & intenſius in obiectum feratur.

Hinc fit, vt peccans, graui carnis tentatione incitante, minus peccet, quam qui ex leui tentatione peccat, quia tunc peccatum eſt a principio minus libero, & voluntario ſcilicet a uoluntate maiori paſſione incitata, & impulſa, vnde minus peccat, qui ex maiori ira vindictam exercet, ut ſi quis accepta contumelia, ſtatim delinquentem percutiat, minus peccat, quia minus libertatis habet. Et accedens ad pulchriorem minus peccat, quam qui ad minus pulchram accedit. quoniam inſurgit tentatio, quæ intellectum exſæcat, e contra vero ſi quis nulla carnis illecebra agitatus eliceret hunc actum, volo fornicari, & ſtatim motus carnis ſequeretur, & libidine exardeſceret, talis paſſio carnis ſubſequens non minueret ſed augeret peccati malitiam, quę quo paſſio grauior fuerit, eo peccatum grauius etiam erit. Quia quo principium actionis eſt magis liberũ, eo magis voluntarium erit; quo autem peccatum magis voluntarium eſt, eo erit grauius, & maioris malitiæ. Vnde qui intrat domum meretricis animo accedendi ad illam, nulla tamẽ præuia paſſione excitatus, grauius peccat, quã qui præuia paſſione, & delectatione intrat, quia quo principium eſt magis voluntarium eo peccatum ſequens grauius cenſetur. Et de ſecunda peccatorum cauſa intrinſeca ſcilicet, de infirmitate, ſeu paſſione appetitus ſenſitiui hęc ſufficiant.

ADDITIONES.

a *Infirmitatem*. Eundem ſenſitiuum appetitum vt notat Bar. Med. 1. 2. quæſt. 74. articulo 3. Doctores Scholaſtici cõmuni conſenſu vocant vnico vocabulo ſenſualitatem, nõ quod velint vtrunque idem omnino eſſe: aſſerunt namque inter ſe ratione differre: appetitus enim ſenſitiuus, vt aiunt nudam potentiam ſignificat, qua ſenſitiua bona appetimus; ſenſualitatem vero dicunt ſignificare ipſummet appetitum ſenſitiuum, non ſimpliciter conſideratũ, ſed quatenus rationis deliberationem præcurrit, & antegreditur: adiunguntque & iraſcibilem, & concupiſcibilem facultatem complecti. Porrò authore Caietano 1. 2. q. 74. ar. 4 ſenſualitas tribus modis accipitur. Primo modo abſolute, vt ſenſitiua eſt, atque ita nulli peccato obnoxia eſt. Secundo, vt volentis eſſe dicitur. & hoc modo perhibetur principiũ peccati venialis. Id tunc contingit, quando exorientes ipſius ſenſualitatis motus aduerſus bonum rationis, coniuncta voluntate non præuenimus, ac ſedamus. Tertio modo conſideratur ſenſualitas, vt mota a ratione deliberãte. Sic quemadmodum virtutis ita vitij, ac peccati, eiuſdemque mortiferi principium habetur, & ſubiectum, vt Theologi vulgo affirmant. Traxit plane Caietanus hanc diſtributionem ex communi illa Theologorum loquendi formula, qua appetitus ſenſitiui motus partiuntur in primo primos, in ſecundo primos & in plene deliberatos, atque ex illa omnium ad diſcernenda peccata accomodatiſſima comparatione ducta a progreſſu primi peccati admiſſi a primis noſtris parentibus in vetiti pomi commeſtione. De qua legendus eſt Magiſter ſenten. in li. 2. Quod attinet ad partitionem ſenſualitatis melius fortaſſe Bar. Medin. eod. ar. 4. quem legito, & adiungito Grego. de Valen. to. 2. diſp. 6. q. 4. punct. 12. & obſerua ab vtroque reprehendi Caie. in eo, quod in ſenſitiuo appetitu poſuerit libertatem independentem a volũtate. Fatemur porro ſenſualitas perhibetur cauſa peccati, quatenus ad modi, atque adeo peccati obiectũ voluntati, quæ ſola, vt ſæpe iam dictum eſt, præparandum concurrit. Duobus autem modis id videtur cõtingere: vno quidem, quatenus a ſenſualitate mouetur voluntas, altero autem modo, quatenus ab eiuſdem appetitus paſſione ſuperatur ratio, contra ſuam ſcientiam. Iam vero certum eſt ratum ex ſacra ſcriptura, & Patribus, atque ex ipſa experientia, vt Greg. de Valen. loco proxime notato, & poſt eũ Author affirmat a paſſione ſenſus, atque ab ipſa ſenſualitate, vt vtramque indiſtincte vſurpemus, voluntatem moueri. Idque vt omnes aiunt ex parte obiecti potiſſimum accidere propterea quod ſenſualitas immutat, atque inuertit de ipſo obiecto iudicium rationis, quod voluntas ſemper nata eſt ſequi. Itaque cum ab vno, vt ita dicam, ad aliud obiectum uoluntas hunc in modum inclinetur; recte quoque hac ratione ab appetitu ſenſitiuo dicitur moueri. Paſſio vero ſenſus ideo rationis iudiciũ mutat, quod per quandam redundantiam, vt inquiunt, ita afficitur phantaſia, & æſtimatiua, vt huius iudicium eam ſequatur paſſionem; quemadmodum linguæ diſpoſitionẽ ſequitur guſtus. Atque hoc pacto efficitur vt a phantaſmatibus, ſic iudicio æſtimatiuæ conformatis excitetur, inducaturque intellectus ad idem iudicandum; pręſertim cum fiat iudicium de ſingularibus ad quæ iudicanda plurimum valet æſtimatiua. Alium modum proponit D. Th. 1. 2. q. 77. ar. 1. quo uoluntas a ſenſualitate mouetur, & vult eſſe per quandam abſtractionem: cum. ſ. appetitus ſenſitiuus ita intente, & tã vehementi paſſione ad aliquid proſequendum appellitur vt ceteræ potentiæ, & cum primis uoluntas, quæ eſt rationalis appetitus aut aliqua ex parte, aut pro illius paſſionis vehementia a proprio munere fugendo diſtrahatur, ex quo fit, vt uoluntas ita diſtracta, atque a ſuo actu impedita moueri a ſenſualitate perhibeatur. Verum prima uia, quæ deſumitur ex parte obiecti, vt inquit Caie. ar. 1. proxime citato tutior eſt; neutra tamen idonea, quæ uoluntatem neceſſario moueat.

Iam uero omnes fere Theologi, ut teſtatur Bar. Medin. ead. q. 77. ar. 2. aſſerunt aduerſus Scotum lib. 3. Sen. diſt. 36. rationem contra ſuam ſcientiam a paſſione appetitus ſenſitiui ita poſſe ſuperari, ut ex ignorantia, atque errore ipſius intellectus omne peccatum eo pacto voluntas contrahat. Qua de re ex Philoſophis legatur Franciſc. Picolomin. Moral. Philoſophia grad. 3. ca. 16. Illud autem ex eo efficitur, quod cum duplici, ut antea fuit oſtenſum, ſcientia uniuerſali ſcilicet, & particulari nobis opus ſit ad rectas actiones pro-

producendas, impedit illiuſmodi paſſio, quominus in particulari poſſimus actu conſiderare, ac recte agnoſcere, quę in vniuerſali, atque habitu ſcimus. Nouit quiſpiam omnē fornicationem eſſe malam. & peccatum: tamen turpi voluptate illectus, atque irretitus, nō videt eam, quam mox eſt admiſſurus, eſſe fugiēdam. Tribus autem modis id impedimentum contingere docet D. Thom. ar. 2. proxime allegato, Primo per diſtractionem, de quo paullo ante. Secūdo per contrarietatem, quando nimirum paſſio inclinat, & impellit ad contrarium illius, quod vniuerſalis ſcientia præcipit, cuiuſmodi eſt ea, quæ præſcribit, omne furtum eſſe vitandum, id licet aliquis nouerit, tamē rem oblatam furatur. Tertio modo per quandam immutationem corporalem, ex qua ratio ita afficitur, & reuincitur, vt ſuum munus libere nequeat exequi, quemadmodum vſu euenire ſolet in ebrietate. Aperte id oſtendit vehementiſſimarum paſſionum vis, quæ tanta quandoque excitatur, vt homini omnem rationis vſum auferant, & idcirco nonnullos nimio amore, alios nimia iracundia ferventes in inſaniam adactos fuiſſe legimus.

De Tertia cauſa interna Peccati, quæ eſt Malitia. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Malitia quid, & quodnam peccatum ex malitia appelletur, aut quomodo malitia ſit origo peccati.*
2 *Ex malitia peccare. ideſt ſcienter malum ſub ſpecie boni peruerſe eligere ex Scripturis oſtenditur.*
3 *Grauius peccat ceteris paribus qui ex malitia peccat, quam ex ignorantia, aut paſſione ſeu infirmitate, & quare.*
4 *Inordinatio voluntatis ſeu malitia peccandi ex duobus præcipue contingit, & quomodo.*

1 ALtera peccati cauſa interna eſt malitia, quæ vt notat S. Tho. 1. 2. q. 78. art. 1. defectus † eſt voluntatis, quæ ſicut præcipua cauſa eſt omnium actuum humanorum, ita & eius inordinatio cauſa principalis eſt omnium peccatorum. Cum enim tres præcipue modi peccandi ſint ſcilicet vel ex ignorantia, vel ex paſſione, ſeu infirmitate, vel ex malitia, quorum primus eſt ex defectu intellectus ſecundus ex defectu appetitus ſenſitiui, tertius vero ex defectu voluntatis, qui eſt inordinatio ipſius, peccatū ex malitia nō incommode dici, & deſcribi poteſt eſſe, quod nec ex ignorantia, nec ex aliqua præcedenti paſſione, ſed tantum ex libertate, & ex certa ſcientia committitur, non quidem quod voluntas eligat malum ſub ratione mali (hoc enim impoſſibile eſt, cum impoſſibile ſit potētiam aliquā ferri, vel operari, niſi circa proprium obiectum. Non enim auditus colores, aut viſus ſonum percipere poteſt, neque intellectus operatur, niſi aſſentiendo veris, & falſis diſſentiendo) ita vt voluntatis obiectum ſit bonum, ſed quia ſciēter malum ſub ratione boni eligit, hoc eſt, quamuis tum in vniuerſali, tum in particulari rem aliquam malam ſimpliciter, atque adeo repugnare bono honeſto, & nocere animæ ſciat, ſponte nihilominus illam ob rationem boni minoris quam in ea cernit, ſcilicet vtilis, aut delectabilis bono maiori anteponit, atque adeo eam peruerſē eligit, hoc enim peccatum ex certa malitia committi dicitur. Eſt quidem in omni peccato maximē mortali, a electio, & malitia, ſed in alijs præueniūtur a paſſione, vel ignorātia. Quādo vero nihil eorum adeſt, ſed ipſa peccati malitia delectat, & ex ea peccatur, ſciēs vere peccatum eſſe, peccatum illud ex certa malitia committitur, ſeu malitia illa origo peccati eſt, & peccatū ex malitia appellatur, Sic enim peccatum ex malitia communiter deſcribunt authores. San. Thom. 1. 2. quæſt. 78. art. 1. & Caie. Conrad. & Barthol. Medina ibidem. Alexander de Ales par. 2. Summæ, q. 145. mēbro primo, & ſecundo, S. Bonauen. 2. diſtinct. 43. artic. 4. q. 2. Scot. ibidem queſt. 2. Richard. ar. 1. queſt. 1. Durand. qu. 1. numero 7. & ad ſecundum, & queſt. 2. num. 5. Gabriel. queſt. 1. artic. 1. Notab. ſecundo, Adr. Quodlib. 4. articu. 8. in principio litera A. Anton. de Corduba, li. 2. qq. queſt. 8. Petrus Sotus in tracta. de ratione medendi peccatis, lect. 4. Ioſeph. Angles in Floribus 2. ſenten. diſtinct. 37. queſt. 6. art. 4. difficul. 1. & 2. Gabriel Vaſquez in locum S. Thomæ citatum, in annotationibus, & Greg. de Valentia, tom. 2. diſp. 6 q. 3. puncto 1. & alij recentiores communiter.

2 Quod vero aliqui † ſint, qui interdum ex certa malitia peccant, euidens eſt teſtimonio Scripturæ, nam Iob 34. dicitur: *Quaſi de induſtria receſſerūt ab eo, omnes vias eius intelligere noluerunt*. Et Prouer. 3. dicitur: *Qui relinquūt iter rectum, & ambulant per vias tenebroſas, qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis*. Et ratione etiā oſtendi poteſt: qui enim peccat, neceſſe eſt vt ex aliquo principio inordinato peccet, ſcilicet, vel ex ignorante intellectu, vel ex ſenſualitate ſtimulante, aut ex voluntate deordinata, hæc enim tria humanarum omnium actionum principia ſunt: At vero ex malitia peccans, non peccat ex ignorantia, & peccat, ſciens aliquid eſſe peccatum: neque ex paſſione, cum vt ſupponitur, nulla paſſio eum agitauerit. Ergo peccabit ex deordinatione voluntatis, quæ bonū ab intellectu præoſtenſum repudiat, & malum ſub ſpecie boni eligit, ſeu ſcienter priuari vult bono ſpirituali quod eſt malum ſimpliciter, vt bono aliquo temporali potiatur vt patet in eo, qui inordinatè, & ſcienter aliquod bonum temporale amat puta diuitias, vel voluptatem, quam ordinem rationis, uel Legis Diuinæ, vel charitatem Dei: talis namque dum ſciat ſimpliciter hoc eſſe malum, uelle ſcilicet pati diſpendium in aliquo bono ſpirituali, ut bono tēporali ponatur, ex certa malitia, uel induſtria peccare dicitur quaſi ſcienter malum eligens.

3 Hinc ſequitur grauius † peccare cum ceteris paribus, qui ex malitia peccat quam qui ex ignorantia, aut paſſione peccatum committit, ut S. Thomas 1. 2. quæſt. 78. artic. 4. Alexand. de Ales par. 2. quæſt. 145. memb. 3. & authores allati tradunt, quia peccatum eo grauius eſt ceteris paribus, quo magis uoluntarium, & liberum, cum autē ex certa malitia peccatur. motus peccati eſt magis proprius uoluntati, quæ ex ſeipſa in malum mouetur, quam quando ex ignorantia, aut ex paſſione incitante peccat, ut conſtat: peccatum igitur ex hoc ipſo, quod eſt ex malitia, aggrauatur, & tanto magis, quanto fuerit malitia maior; cum tamen econtra quo paſſio uehementior eſt, eo minus peccatum eſt, id quod ex tam uehementi paſſione committitur, ut ſuperius expoſuimus.

Deinde etiam qui ex paſſione peccat, facilè, & citò redit ab bonum propoſitum: tranſeunte namque & ceſſante paſſione, incipit diſplicere peccatum vt homicidium ex ira commiſſum, & ſimilia: malitia vero illa voluntatis, maximè illa quæ eſt ex habitu, magis hæret, & permanet, & proinde tardius, & difficilius ad pęnitentiam agēdam inducitur. Et denique cum in peccato ex certa malitia inordinatio tota ſit in appetitu rationali, peſſime ille diſpoſitus eſt quantum ad vltimum finem, qui eſt principium in operabilibus, minus vero malè is, qui ex paſſione vel ignorantia peccat. cuius propoſitum tendit in bonum finē, quamuis propoſitum hoc ad tempus breue propter paſſionem interrumpatur.

4 Contingit † autem hæc inordinatio voluntatis, & malitia peccādi, tum ex alijs multis, tum præcipuè ex duobus: *Primo* quidem, & cōiter ex peccandi cōſuetudine, fit. n. peccatū, per conſuetudinē, & habitum quaſi cōnaturale, adeo vt ipſum ſolum per ſe delectet, atque hinc multū detractū eſt integritati mentis humanę: nam primo incipit homo, aliqua paſſione impulſus, & ſuperatus, inuitus quodammodo trahi ad cōſenſum peccati, quare ēt diſplicet; poſtea vero paulatim ipſa frequētatione fit, vt minus diſplicere incipiat, minus ſentiri, & tandē in naturā conuerſum per ſeipſum delectat. Itaque ſic peccātes ſimiles ſunt his qui captiuitatem ipſam aut infirmitatem quaſi naturale bonum amare cęperunt.

Secundo, propter remotionem impedientium malum, ſiue peccatum: Poſtquam enim natura humana in primo parente ſpoliata eſt gratuitis, & vulnerata in naturalibus, verificatum eſt illud Geneſ. 8. Senſus, & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua, & deflectitur ſemper appetitus noſter magis in amorem præſentium

Digitized by Google

rium voluptatum,& ſenſibilium,quam in honeſtatis amorem,& virtutis pulchritudinem, niſi aliqua prohibeant, quæ ſunt frequentiſſime deſiderium vitæ æternæ,& timor gehennæ.His enim remotis effræne amat voluntas noſtra temporalem voluptatem, aut aliud bonum terrenum.Hinc Eccleſiaſtici 27.dicitur.Si non inſtanter tenueris te in timore domini,cito ſubuertetur domus tua.Sicut enim remota trabe prohibente lapidem deſcendere, ſtatim lapis deſcendit,ita eodem prorſus modo, remota per deſperationem ſpe vitæ æternæ, aut per præſumptionem amoto timore gehēnę,ſtatim homo ex certa malitia quaſi abſque fręno peccat,vt eruditè poſt S.Thom.1.2.q.78. art.3.Petrus Sotus in Trac de medendis peccatis,lect.4. Adrianus Quodlib.4.in princip.litera A.& Ioſeph Angles in Florib.1.Senten.diſt.37.quęſt.6.art.4.difficul.3.explicant.Hęc ea ſunt, quę ſpiritualis iudex in confeſſionibus audiendis diligenter aduertere debet; vt ſciat peccatum aliquod,an ex ignorantia,vel paſſione, vel ex conſuetudine,& certa malitia proceſſerit,quia longe alia & efficacior medicina his, quam illis peccatis eſt neceſſaria Et de cauſis peccatorum interioribus hęc dixiſſe ſufficiat.

ADDITIONES.

Electio. In mala electione potiſſimum poſita eſt peccatorum malitia;vt ante ſępenumero fuit a nobis admonitum. Itaque quo maior,ac ſincerior,& ab ignorantia,& paſſione magis nuda fuerit electio in peccando,eo maior, atque abundantior malitia inibi perſpicietur. Vt inquit hic Author,& docuit Caietan.1.2.q.78.ar.1.neque eſt magnopere obſcurum;in omni peccato perfecto, vt loquitur Caietanus,electio, quomodocunque mala reperiatur: tamen in aliquibus ita ineſt,vt eorum ſit primum principiū. Conſimiliter in omni peccato reperias aliquam paſſionē, & appetitus ſenſitiui commotionem. Etenim voluptas, quę inde naſcitur,omnia,quę in optionem veniunt, atque ita ſub electionem cadunt,conſequitur. Et cum tria ſint, quę in electionem,& totidem,quę in repudiationem cadere ſoleant,honeſtum,vtile,& iucundum,& tria contraria, turpe,inutile,& moleſtum, quemadmodum in his bonus vir recte agit,ita malus peccat:ac pręcipue circa voluptatem.Ariſt.lib.1.Ethic.cap.4.comment. 4.Cum igitur quicunque peccant,ij omnes voluptate ducuntur: tamen alij magis,alij minus in hoc ea tenentur,atque hęc non poteſt eſſe,niſi quę ad appetitum ſenſitiuum attinet aliquo modo.Quandoquidem peccans poſthabito ęterno, atque incommutabili bono ad commutabile,& temporale conuertatur,& ſane non videtur poſſe fieri, vt in peccante pręſto non ſit aliqua ſenſitiui appetitus delectatio,quæ ſcilicet ad *ęternitatem* omnium peccatorum radicem, & fontem referatur, vt ex ijs,quę ante tradidimus hac de re, & docet D. Tho.1.2.q.77.art. 4. quę illic a nobis traditis annectenda ſunt,notum,exploratumque eſt.Quod ſi maxime quiſpiā, atque in primis impellatur ad peccandum ab huiuſmodi voluptate ita vt hęc dominetur,& quodammodo regnet, is ex ſenſitiui appetitus paſſione peccare proprie dicetur: tametſi cum ea ſit aliqua malitia.ſine adeò praua electio, atque ignorantia coniuncta. Poſtremo,quod attinet ad ignorantiam, ea quoque per omnia peccata vagatur aliqua ratione. Id porrò facilius agnoſcetur ex cognitione eius ſcientię,quę hunc locum attingit;quę nimirum particularis,atque actualis exiſtit, ad aliquid proſequendum, vel fugiendum.Ea verò triplex eſt.Prima,qua ſcitur, hoc eſſe malum. Altera, qua ſcitur hoc nunc eſſe malum. Tertia demum, qua ſcitur, hoc nunc malum, relatum ad aliquod aliud, eſſe ſibi peius. Quare qui peccat per ignorantiam,quæ excludit primam ſcientiam, is ex ignorātia ſimpliciter errare perhibetur. Qui per ignorantiam,quæ ſecundam ſcientiam repellit,is peccat potiſſimum ex paſſione,quæ ſua vi intellectum obcæcat, & voluntatem compellit,vt ille,præſens malum nequeat introſpicere;hęc autem illud nolit effugere. Is denique ex praua electione,& malitia certa peccare exiſtimatur, qui in peccando laborat ea ignorantia, quę tertiam ſcientiam reijcit.Quod adeo verum eſt,vt qui peccat ex paſſione,peccet quidem eligens,non autem ex electione: quia electio in eo non eſt primum principium peccandi. Idem profecto videtur poſſe affirmari de eo, qui ex ignorantia peccat,pro ſingulorum ignorantię generum natura. Quocirca qui ex certa malitia peccat, proprie non peccat neque ex ignorantia,neque ex paſſione,ſed ex ipſa voluntaria electione mali,cum ſciens prudens pręponat bonum ſibi cōiunctum bono coniuncta illius pręamati boni abſentiæ: vt loquitur Caietanus,& malitioſe iniunctus, qui bonum coniunctum cum modo iniuſtitię putat anteponendum bono iuſtitię adiuncto priuationi,& abſentię lucri.Caiet. 1.2.q.78.art.1.ex D.Thom.ibid.& art.4.ad 3.

De cauſis exterioribus peccati. *Cap. XII.*

SVMMARIVM.

1 *Extrinſeca cauſa peccatorum quę, & quomodo ſe habeant ſingula ad operandum malum.*

2 *Diabolus non poteſt eſſe cauſa peccati directè,ita, vt producat actum ipſum voluntarium, cui annexum eſt malum culpę,ſed vna cum homine liberè conſentiente.*

Neceſſitatem ad peccandum inducere nullo modo poteſt num. eodem.

Cauſa eſt peccati indirectè ſuggerendo, & proponendo obiecta,& quomodo voluntatem moueat, num.eod.

3 *Res exteriores,& obiecta ſenſibilia nonnunquam peccatorum cauſa eſſe ſolent,inductiuè & diſpoſitiuè.*

4 *Vnum peccatum alterius cauſa eſſe poteſt, ſecundum quadruplex genus cauſa.*

5 *Inter cetera peccata quæ aliorum cauſa ſunt, duo ſunt præcipua, Superbia, & Auaritia.*

6 *Alia etiam ſunt peccata quæ origines aliorum eſſe ſolent; ideoque Capitalia nominantur, & quare ſic dicta.*

1 DE Cauſis intrinſecis † peccatorum,ſcilicet,de ignorātia,infirmitate,& malitia hactenus;reſtat igitur vt breuiter de externis dicamus. Sunt autem hæ cauſæ, Homo & Diabolus,immo etiam & peccatum vnum alterius peccati cauſa quodammodo eſſe poteſt; Et quidem de homine res certa eſt ex his quę diximus,poteſt enim quis ſuaſu,& conſilio ſuo,alijſque modis & vijs alterum ad peccatum inducere.Dæmonem autem cauſam eſſe nonnunquā peccati,manifeſtum eſt ex Scripturis:nam Geneſ.3.Diabolus ſuaſu ſuo primos parentes deiecit; Ideo etiam dicitur *Sapientiæ 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum*, quæ ſcilicet mors *intrauit per peccatum*, vt Apoſtolus ad Rom.5.latius oſtendit.Et 1.*Petr.*5.dicitur, *Aduerſarius veſter diabolus circuit quærens quem deuoret.* & *Epheſ.* 6. *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates tenebrarum harum*,&c. Immo aliqui eius opinionis,ſeu potius erroris fuerunt, vt crederent peccatum nullo modo eſſe a libero arbitrio creato,ſed a ſolo Dæmone;quem errorem ſeu hæreſim S. Auguſtinus lib.de hæreſ.c.11.Alphonſus a Caſtro,lib.de hæreſ.in verbo,peccatum.Hereſi 3.& Sebaſtian.Medices verbo,eo.hæreſi 3.tribuunt Valentino; Et eſt veriſimile Valentinum ita ſenſiſſe, cum negauerit liberum arbitrium, prout ex S.Irenæo lib.4.contra eundem,varijs in locis intelligi poteſt. Eundemque errorem Guido Carmelita in Catagolo hæret.Alphonſus Caſtro vbi ſupra,& Sanderus lib.7.de viſibili Monarchia,hæreſi 118.Armenis tribuunt: fuerunt autem Armeni ſub Phoca Imperatore,& Gregor. Magno Pontifice,quorum dux fuit Euchanius. Qui tamē error facile ex Sacris literis refellitur: nam Geneſ. 4. dicitur: *Nonne ſi benè egeris recipies, ſin autem male, ſtatim præ foribus peccatum tuum aderit.* & Eccleſiaſtici 15. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui.*&c.*Ezech.*18. *Anima quæ peccauerit ipſa morietur.* &
a *Iacobi* 1. a *Vnuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua illectus*,&c.Hinc etiam ratio manifeſta accedit: nam nec vituperium nec pęnam meretur homo propter peccatum,ſi non ipſe,ſed ſolus dæmon eſſet cauſa peccati.

2 Quoad modum verò, quo † Diabolus vna cum homine cauſa eſt peccati,certum eſt,vt docet S.Tho.1.2.quæſt. 80.art.1.Diabolum non poſſe eſſe cauſam peccati directè,

ita,

Digitized by Google

ita, vt efficiat & producat ipſum actum voluntarium hominis, cui annexum eſt malum culpæ; ſi quidem, nihil poteſt eſſe cauſa peccati, niſi quod mouere poteſt voluntatem ad agendum, cum proprium principium actus peccati ſit voluntas, inquantum peccatum eſt voluntarium, voluntas autem intrinſecus ad volendum non niſi a ſeipſa, vel a Deo directè moueri poteſt; Deus autem cauſa effectiua peccati eſſe non poteſt Sola igitur voluntas poteſt ſeſe directè cauſa peccati. Multoque minus hominem ad peccandum neceſſitas aliqua inducere poteſt, vt rectè docet S. Thom. vbi ſupra, art. 3. vnde Scriptura paſſim monet vt illi reſiſtamus. *Ephеſ. 6. In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere.* Et Iacob 4. dicitur: *Reſiſtite Diabolo, & fugiet a vobis* & 1. b *Pet. 5.* b Cui reſiſtite fortes in fide. Et certè, ſi Diabolus hominem adigeret neceſſariò ad peccatum, eo ipſo non eſſet hominis peccatum, cum peccatum debeat eſſe voluntarium. Solum igitur cauſa peccati eſſe poteſt indirectè ſuggerendo & proponendo exterius homini obiecta aliqua quæ eum ad peccandum moueant; vnde ſæpe in corpore aſſumpto apparet, & hominem ſub ſpecie boni ad malum inducit, illique peccati obiectum proponit, quo etiam modo Eua Diaboli ſuaſione, & viſione obiecti delectabilis, fuit ad cibum vetitum ſumendum inducta. Poteſt etiam corpus ipſum hominis alterare, & maiores in eo paſſiones accendere, commouendo ſcilicet in humano corpore ſpiritus, & humores, atque adeo concitando imaginationem, & appetitum ſenſitiuum ad varios motus, quibus homo ad peccandum inclinetur, vt tradit S. Tho. 1. 2. quæſt. 80. artic. 2. voluntatem vero mouere, ac ne attingere quidem poteſt; Vnde conſequens eſt, hominem ſemper ex libera voluntate peccato conſentire: immo etiam aliquando nõ ex aliqua diaboli ſuggeſtione, aut perſuaſione, ſed ex propria ſolum vel malitia, vel ignorantia homo peccat, vt ex iis, quæ diximus, manifeſtum eſt.

3 Res etiam exteriores, & obiecta † ſenſibilia cauſæ nonnunquam peccati eſſe ſolent; nam vt experientia docet, ſenſibilia exteriora hæc appetitum ſenſitiuum mouent; vnde fit, vt inducatur homo ad peccandum, & quamuis hæc ex neceſſitate hominem non moueant, aliquo tamen modo diſponunt: nam neque appetitus ſenſitiuus ex neceſſitate mouet rationem & voluntatem, vt optime docet S. Thom. 1. 2. quæſt. 75. artic. 3. Quod ipſum aſſerunt tum alij Patres, tum pulchre D. Gregorius Nyſſenus orat. 3. de ſacro feſto Paſchæ Reſurrectionis. *Si quis inquit perpenderit, vnde prima peccati cauſa oriantur, fortaſſe prius in culpa atque crimine corpus inueniet, officij & honeſtatis fines excedẽs: Nam quieſcente ſæpe numero anima, & in tranquillo ſtatu ſine vlla perturbatione conſtituta, oculus commotus videat ea quæ non conſpexiſſe melius fuiſſet, & in animam morbum tranſmittens, in tempeſtatem ac turbinem, quietẽ, ac tranquillitatem conuertit. Similiter aures inuerecundis quibuſdam, & exacerbantibus verbis exceptis, per quaſdã quaſi ſui ipſarum fiſtulas, perturbationis atque inuerecundiæ crimen cogitationibus inferunt, atque inducunt. Nonnunquam etiam naſus olfactu atque attractu vaporum magnis vitijs hominem inficit interiorem. Solent item manus contrectatione valide animæ robur effeminare.* Nimirum, quia hi ſenſus per obiecta exteriora moti appetitum ſenſitiuum concitant, & appetitus deinde voluntatem ad peccatum inclinat.

4 Deinde etiam, vnum † peccatum alterius peccati cauſa eſſe poteſt, non ſolum quia amiſſa gratia per vnum peccatum, facile & cito in aliud inciditur, iuxta illud S. Gregorij homilia 11. in Ezech. poſt medium. & Homil. 25. c. 13. ante medium, dicentis; *Peccatum quod per pœnitentiam citius non deletur, peccatum eſt, & cauſa peccati*; ſed etiam quia nonnunquam amiſſa aut verecundia, aut timore, facilius in alia peccata incidunt, qui ſemel peccauerunt, vt rectè S. Thomas vbi ſupra, art. 4. & Petrus Sotus in tract. de Medendis peccatis, lect. 3. annotarunt. Cum enim homo per vnum peccatum mortale amittat gratiam, vel verecũdiam, vel aliud retrahens a peccato, ex hoc incidit facile in aliud, & ſic vnum peccatum, hoc eſt, primum, eſt cauſa peccati ſecundi per accidens, ſcilicet, per modum remouentis prohibens, gratia namque ad bonum inclinat. qua per vnum peccatum ſublata facilius inciditur in alia, vt experientia teſtatur. Quam ſane materiam egregie explicant S. Th. in dicto art. 4. & Durand. 2. diſt. 36. q. 1. nu. 4. & Ioſeph Angles in Florib. 2. Sent. diſt. 37. quæſt. 6. artic. 1. difficult. 3. oſtendentes vnum peccatum ſecundum quadruplex genus cauſarum alterius peccati cauſam eſſe poſſe. De cauſa efficiente per ſe id patet, ut cum ex multis peccatis, uerbi gratia ex multis actibus libidinoſis generantur incontinentiæ habitus, & diſpoſitiones, quibus peccator ad ſimiles actus diſponitur, & inclinatur, ex actibus enim cauſantur diſpoſitiones & habitus inclinantes ad actus ſimiles. Eſt quoque cauſa efficiens per accidens, ut diximus, quatenus remouet prohibens peccatum, nempe Dei gratiam, verecundiam, & timorem. Secundum etiam genus cauſæ materialis peccatum vnum alterius eſt cauſa, & occaſio, in quantum ei præparat materiam alterius peccati, vt auaritia eſt occaſio iurgiorum, & inimicitiarum, & diſponit uoluntatem ad lites, & contentiones. De cauſa etiam finali id conſtat, quatenus nimirum vnum peccatum propter aliud committitur, vt quando quis furatur, vt poſſit meretrici ſtipendium ſoluere: aut ſi quis committeret ſimoniam, propter finem ambitionis. Et denique in cauſa formali idem patet; quamuis enim propriè forma non ſit forma, vt docet Durandus vbi ſupra, quæſtio. 1. num. 5. quia tamen forma eſt, quæ dat eſſe rei, & finis in Moralibus gerit vicem formæ, hinc ſequitur vnum peccatum poſſe eſſe quodammodo cauſam formalem alterius: Nam ſi quis committit furtum propter fornicationem, tunc furtum eſt ſicut materiale, fornicatio autem ſicut formale.

4 Inter cetera vero peccata, † quæ etiam aliorum ſunt cauſæ, duo præcipua ſunt, *Superbia* nimirum & *Auaritia*, vt euidenter ex ſacris literis colligitur: De ſuperbia quidem *Eccleſiaſtici* 10. *Initium omnis peccati eſt ſuperbia.* id quod etiam docent Patres S. Auguſt. libr. 11. ſuper Geneſim ad literam, capite 14. & S. Gregor. libr. 31. Moral. cap. 31. & D. Proſper lib. 3. de vita contemplatiua, capit. 2. S. Thom. 1. 2. quæſt. 84. artic. 2. & eius loci interpretes. Dicitur autem *Superbia initium omnis peccati*, ſiue quia primum peccatum Angelorum fuit Superbia, vt notant S. Thom. 1. part. quæſtio. 63. artic. 2. vbi ait, quod non potuiſſet eſſe niſi Superbia. Albert. in Summa, par. 2. tract. 5. quęſ. 21. memb. 2. Antiſiod. lib. 2. Summę, tract. 2. cap. 1. Alexan. de Ales, part. 2. quæſt. 98. membr. 2. Bonaue. in 2. diſtinct. 6. artic. 1. quæſtio. 1. Aegid. quæſt. 1. art. 1. in corpore, & in dubio literali. Richard. artic. 1. quæſtio. 1. & 2. Thom. de Argentina, 2. diſtinct. 6. quæſt. 5. art. 2. Caietan. Bannes, & alij, in locum S. Thomæ citatum. Medina. 1. 2. quæſtio 84. artic. 2. Gabriel Vaſquez, in 1. part. tomo 2. diſputat. 232. cap. 2. & in 1. 2. diſput. 136. capit. 2. ſiue quia primum peccatum in homine fuerat etiam Superbia, vt tradunt S. Thom. 2. 2. quæſt. 163. artic. 2. vbi hanc rem latè & eruditè pertractat Petrus Sotus tract. de medendis peccatis, lect. 3. ante finem. Barthol. Medina, in 1. 2. quæſt. 84. artic. 2. in fine, Gabriel Vaſquez, in 1. 2. diſput. 136. ca. 2. & Ianſenius in locum Eccleſiaſtici citatum, cap. 10. vnde ibidem ſubditur: *Initium Superbiæ hominis apoſtatare a Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, receſſit cor eius, quoniam initium omnis peccati eſt ſuperbia.* Ac ſi diceret, principium peccati primi hominis fuit ſuperbia, principium autem ſuperbiæ hominis recedentis a Deo tunc cepit cum homo ab eo defecit, ſcilicet in Paradiſo, & quando cor eius à Deo receſſit. Id quod etiam Tob. 4. clariſſime comprobatur, vbi dicitur: *Superbiam nunquam in ſenſu tuo, aut in tuo verbo dominari permittas; in ipſa enim initium ſumpſit* c *omnis perditio.* Addit etiam S. Thomas in artic. 2. ad 2. in omni peccato particulari eſſe quandam voluntatem non ſubijciendi ſe, aut non parendi legi, quæ ſuperbia quedam eſt, præterquam quod alia etiam ratione ſuperbia dicitur cauſa, & initium omnis peccati, quia cum in moralibus finis ſit principium agendi, finis vero in rebus acquirendis ſit, vt homo per illas habeat perfectionem ſuam ſingularem, & excellentiam, eo ipſo quod quis peccat, peruerſe expetit ſingularem quandam excellentiam, quod eſt peccatum ſuper-

Digitized by Google

ſuperbiæ, vt etiam S. Thomas vbi ſupra tradit.

d *De auaritia* ſimiliter conſtat cauſam eſſe omnis peccati, 1. *Tim.* 6. *Radix*, inquit Apoſtolus *omnium malorum eſt cupiditas*, & S. Chryſoſt hom. 7. in epiſtol. 1. ad Tim. & Iſidor. lib. 2. Sent. de Summo bono, cap. 41. S. Thom. 1. 2. quæſtio. 84. art. 1. Ideo autem dicitur omnium malorum radix, vel quia ſicut radix præbet fomentum toti arbori, ſic auaritia ſeu pecuniæ & diuitiæ, materiam & facultatē præbent committendi multa peccata, iuxta illud Eccleſ. 10. *Pecuniæ obediunt omnia.* vel quia cupidus, & auarus, paratus eſt offerenti ſibi pecunias obedire, ad omne malum committendum, prout teſtatur Sapiens *Eccleſiaſtici* 10. *Auaro nihil eſt ſceleſtius habet enim animam ſuam venalem.* Et certè dum auarus ſuam inſaturabilem cupiditatem explere ſtudet, furta ſacrilegia, homicidia, & alia quæuis facinora aggredi non ceſſat, vt veriſſimè exclamat.

Poeta. *Quid non mortalia pectora cogis*
Auri ſacra fames.

Immo Apoſtolus. 1 *Tim* 6. explicans vim huius peccati ait; *Qui diuites fieri volunt incidunt in varias tentationes*, &c. & infra; *quam quidam appetentes errauerunt a fide.* Tam deteſtabile namque eſt hoc auaritię peccatum, quod a vera fide & religione abducit homineſque quam maximis cruciat doloribus, & ad modum ſpinarum cor hominis ex omni parte cruentat.

Præter haec duo vitia *Superbiam* ſcilicet, & *Auaritiam*, ſunt etiam alia peccata, quae ſunt cauſae, & origines aliorum peccatorum, quae ideò nominari ſolent *Capitalia*, ducta metaphora a Capite, quia ſicut caput propriè membrum eſt animalis, quod eſt principium, & directiuum totius animalis, vnde metaphoricè omne principium caput vocatur, & etiam homines, qui alios dirigunt, & gubernāt capita aliorum eſſe dicuntur; ita etiam vitium aliquod capitale dicitur quaſi origo, & principium, ſeu directiuum aliorum, & communiter ſeptem vitia Capitalia ab authoribus enumerari ſolent, poſt S. Gregor lib. 31. Moral. cap. 31. Caſſianum lib 5. de inſtitutis Caenob & Collat. 5. cap. 2 & S. Thom. 1. 2. quaeſtio. 84 articul. 3. & 4 quorum

e *Primum* eſt *Superbia*. ſeu *inanis gloria Secundum* eſt *Auaritia*: *Tertium* eſt *Luxuria*: *Quartum* eſt *Inuidia*; *Quintum*

f eſt *Gula*: *Sextum eſt ira*, Septimum Accidia; quae vitia rectè Capitalia dicuntur, non quidem quod nullum omnino peccatum ſit, quod non ex his oriatur, ſed quia vt plurimum haec vitia tāquam cauſae & origines ſunt aliorum in quibus vniuerſaliores quidam praui motus animi cernuntur. vt experientia docet, quae ratione nō caret. Siquidem omnis prauus animi motus aut eſt circa apparens bonum. aut circa malum, ſi eſt circa bonum, aut eſt circa bonum internum quod ſola ratione apprehenditur, vt excellentia laudis, & honoris, quod inordinatè proſequitur, *Superbia*. ſeu *inanis gloria*; aut ſecundo eſt circa bonum corporis, quod vel attinet ad bonum, & conſeruationem indiuidui, vt cibus, & potus, quod inordinate proſequitur *Gula*; aut ſpectat ad bonum & conſeruationem ſpeciei ſicut coitus, & ad hoc ordinatur *Luxuria*; Aut tertiò eſt circa bonum externum, vt diuitię, & ad hoc *Auaritia* ordinatur; Si autem motus prauus ſit circa malum, vel illud apprehenditur in bono aliquo proprio, vt in operatione, aliqua difficili, ſicque eſt *Accidia*, quae de bono ſpirituali triſtatur ob laborem corporalem adiunctum; aut eſt in aliquo bono alieno. tanquam eſſet malum proprium, & eſt *Inuidia*, quae de bono alieno triſtatur, quatenus impeditiuum eſt propriae excellentiae; aut certè apprehēditur bonum illud alienum, vt dignum vindicta & circa illud eſt *Ira*, quae omnia accuratè tractant S. Tho. 1. 2. quaeſt 84. articulo. 3. & 4. & illius loci interpretes, Alexander de Ales, parte 2. quaeſtio. 135. membr. 1. & membro 3. & Theologi communiter in 2. d. 42. cum Magiſtro. Satis ſit in præſentiarum breuiter admonuiſſe, quod ad ſpiritualem medicē, & eum qui cupit animorum vulneribus mederi, non ſolum pertineat noſſe peccata ſingula, ſed etiam cauſas, & origines, ex quibus oriuntur, vt hac ratione peccatorum vulneribus rectè, & debitè mederi poſſit. Haec itaque de peccatorum cauſis tam internis, quam externis ſufficiant.

ADDITIONES.

a *Vnuſquiſque tentatur.* Apertius de Diabolo lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus. *Non omnes*, ibi legitur, *cogitationes noſtra mala a Diabolo excitantur: ſed aliquoties ex noſtri arbitrij motu emergunt.* Quibus autem vaferrimis rationibus, atque adeo technis Cacodęmon nos aggrediatur, exponit D. Tho. loco paulo ante citato, & copioſius D. Baſilius in opuſculo, in quo diſputat, Rebus ſecularibus non eſſe adhærendum. Qua de re legendus eſt etiam Guglielmus Parienſis De tentatio.

b *Cui reſiſtite fortes in fide.* Ergo tūc nobis Diabolica ſuggeſtio, quæcunque ea ſit, vitio nobis vertitur, quando parū fortes ſuccumbimus, atque illi aſſentimur, quod ſi è contra ſtrenue, vt par eſt, obſiſtimus, non vitij non culpæ, ſed meriti, ac virtutis maior inde materia nobis ſuppeditatur: & vt inquit Apoſtolus, euenit cum tentatione prouentus. Iam vero fieri poteſt interdum, vt homines ſuggeſti Diabolica fraude atque ad peccandum etiam perducti à peccati culpa omnino immunes excuſentur. Id autem contingit, vt ait D. Thom. 1. 2. q. 80. art. 3. quoties, permittente Deo, Diabolus ita commouet, appetitum, vt omnem prorſus rationis vſum obruat, atque impediat. quicquid enim mali, ratione ita obruta, atque obducta homines admitterent, ipſis fraudi minimè foret cum nulla in eis ſic peccandi voluntas adſit. Neque verò è contra illud prætereundum videtur, quod enarrat idem D Tho. ead. quæſt. 80. art. 4. Diabolum omnium peccatorum, quæ facta ſunt, aut fient ab hominibus poſſe, vt loquuntur, occaſionaliter cauſſam exiſtimari; quatenus fuit in cauſſa, vt primi noſtri parentes principio peccatum illud admitterent, quod ad poſteros omnium peccatorum ſegetem inuexit.

c *Omnes perdere.* Etſi duo hæc loca, vt innuit paulo ſuperius Author, referri poſſent ad angeli peccatum quod fuit abſolutè omnium primum: tamen credibilius eſt, Eccleſiaſticum, & Tobiam ſpectaſſe primorum hominum peccatum; quod multò notius eſt vulgò quam peccatum Angeli. Card. Bellarmin. tom. 4. De amiſſ. gratiæ cap. 4. verſic. incipiamus. Vbi paulo poſt, præter alias & Sacræ Scripturæ, & Sanctorum Patrum authoritates, hanc D. Auguſtini apertiſſimam in eandem ſententiam profert ex lib. 11. de Geneſ. ad literam. cap. 30. *Quando*, inquit, *vis verbis crederet mulier a bona, atque vtili re diuinitus ſe fuiſſe prohibitos niſi iam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quadā de ſe ſuperba præſumptio, quæ per illam tentationem fuerat conuincenda, & humilianda?*

d De Auaritia. *Auaritia, quæ Græce φιλαργυρία dicitur* (id eſt argenti amor, & cupiditas) *non in ſolo argento, vel nummis, vnde magis nomen duxiſſe reſonat argento enim nummi vel mixto argento frequentius apud veteres fiebant: ſed in omnibus rebus, quæ immoderatè cupiuntur, intelligenda eſt: vbicunque omnino plus vult quiſque opera;* ſic eſt Græce φιλαργυρία D. Auguſtinus lib. 3. de libero arbitr capit. 17. & profectò illud Apoſtoli prolatum hic ab Authore, & paſſim a reliquis Theologis hac in parte, *Radix omnium peccatorum eſt cupiditas*; Græce loco huius dictionis *Cupiditas* habet φιλαργυρία Ex quo fit, vt etiam ſub nomine Cupiditatis, nedum auaritiæ de re propoſita Theologi diſputent. Atque vt rem apertius patefaciant non ſolum cupiditatem, verum etiam ſuperbiam tripartito diſtribuunt. Principio autem cupiditatem dicunt, primo accipi pro inordinato diuitiarum appetitu: ſecundo pro inordinato itidem appetitu, cuiuſcunque boni commutabilis: tertio pro quadam procliuitate, & propenſione corruptæ naturæ ad hæc caduca, & corporalia bona inordinatè appetenda. Totidem, atque iiſdem ferè modis ſuperbiam putant accipiendam. Primum pro inordinato appetitu propriæ excellentiæ: deinde pro actuali Dei contemptu: quod attinet ad eum effectum, vt homo nolit

obtemperare diuinis mandatis: poſtremo pro quadam inclinatione ad huiuſmodi contemptum, profecta itidem, erumpens ex noſtræ naturæ corruptione: Vtraque primo modo ſpeciale peccatum, ſecundo generale: tertio cupiditas radix, ſuperbia verò initium peccatorum perhibetur. Atque hoc quidem tertio modo cupiditas, & ſuperbia ad idem peccatum conſtituendum ſimul conſpirare poſſunt. Nam, cum in omni peccato, vt omnes Theologi affirmãt, auerſio ab incommutabili bono, & conuerſio ad commutabile bonum cernatur: ex parte ſanè auerſionis ſuperbiam, ex parte autem conuerſionis cupiditatem collocãt: atque ideo hãc propriè radicem omnium peccatorum vocari volunt, quod peccatum in conuerſione quodammodo nutritur, & fouetur: ſuperbiam verò eorundem peccatorum initium appellari aiunt; propterea quia ex parte auerſionis incipit prima ratio mali. Aliter D. Thom. & plerique alij, qui niſi duobus illis locis, vno Eccleſiaſtici, Initium omnis peccati eſt ſuperbia, & altero Apoſtoli, Radix omnium malorum eſt cupiditas; idipſum vtrique tribuendum arbitrantur, quatenus ſpecialia peccata ſunt. At verò nobis prior explicatio, quæ eſt quorundam Theologorum, quos D. Thom. 1. 2. quæſtio. 84. articul. 1. & Durand. libr. 2. Sentent. diſtinctio. 42. quæſtio. 4. ſine nomine referunt; in præſentia perplacẽt, eſt enim magis communis: & idcirco ad res cognoſcendas accommodatior. Neque vllo modo duobus ſacræ ſcripturæ locis in hanc ſententiam productis refragamur. Aimus enim rectiſſimè ſapientem, atque Apoſtolum, cum prauas hominum actiones, quæ ſingulares ſunt, carpere, ac reprehendere conſtituiſſent, peccata ſpecialia deteſtati ſunt. Sic enim proximius acceſſerunt ad ſingularia, quam ſi magis communia propoſuiſſent. Ex hoc tamen non impediuerũt quo minus, qui per modum ſcientiæ, ac diſciplinæ hæc eadem pertractaturi eſſent, communiora conſectarentur, & docerent. Quod idem ſentit Iauell. tom. 2. tractat. 2. de ſuperbia. cap. 4. contra ſuum Doctorem, quem tamen minimè nominat.

e *Superbia, ſeu inanis gloria.* Inter D. Auguſtinum, & D. Gregorium extitit controuerſia, quam Iauellus loco paulo ante citato famoſam appellat; & cuius meminit D. Thom. 2. 2. quæſtio. 132. articul. 4. de ſuperbia, atque inani gloria. Prior namque ſuperbiam, vt paſſim nunc vtimur, in omnibus fere Chriſtianæ doctrinæ Catechiſmis; poſterior vero inanem gloriam in capitalium peccatorum numerum, & quidem primo loco retulit. Verum omnis pugna videtur eſſe tantum de nomine, vt adnotat Gregor. de Valent. tom. . diſput. 6. quæſt. 14. punct. 2. Id perſpicuum fiet, ſi quemadmodum vulgo faciunt, primo diſtinguamus ſuperbiam in eam, quæ generatim, & in eam, quæ ſpeciatim conſideratur, deinde dicamus inanem gloriam duobus itidem modis accipi, vno modo proprie, altero impropriè: ſuperbia igitur generatim accepta, vt ſupra fuit oſtenſum latiſſime diffunditur ad omnia peccata. Quam idcirco D. Gregor Regnum, & Sapiens initium omnium peccatorum vocauit. Speciatim verò conſideratam ſuperbiam ex omnium ferè ſententia affirmamus ſpeciale eſſe peccatum, & Capitale, idemque eſſe & ſignificare, quod inanis gloria impropriè accepta. ita ſiquidem ſignificat immoderatum appetitum propriæ excellentiæ. In qua ſignificatione arbitramur à D Greg. in Capitalibus peccatis numeratam eſſe innanem gloria. Eum porrò non latuiſſe nomen, ac notionem ſuperbiæ ſpeciatim acceptæ ex eo manifeſtè apparet, quod quatuor ſuperbię ſpecies, quaſi propagines & filias aſſignauit. Atenim ſuperbię generatim conſideratæ eas non potuit attribuere, cum non quatuor, ſed omnia peccatorum genera ex ea deriuentur. Non me fugit, nonnullos exiſtimaſſe, non ſuperbiæ, ſed arrogantiæ ſpecies illas quatuor filias eſſe. Sed hoc parum nos perturbat, nam cum arrogantia (modo illis hoc concedatur) ſit ſuperbiæ actus, iſque non nũquam pro habitu ponatur, nullum inconueniens ſequitur ſi eas ſuperbiæ tribuamus. Explicat Caiet. 2. 2. q. 91. art. 4. Poſtremo verò inanem gloriam propriè ſumptam exiſtimamus à ſpeciali ſuperbia tantum differre, quantum filia differt a matre. Cenſemus enim inanem gloriam ſuperbię primogenitam filiam eſſe. Id nobis inueſtigantibus, & iam excogitantibus noſtro marte pręſto fuit D. Anton. 2. par. tit. 3. cap. 1. De ſuperbia. §. 1. qui hoc videtur eſſe mutuatus tum à D. Thom. 2. 2. quęſt. 132. artic. 4. in corp. vbi inquit, vanam gloriam immediatè oriri à ſuperbia: tum ab ipſo D. Greg. l. 31. Moral. c. 31. tametſi illi videantur eo loci verba facere de ſuperbia generaliter conſiderata: cũ nos de ea loquamur hac in parte, vt de ſpeciali. Hanc ipſam controuerſiam enititur ſedare Iauell. tom. 2. tract. 2. de ſuperbia, c. 2. in fin. ſed parum accurate, meo quidem iudicio. nam dum profitetur ſe D. Auguſtinum authorem velle ſequi; non ſatis caute D. Gregorij ſententiæ videtur proſpicere.

f *Septimum accidia.* Exiſtunt autem huiuſmodi peccata aliorum peccatorum cauſſę, potiſſimum in genere cauſſæ finalis quę, vt inquit D. Thom. 1. 2. quęſt. 84. artic. 3. & nos quoque ſupra non ſemel obſeruauimus, f[illegible] malis origo eſt. Ex quo ſequitur, vt capitalia vitia alioru[illegible] non ſolum ſimpliciter principia dicantur, verumetiam [illegible]andam dirigendi, & propemodum perducendi vim [illegible]neant. Quã obrem à D Gregorio Moral. cap. 31. conſ[illegible]ntur ſeptem commemorata peccata ducibus exercituum, atque hinc videre licet, vt innuit, & Author, eadem rectè fuiſſe nominata capitalia; propterea quod, quaſi more ducum ordines reliquorum vitiorum inſtruunt, & ducunt. Quod tamen ita intelligitur, id quoque attingit Author; vt non ſemper, ſed in pleriſque id contingat. Poſſunt enim quędã peccata oriri ex alia cauſſa, quę fortaſſe nihil attineat ad capitalia peccata; vt exempli gratia ex ignorantia, quam tamen ad negligentiam, atque hanc ad accidiam reuocare liceret. Verum vtcunque ſit, meritò finis, vt diximus, talia habentur, & nominantur, neceſſe eſt autem huiuſmodi fines pręcipuas, ac primarias mouendi rationes retineant. In quibus enarrandis non immorabimur; cum & eos, & illorum motus Author diligenter exponat.

De effectibus peccatorum. *Cap. XIII.*

SVMMARIVM.

1 *Primus peccati effectus naturæ corruptio.*
Bonum naturæ humanæ triplex, ſcilicet ipſa potentia operatiua, inclinatio naturalis ad virtutem, donum iuſtitiæ originalis, num. eod.
Inclinatio naturalis ad virtutem minuitur, & impeditur ex peccatis acquiſitis, ne feratur in bonum, & quare, numer. eodem.
2 *Homo prolapſus in peccatum gratuitis ſpoliatur, & in naturalibus vulneratur.*
Animæ potentiæ quot, quæ dicantur ſubiectum virtutum. & quomodo ſingula vulnus acceperint, num. eod.
3 *Secundus effectus peccati eſt macula in anima, quid autem macula ſit, ſecundum varios oſtenditur.*
4 *Quid ſit peccati macula ſecundum veriorem S. Thomæ ſententiam.*
5 *Ex diuerſitate peccatorum quæ ſunt cauſa priuationis nitoris animæ, diuerſæ, & inęquales ſunt maculę.*
6 *Peccatum etiam veniale ſuam habet maculam.*
Quomodo intelligendus ſit S. Thom. non negans relinqui maculam ex peccato veniali num. eod.
7 *Tertius peccati effectus Reatus pœnæ; & quid ſit.*
8 *Pro peccato mortali pœna duplex conſtituitur, ſcilicet, pœna ſenſus, & damni, ex Scripturis probatur.*
9 *Quomodo intelligendum ſit, quod Doctores dicunt, auerſioni reſpondere pœnam damni, conuerſioni pœnam ſenſus.*
10 *Peccatis venialibus ſecundum ſe, & ex natura ſua non debetur pęna æterna, ſed temporalis, & quare.*
11 *Peccatum veniale coniunctum cum mortali ſi quoad culpam remiſſum non ſit in hac vita, pœna æterna punietur in inferno, ſecundum veriorem ſententiam.*
Immo, dimiſſa culpa veniali in hac vita, ſi non plenè ſatisfactum fuerit pro pœna, in æternum punietur, ſi cum mortali coniunctum fuerit, num. eod.

Cum

Digitized by Google

CVm hactenus de cauſis peccati dictũ ſit, reſtat vt pauca dicamus de illius effectibus, huius .n. rei cognitio non parum vtilis eſt pœnitentibus, & confeſſarijs, illis quidem, vt ſic magis fugiant, & deteſtentur peccata: his autem, vt ſic accuratius naturam peccati cognoſcant, & remedia facilius adhibere poſſint. De qua re diſputãt Theologi 2. diſt. 34 & optimè S. Tho. in 1.2. q. 85. & duabus ſequentibus.

1 a Inter huiuſmodi autem effectus, ***Primus*** † eſt ***Corruptio naturæ. Cum a autem bonum naturæ humanæ triplex ſit,*** quorum ***Primum*** quidem eſt ipſa potentia operatiua animæ, ipſa ſcilicet principia naturæ ex quibus ipſa natura conſtituitur, & proprietates exinde cauſatę; ***Secundum*** vero eſt inclinatio quædam naturalis hominis ad virtutem. ***Tertium*** autem eſt ipſum donum iuſtitiæ originalis primo homini collatum pro ſe, & toto genere humano. quæ in ſingulis concreanda fuiſſet, ſi primus parens non peccaſſet: certum ac manifeſtum eſt. primum illud naturę bonum nullo modo per peccatum tolli, aut diminui, cum teſte S. Dionyſio. cap 4. Diuin. Nom. etiam in Dæmonibus naturalia manſerint integra, & proinde etiam in hominibus manere debẽt, tam iuſtis, quam peccatoribus. Etenim rationalis anima tam ſecundum ſe, quam ſecundum ſuas potentias, immortalis eſt, & proinde bonum hoc naturæ, nec penitus tolli, nec aliquo modo per peccatum diminui poteſt. Illud vero tertium bonum naturæ humanę conceſſum, videlicet, iuſtitia originalis, per peccatum primi parentis totaliter ablatum fuit; per peccatum namque primi parentis, originale peccatum, quod aliud nõ eſt quam iuſtitiæ originalis priuatio, in omnes homines pertranſijt; ſolum igitur medium illud bonum naturæ, nempè, ipſa naturalis inclinatio ad virtutem, per peccatum diminuitur, vt S. Thom. vbi ſupra, & eius loci interpretes, Alex. de Ales, par. 2. q. 95. memb. 3. art. 1. in Corp. & ad 2. Bonau. 2. diſt. 35. artic. 1. q. 1. & artic. 2. q. 3. Richar. art. 2. q. 1. Sotus lib. 1. de Natura, & gratia, cap. 13. Ioſeph. Angles, in Flori. 2. Sent. d. 37. q. 8. artic. 1. & Gabriel Vaſquez, in 1. 2. tomo 1. diſp. 137. c. 2. tradunt. ***Ratio*** autem, ob quam inclinatio ad virtutem prauis actibus, & habitibus ex peccatis acquiſitis aliquo modo nempe extrinſecus minuitur, & impeditur, ne ita facile in virtutem feratur, ea eſt: quia licet potentia voluntatis ex ſua natura inclinetur ad virtutem, cũ tamen libera ſit, etiam ad peccatum moueri poteſt, vnde facile in vnam, vel aliam partem inclinari poteſt qualitatibus, & habitibus acquiſitis, vnde quamuis in ſe ſubſtantialiter immota, & immutabilis maneat ipſa voluntas, habitu tamen acquiſito promptius, & facilius in eam partem mouetur, in quam talis habitus inclinat: & quia quo magis fertur, & inclinatur in vnam partem, magis ab alia impeditur, & retardatur, conſequenter quo quis magis peccat & maiorem habitum vitioſum acquirit minus ad virtutem promptus fit, & inclinatur. Per actus namque humanos fit inclinatio quædam ad alios ſimiles actus, ideoque eo ipſo quo quis inclinatur ad vnum contrarium, diminuitur inclinatio eius ad aliud; quia igitur peccatũ virtuti contrariatur, & per peccatum homo magis inclinatur ad malum, iuxta illud Gen. 6. ***Senſus, & cogitationes humani cordis prona ſunt ad malum omni tempore***, conſequenter per peccatũ inclinatio ad virtutes extenuatur: & quia homo peccatum peccato addere poteſt etiam in infinitum, inde etiam fit, vt naturalis hęc inclinatio in infinitum augeri poſſit, nũquam tamen totaliter tolli, & auferri poteſt, quia ſemper manet radix talis inclinationis ad bonum, ſcilicet natura rationalis, quæ ab homine tolli non poteſt, vt optime S. Tho. vbi ſupra, articulo. 2. demonſtrat.

2 Hinc facilè conſtat † qua ratione Patres, & præcipue Beda in c. 10. Lucæ, explicans illam parabolam hominis deſcendentis ab Hieruſalem in Hiericho docent hominem ab ſtatu gratiæ in ſtatum peccati prolapſum, non tantum ſpoliatum fuiſſe gratuitis, ſed etiam vulneratum in naturalibus. Expoliatus namque fuit gratuitis, quatenus priuatus fuit iuſtitia originali, quæ homini a Deo conceſſa fuit, & quæ illi facultatem præſtabat ad actiones ſupernaturales, atque adeo hominem Deo gratum reddebat: vulneratus autem in naturalibus fuit: quiã ſicut vulnus corporis in eo propriè conſiſtit, vt ſit ſeparatio quædam continui in animalibus; ita cum in ſtatu innocentię per donũ iuſtitię originalis facultates coniunctae, & vnitae fuerint, (per illam namque, & corpus animae, & partes inferiores ſeu ſenſualitas rationi, & ratio Deo planè ſubijciebatur) per peccatum originale factum eſt. vt vires, & facultates animae remaneant quodammodo deſtitutae, & priuatae ſuo ordine, quo naturaliter inclinantur, & ordinantur ad virtutem, ſicque ipſa deſtitutio per metaphoram vulneratio naturae dicitur. Quia vero quattuor ſunt potentiae animae quae poſſunt eſſe virtutum ſubiecta, ſcilicet, ***Ratio***, in qua eſt prudentia; ***Voluntas***, in qua eſt iuſtitia; ***Iraſcibilis***, in qua eſt fortitudo, & ***Concupiſcibilis***, in qua eſt temperantia, iccirco quattuor vulnera traduntj Doctores accepiſſe naturam ex peccato; nam quatenus ***Ratio*** deſtituitur

b ſuo ordine ad verum, ***eſt, vulnus*** b ***Ignorantiæ***, inquantum vero ***Voluntas*** deſtituitur ordine ad bonum; ***eſt***

c ***Vulnus*** c ***Malitiæ***, inquantum vero ***Iraſcibilis*** deſtituitur

d ſuo ordine ad arduum, ***eſt vulnus*** d ***Infirmitatis***, inquantum autem ***Concupiſcentia*** deſtituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, eſt vulnus ***Concupiſcentiæ***, Quae vulnera non ſolum inflicta ſunt toti humanae naturae ex peccato primi parentis, ſed etiam ex alijs peccatis actualibus conſequuntur, & creſcunt, Etenim per peccata actualia, & ***Ratio*** in agendis hebetatur, & ***Voluntas*** induratur ad bonum, & maior difficultas bene agendi accreſcit, & ***Concupiſcentia*** magis exardeſcit, ſicque in vnoquoque inclinatio ad bonum virtutis per peccata actualia diminuitur, dum huiuſmodi potentiae maxima cum difficultate ſuas operationes exerceant, & quatenus homo magis, ac magis per peccata actualia recedit ab ordine iuſtitiae, magiſque ſeipſum impedit quominus promptè, & expeditè virtutum officia exequatur, atque adeo ad vitia procliuiorem ſe reddit.

3 ***Secundus*** effectus † peccati eſt ***Macula*** in anima poſt peccatum relicta, de quo effectu frequens eſt in Sacris literis commemoratio, vt *Pſal.* 118. ***Beati immaculati in via*** & *Pſ.* 14 interrogans Propheta: ***Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?*** Reſpondet ***Qui ingreditur ſine macula & operatur iuſtitiam*** & ***Sapiens***: ***Beatus qui inuentus eſt ſine macula. Eccleſiaſtici 31. & Deut. 32. Peccauerunt ei, & non filij eius in ſordibus. Eſaiæ. 4. Si abluerit dominus ſordes filiarum Sion. & Ezech. 36. Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.*** Et Chriſtus teſte Apoſtolo, ***Epheſ. 5. Exhibebit ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam.*** Quę ſane macula non niſi gratia abluente, & animae inhaerente tolli poteſt, vt docent Theologi contra Nouatores hęreticos in materia de Iuſtificatione. Et quamuis non parua ſit diſſenſio inter Doctores quidnam ſit hæc peccati macula, ſiquidem Scotus in 4. d. 14. q. 1. §. *Dico ergo*, exiſtimat peccati maculam, ex qua peccator quis dicitur, etiam poſt commiſſum peccatum, & in peccato manere, donec iuſtificetur, & deleatur per pœnitentiam non eſſe aliud, quam relationem rationis, hoc eſt, obligationem, & reatum ad pœnam, quatenus anima poſt actum peccati eſt obiectum irae diuinae, & intellectus, & voluntatis Dei deſtinantis hominem ad debitam pœnam; & eandem ſequi videtur Duran. in 4. diſt. 14. q. 5. ad 1. vbi concedit peccatum tã tum deleri quod attinet ad reatum pœnae aeternae, non quod attinet ad culpam, quae tráſit, & expreſſius in 2. diſt. 42. q. 3. num. 4. & 2. d. 32. q. 1. num. 5. docet maculam peccati non eſſe aliud quam pœnam. Vnde in iſtorum ſententia nihil aliud eſt deleri peccatum, quam non imputari ad pœnam. Idem affirmant Ioan. Medina Cod. de Pœnitentia, tract. 1. quaeſtio. 7. & Guliel. Pariſienſis trac. de Sacramento Pœnitentiae. & Holcot, in quaeſtione de imputabilitate peccati, in corpore, & Iacob. Almainus in 4. diſtin. 19. quaeſtio. 1. articulo. 1. a quibus non multum diſſentit Gabriel, in 4. diſtinct. 14. quaeſtio. 1. articulo. 1. Notab. 2. Gabriel etiam Vaſquez in 1. 2. tomo 1. diſput. 139. quamuis hanc Scoti ſententiam merito impugnet, nihilominus tamen in cap. 5 concedit, hominem dici, &

Digitized by Google

eſſe peccatorem, & pollutum ex actu peccati præterito, & ex illo manere dignum pęna æterna (id quod verum eſt) addit autem hanc maculam ex peccato relictam, & a qua per iuſtificationem emundatur, non eſſe aliud quam denominationem rationis, qua homo vere peccator dicitur, quouſque peccatum ſit, vel per pœnitentiam perfectam, vel condignam mutationem retractatum, ita vt ex actu peccati præteriti nõ retractato homo denominatione extrinſeca ſolum dicitur peccator, & dignus pœna æterna, ſi ſit mortale, vel temporali, ſi ſit veniale; retractato autem peccato, homo nec manet pollutus ſorde peccati, nec dignus pęna æterna, vel tota temporali, qua antea dignus erat. Quæ opinio in hoc differt à ſententia Scoti, & aliorũ, quod Scotus velit reatum pœnæ ſolum oriri ex voluntate Dei, obligante ad pęnam, nec aliã maculã in anima agnoſcit; Vaſquez autẽ docet, ex peccato præterito oriri dignitatem ad pęnam per extrinſecũ reſpectũ, non quidem ex Dei voluntate prouenientem, ſed ſuaptè natura ex peccato præterito non retractato, adeo, vt macula hęc qua verè homo pollutus ſit ſorde peccati, ſit denominatio peccatoris iniuſti apud Deum, & inimici illius, quæ denominatio extrinſeca ſolum per iuſtificationem tollitur. At certè, ſicut hic author merito Scoti ſententiam refellit, ita etiam & ſententia illius impugnari poteſt, neque enim ſatis explicat per hanc ſuam extrinſecam denominationem, quid nam ſit hæc macula relicta in anima peccatoris poſt tranſactum peccatum, quam Scripturæ toties inculcant, & quæ per iuſtificationem tollitur, vnde in fine illius diſputationis negat aliquid intrinſecum reale poſitiuum in nobis per iuſtificationem tolli; quam rem hoc in loco latius non examinamus, quod parum vtilis, aut neceſſaria ſit huic morali doctrinæ, quam nunc ſolum explicare contendimus.

4 Alij vero alio modo † maculam hanc in anima ex peccato relictam explicant, vt Magiſter, qui in 4. d. 18. cap. vlt. ait elongationem a Deo per diſſimilitudinem eſſe maculam animę, Deus enim (inquit) eſt vita animæ, & munditíes illius, quare elongari ab eo, idem eſt, quod maculari, & polluí. Alexan. de Ales, p. 1. q. 14. memb. 6 art. 4. in fin. ait maculam hanc eſſe priuationem debitę pulchritudinis, & S. Bonauentura 4. diſt. 18. in fin. textus, ait eſſe priuationẽ ordinis debiti, & pulchritudinis animæ, & Richardus ibidem, vocat diſſimilitudinem, ſed hi non explicant quidnam ſit hæc priuatio, aut diſſimilitudo.

Dicendum eſt igitur cum S. Thoma, 1. 2. quæſt 86. ar. 1. & 2. q. 109 artic. 7. & quæſt. 89. art. 1. & 4. d. 18 q. 1. artic. 2. quæſtiuncula 1. Caiet. Conrado, Medina ibidem, Ioſepho Angles, in Florib 2. Senten. diſt. 37. q. 8. ar. 3. conclu. 1. Soto 4. diſt. 15. quæſt. 1. art. 2. non longe a fine. Gregorio de Valentia, tomo 2. diſput. 6. quæſt. 16. puncto 1. Summa Corona. par. 1. cap. 1. numer. 10. & communiori Doctorum ſententia maculam peccati eſſe priuationem nitoris animæ. Cum enim in anima hominis ſit duplex nitor, & pulchritudo, vna quidem ex refulgentia luminis rationis naturalis, per quam homo in ſuis actionibus dirigitur, alia ex refulgentia diuini luminis ſcilicet gratiæ, per quam homo perficitur ad bene agendum; macula hæc, quæ peracto peccato remanet in anima, eſt priuatio recti ordinis rationis, & gratiæ, quatenus in his conſiſtit nitor, & pulchritudo animę, ſicut macula corporis propriè dicitur priuatio nitoris corporis; Nam ſicut in corporalibus (in quibus propriè ineſt macula,) quando aliquod corpus nitidum perdit ſuum nitorem ex contactu alterius corporis, ſicut veſtis, & aurum, & argentum, aut aliud huiuſmodi corpus, illud verè, & propriè dicitur maculatum, ita per metaphoram dum anima peccando adhæreat rebus per inordinatum amorem, conuertendo ſe inordinate ad ipſas, & auertendo ſe a Deo, maculatur. Itaque quemadmodum gratia & rectus ordo rationis metaphorice dicitur nitor, & pulchritudo quædam animæ, quatenus ſ reddit animam gratam, & acceptabilem, ſicut nitor corporis reddit illud iucundum ad aſpiciendum, ſic priuatio decoris gratiæ, & pulchritudinis ſpiritualis, ex inordinato amore, & quaſi contactu inferioris, & immundæ alicuius rei proueniens, macula animę metaphoricè vocatur. Quę quidem macula ſecundum S. Thomam 1. 2. q. 86. art. 1. ad 3. non eſt aliquid poſitiue in anima, nec ſola, & pura priuatio, ſed priuatio nitoris animę, in ordine ad cauſam, id eſt, peccatum, a quo cauſatur, ſicut per gratiam vnitur Deo, & nitorem gratię, & pulchritudinem ſpiritualem habet.

5 Hinc fit; quod licet † priuatio nitoris gratię quę ob peccata diuerſa ſequitur eadem ſit, cauſę tamen huius priuationis cum ſint diuerſę, & inęquales, (qui enim committeret homicidium, & ſacrilegium, grauius peccaret, quam qui fornicationem, & furtum committeret) conſequenter ex parte cauſę diuerſę & inęquales maculę erunt ſicut etiã diuerſę dicuntur vmbrę ob diuerſitatem corporum, quę inter lumen Solis, & Terram interponuntur, tametſi omnes vmbrę eiuſdem luminis priuationes ſint, vt rectè S. Tho. 1. 2. q. 86. art. 1. ad 3. declarat. Sicut igitur vmbra, quę eſt priuatio luminis formaliter ſumpta per reſpectum ad lumen, non ſuſcipit magis, & minus ſed per reſpectum ad corpus a quo cauſatur, ſuſcipit diuerſitatem, diuerſa enim corpora, vt obiecta diuerſas cauſant vmbras; ita etiam licet maculę non ſint diuerſae, quatenus denotãt priuationes gratiae ex actu peccati interpoſito, attamen ſecundum peccatorum diuerſitatem, a quibus cauſantur, maiores, & minores maculę ſunt, vt diximus. Et in hac priuatione gratiae, & nitoris conſiſtit peccatum habitualiter
e manens, quod ſecundum fidem tollitur *per e gratiam Chriſti.*

6 Praeterea † quamuis peccata venialia non eandem maculam inferunt, quam mortalia, (ſiquidem non priuant nos gratia Dei, nec aliquo habitu ſupernaturali) nihilominus tamen, cum aliqua Scripturae loca, in quibus maculae, & immunditiae peccatorum mentio ſit, de peccatis etiam venialibus intelligantur, vt Prouerb. 16. *Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum a peccato?* & Ioan. 13. volenti Petro, vt Chriſtus lauaret non ſolum ipſius pedes, ſed etiam manus, & caput, reſpondit Chriſtus. *Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus, & vos mundi eſtis, ſed non omnes.* Qua comparatione ſignificauit omnes Apoſtolos vno Iuda excepto mundos eſſe, & lotos a peccati mortalis macula, quae reddit hominem ſimpliciter maculatum, & immundum, & ſolum indigere lotione aliqua pedũ hoc eſt, leuiorũ culparũ, quas facile contraxerant neceſſariò dicendum eſt, et ex peccato veniali contrahi maculam, ſiquidem a peccatis venialibus vere iuſtificamur, & emundamur, & cum eis nemo intrare poteſt regnum caelorum, eo quod nihil coinquinatum illuc intrabit, Apocal. 21. & ita ex peccato veniali contrahi maculam aliquam concedunt S. Thom. part. 3. quaeſt. 87. art. 2. ad 3. Alexan. de Ales, part. 2. quaeſt. 107. memb. 1. artic. 1. part. 4. Summae, quaeſt. 15 memb. 3. artic. 3. §. 4. Sotus, 4. diſt. 15. art. 2. quaeſt. 2. Gregor. de Valentia, tomo 2. diſp. 6. quaeſt. 16. pun. 1. §. Quinto ſequitur, & Gabriel Vaſquez, in 1. 2. quaeſt. 139. cap. 5. & Ioſeph Angles in Florib. 2. Senten. diſt. 37. quaeſt. 9. art. 2. Quod ſi S. Tho. 1. 2. quaeſt. 39. ar. 1. negat relinqui maculam ex veniali, intelligendus eſt de macula, quam tribuerat quaeſt. 87. art. 1. & 2. peccato mortali, & quae ſimpliciter reddit hominem maculatum, & immundum: ſiquidem macula venialis, quamuis reddat hominem aliquo modo, & ſecundum quid, maculatum, non tamen denominat hominem ſimpliciter maculatum, ſed ex parte cum homo iuſtus exiſtens in gratia, etiamſi habeat peccata venialia, dicatur. ſimpliciter mundus corde, ſimpliciter autem mundus, & ſimpliciter immundus, & maculatus nemo eſſe poteſt. Erit igitur macula, quam infert peccatum veniale, priuatio illius nitoris, qui feruenti charitatis uſu, quem peccata venialia impediunt, continetur, iuxta ea, quae tradit S. Thom. 1. 2. quaeſt. 89. art. 1. ſeu, vt vult Grego. vbi ſupra, priuatio illius nitoris, quo alias homo promptè, & expedite amicitia, & charitate Dei vteretur, & proinde etiam per
f veniale nitor, & decus animae *aliqua ſex parte obſcuratur.*

7 *Tertius* † peccati effectus eſt *Reatus pœnæ*, hic autem pœnae reatus non eſt aliud, quam quod homo per pecca-

peccatum dignus ſit pœna, atque adeo, ad pœnam luendam diuinitus ordinatus; quam ob cauſam Sanc. Dionyſius, cap. 4. de Diuin. nom. p. 4. ait, *non eſſe malum puniri, ſed fieri pœna dignum. Ratio quidẽ eſt*: quia omnis peccans deſtruit ordinem, peccatum enim actus inordinatus eſt, & conſequenter dignus eſt, vt a principe illius ordinis puniatur, cuius ordinem violauit. Quia vero tres ordines ſunt, quibus humana voluntas ſubditur, primo enim ſubdinit ordini propriæ rationis, ſecundo ordini hominis ſpiritualiter vel temporaliter gubernantis, & tertio ordini vniuerſali diuini regiminis, peccando triplicem ordinem, ſcilicet rationis, hominis, & Dei violat, & proinde merito ab his tribus principibus puniri meretur. A ratione quidẽ, per remorſum conſcientiæ, iuxta illud S. Auguſtini lib. 5. Confeſſ. ca. 13. Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt omnis animus inordinatus ſibiipſi pœna ſit. A Deo autem per gehennæ tormenta, ab homine quidem per pęnam temporalem. Deinde etiam reatum pęnæ peccati effectum eſſe, & modum hunc loquendi conformem eſſe Scripturis, facile cõ- h ſtat ex Deuter. 21. vbi Reus ſanguinis propter effuſionem ſanguinis proximi pęna dignus vocatur, & talis dignitas ad pęnam Reatus appellatur in illis verbis: *Et auferetur ab eis reatus ſanguinis*, & ex 1. Corin. 11. vbi, qui manducat indigne *reus* dicitur *corporis, & ſanguinis Domini*, hoc eſt dignus eſt pœna propter ſacrilegium, in ſumptione indigna corporis, & ſanguinis Christi commiſſum.

Eſt autem hic reatus pęna in peccatore, nihil aliud formaliter loquendo, vt docent authores, quam relatio rationis, ſecũdum quam intelligitur peccator dignus eſſe ea pęna, quam Deus iuſtiſſima ſua voluntate, & lege illi conſtituit, & proinde ad quam homo obligatus eſt, vt optime declarat S. Tho. 1. 2. q 87. articul. 1. ad 2. adeò, vt reatus pęnæ formaliter quid medium ſit inter culpam, & pęnam, tanquam relatio inter fundamentum, & terminum, quæ in cauſa eſt, quod reatus aliquando culpa, aliquando etiã pœna dicatur, cum tamen neutra ſit, ſed aliquid medium g inter culpam, *&* g *pœnam, vt* diximus.

7 Et cum Deus iuſtus, & rectus ſit, Deuteronom. 32. & San. Auguſtinus libr. 1. Retract. capit. 9. dubium eſſe non debet, aut poteſt, quin vnicuique peccato tantam pœnam conſtituat, quanta iuſtum eſt illud puniri, vnde in puniendis peccatis non ſolum iuſtitiam commutatiuam obſeruat, ſed etiam diſtributiuam: commutatiuam quidem, quatenus tanta pœna punire decreuit peccata, quanta merentur, hæc tamen iuſtitia pœnæ omnino æſtimãda eſt, præcipue ex diuina lege, & voluntate, ſicut D. Auguſtinus in lib. de natura boni, cap. 31. & lib. de fide contra Manichæos, cap. 9. annotauit, ita vt iuſta pœna peccati ea cenſenda, & dicenda ſit, quam Deus illi decernendam putauit: Nam ſi humana æſtimatio eorum, qui leges pœnales humanas condiderunt, iuſtitiam, & æqualitatem pœnæ ſecundum formam iuſtitiæ commutatiuæ cõſtituit, multo magis hoc poteſt diuina æſtimatio efficere. Diſtributiuam etiam obſeruat iuſtitiam, ſeu Geometricam, dũ ſicut in taxando præmio rationem habet dignitatis operum, ita etiam in decernenda pœna rationem naturæ, & grauitatis cuiuſque culpæ conſideratis omnibus illius circumſtantiis habet.

8 Pro peccato † autem omni mortali perſonali iuſte pœnam æternam conſtituit, eamque duplicem, damni ſcilicet & ſenſus, iuxta illud Mat. 25. Ite maledicti in ignem æternum, in illo namque verbo, Ite, ſeu diſcedite, pœna dãni, hoc eſt carentia viſionis diuinæ, deſignatur, in verbis autem ſequentibus in ignem æternum, pœna ſenſus, hoc eſt, quæcunque ſenſibilis læſio, triſtitia, & afflictio voluntatis, quæ ex apprehẽſione rei nociuę, vel intellectuali, vel ſenſitiua proficiſcitur, declaratur. Quapropter, & in anima ſeparata eſt etiam ſine corporeo ſenſu pœna ſenſus id eſt pœna affligens, & mœrore afficiens, & Iudith 16. *Dabit ignem, & vermes in carnem eorum, vt vrantur & ſentiant vſque in ſempiternum. Eſaiæ vl. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*, & Matt. 3. *Qui blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti*, & c. 9. *Bonum eſt tibi luſcum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Quamuis enim peccatũ mortale breuiſſimo tempore committatur, nihil tamen obſtat quominus iuſtè a Deo pœna æterna puniatur; ſiquidem vt optime docet S. Auguſt. lib. 21. de ciuit. Dei ca. 11. in retributione iuſtitiæ non ſemper conſideratur æqualitas temporis inter culpam, & pœnam; nam etiam in ciuili Republica pro breuiſſima adulterij culpa, capite plectitur adulter, atque adeo perpetuo priuatur viuentium ſocietate; vbi late varijs exemplis hoc ipſum confirmat, & S. Gregorius lib. 4. Dialog. c. 44. huius rei aliam rationem aſſignat, dicens: *Voluiſſent iniqui ſine fine viuere, vt potuiſſent ſine fine peccare: oſtendunt, quod in peccato ſemper viuere cupiunt, qui nunquam deſinunt peccare: dum viuunt. Ad magnam ergo iudicantis iuſtitiam pertinet, vt nũquam careant ſupplicio, qui dum viuerent, nunquam voluerunt carere peccato.* Qui ergo voluntatem habet in æternum peccandi, iuſte a Deo in æternum punitur. *Alteram* h *efficacem* huius rei rationem adducit S. Thom. 1. 2. quæſtio. 87 artic. 3. Quia per peccatum mortale tollitur principium ordinis, quo voluntas hominis ſubditur Deo; principium autem huius ordinis eſt vltimus finis, cui homo inhæret per charitatem. Cum igitur peccatum mortale auertat a Deo & charitatem auferat, quæ principium eſt vitæ, conſequẽter peccator ex natura rei manet obnoxius pœnæ æternæ, ſemper enim defectus, quo ſubtrahitur principium, irreparabilis eſt, & ideo cum per peccatum mortale corrumpatur principium ordinis, quo, vt diximus, voluntas hominis ſubditur Deo, erit inordinatio quantum eſt de ſe irreparabilis, etſi diuina virtute reparari poſſit: ſicut ſi corrũpatur principium viſiuum, non poteſt fieri viſionis reparatio, niſi ſola virtute diuina. Quibus omnibus aliam quoque addere poſſumus, quæ eſt huiuſmodi: Pœna omnis infligitur propter culpam, ergo tamdiu durare debet pœna, quamdiu perſeuerat culpa; culpa autem poſt hanc vitam nunquam remittitur in inferno, ibi enim nulla eſt pœnitentia: ergo nec vnquam pœna finietur.

Congrua etiam ratione duplex hæc pœna, ſcilicet, damni, & ſenſus peccatis mortalibus ſtatuitur, vt S. Thomas 1. 2. quæſtio. 87. articulo. 4. & alij communiter oſtendunt, ex eo, quod cum in peccato mortali ſint duo motus, ſcilicet auerſio a Deo ſummo, & incommutabili bono, & conuerſio ad creaturam, & bonum commutabile, priori illi ſcilicet, auerſioni, reſpondet pęna damni, quæ eſt infinita non ſolum extenſiue, hoc eſt, ſecundum durationem, ſed i etiam intenſiue, & ſecundum quantitatem, *vt* i *maior excogitari non poſſit*: eſt enim amiſſio boni infiniti, ſcilicet, Dei, prout igitur priuat Deo vt obiecto, & fine, ſic quidẽ pœna hæc infinita eſt: Priori vero illi, ſcilicet, conuerſioni ad creaturam, & bonum commutabile, reſpondet pœna ſenſus, & hac ratione licet pœna hæc extenſiue, & ſecundum durationem, vt diximus, infinita ſit, intenſiue tamen finita eſt, tum quia ipſum bonum commutabile finitum eſt, tum quia ipſa conuerſio eſt finita, (non enim poſſunt eſſe actus creaturę infiniti) & conſequenter pœna hæc finita erit alia tamen alia maior, & intenſior, pro grauitate & inæqualitate delictorum, iuxta illud Deut. 25. Pro menſura delicti erit & plagarum modus, & Rom. 2. tunc reddet vnicuique ſecundum opus ſuum.

9 Ceterum, † cum vt diximus, Doctores dicant, auerſioni reſpondere pœnam damni, conuerſioni autem pœnam ſenſus; non eo ſenſu accipiendi ſunt, quaſi dicere velint, auerſionem ſola pœna damni puniri, & conuerſionem ſola pœna ſenſus, (vtraque enim deformitas tam auerſionis quam conuerſionis, quatenus adæquate pertinet ad eandem culpæ grauitatem, punitur tum pœna damni, tũ pœna ſenſus, adeo, vt a qualibet iſtarum pœnarum inadæquate & ab vtraque adæquate conſtituitur vna pœna iuſta:) ſed diſtinguere voluerunt inter vtramque pœnam vt facilius exhibeant rationem congruentiæ in pœna, quæ, vt eſt priuatio beatitudinis, præcipue reſpondet auerſioni, & ut eſt pœna ſenſus, præcipue reſpondet conuerſioni. Quæ quidem congruentiæ ratio potiſſimum locum habet in peccatis commiſſionis; nam in peccatis omiſſionis

non eſt etiam conuerſio proprie, ſed ſolum virtualiter, & implicite. Itaque in peccatis omiſſionis grauitas, quam habent ex auerſione, ſufficit ad cognoſcendum quod iuſte, & congruenter pœna damni ſenſus puniantur. Quando autem in amicitiam Dei quis per charitatem redit, aufertur reatus iſte pœnæ æternæ tam damni, quam ſenſus, fitque dignus Dei aſpectu quæ reſpondet auerſioni, & pęna ſenſus, quæ reſpondet conuerſioni ad creaturam commutatur in pęnam temporalem, ſoluendam vel in hoc ſeculo, vel in purgatorio: Nam qui alterum offendit, quamuis in amicitiam redeat veniam petendo, remanet tamen debitor damni illati, & iniuriæ factę, vt latius Deo iuuante contra hæreticos in materia de Satisfactione demonſtrabimus.

10 Quod vero ad peccata † venialia ſpectat, certum eſt, illis ex ſua natura, & ſecundum ſe, non deberi pęnam ęternam, ſed temporalem: cuius hęc eſt Ratio; quia veniale ex ſua natura non contrariatur vltimo fini, aut charitatem tollit, quæ eſt principium reparandi bonum per veniale amiſſum, ſcilicet, perfectam Dei ſubiectionem, & proinde ex ſua natura non meretur pœna ęterna puniri, ſed tantum temporali: Non autem cenſendum eſt peccatum veniale reparabile eſſe ex natura rei, quaſi ex viribus naturę remitti poſſit, ſed quia non repugnat peccato veniali charitas, quę eſt principium reparandi bonum amiſſum. Dixi autem peccato veniali ex ſe non deberi pęnam ęternam, in quo omnes conueniunt: eſt tamen dubium, an peccatum veniale, quod cum mortali cõiunctum manet, poſt hanc vitam pœna ęterna puniatur, vt v.g. an venialia illa, cum quibus decedunt reprobi, & damnati, æterna pœna puniantur.

In qua re Scotus 4. diſtin. 21. q. 1. §. in iſta queſtione: docet, non puniri pœna ęterna in inferno: ſed tandem pœnam illius finiri, permanente ſola pœna, quę peccatis mortalibus debetur, cui ex parte conſentit Durandus 4. diſt. 21 queſt. 2. Primo enim ſi veniale non ſit remiſſum in hac vita quoad culpam, vt accidere poteſt, maneatque coniunctum cum mortali, tunc fatetur puniri pœna æterna, quia in inferno nulla culpa etiam venialis remitti poteſt, manente autem culpa, etiam manere debet pœna. Sin autem veniale in hac uita fuerit dimiſſum ſecundum culpam, ſed nondum pro pœna ſatisfactum plene, tunc tale debitum cum mortali coniunctum manens, remittitur in inferno, immo etiam, & pœna pro mortali dimiſſo ſecundum culpam, quæ in hac uita non ex toto ſoluta erat tandem in inferno ſolutione pœnæ pro aliquo tempore remittitur; quia ſufficienter perſoluitur vtrumque hoc debitum patiendo tantum pœnæ in inferno, quantum alias in purgatorio, vel in hac vita ſeruata proportione ſoluendum erat. a

11 *Communior* tamen † & uerior ſententia eſt quam tradit S. Thom. 1. 2. quæſt. 87. artic. 5. ad tertium & cum ſequuntur Caiet. & Barthol. Medina ibidem, & Alexand. de Ales par. 2. quæſt. 107. memb. 9. & Richard. 4. diſtinct. 21. art. 2. q. 1. Ioan. Maior. q. 1. Bonau. 4. diſtinct 42. art 2. q. 2. Ioan. Viguerius in Summa Theologiæ. cap. 16 §. 4. uerſi. 8. Greg. de Valentia tom. 2. diſput. 6. quæſt. 17. pun. 4. Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſp. 141. ca. 2. & ante hos omnes Richardus de Sancto Victore part. 1. ſuorum operum, opuſc. de differentia mortalis & uenialis. Et quidem ſi culpa uenialis in hac uita non ſit remiſſa, ſine dubio ut recte docuit Durandus, etiam pœna æterna punietur in inferno cum mortali; Quia quamdiu manet culpa uenialis peccati, & macula illius, qui eam habet dignus eſt pęna, & conſequenter ſemper pro tali ueniali in inferno punietur, cum in inferno nulla poſſit eſſe contritio, aut iuſtificatio; culpa autem uenialis ex ſola ſolutione pœnæ ſine contritione, aut iuſtificatione aliqua deleri & remitti non poteſt. Sed neque dimiſſa culpa ueniali in hac uita, & nondum plene pro pœna ſatisfacta, ceſſabit unquam pœna illa in inferno ſi coniunctum fuerit illud ueniale cum mortalibus (& idē de mortali peccato ſecundum culpam dimiſſo, ſi cum alio peccato mortali non dimiſſo ſecundum culpam coniunctum ſit, dicendū eſt) ſed æterna pœna punitur; Quia ut remittatur pœna peccato debita, non ſatis eſt pati quantum quis meretur, ſed opus eſt patiendo ſatisfacere; at vero ſatisfactio vt Deo accepta ſit, pro pœna fieri debet ab exiſtente in charitate & amicitia Dei; Nõ enim vel rationi, vel fidei analogiæ conſentaneum eſt credere, quod Deus aliquid acceptet a peccatore, & inimico damnato, cum ergo remiſſio & ſatiſfactio omnis pro peccato innitatur gratiæ, & acceptationi diuinæ, & meritis paſſionis Chriſti, damnatorum vero opera Deo accepta non ſint, nec illis paſſio Chriſti applicetur, conſequenter pœna peccatis huiuſmodi venialibus debita, & cum mortalibus nondum dimiſſis coniuncta, in inferno erit perpetua. Et certe, ſi in hac vita pro pœna relicta ex peccatis dimiſſis non ſatiſfacit quis per dolores & ærumnas impatienter toleratas; multo minus damnati in inferno impatienter ferentes pœnam, pro peccatis etiam ſecundum culpam dimiſſis, ſatisfacere poterunt, impatientia enim ſicut nec in illis; ita nec in iſtis aliquid Deo gratum & acceptum operatur.

Quamuis igitur culpæ veniali, ſi ſecundum ſe conſideretur, pœna æterna non debeatur, ſed temporalis, nihilominus tamen ex accidenti fieri poteſt, vt propter conditionem ſubiecti, & perpetuitatem culpæ, diuina lege ſtatuatur illi iuſte pœna perpetua, vt optime declarat S. Thomas vbi ſupra, eodemque modo pro culpa mortali iam remiſſa, & non plene ſatisfacta, coniuncta cum mortali culpa non dimiſſa pœnas patietur perpetuas, ſed per accidens, quia cum ſit perpetuo futurus inimicus Dei, nunquam poterit pęnam perſoluere, erit nihilominus quoad intenſionem pœna illa minor; quam quæ debetur peccato mortali non remiſſo, ſicut etiam illa æterna, quæ per accidens peccatis venialibus quoad culpam non remiſſis, aut etiam remiſſis, ſed non plene ſatisfactis, & cum aliis mortalibus non dimiſſis, coniunctis debetur, vt diximus. Et de peccatorum tam mortalium, quam venialium effectibus, quantum ad hoc præſens noſtrum inſtitutum ſpectat, hactenus dictum ſit.

ADDITIONES.

a *Cum autem bonum natura humana triplex ſit*. Plenius & ad rem propoſitam fortaſſe accommodatius Med. 1. 2. q. 85. art. 2. Verſi. explicatio huius dubitationis hæc eſt. In anima ſiquidem exiſtentium bonorum quinque genera ſtatuit. Primo continentur actus ſtudioſi & rationi conſentanei. Secundo habitus ſtudioſi noſtris, humanis ſcilicet, actionibus comparati. Tertio actus diuinitus infuſi, vt fidei, ſpei, & charitatis. Quarto potentia obedientialis, & habilitas ad recipiendam gratiam ex Deo. Quinto, & poſtremo inclinatio ad virtutem. Actus ſtudioſi, & habitus diuinitus infuſi per peccatum omnino tolluntur, vtrique ſuo modo priores quidem abſque vlla exceptione, & per quodlibet peccatum in poſterioribus excipitur ſpes, & fides, quippe quæ poſt peccatum mortale perſiſtunt, imperfectæ tamen, & quibus virtutis nomen proprie non debetur, charitas per huiuſmodi peccatum omnino expellitur. Habitus porro ſtudioſi noſtris actionibus generis eiuſdem acquiſiti per peccata, & prauas operationes diminuuntur; &, ſi frequentes fuerint, ita vt conſuetudinem inducant, tandem plane extinguuntur. At vero potentia illa obedientalis, & habilitas ad accipiendam a Deo gratiam per peccatum non poteſt omnino auferri, propterea quod inſidet in animę rationis participis eſſentia, atque eam neceſſario conſequitur, neque vlla hominis iniquitas efficere poteſt, vt Dei miſericordia, & clementia, exhauriatur, ac propter eam nolit Deus ipſe omnes homines ſaluos fieri. Diminui tamen huiuſmodi habilitas per peccatum poteſt; adeo vt de ea deinceps tantum detrahatur, quantum creſcit peccandi conſuetudo, non quod diminuatur, aut de ea detrahatur per alicuius ipſius partis ablationem: ſic. n. fieri poſſet, vt omnino tolleretur; ſed quia ponitur vel impedimentum ex parte termini, vel in ſubiecto contraria diſpoſitio ad formam, quam agens eſſet introducturus. Poſtremo nec inclinatio ad virtutem per ſe auferitur, nec diminuitur, cum ſit immortalis, atque incorruptibilis pariter, atque ipſa animi eſſentia,

quam

Digitized by Google

quam conſequitur. Diminuitur tamen, atque impeditur per peccatum ex parte termini, & operationis, quatenus ſic in contrarium trahitur, ad malam ſcilicet operationem ex quo fit, vt hæc quoque inclinatio hominis ad virtutem non per ablationem alicuius rei, ſed per ablationem impedimenti diminuatur, ac proinde non poſſe omnino tolli, hac ipſa de cauſſa, & quia infinita eſt ſyncathegorematicè, vt loquuntur logici, vt intellectus, & voluntas quorum c alter, quacumq. veritate percepta, poteſt aliam percipere: altera vero, quocunq. bono amato poteſt aliud præterea amare, tum demum, quia illiuſmodi impedimenta recipiũtur in potentiam liberam quæ idcirco illa pro ſua libertate admittere, aut non poteſt admittere. Et confirmatur ipſa experientia; etenim in peſſimis, & ſceleſtiſſimis quibuſq. hominibus cernere licet aliquod ſtudium, aliquod deſiderium ad virtutem, & ad aliquas ſtudioſas actiones.

Non adeo imago Dei peccatis eſt abſcißa, inquit D. Aug. De ſpiri. & liter. c. 30. *quia etiam in impietate vita poſſent homines facere aliqua opera legis, de quibus forte dicere poſſumus, quod habet opus legis ſcriptum in cordibus eorum ideſt non omnino deletum*, & addit ab impijs quoq. bona quædã opera fieri ſine quibus vix degitur hæc mortalis vita.

b *Eſt vulnus ignorantiæ.* Hanc Card. Bellarmin. tomo 4. De amiſſion. gratiæ lib. 6. capit. 9. quadripartitam inducit, quomodo diſtributa ad duo capita recte poſſet reuocari. Ad vnam, quæ Infantium eſt, & cuiuſmodi, & res vitæ neceſſarias attingit. *Multorum pecorum pulli etiam minutiſſimi matres agnoſcunt, nec fugiendis vberibus cura & ope admouentur aliena; ſed ea ipſi in maternis corporibus loco abdito poſita mirabili facilitate nouerunt. Contra hominis nato, niſi opere nutrientis admotis labris papilla vberis ingerantur, nec vbi ſint ſentiunt, & iuxta ſaiacentibus mammis, magis poſſunt eſurientes flere, quam ſugere.* D. Aug. De peccatorum merit. & remiſſ. c. 38. Altera, quæ adultorum dici d poteſt, triplex exiſtit. Vna, qua proprius, ac germanus hominis finis, quod eſt verum ac ſummum bonum, in quo noſtra beatitudo cernitur; Altera, qua media ad illum ipſum finem tendentia; Tertia, qua & ipſa mens humana ab homine ignoratur, cum ceteræ mentes, Angelicę nimirum ſe ipſas perfecte norint.

Sex alia mentis humanæ vulnera ibidem producit Bellarm. quæ ad vnam itidem ignorantiam licet redigere, aut ratione, ſimilitudinis, ſiue adeo profundioris gradus, cuiuſmodi eſt fatuitas, cum qua nonnulli naſcuntur. *Tam tardi non nulli ſunt, & obliuioſi, vt ne prima quidem diſcere literarum elementa potuerint. Quidam vero tanta ſunt fatuitatis, vt non multum a pecoribus differant, quos moriones vulgo nominant.* D. Aug. epiſt. 28. ad D. Hieronym.

Aut merito cauſſæ quodammodo efficientis; hæc autem eſt difficultas diſcendi, atque intelligendi, quæ ex trib. fontibus videtur dimanare, videlicet primum a labore, & dolore ſine quo nihil fas eſt addiſcere; deinde ab eo quod rerum veritas latitat in occulto: poſtremo ab ipſo corpore; quod cum nobis fuerit elargitum tamquam inſtrumẽtum ad ſcientias comparandas, tamen ita aggrauat animam, vt deprimat ſenſum multa cogitantem; vt ita cum ſapiente loquamur.

Aut denique ratione contrarij cum homines tanta earum rerum, quæ ad ipſos maxime pertinent, ignorantia laborent: tamen aliena, & præſertim quæ ad vitia deflectũt ſollicite peruestigant, & curioſe introſpicere atq. auide penetrare contendunt. Quod autem ad nos ipſos attinet, incredibile eſt, quanta ſit noſtrarum cogitationum de rebus minus neceſſarijs, ac nullius precij, quandoq. vero ingenius offenſionis, & calamitatis, inanitas, futilitas, leuitas: vt in eis omni contentione inaniter, atq. effuſiſſime occupati, abiciamus diuinas, tum etiam, quando eis in primis opera danda eſſet. *Cum in huiuſmodi rebus conceptaculum ſit cor noſtrum. & oportet copioſa vanitatis cateruas hinc et orationes noſtra ſæpe interrumpuntur, atq. turbantur: & ante conſpectum tuum, dum ad aures tuas voce cordis intendimus, neſcio, vnde irruentibus nugatorijs cogitationibus res tanta præciditur* S. Aug. lib. 10. Confeſſio. c. 35.

His accedit, inquit Card. Bellarmin *quod cum mens æterna ſit, & ei perpetua debeatur operatio: tamen dum eſt in corpore ne mediam quidem temporis partem ſibi vendicare poteſt; nam ſi detrahas infantiam ac pueritiam, in quibus ætatibus mens aut nihil, aut parum admodum operatur; & demas tempus, quod ſibi corpus ſumit tum ad ſomnum, tum ad alias vitæ neceſſitates; quantulum eſt quod intelligentiæ ad opus ſuum relinquitur?*

c *Eſt vulnus malitiæ.* Idem Card. Bellar. lib. 6 citato capito octo vulnera voluntatis aſſignat quæ, vt reliqua, ne modum additamentorum excedamus, ſimplici expoſitione percurremus.

Primum eſt *φιλαυτία* ideſt Amor ſui, de quo in ſuperioribus.

Secundum, Difficultas in vitijs ſuperandis, & virtutibus excolendis.

Tertium, Incredibilis quædam negligentia in ijs, quæ ad bene beateque viuendum, tum in hac vita, tum etiam poſt mortem attinent.

Quartum immoderata ſollicitudo in temporalibus lucris captandis.

Quintum mira, quædam peruerſitas voluntatis humanæ quæ ad Deum colendum tardiſſima: etiamſi per multa is ſe miracula, vel beneficia patefacit: ad colẽdos autem Deos falſos promptiſſima, quamuis nihil omnino de eorũ diuinitate, quæ plane nulla eſt, cognouerint.

Sextum eſt, Inconſtantia, inconſtabilitas, pugna quędã, & contentio voluntatis humanæ cum modo velit, modo nolit homo: modo nec plane velit, nec plane nolit.

Septimum, faſtidium proprij ſtatus.

Octauum, quod nullus niſi per gratiam reuocetur peccata quidem mortalia omnia quis vitare poteſt: venialia non item neque etiam renouari: niſi ſingulari aliquo priuilegio.

d *Eſt vulnus infirmitatis.* Huic, & Concupiſcentiæ, quæ ſunt animæ partis inferioris, hoc eſt ſenſitiuę, annectit Cardinal. Bellarmin. loco proxime allegato capitulo 11. Tria alia vulnera.

Primum, quod multi naſcantur cæci, aut ſurdi, aut muti, aut claudi, aut alio modo hac in parte læſi.

Secundum eſt illuſio ſomniorum quæ per ſenſus interiores efficitur. *Ipſe ſomnus, qui proprie quietis nomen accepit; quis verbis explicet ſæpe ſomniorum viſis, quam ſit inquietus, & quam magnis licet falſarum rerum terroribus, quas ita exhibet, et quodammodo exprimit; vt a veris eas diſcernere nequamus, animam miſeram, ſenſuſq. perturbet.* S. Aug. lib. 22. De ciuit. Dei c. 22.

Tertium in eo conſiſtit, quod cum interior ſenſus nobis idcirco ſit a natura tributus, vt menti ad contemplationẽ intelligentiamq. deſeruiat; vix dici poteſt, quot modis eam perturbet, & confundat, & a rerum cæleſtium ſpeculatione, quæ illi propria eſt, auocatam, ſexcentis inanibus figmẽtis in geſtis quaſi machinis, ipſam eo importuniſſime conijciat. Ad huiuſmodi hominum vulnera vult Card. Bellar. cap. 12. libr. 6. paullo ante notati, quas alias noſtras miſerias tum quæ pertinent ad corpus, tum quæ extrinſecus adueniunt. Superiores ſex ab eo enumerãtur. Prima complectitur innumerabilia morborum genera, quæ nec tot medicorum libris omnia poſſunt comprehendi. Secunda in eo poſita eſt, quod in plerisque ſiue adeo omnibus morbis, vel ipſa adiumenta, & medicamenta pro tormentis merito habentur; cuiuſmodi ſunt, inedia pharmaca, ſectiones, vſtiones; vt plerique ſæpe minus grauate ferant morbum, quam medicinam. Tertia refertur ad immanem illã rabiem qua detruduntur homines interdum, propter cibi, & potus inopiam. De qua eleganter D. Auguſt. loco proxime memorato. Quarta vertitur in ingenti. & neceſſario labore ad illiuſmodi inopiam repellendam. Quinta in breuitate vitæ, Sexta, ac poſtrema in continuo mortis imminentis timore cernitur. Miſeriæ, quæ nos extrinſecus vrgent tandem recenſentur. Prima, ac ſumma, quòd Deum poſt Adami peccatum iratum habemus. Tertia, quod cum homo hominis Deus eſſe deberet factus eſt homini lupus acerrimus, atque immaniſſimus.

Secunda, quòd traditi ſumus in manus teterrimi Principis tenebrarum. Quarta eſt inobedientia, & defectio a nobis animantium rationis expertium.

Quinta

Digitized by Google

Quinta calamitas è cœlo, terra, marique frequenter adueniens. Sexta, atque vltima caſuum fortuitorum ærumna, quæ nulla ratione nec præuideri, nec caueri poteſt.

Bartho. Medina 1.2. quæſt. 81. articul. 3. in fin. aliter digerit huiuſmodi miſerias, & vulnera, eaque quatuor proponit.

Primum eſt, quòd homo in peccato concipitur. Alterum inde procedens, eſt omnium animæ potentiarum diſcordia, & perturbatio. Tertium, Amor ſui, φιλαυτία quem ex D. Auguſtini ſententia Primogenitum peccati originalis appellat.

Quartum Inſignis quædam ignobilitas noſtri generis, a ſingulari ſua præſtantia in belluarum naturam propemodum degenerans.

Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis, & ſimilis factus eſt illis, vt paſſim ex Dauide decantamus Legito ipſum Medin. pluribus hæc enarrantem. Ac denique ſcito, vniuerſa hæc incommoda ab Auguſtino ad duo ſumma capita, veluti fontes eſſe reuocata, Ignorãtiam ſcilicet, & difficultatem; ex quibus duos alios malorum fontes docet exoriri errorem, nimirum, & dolorem, quorum priorem ignorantia, poſteriorem autem parit difficultas. lib. 3. de libero arbitr. cap. 18. 19. & 20. in Enchiridion. cap. 24. & in lib. de natura & gratia capit. 67. vt teſtatur Cardinal. Bellarmin. tomo 5. De amiſſ. grat. lib. 6. capitulo 8.

e *Per gratiam Chriſti.* Atque ita macula, de qua hic verba fiunt, non eſt id, quo proprie, & formaliter poſt commiſſum peccatum homo manet, & denominatur peccator, ſed tantum materialiter, quatenus, inquam, illa ipſa priuatio nitoris gratiæ, eſt peccatum habitualiter manẽs, & priuatio nimirum gratiæ ad vltimum cœleſtis beatitudinis finem aſſequendum neceſſariæ. Quod ſane peccatum, vt ait hic Author, ſecundum fidem tollitur per Chriſti gratiam,

Macula autem formaliter eſt priuatio gratiæ, quatenus metaphorice eſt nitor quidam animæ. Gregor. de Valent. to. 2. diſp. 6. q. 16. punct. 1. ver. Tertio ſequitur,

f *Aliqua ex parte obſcuratur*. Duos alios peccati effectus Gregor. de Valent. loco proxime notato in fin. coniungit cum eius macula. Vnus eſt auerſio a Deo, tanquam ab vltimo fine, quæ materialiter non differt ab ipſa priuatione gratiæ, & charitatis, quæ eſt peccatum habitualiter manens, atque ipſa macula. Nam qui peccat mortaliter, is ſe auertens a Deo ita ſe ad creaturam aliquam conuertit, tanquam ad vltimum finem, vt ad eam exiſtimetur habitualiter conuerſus. & auerſus a Deo tamdiu, donec iterum per ſalutarem pœnitentiam in Deum conuertatur. Alia ratio eſt auerſionis a Deo, vt a legislatore, hęc ſiquidem peccato eſſentialis eſt; cum ſit auerſio a lege, & ſane prior quã altera auerſio a Deo tanquam ab vltimo fine, cuius rei illud argumentum eſt, quod licet conſtet inter Theologos de peccati formali ratione, de eo tamen diſputãt an quoduis peccatum mortale auertat a Deo, vt ab vltimo fine, & conuertat ad creaturam.

Alter effectus maculæ peccati adiunctus ex Gregorij Valentini ſententia, eſt offenſa Dei; non ſane actiuè accepta, ſic enim eſt ipſum peccatum: ſed paſſiue, quatenus ſcilicet in eo formaliter cernitur, quod iure merito, & optimo Deus iraſcitur hominibus propter peccatum, atque eis pœnam decernit. ex eo igitur peccatum huiuſcemodi offenſionis cauſſa exiſtit, quod iram commouet, & prouocat, Is autem effectus debetur non ſolum mortalibus, ſed etiam aliquo pacto venialibus De quibus potiſſimum interpretantur illud Iacob. c. 3. In multis offendimus omnes.

g *Et pœnam* Hoc loco intelligitur pœna in ea ſignificatione, quę propria eſt & denotat aliquod incommodum, quo aliud incommodum, & malum ideſt peccatum vindicatur, compenſaturque De qua Iob. 4. Quis vnquam innocens perijt aut quando recti deleti ſunt? quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, ſtante Deo perijſſe. & D. Auguſtinus lib. 1. Retract. c. 9. omnis pęna ſi iuſta eſt, peccati pœna eſt & ſupplicium nominatur.

Altero modo acipitur pœna communiter pro quouis damno, ſeu incommodo, quod ſit contra inclinationem rei, eamque priuet aliquo bono ipſi conuenienti: & duplicem conſiderationem habet, vnam abſolutam qua, ſcilicet hanc ipſam communem rationem ſimpliciter concipimus, atque ita abſolute pœna recte poteſt appellari alterã relatiuam. quando præter ea illud cogitatione reperimus, tãquam medium, & vtile, & bonum ad aliquod aliud maius incommodum euitandum, & ad contrarium commodum comparandum, vt medicinam ad morbum depellẽdum, & ad bonam valetudinem aſſequendam.

h *Alteram efficacem.* Efficacior, & productis proxime ſanctorum auctoritatibus congruentior videtur illa ratio, quã ex eadem D. Thom. ſumm. contra Gentes affert Barthol. Medin. 1. 2. q. 87. artic. 3. Verſic. *ſed in præſentia*, in hunc fere modum. Iuſtitiæ diuinæ eſt, vt qui nunquam voluerũt peccato carere, vt ait D. Gregor. dum hanc mortalem vitam degerent, ij nunquam in æternitatis ſeculis ſupplicio careant. Nam apud iuſtiſſimum Dei tribunal voluntas pro ipſo facto habetur, & reputatur. At enim qui propter caducum, ac temporale bonum auerſus eſt ab vltimo fine, qui in æternum poſſidetur, maluit fluxo, atque incerto bono, idque æternum, ſi æternum foret, quam vltimo fine, quod reipſa eſt ſummum, ac ſempiternum bonum, ex quo efficitur, vt qui ita, ideſt, mortaliter peccat haud ſecus puniri debeat, atque ſi æternum peccaſſet. Multa alia in eandem rationem ponit in medio Medina, quæ apud eum legito, ſi vacat.

i *Vt maior excogitari non poſſit*. Neque tamen ex hoc, neque ex eo, quod eſt priuatio, quæ non videtur recipere magis & minus, ſequitur, vt pęna damni in omnib. qui damnantur, ſit æqualis; etſi namque nec in priuatione, vt hoc demus nec infinito perſpici poſſit inæqualitas aliqua cum vtrumque ſit vniuſmodi; id quidem verum eſt per ſe, & eorum merito, non autem ratione cauſſæ, quæ quidem, cũ ſit peccatum, quod, vt inter recte ſentientes conſtat, non eſt in omnibus æquale; efficitur, vt ex hac parte pęna damni, & amiſſio infiniti boni omnes damnatos ex æquo minime excruciat. Exilium propter grauiorem culpam grauius ac vehementius ſollicitat, atque extorquet, quod ſane omnes fere aut reipſa norunt, aut facile poſſunt reputare. Bar. Medin. 1. 2. quæſt. 8. art. 4 ex Abulenſi. verſic. *In primis*, & ſeqq.

k *Diuina lege ſtatuatur illi iuſte pęna perpetua.* Neq. etiã ex hoc efficitur, vt minus verum ſit illud paſſim a Theologis vſurpatum, Deus retribuit vltra, & punit citra condignum. Nam quod attinet ad rem propoſitam, ad ipſum, inquam, peccatum veniale, pro eo Deus in damnato iuſtè exigere potuiſſet pęnam perpetuam aliquanto maiorem; quod intenſionem attingit. Quod autem pertinet ad peccatum mortale, non poteſt iure conqueri damnatus ob pœnæ perpetuitatem, etenim propter peccata mortalia potuiſſet etiam merito puniri per annichilationem. Quamobrẽ autem damnati in nihilum reducti non ſint, quæ fuiſſet omnium maxima pęna, in cauſſa eſt diuina miſericordia, iuxta illud Tren. 3. *Miſericordia Domini, quod non ſumus conſumpti*. Caie. & Bar. Med. 1. 2. q. 87. ar. 4. & Greg. de Val. to. 2. diſp 6 q. 17. punct. 4 in fin.

De Peccato mortali, & veniali, eorumque differentijs. Cap. XIV.

SVMMARIVM.

1 *Iuxta Hareticorum opinionem omnia peccata ex ſua natura eſſe mortalia, ſuo autem modo quadam dici Venialia.*

Iuxta Catholicorum ſententiam veniale tribus modis dicitur, ſcilicet ex euentu, ex cauſa, ex natura propria, num. eodem.

2 *Peccatum etiam mortale quot modis dicatur, & quid ſit: ſecundum nomen duplicem mortem inferre dicitur.*

3 *Peccati mortalis melior definitio a Nauarro tradita ab Authore probatur, & explicatur.*

4 *Peccati venialis definitio qua.*

5 *An veniale peccatum ſit ſimpliciter peccatum, an ſecundum quid tantum.*

Con-

Digitized by Google

6 *Conciliantur duæ oppoſitæ ſententiæ, quomodo ſimpliciter, & analogice peccatum dici poſſit.*
7 *Tam peccatum mortale, quam veniale duplex eſſe poteſt.*
8 *Peccatum ex ſuo genere varijs modis veniale fieri poteſt. & ſeq. nu. 9 10*
11 *In tribus peccatis furti, homicidij, & obſeruantiæ feſti quod alias ex genere ſuo mortale eſt, ex occurrente neceſſitate aut nullum, aut veniale, in cæteris non item, & quare.*
12 *Peccatum ex genere ſuo veniale effici poteſt ex cauſa varijs modis, nu. 13. 14. 15. 16.*
17 *Peccatum veniale idem numero manens in genere moris, mortale eſſe non poteſt, nec è con. & quare.*
18 *Peccata venialia quamuis ad mortale diſponunt, nunquam tamen ex ijs quantumuis multiplicatis fieri poteſt vnum mortale.*
19 *Quid de eo qui paulatim magnam quantitatem furatur, vel ab eodem, vel a diuerſis iudicandum ſit, fusè docetur, & explicatur, & nu. ſeq.*
21 *Qui vouit dare eleemoſinam paruam ſingulis diebus, vel recitare orationem* Dominicam, *ex continuatione præteriti fieri poteſt materia mortalis omittendo.*
22 *An* Peccatum *veniale & mortale differant ex natura rei, an ex ſola* Dei *voluntate.*
23 Cum *ex ipſa rei operiſque natura differant inter ſe ſecundū ſaniorem* Catholicorum *ſententiam, vnde ſit hæc differentia deſumenda, tribus numer. ſequen. docetur, ſcilicet, 24. 25. 26.*
27 *Quomodo cognoſci poſſit a nobis quodnam peccatum ſit mortale, quodnam uere veniale.*
28 *Documentum primum ex ſacris literis.*
29 *Secundum refertur ad traditionem Eccleſiæ eiuſque* Do*ctorum.*
30 *Tertium habetur per lumen naturale, ex quo certa colligitur regula ad iudicandum quid mortale, quid veniale.*
Quædam diligenter conſideranda, vt cognoſcamus iudicium ferre de differentijs peccatorum. nu. eod.

1 QVamuis multa † de peccato mortali, & veniali in ſuperioribus dicta ſint, vt tamen melior, & accuratior huius rei cognitio habeatur, nōnulla in hôc capite de vtriſque addenda ſunt. Atqui cum multæ ſint peccati venialis, & mortalis acceptiones commodum erit prius ſtatuere, in qua ſignificatione in præſentiarū mortale, & veniale a nobis accipiatur. Omiſſis autem hæreticorum erroribus, (qui mortalia vocant ea peccata, quæ mortem animæ afferunt, id eſt omnia peccata, quæ non condonantur, immo negāt omnino vllum peccatum eſſe, quod ſua natura nō ſit mortale, venialia autem ea appellant, quæ etſi natura ſua æternam mortem afferant, ob Chriſti tamen merita, & miſericordiam hominibus condonantur) iuxta Catholicorum ſententias agentes: ſciendum ante omnia eſt ex S. Thom. 1. 2. q. 88. artic. 2. Andrea de Vega, lib. 14. ſuper Conc. Tri. cap. 2. Ioſepho Angles in Florib. 2. Sen. p. 2. diſt. 37. q. 3. art. 2. difficul. 1. & alijs, Veniale peccatum tribus modis dici poſſe, vno modo ab euentu, quo modo quodcunque peccatum quantumcunque graue, ſi illius veniam, & remiſſionē obtineamus, veniale appellatur, quo ſenſu S. Ambr. lib. de Paradiſo, cap. 14. dixit, *omne peccatum per penitentiam fieri veniale.* & S. Auguſt. lib. 21. Ciuit. cap. vlt. & lib. de vera, & falſa pęnitentia, cap. 18. iniquitatem remiſſibilem vocat venialem. *Secundo* dicitur veniale ex cauſa, quia licet ſit mortale, habet tamen aliquam cauſam ſuæ veniæ annexam, & hoc modo peccata quęcunque ex infirmitate, vel ignorantia commiſſa dici poſſunt venialia, hoc eſt, digna quadātenus venia. Quomodo peccata B. Pauli ante baptiſmum, tametſi grauiſſima, dici poſſunt venialia, *Miſericordiam*, inquit, *conſecutus ſum, quia ignorans feci.* 1. Timot. 1. *Tertio* dicitur veniale ex propria natura, & eſt peccatum, quod ſuapte natura leue, exiguum, & diminutum eſt, & rectæ rationi parum diſſonum, nec mortem inferens, ſed dignum omnino venia.

Quia vero ex Dialecticorum regulis, quot modis dicitur vnum oppoſitorum, tot modis dicitur, & reliquum, Mortale etiam peccatum trifariam dicitur. *Primo* enim dicitur mortale ab euentu, quod ſcilicet, nunquam habiturum eſt veniam. *Secundo* ex cauſa mortale eſt, quodcunq. peccatum ex malitia, & de induſtria commiſſum. *Tertio* mortale eſt ex propria ratione quodcunque graue peccatum, rectè rationi vehementer diſſonum, ac proinde de ſe venia indignum, & mortem animæ inferens, ſiue primam, q̄ priuatio gratiæ eſt, ſiue ſecundam, quæ eſt ęterna damnatio. Et ex his venialis, & mortalis peccati acceptionibus ſola tertia nobis in hoc loco vſui erit; reliquę vero duę a noſtro propoſito alienę ſunt. Non enim nunc quę peccata habeantur mortalia, aut venialia, & quę non, tractamus ſed quid vtrumque ſit, & quare ſic dicta, & quomodo ex ſua natura diſtinguantur, inquirimus.

2 *Mortale* igitur † peccatum, prout nomen ipſum denotat, illud eſt, quod mortem infert, ſeu quod morte ſpirituali dignum eſt. Vnde a duplici morte rectè dicitur peccatū mortale, ſcilicet, tam a morte animę quam cauſat, quam a morte ſecunda, hoc eſt, a morte ęterna gehennę, quam ſancti mortem ſecundam appellant, qua dignum efficit hominem. De quibus frequens mentio etiam in Scripturis habetur: & quidem de prima morte, quę eſt animę, dicitur. *Homo per malitiam occidit animam ſuam.* Hieremia. 31. *Vnuſquiſque in iniquitate ſua morietur.* & Ezech. 18. *Anima, quæ peccauerit ipſa morietur*, & Roman. 6. *Stipendium peccati mors.* Sap. 16. & 1. Cor. 15. *Stimulus mortis peccatum* hoc eſt, feriens vſque ad interiora animę, & Iacob. 1. *Peccatum cum conſummatum fuerit generat mortem. Ratio eſt*: quia ſicut anima eſt vita corporis, ſic vita animę eſt Deus, ſeu gratia Dei, dans ei eſſe quoddam diuinum, ſuoque vigore intus ingenerans vitam ſpiritualem, & diuinę naturę conſortem. Et quemadmodum anima vitam corpori non tribuit, niſi quamdiu manet in ipſo debita humorum, & qualitatum proportio, ſic & Spiritus ſancti gratia non viuificat ſpiritum hominis, niſi quamdiu conſiſtit ordinatio debita in homine circa pręcepta Dei, & legē ęternam. Tolle corporis temperaturam per vulnus graue, aut morbum, ſtatim anima migrat è corpore, & corpus emortuum relinquitur, tolle per inobedientiam ſubiectionem hominis ad legem Dei, ſtatim anima per receſſum a Deo mortua redditur. Hinc D. Auguſt. ait. *Vita corporis tui eſt anima tua, vita animæ tuæ eſt Deus tuus.* Quomodo ergo moritur corpus amiſſa anima, quæ vita eſt eius, ita moritur anima amiſſo Deo, qui vita eſt eius. Hęc autē eſt mors illa, quam primo parenti minatus eſt Deus Gene. 2. In quocunque die comederis ex eo, morieris. Non enim Adam eo die, quo de ligno vetito comedit, ſtatim morte corporali mortuus eſt, ſed morte ſpirituali animę, quia ſtatim iuſtitiam, gratiamque amiſit, & proinde Deum. *De morte ſecunda*, quę eſt pęna gehennę ęterna, ait Regius Propheta Pſal. 48. *Sicut oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos.* & Ioānes Apoſt. c. 20. ita ſcribit: *Et infernus, & mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis. Hæc eſt mors ſecunda.*

Veniale autem peccatum communiter illud dicitur, q̄ ita leue eſt, vel defectu voluntarij, & deliberationis plenę, vel defectu materię, vt nec amicitiam cum Deo diſſoluat, nec auferat vitam ſpiritualem, nec ex ſe faciat aliquem reum pœnę ęternę, ſed ſolum temporalis, cuius etiam frequens mentio eſt in Scripturis, vt 1. Io. 1. *Si dixerimus quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*, & Iaco. 3. *In multis offendimus omnes.* & Prou. 24. *Septies in die cadit iuſtus, & reſurgit, impij autem corruent in malum.* Eſt ergo peccatum aliquod, non tollens amicitiam Dei, & iuſtitiam, & hoc dicitur peccatum veniale.

3 Mortale autem † variè definitur ab authoribus, vt videre eſt apud Nauarr. in prælud. 9. num. 7. verſicul. quarto, & Summam Coronam in prima par. cap. 1. num. 17. illa tamen vt breuior, ita melior definitio eſt, quam tradit Toletus in tracta. de ſeptem peccatis mortalibus, cap. 1. *Mortale eſt receſſus a regula diuina voluntarius*, Dei *gratia peccantem priuans, & æternæ morti adiudicans.* a qua non differt illa Caniſij in Summa Doctrinę Chriſt. tit. de peccatis c. 1. *Mortale actuale eſt, tollens vitam ſpiritualem, ac mortem inferens animæ peccatoris, quæ mors a* Deo *ſeparat, ac æterno ſupplicio aſcribit.* Dicitur *receſſus a regula*, ſicut enim in artificiatis dicitur error, ſeu peccatum artis, non ſequi regulam

gulam artis, per quam diriguntur operationes artium, ita in moralibus peccatum eſt deuiare a regula, cui in operando quis conſormare ſe debet. Quia vero, vt rectè docet S. Tho. 1. 2. q. 71. artic. 6. Peccatum non eſt aliud quam actus humanus malus, actus autem humanus cenſetur, quia eſt voluntarius, voluntatis autem humanæ duplex eſt regula, vna propinqua, & homogenea, ſ. & ipſa humana ratio, alia vero eſt prima regula & remota, ſ. lex æterna, rectè dicit, quod peccatum mortale ſit receſſus, & deuiatio a regula diuina, quia peccando mortaliter deuiat a ratione & lege diuina, cui homo in operatione conſormare ſe debuit. Additur preterea, quod ſit receſſus ſeu deuiatio *voluntaria*, ad actum enim humanum requiritur *voluntarium*, vt latius in ſuperioribus explicauimus, poteſt autem actus human⁹ eſſe *voluntarius*, vel quia elicitur ab ipſa voluntate, vt ipſũ velle, vel eligere; vel quia a voluntate imperatur, vt ſunt actus exteriores locutionis, vel operationis. Qualiter vero actus humanus paſſione aliqua, aut ignorãtia a peccato excuſari poſſit, ſatis conſtat ex his, quæ in præcedẽtib. de cauſis peccatorum dicta ſunt. *Dicitur* deinde Peccatum mortale *priuare gratia Dei*, quia cum peccatum ſit infirmitas quædam animæ, vt docent S. Th. 1. 2. q. 71. arti. ad 3. & q. 72. ar. 5. in corpore, & q. 74. ar. 9. ad ſecundum & q. 88. art. 1. in corpore, peccatum aliquod dicitur mortale ad ſimilitudinem morbi, qui dicitur mortalis, ex eo quod inducit defectum irreparabilem per ſubtractionem principij aliquius, ſ. animæ. In moralibus autem principium vitæ ſpiritualis eſt gratia, qua coniungimur cum Deo, vltimo fine noſtro: quia vero per peccatum mortale anima deordinat a Deo vltimo fine noſtro, cui per charitatem vnimur, conſequenter priuat hominem gratia, qua viuimus, & coniungimur Deo. *Quia* vero per peccatum mortale homo æterna pœna gehennę dignus conſtituitur, qui enim illud committit, niſi pęniteat, morte punitur æterna: *Malorum enim amatores*, inquit Sapiens cap. 15. digni ſunt morte, rectè ẽt in fine dicitur peccantes mortaliter *æternis ſupplicijs eſſe adiudicatos*, iuxta ea quæ ſuperiori capite dicta ſ. ſunt a nobis ſunt: vbi diximus, hanc pœnam duplicem eſſe, vnam damni, priuantem nos fruitione Dei, alteram ſenſus, quia. ſ. peccator punitur pœna ſenſus, igne nimirum perpetuo.

4 Iuxta hæc† ait, quæ de peccato mortali dicta ſunt, definiri poteſt veniale peccatum *eſſe peccatum ſeu actum humanũ voluntarium inordinatum, qui gratia peccantem non priuat, nec aliquem reum pœna æterna conſtituit, ſed ſolum temporalis*. Et quidem veniale eſſe actum *inordinatum*, ſatis ex ſe conſtat, nam aliquam dicit inordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem, quia tamen inordinatio hæc non tollit principium vitæ, ſcilicet gratiam, eſt enim compatibilis cum gratia, & charitate, conſequenter non conſtituit hominem æterna pœna dignum, ſed ſolum temporali, & in hac re conueniunt omnes.

5 Solum diuerſitas† eſt inter authores, An peccatum veniale ſit ſimpliciter peccatum, an vero ſecundum quid tantũ? Caiet. enim in 1. 2 q. 88. ar. 1 docet eſſe tantum peccatum ſecundum quid per analogiam, & attributionem ad mortale immo ait definitionem peccati traditam ab Auguſt lib. 22 cont. Fauſtum c. 27. ſimpliciter conuenire tãtum peccato mortali. & veniali ſolum, ſecundum rõnẽm imperfectã, additq. veniale non eſſe ſimpliciter prohibitum, nec cõtra legem, ſed præter legem, & idem docẽt Conradus & Medina ibidem, & volunt eſſe opinionem S. Th. ibidem in reſponſ. ad primum, vbi ait *diuiſionem peccati in Veniale, & Mortale, eſſe Analogi in Analogata*, & fauent huic ſententiæ Alex. de Ales p. 2. Summæ, q 106. memb. 1. & Bonau. 2. d. 42. ar. 2. q. 1. cum aſſerant, peccatum veniale non eſſe cõtra præceptum, ſed præter illud. Volunt igitur hi authores, diuiſionem peccati in mortale, & veniale, non eſſe diuiſionem generis in ſuas ſpecies ſed analogi in ſua analogata.

Alij vero vt Durand. in 2. d. 42. q. 6 & Maior. ibidem, q. 6. in 1. quæſito in reſponſ. ad dubium primum. And. Vega ſuper Conc. Tri. lib. 14. c. 13. & Ioſeph Angles in Florib. 2. Sen. d. 37. q. 3. art. 1. diffic. 3. quamuis peccatum veniale ex defectu perfectæ conſiderationis analogicè peccatum reſpectu mortalis eſſe concedant, peccatum tamen ex genere ſuo veniale vniuoce peccatum cum mortali eſſe docẽt. *Ratio eſt*: quia licet in veniali primo mõ ſit voluntarium ſolum analogicè, & non ſimpliciter, attamen in veniali ex genere ſuo, vt in verbo otioſo, eſt peccatum, & voluntarium ſimpliciter, & vniuoce, vnde intelligi põt eſſe poſſe veniale peccatum, etſi nullum eſſet mortale, vt v. g. intelligi põt fore verbum otioſum, aut mendacium iocoſum, etiamſi nullum poſſet eſſe peccatum mortale, ſignum ergo eſt tale verbum, aut mendacium non dici veniale per analogiam ad mortalem. Deinde etiam venialia in Scripturis dicunt̃ ſimpliciter, & abſolute peccata, vt 1. Ioan. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus*, &c. & Eccl. 7. *Non eſt homo, qui nõ peccet*. ſermo autem eſt in vtroq. loco de iuſtis, quorum peccata ſunt tantum venialia. Item ſub nomine peccatorum comprehenduntur a Chriſto, cum dicit Io. 20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*, alias claues ſacerdotales ad eorum remiſſionem non extenderentur, neq. confeſſio eorum eſſet ſacramentalis, quod eſt falſum. *Ratio eſt*: quia ſunt actus mali ſimpliciter, quippe qui voluntarij, & circa materiam indebitam, & a recta ratione deuiant, & diſſentiunt, & deniq. pœna, & reprehenſione digni ab omnibus habentur, non autem reſpondet pęna ſimpliciter, niſi peccatis ſimpliciter.

6 Ceterum† meo iudicio facilè conciliari poſſunt hæ duæ ſententiæ ſuperius commemoratæ, facta diſtinctione, quã adhibent quidam recentiores, Greg. de Val. to. 2. diſp. 6. q. 18. puncto 2. Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſp. 144. cap. 3. Nam peccatum conſiderari põt vel formaliter, vt tale eſt, hoc ẽ, vt offendit Deum, & diuerſum reatum pęnæ inducit, & ſic *mortale*, q eſt contra ſpiritualem vitã animæ. ſ. contra charitatem, & vnionem cum Deo, *veniale* autem nõ item, nõ differunt eſſentialiter, ſed accidẽtaliter, vnde, & diuiſio peccati in mortale, & veniale ſub hac conſideratione non eſt eſſentialis, ſed accidentalis, atq adeo ſubiecti in accidentia, vt ſupra docuimus, & fatetur S. Th. 1. 2. q. 72. ar. 5. & ſecũdum hanc conſiderationem 1. 2. q. 88. ar. 1. & 2. rectè docet peccatum veniale non ſimpliciter, ſed *analogicè* dici peccatum. Nam ratio peccati ſimpliciter in eo poſita eſt, vt vitã ſpiritualem tollat, & quia veniale non tollit eam, ſed *eſt veluti ægritudo, & diſpoſitio tendens ad mortem*, ideo analogicè dr̃ peccatum nec aliud voluit S. Thomas locis allatis, vt verba, & rationes eius manifeſtant & ſic certum eſt quod ablato mortali non eſſet poſſibile peccatum veniale dari, quia ſi impoſſibilis eſſet mors impoſſibilis etiam eſſet ægritudo, & diſpoſitio ad mortem. Deinde vt S. Tho in illa q. 72. ar. 5. argumentatur, ſi mortale & veniale, vt formaliter talia ſunt, hoc eſt, ut dicunt rationem maioris, vel minoris offenſæ, aut reatus, differrent eſſentialiter in genere peccati, nunquam contingeret peccata mortalia, & uenialia eſſe eiuſdem ſpeciei, cum tñ certum ſit, aliqñ eſſe eiuſdem ſpeciei, ut cum habent, idem obiectum & priuant perfectione debita eiuſdem uirtutis, & ſolum differunt penes quantitatem materiæ, aut perfectionis actus; ut furtum paruum, & magnum, & conſenſus in fornicationem plenè, & non plenè deliberatus, Sin autem cõſiderentur materialiter (ut loquitur Greg. a Va. ſeu vt ait Vaſquez) intra genus moris, hoc eſt quatenus habent hoc aut illud obiectum, priuãtq. perfectione debita huius, aut illius uirtutis, ſeu quatenus peccatum utrumq. diſconueniens eſt naturæ rõnali, ut rõnalis ẽ, & contrarium uirtuti, ſic quidem tam mortale, quam ueniale ſiue ex genere ſuo, ſiue ex leuitate materię, aut imperfectione actus, uniuoce peccata ſunt: nam Mortale habet obiectum planè rationi, & charitati Dei, & proximi repugnans. Veniale uero non item; obiecta uero quæ ita differunt, pariunt omnino differentiam eſſentialem peccatorũ in genere moris, ut furtum paruum & magnum plenè aut non plenè deliberatum, eſt uniuocè furtum contra uirtutẽ iuſtitię, & uerbum otioſum quod ex genere ſuo ueniale ẽ, uniuocè conuenit in communicatione generica peccati cũ verbo contumeliæ, & iniuriæ, quippe ex genere ſuo ẽ mortale, & ideo hac rõne eſſentialiter diuidit̃ peccatũ in mortale, & ueniale, id quod non ſolum uerum eſt de ueniali ex genere ſuo, ut uoluerunt Durandus & Greg. de Val. ſed ẽt de ueniali ex imperfecta deliberatione. Nam ẽt in talib. uenialib. reperit̃ uera rõ, & uniuoca uoluntarij, ac proinde nihil ex hac parte obſtat quo minus uniuocè peccata ſint, &

contra

contra præcepta, ut eruditè Vaſquez loco ſuperius cõmemorato contra Duran. annotauit. Et ſicut animalia, quæ per putrefactionem generantur vt mures, formicæ & alia id genus animalia imperfecta, ſunt nihilominus ſimpliciter animalia, quamuis imperfecta, ita & venialia quęcunq; quamuis quoad malitiam non ſint ita cõſummata, nec ita rationi, ac virtuti repugnant, ſicut mortalia, ſunt tamen ſimpliciter uocanda peccata, vt ex dictis conſtat. Vnde vt rectè Vega, & Ioſeph Angles vbi ſupra notant, incautè S. Bonau. 2. d. 42. artic. 2. q. 2. ad vltimum. negat Veniale eſſe Dei offenſam; Nam vt diximus, verè eſt offenſa, & peccatum, & contra obedientiam debitam Deo, vt conſtat.

7 *Sciendum* porro eſt † tam mortale, quam veniale duplex eſſe poſſe, ſ. vel ex ſuo genere, vel ex cauſa: peccatum mortale ex genere ſuo eſt, quod ſecundum ſe repugnat *charitati*, per quam homo ordinatur in vltimũ finem: vt. n. ſæpius dictum eſt, & docet S. Tho. in 1. 2. q. 18. art. ſecundo, actus humani ſpecificantur ex obiecto, peccatum igitur illud, cuius obiectum eſt vel contra charitatem, & dilectionẽ Dei, ſicut blaſphemia, periurium, & huiuſmodi, ſiue contra dilectionem proximi, vt homicidium, adulterium, & ſimilia eſt mortale ex genere ſuo; veniale autem ex genere ſuo ẽ, quod licet in ſe habeat quandam inordinationem, eius tamen obiectum non eſt contrarium dilectioni Dei & proximi, vt verbum otioſum ſine cuiuſque detrimento, mendacium iocoſum, ſiue officioſum, quod nullum lædit, vt riſus ſuperfluus, aut aliæ operationes inutiles cuiuſcunque ſenſus, vt ſunt inutiles viſiones, auditiones, & alia huiuſmodi. Quia vero actus morales non ſolum recipiunt rationem boni, & mali ex obiecto, ſed etiam ex aliqua diſpoſitione agentis, ideo contingere poteſt, vt id, quod non eſt niſi *Veniale* ex genere, ratione ſui obiecti ſit *Mortale* ex cã, ſeu ex parte agentis, & è contra ex parte agentis contingere poteſt, quod aliquod peccatum quod ex genere ſuo ſit *Mortale*, fiat *Veniale*, vt docent S. Th. 1. 2. q. 88. art. 2. & art 4. & ar. 6. & interpretes illius.

Peccatum ex genere ſuo mortale, varijs modis veniale fieri poteſt.

8 *Primo* propter actus † imperfectionem, quia. ſ. non perfectè pertingit ad rationem actus moralis, cum non ſit deliberatus, ſed ſubitaneus, cum enim actus moralis habeat ſpeciem a ratione deliberata, vnde fit, vt per ſubtractionẽ quandam deliberatæ rationis ſoluatur ſpecies, & fiat ex mortali veniale Sic S. Th. 1. 2. q. 88. art 2. & 6. & 1. 2. q 74. art. 10. vbi id tum in vniuerſum, tum in particulari docet de ſubitis motibus infidelitatis. Quamuis n. infidelitas ſecundum genus ſuum ſit peccatum mortale, ſubitus tamen motus infidelitatis eſt peccatum veniale, verbi gratia, cum quis reſurrectionem mortuorum ſubitò apprehendit, vt impoſſibilem ſecundum naturam. & ſimul apprehendendo remittitur, antequam tempus habeat deliberandi, q; hoc eſt nobis traditum, vt credendum ſecundum legem diuinam; ſi vero poſt hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, eſt peccatum mortale. Sic etiam delectatio libidinoſa eſt venialis genere ſuo, ſed propter deliberationem, & conſenſum efficitur mortalis ex S. Tho. 1. 2 q. 74. ar. 8. ad ſecundum. Alexandro Aleñſi pa. 2 q. 108. memb. 11. dubio 2. Ioſeph Angles in Florib. 2. Sent. d. 37. q. 9. arti. 1. diffic. 4. concl. 2 & Summa Corona p. 1 c. 1. num. 26. Sic etiam ſi quis ex ira repentina mortem alicui infligeret, motus ille tam ſubitus eſſe poteſt, vt non ſit niſi venialis ex Toleto in inſtruct. confeſſ. tract. de Septem peccatis mor. c. 2. poſt Sanctum Thomam 1. 2. q. 88. ar. 5. Quo etiam modo motus ſubitus ſuperbiæ non niſi venialis erit, & qui habet diſplicentias quaſdam bonorum diuinorum non ſatis deliberatas, vt frequenter contingit in materia Accidiæ, dum quis tædio circa ſpiritualia ſubitaneo afficitur, ſolum venialiter peccat ex Nauar. in Manual in prælud. 9. num. 11. & c. 11. num. 4.

Huc etiam reuocari poteſt actus ille, qui non procedit ex ſufficienti iudicio, quales ſunt actus illi, qui fiunt a ſemidormientibus vel ſemiebrijs, vel ab eis qui adeo turbati ſunt, vt non aduertant, aut ſciant, quid faciunt, aut dicũt, vt quando quis ſubito ex paſſione in verba contumelioſa prorumpit, non aduertens eorum ſignificationem: ſecus ſi aduerteret quæ dicit, & ſic de alijs: ſignum huius rei ſit, quando tranſacta illa paſſione animi, rogatus quid fecerit, aut dixerit, neſcit reſpondere, quamuis enim tale iudicium ſufficiat ad veniale. ad peccatum tamen mortale non ſufficit, ex Io. Maiore 3. ſent. q. 37. c. 14 & in 4. d. 17. q. 8. concl 4. Nauar. in Summa prælud. 9. num. 11. & c. 11. n. 4. Sum. Corona vbi ſupra, & Gabr. Vaſquez in 1. 2. diſput. 127. cap. 3 in fi & colligitur ex doct. S. Th. in 1. 2. q. 77. art. 6. 7. & 8.

9 *Secundo mortale* ex † genere ſuo effici poteſt *veniale* propter paruitatem materiæ, vt v. g. quamuis furtum ex genere ſuo ſit mortale, (quia eſt directè contra præceptum diuinum, *Non furaberis* & contra iuſtitiam inferendo damnum proximo) ratione tamen paruitatis materiæ fieri poteſt. vt ſit tantum peccatum veniale, ex S. Th. 2. 2. q 66. ar. 6 ad 3. Soto lib. 5. de iuſtitia, q 5. ar. 3. ad 3. Nauar prælud. 9 num. 12 & cap. 11. numero quarto, Ioſepho Angles. in Florib 2. Senten. diſtinction. 37. q. 9. artic. 1. difficul. 4. concluſ. 1. Barthol. Medina 1. 2. q. 88. ar. 2. Greg. de Valentia tomo. 2. diſp. 6. q. 18 puncto 2. & 3. Toleto tract. de peccatis mort. cap. 2.

10 *Tertio* mortale ex genere † vel omnino ſit nullum, vel redditur veniale, ex Summa Corona, p. 1. c. 1. nu. 25. & Nauarro in prælud. 6. & prælud. 9 nu. 10. quando fit ex ignorantia, ſed de hac re latè dictum eſt, quando de ignorantia diſſeruimus.

Quarto, quod eſt ex genere, & propria natura *mortale* efficitur *veniale*, aut nullum ex occurrente neceſſitate, vt latius tradit Summ. Corona vbi ſupra num. 29. tum in peccato furti, tum etiam in peccato homicidij, vt verbi gratia, quando quis furatur aliquid pro vitæ ſuſtentatione, non habens unde ſibi, & ſuis prouidere poſſit. Et certè ſi neceſſitas extrema ſit, nedum non peccat accipiendo rem alterius, verum etiam nec furtum dici debet, vt expreſsè docet S. Thom. 2. 2. quæſtio. 66. art. 7. in corpore, & ad ſecundum in quo caſu conſequenter non tenetur ad aliquam reſtitutionem quia cum naturali iuri ſibi debeatur, non cõmittitur iniuſtitia. Sin autem neceſſitas non ſit extrema, ſed magna, quamuis non excuſet a toto, & proinde peccet appropriando ſibi ſua auctoritate, quod Domino diſpenſandum relinquitur, excuſat tamen a tanto hoc eſt, a mortali, ſolumque veniale erit, ex Summa Corona poſt Sotum lib. 5. de iuſtitia. quæſtio. 5. articulo quarto. Intelligitur autem hoc de eo, qui auſert aliquid pro ſuo uictu neceſſario & non in quantitate exceſſiua, ac etiam a diuite, & non a paupere, vt ipſemet eſt, quia in æquali cauſa potior eſt conditio poſſidentis. l. ſi ob turpem, §. portò. ff. de condict. ob turp cauſ. Idem pari ratione dicendum eſt de homicidio, dum ſcilicet qui aggreſſus a ſuo inimico in tali periculo conſtituitur, vt niſi inuaſorem occidat probabiliter timeret, aut mori, aut grauiter vulnerari, tunc enim non peccat occidendo cum moderamine inculpatæ tutelæ, ſiquidem mors illi ſecuta, non eſt per ſe intentata ſed eligitur tanquam medium neceſſarium ſuæ euaſionis, & effectus defenſionis iuſtæ. & neceſſariæ ad uitam propriam ſaluandam. Eodem modo, qui ex magna neceſſitate in die feſto laboraret pro pane neceſſario acquirendo, excuſatur a peccato, cum non ſit intentio eccleſiæ aggrauare, aut tã ſtrictè aliquem in huiuſmodi caſu obligare, iuxta ea, quæ tradunt Nau. in Manuali cap. 13. num. 15. & 16. Summ. Corona loco proximè allegato num. 29 Tolet. lib. 4. Inſtruct. ſacerd. cap. 25.

11 Illud autem † eſt notatione dignum, quod licet in peccatis furti, homicidij, & obſeruantiæ diei feſti, quod alias ſit ex genere ſuo mortale, ex occurrente neceſſitate. aut nullum, aut ueniale ſolum reddatur; ſecus tamen eſt in alijs peccatis, ut animaduertit Summa Corona ubi ſupra puta in peccato luxuriæ, ſi enim puella grauis inopiæ oppreſſione, uel mortis timore, ut uitæ ſuccurreret, iuuenem admitteret, peccaret mortaliter, at uero peccatum mortale ob nullam cauſam committendum eſt, etiam pro uita tuenda. In illis enim tribus iuſta adeſt cauſa quæ actus illos a peccato excuſare poteſt, in peccato uero luxuriæ nulla ratio fingi poteſt, per quam reddi poſſit licita, niſi bono matrimonij honeſtetur, eſt enim a natura ad finem prolis

pro-

procreandæ ordinata, modo, & ordine conuenienti, qui autem utitur uago concubinatu, aut prolem incertam gignit, contra ordinem naturalis ordinis agit, qui nulla circumſtantia, aut conditione honeſtari poteſt, & ideo erit peccatum mortale. Sic Sotus libro quinto de iuſtit. q. 5. articulo quarto Summa Corona ubi ſupra. *Sic etiam* periurium ex nullo fine, aut cauſa honeſtari poteſt. Quia in iuramento adducitur Deus in teſtem, periurus autem facit Deum teſtem falſi quod eſt peccatum mortale contra religionem, ideoque periurare coacte, aut timore mortis, aut quacunque alia neceſſitate ſemper eſt mortale, cum enim vita pro Dei honore exponenda ſit, non eſt adducendus Deus in teſtem falſi, eo quod ſic contemnitur Deus, quod nulla ex cauſa fieri debet. Ex quibus omnibus conſtat, quod licet mortale ex genere ſuo non poſſit effici veniale ex genere ſuo, cum hoc ſit impoſſibile nam mortale eſt contra legem Dei, & tollit charitatem, ueniale autem non tollit charitatem, nec auertit ab ultimo fine, ex diſpoſitione tamen agentis nihil obſtat, quo minus modis prædictis id quod eſt ex genere ſuo mortale, uel ex actus imperfectione, uel paruitate materiæ, uel ex ignorantia, aut neceſſitate fiat veniale.

12 *Econtra* uero peccatum † ex genere ſuo ueniale effici poteſt ex cauſa *Mortale* uarijs modis.

Primo quidem ſi in eo conſtituatur vltimus finis, adeo ut quis paratus ſit potius peccare mortaliter, ſi de hoc actu cogitetur, quam id relinquere. Sic S. Thom. 1. 2. quæſt. 88. artic. 2. & artic. 4. Ioſeph Angles in Floribus 2. Sentent. diſtinct. 37. quæſt. 9 artic. 1. difficul. 3. S. Anton. par. 1. tit. 10. cap. 1. §. 2. Nauarr. in Manuali prælud. 9. num. 18. Summa Corona, pa. 1. cap. 1. numero 23. Coſm. Philiarch. de officio ſacerdotis. par. 1. lib 3. cap. 1. Barthol. Medina in 1. 2. quæſt. 88. artic. 2. & 4. concluſ. 3. Sebaſt. Medices in ſumma peccatorum cap. titu. 1. quæſt. 11. Exemplum poteſt eſſe in illis verbis otioſis, & multis, quibus vti ſolent paraſiti, & buffones & hi, qui aſſiduè ludunt aleis, &c. Ratio huius eſt: quia conſtituere vltimum finem in aliquo actu, eſt colere illum tanquam Deum, ut ſi quis dicat, nolo aliam beatitudinem, niſi iocosè mentiri, aut mallo hoc mendacium iocoſum proferre, quam Deum videre, quod eſt ſumma peruerſitas, iuxta ſententiam S. Auguſt. lib. 83 qq. quæſt. 30. dicentis. ***omnis humana peruerſio eſt fruendis vti velle*** (ea ſcilicet referendo ad aliud) ***& vtendis frui***, in creaturis ſcilicet, quæ ad Deum referri debent, tanquam in vltimo fine quieſcendo. Id quod ut ait Ioſephus ubi ſupra difficul. 2 concluſ 1. non rarò contingit, ſunt enim nonnulli, qui adeo ſunt terrenis rebus affecti, ut libenter gloriæ æternæ cederent hac lege ut immortales effecti, terrenis bonis perpetuo fruerentur. Ad hoc autem periculum euitandum ſcilicet, an quis ita anima afficiatur illis, ut potius uellet Deum offendere, quam illa omittere non debet fieri iſte comparationes, quæ infimis ſunt periculoſæ, ut rectè Philiarcus ſupra notauit.

13 *Secundo*, quando † id quod eſt ex ſe ueniale, intendatur, & ordinetur a peccante ad peccatum mortale ut ſi quis proferret verba iocoſa, ludens cum muliere, intendens eam prouocare ad fornicationem, quamuis enim uerba illa ſimpliciter dicta, de ſe eſſent peccatum ueniale, tamen ratione finis ſunt mortale. Sic S. Thom. & alij omnes authores ſuperius allati. Et *Ratio eſt*: quia omnis actus, etiam de ſe bonus, ob finem mortalem eſt peccatum mortale, actus etiam a fine iudicantur, ut uerbi gratia dicere unum Pater noſter, aut uerſiculū alicuius Pſalmi, aut alias quaſcumque orationes, eſt actus Religionis, ſed dicere huiuſmodi cum aliqua ſuperſtitione, eſſet peccatum mortale, erit autem ſuperſtitio, quoties huiuſmodi alio fine dicuntur, quam quod ſunt ab eccleſia ordinata, vbi aduertendū eſt, quod licet ueniale ex ſuo genere poſſit fieri mortale ratione mortalis intentionis, mortale tamen ex genere non fit ueniale ratione uenialis intentionis, ut ſubtiliter Coſm. Philiarchus loco citato notauit. Ratio eſt: quia bonum per malam intentionem efficitur malum, & malum, per peiorem intentionem efficitur peius, at uero malum per bonam intentionem non efficitur bonum, non ſolum quia non ſunt facienda mala, ut ueniant bona, Roman. 3. & Sanct. Thom. 1. 2. quæſtio. 79. articu. 4. ad 4. ſed etiam quia bonum eſt ex cauſa integra, malum vero ex quocunq. defectu, ex Diony. c. 4. Diuin. nom. & S. Tho. 1. 2. q. 18. articu. 4. ad 3.

14 *Tertio* ſi fiat † contra conſcientiam erroneam dictantem id eſſe mortale, vel de eo dubitantem, vt verbi gratia dicere mendacium iocoſum, ſine proximi offenſione, eſt de ſe veniale qui autem hoc dicendo, crederet, aut dubitaret eſſe mortale peccaret mortaliter propter conſcientiam erroneam, quam habet, vt latius diximus libro primo cum de conſcientia erronea diſſeruimus, & expreſsè docent Nauarr. in Manuali prælud. 9. num. 9. Summa Corona parte prima cap. 1. numero 20. Coſm. Philiarch. vbi ſupra, & Medices in Summa vitiorum Capital. titul. 1. quæſt. 1. Bartho. Medina 1. 2. quæſt. 88. artic. 4. in fin. & alij communiter. Eſt tamen in hoc caſu notandum, quod vt aliquis peccet mortaliter hoc modo non ſufficit, vt conſcientia dictet aliud eſſe ſolummodo peccatum, ſed eſſe mortale, Nec ſufficit, vt conſcientia dubitet in generali, ſed in particulari de re, circa quam erit peccatum, vt qui dubitat in genere, an liceat diebus feſtiuis negotiari, & deinde exigit nummos a ſuo debitore, non eſt condemnandus de mortali. Et ſi iuriſperitus dubitaret in genere, an Iuriſconſultis liceat feſtiuis diebus conſulere, & tamen dato caſu particulari quo et conſulendum ſit, crederet, quod illo die feſto poſſet in tali caſu ſine peccato conſilium dare, non peccaret: Econtra vero, ſi quis arbitraretur licere generaliter iuriſperitis diebus feſtis conſulere, ſed dubitaret an hic, & nunc, hoc conſilium ſibi liceat dare, peccaret agendo contra conſcientiam.

15 *Quarto* quando † aliquid fit in contemptum conſilij diuini, vel regulæ & legis, etiam non obligantis ad mortale, ſic Nauarr. Summa Corona, Philiarch. Medina, & Medices vbi ſupra. Quamuis enim conſilia Diuina non obligent, ad obſeruantiam eorum niſi quis ſe ad illa obligauerit, ea tamen ſpernere, & contemnere peccatum mortale eſt. Et quamuis multæ leges, & Regulæ multorum Religioſorum ad mortale non obligent, non tamen contemni poſſunt abſque peccato mortali, vnde quamuis opus ſit conſilij vouere religionem, vouere caſtitatem, qui tamen quaſi voueret, iuraret, aut promitteret animo firmato non ingredi religionem aut aliud votum emiſſurum, peccaret mortaliter ex Caiet. 2. 2. quæſt. 88 articulo 2. dub. 2 § circa oppoſita conſiliorum. Nauar. in prælud. 9. num 15. qui citat gloſſam in cap. Quis autem, diſtinc. 10. Petro de Arragon. 2. 2 quæſt. 88. artic. 2. dub vlt. Summa Corona p. 1. cap. 1. numero 23 Coſ. Philiarcho de officio Sacerd. par. 1. lib. 3 cap. 1. ***Quamuis enim non diſpliceat Deo***, (vt verbis Caiet. vtar) ***te non ſequi conſilium eius diſplicet tamen ei, quod tu promittis non ſecuturum ſuum conſilium***. Et ſi quis in contemptum ſtatus virginitatis duceret vxorem, aut ſi religioſus in contemptum ſuæ regulæ ſine licentia ſui ſuperioris, inquit Philiarchus, ſcriberet literas, peccaret mortaliter, eo ipſo enim, quod contemnit, aut paruipendit auctoritatem, ordinationes mandata, & leges ſuperiorum, peccat mortaliter, *Secus* autem ſi ex alia cauſa non faceret quod præcipitur *Ex contemptu* autem dicitur eſſe, quando quis principaliter mouetur ad id faciendum, eo quod conſilium, mandatum, ordinationem aut auctoritatem mandatis, & ordinantis parui facit, vt latius tradit Nau. in Man. c. 23. nu. 42. & fauet S. Th. 2. 2. q. 105. ar. 1. ad 1.

16 *Quinto*, quod eſt † ex ſe veniale, fieri poteſt mortale ratione ſcandali, ſic Nauarr. prælud. 9 num. 18. Summa Corona par. 1. cap. 1. numero 23. in fine. Coſmus Philiarch. de officio ſacerd. par. 2. libro 3. capit. 1. Sebaſtian. Medices in Summa pecca. capi. titulo 2. quæſtion. 11. vt verbi gratia ſi presbyter faceret riſus inconditos, turpes fabulas, & huiuſmodi coram ſe fieri, aut laruas dæmonum ante ſe permitteret, & ſimilia; Hæc enim quamuis in ſe conſiderata ſint tantum venialia, ratione tamen perſonæ, & ſcandali, quod exinde probabiliter ſequi ſolet, ſunt ei mortalia. *Item* exornatio mulierum, aut hominum, quamuis ex ſe non excedat rationem peccati venialis, ſi tamen probabiliter credi poteſt per eam proximum mortaliter peccaturum, ob ſcandalum erit mortale, vt tradunt præfati authores, de

qua

Digitized by Google

qua tamen re quid nos ſentiamus latius ſuo loco dicemus.

17 *Ex his*, quæ † de peccato mortali, & veniali hactenus dicta ſunt, ſequitur peccatum aliquod veniale manens idem numero in genere Moris, non poſſe vlla ex cauſa vel modo fieri mortale, vel contra, ſic expreſſe S. Thom. 1. 2. quæſtion. 88. artic. 4. in Corpore Alexand. de Ales part. 1. quæſtio. 19. membr. 8. & part. 2. quæſtion. 67. membr. 3. Bonauent. 4. diſtinct. 16. part. 2. diſtinctionis, artic. 1. quæſt. 1. & ad 2. numer. 90. quem falsò Vaſquez pro ſententia contraria loco inferius citando refert. Altiſiod. lib. 1. Summæ, tractat. 18. capit. 4. quæſt. 2. in prima parte ad argumentum 2. Ioannes Gerſon alphab. 61. litera C. S. Anton. par. 1. tit. 10 capit. 1. §. 4. Conradus in 1. 2. quæſt. 89. articul. 4. Medina in 1. 2. quæſt. 19. artic. 1. Ioſeph Angles in Florib. 2. ſentent. diſtinct. 37 quæſt. 9. artic. 1. difficul. 2. concluſ. 1. Gregorius de Valentia tomo. 2. diſput. 6. quæſtio. 18. puncto 2. *Ratio eſt*: Quia hæc peccata omnino inter ſe differunt in genere moris, quomodocunque conſiderentur, vnum enim tollit gratiam, & auertit a Deo, alterum uero, id eſt, veniale cum gratia conſiſtit, nec a Deo vltimo fine auertit. Ergo impoſſibile eſt vnum numero manens idē moraliter fieri aliud, auertere a Deo, & non auertere. *Ratio* a priori eſt, quia peccatum conſiſtit principaliter in actum voluntatis, ſicut & quilibet actus moralis, vnde non dicitur vnus actus moralis, ſi voluntas mutetur, quāuis etiam actio ſecundum naturam ſit continua, ſi autem voluntas non mutetur non poteſt eſſe quod de veniali fiat mortale. Sicut enim neceſſe eſt ad hoc vt actus qui erat antea bonus, reddatur malus quod mutetur affectus & voluntas, ſicut & mutari debet aliquo modo cognitio, eadem ratione neceſſarium eſt, ut affectus incipiat eſſe mortalis qui antea erat uenialis, apprehenſionem & cognitionem, mutari, vel quia additur noua circumſtantia, ſeu finis, vt contingit, quando peccatum, quod erat veniale ex obiecto & genere ſuo, cum plena deliberatione fiat mortale, ratione circumſtantiæ, aut ratione finis mortalis, vt diximus, nunc enim mutatur apprehenſio & cognitio, vt conſtat. Id quod non ſolum verum eſt de actibus internis ipſius voluntatis, in qua re cum S. Thoma conueniunt Richard. in 2. diſtinctio. 40. artic 1. quæſt. 1 Capreol. 2. diſtin. 40. quæſt. vnica. concluſ. 3. & articul. 3. in ſolu. argumentorum contra 3. concluſ. & Ferrar. libr. 1. contra Gentes, capitul. 10. §. *circa tertium*. Sed etiam de actibus externis, & alijs potentijs præter voluntatem. Cum enim operatio exterior valeat eſſe moris ab affectu & voluntate, illa dicetur eadem numero in genere moris, quæ ab eodem affectu & voluntate procedit; nam vt notum eſt, ab eodē habere debet eſſe indiuiduum in genere moris, a quo habet eſſe genericum: *Sicut* ergo idem affectus non poteſt fieri de veniali mortalis, ut diximus, ita neque idem actus exterior numero in genere moris fieri poteſt de veniali mortalis, quamuis idem in genere naturæ manere, & continuari poteſt, vt omnes admittunt. Vnde falſa eſt contraria opinio, quam ſine vllo ſolido fundamento ſuſtinere conatur Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſputat. 145. capitul. 2. falſo pro ſe citans S. Bonauent. in 4 diſtinct. 16. vt diximus, immo etiam Durand. in 2. diſtinct. 40. quæſt. 3. num. 4. quamuis initio contrariam hanc ſententiam tueri videtur; in fine tamen concedit mutari cognitionem, & volitionem, proinde non manere eandem actionem numero moraliter.

Eadem ratione verum eſt quod docent S. Thom. 1. 2. quæſt. 88. articul. 3. & interpretes illius loci, S. Anton. par. 1. titul. 10. capit. 1. §. 3 Ioſeph Angles in Floribus 2. Sentē. diſtinct. 37. quæſt. 9. articul. 1. difficul. 2 concl 2. Gregor. de Valent. tomo 2. diſput. 6. quæſtio. 18. puncto 2. in fine. Gabriel Vaſquez in 1. 2. tom. 1. in annotationibus q. 81. articu. 3. Sebaſt. Medices in Sum. pecc. capita. titul. 1. quæſtio. 11. in principio peccatum ueniale ex genere ſuo diſponere ad mortale, uel per quandam conſecutionem ſeu conſequentiam, quatenus ſcilicet augente, & creſcente diſpoſitione, vel habitu per actus peccatorum uenialium, in tantum etiam creſcere poteſt libido peccandi, vt facile etiam prolabatur in eam malitiam, vt non curet violare, & tranſgredi etiam præceptum diuinum aut humanum, & aſſumere, vt medium peccatum mortale ad conſequendam rem, cuius amor ſolum erat culpa venialis, vel quia facile contingere ſolet, ut qui peccando uenialiter tranſgreditur ordinem rationis in rebus minimis, paulatim hac aſſuefactione mala decidat in maiora, nolens ſequi ordinē rationis in rebus maioris momenti, iuxta illud Eccleſ. 18. *Qui ſpernit minima, paulatim decidit*, Qui enim aſſuefactus eſt verba otioſa proferre facile incidit in verba perniciosa.

19 *Et quamuis* peccata † venialia aliquo modo ad mortale diſponant, nunquam tamen ex pluribus venialibus quantumcunque multiplicatis fieri poteſt vnum mortale, neque omnia peccata uenialia tantum de reatu habere poſſunt, quantum unum mortale, ex S. Thoma 1. 2. quæſt. 88. artic. 4. Caiet. & Medina ibidem S. Anton. par. 1. titul. 10. capit. 1. § 3. Alexand. de Ales par. 2 quæſt. 107. membr. 4. Ioſepho Angles in Floribus 2. Sentent. diſtinct. 37. quæſt. 9. artic. 1. difficul. 2. conclu. 3. Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſp. 146. capit. 1 & 2. Ratio a priori eſt: Quia mortale tollit amicitiam Dei, ueniale autem non tollit, vnde ſicut unum ueniale eā non tollit ita nec omnia ſimul, cū ex illis non poſſit fieri unum aliquod mortale quandoquidem uenialia omnia inter ſe diuerſa ſint, nec in vnum coaleſcunt. *A poſteriori* etiam patet: Quia cuilibet ueniali peccato ſecundum ſe debetur pœna *finita*. mortali autem *infinita*, fieri autem non poteſt, ut ex pluribus pœnis finitis vna infinita fiat. *De pœna damni* conſtat, Quia mortale meretur carentiam diuinæ uiſionis, quæ eſt pœna omnium grauiſſima, cui nulla pœna uenialis peccati comparari poteſt vt oſtendit S. Thom. vbi ſupra ex Chryſoſt. Homil. 41 ad popul. Antioch. & Homil. 24. in Matth. & epiſtol. 5. ad Theodorum, & *Ratio eſt*, Quia eo pœna eſt maior, quo maius eſt malum patientis illam; *Atqui* priuatio gloriæ eſt malum quia eſt priuatio maximi boni, ſcilicet diuinæ viſionis, & conſequenter maxima eſt pœna. *Quartum* uero ad pœnam ſenſus, quamuis pœna debita uenialibus *per ſe* nunquam adæquari poſſit pœnæ *per ſe* debitę mortali, quia pęna debita *per ſe* mortali, eſt æterna, pęna uero per ſe debita ueniali eſt tēporalis, & ita quoad pęnæ durationem per ſe uenialia adæquari non poſſint mortali, tamen fieri poteſt ut pœna per accidens debita uenialibus multis, æqualis ſit cum pęna debita alicui mortali, pro ta quando coniuncta ſunt uenialia cum mortali non remiſſo, ut ſupra dictum eſt; Quoad pœnæ autem intenſionem non eſt dubium, quin pœna ſenſus debita multis uenialibus æquari poſſit cum pœna ſenſus debita mortali, eo quod, cum hæc pœna ſenſus etiam debita mortali ſit finita, creſcere poteſt pęna uenialibus debita creſcente numero uenialium tanta qualis ſit, & ea quæ venialibus reſpondet, & quę mortali. *Quod* uero S. Thomas loco allegato tradens hanc doctrinam addat particulam *forſan*, non eam addit, quaſi de re dubitans, ſed quia id tāquam certum apud omnes non definiuit, ut Caietan. exponit.

19 DVBIVM tamen † eſſe poteſt circa hoc ultimū. Quia qui paulatim magnam quantitatem furatur, etiamſi ſingulis furtis paruam tantūmodo quantitatem uſurpet, tenetur totum, quod furatus eſt reſtituere & difficultas eſſe poteſt tam de eo qui eidem paulatim furaretur, quam de eo, qui a diuerſis paulatim magnam quātitatem uſurpat. Quæ difficultas, quia utilis, & neceſſaria eſt ſcitu, & quotidie in praxi occurrit, paucis hoc in loco explicanda eſt.

Prima opinio eſt Nauar. in Manu. c. 17 nu. 139. dicentis, *eum qui ſine animo furandi quantitatē notabilē ſic paulatim aliquid furatur, etiāſi perueniat ad quantitatem notabilē, nunquam peccaſſe mortaliter in illis furtis teneri tamen ſub peccato mortali ad totius reſtitutionē*. Vnde aſſerit nullum poſſe furta ſolum *venialia*, quę obligent ad reſtitutionem ſub peccato mortali. *Ratio* pro prima parte eſſe poteſt quia ex pluribus uenialibus non poteſt fieri unum mortale. *Secunda* pars probatur: quia cum illatum ſit notabile dānū, exoritur obligatio reſtituendi ſub peccato mortali.

Secunda eſt, dicentium ultimum furtum, quo peruenitur ad notabilem quantitatem ſimul cum præcedentibus, eſſe mortale; Sic tenet Medina Cod. de reſt. quæſt. 9.

Digitized by Google

occurrit hic caſus. ad 2. Sotus lib. 5 de iuſtitia. q. 3. art. 3. ad 3. & 4. diſtin. 22. quæſt. 1. art. 2. caſu 3. Barthol. Medina. 1. 2. quæſt. 58. art. 4 ad tertium. Andreas Vega lib. 14. ſup. Cōc. Trid. cap. 11. in fin. Corduba in Summa Caſuum conſciētiæ q. 70. qui id probant, quia vltimum furtum coniunctum præcedentibus compleuit damnum notabile, quod antea notabile furtum, aut damnum non erat. Eandem ſententiam amplexus eſt Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſp. 146. capit. 2. vbi non ſolum hanc materiam optimè explicat, & probat, ſed etiam regulam hanc facilem tradit, ad cognoſcendum quando culpa poſterior, quæ ſecundum ſe venialis eſſet, fit mortalis propter præcedentes; ſcilicet, *Quoties materia, & obiectum poſtremi peccati venialis continuari poteſt cum materia præcedentium, ita vt pro vna reputetur, tunc vltimum peccatum fit mortale, quod alias eſſet veniale & non alio modo.* Cum igitur furtum non ſolum conſiſtat in ipſa vſurpatione, ſed etiam in retentione, hinc fit, vt qui vltimum furtum committit, peccet mortaliter, accipiendo illud vltimum, v. g. decimum nummum, & retinendo illum ſimul cum alijs nouem, non quidem quaſi hoc poſtremum ſit peccatum mortale ſeorſum acceptum & retentum, ſed prout vnam notabilem quantitatem cōſtituit, & damnum notabile cum illis alijs nouem efficit, ideoque peccatum hoc continuatur toto tempore retentionis huius notabilis quantitatis. Id quod non ſolum procedit, quando quis paulatim furatur ab eodem vſque ad notabilem quantitatem, ſed etiam quando aufert a diuerſis, & nulli eorum infert damnum notabile, ſed quantitas ablata omnibus ſimul notabilis fit; tenetur n. ſingulis reſtituere ſub mortali, & in ipſa ablatione peccat mortaliter, cum eadem ratio ſit de retentione, & ablatione.

Vnde conſtat falli Nauarrum vbi ſupra dum dicat auferentem paulatim uſque ad quantitatem notabilem *nō peccare mortaliter in vltimo furto*, & tamen teneri ad illius partis reſtitutionem ſub mortali. *Hæc* enim duo repugnant; Nam ſi tenetur reſtituere ſub mortali, ideo eſt, quia retinere illam eſt mortale, eo quod cum præcedētibus furtis cooperaretur ad retentionē notabilis quantitatis, quod ſi non eſſet mortale retinere illam partem, non teneretur ſub mortali illam reſtituere, idem enim peccatum eſt, *retinere, & actu auferre, ſeu vſurpare.* Ergo non ſolum peccat mortaliter retinendo, & non reſtituendo, ſed etiam vſurpando, ut latius in materia de reſtitutione dicemus.

20 *Hinc* fit, vt ſicut ille, qui † poſtremo loco furatur paruam quantitatem, ratione præcedentium facit notabile damnum, & proinde peccat mortaliter, ita etiam cum multi ſimul ſcienter damnum notabile inferunt, omnes mortaliter peccant, etiam ſi unuſquiſque per ſe paruam furetur quantitatem, cum enim ſint cauſa notabilis damni, ad quod omnes ſimul concurrunt, & non ſit maior ratio unius, quam alterius, omnes peccabunt mortaliter. Secus autem dicendum erit, ſi ex quatuor unuſquiſque per ſe notabile damnum inferat, & poſtea, cum illis ſimul alius accedat, & furetur ab eodem paruam quantitatem, hic enim non peccat mortaliter, quia cum illi quatuor fuerint determinatè cauſa per ſe damni notabilis, alius, qui cum illis paruam quantitatem uſurpauit, non debet cenſeri conſors notabilis damni & proinde nec peccabit mortaliter, ex Gabriel Vaſquez vbi ſupra.

Hæc autem doctrina hactenus explicata non ſolum procedit in materia iniuſtitiæ, ſed etiam in alia quacunq. materia quæ continuari poteſt, u. g. in materia intemperantiæ; cum enim intemperantia eatenus ſit peccatum, quatenus ſaluti, & rectæ diſpoſitioni corporis aduerſatur, inde eſt, quod qui ſæpius intemperate comedit, aut bibit, ētſi in ſingulis prandijs, ientaculis, potibus, aut comeſſationib. parū excedat, ſi ſingula ſecundū ſe cōſiderentur, rōne tñ effectus relicti a præcedentibus fieri poteſt, ut poſtremū prandium, aut iētaculū ſit mortale, quod alias ſecundum ſe non eſſet. Quod diligenter notandum eſt propter eos, qui putant ieiunium eccleſiaſticum non uiolari culpa mortali, etiamſi aliquis extra tempus aſſignatum ſæpius comedat, dummodo per ſingula ientacula, aut comeſſationes parum cibi ſumat quod falſum eſſe conſtat ex dictis. Secus autem erit in illis materijs quæ hac ratione continuari non poſſunt, vt in materia verbi, aut iuramenti otioſi quæ cum materia præcedentium continuari non poteſt, vnde nec poſtremum ſemper ratione præcedentium mortale erit.

21 *Ex eadem* regula † tradita colligitur peccare mortaliter eum, qui vouit dare eleemoſinam paruam ſingulis diebus, vel recitare orationem Dominicam aut aliquid paruum ſingulis etiam diebus, ſi per aliquot dies non elargiatur eleemoſinam, quamuis. n. omiſſio vnius, aut alterius eleemoſinæ aut recitationis non ſit mortalis, ex cōtinuatione tamen præteriti fieri poteſt materia grauis, quod non ſolū verū eſt in omiſſione *eleemoſinæ* (in quo ſolum cōceditur a Soto lib. 7. de iuſtitia, q. 3. art. 1. in corpore prope finem. Ioſepho Angles in Florib. 4. Senten. in q. de voto. ar. 2. difficult. 2. Petro de Arragona in 2. 2. quæſt. 88. art. 3. & Summa Corona tract. de voto numer. 5.) ſed etiam in recitatione *orationis Dominicæ*, aut alicuius rei paruæ, vt contra Sotum, & alios, docent Gregorius de Valentia to. 3. diſput. 6. quæſt 6. puncto 4. Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſpu. 146. c. 2 corollario. 5. Emanuel Rodriquez in Summa p. 2. cap. 95. concluſ. 1. & alij recentiores, ſicut enim ſupra de furto dictum eſt, quod per vltimum furtum alioquin leue completur ratio peccati mortalis contra iuſtitiam erga hominem; Ita etiam in præſenti, quando incipit eſſe grauis materia voti, quæ prætermittitur, mortaliter peccatur contra Religionem, & cultum Deo debitum. Et ſic is, qui vouit integre recitare Roſarium Beatæ Virginis, peccat mortaliter non recitando, Quare etiam non peccabit mortaliter, qui promittit & vouit quotidie dicere vnum Aue Maria, ſi per ſpatium 150. dierum illud dicere omittat, cum in ſumma cētum, & quinquaginta Aue Maria recitare debuerat? Et certè ſi id peccatum ſit mortale in omiſſione largitionis eleemoſinæ, ut fatentur Sotus, & reliqui, etiam in omiſſione orationis Dominicæ, aut Aue Maria, id ſimiliter verum erit, cum vtrobique par ratio ſit. Nam ſi obligatio recitandi dierum prætentorum non continuatur neque obligatio elargiendi eleemoſinam continuari poterit; & ſi hæc continuari valet, vt tandem fiat materia grauis, ita vt eius omiſſio ſimul cum præcedentibus ſit mortalis, eodem etiam modo omiſſio recitationis alicuius rei in ſe paruæ, ita continuari poteſt cum alijs, vt tandem vnam notabilem materiam reddat & peccatum mortale conſtituat. In quo caſu ſicut in alijs de furto, & intemperantia, non fit ex pluribus venialibus vnum peccatum mortale, ſed ultimum ratione præcedentium, cū quibus continuatur, & quaſi vnum totale cum illis conſtituitur, fit mortale, quod alias eſſet ſolummodo veniale.

22 DVBIVM aliud eſt. An peccatum † mortale, & veniale differant ex *natura rei, an vero ex ſola Dei voluntate?* Ex Doctoribus Catholicis quidam exiſtimarunt mortale, & ueniale non diſtingui ex natura rei, ſed ex lege, & uolūtate Dei, ita ſtatuente, vt hoc ſit ueniale, illud uero mortale. Sic Ioan Gerſon in 3. parte, tract. de uita ſpirituali, lect. 1. quæ habetur in Alphabeto 61. litera A. & ſequentibus. Iacobus Alma. in tract. 3. Moralium, cap. 20. & Roffenſis artic. 32. contra Lutherum qui docent omne peccatum ueniale etiam uerbum otioſum de ſe eſſe peccatum mortale, & mereri pœnam æternam & ex ſola Dei miſericordia, & clementia non imputari ad pœnam æternam. Ratio eſt Quia oē peccatum eſt offenſiuum Dei, & ideo meretur pœnam annihilationis, & ſi nunquā deleretur culpa uenialis, in æternū puniretur: ergo ex ſola Dei uoluntate uenialis, & leuis eſt, quia ipſe non uult eam ad grauē pœnā imputare.

Alij uero omnes rectius docent ueniale, & mortale peccatum non ex Dei uoluntate, ſed ex rei natura inter ſe differre. Sic And. de Vega, libr. 14. ſuper Concilium Triden. capitul. 15. & capit. 16. Ruardus Tapperus artic. 11. §. Ad quintam quæſtionem. Petrus de Soto tractat. de diſcrimine peccatorum lect. 6. circa finem. Tho. Vualdenſis tom. 2. capit. 155. & ſeqq. Gregor. de Valentia, tomo 2. diſput. 6. quæſtio. 18. puncto. 1. Barthol. Medina, in 1. 2. quæſtio. 88. artic. 1. Ioſephus Angles in Floribus, 2. Senten. diſtinct. 37. quæſt. 3. artic. 2. diffi. 6. & Gab. Vaſquez, in 1. 2. diſput. 141. cap 2. Ratio eſt: quia ſi omnia peccata ex parte ipſorum eſſent mortalia, omnia tollerent Dei amicitiam, qui a;

Digitized by Google

do quidem omne mortale eam tollit; At vero abſurdum omnino eſt affirmare, quocunque leui peccato tolli amicitiam diuinam, cum ex ſacris literis manifeſtum ſit aliquos iuſtos eſſe, qui tamen peccant venialiter, vt Prouer. 24. Septies in die cadit iuſtus, & reſurgit, impij autem corruent in malum. Quem locum tractans Beda in capitulo 3. epiſtolæ Iacobi, affirmat quod iuſtus cadens ſepties in die non deſinat eſſe iuſtus, alias corrueret in malum, ſicut cadit impius; vnde locum illum intelligit de culpis leuioribus, quas iuſtus committit, & Iacob. 3. In multis offendimus omnes; quem locum Sanctus Auguſtinus in Enchir. capit. 78. intelligit de leuibus peccatis iuſtorum, & 1. Ioan. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus & veritas in nobis non eſt. Denique* idem conſtat tum ex Concilio Mileuitano, Canon. 6. 7. & 8. vbi definitur, quemlibet iuſtum verè dicere poſſe: *Dimitte nobis debita noſtra* & Concil. Trident. Seſſion. 6. capitul. 11. & late idem docet S. Auguſtinus libr. de natura, & gratia. capit. 36. & 38. Iuſti autem non eſſent, ſi in gratia Dei non eſſent. *Sed & lumen* ipſum naturale dictat, quædam peccata eſſe grauia, vt homicidium, furtum graue, percuſſio grauis, mendacium pernicioſum, & ſimilia; alia vero eſſe leuia, vt furtum panium. mẽdacium iocoſum, verbum otioſum, & huiuſmodi: & illa digna eſſe pœnis grauibus hæc vero tam acerbis pœnis prorſus eſſe indigna, prout conſtat etiam ex Gentilibus qui abſque ſcripturis in lege naturali viuebant, lex autem diuina, neque abſtulit, neque variauit legem naturalem. Deinde etiam idipſum confirmari poteſt ex amicitia humana ritè inſtituta; Etenim apud omnes ſeueriſſimus haberetur is, qui ob leuiſſimas offenſas reſcinderet amicitiam, & ſeueriſſima eſſet ea amicitiæ lex contra quam non poſſet leuiter peccari, amicitia ipſa ſalua, & inhumanus planè iudicandus eſſet, & crudelis, qui culpas leues ſeueris, & rigidis pœnis, nedum æternis puniret. Tanto autem minus hoc de Deo, & diuina amicitia credere debemus, vt ob verba otioſa, & peccata leuia quempiam odio habere velit, & æternis ſupplicijs punire, quanto maior eſt, & plenior ſumma illa bonitas, & immenſa miſericordia omni creaturarum bonitate. Immo vero ſi, vt diximus, ex ipſa natura differunt graues, & leues offenſæ hominum, nec poſſunt leues ex ſe iure amicitiam humanam dirimere, quanto magis hoc eſt credendum de amicitia inter nos, & Deum, quæ non eſt minus, ſed magis multo firma, quam quæ inter homines in hac vita inuenitur.

Vnde facilis eſt ſolutio rationis in contrarium, Etenim quæuis culpa leuis amicitiam Dei non tollit nec pęnam annihilationis meretur, quod ſi Deus qui eſt Dominus vitæ, & mortis, aliquem iuſtum, & ſolum veniale peccatum habentem mitteret in gehennam, aut annihilaret id quidem propriè pœna non eſſet, quę correſpondet peccato, ſed pro ſua omnipotentia, & ſolo beneplacito id facere poteſt, vtpote dominus cum ſit, & auctor vitæ, & mortis. Et quamuis culpa venialis coniuncta cum mortali non remiſſo perpetuo puniatur in inferno, hoc tamen eſt per *accidens*, ratione ſtatus eius, in quo eſt. vt ſupra explicauimus, quia ſcilicet talis extra ſtatum ſatisfaciendi eſt; At vero ſi peccatum veniale cum mortali coniunctum non ſit, & quis in veniali decedit, talis quidem, cum amicus Dei ſit, & in ſtatu ſatisfaciendi, regno Dei non perpetuo priuatus manebit, ſed facta debita ſatisfactione in purgatorio, regnum, & viſionem Dei, quam in hac vita bonis operibus promeritus condigne fuit, conſequetur, vt conſors, & communis omnium catholicorum ſententia tenet, & credit.

23 *Ceterum* † inter Catholicos quia concedunt mortale, & veniale differre inter ſe, non ex ſola Dei voluntate, miſericordia & ordinatione, ſed ex ipſa rei, & operis natura, non parua diſſenſio eſt, vnde nam hæc differentia deſumi poſſit, & debeat; Quidam enim ut Scotus in 2. diſtinctio. 21. quæſtio. 1. §. Dico ergo, & Gabr. 2. diſtinct. 22. quæſt. 1. artic. 3. dub. 1. littera G. docent *peccatum mortale, & veniale inter ſe diſtingui, quod veniale ſit contra conſilium, mortale vero contra præceptum*. Sed non placet. Ratio eſt: quia velle ducere vxorem non eſt malum aut peccatum veniale, & tamen eſt contra conſilium de virginitate quod tradit Apoſtol. 1. Corint. 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do.* & infra *Si nupſerit virgo, non peccabit*. Deinde etiam furtum in materia leui eſt contra præceptum, *Non furtum facies*. non ſolum enim prohibetur furtum graue, ſed etiam leue.

Alij vero mortale a veniali diſtinguunt, quod mortale ſit contra legem, & præceptum, veniale autem præter legem, & præceptum, ſic Bartho. Medina 1. 2. quæſt. 88. artic. 1. poſt concluſionem ſextam, eamque tribuit S. Thomæ ibidem articul. 1 ad 1. & 2. diſtinct. 42. & Magiſtro 2. d. 35 & hanc tenent Alex. de Ales p. 2. q. 106. mem. 1. §. *contra quintam definitionem* ad 7. Bonauer. 2. diſt. 42. art. 2. quæſt. 1. in corpore, & ad 2. Caietan. & Conrad. in 1. 2. quæſtio. 88. artic. 1. Hanc tamen ſententiam reijciunt Durand. 2. diſtinct. 34. quæſtio. 6. ad 1. Maior. 2. diſtinct. 42. quæſt 6. quæſito. 2. ad dubium 2. & Andr. Vega lib. 14. ſuper Concil. Trident. capit. 13. Quia etiam verbum otioſum, & furtum leue ſunt contra præceptum, & contra iudicium rectæ rationis. Nam rectum rationis iudicium non ſolum dictat non eſſe mentiendum, ſed etiam indicat malum eſſe, & minime licitum mentiri etiam officioſe; vnde Eccleſiaſtici 7. dicitur: *Noli velle mentiri omne mendacium*. Quibus verbis prohibetur omne mendacium, etiam iocoſum, aut officioſum; Quod autem licitum non eſt, aliquo modo prohibitum eſt, nam eo ipſo quod aliquid malum eſt, eſt diſconueniens, & diſſentaneum rationi, & iuri naturali, & confirmatur ex illo Matth. 5. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino*, & paulo poſt: *Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt, non, non, quod autem his abundantius eſt, a malo eſt*, ergo etiam iurare quouis modo etiam leuiter, eſt prohibitum, & idem dicendum eſt de quocunque alio veniali, eſſe contra pręceptum, vt de verbo otioſo conſtat Matth. 12.

24 Rectius † ergo alij cum S. Thom. 1. 2. quæſtio. 88. art. 1. vt Ioſeph Angles in Floribus. 2. Sentent. diſtinct. 37 quæſt. 3. articul 2. difficul 6. concl. 5 Gabr. Vaſquez in 1. 2. diſp. 143. capitul. 4. Coſmus Philiarch. de officio ſacerd. par. 2. lib. 3. cap. 1. Sum. Corona par. 1. capitul. 1. num. 2. & 3. & Tolet. in Sum. tractat. de pecc. capit. 2. docent peccatum mortale, & veniale inter ſe diſtingui, Primo, quia mortale tollit ordinem ad ultimum finem, eo ſcilicet quia priuat charitate, & gratia Dei, quæ eſt vita animæ noſtræ, & coniunctionis cum Deo, qui eſt vltimus finis & beatitudo noſtra, quia igitur tollit vitam animæ noſtræ. & ex ſe aufert principium omne reparationis, morti enim mederi non poſſumus, recte inde vocatur mortale; veniale autem tollit ſolum ordinem circa media, conſeruato ſemper ordine ad finem, quia igitur non tollit gratiam, & amicitiam Dei, quæ eſt vita, & principium ſanitatis & medicationis, recte venialis appellatur talis deuiatio, & reparabilis. Et ſicut error circa principia reſtaurari non poteſt per alia principia, error tamen circa concluſionem per principia ipſa corrigi poteſt, ita etiam mortale non relinquit principium per quod corrigatur, quia ipſi principio vitæ opponitur, veniale autem relinquit hoc principium, ex quo corrigi poteſt. Et ſicut infirmitatum corporalium vna dicitur mortalis, quia tollit principium vitæ, ſcilicet humidum radicale. altera vero non item, ſed ſolum corpus reddit debile, ita inter infirmitates ſpirituales, quæ ſunt peccata, vna dicitur mortalis, quę tollit gratiam, & charitatem, quę eſt principium vitę ęternę, altera non, vt venialis, quę ſolum facit hominem tepidum circa diuina, & minus Deo gratum, & idem docent Ioan. Maior. 2. diſtinct. 42. quęſtio. 6. citata, Durandus 2. diſtinct. 42. quęſtio. 6. num. 11. & Richar. 4 diſtinct. 16. artic. 2 quęſtio. 2. & Alexand de Ales par. 1. quęſtio. 19 membr. 8. dum dicant mortale tollere charitatem, & ordinem neceſſarium ſimpliciter ad ſalutem, veniale autem non tollere charitatem, ſed feruorem illum impedire, vt etiam notat S. Thom. 1. 2. quęſtione. 87. articul. 5. & conſequenter veniale ſolum tollit ordinem vtilem, & congruum ad ſalutem melius conſequendam,

Google

25 Altera differentia,† quæ ex priori conſurgit, eſt, quod mortale ſit contra præceptum neceſſarium ad charitatẽ ſeruandam, & ſalutem conſequendã; ueniale autem licet ſit contra præceptum, ut diximus, non eſt tamẽ cõtra præceptum neceſſariũ ad conſeruationem charitatis, aut cõſecutionẽ ſalutis, quo modo intelligi poſſunt authores ſupra citati ſcilicet, Alex de Ales, Bonau. Caiet. Conrad. & alij, cum dicant veniale non eſſe contra præceptum, ſed præter illud; mortale vero eſſe contra præceptum, hoc eſt, mortale eſt contra pręceptum neceſſarium ad conſeruationem charitatis, veniale autem non item.

26 *Tertia* differentia † eſt, quod mortale finem vltimum in creatura conſtituit, veniale autẽ non conſtituit id, quod non ita intelligendum eſt, quaſi creatura diligatur propter ſe, & in alium finem non referatur, hoc enim etiam in veniali reperitur, quo creatura ratione delectabilis propter ſeipſam diligatur, ſed quia eius amor opponitur amori charitatis, quo Deus nobis, vt finis vltimus propter ſeipſum amatur, ideoque amor creaturæ opponitur amori Dei, qui tamen amor Dei non tollitur per veniale, nec amor illius opponitur amori Dei: ſeu vt alij explicant, peccans mortaliter ponit vltimum finem in creatura, ſeu creaturam magis amat quam Deum, quia voluntatem Dei, eiuſque mandatum transgredi non dubitat, hoc eſt, creaturam affectu ſuo Dei amori præfert, immo nullo modo Deum in eo actu amat, ſed potius creaturam contra Dei voluntatem, & præceptum; At vero per veniale nullo modo conſtituitur finis vltimus in creatura, quia licet conſtituamus per veniale finem vltimum in creatura negatiue, hoc eſt creaturam diligimus gratia ſui, & non alterius, non tamen diligimus eam, vt finem vltimum, quia opus veniale non contrariatur fini charitatis, aut ſeparat nos a Deo dilecto charitate, ſicut mortale. Quo modo explicat hanc differentiam, & modum loquendi Vaſquez in 1. 2. diſput. 5. cap. 1. & 2. & diſputat. 143. cap. 4.

Alia differentia eſt, quia mortale pœnam æternam meretur, veniale autem nõ niſi temporalem; quia enim mortale tollit vitam animæ, ſcilicet, gratiam, meretur æterna pœna puniri, non ſic veniale, cum amicitiam Dei, & ſanctitatis principium non tollat, aliæ etiam differentiæ ſunt, ſed hæ præcipuæ cenſentur.

27 DVBIVM EST, Quomodo † cognoſci a nobis poteſt, an peccatum aliquod mortale ſit, aut veniale? Res hæc ſicut

a ſcitu vtilis eſt, ita *a* explicatu difficilis, quæ & viros doctos, ac pios non parum dubios, & ſolicitos reddere ſolet & ideo * a nobis paucis ſaltem declaranda eſt; De qua re legi poſſunt Andreas de Vega l. 14. ſuper Concil. Trid. cap. 11. Ioſeph Angles in Floribus 2. Senten diſt. 37. q. 7. articu. 2. difficul. 2 & Gregor. de Valentia tomo 2. diſput. 9 quæſtio. 18. puncto 3. & Medina in Summa libr 1. c. 8.

28 *Primo* igitur † hoc cognoſcere poſſumus ex Sacris literis; quę enim in Scripturis abominabilia, execranda, Deo exoſa, digna morte, aut cauſam mortis vel mortem inferre, vel a regno cœlorum excludere dicuntur, & quibus pęnas æternas, vel alteram mortem corporis comminatur, aut quando ponitur comminatio Vę, ea pro certo mortalia ſunt: Id quod melius quam exemplis è Scriptura deſumptis explicari non poteſt. Vnde Prouerb. 6. dicitur; *Sex ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius: oculos ſublimes, &c.* vſque ad eum, qui ſeminat diſcordiam inter fratres, omnia namque illa ſunt mortalia. Leu. 24 dicitur Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur Eſter 5. dicitur; *Væ, qui dicitis malũ bonum, & bonum malum, &c.* & Ezech. 18. multa mortalia flagitia enumerantur his uerbis: Si genuerit filium latronem, &c. & in fine additur. Cum vniuerſa hęc deteſtanda fecerit, morte moretur, ſanguis eius in ipſo erit, & Roman. 1. enumeratis multis grauibus peccatis ſubditur; Quoniam qui talia agunt digni ſunt morte, & Gal 5. dicitur: *Manifeſta ſunt autem opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, &c.* Nam concludit: *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.*

At uero vbi in Scripturis peccata prohibentur, ſed abſque aliquo dictorum ſignorum, uenialia cenſenda ſunt, ut de uerbo otioſo Matth. 12. dicitur, *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Sic concupiſcentia carnis, aut rei alienę, per uiolentiam auferendę, ante conſenſum uoluntatis erit uenialis, iuxta illud Iacobi, 2. *Concupiſcentia, cum conceperit, parit peccatum, peccatum vero, cum conſummatum fuerit, generat mortem.* Quo ex loco colligunt Doctores, huiuſmodi concupiſcentiam ante deliberatum conſenſum patrandi actum uel delectandi ſe in cognitione actus ſolum eſſe peccatum ueniale, quia ante illum conſenſum non generat mortem, & Epheſ. 5. dicitur. *fornicatio autem, & omnis immunditia, & auaritia, neque nominetur in vobis; & infra: Hoc enim ſcitote, intelligentes quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod eſt idolorum ſeruitus) non habet hereditatem in regno Chriſti & Dei:* Ex quo loco probant authores, fornicationem, immunditiam, & auaritiam peccata eſſe *mortalia*, ſcurrilitatem vero, & ſtultiloquium eſſe ſolum *veniale*. quia meminit poſtea iſtorum, & tamen illis nec dictam comminationem, vel aliam ex prædictis appoſuit; ſignificans iſta ſolum venialia eſſe, Addit ante Vega, Scripturam apertius, & frequentius explicare, quæ ſunt mortalia, quam, quę ſunt venialia, quia magis noſtra intererat hoc noſſe. Sin vero ex Scripturis non poſſit aliquando ita facile diſcerni, an aliquid ſit mortale, vel veniale, tunc

29 *Secundo* recurrere † oportet ad traditionem Eccleſię, & Doctorum ipſius: quę enim Doctores, & viri graues communi conſenſu tradunt, & docent eſſe mortalia, vel à pijs, doctis, & timoratis viris, vt talia vitantur, vel certè talia exiſtimantur proculdubio habenda ſunt mortalia; quę vero ab ipſis venialia cenſentur, cenſenda quoque ipſa ſunt venialia; hinc Iob. 12. dicitur; *Interroga iumenta, & docebunt te, & volatilia cæli, & indicabunt tibi.* vbi per *iumenta, & uolatilia cæli*, intelliguntur prælati, & ſapiẽtiores eccleſię, quos Deus in fidelium detrimentum errare non patitur, maximè Eccleſiam, quam Spiritus ſanctus ſemper inhabitat, & illuminat. *Quod* ſi ex nulla iſtarum regularum clarè poteris colligere mortale, an ueniale peccatum ſit, quod commiſſum, uel omiſſum ſit, tunc

30 *Tertio* ad lumen † ipſum naturale recurrendum erit, ex quo hanc regulam certam haurire poſſemus, quę ex directo, & grauiter repugnant charitati Dei, aut proximi, ea mortalia cenſentur: quę uero rationi quidem diſſonant, & a lege nobis tradita exorbitant, non autem tantopere, ut grauiter lędant charitatem, quam Deo & proximus, & nobis ipſis debemus, ea uenialia iudicanda erunt. Et eſt hęc regula ualde conueniens, & commoda ad diſtinguendum in quacunque materia peccatum ueniale à mortali. Quia ſicut ex lumine naturali conſtat, vnam eſſe magnam iniuriam, vel ægritudinem, aliam uero paruam: ita etiam conſtat hanc eſſe grauem offenſam, illam uero paruam. Et haec uia, & regula communiter utuntur authores, ut inter mortale, & veniale diſcernant, quando neque ex Scripturis neque ex definitione Eccleſiæ ſatis certò ſcire poſſunt, an mortale, vel ueniale fuerit, ut conſtat ex S. Thom. 1. 2. quæſtio. 88. artic. 2. Caieta. Conrad. Medina, & alijs ibidem Durand. 2. diſtinctione. 42. quæſtio. 6. Vega, Ioſepho Angles, Gregor. de Valent. & alijs ſuperius allatis. Nam quoties iudicio omnium aliqua iniuria eſt grauis in Deum, ut infidelitatis peccatum.

ADDITIO NOVA.

☞ De regulis ad dignoſcendum peccatum ueniale, & mortale ex genere Vega de iuſtificatione libro. 14. capitul. 12. & quot modis mortale ex genere tranſeat in ueniale: & quæ regulæ tradantur à Doctoribus ad ſecernendum conſenſum perfectum ab imperfecto, & de peccatis in ſomno admiſſis, luculenter nouiſſime egit Sanch in decal. lib. 1. c. 1.

Digitized by Google

catum, vel in proximum, vt graue detrimentum circa bona ſpiritualia, corporalia, vel temporalia, abſque dubio mortale peccatum erit: At vero ſi iniuria ſit leuis, erit ſolummodo peccatum veniale, vt furtum leue, percuſſio leuis, ſubitus infidelitatis motus, concupiſcentia alienæ vxoris indeliberata, & qualia ſunt frequenter peccata venialia in materia intemperantię, vt immoderatus exceſſus in cibo, & potu, non tamen vſque ad ebrietatem, ſed abſque iuſta neceſſitate, & ex ſola delectatione immoderata bibendi. Item exceſſus in ſomno, in confabulatione, & ſimilia: Ratio eſt; quia illa amicitiam cum Deo, & gratiam, quæ eſt vita ſpiritualis, tollunt: hæc vero, id eſt, venialia neutrum faciunt. *Quocirca* rectè admonent Andreas de Vega, & Ioſephus Angles vbi ſupra, vt qui diſcernere voluerit mortalia a venialibus, charitatem ante oculos ponat; & oblata quacunque culpa aut omiſſione humana, diligenter aduertat, an illa directè charitati, nec ne aduerſetur: ſi non aduerſatur, ſciat ibi nullum eſſe peccatum, ſin autem aduerſari videatur, rurſus perpendeat grauiterne, an leuiter aduerſetur: ſi grauiter inde charitatem lædi viderit, mortale peccatum, ſi leuiter veniale ſubeſſe agnoſcat. Rurſus conſideret diligenter ea omnia, ex quibus grauitas peccati exiſtimari debet, nempè *cauſam*, an ſcilicet, cum pleno iudicio, & deliberatione commiſſum ſit peccatum nec ne, ex qua cauſa aliqua indicantur mortalia, aliqua vero venialia ob imperfectionem actus. Item inſpicerè oportet *materiæ* quantitatem, iuxta quam furtum mortale, aut veniale eſſe poteſt: Item conſiderandum eſt *Genus* peccati, an veniale ex ſuo genere ſit, an mortale, & an aliquo modo ex fine veniale reddatur mortale, aut ecõtra. Item qualitas præcepti conſideranda eſt, an ſub pœna grauiſſima prohibitum ſit, & alia his ſimilia, & ſemper iudicio prudentium ſtandum eſt, vt ſcilicet id peccatum mortale iudicetur, & id veniale, quod pro tali ducitur ab his, qui, & eruditione, & vitæ probitate præditi ſunt. Et de peccato, eiuſque natura, qualitatibus, cauſis, effectibus, diuiſionibus, & differentijs in communi hactenus dictum ſit.

ADDITIONES.

a *Ita explicatu difficilis*. Ex quo D. Auguſt. in Enchirid. cap. 78. *Quæ grauia, inquit, & quæ leuia peccata ſint, non humano, ſed diuino penſandum eſt iudicio*. Hanc ſententiam ita interpretantur duo grauiſſimi viri Petrus Soto de diſtinctione peccatorum, lectione. 10. & Gregor. de Valēt. tomo. 2. diſput. 6. quæſt. 18. punct. vltim. vt diuinum iudicium hic accipiatur non pro eo, quod nos omnino fugit, & de quo extat illud, *O altitudo ſcientiæ, & ſapientiæ Dei quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius*. Sed intelligatur de eo (id ipſum Author ſequitur) quod patefactum eſt, & elucet maxime in ſacris literis atque in ſenſu Eccleſiæ ſanctæ Dei, & in ſententia doctorum, piorumque hominum, qui naturæ, & gratiæ lumine, & ductu valent, ſi non certo probabiliter tamen ea dignoſcere, & dijudicare. Probe ſane, ac veriſſime. Ceterum à nobis dicetur fortaſſe explicatius; at certe ad rem propoſitam paullo accommodatius; ſi locum Auguſtini primum exponamus, non ſimpliciter de omnibus peccatis, ſed tantum de ijs, in quibus dijudicandis etiam viri eruditi ſolent laborare. Quotus enim quiſque eſt, vel hæbes, qui humano etiam iudicio, verbum ocioſum leue homicidium verò inique patratum graue peccatum eſſe nõ agnoſcat? Deinde ſi affirmauerimus, iudicium diuinum a D. Auguſtino dici eo loco, quod petitur a fine non humano, verum diuino, hoc eſt ab ipſa charitate, quę vt alibi monſtratum eſt, omnium preceptorum, & noſtrarum actionum finis, ac forma proponitur, at enim a fine, omnium, quæ eo referuntur, iudicium, & rationem pendere fatentur omnes. Quocirca non regula humana ſimpliciter, & per ſe, ſed diuina, quæ humanam quoque comprehendat peccatorum grauitatem, & leuitatem ex D. Auguſtini ſententia perpendere, & metiri debebimus: aſſeuerãtes illud eſſe leue, & venia dignum, quod leuiter uiolat charitatem; graue porro, & mortiferum, quod eam, quæ animã uita eſt, prorſus labefactat, atque euertit quã de re mox fuſius explicabimus ſi illud prius ponatur, Catholicis ſcriptoribus, communi conſenſu eſſe recepta hec vocabula, Peccatum Veniale, & Mortale, & non excogitata ab ipſis, ſed ex ipſa ſacra ſcriptura deprompta; ut eleganter oſtendit Petrus a Soto loco memorato de diſtinctione peccatorum lectio. 7. De mortali legimus capit. 8. Sapientiæ. *os, quod mentitur, occidit animam*: & apud Iacobum cap. 1. *Peccatum cum conſummatum fuerit generat mortem*. Venialis autem appellationem deſumunt potiſſimũ ex illo D. Paulli Epiſt. 1. ad Corinth. cap. 7. *Hoc autem ſecundum indulgentiam dico*. Quę quidem poſtrema verba relata, vt totus locus, ad uſum matrimonij non generationis cauſſa, ſed delectationis duntaxat, intra limites tamen honeſtatis D. Auguſtinus de bono coniugali interpretatur, *ſecundum veniam*: diſertis verbis adiungens eodem ſpectans, qui ad ſuam ſolius delectationis gratia accedit, eum tantum venialiter peccare. Nomen *Indulgentiam* apud D. Paulum Grece eſt *συγγνώμην* quod *Veniam* Latinus verſum fuiſſet. Illud etiam maneat tanquam certum, atque exploratum apud orthodoxos peccata venialia ex natura ſua diſtingui a mortalibus. Quod Cardin. Bellarm. tomo. 2. lib. 1. capit. 9. & ſeqq. De amiſſion. Gratię luculenter, atque erudite, vt aſſolet in omnibus comprobat tum authoritate ſacrę ſcripturę, definitionis eccleſię, & ſanctorum Patrum; tum optimis rationibus, & meminit cuiuſdam Bullę Pij Quinti, & Gregor. XIII. in qua pręter alios damnatur error, in quo verſabantur aliqui aſſerentes, nulla eſſe peccata ex natura ſua. De qua quidem Bulla uideas etiam Gregor. de Valen. tom. 2. diſpu. 6. quęſtio. 18. punct. 1. His ita conſtitutis vna cum ijs, quę ab Authore vtriuſque peccati hic aſſeruntur partitiones, aſſerimus, non aliunde petendam eſſe differentiam, ac rationem cognoſcendi peccati mortalis & venialis: niſi ab eo principio, & ab ijs regulis, quibus peccati abſolute conſiderati natura dijudicatur.

Duę autem ſunt huiuſmodi regulę vt alibi monſtratum ſuit; nempe recta ratio, & lex diuina, & cum recta ratio conſtet ex rectitudine tum intellectus, tum uoluntatis, huic poſteriori hac in re primę debentur, quippe quę, ut ante eſt explicatum, una per ſe efficiens cauſſa peccati exiſtit.

Legis porrò diuinę finis, unde penſandum eſt, & dijudicandum quicquid agimus, ex communi, & certa ſententia, charitas habetur. Quocirca illud peccatum dicetur Veniale, minutum, & leue, quod ex una parte parum uoluntatis ad malum includit; ex altera autem parum, ac leuiter charitatem uiolat, eam non deſtruit, non labefactat, non obruit: aliquas tenebras ei tantum offundit, & non nihil obſcurat qui ita peccat, non deſerit, non auertitur ab innere incœpto: ſed parum diuertit, atque adeo uel inſiſtit, uel claudicat: minus uehemens, minus feruidus progreditur: calet tamē charitate, & amicus Dei perſeuerat.

Mortiferum autem, & graue peccatum, ſi ſpectes uolũtatem, eam ſane perfectam, & pleno, ut aiũt, aſſenſu inſtructam requirit; aut expreſſe aut interpretatiue, vt alio loco fuſius fuit expoſitum. Si Charitatis rationem ducas, eam prorſus expellit, & fugat: & ſi fieri poteſt, deficit, & corrũpit, & cœleſti lumine, ac vita animam miſerandum in modum ſpoliat. Itaque qui mortifere peccat, a diuinę legis progreſſu auerſatur, atque illius fine quę charitas eſt, quãtum in ipſo peccante eſt diſſipato & comminuto, atque ipſum Deum abominatus, miſerabiliter regreditur; immo potius illico pręceps in barathrum prolabitur.

Verum, ſi placet, magis Theologica, atque in ſcholis uſurpata loquendi formula utamur. Dicimus igitur breuiter, & generatim, peccatum ueniale tunc dici, quando aut non eſt perfecte uoluntariũ, quod proprie competit Venialibus ex ſurreptione, aut non eſt perfecte, ſed ſecundum quid, diceret Caiet. contra legē quod cõtingit peccatis uenialibus, ex paruitate rei, & uenialibus ex genere: quia ſ. neutrum perfecte tollit, aut uiolat charitatē, quę eſt finis pręcepti & legis. Quocirca nullum peccatum ueniale, cuiuſq. generis ſit, perfecte peccatum eſt, propterea quod aut nõ eſt perfecte uoluntarium, aut non eſt perfecte cõtra le-

Digitized by Google

gem diuinam quod Schola Theologorum dicit uno ore, ſi unum Durandum excipias, eſſe præter legem; non ſolum de poſterioribus, quæ perhibentur non eſſe perfecte contra legem, ſed etiam de ijs, quæ ſunt ex ſurreptione, & haud perfecte voluntaria quandoquidem quod non eſt voluntatium perfecte, hoc etiam ipſo non eſt perfecte cōtra legem: niſi materialiter, vt notat Card. Bellarmin. lib. 1. citato de Amiſſ. gratiæ cap. 11. prope finem, & ea poteſt reddi ratio, quod voluntas, atque vniuerſa ipſa recta ratio lege cum naturali, tum maxime diuina nititur, & gubernatur. Potiſſima igitur ratio venialia peccata a mortalibus ſecernendi, quæ vna intellectui ab omnibus tenebris alieno, & lucis veritatis illuſtrato, vt ait Petrus Soto memorata lection. 10. de diſtinct. peccatorum ad id ſufficeret; illa habetur quod peccata mortalia ſunt contra charitatem: nimirum, quod frangunt, & tollunt eam amicitiam, quæ nobis per gratiam cum Deo intercedit: peccatoremque ab eo ita auertunt, vt ſi fieri poſſet, Deum ipſum ei reddant inimicum. Venialia vero, neque eiuſmodi amicitiam euertunt, ac labefactant, neque proinde Deum nobis faciunt inimicum, & eam ob rem veniale peccatum recte dicitur non eſſe contra Charitatem. Quo ſane pacto putat Medin. 1. 2. quæſt. 88. artic. 1. concluſ. 3. interpretandum eſſe D. Tho. aſſerentem eodem articul. peccatum mortale in eo differre a veniali, quod prius eſt contra finem, poſterius vero contra medium: nam atque ita arbitratur Medina, ſe a Scoti calumnijs ſanctum ſuum Doctorem vindicaſſe; num id fuerit aſſecutus iudicent alij. Certe quæ de contrapoſitione medij, meliora apud Caietanum. Illud igitur nunc ſtatuatur, peccatum veniale non eſſe contra charitatem, nec proprie contra legem, cuius finis eſt ipſa charitas, & dilectio, vt dictum eſt.

Quod ſane proprie congruit ijs venialibus, quæ talia ſunt ex ſuo genere, & obiecto, & ijs, quæ vocantur ex paruitate rei, ijs porro, quæ ex ſurreptione appellantur conuenit eſſe venialia ob propriam, atque immediatam rationem, quam tamen ad charitatem referre poſſumus, quia ſcilicet ſunt perfecte uoluntaria: at enim uoluntatis noſtræ charitas quædam quodammodo forma eſt.

Hactenus additamenta, uix exarata, uix congeſta, ne dum digeſta, elimataq. primo chirographo, adeo ſubitaria, ut illud recte metuam,

Ἡ κύων σπεύδουσα τυφλὰ τίκτει.

Ita noſtri Baretij res erat; faciundum, ſuit ipſe uiderit, qui intercepit, qui rapuit è manibus: nos certe frugi ac germani amici partibus perfuncturi ieceramus fundamenta, pro tempore, rudi materia, fortuitis, atque illaborantis cæmentis, ſed neque hæc per alios licuit promouere ulterius ferendum; alias, ſi Deus noſtros conatus prono ſauore fuerit proſecutus, quam ſumus orſi, diducemus telam, cœptamq domum abſoluemus, expoliemuſque,

Ne forte inſideat cornicans garrula cornix.

At at neque nunc erit ubi conſiſtat; ne dum alijs hoc inſomnium parat, inter uepres, & dumeta ſibi oculos configat, & fortaſſe metuet a Cane, quod haud exiguum ſolatium.

Finis Libri Secundi.

Di

DE LEGIBVS DIVINIS ET HVMANIS ET EARVM OBLIGATIONE,

Liber Tertius.

AVTHORES QVI IN HOC TERTIO LIBRO ALLEGANTVR *De Lege in communi Tractantes.*

EX Sanctis Patribus. *S. Auguſt. lib. 12. de Ciuit. Dei. S. Baſilius Orator. 2. de ieiunio. Epiphan. Hæreſ. 75. S. Hieron. epiſt. ad Marcell. S. Leo Serm. 2. de Ieiunio. Cyrillus Hieroſol. Catechiſ. 4. Damaſcen. lib. 2. fid. Orthod. & l. 3. de lib. arbitr. Theodoret. lib. 9. de Curand. Græcor. affectibus, Iſidor. l. 5. Ethymolog. S. Chryſoſt. ad Rom. 13. S. Anſel. ad Theſſal. 4. Theoph. in Io. 20. Tertull. in Apolog. c. 9. Origenes li. 8. Contra Celſum:* Ex Scholaſticis. *S. Tho. 1. 2. q. 19. Alex. Aleuſ. 3. p. q. 26. Caiet. 1. 2. q. 90. Medina ibid. Sotus, Gabriel, Richar. in 4. diſt. 15. Michael Salon, 2. 2. tom. 2. de Vectigal. Franciſc. a Victoria, Relect. de Homic. Ioſeph Angles in Florib. in 4. Albertus Pighius lib. 5. Eccleſ. Hierar. Roffenſis, art. 26. Alphonſ. a Caſtro de Poteſtat. leg. pen. l. 1. Ioannes Driedo de Libert. Chriſtiana, lib. 1. c. 2. Sotus lib. 1. de Iuſt. Bellar. Card. to. 2. Controuerſ. de Clericis, lib. 1. Greg. de Valent. to. 2. diſp. 7. Gabriel Vaſquez, 1. 2. tom. 1. diſp. 90.* Canoniſtæ & Iuriſtæ. *Panorm. in c. Quia plerique, & in c. Cognoſcentes. Anton. de Burgos in Repet. eiuſdem cap. & Ioannes Crotus ibidem. Gratian. diſt. 4. cap. In iſtis. Petrus Ancharanus in c. Canon. ſtatuta. Ioannes Calderinus ibidem, num. 184. Ioannes Baptiſta Ferretus, Repet. in d. c. Andreas ab Exea. Felyn. Decius. ibid. Thomas Cananus in proœm. Decret. Couaruuias in capit. Alma mater & in Clementina. Si furioſus, §. Vincit. Petrus Cenedus in Collectaneis ad ius Canon. Benedictus Canophilus to. 1. lib. 1. Marcus Ant. Cucchius, lib. 1. Inſti. iuris Canon. Philippus Francus in c. Vbi periculum. Bertr. conſ. 61. Franciſc. de Curte, conſ. 17. Barbat. conſ. 55. Paulus Eleazar, in Proxenetis. Clem. Imola ibid. Budæus in annot. in Pandect. l. 2. ff. de leg. Bart. in l. Omnes populi. Ludou. Gomeſ. in reg. de Infirmis reſignat. Mart. Nau. in diſt. 5. de Pœnit. & alij.* Summiſtæ. *in ver. Lex. Syluester, Tabiena, Angel. Summa Aſtenſ. Caiet. in verbo. Pedagium. in verb. Gabella. S. Anton. p. 1. tit. 11. Toletus de 7. peccat. mort. Cordubenſis, in Summa Caſuum Conſcient. q. 95. & lib. 1. Quæſtionar. c. 14. Ioannes Medina, C. de Reſtit. q. 14. Lopez, in Inſtruc. Confeſſ. c. 37. p. 2. Zerula, in Praxi Epiſc. tom. 1. ver. Pragmatica. Summa Corona, p. 1. Hugolinus, de Cenſuris, tab. 1. Emanuel Rodriquez, in Sum. p. 1. Alphonſus à vera Cruce, in Spec. Coniugorum, dub. 14. Iacobus Almaynus, de Poteſtat. Eccleſiaſt. Turrecremata, in Summa lib. 2. Martinus Nauarrus, in Manuali c. 23. Sebaſtianus Medices, in Summa Decretorum. Henriquez, lib. 1. de Sacramen. Pœnit. c. 3. Ioannes Azorius, p. 1. Inſtit. Moral. lib. 1. Coſmus Philiarchus, de Officio Sacer. & alij nonnulli recentiores.*

De nomine, & definitione legis in communi. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Nomen Legis quid propriè ſignificet, eiuſque varia nominis Etymologia.*

2 *Ex varijs eiuſdem definitionibus vna proponitur, ab authore potiſſimum probata & explicata.*

3 *Cur lex dicatur actus potius intellectus quam voluntatis, & quid tantum rationis practica, non ſpeculatiua, nu. eod.*

4 *Legis eſt bonum commune ſeu publicum non priuatum, & quare?*

Lex Eccleſiaſtica, ſiue Politica ſi vniuerſalis, ad bonũ commune ordinari debet, ſi particularis ſaltem ad commune bonum illius loci, diæceſis ſeu prouinciæ, num. eod.

Lex lata, & ordinata in ſingulare cuiuſpiam bonum obtinet vim, & naturam legis quatenus in bonum commune redundat. ibid.

5 *Si ceſſat ratio communis boni, & eius vtilitas, ſtatim lex ceſſat & vim obligandi non habet.*

Ceſſante cauſa, propter quam lex obligat tranſgreſſorem ad peccatum mortale, ceſſabit & legis ſiu ſuperioris præcepti obligatio & quare. num. eod.

6 *Quando dicitur ceſſante cauſa legis, ceſſare etiam legem, eiuſque obligationem, quomodo intelligendum.*

7 *Ad legis rationem quæ ſunt in primis neceſſaria.*

Quæ conditiones in legiſlatore requiruntur, num. eod.

8 *Poteſtas laica qualis, & quis eius finis?*

9 *Lex iure diuino minimè neceſſaria exiſtens a Principe Laico condita toto populo contradicente nullius eſt roboris niſi populus omnem ſuam poteſtatem transferat in Principem.*

10 *An hi qui poſt legem a poteſtate laica conditam nati ſunt, teneantur ad eiuſmodi obſeruantiam, cum illi non conſenſerint, nec illorum conſenſus ſit requiſitus.*

11 *Poteſtates Eccleſiaſtica ſiāt quis.*

Poteſt leges condere ſine conſenſu populi, & quare? numero eodem.

CVm in ſuperiori libro de peccato dictum ſit, *peccatum autem omne contra legem eſt*, vt docet S. Thom. 1. 2. quæſtio. 71. art. ſexto, conſequens eſt, vt prius, quam de peccatis, quæ in Decalogo prohibentur, diſſeramus, pauca de legibus in communi explicemus, huius enim rei notitia non parum confeſſarijs vtilis eſt.

1 Atqui vt multas † huius nominis *Legis* acceptiones breuitatis cauſa omittamus, quæ huic noſtro inſtituto parum aut nihil deſeruiunt, nomen *Legis* propriè ſignificat rectā aliquam regulam præſcribentem communitati alicui modum neceſſarium ad eiuſdem communitatis bonũ. Quia vero lex varias habere ſolet conditiones, & effectus, varia etiam habet nomina: A Latinis enim vocatur lex, A Græcis appellatur nomos: Ab Hebræis Thora. quæ ſanè nomina licet idem ſignificent, non tamen eandem nominis Etymologiam omnes tradunt. Nam aliqui vt Iſidorus lib. 2. Ethy-

Digitized by Google

1. Ethymolog. c. 10. legem a legendo deducunt, quia ſcribi ſolet vt legatur. Alij vt Cicero lib. 1. de legibus *a diligendo* vnde ait: *Arbitrantur prudentiam eſſe legem, cuius ea vis ſit vt rectè facere iubeat, vetet delinquere, eamque ro illi Græco putant nomine, ſuum cuique tribuendo, appellatam, ego vero a deligendo. Nam vt illi æquitatis, ſic nos delectus vim in lege ponimus, proprium tamen vtrumque legis eſt.* Hæc Cicero. quam etiam nominis deriuationem admittunt Alphōſus a Caſtro lib. 2. de poteſta. legis pœnalis, cap. 1. Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure q. 1. art. 1. Budæus in ſuis annot. ad Pandect. l. 1. ff. de legibus, quem refert, ac ſequitur Thomas Cananus Ferrarienſis Repet. in proœmium Decreti numer. 447. Alij vt S. Tho. 1. 2. q. 90. art. 1. in corpore. Medina ibid. S. Anton. par. 1. titu. 11. cap. 1. §. 1. Gregor. de Valen. tom. 2. diſput. 7. q. 1. puncto 1. Alphonſ. Viuald. in ſuo Cādelabro par. 4. cap. 1. num. 27. Archid. in cap. Lex, diſtin. . Summiſtæ in verb. Lex Syluest. Tabiena ibidem, Toletus tract. de ſeptem peccat. mortal. cap. 17. deduci exiſtimant hoc vocabulum *a ligando*, quia obligat ad agendum. Græci vero *νόμος* vocant verbo græco *νέμω*, quod tribuere ſignificat, eo quod lex vnicuique tribuit, quod ſuum eſt. Hebræi vero vocant *Thora*, a quodam verbo, quod ſignificat docere, ſeu ordinare, quia ſcilicet, Lex ſuo modo docet, quid facto opus ſit qua ratione Lex domini Pſal. 18. dicitur illuminare oculos. Sed parum refert ad propoſitum, vnde vox hæc deducta ſit, modo intelligatur, quid in propoſito ſignificet.

Solet etiam alijs nominibus appellari, vt Toletus, Viualdus, & alij vbi ſupra notant; dicitur enim Ius, eo quod iuſtum ſtatuat in rebus, id quod Græci maximè ſignificauerunt in illa ſua deriuatione, & Caſtro vbi ſupra clare docet, *Legem ſub iuſtitia diſtributiua contineri*. & quia *Lex non eſt, quæ non eſt iuſta*, vnde S. Auguſt. lib. 1. de liber. arb. capit. 6. ait *Mihi Lex eſſe non videtur, quæ iuſta non fuerit.* & c. Ius generale. diſt. 1. & c. Erit autem. diſt. 4. & ibi glo in verb. iuſta. Dicitur etiam *Præceptum*; quia firmitatem habere debet. Dicitur *Statutum*, eo quod firmetur deliberatione, quaſi in ſtatu, ideſt, in gradu immobili ſitum vel poſitum. Dicitur *Conſtitutio*, quaſi ſimul ſtatuitio quia aliquando multi ad eam ſtabiliendam concurriunt, ex Syluestro, Tab. Viualdo, Toleto & alijs communiter.

2 Variæ item Legis definitiones † a præfatis authoribus afferuntur nam Cananus Ferratienſis vbi ſupra, decem, Grego. de Valentia ſex; & Alphonſus a Caſtro ſeptem afferunt, mihi vero omnium optima videtur illa eſſe, quam affert S. Tho. 1. 2. quęſt. 90. art. 4. in corpore, & eſt huiuſmodi, *Lex eſt ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata*. quam approbant Thomas Cananus, S. Antonin. Syluester, Tabiena, vbi ſupra. Medina in d. art. 4. Viualdus loco proximè allato, nu. 26. vbi alias etiam affert a qua non differt illa Toleti tracta. de ſeptem peccat. mort. c. 17. dicentis: *Lex eſt rationis ordinatio, hominis quid agendum, quidve non agendum ſit oſtendens, in commune bonum inſtituta*. cui ſimilis eſt illa, quam affert Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, ſub finem. ſcilicet, *Lex eſt recta ratio, quæ iubet quidem ea, quæ ſunt facienda, prohibet autem ea, quæ non ſunt facienda*. Et quamuis haec S. Thomae definitio Gregor. de Valen. non arrideat, eſt tamen ab alijs communiter approbata, & vera,

3 continet enim quattuor particulas, quae naturam, & proprietatem verae legis explicant.

Primo enim dicitur, ordinatio rationis. etenim lex menſura quaedam eſt, & regula directiua humanorum actuum ſecundum quam homo, vel ad aliquid agendum inducitur, vel ab agendo ſcilicet, mala, retrahitur, regula autem prima humanorum actuum eſt ratio, quae eſt principium primum humanorum actuum; Regulam enim praeſcribere rationis practicae munus eſt, ſicut etiam, & finē oſtēdere, qui eſt quaſi principium quoddam in actionibus moralibus.

Id quod etiam ex natura legis eiuſque efficacia, conſtat ſiquidem munus, & virtus legis eſt praecipere. aut prohibere aliquid, vt habetur l. legis virtus. ff. de legib. & Senatuſcōſul. & forma ipſa legis præ ſe fert, *Vnum cole Deum, Nec iures vana per ipſum*, vnde in communi ſermone dicuntur *Mandata*, ſeu *Præcepta*. Præceptum autem, ſeu imperium propriè actus eſt intellectus practici, vt docet S. Tho. 1. par. quæſt. 17. art. 1.

Illud tamen verum eſt, quod licet lex actio ſit præcipue & eſſentialiter intellectus, habet tamen adiunctum voluntatis actum antecedentem, quatenus, ſcilicet id legiſlator præcipit, quod fieri vult, iuxta illud l. 1. ff. de conſtitut. *Quod principi placuit, vim habet legis.* vt enim Rex legem faciat, non ſolum requiritur, vt iudicet fieri oportere, quod velit ſic fieri, ſed præterea requiritur, id quod iudicat fieri oportere, & id quod vult fieri, ſtatuat non ſolum conſulendo, & exhortando, ſed etiam præcipiendo, *Quia* igitur ad legem ferendam tam intellectus, quam voluntas concurrunt, intellectus quidem iudicando quid fieri oporteat, voluntas autem approbando, quod fiat, & tandem ſequitur imperium legis, & illi potentiæ tribuendus eſt actus, ad quam eſſentialiter pertinet, lex autem, vt dictum eſt, ſecūdum ſubſtantiam eſt imperium, regula, & lux, inde eſt, quod lex actus potius intellectus, quam voluntatis dicatur.

Non tamen cenſendum eſt legem qualemcunque actū eſſe rationis, ſeu intellectus, ſed tantum rationis practicæ, non autem ſpeculatiuæ. Officium namque practicæ rationis eſt dirigere ad ſtudioſas operationes; & rectè præcipere, non cognoſcere veritates; At vero officium legis eſt dirigere, & rectè precipere. vt conſtat, & proinde in ratione practica conſiſtit. Etenim lex propterea ad prudentiam gubernatiuam pertinet, cuius officium exiſtit multitudinem regere, vt notat S. Tho. 2. 2. q. 47 artic. 11. vnde, & Rex a regendo dicitur, qui eſt actus prudētiæ, & Regum eſt leges condere, ex eodem arti. 12. Prudentia vero gubernatiua, non ſpeculationem, ſed praxim dirigit. & quid agendum ſit, quidve fugiendum docet, & præſcribit.

Secundo additur, *Ad bonum commune*, vbi finis legis exprimitur, qui eſt bonum commune, non enim inſtitui debet lex in priuatum commodum alicuius, ſed in vtilitatē, communem, iuxta illud cap. erit autem, diſtin. 4. *Lex nulle priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuium debet eſſe conſcripta*, & Ariſtot lib. 4. Polit. cap. 1. ait, *Sunt autem leges omnes ad rempublicam accommodandæ, non autem reſpublica ad leges* vnde cap. 10 ait, *Tyrannicam dominationem eſſe, quæ ad propriam vtilitatem, non ad vtilitatem ſubditorum omnia ordinat.* Et Cic. lib. 2. de legib. ait, *Cōſtat profecto ad ſalutem ciuium, ciuitatiſque incolumitatem, vitamque omnium quietam, & beatam, conditas eſſe leges. Ratio eſt*: quia lex eſt opus proprium poteſtatis publicæ, ſicut igitur poteſtas publica de ſe in bonum publicum ordinata eſt, ita etiam, & leges ab ea procedentes in bonum publicum, & commune inſtituēdæ ſunt. Idipſum etiam natura docet, etenim potentiæ naturales de ſua natura inſtitutæ ſunt, vt bonum totius ſuppoſiti tueantur, & omnia membra ad totius corporis ſalutem, & incolumitatem ordinentur. Siue igitur commune bonum, & beatitudinem naturalem, quam hoc ſeculo adipiſcimur, quæ eſt tranquillus, & pacificus Reipub. ſtatus, conſideremus: ſiue ſupernaturalem illam, quam in alia vita conſequi cupimus, & ſperamus, & ad quam omnia huius vitæ referenda ſunt, cogitemus; legum omnium finis, & ſcopus hic eſſe debet, vt omnia ad rectum Reipublicæ ſtatum, & beatitudinem ſupernaturalem ordinentur.

Hinc Syluester verb. lex. quæſt. 1. rectè infert, quod lex ſiue eccleſiaſtica ſit, ſiue ciuilis, & politica, ſi vniuerſalis, & iuſta ſit, ad bonum commune eccleſiaſticum, ſeu bonum commune ciuile, ab habente poteſtatem ordinari debet; ſin vero particularis ſit, ad bonum commune eccleſiaſticum loci, & diœceſis a Metropolitano, ſeu Ordinario; ſeu ad bonum commune ciuile illius prouinciæ, vel loci, a tota multitudine, vel eius vices gerente ordinari, & inſtitui debet.

Ceterum vt rectè notant S. Thomas 1. 2. quæſt. 90. artic. 2. Sotus lib. 1. de iuſt. q. 1. art. 2. ad primum, & Alphonſ. a Caſtro lib 1. de poteſtat. legis pęnalis. cap. 1. ſi contingat legem aliquam ferri, quæ ad ſingulare cuiuſpiam bonum ordinatur, illa certè non alia ratione vim, & naturam legis obtinebit niſi quatenus bonum illud vnius particularis in

bonum

Digitized by Google

bonum *commune* redundet: *Immo* vero, quod ſic pro aliquorũ commodo ſtatutum eſt, nõ tam illorum, quam totius Reipublicæ commodum cẽſendum erit. Qua de cauſa leges, quæ, & pupillis, & orphanis, & minoribus viginti quinque annis, & ſeruis merito fauent, iuſtæ cenſentur; quoniam etſi pro priuato illorum commodo ſtatutæ videantur, in bonum tamen totius reipublicæ cedunt. *Nam plurimum Reipublicæ expedit, ne quis re ſua male vtatur* vt dicitur Inſtit. De his qui ſunt ſui vel alieni iuris, §. ſed hoc tempore, Expedit etiam Reipublicæ ciues ſuos eſſe locupletes, & quod nullus alteri damnum, aut iniuriam inferat. Huius rei ratio, ipſa natura docẽte, manifeſta eſt; cum enim omnis pars *ordinetur ad totum*, ſicut *imperfectũ ad perfectum*, vnus autem homo pars ſit communitatis perfectæ, inde eſt, quod ſi præceptum aliquod fiat circa particularem alicuius actionem, & commodum, in tantum habet rationem legis inquantum ad *commune* bonum ordinatur.

5 Hanc particulam, ſcilicet quod † lex ordinari debeat ad bonum commune Bartho. Medina 1.2.q.90.ar.2.verã, & intelligendam eſſe docet non ſolum de iure, ſed etiam de facto, vt lex illa, quæ in priuatum commodum inſtituitur, ita vt nullo modo in vtilitatem publicam referatur, lex non ſit, ſed iniquitas. Deinde, ita intelligitur, vt ſi ceſſet ratio boni cõmunis, & eius vtilitas, ſtatim lex ceſſat, & vim obligandi non habet.

Hinc Alphonſ. a Caſtro. li. 1. de poteſt legis pœnal. cap. 5.
6 in documento 3. infert, quod ſi lex aliqua iuſta obligat illius tranſgreſſorem ad peccatum mortale, propter iuſtam cauſam, quæ tunc aderat, ceſſante tali cauſa, ceſſabit talis obligatio ad culpam mortalẽ. Vt v. g. ſi Prælatus propter graue ſcandalum, quod inde veriſimiliter timetur, præciperet ſub peccati mortalis obligatione, ne aliquis religioſus accedat ad hortum communem Conuentus, aut ne accedat ad talem, vel talem ſecularis hominis domũ, etiam ſi cum licentia ſua exiret extra Conuentum, aut ne cum tali, aut tali perſona loquatur, quoties, & quamdiu ſcandali occaſio manet, ipſa etiam obligatio ad culpam mortalem manet. Sin vero ſcandali occaſio prorſus ablata ſit, tunc obligatio præcepti ad culpam mortalem erit nulla, etiamſi ipſe prælatus non reuocauerit ſuum præceptum, ſed velit adhuc manere cũ eadem obligatione qua prius. *Ratio eſt*; quia a principio, quando tale dedit præceptum, ſi nulla ſcandali occaſio, aut alia ſimilis iuſta cauſa fuiſſet, obligare non potuit ad culpam mortalem, ergo ceſſante iam cauſa obligare nequit, conſequentia patet ex illa regula iuris, *omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur*, & c. *Dum ceſſante*. de appellat. ceſſante cauſa, ceſſat effectus. Nec refert an lex citet, & exprimat ipſam cauſam motiuam, an illam ſubticuerit, quia ſi cauſa certo cognoſcatur, idem eſt ac ſi illa apertè exprimeretur. Sic Panor. in cap. *Quia plerique*. num. 39. de immunitatibus eccleſiarum, & citat pro ſe Cyn. in l. *Non dubium*, C. de legibus, & Baldum in l. Maximum vitium. Cod. de liber. præter. & facit cap. poſt tranſlationem. de Renunciatio. vbi Inno. Tertius declarat decretum quoddam Concilij Conſtantinopolitani, in eo caſu non obligare, quia cauſa illius decreti ceſſauit.

7 Quando vero † dicitur *ceſſante cauſa legis ceſſare etiam legem, eiuſque obligationem*, id quidem intelligendum eſt, vt Alph. à Caſtro, & Medina ſupra notant, & hos ſecutus Michael Salon in 2.2. tom. 2. de Vectigalibus. art. 3. contr. 5. (qui alios citat id docentes de ceſſatione cauſſæ, ob quã imponuntur vectigalia, vt tunc etiam ceſſet obligatio per ſoluendi illa, vt Ang. verb. *Pedagium*. nu. 6. Gabriel. 1. d. 15. q. 5. art. 2. Sylueſt. verbo, *Gabella*. 3. num. 9. q. 3. Caie. verb. vectigal. Ioan. Medina, Cod. de reb. reſtituend. q. 14. Anto. Corduba in Sum. caſ. conſcien. quæſt. 95. dub. 2. Lopez in ſuo Inſtruct. confeſſ. par. 2. cap. 37.) quando ceſſat tota cauſſa legis. Etenim licet ratio legis aliquando ceſſet reſpectu alicuius particularis, quia tamen non ceſſat reſpectu totius Reipublicæ, aut quia licet ceſſet vna cauſa illius legis, reſtant tamen aliæ cauſæ, tunc quidem lex non ceſſat, neque eius obligatio, prout varijs exemplis oſtendi poteſt.

Hinc enim eſt, quod licet aliquis per virtutum exercitia carnem ſuam plenè ſubiecisſet ſpiritui, nihilominus tamẽ ad eccleſiaſtica ieiunia obſeruanda teneretur, quia repreſſio carnis non eſt ſola cauſa, propter quam indictum eſt ab Eccleſia ieiunium ſed ſunt aliæ, vt puta eleuatio mentis in Deum, augmentum meriti, & præmij, quæ ſatis ſunt ad obligationem ieiunij imponendam, & proinde non obſtante ceſſatione alterius cauſæ, adhuc remanent aliæ, & proinde etiam lex in ſuo robore manet, & vim obligandi habet. Immo cum lex ieiunij in commune bonum inſtituta ſit, non autem in bonum huius, aut illius in particulari, quamuis Petrus v. g. non egeat ieiunio ad cohibẽdam carnem, in pleriſque tamen alijs neceſſarium erit ad hunc finem obſeruare ieiunium, & ideo lex iſta ſemper retinet vim ſuam.

Similiter finis, & cauſa baptiſmi eſt remiſſio culpæ originalis, quia tamen alia etiam cauſa eſt, (Siquidem ordinatur ad cultum etiam Dei per actum religionis, qui exercetur in ſuſceptione ſacramenti, & ſuſceptionem characteris, quo baptizatus diſponitur ad ſuſceptionem aliorum ſacramentorum, & ad alios ſimiles fines) inde eſt, quod licet quis ab originali baptiſmo flaminis liberetur, tenetur nihilominus ad baptiſmum fluminis etiam ſuſcipiendum Præterquam quod lex baptiſmi præceptiua eſt, cui parendum eſt ſuſcipiendo baptiſmum aquæ.

Sic etiam præcipit lex, quod *teſtamentum* minus ſolemne, ideſt ſine certo numero teſtium, & ſine tabellione, pro infecto habeatur & nihil valeat: finis autem, & ſcopus legis eſt, vt eatur obuiam fraudibus & dolis, cum mortuus homo pro ſeipſo reſpondere non valeat. Quod ſi caſus cõtingat, in quo quis inſtituit teſtamentum minus ſolemne ſine fraude & dolo, quippe qui non habeat teſtes, neque tabellionem, coram quibus ſuam voluntatem patefaciat, profecto tale teſtamentum inualidum eſt, & pro infecto habendum: Nam ratio legis, propter quam inſtituta eſt, ceſſat in particulari, non autem in communi, & *Lex* (vt eſt in prouerbio) *non reſpicit caſus particulares, ſed id quod communiter, & vt plurimum accidit*, vt habetur in l. iura, & duabus ſeqq. ff. de legibus, & Senatuſc. & l. ea, quæ raro ff. de reg. iur.

Eodem modo prohibet lex egreſſum è ciuitate in hunc finem, ne hoſtibus illam obſidentibus ſecreta quiſpiam reuelet, etiamſi quis nullo modo ea reuelaturus ſit, tenetur nihilominus legi illi parere. Præterea lex inſtituit grauiſſimè, vt matrimonium clandeſtinum de cetero non valeat, nectebantur enim variæ fraudes in matrimonij clandeſtini celebratione, & finis legis inſtituendæ fuit his fraudibus obuiam ire; offeat ſe caſus in quo quis contrahit matrimonium clandeſtinum bona fide, & ſine dolo, profecto non valet matrimonium nam ratio legis ceſſat in euentu particulari, non autem in communi.

Quando autem lex deſinit eſſe vtilis, & commoda Reipublicæ tunc omninò lex ceſſat, & obligatoria non eſt, vt ſi eſſet lex inſtituta quæ tempore pacis dumtaxat eſſet opportuna, tempore belli iam ceſſat, & minimè obſeruanda eſt. Sed de ſecunda particula hactenus.

8 *Tertio* dicitur, quod lex fiat *ab eo, qui curam communitatis habet*: Nam inter alia, quę ad legem requiruntur, duo in primis ſunt neceſſaria: *Vnum eſt*, vt ſit recta, & iuſta, ſiquidem lex illa quę iuſta non eſt, legis nomen non meretur. *Alterum eſt*, vt habeat vim obligandi, ideoque variæ conditiones in legiſlatore requiruntur. Propter primum, duę conditiones ſunt admodum conuenientes. *Prima eſt prudentia, & ſcientia* ex Ariſt. lib. 10. Ethic. c. vlt. & Platone, 12. de legib. vbi ait, *legiſlatorem debere eſſe virum aſtutum, & clariſſimi ingenij. Secunda eſt, vitæ integritas*: ita, ſcilicet vt is, qui leges inſtituit, ex Plat. 4. de legib. *ipſe primum in ſeipſo exprimat, quæ alijs facienda praeſcribit*. Propter ſecundum autem neceſſaria omnino eſt auctoritas in eo, qui legem condit: omnis enim obligatio ex hac auctoritate oritur, vnde Plato in dialogo de regno ait, *Regis munus eſſe condere leges, Ratio eſt*: quia lex, vt ait Ariſt. lib. 10. Ethic. c. vlt. & latè probant S. Tho. 1.2. q. 90. artic. 3. ad ſecundum, Medina ibid: & Sotus lib. 1. de iuſt. q. 1. art. .. & Alphonſus de Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pœnal. c. 1.

vim

vim coactiuam,& efficaciter inducentem ad opus habere debet. Hanc autem vim coactiuam,non quælibet perſona priuata,ſed is ſolum habet,qui totius communitatis curam gerit,& proinde is ſolum leges condere poteſt. Poteſt quidem & debet rex,aut alius qui leges condit, aliorum prudentum conſilio in condendis legibus vti,vnde legem Papinianus in l.1.ff.de legib & Senatuſconſ. definiuit eſſe *prudentum virorum conſultum*,quo etiam ſenſu dicitur lib. 2. Polit. cap. vlt. *eos qui priuatam vitam agunt, leges interdum ſtatuere*. hoc eſt,conſilium principi dare,an lex ſit inſtituenda,& quomodo,& quo ordine promulganda: at vero,vt hoc eorum conſilium firmitatem, & vim obligandi habeat,neceſſarium eſt,vt regis auctoritas,ſeu eius,qui curam communitatis gerit,imperium accedat.

9 Hæc autem populi,& Regis ſuper illum poteſtas, licet *omnis* (teſte Apoſtolo Rom. 13.) *a Deo ſit*, illam tamen homines diuerſimodè a Deo habent iuxta diuerſitatem poteſtatis,& curæ,quæ ſuper populum habetur, cuius finis eſt,vt populum in pace cuſtodiat,& hæc poteſtas licet ſit ſemper a Deo,non tamen immediatè,ſed ſæpe per populi conſenſum,a quo primum Deo annuente,aut permittente illam accepit,nec maiorem,quam illi populus ab initio conceſſit. Et qui talem populi regendi curam dedit,eo ipſo poteſtatem dedit eas condendi leges, ſine quibus populus bene regi non poſſet. Tam aperta vero,& manifeſta eſt hæc populi poteſtas,vt Xenophon.li.1.de factis,& dictis Socrat. referat,Periclem his verbis legem definiuiſſe, *Omnes,quas in vnum conueniens & conſentiens vulgus cõſcripſit,explanans,quæ ſunt facienda, quæve fugienda, ſunt leges*. Et Iulianus Iuriſconſultus in l. *De quibus*, ff.de legib. cenſet leges nulla alia ex cauſa obligare,quam quod iudicio populi receptæ ſunt.& Can. Lex,diſt. 2. Lex definitur *conſtitutio populi,qua maiores natu ſimul cum plebeis aliquid ſanxerunt. Ratio huius eſt*: quia cum Communitas ſit quoddam totum liberum,ſicut habet ius naturaliter regẽdi ſeipſum,ita hoc ius poteſt transferre in alium,& poteſt quaſi vices ſuas alteri delegare. Et quia ſæpe euenit,vt vbi eſt multitudo,ibi ſit confuſio, & multoties etiam difficile ſit totum populum conuenire in vnum ad leges condendas,ideo decuit,vt populus poteſtatem hanc, quæ ſibi iure naturæ conceſſa erat,in aliquem, aut aliquos transferret qui re benè (vt oportet) circumſpecta,leges toti populo daret,quibus ille vitam pacificam agere poſſet vt habetur l.2.§.*deinde,quia difficile*,ff.de origine iuris.& in l.1.ff. de conſti.princip. Vnde primus Rex qui eſt a Deo hominibus datus (vt Regum narrat hiſtoria lib.1. c. 8.) non niſi populo primum petenti fuit conceſſus. Deinde populi varij varios ſibi Reges elegerunt,eos, ſcilicet (ut Iuſtinus in principio ſuæ hiſtoriæ refert) qui prudentia,& rectis moribus reliquos excedebant, & qui rectius Rempublicam gubernare poſſent. Quia uero regnum apud multos in tyrannidem uerti cępit, hanc gubernandi poteſtatem non uni ſoli homini,ſed multis committere cęperunt,ita ut exinde Reſpublicæ initia ſua habuerint,quæ tamen non eodem modo in gubernando uſæ ſunt, nam in aliquibus ſoli Optimates,in alijs Mediocres,in alijs Plebs ipſa regere conſueuerunt. Ceterum quocunque modo poteſtas hæc laica gubernare conſueuit,conſtat illam gubernandi poteſtatem ex populi conſenſu ortam eſſe, & ſolum legimus Sauli,& Dauidi.1.Reg.8.& 16. a Deo immediatè hanc gubernandi poteſtatem laicam conceſſam eſſe, quamuis eis etiam acceſſit conſenſus populi,ut conſtat. *Alij* uero Reges,& Principes communiter hanc condendi leges auctoritatem ex conſenſu populi habent,ut habetur in l. 1.& 2. ff. de origine iuris.

9 Hinc infertur,legem,quæ de re iure Diuino minimè neceſſaria exiſtens,a Principe laico,toto populo contradicente,condita foret,nullius eſſe roboris,niſi fortè populus omnem ſuam poteſtatem in Principem,aut in Senatum,tum ad leges condendas,tum ad omnem rationem gubernandi tranſtuliſſet nihil ſibi reſeruans: An vero populus talem poteſtatem in Regem tranſtulerit,nec ne, ex conſuetudine ipſa,& vſu coniectari poterit. *Nam* ſi Princeps aut Senatus,cui poteſtas hæc eſt a populo tradita, ſolet ab antiquis temporibus ſine populi conſenſu,immo illo inuito aliquid ſtatuere,quòd populus ſeruare cogatur, apertè conuincitur populum omnem ſuam poteſtatem in Principẽ aut Senatum trãſtuliſſe,ſin autem in alijs rebus Princeps aut Magiſtratus,cui hæc poteſtas leges condendi eſt a populo commiſſa,nihil contra populi conſenſum ſtatuere ſolet,inde conuincitur populum non renunciaſſe omnino iuri ſuo nec omnem ſuam poteſtatem in alium tranſtuliſſe.

10 DVBIVM ſolum eſt, An hi,qui poſt legem a poteſtate laica conditam nati ſunt,teneantur ad eiuſmodi legis obſeruantiam,cum illi non conſenſerint legi nec illorum cõſenſus ſit requiſitus. Et intelligitur difficultas,quando poteſtas illa quæ talem condidit, eam nonniſi ex populi conſenſu condere poterat? *Reſpondeo* cum Alphonſo de Caſtro lib. .de poteſt.le pęnal.c.1. poſt medium capitis, illos omnes ad eius obſeruantiam teneri, etiamſi longiſſimo poſt tempore ſuccedant dummodo lex illa,vel per legem aliam,vel per conſuetudinem contrariam non abrogata ſit. *Ratio eſt*: quia non ſolum qui tunc viuunt ſed etiã qui poſtea ſuccedunt,vnum ſolum populum conſtituunt & vno eodemque nomine uocantur,alias oporteret a quolibet homine nato petere conſenſum. aut nouas leges condere,quod omnino abſurdum eſt, & a ratione alienum. Quamuis enim proprio, & expreſſo conſenſu non ligantur,ligati tamen ſunt per conſenſum præſumptum,& quẽ neceſſariò præſtare tenentur. Vnde etiam fit, quòd ſi Rex priuilegia aliqua ciuitati alicui concedat,licet omnes, qui tunc uiuebãt,moriantur non tamen eo ipſo priuilegia perire dicentur,ſed ad poſteros deriuantur,propterea,quod poſteriores cum prioribus idem omnino populus cenſentur.

11 Eſt etiam altera poteſtas excellentior,† poteſtas nimirũ eccleſiaſtica,quæ hunc præcipuum ſui regiminis finem habet,ut uidelicet populum ſibi commiſſum ad æternam beatitudinem perducat. Et qui hanc curam, & poteſtatẽ habet, licet ad hoc ſit ab homine electus,a Deo tamen immediatè poteſtatem illam ſuſcipit,& per illam ſuſcipit poteſtatem legis condendæ. *Quam poteſtatem Petrus a Chriſto in vniuerſam eccleſiam accepit*. Io.21 qua poteſtate utens ipſe potuit toti Eccleſiæ dare leges, quæ ad bonum illius regimen uiderentur. Idem alijs Petri ſucceſſoribus Summis uidelicet Eccleſiæ Romanæ Pontificib.cõtingit, qui licet ab Eccleſia ad illius regimen eligantur,non tñ ab ipſa Eccleſia (ut quidam falſo putauerunt) ſed a Chriſto immediatè hanc habent,qui eam omnibus illis in Petro conceſſit. *Hæc autem eccleſiaſtica poteſtas*, quia non a populo,ſed a Chriſto vim ſuæ poteſtatis habet,inde etiam ſine,populi conſenſu poterit leges condere de his rebus,quę ad finem vltimum conſequendum eſſent neceſſariæ, aut valdè conducibiles. Ex quo intelligitur, in quanto errore verſentur qui aſſirmant leges Pontificias non obligare donec a populo acceptentur: ſiquidem ſi multitudo populi Chriſtiani poſſet acceptare,& non acceptare leges Eccleſiaſticas,ſuperior eſſet Summo Pont. quod abſurdum planè eſt,& ab omni ratione alienum vt docent glo. in cap. *In iſtis*.d.4. Alphonſus de Caſtro li 1.de poteſt. leg. pęnal. c.1. Barth. Med.1.2.q.90.art.3.& Sotus lib.1.de iuſt & iur.q.1.art.3.& alij communiter.

Quarto dicitur quod ſit *Promulgata*, voce, ſcilicet aut ſcripto,niſi enim lex ſufficienter promulgata ſit,iiſque innoteſcat,quibus inſtituitur,vim legis non habet: contra rationem namque eſt,vt quis obligari poſſit ad faciendum, aut vitandum id,quod nullo modo implere poteſt. Conſtat autem neminem poſſe velle id,quod prorſus ignorat, (voluntas enim non fertur in incognitum) At vero legiſlatoris uoluntas,quæ nec uoce nec ſcripto manifeſtatur, prorſus ignota erit,voluntati autem ignotæ nemo parere poteſt,& proinde nec legiſlator quempiam ſua voluntate obligare poteſt ad aliquid faciendum,niſi prius voluntatem ſuam illi notam fecerit. Tanta namque eſt ad legis rigorem publicationis neceſſitas,vt Gratianus diſt.4. capit. *in iſtis*. cenſeat, *tunc leges inſtitui,cum promulgantur*. Quo etiam pertinet illud Valentiniani & Marciani Imperatorum C.de legib.& conſt.in *l.leges. Leges*, inquiunt, *ſacratiſſima,quæ conſtringunt omnium vitas, intelligi ab omnibus*

bus

bus debent, vt vniuerſi præſcripto earum manifeſtius cogni to, vel inhibita declinent, vel permiſſa ſectentur. Et in Auth. vt factæ nouæ conſti. *tunc valere leges* iubetur. *cum in commune facta ſunt manifeſta.* Idemque conſtat ex iure Canonico in c. *Ad hæc*, de poſtul. prælat. & c. *cognoſcentes*. de conſ. & latius tradunt S. Tho. 1.2. q. 90. ar. 4. S. Ant. par. 1. tit. 12. c. 2. §. 1. Panor. in d. c. cognoſcentes, & Ant. de Burgos in tepe eiuſdem c. de conſti. Angelica in verb. lex, num. 12. Syl. eo. q. 6. Tabiena. eod. in princ. Sot. lib. 1. de iuſt. q. 1. artic. 2. Alph. a Caſt. lib. 1. de poteſt. leg. pœn. c. 1. Bartho. Med. in 1. 2. q. 90. ar. 4. Caiet. ibidem Greg. de Val. tom. 2. diſp. 7. q. 1. pun. 2. Marc. Ant. Cucchinus lib. 2. inſtit. maior. tit. 3. nu. 16. Toletus de peccatis mortal. cap. 18 & alij omnes. *Ratio eſt quia lex eſt regula humanorum actuum*, regula autem niſi applicetur ad menſurandum vana, & inutilis eſt; applicatur autem per promulgationem, & communem notitiam vt conſtat, de qua re plura dicemus in ſequentibus, hæc interim de legis definitione ſufficiant.

De Diuiſione, & Efficacitate legis in communi. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Multiplex Legis diuiſio ſecundum diuerſas rationes.*
2 *Communior legis diuiſio quæ, eiuſque ratio aſſignatur.*
3 *Lex æterna ſecundum ſe conſiderata quid ſit, & quid in ordine ad res creatas, quas gubernat atque diſponit?*
4 *Legis æternæ proprietates.*
5 *Actiones humanæ tum naturales, tum liberæ ſubijciuntur æternæ legi ſiue bonæ, ſiue malæ, ſed diuerſimodè.*
6 *Lex naturalis quæ?*
Vt ſpeculabilium habitus eſt intellectus, ita practicorum Synderesis appellatur, nu. eo.
7 *Legi naturæ correſpondet appetitus, ſeu inclinatio naturalis, is autem quotuplex ſit, & quibus reſpondeat gradus legis naturæ, oſtenditur.*
8 *Legis naturalis officia tria, & quænam ſint illa.*
9 *Proprietates variæ legis naturalis deſcribuntur vſque ad num. 12.*
11 *Quot potiſſimum ſint effectus legis naturalis, & qui ſint?*
Quomodo intelligatur legem naturalem duplicem vim habere: ſcilicet directiuam, & coactiuam, nu. eo.

QVemadmodum variæ in lege conditiones conſiderari poſſunt, ita etiam variæ dari poſſunt, & ſolent legis diuiſiones; ſi enim conſideremus poteſtatem, quæ ad legem ferendam neceſſaria eſt ſic lex in duo genera diuidi poteſt, ſcilicet, in *Diuinam* & *Humanam*. *Diuina* illa eſt, quæ a Deo immediate inſtituta eſt: *Humana* eſt, quæ ab humana poteſtate dependenter a Deo proficiſcitur.

Sin autem actũ rationis ſpectemus, in quo, vt diximus, præcipuè, & eſſentialiter lex conſiſtit, ſic etiam lex in duas ſpecies diuidi poteſt, nimirum in *æternam*, & *temporalem*: *Æterna* illa eſt, quæ manet in mente diuina; *Temporalis* vero eſt, quæ eſt in mente humana, & humana poteſtate conſtituitur, quam legis diuiſionem affert Sanctus Auguſtinus. lib. 1. de libero arbit. cap. 6. dicens *Nihil in lege temporali iuſtum, aut legitimum eſt: quod non ex lege æterna ſibi homines deriuauerint.*

Quod ſi legis materiam attendamus, ſic duæ aliæ legis ſpecies erunt, vna *affirmatiua* altera *negatiua*: *affirmatiua* eſt, quæ bonum aliquod faciendum præcipit. *Negatiua* vero eſt, quæ malum prohibet. Quæ diuiſio colligitur ex Pſ. 36. *Declina a malo, & fac bonum*, vnde communiter dici ſolet, aliqua eſſe pręcepta affirmatiua, alia vero negatiua.

At vero ſi legis finem attendamus, ſic duo membra erunt, ſi enim ſolum finem naturalem ſibi proponat, dicetur *Naturalis*, quæ eſt illa, quæ ſolum reſpicit felicitatem, & bonum ſtatum Reipublicę, & pacem, & tranquilitatem ciuium inter ſe, & cum alijs, & tales leges ſunt communiter illæ, quę a laica poteſtate feruntur. Quod ſi altiorem finem, & vires humanas ſuperantem reſpiciat, vocatur *ſupernaturalis*, quæ modum aptum ad finem ſupernaturalem commode conſequendum præſcribit, vt lex fidei & Sacramentorum.

2 Communior autem legis diuiſio illa eſt, qua lex in *Æternam*, *Naturalem*, *Humanam*, & *Diuinam*, diuiditur, prout illam diuidunt Sanctus Thomas in 1.2. quæſtio. 91. Alexander de Ales par. 3. quæ. 26. 27. 28. & 29. Angelicã verbo, Lex, num. 1. Syl. eodem. quæſtio. 1. Tabiena eodem. q. 1. Sotus lib. 1. de iuſt. q. 3. art. 1. S. Anton. par. 1. tit. 11. cap. 3. §. 4. Thomas Cananus Ferrarien. repet. in proœmiũ Decreti. num. 399. Greg. de Valentia tom. 2. diſput. 7. q. 2. puncto 1. Alph. Viualdus in parte 4. Candelabri cap. 1. nume. 27 & alij communiter, cuius diuiſionis hæc ratio aſſignari poteſt.

Cum *lex ſit regula* ſeu dictamen practicum rationis in eo, qui curam communitatis habet, Deus vero ſit primus, & vniuerſalis gubernator vniuerſi, is ab æterno vniuerſorum ordinem, diſpoſitionem, & regimen mente conſiderans, dicitur illa ſua æterna ordinatione, quaſi lege æterna omnia gubernare. Dicitur autem huiuſmodi cõceptio, ſeu ſumma ratio in mente Diuina exiſtens lex æterna, tũ quia nec finem, nec initium habet, diuina ſiquidem ratio nihil ex tempore concipit ſed ab æterno omnium habet conceptum, tum, quia lex illa omnino inuariabilis eſt, ex Soto lib. 1. de iuſtit. quæſt. 3. artic. 3. Idem vero Deus prout auctor eſt naturæ, rebus ſingulis ſuos indidit inſtinctus, & inclinationes quibus in ſuos fines agerentur: Quia vero inter ceteras creaturas rationalis excellentiori quodam modo talis impreſſionis participationem habet, (ſibi enim, & alijs prouidet ad debitos actus, & fines) ideo participatio æternæ legis, maxime in creaturis rationalibus, lex naturalis appellatur quæ maxime conſiſtit in cognitione, & applicatione principiorum illorum, quæ abſque diſcurſu ſolo lumine naturali nota ſunt. quale eſt illud, *Quod tibi vis fieri, facias alijs*, iuxta Chriſti ſententiam Matth. 7. *Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis* Dedit inſuper homini Deus facultatem, vt ſicut in ſpeculatrici intellectu ex primorum principiorum notitia medio diſcurſu cognoſcit, & deducit varias concluſiones, ita etiam in ratione practica, vt pro temporum, locorum, ac negotiorum varietate per eandem legem naturæ ex principijs practicis communibus, & indemonſtrabilibus quaslibet alias particulares diſpoſitiones deduceret, legeſque conderet, prout expedire videtur, quæ ab authore ſuo dicuntur leges Humanæ, ſiue ſint eccleſiaſticæ, ſiue politicæ, & ciuiles.

Quia vero non ad finem tantum naturalem, qui eſt pacificus Reipublicæ ſtatus conditus eſt homo, ad quem finem prædictę leges ſufficiunt, ſed etiam ad ſupernaturalem felicitatem creatus eſt, ideo Deus homini legem ſupernaturalem dedit, quæ duplex eſt, ſcilicet vetus, & noua, quæ dicitur Euangelica, vt ſic ad finem ſupernaturalé perueniret, quam rem latius explicat Sanctus Thom. 1.2. qu. 91. art. 4. vbi alias rationes aſſignat, cur homini lex diuina data ſit, quę apud illum legi poſſunt, hæc interim noſtro inſtituto ſint ſatis.

3 *Lex æterna*, ſi ſecundum ſe conſideretur, nihil aliud eſt, quam ipſamet mens diuina, & eſſentia, ſeu ordinatio rationis in mente ſua qua res omnes ab æterno ordinauit, de qua lege & ratione intelligitur illud Prouc. 8. *Ab æterno ordinata ſum* Sin autem conſideretur in ordine ad res creatas quas ordinat, ſic nihil aliud lex æterna erit, quam ſumma, & æterna ratio diuinę ſapientię quatenus res omnes ad fines deſtinatos ita dirigit, vt illis iuxta earum conditionem modum aliquem pręſcribat in ordine ad finem earum conſequendum; ſiquidem rebus neceſſarijs modũ neceſſarium, contingentibus contingentem, & liberis modum liberum pręſcribit Quo ſenſu recte S. Tho. 1.2. q. 93 articulo 1. docet *legem æternam aliud non eſſe, quam rationem ſapiẽtiæ diuinæ, quatenus eſt directiua omnium actuum, et motionum.* Quam legis ęternę deſcriptionem colligere poſſumus ex Sap. 8. vbi Sapientia diuina dicitur *Attingere a fine vſque ad finem fortiter & diſponere omnia ſuauiter.*

gulam artis, per quam diriguntur operationes artium, ita in moralibus peccatum eſt deuiare a regula, cui in operando quis conformare ſe debet. Quia vero, vt rectè docet S. Tho. 1.2.q.71.artic.6. Peccatum non eſt aliud quam actus humanus malus, actus autem humanus cenſetur, quia eſt voluntarius, voluntatis autem humanæ duplex eſt regula, vna propinqua, & homogenea, ſ. & ipſa humana ratio, alia vero eſt prima regula & remota, ſ. lex æterna, rectè dicit, quod peccatum mortale ſit receſſus, & deuiatio a regula diuina, quia peccando mortaliter deuiat a ratione & lege diuina, cui homo in operatione conformare ſe debuit. Additur pręterea, quod ſit receſſus ſeu deuiatio *voluntaria*, ad actum enim humanum requiritur *voluntarium*, vt latius in ſuperioribus explicauimus, poteſt autem actus human⁹ eſſe *voluntarius*, vel quia elicitur ab ipſa voluntate, vt ipſú velle, vel eligere; vel quia a voluntate imperatur, vt ſunt a-ctus exteriores locutionis, vel operationis. Qualiter vero actus humanus paſſione aliqua, aut ignorãtia a peccato excuſari poſſit, ſatis conſtat ex his, quæ in præcedẽtib. de cauſis peccatorum dicta ſunt. *Dicitur* deinde Peccatum mortale *priuare gratia Dei*, quia cum peccatum ſit infirmitas quædam animæ, vt docent S. Th. 1.2.q.71.artic.1.ad 3. & q.72.ar.5.in corpore, & q.74.ar.9.ad ſecundum & q.88.art.1.in corpore. peccatum aliquod dicitur mortale ad ſimilitudinem morbi, qui dicitur mortalis, ex eo quod inducit defectum irreparabilem per ſubtractionem principij alicuius, ſ. animæ. In moralibus autem principium vitæ ſpiritualis eſt gratia, qua coniungimur cum Deo, vltimo fine noſtro: quia vero per peccatum mortale anima deordinat a Deo vltimo fine noſtro, cui per charitatem vnimur, conſequenter priuat hominem gratia, qua viuimus, & coniungimur Deo. *Quia* vero per peccatum mortale homo æterna pœna gehennę dignus conſtituitur, qui enim illud committit, niſi pęniteat, morte punitur æterna: *Malorum enim amatores*, inquit Sapiens cap.15. digni ſunt morte. rectè ẽt in fine dicitur peccantes mortaliter *æternis ſupplicijs eſſe adiudicatos*, iuxta ea quæ ſuperiori capite dicta, latius a nobis ſunt: vbi diximus, hanc pœnam duplicem eſſe, vnam damni, priuantem nos fruitione Dei, alteram ſenſus, quia. ſ. peccator punitur pœna ſenſus, igne nimirum perpetuo.

4 Iuxta hæc† autẽ, quæ de peccato mortali dicta ſunt, definiri poteſt veniale peccatum *eſſe peccatum ſeu actum humanũ voluntarium inordinatum, qui gratia peccantem non priuat, nec aliquem reum pœna æterna conſtituit, ſed ſolum temporalis*. Et quidem veniale eſſe actum *inordinatum*, ſatis ex ſe conſtat, nam aliquam dicit inordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem, qua tamen inordinatio hæc non tollit principium vitæ, ſcilicet gratiam, eſt enim compatibilis cum gratia, & charitate, conſequenter non conſtituit hominem æterna pœna dignum, ſed ſolum temporali, & in hac re conueniunt omnes.

5 Solum diuerſitas† eſt inter authores, An peccatum veniale ſit ſimpliciter peccatum, an vero ſecundum quid tantú? Cai. enim in 1.2 q.88.ar.1 docet eſſe tantum peccatum ſecundum quid per analogiam, & attributionem ad mortale immo ait definitionem peccati traditam ab Auguſt lib. 22 cont: Fauſtum c.27. ſimpliciter conuenire tãtum peccato mortali. & veniali ſolum, ſecundum rõnẽm imperfectã, additq. veniale non eſſe ſimpliciter prohibitum, nec cõtra legem, ſed præter legem, & idem docẽt Conradus & Medina ibidem, & volunt eſſe opinionem S. Th. ibidem in reſponſ. ad primum, vbi ait *diuiſionem peccati in Veniale, & Mortale, eſſe Analogi in Analogata*, & fauent huic ſententiæ Alex. de Ales p.2. Summæ, q 106. memb.1. & Bonau. 2. d.41. ar 2. q.1. cum aſſerant, peccatum veniale non eſſe cõtra præceptum, ſed præter illud. Volunt igitur hi authores, diuiſionem peccati in mortale, & veniale, non eſſe diuiſionem generis in ſuas ſpecies ſed analogi in ſua analogata.

Alij vero vt Durand. in 2.d.42.q.6 & Maior. ibidem, q.6. in 1. quæſito in reſponſ. ad dubium primum. And. Vega ſuper Conc Tri. lib.14.c.13. & Ioſeph Angles in Flor. b.2. Sen. d.37.q.3.art.2. diffic.3. quamuis peccatum veniale ex defectu perfectæ conſiderationis analogicè peccatum reſpectu mortalis eſſe concedant, peccatum tamen ex genere ſuo veniale vniuoce peccatum cum mortali eſſe docẽt. *Ratio eſt*; quia licet in veniali primo mõ ſit voluntarium ſolum analogicè, & non ſimpliciter. attamen in veniali ex genere ſuo, vt in verbo otioſo, eſt peccatum, & voluntarium ſimpliciter, & vniuoce, vnde intelligi põt eſſe poſſe veniale peccatum, etſi nullum eſſet mortale, vt v.g. intelligi põt fore verbum otioſum, aut mendacium iocoſum, etiamſi nullum poſſet eſſe peccatum mortale, ſignum ergo eſt tale verbum, aut mendacium non dici veniale per analogiam ad mortalem. Deinde etiam venialia in Scripturis dicunt̃ ſimpliciter, & abſolute peccata, vt 1. Ioan. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus*, &c. & Eccl. 7. *Non eſt homo, qui nõ peccet*. ſermo autem eſt in vtroq. loco de iuſtis, quorum peccata ſunt tantum venialia. Item ſub nomine peccatorum comprehenduntur a Chriſto, cum dicit Io. 20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*, alias claues ſacerdotales ad eorum remiſſionem non extenderentur, neq. confeſſio eorum eſſet ſacramentalis, quod eſt falſum. *Ratio eſt*: quia ſunt actus mali ſimpliciter, quippe qui voluntarij, & circa materiam indebitam, & a recta ratione deuiant, & diſſentiunt, & deniq. pœna, & reprehenſione digni ab omnibus habentur, non autem reſpondet pęna ſimpliciter, niſi peccatis ſimpliciter.

6 Ceterum† meo iudicio facilè conciliari poſſunt hæ duæ ſententiæ ſuperius commemoratæ, facta diſtinctione, quã adhibent quidam recentiores, Gre. ſ. de Val. to. 2. diſp. 6. q. 18. puncto 2. Gabriel Vaſquez in 1.2. diſp. 144. cap 3. Nam peccatum conſiderari põt vel formaliter, vt tale eſt, hoc ẽ, vt offendit Deum, & diuerſum reatum pęnæ inducit, & ſic *mortale*, q eſt contra ſpiritualem vitã animæ. ſ. contra charitatem, & vnionem cum Deo, *veniale* autem nõ item, nõ differunt eſſentialiter, ſed accidẽtaliter, vnde, & diuiſio peccati in mortale, & veniale ſub hac conſideratione non eſt eſſentialis, ſed accidentalis, atq adeo ſubiecti in accidẽtia, vt ſupra docuimus, & fatetur S. Th. 1.2.q.72.ar.5. & ſecũdum hanc conſiderationem 1.2.q.88 ar.1. & 2. rectè docet peccatum veniale non ſimpliciter, ſed *analogicè* dici peccatum. Nam ratio peccati ſimpliciter in eo poſita eſt, vt vitã ſpiritualem tollat, & quia veniale non tollit eam, ſed *eſt veluti ægritudo, & diſpoſitio tendens ad mortem*. ideo analogicè dr̃ peccatum nec aliud voluit S. Thomas locis allatis, vt verba, & rationes eius manifeſtant & ſic certum eſt quod ablato mortali non eſſet poſſibile peccatum veniale dari: quia ſi impoſſibilis eſſet mors impoſſibilis etiam eſſet ægritudo, & diſpoſitio ad mortem. Deinde vt S. Tho. in illa q. 72. ar.5. argumentatur, ſi mortale & veniale, vt formaliter talia ſunt, hoc eſt, ut dicunt rationem maioris, vel minoris offenſæ, aut reatus, differrent eſſentialiter in genere peccati, nunquam contingeret peccata mortalia, & uenialia eſſe eiuſdem ſpeciei, cum tñ certum ſit, aliqñ eſſe eiuſdem ſpeciei, ut cum habent, idem obiectum & priuant perfectione debita eiuſdem uirtutis, & ſolum differunt penes quantitatem materiæ, aut perfectionis actus; ut furtum paruum, & magnum, & conſenſus in fornicationem plenè, & non plenè deliberatus, Sin autem cõſiderentur materialiter (ut loquitur Gre. a Va. ſeu vt ait Vaſquez) intra genus moris, hoc eſt quatenus habent hoc aut illud obiectum, priuãtq. perfectione debita huius, aut illius uirtutis, ſeu quatenus peccatum utrumq. diſconueniens eſt naturæ rõnali, ut rõnalis ẽ, & contrarium uirtuti. ſic quidem tam mortale, quam ueniale ſiue ex genere ſuo, ſiue ex leuitate materię, aut imperfectione actus, uniuoce peccata ſunt: nam Mortale habet obiectum planè rationi, & charitati Dei, & proximi repugnans. Veniale uero non item; obiecta uero quæ ita differunt, pariunt omnino differentiam eſſentialem peccatorũ in genere moris, ut furtum paruum & magnum plenè aut non plenè deliberatum, eſt uniuocè furtum contra uirtutẽ iuſtitię, & uerbum otioſum quod ex genere ſuo ueniale ẽ, uniuocè conuenit in communicatione generica peccati cũ verbo contumeliæ, & iniuriæ, quippe ex genere ſuo ẽ mortale, & ideo hac rõne eſſentialiter diuidit̃ peccatũ in mortale, & ueniale, id quod non ſolum uerum eſt de ueniali ex genere ſuo, ut uoluerunt Durandus, & Greg. de Val. ſed ẽt de ueniali ex imperfecta deliberatione. Nam ẽt in talib. uenialib. reperit̃ uera rõ, & uniuoca uoluntarij, ac proinde nihil ex hac parte obſtat quo minus uniuocè peccata ſint, &

contra

Digitized by Google

contra præcepta, ut eruditè Vaſquez loco ſuperius cōmemorato contra Duran. annotauit. Et ſicut animalia, quæ per putrefactionem generantur vt mures, formicæ & alia id genus animalia imperfecta, ſunt nihilominus ſimpliciter animalia, quamuis imperfecta, ita & venialia quęcunq. quamuis quoad malitiam non ſint ita cōſummata, nec ita rationi, ac virtuti repugnant, ſicut mortalia, ſunt tamen ſimpliciter uocanda peccata, vt ex dictis conſtat. Vnde vt rectè Vega, & Ioſeph Angles vbi ſupra notant, incautè S. Bonau. 2. d. 42. artic. 2. q. 1. ad vltimum. negat Veniale eſſe Dei offenſam; Nam vt diximus, verè eſt offenſa, & peccatum, & contra obedientiam debitam Deo, vt conſtat.

7 *Sciendum* porro eſt tam mortale, quam veniale duplex eſſe poſſe, ſ. vel ex ſuo genere, vel ex cauſa: peccatum mortale ex genere ſuo eſt, quod ſecundum ſe repugnat *charitati*, per quam homo ordinatur in vltimū finem: vt. n. ſæpius dictum eſt, & docet S. Tho. in 1. 2. q. 18. art. ſecundo. actus humani ſpecificantur ex obiecto, peccatum igitur illud, cuius obiectum eſt vel contra charitatem, & dilectionē Dei, ſicut blaſphemia, periurium, & huiuſmodi, ſiue contra dilectionem proximi, vt homicidium, adulterium, & ſimilia eſt mortale ex genere ſuo; veniale autem ex genere ſuo ē. quod licet in ſe habeat quandam inordinationem, eius tamen obiectum non eſt contrarium dilectioni Dei & proximi, vt verbum otioſum ſine cuiuſque detrimento, mendacium iocoſum, ſiue officioſum, quod nullum lædit, vt riſus ſuperfluus, aut aliæ operationes inutiles cuiuſcunque ſenſus, vt ſunt inutiles viſiones, auditiones, & alia huiuſmodi. Quia vero actus morales non ſolum recipiunt rationem boni, & mali ex obiecto, ſed etiam ex aliqua diſpoſitione agentis, ideo contingere poteſt, vt id, quod non eſt niſi *Veniale* ex genere, ratione ſui obiecti ſit *Mortale* ex cā, ſeu ex parte agentis, & è contra ex parte agentis contingere poteſt, quod aliquod peccatum quod ex genere ſuo ſit *Mortale*, fiat *Veniale*, vt docent S. Th. 1. 2. q. 88. art. 1. & art 4. & ar. 6. & interpretes illius.

Peccatum ex genere ſuo mortale, varijs modis veniale fieri poteſt

8 *Primo* propter actus imperfectionem, quia. ſ. non perfectè pertingit ad rationem actus moralis, cum non ſit deliberatus, ſed ſubitaneus, cum enim actus moralis habeat ſpeciem a ratione deliberata, unde fit, vt per ſubtractionē quandam deliberatæ rationis ſoluatur ſpecies, & fiat ex mortali veniale Sic S. Th. 1. 2. q. 88. art 2. & 6. & 1. 2. q 74. art. 10. vbi id tum in vniuerſum, tum in particulari docet de ſubitis motibus infidelitatis. Quamuis n. infidelitas ſecundum genus ſuum ſit peccatum mortale, ſubitus tamen motus infidelitatis eſt peccatum veniale, verbi gratia, cum quis reſurrectionem mortuorum ſubitò apprehendit, vt impoſſibilem ſecundum naturam. & ſimul apprehendendo remittitur, antequam tempus habeat deliberandi, quod hoc eſt nobis traditum, vt credendum ſecundum legem diuinam; ſi vero poſt hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, eſt peccatum mortale. Sic etiam delectatio libidinoſa eſt venialis genere ſuo, ſed propter deliberationem, & conſenſum efficitur mortalis ex S. Tho. 1. 2. q. 74. ar. 8. ad ſecundum, Alexandro Alenſi pa. 2 q. 108. memb. 11. dubio 2. Ioſeph Angles in Florib. 2. Sent. d. 37. q. 9. arti. 1. diffic. 4. concl. 1 & Summa Corona p. 1 c. 1. num. 26. Sic etiam ſi quis ex ira repentina mortem alicui infligeret, motus ille tam ſubitus eſſe poteſt, vt non ſit niſi uenialis ex Toleto in inſtruct. confeſſ tract. de Septem peccatis mor. c. 2. poſt Sanctum Thomam 1. 2. q. 88. ar. 5. Quo etiam modo motus ſubitus ſuperbiæ non niſi venialis erit, & qui habet diſplicentias quaſdam bonorum diuinorum non ſatis deliberatas, vt frequenter contingit in materia Accidiæ, dum quis tædio circa ſpiritualia ſubitaneo afficitur, ſolum venialiter peccat ex Nauar. in Manual in prælud. 9. num. 11. & c. 11. num. 4.

Huc etiam reuocari poteſt actus ille, qui non procedit ex ſufficienti iudicio, quales ſunt actus illi, qui fiunt a ſemidormientibus vel ſemiebrijs, vel ab eis qui adeo turbati ſunt, vt non aduertant, aut ſciant, quid faciunt, aut dicūt, vt quando quis ſubito ex paſſione in verba contumelioſa prorumpit, non aduertens eorum ſignificationem: ſecus ſi aduerteret quæ dicit, & ſic de alijs: ſignum huius rei ſit, quando tranſacta illa paſſione animi, rogatus quid fecerit aut dixerit, neſcit reſpondere, quamuis enim tale indicium ſufficiat ad veniale, ad peccatum tamen mortale non ſufficit, ex Io. Maiore 3. ſent. q. 37. c. 14 & in 4. d. 17. q. 8. concl 4. Nauar. in Summa prælud. 9. num. 11. & c. 11. n. 4. Sum. Corona vbi ſupra, & Gabr. Vaſquez in 1. 2. diſput. 127. cap. 3 in fi & colligitur ex doct. S. Th. in 1. 2. q. 77. art. 6. 7. & 8.

9 *Secundo mortale* ex genere ſuo effici poteſt *veniale* propter paruitatem materiæ, vt v. g. quamuis furtum ex genere ſuo ſit mortale, (quia eſt directè contra præceptum diuinum, *Non furaberis* & contra iuſtitiam inferendo damnum proximo) ratione tamen paruitatis materiæ fieri poteſt. vt ſit tantum peccatum veniale, ex S. Th. 2. 2. q 66. ar. 6 ad 3. Soto lib. 5. de iuſtitia, q 5. ar. 3. ad 3. Nauar prælud. 9 num. 12 & cap. 11. numero quarto, Ioſepho Angles. in Florib. 1. Senten. diſtinction. 37. q. 9. artic. 1. difficul. 4. concluſ. 1. Barthol. Medina 1. 2. q. 88. ar. 1. Greg. de Valentia tomo. 2. diſp. 6. q. 18 puncto 2. & 3. Toleto tract. de peccatis mort. cap. 2.

10 *Tertio* mortale ex genere vel omnino ſit nullum, vel redditur veniale, ex Summa Corona, p. 1. c. 1. nu. 25. & Nauarro in prælud. 6. & prælud. 9 nu. 10. quando fit ex ignorantia, ſed de hac re latè dictum eſt, quando de ignorantia diſſeruimus.

Quarto, quod eſt ex genere, & propria natura *mortale* efficitur *veniale*, aut nullum ex occurrente neceſſitate, vt latius tradit Summ. Corona vbi ſupra num. 29. tum in peccato furti, tum etiam in peccato homicidij, vt verbi gratia, quando quis furatur aliquid pro vitæ ſuſtentatione, non habens unde ſibi, & ſuis prouidere poſſit. Et certè ſi neceſſitas extrema ſit, nedum non peccat accipiendo rem alterius, verum etiam nec furtum dici debet, vt expreſsè docet S. Thom. 2. 2. quæſtio. 66. art. 7. in corpore, & ad ſecundum in quo caſu conſequenter non tenetur ad aliquam reſtitutionem quia cum naturali iuri ſibi debeatur, non cōmittitur iniuſtitia. Sin autem neceſſitas non ſit extrema, ſed magna, quamuis non excuſet a toto, & proinde peccet appropriando ſibi ſua auctoritate, quod Domino diſpenſandum relinquitur, excuſat tamen a tanto hoc eſt, a mortali, ſolumque veniale erit, ex Summa Corona poſt Sotum lib. 5. de iuſtitia. quæſtio. 5. articulo quarto. Intelligitur autem hoc de eo, qui aufert aliquid pro ſuo uictu neceſſario & non in quantitate exceſſiua, ac etiam a diuite, & non a paupere, vt ipſemet eſt, quia in æquali cauſa potior eſt conditio poſſidentis. l. ſi ob turpem, §. porrò. ff. de condict. ob turp cauſ. Idem pari ratione dicendum eſt de homicidio, dum ſcilicet qui aggreſſus a ſuo inimico in tali periculo conſtituitur, vt niſi inuaſorem occidat probabiliter timeret, aut mori, aut grauiter vulnerari, tunc enim non peccat occidendo cum moderamine inculpatæ tutelæ, ſiquidem mors illi ſecuta, non eſt per ſe intentata ſed eligitur tanquam medium neceſſarium ſuæ euaſionis, & effectus defenſionis iuſtæ. & neceſſariæ ad uitam propriam ſaluandam. Eodem modo, qui ex magna neceſſitate in die feſto laboraret pro pane neceſſario acquirendo, excuſatur a peccato, cum non ſit intentio eccleſiæ aggrauare, aut iā ſtrictè aliquem in huiuſmodi caſu obligare, iuxta ea, quæ tradunt Nau. in Manuali cap. 13. num. 15. & 16. Summ. Corona loco proximè allegato num. 29 Tolet. lib. 4. Inſtruct. ſacerd. cap. 25.

11 Illud autem eſt notatione dignum, quod licet in peccatis furti, homicidij, & obſeruantiæ diei feſti, quod alias ſit ex genere ſuo mortale, ex occurrente neceſſitate, aut nullum, aut ueniale ſolum reddatur; ſecus tamen eſt in alijs peccatis, ut animaduertit Summa Corona ubi ſupra puta in peccato luxuriæ, ſi enim puella grauis inopiæ oppreſſione, uel mortis timore, ut uitæ ſuccurreret, iuuenem admitteret, peccaret mortaliter, at uero peccatum mortale ob nullam cauſam committendum eſt, etiam pro uita tuenda. In illis enim tribus iuſta adeſt cauſa quæ actus illos a peccato excuſare poteſt, in peccato uero luxuriæ nulla ratio fingi poteſt, per quam reddi poſſit licita, niſi bono matrimonij honeſtetur, eſt enim a natura ad finem prolis

pro-

procreandæ ordinata, modo, & ordine conuenienti, qui autem utitur uago concubinatu, aut prolem incertam gignit, contra ordinem naturalis ordinis agit, qui nulla circumſtantia, aut conditione honeſtari poteſt, & ideo erit peccatum mortale. Sic Sotus libro quinto de iuſtit. q. 5. articulo quarto Summa Corona ubi ſupra. *Sic etiam* periurium ex nullo fine, aut cauſa honeſtari poteſt. Quia in iuramento adducitur Deus in teſtem, periurus autem facit Deum teſtem falſi quod eſt peccatum mortale contra religionem, adeoque periurare coactè, aut timore mortis, aut quacunque alia neceſſitate ſemper eſt mortale, cum enim vita pro Dei honore exponenda ſit, non eſt adducendus Deus in teſtem falſi, eo quod ſic contemnitur Deus, quod nulla ex cauſa fieri debet. Ex quibus omnibus conſtat, quod licet mortale ex genere ſuo non poſſit effici veniale ex genere ſuo, cum hoc ſit impoſſibile nam mortale eſt contra legem Dei, & tollit charitatem, ueniale autem non tollit charitatem, nec auertit ab ultimo fine, ex diſpoſitione tamen agentis nihil obſtat, quo minus modis prædictis id quod eſt ex genere ſuo mortale, uel ex actus imperfectione, uel paruitate materiæ, uel ex ignorantia, aut neceſſitate fiat veniale.

12 *Econtra* uero peccatum † ex genere ſuo ueniale effici poteſt ex cauſa *Mortale* uarijs modis.

Primo quidem ſi in eo conſtituatur vltimus finis, adeo ut quis paratus ſit potius peccare mortaliter, ſi de hoc actu cogitetur, quam id relinquere. Sic S. Thom. 1. 2. quæſt. 88. artic. 2. & artic. 4. Ioſeph Angles in Floribus 2. Sentent. diſtinct. 37. quæſt. 9 artic. 1. difficul. 3. S. Anton. par. 1. tit. 10. cap. 1. §. 2. Nauarr. in Manuali præluд. 9. num. 18. Summa Corona, par. 1. cap. 1. numero 23. Coſm. Philiarch. de officio ſacerdotis. par. 1. lib. 3. cap. 1. Barthol. Medina in 1. 2. quæſt. 88. artic. 2. & 4. concluſ. 3. Sebaſt. Medices in ſumma peccatorum cap. titu. 1. quæſt. 11. Exemplum poteſt eſſe in illis verbis otioſis, & multis, quibus vti ſolent paraſiti, & buffones & hi, qui aſſiduè ludunt aleis, &c. Ratio huius eſt: quia conſtituere vltimum finem in aliquo actu, eſt colere illum tanquam Deum, ut ſi quis dicat, nolo aliam beatitudinem, niſi iocosè mentiri, aut malo hoc mendacium iocoſum proferre, quam Deum videre, quod eſt ſumma peruerſitas, iuxta ſententiam S. Auguſt. lib. 83 qq. quæſt. 30. dicentis, *omnis humana peruerſio eſt fruendis vti velle* (ea ſcilicet referendo ad aliud) *& utendis frui*, in creaturis ſcilicet, quæ ad Deum referri debent, tanquam in vltimo fine quieſcendo. Id quod ut ait Ioſephus ubi ſupra difficul. 2 concluſ. 1. non rarò contingit, ſunt enim nonnulli, qui adeo ſunt terrenis rebus affecti, ut libenter gloriæ æternæ cederent hac lege ut immortales effecti, terrenis bonis perpetuo fruerentur. Ad hoc autem periculum euitandum ſcilicet, an quis ita animo afficiatur illis, ut potius nellet Deum offendere, quam illa omittere non debêt fieri iſtæ comparationes, quæ infirmis ſunt periculoſæ, ut rectè Philiarcus ſupra notauit.

13 *Secundo*, quando † id quod eſt ex ſe ueniale, intendatur; & ordinetur a peccante ad peccatum mortale ut ſi quis proferret verba iocoſa, ludens cum muliere, intendens eam prouocare ad fornicationem, quamuis enim uerba illa ſimpliciter dicta, de ſe eſſent peccatum ueniale, tamen ratione finis ſunt mortale. Sic S. Thom. & alij omnes authores ſuperius allati. Et *Ratio eſt*: quia omnis actus, etiam de ſe bonus, ob finem mortalem eſt peccatum mortale, actus etiam a fine iudicatur, ut uerbi gratia dicere unum Pater noſter, aut uerſiculũ alicuius Pſalmi, aut alias quaſcumque orationes, eſt actus Religionis, ſed dicere huiuſmodi cum aliqua ſuperſtitione, eſſet peccatum mortale, erit autem ſuperſtitio, quoties huiuſmodi alio fine dicuntur, quam quod ſunt ab eccleſia ordinata, vbi aduertendũ eſt, quod licet ueniale ex ſuo genere poſſit fieri mortale ratione mortalis intentionis, mortale tamen ex genere non fit ueniale ratione uenialis intentionis, ut ſubtiliter Coſm. Philiarchus loco citato notauit. Ratio eſt: quia bonum per malam intentionem efficitur malum, & malum, per peiorem intentionem efficitur peius, at uero malum per bonam intentionem non efficitur bonum, non ſolum quia non ſunt facienda mala, ut ueniant bona, Roman. 3. & Sanct. Thom. 1. 2. quæſtio. 79. articu. 4. ad 4. ſed etiam quia bonum eſt ex cauſa integra, malum vero ex quocunq. defectu, ex Diony. c. 4. Diuin. nom. & S. Tho. 1. 2. q. 18 articu. 4. ad 3.

14 *Tertio* ſi fiat † contra conſcientiam erroneam dictantem id eſſe mortale, vel de eo dubitantem, vt verbi gratia dicere mendacium iocoſum, ſine proximi offenſione, eſt de ſe veniale qui autem hoc dicendo, crederet, aut dubitaret eſſe mortale peccaret mortaliter propter conſcientiam erroneam, quam habet, vt latius diximus libro primo cum de conſcientia erronea diſſeruimus, & expreſsè docent Nauarr. in Manuali prælud. 9. num. 9. Summa Corona parte prima cap. 1. numero 20. Coſm. Philiarch. vbi ſupra, & Medices in Summa vitiorum Capital. titul. 1. quæſt. 1. Bartho. Medina 1. 2. quæſt. 88. artic. 4. in fin. & alij communiter. Eſt tamen in hoc caſu notandum, quod vt aliquis peccet mortaliter hoc modo non ſufficit, vt conſcientia dictet aliud eſſe ſolummodo peccatum, ſed eſſe mortale, Nec ſufficit, vt conſcientia dubitet in generali, ſed in particulari de re, circa quam erit peccatum, vt qui dubitat in genere, an liceat diebus feſtiuis negotiari, & deinde exigat nummos a ſuo debitore, non eſt condemnandus de mortali. Et ſi iuriſperitus dubitaret in genere, an Iuriſconſultis liceat feſtiuis diebus conſulere, & tamen dato caſu particulari quo ei conſulendum ſit, crederet, quod illo die feſto poſſet in tali caſu ſine peccato conſilium dare, non peccaret: Econtra vero, ſi quis arbitraretur licere generaliter iuriſperitis diebus feſtis conſulere, ſed dubitaret an hic, & nunc, hoc conſilium ſibi liceat dare, peccaret agendo contra conſcientiam.

15 *Quarto* quando † aliquid fit in contemptum conſilij diuini, vel regulæ & legis, etiam non obligantis ad mortale, ſic Nauarr. Summa Corona, Philiarch. Medina, & Medices vbi ſupra. Quamuis enim conſilia Diuina non obligent, ad obſeruantiam eorum niſi quis ſe ad illa obligauerit, ea tamen ſpernere, & contemnere peccatum mortale eſt. Et quamuis multæ leges, & Regulæ multorum Religioſorum ad mortale non obligent, non tamen contemni poſſunt abſque peccato mortali, vnde quamuis opus ſit conſilij vouere religionem, vouere caſtitatem, qui tamen quaſi voueret, iuraret, aut promitteret animo firmato non ingredi religionem aut aliud votum emiſſurum, peccaret mortaliter ex Caiet. 2. 2. quæſt. 88 articulo 2. dub. 2 § circa oppoſita conſiliorum. Nauar. in prælud. 9. num. 15. qui citat gloſſam in cap. Quis autem, diſtinc. 10 Petro de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. artic. 1. dub vlt. Summa Corona p. 1. cap. 1. numero 23 Coſ. Philiarcho de officio Sacerd. par. 2. lib. 3 cap. 1. *Quamuis enim non diſpliceat Deo*, (vt verbis Caiet. vtar) *te non ſequi conſilium eius diſplicet tamen ei, quod tu promittis non ſecuturum ſuum conſilium*. Et ſi quis in contemptum ſtatus virginitatis duceret vxorem, aut ſi religioſus in contemptum ſuæ regulæ ſine licentia ſui ſuperioris, inquit Philiarchus. ſcriberet literas, peccaret mortaliter, co ipſo enim, quod contemnit, aut parumpendit auctoritatem, ordinationes mandata, & leges ſuperiorum, peccat mortaliter, *Secus* autem ſi ex alia cauſa non faceret quod præcipitur *Ex contemptu* autem dicitur eſſe, quando quis principaliter mouetur ad id faciendum, eo quod conſilium. mandatum. ordinationem aut auctoritatem mandatis. & ordinantis parui facit, vt latius tradit Nau. in Man. c. 23. nu. 42. & ſanct. S. Th. 2. 2. q. 105. ar. 1. ad 1.

16 *Quinto*, quod eſt † ex ſe veniale, fieri poteſt mortale ratione ſcandali, ſic Nauarr. prælud. 9 num. 18. Summa Corona par. 1. cap. 1. numero 23. in fine. Coſmus Philiarch. de officio ſacerd. par. 2. libro 3. capit. 1. Sebaſtian. Medices in Summa pecca. capi. titulo 2. quæſtion. 11. vt verbi gratia ſi presbyter faceret riſus inconditos, turpes fabulas, & huiuſmodi coram ſe fieri, aut laruas dæmonum ante ſe permitteret, & ſimilia; Hæc enim quamuis in ſe conſiderata ſint tantum venialia, ratione tamen perſonæ, & ſcandali, quod exinde probabiliter ſequi ſolet, ſunt ei mortalia. *Item* exorcizatio mulierum, aut hominum, quamuis ex ſe non excedat rationem peccati venialis, ſi tamen probabiliter credi poteſt per eam proximum mortaliter peccaturum, ob ſcandalum erit mortale, vt tradunt præfati authores, de

qua

Digitized by Google

qua tamen re quid nos ſentiamus latius ſuo loco dicemus.

17 *Ex his*, quæ † de peccato mortali, & veniali hactenus dicta ſunt, ſequitur peccatum aliquod veniale manens idem numero in genere Moris, non poſſe vlla ex cauſa vel modo fieri mortale, vel contra, ſic expreſſe S. Thom. 1. 2. quæſtion. 88. artic. 4. in Corpore Alexand. de Ales part. 1. quæſtio. 19. membr. 8. & part. 2. quæſtion. 67. membr. 3. Bonauent. 4. diſtinct. 16. part. 2. diſtinctionis, artic. 1. quæſt. 1. & ad 2. numer. 90. quem falsò Vaſquez pro ſententia contraria loco inferius citando refert. Altiſiod. lib. 2. Summæ, tractat. 28. capit. 4. quæſt. 2. in prima parte ad argumentum 2. Ioannes Gerſon alphab 61. litera C. S. Anton par. 1. titu. 10 capit. 1. §. 4. Conradus in 1. 2. quæſt 89. articul. 4. Medina in 1. 2. quæſt. 19. artic. 1. Ioſeph Angles in Florib. 2. ſentent. diſtinct 37 quæſt. 9. artic. 1. difficul. 2. concluſ. 1. Gregorius de Valentia tomo. 2. diſput. 6. quæſtio. 18. puncto 2. *Ratio eſt*: Quia hæc peccata omnino inter ſe differunt in genere moris, quomodocunque conſiderentur, vnum enim tollit gratiam, & auertit a Deo, alterum uero, id eſt, veniale cum gratia conſiſtit, nec a Deo vltimo fine auertit. Ergo impoſſibile eſt vnum numero manens idē moraliter fieri aliud, auertere a Deo, & non auertere. *Ratio* a priori eſt, quia peccatum conſiſtit principaliter in actum voluntatis, ſicut & quilibet actus moralis, vnde non dicitur vnus actus moralis ſi voluntas mutetur, quãuis etiam actio ſecundum naturam ſit continua, ſi autem voluntas non mutetur non poteſt eſſe quod de veniali fiat mortale. Sicut enim neceſſe eſt ad hoc vt actus qui erat antea bonus, reddatur malus quod mutetur affectus & voluntas, ſicut & mutari debet aliquo modo cognitio, eadem ratione neceſſarium eſt, ut affectus incipiat eſſe mortalis qui antea erat uenialis, apprehenſionem & cognitionem, mutari, vel quia additur noua circumſtantia, ſeu finis, vt contingit, quando peccatum, quod erat veniale ex obiecto & genere ſuo, cum plena deliberatione fiat mortale, ratione circumſtantiæ, aut ratione finis mortalis, vt diximus. tunc enim mutatur apprehenſio & cognitio, vt conſtat. Id quod non ſolum verum eſt de actibus internis ipſius voluntatis, in qua re cum S. Thoma conueniunt Richard. in 2. diſtinctio. 40. artic 2. quæſt. 1 Capreol. 2. diſtin. 40. quæſt. vnica. concluſ. 3. & articul. 3. in ſolu. argumentorum contra 3. concluſ & Ferrar. libr. 2. contra Gentes, capitul. 10. §. *circa tertium*. Sed etiam de actibus externis, & alijs potentijs præter voluntatem. Cum enim operatio exterior valeat eſſe moris ab affectu & voluntate, illa dicenir eadem numero in genere moris, quæ ab eodem affectu & voluntate procedit; nam vt notum eſt, ab eodē habere debet eſſe indiuiduum in genere moris, a quo habet eſſe genericum: *Sicut* ergo idem affectus non poteſt fieri de veniali mortalis, ut diximus, ita neque idem actus exterior numero in genere moris fieri poteſt de veniali mortalis, quamuis idem in genere naturæ manere, & continuari poteſt, vt omnes admittunt. Vnde falſa eſt contraria opinio, quam ſine vllo ſolido fundamento ſuſtinere conatur Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſputat. 145. capitul. 2. falſo pro ſe citans S. Bonauent in 4 diſtinct. 16. vt diximus, immo etiam Durand. in 2. diſtinct. 40. quæſt. 3. num. 4. quamuis initio contrariam hãc ſententiam tueri videtur; in fine tamen concedit mutari cognitionem, & volitionem, proinde non manere eandem actionem numero moraliter.

Eadem ratione verum eſt quod docent S. Thom. 1. 2. quæſt. 88. articul. 3. & interpretes illius loci, S. Anton. par. 2. titul. 10. capit. 1. §. 3 Ioſeph Angles in Floribus 2. Sentē. diſtinct. 37. quæſt. 9. articul. 1. difficul. 2. concl 2. Gregor. de. Valent. tomo 2. diſput. 6. quæſtio. 18. puncto 2. in fine. Gabriel Vaſquez in 1. 2. tom. 1. in annotationibus q. 81. articu. 3. Sebaſt. Medices in Sum pecc. capita. titul. 1. quæſtio. 11. in principio peccatum ueniale ex genere ſuo diſponere ad mortale, uel per quandam conſecutionem ſeu conſequentiam, quatenus ſcilicet augente, & creſcente diſpoſitione, vel habitu per actus peccatorum uenialium, in tantum etiam creſcere poteſt libido peccandi, vt facile etiam prolabatur in eam malitiam, vt non curet violare, & trãſgredi etiam præceptum diuinum aut humanum, & aſſumere, vt medium peccatum mortale ad conſequendam rem, cuius amor ſolum erat culpa venialis. vel quia facile contingere ſolet, ut qui peccando uenialiter tranſgreditur ordinem rationis in rebus minimis, paulatim hac aſſuefactione mala decidat in maiora, nolens ſequi ordinē rationis in rebus maioris momenti, iuxta illud Eccleſ. 18. *Qui ſpernit minima, paulatim decidit*, Qui enim aſſuefactus eſt verba otioſa proferre facile incidit in verba pernicioſa.

19 *Et quamuis* peccata † venialia aliquo modo ad mortale diſponant, nunquam tamen ex pluribus venialibus quantumcunque multiplicatis fieri poteſt vnum mortale, neque omnia peccata uenialia tantum de reatu habere poſſunt, quantum unum mortale, ex S. Thoma 1. 2. quæſt. 88. artic. 4. Caiet. & Medina ibidem S. Anton. par. 1. titul. 10. capit. 1. § 3. Alexand. de Ales par. 2 quæſt. 107. mem br. 4. Ioſepho Angles in Floribus 2. Sentent. d ſtinct. 37. quæſt. 9. artic. 1. difficul. 2. concluſ. 3. Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſp. 146. capit. 1 & 2. Ratio a priori eſt: Quia mortale tollit amicitiam Dei, ueniale autem non tollit, vnde ſicut unum ueniale eã non tollit ita nec omnia ſimul, cũ ex illis non poſſit fieri unum aliquod mortale quandoquidem uenialia omnia inter ſe diuerſa ſint, nec in vnum coaleſcunt. *A poſteriori* etiam patet: Quia cuilibet ueniali peccato ſecundum ſe debetur pœna *finita*, mortali autem *infinita*, fieri autem non poteſt, ut ex pluribus pœnis finitis vna infinita fiat. *De pœna damni* conſtat, Quia mortale meretur carentiam diuinæ uiſionis, quæ eſt pœna omnium grauiſſima, cui nulla pœna uenialis peccati comparari poteſt vt oſtendit S. Thom. vbi ſupra ex Chryſoſt. Homil. 47 ad popul. Antioch. & Homil. 24. in Matth. & epiſtol. 5. ad Theodorum, & *Ratio eſt*, Quia eo pœna eſt maior, quo maius eſt malum patientis illam; *Atqui* priuatio gloriæ eſt malum quia eſt priuatio maximi boni, ſcilicet diuinæ viſionis, & conſequenter maxima eſt pœna. *Quartum* uero ad pœnam ſenſus, quamuis pœna debita uenialibus *per ſe* nunquam adæquari poſſit pœnæ *per ſe* debitę mortali, quia pęna debita *per ſe* mortali, eſt æterna, pęna uero per ſe debita ueniali eſt tēporalis, & ita quoad pęnæ durationem per ſe uenialia adæquari non poſſunt mortali, tamen fieri poteſt ut pœna per accidens debita uenialibus multis, æqualis ſit cum pęna debita alicui mortali, praeterquam quando coniuncta ſunt venialia cum mortali non remiſſo, ut ſupra dictum eſt; Quoad pœnæ autem intenſionem non eſt dubium, quin pœna ſenſus debita multis uenialibus æquari poſſit cum pœna ſenſus debita mortali, eo quod, cum hæc pœna ſenſus etiam debita mortali ſit finita, creſcere poteſt pęna uenialibus debita creſcente numero uenialium, ut æquales fiat, & ea quæ uenialibus reſpondet, & quę mortali. *Quod* uero S. Thomas loco allegato tradens hanc doctrinam addat particulam *forſan*, non eam addit, quaſi de re dubitans, ſed quia id tãquam certum apud omnes non definiuit, ut Caietan. expoſuit.

19 DVBIVM tamen † eſſe poteſt circa hoc ultimũ. Quia qui paulatim magnam quantitatem furatur, etiamſi ſingulis furtis paruam tantũmodo quantitatem uſurpet, tenetur totum, quod furatus eſt reſtituere & difficultas eſſe poteſt tam de eo qui eidem paulatim furaretur, quam de eo, qui a diverſis paulatim magnam quãtitatem uſurpat. Quæ difficultas, quia utilis, & neceſſaria eſt ſcitu, & quotidie in praxi occurrit, paucis hoc in loco explicanda eſt.

Prima opinio eſt Nau. in Manu. c. 17 nu. 139. dicentis, *eum qui ſine animo furandi quantitate notabilē ſic paulatim aliquid furatur, etiãſi perueniat ad quantitatem notabilē, nunquam peccaſſe mortaliter in illis furtis teneri tamen ſub peccato mortali ad totius reſtitutionē*. Vnde aut inueniri poſſe furta ſolum *venialia*, quę obligent ad reſtitutionem ſub peccato mortali. *Ratio* pro prima parte eſſe poteſt quia ex pluribus uenialibus non poteſt fieri vnum mortale. *Secunda* pars probatur: quia cum illatum ſit notabile dãnũ, exoritur obligatio reſtituendi ſub peccato mortali.

Secunda eſt, dicentium ultimum furtum, quo perueniunt ad notabilem quantitatem ſimul cum præcedentibus, eſſe mortale; Sic Ioan. Medina Cod. de reſt. quæſt. 9.

occurit hic caſus. ad Sotus lib. 5. de iuſtitia. q. 3. art. 3. ad 3. & 4. diſtin. 21. quæſt. 1. art. 2. caſu 3. Barthol. Medina. 1. 2. quæſt. 88. art. 4. ad tertium. Andreas Vega lib. 14. ſup. Cōc. Trid. cap. 11. in fin. Corduba in Summa Caſuum conſciētię q. 70. qui id probant, quia vltimum furtum coniunctum pręcedentibus compleuit damnum notabile, quod antea notabile furtum, aut damnum non erat. Eandem ſententiam amplexus eſt Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſp. 146. capit. 2. vbi non ſolum hanc materiam optimè explicat, & probat, ſed etiam regulam hanc facilem tradit, ad cognoſcendum quando culpa poſterior, quę ſecundum ſe venialis eſſet: fit mortalis propter præcedentes; ſcilicet, *Quoties materia, & obiectum poſtremi peccati venialis continuari poteſt cum materia præcedentium, ita vt pro vna reputetur, tunc vltimum peccatum fit mortale, quod alias eſſet veniale & non alio modo.* Cum igitur furtum non ſolum conſiſtat in ipſa vſurpatione, ſed etiam in retentione, hinc fit, vt qui vltimum furtum committit, peccet mortaliter, accipiendo illud vltimum, v.g. decimum nummum, & retinendo illum ſimul cum alijs nouem, non quidem quaſi hoc poſtremum ſit peccatum mortale ſeorſum acceptum & retentum, ſed prout vnam notabilem quantitatem cōſtituit, & damnum notabile cum illis alijs nouem efficit, ideoque peccatum hoc continuatur toto tempore retentionis huius notabilis quantitatis. Id quod non ſolum procedit quando quis paulatim furatur ab eodem vſque ad notabilem quantitatem, ſed etiam quando aufert a diuerſis, & nulli eorum infert damnum notabile, ſed quātitas ablata omnibus ſimul notabilis ſit; tenetur n. ſingulis reſtituere ſub mortali, & in ipſa ablatione peccat mortaliter, cum eadem ratio ſit de retentione, & ablatione.

Vnde conſtat falli Nauarrum vbi ſupra dum dicat auferentem paulatim uſque ad quantitatem notabilem *nō peccare mortaliter in vltimo furto*, & tamen teneri ad illius partis reſtitutionem ſub mortali. Hæc enim duo repugnant; Nam ſi tenetur reſtituere ſub mortali, ideo eſt, quia retinere illam eſt mortale, eo quod cum præcedētibus furtis cooperaretur ad retentionē notabilis quantitatis, quod ſi non eſſet mortale retinere illam partem, non teneretur ſub mortali illam reſtituere, idem enim peccatum eſt, *retinere, & actu auferre, ſeu vſurpare.* Ergo non ſolum peccat mortaliter retinendo, & non reſtituendo, ſed etiam vſurpando, ut latius in materia de reſtitutione dicemus.

20 *Hinc* fit, vt ſicut ille, qui † poſtremo loco furatur paruam quantitatem, ratione præcedentium facit notabile damnum, & proinde peccat mortaliter, ita etiam cum multi ſimul ſcienter damnum notabile inferunt, omnes mortaliter peccant, etiam ſi vnuſquiſque per ſe paruam furetur quantitatem, cum enim ſint cauſa notabilis damni, ad quod omnes ſimul concurrunt, & non ſit maior ratio unius, quam alterius, omnes peccabunt mortaliter. Secus autem dicendum erit, ſi ex quatuor vnuſquiſque per ſe notabile damnum inferat, & poſtea, cum illis ſimul alius accedat, & furetur ab eodem paruam quantitatem, hic enim non peccat mortaliter, quia cum illi quatuor fuerint determinatè cauſa per ſe damni notabilis, alius, qui cum illis paruam quantitatem uſurpauit, non debet cenſeri conſors notabilis damni & proinde nec peccabit mortaliter, ex Gabriel Vaſquez vbi ſupra.

Hæc autem doctrina hactenus explicata non ſolum procedit in materia iniuſtitiæ, ſed etiam in alia quacumq. materia quæ continuari poteſt, u.g. in materia intemperātiæ; cum enim intemperantia eatenus ſit peccatum, quatenus ſaluti, & rectæ diſpoſitioni corporis aduerſatur, inde eſt, quod qui ſæpius intemperate comedit, aut bibit, ētſi in ſingulis prandijs, ientaculis, potibus, aut comeſſationib. parū excedat, ſi ſingula ſecundū ſe cōſiderentur, rōne tñ effectus relicti a præcedentibus fieri poteſt, ut poſtremū prandium, aut iētaculū ſit mortale quod alias ſecundum ſe non eſſet. Quod diligenter notandum eſt propter eos, qui putant ieiunium eccleſiaſticum non uiolari culpa mortali, etiamſi aliquis extra tempus aſſignatum ſæpius comedat, dummodo per ſingula ientacula, aut comeſſationes parum cibi ſumat quod falſum eſſe conſtat ex dictis. Secus autem erit in illis materijs quæ hac ratione continuari non poſſunt, vt in materia verbi, aut iuramenti otioſi quæ cum materia præcedentium continuari non poteſt, vnde nec poſtremum ſemper ratione pręcedentium mortale erit.

21 *Ex eadem* regula † tradita colligitur peccare mortaliter eum, qui vouit dare eleemoſinam paruam ſingulis diebus, vel recitare orationem Dominicam aut aliquid paruum ſingulis etiam diebus, ſi per aliquot dies non elargiatur eleemoſinam, quamuis n. omiſſio vnius, aut alterius eleemoſinę aut recitationis non ſit mortalis, ex cōtinuatione tamen pręteriti fieri poteſt materia grauis, quod non ſolū verū eſt in omiſſione *eleemoſinæ* (in quo ſolum cōceditur a Soto lib. 7. de iuſtitia, q. 3. art. 1. in corpore prope finem. Ioſepho Angles in Florib. 4. Senten. in q. de voto. ar. 2. difficult. 2. Petro de Arragona in 2. 2. quæſt. 88. art. 3. & Summa Corona tract. de voto numer. 5.) ſed etiam in recitatione *orationis Dominicæ*, aut alicuius rei paruæ, vt contra Sotum, & alios, docent Gregorius de Valentia to. 3. diſput. 6. queſt. 6. puncto 4. Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſpu. 146. c. 2. corollario. 5. Emanuel Rodriquez in Summa p. 2. cap. 95. concluſ. 1. & alij recentiores, ſicut enim ſupra de furto dictum eſt, quod per vltimum furtum alioquin leue completur ratio peccati mortalis contra iuſtitiam erga hominem; Ita etiam in pręſenti, quando incipit eſſe grauis materia voti, quę prætermittitur, mortaliter peccatur contra Religionem, & cultum Deo debitum. Et ſic is, qui vouit integre recitare Roſarium Beatę Virginis, peccat mortaliter non recitando, Quare etiam non peccabit mortaliter, qui promittit & vouit quotidie dicere vnum Aue Maria, ſi per ſpatium 150. dierum illud dicere omittat, cum in ſumma centum, & quinquaginta Aue Maria recitare debeat? Et certè ſi id peccatum ſit mortale in omiſſione largitionis eleemoſinę, ut fatentur Sotus, & reliqui, etiam in omiſſione orationis Dominicę, aut Aue Maria, id ſimiliter verum erit, cum vtrobique par ratio ſit. Nam ſi obligatio recitandi dierum prætentorum non continuatur neque obligatio elargiendi eleemoſinam continuari poterit; & ſi hæc continuari valet, vt tandem fiat materia grauis, ita vt eius omiſſio ſimul cum pręcedentibus ſit mortalis, eodem etiam modo omiſſio recitationis alicuius rei in ſe paruæ, ita continuari poteſt cum alijs, vt tandem vnam notabilem materiam reddat & peccatum mortale conſtituat. In quo caſu ſicut in alijs de furto, & intemperantia, non fit ex pluribus venialibus vnum peccatum mortale, ſed ultimum ratione præcedentium, cū quibus continuatur, & quaſi vnum totale cum illis conſtituitur, fit mortale, quod alias eſſet ſolummodo veniale.

22 DVBIVM aliud eſt. An peccatum † mortale, & veniale differant ex *natura rei, an vero ex ſola Dei voluntate?* Ex Doctoribus Catholicis quidam exiſtimarunt mortale, & ueniale non diſtingui ex natura rei, ſed ex lege, & uolūtate Dei, ita ſtatuente, vt hoc ſit ueniale, illud uero mortale. Sic Ioan Gerſon in 3. parte, tract. de uita ſpirituali, lect. 1. quę habetur in Alphabeto 61. litera A. & ſequentibus. Iacobus Alma. in tract. 3. Moralium, cap. 20. & Roffenſis artic. 31. contra Lutherum qui docent omne peccatum ueniale etiam uerbum otioſum de ſe eſſe peccatum mortale, & mereri pęnam ęternam & ex ſola Dei miſericordia, & clementia non imputari ad pœnam ęternam. Ratio eſt Quia oē peccatum eſt offenſiuum Dei, & ideo meretur pęnam annihilationis, & ſi nunquā deleretur culpa uenialis, in ęternū puniretur: ergo ex ſola Dei uoluntate uenialis, & leuis eſt, quia ipſe non uult eam ad grauē pœnā imputare.

Alij uero omnes rectius docent ueniale, & mortale peccatum non ex Dei uoluntate, ſed ex rei natura inter ſe differre. Sic And. de Vega, libr. 14. ſuper Concilium Triden. capitul. 15. & capit. 16. Ruardus Tapperus artic. 11. §. Ad quintam queſtionem. Petrus de Soto tractat. de diſtinctione peccatorum lect. 6. circa finem. Tho. Vualdenſis tom. 2. capit. 155. & ſeqq. Gregor. de Valentia, tomo 2. diſput. 6. quæſtio. 18. puncto 1. Barthol. Medina, in 1. 2. quæſtio. 88. artic. 1. Ioſephus Angles in Floribus, 2. Senten. diſtinct. 37. quæſt. 3. artic. 2. diffi. 6. & Gab. Vaſquez, in 1. 2. diſput. 141. cap. 2. Ratio eſt: quia ſi omnia peccata ex parte ipſorum eſſent mortalia, omnia tollerent Dei amicitiam, quā-

do

do quidem omne mortale eam tollit; At vero abſurdum omnino eſt affirmare, quocunque leui peccato tolli amicitiam diuinam, cum ex ſacris literis manifeſtum ſit aliquos iuſtos eſſe, qui tamen peccant venialiter, vt Prouer. 24. Septies in die cadit iuſtus, & reſurgit, impij autem corruent in malum. Quem locum tractans Beda in capitulo 3. epiſtolæ Iacobi, affirmat quod iuſtus cadens ſepties in die non deſinat eſſe iuſtus, alias corrueret in malum, ſicut cadit impius; vnde locum illum intelligit de culpis leuioribus, quas iuſtus committit, & Iacob. 3. In multis offendimus omnes; quem locum Sanctus Auguſtinus in Enchir. capit. 78. intelligit de leuibus peccatis iuſtorum, & 1. Ioan. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus & veritas in nobis non eſt. Denique* idem conſtat tum ex Concilio Mileuitano, Canon. 6. 7. & 8. vbi definitur, quemlibet iuſtum verè dicere poſſe: *Dimitte nobis debita noſtra* & Concil. Trident. Seſſion. 6. capitul. 11. & late idem docet S. Auguſtinus libr. de natura, & gratia. capit. 36. & 38. Iuſti autem non eſſent, ſi in gratia Dei non eſſent. *Sed & lumen* ipſum naturale dictat, quædam peccata eſſe grauia, vt homicidium, furtum graue, percuſſio grauis, mendacium pernicioſum, & ſimilia; alia vero eſſe leuia, vt furtum paruum, mẽdacium iocoſum, verbum otioſum, & huiuſmodi: & illa digna eſſe pœnis grauibus hæc vero tam acerbis pœnis prorſus eſſe indigna, prout conſtat etiam ex Gentilibus qui abſque ſcripturis in lege naturali viuebant, lex autem diuina, neque abſtulit, neque variauit legem naturalem. Deinde etiam idipſum confirmari poteſt ex amicitia humana ritè inſtituta; Etenim apud omnes ſeueriſſimus haberetur is, qui ob leuiſſimas offenſas reſcinderet amicitiam, & ſeueriſſima eſſet ea amicitiæ lex contra quam non poſſet leuiter peccari, amicitia ipſa ſalua, & inhumanus planè iudicandus eſſet, & crudelis, qui culpas leues ſeueris, & rigidis pœnis, nedum æternis puniret. Tanto autem minus hoc de Deo, & diuina amicitia credere debemus, vt ob verba otioſa, & peccata leuia quempiam odio habere velit, & æternis ſupplicijs punire, quanto maior eſt, & plenior ſumma illa bonitas, & immenſa miſericordia omni creaturarum bonitate. Immo vero ſi, vt diximus, ex ipſa natura differunt graues, & leues offenſæ hominum, nec poſſunt leues ex ſe iure amicitiam humanam dirimere, quanto magis hoc eſt credendum de ámicitia inter nos, & Deum, quæ non eſt minus, ſed magis multo firma, quam quæ inter homines in hac vita inuenitur.

Vnde facilis eſt ſolutio rationis in contrarium, Etenim quæuis culpa leuis amicitiam Dei non tollit nec pęnam annihilationis meretur, quod ſi Deus qui eſt Dominus vitæ, & mortis, aliquem iuſtum, & ſolum veniale peccatum habentem mitteret in gehennam, aut annihilaret id quidem propriè pœna non eſſet, quę correſpondet peccato, ſed pro ſua omnipotentia, & ſolo beneplacito id facere poteſt, vtpote dominus cum ſit, & auctor vitæ, & mortis. Et quamuis culpa venialis coniuncta cum mortali non remiſſo perpetuo puniatur in inferno, hoc tamen eſt per *accidens*, ratione ſtatus eius, in quo eſt, vt ſupra explicauimus, quia ſcilicet talis extra ſtatum ſatisfaciendi eſt; At vero ſi peccatum veniale cum mortali coniunctum non ſit, & quis in veniali decedit, talis quidem, cum amicus Dei ſit, & in ſtatu ſatisfaciendi, regno Dei non perpetuo priuatus manebit, ſed facta debita ſatisfactione in purgatorio, regnum, & viſionem Dei, quam in hac vita bonis operibus promeritus condigne fuit, conſequetur, vt conſors, & communis omnium catholicorum ſententia tenet, & credit.

23 *Ceterum* † inter Catholicos quia concedunt mortale, & veniale differre inter ſe, non ex ſola Dei voluntate, miſericordia & ordinatione, ſed ex ipſa rei, & operis natura, non parua diſſenſio eſt, vnde nam hæc differentia deſumi poſſit, & debeat; Quidam enim ut Scotus in 2. diſtinctio. 21. quæſtio. 1. §. Dico ergo, & Gabr. 2. diſtinct. 22. quæſt. 1. artic. 3. dub. 1. littera G. docent *peccatum mortale, & veniale inter ſe diſtingui, quod veniale ſit contra conſilium, mortale vere contra præceptum*. Sed non placet. Ratio eſt: quia velle ducere vxorem non eſt malum aut peccatum veniale, & tamen eſt contra conſilium de virginitate quod tradit Apoſtol. 1. Corint. 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do.* & infra. *Si nupſerit virgo, non peccabit*. Deinde etiam furtum in materia leui eſt contra præceptum, *Non furtum facies*. non ſolum enim prohibetur furtum graue, ſed etiam leue.

Alij vero mortale a veniali diſtinguunt, quod mortale ſit contra legem, & præceptum, veniale autem præter legem, & præceptum, ſic Barthol. Medina 1. 2. quæſt. 88. artic. 1. poſt concluſionem ſextam, eamque tribuit S. Thomæ ibidem articul. 1. ad 1. & 2. diſtinct. 42. & Magiſtro 2. d. 35. & hanc tenent Alex. de Ales p. 2. q. 106. mem. 1. §. *contra quintam definitionem* ad 3. Bonauer. 2. diſt. 42. art. 2. quæſt. 1. in corpore, & ad 2. Caietan. & Conrad. in 1. 2. quæſtio. 88. artic. 1. Hanc tamen ſententiam refellunt Durand. 2. diſtinct. 34. quæſtio. 6. ad 1. Maior. 2. diſtinct. 42. quæſt 6. quæſito. 2. ad dubium 2. & Andr. Vega lib. 14. ſuper Concil. Trident. capit. 13. Quia etiam verbum otioſum, & furtum leue ſunt contra præceptum, & contra iudicium rectæ rationis. Nam rectum rationis iudicium non ſolum dictat non eſſe mentiendum, ſed etiam indicat malum eſſe, & minime licitum mentiri etiam officioſe; vnde Eccleſiaſtici 7. dicitur: *Noli velle mentiri omne mendacium*. Quibus verbis prohibetur omne mendacium, etiam iocoſum, aut officioſum; Quod autem licitum non eſt, aliquo modo prohibitum eſt, nam eo ipſo quod aliquid malum eſt, eſt diſconueniens, & diſſentaneum rationi, & iuri naturali, & confirmatur ex illo Matth. 5. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino*, & paulo poſt: *Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt, non, non, quod autem his abundantius eſt, a malo eſt*, ergo etiam iurare quouis modo etiam leuiter, eſt prohibitum, & idem dicendum eſt de quocunque alio veniali, eſſe contra pręceptum, vt de verbo otioſo conſtat Matth. 12.

24 Rectius † ergo alij cum S. Thom. 1. 2. quæſtio. 88. art. 1. vt Ioſeph Angles in Floribus. 2. Sentent. diſtinct. 37 quæſt. 3. articul 2. difficul 6. concl. 5 Gabr. Vaſquez in 1. 2. diſp. 143. capitul. 4. Coſmus Philiarch. de officio ſacerd. par. 2. lib. 3. cap. 1. Sum. Corona par. 1. capitul. 1. num. 2. & 3. & Tolet. in Sum. tractat. de pecc. capit. 2. docent peccatum mortale, & ueniale inter ſe diſtingui, Primo, quia mortale tollit ordinem ad ultimum finem, eo ſcilicet quia priuat charitate, & gratia Dei, quæ eſt vita animæ noſtræ, & coniunctionis cum Deo, qui eſt vltimus finis & beatitudo noſtra, quia igitur tollit vitam animæ noſtræ, & ex ſe aufert principium omne reparationis, morti enim mederi non poſſumus, recte inde vocatur mortale; ueniale autem tollit ſolum ordinem circa media, conſeruato ſemper ordine ad finem, quia igitur non tollit gratiam, & amicitiam Dei, quæ eſt vita, & principium ſanitatis & medicationis, recte uenialis appellatur talis deuiatio, & reparabilis. Et ſicut error circa principia reſtaurari non poteſt per alia principia, error tamen circa concluſionem per principia ipſa corrigi poteſt, ita etiam mortale non relinquit principium per quod corrigatur, quia ipſi principio vitæ opponitur, veniale autem relinquit hoc principium, ex quo corrigi poteſt. Et ſicut infirmitatum corporalium vna dicitur mortalis, quia tollit principium uitæ, ſcilicet humidum radicale, altera uero non item, ſed ſolum corpus reddit debile, ita inter infirmitates ſpirituales, quæ ſunt peccata, vna dicitur mortalis, quę tollit gratiam, & charitatem, quę eſt principium vitę ęternę, altera non, vt uenialis, quę ſolum facit hominem tepidum circa diuina, & minus Deo gratum; & idem docent Ioan. Maior. 2. diſtinct. 42. quęſtio. 6. citata, Durandus 2. diſtinct. 42. quęſtio. 6. num. 11. & Richar. 4 diſtinct. 16. artic. 2 quęſtio. 2. & Alexand de Ales par. 1. quęſtio. 19 membr. 8. dum dicant mortale tollere charitatem, & ordinem neceſſarium ſimpliciter ad ſalutem, ueniale autem non tollere charitatem, ſed feruorem illum impedire, vt etiam notat S. Thom. 1. 2. quęſtione. 87. articul. 5. & conſequenter ueniale ſolum tollit ordinem vtilem, & congruum ad ſalutem melius conſequendam.

Digitized by Google

25 Altera differentia,† quæ ex priori conſurgit, eſt, quod mortale ſit contra præceptum neceſſarium ad charitatē ſeruandam, & ſalutem conſequendā; ueniale autem licet ſit contra præceptum, ut diximus, non eſt tamē cōtra præceptum neceſſariū ad conſeruationem charitatis, aut cōſecutionē ſalutis, quo modo intelligi poſſunt authores ſupra citati ſcilicet, Alex de Ales, Bonau. Caiet. Conrad. & alij, cum dicant veniale non eſſe contra præceptum, ſed præter illud; mortale vero eſſe contra præceptum, hoc eſt, mortale eſt contra pręceptum neceſſarium ad conſeruationem charitatis, veniale autem non item.

26 *Tertia* differentia † eſt, quod mortale finem vltimum in creatura conſtituit, veniale autē non conſtituit id, quod non ita intelligendum eſt, quaſi creatura diligatur propter ſe, & in alium finem non referatur, hoc enim etiam in veniali reperitur, quo creatura ratione delectabilis propter ſeipſam diligatur, ſed quia eius amor opponitur amori charitatis, quo Deus nobis, vt finis vltimus propter ſeipſum amatur, ideoque amor creaturæ opponitur amori Dei, qui tamen amor Dei non tollitur per veniale, nec amor illius opponitur amori Dei: ſeu vt alij explicant, peccans mortaliter ponit vltimum finem in creatura, ſeu creaturam magis amat quam Deum, quia voluntatem Dei, eiuſque mandatum tranſgredi non dubitat, hoc eſt, creaturam affectu ſuo Dei amori præfert, immo nullo modo Deum in eo actu amat, ſed potius creaturam contra Dei voluntatem, & præceptum; At vero per veniale nullo modo conſtituitur finis vltimus in creatura, quia licet conſtituamus per veniale finem vltimum in creatura negatiue, hoc eſt creaturam diligimus gratia ſui, & non alterius, non tamen diligimus eam, vt finem vltimum, quia opus veniale non contrariatur fini charitatis, aut ſeparat nos a Deo dilecto charitate, ſicut mortale. Quo modo explicat hanc differentiam, & modum loquendi Vaſquez in 1. 2. diſput. 5. cap. 1. & 2. & diſputat. 143. cap. 4.

Alia differentia eſt, quia mortale pœnam æternam meretur, veniale autem nō niſi temporalem; quia enim mortale tollit vitam animæ, ſcilicet, gratiam, meretur æterna pœna puniri, non ſic veniale, cum amicitiam Dei, & ſanctitatis principium non tollat, aliæ etiam differentiæ ſunt, ſed hæ præcipuæ cenſentur.

27 DVBIVM EST, Quomodo † cognoſci a nobis poteſt, an peccatum aliquod mortale ſit, aut veniale? Res hæc ſicut ſcitu vtilis eſt, ita *a* explicatu difficilis, quæ & viros doctos, ac pios non parum dubios, & ſolicitos reddere ſolet & ideo * a nobis paucis ſaltem declaranda eſt; De qua re legi poſſunt Andreas de Vega l. 14. ſuper Concil. Trid. cap. 14. Ioſeph Angles in Floribus 2. Senten diſt. 37. q. 7. articu. 2. difficul. 2 & Gregor. de Valentia tomo 2. diſput. 9 quæſtio. 18. puncto 3. & Medina in Summa libr. 1. c. 5.

28 *Primo* igitur † hoc cognoſcere poſſumus ex Sacris literis; quę enim in Scripturis abominabilia, execranda, Deo exoſa, digna morte, aut cauſam mortis vel mortem inferre, vel a regno cœlorum excludere dicuntur, & quibus pęnas æternas, vel alteram mortem corporis comminatur, aut quando ponitur comminatio Vę, ea pro certo mortalia ſunt: Id quod melius quam exemplis è Scriptura deſumptis explicari non poteſt. Vnde Prouerb. 6. dicitur; *Sex ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius: oculos ſublimes, &c.* vſque ad eum, qui ſeminat diſcordiam inter fratres, omnia namque illa ſunt mortalia. Leu. 24 dicitur Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur Eſter 5. dicitur; *Væ, qui dicitis malū bonum, & bonum malum, &c.* & Ezech. 18. multa mortalia flagitia enumerantur his uerbis: Si genuerit filium latronem, &c. & in fine additur, Cum vniuerſa hęc deteſtanda fecerit, morte morietur, ſanguis eius in ipſo erit, & Roman. 1. enumeratis multis grauibus peccatis ſubditur; Quoniam qui talia agunt digni ſunt morte, & Gal 5. dicitur: *Manifeſta ſunt autem opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, &c.* Nam concludit: *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.*

At uero vbi in Scripturis peccata prohibentur, ſed abſque aliquo dictorum ſignorum, uenialia cenſenda ſunt, ut de uerbo otioſo Matth. 12. dicitur, *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Sic concupiſcentia carnis, aut rei alienę, per uiolentiam auferendę, ante conſenſum uoluntatis erit uenialis, iuxta illud Iacobi, 2. *Concupiſcentia, cum conceperit, parit peccatum, peccatum vero, cum conſummatum fuerit, generat mortem.* Quo ex loco colligunt Doctores, huiuſmodi concupiſcentiam ante deliberatum conſenſum patrandi actum uel delectandi ſe in cognitione actus ſolum eſſe peccatum ueniale, quia ante illum conſenſum non generat mortem, & Epheſ. 5. dicitur. *fornicatio autem, & omnis immunditia, & auaritia, neque nominetur in vobis; & infra: Hoc enim ſcitote, intelligentes quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod eſt idolorum ſeruitus) non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei:* Ex quo loco probant authores, fornicationem, immunditiam, & auaritiam peccata eſſe *mortalia*, ſcurrilitatem vero, & ſtultiloquium eſſe ſolum *veniale*, quia meminit poſtea iſtorum, & tamen illis nec dictam comminationem, vel aliam ex prædictis appoſuit; ſignificans iſta ſolum venialia eſſe, Addit ante Vega, Scripturam apertius, & frequentius explicare, quæ ſunt mortalia, quam, quę ſunt venialia, quia magis noſtra intererat hoc noſſe. Sin vero ex Scripturis non poſſit aliquando ita facile diſcerni, an aliquid ſit mortale, vel veniale, tunc

29 *Secundo* recurrere † oportet ad traditionem Eccleſię, & Doctorum ipſius: quę enim Doctores, & viri graues communi conſenſu tradunt, & docent eſſe mortalia, vel à pijs, doctis, & timoratis viris, vt talia vitantur, vel certè talia exiſtimantur proculdubio habenda ſunt mortalia; quę vero ab ipſis venialia cenſentur, cenſenda quoque ipſa ſunt venialia; hinc Iob. 12. dicitur; *Interroga iumenta, & docebunt te, & volatilia cæli, & indicabunt tibi.* vbi per *iumenta, & volatilia cæli*, intelliguntur prælati, & ſapiētiores eccleſię, quos Deus in fidelium detrimentum errare non patietur, maximè Eccleſiam, quam Spiritus ſanctus ſemper inhabitat, & illuminat. *Quod* ſi ex nulla iſtarum regularum clarè poteris colligere mortale, an ueniale peccatum ſit, quod commiſſum, uel omiſſum ſit, tunc

30 *Tertio* ad lumen † ipſum naturale recurrendum erit, ex quo hanc regulam certam haurire poſſemus, quę ex directo, & grauiter repugnant charitati Dei, aut proximi, ea mortalia cenſentur: quę uero rationi quidem diſſonant, & a lege nobis tradita exorbitant, non autem tantopere, ut grauiter lędant charitatem, quam Deo & proximus, & nobis ipſis debemus, ea uenialia iudicanda erunt. Et eſt hęc regula ualde conueniens, & commoda ad diſtinguendum in quacunque materia peccatum ueniale à mortali. Quia ſicut ex lumine naturali conſtat, unam eſſe magnam iniuriam, vel ægritudinem, aliam uero paruam: ita etiam conſtat hanc eſſe grauem offenſam, illam uero paruam. Et hæc uia, & regula communiter utuntur authores, ut inter mortale, & veniale diſcernant, quando neque ex Scripturis neque ex definitione Eccleſiæ ſatis certò ſcire poſſunt, an mortale, vel ueniale fuerit, ut conſtat ex S. Thom. 1. 2. quæſtio. 88. artic. 1. Caieta. Conrad. Medina, & alijs ibidem Durand. 2. diſtinctione. 42. quæſtio. 6. Vega, Ioſepho Angles, Gregor. de Valent. & alijs ſuperius allatis. Nam quoties iudicio omnium aliqua iniuria eſt grauis in Deum, ut infidelitatis peccatum,

ADDITIO NOVA.

☞ De regulis ad dignoſcendum peccatum ueniale, & mortale ex genere Vega de iuſtificatione libro. 14. capitul. 12. & quot modis mortale ex genere tranſeat in ueniale: & quæ regulæ tradantur à Doctoribus ad ſecernendum conſenſum perfectum ab imperfecto, & de peccatis in ſomno admiſſis, luculenter nouiſſime egit Sanch in decal. lib. 1. c. 1.

catum,vel in proximum,vt graue detrimentum circa bona ſpiritualia,corporalia, vel temporalia, abſque dubio mortale peccatum erit: At vero ſi iniuria ſit leuis, erit ſolummodo peccatum veniale,vt furtum leue,percuſſio leuis,ſubitus infidelitatis motus, concupiſcentia alienæ vxoris indeliberata, & qualia ſunt frequenter peccata venialia in materia intemperantię,vt immoderatus exceſſus in cibo, & potu,non tamen vſque ad ebrietatem,ſed abſque iuſta neceſſitate,& ex ſola delectatione immoderata bibendi. Item exceſſus in ſomno,in confabulatione, & ſimilia: Ratio eſt;quia illa amicitiam cum Deo, & gratiam,quæ eſt vita ſpiritualis,tollunt: hæc vero,id eſt,venialia neutrum faciunt. *Quocirca* rectè admonent Andreas de Vega,& Ioſephus Angles vbi ſupra, vt qui diſcernere volunt mortalia a venialibus,charitatem ante oculos ponat; & oblata quacunque culpa aut omiſſione humana, diligenter aduertat,an illa directè charitati, nec ne aduerſetur: ſi non aduerſatur, ſciat ibi nullum eſſe peccatum, ſin autem aduerſari videatur,rurſus perpendeat grauiter ne,an leuiter aduerſetur: ſi grauiter inde charitatem lædi viderit,mortale peccatum, ſi leuiter veniale ſubeſſe agnoſcat. Rurſus conſideret diligenter ea omnia,ex quibus grauitas peccati exiſtimari debet,nempè *cauſam*, an ſcilicet, cum pleno iudicio, & deliberatione commiſſum ſit peccatum nec ne,ex qua cauſa aliqua iudicantur mortalia,aliqua vero venialia ob imperfectionem actus. Item inſpicere oportet *materiæ* quantitatem, iuxta quam furtum mortale,aut veniale eſſe poteſt: Item conſiderandum eſt *Genus* peccati,an veniale ex ſuo genere ſit,an mortale, & an aliquo modo ex fine veniale reddatur mortale,aut ecōtra. Item qualitas præcepti conſideranda eſt, an ſub pœna grauiſſima prohibitum ſit,& alia his ſimilia,& ſemper iudicio prudentum ſtandum eſt, vt ſcilicet id peccatum mortale iudicetur,& id veniale, quod pro tali ducitur ab his,qui,& eruditione,& vitæ probitate præditi ſunt. Et de peccato, euiſque natura, qualitatibus, cauſis, effectibus, diuiſionibus, & differentijs in communi hactenus dictum ſit.

ADDITIONES.

a *Ita explicatu difficilis*. Ex quo D.Auguſt. in Enchirid. cap.78. *Quæ grauia, inquit, & quæ leuia peccata ſint, non humano, ſed diuino penſandum eſt iudicio*. Hanc ſententiam ita interpretantur duo grauiſſimi viri Petrus Soto de diſtinctione peccatorum,lectione.10.& Gregor.de Valēt. tomo.2.diſput.6.quæſt.18.punct. vltim. vt diuinum iudicium hic accipiatur non pro eo, quod nos omnino fugit, & de quo extat illud, O *altitudo ſcientiæ, & ſapientiæ Dei quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius*. Sed intelligatur de eo (id ipſum Author ſequitur) quod patefactum eſt, & elucet maxime in ſacris literis atque in ſenſu Eccleſiæ ſanctæ Dei, & in ſententia doctorum,piorumque hominum,qui naturæ,& gratiæ lumine,& ductu valent, ſi non certo probabiliter tamen ea dignoſcere,& dijudicare. Probe ſane,ac veriſſime. Ceterum à nobis dicetur fortaſſe explicatius,at certe ad rem propoſitam paullo accommodatius; ſi locum Auguſtini primum exponamus,non ſimpliciter de omnibus peccatis, ſed tantum de ijs,in quibus dijudicandis etiam viri eruditi ſolent laborare. Quotus enim quiſque eſt, vel hæbes,qui humano etiam iudicio,verbum otioſum leue homicidium verò inique patratum graue peccatum eſſe nō agnoſcat? Deinde ſi affirmauerimus,iudicium diuinum a D. Auguſtino dici eo loco,quod petitur a fine non humano, verum diuino,hoc eſt ab ipſa charitate, quę vt alibi monſtratum eſt, omnium preceptorum,& noſtrarum actionum finis,ac forma proponitur, at enim a fine, omnium,quæ eo referuntur, iudicium, & rationem pendere fatentur omnes. Quocirca non regula humana ſimpliciter, & per ſe,ſed diuina,quæ humanam quoque comprehendat peccatorum grauitatem,& leuitatem ex D. Auguſtini ſententia perpendere,& metiri debebimus: aſſeuerātes illud eſſe leue, & venia dignum, quod leuiter uiolat charitatem: graue porro,& mortiferum, quod eam, quæ animæ uita eſt,prorſus labefactat, atque euertit qua de re mox fuſius explicabimus ſi illud prius ponatur, Catholicis ſcriptoribus,communi conſenſu eſſe recepta hęc vocabula,Peccatum Veniale,& Mortale, & non excogitata ab ipſis,ſed ex ipſa ſacra ſcriptura deprompta; ut eleganter oſtendit Petrus a Soto loco memorato de diſtinctione peccatorum lectio.7. De mortali legimus capit. 8. Sapientiæ. *os,quod mentitur,occidit animam*: & apud Iacobum cap. 1. *Peccatum cum conſummatum fuerit generat mortem*. Venialis autem appellationem deſumunt potiſſimū ex illo D.Pauli Epiſt.1.ad Corinth.cap.7. *Hec autem ſecundum indulgentiam dico*. Quę quidem poſtrema verba relata,vt fontis locus,ad uſum matrimonij non generationis cauſſa,ſed delectationis duntaxat,intra limites tamen honeſtatis D. Auguſtinus de bono coniugali interpretatur,*ſecundum veniam*: diſertis verbis adiungens eodem ſpectans,qui ad ſuam ſolius delectationis gratia accedit, eum tantum venialiter peccare. Nomen *Indulgentiam* apud D.Paulum Grece eſt συγγνώμην quod *Veniam* Latinus verſum fuiſſet. Illud etiam maneat tanquam certum,atque exploratum apud orthodoxos peccata venialia ex natura ſua diſtingui a mortalibus Quod Cardin. Bellarm.tomo.4.lib.1.capit.9.& ſeqq. De amiſſione Gratię luculenter,atque erudite, vt aſſolet in omnibus comprobat tum authoritate ſacrę ſcripturę,definitionis eccleſię,& ſanctorum Patrum; tum optimis rationibus,& meminit cuiuſdam Bullę Pij Quinti, & Gregor. XIII. in qua preter alios damnatur error, in quo verſabantur aliqui aſſerentes,nulla eſſe peccata ex natura ſua. De qua quidem Bulla uideas etiam Gregor.de Valen.tom.2.diſpu.6. quęſtio.18.punct.1. His ita conſtitutis vna cum ijs,quę ab Authore vtriuſque peccati hic aſſeruntur partitiones,aſſerimus,non aliunde petendam eſſe differentiam, ac rationem cognoſcendi peccati mortalis & venialis: niſi ab eo principio,& ab ijs regulis,quibus peccati abſolute conſiderati natura dijudicatur.

Duę autem ſunt huiuſmodi regulę vt alibi monſtratum fuit;nempe recta ratio,& lex diuina,& cum recta ratio conſtet ex rectitudine tum intellectus, tum uoluntatis, huic poſteriori hac in re primę debentur, quippe quę,ut ante eſt explicatum,una per ſe efficiens cauſſa peccati exiſtat.

Legis porrò diuinę finis,unde penſandum eſt & dijudicandum quicquid agimus,ex communi,& certa ſententia,charitas habetur. Quocirca illud peccatum dicetur Veniale,minimum,& leue,quod ex una parte parum uoluntatis ad malum includit;ex altera autem parum, ac leuiter charitatem uiolat,eam non deſtruit, non labefactat, non obruit: aliquas tenebras ei tantum offundit, & non nihil obſcurat qui ita peccat,non deſeri, non auertitur ab itinere incœpto: ſed parum diuertit, atque adeo uel inſiſtit,uel claudicat: minus uehemens, minus feruidus progreditur: calet tamē charitate, & amicus Dei perſeuerat.

Mortiferum autem,& graue peccatum,ſi ſpectes uolūtatem,eam ſane perfectam,& pleno,ut aiūt,aſſenſu inſtructam requirit;aut expreſſe aut interpretatiue, vt alio loco fuſius fuit expoſitum. Si Charitatis rationem ducas, eam prorſus expellit,& fugat: & ſi fieri poteſt,diſiicit, & corrūpit,& cœleſti lumine,ac vita animam miſerandum in modum ſpoliat. Itaque qui mortiſere peccat, a diuinę legis progreſſu auerſatur,atque illius fine quę charitas eſt,quātum in ipſo peccante eſt diſſipato & comminuto, atque ipſum Deum abominatus,miſerabiliter regreditur;imo potius illico pręceps in barathrum prolabitur.

Verum, ſi placet, magis Theologica,atque in ſcholis uſurpata loquendi formula utamur. Dicimus igitur breuiter,& generatim,peccatum ueniale tunc dici, quando aut non eſt perfecte uoluntariū, quod proprie competit Venialibus ex ſurreptione,aut non eſt perfecte, ſed ſecundum quid,diceret Caiet. contra legē quod cōpetit peccatis uenialibus,ex paruitate rei,& uenialibus ex genere: quia ſ. neutrum perfecte tollit,aut uiolat charitatē, quę eſt finis precepti & legis. Quocirca nullum peccatum ueniale,cuiuſq. generis ſit,perfecte peccatum eſt,propterea quod aut nō eſt perfecte uoluntarium,aut non eſt perfecte cōtra le-

Digitized by Google

gem diuinam quod Schola Theologorum dicit uno ore, ſi unum Durandum excipias, eſſe præter legem; non ſolum de poſterioribus, quæ perhibentur non eſſe perfecte contra legem, ſed etiam de ijs, quæ ſiunt ex ſurreptione, & haud perfecte voluntaria quandoquidem quod non eſt voluntarium perfecte, hoc etiam ipſo non eſt perfecte cõtra legem: niſi materialiter, vt notat Card. Bellarmin. lib. 1. citato de Amiſſ. gratiæ cap. 11. prope finem, & ea poteſt reddi ratio, quod voluntas, atque vniuerſa ipſa recta ratio lege cum naturali, tum maxime diuina nititur, & gubernatur. Potiſſima igitur ratio venialia peccata a mortalibus ſecernendi, quæ vna intellectui ab omnibus tenebris alieno, & lucis veritatis illuſtrato, vt ait Petrus Soto memorata lection. 10. de diſtinct. peccatorum ad id ſufficeret; illa habetur quod peccata mortalia ſunt contra charitatem: nimirum. quod frangunt, & tollunt eam amicitiam, quæ nobis per gratiam cum Deo intercedit: peccatoremque ab eo ita auertunt, vt ſi fieri poſſet, Deum ipſum ei reddant inimicum. Venialia vero, neque eiuſmodi amicitiam euertunt, ac labefactant, neque proinde Deum nobis faciunt inimicum, & eam ob rem veniale peccatum recte dicitur non eſſe contra Charitatem. Quo ſane pacto putat Medin. 1. 2. quæſt. 88. artic. 1. concluſ. 3. interpretandum eſſe D. Tho. aſſerentem eodem articul. peccatum mortale in eo differre a veniali, quod prius eſt contra finem; poſterius vero contra medium: tum atque ita arbitratur Medina, ſe a Scoti calumnijs ſanctum ſuum Doctorem vindicaſſe; num id fuerit aſſecutus iudicent alij. Certe quæ de contrapoſitione medij, meliora apud Caietanum. Illud igitur nunc ſtatuatur, peccatum veniale non eſſe contra charitatem, nec proprie contra legem, cuius finis eſt ipſa charitas, & dilectio, vt dictum eſt.

Quod ſane proprie congruit ijs venialibus, quæ talia ſunt ex ſuo genere, & obiecto, & ijs, quæ vocantur ex paruitate rei, ijs porro, quæ ex ſurreptione appellantur conuenit eſſe venialia ob propriam, atque immediatam rationem, quam tamen ad charitatem referre poſſumus, quia ſcilicet ſunt perfecte uoluntaria: at enim uoluntatis noſtræ charitas quædam quodam modo forma eſt.

Hactenus additamenta, uix exarata, uix congeſta, nedum digeſta, elimataq. primo chirographo, adeo ſubitaria, ut illud recte metuam,

Ἡ κύων σπεύδουσα τυφλὰ τίκτει.

Ita noſtri Barcnij res erat; faciundum, fuit ipſe uiderit, qui intercepit, qui rapuit è manibus: nos certe frugi ac germani amici partibus perfunctum ieceramus fundamenta, pro tempore, rudi materia, fortuitis, atque illaboratis cæmentis, ſed neque hæc per alios licuit promouere ulterius ferendum; alias, ſi Deus noſtros conatus preno fauore fuerit proſecutus, quam ſumus orſi, diducemus telam, cœptamq domum abſoluemus, expoliemuſque,

Ne forte inſideat corniceans garrula cornix.

At at neque nunc erit ubi conſiſtat; ne dum alijs hoc infortunium parat, inter uepres, & dumeta ſibi oculos configat, & fortaſſe metuet a Cane, quod haud exiguum ſolatium.

Finis Libri Secundi.

DE LEGIBVS DIVINIS ET HVMANIS ET EARVM OBLIGATIONE,

Liber Tertius.

AVTHORES QVI IN HOC TERTIO LIBRO ALLEGANTVR *De Lege in communi Tractantes.*

EX Sanctis Patribus. *S. Auguſt. lib. 12. de Ciuit. Dei. S. Baſilius Orator. 2. de ieiunio. Epiphan. Hæreſi. 75. S. Hieron. epiſt. ad Marcell. S. Leo Serm. 2. de Ieiunio. Cyrillus Hieroſol. Catechiſ. 4. Damaſcen. lib. 2. fid. Orthod. & l. 3. de lib. arbitr. Theodoret. lib 9. de Curand. Græcor. affecti-bus, Iſidor. l. 5. Ethymolog. S. Chryſoſt. ad Rom. 13. S. Anſel. ad Theſſal. 4. Theoph. in Io. 20. Tertull. in Apolog. c. 9. Origenes li. 8. Contra Celſum:* Ex Scholaſticis. *S. Tho. 1. 2. q. 19. Alex. Alenſ. 3. p. q. 26. Caiet. 1. 2. q. 90. Medina ibid. Sotus, Gabriel,* Richar. *in 4. diſt. 15. Michael Salon, 2. 2. tom. 2. de Vectigal. Franciſc. a Victoria, Relect. de Homic. Ioſeph Angles in Florib. in 4. Albertus Pighius lib. 5. Eccleſ. Hierar. Roffenſis, art. 26. Alphonſ. a Caſtro de Poteſtat. leg. pen. l. 1. Ioannes Driedo de Libert. Chriſtiana, lib. 1. c. 2. Sotus lib. 1. de Iuſt. Bellar.* Card. *to. 2. Controuerſ. de Clericis, lib. 1. Greg. de Valent. to. 2. diſp. 7. Gabriel Vaſquez, 1. 2. tom. 1. diſp. 90.* Canoniſtæ & Iuriſtæ. *Panorm. in c. Quia plerique, & in c. Cognoſcentes. Anton. de Burgos in Repet. eiuſdem cap. & Ioannes Crotus ibidem. Gratian. diſt. 4. cap. Iuſtis. Petrus Aucharanus in c.* Canon. *ſtatuta. Ioannes* Calderinus *ibidem, num.* 184. *Ioannes Baptiſta Ferretus, Repet. in d. c. Andreas ab Exea. Felyn. Decius. ibid. Thomas* Cananus *in proœm.* Decret. Couaruuias *in capit. Alma mater & in* Clementina. *Si furioſus, §.* Vincit. *Petrus* Cenedus *in* Collectaneis *ad ius* Canon. *Benedictus* Canophilus *to. 1. lib. 1. Marcus Ant.* Cucchius, *lib. 1. Inſtit. iuris* Canon. *Philippus Francus in c. Vbi periculum. Bertr. conſ. 61. Franciſc. de* Curte, *conſ. 17. Barbat. conſ. 55. Paulus* Eleazar, *in Proxenetis.* Clem. *Imola ibid. Budæus in annot. in Pandect. l. 2. ff. de leg. Bart. in l. Omnes populi. Ludou. Gomeſ. in reg. de Infirmis reſignat. Mart. Nau. in diſt. 5. de Pœnit. & alij.* Summiſtæ. *in ver. Lex.* Syluester, *Tabiena, Angel. Summa Aſteuſ.* Caiet. *in verbo. Pedagium. in verb. Gabella. S. Anton. p. 2. tit. 11. Toletus de 7. peccat. mort.* Cordubenſis, *in Summa* Caſuum Conſcient. *q. 95. & lib. 1. Quæſtionar. c. 14. Ioannes Medina,* C. de Reſtit. *q. 14. Lopez, in Inſtruc.* Confeſſ. *c. 37. p. 2. Zerula, in Praxi* Epiſc. *tom. 1. ver. Pragmatica. Summa* Corona, *p. 1. Hugolinus, de* Cenſuris, *tab. 1. Emanuel* Rodriquez, *in Sum. p. 1. Alphonſus à vera* Cruce, *in Spec.* Coniugorum, *dub. 14. Iacobus Almaynus, de Poteſtat.* Eccleſiaſt. *Turrecremata, in Summa lib. 2. Martinus Nauarrus, in Manuali c. 23. Sebaſtianus Medices, in Summa Decretorum. Henriquez, lib. 1. de Sacramen. Pœnit. c. 3. Ioannes Azorius, p. 1. Inſtit. Moral. lib. 1. Coſmus Philiarchus, de Officio* Sacer. *& alij nonnulli recentiores.*

De nomine, & definitione legis in communi. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Nomen Legis quid propriè ſignificet, eiuſque varia nominis Etymologia.*

2 *Ex varijs eiuſdem definitionibus vna proponitur, ab authore potiſſimum probata, & explicata.*

3 *Cur lex dicatur actus potius intellectus quam voluntatis, & quid tantum rationis practica, non ſpeculatiua, nu. eod.*

4 *Legis eſt bonum commune ſeu publicum non priuatum, & quare?*

Lex Eccleſiaſtica, ſiue Politica ſi vniuerſalis, ad bonū commune ordinari debet, ſi particularis ſaltem ad commune bonum illius loci, diœceſis ſeu prouincia, num. eod.

Lex lata, & ordinata in ſingulare cuiuſpiam bonum obtinet vim, & naturam legis quatenus in bonum commune redundat. ibid.

5 *Si ceſsat ratio communis boni, & eius vtilitas, ſtatim lex ceſsat & vim obligandi non habet.*

Ceſsante cauſa, propter quam lex obligat tranſgreſſorem ad peccatum mortale, ceſſabit & legis ſeu ſuperioris præcepti obligatio & quare. num. eod.

6 *Quando dicitur ceſsante cauſa legis, ceſsare etiam legem, eiuſque obligationem, quomodo intelligendum.*

7 *Ad legis rationem quæ ſunt in primis neceſſaria.*

Quæ conditiones in legiſlatore requiruntur, num. eod.

8 *Poteſtas laica qualis, & quis eius finis?*

9 *Lex iure diuino minimè neceſſaria exiſtens a Principe Laice condita toto populo contradicente nullius eſt roboris niſi populus omnem ſuam poteſtatem transferat in Principem.*

10 *An hi qui poſt legem a poteſtate laica conditam nati ſunt, teneantur ad eiuſmodi obſeruantiam, cum illi non conſenſerint, nec illorum conſenſus ſit requiſitus.*

11 *Poteſtatis Eccleſiaſticæ finis quis.*

Poteſt leges condere ſine conſenſu populi, & quare? numero eodem.

CVm in ſuperiori libro de peccato dictum ſit, *peccatum autem omne contra legem eſt*, vt docet S. Thom. 1. 2. quæſtio. 71. art. ſexto, conſequens eſt, vt prius, quam de peccatis, quæ in Decalogo prohibentur, diſſeramus, pauca de legibus in communi explicemus, huius enim rei notitia non parum confeſſarijs vtilis eſt.

1 Atqui vt multas † huius nominis *Legis* acceptiones breuitatis cauſa omittamus, quæ huic noſtro inſtituto parum aut nihil deſeruiunt, nomen *Legis* propriè ſignificat rectã aliquam regulam præſcribentem communitati alicui modum neceſſarium ad eiuſdem communitatis bonũ. *Quia* vero lex varias habere ſolet conditiones, & effectus, varia etiam habet nomina: A Latinis enim vocatur lex, A Græcis appellatur nomos: Ab Hebræis Thora, quæ ſanè nomina licet idem ſignificent, non tamen eandem nominis Etymologiam omnes tradunt. Nam aliqui vt Iſidorus lib. 2. Ethy-

Digitized by Google

2. Ethymolog. c. 10. legem a legendo deducunt, quia ſcribi ſolet vt legatur. Alij vt Cicero lib. 1. de legibus *a diligendo* vnde ait: *Arbitrantur prudentiam eſſe legem, cuius ea vis ſit vt rectè facere iubeat, vetet delinquere, eamque re illi Græco putant nomine, ſuum cuique tribuendo, appellatam, ego vero a deligendo Nam vt illi æquitatis, ſic nos delectus vim in lege ponimus, proprium tamen vtrumque legis eſt* Hæc Cicero. quam etiam nominis deriuationem admittunt Alphõſus a Caſtro lib. 2. de poteſta. legis pœnalis, cap. 1. Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure q. 1. art. 1. Budæus in ſuis annot. ad Pandect. l. 1. ff. de legibus, quem refert, ac ſequitur Thomas Cananus Ferrarienſ. in Repet. in proœmium Decreti numer. 447. Alij vt S. Tho. 1. 2. q. 90. art. 1. in corpore. Medina ibid. S. Anton. part. tit. 11. cap. 1. §. 1. Gregor. de Valen. tom. 2. diſput. 7. q. 1. puncto 1. Alphonſ. Viuald. in ſuo Cãdelabro par. 4. cap. 1. num. 27. Archid. in cap. Lex, diſtin. . Summiſtæ in verb. Lex Syluest. Tabiena ibidem, Toletus tract. de ſeptem peccat. mortal. cap. 17. deduci exiſtimant hoc vocabulum *a ligando*, quia obligat ad agendum. Græci vero *νόμον*, vocant verbo græco *νέμω*, quod tribuere ſignificat, eo quod lex vnicuique tribuit, quod ſuum eſt. Hebræi vero vocant *Thora*, a quodam verbo, quod ſignificat docere, ſeu ordinare, quia ſcilicet, Lex ſuo modo docet, quid facto opus ſit qua ratione Lex domini Pſal. 18. dicitur illuminate oculos. Sed parum refert ad propoſitum, vnde vox hæc deducta ſit, modo intelligamus, quid in propoſito ſignificet.

Solet etiam alijs nominibus appellari, vt Toletus, Viualdus, & alij vbi ſupra notant; dicitur enim Ius, eo quod iuſtum ſtatuat in rebus, id quod Græci maximè ſignificarunt in illa ſua deriuatione, & Caſtro vbi ſupra clare docet, *Legem ſub iuſtitia diſtributiua contineri*. & quia *Lex non eſt, quæ non eſt iuſta*, vnde S. Auguſt. lib. 1. de liber. arb. capit. 6. ait *Mihi Lex eſſe non videtur, quæ iuſta non fuerit.* & c. Ius generale. diſt. 1. & c. Erit autem. diſt. 4. & ibi glo in verb. iuſta. Dicitur etiam *Præceptum*; quia firmitatem habere debet. Dicitur *Statutum*, eo quod firmetur deliberatione, quaſi in ſtatu, id eſt, in gradu immobili ſitum vel poſitum. Dicitur *Conſtitutio*, quaſi ſimul ſtatutio quia aliquando multi ad eam ſtabiliendam conueniunt, ex Syluestro, Tab. Viualdo, Toleto & alijs communiter.

2 Variæ item Legis definitiones † a præfatis authoribus afferuntur nam Cananus Ferrarienſis vbi ſupra, decem, Grego. de Valentia ſex; & Alphonſus a Caſtro ſeptem afferunt, mihi vero omnium optima videtur illa eſſe, quam affert S. Tho. 1. 2. quęſt. 90. art. 4. in corpore, & eſt huiuſmodi, *Lex eſt ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata*. quam approbant Thomas Cananus, S. Antonin. Sylueſter, Tabiena, vbi ſupra. Medina in d. art. 4. Viualdus loco proximè allato, nu. 26. vbi alias etiam affert a qua non differt illa Toleti tracta. de ſeptem peccat. mort. c. 17. dicentis: *Lex eſt rationis ordinatio, hominis quid agendum, quidve non agendum ſit oſtendens, in commune bonum inſtituta*. cui ſimilis eſt illa, quam affert Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, ſub finem. ſcilicet, *Lex eſt recta ratio, quæ iubet quidem ea, quæ ſunt facienda, probibet autem ea, quæ non ſunt facienda*. Et quamuis haec S. Thomae definitio Gregor. de Valen non arrideat, eſt tamen ab alijs communiter approbata, & vera,
3 continet enim quattuor particulas, quae naturam, & proprietatem verae legis explicant.

Primo enim dicitur, ordinatio rationis. etenim lex menſura quaedam eſt, & regula directiua humanorum actuum ſecundum quam homo, vel ad aliquid agendum inducitur, vel ab agendo ſcilicet, mala, retrahitur, regula autem prima humanorum actuum eſt ratio, quae eſt principium primum humanorum actuum; Regulam enim praeſcribere rationis practicae munus eſt, ſicut etiam, & finẽ oſtẽdere, qui eſt quaſi principium quoddam in actionibus moralibus.

Id quod etiam ex natura legis eiuſque efficacia, conſtat ſiquidem munus, & virtus legis eſt praecipere. aut prohibere aliquid, vt habetur l. legis virtus. ff. de legib & Senatuſcõſul. & forma ipſa legis præ ſe fert, *Vnum cole Deum, Nec iures vana per ipſum*, vnde in communi ſermone dicuntur *Mandata*, ſeu *Præcepta*. Præceptum autem, ſeu imperium propriè actus eſt intellectus practici, vt docet S. Tho. 1. par. quæſt. 17. art 1.

Illud tamen verum eſt, quod licet lex actio ſit præcipue & eſſentialiter intellectus, habet tamen adiunctum voluntatis actum antecedentem, quatenus, ſcilicet id legiſlator præcipit, quod fieri vult, iuxta illud l. 1. ff. de conſtitut. *Quod principi placuit, vim habet legis*. vt enim Rex legem faciat, non ſolum requiritur, vt iudicet fieri oportere, quod velit ſic fieri, ſed præterea requiritur, id quod iudicat fieri oportere, & id quod vult fieri, ſtatuat non ſolum conſulendo, & exhortando, ſed etiam præcipiendo, *Quia* igitur ad legem ferendam tam intellectus, quam voluntas concurrunt, intellectus quidem iudicando quid fieri oporteat, voluntas autem approbando, quod fiat, & tandem ſequitur imperium legis, & illi potentiæ tribuendus eſt actus, ad quam eſſentialiter pertinet, lex autem, vt dictum eſt, ſecũdum ſubſtantiam eſt imperium, regula, & lux, vnde eſt, quod lex actus potius intellectus, quam voluntatis dicatur.

Non tamen cenſendum eſt legem qualemcunque actũ eſſe rationis, ſeu intellectus, ſed tantum rationis practicæ, non autem ſpeculatiuæ. Officium namque practicæ rationis eſt dirigere ad ſtudioſas operationes; & rectè præcipere, non cognoſcere veritates; At vero officium legis eſt dirigere, & rectè præcipere. vt conſtat, & proinde in ratione practica conſiſtit. Etenim lex propriè ad prudentiam gubernatiuam pertinet, cuius officium exiſtit multitudinem regere, vt notat S. Tho. 2. 2. q. 47 artic. 11. vnde, & Rex a regendo dicitur, qui eſt actus prudẽtiæ, & Regum eſt leges condere, ex eodem arti. 12. Prudentia vero gubernatiua, non ſpeculationem, ſed praxim dirigit, & quid agendum ſit, quidve fugiendum docet, & præſcribit.

4 *Secundo* additur, *Ad bonum commune*, vbi finis legis exprimitur, qui eſt bonum commune, non enim inſtitui debet lex in priuatum commodum alicuius, ſed in vtilitatẽ communem, iuxta illud cap. erit autem, diſtin. 4. *Lex nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuium debet eſſe conſcripta*, & Ariſtot lib. 4. Polit. cap. 1. ait, *Sunt autem leges omnes ad rempublicam accommodandæ, non autem reſpublica ad leges* vnde cap. 10 ait, *Tyrannicam dominationem eſſe, quæ ad propriam vtilitatem, non ad vtilitatem ſubditorum omnia ordinat*. Et Cic. lib. 2. de legib. ait, *Cõſtat profecto ad ſalutem ciuium, ciuitatiſque incolumitatem, vitamque omnium quietam, & beatam, conditas eſſe leges*. *Ratio eſt*: quia lex eſt opus proprium poteſtatis publicæ, ſicut igitur poteſtas publica de ſe in bonum publicum ordinata eſt, ita etiam, & leges ab ea procedentes in bonum publicum, & commune inſtituẽdæ ſunt. Idipſum etiam natura docet, etenim potentiæ naturales de ſua natura inſtitutæ ſunt, vt bonum totius ſuppoſiti tueantur, & omnia membra ad totius corporis ſalutem, & incolumitatem ordinentur. Siue igitur commune bonum, & beatitudinem naturalem, quam hoc ſeculo adipiſcimur, quæ eſt tranquillus, & pacificus Reipub. ſtatus, conſideremus: ſiue ſupernaturalem illam, quam in alia vita conſequi cupimus, & ſperamus, & ad quam omnia huius vitæ referenda ſunt, cogitemus; legum omnium finis, & ſcopus hic eſſe debet, vt omnia ad rectum Reipublicæ ſtatum, & beatitudinem ſupernaturalem ordinentur.

Hinc Sylueſter verb. lex. quæſt. 1. rectè infert, quod lex ſiue eccleſiaſtica ſit, ſiue ciuilis, & politica, ſi vniuerſalis, & iuſta ſit, ad bonum commune eccleſiaſticum, ſeu bonum commune ciuile, ab habente poteſtatem ordinari debet; ſin vero particularis ſit, ad bonum commune eccleſiaſticum loci, & diœceſis a Metropolitano, ſeu Ordinario; ſeu ad bonum commune ciuile illius prouinciæ, vel loci, a tota multitudine, vel eius vices gerente ordinari, & inſtitui debet.

Ceterum vt rectè notant S. Thomas 1. 2. quæſt. 90. artic. 2. Sotus lib. 1. de iuſt. q. 1. art. 2. ad primum, & Alphonſ. a Caſtro lib. 1. de poteſtat. legis pęnalis. cap. 1. ſi contingat legem aliquam ferri, quæ ad ſingulare cuiuſpiam bonum ordinatur, illa certè non alia ratione vim, & naturam legis obtinebit niſi quatenus bonum illud vnius particularis in

bonum

Digitized by Google

bonum *commune* redundet: *Immo* vero, quod ſic pro aliquorũ commodo ſtatutum eſt, nõ tam illorum, quam totius Reipublicæ commodum cẽſendum erit. Qua de cauſa leges, quæ, & pupillis, & orphanis, & minoribus viginti quinque annis, & ſeruis merito fauent, iuſtæ cenſentur; quoniam etſi pro priuato illorum commodo ſtatutæ videantur, in bonum tamen totius reipublicæ cedunt. *Nam plurimum Reipublicæ expedit, ne quis re ſua malè vtatur* vt dicitur Inſtit. De his qui ſunt ſui vel alieni iuris, §. ſed hoc tempore, Expedit etiam Reipublicæ ciues ſuos eſſe locupletes, & quod nullus alteri damnum, aut iniuriam inferat. Huius rei ratio, ipſa natura docẽte, manifeſta eſt; cum enim omnis pars *ordinetur ad totum*, ſicut *imperfectũ ad perfectum*, vnus autem homo pars ſit communitatis perfectæ, inde eſt, quod ſi præceptum aliquod fiat circa particularem alicuius actionem, & commodum, in tantum habet rationem legis inquantum ad *commune* bonum ordinatur.

5 Hanc particulam, ſcilicet quod † lex ordinari debeat ad bonum commune Bartho. Medina 1.2.q.90.ar.1.verã, & intelligendam eſſe docet non ſolum de iure, ſed etiam de facto, vt lex illa, quæ in priuatum commodum inſtituitur, ita vt nullo modo in vtilitatem publicam referatur, lex non ſit, ſed iniquitas. Deinde, ita intelligitur, vt ſi ceſſet ratio boni cõmunis, & eius vtilitas, ſtatim lex ceſſat, & vim obligandi non habet.

Hinc Alphonſ. à Caſtro. li. 1. de poteſt legis pœnal. cap. 5.
6 in documento 3. infert, quod ſi lex aliqua iuſta obligat illius tranſgreſſorem ad peccatum mortale, propter iuſtam cauſam, quæ tunc aderat, ceſſante tali cauſa, ceſſabit talis obligatio ad culpam mortalẽ. Vt v. g. ſi Prælatus propter graue ſcandalum, quod inde veriſimiliter timetur, præciperet ſub peccati mortalis obligatione, ne aliquis religioſus accedat ad hortum communem Conuentus, aut ne accedat ad talem, vel talem ſecularis hominis domũ, etiam ſi cum licentia ſua exiret extra Conuentum, aut ne cum tali, aut tali perſona loquatur, quoties, & quam diu ſcandali occaſio manet, ipſa etiam obligatio ad culpam mortalem manet. Sin vero ſcandali occaſio prorſus ablata ſit, tunc obligatio præcepti ad culpam mortalem erit nulla, etiamſi ipſe prælatus non reuocauerit ſuum præceptum, ſed velit adhuc manere cũ eadem obligatione qua prius. *Ratio eſt*; quia a principio, quando tale dedit præceptum, ſi nulla ſcandali occaſio, aut alia ſimilis iuſta cauſa fuiſſet, obligare non potuit ad culpam mortalem, ergo ceſſante iam cauſa obligare nequit, conſequentia patet ex illa regula iuris, *omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur*. & c. *Dum ceſſante*. de appellat. ceſſante cauſa, ceſſat effectus. Nec refert an lex citet, & exprimat ipſam cauſam motiuam, an illam ſubticuerit, quia ſi cauſa certo cognoſcatur, idem eſt ac ſi illa apertè exprimeretur. Sic Panor. in cap. *Quia plerique*. num. 39. de immunitatibus eccleſiarum, & citat pro ſe Cyn. in l. *Non dubium*, C. de legibus, & Baldum in l. Maximum vitium. Cod. de liber. præteri. & facit cap. poſt translationem. de Renunciatio. vbi Inno. Tertius declarat decretum quoddam Concilij Conſtantinopolitani, in eo caſu non obligare, quia cauſa illius decreti ceſſauit.

7 Quando vero † dicitur *ceſſante cauſa legis ceſſare etiam legem, eiuſque obligationem*, id quidem intelligendum eſt, vt Alph. à Caſtro, & Medina ſupra notant, & hos ſecutus Michael Salon in 2.2. tom. 2. de Vectigalibus. art. 3. contr. 5. (qui alios citat id docentes de ceſſatione cauſæ, ob quã imponuntur vectigalia, vt tunc etiam ceſſet obligatio per ſoluendi illa, vt Ang. verb. *Pedagium*. nu. 6. Gabriel. 4. d. 15. q. 5. art. 2. Syluest. verbo, *Gabella*. 3. num. 9. q. 3. Caie. verb. vectigal. Ioan. Medina, Cod. de reb. reſtituend. q. 14. Anto. Corduba in Sum. caſ. conſcien. quæſt. 95. dub. 2. Lopez in ſuo Inſtruct. confeſſ. par. 2. cap. 37.) quando ceſſat tota cauſa legis. Etenim licet ratio legis aliquando ceſſet reſpectu alicuius particularis, quia tamen non ceſſat reſpectu totius Reipublicæ, aut quia licet ceſſet vna cauſa illius legis, reſtant tamen aliæ cauſæ, tunc quidem lex non ceſſat, neque eius obligatio, prout varijs exemplis oſtendi poteſt.

Hinc enim eſt, quod licet aliquis per virtutum exercitia carnem ſuam plenè ſubiecisset ſpiritui, nihilominus tamẽ ad eccleſiaſtica ieiunia obſeruanda teneretur, quia repreſſio carnis non eſt ſola cauſa, propter quam indictum eſt ab Eccleſia ieiunium ſed ſunt aliæ, vt puta eleuatio mentis in Deum, augmentum meriti, & præmij, quæ ſatis ſunt ad obligationem ieiunij imponendam, & proinde non obſtante ceſſatione alterius cauſæ, adhuc remanent aliæ, & proinde etiam lex in ſuo robore manet, & vim obligandi habet. Immo cum lex ieiunij in commune bonum inſtituta ſit, non autem in bonum huius, aut illius in particulari, quamuis Petrus v. g. non egeat ieiunio ad cohibẽdam carnem, in pleriſque tamen alijs neceſſarium erit ad hunc finem obſeruare ieiunium, & ideo lex iſta ſemper retinet vim ſuam.

Similiter finis, & cauſa baptiſmi eſt remiſſio culpæ originalis, quia tamen alia etiam cauſa eſt, (Si quidem ordinatur ad cultum etiam Dei per actum religionis, qui exercetur in ſuſceptione ſacramenti, & ſuſceptionem characteris, quo baptizatus diſponitur ad ſuſceptionem aliorum ſacramentorum, & ad alios ſimiles fines) inde eſt, quod licet quis ab originali baptiſmo flaminis liberetur, tenetur nihilominus ad baptiſmum fluminis etiam ſuſcipiendum Præterquam quod lex baptiſmi præceptiua eſt, cui parendum eſt ſuſcipiendo baptiſmum aquæ.

Sic etiam præcipit lex, quod *teſtamentum* minus ſolemne, id eſt ſine certo numero teſtium, & ſine tabellione, pro infecto habeatur & nihil valeat: finis autem, & ſcopus legis eſt, vt eatur obuiam fraudibus & dolis, cum mortuus homo pro ſeipſo reſpondere non valeat. Quod ſi caſus cõtingat, in quo quis inſtituit teſtamentum minus ſolemne ſine fraude & dolo, quippe qui non habeat teſtes, neque tabellionem, coram quibus ſuam voluntatem patefaciat, profecto tale teſtamentum inualidum eſt, & pro infecto habendum: Nam ratio legis, propter quam inſtituta eſt, ceſſat in particulari, non autem in communi, & *Lex* (vt eſt in prouerbio) *non reſpicit caſus particulares, ſed id quod communiter, & vt plurimum accidit*, vt habetur in l. iura, & duabus ſeqq. ff. de legibus, & Senatuſc. & l. ea, quæ raro ff. de reg. iur.

Eodem modo prohibet lex egreſſum è ciuitate in hunc finem, ne hoſtibus illam obſidentibus ſecreta quiſpiam reuelet, etiamſi quis nullo modo ea re velaturus ſit, tenetur nihilominus legi illi parere. Præterea lex inſtituit grauiſſimè, vt matrimonium clandeſtinum de cetero non valeat, nectebantur enim variæ fraudes in matrimonij clandeſtini celebratione, & finis legis inſtituendæ fuit his fraudibus obuiam ire; oſſerat ſe caſus in quo quis contrahit matrimonium clandeſtinum bona fide, & ſine dolo, profecto non valet matrimonium nam ratio legis ceſſat in euentu particulari, non autem in communi.

Quando autem lex deſinit eſſe vtilis, & commoda Reipublicæ tunc omninò lex ceſſat, & obligatoria non eſt, vt ſi eſſet lex inſtituta quæ tempore pacis dumtaxat eſſet opportuna, tempore belli iam ceſſat, & minimè obſeruanda eſt. Sed de ſecunda particula hactenus.

8 *Tertio* dicitur, quod lex fiat *ab eo, qui curam communitatis habet*: Nam inter alia, quę ad legem requiruntur, duo in primis ſunt neceſſaria: *Vnum eſt*, vt ſit recta, & iuſta, ſi quidem lex illa quę iuſta non eſt, legis nomen non meretur. *Alterum eſt*, vt habeat vim obligandi, ideoque variæ conditiones in legiſlatore requiruntur. Propter primum, duę conditiones ſunt admodum conuenientes. *Prima eſt prudentia, & ſcientia* ex Ariſt lib. 10. Ethic. c. vlt. & Platone, 12. de legib. vbi ait, *legiſlatorem debere eſſe virum diuinum, & clariſſimi ingenij*. *Secunda eſt, vitæ integritas*: ita, ſcilicet vt is, qui leges inſtituit, ex Plat 4. de leg. b. *ipſe primum in ſeipſo exprimat, quæ alijs facienda præſcribit*. Propter ſecundum autem neceſſaria omnino eſt auctoritas in eo, qui legem condit: omnis enim obligatio ex hac auctoritate oritur, vnde Plato in dialogo de regno ait, *Regis munus eſſe condere leges*. *Ratio eſt*: quia lex, vt ait Ariſt. lib. 10. Ethic. c. vlt. & latè probant S. Tho. 1.2. q. 90. artic. 3. ad ſecundum, Medina ibid: & Sotus lib. 1. de iuſt q. 1. art. .. & Alphonſus de Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pœnal. c. 1.

vim

Digitized by Google

bus debent, vt vniuerſi præſcripte earum manifeſtine cogni te, vel inhibita declinent, vel permiſſa ſectentur. Et in Auth. vt factæ nouæ conſti. *tunc valere leges* iubetur, *cum in commune facta ſunt manifeſta.* Idemque conſtat ex iure Canonico in c. *Ad hæc*, de poſtul. prælat. & c. *cognoſcentes.* de conſt. & latius tradunt S. Tho. 1.2. q. 90. ar. 4. S. Ant. par. 1. tit. 11. c. 2. §. 1. Panor. in d. c. cognoſcentes, & Ant. de Burgos in repe. eiuſdem c. de conſti. Angelica in verb. lex, num. 12. Syl. eo. q. 6. Tabiena. eod. in princ. Sot. lib. 1. de iuſt. q. 1. artic. 2. Alph. a Caſt. lib. 1. de poteſt. leg. pæn. c. 1. Bartho. Med. in 1. 2. q. 90. ar. 4. Caiet. ibidem Greg. de Val. tom. 2. diſp. 7. q. 1. pun. 2. Marc. Ant. Cucchius lib. 2. inſtit. maior. tit. 3. nu. 16. Toletus de peccatis mortal. cap. 18 & alij omnes. *Ratio eſt quia lex eſt regula humanorum actuum*, regula autem niſi applicetur ad menſurandum vana, & inutilis eſt; applicatur autem per promulgationem. & communem notitiam vt conſtat, de qua re plura dicemus in ſequentibus, hæc interim de legis definitione ſufficiant.

De Diuiſione, & Efficacitate legis in communi. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Multiplex Legis diuiſio ſecundum diuerſas rationes.*
2 *Communior legis diuiſio quæ, eiuſque ratio aſſignatur.*
3 *Lex æterna ſecundum ſe conſiderata quid ſit, & quid in ordine ad res creatas, quas gubernat atque diſponit?*
4 *Legis æternæ proprietates.*
5 *Actiones humanæ tum naturales, tum liberæ ſubijciuntur æternæ legi ſiue bonæ, ſiue malæ, ſed diuerſimodè.*
6 *Lex naturalis quæ?*
Vt ſpeculabilium habitus eſt intellectus, ita practicorum Synderesis appellatur, nu. eo.
7 *Legi naturæ correſpondet appetitus, ſeu inclinatio naturalis, is autem quotuplex ſit, & quibus reſpondeat gradus legis naturæ, oſtenditur.*
8 *Legis naturalis officia tria, & quænam ſint illa.*
9 *Proprietates variæ legis naturalis deſcribuntur vſque ad num. 12.*
13 *Qui potiſſimum ſint effectus legis naturalis, & qui ſint?*
Quomodo intelligatur legem naturalem duplicem vim habere, ſcilicet directiuam, & coactiuam, nu. eo.

QVemadmodum variæ in lege conditiones conſiderari poſſunt, ita etiam variæ dari poſſunt, & ſolent legis diuiſiones; ſi enim conſideremus poteſtatem, quæ ad legem ferendam neceſſaria eſt ſic lex in duo genera diuidi poteſt, ſcilicet, in *Diuinam* & *Humanam*. *Diuina* illa eſt, quæ a Deo immediate inſtituta eſt: *Humana* eſt, quæ ab humana poteſtate dependenter a Deo proficiſcitur.

Sin autem actũ rationis ſpectemus, in quo, vt diximus, præcipuè, & eſſentialiter lex conſiſtit, ſic etiam lex in duas ſpecies diuidi poteſt, nimirum in *æternam* & *temporalem*: *Æterna* illa eſt, quæ manet in mente diuina; *Temporalis* vero eſt, quæ eſt in mente humana, & humana poteſtate conſtituitur, quam legis diuiſionem affert Sanctus Auguſtinus. lib. 1. de libero arbit. cap. 6. dicens *Nihil in lege temporali iuſtum, aut legitimum eſt: quod non ex lege æterna ſibi homines deriuauerint.*

Quod ſi legis materiam attendamus, ſic duæ aliæ legis ſpecies erunt, vna *affirmatiua* altera *negatiua*: *affirmatiua* eſt, quæ bonum aliquod faciendum præcipit. *Negatiua* vero eſt, quæ malum prohibet. Quæ diuiſio colligitur ex Pſ. 36. *Declina a malo, & fac bonum*, vnde communiter dici ſolet, aliqua eſſe pręcepta affirmatiua, alia vero negatiua.

At vero ſi legis finem attendamus, ſic duo membra erunt, ſi enim ſolum finem naturalem ſibi proponat, dicetur *Naturalis*, quæ eſt illa, quæ ſolum reſpicit felicitatem, & bonum ſtatum Reipublicę, & pacem, & tranquilitatem ciuium inter ſe, & cum alijs, & tales leges ſunt communiter illæ, quę a laica poteſtate feruntur. Quod ſi altiorem finem, & vires humanas ſuperantem reſpiciat, vocatur *ſupernaturalis*, quæ modum aptum ad finem ſupernaturalem commode conſequendum præſcribit, vt lex fidei & Sacramentorum.

2 Communior autem legis diuiſio illa eſt qua lex in *Aeternam Naturalem*, *Humanam*, & *Diuinam*, diuiditur, prout illam diuidunt Sanctus Thomas in 1.2. quæſtio. 91. Alexander de Ales par. 3. quæ. 26. 27. 28. & 29. Angelicà verbo, Lex, num. 1. Syl. eodem. quæſtio. 1. Tabiena eodem. q. 1. Sotus lib. 1. de iuſt. q. 3. art. 1. S. Anton. par. 1. tit. 11. cap. 3. §. 4. Thomas Cananus Ferrarien. repet. in proœmiũ Decreti. num. 399. Greg. de Valentia tom. 2. diſput. 7. q. 2. puncto 1. Alph. Viuald. in parte 4. Candelabri cap. 1. nume. 27 & alij communiter, cuius diuiſionis hæc ratio aſſignari poteſt.

Cum *lex ſit regula* ſeu dictamen practicum rationis in eo, qui curam communitatis habet. Deus vero ſit primus, & vniuerſalis gubernator vniuerſi, is ab æterno vniuerſorum ordinem, diſpoſitionem, & regimen mente conſiderans, dicitur illa ſua æterna ordinatione, quaſi lege æterna omnia gubernare. Dicitur autem huiuſmodi cõceptio, ſeu ſumma ratio in mente Diuina exiſtens lex æterna, tũ quia nec finem, nec initium habet, diuina ſiquidem ratio nihil ex tempore concipit ſed ab æterno omnium habet conceptum, tum, quia lex illa omnino inuariabilis eſt, ex Soto lib. 1. de iuſtit. quæſt. 3. artic. 3. Idem vero Deus prout auctor eſt naturæ, rebus ſingulis ſuos indidit inſtinctus, & inclinationes, quibus in ſuos fines agerentur: Quia vero inter ceteras creaturas rationalis excellentiori quodam modo talis impreſſionis participationem habet, (ſibi enim, & alijs prouidet ad debitos actus, & fines) ideo participatio æternæ legis, maxime in creaturis rationalibus, lex naturalis appellatur quæ maxime conſiſtit in cognitione, & applicatione principiorum illorum, quæ abſque diſcurſu ſolo lumine naturali nota ſunt. quale eſt illud, *Quod tibi vis fieri, facias alijs*, iuxta Chriſti ſententiam Matth. 7. *Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis* Dedit inſuper homini Deus facultatem, vt ſicut in ſpeculatrici intellectu ex primorum principiorum notitia mědio diſcurſu cognoſcit, & deducit varias concluſiones, ita etiam in ratione practica, vt pro temporum, locorum, ac negotiorum varietate per eandem legem naturæ ex principijs practicis communibus, & indemonſtrabilibus quaslibet alias particulares diſpoſitiones deduceret, legeſque conderet, prout expedire videtur, quæ ab authore ſuo dicuntur leges Humanæ, ſiue ſint eccleſiaſticæ, ſiue politicæ, & ciuiles.

Quia vero non ad finem tantum naturalem, qui eſt pacificus Reipublicæ ſtatus conditus eſt homo, ad quem finem prædictę leges ſufficiunt, ſed etiam ad ſupernaturalem felicitatem creatus eſt, ideo Deus homini legem ſupernaturalem dedit, quæ duplex eſt, ſcilicet vetus, & noua, quæ dicitur Euangelica, vt ſic ad finem ſupernaturalẽ perueniret, quam rem latius explicat Sanctus Thom. 1.2. qu. 91. art. 4. vbi alias rationes aſſignat. cur homini lex diuina data ſit, quę apud illum legi poſſunt, hæc interim noſtro inſtituto ſint ſatis.

3 *Lex æterna*, ſi ſecundum ſe conſideretur, nihil aliud eſt, quam ipſamet mens diuina, & eſſentia, ſeu ordinatio rationis in mente ſua qua res omnes ab æterno ordinauit, de qua lege & ratione intelligitur illud Proue. 8. *Ab æterno ordinata ſum* Sin autem conſideretur in ordine ad res creatas quas ordinat, ſic nihil aliud lex æterna erit, quam ſumma, & æterna ratio diuinę ſapientię quatenus res omnes ad fines deſtinatos ita dirigit, vt illis iuxta earum conditionem modum aliquem pręſcribat in ordine ad finem earum conſequendum; ſiquidem rebus neceſſarijs modũ neceſſarium, contingentibus contingentem, & liberis modum liberum pręſcribit Quo ſenſu recte S. Tho. 1.2. q. 93 articulo 1. docet *legem æternam aliud non eſſe, quam rationem ſapiẽtiæ diuinæ, quatenus eſt directiua omnium actuum, ac motionum.* Quam legis ęternę deſcriptionem colligere poſſumus ex Sap. 8. vbi Sapientia diuina dicitur *Attingere a fine vſque ad finem fortiter & diſponere omnia ſuauiter.*

ter Dicitur autem lex æterna, ſeu prouidentia diuina infallibiter res omnes ad fines ſuos dirigere, non quia res omnes ex vi illius certò ad fines ſuos perueniunt, ſed quia ad fines ſuos non niſi per media præſcripta a lege æterna peruenire poſſunt. *Optima* autem ratione lex æterna conſtituitur, Deus namque vt auctor primus eſt omnium, ita & vniuerſorum gubernator eſt; in artifice autem ineſſe debet neceſſario rerum omnium ratio forma, exemplar & idea, quæ per artem fieri debent. *In Deo* igitur artifice, & gubernatore ratio, regula, & exemplar rerum omnium creandarum & gubernandarum præexiſtere debet, quę a Theologis *Lex æterna* nominatur.

4 Habet autem hæc lex æterna quaſdam proprietates, quarum hæc *Vna eſt*, quod lex æterna legum ceterarum fons & origo ſit, earumque vis & efficacia a lege diuina procedit, vt oſtendit S. Thom. 1. 2. quæſt. 93. artic. 3. vnde eſt illud eiuſdem diuinæ ſapientiæ Prouer. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt.* Et Rom. 13. *Non eſt poteſtas niſi a Deo: quæ autem a Deo ſunt, ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit.* Et S. Auguſt. lib. 1. de lib. arb. cap. 6. ait. *In lege temporali nihil iuſtum, atque legitimum eſt, quod non ex lege æterna homines ſibi deriuauerint.* Huius rei hæc ratio eſt: quia rectus ordo, & diſpoſitio cauſarum hic eſt, vt res inferiores non niſi virtute ſuperiorum motæ moueant, vt in primo motore patet qui immobilis manens dat cuncta moueri. Et in artibus illa, quæ architectonica dicitur, ceteris veluti Princeps imperat, vt latius Philoſophus 1. Ethic. oſtendit. Igitur pari ratione in legibus, quibus mundus iſte regitur, idem ordo aſſignari debet, nempe, vt hæ omnes inferiores ab æterna illa lege dependeant.

Altera eſt, quod creata omnia tam neceſſaria, quam contingentia legi æternæ ſubijciantur, vnde eſt illa Mardochæi oratio Eſter. 13. *Domine, Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta ſunt poſita* &c. Sunt autem res creatæ omnes in triplici differentia, vel enim ſunt res inanimatæ, vel animatæ, & tunc aut irrationales ſunt, aut rationales, vel ſunt actiones creaturarum rationalium, quæ omnia legi æternæ ſubiecta ſunt. De inanimatis conſtat Pſalm. 148. vbi loquens de cælis, Sole, Luna & Stellis, ait, *Statuit ea in æternum & in ſeculum ſeculi, præceptum poſuit & non præteribit.* Et infra: *Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum quæ faciunt verbum eius.* Et Prou. 8. *Quando præparabat cælos, aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyſſos. Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos &c.* Creaturæ item animatæ, & irrationales æternæ legi ſubijciuntur, in quãtum ſine iudicio rationis vel ſenſuũ ſequuntur id, quod eis a Deo eſt impreſſum, quaſi motæ ab alio, ſcilicet, a Deo, ad ſuos fines & actus; Deus enim nõ ſolum creaturæ rationali regulam dedit, qua per cognitionem tendat in finem ſuum, ſed etiam toti rerum vniuerſitati inſtinctus quoſdam & principia propriorum actuum indidit, quibus aguntur in ſuos ſingulorum fines, vt api ad mellificium, hirundini ad ſtruendum nidũ, & terræ proferendi fruges, & reliquis ſuas pariter virtutes agendi. Ex quibus conſtat hoc vnum diſcrimen, inter legem diuinã, & humanam, *quod lex humana ad ſolas creaturas rationales ſibi ſubiectas extenditur, diuina vero, ſeu lex æterna, etiã ad irrationales.*

Creaturæ autem rationales æternę legi ſubiectę ſunt non ſolum per inclinationem naturalem, ſed etiam per cognitionem finis, & diuini pręcepti, eo quod eis datum eſt intelligere, quid agere, vel cauere debeant, & hoc ſiue Angeli ſint, ſiue homines.

Actiones etiam humanę non ſolum naturales, vt ſunt nutritio, augmentatio, & ſimiles, ſed etiam liberæ legi æternæ ſubijciuntur, ſiue bonæ ſint, ſiue malæ, quamuis modo diuerſo, bonæ quidem perfectè, in quantum enim opera bona a gratia procedunt, eaque iuſti non ex coactione, & timore, ſed ex voluntate & amore operantur, Deo ſubijciuntur perfectè, & æterna beatitudine remunerantur, malae vero imperfectè, quatenus diuinae punitioni ſubijciuntur, ſiquidem mali ob demerita iuſtè puniũtur a Deo quod lex æterna dictat, & imperat. *Ordinauit* namque Deus permittere peccata fieri, & ita fit; diſpoſuit pecc... ri pœnitenti parcere, & ita fit, decreuit etiam peccatorem in peccato perſeuerantem punire, & ita cõtingit, atque adeo etiã in peccatoribus & de illis omnia fiunt, quae Deus fieri ordinauit. *Qualiter* autem, cũ peccator dimittit Deũ, incidat in Deum, & in legem aeternam, & pœnam eius, luculenter demonſtrat S. Auguſt. tum alibi ſępe, tum praecipuè in Enchirid. capit. 110. & lib. 4. Confeſſ. cap. 9. & lib. 5. cap. 1. & lib. 3. de lib arb. capit. 12. & 13. & deinceps. Sicut etiam lib. 5 de ciuit. Dei, c. 11. pulcherrime oſtendit res omnes creatas legi aeternae, ac diuinae prouidentiae eſſe ſubiectas his verbis: *Deum* (inquit inter cetera) *qui non ſolum cælum, & terram, nec ſolum Angelum, & hominem ſed neque exigui animantis viſcera, nec auis pennulam, nec herbę floſculum nec arboris folium ſine partium ſuarum conuenientia, & quadam veluti pace dereliquit, nullo modo eſt credendum regna hominum, eorumque dominationes & ſeruitutes a ſua prouidentię legibus alienas eſſe voluiſſe.* Haec ille, & de lege aeterna, quantum ad hoc praeſens inſtitutum attinet, haec ſufficiant, plura namque de hac re legi poſſunt apud S. Thom. 1. 2. quaeſtio. 93. per totum, Ale. de Ales par. 3. quaeſt. 27. Angelicam verbo. Lex. Syluest. eod. q. 1. Tabienam eod q. 1. Anton par 1 tit. 12. cap 1. §. 1. & §. 2. Barth. Med. 1. 1. q. 93. Sotum lib. 1. de iuſtitia quaeſtio. 3. art. 1. 2. 3. & 4 Greg. de Valentia to. 2. diſp 7. q. 3. Alph Vitalel. in Candel. aureo par. 4. cap. 3.

Lex naturalis eſt lumen rationis humanae, quod Deus naturae conditor vna cum natura mentibus hominum impreſſit, quo cognoſcunt aliquid faciendum, vel non faciendum, de qua Roma. 2. dicitur, *Gentes quę legem* (ſcriptam) *non habent, naturaliter, quę legis ſunt, faciunt. Eiuſmodi enim legem non habentes* (ſcilicet ſcriptam) *ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis* (per naturale, ſcilicet, rationis dictamen) *teſtimonium illis reddente conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium, &c.* Quo Apoſtoli teſtimonio apertè oſtenditur legem naturalẽ hãc vim habere, vt bonum approbet ac faciendum proponat & malum accuſet, & damnet tanquam fugiendum. De qua lege fuſius diſſerit Caſſianus Collat. 8. capit. 24 & 24. cuius teſtimonium ad verbum adducit Med. 1. 2. q. 94. art. vt virtutem huius legis oſtendat. Atqui vt melius legis naturalis efficaciam explicemus,

Annotandum in primis eſt, quod ſicut in homine eſt duplex modus intelligendi, ſpeculatiuus, ſcilicet & practicus ita in eo duplicia principia conſiderari poſſunt, quaedam enim ſunt ſpeculatiua, vt *omne totum eſt maius ſua parte*; quaedam practica, vt *Bonum eſt proſequendum. Malum eſt fugiendum.* & ſicut ſpeculabilium habitus dicitur *Intellectus*, ita practicorum habitus *Synderesis* appellatur. Et quẽadmodum in ſpeculabilibus eſt vnum principium primũ per ſe notum, ratione cuius omnia innoteſcunt, ſcilicet; *De eodem idem affirmari, & negari eſt impoſſibile*, cuius meminit Philoſophus 3. Meta. 9. ita in cognitione practica eſt illud principium primum, *Bonum eſt ſequendum, malum fugiendum*, in cuius virtute omnia alia principia practica continentur, cuius etiam meminit Ariſt. 1. Eth. 1. Et ſicut primum quod offertur rationi ſpeculatiuae, eſt *Ens*, ita primum quod rationi practicae de appetibilibus & agibilibus, offertur eſt *Bonum*. Sicut enim primum obiectum intellectus eſt *Ens*; ſic primum voluntatis obiectum eſt. *Bonum*, vnde 1. Ethi. 1. dicitur, *Bonum eſt, quod omnia appetunt.*

7 Deinde vero ſciendum † eſt, legi naturae correſpondere appetitum naturalem. lex enim naturalis appetitum, & inclinationem quandam naturalem denotat: Nam vt optimè docet S. Thom. 1. 2. quaeſt. 94. art. 2. *Natura lex de his præcipit, quæ naturaliter vel appetuntur vt bona, vel repudiantur vt mala.* Ex quorum comparatione inter ſe, idem San. Doctor tum praecepta, tum officia legis naturalis colligit. Poteſt autem, vt rem ipſam oſtendamus exemplo, in homine *triplex appetitus* naturalis conſiderari, & ratione inter ſe diſtingui, cui reſpondent tres gradus legis naturae.

Primus appetitus eſt ad *Eſſe, & viuere, ac conſeruari*, ſiqui-

Digitized by Google

quidem primum bonorum naturalium eſt, *Eſſe*; & huic appetitui reſpondet primus quidam gradus legis naturæ, ſcilicet, earum propoſitionũ, quę ad iſtas perfectiones hominis tuendas ſpectant, & ad repudianda, quæ ſunt contraria, ſcilicet illa principia communiſſima, *Bonum eſt ſectandum, Malum eſt fugiendum*, & ita ex illo appetitu cõmuni conſeruãdi ſe, ſequitur alia propoſitio legis, & appetitus naturalis quæ dictat modum conſeruandi vitam, vt *cibus vſurpandus eſt.*

Secundus appetitus eſt in homine inquãtum eſt animal & huic etiam reſpondet ſecundus quidam gradus legis naturae, ad quem ſpectant propoſitiones circa vſum matrimonij, Nam non ſolum ineſt homini naturalis inclinatio conſeruandi ſe, ſed etiam generandi ſibi ſimile, & ſpeciem propriam conſeruandi: & ita colligi poſſunt hę propoſitiones, quæ ad actum Matrimonij, & appetitum eius ſpectant, vt v.g. Ei, *qui non eſt impeditus legitimè, & vult matrimonium contrahere, non eſt prohibendum.* Item, *Non eſt coniugibus prohibendum, quo minus iure matrimonij vtantur.*

Tertius appetitus eſt in homine, quatenus eſt rationalis, quia vtique ratione inclinationem habet, vt vitam agat ſocialem, & conſequenter vt rectè ſe gerat tum quoad ſe, tum quoad alios, ſcilicet, quoad Deum, conſanguineos, & proximos. Et huic appetitui reſpondet gradus quidam earum propoſitionum, quæ præſcribunt aliquod bonum proprium naturæ rationalis, vt ſunt præcepta religionis; *Deus eſt colendus*; *Non eſt falſo iurandum*: Item præcepta iuſtitiæ & pietatis erga parentes, vt, *Parentes eſſe honorandos.* Ex quibus conſtat *tria eſſe legis naturalis officia*, *Primum*
8 eſt, ad ſe ipſum decenter † viuere ſecundum inclinationem naturæ inſitam ad conſeruationem ſui eſſe, in cibo, & potu. *Secundum* eſt decenter viuere in communicando naturam ſuam alteri ad conſeruationem ſpeciei ſecundũ inſitam inclinationem generandi ſibi ſimile, & ad illam educandam. *Tertium* eſt ad Deum & ad omnem hominẽ iuſtè viuere, ad parentes, ad filios, ad ſuperiores, ad æquales, ad inferiores, ſecundum inclinationẽ, qua quiſque appetit bonum, honeſtum, & iuſtè & rectè agere ſecundum rationem. Vnde fit, quod ſicut ſecundum primum illum appetitum naturalem vnuſquiſque appetit conſeruationẽ ſui eſſe ſubſtantialis, ita etiam ſecundum eandem inclinationem naturalemque legem pertinent ea omnia, quibus vita hominis conſeruatur & contrarium impeditur. Quomodo de iure naturali ponitur, *vim vi repellere.* Can. *Ius naturale.* d. 1. *Quia* tamen inſtinctus naturalis in homine regulari debet ratione, ideo hoc fieri debet cum moderamine inculpatæ tutelæ. Non enim licet quomodocunque vitare mortem, & infirmitates, ſed debito modo. Neque licet malefactori reſiſtere iudici condemnanti eum iuſtè ad mortem. Nec licet ad mortem corporis vitandam, incurrere mortem animæ, aliquod committendo peccatum. Et proinde ſolum licet ſe defendere ab inuadente iniuſte, & hoc non repercutiendo ex liuore vindictæ, ſed cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt latius tradunt S. Ant. p. 3. tit. 13. c. 2. §. 3. Aſtenſis in Summa, lib. 1. tit. 29. artic. 2. & lib. 6. tit. 47. art. 6. & lib. 7. tit. 1. caſu 10. Sotus lib. 4. de iuſtitia q. 6. art. 3 ad 5. Coua. in Clem. Si furioſus, p. 3. §. vnico, de homicid. Alphonſ. Viual. in ſuo Candelab. par. 4. capit. 4. numer. 19.

Sic etiam quamuis in homine ſit appetitus ad communicationem ſui, & conſeruationem ſpeciei per Matrimonium, & commixtionem maris & feminæ. Can. *Ius naturale* diſt. 1. talis tamen appetitus ratione moderari debet, ita vt non ad quamcunque feminam, ſed ad legitimè ſibi coniunctam accedat, alias enim fornicando, vel adulterãdo contra legem naturalem multoque magis vitium nefandum committendo, peccaret, vt conſtat Rom. 1. Similiter non nutrire filios tam corporaliter, quàm ſpiritualiter moribus informando, contra legem naturalem eſt, cum etiam bruta corporalem filijs præſtent cibum. Et denique ad appetitum, & legem naturalem tertio modo dictã pertinent ea, quæ ad huiuſmodi inclinationem ſpectant, vt quod *quiete viuat cum illis, quibuſcum conuerſatur*, quod *ignorantiam vitet*; quod *depoſitum, & commodatum reddat, cum ab eo repetitur.* Can. *Ius naturale.* d. 1. quod *inferiores obediãt ſuperioribus.* Rom. 13. & Hebr. 13. quo etiam pertinent ea, quæ in Decalogo præcipiuntur, vel prohibentur.

9 Sunt autem ſicut legis aeternae, ſic etiam legis naturalis multae proprietates; quarum *vna* eſt quod lex naturalis eſt de omnibus actibus virtutum, & contra omnia vitia hoc eſt *omnes actus virtutum ſunt ſecundum legem naturalem, & omnia peccata contra illam. Ratio eſt*: quia virtus aliud non eſt; quam habitus operatiuus ſecundum rectam rationem, ſeu actio ſecundum rationem, econtra peccatum eſt deuiatio a regula rectę rationis. Vnde virtutes omnes ſecundum hanc communem rationem ſcilicet quatenus cum ratione congruunt, atque adeo vt ſunt bonum quoddam honeſtum, & conſentaneum rationi, de lege naturæ ſunt, *Econtra* autem peccata in vniuerſum ſunt contra rationem, atque adeo contra legem naturę, vnde S. Auguſt. li. 11. ciuit. c. 1. ait *omne vitium naturale nocet, ac per hoc contra naturam eſt.* & Damaſ. lib. 2. de fide Orthod. c. 30. ait, *homines fieri malos declinando in id, quod contra naturam eſt.* & libr. 3. de lib. arbi. c. 18. *Ideo* (inquit S. Auguſt.) *vitium eſt, quia contra naturam eſt*, de qua re legi poſſunt S. Tho. 1. 2. q. 71. art. 2. & q. 94. art. 3. Sotus lib. 1. de nat. & gratia. c. 3. & l. 1. de iuſt. q. 4. artic. 3. Franc. Victoria, relect. de homicidio. num. 2. & deinceps Greg. de Val. tom. 2. diſput. 7. q. 4. puncto 4. & Gabriel Vaſquez in 1. 2. to. 1. diſp. 90. c. 2.

10 *Altera* proprietas eſt, Quod lex Naturalis ſit vna & eadem in omnibus hominibus, & omni tempore, vt tradit S. Tho. 1. 2. quæſt. 94. artic. 4. Hoc autem ſenſu lex naturalis dicitur vna, quia omnia principia legis naturalis fundantur, & innituntur huic principio communiſſimo, *Bonum eſt proſequendum, & malum vitandum* quod principium fundatur ſuper rationem boni, quæ eſt aliquo modo vna. Sic etiam eadem eſt apud omnes quantum ad principia prima communia, & ſecundum rectitudinem, & ſecundum notitiam, ſicut in iſtis principijs, *Omne malum eſt fugiendum, iuſtitia eſt ſeruanda, virtutes ſunt amulandæ, & contraria fugienda*, *Deo eſt obediendum*, *nullum illicitum eſt admittendum*, & ſimilia; talia namque principia, quæ dicuntur lex naturalis, ab omnibus æqualiter cognoſcuntur, & acceptantur; omnes enim cognoſcũt, & fatentur, quod ſecundum rectam rationem agendum eſt & ideo hæc legis naturalis communia præcepta, & principia omnibus hominibus nota ſunt, & ſemper in omni tempore, & euentu recta ſunt, & iuſta. *Quantum* autẽ ad principia propria & particularia, quæ ſunt quaſi concluſiones ex his communibus principijs deductæ, quamuis vt plurimum eadem ſint apud omnes & recta, & iuſta, aliquando tamen propter particularia impedimenta, & circumſtantias particulares quæ in actionibus particularibus humanis inſunt, deficere poſſunt, ſicut & naturę generabiles aliquando deficiunt propter impedimenta. Vt verbi gratia. Ex hoc communi principio, *quod agendum eſt ſecundum rationem*, vel *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, ſtatim ſequitur, *Ergo alienum non eſt accipiendum, neque detinendum inuito Domino*, ex qua concluſione ſtatim ſequitur. Ergo, *Depoſitum cum primum petetur, reddendum eſt*, quod vt plurimum rectum eſt & iuſtum, deficit tamẽ deficiente petitionis opportunitate, ac rectitudine. Vnde
11 ſi Dominus depoſiti gladij furore correptus, illum repetit vel vt ſeipſum occidat, vel alium, aut in Reipublicae damnum, ex mutatione talis circumſtantiae bonum non eſt, immo cõtra rationẽ eſt, quod depoſitus gladius reddatur & ita quod videtur ex vna parte deficere a lege naturali, ex alia parte incidit in legẽ naturalem. *Nam* ſicut lex naturae pręcipit, quod reddantur depoſita ita pręcipit quod nõ reddantur depoſita, in perniciem propriam, vel in dãnum proximi, vel Reipublicae. Sicut ẽt reddendũ non eſt quando deponens rem & dominus rei ſimul petant rem, tunc enim potius reſtitui debet domino, cũ ſcitur, ex S. Anton. par. 2. titul. 13. capit. 2. §. *vltimo*. in fine. vbi affert hunc caſum ſimul cum alio caſu ſuperiori. quem etiam ad hoc propoſitum probandum afferunt S. Thom. 1. 2. quaeſtio. 94. articulo. 4. in corpore. & Barthol. Medina ibidem.

ibidem. S. Tho 1.2. quæſt. 94. ar. 4. in corpore. & Bart. Med. Adria. Quodlib 3. artic. 2 litera O. Syluest. verb lex, q. 3. §. *Quintum*. Tabiena eod quæſt. 3 Sotus lib. 1. de iuſt. q. 4. ar. 4. Greg. de Val. to. 2. diſp. 7. q. 4. pun. 1. & habetur in Can. *Ne quis* 2.2. quæſtio. 2. *Pari modo*, ex illo principio, *In pace & tranquillitate hominibus viuendum eſt*, quod cũctis tã quam per ſe bonum notiſſimum eſt. infertur, Ergo *abſtinendum eſt ab armorum ſtrepitu*. deficit tamen quando aut hoſtis Rempublicam inuadit, aut alias hæretici è regno expelli nequeant. Similiter ex illo communi principio, *Nulli facienda eſt iniuria*, ſtatim infertur, non eſſe adulterandum, qui enim adulteratur facit alteri iniuriam.

11 *Tertia* eſt quod lex naturalis ſit immutabilis vnde diſt. 5. initio dicitur, *Ius naturale non variatur tempore, ſed immutabile ſemper permanet*. Quamuis enim ex eo quod per legem diuinam, & humanam multa legi naturæ ad hominum vitam, & ſalutem neceſſaria addita ſunt, quo ſenſu quodammodo mutari dicitur, vt verbi gratia, cum facta eſt rerum, & dominiorum diuiſio per legem humanam, quodam modo, & impropriè lex naturæ mutari dicitur, eo quod cum antea communis poſſeſſio rerum eſſet de lege naturæ negatiuè, (id eſt, quæ lege naturæ præſcripta, & diuiſa non erant) diſpoſitione legis humanę diuiſa ſunt, vt ſcilicet, vnuſquiſque habeat proprium. quod alius abſque ipſius voluntate vſurpare non poteſt, nihilominus tamen lex naturæ rectè immutabilis dicitur, tum *Primo*, quia quoad illa ſua prima, & communia principia penitus immutabilis eſt, nec vllo in caſu deficiunt, ſed ſemper obligant; tum *Secundo*, quia quo ad eadem cõmunia principia, ita permanet naturalis lex, vt nulla ratione a cordibus hominum deleri poſſit, ſiquidem experientia compertum eſt, omnes, qui ratione vtuntur, cognoſcere, & approbare illa principia communia, *Bonum eſt faciendum, malum vitandum* vnde S. Auguſt. lib. 2. Cõfeſſ. capite 4. de hac lege naturali, & Synderesi loquens, ait: *Lex tua* (id eſt, naturalis) *ſcripta eſt in cordibus hominum, quam nec vlla quidem delet iniquitas.* Immo etiam quoad ſecundaria principia primis proxima quæ, vt diximus, ſunt tanquam concluſiones quædam ex primis deductæ,) non mutatur, quin ut plurimum ſit rectum quod ſecundum eam eſt; Poteſt tamen in aliquo particulari caſu, & quoad aliquem hominem *in particulari caſu* mutari, propter aliquas circumſtantias & cauſas impedientes talium præceptorum obſeruantiam, quamuis propriè loquendo mutatio talis non tam in lege ſit, quam in rebus ipſis, veritas namque illius generalis præcepti, *Depoſitum reddendum eſt petenti*, non mutatur, niſi mutatis rebus, ex quarum mutatione contraria naſcitur veritas. Si enim qui gladium depoſuit apud aliquem, factus inſanus illum repetat, nõ debet reddi, nè eo male vtatur Sic etiam lex hæc: *Eſus carnium vinique potus ſalubris eſt hominibus*, & tamen in particulari caſu fieri poteſt, vt ſalubris non ſit; Nam homini febri laboranti nociuus eſt. Quo etiam modo fieri poteſt vt quoad hæc præcepta particularia & ſecundaria lex naturalis è cordibus hominum deleatur, quatenus ob prauum affectum & cõſuetudinem peſſimam, poſſint aliqui ſibi perſuadere contraria his quæ ſunt ſecundum legem naturæ, ita vt principia illa communia non rectè applicent actionibus ſuis particularibus, eo quod ratio a concupiſcentia, vel paſſione impediatur. *Qua de cauſa* quidam non reputabant latrocinium peccatum eſſe, vt de Germanis olim refert Iulius Cæſar lib. 6. Comment. de bello Gallico. & apud Thodoretum lib 9 de curandis affectionibus Græcorum, legimus per leges Lycurgi licitum fuiſſe *Pueros adamare, itemque viros ex alienis vxoribus, feminas autem ex alienis maritis ſibi filios comparare*. Et per leges Perſarum, *matrum, ſororum, filiarumque connubijs ſuſque deque commiſceri*, & per leges Tibarenorum, *ſeniores ab altiſſimis rupibus præcipites dare*: & per leges Scytharum, *vna cum mortuis hominibus viuos infodere, quos olim viuentes illi dilexerant*: Et per leges Platonis, *mares & feminas mutuo aſpectu nudorũ corporum ad impudentiam ſeſe excitare: Itemque omnium virorum communes eſſe vxores, nulli vere propriam ſub eodem tecto incolere, filios item omnibus omnes communes eſſe, ita vt neque pater ſciat, quem ex ſe filium progenuerit, neque iſte filius, ex quo natus ſit patre.* quæ omnia contra legem naturæ eſſe manifeſtum eſt. Immo etiam aliqui vitia contra naturam non vt peccata fugiebant, vt teſtis eſt Apoſtolus Rom. 1. De qua re legendi ſunt S. Thom. 1.2 quæſtio. 94. artic. 4. & 5. & 6. S. Anton. part. 1. titu. 12. capit. 1. §. 2. Sylu. verb. lex quæſt. 3. verſic. 4. & Tabiena verb eod quæſt. 3. Sotus lib. 1 de iuſtitia & iure. quæſt. 4. art 4 & art. 5. Barth. Medina. 1.2. quęſt. 94 art. 4 & 6. Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtat. leg. pęnalis. capit. 15. *ante medium*, qui alia vitia contra legem naturæ permiſſa tanquam licita adducit; & Gregorius de Valentia tomo 2. diſput. 7. quęſtio. 4. puncto 1. & puncto 5. & alij. Ex quibus conſtat, qualiter intelligendus ſit Ariſtoteles lib. 5. Ethic. cap. 7. cum dicat, *Ius naturale eſſe immutabile, ſicuti ignis vbique vrit*, quod de primis principijs intelligit, de concluſionibus autem ſubdit, *poſſe mutari, non tamen apud Deos, vbi immutabiles ſunt, ſed apud nos, qui mutari poſſumus.*

12 *Quarta eſt*; Lex † naturalis eſt *indiſpenſabilis*. Id quod certum eſt apud omnes, cum enim lex naturę ſuperior ſit, ad eam poteſtas humana etiam pontificia non extenditur. immo lex naturæ potius hominibus magiſtratum gerentibus proponitur tanquam certa & immota regula, ad quam omnem vſum auctoritatis eorum accommodare debent, & in eis quæ ad communitatis bonum, & in eis, quæ ad particularium vtilitatem ſpectant, quam ut circa illam aliquid immutare poſſint, liberando aliquem ab eius obligatione. *Poſſunt* quidem ex epikeia declarare caſum aliquem non eſſe in lege comprehenſum, (quod iudicium etiam ad priuatas perſonas ſpectat) v. g. ſi quis furioſus petat gladium, quem apud alterum depoſuit, conſtat alterum euidenter declarare & iudicare poſſe, ſe non teneri ex lege naturę, in tali caſu depoſitum gladium reddere, quoniam lex naturę non obligat niſi cum poteſt rectè adimpleri, at vero in caſu aliquo, quo ex lege naturæ reddere tenetur, diſpenſare minime poteſt humana poteſtas, quo minus ad depoſitum reddendum teneatur: *Itaque* merito Didac Couar in Epitome libri 4. Decret. p. 2. cap. 6. §. 9. numer. 3. & 4. reprehendit Panormit. in cap. fin. de conſtitut. dicentem *ius naturale tolli poſſe*, quod omnino falſum eſſe oſtendit. tum Ciceronis in lib. 3. de Rep. tum Plutarchi in Solone, tum Lact. Firmiani lib. 6. de vero cultu Dei; capit. 8. auctoritate. *Et communis* Doctorum opinio eſt, ſuper præceptis Decalogi ab homine diſpenſari non poſſe, quia ſunt legis naturæ. ex S. Thoma 1.2. quęſtio. 100. art. 8. Caietano & Medina ibidem, Soto libr. 2. de iuſt. quęſt 3. artic. 8. Grego. de Valentia to. 2. diſputat 7. quęſt. 4. punct. 6. vnde ſequitur optima regula ad multos caſus ſoluendos, ſcilicet. quod quoties aliquid ad legem naturalem ſpectat, non ſit petenda diſpenſatio, vt v. g. in reſtitutione, quę nulla diſpenſatione tolli poteſt. *Similiter* Iudęus baptizatus, ſi *contraxit* uſuram ante baptiſmum tenetur ijs, a quibus accepit, reſtituere, nec ei diſpenſatio aliqua prodeſt & ita de ſimilibus iudicandum erit. *Et de lege naturæ* hęc ſint ſatis, de lege humana, & diuina, quia in ſequentibus de ijs latius agetur, nihil in præſentiarum dicimus.

13 *Quantum* autem † ad legum efficacitatem attinet, quod ſecundo loco a nobis in hoc capite explicandum ſuſcepimus, breuiter ſciendum eſt, duos eſſe potiſſimum omnium legum effectus; *Vnus eſt*, facere homines bonos, quantum in ipſis eſt, vt docent S. Thomas 1.2. q. 92. art. 1. Caietan. & Medina ibidem; Sotus lib 1 de iuſt. q. 1. art. 1. S. Anton. par. 1. tit. 11. cap. 2. §. 3. Sebaſt. Medices in repet. capit. *Erit*. diſtinct. 4. num. 2. & 5. Greg. de Valentia tom. 2. diſp. 7. quæſt. 2. pun. 1. Alph. Viuald. in Candelab. aureo part. 4. capitul. 1. num. 28. Petr. Cenedus in Collect. ad ius Canon. collect. 1. num. 3. *Ratio eſt*: Quia lex aliud non eſt, quã dictamen rationis in præſidente, quo ſubditi gubernãtur, virtus autem ſubditi eſt, ut benè ſubdatur ei, a quo regitur, & gubernatur, lib. 1. Polit. cap. ultimo, ſicut virtus iraſcibilis, & concupiſcibilis in hoc conſiſtit, quod obediãt rationi: Ad hoc autem ordinatur lex ut obediatur,

ei a

Digitized by Google

ei a ſubditis. Cum igitur virtus ſit, quæ facit bonum habētem, conſequenter legis effectus erit homines ſibi ſubditos facere bonos; bonos, inquam, non quomodocunque, ſed ea bonitate, quæ ſuo fini conuenit. Vnde lex ciuilis intendit ciues bonos facere bonitate politica, hoc eſt, vt rectè, & pacifice inter ſe viuant, hinc enim ciuilis poteſtatis finis eſt, lex autem diuina, cum finē ſupernaturalem reſpiciat, conſequenter hoc vnum legibus ſuis intendit, vt ſibi ſubditos ducat & dirigat in finem ſupernaturalem, qui in Dei viſione, & amore conſiſtit.

Alter effectus legum eſt *obligatio*, quia ſcilicet aſtringuntur ij, ad quos lex pertinet, ad eius obſeruationem. Eſt autem obligatio hæc, quod attinet ad noſtrum inſtitutū, duplex; *Vna* eſt obligatio ſub peccato, ſeu (vt dicitur) in foro conſcientiæ, obligare autem legem ſub peccato, ſeu in foro conſcientiæ eſt, ſic aliquid præſcribere, vt neceſſe ſit id exequi ad beatitudinem conſequendam ſupernaturalem, vel omnino (vt conſtat in ijs legibus, quæ ſub mortali obſignant) vel certe ſine mora poſt mortem; vt patet in iis legibus, quæ ſolum obligant ſub peccato veniali. *Altera* eſt obligatio ſub aliqua pœna, vel pœnæ reatu, ſeu in foro (vt dicitur) externo. Legem autem hoc modo obligare, eſt, eam præſcribere aliquid neceſſario vitandum, aut faciendum, alias incidet in pœnam a lege præſcriptam, vnde eſt illud Sanctus Hieronymi lib. 1. contra Iouin. *Quod præcipitur, imperatur, quod imperatur, neceſſe eſt fieri, ſi non fiat, pœnam habet.* & poſt ad Roman. 13. ex propoſito metu pœnarum hortatur ad obediētiam legib. & ſuperioribus præſtandam.

Hinc conſtat qualiter intelligi debeat, quod Doctores communiter ex Philoſopho lib. 10. Ethic. c. 9. aſſerunt, omnem legem duplicem vim habere, *Directiuam* ſcilicet, & *Coactiuam*. Directiua eſt, quæ oſtendit quid faciendum, quidue fugiendum, & obligat ſubditos in conſcientia, etiamſi nullus adſit, qui ſuplicia inferat. Coactiua vis eſt per illationem pœnarum, & vtraque neceſſaria eſt generi humano. Nam

Oderunt peccare boni virtutis amore:
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Id quod optime ſignificatur Deuter. 33. vbi legitur quod lex diuina ignea ſit: *Nam* ſicut in igne eſt claritas, & virtus comburendi, ſic ſane in lege eſt lex illuminans, ad dirigendum & virtus ad mouendum, & coercendum. Etenim cum lex proprie ferri non poſſit niſi ab habente publicam auctoritatem, ferri autem debet ad commune bonum, neceſſarium omnino fuit vtramque vim legi ineſſe, vt ſcilicet ſubditos dirigeret in ordine ad hoc bonum, atque adeo poſſet inobedientes punire, vt ſaltem hac ratione eos ad legis executionem efficaciter mouere poſſet. Vnde in can. *factæ ſunt.* diſt. 4. dicitur, *Factæ ſunt leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia, & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrænetur audacia, & nocendi facultas*, & hoc ipſum docent S. Tho. 1. 2. q. 92. ar. 2 & eius loci interpretes, & alii, quos ſuperius enumerauimus.

De lege humana ſecundum ſe conſiderata. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Qualiter lex humana in vniuerſum definiri, aut deſcribi poſſit, eiuſque definitionis explicatio,*
2 *An, & quare præter legem naturalem neceſſariæ ſint leges humanæ.*
3 *An conducibilius & vtilius ſit Reipub. gubernari bonis legib. quam ab optimo Principe, ſine legum poſitione.*
4 *Qualis debeat eſſe lex: vt ſubditos obliget, & iuſta ac recta cenſeatur, & vtilis communitati.*
5 *An lex humana cuncta vitia prohibere vel omnium virtutū actus præcipere poſſit.*
6 *Lex iuſta quæ, ſecundum Iſidorum, eiuſdemq; explicatio.*
Ad debitam legis diſciplinam quæ circumſtantiæ requirantur. ibid.
7 *Qualiter lex humana diuidi poſſit & ſoleat.*
Lex humana diuiditur in Ius Gentiū, & ius Ciuilem. nu. eo.
8 *In ordine ad bonum commune lex humana diuiditur in Ius Sacerdotum, Ius Principum, Ius Militare; ſiue communius in Ius Eccleſiaſticum, & Ius ſeculare.*
9 *Qua ratione diuidatur lex in Conſtitutiones Principum, Senatuſconſulta, Ius Prætorium, & Plebiſcita.*

HActenus de lege in communi, eiuſque diuiſione, & efficacia, necnon de lege æterna, & Naturali dictum eſt, vnde rectus ordo poſtulat vt de lege humana breuiter diſſeramus. Quam vt iam melius explicemus, dubia quædam proponemus, ex quorum ſolutione facile ea omnia intelligentur, quæ de hac re aut tractari ſolent aut confeſſarium, vel pœnitentem ſcire vtile, & neceſſarium ſit.

PRIMVM DVBIVM ſit, Qualiter lex humana in vniuerſum definiri, aut deſcribi poſſit.

Reſpondeo ex dictis de definitione legis in communi, & ex S. Thoma 1. 2. q. 91. arti. 3. & quæſt. 94 artic. 1. & Iſidoro lib. 5. Etymolog. cap. 4. & Greg. de Valentia tomo 2. diſ. 7. q. 5 pun. 1. *quod Lex humana*, (prout diſtinguitur ab *Æterna*, Naturali & Diuina) *eſt rectum iudicium rationis conueniens legi Naturali, & æternæ per diſcurſum aliquem probabilem ab habente auctoritatem ſancitum, præſcribens aliquid a ſubditis ſeruandum*. Cuius partes manifeſtæ ſunt ex dictis; Dicitur enim *rectum iudicium rationis*, quia *Ratio eſt* regula actuum humanorum, lex autem, vt talis regula ſit, recta eſſe debet, vnde S. Auguſt. li. 1. de lib. arb. c. 5. ait; *Mihi lex eſſe non videtur, quæ iuſta non fuerit.* Dicitur, *Conueniens legi naturali & æternæ*: quia lex omnis humana, ſi recta ſit, deriuatur, & pendet a regula rationis, regula autem rationis eſt lex naturæ, cui conſequens eſt omnem legem humanam intantum legis rationem participare, inquantum conueniens eſt legi naturæ, & S. Auguſtinus lib. 1. de lib. cap 6. ait, *In lege temporali* (ideſt humana) *nihil eſſe iuſtum, atque legitimum, quod non ex æterna ſibi homines deriuauerint.* Additur. *Per diſcurſum aliquē probabilem ſancitum*, vt enim optimè docet S. Thom. 1. 2. quæſt. 95. art. 2. leges humanæ dupliciter a lege naturali deriuantur: Quędam namque deriuantur ex primis principiis per conſequentiam euidentem, & neceſſariam veluti ex illo principio communi: *Nulli malum eſt faciendum*, euidenter deducitur; *Ergo* non eſt occidendum. Item ex illo principio, *Malefactores ſunt puniendi*, infertur neceſſario; *Ergo* latrones ſunt puniendi, quæ concluſiones, & conſequentiæ de lege naturali ſunt, vtpote ex ea neceſſario & euidenter deductæ. Aliæ vero deriuantur quidem ex lege naturali, quia determinant in particulari præcepta naturæ communia, non tamen euidenter aut neceſſariò, ſed ratione ſolum probabili deducuntur, & tales ſunt de lege humana; vt verbi gratia præcipit lex naturæ malefactores eſſe puniendos, ſed tamen quo genere ſupplicii non determinat, ſed illud lex humana definit, Quamuis enim ex eo principio, Malefactores ſunt puniendi, euidenter ſequitur, ergo latrones ſunt puniendi, non tamen ſequitur, Malefactores ſunt puniendi; Ergo latrones ſunt ſuſpendendi, hæretici ſunt comburendi, ſequitur tamen ratione probabili ſecundum hominum prudentiam, quoniam non apparet ſecundum prudentiam hominum, aliud genus ſupplicii huiuſmodi flagitiis conuenientius infligi poſſe. Lex igitur humana pręcipue in hoc verſatur, quod determinat pręcepta naturæ communia, habet enim legiſlator humanus ſe tanquam artifex, quia ſicut artifex formam domus in communi conceptam ad particulares fabricas, & formas applicat pro ſua voluntate; ita lex humana communia naturę præcepta ad particulares concluſiones accommodat, prout recta ratio, & humana prudentia vtile ac neceſſariū eſſe bono communi iudicat.

Dicitur, *Ab habente auctoritatem*, quandoquidem vt c. 1. dictum eſt, lex non a quocumque, ſed ab eo ſolum, qui publicam curam communitatis gerit, ſtatui, & ferri poteſt. Additur denique, *præſcribens aliquid a ſubditis faciendum, aut vitandum*, hæc enim virtus legis eſt eos, quos

Digitized by Google

comprehendit, ad eius obſeruantiam conſtringere. Quæ omnia manifeſta ſunt ex ijs quæ de legis definitione in cõmuni diximus.

2 SECVNDVM DVBIVM eſt, An, & quare præter legem naturalem, neceſſariæ ſint leges humanæ? Omiſſis hæreticorum ſententijs, qui negant leges humanas vtiles eſſe, aut neceſſarias, affirmantes nõ minus impie, quam imperitè Chriſtum Dominum deobligare Chriſtianos a legum humanarum obſeruatione, Reſpondeo varijs ex cauſis, & iuſtis vtile ac neceſſarium fuiſſe, vt leges aliquæ humanæ conderentur. *Vna eſt*, vt hac ratione ſaltem formidine pœnæ, qui legi obedire nolunt, a maleficiis retrahantur. Sunt enim quidam ad malum faciles, & procliues, ad bonum vero duri, & proterui, qui ſcilicet honeſti gratia, & uerbis ad virtutem de facili adduci non poſſunt quos neceſſe fuit metu; & ui a malo cohibere, vt ſaltem ſic male facere deſiſtentes, & alijs vitam quietam redderent, & ipſi tandem per huiuſmodi aſſuetudinem ad hoc perducerentur, vt voluntariè facerent quæ prius metu implebat, & ſic boni, & ſtudioſi fierent. Et quamuis lex naturalis ſecum afferat pœnam quandam in tranſgreſſores legis, ſcilicet, conſcientiæ vermem, dicente Apoſtolo Rom. 2. *Cogitationibus ſe inuicem accuſantibus*, & expreſſe docet S. Auguſtinus lib. 1. confeſſ. cap. *Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt omnis animus inordinatus pœna ſit ſibi*. hæc tamen naturalis pœna, ut experientia conſtat. non ſufficit ad homines a malo reuocandos. Quam cauſam aſſignat Iſid. vt habetur in can. *facta ſunt autem*, diſt. 4. *Facta*, inquit *ſunt leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia, & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenetur audacia & nocendi facultas*. *Altera eſt*, ut ſic homines melius, & facilius tenderent ad virtutem. Siquidem magna pars hominum præſertim iuuenũ metu indiget, vt a noxijs voluptatibus abſtrahatur, quæ ſunt præcipuũ uirtutis impedimentum quo ſublato, facile homines, incipiunt ipſam virtutem per ſe diligere, & colere. Deinde, quia in his, quorum rectitudo dictamine legis naturalis euidenter non conſtat, certius iudicat humana lex, quid virtuti conſentaneum ſit, vnde fit, vt illi, qui ſecundum legem agunt. certius poſſint virtutis perfectionem adipiſci. Vt enim omnes ex Philoſopi ſententia libro 2. Ethicor. cap. 6. docent, id eſt medium, ſeu virtutis obiectum, quod a prudentibus conſtituitur, atque adeo etiam a legiſlatoribus.

Tertia eſt. Quia ordo diuinæ ſapientiæ requirit, vt inferiora a ſuperioribus regantur per medias & ſecundas cauſas, atque ideo hac ratione præter legem naturalem datam a Deo, aliæ etiam leges ab homine dari debuerunt.

Quarta eſt, Quia cum homo diſcurſiuus ſit, non debuit regi a Deo, vt animantia irrationalia per virtutes tantum naturaliter ſibi impreſſas, ſed conueniens omnino fuit, vt etiam per diſcurſum ea inueniret, quæ ſibi ad rectè viuendum conueniunt, quales ſunt leges iuſtæ ab homine inſtitutæ, vt diximus.

Quinta eſt, Quia non poterant omnia ad bene uiuendum neceſſaria, maxime poſt naturam corruptam, tam bene lege naturali definiri; Siquidem lex naturalis vna eſt, & immutabilis, & omnibus communis; actiones vero humanæ circa multa particularia verſantur, in quibus neceſſarium eſt, varias mutationes ratione hominum, temporum, & locorum reperiri: *Quam* igitur neceſſarium eſt, tranquillam eſſe Rempublicam, & homines ad virtutis perfectionem peruenire rectè ac conuenienter ſecundum ſtatum, & conditionem eorum inſtrui ac gubernari, tantum eſt in humanis legibus emolumentum. Hominem autem uirtute informari maxime utile ac neceſſarium eſt: nã ut inquit Philoſophus lib. 1. Polit. cap. 2. *Sicut homo ſi virtutis perfectionem ſuſcipiet, optimum eſt cunctorum animalium, ita etiam a iuſtitia, & virtute alienus, animal eſt omnium peſſimum, & immaniſſimum, & ad libidinem* inquit, *cibationemque deterrimum*. Quoniam eſt in vtramque partem ſolertia rationis inſtructus, & armatus, in qua multo plus eſt virium, quam in vlla vel ſagacitate, vel fortitudine brutorum. De qua re legi poſſunt Plato lib. 4. de legibus. Ariſt. lib. 10. Ethic. cap. 9. S. Auguſt. epiſt. 50. & 54. Iſidor. lib. 5. Etymolog. cap. 21. S. Tho. 1. 2. quæſt 95. art. 1. Caiet. & Medina ibidem S. Anton. p. 1. tit. 17 cap. vnico. §. 1. & 2. Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure q. 5. Gregorius de Valentia to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 3. Sebaſt. Medices repetit. in can. *Erit.* nu. 4. d. 4. Alphonſus Viuald. in Candelabro aureo. p. 4. cap. 8. nu. 41. & Summiſtæ communiter in verbo, Lex.

TERTIVM DVBIVM EST, An conducibilius, & vtilius ſit Reipublicę gubernari bonis legibus quam ab optimo Principe, ſine aliqua legum poſitione? *Ratio difficultatis* propoſita eſt, quia leges non poſſunt reſpicere particularia, & præſentia, ſed ea ſolum, quæ futura ſunt, & vt plurimum contingunt, cum tamen vir bonus, & prudens ſingulas rerum circumſtantias conſiderare poſſit, & ſoleat. Qua de cauſa conſuluus ad corporis ſalutem apparet, vt Medicus prudentia ſua, quam literarum præſcriptis alligatus ægroto medeatur. *Nam* multo melius particulares morbi circumſtantias conſiderare poteſt. *Deinde* quia iudex eſt tanquam *lex animata, lex autem inanimata*; melius autem eſt gubernari a iuſtitia, & lege animata, quam a ſolis legibus, quę ſunt tanquam iuſtitia mortua. *Ceterum* communis Doctorum ſententia eſt, melius eſſe a legibus bonis, quam a bono Principe, aut Magiſtratu gubernari. Sic Ariſt. lib. 1. Rhetoricorum ad Theodecten. c. 1. & lib. 5. Ethic. cap. 6 & lib. 3. Politic. c. 11. & 1. 2. S. Tho. 1. 2. q. 95. ar. 1. *ad ſecundum*. Barth. Medina ibidem. S. Ant. parte 1. ti. 17. capitu. vnico, §. 2. Alph. a Caſtro lib. 1. de poteſt. leg pœnal. cap. 6. non longe ab initio. Sotus li. 1. de iuſt. & iure. q. 5. art. 1. in reſponſione ad 4. Greg. de Valentia tom. 2. diſpu. 7. quæſt. 5. puncto 1. & alij. *Ratio eſt*: tum quia facilius inueniuntur pauci boni, & ſapientes, a quibus condũtur leges, quam multi iudices prudentes, & boni ad gubernandum, cum tamen eſſent multi neceſſarij tales, ſi abſque legibus Reſpublica arbitrarij iudicum perpetuo gubernanda eſſet. Tum quia leges conduntur a multis poſt longam, & maturam deliberationem conſideratis temporum locorum, & perſonarum circumſtantijs, iudicia vero breuiſſime cogitantur, & ideo facilius hic, quam illic error contingere poteſt. Tum quia leges definiunt quid faciendum aut uitandum ſit, ſecluſa omni paſſione, ſiquidem ſtatuunt in genere, & in futurum; Princeps vero, cum homo mortalis ſit, ſæpenumero perturbatur paſſionibus, quæ facile a recto deflectunt. Quo fit, vt lex ſit tanquam regula quædam inflexibilis imiteturque magis rationem diuinæ prouidentiæ, quæ eſt etiam inflexibilis a recto. Vnde non ſolum melius eſt regi legibus, quam bono Prencipe, ſed etiam vtilius multo eſt, vt quam pauciſſima arbitrio Principis committantur, & omnia quæcumque poſſibile eſt legibus determinentur. Quas omnes rationes eleganter, & doctè expreſſit Ariſt. li. 1. Rhetoric. c. 1. ſic inquiens; *Maxime igitur conuenit, vt quæ rectæ poſitæ ſunt leges, cuncta ipſa explicent, quæ explicari queant, & quam minima iudicibus relinquant. Primum quia vnũ, aut paucos prudentes, qui leges ferre, aut iudicare poſſint, facilius eſt inuenire, quam multos, Deinde, quoniam longi temporis conſideratio ne leges feruntur, iudicia breuiſſime conficiuntur, difficile eſt, vt bene a iudicib. iuſtũ, & conducibile diſtribuatur: Illud autẽ omnium maximum eſt, quod legiſlatoris iudicium non de ſingulis, nec de præſentibus, ſed de vniuerſalibus, & de futuris eſt. Senator vero, & iudex de præſentibus iam determinatiſq; iudicant. Vnde fit, vt iam ament, & oderint, ſua quoque utilitas connexa ſit, non ſatis queant veritatem perſpicere ſed propria vel voluptas vel dolor, iudicia ſua obumbret Quare minimam ceterarum rerũ poteſtatem iudici tribuendam dicimus; factum uero eſſe, aut non factum, & fore, aut nõ fore eſſe quoque vel non eſſe hæc omnia cum non poſſit lator legis prouidere, iudicibus relinquenda neceſſario ſunt*: Hactenus Ariſtoteles: qui ſubtiliſſimis, atque euidentiſſimis rationibus motus, docet minimum eſſe iudicis arbitrio relinquẽdum, ſed quoad fieri poterit, omnia eſſe legibus determinanda.

Quamuis igitur in aliquo caſu neceſſaria ſit iudicis prudẽtia præter leges, immo uero vtrumque neceſſarium eſt, ſcilicet, vt bonus uir ſequatur bonas leges, & vt leges bo-

Digitized by Google

ſi bene à bono, & prudenti principe applicentur, ſimpliciter tamen, & in vniuerſum vtilius eſt Reipublicæ bonis legibus quam bono ſolum Principe gubernari, habita præſertim ratione naturæ, & conditionis humanæ. Quoad de Medicis dictum eſt, reſponderi poteſt cum Soto vbi ſupra aliam rationem eſſe in Medicis, quam in iudicibus, quandoquidem Medicis non tam crebro accidere poteſt, vt corruptum habeant animum ad necandum infirmum, quam iudicibus ad ſententiam ferēdam, vel in vnius partis fauorem, vel in perniciem alterius. Et ideo periculoſius eſt Iudicis arbitratui iudicia permittere, quā medici, vbi autem in ſuſpicionem ueniret medicus, quod precio corruptus, vel odio, ſaluti infirmi inſidietur, obſeruandum diligenter erit, ne medicus ſuam potius opinionem, & prudētiam quam artis regulas, & præſcripta ſequatur.

4 *Quartum dubium eſt*: Qualis † debeat eſſe lex, vt ſubditos obliget, & iuſta, & recta cēſeatur, & vtilis Reipublicæ, & communitati. Cum enim ſtia oſtenſum ſit vtilius eſſe, & conducibilius humanę ſocietati bonis legibus, quam ſolis bonis Principibus regi, & gubernari, inquirēdum eſt, quid neceſſarium ſit ad legem vndequaque rectam, & perfectam. Reſpondeo multa eſſe neceſſaria ad ferendam legem.

Primo enim lex iuſta eſſe debet, lex enim iniuſta nec obligat, nec ferenda, aut ſeruanda eſt: Ad hoc autem, vt ſit iuſta, variæ conditiones ſunt neceſſariæ.

Vna eſt ex parte agentis, ſcilicet, vt feratur ab habente auctoritatem, & ita, vt non extendatūr ad ea, quæ ferentis poteſtatem excedunt, vnde Lex Ciuilis; ſeu Magiſtratus ciuilis de rebus eccleſiaſticis leges ferre non poteſt.

Secunda eſt ex parte materiæ, nam res præcepta talis eſſe debet, quæ aut in ſe bona ſit, aut ſi indifferens ex ſe ſit, accedente tamen præcepto in materia aliqua neceſſaria conſtituitur, ita vt ſubditos obliget; ſiquidem lege non ſolum præcipi poſſunt ea, quæ ex genere ſuo ſunt bona, verum etiam ea, quæ per legem virtutum loco conſtituuntur, neque ſolum vetantur ea, quæ ex genere ſuo ſunt mala, ſed etiam quæ per legis prohibitionem efficiuntur mala. Hinc enim illa celebris diſtinctio orta eſt; *Alia ſunt prohibita, quia mala: Alia uero mala quia prohibita*. Diem enim, v.g. alicui ſancto feſtiuiter dicare, quem prius feriari indifferens erat, ſola lege religionis fit virtus. Et armatos noctu ciues obambulare, quod prius erat indifferens, legis prohibitione fit vitium. Quod ſi aliquid contra legem diuinam lex humana præciperet, tunc quidem iniuſta eſſet, minimeque ſeruanda; vt ſi lex præciperet ſanctos non eſſe colendos crucem non eſſe adorandam, fornicandum eſſe, vel quid ſimile, vnde Act. 4. dicitur; *Obedire oportet, magis Deo quam hominibus.*

5 Quod ſi quæras, An lex humana cuncta vitia prohibere, vel omnium virtutum actus præcipere poſſit? Reſpondetur cum S. Th. 1.2.q.97.art.2.& 3. Soto lib. 1. de iuſti.q. 6.ar.2.& 3. S. Anto.p.1.tit.17. c.vnic.§.4. & Greg. de Val. to.2 diſp.7.q.5.pun 7.& alijs communiter; Quod cum nulla ſit virtutis ſpecies, quæ non poſſit aliquo modo ad bonum commune referri, immo etiam, & ſæpiſſime priuatum bonum ad commune referatur, & lex humana ad communem mortalium vtilitatē ordinetur, conſequens eſt, vt nulla ſit virtutis ſpecies, de cuius actibus lex humana aliquos non præcipiat; ſingulos autem ſingularū virtutum actus præcipere nequit, vt v.g. ea, quæ fortitudinis ſunt, non ſolum referri poſſunt ad protectionem propriæ perſonæ aut amici, ſed etiam ad tutelam Reipublicæ: pręcipit quidem lex humana defendere Rempublicam, etiā cum mortis periculo, non autem ſic defendere amicū, ſed hoc relinquit legi naturæ; Sic etiam quæ ſunt temperantiæ, tum ad bonam priuati hominis valetudinem, tum etiam vt habilior quiuis ſit ad contemplationem eorum; quæ bono publico conducunt, & in hac etiam præcipit eccleſia, vt certis diebus ieiunemus, non tamen in reliquo temporis anno moderatè comedere iubet, quod facit lex naturę. Et in materia religionis iubet certos dies in honorem ſanctorum celebrare, ac ſacris intereſſe; non autem cogit ad alias orationes liberas. In materia iuſtitię, & liberalitatis præcipit in graui neceſſitate, & parentibus alere filios ſecundum ſuum ſtatum, & nunnunquam filijs viceverſa parentes. Extra illos autē caſus reliqua ad legem naturæ, & diuinam remittit de honore parentibus deferendo. *In ſumma* lex humana ea dumtaxat præcipit officia, quæ ad bonum commune referuntur, vel per ſe, & proximè, vt ad publicum bellum arma indui, vel mediatè (vt aiunt) vt illa, quæ ad bonam attinent diſciplinam, per quam ciues ad bonum iuſtitiæ, & pacis inſtituuntur.

Quantum vero ad vitia ſpectat, lex humana non omnia prohibet, (hoc enim nimis durum eſſet) ſed ea tātum, quę Reipublicę pacem, & quietem deturbāt, qualia ſunt ea, quę iniuriam habent annexam, puta illa, quę ſunt contra iuſtitiam commutatiuam, vt homicidia, furta, adulteria, fraudes, & id genus reliqua. Item illa, quæ aut Deo, & Sanctis iniuriam inferunt, vt ſunt blaſphemiæ, aut quæ religionis ſubſtantiam concutiunt, vt ſunt hæreſes, apoſtaſię & alia ſimilia. Aliqua etiam permittit, vt euitentur peiora, ſic enim meretricia impunè permittit, vt adulterijs obuietur, & vſuras, vt caueantur furta.

Tertia eſt ex parte finis: Debet enim lex inſtitui in bonum commune, & non in priuatam utilitatem. Vnde leges illæ, quæ inſtituuntur, & dantur communitatibus in bonum alicuius particularis tantum, ſunt iniuſtę, niſi bonum illud in totius communitatis vtilitatem redundet. Atqui ad hoc, vt lex commune bonum reſpiciat, inter alia requiritur, vt conſtituatur in communi, hoc eſt, non debet præcipere, ſi talis, aut talis occiderit aut tali de cauſa, aut cum tali circumſtantia, capite plectatur; verum in communi: Quicunque occiderit, nam circumſtantiæ illæ accidentanæ non poſſunt lege aliqua concludi, ſed ſunt poſtea per prudentiam applicandæ. Cuius *Ratio eſt:* quia cū lex ſit pro bono cōmuni inſtituta, bonum autem commune ex multis conſtet tam perſonis, quam negotiorum varietate, conſequenter vt optimè tradit S. Th. 1.2.q.96.ar.1. lex ad multa ratione perſonarum, temporum, & locorum debet reſpicere. Nam legibus parere coguntur, & ſenes, & iuuenes, potentes, & debiles, ſapientes, & ignorantes, quibus multa poſſunt negotia contingere, quib. omnibus cum legis lator proſpicere debeat, neceſſe eſt, vt legem in communi ferat.

Quarta eſt ex parte formæ; Nam cum lex regula ſit, ea debet rectitudine, & æquitate pollere, vt talem ſeruet tā in honoribus, quam in oneribus proportionem ad ciues, qualem ipſi habent ad corpus Reipublicæ, ſunt enim tanquam partes in toto, ideoque ſicut partibus diuiſa ſunt a natura munera, ſic & onera ſecundum proportionem facultatum ciuium imperanda ſingulis ſunt, atque honores ſecundum proportionem dignitatum impartiendi. Vnde leges illæ gabellarum, quæ extorquent tributum ex his, quæ ciues in vſus proprios, & ſuſtentationes emunt, iniuſtæ ſunt, quia plus oneratur, qui minus onerandus eſt, & qui plus indiget, plus ſoluit, quod eſt iniquum, vt inter ceteros latè tradit Toletus libr. 5. inſtruct. confeſſ. c. 73. & de peccatis mort. c. 18.

6 Has omnes † conditiones poſuit Iſidorus libr. 5. Etymologi. cap. 21. & referuntur in Can. *Erit autem*, diſt. 4. vbi dicitur, Eſt lex recta, ea quæ *eſt honeſta, iuſta, poſſibilis, ſecundum naturam, ſecundum conſuetudinem patriæ, loco, temporique conueniens, neceſſaria, ſiue utilis, manifeſta quoque ne aliquid per obſcuritatem in captione contineat, nullo priuato cōmodo, ſed pro communi utilitate ciuium conſcripta, ſiue lata*, & paulo ante, quamuis compendioſius: lex, inquit, humana iuſta eſt, *quæ religioni congruit, quæ diſciplinæ conuenit, & ſaluti proficit*; quas legis proprietates optimè explicat San. Thom. 1.2. quæſtion. 95. art. 3. & in idem recidit vtraque legis iuſtæ deſcriptio, vnaq; alterius explicatio eſt. Siquidem in lege *duo* in vniuerſum conſiderari poſſunt, *Primo*, vt ſit forma proportionata fini, ad quam homines ducit: ſicut forma ſectæ talis eſt, qualis conuenit ſectioni 2. Phyſicorum: finis autem legis humanæ eſt vtilitas hominum, l. Nulla. ff. de legibus. hoc eſt ſalus eorum morumque diſpoſitio, & inſtitutio, vt tranquille, & feliciter viuant, & hoc ſignificant illa uerba *Et ſaluti proficit*. *Secundo* vt ſit regula, & menſura, & ſic

Digitized by Google

conformis eſſe debet legi æternæ, & naturali. & ſic reſpectu diuinæ, & æternæ, quæ eſt fons omnis rectitudinis, dicitur, quod ſit *Religioni congruens*, vnde leges Tyrannorũ inducentium ad Idololatriam, vel ad quodcunque aliud, quod ſit contra legem diuinam, iniuſtæ ſunt, nec ſeruandæ, cum poteſtas humana ad id non ſe extendat, & in talibus dicẽdum eſt cum Apoſtolorum Principe Act. 4. *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Inquantum autem lex humana legi naturali conformis ſit, additur, quod diſciplinæ conueniat. Et ad has tres proprietates, reliquæ omnes reducuntur; nam quod dicitur *honeſta*, refertur ad hoc, quod ſit *Religioni congruens*; Quod autem ſubditur, *Iuſta, poſſibilis, ſecundum naturam, ſecũdum conſuetudinem patriæ, loco, temporique conueniens*, additur ad hoc, quod *conueniat diſciplinæ*. Si enim lex promulganda eſſet congrua religioni, & tamen non eſſet poſſibilis, hoc eſt, non poſſet obſeruari ab illis, quibus datur, lex verè non eſſet, nec obligaret: Nulla enim recta ratio permittit, vt lex aliquem obligare poſſit ad id, quod ille præſtare non poteſt. Si enim lex diuina nec obligat, nec obligare poteſt ad impoſſibile, qui fit, vt lex humana, quæ multo minoris potentiæ eſt, poſſit ad impoſſibile aliquod homines obligare. *Immo* non ſolum requiritur, vt quod præcipitur ſit poſſibile, ſed etiam, vt non ſit nimis difficile. Debet autem hæc poſſibilitatis ratio pro perſonarum qualitate penſari, hoc eſt, ſecundum agentium facultatem, & naturæ poſſibilitatem. *Non* enim pueris, & ætate nondum firmis, ſenioue confectis eadem imperari exercitia debent, & laborum grauamina, quæ alijs firmioribus, & validioribus. Neq; tot ieiunia, aut ſpiritualia officia ſunt lege a ſecularibus exigenda, quot a religioſis monachis. Vnde iniuſta prorſus cenſeri debet lex, quę ſine vllo diſcrimine omnes eadem menſura metiri vellet. Iniuſta enim eſſet lex, quæ ſenes obligaret ad portandas ſarcinas, quæ viribus iuuenum eſſent ferè pares. Sicut etiam cenſetur lex illa iniuſta, quæ illud tributũ a paupere exigeret, quod non niſi diues reddere poſſet. Requiritur etiam ad debitã diſciplinam, vt lex ſit omnibus circumſtantijs veſtita, circumſtantiæ autem ſunt, tempus, & locus, & ideo additur, *ſecundum conſuetudinem patriæ, loco, & tempori conueniẽs*. Nam cum rerum natura mutari non poſſit, quæ in diuerſis religionibus diuerſa fert hominum ingenia, & mores, & morbos, debent leges moribus religionis adaptari. Et quidem in ferenda lege locum conſiderare oportet multiplici ratione.

Primo quidem, ne aliquid ſtatuatur, quod patriæ conſuetudini aduerſetur, quod intelligendum eſt, quando cõſuetudo illa honeſta, & vtilis eſt Reipublicę; lex enim quę hanc abrogaret, iniuſta cenſenda erit, nec digna, quæ obſeruari debeat. Si vero conſuetudo nec honeſta, nec inhoneſta eſt, nec Reipublicæ vtilis, aut inutilis, expedit eam tolerare, ne fortè illam abrogare tentantes alicuius mali occaſionem præbeant. Sin autem conſuetudo mala eſſet, vt puta, quia inhoneſta, aut Reipublicæ incommodo, iuxta eam lex inſtitui non debet; Quia ſicut conſuetudo illa mala eſt, ita lex, quæ ſecundum illam ſtatueretur, iniuſta erit.

Secundo, quia iuxta locorum varietatem ſæpe multarũ rerum conditiones variantur, & inde conſequitur neceſſario, vt ſi de rebus illius aliquid lege ſtatuendum ſit, iuxta locorum varietatem leges etiam varias ſtatuere oportet. Conſtat ſiquidem alia in alijs locis eſſe rerum pretia, eo quod aliqua in aliquo loco abundant, & pauci illa perquirunt, quæ in alio loco ſunt nimis rara, & a multis deſiderata. Si igitur iſtarum rerum pretia eſſent lege ſtatuenda, neceſſario oporteret aliã alij loco legem condere, quum non poſſit vnum in omni loco eiuſdem rei iuſtum ſtatui pretium: Ob eaſdem cauſas in lege ferenda ratio temporis habenda eſt, cum certum ſit ex temporum decurſu variari mores hominum, & ideo neceſſarium erit, vt diuerſis ſuccedentibus morbus, diuerſa etiam remedia per leges applicentur. Mutantur etiam ſucceſſu temporis multarũ aliarum rerum conditiones, ob quam cauſam euenire neceſſe eſt, vt quod vno tempore vtile eſt, alio tempore ſit nociuum, quod hodie vile eſt propter nimiam illius abundantiam, poſt menſem, aut annum ſit magnæ æſtimationis, quia rarum eſt & a multis exoptatum. Has, & alias cauſas conſiderans Concilium Generale Lateranen. ſub Innocentio III. celebratũ, ait; *Non debet reprehenſibile iudicari ſi ſecundum varietatem temporum ſtatuta quandoque variantur humana præſertim cum urgens neceſſitas, vel euidẽs vtilitas id expoſuit*, & refertur in c. *Non debet*. de conſanguin. & affinit. Vnde Sotus lib. 1. de iuſtitia, & iu. q. 6. at. 1. eos grauiter reprehendit, qui in condendis legibus, non alia tempora longius proſpiciunt, quam id, quod præſens eſt; Quales ſunt, inquit, illi, qui exiguum numerum perſonarum conſiderantes charitate feruentium, graui legum onere Religionum familiares premunt, quas cum poſteri ferre nequeant, ceruicibus excutiunt. Cetera quæ in priori legis deſcriptione ab Iſidoro adhibentur, ad finem legis humanam ſ. ſalutem, ſpectant. Debet enim lex homines a malo retrahere, & ideo dicitur *Neceſſaria*, debet etiam promouere in bonum, & ideo additur *Vtilis*, vtile enim idem eſt, quod medium ad finem accomodatum. Et quia ad eundem finem legis maxime conuenit, vt lex nulla obſcuritate inuoluantur; ſed ab omnibus intelligatur, dicitur, quod ſit *Manifeſta*, cuius cauſam reddit apertiſſimam, & rectę rationi conſonam, ſic inquiens. *Ne aliquid per obſcuritatem incautum captione contineat*. vnde in *l. leges ſacratiſſimæ*. Cod. de legibus, & Conſtitu. dicitur: *Leges ſacratiſſimæ, quæ cõſtringunt hominum uitas intelligi ab hominibus debent, vt vniuerſi præſcripto earum manifeſtius cognito, vel inhibita declinent, uel permiſſa ſectentur*. Quia vero, vt ſæpius dictum eſt, lex ordinatur ad bonum cõmune, rectè additur: *Nullo priuato commodo, ſed pro communi omnium ſalute cõſcripta*. Vnde lex illa, quę ſpreta communi vtilitate, pro ſolo aliquo particulari commodo aliquid ſtatueret, iniuſta cenſenda eſſet, & rationi contraria. Quę omnia latius traduntur ab Iſidor. lib. 5. Etymolog c. 21. & a gloſſa in Can. *Erit autem*. diſt. 4. S. Tho. 1. 2. q. 95. ar 3. & q. 96. art. 1. & 4. Barth. Medina ibidem. S. Anton. p. 1. tit. 17. c. vnico, §. 3. Soto lib. 1. de iuſt. & iure. q. 5. art. 3. & q. 6. art. 1. & 4. Alphonſo de Caſtro lib. 1. de poteſt legis pœnal. c. 1. Ioan. Viguerio tit. de legibus. a. 15. Syluestro in verb Lex, q. 5. Tabiena eo. q. 18, Summa Piſanella eod. §. 7. & §. 8. Sebaſtiano Medice repert. in Can. *Erit*. num. 6. & ſeqq. diſtin. 4. Gregorio de Valentia tom. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 3. Toleto in Summa tract. de peccatis mortal cap 18. Alphonſo Viualdo in ſuo Candelabro, p. 5. c. 8 nu. 43. & alijs.

Secundo requiritur, vt lex ſit ſufficienter prouulgata, recepta, & nec per legem contrariam, aut conſuetudinem abrogata, de quibus omnibus latius in ſequentibus agemus, & ideo ſatis eſt, hęc omnia ſolum hoc in loco enumeraſſe.

7 QVINTVM DVBIVM EST, circa legis humanę diuiſionem, qualiter lex humana diuidi poſſit, & ſoleat. Huic difficultati Reſpondeo cum Iſido lib. 5. Etymol. cap. 4. & Gratiano ex Iſidor. diſt. 1. S. Tho. 1. 2. quęſtione 95. artic. 4. S. Anton. parte prima tit. 17. cap. vnico, §. primo. Soto libro primo; de iuſtitia, quęſtione 5. art. 4. Gregor. de Valentia tom. 2. diſput. 7. q. 5 puncto 2. Barthol. Med. 1. 2. q 95. ar. 4. Toleto in Summa, tract. de peccatis mortalibus cap. 17. Sebaſt. Medice in Summa diſtin. 2. art. 1. & alijs legis humanę diuiſiones, ex conditionibus, & attributis, quę in lege continentur diuerſunode conſiderari poſſe.

Primo enim lex humana conſiderari poteſt, prout a lege naturali deriuatur, ſiquidem, vt dictum eſt, lex humana eſt dictamen rationis per diſcurſum ex principijs primis practicis deductum, & hac ratione diuidi poteſt, in *Ius gentium*, & *Ius ciuile*. *Ius Gentium eſt* lex, quę omnium populorum conſenſu ideo ſuſcepta, & inſtituta eſt, quia facili negotio deducitur ex principijs legis naturæ, & ita ad omnes nationes pertinet, hoc eſt, quod deducitur ſtatim ex lege naturali, tanquam concluſio ex principiis, vt verbi gratia: Ex hoc principio naturali; Homo eſt animal ciuile, ſuſtentare non valens ſe abſque ope, & auxilio aliorum. Ergo leges iuſtæ venditionis, locationis, pignorationis, aliarumue commutationum, pactorum,

&

Digitized by Google

&c conuentorum, ſine quib. homines ad inuicem cōuinere non poſſunt. ſunt de iure Gentium, *l. ex hoc iure. ff.* de inſti. & iure. Item, ex hoc principio naturali; Vita humana in pace conſeruanda eſt; ergo poſſeſſiones diuidendæ ſunt, concluſio hæc eſt de iure Gentium, ſiquidem vi illius principij, cum altera præmiſſa ſubiuncta, ſcilicet, ſed natura corrupta in communi viuens, nec agros coleret, nec pacificè viueret, rectè infert ius Gentium, Ergo poſſeſſiones ſunt diuidendæ, vnde diuiſio poſſeſſionum eſt de iure Gentium. Item ex illo principio naturali, conſeruandum eſt genus humanum per coniunctionem maris, & feminæ, introductæ ſunt iure Gentium leges nuptiarum, quibus celebratur contractus teſtibus adhibitis. Nam vi illius principij cum hac altera præmiſſa, ſed homines vt in plurimum ſunt perfidi, & bonis matrimonij abutuntur, rectè introductæ ſunt leges aliquot neceſſariæ ad nuptias celebrandas.

Ius ciuile eſt lex humana, quæ non ita facilè, ac immediate ex legis naturæ principijs deducitur, ſed ex vario, & longo diſcurſu, cum pendeat ex conſideratione circumſtantiarum magis particularium, atque ita lex ciuilis deriuatur a lege naturæ per modum particularis determinationis, quæ varia, & diuerſa eſt in alijs, atque alijs ciuitatibus, regnis, aut prouincijs, ſecundum quod quælibet ciuitas, regnum aut prouincia ſibi accommode determinat, vnaqueq; namque prouincia leges particulares ſibi præſcribit, & determinat.

Quomodo ius ciuile non eſt idem apud omnes, ſed varium ac diuerſum, pro diuerſitate populorum, vnde videmus varias leges inſtitui in ciuitatibus, & regnis. Hinc Iſidorus lib. 5. Etymolog. capit. 5. & refertur in can. *Ius ciuile.* diſtin. 1. ait. *Ius ciuile eſt, quod quiſque populus, vel ciuitas ſibi proprium diuina, humanaque cauſa conſtituit* Quamuis igitur tam ius Gentium, quam ius ciuile a lege naturali procedat, differunt tamen inter ſe, quod propoſitiones iuris Gentium facilius deducuntur ex principijs legis naturæ, tanquam Concluſiones: propoſitiones autem iuris ciuilis difficilius deriuantur tanquam determinationes alicuius communis ad aliquid magis particulare ſub illo contentum, habita ratione circumſtantiarum, loci, temporis, &c. Vt verbi gratia, Quod latrones ſuſpendio mulctentur, deriuatur a principio legis naturę, ſcilicet, Malefactores eſſe iuſta pœna afficiendos, tanqnam determinatio quædam formæ communis, nimirum pœnę iuſtæ, habita ratione circumſtantiarum.

8 *Secundo* conſiderari † poteſt lex humana in ordine ad bonum commune, & ſic diuidi poteſt lex humana ſecundum diuerſitatem eorum qui ſpecialiter dant operam ad bonum commune, in *Ius Sacerdotum*, *Ius Principum*, & *Ius militare.* Siquidem Sacerdotes Deū pro populo orant; Principes populum gubernant; & Milites pro ſalute populi pugnant.

Communior autem diſtinctio eſt, quod hac ratione diuiditur in *Ius Eccleſiaſticum*, *&* *Ius ſeculare.* Ius Eccleſiaſticum eſt, quod a poteſtate eccleſiaſtica in bonum commune ſpirituale inſtituitur, nimirum a *Summo Pontifice*, *a Concilio*, *Epiſcopo*, vel aliquo Eccleſię prælato, & dicitur lex Canonica, quæ etiam varias habet partes. Seculare eſt, quo a poteſtate ſeculari ad commune bonum temporale, quale eſt tranquillitas Reipublicæ, inſtituitur, videlicet, ab *Imperatore*, *vel Rege*, vel *Duce*, vel *Republica*, aut *Communitate*, aut aliquo alio ſuperiori. Hanc diuiſionem eiuſque ſubdiuiſiones, & partes latius explicant Hoſtienſ in titu. de Conſtitut. & Doctor. ibi. Summa Confeſſor. lib. 1. titu. 5. Rub. de legibus, q. 203. Thomas Cananus Ferrarienſis Repetitio. in proœmium Decretali. Sebaſtian. Medices in Summa, p. 1. diſt. 1. art. 13. Aſtenſis libr. 1. titu. 4. art 3. Angel in verbo, lex nume. 1. S. Anton. p. 1. titu. 17. c. vnic §. 10. & ſequentibus Summa Piſanella verbo, lex, §. ſecundo, Syluestr. eod. q. 1. Tabiena eodem, §. 20. Benedictus Canophylus in *Compendio iuris Canonici, & Ciuilis* tomo. 1. lib. 1. tit. 2. Alphonſus Viualdus in ſuo Candelab. parte 4. cap. 8. Marc. Anton. Cucchus libro primo Inſtitut. maiorum titu. 1. 2. & 3. Toletus in Summa tract de peccatis mortal. cap. 17. & alii communiter.

9 *Tertio* conſiderari † poteſt lex humana quatenus fertur ab habentibus publicam poteſtatem, & curam Communitatis, & ſic pro diuerſitate regiminum diuiditur lex humana in *Conſtitutiones Principum*, & in *Senatuſconſulta*, vel prudentium reſponſa; & in *Ius Pretorium*, vel honorarium, & in *Plebiſcita.*

Conſtitutiones Principum ſunt leges latæ a poteſtate, in loco aliquo reſidente, iuxta formam regiminis, quod appellatur Regnum, ſiue Monarchia, vnde l. 1. ff. de conſtit. Princip dicitur, *Quod Principi placuit, legis habet vigorem.*

Senatuſconſulta ſeu prudentū reſponſa, ſunt leges, quæ feruntur a poteſtate reſidente in Optimatibus populi, iuxta modum regiminis, quod dicitur *Ariſtocratia*, id eſt, Principatus Optimatum.

Ius Pretorium continet illas leges, quæ feruntur a poteſtate reſidente in paucis diuitibus, & potentibus, iuxta regimen, quod vocatur *Oligarchia.*

Plebiſcita ſunt leges, quæ ſanciuntur auctoritate populi iuxta regimen, quod dicitur *Democratia*. De quibus formis regiminum agunt Plato in Politic. Ariſtot. libro tertio Politic. cap. 10. S. Thom. 1. 2. q. 95. artic 4. Caiet. & Med. ibidem. Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure. q. 5. artic. 4. Benedictus Canophylus in compendio iuris Canonici, & Ciuilis, tom. 1. libro 1. titu 2. Gregorius de Valentia tomo 2. diſput. 7. quæſt. 5 puncto 2. Sebaſtian. Medices in Summa par 1. diſtinct. 2. ar. 1. & habentur in diſtinctione 2. per totam.

Quarto conſiderari poteſt lex humana, quatenus eſt directiua humanorum actuum, ſeu ſecundum materiam legum, & ſic alia lex dicitur lex *Iulia* de adulterijs, alia Cornelia, de ſicarijs, & ſic de alijs, quæ, licet ab auctoribus ſuis nomina traxerint, non tamen ſolum hac ratione inter ſe diſtinguuntur, ſed propter ſpecificam diſtinctionem rerum, de quibus latæ ſunt, vt notant S. Thom. 1. 2. q. 95. art. 4. Medina ibi, S. Anto par. 1. tit. 18. capitu. vnico, in principio Sotus libr. 1. de iuſtit. & iure. q. 5. artic. 4. Gregor. de Valentia tomo 2 diſp. 7. q. 5. puncto 2. & alii. Et de legum diuiſione, quatenus huic noſtro inſtituto ſufficit, hæc dicta ſint.

De legum humanorum ſubiecto, hoc eſt, Quoſnam humana lex obligare cenſeatur. Cap. IIII.

S V M M A R I V M.

1 *Quoſnam lex humana obligare cenſeatur.*
Errorem Beguardorum reſuſcitatū a Luthero eiuſq; fundamentum, veritas Catholica multis Scripturarum locis, & antiquorum Patrum teſtimonijs refellit, & confutat.
2 *Soluuntur rationes, quæ in hæreſis defenſionem a Luteranis afferuntur.*
3 *An* Princeps, *& Nomotheta legibus ſuis parere teneantur.*
4 *Principes per ſe, & directè vt plurimum ſuis legibus non obligantur.*
5 Principes *pœnis in ſuis legibus contentis non ſubijciuntur.*
6 *An (ſi Epiſcopus ludens contra ſtatutum, non ſit excommunicatus) ille, qui cum eo luſit, excommunicationem incurrat?*
7 *An aliquo legato, vt excommunicet omnes beneficiatos, qui non ſoluerant procurationem ſuam, dictus mandatarius, qui non ſoluerat procurationem legati, ſeipſum excommunicare debeat?*
8 *An vbi ex ſtatuto Ciuitatis cauetur, quod Maſſarij terrarum teneantur denunciare delinquentes in ſuo territorio, idem* Maſſarius *delinquens ſeipſum denunciare teneatur?*
9 *Principem a lege ſua eximi non tam priuilegium quam onus, & nec tam gratia, quam iniqua conditio eſt, quare?*
10 *Principes ex iure, & æquitate naturali, ac diuina quo ad vim directiuam Leges ſuas in conſcientia obſeruare tenētur*

tur. & quare.

11 *Argumento efficaciter probat Papam teneri ad obſeruationem legis Diuinæ, & naturalis.*

12 *Idem varijs exemplis confirmatur.*

13 *Soluuntur rationes in contrarium allatæ ſupra nu. 3.*

14 *Soluitur quæſtio: An Pontifex Summus teneatur ſemel in anno peccata ſua Sacerdoti confiteri.*

Quibus demum legibus Principem ſubdi oportere intelligendum ſit, quibus non in eo.

15 *An peregrini, qui incertas ſedes habent, teneantur legibus Regionis, aut Ciuitatis ad quam declinant.*

16 *An clerici, & aliæ perſonæ Eccleſiaſticæ ſeruare teneantur leges, aut ſtatuta laicorum, & nu. ſeq.*

17 *Multa enumerantur de obligatione clericorum circa leges ciuiles, quæ communem Reſpub. vtilitatem concernunt, nec aliqua ratione libertati eccleſiaſticæ repugnant, & num. 18.*

1 INter alia, quæ de virtute legis eiuſque poteſtate ſcitu neceſſaria ſunt, illud in primis explicandum breuiter eſt, quoſnam lex humana obliget. Siquidem hæretici olim dicti Beguardi, & quædam mulieres Beguinę, vt refertur in Clem. *Ad noſtrum*. de hære. docuerunt, eos qui perfectionem iuſtitiæ, & Chriſtianæ libertatis conſecuti ſunt, non amplius humanæ obedientiæ ſubiectos eſſe, nec ad aliqua Eccleſiæ præcepta obligari, quia (ut aſſerunt) *vbi ſpiritus domini, ibi libertas*. 2. Corinth 3. Quem errorem poſtea reſuſcitauit Lutherus in libro de libertate Chriſtiana, qui ex quibuſdam Sacrę ſcripturæ locis indoctè, & male intellectis, docet, hominem iuſtificatum per fidem, (cui ſoli ipſe iuſtificationem tribuit) ab omni legis humanæ obligatione liberari, quia per fidem, inquit adimpleuit omnia, & pro ſe affert locum illum 2. Corinth. 3. & illum ad Galat. 5. *Vos in libertatem vocati eſtis*, & infra, *Si Spiritu ducimini, non eſtis ſub lege*, & 1. Timo. 1. *Iuſto lex non eſt poſita.*

Contra hos tamen hæreticos eſt Catholica veritas ſtabilitatum in Concilio Viennēſi, vt habetur in dicta Clem. *Ad noſtrum*. de hæreticis, contra Beguardos, & Beguinas, tum etiam contra Lutheranos, & alios noſtri temporis hæreticos, in Concilio Tridentino Seſſ. 6. c. 11. & c. 20. vbi dicitur *Si quis hominem iuſtificatum, & quantumlibet perfectum dixerit non teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei, & Eccleſiæ, ſed tantum ad credendum, anathema ſit. Nam* 2 ſecundum Euangelicam ſimul atq; Apoſtolicam doctrinam, Chriſtiana charitas neque ſuperba eſt, neque inobediens ſuperioribus, ſed humilis, faciens vnūquemque debitum ſeruare ordinem inter cetera membra in corpore Chriſti, omnib. reddit debita *cui honorem, honorem, cui timorem timorem, cui obedientiam, obedientiam, cui tributum tributum, cui vectigal, vectigal.* Rom. 13. Chriſtiana igitur libertas, cum ſuper charitate Chriſtiana fundata ſit, nequaquam eximit hominem neque ab obligatione legis ſuperioris poteſtatis, neque a conſuetudine loci, quæ habet *vim legis*, neque ab obedientia parentum, aut præpoſitorum, neq; a vinculis voti iuramenti, aut promiſſæ fidei. Quamobrem & Apoſtolus Paulus paſſim homines factos iam Chriſtianos ſuper hac re inſtruxit, & admonuit, ne occaſione libertatis Euangelicæ fallerentur. *Filij* inquit, *obedite parentibus per omnia, hoc enim placitū eſt in Domino*, & infra, *Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes Deum*: Coloſſ. 3. & ad Tit. 3. *Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubdi os eſſe, dicto obedire*, & ad Hebræos, c. 13. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis, ipſi enim peruigilant quaſi rationē pro animabus veſtris reddituri*, & 1. Petri 2. *Subiecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum ſiue Regi, quaſi præcellenti*, &c. & ad Rom. 13 *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi a Deo, quæ autem ſunt a Deo, ordinata ſunt. Itaque qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt*, &c. & infra. *Ideo neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiā.*

Ex doctrina igitur Apoſtolorum manifeſtum eſt Chriſtianos per fidei ſuſceptionem, & profeſſionem nō fieri liberos a ſubiectione, & obedientia ſuorum ſuperiorum. Et *Ratio eſt*: quia ſi iuſti a iugo, & obligatione legum humanarum exempti eſſent, exinde ſequeretur omnes exemptos fore, quandoquidem vnuſquiſque ſtatim iuſtum ſe eſſe diceret, & ſic maxima ſequeretur in Republica Chriſtiana confuſio, & perturbatio, & leges a nullo obſeruarentur. His omnib. accedit inter multa aliorum Patrum teſtimonia, S. Hieronymi ſententia, qui in illud ad Titum tertio, *Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe*, expreſſe docet hanc hæreſim exortam fuiſſe olim ante mille, & ſexcentos fere annos, auctore quodam Iuda Galilæo, quam etiam & Chriſtus ipſe, & Apoſtoli damnarunt, verba eius hæc ſunt. *Admone*, inquit Apoſtolus, *illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, obedire ad omne opus bonum. Tale quid*, inquit, *& ad Romanos ſcribitur, omnibus anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, Non eſt poteſtas niſi a Deo: Quod quidem præceptum, & hic, & ibi propterea puto editum, quia Iudæ Galilæi per illud tempus adhuc dogma vigebat, & habebat plurimos ſectatores, cuius & in Actis Apoſtolorum cap. 5. fit mentio, ſcriptura referente, Ante hos enim dies extitit Theudas, dicens, ſe eſſe aliquem magnum, cui appoſiti ſunt viri quaſi circiter quadringenti, & poſt hunc ſurrexit in diebus cenſus Iudas Galilæus, qui inter cetera hoc quoq; quaſi probabile ex lege proleg. proferebat, nullum debere dominum vocari, niſi ſolum Deum, & eos, qui iam facti ſunt adoptionis filij ſoluentes Deo decimas, propter libertatem aſſecutam non debere Cæſari tributa reddere. Quæ ſane hæreſis in tantum creuerat, vt etiam Phariſæos, & multam partem populi conturbaret, ita ut ad dominum quoq; Saluatorem hæc quæſtio referretur, liceretne dare Cæſari tributum, an non. Cui reſpondens Dominus ait; Reddite, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo Cui reſponſioni Paulus Apoſtolus congruens docet credentes debere eſſe ſubiectos, ac obedientes principibus. & poteſtatibus.* Hactenus S. Hieronymi doctrina; ex qua conſtat, a Chriſto, & ab Apoſtolo Iudæ hæreſim, immo & Lutheranorum, & aliorum noſtri temporis hæreticorum inſaniam apertè ſatis refutatam eſſe, de qua latius alibi diſſerendum nobis erit in opere particulari contra noſtri temporis nouatores; hæc interim pro fundamento eorum, quæ de obligatione legum humanarum dicemus, breuiter annotaſſe ſufficiat.

2 Quæ autem in † eorum hæreſis defenſionem afferuntur, eorum propoſitum nō probant; Quod enim dicitur. *Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas* 2. Corin... & *Vos in libertatem vocati eſtis. &c.* ad Gal. 5. intelligitur (vt ex ſententijs cohærentibus liquido conſtat) non de libertate, quę eſt licentia quodlibet impune faciendi, ſed de libertate Chriſtiana, quam facit ſpiritus fidei in Ieſum Chriſtum, in qua iam ablato velamine veteris ſeu Moſaycæ legis, libera, & ſpontanea voluntate ambulamus ſecundum legem Dei in die quam fecit nobis Deus, quę dies eſt Chriſtus Dominus.

Hęc autem libertas in peregrinatione iſta neque captiuitatem a miſeria excludit, neque ſeruitutem corporalem neque neceſſitatem obediendi ſuperiorum præceptis: vbi enim eſt ſpiritus Domini, ibi eſt charitas Dei, & proximi, vbi autem charitas, ibi eſt pia, & ſpontanea voluntas, vbi autem pia, & ſpontanea voluntas, ibi nulla ſeruitus ſub legibus, & imperijs hominum coacta.

Et hinc etiam patet intellectus Pauli dicentis. *Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.* Galat 6. loquitur enim de libertate, qua nos Chriſtus per aduentum ſuum a ſeruitute legis veteris ſecundum cærimonialia, & iudicialia præcepta, ſub qua mortales tenebantur, liberauit; ita vt circūciſio iam nihil proſit; libertas autē iſta data nobis a Chriſto nō eſt data in occaſionem carnis, prout faciunt vindicantes libertatem a conſtitutionibus & legibus humanis contra quos ibi Paulus inuehitur, ſicut etiam S. Petrus. 1. Petr. 2. dicens *liberi tanquam ſerui Dei, & non velut habentes libertatem malitiæ*, vnde ſubdit: *Proinde ſubditi eſtote cuiuis humanæ creaturæ*: vel etiam intelligi poteſt hoc ſenſu de omni lege, ita vt *qui ſpiritu ducuntur*, non ſint ſubiecti

legi

Digitized by Google

legi,quoad vim coactiuam,tanquam ſerui eſſent legis coacti ad obſeruantiam legis formidine pœnæ, ſicut coacti ſerui ſunt ſubiecti dominis ſuis carnalibus, prout Patres communiter exponunt.

Et ſecundum ſimilem ſenſum accipiendum eſt verbũ Apoſtoli 1.Timo.1. *Iuſto non eſt lex poſita,ſed iniuſtis, & non ſubditis*, Hoc eſt, Iuſti,quantum in ipſis eſt, non ſubijciuntur legi quo ad vim coactiuam, quia illi nequaquam ex timore pœnæ coacti legi parent, ſed ex virtutis amore, prout Sanctus Chryſoſtom.homil.2.in 1.ad Timoth. D. Ambroſ.enarratione in Pſalm.36. *Lex Dei eius in corde ipſius,&c* S. Auguſt.in Pſal.1. S.Tho.1.2.q.96.art.5. Caiet.& Medina ibidem. Io Driedo lib.1.de liber. Chriſtiana c.1. p.5.Greg. de Val.to.2. diſp.7.q.5 pun.4. Io.Bapt. Ferretus Vincentinus repet.in c.Canonum ſtatuta nu.68.de Conſtit.& alii communiter exponunt His ita præmiſſis.

3 PRIMVM DVBIVM eſt; An Principes,& legũ latores legibus ſuis parere teneantur? *Ratio difficultatis eſt*: quia par in parem non hẽt poteſtatẽ: Ergo minus in ſeipſum. Deinde, ſi ſuis legibus tenerentur, ergo cogi poſſunt ad illas obſeruandas lex enim ſine vi coactiua non eſt lex: At vero Princeps a nullo cogi poteſt.

Item,vel obligatur a Deo immediate,& hoc dici non poteſt nam ſupponimus non extare legẽ aliquam diuinam de ea re de qua lex humana ſtatuitur;vel obligatur a propria voluntate; at vero nemo cenſetur velle ſe aſtringere ad legis obligationem,quam condit.

Denique, ſicut poteſt quemlibet eximere a legis obſeruatione, ẽt ſeipſum eximere põt, & proinde nunquam obligabitur in conſcientia ad legis ſuæ obſeruantiam: Vnde in l.Princeps.ff.de legibus,dicitur, *Princeps non eſt ſubiectus legi.* 6

Communis tamen,& vera opinio eſt,Principem non eſſe omnino liberum a legis ſuæ obſeruatione. Sic S.Thom. 1.2.q.96.art.5.ad 3.Caiet.& Medina ibi Hoſtienſ.in Summa libr.5 tit.de excom.§.6.Panor.in c.Canonum ſtatuta. nu.1.Petr Anch.in repet.eiuſdem c.nu.1.Io.Baptiſta Ferretus repet.in idem c.Canonũ ſtatuta.nu 50 Andreas ab Exea ibid.nu. 92 & nu.219.& ſeqq Benedictus Canophylus in repet.eiuſdem c.nu.30.de conſtit. S.Anton.p.1.tit.17.c. vnic.§. Innoc.in c.Canonum ſtatuta.nu.2.de Conſtit & Gloſ.ibi in verb ab omnib.Felin.ibid.nu. 24.Decius num. 14. Ludoui. Gomeſius in reg.de infirmis reſignan. q.1. Syl.verb.lex q.14.Tabiena eod.nu.28. Sotus lib.1. de iuſtit.& iure q.6.art. 7. Couarr.in c.*Alma mater* p.1.§.1.nu. 4 de ſent.excom.in 6.Gregor.de Valentia to.2 diſp.7.q 9. puncto 4.& Alph.Viuald in 3.p Candelab nu.57.& alij communiter. Vt autem omnia in hoc dubio clariora reddantur,& certa ab incertis ſeparemus, ſequentes propoſitiones apponendas eſſe ſtatui.

Prima propoſitio; Principes per ſe, & directè, vt plurimum,ſuis legibus non obligantur; *Ratio eſt*: quia vis legis humanæ,eiuſque obligatio oritur ex poteſtate ferendi legem, de iure autem par in parem poteſtatem non habet, vt in l.penult ff de arbitr cum actio, & paſſio in eodem ſubiecto eſſe non poſſint:ergo multo minus in ſeipſum,cũ diſcrimen eſſe debeat inter ligantem,& ſoluentem; arg.c. Debitum de baptiſmo vnde gloſſ. & alij,vt Panor. Petr. Anchar.vbi ſupra,verbum illud Canonum ſtatuta ab omnibus ſeruanda ſunt,exponunt,ab omnib.ſubditis,ſicut etiam exponit Inno.ibid.& certè lex propriè fertur in communi in ordine ad ſubditum. Deinde lex obligat ex legiſlatoris intentione. princeps autem directè,hoc eſt,ex intentione non cenſetur communiter legem ferre in ſeipſum, ex quibus conſtat ſolutio ad primum,& ad l.Princeps.vbi ſupra.ff.de legibus.

Secunda Propoſitio: Princeps pœnis in ſuis legibus contentis,& impoſitis non ſubijcitur. Sic omnes, quos ſupra enumerauimus, & S. Tho. in dicta quæſt.96. artic.5. ad 3.qui legem illam, Princeps.ff.de legib.exponit de vi coactiua; lex enim nullam vim habet coactiuam,niſi ex Principis poteſtate,& voluntate,quo ſenſu rectè dicitur, *Princeps ſolutus eſt legibus*, quia nullus in ſeipſum poteſt iudicium condemnationis ferre,ſi contra legem agat, immo, vt ait Sotus, non eſt intellectu poſſibile, vt vim quiſpiam ſibi ipſi inferat,atque adeo ſua lege cogatur, vnde gl.in illud Pſ.50. *Tibi ſoli peccaui*, ait, quod lex non habet hominem,qui ſua facta dijudicet.

Hinc infertur,quod,ſi Papa percutiat clericum,non eſt excommunicatus &,ſi rex violet legem ſuam,non incidit in infamiam, nec in pœnam periurij, ex Medina 1. 2. q. 69.ar.5.& nos late to.1.lib.2.cap.11.nume. 29. confirmauimus.

Eadem ratione diſpoſitio c.Auaritiæ, de elect.lib.6.vbi electus ante confirmationem adminiſtrationi Eccleſię ſe ingerens eo ipſo priuatus eſt iure ex electione quęſito, Papam non ligat,ex gl. ibi in verb. Eccleſiarum. Ioan.And. ibi & Gomeſio in reg.de infirmis reſign q.1.in princip.

Hinc etiam eſt,quod ſi epiſcopus ſtatutum faciat quod quicunque luderet aleis,excommunicatus ſit, etiamſi ille ludat,in excommunicationem non incidet, ſic Ioan.And. in regula cui licet.de reg.iur in 6.Pet de Ancharano repe. in cap.canonum ſtatuta.num 178.& num. 179. vbi alios pro hac ſententia refert. Alexan.Iaſ. & alij in l.1. ff quod quiſque iuris. Ludouic. Gomeſius vbi ſupra, & nos latius tomo 1.Theſauri caſuum conſcient.lib.1.cap.5.nu.22.docuimus & facit l.per ul.ff de arbit. *Ratio eſt*: quia ſtatuere ſeu excommunicare eſt actus iuriſdictionis, nemo autem poteſtatem habet in ſeipſum, id quod verum eſt quo ad rationem excommunicationis vi ſtatuti inferendę tantum,an vero aliunde excommunicationem incurrat, ſtatim dicemus.

6 DVBIVM tamen eſſe † poteſt, ſi Epiſcopus ludens contra ſtatutum non ſit excommunicatus vtrum ille, qui cum eo luſit excommunicationem incurrat? *Ratio dubij eſt*: quia exemptio vni conceſſa extenditur ad ſocium.arg. c.licet.de priuile in 6 & quia actus iſte ludendi inter duos eſt indiuiduus quia non poteſt exerceri ſine alio, atque in indiuiduis victoria vnius prodeſt alteri. C. ſi vnus ex plurib.leg.2.& 3. *Contrariam* tamen ſententiam tenent Ioan. Andr.in reg.cui licet in Mercurialib.in 6 & Petrus Anch. repe.in c canonum ſtatuta num.183.de conſtitut.affirmãtes hunc tertium excommunicatum eſſe,afferuntque textum ad hoc probandum notabilem 32. quæſtion.5.can. propoſitio animi vbi in actu inſeparabili, vnus peccat, alter non, vnus punitur, & alter non: vt patet de eo qui committit adulterium per vim,patiens enim vim non peccat,& ibi gloſ.in verb.vnus commiſit.affert aliud exẽplum de eo, qui committit ſimoniam altera parte ignorante. Et idem patet in actu electionis,vbi qui eligunt ſcienter indignum,puniuntur ſed non ignorantes.c.ſcriptũ. de elec.& cap. Si alicuius.eod.tit.& lib. & cap.ſi compromiſſarius.eod tit.in 6. Intelligunt autem hoc de epiſcopo, qui ſolum ludit cum illo, non autem tollit, aut ſuſpendit effectum ſuę conſtitutionis. Addunt autem pręfati Doctores Ioan.Andr.& Pet.Anchar.quod licet pręfatus epiſcopus

pus

ADDITTIO NOVA.

Adde etiam de epiſcopo, prohibente ludum ſub pœna excommunicationis, & poſtea ludente, an incurrat eiuſmodi cenſuram, vide contrarias opiniones apud Sylu.excommun: 1. numer 8. vbi tandem tranſit cum negatiua, quam dicit eſſe communem. Quo ad ſocium autem ludentem cum ipſo epiſcopo,qui prohibuit ludum an incurrat pœnam illam, dic, eſſe ſimile quod alibi aſſerunt ſcribentes de adiuuante delinquentem, qui videtur plus aliquando puniri,quam ipſe principalis delinquens,& adiutus; & pluſquam ſi ipſe ſolus peccatũ admitteret: & ideo ille non eſſet immunis a pœna legis. ſic & ſi quis occidat patrem alienum non dicitur parricida, ſed ſic ſi adiuuat filium,qui proprio patri mortem inferat. Hoſtien.in ſum. de his, qui filios occid. §. 1. ſic & ſi quis vxori, res mariti ſubtrahenti,opem conſilium ve accomodauerit, furti tenebitur,cum tamen ipſa nõ teneatur l ſi quis vxori.ff de furtis:quamuis ſic teneatur actione minus famoſa, nempe rerum amotarum:l.1.ff.eo.tit.rerum amotarum.

Digitized by Google

pus ludens cum alio non ligetur ſententia ſui ſtatuti, ex participio tamen cum illo tertio in crimine criminoſo, ligatur ſententia iuris; quamuis iſta ſententia cauſetur a ſtatuto, vt colligitur ex c. Nuper. & Inn. ibi, & alijs, de ſen. excom. De qua re plura diximus to. 1. Theſauri caſuum cōſcientiæ lib. 2. c. 11. nu. 30.

7 Ex eadem doctrina infertur ſolutio illius quæſtionis an mandans alicui legato, vt excommunicet omnes beneficiatos qui non ſoluerint procurationem ſuam, dictus mādatarius qui non ſolueiat procurationem legati, excommunicare debeat, aut poſſit ſeipſum? Quam quæſtionem in vtramque partem diſputant Ioan. Calderin. & Petrus Ancharan. repet. in cap. Canonum ſtatuta. de conſtitut. num. 184. & ſeqq. tandem vero concludunt, quod nec debet, nec poteſt mandatarius ille de iure rigore illius mandati excommunicare ſeipſum. Quia licet mādatarius præfatus ſub mandato includi uideatur virtute ſermonis, id eſt, verborum vniuerſaliter prolatorum, ſiquidem dictū vniuerſale vniuerſaliter debet intelligi & qui omne dicit, nihil excludit, 19. diſt. cap. 1. & 1. q. 1. can. ſunt nonnulli nihilominus tamen ex mente verbis præferenda, cap. intelligentia. de verb. ſignifi. non includitur: Quia non eſt veriſimile, quod mandans voluerit mandare mandatario, quod occideret ſeipſum, quod contingit per excommunicationem. cap. Per venerabilem. in fin. Qui filij ſint legit. vel quod tam grauem pęnam ſibipſi imponeret, c. Sacro. de ſent. excom. nulla enim maior eſt pœna in eccleſia, nā per eam quis traditur Satanæ in interitum carnis. c. corripiantur. 24. q. 3. cap. audi. 11. q. 3. & nos fuſius lib. 1. tom. 1. c. 3. nu. 13. expoſuimus. Ad hunc ergo caſum tam durum, & difficilem verba mandati quantumcunque generaliter prolata non debemus extendere, ſed reſtringere ad id, quod ciuiliter fieri poteſt. arg. l. ſi cui. de ſerui. & not. in c. ſcienti. de reg. iu. in 6. per Dynum in quæſtione de poteſtate arbitrio poteſtati conceſſo, vnde conſequens eſt verba hæc, & mandatum, quod excommunicaret non ſoluētes, non extendi ad ipſum mandatarium: Immo ſi expreſsè mandaſſet, quod ſeipſum excommunicaret, mandatum eſſet illicitum, nec ei parendum; ergo verba vniuerſaliter dicta non includunt hunc caſum illicitum; arg. c. ad noſtram, de iureiur. & c. 1. tit. eod. in 6 quod enim expreſsè, & ſpecificè mandari non poteſt, in ſermone generali non venit. arg. c. dilecto. de præben. & c. Tua. de decim. Et denique ſi quis ſeipſum abſoluere non poſſit, ca. Quod autem. de pœniten. & remiſſ. multo minus ſe ligare valet, nam fauorabilior eſt abſolutio. l. Arianus. de actio. & oblig. Si ergo abſolutio prohibetur, fortius excommunicatio; & alia inſuper eſt ratio, quia generaliter quis non poteſt eſſe agens, & patiens, ſunt enim iſta communiter impoſſibilia, quæ in eadem perſona concurrere non poſſunt. *His igitur*, & alijs rationibus rectè præfati docent Doctores, mandatarium vigore talis mandati non poſſe excommunicare ſeipſum.

8 *Hinc* etiam † ſoluitur alia difficultas huic omninò nō diſſimilis, vbi ſtatuto ciuitatis cauetur, quod Maſſarii terrarum teneantur denunciare delinquentes in ſuo territorio, & ad eorum denunciationes iudex inquirere teneatur; modo contingit, quod idem Maſſarius crimen committit, ex quo pœna mortis venit irrogata; *Quæritur*; an idem Maſſarius ſeipſum denunciare teneatur? Reſpondetur enim cum Pet. de Ancharano, repet. in cap. *Canonum ſtatuta*. num. 190. de conſti. & Machagnano de Arzoniis, quem ipſe refert, non teneri Maſſarium in hoc euentu denunciare ſeipſum. *Nam*, ſi non haberet officium, non teneretur ſeipſum denunciare, ſeu prodere. arg. c. Non tibi dico. de pęnit. diſtinct. 1. ergo neq; propter officium tenebitur. arg. ca. cum non deceat. de elect. in 6. Nam denunciando ſeipſum, incurrit mortis periculum; ſanguinem autem, & vitam ſuam quiſq; redimere, & tueri tenetur. l. vt vim. de iuſti. & iure. & l. 1. de bon. eo. qui mort. ſibi conſci. & facit l. Nemini timorem, quod met. cau.

Eodem modo, Si epiſcopus ſtatutum faciat annullans omnes alienationes factas de rebus eccleſiarum ſine eius licentia, & pœnam apponat, ſi contingat Capitulum epiſcopo terrulas aliquas ſine alia licentia vendere, non erit locus ſtatuto, nec eius pœnis; quia epiſcopus non comprehenditur ſuo ſtatuto; & quia epiſcopus ſic contrahendo conſenſiſſe, & licentiam dediſſe videtur. Sic Ioan. Andreas in reg. Qui tacet. in Mercurial. de re. iur. in 6. & Petrus Anch. repetit. in c. Canonum ſtatuta, de conſtit.

9 *Illud* demum † circa hanc ſecundam propoſitionem annotandum eſt ex Soto lib. 1. de iuſtit. & iur. quæſt. 6. art. 7. circa medium, Barth. Medina 1. 2. q. 96. art. 5. concluſ. 3. in fine. & Alphonſo Viualdo in Candelab. ſuo aureo par. 4. cap. 8. nume. 58. quod hæc exemptio principis a vi coactiua, & pœnis legis ſuæ non tam eſt priuilegium, quam onus non tam gratia, quam conditio iniqua; Cuius ratio manifeſta eſt: quia ſubditi, qui non ſolum legis luce ducuntur verum etiam eius pęnis ſtimulantur, duobus ſubſidijs ad virtutem vtuntur, princeps autem altero deſtitutus eſt, dum nullus ſit, qui illum cogere poſſit, aut reprehendere audeat; immo vix vllus, qui veritatem doceat. Huc alludere videtur illud Prouerb. 21. *Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu domini, quocunque voluerit, inclinabit illud.* Hoc eſt, cum priuatorum corda ſic in manu Dei ſint, vt per ſuos iuſtitiæ miniſtros ea gubernet, & cogat, cor tamen Regis in ſolius Dei manib. poſitum eſt. Vt ſicut ipſe ſolus poſſet ingentem amnem, & rapidum ſupra naturam aliorſum diuertere, quam alueus ducit: ſic ſolus ipſe Regem, qui ſuæ mancipatus eſt voluntati, poteſt, vel remorari, vel in aliam mentem conuertere.

10 *Tertia propoſitio.* Quamuis † Principes ſuis legibus quoad vim coactiuam, & pœnas in foro exteriori ſoluti ſint, ex iure tamen, & æquitate naturali, ac diuina, quoad vim directiuam, leges ſuas in conſcientia obſeruare tenentur: ſic authores omnes quos initio attulimus, id quod iura omnia tam diuina, quam humana clamare videntur. Siquidem, ſi ius diuinum conſideremus reprehenduntur a Chriſto Matth. 23. illi *Qui dicunt, & non faciunt; & qui alijs onera grauia imponunt, ipſi autem ne digito volunt ea mouere.* In iure etiam Canonico idem ſtatutum eſt, vt euidenter colligitur ex cap. Cum omnes. de conſtitut. vbi Innocentius Papa III. ait; *Quod quiſque iuris in alterum ſtatuit, ipſe eodem iure vti debet:* & idem Pontifex in capitu. Pro illorum. de præbend. ait: *Nobis legem ponere non debent, quam ipſi negligunt obſeruare*, Iure etiam ciuili ſcriptum legimus *Digna vox maieſtate regnantis legibus alligatum ſe principem profiteri*. leg. 4. C. de legibus. & conſtitutio. Huc accedit etiam illud Catonis dictum ab Innocentio III. in dict. cap. Cum omnes. & a Sanct. Thom. 1. 2. quæſt. 96. articulo 5. ad 3. citatum, *Patere legem, quam ipſe tuleris*. Illud item Platonis teſtimonio in libro 4. de legib. confirmari poteſt, *Paratum*, inquit, *exitium illi ciuitati video, in qua non lex magiſtratibus, ſed legi magiſtratus præſunt; ſalutem vero illi, vbi lex ſeruientibus magiſtratibus dominatur.* *Ratio* etiam manifeſta eſt, ſiquidem leges humanæ ordinantur ad bonum commune, & vt ciues bonos efficiant, & ſtudioſos, At vero vtrumque horum, id eſt, promouere bonum commune, & virtutem ſib. comparare, nō minus ad Principem, immo magis, quam ad ſubditos pertinet. Quamuis igitur Princeps quoad vim coactiuam legib. ſuis parere non cogitur attamen quoad vim directiuam non minus, quam ſubditus, leges ſuas obſeruare tenetur, cum eadem cauſa in Principe, quæ in ſubdito, ad legem obſeruandam inſit. Præterquā quod turpe omnino eſt partem diſſidere a toto, & ideo cū Princeps pars communitatis ſit, ipſi toti conformare ſe debet. Nam lex naturæ præcipit, vt caput ſe conformet corpori, & membris, & quod patiatur legem, quam ipſe tulerit.

Deinde omnis legiſlator vitare tenetur illud, propter quod lex ſua ſuſpecta, dura, odioſa, & ſcandaloſa ſubditis redderetur: At vero ſtatuens legem, & ipſam non ſeruans reddit eam ſuſpectam, quod non ſit vtilis, & honeſta, immo facile ex eius incuria in non obſeruando redditur cōtemptui apud alios, vt docent Card. in c. Cum omnes. Notab. 2. Ant. ibid. & Panor. nu. 2. de conſtit. & Ioan. Baptiſ. Ferretus Vicentinus repet. in c. Canonum ſtatuta. num. 50. de conſti. Ergo conditor eam ſeruare tenetur.

11 Item etiam hoc argumento efficaciter ſuadetur, Nam Princeps omnis legem diuinam, & naturalē ſeruare dēt, &

Digitized by Google

& tenetur, iuxta illud Rom. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*, & 1. Pet. 2. & c. ſolita de maior. & obed. & c. Qui reſiſtit 11 q. 3 & Clem paſtoralis de re iudic. lex enim humana a diuina & naturali dependet & dimanat, ut latè, & eruditè tradit S. Tho. 1. 2. q. 93. art 3. & 6. & q 95. ar. 2. ſed tam diuina lex, quam naturalis damnat illos, qui non ſeruant id, quod alijs imperant faciendum: De lege diuina id colligitur ex Matth. 23 vbi Christus redarguit Scribas, & Phariſæos *id alijs imponentes, quod ipſi ſuſtinere nolunt*. & Rom 2. dicit Apoſt. *Qui alios doces, teipſum non doces, prædicas non mœchandum, & mœcharis, &c. Quapropter inexcuſabilis es, o homo omnis, qui iudicas: in quo enim alterum iudicas, teipſum condemnas, eadem enim agis quæ iudicas. Exiſtimas autem hoc o homo qui iudicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei?* De lege autem naturali conſtat ex d. c. cum omnes de conſt. & l. 1. in prin. ff. Quod quiſque iuris in alium ſtatuit. vbi lex dicit, hoc edictum habere ſummam æquitatem, & gl. ibi ait, quod eſt æquitas, & ratio iuris diuini, & naturalis qua cauetur, *Quod tibi nō vis fieri alijs ne facito*. & expreſſe Ca. 1. 2 q 96 ar 5. hoc de iure naturę eſſe docet, vt princeps id faciat, quod ab alijs faciēdū eſſe ſtatuit.

Quamuis igitur Princeps non eodem modo, quo alij, ad legis ſuæ obſeruantiam obligetur quādoquidem princeps caput eſt communitatis, & auctoritas in eo reſidet, nihilominus tamē ex æquitate quadam naturali legem ſuā cuſtodire tenetur, cū (vt recte Caietanus, vbi ſupra notat,) turpis planè ſit pars, & præſertim caput, ſi non congruat cum alijs partibus, atque adeo cum toto in ea re, quæ ſimiliter ad eam pertinet maxime cum in morabli. magis moueant exempla, quam verba, & Princeps nō ſolum vt præſit ſed proſit creatur; & alijs huiuſmodi, quæ ipſamet ratio naturalis dictat.

12 Denique id ipſum † varijs exēplis confirmatur; etenim diuinus legislator, cui legislatores omnes conformare ſe debent, leges, quas alijs imponebat, perfectiſſime obſeruabat, *cœpitque prius facere, quam docere*, Act. 1. Vnde legem Circumciſionis, quam Iudæis impoſuit, Gene. 17. ipſe ſeruauit, qui die octaua circumciſus fuit, & oblatus eſt in templo die quadrageſimo, prout alijs præcipit. Et Bias eū vere principem opinatur, qui patrijs legibus, inſtitutiſque ſubiecent ſe primus, vt teſtatur Lud. Cælius Rhodiginus lib. 8. lectionum antiqua c. 1. Traianus quoque, cum præfectum prætorio deſignaſſet, gladium ei in manu porrexit hæc verba ſubijciens: *Vtere hoc gladio aduerſus hostes meos in iuſtis cauſis, ſin minus iuste egero, tum in meipſum ſtringito*. Zaleucus quoque legislator, cum filius eius adulterij damnatus lege ita iubente, vtroque oculo carere deberet. ac tota ciuitas in honorē patris aliquandiu repugnaret, ad vltimum ne lex violaretur, ſuo prius, demum filij eruto uno oculo vſum videndi vtriq; reliquit; ſic mirabilis ęquitatis temperamento ſe miſericordem patrem, & iuſtum legislatorem partitus eſt, vt referunt Valerius Maximus libr. 6 & S. Ant part. 1. Chron. titu. 3 cap. 3. §. 16. Quod autem Princeps teneatur obſeruare leges, vide late Franciſcum Patritiū li. 8. de Regno, & Regis inſtitu. ti. 6.

13. *Ex hactenus* dictis † ſoluuntur omnia, quæ in contrarium afferebātur. Quamuis enim vere lex non eſſet, ſi in vniuerſum careret vi coactiua, attamē quod reſpectu principis, eo quod ſuperiorem non habeat, careat vi coactiua, nihil amittit, Quibus addendum eſt, Principem ſuis legibus obligari, tum ex voluntate *diuina*, tum *ex propria*; Ex diuina quidem, quia tam lex naturalis quam diuina eſt, vt quiſque patiatur legem, quam ipſe tulerit. Ex voluntate item propria ſiquidem ferendo legem humanā conſtituit ſe vnum eorum, cum quo lex ipſa loquitur, caput namque reliquis membris ſe conformare debet. Ex hoc namque ipſo, vt optime docet Caiet. 1 2. q 96. artic. 5. circa medium, quod Princeps voluntariè legem promulgat, vult ordinationem illam habere vim legis; quia vero ordinationē aliquam habere vim legis eſt ſortiri ab æterna lege vim directiuam in foro conſcientiæ, cui etiam princeps ſubijcitur; ideo ex propria voluntate principis, & ex æterna lege, humana lex vim obligatiuam principis in conſciētia habet.

Quantum vero ad id, quod de exemptione aliorum a lege dicitur, Reſpondetur cum Caietano, Medina, Greg de Valentia poſt S. Thomam 1. 2. q 96 artic. 5. ad tertiū poſſe quidem Principem ex iuſta, & rationabili cauſa ſecum diſpenſare, ſicut cum alijs; Poteſt etiam quando, & quantum expediens fuerit, aut ſubditum, aut ſeipſum a lege eximere, ita vt non amplius illa teneatur, nec eius violatæ ſit reus; Poteſt etiam legem mutare ſiue aliam condendo loco illius, ſiue totaliter tollendo; At vero ſtante lege in ſuo robore, non poteſt vel ſe, vel alium pro libito ita eximere, vt ſi contra eam faciat, non peccet contra legem naturalem quatenus nimirum turpis eſt pars, quæ toti non eſt conformis, ſiue ea pars ſit tanquam caput, vt eſt princeps ipſe, ſiue tanquam aliud membrum, vt eſt quilibet ſubditus? Quamuis, vt Medina notat non ita facile ſeipſum. ac alium priuatum eximere ſine cauſa poſſit, eo quod eximere hominem priuatum non eſt in pernicē Reipublicæ, eximere vero ſeipſum in maximum Reipublicæ damnum redundat, quandoquidem in Principem, tāquā in exemplar, omnium oculi coniecti ſunt *Addo* tamen, quod ſi Princeps priuatum aliquem a lege eximeret ſine cauſa, tunc quidem pęnam tranſgreſſoribus impoſitam non incurrit ſubditus, faciendo tamen contra legem peccaret cōtra legem naturę, vt diximus, lex enim iuſta eo ipſo quod regula eſt, facit, vt deflexus ab ipſa ſine rationabili cauſa culpa, & peccatum ſit, vt Sotus, & Greg. vbi ſupra, tradunt.

Hinc rectè colligunt Caiet. 1. 2. q. 96. ar. 5. ante finem, & Sotus lib. 1. de iuſt. & iure. q 6 art. 7. prope finem. Quod ſi Papa licentiet ſe, vel alium, quia placet, ad non dicendum horas canonicas, vel carnes comedendum in Quadrageſima, licentiatus male facit non dicendo horas, aut carnes comedendo; *Quia* turpis eſt pars, quæ non conſonat ſuo toti ex iure naturæ, quod uiolatur a ſubdito, & multo magis a capite. *Ratio eſt*: Quia legiſlator legē condēs opus ta le conſtituit in certa uirtutis ſpecie; vt ferens Papa legē ieiunij cōſtituit illud in uirtute obligatoria abſtinentię; Et præcipiens ſeruare feſtum, illud conſtituit in virtute religionis. Conſtituto autem virtutis opere, tota Reſpublica, atque adeo ipſum caput ſecundum illud agere tenetur; pęnam vero illam tranſgredientibus a lege impoſitam ſic licentiatis non incurrit.

14 *Ex dictis* conſtat † ſolutiō illius quæſtionis, An ſ. Summus Pontifex teneatur ſemel in anno peccata ſua ſacerdoti confiteri; Quam quæſtionem latius pertractant Glo. in c. ſane 2. de offi. deleg vbi Decius in fine glo. & c. Nemo 9. quæſt. 3. Ioan And in c. Omnis vtriuſque ſexus de pœnit. & remiſ & ibi Panor. nume. 14. & in c ſignificaſti de foro comp Felin. in d. cap. ſanę. 2. idem in cap. . de conſtit. fallen. 4. Sylueſt verbo confeſſ. 1 quæſt. 6. Nauar. in principio diſtinct. 5 num 32. Sotus 4. diſtinct. 18. quæſtio. 1 art 5 Couar. in cap. Alma mater. par. 1 §. 1. num. 5. de ſent. excom. in 6. Henriquez lib. 1. de Sacram petit capit. 2. num. 2. Alphon. Vinald. in par. 4. cap. 8 numer. 57. & Theologi in 4. diſt. 17. Qui omnes in eam ſententiam conueniunt, ſummum Pontificem vi præcepti humani, & conſtitutionis cap. Omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & remiſſ. ad ſemel in anno confitendum non teneri, vi inquam coactiua, ſiquidem vi directiua illius Canonis ſub reatu peccati mortalis ſaltem ſemel in anno peccata ſua mortalia confiteri (& idem de Euchariſtiæ ſumptione in Paſchate dicendū eſt) tenetur, tam ratione naturali, quæ docet Principem legibus humanis ſubditum eſſe, quam quod præceptum hoc de confeſſione annua, licet aliqua ex parte humani iuris ſit, non omnino diuini, uerè tamen ſit iuris diuini, limitati per humanum. *Addo* tamen vtriuſque iuris violationem vnicum ſolum peccatum eſſe, quoniam ambo illa præcepta vnicum actum iniungunt, & alterum eſt alterius determinatio. Quamuis enim eccleſia longius, aut breuius tempus confeſſioni ſacramentali definire poterat, & poteſt, nihilominus tamen conſtituta iam lege, vel ſeipſum, uel alium ab ea ſine cauſa, & in hac ſpecie grauiſſima, inſtitiſſimaque, propter vim admixtam diuinæ legis ſummo Pontifici eximere non licet: De qua re latius alibi dicendum erit,

Obſeruandum demum eſt, doctrinam hanc, qua ſtatuimus Principem legibus ſuis ſubdi, intelligēdā eſſe de legi

bus,

Digitized by Google

bus quæ ex æquo ad ipſum, perinde atque ad ſubditos ſpectant: Sunt enim aliquæ leges, quæ non minus ad principem quam ad ſubditos pertinét, vt v.g. Indicit Papa ieiunium, aut feſti ſolennitatem, eadem eſt æquitas in ipſo atque in ſubdito, niſi de iuſta cauſa ſecum, veluti cum alijs, diſpenſauerit. Item eſt lex frumentaria, ne quis frumentum ex ciuitate deferat, lex hæc ex æquo ad omnes pertinet. Aliquæ vero leges ſunt, quæ ex æquo ad omnes non pertinent, vt v.g. leges, quæ præſcribunt modum conuiuijs, veſtibus, & ſumptibus, & leges, quæ prohibent, ne noctu deferantur arma: leges illæ priores æquè Principem ac ſubditos obligant, cum ex æquo ad omnes pertineant; at vero leges poſteriores Principem non obligant, cum diuerſa omnino ratio ſit quoad earum obſeruationē in Principe atque in ſubditis, vt conſtat, vt doctè, ſubtiliterque Caiet. 1.2.q.96.art.5. Medina ibidem, & Sotus lib. .de iuſti. & iure, q.6 art.7. annotarunt.

15 SECVNDVM DVBIVM EST, An † Peregrini, & qui incertas habent ſedes, teneantur legibus regionis, aut ciuitatis, ad quam declinant. Hāc difficultatem attingit, & ſoluit Medina 1.2.q.96.art.5. ante finem facta diſtinctione; ſunt enim quidam peregrini, qui in aliena regione domicilium habent. & tales tenentur legibus regionis, in qua domicilium habent, ſunt enim incolæ illius loci, & tanquā ciues reputantur: Alij vero ſunt, qui nullum certum habent domicilium, ſed de prouincia in prouinciam demigrant, vt qui proficiſcūtur Lauretum aut ad D. Iacobum &c. & tales non obligantur legibus ciuitatis, aut loci, ad quem fortuito declinant, non enim extat lex aliqua ſpecialis obligans peregrinum per oppidum, aut ciuitatem tranſeuntem, tenetur tamen huiuſmodi legibus communibus Regni, alioquin non videretur ſatis benè Reipublicæ, & bono communi cōſultum, & hęc videtur eſſe praxis communis & obſeruanda.

16 TERTIVM DVBIVM EST, An † clerici, & aliæ perſonæ eccleſiaſticæ ſeruare teneātur leges, aut ſtatuta laicorum? *Difficultatis ratio* hæc eſt; quia clerici exempti ſunt a poteſtate laica, & conſequenter non videntur laicorum legibus aſtringi. Nihilominus tamen communis, & vera doctorum ſententia eſt, clericos, & alias perſonas eccleſiaſticas non eſſe exemptas ab obligatione directiua legum ciuilium, quæ non repugnant ſacris Canonibus, vel officio clericali, & quæ ad bonum ſtatum Reipublicæ conducunt. Sic Angelica in verb. Lex. num.5. circa medium: Syluc. verb. eod. q.15. poſt Panor. in c. Eccleſia S. Mariæ. nu.13. verſic. circa hoc tamen; de conſtit. Ioannes Driedo lib. 1. de libert. Chriſtiana cap.2. part.3. fol. mihi 103. Sotus lib. 1. de iuſt. & iure, quæſt.6. art.7. concl.1. in fine, & 4. diſtinct. 25 quæſt.1. at.2. concluſ 4. Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſt. legis penal. c. vltim. ante finem: Franciſcus a Victoria in Relect. 1. de poteſtate eccleſiæ q. vltim. Martin. Nauar. in Manuali, cap.23. nume.88. Barth. Medina 1.2 q. 96. art.5. dub. vltim. Ioſeph Angles in Floribus quarti Sententiarū de Sacram. ordinis, in fin. Robertus Bellarmi. tom.2. controuerſ. tract. de clericis lib. 1. cap.28. concluſ. 2. Gregorius de Valentia tom.4. diſput.9. quæſt.5. puncto 4. Michael Salon. in 2.2. tomo 1. in quæſt. 77. art.1. controuerſia 10. Thomas Zerula in Praxi Epiſcopali tom.1. in verb. pragmat. dub.2. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. part.2. libr.3. cap. 2. in fine; Alphonſus Viuald. par. 4 cap.9. num.10 Emanuel Rodriguez tom.1. capitu. 196. concluſ.1. & alij communiter. *Ratio eſt*: quia clerici non obſtante clericatu ciues ſunt, & membra Reipublicæ politicæ: ſed Reſpublica ciuilis non niſi legibus ciuilibus Principum gubernatur. Ergo eas etiam quatenus conducunt ad vtilitatem, & bonum publicum, clerici ſeruare tenentur. Etenim magna confuſio, & perturbatio in Republica ſequeretur, ſi clerici leges ciuiles iuſtas in venditionibus, emptionibus, contractibus, locationibus, & alijs huiuſmodi commercijs ciuilibus & humanis, non ſeruarent. Hinc S. Chryſoſtomus in id Roman.13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*, docet Chriſti Euāgelio non tolli politicas leges, & ideo debere etiam Sacerdotes, & Monachos eis parere. Quoad gabellas autem an clerici exempti ſint, ſuo loco dicemus, cum de exactione Gabellarum differemus, & multa etiā de hac re diximus tomo primo Theſauri li.1.c.22. in expoſitione Bullæ Cœnæ Domini. Quo vero iure clerici a poteſtate ſeculari exēpti ſint, in tertio tomo, cum de Sacramento Ordinis agemus, latè examinabimus. Hinc ſolum hanc propoſitam difficultatem de obſeruātia legum ſecularium, quæ nō repugnāt ſacris Canonibus, aut officio clericali, quęque in cōmune Reipublicę bonū inſtituuntur, explicare ſtatuimus, qñquidē materia pręſens id a nobis expoſtulare videatur.

17 *Hinc* inferunt Doctores † omnes ſuperius allati, quod ſi reſpublica pretia rebus venalibus conſtituat, puta ne frumentū, oleum, aut aliquid ſimile vltra pretium iuſtum taxatum vendat, clerici carius vendentes mortaliter peccāt & ad reſtitutionem exceſſuum tenentur ſicut laici. Qualem legem feciſſe Carolum V. in Hiſpania præſertim in Regno Caſtellæ anno Domini milleſimo quingenteſimo trigeſimonono ferunt Alphonſus a Caſtro, & Salon vbi ſupra, propter magnam ſterilitatem, & penuriam aquæ tūc temporis, quo conſiteeum eſt frumentum, & hordeum ſeminare. *Ratio eſt*: quia lex illa pretium taxans conſulit bono communi, & neceſſitati omnium, maximè pauperum, hi nāq; ſunt, qui vbi annona deficit maximè indigēt, ſed ad ſubueniendum, pauperibus, & eorum indigentiam minuandam ex ſuperfluis eccleſiaſticam immunitatem nō minuit, immò magis clerici, quam laici tenentur: Ergo nō minus legem hanc clerici, quam laici ſeruare tenentur. Et enim lex hæc iuſta eſt, nec vllo modo ſtatui, aut libertati eccleſiaſticę repugnat, vt conſtat, immo ratio repugnat, vt clericus carius rem vendat, quam laicus, & vltra pretium taxatū a lege. Deinde pretiū iuſtū taxatū a lege ſimpliciter eſt iuſtum & actum illum in materia iuſtitiæ cōmutatiuę conſtituit: At vero vendere rem iuſto pretio eſt ſecundum ius diuinum, & naturale, a quo nulla ratione clerici eximūtur; Lex enim naturalis, & diuina prohibet, vt nullus vltra iuſtū pretiū rē aliquā vendat. Quo cum lex humana & ciuilis declarans ęquale, & iuſtum rei pretium, prohibet iſque, ne quis vltra tale pretium rem vendere præſumat, nō inducit propriè nouam aliquam obligationem, ſed ſolum declarat eam, quæ lege diuina eſt impoſita poſt talem pretij taxationem. Vnde pragmatica illa Caſtellæ, vt notat Salon, vbi ſupra, exprimit clericos quoque in illa comprehenſos fuiſſe. In huius rei confirmationem eſt, quod Apoſtolus Paulus optimus diuinæ legis interpres 1. ad Theſſal. 4. dicit: *Et ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem ſuum, quoniam iudex eſt dominus de his omnibus.* Quæ verba interpretans S. Anſelmus ait, *Supergreſſio enim eſt, vbi pro minori pretio illud, quod maioris pretij eſt, elicitur. Circumuentio, vbi per dolum frater in ipſa venditione, vel emptione decipitur*. Hæc ille. Sicut ergo iuxta Diui Anſelmi ſententiam ille ſupergreditur in negotio fratrem, qui minoris emit, quod maioris eſt pretij, ita etiā ecōtrario ille ſupergreditur in negotio fratrem qui pro maiori vendit, quod minoris eſt pretij: Et vtrumque Apoſtolus dicit eſſe contra Dei voluntatem, & Deum de his omnibus eſſe vindictam ſumpturum. *Clericus ergo* vltra pretium taxatum vendens contra legem diuinam peccat & quia cōtra iuſtitiam peccat, tenetur ad reſtitutionem eius, quod vltra iuſtum pretium a lege taxatū acceperit, id quod precedit, etiamſi pęna aliqua a lege tranſgreſſoribus imponatur, puta, quod amittat frumentum, quod vltra taxatū pretium vendiderat, huiuſmodi enim pęnæ appoſitio nō impedit, quo minus vēdens vltra pretium iuſtum peccet, additur autem legi pęna vt ſic ſaltē frænum nimiæ illorum auaritiæ imponatur, & timore pęnæ a peccato retrahātur.

Eodem modo ſi lex ſit, ne quis induatur ſerico, ne quis venationi incumbat, ne quis noctu cum armis, aut noctu incedat. lex hæc clericos æquè ac laicos comprehendit, cū leges ciuiles iuſtæ nō repugnantes ſtatui eccleſiaſtico, uel clericorum libertati, aut morum honeſtati; obligēt etiam clericos, vt communiter Doctores allati tradunt.

18 *Sic* etiam † ſi tempore belli, aut alio quouis tempore edicto Regis ſtatuatur ob bonum Reipublicæ, ne quis ſine licentia equum ab ipſo regno ad aliud regnum transferat, ſiue hoc per vēditionem, & emptionem, aut per cōmutationem, aut per liberalem donationem, aut alio

quo-

Digitized by Google

quouis modo fiat, appoſita grauiſſima pęna contra facientibus, quicunque clericus contra huiuſmodi præceptum equum e regno extraheret, peccaret mortaliter, vt ex dictis conſtat; & late probat Thom. Zerula vbi ſupra, contra Nauar. conſil. 2. in Nouis, alias conſi. 4. in antiquis de conſtitut. vbi falſo docet clericos tali lege non comprehendi. Quamuis enim ad pœnam non teneatur ante iudicis condemnationem, tenetur tamen ad id, propter cuius obſeruationem imponitur pœna, quod eſt non transferre equum è regno. Et talis lex eſt in regno Caſtellæ, vt habetur in libro ſexto Regalium Ordinationum, tit. 9. leg. 10 vt teſtatur Alphonſus a Caſtro loco proxime a nobis allato. Immo etiam talis Pragmatica hodie viget in Regno Neapol. vt conſtat.

Pari ratione, ſi Lex ſit, ſeu Statutum, aut Pragmatica, ne quis aſportet frumẽtum extra ciuitatem, Regnum, ſeu Prouinciam, clericus violando legem ſic in bonum commune conſtitutam mortaliter peccat ex Soto libr. 1. de iuſtit. q. 6. art. 4. poſt medium, & artic. 5. in fi. & lib. 4. q. 6. art. 4. poſt medium, & artic. 5. in fi. & lib. 4. q. 6. art. 4. concluſ. 2. & ex dictis conſtat, & præfati authores teſtantur. Ex quibus caſibus, qui frequentiores in vſu eſſe ſolent, colligi poteſt, quid de alijs ſimilibus dicendum ſit. Hæc interim de obligatione clericorum circa leges ciuiles, quę communem Reipublicæ vtilitatem concernunt, nec aliqua ratione libertati eccleſiaſticæ repugnant, hoc in loco pro inſtituti noſtri ratione breuiter attigiſſe ſufficiat, plura namque ſuis in locis de clericis dicemus.

De tempore, quo lex humana obligare incipit. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Legibus obligari poteſt nemo ante promulgationem.*
2 *Qualis promulgatio neceſſaria eſt, vt lex vim obligandi habeat, an vt ſingulis innoteſcat, ſiue non.*
3 *An lex ſufficienter promulgata obliget eum qui eius ignorantiam inuincibilem habet.*
4 *Qualiter probari poſſit hæc ignorantia, vt contrafacientem non ſolum a culpa in foro interiori, ſed etiam a pœna in foro exteriori excuſet.*
5 *Quando allegatur ignorantia legis poſt promulgationem, tres præcipuè modi ſunt, quibus probatur hæc ignorantia.*
6 *Quando lex promulgata ſufficienter vim obligandi habere incipiat.*
7 *Quando lex ſtatim obliget facta promulgatione.*
8 *De legibus a ſupremo Principe latis, puta ab Imperatore Regibus, Summis Pontificibus, communis ſententia, quæ.*
9 *An in legibus Ciuilib. Imperatoris, aut Regum ſufficiat illa generalis publicatio facta in Curia Principis.*
10 *An qui ante tempus duorum menſium ſciunt legem promulgatam in locis prouinciæ, teneantur in conſcientia ad illius obſeruationem, non expectando duos menſes.*
11 *An in legibus Eccleſiaſticis, in quibus nullum certum tempus ad obligandum præfigitur, ſatis ſit, vt in Curia Romana promulgentur.*
12 *Quantum ad leges Irritatorias cõtractuum, quãdo obligent & ad quid, culpam, ſeu pœnam, ſiue reſciſſionem tantum.*
13 *De legibus reuocatorijs quid dicendum, an in prouincia ſolũ, vel etiam in ciuitate, & parochia promulganda ſint, vt obligent.*
14 *An præter ſufficientem legis promulgationem neceſſarium ſit etiam legem humanam acceptari.*
1 *In legibus tam Ciuilibus, quam Eccleſiaſticis, ſicut lex in vniuerſo recepta ad nihilum obligat, ita lex in vna ſola parte recepta quoad illam obligat.*

CIrca tempus, quo lex humana obligare cenſetur, illud in vniuerſum certum eſt, & ab omnibus con-
1 ceſſum, legem humanam neminem obligare prius, quam promulgetur, vt paſſim tam in lege ciuili, quam canonica habetur. Nam in l. *leges ſacratiſſimæ* C. de legibus & conſtitut. dicitur; *Leges ſacratiſſimæ, quæ conſtringunt hominũ vitas, intelligi ab hominib. debent; vt vniuerſi præſcripto cognito, vel inhibita declinent, vel permiſſa ſectentur*. Quod decretũ eſt Valentiniani, & Marciani Imperatorũ. Et in Auth. Vt factæ nouę cõſtitutiones, dr̃ *tũc valere leges, cũ in communi facta ſunt manifeſta*. & c. *In iſtis*. diſt. 4 expreſſe habetur, *leges tunc inſtitui, cum promulgantur*. Idemq; colligitur ex c. *Cognoſcentes*, de conſti. & ex c. *Ad hæc*. de poſtulat. prælat. Doctores etiam communiter id affirmant, vt Gloſſa id d. c. *Cognoſcentes*, in ver. *ante prohibitionem*, & in d. c. *Ad hæc*, in verbo, *publice promulgauit*. Innoc. in d. c. *Ad hæc*, nu. 6. Panorm. in d. c. *Cognoſcentes*. nu. 6. & in d. c. *Ad hæc*, nu. 9. Anton. de Burgos repet. in d. c. *Cognoſcentes*. nu. 205. S. Tho. 1. 2. q. 90. art. 4. Caiet. & Barthol. Medina ibidem S. Anton. p. 1. tit. 11. c. 2. §. 1. in fine. Piſanella verb. lex §. 4. Angelica eod. nu. 12. Syluest. eod. q 6. Tabiena eo. in prin. Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure, q. 1 art. 4. concl. 1. Alphonſ. de Caſt. lib. 1. de poteſt. leg. pœnal. c. 1. Marcus Anton. Cuccus lib. 1. inſtit. maiorum tit. 3. num. 16. Sebaſtian. Medices repetit. in c. *Erit*. diſt 4. num. 67. Ioſeph Angles in Florib. 4. Sen. in q. de eſſentialibus baptiſmi ar. 8. Greg. de Valentia to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 5. Mart. Nau. in Manuali c. 23. nu. 44. Alphonſ. Viualdus in Candelab. aureo, p. 4. cap. 8. num. 43. Summa Corona par. 1. cap. 1. num. 30. Thom. Zerul in Praxi Epiſcopali, par. 1. in ver. Pragmatica in princip. Barthol. Hugolin. de Cenſuris Eccleſ. tabula 1. c. 9 §. 7 num. 1. Tolet. in Suma tracta de peccatis mortal. cap. 18. Emanuel Rodriguez in Summa par. 1. c. 194. concl. 7. Alphonſ. a Veracruce in appendice ad Speculum coniu. dub. 14. Petrus Cenedus in collectan. par. 1. collect. 1. numero 5. & alij communiter, & nos to. 1. Theſauri lib. 1. c. 7. nu. 3. expoſuimus. *Ratio eſt*: quia Lex eſt regula, & menſura actionum humanarum, regula autem & mẽſura imponitur per hoc quod applicatur operantibus; applicari aũt nequit, niſi per illius notitiã, & promulgationẽ.

Hinc ſequitur, quod ſi quis ante legitimam legis promulgationem ſciret in Concilio, aut congregatione conſtitutionem aliquam eſſe factam de minori pretio frumẽti, & venderet maiori ante promulgationem nec peccaret neq. reſtituere teneretur, Sic Couar. in reg. peccat par. 4. §. 3. num. 6. & colligitur ex doctrina S. Thom 2. 2. q. 77. articu. 3. ad quartum, & Petr. de Arragon. ibi. & Michael Salon tomo 2. in 2. 2. q. 77. art. 3. controuerſ. 3. ad quintum, Cordubæ lib. 1. quæſt. 14. in fin. Soti. lib. 6. de iuſtit q 3. art. 2. ad vltimum. Thomæ Zerulæ in Praxi Epiſcop. pa. 1. in verbo, Pragmatica, in princ. qui citat Dyn. in cap. 1 ne culpa num. primo, de reg iur. in 6. *Ratio eſt*: quia ſi teneretur reſtituere, vel id eſſet ex vi legis, & hoc non, cum ante promulgationem non obliget; vel ex accidente futuro, & hoc non, ſicut nec qui vendit pretio occurrẽti iuſto. cum ſciat plures ſuperuenturos, & pretium deinde diminuendum fore, quia ſatis eſt, quod pretio iuſto vendat tempore venditionis. vt exemplificant authores allati, argum. l. pretia rerum. ff. ad legem Falcidiam. quicquid contradicant in hoc vltimo caſu Bar. in l. quęro. ff. de actio. em. gl. in l. cõtra legem. ff. de legibus, & Felin. in c. ſecundo, de Conſtitu. de qua re ſuo loco latius agemus.

Ceterum cum hoc ab omnibus conceſſum ſit, ſunt tamen quædam dubia, & inter authores controuerſa.

2 PRIMVM DVBIVM EST, qualiſnam † promulgatio neceſſaria ſit, vt Lex vim obligandi habeat? Reſpondetur ex communi Doctorum conſenſu, requiri, & ſufficere promulgationem publicam, & ſolemnem, nec neceſſe eſt, vt ſingulorum auribus intimetur. Sic cap. *Ad hæc*, de poſtulat. præl. vbi dicitur: *Non eſt neceſſarium, cum conſtitutio ſolemniter editur, aut publice promulgatur, ipſius notitiã ſingulorum auribus per ſpeciale mandatum, vel literas inculcare, ſed id ſolum ſufficit, vt ad eius obſeruantiam teneatur, qui nouerit eam ſolemniter editam, aut publice promulgatã*. Hactenus Innocentius Papa III. Panormit. ibi nu. 9. Gloſ. ibi, in verbo, *publice promulgauit*. Syluest. verbo, Lex, q. 6. & 7. Caiet 1. 2. q. 90. art. 4. Medina ibi, Sotus lib. 1. de iuſtit. & iur. q. 1. art. 4. Ioannes Azorius. 1. p. Inſtit. Moral. lib. 5. c. 3. dub. 1. & 2. & alii ſupra citati. *Ratio eſt*; quia cum Lex pro omnibus inſtituta ſit, debet conſequenter talis eſſe promulgatio, quæ ad omnes moraliter peruenire poſſit, vi-

Digitized by Google

de publica eſſe debet, & quia Lex vim obligandi non habet, niſi ex legiſlatoris voluntate, ideo ex ſigno ſolemni hoc innoteſcere debet. Non autem requiritur, vt ad notitiam ſingulorum perueniat; ſed ſatis eſt, vt conſideratis circumſtantijs ad eorum notitiam peruenire poſſet; forma autem conſueta promulgationis eſt, vt ſolemniter in curia Principis, vel in ciuitate Metropolitana, vel in ſingulis prouincijs, aut ciuitatibus, voce præconis, aut alio legitimo modo promulgetur. *Cuius hæc eſt ratio:* Etenim tunc verè Lex promulgari cenſetur, cum in forma præcepti conſtituitur, tunc autem fit præceptum, cum publicitus edicitur, & promulgatur: De qua re inferius plura dicemus.

3 DVBIVM SECVNDVM EST, An lex † ſufficienter promulgata obliget eum, qui eius ignorantiam inuincibilem habet? Ioannes Andreas ſuper illo uerbo, *Data Romæ*, in fine lib. 6. Panormit. in capit. *Cognoſcentes*, nu. 6. de Conſtitut. Baldus in l. *Leges ſacratiſſimæ*. Codic. de legibus & conſtitut Caiet. 1. 2. quæſtio. 90. artic. 4. & aliqui alij recentiores eius ſententiæ ſunt, vt exiſtiment ſic ignorantem verè non obligari. *Ratio eſt:* quia nemo obligatur ad impoſſibile: At uero qui legem inuincibiliter ignorat, eam ſeruare non poteſt. Alij vero, vt Sotus libr. 1. de iuſtit. & iure. quæſtio. 1. artic. 4. concluſ. 3. Barthol. Medina in 1. 2. quæſtio 90. articul. 4. concl. 1. circa medium. Thom. Zerula in Praxi Epiſcopali. part. 1. in uerbo Pragmatica, in princip. & Gregor. de Valent. tomo 2. diſput. 7. quæſtio. 5. puncto 5. dubio primo, propoſitione 2. docent, ſic ignorantem poſt ſufficientem Legis promulgationem uerè obligari, excuſari tamen a culpa, ſi contra legem faciat; & hæc opinio mihi magis placet, quia alias propriè non diceretur quis excuſari a culpa propter legis tranſgreſſionem, ſi lex omnes non obligaret poſt eius ſufficientem promulgationem, excuſatio enim propriè eſt ab obligatione legis, qua tenetur; nemo enim dicitur excuſari, cum omittit aliquid facere, ad quod non tenetur: ut verbi gratia, ſi quis non ingrediatur religionem, aut non ducat vxorem, talis enim non propriè ea in re dicitur excuſari a peccato, quandoquidem abſtinere a coniugio, uel religioſo ſtatu, non eſt alioqui contra vllius legis obligationem. Vnde quamuis ſic ignorans obligetur lege, quia tamen inuoluntariè facit, & inuincibiliter ignorant, uiolando legem excuſatur a peccato, nemo enim obligatur ad impoſſibile, ita vt faciendo contra reus peccati teneatur. *Etenim* tranſgreſſio legis tunc ſolum peccatum eſt, quando uoluntaria eſt, ignorantia autem inuincibilis cauſat inuoluntarium, & proinde a peccato excuſat, peccatum enim adeo eſt uoluntarium, vt, ſi uoluntarium non ſit, non fuerit peccatum. Et quamuis hæc Doctorum diſſenſio de nomine potius, quam de re ſit, modus tamen loquendi Soti, & Theologorum melior, & verior eſt, quam alter ille Iuriſtarum vt ex dictis conſtat: Nam lex in vniuerſum promulgatur, & conſequenter ſic ſolemniter promulgata vniuerſos obligat, & per accidens plane eſt, quod ab iſto, vel illo in particulari ignoretur. Immo ex omnium conſenſu, qui ſic ignorat legem, ſi poſtea admoneatur a concionatore vel alio fide digno, ad legis obſeruantiam tenetur, & tranſgrediendo peccat, & tamen concionator ille, aut nuntius non eum obligat; antea ergo lege illa obligatus erat, ſed quia eam inuincibiliter ignorauit, a culpa excuſabatur, & hanc noſtram ſententiam manifeſte ſatis probare videntur verba illa capit. 1. de poſtulat. prælat. vbi Summus Pontifex docet, ad obligationē legis ſufficere publicam, & ſolemnem promulgationem, neque neceſſarium eſſe, vt in omnium, ac ſingulorum notitiam veniat. Quamuis enim Pontifex eo in loco non meminit expreſſe *Obligationis*, hoc tamen ex eius verbis euidenter colligitur, cum determinet Epiſcopum obligatum fuiſſe ſeruare Interdictum illud, cuius ipſemet Epiſcopus ignorantiam in ſui excuſationem allegabat.

4 TERTIVM DVBIVM EST, qualiter † probari poſſit hæc ignorantia, vt contrafacientem non ſolum a culpa in foro interiori, ſed etiam a pœna in foro exteriori excuet? & intelligitur hæc quæſtio non ſolum, quando ſtatim inducitur obligatio, ſed etiam ſi non obligaret, niſi poſt duos menſes, vt infra dicemus. In hac re variæ ſunt Canoniſtarum ſententiæ. Gloſſa in capit. *Propoſuiſti*, in verb. *Puella*, de probat. & capit. *Propoſuiſti*, in uerbo. *Non probatur*. diſtinct. 82 docet ſtandum eſſe iuramento eius, & facit capit. *Si vero*. de ſenten. excommun. capit. *Nullis*. de elect. in 6. & Gloſſam ſecutus eſt D. Antoninus, quando adeſt cauſa aliqua veriſimilis. Deinde ignorantia, vel ſcientia conſiſtit in mente hominis. & ſic facilè aliunde, quam per proprium iuramentum probari non poteſt, ſecundum gloſſ. in §. *Alia*. Inſt. de action. & eadem gloſſ. in leg. atqui natura. §. *Cum me abſente*, in gloſ. magna in verbo, *Commutat*. ff. de negot. geſt. & gloſſ. in capit. *Vt circa* §. *Super huiuſmodi*. in uerbo. *Ignorantia*. de elect. in 6. & ibi Petr. Anchar. Hyppol. conſ. 61. numer. 28. & conſ. 96 num. 8. Iuramentum autem proprium dicitur, quod præſtatur per ſeipſum, vel per procuratorem habentem ad hoc ſpeciale mandatum Panorm. in capit. *Cognoſcentes* numer. 9. de Conſtitut. ait talem probationem eſſe arbitrariam, ſecundum quantitatem præiudicij, & qualitatem perſonæ allegantis ignorātiam, & qualitatem ignorantiæ, & qualitatem facti, in quo ignorantia prætenditur, & citat ad hoc capit. *Innotuit*. iuncta gloſſ. in uerbo. *Ignorantiam*, de elect. & in capit. fin. de iureiur. cui conſentit Marc. Antonius Cucchus lib. 1. Inſtitut. maiorum, titul. 3. numero 25. Alij vero vt Innocent. in d. capit. *Cognoſcentes*, & Cardin. quos refert Panormit. dicunt, non ſufficere iuramentum; etiamſi haberet unum bonum teſtem, contra gloſſam, nec eſſe probationem arbitrariam, vt voluit Panormitanus, ſed requiri volunt dilucidam, & manifeſtam probationem, quam ſententiam ſequuntur Syluest. verb. Lex, quæſtio. 7. Anton. de Burgos num. 210. Andreas de Exea numer. 74 & Franc. Coſcius Senenſis, numer. 108. in repetit. d. capit. *Cognoſcentes*, de Conſtitut. *Ratio eorum eſt*: quia poſt ſufficientem promulgationem eſt præſumptio iuris contra eum; quandocunque autem præſumit ius contra aliquem, ſemper probatio contra illam præſumptionem iuris debet eſſe aperta, & liquida, nec ſufficit iuramentum. gloſſ. in leg. final. ff. de minor. gloſſ. in l. cum de indebito. ff. de probat. facit gloſſ. in capit. *Cupientes*. in uerbo *Fratres*. de electio. in 6. Roman. in conſi. 481. incip. Præſentis conſiderationis articulus. column. 2. verſic. Et igitur ex præmiſſis. Bertrandus conſil. 161. volum. 1. Et quidem opinio gloſſæ in foro conſcientiæ eſt ſatis probabilis, quia in eo foro, ut plurimum ſtari ſolet iuramento, vt in capit. *Si vero*, de ſent. excommunicatio. vbi qui percuſſit Clericum comam nutrientem, ſuo iuramento ex ignorantia excuſatur, & in capit. final. qui Matrim. accuſa. poſſunt, vbi ſolo iuramēto ex cauſa veriſimili admittitur ad accuſandum, ne contrahentes matrimonium ſtent in peccato contra præceptum Dei, & eccleſię, & in capitul. *Vt circa*. ad finem, de electione in 6. vbi, qui appellat contra electionem, iurat, quod credit uera quæ obijcit, & ſe poſſe ea probare, & hoc propter fauorem Eccleſiæ, ne diutius uacet, & in capit. *Significaſti*. 1. de homicid. ubi iuratur, an ſciret ninium equi, & ſtatur eius iuramento ad excuſandum ab irregularitate. In foro autem contentioſo uerior, & communior uidetur Innocentij, & Cardin. opinio, quamuis etiam in hoc foro nonnunquam uera erit ſententia Panormitani, ut fatetur etiam Anton. de Burgos in d. repet. num. 248. quando ſcilicet eſſet aliquis ſanctę uitę, quia illa præſumptio tollit aliā iuris.

5 *Quando* autem allegatur talis ignorantia legis poſt ſufficientem promulgationem, † tres præcipuè modi ſunt, quibus probari poteſt hæc ignorantia.

Primus eſt: Si probatur, quod allegans ignorantiam erat nouellus Ciuis, ſic Baldus in l. data opera. Codice qui accuſ. non poſſ. Ioan. Crotus in repet. l. omnes populi. column. 26. ff. de iuſtitia & iure. Roman. in conſilio 251. incip Clariſſimè dicitur. circa medium. Franciſcus de Curte ſenior, in conſi. 27. incip. Magnificus uir. uerſicul. Tertio premitto. vbi ait, ciuem nouellum, qui parum habitauit in loco, & forenſem æquiparari. Andreas de Exea. in repet. capitul. *Cognoſcentes*.

ſcentes.

Digitized by Google

ſcenti. numero 66. & 67. de Conſtitut. Immo Ioannes Crotus in repet.cap.2.Notab.3 de Conſtitut in 6.ait,ſe defendiſſe quendam ſcholarem,qui attulerat pannum de alieno territorio contra ſtatuta Bononienſium, vt non incideret in pœnam dictorum ſtatutorum.

Secundus modus eſt: ſi probetur abſentia eius, qui allegat ignorantiam,cap. *Cum in tua.* Qui matri accuſ.poſſ.facit l.planè,ff.de excuſ.tut.& ibi Bald. vbi ait, quod abſens præſumitur ignorare etiam Banna generalia, quæ fiunt in ciuitate.glo.in cap.*Cognoſcentes*.in verbo. *Ante prohibitionem.* in fin.& ibi Panormita.num.10.de Conſtit.Andreas de Exea ubi ſupra,num. 68. & fauet Romanus conſi. 7. incip. Viſis neceſſarijs.in fin.Quæ ignorantia ratione abſentiæ tunc maximè admittenda erit, quando de Conſtitutione Summi Pontificis agitur,& probet is, qui ignorantiam allegat, ſe apud eos fuiſſe, penes quos Sanctiſſimi Pontificis nomen,& acta nullo in honore ſunt,puta,apud infideles,Turcas,vel etiam Chriſtianos eos, qui nudum Chriſtiani hominis nomen geſtant, ceterum ſe Chriſtianæ doctrinæ,& vitæ hoſtes infenſiſſimos reipſa oſtendũt, quales ſunt Geneuæ, & apud Gallorum, & Germanorum,& Heluetiorum aliquos receſſus incolentes; vel ſi ætatem puta,infantiæ probet,vel ægritudinem, vel furorẽ, aut arctum carcerem,hæc enim,& ſimilia iuſtam ignorãtiæ cauſam præbere poſſunt,iuxta ea,quę docent gloſſa in cap.*Propoſuiſti*.verb. *Non probatur*.diſt.82.Panorm. in c. cognoſcentes.num.10 & Franciſcus Coſcius Senenſis in repet.eiuſdem c.num.112.de conſtitut.Alex.conſi.31 incip. ponderatis.volu.5.Mar.Anto.Cucchus in Inſtitut. maior. libr.1.tit.3.num.24.& alij.

Tertius modus eſt,ſi probaretur, quod lex etiam ſemel publicata non ſemper ſed rarò, & per interualla temporum obſeruatur in illo loco,quia tunc erit tolerabilis ignorantia Sic Pet.de Ancharano,& Philip.Franc.in c. *vbi periculum* §.præterea,de elect in 6.& Andr. de Exea repet. in c.cognoſcentes.num. 71 de conſtitut.qui tamen in omnibus his caſibus præter dicta in ſingulis vult requiri iuramentum allegantis ignorãtiam; quod idem antea docuit Decius in lectura 2.dicti cap.cognoſcentes.de conſtitut.Et de hac difficultate hæc ex Doctorum communion,& receptiori conſenſu,& ſententia dixiſſe ſufficiat.

6 QVARTVM DVBIVM EST, Quando † lex promulgata ſufficienter vim obligandi habere incipiat? In hac re aliqua certa ſunt, aliqua vero controuerſa, vt ex dictis conſtabit.

Primo certum eſt ex dictis, quod cum lex omnis vim ſuam habeat ex legiſlatoris intentione, ſi legiſlator apponat certam temporis determinationem,illi ſtandum erit. Vnde ſi lex dicat.ſtatim a promulgatione obligationem incipere, ſtatim facta promulgatione obligare incipiet; ſi vero poſt menſem,aut poſtquam lex erit promulgata in talibus.aut talibus locis,ſcilicet in parochia, diœceſi, &c. non obligabit ante menſem,aut prius, quam in talibus locis promulgata fuerit:ſic Syluester in verb.lex.q 6. verſic. Tertio.Nauar.in Manuali,c.23.num.44.Mar.Anton.Cuc. in lib.1.Inſtitut.maiorum.tit.3.numer.30. Gregor. de Valentia tomo 2.diſput.8.quæſt.5.pun.5.dub.3. poſt Panor. in capitu.*cognoſcentes*,num.7.Decium,& Felin.ibi, de conſtit.& Felin.in cap.*licet cauſam*.verſic.Nota ſexto.de probat.& gloſ.in clem.2.in verb.*& nunc*.de hæret. Exemplũ habetur in c. *cum ſingula*. de præbend. in 6. *vbi religioſi habentes duos prioratus intra menſem a notitia huius conſtitutionis vnum eorum, quem maluerint, dimittere tenentur.quod niſi fecerint,ex tunc eo ipſo efficiuntur ineligibiles.* & c.fi.ne clerici,vel monachi. *Religioſi de clauſtris exeuntes ad audiendum leges,vel phyſicam,niſi intra duorum mẽſium ſpatium ad clauſtrum redierint, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrunt.* Et in c. *Nouerit*.de ſent.excom.*facientes ſeruari ſtatuta edita,& conſuetudines introductas contra eccleſiæ libertatem, niſi ea de capitularibus ſuis intra duos menſes a publicatione illius Canonis fecerint amoueri,excommunicati ſunt*.Et Conc.Trid.ſeſſ.24.de reforma.Matr.c.1.ſtatuit,*decretum de irritando matrimonio clandeſtino robur ſuum non habere niſi poſt 30.dies a die primæ publicationis in eadem parochia facta numerandos*: & eadem Synodus Seſſ.24.de refor c.17.ſtatuit,*vt habẽtes plures parochiales eccleſias,aut vnam cathedralem,& aliã parochialem,vnam earum infra ſpatium ſex menſium dimittant,alioquin tam parochiales, quam beneficia omnia, quæ obtinent.ipſo iure uacare cenſeantur*. Notant tamen Panorm.Syluest.Gregorius,& alij, quod licet legiſlator declaret,ſe *ſtatim*.ſeu *ex tunc* velle obligare,id tamen intelligendum erit de irritatione actus, ita ut actus in contrarium factus irritus ſit,non autem de pęna, aut culpa, ſiquidem,qui haberet ignorantiam inuincibilem legis,excuſaretur a culpa,& a pœna legis; pœna enim legis infligi non debet ſine culpa,in culpa vero non eſt, qui legis ignorantiam inuincibilem haberet.

7 *Secundo certum eſt*,quod † licet legiſlator non explicet, ex quo tempore velit legem obligare,ſi tamen is, qui legẽ tulit,inferior ſit Papa, Imperatore,aut Rege,puta, ſi lex lata ſit ab aliquo Magiſtratu,Duce,Epiſcopo,& ſimilibus tunc ſtatim etiam obligat facta promulgatione in ciuitate,aut diœceſi,ubi lex fertur,vt colligitur ex communi Doctorum ſententia in c.2.de Conſtit.in 6.& facit gloſ.ibi in verb. *Sententijs*. Panormit.in c.*Cognoſcentes*.numer.7. de Conſtit.Compoſt.in cap.*Capitulum Sanctæ Crucis*.de reſcript.Syluest.verbo lex q.6.verſic.Tertio. Roman. conſi. 228.Anton.de Burgos repet.in c.*Cognoſcentes*.num. 103. de Conſtit.Domini.Soto lib.1.de iuſtit.q.1.art.4.poſt concluſ.3.Nauar in Man.c.23.num.44.Marc.Anto. Cucchus lib.1.inſtit.maior.tit.3 num.27 Gregor.de Valentia tom. 2.diſput.7.q.5.pun.5.dub.3.Io.Azorius,tomo 1.Inſtit.Moral.lib.5.cap.3.dub.2.*Ratio eſt*, quia cum iſti non habeant amplam iuriſdictionem,vt plurimum, illa promulgatio facta in loco reſidentiæ ſatis ſolemnis eſſe videtur, vt omnes obliget,& ad omnium notitiam perueniat, nec vt plurimum neceſſaria eſt promulgatio in alio loco, aut longum aliquod tempus expectandum ad hoc,vt omnes ſubditos obliget:Id quod intelligendum eſt in foro exteriori: nam in interiori excuſat ignorantia inuincibilis, vt dictũ eſt. *Et quo ad* pœnam ſpiritualem, verbi gratia,excommunicationis per legem alicuius Epiſcopi latæ, etiam ignorantia vtcunque vincibilis in eiuſmodi legibus excuſat ſubditum,dummodo non ſit craſſa,& ſupina id eſt, quæ attentis circumſtantijs negotij,& perſonæ facilè ſuperari potuerit,prout Bonifacius Papa VIII.in c.*Vt animarum*. de Conſtit in 6 ad tollendos conſcientiæ ſcrupulos declarauit,& nos latè de hac re tomo 1.lib.1. capit. 28. diſſeruimus.Idem etiam & in conſtitutione Synodali dicendum eſt, vt ad eius obligationem non expectetur longum aliquod tempus,puta bimeſtre, aut promulgatio in ſingulis locis.quia cum anguſta ſit vt plurimum talis prouincia, non opus erit,vt varijs in locis fiat promulgatio,aut expectetur longum tempus ad eius obligationem,ex Ioa. Andre. in proœm.Clemen.in verb. *De cetero*.Panor. in d. c. *Cognoſcentes* num.ſeptimo,& Marco.Anto.Cuccho lib.1. Inſtit.maior.tit.3.num.28.in qua tamen re, vt notat Pan. opus eſt prudentia,habita ratione qualitatis prouincię,& conſtitutionis.

Tertio Controuerſum eſt de legibus a ſupremo Principe latis, puta,ab Imperatore,Regibus, & a Summis Pontificibus,qui ampliſſimam,latiſſimàmque iuriſdictionem habent;In qua re communis Doctorum ſententia eſt, eorum leges obligare poſt duos menſes a promulgatione facta, vt habetur in Authent. *Vt factæ nouæ conſtitutiones*; vt ſic probabiliter ad notitiam ſubditorum veniant; ſic Io.Andr.in data lib.6.Hoſtienſ.in Summa,tit. de Conſtit. §. *quando*.Bald.in leg.*Leges ſacratiſſimæ*. Cod. de legibus Panor.in c.*Cognoſcentes*.num.7.de conſtitut. Ant. de Burgos,in repet.eiuſdem c.nu. 206.Andreas de Exea in eadẽ rep.nu.76.Ang.in verb.lex nu.13.Sylu.eod.q.6 verſic Tertio Sotus li.1.de iuſt.& iure q.1.art.4.Medina 1.2.q.90.art. 4.concl.2.Nauar.in Manuali c.23.nu.44.Greg.de Valent. tom.2.diſp.7.q.5.punct.5.dub.3.Marc.Anton.Cucchus in libr. inſtitut. maiorum tit.3.num.16 & Doctores communiter,id quod procedit tam in foro interno, quam externo.

Neq; huic cõi Doct.ſni obſtat illud Auth.Vt priuatis domib.ibi.*intra tres mẽſes*.Nec Aut.Nos quis miles aut ſe

Digitized by Google

deratus, ibi *poſt 36. dies.* quia vt notat gl. in d. Aut. vt factæ nouę cõſtitutiones, ſunt caſus ſpeciales, in quibus prędictũ ſpatium aſſignatur, & proinde non derogant iuri & conſtitutioni communi, & vniuerſali. Neque obſtat gl in cap. *Propoſuiſti* in uer. *non probatur.* diſt. 82. quia ut notat Panorm. in c. *Cognoſcentes.* num. 7. de Conſtit. reijcitur ab omnibus, & c. *decernimus*, diſt. 18. per quod illa gloſſa mouetur non loquitur de tempore, quo illa conſtitutio ligat, ſed de tempore præfixo à Concilio Toletano Epiſcopis ad denunciandum ſubditis, quęnam in Concilio illo Toletano Prouinciali ſtatuta fuerant.

9 *Quarto controuerſum eſt*, an in huiuſmodi legibus ciuilibus Imperatoris, & Regum ſufficiat generalis illa publicatio facta in Curia ipſius Principis, ſeu Imperatoris? In hac re communis Doctorum ſententia eſt (loquendo de legibus, quæ non ſunt reuocatoriæ priuilegiorum, aut irritatoriæ actuum, de quibus inferius agemus) non eſſe ſufficientem promulgationem factam in Curia, aut in Ciuitate Regia, ſed requiri etiam, vt alijs in locis cuiuſq. prouinciæ, aut Imperij, & Regni promulgatio ſolemniter fiat & duorum menſium effluxerit ſpatium, ita ut ad omniũ notitiam moraliter & probabiliter venire poſſit vnde lex Imperatoris non obligat Bauaros v.g niſi etiam in Bauaria promulgetur, ex Panorm. in capit cognoſcentes num. 7. de conſtit. Syl. verbo lex quæſt. 9. verſic. Tertio, & alijs, qui id colligunt ex Authen. *Vt nouæ conſtitutiones*. Soto lib 1. de iuſtit q. 1. art. 4. qui exemplificans de Caſare, ſeu de Rege Hiſpaniæ (& idem de aliquo alio Principe, cui plura ſunt regna, ſeu plures prouinciæ ſubiectæ) expreſſè docet, non ſatis eſſe, verbi gratia. Toleti in Hiſpania promulgari legem, quæ Belgas, Flandros, Italos, aut Indos comprehendat, ſed oportere etiam in ſingulis prouincijs promulgari, vt ſic qui abſentes ſunt a Curia, in Prouincijs earum legum notitiã habere poſſint. *Ratio eſt*, quia, quod attinet ad gubernationem ſecularem, diuerſa regna, ſiue Prouinciæ videntur eſſe per ſe diſtinctæ Vniuerſitatis, & Reipublicę: vnde cum lex ſit vniuerſalis regula ad omnes pertinens, non in uno certo loco tantum, ſed in diuerſis promulgari debet, ut ad omnium notitiã peruenire queat vt præter citatos manifeſtè tradunt Barth. Medina, 1. 2. q. 90. artic. 4. concluſ. 2. & dub. vlt. poſt concluſ. quintam. Grego. de Val. tom. 2. diſput. 7. q. 5. pun. 5. q. 2. Marc. Anto. Cucch. inſt. Maior. tit. 3. num 17. & alij.

10 *Quinto* controuerſum etiam eſt, An qui ante id tempus duorum menſium ſciunt legem promulgatam in locis prouinciæ, teneantur in conſcientia ad illius obſeruationem non expectando duos menſes? Anton. de Butrio in c. 2. de conſtit. dubius eſt, & potius in partem negatiuã inclinat, & idem docent Andreas de Exea repet. in capit. *cognoſcentes.* numer. 76. de conſtitut. & Greg. de Valent. to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 5. dub. 3. eo quod ante illud tempus lex non uidetur obligare, & afferunt pro ſe Anth. *vt nouæ conſtitutiones.* Communior tamen, & verior ſententia eſt dicentium, eos, qui legis promulgatæ notitiam, ſcientiamque habuerint, ante lapſum duorum menſium ad legis obſeruantiam teneri, & obligari, ſic gloſ. in c. *cum ſingula* in uerb. *peruenerit.* de præbend. in 6. & in c. *Hoc conſultiſſime*, in verb. *haltenus.* de rebus eccleſ. non alienan. in 6. Ioan de Lignano in c. 1. de conſtit. Panor. in cap. *cognoſcentes* num. 7. de conſtit. & in c. 1. num. 11. de poſtul. prælat. vbi citat Ioan. Andr. Pan. & Hoſtienſ. pro eadem ſententia; Angelica verb. Lex, num. 12 Syl. cod. q. 6. verſic. Tertio. Sotus lib. 1. de inſtit. & iure q. 1. artic. 4. qui id docet ſaltem verum eſſe in foro interiori; Mar. Anton. Cucchus lib. 1. maior. inſtitut. tit. 3. num. 21. Anton. de Burgos repet. in c. *cognoſcentes* nu. 206. & nu. 213. de conſtit. Bartol. in l. omnes populi. de iuſt. & iure. Barbat. conſ. 55. & uidetur ſatis euidenter colligi ex c. primo, de poſtulat. prælat. in illis verbis: *Sed id ſolum ſufficit, vt ad eius obſeruantiam teneatur, qui nouerit eam ſolemniter editam, aut publicè promulgatam*; vbi ut notat Panorm. uerbum illud *ſufficit*, ſatis oſtendit ſufficere ad obſeruantiam conſtitutionis, quod illius notitia habeatur. *Ratio huius eſſe poteſt*: quia fruſtra expectatur euentus cuius nullus eſt effectus. Ex quo ergo quis certus eſt de legis promulgatione, fruſtra expectat lapſum duorum menſium, quia eum, qui certus eſt, non oportet amplius certiorari, ex reg. l. *Eum qui certus eſt*, de reg. iur. in 6. Nec obſtat tex in dicta Auth. *Vt factæ nouæ conſtit.* quia, ſi rectè conſideretur, ſolum probat id fieri propter ſcientiam, & non ob aliud, ita ut poſt illos duos menſes præſumatur ſcientia, nec in contrarium facilè admittatur probatio in foro exteriori, quamuis in foro conſcientiæ ignorantia inuincibilis ſemper a culpa, & pœna excuſet, vt diximus. Qui enim facit contra legem, quam ignorat, in foro conſcientiæ non peccat illo peccato, quod eſt committere in legem, ſed illo, quod eſt ignorare legẽ, cum forte ſcire tenebatur. Etenim peccatum eatenus cenſendum eſt, quatenus voluntarium eſt ubi autem eſt ignorantia inuincibilis non eſt voluntarium, vt conſtat, & per conſequens non erit peccatum aliquod contra legem ex tali ignorantia. Tunc autem cenſetur, ignorantia inuincibilis, quando quis ſcire non potuit aliquid adhibita diligentia ſolita adhiberi a uiris prudentibus eiuſdem qualitatis; Sicut econtra ignorantia illa uincibilis dicitur, quando quis aliquid ignorat, quod eiuſdem qualitatis homines communiter ſciunt. Hæc autem omnia intelligẽda ſunt de ijs legibus, in quibus non eſt expreſſè ſtatutum tempus determinatum in quo obligare incipiunt; *Nam* de ijs alia eſt ratio, cum ipſæ leges obligandi vim non habeant ex uoluntate, & intentione legiſlatoris, antequam illud tempus adueniat, vt colligitur ex c. *Cum ſingula*. de præbend. in 6 & alijs legibus in ſecundo dicto ſuſius a nobis allatis.

11 *Sexto* itidem inter Authores controuerſum eſt de legibus Eccleſiaſticis Summi Pontificis, An in ijs legibus in quibus nullum certum tempus ad obligandum præfigitur, ſatis ſit, vt in Curia Romana promulgentur, ita vt non opus ſit ad earum obligationem, vt vel in ſingulis prouincijs promulgentur, vel etiam expectetur duo menſes ad earum obligationem? Aliqui enim exiſtimant requiri promulgationem in ſingulis prouincijs, duoſque menſes itidem expectandos poſt earum promulgationẽ, ſicut de legibus ciuilibus ab Imperatore latis diximus. Sic Panorm. in c. *Cognoſcentes.* numer. 7. de conſtit. Franciſcus Coſcius Senenſis in repet. dicti c. *Cognoſcentes.* num. 100. Angelica in verbo, lex, num. 13 Caiet. 1. 2. q. 90. art. 4. & ibi Bartho. Medina dubio 1, poſt concl. ſecundam. & dub. vlt. *Ratio eorum eſt*: quia eadem vtriuſque ratio eſſe videtur. Nam imperium Papæ latius patet, quam imperium alicuius Regis, aut Imperatoris, & leges eius non minus, imo magis vniuerſales ſint. Ergo non ſolum requiritur promulgatio in Curia ſed etiam in prouincijs, diœceſibus, & eccleſijs cathedralibus. Quamuis enim Papa pedes habere plumbeos videatur, & proinde immobilis maneat nec diſcurrat per prouincias & mundum, ſicut Imperator, habet tamen Epiſcopos & Archiepiſcopos, per quos omnibus notitiam dare poteſt.

Alij vero exiſtimant leges Summi Pontificis vim obligandi habere, quam primum in Curia Romanã publicentur, & in acie Camp. Floræ, & ad valuas Baſilicæ Apoſtolorum affixæ ſint, & in Cancellaria Apoſtolica pro publicatis habeantur, nec neceſſe eſſe vt in ſingulis prouincijs promulgentur, niſi id in Bullis ipſis exprimatur. Sic Ioan. Monachus in reg. *In generali.* de reg iur. in 6. Io. Andreas ſuper dam ſexti. Panormi. in cap *Nouerit*. num. 3. de ſent. excommun. Paul. de Eleazar. in proœm. Clement. Imol. ibidem. Henriquez Behic. in cap. *Cognoſcentes.* de Conſt. Auſfer. ad Cap. Toloſan. quæſtio. 445. dub. 2. Gomeſius in proœm. regul. Cancellar. quæſtio. 2. ante finem. Syluest. verbo, Lex, quęſt. 6. uerſic. Tertio. Marcus Anton. Cucchus lib. 1. Inſtitut maior. titul. 3. num. 19. Greg. de Val. tom. 2. diſp. 7. quęſtio. 5. puncto 5. dubio 2. Ioan. Azorius part. 1. Inſtitut. Moral. lib. 5. capit. 3. dub. 3. Emanuel Rodriguez tom. 1 quæſt. Regular. quęſt. 6. art. 2. in fine, & fauet Sotus lib. 1 de iuſt & iure. quęſt 1. art. 4. ait enim parum referre, ſi dicamus ſtatim Romæ latas obligare: & Sylueſter, Gomeſius, Gregorius, & M. Anton. Cucchus ita in vſu, & praxi obſeruari dicunt, & huius etiam ſententiæ eſt Anton. de Burgos repetit. in dicto capit. *Cognoſcentes.* numer. 208. citans Archid. in cap. final. diſtinct. 16. unde

Digitized by Google

de Bulla Cœnæ, verbi gratia, obligat omnes vbique terrarum, poſtquam in die Iouis Sancti publicantur. Huius opinionis ratio hæc eſſe poteſt quia tota Reſpublica, & Eccleſiaſtica gubernatio ſub vno capite, & paſtore, Summo videlicet Pontifice, vna prouincia reſpectu Papæ cẽſetur, & vt notat Anton de Burgos, vbi ſupra, Romæ ſunt omnes mundi nationes, vnde veriſimile eſt, quod, quando ibi conſtitutio aliqua noua promulgatur, illi, qui Romæ commorantur, certas eorum ciuitates & prouincias faciãt, vt proinde illa promulgatio Romæ facta ſufficiens eſſe cenſeatur, aliàs, vt Syluester loco proximè allato notat, multę Decretales Pontificis non obligarent, quandoquidem multæ illarum in multis prouincijs non ſunt vnquam promulgatæ, in quibus tamen obligant, & ſeruantur, & hoc maximè in legibus Pontificijs vim habet, quæ non pendent ex acceptatione populorum, cum eccleſię ſupremus paſtor immediate a Deo poteſtatem acceperit, cuius auctoritati, & imperio nihil omninò obſtat, quod nonnunquam aliqui Principes, aut magiſtratus inueniãtur, qui talium conſtitutionum promulgationem in ſuis Regnis, & Prouincijs impedire conantur, eorum enim iniquitas impedire minimè valet, quo minus Summus Põtifex leges ferre poſſit, quae totum orbem Chriſtianum ad earum obſeruantiam coarctent, & conſtringant. Ideo autem duorum menſium ſpatium in lege ciuili ſtatutum eſt, quia ſatis rationabile tempus eſſe videtur, intra quod lex promulgata omnibus innoteſcere queat. Cum ergo in legibus Eccleſiaſticis huiuſmodi tempus conſtitutum non ſit, illud tempus ſufficere intelligi debet, quod habita ratione diſtantię rationabiliter ſufficit, vt aliquid Romę promulgatum eſſe cognoſcatur. Conueniunt tamen omnes, quod ignorantia inuincibilis ſemper excuſat a culpa, & pœna, non ſolum in foro conſcientiae; ſed etiam in foro exteriori, ſi probetur, vt latius tomo 1. Theſauri lib. 1. cap. 18. oſtendimus. Et quæ hactenus dicta ſunt, de legibus praecipientibus aliquid intelligenda ſunt.

12 *Septimo*, quantum † ad leges irritatorias contractuum communiter tradunt Doct. quod ſi lex aliqua promulgata fuerit in Curia, & habeat decretum irritans, & reſcindens, ſtatim obligat, non quidem quoad culpam, & pœnam, ſed quoad reſciſſionem contractus facti contra dictam legem. Exempli g. ſi in Concil. Romae ſtatuatur, & promulgetur, vt illegitimus nõ poſſit habere beneficium Eccleſiaſticum, & quod talis collatio ſit irrita, etiamſi poſt promulgationem inuincibiliter ignoranti beneficium collatum ſit, collatio illa nulla, & irrita erit. Quia retractatio, ſeu annullatio actus non eſt vlla pœna, quae infligitur ob culpam, & conſequenter inuincibiliter ignorantes, & omni culpa carentes ea affici poſſunt, non autem pœna, vt diximus, cum abſurdum planè eſſet ad pœnam ligare ignorantem. Sic glo. in Clement. 2. in ver. *Ex nunc*, de haer. & Panormit. in c. *Cognoſcentes*, num. 7. in princip. de Conſtit. Syluest. verbo, Lex, q. 6. verſic. tertio circa medium. Sotus lib. 1. de iuſti & iure q. 1. ar. 4. Barth. Medina 1. 2. q. 90. art. 4. ante concluſ. 4. & Greg. de Valent. tom. 2. diſp. 5. puncto 5. dub. 2. & colligitur expreſsè ex c. 1. §. *Adijciebatur inſuper*. de conceſſ. præbend. in 6. *Idem* iudicium eſt de donatione facta a nouitio in religione ante duos menſes profeſſionis, nam ſi quis bona fide, & ignorantia inuincibili donationem validam fuiſſe exiſtimaret, nõ peccaret eam acceptando; ceterum donatio irrita fuit, & inualida, vt colligitur ex Concilio Tridentino Seſſ. 25. de Regular. c. 16 quapropter continuò, atque reſciuerit, tenetur id, quod donatum eſt, domino vero reſtituere. Sic etiã extante lege, quæ decernat, & taxet rerum venalium pretia, ſi quiſpiã ignorans leges inuincibiliter vendat res auctiori, & maiori pretio, liberatur a culpa propter ignorãtiã inculpabilem, ſed tenetur reſtituere illud, quod plus iuſto accepit, vt Barth. Medina, vbi ſupra, tradit. Hanc autem communem Doctorum ſentẽtiam ſolam veram Sotus, vbi ſupra, affirmat, quando reſciſſio, & annullatio eiuſmodi contractus eſt ſine notabili damno, & iniuria tertiæ perſonæ; ſi enim Pontifex, verbi gratia, ferret legem, per quã redderet ad matrimonium inhabiles cognatos intra quintum gradum, cũ non poſſet retractatio huiuſmodi actus, & contractus fieri ſine iniuria partium, vt conſtat, æquum planè eſt, vt talis lex vigorem non habeat, antequam in ſingulis prouincijs promulgaretur; Quare conſultiſſimè fecerunt patres in Conc. Trid. Seſſ. 24. de reform. matrim. cap. 1. in lege irritante matrimonia clandeſtina, vbi præceptum eſt, quod hæc non ſolum per diœceſes vniuerſas, ſed etiam per ſingulas parochias proponeretur. & quod non valeret, niſi poſt triginta dies a die primæ publicationis in eadem parochia factæ numerandos.

13 *Octauo*. Circa leges reuocatorias priuilegiorum, & indulgentiarum illud communiter ab omnibus receptum, & approbatum eſt, huiuſmodi leges vim obligandi non habere quouſque promulgatæ ſint, non ſolum in prouincia, ſed etiam in ciuitate, ac parochia; Exempli gratia, dũ indulgentiæ reuocantur, aut ſuſpenduntur, quouſque in Metropoli Eccleſia ſit reuocatio promulgata, quicunque poteſt conceſſis priuilegijs citra culpam vti. Neque hoc tãtum, verum etiam ſi quis vſque ad illum articulum priuilegio indulgentiarum fuerit a reſeruatis Sacramentaliter abſolutus, abſolutio eſt valida, ex Soto lib. 1. de iuſtitia, & iure, q. 1. artic. 4. & Greg. de Valentia tom 2. diſt. 7. q. 5. pũt. 5. dub. 2. niſi (inquit hic author) fortè in anno Iubilæi, vbi ſtrictiſſimè videntur illæ reuocari, in qua re conſulendum eſſe cenſeo tenorem Bullæ Iubilæi, & ſecundum illum iudicandum. Immo aliqui, vt Panorm in cap *Cognoſcentes*. nu. 7. & Fel. ibi, de Conſtit. & Greg. de Valentia tom. 2. diſput. 7. quæſtio. 5. puncto 5. dub. 2. affirmant huiuſmodi leges reuocatorias priuilegiorum non obligare aliquem, antequam ad eius notitiam perueniant, & colligitur ex capi. 1. de conceſſ. præbend. in 6. vbi id communiter tradũt Doctores, vt notat Panor. vbi ſupra, & facit tex. l. qui abſenti, & Aret. ibi. ff. de acquir. poſſ. & l. abſenti. ff. de do. Sebaſtia. Sap. in annotationib. ad Panormitanũ, vbi ſupra, in ver. priuilegiati. litera k. citans ad hoc Iaſonem in l. final. colum. 9. verſic. ſucceſſiuè ff. de Conſtitut. Princip. vbi dicit, eſſe communem opinionem Legiſtarum, & Canoniſtarũ. *Ratio eſſe poteſt*: quia fauores ſunt ampliandi: Vnde, vt notant Medina 1. 2. quæſtio. 90. art. 4. ante ſolutionem argumentorum, & Gregorius, vbi ſupra. ſi quis habuiſſet antea priuilegium de ouis comedendis, aut de confeſſore eligendo, qui ipſum a peccatis reſeruatis abſolueret, validè vti poſſet huiuſmodi priuilegio quouſque ſciret ſibi eſſe reuocatum per aliquod nouum ſtatutum, id quod etiam docet Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure, quaeſt. 1. artic. 4. &, vt diximus, colligi videtur ex d. cap. 1. de conce. præb. in 6. §. nec obſtaret.

14 QVINTVM DVBIVM eſt, An præter ſufficientem legis promulgationem eo modo, quo dictum eſt, neceſſariũ etiam ſit, legem humanam acceptari? *Ratio difficultatis eſt*: quia virtus legis dependet a poteſtate legislatoris, & non ab acceptatione ſubditorum, & conſequenter vim obligandi habet, quamuis ſubditi repugnent, & reſiſtant. Cõmunis nihilominus Doctorum ſententia eſt, poſt legis promulgationem, & duorum menſium lapſum neceſſarium eſſe, vt lex recepta ſit ad hoc, vt vim obligandi habeat. Sic gloſſ. in capitul. 1. in verb. *frangere* de tregua, & pace, & Panorm. ibi, num. 4. & Felin. numer. 6. Syluest. verbo, lex, quaeſt. 8. verſic. 4. Io. Driedo lib. 1. de libert. Chriſt. c. 9. conſiderat. 2. Alph. a Caſtro, lib. 1. de poteſt. legis pęnal. capitu. 1. Nauarr. in Manuali, capitul. 23. nume. 41. Marc. Anton. Cucchius libr. 1. Inſtit. maiorum titul. 3. numer. 31. Barth. Vgolin. de cenſu. Eccleſ. tabula 1. capitul. 9 §. 9. nu. 1. Gregorius de Valentia tom. 2 diſp. 7. quaeſt. 5. puncto 5. dub. 4. Summa Corona part. 1. cap. 1. nume. 30. Sebaſtianus Medices in Summa de concord. Canon. Decret. diſtinct. 4. articulo. 5. & Toletus in ſumma tract. de ſeptem peccatis mortal. capitulo. 18. & colligitur euidenter ex capitulo in iſtis. §. leges, diſtinction. 4. vbi dicitur: *Leges inſtituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus vtentium approbantur*. & huius rationem in ſequentibus aſſignans ait: *Sicut enim moribus vtentium in contrarium nonnulla leges hodie abrogata ſunt, ita moribus vtentium ipſa leges confirmantur*, & in l. de quibus. ff. de legibus; *Leges*, inquit Iulianus Iuriſconſultus, *nulla alia de cauſa nos tenent, quam quod iudicio populi re-*

Digitized by Google

cepta ſunt. Etenim, vt præfati authores tradunt, lex non promulgatur, niſi ſub conditione ſaltem tacita, ſi, ſcilicet, a Communitate acceptetur: Non enim expedit homines ita per humanam poteſtatem gubernari, vt renitentes, atque inuiti adigantur lege ad aliquid faciendum, quod alioquin neque lege naturali, neque diuina præſtare tenētur, ut ſupponimus. Neque hoc cuiquam durum, aut abſurdum videri debet, cum Principis legum conditoris poteſtas quodammodo ab arbitrio populi pendere uideatur, quandoquidem ſecularis poteſtatis auctoritas ipſi Principi, ſeu magiſtratui a populo delegata ſit ad leges ferendas, quæ ad bonam Republicæ moderationem vtiles videbuntur, adeo ut leges, quæ ab his Principibus, aut Magiſtratibus conditæ ſunt, ideo validæ dicendæ ſint, quia ex ipſius populi cōſenſu prodiiſſe cenſeantur. Hinc Alphonſus a Caſtro, vbi ſupra, deducit, quod ſi Princeps, aut magiſtratus talē poteſtatem a populo habens vellet, lege ab eo condita populum contradicentem cogere ad aliquid lege diuina, aut naturali minimè neceſſarium, Tyrannus cenſendus ſit quippe qui maiorem poteſtatem erga populum ſibi commiſſum exercet, quam verè habet. Hoc autem de ſola poteſtate laica intelligendum docet Caſtro, quoniam hæc ſola a populo ſuæ poteſtatis robur accipit. Sicut etiam dicendum eſt tunc legem eſſe receptam, quando non ab vno, aut altero tantum, ſed a maiori parte Communitatis recipitur; Si enim pars populi maior eam receperit, tunc minor pars populi eam non obſeruando peccat; Sicut etiam econtra, ſi maior pars populi eam non receperit, vel certum perſonarum genus ſit, in quo maior perſonarum pars legem non acceptauerit, quamuis minor pars tantum populi, vel certi generis perſonarum eam acceptet, vim obligandi non habebit lex lata, & a minori tantum parte populi recepta. Non tamen a peccato excuſantur ij, qui nulla iuſta ratione ducti aduerſus voluntatem Principis conditoris a principio in cauſa ſunt, ne lex iuſta Principis publicam vtilitatem ſpectans recipiatur, eique obuiam eunt, ex Felino in cap. ſecundo, de treuga, & pace, & Marco Antonio Cuccho vbi ſupra, numero. 14. Sicut neque excuſandi ſunt in hac parte, ſuperiores illi, ſeu prælati, quorum negligentia fiat, vt a ſubditis lex vtilis, honeſta, & iuſta non acceptetur, & in praxim deducatur, ſi nimirum, prout debent, non curant, vt leges a Principe latæ ad notitiam ſubditorum perueniant.

Eccleſiaſtica vero poteſtas, quia non a populo, ſed ab ipſo Deo, vim ſuæ poteſtatis habet, ideo etiam ſine populi conſenſu leges condere valet de his rebus quæ ad finem vltimum conſequendum aut neceſſariæ, aut valde conducibiles eſſent.

15 *Ceterum* illud tam in legibus ciuilibus, quam eccleſiaſticis obſeruandum eſt, quod ſicut lex in nihilo recepta ad nihilum obligat; ita lex in vna ſola parte recepta, quoad illam ſolum obligat: fieri namque poteſt, vt acceptetur lex aliqua quoad vnum, & non quoad aliud, quoad ſuam principalem diſpoſitionem, & non quoad pœnam, quia quoad illam recepta, & non quoad hanc; immò fieri poteſt, vt acceptetur quoad vnam partem pœnæ, & non quoad aliam. Vnde ſicut lex non obligat quoad totum, niſi quoad totum recipiatur a communitate, ſeu maiori parte illius, ita etiam neque quoad illam partem, quæ non eſt recepta, obligabit, vt rectè Nauarr. in Manuali c. 23. numero 62. verſic. Decimo. Bart. Hugolinus de cenſur. eccleſiaſt. tabula 1. c. 9 §. 9. num. 2. & Gregor. de Valentia tom. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 5. dubio 4. annotarunt.*

Huius rei exemplum ponitur a Nauarro, & Hugolino locis allatis, de Extrauag. 1. Pauli Papæ II. ſub titulo, De rebus eccleſ. non alienan. vbi hodie clerici in caſibus a iure non permiſſis eccleſiæ bona vltra triennium locantes in excommunicationis pœnam, quæ in dicta extrauaga n lata eſt, non incidunt, quandoquidem quoad hanc pœnam in pluribus locis recepta non ſit, ex Nauarr. in Manuali cap. 23. num. 62. & cap. 27. numero 149. verſi. Quinquageſima ſecunda, & numer. 150. Caietan. in Summa in verb excommunicatio cap. 75. Hugolino vbi ſupra, & nos tomo. 1. lib. 3. capit. 31. numer. 22. latius expoſuimus: talis tamen locatio vltra triennium facta nulla, & irrita eſt, quia quo ad hanc partem lex illa, ſeu Extrauagans recepta eſt.

Denique illud apud authores omnes manifeſtum eſt, quod tolerantia, & diſſimulatio Principis etiam Papæ, quando ſcit a principio legem non eſſe receptam a maiori parte communitatis, excuſat a peccato tranſgreſſores; immo licet recepta lex fuerit a maiori parte, ſi tamen poſtea temporis decurſu, aut per aliam legem contrariam, etiam de prima mentionem non facientem, aut contraria conſuetud ne, rationabili tamen, aut per non vſum, legiſlatore id ſciente, & tolerante abrogata ſit, amplius obligandi vim non habet vt colligitur euidenter ex capit. In iſtis. § leges. diſt. 4. Panormit. in capit. 1 de treuga, & pace numero quarto. Syluest. in uerbo conſuetudo. qu. 6. & in verbo lex quæſtio. 6. uerſic quarto. Angel. uerbo. lex §. 16. & §. 17. Nauar. in Manuali capitu. 23. numer. 41. Barthol. Hugolin. de cenſuris eccleſ. tab. 1. capit. 9 §. 9. numero 3. Marcus Antonius Cucchus lib. 1. manuum inſtit. titu. 3. numero 31. Summa Corona part. 1. capit. 1. numero 30. Emanuel Rodriguez in Summa part. 1 capit. 194. concl. 6. & 10. Toletus in Summa tract. de ſeptem peccatis mortal. cap. 13. Multi enim extant antiqui Canones, & leges, quæ olim promulgatæ, & receptæ fuerunt, modo tamen non obligant, quia per leges contrarias, aut per cōtrariam conſuetudinem ſuperioribus ſcientibus, & non contradicentibus derogatæ ſunt, cuius rei exemplum habetur in dicto §. Leges diſtinct. 4. vbi dicit, *Decretum Teleſphori Papæ, quo ſtatuit, vt clerici generaliter a Quinquageſima ieiunandi propoſitum ſuſciperent & a carnibus, & delicijs abſtinerent, quia moribus vtentium approbatum non eſt, aliter agentes tranſgreſſionis reos non arguit.* Idemque id cum de multis alijs legibus tam eccleſiaſticis, quam ſecularibus faciendum eſt, de qua te plura inferius dicemus.

ADDITTIO NOVA.

Adde, In hanc eandem ſententiam ierunt Azor. lib. 5. capit. 1. verſ. ſecundo ſcire oportet. vbi de communi teſtatur, & reſpondet ad rationes oppinionis contrariæ. & Rebell. ſo. mihi 40. num. 7. lib. 1. q. 5.

De qualitate legis humanæ, hoc eſt, qualis, & quanta ſit obligatio legum humanarum. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *De obligatione legis humanæ contra hæreticos, & quodnam illorum fundamentum, leges humanas non obligare de materia aliqua per legem diuinam non præſcripta.*

Scripturarum teſtimonia, & Conciliorum authoritates pro ſententia Catholicorum. ibid.

2 *Contra hæreticos probatur, legem de re aliequin non per legem naturalem aut diuinam præſcripta obligare ad obſeruantiam. Eorundem rationum diluſio.*

3 *Opinio Ioan. Gerſonis eiuſdemque refutatio.*

Legem obligantem ſub mortali ferri poſſe ab eccleſiaſtica poteſtate concedit Almaynus hanc tamen Principibus, & legibus ciuilibus poteſtatem negat. num. eod.

De legibus ciuilibus idem aſſerit Sota ibid.

4 *Lex humana in vniuerſum poteſtatem habet obligandi ſub mortali: tum Scripturis tum ratione probatur.*

5 *Lex Eccleſiaſtica vim habet obligandi tranſgreſſores ad mortale.*

Probatur ex authoritate eccleſiæ a Chriſto tradita. numero eodem.

Quænam Scripturæ loca illud apertè doceant. ibid.

Probatur ex comparatione Sacerdotij legis Euangelicæ cum illo Aaronis in lege veteri. ibid.

6 *In his etiam, quæ vel indifferentia ſunt ſecundum ſe, vel ſal*

6 In

tem non præcepta iure diuino, aut naturali, authoritate ec cleſiæ probatur.

Caluini, eiuſq; ſectatorum interpretatio ſuper Act. 15. refelli tur, vt manifeſte falſa, tum contextui, tum Sanctorum Pa trum communi intelligentiæ repugnans. ibid.

7 *Apoſtoli constitutio, ne bigami ordinentur, in conſcientia o-bligat, cum tamen nec iure diuino, nec naturali prohi-beantur.*

Lex eccleſiaſtica de ieiunio præſertim Quadrageſima obli-gat ſub peccato. nu. eod.

8 *Eſſe in Eccleſia hanc poteſtatem condendi leges, quæ ſub pę-na peccati mortalis obligent, de fide eſt.*

9 *Lex Ciuilis poteſtatem habet obligandi tranſgreſſores ad pec catum mortale: Ex Scripturis.*

10 *Idem probatur ex teſtimonijs Patrum.*

11 *Præcepta iuſta parentum obligant filios ſub pęna mortis æ-ternæ.*

12 *Sicut Reſpub. Eccleſiaſtica authoritatem habet condendi le ges particulares ad finem ſpiritualem, ſic & Reſpubl. ciui lis ad pacem, & tranquilitatem neceſſarias.*

Reprehenditur doctrina Gerſonis, vt falſa, & abſurda, ibid.

13 *Soluuntur Rationes, quę in contrariam partem adducta fue runt ſuperius, nu. 3.*

14 *Medicus nullam habet authoritatem præcipiendi, ſed tantũ facultatem conſiliandi, & docendi, quid agendum ſit.*

15 *Quamuis Eccleſia actum nudum interiorem ſecundum ſe nec præcipere, nec prohibere poteſt, nec punire, prout tamen actus exterior prohibitus inde exortus eſt, ſimul in obliga tione ponit.*

Hæreticus penè mentalis non eſt excommunicatus, nu. eod.

ANtequam cum Catholicis de obligatione legum humanarum diſputemus duo breuiter explicãda ſunt: *vnum* contra hæreticos, qui negant in eccleſia eſſe poteſtatem condendi leges, quæ obligant in conſcientia ad earũ obſeruantiam, de materia alioqui per legem diuinam nõ præſcripta. Quam olim hæreſim tenuerunt Vualdenſes, vt patet ex Anton. in Summa p. 4. ti. 11. c. 7. §. 2. eoſq; ſecuti Vuicleff. vt patet ex articulo eius 38. damnato in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. & Ioannes Hus, vt patet ex art. eius 15. damnato in eodem Concil. ſeſſ. 15. & his temporibus Lutherus, vt conſtat ex Bulla Leonis X. contra illum, artic. 27. & articu. vlt. Confeſſionis Auguſtanæ. Caluinus lib quarto, Inſtitut. cap. 10. & alij recentiores affirmantes illa ſolum mandata obligare in conſcientia, quæ in Euangelio explicata ſunt, hoc fundamento nixi, quod Matth. 15. dictum a Chriſto ſit: *Fruſtra colunt me, docẽtes doctrinas, & mandata hominum.* Contra hanc tamen hæreſim ſunt Scripturæ, & perpetua eccleſiæ conſuetudo, ſiquidem Matth. 28. & Ioan. 20. dixit Chriſtus. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo, & in terra. ſicut miſit me pater, & ego mitto vos.* Ex quo loco San. Chryſoſto. & alii eccleſiæ poteſtatem in Apoſtolos, eorumque ſucceſſores a Chriſto tranſlatam eſſet tradunt, qua leges Eccleſiaſticas condere poſſent ſicut ipſe Chriſtus eam a patre acceperat. Hinc in Scriptura dicuntur *Superiores,* Matth. 23. Act. 23. Item *Præpoſiti, & ſublimiores poteſtates,* Rom. 13. & 1. Pet. 2. Item vocantur *Paſtores,* Io. 21. Act. 20 Epheſ. 4. 1. Corinth. 12. & 1. Petr. 5. Item *Epiſcopi, & ſuperintendentes.* Act. 20. quæ nomina regendi poteſtatem, & auctoritatem condendi leges ſignificant; ſi quidem alias qui præeſſent, non poſſent ſufficienter, & efficaciter ſubditos ad gubernationis finem dirigere prout Ariſtot. lib. 7. Polit. cap. 6. & 9. & Plato libr. 2. de Repub. & lib. 8. de Legibus, tradunt, & experientia manifeſtat. Hinc Apoſtoli, vt colligitur ex Act. 15. hanc poteſtatem ſibi a Chriſto traditam exercere cæperunt, conſtituentes legẽ de abſtinentia à ſanguine & ſuffocato ad tempus, dicentes: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & Nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam neceſſaria, vt abſtineatis vos, &c.* & licet Melanchthon in Confeſſione Auguſtana artic. vlt. dicat eam non fuiſſe veram legem, ſed ſolum directionem quandam, id tamen facile tum ex verbis ipſis, tum ex c. 16. conuincitur eſſe falſum, vbi Paulus ad illam conſtitutionem Apoſtolorum alludens, hortatur fideles, *vt ſeruarent præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum.* Similia etiam ipſemet Paulus præcepta circa ordinationem Presbyterorum, & Diaconorum ſtatuit, vt videre eſt primo Timoth 3. & ad Titum 3. & alia etiam circa ordinationem ſtatuit primo Corin. 11. Et idem ex multis Concilijs colligitur, vt ex Chalced. Actione 15. ex Romano ſub Hilario 1. Can. 1. & Synodo 6. Act. 4. & Synodo 8. Act. 1. & Toletano 3. Can. 1. Concilio Vienneſi, vt habetur in Clement. Ad noſtrum, de hæreticis, & Conſtantienſi, Seſſio. 8. & Florentino, in vnione Armenorum, & Tridẽtino Seſſ. 6. can. 20. Et denique Ro. 13. dr̃ abſolutè. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* & Mat. 18. *Si Eccleſiã non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus.* Ex quo loco euidenter colligitur, neceſſariò obediendum eſſe ſaltem vt vitetur pæna, qui modus neceſſitatis ſatis ad legem, de qua te nunc ſolum contra hæreticos agitur, in ferius enim oſtendemus etiam conſtituere poſſe leges obligantes in conſcientia. Nec valet, quod ab eis affertur, ſiquidem eo in loco Chriſtus ea ſolum mandata reprehendit, quæ legi diuinæ repugnãt, vt verba ſubſequẽtia manifeſtant, ait enim: *Quare vos tranſgredimini præceptum Dei propter traditiones veſtras, &c.* Nos autem ſolum contendimus in eccleſia Dei poteſtatem eſſe ferendi leges, quæ alioquin in lege diuina non continentur, nec legi diuinæ repugnant.

Alterum, quod explicandum eſt, non ſolum contra hæreticos, ſed etiam cõtra Ioannem Gerſonem, & Iacobum Almainum erit; nam hæretici volunt in eccleſia poteſtatem non eſſe ferendi aliquam legem de re alioquin per legem naturalem, & diuinam non præſcripta, quæ ad eius obſeruantiam ſub peccato mortali obliget. Quia ſatis, inquiunt eſt ad ſalutem ſeruare mandata diuina. Matth 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata,* & Matth. 29. *Docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis,* Et quia prohibitum eſt aliquid addere verbo Dei. Deuteronom. 4. & 11. & Eſaia. 8. Ceterum hæc nihil contra Catholicã veritatem valent; Nam inter alia diuina præcepta hoc vnum eſt, vt obediamus legibus ſuperiorum, vt paulo ante dictum eſt, Illud vero, quod dicitur nihil verbo Dei addẽdum eſſe intelligitur, quod verbo Dei repugnat, cuiuſmodi erant impii Sacrorum ritus ab Ethnicis vſurpati, quos Deuteron. 12. in primis Deus uitari iuſſit, vt ex verborum contextu euidentiſſimum eſt. Et contra Gerſonem paulo inferius exempla multa afferemus, quibus probabimus hanc poteſtatem in eccleſia eſſe, vt ea præcipere poſſit ſub pęna peccati mortalis, quæ alias in Sacris literis, vel lege naturæ præcepta non ſunt. Interim ſatis erit hoc argumẽtum afferre, quo vtitur S. Thom. 1. 2. q. 95. art. 2. & 3. humana poteſtas ea omnia per legem humanam præſcribere poteſt, quæ vtilia, aut neceſſaria eſſe poſſunt bono communi. Sed quarumcunque virtutum actus ad communẽ bonum referri poſſunt. Ergo de quarumcunque virtutum actibus legem ſancire valet. Maior ex eo patet: quoniam finis gubernationis humanæ eſt bonum commune, & conſequenter auctoritas gubernandi ſufficiens non eſſet, niſi de omnibus illius ſtatuere poſſet, quæ ad huiuſmodi bonum referri poſſunt. *Quæ ratio* generatim probat auctoritate humana leges cõdi poſſe etiam de actionibus, de quibus alioquin per legem naturalem, aut diuinam nihil præſcriptũ ſit: Id quod de fide certum eſt contra hæreticos.

3 *Quoad* Ioan Gerſonem ſciendum eſt, eum huius ſententiæ fuiſſe, vt conſtat ex lection. 4. de vita ſpirituali; Nullam poteſtatem humanam, quæcumque illa ſit, ſiue Eccleſiaſtica, ſiue ciuilis, poſſe leges condere, quæ, quatenus tales ſunt hoc eſt, quatenus humanæ ſunt, nec quatenus poteſtate hominibus conceſſa conditæ ſunt, obligare poſſunt homines ad aliquid ſub pęna mortis æternæ, ſed ſolum quatenus cum lege diuina miſcentur, ſeu legis diuinæ interpretes, & declaratoriæ ſunt; Vt exempli gratia, ſi ſuperior lege ſua præcipiat, non furandum, aut non adulterandum eſſe, peccabit mortaliter, qui aliquam earum legũ fuerit tranſgreſſus, nõ quidem quatenus humana eſt, ſed quatenus cum lege diuina miſcetur, idem, quod illa, præcipiens, ſeu illam declarans. *Et dat exemplum* de Medico, qui docens ægrotum cibum aliquem eſſe mortiferum, & admonens, vt ab illo tanquam a veneno abſtineat, non obligat ægrotum, ſi comedat, ad peccatum mortale, quamuis

Digitized by Google

conformis eſſe debet legi æternæ, & naturali.& ſic reſpectu diuinæ,& æternæ, quæ eſt fons omnis rectitudinis,dicitur, quod ſit *Religioni congruens*,vnde leges Tyrannorũ inducentium ad Idololatriam,vel ad quodcunque aliud, quod ſit contra legem diuinam,iniuſtæ ſunt, nec ſeruandæ,cum poteſtas humana ad id non ſe extendat,& in talibus dicẽdum eſt cum Apoſtolorum Principe Act.4. *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Inquantum autem lex humana legi naturali conformis ſit, additur, quod diſciplinæ conueniat. Et ad has tres proprietates, reliquæ omnes reducuntur; nam quod dicitur *honeſta*, refertur ad hoc, quod ſit *Religioni congruens*; Quod autem ſubditur, *Iuſta,poſſibilis,ſecundum naturam,ſecũdum conſuetudinem patriæ,loco,temporique conueniens*, additur ad hoc,quod *conueniat diſciplinæ*. Si enim lex promulganda eſſet congrua religioni, & tamen non eſſet poſſibilis, hoc eſt, non poſſet obſeruari ab illis,quibus datur,lex verè non eſſet,nec obligaret: Nulla enim recta ratio permittit, vt lex aliquem obligare poſſit ad id, quod ille præſtare non poteſt. Si enim lex diuina nec obligat, nec obligare poteſt ad impoſſibile,qui fit, vt lex humana, quæ multo minoris potentiæ eſt, poſſit ad impoſſibile aliquod homines obligare. *Immo* non ſolum requiritur, vt quod præcipitur ſit poſſibile, ſed etiam, vt non ſit nimis difficile. Debet autem hæc poſſibilitatis ratio pro perſonarum qualitate penſari,hoc eſt,ſecundum agentium facultatem,& naturæ poſſibilitatem. *Non* enim pueris, & ætate nondum firmis,ſenioue confectis eadem imperari exercitia debent, & laborum grauamina,quæ alijs firmioribus, & validioribus. Neq; tot ieiunia, aut ſpiritualia officia ſunt lege a ſecularibus exigenda, quot a religioſis monachis. Vnde iniuſta prorſus cenſeri debet lex,quę ſine vllo diſcrimine omnes eadem menſura metiri vellet. Iniuſta enim eſſet lex, quæ ſenes obligaret ad portundas ſarcinas,quæ viribus iuuenum eſſent ferè pares. Sicut etiam cenſetur lex illa iniuſta,quæ illud tributũ a paupere exigeret, quod non niſi diues reddere poſſet. Requiritur etiam ad debitã diſciplinam,vt lex ſit omnibus circumſtantijs veſtita,circumſtantiæ autem ſunt,tempus,& locus,& ideo additur, *ſecundum conſuetudinem patriæ,loco,& tempori conueniẽs*. Nam cum rerum natura mutari non poſſit, quæ in diuerſis religionibus diuerſa fert hominum ingenia, & mores, & morbos, debent leges moribus religionis adaptari. Et quidem in ferenda lege locum conſiderare oportet multiplici ratione.

Primo quidem, ne aliquid ſtatuatur, quod patriæ conſuetudini aduerſetur,quod intelligendum eſt,quando cõſuetudo illa honeſta,& vtilis eſt Reipublicę; lex enim quę hanc abrogaret,iniuſta cenſenda erit,nec digna, quæ obſeruari debeat. Si vero conſuetudo nec honeſta, nec inhoneſta eſt, nec Reipublicæ vtilis, aut inutilis, expedit eam tolerare, ne fortè illam abrogare tentantes alicuius mali occaſionem præbeant. Sin autem conſuetudo mala eſſet,vt puta,quia inhoneſta, aut Reipublicæ incommodo,iuxta eam lex inſtitui non debet; Quia ſicut conſuetudo illa mala eſt,ita lex,quæ ſecundum illam ſtatueretur,iniuſta erit.

Secundo, quia iuxta locorum varietatem ſæpe multarũ rerum conditiones variantur,& inde conſequitur neceſſariò,vt ſi de rebus illius aliquid lege ſtatuendum ſit, iuxta locorum varietatem leges etiam varias ſtatuere oportet. Conſtat ſiquidem alia in alijs locis eſſe rerum pretia, eo quod aliqua in aliquo loco abundant,& pauci illa perquirunt,quæ in alio loco ſunt nimis rara,& a multis deſiderata. Si igitur iſtarum rerum pretia eſſent lege ſtatuenda,neceſſario oporteret aliã alij loco legem condere,quum non poſſit vnum in omni loco eiuſdem rei iuſtum ſtatui pretium: Ob eaſdem cauſas in lege ferenda ratio temporis habenda eſt,cum certum ſit ex temporum decurſu variari mores hominum, & ideo neceſſarium erit, vt diuerſis ſuccedentibus moribus, diuerſa etiam remedia per leges applicentur. Mutantur etiam ſucceſſu temporis multarũ aliarum rerum conditiones,ob quam cauſam euenire neceſſe eſt, vt quod vno tempore vtile eſt, alio tempore ſit nociuum, quod hodie vile eſt propter nimiam illius abũdantiam,poſt menſem, aut annum ſit magnæ æſtimationis,quia rarum eſt & a multis exoptatum. Has,& alias cauſas conſiderans Concilium Generale Lateranen. ſub Innocentio III. celebratũ,ait; *Non debet reprehenſibile iudicari ſi ſecundum varietatem temporum ſtatuta quandoque variantur humana præſertim cum urgens neceſſitas, vel euidẽs vtilitas id expoſuit*,& refertur in c. *Non debet*. de conſanguin.& affinit. Vnde Sotus lib.1. de iuſtitia,& iu. q.6. ar.1. eos grauiter reprehendit, qui in condendis legibus, non alia tempora longius proſpiciunt, quam id, quod præſens eſt; Quales ſunt,inquit,illi, qui exiguum numerum perſonarum conſiderantes charitate feruentium, graui legum onere Religionum familiares premunt, quas cum poſteri ferre nequeant,ceruicibus excutiunt. Cetera quæ in priori legis deſcriptione ab Iſidoro adhibentur, ad finem legis humanam ſ.ſalutem,ſpectant. Debet enim lex homines a malo retrahere,& ideo dicitur *Neceſſaria*, debet etiam promouere in bonum, & ideo additur *Vtilis*, vtile enim idem eſt, quod medium ad finem accomodatum. Et quia ad eundem finem legis maxime conuenit, vt lex nulla obſcuritate inuoluantur; ſed ab omnibus intelligatur,dicitur,quod ſit *Manifeſta*, cuius cauſam reddit apertiſſimam,& rectę rationi conſonam,ſic inquiens. *Ne aliquid per obſcuritatem incautum captione contineat*. vnde in *l. leges ſacratiſſimæ*. Cod. de legibus, & Conſtitu. dicitur: *Leges ſacratiſſimæ, quæ cõſtringunt hominum uitas intelligi ab hominibus debent, vt vniuerſi præſcripto earum manifeſtius cognito, vel inhibita declinent, uel permiſſa ſectentur*. Quia vero, vt ſæpius dictum eſt, lex ordinatur ad bonum cõmune,rectè additur: *Nullo priuato commodo,ſed pro communi omnium ſalute cõſcripta*. Vnde lex illa, quę ſpreta communi vtilitate, pro ſolo aliquo particulari commodo aliquid ſtatueret,iniuſta cenſenda eſſet, & rationi contraria. Quę omnia latius traduntur ab Iſidor. lib.5. Etymolog c.21. & a gloſſa in Can. *Erit autem*. diſt.4. S. Tho.1.2.q.95.ar 3.& q.96.art.1.& 4. Barth. Medina ibidem. S. Anto. p.1.tit.17.c.vnico, §.3. Soto lib.1. de iuſt.& iure,q.5.art.3. & q.6.art.1. & 4. Alphonſo de Caſtro lib.1. de poteſt legis pœnal.c.1. Ioan. Viguerio tit. de legibus.2.15. Syluestro in verb Lex,q.5. Tabiena eo.q.18, Summa Piſanella eod. §.7. & §.8. Sebaſtiano Medice repert. in Can. *Erit*. num.6.& ſeqq. diſtin.4. Gregorio de Valentia tom.2. diſp.7. q.5. puncto 3. Toleto in Summa tract. de peccatis mortal cap.18. Alphonſo Viualdo in ſuo Candelabro.p.5.c.8 nu.43.& alijs.

Secundo requiritur, vt lex ſit ſufficienter promulgata, recepta, & nec per legem contrariam, aut conſuetudinem abrogata, de quibus omnibus latius in ſequentibus agemus, & ideo ſatis eſt, hęc omnia ſolum hoc in loco enumeraſſe.

7 QVINTVM DVBIVM EST, circa legis humanę diuiſionem, qualiter lex humana diuidi poſſit, & ſoleat. Huic difficultati Reſpondeo cum Iſido lib.5. Etymol. cap. 4.& Gratiano ex Iſidor. diſt.1. S. Tho.1.2. quęſtione 95. artic.4. S. Anton. parte prima tit.17. cap. vnico, §. primo. Soto libro primo; de iuſtitia, quęſtione 5. art.4. Gregor. de Valentia tom.2. diſput.7. q.5 puncto 2. Barthol. Med.1.2. q 75. ar.4. Toleto in Summa, tract. de peccatis mortalibus cap.17. Sebaſt. Medice in Summa diſtin.2. art.1.& alijs legis humanę diuiſiones, ex conditionibus, & attributis, quę in lege continentur diuerſimode conſiderari poſſe.

Primo enim lex humana conſiderari poteſt, prout a lege naturali deriuatur, ſiquidem, vt dictum eſt, lex humana eſt dictamen rationis per diſcurſum ex principijs primis practicis deductum, & hac ratione diuidi poteſt, in *Ius gentium*, & *Ius ciuile*. *Ius Gentium eſt* lex, quę omnium populorum conſenſu ideo ſuſcepta, & inſtituta eſt, quia facili negotio deducitur ex principijs legis naturæ, & ita ad omnes nationes pertinet, hoc eſt, quod deducitur ſtatim ex lege naturali, tanquam concluſio ex principijs, vt verbi gratia: Ex hoc principio naturali; Homo eſt animal ciuile, ſuſtentare non valens ſe abſque ope, & auxilio aliorum. Ergo leges iuſtæ venditionis, locationis, pignorationis, aliarumue commutationum, pactorum,

&

Digitized by Google

& conuentorum, ſine quib. homines ad inuicem cōuinere non poſſunt, ſunt de iure Gentium, *l. ex hoc iure*. ff. de iuſti. & iure. Item. ex hoc principio naturali; Vita humana in pace conſeruanda eſt; ergo poſſeſſiones diuidendæ ſunt, concluſio hæc eſt de iure Gentium, ſiquidem vi illius principij, cum altera præmiſſa ſubiuncta, ſcilicet, ſed natura corrupta in communi viuens, nec agros coleret, nec pacificè viueret, rectè infert ius Gentium, Ergo poſſeſſiones ſunt diuidendæ, vnde diuiſio poſſeſſionum eſt de iure Gentium. Item ex illo principio naturali, conſeruandum eſt genus humanum per coniunctionem maris, & feminæ, introductæ ſunt iure Gentium leges nuptiarum, quibus celebretur contractus teſtibus adhibitis. Nam vi illius principij cum hac altera præmiſſa, ſed homines vt in plurimum ſunt perfidi, & bonis matrimonij abutuntur, recte introductæ ſunt leges aliquot neceſſariæ ad nuptias celebrandas.

Ius ciuile eſt lex humana, quæ non ita facile, ac immediate ex legis naturæ principijs deducitur, ſed ex vario, & longo diſcurſu, cum pendeat ex conſideratione circumſtantiarum magis particularium, atque ita lex ciuilis deriuatur a lege naturæ per modum particularis determinationis, quæ varia, & diuerſa eſt in alijs, atque alijs ciuitatibus, regnis, aut prouincijs, ſecundum quod quælibet ciuitas, regnum aut prouincia ſibi accommode determinat, vnaqueq; namque prouincia leges particulares ſibi præſcribit, & determinat.

Quomodo ius ciuile non eſt idem apud omnes, ſed varium ac diuerſum, pro diuerſitate populorum, vnde videmus varias leges inſtitui in ciuitatibus, & regnis. Hinc Iſidorus lib. 5. Etymolog. capit. 5. & refertur in can. *Ius ciuile*. diſtin. 1. ait. *Ius ciuile eſt, quod quiſque populus, vel ciuitas ſibi proprium diuina, humanaque cauſa conſtituit* Quamuis igitur tam ius Gentium, quam ius ciuile a lege naturali procedat, differunt tamen inter ſe, quod propoſitiones iuris Gentium facilius deducuntur ex principijs legis naturæ, tanquam Concluſiones: propoſitiones autem iuris ciuilis difficilius deriuantur tanquam determinationes alicuius communis ad aliquid magis particulare ſub illo contentum, habita ratione circumſtantiarum, loci, temporis, &c. Vt verbi gratia, Quod latrones ſuſpendio mulctentur, deriuatur a principio legis naturę, ſcilicet, Malefactores eſſe iuſta pœna afficiendos, tanquam determinatio quædam formæ communis, nimirum pœnę iuſtæ, habita ratione circumſtantiarum.

8 *Secundo* conſiderari † poteſt lex humana in ordine ad bonum commune, & ſic diuidi poteſt lex humana ſecundum diuerſitatem eorum qui ſpecialiter dant operam ad bonum commune', in *Ius Sacerdotum*, *Ius Principum*, & *Ius militare*. Siquidem Sacerdotes Deū pro populo orant; Principes populum gubernant; & Milites pro ſalute populi pugnant.

Communior autem diſtinctio eſt, quod hac ratione diuiditur in *Ius Eccleſiaſticum*, *& Ius ſeculare*. Ius Eccleſiaſticum eſt, quod a poteſtate eccleſiaſtica in bonum commune ſpirituale inſtituitur, nimirum a *Summo Pontifice*, a *Concilio*, *Epiſcopo*, vel aliquo Eccleſię prælato, & dicitur lex Canonica, quæ etiam varias habet partes. Seculare eſt, quo a poteſtate ſeculari ad commune bonum temporale, quale eſt tranquillitas Reipublicæ, inſtituitur, videlicet, ab *Imperatore*, *vel Rege*, vel *Duce*, vel *Republica*, aut *Communitate*, aut aliquo alio ſuperiori. Hanc diuiſionem eiuſque ſubdiuiſiones, & partes latius explicant Hoſtienſ in titu. de Conſtitut. & Doctor. ibi. Summa Confeſſor. lib. 1. titu. 5. Rub. de legibus, q. 203. Thomas Cananus Ferrarienſis Repetitio. in procemium Decretali. Sebaſtian. Medices in Summa, p. 1. diſt. 1. art. 13. Aſtenſis libr. 1. titu. 4. art. 3. Angel. in verbo, lex nume. 1. S. Anton. p. 1. titu. 17. ovnic §. 10. & ſequentibus Summa Piſanella verbo, lex, §. ſecundo, Syluest. eod. q. 2. Tabiena eodem, §. 20 Benedictus Canophylus in *Compendio iuris Canonici, & Ciuilis* tomo. 1. lib. 1. tit. 2. Alphonſus Viualdus in ſuo Candelab. parte 4. cap. 8. Marc. Anton. Cucchus libro primo Inſtitut. maiorum titu. 1. 2. & 3. Toletus in Summa tract de peccatis mortal. cap. 17. & alii communiter.

9 *Tertio* conſiderari † poteſt lex humana quatenus fertur ab habentibus publicam poteſtatem', & curam Communitatis, & ſic pro diuerſitate regiminum diuiditur lex humana in *Conſtitutiones Principum*, & in *Senatuſconſulta*, vel prudentum reſponſa; & in *Ius Prætorium*, vel honorarium, & in *Plebiſcita*.

Conſtitutiones Principum ſunt leges latæ a poteſtate, in loco aliquo reſidente, iuxta formam regiminis, quod appellatur Regnum, ſiue Monarchia, vnde l. 1. ff. de conſtit. Princip dicitur, *Quod Principi placuit, legis habet vigorem*.

Senatuſconſulta. ſeu prudentū reſponſa, ſunt leges, quæ feruntur a poteſtate reſidente in Optimatibus populi, iuxta modum regiminis, quod dicitur *Ariſtocratia*, id eſt, Principatus Optimatum.

Ius Prætorium continet illas leges, quæ feruntur a poteſtate reſidente in paucis diuitibus, & potentibus, iuxta regimen, quod vocatur *Oligarchia*.

Plebiſcita ſunt leges, quæ ſanciuntur auctoritate populi iuxta regimen, quod dicitur *Democratia*. De quibus formis regiminum agunt Plato in Politic. Ariſtot. libro terno Politic. cap. 10. S. Thom. 1. 2. q. 95. artic 4. Caiet. & Med. ibidem. Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure. q. 5. artic. 4. Benedictus Canophylus in compendio iuris Canonici. & Ciuilis, tom. 1. libro 1. titu 2. Gregorius de Valentia tomo 2. diſput. 7. quæſt. 5 puncto 2. Sebaſtian. Medices in Summa par 1. diſtinct. 2. ar. 1. & habentur in diſtinctione 2. per totam.

Quarto conſiderari poteſt lex humana, quatenus eſt directiua humanorum actuum, ſeu ſecundum materiam legum, & ſic alia lex dicitur lex *Iulia* de adulterijs, alia Cornelia, de ſicarijs, & ſic de alijs, quæ, licet ab auctoribus ſuis nomina traxerint, non tamen ſolum hac ratione inter ſe diſtinguuntur, ſed propter ſpecificam diſtinctionem rerum, de quibus latæ ſunt, vt notant S. Thom. 1. 2. q. 95. art. 4. Medina ibi, S. Anto par. 1. tit. 18. capitu. vnico, in principio Sotus libr. 1. de iuſtit. & iure. q. 5. artic. 4. Gregor. de Valentia tomo 2 diſp. 7. q. 5. puncto 2. & alii. Et de legum diuiſione, quatenus huic noſtro inſtituto ſufficit, hæc dicta ſint.

De legum humanorum ſubiecto, hoc eſt, Quoſnam humana lex obligare cenſeatur. Cap. IIII.

SVMMARIVM.

1 *Quoſnam lex humana obligare cenſeatur.*
Errorem Beguarderum reſuſcitatū a Luthero eiuſq; fundamentum, veritas Catholica multis Scripturarum locis, & antiquorum Patrum teſtimonijs refellit, & confutat.
2 *Soluuntur rationes, quæ in hæreſis defenſionem a Luteranis afferuntur.*
3 *An Princeps, & Nomotheta legibus ſuis parere teneantur.*
4 *Principes per ſe, & directe vt plurimum ſuis legibus non obligantur.*
5 *Principes pœnis in ſuis legibus contentis non ſubijciuntur.*
6 *An (ſi Epiſcopus ludens contra ſtatutum, non ſit excommunicatus) ille, qui cum eo luſit, excommunicationem incurrat?*
7 *An aliquo legato, vt excommunicet omnes beneficiatos, qui non ſoluerant procurationem ſuam, dictus mandatarius, qui non ſoluerat procurationem legati, ſeipſum excommunicare debeat?*
8 *An vbi ex ſtatuto Ciuitatis cauetur, quod Maſſarij terrarum teneantur denunciare' delinquentes in ſuo territorio, idem Maſſarius delinquens ſeipſum denunciare teneatur?*
9 *Principem a lege ſua eximi non tam priuilegium quam onus, & nec tam gratia, quam iniqua conditio eſt, quare?*
10 *Principes ex iure, & æquitate naturali, ac diuina quo ad vim directiuam Leges ſuas in conſcientia obſeruare tenē*

tur

Digitized by Google

tur. & quare.

11 *Argumento efficaciter probat Papam teneri ad obſeruationem legis Diuinæ, & naturalis.*

12 *Idem varijs exemplis confirmatur.*

13 *Soluuntur rationes in contrarium allatæ ſupra nu. 3.*

14 *Soluitur quæſtio: An Pontifex Summus teneatur ſemel in anno peccata ſua Sacerdoti confiteri.*
Quibus demum legibus Principem ſubdi oportere intelligendum ſit, quibus non? nu eo.

15 *An peregrini, qui incertas ſedes habent, teneantur legibus Regionis, aut Ciuitatis ad quam declinant.*

16 *An clerici, & aliæ perſonæ Eccleſiaſticæ ſeruare teneantur leges, aut ſtatuta laicorum, & nu. ſeq.*

17 *Multa enumerantur de obligatione clericorum circa leges ciuiles, quæ communem Reipub. vtilitatem concernunt, nec aliqua ratione libertati eccleſiaſticæ repugnant, & num. 18.*

1 INter alia, quæ de virtute legis eiuſque poteſtate ſcitu neceſſaria ſunt, illud in primis explicandum breuiter eſt, quoſnam lex humana obliget. Siquidem hæretici olim dicti Beguardi, & quædam mulieres Beguinæ, vt refertur in Clem. *Ad noſtrum*. de hære. docuerunt, eos qui perfectionem iuſtitiæ, & Chriſtianæ libertatis conſecuti ſunt, non amplius humanæ obedientiæ ſubiectos eſſe, nec ad aliqua Eccleſiæ præcepta obligari, quia (ut aſſerunt) *vbi ſpiritus domini, ibi libertas*. 2. Corinth. 3. Quem errorem poſtea reſuſcitauit Lutherus in libro de libertate Chriſtiana, qui ex quibuſdam Sacræ ſcripturæ locis indoctè, & male intellectis, docet, hominem iuſtificatum per fidem, (cui ſoli ipſe iuſtificationem tribuit) ab omni legis humanæ obligatione liberari, quia per fidem, inquit, adimpleuit omnia, & pro ſe affert locum illum 2. Corinth. 3. & illum ad Galat. 5. *Vos in libertatem vocati eſtis*, & infra, *Si Spiritu ducimini, non eſtis ſub lege*, & 1. Timo. 1. *Iuſto lex non eſt poſita.*

Contra hos tamen hæreticos eſt Catholica veritas ſtabilitatum in Concilio Vienneñ. vt habetur in dicta Clem. *Ad noſtrum*. de hæreticis, contra Beguardos, & Beguinas, tum etiam contra Lutheranos, & alios noſtri temporis hæreticos, in Concilio Tridentino Seſſ. 6. c. 11. & c. 20. vbi dicitur *Si quis hominem iuſtificatum, & quantumlibet perfectum dixerit non teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei, & Eccleſiæ, ſed tantum ad credendum, anathema ſit. Nam* ſecundum Euangelicam ſimul atq; Apoſtolicam doctrinam, Chriſtiana charitas neque ſuperba eſt, neque inobediens ſuperioribus, ſed humilis, faciens vnumquemque debitum ſeruare ordinem inter cetera membra in corpore Chriſti, omnib. reddit debita, *cui honorem, honorem, cui timorem timorem, cui obedientiam, obedientiam, cui tributum tributum, cui vectigal, vectigal*. Rom. 13. Chriſtiana igitur libertas, cum ſuper charitate Chriſtiana fundata ſit, nequaquam eximit hominem neque ab obligatione legis ſuperioris poteſtatis, neque a conſuetudine loci, quæ habet *vim legis*, neque ab obedientia parentum, aut præpoſitorum, neq; a vinculis voti iuramenti, aut promiſſæ fidei. Quamobrem & Apoſtolus Paulus paſſim homines factos iam Chriſtianos ſuper hac re inſtruxit, & admonuit, ne occaſione libertatis Euangelicæ fallerentur. Filij, inquit, *obedite parentibus per omnia, hoc enim placitũ eſt in Domino*, & infra, *Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes Deum*: Coloſſ. 3. & ad Tit. 3. *Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire*, & ad Hebræos, c. 13. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis, ipſi enim peruigilant quaſi rationẽ pro animabus veſtris reddituri*, & 1. Petri 2. *Subiecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum ſiue Regi, quaſi præcellenti*, &c. & ad Rom. 13 *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi a Deo, quæ autem ſunt a Deo, ordinata ſunt. Itaque qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt*, &c. & infra. *Ideo neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiã.*

Ex doctrina igitur Apoſtolorum manifeſtum eſt Chriſtianos per fidei ſuſceptionem, & profeſſionem nõ fieri liberos a ſubiectione, & obedientia ſuorum ſuperiorum. *Ratio eſt*: quia ſi iuſti a iugo, & obligatione legum humanarum exempti eſſent, exinde ſequeretur omnes exemptos fore, quandoquidem vnuſquiſque ſtatim iuſtum ſe eſſe diceret, & ſic maxima ſequeretur in Republica Chriſtiana confuſio, & perturbatio, & leges a nullo obſeruarentur. His omnib. accedit inter multa aliorum Patrum teſtimonia, S. Hieronymi ſententia, qui in illud ad Titum tertio, *Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe*, expreſſe docet hanc hæreſim exortam fuiſſe olim ante mille, & ſexcentos fere annos, auctore quodam Iuda Galilæo, quam etiam & Chriſtus ipſe, & Apoſtoli damnarunt, verba eius hæc ſunt. *Admone*, inquit Apoſtolus, *illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, obedire ad omne opus bonum. Tale quid*, inquit, *& ad Romanos ſcribitur, omnibus anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, Non eſt poteſtas niſi a Deo: Quod quidem præceptum, & hic, & ibi propterea puto editum, quia Iuda Galilæus per illud tempus adhuc dogma vigebat, & habebat plurimos ſectatores, cuius & in Actis Apoſtolorum cap. 5. fit mentio, ſcriptura referente, Ante hos enim dies extitit Theudas, dicens, ſe eſſe aliquem magnum, cui appoſiti ſunt viri quaſi circiter quadringenti, & poſt hunc ſurrexit in diebus cenſus Iudas Galilæus, qui inter cetera hoc quoq; quaſi probabile ex lege proferebat, nullum debere dominum vocari, niſi ſolum Deum, & eos, qui iam facti ſunt adoptionis filij ſoluentes Deo decimas, propter libertatem aſſecutam non debere Cæſari tributa reddere. Quæ ſane hæreſis in tantum creuerat, vt etiam Phariſæos, & multam partem populi conturbaret, ita ut ad dominum quoq; Saluatorem hæc quæſtio referretur, liceretne dare Cæſari tributum, an non. Cui reſpondens Dominus ait, Reddite, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Cui reſponſioni Paulus Apoſtolus congruens docet credentes debere eſſe ſubiectos, ac obedientes principibus, & poteſtatibus.* Hactenus S. Hieronymi doctrina; ex qua conſtat, a Chriſto, & ab Apoſtolo Iudæ hæreſim, immo & Lutheranorum, & aliorum noſtri temporis hæreticorum inſaniam apertè ſatis refutatam eſſe, de qua latius alibi diſſerendum nobis erit in opere particulari contra noſtri temporis nouatores; hæc interim pro fundamento eorum, quæ de obligatione legum humanarum dicemus, breuiter annotaſſe ſufficiat.

2 Quæ autem in † eorum hæreſis defenſionem afferuntur, eorum propoſitum nõ probant; Quod enim dicitur. *Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas* 2. Corin. 3. & *Vos in libertatem vocati eſtis. &c.* ad Gal. 5. intelligitur (vt ex ſententijs cohærentibus liquido conſtat) non de libertate, quę eſt licentia quodlibet impune faciendi, ſed de libertate Chriſtiana, quam facit ſpiritus fidei in Ieſum Chriſtum, in qua iam ablato velamine veteris ſeu Moſaycæ legis, libera, & ſpontanea voluntate ambulamus ſecundum legem Dei in die quam fecit nobis Deus, quę dies eſt Chriſtus Dominus.

Hęc autem libertas in peregrinatione iſta neque captiuitatem a miſeria excludit, neque ſeruitutem corporalem neque neceſſitatem obediendi ſuperiorum præceptis: vbi enim eſt ſpiritus Domini, ibi eſt charitas Dei, & proximi, vbi autem charitas, ibi eſt pia, & ſpontanea voluntas. vbi autem pia, & ſpontanea voluntas, ibi nulla ſeruitus ſub legibus, & imperijs hominum coacta.

Et hinc etiam patet intellectus Pauli dicentis. *Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege*. Galat 6. loquitur enim de libertate, qua nos Chriſtus per aduentum ſuum a ſeruitute legis veteris ſecundum cærimonialia, & iudicialia præcepta, ſub qua mortales tenebantur, liberauit; ita vt circũciſio iam nihil proſit; libertas autẽ iſta data nobis a Chriſto nõ eſt data in occaſionem carnis, prout faciunt vindicantes libertatem a conſtitutionibus & legibus humanis contra quos ibi Paulus inuehitur, ſicut etiam S. Petrus. 1. Petr. 2. dicens. *liberi tanquam ſerui Dei, & non veluti habentes libertatem malitiæ*, vnde ſubdit: *Proinde ſubditi eſtote cuiuis humanæ creaturæ*: vel etiam intelligi poteſt hoc ſenſu de omni lege, ita vt *qui ſpiritu ducuntur*, non ſint ſubiecti

legi

Digitized by Google

legi,quoad vim coactiuam,tanquam ſerui eſſent legis coacti ad obſeruantiam legis formidine pœnæ, ſicut coacti ſerui ſunt ſubiecti dominis ſuis carnalibus, prout Patres communiter exponunt.

Et ſecundum ſimilem ſenſum accipiendum eſt verbū Apoſtoli 1.Timo.1.*Iuſto non eſt lex poſita,ſed iniuſtis, & non ſubditis*.Hoc eſt, Iuſti,quantum in ipſis eſt, non ſubijciuntur legi quo ad vim coactiuam, quia iſti nequaquam ex timore pœnæ coacti legi parent, ſed ex virtutis amore, prout Sanctus Chryſoſtom.homil.2.in 1.ad Timoth.D. Ambroſ.enarratione in Pſalm.36. *Lex Dei eius in corde ipſius,&c* S.Auguſt.in Pſal.1.S.Tho.1.2.q.96.art.5.Caiet.& Medina ibidem. Io Driedo lib.1.de liber.Chriſtiana c.1.p.5.Greg. de Val.to.2.diſp 7.q.5 pun.4. Io Bapt. Ferretus Vincentinus repet.in c.Canonum ſtatuta nu.68.de Conſtit.& alij communiter exponunt His ita præmiſſis.

3 PRIMVM DVBIVM eſt; An Principes,& legū latores legibus ſuis parere teneantur? *Ratio difficultatis eſt*: quia par in parem non hēt poteſtatē:Ergo minus in ſeipſum.Deinde, ſi ſuis legibus tenerentur, ergo cogi poſſunt ad illas obſeruandas lex enim ſine vi coactiua non eſt lex: At vero Princeps a nullo cogi poteſt.

Item,vel obligatur a Deo immediate,& hoc dici non poteſt nam ſupponimus non extare legē aliquam diuinam de ea re de qua lex humana ſtatuitur;vel obligatur a propria voluntate; at vero nemo cenſetur velle ſe aſtringere ad legis obligationem,quam condit.

Denique, ſicut poteſt quemlibet eximere a legis obſeruatione, ēt ſeipſum eximere pōt, & proinde numquam obligabitur in conſcientia ad legis ſuæ obſeruantiam: Vnde in l.Princeps.ff.de legibus,dicitur, *Princeps non eſt ſubiectus legi*.

Communis tamen,& vera opinio eſt,Principem non eſſe omnino liberum a legis ſuæ obſeruatione. Sic.S.Thom. 1.2.q.96.art.5.ad 3.Caiet.& Medina ibi Hoſtienſ.in Summa libr.5 tit.de excom.§.6.Panor.in c.Canonum ſtatuta.nu.1.Petr Anch.in repet.eiuſdem c.nu.1.Io.Baptiſta Ferretus repet.in idem c.Canonū ſtatuta.nu 50 Andreas ab Exea ibid.nu. 92 & nu.219.& ſeqq Benedictus Canophylus in repet.eiuſdem c.nu.30.de conſtit. S.Anton.p.1.tit.17.c.vnic.§ 4 Innoc.in c.Canonum ſtatuta.nu.1.de Conſtit & Glo.ibi in verb ab omnib.Felin.ibid. nu. 24. Decius num. 14. Ludou. Gomeſius in reg.de infirmis reſignan. q 1. Syl.verb.lex q.14.Tabiena eod.nu.28. Sotus lib.1. de iuſtit.& iure q.6.art. 7. Couarr.in c.*Alma mater* p.1.§.1.nu. 4 de ſent.excom.in 6.Gregor.de Valentia to.2 diſp.7.q 9. puncto 4.& Alph.Viuald in 3.p Candelab nu.57.& alij communiter. Vt autem omnia in hoc dubio clariora reddantur,& certa ab incertis ſeparemus, ſequentes propoſitiones apponendas eſſe ſtatui.

Prima propoſitio; Principes per ſe, & directè, vt plurimum,ſuis legibus non obligantur; *Ratio eſt*: quia vis legis humanæ,eiuſque obligatio oritur ex poteſtate ferendi legem, de iure autem par in parem poteſtatem non habet, vt in l.penult. ff de arbitr cum actio, & paſſio in eodem ſubiecto eſſe non poſſint:ergo multo minus in ſeipſum,cū diſcrimen eſſe debeat inter ligantem,& ſoluentem; arg.c. Debitum de baptiſmo vnde gloſſ. & alij,vt Panor. Petr. Anchar.vbi ſupra,verbum illud Canonum ſtatuta ab omnibus ſeruanda ſunt,exponunt,ab omnib.ſubditis,ſicut etiam exponit Inno.ibid.& certè lex propriè fertur in communi in ordine ad ſubditum. Deinde lex obligat ex legiſlatoris intentione.princeps autem directè,hoc eſt,ex intentione non cenſetur communiter legem ferre in ſeipſum, ex quibus conſtat ſolutio ad primum,& ad l.Princeps.vbi ſupra.ff.de legibus.

Secunda Propoſitio: Princeps pœnis in ſuis legibus contentis,& impoſitis non ſubijcitur. Sic omnes, quos ſupra enumerauimus, & S. Tho in dicta quæſt.96. artic.5.ad 3.qui legem illam,Princeps.ff.de legib.exponit de vi coactiua; lex enim nullam vim habet coactiuam,niſi ex Principis poteſtate,& voluntate,quo ſenſu rectè dicitur, *Princeps ſolutus eſt legibus*, quia nullus in ſeipſum poteſt iudicium condemnationis ferre,ſi contra legem agat, immo, vt ait Sotus, non eſt intellectu poſſibile, vt vim quiſpiam ſibi ipſi inferat,atque adeo ſua lege cogatur, vnde gl.in illud Pſ.50.*Tibi ſoli peccaui*, ait, quod lex non habet hominem,qui ſua facta dijudicet.

Hinc infertur,quod,ſi Papa percutiat clericum,non eſt excommunicatus &,ſi rex violet legem ſuam,non incidit in infamiam, nec in pœnam penurij, ex Medina 1.2.q. 69.ar.5.& nos late to.1.lib.1.cap.11.nume.19.confirmauimus.

Eadem ratione diſpoſitio c.Auaritiæ, de elect.libr.6.vbi electus ante confirmationem adminiſtrationi Eccleſię ſe ingerens eo ipſo priuatus eſt iure ex electione quęſito, Papam non ligat,ex gl ibi in verb. Eccleſiarum. Ioan.And. ibi & Gomeſio in reg.de infirmis reſign q.1.in princip.

Hinc etiam eſt,quod ſi epiſcopus ſtatutum faciat quod quicumque luderet aleis,excommunicatus ſit, etiamſi ille ludat,in excommunicationem non incidet, ſic Ioan.And. in regula cui licet.de reg.iur in 6.Pet de Ancharano repe. in cap.canonum ſtatuta.num 178.& num.179.vbi alios pro hac ſententia refert.Alexan.Iaſ. & alij in l.1.ff quod quiſque iuris Ludouic. Gometius vbi ſupra, & nos latius tomo 1.Theſauri caſuum conſcient.lib.1.cap.5.nu.22.docuimus & facit l.per ul.ff de arbit. *Ratio eſt*: quia ſtatuere ſeu excommunicare eſt actus iuriſdictionis. nemo autem poteſtatem habet in ſeipſum, id quod verum eſt quo ad rationem excommunicationis vi ſtatuti inferendę tantum,an vero aliunde excommunicationem incurrat, ſtatim dicemus.

6 DVBIVM tamen eſſe † poteſt, ſi Epiſcopus ludens contra ſtatutum non ſit excommunicatus. vtrum ille, qui cum eo luſit excommunicationem incurrat? *Ratio dubij eſt*:quia exemptio vni conceſſa extenditur ad ſocium.arg. c.licet.de priuile in 6 & quia actus iſte ludendi inter duos eſt indiuiduus quia non poteſt exerceri ſine alio, atque in indiuiduis victoria vnius prodeſt alteri. C. ſi vnus ex plurib.leg.2.& 3.*Contrariam* tamen ſententiam tenent Ioan. Andr.in reg.cui licet in Mercurialib.in 6 & Petrus Anch. repe.in c canonum ſtatuta num.183.da conſtitut.affirmātes hunc tertium excommunicatum eſſe,afferuntque textum ad hoc probandum notabilem 32. quæſtion.5.can. propoſito animi vbi in actu inſeparabili, vnus peccat, alter non vnus punitur, & alter non: vt patet de eo qui committit adulterium per vim,patiens enim vim non peccat,& ibi gloſ in verb.vnus commiſit.affert aliud exēplum de eo, qui committit ſimoniam altera parte ignorante.Et idem patet in actu electionis,vbi qui eligunt ſcienter indignum,puniuntur ſed non ignorantes.c.ſcriptū. de elec.& cap.Si alicuius.eod.tit.& lib. & cap.ſi compromiſſarius.eod tit.in 6.Intelligunt autem hoc de epiſcopo, qui ſolum ludit cum illo, non autem tollit, aut ſuſpendit effectum ſuę conſtitutionis.Addunt autem pręfati Doctores Ioan.Andr.& Pet.Anchar.quod licet pręfatus epiſcopus

ADDITTIO NOVA.

Adde etiam de epiſcopo, prohibente ludum ſub pœna excommunicationis, & poſtea ludente, an incurrat eiuſmodi cenſuram, vide contrarias opiniones apud Sylu.excommun: 1.numer 8.vbi tandem tranſit cum negatiua, quam dicit eſſe communem. Quoad ſocium autem ludentem cum ipſo epiſcopo,qui prohibuit ludum an incurrat pœnam illam, dic, eſſe ſimile quod alibi aſſerunt ſcribentes de adiuuante delinquentem, qui videtur plus aliquando puniri,quam ipſe principalis delinquens,& adiutus; & pluſquam ſi ipſe ſolus peccatū admitteret: & ideo ille non eſſet immunis a pœna legis. ſic & ſi,quis occidat patrem alienum non dicitur parricida, ſed ſic ſi adiuuat filium,qui proprio patri mortem inferat. Hoſtien.in ſum. de his, qui filios occid. §.1. ſic & ſi,quis vxori, res mariti ſubtrahenti,opem conſilium ve accomodauerit, furti tenebitur,cum tamen ipſa nō teneatur l ſi quis vxori.ff de furtis:quamuis ſic teneatur actione minus famoſa, nempe rerum amotarum:l.1.ff.eo.tit.rerum amotarum.

Digitized by Google

pus ludens cum alio non ligetur ſententia ſui ſtatuti, ex participio tamen cum illo tertio in crimine criminoſo, ligatur ſententia iuris; quamuis iſta ſententia cauſetur a ſtatuto, vt colligitur ex c. Nuper. & Inn. ibi, & alijs, de ſen. excom. De qua re plura diximus to. 1. Theſauri caſuum cõſcientiæ. lib. 1. c. 11. nu. 30.

7 Ex eadem doctrina infertur ſolutio illius quæſtionis an mandans alicui legato, vt excommunicet omnes beneficiatos, qui non ſoluerent procurationem ſuam, dictus mãdatarius qui non ſoluerat procurationem legati, excommunicare debeat, aut poſſit ſeipſum? Quam quæſtionem in vtramque partem diſputant Ioan. Calderin. & Petrus Ancharan. repet. in cap. Canonum ſtatuta. de conſtitut. num. 184. & ſeqq. tandem vero concludunt, quod nec debet, nec poteſt mandatarius ille de iure rigore iſtius mandati excommunicare ſeipſum. Quia licet mãdatarius præfatus ſub mandato includi uideatur virtute ſermonis, id eſt, verborum vniuerſaliter, prolatorum, ſiquidem dictũ vniuerſale vniuerſaliter debet intelligi & qui omne dicit, nihil excludit, 19. diſt. cap. 1. & 1. q. 1. can. ſunt nonnulli nihilominus tamen ex mente verbis præferenda, cap. intelligentia. de verb. ſignifi. non includitur: Quia non eſt veriſimile, quod mandans voluerit mandare mandatario, quod occideret ſeipſum, quod contingit per excommunicationem. cap. Per venerabilem. in fin. Qui filij ſint legit. vel quod tam grauem pęnam ſibijpſi imponeret, c. Sacro. de ſent. excom. nulla enim maior eſt pœna in eccleſia, nã per eam quis traditur Satanæ in interitum carnis. c. corripiantur. 24. q. 3. cap. audi. 11. q. 3. & nos fuſius lib. 1. tom. 1. c. 3. nu. 13. expoſuimus. Ad hunc ergo caſum tam durum, & difficilem verba mandati quantumcunque generaliter prolata non debemus extendere, ſed reſtringere ad id, quod ciuiliter fieri poteſt. arg. l. ſi cui. de ſeruit. & not. in c. ſcienti. de reg. iu. in 6. per Dynum in quæſtione de poteſtate arbitrio poteſtati conceſſo, vnde conſequens eſt verba hæc, & mandatum, quod excommunicaret non ſoluẽtes, non extendi ad ipſum mandatarium: Immo ſi expreſsè mandaſſet, quod ſeipſum excommunicaret, mandatum eſſet illicitum, nec ei parendum; ergo verba vniuerſaliter dicta non includunt hunc caſum illicitum; arg. c. ad noſtram, de iureiur. & c. 1. tit. eod. in 6 quod enim expreſsè, & ſpecificè mandari non poteſt, in ſermone generali non venit. arg. c. dilecto. de præben. &c. Tua. de decim. Et deniq; ſi quis ſeipſum abſoluere non poſſit, ca. Quod autem. de pœniten. & remiſſ. multo minus ſe ligare valet, nam fauorabilior eſt abſolutio. l. Arianus. de actio. & oblig. Si ergo abſolutio prohibetur, fortius excommunicatio; & alia inſuper eſt ratio, quia generaliter quis non poteſt eſſe agens, & patiens, ſunt enim iſta communiter impoſſibilia, quæ in eadem perſona concurrere nõ poſſunt. *His igitur*, & alijs rationibus rectè præfati docent Doctores, mandatarium vigore talis mandati non poſſe excommunicare ſeipſum.

8 *Hinc* etiam † ſoluitur alia difficultas huic omninò nõ diſſimilis, vbi ſtatuto ciuitatis cauetur, quod Maſſarij terrarum teneantur denunciare delinquentes in ſuo territorio, & ad eorum denunciationes iudex inquirere teneatur; modo contingit, quod idem Maſſarius crimen committit, ex quo pœna mortis venit irrogata; *Quæritur*; an idem Maſſarius ſeipſum denunciare teneatur? Reſpondetur enim cum Pet. de Ancharano, repet. in cap. *Canonum ſtatuta*. num. 190. de conſti. & Machagnano de Arzonitis, quem ipſe refert, non teneri Maſſarium in hoc euentu denunciare ſeipſum. *Nam*, ſi non haberet officium, non teneretur ſeipſum denunciare, ſeu prodere. arg. c. Non tibi dico. de pęnit. diſtinct. 1. ergo neq; propter officium tenebitur, arg. ca. cum non deceat. de elect. in 6. Nam denunciando ſeipſum, incurrit mortis periculum; ſanguinem autem, & vitam ſuam quiſq; redimere, & tueri tenetur. l. vt vim. de iuſti. & iure. & l. 1. de bon. eo. qui mort. ſibi conſci. & facit l. Nemini maiorem, quod met. cau.

Eodem modo, Si epiſcopus ſtatutum faciat annullans omnes alienationes factas de rebus eccleſiarum ſine eius licentia, & pœnam apponat, ſi contingat Capitulum epiſcopo terrulas aliquas ſine alia licentia vendere, non erit locus ſtatuto, nec eius pœnis; quia epiſcopus non comprehenditur ſuo ſtatuto; & quia epiſcopus ſic contrahendo conſenſiſſe, & licentiam dediſſe videtur. Sic Ioan. Andreas in reg. Qui tacet. in Mercurial. de reg. iur. in 6. & Petrus Anch. repetit. in c. Canonum ſtatuta, de conſtit.

9 *Illud* demum † circa hanc ſecundam propoſitionem annotandum eſt ex Soto lib. 1. de iuſtit. & iur. quæſt. 6. art. 7. circa medium, Barth. Medina 1. 2. q. 96. art. 5. concluſ. 3. in fine. & Alphonſo Viualdo in Candelab. ſuo aureo par. 4. cap. 8. nume. 58. quod hæc exemptio principis a vi coactiua; & pœnis legis ſuæ non tam eſt priuilegium, quam onus non tam gratia, quam conditio iniqua; Cuius ratio manifeſta eſt: quia ſubditi, qui non ſolum legis luce ducuntur, verum etiam eius pęnis ſtimulantur, duobus ſubſidijs ad virtutem vtuntur, princeps autem altero deſtitutus eſt, dum nullus ſit, qui illum cogere poſſit, aut reprehendere audeat; immo vix vllus, qui veritatem doceat. Huc alludere videtur illud Prouerb. 21. *Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu domini, quocunque voluerit, inclinabit illud.* Hoc eſt, cum priuatorum corda ſic in manu Dei ſint, vt per ſuos iuſtitiæ miniſtros ea gubernet, & cogat, cor tamen Regis in ſolius Dei manib. poſitum eſt. Vt ſicut ipſe ſolus poſſet ingentem amnem, & rapidum ſupra naturam aliorſum diuertere, quam alueus ducit: ſic ſolus ipſe Regem, qui ſuæ mancipatus eſt voluntati, poteſt, vel remorari, vel in aliam mentem conuertere.

10 *Tertia propoſitio.* Quamuis † Principes ſuis legibus quoad vim coactiuam, & pœnas in foro exteriori ſoluti ſint, ex iure tamen, & æquitate naturali, ac diuina, quoad vim directiuam, leges ſuas in conſcientia obſeruare tenentur: ſic authores omnes quos initio attulimus, id quod iura omnia tam diuina, quam humana clamare videntur. Siquidem, ſi ius diuinum conſideremus reprehenduntur a Chriſto Matth. 23. illi *Qui dicunt, & non faciunt; & qui alijs onera grauia imponunt, ipſi autem ne digito volunt ea mouere.* In iure etiam Canonico idem ſtatutum eſt, vt euidenter colligitur ex cap. Cum omnes. de conſtitut. vbi Innocentius Papa III. ait; *Quod quiſque iuris in alterum ſtatuit, ipſe eodem iure vti debet:* & idem Pontifex in capitu. Pro illorum. de præbend. ait: *Nobis legem ponere non debent, quam ipſi negligunt obſeruare*, Iure etiam ciuili ſcriptum legimus *Digna vox maieſtate regnantis legibus alligatum ſe principem profiteri.* leg. 4. C. de legibus. & conſtitutio. Huc accedit etiam illud Catonis dictum ab Innocentio III. in dict. cap. Cum omnes. & a Sanct. Thom. 1. 2. quæſt. 96. articulo 5. ad 3. citatum, *Patere legem, quam ipſe tuleris.* Illud item Platonis teſtimonio in libro 4. de legib. confirmari poteſt, *Paratum* inquit, *exitium illi ciuitati video, in qua non lex magiſtratibus, ſed leges magiſtratus præſunt; ſalutem vero illi, vbi lex ſeruientibus magiſtratibus dominatur. Ratio* etiam manifeſta eſt, ſiquidem leges humanæ ordinantur ad bonum commune, & vt ciues bonos efficiant, & ſtudioſos, At vero vtrumque horum, id eſt, promouere bonum commune, & virtutem ſibi comparare, nõ minus ad Principem immo magis, quam ad ſubditos pertinet. Quamuis igitur Princeps quoad vim coactiuam legib. ſuis parere non cogitur attamen quoad vim directiuam non minus, quam ſubditus, leges ſuas obſeruare tenetur, cum eadem cauſa in Principe, quæ in ſubdito, ad legem obſeruandam inſit. Præterquã quod turpe omnino eſt partem diſſidere a toto, & ideo cũ Princeps pars communitatis ſit, ipſi toti conformare ſe debet. Nam lex naturæ præcipit, vt caput ſe conformet corpori, & membris, & quod patiatur legem, quam ipſe tulerit.

Deinde omnis legislator vitare tenetur illud, propter quod lex ſua ſuſpecta, dura, odioſa, & ſcandaloſa ſubditis redderetur: At vero ſtatuens legem, & ipſam non ſeruans reddit eam ſuſpectam, quod non ſit vtilis. & honeſta, immo facile ex eius incuria in non obſeruando redditur cõtemptui apud alios, vt docent Card. in c. Cum omnes. Notab. 2. Ant. ibid. & Panor. nu. 2. de conſtit. & Ioan. Baptiſ. Ferretus Vicentinus repet in c. Canonum ſtatuta. num. 50. de conſti. Ergo conditor eam ſeruare tenetur.

11 Item etiam hoc argumento efficaciter ſuadetur, Nam Princeps omnis legem diuinam, & naturalẽ ſeruare dẽt,

&

Digitized by Google

& tenetur, iuxta illud Rom. 13. *Omnis anima potestatibus ſublimioribus ſubdita ſit*, & 1. Petr. 2. & c. ſolita. de maior. & obed. & c. Qui reſiſtit 11 q. 3 & Clem paſtoralis. de re iudic. lex enim humana a diuina & naturali dependet & dimanat, ut latè, & eruditè tradit S. Tho 1. 2. q. 95. art 3. & 6. & q. 95. ar. 2. ſed tam diuina lex, quam naturalis damnat illos, qui non ſeruant id, quod alijs imperant faciendum: De lege diuina id colligitur ex Matth. 23 vbi Chriſtus redarguit Scribas, & Phariſæos *id alijs imponentes, quod ipſi ſuſtinere nolunt*. & Rom 2. dicit Apoſt. *Qui alios doces, teipſum non doces, prædicas non mæchandum, & mæcharis, &c. Quapropter inexcuſabilis es, o homo omnis, qui iudicas: in quo enim alterum iudicas, teipſum condemnas, eadem enim agis quæ iudicas. Exiſtimas autem hoc, o homo qui iudicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei?* De lege autem naturali conſtat ex d. c. cum omnes. de conſt. & l. 1. in prin. ff. Quod quiſque iuris in alium ſtatuit. vbi lex dicit, hoc edictum habere ſummam æquitatem, & gl. ibi ait, quod eſt æquitas, & ratio iuris diuini, & naturalis qua cauetur, *Quod tibi ne vis fieri alijs ne facite*. & expreſſe Ca. 1. 2. q. 96 ar 5. hoc de iure naturę eſſe docet, vt princeps id faciat, quod ab alijs faciẽdũ eſſe ſtatuit.

Quamuis igitur Princeps non eodem modo, quo alij, ad legis ſuæ obſeruantiam obligetur quãdoquidem princeps caput eſt communitatis, & auctoritas in eo reſidet, nihilominus tamẽ ex æquitate quadam naturali legem ſuã cuſtodire tenetur, cũ (vt recte Caietanus, vbi ſupra notat.) turpis planè ſit pars, & præſertim caput, ſi non congruat cum alijs partibus, atque adeo cum toto in ea re, quæ ſimiliter ad eam pertinet maxime cum in morabli. magis moueant exempla, quam verba, & Princeps nõ ſolum vt præſit ſed proſit creatur; & alijs huiuſmodi, quæ ipſamet ratio naturalis dictat.

12 Denique id ipſum † varijs exẽplis confirmatur; etenim diuinus legislator, cui legislatores omnes conformare ſe debent, leges, quas alijs imponebat, perfectiſſime obſeruabat, *cæpitque prius facere, quam docere*, Act. 1. Vnde legem Circumciſionis, quam Iudæis impoſuit, Gene. 17. ipſe ſeruauit, qui die octaua circumciſus fuit, & oblatus eſt in templo die quadrageſimo, prout alijs præcipit. Et Bias eũ vere principem opinatur, qui patrijs legibus, inſtitutiſque ſubiecerit ſe primus, vt teſtatur Lud. Cælius Rhodiginus lib. 8. lectionum antiqua c. 1. Traianus quoque, cum præfectum prætorio deſignaſſet, gladium ei in manu porrexit hæc verba ſubijciens: *Vtere hoc gladio aduerſus hoſtes meos in iuſtis cauſis, ſin minus iuſte egero, tum in meipſum ſtringito.* Zaleucus quoque legislator, cum filius eius adulterij damnatus lege ita iubente, vtroque oculo carere deberet. ac tota ciuitas in honorẽ patris aliquandiu repugnaret, ad vltimum ne lex violaretur, ſuo prius, demum filij eruto uno oculo vſum videndi vtriq; reliquit; ſic mirabilis ęquitatis temperamento ſe miſericordem patrem, & iuſtum legislatorem partitus eſt, vt referunt Valerius Maximus libr. 6 & S. Ant part. . Chron. titu. 3. cap. 3. §. 16. Quod autem Princeps teneatur obſeruare leges, vide late Franciſcum Patritiũ li. 8. de Regno, & Regis inſti, ti. 6.

13. *Ex hactenus* dictis † ſoluuntur omnia, quæ in contrarium afferebãtur. Quamuis enim vere lex non eſſet, ſi in vniuerſum careret vi coactiua, attamẽ quod reſpectu principis, eo quod ſuperiorem non habeat, careat vi coactiua, nihil amittit, Quibus addendum eſt, Principem ſuis legibus obligari, tum ex voluntate *diuina*, tum *ex propria*; Ex diuina quidem, quia tam lex naturalis quam diuina eſt, vt quiſque patiatur legem, quam ipſe tulerit. Ex voluntate item propria. ſiquidem ferendo legem humanã conſtituit ſe vnum eorum, cum quo lex ipſa loquitur, caput namque reliquis membris ſe conformare debet. Ex hoc namque ipſo, vt optime docet Caiet. 1. 2. q. 96. artic. 5. circa medium, quod Princeps voluntariè legem promulgat, vult ordinationem illam habere vim legis; quia vero ordinationẽ aliquam habere vim legis eſt ſortiri ab æterna lege vim directiuam in foro conſcientiæ, cui etiam princeps ſubijcitur; ideo ex propria voluntate principis, & ex æterna lege, humana lex vim obligatiuam principis in conſciẽtia habet.

Quantum vero ad id, quod de exemptione aliorum a lege dicitur, Reſpondetur cum Caietano, Medina, Greg de Valentia poſt S. Thomam 1. 2. q. 96. artic. 5. ad tertiũ poſſe quidem Principem ex iuſta, & rationabili cauſa ſecum diſpenſare, ſicut cum alijs; Poteſt etiam quando, & quantum expediens fuerit, aut ſubditum, aut ſeipſum a lege eximere, ita vt non amplius illa teneatur, nec eius violatæ ſit reus; Poteſt etiam legem mutare ſiue aliam condendo loco illius, ſiue totaliter tollendo; At vero ſtante lege in ſuo robore, non poteſt vel ſe, vel alium pro libito ita eximere, vt ſi contra eam faciat, non peccet contra legem naturalem quatenus nimirum turpis eſt pars, quæ toti non eſt conformis, ſiue ea pars ſit tanquam caput, vt eſt princeps ipſe, ſiue tanquam aliud membrum, vt eſt quilibet ſubditus? Quamuis, vt Medina notat, non ita facile ſeipſum, ac alium priuatum eximere ſine cauſa poſſit, eo quod eximere hominem priuatum non eſt in perniciẽ Reipublicæ, eximere vero ſeipſum in maximum Reipublicæ damnum redundat, quandoquidem in Principem, tãquã in exemplar, omnium oculi coniecti ſunt *Addo* tamen, quod ſi Princeps priuatum aliquem a lege eximeret ſine cauſa, tunc quidem pęnam tranſgreſſorib impoſitam non incurrit ſubditus, faciendo tamen contra legem peccaret cõtra legem naturę, vt diximus, lex enim iuſta eo ipſo quod regula eſt, facit, vt deflexus ab ipſa ſine rationabili cauſa culpa, & peccatum ſit, vt Sotus, & Greg. vbi ſupra, tradunt.

Hinc rectè colligunt Caiet. 1. 2. q. 96. ar. 5. ante finem, & Sotus lib. 1. de iuſt. & iure. q 6 art. 7. prope finem. Quod ſi Papa licentiet ſe, vel alium, quia placet, ad non dicendum horas canonicas, vel carnes comedendum in Quadrageſima, licentiatus male facit non dicendo horas, aut carnes comedendo; *Quia* turpis eſt pars, quæ non conſonat ſuo toti ex iure naturæ, quod uiolatur a ſubdito, & multo magis a capite. *Ratio eſt*: Quia legislator legẽ condẽs opus tale conſtituit in certa uirtutis ſpecie; vt ferens Papa legẽ ieiunij cõſtituit illud in uirtute obligatoria abſtinentię; Et præcipiens ſeruare feſtum, illud conſtituit in virtute religionis. Conſtituto autem virtutis opere, tota Reſpublica, atque adeo ipſum caput ſecundum illud agere tenetur: pęnam vero illam tranſgredientibus a lege impoſitam ſic licentiatus non incurrit.

14 *Ex dictis* conſtat † ſolutio illius quæſtionis, An ſ. Summus Pontifex teneatur ſemel in anno peccata ſua ſacerdoti confiteri; Quam quęſtionem latius pertractant Glo. in c. ſane 2. de offi. deleg vbi Decius in fine glo. & c. Nem. 9. quæſt. 3. Ioan And in c. Omnis vtriuſque ſexus. de pœnit. & remiſ & ibi Panor. nume. 14. & in c ſignificaſti de foro comp Felin. in d. cap. ſanę. 2. idem in cap. . de conſtit. fallen. 4. Syluest verbo confeſſ. 2 quæſt. 6. Nauar. in principio distinct. 5 num 31. Sotus 4. diſtinct. 18. quæſtio. 1. art 5 Conar. in cap. [illegible]nia mater. part. 1 §. 1. num. 5. de ſent. excom, in 6. Henriquez lib. 1. de Sacram pœnit capit. 2. num. 2. Alphon. Viuald. in par. 4. cap. 8 numer. 57. & Theologi in 4. diſt. 17. Qui omnes in eam ſententiam conueniunt, ſummum Pontificem vi præcepti humani, & conſtitutionis cap. Omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & remiſſ. ad ſemel in anno confitendum non teneri, vi inquam coactiua, ſiquidem vi directiua illius Canonis ſub reatu peccati mortalis ſaltem ſemel in anno peccata ſua mortalia confiteri (& idem de Euchariſtiæ ſumptione in Paſchate dicendũ eſt) tenetur, tam ratione naturali, quæ docet Principem legibus humanis ſubditum eſſe, quam quod preceptum hoc de confeſſione annua, licet aliqua ex parte humani iuris ſit, non omnino diuini, uerè tamen ſit iuris diuini, limitati per humanum. *Addo* tamen vtriuſque iuris violationem vnicum ſolum peccatum eſſe, quoniam ambo illa præcepta vnicum actum iniungunt, & alterum eſt alterius determinatio. Quamuis enim eccleſia longius, aut breuius tempus confeſſioni ſacramentali definire poterat, & poteſt, nihilominus tamen conſtituta iam lege, vel ſeipſum, vel alium ab ea ſine cauſa, & in hac ſpecie grauiſſima, iniuſtiſſimaque, propter vim admixtam diuinæ legis ſummo Pontifici eximere non licet: De qua re latius alibi dicendum erit,

Obſeruandum demum eſt, doctrinam hanc, qua ſtatuimus Principem legibus ſuis ſubdi, intelligẽdã eſſe de legi

bis,

bus quæ ex æquo ad ipſum, perinde atque ad ſubditos ſpectant: Sunt enim aliquæ leges, quæ non minus ad principem quam ad ſubditos pertinét, vt v.g. Indicit Papa ieiunium, aut feſti ſolennitatem, eadem eſt æquitas in ipſo, atque in ſubdito, niſi de iuſta cauſa ſecum, veluti cum alijs, diſpenſauerit. Item eſt lex frumentaria, ne quis frumentum ex ciuitate deferat, lex hæc ex æquo ad omnes pertinet. Aliquæ vero leges ſunt, quæ ex æquo ad omnes non pertinent vt v.g. leges, quæ præſcribunt modum conuiuijs, veſtibus, & ſumptibus, & leges, quæ prohibent, ne noctu deferantur arma. leges illę priores æquè Principem ac ſubditos obligant, cum ex æquo ad omnes pertineant; at vero leges poſteriores Principem non obligant, cum diuerſa omnino ratio ſit quoad earum obſeruationé in Principe atque in ſubditis, vt conſtat, vt doctè, ſubtiliterque Caiet. 1.2. q.96. art. 5. Medina ibidem, & Sotus lib. 1. de iuſti. & iure, q.6 art.7. annotarunt.

15 SECVNDVM DVBIVM EST, An † Peregrini, & qui incertas habent ſedes, teneantur legibus regionis, aut ciuitatis, ad quam declinant. Hãc difficultatem attingit, & ſoluit Medina 1.2. q.96. art.5. ante finem facta diſtinctione; ſunt enim quidam peregrini, qui in aliena regione domicilium habent. & tales tenentur legibus regionis, in qua domicilium habent, ſunt enim incolæ illius loci, & tanquã ciues reputantur: Alij vero ſunt, qui nullum certum habent domicilium, ſed de prouincia in prouinciam demigrant, vt qui proficiſcũtur Lauretum aut ad D. Iacobum &c. & tales non obligantur legibus ciuitatis, aut loci, ad quem fortuito declinant, non enim extat lex aliqua ſpecialis obligans peregrinum per oppidum, aut ciuitatem tranſeuntem, tenetur tamen huiuſmodi legibus communibus Regni, alioquin non videretur ſatis bené Reipublicæ, & bono communi cõſultum, & hęc videtur eſſe praxis communis & obſeruanda.

16 TERTIVM DVBIVM EST, An † clerici, & aliæ perſonæ eccleſiaſticæ ſeruare teneãtur leges, aut ſtatuta laicorum? *Difficultatis ratio* hæc eſt; quia clerici exempti ſunt a poteſtate laica, & conſequenter non videntur laicorum legibus aſtringi. Nihilominus tamen communis, & vera doctorum ſententia eſt, clericos, & alias perſonas eccleſiaſticas non eſſe exemptas ab obligatione directiua legum ciuilium, quæ non repugnant ſacris Canonibus, vel officio clericali, & quæ ad bonum ſtatum Reipublicæ conducunt. Sic Angelica in verb. Lex. num. 5. circa medium: Sylue. verb. cod. q. 15. poſt Panor. in c. Eccleſia S. Mariæ. nu. 13. verſic. circa hoc tamen; de conſtit. Ioannes Driedo lib. 1. de libert. Chriſtiana cap. 2. part. 3. fol. mihi 103. Sotus lib. 1. de iuſt. & iure, quæſt. 6. art. 7. concl. 1. in fine, & 4. diſtinct. 25 quæſt. 2. ar. 2. concluſ. 4. Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pęnal. c. vltim. ante finem: Franciſcus a Victoria in Relect. 1. de poteſtate eccleſiæ q. vltim. Martin. Nauar. in Manuali, cap. 23. nume. 88. Barth. Medina 1.2 q. 96. art. 5. dub. vltim. Ioſeph Angles in Floribus quarti Sententiarũ de Sacram. ordinis, in fin. Robertus Bellarm. tom. 2. controuerſ. tract. de clericis lib. 1. cap. 28. concluſ. 2. Gregorius de Valentia tom. 4. diſput. 9. quæſt. 5. puncto 4. Michael Salon. in 2.2. tomo 2. in quæſt. 77. art. 1. controuerſia 10. Thomas Zerula in Praxi Epiſcopali tom. 1. in verb. pragmat. dub. 2. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. part. 2. libr. 3. cap. 2. in fine; Alphonſus Viuald. par. 4 cap. 9. num. 10. Emanuel Rodriguez tom. 1. capitu. 196. concluſ. 1. & alij communiter. *Ratio eſt*: quia clerici non obſtante clericatu ciues ſunt, & membra Reipublicæ politicæ: ſed Reſpublica ciuilis non niſi legibus ciuilibus Principum gubernatur. Ergo eas etiam quatenus conducunt ad vtilitatem, & bonum publicum, clerici ſeruare tenentur. Etenim magna confuſio, & perturbatio in Republica ſequeretur, ſi clerici leges ciuiles iuſtas in venditionibus, emptionibus, contractibus, locationibus, & alijs huiuſmodi commercijs ciuilibus & humanis, non ſeruarent. Hinc S. Chryſoſtomus in id Roman. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*, docet Chriſti Euãgelio non tolli politicas leges, & ideo debere etiam Sacerdotes, & Monachos eis parere. Quoad gabellas autem an clerici exempti ſint, ſuo loco dicemus, cum de exactione Gabellarum diſſeremus, & multa etiã de hac re diximus tomo primo Theſauri li. 1. c. 22. in expoſitione Bullæ Cœnæ Domini. Quo vero iure clerici a poteſtate ſeculari exẽpti ſint, in tertio tomo, cum de Sacramento Ordinis agemus, latè examinabimus. Hinc ſolum hanc propoſitam difficultatem de obſeruãtia legum ſecularium, quæ nõ repugnãt ſacris Canonibus, aut officio clericali, quęque in cõmune Reipublicę bonũ inſtituuntur, explicare ſtatuimus, quandoquidẽ materia pręſens id a nobis expoſtulare videatur.

17 *Hinc* inferunt Doctores † omnes ſuperius allati, quod ſi reſpublica pretia rebus venalibus conſtituat, puta ne frumentũ, oleum, aut aliquid ſimile vltra pretium iuſtum taxatum vendat, clerici carius vendentes mortaliter peccãt & ad reſtitutionem exceſſiuum tenentur ſicut laici. Qualem legem feciſſe Carolum V. in Hiſpania præſertim in Regno Caſtellæ anno Domini milleſimo quingenteſimo trigeſimonono ferunt Alphonſus a Caſtro, & Salon vbi ſupra, propter magnam ſterilitatem, & penuriam aquæ tũc temporis, quo conſuetum eſt frumentum, & hordeum ſeminare. *Ratio eſt*: quia lex illa pretium taxans conſulit bono communi, & neceſſitati omnium, maximè pauperum, hi nãq; ſunt, qui vbi annona deficit maximè indigẽt, ſed ad ſubueniendum, pauperibus, & eorum indigentiam minuendam ex ſuperfluis eccleſiaſticam immunitatem nõ minuit, immò magis clerici, quam laici tenentur. Ergo nõ minus legem hanc clerici, quam laici ſeruare tenentur. Et enim lex hæc iniuſta eſt, nec vllo modo ſtatui, aut libertati eccleſiaſticę repugnat, vt conſtat, immo ratio repugnat, vt clericus carius rem vendat, quam laicus, & vltra pretium taxatũ a lege. Deinde pretiũ iuſti taxatũ a lege ſimpliciter eſt iuſtum & actum illum in materia iuſtitiæ cõmutatiuę conſtituit: At vero vendere rem iuſto pretio eſt ſecundum ius diuinum, & naturale, a quo nulla ratione clerici eximũtur; Lex enim naturalis, & diuina prohibet, vt nullus vltra iuſtũ pretiũ rẽ aliquã vendat. Quo caſu lex humana & ciuilis declarans ęquale, & iuſtum rei pretium, prohibensque, ne quis vltra tale pretium rem vendere præſumat nõ inducit propriè nouam aliquam obligationem, ſed ſolum declarat eam, quæ lege diuina eſt impoſita poſt talem pretii taxationem. Vnde pragmatica illa Caſtellæ, vt notat Salon, vbi ſupra, exprimit clericos quoque in illa comprehenſos fuiſſe. In huius rei confirmationem eſt, quod Apoſtolus Paulus optimus diuinæ legis interpres 1. ad Theſſal. 4. dicit: *Et ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem ſuum, quoniam iudex eſt dominus de his omnibus.* Quæ verba interpretans S. Anſelmus ait, *ſupergreſſio enim eſt, vbi pro minori pretio illud, quod maioris pretij eſt, eligitur. Circumuentio, vbi per dolum frater in ipſa venditione vel emptione decipitur*. Hæc ille. Sicut ergo iuxta Diui Anſelmi ſententiam ille ſupergreditur in negotio fratrem, qui minori emit, quod maioris eſt pretij, ita etiã ecõtrario ille ſupergreditur in negotio fratrem qui pro maiori vendit, quod minoris eſt pretij: Et vtrumque Apoſtolus dicit eſſe contra Dei voluntatem, & Deum de his omnibus eſſe vindictam ſumpturum. *Clericus ergo* vltra pretium taxatum vendens contra legem diuinam peccat & quia cõtra iuſtitiam peccat, tenetur ad reſtitutionem eius, quod vltra iuſtum pretium a lege taxatũ acceperit, id quod procedit, etiamſi pęna aliqua a lege tranſgreſſoribus imponatur, puta, quod amittat frumentum, quod vltra taxatũ pretium vendiderat, huiuſmodi enim pęnæ appoſitio nõ impedit, quo minus vẽdens vltra pretium iuſtum peccet, additur autem legi pęna vt ſic ſaltẽ frænum nimiæ illorum auaritiæ imponatur, & timore pęnæ a peccato retrahãtur.

Eodem modo ſi lex ſit, ne quis induatur ſerico, ne quis venationi incumbat, ne quis noctu cum armis, aut noctu incedat. lex hæc clericos æquè ac laicos comprehendit, cũ leges ciuiles iuſtæ nõ repugnantes ſtatui eccleſiaſtico, vel clericorum libertati, aut morum honeſtati; obligẽt etiam clericos, vt communiter Doctores allati tradunt.

18 *Sic* etiam † ſi tempore belli, aut alio quouis tempore edicto Regis ſtatuatur ob bonum Reipublicæ, ne quis ſine licentia equum ab ipſo regno ad aliud regnum tranſferat, ſiue hoc per vẽditionem, & emptionem, aut per cõmutationem, aut per liberalem donationem, aut alio-

quo-

Digitized by Google

quouis modo fiat, appoſita grauiſſima pena contra facientibus, quicunque clericus contra huiuſmodi præceptum equum e regno extraheret, peccaret mortaliter, vt ex dictis conſtat; & late probat Thom. Zerula vbi ſupra, contra Nauar. conſil. 3. in Nouis, alias conſi. 4. in antiquis de conſtitut. vbi falſo docet clericos tali lege non comprehendi. Quamuis enim ad pœnam non teneatur ante iudicis condemnationem, tenetur tamen ad id, propter cuius obſeruationem imponitur pœna, quod eſt non transferre equum è regno. Et talis lex eſt in regno Caſtellæ, vt habetur in libro ſexto Regalium Ordinationum, tit. 9. leg. 10 vt teſtatur Alphonſus a Caſtro loco proxime a nobis allato. Immo etiam talis Pragmatica hodie viget in Regno Neapol. vt conſtat.

Pari ratione, ſi Lex ſit, ſeu Statutum, aut Pragmatica, ne quis aſportet frumẽtum extra ciuitatem, Regnum, ſeu Prouinciam, clericus violando legem ſic in bonum commune conſtitutam mortaliter peccat ex Soto libr. 1. de iuſti. q. 6. art. 4. poſt medium, & artic. 5. in fi. & lib. 4. q. 6. art. 4. poſt medium, & artic. 5. in fi. & lib. 4. q. 6. art. 4. concluſ. 2. & ex dictis conſtat, & præfati authores teſtantur. Ex quibus caſibus, qui frequentiores in vſu eſſe ſolent, colligi poteſt, quid de alijs ſimilibus dicendum ſit. Hæc interim de obligatione clericorum circa leges ciuiles, quę communem Reipublicæ vtilitatem concernunt, nec aliqua ratione libertati eccleſiaſticæ repugnant, hoc in loco pro inſtituti noſtri ratione breuiter attigiſſe ſufficiat, plura namque ſuis in locis de clericis dicemus.

De tempore, quo lex humana obligare incipit. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Legibus obligari poteſt nemo ante promulgationem.*
2 *Qualis promulgatio neceſſaria eſt, vt lex vim obligandi habeat, an vt ſingulis innoteſcat, ſiue non.*
3 *An lex ſufficienter promulgata obliget eum qui eius ignorantiam inuincibilem habet.*
4 *Qualiter probari poſſit hæc ignorantia, vt contrafacientem non ſolum a culpa in foro interiori, ſed etiam a pena in foro exteriori excuſet.*
5 *Quando allegatur ignorantia legis poſt promulgationem, tres præcipuè modi ſunt, quibus probatur hæc ignorantia.*
6 *Quando lex promulgata ſufficienter vim obligandi habere incipiat.*
7 *Quando lex ſtatim obliget facta promulgatione.*
8 *De legibus a ſupremo Principe latis, puta ab Imperatore Regibus, Summis Pontificibus, communis ſententia quæ.*
9 *An in legibus Ciuilib. Imperatoris, aut Regum ſufficiat illa generalis publicatio facta in Curia Principis.*
10 *An qui ante tempus duorum menſium ſciunt legem promulgatam in locis prouinciæ, teneantur in conſcientia ad illius obſeruationem, non expectando duos menſes.*
11 *An in legibus Eccleſiaſticis, in quibus nullum certum tempus ad obligandum præfigitur, ſatis ſit, vt in Curia Romana promulgentur.*
12 *Quantum ad leges Irritatorias cõtractuum, quãdo obligent & ad quid, culpam, ſeu pęnam, ſiue reſciſſionem tantum.*
13 *De legibus reuocatorijs quid dicendum, an in prouincia ſolũ, vel etiam in ciuitate, & parochia promulgandæ ſint, vt obligent.*
14 *An præter ſufficientem legis promulgationem neceſſarium ſit etiam legem humanam acceptari.*
1 *In legibus tam Ciuilibus, quam Eccleſiaſticis, ſicut lex in nihilo recepta ad nihilum obligat, ita lex in vna ſola parte recepta quoad illam obligat.*

CIrca tempus, quo lex humana obligare cenſetur, illud in vniuerſum certum eſt, & ab omnibus con-
1 ceſſum, legem humanam neminem obligare prius, quam promulgetur, vt paſſim tam in lege ciuili, quam canonica habetur. Nam in l. *leges ſacratiſſimæ* C. de legibus & conſtitut. dicitur; *Leges ſacratiſſimæ, quæ conſtringunt hominũ vitas, intelligi ab hominib. debent; vt vniuerſi præſcripto cognito, vel inhibita declinent, vel permiſſa ſectentur*. Quod decretũ eſt Valentiniani, & Marciani Imperatorũ. Et in Auth. Vt factæ nouę cõſtitutiones, dr̃ *tũc ualere leges, cũ in commune facta ſunt manifeſta*, & c. *In iſtis*. diſt. 4. expreſſe habetur, *leges tunc inſtitui, cum promulgantur*. Idemq; colligitur ex c. *Cognoſcentes*, de conſti. & ex c. *Ad hæc*. de poſtulat. prælat. Doctores etiam communiter id affirmant, vt Gloſſa in d. c. *Cognoſcentes*, in ver. *ante prohibitionem*, & in d. c. *Ad hæc*, in verbo, *publice promulgauit*. Innoc. in d. c. *Ad hæc*, nu. 6. Panorm. in d. c. *Cognoſcentes*. nu. 6. & in d. c. *Ad hæc*, nu. 9. Anton. de Burgos repet. in d. c. *Cognoſcentes*. nu. 205. S. Tho. 1. 2. q. 90. art. 4. Caiet. & Barthol. Medina ibidem S. Anton. p. 1. tit. 11. c. 2. §. 1. in fine. Piſanella verb. lex §. 4. Angelica eod. nu. 12. Syluest. eod. q. 6. Tabiena eo. in prin. Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure, q. 1. art. 4. concl. 1. Alphonſ. de Caſt. lib. 1. de poteſt. leg. pœnal. c. 1. Marcus Anton. Cuccus lib. 1. inſtit. maiorum tit. 3. num. 16. Sebaſtian. Medices repetit. in c. *Erit*. diſt. 4. num. 67. Ioſeph Angles in Florib. 4. Sen. in q. de eſſentialibus baptiſmi ar. 8. Greg. de Valentia to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 5. Mart. Nau. in Manuali c. 23. nu. 44. Alphonſ. Viualdus in Candelab. aureo, p. 4. cap. 8. num. 43. Summa Corona par. 1. cap. 1. num. 30. Thom. Zerul in Praxi Epiſcopali, par. 1. in ver. Pragmatica in princip. Barthol. Hugolin. de Cenſuris Eccleſ. tabula 1. c. 9 §. 7 num. 1. Tolet. in Suma tracta de peccatis mortal. cap. 18. Emanuel Rodriguez in Summa par. 1. c. 194. concl. 7. Alphonſ. a Veracruce in appendice ad Speculum coniu. dub. 14. Petrus Cenedus in collectan. par. 1. collect. 1. numero 5. & alij communiter, & nos to. 1. Theſauri lib. 1. c. 7. nu. 3. expoſuimus. *Ratio eſt*: quia Lex eſt regula, & menſura actionum humanarum, regula autem & mẽſura imponitur per hoc quod applicatur operantibus; applicari aũt nequit, niſi per illius notitiã, & promulgationẽ.

Hinc ſequitur, quod ſi quis ante legitimam legis promulgationem ſciret in Concilio, aut congregatione conſtitutionem aliquam eſſe factam de minori pretio frumẽti, & venderet maiori ante promulgationem nec peccaret neq. reſtituere teneretur. Sic Couar. in reg. peccat par. 4. §. 3. num. 6. & colligitur ex doctrina S. Thom. 2. 2. q. 77. articu. 3. ad quartum, & Petr. de Arragon. ibi. & Michael Salon tomo 2. in 2. 2. q. 77. art. 3. controuerſ. 3. ad quintum, Cordubæ lib. 1. quæſt. 14. in fin. Soti. lib. 6. de iuſtit. q. 3. art. 2. ad vltimum. Thomæ Zerulæ in Praxi Epiſcop. pa. 1. in verbo, Pragmatica, in princ. qui citat Dyn. in cap. fine culpa num. primo, de reg. iur. in 6. *Ratio eſt*: quia ſi teneretur reſtituere, vel id eſſet ex vi legis, & hoc non, cum ante promulgationem non obliget; vel ex accidente futuro, & hoc non, ſicut nec qui vendit pretio occurrẽti iuſto. cum ſciat plures ſuperuenturos, & pretium deinde diminuendum fore, quia ſatis eſt, quod pretio iuſto vendat tempore venditionis. vt exemplificant authores allati, argum. l. pretia rerum. ff. ad legem Falcidiam. quicquid contradicant in hoc vltimo caſu Bar. in l. quęro. ff. de actio. em. gl. in l. cõtra legem. ff. de legibus, & Felin. in c. ſecundo, de Conſtitu. de qua re ſuo loco latius agemus.

Ceterum cum hoc ab omnibus conceſſum ſit, ſunt tamen quædam dubia, & inter authores controuerſa.

2 PRIMVM DVBIVM EST, qualiſnam † promulgatio neceſſaria ſit, vt Lex vim obligandi habeat? Reſpondetur ex communi Doctorum conſenſu, requiri, & ſufficere promulgationem publicam, & ſolemnem, nec neceſſe eſt, vt ſingulorum auribus intimetur. Sic cap. *Ad hæc*, de poſtulat. præl. vbi dicitur: *Non eſt neceſſarium, cum conſtitutio ſolemniter editur, aut publice promulgatur, ipſius notitiã ſingulorum auribus per ſpeciale mandatum, vel literas inculcare, ſed id ſolum ſufficit, vt ad eius obſeruantiam teneatur, qui nouerit eam ſolemniter editam, aut publice promulgatã*. Hactenus Innocentius Papa III. Panormit. ibi nu. 9. Gloſ. ibi, in verbo, *publice promulgauit*. Sylueſt. verbo, Lex, q. 6. & 7. Caiet. 1. 2. q. 90. art. 4. Medina ibi, Sotus lib. 1. de iuſtit. & iur. q. 1. art. 4. Ioannes Azorius. 1. p. Inſtit. Moral. lib. 5. c. 3. dub. 1. & 2. & alij ſupra citati. *Ratio eſt*; quia cum Lex pro omnibus inſtituta ſit, debet conſequenter talis eſſe promulgatio, quæ ad omnes moraliter peruenire poſſit, vn-

Digitized by Google

de publica eſſe debet, & quia Lex vim obligandi non habet, niſi ex legiſlatoris voluntate, ideo ex ſigno ſolemni hoc innoteſcere debet. Non autem requiritur, vt ad notitiam ſingulorum perueniat; ſed ſatis eſt, vt conſideratis circumſtantijs ad eorum notitiam peruenire poſſet; forma autem conſueta promulgationis eſt, vt ſolemniter in curia Principis, vel in ciuitate Metropolitana, vel in ſingulis prouincijs, aut ciuitatibus, voce præconis, aut alio legitimo modo promulgetur. *Cuius hæc eſt ratio*: Etenim tunc verè Lex promulgari cenſetur, cum in forma præcepti conſtituitur, tunc autem fit præceptum, cum publicitus edicitur, & promulgatur: De qua re inferius plura dicemus.

3 DVBIVM SECVNDVM EST, An lex † ſufficienter promulgata obliget eum, qui eius ignorantiam inuincibilem habet? Ioannes Andreas ſuper illo uerbo, *Data Romæ*, in fine lib. 6. Panormit. in capit. *Cognoſcentes*, nu. 6. de Conſtitut. Baldus in l. *Leges ſacratiſſimæ*. Codic. de legibus & conſtitut. Caiet. 1. 2. quæſtio. 90. artic. 4. & aliqui alij recentiores eius ſententiæ ſunt, vt exiſtiment ſic ignorantem verè non obligari. *Ratio eſt*: quia nemo obligatur ad impoſſibile: At uero qui legem inuincibiliter ignorat, eam ſeruare non poteſt. Alij vero, vt Sotus libr. 1. de iuſtit. & iure. quæſtio. 1. artic. 4. concluſ. 3. Barthol. Medina in 1. 2. quæſtio 90. articul. 4. concl. 5. circa medium. Thom. Zerula in Praxi Epiſcopali. part. 1. in uerbo Pragmatica, in princip. & Gregor. de Valent. tomo 2. diſput. 7. quæſtio. 5. puncto 5. dubio primo, propoſitione 2. docent, ſic ignorantem poſt ſufficientem Legis promulgationem uerè obligari, excuſari tamen a culpa, ſi contra legem faciat; & hæc opinio mihi magis placet, quia alias propriè non diceretur quis excuſari a culpa, propter legis tranſgreſſionem, ſi lex omnes non obligaret poſt eius ſufficientem promulgationem, excuſatio enim propriè eſt ab obligatione legis, qua tenetur; nemo enim dicitur excuſari, cum omittit aliquid facere, ad quod non tenetur: ut verbi gratia, ſi quis non ingrediatur religionem, aut non ducat vxorem, talis enim non propriè ea in re dicitur excuſari a peccato, quandoquidem abſtinere a coniugio, uel religioſo ſtatu, non eſt alioqui contra vllius legis obligationem. Vnde quamuis ſic ignorans obligetur lege, quia tamen inuoluntariè facit, & inuincibiliter ignorant, uiolando legem excuſatur a peccato, nemo enim obligatur ad impoſſibile, ita vt faciendo contra reus peccati teneatur. *Etenim* tranſgreſſio legis tunc ſolum peccatum eſt, quando uoluntaria eſt, ignorantia autem inuincibilis cauſat inuoluntarium, & proinde a peccato excuſat, peccatum enim adeo eſt uoluntarium, vt, ſi uoluntarium non ſit, non fuerit peccatum. Et quamuis hæc Doctorum diſſenſio de nomine potius, quam de re ſit, modus tamen loquendi Soti, & Theologorum melior, & verior eſt, quam alter ille antiſtarum, vt ex dictis conſtat: Nam lex in vniuerſum promulgatur, & conſequenter ſic ſolemniter promulgata vniuerſos obligat, & per accidens plane eſt, quod ab iſto, vel illo in particulari ignoretur. Immo ex omnium conſenſu, qui ſic ignorat legem ſi poſtea admoneatur a concionatore vel alio fide digno, ad legis obſeruantiam tenetur, & tranſgrediendo peccat, & tamen concionator ille, aut nuntius non eum obligat; antea ergo lege illa obligatus erat, ſed quia eam inuincibiliter ignorauit, a culpa excuſabitur, & hanc noſtram ſententiam manifeſte ſatis probare videntur verba illa capit. 1. de poſtulat. prælat. vbi Summus Pontifex docet, ad obligationẽ legis ſufficere publicam, & ſolemnem promulgationem, neque neceſſarium eſſe, vt in omnium, ac ſingulorum notitiam veniat. Quamuis enim Pontifex eo in loco non meminit expreſſe *Obligationis*, hoc tamen ex eius verbis euidenter colligitur, cum determinet Epiſcopum obligatum fuiſſe ſeruare Interdictum illud, cuius ipſemet Epiſcopus ignorantiam in ſui excuſationem allegabat.

4 TERTIVM DVBIVM EST, qualiter † probari poſſit hæc ignorantia, vt contrafacientem non ſolum a culpa in foro interiori, ſed etiam a pœna in foro exteriori excuſet: & intelligitur hæc quæſtio non ſolum, quando ſtatim inducitur obligatio, ſed etiam ſi non obligaret, niſi poſt duos menſes, vt infra dicemus. In hac re variæ ſunt Canoniſtarum ſententiæ. Gloſſa in capit. *Propoſuiſti*, in verb. *Puella*, de probat. & capit. *Propoſuiſti*, in uerbo. *Non probatur*. diſtinct. 82. docet ſtandum eſſe iuramento eius, & facit capit. *Si vero*. de ſenten. excommun. capit. *Nulli*. de electi. in 6. & Gloſſam ſecutus eſt D. Antonius, quando adeſt cauſa aliqua veriſimilis. Deinde ignorantia, vel ſcientia conſiſtit in mente hominis. & ſic facilè aliunde, quam per proprium iuramentum probari non poteſt, ſecundum gloſſ. in §. *Alia*. Inſt. de action. & eadem gloſſ. in leg. atqui natura. §. *Cum me abſente*, in gloſ. magna in verbo, *Committat*. ff. de negot. geſt. & gloſſ. in capit. *Vt circa* §. *Super huiuſmodi*. in uerbo. *Ignorantia*. de elect. in 6. & ibi Petr. Anchar. Hyppol. conſ. 61. numer. 28. & conſ 96 num. 8. Iuramentum autem proprium dicitur, quod præſtatur per ſeipſum, vel per procuratorem habentem ad hoc ſpeciale mandatum Panorm. in capit. *Cognoſcentes* numer. 9. de Conſtitut. ait talem probationem eſſe arbitrariam, ſecundum quantitatem præiudicij, & qualitatem perſonæ allegantis ignorãtiam, & qualitatem ignorantiæ. & qualitatem facti, in quo ignorantia prætenditur, & citat ad hoc capit. *Innotuit*. iuncta gloſſ. in uerbo. *Ignorantiam*, de elect. & in capit. fin. de iureiur. cui conſentit Marc. Antonius Cucchus lib. 1. Inſtitut. maiorum, titul. 3. numero 25. Alij vero vt Innocent. in d. capit. *Cognoſcentes*, & Cardin. quos refert Panormit. dicunt, non ſufficere iuramentum; etiamſi haberet unum bonum teſtem, contra gloſſam, nec eſſe probationem arbitrariam, vt voluit Panormitanus, ſed requiri volunt dilucidam, & manifeſtam probationem, quam ſententiam ſequuntur Sylveſt. verb. Lex, quæſtio. 7. Anton. de Burgos num. 210. Andreas de Exea numer. 74 & Franc. Coſcius Senenſis, numer. 108. in repetit. d. capit. *Cognoſcentes*, de Conſtitut. *Ratio eorum eſt*: quia poſt ſufficientem promulgationem eſt præſumptio iuris contra eum; quandocunque autem præſumit ius contra aliquem, ſemper probatio contra illam præſumptionem iuris debet eſſe aperta, & liquida, nec ſufficit iuramentum. gloſſ. in leg. final. ff. de minor. gloſſ. in l. cum de indebito. ff. de probat. facit gloſſ. in capit. *Cupientes*. in uerbo *Fratres*. de electio. in 6. Roman conſi. 481. incip. Præſentis conſiderationis articulus. column 2. verſic. Et igitur ex præmiſſis. Bertrandus conſil. 361. volum. 1. Et quidem opinio gloſſæ in foro conſcientiæ eſt ſatis probabilis, quia in eo foro, ut plurimum ſtari ſolet iuramento, vt in capit. *Si vere*, de ſent. excommunicatio. vbi qui percuſſit Clericum comam nutrientem, ſuo iuramento ex ignorantia excuſatur, & in capit. final. qui Matrim. accuſa. poſſunt, vbi ſolo iuramẽto ex cauſa veriſimili admittitur ad accuſandum, ne contrahentes matrimonium ſtent in peccato contra præceptum Dei, & eccleſię, & in capitul. *Vt circa*. ad finem, de electione in 6. vbi, qui appellat contra electionem, iurat, quod credit uera quæ obijcit, & ſe poſſe ea probare, & hoc propter fauorem Eccleſiæ, ne diutius uacet, & in capit. *Significaſti*. 1. de homicid. ubi iuratur, ſi n ſciret uitium equi, & ſtatur eius iuramento ad excuſandum ab irregularitate. In foro autem contentioſo uerior, & communior uidetur innocentij, & Cardin. opinio, quamuis etiam in hoc foro nonnunquam uera erit ſententia Panormitani, ut fatetur etiam Anton. de Burgos in d. repet. num. 238. quando ſcilicet eſſet aliquis ſanctę uitę, quia illa pręſumptio tollit aliã iuris.

5 *Quando* autem allegatur talis ignorantia legis poſt ſufficientem promulgationem, † tres præcipuè modi ſunt, quibus probari poteſt hæc ignorantia.

Primus eſt: Si probatur, quod allegans ignorantiam erat nouellus Ciuis, ſic Baldus in l. data opera. Codice qui accuſ. non poſſ. Ioan. Cronis in repet. l. omnes popul. column. 26. ff. de iuſtitia & iure. Roman. in conſilio 251. incip Clariſſimè dicitur. circa medium. Franciſcus de Curte ſenior, in conſi. 27. incip. Magnificus uir. uerſicul. Tertio pręmitto. vbi ait, ciuem nouellum, qui parum habitauit in loco, & forenſem ęquiparari. Andreas de Exea. in repet. capitul. *Cognoſcentes*.

Digitized by Google

ſcentes. numero 66. & 67. de Conſtitut. Immo Ioannes Crotus in repet. cap. 2. Notab. 3 de Conſtitut in 6. ait, ſe defendiſſe quendam ſcholarem, qui attulerat pannum de alieno territorio contra ſtatuta Bononienſium, vt non incideret in pœnam dictorum ſtatutorum.

Secundus modus eſt: ſi probetur abſentia eius, qui allegat ignorantiam, cap. *Cum in tua.* Qui matri accuſ. poſſ. facit l. planè, ff. de excuſ. tut. & ibi Bald. vbi ait, quod abſens præſumitur ignorare etiam Banna generalia, quæ fiunt in ciuitate. glo. in cap. *Cognoſcentes.* in verbo. *Ante prohibitionem.* in fin. & ibi Panormita. num. 10. de Conſtit. Andreas de Exea ubi ſupra, num. 68. & fauet Romanus conſi. 7. incip. Viſis neceſſarijs. in fin. Quæ ignorantia ratione abſentiæ tunc maximè admittenda erit, quando de Conſtitutione Summi Pontificis agitur, & probet is, qui ignorantiam allegat, ſe apud eos fuiſſe, penes quos Sanctiſſimi Pontificis nomen, & acta nullo in honore ſunt, puta, apud infideles, Turcas, vel etiam Chriſtianos eos, qui nudum Chriſtiani hominis nomen geſtant, ceterum ſe Chriſtianæ doctrinæ, & vitæ hoſtes infenſiſſimos reipſa oſtendūt, quales ſunt Geneuæ, & apud Gallorum, & Germanorum, & Heluetiorum aliquos receſſus incolentes; vel ſi ætatem puta infantiæ probet, vel ægritudinem, vel furorē, aut arctum carcerem, hæc enim, & ſimilia iuſtam ignorātiæ cauſam præbere poſſunt, iuxta ea, quę docent gloſſa in cap. *Propoſuiſti.* verb. *Non probatur.* diſt. 82. Panorm. in c. cognoſcentes. num. 10 & Franciſcus Coſcius Senenſis in repet. eiuſdem c. num. 112. de conſtitut. Alex. conſi. 31 incip. ponderatis. volu. 5. Mar. Anto. Cucchus in Inſtitut. maior. libr. 1. tit. 3. num. 24. & alij.

Tertius modus eſt, ſi probaretur, quod lex etiam ſemel publicata non ſemper ſed rarò, & per interualla temporum obſeruatur in illo loco, quia tunc erit tolerabilis ignorantia Sic Pet. de Ancharano, & Philip. Franc. in c. *vbi periculum* §. præterea, de elect in 6. & Andr. de Exea repet. in c. cognoſcentes. num. 71 de conſtitut. qui tamen in omnibus his caſibus præter dicta in ſingulis vult requiri iuramentum allegantis ignorātiam; quod idem antea docuit Decius in lectura 2. dicti cap. cognoſcentes. de conſtitut. Et de hac difficultate hæc ex Doctorum communiori, & receptiori conſenſu, & ſententia dixiſſe ſufficiat.

6 QVARTVM DVBIVM EST, Quando † lex promulgata ſufficienter vim obligandi habere incipiat? In hac re aliqua certa ſunt, aliqua vero controuerſa, vt ex dictis conſtabit.

Primo certum eſt ex dictis, quod cum lex omnis vim ſuam habeat ex legiſlatoris intentione, ſi legiſlator apponat certam temporis determinationem, illi ſtandum erit. Vnde ſi lex dicat ſtatim a promulgatione obligationem incipere, ſtatim facta promulgatione obligare incipiet; ſi vero poſt menſem, aut poſtquam lex erit promulgata in talibus, aut talibus locis, ſcilicet in parochia, diœceſi, &c. non obligabit ante menſem, aut prius, quam in talibus locis promulgata fuerit: ſic Syluester in verb. lex. q. 6. verſic. Tertio. Nauar. in Manuali, c. 23. num. 44. Mar. Anton. Cuc. in lib. 1. Inſtitut. maiorum. tit. 3. numer. 30. Gregor. de Valentia tomo 2. diſput. 8. quæſt. 5. pun. 5. dub. 2. poſt Panor. in capitu. *cognoſcentes,* num. 7. Decium, & Felin. ibi, de conſtit. & Felin. in cap. *licet cauſam.* verſic. Nota ſexto. de probat. & gloſ. in clem. 2. in verb. *& nunc.* de hæret. Exemplū habetur in c. *cum ſingula.* de præbend. in 6. *vbi religioſi habentes duos prioratus intra menſem a notitia huius conſtitutionis vnum eorum, quem maluerint, dimittere tenentur. quod niſi fecerint, ex tunc eo ipſo efficiuntur ineligibiles.* & c. fi. ne clerici, vel monachi. *Religioſi de clauſtris exeuntes ad audiendum leges, vel phyſicam, niſi intra duorum mēſium ſpatium ad clauſtrum redierint, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrunt.* Et in c. *Nouerit.* de ſent. excom. *facientes ſeruari ſtatuta edita, & conſuetudines introductas contra eccleſiæ libertatem, niſi ea de capitularibus ſuis intra duos menſes a publicatione illius Canonis fecerint amoueri, excommunicati ſunt.* Et Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reforma. Matr. c. 1. ſtatuit, *decretum de irritando matrimonio clandeſtino robur ſuum non habere niſi poſt 30. dies a die primæ publicationis in eadem parochia facta numerandos*: & eadem Synodus Seſſ. 24. de refor c. 17. ſtatuit, *vt habētes plures parochiales eccleſias, aut vnam cathedralem, & aliā parochialem, vnam earum infra ſpatium ſex menſium dimittant, alioquin tam parochiales, quam beneficia omnia, quæ obtinent ipſo iure vacare cenſeantur.* Notant tamen Panorm. Syluest. Gregorius, & alij, quod licet legiſlator declaret, ſe *ſtatim* ſeu *ex tunc* velle obligare, id tamen intelligendum erit de irritatione actus, ita ut actus in contrarium factus irritus ſit, non autem de pęna, aut culpa, ſiquidem, qui haberet ignorantiam inuincibilem legis, excuſaretur a culpa, & a pœna legis; pœna enim legis infligi non debet ſine culpa, in culpa vero non eſt, qui legis ignorantiam inuincibilem haberet.

7 *Secundo certum eſt*, quod † licet legiſlator non explicet, ex quo tempore velit legem obligare, ſi tamen is, qui legē tulit, inferior ſit Papa, Imperatore, aut Rege, puta, ſi lex lata ſit ab aliquo Magiſtratu, Duce, Epiſcopo, & ſimilibus tunc ſtatim etiam obligat facta promulgatione in ciuitate, aut diœceſi, ubi lex fertur, vt colligitur ex communi Doctorum ſententia in c. 2. de Conſtit. in 6. & facit gloſ. ibi in verb. *Sententijs.* Panormit. in c. *Cognoſcentes.* numer. 7 de Conſtit. Compoſt. in cap. *Capitulum Sanctæ Crucis.* de reſcript. Syluest. verbo lex q. 6. verſic. Tertio. Roman. conſi. 228. Anton. de Burgos repet. in c. *Cognoſcentes.* num. 103. de Conſtit. Domini. Soto lib. 1. de iuſtit. q. 1. art. 4. poſt concluſ. 3. Nauar in Man. c. 23. num. 44. Marc. Anto. Cucchus lib. 1. inſtit. maior. tit. 3 num. 27 Gregor. de Valentia tom. 2. diſput. 7. q. 5. pun. 5. dub. 3. Io. Azorius, tomo 1. Inſtit. Moral. lib. 5. cap. 3. dub. 2. *Ratio eſt*, quia cum iſti non habeant amplam iuriſdictionem, vt plurimum, illa promulgatio facta in loco reſidentiæ ſatis ſolemnis eſſe videtur, vt omnes obliget, & ad omnium notitiam perueniat, nec vt plurimum neceſſaria eſt promulgatio in alio loco, aut longum aliquod tempus expectandum ad hoc, vt omnes ſubditos obliget: Id quod intelligendum eſt in foro exteriori: nam in interiori excuſat ignorantia inuincibilis, vt dictū eſt. *Et quo ad* pœnam ſpiritualem, verbi gratia, excommunicationis per legem alicuius Epiſcopi latæ, etiam ignorantia vtcumque vincibilis in eiuſmodi legibus excuſat ſubditum, dummodo non ſit craſſa, & ſupina id eſt, quæ attentis circumſtantijs negotij, & perſonæ facilè ſuperari potuerit, prout Bonifacius Papa VIII. in c. *Vt animarum.* de Conſtit in 6 ad tollendos conſcientiæ ſcrupulos declarauit, & nos latè de hac re tomo 1. lib. 1. capit. 28. diſſeruimus. Idem etiam & in conſtitutione Synodali dicendum eſt, vt ad eius obligationem non expectetur longum aliquod tempus, puta bimeſtre, aut promulgatio in ſingulis locis. quia cum anguſta ſit vt plurimum talis prouincia, non opus erit, vt varijs in locis fiat promulgatio, aut expectetur longum tempus ad eius obligationem, ex Ioa. Andre. in procem. Clemen. in verb. *De cetero.* Panor. in d. c. *Cognoſcentes* num. ſeptimo, & Marco. Anto. Cuccho lib. 1. Inſtit. maior. tit. 3. num. 28. in qua tamen re, vt notat Pan. opus eſt prudentia, habita ratione qualitatis prouinciæ, & conſtitutionis.

Tertio Controuerſum eſt de legibus a ſupremo Principe latis, puta, ab Imperatore, Regibus, & a Summis Pontificibus, qui ampliſſimam, latiſſimamque iuriſdictionem habent; In qua re communis Doctorum ſententia eſt, eorum leges obligare poſt duos menſes a promulgatione facta, vt habetur in Authent. *Vt factæ nouæ conſtitutiones*; vt ſic probabiliter ad notitiam ſubditorum veniant; ſic Io. Andr. in data lib. 6. Hoſtienſ. in Summa, tit. de Conſtit. §. *quando.* Bald. in leg. *Leges ſacratiſſimæ.* Cod. de legibus Panor. in c. *Cognoſcentes.* num. 7. de conſtitut. Ant. de Burgos, in reper. eiuſdem c. nu. 206. Andreas de Exea in eadē rep. nu. 76. Ang. in verb. lex nu. 13. Sylu. eod. q. 6 verſic Tertio Sotus li. 1. de iuſt. & iure q. 1. art. 4. Medina 1. 2. q. 90. ar. 4. concl. 2. Nauar. in Manuali c. 23. nu. 44. Greg. de Valen. tom. 2. diſp. 7. q. 5. punct. 5. dub. 3. Marc. Anton. Cucchus in libr. inſtitut. maiorum tit. 3. num. 16. & Doctores communiter, id quod procedit tam in foro interno, quam externo.

Neq; huic cōi Doct. ſnīæ obſtat illud Auth. Vt priuatis domib. ibi. *intra tres mēſes.* Nec Aut. Nos quis miles aut ſe

deratus, ibi *poſt 36. dies* quia vt notat gl. in d. Aut. vt factæ nouę cõſtitutiones, ſunt caſus ſpeciales, in quibus prędictũ ſpatium aſſignatur, & proinde non derogant iuri & conſtitutioni communi, & vniuerſali. Neque obſtat gl. in cap. *Propoſuiſti.* in verſ. *non probatur.* diſt. 82. quia vt notat Panorm. in c. *Cognoſcentes.* num. 7. de Conſtit. reijcitur ab omnibus, & c. *decernimus.* diſt. 18. per quod illa gloſſa mouetur non loquitur de tempore, quo illa conſtitutio ligat, ſed de tempore præfixo à Concilio Toletano Epiſcopis ad denunciandum ſubditis, quę nam in Concilio illo Toletano Prouinciali ſtatuta fuerant.

9 *Quarto controuerſum eſt*, an in huiuſmodi legibus ciuilibus Imperatoris, & Regum ſufficiat generalis illa publicatio facta in Curia ipſius Principis, ſeu Imperatoris? In hac re communis Doctorum ſententia eſt (loquendo de legibus, quæ non ſunt reuocatoriæ priuilegiorum, aut irritatoriæ actuum, de quibus inferius agemus) non eſſe ſufficientem promulgationem factam in Curia, aut in Ciuitate Regia, ſed requiri etiam, vt alijs in locis cuiuſq. prouinciæ, aut Imperij, & Regni promulgatio ſolemniter fiat & duorum menſium effluxerit ſpatium, ita vt ad omniũ notitiam moraliter & probabiliter venire poſſit: vnde lex Imperatoris non obligat Bauaros v.g. niſi etiam in Bauaria promulgetur, ex Panorm. in capit. cognoſcentes num. 7. de conſtit. Syl. verbo lex quæſt. 9. verſic. Tertio, & alijs, qui id colligunt ex Authen. *Vt nouæ conſtitutiones.* Soto lib. 1. de iuſtit. q. 1. art. 4. qui exemplificans de Cæſare, ſeu de Rege Hiſpaniæ (& idem de aliquo alio Principe, cui plura ſunt regna, ſeu plures prouinciæ ſubiectæ) expreſſè docet, non ſatis eſſe, verbi gratia, Toleti in Hiſpania promulgari legem, quæ Belgas, Flandros, Italos, aut Indos comprehendat, ſed oportere etiam in ſingulis prouincijs promulgari, vt ſic qui abſentes ſunt à Curia, in Prouincijs earum legum notitiã habere poſſint. *Ratio eſt*, quia, quod attinet ad gubernationem ſecularem, diuerſa regna, ſiue Prouinciæ videntur eſſe per ſe diſtinctæ Vniuerſitatis, & Reipublicę: vnde cum lex ſit vniuerſalis regula ad omnes pertinens, non in vno certo loco tantum, ſed in diuerſis promulgari debet, vt ad omnium notitiã peruenire queat vt præter citatos manifeſtè tradunt Barth. Medina, 1. 2. q. 90. articu. 4. concluſ. 2. & dub. vlt. poſt concluſ. quintam. Grego. de Val. tom. 2. diſput. 7. q. 5. punct. q. 1. Marc. Anto. Cucch. inſtit. Maior. tit. 3. num. 17. & alij.

10 *Quinto* controuerſum etiam eſt, An qui ante id tempus duorum menſium ſciunt legem promulgatam in locis prouinciæ, teneantur in conſcientia ad illius obſeruationem non expectando duos menſes? Anton. de Butrio in c. 2. de conſtit. dubius eſt, & potius in partem negatiuã inclinat, & idem docent Andreas de Exea repet. in capit. *cognoſcentes.* numer. 76. de conſtitut. & Greg. de Valent. to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 5. dub. 3. eo quod ante illud tempus lex non videtur obligare, & afferunt pro ſe Auth. *vt nouæ conſtitutiones.* Communior tamen, & verior ſententia eſt dicentium, eos, qui legis promulgatæ notitiam, ſcientiamque habuerint, ante lapſum duorum menſium ad legis obſeruantiam teneri, & obligari, ſic gloſ. in c. *cum ſingula* in verb. *peruenerit.* de præbend. in 6. & in c. *Hoc conſultiſſimo*, in verb. *habentes.* de rebus eccleſ. non alienan. in 6. Ioan. de Lignan. in c. 2. de conſtit. Panor. in cap. *cognoſcentes* num. 7. de conſtit. & in c. 1. num. 11. de poſtul. prælat. vbi citat Ioan. Andr. Pan. & Hoſtienſ. pro eadem ſententia; Angelica verb. Lex, num. 12 Syl. eod. q. 6. verſic. Tertio. Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure q. 1. artic. 4. qui id docet ſaltem verum eſſe in foro interiori; Mar. Anton. Cucchus lib. 1. maior. inſtitut. tit. 4. num. 21. Anton. de Burgos reper. in c. *cognoſcentes* nu. 206. & nu. 213. de conſtit. Bartol. in l. omnes populi. de iuſt. & iure. Barbat. conſ. 55. & videtur ſatis euidenter colligi ex c. primo, de poſtulat. prælat. in illis verbis: *Sed id ſolum ſufficit, vt ad eius obſeruantiam teneatur, qui nouerit eam ſolemniter editam, aut publicè promulgatam*; vbi vt notat Pan. num. verbum illud *ſufficit*, ſatis oſtendit ſufficere ad obſeruantiam conſtitutionis, quod illius notitia habeatur. *Ratio huius eſſe poteſt*: quia fruſtra expectatur euentus cuius nullus eſt effectus. Ex quo ergo quis certus eſt de legis promulgatione, fruſtra expectat lapſum duorum menſium, quia eum, qui certus eſt, non oportet amplius certiorari, ex regul. *Eum qui certus eſt*, de regul. iur. in 6. Nec obſtat tex. in dicta Auth. *Vt factæ nouæ conſtit.* quia, ſi rectè conſideretur, ſolum probat id fieri propter ſcientiam, & non ob aliud, ita vt poſt illos duos menſes præſumatur ſcientia, nec in contrarium facilè admittatur probatio in foro exteriori, quamuis in foro conſcientiæ ignorantia inuincibilis ſemper à culpa, & pœna excuſet, vt diximus. Qui enim facit contra legem, quam ignorat, in foro conſcientiæ non peccat illo peccato, quod eſt committere in legem, ſed illo, quod eſt ignorare legẽ, cum forte ſcire tenebatur. Etenim peccatum eatenus cenſendum eſt, quatenus voluntarium eſt: vbi autem eſt ignorantia inuincibilis non eſt voluntarium, vt conſtat, & per conſequens non erit peccatum aliquod contra legem ex tali ignorantia. Tunc autem cenſetur ignorantia inuincibilis, quando quis ſcire non potuit aliquid adhibita diligentia ſolita adhiberi à viris prudentibus eiuſdem qualitatis; Sicut econtra ignorantia illa vincibilis dicitur, quando quis aliquid ignorat, quod eiuſdem qualitatis homines communiter ſciunt. Hæc autem omnia intelligẽda ſunt de ijs legibus, in quibus non eſt expreſsè ſtatutum tempus determinatum, in quo obligare incipiant; *Nam* de ijs alia eſt ratio, cum ipſæ leges obligandi vim non habeant ex voluntate, & intentione legiſlatoris, antequam illud tempus adueniat, vt colligitur ex c. *Cum ſingula.* de præbend. in 6 & alijs legibus in ſecundo dicto ſuſius à nobis allatis.

11 *Sexto* itidem inter Authores controuerſum eſt de legibus Eccleſiaſticis Summi Pontificis, An in ijs legibus in quibus nullum certum tempus ad obligandum præfigitur, ſatis ſit, vt in Curia Romana promulgentur, ita vt non opus ſit ad earum obligationem, vt vel in ſingulis prouincijs promulgentur, vel etiam expectẽtur duo menſes ad earum obligationem? Aliqui enim exiſtimant requiri promulgationem in ſingulis prouincijs, duoſque menſes itidem expectandos poſt earum promulgationẽ, ſicut de legibus ciuilibus ab Imperatore latis diximus. Sic Panorm. in c. *Cognoſcentes.* numer. 7. de conſtit. Franciſcus Coſcius Senenſis in repet. dicti c. *Cognoſcentes.* num. 100. Angelica in verbo, lex, num. 13. Caiet. 1. 2. q. 90. art. 4. & ibi Bartho. Medina dubio 1. poſt concl. ſecundam. & dub. vlt. *Ratio eorum eſt*: quia eadem vtriuſque ratio eſſe videtur. Nam imperium Papæ latius patet, quam imperium alicuius Regis, aut Imperatoris, & leges eius non minus, imo magis vniuerſales ſunt. Ergo non ſolum requirunt promulgationem in Curia ſed etiam in prouincijs, diœceſibus, & eccleſijs cathedralibus. Quamuis enim Papa pedes habere plumbeos videatur, & proinde immobilis maneat nec diſcurrat per prouincias & mundum, ſicut Imperator, habet tamen Epiſcopos & Archiepiſcopos, per quos omnibus notitiam dare poteſt.

Alij vero exiſtimant leges Summi Pontificis vim obligandi habere, quamprimum in Curia Romana publicentur, & in acie Campi Floræ, & ad valuas Baſilicæ Apoſtolorum affixæ ſint, & in Cancellaria Apoſtolica apud publicatis habeantur, nec neceſſe eſſe vt in ſingulis prouincijs promulgentur, niſi id in Bullis ipſis exprimatur. Sic Ioan. Monachus in reg. *In generali.* de reg. iur. in 6. Io. Andreas ſuper data ſexti. Panorm. in cap. *Nouerit.* num. 3. de ſent. excommun. Paul. de Eleazar. in proœm. Clement. Imol. ibidem. Henriquez Bohic. in cap. *Cognoſcentes.* de Conſt. Aufrer. ad Cap. Toloſan. quæſtio. 445. dub. 2. Gomeſius in proœm. regul. Cancellar. quæſtio. 2. ante finem. Syluest. verbo, Lex, quęſt. 6. verſic. Tertio. Marcus Anton. Cucchus lib. 1. Inſtitut. maior. titul. 3. num. 19. Greg. de Val. tom. 2. diſp. 7. queſtio. 5. puncto 5. dubio 2. Ioan. Azorius part. 1. Inſtitut. Moral. lib. 5. capit. 3. dub. 3. Emanuel Rodriguez tom. 1 quæſt. Regular. quęſt. 6. art. 1. in fine, & fauet Sotus lib. 1. de iuſt. & iure. quęſt. 1. art. 4. ait enim parum referre, ſi dicamus ſtatim Romæ latas obligare: & Syluester, Gomeſius, Gregorius, & M. Anton. Cucchus ita in vſu, & praxi obſeruari dicunt, & huius etiam ſententiæ eſt Anton. de Burgos repetit. in dicto capit. *Cognoſcentes.* numer. 208. citans Archid. in cap. final. diſtinct. 16. vnde

de

de Bulla Cœnæ, verbi gratia, obligat omnes vbique terrarum, poſtquam in die Iouis Sancti publicatur. Huius opinionis ratio hæc eſſe poteſt quia tota Reſpublica, & Eccleſiaſtica gubernatio ſub vno capite, & paſtore, Summo videlicet Pontifice, vna prouincia reſpectu Papæ cẽſetur, & vt notat Anton de Burgos, vbi ſupra, Romæ ſunt omnes mundi nationes, vnde veriſimile eſt, quod, quando ibi conſtitutio aliqua noua promulgatur, illi, qui Romæ commorantur, certas eorum ciuitates & prouincias faciãt, vt proinde illa promulgatio Romæ facta ſufficiens eſſe cenſeatur, aliàs, vt Syluester loco proximè allato notat, multę Decretales Pontificis non obligarent, quandoquidem multæ illarum in multis prouincijs non ſunt vnquam promulgatæ, in quibus tamen obligant, & ſeruantur, & hoc maximè in legibus Pontificijs vim habet, quæ non pendent ex acceptatione populorum, cum eccleſię ſupremus paſtor immediate a Deo poteſtatem acceperit, cuius auctoritati, & imperio nihil omninò obſtat, quod nonnunquam aliqui Principes, aut magiſtratus inueniãtur, qui talium conſtitutionum promulgationem in ſuis Regnis, & Prouincijs impedire conantur, eorum enim iniquitas impedire minimè valet, quo minus Summus Põtifex leges ferre poſſit, quae totum orbem Chriſtianum ad earum obſeruantiam coarctent, & conſtringant. Ideo autem duorum menſium ſpatium in lege ciuili ſtatutum eſt, quia ſatis rationabile tempus eſſe videtur, intra quod lex promulgata omnibus innoteſcere queat. Cum ergo in legibus Eccleſiaſticis huiuſmodi tempus conſtitutum non ſit, illud tempus ſufficere intelligi debet, quod habita ratione diſtantię rationabiliter ſufficit, vt aliquid Romę promulgatum eſſe cognoſcatur. Conueniunt tamen omnes, quod ignorantia inuincibilis ſemper excuſat a culpa, & pœna, non ſolum in foro conſcientiae; ſed etiam in foro exteriori, ſi probetur, vt latius tomo 1. Theſauri lib. 1. cap. 18. oſtendimus. Et quæ hactenus dicta ſunt, de legibus praecipientibus aliquid intelligenda ſunt.

12 *Septimo*, quantum † ad leges irritatorias contractuum communiter tradunt Doct. quod ſi lex aliqua promulgata fuerit in Curia, & habeat decretum irritans, & reſcindens, ſtatim obligat, non quidem quoad culpam, & pœnam, ſed quoad reſciſſionem contractus facti contra dictam legem. Exempli g. ſi in Concil. Romae ſtatuatur, & promulgetur, vt illegitimus nõ poſſit habere beneficium Eccleſiaſticum, & quod talis collatio ſit irrita, etiamſi poſt promulgationem inuincibiliter ignoranti beneficium collatum ſit, collatio illa nulla, & irrita erit. Quia retractatio, ſeu annullatio actus non eſt vlla pœna, quae infligitur ob culpam, & conſequenter inuincibiliter ignorantes, & omni culpa carentes ea affici poſſunt, non autem pœna, vt diximus, cum abſurdum planè eſſet ad pœnam ligare ignorantem. Sic glo. in Clement. 2. in ver. *Ex nunc*, de haer. & Panormit. in c. *Cognoſcentes*, num. 7. in princip. de Conſtit. Syluest. verbo, Lex, q. 6. verſic. tertio circa medium. Sotus lib. 1. de iuſti & iure q. 1. ar. 4. Barth. Medina 1. 2. q. 90. art. 4. ante concluſ. 4. & Greg. de Valent. tom. 2. diſp. 5. puncto 5. dub. 2. & colligitur expreſsè ex c. 1. §. *Adijciebatur inſuper*. de conceſſ. præbend. in 6. *Idem* iudicium eſt de donatione facta a nouitio in religione ante duos menſes profeſſionis, nam ſi quis bona fide, & ignorantia inuincibili donationem validam fuiſſe exiſtimaret, nõ peccaret eam acceptando; ceterum donatio irrita fuit, & inualida, vt colligitur ex Concilio Tridentino Seſſ. 25. de Regular. c. 16 quapropter continuò, atque reſciuerit, tenetur id, quod donatum eſt, domino vero reſtituere. Sic etiã extante lege, quæ decernat, & taxet rerum venalium pretia, ſi quiſpiã ignorans leges inuincibiliter vendat res auctiori, & maiori pretio, liberatur a culpa propter ignorãtiã inculpabilem, ſed tenetur reſtituere illud, quod plus iuſto accepit, vt Barth. Medina, vbi ſupra, tradit. Hanc autem communem Doctorum ſentẽtiam ſolum veram Sotus, vbi ſupra, affirmat, quando reſciſſio, & annullatio eiuſmodi contractus eſt ſine notabili damno, & iniuria tertiæ perſonæ, ſi enim Pontifex, verbi gratia, ferret legem, per quã redderet ad matrimonium inhabiles cognatos intra quintum gradum, cũ non poſſet retractatio huiuſmodi actus, & contractus fieri ſine iniuria partium, vt conſtat, æquum planè eſt, vt talis lex vigorem non habeat, antequam in ſingulis prouincijs promulgaretur; Quare conſultiſſimè fecerunt patres in Conc. Trid. Seſſ. 24. de reform. matrim. cap. 1. in lege irritante matrimonia clandeſtina, vbi præceptum eſt, quod hæc non ſolum per diœceſes vniuerſas, ſed etiam per ſingulas parochias proponeretur, & quod non valeret, niſi poſt triginta dies a die primæ publicationis in eadem parochia factæ numerandos.

13 *Octauo*. Circa leges reuocatorias priuilegiorum, & indulgentiarum illud communiter ab omnibus receptum, & approbatum eſt, huiuſmodi leges vim obligandi non habere quouſque promulgatæ ſint, non ſolum in prouincia, ſed etiam in ciuitate, ac parochia; Exempli gratia, dũ indulgentiæ reuocantur, aut ſuſpenduntur, quouſque in Metropoli Eccleſia ſit reuocatio promulgata, quicunque poteſt conceſſis priuilegijs citra culpam vti. Neque hoc tantum, verum etiam ſi quis vſque ad illum articulum priuilegio indulgentiarum fuerit a reſeruatis Sacramentaliter abſolutus, abſolutio eſt valida, ex Soto lib. 1. de iuſtitia, & iure, q. 1 artic. 4. & Greg. de Valentia tom 2. diſt. 7. q. 5. pu 5. dub. 2. niſi (inquit hic author) fortè in anno Iubilæi, vbi ſtrictiſſimè videntur illæ reuocari, in qua re conſulendum eſſe cenſeo tenorem Bullæ Iubilæi, & ſecundum illum iudicandum. Immo aliqui, vt Panorm in cap *Cognoſcentes*. nu. 7. & Fel. ibi, de Conſtit. & Greg. de Valentia tom. 2. diſput. 7. quæſtio. 5. puncto 5. dub. 2. aſſirmant huiuſmodi leges reuocatorias priuilegiorum non obligare aliquem, antequam ad eius notitiam perueniant, & colligitur ex capi. 1. de conceſſ. præbend. in 6. vbi id communiter tradũt Doctores, vt notat Panor. vbi ſupra, & facit tex. l. qui abſenti, & Aret. ibi. ff. de acquir. poſſ. & l. abſenti. ff. de do. Sebaſtia. Sap. in annotation. b. ad Panormitanũ, vbi ſupra, in verſ. priuilegiati. litera k. citans ad hoc Iaſonem in l. final. colum. 9. verſic. ſucceſſiuè ff. de Conſtitut. Princip. vbi dicit, eſſe communem opinionem Legiſtarum, & Canoniſtarũ. *Ratio eſſe poteſt*: quia fauores ſunt ampliandi: Vnde, vt notant Medina 1. 2. quæſtio. 90. art. 4. ante ſolutionem argumentorum, & Gregorius, vbi ſupra ſi quis habuiſſet antea priuilegium de ouis comedendis, aut de confeſſore eligendo, qui ipſum a peccatis reſeruatis abſolueret, validè vti poſſet huiuſmodi priuilegio quouſque ſciret ſibi eſſe reuocatum per aliquod nouum ſtatutum, id quod etiam docet Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure, quaeſt. 1. artic. 4. &, vt diximus, colligi videtur ex d. cap. 1. de conce. præb. in 6. §. nec obſtaret.

14 QVINTVM DVBIVM eſt, An præter ſufficientem legis promulgationem eo modo, quo dictum eſt, neceſſariũ etiam ſit, legem humanam acceptari? *Ratio difficultatis eſt*: quia virtus legis dependet a poteſtate legiſlatoris, & non ab acceptatione ſubditorum, & conſequenter vim obligandi habet, quamuis ſubditi repugnent, & reſiſtant. Cõmunis nihilominus Doctorum ſententia eſt, poſt legis promulgationem, & duorum menſium lapſum neceſſarium eſſe, vt lex recepta ſit ad hoc, vt vim obligandi habeat. Sic gloſſ. in capitul. 1. in verb. *frangere* de tregua, & pace, & Panorm. ibi, num. 4. & Felin. numer. 6. Syluest. verbo, lex, quaeſt. 8. verſic. 4. Io. Driedo lib. 1. de libert. Chriſt. c. 9. conſiderat. 2. Alph. a Caſtro, lib. 1. de poteſt. legis pęnal. capitu. 1. Nauarr. in Manuali, capitul. 23. nume. 41. Marc. Anton. Cucchius libr. 1. Inſtit. maiorum titul. 3. numer. 31. Barth. Vgolin. de cenſu. Eccleſ. tabula 1. capitul. 9 §. 9. nu. 1. Gregorius de Valentia tom. 2 diſp. 7. quaeſt. 5. puncto 5. dub. 4. Summa Corona part. 1. cap. 1. nume. 30. Sebaſtianus Medices in Summa de concord. Canon. Decret. diſtinct. 4. articulo. 5. & Toletus in ſumma tract. de ſeptem peccatis mortal. capitulo. 18. & colligitur euidenter ex capitulo in iſtis. §. leges, diſtinction. 4. vbi dicitur: *Leges inſtituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus vtentium approbantur*. & huius rationem in ſequentibus aſſignans ait: *Sicut enim moribus vtentium in contrarium nonnulla leges hodie abrogatæ ſunt, ita moribus vtentium ipſæ leges confirmantur*, & in l. de quibus. ff. de legibus; *Leges*, inquit Iulianus Iuriſconſultus, *nulla alia de cauſa nos tenent, quam quod iudicio populi re-*

tem non præcepta iure diuino, aut naturali, authoritate ecclesia probatur.

Caluini, eiuſq; ſectatorum interpretatio ſuper Act. 15. refellitur, ut manifeſte falſa, tum contextui, tum Sanctorum Patrum communi intelligentiæ repugnans. ibid.

7 *Apoſtoli conſtitutio, ne bigami ordinentur, in conſcientia obligat, cum tamen nec iure diuino, nec naturali prohibeantur.*

Lex eccleſiaſtica de ieiunio præſertim Quadrageſimæ obligat ſub peccato. nu. eod.

8 *Eſſe in Eccleſia hanc poteſtatem condendi leges, quæ ſub pęna peccati mortalis obligent, de fide eſt.*

9 *Lex Ciuilis poteſtatem habet obligandi tranſgreſſores ad peccatum mortale: Ex Scripturis.*

10 *Idem probatur ex teſtimonijs Patrum.*

11 *Præcepta iuſta parentum obligant filios ſub pęna mortis æternæ.*

12 *Sicut Reſpub. Eccleſiaſtica authoritatem habet condendi leges particulares ad finem ſpiritualem, ſic & Reſpubl. ciuilis ad pacem, & tranquilitatem neceſſarias.*

Reprehenditur doctrina Gerſonis, ut falſa, & abſurda, ibid.

13 *Soluuntur Rationes, quę in contrariam partem adducta fuerunt ſuperius, nu. 3.*

14 *Medicus nullam habet authoritatem præcipiendi, ſed tantū facultatem conſiliandi, & docendi, quid agendum ſit.*

15 *Quamuis Eccleſia actum nudum interiorem ſecundum ſe nec præcipere, nec prohibere poteſt, nec punire, prout tamen actus exterior prohibitus inde exortus eſt, ſimul in obligatione ponit.*

Hæreticus penè mentalis non eſt excommunicatus, nu. eod.

ANtequam cum Catholicis de obligatione legum humanarum diſputemus duo breuiter explicāda ſunt: *unum* contra hæreticos, qui negant in eccleſia eſſe poteſtatem condendi leges, quæ obligant in conſcientia ad earū obſeruantiam, de materia alioqui per legem diuinam nō præſcripta. Quam olim hæreſim tenuerunt Vualdenſes, vt patet ex Anton. in Summa p. 4. ti. 11. c. 7. §. 1. eoſq; ſecuti Vuicleff. vt patet ex articulo eius 38. damnato in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. & Ioannes Hus, vt patet ex art. eius 15. damnato in eodem Concil. ſeſſ. 15. & his temporibus Lutherus, vt conſtat ex Bulla Leonis X. contra illum, artic. 27. & articu. vlt. Confeſſionis Auguſtanæ. Caluinus lib. quarto, Inſtitut. cap. 10. & alij recentiores affirmantes illa ſolum mandata obligare in conſcientia, quæ in Euangelio explicata ſunt, hoc fundamento nixi, quod Matth. 15. dictum a Chriſto ſit: *Fruſtra colunt me, docētes doctrinas, & mandata hominum.* Contra hanc tamen hæreſim ſunt Scripturæ, & perpetua eccleſiæ conſuetudo, ſiquidem Matth. 28. & Ioan. 20. dixit Chriſtus. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo, & in terra, ſicut miſit me pater, & ego mitto vos.* Ex quo loco San. Chryſoſto. & alij eccleſiæ poteſtatem in Apoſtolos, eorumque ſucceſſores a Chriſto tranſlatam eſſet tradunt, qua leges Eccleſiaſticas condere poſſent ſicut ipſe Chriſtus eam a patre acceperat. Hinc in Scriptura dicuntur *Superiores*, Matth. 23. Act. 23. Item *Præpoſiti*, & *ſublimiores poteſtates*, Rom. 13. & 1. Pet. 2. Item vocantur *Paſtores*, Io. 21. Act. 20. Epheſ. 4. 1. Corinth. 12. & 1. Petr. 5. Item *Epiſcopi, & ſuperintendentes*. Act. 20. quæ nomina regendi poteſtatem, & auctoritatem condendi leges ſignificant; ſi quidem alias qui præeſſent, non poſſent ſufficienter, & efficaciter ſubditos ad gubernationis finem dirigere prout Ariſtot. lib. 7. Polit. cap. 6. & 9. & Plato libr. 2. de Repub. & lib. 8. de Legibus, tradunt, & experientia manifeſtat. Hinc Apoſtoli, vt colligitur ex Act. 15. hanc poteſtatem ſibi a Chriſto traditam exercere cæperunt, conſtituentes legē de abſtinentia à ſanguine & ſuffocato ad tempus, dicentes: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & Nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam neceſſaria, ut abſtineatis vos, &c.* & licet Melanchthon in Confeſſione Auguſtana artic. vlt. dicat eam non fuiſſe veram legem, ſed ſolum directionem quandam, id tamen facile tum ex verbis ipſis, tum ex c. 16. conuincitur eſſe falſum, vbi Paulus ad illam conſtitutionem Apoſtolorum alludens, hortatur fideles, *vt ſeruarent præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum*. Similia etiam ipſemet Paulus præcepta circa ordinationem Presbyterorum, & Diaconorum ſtatuit, vt videre eſt primo Timoth. 3. & ad Titum 3. & alia etiam circa ordinationem ſtatuit primo Corin. 11. Et idem ex multis Concilijs colligitur, vt ex Chalced. Actione 15. ex Romano ſub Hilario 1. Can. 1. & Synodo 6. Act. 4. & Synodo 8. Act. 1. & Toletano 3. Can. 1. Concilio Vienneſi, vt habetur in Clement. Ad noſtrum, de hæreticis, & Conſtantienſi, Seſſio. 8. & Florentino, in vnione Armenorum, & Tridētino Seſſ. 6. can. 20. Et denique Ro. 13. dr̄ abſolutè. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*, & Mat. 18. *Si Eccleſiā non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus.* Ex quo loco euidenter colligitur, neceſſariò obediendum eſſe ſaltem vt vitetur pæna, qui modus neceſſitatis ſatis ad legem, de qua re nunc ſolum contra hæreticos agitur, in ſenus enim oſtendemus etiam conſtituere poſſe leges obligantes in conſcientia. Nec valet, quod ab eis affertur, ſiquidem eo in loco Chriſtus ea ſolum mandata reprehendit, quæ legi diuinæ repugnāt, vt verba ſubſequētia manifeſtant, ait enim: *Quare vos tranſgredimini præceptum* Dei *propter traditiones veſtras, &c.* Nos autem ſolum contendimus in eccleſia Dei poteſtatem eſſe ferendi leges, quæ alioquin in lege diuina non continentur, nec legi diuinæ repugnant.

Alterum, quod explicandum eſt, non ſolum contra hæreticos, ſed etiam cōtra Ioannem Gerſonem, & Iacobum Almainum erit; nam hæretici volunt in eccleſia poteſtatem non eſſe ferendi aliquam legem de re alioquin per legem naturalem, & diuinam non præſcripta, quæ ad eius obſeruantiam ſub peccato mortali obliget. Quia ſatis, inquiunt eſt ad ſalutem ſeruare mandata diuina. Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata*, & Matth. 29. *Docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis*, Et quia prohibitum eſt aliquid addere verbo Dei. Deuteronom. 4. & 12. & Eſaia. 8. Ceterum hæc nihil contra Catholicā veritatem valent; Nam inter alia diuina præcepta hoc vnum eſt, vt obediamus legibus ſuperiorum, vt paulo ante dictum eſt, Illud vero, quod dicitur nihil verbo Dei addē dum eſſe intelligitur, quod verbo Dei repugnat, cuiuſmodi erant impii Sacrorum ritus ab Ethnicis vſurpati, quos Deuteron. 12. in primis Deus uitari iuſſit, vt ex verborum contextu euidentiſſimum eſt. Et contra Gerſonem paulo inferius exempla multa afferemus, quibus probabimus hanc poteſtatē in eccleſia eſſe, vt ea præcipere poſſit ſub pęna peccati mortalis, quæ alias in Sacris literis, vel lege naturæ præcepta non ſunt. Interim ſatis erit hoc argumē tum afferre, quo vtitur S. Thom. 1. 2. q. 95. art. 2. & 3. humana poteſtas ea omnia per legem humanam præſcribere poteſt, quæ vtilia, aut neceſſaria eſſe poſſunt bono communi. Sed quarumcunque virtutum actus ad commune bonum referri poſſunt. Ergo de quarumcunque virtutum actibus legem ſancire valet. Maior ex eo patet: quoniam finis gubernationis humanæ eſt bonum commune, & conſequenter auctoritas gubernandi ſufficiens non eſſet, niſi de omnibus illius ſtatuere poſſet, quæ ad huiuſmodi bonum referri poſſunt. *Quæ ratio* generatim probat auctoritate humana leges cōdi poſſe etiam de actionibus, de quibus alioquin per legem naturalem, aut diuinam nihil præſcriptū ſit: Id quod de fide certum eſt contra hæreticos.

3 *Quoad* Ioan Gerſonem ſciendum eſt, eum huius ſententiæ fuiſſe, vt conſtat ex lection. 4. de vita ſpirituali; Nullam poteſtatem humanam, quæcumque illa ſit, ſiue Eccleſiaſtica, ſiue ciuilis, poſſe leges condere, quæ, quatenus tales ſunt, hoc eſt, quatenus humanæ ſunt, nec quatenus poteſtate hominibus conceſſa conditæ ſunt, obligare poſſint homines ad aliquid ſub pęna mortis æternæ, ſed ſolum quatenus cum lege diuina miſcentur, ſeu legis diuinæ interpretes, & declaratoriæ ſunt; Vt exempli gratia, ſi ſuperior lege ſua præcipiat, non furandum, aut non adulterandum eſſe, peccabit mortaliter, qui aliquam earum legū fuerit tranſgreſſus, nō quidem quatenus humana eſt, ſed quatenus cum lege diuina miſcetur, idem, quod illa, præcipiens, ſeu illam declarans. *Et dat exemplum* de Medico, qui docens ægrotum cibum aliquem eſſe mortiferum, & admonens, vt ab illo tanquam a veneno abſtineat, non obligat ægrotum, ſi comedat, ad peccatum mortale, quam-

uis

Digitized by Google

uis ille contra Medici præceptum comedens mortaliter peccat: Aeger itaque tráſgrediens medici preceptum peccat mortaliter, non quia tranſgreſſio illa, quatenus talis, hoc eſt, quatenus tráſgreſſio medici, ſit mortalis, ſed quia, & quatenus eſt tranſgreſſio diuini præcepti, quo precipitur, vt neminem occidamus. Et ſententiam ſuam concludens corollario decimo tertio prædictæ lectionis dicit prælatos Eccleſiæ non poſſe obligare ſubditos ad aliqua non contenta in Euangelio; ſicut Monachorum prælati non poſſunt obligare monachos ſibi ſubditos, vltra ea, quæ in ſua regulari profeſſione continentur. Itaque ſecundum ipſum Papa annalem præcipiens confeſſionem non obligat poteſtate ſua, ſed ſolum declarat ius diuinum; quia, inquit, ante eius ſanctionem lex Dei erat annuatim confiteri, ſed quia nobis ignota fuit, excuſabat nos ignorantia *Pari modo* niſi ius, inquit, fuiſſet diuinum Quadrageſimam ieiunare, Præceptum Eccleſiæ non obligaret ad culpam, at quia tale ius erat, per Eccleſiá declaratum nos ligat.

Et multo magis leges ciuiles Principum, niſi declarationes ſint iuris diuini antea ignorati, nullatenus ad culpam obligant. Iacobus vero Almaynus tract. de poteſt. Eccleſ. cap. 10. & 12. quamuis concedat a poteſtate eccleſiaſtica ferri poſſe legem obligantem ſub mortali, hanc tamen poteſtatem principibus, & legibus ciuilibus ineſſe negat. Horum argumenta ſunt, quia ſicut ſolius Dei eſt gratiam dare, ita etiam & illam tollere, ergo ipſe ſolus obligare poteſt ſub mortali, per quod gratia colligitur. Et quia nulla poteſtas humana punire pôt tranſgreſſorem pœna æterna, ergo nec obligare ad mortale, quod æterna pœna punitur: hac enim de cauſa dici ſolet Eccleſiam non habere poteſtatem in actus interiores, quia non poteſt eos punire. Quæ opinio plus quam falſa eſt, parum a Lutheranorum hæreſi diſtans, vnde & ipſe hanc Gerſonis ſententiam in ſui erroris confirmationem adducit.

His tamen non obſtantibus, firmiſſimè tenendum eſt, vtraque poteſtate tam ciuili, quam eccleſiaſtica poſſe condi legem, quæ obligat ſub mortali, & hoc de fide certum eſt, non ſolum de poteſtate eccleſiaſtica, ſed etiam de ciuili, quicquid dubitet Sotus lib. 1. de iuſtitia, & iure, quæſt. 6. articu. 4. de legibus ciuilibus, vt recte Greg. de Valentia tom. 2. diſput. 7. quæſt. 5. puncto 6. dub. 1. animaduertit. Vt autem hæc Catholica veritas clarior, & manifeſtior fiat tam contra Lutheranos, quam contra illos duos authores, alioquin viros Catholicos, ac doctos, ſequentes propoſitiones ſubiungam.

Prima Propoſitio. Lex humana poteſtatem habet obligandi tranſgreſſores ad peccatum mortale. Intelligitur propoſitio hæc de lege humana in vniuerſum abſtrahendo a ciuili, & eccleſiaſtica. Probatur primo ex Sacris literis, Prouerb. 8. *Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt*, & Rom. 13. *Omnis poteſtas a* Deo *eſt, & quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt*. Ex quibus locis, vt alia breuitatis cauſa omittam, duo euidentiſſimè colliguntur: Vnum eſt cauſa, & origo poteſtatis ad ferendas leges humanas obligantes ad earum obſeruantiam in conſcientia; quia ſcilicet leges humanæ iuſtæ a lege æterna, & diuina deriuantur, haud ſecus ac cauſæ ſecundæ a primis dimanant; ſicut enim cauſæ ſecundæ naturales producunt vere, & per ſe ſuos effectus naturale, quatenus ſubdūtur efficaciæ cauſæ primæ; ita etiam leges humanæ ſuum effectum obligandi producunt, quatenus a lege diuina deriuātur; cum igitur ab illa deriuentur, quæ omnes ligat, etiam iſtæ obligare poſſunt. Et ſicut cauſæ inferiores, etſi nó agant, niſi dependenter a cauſa prima, verè tamen, & per ſe agunt; ita leges humanæ, quamuis non obligent, niſi dependéter a lege diuina, vere tamen, & per ſe obligandi vim habent.

Vis itaque obligandi, quæ in legibus humanis eſt, ex duplici voluntate dimanat, ſcilicet & ex voluntate poteſtatis humanæ inſtituentis, & præcipientis aliquid in particulari, tanquam ex cauſa ſecunda, & ex voluntate diuinæ, & æternæ poteſtatis ordinantis, quod illud, quod auctoritate humana fuerit inſtitutum, ratum ſit, & in conſcientia obſeruandum.

Immo vero lex diuina, & æterna, non quomodocunque præſcribit idipſum faciendum eſſe, quod lex humana ſtatuit, ſed faciēdum idcirco etiam eſſe, quia lex humana præſcribit, ſeu quatenus ab ea præſcribitur. Hoc enim eſt legem vi ſua obligare, eſſe videlicet illi parendum, quia, ſeu quatenus præcipitur. Sicut ergo legi diuinę, & naturali parendum eſt, ita etiam & lege humanæ, quæ ab illa deriuatur. Et hoc primum manifeſtè ſatis declarant illa verba, *Per me Reges regnant*, &c. & *Omnis poteſtas a Deo eſt*, hoc eſt, a Diuina poteſtate, & voluntate dimanat.

Alterum eſt, legem humanam ab hac diuina ordinatione habere vim obligandi ad peccatum; ideo enim ſubditur: *Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt*, & proinde inquit: *Qui poteſtati reſiſtunt, Dei ordinationi reſiſtunt*: ideoque *damnationem ſibi acquirunt*. Ex quibus tandem infert: *Ideo neceſſitate ſubditi eſtote*, hoc eſt, neceſſario poteſtati humanæ obedire debetis, *non ſolum propter iram*, id eſt, propter obligationem ad pœnam, *ſed etiam propter conſcientiam*.

Secundo eadem veritas hac ratione probatur, quia vtraque poteſtas vana, & inutilis eſſet, niſi hanc obligādi vim haberet. Etenim poteſtatis ciuilis finis, & ſcopus eſt pacis, & boni communis conſeruatio: eccleſiaſticæ vero poteſtatis finis eſt, hominem in finem ſupernaturalem dirigere. At certe vtraque poteſtas vt plurimum vana eſſet, & finē ſuum non conſequeretur, ſi poteſtate careret obligandi in conſcientia, liberumque ſubditis eſſet abſq; peccato leges inſtitutas tranſgredi, & violare.

5 *Secunda propoſitio*: lex eccleſiaſtica vim obligandi habet tranſgreſſores in conſcientia ad peccatū mortale. Hæc propoſitio patet ex ſuperiori; ſi enim aliqua poteſtas humana ſit, quæ obligare poſſit in conſcientia, hæc ſine dubio erit eccleſiaſtica, vt ex omnium conſenſu manifeſtum eſt; Atqui vt veritas hæc clarior reddatur, non abs te erit, auctoritate Scripturarum eam confirmare.

Primo igitur probatur hoc ex auctoritate eccleſiæ tradita a Chriſto, Ioan. 20. vbi ait: *Pax vobis; ſicut miſit me pater, & ego mitto vos.* hoc eſt, inquit Sanctus Chryſoſtomus: *Suum eis reliquit miniſterium*. Et vt ait Theophylactus: *Opus meum ſuſcipite.* Vnde perpetuo Catholici patres verba iſta Chriſti ſic intellexerunt, vt reliquerit Dominus Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus locum ſuum, ac vices, ac vt ſua fungerentur auctoritate in eccleſia gubernāda. At Chriſtus miſſus eſt a patre cum poteſtate, non ſolū prædicandi, & docendi, ſed etiam condendi leges, & iudicandi; ergo & Apoſtoli, & eorum ſucceſſores eandem auctoritatem habent.

Secundo idem probant ea ſcripturæ loca, quæ docent obedientiam datam prælatis Eccleſiæ datam, & exhibitam eſſe Deo, & econtra iniuriam fieri Deo, quando illis non obeditur, eo quod auctoritate Dei regant, vnde & præcepta paſtorum præcepta Dei cēſentur, quia a Deo poteſtatem illam receperunt, vt populo ſibi commiſſo ea, quæ ad legis Dei obſeruationem maxime conducunt, præcipere poſſent. Hinc cum populus Iſrael murmuraſſet contra Moyſen, & Aaron fratrem eius, dixit illis Moyſes: *Nos enim quid ſumus? Nec contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum*. Quod ideo dixit Moyſes, quia illi a Domino miſſi erant, & poteſtatem a Deo ad populi regimen acceperant, & ob hanc cauſam iniuriam illis illatam Deo inferri cenſebant: Et primo Reg. 8. de filijs Iſrael petentibus Regem loco Samuelis, ait ibi Dominus: *Non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos*. Et Luc. 10. *Qui vos*, ait, *audit, me audit, & qui vos ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me.* Et Act. 15. *viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis, &c.* Rom. 13. *Non eſt poteſtas niſi a Deo, itaq; qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Et 1. The. 4. *Scitis*, inquit, *quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum*. & paucis interpoſitis ſubdit: Itaq; *qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui etiam dedit ſpiritum ſuum Sanctum in nobis.* Ex quibus euidens eſt non ſolum auctoritatem imperandi, atq; adeo leges ferendi diuinitus eſſe magiſtratibus, & Prælatis attributam, ſed etiam legem diuinam id ipſum dictare fa-

cien-

Digitized by Google

ciendum, quod prælati præcipiunt, ſicut ſi a Deo ipſo præceptum fuiſſet. Si igitur Deus obligare poteſt ſuo præcepto in conſcientia ad peccatum mortale etiam Prælati Eccleſiæ idipſum facere poſſunt.

Tertio Sacerdotium legis Euangelicæ multo præſtantius, & maioris dignitatis, & auctoritatis eſt, quam fuerit illud Aaronis in lege veteri, vt copioſe docet Apoſtolus ad Heb. 7. At vero veteris legis Sacerdos poterat ſibi ſubditos obligare ad aliquid ſub pœna culpæ mortalis, vt conſtat ex illo Deuteron. 17. vbi dicitur: *Qui ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo ex decreto iudicis morietur homo ille & auferes malum de Iſrael; cunctuſque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.* Conſtat autem ex omniũ Theologorum ſententia, pro nullo peccato mortem tunc fuiſſe ex lege illa Moſaica inflictam niſi pro peccato mortali: Ergo multo magis in lege Euangelica præceptis, & legibus Prælatorum inferri poteſt neceſſitas parendi ſub pęna peccati mortalis. Et Prouerb. 6. dicitur: *Conſerua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.* vbi nomine *Patris* intelligitur Deus, nomine autem *Matris* intelligitur Eccleſia. Vnde Matth. 18. ait Chriſtus. *Si eccleſiam*, id eſt, prælatorum mandata, *non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus.* Ex quibus omnibus ſatis cõprobatum eſt, in eccleſia penes illius Pontifices, & prelatos poteſtatem eſſe præcipiendi, & condendi leges, quibus fideles omnes in conſcientia parere teneantur.

6 *Neque* ſolum † auctoritatem hanc in his habẽt, ad quæ iam aliàs iure aliquo diuino, vel naturali tenebamur, ſed in his etiam, quæ cum vel indifferentia ſint ſecundum ſe, vel ſaltem non præcepta, videntes prelati eccleſiæ ad bonos mores, & vtilitatem ſpiritualem populi Chriſtiani plurimum facere, ſua lege illa præcipiunt. Id quod ex vſu, & praxi Eccleſię manifeſtum eſt. Nam Act. 15. Apoſtoli Hieroſolymis congregati præceperunt a ſuffocato, & ſanguine abſtinere ſic enim ibi legitur. *Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris, niſi hęc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, a ſuffocato, & ſanguine, & fornicatione, a quibus cuſtodientes vos bene agetis* vbi S. Chriſo. ho. 23. ait: *Hæc noua lex non præcipit, nunquam enim de his differit Chriſtus, ſed a lege hæc ſumunt.* neque ſunt hæc iure naturę bona, vel mala, neque nobis pręcepta ſunt, ſed ceſſante neceſſitate, temporis ſucceſſu, tria ex illis quatuor deſierunt eſſe neceſſaria. *Nec valet*, quod reſpondet Caluinus, & alij ſectarij, ideo hæc pręcepiſſe Apoſtolos, non tanquam legem ſtatuentes, ſed ne comedentes ex ſuffocato, & ſanguine, ſcandalum aliis afferrent, & eo nomine legem illam vim habuiſſe, non quaſi ab Apoſtolis conditã, ſed quia iure naturali, & diuino tenemur vitare omnia, quæ fratribus noſtris ſcandalo eſſe poſſunt; Hęc enim & textui, & ſanctorum Patrum communi intelligentię explicatio repugnat, ſiquidem nulla ibi ſcandali fit mentio, ſed ſolum abſolutè ibi hæc obſeruari pręcipiuntur, vnde in fine capitis habetur de Sancto Paulo: *Perambulabat ciuitates præcipiebat cuſtodire præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum*; & cap. 16. dicitur: *Tradebant eis cuſtodire dogmata, quę decreta erant ab Apoſtolis, & ſenioribus, qui erant in Hieruſalem.* vnde ſemper appellantur *Pręcepta, & leges Apoſtolorum.* Tum a Scripturis, vt conſtat, tum a Patribus, Tertuliano in Apologetico cap. 9. Ori. lib. 8. contra Celſum, Cyrillo Catecheſi 4. & S. Auguſt. Epi. 154. quæ eſt ad Publicolam.

7 *Sic* etiam Apoſtolus 1. Timoth. 3. legem ſtatuit, ne Bigami ordinarentur, quod tamen iure naturali, aut Diuino aliàs prohibitum non fuit, quę tamen Apoſtoli conſtitutio in conſcientia obligat, & in vſu vſque hodie eſt apud omnes, vnde in Concilio Carthag. 4. can. 49. Epiſcopus ſcienter bigamum ordinans auctoritate ordinandi in poſterũ priuatur, quę pœna ſatis arguit, legem illam in conſcientia & ſub peccato mortali obligare.

Lex item eccleſiaſtica de ieiunio, præſertim Quadrageſimæ ſub peccato obligat, quod tamen ieiunium neque per legem Diuinam, neque per naturalem præſcriptum eſt; Sic D. Hieronymus in epiſtol. ad Marcellam de erroribus Montani. S. Ambroſ. ſerm. 25. D. Leo ſerm. 2. & 3. de ieiunio decimi menſis. Chryſoſt. hom. 2. in Geneſ. & hom. 6. ad populum Antiochenum. Baſil. orat. 2. de ieiunio. Sanct. Auguſt. ſerm. 62. de tempore Quo nomine D. Epiphanius hæreſi 75. & S. Auguſtin. hæreſi 63. Aerium exiſtimantem ieiunia eccleſiæ non obligare iuſtos, hæreſis damnant.

Solent etiam ſummi Pontifices, & alij Prælati obligare ſubditos, & Canones ſtatuere quibus prohibent aliquid ſub pœna excommunicationis, quæ pœna non niſi ob peccatum mortale imponi ſolet. Sic enim in cap. ſuper ſpecula Ne clerici vel Monachi, prohibetur clericis ſecularibus & religioſis, leges, aut Medicinam in ſcholis audire, & ſi vltra duos menſes auditionem protraxerint, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrunt. Et tamen clericos aut religioſos vltra duos menſes ius ciuile, aut medicinam audire iure diuino, aut naturali non eſt prohibitum. *Item in* Concilio Viennenſi ſub Clemente V. decretum eſt, excommunicatos ipſo iure eſſe eos, qui tempore interdicti ſepelirent in eccleſia aliquem extra caſus a iure conceſſos, vt ex Clem. 1. de ſepultu. conſtat; cum tamẽ certum ſit, quod, ſi præceptum humanum hoc loco ſecludas, nullo modo peccaret mortaliter, qui interdicti tẽpore humanum corpus eccleſiaſticæ traderet ſepulturæ, & aliæ multa his ſimiles afferri poſſent, niſi id ſuperfluum eſſe cenſerem.

8 *Denique* in eccleſia † Catholica hanc auctoritatem eſſe condendi leges ſub pœna peccati mortalis obſeruandas de fide eſt & definitum illis omnib. Concilijs, quæ in ſuperiori dicto contra hæreticos attulimus, & apertè teſtantur Damaſus Papa in Can. Violatores, 25. qu. 1. S. Thom. 1. 2. q. 96. art. 4 Bartho. Medina ibid Scholaſtici 2. d. 44. S. Ant. p. 1. Summæ, titul. 18. cap. vnico, §. 2. Io. Driedo lib. 1. de liber. Chriſt. c. 8. & 9. Turrecrem in Summa lib. 2. capit. 45. Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pęnalis c. 4. Sotus lib. 1. de iuſt. & iu. q. 6. ar. 4. Adria. Quodlib. 6. ar. 1. & 2. Io. de Med. C. de ieiunio q. 7. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. artic. 2. dub. 5. Alber. Pighius li. 5. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ. Roffenſis art. 27. Panormit in c. Canonum ſtatuta nume. 9. citans Io. Andream in ca. quanquam. de vſur. in 6. Andreas ab Exea repe. in dictum c. canonum ſtatuta num. 180. de conſtit. Summ. Piſanel verb. lex. §. 8. Angelica eod num. 3. Syluest. verb. lex. q. 8 & 9. Tabiena eo. q. 21. Nauar. in Manuali. cap. 23. num. 48. Coua. in reg. peccatum. p. 2. §. 5 nu. 2. Alphonſ. Vivald. in ſuo Candelabro aureo. p. 4. ca. 8. nu. 55. Io. Maior. in 3. diſt. 37. q. 16. & in 4 diſt. 15 q. 4. Caiet. in 1. 2. q. 96. artic. 4 Gabriel in 4. d. 15. artic. 1. notab. 6. Sebaſt. Medices in Sum. hæreſum, in verbo. eccleſia, hæreſi 3. Bellarm. tom. 1. controuerſia 3. lib. 4. cap. 15. & 16. Greg. de Val. tom. 1. diſput. 7 q. 5. punct. 6 Michael Salon in 2. 2. to. 2. in q. 77. artic. 1. controuer. 7. Sum. Corona p. 1. ca. 1. num. 33. Cotin. Philiar. de offi. Sacerdotis p. 2 li. 3. ca. 2. Toletus de inſtruct. Sacer. trac. de ſeptem peccatis mortal. c. 19. & 20. Emanuel Rodriquez in Sum. p. 1. c. 194. concl. 1. M. Ant. Cucchus lib. 1. inſti. maior tit. 3. num. 41. & alij communiter. Quę auctoritas meritò eccleſię conceſſa eſt: Etenim, cum hominum ſtatus nunquam firmus ſit, ſed pro temporum, & locorum diuerſitate circa mores varietur, opus erat pro temporum varietate, ſecundum indigentiam, vltra leges ab ipſo Chriſto conditas pro eorum ſalute etiam nouas leges condere, quae ſub reatu peccati mortalis obligarent, vt ſatis comprobatum eſt.

9 *Quarta Propoſitio:* † Lex ciuilis poteſtatem habet obligandi tranſgreſſores ad peccatum mortale. Hęc propoſitio eiſdem argumentis comprobatur, quibus ſuperior confirmata eſt; Primo enim id ex ſacris literis euidenter colligitur, vt Rom. 13. vbi dicitur: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*; & ſubiungens rationem ait: *Non eſt enim poteſtas niſi a Deo* & infra: *Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationẽ acquirunt. Nã Principes non ſunt timori boni operis ſed mali.* qui Apoſtoli locus verè de Principib. ſecularib. intelligitur, vt cõſtat, & ſubdit, *Itaq. neceſſitate ſubditi eſtote, nõ ſolũ propter irã, ſed et ꝑpter cõſciẽtia.* Et ad Ti. 3. clarius *Admone illos, Principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire*, &c. Et B. Petrus 1. epiſ. c. 2. ait; *Subiecti igitur*

eſtote

Digitized by Google

eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue Regi, quaſi præcellenti, ſiue Ducibus, tamquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorũ, laudẽ vero bonorum, quia ſic eſt voluntas Dei, Quibus omnibus in locis manifeſtum eſt. Apoſtolos de poteſtate ciuili locutos eſſe, vt verba textus indicãt, & S. Chriſo. in eum locũ S. Pauli & S. Au. epiſt. 54 ad Macedonium teſtantur Theophilactus ẽt priora illa Pauli verba exponẽs ait: *Ne forte illud fideles obiicerent, nos ipſe reddi abiectiores, qui cum ſimus regno cælorũ potituri, principibus ſubdas, oſtendit Deo eſſe ſubiectos, qui magiſtratib. parẽt. Quin ẽt, quod horribilius eſt, adiicit, eum videlicet, qui his minus paruerit, Deo obſiſtere, qui illos inſtituit. Qui vero obſtiterit cũ Deo, tum hominib. pœnas daturũ. Quod ſane per illud ſignificatur, quod inquit, damnationẽ ſibi acquirũt*. Hæc Theophilactus. Eadẽ Apoſtoli verba poſt Theophilactũ apertius interpretatur S. Anſel. ſic inquiens: *Hoc n. cõtra illos dicitur, qui ſe putabãt ita debere vti libertate Chriſtiana vt nulli vel honorem deferrẽt, vel tributa redderẽt, vnde magnũ poterat aduerſus Chriſtianã religionem ſcãdalum naſci a principibus ſeculi. De bona poteſtate patet, quod eam perfecit Deus rationabiliter. De mala quoq; videri poteſt, dum & boni per eã purgantur, & mali damnantur, & ipſa deterius præcipitatur. Qui poteſtati reſiſtit, cum Deus eam ordinauerit, Dei ordinationi reſiſtit. Sed hoc tam graue peccatum eſt, quod qui reſiſtũt, ipſi pro contumacia, & peruerſitate ſibi dãnationem æternæ mortis acquirunt. Et ideo non debet quis reſiſtere ſed ſubiici*. Hæc S. Anſelmus. Scripturæ igitur teſtimonio, & auctoritate non ſolum probatur poſſe principes ſeculares condere leges, quæ obligant in cõſciẽtia, ſed etiam hæretici euidẽtiſſimè refelluntur, dũ prætextu chriſtianę libertatis auctoritatẽ Principũ cõtemnũt quos olim S. Petrus 2. epi. 2. c. quaſi præmonſtrãs nominauit, & dãnauit, dum inter alia mala eorum, hoc etiã illis tribuit, *quod dominationem contemnant, & libertatem aliis promittant, quũ ipſi ſerui ſint corruptionis*: quo, ſane perditiſſimos homines *a Deo reſeruatos eſſe in diem iudicii cruciandos affirmat*. De quibus etiam locutus eſt Iudas, dicens, *Dominationem autem ſpernunt, maieſtatem autem blaſphemant*, imitantes Iudæum illum, qui tempore Chriſti Iudæis perſuadere voluit, ſuperioribus, & Principibus à Cæſare conſtitutis, ac eorum legibus obediendum non eſſe, vt referunt Clemens Alexandrinus li. 3. Strom. & D. Hieron. in Commentarijs ad Titum 3. vt ſupra docuimus.

10 *Secundo* id ipſum docent Patres, Theophilactus, & S. Anſelmus, vbi ſupra, & S. Auguſt. epiſt. 50. ad Bonifaciũ, vbi ait, *Qui legib. Imperatorum pro Dei voluntate obtemperare non vult, acquirit grande ſupplicium*. S. etiã Chryſoſt. hom. 34. in epiſtolam ad Hæbræos ait: *Malum quidem eſt vbi nullus eſt principatus, & multarum cladium hæc res extitit occaſio; & confuſionis eſt, turbationiſq; principium*. Et paulo poſt: *Malum autem non minus eſt, & inobedientia eorum, qui reguntur a Principe. Populus enim, ſi non obſequitur Princip, ſimilis eſt populo Principem non habẽti, immo etiam deterior. Illi enim* (ſcilicet, qui Principe carent) *veniã habent, pro quo inordinate, & indiſpoſite verſantur ſi quidẽ ordinatore priuati ſunt*: *Hi autem veniam non merentur* (vtiq; nec apud homines, nec apud Deum) *quin etiam puniuntur*, tam ab homine, quam a Deo. Gelaſius item Papa, vt habetur in Cã *Quis autem. diſt.* 10. ait: *Quis autem leges Principum, aut regulas Patrum, aut admonitiones paternas dicat debere contemni, niſi qui impunitum ſibi tantum exiſtimet tranſire commiſſum?* Sed de Patribus in re manifeſta hæc ſatis ſint.

Tertio, rationes, quæ probãt poteſtatem eccleſiaſticam leges condere poſſe, quæ in conſcientia oblıgãt, hoc idem de poteſtate ciuili demonſtrat. Nam lex ciuilis iuſta deriuatur a lege diuina, ſicut eccleſiaſtica, & Princeps ſecularis Miniſter Dei eſt, & a Deo poteſtatem habet, iuxta illud Prou 8. *Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt, & Omnis poteſtas a Deo eſt*, Rom. 13. *& Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. Vnde & Chriſtus Pilato dicit: *Non haberes in me poteſtatem, niſi tibi datum eſſet deſuper*. Io. 19. Ergo ſicut peccatum eſt legem diuinam violare, ita etiam, & legem humanam violans peccat, & conſequentes leges ciuiles iuſtæ obligant in foro conſcientiæ ad culpam. Vnde S. Bernardus in lib. de præcepto, & diſpenſ. ait; *Siue Deus, ſiue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profecto obſequendum eſt cura, modo contraria Deo non præcipiat homo*.

11 *Deinde*, Præcepta iuſſa parentum obligant filios ad aliquid faciendum ſub pœna mortis æternæ, vt docet S. Auguſt. in titulum Pſal. 70. dicens; *Vbi hoc iubet, Pater, quod contra Deum non ſit, ſic audiendus eſt, quomodo Deus, quia, obedire patri iuſſit Deus*. & Deut. 22. *Filius inobediens præcipitur lapidari*. Pœna autem mortis nunquam in lege veteri, niſi pro peccato mortali, eoque graui, imponebatur. Sed maior eſt auctoritas Principũ erga ſibi ſubditos, quã parentum erga filios, in rebus, quæ Reipublicæ bonum concernunt, ſicut bonum commune patriæ, in quod dirigitur poteſtas Politica principum multò præſtantius eſt, & magis curandum, quam bonum priuatæ cuiuſque domus, vel familiæ, in quo dirigitur poteſtas œconomica parentum; cum bonum domeſticum, vt ait Ariſtot. lib. 1. Politic. c. 1. ad bonum totius ciuitatis ordinetur. Vnde S. Aug. ſerm. 6. de verbis Domini, ait: *Diſi ne nunc maiores tuos. Primi tibi ſunt pater, & mater, ſi rectè educantes, ſi in Chriſtum nutrientes, audiendi in omnibus, obtemperandum eis in omni iuſſione, contra maiorem ſi nihil iubeant & ſeruiatur illis. Quis eſt, inquit, maior eo, qui me genuit? At ille, qui teipſum creauit? generat te homo, creauit Deus. Vnde generat homo, neſcit, quid generatus ſit, neſcit; ille, qui te vidit, vt faceret, antequam eſſet, quem fecit, certè maior eſt patre tuo: Maior eſt quoq; Patria ipſis parentibus tuis, vt quicquid iuſſerint parentes contra patriam, non audiantur, & quicquid iuſſerit patria contra Deum, non audiatur*. Hæc S. Aug. Cum igitur maior ſit poteſtas principis in re ciuili, quam Patris in re domeſtica, quandoquidem in re ciuili pater ſubditur Principi, ſi peccatum ſit filio patris mandatum iuſtum violare, multo magis peccabit filius Principis mandatum, & legem violando

12 *Denique* ſicut Reſpublica eccleſiaſtica habere debuit auctoritatem, qua leges particulares condere poſſet neceſſarias fini ſpirituali præter eas, quas Chriſtus in Euangelio inſtituit, pro varietate locorum, & temporum, ita etiam Reſpublica ciuilis habere debuit poteſtatem ſeipſam recte gubernandi, & leges iuſtas condendi, paci, ac tranquillitati neceſſarias, præter eas, quas ius naturale, aut diuinum proponunt, pro ratione temporum, hominum, & locorum. Quæ ſanè poteſtas vana, & inutilis eſſet, niſi ſubditi hõini ligib. in conſcientia obedire tenerentur. Vnde Philoſ lib. 5. Ethic. c. 7. quem refert S. Tho. 1. 2. q. 96. art. 1. ad 1. ait, ius ciuile, politicum, ſeu legale, circa illa verſari, quæ non ſunt à iure naturali, vel diuino, ſed ſunt indifferentia, poſſuntque benè, vel male fieri, hoc eſt. antequã ſint per legem ſtatuta, parum referre, & indifferentia eſſe at poſtquam lege ſtatuta ſunt, multum referre, an fiant, nec ne, immo tunc ſine peccatu omitti non poſſunt, quæ præcipiũtur, nec fieri quæ per leges humanas prohibẽtur.

Ex *quibus* omnibus conſtat, quam falſa, & abſurda, ne dicam erronea ſit doctrina Gerſonis, de omni lege humana; & Almaini de lege ciuili. Sicut etiam falſa, & temeraria eſt opinio quorundam Iuriſtarum, ſcilicet: Imola, in repet. cap. cum contingat, de iureiur. col. 17. & Felini in c. 1. num. 18. de ſponſal. quos refert Nauar. in Manuali, cap. 23. num 53. aſſerentium leges humanas non habere vim, nec quatenus tales ſunt, id eſt, humanæ, poſſe per ſe obligare ad mortale ſecluſo contemptu, & ſcandalo; vnde nullo modo placet opinio Caietani, qui in verb. *clericus*. §. *Verum*, affirmat *clericos non deferentes habitum, & tonſuram, artes macellariorum, & tabernariorum, aut officia ſecularia exercentes, tabernas frequentantes, ad aleas, vel taxillos ludentes, contra eccleſiæ præceptum, ſecluſo cõtemptu, & contumacia non peccare mortaliter, quantum* inquit, *ex præcepto iuris poſitiuũ, pendet*. Et eodem modo reiicienda eſt eiuſdem Caietani opinio, qui in Summa, in verbo, *Ieiunium*. § *Quoad quartum*, docet, *quantum eſt ex iure ſcripto non eſſe mortale peccatum frangere ieiunia eccleſiæ, ſi deſit cõtẽptus*. Ex cuius doctrina ſequeretur, ꝙ qui in Quadrageſima, aliiſq; eccleſię ieiuniis nõ ex cõtẽptu ſed ex intẽperan-

Digitized by Google

rantia ſecretò, & citra ſcandalum carnibus veſceretur, nõ peccaret mortaliter, quod quam alienum ſit a vera, & Catholica doctrina, nemo eſt, qui ignoret. *Nam* Canon. 68. Apoſtolorum, iubet clericum huiuſmodi ieiunia frangentem, deponi, & laicum excommunicari, & Conciliũ Gangrẽſe Can. 19. iubet excommunicari eos, qui indicta ieiunia ſine neceſſitate ſoluũt, & Cõcilium Toletanum VIII. Can. 9. priuat eos Sacra communione in Paſchate, & iubet anno a carnibus abſtinere, qui Quadrageſimæ ieiunium violauerit. *Et nota*, non dicere Concilium, qui ex contemptu, ſed qui ex intemperantia non ieiunant. Vnde neſcio, qua ratione Caietanus vir doctus, & catholicus dicere potuerit, *non eſſe peccatum mortale frangere ieiunia Eccleſiæ, ſi deſit contemptus, quantum ex iure ſcripto.* Patres inſuper graue peccatum eſſe docent violare eiuſmodi ieiunia, & loquũtur maxime de Quadrageſima. Nam S. Baſil. Orat. 2. de ieiunio ait: *Ob paruam eduliorum voluptatem damnum incurrere et reum criminis ſtatui.* S. Chryſ. Hom. 6. ad populũ Antioche. ait, *Debere aliquẽ omnia potius pati, quã accedente ieiunij lege, prohibitum tangere nutrimentum.* S. Ambr. ſerm. 25. ait; *Non leue peccatum eſſe indictam fidelibus Quadrageſimam violare.* S. Auguſtinus ſerm. 62 de tẽpore ait: *Alijs diebus ieiunare remedium eſt, aut præmium, in Quadrageſima non ieiunare peccatum eſt*, & ſimilia paſſim habẽt Patres longe aliter de ieiunio ſentientes, quam Caietanus docuiſſe videatur.

13 Ex dictis † facile ſolui poſſunt, quę in contrariũ afferuntur. Ad primum enim Reſpondetur, legislatores non poſſe conferre gratiam, nec illam auferre, ſed tantum condere leges iuſtas, quas tranſgrediẽtes ſuis ſceleribus, ac peccatis per inobedientiã ſubinde gratiam ſibi auferunt quemadmodũ nec parentes, qui nos genuerunt, cũ illis rebelles, & inobedientes ſumus, non auferunt nobis gratiã, ſed qui illis non obediũt, ſuis proprijs ſcelerib. gratiam amittunt. Immo nec Deus ipſe, qui author eſt gratiæ, & quã ſolus conferre poteſt, non aufert illam peccatori, cũ peccat, vt optimè docent S. Th. 1. 2. q. 113. ar. 2. & ibi Caiet. dub. 1. & 2. 2. q. 24. ar. 10. Barth. Med. 1. 2. q. 113. ar. 2. dub vlt. Michael Salon in 2. 2. to. 2. in q. 77. ar. 1. controuerſia 8. ad ſecundũ, Sotus li. 1. de iuſtitia, & iure q. 6. ar. 4 Gregor de Valentia tomo 2. diſput 7. quæſt. 5 puncto 6. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. par. 2. lib. 3. cap 2. & communior Theologorum ſchola. Sed ipſemet peccator ſuo delicto illam ſibi aufert, iuxta illud Oſeę 13. *Perditio tua ex te Iſrael.* Vt igitur poteſtas humana obligare ad mortale poſſit, ſatis eſt quod legem ſtatuere poſſit quam ſi homo violet, cõſequenter priuatur gratia ex ordinatione legis diuinæ, cui humana lex nititur.

Ad ſecundum eodem modo reſpondetur, concedendo ſolum Deum infligere poſſe pœnam æternam non tamen inde ſequitur, auctoritatem humanam, non dare poſſe præcepta affirmatiua, aut negatiua, quorum tranſgreſſor reus fiat æterna pœnæ. *Nam*, qui poteſtatem humanam offendit etiam Deum ipſum, a quo poteſtas humana deriuata eſt, offendit, qui voluit, vt obedientia homini præſtetur, alioquin pœnam æternam incurrat, quam Deus ipſe infligere decreuit. *Vnde* tranſgreſſor legis humanæ peccat, & pœnę æternæ fit reus, non ex ſola voluntate humana, ſed ex voluntate diuina, quam trãſgreſſor offendit violans legem humanæ poteſtatis, quæ cum a diuina deriuata ſit, obligare poteſt ad pęnam æternam, quam Deus inobedientibus inferre decreuit.

14 *Illud* vero † exemplum de Medico allatum, nullam omnino vim habet ad eorum propoſitum comprobandum, eo quod Medicus nullam habet auctoritatem præcipiendi ipſi ęgroto, ſed ſolum facultatem habet conſiliandi, & docendi illum, qui agere debeat. Vnde licet ęger comedẽdo cibum mortiferum contra Medici admonitionẽ, mortaliter peccet, non tamen id prouenit, quia agit contra cõſilium Medici, cum ille auctoritatem pręcipiendi non habeat, ſed quia agit contra Dei pręceptum pręcipientis, vt non occidamus nos ipſos ſicut nec alios. Hinc enim Medicus perinde ſe habet, ac vir doctus admonens virum ſimplicem vt ab hoc, vel illo opere abſtineat, quoniam peccatum eſt. qui ſi forte contra viri docti monitionem operetur, Deũ ipſum offendet, legẽ illius trãſgrediẽs, minime vero virum doctum, cum vir ille doctus ex hypoteſi nullã pręcipiendi auctoritatẽ habeat. Longe tamen aliter ſe res habet in Pręlatis, & Principibus, qui non ſolum auctoritatem docendi, ac monendi, verum etiam pręcipiendi, & cogendi vim habent. Nam alias fateri oporteret, nullum ſuperiorem habere maiorem poteſtatem ſuper ſuos ſubditos, quam habeat uir doctus illos docens, aut admonens, quod affirmare nõ ſolum falſum, ſed etiam temerarium, & hęreticum eſſet.

15 *Ad id autem*, quod afferũt, nullum legislatorem alium a Deo poſſe pręcipere actum interiorem, ſeu eccleſiam nõ poſſe pręcipere actus interiores, propterea quod eos punire non poſſit; *Reſpondetur*, quod eccleſia neque pręcipit, neque vetat, neq; punit nudum interiorem actum ſecundum ſe ipſum, cum illum pręciſè cognoſcere nõ poſſit, ſed pręcipiens virtutis actum, aut vetans vitij actum externũ ſimul etiam in obligationem ponit actum internum, ſine quo actus ille externus fieri non poteſt. Vnde hęreticus verus, & perfectus, purè mentalis, non eſt excommunicatus, qui & proinde abſolui poteſt a quolibet ad confeſſiones audiendas approbato, vt teſtatur inter ceteros Ioannes Driedo lib. 3. de libertat. Chriſtiana, c. 3 p. 1. in fine, ad ſolut. argumenti decimi, & nos latius to. 1. lib. 3. c 4. nu 21. ex communi Theologorum ſententia probauimus. Verũ ſi actus quiſpiã exterior fuerit ex ſua hæreſi exortus, etiam quantumuis fuerit occultus, veluti ſi hęreſim occultè ſcripſerit, vel quempiam occultè docuerit iam excommunicatus eſt per Bullam Cœnę Domini. Ex quibus conſtat, aliud eſſe de crimine externo, quamuis occulto, quod excommunicatione punitur aliud de crimine ſolo mentali, ſola voluntate, aut propoſito concepto, quod eccleſia per excõmunicationis cenſuram non punit. Dicendum igitur eſt, quod licet eccleſia poteſtatem non habeat in actus interiores, ſi per ſe conſiderentur, ſine vlla relatione ad actus externos, habet tamen auctoritatem in actus etiam interiores, ſi conſiderentur, vt ſunt conditiones actuum exteriorum, & ad eos referri poſſunt, de quibus plene & perfectè poteſt eccleſia cognoſcere, & ſtatuere propter finem humanę gubernationis, ſicut rectè explicant Caietanus in Summa, verbo, Horę canonicæ. *Quoad* tertium. Greg. de Valentia tomo 2. diſp. 7. quęſt. 1. puncto 7 & alij, quos tom. 1. Theſauri ſuperius allato recenſuimus. Siquidem eccleſia excommunicat eos, qui ex odio, vel amore cõtra hęreticos procedunt aut in eos inquirere omittunt. *Clem. Multorum*, §. *uero quia*. de heret. Sicut etiam eodem reſpectu pręcipit Innocentius III. in cap. *Dolentes*. de celeb. Miſſarum, vt officium diuinum *ſtudioſe & deuote* a clericis perſoluatur: quod fieri non poteſt ſine actu interiori. Et de poteſtate ſuperiorum in condendendis legibus hęc ſufficiant.

Quæ & quando lex humana ad peccatum mortale obligat, & quomodo hoc cognoſci poſſit. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *An omnis lex humana ſicut ad culpam mortalem obligare poteſt, ſic etiam de facto, & in actu illius tranſgreſſorem reum mortalis peccati conſtituat.*

2 *Quomodo cognoſci poſſit, quando lex humana obliget ad mortale quando ad veniale.*

Lex iniuſta ex ſe, ſcandalo ſecluſo non obligat in conſcientia, num. eod.

Lex iniuſta quæ contra bonum diuinum, quæ contra bonum humanum, & ex quibus hoc conſtat nu. eod.

3 *Omnis malus finis intentus a legiſlatore non ſufficit ad reddendum legem iniuſtam.*

Lex iniuſta poteſt eſſe ex efficienti, & ex forma, & in quo forma conſiſtat, num. eod.

4 *Quid in forma ipſa ſit conſiderandum ſecundum Alphonſum.*

5 *Niſi lex expreſſe bono communi repugnet, tenentur ſubditi in fauorem legis iudicare, & quare.*

6 *Quo-*

Quo ſenſu intelligendum ſit, verum eſſe leges humano bene aduerſantes non obligare in conſcientia.

7 *Iniuſtè incarceratus poteſt carcerem frangere, vt exeat: Iniuſtè excommunicatus non tenetur ſeruare obligationis mandatum, neque ipſe alios vitare, nec ipſum alii, ibid.*

8 *Quotieſcunque lex poſitiua, aut iudicis ſententia fundatur ſupra ſola præſumptione, non obligat in conſcientia illum, qui de veritate in contrarium certus eſt.*

Sententia Adriani, vt verior, ab Authore probatur, iniuſtè condemnatum poſſe ſoluere, ſi velit, ſine peccato, & quare, nu. eod.

Iniuſtè re ſua priuatus non potens aliter damnum ſibi illatũ reſarcire, poteſt tantundem clanculo ſurripere ab illo, qui rem ſuam per iniuſtam ſententiam abſtulit, numero eodem.

9 *Heres, qui non confecit inuentarium, licet teneatur creditoribus hæreditariis vltra vires hereditarias in foro iudiciali, in foro tamen conſcientiæ non tenetur, & quare.*

10 *Lex humana iuſta, etiamſi ſimpliciter, & ex ſe, quando inſtituta fuerit, obligaret ad mortale; ceſſante tamen omnino cauſa illa iuſta, propter quam condita fuit, ceſſabit talis obligatio ad mort.*

11 *Non eſt neceſſarium, ut hæc cauſa in lege exprimatur, ſed ſatis eſt, ſi inde colligatur, vel aliunde certo cognoſcatur illam eſſe cauſam, & non aliam.*

12 *Si ceſſet cauſa, propter quam poſita fuit gabella, licitum erit eam fraudare, quamuis ab initio fuerit impoſita.*

13 *Licet quis carnem ſuam perfectè domuerit, & Sanctus fuerit, tamen ad Eccleſiaſtica ieiunia obſeruanda tenetur.*

Si lex inſtituatur de non geſtendis armis homicidii cauſa, etiamſi in aliquo particulari non ſit hoc periculum, nihilominus ad legis obſeruantiam obligatur, numero eodem.

14 *Lex humana iuſta non obligat eius transgreſſorem ad peccatum mortale, niſi ſit circa materiam talem, quæ ſit alicuius momenti, & grauis, aut ſecundum ſubſtantiam, aut circumſtantiam.*

15 *Regula, quæ communiter ab Authoribus ſtatuitur pro cognoſcenda legis obligatione ex parte materiæ.*

16 *Transgreſſio legis tam Ciuilis, quam Eccleſiaſticæ ex contemptu peccatum eſt mortale.*

In obſeruatione præcepti humani duplex virtus ſolet inueniri, vnde & in violatione duo vitia plerumque reperiuntur. num. eod.

17 *Transgreſſio legis humanæ vnde habeat. vt ſit mortalis, vel venialis: ſi ſuperior aliquid præcipiat ſub pœna excommunicationis eo ipſo incurrenda, excommunicandi tamen intentionem non habens, ſubditus hoc præceptum tranſgrediens eam non incurrit, ſed per conſcientiam erroneam obligatur ab iis cauere, a quibus excommunicatus abſtinere tenetur, nu. eod.*

18 *Quomodo cognoſci poſſit intentionem legislatoris eſſe obligatoriam ad mortale, vel veniale, cum in lege non exprimatur intentio.*

19 *Ex quibus colligi poſſit ſecundum Medin. & Ledeſm. an lex Eccleſiaſtica obliget ad mortale.*

20 *Verba præceptiua quæ, aut æquipollentia præceptis ſecundum Alphonſum a Caſtro, & quæ non.*

21 *Verba alia conſultoria, ſeu perſuaſiua, alia præceptiua, alia mandatiua, quæ nam illorum, & quando obligent ſecundum alios?*

22 *Quid Nauarrus de hac materia tradat.*

23 *Authoris elucidatio variis punctis, & propoſitionibus expreſſa vſque ad num. 31.*

Quando lex aliqua ſub quibuſcunq; verbis excommuni præſertim conſuetudine Eccleſiæ, aut prudentum exiſtimatione intelligitur obligare ad mortale, vere obliget ad mortale nu. eod.

24 *Quoties aliquid præcipitur, vel prohibetur ſub virtute ſanctę obedientiæ, vel ſub obteſtatione diuini iudicii, vel ſub indignatione B. Apoſt. Pet. & Pau. vel aliis æquipollentibus intelligitur obligare ad mortale.*

25 *Quando grauis pęna temporalis alicui legi iuſtæ apponitur, quæ ex ſua natura præſupponit culpam mort. lex illa ſeu mandatum obligat ſub mortali.*

Quid de hoc ſenſerit Nauar. & quid Michael Salon, cum quo concordat Author, nu. eod.

Lex ciuilis iuſta præcipiens aliquid, vel prohibens ſub pęna capitis, aut exilii, aut proſcriptionis bonorum, aut alicuius alterius ſimilis damni, etiam ſub mortali obligare intelligitur, num. eod.

26 *Lex Eccleſiaſtica per verba cõmunia modi imperatiui lata, non eo ſolo cenſetur obligare ſub mortali.*

27 *Quotieſcunque lex Eccleſiaſtica vtitur verbo præceptiuo, ſeu æquipollenti, aut verbo ſignificante determinatam neceſſitatem, talis ſub mor. obligare cenſetur.*

Significatur his verbis obligatio niſi ex materiæ leuitate, aut aliunde contrarium conſtet, nu. eod.

Quæ in Regula S. Franciſci proponuntur verbo præceptiuo, obligant ſub mo. ex declaratione Clem. Pap. V. nõ autem in aliis ord. Religioſis, nu. eod.

28 *Quando nullum eſt verbum ex prædictis, ſed verba communia non cenſetur obligare ad mort. niſi aliunde ex grauitate materiæ, aut ex determinatione boni cõmunis, quod ſequeretur.*

29 *Quando lex abſolute fertur, nec ullo modo, verbo, aut ſigne declarat ſe non habere intentionem obligandi in conſcientia, tunc pro grauitate, aut leuitate materiæ iudicandum erit obligare in conſcientia ad mortale, vel veniale.*

30 *Quando lex Canonica, & Ciuilis ſibi inuicem opponuntur, ſtandum eſt in foro conſcientiæ legi canonicæ, & in lege Ciuili, quando agitur de materia peccati, ſtandum eſt iuri Canonico.*

31 *An leges humanæ ad ſui obſeruationem obligent cum periculo vitæ, tribus nu. ſeq. 32. 33. 34.*

35 *Soluuntur Rationes Caietani, & aliorum in contrariam partem allata, qui putant vniuerſaliter omnem legem humanam, quæ obligat ad mort. obligare ad mortale pro ſui obſeruatione.*

CVM ex his, quę in proximè pręcedenti capite dicta ſunt, certum, & manifeſtum ſit legem humanam obligare poſſe in conſcientia, quatenus a lege diuina, & naturali deriuatur, ne quis forte rem malè intelligens exinde colligat omnem legem humanam ad culpam mortalem illius trãſgreſſorem obligare, vt res hęc clarius explicetur, & omnis errandi occaſio tollatur, quędam dubia explicanda ſunt. Quorum

1 PRIMVM DVBIVM EST, An omnis lex humana, ſicut ad culpam mortalem obligare poteſt, ſic etiam de facto, & in actu illius tranſgreſſorem reum mortalis peccati conſtituat. *Ratio dubitandi eſt*; quia ideo, vt dictum eſt, lex humana in conſcientia etiam ſub mortali obligat, quia deriuatur a lege diuina, & naturali, quę dictat legibus, & pręceptis maiorum obtemperandum eſſe; ſed hoc omnibus humanis legibus conuenit. Ergo omnes in conſcientia obligant. Vnde S. Th. 1.2 q 96. ar. 4. ex huiuſmodi lege naturali, & diuina ſimpliciter, & abſolutè concludit leges humanas in cõſcientia obligare, & nõ ſolũ poſſe obligare.

Communis tamen, & vera opinio eſt, quam tenent Adrian quodlib. 6. art. 2. litera A. verſic. Error ſecundus. Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pænal. c. 5. in princip. Greg. de Valentia tom. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 6. & aliis; Omnem legem humanam non obligare ad peccatũ mortale. *Ratio eſt*: Quia vis obligandi legis oritur ex auctoritate, & voluntate legem ferentis, vt ex ſuperioribus manifeſtum eſt. Sed aliquæ leges ita feruntur, vt non tota auctoritate legiſlatoris ſanciantur, ſiue quia hoc ipſe non velit obligare ad mortale, ſed ad veniale ſolum, immo etiam aliquando ad nullum omninò peccatum, ſed ſolum ad pęnam, cuiuſmodi ſunt leges quorũdam religioſorũ; ſiue quia res ipſa, quæ præcipitur, aut prohibetur; in ſe non eſt grauis, ſed leuis; ſiue quia populus nõ eã receptã; nã vt diximus, ad legis obligationem requiritur, vt recepta ſit a populo. *Deinde* etiam lex humana nõ eſt maioris poteſtatis, & fortioris vinculi, quam ſit lex naturalis, aut diuina; At verò certum eſt, non omnem tranſgreſſionem legis naturalis, aut diuinæ eſſe mortalẽ. Quamuis n. lex naturalis mendacium vetet, & Deus lege ab eo data, & per miniſtrum

Digitized by Google

ſtrum eius promulgata,etiam mendacium prohibeat, dicens; *Non mentieris, nec decipiet vnuſquiſque proximum ſuum*. Leuit.19. Conſtat tamen non omne mendacium eſſe mortale. *Conſtat* etiam verbum pure otioſum peccatũ veniale, quamuis lege ſua Deus decreuerit de omni tali verbo otioſo petere ab hominibus rationem. Matth. 12. omnis igitur legis humanæ tranſgreſſio mortalis culpa non erit.

Nec valet ratio in contrarium, ſiquidem, licet tam lex diuina, quam naturalis dictet obediendum eſſe præceptis maiorum, non tamen dictat eſſe mortale ſemper legibus humanis non obedire,ſed tunc ſolum,quando lex illa a tota ſuperioris auctoritate proficiſcitur, volentis pro grauitate rei obligare ad faciendum,quod præcipitur,aut omittendum,quod vetatur,ſub culpa mortali. Quo ſenſu etiã intelligendus eſt S.Thom.cum affirmat leges humanas in conſcientia obligare *Cum* ergo ex his omnibus manifeſtũ ſit,non omnes humanas leges obligare illarum tranſgreſſores ad culpam mortalem, ſicut nec omnes leges diuinæ ad culpam mortalem obligant,ideo

SECVNDVM DVBIVM EST, Quomodo cognoſci poſſit,quando lex humana obliget ad peccatum mortale, quando vero ad veniale. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus,ea prius ponenda ſunt, quæ ab omnibus conceduntur,deinde vero dubia,& incerta omni, qua fieri poteſt breuitate,& diligentia explicanda.

Primo igitur certum eſt,legem iniuſtam ex ſe, ſcandalo ſecluſo,non obligare in conſcientia. Sic expreſſe S.Tho. 1.2.q.96.art.4.Caietanus,& Medina ibi, Ioannes Driedo lib.1.de libertate Chriſtiana cap 8.ſententia quinta.& ca. 12.propoſitione prima, Alphonſus a Caſtro li.1.de poteſta te legis pœnal.capit.5.documento 1.Sotus libr.1.de iuſtit. q.6.art.4 concluſ.2.Adrian.quodlib.6.artic. 1.concluſ.1.litera A.Gregorius de Valentia tomo 2.diſput.7. puncto 6. Panormit.in capit.Canonum ſtatuta, num.9. de Conſtit. & ibi Andreas ab Exea num.307.concluſ.3. Summa Piſanella,verbo,lex,§.8.Ant.p.1.titu.18.c.vnico.§.2.Angelica eod. num.4. & num.24.Syl. verbo,lex, q.5.& q 6.verſic. Primo.Tabiena eod quæſt.24.Nauar.in Manuali cap.13. num.48.Summa Corona.p.1.cap.1.num.33. concl.3.Coſmus Philiarchus de officio Sacerd par.2.lib.3.c.2.Toletus in inſtruct.Sacerd. tract. de ſeptem peccatis capit.c.18. *Ratio eſt*: Quia lex debet eſſe regula directiua actuum humanorum,& proinde recta eſſe debet, vnde cum lex iniuſta,recta regula eſſe nequeat,neque lex erit, & conſequenter obligandi vim non habet; ſiquidem longiſſime a ratione naturali diſtat, vt quis ad iniuſtum aliquid in conſcientia obligetur. Vnde in c.Ius generale.diſt.1.dicitur legem eſſe iuris ſpeciem,lex autem quę iuſta non eſt,ius nõ eſt,& conſequenter lex non erit,& S. Auguſt. libro 19. de Ciuitate Dei c.21.ait: *Non enim iura dicenda ſunt, vel putanda iniqua hominum ſtatuta,cum illud ẽt ipſi ius eſſe dicãt quod de iuſtitia fonte manauerit.* Et li.1.de lib.arbit.c...ait: *Non mihi lex eſſe uidetur,qua iuſta non fuerit.*

Lex autem humana iniuſta eſt,quæ vel eſt contra bonũ *diuinum*,vel *humanum*: Contra bonum diuinum eſt, quæ repugnat legi Dei,ſicut ſunt leges hominum, & mandata contra Chriſti Euangelium,aut præceptum,aut cõtra verum Dei cultum, quibus legibus reſiſtere oportet vſque ad mortem,de quibus Act.4. *Oportet Deo magis obedire, quam hominib.* Et S. Ber epi.7. quæ eſt ad Adam Monachum,ait: *Mala imperantibus non eſt parendum, præſertim dum prauis obtemperans imperijs,in quo homini videris obediens; Deo plane,qui omne,quod perperam agitur, interdixit,inobedientem te exhibes. Valde autem peruerſum eſt profiteri te obedientem, in quo noueris ſuperiorem propter inferiorem,id eſt,diuinam propter humanam ſoluere obedientiã.* Et hoc certum eſt apud omnes. *Contra* bonum autem humanum maxime lex iniuſta eſt ex tribus.

Primo ex fine,ſicut enim finis legis iuſtæ eſt vtilitas boni communis; ſic econtra lex iniuſta eſt, quando eſt contraria bono communi; vt quando aliquis præſidens imponit leges oneroſas ſubditis,nõ propter cõmunẽ vtilitatẽ ſed propter priuatã ſuam,vt propter cupiditatẽ, auaritiã, aut gloriam: Puta, faciens ſtatutum, quod qui committit talem defectum, ſoluat tantum, quod non propter aliud facit,niſi,vt inde lucretur, vel cum imponit tallias,& gabellas vltra debitum,vt theſaurizet, aut inaniter in pompis,& vanitatibus eas conſummat. Sic S.Anton.part.1.tit. 18.c.vnico §.2.Angelica,verbo,lex.num.4.verſic.Tertius, Syluest verbo eo.q 5.Tabiena in verbo,lex,q.24. Andreas ab Exea repetit.in c.Canonum ſtatuta,num.319.concl.5. & Panormit.in eod.c.nu.9.de Conſtit.poſt S. Thom. 1.2. q.96.art.4.& Bal.in leg. 2.Cod. de iure aureorum ann.& Bar.in l.vectigalia.ff.de publica. & vect. vbi dicitur quod fraudetur gabella, quæ licite non eſt impoſita, & idem de illicitis gabellis docent Hoſtienſ.in c.innouamus de cẽſibus. Ioan. Driedo lib.1.de libert. Chriſt.c.15.& Doctores in c.ſuper quibuſdam,de verb.ſignific.& Zacharias in annot.ad Panormitanum vbi ſupra,& nos latius ſuo loco dicemus. Hinc Ariſtoteles lib. 5. Polit.cap 10 ait. *Tyrannum nullam reſpicere utilitatem,niſi gratia proprii commodi.* Denique,quod lex illa iniuſta ſit, quæ nõ communem, ſed propriam conditoris vtilitatẽ reſpicit, inter recentiores eleganter docet Franciſcus Patritius lib. 1 de Regno, & Regis inſtitutione tit.3 his verbis: *Nam ſi rex,* inquit, *oblitus utilitatis eorum,quibus præeſt,proprium dumtaxat quærat commodum,ſibi,ſuiſque ſtudeat,iuſtitiam negligat, uoluntati inſeruiat,tunc a dignitate ſua diſcedit ſitque manifeſtè Tyrannus,qui rectum tranſgreditur,& ab omni uirtute ſecernitur.*

1 *Illud* tamen hoc in loco diligenter annotandum cum Alphonſo de Caſtro lib.1.de poteſt.legis pœnalis,ca.5. documento 1 non omnem malum finem a legiſlatore intentum ſufficere ad reddendam legem iniuſtam. Si enim finis intentus non nocet Reipublicæ,ſed eſt illi indifferens, & res, quæ per legem præcipitur, aperte cognoſcitur eſſe Reipublicæ vtilis, quamuis legiſlator legem cum tali intentione condens peccet,lex tamen ab eo condita erit iuſta.ſi cetera adſint, quæ ad legem iuſtam neceſſario exigũtur. Vt verbi gratia, ſi princeps ad reprimendum effrenatum veſtimentorum luxum,legem ſtatueret quæ pro varietate cuiuſque ſtatus,& conditionis veſtimenta moderaret,& pęnam moderatam tranſgreſſori hac ſola intentione adijceret, vt ſibi exinde lucrum acquireret, aut, vt vnum,aut alterum ciuem, quem odio habet, hac occaſione punire poſſet, ſic legem ferendo peccat ob intentionem peruerſam,lex tamen lata iuſta erit,ſi in Reipub.vtilitatem vergere cognoſcatur, teneturq; populus tali legi obedire.

Sicut vxor tenetur reddere debitum marito, qui ad ſolam libidinem ſuam explendam illud exigeret, quamuis ille ſic petens peccaret. Solus igitur ille malus finis obſtat, quin lex iuſta eſſe poſſit.per quem non communi utilitati Reipublicæ,ſed priuato commodo legiſlator conſulit.

Secundo iniuſta erit lex ex cauſa efficiente, ſeu auctore, puta,cum excedit limites ſuæ poteſtatis,vt ſi v.g.laicus cuiuſcunque dignitatis etiam Imperator,aut Rex,faciat legem, quæ extendatur ad clericos in re non permiſſa, vt quod debeant reſpondere in foro ſuo, aut, quod ſoluant tallias,& huiuſmodi. Sic S.Anton.1.p.tit.18 c vnico,§ 2. Syluest.verbo,lex,q.5.& q.9 verſicul.5. Andreas de Exea repetit in c.Canonum ſtatuta.num.322.concluſione 5.de Conſtitut.& alij. Eodem modo prælatus ordinarius ſubditum ſuum extra limites ſuæ iuriſdictionis degentem excommunicans,iniuſtè agit, & excommunicatio eſt nulla, arg ca. Vt animarum §.Statuto.de Conſtit.in 6.& facit l. fi.C.de iuriſd om.iudic.Angel verbo,lex,num.4. verſiculo 5.Syluest.eo.q.9.ver.5. & Alphonſus a Caſtro,lib 1.de poteſt. legis pęnal. cap.5. documento 1. Et propter hunc poteſtatis defectum multi Theologi tradunt, & rectè, iniuſtam fore lege humanam,quæ actibus humanis purè internis,qui ſoli Deo patent,aliquid præciperet. Quia tales actus nõ ſubſunt iudicio humano,& conſequenter nullam ſuper illos habet homo poteſtatem.

Tertio lex iniuſta eſt ex forma,quæ quidem forma conſiſtit in hoc, vt ſeruetur æqualitas proportionis Geometricę inter eos,quibus imponuntur onera propter bonum cõmune. Cũ enim vnus homo ſit pars multitudinis,& qlibet homo & ꝙ eſt,& ꝙ habet,eſt multitudinis.ſicut & q̃libet

bet pars eſt, quod eſt, totius, ideo natura aliquod detrimẽtum infert aliquando parti, vt ſaluet totum. Et ſecundum hoc leges proportionaliter onera imponentes iuſtæ ſunt, & obligant in conſcientia, & qui ea recuſaret, ſolueret, peccaret, ex Ioan. Calderino, & Imola in procem. Decre. S. Anton. 1. part. tit. 18. cap. vnico §. 1. & Andrea ab Exea repetit. in cap. Canonum ſtatuta, num. 3. 7. de conſtit. vnde ex cauſa rationabili Rectores ciuitatis imponunt aliquas collectas ſecundum proportionem debitam, puta ad ſe defendendum in bello iuſto. *Iniuſtæ autem* ſunt leges quando talia onera inæqualiter imponuntur puta, quando debiles & pauperes plus aut tantum oneris pro bono communi ſuſtinere compelluntur, quantum fortes, & diuites ſuſtinere poſſunt, & tales leges in foro conſcientiæ non obligant, vt præfati authores, & Angelica verbo lex, numero quarto verſicul. quartus. Syluester eodem, quæſt. 5. Tabiena verbo lex, quæſt. 14. Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſ. leg. pœnal. c. 5. documento 1. Panormit. in c. Canonum ſtatuta, num. 9. de Conſtit. & S. Thom. 1. 2. q. 96. ar. 4. Adrian. Quodlib. 6. ar. 1. concluſ. 1. litera F. & Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure quæſt. 6. artic. 4. concluſ. 2. & 3. teſtantur. Et de his omnibus legum iniquarum conditoribus intelligi poteſt illud Eſa. 10. *Væ his qui condunt leges iniquas. & ſcribentes iniuſtitias ſcripſerunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, et vim facerent cauſæ humilium populi mei,* &c.

4 *Eſt præterea* in forma † ipſa, vt ſubtiliter annotauit Alphonſus a Caſtro, vbi ſupra, aliud conſiderandum vt videlicet ſit æqualitas inter onus ipſum, quod nouiter imponitur; Alioqui, ſi onus multum excederet cauſam, ob id ſolum lex diceretur iniuſta ex defectu formæ: Vt v. g. ſi ob aliquam nouam, & veram regni neceſſitatem Principi occurrentem nouum aliquod ſubditis Princeps ipſe tributũ imponeret; iuſte faceret. Si tamen tributum impoſitum ſit maius, quam vera regni neceſſitas exigat, lex illa erit iniuſta quia deficit forma, per quam non ſolum ſunt onera inter ſubditos proportionaliter diſtribuenda, ſed etiam onera ipſa cum cauſa commenſuranda ſunt, ne maiora, quam cauſa petat imponantur. Id quod euidenter colligitur ex c. Quia plerique de immunita eccleſ. vbi taliter extorta vltra cauſæ neceſſitatem reſtitui mandantur, & tantundem vltra pauperibus dari: idem latius tradit Sanctus Anton. par. 2. tit. 8. cap. vnico §. ſecundo affirmans talem legislatorem, & hæredes eius teneri ad reſtitutionem omnium damnorum, quæ occaſione legum dictarum aliqui paſſi ſunt, & illi, qui induxerunt conditorem ad legem ferendam, quilibet in ſolidum: imo & ſeruantes tales leges tenentur ad reſtitutionem eorum quæ occaſione taliũ legum lucrati ſunt, & eſt communis Doctorum ſententia. *His igitur* modis omnibus ſi lex aliqua iniuſta fuerit, obligãdi vim non habet. Et idem dicendum erit de particulari quocunque ſuperioris mandato ita vt nullus inferior illi obedire teneatur, ſi illius mandatum conſtiterit eſſe iniuſtum.

8 *Ceterum* illud † diligenter annotandum eſſe cenſeo ad meliorem eorum, quæ dicta ſunt, intelligentiam non ita facilè iudicari debere legem aliquam eſſe iniuſtam; *Quãuis* enim aliquando lex nõ videatur ita manifeſtè bonum commune reſpicere, niſi tamen expreſſè bono communi repugnet, tenentur ſubditi in fauorem legis iudicare, quia non ſemper cauſa ita manifeſta eſt ſubditis. *Deinde* quãuis interdum videatur eſſe bonum aliquod particulare, & proprium ipſius Principis, vt plurimum tamẽ refertur ad bonum commune, quicquid contrarium ſubditi nonnunquam iudicent. Sic licet Princeps legem ferret mala intentione, non tamen idcirco licitum erit ſubditis ei non obedire quia tunc finis potius legis, quam extrinſeca legiſlatoris intentio ſpectari debet. Quoad poteſtatem autem condendi legem illud eſt neceſſarium, vt poteſtatem habeat non ſolum in vniuerſum condendi legem, ſed etiam condendi hanc legẽ. *Neque* enim poſſunt oẽs Principes noua vectigalia imponere; vt latius to. 1. Theſauri caſuum conſciẽtiæ, lib. 3. c. 9. explicauimus. *Neceſſarium* eſt ẽt, vt poteſtatẽ habeat in ſubditos: *Præterea*, vt recte notat Franciſcus a Victoria in relect. de poteſtate ciuili, num. 22. etiamſi quis Tyrannus ſit, non tamen ſubditi ſtatim ab obedientia ſoluti ſunt, quando fert leges iniuſtas ſed adhuc iure naturali ei obedire tenentur, quouſque aliter a ſuperiori poteſtate iudicatum fuerit. Et denique quoad formam legis non ita facile apparet omnibus legis iniuſtitia, nec ita bene populus poteſt aut ſolet iudicare. Immo quamuis fortaſſis in vna aliqua ciuitate omnia vectigalia eſſent iniuſta, non tamen ab eorum ſolutione abſoluuntur ſubditi, quia de iure naturali, & diuino eſt ſoluere tributum, & proinde aliquid debitum reddere tenentur, vt latius ſuo loco oſtendemus.

6 Quæ autem hactenus dicta ſunt, † ſcilicet, leges humano bono aduerſantes non obligare in conſcientia, eo ſenſu vera eſſe intelligenda ſunt, quando ex earum inobſeruantia nullum ſcandalum ſequeretur; ſi enim ex eo, quod legi, aut particulari præcepto non obeditur, graue aliquod ſequeretur ſcandalum aut turbatio Reipublicæ, tũc in multis caſibus, & vt plurimum obediendum eſt legi iniuſtæ, aut præcepto iniuſto; ad euitandum ſcandalum illud Matth. quinto. *Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo alia duo & qui abſtulerit tibi tunicam, da ei & pallium.* argum. c. ſecundi, de noui operis nunciat. & cap. Nihil. de præſcriptione, Sanctus Thomas prima ſecundæ, quæſt. 96. artic. 4. Panorm. in cap. canonum ſtatuta, num. 9. Andreas ab Exea in repet. eiuſdem cap. num. 229. de conſtit. Calde. & Imol. in procemio Decret. S. Anton. p. 1. titul. 18. cap. vnico, § 1. Adrian Quodlib. 6 art. 1. propo. 1. litera H. Alphonſus a Caſtro lib. primo de poteſtate legis pœnal. c. 5. documento primo; Sotus lib. primo de iuſtitia, quæſt. 6. artic. 4. concluſ. 3. vt exempli gratia ſi princeps tributum aliquod aperte iniuſtum ſubditis imponeret poſſet ſubditus, ſi abſque ſcandalo hoc facere valet, principi tributum negare. *Vnde* notant Doctores poſt Barth cap. 1. de Conſtit quod licite fraudatur gabella, quæ iniuſte fuerit impoſita. Alphõſus a Caſtro, Adr. Panorm. & alij ſuperius allati, & Card. conſi. 56 incip. Pro magnifico, & ſic intelligendum eſt c. ſi tributum 2. q. 1.

7 *Sic etiam* qui † iniuſte incarceratus eſt, poteſt abſque culpa mortali carceres frangere, vt exeat, ſi aliter exire non poteſt ex Alphonſo de Caſtro vbi ſupra, & nos tomo primo libro 1. cap. 17 num 9 docuimus. Barth. in l. vis eius. C. de proba. Panormitan. in cap. inter alia, num. 12. de immunit. eccleſ. gloſſ. in verbo per violentiam in Clement. Paſtoralis, de re indic. Archid. Gemin. & Præpoſit. in cap. Ius gentium ſuper gloſſ. in verbo. Seruitutes, diſtinc. 1. Andreas ab Exea repet. in cap. 1. num. 308. de Conſtit. quia nullus parere tenetur ſententiæ iniuſtæ, ergo poterit, non obſtante iniuſta ſententia, a carcere exire, vt latius alibi oſtendemus. Hoc tamen uerum tunc ſolum erit, quando graue ex hac re non immineret ſcandalum, aut magna turbatio, quia tunc, etiamſi carcerem inueniret apertum, non liceret ei exire Qua de cauſa, vt an Caſtro; Paulus, & Sylas Act. 16 cum carcerem in quo iniuſtè tenebantur incluſi, Deo operante ſemel inuenerunt apertum, & ſecundo iterum ex Magiſtratus præcepto cuſtos occultè aperiret, exire noluerunt ne inde occaſionem alijs præberent, potandi eos iuſtè in carcerem coniectos fuiſſe, propterea quod falſa prędicaſſent: Ideo libentius carcerem elegerũt, ut ſic ſuam innocentiam probarent, & ſuæ doctrinæ ueritatem confirmarent.

Eodem modo iniuſtè excommunicatus non obligatur ſeruare excommunicationis mandatum, neque ipſe alios uitare tenetur, neq. ipſum tenentur uitare alij quibus conſtiterit ſententiam eſſe iniuſtam niſi uel ratio ſcandali, uel alia extrinſeca occurriens cauſa iuxta legem charitatis exegerit Multa enim ſunt in ſe licita, nullo diuino præcepto in ſe prohibita, quæ pro loco, & tempore conſilium charitatis docet eſſe illicita.

Sententiam autem excommunicationis iniuſtam appello non eã ſolummodo, quæ ſecũdum iuriſperitos nulla eſt, ut pote uel lata a nõ ſuo iudice, uel cõtinẽs intolerabilẽ errorem ſed & eam ẽt, quæ iniuſta eſt ex parte cauſę, uidelicet, dũ lata eſt, aut pp cauſam iniquã, aut cauſam non extantem, falſis uidelicet præſumptionibus, aut teſtimonijs ſubnixam ut colligitur ex cap. Illud planè. 11. q. 3. & cap. Cui eſt illata. eadem cauſa, & quæſt. & c. ſi quis non recto.

24. q.

Digitized by Google

24.q.3.Ioanne Driedone lib.1.de libert.Chriſtiana.ca.16.fol.mihi 136.Adriano quodlib.6.articu.1.litera D.& alijs, quos latè to.2.lib.1.c.17.nu.8.& ſeq.retulimus, vbi materiam hanc examinauimus.

8 *Pari ratione* quotieſcunque † lex aliqua poſitiua,* aut iudicis ſententia fundatur ſuper ſola præſumptione, non obligat in conſcientia illum, qui de veritate in contrarium certus eſt. Sic Panormit.in capit.Canonum ſtatuta, num.10. de Conſtit. Gulielm.de Monte Ferrato in ſecunda p.tract. ſuper pragmaticam ſanctionem: Angel.verbo, lex, num.4. verſicul.Secundus. Sylueſt.eod.quæſt.9.verſicul.Secundo. Tabiena verbo, lex, num.28.quæſt.27.circa medium. Andreas ab Exea repet.in c Canonum ſtatuta, num.332.concluſ.8.de Conſtit. Adrian quodlib.6.artic.1.litera B.verſi. Ex quo infero. Io.Driedo lib.1.de libert.Chriſt.cap.16 Alphonſus a Caſtro lib.1.de poteſt.legis pœnal.cap.5. documento 1.in fine, & alij. Hinc Adrian.Caſtro, & Driedo inferunt, quod iniuſtè condemnatus ſecundum veritatem ad reſtituendum aliquid, quod non abſtulit, aut nõ debet, ſeu ad poſſeſſionem rei relinquendam, iuſte tamen ſecundum allegata, & probata, puta conuictus per falſos teſtes, qui ſeruato iuris ordine repelli non potuerunt, nõ tenetur in foro conſcientiæ ſoluere, quia ſententia ſuſtinetur ſola præſumptione iuſtitiæ, vt notatur in l. Iulianus ff de cond. indeb. vnde licet talis ſententia ſit iuſta ex præſumptione, qua præſumitur teſtes vera dixiſſe, aut inſtrumenta fuiſſe vera, ſententia tamen in rei veritate non erat vera & iuſta quia cum teſtimonium verum ſit quædam iuſtitiæ pars, conſtat ex falſitate teſtium illam fuiſſe iniuſtam; ſententia autem, quæ ex ſola præſumptione cenſetur iuſta, non inducit naturalem obligationem, niſi veritas præſumptioni conueniat. Cui conſequens eſt, vt is, cui talis iniuſtitia eſt manifeſta, non teneatur illi citra ſcandalum in conſcientia obedire. Immo Innocen.in cap.Quia plerique.num.3. & ibi Hoſtienſ.& Panorm.num.19 & num.24 de immunit.eccleſ. Alexand.in l.nemo poteſt, & ibi Iaſon col.9. in 1.lect.& in 2.lect.colum.17.de legat.1.docent, non licere ſic condemnato ſponte ſoluere, quia induceret victorem ad peccandum, victor enim iniuſtè iudicatum recipiendo peccat, nunquam autem debet quis aliquid facere quod fratri ſuo ſit cauſa peccati; limitat tamẽ hoc Panor. in d.numer 24.niſi qui ſoluit animum donandi haberit, tunc.n.inquit, nec ille recipiendo peccaret, & conſequẽter ſic iniuſtè iudicatum ſoluere ſeu potius donare poteſt. Ceterum in hac re verior mihi videtur ſententia Adriani, vbi ſupra, quod, ſcilicet ſine animo donandi licitè ſoluere poſſit, ſi velit, tum ad redimendum vexationem, quam veriſimiliter timet; tum ne contumaciter videatur nolle parere ſententiæ, & ſubterfugia quærere, tum etiam quia, ſi alius paratus ſit recipere iniuſtè prius, quam iſte ſoluit. non communetur conſenſu in peccatum, niſi non ſoluendo eum correcturus eſſet, vel caſu ſimili, vt conſtat in ſoluente vſuras. Sicut etiam teſte Panor. non peccaret parendo iniuſtæ ſnię, & ſoluendo ad mandatum iudicis, quia iudicium redditur in inuitum, vt in l.inter ſtipulantem, § ſi Stichum.ff. de verb.oblig.& in c.intelleximus.de iud.quamuis, vt notat Adrianus, ſicut non tenetur parere iniuſtę ſniæ, ita nec in foro conſcientiæ tenetur parere vocali mandato. *Immo* Alphonſus de Caſtro, vbi ſupra, addit, quod qui ſic iniuſte per ſententiam priuat re ſua, ſi aliter nõ poteſt damnum ſibi illatum reſarcire, poterit ab illo, qui per iniuſtã ſententiam rem ſuam abſtulit, tantundem clanculo ſurripere, quantum fuerit ab eo iniuſtè ſublatum. Idem docent Innoc.in c.Olim Cauſam, num.8.de reſtit.ſpol. vbi ait, quod vbicunq. per alium rem ſuam, & ius ſuum proſequi nõ poteſt, licitum eſt etiam furtiuè rem ſuam recuperare, dummodo ex tali furto, nec malum, nec ſcandalum valeat generari, ſi.n.exinde ſcandalum ſequeretur, illud facere non debet, & Panorm.in ca.1.num.7.de his quæ vi.metu cauſa fiunt. vbi concludit, quod in defectum probationum poteſt quis in occulto ſibi ſatisfacere, & Alexan. de Imola, in conſ.135.incip.Circa primum.volum.1. Palud.de Caſtro conſil.339.incip.Priuſquam iura fierent.col.2.circa princ. in 2.p.conſiliorum antiquorum, ſecundum nouiſſ.impreſſiones. Iaſon in l.1.col.5.verſic.aliam vtilitatem. C.de teſt. vbi tenet, quod hæres inſtitutus in teſtamento, quod probare non poteſt propter defectum inhabilitatis teſtium, dato quod in iudicio contentioſo obtinere non poſſit, tamen poteſt quocunque ingenio etiam in foro conſcientię furari res hæreditarias. Idem tenet Alex. conſ.13.incip. Viſo eleganti conſi.col.3.& Andreas ab Exea in repe.cap. Canonum ſtatuta, nu.334.de conſtitut.

His omnibus conſequens eſt, obtinentem iniuſtam ſententiam teneri ad reſtitutionem in foro conſcientiæ, quicquid inde fuerit conſecutus: Quia retinet alienum, ſic Panorm in d c.quia plerique, num.21.& Imol in conſil 147. incip.in cauſa vertente. *Ratio eſt*: quia, vt dictum eſt, ſententia iniuſta non tollit, nec inducit obligationem naturalem, & lex mandauit, vt executioni mandaretur ſententia quia præſumpſit pro iuſtitia ſententiæ. *Ergo* cũ in foro animæ conſtet de contrario, tenetur ad reſtitutionẽ, *quia* peccatum non dimittur, niſi reſtituatur ablatum. Vt in c.Cũ tu.de vſuris.& in Reg. Peccatum. de reg.iuris in 6.

Sic etiam Panorm.in c quia plerique.num.41.de immunit.eccleſ. Guliel.de Monte Ferrato in ſecunda par.tractatus ſuper pragmat.ſanction Angelica verbo lex, numero quarto, verſic.ſecundus. Sylueſt.verbo eod quæſt 9.§.ſecũdo, & Andreas ab Exea repetit.in c.canonum ſtatuta, numero 332. Emanuel Rodriquez tom.1.cap 94. concluſ.3. tradunt, quod licet hæres, qui non confecit inuentarium, teneatur creditoribus hæreditarijs vltra vires hæreditarias in foro iudiciali, vt habetur in l.fin.Cod.de iure delib. vt in Authen de hæred.& fal.notatur, in foro tamen conſcientiæ non tenetur. *Ratio eſt*: quia lex fundata eſt ſuper præſumptione, & præſumit plus fuiſſe in hæreditate, & quod hæres fraudauit bona ex quo non confecit inuentarium; vnde ex quo conſtat in foro conſcientiæ de contrario, non habet locum iuris diſpoſitio.

9 Sicut etiam, licet † hæres in foro iudiciali legata in minus ſolemni teſtamento relicta ſoluere non obligetur, vt colligitur ex l.fin.Cod.de fideicom. ſi tamen certò nouerit nullam fraudem in huiuſmodi teſtamento minus ſolemni interueniſſe, voluiſſeq. teſtatorem tale teſtamẽtum valere, tenebitur in foro conſcientiæ talia legata ſoluere; Sic Panorm.in cap.quia plerique.num.42.& 43.de immunit.eccleſ.citans etiam D.Ant. Idem tenent Iaſon in l. nemo poteſt.in 1.lect.colum.9 & in lect 2.colum.15.& Ripa ibid.colum.19.ff.de legat.1. Adrian Quodlib 6.artic.1. concluſ.2.vet.2.infero.in fin.litera k, & Andr ab Exea repetit.in cap.Canonum ſtatuta, num.337.concluſ 8 *Ratio eſt*: quia ſolemnitates iuris ciuilis fuerunt inductæ ad falſitates euitandas, & de rigore. *Si ergo* conſtat in foro animæ, quod nulla falſitas interuenit, ceſſare debet diſpoſitio iuris poſitiui, & ſeruari ęquitas, & obligatio naturalis; quę oritur ex diſpoſitione defuncti.arg.l.cum amplius, §.is natura debet.ff.de re iud.

Hinc Æneas de Falco in annot.ad Panormi. ubi ſupra, in uerb.Sed totum, interrogatus de hoc caſu: Quædam mulier, quæ erat peſte infirma, dixit cuidam Petro, quod uolebat, quod dos ſua reuerteretur ad matrem ſuam, ſi duæ eius filiæ ſine filijs decederent, cui diſpoſitioni non interfuit alius, quam prædictus Petrus, cui hæc uerba dixit, ad quem per uiam indirectam poſtea peruenit hæreditas iſtius mulieris; Reſpondit prædictum Petrum in conſcientia teneri, & per denunciationem Euangelicam poſſe compelli ad ſoluendam dictam dotem in tali diſpoſitione non ſolemni relictam. Idemq; docet Ant Franc.in anno.ad Panorm.ubi ſupra.

Ex eodem fundamento Inno.in c. Quod ſicut.nu.7. & nu.

ADDITTIO NOVA.

☞ Adde & inſuper lex poſitiua non obligat in conſciẽtia, quando eſt permiſſiua tantum, & non præceptiua, uel conceſſiua: exemplum ſit in lege permittente læſionem citra dimidium iuſti pretij: & in reſciſſione actus, leui metu geſti, quam lex non admittit ad hoc, ut lites terminentur, aut nitentur in Republica Chriſtiana ad maiora mala uitãda; notant ſcribentes in c.1.de conſtit.& Sylu.uerbo, lex.n.9. uerſ.10.Sanch to.1.de matr.fo 479 lib.2.diſp.6.nu.24.

Digitized by Google

num.8. de elect. Panorm. in cap. Quia plerique. num.43. de immuni eccleſ. & Adrian. Quodlib.6. art.1. concluſ.2. verſ. Infero ſecundo. litera K. inſeruit. ſi aliàs legitima interuenit eorum, ad quos ſpectat, electio quæ, ſcilicet ſufficeret ad metas iuris naturæ (hoc eſt, interuenit conſenſus liber, & legitimus electi & eligentium) non obſtante nullitate ex defectu ſolemnitatum, quas ius ſtatuit adhibendas eſſe, poteſt tutò electus dignitatem ſeruare ſi fraus, aut dolus non interuenerit. Et de hoc primo dicto principali, eiuſq. intellectu hactenus dictum ſit, multa enim alia Corollaria ex eo deduci poſſent, quæ propter prolixitatem vitandam prudentis lectoris iudicio relinquimus, & ex dictis facilè colligi poſſunt. Hæc uero exempli gratia retuliſſe ſufficiat.

10 *Secundo* principaliter † certum eſt, quod lex humana iuſta, etiamſi ſimpliciter. & ex ſe, quando inſtituta fuit, obligaret ad mortale, ceſſante tamen omnino cauſa illa iuſta, propter quam condita fuit, nec alia de nouo illi ſimili occurrente; talis etiam obligatio ad culpam mortalem ceſſabit; Panorm. in cap. quoniam contra. numero ſexto. Notab. l. vlt. de probat. & in capitul. quia plerique. numero trigeſimo octauo. de immunita. eccleſ. Archidiac. in cap. vtinam. diſt.76. Cynus in leg. Non dubium. Cod. de leg. Bal. in leg. maximum vitium Cod. de liberis præteritis. Angelus de Clauaſio in Summa. verbo. lex. numero 4. verſiculo Septimus. Syluest. eodem, quæſtio. nona, verſicul. octauo. Adria. Quodlib. ſexto artic.1. concluſ. ſecunda litera H. Alphonſus a Caſtro libro primo de poteſta. leg. pœnal. cap. quinto. documento tertio. Michael Salon in 2.2. tomo ſecundo, in quæſtio.77. artic. primo controuerſia octaua. Emanuel Rodriquez tomo primo, cap. 196. concluſ. tertia. Andreas ab Exea repet. in capitul. Canonum ſtatuta numero 300. de Conſtitutionibus, & eſt communis opinio Doctorum, & procedit etiam in diſpoſitione pœnali, ſecundum eoſdem, ex Panormit. in dicto capitu. quia plerique, nume. 39. in fine. *Ratio eſt.* quia ratio eſt anima legis, omniſque lex, vt iuſta ſit, neceſſario iuſtam cauſam requirit in ordine ad bonum commune, propter quod fuit inſtituta. Ergo ſicut lex illa à principio quando ſtabilita fuit, iniuſta, & nulla fuiſſet, ſi non extitiſſet cauſa iuſta, ita etiã ſi poſtea ceſſat illa cauſa, aut alia ſimilis iniuſta erit, & conſequenter non obligabit, quandoquidem lex iniuſta, vt dictum eſt, non eſt lex nec obligandi vim habet in conſcientia; quare ceſſante poſtea hac cauſa, aut alia ſimili deſinit eſſe lex, quia quod ab initio validum non fuit, nec temporis progreſſu validum erit. Conſequentia ex illa regula iuris euidenter probatur. *Omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur per eaſdem diſſoluitur*, & c. cum ceſſante. de appellatio. *ceſſante cauſa ceſſat effectus*, & c. Poſt translationem, de renunciat. vbi Innocentius referens decretum quoddam Concilij Conſtantinopolitani. docet illud iam ceſſaſſe quia cauſa. propter quam potuit illud ita decerni a Concilio, iam ceſſauit.

11 Illud tamen † obſeruandum eſt ex Doctoribus allatis, non eſſe neceſſarium, vt hæc cauſa in lege exprimatur, ſed ſatis eſſe, ſi inde colligatur, vel aliundè certo cognoſcatur illa eſſe cauſa. & non alia, tunc enim idem eſt, ac ſi cauſa apertè expreſſa fuiſſet. Non tamen eſt ita facile iudicandũ de cauſa legis an adhuc exiſtat, vel ceſſauerit, maximè cũ ſubditis non ita benè certò conſtare poſſit de cauſa legis, vnde quando manifeſtum non eſſet ceſſare cauſam, recurrendum erit ad ſuperiorem, cuius eſt iudicare, an cauſa legis ceſſauerit, necne.

Immo verò non ſufficit, vt quæcunque cauſa tollatur, ſed neceſſarium eſt, vt omnis cauſa tollatur, & non ponatur illa cauſa, vel alia ſimilis. Quia ceſſare nonnunquam poteſt cauſa ex aliqua parte, & manere ex alia, quo caſu lex illa iuſtè adhuc obligabit; quia ſicut ab initio fuiſſet cauſa ſufficiens ad iuſtitiam, & vim legis cauſa illa, quæ ſuborta eſt, etiamſi non extitiſſet prior illa, propter quam talis lex inſtituta fuit: ita etiã licet progreſſu tẽporis prior illa, propter quam a principio lex condita fuit, iam ceſſauerit alia tamen non minus iuſta, & neceſſaria oblata, lex illa vim ſuam obligandi retinebit. *Denique* non ſufficit, vt ceſſet cauſa, vel ratio alicuius particularis; *Nam* ſi manet cauſa quoad commune obligat lex ſingulos, etiam eos, in quibus non eſt illa cauſa.

12 *Hinc infertur primo,* Quod ſi ceſſat cauſa, propter quã poſita fuit gabella, licitum erit eam fraudare, quamuis ab initio iuſtè impoſita fuerit; quod intelligitur, dummodo alia noua cauſa priori ſimilis in genere. vel in ſpecie in ordine ad bonum commune non ſuperuenerit: Vt verbi gratia, ſi ad conſtructionem pontis, aut murorum ciuitatis, aut alicuius arcis ad tutelam regni neceſſariò gabella, vel tributum imponatur, conſummatis huiuſmodi ædificijs non poterit amplius illa gabella exigi. Item ſi pro maris tutela, & defenſione imponatur tributum pro expenſis faciendis, vt ſecuri ſint a piratis nauigantes, non poterit iuſtè tributum illud poſtea exigi, ſi piratis exiſtentibus, Princeps ipſe nullam præbet nauigantibus contra piratas defenſionem. Sic etiã ſi inſtitutum ſit pedagium, ut viæ ſecuræ, & liberæ ſint, ſi non reficiantur pontes, aut non cuſtodiantur viæ, nõ poterit Rex pedagium illud exigere. Quia ceſſante cauſa iuſta, propter quam conſtat impoſitum fuiſſe tributum, oportebit ceſſare tributum; & Principe non præſtante ea, propter quæ inſtituta fuit gabella, non tenentur alij gabellam illi ſoluere. Si vero piratæ non eſſent, quãuis princeps nullum laborem, nullaſque expenſas maris tutelæ tribuat, poterit nihilominus Rex tributum conſuetum, & huic rei deſtinatum exigere, ſi ille paratus ſit, quoties opus fuerit nauigantes a piratis tueri, & vias publicas liberas, & ſecuras cuſtodire. Et iuxta hunc modum dicendum eſt in reliquis omnibus tributis, quorum impoſitionis cauſa cognoſcitur eſſe iuſta, ita, vt illa protinus ceſſante, & nulla alia noua illi ſimili adueniente, ceſſet etiam iuſti tributi obligatio, poteritq. tunc ſubditus ſine vllo peccato principem de tali tributo, & gabella fraudare, nõ obſtante lege per eum lata de tributo, aut gabella tali ſoluenda. Sic expreſsè Panorm. in cap. Canonum ſtatuta num.9. de conſtit. Bart. in l. vectigalia. ff. de publ. & vect. Hoſtienſ. in Summa. tit. de cenſib. §. ex quibus verſicul. ſed quid ſi mercatores. Zacharias in annot. ad Panorm. vbi ſupra. S. Anton. p.2. tit.1. cap.13. §.8. in princ. & Angel. in verb. pedagium num.6. Sylu. verb. Gabella q.9. & verbo. lex. quæſ. 9. uerſi. *Tertio.* Gab. 4. d.15. q.5. art.2. concl.2. Ioannes Driedo lib.1. de liberta. Chriſt. cap.15. fol. mihi 213. uer. *Quarto.* Ioan. Medina C. de rebus reſtituendis q.14. Alphonſ. a Caſtro lib.1. de poteſt. leg. pœnal. cap.5. documento 3. in fine. Andreas ab Exea repet. in cap.1. de conſti. num. 301. Ant. de Corduba in ſuo tract. de caſibus conſcientiæ q.95. dub.2. in fine Michael Salon in 2.2. q. de uectigalibus controuerſia 5. citans ad hoc Magiſtrum Blaſium Nau. de uectigalib. ca.8. & colligitur ex S. Thom. lib.1. de Regimine Principum c. 8.

13 *Infertur Secundo,* Quod licet † quis carnem ſuam perfectè domuerit, & uir ſanctus fuerit. ad eccleſiaſtica tamẽ ieiunia obſeruanda tenetur. *Ratio eſt*: quia carnis repreſſio non eſt ſola cauſa propter quam indictum eſt ab eccleſia ieiunium, ſed ſunt aliæ multæ, ut eleuatio mentis ad Deũ, mentum obedientiæ, quæ ſufficiunt ad obligationem ieiunij imponendam, ex Alphonſo de Caſtro, ubi ſupra. Andrea ab Exea repet. in c.1. num.303. de conſti. & Emanuele Rodriguez tom.1. c.196. concl.3.

Infertur Tertio, Quod ſi lex inſtituta ſit de non geſtandis armis homicidij cauſa, etiamſi in aliquo particulari non ſit hoc periculum, nihilominus tamen ad legis obſeruãtiam quilibet obligatur, *Ratio eſt*; quia ſicut lex ſpectat bonum cõmune, ita et & cãm cõmunem; Vnde & hic, in quo tale periculũ occidendi non inuenitur, legem ſeruare tenetur. Plura huius rei exempla ſuperius cap.1. §. ſecundo huius libri attulimus, quę propterea hic conſulto prætermittimus.

14 *Tertio* principaliter † certum eſt, legem humanam iuſtam non obligare eius tranſgreſſorem ad peccatum mortale, niſi ſit circa materiam talem, quæ ſit alicuius momenti, & grauis, aut ſecundum ſuam ſubſtantiam, aut ſecundum circumſtantiam illi coniunctam. Sic Alphonſus a Caſtro. lib.1. de poteſt. legis pœnal. cap.5. documento 2. Gregorius de Valentia tomo 2. diſpu.7. quæſtio.5. puncto 6. quæſt.3. & Michael Salon tomo 2. in quæſt. 77. articulo 1. controuerſia

uerſia

uerſia 8.poſt regulam primam. *Ratio eſt*; quia contra rectam ratione͂ eſt, vt lex obliget hominem ad culpam mortalem pro quacunque re leuiſſima; Etenim lex humana, vt iuſta,& rationabilis ſit,conformari debet legi diuinæ,à qua deriuatur, formamque legum diuinarum, quantum poterit,imitari; At vero lex diuina,quæ,& ſub mortali,& ſub veniali obligare poteſt, quando hoc, aut illo modo obliget, ſumitur ex materia graui,aut leui; vt conſtat in lege, & præcepto non mentiendi, mendacium enim iocoſum, & officioſum ſolum erit veniale, quia materia leuis eſt, nociuum autem mortale, quia eſt materia grauis. Idem patet in lege,& præcepto Nõ furandi, furtum enim rei parui momenti non niſi veniale peccatum eſt. Ergo ſimiliter in legibus humanis iudicandum erit eſſe mortale, aut veniale,ex grauitate,aut leuitate materiæ.Si enim res, quæ præcipitur, grauis ſit, obligat ad peccatum mortale, ſi leuis ſit,ad ſolum veniale obligare poterit, cum legiſlator auctoritate ſua abuti non debeat,vt velit pro rebus leuiſſimis leges ſuas ad mortale obligare. Vnde Caſtro,Gregorius de Valentia & Salon reprehendendos docent eos ſuperiores,qui circa res leues aliquid præcipiunt, aut ſub cenſura,aut ſub merito obedientiæ, vel aliquo alio modo obligante ad mortale; de quibus dici poteſt illud Ezech. 34.*Cum austeritate imperabatis eis,& cum potentia.*& illud Saluatoris,Matth.23.*Imponunt onera grauia, & importabilia.* Exemplificat Caſtro,vbi ſupra,in prælatis, qui obligare volunt ſubditos ad mortale propter ſolam violationem ſilentij,tali,aut tali tempore, aut propter tardum ad Miſſam acceſſum, aut propter ſolam vnius lactucæ ſine licentia manducationem,aut propter aliam ſimilem leuem cauſam. Addit tamen,& rectè poſſe his paruis rebus talem circumſtantiam,& tam grauem coniungi, vt puta, graue ſcandalum religionis,aut magnam occaſionem tranſgreſſionis vototum regulæ ſuæ profeſſionis,vt merito prælatus res illas ſub culpa mortali prohibere poſſit.Non quidem propter ipſas, quæ re vera tanti meriti, & momenti non ſunt, ſed propter grauem circumſtantiam illis ex accidenti coniunctam. Siquidem fieri poteſt,vt circumſtantia aliqua addat eiuſmodi materiis grauitatem. Vt verbi gratia præcipere poteſt prælatus ſub obligatione ad culpam mortalem, ne aliquis religioſus accedat ad hortum communem conuentus, aut ne accedat ad talem, aut talem ſecularis hominis domum,aut ne tranſeat per talem vicum,etiamſi cum licentia ſua exierit extra conuentum; aut ne cum tali aut tali perſona loquatur. Hæc enim,& ſimilia,quamuis ſecundum ſe conſiderata videntur,& ſunt parui momenti,comparata tamen ad honeſtatem,& bonum nomen religioſorum,aut ratione ſcãdali, & alterius circumſtantiæ, efficiuntur res magni momenti, & ideo obligant ad mortale,vt etiam teſtatur Bartho. Medina in 1.2.quæſt.96.artic.4. in ſolutione dubij ſecundi contra regulas ab eo allatas propoſiti. Poſſe autem Prælatum, & maximè ſummum Pontificem, qui in his,quæ pertinẽt ad totam eccleſiam circa fidem, & mores errare nequit, pro re alioquin leui ſecundum ſe,graui tamen ex adiuncta aliqua circumſtantia,legem inſtituere, quæ obliget ad mortale,oſtendit Greg.de Val. vbi ſupra, ex eo quod Deus obligauit Adamum ſub mortali vt etiam a pomo abſtineret. quod quidem per ſe non ita graue erat, ſed propter circũſtantiam,& finem legis,atq; adeo ſeueritatem præcepti ex parte voluntatis diuinæ, vt,ſ.ſeruaretur iuſtitia originalis pro poſteris ſuis. Ergo ſimiliter poterit prælatus per poteſtatem ſibi diuinitus conceſſam aliquid ſub peccato mortali præcipere,quod non ſit graue,niſi ſecundum circumſtantiam illi adiunctam,vt diximus.

15 *Regula* igitur hæc † communiter ſtatuitur ab authoribus pro cognoſcenda obligatione legis ex parte materiæ,ſ. vt lex illa humana tam eccleſiaſtica, quam ciuilis obliget ad mortale,quæ eſt de materia graui.Sic Sotus lib.1. de iuſtitia,& iure.q.6.art.4.poſt medium.Bart. Med.1.2.q.96. art.4.dub 1.regula 2.Michael Salon.2.2. tomo.2.in q 77. art.1.con trouerſia 8.reg.1. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd.p.1.lib.3.c 2.concl.4.Toletus in Summa trac.de ſeptem peccatis capital.ca.2 concluſ. 2.Circa quam regulam obſeruandum eſt: *Materiam graue͂* hoc in loco non appellari,quia peccatum mortale ſit,cum ſint multa,quæ intrinſecè mortalia ſunt, quæ tame͂ lex aliquando non prohibet aliquo ſuo peculiari præcepto,vt ſimplex fornicatio non ſolet prohiberi aliquo præcepto humano præter diuinum, ſed quæ,cum aliàs ex ſua natura mala non ſit, ſed indifferens,lege tamen prohibetur tanquam materia grauis in ordine ad bonum commune,puta,quia eius obſeruatio maximè conducit ad bonum Reipublicæ,eiuſq; violatio charitati proximi aut iuſtitiæ repugnat,talis.n. lex obligat ad mortale,ſin alter ad veniale ſolum obligabit.*Exempli* gratia,ſi in aliquo loco,aut regno ſit penuria frumenti, materia grauis cenſenda eſt, non extrahere frumentum ex illo loco,aut Regno, vnde ſi eo tempore quo ciuitas grãdi frumenti inopia laboraret,lex a Principe, aut Magiſtratu feratur prohibens,ne frumenta extra ciuitatem aut Regnũ aliò deferantur certiſſimum eſſe debet huius legis præceptum obligare ſub mortali cum illius tranſgreſſio in graue detrimentum Reipublicæ aut proximi redundet.

Sic etiam quãdo imminet hoſtium inimicorum & belli periculum grauis materia cenſenda eſt non transferre equos in aliam prouinciam,neq; arma,vel metalla,ex quibus inſtrumenta bellica confici poſſunt;adeo, vt,ſi aliquo tempore lex mandaret,ne efferentur arma,aut transferentur equi extra prouinciam procul dubio ad peccatũ mortale tranſgreſſores obligaret. *Ratio eſt*:quia tales tranſgreſſores plurimum nocent bono cõi, & paci, & ſaluti proximorum aduerſantur,aguntq; non modo contra obedientiam in reb.grauibus ſuperiori debitam, verum etiam cõtra charitatem,& iuſtitiam legalem,qua bonum commune omni priuato,& proprio commodo præferendum ſit; & quia magni referunt huiuſmodi legum obſeruationes, mortale erit eis non obedire.

Ceterum, ſi lex eſſet,quæ ſtatueret quod quis non equitaret mulas, aut non induant ſericeis, communiter non obligaret ad mortale, niſi eſſet in graue damnum Reipublicæ,tunc enim ad morale obligaret.

16 *Quarto* principaliter certum eſt,tranſgreſſionem legis tam ciuilis,quam eccleſiaſticæ ex contemptu eſſe peccatũ mortale.Sic Alphonſus à Caſtro lib.1.de poteſt. legis pœnalis.cap.5.documento 6. Adria quodlib.6.artic. 2. litera, D.Ioan.Driedo lib.1.de libert Chriſtiana.c.12.propoſitione 5.Bar.Med.1.2.q 96.ar.4 dub.1.regula 5.Greg.de Valen. to.1.diſp.7 q.5.puncto 6.ante finem. Toletus lib Inſtruct.Sacer.in trac de ſeptem peccatis mor c. 19. Nau.in Manuali,c.23.nu.41.& colligitur ex S.Thoma 2.2.q.186. art.9.in corp.& ad tertium *Ratio eſt*:quia lege diuina tenemur ſub peccato mortali ſubijci his poteſtatibus, & legib. vt ſuperius oſtenſum eſt; Ergo illas contemnere peccatum mortale erit. Tunc autem violat quis ex contemptu,vt cõmunis Doctorum ſententia,& opinio habet, quando ideo violat,quia non vult ſubijci ordinationi legis, aut regulæ, ſed paruipendit legiſlatorem,aut præceptum ex ſuperbia, & tumore quodam animi, & exinde procedit ad faciẽdũ contra legem,vel regulam. Quando autem ex conſuetudine,aut malitia,aut ira,aut ex alia cauſa particulari,puta quia ſibi uidetur durum,aut moleſtum, contra legem facit,non cenſetur peccare ex contemptu.

Obſeruandum autem eſt, in obſeruatione humani præcepti duplicem uirtutem inueniri; Vna eſt obedientia,veluti cum homo uult præceptis ſuperiorum obedire, quia eſt præceptum ab eo;& huic uirtuti contrarium eſt nolle obedire,quatenus eſt præceptum ſuperioris.

Alia autem uirtus in obſeruatione humani præcepti eſt uirtus aliqua particularis:ſiquidem lex poſitiua,ut optime docent Caiet.1.2.q.96.art.4.in fine.Sotus in lib.1.de iuſtitia,& iure.q.6.artic.4.poſt medium, Ioannes Driedo ubi ſupra,& alij;pcipiens aut prohibens actus ex his q̃ ſunt in ſe indifferẽtia,facit actus illos eſſe aut in pcepto aut in prohibitione,cõtinens eoſdẽ,ut ſint actus huius uel illius uirtutis,ut u.g.lex ieiunii pcipiẽdo abſtinẽtiã facit actũ illũ ſub præcepto tẽperantiæ.lex item ſanctificandi diem feſtũ pcipiens audire Miſſã,& abſtinere ab opere ſeruili. facit actus illos eſſe uirtutis religionis & latriæ.Et lex pcipiẽs ſolutionẽ uectigalis ponit actũ illũ ſub uirtute iuſtitiæ.Vnde nnũ,idẽq;opus externũ diuerſarum uirtutum actus eſſe po

deratus, ibi *poſt 36. dies* quia vt notat gl. in d. Aut. vt factæ nouę cõſtitutiones, ſunt caſus ſpeciales, in quibus prędictũ ſpatium aſſignatur, & proinde non derogant iuri & conſtitutioni communi, & vniuerſali. Neque obſtat gl. in cap. *Propoſuiſti.* in uer. *non probatur.* diſt. 82. quia ut notat Panorm. in c. *Cognoſcentes.* num. 7. de Conſtit. reijcitur ab omnibus, & c. *decernimus*, d ſt. 18. per quod illa gloſſa mouetur non loquitur de tempore, quo illa conſtitutio ligat, ſed de tempore præfixo à Concilio Toletano Epiſcopis ad denunciandum ſubditis, quęnam in Concilio illo Toletano Prouinciali ſtatuta fuerant.

9 *Quarto controuerſum eſt*, an in huiuſmodi legibus ciuilibus Imperatoris, & Regum ſufficiat generalis illa publicatio facta in Curia ipſius Principis, ſeu Imperatoris? In hac re communis Doctorum ſententia eſt (loquendo de legibus, quæ non ſunt reuocatoriæ priuilegiorum, aut irritatoriæ actuum, de quibus inferius agemus) non eſſe ſufficientem promulgationem factam in Curia, aut in Ciuitate Regia, ſed requiri etiam, vt alijs in locis cuiuſq. prouinciæ, aut Imperij, & Regni promulgatio ſolemniter fiat & duorum menſium effluxerit ſpatium, ita ut ad omniũ notitiam moraliter & probabiliter venire poſſit vnde lex Imperatoris non obligat Bauaros v.g. niſi etiam in Bauaria promulgetur. ex Panorm. in capit. cognoſcentes num. 7. de conſtit. Syl. verbo lex quæſt. 9. verſic. Tertio, & alijs, qui id colligunt ex Authen. *Vt nouæ conſtitutiones*, Soto lib. 1. de iuſtit. q. 1. art. 4. qui exemplificans de Cæſare, ſeu de Rege Hiſpaniæ (& idem de aliquo alio Principe, cui plura ſunt regna, ſeu plures prouinciæ ſubiectæ) expreſſè docet, non ſatis eſſe, verbi gratia. Toleti in Hiſpania promulgari legem, qua Belgas, Flandros, Italos, aut Indos comprehendat, ſed oportere etiam in ſingulis prouincijs promulgari, vt ſic qui abſentes ſunt a Curia, in Prouincijs earum legum notitiã habere poſſint. *Ratio eſt*, quia, quod attinet ad gubernationem ſecularem, diuerſa regna, ſiue Prouinciæ videntur eſſe per ſe diſtinctæ Vniuerſitatis, & Reipublicę: vnde cum lex ſit vniuerſalis regula ad omnes pertinens, non in uno certo loco tantum, ſed in diuerſis promulgari debet, ut ad omnium notitiã peruenire queat vt præter citatos manifeſtè tradunt Barth. Medina, 1. 2. q. 90. artic. 4. concluſ. 2. & dub. vlt. poſt concluſ. quintam. Grego. de Val. tom. 2. diſput. 7. q. 5. pun. 5. q. 2. Marc. Anto. Cucch. inſtit. Maior. tit. 3. num. 17. & alij.

10 *Quinto* controuerſum etiam eſt, An qui ante id tempus duorum menſium ſciunt legem promulgatam in locis prouinciæ, teneantur in conſcientia ad illius obſeruationem non expectando duos menſes? Anton. de Butrio in c. 2. de conſtit. dubius eſt, & potius in partem negantiã inclinat, & idem docent Andreas de Exea repet. in capit. *cognoſcentes.* numer. 76. de conſtitut. & Greg. de Valent. to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 5. dub. 3. eo quod ante illud tempus lex non uideatur obligare, & afferunt pro ſe Auth. *vt nouæ conſtitutiones.* Communior tamen, & verior ſententia eſt dicentium, eos, qui legis promulgatæ notitiam, ſcientiamque habuerint, ante lapſum duorum menſium ad legis obſeruantiam teneri, & obligari, ſic gloſ. in c. *cum ſingula* in verb. *peruenerit.* de præbend. in 6. & in c. *Hoc conſultiſſimo*, in verb. *hactenus.* de rebus eccleſ. non alienan. in 6. Ioan de Lignano in c. 2. de conſtit. Panor. in cap. *cognoſcentes* num. 7. de conſtit. & in c. 1. num. 11. de poſtul. prælat. vbi citat Ioan. Andr. Pan. & Hoſtienſ. pro eadem ſententia; Angelica verb. Lex, num. 12 Syl. eod. q. 6. verſic. Tertio. Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure q. 1. artic. 4. qui id docet ſaltem verum eſſe in foro interiori; Mar. Anton. Cucchus lib. 1. maior. inſtitut. tit. 3. num. 21. Anton. de Burgos reper, in c. *cognoſcentes* nu. 206. & nu. 213. de conſtit. Bartol. in l. omnes popul. de iuſt. & iure. Barbat. conſ. 55. & uidetur ſatis euidenter colligi ex c. primo, de poſtulat. prælat. in illis verbis: *Sed id ſolum ſufficit, vt ad eius obſeruantiam teneatur, qui nouerit eam ſolemniter editam, aut publicè promulgatam*; vbi ut notat Pan. in uerbum illud *ſufficit* ſatis oſtendit ſufficere ad obſeruantiam conſtitutionis, quod illius notitia habeatur. *Ratio huius eſſe poteſt*: quia fruſtra expectatur euentus cuius nullus eſt effectus. Ex quo ergo quis certus eſt de legis promulgatione, fruſtra expectat lapſum duorum menſium, quia eum, qui certus eſt, non oportet amplius certiorari, ex regul. *Eum qui certus eſt*, de regul. iur. in 6. Nec obſtat tex. in dicta Auth. *Vt factæ nouæ conſtit.* quia, ſi rectè conſideretur, ſolum probat id fieri propter ſcientiam, & non ob aliud, ita ut poſt illos duos menſes præſumatur ſcientia, nec in contrarium facilè admittatur probatio in foro exteriori, quamuis in foro conſcientiæ ignorantia inuincibilis ſemper a culpa, & pœna excuſet, vt diximus. Qui enim facit contra legem, quam ignorat, in foro conſcientiæ non peccat illo peccato, quod eſt committere in legem, ſed illo, quod eſt ignorare legẽ, cum forte ſcire tenebatur. Etenim peccatum eatenus cenſendum eſt, quatenus voluntarium eſt ubi autem eſt ignorantia inuincibilis non eſt voluntarium, vt conſtat, & per conſequens non erit peccatum aliquod contra legem ex tali ignorantia. Tunc autem cenſetur, ignorantia inuincibilis, quando quis ſcire non potuit aliquid adhibita diligentia ſolita adhiberi a viris prudentibus eiuſdem qualitatis; Sicut econtra ignorantia illa uincibilis dicitur, quando quis aliquid ignorat, quod eiuſdem qualitatis homines communiter ſciunt. Hæc autem omnia intelligẽda ſunt de ijs legibus, in quibus non eſt expreſſè ſtatutum tempus determinatum in quo obligare incipiunt; *Nam* de ijs alia eſt ratio, cum ipſæ leges obligandi vim non habeant ex uoluntate, & intentione legiſlatoris, antequam illud tempus adueniat, vt colligunt ex c. *Cum ſingula.* de præbend. in 6 & alijs legibus in ſecundo dicto ſuſius a nobis allatis.

11 *Sexto* itidem inter Authores controuerſum eſt de legibus Eccleſiaſticis Summi Pontificis, An in ijs legibus in quibus nullum certum tempus ad obligandum præfigitur, ſatis ſit, vt in Curia Romana promulgentur, ita vt non opus ſit ad earum obligationem, vt vel in ſingulis prouincijs promulgentur, vel etiam expectẽtur duo menſes ad earum obligationem? Aliqui enim exiſtimant requiri promulgationem in ſingulis prouincijs, duoſque menſes itidem expectandos poſt earum promulgationẽ, ſicut de legibus ciuilibus ab Imperatore latis diximus. Sic Panorm. in c. *Cognoſcentes.* numer. 7. de conſtit. Franciſcus Coſcius Senenſis in repet. dicti c. *Cognoſcentes.* num. 100, Angelica in verbo, lex, num. 13. Caiet. 1. 2. q. 90. art. 4. & ibi Bartho. Medina dubio 1, poſt concl. ſecundam & dub. vlt. *Ratio eorum eſt*: quia eadem vtriuſque ratio eſſe videtur. Nam imperium Papæ latius patet, quam imperium alicuius Regis, aut Imperatoris, & leges eius non minus, immo magis vniuerſales ſunt. Ergo non ſolum requiritur promulgatio in Curia ſed etiam in prouincijs, diœceſibus, & eccleſijs cathedralibus. Quamuis enim Papa pedes habere plumbeos videatur, & proinde immobilis maneat nec diſcurrat per prouincias & mundum, ſicut Imperator, habet tamen Epiſcopos, & Archiepiſcopos, per quos omnibus notitiam dare poteſt.

Alij vero exiſtimant leges Summi Pontificis vim obligandi habere, quamprimum in Curia Romana publicentur, & in acie Campi Floræ, & ad valuas Baſilicæ Apoſtolorum affixæ ſint, & in Cancellaria Apoſt. dicta prius publicatis habeantur, nec neceſſe eſſe vt in ſingulis prouincijs promulgentur, niſi id in Bullis ipſis exprimatur. Sic Ioan. Monachus in reg. *In generali.* de reg. iur. in 6. Io. Andreas ſuper data ſexti. Panormi. in cap. *Nouerit*, num. 3. de ſent. excommun. Paul. de Eleazar. in proœm. Clement. Imol. ibidem. Henriquez. Bohic. in cap. *Cognoſcentes.* de Conſt. Aufrer. ad Cap. Toloſan. quæſtio. 445. dub. 2. Gomeſius in proœm. regul. Cancellar. quæſtio. 2. ante finem. Syluest. verbo, Lex, quęſt. 6. verſic. Tertio. Marcus Anton. Cucchus lib. 1. Inſtitut. maior. titul. 3. num. 19. Greg. de Val. tom. 2. diſp. 7. quęſtio. 5. puncto 5. dubio 2. Ioan. Azorius part. 1. Inſtitut. Moral. lib. 5. capit. 4. dub. 3. Emanuel Rodriguez tom. 1 quæſt. Regular. quęſt. 6. art. 2. in fine, & fauet Sotus lib. 1. de iuſt. & iure. quęſt. 1. art. 4. ait enim parum referre, ſi dicamus ſtatim Romæ latas obligare: & Syluester, Gomeſius, Gregorius, & M. Anton. Cucchus ita in vſu, & praxi obſeruari dicunt, & huius etiam ſententiæ eſt Anton. de Burgos repetit. in dicto capit. *Cognoſcentes.* numer. 208. citans Archid. in cap. final. diſtinct. 16. unde

Digitized by Google

de Bulla Cœnæ, verbi gratia, obligat omnes vbique terrarum, poſtquam in die Iouis Sancti publicatur. Huius opinionis ratio hac eſſe poteſt quia tota Reſpublica, & Eccleſiaſtica gubernatio ſub vno capite, & paſtore, Summo videlicet Pontifice, vna prouincia reſpectu Papæ cēſetur, & vt notat Anton. de Burgos, vbi ſupra, Romæ ſunt omnes mundi nationes, vnde veriſimile eſt, quod, quando ibi conſtitutio aliqua noua promulgatur, illi, qui Romæ commorantur, certas eorum ciuitates & prouincias faciāt, vt proinde illa promulgatio Romæ facta ſufficiens eſſe cenſeatur, alias, vt Syluester loco proximè allato notat, multę Decretales Pontificis non obligarent, quandoquidem multæ illarum in multis prouincijs non ſunt vnquam promulgatæ, in quibus tamen obligant, & ſeruantur, & hoc maximè in legibus Pontificijs vim habet, quæ non pendent ex acceptatione populorum, cum eccleſię ſupremus paſtor immediate a Deo poteſtatem acceperit, cuius auctoritati, & imperio nihil omninò obſtat, quod nonnunquam aliqui Principes, aut magiſtratus inueniātur, qui talium conſtitutionum promulgationem in ſuis Regnis, & Prouincijs impedire conantur, eorum enim iniquitas impedire minimè valet, quo minus Summus Pōtifex leges ferre poſſit, quae totum orbem Chriſtianum ad earum obſeruantiam coarctent, & conſtringant. Ideo autem duorum menſium ſpatium in lege ciuili ſtatutum eſt, quia ſatis rationabile tempus eſſe videtur, intra quod lex promulgata omnibus innoteſcere queat. Cum ergo in legibus Eccleſiaſticis huiuſmodi tempus conſtitutum non ſit, illud tempus ſufficere intelligi debet, quod habita ratione diſtantię rationabiliter ſufficit, vt aliquid Romę promulgatum eſſe cognoſcatur. Conueniunt tamen omnes, quod ignorantia inuincibilis ſemper excuſat a culpa, & pœna, non ſolum in foro conſcientiae; ſed etiam in foro exteriori, ſi probetur, vt latius tomo 1. Theſauri lib. 1. cap. 18. oſtendimus. Et quæ hactenus dicta ſunt, de legibus praecipientibus aliquid intelligenda ſunt.

12 *Septimo*, quantum † ad leges irritatorias contractuum communiter tradunt Doct. quod ſi lex aliqua promulgata fuerit in Curia, & habeat decretum irritans, & reſcindens, ſtatim obligat, non quidem quoad culpam, & pœnam, ſed quoad reſciſſionem contractus facti contra dictam legem. Exempli g. ſi in Concil. Romae ſtatuatur, & promulgetur, vt illegitimus nō poſſit habere beneficium Eccleſiaſticum, & quod talis collatio ſit irrita, etiamſi poſt promulgationem inuincibiliter ignoranti beneficium collatum ſit, collatio illa nulla, & irrita erit. Quia retractatio, ſeu annullatio actus non eſt vlla pœna, quae infligitur ob culpam, & conſequenter inuincibiliter ignorantes, & omni culpa carentes ea affici poſſunt, non autem pœna, vt diximus, cum abſurdum planè eſſet ad pœnam ligare ignorantem. Sic glo. in Clement. 2. in ver. *Ex nunc*, de haer. & Panormit. in c. *Cognoſcentes*, num. 7. in princip. de Conſtit. Syluest. verbo, Lex, q. 6. verſic. tertio circa medium. Sotus lib. 1. de iuſti & iure q. 1. ar. 4. Barth. Medina 1. 2. q. 90. art. 4. ante concluſ. 4. & Greg. de Valent. tom. 2. diſp. 5. puncto 5. dub. 2. & colligitur expreſſè ex c. 1. §. *Adijciebatur inſuper*. de conceſſ. præbend. in 6. *Idem* iudicium eſt de donatione facta a nouitio in religione ante duos menſes profeſſionis. nam ſi quis bona fide, & ignorantia inuincibili donationem validam fuiſſe exiſtimaret, nō peccaret eam acceptando; ceterum donatio irrita fuit, & inualida, vt colligitur ex Concilio Tridentino Seſſ. 25. de Regular. c. 16 quapropter continuò, atque reſciuerit, tenetur id, quod donatum eſt, domino vero reſtituere. Sic etiā extante lege, quæ decernat, & taxet rerum venalium pretia, ſi quiſpiā ignorans leges inuincibiliter vendat res auctiori, & maiori pretio, liberatur a culpa propter ignorātiā inculpabilem, ſed tenetur reſtituere illud, quod plus iuſto accepit, vt Barth. Medina, vbi ſupra, tradit. Hanc autem communem Doctorum ſentētiam ſolum veram Sotus, vbi ſupra, affirmat, quando reſciſſio, & annullatio eiuſmodi contractus eſt ſine notabili damno, & iniuria tertiæ perſonæ, ſi enim Pontifex, verbi gratia, ferret legem, per quā redderet ad matrimonium inhabiles cognatos intra quintum gradum, cū non poſſet retractatio huiuſmodi actus, & contractus ſine iniuria partium, vt conſtat, æquum planè eſt, vt talis lex vigorem non habeat, antequam in ſingulis prouincijs promulgaretur; Quare conſultiſſimè fecerunt patres in Conc. Trid. Seſſ. 24. de reform. matrim. cap. 1. in lege irritante matrimonia clandeſtina, vbi præceptum eſt, quod hæc non ſolum per diœceſes vniuerſas, ſed etiam per ſingulas parochias proponeretur. & quod non valeret, niſi poſt triginta dies a die primæ publicationis in eadem parochia factæ numerandos.

Octauo. Circa leges reuocatorias priuilegiorum, & in-
13 dulgentiarum illud communiter ab omnibus receptum, & approbatum eſt, huiuſmodi leges vim obligandi non habere quouſque promulgatæ ſint, non ſolum in prouincia, ſed etiam in ciuitate, ac parochia; Exempli gratia, dū indulgentiæ reuocantur, aut ſuſpenduntur, quouſque in Metropoli Eccleſia ſit reuocatio promulgata, quicunque poteſt conceſſis priuilegijs citra culpam vti. Neque hoc tantum, verum etiam ſi quis vſque ad illum articulum priuilegio indulgentiarum fuerit a reſeruatis Sacramentaliter abſolutus, abſolutio eſt valida, ex Soto lib. 1. de iuſtitia, & iure, q. 1. artic. 4. & Greg. de Valentia tom. 2. diſt. 7. q. 5. pun. 5. dub. 2. niſi (inquit hic author) fortè in anno Iubilæi, vbi ſtrictiſſimè videntur illæ reuocari, in qua re conſulendum eſſe cenſeo tenorem Bullæ Iubilæi, & ſecundum illum iudicandum. Immo aliqui, vt Panorm. in cap. *Cognoſcentes*. nu. 7. & Fel. ibi, de Conſtit. & Greg. de Valentia tom. 1. diſput. 7. quæſtio. 5. puncto 5. dub. 2. affirmant huiuſmodi leges reuocatorias priuilegiorum non obligare aliquem, antequam ad eius notitiam peruenerint, & colligitur ex capi. 1. de conceſſ. præbend. in 6. vbi id communiter tradūt Doctores, vt notat Panor. vbi ſupra, & facit tex. l. qui abſenti, & Aret. ibi. ff. de acquir. poſſ. & l. abſenti. ff. de do. Sebaſtia. Sap. in annotationib. ad Panormitanū, vbi ſupra, in verſ. priuilegiati. litera k. citans ad hoc Iaſonem in l. final. colum. 9. verſic. ſucceſſiuè ff. de Conſtitut. Princip. vbi dicit, eſſe communem opinionem Legiſtarum, & Canoniſtarū. *Ratio eſſe poteſt*: quia fauores ſunt ampliandi: Vnde, vt notant Medina 1. 2. quæſtio. 90. art. 4. ante ſolutionem argumentorum, & Gregorius, vbi ſupra. ſi quis habuiſſet antea priuilegium de ouis comedendis, aut de confeſſore eligendo, qui ipſum a peccatis reſeruatis abſolueret, validè vti poſſet huiuſmodi priuilegio quouſque ſciret ſibi eſſe reuocatum per aliquod nouum ſtatutum, id quod etiam docet Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure, quaeſt. 1. artic. 4. &, vt diximus, colligi videtur ex d. cap. 1. de conce. præb. in 6. §. nec obſtaret.

14 QVINTVM DVBIVM eſt, An præter ſufficientem legis promulgationem eo modo, quo dictum eſt, neceſſariū etiam ſit, legem humanam acceptari? *Ratio difficultatis eſt*: quia virtus legis dependet a poteſtate legislatoris, & non ab acceptatione ſubditorum, & conſequenter vim obligandi habet, quamuis ſubditi repugnent, & reſiſtant. Cōmunis nihilominus Doctorum ſententia eſt, poſt legis promulgationem, & duorum menſium lapſum neceſſarium eſſe, vt lex recepta ſit ad hoc, vt vim obligandi habeat. Sic gloſſ. in capitul. 1. in verb. *frangere* de tregua, & pace, & Panorm. ibi, num. 4. & Felin. numer. 6. Syluest. verbo, lex, quaeſt. 8. verſic. 4. Io. Driedo lib. 1. de libert. Chriſt. c. 9. conſiderat. 2. Alph. a Caſtro, lib. 1. de poteſt. legis pęnal. capitu. 1. Nauarr. in Manuali, capitul. 23. nume. 41. Marc. Anton. Cucchius libr. 1. Inſtit. maiorum titul. 3. numer. 31. Barth. Vgolin. de cenſu. Eccleſ. tabula 1. capitul. 9 §. 9. nu. 1. Gregorius de Valentia tom. 2 diſp. 7. quaeſt. 5. puncto 5. dub. 4. Summa Corona part. 1. cap. 1. nume. 30. Sebaſtianus Medices in Summa de concord. Canon. Decret. diſtinct. 4. articulo. 5. & Toletus in ſumma tract. de ſeptem peccatis mortal. capitulo. 18. & colligitur euidenter ex capitulo in iſtis. §. leges, diſtinction. 4. vbi dicitur: *Leges inſtituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus vtentium approbantur*. & huius rationem in ſequentibus aſſignans ait: *Sicut enim moribus vtentium in contrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ ſunt, ita moribus vtentium ipſæ leges confirmantur*, & in l. de quibus. ff. de legibus; *Leges*, inquit Iulianus Iuriſconſultus, *nulla alia de cauſa nos tenent, quam quod iudicio populi re-*

tem non præcepta iure diuino, aut naturali, authoritate ec cleſiæ probatur.

Caluini, eiuſq; *ſectatorum interpretatio ſuper Act. 15. refelli tur, vt manifeſte falſa, tum contextui, tum* Sanctorum *Pa trum communi intelligentiæ repugnans. ibid.*

7 *Apoſtoli conſtitutio, ne bigami ordinentur, in conſcientia o bligat, cum tamen nec iure diuino, nec naturali prohi beantur.*

L*ex eccleſiaſtica de ieiunio præſertim Quadrageſimæ obli gat ſub peccato. nu. eod.*

8 *Eſſe in Eccleſia hanc poteſtatem condendi leges, quæ ſub pę na peccati mortalis obligent, de fide eſt.*

9 L*ex Ciuilis poteſtatem habet obligandi transgreſſores ad pec catum mortale: Ex Scripturis.*

10 *Idem probatur ex teſtimonijs Patrum.*

11 *Præcepta iuſta parentum obligant filios ſub pęna mortis æ ternæ.*

12 *Sicut Reſpub. Eccleſiaſtica authoritatem habet condendi le ges particulares ad finem ſpiritualem, ſic & Reſpubl. ciui lis ad pacem, & tranquillitatem neceſſarias.*

R*eprehenditur doctrina Gerſonis, vt falſa, & abſurda. ibid.*

13 *Soluuntur* R*ationes, quę in contrariam partem adductæ fue runt ſuperius, nu. 3.*

14 *Medicus nullam habet authoritatem præcipiendi, ſed tantũ facultatem conſiliandi, & docendi, quid agendum ſit.*

15 *Quamuis Eccleſia actum nudum interiorem ſecundum ſe nec præcipere, nec prohibere poteſt, nec punire, prout tamen actus exterior prohibitus inde exortus eſt, ſimul in obliga tione ponit.*

Hæreticus penè mentalis non eſt excommunicatus, nu. eod.

ANtequam cum Catholicis de obligatione legum humanarum diſputemus duo breuiter explicãda ſunt: *vnum* contra hæreticos, qui negant in eccleſia eſſe poteſtatem condendi leges, quæ obligant in conſcientia ad earũ obſeruantiam, de materia alioqui per legem diuinam nõ præſcripta. Quam olim hæreſim tenuerunt Vualdenſes, vt patet ex Anton. in Summa p. 4. ti. 11. c. 7. §. 2. eoſq; ſecuti Vuiceleff. vt patet ex articulo eius 38. damnato in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. & Ioannes Hus, vt patet ex art. eius 15. damnato in eodem Concil. ſeſſ. 15. & his temporibus Lutherus, vt conſtat ex Bulla Leonis X. contra illum, artic. 17. & articu. vlt. Confeſſionis Auguſtanæ. Caluinus lib quarto. inſtitut. cap. 10. & alij recentiores affirmantes illa ſolum mandata obligare in conſcientia, quæ in Euangelio explicata ſunt, hoc fundamento nixi, quod Matth. 15. dictum a Chriſto ſit: *Fruſtra colunt me, docẽtes doctrinas, & mandata hominum.* Contra hanc tamen hæreſim ſunt Scripturæ, & perpetua eccleſiæ conſuetudo, ſiquidem Matth. 28. & Ioan. 20. dixit Chriſtus. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo, & in terra. ſicut miſit me pater, & ego mitto vos.* Ex quo loco San. Chryſoſto. & alij eccleſiæ poteſtatem in Apoſtolos, eorumque ſucceſſores a Chriſto tranſlatam eſſet tradunt, qua leges Eccleſiaſticas condere poſſent ſicut ipſe Chriſtus eam a patre acceperat. Hinc in Scriptura dicuntur *Superiores,* Matth. 23. Act. 23. Item *Præpoſiti, & ſublimiores poteſtates,* Rom. 13. & 1. Pet. 2. Item vocantur *Paſtores,* Io. 21. Act. 20 Epheſ. 4. 1. Corinth. 12. & 1. Petr. 5. Item *Epiſcopi, & ſuperintendentes.* Act. 20. quæ nomina regendi poteſtatem, & auctoritatem condendi leges ſignificant; ſi quidem alias qui præeſſent, non poſſent ſufficienter, & efficaciter ſubditos ad gubernationis finem dirigere prout Ariſtor. lib. 7. Polit. cap. 6. & 9. & Plato libr. 2. de Repub. & lib. 8. de Legibus, tradunt, & experientia manifeſtat. Hinc Apoſtoli, vt colligitur ex Act. 15. hanc poteſtatem ſibi a Chriſto traditam exercere cæperunt, conſtituentes legẽ de abſtinentia à ſanguine & ſuffocato ad tempus, dicentes: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & Nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam neceſſaria, ut abſtineatis vos, &c.* & licet Melanchthon in Confeſſione Auguſtana artic vlt. dicat eam non fuiſſe veram legem, ſed ſolum directionem quandam, id tamen facile tum ex verbis ipſis, tum ex c. 16. conuincitur eſſe falſum, vbi Paulus ad illam conſtitutionem Apoſtolorum alludens, hortatur fideles, *vt ſeruarent præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum.* Similia etiam ipſemet Paulus præcepta circa ordinationem Presbyterorum, & Diaconorum ſtatuit, vt videre eſt primo Timoth 3. & ad Titum 3. & alia etiam circa ordinationem ſtatuit primo Corin. 11. Et idem ex multis Concilijs colligitur, vt ex Chalced. Actione 15. ex Romano ſub Hilario 1. Can. 1. & Synodo 6. Act. 4. & Synodo 8. Act. 1. & Toletano 3. Can. 1. Concilio Vienneſi. vt habetur in Clement. Ad noſtrum, de hæreticis, & Conſtantienſi, Seſſio. 8. & Florentino, in vnione Armenorum, & Tridẽtino Seſſ. 6. can. 20. Et denique Ro. 13. dr̃ abſolutè. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* & Mat. 18. *Si Eccleſiã non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus.* Ex quo loco euidenter colligitur, neceſſariò obediendum eſſe ſaltem vt vitetur pæna, qui modus neceſſitatis ſatis ad legem, de qua re nunc ſolum contra hæreticos agitur, in ferius enim oſtendemus etiam conſtituere poſſe leges obligantes in conſcientia. Nec valet, quod ab eis affertur, ſiquidem eo in loco Chriſtus ea ſolum mandata reprehendit, quæ legi diuinæ repugnãt, vt verba ſubſequẽtia manifeſtant, ait enim: *Quare vos tranſgredimini præceptum Dei propter traditiones veſtras, &c.* Nos autem ſolum contendimus in eccleſia Dei poteſtatem eſſe ferendi leges, quæ alioquin in lege diuina non continentur, nec legi diuinæ repugnant.

Alterum, quod explicandum eſt. non ſolum contra hæreticos, ſed etiam cõtra Ioannem Gerſonem, & Iacobum Almainum erit; nam hæretici volunt in eccleſia poteſtatem non eſſe ferendi aliquam legem de re alioquin per legem naturalem, & diuinam non præſcripta, quæ ad eius obſeruantiam ſub peccato mortali obliget. Quia ſatis, inquiunt eſt ad ſalutem ſeruare mandata diuina. Matth 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata,* & Matth. 29. *Docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis,* Et quia prohibitum eſt aliquid addere verbo Dei. Deuteronom. 4. & 12. & Eſaiæ. 8. Ceterum hæc nihil contra Catholicã veritatem valent; Nam inter alia diuina præcepta hoc vnum eſt, vt obediamus legibus ſuperiorum, vt paulo ante dictum eſt, Illud vero, quod dicitur nihil verbo Dei addẽdum eſſe intelligitur, quod verbo Dei repugnat, cuiuſmodi erant impij Sacrorum ritus ab Ethnicis vſurpati, quos Deuteron. 12. in primis Deus vitari iuſſit, vt ex verborum contextu euidentiſſimum eſt. Et contra Gerſonem paulo inferius exempla multa afferemus, quibus probabimus hanc poteſtatem in eccleſia eſſe, vt ea præcipere poſſit ſub pęna peccati mortalis, quæ alias in Sacris literis, vel lege naturæ præcepta non ſunt. Interim ſatis erit hoc argumẽtum afferre, quo vtitur S. Thom. 1. 2. q. 95. art. 2. & 3. humana poteſtas ea omnia per legem humanam præſcribere poteſt, quæ vtilia, aut neceſſaria eſſe poſſunt bono communi. Sed quarumcunque virtutum actus ad communẽ bonum referri poſſunt. Ergo de quarumcunque virtutum actibus legem ſancire valet. Maior ex eo patet: quoniam finis gubernationis humanæ eſt bonum commune, & conſequenter auctoritas guber nandi ſufficiens non eſſet, niſi de omnibus illis ſtatuere poſſet, quæ ad huiuſmodi bonum referri poſſunt. *Quæ ratio* generatim probat auctoritate humana leges cõdi poſſe etiam de actionibus, de quibus alioquin per legem naturalem, aut diuinam nihil præſcriptũ ſit: Id quod de fide certum eſt contra hæreticos.

3 *Quoad* Ioan Gerſonem ſciendum eſt, eum huius ſententiæ fuiſſe, vt conſtat ex lectione 4. de vita ſpirituali; Nullam poteſtatem humanam, quæcumque illa ſit, ſiue Eccleſiaſtica, ſiue ciuilis, poſſe leges condere, quæ, quatenus tales ſunt hoc eſt, quatenus humanæ ſunt, nec quatenus poteſtate hominibus conceſſa conditæ ſunt, obligare poſſunt homines ad aliquid ſub pęna mortis æternæ, ſed ſolum quatenus cum lege diuina miſcentur, ſeu legis diuinæ interpretes, & declaratoriæ ſunt; Vt exempli gratia, ſi ſuperior lege ſua præcipiat, non furandum, aut non adulterandum eſſe, peccabit mortaliter, qui aliquam earum legũ fuerit tranſgreſſus, nõ quidem quatenus humana eſt, ſed quatenus cum lege diuina miſcetur. idem, quod illa, præcipiens, ſeu illam declarans. *Et dat exemplum* de Medico, qui docens ægrotum cibum aliquem eſſe mortiferum, & admonens, vt ab illo tanquam a veneno abſtineat, non obligat ægrotum, ſi comedat, ad peccatum mortale, quamuis

Digitized by Google

uis ille contra Medici præceptum comedens mortaliter peccat: Aeger itaque trãſgrediens medici præceptum peccat mortaliter, non quia tranſgreſſio illa, quatenus talis, hoc eſt, quatenus trãſgreſſio medici, ſit mortalis, ſed quia, & quatenus eſt tranſgreſſio diuini præcepti, quo præcipitur, vt neminem occidamus. Et ſententiam ſuam concludens corollario decimo tertio prædictæ lectionis dicit prælatos Eccleſiæ non poſſe obligare ſubditos ad aliqua non contenta in Euangelio; ſicut Monachorum prælati non poſſunt obligare monachos ſibi ſubditos, vltra ea, quæ in ſua regulari profeſſione continentur. Itaque ſecundum ipſum Papa annalem præcipiens confeſſionem non obligat poteſtate ſua, ſed ſolum declarat ius diuinum; quia, inquit, ante eius ſanctionem lex Dei erat annuatim confiteri, ſed quia nobis ignota fuit, excuſabat nos ignorantia. *Pari modo* niſi ius, inquit, fuiſſet diuinum Quadrageſimam ieiunare, Præceptum Eccleſiæ non obligaret ad culpam, at quia tale ius erat, per Eccleſiã declaratum nos ligat.

Et multo magis leges ciuiles Principum, niſi declarationes ſint iuris diuini antea ignorari, nullatenus ad culpam obligant. Iacobus vero Almaynus tract. de poteſt. Eccleſ. cap. 10. & 12. quamuis concedat a poteſtate eccleſiaſtica ferri poſſe legem obligantem ſub mortali, hanc tamen poteſtatem principibus, & legibus ciuilibus ineſſe negat. Horum argumenta ſunt, quia ſicut ſolius Dei eſt gratiam dare, ita etiam & illam tollere, ergo ipſe ſolus obligare poteſt ſub mortali, per quod gratia colligitur. Et quia nulla poteſtas humana punire põt tranſgreſſorem pœna æterna, ergo nec obligare ad mortale, quod æterna pœna punitur: hac enim de cauſa dici ſolet Eccleſiam non habere poteſtatem in actus interiores, quia non poteſt eos punire. Quæ opinio plus quam falſa eſt, parum a Lutheranorum hæreſi diſtans, vnde & ipſe hanc Gerſonis ſententiam in ſui erroris confirmationem adducit.

His tamen non obſtantibus, firmiſſimè tenendum eſt, vtraque poteſtate tam ciuili, quam eccleſiaſtica poſſe condi legem, quæ obligat ſub mortali, & hoc de fide certum eſt, non ſolum de poteſtate eccleſiaſtica, ſed etiam de ciuili, quicquid dubitet Sotus lib. 1. de iuſtitia, & iure, quæſt. 6. articu. 4. de legibus ciuilibus, vt recte Greg. de Valentia tom. 2. diſput. 7. quæſt. 5. puncto 6. dub. 1. animaduertit. Vt autem hæc Catholica veritas clarior, & manifeſtior fiat tam contra Lutheranos, quam contra illos duos authores, alioquin viros Catholicos, ac doctos, ſequentes propoſitiones ſubiungam.

Prima Propoſitio. Lex humana poteſtatem habet obligandi tranſgreſſores ad peccatum mortale. Intelligitur propoſitio hæc de lege humana in vniuerſum abſtrahendo a ciuili, & eccleſiaſtica. Probatur primo ex Sacris literis, Prouerb. 8. *Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt*, & Rom. 13. *Omnis poteſtas a Deo eſt, & quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt.* Ex quibus locis, vt alia breuitatis cauſa omittam, duo euidentiſſimè colliguntur: Vnum eſt cauſa, & origo poteſtatis ad ferendas leges humanas obligantes ad earum obſeruantiam in conſcientia; quia ſcilicet leges humanæ iuſtæ a lege æterna, & diuina deriuantur, haud ſecus ac cauſæ ſecundæ a primis dimanant; ſicut enim cauſæ ſecundæ naturales producunt vere, & per ſe ſuos effectus naturale, quatenus ſubdũtur efficaciæ cauſæ primæ; ita etiam leges humanæ ſuum effectum obligandi producunt, quatenus a lege diuina deriuãtur; cum igitur ab illa deriuentur, quæ omnes ligat, etiam iſtæ obligare poſſunt. Et ſicut cauſæ inferiores, etſi nõ agant, niſi dependenter a cauſa prima, verè tamen, & per ſe agunt; ita leges humanæ, quamuis non obligent, niſi dependẽter a lege diuina, vere tamen, & per ſe obligandi vim habent.

Vis itaque obligandi, quæ in legibus humanis eſt, ex duplici voluntate dimanat, ſcilicet & ex voluntate poteſtatis humanæ inſtituentis, & præcipientis aliquid in particulari, tanquam ex cauſa ſecunda, & ex voluntate diuina, & æternæ poteſtatis ordinantis, quod illud, quod auctoritate humana fuerit inſtitutum, ratum ſit, & in conſcientia obſeruandum.

Immo vero lex diuina, & æterna non quomodocunque præſcribit idipſum faciendum eſſe, quod lex humana ſtatuit, ſed faciẽdum idcirco etiam eſſe, quia lex humana præſcribit, ſeu quatenus ab ea præſcribitur. Hoc enim eſt legem vi ſua obligare, eſſe videlicet illi parendum, quia, ſeu quatenus præcipitur. Sicut ergo legi diuinę, & naturali parendum eſt, ita etiam & lege humanæ, quæ ab illa deriuatur. Et hoc primum manifeſtè ſatis declarant illa verba, *Per me Reges regnant*, &c. & *Omnis poteſtas a Deo eſt*, hoc eſt, a Diuina poteſtate, & voluntate dimanat.

Alterum eſt, legem humanam ab hac diuina ordinatione habere vim obligandi ad peccatum; ideo enim ſubditur: *Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt*, & proinde inquit: *Qui poteſtati reſiſtunt, Dei ordinationi reſiſtunt*: ideoque *damnationem ſibi acquirunt.* Ex quibus tandem infert: *Ideo neceſſitate ſubditi eſtote*, hoc eſt, neceſſario poteſtati humanæ obedire debetis, *non ſolum propter iram*, id eſt, propter obligationem ad pœnam, *ſed etiam propter conſcientiam.*

Secundo eadem veritas hac ratione probatur, quia vtraque poteſtas vana, & inutilis eſſet, niſi hanc obligãdi vim haberet. Etenim poteſtatis ciuilis finis, & ſcopus eſt pacis, & boni communis conſeruatio: eccleſiaſticæ vero poteſtatis finis eſt, hominem in finem ſupernaturalem dirigere. At certe vtraque poteſtas vt plurimum vana eſſet, & finẽ ſuum non conſequeretur, ſi poteſtate careret obligandi in conſcientia, liberumque ſubditis eſſet abſq; peccato leges inſtitutas tranſgredi, & violare.

5 *Secunda propoſitio*: lex eccleſiaſtica vim obligandi habet tranſgreſſores in conſcientia ad peccatũ mortale. Hæc propoſitio patet ex ſuperiori, ſi enim aliqua poteſtas humana ſit, quæ obligare poſſit in conſcientia, hæc ſine dubio erit eccleſiaſtica, vt ex omnium conſenſu manifeſtum eſt; Atqui vt veritas hæc clarior reddatur, non abs re erit, auctoritate Scripturarum eam confirmare.

Primo igitur probatur hoc ex auctoritate eccleſiæ tradita a Chriſto, Ioan. 20. vbi ait: *Pax vobis; ſicut miſit me pater, & ego mitto vos.* hoc eſt, inquit Sanctus Chryſoſtomus: *Suum eis reliquit miniſterium.* Et vt ait Theophylactus: *Opus meum ſuſcipite.* Vnde perpetuo Catholici patres verba iſta Chriſti ſic intellexerunt, vt reliquerit Dominus Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus locum ſuum, ac vices, ac vt ſua fungerentur auctoritate in eccleſia gubernãda. At Chriſtus miſſus eſt a patre cum poteſtate, non ſolũ prædicandi, & docendi, ſed etiam condendi leges, & iudicandi; ergo & Apoſtoli, & eorum ſucceſſores eandem auctoritatem habent.

Secundo idem probant ea ſcripturæ loca, quæ docent obedientiam datam prælatis Eccleſiæ datam, & exhibitam eſſe Deo, & econtra iniuriam fieri Deo, quando illius non obeditur, eo quod auctoritate Dei regant, vnde & præcepta paſtorum præcepta Dei cẽſentur, quia a Deo poteſtatem illam receperunt, vt populo ſibi commiſſo ea, quæ ad legis Dei obſeruationem maxime conducunt, præcipere poſſent. Hinc cum populus Iſrael murmuraſſet contra Moyſen, & Aaron fratrem eius, dixit illis Moyſes: *Nos enim quid ſumus? Nec contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum.* Quod ideo dixit Moyſes, quia illi a Domino miſſi erant, & poteſtatem a Deo ad populi regimen acceperant, & ob hanc cauſam iniuriam illis illatam Deo inferri cenſebant: Et primo Reg. 8. de filijs Iſrael petentibus Regem loco Samuelis, ait ibi Dominus: *Non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Et Luc. 10. *Qui vos*, ait, *audit, me audit, & qui vos ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me.* Et Act. 15. *viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis, &c.* Rom. 13. *Non eſt poteſtas niſi a Deo, itaq; qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Et 1. The. 4. *Scitis*, inquit, *quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum.* & paucis interpoſitis ſubdit: *Itaq; qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui etiam dedit ſpiritum ſuum Sanctum in nobis.* Ex quibus euidens eſt non ſolum auctoritatem imperandi, atq. adeo leges ferendi diuinitus eſſe magiſtratibus, & Prælatis attributam, ſed etiam legem diuinam id ipſum dictare ſa-

Digitized by Google

ciendum, quod prælati præcipiunt, ſicut ſi a Deo ipſo præceptum fuiſſet. Si igitur Deus obligare poteſt ſuo præcepto in conſcientia ad peccatum mortale etiam Prælati Eccleſiæ idipſum facere poſſunt.

Tertio Sacerdotium legis Euangelicæ multo præſtantius, & maioris dignitatis, & auctoritatis eſt, quam fuerit illud Aaronis in lege veteri, vt copioſe docet Apoſtolus ad Heb. 7. At vero veteris legis Sacerdos poterat ſibi ſubditos obligare ad aliquid ſub pœna culpæ mortalis, vt conſtat ex illo Deuteron. 17. vbi dicitur: *Qui ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo ex decreto iudicis morietur homo ille & auferes malum de Iſrael; cunctuſque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia*. Conſtat autem ex omniũ Theologorum ſententia, pro nullo peccato mortem tunc fuiſſe ex lege illa Moſaica inflictam niſi pro peccato mortali: Ergo multo magis in lege Euangelica præceptis, & legibus Prælatorum inferri poteſt neceſſitas patendi ſub pęna peccati mortalis. Et Prouerb. 6. dicitur: *Conſerua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ*. vbi nomine *Patris* intelligitur Deus, nomine autem *Matris* intelligitur Eccleſia. Vnde Matth. 18. ait Christus: *Si eccleſiam*, id eſt, prælatorum mandata, *non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus*. Ex quibus omnibus ſatis cõprobatum eſt, in eccleſia penes illius Pontifices, & prælatos poteſtatem eſſe præcipiendi, & condendi leges, quibus fideles omnes in conſcientia parere teneantur.

6 *Neque* ſolum † auctoritatem hanc in his habẽt, ad quæ iam aliàs iure aliquo diuino, vel naturali tenebantur, ſed in his etiam, quæ cum vel indifferentia ſint ſecundum ſe, vel ſaltem non præcepta, videntes prælati eccleſiæ ad bonos mores, & vtilitatem ſpiritualem populi Chriſtiani plurimum facere, ſua lege illa præcipiunt. Id quod ex vſu, & praxi Eccleſię manifeſtum eſt. Nam Act. 15. Apoſtoli Hieroſolymis congregati præceperunt a ſuffocato, & ſanguine abſtinere ſic enim ibi legitur. *Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris, niſi hęc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, a ſuffocato, & ſanguine, & fornicatione, a quibus cuſtodientes vos benè agetis* vbi S. Chryſo. ho. 33. ait: *Hæc noua lex non præcipit, nunquam enim ac hæc differt Chriſtus, ſed a lege hæc ſumunt*. neque ſunt hæc iure naturę bona, vel mala, neque nobis pręcepta ſunt, ſed ceſſante neceſſitate, temporis ſucceſſu, tria ex illis quatuor deſierunt eſſe neceſſaria. *Nec valet*, quod reſpondet Caluinus, & alij ſectarij, ideo hæc pręcepiſſe Apoſtolos, non tanquam legem ſtatuentes, ſed ne comedentes ex ſuffocato, & ſanguine, ſcandalum aliis afferent, & eo nomine legem illam vim habuiſſe, non quaſi ab Apoſtolis conditã, ſed quia iure naturali, & diuino tenemur vitare omnia, quæ fratribus noſtris ſcandalo eſſe poſſunt; Hęc enim & textui, & ſanctorum Patrum communi intelligentię explicatio repugnat, ſiquidem nulla ibi ſcandali fit mentio, ſed ſolum abſolutè, vbi hæc obſeruari pręcipiuntur, vnde in fine capitis habetur de Sancto Paulo: *Perambulans ciuitates præcipiebat cuſtodire pręcepta Apoſtolorum, & ſeniorum*; & cap. 16. dicitur: *Tradebant eis cuſtodire dogmata, quę decreta erant ab Apoſtolis, & ſenioribus, qui erant in Hieruſalem*. vnde ſemper appellantur *Pręcepta, & leges Apoſtolorum*. Tum a Scriptura, vt conſtat, tum a Patribus, Tertuliano in Apologetico cap. 9. Orig. lib. 8. contra Celſum, Cyrillo Catecheſi 4. & S. Auguſt. Epi. 154. quæ eſt ad Publicolam.

Sic etiam Apoſtolus 1. Timoth. 3. legem ſtatuit, ne Bigami ordinarentur, quod tamen iure naturali, aut Diuino alias prohibitum non fuit, quę tamen Apoſtoli conſtitutio in conſcientia obligat, & in vſu vſque hodie eſt apud omnes, vnde in Concilio Carthag. 4. can. 49. Epiſcopus ſcienter bigamum ordinans auctoritate ordinandi in poſterũ priuatur, quę pœna ſatis arguit, legem illam in conſcientia & ſub peccato mortali obligare.

Lex item eccleſiaſtica de ieiunio, præſertim Quadrageſimæ ſub peccato obligat, quod tamen ieiunium neque per legem Diuinam, neque per naturalem præſcriptum eſt; Sic D. Hieronymus in epiſtol. ad Marcellam de erroribus Montani S. Ambroſ. ſerm. 25. D. Leo ſerm. 2. & 3. de ieiunio decimi menſis. Chryſoſt. hom. 2. in Geneſ. & hom. 6. ad populum Antiochenum. Baſil. orat. 2. de ieiunio. Sanct. Auguſt. ſerm. 62. de tempore Quo nomine D. Epiphanius hæreſi 75. & S. Auguſtin. hæreſi 63. Aerium exiſtimantem ieiunia eccleſiæ non obligare iuſtos, hæreſis damnant.

Solent etiam ſummi Pontifices, & alij Prælati obligare ſubditos, & Canones ſtatuere quibus prohibent aliquid ſub pœna excommunicationis, quæ pœna non niſi ob peccatum mortale imponi ſolet. Sic enim in cap. ſuper ſpecula Ne clerici vel Monachi, prohibetur clericis ſecularibus & religioſis, leges, aut Medicinam in ſcholis audire, & ſi vltra duos menſes auditionem protraxerint, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrunt. Et tamen clericos aut religioſos vltra duos menſes ius ciuile, aut medicinam audire iure diuino, aut naturali non eſt prohibitum. *Item in* Concilio Viennenſi ſub Clemente V. decretum eſt, excommunicatos ipſo iure eſſe eos, qui tempore interdicti ſepeliunt in eccleſia aliquem extra caſus a iure conceſſos, vt ex Clem. 1. de ſepultu. conſtat; cum tamẽ certum ſit, quod, ſi præceptum humanum hoc loco ſecludas, nullo modo peccaret mortaliter, qui interdicti tẽpore humanum corpus eccleſiaſticæ traderet ſepulturæ, & aliæ multa his ſimiles afferri poſſent, niſi id ſuperfluum eſſe cenſerem.

8 *Denique* in eccleſia † Catholica hanc auctoritatem eſſe condendi leges ſub pœna peccati mortalis obſeruandas de fide eſt, & definitum illis omnib. Concilijs, quæ in ſuperiori dicto contra hæreticos attulimus, & apertè teſtantur Damaſus Papa in Can. Violatores, 25. qu. 1. S. Thom. 1. 2. q. 96. art. 4 Bartho. Medina ibid. Scholaſtici 2. d. 44. S. Ant. p. 1. Summæ, titul. 18. cap. vnico, §. 2. Io. Driedo lib. 1. de liber. Chriſt. c. 8. & 9. Turrecrem. in Summa lib. 2. capit. 45. Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pęnalis c. 4. Sotus lib. 1. de iuſt. & iu. q. 6. ar. 4. Adria. Quodlib. 6. ar. 1. & 2. Io. de Med. C. de ieiunio q. 7. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. artic. 2. dub. 5. Alber. Pighius li. 5. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ. Roffenſis art. 27. Panormit. in c. Canonum ſtatuta nume. 9. citans Io. Andream in ca. quanquam. de vſur. in 6. Andreas ab Exea repe. in dictum c. canonum ſtatuta num. 180. de conſtit. Summ. Piſanel verb. lex. §. 8. Angelica eod. num. 3. Syluest. verb. lex. q. 8. & 9. Tabiena eo. q. 21. Nauarr. in Manuali. cap. 23. num. 48. Coua. in reg. peccatum. p. 2. §. 5. nu. 2. Alphonſ. Viuald. in ſuo Candelabro aureo. p. 4. ca. 8. nu. 55. Io. Maior. in 3. diſt. 37. q. 16. & in 4. diſt. 15. q. 4. Caiet. in 1. 2. q. 96. artic. 4 Gabriel in 4. d. 15. artic. 2. notab. 6. Sebaſt. Medices in Sum. hæreſum, in verbo. eccleſia, hæreſi 3. Bellarm. tom. 1. contrcuerſia 3. lib. 4. cap. 15. & 16. Greg. de Val. tom. 1. diſput. 7 q. 5. punct. 6 Michael Salon. in 2. 2. to. 2. in q. 77. artic. 1. controuer. 7. Sum. Corona p. 1 ca. 1. num. 33. Coſm. Philiar. de offi. Sacerdotis p. 2. li. 3. ca. 1. Toletus de inſtruct. Sacer. trac. de ſeptem peccatis mortal. c. 19. & 20. Emanuel Rodriquez in Sum. p. 1. c. 194. concl. 1. M. Ant. Cucchus lib. 1. inſti. maior tit. 3. num. 41. & alij communiter. Quę auctoritas meritò eccleſię conceſſa eſt: Etenim, cum hominum ſtatus nunquam firmus ſit, ſed pro temporum, & locorum diuerſitate circa mores varietur, opus erat pro temporum varietate, ſecundum indigentiam, vltra leges ab ipſo Chriſto conditas pro eorum ſalute etiam nouas leges condere, quæ ſub reatu peccati mortalis obligarent, vt ſatis comprobatum eſt.

9 *Quarta Propoſitio*: † Lex ciuilis poteſtatem habet obligandi tranſgreſſores ad peccatum mortale. Hęc propoſitio eiſdem argumentis comprobatur, quibus ſuperior confirmata eſt; Primo enim id ex ſacris literis euidenter colligitur, vt Rom. 13. vbi dicitur: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*; & ſubiungens rationem ait: *Non eſt enim poteſtas niſi a Deo* & infra: *Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationẽ acquirunt. Nã Principes non ſunt timori boni operis ſed mali* qui Apoſtoli locus verè de Principib. ſecularib. intelligitur, vt cõſtat, & ſubdit, *itaq. neceſſitate ſubditi eſtote, nõ ſolũ propter irã ſed & ꝓpter cõſciẽtia*. Et ad Ti. 3. clarius *Admone illos, Principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire*, &c. Et B. Petrus 1. epiſ. c. 2. ait; *Subiecti igitur*

eſtote

Digitized by Google

eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue Regi, quaſi præcellenti, ſiue Ducibus, tamquam ab eo miſſis ad uindictam malefactorũ, laudẽ vero bonorum, quia ſic eſt voluntas Dei, Quibus omnibus in locis manifeſtum eſt. Apoſtolos de poteſtate ciuili locutos eſſe, vt verba textus indicãt, & S. Chriſo. in eum locũ S. Pauli & S. Au. epiſt. 54 ad Macedonium teſtantur Theophilactus ẽt priora illa Pauli verba exponẽs ait: *Ne forte illud fideles obijcerent, nos ipſe redditi abiectiores, qui cum ſimus regno cœlorũ potituri, principibus ſubdas, oſtendit Deo eſſe ſubiectos, qui magiſtratib. parẽt. Quin ẽt, quod horibilius eſt, adijcit, cum uideucet, qui his minus paruerit, Deo obſiſtere, qui illos inſtituit. Qui uero obſtiterit cũ Deo, tum hominib pœnas daturũ. Quod ſane per illud ſignificatur, quod inquit, damnationẽ ſibi acquirũt* Hæc Theophilactus. Eadẽ Apoſtoli verba poſt Theophilactũ apertius interpretatur S. Anſel. ſic inquiens: *Hoc n. cõtra illos dicitur, qui ſe putabãt ita debere uti libertate Chriſtiana vt nulli uel honorem deferrẽt, uel tributa redderẽt, unde magnũ poterat aduerſus Chriſtianã religionem ſcãdalum naſci a principibus ſeculi. De bona poteſtate patet, quod eam per ſe eit Deus rotionabiliter. De mala quoq; uideri poteſt, dum & boni per eã purgantur, & mali damnantur, & ipſa deterius præcipitatur. Qui poteſtati reſiſtit, cum Deus eam ordinauerit, Dei ordinationi reſiſtit. Sed hoc tam graue peccatum eſt, quod qui reſiſtũt, ipſi pro contumacia, & peruerſitate ſibi dãnationem æternæ mortis acquirunt. Et ideo non debet quis reſiſtere ſed ſubijci.* Hæc S. Anſelmus. Scripturæ igitur teſtimonio, & auctoritate non ſolum probatur poſſe principes ſeculares condere leges, quæ obligant in cõſciẽtia, ſed etiam hæretici euidẽtiſſime refelluntur, dũ prætextu chriſtianę libertatis auctoritatẽ Principũ cõtemnũt quos olim S. Petrus 2. epi. 2. c. quaſi præmonſtrãs nominauit, & dãnauit, dum inter alia mala eorum, hoc etiã illis tribuit, *quod dominationem contemnant, & libertatem aliis promittant, quũ ipſi ſerui ſint corruptionis*: quo, ſane perditiſſimos homines *a Deo reſeruatos eſſe in diem iudicis cruciandos affirmat.* De quibus etiam locutus eſt Iudas, dicens, *Dominationem autem ſpernunt, maieſtatem autem blaſpemant*, imitantes Iudæum illum, qui tempore Chriſti Iudæis perſuadere voluit, ſuperioribus, & Principibus à Cæſare conſtitutis, ac eorum legibus obediendum non eſſe, vt referunt Clemens Alexandrinus li. 3. Strom. & D. Hieron. in Commentarijs ad Titum 3. vt ſupra docuimus.

10 *Secundo* idipſum docent Patres, Theophilactus, & S. Anſelmus, vbi ſupra, & S. Auguſt. epiſt. 50. ad Bonifaciũ, vbi ait, *Qui legib. Imperatorum pro Dei voluntate obtemperare non vult, acquirit grande ſupplicium.* S. etiã Chryſoſt. hom. 34. in epiſtolam ad Hæbræos ait: *Malum quidem eſt vbi nullus eſt principatus, & multarum cladium hæc res extitit occaſio; & confuſionis eſt, turbationiſq; principium.* Et paulo poſt: *Malum autem non minus eſt, & inobedientia eorum, qui reguntur a Principe. Populus enim, ſi non obſequitur Principi, ſimilis eſt populo Principem non habẽti, immo etiam deterior. Illi enim* (ſcilicet, qui Principe carent) *ueniã habent, pro quo inordinate, & indiſpoſite uerſantur ſi quidẽ ordinatore priuati ſunt: Hi autem ueniam non merentur* (vtiq; nec apud homines, nec apud Deum) *quin etiam puniuntur*, tam ab homine, quam a Deo. Gelaſius item Papa, vt habetur in Cã *Quis autem. diſt.* 10. ait: *Quis autem leges Principum, aut regulas Patrum, aut admonitiones paternas dicat debere contemni, niſi qui impunitum ſibi tantum exiſtimet tranſire commiſſum?* Sed de Patribus in re manifeſta hæc ſatis ſint.

Tertio, rationes, quæ probãt poteſtatem eccleſiaſticam leges condere poſſe, quæ in conſcientia obligãt, hoc idem de poteſtate ciuili demonſtrat. Nam lex ciuilis iuſta deriuatur a lege diuina, ſicut eccleſiaſtica, & Princeps ſecularis Miniſter Dei eſt, & a Deo poteſtatem habet, iuxta illud Prou 8. *Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt, & Omnis poteſtas a Deo eſt*, Rom. 13. *& Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Vnde & Chriſtus Pilato dicit: *Non haberes in me poteſtatem, niſi tibi datum eſſet deſuper.* Io. 19. Ergo ſicut peccatum eſt legem diuinam violare, ita etiam, & legem humanam violans peccat, & conſequentes leges ciuiles iuſtæ obligant in foro conſcientiæ ad culpam. Vnde S. Bernardus in lib. de præcepto, & diſpenſ. ait; *Siue Deus, ſiue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profecto obſequendum eſt cura, modo contraria Deo non præcipiat homo.*

11 *Deinde*, Præcepta iuſſa parentum obligant filios ad aliquid faciendum ſub pœna mortis æternæ, vt docet S. Auguſt. in titulum Pſal. 70. dicens; *Vbi hoc iubet, Pater, quod contra Deum non ſit, ſic audiendus eſt, quomodo Deus, quia, obedire patri iuſſit Deus.* & Deut. 22. *Filius inobediens præcipitur lapidari.* Pœna autem mortis nunquam in lege veteri, niſi pro peccato mortali, eoque graui, imponebatur. Sed maior eſt auctoritas Principũ erga ſibi ſubditos, quã parentum erga filios, in rebus, quæ Reipublicæ bonum concernunt, ſicut bonum commune patriæ, in quod dirigitur poteſtas Politica principum multò præſtantius eſt, & magis curandum, quam bonum priuatæ cuiuſque domus, vel familiæ, in quo dirigitur poteſtas œconomica parentum; cum bonum domeſticum, vt ait Ariſtot. lib. 1. Politic. c. 1. ad bonum totius ciuitatis ordinetur. Vnde S. Aug. ſerm. 6. de verbis Domini, ait: *Diſcite nunc maiores tuos. Primi tibi ſunt pater, & mater, ſi rectè educantes, ſi in Chriſtum nutrientes, audiendi in omnibus, obtemperandum eſt in omni iuſſione, contra maiorem ſi nihil iubeant & ſeruiatur illis. Quis eſt, inquit, maior eo, qui me genuit? At ille, qui teipſum creauit? generat n homo, creauit Deus. Vnde generat homo, neſcit, quid generatus ſit, neſcit; ille, qui te vidit, ut faceret, antequam eſſet, quem fecit, certè maior eſt patre tuo: Maior eſt quoq; Patria ipſis parentibus tuis, vt quicquid iuſſerint parentes contra patriam, non audiantur, & quicquid iuſſerit patria contra Deum, non audiatur.* Hæc S. Aug. Cum igitur maior ſit poteſtas principis in re ciuili, quam Patris in re domeſtica, quandoquidem in re ciuili pater ſubditur Principi, ſi peccatum ſit filio patris mandatum iuſtum violare, multo magis peccabit filius Principis mandatum, & legem violando

Denique ſicut Reſpublica eccleſiaſtica habere debuit
12 auctoritatem, qua leges particulares condere poſſet neceſſarias fini ſpirituali præter eas, quas Chriſtus in Euangelio inſtituit, pro varietate locorum, & temporum, ita etiam Reſpublica ciuilis habere debuit poteſtatem ſeipſam recte gubernandi, & leges iuſtas condendi, paci, ac tranquillitati neceſſarias, præter eas, quas ius naturale, aut diuinum proponunt, pro ratione temporum, hominum, & locorum. Quæ ſanè poteſtas vana, & inutilis eſſet, niſi ſubditi hõini legib. in conſcientia obedire tenerentur. Vnde Philoſ lib. 5. Ethic. c. 7. quem refert S. Tho. 1. 2. q. 96. art. 1. ad 1. ait, ius ciuile, politicum, ſeu legale, circa illa verſari, quæ non ſunt à iure naturali, vel diuino, ſed ſunt indifferentia, poſſuntque benè, vel male fieri, hoc eſt, antequã ſint per legem ſtatuta, parum referre, & indifferentia eſſe at poſtquam lege ſtatuta ſunt, multum referre, an fiant, nec ne, immo tunc ſine peccato omitti non poſſunt, quæ præcipiũtur, nec fieri quæ per leges humanas prohibẽtur.

Ex quibus omnibus conſtat, quam falſa, & abſurda, ne dicam erronea ſit doctrina Gerſonis, de omni lege humana; & Almaini de lege ciuili. Sicut etiam falſa, & temeraria eſt opinio quorundam Iuriſtarum, ſcilicet. Imola, in repet. cap. cum contingat, de iureiur. col. 17. & Felini in c. 1. num. 18. de ſponſal. quos refert Nauar. in Manuali, cap. 23. num 55. aſſerentium leges humanas non habere vim, nec quatenus tales ſunt, id eſt, humanæ, poſſe per ſe obligare ad mortale ſecluſo contemptu, & ſcandalo; vnde nullo modo placet opinio Caietani, qui in verb. *clericus.* §. *verum*, affirmat *clericos non deferentes habitum, & tonſuram, artes macellariorum, & tabernariorum, aut officia ſecularia exercentes, tabernas frequentantes, ad aleas, vel taxillos ludentes, contra eccleſiæ præceptum, ſecluſo cõtemptu, & contumacia non peccare mortaliter, quantum* inquit, *ex præcepto iuris poſitum, pendet.* Et eodem modo reiicienda eſt eiuſdem Caietani opinio, qui in Summa, in verbo, *Ieiunium.* § *Quoad quartum*, docet, *quantum eſt ex iure ſcripto non eſſe mortale peccatum frangere ieiunia eccleſiæ, ſi deſit cõteptus.* Ex cuius doctrina ſequeretur, ꝙ qui in Quadrageſima, alijſq; eccleſię ieiuniis nõ ex cõteptu ſed ex intẽpe-

ran-

Digitized by Google

rantia ſecretò,& citra ſcandalum carnibus veſceretur, nõ peccaret mortaliter; quod quam alienum ſit a vera,& Catholica doctrina, nemo eſt,qui ignoret. *Nam* Canon.68. Apoſtolorum, iubet clericum huiuſmodi ieiunia frangentem,deponi,& laicum excommunicari,& Conciliũ Gangrẽſe Can.19. iubet excommunicari eos, qui indicta ieiunia ſine neceſſitate ſoluũt,& Cõcilium Toletanum VIII. Can.9.priuat eos Sacra communione in Paſchate,& iubet anno a carnibus abſtinere, qui Quadrageſimæ ieiunium violauerit. *Et nota*,non dicere Concilium,qui ex contemptu, ſed qui ex intemperantia non ieiunant. Vnde neſcio, qua ratione Caietanus vir doctus, & catholicus dicere potuerit, *non eſſe peccatum mortale frangere ieiunia Eccleſiæ, ſi deſit contemptus, quantum ex iure ſcripto.* Patres inſuper graue peccatum eſſe docent violare eiuſmodi ieiunia, & loquũtur maxime de Quadrageſima. Nam S.Baſil. Orat. 2.de ieiunio.ait: *Ob paruam eduliorum voluptatem damnum incurrere, et reum criminis ſtatui.* S.Chryſ.Hom.6.ad populũ Antioche.ait, *Debere aliquẽ omnia potius pati, quã accedente ieiunij lege, prohibitum tangere nutrimentum.* S. Ambr.ſerm.25.ait; *Non leue peccatum eſſe indictam fidelibus Quadrageſimam violare.* S. Auguſtinus ſerm.62 de tẽpore ait: *Alijs diebus ieiunare remedium eſt, aut præmium, in Quadrageſima non ieiunare peccatum eſt*,& ſimilia paſſim habẽt Patres longe aliter de ieiunio ſentientes, quam Caietanus docuiſſe videatur.

13 Ex dictis † facile ſolui poſſunt,quę in contrariũ afferuntur. Ad primum enim Reſpondetur, legiſlatores non poſſe conferre gratiam,nec illam auferre, ſed tantum condere leges iuſtas, quas tranſgredientes ſuis ſceleribus,ac peccatis per inobedientiã ſubinde gratiam ſibi auferunt quemadmodũ nec parentes,qui nos genuerunt,cũ illis rebelles,& inobedientes ſumus,non auferunt nobis gratiã, ſed qui illis non obediũt, ſuis proprijs ſcelerib. gratiam amittunt. Immo nec Deus ipſe,qui author eſt gratiæ,& quã ſolus conferre poteſt,non aufert illam peccatori, cũ peccat, vt optimè docent S.Th.1.2.q.113.ar.2. & ibi Caiet.dub.1. & 2.2.q.24.ar.10.Barth.Med.1.2.q.113.ar.2.dub vlt.Michael Salon in 2.2.to.2.in q. 77.ar.1.controuerſia 8.ad ſecundũ,Sotus li.1.de iuſtitia,& iure q.6.ar.4.Gregor de Valentia tomo 2.diſput 7.quæſt.5 puncto 6. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. par.2. lib.3. cap 2. & communior Theologorum ſchola. Sed ipſemet peccator ſuo delicto illam ſibi aufert,iuxta illud Oſeę 13.*Perditio tua ex te Iſrael.* Vt igitur poteſtas humana obligare ad mortale poſſit, ſatis eſt quod legem ſtatuere poſſit,quam ſi homo violet,cõſequenter priuatur gratia ex ordinatione legis diuinæ, cui humana lex nititur.

Ad ſecundum eodem modo reſpondetur. concedendo ſolum Deum infligere poſſe pœnam æternam non tamen inde ſequitur, auctoritatem humanam, non dare poſſe præcepta affirmatiua,aut negatiua, quorum tranſgreſſor reus fiat æternæ pœnæ. *Nam*,qui poteſtatem humanam offendit etiam Deum ipſum,a quo poteſtas humana deriuata eſt,offendit,qui voluit, vt obedientia homini præſtetur, alioquin pœnam æternam incurrat, quam Deus ipſe infligere decreuit. *Vnde* tranſgreſſor legis humanæ peccat,& pœnę æternæ fit reus,non ex ſola voluntate humana.ſed ex voluntate diuina,quam trãſgreſſor offendit violans legem humanæ poteſtatis, quæ cum a diuina deriuata ſit,obligare poteſt ad pęnam æternam,quam Deus inobedientibus inferre decreuit.

14 *Illud* vero † exemplum de Medico allatum,nullam omnino vim habet ad eorum propoſitum comprobandum, eo quod Medicus nullam habet auctoritatem præcipiendi ipſi ęgroto,ſed ſolum facultatem habet conſiliandi, & docendi illum,qui agere debeat Vnde licet ęger comedẽdo cibum mortiferum contra Medici admonitionẽ,mortaliter peccet,non tamen id prouenit, quia agit contra cõſilium Medici,cum ille auctoritatem pręcipiendi non habeat,ſed quia agit contra Dei pręceptum pręcipientis, vt non occidamus nos ipſos ſicut nec alios. Hinc enim Medicus perinde ſe,habet, ac vir doctus admonens virum ſimplicem.vt ab hoc,vel illo opere abſtineat,quoniam peccatum eſt. qui ſi forte contra viri docti monitionem operetur,Deũ ipſum offendet,legẽ illius trãſgrediẽs,minime vero virum doctum, cum vir iſte doctus ex hypoteſi nullã pręcipiendi auctoritatẽ habeat. Longe tamen aliter ſe res habet in Prelatis,& Principibus,qui non ſolum auctoritatem docendi,ac monendi,verum etiam pręcipiendi,& cogendi vim habent Nam alias fateri oporteret, nullum ſuperiorem habere maiorem poteſtatem ſuper ſuos ſubditos,quam habeat uir doctus illos docens, aut admonens, quod affirmare nõ ſolum falſum,ſed etiam temerarium, & hęreticum eſſet.

15 *Ad id autem*,quod afferũt,nullum legiſlatorem alium a Deo poſſe pręcipere actum interiorem,ſeu eccleſiam nõ poſſe pręcipere actus interiores propterea quod eos punire non poſſit; *Reſpondetur*, quod eccleſia neque pręcipit, neque vetat,neq; punit nudum interiorem actum ſecundum ſeipſum,cum illum pręcisè cognoſcere nõ poſſit,ſed pręcipiens virtutis actum,aut vetans vitij actum externũ ſimul etiam in obligationem ponit actum internum, ſine quo actus ille externus fieri non poteſt. Vnde hęreticus verus,& perfectus,purè mentalis,non eſt excommunicatus,qui & proinde abſolui poteſt a quolibet ad confeſſiones audiendas approbato, vt teſtatur inter ceteros Ioannes Driedo lib.3.de libertat.Chriſtiana,c.3 p.1. in fine,ad ſolut.argumenti decimi,& nos latius to.1.lib.3.c 4.nu 21. ex communi Theologorum ſententia probauimus. Verũ ſi actus quiſpiã exterior fuerit ex ſua hæreſi exortus,etiam quantumuis fuerit occultus, veluti ſi hęreſim occultè ſcripſerit,vel quempiam occultè docuerit iam excommunicatus eſt per Bullam Cœnę Domini. Ex quibus conſtat,aliud eſſe de crimine externo, quamuis occulto, quod excommunicatione puniunt aliud de crimine ſolo mentali, ſola voluntate,aut propoſito concepto,quod eccleſia per excõmunicationis cenſuram non punit. Dicendum igitur eſt, quod licet eccleſia poteſtatem non habeat in actus interiores,ſi per ſe conſiderentur, ſine vlla relatione ad actus externos,habet tamen auctoritatem in actus etiam interiores,ſi conſiderentur, vt ſunt conditiones actuum exteriorum,& ad eos referri poſſunt,de quibus plene & perfectè poteſt eccleſia cognoſcere, & ſtatuere propter finem humanę gubernationis, ſicut rectè explicant Caietanus in Summa, verbo, Horę canonicæ. *Quoad* tertium. Greg. de Valentia tomo 2.diſpu.7.quęſt.1.puncto 7 & alij,quos tom.1.Theſauri ſuperius allato recenſuimus. Siquidem eccleſia excommunicat eos,qui ex odio,vel amore cõtra hęreticos procedunt aut in eos inquirere omittunt. *Clem. Multorum*,§.*uero quia*.de heret Sicut etiam eodem reſpectu pręcipit Innocentius III.in cap *Dolentes*.de celeb.Miſſarum, vt officium diuinum *ſtudioſe & deuote* a clericis perſoluatur: quod fieri non poteſt ſine actu interiori. Et de poteſtate ſuperiorum in condendendis legibus hęc ſufficiant.

Quæ & quando lex humana ad peccatum mortale obligat,& quomodo hoc cognoſci poſſit. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *An omnis lex humana ſicut ad culpam mortalem obligare poteſt,ſic etiam de facto, & in actu illius tranſgreſſorem reum mortalis peccati conſtituat.*

2 *Quomodo cognoſci poſſit,quando lex humana obliget ad mortale quando ad veniale.*

Lex iniuſta ex ſe, ſcandalo ſecluſo non obligat in conſcientia,num.eod.

Lex iniuſta quæ contra bonum diuinum, quæ contra bonum humanum,& ex quibus hoc conſtat nu.eod.

3 *Omnis malus finis intentus a legiſlatore non ſufficit ad reddendum legem iniuſtam.*

Lex iniuſta poteſt eſſe ex efficienti, & ex forma, & in quo forma conſiſtat,num.eod.

4 *Quid in forma ipſa ſit conſiderandum ſecundum Alphonſum.*

5 *Niſi lex expreſſe bono communi repugnet, tenentur ſubditi in fauorem legis iudicare,& quare.*

6 *Quo-*

Digitized by Google

Quo ſenſu intelligendum ſit, verum eſſe leges humanæ bono aduerſantes non obligare in conſcientia.

7 *Iniuſtè incarceratus poteſt carcerem frangere, vt exeat: Iniuſtè excommunicatus non tenetur ſeruare obligationis mandatum, neque ipſe alios vitare, nec ipſum alij, ibid.*

8 *Quotieſcunque lex poſitiua, aut iudicis ſententia fundatur ſupra ſola præſumptione, non obligat in conſcientia illum, qui de veritate in contrarium certus eſt.*

Sententia Adriani, vt verior, ab Authore probatur, iniuſtè condemnatum poſſe ſoluere, ſi velit, ſine peccato, & quare, nu. eod.

Iniuſtè re ſua priuatus non potens aliter damnum ſibi illatũ reſarcire, poteſt tantundem clanculo ſurripere ab illo, qui rem ſuam per iniuſtam ſententiam abſtulit, numero eodem.

9 *Hæres, qui non confecit inuentarium, licet teneatur creditoribus hæreditariis vltra vires hæreditarias in foro iudiciali, in foro tamen conſcientiæ non tenetur, & quare.*

10 *Lex humana iuſta, etiamſi ſimpliciter, & ex ſe, quando inſtituta fuerit, obligaret ad mortale; ceſſante tamen omnino cauſa illa iuſta, propter quam condita fuit, ceſſabit talis obligatio ad mort.*

11 *Non eſt neceſſarium, vt hæc cauſa in lege exprimatur, ſed ſatis eſt, ſi inde colligatur, vel aliunde certo cognoſcatur illam eſſe cauſam, & non aliam.*

12 *Si ceſſet cauſa, propter quam poſita fuit gabella, licitum erit eam fraudare, quamuis ab initio fuerit impoſita.*

13 *Licet quis carnem ſuam perfectè domuerit, & Sanctus fuerit, tamen ad Eccleſiaſtica ieiunia obſeruanda tenetur.*

Si lex inſtituatur de non geſtandis armis homicidij cauſa, etiamſi in aliquo particulari non ſit hoc periculum, nihilominus ad legis obſeruantiam obligatur, numero eodem.

14 *Lex humana iuſta non obligat eius tranſgreſſorem ad peccatum mortale, niſi ſit circa materiam talem, quæ ſit alicuius momenti, & grauis, aut ſecundum ſubſtantiam, aut circumſtantiam.*

15 *Regula, quæ communiter ab Authoribus ſtatuitur pro cognoſcenda legis obligatione ex parte materiæ.*

16 *Tranſgreſſio legis tam Ciuilis, quam Eccleſiaſticæ ex contemptu peccatum eſt mortale.*

In obſeruatione præcepti humani duplex virtus ſolet inueniri, vnde & in violatione duo vitia plerumque reperiuntur. num. eod.

17 *Tranſgreſſio legis humanæ vnde habeat vt ſit mortalis, vel venialis: ſi ſuperior aliquid præcipiat ſub pœna excommunicationis eo ipſo incurrenda, excommunicandi tamen intentionem non habens, ſubditus hoc præceptum tranſgrediens eam non incurrit, ſed per conſcientiam erroneam obligatur ab iis cauere, à quibus excommunicatas abſtinere tenetur, nu. eod.*

18 *Quomodo cognoſci poſſit intentionem legiſlatoris eſſe obligatoriam ad mortale, vel veniale, cum in lege non exprimatur intentio.*

19 *Ex quibus colligi poſſit ſecundum Medin. & Ledeſm. an lex Eccleſiaſtica obliget ad mortale.*

20 *Verba præceptiua quæ, aut æquipollentia præceptis ſecundum Alphonſum à Caſtro, & quæ non.*

21 *Verba alia conſultoria, ſeu perſuaſiua, alia præceptiua, alia mandatiua, quæ nam illorum, & quando obligent ſecundum alios?*

22 *Quid Nauarrus de hac materia tradat.*

23 *Authoris elucidatio varijs punctis, & propoſitionibus expreſſa vſque ad num. 31.*

Quando lex aliqua ſub quibuſcunq; verbis ex communi præſertim conſuetudine Eccleſiæ, aut prudentum exiſtimatione intelligitur obligare ad mortale, vere obliget ad mortale nu. eod.

24 *Quoties aliquid præcipitur, vel prohibetur ſub virtute ſanctæ obedientiæ, vel ſub obteſtatione diuini Iudicij, vel ſub indignatione B. Apoſt. Pet. & Pau. vel alijs æquipollentibus intelligitur obligare ad mortale.*

25 *Quando grauis pœna temporalis alicui legi iuſtæ apponitur, quæ ex ſua natura præſupponit culpam mort. lex illa ſeu mandatum obligat ſub mortali.*

Quid de hoc ſenſerit Nauar. & quid Michael Salon, cum quo concordat Author, nu. eod.

Lex ciuilis iuſta præcipiens aliquid, vel prohibens ſub pœna capitis, aut exilij, aut proſcriptionis bonorum, aut alicuius alterius ſimilis damni, etiam ſub mortali obligare intelligitur, num eod.

26 *Lex Eccleſiaſtica per verba cõmunia modi imperatiui lata, non eo ſolo cenſetur obligare ſub mortali.*

27 *Quotieſcunque lex Eccleſiaſtica vtitur verbo præceptiuo, ſeu æquipollenti, aut verbo ſignificante determinatam neceſſitatem, talis ſub mor. obligare cenſetur.*

Significatur his verbis obligatio niſi ex materiæ leuitate, aut aliunde contrarium conſtet, nu eod.

Quæ in Regula S. Franciſci proponuntur verbo præceptiuo, obligant ſub mo. ex declaratione Clem. Pap. V. nõ autem in alijs ord. Religioſis nu. eod.

28 *Quando nullum eſt verbum ex prædictis, ſed verba communia non cenſetur obligare ad mort. niſi aliunde ex grauitate materiæ, aut ex determinatione boni cõmunis, quod ſequeretur.*

29 *Quando lex abſolute fertur, nec vllo modo, verbo, aut ſigno declarat ſe non habere intentionem obligandi in conſcientia, tunc pro grauitate, aut leuitate materiæ iudicandum erit obligare in conſcientia ad mortale, vel veniale.*

30 *Quando lex Canonica, & Ciuilis ſibi inuicem opponuntur, ſtandum eſt in foro conſcientiæ legi canonicæ, & in lege Ciuili, quando agitur de materia peccati, ſtandum eſt iuri Canonico.*

31 *An leges humanæ ad ſui obſeruationem obligent cum periculo vitæ, tribus nu. ſeq. 32. 33. 34.*

35 *Soluuntur Rationes Caietani, & aliorum in contrariam partem allatæ, qui putant vniuerſaliter omnem legem humanam, quæ obligat ad mort. obligare ad mortale pro ſui obſeruatione.*

CVM ex his, quę in proximè pręcedenti capite dicta ſunt, certum, & manifeſtum ſit legem humanam obligare poſſe in conſcientia, quatenus à lege diuina, & naturali deriuatur, ne quis forte rem malè intelligens exinde colligat omnem legem humanam ad culpam mortalem illius trãſgreſſorem obligare, vt res hęc clarius explicetur, & omnis errandi occaſio tollatur, quędam dubia explicanda ſunt. Quorum

1 PRIMVM DVBIVM EST, An omnis lex humana, ſicut ad culpam mortalem obligare poteſt, ſic etiam de facto, & in actu illius tranſgreſſorem reum mortalis peccati conſtituat. *Ratio dubitandi eſt*; quia ideo, vt dictum eſt, lex humana in conſcientia etiam ſub mortali obligat, quia deriuatur à lege diuina, & naturali, quę dictat legibus, & pręceptis maiorum obtemperandum eſſe; ſed hęc omnibus humanis legibus conuenit. Ergo omnes in conſcientia obligant. Vnde S. Th. 1. 2 q 96. ar. 4. ex huiuſmodi lege naturali, & diuina ſimpliciter, & abſolutè concludit leges humanas in cõſcientia obligare, & nõ ſolũ poſſe obligare.

Communis tamen, & vera opinio eſt, quam tenent Adrian quodlib. 6. art. 2. litera A. verſic. Error ſecundus. Alphonſus à Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pænal. c. 5. in princip. Greg. de Valentia tom. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 6. & alij: Omnem legem humanam non obligare ad peccatũ mortale. *Ratio eſt*: Quia vis obligandi legis oritur ex auctoritate, & voluntate legem ferentis, vt ex ſuperioribus manifeſtum eſt. Sed aliquæ leges ita feruntur, vt non tota auctoritate legiſlatoris ſanciantur, ſiue quia hoc ipſe non velit obligare ad mortale, ſed ad veniale ſolum, immo etiam aliquando ad nullum omninò peccatum, ſed ſolum ad pęnam, cuiuſmodi ſunt leges quorũdam religioſorũ; ſiue quia res ipſa, quæ præcipitur, aut prohibetur, in ſe non eſt grauis, ſed leuis; ſiue quia populus nõ eatenus acceptet: nã vt diximus, ad legis obligationem requiritur, vt recepta ſit à populo. *Deinde* etiam lex humana nõ eſt maioris poteſtatis, & fortioris vinculi, quam ſit lex naturalis, aut diuina; At verò certum eſt, non omnem tranſgreſſionem legis naturalis, aut diuinæ eſſe mortalẽ. Quamuis. n. lex naturalis mendacium vetet, & Deus lege ab eo data, & per miniſtrum

Digitized by Google

ſtrum eius promulgata,etiam mendacium prohibeat, dicens; *Non mentieris, nec decipiet vnuſquiſque proximum ſuum.*. Leuit.19. Conſtat tamen non omne mendacium eſſe mortale. *Conſtat* etiam verbum pure otioſum peccatũ veniale, quamuis lege ſua Deus decreuerit de omni tali verbo otioſo petere ab hominibus rationem. Matth. 12. omnis igitur legis humanæ tranſgreſſio mortalis culpa non erit.

Nec valet ratio in contrarium, ſiquidem, licet tam lex diuina, quam naturalis dictet obediendum eſſe præceptis maiorum, non tamen dictat eſſe mortale ſemper legibus humanis non obedire,ſed tunc ſolum,quando lex illa a tota ſuperioris auctoritate proficiſcitur, volentis pro grauitate rei obligare ad faciendum,quod præcipitur,aut omittendum,quod vetatur,ſub culpa mortali. Quo ſenſu etiã intelligendus eſt S.Thom.cum affirmat leges humanas in conſcientia obligare *Cum* ergo ex his omnibus manifeſtũ ſit,non omnes humanas leges obligare illarum tranſgreſſores ad culpam mortalem, ſicut nec omnes leges diuinæ ad culpam mortalem obligant,ideo

SECVNDVM DVBIVM EST, Quomodo cognoſci poſſit,quando lex humana obliget ad peccatum mortale, quando vero ad veniale. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus,ea prius ponenda ſunt, quæ ab omnibus conceduntur,deinde vero dubia,& incerta omni, qua fieri poteſt breuitate,& diligentia explicanda.

Primo igitur certum eſt,legem iniuſtam ex ſe, ſcandalo ſecluſo,non obligare in conſcientia. Sic expreſſe S.Tho. 1.2.q.96.art.4.Caietanus,& Medina ibi, Ioannes Driedo lib.1.de libertate Chriſtiana cap 8.ſententia quinta.& ca. 12.propoſitione prima, Alphonſus a Caſtro li.1.de poteſtate legis pœnal.capit.5.documento 1.Sotus libr.1.de iuſtit. q.6.art.4 concluſ.2.Adrian.quodlib.6.artic. 1.concluſ.1.litera A.Gregorius de Valentia tomo 2.diſput.7. puncto 6. Panormit.in capit.Canonum ſtatuta, num.9. de Conſtit. & ibi Andreas ab Exea num. 307.concluſ.3. Summa Piſanella,verbo,lex,§.8. Ant.p.1.titu.18.c.vnico.§.2.Angelica eod. num.4. & num.24.Syl. verbo,lex, q.5.& q 6.verſic. Primo.Tabiena eod quæſt.24.Nauar.in Manuali cap.13. num.48.Summa Corona.p.1.cap.1.num.33. concl.3.Coſmus Philiarchus de officio Sacerd par.2.lib.3.c.2.Toletus in inſtruct.Sacerd. tract. de ſeptem peccatis capit.c.18. *Ratio eſt*:Quia lex debet eſſe regula directiua actuum humanorum,& proinde recta eſſe debet, vnde cum lex iniuſta,recta regula eſſe nequeat,neque lex erit, & conſequenter obligandi vim non habet; ſiquidem longiſſime a ratione naturali diſtat, vt quis ad iniuſtum aliquid in conſcientia obligetur. Vnde in c.Ius generale.diſt.1.dicitur legem eſſe iuris ſpeciem,lex autem quę iuſta non eſt,ius nõ eſt,& conſequenter lex non erit,& S.Auguſt. libro 19. de Ciuitate Dei c.21.ait:*Non enim iura dicenda ſunt, vel putanda iniqua hominum ſtatuta,cum illud ẽe ipſius eſſe dicãt quod de iuſtitia fonte manauerit.* Et li.1.de lib.arbit.c.5.ait: *Non mihi lex eſſe videtur,quæ iuſta non fuerit.*

Lex autem humana iniuſta eſt,quæ vel eſt contra bonũ *diuinum*,vel *humanum*: Contra bonum diuinum eſt, quæ repugnat legi Dei,ſicut ſunt leges hominum, & mandata contra Chriſti Euangelium,aut præceptum,aut cõtra verum Dei cultum, quibus legibus reſiſtere oportet vſque ad mortem,de quibus Act.4. *Oportet Deo magis obedire, quam hominib.* Et S. Ber epi.7. quæ eſt ad Adam Monachum,ait:*Mala imperantibus non eſt parendum, præſertim dum prauis obtemperans imperijs,in quo homini videris obediens; Deo plane,qui omne,quod perperam agitur, interdixit,inobedientem te exhibes. Valde autem peruerſum eſt profiteri te obedientem, in quo noueris ſuperiorem propter inferiorem,id eſt,diuinam propter humanam ſoluere obedientiã.* Et hoc certum eſt apud omnes. *Contra* bonum autem humanum maxime lex iniuſta eſt ex tribus.

Primo ex fine,ſicut enim finis legis iuſtæ eſt vtilitas boni communis; ſic econtra lex iniuſta eſt, quando eſt contraria bono communi; vt quando aliquis præſidens imponit leges oneroſas ſubditis,nõ propter cõmunẽ vtilitatẽ ſed propter priuatã ſuam,vt propter cupiditatẽ, auaritiã, aut gloriam: Puta, faciens ſtatutum, quod qui committit talem defectum, ſoluat tantum, quod non propter aliud facit,niſi,vt inde lucretur, vel cum imponit tallias,& gabellas vltra debitum,vt theſaurizet, aut inaniter in pompis,& vanitatibus eas conſummat. Sic S.Anton.part.1.tit. 18.c.vnico §.2. Angelica,verbo,lex.num.4.verſic.Tertius, Syluest verbo eo.q 5.Tabiena in verbo,lex.q.24. Andreas ab Exea repetit.in c.Canonum ſtatuta,num.319.concl.5. & Panormit.in eod.c.nu.9.de Conſtit.poſt S. Thom.1.2. q.96.art.4.& Bal.in leg. 2.Cod. de iure aureorum ann.& Bar.in l.vectigalia.ff.de publica.& vect. vbi dicitur quod fraudetur gabella, quæ licite non eſt impoſita, & idem de illicitis gabellis docent Hoſtienſ.in c.Innouamus de cẽſibus.Ioan.Driedo lib.1.de libert. Chriſt.c.15.& Doctores in c.ſuper quibuſdam,de verb.ſignific.& Zacharias in annot.ad Panormitanum vbi ſupra,& nos latius ſuo loco dicemus. Hinc Ariſtoteles lib. 5. Polit.cap 10 ait. *Tyrannum nullam reſpicere vtilitatem,niſi gratia proprii commodi.* Denique,quod lex illa iniuſta ſit, quæ nõ communem, ſed propriam conditoris vtilitatẽ reſpicit, inter recentiores eleganter docet Franciſcus Patritius lib. 1 de Regno, & Regis inſtitutione tit. 3 his verbis: *Nam ſi rex*,inquit,*oblitus vtilitatis eorum,quibus præeſt,proprium duntaxat quærat commodum,ſibi,ſuiſque ſtudeat,iuſtitiam negligat, voluntati inſeruiat,tunc a dignitate ſua diſcedit ſitque manifeſte Tyrannus,qui rectum tranſgreditur,& ab omni virtute ſecernitur.*

2 *Illud* tamen hoc in loco diligenter annotandum cum Alphonſo de Caſtro lib.1.de poteſt.legis pœnalis,ca.5.documento 1 non omnem malum finem a legiſlatore intentum ſufficere ad reddendam legem iniuſtam. Si enim finis intentus non nocet Reipublicæ,ſed eſt illi indifferens, & res, quæ per legem præcipitur, aperte cognoſcitur eſſe Reipublicæ vtilis, quamuis legiſlator legem cum tali intentione condens peccet,lex tamen ab eo condita erit iuſta,ſi cetera adſint, quæ ad legem iuſtam neceſſario exigũtur. Vt verbi gratia, ſi princeps ad reprimendum effrenatum veſtimentorum luxum,legem ſtatueret quæ pro varietate cuiuſque ſtatus,& conditionis veſtimenta moderaret,& pęnam moderatam tranſgreſſori hac ſola intentione adijceret, vt ſibi exinde lucrum acquireret, aut, vt vnum,aut alterum ciuem, quem odio habet, hac occaſione punire poſſet, ſic legem ferendo peccat ob intentionem peruerſam,lex tamen lata iuſta erit,ſi in Reipub.vtilitatem vergere cognoſcatur, teneturq; populus tali legi obedire.

Sicut vxor tenetur reddere debitum marito, qui ad ſolam libidinem ſuam explendam illud exigeret, quamuis ille ſic petens peccaret. Solus igitur ille malus finis obſtat, quin lex iuſta eſſe poſſit,per quem non communi vtilitati Reipublicæ,ſed priuato commodo legiſlator conſulit.

Secundo iniuſta erit lex ex cauſa efficiente, ſeu auctore, puta,cum excedit limites ſuæ poteſtatis,vt ſi v.g.laicus cuiuſcunque dignitatis etiam Imperator,aut Rex,faciat legem, quæ extendatur ad clericos in re non permiſſa, vt quod debeant reſpondere in foro ſuo, aut, quod ſoluant tallias,& huiuſmodi. Sic S.Anton.1.p.tit.18 c vnico,§ 2. Syluest.verbo,lex,q.5.& q.9 verſicul.5. Andreas de Exea repetit in c.Canonum ſtatuta num.322.concluſione 5.de Conſtitut.& alij Eodem modo prælatus ordinarius ſubditum ſuum extra limites ſuæ iuriſdictionis degentem excommunicans,iniuſtè agit, & excommunicatio eſt nulla, arg ca.Vt animarum §.Statuto.de Conſtit.in 6.& facit l. fi.C.de iuriſd om.iudic. Angel verbo,lex,num.4.verſiculo 5.Syluest.eo.q.9.ver.3. & Alphonſus a Caſtro, lib 1.de poteſt.legis pęnal.cap.5.documento 1. Et propter huiuſ poteſtatis defectum multi Theologi tradunt, & rectè, iniuſtam fore lege humanam,quæ actibus humanis purè internis,qui ſoli Deo patent,aliquid præciperet. Quia tales actus nõ ſubſunt iudicio humano,& conſequenter nullam ſuper illos habet homo poteſtatem.

Tertio lex iniuſta eſt ex forma,quæ quidem forma conſiſtit in hoc, vt ſeruetur æqualitas proportionis Geometricę inter eos,quibus imponuntur onera propter bonum cõmune. Cũ enim vnus homo ſit pars multitudinis,& qlibet homo & ꝙ eſt,& ꝙ habet,eſt multitudinis.ſicut & qlibet

bet pars eſt, quod eſt, totius, ideo natura aliquod detrimẽtum infert aliquando parti, vt ſaluet totum. Et ſecundum hoc leges proportionaliter onera imponentes iuſtæ ſunt, & obligant in conſcientia, & qui ea recuſaret, ſolueret, peccaret, ex Ioan. Calderino, & Imola in proœm. Decre. S. Antonin. 1. par. tit. 18. cap. vnico §. 1. & Andrea ab Exea repetit. in cap. Canonum ſtatuta, num. 3. 7. de conſtit. vnde ex cauſa rationabili Rectores ciuitatis imponunt aliquas collectas ſecundum proportionem debitam, puta ad ſe defendendum in bello iuſto. *Iniuſtæ autem* ſunt leges quando talia onera inæqualiter imponuntur puta, quando debiles & pauperes plus aut tantum oneris pro bono communi ſuſtinere compelluntur, quantum fortes, & diuites ſuſtinere poſſunt. & tales leges in foro conſcientiæ non obligant. vt præfati authores, & Angelica verbo lex, numero quarto verſicul. quartus. Sylueſter eodem, quæſt. 5. Tabiena verbo lex, quæſt. 14. Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſ. leg. pœnal. c. 5. documento 1. Panormit. in c. Canonum ſtatuta, num. 9. de Conſtit. & S. Thom. 1. 2. q. 96. ar. 4. Adrian. Quodlib. 6. ar. 1. concluſ. 1. litera F. & Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure quæſt. 6. artic. 4. concluſ. 2. & 3. teſtantur. Et de his omnibus legum iniquarum conditionibus intelligi poteſt illud Iſa. 10. *Væ his qui condunt leges iniquas. & ſcribentes iniuſtitias ſcripſerunt. vt opprimerent in iudicio pauperes, et vim facerent cauſæ humilium populi mei, &c.*

4 *Eſt præterea* in forma † ipſa, vt ſubtiliter annotauit Alphonſus a Caſtro, vbi ſupra, aliud conſiderandum vt videlicet ſit æqualitas inter onus ipſum, quod nouiter imponitur; Alioqui, ſi onus multum excederet cauſam, ob id ſolum lex diceretur iniuſta ex defectu formæ: Vt v. g. ſi ob aliquam nouam, & veram regni neceſſitatem Principi occurrentem, nouum aliquod ſubditis Princeps ipſe tributũ imponeret; iuſte faceret. Si tamen tributum impoſitum ſit maius, quam vera regni neceſſitas exigat, lex illa erit iniuſta quia deficit forma, per quam non ſolum ſunt onera inter ſubditos proportionaliter diſtribuenda, ſed etiam onera ipſa cum cauſa commenſuranda ſunt, ne maiora, quam cauſa petat imponantur. Id quod euidenter colligitur ex c. Quia plerique. de immunitat. eccleſ. vbi taliter extorta vltra cauſæ neceſſitatem reſtitui mandantur, & tantundem vltra pauperibus dari. Idem latius tradit Sanctus Anton. par. 1. tit. 18 cap. vnico §. ſecundo affirmans talem legiſlatorem, & hæredes eius teneri ad reſtitutionem omnium damnorum, quæ occaſione legum dictarum aliqui paſſi ſunt, & illi, qui induxerunt conditorem ad legem ferendam, quilibet in ſolidum: immo & ſeruantes tales leges tenentur ad reſtitutionem eorum quæ occaſione taliũ legum lucrati ſunt, & eſt communis Doctorum ſententia. *His igitur* modis omnibus ſi lex aliqua iniuſta fuerit, obligãdi vim non habet. Et idem dicendum erit de particulari quocunque ſuperioris mandato ita vt nullus inferior illi obedire teneatur, ſi illius mandatum conſtiterit eſſe iniuſtum.

8 *Ceterum* illud † diligenter annotandum eſſe cenſeo ad meliorem eorum, quæ dicta ſunt, intelligentiam non ita facilè iudicari debere legem aliquam eſſe iniuſtam; *Quãuis* enim aliquando lex nõ videatur ita manifeſtè bonum commune reſpicere, niſi tamen expreſſè bono communi repugnet, tenentur ſubditi in fauorem legis iudicare, quia non ſemper cauſa ita manifeſta eſt ſubditis. *Deinde* quãuis interdum videatur eſſe bonum aliquod particulare, & proprium ipſius Principis, vt plurimum tamẽ refertur ad bonum commune, quicquid contrarium ſubditi nonnunquam iudicent. Sic licet Princeps legem ferret mala intentione, non tamen idcirco licitum erit ſubditis ei non obedire quia tunc finis potius legis, quam extrinſeca legiſlatoris intentio ſpectari debet. Quoad poteſtatem autem condendi legem illud eſt neceſſarium, vt poteſtatem habeat non ſolum in vniuerſum condendi legem, ſed etiam condendi hanc legẽ. *Neque* enim poſſunt oẽs Principes noua vectigalia imponere; vt latius to. 2. Theſauri caſuum conſciẽtiæ, lib. 3. c. 7. explicauimus. *Neceſſarium* eſt ẽt vt poteſtatẽ habeat in ſubditos: *Præterea*, vt recte notat Franciſcus a Victoria in relect. de poteſtate ciuili. num. 22 etiamſi quis Tyrannus ſit, non tamen ſubditi ſtatim ab obedientia ſoluti ſunt, quando fert leges iniuſtas ſed adhuc iure naturali ei obedire tenentur, quouſque altera ſuperiori poteſtate iudicatum fuerit. Et denique quoad formam legis non ita facile apparet omnibus legis iniuſtitia nec ita bene populus poteſt aut ſolet iudicare. Immo, quamuis fortaſſis in vna aliqua ciuitate omnia vectigalia eſſent iniuſta, non tamen ab eorum ſolutione abſoluuntur ſubditi, quia de iure naturali, & diuino eſt ſoluere tributum, & proinde aliquid debitum reddere tenentur, vt latius ſuo loco oſtendemus.

6 Quæ autem hactenus dicta ſunt, † ſcilicet, leges humano bono aduerſantes non obligare in conſcientia, eo ſenſu vera eſſe intelligenda ſunt, quando ex earum inobſeruantia nullum ſcandalum ſequeretur; ſi enim ex eo, quod legi, aut particulari præcepto non obedimus, graue aliquod ſequeretur ſcandalum aut turbatio Reipublicæ, tũc in multis caſibus, & vt plurimum obediendum eſt legi iniuſtæ, aut præcepto iniuſto; ad euitandum ſcandalum illud Matth. quinto. *Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo alia duo & qui abſtulerit tibi tunicam, da ei & pallium.* argum. c. ſecundi, de noui operis nunciat. & cap. Nihil. de præſcriptione, Sanctus Thomas prima ſecundæ. quæſt. 96. artic. 4. Panorm. in cap. canonum ſtatuta, num. 9. Andreas ab Exea in repet. eiuſdem cap num. 119. de conſtit. Calde. & Imol. in procemio Decret. S. Anton. p. 1. titul. 18. cap. vnico, § 1. Adrian Quodlib. 6. art. 1. propo. 1. litera H. Alphonſus a Caſtro lib. primo de poteſtate legis pœnal. c. 5. documento primo; Sotus lib. primo de iuſtitia, quæſt. 6. artic. 4. concluſ. 3. vt exempli gratia ſi princeps tributum aliquod aperte iniuſtum ſubditis imponeret poſſet ſubditus, ſi abſque ſcandalo hoc facere valet, principi tributum negare. *Vnde* notant Doctores poſt Barth cap 1. de Conſtit quod licite fraudatur gabella, quæ iniuſte fuerit impoſita. Alphõſus a Caſtro, Adr. Panorm. & alij ſuperius allati, & Card. conſ. 56 incip. Pro magnifico, & ſic intelligendum eſt c. ſi tributum 2. q. 1.

7 *Sic etiam* qui † iniuſte incarceratus eſt, poteſt abſque culpa mortali carceres frangere, vt exeat, ſi aliter exire non poteſt ex Alphonſo de Caſtro vbi ſupra, & nos tomo primo libro 1. cap. 17 num 9 docuimus. Bartho. in l. vis eius. C. de proba. Panormitan. in cap. inter alia. num 12. de immunit. eccleſ. gloſſ. in uerbo per uiolentiam in Clement. Paſtoralis, de re iudic. Archid. Gemin. & Præpoſit. in cap. Ius gentium ſuper gloſſ. in verbo. Seruitutes, d. ſtinc. 1. Andreas ab Exea repet. in cap. 1. num. 308. de Conſtitu quia nullus parere tenetur ſententiæ iniuſtæ, ergo poterit, non obſtante iniuſta ſententia, a carcere exire, vt latius alibi oſtendemus. Hoc tamen licitum tunc ſolum erit, quando graue ex hac re non imminerent ſcandalum, aut magna turbatio, quia tunc, etiamſi carcerem inueniret apertum, non liceret ei exire Qua de cauſa, vt ait Caſtro, Paulus, & Sylas Act. 16 cum carcerem in quo iniuſtè tenebantur inclu ſi, Deo operante ſemel inuenerunt apertum, & ſecundo iterum ex Magiſtratus præcepto cuſtos occultè aperiret, exire noluerunt ne inde occaſionem alijs præberent, putandi eos iuſtè in carcerem coniectos fuiſſe, propterea quod falſa prędicaſſent: Ideo libentius carcerem elegerũt, ut ſic ſuam innocentiam probarent, & ſuæ doctrinæ ueritatem confirmarent.

Eodem modo iniuſtè excommunicatus non obligatur ſeruare excommunicationis mandatum, neque ipſe alios uitare tenetur, neq. ipſum tenentur uitare alij quibus conſtiterit ſententiam eſſe iniuſtam niſi uel ratio ſcandali, uel alia extrinſeca occurrens cauſa iuxta legem charitatis exegerit. Multa enim ſunt in ſe licita, nullo diuino præcepto in ſe prohibita, quæ pro loco, & tempore conſilium charitatis docet eſſe illicita.

Sententiam autem excommunicationis iniuſtam appello non cã ſolummodo, quæ ſecũdum iuriſperitos nulla eſt, ut potè uel lata a nõ ſuo iudice, uel cõtinẽs intolerabilẽ errorem ſed & eam ẽt, quæ iniuſta eſt ex parte cauſę, uidelicet, dũ lata eſt, aut pp cauſam iniquã, aut cauſam non extantem, falſis uidelicet præſumptionibus, aut teſtimonijs ſubnixam. ut colligitur ex cap. Illud planè. 11. q. 3. & cap. Cui eſt illata. eadem cauſa, & quæſt. & c. ſi quis non recto.

24. q.

Digitized by Google

24.q.3. Ioanne Driedone lib.1.de libert. Chriſtiana.ca.16. fol.mihi 236. Adriano quodlib.6.articu.1.litera D.& alijs, quos latè to.2.lib.1.c.17.nu.8.& ſeq. retulimus, vbi materiam hanc examinauimus.

8 *Pari ratione* quotieſcunque † lex aliqua poſitiua,* aut iudicis ſententia fundatur ſuper ſola præſumptione, non obligat in conſcientia illum, qui de veritate in contrarium certus eſt. Sic Panormit. in capit. Canonum ſtatuta, num.10. de Conſtit. Gulielm. de Monte Ferrato in ſecunda p. tract. ſuper pragmaticam ſanctionem: Angel. verbo, lex, num.4. verſicul. Secundus. Syluest. eod. quæſt.9. verſicul. Secundo. Tabiena verbo, lex, num.28. quæſt.17. circa medium. Andreas ab Exea repet. in c. Canonum ſtatuta, num.332. concluſ.8. de Conſtit. Adrian quodlib.6. artic.1. litera B. verſi. Ex quo infero.10. Driedo lib.1. de libert. Chriſt. cap.16 Alphonſus a Caſtro lib.1. de poteſt. legis pœnal. cap.5. documento 1. in fine, & alij. Hinc Adrian. Caſtro, & Driedo inferunt, quod iniuſtè condemnatus ſecundum veritatem ad reſtituendum aliquid, quod non abſtulit, aut nõ debet, ſeu ad poſſeſſionem rei relinquendam, iuſte tamen ſecundum allegata, & probata, puta conuictus per falſos teſtes, qui ſeruato iuris ordine repelli non potuerunt, nõ tenetur in foro conſcientiæ ſoluere, quia ſententia ſuſtinetur ſola præſumptione iuſtitiæ, vt notatur in l. Iulianus ff. de cond. indeb. vnde licet talis ſententia ſit iuſta ex præſumptione, qua præſumitur teſtes vera dixiſſe, aut inſtrumenta fuiſſe vera, ſententia tamen in rei veritate non erat vera & iuſta quia cum teſtimonium verum ſit quædam iuſtitiæ pars, conſtat ex falſitate teſtium illam fuiſſe iniuſtam; ſententia autem, quæ ex ſola præſumptione cenſetur iuſta, non inducit naturalem obligationem, niſi veritas præſumptioni conueniat. Cui conſequens eſt, vt is, cui talis iniuſtitia eſt manifeſta, non teneatur illi citra ſcandalum in conſcientia obedire. Immo Innocen. in cap. Quia plerique. num.3. & ibi Hoſtienſ. & Panorm. num.19 & num.24 de immunit. eccleſ. Alexand. in l. nemo poteſt, & ibi Iaſon col.9. in 1. lect. & in 2. lect. colum.17. de legat.1. docent, non licere ſic condemnato ſponte ſoluere, quia induceret victorem ad peccandum, victor enim iniuſtè iudicatum recipiendo peccat, nunquam autem debet quis aliquid facere quod fratri ſuo ſit cauſa peccati; limitat tamẽ hoc Panot. in d. numer 24. niſi qui ſoluit animum donandi habuerit, tunc. n. inquit, nec ille recipiendo peccaret, & conſequẽter ſic iniuſtè iudicatum ſoluere ſeu potius donare poteſt. Ceterum in hac re verior mihi videtur ſententia Adriani, vbi ſupra, quod, ſcilicet ſine animo donandi licitè ſoluere poſſit, ſi velit, tum ad redimendum vexationem, quam veriſimiliter timet; tum ne contumaciter videatur nolle parere ſententiæ, & ſubterfugia quærere, tum etiam quia, ſi alius paratus ſit recipere iniuſtè prius, quam iſte ſoluit, non coinquinetur conſenſu in peccatum, niſi non ſoluendo eum correcturus eſſet, vel caſu ſimili, vt conſtat in ſoluente vſuras. Sicut etiam teſte Panor. non peccaret parendo iniuſtæ ſniæ, & ſoluendo ad mandatum iudicis, quia iudicium redditur in inuitum, vt in l. inter ſtipulantem, § ſi Stichum. ff. de verb. oblig. & in c. intelleximus. de iud. quamuis, vt notat Adrianus, ſicut non tenetur parere iniuſtę ſniæ, ita nec in foro conſcientiæ tenetur parere vocali mandato. *Immo* Alphonſus de Caſtro, vbi ſupra, addit, quod qui ſic iniuſte per ſententiam priuat re ſua, ſi aliter nõ poteſt damnum ſibi illatum reſarcire, poterit ab illo, qui per iniuſtã ſententiam rem ſuam abſtulit, tantundem clanculo ſurripere, quantum fuerit ab eo iniuſtè ſublatum. Idem docent Innoc. in c. Olim Cauſam, num.8. de reſtit. ſpol. vbi ait, quod vbicunq. per alium rem ſuam, & ius ſuum proſequi nõ poteſt, licitum eſt etiam furtiuè rem ſuam recuperare, dummodo ex tali furto, nec malum, nec ſcandalum valeat generari, ſi. n. exinde ſcandalum ſequeretur, illud facere non debet, & Panorm. in ca.1. num.7. de his quæ vi. met cauſa fiunt. vbi concludit, quod in defectum probationum poteſt quis in occulto ſibi ſatisfacere, & Alexan. de Imola, in conſ.135. incip. Circa primum. volum.1. Palud. de Caſtro conſil.339. incip. Priuſquam iura fierent. col.2. circa princ. in 2. p. conſiliorum antiquorum, ſecundum nouiſſ. impreſſiones. Iaſon in l.1. col.5. verſic. aliam vtilitatem. C. de teſt. vbi tenet, quod hæres inſtitutus in teſtamento, quod probare non poteſt propter defectum inhabilitatis teſtium, dato quod in iudicio contentioſo obtinere non poſſit, tamen poteſt quocunque ingenio etiam in foro conſcientię furari res hæreditarias. Idem tenet Alex. conſ.13. incip. Viſo eleganti conſi. col.3. & Andreas ab Exea in repe. cap. Canonum ſtatuta, nu.334. de conſtit.

His omnibus conſequens eſt, obtinentem iniuſtam ſententiam teneri ad reſtitutionem in foro conſcientiæ, quicquid inde fuerit conſecutus: Quia retinet alienum, ſic Panorm in d. c. quia plerique, num.21. & Imol in conſil 147. incip. In cauſa vertente. *Ratio eſt*: quia, vt dictum eſt, ſententia iniuſta non tollit, nec inducit obligationem naturalem, & lex mandauit, vt executioni mandaretur ſententia quia præſumpſit pro iuſtitia ſententiæ. *Ergo* cũ in foro animæ conſtet de contrario, tenetur ad reſtitutionẽ, *quia* peccatum non dimittur, niſi reſtituatur ablatum. Vt in c. Cũ tu. de vſuris. & in Reg. Peccatum. de reg. iuris in 6.

Sic etiam Panorm. in c. quia plerique. num.4. de immunit. eccleſ. Guliel. de Monte Ferrate in ſecunda par. tractatus ſuper pragmat. ſanction Angelica verbo lex, numero quarto, verſic. ſecundus. Syluest. verbo eod quæſt 9. §. ſecũdo, & Andreas ab Exea repetit. in c. canonum ſtatuta, numero 332. Emanuel Rodriquez tom.2. cap.94. concluſ.3. tradunt, quod licet hæres, qui non confecit inuentarium, teneatur creditoribus hæreditarijs vltra vires hæreditarias in foro iudiciali, vt habetur in l. fin. Cod. de iure delib. vt in Authen de hæred. & fal. notatur, in foro tamen conſcientiæ non tenetur. *Ratio eſt*: quia lex fundata eſt ſuper præſumptione, & præſumit plus fuiſſe in hæreditate, & quod hæres fraudauit bona ex quo non confecit inuentarium; vnde ex quo conſtat in foro conſcientiæ de contrario, non habet locum iuris diſpoſitio.

9 Sicut etiam, licet † hæres in foro iudiciali legata in minus ſolemni teſtamento relicta ſoluere non obligetur, vt colligitur ex l. fin. Cod. de fideicom. ſi tamen certò nouerit nullam fraudem in huiuſmodi teſtamento minus ſolemni interueniſſe, voluiſſeq. teſtatorem tale teſtamẽtum valere, tenebitur in foro conſcientiæ talia legata ſoluere; Sic Panorm. in cap. quia plerique. num.42. & 43. de immunit. eccleſ. citans etiam D. Ant. Idem tenent Iaſon in l. nemo poteſt. in 1. lect. colum.9 & in lect 2. colum.15. & Ripa ibid. colum.19. ff. de legat.1. Adrian Quodlib 6. artic.1. concluſ.2. ver.2. infero. in fin. litera k, & Andr ab Exea repetit. in cap. Canonum ſtatuta, num.337. concluſ 8. *Ratio eſt*: quia ſolemnitates iuris ciuilis fuerunt inductæ ad falſitates euitandas, & de rigore. *Si ergo* conſtat in foro animæ, quod nulla falſitas interuenit, ceſſare debet diſpoſitio iuris poſitiui, & ſeruari ęquitas, & obligatio naturalis; quę oritur ex diſpoſitione defuncti. arg. l. cum amplius, §. is natura debet. ff. de re iud.

Hinc Æneas de Falco in annot. ad Panormi. ubi ſupra, in uerb. Sed totum, interrogatus de hoc caſu: Quædam mulier, quæ erat peſte infirma, dixit cuidam Petro, quod uolebat, quod dos ſua reuerteretur ad matrem ſuam, ſi duæ eius filiæ ſine filijs decederent, cui diſpoſitioni non interfuit alius, quam prædictus Petrus, cui hæc uerba dixit, ad quem per uiam indirectam poſtea peruenit hæreditas iſtius mulieris; Reſpondit prædictum Petrum in conſcientia teneri, & per denunciationem Euangelicam poſſe compelli ad ſoluendam dictam dotem in tali diſpoſitione non ſolemni relictam. Idemq; docet Ant Franc. in anno. ad Panorm. ubi ſupra.

Ex eodem fundamento Inno. in c. Quod ſicut. nu.7. & nu.

ADDITTIO NOVA.

Adde & inſuper lex poſitiua non obligat in conſciẽtia, quando eſt permiſſiua tantum, & non præceptiua, uel conceſſiua: exemplum ſit in lege permittente læſionem citra dimidium iuſti pretij: & in reſciſſione actus, leui metu geſti, quam lex non admittit ad hoc, ut lites terminentur, aut nitentur in Republica Chriſtiana ad maiora mala uitãda; notant ſcribentes in c.1. de conſtit. & Sylu. uerbo, lex. n.9. uerſ.10. Sanch to.1. de matr. fo 479 lib.2. diſp.6. nu.24.

num.8.de elect.Panorm.in cap. Quia plerique.num.43.de immunit eccleſ.& Adrian. Quodlib.6.art.1.concluſ.2.verſ. Infero ſecundo.litera K.inferunt.ſi aliàs legitima interuenit eorum,ad quos ſpectat,electio quæ, ſcilicet ſufficeret ad metas iuris naturæ (hoc eſt, interuenit conſenſus liber, & legitimus electi & eligentium) non obſtante nullitate ex defectu ſolemnitatum,quas ius ſtatuit adhibendas eſſe, poteſt tutò electus dignitatem ſeruare ſi fraus, aut dolus non interuenerit. Et de hoc primo dicto principali,eiuſq. intellectu hactenus dictum ſit, multa enim alia Corollaria ex eo deduci poſſent, quæ propter prolixitatem vitandam prudentis lectoris iudicio relinquimus, & ex dictis facilè colligi poſſunt. Hæc vero exempli gratia retuliſſe ſufficiat.

10 *Secundo* principaliter † certum eſt, quod lex humana iuſta,etiamſi ſimpliciter. & ex ſe, quando inſtituta fuit, obligaret ad mortale,ceſſanteq tamen omnino cauſa illa iuſta, propter quam condita fuit, nec alia de nouo illi ſimili occurrente;talis etiam obligatio ad culpam mortalem ceſſabit; Panorm.in cap quoniam contra.numero ſexto.Notab.l vlt.de probat.& in capitul.quia plerique. numero trigeſimo octauo.de immunita.eccleſ.Archidiac.in cap. vtinam.diſt.76.Cynus in leg Non dubium.Cod. de leg.Bal. in leg.maximum vitium Cod de liberis præteritis. Angelus de Clauaſiu in.Summa.verbo.lex.numero 4.verſiculo Septimus.Syluest.eodem,quæſtio.nona, verſicul. octauo. Adria.Quodlib.ſexto artic.1.concluſ ſecunda litera H.Alphonſus a Caſtro libro primo.de poteſta.leg. pœnal.cap. quinto. documento tertio. Michael Salon in 2.2.tomo ſecundo.in quæſtio 77.artic.primo controuerſia octaua. Emanuel Rodriquez tomo primo,cap. 196. concluſ.tertia. Andreas ab Exea repet.in capitul.Canonum ſtatuta numero 300.de Conſtitutionibus,& eſt communis opinio Doctorum,& procedit etiam in diſpoſitione pœnali, ſecundum eoſdem,ex Panormit.in dicto capitu. quia plerique,nume. 39.in fine.*Ratio eſt*. quia ratio eſt anima legis, omniſque lex,vt iuſta ſit, neceſſario iuſtam cauſam requirit in ordine ad bonum commune, propter quod fuit inſtituta.Ergo ſicut lex illa à principio quando ſtabilita fuit, iniuſta,& nulla fuiſſet,ſi non extitiſſet cauſa iuſta,ita etiãſi poſtea ceſſat illa cauſa,aut alia ſimilis iniuſta erit, & conſequenter non obligabit,quandoquidem lex iniuſta,vt dictum eſt,non eſt lex nec obligandi vim habet in conſcientia; quare ceſſante poſtea hac cauſa, aut alia ſimili deſinit eſſe lex,quia quod ab initio validum non fuit, nec temporis progreſſu validum erit. Conſequentia ex illa regula iuris euidenter probatur. *Omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur per eaſdem diſſoluitur*,& c.cum ceſſante.de appellatio.*ceſſante cauſa ceſſat effectus*,&c. Poſt translationem, de renunciat. vbi Innocentius referens decretum quoddam Concilij Conſtantinopolitani. docet illud iam ceſſaſſe quia cauſa.propter quam potuit illud ita decerni a Concilio,iam ceſſauit.

11 Illud tamen † obſeruandum eſt ex Doctoribus allatis, non eſſe neceſſarium,vt hæc cauſa in lege exprimatur,ſed ſatis eſſe,ſi inde colligatur, vel aliundè certo cognoſcatur illa eſſe cauſa. & non alia,tunc enim idem eſt , ac ſi cauſa apertè expreſſa fuiſſet. Non tamen eſt ita facile iudicandũ de cauſa legis an adhuc exiſtat,vel ceſſauerit. maximè cũ ſubditis non ita benè certò conſtare poſſit de cauſa legis, vnde quando manifeſtum non eſſet ceſſare cauſam, recurrendum erit ad ſuperiorem,cuius eſt iudicare,an cauſa legis ceſſauerit, necne.

Immo verò non ſufficit, vt quæcunque cauſa tollatur, ſed neceſſarium eſt,vt omnis cauſa tollatur, & non ponatur illa cauſa,vel alia ſimilis. Quia ceſſare nonnunquam poteſt cauſa ex aliqua parte, & manere ex alia, quo caſu lex illa iuſtè adhuc obligabit; quia ſicut ab initio fuiſſet cauſa ſufficiens ad iuſtitiam, & vim legis cauſa illa, quæ ſuborta eſt,etiamſi non extitiſſet prior illa, propter quam talis lex inſtituta fuit,ita etiã licet progreſſu tẽporis prior illa,propter quam a principio lex condita fuit,iam ceſſauerit al a tamen non minus iuſta,& neceſſaria oblata,lex illa vim ſuam obligandi retinebit. *Denique* non ſufficit,vt ceſſet cauſa,vel ratio alicuius particularis; *Nam* ſi manet cauſa quoad commune obligat lex ſingulos,etiam eos, in quibus non eſt illa cauſa.

12 *Hinc infertur primo*, Quod ſi ceſſat cauſa,propter quã poſita fuit gabella,licitum erit eam fraudare,quamuis ab initio iuſtè impoſita fuerit; quod intelligitur, dummodo alia noua cauſa priori ſimilis in genere.vel in ſpecie in ordine ad bonum commune non ſuperuenerit: Vt verbi gratia,ſi ad conſtructionem pontis, aut murorum ciuitatis, aut alicuius arcis ad tutelam regni neceſſariò gabella, vel tributum imponatur, conſummatis huiuſmodi ædificijs non poterit amplius illa gabella exigi. Item ſi pro maris tutela,& defenſione imponatur tributum pro expenſis faciendis,vt ſecuri ſint a piratis nauigantes,non poterit iuſtè tributum illud poſtea exigi, ſi piratis exiſtentibus, Princeps ipſe nullam præbet nauigantibus contra piratas defenſionem. Sic etiã ſi inſtitutum ſit pedagium, ut viæ ſecuræ,& liberæ ſint,ſi non reficiantur pontes, aut non cuſtodiantur viæ,nõ poterit Rex pedagium illud exigere. Quia ceſſante cauſa iuſta,propter quam conſtat impoſitum fuiſſe tributum,oportebit ceſſare tributum; & Principe non præſtante ea,propter quæ inſtituta fuit gabella,non tenentur alij gabellam illi ſoluere. Si vero piratæ non eſſent,quãuis princeps nullum laborem,nullaſque expenſas maris tutelæ tribuat, poterit nihilominus Rex tributum conſuetum,& huic rei deſtinatum exigere,ſi ille paratus ſit,quoties opus fuerit nauigantes a piratis tueri,& vias publicas liberas,& ſecuras cuſtodire. Et iuxta hunc modum dicendum eſt in reliquis omnibus tributis, quorum impoſitionis cauſa cognoſcitur eſſe iuſta,ita,vt illa protinus ceſſante,& nulla alia noua illi ſimili adueniente,ceſſet etiam iuſti tributi obligatio,poteritq. tunc ſubditus ſine vllo peccato principem de tali tributo,& gabella fraudare,nõ obſtante lege per eum lata de tributo,aut gabella tali ſoluenda. Sic expreſsè Panorm.in cap.Canonum ſtatuta num.9. de conſtit Bart.in l.vectigalia.ff.de publ.& vect. Hoſtienſ. in Summa.tit.de cenſib.§. ex quibus verſicul ſed quid ſi mercatores. Zacharias in annot.ad Panorm. vbi ſupra. S. Anton.p.2.tit.1.cap.13.§.8.in princ.& Angel. in verb. pedagium num.6.Sylu.verb.Gabella q.9.& verbo.lex.quæſ. 9.verſi.*Tertio*.Gab 4.d,15.q.5.art.2.concl.1.Ioannes Driedo lib.1.de liberta.Chriſt.cap.15.fol.mihi 213.uer. *Quarto*.Ioan.Medina C.de rebus reſtituendis q.14. Alphonſ a Caſtro lib.1.de poteſt.leg.pœnal.cap.5. documento 3. in fine. Andreas ab Exea repet.in cap.1.de conſti num. 301. Ant.de Corduba in ſuo tract.de caſibus conſcientiæ q.95. dub.2 in fine Michael Salon in 2.2.q de uectigalibus controuerſia 5.citans ad hoc Magiſtrum Blaſium Nau.de uectigalib.ca.8.& colligitur ex S. Thom.lib.1.de Regimine Principum c. 8.

13 *Infertur Secundo*, Quod licet † quis carnem ſuam perfectè domuerit,& uir ſanctus fuerit, ad eccleſiaſtica tamẽ ieiunia obſeruanda tenetur. *Ratio eſt*:quia carnis repreſſio non eſt ſola cauſa. propter quam indictum eſt ab eccleſia ieiunium,ſed ſunt aliæ multæ,ut eleuatio mentis ad Deũ, meritum obedientiæ,quæ ſufficiunt ad obligationem ieiunij imponendam,ex Alphõnſo de Caſtro, ubi ſupra. Andrea ab Exea repet.in ca.num.303.de conſti.& Emanuele Rodriguez tom.1.c.196.concl.3.

Infertur Tertio, Quod ſi lex inſtituta ſit de non geſtandis armis homicidij cauſa, etiamſi in aliquo particulari non ſit hoc periculum,nihilominus tamen ad legis obſeruãtiam quilibet obligatur, *Ratio eſt*;quia ſicut lex ſpectat bonum cõmune,ita et & cãm cõmunem; Vnde & hic, in quo tale periculũ occidendi non inuenitur. legem ſeruare tenetur. Plura huius rei exempla ſuperius cap.1.§ ſecundo huius libri attulimus, quę propterea hic conſulto prætermittimus.

14 *Tertio* principaliter † certum eſt,legem humanam iuſtam non obligare eius tranſgreſſorem ad peccatum mortale,niſi ſit circa materiam talem,quæ ſit alicuius momenti,& grauis,aut ſecundum ſuam ſubſtantiã, aut ſecundum circumſtantiam illi coniunctam. Sic Alphonſus a Caſtro. lib.1.de poteſt.legis pœnal.cap.5.documento 2.Gregorius de Valentia tomo 2.diſpu.7.quæſtio.5.puncto 6 quæſt.3. & Michael Salon tomo 2.in quæſt. 77. articulo 1. contro-

uerſia

uerſia 8. poſt regulam primam. *Ratio eſt*; quia contra rectam rationẽ eſt, vt lex obliget hominem ad culpam mortalem pro quacunque re leuiſſima; Etenim lex humana, vt iuſta, & rationabilis ſit, conformari debet legi diuinæ, à qua deriuatur, formamque legum diuinarum, quantum poterit, imitari; At vero lex diuina, quæ, & ſub mortali, & ſub veniali obligare poteſt, quando hoc, aut illo modo obliget, ſumitur ex materia graui, aut leui; vt conſtat in lege, & præcepto non mentiendi, mendacium enim iocoſum, & officioſum ſolum erit veniale, quia materia leuis eſt, nociuum autem mortale, quia eſt materia grauis. Idem patet in lege, & præcepto Nõ furandi, furtum enim rei parui momenti non niſi veniale peccatum eſt. Ergo ſimiliter in legibus humanis iudicandum erit eſſe mortale, aut veniale, ex grauitate, aut leuitate materiæ. Si enim res, quæ præcipitur, grauis ſit, obligat ad peccatum mortale, ſi leuis ſit, ad ſolum veniale obligare poterit, cum legiſlator auctoritate ſua abuti non debeat, vt velit pro rebus leuiſſimis leges ſuas ad mortale obligare. Vnde Caſtro, Gregorius de Valentia, & Salon reprehendendos docent eos ſuperiores, qui circa res leues aliquid præcipiunt, aut ſub cenſura, aut ſub merito obedientiæ, vel aliquo alio modo obligante ad mortale; de quibus dici poteſt illud Ezech. 34. *Cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia*. & illud Saluatoris, Matth. 23. *Imponunt onera grauia, & importabilia*. Exemplificat Caſtro, vbi ſupra, in prælatis, qui obligare volunt ſubditos ad mortale propter ſolam violationem ſilentij, tali, aut tali tempore, aut propter tardum ad Miſſam acceſſum, aut propter ſolam vnius lactucæ ſine licentia manducationem, aut propter aliam ſimilem leuem cauſam. Addit tamen, & rectè poſſe his paruis rebus talem circumſtantiam, & tam grauem coniungi, vt puta, graue ſcandalum religionis, aut magnam occaſionem tranſgreſſionis votorum, a regulæ ſuæ profeſſionis, vt merito prælatus res illas ſub culpa mortali prohibere poſſit. Non quidem propter ipſas, quæ re vera tanti meriti, & momenti non ſunt, ſed propter grauem circumſtantiam illis ex accidenti coniunctam. Siquidem fieri poteſt, vt circumſtantia aliqua addat eiuſmodi materiis grauitatem. Vt verbi gratia præcipere poteſt prælatus ſub obligatione ad culpam mortalem, ne aliquis religioſus accedat ad hortum communem conuentus, aut ne accedat ad talem, aut talem ſecularis hominis domum, aut ne tranſeat per talem vicum, etiamſi cum licentia ſua exierit extra conuentum; aut ne cum tali aut tali perſona loquatur. Hæc enim, & ſimilia, quamuis ſecundum ſe conſiderata videntur, & ſint parui momenti, comparata tamen ad honeſtatem, & bonum nomen religioſorum, aut ratione ſcãdali, & alterius circumſtantiæ, efficiuntur res magni momenti, & ideo obligant ad mortale, vt etiam teſtatur Bartho. Medina in 1. 2. quæſt. 96. artic. 4. in ſolutione dubij ſecundi contra regulas ab eo allatas propoſiti. Poſſe autem Prælatum, & maximè ſummum Pontificem, qui in his, quæ pertinẽt ad totam eccleſiam circa fidem, & mores errare nequit, pro re alioquin leui ſecundum ſe, graui tamen ex adiuncta aliqua circunſtantia, legem inſtituere, quæ obliget ad mortale, oſtendit Greg. de Val. vbi ſupra, ex eo quod Deus obligauit Adamum ſub mortali vt etiam a pomo abſtineret, quod quidem per ſe non ita graue erat, ſed propter circũſtantiam, & finem legis, atq; adeo ſeueritatem præcepti ex parte voluntatis diuinæ, vt, ſ. ſeruaretur iuſtitia originalis pro poſteris ſuis. Ergo ſimiliter poterit prælatus per poteſtatem ſibi diuinitus conceſſam aliquid ſub peccato mortali præcipere, quod non ſit graue, niſi ſecundum circumſtantiam illi adiunctam, vt diximus.

15 *Regula* igitur hæc † communiter ſtatuitur ab authoribus pro cognoſcenda obligatione legis ex parte materiæ, ſ. vt lex illa humana tam eccleſiaſtica, quam ciuilis obliget ad mortale, quæ eſt de materia graui. Sic Sotus lib. 1. de iuſtitia, & iure q. 6. art. 4. poſt medium. Bart. Med. 1. 2. q. 96. art. 4. dub. 1. regula 2. Michael Salon. 2. 2. tom. 2. in q. 77. art. 1. controuerſia 8. reg. 2. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. p. 2. lib. 3. c. 2. concl. 4. Toletus in Summa tract. de ſeptem peccatis capital. ca. 20. diffic. 2. Circa quam regulam obſeruandum eſt: *Materiam graué* hoc in loco non appellari, quia peccatum mortale ſit, cum ſint multa, quæ intrinſecè mortalia ſunt, quæ tamẽ lex aliquando non prohibet aliquo ſuo peculiari præcepto, vt ſimplex fornicatio non ſolet prohiberi aliquo præcepto humano præter diuinum, ſed quæ, cum aliàs ex ſua natura mala non ſit, ſed indifferens, lege tamen prohibetur tanquam materia grauis in ordine ad bonum commune, puta, quia eius obſeruatio maximè conducit ad bonum Reipublicæ, eiuſq; violatio charitati proximi aut iuſtitiæ repugnat, talis. n. lex obligat ad mortale, ſin alter ad veniale ſolum obligabit. *Exempli* gratia, ſi in aliquo loco, aut regno ſit penuria frumenti materia grauis cenſenda eſt, non extrahere frumentum ex illo loco, aut Regno; vnde ſi eo tempore quo ciuitas grãdi frumenti inopia laboraret, lex a Principe, aut Magiſtratu feratur prohibens, ne frumenta extra ciuitatem, aut Regnũ aliò deferantur certiſſimum eſſe debet huius legis præceptum obligare ſub mortali cum illius tranſgreſſio in graue detrimentum Reipublicæ aut proximi redundet.

Sic etiam quãdo imminet hoſtium inimicorum & belli periculum grauis materia cenſenda eſt non transferre equos in aliam prouinciam, neq; arma, vel metalla, ex quibus inſtrumenta bellica confici poſſunt; adeo, vt, ſi aliquo tempore lex mandaret, ne efferentur arma, aut transferentur equi extra prouinciam procul dubio ad peccatũ mortale tranſgreſſores obligaret. *Ratio eſt*: quia tales tranſgreſſores plurimum nocent bono cõi, & paci, & ſaluti proximorum aduerſantur, aguntq; non modo contra obedientiam in reb. grauibus ſuperiori debitam, verum etiam cõtra charitatem, & iuſtitiam legalem, qua bonum commune omni priuato, & proprio commodo præferendum ſit; & quia magni referunt huiuſmodi legum obſeruationes, mortale erit eis non obedire.

Ceterum, ſi lex eſſet, quæ ſtatueret, quod quis non equitaret mulas, aut non induatur ſericeis, communiter non obligaret ad mortale, niſi eſſet in graue damnum Reipublicæ, nunc enim ad morale obligaret.

16 *Quarto* principaliter certum eſt, tranſgreſſionem legis tam ciuilis, quam eccleſiaſticæ ex contemptu eſſe peccatũ mortale. Sic Alphonſus à Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pœnalis. cap. 5. documento 6. Adria. quodlib. 6. artic. 2. litera, D. Ioan. Driedo lib. 1. de libert. Chriſtiana. c. 17. propoſitione 5. Bar. Med. 1. 2. q. 96. ar. 4. dub. 1. regula 5. Greg. de Valen. to. 1. diſp. 7. q. 5. puncto 6. ante finem. Toletus lib. Inſtruct. Sacer. in trac. de ſeptem peccatis mor. c. 19. Nau. in Manuali, c. 23. nu. 42. & colligitur ex S. Thoma 2. 2. q. 186. art. 9. in corp. & ad tertium. *Ratio eſt*: quia lege diuina tenemur ſub peccato mortali ſubijci his poteſtatibus, & legib. vt ſuperius oſtenſum eſt; Ergo illas contemnere peccatum mortale erit. Tunc autem violat quis ex contemptu, vt cõmunis Doctorum ſententia, & etiam habet, quando ideo violat, quia non vult ſubijci ordinationi legis, aut regulæ, ſed paruipendit legiſlatorem, aut præceptum ex ſuperbia, & tumore quodam animi & exinde procedit ad faciẽdũ contra legem, vel regulam. Quando autem ex conſuetudine, aut malitia, aut ira aut ex alia cauſa particulari, puta quia ſibi uidetur durum, aut moleſtum, contra legem facit, non cenſetur peccare ex contemptu.

Obſeruandum autem eſt, in obſeruatione humani præcepti duplicem uirtutem inueniri; Vna eſt obedientia, veluti cum homo uult præceptis ſuperiorum obedire, quia eſt præceptum ab eo; & huic uirtuti contrarium eſt nolle obedire, quatenus eſt præceptum ſuperioris.

Alia autem uirtus in obſeruatione humani præcepti eſt uirtus aliqua particularis: ſiquidem lex poſitiua, ut optime docent Caiet. 1. 2. q. 96. art. 4. in fine. Sotus in lib. 1. de iuſtitia & iure q. 6. artic. 4. poſt medium, Ioannes Driedo ubi ſupra, & alij, præcipiens aut prohibens actus ex his q̃ ſunt in ſe indifferẽtia, facit actus illos eſſe aut in pręcepto aut in prohibitione, cõſtituens eoſdẽ, ut ſint actus huius vel illius uirtutis, ut u. g. lex ieiunij pręcipiẽdo abſtinẽtiã facit actũ illũ ſub præcepto tẽperantiæ. lex item ſanctificandi diem feſtũ pręcipiens audire Miſſã, & abſtinere ab opere ſeruili, facit actus illos eſſe uirtutis religionis & latrię. Et lex pręcipiẽs ſolutionẽ uectigalis ponit actũ illũ ſub uirtute iuſtitiæ. Vnde unũ idẽq; opus externũ diuerſarum uirtutum actus eſſe po-

deratus, ibi *poſt 36. dies*. quia vt notat gl. in d. Aut. vt factæ nouæ cõſtitutiones, ſunt caſus ſpeciales, in quibus prędictũ ſpatium aſſignatur, & proinde non derogant iuri & conſtitutioni communi, & vniuerſali. Neque obſtat gl. in cap. *Propoſuiſti* in uer. *non probatur*. diſt. 82. quia ut notat Panorm. in c. *Cognoſcentes*. num. 7. de Conſtit. reijcitur ab omnibus, & c. *decernimus*. diſt. 18. per quod illa gloſſa mouetur non loquitur de tempore, quo illa conſtitutio ligat, ſed de tempore præfixo à Concilio Toletano Epiſcopis ad denunciandum ſubditis, quęnam in Concilio illo Toletano Prouinciali ſtatuta fuerant.

9 *Quarto conuerſum eſt*, an in huiuſmodi legibus ciuilibus Imperatoris, & Regum ſufficiat generalis illa publicatio facta in Curia ipſius Principis, ſeu Imperatoris? In hac re communis Doctorum ſententia eſt (loquendo de legibus, quæ non ſunt reuocatoriæ priuilegiorum, aut irritatoriæ actuum, de quibus inferius agemus) non eſſe ſufficientem promulgationem factam in Curia, aut in Ciuitate Regia, ſed requiri etiam, vt alijs in locis cuiuſq. prouinciæ, aut Imperij, & Regni promulgatio ſolemniter fiat & duorum menſium effluxerit ſpatium, ita ut ad omniũ notitiam moraliter & probabiliter venire poſſit vnde lex Imperatoris non obligat Bauaros v.g. niſi etiam in Bauaria promulgetur, ex Panorm. in capit. cognoſcentes num. 7. de conſtit. Syl. verbo lex quæſt. 9. verſic. Tertio, & alijs, qui id colligunt ex Authen. *Vt nouæ conſtitutiones*. Soto lib. 1. de iuſtit. q. 1. art. 4. qui exemplificans de Caſare, ſeu de Rege Hiſpaniæ (& idem de aliquo alio Principe, cui plura ſunt regna, ſeu plures prouinciæ ſubiectæ) expreſſè docet, non ſatis eſſe, verbi gratia, Toleti in Hiſpania promulgari legem, quæ Belgas, Flandros, Italos, aut Indos comprehendat, ſed oportere etiam in ſingulis prouincijs promulgari, vt ſic qui abſentes ſunt a Curia, in Prouincijs earum legum notitiã habere poſſint. *Ratio eſt*, quia, quod attinet ad gubernationem ſecularem, diuerſa regna, ſiue Prouinciæ videntur eſſe per ſe diſtinctæ Vniuerſitatis, & Reipublicæ: vnde cum lex ſit vniuerſalis regula ad omnes pertinens, non in uno certo loco tantum, ſed in diuerſis promulgari debet, ut ad omnium notitiã peruenire queat vt præter citatos manifeſtè tradunt Barth. Medina, 1. 2. q. 90. artic. 4. concluſ. 2. & dub. vlt. poſt concluſ. quintam, Grego. de Val. tom. 2. diſput. 7. q. 5. pun. 5. q. 2. Marc. Anto. Cucch. Inſt. Maior. tit. 3. num. 17. & alij.

10 *Quinto* controuerſum etiam eſt, An qui ante id tempus duorum menſium ſciunt legem promulgatam in locis prouinciæ, teneantur in conſcientia ad illius obſeruationem non expectando duos menſes? Anton. de Butrio in c. 2. de conſtit. dubius eſt, & potius in partem negatiuã inclinat, & idem docent Andreas de Exea repet. in capit. *cognoſcentes*. numer. 76. de conſtitut. & Greg. de Valent. to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 5. dub. 3. eo quod ante illud tempus lex non uidetur obligare, & afferunt pro ſe Auth. *vt nouæ conſtitutiones*. Communior tamen, & verior ſententia eſt dicentium, eos, qui legis promulgatæ notitiam, ſcientiamque habuerint, ante lapſum duorum menſium ad legis obſeruantiam teneri, & obligari, ſic gloſ. in c. *cum ſingula* in uerb. *peruenerit*. de præbend. in 6. & in c. *Hoc conſultiſſimo*. in verb. *habeuns*. de rebus eccleſ. non alienan. in 6. Ioan. de Lignan. in c. 2. de conſtit. Panor. in cap. *cognoſcentes* num. 7. de conſtit. & in c. 1. num. 12. de poſtul. prælat. vbi citat Ioan. Andr. Pan. & Hoſtienſ. pro eadem ſententia; Angelica verb. Lex, num. 12 Syl. eod. q. 6. verſic. Tertio. Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure q. 1. artic. 4. qui id docet ſaltem verum eſſe in foro interiori; Mar. Anton. Cucchus lib. 1. maior. inſtitut. tit. 3. num. 21. Anton. de Burgos repet. in c. *cognoſcentes* nu. 206. & nu. 213. de conſtit. Bartol. in l. omnes popul. de iuſt. & iure. Barbat. conſ. 55. & uidetur ſatis euidenter colligi ex c. primo, de poſtulat. prælat. in illis verbis: *Sed id ſolum ſufficit, vt ad eius obſeruantiam teneatur, qui nouerit eam ſolemniter editam, aut publicè promulgatam*; vbi ut notat Pan. nam uerbum illud *ſufficit*. ſatis oſtendit ſufficere ad obſeruantiam conſtitutionis, quod illius notitia habeatur. *Ratio huius eſſe poteſt*: quia fruſtra expectatur euentus cuius nullus eſt effectus. Ex quo ergo quis certus eſt de legis promulgatione, fruſtra expectat lapſum duorum menſium, quia eum, qui certus eſt, non oportet amplius certiorari, ex regul. *Eum qui certus eſt*, de reg. iur. in 6. Nec obſtat tex. in dicta Auth. *Vt factæ nouæ conſtit.* quia, ſi rectè conſideretur, ſolum probat id fieri propter ſcientiam, & non ob aliud, ita ut poſt illos duos menſes præſumatur ſcientia, nec in contrarium facilè admittatur probatio in foro exteriori, quamuis in foro conſcientiæ ignorantia inuincibilis ſemper a culpa, & pœna excuſet, vt diximus. Qui enim facit contra legem, quam ignorat, in foro conſcientiæ non peccat illo peccato, quod eſt committere in legem, ſed illo, quod eſt ignorare legẽ, cum forte ſcire tenebatur. Etenim peccatum eatenus cenſendum eſt, quatenus voluntarium eſt ubi autem eſt ignorantia inuincibilis non eſt voluntarium, vt conſtat, & per conſequens non erit peccatum aliquod contra legem ex tali ignorantia. Tunc autem cenſetur ignorantia inuincibilis, quando quis ſcire non potuit aliquid adhibita diligentia ſolita adhiberi a uiris prudentibus eiuſdem qualitatis; Sicut econtra ignorantia illa uincibilis dicitur, quando quis aliquid ignorat, quod eiuſdem qualitatis homines communiter ſciunt. Hæc autem omnia intelligẽda ſunt de ijs legibus, in quibus non eſt expreſſè ſtatutum tempus determinatum in quo obligare incipiunt; *Nam* de ijs alia eſt ratio, cum ipſæ leges obligandi vim non habeant ex voluntate, & intentione legiſlatoris, antequam illud tempus adueniat, vt colligitur ex c. *Cum ſingulã*. de præbend. in 6 & alijs legibus in ſecundo dicto fuſius a nobis allatis.

11 *Sexto* itidem inter Authores controuerſum eſt de legibus Eccleſiaſticis Summi Pontificis, An in ijs legibus in quibus nullum certum tempus ad obligandum præfigitur, ſatis ſit, vt in Curia Romana promulgentur, ita vt non opus ſit ad earum obligationem, vt vel in ſingulis prouincijs promulgentur, vel etiam expectẽtur duo menſes ad earum obligationem? Aliqui enim exiſtimant requiri promulgationem in ſingulis prouincijs, duoſque menſes itidem expectandos poſt earum promulgationẽ, ſicut de legibus ciuilibus ab Imperatore latis diximus. Sic Panorm. in c. *Cognoſcentes*. numer. 7. de conſtit. Franciſcus Coſcius Senenſis in repet. dicti c. *Cognoſcentes*. num. 100. Angelica in verbo, lex, num. 13 Caiet. 1. 2. q. 90. art. 4. & ibi Barth. Medina dubio 1. poſt concl. ſecundam & dub. vlt. *Ratio eorum eſt*: quia eadem vtriuſque ratio eſſe videtur. Nam imperium Papæ latius patet, quam imperium alicuius Regis, aut Imperatoris, & leges eius non minus, immo magis vniuerſales ſunt. Ergo non ſolum requiritur promulgatio in Curia ſed etiam in prouincijs, diœceſibus, & eccleſijs cathedralibus. Quamuis enim Papa pedes habere plumbeos videatur, & proinde immobilis maneat nec diſcurrat per prouincias & mundum, ſicut Imperator, habet tamen Epiſcopos, & Archiepiſcopos, per quos omnibus notitiam dare poteſt.

Alij vero exiſtimant leges Summi Pontificis vim obligandi habere, quamprimum in Curia Romanã publicentur, & in acie Campi Floræ, & ad valuas Baſilicæ Apoſtolorum affixæ ſint, & in Cancellaria Apoſtolica apud publicatis habeantur, nec neceſſe eſſe vt in ſingulis prouincijs promulgentur, niſi id in Bullis ipſis exprimatur. Sic Ioan. Monachus in reg. *In generali*. de reg. iur. in 6. Io. Andreas ſuper data ſexti. Panorm. in cap. *Nouerit*. num. 3. de ſent. excommun. Paul. de Eleazar. in proœm. Clement. Imol. ibidem. Henriquez Bohic. in cap. *Cognoſcentes*. de Conſt. Aufrer. ad Cap. Toloſan. quæſtio. 445. dub. 2. Gomeſius in proœm. regul. Cancellar. quæſtio. 2. ante finem. Syluest. verbo, Lex, quęſt. 6. uerſic. Tertio. Marcus Anton. Cucchus lib. 1. Inſtitut. maior. titul. 3. num. 19. Greg. de Val. tom. 2. diſp. 7. quęſtio. 5. puncto 5. dubio 2. Ioan. Azorius part. 1. Inſtitut. Moral. lib. 5. capit. 3. dub. 3. Emanuel Rodriguez tom. 1. quæſt. Regular. quęſt. 6. art. 2. in fine, & fauet Sotus lib. 1. de iuſt. & iure. quęſt. 1. art. 4. ait enim parum referre, ſi dicamus ſtatim Romæ latas obligare: & Sylueſter, Gomeſius, Gregorius, & M. Anton. Cucchus ita in vſu, & praxi obſeruari dicunt, & huius etiam ſententiæ eſt Anton. de Burgos repetit. in dicto capit. *Cognoſcentes*. numer. 208. citans Archid. in cap. final. diſtinct. 16. unde

Digitized by Google

d. Bullæ Cœnæ, verbi gratia, obligat omnes vbique terrarum, poſtquam in die Iouis Sancti publicatur. Huius opinionis ratio hæc eſſe poteſt quia tota Reſpublica, & Eccleſiaſtica gubernatio ſub vno capite, & paſtore, Summo videlicet Pontifice, vna prouincia reſpectu Papæ cēſetur, & vt notat Anton. de Burgos, vbi ſupra, Romæ ſunt omnes mundi nationes, vnde veriſimile eſt, quod, quando ibi conſtitutio aliqua noua promulgatur, illi, qui Romæ commorantur, certas eorum ciuitates & prouincias faciāt, vt proinde illa promulgatio Romæ facta ſufficiens eſſe cenſeatur, aliàs, vt Syluester loco proximè allato notat, multę Decretales Pontificis non obligarent, quandoquidem multæ illarum in multis prouincijs non ſunt vnquam promulgatæ, in quibus tamen obligant, & ſeruantur, & hoc maximè in legibus Pontificijs vim habet, quæ non pendent ex acceptatione populorum, cum eccleſię ſupremus paſtor immediate a Deo poteſtatem acceperit, cuius auctoritati, & imperio nihil omninò obſtat, quod nonnunquam aliqui Principes, aut magiſtratus inueniātur, qui talium conſtitutionum promulgationem in ſuis Regnis, & Prouincijs impedire conantur, eorum enim iniquitas impedire minimè valet, quo minus Summus Pōtifex leges ferre poſſit, quae totum orbem Chriſtianum ad earum obſeruantiam coarctent, & conſtringant. Ideo autem duorum menſium ſpatium in lege ciuili ſtatutum eſt, quia ſatis rationabile tempus eſſe videtur, intra quod lex promulgata omnibus innoteſcere queat. Cum ergo in legibus Eccleſiaſticis huiuſmodi tempus conſtitutum non ſit, illud tempus ſufficere intelligi debet, quod habita ratione diſtantię rationabiliter ſufficit, vt aliquid Romę promulgatum eſſe cognoſcatur. Conueniunt tamen omnes, quod ignorantia inuincibilis ſemper excuſat a culpa, & pœna, non ſolum in foro conſcientiae, ſed etiam in foro exteriori, ſi probetur, vt latius tomo 1. Theſauri lib. 1. cap. 18. oſtendimus. Et quæ hactenus dicta ſunt, de legibus praecipientibus aliquid intelligenda ſunt.

12 *Septimo*, quantum † ad leges irritatorias contractuum communiter tradunt Doct. quod ſi lex aliqua promulgata fuerit in Curia, & habeat decretum irritans, & reſcindens, ſtatim obligat, non quidem quoad culpam, & pœnam, ſed quoad reſciſſionem contractus facti contra dictam legem. Exempli g. ſi in Concil. Romae ſtatuatur, & promulgetur, vt illegitimus nō poſſit habere beneficium Eccleſiaſticum, & quod talis collatio ſit irrita, etiamſi poſt promulgationem inuincibiliter ignoranti beneficium collatum ſit, collatio illa nulla, & irrita erit. Quia retractatio, ſeu annullatio actus non eſt vlla pœna, quae infligitur ob culpam, & conſequenter inuincibiliter ignorantes, & omni culpa carentes ea affici poſſunt, non autem pœna, vt diximus, cum abſurdum planè eſſet ad pœnam ligare ignorantem. Sic glo. in Clement. 2. in ver. *Ex nunc*, de haer. & Panormit. in c. *Cognoſcentes*, num. 7. in princip. de Conſtit. Sylueſt. verbo, Lex, q. 6. verſic. tertio circa medium. Sotus lib. 1. de iuſti. & iure q. 1. ar. 4. Barth. Medina 1. 2. q. 90. art. 4. ante concluſ. 4. & Greg. de Valent. tom. 2. diſp. 5. puncto 5. dub. 2. & colligitur expreſſè ex c. 1. §. *Adyciebatur inſuper*. de conceſſ. præbend. in 6. *Idem* iudicium eſt de donatione facta a nouitio in religione ante duos menſes profeſſionis, nam ſi quis bona fide, & ignorantia inuincibili donationem validam fuiſſe exiſtimaret, nō peccaret eam acceptando; ceterum donatio irrita fuit, & inualida, vt colligitur ex Concilio Tridentino Seſſ. 25. de Regular. c. 16 quapropter continuò, atque reſciuerit, tenetur id, quod donatum eſt, domino vero reſtituere. Sic etiā extante lege, quæ decernat, & taxet rerum venalium pretia, ſi quiſpiā ignorans leges inuincibiliter vendat res auctiori, & maiori pretio, liberatur a culpa propter ignorātiā inculpabilem, ſed tenetur reſtituere illud, quod plus iuſto accepit, vt Barth. Medina, vbi ſupra, tradit. Hanc autem communem Doctorum ſentētiam ſolum veram Sotus, vbi ſupra, affirmat, quando reſciſſio, & annullatio eiuſmodi contractus eſt ſine notabili damno, & iniuria tertiæ perſonæ, ſi enim Pontifex, verbi gratia, ferret legem, per quā redderet ad matrimonium inhabiles cognatos intra quintum gradum, cū non poſſet retractatio huiuſmodi actus, & contractus fieri ſine iniuria partium, vt conſtat, æquum planè eſt, vt talis lex vigorem non habeat, antequam in ſingulis prouincijs promulgaretur; Quare conſultiſſimè fecerunt patres in Conc. Trid. Seſſ. 24. de reform. matrim. cap. 1. in lege irritante matrimonia clandeſtina, vbi præceptum eſt, quod hæc non ſolum per diœceſes vniuerſas, ſed etiam per ſingulas parochias proponeretur, & quod non valeret, niſi poſt triginta dies a die primæ publicationis in eadem parochia factæ numerandos.

Octauo. Circa leges reuocatorias priuilegiorum, & in-
13 dulgentiarum illud communiter ab omnibus receptum, & approbatum eſt, huiuſmodi leges vim obligandi non habere quouſque promulgatæ ſint, non ſolum in prouincia, ſed etiam in ciuitate, ac parochia; Exempli gratia, dū indulgentiæ reuocantur, aut ſuſpenduntur, quouſque in Metropoli Eccleſia ſit reuocatio promulgata, quicunque poteſt conceſſis priuilegijs citra culpam vti. Neque hoc tātum, verum etiam ſi quis vſque ad illum articulum priuilegio indulgentiarum fuerit a reſeruatis Sacramentaliter abſolutus, abſolutio eſt valida, ex Soto lib. 1. de iuſtitia, & iure, q. 1. artic. 4. & Greg. de Valentia tom 2. diſt. 7. q. 5. puncto 5. dub. 2. niſi (inquit hic author) fortè in anno Iubilæi, vbi ſtrictiſſimè videntur illæ reuocari, in qua re conſulendum eſſe cenſeo tenorem Bullæ Iubilæi, & ſecundum illum iudicandum. Immo aliqui, vt Panorm in cap *Cognoſcentes*. nu. 7. & Fel. ibi, de Conſtit. & Greg. de Valentia tom. 2. diſput. 7. quæſtio. 5. puncto 5. dub. 2. affirmant huiuſmodi leges reuocatorias priuilegiorum non obligare aliquem, antequam ad eius notitiam perueniant, & colligitur ex capi. 1. de conceſſ. præbend. in 6. vbi id communiter tradūt Doctores, vt notat Panor. vbi ſupra, & facit tex. l. qui abſenti, & Aret. ibi. ff. de acquir. poſſ. & l. abſenti. ff. de do. Sebaſtia. Sap. in annotationib. ad Panormitanū, vbi ſupra, in verb. priuilegiati. litera k. citans ad hoc Iaſonem in l. final. colum. 9. verſic. ſucceſſiuè ff. de Conſtitut. Princip. vbi dicit, eſſe communem opinionem Legiſtarum, & Canoniſtarū. *Ratio eſſe poteſt*: quia fauores ſunt ampliandi: Vnde, vt notant Medina 1. 2. quæſtio. 90. art. 4. ante ſolutionem argumentorum, & Gregorius, vbi ſupra, ſi quis habuiſſet antea priuilegium de ouis comedendis, aut de confeſſore eligendo, qui ipſum a peccatis reſeruatis abſolueret, validè vti poſſet huiuſmodi priuilegio quouſque ſciret ſibi eſſe reuocatum per aliquod nouum ſtatutum, id quod etiam docet Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure, quaeſt. 1. artic. 4. &, vt diximus, colligi videtur ex d. cap. 1. de conce. præb. in 6. §. nec obſtaret.

14 QVINTVM DVBIVM eſt, An præter ſufficientem legis promulgationem eo modo, quo dictum eſt, neceſſariū etiam ſit, legem humanam acceptari? *Ratio difficultatis eſt*: quia virtus legis dependet a poteſtate legislatoris, & non ab acceptatione ſubditorum, & conſequenter vim obligandi habet, quamuis ſubditi repugnent, & reſiſtant. Cōmunis nihilominus Doctorum ſententia eſt, poſt legis promulgationem, & duorum menſium lapſum neceſſarium eſſe, vt lex recepta ſit ad hoc, vt vim obligandi habeat. Sic gloſſ. in capitul. 1. in verb. *frangere* de tregua, & pace, & Panorm. ibi, num. 4. & Felin. numer. 6. Sylueſt. verbo, lex, quaeſt. 8. verſic. 4. Io. Driedo lib. 1. de libert. Chriſt. c. 9. conſiderat. 2. Alph. a Caſtro, lib. 1. de poteſt. legis pęnal. capitu. 1. Nauarr. in Manuali, capitul. 23. nume. 41. Marc. Anton. Cucchius libr. 1. Inſtit. maiorum titul. 3. numet. 31. Barth. Vgolin. de cenſu. Eccleſ. tabula 1. capitul. 9 §. 9. nu. 1. Gregorius de Valentia tom. 2 diſp. 7. quaeſt. 5. puncto 5. dub. 4. Summa Corona part. 1. cap. 1. nume. 30. Sebaſtianus Medices in Summa de concord. Canon. Decret. diſtinct. 4. articulo. 5. & Toletus in ſumma tract. de ſeptem peccatis mortal. capitulo. 18. & colligitur euidenter ex capitulo in iſtis. §. leges, diſtinction. 4. vbi dicitur: *Leges inſtituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus vtentium approbantur*. & huius rationem in ſequentibus aſſignans ait: *Sicut enim moribus vtentium in contrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ ſunt, ita moribus vtentium ipſæ leges confirmantur*, & in l. de quibus. ff. de legibus; *Leges*, inquit Iulianus Iuriſconſultus, *nulla alia de cauſa nos tenent, quam quod iudicio populi re-*

tem non præcepta iure diuino, aut naturali, authoritate eccleſia probatur.

Caluini, eiuſq; ſectatorum interpretatio ſuper Act. 15. refellitur, ut manifeſtè falſa, tum contextui, tum Sanctorum Patrum communi intelligentiæ repugnans. ibid.

7 *Apoſtoli conſtitutio, ne bigami ordinentur, in conſcientia obligat, cum tamen nec iure diuino, nec naturali prohibeantur.*

Lex eccleſiaſtica de ieiunio præſertim Quadrageſimæ obligat ſub peccato. nu. eod.

8 *Eſſe in Eccleſia hanc poteſtatem condendi leges, quæ ſub pęna peccati mortalis obligent, de fide eſt.*

9 *Lex Ciuilis poteſtatem habet obligandi tranſgreſſores ad peccatum mortale: Ex Scripturis.*

10 *Idem probatur ex teſtimonijs Patrum.*

11 *Præcepta iuſta parentum obligant filios ſub pęna mortis æternæ.*

12 *Sicut Reſpub. Eccleſiaſtica authoritatem habet condendi leges particulares ad finem ſpiritualem, ſic & Reſpubl. ciuilis ad pacem, & tranquillitatem neceſſarias.*

Reprehenditur doctrina Gerſonis, ut falſa, & abſurda, ibid.

13 *Soluuntur Rationes, quę in contrariam partem adductæ fuerunt ſuperius, nu. 3.*

14 *Medicus nullam habet authoritatem præcipiendi, ſed tantũ facultatem conſiliandi, & docendi, quid agendum ſit.*

15 *Quamuis Eccleſia actum nudum interiorem ſecundum ſe nec præcipere, nec prohibere poteſt, nec punire, prout tamen actus exterior prohibitus inde exortus eſt, ſimul in obligatione ponit.*

Hæreticus penè mentalis non eſt excommunicatus, nu. eod.

ANtequam cum Catholicis de obligatione legum humanarum diſputemus duo breuiter explicãda ſunt: *vnum* contra hæreticos, qui negant in eccleſia eſſe poteſtatem condendi leges, quæ obligant in conſcientia ad earũ obſeruantiam, de materia alioqui per legem diuinam nõ præſcripta. Quam olim hæreſim tenuerunt Vualdenſes, vt patet ex Anton. in Summa p. 4. ti. 11. c. 7. §. 1. eoſq; ſecuti Vuicleff. vt patet ex articulo eius 38. damnato in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. & Ioannes Hus, vt patet ex art. eius 15. damnato in eodem Concil. ſeſſ. 15. & his temporibus Lutherus, vt conſtat ex Bulla Leonis X. contra illum, artic. 27. & articu. vlt. Confeſſionis Auguſtanæ. Caluinus lib. quarto. Inſtitut. cap. 10. & alij recentiores affirmantes illa ſolum mandata obligare in conſcientia, quæ in Euangelio explicata ſunt, hoc fundamento nixi, quod Matth. 15. dictum a Chriſto ſit: *Fruſtra colunt me, docẽtes doctrinas, & mandata hominum.* Contra hanc tamen hæreſim ſunt Scripturæ, & perpetua eccleſiæ conſuetudo, ſiquidem Matth. 28. & Ioan. 20. dixit Chriſtus. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo, & in terra. ſicut miſit me pater, & ego mitto vos.* Ex quo loco San. Chryſoſto. & alij eccleſiæ poteſtatem in Apoſtolos, eorumque ſucceſſores a Chriſto translatam eſſet tradunt, qua leges Eccleſiaſticas condere poſſent ſicut ipſe Chriſtus eam a patre acceperat. Hinc in Scriptura dicuntur *Superiores,* Matth. 23. Act. 23. Item *Præpoſiti, & ſublimiores poteſtates,* Rom. 13. & 1. Pet. 2. Item vocantur *Paſtores,* Io. 21. Act. 20 Epheſ. 4. 1. Corinth. 12. & 1. Petr. 5. Item *Epiſcopi, & ſuperintendentes.* Act. 20. quæ nomina regendi poteſtatem, & auctoritatem condendi leges ſignificant; ſi quidem alias qui præeſſent, non poſſent ſufficienter, & efficaciter ſubditos ad gubernationis finem dirigere prout Ariſtot. lib. 7. Polit. cap. 6. & 9. & Plato libr. 2. de Repub. & lib. 8. de Legibus, tradunt, & experientia manifeſtat. Hinc Apoſtoli, vt colligitur ex Act. 15. hanc poteſtatem ſibi a Chriſto traditam exercere cæperunt, conſtituentes legẽ de abſtinentia à ſanguine & ſuffocato ad tempus, dicentes: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & Nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam neceſſaria, ut abſtineatis uos, &c.* & licet Melanchthon in Confeſſione Auguſtana artic. vlt. dicat eam non fuiſſe veram legem, ſed ſolum directionem quandam, id tamen facile tum ex verbis ipſis, tum ex c. 16. conuincitur eſſe falſum, vbi Paulus ad illam conſtitutionem Apoſtolorum alludens, hortatur fideles, *vt ſeruarent præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum.* Similia etiam ipſemet Paulus præcepta circa ordinationem Presbyterorum, & Diaconorum ſtatuit, vt videre eſt primo Timoth. 3. & ad Titum 3. & alia etiam circa ordinationem ſtatuit primo Corin. 11. Et idem ex multis Concilijs colligitur, vt ex Chalced. Actione 15. ex Romano ſub Hilario 1. Can. 1. & Synodo 6. Act. 4. & Synodo 8. Act. 1. & Toletano 3. Can. 1. Concilio Viennenſi. vt habetur in Clement. Ad noſtrum, de hæreticis, & Conſtantienſi, Seſſio. 8. & Florentino, in vnione Armenorum, & Tridẽtino Seſſ. 6. can. 20. Et denique Ro. 13. dr abſolutè. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* & Mat. 18. *Si Eccleſiã non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus.* Ex quo loco euidenter colligitur, neceſſariò obediendum eſſe ſaltem vt vitetur pæna, qui modus neceſſitatis ſatis ad legem, de qua re nunc ſolum contra hæreticos agitur, in ferius enim oſtendemus etiam conſtituere poſſe leges obligantes in conſcientia. Nec valet, quod ab eis affertur, ſiquidem eo in loco Chriſtus ea ſolum mandata reprehendit, quæ legi diuinæ repugnãt, vt verba ſubſequẽtia manifeſtant, ait enim: *Quare uos tranſgredimini præceptum Dei propter traditiones veſtras, &c.* Nos autem ſolum contendimus in eccleſia Dei poteſtatem eſſe ferendi leges, quæ alioquin in lege diuina non continentur, nec legi diuinæ repugnant.

Alterum, quod explicandum eſt, non ſolum contra hæreticos, ſed etiam cõtra Ioannem Gerſonem, & Iacobum Almainum eſt; nam hæretici volunt in eccleſia poteſtatem non eſſe ferendi aliquam legem de re alioquin per legem naturalem, & diuinam non præſcripta, quæ ad eius obſeruantiam ſub peccato mortali obliget. Quia ſatis, inquiunt eſt ad ſalutem ſeruare mandata diuina. Matth 19. *Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata,* & Matth. 29. *Docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui uobis,* Et quia prohibitum eſt aliquid addere verbo Dei. Deuteronom. 4. & 12. & Eſaiæ. 8. Ceterum hæc nihil contra Catholicã veritatem valent; Nam inter alia diuina præcepta hoc vnum eſt, vt obediamus legibus ſuperiorum, vt paulo ante dictum eſt, Illud vero, quod dicitur nihil verbo Dei addẽdum eſſe intelligitur, quod verbo Dei repugnat, cuiuſmodi erant impij Sacrorum ritus ab Ethnicis vſurpati, quos Deuteron. 12. in primis Deus uitari iuſſit, vt ex verborum contextu euidentiſſimum eſt. Et contra Gerſonem paulo inferius exempla multa afferemus, quibus probabimus hanc poteſtatem in eccleſia eſſe, vt ea præcipere poſſit ſub pęna peccati mortalis, quæ alias in Sacris literis, vel lege naturæ præcepta non ſunt. Interim ſatis erit hoc argumẽtum afferre, quo vtitur S. Thom. 1. 2. q. 95. art. 2. & 3. humana poteſtas ea omnia per legem humanam præſcribere poteſt, quæ vtilia, aut neceſſaria eſſe poſſunt bono communi. Sed quarumcunque virtutum actus ad commune bonum referri poſſunt. Ergo de quarumcunque virtutum actibus legem ſancire valet. Maior ex eo patet: quoniam finis gubernationis humanæ eſt bonum commune, & conſequenter auctoritas gubernandi ſufficiens non eſſet, niſi de omnibus illius ſtatuere poſſet, quæ ad huiuſmodi bonum referri poſſunt. *Quæ ratio* generatim probat auctoritate humana leges cõdi poſſe etiam de actionibus, de quibus alioquin per legem naturalem, aut diuinam nihil præſcriptũ ſit: Id quod de fide certum eſt contra hæreticos.

3 *Quoad* Ioan Gerſonem ſciendum eſt, cum huius ſententiæ fuiſſe, vt conſtat ex lection. 4. de vita ſpirituali; Nullam poteſtatem humanam, quæcumque illa ſit, ſiue Eccleſiaſtica, ſiue ciuilis, poſſe leges condere, quæ, quatenus tales ſunt hoc eſt, quatenus humanæ ſunt, nec quatenus poteſtate hominibus conceſſa conditæ ſunt, obligare poſſunt homines ad aliquid ſub pęna mortis æternæ, ſed ſolum quatenus cum lege diuina miſcentur, ſeu legis diuinæ interpretes, & declaratoriæ ſunt; Vt exempli gratia, ſi ſuperior lege ſua præcipiat, non furandum, aut non adulterandum eſſe, peccabit mortaliter, qui aliquam earum legũ fuerit tranſgreſſus, nõ quidem quatenus humana eſt, ſed quatenus cum lege diuina miſcetur, idem, quod illa, præcipiens, ſeu illam declarans. *Et dat exemplum* de Medico, qui docens ægrotum cibum aliquem eſſe mortiferum, & admonens, vt ab illo tanquam a veneno abſtineat, non obligat ægrotum, ſi comedat, ad peccatum mortale, quamuis

Digitized by Google

uis ille contra Medici præceptum comedens mortaliter peccat: Aeger itaque trãſgrediens medici præceptum peccat mortaliter, non quia tranſgreſſio illa, quatenus talis, hoc eſt, quatenus trãſgreſſio medici, ſit mortalis, ſed quia, & quatenus eſt tranſgreſſio diuini præcepti, quo precipitur, vt neminem occidamus. Et ſententiam ſuam concludens corollario decimo tertio prædictæ lectionis dicit prælatos Eccleſiæ non poſſe obligare ſubditos ad aliqua non contenta in Euangelio; ſicut Monachorum prælati non poſſunt obligare monachos ſibi ſubditos, vltra ea, quæ in ſua regulari profeſſione continentur. Itaque ſecundum ipſum Papa annalem præcipiens confeſſionem non obligat poteſtate ſua, ſed ſolum declarat ius diuinum; quia, inquit, ante eius ſanctionem lex Dei erat annuatim confiteri, ſed quia nobis ignota fuit, excuſabat nos ignorantia *Pari modo* niſi ius, inquit, fuiſſet diuinum Quadrageſimam ieiunare, Præceptum Eccleſiæ non obligaret ad culpam, at quia tale ius erat, per Eccleſiã declaratum nos ligat.

Et multo magis leges ciuiles Principum, niſi declarationes ſint iuris diuini antea ignorati, nullatenus ad culpam obligant. Iacobus vero Almaynus tract. de poteſt. Eccleſ. cap. 10. & 12. quamuis concedat a poteſtate eccleſiaſtica ferri poſſe legem obligantem ſub mortali, hanc tamen poteſtatem principibus, & legibus ciuilibus ineſſe negat. Horum argumenta ſunt, quia ſicut ſolius Dei eſt gratiam dare, ita etiam & illam tollere, ergo ipſe ſolus obligare poteſt ſub mortali, per quod gratia colligitur. Et quia nulla poteſtas humana punire põt tranſgreſſorem pœna æterna, ergo nec obligare ad mortale, quod æterna pœna punitur: hac enim de cauſa dici ſolet Eccleſiam non habere poteſtatem in actus interiores, quia non poteſt eos punire. Quæ opinio plus quam falſa eſt, parum a Lutheranorum hæreſi diſtans, vnde & ipſe hanc Gerſonis ſententiam in ſui erroris confirmationem adducit.

His tamen non obſtantibus, firmiſſimè tenendum eſt, vtraque poteſtate tam ciuili, quam eccleſiaſtica poſſe condi legem, quæ obligat ſub mortali, & hoc de fide certum eſt, non ſolum de poteſtate eccleſiaſtica, ſed etiam de ciuili, quicquid dubitet Sotus lib. 1. de iuſtitia, & iure, quæſt. 6. articu. 4. de legibus ciuilibus, vt rectè Greg. de Valentia tom. 2. diſput. 7. quæſt. 5. puncto 6. dub. 1. animaduertit. Vt autem hæc Catholica veritas clarior, & manifeſtior fiat tam contra Lutheranos, quam contra illos duos authores, alioquin viros Catholicos, ac doctos, ſequentes propoſitiones ſubiungam.

Prima Propoſitio. Lex humana poteſtatem habet obligandi tranſgreſſores ad peccatum mortale. Intelligitur propoſitio hæc de lege humana in vniuerſum abſtrahendo a ciuili, & eccleſiaſtica. Probatur primo ex Sacris literis, Prouerb. 8. *Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt*, & Rom. 13. *Omnis poteſtas a Deo eſt, & quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt.* Ex quibus locis, vt alia breuitatis cauſa omittam, duo euidentiſſimè colliguntur: Vnum eſt cauſa, & origo poteſtatis ad ferendas leges humanas obligantes ad earum obſeruantiam in conſcientia; quia ſcilicet leges humanæ iuſtæ a lege æterna, & diuina deriuantur, haud ſecus ac cauſæ ſecundæ a primis dimanant; ſicut enim cauſæ ſecundæ naturales producunt vere, & per ſe ſuos effectus naturale, quatenus ſubdũtur efficaciæ cauſæ primæ; ita etiam leges humanæ ſuum effectum obligandi producunt, quatenus a lege diuina deriuãtur; cum igitur ab illa deriuentur, quæ omnes ligat, etiam iſtæ obligare poſſunt. Et ſicut cauſæ inferiores, etſi nõ agant, niſi dependenter a cauſa prima, verè tamen, & per ſe agunt; ita leges humanæ, quamuis non obligent, niſi dependẽter a lege diuina, vere tamen, & per ſe obligandi vim habent.

Vis itaque obligandi, quæ in legibus humanis eſt, ex duplici voluntate dimanat, ſcilicet & ex voluntate poteſtatis humanæ inſtituentis, & præcipientis aliquid in particulari, tanquam ex cauſa ſecunda, & ex voluntate diuina, & æternæ poteſtatis ordinantis, quod illud, quod auctoritate humana fuerit inſtitutum, ratum ſit, & in conſcientia obſeruandum.

Immo uero lex diuina, & æterna non quomodocunque præſcribit idipſum faciendum eſſe, quod lex humana ſtatuit, ſed faciẽdum idcirco etiam eſſe, quia lex humana præſcribit. ſeu quatenus ab ea præſcribitur. Hoc enim eſt legem vi ſua obligare, eſſe videlicet illi parendum, quia, ſeu quatenus præcipitur. Sicut ergo legi diuinę, & naturali parendum eſt, ita etiam & legi humanæ, quæ ab illa deriuatur. Et hoc primum manifeſtè ſatis declarant illa verba, *Per me Reges regnant*, &c. & *Omnis poteſtas a Deo eſt*, hoc eſt, a Diuina poteſtate, & voluntate dimanat.

Alterum eſt, legem humanam ab hac diuina ordinatione habere vim obligandi ad peccatum; ideo enim ſubditur: *Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt*, & proinde inquit: *Qui poteſtati reſiſtunt, Dei ordinationi reſiſtunt*: ideoque *damnationem ſibi acquirunt.* Ex quibus tandem infert: *Ideo neceſſitate ſubditi eſtote*, hoc eſt, neceſſario poteſtati humanæ obedire debetis, *non ſolum propter iram*, id eſt, propter obligationem ad pœnam, *ſed etiam propter conſcientiam*.

Secundo eadem veritas hac ratione probatur, quia vtraque poteſtas vana, & inutilis eſſet, niſi hanc obligãdi vim haberet. Etenim poteſtatis ciuilis finis, & ſcopus eſt pacis, & boni communis conſeruatio: eccleſiaſticæ vero poteſtatis finis eſt, hominem in finem ſupernaturalem dirigere. At certe vtraque poteſtas vt plurimum vana eſſet, & finẽ ſuum non conſequeretur, ſi poteſtate careret obligandi in conſcientia, liberumque ſubditis eſſet abſq; peccato leges inſtitutas tranſgredi, & violare.

5 *Secunda propoſitio*: lex eccleſiaſtica vim obligandi habet tranſgreſſores in conſcientia ad peccatũ mortale. Hæc propoſitio patet ex ſuperiori, ſi enim aliqua poteſtas humana ſit, quæ obligare poſſit in conſcientia, hæc ſine dubio erit eccleſiaſtica, vt ex omnium conſenſu manifeſtum eſt; Atqui vt veritas hæc clarior reddatur, non abs re erit, auctoritate Scripturarum eam confirmare.

Primo igitur probatur hoc ex auctoritate eccleſiæ tradita a Chriſto, Ioan. 20. vbi ait: *Pax vobis; ſicut miſit me pater, & ego mitto vos.* hoc eſt, inquit Sanctus Chryſoſtomus: *Suum eis reliquit miniſterium*. Et vt ait Theophylactus: *Opus meum ſuſcipite.* Vnde perpetuo Catholici patres verba iſta Chriſti ſic intellexerunt, vt reliquerit Dominus Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus locum ſuum, ac vices, ac vt ſua fungerentur auctoritate in eccleſia gubernãda. At Chriſtus miſſus eſt a patre cum poteſtate, non ſolũ prædicandi, & docendi, ſed etiam condendi leges, & iudicandi; ergo & Apoſtoli, & eorum ſucceſſores eandem auctoritatem habent.

Secundo idem probant ea ſcripturæ loca, quæ docent obedientiam datam prælatis Eccleſiæ datam, & exhibitam eſſe Deo, & econtra iniuriam fieri Deo, quando illius non obeditur, eo quod auctoritate Dei regant, vnde & præcepta paſtorum præcepta Dei cẽſentur, quia a Deo poteſtatem illam receperunt, vt populo ſibi commiſſo ea, quæ ad legis Dei obſeruationem maxime conducunt, præcipere poſſent. Hinc cum populus Iſrael murmuraſſet contra Moyſen, & Aaron fratrem eius, dixit illis Moyſes: *Nos enim quid ſumus? Nec contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum.* Quod ideo dixit Moyſes, quia illi a Domino miſſi erant, & poteſtatem a Deo ad populi regimen acceperant, & ob hanc cauſam iniuriam illis illatam Deo inferri cenſebant: Et primo Reg. 8. de filijs Iſrael petentibus Regem loco Samuelis, ait ibi Dominus: *Non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos*. Et Luc. 10. *Qui vos*, ait, *audit, me audit, & qui vos ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me.* Et Act. 15. *viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis, &c.* Rom. 13. *Non eſt poteſtas niſi a Deo, itaq; qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Et 1. The. 4. *Scitis*, inquit, *quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum*. & paucis interpoſitis ſubdit: *Itaq; qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui etiam dedit ſpiritum ſuum Sanctum in nobis.* Ex quibus euidens eſt non ſolum auctoritatem imperandi, atq; adeo leges ferendi diuinitus eſſe magiſtratibus, & Prælatis attributam, ſed etiam legem diuinam id ipſum dictare faciendum

Google

ciendum, quod prælati præcipiunt, ſicut ſi a Deo ipſo præceptum fuiſſet. Si igitur Deus obligare poteſt ſuo præcepto in conſcientia ad peccatum mortale etiam Prælati Eccleſiæ idipſum facere poſſunt.

Tertio Sacerdotium legis Euangelicæ multo præſtantius, & maioris dignitatis, & auctoritatis eſt, quam fuerit illud Aaronis in lege veteri, vt copioſe docet Apoſtolus ad Heb. 7. At vero veteris legis Sacerdos poterat ſibi ſubditos obligare ad aliquid ſub pœna culpæ mortalis, vt conſtat ex illo Deuteron. 17. vbi dicitur: *Qui ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui ex tempore miniſtrat Domino Deo tuo ex decreto iudicis morietur homo ille & auferes malum de Iſrael; cunctuſque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia*. Conſtat autem ex omniũ Theologorum ſententia, pro nullo peccato mortem tunc fuiſſe ex lege illa Moſaica inflictam niſi pro peccato mortali: Ergo multo magis in lege Euangelica præceptis, & legibus Prælatorum inferri poteſt neceſſitas parendi ſub pęna peccati mortalis. Et Prouerb. 6. dicitur: *Conſerua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ*. vbi nomine *Patris* intelligitur Deus, nomine autem *Matris* intelligitur Eccleſia. Vnde Matth. 18. ait Chriſtus: *Si eccleſiam*, id eſt, prælatorum mandata, *non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus*. Ex quibus omnibus ſatis cõprobatum eſt, in eccleſia penes illius Pontifices, & prælatos poteſtatem eſſe præcipiendi, & condendi leges, quibus fideles omnes in conſcientia parere teneantur.

6 *Neque* ſolum † auctoritatem hanc in his habẽt, ad quæ iam aliàs iure aliquo diuino, vel naturali tenebamur, ſed in his etiam, quæ cum vel indifferentia ſint ſecundum ſe, vel ſaltem non præcepta, videntes prælati eccleſiæ ad bonos mores, & vtilitatem ſpiritualem populi Chriſtiani plurimum facere, ſua lege illa præcipiunt. Id quod ex vſu, & praxi Eccleſię manifeſtum eſt. Nam Act. 15. Apoſtoli Hieroſolymis congregati præceperunt a ſuffocato, & ſanguine abſtinere ſic enim ibi legitur. *Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris, niſi hęc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, a ſuffocato, & ſanguine, & fornicatione, a quibus cuſtodientes vos benè agetis* vbi S. Chriſo. ho. 33. ait: *Hæc noua lex non præcipit, nunquam enim de his diſſerit Chriſtus, ſed a lege hæc ſumunt*: neque ſunt hæc iure naturę bona, vel mala, neque nobis pręcepta ſunt, ſed ceſſante neceſſitate, temporis ſucceſſu, tria ex illis quatuor deſierunt eſſe neceſſaria. *Nec valet*, quod reſpondẽt Caluinus, & alij ſectarij, ideo hæc pręcepiſſe Apoſtolos, non tanquam legem ſtatuentes, ſed ne comedentes ex ſuffocato, & ſanguine, ſcandalum aliis afferrent, & eo nomine legem illam vim habuiſſe, non quaſi ab Apoſtolis conditã, ſed quia iure naturali, & diuino tenemur vitare omnia, quæ fratribus noſtris ſcandalo eſſe poſſunt; Hęc enim & textui, & ſanctorum Patrum communi intelligentię explicatio repugnat, ſiquidem nulla ibi ſcandali fit mentio, ſed ſolum abſolute ibi hæc obſeruari pręcipiuntur, vnde in fine capitis habetur de Sancto Paulo: *Pertranſiens ciuitates præcipiebat eis cuſtodire pręcepta Apoſtolorum, & ſeniorum*; & cap. 16. dicitur: *Tradebant eis cuſtodire dogmata, quę decreta erant ab Apoſtolis, & ſenioribus, qui erant in Hieruſalem*. vnde ſemper appellantur *Pręcepta, & leges Apoſtolorum*. Tum a Scriptura, vt conſtat, tum a Patribus, Tertulliano in Apologetico cap. 9. Orig. lib. 8. contra Celſum, Cyrillo Catecheſi 4. & S. Auguſt. Epi. 154. quæ eſt ad Publicolam.

7 *Sic* etiam Apoſtolus 1. Timoth. 3. legem ſtatuit, ne Bigami ordinarentur, quod tamen iure naturali, aut Diuino aliàs prohibitum non fuit, quę tamen Apoſtoli conſtitutio in conſcientia obligat, & in vſu vſque hodie eſt apud omnes, vnde in Concilio Carthag. 4. can. 49. Epiſcopus ſcienter bigamum ordinans auctoritate ordinandi in poſterũ priuatur, quę pœna ſatis arguit, legem illam in conſcientia & ſub peccato mortali obligare.

Lex item eccleſiaſtica de ieiunio, præſertim Quadrageſimæ ſub peccato obligat, quod tamen ieiunium neque per legem Diuinam, neque per naturalem præſcriptum eſt; Sic D. Hieronymus in epiſtol. ad Marcellam de erroribus Montani. S. Ambroſ. ſerm. 25. D. Leo ſerm. 2. & 3. de ieiunio decimi menſis. Chryſoſt. hom. 2. in Geneſ. & hom. 6. ad populum Antiochenum. Baſil. orat. 2. de ieiunio. Sanct. Auguſt. ſerm. 62. de tempore Quo nomine D. Epiphanius hæreſi 75. & S. Auguſtin. hæreſi 53. Aërium exiſtimantem ieiunia eccleſiæ non obligare iuſtos, hæreſis damnant.

Solent etiam ſummi Pontifices, & alij Prælati, obligare ſubditos & Canones ſtatuere quibus prohibent aliquid ſub pœna excommunicationis, quæ pœna non niſi ſub peccato mortali imponi ſolet. Sic enim in cap. ſuper ſpecula Ne clerici vel Monachi. prohibetur clericis ſecularibus & religioſis, leges, aut Medicinam in ſcholis audire, & ſi vltra duos menſes auditionem protraxerint, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrunt. Et tamen clericos aut religioſos vltra duos menſes ius ciuile, aut medicinam audire iure diuino, aut naturali non eſt prohibitum. *Item in* Concilio Viennenſi ſub Clemente V. decretum eſt, excommunicatos ipſo iure eſſe eos, qui tempore interdicti ſepeliunt in eccleſia aliquem extra caſus a iure conceſſos, vt ex Clem. 1. de ſepultu. conſtat; cum tamẽ certum ſit, quod, ſi præceptum humanum hoc loco ſecludas, nullo modo peccaret mortaliter, qui interdicti tẽpore humanum corpus eccleſiaſticæ traderet ſepulturæ, & aliæ multa his ſimiles afferri poſſent, niſi id ſuperfluum eſſe cenſerem.

8 *Denique* in eccleſia † Catholica hanc auctoritatem eſſe condendi leges ſub pœna peccati mortalis obſeruandas de fide eſt & definitum illis omnib. Concilijs, quæ in ſuperiori dicto contra hæreticos attulimus, & apertè teſtantur Damaſus Papa in Can. Violatores, 25. qu. 1. S. Thom. 1. 2. q. 96. art. 4. Bartho. Medina ibid. Scholaſtici 2. d. 44. S. Ant. p. 1. Summæ, titul. 18. cap. vnico, §. 2. Io. Driedo lib. 1. de liber. Chriſt. c. 8. & 9. Turrecrem. in Summa lib. 2. capit. 45. Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pęnalis c. 4. Sotus lib. 1. de iuſt. & iu. q. 6. ar. 4. Adria. Quodlib. 6. ar. 1. & 2. Io. de Med. C. de ieiunio q. 7. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. artic. 2. dub. 5. Alber. Pighius li. 5. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ. Roffenſis art. 27. Panormit. in c. Canonum ſtatuta nume. 9. citans Io. Andream in ca. quanquam. de vſur. in 6. Andreas ab Exea repe. in dictum c. canonum ſtatuta num. 180. de conſtit. Summ. Piſanel verb. lex. §. 8. Angelica eod. num. 3. Syluest. verb. lex. q. 8. & 9. Tabiena eo. q. 21. Nauar. in Manuali. cap. 23. num. 48. Couar. in reg. peccatum. p. 2. §. 5. nu. 2. Alphonſ. Viuald. in ſuo Candelabro aureo. p. 4. ca. 8. nu. 55. Io. Maior. in 3. diſt. 37. q. 16. & in 4. diſt. 15. q. 4. Caiet. in 1. 2. q. 96. artic. 4. Gabriel in 4. d. 15. artic. 1. notab. 6. Sebaſt. Medices in Sum. hæreſum, in verbo. eccleſia, hæreſi 3. Bellarm. tom. 1. controuerſia 3. lib. 4. cap. 15. & 16. Greg. de Val. tom. 1. diſput. 7. q. 5. punct. 6. Michael Salon in 2. 2. to. 2. in q. 77. artic. 1. controuer. 7. Sum. Corona p. 1. ca. 1. num. 33. Coſin. Philiar. de offi. Sacerdotis p. 2. li. 3. ca. 1. Toletus de inſtruct. Sacer. trac. de ſeptem peccatis mortal. c. 19. & 20. Emanuel Rodriquez in Sum. p. 1. c. 194. concl. 1. M. Ant. Cucchus lib. 1. inſti. maior. tit. 3. num. 41. & alij communiter. Quę auctoritas meritò eccleſię conceſſa eſt: Etenim, cum hominum ſtatus nunquam firmus ſit, ſed pro temporum, & locorum diuerſitate circa mores varietur, opus erat pro temporum varietate, ſecundum indigentiam, vltra leges ab ipſo Chriſto conditas pro eorum ſalute etiam nouas leges condere, quae ſub reatu peccati mortalis obligarent, vt ſatis comprobatum eſt.

9 *Quarta Propoſitio*: † Lex ciuilis poteſtatem habet obligandi tranſgreſſores ad peccatum mortale. Hęc propoſitio eiſdem argumentis comprobatur, quibus ſuperior confirmata eſt; Primo enim id ex ſacris literis euidenter colligitur, vt Rom. 13. vbi dicitur: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*; & ſubiungens rationem ait: *Non eſt enim poteſtas niſi a Deo* & infra: *Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationẽ acquirunt. Nã Principes non ſunt timori boni operis ſed mali* qui Apoſtoli locus verè de Principib. ſecularib. intelligitur, vt cõſtat, & ſubdit, *itaq. neceſſitate ſubditi eſtote, nõ ſolũ propter irã ſed & ꝓpter cõſciẽtiã*. Et ad Ti. 3. clarius *Admone illos, Principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire*, &c. Et B. Petrus 1. epiſ. c. 2. ait; *Subiecti igitur*

eſtote

Digitized by Google

eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue Regi, quaſi præcellenti, ſiue Ducibus, tamquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorũ, laudē vero bonorum, quia ſic eſt voluntas Dei, Quibus omnibus in locis manifeſtum eſt. Apoſtolos de poteſtate ciuili locutos eſſe, vt verba textus indicāt, & S. Chriſo. in eum locũ S. Pauli & S. Au. epiſt. 54 ad Macedonium teſtantur Theophilactus ẽt priora illa Pauli verba exponẽs ait: *Ne forte illius fideles obijcerent, nos ipſe reddi abiectiores, qui cum ſimus regno cęlorũ potituri, principibus ſubdas, oſtendit Deo eſſe ſubiectos, qui magiſtratib. parēt. Quin ẽt, quod horribilius eſt, adijcit, cum videlicet, qui his minus paruerit, Deo obſiſtere, qui illos inſtituit. Qui vero obſtiterit cũ Deo, tum hominib pœnas daturũ. Quod ſane per illud ſignificatur, quod inquit, damnationẽ ſibi acquirũt* Hæc Theophilactus. Eadẽ Apoſtoli verba poſt Theophilactũ apertius interpretatur S. Anſel. ſic inquiens: *Hoc n. cõtra illos dicitur, qui ſe putabāt ita debere uti libertate Chriſtiana vt nulli uel honorem deferrēt, uel tributa redderēt, unde magnũ poterat aduerſus Chriſtianā religionem ſcādalum naſci a principibus ſeculi. De bona poteſtate patet, quod eam perfecit Deus rationabiliter. De mala quoq; uideri poteſt, dum & boni per eā purgantur, & mali damnantur, & ipſa deterius præcipitatur. Qui poteſtati reſiſtit, cum Deus eam ordinauerit, Dei ordinationi reſiſtit. Sed hoc tam graue peccatum eſt, quod qui reſiſtũt, ipſi pro contumacia, & peruerſitate ſibi damnationem æternæ mortis acquirunt. Et ideo non debet quis reſiſtere ſed ſubijci* Hæc S. Anſelmus. Scripturæ igitur teſtimonio, & auctoritate non ſolum probatur poſſe principes ſeculares condere leges, quæ obligant in cõſciētia, ſed etiam hæretici euidētiſſimè refelluntur, dũ prætextu chriſtianę libertatis auctoritatē Principũ cõtemnũt quos olim S. Petrus 2. epi. 2. c. quaſi præmonſtrās nominauit, & dānauit, dum inter alia mala eorum, hoc etiā illis tribuit, *quod dominationem contemnant, & libertatem alijs promittant, quũ ipſi ſerui ſint corruptionis*: quos ſane perditiſſimos homines *a Deo reſeruatos eſſe in diem iudicij cruciandos affirmat*. De quibus etiam locutus eſt Iudas, dicens, *Dominationem autem ſpernunt, maieſtatem autem blaſphemant*, imitantes Iudæum illum, qui tempore Chriſti Iudæis perſuadere voluit, ſuperioribus, & Principibus à Cæſare conſtitutis, ac eorum legibus obediendum non eſſe, vt referunt Clemens Alexandrinus li. 3. Strom. & D. Hieron. in Commentarijs ad Titum 3. vt ſupra docuimus.

10 *Secundo* id ipſum docent Patres, Theophilactus, & S. Anſelmus, vbi ſupra, & S. Auguſt. epiſt. 50. ad Bonifaciũ, vbi ait, *Qui legib. Imperatorum pro Dei voluntate obtemperare non vult, acquirit grande ſupplicium.* S. etiā Chryſoſt. hom. 34. in epiſtolam ad Hæbræos ait: *Malum quidem eſt vbi nullus eſt principatus, & multarum cladium hæc res extitit occaſio; & confuſionis eſt, turbationiſq; principium.* Et paulo poſt: *Malum autem non minus eſt, & inobedientia eorum, qui reguntur a Principe. Populus enim, ſi non obſequitur Principi, ſimilis eſt populo Principem non habēti, immo etiam deterior. Illi enim* (ſcilicet qui Principe carent) *veniā habent, pro quo inordinate, & indiſpoſite verſantur ſi quidē ordinatore priuati ſunt: Hi autem veniam non merentur* (vtiq; nec apud homines, nec apud Deum) *quin etiam puniuntur*, tam ab homine, quam a Deo. Gelaſius item Papa, vt habetur in Cā. *Quis autem*. diſt. 10. ait: *Quis autem leges Principum, aut regulas Patrum, aut admonitiones paternas dicat debere contemni, niſi qui impunitum ſibi tantum exiſtimet tranſire commiſſum?* Sed de Patribus in re manifeſta hæc ſatis ſint.

Tertio, rationes, quæ probāt poteſtatem eccleſiaſticam leges condere poſſe, quæ in conſcientia obligāt, hoc idem de poteſtate ciuili demonſtrat. Nam lex ciuilis iuſta deriuatur a lege diuina, ſicut eccleſiaſtica, & Princeps ſecularis Miniſter Dei eſt, & a Deo poteſtatem habet, iuxta illud Prou. 8. *Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt, & Omnis poteſtas a Deo eſt*, Rom. 13. *& Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. Vnde & Chriſtus Pilato dicit: *Non haberes in me poteſtatem, niſi tibi datum eſſet deſuper*. Io. 19. Ergo ſicut peccatum eſt legem diuinam violare, ita etiam, & legem humanam violans peccat, & conſequentes leges ciuiles iuſtæ obligant in foro conſcientiæ ad culpam. Vnde S. Bernardus in lib. de præcepto, & diſpenſ. ait; *Siue Deus, ſiue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profecto obſequendum eſt cura, modo contraria Deo non præcipiat homo.*

11 *Deinde*, Præcepta iuſta parentum obligant filios ad aliquid faciendum ſub pœna mortis æternæ, vt docet S. Auguſt. in titulum Pſal. 70. dicens; *Vbi hoc iubet, Pater, quod contra Deum non ſit, ſic audiendus eſt, quomodo Deus, quia, obedire patri iuſſit Deus.* & Deut. 21. *Filius inobediens præcipitur lapidari.* Pœna autem mortis nunquam in lege veteri, niſi pro peccato mortali, eoque graui, imponebatur. Sed maior eſt auctoritas Principũ erga ſibi ſubditos, quā parentum erga filios, in rebus, quæ Reipublicæ bonum concernunt, ſicut bonum commune patriæ, in quod dirigitur poteſtas Politica principum multò præſtantius eſt, & magis curandum, quam bonum priuatæ cuiuſque domus, vel familiæ, in quo dirigitur poteſtas œconomica parentum; cum bonum domeſticum, vt ait Ariſtot. lib. 1. Politic. c. 1. ad bonum totius ciuitatis ordinetur. Vnde S. Aug. ſerm. 6. de verbis Domini, ait: *Diſcite nunc maiores tuos. Primi tibi ſunt pater, & mater, ſi recte educantes, ſi in Chriſtum nutrientes, audiendi in omnibus, obtemperandum eis in omni iuſſione, contra maiorem ſi nihil iubeant. & ſeruiatur illis. Quis eſt, inquis, maior ei, qui me genuit? At ille, qui teipſum creauit? generat n homo, creauit Deus. Vnde generat homo, neſcit, quid generatus ſit, neſcit; ille qui te vidit, vt faceres, antequam eſſet, quem fecit, certe maior eſt patre tuo: Maior eſt quoq; Patria ipſis parentibus tuis, vt quicquid iuſſerint parentes contra patriam, non audiantur, & quicquid iuſſerit patria contra Deum, non audiatur.* Hæc S. Aug. Cum igitur maior ſit poteſtas principis in re ciuili, quam Patris in re domeſtica, quandoquidem in re ciuili pater ſubditur Principi, ſi peccatum ſit filio patris mandatum iuſtum violare, multo magis peccabit filius Principis mandatum, & legem violando

12 *Denique* ſicut Reſpublica eccleſiaſtica habere debuit auctoritatem, qua leges particulares condere poſſet neceſſarias fini ſpirituali præter eas, quas Chriſtus in Euangelio inſtituit, pro varietate locorum, & temporum, ita etiam Reſpublica ciuilis habere debuit poteſtatem ſeipſam recte gubernandi, & leges iuſtas condendi, paci, ac tranquillitati neceſſarias, præter eas, quas ius naturale, aut diuinum proponunt, pro ratione temporum, hominum, & locorum. Quæ ſanè poteſtas vana, & inutilis eſſet, niſi ſubditi hõmi legib. in conſcientia obedire tenerentur. Vnde Philoſ. lib. 5. Ethic. c. 7. quem refert S. Tho. 1. 2. q. 96. art. 1. ad 1. ait, ius ciuile, politicum, ſeu legale, circa illa verſari, quæ non ſunt à iure naturali, vel diuino, ſed ſunt indifferentia, poſſuntque benè, vel male fieri, hoc eſt. antequā ſint per legem ſtatuta, parum referre, & indifferentia eſſe at poſtquam lege ſtatuta ſunt, multum referre, an fiant, nec ne, immo tunc ſine peccato omitti non poſſunt, quæ præcipiũtur, nec fieri quæ per leges humanas prohibētur.

Ex quibus omnibus conſtat, quam falſa, & abſurda non dicam erronea ſit doctrina Gerſonis, de omni lege humana; & Almaini de lege ciuili. Sicut etiam falſa, & temeraria eſt opinio quorundam Iuriſtarum, ſcilicet, Imola, in repet. cap. cum contingat, de iureiur. col. 17. & Felini in c. 1. num. 18. de ſponſal. quos refert Nauar. in Manuali, cap. 23. num 53. aſſerentium leges humanas non habere vim, nec quatenus tales ſunt, id eſt, humanæ, poſſe per ſe obligare ad mortale ſecluſo contemptu, & ſcandalo; vnde nullo modo placet opinio Caietani, qui in verb. *clericus*. §. *verum*, affirmat *clericos non deferentes habitum, & tonſuram, artes macellariorum, & tabernariorum, aut officia ſecularia exercentes, tabernas frequentantes, ad aleas, vel taxillos ludentes, contra eccleſiæ præceptum, ſecluſo cõtemptu, & contumacia non peccare mortaliter, quantum* inquit, *ex præcepto iuris poſitum, pendet*. Et eodem modo reiicienda eſt eiuſdem Caietani opinio, qui in Summa, in verbo, *Ieiunium*. § *Quoad quartum*, docet, *quantum eſt ex iure ſcripto non eſſe mortali peccatum frangere ieiunia eccleſiæ, ſi deſit contēptus*. Ex cuius doctrina ſequeretur, ꝙ qui in Quadrageſima, alijſq; eccleſię ieiunijs nõ ex cõteptu ſed ex intempe-

ran-

rantia ſecretò,& citra ſcandalum carnibus veſceretur, nõ peccaret mortaliter; quod quam alienum ſit a vera,& Catholica doctrina, nemo eſt, qui ignoret. *Nam* Canon. 68. Apoſtolorum, iubet clericum huiuſmodi ieiunia frangentem, deponi,& laicum excommunicari,& Conciliũ Gangrẽſe Can. 19. iubet excommunicari eos, qui indicta ieiunia ſine neceſſitate ſoluũt,& Cõcilium Toletanum VIII. Can. 9. priuat eos Sacra communione in Paſchate,& iubet anno a carnibus abſtinere, qui Quadrageſimæ ieiunium violauerit. *Et nota*, non dicere Concilium, qui ex contemptu, ſed qui ex intemperantia non ieiunant. Vnde neſcio, qua ratione Caietanus vir doctus, & catholicus dicere potuerit, *non eſſe peccatum mortale frangere ieiunia Eccleſiæ, ſi deſit contemptus, quantum ex iure ſcripto.* Patres inſuper graue peccatum eſſe docent violare eiuſmodi ieiunia, & loquũtur maxime de Quadrageſima. Nam S. Baſil. Orat. 2. de ieiunio ait: *Ob paruam eduliorum voluptatem damnum incurrere et reum criminis ſtatui.* S. Chryſ. Hom. 6. ad populũ Antioche. ait, *Debere aliquẽ omnia potius pati, quã accedente ieiunij lege, prohibitum tangere nutrimentum.* S. Ambr. ſerm. 25. ait; *Non leue peccatum eſſe indictam fidelibus Quadrageſimam violare.* S. Auguſtinus ſerm. 62 de tẽpore ait: *Alijs diebus ieiunare remedium eſt, aut præmium, in Quadrageſima non ieiunare peccatum eſt*, & ſimilia paſſim habẽt Patres longe aliter de ieiunio ſentientes, quam Caietanus docuiſſe videatur.

13 Ex dictis † facile ſolui poſſunt, quę in contrariũ afferuntur. Ad primum enim Reſpondetur, legiſlatores non poſſe conferre gratiam, nec illam auferre, ſed tantum condere leges iuſtas, quas tranſgrediẽtes ſuis ſceleribus, ac peccatis per inobedientiã ſubinde gratiam ſibi auferunt quemadmodũ nec parentes, qui nos genuerunt, cũ illis rebelles,& inobedientes ſumus, non auferunt nobis gratiã, ſed qui illis non obediũt, ſuis proprijs ſcelerib. gratiam amittunt. Immo nec Deus ipſe, qui author eſt gratiæ,& quã ſolus conferre poteſt, non aufert illam peccatori, cũ peccat, vt optimè docent S. Th. 1.2. q. 113. ar. 2. & ibi Caiet. dub. 1. & 2.2. q. 24. ar. 10. Barth. Med. 1.2. q. 113. ar. 2. dub vlt. Michael Salon in 2.2. to. 2. in q. 77. ar. 1. controuerſia 8. ad ſecundũ, Sotus li. 1. de iuſtitia,& iure q. 6. ar. 4. Gregor de Valentia tomo 2. diſput 7. quæſt. 5 puncto 6. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. par. 2. lib. 3. cap 2. & communior Theologorum ſchola. Sed ipſemet peccator ſuo delicto illam ſibi aufert, iuxta illud Oſeę 13. *Perditio tua ex te Iſrael.* Vt igitur poteſtas humana obligare ad mortale poſſit, ſatis eſt quod legem ſtatuere poſſit, quam ſi homo violet, cõſequenter priuatur gratia ex ordinatione legis diuinæ, cui humana lex nititur.

Ad ſecundum eodem modo reſpondetur, concedendo ſolum Deum infligere poſſe pœnam æternam non tamen inde ſequitur, auctoritatem humanam, non dare poſſe præcepta affirmatiua, aut negatiua, quorum tranſgreſſor reus fiat æternæ pœnæ. *Nam*, qui poteſtatem humanam offendit etiam Deum ipſum, a quo poteſtas humana deriuata eſt, offendit, qui voluit, vt obedientia homini præſtetur, alioquin pœnam æternam incurrat, quam Deus ipſe infligere decreuit. *Vnde* tranſgreſſor legis humanæ peccat,& pœnę æternæ fit reus, non ex ſola voluntate humana, ſed ex voluntate diuina, quam trãſgreſſor offendit violans legem humanæ poteſtatis, quæ cum a diuina deriuata ſit, obligare poteſt ad pęnam æternam, quam Deus inobedientibus inferre decreuit.

14 *Illud* vero † exemplum de Medico allatum, nullam omnino vim habet ad eorum propoſitum comprobandum, eo quod Medicus nullam habet auctoritatem præcipiendi ipſi ęgroto, ſed ſolum facultatem habet conſiliandi, & docendi illum, qui agere debeat. Vnde licet ęger comedẽdo cibum mortiferum contra Medici admonitionẽ, mortaliter peccet, non tamen id prouenit, quia agit contra cõſilium Medici, cum ille auctoritatem pręcipiendi non habeat, ſed quia agit contra Dei pręceptum pręcipientis, vt non occidamus nos ipſos ſicut nec alios. Hinc enim Medicus perinde ſe habet, ac vir doctus admonens virum ſimplicem, vt ab hoc, vel illo opere abſtineat, quoniam peccatum eſt: qui ſi forte contra viri docti monitionem operetur, Deũ ipſum offendet, legẽ illius trãſgrediẽs, minime vero virum doctum, cum vir iſte doctus ex hypoteſi nulli pręcipiendi auctoritatẽ habeat. Longe tamen aliter ſe res habet in Prelatis,& Principibus, qui non ſolum auctoritatem docendi, ac monendi, verum etiam pręcipiendi,& cogendi vim habent. Nam alias fateri oporteret, nullum ſuperiorem habere maiorem poteſtatem ſuper ſuos ſubditos, quam habeat uir doctus illos docens, aut admonens, quod affirmare nõ ſolum falſum, ſed etiam temerarium, & hęreticum eſſet.

15 *Ad id autem*, quod afferũt, nullum legiſlatorem alium a Deo poſſe pręcipere actum interiorem, ſeu eccleſiam nõ poſſe pręcipere actus interiores, propterea quod eos punire non poſſit; *Reſpondetur*, quod eccleſia neque pręcipit, neque vetat, neq; punit nudum interiorem actum ſecundum ſeipſum, cum illum pręciſè cognoſcere nõ poſſit, ſed pręcipiens virtutis actum, aut vetans vitij actum externũ ſimul etiam in obligationem ponit actum internum, ſine quo actus ille externus fieri non poteſt. Vnde hęreticus verus,& perfectus, purè mentalis, non eſt excommunicatus, qui & proinde abſolui poteſt a quolibet ad confeſſiones audiendas approbato, vt teſtatur inter ceteros Ioannes Driedo lib. 3. de libertat. Chriſtiana, c. 3 p. 1. in fine, ad ſolut. argumenti decimi,& nos latius to. 1. lib. 3. c. 4. nu 21. ex communi Theologorum ſententia probauimus. Verũ ſi actus quiſpiã exterior fuerit ex ſua hæreſi exortus, etiam quantumuis fuerit occultus, veluti ſi hęreſim occultè ſcripſerit, vel quempiam occultè docuerit iam excommunicatus eſt per Bullam Cœnę Domini. Ex quibus conſtat, aliud eſſe de crimine externo, quamuis occulto, quod excommunicatione punitur aliud de crimine ſolo mentali, ſola voluntate, aut propoſito concepto, quod eccleſia per excõmunicationis cenſuram non punit. Dicendum igitur eſt, quod licet eccleſia poteſtatem non habeat in actus interiores, ſi per ſe conſiderentur, ſine vlla relatione ad actus externos, habet tamen auctoritatem in actus etiam interiores, ſi conſiderentur, vt ſunt conditiones actuum exteriorum,& ad eos referri poſſunt, de quibus plene & perfectè poteſt eccleſia cognoſcere, & ſtatuere propter finem humanę gubernationis, ſicut rectè explicant Caietanus in Summa. verbo, Horę canonicæ. *Quoad* tertium. Greg. de Valentia tomo 2. diſp. 7. quęſt. 1. puncto 7 & alij, quos tom. 1. Theſauri ſuperius allato recenſuimus. Siquidem eccleſia excommunicat eos, qui ex odio, vel amore cõtra hęreticos procedunt aut in eos inquirere omittunt. *Clem. Multorum, §. vero quia.* de hęret. Sicut etiam eodem reſpectu pręcipit Innocentius III. in cap *Dolentes*, de celeb. Miſſarum, vt officium diuinum *ſtudioſe & deuote* a clericis perſoluatur: quod fieri non poteſt ſine actu interiori. Et de poteſtate ſuperiorum in condendendis legibus hęc ſufficiant.

Quæ & quando lex humana ad peccatum mortale obligat, & quomodo hoc cognoſci poſſit. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *An omnis lex humana ſicut ad culpam mortalem obligare poteſt, ſic etiam de facto, & in actu illius tranſgreſſorem reum mortalis peccati conſtituat.*

2 *Quomodo cognoſci poſſit, quando lex humana obliget ad mortale quando ad veniale.*

Lex iniuſta ex ſe, ſcandalo ſecluſo non obligat in conſcientia, num. eod.

Lex iniuſta quæ contra bonum diuinum, quæ contra bonum humanum, & ex quibus hoc conſtat nu. eod.

3 *Omnis malus finis intentus a legiſlatore non ſufficit ad reddendum legem iniuſtam.*

Lex iniuſta poteſt eſſe ex efficienti, & ex forma, & in quo forma conſiſtat, num. eod.

4 *Quid in forma ipſa ſit conſiderandum ſecundum Alphonſum.*

5 *Niſi lex expreſſe bono communi repugnet, tenentur ſubditi in fauorem legis iudicare, & quare.*

6 *Quo-*

Digitized by Google

ſtrum eius promulgata, etiam mendacium prohibeat, dicens; *Non mentieris, nec decipiet vnuſquiſque proximum ſuum*. Leuit. 19. Conſtat tamen non omne mendacium eſſe mortale. *Conſtat* etiam verbum pure otioſum peccatũ veniale, quamuis lege ſua Deus decreuerit de omni tali verbo otioſo petere ab hominibus rationem. Matth. 12. omnis igitur legis humanæ tranſgreſſio mortalis culpa non erit.

Nec valet ratio in contrarium. ſiquidem, licet tam lex diuina, quam naturalis dictet obediendum eſſe præceptis maiorum, non tamen dictat eſſe mortale ſemper legibus humanis non obedire, ſed tunc ſolum, quando lex illa a tota ſuperioris auctoritate proficiſcitur, volentis pro grauitate rei obligare ad faciendum, quod præcipitur, aut omittendum, quod vetatur, ſub culpa mortali. Quo ſenſu etiã intelligendus eſt S. Thom. cum affirmat leges humanas in conſcientia obligare. *Cum* ergo ex his omnibus manifeſtũ ſit, non omnes humanas leges obligare illarum tranſgreſſores ad culpam mortalem, ſicut nec omnes leges diuinæ ad culpam mortalem obligant, ideo

SECVNDVM DVBIVM EST, Quomodo cognoſci poſſit, quando lex humana obliget ad peccatum mortale, quando vero ad veniale. In qua re, vt certa ab incertis ſeparemus, ea prius ponenda ſunt, quæ ab omnibus conceduntur, deinde vero dubia, & incerta omni, qua fieri poteſt breuitate, & diligentia explicanda.

Primo igitur certum eſt, legem iniuſtam ex ſe, ſcandalo ſecluſo, non obligare in conſcientia. Sic expreſſe S. Tho. 1.2.q.96.art.4. Caietanus, & Medina ibi. Ioannes Driedo lib.1. de libertate Chriſtiana cap 8. ſententia quinta. & ca. 12. propoſitione prima, Alphonſus a Caſtro li.1. de poteſtate legis pœnal. capit.5. documento 1. Sotus libr.1. de iuſtit. q.6. art.4 concluſ.2. Adrian. quodlib.6. artic. 1. concluſ.1. litera A. Gregorius de Valentia tomo 2. diſput.7. puncto 6. Panormit. in capit. Canonum ſtatuta, num.9. de Conſtit. & ibi Andreas ab Exea num.307. concluſ.3. Summa Piſanella, verbo, lex, §.8. Ant. p.1. titu.18. c. vnico. §.2. Angelica eod. num.4. & num.24. Syl. verbo, lex, q.5. & q 6. verſic. Primo. Tabiena eod quæſt.24. Nauar. in Manuali cap.13. num.48. Summa Corona. p.1. cap.1. num.33. concl.3. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd par.2. lib.3. c.2. Toletus in inſtruct. Sacerd. tract. de ſeptem peccatis capit. c. 18. *Ratio eſt*: Quia lex debet eſſe regula directiua actuum humanorum, & proinde recta eſſe debet, vnde cum lex iniuſta, recta regula eſſe nequeat, neque lex erit, & conſequenter obligandi vim non habet; ſiquidem longiſſime a ratione naturali diſtat, vt quis ad iniuſtum aliquid in conſcientia obligetur. Vnde in c. Ius generale. diſt.1. dicitur legem eſſe iuris ſpeciem, lex autem quę iuſta non eſt, ius nõ eſt, & conſequenter lex non erit, & S. Auguſt. libro 19. de Ciuitate Dei c.21. ait: *Non enim iura dicenda ſunt, vel putanda iniqua hominum ſtatuta, cum illud ẽe ipſi iꝰs eſſe dicãt quod de iuſtitia fonte manauerit*. Et li.1. de lib. arbit. c... ait: *Non mihi lex eſſe videtur, quæ iuſta non fuerit*.

Lex autem humana iniuſta eſt, quæ vel eſt contra bonũ *diuinum*, vel *humanum*: Contra bonum diuinum eſt, quæ repugnat legi Dei, ſicut ſunt leges hominum, & mandata contra Chriſti Euangelium, aut præceptum, aut cõtra verum Dei cultum, quibus legibus reſiſtere oportet vſque ad mortem, de quibus Act.4. *Oportet Deo magis obedire, quam hominib*. Et S. Ber epi.7. quæ eſt ad Adam Monachum, ait: *Mala imperantibus non eſt parendum, præſertim dum prauis obtemperans imperijs, in quo homini videris obediens; Deo plane, qui omne, quod perperam agitur, interdixit, inobedientem te exhibes. Valde autem peruerſum eſt profiteri te obedientem, in quo noueris ſuperiorem propter inferiorem, id eſt, diuinam propter humanam ſoluere obedientiã*. Et hoc certum eſt apud omnes. *Contra* bonum autem humanum maxime lex iniuſta eſt ex tribus.

Primo ex fine, ſicut enim finis legis iuſtæ eſt vtilitas boni communis; ſic econtra lex iniuſta eſt, quando eſt contraria bono communi; vt quando aliquis præſidens imponit leges oneroſas ſubditis, nõ propter cõmunẽ vtilitatẽ ſed propter priuatã ſuam, vt propter cupiditatẽ, auaritiã, aut gloriam: Puta, faciens ſtatutum, quod qui committit talem defectum, ſoluat tantum, quod non propter aliud facit, niſi, vt inde lucretur, vel cum imponit tallias, & gabellas vltra debitum, vt theſaurizet, aut maiores in pompis, & vanitatibus eas conſummat. Sic S. Anton. part.1. tit. 18. c. vnico §.2. Angelica, verbo, lex. num.4. verſic. Tertius, Sylueſt verbo eo. q 5. Tabiena in verbo, lex, q.24. Andreas ab Exea repetit. in c. Canonum ſtatuta, num.319. concl.5. & Panormit. in eod. c. nu.9. de Conſtit. poſt S. Thom. 1.2. q.96. art.4. & Bal. in leg. 2. Cod. de iure aureorum ann. & Bar. in l. vectigalia. ff. de publica. & vect. vbi dicitur quod fraudetur gabella, quæ licite non eſt impoſita, & idem de illicitis gabellis docent Hoſtienſ. in c. innouamus de cẽſibus. Ioan. Driedo lib.1. de libert. Chriſt. c.15. & Doctores in c. ſuper quibuſdam, de verb. ſignific. & Zacharias in annot. ad Panormitanum vbi ſupra, & nos latius ſuo loco dicemus. Hinc Ariſtoteles lib. 5. Polit. cap 10 ait. *Tyrannum nullam reſpicere vtilitatem, niſi gratia proprii commodi*. Denique, quod lex illa iniuſta ſit, quæ nõ communem, ſed propriam conditoris vtilitatẽ reſpicit, inter recentiores eleganter docet Franciſcus Patritius lib. 1 de Regno, & Regis inſtitutione tit.3 his verbis: *Nam ſi rex*, inquit, *oblitus vtilitatis eorum, quibus præeſt, proprium dumtaxat quærat commodum, ſibi, ſuiſque ſtudeat, iuſtitiam negligat, voluntati inſeruiat, tunc a dignitate ſua diſcedit ſitque manifeſtè Tyrannus, qui rectum tranſgreditur, & ab omni virtute ſecernitur*.

1 *Illud* tamen hoc in loco diligenter annotandum cum Alphonſo de Caſtro lib.1. de poteſt. legis pœnalis, ca.5. documento 1 non omnem malum finem a legiſlatore intentum ſufficere ad reddendam legem iniuſtam. Si enim finis intentus non nocet Reipublicæ, ſed eſt illi indifferens, & res, quæ per legem præcipitur, aperte cognoſcitur eſſe Reipublicæ vtilis, quamuis legiſlator legem cum tali intentione condens peccet, lex tamen ab eo condita erit iuſta, ſi cetera adſint, quæ ad legem iuſtam neceſſario exigũtur. Vt verbi gratia, ſi princeps ad reprimendum effrenatum veſtimentorum luxum, legem ſtatueret quæ pro varietate cuiuſque ſtatus, & conditionis veſtimenta moderaret, & pęnam moderatam tranſgreſſori hac ſola intentione adijceret, vt ſibi exinde lucrum acquireret, aut, vt vnum, aut alterum ciuem, quem odio habet, hac occaſione punire poſſet, ſic legem ferendo peccat ob intentionem peruerſam, lex tamen lata iuſta erit, ſi in Reipub. vtilitatem vergere cognoſcatur, teneturq; populus tali legi obedire.

Sicut vxor tenetur reddere debitum marito, qui ad ſolam libidinem ſuam explendam illud exigeret, quamuis ille ſic petens peccaret. Solus igitur ille malus finis obſtat, quin lex iuſta eſſe poſſit, per quem non communi vtilitati Reipublicæ, ſed priuato commodo legiſlator conſulit.

Secundo iniuſta erit lex ex cauſa efficiente, ſeu auctore, puta, cum excedit limites ſuæ poteſtatis, vt ſi v.g. laicus cuiuſcunque dignitatis etiam Imperator, aut Rex, faciat legem, quæ extendatur ad clericos in re non permiſſa, vt quod debeant reſpondere in foro ſuo, aut, quod ſoluant tallias, & huiuſmodi. Sic S. Anton. 1. p. tit. 18 c vnico, § 2. Sylueſt. verbo, lex, q.5. & q.9 verſicul.5. Andreas de Exea repetit in c. Canonum ſtatuta. num.322. concluſione 5. de Conſtitut. & alij Eodem modo prælatus ordinarius ſubditum ſuum extra limites ſuæ iuriſdictionis degentem excommunicans, iniuſtè agit, & excommunicatio eſt nulla, arg ca. Vt animarum §. Statuto. de Conſtit. in 6. & facit l. fi. C. de iuriſd om. iudic. Angel verbo, lex, num.4. verſiculo 5. Sylueſt. eo. q.9. ver.3. & Alphonſus a Caſtro, lib 1. de poteſt. legis pęnal. cap.5. documento 1. Et propter hunc poteſtatis defectum multi Theologi tradunt, & rectè, iniuſtam fore lege humanam, quæ actibus humanis purè internis, qui ſoli Deo patent, aliquid præciperet. Quia tales actus nõ ſubſunt iudicio humano, & conſequenter nullam ſuper illos habet homo poteſtatem.

Tertio lex iniuſta eſt ex forma, quæ quidem forma conſiſtit in hoc, vt ſeruetur æqualitas proportionis Geometricę inter eos, quibus imponuntur onera propter bonum cõmune. Cũ enim vnus homo ſit pars multitudinis, & quilibet homo & ꝙ eſt, & ꝙ habet, eſt multitudinis. ſicut & quilibet

Digitized by Google

bet pars eſt, quod eſt, totius, ideo natura aliquod detrimẽtum infert aliquando parti, vt ſaluet totum. Et ſecundum hoc leges proportionaliter onera imponentes iuſtæ ſunt, & obligant in conſcientia, & qui ea recuſaret, ſolueret, peccaret. ex Ioan. Calderino, & Imola in proœm. Decre. S. Anton. 1. par. tit. 18. cap. vnico §. 2 & Andrea ab Exea repetit. in cap. Canonum ſtatuta, num. 3. 7. de conſtit. vnde ex cauſa rationabili Rectores ciuitatis imponunt aliquas collectas ſecundum proportionem debitam, puta ad ſe defendendum in bello iuſto. *Iniuſtæ autem* ſunt leges quando talia onera inæqualiter imponuntur puta, quando debiles & pauperes plus aut tantum oneris pro bono communi ſuſtinere compelluntur, quantum fortes, & diuites ſuſtinere poſſunt. & tales leges in foro conſcientiæ non obligant, vt præfati authores, & Angelica verbo lex, numero quarto verſicul quartus. Sylueſter eodem, quæſt. 5. Tabiena verbo lex, quæſt. 14. Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſ. leg. pœnal. c. 5. documento 1. Panormit. in c. Canonum ſtatuta, num. 9. de Conſtit. & S. Thom. 1. 2. q. 96. ar. 4. Adrian. Quodlib. 6. ar. 1. concluſ. 2. litera F. & Sotus lib. 1. de iuſtit. & iure quæſt. 6. artic. 4. concluſ. 2 & 3. teſtantur. Et de his omnibus legum iniquarum conditoribus intelligi poteſt illud Iſa. 10. *Væ his qui condunt leges iniquas. & ſcribentes iniuſtitias ſcripſerunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, et vim facerent cauſæ humilium populi mei, &c.*

4 *Eſt præterea* in forma † ipſa, vt ſubtiliter annotauit Alphonſus a Caſtro, vbi ſupra, aliud conſiderandum vt videlicet ſit æqualitas inter onus ipſum, quod nouiter imponitur; Alioqui, ſi onus nimium excederet cauſam, ob id ſolum lex diceretur iniuſta ex defectu formæ: Vt v. g. ſi ob aliquam nouam, & veram regni neceſſitatem Principi occurrentem, nouum aliquod ſubditis Princeps ipſe tributũ imponeret; iuſtè faceret. Si tamen tributum impoſitum ſit maius, quam vera regni neceſſitas exigat lex illa erit iniuſta quia deficit forma, per quam non ſolum ſunt onera inter ſubditos proportionaliter diſtribuenda, ſed etiam onera ipſa cum cauſa commenſuranda ſunt, ne maiora, quam cauſa petat imponantur. Id quod euidenter colligitur ex c. Quia plerique. de immunita eccleſ. vbi taliter extorta vltra cauſæ neceſſitatem reſtitui mandantur, & tantundem vltra pauperibus dari. idem latius tradit Sanctus Anton. par. 1. tit. 18 cap. vnico §. ſecundo affirmans talem legiſlatorem, & hæredes eius teneri ad reſtitutionem omnium damnorum, quæ occaſione legum dictarum aliqui paſſi ſunt, & illi, qui induxerunt conditorem ad legem ferendam, quilibet in ſolidum: immo & ſeruantes tales leges tenentur ad reſtitutionem eorum quæ occaſione taliũ legum lucrati ſunt, & eſt communis Doctorum ſententia. *His igitur* modis omnibus ſi lex aliqua iniuſta fuerit, obligãdi vim non habet. Et idem dicendum erit de particulari quocunque ſuperioris mandato ita vt nullus inferior illi obedire teneatur, ſi illius mandatum conſtiterit eſſe iniuſtum.

8 *Ceterum* illud † diligenter annotandum eſſe cenſeo ad meliorem eorum, quæ dicta ſunt, intelligentiam non ita facilè iudicari debere legem aliquam eſſe iniuſtam; *Quãuis* enim aliquando lex nõ videatur ita manifeſtè bonum commune reſpicere, niſi tamen expreſſè bono communi repugnet, tenentur ſubditi in fauorem legis iudicare, quia non ſemper cauſa ita manifeſta eſt ſubditis. *Deinde* quãuis interdum videatur eſſe bonum aliquod particulare, & proprium ipſius Principis, vt plurimum tamẽ refertur ad bonum commune, quicquid contrarium ſubditi nonnunquam iudicent. Sic licet Princeps legem ferret mala intentione, non tamen idcirco licitum erit ſubditis ei non obedire quia tunc finis potius legis, quam extrinſeca legiſlatoris intentio ſpectari debet. Quoad poteſtatem autem condendi legem illud eſt neceſſarium, vt poteſtatem habeat non ſolum in vniuerſum condendi legem, ſed etiam condendi hanc legẽ. *Atque* n. poſſunt oẽs Principes noua vectigalia imponere; vt latius to. 1. Theſauri caſuum conſcientiæ, lib. 3. c. 9. explicauimus. *Neceſſarium* eſt ẽt vt poteſtatẽ habeat in ſubditos: *Præterea*, vt rectè notat Franciſcus a Victoria in relect. de poteſtate ciuili. num. 22 etiamſi quis Tyrannus ſit, non tamen ſubditi ſtatim ab obedientia ſoluti ſunt, quando fert leges iniuſtas ſed adhuc iure naturali ei obedire tenentur, quouſque aliter a ſuperiori poteſtate iudicatum fuerit. Et denique quoad formam legis non ita facile apparet omnibus legis iniuſtitia nec ita bene populus poteſt aut ſolet iudicare. Immo, quamuis forraſſis in vna aliqua ciuitate omnia vectigalia eſſent iniuſta, non tamen ab eorum ſolutione abſoluuntur ſubditi, quia de iure naturali, & diuino eſt ſoluere tributum, & proinde aliquid debitum reddere tenentur, vt latius ſuo loco oſtendemus.

6 Quæ autem hactenus dicta ſunt, † ſcilicet, leges humano bono aduerſantes non obligare in conſcientia, eo ſenſu vera eſſe intelligenda ſunt, quando ex earum inobſeruantia nullum ſcandalum ſequeretur; ſi enim ex eo, quod legi, aut particulari præcepto non obeditur, graue aliquod ſequeretur ſcandalum aut turbatio Reipublicæ, tũc in multis caſibus, & vt plurimum obediendum eſt legi iniuſtæ, aut præcepto iniuſto; ad euitandum ſcandalum illud Matth. quinto. *Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo alia duo & qui abſtulerit tibi tunicam, da ei & pallium.* argum. c. ſecundi, de noui operis nunciat. & cap. Nihil. de præſcriptione, Sanctus Thomas prima ſecundæ. quæſt. 96. artic. 4. Panorm. in cap. canonum ſtatuta, num. 9. Andreas ab Exea in repet. eiuſdem cap num. 129. de conſtit. Calde. & Imol. in proœmio Decret. S. Anton. p. 1. titul. 18. cap. vnico, § 2. Adrian Quodlib. 6 art. 1. propo. 1. litera H. Alphonſus a Caſtro lib. primo de poteſt. ue legis pœnal. c. 5. documento primo; Sotus lib. primo de iuſtitia, quæſt. 6. artic. 4. concluſ. 3. vt exempli gratia ſi princeps tributum aliquod aperte iniuſtum ſubditis imponeret poſſet ſubditus, ſi abſque ſcandalo hoc facere valet, principi tributum negare. *Vnde* notant Doctores poſt Barth cap 1. de Conſtit quod licite fraudatur gabella, quæ iniuſte fuerit impoſita. Alphõſus a Caſtro, Adr. Panorm. & alij ſuperius allati, & Card. conſi. 56 incip. Pro magnifico, & ſic intelligendum eſt c. ſi tributum 2. q. 1.

7 *Sic etiam* qui † iniuſte incarceratus eſt, poteſt abſque culpa mortali carceres frangere, vt exeat, ſi aliter exire non poteſt ex Alphonſo de Caſtro vbi ſupra, & nos tomo primo libro 1. cap. 17 num 9 docuimus. Bartho. in l. vis eius. C. de proba. Panormitan. in cap. inter alia. num 12. de immunit. eccleſ. gloſſ. in uerbo per uiolentiam in Clement. Paſtoralis, de re iudic. Archid. Gemin. & Præpoſit. in cap. Ius gentium ſuper gloſſ. in verbo. Seruitutes, d. ſtinc. 1. Andreas ab Exea repet. in cap. 1. num. 308. de Conſtitu quia nullus parere tenetur ſententiæ iniuſtæ, ergo poterit, non obſtante iniuſta ſententia, a carcere exire, vt latius alibi oſtendemus. Hoc tamen uerum tunc ſolum erit, quando graue ex hac re non immineret ſcandalum, aut magna turbatio, quia tunc, etiamſi carcerem inueniret apertum, non liceret ei exire Qua de cauſa, vt ait Caſtro, Paulus, & Sylas Act. 16 cum carcerem in quo iniuſtè tenebantur incluſi, Deo operante ſemel inuenerunt apertum, & ſecundo iterum ex Magiſtratus præcepto cuſtos occultè aperiret, exire noluerunt ne inde occaſionem alijs præberent, putandi eos iuſtè in carcerem coniectos fuiſſe, propterea quod falſa prędicaſſent: ideo libentius carcerem elegerũt, ut ſic ſuam innocentiam probarent, & ſuæ doctrinæ ueritatem confirmarent.

Eodem modo iniuſtè excommunicatus non obligatur ſeruare excommunicationis mandatum, neque ipſe alios uitare tenetur, neq. ipſum tenentur euitare alij quibus conſtiterit ſententiam eſſe iniuſtam niſi uel ratio ſcandali, uel alia extrinſeca occurrens cauſa iuxta legem charitatis exegerit Multa enim ſunt in ſe licita, nullo diuino præcepto in ſe prohibita, quæ pro loco, & tempore conſilium charitatis docet eſſe illicita.

Sententiam autem excommunicationis iniuſtam appello non tã ſolummodo, quæ ſecũdum iuriſperitos nulla eſt, ut pote uel lata a nõ ſuo iudice, uel cũ manifeſto intolerabilẽ errorem ſed & eam ẽt, quæ iniuſta eſt ex parte cauſę, uidelicet. dũ lata eſt, aut pp cauſam iniquã, aut cauſam non extantem, falſis uidelicet præſumptionibus, aut teſtimonijs ſubnixam. ut colligitur ex cap. Illud planè. 11. q. 3. & cap. Cui eſt illata. eadem cauſa, & quæſt. & c. ſi quis non recto.

24. q.

Digitized by Google

24.q.3. Ioanne Driedone lib.1.de libert.Chriſtiana.ca.16. fol.mihi 236. Adriano quodlib.6.articu.1.litera D.& alijs, quos latè to.2.lib.1.c.17.nu.8.& ſeq.retulimus, vbi materiam hanc examinauimus.

8 *Pars ratione* quotieſcunque† lex aliqua poſitiua,* aut iudicis ſententia fundatur ſuper ſola præſumptione,non obligat in conſcientia illum, qui de veritate in contrarium certus eſt. Sic Panormit.in capit.Canonum ſtatuta, num.10. de Conſtit. Gulielm.de Monte Ferrato in ſecunda p.tract. ſuper pragmaticam ſanctionem: Angel.verbo,lex,num.4. verſicul.Secundus. Syluest.eod.quæſt.9. verſicul.Secundo. Tabiena verbo,lex,num.28.quæſt.27.circa medium. Andreas ab Exea repet.in c.Canonum ſtatuta,num.332.concluſ.8.de Conſtit. Adrian quodlib.6.artic.1.litera B.verſi. Ex quo infero. Io.Driedo lib.1.de libert.Chriſt.cap.16. Alphonſus a Caſtro lib.1.de poteſt.legis pœnal.cap.5. documento 1.in fine,& alij. Hinc Adrian. Caſtro,& Driedo inferunt, quod iniuſtè condemnatus ſecundum veritatem ad reſtituendum aliquid,quod non abſtulit,aut nõ debet, ſeu ad poſſeſſionem rei relinquendam,iuſte tamen ſecundum allegata,& probata,puta conuictus per falſos teſtes, qui ſeruato iuris ordine repelli non potuerunt, nõ tenetur in foro conſcientiæ ſoluere, quia ſententia ſuſtinetur ſola præſumptione iuſtitiæ,vt notatur in l.Iulianus ff.de cond. indeb. vnde licet talis ſententia ſit iuſta ex præſumptione, qua præſumitur teſtes vera dixiſſe, aut inſtrumenta fuiſſe vera,ſententia tamen in rei veritate non erat vera & iuſta quia cum teſtimonium verum ſit quædam iuſtitiæ pars, conſtat ex falſitate teſtium illam fuiſſe iniuſtam;ſententia autem, quæ ex ſola præſumptione cenſetur iuſta, non inducit naturalem obligationem,niſi veritas præſumptioni conueniat. Cui conſequens eſt,vt is, cui talis iniuſtitia eſt manifeſta, non teneatur illi citra ſcandalum in conſcientia obedire. Immo Innocen.in cap.Quia plerique.num.3. & ibi Hoſtienſ.& Panorm.num.19 & num.24 de immunit.eccleſ. Alexand.in l.nemo poteſt, & ibi Iaſon col.9. in 1.lect.& in 2.lect.colum.17.de legat.1.docent,non licere ſic condemnato ſponte ſoluere, quia induceret victorem ad peccandum, victor enim iniuſtè iudicatum recipiendo peccat,nunquam autem debet quis aliquid facere quod fratri ſuo ſit cauſa peccati; limitat tamẽ hoc Panor. in d.numer.24.niſi qui ſoluit animum donandi habuerit, tunc.n.inquit,nec ille recipiendo peccaret,& conſequẽter ſic iniuſtè iudicatum ſoluere ſeu potius donare poteſt. Ceterum in hac re verior mihi videtur ſententia Adriani,vbi ſupra,quod,ſcilicet ſine animo donandi licitè ſoluere poſſit,ſi velit,tum ad redimendum vexationem,quam veriſimiliter timet;tum ne contumaciter videatur nolle parere ſententiæ,& ſubterfugia quærere, tum etiam quia,ſi alius paratus ſit recipere iniuſtè prius,quam iſte ſoluit, non conuincetur conſenſu in peccatum, niſi non ſoluendo eum correcturus eſſet,vel caſu ſimili,vt conſtat in ſoluente vſuras. *Sicut* etiam teſte Panor.non peccaret parendo iniuſtæ ſniæ,& ſoluendo ad mandatum iudicis,quia iudicium redditur in inuitum,vt in l.inter ſtipulantem,§ ſi Stichum.ff. de verb.oblig.& in c.intelleximus.de iud.quamuis,vt notat Adrianus,ſicut non tenetur parere iniuſtę ſniæ,ita nec in foro conſcientiæ tenetur parere vocali mandato. *Immo* Alphonſus de Caſtro,vbi ſupra,addit,quod qui ſic iniuſte per ſententiam priuat̃ re ſua, ſi aliter nõ poteſt damnum ſibi illatum reſarcire,poterit ab illo,qui per iniuſtã ſententiam rem ſuam abſtulit, tantundem clanculo ſurripere, quantum fuerit ab eo iniuſtè ſublatum. Idem docent Innoc.in c. Olim Cauſam,num.8.de reſtit.ſpol.vbi ait,quod vbicunq. per alium rem ſuam,& ius ſuum proſequi nõ poteſt,licitum eſt etiam furtiuè rem ſuam recuperare, dummodo ex tali furto,nec malum, nec ſcandalum valeat generari,ſi.n.exinde ſcandalum ſequeretur,illud facere non debet,& Panorm.in ca.1.num.7.de his quæ vi,met cauſa fiunt.vbi concludit, quod in defectum probationum poteſt quis in occulto ſibi ſatisfacere,& Alexan. de Imola,in conſ.135.incip. Circa primum.volum.1. Palud.de Caſtro conſil.339.incip.Priuſquam iura fierent.col.2.circa princ. in 2.p.conſiliorum antiquorum,ſecundum nouiſſ.impreſſiones. Iaſon in l.1.col.5.verſic.aliam vtilitatem. C.de teſt. vbi tenet, quod hæres inſtitutus in teſtamento, quod probare non poteſt propter defectum inhabilitatis teſtium, dato quod in iudicio contentioſo obtinere non poſſit, tamen poteſt quocunque ingenio etiam in foro conſcientię furari res hæreditarias. Idem tenet Alex. conſi.13.incip. Viſo eleganti conſi.col.3.& Andreas ab Exea in repe.cap. Canonum ſtatuta,nu.334.de conſtitut.

His omnibus conſequens eſt,obtinentem iniuſtam ſententiam teneri ad reſtitutionem in foro conſcientiæ,quicquid inde fuerit conſecutus: Quia retinet alienum,ſic Panorm in d c.quia plerique,num.21.& Imol in conſil 147. incip. In cauſa vertente. *Ratio eſt*: quia,vt dictum eſt,ſententia iniuſta non tollit,nec inducit obligationem naturalem,& lex mandauit,vt executioni mandaretur ſententia quia præſumpſit pro iuſtitia ſententiæ. *Ergo* cũ in foro animæ conſtet de contrario,tenetur ad reſtitutionẽ, *quia* peccatum non dimittitur,niſi reſtituatur ablatum. Vt in c.Cũ tu.de vſuris.& in Reg. Peccatum. de reg.iuris in 6.

Sic etiam Panorm.in c quia plerique.num.41.de immunit.eccleſ. Guliel.de Monte Ferrato in ſecunda par.tractatus ſuper pragmat.ſanction Angelica verbo lex, numero quarto,verſic.ſecundus. Syiueſt.verbo.eod quæſt 9.§.ſecũdo,& Andreas ab Exea repetit.in c.canonum ſtatuta, numero 337. Emanuel Rodriquez tom.1.cap 94. concluſ.3. tradunt,quod licet hæres, qui non confecit inuentarium, teneatur creditoribus hæreditarijs vltra vires hæreditarias in foro iudiciali,vt habetur in l.fin.Cod.de iure delib. vt in Authen de hæred.& fal.notatur,in foro tamen conſcientiæ non tenetur. *Ratio eſt*: quia lex fundata eſt ſuper præſumptione,& præſumit plus fuiſſe in hæreditate,& quod hæres fraudauit bona ex quo non confecit inuentarium; vnde ex quo conſtat in foro conſcientiæ de contrario,non habet locum iuris diſpoſitio.

9 Sicut etiam, licet † hæres in foro iudiciali legata in minus ſolemni teſtamento relicta ſoluere non obligetur, vt colligitur ex l.fin.Cod.de fideicom. ſi tamen certò nouerit nullam fraudem in huiuſmodi teſtamento minus ſolemni interueniſſe, voluiſſeq. teſtatorem tale teſtamẽtum valere, tenebitur in foro conſcientiæ talia legata ſoluere; Sic Panorm.in cap.quia plerique.num.42.& 43.de immunit.eccleſ.citans etiam D.Ant. Idem tenent Iaſon in l.nemo poteſt.in 1.lect.colum.9 & in lect 2.colum.15.& Ripa ibid.colum.19.ff.de legat.1. Adrian Quodlib 6.artic.1. concluſ.2.ver.2.infero.in fin.litera k,& Andr ab Exea repetit.in cap.Canonum ſtatuta,num.337.concluſ 8. *Ratio eſt*: quia ſolemnitates iuris ciuilis fuerunt inductæ ad falſitates euitandas,& de rigore. *Si ergo* conſtat in foro animæ,quod nulla falſitas interuenit,ceſſare debet diſpoſitio iuris poſitiui,& ſeruari æquitas,& obligatio naturalis;quę oritur ex diſpoſitione defuncti.arg.l.cum amplius,§.is natura debet.ff.de re iud.

Hinc Æneas de Falco in annot.ad Panormi. ubi ſupra, in uerb.Sed totum, interrogatus de hoc caſu: Quædam mulier,quæ erat peſte infirma, dixit cuidam Petro, quod uolebat, quod dos ſua reuerteretur ad matrem ſuam, ſi duæ eius filiæ ſine filijs decederent, cui diſpoſitioni non interfuit alius,quam prædictus Petrus, cui hæc uerba dixit,ad quem per uiam indirectam poſtea peruenit hæreditas iſtius mulieris; Reſpondit prædictum Petrum in conſcientia teneri,& per denunciationem Euangelicam poſſe compelli ad ſoluendam dictam dotem in tali diſpoſitione non ſolemni relictam. Idemq; docet Ant Franc.in anno.ad Panorm.ubi ſupra.

Ex eodem fundamento Inno.in c. Quod ſicut.nu.7.& nu.

ADDITTIO NOVA.

Adde & inſuper lex poſitiua non obligat in conſciẽtia, quando eſt permiſſiua tantum,& non præceptiua,uel conceſſiua: exemplum ſit in lege permittente læſionem citra dimidium iuſti pretij:& in reſciſſione actus,leui metu geſti,quam lex non admittit ad hoc,ut lites terminentur,aut uitentur in Republica Chriſtiana ad maiora mala uitãda; notant ſcribentes in c.1.de conſtit.& Sylu.uerbo, lex.n.9. uerſ.10. Sanch to.1.de matr.fo 479 lib.1.diſp.6.nu.24.

num.8.de elect. Panorm. in cap Quia plerique. num.43. de immuni eccleſ.& Adrian. Quodlib.6.art.1.concluſ.2.verſ. Infero ſecundo. litera K. inferunt. ſi aliàs legitima interuenit eorum, ad quos ſpectat, electio quæ, ſcilicet ſufficeret ad metas iuris naturæ (hoc eſt. interuenit conſenſus liber, & legitimus electi & eligentium) non obſtante nullitate ex defectu ſolemnitatum, quas ius ſtatuit adhibendas eſſe, poteſt meò electus dignitatem ſeruare ſi fraus, aut dolus non interuenerit. Et de hoc primo dicto principali, eiuſq. intellectu hactenus dictum ſit, multa enim alia Corollaria ex eo deduci poſſent, quæ propter prolixitatem vitandam prudentis lectoris iudicio relinquimus, & ex dictis facilè colligi poſſunt. Hæc uero exempli gratia retuliſſe ſufficiat.

10 *Secundo* principaliter † certum eſt, quod lex humana iuſta, etiamſi ſimpliciter. & ex ſe, quando inſtituta fuit, obligaret ad mortale, ceſſante tamen omnino cauſa illa iuſta, propter quam condita fuit, nec alia de nouo illi ſimili occurrente; talis etiam obligatio ad culpam mortalem ceſſabit; Panorm. in cap quoniam contra. numero ſexto. Notabil vlt. de probat.& in cap in l. quia plerique. numero trigeſimo octauo. de immunita. eccleſ. Archidiac. in cap. vtinam. diſt.76. Cynus in leg Non dubium. Cod. de leg. Bal. in leg. maximum vitium Cod de liberis præteritis. Angelus de Clauaſio in Summa, verbo, lex. numero 4. verſiculo Septimus. Sylueſt. eodem, quæſtio. nona, verſicul. octauo. Adria. Quodlib. ſexto artic.1. concluſ ſecunda litera H. Alphonſus a Caſtro libro primo de poteſta. leg. pœnal cap. quinto. documento tertio. Michael Salon in 2.2. tomo ſecundo, in quæſtio.77. artic. primo controuerſia octaua. Emannel Rodriquez tomo primo, cap. 196. concluſ. tertia. Andreas ab Exea repet. in capitul. Canonum ſtatuta numero 300. de Conſtitutionibus, & eſt communis opinio Doctorum, & procedit etiam in diſpoſitione pœnali, ſecundum eoſdem, ex Panormit. in dicto capitu. quia plerique, nume. 39. in fine. *Ratio eſt.* quia ratio eſt anima legis, omniſque lex, vt iuſta ſit, neceſſario iuſtam cauſam requirit in ordine ad bonum commune, propter quod fuit inſtituta. Ergo ſicut lex illa à principio quando ſtabilita fuit, iniuſta, & nulla fuiſſet. ſi non extitiſſet cauſa iuſta, ita etiã ſi poſtea ceſſat illa cauſa, aut alia ſimilis iniuſta erit, & conſequenter non obligabit, quandoquidem lex iniuſta, vt dictum eſt, non eſt lex nec obligandi vim habet in conſcientia; quare ceſſante poſtea hac cauſa, aut alia ſimili deſinit eſſe lex, quia quod ab initio validum non fuit, nec temporis progreſſu validum erit. Conſequentia ex illa regula iuris euidenter probatur. *Omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur per eaſdem diſſoluitur*, & c. cum ceſſante. de appellatio. *ceſſante cauſa ceſſat effectus*, & c. Poſt translationem, de renunciat. vbi Innocentius referens decretum quoddam Concilij Conſtantinopolitani. docet illud iam ceſſaſſe quia cauſa. propter quam potuit illud ita decerni a Concilio, iam ceſſauit.

11 Illud tamen † obſeruandum eſt ex Doctoribus allatis, non eſſe neceſſarium, vt hæc cauſa in lege exprimatur, ſed ſatis eſſe, ſi inde colligatur, vel aliundè certo cognoſcatur illa eſſe cauſa. & non alia, tunc enim idem eſt, ac ſi cauſa apertè expreſſa fuiſſet. Non tamen eſt ita facile iudicandũ de cauſa legis, an adhuc exiſtat, vel ceſſauerit, maximè cũ ſubditis non ita benè certò conſtare poſſit de cauſa legis, vnde quando manifeſtum non eſſet ceſſare cauſam, recurrendum erit ad ſuperiorem, cuius eſt iudicare, an cauſa legis ceſſauerit. necne.

Immo verò non ſufficit, vt quæcunque cauſa tollatur, ſed neceſſarium eſt, vt omnis cauſa tollatur, & non ponatur illa cauſa. vel alia ſimilis. Quia ceſſare nonnunquam poteſt cauſa ex aliqua parte, & manere ex alia, quo caſu lex illa iuſtè adhuc obligabit; quia ſicut ab initio fuiſſet cauſa ſufficiens ad iuſtitiam, & vim legis cauſa illa, quæ ſe borta eſt, etiamſi non extitiſſet prior illa, propter quam talis lex inſtituta fuit: ita etiã licet progreſſu tẽporis prior illa, propter quam a principio lex condita fuit, iam ceſſauerit al a tamen non minus iuſta, & neceſſaria oblata, lex illa vim ſuam obligandi retinebit. *Denique* non ſufficit, vt ceſſet cauſa, vel ratio alicuius particularis; *Nam* ſi manet cauſa quoad commune obligat lex ſingulos, etiam eos, in quibus non eſt illa cauſa.

12 *Hinc infertur primo*, Quod ſi ceſſat cauſa, propter quã poſita fuit gabella, licitum erit eam fraudare, quamuis ab initio iuſtè impoſita fuerit; quod intelligitur, dummodo alia noua cauſa priori ſimilis in genere, vel in ſpecie in ordine ad bonum commune non ſuperuenerit: Vt verbi gratia, ſi ad conſtructionem pontis, aut murorum ciuitatis, aut alicuius arcis ad tutelam regni neceſſariò gabella, vel tributum imponatur, conſummatis huiuſmodi ædificijs non poterit amplius illa gabella exigi. Item ſi pro maris tutela, & defenſione imponatur tributum pro expenſis faciendis, vt ſecuri ſint a piratis nauigantes, non poterit iuſtè tributum illud poſtea exigi, ſi piratis exiſtentibus, Princeps ipſe nullam præbet nauigantibus contra piratas defenſionem. Sic etiã ſi inſtitutum ſit pedagium, ut viæ ſecuræ, & liberæ ſint, ſi non reficiantur pontes, aut non cuſtodiantur viæ, nõ poterit Rex pedagium illud exigere. Quia ceſſante cauſa iuſta, propter quam conſtat impoſitum fuiſſe tributum, oportebit ceſſare tributum; & Principe non præſtante ea, propter quæ inſtituta fuit gabella, non tenentur alij gabellam illi ſoluere. Si vero piratæ non eſſent, quãuis princeps nullum laborem, nullaſque expenſas maris tutelæ tribuat, poterit nihilominus Rex tributum conſuetum, & huic rei deſtinatum exigere, ſi ille paratus ſit, quoties opus fuerit nauigantes a piratis tueri, & vias publicas liberas, & ſecuras cuſtodire. Et iuxta hunc modum dicendum eſt in reliquis omnibus tributis, quorum impoſitionis cauſa cognoſcitur eſſe iuſta, ita, vt illa protinus ceſſante, & nulla alia noua illi ſimili adueniente, ceſſet etiam iuſti tributi obligatio, poteritq. tunc ſubditus ſine vllo peccato principem de tali tributo, & gabella fraudare, nõ obſtante lege per eum lata de tributo, aut gabella tali ſoluenda. Sic expreſsè Panorm. in cap. Canonum ſtatuta num.9. de conſtit Bart. in l. vectigalia. ff. de publ.& vect. Hoſtienſ. in Summa. tit. de cenſib. §. ex quibus verſicul ſed quid ſi mercatores. Zacharias in annot. ad Panorm. vbi ſupra. S. Anton. p.2. tit.1. cap.13. §.8. in princ.& Angel. in verb. pedagium num.6. Sylu. verb. Gabella q.9.& verbo, lex. quæſ. 9. uerſi. *Tertio.* Gab 4.d.15.q.5.art.2. concl.2. Ioannes Driedo lib.1. de liberta. Chriſt. cap.15. fol. mihi 213. uer. *Quarto.* Ioan. Medina C. de rebus reſtituendis q.14. Alphonſ a Caſtro lib.1. de poteſt. leg. pœnal. cap.5. documento 3. in fine. Andreas ab Exea repet. in cap.1. de conſti num. 301. Ant. de Corduba in ſuo tract. de caſibus conſcientiæ q.95. dob.2 in fine Michael Salon in 2.2.q de uectigalibus controuerſia 5. citans ad hoc Magiſtrum Blaſium Nau. de uectigalib. ca.8.& colligitur ex S. Thom. lib.1. de Regimine Principum c. 8.

13 *Infertur Secundo*, Quod licet † quis carnem ſuam perfectè domuerit, & uir ſanctus fuerit, ad eccleſiaſtica tamẽ ieiunia obſeruanda tenetur. *Ratio eſt*: quia carnis repreſſio non eſt ſola cauſa. propter quam indictum eſt ab eccleſia ieiunium, ſed ſunt aliæ multæ, ut eleuatio mentis ad Deũ, meritum obedientiæ, quæ ſufficiunt ad obligationem ieiunij imponendam, ex Alphonſo de Caſtro, ubi ſupra. Andrea ab Exea repet. in c.1. num.303. de conſti.& Emanuele Rodriguez tom.1.c.196. concl.3.

Infertur Tertio, Quod ſi lex inſtituta ſit de non geſtandis armis homicidij cauſa, etiamſi in aliquo particulari non ſit hoc periculum, nihilominus tamen ad legis obſeruãtiam quilibet obligatur, *Ratio eſt*; quia ſicut lex ſpectat bonum cõmune, ita et & cãm cõmunem; Vnde & hic, in quo tale periculũ occidendi non inuenitur, legem ſeruare tenetur. Plura huius rei exempla ſuperius cap.1. § ſecundo huius libri attulimus, quę propterea hic conſulto prætermittimus.

14 *Tertio* principaliter † certum eſt, legem humanam iuſtam non obligare eius tranſgreſſorem ad peccatum mortalem, ſi ſit circa materiam talem, quæ ſit alicuius momenti, & grauis, aut ſecundum ſuam ſubſtantiam, aut ſecundum circumſtantiam illi coniunctam. Sic Alphonſus a Caſtro, lib.1. de poteſt. legis pœnal. cap.5. documento 2. Gregorius de Valentia tomo 2. diſpu.7. quæſtio.5. puncto 6. quæſt.3. & Michael Salon tomo 2. in quæſt. 77. articulo 1. controuerſia

uerſia

Digitized by Google

uerſia 8. poſt regulam primam. *Ratio eſt*; quia contra rectam rationē eſt, vt lex obliget hominem ad culpam mortalem pro quacunque re leuiſſima; Etenim lex humana, vt iuſta, & rationabilis ſit, conformari debet legi diuinæ, à qua deriuatur, formamque legum diuinarum, quantum poterit, imitari; At vero lex diuina, quæ, & ſub mortali, & ſub veniali obligare poteſt, quando hoc, aut illo modo obliget, ſumitur ex materia graui, aut leui; vt conſtat in lege, & præcepto non mentiendi, mendacium enim iocoſum, & officioſum ſolum erit veniale, quia materia leuis eſt, nociuum autem mortale, quia eſt materia grauis. Idem patet in lege, & præcepto Nō furandi, furtum enim rei parui momenti non niſi veniale peccatum eſt. Ergo ſimiliter in legibus humanis iudicandum erit eſſe mortale, aut veniale, ex grauitate, aut leuitate materiæ. Si enim res, quæ præcipitur, grauis ſit, obligat ad peccatum mortale, ſi leuis ſit, ad ſolum veniale obligare poterit, cum legislator auctoritate ſua abuti non debeat, vt velit pro rebus leuiſſimis leges ſuas ad mortale obligare. Vnde Caſtro, Gregorius de Valentia, & Salon reprehendendos docent eos ſuperiores, qui circa res leues aliquid præcipiunt, aut ſub cenſura, aut ſub merito obedientiæ, vel aliquo alio modo obligante ad mortale; de quibus dici poteſt illud Ezech. 34. *Cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia.* & illud Saluatoris, Matth. 23. *Imponunt onera grauia, & importabilia.* Exemplificat Caſtro, vbi ſupra, in prælatis, qui obligare volunt ſubditos ad mortale propter ſolam violationem ſilentij, tali, aut tali tempore, aut propter tardum ad Miſſam acceſſum, aut propter ſolam vnius lactucæ ſine licentia manducationem, aut propter aliam ſimilem leuem cauſam. Addit tamen, & rectè poſſe his paruis rebus talem circumſtantiam, & tam grauem coniungi, vt puta, graue ſcandalum religionis, aut magnam occaſionem trāſgreſſionis votorum, & regulæ ſuæ profeſſionis, vt merito prælatus res illas ſub culpa mortali prohibere poſſit. Non quidem propter ipſas, quæ re vera tanti meriti, & momenti non ſunt, ſed propter grauem circumſtantiam illis ex accidenti coniunctam. Siquidem fieri poteſt, vt circumſtantia aliqua addat eiuſmodi materiis grauitatem. Vt verbi gratia præcipere poteſt prælatus ſub obligatione ad culpam mortalem, ne aliquis religioſus accedat ad hortum communem conuentus, aut ne accedat ad talem, aut talem ſecularis hominis domum, aut ne tranſeat per talem vicum, etiamſi cum licentia ſua exierit extra conuentum; aut ne cum tali, aut tali perſona loquatur. Hæc enim, & ſimilia, quamuis ſecundum ſe conſiderata videntur, & ſint parui momenti, comparata tamen ad honeſtatem, & bonum nomen religioſorum, aut ratione ſcādali, & alterius circumſtantiæ, efficiuntur res magni momenti, & ideo obligant ad mortale, vt etiam teſtatur Bartho. Medina in 1.2. quæſt. 96. artic. 4. in ſolutione dubij ſecundi contra regulas ab eo allatas propoſiti. Poſſe autem Prælatum, & maximè ſummum Pontificem, qui in his, quæ pertinēt ad totam eccleſiam circa fidem, & mores errare nequit, pro re alioquin leui ſecundum ſe, graui tamen ex adiuncta aliqua circumſtantia, legem inſtituere, quæ obliget ad mortale, oſtendit Greg. de Val. vbi ſupra, ex eo quod Deus obligauit Adamum ſub mortali, vt etiam a pomo abſtineret, quod quidem per ſe non ita graue erat, ſed propter circūſtantiam, & finem legis, atq; adeo ſeueritatem præcepti ex parte voluntatis diuinæ, vt ſ. ſeruaretur iuſtitia originalis pro poſteris ſuis. Ergo ſimiliter poterit prælatus per poteſtatem ſibi diuinitus conceſſam aliquid ſub peccato mortali præcipere, quod non ſit graue, niſi ſecundum circumſtantiam illi adiunctam, vt diximus.

15 *Regula* igitur hæc † communiter ſtatuitur ab authoribus pro cognoſcenda obligatione legis ex parte materiæ, ſ. vt lex illa humana tam eccleſiaſtica, quam ciuilis obliget ad mortale, quæ eſt de materia graui. Sic Sotus lib. 1. de iuſtitia, & iure q. 6. art. 4. poſt medium. Bart. Med. 1. 2. q. 96. art. 4. dub. 1. regula 2. Michael Salon. 2. 2. tom. 2. in q. 77. art. 1. controuerſia 8. reg. 1. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. p. 2. lib. 3. c. 2. concl. 4. Toletus in Summa trac. de ſeptem peccatis capital. ca. 2. c. diffic. 2. Circa quam regulam obſeruandum eſt: *Materiam grauē* hoc in loco non appellari, quia peccatum mortale ſit, cum ſint multa, quæ intrinſecè mortalia ſunt, quæ tamē lex aliquando non prohibet aliquo ſuo peculiari præcepto, vt ſimplex fornicatio non ſolet prohiberi aliquo præcepto humano præter diuinum, ſed quæ cum aliàs ex ſua natura mala non ſit, ſed indifferens, lege tamen prohibetur tanquam materia grauis in ordine ad bonum commune, puta, quia eius obſeruatio maxime conducit ad bonum Reipublicæ, eiuſq; violatio charitati proximi aut iuſtitiæ repugnat; talis .n. lex obligat ad mortale, ſin alter ad veniale ſolum obligabit. *Exempli* gratia, ſi in aliquo loco, aut regno ſit penuria frumenti materia grauis cenſenda eſt, non extrahere frumentum ex illo loco, aut Regno, vnde ſi eo tempore quo ciuitas grādi frumenti inopia laboraret, lex a Principe, aut Magiſtratu feratur prohibens, ne frumenta extra ciuitatem, aut Regnū aliò deferantur certiſſimum eſſe debet huius legis præceptum obligare ſub mortali, cum illius tranſgreſſio in graue detrimentum Reipublicæ aut proximi redundet.

Sic etiam quādo imminet hoſtium inimicorum & belli periculum grauis materia cenſenda eſt non transferre equos in aliam prouinciam, neq; arma, vel metalla, ex quibus inſtrumenta bellica confici poſſunt; adeo, vt, ſi aliquo tempore lex mandaret, ne efferantur arma, aut transferantur equi extra prouinciam procul dubio ad peccatū mortale tranſgreſſores obligaret. *Ratio eſt*: quia tales tranſgreſſores plurimum nocent bono cōi, & paci, & ſaluti proximorum aduerſantur, aguntq; non modo contra obedientiam in reb. grauibus ſuperiori debitam, verum etiam cōtra charitatem, & iuſtitiam legalem, qua bonum commune omni priuato, & proprio commodo præferendum ſit; & quia magni referunt huiuſmodi legum obſeruationes, mortale erit eis non obedire.

Cæterum, ſi lex eſſet, quæ ſtatueret quod quis non equitaret mulas, aut non indueretur ſericeis, communiter non obligaret ad mortale, niſi eſſet in graue damnum Reipublicæ, tunc enim ad morale obligaret.

16 *Quarto* principaliter certum eſt, tranſgreſſionem legis tam ciuilis, quam eccleſiaſticæ ex contemptu eſſe peccatū mortale. Sic Alphonſus à Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pœnalis. cap. 5. documento 6. Adria quodlib. 6. artic. 2. litera, D. Ioan. Driedo lib. 1. de libert. Chriſtiana. c. 12. propoſitione 5. Bar. Med. 1. 2. q. 96. ar. 4. dub. 1. regula 5. Greg. de Valen. to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 6. ante finem. Toletus lib. Inſtruct. Sacer. in trac. de ſeptem peccatis mor. c. 19. Nau. in Manual. c. 23. nu. 42. & colligitur ex S. Thoma 2. 2. q. 186. art. 9. in corp. & ad tertium. *Ratio eſt*: quia lege diuina tenemur ſub peccato mortali ſubijci his poteſtatibus, & legib. vt ſuperius oſtenſum eſt; Ergo illas contemnere peccatum mortale erit. Tunc autem violat quis ex contemptu, vt cōmunis Doctorum ſententia, & opinio habet, quando ideo violat, quia non vult ſubijci ordinationi legis, aut regulæ, ſed parui pendit legislatorem, aut præceptum ex ſuperbia, & tumore quodam animi, & exinde procedit ad faciēdū contra legem, vel regulam. Quando autem ex conſuetudine, aut malitia, aut ira aut ex alia cauſa particulari, puta quia ſibi uidetur durum, aut moleſtum, contra legem facit, non cenſetur peccare ex contemptu.

Obſeruandum autem eſt, in obſeruatione humani præcepti duplicem uirtutem inueniri; Vna eſt obedientia, reluti cum homo uult præceptis ſuperiorum obedire, quia eſt præceptum ab eo; & huic uirtuti contrarium eſt nolle obedire, quatenus eſt præceptum ſuperioris.

Alia autem uirtus in obſeruatione humani præcepti eſt uirtus aliqua particularis: ſiquidem lex poſitiua, ut optime docent Caiet. 1. 2. q. 96. art. 4. in fine Sotus in lib. 1. de iuſtitia, & iure q. 6. artic. 4. poſt medium, Ioannes Driedo ubi ſupra, & alij; pcipiens, aut prohibens actus ex his q̃ ſunt in ſe indifferētia, facit actus illos eſſe aut in pcepto, aut in prohibitione, cōſtituens eoſdē, ut ſint actus huius, uel illius uirtutis, ut u.g. lex ieiunii pcipiēdo abſtinētiā facit actū illū ſub præcepto tēperantiæ, lex item ſanctificandi diem feſtū pcipiens audire Miſſā, & abſtinere ab opere ſeruili, facit actus illos eſſe uirtutis religionis & latriæ. Et lex pcipiēs ſolutionē uectigalis ponit actū illū ſub uirtute iuſtitiæ. Vnde unū, ideóq. opus externū diuerſarum uirtutum actus eſſe po-

teſt, vt dare decimas poteſt eſſe actus religionis, poteſt ẽt eſſe actus iuſtitiæ, & actus virtutis obedientiæ.

Hinc fit, vt in humani præcepti violatione plerumque duo vitia reperiantur. *Vnum* inobedientia formalis, id eſt, nolle obedire aut contemnere præceptum, quoniam præceptum eſt, aut facere idem quia prohibitum eſt, & ſic peccatum mortale eſt legem humanam tranſgredi, iuxta doctrinam Chriſti dicentis Luc. 10. *Qui vos ſpernit, me ſpernit.* & Apoſtoli Pauli ad Rom. 13 aſſerentis: *Qui poteſtati reſiſtunt, ipſi ſibi damnationẽ acquirunt* Et 1. Reg. 15. *Quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere.* Et in hoc conſentiunt omnes; nam ipſe huiuſmodi contemptus ſecũdum ſuam ſpeciem mortale peccatum eſt etiam pro tempore, quo quis ad executionem humanæ legis non obligatur, tametſi poſſit eſſe contemptus quidem ſubreptitius veluti primus, ſeu leuis quidam inobedientiæ motus, qui ſolum ſit culpa venialis, vt Dnedo, vbi ſupra notauit. *Alterum* vero executio operis humana lege vetiti, aut omiſſio operis humana lege præcepti, & tale peccatũ alicui virtuti ſpeciali opponitur, eſtq; vel guloſitas, vel ſacrilegium, vel iniuſtitia, vel timiditas, faciens in prælio fugere, cum opporteat in certamine fortiter ſtare, & pro militia agonizare vſq; ad mortem. Et hoc modo faciens actum ex aliqua affectione, qui videtur lege prohibitus, aut ex negligentia omittens actum facere, quem facere oportuit, omittens inquam, quia actus ille lege præceptus aut difficilis eſt, aut moleſtus, aut ex alio quouis reſpectu, non ſemper eſt peccatum mortale ſed interdum ſolum veniale erit, interdum etiam nullum, vt communiter præfati authores teſtantur.

17 Quinto principaliter certum eſt, Tranſgreſſorem legis humanæ habere, quod ſit mortalis, aut venialis culpa ex iuſta, & rationabili voluntate, & intentione legislatoris, ſuppoſita tamen materia debita, & ſufficienti ad culpam mortalem, vel venialem; non enim rationabilis eſſet voluntas, ſi pro libito ſuo vellet tam ſtrictè obligare ad culpam mortalem pro re leui, quæque ex circumſtantia aliqua alioquin non redderetur grauis, iuxta ea quæ in tertio dicto principali annotauimus. Immo ſi legislator ciuilis haberet intentionem obligandi ad mortale pro re leui, nonnulli putant, quod in tali caſu ad mortale non obligaret, quorum opinio valde rationabilis, & probabilis eſt, eamque ſequi videtur Barthol. Medina, 1. 2. quæſt. 96. artic. 4. dub. 2 in refutatione regulæ primæ à Syluestro poſitæ, dum aſſerat, quod ſi legislator præciperet rem alioquin leuem, & minimi momenti, non eſt poſitum in eius poteſtate, quod lex illa obliget ad mortale; idemque docet Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſtate legis pœnalis, cap. 5. documento 2. de prælatis eccleſiaſticis, cuius tamen opinio quoad leges eccleſiaſticas mihi non placet; ſecundum ea, quæ ſuperius docuimus quandoquidem legi eccleſiaſticæ, & prælatis eccleſiæ multo maior obedientia debetur, quam legi ciuili, vt conſtat. Intelligitur autem hoc quintum dictum de legibus pure humanis, quæ de re indifferenti aliquid ſtatuunt, & quæ omnem ſuam obligationem habẽt ex ratione humani præcepti; Siquidem obligatio, quæ eſt ex iure naturali, vel diuino, a legislatoris humani intentione non dependet: & hoc dictum ſic intellectum expreſſe defendunt Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſt. leg. pœn. cap. 5. documento 4. Nauar. in Man cap. 23. num 49. Summa Corona p. 1. cap. 1. num. 33. concluſ. 4. verſi. Vt autem. Coſmus Philiarchus de officio Sacer. p. 2. lib. 3. cap. 2. concluſ. 2. & Toletus in Inſtruct. Sacer. tracta. de ſeptem peccatis mor. cap. 19 §. 2. affirmantes ex voluntate legislatoris dependere uim obligandi ad peccatum mortale, vel ueniale ita ut, ſi uelit obligare ad mortale, obliget, ſin minus, non obliget. *Ratio eſt*: quia obligatio legis pendet ex uoluntate legislatoris, dummodo cetera adſint, quæ ad inducendam obligationem neceſſaria ſunt. Vnde addit Caſtro, ubi ſupra, ꝙ ſi legislator non intẽdat obligare ad culpã, etiamſi uerba ipſius legis uideantur inducere obligationem, nunquam tamen lex illa tranſgreſſorem culpę reum efficiet, ſed ſi ſubditus obligatur, erit ratione conſcientiæ ſuæ erroneæ, quæ iudicat illic eſſe culpæ obligationem, quamuis reuera non ſit. Ceterum in tali caſu, ubi legislator vim obligandi ad culpam non habet, debet talẽ ſuam intentionem verbis exprimere, ad omnes ſcrupulos tollendos. Qua de cauſa S. Thom. 2. 2. quæſt. 186. artic. 9. ad 1. affirmat ſtatuta Dominicanorum (& idem de ſtatutis Minorum docet Caſtro, vbi ſupra) non obligare ad culpam, præter illam, quæ ex iure diuino, aut iure naturali fuerit aliàs inducta, ſed ſolum ad pœnam taxatam, quia ipſe regulæ inſtitutor expreſſit ſe nolle obligare ad peccatum, lex autem non ligat vltra intentionem legislatoris.

Hinc infertur ex Ioan. Medina C. de ieiunio q. 7. dub. 2. & Alphonſo de Caſtro, quod ſi legislator, aut ſuperior, aliquid præciperet ſub pœna excommunicationis eo ipſo incurrendæ, excommunicandi tamen intentionem non habens, quamuis ſubditus præceptum huiuſmodi tranſgrederetur, & exiſtimaret prælatum habuiſſe intentionem excommunicandi, nullam tamen propter hoc excommunicationem incurreret, obligatus tamen erit per ſuam cõſcientiam erroneam cauere ab his a quibus excommunicatus abſtinere tenetur. Ideo autem in priori caſu violans legem, quam ex conſcientia erronea obligare putabat ad culpam, (cum tamen verè non obligaret ex defectu voluntatis, & intentionis in legislatore) peccat mortaliter, non tamen in hoc ſecũdo caſu excommunicationem incurrit, eo quòd legislatoris intentio non fuit ſub illa pœna obligare, quamuis ipſe ex conſcientia erronea putaret obligare ad illam pœnam, quia qui facit aliquid, quod errore deceptus putat eſſe contra legem Dei, eo ipſo Deum quodãmodo contemnere videtur, & ideo peccat propter ſolum contemptum Dei, ſaltem interpretatiuum, quem ſic operans habet, iuxta doctrinam S. Thom. 1. 2. q. 19. art. 5. ad 3. & S. Bonau. 2. diſt. 39. art 1. q. 3. vnde quia contemptus Dei ſufficit obligare contemptorem ad culpam mortalem, nõ autem ſufficit ipſum reddere excommunicatum (nõ enim omnis, qui Deum cõtemnit eſt eo ipſo excommunicatus, ſicut eſt eo ipſo culpę mortalis reus) ideo ex errore conſciẽtiæ de obligatione ad culpam oritur culpa, quæ errore ſecluſo non eſſet, ex errore autem de ſola impoſitione excõmunicationis non oritur excommunicatio, vt doctè Alphonſus à Caſtro loco proximè allato annotauit. His igitur hunc in modum ex communi Doctorum ſententia expoſitis, alia nonnulla, quæ controuerſa ſunt, in ſequentibus explicabimus.

18 PRIMVM DVBIVM ſit, Quomodo cognoſci poſſit intentionem legislatoris eſſe obligandi ad mortale, vel veniale, quando in lege non exprimitur intentio. *Ratio* difficultatis maxime eſt in legibus ciuilibus, quæ nunquam explicare ſolent, obligare ſe velle tranſgreſſorem ad peccatum mortale: cum tamen certum ſit ex dictis, principes ciuiles authoritate ſua ab æterna deriuata leges ciuiles condere poſſe obligantes ad mortale, immo multæ earum ita obligant. *Immo* Sotus lib. 1. de inſt. & iu. quæſt. 6. ar. 4. poſt medium, in reſponſione ad tertium argumentum, eumq; ſecuti Michael Salon in 2. 2. tomo 2. in q. 77. art. 1. controuerſia 8. in principio, Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. par. 2. lib. 3. cap. 2. concl. 5. & Summa Corona p. 1. c. 1. num. 33. poſt concluſionem quartam. § Secundam autem concluſionis partem docent, hoc intereſſe inter Eccleſiaſticam poteſtatem, & ciuilem, quod Eccleſiaſtici principes, & prælati, cum ſint animarum iudices, poſſunt leges condere non modo conſtituendo opera in ſpecie certa virtutis, aut vitij, verum etiam diſcernendo inter veniale, & mortale, atque adeo explicando tranſgreſſionem ſuæ legis mortalem eſſe. Seculares vero Principes, quorum proprius proximuſq; finis eſt bonum temporale, & ciuile, felixq. & tranquillus Reipublicæ ſuæ ſtatus, minimè vero bonum ſpirituale, quamuis poſſint ſuis legibus opera ſuorum ciuium in ſpecie alicuius virtutis aut vitij, puta, obediẽtiæ, fortitudinis, &c. conſtituere, definire tamen nec ſolent, nec valent, quęnam culpa ſit illarum tranſgreſſio, mortaliſne, an venialis, quandoquidem iudicium tale ſpirituale eſt, & ab eorum officio, & auctoritate alienum. Cum igitur res hæc, ſicut vtilis admodum, & neceſſaria, difficilis tamen ſit, perplexa, & obſcura, primo aliorum in hac re ſententias afferemus, deinde quid ipſi verius, ac probabilius arbitramur, paucis exponemus.

19 In hac igitur † re Ioannes Medina Codi.de ieiunio.qu. 7.dub.2.& Martinus Ledeſin.2.4.quæſtio.17.arti.2.dub. 6.docent ex quatuor præcipuè colligi poſſe,an lex Eccleſiaſtica obliget ad mortale. *Primo* enim recurrendum eſt ad intentionem legislatoris.quæ ſi conſtat,habetur quod quæritur,cuius *Ratio eſt*:quia leges humanæ ex legislatoris intentione vim obtinere videntur, ſi autem de animo legislatoris non conſtat, tunc *Secundo* recurrēdum erit ad verba legis,cuius *Ratio eſt*;quia intentio vix alio modo, quam per verba legis poteſt agnoſci,niſi forte ipſemet legislator poſſet conſuli,vt ſua voce uoluntatem,& intentionem exprimat verba autem uel ſunt præceptiua, vt ſi lex dicat:*Pracipimus, Iubemus ſub pena. virtute. aut pracepto obedientia iniungimus*,aut alijs ſimilibus verbis vtatur,puta,verbis quæ æquipollent præceptiuis, vt *debet, oportet, non licet,neceſſe eſt teneatur*,aut alijs,quæ neceſſitatem denotant,obligat ad mortale, niſi de contraria legislatoris intentione per eandem legem conſtet;vel legis verba ſunt communia,vt *ſtatuimus, volumus, & ordinamus*,&c.& tunc *Tertio* videndum eſt,quænam pęna appoſita ſit,grauiſne,an leuis:Nam ſi ſtatuatur ſub *pœna mortis*:aut *perpetui carceris* aut *excommunicationis,irregularitatis. ſuſpenſionis,degradationis priuationis eccleſiaſtica ſepultura*,tunc obligat ad mortale,quia hæ pœnæ non niſi pro mortalibus infliguntur.Sin aut nec de intentione legislatoris ſufficienter conſtat,nec ex verbis legis,nec ex pœna appoſita quia fortè nulla apponitur,ſed lex tātum vtitur verbis cōmunibus,ita vt dubitetur, an obliget ſub pœna peccati mortalis;tunc *Quarto* ad materiam legis recurrendum erit,nam ſi res ſit magni momēti,ita vt omiſſio eius, quod ſtatuitur,ſit valdè periculoſa, tenendum eſt obligare ad mortale:Si vero ſit leuis materia, vt nullum quaſi periculum ſit,id quod ſtatutum eſt,prætermittere, obligat ſolū ad veniale,& idem docet Coſmus Philiarcus de officio Sacerdot.par.2.lib.3 c.2.concl.1.Et denique ſi poſt hæc omnia perſpecta manet adhuc dubius de vigore legis, an ad mortale obliget nec ne,tunc conſcientia dubia,quæ temerè deponi non poteſt,erit ei pro lege,& facere debet,quod tutius eſſe cognouerit, ne conſcientiæ propriæ contraueniendo,ædificet ad gehennam.ex Medina, & Ledeſmio, ubi ſupra.

20 *Alphonſus a Caſtro* li.1.de poteſtate † legis pœnalis. ca. 5.documento 4.eadem ferè habet,quæ Medina; nā quoad leges canonicas ait,quod quicquid in lege canonica ſtatuitur per uerbum præcepti,aut aequipollentis praecepto denotat illius canonis tranſgreſſionem eſſe culpam mortalem,& id colligit ex [illegible] xiiii de paradiſo.§. cum autē. de verb ſignifi.verba autem præceptiua,inquit ſunt,*Precipio, Mando, Iubeo prohibeo inhibeo, veto, interdico*. verba autem æquipollentia præcepto ſunt, *Debeant, teneantur, neceſſario. Neceſſe eſt, Non licet. non poteſt*. At vero, inquit, hoc verbum,*Oportet*,non oſtendit ſemper eandem præcepti obligationem,quia aliquando ſignificat præcepti neceſſitatem,vt cap.1.de præſcrip.in 6.vbi dicitur, *Epiſcopum, qui eccleſias, & decimas, quas ab eo repetis, proponit ſe legitimè praſcripſiſſe, allegare oportet huiuſmodi praſcriptionis titulum, & probare*.& ibi gloſſa in verbo. *Oportet*,& in ca. Non oportet.3.quæſt 9.vbi habetur. *Non oportet quemlibet iudicari, vel damnari prius, quam legitimos habeat praſentes accuſatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina*. Aliquando vero dicit ſolam rationis congruentiam,& honeſtatem,vt 19.qu.1.can.1.vbi dicitur:*Clerici, qui monachorum propoſitum appetunt, (quia meliorem vitam ſequi cupiunt) liberus eis ab epiſcopis in monaſterium largiri oportet ingreſſus, nec interdici propoſitum eorum, qui ad contemplationis deſiderium tranſire nituntur*.& 25.qu. 1.can.1.Gelaſius Papa ait:*Confidimus quod nullus iam veraciter Chriſtianus ignoret, vniuſcuiuſque Synodi conſtitutum, quod vniverſalis eccleſia probauit aſſenſus, nullam magis exequi ſedem pra ceteris oportere, quam primam, & qua vnamquamque Synodum ſua auctoritate firmauit & continua moderatione cuſtodit*.& gl ibi.Vnde quoad hoc verbū *Oportet*,Caſtro a Medina diſſentit.Vbi vero ponuntur uerba,qua non indicant apertè præceptum,nec æquipolleant uerbis præceptiuis,ut ſunt hæc,*Decernimus, ſtatuimus, ordinamus, volumus ſancimus*,tunc aduertendum eſt, an ſit pęna grauis,uerbi gratia,an *excommunicatio, degradatio priuatio eccleſiaſtica ſepultura, mors, carcer perpetuus confiſcatio omnium bonorum, infamia*,& tūc obligat ad mortale; *De irregularitate* uero & *ſuſpenſione* dubitat,an inter tales pœnas numerandæ ſint, cum hæ nonnunquam pro ſola ueniali culpa,aliquando uero ſine ulla culpa imponantur:Vbi uero poſt hæc omnia dubius ſit conſulat peritos, & ſemper tutiorem eligat partē. ut uidelicet ita ſe habeat circa legis obſeruationem,ac ſi illa ad culpam mortalem obligaret.

21 *Summa* Corona par.1.capit.1 numer.11.conc.2.tria genera verborum conſtituit,quædam enim ſunt conſultoria ſeu perſuaſiua,uel imperatiui modi, ut cum dicitur.*Si vis perfectus eſſe, vade. & vende omnia, qua habes*;& talia non obligant ad mortale,niſi quando quis ex contemptu trāſgrederetur, Quædam ſunt præceptiua,uel prohibitiua; ut *Pracipimus, obligamus, teneatur in virtute obedientia, prohibemus, vetamus, inhibemus, interdicimus*. Quædam tertio ſunt mandatiua,ut *Mandamus, ordinamus, ſtatuimus, conſtituimus, faciat, dicite, ſeu dicat*,& tunc ſi leges. aut ſtatuta fiant per præceptiua,aut mandatiua uerba circa iuſtitiā charitatem,& diuinam reuerentiam de materia neceſſaria,aut multum ponderoſa, etiamſi fiant per uerba mandatiua,uel imperatiui modi ſeu per uerbum debet, uel oportet,obligant ad mortale; In materia uero non neceſſaria,& non ponderoſa,ſeu graui, per talia uerba mandatiua minimè obligamur,niſi ad ueniale tantum,dum enim non præcipit,nec prohibet,non habet animum obligandi ad mortale.At uero ſi non colligi poſſit ad quid obligant ex legislatoris intentione,aut ex materia, tunc ſi ponatur pœna ſpiritualis,puta,*indignationis æterna, vel excommunicationis lata, aut comminatoria* obligat ad mortale, quia excommunicatio maior non fertur,niſi pro mortali,ratione inobedientiæ ad minus; Quod ſi ponatur pœna corporalis,puta *mors*,aut *mutilatio*,uel ita grauis,& arcta,quæ imponi ſolet pro mortali aut etiam pęnæ temporales cum ſpiritualibus ſimul iunctæ imponantur,obligat ad mortale;ſi uero pœna temporalis leuis ponatur, ut in multis ſtatutis religioſorum,obligat ſolum ad ueniale. Quando autem uerba præceptiua,aut prohibitiua [illegible] in ſtatuto ponuntur,intelligi debent (etiam in dubio) obligare ad mortale,& multo magis hoc, quando uerbo præceptiuo, uel prohibitiuo additur aliud uerbum ſignificatiuum intentionis obligandi ad mortale, ut eſt, arctè præcipimus, prohibemus in uirtute obedientiæ ſanctæ, & ſimilia, niſi per aliquod aliud uerbum, aut ſignum oppoſitum exprimatur,uel ſignificetur.

Hæc autem omnia intelliguntur procedere in legibus Canonicis,nam in legibus ciuilibus nec uerba præceptiua aut prohibitiua denotant obligationem ſub mortali,ſed aliundè eius obligatio petenda eſt,pro quarum legum ciuilium obligatione quatuor regulas tradit, quas in ſequenti capite agentes de lege pœnali afferemus. Eadem omninò tradit Panor.in cap.Nam concupiſcentiam.nu.3. & 4. de conſt.cui in omnibus conſentit Tabiena,uerbo, lex. quæſtio. 28.

22 Martinus Nauarrus in Manuali,cap.23.a numer.48.& deinceps,multa de hac materia tradit.*Primo* enim ait leges canonicas quæ non habent uerba præceptiua,uel prohibitiua,ſed ſolum ordinatiua,uel cōſtitutiua,etiamſi ſint imperatiui modi,qualia ſunt illa,*facite, faciant, dicite*, &c. Non obligare ad mortale,ſed ſolum ad ueniale niſi ſint de materia,quæ ex ſe obliget ad mortale, quo tamē caſu non tam obligat illa lex,quam alia,quæ eiuſmodi materiam talem fecit.*Ratio huius eſt*: quia quamuis author talis legis intentionem habeat,ut actus tranſgreſſionis legis ſit uitioſus,qui antea fuit indifferens,& conſequenter uoluerit obligare ad ueniale,quia tamen nec præcipit, nec prohibet, uidetur noluiſſe obligare ad mortale:idem docet Coſmus Philiarchus de officio Sacerd par.1.lib.3.c.2.Dictu 1.poſt concluſionem quintam.

Secundo num.50.docet, quod licet nullum ſit uerbum latinum,quòd ſolum in lege aliqua poſitū ex ſua propria ſignificatione ſufficiēter ſignificet legislatoris mētem fuiſ-

ſe

Digitized by Google

1.num.33.concluſ.4.verſic.Tertio Ioannes Driedo lib.1. de liber.Chriſtiana,cap.12.concluſ.2.circa medium. Coſmus Philiarchus de offic.Sacerd.par.1.lib.3.c.2.in tertio dicto.Bartho.Med.in 1.2.quæſt 96.articu.4. dub.1. regula 4.Toletus in Inſtruct.Sacerdotum,trac.de ſeptem peccatis mortal. uerſic. Quartum. Quo fit,ut lex Eccleſiaſtica aliquid præcipiens,aut prohibens ſub pœna excommunicationis, obliget ſub mortali, ut tradunt authores allati, cum excommunicatio maior non niſi pro peccato mortali feratur.

Addunt autem Caietanus in Summa, in verb. præceptum,Nauarrus,Ioannes Driedo,Grego.de Valentia, vbi ſupra.quibus fauet Toletus loco allato, hoc intelligendũ eſſe ſolum de excommunicatione latæ ſententiæ ipſo iure & facto incurrendæ,non expectata alia admonitione, & ſententia iudicis, ſiquidem mandata, & ſtatuta ſub excommunicationis pœna,non ipſo facto illata,ſed comminata,& intimata, vt inferenda, non ſemper obligare putant tranſgreſſorem illorum ſtatutorum ſub peccato mortali, quia cum excommunicatio hæc non imponatur immediatè,ſed ita,vt admoneatur prius, qui eſt excommunicandus,non peccat mortaliter, donec præcedat admonitio,eique inobediendo reſiſtit;verbi gratia, ius decreuit clericum, qui comam nutrit,eſſe excommunicandum. Can.Si quis diſtin.23.& cap.Si quis ex clericis. de vita, & honeſt.cler.& ibi gloſ.in verbo, Anathema,& ibi Innocentius Papa IIII.ſed non ob hoc eſt ſtatim iudicandus clericus peccare mortaliter, ſi comam habeat laxiorem, niſi monitus generaliter,vel ſpecialiter,perſeueret, tunc enim propter inobedientiam,& contumaciam dignus eſt excõmunicari,& peccat mortaliter. Alij vero,quos ſequuntur Michael Salon,vbi ſupra, & Summa Corona, par.1.cap. 1.num.33.concluſ.4.verſic.Tertio volunt legem etiam,in qua apponitur excommunicationis maioris comminatio iuſta,obligare quoque ſub mortali. Exemplum ſit c. Omnis vtriuſque ſexus.de pœnit. & remiſ. vbi non apponitur excommunicatio latæ ſententiæ, ſed comminatio tantum illius his,qui in Paſchatæ non communicauerint,vt notat idem author,manifeſtum autem eſt,legem illam obligare ſub mortali: intellecto ſub nomine paſchatis toto illo tempore,quod iuxta diœceſi conſuetudinem ad communicandum concedi ſolet. Ratio pro hac opinione, (quæ etiam mihi valdè probabilis videtur)hæc afferri poteſt; *Quia* cũ lex pœnam excommunicationis comminatur,vtique cõminatur illam propter eandem tranſgreſſionem, propter quam,ſi ſubditus in ea perſeueret,punietur poſtea excommunicatione latæ ſententiæ, ſed hæc non fertur niſi pro mortali: *Ergo* nec eius comminatio apponetur legi, niſi pro tranſgreſſione etiam mortali; Hæc igitur Salonis, & aliorum recentiorum opinio, cui fauere videtur Toletus, vbi ſupra verſic.Quartum.ſi attentè legatur, mihi placet ob rationem allatam;non enim ferri,aut comminari ſolet excommunicatio maior,niſi ob materiam peccati mortalis;& quantum ad exempla allata,exiſtimo exemplum illud de nutriente comam eſſe falſum, hoc eſt, licet, qui ſic comam nutrit, excommunicationem non incurrat ante admonitionem,peccat tamen mortaliter, ſi abſque cauſa rationabili eam nutriat,id quod verum eſſe cenſeo,maximè poſt conſtitutionem Sixti V.editam anno Incarnationis Dominicæ 1588. Quinto Idus Ianuarij, Pontificatus ſui anno quarto,quæ Bulla citatur a nobis tomo 1.lib.4.c. 15.num.30.& incipit,Cum ſacroſanctum,vbi ſub grauiſſimis pœnis præcipit clericis quibuſcunque, vt habitum, & tonſuram iuxta canonum decreta deferant. Alterum vero exemplum a Salone adductum,ſuum propoſitum non probat, quamuis enim mortaliter peccet, qui ſine iuſta cauſa in paſchate non communicat,in eo tamen cap.Omnis vtriuſque ſexus.nõ fit mentio excommunicationis maioris ferendæ,ſed ſolum præcipitur,vt omnis homo ſemel in anno peccata ſua confiteatur, & ſaltem in die Paſchæ Euchariſtiæ ſacramentum ſuſcipiat *alioquin,& viuens ab ingreſſu eccleſia arceatur,& moriens ſepultura eccleſiaſtica careat*: quæ pœna longè diuerſa eſt ab excommunicationis ſententia,iuxta ea,quæ tom.1.lib.5.cap.9.num.9.& deinceps latius expoſuimus. Et quod diximus de excommunicatione, idem dicendum erit de ſuſpenſione a iure lata hæc enim a iure, non niſi ob culpam mortalem ferri ſolet vt diximus tom.1.lib.4.cap.20. & etiam de interdicto perſonali, quod non niſi ob grauem culpam ferri debet,immo nec interdictum locale,vt latius tomo 1.lib. 5 cap.11.num.1.& 16.dictum a nobis fuit: Secus autem dicendum eſt de irregularitate, quia hæc aliquando ſine vllo peccato incurritur,vt lib.6 cap.1.docuimus,quamuis hæc quando ſine peccato incurritur,non ſit dicenda pœna,ſed inhabilitas quædam ſeu canonicum impedimentum tam ad ordines ſuſcipiendos,quam ad miniſtrãdum in ordinibus ſuſceptis.

Iuxta hæc,quæ in hoc tertio dicto explicata ſunt de legibus Eccleſiaſticis,proportionaliter dicendum eſt,legem ciuilem iuſtam aliquid præcipientem, uel prohibentem ſub pœna capitis,aut exilij,aut praſcriptionis bonorum, aut alicuius alterius ſimilis damni, etiam obligare ſub mortali; Siquidem non eſſet iuſtus legislator qui pro re leui, & veniali ſubditos ſuos cum tanta pœnæ ſeueritate obligare vellet,prout Caſtro lib.1.de poteſtate legis pœnalis.cap.5. documento 4.in fine.Ioannes Medina Cod.de pœnitentia in tractat.de ieiunio q.7.Martin.Ledeſm 2.4.q.17 articu. 2.dub.6.Sotus lib.1.de iuſtitia & iure.quæſt 6.art.5.Ioan. Driedo lib.1.de libertat.Chriſtiana,cap.12.propoſi.2 Bar. Medina in 1.2.quæſt.96.art.4.dub.1.regula.3.Summa Corona par.1.cap.1.num.33.conclu 4.verſic.Tertio.Toletus in Inſtruct.Sacerd.tract.de ſeptem peccatis mor.ca.20.& Michael Salon to.2.in q.77.ar.1.controuerſia 8.regula 3. & alij communiter affirmant.

26 *Quartum eſt*,lex Eccleſiaſtica † per verba communia modi imperatiui lata non eo ſolo cenſetur ſub peccato mortali obligare,ſic Alphonſus a Caſtro libro 1.de poteſtate legis pœnal.capitu.5 documento 4. Summa Corona p. 1.cap.1.num.33.concluſ.4. Mich. Salon tomo 2.in quæſt. 77.artic.1.controuerſia 8. & communiter Doctores contra Panormitanum,qui in cap.Veſtra.Notab.2.de cohab. cleric.& mulier.docet verba imperatiui modi æquipollere verbis præceptiuis. Quæ Panormitani opinio,vt rectè annotauit Caſtro,ſi vera eſſet; valdè magnum nobis faceret numerum præceptorum, & tam duram nobis faceret legem Dei,vt penè eſſet intolerabilis, cum tamen Chriſtus Matth.11.dicat,eſſe iugum ſuaue, & onus leue. Sed prætera apertè conuincitur illam eſſe falſam, tum quia ſic ea omnia,quæ dantur ſub conſilio, dicenda eſſent præcepta, ſiquidem omnia conſilia Euangelica data ſunt a Chriſto per verba imperatiua,vt verbi gratia, *ſi vis perfectus eſſe, vade,& vende omnia quæ habes*,&c.tum quia huiuſmodi verba,quamuis explicent voluntatem legislatoris uolentis illud fieri, tamen uoluntas eius eſt omnino indeterminata,cum poſſit ſub mortali,uel ueniali obligare.Et idem dicendum puto de his uerbis *Oportet*,& *Debet*,ut de uerbo *Oportet* tradit gloſſa diſtin 25 q.1.can.1.& c.1. de præſcrip in 6.& ibi gl.in uerbo,Oportet.Caſtro, & Salon ubi ſupra. Et de uerbo *Debet*,quod non ſemper inducat mortale,patet ex c.1.& gl ibi in uerbo,Debet;de deſponſa.impub.gl.in canon.1.diſtinct.25.q.1.

27 *Quintum eſt*,Quotieſcunq.† lex Eccleſiaſtica utitur uerbo præceptiuo,puta *præcipimus, Iubemus, Inhibemus*, &c. ſeu æquipollenti,aut uerbo ſignificante determinatam neceſſitatem ut, *Neceſſe eſt, teneatur*, &c talis lex ſub peccato mortali obligare cenſetur, niſi *ex materiæ leuitate, vel aliunde contrarium conſtet*. Sic doctores communiter, ut Ioannes Medina C.de pœnitentia.tractat. de ieiunio.q.6. Martin.Ledeſm.2.4.quæſt.7.articu.2.dub.6.Naua.in Manuali,cap.23.num.52.Caiet.2.2.q.186.artic.9.Alphonſus a Caſtro lib.1.de poteſtate legis pœnal cap.5. documento 4. Alphonſus Vuald.in explicatione Bullæ Sixti V.de habitu,& tonſura clericorum Nota.7.Coſmus Philiarchus de officio Sacerdot.part.2.lib.3.cap.2.dicto 2.Summa Corona par.1.cap.1.num.33.concluſ.4.uerſ.Quarto. Gregorius de Valentia tomo 2 diſput.7 quæſt.5. puncto 6. dubio 2. in ſexto ſigno. Quicquid Michael Salon to.2.in q.77. art. 1.controuerſia 8.& Toletus in Inſtruct.Sacerd.de ſeptem peccatis mort.c.20.hoc negent.

Ceterum,licet hæc Salonis opinio uera ſit,ſi hæc uerba

De

Digitized by Google

De ſe, & ſua originaria ſignificatione conſiderentur, vt Nauarrus, Caſtro, & alij etiam concedunt, quando quidem in lege diuina multa ſunt ſub verbo præcepti poſita, quę tamen non obligant ad mortale, vt gratia exempli, quando Chriſtus præcipit diſcumbere eos, qui ſeptem panibus ab eo erant reficiendi, Mar. 8. Et diſcipulis iuſſit, vt paucos, quos habebant, piſces apponerent: Et leproſis, & infirmis ab eo curatis præcepit, ne alicui dicerent: *Nullus* tamen ſanæ mentis dicet Chriſtum in illis omnibus præceptis obligaſſe illos, quibus præcipiebat, ad culpam mortalem. Immo etiam talia uerba præceptiua quantum *ad ſuam originariam ſignificationem* tam de peccato ueniali, quam de mortali intelligi poſſunt, unde S. Tho. 2.2. qu. 44. agens de præcepto charitatis, & quæſt. 56. de præcepto prudentiæ, & quæſt. 122. de præcepto iuſtitiæ. & q. 140. de præcepto fortitudinis, atque quæſtione 170. de præcepto temperantię, comprehendit non ſolum ea, quę obligant ad mortale, ſed etiam, quæ ad ueniale, ut Nauarr. in Manuali, cap. 23. numer. 51. poſt Caiet. 2.2. quęſtio. 186. articul. 9. docet) vſus tamen communis iuris Canonici obtinuit, vt talia verba in lege Eccleſiaſtica poſita ſignificent intentionem legiſlatoris eſſe obligare ſub mortali. Vnde hoc dictũ quintum verum eſſe cenſeo magis propter communem ſententiam Doctorum, quam propter Clementinam. Exiui. de verb. ſignific. §. Cum autem. vbi Pontifex docet ea, quæ in regula S. Franciſci proponuntur cum verbo præceptiuo, obligare ſub mortali, rationemque reddit, quaſi regulam communem, verbum præceptiuum *ex ſua propria vi* obligare ad mortale. Quæ ſanè declaratio Summi Pontificis veriſſima eſt, ſed tamen de regula tantum Sancti Franciſci (de qua eo in loco ſolum loquitur) intelligenda: vbicunque enim S. Franciſcus in ſua regula tali verbo præceptiuo vtitur, conſtat ex declaratione Clementis Papæ V. Sanctum Franciſcum animum habuiſſe obligandi ad mortale. *Ratio eſt*: Quia S. Franciſcus arctam regulam, & compendioſam viam ad ſtatum perfectionis aſſequendũ inſtituens ſuæ regulæ profeſſores ad mortale obligare voluit, quotieſcunque verbis præceptiuis vteretur.

Deinde religioſi illius ordinis, cum profeſſionem emittunt non ſolum voueat obſeruare tria illa vota, quæ ad religionis eſſentiam pertinent, ſed etiam quæ S. Franciſcus in Regula pręcepit; Quo fit, ut teneantur ex uoto, non ſolum tria uota eſſentialia, ſed etiam regulę obſeruationem tenere, & ſeruare, cum regulę illius obſeruationem etiam uoueant. Secus autem eſt in alijs pręceptis, quę non obligant ex uoto; Sicut etiam talis ratio eſt in alijs religionum ordinibus, puta S. Benedicti D. Auguſtini, B. Dominici, quarum profeſſores non uouent Regulę obſeruationem, ſed tria illa uota eſſentialia obſeruanda ſecundum regulam S. Benedicti &c. ut ex forma profitendi harum religionum conſtat: de qua re legendus eſt S. Tho. 2.2. q. 186. ar. 9. Addidi autem haec uerba ſignificare obligationem ſub mortali *niſi ex materiæ leuitate, vel aliunde contrarium cõſtet*; ſi enim res, quę pręcipitur, leuis ſit, erit tantum tranſgreſſio uenialis; Idemque oſtendit communis uſus multarum Religionum, in quarum conſtitutionibus utuntur nonnũquam legiſlatores, & ſuperiores uerbis pręceptiuis, cum tamen earum tranſgreſſio uenialis tantum ſit, iuxta commune iudicium, & opinionem earundem Religionum, ut pluribus tradit Caietanus 2.2. q. 186. art. 9.

28 *Sextum eſt*. Quando† nullum eſt uerbum ex prędictis, ſed uerba communia, puta *ordinamus, ſtatuimus, conſtituimus, volumus, ſtabilimus*, lex illa ad peccatum mortale obligare non cenſetur, niſi aliundè ex grauitate materiae, aut ex detrimento boni communis, quod ex non obſeruatione ſequeretur, contrarium dicendum ſit: ſic Ioan. Med. Cod. de pœnitent. tract. de ieiunio q. 7. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 17. art. 2. dub. 6. Nauar. in Manuali, cap. 23. num. 49. & 50. Coſmus Philiar. de offic. Sacerd. p. 2. lib. 3. c. 2. in dicto 3. Sum. Cor. p. cap. 1. n. 33. conc. 4. in princ. & colligitur ex S. Th. 2.2. q. 186. art. 9. ad ſecundum. Et quę in his dictis continentur, uera eſſe cenſeo, non ſolum in legibus eccleſiaſticis, ſed etiam in ciuilibus, quia haec etiam obligant ex intentione legiſlatoris, quę colligi debet ex uerbi, uel alijs ſignis.

29 *Septimum eſt*, quando lex abſolutè fertur, neque ullo modo, verbo, aut ſigno declarat ſe non habere intentionẽ obligandi in conſcientia, tunc pro ratione materiæ magis, vel minus grauis iudicandum erit legem ex parte legiſlatoris obligare in conſcientia ad culpam venialẽ, vel mortalem. *Ratio eſſe poteſt*: non ſolum quia lex ſecum affert obedientiæ præceptum, obedientia autem ſecundum ſe eſt virtus, & inobedientia peccatum; ſed etiam quia in tali caſu nõ eſt vlla ratio, cur exiſtimare debeamus legiſlatorem non habuiſſe intentionem obligandi tam ad culpam mortalem aut venialem, quam ad pœnam pro ratione materiæ, de qua ponitur præceptum. Sic Sotus lib. 1. de iuſt. & iur. q. 6. art. 4. poſt medium. & Greg. de Valent. to. 2. diſput. 7. q. 5. puncto 6. dubio 3. in ſecundo ſigno: cui etiam fauet Bart. Medina 1.2. q. 96. arti. 4. dubio 1. in regula ſua prima. Et quamuis in dubio lex potius interpretanda ſit, quod obliget ad veniale, quã ad mortale. eo quod leges quę rectè poſſunt intelligi de pœna maiori, & minori, in dubio intelligendæ ſunt de minori reg. *In pœnis*. de reg. iur. in 6. & l. ſi prę ſes. ff. de pœnis. ex Naua. in Man. c. 23. nu. 50. & Coſmo Philiarcho de officio Sacerdotis par. 2. l. 3. c. 2. in dicto quinto, quia tamen in dubijs pars tutior eligenda eſt, & a peccato fugiendum eſt, quaſi a facie colubri, quoad nos in dubio ſeruare debemus legem ac ſi ad mortale obligaret, ex Alphonſo de Caſtro libr. 1. de poteſtate legis pœnalis cap. 5. documento 4. in fi. Ioan. Medina tract. de ieiunio, q. 7. Ledeſm. 2. 4. q. 17. art. 2. dub. 6. Greg. de Valentia to. 2. diſput. 7. q. 5. puncto 6. dub. 3. in fine. Naua. vbi ſupra ca. 23. num. 57. verſic. 7. Coſmo Philiarcho loco proximè allato, & Toleto in Summa tract. de ſeptem peccatis mortal. c. 20. dub. vlt. *At vero* quoad iudicandum de alijs, qui in tali dubio legem tranſgreſſi ſunt, conuenit, nonnunquam habita ratione rei, & perſonae interpretari de veniali, quãuis, ſi conſilium eis dandũ ſit, monendi ſint, ne exponant ſe periculo peccandi, agendo contra legem, quia qui amat periculum peribit in illo, vt praefati authores rectè animaduertunt.

30 *Octauum eſt*. Quando lex Canonica, & Ciuilis opponũtur, ſtandum eſt in foro conſcientiae legi canonicae, & quãdo in lege ciuili agitur de materia peccati, ſtandum eſt iuri canonico: ſic Panorm. in c. Canonum ſtatuta, nu. 3. Anch. in repet. eiuſdem cap. nu. 42. & 43. de Conſtit. Syluest. verbo. lex, q. 9. Tabiena eod. nu. 34. & Ioan. Andr. in Nouella, in capit. de noui oper. nunciat. vt enim notat Gloſſ. in reg. Poſſeſſor. de reg. iuris in 6. quando leges ciuiles vergunt in periculũ animarũ, quia. ſ. continent aliquid contra ius diuinum naturale, aut contra rationem poteſt Papa huiuſmodi leges in vtroque foro abrogare. *Ratio eſt*; Quia Summo Pontifici competit, ſaltem indirectè poteſtas temporalis, quatenus neceſſaria eſt ad regimen ſpirituale, & principes temporales iuri Pontificio in huiuſmodi caſibus parere tenentur, vnde Summi Pontifices de facto derogarunt legibus ciuilibus permittẽtibus praeſcriptionem cum mala fide, vt patet ex cap. fin. de praeſcript. & legibus inducentibus infamiam, ſi intra annum luctus fœmina nubat, ut habetur in c. Super illa quaeſt. de ſec. nup. & ex alijs legibus multis, quas inferius ſuo loco recenſebimus.

31 SECVNDVM DVBIVM EST, *An leges† humanae ad ſui obſeruationem obligent cum periculo vitae, hoc eſt, vt mors potius ſubeunda ſit, quam vel omiſſione, uel trãſgreſſione violentur?* In hac re quorundam opinio eſt, vt notat Cai. 1.2. q. 96. art. 4. dicentium ius poſitiuum nõ habere poteſtatem obligandi in foro conſcientiae cum periculo vitæ niſi in cauſa fidei vel tuendæ Reipublicæ, unde docent licitum eſſe ad euitandam mortem celebrare coram excommuni-

---

ADDITTIO NOVA.

Adde & ſi occurreret caſus dare deciſus de iure canonico dubius autem de iure ciuili, tunc ſtandum eſt iuri canonico, etiam in foro ciuili; Abb. in capitul. 1. numero 6. de no. oper. nuntia. & e conuerſo, quando aliquid eſt dare deciſum de iure ciuili, dubium autem de iure canonico ſtandum eſt iuri ciuili, etiam in foro canonico; idem Abb. in c. dilecti. in 1. notab. de iudic. & Iaſ. in ti. qui feu. da. poſſ. in uſibus feudorum. col. ult. num. 39. verſic. 3. facit.

Digitized by Google

municatis, &c. & omnia iura poſitiua violare, *Ratio pro hac ſententia eſſe poteſt*: quia vnuſquiſque iure naturali tenetur vitam ſuam tueri, & conſeruare, cui iuri naturali ius humanum derogare non poteſt, maximè cum legiſlator humanus non ſit dominus vitæ, & mortis.

At verò Caietanus. vbi ſupra, opinionem contrariam defendit, exiſtimans vniuerſaliter omnem legem humanam, quæ obligat ad peccatum mortale, obligare ad mortem pro ſui obſeruatione; quod ſi in caſu aliquo non ita obliget, hoc ex legis benignitate prouenire putat. *Ratio eius eſt*: quia quilibet homo, quicquid habet & quicquid eſt, multitudinis eſt, ſicut quælibet pars id, quod eſt, totius eſt, ergo lex humana, quæ reſpicit bonum commune, poteſtatem habet ſuper id, quod eſt quilibet homo, ac per hoc ſuper vitam ipſius, & proinde diſponere poteſt & ordinare de expoſitione vitæ cuiuſcūq; pro communi bono, pro quo ſit omnis lex. *Hinc* infert teneri hominem potius mori, quam contrahere matrimonium ſine diſpenſatione cum ſorore conſobrina, & tamen hoc ſolo iure poſitiuo eſt prohibitum. Item tenetur ſacerdos mori potius, quam celebrare Miſſam abſque calice, corporali, altari, lumine, veſtibus ſacerdotalibus, & alijs requiſitis ex iure humano. Deinde in cap. Sacris. de his, quæ vi, metuſue cauſa fiunt: Innocentius Papa III. ait; *Communicantem cum excommunicato ex metu excommunicationem incurrere, eo quod licet talis metus attenuet culpam, eam tamen non prorſus excludit, cum pro nullo metu debeat quis peccatum mortale committere*: communicare vero cum excommunicatis iure tantum humano eſt prohibitum, cenſet ergo hominem potius mori debere, quam hanc legem humanam de vitandis excommunicatis violare.

Tertia, & media opinio eſt Soti, lib. 1. de iuſtit. & iure, qu. 6. artic. 4. & 4. diſt. 22. quæſt. 1. artic. 4. ante finem Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 25. artic. 2. in fi. Barthol. Medinæ. 1. 2. quæſtio. 96. artic. quarto, dub. ſecundo, Petri de Arragona in 2. 2. quæſt. 62. artic. 3. Emanuelis Rodriquez in Summa tomo 1. cap. 194. concluſ. 4. & 5. Gregorij de Valentia to. 2. diſput. 7. q. 5. puncto 6. quæ ſententia mihi videtur verior, & communior, & clarioris doctrinæ gratia his ſequentibus propoſitionibus explicatur.

32 *Prima propoſitio*: Lex humana † tam ciuilis, quam Eccleſiaſtica ferri poteſt, quæ obligandi vim habeat etiam cum periculo vitæ, quando, ſcilicet, eius obſeruatio in magnum bonum Communitatis, aut illius tranſgreſſio in magnum eius damnum, & detrimentum cedit. *Ratio eſt*: quia ex vna parte legiſlator qui curam Communitatis gerit, exponere poteſt membrum periculo euidentiſſimo, ſi id neceſſarium ſit ad corporis totius conſeruationem, & ex altera parte quilibet tenetur, cum ſit pars Communitatis, præponere bonum commune ſuo proprio, tanquam particulari bono. cum hoc ſecundum naturam ſit, vt pars referatur ad totum. Vnde Papa præcipere poteſt alicui, vt fidem contra hæreticos defendat. Item Rex obligare poteſt militem, vt pugnet, & ſeruet locum in bello, teneturque ſubditus vitam potius quam locum deſerere.

33 *Secunda Propoſitio*: Obſeruatio † legis humanæ, quæ non poteſt eſſe ſine tranſgreſſione legis naturalis, aut diuinæ, quæ eſt de re intrinſecè mala. aut quæ eſt de actu habente periculum mortis, quod a legiſlatori præuidere potuit, obligat ſub mortali, etiam cum periculo vitæ: *Ratio pro prima parte eſt*: quia illa lex naturalis, vel diuina obligat cum periculo mortis, ergo & lex humana, quę cum ea neceſſariò coniungitur. Vnde mori potius quis debet, quam adulterari, aut mentiri, aut peierare, etiamſi mendacium eſſet leue, cum hæc ſint intrinſecè mala, & ideo ſi lex humana aliquid pręcipiat, cuius violatio ſine iſtarum tranſgreſſione fieri nequeat, mori potius quis debet, quam cōtra legē peccare, cū mori potius quis debeat, quam vel leuiter peccare. *Secūda pars* his exemplis illuſtrari poteſt, ſi. n. Epiſcopus tēpore peſtis pręcipiat parocho, vt in parochia permaneat, vt adminiſtret Sacramēta, tenetur obedire, non obſtāte periculo vitæ. Item præcipit Epiſcopus Viſitatoribus, vt ſuum officium exerceant, quando hæretici graſſantur, tenētur obſeruare præceptū cū periculo vitæ, ex Medina, Arragona & Rodriguez. vbi ſupra. Sic etiā di quādo Dux præcipit militibus, & dat ſignū aggredientes cōtra hoſtes, non obſtāte diſcrimine vitæ, parere tenētur.

34 *Tertia propoſitio*: Communiter † extra caſus ſupra dictos lex humana non obligat cum tali periculo, niſi obſeruantia legis pertineat ad bonum commune, aut eius trāſgreſſio reddundet in contemptum fidei. *Prima pars* probatur: tum quia lex humana non cenſetur ſtrictius per ſe obligare, quam aliqua lex naturalis, aut diuina, quæ ſimiliter obligat ad mortale, conſtat autem aliquas leges naturales, & diuinas obligantes alioquin ad mortale non obligare cum diſcrimine vitæ, ut patet in lege naturali de ſatiſfaciendo creditori, aut de reddendo depoſito cum periculo vitæ; Item ex Caiet. præceptum reſtitutionis non obligat cum periculo uitæ. Cum. n. maximum bonum ſit vita humana, ius naturale dictat, non teneri hominem vitam exponere pro legis cuiuſcūque naturalis obſeruatione, niſi aliunde obſtaret aliud maximum malum. Vnde etiam in extrema neceſſitate licitum eſt accipere rem alienam inuito domino. Eodem modo in lege diuina de faciēda integra confeſſione, etenim fas eſt propter vitę periculum aliquod peccatum celare, nec tunc erit confeſſio dimidiata formaliter, ſed tantum materialiter, vt in materia de confeſſione dicetur. Neque tenetur quis baptiſmū ſuſcipere cum periculo mortis, aut alia Sacramēta. Idem patet exemplis, qua in Sacris literis leguntur, nam Dauid in extrema neceſſitate comedit panes propoſitionis, contra legem diuinam, vt patet 1. Reg. 21. qui tamen Christi Saluatoris teſtimonio non peccauit. Matth. 31. & Machabæi ſine peccato contra hoſtes in Sabbato pugnarūt, 1. Machab. 2. *Cum* igitur lex naturalis, & Diuina non ſemper cum tanto diſcrimine obliget, nec lex humana in tali caſu ſemper obligare cenſenda eſt, vt conſtat de præcepto ieiunij, quod licet ſub reatu mortali obliget, nihilominus tamen non ſolum non obligat cum periculo mortis, ſed nec cum multo minori periculo, puta, quando abſtinentia notabiliter valetudini noceret; Sicut nec lex illa de nō participando cum excommunicatis cum diſcrimine vitæ obligat.

Dixi, *niſi tranſgreſſio eius redundet in damnum fidei*, quia licet Eccleſiaſtica lex ieiunij non obliget cum periculo vitæ, ſi tamen Tyrannus mortem alicui minaretur, niſi ieiunium frangeret, idque faceret in cōtemptum legis, teneretur in eo caſu mori potius, quàm legem frāgere. propter ius diuinum quo tenetur homo fidem cōfiteri. Matt. 10. *Qui me negauerit* &c. *Eodem modo*, ſi quis mortem minatur Sacerdoti, niſi celebret coram excommunicatis: ſi id fiat in contemptum legum Eccleſiaſticarum, & fidei Catholicæ, tenetur mori potius quam coram eis celebrare, ſin autem id poſſet fieri ſine contemptu fidei, & ſine magna irreuerentia Sacramenti, non tenetur ad legis obſeruantiam cum periculo vitæ.

45 *Ex his* ſoluuntur rationes vtriuſque ſententiæ in cōtrarium allatæ, nam contra rationem primæ opinionis dicendum eſt, non obligari hominem ſemper vitam ſuam ſeruare, ſed aliquando teneri eam exponere pro defenſione fidei, aut Reipublicæ, vt conſtat. *Ratio autem Caietani* ſolum probat, poſſe conſtitui legem humanam quæ obliget etiam cum vitæ periculo, vt dictum eſt, rarò autē contingit, vt lex humana cum tanto diſcrimine obliget unde ſuperueniente tali periculo, ceſſat obligatio legis humanæ ita vt contrafaciendo non peccet. Ad exemplum uero de matrimonio cum conſobrina *Reſpondetur*, ideo ex nullo metu licitum eſſe contrahere cum conſobrina, quia cōmitteret inceſtum, qui eſt intrinſecè peccatum, peccatum autem mortale, aut ueniale nunquam ad uitandam mortē committi debet. De celebrante ſine lumine, aut veſtibus dicendum eſt, non teneri Sacerdotem cum tali periculo celebrare, quando id ſine ſcandalo aut irreuerentia Sacramenti aut ſine contemptu fidei fieri poſſet, ex Nauar. in Manu. c. 26. nu. 84 & Med. ubi ſup. Illud vero, quod affertur ex cap. Sacris, uel intelligitur de participatione cū excommunicato in crimine, uel de metu leui non cadente

in

tim a re pęnar. ad legũ obſeruationẽ cogant. Ideḡq; colligit ex Cõc. Lugd. vt hř in c. Exigit. de Cẽſ. in 6. vbi dř *Exigit peruerſitis audacia, ut nõ ſimus ſola delictorũ prohibitione cõtenti, ſed ẽt pęnam delinquentib. imponamus.* Hinc factum eſt, vt in veteri teſtamento populo illi duręcemicis leges multæ pœnales a Deo datæ ſint: ita quidẽ exigente populi duritia, vt ſic tãdẽ metu pęnarũ legibus obtẽperare diſceret.

In lege autem pęnali † conſtituenda ſummo ſtudio cauere debet legiſlator, ne pęnę atrocitas delicti grauitatem excedat; prout recte Iuriſconſultus in l. Reſpiciendum, ff. de pęnis admonet his verbis: *Reſpiciendum eſt* (inquit) *iudicanti; ne quid aut durius, aut remiſſius conſtituatur, quam cauſa depoſcat. Nec enim ſeueritatis, aut clementię gloria affectanda eſt; Sed perpenſo iudicio, prout quæque res expoſtulat, ſtatuendum eſt. Plane in leuioribus cauſis proniores ad lenitatem iudices eſſe debent: in grauioribus pęnis ſeueritatẽ legũ cũ aliquo tẽperamento benignitatis ſubſequi.* Hęc ille.

Qua de cauſa, recte admonent auctores pęnam mortis non niſi pro valde grauibus delictis, & quæ multum Reipublicæ nociua eſſe poſſint, ſtatuendam eſſe. Alias vero pœnas etiam ſemper iuxta qualitatem criminis, quę potiſſimum ex proximi nocumento, aut publicę pacis turbatione capienda eſt, infligendas eſſe volunt. Ad rectam autem delicti menſuram capiendam nõ ſolum inſpicienda eſt nuda delicti qualitas, ſed omnes delicti, & delinquentis præcipuas circumſtantias conſiderare oportet, quoniã illę culpam augere, aut minuere, aut prorſus tollere ſolent prout dicitur in l. Reſpiciendum. §. delinquunt, ff. de pœnis. Qua conſideratione facta intelliget iudex ęquum eſſe & neceſſarium pœnam legis aliquando diminuere, propter particulares aliquas delicti, aut deliquentis circumſtantias occurrentes. Nam, vt communiter tradunt authores, põt iudex legis pœnam minuere ratione ætatis ipſius delinquentis, vt puta, quia ſenex, aut puer eſt, vt dicitur in l. auxilium. § in delictis, ff. de minoribus, & c. ſi. de ſen. excomm. & c. Fraternitatis, diſt. 34. & c. tanta, diſtin. 86. aliquando etiam minuere eam poteſt ratione locorum, & tẽporum. c. Super eo. de ſent. excom. nonnunquam etiam ratione perſonæ, & cauſæ, & loci & temporis eam minuere conuenit, cap. fin & ibi glo in verb. cauſas, de tranſact. & facit c. Occidit. 23. q. 8. *Ex circumſtantia* etiam delicti pœnam minuere poteſt, cum videlicet, cognoſcit delictum eſſe ſine dolo perpetratum, l. abſentem. § fin. & l. Reſpiciendum. §. delinquit. ff de pœnis. Immo ẽt minui poteſt pœna, vbi fuit dolus minor, vel ſaltem leuis, ex Bal in l. ſi ſeuerior. Cod. ex quibus cauſ. infam. irroga. Alex. conſ. 144. volu. 2. *Deinde* etiam mitius puniri debet, qui alias optimis moribus prædıtus fuiſſet. l. non omnes, ff. de remilit. *Sicut* etiam mitius puniendus erit, qui ex ruſticitate peccat, & ſimplicitate quadam excuſatur, not. l. 1. ff. de legib. gl. in c. tanta, in verb. Quia ſimplicitatem diſtin. 86. *Alia* etiam iuſta cauſa minuẽdi pęnã eſt paupertas, ita vt ſi lege aliqua definita eſſet pœna pecuniaria, contra alicuius certi criminis reum, & ille eſſet tam pauper, vt nõ eſſet ſoluendo aut data pecunia nihil aut valde parum ſibi poſtea ad victum ſupereſſet, poteſt iudex pœnam temperare, & minorem pecuniam ab eo exigere, aut prorſus remittere: arg. l. Illicitas §. vlt. ff de officio præſid. Panorm. in c. Niſi ſpecialis, de officio le. vbi addit, propter inopiãm pęnam pecuniariam non commutandam in corporalem. Et Alphonſus a Caſtro, li. 2 c. 13. de poteſtate l. pœnal. Concluſ. 2. ait, quod in tali caſu is, cui propter inopiam diminuta eſt pęna pecuniaria, aut prorſus remiſſa, etiamſi poſtea veniat ad pinguiorem fortunam, non tenebitur ad pœnam illam ſoluẽdam. Quia ob talem inopiam diminuitur, aut tollitur debitum, & actio. Vt autem recte, & ſubtiliter animaduertit Caſtro, vbi ſupra, hoc intelligendum eſt ſolum de debito, quod contractũ eſt ratione pœnæ quia in debito, quod contrahitur ratione mutui aut ratione emptionis aut venditionis, aut alia ſimili ratione, quamuis pp inopiã debitoris ceſſet actio, nõ tñ propterea remiſſum cẽſetur debitũ: vnde qñ debitor ad pinguiorẽ fortunã venerit, creditori ſoluere tenebitur, vt colligitur ex c. Odoardus. de ſolut.

Cauſa etiã minuendi pęnam eſſe poteſt doli defectus, vt puta, quia non ex deliberatione, aut pmeditato cõſilio, ſed ex quodam impetu, aut ſubita paſſione, & perturbatione animi ex dolo concepta crimen commiſit, tunc enim ſicut culpa eſt leuior, ita ratio naturalis docet, vt pœna ſit mitior, argum. l. abſentem. §. vlt. ff. de pęnis. Vnde qui ſe defendendo alium occiderit, quamuis aliter ſe defendere potuiſſet, mitiori pęna puniendus eſt, quam illa, quæ per leges contra homicidas ſtatuitur. Alia etiam cauſa minuendi pœnam poteſt eſſe conſuetudo, quæ nõ ſit mala, ex Panor. in c. Ea quæ, de ſtatu. monach. citans pro hoc c. cum contingat. de foro compet. & cap Inquiſitionis. de accuſa. Et certe, ſi conſuetudo non ſit mala, ratio naturalis docet, vt per illam poſſit pœna legis minui; *Quia* ſicut conſuetudo poteſt in alijs rebus derogare legi, ita etiam in pœna a lege ſtatuta, vt v. g. ſi lex ſtatuit, vt qui ſacrilegium committit, ſoluat triginta libras argenti, & longæua conſuetudine ſeruatum ſit, non ſolui niſi decem libras, ipſa conſuetudo cogit iudicem, vt legis ſeueritatem temperet, non exigẽdo a ſacrilego niſi decem libras. *Altera* etiam iuſta cauſa minuendi pęnam a lege ſtatutam eſſe poteſt, ſi iudex, qui pœnam infligere debet, non habeat poteſtatem infligendi pœnam legis; vt v. g. ſi quis laicus commiſiſſet crimen, cui debetur ex legis decreto pęna mortis, & iudex, qui illum damnare debet, eſt in ſacris conſtitutus, non debet illum pœna mortis, ſed alia mitiori pœna punire; quia iudici eccleſiaſtico ſententiam ſanguinis dicere non licet. Hunc caſum ponit Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate leg. pęnal. c. 13. cõcl. 2. & colligi poteſt ex c. In Archiepiſcopatu. de raptoribus, vbi Archiepiſcopus ille delegatus a Rege Siciliæ, non poterat damnare ad pęnã mortis; ideo dicitur illi, vt pęnam mitiorem imponat, ex quo textu Caſtro poſt Ioannem Andream in c. De cauſis, de officio dele. docet vnum, quod diligenter conſiderandũ eſt. ſ. quod iudex delegatus minuere poteſt pęnã legis, quod alias non contingit. Alias cauſas referunt Arch. in c. penult. diſt. 84. & in c. Innocens, 2. q. 4. Felinus in c. Qualiter, & qñ, §. ad corrigendos, de accuſa. & Caſtro vbi ſupra, qui recte notat has, & alias ſimiles cauſas tũc ſolum eſſe iuſtas ad minuendum pęnam legis, quando lex ipſa non exprimeret, nullam aliam debere pęnam imponi, aut manifeſta prohibitione vetaret pęnã mutari prout dicitur in c. ſuper eo de raptorib. tũc enim nõ liceret legẽ trãſgredi pęnã mutãdo.

5 *Poteſt* etiam iudex † ex iuſta cauſa adeo pęnã augere, vt merita delicti trãnſcendat, vt qñ ex vnius delicto multi alij occaſionẽ ſumpſerunt ad ſimile delictũ cõmittendũ. Tunc enim neceſſarium eſt, vt illius delicti pęna exacerbetur, vt alij timorẽ habeãt, l. Aut facta §. ſi ff. de pęnis. Quotã in caſu, in vno ſolo, aut forte duobus, aut trib. delinquẽtibus augenda erit pęna non in tota multitudine, niſi forte illa rebellis eſſet, & delictũ ſuũ quaſi defendere vellet, q2 tũc ẽt cõtra totã multitudinẽ pęnã augere oporteret. gl. in c. verb. reſcindẽda. de pęni. d. 6. ſi vero multitudo, q̃ deliquit, peccatũ ſuũ agnoſcens pęnã congruã ſubire parata ſit, nõ ſolum nõ erit pęna augenda, ſed potius econtrario minuenda, quia vt dř in c. latores. de cler. exco. miniſt. & c. ſi de trãſa. in c. cõmeſſationes d. 44. & in c. vt cõſtitueretur. d. 50. multitudini parcẽdũ eſt. Propter has igitur, & alias ſimiles cauſas, & rõnes poterit iudex pęnas vltra delicta menſurã augere, vel minuere. Quæ omnia non ſolũ de pęnis corporalibus, ſed etiam de ſpiritualib. intelligenda ſunt, prout melius, & vtilius regimini Eccleſiæ, vel Reipublicæ prudẽs, & æquus Iudex arbitrabitur. de qua re legẽdi ſunt Alphonſus a Caſt. li. 1. de poteſt. legis pęnal. c. 6. Seba. Medices. repe. In c. Erit. d. 4. a n. 83. & deinceps, & alij.

6 Quantum † vero ad legum pęnalium interpretationẽ attinet, variæ regulæ traduntur in titulo de reg. iur. in 6. Quarum præcipua eſt illa, quæ eſt in ordine illius tituli quadrageſima nona, ſic dicens: *In pęnis benignior eſt interpretatio facienda.* Quæ regula in ſolis rebus dubijs intelligenda eſt, vt conſtat ex alia iuris ciuilis regula, vnde iſta deſumpta eſt, quæ habetur. ff. de reg. iur. ſub hoc verborũ contextu, *Semper in dubijs benigniora præferenda ſunt.* Pro cuius regulæ expoſitione adducit illic gloſſ. exemplum ex l. merito. ff. pro ſocio. in qua Vlpianus Iuriſconſultus cenſet credendum eſſe, eum, qui ſocietatem cum alio habens ex re vtrique cõmuni aliquid abſtulit, iure potius ſuo vti

Digitized by Google

quam furti conſilium inire. Quoties igitur lex ſit pęnalis, & aliqua ambiguæ vocis ſignificatio mitiorem, aut benigniorē legē facere poterit, q̃ altera, mitior, & begnior legis expoſitio facienda eſt: Nā, ſi verba legis vnam ſolū ſignificationem habeant, illa tunc ſequenda erit, nec pro libito interpretari licebit: vbi antē alia eſt vocis proprietas, vſus autem communis diuerſam ſeruaret vocis ſignificationē, ita vt dubium eſſet, iuxta quā ſignificationē lex illa interpretanda eſſet, tunc quidem Doctores communiter affirmant, legem illam iuxta cōem loquendi vſum accipiendā & exponendam eſſe, quamuis fortaſſis vſus ille cōis loquēdi impropriuus ſit, aut proprię alioquin verborum ſignificationi repugnet. Sic Bar. in proœmio Digeſtorū & in l. omnes populi. q 6. principali ff. de iuſtitia, & iure, & in l. Non dubiū, C. de legib. & in l. inſtrumētorū. ff. de fide inſt. & facit pro hac re l. Labeo. ff. de ſupp. leg. Pan. in proęm. Decretaliū, nu 8. Io. And. in c. fundamenta, de elect in 6. Felin. in proœm. Decret. And. Sicul. in repet. rub. de fide inſtr. Pet. de Anch. conſ. 18. incip. Apud me iſta quæſt. & conſ. 221. incip. Quia primo quęſito, prope finem, & Alphonſus a Caſtro li. 1. de poteſtate leg. pęn. c. 7. in prin. Hinc Pano. vbi ſupra in proœm. Decretal. nu. 9. ait, quod licet appellatione filiorum ex propria vocis ſignificatione cōprehēdatur etiam nepotes, vt eſt text. in l. liberorū, ff de verbo. ſignifi. propter communem tamen vſū loquendi non cōprehendūtur nepotes, vt patet in Inſtit. qui. da. tu. poſſ. in fine. Eodem modo idē Panor. ibidē poſt Io. And. vbi ſupra, docet, nepotis nomine in lege pęnali debere intelligi nō ſolum filium filij, vel filię, ſed ēt filium fratris, vel ſororis Quia etſi propria nepotis appellatio ſolū filiū filii, vel filię cōprehendat, vt dicitur in l. 1. & in l. Iuriſconſultus. §. Nepos, ff. de gradibus. communis tamen loquendi vſus iam præualuit, vt filius fratris, vel ſororis Nepos dicatur quicquid Feden. de Senis in conſ. 38. velit deſcendētes ex fratre, vel ſorore nō comprehēdi appellatione nepotū in materia odioſa, quem Panor. vbi ſupra, refellit. & latius idem tradit Panor in c. Per tuas, de probat. vbi addit, communem vſum verborū ſeruandū eſſe in legum tā pęnaliū, quā fauorabilium interpretatione. Immo, etiamſi ſtatuto caueretur, q̃ verba ſtatutorū intelligātur, prout iacent, adhuc tamē recipiūt interpretationē a cōmuni vſu loquendi ſecundum Iacobum But. in proęm. Digeſtorum, & Bar. in d. l. Nō dubium, & Bal. in l. Omnes populi, q. penult. ff de iuſtit. & iure. & Bal in l. de quib. in fine ff de legi. Pet. de Anch. conſi. 313. incip. Viſo puncto, & Seb. Sapia in Notat. ad Panor. vbi ſupra Hoc tamen quod vltimo loco dictū eſt, locū nō habet, ſi ſtatutum diceret, quod verba intelligi debēt etiā ſecundum propriam ſignificationem; tunc. n. non attenditur vſus communis loquendi, quia communis vſus loquēdi non eſt propria ſignificatio, ſecundum Bal. in l. Labeo, ff de ſup. leg. Panor. in proœm. Decretal. nu. 11. & no. Roſing. 427. incip. Communis doctrina. Ad cognoſcendū autem communem vſum loquendi, attenditur maior pars Ciuitatis, vel loci, ex Panor. in c. Ex parte, de cenſi. & Seb Sapia loco proxime citato, qui notant, quod, qui allegat cōmunem vſum loquendi, debet id probare; non ſufficit autem, quod probare poſſit communem vſum loquendi in materia ſtatutaria fuiſſe, & eſſe decē annis citra, ſed oportet, quod probet, quod erat tempore conditi ſtatuti, alias probatio nō releuaret probantem, ſi enim nunc ſit cōmunis vſus loquendi, & tū non erat tempore quo lex cōdita fuit, interpretatio faciēda erit iuxta propriam verborū acceptionē, cū ea mens fuerit legiſlatoris tēpore, quo lex ſtatuta fuerat, vt optime docet Dom. Fulgoſ in l. 1 in prin. C. de iuram. calu vbi ait ſe ita in practica obtinuiſſe in ciuitate Veronæ.

7 Deinde ſi ſit † dubitatio circa legem pęnalem ex varia vocum ſignificatione, & vtraque ſignificatione populus vtatur, vna vero ſit propria ſignificatio, altera vero impropria, tunc interpretatio legis facienda erit iuxta illam ſignificationem, in qua conſtat ex aliqua veriſimili ratione legiſlatorem voluiſſe verba intelligi, quāuis talis ſignificatio impropria eſſet; quæ verborū proprietati repugnaret, l. cū de lanionis §. Aſinā ff de fundo inſtructo vel inſtrumento legato, & l. Non aliter. ff de leg. 3. toties autem mens legiſlatoris manifeſta eſſe poteſt de ſignificatione ſuorum verborum, quoties verba in alia ſignificatione ſumpta continent aliquid abſurdū, aut iniquum, l. in ambigua voce, ff. de legib. Vnde, in ſcriptura ēt ſępenumero accidit, vt myſtica vocis ſignificatio pro ſenſu literali accipienda ſit, qn̄ id, quod iuxta hiſtoriā narratur, verum nō eſſe deprehenditur, ex S. Greg in Prologo Moral. & S. Hiero. in cap. 19. Eſaiæ, in princip. & in id Pſal. 80. Ex *adipe frumenti ſatiet te.* Hinc infertur ex Bart. in l Non dubium. Cod. de legibus, & Alphonſo de Caſtro, lib. 1. de poteſtate le. pęnal. documento 1. quod ſi lex ſub hac ſerie verborum lata ſit: *Quicunque humanum ſanguinem in principis palatio fuderit, capitali ſententia puniatur*; nihilominus tamen chirurgus medendi cauſa venam ſecans, & ſanguinē ibi effundens, legis tranſgreſſor dicendus non erit, quia intelligenda nō eſt lex de quacunq; effuſione ſanguinis, (ſic. n. eſſet iniqua) ſed de illa ſola, quæ fit per iniuriā homini illatam.

Qua de cauſa, licet in c S. Eccleſia de conſec. eccl. vel altar. dicatur: *Eccleſiam per ſanguinis effuſionem pollui*: ſi tamen illa ex medici præcepto, ad ſalutis cōſeruationem facta fuerit humani ſanguinis effuſio per alicuius venæ inciſionem non cenſebitur Eccleſia illa polluta. intelligitur ergo caput illud de illa ſola ſanguinis effuſione, per quam homini infertur iniuria, aut per quā aliqua contra locum ſacrum committitur irreuerentia. Alioqui fateri oporteret, Eccleſiam violari, qn̄ in illa brutū aliquod animal hominem percuteret, & illius ſanguinem funderet, quod eſt abſurdum; Iniquum enim, & abſurdum eſſet, pœnam inferre non ad præteritæ culpæ punitionem, nec ad futuræ cautelam, aut coerctionem, nec denique ad alicuius boni executionem. Quando autem de mente legiſlatoris ex ratione veriſimili conſtare non poteſt in qua, ſcilicet. ſignificatione ille verba legis acceperit, tunc ex duabus vocis ſignificationibus, quarum vna eſt propria, & altera impropria, ſemper accipienda eſt propria, relicta impropria, prout dicitur in l. 1. §. ſi is qui nauem. verſi. in re igitur dubia. ff de exercitoria actione, & in l. nō aliter. ff de lega. 3. Qn̄ āt verbū aliq̄d in lege poſitū plures hēt ſignificationes proprias, tūc illa vocis ſignificatio ſumēda ē q̄ magis poſſit ſubiectę mãę conuenire. ex Bar. in l. omnes populi. ff de iuſt & iure. Quod ſi vtraq; vocis ſignificatio ſubiectæ mãę cōuenire poſſit, & vtraq; eſſet ꝓpria, & in vſu ſeruata, & nō poſſit ex rationibus veriſimilibus conijci, qua illarum legiſlator vſus fuerit, tunc a legiſlatore, ſi fieri commode poſſit, interpretatio petenda erit, ar. c. inter alia. de ſen. excom. & l. Leges ſacratiſſimæ, & l. ſi C. de legib. In ceteris caſibus dubijs vt diximus, benignior. & mitior pars ſequenda eſt.

8 Illud tñ aduertendum eſt † ex cōi DD. ſnia, legem generaliter, & indiſtincte loquentem ad ſpecialē aliquem intellectum pro huiuſmodi benigniore legis interpretatione facienda reſtringi non debere: vnde cōiter dici ſolet a Iuriſperitis: *Vbi lex nō diſtinguit: nec nos diſtinguere debemus.* & faciūt pro hoc c Quod ſi dormierit. 31. q. 1. c. Solita §. nobis aūt. de maior. & obe. & l. 3. ff de officio præſi. l. Imperator ff. de poſtul. Intelligendum aūt hoc eſt, dūmodo lex generalis per aliquā aliā legē ſpecialem nō ſit limitata, & reſtricta. quia, vt habetur in regulis iu. in 6. *Generi per ſpeciem derogatur.* & in l. Sanctio legum. ff. de pænis. vbi Papinianus ait Non ambigitur in omni iure ſpeciem generi derogare. Exēpli cā, ſi eſſet lex generalis, q̃ diceret: *Qui legibus non obedierit, iudicis arbitrio puniatur*; intelligitur non procedere hoc in illis criminib quib ſpecialis pœna ꝑ legē imponit. Sicut ēt intelligi debet, dummodo nulla iniquitas, aut abſurditas ex tali generalitate ſequatur, quia in tali euentu, quamuis lex non diſtingueret, nos ad vitandā abſurditatem aut iniquitatē diſtinguere debemus, ex Bar. in l. futuri §. pactus, ff. de his, qui no. infamia. & facit Clementina. Auditor, & Clem Literas. de Reſcriptis.

Hinc infert Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſtate leg. pęnal. c. 7. in 1. documento. Quod licet in c. Si eccleſiæ de conſecrat. Eccle. vel altaris. & in c. Eccleſiis. de conſec. diſt. 1. generaliter dicat, *Eccleſiam per quodcunque ſemen emiſſum pollui, & indigere reconciliatione*, non tamen polluitur per licitam emiſſionem ſeminis ex coitu coniugali; neque per emiſſionem ſeminis ab homine ſomniante factā

quia

Digitized by Google

Quia in his caſibus effuſio illa ſeminis caret omni peccato, & omni irreuerentia loci ſacri, vt latius expoſuimus tomo 1. lib. 5. cap. 16. a numero 19 abſurdum autem eſt dicere, per opus quod non eſt peccatum, & quod omni caret libertate arbitrij & omni irreuerentia, eccleſiam violari poſſe. Ad vitandam igitur omnem abſurditatem, dicendum eſt, textus legis generaliter, & indiſtinctè loquentes de omni ſeminis effuſione, ad ſolam illam humani ſeminis emiſſionem reſtringendam eſſe, in qua aliquod interuenit peccatum, aut aliqua loci ſacri irreuerentia. Sicut etiam dicendum eſt, quod, licet textus ille de quouis ſemine generaliter, & indiſtinctè loquatur, non tamen polluitur per coitum brutorum animalium, cum hoc abſurdum eſſet aſſirmare, ſcilicet eccleſiam ex effuſione ſanguinis animalis bruti pollui, & egere reconciliatione, ex gloſ. in cap. Vnico in verb ſemine. De conſe. eccleſ. vel altar in 6. Quemadmodum nec polluitur per effuſionem ſanguinis in Eccleſia factam, quando vulnus, vnde illa ſanguinis effuſio proceſſit, extra eccleſiam illatum ſit. Quia ſic vulneratus extra Eccleſiam, & ad illam confugiens, & intra illam ſanguinem fundens, nullam exinde iniuriam infert eccleſiæ. Abſurdum autem eſſet dicere Eccleſiam eſſe violatam propter eam rem, per quam nulla prorſus iniuria illata eſt. Ne igitur has, aut ſimiles abſurditates in iure admittamus, neceſſarium erit aliquando generales, & indiſtinctas locutiones ad ſpecialem aliquem, & rationi conſonum intellectum reſtringere.

9 Demum quicquid † Panor in cap. tranſlato. numer. 7. de Conſtitut. & Decius ibi. Iaſ in §. ex maleficijs. in gloſſ. fina. & in §. tripli. colum. 3. Inſtitut. de action. Hippol. in l. lege Cornelia. §. Conſtitutum. nu. 18. ff. de ſicar. & in ſua practica criminali in verbo, diligenter. num. 130. Bertrandus conſi. 379. ad finem primæ partis, velint legem pœnalem extendi poſſe ab vno caſu ad alium caſum ſimilem; Alii tamen, vt Fely. in procem. Decreta Gomeſ. in §. ex maleficijs. num. 13. Inſtitu. de Action. Afflict. deci. 21. num. 7. & Decius ſibi contrarius in l. ſi quis id quod. ff. de iuriſd. omn. iudic. nu. 47. & Hippolitus conſ. 71. num. 19. & conſi. 52. nu. 36. Franciſcus Coſcius repeti. in cap. tranſlato. nu. 50. de Conſtitut. & Alphonſus a Caſtro, lib. 1. de poteſtate leg. pœn c. 71. documento. 3. docent legem pœnalem nunquam extendendam eſſe vltra crimen, perſonam, aut caſum per legem expreſſum, quamuis in alijs criminibus, aut in alijs caſibus eadem ratio inueniatur, & ideo in legis pœnalis interpretatione arguere non licet per argumentum a ſimili, aut a contrario ſenſu, niſi forte talis extenſio per alias iuris regulas aperte, & euidenter probari poſſet; quæ opinio colligi videtur ex c. Pœnæ. de pœnit. diſtinc. 1. vbi dicitur: *Pœna legum interpretatione molliendæ ſunt potius quam nimis exaſperandæ; atque ideo proprium caſũ nõ excedunt.* Vnde gloſſa in reg. In pœnis. de regu. iur. in 6. ait, argumentum a ſimili non valere in pœnis, & facit regul. Odia, de reg. iur in 6. vbi dicitur; *Odia reſtringi, & fauores conuenit ampliari.* Rationem autem, cur argumentũ a ſimili, aut ab identitate rationis valeat in alijs legibus, nõ autem in legibus pœnalibus, hanc aſſignat Caſtro. vbi ſupra, quia aliæ leges adeo pendent ex ratione, vt ratio legis dicatur eſſe mens illius, vnde Panor. in c. fi. de Reſcrip. ait, legem non eſſe aliud, quam rationem eius, & idem docet Bal. in l. non dubium. C. de legibus & conſequenter vbicũque illa eadem inueniatur ratio, ibi etiam lex eadem habetur, lex autem pœnalis non omnino pẽdet a ratione, ſed a voluntate legiſlatoris, quia licet pœnã aliquã ſine ratione non ſtatuat, nulla tamen recta ratio cogit, vt tale, aut illud crimen hac, aut illa pœna puniatur, ſed hoc ex ſola voluntate legiſlatoris dependet, & proinde etiam iudex pro ſuo arbitrio pœnam imponere poteſt; quando lex id arbitrio illius relinquit. Et hæc etiam ratio eſt, cur, licet ratio naturalis ſit eadem apud omnes, criminaque puniẽda eſſe dictet, non tamen eadem pœna idem crimen vbique puniatur, quia ſ. humanũ arbitrium non eſt idẽ apud omnes, ſed diuerſum, pro eodem genere delicti diuerſam pœnam ſtatuens. Quib. omnib. conſequens eſt, argumentum a ſimili, aut ab identitate rationis in lege pœnali prorſus inualidum eſſe; Quia, vt diximus; lex pœnalis non omnino pendet a ratione, vt aliæ leges, ſed etiam pendet ex arbitrio voluntatis, vnde nihil mirũ eſſe dẽt, ſi eadẽ crimina in diuerſis orbis Chriſtiani prouincijs diuerſa pœna puniant.

10 Hinc infertur, falſam eſſe multorum tum Canoniſtarum, tum Summiſtarum ſententiam, docentium, per reiterationem Confirmationis, committi & incurri irregularitatem, ſicut per reiterationem Baptiſmi; Quorum opinionem refutamus to. 1. lib. 7. c. 8. nu. 27. & præter ea, quæ ibi dicta ſunt, facile refellitur ex dictis; quia in pœnalib nõ fit extenſio ab vno caſu ad alium, id quod maxime verũ, & certũ eſt, quo ad pœnã irregularitatis, quæ nõ niſi in caſib. a iure expreſſis incurritur, vt habet in c. is qui. de ſent. excom. in 6. in iure autem non habetur irregularem eſſe, eum, qui ſacramentũ confirmationis reiterare præſumit.

Eodem modo ſequitur errare Ang. in ſumma, verbo, Inceſtus, §. vlt. & Abulenſ. in Matth. 5 qu. 200 affirmantes, omnem inceſtuoſum, hoc eſt, tam cognoſcentem propriã ſuam conſanguineam, quam conſanguineam vxoris ſuæ, priuatum eſſe poteſtate exigendi debitũ ab vxore. Quia, vt recte docent Alphõſus a Caſtro, li. 1. de poteſt legis pœn. c. 7. & Alphonſus a Veracruce in Speculo coniugiorum, p. 1 ar 23 concl. 1. & p. 3. ar. 17 in fine, c. Tranſmiſſæ de eo qui cog. conſang. vxor. & alia iura, quæ inceſtuoſum prohibent poſſe exigere debitũ ab vxore de illo ſolo inceſtuoſo loquuntur, qui cognouit conſanguineã vxoris ſuæ, nõ aũt de illo, qui cognouit cõſanguineam ſuam, & cum hæc lex pœnalis ſit, non eſt extendenda ad alios caſus præter eos, qui in iure expreſſi ſunt. Et quamuis ſufficere poſſet pro tõne legiſlatoris voluntas, qui in vno caſu hoc prohibuit, & non in alio, addi tamen poteſt hæc ratio: Quia, qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, acquirit affinitatem, quam antea non habebat cum propria vxore, vt colligitur ex c. Diſcretionem. & c. Tuæ. de eo qui cog. conſan vxoris ſuæ, & 1. Cor 6. vbi dicitur: *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea.* & proinde iuſtum, & æquum fuit, vt ab vxore ſua quam ſibi fecit affinem, debitũ exigere non poſſet: Quia vero ſolũ cognouit conſanguineam ſuam, nullam acquirit cum vxore ſua affinitatem, quã antea nõ habuerit. & proinde illa affinitatis ratio nõ impedit, quo minus ab vxore ſua debitum exigere poſſit. His ita in vniuerſum circa legis pœnalis inſtitutionem, & interpretationem expoſitis dubia quædam breuiter ſoluenda ſunt.

PRIMVM DVBIVM EST An † pœna apponi debeat
11 ſecundum ſtatutũ, ſeu legẽ antiquã, quæ vigebat tẽpore delicti, aut ſecundũ ſtatutũ nouũ, quod viget tempore ſniæ, vt. n. experientia conſtat, ſæpenumero leges pœnales variantur, pœnæq; tranſgreſſorib. impoſitæ aliquãdo augẽtur, aliquãdo vero minuũtur. Quæſtio igitur eſt; ſi poſt crimen aliquod cõmiſſum lex, quæ pœnã certã contra illud crimẽ ſtatuerat, ante illius criminis punitionẽ mutaretur, an delinquens in tali caſu puniẽdus ſit pœna, quæ ſtatuta fuit tempore, quo crimen commiſſum eſt vel pœna, quæ per legẽ poſteriorẽ conſtituta eſt, & quæ viget eo tempore, quo crimen illud puniendum eſt? Reſpondeo cũ Bar. in l. Omnes populi. ff de iuſtitia & iure. Panor. in c fi. nu. 12. de conſ & Alphõſo de Caſtro, li. 1. de pot. legis pœ c. 6. ante finẽ. Qđ, ſi pœna tali delicto impoſita ſit ordinaria, in illa imponenda haben-

ADDITTIO NOVA.

• Adde. Et idem cẽſeas in vxore cognita a conſanguineo viri, cum vir, & vxor in matrimonialibus ad imparia non iudicentur. & ſic talis vxor commiſcens ſe carnaliter conſanguineo mariti vſq; ad ſecundum gradum amittit petitionem debiti poſt Conciliũ Triden. ſicut antiquitus vſq; ad quartum gradum. ſecus autem eſſet dicendũ, ſi cũ cognata legali, vel ſpirituali committeretur inceſtus, quod nec ꝓprie ſit ĩceſtus, nec iure ſatis expreſſo id caueat. poſt alios docet Sanch. to. 2. fo. 56. li. 7. diſp. 15. nu. 4. & li 9. diſp. 7. nu. 1. fo. 195 quo loci adnotat idẽ Sanchez, virũ, ſic vetitũ petere debitũ poſt illicitã cõtractã affinitatẽ poſſe nõnũquã inſinuare ſe cõiugi innocẽti; & offerre ad vſũ cõiugalem ne reddatur ei onerosũ, & graue nimium; hoc. n. petẽdi genus eſt quodãmodo reddere, cũ in ſolius vxoris gratiã fit.

Digitized by Google

habenda eſt ratio temporis, quo delictum illud cõmiſſum fuit, & ſic intelligi volunt præfati authores c. ſi. de ſentẽtia excõ. & l. 1. ff. de pęnis, ſi vero pęna ſit extraordinaria, quæ vt ſuperius annotauimus, a iudice ex cauſa iuſta minui vel augeri poteſt; etiamſi ſit pęna legis, ſeu ſtatuti, tunc cõſiderandum erit tempus ſententiæ & non delicti.*

12 SECVNDVM DVBIVM EST, Quãdo in iure præcipitur, vt crimẽ tale, vel tale cõmiſſum puniatur a iudice, nulla tamen pœna in particulari huiuſmodi transgreſſorib. decreta eſt, quanam pœna crimẽ illud puniri põt, aut debet? Reſpondeo cũ Panor. in c. ex literis. de cõſt. & Alphon. de Caſtro, li. 1. de poteſtate leg. pęnal. c. 6. puniẽdũ eſſe tale crimen iuxta patrię, & loci illius conſuetudinẽ; nec licebit iudici aliã pęnã imponere, niſi vrgens aliqua rõ in contrariũ obſtet; Sin vero nulla ſit de huiuſmodi criminis punitione conſuetudo nec p legem pęna aliqua expreſſa ſit, tunc iudex arbitriũ ſuũ ſcdum pęnas ſtatutas in ſimilib. criminib. informare, & pęnã ſcdum qualitatẽ, & quãtitatẽ criminis infligere debet. Recta namq; ratio in punitione delicti illa eſt, quæ a Deo declaratur dicente: *Pro menſura delicti erit & plagarũ modus*. Deu. 25. An vero iudex, cũ ex illius arbitrio pendeat punitio, delinquentẽ pęna mortis punire poſſit, cõtrouerſũ eſt inter Doctores; In qua re Panor. vbi ſupra, nu. 11. de conſt. & in c. Cum te. nu. 3. de ſen. & re iudi. Ant. Fran. ibi in additio. Ant. & Io. Imola, in c. de cauſis, de offi. dele. Bal. in c. 1. §. iniuria, de pace iura. firman. & in l. 1. Cod. de his qui latro. occult. Ioan. de Ana. in c. Inquiſitionis: in fine, de accuſ. quos refert, & ſequit̃ Berna. Diaz. in Pact. Crim. Canon. c. 138. in fine, poſt gl. ſingularem, in §. In Summa. Inſtit. de iniu. partem affirmatiuã tenent; Albericus aũt de Roſato, quem ipſe refert, Alex. conſ. 11. incip. Ponderatis col. 3. verſ. Nec poteſt iudex, volu. 1. & Caſtro, vbi ſupra, contrariũ docẽt; Quorum opinio non male conciliari poteſt, vt Zacharias in anno. ad Panor. loco proxime citato, & Salzedo Complutẽſis, in addit. ad Bernat. c. 146. Iaco. Simãcas, de Catho. inſti. ti. 46. nu. 81. & Alphõſus Viuald in Candelab. aureo p. 4. c. 9. nu. 9. dicẽdo; Quãdo iudicis arbitrio relinquit̃ aliqua pœna, & tales ſunt circumſtãtiæ delicti, vt mortẽ mereatur, poterit tũc iudex arbitrari pęnã mortis, alias ſecus, nec certa põt (meo iudicio) in hoc regula aſſignari ſed hoc totũ iudicis prudentis arbitrio, penſatis tamen bene omnibus delicti circumſtãtijs, præſertim loci, temporis, & perſonę relinquendum eſſe cẽſeo. Et pari modo Eccleſiæ cenſores poterunt præmiſſis conſideratis, ad depoſitionis, & carceris perpetui pœnam procedere ex arbitrio, vt Ber. Diaz vbi ſupra tradit.

13 TERTIVM DVBIVM EST, Quidnam poſſit Iudex circa legẽ pœnalẽ, in qua certa pœna ſtatuitur pro aliquo delicto? Rñdeo; Quoties lex pœnalis pęnam aliquã ſtatuit contra reũ certã, & taxatam a iudice inferendam, tenetur iudex ſub peccato pœnam illam infligere, nec eam remittere põt. Intelligitur ãt de iudice inferiore. *Ratio eſt*: quia iudex, cũ ſit ſubiectus legib. ſecũdũ illas iudicare tenetur, vt docet Ar. 5. Eth. c. 6. vbi vult rõnẽ dominari nõ hoĩem, & lib. 2. Polit. c. 8. ait, periculoſum eſſe ex proprio arbitrio, & non ſecundum legem ſcriptam iudicare. Peccat ergo iudex, qui pęnam a lege ſtatutã reo infligere negligit, aut illi remittit, Sicut n. leges humanæ obligant ſubditos trãſgre-

ADDITIO NOVA.

Adde, Pro completa huius rei notitia tu dicas, in pęnis in dubio minimum eſſe ſequendum, ad l. ſi præſes: alias, pręſes: & l. penult. de pęnis. cum ſimilib. & ideo vt pœna minoretur, ſolet fieri retrotractio: exemplũ; ſi filius familias iudex male iudicet per imperitiam, non tenetur vltra peculium l. ſi filiusfamilias. vbi Bart. de iudicijs. & Aldob. ad gl. inſtit. de oblig. ex delicto, dicit communem & ſi peculij quantitas tempore, quo iudicauit, fuerit minor, quã tempore ſyndicatus, videretur tantummodo condemnandus iuxta quantitatem tempore ſententiæ exiſtentem: & ſimiliter ſi tempore ſyndicatus fuerit ſiri iuris, erit condẽnandus ſecundum tempus ſententiæ id eſt, ad quantitatem ſui peculij. poſt alios notat Baiard. in addit. ad Clarum. quæſt 83. num. 4. pract. crimin. quod eſt notandum, quia poteſt ad multa ſimilia deſeruire.

ſores ad culpam aliquando mortalem, aliquando venialẽ, ita ẽt & iudices, ne cõtra legis præſcriptũ in ijs reb. quæ illos facere oportet, delinquant, lex n. ferendam continens ſniam obligat iudicem, vt eam exequatur. Immo non exequendo legem, & iniuriam Reipublicæ facit, & illi, quem reus offenderat; qui. n. a reo offenſus eſt, ius hẽt petendi a iudice iniuriæ ſibi illatæ ſatisfactionẽ; & conſequenter iudex obligatus eſt recompẽſationem iniuriæ, quæ per legẽ ſtatuta eſt, reddere. Reſpublica ẽt, vt conſtat, damnũ pateretur, ſi crimina impunita iudex relinqueret cum hoc modo non pauiam aliis delinquendi occaſionem prębcret, ex S. Tho. 2. 2. q. 67. ar. 4. ad tertium.

Quib. addo, quod iudex remittendo pœnam iuris reo ſine conſenſu illius, cui ex decreto legis erat per iudicem adiudicanda, aut non condemnando reum ad illam, obligatur in conſcientia ad reddendum illi tantum, quantum erat pęnæ illius æſtimatio, vt expreſſe docet Alphonſus a Caſtro li. 2. de poteſtate legis pęnal. c. 12. poſt concl. 2. ver. Ex his, & ad huius rei confirmationem adducit c. fin. De iniur. & damno dato. Si enim aut remittendo pęnam aut negligendo eam infligere, infert damnum illi, cui ex legis decreto pęna erat adiudicãda. Ergo tenetur ad reſtitutionem: ſicut ad reſtitutionem obligatur teſtis, ex cuius teſtimonio conuinci poſſet reus condemnandus ad pęnam alteri reddendam, ſi requiſitus ab actore, & iuridice mãdatus a iudice verũ dicere noluit. Quia teſtis tenetur reddere teſtimoniũ, quando iuridice a ſuperiore rogatur. Can. Quiſquis 11. q. 3. Dixi, *Quando lex pęnalis ſtatuit pœnam certam a iudice inferendam*, quia pęnam non certam, aut non taxatam poteſt iudex aliquando tẽperare, prout qualitas, & circumſtantia delicti patitur, & potius ad miſericordiam, quam ad nimiam ſeueritatem in pœnis arbitrarijs declinare debet, iuxta illud Iacobi 2. *Iudicium ſine miſericordia illi, qui non facit miſericodiam. Superexaltat autem miſericordia iudicium*. & l. Reſpiciendum, ff. de pęnis dicit: *plane in leuiorib. cauſis proniores ad lenitatem iudices eſſe debet in grauiorib. pęnis ſeueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis ſubſequi*. Ceterum, vt notat Caſtro, vbi ſupra, hanc lenitatem non poteſt præſtare iudex poſt datam ſententiã. Quia ſiue pęna fuiſſet a lege taxata, ſiue illi commiſſa, ſi ſemel ſententiam dixit, tamen nõ poteſt pœnam per ſuam ſententiam declaratam minuere, niſi eſſet in cauſa, & crimine hæreſis. Nam in illo crimine hoc eſt ſpeciale, vt definitum eſt in c. Vt commiſſis §. vlt. de hæret. in 6. In alijs criminib. ſolum ante datam ſententiam pęnas arbitrarias temperare poteſt, & debet, omnem autem pœnam remittere non poteſt. Quia, etſi lex iudicis arbitrio committat pœnæ quantitatem, & qualitatem non tamen illi liberum relinquit, vt puniat vel nõ puniat. Et quæ dicta ſunt in hoc dubio, intelligenda ſunt, vt diximus, de iudice inferiori, nam de ſupremo principe quid cenſendum ſit, infra dicemus, ſed neque hæc de iudice inferiori ita abſolute intelligi debent, vt nulla ex cauſa minuere poſſit pęnam a lege taxatam, ſed vt non poſſit eam minuere ſine iuſta cauſa, quandoquidem poterit iudex pœnam a lege decretam ex cauſa iuſta, & rationabili minuere, vt ſupra expoſuimus, & omnes Iuriſperiti fatentur, & probant per l. Quid ergo. §. pęna grauior, ff. de his qui notantur infamia, & per l. Et ſi ſeuerior, & l. ſi Poſſidonium. C. ex quib. cauſis irrogatur infamia. Quæ autẽ ſint iuſtæ cauſæ propter quas iudex minuere poteſt pęnam, explicauimus ſupra, & exponit gl. in illa prædicta l. Quid ergo, §. pęna grauior.

14 QVARTVM DVBIVM EST, An quando † Lex pœnalis ſtatuit pœnam aliquam certam ſub disiunctione, vt ſi dicatur, ſuſpendatur, vel excommunicetur, vel puniatur in mille florenis; amputetur ſibi pes, vel quid ſimile, poterit iudex mitiorem ex illis ſemper eligere? Reſpondeo, cum glo. in c. Fraternitatis, in verb. profeſſura. d. 34. & glo. in c. A crapula, in verb. vel beneficio, de vita, & honeſt. cleric. & in cap. Sicut, in verbo, excommunicationis, de Iudeis. Pan. in cap. inter ceteras. numer. 5. de Reſcr. & Alphonſo de Caſtro li. 2. de poteſtate legis pœnal. cap. 12. in fin. quod aut huiuſmodi verba alternatiua diriguntur ad reum vt qñ dicitur, ſoluat centũ, vel recedat a Ciuitate, tũc

optio

Digitized by Google

optio datur reo, vt in l. Quicunq; & ibi glo. in verbo, Vel viginti ſolidos. C. de ſeruis fugitiuis. vel huiuſmodi verba diriguntur ad iudicem, vt puta, puniat eum iudex tali, vel tali pęna, & tunc datur optio iudici, vt quam maluerit, eligat, vt in d. c Sicut, de Iudęis, & in l. Si fugitiui, C. de ſeruis fugit. Nam regulariter iudex tanquam legis miniſter habet eligere & imponere pęnam ſecundum circunſtantiam loci, temporis & perſonę, vt in l. Reſpiciendum, & in l. Aut facta, in fi. ff. de pęnis. Hoc tamen Panor. vbi ſupra limitat, niſi vna pęna eſſet tranſlata in aliam, vt ſi lex dicat, quod pro tali delicto reus ſoluat mille, & ſi non ſoluerit intra decem dies, amputetur ſibi manus; tunc. n. poſt lapſum decem dierum iudex non habet amplius electionem, quia pęna pecuniaria fuit tranſlata in corporalem, & ait Bar. in l. cum duob. in §. idem reſpondi, il 2. ff. pro ſocio, idem docuiſſe.

15 QVINTVM DVBIVM eſt, An † Princeps teneatur infligere pęnam a lege ſtatutam? Reſpondeo, cum Princeps ſupremam habeat poteſtatem, nec legib. ſubiectus ſit, ſicut iudex inferior, poteſt conſequenter in ſuis legibus diſpenſare, & omnem pęnam a lege ſtatutam remittere, aliquando quidem ſine conſenſu eius, immo inuito eo, qui iniuriam, & damnum paſſus eſt; aliquando autem non poteſt ſine illius conſenſu, vt colligitur ex S. Th. 2. 2. q. 67. ar. 4. Felino, in c. Qualiter, & quando, §. ad corrigendos. de accuſ. & Alphonſo de Caſtro, li. 2. de poteſtate legis pęnal. c. 12. concl. 2. ver. Contra hanc ſdm. qui citat etiam tex in l. venia. C. de in ius vocando. Bal. Ang. & Sali. ibi, & Bal. in l. Reſcripta. C. de precibus Imperatori offerendis. & Dominicum in c. Authoritate. de priuil. in 6. Sciendum namq; eſt pęnam imponi propter ſolum bonum publicum, & tunc ſolus Princeps, qui curam totius Reipub. habet, poteſt pœnam remittere abſq; conſenſu alterius, quando id Reipub. expedire cognouerint. Aliquando autem imponitur pœna a lege pro ſola aliqua perſona priuata, cui ea pęna adiudicata eſt: & tunc Princeps talem pœnam remittere non poteſt ſine conſenſu eius, cui per legem adiudicata eſt, niſi (vt dixi) propter bonum commune Reip illam remittere oporteret. Poſtquam. n. reus crimen commiſit, etſi is, cui lex pœnam adiudicauit non habeat ſtatim dominium, & ius in illa pœna, habet tamen ius ad illam, quo iure Princeps illum ſine culpa illius aut iuſta cauſa priuare non poteſt, vt Felyn. & Caſt. locis citatis tradunt. Aliquando autem impoſita eſt pœna propter bonum publicum, & priuatum ſimul, & tunc Princeps non poteſt illam remittere ſine illius conſenſu, quia inferet ei damnum ſine culpa: intellige, niſi eſſet Reipublicæ neceſſarium; quia tunc commune præferendum eſſet particulari.

16 SEXTVM DVBIVM eſt, An † ille, cui pęna eſt per legem adiudicata; poterit illam pro arbitrio ſuo remittere; *Ratio difficultatis eſt*: quia vnuſquiſq; renunciare poteſt iuri ſuo, c. ſtatuimus. de regularibus. Ex alia parte, quia talis remiſſio pœnę vergit in damnum Reipub. cuius intereſt, vt delicta publica puniantur, ne alijs detur occaſio delinquendi, non videtur poſſe eam remittere, quia non poteſt renunciare iuri ſuo cum damno Reipb. Huic quæſtioni optime reſpondet Alphonſus a Caſt. l. 2. de poteſtate legis pœn. c. 12. poſt concl. 2. ver. Sed nunquid, facta legum pęnalium diſtinctione, quædam. n. prohibent huiuſmodi remiſſionem in reb. de quib. illæ loquuntur, vt in c. Statutum, §. ſi quid autem, de Reſcript. in 6. vbi dicitur: Nulla eorum, quib. reſtitutio facienda fuerit, remiſſione vllatenus eidem profutura, & ibi gl. in verbo, Remiſſione. docens quod ſi poſtquam iudex receptum a parte illud parti reſtituerat, pars illud poſtea ei donaret, valeret donatio, quia (vt ait) hoc illi non prohibetur, in c. Exigi, §. vlt. de cenſib in 6. vbi dicitur: *Nulla eis in hoc dantium remiſſione, liberalitate, ſeu gratia valitura.* vbi prohibetur, & remiſſio pęnę, & donatio; & in Cle Nolentes. de hære. præcipitur Inquiſitoribus hæreticorum. ne aliquid extorqueant prætextu officij, alias excommunicati ſunt ipſo facto nec abſolui poſſunt, donec accepta reſtituant, *Nullis priuilegiis, pactis, aut remiſſionibus ſuper hoc valituris.* & in Conc. Lateran. ſub Leone X. ſeſſ. 10. *Imprimentes librum abſque prævio examine, librorum impreſſorum amiſſione priuantur, & pęna ducatorum centum fabricæ Baſilicæ Principis Apoſtolorum de Vrbe applicandorum puniuntur, ſine ſpe remiſſionis.* & habetur in Conſtitutione 10 eiuſdem in ordine, vbi, vt patet, prohibetur pęna remitti. Et in his pęnis, quæ per leges ſic remitti prohibentur, non poteſt is, cui pęna eſt per legem adiudicata, remittere, cum non poſſit contra legis præceptum agere. Et quod dicitur, poſſe quemlibet renunciare iuri ſuo, ſolum verum eſt, quando non eſt lege prohibitus; Sicut. n. lex prohibet certas perſonas, puta minores 25. annis ne donare poſſint; ita prohibere poteſt alias perſonas, ne poſſint remittere, quando id expedire iudicauerit. Quando pęna alicui certæ perſonæ adiudicata eſt, nec vlla legis prohibitio extat de remiſſione, tunc poteſt talem pęnam remittere; Nec ex tali remiſſione relinquitur crimen impunitum, ſicut eſſet, ſi iudex, qui eſt perſona publica, remitteret pęnam. Nam quando iudex damnauit reum ad pęnam alteri ſoluendam. tunc puniuit eum per talem condemnationem, ita vt non poſſit dici impunitus. Quod autem alter remittat poſtea pęnam non impedit publicam punitionem per iudicem factam, vt conſtat.

17 SEPTIMVM DVBIVM EST, An, & † quando, & quomodo intercedere liceat pro reo, vt pęna per legem ſtatuta illi remittatur? Ratio difficultatis eſt: quia ſi iudex, vt dictum eſt, pęnam remittens peccat. Ergo etiam peccat ille, qui iudicem pro eo rogat: Quia nemini rogare licet alium, vt faciat, quod iuſte facere non poteſt, rogando enim aperte conſentit facto alterius. Ex altera parte, vt patet experientia; multi etiam ſancti, & boni viri ſępe rogarunt, & rogant iudices, vt viris ſceleratis parcerent, & legum duritiam in illis non exercerent, vt S. Aug. epi. 158. Marcellinum Tribunum rogat, vt Donatiſtas, qui propter grauiſſima ſcelera, quæ commiſerant, digni erant morte, citra mortis pęnam puniat, & idem facit epi. 159. & epi. 160. rogat Apringium, vt Circumcelliones grauiſſima ſcelera confeſſos minori pęna, quam eorum crimina exigebant, punire dignarentur. Hanc quæſtionem olim S. Auguſtino Macedonius iudex Cęſareus in Africa propoſuit, vt patet epi. 53. eamq; epi. 54. ſoluit, quam etiam Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſt. legis pœn. c. 13. late tractat, ex quib nos pauca colligemus, quæ huius dubitationis ſolutioni erunt neceſſaria.

Primo igitur, ſicut iudex non poteſt ſceleratis totam pęnam a lege ſtatutam remittere, quia ſic daret alijs occaſionem delinquendi, violaret iuſtitiam, & damnum inferret Reipub vt diximus & periret legum authoritas. ita nec quiſpiam apud iudicem intercedere valet, vt totam malis, & ſceleratis pęnam remittat, hoc enim eſſet conſentire peccato alterius, ſed ſolum petere poteſt, vt pœnam temperet, quod fecit S. Auguſt. & ſic oſtendunt viri ſancti miam, & charitatem, rogando ſolum, vt legum ſeueritas temperetur. Quod ſi S. Aug. in illa ep. 54. illud dicit eſſe impunitum, non ita loquitur, quaſi crimen ſit omnino impunitum, ſed quia pœna illa, quam patitur, ſi ad criminis meritum comparetur, fere nulla ſit, & ideo ait tale crimen eſſe impunitum.

Secundo, ſicut iudex aliquando, vt diximus, ex iuſta, & rationabili cauſa pœnam legis minuere poteſt, ita dum ſpes ſit de correctione rei, licitum eſt apud iudicem intercedere, vt pœnam mitiget, dummodo hac intentione pro eo intercedat, vt per impetratam a iudice pęnę diminutionem illum a peccato conuertat, & meliorem faciat. Nam ſi interceſſor ſperet emendationem, non tamen eo fine intercedit pro eo, vt emendetur, ſed vt malum aliquod per illum poſtea operetur iniuſte facit, non quia interceſſio ex ſe mala ſit. ſed quia ad malum finem ordinata. Quod vero in l. Quiſq; cum militibus. Ad legem Iuliam maieſt. & refertur in can ſi quis. 6. q. 1. prohibetur, ne quis deprecetur pro eis, qui coniurauerunt contra Principem, & ſic intercedentes notandos eſſe præcipit; Intelligendum eſt ideo prohiberi, quia Imperator ignorare cenſetur, qua intentione intercedat pro eis, ſcilicet an, vt tales emendentur; & pœnitentiam agant de tanto crimine, an vero, vt amplius lędere poſſint, immo intercedendo pro talib. habentur ſuſpecti.

Tertio. Non tenetur iudex ſemper exaudire interceſſores huiuſmodi, etiamſi bono fine intercedant. *Ratio eſt*: quia interceſſor & iudex valde diuerſos habent fines, & circa diuerſa obiecta verſantur. Interceſſor enim, vt plurimum, ſolum reſpicit bonum proximi, pro quo intercedit, iudex vero non ſolum hoc reſpicit, ſed etiam bonum commune, cuius curam gerit, vnde, ſi timet incommodum ex remiſſione, iuſte negat, quod alius petit.

Quarto, Quando non eſt ſpes emendationis ipſius

Digitized by Google

rei,tunc nec iudex pœnam remittere, nec aliquis pœnæ a lege ſtatutę diminutionē petere pōt,etiamſi ſit pœna mortis plectendus. Hoc patet ex dicto ſecundo, & colligitur ex c.Facientis.diſtin.86.Immo qui tali in peccato obſtinato parceret,non miſericors, ſed potius crudelis diceretur. Vnde Eccleſia alioquin Chriſti clementiam,& manſuetudinem imitata,relapſos, & clericos incorrigibiles tradit brachio ſeculari puniendos.

Quinto; Nullus licitè poteſt pro reo intercedere, vt illi venia concedatur,quando ex veniæ conceſſione proximo damnum infertur: *Ratio eſt*:quia ſicut iudex,vt ſupra dictum eſt,pœnam in tali caſu remittere,aut diminuere nequit;ita nec aliquis pro eius pęnæ diminutione intercedere poteſt cum alterius præiudicio, & damno. Qui enim cauſam damni dat,damnum dediſſe videtur,c.fin.de iniur.& damno dato,& *non ſunt facienda mala, vt veniant bona*; Rom.3.Hoc autem intelligendum eſt ſolum,quando iudex non remiſiſſet pœnam, niſi ab interceſſore attractus,& illectus fuiſſet. Si.n. iudex abſq; alterius precibus pœnam remiſſurus fuiſſet,tunc licet interceſſor pro huiuſmodi pœnæ remiſſione, aut diminutione rogans peccet, ad illius tamen damni reſtitutionem non obligatur, quia tunc vere ipſe non eſt occaſio illius damni.Et pro quo reo & quādo,& quantū intercedere liceat, hactenus dictū ſit.

18 OCTAVVM DVBIVM EST, Qualiter † cognoſci poſſit legem aliquam pęnalem continere ſententiam ferendā. De hac re latè tractat, ſed confuſè Andreas Tiraquel.in Commentariis ſuis ſuper l.ſi vnquam C.de reuocandis donationibus, quæ omnia potius ad Legiſtas, quā ad Theologos,aut Summiſtas pertinent.Inter Theologos legi poſſunt ij omnes,quos to.1. Theſauri lib.1.c.11.recenſuimus,dum de excommunicatione latæ,aut ferendæ ſententiæ diſſeruimus, quibus addi poſſunt Alphonſus a Caſtro,lib.2.de poteſt.legis pęn.c.1. & Sebaſtianus Medices in Summa peccatorū capital.ti.9.q.42. Quia vero res hæc difficilis eſt, & de qua alij aliter ſentiunt, nos hoc in loco ea ſolum afferemus, quæ communiori authorum opinione,& calculo adprobari videntur.

19 *Primo igitur*,Quotieſcunque † lex pęnalis vtitur verbis ſolis comminatorijs, lex illa ſententiam ferendam continet: *Ratio huius eſt*; quia comminatio nunquam eſt, aut eſſe ſolet de re præterita,aut præſenti, ſed ſolum de re futura,& conſequenter lex pœnalis vtens verbis ſolum cōminatoriis,ſententiam ferendam, & comminatā in ſe continet. Huiuſmodi aūt dictiones,quæ ſola comminationē ſignificant,ſunt iſta: *Sub pęna,ſub interminatione ſub interpoſitione*. Vnde ſi quis homo,aut lex aliquid præcipit, aut prohibet fieri ſub metu pęnę, addens huiuſmodi verba; *Sub pęna,aut interminatione, vel Interpoſitione excommunicationis,ſuſpenſionis,aut priuationis bonorum aut centum aureorū*,&c.erit ſententia ferenda non lata,vt v.g.in c. Dolētes.De cęleb.Miſſar.dicitur. *Sub pęna ſuſpenſionis penitus inhibemus*,vbi gl.in verbo,ſub pęna,ait eſſe ſententiam ferendam,Et in c.Relatum de iure patron vbi habetur:*Sub anathematis interminatione prohibere curetis*, vbi gloſſa in verbo,Excommunicationi ſubdatis,notat ſolam ſententiā ferendā in illo Canone cōtineri, & in c.Cum eſſes, de teſtamētis,dicitur; *Sub interminatione anathematis prohibētes*.Vbi gloſſa in verbo,Sub interminatione,notat, hoc in loco ſolū denotari ſententiā ferendam,& c.Vnico.de Sagitar. vbi etiam gloſſa docet his verbis; *Sub anathemate prohibemus*,exprimi ſolum ſententiam ferēdam,& in c.ſicut tuis.de ſimon.& c.Cum Eccleſia.de immunit. eccleſ.& c.2.de matrim.contracto contra interdict.Eccl.& c.1.de eo qui furt.ordines ſuſcep.& Clem.1.de priuile.& exceſſ.priuileg.habētur hæc verba.*Sub anathematis ſeu maledictionis æterna interminatione prohibemus*,& in c.Non ſolū. de regular.in 6.dicitur;*ſub pęna excōicationis*,& in c.Salonitana,diſt.63.dicitꝰ; *Sub excōicationis interpoſitione*. Quibus oībus in locis ſolū cōtinetꝰ ſentētia cōminatoria,& ferēda.

Ceterum,vt rectè notat Caſtro,vbi ſupra,hoc quod diximus de verbis comminatoriis, quod ſcilicet ſolū ſententiā ferendā contineant,tantū ꝓcedit in lege pęnali de qua nunc agitur,nā ſi ponantur in cōtractibus, verbi gratia. ſi quis cōtractū de re aliqua cū alio faciens promittat illi ſe aliquid facturum ſub pęna centum aureorum, tunc quidem,etſi non ex propria verborum ſignificatione, attamē ex natura cōtractus,exprimitur ſentētia lata,& nō ferēda.

Deinde,etiam in lege pęnali, ſi poſt huiuſmodi dictiones cōminatorias,addantur aliæ,quę aperte ſententiam latam ſignificāt,tunc verba comminatoria,propter dictiones ſequentes,a ſua natura detorquentur, & in ſententiæ latæ ſignificationem transferūtur.Exempli gratia, ſi Lex, aut homo dicat; *Præcipio hoc ſub pœna excommunicationis aut priuationis bonorum,ſi quis autem contra fecerit, nouerit ſe ſtatim,aut ex tunc,aut ipſo facto,aut ipſo iure excōicatum,aut priuatum*. Vnde c.Non minus. de immunit.eccleſ vbi *prohibetur ſub anathematis diſtrictione, ne contra Eccleſiaſticā libertatē tributa,aut angaria viris Eccleſiaſticis imponantur*,continet ſententiam latam, propter verba ſequentia,*ſi autem Conſules, aut alij de cetero iſta commiſerint,& commoniti deſiſtere noluerint,tam ipſi,quam fautores eorum excommunicationi ſe nouerint ſubiacere*. Eodē modo. c. Clericis.ſecunda parte Canonis, Ne clerici vel monachi.continet ſententiam latam, quia poſt interminationem anathematis adduntur hæc verba: *Si quis autem contra hoc venire præſumpſerit. & commonitus ſe emendare noluerit excōicationi ſubiceat*.ex gl.ibi in verb. Excommunicationi ſubiaceat quę verba ſententiam latam denotant,vt diximus to.1.li.1.c.11. nu.8. cuius capitis explicationē legere poteſt diligens,& ſtudioſus lector to.1. li.3.c.31.nu.5.& deinceps.Sic etiā in Clem.1.de relig domibus propter illa verba, *Eiſdem, & alijs mulieribus*,&c ſentētia lata continetur,quamuis ibidem verba cōminatoria hæc, ſcilicet: *Sub pęna excommunicationis*, interponantur,eo q̄ verba ſubſequentia ſententiam latam ſignificant,vt legēti manifeſtum eſſe poterit.

20 *Secundo*,Omnis † lex pœnalis vtens verbo, aut participio ſignificante actionem futuri temporis,ſententiam a iudice ferendam continet.Sic Panor. in c.Si diligenti.num.18.de foro competenti.Felin in c.Rodulphus, de reſcrip. Alphonſus a Caſtro.lib.2.de poteſtate legis pęnal.c.1.regula 2 & alii,quos attulimus tomo.1.li.1.c.11. nu.13. *Ratio eſt*: quia verbum futuri temporis ex ſua natura non ſignificat rem præſentem,aut præteritam,ſed futuram, & quæ in poſterum fiet,& ideo ex ſe nunquam exprimet ſententiam a iure latam,ſed ſolum ab homine ferendam,vnde c.Si vir. de adulter. & ſtupr.eſt ferendæ ſententiæ, vt colligitur ex illis verbis.*Reus erit*,& ex c.Si quis vxorem.32.q.1. utitur enim lex illa pęnalis verbo futuri temporis dicendo,*Reus erit*,& Exo 21.idem conſtat de eo, qui furatus fuerit bouem, aut ouē,ſcilicet, quod reſtituet quinq; boues pro vno boue, & quattuor oues pro vna oue. vbi verbum, *Reſtituet*, eſt futuri temporis, & expreſsè idem teſtatur S. Tho 2.2. q 62. art. 3. ad 1. vbi ait hunc furem non fuiſſe tunc ad pœnam in illa lege expreſſam obligatū niſi poſtquam ad illam damnatus fuiſſet a iudice. Et de participio futuri temporis extant paſſim exempla, vt in l. Capitalium.ff.de pęnis, vbi Caliſtratus Iuriſconſultus ait. *Venenarij capite puniendi ſunt, aut ſi dignitatis reſpectu agi oportuerit, deportandi*, ſcilicet, poſt ſententiam latam, & in c.Cum Eccleſia.de cauſa poſſeſ.& propriet.vbi dicitur; *Præmiſſam electionem factam eis contradicentibus, & exclusis decreuimus irritā dam*,& in c Cum tu.de uſuris,hæc verba habentur; *Communione altaris,et Eccleſiaſtica præceperis ſepultura priuandos*,& ſimilia uerba habentur in c.1.de cler.pugn.in duello & in Clem.Sępè,de verb. ſignifi.

Quæ autem in hoc ſecundo dicto annotauimus,ſolum procedunt de lege pęnali, in qua non apparet vlla ratio, quæ cogit,vt lex talis intelligatur continere ſententiam latam, & non ferendam. Si enim lex aliqua lata eſſet ſub verbo temporis futuri quę inutilis,& nullius prorſus valoris eſſet,ſi ſententiam ferendam contineret, tūc ne legem illam inutilem eſſe dicamus.ipſa ratio cogit; vt verbum illud futuri tēporis a propria ſua ſignificatione detorqueamus ad ſententiā latā ſignificandā vt ſic lex illa aliquid efficere,& operari valeat.Exemplū ſit, l.Improbū fœnus.C. Ex quibus cauſis infamia irrogatꝰ. in qua lege dicitꝰ; *Quod improbū fœnus exercētibus pęna infamiæ irrogāda eſt*. vbi gl. in verbo,*irroganda*, notat infamiā eſſe ipſo iure latam,

quo-

quoniam (vt inquit) improbum fęnus exercens eſt infamis & Zacharias in annot. ad Panormit. in cap. Si diligenti, nu. 18. litera C. in verbo, non infligitur, ait, quod eſt ſpeciale ibi, vel dici poteſt, quod ita eſt expreſſum per alia iura, vt in l. Debent §. veriſimile. ff. de contrahenda emptione, & in l. Qui Romæ. §. Augerius. ff. de verb. oblig.

Deinde etiamſi lex pęnalis vtatur verbo futuri temporis, ſi tamen illa ſit diſpoſita iuxta aliquem illorum quattuor modorum, quos dubio quarto declarauimus, dicetur ſententia lata, vt melius ibi dicitur.

Denique hoc, quod diximus, intelligendum eſt de lege pęnali, quia ſi in alia lege, aut in diſpoſitione teſtamenti teſtator vteretur tali verbo, dicendo, verbi gratia, lego Petro decem millia aureorum, præcipiendo illi, vt quotannis in tali die dicatur Miſſa pro anima mea, quod ſi non curauerit, vt dicatur, *priuetur, aut priuabitur* illis decem millibus aureorum, ſeu dabit centum aureos pauperibus, quãuis talis pœna ſit per verbum futuri temporis expreſſa, declarat tamen ſententiam latam, & non ferendam, vt Felin. in cap. Rodulphus. num. 24. in verbo, priuetur, de Reſcript. & Alphonſus a Caſtro, libro ſecundo, de poteſtate legis pęnal. cap. 1. regula 2. in fi. annotauit.

21 *Tertio*, lex pęnalis † vtens verbo imperatiui modi, quãuis ſit temporis præſentis, ſententiam continet ferendam: *Ratio huius eſt*; quia natura modi imperatiui eſt, vt ſemper ad aliquem alium reſpiciat, & conſequenter legislator verbo imperatiui modi vtens, non præcipit, vt reus ſibi ipſi pęnam infligat; ſed ad iudicem verba dirigens illi imperat, vt ille pęnã imponat. Sic in c. Quia propter: nõ obſeruantes formã eligendi ibi præſcriptam, *eligendi ea vice poteſtate priuentur*, & ibi gl. in verbo, *priuentur*, ſcilicet, per ſententiam iudicis, & glo. in regula, in pęnis, de reg. iu. in 6. & Panor. in c. Si diligenti, nu. 18. de foro competenti, & in cap. Quiſquis, eodem tit. quamuis in prima parte capituli contineatur ſẽtẽtia lata, vbi cõſentiens electioni de ſe factæ per abuſum poteſtatis ſecularis, *ineligibilis ſit*, ſcilicet ipſo facto, ex gloſſa ibi in uerbo, *ineligibilis fiat*: in ſecũda tamen parte cõtinetur ſñia ferẽda, vbi ait, *Ab officijs, et beneficijs penitus ſuſpendantur*, ſcilicet, per ſentẽtiam, ex gl. ibi, in verbo, *ſuſpendantur*, & in cap. Grauem. de exceſſibus prælat. continetur ſententia ſolũ ferenda, vt notat gl. ibi, in verbo, Abſcindaris. ſicut etiam verbum illud, *Arceatur*, in cap. Cum infirmitas. vt ibi notat gloſſa, ſententiam ferendam, non latam, ſignificat, & in cap. Excommunicamus, §. Quia vero, de hæret. verbum illud, *innodentur*, ſententiã ferendam denotat.

Fallit autem hoc tertium dictum, prout notat Alphonſus a Caſtro libr. 2. de poteſtate leg. pęnal. capitu. 1. regula 3. circa medium, in duobus caſibus: *Primus eſt*, quando ponitur verbum imperatiui modi, quod nullum ſignificat hominis miniſterium, neque aliquam exprimit hominis actionem ad pęnam infligendam, vt ſunt hæc verba, *ſubiaceat, incidat, incurrat*, & alia ſimilia; vt de verbo *ſubiaceat* euidenter conſtat in capit. Si quis ſuadente diabolo. & ibi glo. in verbo, ſubiaceat, 17. quæſt. 4 & idem notat Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pęnal. capite 7. verſic. ſeptimo cognoſcitur, de hoc verbo, *Subdatur*, quod ſignificet idem, quod verbum *ſubiaceat*, & proinde latã exprimit ſententiam. Et de hoc verbo, *incurrat*, idẽ cenſendum eſt; vnde, in c. 1. §. cõfirmatus, de relig. domib. in 6. & in c. 1. de iniunijs, in 6. (vbi vtrumq; verbum, ſcilicet, *incurrat*, & *ſubiaceat*, habetur) & in Clem. 1. & ibi gl. in verb. incurrãt, de vſuris, lata ſententia continetur. Et idem prorſus dicendum de illo verbo, *incidat*, vt habetur in cap. Quod olim, de Iudæis, in c. clericis. §. Nos igitur, in fine, de immuni. eccleſ. in 6. & de verbo *Reincidat*, in Cle. 1. §. vltim. de pęnis, eandem vim, & poteſtatem habent hæc duo verba, *Amittant*. & *Perdant*, ex Alphonſo de Caſtro libro ſecundo de poteſtate legis pęnal. cap. 7. §. ſeptimo cognoſcitur, & citat Authe. licet. Cod. de Epiſcopis, & clericis. vbi poſtquam dicitur; *Amittant lucrum*, &c. poſtea ſubditur, *& Epiſcopus licentiam habeat vendicare*: quæ poſteriora verba aperte declarant, quod illud verbũ, *Amittant*, prius poſitum, ſignificauit amiſſionem ipſo iure factam, quamuis Sebaſtianus Medices, in par. 2. Summæ peccat. cap. titu. 9. q. 42. putet hoc verbum, *Amittant*, denotare ſententiam ferendam. De verbo, *Perdat*, aliter quam Caſtro ſentiunt glo. in cap. *Inolita*, 11. q. 1. quam falſo pro ſe citat Caſtro, & Panorm. in cap. Si diligenti, nu. 18. de foro compet. ſcilicet, quod denotat ſententiam ferendam per iudicem, non autem a iure latam, vt voluit Caſtro vbi ſupra. Ceterum de illis verbis, *ſubiaceat. incidat, incurrat*, res certa eſt, quod latam ſententiam ſignificent. Quod idem dicendũ eſt, de verb. *Fiat*, quo uti ſolent Pontifices.

Ratio eſt: quia hæc verba ſicut non ſignificant hominis miniſterium, nec aliquam illius actionem, ita non diriguntur ad iudicem, quamuis ponantur in modo imperatiuo, ſed ad pœnam, quæ legis imperio executioni mandatur.

Secundus eſt, quando cum verbo imperatiui modi ponuntur aliquæ aliæ dictiones, quæ ſignificant expreſſe ſententiam latam, vt uerbi gratia, ſi lex dicat, *ipſo iure excludatur, aut, ipſo facto priuetur, aut continuo repellatur, aut ſine vlteriori ſententia ſpolietur*, aut deniq; lex utatur aliquo ex illis quattuor modis, quos dubio 4. explicauimus.

22 *Quarto*, quoties in † lege pęnali apponitur dictio, de qua dubium eſt, an latam, vel ferendã exprimat ſententiã, in dubio dicendum eſt ferendam ſententiã continere. Sic Fely. in c. Rodulphus. nu. 24. & nu. 30. de Reſcrip. Philip. Franc. in capitulo. In pęnis. & ibi gl. de reg. iur. in 6. Alphõſus a Caſtro, lib. 1. de poteſt. leg. pęnal. c. 1. reg. 4. *Ratio eſt*: quia *in pœnis benignior interpretatio facienda eſt*. reg. In pęnis. de reg. iur. in 6. At vero ſententia deferẽda a iudice benignior, & mitior cenſetur. vnde gl. in c. Quicunque. §. Iubemus, de hæret. in 6. vbi præcipitur, vt laici publicè, vel priuatim de fide diſputantes *excommunicationis laqueo innodentur*: ait, continere ſententiã ferendam ob dubiã illius verbi, *innodẽtur*, ſignificationẽ, & eadẽ gl. in c. Cupientes, §. Si vero, in verbo, priuentur, de elect. in 6 verbũ, illud *priuentur*, de ſñia ferenda exponit propter eandẽ rationem. Quã et ob cauſam Caſtro, vbi ſupra notat, quod cum verbum infinitiui modi, etiam temporis præſentis, aptũ ſit (vt Grammatici docent) omnia tẽpora cõprehendere, & proinde dubia ſit eius ſignificatio, an videlicet, præſens, an prætéritũ, vel futurũ tempus ſignificet, quoties in lege aliqua illud inuenitur, tunc dicetur illud ſignificare tẽpus futurũ, & ſententiam ferendã exprimere, niſi aliquæ aliæ dictiones ſimul cum illo ponantur, quę aperte demonſtrent ſententiã latã; Exempli gratia, in c. *Si quis*, 2. q. 3. dicitur: *Si quis contra huiuſmodi perſonas non probãda detulerit, authoritate huius ſanctionis intelligat ſe iacturam infamiæ ſuſtinere*; ſcilicet, ipſo facto. ex Alphonſo de Caſtro, qui id probat ex illis verbis, *authoritate huius ſanctionis*: hęc. n. verba, vim, & poteſtatem hẽt declarandi ſñiam latam, quicquid gl. ibi velit, talem non eſſe infamẽ ipſo iure, ſed per ſñiam.

Addit tamen Alphonſus a Caſtro ex communi Doctorum ſententia, quod, ſi in alijs legibus, præterquam in pęnalibus, ponatur dictio ambigua habens latæ, aut ferendæ ſententiæ ſignificationem, tunc ſi lex illa facta ſit in fauorem, & commodum ſubditorum, interpretanda potius erit, vt latam potius, quam ferendam ſententiam continere dicatur, arg. cap. odia. de reg. iur. in 6. Siquidem *odia reſtringi, & fauores conuenit ampliari*.

23 NONVM DVBIVM EST, quibus † modis cognoſci poſſit lex, quæ ſententiam continet latam? De hac re quatenus ad ſẽtẽtiam excommunicationis attinet, late a nobis to. 1. li. 1. c. 11. diſputatum eſt, & legi de hac re poſſunt Felin. in c. Rodulphus, §. vlt. de Reſcript. Panor. in c. Si diligenti. nu. 18. de foro competenti. Andreas Tiraquellus in Comment. leg. Si vnquam. C. de reuocandis donat. Sebaſtian. Medicus, in Summa peccatorum capital. tit. 9 q. 42. & Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate leg. pęnal. c. 6. & ca. 7. & alij recentiores. Nos ſententiam noſtram breuiter ſequentibus dictis exponemus. Quorum

24 *Primum eſt*: Quoties in lege pęnali apponuntur verba, quæ ſignificãt tranſgreſſorem legis incurrere pœnam ſine alia ſñia, lex illa ſñiam latam continet. Huiuſmodi dictiones ſunt hæ, quæ ſequuntur, *Ipſo iure; de iure; ipſo facto; authoritate huius legis; abſque alia ſententia; abſque alia declaratoria*; &c. Sic Felin. ubi ſupra, & Alphonſus a Caſtro, vbi ſupra gloſſ. in capitu. 1. de Reſcript. in 6. in verbo, *Ipſo iure*.

Digitized by Google

iure. Vnde ſequitur cap. Excommunicamus, § credentes, de hæret. & cap. Statutum, §. vlt. de Reſcript. in 6. & cap. vlt. & ibi glo. in verbo ipſo iure. de offi. deleg. in 6. & Clement. 1. & ibi glo fin. de Reſcrip. & Extrauag. Suſcepti regiminis. & ibi gl. in verbo, Tranſeat, de elect. & Extrauag. Execrabilis, & ibi gl. in verbo, Ipſo iure. de præbend. in quibus omnib habentur hæc verba, *Ipſo iure*, continere ſententiam latam; & idem dicendum de hac dictione, *Eo ipſo* & conſequenter cap. Quam ſit. teſte glo. ibi id verbo, Eo ipſo. & gloſ. fin. de elect. in 6. continet ſententiam latam: & idem notat Domin. ibidē his verbis: *Statim, mox prorſus, protinus, funditus*. Idem cōſtat de hac dictione, *Ipſo facto*. & notat Ioann Andr. in cap. Quia ſæpè. de elect in 6. Sic etiam cum hæ dictiones, *Authoritate huius ſanctionis*, denotent ſententiam latam, conſequenter Can. Si quis. 2. quæſt. 3. vbi hæ dictiones habentur, continebit ſententiam latam, & non ferendam. Nec valet, quod affert gloſſa pro ſe, quia, etiamſi lex illa Athletas. §. Calumniator. ff. ex quibus cauſis irrogatur infamia. quam citat, ſententiam ſolum contineret ferendam, nihil tamē inde probaret, quia Gelaſius Papa non dicit irrogare infamiam authoritate legis Imperalis, ſed authoritate huius ſuæ ſanctionis.

25 *Secundum eſt*, Quoties lex † pęnalis vtitur verbis temporis præſentis, & indicatiui modi, toties lex illa ſententiam latam continere cenſetur. Exempli gratia, ſi lex diceret; Excommunicamus, interdicimus, ſuſpendimus eum, qui hoc fecerit; Priuamus dominio bonorū ſuorum; Damnamus ad talem pecuniæ mulctam eū, qui hoc, aut illud crimen cōmiſerit, talis enim abſque alia iudicis ſententia, ſi crimen commiſerit, verbi gratia, clericum uiolenter percuſſerit, erit ſtatim per legis ſententiam excommunicatus, &c. aut ſi verbi gratia, hominem occiderit, eo ipſo bonorū ſuorum dominio priuatus erit. Quo modo loquendi vtitur Papa in c. Excommunicamus, 1. & 2. de hęret. dicens. *Excōmunicamus, & anathematizamus, omnem hæreſim*, &c. & in cap. Dilectus: de tempor. ordin. ſimilis forma loquendi habetur de cenſura ſuſpenſionis. Similiter ſi poſt hæc verba, *Declaramus, decernimus, definimus, cenſemus, iudicamus*, aut alia ſimilia, ſequatur verbum præſentis; aut participium præteriti temporis, importans pœnam aliquam, tunc lex illa latam ſententiam continet; verbi gratia, ſi lex dicat: Qui hoc, aut illud fecerit, declaramus eſſe excommunicatum, aut amiſiſſe dominium bonorum ſuorum, aut eſſe infamem, &c. Sic cap. Nouit. de his, quę fiūt a prælat. vbi dicitur: *Nos tales inſtitutiones, & deſtitutiones carere decernimus robore firmitatis*: ex gl fi. ſententiam latam continet. Sic etiam lex eſt latā ſententiam continens, quæ ait: *tenentes ... declaramus talem eſſe excommunicatum, ſuſpenſum aut dominio bonorum ſuorum priuatum*. Vnde ca. Tam literis. de teſtib. latā continet ſententiā, vt colligitur ex illis verbis, *Ab officio, & beneficio denunciatis eſſe ſuſpenſos, donec meruerint noſtram indulgentiam obtinere*. His n. verbis non præcipit iudici, vt eos ſuſpendat. ſed vt denunciet eſſe ſuſpenſos, & ideo latā prius ſententiam continet.

26 *Tertium eſt*, Lex, in † qua ponūtur verba, per quæ redditur irrita. & inanis actio, aut paſſio, quæ in pœnam criminis per legem impoſita eſt. ſententiā a iure latam cōtinet, Sic in cap. Statutum, §. vltim. de reſcript. in 6. dicitur; *Sit ipſo iure irritum, & inane*: & in ca. fundamenta, §. Quod ſi ſecus, de elec. in 6. dicitur. *Irrita prorſus ex nunc. & uacua nūtiamus*. & in cap. Quoniamdam, in fi. eodē titulo, & libro dicitur: *omninò decernimus irritum, & inane*. & in Clem. Paſtoralis, in fi. de ſentent. & re iudicata, dicitur: *Declaramus fuiſſe, & eſſe omnino irritos, & inanes*. & in Cle. 1. de conceſſ. præbend. ait Papa: *Ex tunc etiam inane, decernentes, & irritum*. & in cap. Quicunque, §. Hæretici, de hæreticis in 6. ſic dicitur; *Quod ſi ſecus actum fuerit. ſit irritum, et inane*. & in l. Statuimus, in fi. C. de Epiſcop. audiētia. habētur hæc verba: Ex *tunc irritas decernimus, & inanes*. Itē ſi lex dicat: *Careat iurib. aut nō obtineat vires; aut careat omni robore firmitatis, careat omni priuilegio, omni iure, aut actione, aut cōmodo, aut honore, aut dominio*, declaratur eſſe lata. Vt in c. Ad aures. de reſcrip. in c. Docet, §. vlt. de immunit. eccl. in 6. in Cle. Quia cōtingit, §. vt aūt. de relig. domib. Gemin. in c. 1. de cleric. cōiugat. in 6. vbi ait hoc verbū, *Careat*, totalē denotare priuationē p notata per gl. in Cle. In pleriſque. de electione. Vnde c. 1. de Schiſmat. & ordinat. ab eis, vbi dicitur: *Careant impetratis*. & c. Quiſquis, de elect. vbi dicitur. *Electionis cōmodo careat*. & c. Ne pro defectu, eo ti. vbi dicitur. *Eligendi poteſtate careant ea vice*. latam continent ſententiam. Sicut etiam cap. 2. de ætat. & qualitat. & c. 1. de poſtulat. prælat. in 6. & c. 1. de vita. & honeſtat. cleric. vbi hac dicto, *Careat*, ponitur, latam in ſe ſententiam continere cenſetur, Idem hoc, verbum, *Valeat*, poſitum cum aliqua dictione vniuerſali negatiua, quæ illud efficit, v.g. dicendo: *Non valeat, nullo modo valeat*, nihil valeat, aut nullatenus valeat, ſemper denotabit ſententiam latam, etiamſi tale verbū ponatur in futuro tempore. Sic gloſſ. in cap. Si cui. in verbo. Non valere. de electione. in 6. Dominicus, & Philippus Francus ibid. & Alphonſus a Caſtro libr. 2. de poteſtate leg pęnal. cap. 7. vnde capit. Quia propter. de elect. vbi dicitur: *Aliter electio facta non valeat* & cap. Quamquam, in fi. de vſur. in 6. vbi dicitur: *Teſtamenta aliter facta non valeāt*. & Clem. 1. §. propter, quod, de hæret. vbi dicitur: *Non valet*. & l. Si libertus. ff. de iure patron. vbi dicitur: *Penitus non valere*. & l. Labeo. ff. de operis libertorum. vbi dicitur: *Ipſo iure non valere*. ſententiam latam continēt. Hoc autem, quod diximus de hoc verbo: *Non valeat*, Felyn. in cap. Rodulphus, num. 24 de reſcrip. & Bartol. in l vniuerſa. ibi Baldus. Cod. de precibus Imperatori offerendis. & idem Bar. in l. 1. col. vlt. in princ. ff. de teſtamētis. Andreas Tiraquellus, in Commentarijs ſuper l. Si vnquam, in verbo, Reuertatur, num. 59 de reuocandis donationibus & Alphonſus a Caſtro, vbi ſupra, limitant, vt verum ſit, quando voces illæ ponuntur propter omiſſam ſolemnitatem formalem, quæ, videlicet, debet interuenire in ipſo actu, ſecus autem in alia ſolemnitate, quæ poſt actum interuenire poteſt. Vnde ſi lex dicat, aliquid non valere propter aliquid faciendum omiſſum, tunc ſi voces illæ, *Non valeat*, ponantur propter ſolemnitatem aliquam omiſſam, quæ in ipſo actu debet interuenire, vitiat ipſo iure; Sin aūt ponantur pp ſolemnitatem omiſſam, quæ poſt actum interuenire poteſt, tunc illius omiſſio non vitiat ipſo iure, etiamſi ponantur ea verba, *alias non valeat*, ſed per ſententiam: quæ doctrina vera eſt, & valde conſentanea rationi. Sicut etiam ſi ante verbum, *Agere*, præcedat negatio vniuerſalis, aut aliquid æquipollens, dicendo: *Nihil aget*, aut *nihil aget. fruſtra aget*, in futuro, lata ſententia ſignificatur. & paret ex ratione, & natura negationis, quæ (vt Dialectici aiunt) tam malignantis naturæ eſt, vt deſtruat quicquid poſt ſe inuenit; Vt notat Fely. in c. Rodulphus, numer 32. citans Baldum in l. fin. ff. de liberi & poſth. Idem dicendum eſt de hoc verbo, *Teneat*; ſi præcedat negatio vniuerſalis, dicendo: *Non tenet Non tenebit*. vnde latæ ſententiæ ſunt illæ, quæ in cap. Ad audientiam; da appellat. & in cap. Si duobus, tit. eod. & in cap. Si motu proprio de præben. in 6. continentur. Ad eundem modum dicendum eſſe cenſeo de alijs negationibus ſcilicet, *Nullus, Nullatenus, Nullo modo* quod ſententiam latam denotant, cuicunque verbo cuicunque tempori iungantur, ex gloſſ. in capit. Innotuit, in verbo, Nullam eſſe, de elect. & gloſſ. in Clemen. 2. de ætate, & qualit. & Archidiac. in cap. Quoniam, de immunit. eccl. in 6. Vnde ſi Lex, aut conſtituto aliqua dicat: *contractus ſit nullus, ſententia ſit nulla, electio ſit nulla, Matrimonium erit nullum, nullas vires habeat*; lata intelligetur ſententia. Denique huc reducuntur dictiones illæ, quæ ſignificant priuationem poteſtatis ad aliquam rem faciendam, & recipiendam; Nam eo ipſo declaratur irritum, & inane eſſe id, quod ab ablata poteſtate factū fuerit. Exēpli gratia, ſi lex, aut cōſtitutio dicat: *Qui tale, aut tale crimen commiſerit, votū in electione aliqua præſtare non poteſt*, aut *non poteſt eligi*, aut *non poteſt heres inſtitui* aut *teſtari non poteſt*. his enim verbis declaratur ſententia lata, & nullū, & irritum eſſe ipſo iure, ſi quid cōtra legis edictum factum fuerit. Quia *quæ contra ius fiunt, pro infectis haberi debent*. reg. Quæ contra ius, de reg. iu. in 6. Hinc in c. excōmunicamus, 1. §. credētes, de hære. dicitur: *Sit inteſtabilis*, hoc eſt, non poſſit condere teſtamētum. & in c. Quiſquis. de ele. dicitur: Ineligibilis fiat, hoc eſt, non poſſit eligi, & in cap. Felicis. de pęnis, in 6. dicitur;

Digitized by Google

tur: *Sit inteſtabilis*. In quibus omnibus ſententia lata exprimitur, id quod etiam procedit, etiamſi poſt tales dictiones ſequeretur verbum futuri temporis.

27 *Quartum eſt*, lex, † in qua ponitur dictio, quæ omnem dilationem & omne temporis ſpatium excludit ad pœnę executionem, latam ſententiam continere cenſetur. tales dictiones ſunt iſtæ; *Statim confeſtim, ex tunc, continuo poſt & continenti, ſine mora, illico, protinus, mox, ſubito, e veſtigio*. Cum enim ad hoc, vt iudex ſententiam iuſtè proferat, multa requirantur, vt puta, reum citare, illum audire, teſtes examinare, & alia facere, ad quæ perficienda neceſſe eſt non modicum temporis ſpacium præterire, & hæ dictiones omne temporis ſpacium excludant, conſequens eſt, vt leges per huiuſmodi dictiones promulgatæ, latam ſententiam ſignificent nec neceſſarium eſſe iudices ſniam ferre ad eiuſdem pœnæ executionem. Vnde in c. litteras. de conceſſ. præbend. dictio, *Statim*, expreſsè denotat ſententiam latam, & idem de hac dictione, *ex tunc* in c. Quã ſit. & ibi gloſſ. de elect. in 6. & in c. Excommunicamus. §. credentes de hæret. & in cap. Cupientes, § ceterum, & ibi glo. in ver. ex tunc de elect. in 6. & in c. Cũ ex eo, & gl. pęn. eod. tit. & lib. & de hac dictione, *Eueſtigio*, in c. 1. §. verum de ſtatu regulat. in 6. & de hac voce, *Incunctanter*, in c. 1. de his quæ fiunt a maior. par. cap. & in c. Quemadmodum, de iureiu. & in c. Referente, de præben. & in c. fi. de Schiſmaticis, & in c. Cum quis, de ſent. exco. in 6. dicẽdum eſt. Quo ſenſu etiam vſus eſt Bonifacius Papa VIII. hac voce *Indilate*. in cap. Vt inquiſitionis officium, teſte glo. ibid. de hæret. in 6 Sic etiam dicendũ puto de hac dictione, *Mox*, quod ſentẽtiam latam denotat, ex Felyn. in c. Rodulphus, nu. 33. de reſcript. citatque Baldum idem docentem in l. Iubemus, 2 § ſanè, Cod. de ſacroſanct. Eccleſ. cuius etiam ſententiæ eſt Andreas Tiraq. in l. Si vnquam. Cod. de reuocand. donation. & fauet glo. c. in Quia propter, in verbo, Mox, de elect. in capit. 1. 20. q. 2. in verbo. Mox, vbi varias huius vocis acceptationes enumerat. Quæ omnes dictiones latam ſententiam denotant, etiamſi poſt eas ſequatur verbum futuri temporis; Etſi enim tempore futuro ſignificetur eſſe faciendam pœnæ executionem, quia tamen ſine vllo temporis interuallo iudicatur eſſe facienda, eo ipſo declaratur ſine vlla iudicis ſententia, talem pęnam fore executioni mandandam, vt ex ſupradictis conſtat.

28 *Illud* demum ſciendum eſt, quod † licet in grauibus, & atrocibus delictis puniatur arbitrio iudicis conatus proximus delicto, ac ſi delictum conſummatum eſſet, vt Doctores communiter notant poſt gloſſ. in l. Si quis, Cod. de Epiſcopis, & cleric. & l. Is qui cum telo; de Sicarijs, ſecus tamen dicendum eſt, quoad pœnas, quæ ſunt ipſo iure; aut per legis ſententiam impoſitæ. Quamuis enim peccet is, qui tale crimen cõmittere conatur, non tamen pœnam a lege impoſitam ante criminis conſummationem incurrit Et ideo in legibus pęnalibus diligenter conſiderare oportet, qualiſnam ſit res, aut operatio, quæ per talem legem prohibetur; & propter quam pœna a lege imponitur Si enim excommunicatio feratur ob aliquem actum, intelligitur de actu conſummato ex Panor. in c. Cum in cunctis, §. clerici ſanè nu. 3. de ele. & in c. 1. nu. 13. de eo qui mittitur in poſſeſ. Alex. conſ. 111. lib. 3 Cepol. conſ. 166. & Io. Andreas in c. Perpetuo, de ele. in 6. & in re. In pœnis, de reg. iur. in 6. in ſuis Mercurialibus. Bart. in l. Si quis non dicam rapere. Cod de Epiſcopis, & clericis. & in l. 1. ff. de Sicarijs. Syluest. verbo, pœna, q. 5. & Alphonſo de Caſtro, li. 2. de poteſtate legis pœnal. c. 7. in fine, qui omnes expreſſe docẽt, quod, vbi pœna apponitur in iure ipſo facto ꝓpter aliquod delictum, non habet locum in eo, qui inchoauit, ſeu incepit illud delictum, ſi illud non perfecit; Quia ſtatutum. & maxime pœnale, eſt ſtrictiſſime interpretãdum, arg. reg. Odia, de reg. iur. in 6. Id quod intelligitur niſi conſtituno puniar attentatum, vt eſt caſus in l. 1. §. beſtias. ff. de poſt ſecundum Salicetum in d. l. Si quis non dicam rapere. & Zachariã in annot. ad Panor. vbi ſupra Quare, licet peccet is, qui conſulit delictum, non tamen incidit in pœnam contra delicti patratorem ipſo iure impoſitam, niſi ipſa lex vtrumque in eadem pœna cõprehenderet, ſcilicet conſulentẽ, & facientẽ, vt annotauimus to. 1. li. 3. c. 2. nu. 6.

Quam ob cauſam Dominicus de Sancto Geminiano in Indemnitatibus. §. Poſtremo, de elect. in 6. ait; quod pœna impoſita procurantibus ortum diſcordiæ nõ comprehendit nutrientes iam exortam, niſi aliud in lege exprimatur: *Ratio ea eſt*; quã attulimus, quia pœnæ reſtringẽdæ ſunt & nõ extra caſũ propriũ extẽdẽdæ, ar. c. Odia, de re. iur. in 6.

De obligatione legis pęnalis ad culpam vel ad pęnam ſoluendam Cap. IX:

S V M M A R I V M.

1 *An lex pœnalis ad ſui obſeruationem in conſcientia ſeu ad culpam obliget.*

2 Lex pęnalis miſta qua

3 *Lex pęnalis diſtributiua in purè pęnalem, & miſtam a multis reiecta, ab authore probatur.*

4 *Lex purè moralis qua dicenda ſit.*

5 *Sententia aſſerentium nullam legem pęnalem obligare in conſcientia ad culpam.*

6 *Sententia dicentium legem purè pęnalem, in qua nullum continetur præceptum, vel prohibitio, ſed ſolum nuda pęna comminatio, non obligare ad culpam, ſed pœnam; legem vero miſtam, quæ præter pęnam, præceptum, vel prohibitionem continet, ad culpam, & pęnam obligare.*

Pœnam in lege pure pęnali appoſitam, aliquando indicare homines eſſe obligatos ad culpam, vnde certum ſit, vel vnde obligatio inducatur nu. eod.

Vnde legem pœnalem miſtam obligare conſtet, & quando non imponat obligationem culpæ mortalis, ſed venialis.

7 *Sententia eorum, qui affirmant omnem legem penalem, ſiue miſtam, ſiue pure pœnalem, obligare ad culpam, niſi contrariam intentionem expreſſerit.*

8 *Poteſtas humana tam ciuilis, quam Eccleſiaſtica legem ſtatuere poteſt obligantem ad mortale, etiamſi pęnam tranſgreſſori lex ſtatuat, & ille ſe periculo exponat.*

9 *Lex humana ſiue Eccleſiaſtica, ſiue laica, aliqua fieri præcipiens, aut prohibens pęna appoſita, ex eo ad culpam in foro interiori obligare non deſinit, quod in foro exteriori obliget ad pœnam.*

10 *Lex pure pœnalis, dummodo vere, & proprie pœnalis ſit, obligat in conſcientia ad id, pro quo imponitur pęna, niſi contrarium a legiſlatore exprimatur.*

Vnde vt plurimum conſtare ſolet, legis tranſgreſſionem eſſe culpam mortalem, aut venialem. nu. eod.

11 *Quędã ſunt leges conditionales potius, & conuentionales, quam pęnales, in quib. non apponitur pęna ſub rõne pęnæ.*

12 *Ad cognoſcendum, quando lex ſit conditionalis, & quando pure pœnalis, quędam Regula aſſignantur.*

13 *Solutiones argumentorum, quæ contra communem ſententiam nu. 7. deſcriptam allata ſunt.*

14 *Leges pure pęnales, licet non ex vi verbũ expreſſe, & explicite ad culpã obligent, implicite tamen, & interpretatiue.*

15 *An, quando de eadẽ re ſunt diſtinctæ leges, altera moralis, altera pure pęnalis, duplex peccatũ ſit talem legẽ trãſgredi.*

16 *An tranſgreſſor legis teneatur in conſcientia pati, & ſoluere pęnam a lege impoſitam.*

17 *Quænam, & quanta ſit obligatio legis pęnas ſententiam ferendam continentis, tribus propoſitionibus declaratur vſque ad nu. 21.*

18 *Qui commiſit crimen, ob quod bonis priuatus non eſt ipſo iure, ſed per Iudicẽ eſt priuandus, omnia illa facere poteſt abſque peccato circa illa bona, quæ ante crimen commiſſum ratione dominij facere potuit, ibi.*

Qui tributum ſoluere Regi debitum omiſit, etſi peccat non reddendo tributum debitum, ad illiuſque reſtitutionem teneatur, ad pęnã tamen ante Iudicis ſententiã non tenetur.

Peccant ſubditi qui obedire nolunt ſuperioribus, ob hoc ſolum quod commiſerunt crimen, ob quod lex illos ſua dignitate priuandos decernit.

19 *Lex pęnalis, quæ ſententiam ferendam continet, poteſtatem Iudici confert, vt poſtquam illi legitime de crimine conſtiterit, reum ad pęnam damnare poſſit.*

20 *Reus ad pęnam a lege ſtatutam damnatus in conſcientia pęnam illam ſoluere tenetur.*

Prælatus a iudice damnatus tenetur eius ſententiæ obedire, nec ſubditi amplius prælato obedire tenentur, num. eod.

Dam-

Digitized by Google

Damnatus ad pœnam lege ſtatutam ob dolum, aut fraudem occultandi res aliquas, propter quas debetur tributum, tenetur in conſcientia talem pœnam ſoluere. num. eod.

21 *Si quis a iudice damnatus ad pœnam decedat è vita prius, quam ſoluat hæres defuncti ad ſoluendum obligatur.*

22 *Intelligendum damnatum ad pœnam lege ſtatutam in conſcientia obligari, dummodo omni iudicij ordine conſummato ſic damnatus ſit vt nullum habeat iuris remedium.*

23 *Quam vim obligandi in conſcientia habeat lex pœnalis lata ſententiæ.*

24 *Prima ſententia affirmantium obligare ante iudicis ſniam*

25 *Secunda negantium obligari ad executionem pœnæ ante iudicis ſententiam, etiamſi lex ſit pœnalis latæ ſententiæ.*

26 *Sententia media inter duas præcedentes, & quid author hac in re ſentiat, paucis propoſitionibus declaratur.*

27 *Lex pœnalis tam diuina, quam humana ferri poteſt, quæ transgreſſores obliget in conſcientia ad pœnam ſine nulla iudicis ſententia.*

28 *Idem oſtenditur de lege humana tam laica, quam Eccleſiaſtica, & quatenus.*

29 *Ipſo facto incurri poſſe excommunicationem, ſuſpenſionem, & irregularitatem, abſque alia iudicis ſententia: argumētum efficax eſt, poſſe Eccleſiam obligare reum ad pœnam ante iudicis ſententiam.*

30 *Lex pœnalis iuſta, continens ſententiam latam, ſtatim ipſo facto ante quamcunque ſententiam iudicij condemnatoriam, vel declaratoriā obligat reum ad pœnā iure ſtatutā.*

31 *Viſitatores, qui quodcunque, & qualitercunque offeratur recipere præſumant, maledictionem incurrunt.*

32 *Lex pœnalis contra prælatos res Eccleſiæ ſine licentia Ro. Pontific alienantes.*

33 *Lex pœnalis contra eos, qui officium recitare omiſerint.*

34 *Reus criminis læſæ Maieſtatis, abſque alia iudicis ſententia omnibus bonis priuatur. eaq; fiſco applicantur.*

Si lex priuet aliquem voce actiua, & paſſiua, ſi commiſerit tale crimen, abſque alia iudicis declaratione voce actiua, & paſſiua priuatus eſt. num. eod.

35 *Licet Religioſi ex delicto occulto perpetrato incurrant iſtas pœnas ipſo facto, nullus tamen eorum obligatus erit ſtatim relinquere, & renunciare officium, & voces actiuas, & paſſiuas.*

36 *Lex pœnalis latam continens ſententiam, ſi non expreſſe cōtineat executionem, & ſolutionem actualem ipſius pœnæ, non obligat reum ad eam pœnam ſoluendam.*

37 *In lege pœnali diligenter aduertendum. quod ad pœnam ipſam in lege & quod in lege ad materiam iuſtitiæ pertinet.*

Quid de legibus tabellionum iudicandum, quibuſque pœnis obligentur. num. eod.

38 *Extenduntur etiam ad pœnas conuentionales.*

39 *Intelligendum eſt illud ſuperius dictum, nu. 36. de lege propriè pœnali; Secus de lege conditionali.*

40 *Qui in Eccleſijs ſuis, & beneficijs non reſident, tenentur fructus reſtituere ante iudicis ſententiam.*

41 *Transgreſſor legis pœnalis poſt iudicis condemnationem non ſolum tenetur non reſiſtere iudici, aut miniſtris, ſed etiam tenetur in conſcientia eas actiones exercere, quæ neceſſariæ ſunt.*

42 *Transgreſſor legis pœnalis poſt condemnationem iudicis non tenetur eas pœnas ſibi ipſi infligere, quæ commodius a miniſtris exerceri poſſunt.*

HActenus de legis pœnalis inſtitutione, eiuſque forma dictum eſt nunc reſtat, vt alteram eius proprietatē, hoc eſt, poteſtatem eius ad obligandum, explicemus: quæ cum in ordine ad culpam aut pœnā intelligi poſſit, ideo de poteſtate quam circa vnūquodque horum habet, eo ordine diſſerēdum erit vt primo de poteſtate in ordine ad culpam, deinde vero de poteſtate, & obligatione ad pœnam agatur. Quæ omnia, vt facilius exponi, & oſtendi poſſint, hanc totam materiam propoſitis quibuſdam dubijs examinare, & abſoluere ſtatui.

1 PRIMVM DVBIVM EST, An lex pœnalis ad ſui obſeruationem in conſcientia, ſeu ad culpam obliget? Vt autē difficultas hæc clarior, & manifeſtior reddatur, afferenda eſt quędā diſtinctio legum pœnaliū, ex authorib. quos infra citabimus ſunt. n. quædam leges purè pœnales, quædā vero pœnales miſtæ. Lex pure pœnalis eſt illa quæ nihil facere præcipit, aut prohibet, ſed tātum imponit pœnam aliquid facienti, vel omittenti. Exempli gratia; *Si quis furatus fuerit bouem, aut ouem, & occiderit, vel vendiderit: quinque boues pro vno reſtituet, & quatuor oues pro vna oue.* Exod. 22. verſu 1. vbi Deus ex vi iſtorum verborum nihil prohibet, aut præcipit, ſed ſolum pœnam furanti bouem, aut ouem aſſignat Sic etiam Leuit. 20. verſu 20. multæ leges habentur, in quibus ex vi uerborum nihil in eis Deus prohibet, ſed tantum aſſignat pœnam, vt cum dicitur: *Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi ſui, morte moriantur & mœchus, & adultera,* Item: *Qui dormierit cum nouerca ſua, & reuelauerit ignominiam patris ſui, morte moriantur ambo, ſanguis eorū ſit ſuper eos.* Item *qui dormierit cum maſculo coitu femineo, vterque operatus eſt nefas, morte moriantur, ſit ſanguis eorum ſuper eos.* Item, *Qui ſupra vxorem filiam, duxerit matrem eius. ſcelus operatus eſt, viuus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio veſtri.* quæ omnes, quātum ex hoc loco ſcripturæ, & vi verborum colligitur, ſolum leges pœnales ſunt, vt conſtat. Alia etiam exempla huius rei ex iure canonico afferri poſſūt, vt patet ex. c. Si quis, & c. calumniator, & c. Qui non probauerit. 2. q. 3. vbi habetur, quod qui nō probauerit, quod obiecerit, pœnā, in quā iniecerit, pati debet. Et de auditione verbi Dei eſt lex pœnalis in can. Sacerdote: de conſecr. d. 1. vbi Concilium Carthaginenſe 4. ait, *Sacerdotem verbū in eccleſia faciente, qui egreſſus de auditorio fuerit, excommunicatur.* Et de auditione Miſſe ſimilis lex ibidem ex eodem Concilio Carth. 4. in canon. Qui die. habetur in hūc modū. *Qui die ſolemni prætermiſſo eccleſiæ conuentu ad ſpectacula vadit, excommunicetur.* Quæ duæ leges merè pœnales ſunt, vt ex earum verbis euidenter colligi pōt. Et in c. Plerunq; de donat. inter virū & vxorē habetur lex, *Si mulier ob cauſam fornicationis iudicio eccleſiæ, aut propria voluntate a viro receſſerit, nec reconciliata poſtea ſit eidem, dotem, vel dotalitium repetere non valebit.* Sic Clemens Papa III. Ex lege etiam ciuili varia exempla adducit Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſtate legis pœnal. c. 9. vt l. Capitalium, ff. de pœnis. vbi venenarij, & graſſatores capite puniuntur; ſic etiam incendiarij & transfugæ ad hoſtes, vel renunciatores conſiliorum Principis viui exuruntur, aut furca ſuſpendi iubētur; authores ſeditionis & tumultus beſtijs ſubijciūtur, aut in inſulam deportantur, & leg. Nunquā, ff. de priuat. delic. & leg. vni. C. de raptu. virgin. quę omnes leges pœnales ſunt nullo appoſito præcepto, aut prohibitione adiuncta.

2 *Lex pœnalis miſta eſt*, quæ non ſolum aliquid fieri præcipit, aut prohibet, ſed etiam pœnam legis trāſgreſſori imponit ſiue pœna hæc a lege ipſa præſcripta ſit ſiue iudicis arbitrio cōmiſſa fuerit. Ideo autem lex hæc pœnalis miſta dicitur, quia ſub eodem contextu verborum ſimul in ea miſcentur mores, & pœna. Nam ex ea parte, qua aliquid pręcipit, aut prohibet, eſt lex moralis; ea vero parte, qua pœnam contra transgreſſorem ſtatuit, lex pœnalis dicenda eſt: vnde fit, vt tota lex, quæ ex illis duabus partibus componitur, merito pœnalis miſta dicatur. Tales leges ſunt illæ in iure diuino poſitæ Exod. 22. vbi dicitur, *Viduæ & pupillo non nocebitis; ſi læſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamq; vos gladio, & erunt vxores veſtræ viduæ, & filij veſtri pupilli* Et Leuit. 19. dicitur. *Si immolaueritis hoſtias pacificorum domino, vt ſit placabilis, eo die, quo fuerit immolata comedetis eam, & die altero, quicquid autem reſiduum fuerit, in diem tertium igne comburetis Si quis poſt biduum comederit ex ea, prophanus erit, & impietatis reus portabitque iniquitatem ſuam, quia ſanctū Domini polluit, & peribit anima illa de populo ſuo.* In iure canonico etiā varia extant exempla, vt in can. Miſſar. de conſecrat. diſtinct. 1. vbi Concilium Agathenſe hanc legem tuliſſe legitur. *Miſſas die dominico ſecularib. totas audire ſpeciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non præſumat, quod ſi fecerit. ab epiſcopo publicè confundatur.* Et in c. Felicis. de torneamētis. poſtquam expreſſe prohibuit Concilium Lateranenſe torneamenta fieri, ſtatim pœnam hanc transgreſſoribus impoſuit, *Quod ſi quis*

eorum

Digitized by Google

torum ibi mortuus fuerit, quamuis ei morienti pœnitētia non negetur eccleſiaſtica tamen careat ſepultura. Quæ pœna, vt notat Caſtro li. 1. de poteſtate legis pœnal. c. 9. non ad omnes in torneamento pugnantes, ſed ad illos ſolos, qui illic mortui ſunt, extendenda eſt, cum illi ſoli ſint per legem expreſſi. De qua re videnda ſunt ea, quæ ex Concilio Tridentino Seſ. 25. de refor. c. 19. & alijs ſummorum Pontificum conſtitutionib. to. 1. lib. 3. c. 32. in fine attulimus. Sic etiam in c. Omnis vtriuſque ſexus. de pœnit. & remiſſ. præcipitur omnibus, *Vt ſemel in anno peccata ſua proprio ſacerdoti confiteantur, & ſaltem in die paſcha Euchariſtiæ ſacramentum recipiant*, quo dato præcepto, ſtatim contra tranſgreſſores pœnā ſtatuit his verbis. *Alioquin, & viuens ab ingreſſu eccleſiæ arceatur, & moriens chriſtiana careat ſepultura.* Et in c. Cum infirmitas. eo. ti. & libro præcipitur medicis, *vt cum eos ad infirmos vocari cōtigerit, ipſos ante omnia moneāt, et inducant, vt medicos aduocent animarum*; deinde vero apponitur pœna tranſgreſſoribus his verbis. *Si quis aūt medicorū huius conſtitutionis, poſtquam per prælatos locorū fuerit publicata, tranſgreſſor extiterit, tandiu ab ingreſſu eccleſiæ arceatur*, ſ. per ſententiam, vt notat gl. ibi in verb. arceatur, *donec pro tranſgreſſione huiuſmodi ſatis fecerit competenter.* Tales etiam ſunt canones viſitatoribus propoſiti ab Inno. IIII. in c. Romana. & a Greg. X. in c. Exigit. de cenſib. in 6. cuius etiam rei varia exempla adducit Alphonſus a Caſtro, vbi ſupra, ex iure ciuili, quæ apud cū legi poſſunt, hæc interim nobis ſufficiant.

3 Hanc diſtinctionem legis pœnalis in pure pœnalem, & miſtam Sylueſter in verbo, inobedientia. in fine, vocat verbalem tantum, & puerilem. Sotus lib. 1. de iuſtitia, & iure, quæſt. 6. articul. 5. putat inintelligibilem, & Nauar. in Manuali. c. 23. nu. 56. exiſtimat hæc duo membra vere, & realiter inter ſe nō differre, cui conſentit Gregorius a Valentia to. 2. diſpu 7. q. 5. puncto 6. q. 3. Eam tamen approbant Henricus a Gandauo Quodlib. 3. q. 22. qui licet eas leges non appellet his nominibus, earum tamē exempla ponit; & proinde eam diſtinctionem approbare videtur; & expreſſe Ioannes Driedo libro primo, de libertate chriſtiana c. 12. poſt propoſitionem ſecundam, Alphon. a Caſtro li. 1. de poteſtate leg. pœnal. c. 9. vbi grauiter Sylueſter reprehēditur. Angelus in verb. inobedientia nu. 1. Thomas Mercatus in ſuo opuſculo de contract. li. 3. c. 10 quem refert, & ſequitur Michael Salon in 2. 2. to. 2. in q. 77. art. 1. controuerſia 7. vbi ait eſſe multorum virorum peritorum. Coſmus Philiarcus, de officio Sacer. par. 2. li. 3. c. 2. concl. 4. & Emanuel Rodriquez in ſumma to. 1. c. 195. conclu. 1. alijque recentiores, & (mea ſententia) non male, quia etiamſi concedatur omnem legem pœnalem præſupponere culpam, nō tamen neceſſum eſt, vt omnis lex pœnalis ſecūdum ſe ſumpta aliquid præcipiat, aut prohibeat. Nam, vt exemplis quibuſdam oſtenſum eſt, quædam ſunt leges, in quibus ex tenore, & verbis illarum nihil præcipitur, aut prohibetur, ſed tantum imponitur pœna illi, qui aliquid fecerit, aut facere omiſerit, quæ leges pure pœnales ſunt; Quædam vero leges ſunt, in quibus ſub eadem verborum ſerie miſcentur aliqua, quæ ad mores hominum publicos ſpectant, & aliqua, quæ pœnam tranſgreſſorib imponūt, & propterea leges pœnales miſtæ dicuntur. Deinde vt conſtat experientia, aliquando legiſlator aliquid præcipit, aut prohibet, nullam apponens pœnam, poſtea tamen idem legiſlator, aut eius ſucceſſor eidem legi pœnam apponit, & ideo leges iſtæ inter ſe ex ſua natura diuerſæ, & diſtinctæ ſunt, nec ita inter ſe connexæ, quin vna ſine altera conſiderari, & conſtitui poſſit; Quia non eſt neceſſum, vt eo ipſo, quod lex aliquid præcipiat, vel prohibeat, ſtatim apponat pœnā; Neque econtra conſequens eſt, vt in omni lege, in qua apponitur pœnam ſit & aliquid præceptum in ea expreſſum; Et rurſus eſt aliqua lex, quæ aliquid præcipit, aut prohibet, & ſimul etiam pœnam tranſgreſſori imponit. Et ita iuxta horum doctrinam leges ſunt triplicis ordinis, quædam ſunt pure pœnales, quæ. ſ. nihil præcipiunt, aut prohibent per ſe ſumptæ, & ex vi verborum, quæ in illis continentur; Quædā ſunt pure morales, ſeu præceptiuæ, quæ ſ. aliquid tantum præcipiunt fieri, vel non fieri, nulla appoſita pœna; Quædam ſunt miſtæ, quæ ſ. aliquid ex vi verborū præcipiunt, aut prohibēt, & ſimul trāſgreſſoribus pœnā apponūt. De pœnalibus hoc ī loco ſolū agēdū nobis eſt.

4 *Quia* vero legum pœnalium perfecta explicatio aliqualem etiam legis pure moralis notitiam requirit, ideo de ea etiam, quantum huic noſtro inſtituto ſatis erit, hoc vnum annotare neceſſarium erit, ſcilicet, legem pure moralem eā appellari, non vt Theologi eam diſtinguere ſolent contra legem iudicialem, aut cærimonialem, (quo ſenſu eam accipiunt, cū de varijs veteris legis cærimonijs, & ꝑceptis diſſerant) ſed illam omnem, quæ quouis modo ad aliquā virtutem reduci poſſit, ſiue illa ad tollendas lites, ſiue ad bonos populi mores inſtituendos ordinetur. Tales leges pure morales ſunt illæ, quæ in Decalogo continentur, prout in Exodo ponuntur c. 20. vbi quamuis bona præcipiāt, & mala vetent, nullam tamen ipſarum tranſgreſſorib. pœnam adijciunt. Tales etiam ſunt illę Exod. 21. his verbis contentæ. *Si emeris ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi, ſeptimo exiet liber gratis. Cum quali veſte intrauerit, cū tali exeat. Et Exod. 22. Aduenā non contriſtabis neq; affliges eū, aduena enim & ipſi fuiſtis in terra Ægypti.* Item. *Si pignus a proximo tuo acceperis veſtimētū, ante ſolis occaſū reddes ei.* Sic ēt leges pure morales ſunt illæ Leu. 18. quātū ex eo loco colligitur, vbi Deum legem ſtatuit, qua præcipit, quod nullus cū nouerca ſua coiret, ſic dicens. *Turpitudinē vxoris patris tui non diſcooperies.* Item. *Ad mulierem, quæ patitur menſtrua, non accedes, nec reuelabis fœditatem eius.* Quæ leges quatenus in eo loco cōtinentur, pure morales ſunt, quamuis alibi ad meliorem earum obſeruantiam leges pure pœnales ſtatuerit, vt Leui. 20. illis correſpondentes, his verbis, *Qui dormierit cum nouerca ſua, & reuelauerit ignominiam patris ſui morte moriantur ambo*, quæ lex pure pœnalis correſpondet priori illi legi, quam ex Leuitici capite decimo octauo attulimus, vt conſtat, ſicut etiam hæc alia Leui. 20. *Qui coierit cum muliere cum fluxu menſtruo, & reuelauerit turpitudinem eius, ipſaque aperuerit fontē ſanguinis ſui, interficiētur ambo de medio populi ſui.* In iure etiam Canonico leges pure morales ſunt illæ, quæ in c. Non liceat. can. Nō oportet. & can. Plac. de conſecrat. diſt. 3. continētur, in quibus ſtatuitur per totam quadrageſimam (exceptis diebus dominicis) ieiunandum eſſe. Sic etiā circa Miſſæ auditionē datę ſunt leges pure morales in can. Cum ad celebrādas Miſſas. vbi præcipitur, *vt populus non ante diſcedat, quam Miſſa ex integro celebretur*, & in can. Apoſtolica. de conſecr. diſtinct. 1. præcipit Anaſtaſius Papa, *vt Euangelium tempore Miſſæ non ſedendo, ſed ſtādo audiatur.* Et ī c. 1. de ferijs. prohibetur, *ne mercatū in die dominico fiat, neque aliquis ad mortē damnetur.* Quæ omnes leges tam diuinæ, quā humanæ, pure morales dicūtur, quia ſolum præceptum, aut prohibitionē abſq; alicuius pœnæ impoſitione continent. Hæc autem de lege pure morali breuiter annotare volui ad faciliorem eorū intelligentiā, q̄ de lege pure pœnali, aut pœnali miſta, in ſequētib. dicemus. His itaq; ꝑnotatis de pœnaliū legum differētijs, variæ ſunt circa dubium a nobis paulo antea propoſitum doctorum ſententiæ.

5 Prima Sententia eſt aſſerentiam, nullam legem pœnalē obligare in conſcientia ad culpam. Quam ſententiam tanquā vulgi ſniam referunt Sotus libro 1. de iuſtit quæſt. 6. articul. 5. & Alphonſus a Caſtro lib. 1 de poteſtate legis pœnal. c. 8. vbi ēt ait eſſe quorundā Doctorum: A qua ſnia, vt mihi videt, nō lōge abeſt illa, quā ſequit Nauar. in Manuali c. 23. nu. 55. & nu. 56. vbi expreſſe docet, nullā legem humanam etiā præcipientē (præſertim ſecularē, q̄ pœnā temporariam conſtituit) obligare ad pœnam æternam, & conſequenter non obligare ad peccatum mortale, niſi aliū de cōſtet legiſlatoris intentionem fuiſſe hanc obligationē inducere, aut quando alias fit contra legē diuinā, aut quis legem illam cum ſcandalo, aut ex contemptu tranſgreditur. Et ita docere videtur leges quaſcunq; pœnales, tam pure pœnales, quam miſtas, etiam ſi pœnas grauiſſima trāſgreſſoribus imponant, vt pœnam mortis, vel amiſſionis bonorum, exilij, famae, amiſſionis alicuius membri, & vt expreſſe tradit. nu. 57. verſi. 7. (dūmodo non ſint pœnae, quae ſua natura ſupponūt culpā mortalē, qualis eſt excōicatio maior, vt notat nu. 53.) ad culpā mortalē non obligare

ex

Digitized by Google

ex vi, & virtute illarum. Quam ſententiam probat Primo quia leges humanæ pœnales in dubio ſunt mitius interpretandæ. Vbi ergo in lege humana apponitur pęna temporalis, & nulla fit mentio pęnæ æternæ, ſignum eſt legiſlatorem nõ voluiſſe obligare ad pęnam æternam, ſeu culpam mortalem.

Secundo, qui duobus concurrentibus vnum affirmat, alterum negare videtur; vt v.g. cum duæ viæ mihi occurrunt, & quæro, quæ tenenda ſit, dextera, an ſiniſtra: qui affirmat tenendam eſſe dexteram, eo ipſo negat tenendam eſſe ſiniſtram. Ergo quamuis legiſlator poſſit ad vtramque pœnam obligare tam temporanam, quam æternam: quando tamen de facto in ſua lege obligat ad temporalẽ & non meminit æternę: eo ipſo oſtendit non eſſe intentionem ſuam obligare ad culpam.

Tertio, quia hic videtur vſus, & communis interpretatio, maxime quo ad leges ſeculares, de quarum trangreſſionẽ non conſueuit fieri ſcrupulus conſcientiæ, vel apud doctos, vel apud indoctos, niſi cum per eas etiam lex diuina naturalis, aut reuelata, aut canonica infrigeretur. Id quod non ſolum procedit de legibus principum infideliũ, qui nihil curant de pęna æterna, ſed etiam fidelium; qui ſolum obligare intendunt ad pęnam temporalem.

Huius etiam ſententiæ eſt Greg. de Valentia to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 6. q. 3. vbi inter alia ſigna, quibus cognoſci poteſt, quando lex humana nõ obligat in conſcientia, hoc vnum ponit, ſi legiſlator ciuilis, aut etiam Eccleſiaſticus apponat legi aliquã pęnã temporalem tantum, neq. alioquin de conſtet ex aliquo certo ſigno ipſum voluiſſe ſimul obligare ſubditos ab illius obſeruationẽ ſub peccato mortali, atque adeo ad pęnã et ęternam, tunc. n. (inquit) perſuadere ſibi poſſunt homines, legiſlatorem ad illam tantum pęnam temporalem voluiſſe obligare, putans niminum eam pęnæ cõminationem fore ſatis ad deterrendum ſubditos ab eo, ꝙ prohibentur. Hanc eandem ſententiam, ꝙ humana lex aliquid præcipiẽs, & pęnã addens temporalem nõ obliget tranſgreſſorẽ ad mortalem culpã, cum ſatis ſit trãſgreſſorẽ ipſum ſe obtuliſſe periculo pœnæ, tenent, & verã exiſtimant, vt refert Couar. loco inferius citãdo, Mat. Matheſila. notab. 78. Cępola conſi. ciuili 13. col. 2. Decius in c. Nam concupiſcentiam. lect. 2. de Conſt. & Lud. Gomez in c. 2. nu. 60 de conſti. in 6 quorum opinio a pleriſq; probatur auctoritate Hoſtie. & Io. And. in c. Relatum, de clerico, nõ reſid. qui idem tenent; & eos ſequitur Iaſon in l. 2. nu. 143. Cod. de iure emphy. idem in §. item ſi quis poſtulante, nu. 78, Inſti. de actionibus, & quidam alij locis allatis.

6 *Secunda Sententia* eſt dicentiũ † legem pure pęnalem, in qua nullum continetur præceptum, vel prohibitio, ſed ſolum nuda pęnæ comminatio non obligare ad culpam, ſed ad ſolam pęnam, legem vero miſtam, quæ præter pęnã præceptum etiam, vel prohibitionem continent ad culpã, & pęnã obligare. Sic Hen. a Gandauo quodlib. 3. q. 22. (vt falsò citatur ab Angelo in verbo, inobedientia, nu. 1, & a Syluestro verbo, eo. in fine.) nam vere nõ eſt huius ſententiæ ſed cũ tertia opinione ſentit, vt infra dicemus. Hãc tñ ſententiã expreſſe docent Angel. vbi ſupra, & Alphonſus a Caſtro li. 1. de poteſtate legis pęnis, c. 9. vbi docet legem pęnalem, quatenus talis eſt, nũquam obligare ad culpã aliq̃, quamuis aliqñ ratione grauitatis pęnę innuat illum cui pęna imponitur, aliunde ad culpam obligatũ eſſe. in q̃ ſententiam etiã citat Caie. in 2. 2. q. 187. art. 1. affirmantem legem ciuilem punientem mendicum validum ſeruitute, nõ facere ipſum criminis reum, ſed ſuppoſitam punire culpam. & c. 11. docet, legem pęnalem miſtã aliqñ obligare ad culpam mortalẽ, aliqñ vero nõ, ſed ſolũ ad pęnã, & ad culpã venialem tantum. Quod vero lex pure pęnalis, *quatenus talis eſt*, nõ obliget ad culpam aliquã, ex eo probat: quia nullum in ſe verbum continet, per quod conſtare poſſit illam obligare ad culpam; lex aũt ſicut non obligat, niſi debito modo publicetur, ita neque obligabit ad culpam, niſi talem obligationem legiſlator verbis ſufficienter exprimat. Quod vero lex pure pœnalis nullum tale verbum in ſe contineat, exinde probat, quia verba, quę obligationem ad culpam inducũt, ſunt iſta; *Præcipio, mando, iubeo, prohibeo, inhibeo, interdico, veto*, aut equipollentia, prout ſunt hæc verba, *teneantur, debeant, neceſſario, neceſſe eſt, non poteſt, non licet*. Item, ſi poſt verbum, *Statuimus*; aut *ordinamus*, aut aliud ſimile, adderetur aliquod horum verborum; *In virtute Sanctæ obedientiæ, ſub interminatione gehennæ*, &c. hæc enim obligationem ad culpã mortalem oſtendũt. At vero in lege pœnali nullũ iſtorum verborum habetur in ordine ad culpã, vt ſuppõitur, quia ſic nõ eſſet lex pure pœnalis, ſed ſi quod tale verbũ ſit in lege, eſt in ordine ad pœnam, vel p iudicem imponendam vel p reum ſuſcipiendam, intelligendum nõ autem ſignificabit obligationem ad id faciendũ, vel ommittendũ, pp ꝙ pœna imponiť, vt v.g. ſi lata ſit lex ſub hoc tenore verborũ: *Qui noctu armis accinctus fuerit, eum huiuſmodi armis ſpoliari præcipimus*. Quæ lex ſolũ obligat iudicem, vt tranſgreſſori pœnam infligat, nõ aut alios obligat, vt a portandis armis abſtineant. Quia verbũ illud pcipimus non reſpicit armorũ delationem nec ad illam refertur, ſed ad ſolam pœnæ impoſitionem. Deinde ſecundo, Quia pœna nõ neceſſario dependet a culpa, neq; illam neceſſario exigit ad ſui cõſiſtentiam: quia licet pœna nunq̃ imponatur alicui ſine cauſa, frequenter tñ alicui imponiť ſine culpa ſua, & aliqñ ẽt ſine aliena, vt patet de irregularitate, q̃ incurrit bigamus ſine culpa ſua, vel aliena, pp ſecundas nuptias, & q̃ incurrit iudex pp mortis ſententiam, q̃ iuſte cõtra aliquem protulit: lex igitur pœnalis, *quatenus talis eſt*, nõ obligat ad culpã: Quod vero pœna in lege pure pœnali appoſita, aliqñ indicet hoĩes eſſe obligatos ad culpam, & peccare, ſi faciant vel omittant id, pp ꝙ pœna impoſita eſt, id quidem certũ eſt, hac tñ obligatio nõ inducitur (inquit Caſtro,) virtute legis pœnalis, ſed virtute alterius legis moralis ſeorſum datæ, quæ id præcipit, aut prohibet, vt v.g. Quando legiſlator legem aliquam ſtatuens aliquid fieri pcipit, aut prohibet, poſtea aũt vidẽs legem ſuam paſſim violari, ſtatuit legem pure pœnalem, vt ſic ſaltem timore pęnæ obſeruetur. In hoc caſu ſubditi obligantur ad legis obſeruantiam ſub culpa, nõ tñ hẽnt hanc obligationẽ a lege mere pęnali, ſed a lege morali, & ita ſi eã trãſgrediantur, peccant, nõ quia tranſgrediuntur legẽ pure pœnalẽ ſed quia faciũt cõtra legem moralem. Sic in c. 18. Leuitici habet leges pure morales ſolum obligãtes ad culpã, vt v.g. *Turpitudinẽ vxoris patris tui non diſcooperies. Turpitudinẽ ſororis tuæ ex patre ſiue ex matre, quæ domi, vel foris genita eſt, non reuelabis*. Quibus tot aliæ leges pure pœnales correſpondent Leui. 20. vt v.g. *Qui dormierit cũ nouerca ſua, & reuelauerit ignominiam patris ſui, morte moriatur*, &c. Qui igitur cõtra aliq̃ illarũ legũ feciſſet, peccaret quidem hãc tñ obligationẽ ad culpam nõ haberet a lege pure pœnali, ſed a ſola lege morali q̃ fuiſſet trãſgreſſus. Ne igitur in Scriptura verborũ, & legũ ſuperfluitatẽ ineſſe dicamus, aſſerẽdũ eſt i Leu. c. 18. ſolũ cõtineri leges pure morales, obligãtes ad culpã ſed nõ ad pœnã, in capite aũt vigeſimo eiuſdẽ libri cõtineri ſolũ leges pure pęnales, obligãtes ad ſolã pęnam, ſed non ad culpam. Sic etiam clericus pugnans in duello peccat quia agit cõtra præceptum diuinum, non autẽ quia agit cõtra c. 1. de cle. pugnant. in duello, c. 1. hic nullũ ſit præceptum, aut prohibitio, ſed ſolum pęna imponatur, quã incurrit, qui in duello clericus pugnat. Sic ẽt Diaconus, qui cauſam homicidio dedit, peccauit quidem, nõ tamen virtute c. De cętero, de homi. quod conſtat eſſe pure pœnale, ſed virtute præcepti illius diuini, & moralis, quod ait: *Non occides*. Idem dicendum eſt pro omnia de latronib. veneficiarijs, incendiarijs, & alijs, qui puniri iubentur in l. Capitalium ff. de pœnis. Qui igitur aliquod iſtorũ criminum commiſerit, peccat, non tamen virtute illius l. Capitalium, cum illa ſit pęnalis pure, & nõ moralis, vt cõſtat. Addit deinde idem author, quod licet talis obligatio ad culpam non oriatur a lege pure pœnali, ſed ab alia lege morali, hanc tamen obligationem ad culpam, quæ ex alia lege morali oritur, lex ipſa pęnalis aliquãdo, ex grauitate pœnæ, quam imponit, aperte dat intelligere, tunc ſ. qñ imponit eas pœnas, quæ non niſi pro peccato mortali iuſte infligi poſſunt, vt ſunt *Mors, membri alicuius abſciſſio, ſeruitus, perpetuus carcer, aut perpetuum exilium, excommunicatio*: hoc enim ipſo, ꝙ lex pure pęnalis aliquã iſtarũ pęnarũ imponit, ſatis ſignificat, p aliã legem diuinam, aut huma-

humanam eſſe præceptum, aut prohibitum id, propter quod tam grauis pœna impoſita eſt. Quia cum lex illa pœnalis ad culpam obligare non poſſit, conſequens eſt, vt alia ſit lex moralis obligans illius tranſgreſſorem ad culpam, propter quam lex illa merè pœnalis tam graué pœnã imponit.

Quantum vero ad legem pœnalem miſtam, docet cap. 21. quod cum lex pœnalis miſta duas partes contineat, vnã moralem alteram pœnalem, an & quantum pars illa moralis obliget, non niſi ex intentione, & voluntate legiſlatoris cognoſci poteſt: ſicut enim bonitas, & malitia actus exterioris pendet a bonitate, & malitia actus interioris, a quo eſt imperatus; ita legis ſcriptæ, aut voce prolatæ obligatio pendet ab actu interiori voluntatis, volentis per legem ſuã obligare. Hæc autem voluntas ex verbis legis cognoſcitur; Quando igitur pars moralis habet aliquod verbum præcepti, aut prohibitionis aut aliquid illis æquipollens, tunc tota lex miſta dicetur obligare ad culpam mortalem, vt fiat, vel omittatur id, quod per talem partem moralem decernitur. Si vero in parte morali non ſit tale verbum, tunc niſi aliunde videlicet ex parte pœnali, oſtendatur maior obligatio, tota lex miſta cenſebitur non obligare ad culpam mortalem. Quæ autem ſint verba præcepti aut prohibitionis, aut æquipollentia, ſupra dictum eſt. At ſi pars legis miſtæ, quæ pœnam tranſgreſſoribus ſtatuit, talem pœnam decernit, quæ (vt ſupra dictum eſt) non niſi pro culpa mortali iure imponi poteſt, tunc ex tali pœna ad ita, etiamſi nullum aliud ſignum adeſſet, coniici poteſt legiſlatorem velle obligare tranſgreſſorem partis moralis ad culpam mortalem. Si vero nullam tam grauem pœnam lex miſta imponat, nec in parte morali eiuſdem legis reperiatur aliquod verbum præcepti, aut prohibitionis aut æquipollentis, tunc dicendum eſt talem legem miſtam non imponere obligationem culpæ mortalis, ſed ſolum venialis ad faciendum, vel omittẽdum id, quod per legem moralẽ ſtatuitur.

Hinc infert primo, omnes illas leges Leui. 18. & 20. quas ſuperius enumerauimus, in quibus Deus prohibuit matrimonia contrahi inter eos, qui aliquibus certis gradib. conſanguinitatis, aut affinitatis erant coniuncti, obligaſſe tũc temporis ad culpam mortalem, vt colligi poteſt ex pœna mortis contra tranſgreſſores in illis legibus appoſita, quæ vt Scot. in 4. d. 1. q. 6. §. De potentia verè ordinata. Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſtate leg. pœn. ca. 8. poſt medium, & c. 11. ante medium, & Cou. relect. in reg. peccatum p. 2. § 5 n. 3 de reg. iur. in 6. & alij communiter tradunt, non niſi pro graui culpa mortali poteſt infligi.

Infert Secundo, ſtatutum, ſeu legem, quæ ad inſtar legis pœnalis miſtæ fertur in c. Omnis vtriuſq; ſexus de pœni. & remiſſ. ex communi omnium Theologorum, & Canoniſtarum ſententia, obligare ad culpam mortalem. Quæ obligatio non niſi ex pœna appoſita colligi poteſt, quæ tanta eſt, vt non niſi pro culpa mortali merito imponi potuiſſet. Siquidem ſi ſecluſa pœna verba ſola inſpiciamus, nullum verbum præcepti, aut æquipollentis præcepto in illo ſtatuto de confeſſione quotannis facienda, & de communione in paſchate facienda, extat, quod ſufficienter probet decretum illud ad culpam mortalem obligare, ſed hoc ex pœna appoſita, quia, ſcilicet, tale præceptum tranſgrediens, & viuus ab ingreſſu eccleſiæ arceri, & moriens Eccleſiaſtica ſepultura carere, iubetur, ſufficiẽter colligitur quandoquidem tanta pœna non niſi ob mortalem culpam infligi iuſte poterit. Idemque iudicium de altera lege contra Medicos non admonentes infirmos, vt confeſſionem faciant, in ca. Cum infirmitas, de pœnit. & remiſſ. lata, faciendum eſt; ſiquidem tranſgreſſores illius legis ab ingreſſu Eccleſiæ, donec competenter ſatisfecerint, arcentur, quæ pœna arguit legem illam ad culpam mortalem obligare etiamſi nullum præcepti verbum ibi appoſitum fuiſſet; Dixi, *etiamſi nullum extaret verbum præceptiuum*, quia verba illa in lege appoſita, Præſenti decreto ſtatuimus, & diſtrictè præcipimus medicis corporum obligationem ad culpam mortalẽ ſufficienter indicãt, & ita lex illa pœnalis miſta eſt.

Infert Tertio, quod lex illa, quæ ponitur in cap. Miſſas. de Conſecr. d. 1. ſit pœnalis miſta, vt ex literæ decurſu conſtat, & ad culpam mortalem obligat. Quia etſi ex pœna, quæ illic ſtatuitur, ſ. quod legis tranſgreſſor *publicè ab Epiſcopo confundi debeat*, hoc non ita certò cognoſci poſſit, conuincitur tamen per hoc, quod ante pœnæ impoſitionẽ vtitur verbo præcepti ſic dicens: *Miſſas die Dominico ſecularibus totas audire ſpeciali ordine præcipimus.* Et in cap. 1. e lectis de torneament. lex etiam pœnalis miſta continetur, vbi tum ex verbo illo. Prohibemus, tum ex pœna torneamenta facientibus impoſita, ſ. quod morituris ſepultura Eccleſiaſtica negatur, colligitur legem illam ad culpam mortalem obligare. Et idem contingit in ca. vnico, de Sagittarijs. Hæc Summa eorum eſt, quæ hic author de obligatione legis pœnalis ad culpam in locis allatis habet, cuius ſententiam ex induſtria eo prolixius allegauimus, quòd nonnullos recentiores eam minus fideliter retuliſſe animaduertimus.

7 *Tertia Sententia* eſt eorum, qui affirmant omnem legem pœnalem, ſiue miſtam, ſiue purè pœnalem obligare ad culpam, niſi legiſlator contrariam intentionem expreſſerit, dicendo, nõ intendimus obligare ad culpam, aut quid ſimile Sic Henricus a Gandauo ſi attentè legatur, Quodlib. 3. q. 22. vt rectè annotauit Caſtro. vbi ſupra, vbi loquens de lege pœnali purè, ait, quod licet lex purè pœnalis ex ſua forma verbali non obliget ad culpam ex intentione tamen legiſlatoris aliquando obligat ad culpam, aliquando non. Si enim lex imponit pœnam, propter rem ſimpliciter malam quales ſunt leges, quæ pœnam decernunt contra adulteros aut latrones, lex illa quamuis purè pœnalis ſit, ex intentione legiſlatoris ad culpam obligat, imponit enim pœnam, quia vult abſolute, vt malum illud non fiat, ſi autem lex illa purè pœnalis de re indifferenti ſit, quæ nec eſt ex ſe mala, nec bona, prout eſt lex illa, quæ in aliquibus religionib. habetur, ſic dicens, quicunque poſt dictum completorium locutus fuerit cum aliquo, dicet ſeptem pſalmos, tunc quidẽ qui paſſim loquit, & temerariè ſine iuſta, & rationabili cauſa legem tranſgreditur, ad culpam, & pœnam obligatur, & idem inquit dicendum eſt de ſtatutis Principum, & Prælatorum in conſimili materia. Quibus verbis manifeſtè docet, legem pœnalẽ, quamuis non ex præciſa verborum forma, attamen ex intentione legiſlatoris obligare ad culpam, & pœnam. Et Ioan. Driedo lib. 1. de liber. Chriſt. c. 12. poſt ſecundam propoſitionem, vbi ait, ſi ſtatutum ſit, ne quis tale quid faciat, quod ſi fecerit, talis ei imponatur pœna, aut ad arbitrium ſuperioris ſic vel ſic puniatur, tranſgreſſor huius Conſtitutionis pœnam ſoluere non tenetur antequam ad eam condemnetur, peccat tamẽ etiamſi paratus ſit pœnam ſoluere, niſi intentio legiſlatoris ſit nõ obligare ad culpam, ſed ſolum ad pœnam. Dominic. Sotus expreſſe lib. 1. de iuſtitia, & iure, q. 6. art. 5. Syluest. verbo, Inobedientia, in fine, citans Gentinen cap. vt animarum de conſtitut. in 6. & in cap. Perpetuo. de elect. in 6. & Ioan. And. in c. Relatum. Ne cleri. vel monachi, Couar. etiam in reg. peccatum, p. 2. § 5. num. 3. & 4. conclu. vlt. de reg. iur. in 6. qui etiam refert Felin. & Decl. lect. 1. in cap. Nam concupiſcentiam, de Conſtitu. Ioan. Medina C. de reſti. q. 12. verſi. An autem. Bar. Med. in 1. 2. q. 96. ar. 4. dub. 3. Petrus de Arragon. in 2. 2. q. 62. art. 3. Michael Salon. in 2. 2. tom. 1. in q. 77 art. 1. controuerſia 7. & 8. Alphonſus Vualdan 2. p. Candelabri, in ca. 9. num. 8. in fi. Coſmus Philiarc. de Officio Sacer. par. 2. lib. 3. cap. 2. Concluſ. 4. Toletus in Summa de peccatis mor. cap. 20. dub. vlt. Emanuel Rodriquez in Summa tomo 1. cap. 195. Summa Corona par. 1. ca. 1. num. 35 poſt quartam concluſionem, regula 1. Quæ etiam putatur eſſe ſententia S. Thom. in 1. 2. quæſt. 87. artic. 7 & 2. 2. q. 108. ar. 4. vbi licet non agat de lege pœnali, ſupponit tamen, & docet omnem pœnam dicere ordinem ad culpam: & q. 96. ar. 4. vbi in vniuerſum docet leges humanas iuſtas obligare in foro conſcientiæ, & eſt communis opinio inter recentiores. Ideo autem addunt illam particulam; *Niſi contrarium exprimatur a legiſlatore*: Nam in aliquibus religionibus, & in aliquibus collegijs habentur leges, quæ non obligant ad culpam, eo quod legiſlator exprimit ſe nolle per tales leges obligare ſuos ſubditos ad culpam; ſed ſolum ad pœnam. Sic enim inter ſtatuta Fratrum Minorum in Prologo dicitur, vt teſtatur Alphonſus a Caſtro libro primo de poteſtate leg. pœnal. capitulo octauo. *Nolumus per hæc quæcunque noſtra ſtatuta fratres ad peccati vinculũ*

Q aſtrin-

Digitized by Google

aſtringere, niſi alias per ius Diuinum, vel humanũ fuerint aſtricti. Et in ſtatutis fratrum Prædicatorum hæc habentur verba, vt Duedo, & Caſtro notant, *vt vnitati, & paci totius ordinis prouideamus, volumus, & declaramus, vt conſtitutiones noſtræ non obligent nos ad culpam, ſed ad pœnam niſi propter præceptum, vel contemptum*. Et Eugenius IV. in Bulla quadam referente eodem Caſtro, quæ incipit: Ordinis tui, declarauit nihil eorum quæ in prima regula Sanctæ Claræ continentur, obligare ad culpam, præterquam quinque illius regulæ vota, quæ ſunt de obedientia, paupertate, & caſtitate, & clauſura, & Abbatiſſæ electione aut depoſitione. Et idem pronũs declarauit ſentiendum eſſe de ſecunda regula per Vrbanum VI. eiſdem ſororibus S. Claræ data.

Quoad religioſos autem ordinis, & congregationis noſtræ Caſinenſis, aliàs Sanctæ Iuſtinæ de Padua, Eugenius Papa IV. in Priuilegio quodam incip. Regularem vitam agentibus. Anno incarnationis Dominicę 1436. Pridie kalend. Iulij, declarauit: *Quod conſtitutiones Capituli Generalis, Præſidentis Viſitatorum, & Rectorum, obligant perſonas eis ſubiectas, ſed non ad peccatum, niſi per contemptum, appellatione remota. Ratio huius limitationis eſt*; quia vis obligationis ad cuius ſtatum, ex intentione, & voluntate legiſlatoris, aut Summi Pontificis declaratione dependet, qui illos quibus legem ſtatuit, obligare vult, aut non; aut illos ſic obligatos, aut non obligatos eſſe declarat, & exprimit. Quorum omnium opinio, & limitatio intelligenda eſt de lege humana aliquid ſub pœna temporali præcipiẽte, aut prohibente, quod aliàs nec diuina, nec naturali lege præceptum aut prohibitum ſit. Vt autem materiam hanc clarius explicemus, & quid veritatis, aut falſitatis vnaquęque opinio in ſe contineat, oſtendamus, ſequentes propoſitiones ſubiungere ſtatuimus.

8 *Prima Propoſitio*; Poteſtas† humana tam ciuilis, quam eccleſiaſtica legem ſtatuere poteſt obligantem ad culpam mortalem, etiamſi pœnam tranſgreſſori lex ſtatuat, & ille ſe periculo pœnæ exponat. Hæc propoſitio clara, & manifeſta eſt ex iis, quæ in ſuperioribus de poteſtate, tam laica, quam Eccleſiaſtica, quod vim obligandi in conſcientia habeat, fusè ſatis expoſita ſunt. Ratio partis prioris eſt: quia poteſtas humana deriuatur a diuina, iuxta illud Prouerb. 8. *Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt* & Rom. 13. *Non eſt poteſtas, niſi a Deo, quæ autem a Deo ſunt, ordinata ſunt*, &c. *Itaque qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. & conſequenter tam Laica, quam Eccleſiaſtica poteſtas legem ſtatuere poteſt, quæ ad culpam obliget tranſgreſſores.

Pars vero poſterior, tum ratione, tum etiam exemplis euidenter probari poteſt. *Ratione quidem*, quia pœna ex ſe, & ſua natura non repugnat culpæ, quin cum ea ſtare poſſit, vt patet tum in damnatis in inferno, qui perpetuò patiuntur pœnam pro culpa, in qua ſunt; tum etiam in multis viuentibus, qui pęnas patiuntur pro peccatis, in quibus perſeuerant, ſicut olim contigit Pharaoni, Antiocho, Herodi, & aliis. Ergo pęna non ita cõtrariatur culpæ, quin ſimul eſſe poſſint. Vnde fit poſſe legem humanam ſtatui, quæ non ſolum ad culpam, ſed etiam ad pęnam obliget.

Exemplis etiam oſtendi facilè poteſt, leges diuinas & humanas aliquando ad culpam, & pęnam obligare. De lege diuina conſtat ex Geneſ. 2. vbi Deus hanc legem homini dedit, *Ex omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas, In quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris*. Quæ lex ad culpam obligauit, vt omnes fatentur poſt Apoſtolum Roman. 5. pœnalem autem fuiſſe hanc legem ex pęna mortis, quam illa minatur, & quam Deus homini propter illius tranſgreſſionem inflixit teſte Apoſtolo, vbi ſupra, apertiſſimè conſtat. Itaque docet Eucherius lib. 1. ſuper Geneſim c. 17. vbi prędicta verba interpretans ait: *Hanc, quam Deus homini minatus eſt, mortem non ea tantum debemus accipere, qua caro ſeparatur ab anima, ſed hanc, qua hæc alienatur a Deo, qui eſt vita ſua. Sicut n. corpus viuit ex anima, ita anima, vt beato viuat, viuit ex Deo. Ergo deſerta a Deo anima iure dicitur mortua, ex qua tres poſtea ſecutæ ſunt mortes, prima in anima, ſecunda in carne, tertia in damnatione. Sed vt iſta ſequerentur, prima præceſſit deſerto* Deo. Hactenus B. Eucherius. Sic etiã oẽs illæ leges, quę prohibebant matrimonia contrahi inter illos, qui erant aliquo affinitatis, aut conſanguinitatis gradu coniuncti, tranſgreſſores ad culpam, & pęnam obligabant, vt de obligatione ad culpam conſtat Leu. 8. vbi poſt datas omnes illas leges ſubdit Deus. Omnis anima, quę fecerit de abominationib. his quippiã, peribit de medio populi ſui. Et tam de obligatione ad culpam, quam ad pęnã euidenter colligitur ex pęna mortis tranſgreſſorib. impoſita Leu. 20. quæ mortis cõminatio nõ niſi ob culpam mortalem infligi ſolet, vt ſuperius annotauimus. Et in lege euãgelica, q̃ Moſaica mitior eſt, ſimiles leges habentur. Siquidem ex illis verbis Chriſti Matt. 26. *Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit*, Theologi cõmuniter docẽt Chriſtum dediſſe iudicib. poteſtatem occidendi homicidas. Sed p̃terea iuſtè adulteros puniuit priuando eos iure exigendi debitum ab vxorib. ſuis qñ hanc ſolam dixit eſſe cauſam, propter q̃ marito licet dimittere vxorem ſuam. Matt. 19. Et in Iure Canonico paſſim leges ſtatuuntur, quæ ad culpam mortalem obligant, prout conſtat ex appoſita excommunicationis pęna tranſgreſſoribus cũ ea pęna non niſi ob culpam mortalem infligi debeat. vt colligitur ex c. Nemo, & c. certum eſt 11. q. 3. cuius rei plurima teſtimonia in tomo 1. lib. 3. ferè per totum appoſuimus quæ nunc breuitatis cauſa miſſa facimus.

9 *Secunda Propoſitio*: Lex humana† ſiue Eccleſiaſtica, ſiue Laica aliquid fieri præcipiens, aut prohibens pęna appoſita, ex eo ad culpam in foro interiori obligare non deſinit, quod in foro exteriori obliget ad pœnam. Quæ propoſitio variis rationibus confirmari, & probari poteſt.

Primo quidem, quia in lege diuina reperiuntur variæ leges purè pęnales, quæ priorem obligationem ad culpam per aliam legem prius impoſitam non tollunt: Ergo neque pęna lege humana impoſita, aliam priorem obligationem ad culpam in eadem met lege, vel diuerſa conſtitutam tollit. Antecedens oſtenditur ex legibus illis purè pęnalibus in Leuitici c. 20. contentis, quæ obligationem illam ad culpam per leges alias morales priores Leuitici 18. impoſitam non tollunt. Non enim lex illa Leuitici 18. in qua ſtatuit Deus, vt nullus cum nouerca ſua coiret, ſic dicens: *Turpitudinem vxoris patris tui non diſcooperies*, per eam poſteriorem legem purè pęnalem Leu. 20. vbi dicitur: *Qui dormierit cum nouerca ſua, & reuelauerit ignominiam patris ſui morte moriantur ambo*. tollitur, eiuſq. obligatio ad culpam diminuitur quin potius, vt lex illa moralis melius obſeruaretur, legem hanc poſteriorem purè pęnalem addere voluit. Id quod aliis exemplis eiuſdem facilè oſtendi põt, quæ ſuperius a nobis recenſita fuerunt. Si igitur lex diuina pęnalis aliam legem diuinam moralem priorem, eiuſque obligationem ad culpam non tollit multo minus lex purè pęnalis humana legem diuinam moralem priorem ad culpam obligantem tollere poterit. Inferior enim legem ſuperioris tollere & prorſus abrogare non poteſt. Homo autẽ adeo eſt inferior Deo, vt nullam, niſi quam ab illo accepit, teſte Apoſtolo Ro. 13. habeat poteſtatem. Igitur homo per nullam ab eo conditam legem, diuinæ legis poteſtatẽ, quouis modo minuere, nedum prorſus tollere poteſt. Immo vero ſi lex pęnalis humana legis moralis diuinæ obligationem tolleret exinde planè ſequeretur, nullam iam eſſe totius diuini Decalogi obligationem, quãdoquidem fere nullum eſt ex toto decalogo præceptum, ob cuius tranſgreſſionem lex aliqua pęnalis a principibus, præſertim Chriſtianis, ſtatuta non ſit; Fateri igitur oporteret neminem in trãſgreſſione Decalogi peccare, propterea quod periculo pęnę per legem humanam impoſitæ ſe exponat; Quod quam erroneum, & hæreticum ſit, nemo ſanæ mentis eſt, qui non videat.

Quibus omnibus addo, quod ſicut lex purè pęnalis diuinam obligationem ad culpam non tollit, quæ per legem moralem diuinam antea impoſita fuit; ita neque lex purè pęnalis humana obligationem ad culpam, quam prius imponit lex moralis humana tollere cenſetur.

Quæ ſane conſequentia inde apertiſſime conuincitur eſſe manifeſta, quia lex purè pęnalis humana maiorem contra-

contrarietatem, & repugnantiam cum lege morali humana obligante ad culpam non habet, quam lex purè pœnalis diuina cum lege morali diuina, vt conſtat.

Huius rei exemplum ponit Toletus, Card. Summa. vbi ſupra.c.fin.in tit.de celebr. Miſſar. vbi præcipitur, ne Latinus in occidentali eccleſia conſecret in pane fermentato, & aliàs priuatur officio & beneficio; & tamen cum lex hęc pœnalis ſit non tollit obligationem ad mortale. Siquidem nemo eſt qui dicere audeat, non eſſe peccatum mortale ſcienter in fermentato conſecrare. Lex ergo pœnalis ad culpam obligat.

Secundo, quia poſitio vnius non infert neceſſario ablationem alterius, niſi quando illa duo ſibi inuicem contrariantur, aut quouis alio modo ſic inter ſe mutuo pugnant, vt ſimul eidem hærere non poſſint. Vt v.g. frigiditas tollit calorem, & econtrario, quia frigus, & calor contrariantur, & poſitio lucis infert ablationem tenebrarum, & album nigro repugnat. Quando autem illa non inter ſe pugnant, quamuis inter ſe diuerſa ſint, & diſparata, poſſunt nihilominus eidem conuenire, ita vt vnum eorum alterum non tollat, vnde dulcedinis poſitio albedinem non tollit, nec ex frigoris poſitione ſequitur neceſſario depoſitio nigredinis, quia nec dulcedo pugnat cum albedine nec frigiditas cũ nigredine; Siquidem albedo cum dulcedine iungitur in lacte, & frigus ſimul cum nigredine exiſtit in Opio: Sed pœna, & culpa ſibi inuicem non aduerſantur, aut repugnant; Ergo poſita obligatione ad pœnam per legem pœnalem, non neceſſariò tollitur obligatio ad culpam, quæ per legẽ moralem prius impoſita fuerit.

Tertio, ratio naturalis non patitur, vt quod ex ſua naturali inſtitutione ordinatur ad meliorem alicuius rei conſiſtentiam, & conſeruationem, ſit illius abolitio, & deſtructio ſicut contra rationem eſt, vt media per ſe ordinata ad aliquem finem illum deſtruant, vnde extat illud D. Bernardi, *Quod pro charitate, aut iuſtitia inſtitutum eſt, contra charitatem vel iuſtitiam militare non debet.* Veſtimentum n. quod ex ſua natura corporis humani calorem cuſtodit, & conſeruat, calorem ipſum non deſtruit. Frigiditas, & ſiccitas quæ ex natura ſua carnes, ne putreſcant, cuſtodiunt, nũquam eaſdem carnes putreſcere faciunt. Cum igitur pęnalis lex ad hoc ex ſua natura ordinata ſit, vt lex illa perfectiꝰ & accuratius obſeruetur, ac vt ſubditi intelligant, quãtum legislator illam obſeruari deſiderat, nunquam illa ex ſe tollet obligationem illam, quæ per priorem legem moralem impoſita fuerat. Rectæ namque rationi repugnat, vt quod in fauorem legis, ac vt melius obſeruetur, inſtitutum eſt, nempe, pœna illius vim tollat, & obſeruationem deſtruat. Quod autem pœna legi appoſita ſit in illius robur, & vim, vt diligentius, & melius obſeruetur, apertè docet D. Iſidorus lib. 5. Etym. c. 21. referturque diſt. 4. Can. Factæ ſunt leges. his verbis; *Factæ ſunt leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque eſſet inter improbos innocentia, & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenaretur nocendi facultas.* Pœna igitur legi appoſita obligationem ad culpã, quæ per priorem aliquam legem moralẽ impoſita eſt, non tollit, quin potius maiorem legis obſeruantiam præſupponit, & indicat. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, legem pœnalem mixtam obligare in conſcientia ad faciendum id, pro quo pœna appoſita eſt, id quod intelligendum eſt, etiamſi id, quod præcipitur lege humana pœnali nulla alia lege naturali, aut diuina præceptum, aut prohibitum ſit; habet enim poteſtas tam Laica, quam Eccleſiaſtica, facultatem obligandi ſubditos ad legum ſuarum iuſtarum obſeruantiam, & rem aliquam in materia virtutis obedie̛tię, iuſtitiæ temperantiæ, fortitudinis, aut alicuius alterius virtutis conſtituendi, quæ leges ita conſtitutæ, non obſtante pœna temporali appoſita, in conſcientia obſeruandæ ſunt.

10 *Tertia Propoſitio*: Lex pęnalis purè, dummodo verè, & propriè pęnalis ſit, obligat in conſcientia ad id, pro quo imponitur pęna, niſi contrarium a legislatore exprimat. Quæ Cõcluſio intelligitur etiam quoad obligationem ex vi præcepti humani, etiamſi id, quod præceptum, aut prohibitum ſit, nulla alia lege morali diuina, aut naturali, fieri, vel omitti præcipitur. *Ratio huius eſt*: quia loquendo propriè de pœna pœna dicit ordinem ad culpam, vt puta, quod per illam quodammodo puniatur peccatum; vt docent S. Thom. 1.2. q. 87. ar. 7. & 2.2. q. 108. ar. 4. & authores omnes pro tertia ſententia ſuperius allati. Ideo Ioannes Gerſon lect. 1. de Vita ſpirituali animæ, ait pœnam, & culpam dici correlatiuè; id quod etiam fatetur Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſtate legis pœnalis, ca. 3. circa medium, & initio eiuſdem capitis peccatum in definitione pœnæ poſuit, & proinde non ſatis cõſequenter poſtea c. 9. docuit, legem pœnalem non obligare ad culpam, quatenus pęnalis eſt. Hoc ipſum etiam ſenſiſſe D. Auguſtinum manifeſtum eſt ex lib. 1. Retract. c. 9. vbi ait: *Omnis pœna, ſi iuſta eſt, peccati pœna eſt, & ſupplicium nominatur.* Qua de cauſa afflictiones, quas iuſti in hac vita ſæpe ſine culpa præcedente tolerant non eſſe dicendas pœnas, docet lib. 4. de Ciuitate Dei, cap. 3. ſic inquiens; *Nam iuſtis quicquid malorum ab iniquis irrogatur, non eſt pęna criminis, ſed virtutis examẽ.* Meritò autem pęna reſpectum dicit ad culpam, tum quia ortum, & initium a culpa habuit, iuxta illud Apoſtoli ad Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, & per peccatum mors*; vbi nomine mortis, omne genus pęnarum intelligitur, vt Doctores communiter exponunt, tum quia pęna eſt tanquam medicina culpæ: id enim quod per culpam violatum eſt, & labefactatum, per pœnam ad æqualitatem, & ordinem reuocatur. Pęnæ enim propriè conuenit ordinare culpam, vt uidelicet, corrigat ordinem, quem peruerterat culpa. Cum igitur ex vna parte de ratione pęnæ ſit, ut imponatur ad culpam & ex altera parte in legislatore poteſtas ſit obligare legis tranſgreſſorem ad culpam & ſimul etiam ſtatuere pęnam, eo ipſo, quod legislator ſtatuit eam pęnam, ſignificat ſe uelle, ut id fiat, uel nõ, quod præcipitur, aut prohibetur, ita ut tranſgreſſor in culpam, & pęnam ſtatutam incurrat. quæ legislatoris uoluntas obligandi in conſcientia, ſubditis per appoſitionem pęnæ legitime promulgata, eos obligat, niſi contrarium a legislatore, ut diximus explicetur. Et certe, ut recte animaduertit Coſmus Philiarchus, ubi ſupra, ſi contraria ſententia uera eſſet, tota uis legum humanarum periret, parumque utilis eſſet legumlatorum cura, & diligentia, boniſq. etiam qui magis mouentur uirtutis amore quam formidine pœnæ, aperiretur uia innumeris fraudibus contra legem, ſi per appoſitionem pœnæ liberarentur a culpa. ſicque legiſlatores intendentes corroborare leges appoſitione pęnæ, contrarium prorſus effectum agerent, & illas maxime infirmarent ſublato conſcientię timore quod ſane affirmare abſurdum eſſet; Quandoquidem talis appoſitio pęnæ potius ſignum, & argumentum euidens eſt, quod legislator, non utcunque uult id fieri, quod præcipit, ſed quod uehementiſſime uult: ſiquidem pœnam ſumit de tranſgreſſoribus. An uero culpa mortalis aut uenialis ſit legis tranſgreſſio ex ſubiecta materia pęnalis legis & pęnæ impoſitę qualitate, ut plurimum conſtare ſolet. Si enim, ut id fiat, uel omittatur, Reipublicæ expediat; & hæc ratio manifeſta ſit apud legislatorem; immo uero ſi id fieri uel omitti non tãtum eſt ſimpliciter utile Communitati, cuius legis conditor curam gerit, ſed & maxime intereſt eius ad bonum commune id fieri, aut omitti, quod præſumi poteſt ob grauem pęnam lege pure pęnali ſtatutam, rationi conſentaneum eſt, in tali caſu arbitrari, intendiſſe legislatorem ad mortalem culpam obligare tranſgreſſorem eius, ut rectè Couaruuias in Reg. Peccatum p. 2. §. 2. num. 4. de reg. iur. in 6. annotauit, tales ſunt leges de non extrahendis equis e regno tempore belli, aut etiam alio tempore: Item de non diſtrahendo, frumento uino aut alia re ſimili. ne regnũ remaneat exhauſtum, & graue damnum patiatur, & ſic de alijs legibus ciuilibus, in quibus ex materia legis, & pęnæ qualitate non admodum difficile erit iudicare, quam obligationem in foro conſcientiæ leges illæ inducant.

11 Dixi autem † in propoſitione, *Dummodo ſit lex verè, & propriè pœnalis*, quia ut rectè notant authores quidam recẽtiores poſt Sotum, libro primo, de iuſtitia, & iure, quæſt. ſexta, articulo quinto, in fine, ſunt quædam leges, quæ ſunt potius conditionales, & conuentionales, quam pœnales, in quibus uere non apponitur pœna ſub ratione pœnæ, neque ad hoc, ut ſimpliciter fiat, uel non, ſed ſolum appo-

nitur conditio vt ſi quis velit hoc facere, teneatur, & aliud facere ſub eſt tenebitur talem pecuniæ ſummam ſoluere; In quo caſu ponitur illa ſolutio pecuniaria non per modũ pœnæ, ſed per modum pretij & commutationis, ſeu conceſſionis: Vt verbi gratia, ſi Princeps legem ferat ſub hac forma, qui frumentum è regno euexerit, illud perdat, aut talem luat pœnam; item, qui lignum, in nemore exciderit, tali puniatur pęna, lex hæc ad culpam, & pęnam obligat. Si autẽ lex ſub hac forma lata eſſet, qui vult euehere frumentum, tantum ſoluat; Similiter, qui vult in nemore ligna cædere, tantum contribuat, lex illa ad culpam non obligaret, quia talis lex pęnalis non eſt, nec intẽdit Princeps verè & propriè frumenti euectionem, aut lignorum cęſionem prohibere ſed potius concedere cum conditione, vt tantam pecuniæ ſummam perſoluat. In tali enim caſu intentio Principis non eſt diſtractionem frumenti, aut lignorum cæſionem vetare, ſed illa ratione potius pecuniam colligere, ideoque lex illa ad culpam non obligat, nec, vt diximus, conditio ſubiuncta eſt pęna, ſed conceſſionis pretium. Quæ conditio varias ob cauſas poni poteſt, & ſolet, aliquando enim eam ponit legiſlator, ne res illa paſſim à quocunque, & pro libito eorum fiat, aliquando, ne ſaltem ſine aliqua rationabili cauſa fiat, ideoque conditionem illam apponit, tanquam frænum; aliquando eam ponit, ne fiat ſine aliquo commodo, & bono Reipublicæ, aliquando etiam, ne id fiat ſine aliqua vtilitate, præſertim ſpirituali illius hominis, vt cum apponitur conditio alicuius operis ſpiritualis, aliquando etiam, quia non eſt decens, vt ea ſint ſimul, vt patet in irregularitate bigami, vel iudicis iuſtè condemnantis reum.

12 Ad cognoſcendum autem † quando lex ſit conditionalis, vel purè pęnalis, hæ regulæ aſſignari poſſunt, quarum.

Prima deſumi poteſt ex qualitate rei propter quam apponitur pęna, vel conditio, illa enim interdum, ſufficit ad ſignificandum legiſlatorem nolle vt res illa præcepta, vel prohibita fieri fiat, aut ommittatur, & ad melius, & euidentius hanc ſuam ſignificandum voluntatem apponit pęnam ſub ratione pœnæ.

Secunda colligi poteſt ex qualitate pœnæ, quæ apponitur; Quædam enim pœnæ ſunt, quæ non poſſunt habere niſi rationem pœnæ, & quæ non niſi ob culpam mortalem infeniuntur, vt v.g. inter ſpirituales Excommunicatio, & aliquando etiam Interdictum, & Suſpenſio, & etiam Irregularitas ex delicto proueniens: inter corporales autem ſunt, Confiſcatio omnium bonorum, Priuatio omnium beneficiorum, Mortis, Perpetui carceris &c. quæ ſinè pœnæ important obligationem ſub peccato mortali. Aliæ vero pœnæ ſunt, quæ infligi poſſunt, & ſolent, etiam abſque culpa mortali in Deum pro culpis quibuſdam in homines, vt sũt pęnæ pecuniariæ, & leges imponentes tales pœnas vt plurimum eas imponunt in modum conditionis, & pretij, vt in allatis exemplis eſt manifeſtum, quamuis etiam non nũquam in modum pœnæ imponantur, vt conſtat, in quo caſu leges illæ ad culpam obligarent.

Tertia deſumi poteſt ex verbis legis, ſi enim legiſlator explicitè dicat, ſe non obligare ad culpam, tunc certum eſt legem illam in conſcientia non obligare; Neque etiam ſi apponatur aliquid aliud, quod illud ſignificat. Interdum etiam videtur lex pœnalis mixta, quæ tamen non eſt niſi conditionalis, quando ſupponitur aliqua particula disiunctiua, ſecus aũt, ſi ponatur particula coniunctiua. Quod ſi ex nulla harum regularum colligi poteſt, quod ſit lex verè pœnalis, in dubio potius eſt putandum eſſe conditionalẽ, quam pœnalem, quia pœnæ potius reſtringendę, quam amplandæ ſunt, arg. c. Pœnæ, de pœnit. diſt. 1. & reg. Odia, & reg. in pœnis. de reg. iur. in 6.

13 His ita conſtitutis, argumenta † aliorum, quæ communi ſententiæ, quam ſequimur, aduerſantur, facile ſoluuntur. Et quidem ad primum à Nauarro allatum Reſpondetur, diuerſimode iudicandum eſſe in legibus quoad pœnas, & culpas; Quia cum pœna non ſolum ex tranſgreſſione legis, ſed etiam ex præſcripto legiſlatoris fiat, (vnde pro libitu varias pœnas præſcribere ſolent) quãdo ex uerbis legis apertè colligitur tranſgreſſionem illius puniendam quidem eſſe, non tamen exprimitur, qua pęna, ſed verba legis citra vllam vim, & extorſionem de maiori, vel minori pœna intelligi poſſunt, tunc quia odia reſtringere oportet, intelligi debent de pęna minori. Id quod ſolum probant illi textus, quos Nauarrus pro ſe refert, ſcilicet, reg. In pœnis de reg. iur. in 6. & l. ſi præſes. ff. de pęnis. At vero cum culpa non incurratur ex ſola legiſlatoris intentione, & arbitrio, ſed ex natura legis, (quia eo ipſo, quod lex iuſta eſt, obediendum eſt illi, & omnis inobedientia eſt culpa) ideo an ſit culpa mortalis aut venialis non ſolum ex verbis & intentione legiſlatoris, ſed etiam ex materia ipſius petendum & iudicandum erit. Hinc non valet ratio illa, obligat ad minus, id eſt, ad pœnam: ergo non ad maius, ſcilicet, ad culpam, quia hæc non comparantur inter ſe quaſi vnum excludat alterum, ſed potius vnum inſinuat alterum, vt enim dictũ eſt, pęna nõ tollit obligationem ſed potius eam arguit; Neque neceſſarium eſt, vt in lege exprimatur vel culpa, vel pęna æterna, alioquin enim nulla lex ciuilis vnquam in conſcientia obligaret, quia nunquam hurum meminit, vt experientia quotidiana declarat.

Ad ſecundum Reſpondetur, eum, qui duobus concurrẽtibus inter ſe pugnantibus vnum affirmat, alterum negare, vt vidimus in ſecundo argumento quo propoſitionem noſtram ſecundam confirmauimus; At vero quando illa inter ſe non pugnant, ſed potius ſibi affinia ſunt, & alterum velut alterius effectus ſit, affirmatio vnius non eſt negatio ſed potius inſinuatio alterius niſi oppoſitum apertè exprimitur, vt in varijs Conſtitutionibus multarum Religionũ habetur. Pęnæ igitur impoſitio tantum abeſt, vt à culpa deobliget vt potius illam inſinuet, niſi oppoſitum legiſlator apertè exprimat.

Ad tertium Reſpondeo, falſum eſſe, quod docet, boni enim, & docti uiri (vt ex dictis conſtat) iudicant eſſe peccatum tranſgredi leges humanas, eoque maius, & grauius peccatum erit, quo maiores, & grauiores pęnæ tranſgreſſoribus fuerint impoſitæ, vnde, vt notant Medina, vbi ſupra, & Michael Salon tomo 3. in quæſt. 77. art. 1. Controuerſia 7. ante finem, in argumento tertio, inæquales pœnæ tranſgreſſoribus tam lege diuina, quam humana impoſitæ, optimè denotant inæquales eos culpas committere, qui leges illas offendunt, vt iuxta illud Deut. 25. *pro menſura peccati erit, & plagarum modus.*

Quid autem de ſententia Caſtri ſentiendum ſit, conſtat ex dictis, iam enim ſuperius probatum eſt pœnam, quæ propriè pœna & ſupplicium eſt, & culpam, adeo eſſe ad inuicem & inter ſe relatas, (ſiue ipſi, ut Caſtro falſes eſt,) ut nullo modo locum habeat pęna, & punitio, ubi non exiſtit culpa, ita ut pœna ſit proprius ipſius culpæ effectus, cuius rei rationem optimam reddit D. Th. 2. 2. q. 108. art. 4. quia pœnæ proprium eſt reparare iuſtitiæ æqualitatẽ, ita ut qui peccando nimis ſuę uoluntati indulſit pœnam nolens pa-

14 tiatur. Ex quo ſequitur, leges † etiam purè pœnales, ſi grauem imponant pœnam, interpretatiuè culpam præſupponere, quamuis enim huiuſmodi leges purè pœnales ex ui uerborum expreſſe, & explicite ad culpam non obligẽt, eo ipſo tamen quo pœnam grauem aliquid facienti, uel omittenti imponunt, implicite, & interpretatiue inſinuant culpam eſſe illud facere uel omittere. Nemo enim iuſte apponit pœnam aliquid facienti, uel omittenti niſi quia uult illud fieri, aut omitti, quod tali ſtatuto pœnali præcipitur, uel prohibetur, & conſequenter malum eſſe iudicat contrarium facere, alioquin enim lex illa, uel ſtatutum iniquũ eſſet ſi puniret immunem ab omni culpa. Vt igitur Caſtri ſentẽtia uera ſit, intelligenda erit legem pœnalem purè ex ui uerborum, & expreſſe ad culpam nõ obligare, ſi autem intelligat nec præſupponere, nec inſinuare culpam, dũmodo contrarium nõ exprimat, omninò falſum eſſe cenſeo, ut ex his, quæ diximus manifeſtum eſſe põt. Vnde licet leges pœnales mixtæ, & purè pœnales in eo differant, quòd illæ explicite contineant præceptum, ad quod obligant ſub culpa, & pœna à tranſgreſſore luendam, purè aũt pœnales explicite, & ex ui uerborum tantum aſſignent pœnam, in eo tñ conueniunt ambæ, quod hanc pœnam neceſſario aſſignant pro aliqua culpa, aliter reuera eſſent iniuſtæ. Quod uero addit ſecundo in loco, pœnam non neceſſario dependere à culpa falsũ eſt ut diximus; irregularitas autẽ, quam incurrũt bigamus

& iu-

& iudex iuſte hominem occidens, pœna propriè dicenda non eſt, neque tales arcentur a ſacris ordinibus ſuſcipiẽdis vt aliqua pœna afficiantur, aut ſupplicio: ſed propter decẽtiam: non enim decet, vt qui ſanguine contaminatus eſt, ſacramenta innocentiſſimi agni diſpenſet: neque bigamus Chriſtum vere ſignificat, qui vnam tantum eccleſiam ex Iudæis, & Gentibus immaculatam ſibi deſponſauit. Siue igitur lex pœnalis mixta ſit, ſiue pure pœnalis, & ſiue præ ſe ferat præceptum, ſiue non, dummodo tamen vera lex ſit, obligat ad culpam; Quod ſi legislator interdum explicet ſe obligare non velle ad culpam, illud eſt, quia non vult eam habere vim legis, aut præcepti, ſed tantum regulæ, quam conſulendo, admonendo, & adhortando ſequendam proponit, quales ſunt leges, ſeu ſtatuta Religionum, quæ non obligant ad culpam, non ſolum quia propriè leges non ſunt, ſed potius habent modum admonitionis, & conſilij, quam legum. ſed etiam quia legislator exprimit ſe ad culpa non obligare, ſed tantum ad pœnam, vt Sotus lib. 1. de iuſtitia, quæſt. 6. ar. 5. in fine, Bartho. Med. in 1. 2. q. 96. art. 4. dub. 2. ad 3. Petr. de Arragon. in 2. 2. q. 62. art. 1. Michael Salon in 2. 2. to. 2. in q. 77. ar. 1. Controuerſia 7. & Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſtate legis pęna. c. 8. tradiderunt, & de hac prima difficultate hæc ſint ſatis.

15 SECVNDVM DVBIVM EST, An † quando de eadẽ re ſunt diſtinctæ leges, vna moralis, altera pure pęnalis (vt patet in Leuit. 18. & 20. & idem de legib. humanis, quæ ſtatuunt pęnas tranſgreſſorib. legum diuinarum, v. g. occidi iubet lex furem, cum furtum in decalogo ſit prohibitum) duplex peccatum ſit talem legem tranſgredi?

Reſpondetur, In tali caſu non eſſe duplex peccatum, vt rectè Medina loco allato, dub. 2. ar. 2. annotauit. *Ratio eſt*, quia lex pęnalis tunc ſolum obligationi legis moralis conſtitutionem pęnę ſuperaddit, quamuis in tali caſu appoſitio pœnæ maiorem obligationem arguat.

16 TERTIVM DVBIVM EST, An tranſgreſſor † legis teneatur in conſcientia pati, & ſoluere pęnam a lege impoſitam? *Reſpondetur* certum eſſe teneri in conſcientia: *Ratio eſt*, quia lex humana iuſtè obligare poteſt ad culpam, & pęnam, vt iam dictum eſt. Et proinde tranſgreſſor legis ad ſubeundam pęnam in conſcientia obligatur. Et in hac re omnes conueniunt. Quia vero lex pęnalis alia eſt latæ ſententiæ, alia ferendę; Rurſumq; pęnæ in multiplici ſunt differentia: quædam enim ſunt pure Eccleſiaſticæ, & ſpirituales, quæ a lege Eccleſiaſtica ſolum imponi poſſunt, vt Excommunicatio, Suſpenſio, Interdictum, quibus addi poteſt Irregularitas; quędam vero ſunt ciuiles, vt priuationes facultatum Confiſcationes bonorum exteriorum: quædã vero ſunt pęnæ corporales, vt Mors, Incarceratio, Flagellatio, &c. Item, quædam pęnæ ſunt, quę non ſolum ſtatui ſed etiam infligi per ſolam ſententiam vel legis vel iudicis abſque vlla actione ipſius delinquentis, aut alterius poſſunt, & in ſola paſſione, & priuatione conſiſtunt, vt Excommunicatio, Irregularitas, Priuatio dominij bonorum, Priuatio beneficiorum, &c. Aliæ pœnæ ſunt, quæ infliguntur per realem alicuius actionem, reo tantum patiente pęnam inflictam, vt eſt pęna mortis, flagellationis, abſciſſionis membrorum; Quædam etiam ſunt, quæ per ſolam actionem ipſius delinquentis infliguntur, vt cum quis iubetur ire in exilium, & pęna pecuniaria, nam in pęna exilij neceſſaria eſt actio delinquentis, vt proficiſcatur in exilium, quędam denique ſunt, quæ & per actionem rei, & alterius infliguntur, vt cum quis ducitur in carcerem, de quibus omnibus in ſequentibus quanta fieri poterit breuitate, & perſpicuitate agemus. Vt autem ordinatè omnia explicemus, prius de ſententia ferenda, deinde de pęnis ipſo facto a iure latis, diſſerendum erit. Sit igitur in ordine

17 QVARTVM DVBIVM, Quænam, & † quanta ſit obligatio legis pęnalis ſententiam ferendam continentis? Quia vero lex ferenda duas perſonas continet, videlicet reum, cui pęna infligenda eſt, & iudicem, a quo reus damnandus eſt ad pęnam, quæ per legem ſtatuitur; Rurſumq; in tali lege pęnali, duo tempora conſiderari poſſunt, alterũ eſt tempus ante ſententiam a iudice latam, alterum vero eſt tempus poſt prolatam a iudice ſententiam, de his omnibus in ſeqq. propoſitionibus dicemus.

Prima Propoſitio. Reus toto tempore, antequam iudex ſententiam iuxta legis diſpoſitionem proferat, ad pęnam ſtatutam a lege ſubeundam in conſcientia non obligatur. Quæ propoſitio communis eſt omnium Doctorum, vt Io. de Anan. c. In litteris: de Raptoribus. Angeli de Clauaſio. in Summa in verbo, Lex, §. 4. in ſexto caſu. Syluestri, in verbo, Lex, quæſt 9. verſicul. ſeptimo, quando eſt pęnalis; Andreæ ab Exea repetit. cap. Canonum ſtatuta, num. 339. & num. 341. de Conſtit. Aſteſani, in 2. par. ſuæ Summæ, lib. 5. tit. 29. artic. 3. S. Antonini p. 2. tit. 1. c. 13. §. 8. Alphonſi a Caſtro, lib. 2. de poteſtate legis pęnal. cap. 2. Petri de Arragon. 2. 2. tomo 1. in quæſt. 62. artic. 3. & S. Thom. 2. 2. quæſt. 62. artic. 3. in corp. & aliorum omnium pręterquam Decij qui in cap. Canonum ſtatuta, in lect. 1. col. 9. verſic. Non omitto tamen. de Conſtitut. vbi ait æquè obligare legem latæ ſententiæ, & ferendæ, & in l. quod a quoquam. ff. de reg. iur. *Ratio pro hac concluſione euidens eſt*: quia non eſt maior legis obligatio, quam ſit per legem expreſſa. At lex pęnalis, quæ ſtatuit pęnam a iudice ferendam, non præcipit reo, vt ipſe per ſe pęnam illam ſubeat, ſed tantum vt condemnetur ad pęnam, hoc enim ſignificat lex pęnalis ferenda, & comminatoria. Non igitur tenebitur reus eam ante iudicis condemnationem per ſe ſubire. Ex qua concluſione nonnulla in praxi quotidiana inferri poſſunt. Hinc enim

18 *Primo* infertur, eum, qui † commiſit crimen, ob quod bonis ſuis priuatus non eſt ipſo iure, ſed per iudicem priuãdus, omnia illa facere poſſe abſque peccato circa illa bona quæ ante crimen commiſſum, ratione dominij facere potuiſſet, cum adhuc integrum dominium bonorum retineat, ſicut ante crimen commiſſum retinebat, vt v. g. res illas alienare poteſt tam oneroſo titulo, quam lucratiuo; ſicẽ res illas cum onere, aut detrimento aliquo permutare poteſt, aut etiam donare; dummodo tamen dolus, & fraus abſit, vt limitat Caſtro, vbi ſupra, libro 2. de poteſtate legis pęn. cap. 2. Coroll. 2. Nam ſi is, qui crimen commiſit, intelligens ſe propterea rebus ſuis priuandum fore, illa cum dãnu aliquo alienaret, aut donaret, quod crimẽ non commiſſo facturus non eſſet, non valeret talis alienatio, quia dolus & fraus nulli patrocinari debent. c. Sedes Apoſtolica. de reſcrip. & fatet Bartolus in l. poſt contractum. ff. de dona. vnde ſi poſt commiſſum delictum hac intentione bona donaret, ne fiſcus ea caperet, non valeret donatio. Quia licet fiſcus ante condemnationem nullum ius in illis bonis habeat, ius tamen habet ad illa, & contra reum agere poteſt in iudicio, & petere, vt priuetur bonis, & bona illius ſibi dentur. Qui verò volens crimen committere, ob quod ſcit ſe bonis ſuis priuandum, antequã illud committat, bona ſua donat, aut vendit quicquid Bartolus, vbi ſupra, contrarium ſentiat, tuta conſcientia, & valide res illas donare, & vendere poteſt, quia tunc fiſcus non habebat ius in re, nec ius ad rem. *Ratio huius eſt*: quia non obſtante tali mala intentione eſt dominus rei ſuæ, nec vlla lege prohibetur rem ſuam dare, aut vendere ideoque donatio illa, vel venditio erit valida.

Eadem ratione poſt crimen commiſſum, ante iudicis ſententiam res ſuas locare poteſt, quibus voluerit & pretium locationis accipere, & redditus prius debitos exigere debitorq. illi ſoluere tenetur. *Ratio inquam eſt*: quia poſt crimen commiſſum ante ſententiam verè dominus eſt bonorum ſuorum. Sic Petr. Anch. in c. Cum ſecundum leges. de hæret. in 6. & Caſtro, ubi ſupra.

Secundo infert, eum, qui tributũ Regi debitũ ſoluere omiſit, etſi peccet non reddendo tributũ debitũ, ad illiuſq. reſtitutionẽ teneat, ad pęnã tñ, quę contra nõ ſoluentes tributa debita per legẽ ſtatuit ante iudicis ſententiã non tenetur. Et idem de eo dicendũ eſt, qui res de regno in regnum transferendas manifeſtare noluit, ne ſolueret vectigal regi debitum, peccat. n. non ſoluẽdo, pęnã tñ, quã lex cõtra tales ſtatuit ſoluere non tenetur, antequam iudex eũ cõdẽnet.

Tertio infert, peccare ſubditos, qui ſuperiorib. ſuis obedire nolunt ob hoc ſolum, ꝙ commiſerunt crimen, ob ꝙ lex illos ſua dignitate priuandos decernit. *Ratio eſt*: quia ille ſalua cõſcientia officium ſuum retinere, & exercere poteſt, valentque omnia ab eo geſta, quouſq. per iudicem digni-

Digitized by Google

tate ſua priuatus ſit, & conſequenter ſubditis præcipere poteſt, illique obedire tenentur. Sic Pet. de Anchar. in cap. ad Apoſtolicæ. de ſent.& re iudic.lib.6.in notab.20.vbi citat Lapum interpretantem c.ſæpe. de app.& Bar.in tra. de tyranno.q.7.& Alphonſ.à Caſtro lib.2.de poteſt.leg.pœna. c.2.Coroll.1.Conc.1.& facit c.Nonne,8.q.4.

Illud autem circa pœnam à iudice inferendam annotãdum eſt ex communi Doctorum conſenſu, vt docent Petrus Ancharanus in c.Cum ſecundum leges; de hære.in 6. & Alphonſ.à Caſtro,lib.2. de poteſtate legis pœnal. cap.2. Concl.1.& colligitur ex l.ſi pœna.ff.de pœnis,pœnam hanc ad hæredes non tranſire, & proinde, ſi reus ante ſententiã moriatur,ceſſat pœna. *Ratio huius eſt*:quia in his quæ ad hæreditatem pertinent,hæres,& defunctus ſunt velut eadem perſona;ergo ſicut defunctus nondum dãnatus ad illam pœnam non tenebatur,neq; ita hæres. Qua etiam ratione,ſi defunctus ob crimen commiſſum,iuxta legem certam ſummam pecuniæ poſt iudicis ſententiam,& non antea ſoluere tenebatur,illeque,antequam ad eam condemnaretur,ex hac vita diſceſſit,non tenetur executor teſtamẽti eam ſoluere, non enim tenetur executor teſtamenti ad plura,quam defunctus ille tenebatur,vt Bald.in l.id quod pauperibus,q.9.C.de epiſc.& cler & Caſtro,vbi ſupra, notarunt.

Secunda Propoſitio; Lex † pœnalis quæ ſententiam ferendam

19 dam continet,poteſtatem iudici confert, vt poſtquam illi legitimè de crimine conſtiterit, reum ad pœnam in lege ſtatutam damnare poſſit.Hæc in confeſſo eſt apud omnes eamque expreſſè tradit Alphonſus à Caſtro lib. de poteſtate legis pœnal.cap.2.in fine. *Ratio eſt*:quia alias legis pœnalis virtus,quæ continet ſententiam ferendam,nulla,& irrita eſſet,ſi iudex,cui hoc onus incumbit, poteſtatem hanc non haberet,vt experientia conſtat.

Tertia Propoſitio, Reus † ad pœnam à lege ſtatutam dã

20 natus,in conſcientia pœnam illam ſoluere tenetur. Sic S. Thom.2.2.q.52.art.3.in corpo.Felin.in cap. Canonum ſtatuta,num.43.de Conſtitu.qui citat Bald.in l.Id quod pauperibus,q.9.C.de Epiſcopis,& clericis & Caſtro,lib.2,de poteſtate legis pœnal.cap.3.Greg.de Valen.tom.2. diſp.5. q.9.puncto 9.q.3.ver.Tertium eſt,& alij omnes. *Ratio eſt*; quia eo ipſo quod lex tribuit iudici poteſtatem repetendi pœnam,conſequenter obligat ſubditum reum ad obtemperandum tali iuſtæ ſententiæ iudicis ne repugnet poteſtati,& legi iuſtæ,adeoque ordinationi diuinæ,iuxta illud ad Rom.13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*, & Heb.13. *obedite præpoſitis veſtris*. Ex qua concluſione non nulla inferuntur.

Primo infertur, Quod ſi prælatus damnatus ſit à iudice ob delictum ad priuationem prælationis,tenetur huic ſententiæ obedire,nec aliquid poſtea facere poteſt quod ad illam prælationem ſpectat, nec ſubditi amplius ei obedire tenentur: Et conſequenter non poteſt fructus,qui dignitati debentur,iuſte percipere,quos ſi percipiat,ad reſtitutionem obligatur.

Secundo infertur, Quod damnatus ad pœnam lege ſtatutam,propterea quod dolo, aut fraude res aliquas occultauit, propter quas iure debebat vectigal, aut quoduis aliud tributum,tenetur in conſcientia talem pœnam ſoluere. *Ratio eſt*, quia cum leges iſtæ iuſtæ ſint, quæ huiuſmodi criminibus pœnas aliquas infligi præcipiunt iuſte etiam agit iudex reum ad pœnam in lege ſtatutam damnans, & proinde ſic delinquens huic iuſtæ ſententiæ obedire in conſcientia obligatur.

Tertio infertur, Quod,ſi quis à iudice ad pœnam in le-

21 ge ſtatutam damnatus, antequam eam ſoluat,ex hac vita decedat,hæres defuncti ad pœnam illam ſoluendam obligatur,dummodo ſit pœna,quæ infertur, circa bona temporalia,quibus hæres ſuccedit. *Ratio eſt*,quia hęres in his, quæ ad hæreditatem pertinent,ſuccedit in ius defuncti,eademq;perſona cum illo cenſetur,non ſolum ad lucrũ, ſed etiam ad damnum,ideoq,tenetur in hæreditate pati, quod defunctus ſic damnatus paſſus eſſet,ſi ſuperuixiſſet. Hæreditatis aũt nomine id ſolum intelligitur, q, deducto ære alieno ſupereſt. Idemq,de executione teſtamenti, quod de hærede cenſendum eſt tenetur enim,& iſte ea ſoluere, quę defunctus ſoluere tenebatur. *Dixi circa bona temporalia*, quia nec hæres defuncti,nec executor teſtamenti, pœnam corporis, quam alias defunctus, aut teſtator pati debuerat,pati tenetur. Ratio differentiæ eſt,quia defunctus propterea quod, dum viueret, verum habebat bonorum ſuorum temporalium dominium, potuit illud in hæredem transferre,& ita tranſtulit ea lege,& conditione, qua ipſe illud retinebat. Et inde ſequitur teneri hæredem pœnam ex illis bonis ſoluere, ex quibus,cum è vita deceſſit, ſoluere tenebatur. At circa corpus ſuum defunctus, aut circa corpus hæredis, quia non habet dominium perfectum, ideo nullum tributum, nullamque pœnæ obligationem ſuper corpus hæredis transferre poteſt.Quo ſenſu intelligendus eſt Paulus innixus,ſultus in l.ſi pœna ff.de pœnis.vbi ait, hæredem non teneri ad pœnam defuncti. Sicut è contra intelligendus eſt Bald.in l. quod pauperibus q.9 Cod. de Epiſcop.& clericis,de ſolis pœnis,quæ circa bona temporalia inferuntur, non autem de pœnis corporis, quando ait, hæredem teneri ad pœnam, ad quam defunctus fuerat condemnatus. Quibus omnibus conſentiunt S. Thom. 2. 2.q.108.artic.4.ad ſecundum, Alexander de Ales in ſumma p.3.q.41.membro quarto,art.1.ante finem,Alphonſus à Caſtro lib.2. de poteſtate legis pœnal.c.3.circa medium, & paulo ante finem,& alij Theologi communiter affirmãtes,nunquam vnum pro alio poſſe pœna corporis puniri, id quod etiam iure humano definitum eſt, vt patet in l. Crimen.ff. de pœnis.

22 Illud autem circa hanc tertiam propoſitionem annotãdum eſt, damnatum ad pœnam in lege ſtatutam,ad eam ſoluendam in conſcientia obligari, dummodo omni iudicij ordine conſummato ſic damnatus ſit, vt nullum habeat iuris remedium, quo ſententiam condemnationis irritam facere poſſit. Quamuis enim damnatus ſit à iudice ad pœnam,ſi tamen appellet,putans ſe iniuſtè damnatum non tenebitur pœnam,ad quam damnatus eſt,ſoluere,quouſque vltima ſententia definitiua, à qua non poſſit appellare,contra illum data ſit; lex enim ait, quod ſi condemnatus appellauit, ſtatus eius integer erit. l. vnica. ff. Nihil innouari pend.appell.& conſtat ex toto titu.decret. vt lite pendente nihil innouetur. Vnde ſi prælatus condemnatus,& priuatus prælatione interim appellet,ſtante iuſta appellatione retinere poteſt ſuam dignitatem,& excommunicare,& alia facere,ac ſi condemnatus non fuiſſet, ſicque ab illo excommunicatus, & denunciatus ab omnibus vitandus erit, cum excommunicatio ſecum executionem trahat,c.Paſtoralis.de appellat. At vbi poſtea declaratũ fuerit talem appellationem fuiſſe iniuſtam,& vltima ſententia definitiua prolata fuerit, priuaretur tunc ſua dignitate, & prælatura.

23 QVINTVM DVBIVM eſt, circa legem pœnalem latæ ſententiæ, quam vim obligandi habeat in conſcientia? Poteſt autem hæc difficultas duobus modis accipi, & intelligi;vno modo vt ſenſus ſit, An tranſgreſſores legis pœnalis teneantur in conſcientia ad ſoluendam pœnam ante iudicis ſententiam: Alio modo, An poſt iudicis ſententiam pœnas illas ſoluere, & ſubire teneantur.

Quoad primum ſenſum, In hoc conueniunt omnes, vt certa ab incertis ſeparemus, Quotieſcunque in lege lata ſit pro aliquo delicto ſententia excommunicationis ipſo facto, ipſo iure, aut nulla iudicis expectata ſententia,quicunque legem illam tranſgreditur, ante iudicis condemnationem erit excommunicatus: ſic Sotus lib.1.de iuſtitia,& iure q.6.art.6.concluſ.2.Caiet.in ſumma,verb pœn.& 2.2. q.62.ar.3.Bartho.Medina 1.2.q.96.articulo 4. dub.2. conclu 1.Petrus de Arragona in 2.2.quæſt. 62.articulo tertio. Mar.Nau.in Manuali c.23.num.67.verſ.Dixi regulariter. Dominicus Bannes in 2.2.q.12.art.2.dub.2.ad ſecundum. Alph.à Caſtro lib.2.de poteſtate leg.pœn.cap 8. poſt principium,& Greg.de Val.to.2.diſput.7.q.5.puncto 6 quæſt.3. ante finem. Et patet ex communi praxi Eccleſiæ,qui enim publicè clericum percuſſit, communiter habetur ab omnibus pro excommunicato,etiam ante iudicis ſententiam, vt patet 17.q.4.c.Si quis ſuadente diabolo, & faciens, vel mãdans aliquẽ interfici per aſſaſſinos (quãuis exinde mors non ſequat) aut eos acceptans,defendens,vel occultãs excõmuni-

municationis,& depoſitionis a dignitate,honore,ordine, officio,& beneficio ſententias ipſo facto incurrit,vt habe- tur.in capit.Pro humani,de homic.in 6.& hæretici etiam vt conſtat.in c.Ad abolēdam,de hæret. ipſo facto excom municati ſunt.Diſſentiunt tamen Sotus,& alij in aſſignan- da huius rei ratione, Sotus enim loquens de excommuni- catione in particulari rationem hanc reddit, cur eccleſia aliquem abſque cauſę cognitione,& iudicis ſententia ex- communicare poſſit nō antē alijs pœnis caſtigare,Quia, ſcilicet , per excommunicationem non priuatur quis bo- nis ſuis proprijs quæ iure priuato poſſidet,ſed bonis com munibus eccleſiæ,ſ.ſacramētis,& ſuffragijs eccleſiæ,quo- rum diſpenſatio ad eccleſiam pertinet,ideoque eccleſia eo ipſo,quod quis legem ſuam uiolauerit,bonis ſuis illum priuare potest; At vero per leges ciuiles priuatur quis bo- nis ſuis proprijs quibus non niſi per actionem propriam priuari valet.Quæ Soti ratio ut rectè notat Bannes , vbi ſupra,non multum efficax eſt,Nam primo,eo ipſo,quod quis per Baptiſmum fidelis,& membrum eccleſiæ factus eſt,habet ius ad percipienda ſacramenta eccleſiæ , & alia bona ſpiritualia ipſius . Deinde ſecundo bona ciuilia etiā eodem modo pertinent ad bonum commune,eorumque diſpenſatio ad eum pertinet ,qui curam gerit communi- tatis.Ergo ſicut bonis illis ſpiritualibus per legem priuari poſſet,etiam & bonis temporalibus priuari poterit; Im- mo ſi poteſt iſtis bonis temporalibus priuari per ſenten- tiam,etiam per legem eiſdem priuari poteſt , cum iudex non niſi ſecundum legem iudicare debeat.

Alij uero Doctores allati , vt Nauar.Medina, Arrag. Greg.de Valent.poſt Caietanum aliam rationem vniuer ſaliorem aſſignant.quia excommunicatio eſt pœna,quæ in priuatione,& paſſione conſiſtit,ad quam reus non cō- currit aliqua actione,prout facit in pœnis pecuniarijs, & corporalibus,& ideo illa abſque alia aliqua præuia actio- ne,& executore incurritur.Et quod de excommunicatio- ne dictum eſt,de ſuſpenſione.& irregularitate etiam di- cendum eſt,incurri ipſo facto,prout fatetur ipſemet So- tus lib.1.de iuſtitia,& iure.q.6.articul.6.ad ſeptimum,de ſuſpenſione,& irregularitate hac rōe motus,quod hæc nō ſit aliud.quam commaculatio, & indignitas ad tractan- dum ſacra,& conſentiunt Caiet. Dominicus Bannes. Al- phonſus a Caſtro,Petr. de Arrag.& Nauarrus.vbi ſupra , de ſuſpenſione,interdicto , & irregularitate incurri poſſe ipſo facto,ſine alia iudicis ſententia,quia hæ pœnæ non in actione.ſed in priuatione conſiſtunt. De alijs inter ſe diſ- ſentiunt.& in tres ſententias diuiſi ſunt.

24 Prima ſententia eſt dicentium omnem legem pœna- lem,quæ continet ſententiam a iure latam,obligare in cō ſcientia ad pœnam in illa ſtatutam , ante iudicis ſenten- tiam,ita vt non ſolum quis debitor ſit illius pœnæ,ſed etiā vt teneatur ſtatim pœnam illam ſoluere, Sic Alphonſus a Caſtro lib.2.de iuſta hæret.punitione.c.6.& lib.2.de pote ſtate leg.pœnal.c.8.vbi etiam citat multos alios in ſuam ſententiam,vt Adrianum,Ioannem Medinam, Panor. in c.Canonum ſtatuta.nu.11.de.conſtit.& in cap.dilecti,de arbit.Dominicum de S.Geminiano c.Pro humani. §. ſa- cri.de homic.in 6.Felinum in c.Rodulphus,de reſcr.Bar- batium in repet.c.Rainaldus,de teſtamentis. Philippum Decium in c.Canonum ſtatuta num.20 de conſtit.Paulū de Caſtro in l.1.§.Ad beſtias ff de poſtulando Bald.in l id quod pauperibus C.de Epiſcopis,& clericis,quaſt.9.An- gelum de Peruſio in Auth de inceſtis nupt num 2.& nu. 5.Iaſunem lib.3.conſiliorum ſuorum,conſil.24 Ant Cor- ſet.in ſingularibus ſuis in tit.pœna.verſ.ubicunque pœna. Andr.Tiraq. in commentarijs ſuper l. ſi unquam. in uer- bo Reuertar.Cod.de reuocandis donationibus , & Gloſ. in c.quam ſit.verbo,Eo ipſo.de elec.in 6. & ibidem in vl- tim gloſſa ſuper hoc uerbo,vacuetur,& in c.commiſſa in ver.iuſto impedimento. de elec.in 6.& in clem.quoniam. in verb.eo ipſo.de uita,& honeſt.cler.& in clement.Mul torum.gloſ.vltim.de pœnis.vnde infert hic author , ſcili- cet,Caſtro,quod hæreticus ſtatim,ac incidit in crimē hæ- reſis tenetur in conſcientia tradere bona ſua fiſco, quorū dominio ipſo iure priuatur, per c.cum ſecundum leges , de hære.in 6. vt multis argumentis oſtendere conatur li. 2.de poteſtate legis pœnal.capitul.10.& ſequent.

25 Secunda ſententia eſt aſſerentium neminem obligari ad executionem pœnæ ante ſententiam iudicis,etiamſi ſit lex pœnalis latæ ſententiæ.Sic S.Tho.2.2.q 62.artic.3.ubi ait,neminem ante condemnationem per iudicem ad pœ- nam teneri.Adria.Quodlib.6.art.1.litera I,verſic.Tertio infero.Syluest.in verbo Hæreſis.1.q.8.verſ. Tertia pœna. & in verb.Pœna.q 25.Conrad.trac.1.de contract.quæſ.7. Ioan.Med.C.de cōtractib.q.-.dub.3.verſ. Aut etiam , & q.22.in ſecunda parte quæſtionis,in reſponſione ad ſextū argumentum pro parte affirmatiua , poſt corollariū ter- tium.verſ.Nec obſtat motiuum.Nau.in Manu .c.23.nu. 66.Couar.in 2 par.epit.c.6 §.8.nu.10.& inter Iuriſconſul tos multi,quos Caſtro lib.2.de poteſtate legis pœn c.9 & Sotus,vbi ſupra referunt,vt Arch.in c. Cū ſecundū leges. de hæret.in 6.Pet.Anch.& Philip.Francus in eo.ca. Ioan. Andr.in c.pro humani de homic.in 6.Bar.in l.eius qui de latorem.ff.de iure fiſci,Alex.in l.ſi quis maior.C. de tran- ſact.Guliel.Benedictus in c.Rainutius. de teſt.p.2.nu.32. Hippolitus Marſilienſis in ſua practica cauſarū criminal. in §.Aggredior nu.105 & in rubr.ff.ad leg Corn.de falſis nu.24.Alciatus in l.cum poſtea quam C. de pact. & in leg.ſi quis maior.C.de tranſact.

26 Tertia Sententia,quæ media eſt inter duas illas præce cedentes.eſt Caietani in 2.2.q.62.artic.3.& Pet.de Arra gon.ibidem.Bart.Medinæ.1.2.quæſt.96.art. 4. Dominici Bannes in 2.2.q.12.art.1.ad ſecundum, & Greg. de Val. to 2.diſput.7.q.5.puncto 6 q.3 propè finem, & aliorum , qui diſtinguunt de lege pœnali;quædam enim pœnæ ſunt quæ ad ſui executionem exigunt actionem aliquam poſi- tiuam & realem,quæ pœnæ non incurruntur ex lege latæ ſententię ante iudicis ſententiam,ſaltem quoad executio- nem,ſatis enim eſt,quod reus patiatur pœnas has ab alio illatas ex mandato iudicis;quædam vero ſunt pœnæ,quæ ad ſui executionem non exigunt actionem realem, & po ſitiuam,ſed ſunt meræ priuationes,& has incurrunt legis tranſgreſſores ante iudicis ſententiam , quoad executio- nem. Vt igitur,quid mihi probabilius in tanta doctorum uarietate videtur,exponam,remque hāc ob praxim quo- tidianam ſcitu neceſſariam clarius manifeſtiuſque decla rare queam,ſequentes propoſitiones ſubiungam.

27 PRIMA PROPOSITIO; Lex pœnalis tam diuina , quam humana ferri poteſt,quæ tranſgreſſores obliget in conſcientia ad pœnam ſine vlla iudicis ſententia.Quæ cō- cluſio ſic in communi poſita ab omnibus conceditur,nec ab vllo verè negari poteſt.Et de lege diuina id oſtendi po teſt varijs exemplis,ſic enim Exo.21.habetur lex , in qua ſtatuitur,vt qui percuſſerit oculum, aut excuſſerit dentē ſerui,aut ancillæ ſuæ,in pœnam delicti lege diuina tenea- tur in conſcientia ante iudicis ſententiā ad reddendam ſeruo,aut ancillæ libertatem. Si enim neceſſaria fuiſſet iu dicis ſententia raro,aut nūquam plenè fuiſſet ſeruo ſatiſ- factum,vt notat Caſtro l.2 de poteſtate leg.pœnal.c.4.in principio,quia dominus ſerui in catenis , aut domi eum incluſum tenuiſſet,ne ad iudicem perueniret,& dominū accuſaret,ſicque ſeruum ſuum amitteret.Et in lege veteri uaria ſacrificia pro varietate peccatorum offerri præcipie bantur,quæ ſacrificia in pœnā tranſgreſſoribus a lege im- poſita erant,tenebanturq; tranſgreſſores ad illa ſacrificia facienda ante aliquam iudicis ſententiam, ita vt , ſi non feciſſent,tanquam vlterioris peccati rei tenerentur. Et in lege Euangelica coniux adulter in ſui criminis pœnam priuatus eſt iure petendi debitum a coniuge innocente , vt ex Matth 5 & 19.colligitur . vbi dicitur non eſſe licitū vxorem dimittere, *niſi ob fornicationem* , exinde ſatis a- pertè docens licere coniugi innocenti coniugem adulte- ram dimittere,adeo vt quāuis poſtea adultera ſe correxe rit,nunquā recuperabit ius,quod ſemel amiſit,niſi vir in- nocens uoluerit illud per indulgentiam illi concedere. Et pōt dari ſimile in hæretico qui etſi reſipiſcat,& ipſum ſui erroris pœniteat , nunquam tamen recuperat bona olim ſua quorū dominio per hæreſim priuatus eſt. niſi ſue rint illi miſericorditer conceſſa,vt dicitur in ca. verg. de hær. Cū igitur certū ſit pœnam eſſe adultero coniugi priuatū eſſe iure exigēdi debitū ab altero coniuge ſuo, inde aper- tiſſime

Digitized by Google

tiſſime colligitur, vt lex quæ talē pœnā contra adulterum ſtatuit, pœnalis cenſenda, & dicenda ſit, ad quam pœnam ſuſtinendam obligatur in conſcientia adulter abſque aliqua iudicis ſententia, quæ illū de crimine damnet. Quamuis enim ad diuortium plenum faciendum, & cohabitationem iuſte ſeparandam requiratur iudicis ſententia, ad hoc tamen, vt retenta cohabitatione debitum ſecreto licite negetur, nulla requiritur iudicis ſententia; ſed ſatis eſt, vt illi quouis modo de crimine alterius conſtet. Tunc enim adulter ante iudicis ſententiam quamuis poſſit abſque vllo peccato blande, & humiliter ab innocente debitum cōiugale petere, & illo donante, & annuente recipere, illo tamen negante per vim, & violentiam capere non poteſt. Et ſi taliter acceperit, mortaliter peccat, quia id, quod iure ſibi non debetur, arripuit.

28 Et quod his, alijſque exemplis ex lege diuina deſumptis probatum eſt, etiam de poteſtate, & lege humana tam laica, quam eccleſiaſtica facile oſtendi poterit quandoquidē, vt alias ſæpè monſtratum eſt, vtraque poteſtas facultatem a Deo accepit, qua leges condere poſſit de re quacunque, quæ non ſit contra ius naturale, aut diuinum, præſertim ſi res illa iuuat ad meliorem mandatorum Dei obſeruantiam, poteſtque homines ſibi ſubditos ad talium legum obſeruationem ſic obligare, vt illarum tranſgreſſio in re graui peccatum mortale ſit. Hominem vero peccatorem obligari in conſcientia per legem ad pœnam ſine iudicis ſententia ſubeundam nec contra ius diuinum eſt, vt ex dictis conſtat, nec contra ius naturale, quia etſi Deus multa ſtatuerit, nunquam tamen legem ſtatuit, quæ legi naturæ repugnaret. Tunc enim ipſa lex naturæ eo ipſo efficeretur iniuſta, & a rectitudine deuians, quoniā ideo lex naturalis ſemper eſt recta, quia ſemper ſe diuinæ volūtati conformat. De qua re apertiſſimum reddit teſtimoniū Beatus Cyprianus, qui ī ſermone de baptiſmo Chriſti Deū alloquens ſic ait; *lex tua docet vitare peccatum, & corripit tranſgreſſores, & vt lotis, mundiſque pedibus in via immaculata incedant, omnia præmonſtrat offendicula, & inſinuat diuerticula, quibus periculoſi tranſitus euitentur, nihil impoſſibile, nihil iubet auſterum. In quibuſdam per legem tuā promiſſa præmia nos inuitant, in multis pœnæ propoſitæ, & ſupplicia, vel damna territos animos a ſcelerum retrahunt appetitu. Neque lex tua ſcripta a lege naturali in aliquo diſſonat* &c. & S. Aug. in Pſal. 118. *præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ* ait, *lege diuina legem naturalem inſtauratam auctam, & firmatam eſſe* & lib. 22. contra Fauſtum Manichæum, cap. 27. ait, *lex æterna eſt ratio diuina, vel voluntas Dei, ordinem naturalem conſeruari iubens, perturbari vetans.* Quibus etiam conſentit Ariſtoteles in libro de mundo, dicens, *Deus cum omnium rerum principium, & finem, mediumque teneat, recte ſemper ſecundum naturam incedit, quem iuſtitia ſemper aſſectatur, vlciſcens legis diuinæ violatores.* Hæc ille. At vero peccatorem obligari in conſcientia ad pœnam peccato debitam perſoluendam abſque vlla iudicis ſententia plurimum ad meliorem legum tam diuinarum, quam humanarum obſeruationem prodeſſe cōſtat. Sicut enim pœna a lege ſtatuta, & a iudice inferenda vtilis eſt ad publica crimina coercenda, ita etiam talis obligatio ad pœnam in conſcientia ſoluendam multum vtilis eſt ad homines cohibendos, ne ſecretò crimina perpetrare audeant, maxime quando ad talem pœnam ſine aliqua iudicis ſententia ſuas conſcientias obligatas eſſe intellexerint. Deinde iudex ex omnium ſententia obligare poteſt reum ad ſoluendam pœnam, ita vt in conſcientia debitor illius ſit. Ergo & lex eodem modo obligare poterit, cum non minoris poteſtatis ſit lex, quam iudex. Cum enim voluntas legiſlatoris ſit, quam ſubditos obligat, & voluntas eius æque per ſcriptam legem, ac per vocem ſuam viuam manifeſtari poſſit, inde plane conuincitur legem ſcriptam ita obligare ſubditorum conſcientias ad aliquid agendū, vel omittendum, ſicut vox ipſius legiſlatoris viua obligaret, Vnde Cicero lib. 2. de legibus ait, *vere dici poteſt magiſtratum legem eſſe loquentem, legem autem mutum magiſtratum.* Et deinde certum eſt, ipſo facto incurri poſſe excommunicationē, ſuſpenſionem, aut irregularitatem abſque alia iudicis ſententia; quoties pro aliquo crimine commiſſo a iure canonico pœnæ iſtæ ipſo facto impoſitæ ſint, quod argumentum efficax eſt, poſſe eccleſiam obligare reum ad pœnam ante omnem iudicis ſententiam ſuſtinēdam. Idemque de alijs legibus pœnalibus cenſendum eſt vt ex his, quæ infra dicemus, manifeſtum erit. Satis interim comprobatum eſſe puto in eccleſia poteſtatem eſſe, vt leges pœnales ferat, quibus tranſgreſſores ad ſoluendam pœnam abſque vlteriori iudicis ſententia obligari poſſint. Quæ omnia non ſolum de poteſtate eccleſiaſtica, ſed etiam laica procedunt, cum hæc etiam leges ſuis ſubditis præſcribere poſſit, ſicut eccleſiaſtica, quæ conſcientias eorum ad peccatum mortale obligare queant. Etenim non ſolum eccleſiaſticis, ſed etiam laicis in officio & dignitate poſitis obedientia in conſcientia debetur, iuxta D. Pauli teſtimonium, qui de obedientia magiſtratibus debita in communi, & abſolutè loquēs ait, *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.* Rom. 13. Et paucis interpoſitis de ſola poteſtate ſeculari loquens ait, *Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei, qui malum agit. Ideoque neceſſitate ſubditi eſtote non ſolum propter iram, ſed etiā propter conſcientiam.* Poteſt igitur poteſtas humana tam laica, quam ſecularis legem pœnalem condere, quæ illius tranſgreſſorem in foro conſcientiæ ad pœnam obliget abſque aliqua iudicis ſententia perſoluendam.

30 SECVNDA PROPOSITIO: lex pœnalis iuſta continens ſententiam latam ſtatim ipſo facto ante quamcumque ſententiam iudicis condemnatoriam, vel declaratoriā quales ſunt leges illæ, quæ in priuatione conſiſtunt, obligat reum in conſcientia ad pœnam, quæ in lege ſtatuitur, eumque debitorem conſtituit. Sic authores omnes in tertia ſententia citati. Et patet in ſententijs, & cenſuris eccleſiaſticis quæ cum in priuatione conſiſtant, & ſine vlla actione ipſius rei incurri poſſint, poteſt eccleſia eas inferre, & vere incurruntur ante omnem iudicis ſententiam declaratoriam & condemnatoriam; ſatis enim eſt quod quis crimen ſciēter commiſerit, ob quod pœnæ iſtæ tranſgreſſoribus infligūtur a iure. Itaque ſi iudex eccleſiaſticus præcipit aliquid ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, quicunque illam tranſgreditur, ante iudicis condemnationem erit excommunicatus. Sic etiam Bonifacius Papa VIII. in capit. cum ſecundum leges. de hæret. in 6. legem tulit, vt hæretici ſtatim priuentur bonorum ſuorum dominio, ante omnem iudicis ſententiam. Circa quam legem annotandum eſt, duo ibi a Bonifacio ſtatuta eſſe, vnum eſt quod hæreticus ipſo iure bonis ſuis priuatus ſit, & bona illa fiſco applicentur; Alterum eſt, vt fiſcus bona illa non apprehendat, antequam ille per competētem iudicem ſit de crimine hæreſis damnatus. Ante omnem igitur ſententiam iudicis, hæreticus verè pœnam legis incurrit, hoc eſt dominio bonorum ſuorum priuatus eſt, ita vt nullo modo, (quamuis nulla ſequatur iudicis ſententia declaratoria) bona, quæ tunc poſſidet, vendere aut permutare, donare, aut alienare poſſit, neque aliquid eorum facere quæ ſoli domino vero conueniunt, ſicut nec ille, qui per iudicis ſententiam bonis ſuis priuatus eſſet: Neque de huiuſmodi bonis ſuis, quæ poſſidet, teſtari valet, ſicut nec poſſet, ſi per iudicis ſententiam bonis ſuis priuatus eſſet; vt latius Bald in Authent. Inceſtas. Cod. de inceſt. nupt. Ioannes Andr. Petrus Anch. Dominicus, & Philip. Francus in ca. cum ſecundum leges de hæret. in 6. & Alphonſus a Caſtro in lib. 2. de poteſtate legis pœnal capit. 8. in principio tradunt. vnde tales donationes, & alienationes ab eo factæ irritæ ſunt, adeo vt poſtquam per iudicis ſententiam declaratum fuerit aliquem fuiſſe hæreticum, quoad hanc bonorum amiſſionem retro agitur vſque ad tempus, quo fuit hæreticus, poteſtque fiſcus omnia illa bona a quocunque accipere, etiam ab emptore, aut hæredibus: immo etiam repetere poteſt fructus omnes præter eos, quos circa vitæ ſuæ ſuſtentationem impenderit, vt colligitur ex cap. Accuſatus, §. in eo vero caſu. de hæret. in 6. Requiritur autem ſententia declaratoria criminis, non vt bonis ſuis priuatus ſit, ſed vt poſſeſſione eorum priuetur, hoc eſt, vt fiſcus bona illa iuſte exigere poſſit, aut ipſemet illi eadem reddere in conſcientia teneatur. Id quod iuſtiſſime, & magna cum prudentia ſtatutum eſt quia niſi ita fieri oporteret, ſæpè contingeret, vt odio, aut

cupi-

Digitized by Google

cupiditate ſolicitāte, ex modica, & leui criminis ſuſpicione executio pænæ cōtra innocētē & inculpatū fieret dicente fiſco hæreticū eſſe eū, qui vere catholicus eſſet. Ne igitur hoc cōtingeret, & ex altera parte hæreticus impunitus remaneret, ſtatuit Pontifex hæreticum ipſo iure dominio bonorum ſuorum eſſe priuatum, quamuis fiſcus ea capere prohibeatur, donec ille per iudicem competentem de crimine hæreſis damnatus ſit.

Sic etiam per capitulum Quicunque, §. Hæretici autē. de hæret in 6. Alexander Papa IIII. legem ſtatuit, qua hæretici, aut credentes, aut receptores, aut defenſores hæreticorum ad beneficia eccleſiaſtica, aut officia publica inhabiles redduntur. Vnde ſi alicui hæretico beneficium eccleſiaſticum aut officium publicum collatum ſit, qui nondum fuerit de ſuo crimine damnatus collatio illa irrita, & inanis eſt ipſo facto, & consequenter hæreticus virtute huius legis ante omnem iudicis ſententiam in pœnam inhabilitatis, & indignitatis ad beneficia, & officia publica ſuſcipienda incidit.

Eodemque modo hæreticus ante omnem iudicis ſententiam patria poteſtate priuatur, ut colligitur ex cap. Quicunque, §. illorum autem, de hæret. in 6. vbi idem Alexander Papa IIII ſtatuit emancipationem filiorum a patre hæretico factam nullius eſſe momenti, & valoris, etiamſi poſt talem emancipationem declaretur patrem fuiſſe hæreticum. Ergo ante iudicis ſententiam pater hæreticus eo ipſo quod hæreticus erat, amiſit patriam poteſtatē, & filius etiam ante talem emancipationem factus erat ſui iuris, vt ibidem habetur, & docent gloſſ. ibi in verb. deſierunt. & Alphonſus a Caſtro lib. 1. de poteſtate l. pœnal. capit. 5. argumento 9. & Doctor. communiter.

Simili ratione Innocentius Papa IIII. legem ſtatuit, qua Aſſaſſinos, & illorum fautores, atque receptatores ipſo facto depoſitionem a dignitate honore ordine, officio, & beneficio incurrere voluit, ita ut illa libere alijs per illos, ad quos eorum collatio pertinet, conferantur, vt ex capit. Pro humani, & gloſſ. ibi in uerbo, libere. de homic. in 6. Ad quam pœnam incurrendam ſententia iudicis neceſſaria non eſt; quia ſi illa requireretur non libere, ut ait textus, illi ad quos ſpectat, poſſent talia conferre; quādoquidem reus multa opponere poſſet, per quę talis libertas impediretur.

Et Caleſtinus Papa III. vt habetur in c. Tranſmiſſæ. de eo, qui cognouit conſang. vxor ſuæ, hanc pœnam inceſtuoſo impoſuit vt matrimonium contrahere non poſſit, niſi cum illo diſpenſetur & ſi cum tale crimē commiſit, fuerat matrimonio alligatus, imponitur illi hæc pœna, vt priuatus ſit poteſtate exigēdi debitum ab vxore niſi fuerit cum eo diſpenſatū: id quod verum eſt, vt teſtatur Alphōſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate leg pœnal. c. 5. etiamſi nulla poſt inceſtum ſequatur iudicis ſententia, quæ illum ad talem pœnam damnet, aut declaret illum in talem pœnam mortalem incidiſſe. Alioqui inceſtuoſus occultus ſine diſpenſatione contrahens, aut debitum ab vxore petens, nō peccaret, quod nullus ſanæ mentis affirmare audet.

31 Deinde Innoc. Papa IIII. in c. Romana, §. procurationis. præſcribens Archiepiſcopo, iuxta quem diœceſim, & alias epiſcoporum ſuffraganeorum viſitare debet, monet illum, vt caueat ne ipſe, vel quiſpiam ſuorū aliquod munus quodcunq; ſit, aut qualitercūque offeratur præſumat recipere: quia monitione, & præcepto prætermiſſo, tandē contra illius tranſgreſſorem pœnam imponens, ait. *Quod ſi fuerit contra præſumptum recipiens maledictionem incurrat, a qua nunquam, niſi duplum reſtituat, liberetur.* Similemq; legem ſtatuit Greg. X. in Concilio Lugd. vt habetur in c. Exigit. de cenſib. in 6. vbi hæc reſtitutio dupli intra menſem fieri præcipitur, id quod etiam confirmatum eſt a Conc. Trid. Seſ. 24 de refor. c. 3. In qua conſtitutione habetur illius tranſgreſſorem peccare mortaliter, hoc. n. ſignificat dictio illa, *maledictio*, nullus. n. incurrit maledictionem niſi per peccatum mortale. Et præterea eo ipſo, quod a tali maledictione abſolui non poterit, niſi duplum intra menſem reſtituat, euidenter probatur legem hanc pœnam eſſe, & latā ſententiā continere, quæ in foro conſcientiæ obliget reum ad pœnam in illa expreſſam, ante omnem iudicis ſententiam, prout manifeſtè conuincunt verba illa in fine d. c. *Exigit*, poſita, poſtquam. n. docuerat tranſgreſſorem illius teneri ad reſtitutionem duplici eius quod receperit eccleſiæ a qua id receptum fuerit intra menſem, ſtatim ſubdit, *Alioqui ex tunc*, id eſt, elapſo menſe vt ait gl. in verſic. *ex tunc. epiſcopi, & eorum ſuperiores, duplum ipſum vltra prædictum tempus reſtituere differentes, ingreſſum eccleſiæ ſibi ſentiant interdictum, inferiores vero, ab officio. & beneficio uſque ad plenariam de duplo ſatisfactionem ſuſpenduntur* quas omnes pœnas Cōcilium Tridentinum ibi ſupra renouat, & confirmat.

32 Extat etiam lex quadam pœnalis in *Extrauag. Ambitioſe de reb eccleſ non alie.* a Paulo Papa II. edita, vbi poſt quam præcepit, ut res eccleſię ſine licentia Romani Pontificis non alienentur, & Epiſcopis, & Abbatib. contrariū facientibus ingreſſum eccleſię prohibuit, tandem alijs prælatis contra illam conſtitutionem facientibus pœnam imponens, hęc verba ſubdit: *Inferiores vero prælati, commēdatarij, & aliarū eccleſiarum rectores, beneficia uel adminiſtrationē quomodolibet obtinētes, prioratib. præpoſituris præpoſitatibus, dignitatib. perſonatib. adminiſtrationib. officijs, canonicatib. præbendis. alijsq. eccleſiaſticis cū cura, & ſine cura, ſecularib. & regularib. beneficijs quorū res, & bona alienauerūt dūtaxat, ipſo facto priuati exiſtāt, illaq; abſq. declaratione aliqua vacare cenſeantur, poſſuntque per locorū ordinarios, vel alios, ad quos eorum collatio pertinet perſonis idoneis (illis exceptis quæ propter a priuatæ fuerint) de iure conferri niſi aliàs diſpoſitioni ſedis Apoſt. ſint ſpecialiter ac generaliter reſeruata.* Hactenus verba Extrauag. In quibus verbis id ſolum aduertere oportet, quod ait, *abſque declaratione aliqua vacare cenſeantur* hanc pœnam ante omnē aliam iudicis ſententiam incurri, adeo vt Syluester in verbo. Emphyteoſis. quæſt. poſtquam dixerat ſemper eſſe neceſſariam iudicis ſententiam declarantem crimen eſſe commiſſum, hæc verba ſubiungens, ait, vt autem lex vel ſtatutum priuaret aliquem bonis, vel aliter ipſo facto, non requiritur ſententia declaratiua. Et ſic fecit Paulus Secundus, in Extrauagan. quæ incipit. *Ambitioſe.* Hæc Syluest. idemque in hoc caſu docet Alphonſus a Caſtr. lib. 2. de poteſtate leg. pœn. l. c. 6. paulo poſt principium.

33 Celebre etiam eſt decretum illud Concilij Lateranenſis ſub Leone X. celebrati, vbi ſeſſione nona lex pœnalis habetur contra eos, qui officium diuinum recitare omiſerint, eoſque ad reſtitutionem fructus obligans, etiam abſque vlla alia iudicis ſententiā, cuius decreti hæc ſunt verba. quę etiam referuntur in conſtitutione XI. eiuſdem in Bullario, incip. *ſuperna* in fin *Statuimus, & ordinamus, quod quilibet habens beneficium cū cura, vel ſine cura, ſi poſt ſex menſes ab obtento beneficio diuinū officiū non dixerit, legitimo ceſſante impedimento, beneficiorū ſuorū fructus ſuos non faciat pro rata omiſſionis recitationis officij & tēporis. ſed eos tāquā iniuſtè perceptos in fabrica huiuſmodi beneficiorū vel pauperū eleemoſynas erogare teneatur. Si vero vltra dictum tempus in ſimili negligentia contumaciter permanſerit legitima monitione præcedente beneficio ipſo priuetur, cū propter officium detur beneficium. Intelligatur autem officium omittere quoad hoc, quod eſt beneficio priuari poſſe, qui per quindecim dies illud bis ſaltem non dixerit.* Hactenus uerba cōcilij, vbi ut ex illis uerbis, *Non faciat fructus ſuos*, conſtat, eo ipſo quod quis abſque cauſa legitima officium recitare omiſerit, abſque alia iudicis ſententia fructibus beneficij priuatur, non acquirit dominium illorum, & ſi illos perceperit, dicit eſſe iniuſtè perceptos, & teneri ad illorum reſtitutionem, non enim eſt ſententia iudicis, quæ facit perceptionem fructuum iniuſtam, ſed ſola diuini officij omiſſio. Quam conſtitutionem poſtea Pius Papa V. in alia ſua cōſtitutione quæ incipit, Ex proximo. anno Domini 1571. 12. kalen. Octob. approbauit, & confirmauit, quæ conſtitutio habetur in Bulario, & eſt in ordine 138. eiuſdem, quam latè explicat Nauarrus in tractatu de oratione & horis canonicis cap. 21. num. 61. & ſequentibus.

34 Et in lege ciuili habetur lex pœnalis, ut patet in l. quiſquis cum militib. C. ad l. Iul. Maieſtatis: in qua qui reus eſt criminis læſa Maieſtatis, eo ipſe abſque alia iudicis ſententia omnibus bonis ſuis priuatur, eaque fiſco aplicātur.

Alias

Digitized by Google

Alias etiam leges refert Alphonſus a Caſtro libr. 2. de ptāte legis pœn c. 6. in quib. expreſſum eſt, leges illas obligare tranſgreſſores ad pœnas in illis contentas ante omnē iudicis ſententiam, quamuis crimen commiſſum ſit occultiſſimum, quas breuitatis ergo prætermitto. Ex quibus omnibus exemplis manifeſtum eſt, nōnunquam leges aliquas tam laicas, quam eccleſiaſticas ſententias ſuſtinendas, & ſoluendas obligare, maxime, vt dictum eſt, quando pœnæ illæ in priuatione conſiſtunt, quales ſunt amiſſio dominij bonorum propter hæreſim, aut crimen læſæ Maieſtatis, & ſimilia, & tales conſtitutiones, ac pœnæ paſſim in Concil. Trid. latæ habentur contra obtinentes plures eccleſias cathedrales, aut parochiales, vt videre eſt Seſſ. 7. de reform. c. 2. & 4. Seſſ. 24. de refor. c. 1.

Ex dictis ſequitur, quod ſi lex priuet aliquem voce actiua, & paſſiua, ſi commiſerit tale crimen, continuo ac committit crimen, abſque alia iudicis declaratione, voce actiua, & paſſiua priuatus eſt, ſi lex hoc ipſum exprimat. Sic Bart. Med. 1. 2. q. 96. articul. 4. dub. 2. concl. 1. & Per. de Aragonia in 2. 2. to. 2. in q. 62. art. 3. circa med. Et de voce paſſiua eſt communis Doctorum conſenſus, & colligitur ex c. Quiſquis. & gl. ibi in verb. videtur. de elect. vbi conſentiens electioni de ſe factæ per abuſum poteſtatis ſecularis, ipſo iure fit ineligibilis, nec abſque diſpenſatione ad vllam dignitatem eligi poteſt, & in cap. cum ſingula. de præb. in 6. Religioſus Prioratum, vel eccleſiam curatam obtinens, ſi recipiat ſecundam ipſo iure priuatur prima, & ſi ſtatim non dimiſerit, efficitur ineligibilis, & tanquam ambitioſus priuatur vtriſque. Et ex Conc. Trid. Seſſ. 25. de regula. c. 6. qui in Prouincialem, Abbatem, aut Priorem contra illius decreti cōſtitutionem ſe creari permittit, deinceps ad omnia officia, in religione obtinenda inhabilis exiſtit. De voce vero actiua Sotus, libro. 1. de iuſt. & iu. quæſtio. 6. art. 6. ad 3. docere videtur, quod priuatio vocis actiuæ non incurritur ante iudicis declarationem. Alij vero, vt Medina, & Pet. de Arragon. vbi ſup. dicunt ipſo facto incurri, eo quod priuatio vocis actiuæ pœna priuatiua eſt, & quia excommunicatio ipſo facto incurritur, ante iudicis declarationē, excommunicatio autem priuationem vocis actiuæ, & paſſiuæ includit. Quorum opinio mihi etiam verior videtur, quando id in lege exprimitur, prout expreſſit Clemens Papa VIII. in Bulla. quæ incipit, *Religioſæ congregationes.* Anno Domini 1594. 3. kalend. Iulij, de largitione munerum vtriuſque Sextus regularibus interdicta, in qua poſtquam multas pœnas contra illius tranſgreſſores impoſuerat hāc etiam de priuatione uocis actiuæ, & paſſiuæ ſubiungit, dicens *Et præterea priuationem vocis actiuæ, & paſſiuæ abſque vllo ſuperioris decreto, aut miniſterio ipſo facto incurrat.* Sic etiam Illuſtriſs. DD. Car. Sacræ Regularium Cōgregationis præfecti in quodam decreto anno Domini 1590. promulgato, contra regulares, qui abſque expreſſa licentia eiuſdem Sacræ Congregationis, ad Monaſteria, ſeu domus quarumcunque Monialium, uel ſororum, ſiue ſui, ſiue alterius cuiuſuis ordinis accedunt. pœnam hanc priuationis uocis actiuæ, & paſſiuę inflixerūt, ut ex illis ult. decreti uerbis euidenter colligitur, quae ita ſe habent. *Quæ omnia, & ſingula ſub pœna priuationis officiorum, ac vocis actiuæ, & paſſiuæ ipſo facto incurrenda, inuiolabiliter obſeruari præcipimus.*

35 Circa quas pœnas priuationis officiorum, & uocis actiuae & paſſiuæ, annotandum eſt ex Fr. Hieronymo a Sorbo Cappucino in annotationib. ad Compendium priuilegiorum Mendicantium, in uerbo, *Dare*, in expoſitione dictę conſtitutionis Clementis VIII. & in uerbo, *Ingredi Monaſteria*, quod licet Religioſi modo ſupradicto ex delicto occulto perpetrato incurrant iſtas pœnas ipſo facto, in illis tamen eorum obligatus erit ſtatim relinquere, & renuntiare officium, & uoces actiuas, & paſſiuas, quas habent, quando per huiuſmodi renunciationē delictum ſuum manifeſtari poſſet, ac fama, honorque amitti, iuxta communem omnium Theologorum doctrinam de conſeruanda fama, & honore, quam latè explicat Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pœn. c. 11. in argu. 1. per totum & c. 15. circa med. Tenentur tamen religioſi in tali caſu omni diligentia, & ſolicitudine uti, & omnib. Medijs poſſibilib. procurare diſpenſationem, alioqnin a peccato nequaquam excuſantur.

36 *Tertia Propoſitio*, Lex pœnalis latam continens ſententiam, ſi nō expreſsè contineat executionem, & ſolutionem actualem ipſius pœnæ, non obligat reum ad eam pœnam ſoluendam, vel patiendam quę ſine reali actione ipſius rei vel alterius infligi non poteſt. Quam propoſitionem defendunt omnes illi, quos pro tertia ſentētia attulimus, eāque late probat Sotus lib. de iuſt. & iur. quæſt. 6 artic 6. Ratio huius eſt, vt alias omittam, quas Sotus, vbi ſupra, adducit, quia tales leges pœnales non continent in ſe actualem pœnæ ſolutionem & executionem, vt ſupra poſuimus, ſed ſolum obligationem ad eam. Ergo ante iudicis ſententiam declaratoriam non tenetur reus eam ſoluere, quamuis debitur eius ſit; conſequentia ex eo patet, quia, vt dicitur in reg. odia. & in reg. In pœnis. de reg. iur. in 6. odia reſtringenda ſunt & in pœnis benignior eſt interpretatio facienda. Quando igitur in ipſa lege non exprimitur pęnæ executio, ad eam reus ſoluendam non tenetur. Deinde vel ad eam tenetur vi legis, & hoc non, vt dictum eſt, quia nulla eſt ibi mentio executionis, vel natura pœnæ, quam eo ipſo quo quis incurrit, tenetur ſtatim ſoluere. & hoc non, vt patet ex multis pœnis præſertim corporalibus, quas reus non tenetur ſoluere niſi alio infligente. Immo ſi rationem pœnæ diligenter conſideremus potius de eius ratione eſt, vt non ſoluatur, niſi reo patiente, & alio infligente. Et in quibuſdam pœnis omnino irrationabile eſt, vt reus teneretur ſibi eas infligere, quamuis eas pati debeat quando ab alijs infligūtur, vt v. g. pœna mortis, carceris, & grauis flagellationis, immo etiam & reſtitutio omnium bonorum ſuorum faciēda non eſt ob crimen læſæ Maieſt. aut hæreſis niſi poſtquā iuridice a fiſco poſt ſententiam criminis declaratoriam exigitur, vel denique eſt ex natura ipſa reſtitutionis, quia ex eo quod amiſit dominium bonorum ſuorum, non poteſt ea iuſte poſſidere, at neque hoc obligat reum ad pœnam ſtatim perſoluendam, quia dominium & poſſeſſio inter ſe diſtinguuntur, vt patet in eo, qui rem alienam bona fide poſſidet, & in eo qui rem alterius cum conſenſu domini retinet, quamuis in caſu hæreſis lex priuet reum dominio ſuorum bonorum, fiſcus tamen illorum bonorum poſſeſſionem ab hæretico tollere non poteſt, niſi prius iudex eccleſiaſticus illum vere hæreticum fuiſſe declaret. Quæ omnia ex eo confirmari facile poſſunt, quia aliquando leges exprimunt hanc actualem pœnæ ſolutionem, & executionem, vt ex dictis conſtat. Ergo ſignum eſt, vbi hoc non exprimunt, noluiſſe legislatorem tranſgreſſores obligare, vt pœnas illas ſibi ipſis infligerent. Præterquam quod ab omni humanitate & ratione alienum eſt, quod reus ipſe, qui in occulto crimen committit, ſeipſum cōdemnet ad iacturam bonorum ſuorum vel ad pœnam carceris, exilij, aut mortis, & quod ſeipſum prodat, futurus iudex, teſtis, accuſator, & iuſtitiæ executor.

37 Illud autem in lege pœnali diligenter aduertendum, & diſtinguendum eſt, quod † ad pœnam ipſam in lege poſitā ſpectat, & quod in eadē lege ad materiā iuſtitiæ pertinet hoc. n. ſtatim ante iudicis cōdēnationē reddendū eſt, illud vero nō itē, niſi poſt factā cōdēnationē. Itaq; ſi ſit lex, quæ præcipiat, vt tritici modius viginti argenteis vendatur, & qui contrarium fecerit, ſoluat quadraginta, qui uendit carius, tenetur continuo exceſſum iuſti pretij reſtituere, quia accepit plus, quam ex iuſtitia habere debet; ceterum ad pęnam non tenetur, niſi condemnatione præcedente.

Idē planè de legibus illis dicendū eſt, quæ tabellionibus præcipiūt, ne aliquid ultra taxatū pretiū accipiāt, ſi quid. n. ultra taxatū pretiū acceperint utpote quod pertinet ad materiā iuſtitię, ſtatim reſtituere tenentur nō tn̄ pœnā pro ſimili tranſgreſſione impoſitā ſoluere obligantur, ſicut nec illi, qui pecunias, aut merces ab uno regno in alterū traijciunt, non obſtāte, ꝙ lex hoc ſub grauiſſimis pœnis prohibeat. Ex quibus colligitur quid ſentiendū ſit de decreto illo Concilij Tridentini Seſſ. 21. de ref. c. 1. in quo ſtatuitur, ut epiſcopi & alij ordinū collatores, aut eorū miniſtri pro collatione ordinū, et clericalis tōſurae, aut pro literis dimiſſorijs. aut teſtimonialibus, uel pro ſigillo, nihil oīnò etiam ſponte oblatum, quouis prætextu accipiant. Notarius tamen,

Digitized by Google

men, ſi non habet ſtipendium, & ſalarium pro officio exercendo decimam tantum vnius aurei partem accipere poteſt niſi ſit conſuetudo nihil accipiendi; contrariæ vero taxæ, ſtatuta, & conſuetudines etiã immemorabiles penitus caſſantur & interdicuntur. Qui ſecus fecerint, tam dantes, quã accipiẽtes grauiter peccant, & pœnas iuris ipſo facto incurrunt. Pœnæ iuris ſunt, vt epiſcopus proprij gradus periculo ſubiaceat, & ordinatus nihil ex tali ordinatione, vel promotione proficiat, vt habetur in cap. ſi quis epiſcopus. & in cap. Placuit, vt nullus. 1. q. 1. Et licet has pęnas ſoluere non teneantur, aut exequi ante iudicis ſententiam, ſic tamen acceptum ſtatim reſtituendum eſt.

38 Et quod de his † pœnis dictum eſt, Nauarr. in Manuali c. 23 nu. 63. & Gregorius de Valentia tom. 1. diſp. 7 quæſ. 5. puncto 6. quæſt. 3. ante finem, extendunt etiam ad pœnas illas conuentionales, de quibus conuenire ſolent contrahentes, vt niſi hoc, vel illo tempore alter ſoluat, debeat hoc, vel illud amittere, aut ſoluere, &c. *Ratio eſt*: quia neque communis exiſtimatio, neque vſus habet, vt eiuſmodi pœnas luant contrahentes, antequam ſententia iudicis compellantur: vnde contrahentium intentio ſolum eſt, vt per tales pęnas eodem modo ad obſeruantiam cõtractuum, ſicut per pęnas ad legum obſeruationem cogantur, ſcilicet, poſt iudicis ſententiam habentis poteſtatem, vt violatorem promiſſi ad pęnam perſoluendam compellat. Alij vero, vt Felin. in c. 1. nu. 43. & Decius ibidem num. 2. de conſtitut. & Ancharan. in regu. poſſeſſur, quæſt. 3. de reg. iur. in 6. quem ipſi referunt, affirmant hanc pęnam cõuentionalem in foro conſcientiæ deberi. Ceterum exiſtimo has duas ſententias rectè conciliari poſſe, ſi uel dicamus cum Nauarro, vbi ſupra, pœnas has ſolũ in conſcientia ſoluendas eſſe, quæ ad ſatisfactionem intereſſe debentur; tunc enim qui eas incurrunt, ad earũ ſolutionem in conſcientia tenentur, aut ſaltem ad tantam eius partem, quantum eſt uerũ intereſſe, & damnum eius, cui debetur, iuxta ea, quæ tradunt Doctores in l. vnica. C. de ſent. quæ pro eo, quod inter. proferuntur. æquitas enim, & recta ratio poſtulat, vt alter damnum illud recompenſet, quod alter paſſus eſt, eo quod ille pactum, & promiſſum uiolauerit; vel ſi dicamus, cum Couarr. in 2. par. Epi. cap. 6. §. 8. nu. 11. & Corn. conſil. 69. vol. 2. & conſil. 55. uol. 3. & Rebuf. in d. l. unica. pœnam hanc conuentionalem in foro conſcientiæ deberi, ſi ab eo, cui ſoluenda eſt, petatur. *Ratio eſt*: quia contrahentes poſſunt ſe obligare ad pœnæ ſolutionẽ ante iudicis ſententiam. Vnde ſi petatur ab eo, alter pœnam ſoluere tenetur, niſi fortaſſis contraria conſuetudo ibi ſeruaretur, cum in eo loco ſtandum eſſet. *Ratio eſſe poteſt* quia ſicut iudici exequenti legis pęnam reſiſtere non licet: ita petenti pœnam ex conuentione, & promiſſione refragari non licebit. In his ergo duobus caſibus uera erit Felini, & aliorum opinio; econtra uero, ſi nullum damnum patiatur alter contrahentium ex non obſeruatione promiſſionis nec pœnam a tranſgreſſore petat, uera erit Nauarri ſententia, non teneri alterum in conſcientia ad talem pœnam conuentionalem perſoluendam; quandoquidẽ qui pœnam promiſit, iuſta coniectura præſumere poteſt, alterum nolle pœnam recipere, ſi eam non petierit. Vt autem rectè Couarruuias annotauit, is, qui ex conuentione, vel ex lege pœnam exigit, & extorquet, nullum peccatum committit, eo quod lex illa iuſta eſt, & pœna conuentionalis licitè in contractũ deduci poteſt, ut Baldus in l. 1. C. vnde ui. Cor. in dicto cõſil. 69. & Fortunius in tract. de ult. fi. illat. 18. affirmant, quos Couarr. ubi ſupra refert, & ſequitur.

39 Deinde, † quæ in hac tertia noſtra propoſitione dicta ſunt, intelligi debent de pœnis propriè dictis, ſeu de lege propriè pœnali, ſecus namque dicendum eſt de lege cõditionali, & oneribus ſub cõditione aliqua impoſitis, ſ. ut ſoluat hoc, vel illud aut ẽt amittat niſi hoc, aut illud præſtiterit; &c. Vnde ſi maritus vxori ſuæ ſub hac conditione legaret bona ſua, ſi caſte vixerit, vel ſi non tranſierit ad ſecundas nuptias; tunc quidem ſi talis uidua non obſeruet caſtitatem, ſed realiter fornicata fuerit, vel ad ſecundas nuptias clam, aut publice trãſeat, tenetur in conſcientia ſtatim bona illa reſtituere quia illa donatio fuit potius legatum conditionale quam pœna & conſequenter non ſtante conditione nec legatum illud tenebit, & proinde tenebitur ante iudicis ſententiam bona ſic legata reſtituere. Sic Caiet. in ſumma in uerbo, pœna. Sotus, lib. de inſt. & iur. q. 6. art. 6. ad 4. Nauar. in Manuali, c. 23. num. 62. & nu. 67. Barth. Med. 1. 2. q. 96. art. 4. dub. 2. ad 10 & Greg. de Valent. to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 6. dub. 3. ante finem.

Pari ratione qui collegium aliquod de ſua ſubſtantia, inſtituit, & legem, aut ſtatutum ſub hac cõditione fert, vt quicunque collegarum hoc, aut illud crimen admiſerit, priuatus ſit iuribus collegij, aut quod a collegio receperat reſtituat, tenetur tranſgreſſor ante iudicis ſententiam bona illa reſtituere, vt Sotus lib. 1. de inſt. & iur. q. 6. art. 6. ad 4. Bart. Med. 1. 2. q. 96. art. 4. dub. 1. ad quartũ, docent, quãuis Nau. in Manu. c. 23. nu. 63. cõtradicat. Ratio pro Soti, & Medinæ ſentẽtia, quæ mihi verior videtur, eſt; quia huiuſmodi ſtatuta non priuant trãſgreſſores bonis proprijs, ſed efficiũt illos inhabiles ad ſuſcipiendũ bona, quæ ex collegio ſuſcepturi erant; vnde cum fundatores collegiorum ſub ea conditione ſolum bona ſua concedere voluerunt, (id quod iuſtè facere poterant) non eſt dubiũ quin conditione non ſeruata teneatur tranſgreſſor in conſcientia ante ullam iudicis ſententiam ſeſe bonis illis, tanquam nõ ſuis ſed pro ſuis alienis, priuare, & reſtituere quicquid ab articulo criminis commiſſi cõſumpſit. prout ipſemet Nauarrus in Manu. c. 23 nu. 62. fatetur in legatis teſtamẽtorũ, quibus conditiones illæ de caſtè uiuendo, aut non trãſeundo ad ſecundas nuptias apponi ſolent, quas qui non ſeruat legatum tale conditionale ipſo facto amittit.

40 Eodem modo qui deinceps in ſuis Eccleſijs, & beneficijs non reſident, tenentur fructus reſtituere ante iudicis ſniam, iuxta Conc. Trid. definitionẽ Seſſ. 6. de refor. c. 1. & Seſſ. 24. de refor. c. 1. & 2. & Seſſ. 14 c. 12. de refor. põt. n. Eccleſia ſtatuere hanc conditionem, cũ confert beneficia, vt qui nõ reſederit, fructus teneatur reſtituere. Præterquã quod ex alio etiã capite ad eorũ reſtitutionem obligatur; lex enim iuſtitiæ poſtulat, vt qui officium ſuum non facit, ſtipendium pro officio deſtinatum non percipiat, vt Medina loco proximè allato annotauit.

Sic etiã Rex tali lege, & cõditione iudices, miniſtroſq. iuſtitiæ ad munera Reipub. eligere, & aſſumere poteſt, vt quicunque iudiciũ vendiderit, aut munuſcula ſuſceperit, cõtinuò ſic accepta abſq. alia iudicis declaratione aut ſnia reſtituere teneatur. Quales leges in multis Regnis, & Rebuſp. blicis bene inſtitutis extant, & tranſgreſſores in cõſcientia obligant. Cũ n illos ſua libera voluntate eligant in ſuos miniſtros, ac de ſuo ærario ſtipendia illis decernãt, põt tali cõditione illos eligere, vt in cõſcientia obligentur ad ſic acceptũ ſtatim reſtituendũ; & ideo ſi conditionem accipere voluerint, tenentur implere. Quo caſu leges illæ non ſpoliãt tranſgreſſores bonis ſuis, quæ antea poſſederãt ſed impediunt, ne acquirãt dominiũ munerum & proinde cũ ſua non ſint, ſed aliena, ad eorũ reſtitutionem ante iudicis ſniam in conſciẽtia obligantur. vt Alphonſus a Castro lib. 2. de poteſt. legis pœn. c. 6. verſic. 2. modo. Sot. li. 1. de inſt. q. 6. ad 4. Cou. in 2 p. Epit. capit. 6. §. 8. nu. 10 in fi. & Bart. Med. in 1. 2. q. 96. ar. 4. dub. 2. ad 6. & alij cõmuniter tradunt. Et de hac difficultate quoad primũ ſenſum hactenus dictum ſit. Quoad ſecũdum quæſtionis ſenſum ſit

41 *Quarta propoſitio*: Trãſgreſſor legis pœnalis poſt iudicis condemnationem non ſolum tenetur non reſiſtere iudici aut miniſtris pœnã inferentibus, ſed etiam tenetur in conſcientia eas actiones exercere, quæ ſunt neceſſariæ ad ſubeundã pœnam, quæ ab alio ipſo renitente, commodè exerceri non poſſunt Sic Caie. 2. 2 q. 62. ar. 3. & q. 69. ar. 3. & Ioã. Driedo ti. 1. de libert. Chriſt. c. 15. ante fi. f. mihi 227 Sot. li. 1. de inſt. q. 6 art. 6 concl. 5. Couar. 2. p. Epit. c. 6. §. 8. nu. 10. in fin. Bart. Med. 1. 2. q. 96 art. 4. dub. 3. & Pet. de Arrag. in 2 2. to. 1. in q. 62. art. 3. circa mediũ. *Ratio eſt*: quia, cum iudex atque miniſtri iuſte pœnas illas inferant, conſequenter reus tenetur pœnas illas pati, & ſubire, & non reſiſtere: etenĩ hic locũ habet illud Apoſtoli, Rom. 13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. ſed ad pœnas iſtas ſubeundas neceſſariæ ſunt tales actiones ab ipſo reo exercendæ. Ergo in conſcientia eas exercere tenetur. Itaque tenetur

Digitized by Google

tur reus poſt iudicis condemnationem progredi in locum, vbi pœna affligendus eſt; tenetur etiam ire in exilium, ſoluere pecuniam in ſententia decretam, manere in carcere, aut ciuitate ſi ad hoc condemnatus ſit, atque adeo tenetur ſcalas aſcendere, ſi fuerit ſuſpendendus.

42 *Quinta propoſitio*; Tranſgreſſor legis pœnalis poſt condẽnationem iudicis non tenetur eas pœnas ſibi ipſi infligere, quæ commodius a miniſtris, quam ab ipſo fieri poſſunt ſeu potius quæ nullo modo licite a ſeipſo exerceri poſſunt, vt ſunt v.g. pœna mortis aut pœna abſciſſionis membrorum, ſuſpendij, verberum, & flagellationum. Itaque non tenetur mortem, verbera, ſuſpendium ſibi ipſi inferre, aut nodum collo aptare aut gladium in iugulum, aut ſibi manus quoquo modo inferre; *Ratio eſt*; quia leges humanæ eatenus habent vim obligandi, quatenus expedit bono cõmuni; ſed ad commune bonum conſeruandum ſatis eſt, quod reus pœnas illas ab executore, & miniſtro iuſtitiæ illatas patienter ferat, & ſuſtineat; Immo vero, cum inhumanum, & irrationabile eſſet reum ad illas ſibi ipſi inferendas obligare, nullo modo cenſendum eſt voluiſſe legiſlatorem obligare aliquem, vt ſibi huiuſmodi pœnas ipſemet inferat. An vero damnari quis poteſt, vt bibat poculum lethale, alibi dicemus. Hæc interim de obligatione legis pœnalis tam ad culpam, quam ad pœnam dicta ſufficiant.

Explicantur dubia quædam ad materiam legum humanarum in communi pertinentia. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *An lex humana iuſta, quæ ſemel ad culpam mortalem obligauerit, ſemper, & vbique eandem vim habeat.*

2 *Nonnunquam præter verba legis agere licere varijs exemplis confirmatur.*

3 *An occurrente caſu particulari, in quo verba legis ſeruare non expedit, poterit inferior propria authoritate interpretari legem non obligare in eo caſu; vel an teneatur ſuperiorem adire, vt contra verba legis agendo non peccet.*

4 *An ſufficiens ratio epicheia ſit, vt ſubditus faciat contra legis verba, quod ratio legis in particulari perſona, & caſu deficiat.*

5 *An, ſicut licet ſubditis in caſibus particularibus vt epicheia et contra verba legis facere; ita etiam liceat legiſlatori, ac Principi diſpenſare in lege in illis caſibus, quibus expedire iudicauerit.*

6 *Quodnam neceſſarium ſit, vt diſpenſatio in legibus humanis rectè, & legitimè fiat.*

Papa in omnibus legibus, & Statutis Conciliorum etiam Generalium diſpenſare poteſt, nu. eod.

7 *Cum vero in iure Canonico, vel aliquo Concilio generali nouo vel antiquis Concilij generalibus diſpẽſat, ſpecialiter exprimere debet ſe derogare tali decreto talis Concilij, etc.*

8 *An ſicut Papa circa humanum ius, ita etiam circa ius diuinum, & Naturale diſpenſare valeat.*

9 *Quibus in caſibus Prælati inferiores poteſtate delegata, & ex commiſſione diſpenſare poſſint in legibus ſuperiorum.*

10 *Quæ cauſa requiratur ad diſpenſationem.*

11 *An diſpenſatio ſine cauſa facta in lege humana valida ſit, ita, vt diſpenſatus tutus ſit in conſcientia.*

12 *An lex humana ſemel ſtatuta, & approbata mutari poſſit. Quare, cum lex humana deriuetur a lege naturali quæ eſt inuariabilis, ipſa tamen mutabilis ſit, & variabilis ibid.*

CVm illa omnia hactenus expoſuerimus, quæ ad legis naturam, & obligationem ſpectant, ſupereſt ſolum, vt difficultates aliquas breuiter explicemus, quæ ad clariorem, faciliorem que legum humanarũ intelligentiã, & multorum caſuum deciſionem, nec non conſcientiarum tranquillitatem non parum vtiles, & neceſſariæ eſſe poſſunt. Eſt autem

1 DVBIVM PRIMVM, An lex † humana iuſta, quæ ſemel ad culpam mortalem obligauerit, ſemper, & vbique eandem vim, & poteſtatem obligandi habeat? *Ratio difficultatis eſt*; quia lex obligandi vim habet ex voluntate, & intentione legiſlatoris, quæ nobis ex verbis innoteſcit. Ergo ſicut eadem verba legis manent, eadem etiam obligatio remanere cenſetur. Nihilominus tamen communis opinio Doctorum eſt, leges humanas ſtatuta, ſeu decreta, etiã vniuerſaliter prolata, nunquam ita generaliter, & abſolutè intelligi debere, quin interpretationes, conditiones, & quales intelligentias ſuſcipiant, prout æquitas, rectaque ratio ſuadet: ſic S. Tho. 1. 2. q. 96. art. 6. & 2. 2. q. 120. art. 1. ibidem Caiet. S. Anto. p. 1. tit. 17. cap. vnico §. 5. Ioannes Driedo, li. 1. de libert. Chriſtian. c. 1. propoſit. tertia, fol. mihi 174. Alphonſus a Caſtro, lib. 1. de poteſtate legis pœnal. cap. 5. documento quinto. Sotus li. 1. de iuſtitia, & iur. q. 6. ar. 8. Bar. Medina in 1. 2. q. 96. art. 6. & Greg. de Valentia to. 2. diſpu. 7. q. 5. puncto 9. & alij communiter de uirtute epicheiæ diſſerentes. *Ratio eſt*: Quia cum teſte Ariſtot. libr. 5. Ethi. cap. 10 & S. Thom. & alijs, vbi ſupra, leges humanæ de illis diſponant quæ frequenter, & vt plurimum ſunt intendentes ſemper ad commune bonum, actus autem humani, de quibus leges dantur, in ſingularibus contingentibus conſiſtunt, qui multis ac penè infinitis modis variari poſſunt nec vllius hominis tanta ſapientia eſt, vt caſus omnes ſingulares excogitare, & præuidere poſſit, multoque minus per verba ſua exprimere poterit ea omnia, quæ ad finem intentum conueniunt: inde eſt, quod in huiuſmodi caſibus, in quibus, ſi verba legis obſeruarentur, illa lex communis ſaltem damnoſa, & nocua foret, præter verba legis agere, & quod iuſtitiæ ratio, & communis vtilitas poſtulat ſequi, & obſeruare licebit, *id quod legiſlator, & ipſe, ſi adeſſet, dixiſſet*, (ut verbis utar Ariſtotelis,) *& ſi ſciuiſſet, ita præſcribentem legem inſtituiſſet*, ut enim Iuriſconſultus Iulianus in l. neque leges, & in l. Non poſſunt. & in l. Nulla. ff. de legibus ait. *Nulla ratio iuris aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro ſalute hominum introducuntur ea, nos duriori interpretatione contra ipſorum commodum perducamus ad ſeueritatem.* Cum igitur lex ad commune hominum ſalutem ordinata ſit, & ea ſolum ratione obliget, quia bonum commune reſpicit, ſi in caſu aliquo particulari contingat legis obſeruationem communi ſaluti, & bono damnum, & nocumentum afferre, impunè, & abſq; peccato præter verba legis ſubdito agere licebit. Immo uerò ut doctè, ſubtiliterque Barth. Medina, ubi ſupra, notat, non ſolum legem uiolat, qui nimis rigidè legem obſeruare vult contra legiſlatoris intentionem, ſed etiam qui fraudulenter uerba legis obſeruans mentem legiſlatoris tranſgreditur. Hinc in l. Non dubium. C. de legibus dicitur: *Non dubium eſt eum in legem committere, qui verba legis amplectens, contra legis nititur voluntatem.* & in l. Contra. ff. de legibus. *Fraudem* (inquit Iuriſconſultus) *legi facit, qui ſaluis verbis legis, mentem eius circumuenit.* Etenim, ut rectè docet S. Hilar. lib. 4. de Trin. cuius uerba refert S. Thom. 1. 2. q. 96. ar. 6. *Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi; quia non ſermoni res, ſed rei debet eſſe ſermo ſubiectus.* Exempli gratia, præcipit lex, ne filij presbyterorum parentibus in beneficio ſuccedant. c. Quoniam & c. Ad extirpandas, de fil. presbyterorum. ſi quis autem concederet beneficium illud amico ut daret filio, eſſet ſaluis uerbis legis mentem eius circumuenire. Item eſt lex eccleſiaſtica, ut ſacerdos in fauorem filij ſacerdotium non renunciet; conueniunt duo patres presbyteri, ut alter in alterius filium conferat beneficium, & mutuo, iſti quamuis uerba legis amplectantur, contra tamen eius uoluntatem faciunt, & legis tranſgreſſores ſunt, ut euidenter colligitur ex Conc. Trid. Seſſ. 25. de reform. cap. 15. Nauar. in tom. 1. conſiliorum, conſ. 5. in antiquis impreſſionibus, & 10. in nouis. Soto ubi ſup. art. 8. in fi. Med. & alijs ubi ſupra.

Quod aũt nõnunquã præter uerba legis agere liceat quãuis ſatis cõſtet ex his, quæ dicta ſunt, põt tñ idipsũ uarijs exẽplis confirmari. Maritus. n. lege Diuina, & Naturali tenetur reddere debitũ coniugale vxori petẽti, ſi tñ maritus infirmatur, non tenetur, ut oẽs Theologi docent; quia magis tenetur ad propriæ perſonæ conſeruationẽ, quam ad debitum reddendum; lex ergo Diuina, & Naturalis in caſu illo particulari non obligat, nec ad literam obſeruanda erit.

Sic etiam qui uotum de ſuſcipiendo monachatu emiſit, lege Diuina, & Naturali adeo tenetur ad reddendum, ut

pro-

Digitized by Google

propter ſolam moram redditionis nonnunquam peccare dicatur: *Cum votum voueris Domino Deo tuo*, inquit ipſe Deus, *non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus, & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatū.* Deut. 23. Si tamen poſt emiſſum votum eueniat grauis patris indigentia ad victus ſuſtentationem, cui filius ſuccurrere poteſt, non ſolū licebit illi, immo tenebitur ex S. Tho. 2. 2. q. 189. ar. . Alphōſ. de Caſtro lib. 1. de poteſtate legis pen. c. 5. documento . & alijs, nō intrare in religione, quo uſque patris indigētiæ ſatisfecerit. & ſi aliter religionem intraret, peccaret, vt notatur in c. ſi qui filij, diſt. 30.

Lege item diuina, & naturali tenetur quiſque iuramentum promiſſoriū ſeruare propter id, quod Dominus Numer. 30. ait: Si *quis virorum votum Domino voucrit, aut ſe conſtrinxerit iuramēto, non faciat irritū verbū ſuum, ſed omne, quod promiſſit, implebit.* Nihilominus tamen ſi talis caſus eueniret, qui apertè oſtenderet impletionem iuramenti eſſe maioris boni impedimentum, non ſolum liceret ei, qui iurauit, immo teneretur non implere iuramentum, vt colligitur ex c. Anteceſſor, & c. Quod prædeceſſor, 11. q. 3.

Sicēt, vt Nicolaus Papa III. in c. 1. de iureiur. in 6. docet, Iuramentum appoſitum in aliqua obligatione, vel in contractu, oēs illas conditiones, & interpretationes recipit, quas habet ille contractus: *Iuramento*, inquit, *ſub quacunq; generalitate præſtita, vel præſtanda ſuper ſtatutis, vel conſuetudinibus ſeruandis, ab his, quæ ad aliquam Communitatem, vel ad Collegium recipiuntur, declaramus ad licita, poſſibilia, & libertati eccleſiaſticæ non obuiantia tantum extenas, & ad ea duntaxat iurantium debere referri intētio.*

Lex etiam naturæ docet, fidelitatem in depoſito reddēdo eſſe ſeruandam, ſi tamen furioſus repetat gladium, vel qui ſanæ mentis eſt repetat ad patriā inuadendam, non eſt reddēdus gladius. Quia magis teneor cōſulere patriæ, & domini furioſi incolumitati, quam gladiū illi reddere.

Eodem modo ſi in ciuitate obſeſſa ſtatuatur lex, vt portæ ciuitatis maneant clauſæ, lex hæc vtilis eſt communiter in pluribus, & obſeruanda, ceterum ſi contingat caſus, quod hoſtes inſequantur ciues aliquos, per quos ciuitas conſeruatur, & damnoſiſſimum eſſet ciuitati, niſi eis portæ aperirentur, ideo in tali caſu eſſent portæ aperiendæ contra verba legis, vt communis vtilitas, quam intendit legislator, ſeruaretur, vt optimè S. Th. 1. 2. q. 96. articulo ſexto, annotauit, id, quod benè limitat Sotus lib. 1. de iuſtitia, quæſt. 6. art. 8. concl. 3. dummodo exinde ciuitati periculū non immineret. Quamuis enim eſſent perſonæ quamplurimum ciuitati tuendæ vtiles, ſi tamen certum eſſet, aut periculum immineret, quod hoſtium turma ſimul cum illis intrò irrueret, quæ ciuitatem caperet, nequaquā portas illis aperire licebit, cum teneamur potius communi ciuitatis bono, quam ciuium priuatorum ſaluti, & incolumitati conſulere.

Item, ſi alicui conſtaret, hoſtes ſibi in via inſidias parare, non tenebitur in die feſto ire ad ſacrum audiēdum, cū intentio legislatoris non ſit, fideles in tantum periculum adigere, vt legem cum tanto periculo obſeruare teneantur, vt Sotus loco proximè allato annotauit.

3 DVBIVM SECVNDVM EST, An occurrente caſu particulari, in quo verba legis ſeruare non expedit, poterit inferior propria authoritate interpretari legem non obligare in eo caſu, an uero teneatur adire ſuperiorem, ut contra verba legis agendo non peccet? *Ratio difficultatis eſt*; quia illius eſt interpretari leges, cuius eſt condere, ſed ſolus Princeps legem condere poteſt: Ergo ille ſolus eam interpretari poteſt, vnde Imperator in C. de leg. & conſtitut. pr. n. 2. 2, *inter æquitatem, ius que interpoſitam interpretationem nobis ſolis & oportet, & licet inſpicere.* *Reſpondeo* cum Sancto Thom. 1. 2. quæſt. 96. art. 2. quæſt. 120. ar. 1. & quæſtio. 147. articul. 4. ad tertium. Caietano ibidem, Sum. Antonina, parte 1. tit. 17. capit. unico, § 5. Mich. Salon. 2. 2. quæſtio 60. artic. 5. & Petro de Arragon ibidem. Alphonſo a Caſtro libro primo, de poteſtate leg. pœnal. capitul. quinto, documento quinto. Soto libro primo, de iuſtitia, quæſtio 6. articul. 8. concluſio. 3. Barthol. Medina prima ſecundæ quæſt. 96. articulo ſexto, Gregorio de Valentia, tomo 2. diſputat. 7. quæſtione 5. puncto 9. quotieſcunque particulare aliquid præter legem accidit tunc aut euidens eſt caſum particularem non comprehendi in lege, & ſubditus id certò cognoſcit, & tunc contra verba legis agere poteſt, nec ad ſuperiorem recurrere pro legis interpretatione tenetur, etiamſi alioqui res moram pateretur. ut verbi gratia in ieiunijs ab eccleſia præceptis, ſi cauſa non ieiunandi ſit manifeſta, puta, ſi non habeam alios cibos præter carnem, abſque vlla ſuperioris conſultatione poſſum, ne fame peream, illam comedere, etiamſi citra periculum poſſem ipſum adire. *Ratio eſt*: quia, quod eſt pro charitate inſtitutum contra charitatem militare non debet. Vnde vt habetur in hiſtoria Sozomeni, lib primo capit. 11. Spiridion Epiſcopus & vir Sanctus in Quadrageſima carnes edēdas hoſpiti ſuo appoſuit, & eaſdem ipſe guſtauit cogente, ſcilicet, neceſſitate, & charitate, id, quod nullus Catholicorum negat, immo extat hac de re decretum Innocentij Papæ IIII. in capit. conſilium, de obſeruat. ieiunij. & colligitur ex S. Thom. in dicta quæſt. 147. ubi ſupra artic. 4. Soto, Caſtro, Medina Roberto, Cardin Bellarm. tomo 4. controuerſia 3. lib. 2. de bonis operibus, c. 9. & alijs. Eodem modo ſi quis certus ſit, quod quis depoſitum petit, ad deſtruendam Rempublicam, quamuis lex dicat, depoſitum eſſe reddendum. abſque ullo ſuperioris conſilio ex æqui, & iuſti interpretatione non tenetur reddere, ſed denegare debet.

Sin autem res non euidens eſt, diſtinguendum eſt: Nā ſi ſubditus vtrinque æquè dubius ſit ita, vt neutrius partis aſſenſum habeat, liceatne facere contra legem necne, tūc ſi opportunitas ſit conſulendi ſuperiorem, tenetur ſuperiorem conſulere qui eſt legitimus legum interpres, ſi vero non eſt opportunitas adeundi ſuperiorem propter repentinum periculum, ad literam ſeruanda lex erit, vt uitet peccatum contra conſcientiam dubium. Vnde dici ſolet, quod in dubijs pars tutior eligenda eſt, tutior autem pars eſt, ut legem obſeruemus: & in dubijs melior eſt cōditio poſſidentis, lex autem eſt veluti in poſſeſſione, vt obſeruetur. Si vero medio modo ſe habeat, ita, ut neque certus omnino ſit, neque prorſus ambiguus, ſed tamen in alteram partem propendeat, quod poteſt facere contra legem; adeo, vt illius partis opinionem habeat cum formidine alterius, tunc ſi locus, & opportunitas eſt recurrendi ad ſuperiorem, recurrere tenetur, propter rei ipſius incertitudinem ſin autem res non patiatur moram, tunc contra legem facere poteſt, maximè, quando ex legis obſeruatione periculum ſalutis imminet, cum in tali caſu minus periculum ſit, non ſeruare legem quam vitæ, & ſalutis diſcrimen ſubire. Ex quibus conſtat ſolutio argumenti initio allati. ſolum enim procedit in caſu dubio eo modo, quo expoſitum eſt.

4 DVBIVM tertium eſt, An ſufficiens † ratio epicheas ſit vt ſubditus faciat contra legis uerba, quod ratio legis in particulari perſona, & caſu deficiat: Vt ſoluamus hoc dubium, obſeruandum eſt ex Caiet. 2. 2. quæſt. 120. artic. 1. legem dupliciter deficere poſſe in caſu particulari. ſcilicet, *Negatiuè, & contrariè.* Deficit lex *Negatiuè* tantum, quādo deficit ratio legis in particulari caſu, ac per hoc videtur, quod lex in illo caſu non obliget ſi tamen ſeruetur lex, nihil mali, aut inordinati committitur, vt v. g. lata eſt lex, ut quilibet ſacerdos tali die celebret in ſatisfactionem peccatorum ſuorum, cognoſcit quis certo ſe pro ſuis delictis abundè ſatisfeciſſe; deficit tunc lex negatiue tantum quia ceſſat ratio legis in illo. *Contrariè* ceſſat lex, quando non ſolum ceſſat ratio legis in tali caſu particulari, ſed etiam inique ageretur obſeruando legem, vt patet in lege de reddendis depoſitis. ſi redderentur poſcenti ad impugnandam patriam, & de lege non aſcendendi mœnia Ciuitatis, non aſcendēdo permitteret ciuitatem capi: & alijs huiuſmodi, in quibus ſeruare legem eſſet a recto deuiare. His ita prenotatis,

Dicendum eſt, Quando lex in caſu particulari ceſſat contrarie tunc iuxta ea, quæ in dubio præcedenti dicta ſunt pro euidentia aut dubietate caſus, licitum erit, uel ſola propria authoritate, vel ex conſilio ſuperioris præter uerba legis agere. Sin autem lex deficiat negatiue tantum

Digitized by Google

nec ceſſat legis obligatio, nec ſubditos contra uerba legis gere licet. Exempli gratia, lata eſt lex, ne quis arma nocte deferat, quamuis Petrus vt pacificus ſit, nec vllum ab eo timeatur occiſionis periculum contra legem arma deferre non licet. Item extat lex eccleſiaſtica ieiunij, cuius finis eſt extenuare corpus & pacatas habere paſſiones, licet autem quis habeat iam ſedatas paſſiones, nihilominus tamen ad eccleſiaſtica ieiunia obſeruanda tenetur. Sic etiam, vt notat Caietanus ubi ſupra ratio legis in ſimplici fornicatione eſt bonum prolis, & non generationis, ſed educationis, inſtitutionis, curæ & huiuſmodi; propter quę oportet coniugali copula iungi marem & feminam in humanis, ne, ſcilicet proles fornicarie nata tali bono priuetur ſeu incurrat tale damnum, vt latius tradit S. Thom. 3. contra Gentes, capit. 122. & 2. 2. quæſtio. 154. artic. 2. Quamuis igitur huiuſmodi legis ratio in caſu aliquo ceſſare poterit, puta, ſi vtraque pars carnalis copulæ ſit ſui iuris, & diues, & prouiſionem omnem proli neceſſariam ordinet, non tamen in tali caſu huiuſmodi copula carnalis ſoluti cum ſoluta licita erit, vt conſtat, ſed fornicaria: fornicarij autem, vt ad Galatas 5. dicitur, regnum Dei non poſſidebunt. Quamuis igitur in his, & alijs ſimilibus exemplis, vt de celebrante dictum eſt ceſſat ratio legis in particulari negatiue tantum, non tamen ceſſat obligatio legis, ſed adhuc etiam ab illo lex illa ſeruanda erit ut patet de Domino Ieſu Chriſto qui legem circumciſionis ſeruauit in ſeipſo; & ſimiliter Beata virgo legē præſentationis in templo adimpleuit. *Quorum omnium hæc eſt ratio*: quia lex humana in communem utilitatem ordinatur; bonum autem publicum per publicam legum obſeruationem conſeruatur, quando commode ſeruari poſſunt, alioquin propter exceptiones in particulari aut rarò, aut nunquam leges humanæ ſeruarentur, cum vnuſquiſque ſtatim rationem legis in eo ceſſare affirmaret, ſicque virtus legum humanarum facile, ac paſſim ab omnibus contemneretur, & maxima rerum omnium confuſio, & perturbatio ſequeretur. Quæ omnia ex ijs, quæ tradunt Caiet. 1. 2. quæſtio. 120. artic. 1. Sotus lib. 1. de iuſtitia & iure, quæſt. 6. artic. 8. Alphonſus a Caſtro, lib. 1. de poteſtate legis pœnal. c. 5. documento 3. & Barth. Medin. in 1. 2. quæſt. 96. art. 6. Michael Salon 2. 2. q. 60. artic. 5. Bannes, & Atragona ibidem facile colligi poſſunt.

DVBIVM quartum eſt, An † ſicut licet ſubditis in caſibus particularibus vti epichea, & contra uerba legis facere ita etiam licitum ſit legislatori, & Principi diſpenſare in lege in illis caſibus, quibus expedire iudicauerit? *Ratio dubitandi eſt*: Quia cum lex bonum commune reſpiciat, non videtur licitum eſſe ob bonum priuati alicuius bonū commune negligere, & diſpenſando contra legem facere. Item materiam diſpenſationis legem diſſant Summiſtæ, Angel. Syluest. lib. cit. Armilla in uerbo, Diſpenſatio. Summa Confeſſ. lib. 3. titul. 19 quæſtione 1. S. Antonin. parte 1. titul. 17. capit. vnico, §. 9. Panormitan. in capit. fraternitatis. de ſiluis inhaſ. Gloſſa late in capit Requiritus §. niſi rigor 1. q. 7 Nauarr. in Manuali prælud. 9. Alphonſus Vualdus in ſupplemento ad Candelabrum aureum, cap. 12. S. Thom. 1. 2. quæſt. 97 artic. 4. Sotus lib. 1. de iuſtitia, quæſt. 7. artic. 3 Caietan. in 1. 2. quæſt. 96. art. 5. & quæſt. 97. artic 4. Bart. Medina, eadem quæſtione 97. art. 4. Gregorius de Valent. tom. 2. diſputat. 7. quæſtio. 5. puncto 9. Couarruuias in 4. Decret. parte 2. capit. 6. § nono. Emanuel Rodriguez in Sū ma par. 1. cap. 196. & cap. 137. & alij. Suppoſita ergo huius vocis, ſcilicet, *Diſpenſationis*, definitione, (eſt enim, ut præfati authores tradunt, diſpenſare aliquem ſubditorum a legis obligatione eximere, ſine quo legi obnoxius eſſet)

Dicendum eſt quod qui legem condidit, poteſtatem habet diſpenſandi in lege ſua, in caſibus certis, & cum certis perſonis: Cum enim lex vim ſuam a uolentate & intentione legislatoris habeat, ſicut poteſt legem condere, eiuſque obligationem ſimpliciter abrogare, ita etiam eiuſdem legis obligationem ab aliquo actu in particulari curſu, etiā perſeuerantibus omnibus conditionibus, ſecundum quas uoluit antea eiuſmodi etiam actum in lege comprehendere, ex communi Doctorum ſententia remouere poteſt.

Id quod communis praxis, & ipſa ratio ſuadet, & confirmat. Cum enim lex humana, quia in communi poſita eſt caſus omnes particulares comprehendere nequeat, quandoque autem contingit, vt præceptum multitudini vtile, alicui perſonæ particulari, aut in caſu particulari utile non ſit, immo vero illius obſeruantia vel impedimentum eſt melioris boni, vel alicuius mali occaſio: Quia verò periculoſum eſſet cuilibet committere iudicium, an vtile ſit præceptum, neceſſe, ratio ipſa ſuadet, ut qui communitatis curam gerit, & vniuſcuiuſque ſaluti conſulere debet, hanc diſpenſandi poteſtatem habeat, & tali perſonæ in caſu particulari contra legem faciendi facultatem concedat. Hanc autem poteſtatem in eccleſia eſſe, quia Prælati, & Superiores in ſuis legibus cum ſibi ſubditis diſpenſare poſſunt, de fide certum eſt apud omnes Catholicos, vt latius probat Paulus Gryſald in libr. deciſio. Cathol. verbo, Diſpenſatio. & colligitur tum ex illo Apoſtoli teſtimonio, 1. Corinth. 9. Diſpenſatio mihi credita eſt, tum traditione ipſa Eccleſiæ ab Apoſtolorum temporibus vſque ad hanc ætatem noſtram deducta. Nec vllo modo diſpenſatio hæc cum perſona priuata in caſo ſpeciali bono communi præiudicium affert, quia tunc concedenda non eſt, ſed ea potius intentione, & prudentia fieri debet, vt ad bonum commune proficiat.

6 DVBIVM quintum eſt, quidnam neceſſarium ſit, vt diſpenſatio in legibus humanis recte, & legitime fiat? Reſpondeo, ad huiuſmodi diſpenſationem duo præcipue requiruntur. Auctoritas. & cauſa, quarum ſi aliqua deſit diſpenſatio legitima, & iuſta non erit, immo uero ſi deſit, auctoritas, diſpenſatio prorſus nulla, & inualida erit. Hæc autem auctoritas plenaria penes Principem, & legislatorem manet, vnde poteſt quilibet diſpenſare in ſua lege, vel in legibus ſuorum anteceſſorum, in quo ſunt ei pares, vel ſuorum inferiorum in eo quo ſunt eius inferiores. In lege autem ſuperioris diſpenſare inferior non poteſt auctoritate propria, quamuis ex poteſtate delegata, & ex conſenſu, & commiſſione eius nonnunquam iuxta facultatem eis conceſſam inferiores etiam in legibus ſuperiorum diſpenſare poſſint, ut ex l. 1. Cod. de legibus conſtat, & patet ratione: nam inferior poteſtas auctoritatem non habet in his, quæ ſuperior poteſtas decernit.

Vnde Papa in omnibus legibus, & conſtitutionibus humanis anteceſſorum ſuorum Pontificum, & in legibus diſpenſare poteſt nec non in his quæ ab Apoſtolis iure humano ſtatuta ſunt, vt notant S. Thom. Quodlib. 4. art. 13. Couar. in epit. de ſponſal. p. 2. c. 6. § 9 nu. 6 Medina, in 1. 2. q. 97. art. 4. concl. 1 & Alphonſus Vivald in Supplemento ad Candelabrum aureum. c. 12. & gl. in cap. ſunt quidam 25. q. 1. Quod autem Zoſimus Papa in c. Contra ſtatuta. 25. q. 1. ait, *Pontificem Romanum contra ſtatuta Patrum condere aliquid, vel mutare non poſſe*, intelligendum eſt, quatenus ſtatuta illa ad ius Naturale vel Diuinum referunt. Vt gloſſa S. Tho. & Couar. vbi ſupra, docent. Qua ratione cum bigamo, non obſtante præcepto Apoſtoli 1. ad Tim. 3 & ad Titum 1. diſpenſare poteſt, ad ordines promoueri poſſit ſicut etiam diſpenſare poteſt circa id, quod aliquis Sacerdos non indutus veſtibus Sacris Corpus Chriſti conſecraret, vt exemplificat S. Th. ubi ſup. Et eadem ratio eſt de omnibus alijs huiuſmodi, quæ ex inſtitutione humana procedunt. *Ratio eſt*: quia in iſtis parem cum illis habet poteſtatem, vnde ſicut illi in ſuis legibus, ita etiam, & qui nunc eſt Pontifex cum illis poteſtate æqualis ſit, in eorum legibus diſpenſare poteſt. Qua etiam ex cauſa, & ratione Rex in legibus ſuis, ac ſuorum prędeceſſorum ſtatutis, qui in æquali fuerunt poteſtate diſpenſare poteſt.

Ex eodem etiam principio infertur, quod Papa in omnibus legibus, & ſtatutis Conciliorum etiam Generalium diſpenſare poteſt, cap. Propoſuit & ibi gloſ. & communiter Doctores. de conceſſione præbend. & c. ſignificaſti, & ibi gloſſ. in verbo, auctoritatem de elect. & glo. in c. vbi periculum, in uerbo, Conc. de elect. in 6. Pan. in d. c. ſignific. nu. 5. Iacob Almain. in tract. de poteſt. eccl. c. 14. Fel. in c. 1. nu. 23. de cōſtitu. late Iacobatius lib. 5. de Cōcil. art. 15. quos refert, ac ſequitur Couar. in 1 pit. 4. Decr. p. 2. c. 6. §. 9. nu. 6. Alphon. Vivald. in Supplemento ad Candelabrum aureū

c. 12.

Digitized by Google

c.12.nu.17.Med.in 1.2.q.97.art.4.concl.1 Poteſt enim Papa ex omnium conſenſu Ius humanū tollere; At uero in Concilio ius ſtatutum humanum eſt: Ergo & illud tollere,& in eo diſpenſare pōt.vt praxis,& vſus Eccleſiæ obſeruat. Immo vero etiamſi in tali Concilio decretum eſſet irritans,& derogans,quicquid ſecus factum fuerit,nihilo minus poſſet Papa illud tollere,uti docent Cardin. a Turrecremata,libr.3.de Eccl c.52.& 53. Victoria in relect. de poteſtate Papæ,& Concil.Couarr. & Medina, vbi ſupra, & Viuald.loco proximè allato nu.18.& nu. 20. Siquidem poteſtas Romano Pontifici a Deo,non a Cōcilio data eſt, & Papa ſupra Conciliū eſt, vt inter recentiores latè Rob. Bellar.Card.to.2.lib.2.de Concil c.14.15.16.& 17. demōſtrat,vtpote a quo Concilia oīa ſuam auctoritatem,& cōfirmationem accipiūt,iuxta ea quę in ſeſſio.vlt.Cōc. Trid. in fine traduntur; Id quod etiam manifeſte docent gloſ. in cap. Ad Apoſtolicæ de ſent.& re iudic.in 6.in princ. Innoc & Imola,in c.Graue.de præbend.Card a Turrecr. in tract.de Eccl.li.3.c.37.Anton.de Roſellis,in tract de Cōcilijs.q.12.Aegid Bellamera,conſil.99 q.16. Iacobatius in tractatu de Concilijs,lib.5.art.8.Couarr.lib.4.uanar.reſol.c.16.nu.6.Alphonſ.Viuald.in Supplemento ad Candelabrum aureum c.12.nu.10.Ex quibus,& multis,quæ hi authores adducunt,conſtat Concilium etiam uniuerſale in ſtatutis ſanciendis,in litibus,& controuerſijs decernendis non habere aliam iuriſdictionem,quam eam,quæ ſibi fuerit expreſſim,uel tacitè a ſummo Pontifice delegata.

Illud autem obſeruandum eſt,quod cum Papa in iure Canonico vel aliquo Cōcilio Generali nouo,(vt in Trid.) vel antiquis Concilijs Generalibus;aut in alijs decretis a ſe,vel a Sede Apoſtolica factis diſpenſat,ſpecialiter exprimere debet ſe derogare tali decreto Concilij Tridentini, adeo,vt diſpenſatio aduerſus Concilij decreta & canones ſufficiens non cenſetur,niſi in ſpecie fiat eorum derogatio his quidem,aut ſimilibus verbis: *non obſtante aliqua lege, vel constitutione,etiam in Concilio Generali ſtatuta*, Vt Archid.in capit.primo,de conſtitut in 6. & facit textus in c. ex parte,& in capit.fi.de capell.monach c.Eam te.de ætate,& qualit.ordin & c.Nonnulli.de reſcript. & ibi Felin.colum.4.& Alexand.conſil.187.lib 5.Card. Iacobat. tractatu de Concil.lib.5.art.18.Couar.in libr.4.vanar.reſolu.c.16.nu.6.Alphonſ.Viual.in Supplemēto ad Cādelabrum aureum,c.12.nu.22.& alij tradunt.Et quamuis in derogādis decretis aut conſtitutionibus ſolius Summi Pontificis non eſt ita neceſſaria mentio iſta.per hæc uerba prædicta ſpecialia, iuxta Couar & Viuald vbi ſupra, ſolet tamen derogando alicuius conſtitutioni,uel ſuæ. vel prædeceſſorum ſuorum mentionem facere conſtitutionis eius,cui derogare aut in qua diſpenſare intendit,ut uſus,& ſtylus Curiæ obſeruat.

8 DVBIVM ſextum eſt, An ſicut Papa circa humanum iuſſita etiam circa ius diuinum,& Naturale diſpenſare valet? Reſpondeo,quamuis Panor.in c.Non eſt,nu.6.7 de voto.& Felin.in c.quæ in eccleſiarum num.19. de conſtit. & Decius conſil.112.& alij nonnulli eius ſententiæ fuerint, quod Papa cum cauſa in iure Diuino diſpenſare poſſet; Alij tamen,quos paulo poſt referemus,rectius docent hāc poteſtatem Papæ conceſſam non eſſe. Et quidem illud apud omnes certum eſt,(ſi loquamur propriè de diſpenſatione)ſummum Pontificem in præceptis primæ,vel ſecundæ tabulæ Decalogi diſpenſare non poſſe neque in articulis fidei,neque in ſacramentorū inſtitutione,& celebratione quo ad ea,quæ ad ſacramentorum eſſentiam pertinent iuxta ea quæ in Concil. Trid. Seſſion.21.c.2.traduntur;neque etiam in præceptis moralibus, quæ ſunt de lege naturæ,hoc enim,vt rectè docet S.Tho.quodlib.4 art.13.non eſſet poſſe pro veritate,ſed contra ueritatē;nec denique in ijs diſpenſare valet,quæ determinatè de iure diuino inſtituta ſunt.Sic S.Tho.1.2.q.97.artic.4.ad tertium,& 2. 2 q.88.art.10.Petr.de Arragon.ibi,& idem S.Th.Quodlib.4.art.13.& Quodlib.9 at.15.in fi & li.1.ſent.d.47.& 3.d.30.& 1.2.q.100.art.8.Card.a Torrecr.li.2.de eccleſ.cap.107.Ioan.Maior.in 4.d 24.q 12. Ang.in uerb.Papa in prin.Syl.verb.Papa q.16 Io.Driedo de libert.Chriſt.li.1.c.14. circa mediū fol.mihi 204.Sot.li.1. de iuſt & iur.q.7.art.3. ad 3. Ambr.Cather.cōtra Caiet.lib.6.c.2.Couar.in epit.4.decr.p.2.c.6.§.6.nu.4.Franciſcus Victoria in relect.2. de poteſt. Papæ,& Concil. Alph.Viuald. in ſupplemento ad candelab.c.12.nu.10.& 13.At uero in alijs,quæ ita ſunt de iure diuino,vt tamen miſceatur aliquid humanæ obligationis, ſine dubio diſpenſare pōt,vt in voto,& iuramento,quamuis aliqui dubitent an hæc ſit diſpenſatio,an tantū declaratio; Ratio eſt quia licet ſit de iure diuino ſeruare votum quia tamen hæc obligatio ad id faciendum eſt ſibi a ſemetipſo impoſita,hanc obligationem Papa tollere,& in ea diſpēſare pōt;quo ſenſu exponi poſſunt & excuſari Panormitanus,& alij,quos initio difficultatis citauimus. De qua te alibi latius dicemus.

9 DVBIVM SEPTIMVM eſt. Circa Prælatos inferiores, qui cum propria,& ordinaria poteſtate in legibus ſuperiorum diſpenſare non poſſint ſed ſolum ex cōmiſſione,& poteſtate delegata,difficultas eſt,quibus in caſibus hāc poteſtatem exercere poſſint.Et quidem ex cōi Doctorū ſnia, quam ſequitur Sot.li.1.de iuſt & iur.q.7.artic.3.circa mediū.in ſuis legibus proprijs auctoritate ordinaria auctoritate vero delegata in legibus ſuperiorū quilibet diſpenſare pōt.*Primo* in his caſibus in quibus uel ius,vel conſuetudo declarauit:ſic in iure,ſeu Cōcil.Trid Seſſ. 24. de refor. c.6.ad cauendos hominum ſcrupulos,data eſt epis auctoritas abſoluendi ab oī culpa,& ab oī cenſura eccleſiaſtica, propter crimen occultū contracta,& diſpenſandi in oībus irregularitatibus,& ſuſpenſionibus ex delicto occulto prouenientibus excepta ea quę oritur ex homicidio voluntario *Secundo*,ex conſuetudine(quæ eſt optima legum interpres)diſpenſare poſſunt epiſcopi in omnibus votis ſimplicibus exceptis tribus,religionis,ſ.caſtitatis,& peregrinationis Hieroſolymitanæ.vt Sot.vbi ſup.& Bar.Med.in 1.2.qu.97.art.4.teadunt.

Tertio ex Caiet.in 1.2.q.97.art.4.& Med. & Soto in locis proximè citatis,& Greg. de Val.to.2.diſp.7.q.5.puncto 9.in triplici rerum ordine,ſ.*in rebus leuibus,in frequentibus, & in legibus proprium bonum ſuæ ciuitatis,& diæceſis reſpicientibus*: *Leuia* autem cenſentur illa,quæ propriè nō præcepto aliquo obligante ad mortale ſed ſtatuto poſita ſunt. Non n rōni conſonum eſt,& nimis moleſtum, & intollerabile eſſet ad Principem, ſeu ſupremum Prælatum pro diſpenſatione in leuibus recurrere. Qua ratione ait Sotus Prælatos,& etiam priores conuentuales ordinis S. Dominici diſpenſare poſſe in eſu carnium,in induendis lineis,& id genus ceteris, id quod etiā Prælati Congregationis noſtræ Caſinenſis poſſunt , & ex cauſa iuſta facere nonnunquam ſolent. In caſibus etiam frequentibus diſpenſare poteſt epiſcopus ob eandem rationem,quandoquidem nimis graue eſſet ad ſupremum Prælatum ſæpè ualde remotum loco,vel commoditate recurrere ; unde poteſt Epiſcopus diſpenſate in ieiunijs non obſtante lege quę a ſummo Pontifice lata eſt quæ cauſa diſpenſandi frequentiſſimè occurrit;Nec eſt rōni conſonum,vt ſemidebilis, aut uolens quis equitare,aut pedes ire ſine neceſſitate cogente , & putans ſe non poſſe ſeruare ieiunium, recurrat ſemper ad Papam ſed ſatis eſſe uidetur,quod arbitrio epiſcopi in aliud opus pium pro ratione perſonæ commutetur ſaluo legis fine. Hoc autem,& recte limitat Sotus,quod in huiuſmodi legibus,& caſibus diſpenſare pōt epus ex cauſa in diem,aut in breue tempus non tñ pro tota vita. Et eadem rōne,ut notant Sotus,& Medina , ſi alter coniugum per inceſtum cum alterius conſanguinea inhabilis ad exigendum debitum coniugale fiat,maxime dū,uel ob perſonæ pauperiē, vel alia de cā commode ſummum Pontificem adire non poſſet,ſecus autem ſi impedimentū antecederet matrimonium,quod ſubinde cōtrahendum impediret,in quo ſolus Papa diſpēſare poteſt,vt præfati duo authores docent quicquid Syln.in verb.diſp.q.9 in fi.velit ēt in hoc caſu epiſcopum diſpenſare poſſe,ſicut etiam,inquit,diſpenſare pōt, ſi duo contraxerint matrimonium in gradibus prohibitis & non facile pñt adire ſummum Pont.& ſine ſcandalo ſeparari non pñt,vt de nouo contrahant,id quod falſum eſt vt Med.loco citat.animaduertit,cum alia ratio ſit in impedimento ante & poſt matrimonium contractum,& quia hac rōne d occaſio multis excogitādi hmōi neceſſitates.

Denique in legibus ſtatutis in commodum proprium alicuius oppidi, & communitatis diſpēſare poteſt inferior in lege ſuperioris vt verbi gratia, ſi lex lata ſit, ne vinũ aut frumētum aliunde aducatur, vt proprij ciuitatis fructus diſpendantur poteſt Prætor in hac lege diſpenſare maxime conſentiente populo. poteſt enim populus iuri ſuo cedere ſecus autem ſi res illa alijs etiam eſſet communis, vt ſi lex ſuperioris ſit de doctoratu, matrimonio, ordine, & ſimilibus quæ ad bonum commune pertinent, cũ Doctor, coniux, & ordinatus, vbique, & non in vno tantũ loco munus ſuum exerceant, non poterit epiſcopus ſed totius eccleſiæ paſtor & Princeps diſpenſare cum ei ſolum totius cõmunitatis cura, & regimen commiſſum ſit.

10 DVBIVM octauum eſt circa cauſam, quæ requiritur ad diſpenſationem. In qua re communis Doctorum ſententia eſt, quam ſequuntur S. Thom. 1. 2. q. 97. art. 4. S. Antoninus p. 1. tit. 17. c. vnic. § 19. Caiet. 1. 2. q. 96. art. 5. Sotus lib. 1. de iuſtit. q. 7. art. 3. Nauar. in Manu. præl. 9. nu. 13 & ſeq. Couar. in 2. par. 4. pit. de ſponſal. c. 6. § 9. nu. 7. Banh. Medin. in 1. 2. q. 97. art. 4. Gre. de Val. to. 2. diſpu. 7. q. 5. pun. 9. Alphonſus Viuald. in ſupplemento ad Candelabrum aureum, cap. 2. nu. 6. & alij. Summiſtæ in verbo, diſpenſatio. ad diſpenſationem requiri cauſam rationabilem alias qui diſpenſat, peccatum committit infidelitatis & imprudentiæ, vt rectè notant authores allati poſt S. Thomam: infidelitatis quidem, dum bono communi non proſpiciat, cum tamen lex omnis in bonum commune conſtituta ſit: imprudentiæ autem, dum prius, quam cauſam perſpectã, & exploratam habeat, contra legem diſpenſet. Etenim, vt Apoſtolus 2. Corinth. 10. docet, diſpenſandi facultas data eſt in ædificationem, & non eſt in deſtructionem, & Chriſtus Luc. 12. in diſpenſatore ſuper familiam ſuam conſtituto fidelitatem requirit, vt diximus ita vt in diſpēſando nõ bonum ſuum aut alterius bonum priuatum reſpiciat, ſed bonum commune, ne alioquin occaſionem præbeat ſuſpicandi, quod leges ſtatutæ ſint propter turpe lucrum. Quapropter conſuetudo illa quod non diſpenſetur in tali lege niſi pro pecunia, abolenda eſt, ne quis ſuſpicetur leges condi, vt ſint legiſlatori peculium, ſicut eam abolent Concilium Tridentinum Seſſion. 25. de reformat. cap. 18. prudentiam etiam expoſcit, vt non niſi cauſa cognita diſpenſet. Quæ communis Doctorum opinio uarijs in locis a Cõcilio Triden. confirmatur, tum præcipue Seſſ. 6. de reform. ca. 2. in illis verbis, *Indulgentijs vero, & diſpenſationibus tẽporalibus*, puta, ne quis in beneficijs perſonalem reſidentiam de iure, ſiue conſuetudine exigentibus per tempus reſideat, *ex veris & rationabilibus cauſis tantum conceſſis, & coram ordinario probandis*, &c & Seſſ. 24. de refo. matrim. cap. 5. dicitur, *In contrahendis matrimonijs vel nulla omnino* (ſcilicet a Papa) *detur diſpenſatio, vel raro; idque ex cauſa, & gratis concedatur. In ſecundo gradu nunquam diſpenſetur niſi inter magnos Principes, & ob publicam cauſam* & Seſſ. 25. de reform. cap. 18. vbi latè forma, & modus in diſpenſationibus faciendis præſcribitur his verbis. *Sicut publicè expedit, legis vinculum quandoque relaxare, vt plenius euenientibus caſibus & neceſſitatibus pro* COMMVNI VTILITATE *ſatisfiat: ſic frequentius legem ſoluere, exemploque potius quam certo perſonarum, rerumque delectu, petentibus indulgere nihil aliud eſt, quam vnicuique ad leges tranſgrediendas aditum aperire. Quapropter ſciant vniuerſi ſacratiſſimos canones exactè* AB OMNIBVS, *& quoad eius fieri poterit*, INDISTINCTE *obſeruandos, quod ſi* VRGENS IVSTAQVE RATIO, & MAIOR *quandoque* VTILITAS *poſtulauerint, cum aliquibus diſpenſandum eſſe, id* CAVSA COGNITA, *ac Summa* MATVRITATE *atque* GRATIS *a quibuſcunque, ad quos diſpenſatio pertinebit, erit præſtandum, aliterque facta diſpenſatio ſurreptitia cenſeatur* Hactenus Conc. Trid. Quibus verbis apertè docetur diſpenſationem faciendam non eſſe, niſi ex cauſa iuſta, & ob bonum commune, aut ſaltem ob maiorem vtilitatem eius, cum quo diſpenſatur, ſed neque tunc diſpēſandum erit niſi cauſa cognita, & maturè ponderata, & non ob pecuniam, ſed gratis. Quæ omnia non ſolum in prælatis inferioribus poteſtatem diſpenſandi habentibus, ſed etiam in ſummo eccleſiæ paſtore, & Principe procedunt, vt notant Summa confeſſ. lib. 1. tit. 8. quæſt. 81. Aluarus Pelagius de planctu eccleſiæ lib. 2. cap. 15. Couar. & Viualdus, vbi ſupra, vnde S. Bernar. lib. de diſpenſatione, & præcepto vocat eos, qui ſine cauſa iuſta diſpenſant, non diſpenſatores, ſed diſſipatores. Ratio eſt, quia Princeps non niſi duce recta ratione quicquam facere debet, recta autem dictat ratio, vt ius quod omnibus commune eſt, communiter, & indiſtinctè ab omnibus ſeruetur, nec vnius alicuius gratia ſine cauſa violetur, frangit autem æquabilitatem illã, quã iuſtitia inter omnes ſeruari iubet, qui pro libito, & ſine cauſa cum aliquo diſpenſat ideoque in conſcientia tutus non eſt, qui ſic diſpenſat & vt plurimum peccatum mortale eſt quandoquidem princeps ipſe ſub pœna peccati mortalis ſubditis ſuis iuſtitiam exhibere tenetur. Sed, & is etiã, qui a Papa huiuſmodi diſpenſationem petit ſine iuſta, & legitima cauſa peccat, ſicut ipſe, qui diſpenſat, quippe qui rem illicitam a Principe poſtulat, eiq. in peccato mortali comparatur vnde quamuis grauius peccet ſuperior ſine cauſa diſpenſando, quam diſpenſationem petens, ſi tamen ſuperior diſpenſando mortaliter peccet, etiam petens peccati mortalis reus erit cum vterque contra legem naturæ peccet, quia turpis eſt pars, quæ non conſonat ſuo toti, vt ait Caietanus, vbi ſupra Dixi vtrumq; peccare aliquando mortaliter quia nonnunquam, & petens, & concedens ſolum peccat venialiter, vt Nauarrus. vbi ſupra, prælud. 9. nu. 14. Couar. d. § 9. nu. 7. Alph. Viual. in d. c. 2. nu. 22. qui etiam alios refert vt Victoriam in relect. 3. de poteſtate Papæ, propoſi. 5 & 15. & Cordubam li. 4. Quæſtionarij, q. 8. & alios. Quando autem mortale, aut veniale peccatum ſit, ex circumſtantijs iudicandum erit. Addunt autem Caietanus, Nau. & Coua. Gregor. de Val. & Alphonſus Viuald. num. 25. locis allatis, quod licet Papa diſpēſans ſecum, aut cum alio ſine cauſa in lege aliqua, v. g. ad non dicendum horas canonicas vel ad non ieiunandum in quadrageſima. peccet, quia facit contra legem naturæ, qua omnis pars & maxime caput tenetur conformare ſe ſuo toti, ſic tamen licentiam non recitando horas. & non ieiunando, non eſt reus fractæ legis, aut violati præcepti de horis canonicis dicendis aut de ieiunando, cum iam diſpenſationem obtinuerit & conſequenter vtendo tali diſpenſatione conceſſa illi a Papa ſine cauſa, non peccat mortaliter, ſi exinde ſcandalum aut damnum proximi non ſequatur; ſi enim ex vſu talis diſpenſationis ſequeretur ſcandalum aut damnum, alterius puta, ſi exoneratio mea eſſet oneratio aliorum, vt cum quis priuilegium procurat quo ſe tributis ſoluendis abſq; cauſa ſubtrahat unde aliorum vergit aggrauatio, peccatũ eſſet mortale vt conſtat id quod etiam procedere poteſt in alijs caſibus, ut notat Greg. de Valentia ubi ſupra pun. 9. attenta conditione, & grauitate ipſius legis humanæ, in qua illicitè facta ſit diſpenſatio.

11 DVBIVM eſt, an diſpenſatio ſine cauſa facta in lege humana ualida ſit, ita ut diſpenſatus ſit tutus in conſcientia? Inn. cap. cum ad Monaſterium. num. 3 & 4. de ſtatu monachorum. Pa. in ca. Non eſt. nu. 8 de uoto & uoti redem. & in c. de multa. n. 20. de præb. & in c. quæ in eccleſiarum. n. 17. & Decius ibi. n. 29. de conſtit. Sylu. uerb. diſpenſatio. q. 2 n. 4. Cou. in decret. p. 2. c. 6. § 9. nu. 10. & nu 11. docent, quod ſi is; qui inferior Papa eſt, diſpenſet ſine cauſa, etiam in rebus humanis non eſt ualida, quia nõ eſt data ei poteſtas diſpenſandi ſine cauſa: ſi uero Papa diſpenſet, tũc ſi diſpenſatio ſit circa ius humanũ, licet Papa ſine cauſa diſpenſando peccet, relaxatio tñ ipſa iuris tenet & ualet. ſin aũt ſit circa ius diuinũ, tunc diſpenſatio ſine cauſa facta nõ ualet. Vt aũt, quid uerius ſit, breuiter ſtatuamus, dicendũ eſt cum Ca. in ſumma uerb. diſpenſatio, & in 1. 2. q. 96. ar. 5. Soto li. 1. de iuſt. q. 7. ar. 2. Bar. Me. in 1. 2. q. 97. ar. 4. Petro de Arrag. 2. 2. q. 89 ar. 9. in fine. Coſmo Philiarco de offi. ſac. p. 2 l. 3. c. 4. Na. in Ma. præl. 9. n. 15. & Alphonſo Viualdo in ſupplemento ad candelabrum aureum, c. 2. n. 8 9 & 24.

Primo, Quod licet inferior, v. g. epiſcopus diſpenſãdo in lege ſuperioris ſine cauſa peccet, & diſpenſatio ita facta nõ ualeat, (in qua re cõueniunt oẽs) ſi tñ diſpenſet ſine cauſa, in legibus Sinodalibus a ſe inſtitutis, aut in legibus ſui prædeceſſoris, aut inferioris, diſpenſando peccat, diſpenſatio tamen ualet, quia in his, quæ a ſua merè pendent ordi-

Digitized by Google

ordinaria poteſtate, eandem habere videtur epiſcopus poteſtatem, quam Papa in ſui legibus diſpenſandis habet.

Secundo. quoties Papa in his diſpenſat. quæ ſunt tãtum iuris poſitiui humani, diſpenſatio etiam ſine iuſta. & ſufficienti cauſa facta, dummodo vera ſit, valida cenſeri debet: Vt v. g. ſi diſpenſet cum aliquo, vt contrahat in ſecundo gradu, aut vt non ieiunet in Quadrageſima, vel vt non recitet horas canonicas. Ratio eſt, quia obligatio hæc a iure humano dependet, quam Princeps, aut legiſlator pro libito ſuo abrogare poteſt. Dixi, *dummodo cauſa ſit vera*, quia vt notat Medina loco citato, ſi cauſa ad diſpenſandũ allegata ſit falſa, & fictitia, etiam diſpenſatio nulla, & ſurreptitia erit. Ratio eſt, quia hæc diſpenſatio cauſæ allegatæ innititur, tanquam fundamento. vnde non extante fundamento. & cauſa, etiam ædificium corruit.

Tertio, in his, in quibus admiſcetur obligatio iuris naturalis, aut diuini prout in ijs diſpenſare poteſt Papa, ſi diſpenſet ſine cauſa legitima, peccat, & diſpenſatio inualida eſt. Sic omnes, quos ſupra attulimus, ut verbi gratia ſi diſpenſet in voto. & iuramento, quia cum hęc diſpenſatio in ijs, quæ ſunt de iure diuino ſit propria Dei, & cõceſſa ſummo Pontifici ad rectam eccleſiæ gubernationem, non eſt credibile ſine cauſa datam eſſe ei poteſtatem diſpenſandi. Neque enim Papa, vt ait Caiet. in ſumma, ubi ſupra, habet poteſtatem in deſtructionem. ſed in ædificationem corporis Chriſti. 2. Corinth. 10. & S. Tho. 1. 2. q. 97. artic. 4. ad tertium, id ſatis apertè indicat & Nau. ubi ſup. prælud. 9. num. 13. Viuald. in d. c. 11. nu. 9 Sotus lib. 1. de iuſtit. q 7 art. 3. ad tertium. Syluest. verb. diſpenſ. q. 3. num. 5. Petrus de Arragon. vbi ſupra & Coſmus Philiarchus loco citato, & alijs, neque enim habet ſummus Pontifex auctoritatem ſupra ius diuinum, & naturale, vt illud pro ſua voluntate abroget. Et quidem hi omnes exemplificant in voto, & iuramento. Addunt autem Syluester, Caieta in ſumma. Sotus, Medina locis allatis poſt Panor in cap. Non eſt uoti. num. 8. de uoto. & uoti redempt. aliud exemplum, ſcilicet, ſi abſq; rationabili cauſa diſpenſetur, quis vt plura beneficia curata habeat aut vt non reſideat, & patet, aut creditur, vel probabiliter dubitatur inde prouenire, quod eccleſiæ priuarentur debitis curis animarum, cum contra ius diuinum ſit, ut eccleſia debita cura animarum priuetur. Item, vt ait Sotus, ſi infans, & puer curam permittitur gerere animarum, aut, vt ait Medina, ſi diſpenſet cum epiſcopo, ut teſtetur de bonis eccleſiaſticis quæ, vt aiunt Panor. & Sylueſter, ſunt bona Dei, & pauperib. diſtribuẽda: Item ex Pan. in d. c. Non eſt. num. 9. Sylueſtro, & Soto, vbi ſupra, ſi religioſus profeſſus diſpẽſationem obtineat a Papa ſine iuſta cauſa vt poſſit tranſire ad laxiorem regulam; Item ex eodẽ Pan quẽ refert, & ſequitur Syluest. vbi ſup. q. 3. nu 6. ſi religioſus præficiatur eccleſiæ curatæ cauſa legitima non extante, puta, quia non eſt aptus ad officium prædicandi vel exercitium curæ, nam propter hoc bonũ publicum emanauit illud ius diſpenſatiuum, vt religioſus præfici poſſit eccleſiæ ſeculari ca. Quod Dei, de ſtatu Monach. & gl. in c. Monachi uagantes. 16. q. 1. ait, quod ſi religioſus præficitur eccleſiæ ſeculari non ut proſit, ſed ut pręſit, peccat mortaliter, cum veniat contra uotum. Item ex Soto, ſi laicus monachis in Abbatem præficitur, in his, & alijs ſimilibus, vt præfati authores tradunt diſpenſationes ſine cã legitima factæ inualidæ ſunt apud Deũ, quãmuis in foro exteriori ratæ, & validæ habeantur. De quib. exẽplis exactius ſuis in locis nobis agẽdum erit, hic ſolum exẽpla Doctorum pro hoc tertio dicto referre ſtatuimus quid autem veritatis in ſe contineant alibi demonſtrabimus.

Quæ autem hactenus de diſpenſatione dicta ſunt, etiã de concedente, aut obtinente priuilegium procedunt, ut uocant Petr. de Arragon. 2. 2. queſt. 89. art. 9 in fi in dict. 2. Greg. de Valent. to. 2. diſput. 7. q. 5. pun. 9. in fi. Nam & res iſta cauſam, & auctoritatem requirit, ſicut diſpenſatio; Alioquin & is, qui priuilegium & exemptionem a lege communi procurat, & is, qui concedit, peccat ſimiliter cõtra ius naturæ, quandoquidem ratio ipſa naturalis dictat, ut pars omnis ſeſe cum toto conformet in his, quibus fieri poteſt. Alia multa de priuilegijs legi poſſunt apud Alphonſum Viualdum in Candelabro aureo par. 4. c. 10. Per totum & S. Anto. par. 1. tit. 19. per totum.

12 DVBIVM decimum eſt, an lex humana ſemel ſtatuta, & approbata mutari poſſit? Ratio difficultatis eſt quia cũ lex humana regula ſit humanorum actuum, iuſta, & recta & a lege naturali deriuetur, conſequenter ſemper permanens & immobilis eſſe debet, ſicut ipſa lex naturalis immutabilis, & inuariabilis permanet. Reſpondeo cum S. Tho. in 1. 2. q. 97. artic. 1. & Caiet. & Medina ibidem, Soto lib. 1. de iuſtit. & iure, q 7. artic. 1. Gregorio de Valentia to. 2. diſput. 7 q. 5. puncto. 8. S. Antonino in ſumma par. 1. tit. 19 c unic §. 8 & Ariſtotele lib. 2. politic. cap. 6. & S. Auguſtino li 1. de lib arb. c. 9. & Innocentio Papa III. in Concilio Lateran. ut refertur in c. Non debet de conſang. & affinit. leges humanas interdum recte mutari, & abrogari poſſe. Ratio eſt, quia cum lex humana ſit dictamen quoddam rationis, quo actus humani dirigũtur, ex duplici cauſa, & radice, vt erudite tradit Angelicus Doctor, vbi ſupra prouenire poteſt vt lex humana iuſte mutetur vna ex parte rõnis, altera vero ex parte hominum. *Ex parte rationis*, quia cum natura noſtra rationalis, & diſcurſiua ſit, nec oĩa uno diſcurſu, & apprehẽſione penetrare poteſt ſed gradatim ab imperfecto ad perfectum tendit, ut tam in ſcientijs ſpeculatiuis, quã practicis videre licet, (Siquidem qui primo philoſophati ſunt vt Thales Mileſius & alij, quædã imperfecta tradiderunt quæ poſtea per poſteriores magis perfectè tradita ſunt & Licurgus, Salon, Numa, & alij leges quaſdam imperfectas ſtatuerunt, quæ deinceps ſucceſſu temporũ ab alijs exactius. & accuratius cultę ſunt) nihil mirum eſſe debet, ſi legiſlator non valens omnes caſus occurrentes prauidere ſtatuat legem, quam poſteri recto conſilio & ratione ducti mutãt. Vnde recta ratio quæ prius dictabat legem ita ſtatuendam fore, alio tempore dictat mutandam eſſe. Cum enim res humanæ quas leges humanæ moderantur mutationibus expoſitæ ſint, recta ratio conſequenter dictat, vt pro rerũ mutatione leges ẽt de nouo ſtatuantur. Vnde Deus, qui legem ueterem inſtituit conuenientem quidem rudi, & imperfecto populo, rebus poſtea mutatis, & hominibus ad maiorẽ perfectionẽ tendere cupientibus aliam nouã, & perfectiorẽ inſtituit.

Ex parte etiam hominum conuenit nõnunquam, vt lex mutetur, cum, vt conſtat experiẽtia, actiones humanæ ita locorum, & temporũ diuerſitati ſubiectæ ſunt, vt longo tempore in eodem ſtatu difficulter permaneant; Vnde ſecundum diuerſas eorum conditiones, & ſtatus, diuerſas leges ſtatuere oportet, cuius rei exemplum optimum affert S. Th. ex D. Auguſt li. 1. de lib. arb. c 6. his uerbis. *Si enim populus ſit bene moderatus, & grauis, communiſq; utilitatis diligentiſſimus cuſtos, recte lex fertur, qua tali populo liceat creare ſibi magiſtratus, per quos Reſpublica adminiſtretur. Porro ſi paulatim idem populus depranatus habeat venale ſuffragium, & regimen flagitioſis ſceleratiſq. committat, recte adimitur populo tali poteſtas dandi honores, & ad paucorum bonorum redit arbitriũ.* Hinc recte Ariſt. lib. 2. politic. c 6 concludens quaſdam leges, & quandoque mutandas eſſe ait, *Sicut in alijs artibus, ſic etiam circa ciuilem conſtitutionẽ impoſſibile eſt ſingula ad minimum vſque ſcriptis comprehendere, neceſſe eſt enim vt generaliter ſcribatur, Actiones autẽ circa ſingularia ſunt Ex his igitur* inquit, *concluditur, quaſdam leges, & quandoq. mutandas eſſe.* Quas oẽs cauſas, & rationes egregie Innocentius Papa III vbi ſupra his verbis complexus eſt. *Non debet* inquit, *reprehenſibile iudicari, ſi ſecundum uarietatem temporum ſtatuta quoque varientur humana, præſertim cum vrgens neceſſitas, uel euidens utilitas id expoſcit, quoniã ipſe Deus ex ijs, quæ in ueteri teſtamẽto ſtatuerat, quædam etiam mutauit in nouo.* Quibus verbis non ſolum oſtendit leges humanas licite nonnunquã mutari, & abrogari poſſe, ſed etiã, quãdo id licite fieri poſſit. Neque enim Princeps, & legiſlator pro libito & ſola volũtate ſua legem recte ante inſtitutã mutare debet. ſed tunc ſolũ quando aut vrgens neceſſitas, aut cõis utilitas id expoſcit, ut S. Tho. 1. 2 q. 97. art. 2. & alij, quos paulo ante recenſuimus, annotarunt. Sicut enim leges humanæ pro communi utilitate, & bono Reipublicæ inſtitutæ ſunt, ita etiã non alia de cauſa, & ratione mutandæ ſunt, niſi cum earum mutatio in augmentum, & utilitatem boni com-

Digitized by Google

minus redundat. Etenim mutatio legis, quantum eſt de ſe detrimentum Reipublicæ afferre ſolet, quia cum conſuetudo ſeruandæ legis plurimum valeat, legis conſequenter mutatio, talem conſuetudinem tollens, vim etiam conſtrictiuam legis diminuit. Et ſicut (vt notant Honorius Papa III. in cap. cum conſuetudinis de conſuetud. & Sotus, ueneranda legis canicies amore retinet humanos animos; ita inimica nouitas inuidiam, & diſcordiam afferre ſolet. Tūc igitur ſolum mutari lex debet, quando vel maxima, euidētiſſimaque vtilitas ex noua lege prouenerit, aut grauis, & vrgens neceſſitas conſuetam legis obſeruantiam ob manifeſtam eius iniquitatem antiquare compulerit. Vnde ff. de conſtit. Principum, l. 2. Vlpianus ait, *In rebus nouis conſtituendis euidens eſſe debet vtilitas, vt recte recedatur ab eo iure quod diu æquum viſum eſt.* Aliter autem legem mutans, vt Sotus lib. 1. de iuſtitia, q. 7. articu. 2 in fine. Gregorius de Valentia tom. 2. diſpu. 7. q. 5 puncto 8. & alij communiter docent, peccat, populus tamen non amplius eiuſmodi lege tenebitur: ſiquidem iam ſimpliciter ex voluntate Principis abrogata eſt. Satis igitur conſtat mutari poſſe legem ex cauſa iuſta, nihilque obſtat, quod lex humana legi naturali tanquam regulæ immutabili innitatur; Etenim lex humana a naturali lege per rationem humanam deducitur, quia vero ratio humana non omnia futura ſatis perſpicere poteſt, lexque humana in actionibus ſingularibus, & contingentibus conſiſtit, cum tamen econtra lex naturalis ſola principia vniuerſalia contineat, quæ a ſingularibus abſtrahunt, nihil mirum ſi, cum lex naturalis immutabilis ſit, humana tamen variabilis exiſtat: Siquidem menſura rebus ipſis quarum menſura eſt, accommodari debet: menſura autem rerum mutabilium, quales ſunt actiones humanæ, ſolidiorem, & firmiorē non ſuffert perpetuitatem, ut ratio, & experientia quotidiana demōſtrat: & de mutatione legum hæc, quantum ad inſtitutum noſtrum ſpectat, dicta ſufficiant.

De conſuetudine, virtute, & conditionibus eius. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Varia definitiones conſuetudinis.*
2 *De proprietatibus conſuetudinis, quæ ex S. Tho. & aliorum conſenſu præcipue tres ſunt.*
3 *Qualiter intelligenda ſunt conditiones, vt haberi poſſint.*
4 *An conſuetudo legem diuinam, vel naturalem mutare, vel abrogare valeat?*
5 *Quibusnam introduci poteſt conſuetudo, quæ legem tollat, aut mutet.*
6 *Qualis debet eſſe conſuetudo, quæ vim legis habet.*
7 *Conſuetudo neceſſario debet eſſe præſcripta, quando, & quæ ad legitimam præſcriptionem requirantur n. 8.*
9 *Qualis multiplicatio, & quorum actuum vſus conſuetudinem, & legem obligatoriam conſtituit.*
10 *An lex aliqua conſuetudinem vincere poſſit.*
11 *An, quando conſuetudo habet id, quod lex, ſublata lege tollatur conſuetudo.*
12 *Qua ratione excuſantur ij, qui contra legem agunt propter conſuetudinem.*
13 *An lex pœnalis propter conſuetudinem tolli poſſit.*
14 *An omnis conſuetudo proprie dicta obliget ad mortale.*

CVm in ſuperioribus de legibus abundè ſatis, quatenus præſens opus morale patitur, dictum ſit, inter leges autem, & conſuetudinem ea eſt connexio, & affinitas, vt nonnunquam conſuetudo vim legis obtineat, reſtat, vt in fine huius libri pauca de conſuetudine in vniuerſum dicamus. De qua re Canoniſtæ in titulo, de conſuetudine, in Decretalibus & ſexto, & in can. conſuetudo. diſtin. 1. iuriſperiti in l. De quibus (quæ eſt lex 32.) & in l. Si de interpretatione (quæ eſt lex 37.) ff. de legib. & in l. 1. & 2. C. quę ſit longa conſuetudo. Summiſtæ, vt Ang. Syluester, Tabiena, Armilla, & alij in verb conſuetudo. S. Tho. 1. 2. q. 97. art. 3. Caie. & Barth. Medina ibidem. Sotus li. 1. de iuſtitia & iu. q. 7. art. 2. Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pœn. ca. 12. Ioan. Driedo lib. 1. de liberta. Chriſtiana. c. 10. & 11. & Io. Medina Cod. de ieiunio. q. 8. S. Ant. p. 1. ti. 16. per totū. Gregorius de Valentia to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 8. Marcus Antonius Cucchus in inſtitutionibus maioribus lib. 1. ti. 9. Alphonſus Viuald. in candelabro aureo. p. 4. in 2. p. per totum, & alij fusè diſputant. Antequam vero ad ſoluendas difficultates, quæ in hac materia occurrunt, accedamus, quædam annotanda ſunt, quorum.

1 PRIMVM eſt circa definitionem eius. Etenim variè definiri, ſeu deſcribi ſolet. Ioan. Andreas, & Panorm. in rubri. de conſuetud. ſic definiunt; Conſuetudo eſt ius quoddam quod eſt moribus, ſeu vſibus populi totius, vel maioris partis ratione initiatum, continuatum, & conſtitutum, legis habens auctoritatem. Alij aliter deſcribunt: Illa autem ut communior, ita etiam mihi videtur verior deſcriptio, quam affert Iſidor. lib. 5. etymol. & refertur in can. conſuetudo. diſt. 1. *Conſuetudo eſt ius quoddam moribus inſtitutū, quod pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex.* Cum enim leges nulla alia ex cauſa homines obligent, quam, quod a voluntate, & ratione legiſlatoris proficiſcantur, & iudicio populi pro legibus ſuſceptæ ſint, merito etiam ea, quæ ſine ullo ſcripto ex conſenſu Principis & populi probantur, pro legibus habēda ſunt, parum enim, aut nihil refert, an talis voluntas verbis, & ſcriptis, an etiam actibus externis multiplicatis, qui conſuetudinem efficiunt, declaretur.

2 SECVNDVM eſt, Circa conſuetudinis proprietates, quæ ex S. Thomæ, & aliorum Doctorum conſenſu, & ſententia tres præcipue ſunt; *Prima* eſt, legem mutare, abrogare, & tollere. argu. cap. Cum omnes. de conſt. & l. de quib. ff. de legib. Et huc etiam pertinet legem confirmare, quando conſuetudo eſt conformis legi, arg. ca. ſi. de conſuetud. ca. In iſtis § leges. diſtinct. 4. vbi dicitur *leges inſtituuntur, cum promulgantur firmantur, cum moribus vtentium approbantur. Sicut enim moribus vtentium in contrarium nonnullæ leges hodie abrogata ſunt, ita moribus vtentium ipſa leges confirmantur. Secunda eſt*, legem interpretari, vt in l. ſi de interpretatione. (quæ eſt lex 37.) ff. de legibus. & Innocentius Papa III. in c. cum dilectus, de conſuet. conſuetudinē optimam legis interpretem eſſe docet. *Tertia eſt*, legem facere. & conſtituere, vt habetur in l. de quibus. (quæ eſt 32.) ff de legibus. & can. conſuetudo. diſtinct. 1. cuius rei optimum affert S. Thomas, vbi ſupra, ex S. Auguſtino teſtimonium in epiſt. 86. ad Caſulanum, *Mos*, inquit, *populi, Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt, & ſicut præuaricatores legum diuinarum, ita contemptores conſuetudinum eccleſiaſticarum coercendi ſunt.* & refertur in cap. In his rebus. diſtinct. 11. Quarum omnium optima ratio eſt, quam affert San. Thomas loco proxime citato, quia eadem eſt poteſtas condendi, mutandi, & interpretandi legem. Ergo ſicut multitudo poteſtatem habet legem condendi, ſic etiam & eam interpretandi & abrogandi, quam poteſtatē non minus rebus ipſis, & factis, quam verbis, & ſcriptis explicare ſolet, & poteſt, quia vero circa has conditiones nōnulla dubia eſſe ſolent, ſiquidem non omnis conſuetudo legem tollere aut conſtituere poteſt, vt diſtinct. 11. varijs capitibus oſtenditur, ideo ad difficultatem omnem. & errorem tollendum nec non ad clariorem rei explicationē

3 DVBIVM Primum eſt circa has conditiones, qualiter intelligendæ ſunt, vt vim habere poſſint eo modo, quo dictum eſt? Reſpondeo quamuis in ſequentibus res hæc latius explicanda ſit, in hoc tamen dubio ea, quæ neceſſaria ſunt ad ſecundæ conditionis intelligentiam, paucis exponemus. In qua re, vt recte notant Sotus, Gregorius de Valentia & Medina, ad hoc, vt conſuetudo ſit fida legum interpres, requiritur *Primo*, vt ſit publica. & neminem lateat ſi enim aliquid a multis ſeruaretur, ſed in occulto, ita, vt ad notitiam principis non perueniat, talis conſuetudo nō poteſt eſſe legum interpres, vt ergo legem conſuetudo interpretari poſſit, debet eſſe publicis moribus recepta, ſciente, & conſentiente Principe. *Secundo*, vt id non ſolum ſciat ſed ēt approbet, & non puniat, etiamſi res in iudicium deducatur. Si n. ſciat aliquid fieri, & vel ex negligētia, vel ex impotentia nō potés delinquētes corrigere, & abuſū tollere occulata diſſimulatione talē abuſū permittat, talis cōſuetudo legē interpretari non poteſt. Hinc colligit Medi. in 1. 2. q. 97. ar. 3. quod licet olim ſemel tantum in die, & id quidem

dem hora nona, in diebus ieiunij comedere licebat, conſuetudine tamen introductum eſt, quod aliquid noctu ſumamus, quæ conſuetudo optime legem hanc ieiunij interpretata eſt. Vnde enim Doctores, vt notant Ioann. Medina ca. de ieiunio q. 8. Mar. Ledeſm. 2. 2. q. 17. ar. 6. dub. 6. & Caie. in Sũma verbo. ieiunium. in principio, communiter excuſant fideles qui iuxta morem, & conſuetudinem patriæ in die ieiunij longiores collationes faciunt, ſiue ſumant olera, ſiue electuaria ſiue etiam aliquos fructus, aut etiam panẽ, vel ſolum vel ſimul cũ aliquo fructu arboris alicuius. Ob quam etiam conſuetudinem quę legem hanc ieiunij interpretata eſt, excuſantur huius refectionem ante horam nonam ſumentes. Nam, vt Caie. Io. Medina. Ledeſ. tradunt, paulatim detractum eſt mul ũ horæ comedendi; Trecenti n. anni adhuc non ſunt, ex quo hora prandij in ieiunio erat hora tertia poſt meridiem vt conſtat ex S. Tho. 2. 2 q. 147 art 7. Nunc autem religioſi etiam multum ante meridiem æſtiuo tempore. & in Quadrageſima comedere ſolent. Quæ conſuetudines valent & a peccato excuſant ſũmo Paſtore eccleſiæ ſciente, & tolerante. E contra vero cõſuetudo introducta a tabellionibus aut a ſtabularijs, & huiuſmodi exigendi vltra taxatum pretium, nec legitima legum interpres eſt nec a peccato excuſat. Quia, vt ait Bart. Medina licet id frequentiſſime fiat, & ita fieri Princeps cognoſcat, huiuſmodi tñ transgreſſores in iudicio accuſatos grauiter punit. quod efficax argumentum eſt, uelle Principem, ut lex ſtatuta ſeruaretur, adeo ut occulta conſuetudo, & abuſus multorum in contrarium, uigori legis præiudicare non poteſt. Addit unum Sotus ubi ſupra notatu, & obſeruatione dignum, ſcilicet diſſimulationem prælati, quæ facit ad legis conſtitutionem, interpretationem, aut abrogationem per actuum multiplicationem intelligendam, illo prælato, ſeu principe qui eſt legislator, quamuis enim prætor in urbe, uel prælatus conuentus, aut prouinciæ legum transgreſſiones diſſimulent, talis tamen conſuetedo numquam legis uires conſequitur, quia nõ eſt ſignum uoluntatis ſupremi prælati aut principis, qui eſt legislator. Id quod multum ualet ad caſuum plurimorum decisionem.

4 DVBIVM Secundum eſt, an conſuetudo legem diuinã, uel naturalem mutare, uel abrogare ualeat? Reſpondeo, nulla conſuetudine derogari poſſe iuri diuino aut naturali, eo quod nullo modo id fieri poteſt ſine detrimento ſalutis, ut expreſſe habetur in ca. cum tanto, & gl. ibi in uerb. Naturali iuri. de conſuetud. idemque docent S. Tho. 1. 2. q. 97 arti. 3 ad 1 S. Ant p 1. ti 16 § 6. Sotus lib 1. de iuſtitia q. 7. ar. 2 ad 1. Panor. in d. c cum tanto, n. 1. & 2. de conſuetud. Syl uerb. conſuetudo. q 14. Tabiena uerb eodem. uer. 3. Io. Driedo lib. 1. de liber Chriſt c. 10. Alphonſ. Vinal. in Candelabro aureo p. 4. tract. 2. c. 2. & 3. & alij. Immo uero quanto conſuetudo contra legem diuinã, & naturalem fuerit inueteratior tanto grauioris cauſa eſt peccati; tantũ abeſt, ut conſuetudo aliquid uigoris detrahat illis legib. Id quod procedit quoad prima principia iuris naturalis, hæc n. nullo modo per conſuetudinem mutari poſſunt. Notandum. n. eſt ex S. Th 1. 2. q. 94. ar 4. & q. 95. ar 2. in lege naturali tria conſiderari poſſe ſ. prima principia. quę nunquã deficiunt a rectitudine, ut Nulli faciendum eſt malum. Et primæ concluſiones raro deficientes ex illis principijs cõmunibus deductæ, ſicut hoc, quod eſt. Non eſſe occidendũ deducitur ut concluſio quadam ab eo, quod eſt, Nulli eſſe faciendum malum. Et quædam determinationes quorundam principiorum communium a dicta lege deriuatæ, ſicut lex naturæ habet, quod peccans puniatur, ſed quod tali, uel tali pœna puniatur, eſt determinatio legis naturæ, quæ ex ſola lege humana uigorem habet. Quamuis igitur prima illa principia nullo modo mutari poſſint per cõſuetudinem, ea tamen, quę ut concluſiones inde deducuntur, u. g Non occides, Non furaberis, per conſuetudinem limitari. & declarari poſſunt, Quæ uero remotius tamquã determinationes ex illis principijs deducuntur, quoniam ferè aliud non ſunt quam leges humanæ, poſſunt etiam per conſuetudinem tolli, declarari, & limitari, prout ratio naturalis ſuadet, ubi autem nulla ratio naturalis id ſuadet, ius diuinum aut naturale conſuetudo limitare, aut diſtinguere nequit.

Hinc infertur primo, Conſuetudine induci non poſſe vt iuramentum falſum non ſit peccatum, cum hoc ſit contra ius diuinum.

Secundo, Conſuetudo facere non poteſt, vt inuenta ex naufragio ſint occupantium, cognito vero domino, cum illa furari ſit contra ius diuinum & naturale.

Tertio, Conſuetudo facere non poteſt, vt licite exigantur vſuræ, quia iure diuino, & naturali ſunt prohibitæ, vt patet ex toto titu. de vſur. & communi Theologorum, & Canoniſtarum conſenſu, & ſententia.

Quarto, Conſuetudo facere nõ poteſt, vt licitum ſit violare ſigillum ſacramenti confeſſionis, vt communiter tradunt Doct. eo quod tale vinculum ſacramentale ſit de iure diuino & naturali.

Quinto, Conſuetudo facere non poteſt, vt regularis profeſſus aliquo modo ſit Dominus eorum, quæ lucratur prędicando, legendo, & eorum, quæ ſibi donantur; quia eſſet contra ius naturæ, vt monachus, qui eſt mortuus mundo, & nec velle nec nolle habet, dominium haberet. Vnde quicquid acquirit monachus, acquirit Monaſterio. vt late docent Nau. in tract. de tribus votis, & Viual. vbi ſupra ca. 2. nu. 10. valet tamen illa conſuetudo habendi, expendendi, & recipiendi ex licentia ſuorum ſuperiorum, quicquid eis donatum fuerit, & acquiſierint ad vſum tantum; Religioſis enim prohibita eſt proprietas, non rerum vſus.

Qua etiam de cauſa valet vſus. & conſuetudo, vt religioſus beneficiatus donare poſſit aliquid, quod ſibi de congrua portione ſuperfuerit, no quidẽ tanq̃ dominus, ſed ex ſuperiorũ tacita licentia, & permiſſione, & ex antiqua cõſuetudine interpretata a iure, in c ceterũ de donation. Idẽ que iudicandum eſt, ſi pręlatus religionis aliquem ad Curiam. vel ad ſcholas cum portione taxata mitteret, ex conſuetudine enim diſponere poteſt de illis, quæ ipſe propter abſtinentiam non conſumpſit, vt Viualdus, vbi ſupra, & in ſupplemento p. 3. c. 14. nu. 86 & nu. 87. tradit.

5 DVBIVM TERTIVM eſt, A quibuſnã introduci poteſt conſuetudo, quæ legem tollat, aut mutet? Reſpondeo, certum eſt ab ijs induci poſſe, apud quos eſt auctoritas cõdendi leges; Quia eadem eſt vtriuſq. poteſtas. Vnde patet primo quod ſi populus poteſtatẽ habeat regendi ſeipſum, & ferendi leges, poterit per conſuetudinem abrogare leges, ſin autem poteſtas hæc ſit in Rege, talis conſuetudo abrogare legem non poteſt, niſi adſit ſaltem tacitus conſenſus Regis, vt ſcilicet, ſciat ipſam conſuetudinem & illam toleret, cum tamen illam impedire poſſit. Si enim ſciat, & toleret, quia non poteſt talem abuſum impedire, talis tolerantia, ſicut nec valet ad [illegible] neque ad conſuetudinem inducendam valebit, vt ſupra expoſuimus, & expreſſe docent Sotus lib 1. de iuſtitia q. 7. ar 2. Bart. Med. in 1. 2. q. 97 ar. 3 Greg. de Val. to. 2. d ſp. 7. q. 5. pun 8. Marcus Antonius Cucchus in maioribus inſtit. lib. 1. tit. 9. nu. 9. Syluest. verb. conſuetudo q. 3. & alijs.

Secundo conſtat, quod conſuetudo, vt vim legis habeat, introduci debet a maiori parte populi hoc eſt, vt maior pars populi habentis conſenſum habilem ad introducendam legem, ſeu conſuetudinẽ vtatur illa conſuetudine; Quia ſicut minor pars populi legẽ facere non põt, ita nec inducere conſuetudinẽ ex l. De quibus. ff. de legibus Angel. ibi col. 2 & Panor. in c. fi. n. 18. de conſuetud. Syl. verb. conſuetud. nu. 7. q. 4. in fine. Marc. Ant. Cucchus vbi ſupra. Maior aũt pars ex Panor. vbi ſupra intelligitur quando ex tribus partib. ſint duæ, vt in l. Nulli. & in l. Plane. ff. quod cuiuſq. vniuerſit. Id q; intelligendum eſt cõputando eos, qui ſunt habiles, ſeu conſenſum habilem habentes ad legem inſtituendam. Etenim mulieres, infantes, & multo minus furioſi, & huiuſmodi non computantur, quia legem condere non poſſunt, vt in l 1 ff. de legib. Sed tantum viri ratione vtentes. ex Panor. in c. fi. n. 8. & n. 10. de conſuetu. Soc. conſi. 7. col. 4. in princip. lib. 1. Felin. in c. ſuper his. de maior. & obed Syl. verbu conſuetudo q 4. in fi. n 7. Greg de Val. to. 2. diſp. 7. q. 5. puncto 8. Marco Ant. Cuccho lib. 1. maiorum inſti. tit. 9. nu. 8. & alijs.

Tertio conſtat ex dictis, Non poſſe per populi [illegible] abrogari legem eccleſiaſticam, niſi adſit [illegible] ſaltem tacitus; Quia populus non habet [illegible] modi legibus. Nã, vt recte notat Ioannes Driedo [illegible]

Digitized by Google

ber. Chriſtia. c. 10. in fine, lex canonica, c. ad audientiã noſtram de cõſuetud. neq. eſt à poteſtate, quæ ex conſenſu populi dependet, neq. nunc ſolum ligare incipit, cũ iudicio populi pro lege ſuſcipitur, neq. ẽt eſt de nudis tẽporalib. rebus in quib. populus liberũ habet conſenſum, vel diſſenſum. inſuper, & ſacro ſancti canones propter bonũ ſpirituale commune inſtituti ſunt, & ad impediendum peccata, nec non homines in Deum dirigunt, vel ſunt de reb. & iurib. eccleſiaſticis, quæ conſuetudine vlla præſcribi nõ poſſunt; Imo, vt ait Panorm. in c. fi. num. 9. de conſuetud. conſuetudines contra canones inductæ præſumuntur temerariæ, & ambitioſæ, & fini æterno contrariæ.

6 QVARTVM DVBIVM eſt, Qualis eſſe debeat conſuetudo quę vim legis habet? Respondeo, Quamuis gl. in c. fi. Panor. & alij ibi de conſuetud. S. Ant. p. 1. tit. 16. §. 4. Syl. in. verb. conſuetudo. q. 3. nu. 6. Tabiena verb. eod. §. Quinto & ſequen. varias conditiones ponant, poſſunt tñ oẽs ad illas duas cõmode reduci, quas Greg. Papa IX. in c. fi. de conſuetud. poſuit ſcilicet, quod ſit rationabilis, & præſcripta: vnde licet teſte Honorio Papa IV. in c. Cum conſuetud. de cõſuetud. conſuetudinis, vſuſq. longæui non ſit leuis auctoritas, non tamen eſt vſq. adeo valitura, vt iuri etiam ſcripto derogare valeat, niſi fuerit rationabilis, & legitime pſcripta: ex Soto lib. 1. de iuſtitia. q. 7. ar. 2. S. Antonino, vbi ſupra Marco Antonio Cuccho, loco proxime citato. n. 42 Gre. de Val. vbi ſupra, & alijs. Illa autem dr̃ conſuetudo rationabilis, quæ & iuſtam cauſam, & bonum finem habet, ſicut & lex ex iſtis dicitur iuſta & rationabilis. Quando igitur conſuetudo hæc duo habet, abrogare poteſt legem, quę etiam iuſta & rationabilis olim erat.

Quod ſi quis dicat fieri non poſſe, vt conſuetudo aliqua contra ius poſſit eſſe rationabilis, eo quod ius, & lex iuſta fundatur ſuper ratione. c. Erit autem lex. d. 4. & c. conſuetudo. d. 1. & l. leges ſacratiſſimæ, C. de legibus. Ideoq. conſuetudo, quæ huic legi iuſtæ, & rationabili contraria eſt, non põt eſſe rationabilis. Quia ſi vnum contrarium eſt bonum, & rationabile aliud malum erit, & irrationabile. arg. c. Intellecto de iureiur. & c. hoſpitiolum d. 32.

Huic facile reſponderi põt cum Io. And. quem refert, & ſequit Pan. in c. fi. n. 6. de conſuetud. & Tabiena, vbi ſupra, Quod licet conſiderata vnica rõne, & vno fine, conſuetudo contra legem rationabilis eſſe non poſſit, diuerſa tñ rõe & fine diuerſo poterit eſſe conſuetudo rationabilis contra legem rationabilem puta, ex eo quod deficit iam bonus ille finis legis ob tẽporis, & hominũ mutationem, & hic alter conſuetudine inductus nunc cognoſcitur eſſe melior.

Exempli gratia, lex ſtatuit, vt epiſcopus tractet negotia cum conſilio capituli, c. Nouit. & c. Quãdo. de his quę fiũt a prælat. Quæ lex fuit bona, & rationabilis, eo q; epiſcopus, & Capitulum faciunt vnum corpus, & quia firmius eſt iudiciũ, ꝑ plurimorum ſententia confirmatur. c. prudentiã. de offic. deleg. Et tñ bona eſt conſuetudo, quæ eſt in contrarium, vt habetur in c. Non eſt. de conſuetu. in 6. propter alium bonum finẽ, videlicet, vt facilius expediant negotia. Vt igr̃ conſuetudo valeat, & pro lege ſeruet debet eſſe rationabilis. Nã, ſi vel rõne careat, vel ſaluti æternę repugnet vel bono publico contrarietur, non conſuetudo, ſed corruptela potius appellanda erit, neq. obſeruari debebit. c. 1. de conſuetud. in 6. clem. 1. de pęnit & remiſ.

Sicut ſi eſſet contra legem, aut libertatem eccleſiaſticã, vt c. 1. de conſuetu. & Auth. Caſſa. C. de Sacroſanct. eccleſ. In dubio tñ pſumendum eſt conſuetudinem eſſe æquam, & rõni innixam, dũmodo iuri communi non aduerſetur; Contra vero, ſi aduerſet iuri communi, pſumet in dubio irrationabilis: et deniq. hoc totum iudicis ac boni viri arbitrio relinquit, vt ſciatur, an conſuetudo aliqua rationabilis vel irrationabilis ſit iuxta ea q̃ tradunt Gl. in c. 1. in verb. rationabilia. de conſt. in 6. Hoſtienſ. in ſumma tit. de conſue. §. quid ſit conſuetudo. ver. conſuetudo eſt vſus. Pan. in c. fi. n. 5. de conſuetu. Felin. in c. ſi quando. col. 8. ver. ibi vero de reſcript. Rebu. de conſuetu. n. 9. Aret. conſ. 44. col. 2. Oldra. conſi. 220. Barba conſi. 5. col. 2. lib. 1. Craucta conſil. 116 n. 5. et alij, quos refert, et ſequit Marcus Antonius Cucchus lib. 1. inſtitut. maior. nu. 43. c. 9.

Quantum vero ad alteram conditionem, ſcilicet, quod *Præſcripta*; annotandum eſt, requiri hanc præſcriptionem, qñ populus, apud quem eſt conſuetudo, non habet abſolute auctoritatem condendi legem; Nam ſi hanc haberet, ſufficeret quocunq. modo intentionem explicare ad legem abrogandam, ſicut ſufficit ad legem condendam. Qñ autem auctoritas hæc ab alio dependet, tunc ſecundũ omnes neceſſaria eſt pręſcriptio, hoc eſt, conſuetudo debet eſſe præſcripta, ſeu obtenta per curſum temporis requiſiti ad pſcriptionem, Bal. in l. de quibus. in 8. oppo. ff. de legibus Alex. conſi. 119. vol. 2. Pan. in c. fi. n. 7. de conſuetud.

8 Ad præſcriptionem autem legitimam multa requirũtur. Primo. n. requiritur certum aliquod tempus, & ſpatium notabile, q; in iure ciuili videtur eſſe tempus decem annorũ, etiamſi conſuetudo ſit contra ius: Siquidem iura requirũt longum tempus ad inducendam cõſuetudinem vt C. quæ ſit longa conſuetudo. & l. 2. C. de ſeruit longum autem tempus dr̃ decem annorum. C. de præſcrip. longi temporis per totum. Bart. in l. de quib. ff. de legib. Cyn. in l. 2. C. de ſeruit. Pan. in l. fi. n. 11. de conſuetud. Syl. verbo. conſuetudo. n. 4. q. 2. & n. 6. q. 4. ver. Secundo requiritur. Tabiena c. n. 7. ver. Sexto. Marc. Antonius Cucchus lib. 1. inſtit. maior. tit. 9. n. 23 & Greg. de Val. tom. 2. diſp. 7 q. 5. puncto. 8. vbi Sylu. in dicta q. 2. & Greg. de Val. ita limitant, vt hoc tempus decẽ annorum ſit ſufficiens inter præſentes, id eſt, in locis, vbi præſentes ſunt legiſlatores, inter abſentes autem tempus debet eſſe viginti annorum. In lege autem canonica, ſeu eccleſiaſtica vtuntur præfati authores diſtinctione, ſi. n. conſuetudo ſit præter ius, tunc ſufficit tẽpus decem annorum ex gl. in c. fi. in verbo. conſuetudo. de conſuetu. in 6. Panor. Syl. Tabiena. & Cucchus vbi ſupra nu. 28. qui ait eſſe receptam ſententiam, citans pro hoc Anton. Butrium in c. fi. de conſuetud. & in ca. Quia circa. de conſang. & affinit. Cornelium conſi. 154 n. 4. lib. 4. & conſi 293. lib. 1. Decium conſ. 234. col. 2. in fi. ver accedit ſcientia. & quamuis Innoc. in c. Cum dilectus, nu. 6. de conſuetud. limitet hoc, ita vt velit tempus decem annorum ſufficere, qñ eſt contra eccleſiam vniuerſalem, ſecus autem quando talis conſuetudo detraheret iuri alicuius eccleſię particularis, quia tunc, inquit, ſicut in præſcriptione requiritur tempus quadraginta annorum, ita in conſuetudine. Panormitanus tñ, & Syluester, vbi ſupra, hoc dictum Innocentij reprobant, quia non debet eſſe minus fauorabile totum corpus eccleſiæ, quam aliquod membrum ipſius.

Sin uero conſuetudo ſit contra ius canonicum, tunc requiritur tempus quadraginta annorum, quia ad præſcriptionem in rebus eccleſiaſticis hoc tempus eſt neceſſarium iuxta ea, quæ traduntur in c. fi. de conſuetud. & c. Non eſt. eod. tit. in 6. In hac autem re exiſtimo communiter requiri tempus quadraginta annorum, ut habetur in c. De Quarta. c. uigilanti. c. Ad aures. c. Illud autem. & c. Quia iudicante. de præſcrip. & c. ſi qui. de præſcrip. in ſexto, niſi ſciente ſummo Pontifice, & patiente eo, talis conſuetudo irrepſerit nam tunc decem annorum lapſus ſufficiet, quib. opinionibus frequentiſſimis accepta uidetur ſententia eorum, quos ſupra retulimus; Item niſi ſcientę, & patiente Prælato inducta eſſet talis cõſuetudo contra aliquam eccleſiam; In qua tamen re pro temporis, & rei grauitate requiritur communis exiſtimatio bonorum, ac prudentum, ut illud item ſufficere, uel non ſufficere cẽſeatur, quod illi æquum, & iuſtum iudicauerint, ut rectè Gregorius de Valentia loco proxime citato animaduertit, contra eccleſiam autem Romanam opus eſt præſcriptione centenaria, ut habetur in cap. Ad audientiam. & c. cum nobis. de præſcrip. & c. fi. e. tit. in 6. Addunt autem præfati authores Panor. in c. fi. nu. 11. de conſuetud. Iaſon. in leg. de quibus. ff. de legibus, nu. 45. Craueta de antiq. tempo. p. 4. nu. 9. Sylu. Tabiena, ubi ſupra & Cucchus n. 41. & colligitur ex c. ſuper quibuſdam. §. præterea. de uerb. ſignific. quod conſuetudo decem annorum nõ ſufficit, ubicunq; derogaret, uel præiudicium afferret his quæ ſunt reſeruata Principi, in ſignum ſpecialis priuilegij, quin immo, nec quadraginta annorum conſuetudo eo in caſu ſatis eſſet, ſed tunc utroq. iure requiritur tempus, de cuius initio non eſt memoria.

Secundo requiritur aliqua actuum multiplicitas animo introducendi conſuetudinem intra hoc tempus; Et quidem,

Digitized by Google

dem, vt plurimum, ſecundum omnes vnus actus ad introducendam conſuetudinem non ſufficit, etenim conſuetudo, vt nomen ipſum importat introducitur ex frequentia moris ceſſat autem frequentia vbi eſt vnicus actus. Neque ex vnico actu quantumcunque notorio elici poteſt conſenſus populi (qui tamen neceſſarius eſt) an voluerit conſuetudinem introducere necne; Nam forte per errorem, vel cauſa vitādi ſcandalum, populus prima vice non contradicit; vnde eo caſu non eſſet conſuetudo, ſed eius principium. Addunt tamen Pan. in c. fi. num. 17. de conſuetud. Syl. ver. conſuetudo q. 4. verſi. Tertio requiritur n. 6. Angel. e. nu. 5. Tabiena e. nu. 8. ver. 7. Corneus lib. 2. conſi. 90 nu. 6 & 7. & lib. 3. conſi. 319. n. 15. Ripa lib. 1. Reſponſ. nu. 6. quos refert, & ſequitur Marcus Ant. Cucchus lib. 1. inſtit. maior. titu. 9. num. 17 quod ſi vnicus actus habet cauſam ſucceſſiuam, & continuationem per tempus, intra quod introducitur conſuetudo, tunc introducere poteſt conſuetudinem arg. cap. cum de beneficio. de præbend. in 6. vt ſi beneficium ſeculare conferatur regulari, & poſſideatur per Regularem tempore habili ad conſuetudinem inducendam efficitur beneficium illud Regulare, licet vnica collatio interuenerit. Et econtra ſi Regulare conferatur ſeculari, & illa colatio habet actum ſucceſſiuum, ſcilicet poſſeſſionem continuatam per ſecularem. Et idem dico de pontis ædificatione in publico, cuius cauſa duraret per totum tempus præſcriptionis. Et ratio eſſe poteſt, quia ibi actus eſt quidem vnus ratione rei factæ quæ eſt vna ſed eſt ſaltem virtualiter multiplex propter temporis diuturnitatem in qua poſſent eſſe multiplices, & de facto ſunt, cum non continue artifices operentur. Communiter tamen ſaltem requiruntur duo actus, arg. can. Ita nos. 25. q. 2. ſeu potius tot actus, & notorij, vt veriſimiliter tranſierint in notitiam populi, & vt ex illis elici poſſit conſenſus populi conſuetudinem illam inducere volentis, qui tamen pro negotij qualitate modo plures, modo pauciores deſiderantur ad inducendam conſuetudinem, quiq. actib. contrarijs non ſint interrupti; Et quis dubium inter Doctores ſit An ad interrumpendam conſuetudinem ſatis ſit vnus, aut alter actus, nihilominus tn̄ communiter tradunt Doctores, q aut conſuetudo illa erat completa, & perfecta, & tunc vnus actus in contrarium nō tollit conſuetudinem, ſed oportet vt tollatur eo modo, & tempore quibus fuit inducta quia iam lex eſt & ideo tanquā lex tolli debet, vnde ſaltem requirit tempus decem annorū, arg. l. Nemo itaq. glo. l. ff. de reg. iur. ſin autem completa non fuerat interrumpitur vnico actu ita vt de nouo incipere oporteret, quia per hæc apparet de tacito cōſenſu populi, quod non velit inducere conſuetudinem, cum fecerit actum in contrarium argumen. l. vbi repugnantia. ff. de reg. iur. Pan. in c. fi. n. 19 de conſuetud. Ang. verb. conſuetudo, num. 11. Sylueſt. eodem num. 8. q. 5. Tabiena eodem nu. 12. verſic. 10.

9 Hinc Sotus libro primo de iuſtitia q. 7. art. 2 monet, diligenter cauendum eſſe ne in Republica aliquid ſemel, aut bis permittatur quia exinde faciles alij ad idem faciendum inducuntur, ac ſubinde conſuetudo vires nanciſcitur. Et idem inquit periculum exiſtit inter viros potentes, vt ſi ſemel vaſalli vrbanitatis, ac beneuolentiæ gratia Domino, ac patrono ſuo munuſcula obtulerint, ſtatim vrbanitas in conſuetudinem rapitur, & gratia in ius debitum cōuertit.

Sed neq. vſus quicunq. & multiplicatio actuum conſuetudinem & legem obligatoriam conſtituit, Nam ſi caſu fortè aut temerè actus aliqui tametſi frequentiſſimè celebrati ſint, non propterea cenſebitur conſuetudo introducta, ſed oportet tales actus ad hunc finem factos eſſe, vt cōſuetudinem inducere intendant. ex Pan. in ca. fi. nu. 17 de conſuetud. Syl. uerb. conſuetudo, q. 4 num. 7 uerſi. Quarto requiritur Tabiena eodem nu. 10. uerſ. Nono. Io. Driedone lib. 1. de liber. Chriſt. c. 11 fol. mihi. 161. Soto lib. 1. de iuſtitia, & iure q. 7. art. 2. Barth. Medina in 1. 2 q. 97. art. 3. § circa tertium uerſi. Tertia conditio. Marco Ant. Cucho lib. 1. inſtitu. maior ti. 9 num. 18 Decio conſil. 215 col. pen. & conſi. 4. 2 col. fin. Hinc Driedo, Sotus, & Medina inferunt, quod licet homines pietatis & deuotionis gratia diem feſtum colere uel ieiunium ſeruare incipiāt, nunquam tn̄ id uertitur in legem, & conſuetudinem, niſi poſtea conſuetudo illa ſuſcepta ſit cōſenſione populi pro lege, ac præcepto obligante. Vnde quamuis in uigilijs feſtorum Beatæ Virginis conſuetum ſit, ut populus a carnibus abſtineat, & ieiunet, talis tamen conſuetudo uim legis non habet, excepta Vigilia Aſſumptionis eiuſdem Beatiſſimæ Virginis, quia populus in reliquis uigilijs ex ſola deuotione ieiunare intendunt, nec unquam animum habuerunt obligandi ſe ad peccatum ſi illis diebus non ieiunent.

Hinc Sotus ubi ſupra, docet quod mos ille ſoluendi ſtatis horis officium Beatæ Virginis in principio uim præcepti non habuit, neque uim illam ante quadringentos annos obtinuit; Alioquin inquit, in ordine S. Dominici non eſſet fratribus iuſſum, ut ſurgentes illud in dormitorio perſoluerent: Verumtamen poſtea adeo religio inualuit ut uix iam ſit qui audeat negare præceptum id quod intelligendum eſt quoad illorum ordinum fratres, & alios religioſos qui officium B. Virginis recitare ex præcepto aut ex cōſuetudine uim præcepti habente tenentur; Nam qui officium Romanum, ſeu Breuiarium Romanum obſeruant in horis recitandis uirtute conſtitutionis Pij V. incip. Quod a nobis, editæ anno Dominicæ incarnationis milleſimo quingenteſimo ſexageſimo octauo, ſeptimo Idus Iulij, & anno tertio Pontificatus eiuſdem, a tali præcepto liberantur quæ conſtitutio habetur in Bullario, & eſt 72 eiuſdem in ordine.

10 QVINTVM DVBIVM eſt, An lex aliqua conſuetudinem uincere poſſit, Reſpondeo aut lex ſequitur conſuetudinem & tunc ſine dubio tollit eam, argu. l. 4. ff. de ſepulchro uio. præſertim ſi dicitur in lege *Non obſtante quacunq. cōſuetudine*. Vnde per Conc. Tri. Seſſ. 24. de refor. c. 15. tollit̄ cōſuetudo illa, qua ſacerdotes ſeculares antea eligere ſolebāt, confeſſarium quē malebant Hoc tn̄ quod diximus cōſuetudinem, ſ. tolli per legem ſequentem Pan. in c. fi. n. 24. de conſuetud. Syl. uerb. conſuetudo, q. 6 in fi. Tabiena eod. uer. 4. in fi. & Marc. Anton. Cucchus lib. 1. inſt. maior ti. 9. nu 191 limitant, & reſtringunt ad conſuetudinem generalem, talis n. per legem, & conſtitutionem nouam tollit̄, & merito; quia alias illius legis promulgatio ſuperflua & inutilis eſſet; At uero conſuetudinem certi loci ſeu conſuetudines particulares non tollit niſi de ea facta fuerit mentio in lege, ut colligitur ex c. 1. & glo. in uerb. *ſingularium* de conſtit. in 6. Ratio differentiæ eſt, quia cum Papa ſcire præſumatur tales cōſuetudines generales, condendo legem illis contrariam (quamuis de ipſis mentionem non faciat) eas reuocare cenſetur, alias ſuperflua eſſet legis promulgatio: At uero cum conſuetudines, & ſtatuta locorum ſpecialium, & perſonarum ſingularium ſint facti & in facto cōſiſtant, potent Papa illas ignorare ideoq. cōſuetudines huiuſmodi particulares dummodo rationabiles ſint, (niſi mētionem illarum faciat) per conſtitutionē ſequentē nō reuocare cenſet̄. Non n. reuocat, quæ ignorat. & lex illa q̄uis in illo loco uim nō habeat in alijs tamen locis uiget, & ualet.

Hinc Pan. & alij ubi ſupra, inferunt, Quod ſi ciuitas facit ſtatutum contra ſuam conſuetudinem, tollit̄ conſuetudo, licet de ea non faciat mentionem, quia ciues conſuetudinē ſuā ſcire p̄ſumunt̄ ut not. in l. oēs populi ff. de iuſti. & iu. Sin uero econtra lex p̄cedat cōſuetudinem, tunc op̄ eſt diſtinctione Nā uel lex illa nō eſt derogatoria cōſuetudinis & tunc cōmuniter docent authores q conſuetudo generalis (dummodo ſit rationabilis & p̄ſcripta) uincit, & tollit generalem legem; conſuetudo aūt particularis non uincit legem uniuerſalem arg. l. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo. Sed ſolum uincit legem, ubi conſuetudo uiget; ideoq. ut, ait Pan. in c. Cum olim. n. 8 de conſue. nocet priuilegijs ſtudij generalis in loco ubi uiget, non in alio Vel lex illa eſt derogatoria, hoc eſt, derogat omnem conſuetudinem ſequentem & tunc Pan. in c. fi n. 24 de conſuet. citans Bart. in Auth. Nauigia C. de furt. & l. eos C. de uſu. & Syl. uerb. conſuetudo, q. 6. n. 10. Marcus Ant. Cucchus lib. 1. Inſt. maior. ti. 9. nu. 193. & Sotus lib. 1 de iuſtitia, q. 7. art. 2. docent, legem illam per nullam conſuetudinem ſequentem uinci, aut abrogari poſſe Ratio conim eſt, quia conſuetudo eatenus uim abrogandi legem habet, quaten⁹ declarat uoluntatem Principis uolentis abrogare legem, q̄ uoluntas Principis per talis clauſulæ appoſitionem ſatis explicatur, quod

nolit

Digitized by Google

nolit conſuetudine ſequenti legem ſuam abrogari.

Ceterum mihi verior videtur ſententia cõtraria, quam ſequit Bar. Med. 1.2 q. 97. artic 3. Quia quibuſcunq. verbis lex ſtatuta ſit, põt a Principe per verba derogari; conſuetudo autem approbata a Principe habet vim verborum, cum, vt docet S. Th. 1.2. q. 97. ar. 3. non ſolum verbis, ſed factis etiam voluntas legiſlatoris manifeſtari ſoleat; Et conſequenter talis conſuetudo vincit legem: quibuſcunq. verbis lata ſit; Nec vlla rõ eſt, cur aliæ leges per conſuetudinẽ tolli poſſint, non autem iſta. Vnde Sotus, vbi ſupra, tandẽ fatetur, tam longam conſuetudinem in cõtrarium eſſe poſſe, vt decretum illud irritans euincat, & tollat. Affert Medina exemplum, c ſi epiſcopus, de pœn. & remiſſ. in 6. vbi Bonifacius Papa VIII ait, Quod nulla poteſt conſuetudine introduci, quod aliquis præter ſui ſuperioris licentiam confeſſorem ſibi eligere valeat, qui eum poſſit ſoluere, aut ligare; & tñ ſacerdotes ſeculares, vt ante diximꝰ, ex conſuetudine eligebant confeſſarium, quem mallebant, donec tãdem conſuetudo iſta in Conc. Trid. Seſſ. 23. de refor. ca. 15. abrogata fuerat. Vnde, quis conſuetudo ſemel reprobata a lege amplius induci non poſſit, nihilominus tñ, vt Pan. in c. fi. n. 24. de conſuet & in c. 2. nu 8. de prob & conſ. 7. ante ſi. vol. 2. Syl. verb. conſuetudo, q 6. n. 10. & Tabiena eod. ver. 4. docent ſi ſub ſit noua ratio, quæ non ſuberat tempore legis damnantis conſuetudinem, de nouo induci poterit, arg. l. ſi hominem. ff mand. & eſt tex. iuncta gl. in cle. ſtatutum, in verb. conſuetu. de elect. Etenim vt rectè animaduertit Io. Driedo lib. 1. de libert. Chriſt. c. 10. Notab. 6 conſuetudo ex conſideratione vnius æquitatis, & rationis eſt vtilis, lex aũt illi contraria ex alia ratione, alioq. reſpectu ẽt vr vtilis, atq. ita fit, vt plerumq. contrariæ videantur duæ poſitiuæ leges, quarum tñ vtraq. ſuo reſpectu eſt vtilis, vnde fit, ut interdum conſuetudo vincat, & abroget legẽ contrariam, interdum vero lex vincat, & tollat cõtrariam conſuetudinẽ, quod vtiliter, & cum lucro vtilitatis Reipublicę fit, ſi habeat conſideratio ad vtilitatem præponderandam loco temporis & conditioni Reipublicæ magis cõgruentẽ, quã etiã doctrinam tradit S. Th. 1.2. q. 97. ar. 3. ad ſecũdũ.

21 DVBIVM ſextum eſt, An, quando conſuetudo habet id, quod lex, ſublata lege tollatur conſuetudo? Reſp. cum Pan. in c. fi. nu. 21. de conſuet. & in c. 1. n. 2. & in c. ſuper eo. num. 4 & nu. 6. de cogn. ſpir.

Quod vbi conſuetudo concurrit cum iure communi, ſi ius commune tollitur per contrariam conſtitutionem, tollitur etiam per conſequentiam conſuetudo, niſi ſit talis conſuetudo, quæ ex omiſſione generet ſcandalum, vt ex d. c. 1. de cogn ſpir. & ex gl. in c. 1. in verb. facti in fi. de conſt. in 6. colligit. Vnde gloſſa Heliæ in c. 1. de conſti in 6. ait, ꝙ cum ſæpè contingat, ꝙ plures Epiſcopi ſuas conſtitutiones ſynodales extrahant a corpore iuris, vt ſic rectores eccleſiarum videant ea, quę ad ſuum officium pertinent, ſi Papa poſtea conſtitutionem faciat iuri communi contrariam, conſtitutio hæc nõ ſolum tollit, & abrogat ius commune, ſed ẽt ſtatuta illa particularia ab Epiſcopo loci facta. Nec huic obſtat, quod initio dubij præcedentis diximus, ſ. per conſtitutionem nouam non tolli conſuetudines particulares loci, aut ſtatuta particularia, niſi expreſſe eorum mentio fiat in lege noua; quia illud intelligit, qñ ſtatuta illa particularia, & conſuetudines particulares factę, & inductæ erant contra ius commune, ꝙ ſi facta ſint illa ſtatuta, aut inductæ conſuetudines illæ ſecundum ius commune, tunc vt notat Helias, reuocato iure communi reuocantur etiam illa particularia ſtatuta, & conſuetudines loci particulares.

22 DVBIVM ſeptimum eſt, qua rõne excuſant a peccato ij, qui contra legem agunt propter conſuetudinem? Rõ difficultatis eſt, quia conſuetudo debet eſſe rationabilis, vt puta fundata ſuper aliqua rõne, *arg. c. fi. de conſuet*. At vero q primus violat legem, peccat mortaliter, & ſic ẽt reliqui violando legem illam ſimiliter peccant. Ergo cum conſuetudo hæc agendi contra legem humanam ortum, & initium habuerit ab actib. malis, & illicitis, conſequenter non erit rationabilis, & ideo per nullã conſuetudinem excuſant qui contra legem agunt Reſpondeo, aliã eſſe rationem conſuetudinis quo ad vim inducendi nouam obligationem, & priorem obligationem legis remouendi, vt doctè, & ſubtiliter tradunt Io. Med. C. de ieiunio q. 8. Sotus lib. 1. de iuſt q. 7. ar. 2. ad ſecundum. & Martinus Ledeſ. 2. 2. q. 17 art. 6. dub. 6. Siquidem ad hoc, vt obligationem inducat, & legẽ conſtituat, requirit, ut ſit rationabilis, & præſcripta, vt diximus, & conſequenter non habebit vim legis, quamdiu per actus illicitos increbuerit, quia ſicut lex, ita ẽt conſuetudo æqua, & iuſta eſſe debet. Ad hoc aũt, vt conſuetudo legis obligationem tollat, non opus eſt ut ſit rationabilis, & pſcripta, ſed ſatis eſt ꝙ per tãtũ tempus ſit huiuſmodi conſuetudo inducta, & obſeruata, ut ad notitiã maiorũ peruenerit, qui cũ eã ſciant nũ contradicunt, cum tñ cõmode, ſi uellent, contradicere poſſent & puaricatores punire, ꝙ q a non faciunt, iuſtè præſumit eos legis rigorem uelle amouere. Vnde qñ iura dicunt ꝙ conſuetudo debet eſſe rationabilis, & præſcripta, ut legem uincat, & tollat, aut ſtatutis Papæ & Principis præiudicet, intelligi debent de conſuetudine inducta, & ſeruata, neſciente ſuperiore, cuius eſt legẽ facere, & reuocare. Nã eo id neſciente neceſſarium eſt contrariam conſuetudinẽ iuſtã eſſe, & rõnabilem, & per longum tempus pſcriptam, ut legem uincat: ſecus de conſuetudine maiorib. ſcientib. introducta, & obſeruata. Quo ẽt ſenſu accipiendũ eſt id ꝙ ait S. Th. 1 2. q. 97. ar. 2. ad ſecundum, nempè, ꝙ ſi eadem legis ratio permanet, q̃ prius non uincit per contrariam conſuetudinem ſuperuenientẽ. ſed non obſtante huiuſmodi conſuetudine manet lex in ſuo uigore; Intelligit n. ſi legiſlatore ignorante talis conſuetudo introducta ſit. nam ſi eo ſciente, & conſentiente conſuetudo contraria adſit, etiamſi eadem legis ratio permaneat, lex illa uim ſuam amittit.

Hinc Caiet. in 1. 2. q. 79. ar 3. Sot. Med. & Ledeſ. in locis proximè citatis, Io. Driedo lib. 1. de liber. Chr. c. 10. Notab. 6. Gre. de Val. to. 2 diſp. 7. q. 5. pun. 8. & Syl. uerbo conſuetudo. q. 7. rectè inferunt, ꝙ licet conſuetudo aliqua contra legem, & canonem introducta ſit ex cã non iuſta, ſed ex actibus illicitis, & conſequenter primi illi legis tranſgreſſores peccauerint, nihilominus tñ ſucceſſores eorum excuſant a peccato ob talem conſuetudinem inductam: Quia non tenent posteri, & ſucceſſores ſolicit, & curioſi eſſe in inueſtiganda cã, ob q̃ maiores ſui contra legem facere cœperint. Quinimo uere pſumere poſſunt, eos habuiſſe iuſtam cãm, quod eſt, ſaltem ſecundum pſumptionẽ, & uериſimile iudicium, eiuſmodi conſuetudines apud poſteros eſſe rationabiles, ẽtſi fortè alia cã noua non occurreret, id ꝙ ſatis eſt i propoſito, quo ad hunc effectum abrogandi legem. Deinde, ut notat Driedo, q̃uis lex in ſe magis eſſet utilis reipublicæ nondum habenti contrariã conſuetudinem, non tñ eſt magis utilis reip aſſuetæ i contraria conſuetudine. Atq. ita lex, q̃ plerunq. in ſe magis foret expediens eccleſię, fit inutilis eccleſiæ, aut reip. ſic diſpoſitę, habenti uidelicet, conſuetudinem illi legi prorſus contrariam, & proinde nullũ omninò peccatum erit pp talẽ conſuetudinem inductam contra legẽ agere, in hoc. n. caſu nec eadẽ rõ legis, nec eadẽ ſuperioris intentio obligatoria manet, ut ex dictis conſtat, & iõ non eſt mirũ, ꝙ licet conſuetudinis initio a culpa inobediẽtiæ primi trãſgreſſores non excuſent, excuſant tñ poſteri ob conſuetudinẽ cõtrariã ſufficienter continuatã, cũ difficile ſit, & nonnunq̃ periculoſum Reipublicæ cõſuetudinẽ multitudinis remouere, vt poſt S. Th. in prima ſecundæ q. 97. ar. 3. ad ſecundum, Ioan. Driedo, & alij tradiderunt.

23 Dubiũ octauũ eſt. An lex pęnalis p cõſuetudinẽ tolli poſſit, Reſpõdeo: In hac re unũ certũ eſt, alterũ uero cõtrouerſũ; certum eſt n. quod ſi lex aliqua ſit, in qua conſtituit pœna contra eius tranſgreſſores. ſublata lege, ſeu pcepto conſequẽter tollit pęna legis. Rõ eſt, quia pęna illa non niſi ob legis violationẽ incurrit, ſublata uero p cõſuetudinẽ lege, nõ amplius dr quis legis uiolator: ergo nec pęnã legis incurrit.

Controuerſum eſt aũt. an huiuſmodi lex pęnalis tolli poſſit, quoad ſolã obligationẽ ad pęnã p cõſuetudinẽ, manẽte adhuc lege, & pręcepto, In qua re Hoſtienſis in c. 1. de tregua, & pace, Franc. Zabar. in procemio clem. §. uniuerſitati referens ẽt quendã Matthæũ. Andreas Tiraquellus in commẽtarijs ſuper legẽ, ſi unq̃. C. de reuocandis donationib. in uerbo. reuertat. recẽſens diſcrimina inter legẽ, q̃ cõtinet ſẽtentiã latam, & ferendã, diſcrimine 23. et Alph. a Caſtro, li. 2. de poteſtate legis pęn. c. 12. concl. 1. docẽt, quod ſi lex pęnalis

Digitized by Google

naliſſtatuat pœnam à iudice inferendam, tunc poterit derogari poteſtati legis in ordine ad pœnam inferẽdam per ſolam conſuetudinem contra ipſam pœnam, manente adhuc obligatione eiuſdem legis in ordine ad id, propter quod imponitur pœna. Vt v. g. Si ad euitanda ſuperflua, & exceſſiua mulierum ornamenta lex præciperet nullam mulierẽ portare monilia aurea, & quæ portauerit, priuari illis, & inſuper duodecim ducatos aureos ſoluere fiſco, manente obligatione huius legis ad non portandum monilia, & manente virtute, & poteſtate illius legis ad priuationem illorum, derogari poteſt illius legis poteſtati ad exactionem decem ducatorum aureorum per ſolam conſuetudinem non exigendi illos. Sin autem conſuetudo ſit contra legem propter cuius tranſgreſſionem imponitur pœna ipſo facto aut ipſo iure, tunc quamuis, vt dictum eſt, pœna illa mediatè tolli poterit, per ablationem talis legis, & præcepti, manente tamen obligatione præcepti, nunquam per ſolã conſuetudinem contra pœnam tolletur obligatio pœnæ a iure impoſitæ. Ratio iſtorum eſt, quia nulla vnquam incipere poteſt conſuetudo contra huiuſmodi legem. Nam primus ille qui legem violat, peccat mortaliter, & pœnam incurrit, & ſic ſecundus, tertius, & quartus, & ita de ceteris. Ergo non poſſunt inducere conſuetudinem. Vnde infert Caſtro, non poſſe contraria conſuetudine induci, vt percutiens clericum non ſit excommunicatus, cum contra canonem, ſi quis ſuadente diabolo. 17. q. 4. delinquẽs ipſo facto excommunicationem incurrat; vnde ſicut primus percutiens canone illo in ſuo robore manente, excommunicatus eſt ipſo facto, ita etiam & reliqui, non obſtante contraria conſuetudine quacunque. Eadem etiam ratione, inquit, intrantes in monaſteria Monialium abſque diſpenſatione Papæ excommunicati ſunt, (niſi fortè intrarent propter ignorantiam inuincibilem, putantes id ſibi licere.) Nec illis poteſt vllo pacto ſuffragari longæua multorum ſine huiuſmodi licentia intrantium conſuetudo, quamuis propter monaſterij difformationem, & diſſolutionem, & ſuperioris prælati negligentiam, & diſſimulationem, moniales ipſæ multis domus ſuæ portas aperire, & liberam introeundi facultatem concedere conſueuerint. Nam ſicut primus ſic abſque licentia intrans, ipſo facto in excommunicationem incidit, ita etiam ſecundus, tertius, quartus, & reliqui eo quod poſt ingreſſum primi poteſtas illius canonis non eſt vllo pacto diminuta, ſed vires ſuas retinet. Et in Concil. Later. ſub Leon. X. Seſſ. decima, & in conſtit. X. eiuſdem, in ordine, anno 1515. lata eſt ſententia excommunicationis ipſo facto contra eos, qui imprimunt, aut imprimi faciunt librum aliquem ſine præuia legitima examinatione libri: vnde ſicut primus qui librum imprimendum examinare omiſit excommunicatus eſt, ſic etiam ſecundus, & tertius, & reliqui excommunicati erunt, nec contraria conſuetudine excuſantur, cum legis poteſtas non pendeat ex eorum voluntate ſed ex legiſlatoris intentione.

Alij vero, vt Panor. in c. 1. de tregua, & pace. num. 4. & & gl. in c. Denique. in verb. conſuet. d. 4. Ang. in verb. conſuetudo, nu. 15. Sylu. verb. eo. q. 7. & q. 11. & q. 12. Tabiena verb. eod. n. 15. verſi. Decimotertio, & alij recentiores docent, manente lege tolli poſſe obligationem ad pœnam per contrariam conſuetudinem. *Ratio eſt*, quia ſi lex aliqua præceptiua abrogari poteſt per contrariam conſuetudinem, vt diximus, nulla eſt ratio, quare ſimiliter abrogari non poſſit quoad obligationem ad pœnam, ſi ſciente legiſlatore introducta ſit conſuetudo, vt qui legem illam violat, non illa pœna in lege conſtituta puniatur. Vnde Syluester expreſſe docet quæſt. illa XI. quod lex, vel ſtatutum habens annexam excommunicationem tolli poteſt per contrariam conſuetudinem, ita vt contrafacientes excommunicationem illã non incurrant, quando per binum, aut trinum actum factum eſt contra legiſlatore ſciente, & valente contradicere, & non contradicente: vbi autem ignorat requiritur ſecundum Pano. tempus 40. annorum, ſi eſt ius canonicum, ſed ſi ſit ſtatutum epiſcopi, ſufficient decem anni, ante quos ligabuntur pœna, & culpa delinquentes ſine cauſa rationabili. Quæ ſanè ſententia valde probabilis eſt, & exẽplis etiam confirmari poteſt. Sunt enim aliquæ excommunicationis pœnæ per ſententiam latam a iure ſtatuta, quæ tamen per conſuetudinem poſtea abrogatæ fuerunt. Nam excommunicationes olim latæ a Bonifacio Papa VIII. vt patet in Extrauag. 1. de ſentẽ. excom. contra non reuelantes ſimoniam, & contra dantes aliquid pro impetranda aliqua gratia, aut iuſtitia in Curia Romana, per non vſum, & non exequendo pœnam a lege impoſitam, ablata erãt olim ante nouam conſtitutionem Gregorij Papæ XIII. de hac re editam, vt docent ipſimet Caſtro, & Nau. in Comment. Bullæ vigeſimæoctauæ Gregor. XIII incip. Ab ipſo Pontificatus. Anno incarnationis Dominicæ 1574. Notab. 3. n. 6 ver 3 & colligi poteſt ex verbis Bullæ Gregor. XIII. Idemq. teſtatur Nau. in Manuali c. 27. nu. 3. & nu. 148 ver. Quinquageſima. de cenſuris illis latis in prędicto Concilio Later. ſub Leone X. contra imprimentes, aut imprimi facientes libros aliquos ſine præuia & legitima examinatione, donec poſtea Conc. Tri. Seſſ. 4. & Pius Papa IIII. in Indice librorum prohibitorum, regula X. & poſtremus omnium Clemens Papa VIII in nouiſſimo Indice, anno Domini 1593. eaſdem cenſuras innouarunt. & confirmarunt. Nec obſtat ratio in contrarium allata, ſi quid enim argumentum concludit, probat nũquam poſſe legem aliquam conſuetudine contraria abrogari, quia communiter conſuetudo contra legem per actus illicitos, & mala fide factos incipit. Reſpondetur igitur iuxta ea, quæ in præcedẽti difficultate ex communi Doctorum ſententia & conſenſu dicta ſunt; Quod licet primi illi peccent, & pœnam incurrant, quia tamen paulatim fiunt ijdem actus bona fide, ſiue accedente tacito conſenſu legiſlatoris, ſiue ex ignorantia iuſta inuincibili eorum, qui illos faciunt, legem ipſam, immo & pœnam legis, ipſamet lege manente, contraria conſuetudine abrogare poſſunt, & legiſlator ſcienter tranſgreſſores non caſtigando, ſeu pœnam impoſitam non exigendo, rigorem legis quoad pœnam illam remittere cenſetur.

14 DVBIVM nonum eſt, An omnis conſuetudo propriè dicta obliget ad peccatum mortale? Reſpõdeo cum Ang. verb. conſuetudo in fine, conſuetudinem quamcunq. non ſic obligare. *Ratio eſt*, quia conſuetudo non habet maiorẽ vim obligandi quam habet lex. Ergo ſicut non omnis lex obligat ad mortale, ita nec omnis conſuetudo ad peccatũ mortale obligabit. Sola ergo conſuetudo illa obligat ad mortale, quæ ea mente & intentione introducta eſt vt ſit præceptiua, vel prohibitiua ſub peccato mortali, quod perpendi debet ex materię, & circunſtantiarum grauitate, & qualitate, & ex vſu loci, vbi talis conſuetudo obſeruatur. Multa alia de conſuetudinibus particularibus, an, & quando obligant ad peccatum mortale legi poſſunt apud Caie. in ſumma in verb. Hora canon. & in verb. ieiunium. Ioan. Driedonem lib. 1. de libert. Chriſt. c. 10. & duobus ſequentibus, & Alphonſum Viualdum in candelabro aureo par. 4. tract. 2. c. 5. qui varias conſuetudines recenſet; hæc interim a nobis de conſuetudine in genere, eiuſque natura, & conditionibus, & denique de hoc tertio libro dicta ſufficiant.

Finis Libri Tertij.

DE

Digitized by Google

DE LEGE DIVINA POSITIVA,

ET PRIMVM DE PRIMO PRAECEPTO DECALOGI Non habebis Deos alienos.

Liber Quartus.

Authores qui in hoc Quarto Libro allegantur:

EX Patribus, & Scriptoribus Eccleſiaſticis. *Clemens* Roman.*lib.6.*Conſtitutio.*S.Athanaſius ſerm.de B.Virg.S. Ambroſius lib.3. de Spon.S. Auguſt. quæſt. 71. in Exodum, & 10.de Ciuit.cap.1.Epiphanius Hæreſ.78.Ioan.* Damaſcenus *orat.1.& 3.de Imaginib.Sanct.Gregorius lib.7.moral.cap.12.Arnobius lib.2.contra gentes.* Cyrillus *Hieroſolym.*Catecheſi 6.*Euſebius Cæſarienſ.lib.2.ca.14.Theodoret.lib.1.hæret.fabul.Iſidorus Peluſiota lib.1.cap.13.Maximus Taurinenſis ſermo 5.in natal.Apoſtolorum, Ven.Beda in cap.4.Lucret.Seuerus Sulpitius lib. 2. Hiſtor. Egeſippus lib.3.capitulo ſecundo. Nicephorus lib.2.Hiſtor.cap.36.Cederinus in compendio Glycas lib.2.Annalium. Gregorius Turonenſis lib.Hiſtor.Franc.cap.26.Rupertus Tutienſis lib. 13.in Ioan.*Cardinalis *Baronius tomo primo Annal.Abulenſis ſuper capitulo 4.Matth.Maldonatus in 1. Luca. & alij.Burgenſis libro primo* Scrutinij *diſtinct.18 cap.9.Petrus Galatinus de arcanis fidei* Cathol. *cap.4.lib.11.*

Ex Scholaſtic's. *Magiſter in 4.diſt.34.S.Thom.1.2.quæſt.91.Alexander Alenſis par.3.quæſt. 23.Bonauentura in 3.diſtinct.9.*Scotus *ibidem. Gabriel in 3.diſtinct.37.Durandus 2.2.quæſt.3.*Caiet.1.2.*quæſt.100.Bartholom. Medina ibidem Palud.in 4.diſtinct.34.Petrus Aureolus in 4.diſtinct.24.Ioannes Maior diſtin.34.Sotus 2.de Iuſtitia q.1 Franciſcus de Victoria quæſt.2.de Magia.Alphonſus a* Caſtro *lib.1.de iuſta hæret.punit.Michael Medina de recta in Deum fide libro ſecundo, Ioan.Bachonius in prolog.4.ſenten.quæſtione 9.Adrian.quodlib. 3. Gregor. de Valentia tomo ſecundo diſputat.7.*

Canoniſtæ. *Panormit.c.1.de Reliquijs,& Vener.SS.Archidiac. & glo.in cap.non licet 26.diſt.*Couarruuias *in c.quamuis de pact.ſ.p.1.Martinus Nauarrus in c.inter verba.11.q.3.*

Summiſtæ. *S.Antonin.par.2.titu.14.Piſanella ver.ſortilegium. Roſella ver. impedimentum. Syluester.Caiet.Angelica in ver. ſors, & ſuperſtitio. Tabiena ver. Apoſtaſia. Armilla aurea ver. Aſtrologia.* Catechiſmus *Rom. in primo præcepto decal. Nauarrus in* Manuali *c.11.Ceſmus Philiarchus de officio Sacerd.p.2.Lib.3.Tolletus in Summa lib. 4. Pedrazza in præcepto 2.decalog.Syluester Prierius lib.2.de Strigibus.Barth.Spineus de Strigibus.c.18.Malleus malefic.p.2. Binsfeldius p.2.de confeſſione malef.& alii plurimi recentiores.*

De lege Diuina, *eiuſque diuiſione.*
Cap. *I.*

SVMMARIVM.

1 *Lex diuina, æterna, & poſitiua quid?*
Cur præter legem naturalem, et humanam neceſſarium fuit aliam longè digniorem ſuperaddi, ibid.
Quatuor cauſa aſſignantur, quæ in Pſalm. 10.*exprimuntur. Lex Domini immaculata; &c.n.eod.*
2 *Legis Diuinæ deſcriptio ex authore, & fine.*
3 *Quomodo lex diuina una dicitur, quomodo vetus, & Noua, & qualiter hæ duæ inter ſe diſtincta.*
4 *Imperfectio, & perfectio earum ex tribus colligitur.*
5 *Legem veterem bonam fuiſſe qui docuerunt contra Manicheos, & alios hæreticos.*
6 *Quænam præcepta in lege veteri continebantur, & quot numero fuerint, explicatur.*
7 *Ratio triplicis generis aſſignatur, cur omnia præcepta reducantur ad Moralia, ceremonialia, iudicialia.*

Cum

Digitized by Google

CVm iá in ſuperiori libro ea omnia expoſuimus, quæ ad legis naturam, & diuiſionem in communi ſcitu neceſſaria erant; nec non triplicis legis, hoc eſt, *Aeternæ, Naturalis, & Humanæ* effectus, & proprietates, quantum huic noſtro inſtituto ſatis eſt, declarauimus; Reliquum eſt, vt de quarta legis ſpecie, ſcilicet, de lege Diuina generatum in ſequentibus agamus; vbi aute omnia recolendũ eſt id, quod antea docuimus, legem diuinam duplicem eſſe videlicet, *Aeternam*, & *Poſitiuam*. *Aeterna* eſt ſua ipſius eſſentia, quæ fons eſt omnis luminis, rectitudinis, & perfectionis, vnde omnis alia ſcientia, & lex promanat. *Poſitiua* verò illius quædam participatio eſt, & nobis a Deo data; de priori in ſuperioribus ſatis dictum eſt, de hac ſecunda præſens ſermo inſtituitur.

1 Neque fruſtra tot leges excogitatæ, vel inſtitutæ ſunt, quin potius vt eleganter, & diligenter docet S. Thom. 1. 2. quæſt. 91. art 4. pręter legem naturalem, & Humanam, neceſſarium omnino fuit, vt lex alia dignior, & altior nobis poneretur, quæ idcirco *Poſitiua* dicitur, & ſignificantius diceretur *Poſita* vt Sotus lib. 1. de iuſtitia. q 2. art 1. annotauit. Etenim ſi natura humana ordinata ſolum ad finem naturalem fuiſſet, minimè ei lege alia, quam naturali, & humana opus eſſet; ceterum cum creatus ſit homo ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, factuſque capax ſit diuinæ viſionis, & finis ſupernaturalis, qui proportionem naturalis facultatis humanæ excedit, neceſſaria illi fuit non ſolũ in intellectu ſpeculatiuo fidei cognitio, quæ finem illum oſtenderet, ſed etiam in intellectu practico lex aliqua naturali excelſior, qua tanquam regula diuinitus data, ad finem ſuum ſupernaturalem dirigeretur.

Deinde quia humana iudicia, ex quibus etiam diuerſæ, & contrariæ leges procedunt, præcipuè de rebus ſingularibus, & contingentibus incerta, & diuerſa ſunt, vt homo in particulari abſque dubitatione ſcire poſſet, quid ſibi agendum, quidve vitandum eſſet, lege aliqua infallibili diuinitus data in actibus particularibus dirigi, & inſtrui neceſſarium fuit, ne in operando erraret.

Præterea, quia homo tam in moribus interioribus, quã in exterioribus rectitudinem habere debet: homo autem, cui competit legem humanam condere, de internis moribus iudicium ferre non valet; dãda ei fuit lex diuina, quæ circa tales actus hominem ordinaret, & dirigeret. Et denique cum teſte S. Aug lib. 1. de lib arbitr. c 6 lex humana omnia, quę malè fiunt, punire, vel prohibere non valeat, quia dum auferre vellet omnia mala, etiam multa bona tollerentur, & impediretur vtilitas boni communis, quod eſt neceſſarium ad conſeruationem humanam, (vt verbi gratia, ſi omnia mendacia lex humana acri ſupplicio vindicaret, non eſſet, qui loqui auderet; & ſi meretrices abigeret, nonnunquam homines in grauiora ſcelera ruerent) ideo vt nullum malum improhibitum, & impunitum remaneat, neceſſarium fuit ſuperuenire legem diuinam, per quam peccata omnia prohiberentur. Quas omnes quatuor cauſas, & rationes Propheta pſ. 18. aſſignauit, dũ ait, *lex domini immaculata*, id eſt, nullam peccati turpitudinem permittens; *Conuertens animas*, quia nõ ſolum exteriores actus, ſed etiam interiores dirigit. *teſtimoniũ Domini fidele*, quoniam certiſſimum, & infallibile, *Sapientiã præſtans paruulis*, in quantum hominem ad finem ſupernaturalem, & diuinum ordinat. Quas ob cauſas meritò idem propheta pſ. 118. *legem*, inquit, *pone mihi Domine viã iuſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper*, &c. & iterum, *Quomodo dilexi legem tuam Domine, &c.*

Poteſt autem iuxta ea, quæ in præcedenti libro de lege in communi dicta ſunt, lex diuina ex auctore, & fine ipſius ſic deſcribi; *Lex diuina eſt ordinatio rationis a Deo data, quæ hominem in finem, & beatitudinem ſupernaturalem dirigit*. Quæ deſcriptio tum ex præcedentibus, tum ex ſubſequentibus clarior, et manifeſtior erit, iuxta quam etiam colligitur, quam rectè S. Thom. 1. 2. quæſt. 91. art. 5. docet legem diuinam vnam tantum eſſe ſpecie ſimpliciſſimè, et eſſentialiter, quamuis alia ratione in duas quaſi partes diuidi, et diſtingui poſſit pro diuerſitate temporis, quo promulgata eſt, atque etiam pro diuerſitate perfectionis, non quidem quæ contingat ex parte Dei, ſed aliunde, vt paulo poſt exponemus.

Si enim authorem huius diuinæ legis, et finem conſideremus, ſic planè vna lex diuina eſt ſpecie, ſi quidem legis Diuinę auctor eſt Deus, qui, vt ait Propheta pſam 46. *tanquam vnus Dominus excelſus, terribilis, rex magnus eſt ſuper omnem terram*, omniumque ſeculorum, & Eſaiæ 33. *Dominus legifer noſter, Dominus rex noſter*. Finis etiã diuinæ legis vnus eſt, nempe, viſio beatifica. Sin vero & promulgationem huius legis, & perfectionis cogitemus, ſic quidem vna *vetus*, alia *Noua* dicitur, quæ duæ leges non diſtinctæ ſunt inter ſe veluti duæ ſpecies eiuſdem generis, vt equus, & bos, ſed tanquam perfectum, & imperfectum in eadẽ ſpecie, ſicut puer, & vir, vt docet Apoſtolus ad Galat. 3. vbi ſtatum legis veteris comparat ſtatui puerili exiſtenti ſub pędagogo, dicens; *Itaque lex*, ſcilicet vetus, *Pedagogus noſter fuit in Chriſto*, ſtatum autem legis nouæ comparat ſtatui viri perfecti, qui iam non eſt ſub pędagogo, vnde ſubdit; *At vbi venit fides, iam non ſumus ſub pędagogo, &c.* Quam diuinæ legis diuiſionem in *Nouam*, & *veterem* probat S. Thomas, vbi ſupra ex Apoſtolo ad Hebr. 7. Nam *tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt, vt legis tranſlatio fiat*: Dum igitur duplex ſacerdotiũ ſit, vt ibidẽ dicit Apoſtolus, ſ. ſacerdotium leuiticum, & ſacerdotium Chriſti; cõſequenter ẽt lex erit duplex, ſcilicet, *vetus*, & *Noua*, quarũ illa imperfecta eſt hęc perfecta; ſicut paruulus in eadẽ ſpecie humana imperfectus cenſetur, ſi ad virum iam perfectum comparetur. Hæc aũt imperfectio, & perfectio ex tribus, quæ ad legẽ pertinẽt, colligi põt, nempe ex fine quo lex ducit, ex ordine iuſtitiæ, quam conſtituit; & ex modo, quo ſubditos cogit. Ex fine quidem, eo quod lex noua finẽ proximum perfectiorem habet, quàm lex vetus, vt ex initio ſuæ conſtitutionis colligitur. Exo. 36. hæc n. ſuis cultorib. ſenſibile, & terrenum bonum Chananæorum proponebat lex autem noua bonum ſpirituale & regnum cęlorum propoſuit, vnde ſtatim Chriſtus ad regnum cęlorum in ſuæ prædicationis initio auditores ſuos inuitauit dicẽs, *Pęnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum*. Matth. 4. A qua voce, tanquam a capite, lex noua *Euangelium Regni* nominatur, de qua re legendus eſt S. Auguſtinus lib 4. contra Fauſtum, c. 2. & lib. 18. de ciuitate Dei, c. 2. lex etiam vetus, vt plurimum, actus externos ordinabat, lex autem noua non ſolum externos, ſed internos etiam perfectiori modo ordinat, vnde Matth. 5. ait Chriſtus, *niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam ſcribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum*, & ideo dicitur, quod lex vetus cohibet manum, lex noua animum. Denique lex noua perfectior eſt, quam vetus ex modo, quo impellit homines ad ſui obſeruationem, vetus namque ad mandata obſeruanda timore pęnæ inducebat, lex aũt noua ad id in primis impellit per charitatẽ, quæ, vt ait Apoſtolus ad Rom. 5. *diffuſa eſt in cordib. noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*: vnde rectè a S. Auguſt. libro contra Adimantum Manichæi diſcipulum, c. 17. dictũ eſt. *Breuis differentia legis, & Euangelij eſt timor, & amor*. Quæ etiam cauſa eſt, cur nouæ legis *ſuaue iugum eſſe, & onus leue*, dicitur, Matth. 2. & S. Auguſtinus in tractatu de laudibus charitatis, & lib. de natura, & gratia c. 69. locum illum 1. Ioan. 5 interpretatur: *Et mandata eius grauia non ſunt*, nimirum, inquit, amanti, cum tamen legis veteris *importabile iugum* fuiſſe dicitur, Act. 15. non ſolum quia plura officia externa requirebat, qua de cauſa antonomaſtice dicitur lex factorum, ſed ẽt quia vires ad ſe ſupportãdam nõ ſuppeditabat, & mortis aliarumq. pęnatũ temporaliũ formidine qua ſolent homines grauius concuti, terrebat.

Multa de hac lege veteri, & noua traduntur a Theologis poſt S. Thomam, qui optime omnium in 1. 2. a quæſt. 98. vſque ad 108. incluſiue hanc materiam pertractat, oſtẽdentes contra Manichæos & alios hæreticos, legem veterem bonã fuiſſe, iuxta illud. Rom. 7. *Lex quidem ſancta eſt, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum*; & Pſal. 118. paſſim, vt ẽt late probat S. Auguſtinus tum alias, tum in lib. 21. contra Fauſtum Manichæum, & lib. 2. contra aduerſarium legis, & prophetarum, vbi hæreticorum argumenta ſoluit, oſtendens eorum tantum rationibus probari legem veterẽ non fuiſſe ita perfectam ſicuti nouã; Quo

Digitized by Google

ſenſu accipiendum eſt illud Ezech. 20. *dedi eis præcepta nō bona*, id eſt, non bona & perfecta ſimpliciter, quamuis bona pro illo ſtatu, ſeu bona dicuntur præcepta legis veteris cęrimonialia, quia gratiam non conferebant, per quam homines à peccato mundarentur, prout lex noua, quę lex gratiæ appellari ſolet. Item à Deo datam eſſe legem illam varijs rationib. probant, quamuis miniſterio Angelorum, vt docet S. Tho. 1.2.q.98. art. 1. & 3. poſt D. Auguſtinum lib. 2. de Trinit. c. 13. & lib. 3. c. vlt. & D. Gregoriū in proœmio Moralium c. 4. & patet ex epiſt. ad Gal. c. 3. *lex*, inquit, *data eſt per Angelos in manu Mediatoris*, id eſt, Moyſis, & Act. 7. *accepiſtis*, inquit S. Stephanus, *legem in diſpoſitione Angelorum*. Cum enim lex illa imperfecta fuerit, ſi quidem, vt Hebr. 7. dicitur. nihil ad perfectum adduxit lex, non niſi per Angelos Dei miniſtros ferri eam conueniebat. & alia multa his ſimilia de vtraque lege à D. Thoma, & alijs tradita ſunt, quæ quia huic noſtro inſtituto non conducunt, prætermittimus.

Illud ſolum explicandum eſt, quænam pręcepta in lege veteri continerentur, & quot numero fuerint. Cuius rei facilis eſt explicatio; etenim præceptum legis, cum ſit obligatorium, aliquid faciendum præcipit, quod eſt neceſſarium ad finem: contingit autem ad vnum finem multa eſſe neceſſaria, vel expedientia, inde eſt quod licet omnia legis veteris præcepta vnum ſint ſecundum ordinem ad vnum finem, multa tamen ſunt ſecundum diuerſitatem eorum, quæ ad finem illorum ordinantur. Et quidem Burgenſis lib. 1. ſcrutinij. diſtinct. 18. ca. 9. tot fuere præcepta, dicit, quot ſunt dies in anno. At vero Gulielmus Pariſien. lib. de fide, & legib. & Galatinus lib. 11. de arcanis Catholicæ fidei, c. 4. multo plura fuiſſe affirmāt, ſcilicet 613. vt merito Apoſtolus Petrus Ac. 15. dixerit. *Quid tentatis imponere iugum ſuper caput diſcipulorum, quod nec nos, nec patres noſtri portare potuimus.* Ceterum quicquid de hac re ſentiēdum ſit, communis Doctorum ſententia eſt, quam ſequuntur S. Th. 1.2. quæſt. 99. per totum. Alexand. de Ales par. 3. q. 28. memb. 2. & Scholaſtici 3. diſt. 37. Sotus li. 2. de iuſtitia. q. 3. Greg. de Valent. tom. 2. diſp. 7. quæſt. 7. puncto. 4. & alij, omnia legis veteris præcepta, ad tria capita commode reduci poſſe, videlicet, ad *moralia, cærimonialia, & Iudicialia*, iuxta illud Deut. 6. *Hæc ſunt præcepta, cærimoniæ, atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vobis*, vbi præcepta *moralia* antonomaſtice dicuntur *præcepta*, quoniam erant præcipua. Quæ etiam tria præceptorum genera inſinuata ſunt ab Apoſtolo Roman. 7. dicente, *lex quidem Sancta. & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum: Iuſtum* quidem quantum ad iudicialia: *Sanctum*, quantū ad cærimonialia (nam ſanctum dicitur, quod eſt Deo dicatum) *bonum* vero, id eſt, honeſtum quātum ad moralia, vt optime S. Th. 1.2.q. 99. ar. 4. explicauit.

Ratio autem huius triplicis generis hæc eſt, quia de ratione legis diuinæ eſt, ordinare homines ad Deū, ad ſeipſum, & ad proximum; bonitas autē omnis eſt virtus, quæ bonum habentem facit, vnde oportuit præcepta legis veteris de actibus virtutum dari. qualia ſunt præcepta legis Moralia, quæ legem naturalem in ſe continent. Quia vero homo actiones ſuas ad Deum referre debet, quæ relatio, & ordinatio nō ſolum per actus interiores mentis, vt ſunt credere ſperare, & amare, ſed etiā per exteriora quędam opera, quibus homo Diuinam ſeruitutem profitetur; talia opera ad Dei cultum magis proprie pertinere dicuntur, qui cultus cærimonia vocatur conſequenter pręcepta illa, quæ peculiarem cultus religionis modum continent, alioqui naturali lege non præſcriptum, per quem homines recte ordinentur ad Deum, ſpecialiter cærimonialia nominantur. Et quamuis colere Deum ſit actus virtutis, & ſic ad Morale præceptum pertineat; huius tamen præcepti determinatio, vt, ſcilicet, talibus hoſtijs colatur, & talibus muneribus, ad præcepta cærimonialia pertinet.

At vero, vt homo ad proximum modo debito, & conuenienti ordinaretur, inſtituta ſunt præcepta iudicialia; iuſtitia naq; munus eſt, homines recte inter ſeipſos ordinare. Quāuis igitur actus iuſtitiæ in generali ad præcepta Moralia pertineat determinatio tamē eius in ſpeciali pertinet ad præcepta iudicialia. Sicut igitur determinatio communis præcepti, de cultu Diuino fit per præcepta cærimonialia; Sic determinatio communis præcepti de iuſtitia obſeruandæ inter homines, per præcepta iudicialia determinatur. Vnde tria præcepta veteris legis ponenda ſunt, videlicet, Moralia, quæ ſunt de dictamine legis naturę, cęrimonialia, quæ ſunt determinationes cultus Diuini & iudicialia, quæ ſunt determinationes iuſtitiæ inter homines obſeruandæ. Reliqua vero omnia, quæ in lege veteri continentur ad hæc tria genera reducuntur, vt latius oſtendit S. Thom. 1.2.q.96. art. 5.

De legis veteris, ſeu Decalogi præceptis, eorumque numero, diſtinctione, ordine, & perfectione. *Cap. II.*

SVMMARIVM.

1 *Cur moralia dicantur antonomaſtice præcepta.*
Omnia moralia præcepta ad legem naturæ pertinent.
Præcepta moralia ſunt in triplici gradu de iure naturæ, & vnde precedunt, nu. eod.
2 *Quænam ex tribus generibus præceptorum moralium ſolum ad Decalogum pertinent.*
Cur duo illa principia, diliges dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum, & c. non ſunt expreſſa in decalogo.
3 *Quænam præcepta decalogi nomine intelligantur.*
Cur Deus Angelorum miniſterio in tabulis Moyſis inſculpſit præcepta decalogi. alia autem per Moyſen. ibid.
4 *Decalogus legum omniū Epitome, ad quem omnia alia præcepta, vel antecedenter, vel conſequenter reduci poſſunt.*
5 *Doctrina ac reductione omnium aliorum præceptorum moralium veteris legis ad Decalogum valde vtilis, & neceſſaria, quibus præcipue.*
6 *Primæ tabulæ præcepta quot, & ſecundæ, multorum diuerſa ſententia.*
7 *Quid Hebræi ſecundum Ioſephum legis peritiſſimum de hac legum deſcriptione ſenſerit.*
Quid S. Auguſt. S. Tho. & alij nu. eod.
8 *Primum mandatum primæ tabulæ ſecundum Aug. triplex eſt; morale affirmatiuum, negatiuum, Cærimoniale: vnum vero eſt vnitate ſubordinationis.*
Præceptum ſanctificandi ſabbathum partim naturale partim cærimoniale, ibid.
Cur præceptum illud obſeruandi diem Sabbathi ceſſauit, & non alia præcepta Decalogi. Ibidem, & num. 11.
9 *Numerus, & diſtinctio, & conueniens ordinatio præceptorum.*
10 *Quotuplex differentia præceptorum ordinantium hominem ad proximum.*
11 *Præceptorum pulcherrimus ordo, & diſpoſitio qualis.*
12 *Præcepta moralia Decalogi omnem in ſe perfectionem continent, & de vniuerſarum virtutum operibus agunt.*
13 *Lex Diuina leges alias quaſcunque quomodo excedit in ſanctitate, & perfectione, vel præſcribendo, vel prohibendo.*
In omnibus ſigillatim oſtendenda perfectio reſpectu legum humanarum.
14 *Quod eſt contra aliquid decem mandatorum regulariter eſt peccatum mortale niſi ex tribus cauſis excuſetur.*

INTER legis veteris præcepta ea pręcipuum locum habent, quæ *Moralia* dicuntur, vt propterea recte S. Th. 1.2.q. 99. art. 4 in argumento. *Sed contra*, antonomaſtice Deuter. 9. præcepta appellantur. Quæ cum de his ſint, quæ ad bonos mores ſecundum ſe pertinent, mores autem humani dicuntur in ordine ad ratione, quæ eſt proprium actuū humanorum principium, conſequenter pręcepta omnia moralia ad legem naturæ pertinent. ſicut oīs rationis humanę iudiciū aliqualiter a naturali ratione deriuatur. Etenim ſicut oē iudicium rōnis ſpeculatiuę a naturali cognitione primorū principiorum procedit, ita ēt iudicium omne rationis practicæ, ex quibus diuerſimode ad iudicandum de diuerſis procedi poteſt. Sunt autem præcepta Moralia in triplici gradu de iure naturæ, ſecundum tres diuerſos modos, quib. ab eiſdem primis rōnis principijs deſcendunt. *Quædam* .n. ſunt in actib. humanis adeo explicata, & manifeſta, quod ſtatim rō naturalis per ſe cū

inhibet

Digitized by Google

iuslibet hominis dijudicat facienda, vel nõ faciẽda, ſicut, *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, & non occides, et non furtum facies.* & ſimilia; ex illo namq; principio communi, & primo, *Id facias alijs, quod tibi fieri vis*, ſubſumpta hac naturaliter quoque per ſe nota, *Quod velles a filijs tuis honorari*, ſequitur, ꝙ & tu parentes tuos honorare debes. Et rurſus ex illo, *Id ne facias alijs, quod tibi fieri nõ vis*, ſubſumẽdo ſtatim, ꝙ nolles ab alio lędi in pſona, vel in bonis, colligit, *Non occides, Non furtũ facies, Nõ adulterabis.*

Quædam autem ſunt, ad quorum iudicium requiritur multa conſideratio diuerſarum circunſtantiarum, quas diligenter cõſiderare non eſt cuiuslibet, ſed ſapientum, ſicut conſiderare particulares concluſiones ſcientiarum nõ pertinet ad omnes, ſed ad ſolos philoſophos: veluti illud *Leuit. 19. coram cano capitẽ cõſurge, & honora perſonam ſenis.* Hoc. n. non eſt adeo notum, quã debitum honorandi parentes. Itẽ illud, *Ne dicas fratri tuo Racha*, Matth. 5. ꝙ non tam manifeſtum eſt, quam prohibitio non occidendi.

Quædam denique ſunt, quæ licet rationi naturali conſentanea ſint, non poteſt tamen ratio per ſeipſam, niſi diuinitus inſtructa, attingere, ſicut ſunt credenda, & ad cultum diuinum pertinentia. vt *Non facias tibi ſculptile; Nõ aſſumes nomen Dei tui in vanum*: & ſimilia.

2 Ex his tribus generibus præceptorum moralium illa ſolum ad Decalogum pertinent, quæ primo, & tertio loco enumerauimus, ſcilicet quorum notitiam homo habet per ſeipſum a Deo; huiuſmodi autem ſunt illa, quæ ſtatim ex communibus principijs modica conſideratione cognoſci poſſunt, & iterum illa, quæ ſtatim ex fide diuinitus infuſa innoteſcunt. Illa vero duo alia præceptorum genera inter præcepta Decalogi non enumerantur, illa, ſcilicet, quæ ſunt prima, & communia, quorum non oportet aliquam editionem eſſe, ſed tanquam per ſe nota in ratione naturali, & mentibus noſtris ſcripta ſunt, ſicut *Id ne facias alijs &c.* & iterum illa, quæ per diligentem inquiſitionem ſapientum inueniuntur rationi conuenire. hæc. n. a Deo prouenIunt ad populũ, mediante diſciplina ſapientum: vtraq; tamen horum præceptorũ in præceptis Decalogi continẽtur, ſed diuerſimodè; illa enim, quæ ſunt cõmunia, & prima, continentur in eis, ſicut principia in proximis concluſionibus; quoniam, *Non occides, Non furtum facies, &c.* nihil aliud eſt, quam, *Id ne facias alijs, quod tibi fieri non vis.* Illa vero, quæ per ſapientes cognoſcuntur, e conuerſo continentur in Decalogi præceptis, ſicuti concluſiones in ſuis principijs; vt illud Leuit 19. *Coram cano capite conſurge*; virtute continetur in illo, quod eſt, *Honorare parentes* & *Non fornicaberis*, Deutero. 24. ad id, quod eſt, *non mœchaberis*, & illud *non fœnerauerIs fratri tuo ad vſuram*, Deuteron. 18. ad id, quod eſt, *non furaberis.* Qua etiam ratione duo illa principia communia, & pręcepta; *diliges Dominũ Deum tuum*; & *diliges proximum tuum*; nõ ſunt expreſſim in Decalogo poſita, eo quod ſunt prima, & cõmunia præcepta legis naturæ, & per ſe nota rationi humanæ, vel per naturam, vel per fidem. Quicunq; enim fatetur eſſe Deũ; eadem ipſa confeſſione compertiſſimum habet eundem a ſe diligendum, eſſe, nec quicquam eſſe põt rationi naturali apertius conſentiens. Quia tamẽ diligendi modus, cũ ſit res ſupernaturalis, non eſt cunctis mortalibus in comperto, eundem expreſſit in præceptis primæ tabulæ, ſicut modum diligendi proximum in ſecũdæ tabulæ pręceptis declarauit, vnde & hæc etiam duo præcepta prima, & cõmunia in Decalogo, tãquam principia in ſuis concluſionibus cõtinentur, vt egregiè explicat S. Tho. 1. 2. q. 100. ar. 3.

Quoniam autem hæc Decalogi præcepta a nobis in ſequentibus explicanda ſunt, antequam ad eorum declarationem in particulari deſcendamus, annotanda ſunt nonnulla in vniuerſum in hoc capite, quæ ad faciliorem, & meliorem huius rei intelligentiam conducunt.

3 *Primo* igitur vt a nomine exordium ſumamus, *decalogi* nomine nihil aliud quam illa decem præcepta intelliguntur, ab ipſo Deo conſcripta, & promulgata, & tradita in duab tabulis lapideis, vt patet Exod. 21. & 31. & Deutero. 4. 9. & 10. cum tamen reliqua præcepta promulgauerit Moyſes authoritate diuina, & non ipſe Deus immediatè præſcripſerit, vt patet Deuteron. 4. ex illis verbis Moyſis, *locutuſque eſt dominus ad vos, &c.* quæ Decalogi præcepta, vt dictum eſt, Deus Angelorum miniſterio, in tabulis Moyſi inſculpſi, alia vero dedit per Moyſem, id quod optima ratione factum eſt. Cum enim in Decalogo ea ſolũ contineantur præcepta, quæ neque ita per ſe nota eſſent, vt nulla peculiari conſideratione, præter lumen ipſum rationis, aut fidei indigerent, neque etiam adeo difficilia, vt a ſolis ſapientibus ex per ſe notis deduci facile poſſent, ſed etiam a vulgaribus, & denique quæ ad omnes homines communiter pertinerent, rationi plane cõſentaneum erat, vt Deus tanquam naturæ anthor illa per ſe doceret.

SECVNDO aduertendum eſt, iuxta S. Augu. doctrinã in quæſt. 140. ſuper Exodum, & S. Tho. 1. 2. quæſt. 109. ar. 3. & artic. 11. & Catechiſ. Roma. initio explicationis Decalogi, Decalogum legum omnium aliarum ſummã, & epitomen eſſe, facileq; ad præcepta Decalogi, vel *antecedẽter*, vt principia vel *conſequenter*, vt concluſiones reduci, & reuocari poſſe. Etenim præceptum ad fide vnius Dei, vt docet S. Tho. 1. 2. q. 100. art. 4. ad 1. ſicut & præceptum dilectionis Dei, & proximi vt ibidem affirmat, & arti. 3. eiuſdem quæſtionis in reſponſione ad primũ, non ſunt Decalogi præcepta, ſed potius ſe habent ad illum antecedẽter, tanquã pręambula, quia ſunt p ſe cognitu facillima, ex ipſo lumine rationis vel fidei, credere. n. in Deum eſt primũ & per ſe notum ei, qui habet fidem, vnde Hebr. 11. dicitur *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt*, id quod repetit art. 11. eiuſdem quæſtionis 100. & latius tradit Nau. in Manuali. c. 11. nu. 5. Alia vero præcepta, quorũ ratio nõ ita cuilibet nota, & manifeſta eſt ſed ſolum ſapientib. qualia ſunt pręcepta moralia tradita a Deo populo per Moyſen, & Aaron, *conſequenter* ad Decalogum reducũtur per modum cuiuſdam additionis. Ratio eſt, quia ea, quæ ſunt manifeſta (qualia ſunt Decalogi pręcepta, vt diximus) ſunt principia cognoſcendi ea, quæ non ſunt manifeſta (qualia ſunt illa pręcepta moralia ſuperaddita Decalogo, & tradita a Deo populo miniſterio Moyſis, & Aaronis) adeo vt ſingula ſingulis correſpondeant. Cum. n. in primo Decalogi præcepto cultus Deorum alienorũ prohibitus ſit, huic conſequenter ſuperadduntur illa pręcepta prohibitiua eorum, quæ in cultum Idolorum; & Idololatricam ſuperſtitionem ordinantur, quale eſt illud Deuteron. 18. *Non inueniatur in te, qui luſtret filium ſuum, aut filiam ſuam, ducens per ignem, nec ſit maleficus, atque incantator, neque qui Pytones conſulat, neq; diuinos, & quærat a mortuis veritatem.* Rurſus quia in ſecũdo Decalogi præcepto prohibetur periuriũ ſuperadditur ei prohibitio blaſphemię. Leuit. 4. vbi blaſphemus iubetur lapidibus obrui, & prohibitio falſæ doctrinæ, cuius mentio fit Deutero. 18. vbi falſi prophetæ refelli iubentur. Ad tertium vero Decalogi præceptum, quod eſt de ſanctificatione Sabbathi, reducuntur omnia cæremonialia. Quarto aũt præcepto de honore parentũ ſuperadditur præceptum de honore Senum, ſecundũ illud. *Coram cano capite conſurge, & honora perſonam Senis.* Leu. 19. & vniuerſaliter omnia pręcepta inducentia ad reuerentiam exhibendam maioribus, vel ad beneficia exhibenda, vel æqualibus, vel minoribus. Quinto aũt præcepto, quod eſt de prohibitione homicidij, prohibetur nõ ſolũ læſio quælibet corporea ꝓximi, ſed ẽt internũ odium vt ſunt illa. *Non ſtabis cõtra ſanguinem proximi tui*, & rurſus. *Non oderis fratrem in corde tuo.* Sexto aũt ꝑcepto, qđ eſt de ꝓhibitione adulterij prohibetur omne genus luxuriæ, nõ ſolũ ſimplex ſcortationis, iuxta illud Leu. 24, *Nõ eris meretrix de filiabus Iſrael, neq; fornicator de filiis Iſrael*, ſed etiam crimen nefandũ, ſeu vitium cõtra naturam, ſecundũ illud, Leu. 18. *Cum maſculo non commiſcebe ris, cum omni pecore non coibis.* Septimo autẽ præcepto de prohibitione furti adiungitur pręceptum de prohibitione vſuræ ſecundũ illud Deuteron. 18. *Non fœneraberis fratri tuo ad vſurã* & prohibitio fraudis, iuxta illud Deuter. 25. *Non habebis in ſacculo diuerſa pondera.* & vniuerſaliter omnia, quæ ad prohibitionẽ calumniæ, & rapinæ pertinent. Octauo etiam præcepto, quod eſt de prohibitione falſi iudicij, iuxta illud Exod. 23. *Nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ, ut a veritate devies*, & prohibitio mendacij, ſicut ibi ſubditur, *Mendacium fugies*, & prohibitio

Digitized by Google

detractionis, ſecundum illud Leu. 19. *non erit criminator, & ſuſurro in populis.* Poſtremis autẽ duobus præceptis nullum aliud ſuperadditur, quia per ea vniuerſaliter omnis mala concupiſcentia prohibetur.

5 TERTIO Annotandum eſt, doctrinam hanc de reductione omnium aliorum præceptorum moralium veteris legis ad Decalogi præcepta, valde vtilem, ac ſcitu neceſſariam eſſe, cum omnibus fidelib. quantum eorum capacitas, & intellectus patitur, & apprehendere valet, tum præcipue Teologis omnibus, confeſſarijs, ac diuinorũ eloquiorum interpretibus, & concionatoribus.

Primo quidem Theologis, eo quod ſicut ad res naturales cognoſcẽdas plurimum retulit omnia entia ad decem capita, ſeu prædicamenta reduci, ita ad cognoſcenda omnia genera vitiorum, & reponẽdos actus virtutum in ſuo ordine, plurimum expedit decem pręcepta referri.

Secũdo magnã etiã confeſſarijs & pęnitentibus vtilitatẽ affert, vt illi pęnitentiũ conſcientias diſcutere, & iſti peccata ſua ordinate enumerare, & conteri melius ſciant.

Tertio denique vtilis eſt doctrina hæc prædicatoribus, ſi quandoque voluerint legem diuinam populis interpretari; hinc enim intelligent, quid circa vnumquodque præceptum tractandum, & explicandum ſit. Recte igitur ſapientia diuina vtilitati, ac capacitati hominũ cõſulęre volens, eorumque omnium, quę ad mores bene inſtituendos pertinent, epitomem, & cõpendium tradere cupiẽs, Decalogũ cõpoſuit, in quo paucis verbis capita, & fontes, immo vero legis naturalis plenitudinem tradidit. Haud diſſimiliter quicquid de fide ſparſim in ſacris literis, & ſcripturis, aut alias per reuelationem Dei traditũ eſt, in diligentia, ac ſtudio Apoſtolorũ cooperãte Spiritu ſancto in duodecim articulos contractum videmus. Et quicquid recte orando peti poteſt, id ſimiliter per Chriſtum Saluatorem noſtrũ in ſeptem breuiſſimas petitiones redactum legimus. Sicut etiam prudẽtiſſimi iuriſconſulti ſummam iuris ciuilis ad tria capita, videlicet, honeſte viuere, alterum non lædere, ius ſuum vnicuique tribuere, redegerunt.

6 QVARTO circa numerum pręceptorũ Decalogi vna, & concors eſt omnium Doctorum ſententia, decem eſſe, prout nomen ipſum teſtatur, ſicut etiam in eo conueniunt omnes, hęc omnia in duas tabulas eſſe diuiſa, in quarum prima collocantur illa præcepta, quæ ad dilectionem, cultumque Dei pertinent, in ſecunda vero illa quæ dilectionem proximi explicite continent; qua de cauſa illa præcepta *Primæ tabulę*, hæc autem *Secundæ tabulæ* præcepta nominantur.

Atque has myſticas tabulas aiunt voluiſſe ſignificare Deum hoc ipſo, quod præcepta Decalogi tradidit in duabus illis tabulis lapideis. Deut 4. At vero quot primæ tabulæ, & quot ſecundæ tabule præcepta ſint, non parua eſt inter Doctores diſſenſio. Nam Heſychius in illud Leu. 16. *Decem mulieres in vno clibano coquunt panes*, & D. Hiero. in capit. 10. Oſeæ, ſuper illa verba, *Propter duas iniquitates tuas* in prima tabula quatuor præcepta circa Deum ponunt, ſcilicet primum, *Ego ſum Dominus Deus tuus*. Secundum, *Non habebis Deos alienos coram me*. Tertium, *Non facies tibi ſculptile* Quartum vero, *Non aſſumes nomen Dei tui ĩ vanũ*. Illud vero de obſeruatione ſabbathi Heſychius a numero decem præceptorum reijcit, quia non eſt obſeruandum ſecundum literam, ſecundum omne tempus, cum iam apud chriſtianos in diem Dominicam mutatum ſit, cum tamen præcepta moraliã Decalogi immota permaneant, ſolum igitur ſecundum ſpiritum intelligi vult, vt, ſcilicet, nullum huius mũdi opus faciamus. Et his conſentit etiam ex parte Origenes Homilia. 8 ſuper Exodum; ponit enim quatuor præcepta in prima tabula, quãuis in hoc ab illis diſcrepet, quod illud, *Ego ſum Dominus, Deus tuus*, nõ facit diſtinctum præceptum, ſed pro eodem exiſtimat illud, atque ſubſequens, *non habebis Deos alienos corã me*. Secũdũ vero arbitratur, *nõ facies ſculptile*. Tertium, *non aſſumes nomen Dei tui in uanum*. Quartum autem, *Memento vt diem Sabbathi ſanctifices*. In ſecunda vero tabula, hi omnes præcepta ad proximum pertinẽtia collocant, ita vt primum ſit, *Honora patrem, et matrem tuam*. Secundum *non occides*. Tertium, *non Mœchaberis*, Quartum, *non furtum facies*. Quintum, *non falſum teſtimonium dicens* Sextum, *non concupiſces rem proximi tui; & non concupiſces vxorem eius*. hæc enim duo cum eandẽ animæ potentiam reſpiciant, coniungent, & vt vnum vnitate ordinis numerant.

Hebræi vero auctore Ioſepho legis peritiſſimo libr. 3. antiq. capit 6. in vtraque tabula quinque præcepta collocãt in prima, ſcilicet, quatuor prædicta de dilectione Dei, nam in duo ſeiungunt, *Ego ſum Dominus Deus tuus, & non facies tibi ſculptile*; & quintum de Honore parentum, eam forte ob rationẽ, quod cũ Deus ſit, ex quo omnis paternitas deriuatur, voluit; vt ſui inſtar parentes noſtros coleremus. A qua etiam ſentẽtia non abhorret Sotus li. 2. de iuſtitia. q 3. & 4. & Gregorius a Valentia tom 2. diſputa. 7. q. 7. puncto 4. ea ratione perſuaſi, quod tabulæ illæ æquales erant; In ſecunda vero quinque negatiua ponunt, ſcilicet, *non adulterabis: non occides, non furaberis: non falſum teſtimonium dices: non concupiſces.*

Alijs vero, vt S. Aug. quæſt 71. in Exod. & S. Tho. 1. 2. q. 100. artic. 4. Bartol. Medina ibidem. Alexan. de Ales part. 3. q. 29. memb. 2. art. 2. Gabriel in 3. diſt 37. q. vnic. artic. 1. notab. 5. & Catechiſmus Romanus in explicatione primi præcepti Decalogi. nu. 16. & Sotus, & Valentia, vbi ſupra, hanc vt communiorem opinionem approbantes, primæ tabulæ tria præcepta, ſecundæ verò ſeptem tribuunt, hoc modo, & ordine, ita vt primę tabulę primum pręceptum ſit, *non habebis Deos alienos coram me; non facies tibi ſculptile; vt adores illud*: illa autem verba *Ego ſum Dominus Deus tuus*, exordij & præfationis locum habent. Secundũ, *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*. Tertium, *Memento, vt diem Sabbathi ſanctifices*. In ſecũda vero tabula ſunt ſeptem erga proximum, quorum primum eſt, *Honora patrem tuum, & matrem tuam*, &c. Secundum, *Non occides*: Tertium, *Non mœchaberis*, Quartum, *Non furtum facies*: Quintum, *Non loqueris contra proximum tuũ falſum teſtimonium*, Sextum, *Non concupiſces uxorem proximi tui*. Septimum, *Non domum, non agrum, non ſeruum non ancillã, non bouẽ, non aſinum, & vniuerſa, quæ illius ſunt*. Quorum ſententia eccleſiæ magis placuiſſe conſtat, vel ob id, quod magis ad myſterium ſanctiſſimę Trinitatis reſpiciat, ita vt primum mandatum primæ tabulæ referatur ad patrẽ, ſecundum ad filium, cui proprium nomen eſt verbũ Dei, non creatura; tertium ad Spiritum ſanctum, quo in nobis Sabbathizamus, id eſt, ab omnibus, quæ caro ſine ſpiritu gignit, quieſcimus, noſque continemus.

7 QVINTO aduertendum eſt ſecundum hanc ſententiam, quodcũque præceptum ſiue primæ, ſiue ſecundę tabulæ, tanquã vnum numerari, non ſolum ſi ſit vnũ ſimpliciter, vnitate ſimpliciter indiuiſibili, ſed etiam ſi ſit vnũ vnitate ſubordinationis. Siquidem primum tabulę primę mandatum, quod D. Augu. numerat, triplex eſt, vnum affirmatiuum morale, *Ego ſum Dominus*, id eſt, colas me pro vero Deo; Alterum Morale item, ſed negatiuum, ſ. *Non habebis Deos alienos*; Tertium cęrimoniale, *nõ facies tibi ſculptile*, ſaltem ad venerandum illud pro Deo Nam vt recte S. Thom. 1. 2. q. 100. artic. 4. in corpore, in tabernaculo Deus præcepit fieri imaginem Seraphim, vt dicitur Exo. 25. Quæ tria præcepta non ſunt ſeparatim numeranda, ſed ſecundum ſubordinationem vnum ſunt cum illo, nõ habebis Deos alienos corã me: quia eò tendebant hęc omnia, vt coleretur recte vnus Deus, & periculum ſuperſtitionis & idololatrię ad quam Iudęi valde procliues erant, penitus remoueretur Sic etiam præceptum tertium, *Memento, vt diem Sabbathi ſanctifices*, eſt duplex, vt colligitur ex D. Tho. q. 100. artic 5. ad 2. ſcilicet, partim naturale, quatenus illo pręcepit Deus rebus diuinis interdum vacare, ad commemorandum beneficium creationis, & glorię futurę, & quietis in Deo, partim cęrimoniale, vt, ſcilicet, id fieret die Sabbathi, quo Deus ab opere creationis requieuit quia ex parte iam hoc pręceptum ceſſauit, & in alia feſta mutatum eſt; Nihilominus tamen tanquam vnum pręceptum numeratur propter ſubordinationem quoniam cęrimoniale illud determinabat naturale. vnde male Heſychius pręceptum hoc a Decalogo reiecit, eo quod pręceptum illud cærimoniale fuerat; Quia hoc non obſtat

ſue-

Digitized by Google

quo minus etiam in Decalogo fuent; Etenim cum præceptum hoc diuini cultus morale ſit, ritus vero in particulari cęrimonialis, fit, vt vnum ſeruare feſtũ, ſit morale, quod autem hic aut ille dies obſeruãdus ſit, cærimoniale eſt, determinans præceptum illud naturale, & morale de vacando rebus diuinis, & ideo nihil mirũ, ſi pceptũ illud, quatenus cęrimoniale, mutatum ſit, ſicut & reliqua cærimonialia ceſſauerunt, vt conſtat. Quia vero concupiſcentia vxoris alienæ ad commiſtionem pertinet ad cõcupiſcentiam carnis, concupiſcentia autem aliarum rerum, quæ deſiderantur ad poſſidendum, ad concupiſcentiam oculorum ſpectat, merito hæc duo præcepta, vt duo diſtincta recenſentur. Nã iuxta philoſophorũ doctrinã actus diſtinguũtur p obiecta; clarũ aũt eſt muliebrẽ uſũ diuerſũ eſſe obiectũ a rerũ poſſeſſione, nã alterũ ad luxuriã, alterũ ad auaritiam pertinet, ideoque duo diuerſa præcepta cõſtituunt.

SEXTO circa numerum, & diſtinctionem horum præceptorum notandum eſt, numerum hunc denarium præceptorum plane, ac euidenter ex lege colligi, vt habetur Deuteron. 4. his verbis, *oſtendit nobis pactum ſuum, quod præcepit, vt faceretis, vt & decem uerba, quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis.* Quæ decem præcepta ſumma ſapientia a Deo ordinata ſunt, vt egregiè S. Tho. 1. 2. quæſt. 100. articu. 5. Alexand. de Ales par. 3. q. 29. memb. 1. arti. 2. Gabriel. 3. diſtin. 37. artic. 1. notab. 5. Sotus lib. 2. de iuſtia. q. 3. artic. 5. & alij tradunt, ſicut enim præcepta legis humanę ordinãt hominem ad quandam communitatem humanam, ita etiam præcepta legis diuinę ordinant hominem ad communitatem quandam, ſeu rempublicam hominũ ſub Deo. Ad hoc autem, vt quis benè conuerſetur in communitate duo in primis neceſſaria ſunt; vnum, vt rectè ſe habeat ad eum, qui communitati præeſt; Alterum, vt bene ſe habeat ad alios conſocios communitatis. In lege igitur Diuina primo ordinanda erant præcepta, quibus homines bene, & rectè ſe habeant ad Deum, qui communitati præeſt; Alterum, vt bene ſe habeant ad alios cõſocios cõmunitatis. In lege igitur Diuina primo ordinanda erãt pręcepta, quibus homines bene, & rectè ſe habeãt ad Deũ qui tanquã Rex, Dominus, & Princeps vniuerſitati præeſt; & deinde ferri debuerunt præcepta ordinantia homines ad alios proximos ſimul conuenientes ſub Deo. Quia vero tria præcipue principi communitatis debentur, videlicet, *fidelitas, reuerentia, & famulatus*, rectè in prima tabula tria præcepta tradũtur, quibus homo bene in Deum ordinatur. Etenim cum Deo in primis fidelitatem debeamus, quæ in hoc conſiſtit, vt honorem principatus ad aliũ non deferamus, ordinatur primum legis præceptum, in quo dicitur *non habebis deos alienos coram me*: Deinde cũ eidem reuerentiam debemus, quæ in hoc poſita eſt, vt nihil iniurioſum in eum committamus, additur ſecundum hoc præceptũ, *non aſſumes nomen Dei tui in vanum*. Quia vero Deo famulatum in compenſationem beneficiorum ab eo acceptorum debemus, rectè ordinatur tertium legis pręceptum, in quo dicitur, *Memento, vt diem Sabbathi ſanctifices*, videlicet in memoriam creationis rerũ, reparationis hominum, & cęterorum Dei beneficiorum pręteritorum, præſentium, & futurorum.

Quamuis etiam ſecundum Sanctum Auguſtinum alia diſtinctio fieri poteſt mandatorum ordinãtium homines ad Deum, ſecundum perſonarum approbationem, quia per primum præceptũ reuereri præcipimur primi principij vnitatem, quæ appropriatur patri, per ſecundum veritatem Diuinam, quæ appropriatur filio; per tertium eius bonitatem, quæ appropriatur Spiritui ſancto; etenim tertium præceptum eſt de quiete Sabbathi, per gratiam autẽ Spiritus ſanctificamur, animæque quies in ipſa ſumma bonitate tanquam in fine conſiſtit. Eſt & alia ratio diſtinguendi hæc mandata ordinantia in Deum, quia conuerſio animæ in Deum eſt triplex, ſcilicet, corde, ore, & opere: vnde in primo præcepto oſtenditur honor, & reuerentia ſecundum actum cordis, cum dicitur, *Non habebis Deos alienos*, in ſecundo ſecundum actum oris cum dicitur, *non aſſumes nomen Dei tui in vanum*. in tertio oſtenditur honor, & reuerentia in actu exterioris operis, cum determinatur quies in Sabbatho, vt vacet anima Deo; hæc enim eſt intentio Sabbathi cum dicitur, *Memento, vt diem Sabbathi ſanctifices*

10 Quantum autem ad pręcepta ordinantia hominem ad proximum ſuum, ea ſunt in duplici differentia, quędam enim proximi ſunt a quibus beneficia ſpecialia recepimus, quibus ſpecialiter ad gratitudinem, ac recompẽſationem obligamur, inter quos præcipui ſunt parentes. Et quãtum ad hoc datur quartum præceptum *de honorandis parentibus*, a quibus ſecundum Deum, vitam, quæ bonorum omnium fundamentum eſt, acceperunt. Sub parentibus vero intelliguntur reductiuè omnes benefactores corporales, ſpirituales. Quidam vero proximi ſunt, quibus ſolum generaliter aliquid debemus. Generaliter autem ad omnes ꝓximos homo ita ſe habere debet, vt nulli noceat neque opere, neque ore, neque corde. Contingit autem opere tripliciter nocere proximo, ſcilicet, vel in perſona propria ipſum occidendo, aut membris truncando, aut lædendo, contra quod datur quintum præceptum, *Non occides*: vel in perſona coniuncta, præſertim quantum ad prolis procreationem, & quantum ad hoc datur ſextum præceptũ, *non mœchaberis*. Nã turpitudo commiſſa cum proximi vxore, filia, vel ſorore in mariti, patris, vel fratris iniuriam redundat. Vel in bonis fortunæ, in rebus exterioribus poſſeſſis, de quo datur ſeptimum pceptũ, *non furtum facies*, quo prohibetur omnis iniuſta contrectatio, vſurpatio, occupatio, aut detentio rei alienæ. Ore autem nocumentum proximo inferri poteſt per detractionem, quæ prohibetur octauo præcepto, cum dicitur, *non loqueris contra proximũ falſum teſtimonium* Corde etiam damnum proximo infertur per illicitã concupiſcentiã, quæ teſte Apoſtolo 1. Io. 2. duplex eſt, ſcilicet, concupiſcentia carnis, quæ prohibetur nono præcepto, cum dicitur, *non concupiſces vxorem proximi tui*, & concupiſcentia oculorum, quæ decimo, & vltimo præcepto prohibetur, *non cõcupiſces rem alienam, non domum, non ſeruum, nõ ancillam, &c.* Quamuis enim concupiſcentia omnis in vna communi ratione cõueniat, qua ratione Apoſtolus Rom. 7. tãquam vnum præceptum ponit, dicens, *Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, non concupiſces*, quia tamen in ſpeciali diuerſæ ſunt rationes concupiſcendi, vt notat S. Tho. 1. 2. q. 100. arti. 4. ad 3. Doctores communiter poſt S. Auguſtinum q. 71. in Exodum, diuerſa præcepta de nõ concupiſcendo diſtinguũt; differunt enim ſpecie concupiſcentiæ ſecundum actuum, vel concupiſcibilium diuerſitatem, iuxta doctrinã philoſophi lib. 10. Ethic. capit. 3. & nos paulo ſuperius expoſuimus.

11 SEPTIMO, Ex prædicta diſtinctione præceptorum, quæ & memoriæ, & intellectui ſimplicium inſeruit, colligi etiam poteſt pulcherimus eorundem ordo, & diſpoſitio. Nam priora ſunt, quæ ad Deum ordinant, poſteriora vero, quæ ad proximum ordinant Cum enim rationis ordo a fine incipiat, finis autem vitæ humanæ, & ſocietatis ſit Deus, priori loci collocanda erãt præcepta illa, quibus homo ad Deum ordinatur. Inter præcepta autem illa, quę Deum reſpiciunt, ſeu homines ad Deum ordinant, primũ eſt quod homo illi fideliter ſubdatur, nullam participationem cum inimicis habens: ſecundum autem eſt, vt ei reuerentiam exhibeat: Tertium vero vt ei famulatum impendat. In præceptis autem ordinantibus ad proximum, primum, quod & affirmatiuum eſt, illud poni debet, quo ſpecialiter, & ſpecialibus proximis benefacere tenemur. Reliqua vero ſex negatiua ſunt, prohibentia nocumenta generaliter, omnibus proximis inferenda, ſecundum quod magis vel minus indebita, & damnoſa ſunt ita, vt maiora nocumenta prohibentur prioribus, minora vero poſterioribus ſiquidem omnibus obligamur, ne noceamus. Et quia maius eſt nocumentum operis proximo, quã oris, & maior oris, quam cordis, & inter ea, quæ opere inferũtur, maius eſt, quod infertur in re magis dilecta, hoc eſt in propria vita, & perſona; Nam ordinata dilectione quilibet magis diligit ſe, quam proximũ, & proximum coniũctum, quam res exteriores. Ideo inter vltima ſex præcepta primo prohibetur maius nocumentum proximi, ſcilicet, operis in perſona proximi propria; in ſequenti prohibetur nocumentũ operis erga proximũ in perſona coniũcta;

in alio prohibetur nocumentum in rebus; deinde in præcepto octauo prohibetur damnum oris in nono autē, & decimo prohibetur nocumentum cordis, in nono quidem, ne concupiſcat quis thorū alienum; in decimo ne res proximi externas illicite deſideret. In quib, omnibus tam primę, quam ſecundæ tabulæ præceptis apparet ordo ſecundum ordinem grauitatis peccatorum, Grauius namq; peccatū eſt nō adorare Deū, quā ſi aliquā irreuerētiā illi faceret, & hoc eſt etiam grauius, quam ſi in aliquo obſequio, & famulatu deficiens inueniatur. Et in proximus magis repugnat rationi, grauiuſque peccatū eſt non ſeruare debitū erga parentes, quibus homo magis eſt debitor quam alijs; & in alijs grauius eſt opere peccare, quam ore, & ore, quam corde. inter operis autem peccata grauius eſt homicidium, per quod tollitur vita hominis iam exiſtentis, quā adulterium, p quod tollitur certitudo prolis naſciturę & adulterium grauius eſt furto, q̃ pertinet ad bona exteriora.

Eodem modo grauius eſt ore, quam corde proximo nocere; Corde etiam grauius peccatur concupiſcentia thori alieni quam rerum externarum, vt conſtat.

12 OCTAVO annotandū eſt, Hæc præcepta moralia Decalogi omnem perfectionem in ſe continere, ac de vniuerſarum virtutum operibus agere. In quo lex diuina hæc legibus humanis præſtat. Lex enim humana cum ordinata ſit ſolum ad communitatem ciuilem, quæ eſt hominum ad inuicem, homines autem ordināt ur ad inuicem per actus exteriores, qui ſunt virtutis iuſtitię per q̃ ſcilicet, vnicuique quod ſuum eſt, tribuitur. non alia præcepta proponit, quam quæ ad iuſtitiam pertinēt; Quod ſi quæ alia de fortitudinis, temperantię, aliarumue virtutum actibus pręcepta tradat, id ſane non alia de cauſa, & ratione facit, niſi quātenus rationem iuſtitiæ aſſumunt, & ad commune bonum ciuile referuntur, iuxta philoſophum lib. 5 ethic. capte 1. Præcipit namque lex humana fortitudinem, non quæ alicui in particulari neceſſaria eſt ad ſuas iniurias propulſandas, ſed quæ rei bellicæ neceſſaria eſt, puta, ne locum in acie deſerat. Iubet etiam temperantiæ moderamen, non tamen quo quis aut ſecum, aut cum propria vxore non ſit intemperans, ſed quo adulterium non committat. Lex autē diuina, cum homines ad Deum ordinet, vel in pręſenti vita, vel in futura, homo aūt nō ſolū iuſtitię, ſed aliarū etiā virtutum actibus externis, & internis cū Deo coniungitur conſequenter de virtutum omnium actibus pręcepta proponit. Quare ex æquo, primanaque intētione tam virtutes intellectuales, quę ſunt rationis lumina actuſque rationis in ſeipſis ordinant, quam morales, quæ bene ordinant actus rationis circa paſſiones interiores, & exteriores operationes iubet, nēpe tres in primis Theologicas fidem ſpem, & charitatem, mox & quatuor morales, ſecūdum illud Sap. 8 de eadem diuina lege, & ſapientia aſſertum; *Sobrietatem, & ſapientiam docet, & iuſtitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus.*

13 NONO, lex hæc diuina leges alias in eo excedit, quod præcepta ſanctiora, & perfectiora præſcribit, & proponit, id quod euidens eſt ex ſingulis præceptis, quæ in Decalogo continentur, & ex actibus, qui in eo vetantur, aut præcipiuntur.

Primum namque Decalogi præceptum eſt, *Non habebis Deos alienos coram me.* Quod ſicuti præceptum, phibet omnē idololatriā, diuinationē, & recurſum ad ariolos, ac magos indiſtinctè, & quacunque de cauſa, vt Exod. 20. & Leuitic. 19. habetur; in quo leges humanas excedit. Quamuis enim ſecundū leges magi, incantatores, & malefici puniūtur, qui tamen hoc faciunt contra imbres, grādines, & ventos premiantur. C. de malefic. l. Eorum. cum tamen id grauiſſimum peccatū ſit, vt late probat S. Tho. 2. 2. q. 96.

Secundum etiam Decalogi præceptum, ſcilicet, *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*, quo prohibetur omne Periurium, & iuramētum ſine cauſa, leges humanas excedit quibus licitum eſt in cauſa ſanguinis accuſatorē corrumpere ff. de prævaricat. l. ei. Quod tamen peccatum eſt, vt Doctores poſt S. Tho. 2. 2. q 96. communiter tradunt.

Tertium vero præceptum, ſcilicet, *Memento, vt diem ſabbathi ſanctifices*; vbi prohibetur in feſto omne opus ſeruile, quamuis in legibus humanis reprobatum non ſit, per fectiori tamen modo in Decalogo, quam in alijs legibus obſeruandum præcipitur.

Quartum autem præceptum, videlicet. *Honora patrem tuum, & matrem tuam &c* in quo incluſiue præcipitur Patribus filios amare & nutrire, excedit leges humanas, & imperiales quæ filios ſpurios, & ex damnato coitu generatos omni paterno beneficio priuant, vt in Authen. Quibus mod. natur effic. ſui §. fina. & C. de inceſt nupt. Authen. ex complexu & Cod de Natur. lib. Authen. licet, quod ſane nimis durum eſt. quamuis bono fine, & reſpectu ſtatutum ſit. Vnde Epiſcoporum eſt curare, quod vterque parētum talibus neceſſaria ſubminiſtret ſecundum eorum facultates. c. Cum haberet. de eo, qui duxit in matrimo quā poll. per adult. & ibi Panormit. Notab vltim. Baran d. Authen. ex Complexu. Sylueſt. verb filius §. 4 quæſtio. 4. verſ Quintum. Tabiena verb. alimentum. verſi. Tertio.

Quintum vero præceptum, ſcilicet, *Non occides*, excedit leges Imperiales, quib. licitum eſt viro occidere adulterum vxoris deprehenſum in adulterio, ſi ſit perſona vilis, & cui non debet reuerentiam ff. de adulter. leg. marito. 1. & l. ſi adulterium, & Cod de adulter. leg. Gracchus. Inſuper licet patri qui habet filiam in poteſtate, occidere adulterum filiæ in domo ſua fornicantem, & occidere filiam. ff. de adult. leg. pater. & l. Non in ea. Similiter licitum eſt occidere larronem, & populatorem agrorum inuentum in maleficio. C. Quod liceat vnicuique lege 1. & 2. Cum tamen nihil horum ſecundum Deum liceat, & prohibentur talia quinto hoc Decalogi mandato, vt infra dicetur;

Sextum autē Decalogi præceptum, nimirum, *Non Mœchaberis*, quo prohibetur omnis actus illicitus carnalis extra matrimonium, leges item excedit humanas, quibus cōceditur homini libero, & ſoluto tenere mulierem ſolutam in concubinam vt in Authen Quibus mod. nat. effic. ſui §. ſi quis autem. Cum tamen ſecundum Deum fornicatio ſimplex peccatum mortale ſit, & a regno Dei excludat, vt docet Apoſtolus 1. Corinth. 6. Sic etiam ſecundum leges licitum eſt in multis caſibus repudiare, & matrimonium ritè contractum diſſoluere, & maximè in caſu qui notatur in can. lege. diſtin 10 & can. ſunt qui dicunt. 27. q. 2. ſcilicet, cauſa religionis, quam tamen lex diuina prohibet, Matth. 19. vbi dicitur, *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet, & Non licet dimittere vxorem excepta cauſa fornicationis.* Item ſecundum leges damnatur, qui deprehenſam in adulterio detinet in vxore Codice de adulte. l. crimen & l. caſtitati. cum tamen ſecundum præcepta decalogi, & ius canonicum poſſit eam tenere abſque vlla pœna, dummodo illa velit ab adulterio recedere. 31. q. 1. c. illud vero. §. Hic ſubaudiendum eſt. Item ſi mulier infra annū mortis viri ſui nubat, efficitur infamis, & punitur. Cod de ſecundis Nupt. l. 1. & 2. Non ſic ſecundum Deū ſed nubere poteſt liberè cui vult, melius eſt enim nubere, quā vri. 1. Corint. 7. & c. fi. de ſecundis Nuptijs. Deinde ſecundum leges filius germani vnius copulari pt matrimonio cū filia alterius germani, vt in Authen de Nuptijs. § inter cas. & Cod. de Nupt. l. Nemini. Cum tamen ſecūdum Deum hoc illicitum ſit, debentque tales ſeparari. c. Non debet de conſan. & affinit. & 35 q. ſecunda, can progeniem.

Septimum etiam Decalogi præceptum, *Non furtum facies*. quo prohibetur omnis rei alienæ acceptatio iniuſta, ſiue per furtū, ſiue per vſuram, ſiue dānificationē, aut alio modo leges Imperiales excedit, quæ vſuras ſaltem leues permittunt C. de vſur. l. eos. Et quod cōtrahentes ſe in pretio decipere poſſunt. l. in cauſa. 2. § idem Pomponius, ff de Minor & l. item ſi pretio. §. ſi. ff. locati. At vero ſecundū legem diuinam, ſi non ſeruetur æqualitas in contractibus. qui plus iuſto habet, dānificato reſtituere tenetur. c. Per tuas. de Donatio. Immo etiam ſecundum leges in lōgiſſimo tempore poſſeſſor malæ fidei pręſcribit. l. ſi quis emptionis & ſ. eum notiſſimi C. de præſcri. 30. vel 40. annorum, cū tamen ſecundū Deū, & canones id licitū ſit, c. vigilanti, de præſcript. & reſcript c Poſſeſſor. de re iur. in 6.

Octauum Decalogi præceptum, videlicet, *Non dices falſum teſtimonium*, quo prohibetur omne mendacium, falſum teſtimonium, & promiſſio non ſeruata, excedit leges Imperiales humanas quæ permittunt, quod, ſi prom

ro

to aliquid nudo pacto, non teneor, quia exinde non oritur ciuilis actio. ff. de pactis l. iuris gentium. § ſed cum nulla. verſ. igitur nuda pactio. E contra vero ſecundum Deum; & canones recedens a pacto peccat mortaliter, & ex nuda promiſſione licita obligatus eſt. c. 1. de pact.

Nonum præceptum Decalogi, nimirum, *Non concupiſces vxorem proximi tui*, quo prohibetur omnis affectus inordinatus, & deliberatus libidinis carnalis; Nec non

Decimum præceptum eiuſdem decalogi, ſcilicet, *Non concupiſces rem alienam*, quo prohibetur omne deſideriũ inordinatũ rei alienæ, leges humanas excedunt, cũ ſecũdum leges maleficia cogitationis, ſecũdum nõ ponant, vero legẽ diuinam punitur omne peccatum tam cogitationis, quã facti. de pœnitentia, diſt. 1. cap. omnis iniquitas. cap. Nunquid, capit. Homicidium, c. ſi propterea, c. ſi cui, & 33. q. 2. c. omnis. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, quanta ſit diuinorum præceptorum perfectio, quantumque lex diuina leges humanas excellit, cum non ſolum actus malos, ſed omnes etiam inordinatos affectus prohibeat.

De quibus S. Auguſtinus in libr. de decem chordis, ait, *Decalogus legis decem præcepta habet, quorum tria priora ad Deum pertinent, alia vero ſeptem ad homines. Hæc decẽ præcepta ſunt decem chordæ pſalterij, quas tangendo feras peccatorum occidit, quibus occiſis ſecurus, & innocens in dilectione Dei, & humana ſocietate verſaris.* Hæc ille: de qua re legi poſſunt S. Anto. p. 1. tit. 18. c. vnic. § 4. Syueſt. in verbo lex q. 10. Tabiena verb. eod. §. 29. & alij.

14 DECIMO, vt rectè notant Nauarr. in Manuali c. 11. nu. 4 & Toletus in ſumma li. 4. c. 12. quod eſt contra aliquod decem mandatorum, regulariter eſt peccatum mortale, niſi vna iſtarum trium cauſarum excuſetur. Prima eſt defectus deliberationis, tunc autem actus dicitur deliberatus, cum in noſtra poteſtate ſit, vt illud facere poſſimus. Hæc enim perfecta deliberatio neceſſaria eſt ad peccatum mortale, cum autem ſemiplena eſt, nec integra. ſolũ erit veniale. Vt cõtingit in accidia, ſeu tędio circa ſpiritualia, ſubdito nos ſurripiente. Item qui ex ſubitaneo motu concupiſcit alterius vxorem, & non ex pleno voluntatis conſenſu: Aut qui occidere vult, ſed non actu deliberato, Secunda eſt materia paruitas. vt qui aliquod leue falſum alteri imponit, ſolum venialiter peccat; & qui parum furatur, non niſi peccatum veniale regulariter cõmittit. Quas duas cauſas ponit S. Tho. 1. 2. q. 88. articul. 5. & 6. & 2. 2. q. 59. articul. 4. ad 2. Tertia eſt defectus plenitudinis iudicij, & rationis, vt accidit in ebrijs, & in dormientibus, qui aliquando pollutionem patiuntur, & alijs infirmitatibus, & perturbationibus, in quibus ſolent alios percutere aut verba iniurioſa proferre, qui tamen mortaliter non peccant.

15 VNDECIMO, Quamuis præceptum dilectionis Dei ſine charitate impleri non poſſit, quando enim inſtat obligatio de dilectione Dei, tali præcepto ſatisfacere non poſſumus ſine modo charitatis ſcilicet, ex toto corde, ex tota anima, & ſuper omnia. vt cõſtat ex illis verbis, Matth. 22. *Diliges Dominũ ex toto corde, & ex toto animatua, &c.* In quibus verbis non ſolum præcipitur ſubſtãtia, ſed etiã modus dilectionis, omnia tamen Decalogi pręcepta, cum ſint naturalia, non excedunt modum naturę, ideoque nõ obligãt, vt in charitate, quæ eſt virtus ſupernaturalis, fiãt; Sed ſolum obligant ad ſubſtantiam actus, vnde præceptum hoc, honora patrem, & matrem non obligat, vt parentes ex charitate honoremus, ſed ſolum vt reuerentiam exteriorem eis exhibeamus. Vnde qui exiſtens in peccato mortali parentes veneratur; legis trãſgreſſor nõ eſt. Similiter pręceptũ hoc, Nõ occides, ſolũ obligat hominẽ ne occidat, nõ tamẽ, ne occidat ex charitate. Similiter pręceptũ ieiunij nõ obligat ad finẽ, qui eſt maceratio carnis, vel eleuatio mẽtis, ſed ſolum ad ipſum actũ ieiunij, & ſic de reliquis pręceptis. Quamuis igitur impletio præcepti non ſit meritoria extra charitatẽ facta, valet tamẽ quoad ſubſtãtiam actus pręcepti, & effectũ vitãdi nouũ peccatũ quod incurreretur, niſi illud adimpleret, vt dicunt S. Tho. 1. 2. q. 100 ar. 10 Bart. Med. & Caiet. ibi. Sotus, lib. 2. de iuſtitia. q. 3. ar. 10 Nauar. in ſumma c. 1. nu. 17. Toletus in inſtruct. ſacerd. li. 4. c. 12. & alij omnes. Et hoc eſt quod authores cõmuniter dicunt impleri poſſe præceptum quoad ſubſtantiam actus ſine charitate, non tamen quoad modum, & finem pręcepti. Et quod finis pręcepti non ſit in pręcepto, Et de præceptis Decalogi in vniuerſum hæc ſunt ſatis.

DE PRIMO PRÆCEPTO Decalogi, Non habebis Deos alienos coram me.

De Cultu Dei, & Sanctorum. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Quam conueniens fuit primum præceptum eſſe de vero cultu veri Dei, cum prima illa negatione annexa, Non habebis Deos alienos, non facies ſculptile; non adorabis &c.*

2 *Primum præceptum eſt latriæ, & cultus diuini, qui non modo Chriſtianæ religionis; verum etiam iuris naturalis caput, & fundamentum eſt.*

Cur non affirmatiue, ſed negatiue ponitur hoc primum præceptum, nu. eod.

3 *Ex varijs cauſis homo induci poteſt ad unũ Deum colendũ, reiecto cultu falſorum Deorum, & quanã præcipua ſunt.*

4 *Adoratio quid ſit, & quem proprie reſpicit.*

5 *Adoratio quotuplex, interna vera eſt ſine exteriori, exterior vero ſine interiori fictio eſt, et irriſio, nõ vera adoratio.*

6 *Deus ſolus cultu latrię adorandus.*

Vna eſt adoratio ſimpliciter triũ Perſonarum in Trinitate.

7 *Chriſtus, quatenus Deus, ſeu hic homo Chriſtus, in diuina, & humana natura ſubſiſtens eadem adoratione latriæ adorandus eſt, qua tota Trinitas, & ſingulæ perſonæ diuinæ adorantur.*

8 *Humanitas Chriſti, in quantum eſt diuinitati vnita, eſt cultu latriæ adoranda, & eſt de fide.*

9 *Beata virgo nõ ſolum, vt ceteri ſancti, ſed excellentiori modo adoranda eſt, quæ dicitur hyperdulia.*

10 *Sancti Angeli, & alij Beati in cælo regnantes ab hominibus adorandi ſunt dulia, & in neceſſitatibus inuocandi.*

11 *Imagines Chriſti, B. Virginis, & Sanctorũ adorandæ ſunt.*

Quomodo intelligendum eſt imagines propter prototypa adorari. ibid.

1 CVm de præceptis Decalogi in communi in ſuperioribus abũde ſatis dictum ſit, ordo doctrinæ poſtulat, vt de iiſdem in ſpeciali diſſeramus. Quia vero legiſlatoris finis ac ſcopus eſt hac legis promulgatione homines facere bonos, bonitatis autem progreſſus naturalem generationis ordinẽ imitari debuit; in ordine autem generationis duo præcipue conſiderãda ſunt; Primum eſt, vt pars illa, quæ eſt initium vitæ, primò conſtituatur, vt in generatione animalis primo generatur cor, & in domo primo ponitur fundamentum, & in moralibus fundamentum primum eſt recta intentio voluntatis circa finem, inde nãque actiones omnes circa media ſuam ſortiuntur bonitatem; cum igitur Deus humanæ volũtatis finis vltimus ſit, primo omniũ iacere oportuit quoddã fundamẽtũ religionis, per quod Deum modo debito coleremus. Secundũ eſt, vt primo contraria, & impedimenta tollantur. Sicut agricola primo purgat agrum, poſtea vero proijcit ſemina, ſecundum illud Hierem. 4. *Nouate vobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas, & tribulos* Ideo ex his duobus conſequẽs eſt, primum omnium pręceptum legis illud eſſe debuiſſe, quo Deus vere coleretur, & impedimenta verę religionis amouerentur. Quia vero præcipuum impedimentũ religionis eſt, quod homo falſo Deo adhæreat, ſecundum illud Matth. 6 *Non poteſtis Deo ſeruire, & Mamonæ*, congruentiſſima ratione primum hoc legis præceptum poſitum fuit, *Non habebis Deos alienos coram me*: in quo verus Dei cultus præcipitur omniſque falſorum Deorum cultus excluditur, ſub forma trinæ negationis, ſ. *Non habebis Deos alienos; Non facies tibi ſculptile, non adorabis ea, neq; coles.* Quãuis. n. religionis verę vnus actus ſit eius tñ violatio non vno ſed pluribus, & præcipuè duobus modis fit. fuere nãque inter gentes, qui abſque vlla imaginis effigie creaturas pro Dijs mente colebant. Refert enim Marc. Varro Roman. antiquitus abſque ſimulachris aliquan diu

Deos

Digitized by Google

Deos coluiſſe, qui cultus prohibetur illis prioribus verbis, *Non habebis Deos alienos.* Alij vero ſub quibuſdam imaginibus, & delubris falſos Deos adorabant, contra quos dicitur, *non facies tibi ſculptile*, vbi huiuſmodi imaginum inſtitutio prohibetur, cultuſque idololatricus earum vetatur, cum dicitur, *neque coles ea.*

2 Primum igitur Decalogi præceptum eſt latriæ, hoc eſt, diuini cultus, qui non modo religionis Chriſtianę, verum ēt iuris naturalis caput, & fundamētū eſt. Nulla.n. vnquā natio tam barbara fuit quæ nō primum ſuarum legū fundamentū .n Dei cultu poſuerit. Cultus aūt iſte in hoc cōſiſtit, vt vnus Deus credatur, & collatur. Nā, quod dicitur, *non habebis Deos alienos coram me* eam habet ſententiam coniunctam, *me vnum, & verum Deum coles, dijs alienis cultum non adhibebis.* Quia vero cunctis manifeſtum erat. Deum eſſe, non opus erat affirmatiue illud ponere, ſed negatiue puta non eſſe plures Deos. Nā multi erant, qui licet Deū eſſe credebāt, immo vero, & verum ſe Deum colere profitebant, multitudinē tñ Deorū venerabant, Cuiuſmodi inter Hebreos ipſos permulti fuerunt, qui, vt Elias eis obijciebat 3. Re. 18. *in duas partes claudicabāt*, q & Samaritę fecerūt 4. Re. 17. q Deū Iſraelis, & Deos gētū colebant.

3 Ad Deum autē colendum, reiecto cultu falſorum Deorum, homines varijs ex cauſis, & rationib induci poſſunt, quas S. Tho. in opuſc. 4. de decem preceptis, & S. Ant. p. 1. tit. 14. c. 4. §. 2. adducūt, Quarum vna eſt ex dignitate Dei vt enim Eccle. 1. dicitur *unus eſt altiſſimus creator omniū, omnipotens, & Rex potens, & metuēdus nimis, ſedens ſuper thronum illius, & dominās Deus.* Cuius ēt hæc maxima dignitas eſt, quod omnia ſciat. Hoc namque deitatis ſignū eſt, vnde Eſa. 41. dicitur, Annunciate, quæ ventura ſunt in futurū, & ſciēus, quia dij eſtis vos, & Heb. 4. dicitur, *Omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius.* Altera eſt ex Dei largitate; ſiquidem a Deo omne bonum tam naturale, quam ſpirituale habemus. *Quid enim habes*, ait Apoſtolus 1. Co. 4. *quod non accepiſti, & in Pſa. Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate.* Tertia eſt, Ex premij magnitudine. In nulla enim lege talia promittūtur pręmia, ſicut in lege Chriſti. Sarracenis enim promittuntur fluuij lactis & mellis: Iudæis terra promiſſionis, Chriſtianis vero gloria promittitur Angelorum, Matt. 22. *Erunt ſicut Angeli Dei in cælo.* Quod conſiderans S. Petrus ait, *domine, ad quē ibimus? verba vitæ æternæ habes.* Ioan. 6. & S. Pau. Rom 8. ait, *non ſunt condignę paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Quarta deniq; eſſe poteſt ex pacti fidelitate. In baptiſmo namque abrenuntiat homo diabolo, & pompis eius, & ſoli Deo fidem promiſit. Vnde magnum ſupplicium meretur, qui fidem ei non ſeruat. Heb. 10. *Irritam quis faciens legem Moyſi ſine ulla miſeratione duobus, vel tribus teſtibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filiū Dei cōculcauerit & ſanguinē teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit.* His ergo alijſque grauiſſimis ex cauſis Deus honorandus, & colendus eſt, cum igitur ex cōmuni Doctorum ſententia in hoc primo decalogi pcepto, cultus, & adoratio Dei præcipiatur, ante omnia ſciendū eſt adorationē ppriē reſpicere aliū vt excellentē, & ſuperiorē, vt S. Th. 2. 2. q. 103. articul. 1. ad 2. docet, cui ſe ſubmittit. Vnde adoratio definiri poteſt, actus honorandi alterū, ſe illi, tanquā ſuperiori, & excellentiori ſubmittēdo. Hic aūt actus, vt docet S. Tho. ad virtutē iuſtitiæ pertinet, nomine iuſtitiæ vtendo, prout ſub illa cōprehendūtur virtutes omnes, quæ ad alterum ordinātur, ſiue ſit ipſa propria iuſtitia commutatiua, aut diſtributiua, ſiue religio, pietas, obſeruantia, aut aliæ ſimiles, quæ dicuntur partes iuſtitiæ Cum. n. adoratatio ad alterum tendat, neceſſe eſt, vt ad illud virtutis genus, cuius munus eſt operationes circa alterū moderari. Sicut ergo inter prædictas virtutes iuſtitiæ, quędā verſant circa homines, quę variæ ſunt ſecundum diuerſas rationes debiti, quæ inter homines eſſe poſſunt, aliæ circa Deum, quæ dicitur religio, ita adoratio debita eſſe poteſt, & Deo, & homini, propter aliquam excellentiam, quę in eis repentur. Et quamuis alij qui adorationem actum intellectus eſſe velint, quibus fauent Gab. in 3. diſ. 9. q. vnic. in princ. Bellarminus to. 2. controuerſia 4. c. 12. & Toletus in Summa lib. 4. c. 12. rectius tamen Franciſcus Suarez in 3. p. diſp. 51. ſect. 1. docet eſſe actum voluntatis, ſupponentis actum intellectus. Qui. n. aliquem adorat, præſupponitur cognitionem habere excellentiæ illius, cui adoratio exhibenda eſt. Talis igitur bona exiſtimatio, & cognitio excellentiæ ſupponitur adorationi. Ex illa enim bona exiſtimatione oritur prudens iudicium dictans aliquem eſſe colendum, poſt quod ſequitur voluntas honorandi. Non ergo poteſt adoratio in illa intellectuali exiſtimatione conſiſtere. Vnde fieri poteſt, vt aliquis veram habeat cognitionem de alterius excellentia, quam tamen nec debito modo colat, nec adoret vt patet etiam reſpectu Dei, ſi quis habeat veram illius fidem, & tamen ipſum adorare, & religioſe colere nolit. Quamuis igitur adoratio ſupponat illam ſpeculatiuam cognitionem alienæ excellentiæ, conſiſtit tamen vere & perficitur per practicam illam recognitionem, & voluntariam ſubmiſſionem, & ideo S. Tho. 2. 2, q. 84. art. 2. dicit adorationem Dei maxime conſiſtere in interiori affectu, & deuotione at vero q. 82. art. 1. docet deuotionem eſſe actum voluntatis, & clariſſimè omnium id teſtatur Lactantius li. 4. diuin. inſtitut. c. 4. his verbis. *Non poteſt*, inquit, *neque religio a ſapientia ſeparari, nec ſapientia a religione ſecerni, quia idem Deus, & intelligi debet, quod eſt ſapientia, & honorari quod eſt religionis, ſed ſapientia præcedit, religio ſequitur.* Idipſum oſtendi poteſt hac ratione, quia in dæmonibus eſt cognitio excellētiæ diuinę, *Dæmones enim credūt et cōtremiſcunt.* Iacob. 2. & tñ, quoniā eis deeſt hæc volūtaria ſubmiſſio, & effectus, nō adorāt, ſed blaſphemant Deum.

6 *Adoratio* autem hæc duplex eſt, vna eſt interior quę per interiores actus mentis, videlicet, intellectus, & voluntatis exhibetur, quæ maxime ad Deum refertur, qui ſummus Spiritus eſt, & actus internos, & affectus mentis voluntatis, videt, & cognoſcit, quæ etiam ad creatos ſpiritus beatos extēdi poteſt, quatenus internos actus ad illos relatos cognoſcere poſſunt. Quo ſenſu S. Auguſt. in Enchirid. c. 3. & 6. & lib. 12. de Trinit. c. 14. dixit, *Chriſtianam religionē eſſe maxime colere Deum fide, ſpe, & charitate*, quia ſ. ex fide, ſpe, & charitate mouetur homo ad colendum Deū vero religionis cultu, vt exponit S. Thom. 2. 2. q. 81. art. 5. ad 1. vel econtrario ipſa uirtutes iſtas imperat, vt per illas Deum colat, vt exponit idem S. Tho. 3. d. 9. q. 1. art. 1. quæſtiuncula 3. ad 1. Alia eſt externa, quæ in exterioribus humilitatis, & ſubmiſſionis ſignis conſiſtit, puta, in genuflexione, in humiliatione, in proſtratione, manuum eleuatione, & alijs ſimilibus ſubiectionis ſignis. Hæc autem exterior eſt quaſi actus imperatus, & effectus, interior vero elicitus, & quaſi effectus, vnde ſi deſit actus iſte internus, quamuis adſit externus, non eſt verè adoratio, ſed fictio adorationis, & irriſio, ideoque, vt ſit vera adoratio, neceſſum eſt, vt ex voluntate honeſta procedat: interna autem adoratio eſſe poteſt vere ſine externa, ſicut ſola voluntas occidendi poteſt dici homicidium internum, non tamen dicitur ſimpliciter homicidium, quia hæc vox, externum, actum humanum ſignificat, ſicut, & adorationis nomen magis impoſitum videtur actui externo, quam interno. Propter quod S. Tho. 2. 2. q. 84. adorationē Dei poſuit inter actus externos latriæ, quamuis, vt diximus, actus exterior rationem adorationis non habeat, niſi vt procedit ab effectu interno. nam ſi ab illo non oriatur, non tam adoratio, quam fictio, & actio adorationis erit.

Demum cum ex dictis conſtet, adorationem alicui debitam eſſe propter eius excellentiam, diuidi poteſt adoratio ex parte obiecti. & excellentię rei adoratę, in latriam, duliam, & hyperduliam. In qua diuiſione nominum, ſciēdum eſt, quod licet vox hęc λατρεύω & hęc δουλεύω, idem ſignificent, ſcilicet, ſeruio, adeo, vt apud Gręcos hęc duo verba frequenter pro eodem accipiantur, ita vt cōmunia ſint ſeruituti, quę Deo, & hominibus debetur; Ad omnem tamen ambiguitatem tollendam ſcholaſtici Doctores, & recentiores ſcriptores hęc nomina inter ſe diſtinguere ſolent, vt *latriam* appellent ſingularē excellentiā, & adorationē, quę Deo propter ſummam eius excellentiā debetur, qua etiam acceptione vſi ſunt Patres hac voce, vt patet ex Synodo. 7. quæ eſt Nicæna 2. act. 3. 4. 6. & 7. S. Aug. lib. 10.

ciuit.

Digitized by Google

cluit.c.1.& lib 1.de Trin.c.6. & lib.20. contra Fauſtum.c. 21.& q.61.in Geneſ.vbi aduertit propterea falſorum Deorum cultũ *Idololatriam*, non *Idolodulıam* fuiſſe appellatam, quia *latria* proprium cultum vero Deo debitum ſignificat, & eodem modo vtuntur hac voce Damaſc.orat. 1. de imaginibus. Ionas Aurelianenſis libr. 1. de cultu imaginum, Beda in c.4.Lucę, & alij. Nomine autem *duliæ*, ſignificatur honor, & cultus, qui creaturis excellentibus dari poteſt. Cum igitur certum ſit, diuerſas eſſe excellentias Dei, & creaturarum, vt ſine erroris ſuſpicione loqueremur, accommodarunt *latriæ* vocem, ad cultum diuinum ſignificandum; *dulia* vero nomen ſignificare voluerunt cultum creaturis excellentibus debitum, vt conſtat ex S.Thom.2.2.qu.103. artic.2.& 3. & 3.d.9.q.2.artic.1.& Durando ibid.q.3. & alijs. Quia igitur excellentia alia eſt increata, alia creata, adoratio, quæ exhibetur propter excellentiam increatam, dicitur *latria*, quæ vero propter creatam, generali nomine dicitur *dulia*, præſertim, quando excellentia eſt gloriæ, vel Sanctitatis creatæ. Quod ſi illa ſanctitas ſit aliqua ſingulari ratione excellens, Theologi vocant illam *hyperduliam*, qualis eſt ſanctitas illa humanitatis Chriſti, ob ſingularem rationem vnionis ad verbum diuinum, & ſanctitas illa B. Virginis, quæ cum mater Dei ſit, ita præſtat alijs ſanctis, vt dici poſſit Domina, & Regina noſtra. Quæ omnia colliguntur ex S.Thom.2.2.q.103. artic.3. & 4.& Theologis in 3. diſt.9. & alijs.

Rurſus adoratio hæc diuidi poteſt in abſolutam, & reſpectiuam, ſicut enim voluntas poteſt rem aliquam amare, vel per ſe, quia in ſe bona eſt, quę dici poteſt dilectio abſoluta, vel propter aliud, quia ſcilicet, eſt vtile; & dici pōt dilectio reſpectiua, ita dici poteſt adoratio abſoluta illa, qua quis vult rem adorare propter intrinſecã excellentiã, quam habet, adoratio vero reſpectiua dici poteſt illa, qua quis adorare vult rem propter aliud, ſeu propter excellentiam, quæ eſt in aliqua perſona, ad quam tales res aliquã habitudinem, vel coniunctionem habent. Priori modo ſolum adorabilis eſt res intellectualis, cum hæc ſolũ capax per ſe ſit excellentię propter ſe honorabilis, vt virtutis, ſanctitatis, dominij, &c. cum enim homo ſit naturæ intellectualis non poteſt prudenter, & honeſte ſe ſubmittere alteri rei propter eius dignitatem, niſi ſit eiuſdem, vel excellentioris naturæ, & excellentiam naturæ intellectuali conuenientem habeat. Poſteriori modo adorabiles ſunt res ordinis inferioris, quia cum non propter ſe, ſed propter alterius rei dignitatem colantur, honor illius exhibitus nō in illis ſiſtit, ſed in ipſas perſonas, propter quas adorantur, redundat. Ne igitur in hoc cultu exhibendo error aliquis adhibeatur quiſnam honor Deo, Chriſti humanitati, Beatæ Virgini, ſanctis, & imaginibus abſque vlla huius præcepti trangreſſione exhibendus ſit, ſequentibus propoſitionibus breuiter exponam.

1 PRIMA Propoſitio; Deus ſolus cultu latriæ adorandus eſt Sic Deut.6. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerues*: Quem etiam locum ad probandum, adorationem eam ſoli Deo tribuẽdã eſſe adduxit Chriſtus Matth. 4.contra tentationem illam Diaboli, *Hac omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me*, vnde tres pueri Dan.3. dixerunt, *Notum ſit tibi Rex, quia Deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quã erexiſti, nō adoramus*.& Apoc 19. *Cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum* (Angelum.ſ.) *& dixit mihi; Vide ne feceris, conſeruus enim tuus ſum, & fratrum tuorum habentium teſtimonium Ieſu: Deum adora.* Vt enim circa hunc locum inquit S.Auguſ.q.61.ſuper Geneſin, *Talis apparuit Ioanni Angelus, vt pro Deo poſſet adorari, & ideo fuerat corrigendus adorator.* Eſt aũt hæc adoratio propriè actus ſeruitutis debitæ ſoli Deo, tanquam ſummo omniũ Domino quæ propriè dicitur latria, illa vero alia, quæ hominibus, vel Angelis exhibetur, ſolum eſt actus duliæ, id eſt, talis ſeruitutis ſeu obſequij, quod exhiberi poteſt creaturæ. Quod totum luculenter declarat S.Auguſtinus libr. 1.de Trinitate cap. 6. diſſerens de diuinitate Spiritus ſancti, his verbis; *Iubemur non ſeruire creaturæ, ſed creatori* (Rom.1) *non ea modo, quo iubemur per charitatem ſeruire inuicem*, ad Galat.5. *quod eſt Græce* dulcuein. *ſed ea modo, quo tantum Deo ſeruitur, quod eſt græce* latreuein. *Vnde Idololatriæ dicuntur, qui ſimulachris eam ſeruitutem exhibent, quæ debetur Deo, ſecundum hanc enim ſeruitutem dictum eſt. Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerues; nã, & hoc diſtinctius in græca ſcriptura inuenitur, latreuſeis .n. habet.* Hæc ille.

Huius autem cultus, & adorationis hæc ratio eſt, vt opptime docent S.Thom.2.2.q.81.ar.1.ad 3.& quæſt.81.ar. 1.Alexander de Ales, par.3.quæſt.30.memb.1.per totum. S.Bonau.3.diſt 9. Richar. Scotus, Gabriel, & alij ſcholaſtici Doctores ibi. Quia, vt philoſophus in Prędicamentis, & lib.5. Metaphyſic.tradit, relatiua ad aliquid dicuntur. vt pater eſt filij pater; Vnde, cum Deus ſit dominus, eſt alicuius ſerui Dominus, ſeruus enim ad Dominum refertur: vbi igitur propria, & ſpecialis eſt ratio Dominij ibi neceſſario propria, & ſpecialis ratio ſeruitutis eſſe debet. Manifeſtũ eſt autem dominium ſoli Deo ſecundum quandam propriam, & ſingularem rationem, & excellentiam conuenire, quia ſcilicet creauit omnia, gubernat omnia, ſummum in rebus omnibus principatum obtinet, primum, & indeficiēs principiũ eſt; ideoq; illi debetur ſpecialis rō ſeruitutis, quæ latria dicitur, cum ſit & principium, & finis omnium, Sicut ergo proditor regis eſt, qui ei aufert, quod exhibere tenetur, ſic qui Deo debitam reuerentiam non exhibet, aut honorem Deo debitum alteri exhibet, maximam iniuriam Deo facit, peccatque mortaliter, vt communiter tradunt authores. Vnde Eſa.42. ait. *Ego Dominus, hoc eſt nomen meum, Gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus.* Et grauiter eos reprehendit Apoſtolus Roman.1. *Qui mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis.* Etenim cum adoratio veneratio ſit, & reuerentia exhibita ratione alicuius dignitatis, quæ eſt in creatura rationali, non eſt ſumma, immo ab illa diuina, & ſub illa, & ad illã, rone illius ſummæ dignitatis, quę eſt in Deo, debetur ei ſoli adoratio latriæ; ratione vero dignitatis datę a Deo creaturæ debetur ei Dulia non dignitatis, quæ ſumma ſit, ſed quę ſub illa eſt, ratione cuius adoratur Deus, Quibus addi poteſt ex Alexandro de Ales, vbi ſupra, art.2. Quod licet in Deo conſiderari poſſit maieſtas, veritas, & bonitas, hęc tamen adoratio conuenit Deo ratione poteſtatis; ſiquidē maieſtas, cui propriè conuenit adoratio, dicitur reſpectu maioris ſtatus, vnde ſicut ratio maieſtatis plus ſe tenet ex parte poteſtatis, quam veritatis, vel bonitatis, ita magis ratione poteſtatis, & maieſtatis, quam ueritatis, aut bonitatis ſeruitus, & adoratio hæc latriæ Deo debetur.

Hinc etiam cōſequens eſt, vnam eſſe adorationem ſimpliciter trium perſonarum in trinitate, qua adoratur Pater, & Filius, & Spiritus ſãctus, ſicut vna eſt maieſtas, quę omnibus tribus perſonis eadem, & communis eſt. Vnde Gen 18.habetur, quod *Abbraam vidit, & tres vnum adorauit.* Quamuis igitur diſcretio, & numerus ſit perſonarum quia tamen vna, & ęqualis in tribus eſt maieſtas, vna erit, & adoratio. Et ideo dicitur *Ioa.5. Qui non honorificant filium, non honorificant Patrem, qui miſit illum*, per hoc oſtendens, quod honor patris eſt honor filij, & econuerſo. Et licet ſit ibi diſcretio proprietatum, illæ tamen proprietates, vt oſtendit Halenſis, vbi ſupra, artic.3. inuicem ſunt, & ad inuicem relatæ. Vnde Chriſtus ait.Io.14. *Philippe, qui videt me, videt & patrem meum.* Ideo qui intelligit filium, vt filium, neceſſe eſt, vt intelligat patrem. Sic igitur reſpiciendo trium perſonarum diſcretionem, vnus, & idem honor, eademque adoratio toti Trinitati debetur, & ſimiliter reſpiciendo eſſentiam vnus, & idem honor numero debetur ei, & adoratio.

SECVNDA propoſito; Chriſtus, quatenus Deus, ſeu hic homo Chriſtus in diuina & humana natura ſubſiſtēs, eadem adoratione latriæ adorandus eſt, qua tota trinitas, & ſingulæ diuinæ perſonæ adorantur. Id quod de fide eſt & conſtat tum ex dictis, tum ex eo, quod Chriſtus de ſe loquens Io.5. ait, *vt omnes honorificent filium ſicut honorificant patrem*, & Ro.14. Apoſt.illud Eſa.45. *Mihi curuabitur omne genu*. de Chriſto exponit, quod de adoratione latriæ intelligi cōſtat. Et hoc ſenſu dicitur ad Phi 2. *In nomine Ieſu omne genu flectatur*, & S. Tho Chriſtũ adorãs Io.20.di

cit;

Digitized by Google

cit; *Dominus meus, & Deus meus.* Nec de hac re dubium eſſe poteſt, & alibi exactius a Theologis demonſtratur.

8 TERTIA propoſitio: Humanitas Chriſti, inquantũ eſt diuinitati vnita, ſeu coniuncta, latria adoranda eſt. Quod etiã de fide eſt, vt cõſtat ex Conc. Epheſ. can. 8. vbi dicitur, *ſi quis audet dicere, aſſumptum hominem coadorari oportere Dei verbo quaſi alterum alteri, & non potius vna adoratione honorificat Emanuelẽ, ſecundũ quod factum eſt caro verbum, anathema ſit.* Et in 5. Synodo (quę eſt ſecũda Cõſtãt.) collat. 8. can. 9. dicitur; *Si quis nõ vna adoratione Deũ verbum incarnatum cũ propria ipſius carne adorat, ſicut ab initio Dei eccleſia traditum eſt, anathema ſit.* Quæ definitio eccleſiæ hæreſim Neſtorianam damnauit, voluit namque Neſtorius Chriſtum coadorãdum eſſe cum Dei Verbo; exiſtimabat n. duas in Chriſto perſonas eſſe, ideoque Chriſtum non adorandum putauit ea adoratione, qua Dei verbum, ſed diuidebat adorationẽ, vt diuidebat ſuppoſita, & perſonas. Niſi quod aiebat, quod adorantes Dei verbum coadorabant quodammodo Chriſtum propter vnionem dignitatis, & amoris inter Chriſtum, & Dei verbum. Quam hæreſim Neſtorij Concilia damnant affirmantes vna adoratione Chriſtum adorandum eſſe. Ratio eſt, quia humanitas verbo vnita ſortitur eſſe perſonæ diuinæ, ideoque vna adoratione latriæ adorari debet. Hinc corpus Chriſti iacens in ſepulchro adorandum erat latria, vtpote verbo vnitum, & anima Chriſti vnita etiam tunc Dei verbo cultu latriæ adorari debuit. Vnde quædã preces feruntur, quæ diriguntur ad animam Chriſti, qualis eſt illa, *anima Chriſti ſanctifica me.* Hoc ſenſu Dam. libro 3. fid. orth. capit. 8. & lib. 4 cap. 3. ait, carnem per ſe eſſe inadorabilem, ſed tamen, vt verbo vnitam, eadem adoratione coli; *Non enim*, inquit, *carnem nudam adoramus, ſed carnem Dei, id eſt, incarnatum Verbum*, & lib. 3. c. 8. ait, *Timeo carbonem tangere propter ignem copulatum ligno, adoro Chriſti Dei mei ſimul vtramque naturam propter carni vnitam deitatem*, & S. Auguſtinus ſerm. 58. de verbis Domini in fine, ait, *Replicabunt Arriani, & dicent, quid quod carnem eius, quam creaturam eſſe non negas, ſimul cũ diuinitate adoras, atque ei non minus, quam diuinitati deſeruis? Ego*, Reſpondet, *dominicam carnem, immo perfectam in Chriſto humanitatẽ propterea adoro, quod a diuinitate ſuſcepta, atque deitati vnita eſt, vt nõ aliũ, atque aliũ, ſed vnum, eundemque Deum, & hominem Dei filium confiteor.* Quam etiam veritatem latius tradunt Magiſter & Theologi 3. diſt. 9. S. Tho. par. 3 q. 25. ar. 1. & 2. Alexãder de Ales, in Summa p 3. q. 30. memb. 2. & alij paſſim.

9 QVARTA propoſitio: Beata Virgo, non ſolum vt ceteri ſancti, ſed excellentiori modo adoranda eſt. Quæ res de fide eſt, vnde in Synodo 7. Actio. 4. 6. & 7. & in Tridẽt. ſeſſ. 25 in decreto de reliquijs, & veneratione Sanctorum, primo loco docetur Deiparę adoratio & Damaſc. in orat. 1. de Natiuitate B. Mariæ & 2. de Aſſumptione ait, *Decet enim Dei matrem ea, quæ filii ſunt, poſſidere, & ab omnibus adorari* Non eſt tamen adoranda tamquam Dea nec illi ſacrificia offerenda ſunt, vt Collyridiani hæretici docuerunt, teſtibus Epiphanio hæreſi 78. & Damaſc lib. de hęreſibus; hoc enim eſſet idololatria illi latriæ honorem tribuere, quo ſenſu S. Ambroſius lib 3. de Spiritu Sancto c. 12. dixit, adorationem Chriſti propriam nõ eſſe cum eius matre communicandam, & Epiphanius vbi ſupra cõtra Collyridianos diſputans, virginem adorandam eſſe negat, ſcilicet latria ſed dulia ſolum excellenti, quæ a Theologis communiter hyperdulia dicitur. Et notant S. Tho. 2. 2. q. 103. art. 4. ad ſecundum, & par. 3. q. 25. ar. 5. & Alex. de Ales p. 3. q. 30 memb. 3. artic. 2. & Scholaſtici Doctores communiter 3. diſt. 9. & hoc non ſolum ob ſingularẽ quãdam prærogatiuam gratiæ, & Sanctitatis quæ in illa præ reliquis omnibus Sanctis ineſt, ſed etiam propter ſpecialẽ matris Dei dignitatem, quæ, & diſtincta eſt a dignitate gratiæ, & alterius quodammodo rationis ab illa. Quo ſenſu ſupra ex Damnaſceno diximus oratio. 2. de aſſumptione Virginis, *Decere matrem ea, quę filij ſunt, poſſidere & ab omnibus rebus adorari.* Siquidem B. Virgo eo, quod mater Dei eſt, ſpeciale quoddam ius, & dominium habet in omnes creaturas, vt aũt ſupra dictũ eſt, vnicuique iure dominij adoratio ab inferiorib. debetur. Quod quidem dominium merito Patres in duobus fundatum eſſe docent, *primo* quidem in coniũctione, & affinitate quadã inter Deũ, & Virginem, vnde Sanctus Athanaſius ſermo. de Sanctiſſima Deipara ait, *Quia ipſe rex eſt, & dominus, mater, quæ eum genuit & Regina, & domina vere cenſetur*, & ideo Caiet. in 2. 2 q. 103. arti. 4. ad 2. aduertit B. Virginẽ habere conſanguinitatem cum Chriſto, vt homine, affinitatẽ vero cũ Chriſto, vt Deo, & proinde ſpecialis, inquit, ei adoratio debetur, *quia propria operatione naturali ſola fines deitatis attigit, cum Deum concepit, peperit, & genuit, & lacte proprio pauit. Secundo*, quia ſingulari quodam modo ad noſtram redemptionem comparata eſt. Sicut enim Chriſtus, eo quod nos redemit, ſpeciali titulo Dominus eſt, ac Rex noſter, ita & B. Virgo propter ſingularem modũ, quo ad noſtram redemptionem concurrit, & ſuam ſubſtantiã miniſtrando, & illam pro nobis volũtariè offerendo, noſtramq; ſalutem deſiderando, petendo, procurãdo. Quã rationem Rupertus ſignificauit lib. 13. in Ioan. his verbis; *Mater omnium hominum dicitur, quia nimirum, ſalutis omnium cauſam, tunc ſine dolore peperit, quando Deum hominem factum de carne ſua genuit. Et tunc magno dolore parturiebat, quando iuxta Crucem eius ſtabat.* Propter has igitur cauſas eccleſia Dei B. Virginem, vt matrem Dei veneratur, eamque ab omnibus ſpeciali quadam veneratione adorandam proponit, qua etiam adoratione coadoratur eius Sanctitas omniſque perfectio eius ſub altiori quadam ratione, quatenus ſcilicet, omnes aliæ ex maternitate Dei manant, & ad illam ordinantur.

10 QVINTA Propoſitio, Sancti Angeli, ac alij Beati in cęlo regnantes ab hominibus adorandi ſunt dulia, & in neceſſitatibus inuocandi. Quæ etiam propoſitio contra hæreticos de fide eſt, & definita in Concilio Niceno 2. act. 6. in fine, vbi dicitur, *Cum timore Dei omnia agamus, poſtulantes interceſſiones incontaminatæ Deiparę, & ſemper Virginis Dominæ noſtræ Mariæ, item Sanctorum Angelorũ, omniumque Sanctorũ, ſalutantes venerandas illorũ reliquias, vt nos ſanctitudinis eorum fiamus participes.* Et antea Concilium Gãgrenſe can. 20. *Anathema dicit ijs* (Euſtachianis) *qui collectas, quæ fiunt in martyrum memorijs, execrabantur*, & in Cõcilio Conſtãtienſi, & Trid. ſeſſ. 25. Id q; ẽt ſcripturę manifeſte docẽt, nã Tob. 12. dicit Angelus Raphael, *Ego obtuli orationem tuam Domino:* non quidem manifeſtãdo illam Deo (quem nihil latet) ſed eam Deo offerẽdo, vt Angeli interceſſione & oblatione Tobiæ oratio effectũ conſequeretur. Idemque Zach 1. D. 10. Pſalm. 90. Apocal. 5. & 8. quibus in locis manifeſtum eſt, Angelos adiuuare homines, & orare pro illis. Nam Zachar. 1. Angelus orans pro populo captiuo, *Domine*, inquit, *exercituum, uſquequo tu non miſereberis Hieruſalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? &c.* Si igitur Angeli pro nobis orant, multo magis beati, qui & Angelis æquales ſunt, vt dicit Luc. 20. & intelligunt orationes noſtras, & amant nos non minus, quam Angeli, & deinde aliquid habent præ Angelis, quod ſint membra corporis eccleſię magis coniuncta quam ſint Angeli, & experti ſunt noſtras miſerias, quas Angeli nõ ſunt experti. Quam etiam veritatem latius Doctores tũ ex ſcripturis, & Concilijs, tum ex Patribus, & eccleſię traditione cõtra hęreticos noſtri temporis ex induſtria, & propoſito demonſtrant, & probãt. Nos, quia cum catholicis tantum in pręſentiarum agimus, veritatem hanc non tam probare, quam ſupponere, & inſinuare ſolum ſtatuimus, vt ſic omnibus notum eſſet, huic primo pręcepto de cultu Dei non repugnare cultum, & adorationem Sãctorum; cum Deo honor latrię, ſanctis autem dulia ſolum tribuatur.

11 SEXTA Propoſitio; Imagines Chriſti, B. Virginis, & ſanctorum adorandę ſunt. Hoc ſatis manifeſtum eſt ex ſcripturis, in quibus expreſſe agit de imaginibus, vt Exod. 25. vbi Moyſes ex pręſcripto Dei fecit imagines Angelorum duos, ſ. Cherubin aureos, poſuitque illos in tabernaculo in ſummis propitiatorij partibus; conſtat autem huiuſmodi imagines Cherubin ſuper arca exiſtentes adoratione coli ſolitas ab eis, qui arcam adorabãt. Immo S. Hieron. epiſt. ad Marcellam ideo ait tabernaculum a Iudęis veneratũ fuiſſe, q̃a ibi erãt Cherubi. Et Exod. 39. In veſte

Pon-

Pontificis erant malorum punicorum ſimulachra. Et nume. 21. Fecit Moyſes ſerpentem æneum, poſuitq; cũ pro ſigno: Et quicunque percuſſi a ſerpentibus aſpiciebant illud ſculptile, ſanabantur: Domino vtique ſic diſponẽte in figuram magni myſterij, & ſerpentem hunc æneum adoraſſe Iudæos, docet S. Aug. ſ. lib. 3. Trinit. c. 10. Si ergo licuit venerari imagines Angelorum, cur nõ etiam ſanctorum? & ſi licuit venerari imaginem Chriſti in forma ſerpentis (nam ſerpentem Chriſti fuiſſe figuram patet Ioann. 3.) cur non licet Chriſti imaginem in humana forma venerari? Inſuper Salamon Sapientiſſimus 3. Reg. 6. & ſeptimo in templo quod extruxerat, fecit bouum, ac Cherubin ſculptiles imagines. & a Deo laudatus eſt, tantum abeſt, vt propterea reprehenſus ſit. Et 2 Paralip. 3. ſculpunt Cherubin. Deinde etiam ſcripturæ docent res ſacras, & ad cultum diuinum deſtinatas religioſe adorandas eſſe, vt Pſal. 98. *Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam Sanctũ eſt.* Id quod ad literã intelligitur de arca teſtamẽti, de menſa, & propitiatorio totoque tabernaculo, q; alis ſuis Cerubin ſub humana forma tegebant. Tabernaculum autẽ adorari ſolitum a Iudæis docent Synodus 7. act. 3. Dama. lib. 3. de fide ortho. c. 27. Hieron. tom. 3. epiſto. 120. ad Marcellã. Si ergo res inanimatæ propter relationem ad Deum, cultum que diuinum honore dignæ ſint, cur non etiam imagines Chriſti, & Sanctorum adorãdæ erunt, propter habitudinem ad prototypon. Id quod expreſſe declarant ſeptimæ Synodi Patres in actione 3. his verbis. *Imagines colimus non in materia, aut in coloribus honorem conſtituentes ſed per hoc officium noſtrum, quod ipſis, quorum typum imagines geſtant, debemus, impertientes. Cum ſciam ſecundum Baſilij Magni ſententiam, quod imagini honor exhibitus, ad ipſum prototypum referatur.* Idemq. docent Concilii Trid. Patres Seſſ. 24. in fine. Hinc verſus illi.

Effigiem Chriſti cum cernis, pronus adora,
Non tamen effigiem, ſed quod deſignat, honora.

Quod autem dictum eſt imagines propter prototypa adorandas eſſe, non eo ſenſu accipi debet, quaſi velimus affirmare, non vere honorari ipſas imagines, (ſiquidẽ imagines ipſę & ſanctę, & venerabiles ſunt) ſed ſolum hoc loquendi modo ſignificare volunt Patres, & Concilia, non eadem ratione imaginem honorandam eſſe, qua prototypon, quia, ſcilicet, tota ratio huius adorationis prototypo fundata eſt, & in eo terminatur, nullo autẽ modo in imagine, cum enim imagines res inanimatæ ſint, non habent in ſe vnde propter ſe colantur, ſed tota ratio adorandi illas eſt excellẽtia & dignitas prototypi, in quo vno animũ figimus; imago aũt ſolũ propter habitudinẽ ad excellẽtiã, & dignitatem perſonę, cuius imago eſt, adoratur. Sed de hac re plura legi poſsũt apud Patres, & alios recẽtiores authores, qui rẽ hanc copioſius contra hæreticos tractare ſolẽt.

De ſuperſtitione, & Idololatria, quibus primum Decalogi præceptum violatur. Cap. IIII.

SVMMARIVM.

1 *Superſtitio eſt vitium virtuti Religionis oppoſitum.*
Cultus Diuinus indebitẽ fieri poteſt quot modis ibid.
2 *Cultus ſuperfluus qualis cenſeri debeat.*
3 *Cultus falſus, & falſo Deo exhibitus tres habet ſpecies, & quanam illa ſunt.*
4 *Cultus indebiti deformitas vnde colligitur ſecundũ Caiet. Cultus indebitus qualiſcunque, id eſt, vero Deo falſus cultus, vel falſo Deo cultus Diuinus peccatum mortale eodem.*
Falſitas cultus communis ex parte volentis quos ſpectat.
Falſarius in cultu particulari ſeclusõ contemptu Eccleſiaſticæ diſciplina ſolum peccat ven.
5 *Idololatria quid ſit, & quot modis accipitur.*
6 *Ad Actum Idololatriæ committendum quot requiruntur.*
7 *Actores in theatris, qui ut perſonæ decorum obſeruent, actorẽ alterum, ut Iouem impiorant, non ſunt idololatræ. Quare? In cultu Sacratiſſimæ Euchariſtiæ non eſt idololatria, ut impuſſime vniuerſam Eccleſiam damnant hæretici.*
8 *Cultus Sanctorum non eſt idololatria, & in quo conſiſtit cultus, & honor illis exhibitus a Catholicis.*
9 *Sacras imagines, & reliquias colere non eſt idololatria.*
Idololatria omnium peccatorum grauiſſimum. ibi eod.
10 *An maius peccatorum ſit idololatria interior, vel exterior.*
11 *An Chriſtianus committens actum Idololatriæ ſalua integra interiori fide incurrat pœnas cenſurarum in foro cõſcientia.*

1 QVoniã in ſuperioribus oſtenſum eſt, hoc primo Decalogi præcepto verum Dei cultum præcipi, falſum autem prohiberi ſatiſque declaratum eſt, quiſnam cultus Deo, & ſanctis tribuendus, prout Religionis virtus præſcribit, nunc de vitijs, & peccatis, quæ cultui huic aduerſantur, agendum eſt. Sicut enim religio virtus eſt, qua debitus honor Deo exhibetur propter ſingularem eius excellentiã, vt docet S. Tho. 2. 2. q. 81. art. 2. & 4. ita econtrario ſuperſtitio vitiũ eſt, cultũ indebitũ ei reddẽs, vt idẽ Sanctus 2. 2. q. 92. art. 1. & 2. tradit, puta, quia exhibetur cultus diuinus, vel ei, cui non debetur, vel eo modo, quo nõ debetur.

Poteſt autem cultus diuinus hoc ſecundo modo duobus modis indebite fieri: *primo* quidem, ſi ſit *falſus*, quod accidit, vel quando aliquid cærimoniæ & ritus vſurpatur diuini honoris cauſa, quæ falſum ſignificant, vt ſi quis iã verum Deum colere, & adorare vellet per cærimonias veteris legis; nunc enim ſi quis Deo offerre vellet veteris legis ſacrificia, falſo Deũ coleret, quia licet olim vera erant, & verũ cultum ſignificabãt, ſcilicet, mortẽ Chriſti futurã, nunc tamen eſſent falſa. vt conſtat, cum iã Chriſtus mortuus ſit; vel quando aliquid in perſona alterius ad colendum Deum adhibetur, quod tñ ex alterius volontate minime erat ad finem illum adhibendũ: vt ſi quis verbi gratia ex perſona eccleſiæ immiſceat profana diuino cultui, tanquã partem officij diuini. vt loco Antiphonæ, v. g. tũc enim ſi quis huiuſmodi profana in diuinis officijs admiſceat (ſiue ea voce, ſiue organis canantur) formaliter, & ex intẽtione, graue peccatũ mortale cõmittit, eo q; præter deformitatẽ, quam habet talis actus ex ſua natura, quatenus vel vanus eſt, vel prouocatiuus ad malũ, directe obſtat fini diuini cultus, qui eſt, vt humana mens ad cæleſtia excitet, nõ ad mũdana, & mala, talique merito *falſarius* in diuino cultu cenſetur, vt ex S. Tho. 2. 2 q. 93. art 1. & Caiet. 2. 2. q. 92 art. 1. & 2. & q. 93. art. 2. & Gregorio de Valentia to. 3. diſp. 6. q. 9 puncto vnico. & q. 10 puncto 2. colligitur. Hoc enim, vt ibidem notat Caietanus, non eſt aliud, quam cõiungere *Chriſtũ cum Belial*. & ſicut fecerunt filij Aaron Leuit. 10. *apponere ignem alienum*, ſcilicet, carnis & mundi, in ſacrificio diuino, qui idcirco deuorati ſunt; vel quando quis cærimonijs infideliũ colere vellet Deum verum, etenim & hic cultus falſus eſt, & perniciosus & mortale peccatum, vt notat Tolet. in ſumma lib. 4. c. 13.

2 *Secundo* etiam contingit indebitus cultus Deũ colẽdi, qñ adhibetur cultus aliquis ſuperfluus, qualis cẽſeri ſolet, qui iudicio bonorum, & ſapientum, neque ad excitãdum interiorem ſpiritum, neque ad diuinam gloriam pertinet; vt cum quis præter conſuetudinem communem eccleſiæ, & proborum, apud quos viuit, ſingulariter aliquid facit diuini cultus cauſa, puta ex Caiet. 2. 2. quæſtio. 93. artic. 2. Nauar. in ſumma. c. 11 num. 24. & Greg. de Valentia to 3. diſp 6. q. 10 puncto 2. ſi ieiunet in die Dominico, dummodo id faciat ex ſtudio quodam ſingularitatis, aut ex eodẽ Caiet. ſi oraret ſic in propria perſona, quod eã nihil ad eccleſiam conducere vellet, cum tamen quilibet ſit pars eccleſiæ, & in perſona eccleſiæ præceptum habeat orandi a Chriſto dicente, Mat. 6. *orabitis. Pater noſter Panẽ noſtrũ, dimitte nobis*, &c. aut ex Nauar. vbi ſup. & Toleto in ſumma lib. 4. c. 13. ſi multiplicet Alleluia, cum dicendum eſt tantum adduque inſuper ea, quæ in cærimoniali dicenda præſcribuntur.

3 *Alter* vero cultus diuinus primo modo ſuperius dicto, ſcilicet, cultus ille, qui exhibetur Deo falſo, cui exhibendus non eſt, tres habet ſpecies. iuxta tres fines diuerſos, circa ubiectũ *creaturæ* ſ præſcriptibilos. ex S. Tho. 2. 2. q 92. art. 2. *Primo* n. ordinari põt & ſolet cultus diuinus in hũc finẽ, ſ. ad exhibendã Deo reuerentiã, & honorẽ, & hac ratione prima ſpecies huius ſuperſtitionis, & falſi cultus eſt *idololatria*. quæ diuinam reuerentiam, & honorem exhibet indebite alicui creaturæ. *Secundo* ordinari poteſt cultus diui-

diuinus in hunc finem, vt inſtruatur, & doceatur à Deo, quod fit, quãdo honoramus Deum orationib. deuotione, &c. & ſimiliter poteſt quis tribuere diuinum cultũ creaturæ procurãdo ex ipſa inſtructionẽ, & cognitionẽ rerum occultarum, & in hoc conſiſtit ſecũda ſpecies ſuperſtitionis, quæ dicitur *Diuinatio*, per quam quis conſulit dæmones per aliqua pacta cum eis inita, vel tacita, vel expreſſa. *Tertio*, ordinari poteſt cultus diuinus ad hunc finem, vt ab ipſo dirigatur in ſuis actionib. ſecũdum inſtituta Dei, qui colitur. Et ſimiliter poteſt quis tribuere cultum diuinum creaturæ vt ab ipſa in ſuis actibus dirigatur, & in hoc conſiſtit tertia ſuperſtitionis ſpecies, q̃ dicitur ſuperſtitio quarundam vanarũ obſeruationum. Vt n. doctè animaduertit Caieta. 1. 2. q 92. ar. 1. quemadmodũ in diuino cultu inueniuntur tria genera diuinorum; *Primo*, ſacrificia, oblationes decimæ, vota, & huiuſmodi, quæ directè in Dei reuerentiam ſiunt; *Secundo*, orationes, contemplationes, lectiones, & huiuſmodi, quæ ad inſtructionẽ noſtram ordinantur, *Tertio*, ſacramenta, benedictiones, ſacramentalia, ieiunia, feſta, & huiuſmodi, quæ directè cõſiſtunt in ritu à Deo inſtituto, & ad actus noſtros dirigendos ordinantur, vt ſunt actus regenerationis, confirmationis, ordinis, matrimonij, &c. ita in cultu ſuperſtitioſo eſt *Primo* Idololatria, quæ diuinam reuerentiã exhibet creaturæ; *Secundo* eſt diuinatio, quæ varijs modis inſtructionem à dęmone quærit: *Tertio* eſt obſeruatio, qua iã multipliciter & operationes ſuas conſtruunt, continent, laxant, & aliquas creaturas quandoque aſſumunt ad ſua opera, quaſi ſacramentalia.

4 *Huius* autem vtriuſque modi cultus indebiti deformitas, vt rectè animaduertit Caiet. vbi ſupra, q 94. art. 1. euidenter colligitur ex illo loco Ioan *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in* SPIRITV, & VERITATE, *oportet adorare*. Si enim cultus ſit *ſuperfluus*, non adhibetur in *Spiritu*, quicquid namque extra neceſſarium, aut vtile ad ſpiritualem eſt cultum. id totum ſuperfluum eſt: quando autẽ aliquo modorum prædictorum cultus eſt falſus, non adhibetur in veritate, vt conſtat ex dictis.

Quod autem ad rationem peccati ſpectat, communiter tradunt authores. vt Caiet. 2. 2. q. 93. art. 1. & 2. Nauar. in Manua. c. 11. nu. 26. Greg de Valentia tom. 3. diſp. 6. q. 10. puncto. 2. Tolet. in ſumma lib. 4. ca 13. & alij poſt S. Aug. lib. de mendacio c. 14 quem refert, & ſequitur S. Tho. 2. 2. q. 93. art. 1. huiuſmodi cultum indebitũ eſſe peccatũ mortale non ſolum, quando cultus ille Deo falſo attribuitur, ſed etiam quando tribuitur Deo vero cultus falſus, aut ratione *falſæ ſignificationis rei*, aut ratione colentis falſariè, ſi ſit cultus publicus, & communis. Vt autem notãt Caiet. & Toletus; Ad hãc falſitatem cultus communis ex parte colentis non ſolũ ſpectat, ſi ſacramenta contra Eccleſiæ ritum celebrentur, arg c. Quicunque 26. q. 5. ſed etiam ſi miracula falſa prædicet, aut docendo ſcribat, reliquias falſas ſupponat pro veris, decipiens alios. Prædicatores namque & Doctores in perſona eccleſiæ dicere, & prædicare conſtat. Nec, inquit Caietanus, quacunque pia intentione excuſantur à pernicioſo cultu, quia quantum in ſe eſt, fidem Chriſti euacuãt veritate. Sin autem quis falſarius ſit in cultu *particulari*, tunc ſecluſo contemptu eccleſiaſticæ diſciplinæ, ſolum peccatum veniale erit ex Caiet. & Greg. de Valentia, & Toleto, vbi ſupra, ſi quis orationem Dominicam, quam eccleſiæ nomine dicere debemus, ita pro ſe dicat, vt nolit inde fructum in alios etiam redundare. Et eodem modo ſolum veniale erit ſecluſo contemptu *cultus ſuperfluus*, quando quidem bonus animus, ex quo eiuſmodi ſuperfluitates proficiſci ſolent, deformitatem mortalẽ in talibus tollere videtur, vt præfati Doctores tradunt. Atqui vt res hæc melius explicetur, de ſingulis ſpeciebus in particulari breuiter agemus.

5 Et cum ſæpius dictum ſit, quod cultus, & adoratio, quæ in hoc primo præcepto prohibetur, ſit illa *latria*, quæ ſoli Deo debetur, ne alteri exhibeatur, ſed ipſi ſoli, alteri autem exhibita, dicitur Idololatria, de hac ſpecie primo dicemus. Et quidem ſciendum in primis eſt, hoc nomen aliquãdo communiter, & impropriè accipi, ſiquidem quodcunque peccatum, per quod à Deo receditur, atque adeo anteponitur creatura Deo, impropriè, & metaphoricè dicitur Idololatria, Vnde Apoſtolus auaritiam Idolorũ ſeruitutẽ appellauit. Alio modo, & magis propriè Idololatria dicitur, quando alicui creaturæ honor Deo ſoli debitus, attribuitur. Qua ratione peccatum ſpeciale eſt ab auaritia, & à reliquis omnibus diſtinctum. & hoc primo Decalogi præcepto prohibitum, quod ab Apoſtolo Act. 17. ſub ſuperſtitione tanquam ſpecies ſub genere ſuo proximo collocatur, his verbis Athenienſes alloquens. *Per omnia ſuperſtitioſos vos video. Præteriens enim, & videns ſimulachra veſtra, inueni & aram, in qua ſcriptum erat, Igneto Deo*. Poteſt autẽ Idololatria ſic definiri, *Idololatria eſt cultus, quo diuinus honor tribuitur creaturæ alicui. ſicut Deo*, quæ definitio no ſolũ Doctorũ opinioni, ſed etiam ipſiſmet ſcripturis conformis eſt, ſcripturæ namque vbicunque de Idololatria loquũtur, ita eã explicant, vt hanc genuinã illius rationẽ eſſe declarent, *creaturæ cultum diuinum, ſicut Deo, tribuere*, vt Pſal. 105. Sap. 13. 14. & 15. Hiere. 2. Ro. 1. & alibi ſępè, adeo vt Idololatrę dicuntur mutare cum Idolo Deũ, eiuſque in illud gloriam. Pſal. 105. *foderunt ſibi ciſternas diſſipatas*. Hier. 2. *Populus meus mutauit gloriam ſuam in idolũ; &c.* & Apoſt. 1. Cor. 8. dicẽs, *ſcimus, quia nihil eſt Idolum in mundo* apertè declarat, Idololatriam verſari circa creaturam tãquam Deũ. Senſus namque horum verborũ eſt. Idolũ, ſiue aliæ creaturæ, quę adorantur pro Deo, nihil omnino tale ſunt. qualia falsò putantur, hoc eſt, non ſunt Deus, vnde ſubdit. *Nullus eſt Deus, niſi vnus*, hoc eſt, cum Deus non ſit niſi vnus, fieri nequit, vt Idola, quæ putantur Dij, ſint Deus; ſiquidem illa ſunt plura: vnde concludens. ait, *Nobis autem vnus eſt Deus pater*, &c. de qua re legi poſſunt Alexan. de Ales in ſumma par 2. q. 158. memb. 1. S. Tho. 2. 2 q 94. ar. 1. ad 3. Bonau. 3. diſt. 37. & alij, qui explicãt, qua ratione Idolum ab Apoſtolo dicatur nihil, quia ſcilicet imagines illæ, quæ Idola dicebantur. non fuerunt animatæ, aut aliquam virtutem diuinitatis habẽtes, ſicut Hermes ponebat; exiſtimabat enim Idolũ eſſe aliquid ſubſiſtens, & compoſitum ex ſpiritu, & corpore, quod non eſt ita, ſecũdum quod Abac. 2. dicitur, *Ecce quod coopertus eſt auro, & argento, & omnis ſpiritus non eſt in viſceribus eius*. & Pſal. 113. *Simulachra gentium argẽtum, & aurum, &c. os habent, & non loquentur, &c.*

6 Ex quib. conſtat duo requiri ad actum Idololatriæ cõmittendum, *vnum eſt*, vt honor, & cultus, qui Deo eſt debitus, tribuatur creaturę; *Alterum eſt*, vt honor illę tribuat creaturæ, ſicut Deo, cultus aũt, & honor diuinus, quẽ dicimus per virtutẽ religionis Deo deferri, duplex habet obiectũ. alterũ materiale; alterũ formale; materiale eſt quodcuis officiũ externũ, aut internũ à nobis factum ad excitandã in nobis, aut in alijs talem exiſtimationem, qualem de excellentia Dei habere conuenit; formale vero eſt ea ipſa exiſtimatio propriè conueniens excellentiæ, atq; Maieſtati diuinæ, & ita honor diuinus eſt quicquid verborũ, aut officiorũ omnino accõmodatũ eſt ad gignendam exiſtimationẽ eiuſmodi, quę in Diuinã maieſtatẽ propriè cõueniat. cognoſcitur aũt officiũ aliquod eſſe diuinũ ex duobus *Primo* ex natura ipſius actus, & officij, quæ nonnunquã tantæ dignitatis eſt, vt manifeſta peruerſitas ſit, eiuſmodi officiũ ad creaturã honorandã deferre, vt eſt oblatio ſacrificij. Neq; enim aut olim ſine crimine Idololatriæ alicui, præterquã Deo, immolatio animaliũ fieri potuit, vnde in lege veteri Exod. 22. ſic cauebatur, *Qui immolat dijs, occidetur, præterquam domino ſoli*. & S. Aug. lib. 10. de ciu. Dei c. 4. ait, *Quis ſacrificandũ cẽſuit, niſi ei, quem Deum aut ſciuit, aut finxit*. aut nũc ſacroſanctũ Miſſæ ſacrificiũ in quo diuina perſona religiosè offertur, alteri quã Deo, põt offerri abſq; Idololatria. *Secundo* ex intẽtione eius, qui officiũ aliquod cõfert ad excitandã opinionẽ excellentẽ, qualis de D. Maieſtate ſolũmodo haberi poteſt. Siquidẽ nonnunquã ijdem actus externi, qui fiunt Deo, exhibentur etiam hominibus abſq; peccato, v g. flectuntur genua ad Deum, vt Matth. 2. *Magi procidentes Chriſtum adorauerunt*. & Ioan. 9. cæcus natus *procidens Chriſtũ adorauit*. & Hebr. 1. ex Pſal. 96. *Adorauit angeli Deum*, & tamen idem actus externus genu flexionis ſit etiam hominibus. Gen. 33. *Iacob adorauit Eſau pronus in terram*, & c. 43. *filij Iacob adorauerũt proni Ioſeph* & 3. Reg. 1. *Inclinauitq; Bethſabee, & adorauit regẽ*. & Ac. 10. Cer-

Digitized by Google

10. *Cornelius procidens ad pedes Petri eum adorauit*. Sola igitur interior voluntas, atq. intentio conciliandi per hos actus externos exiſtimationem diuinam facit. vt ſint materia cultus Diuini, atque adeo per illos adoratio Dei exterior exerceatur, cultum diuinum tribuentes Deo.

Similiter cenſetur tunc quis cultum diuinum tribuere creaturæ tanquam Deo, quando eam diuino hoc cultu proſequitur, vt eo *Quantum in ſe eſt*, velit illi talem exiſtimationem excellentem conciliare qualis re vera in ſolam Dei Maieſtatem competit. Id quod duobus modis fieri poteſt, *Primo* expreſſa, atq. præſenti intentione, quæ ſumma eſt in hoc genere peruerſitas. *Secundo* implicite, hoc ipſo, videlicet, quod aliquid aut metu, aut aliorum conſuetudine ductus aliaue ratione obcœcatus, idipſum per creaturæ venerationē facere intenderet quod intendat neceſſe eſt is, q creaturæ diuinos honores re vera exhibere velit; aut ſi omninò ita extrinſecus creaturæ diuinum cultum adhibeat, vt alijs conſideratis actionis circunſtantijs, meritò exiſtimare queant, ipſum velle diuinam opinionem conciliare creaturæ; nam tunc etiam ſaltem indirecte, & in cauſa vult quis creaturæ opinionē diuinam conciliare. Vt igitur Idololatria verè committatur, hæc duo, quæ diximus, requiruntur neceſſario, ſcilicet, vt honor diuinus vſurpetur, & vt ille ita vere deferatur creaturæ, Sicut Deo. His enim duobus concurrentibus verum Idololatriæ crimen erit, at alterutro, vel vtroque deficiente non erit.

7 Hinc ſequitur primo, Actores illos in Theatris, qui, vt perſonæ decorem ſeruent, actorem alterum, velut Iouem implorant, ei ſupplicant, aliaſque more Gentium coram eo cęrimonias exequuntur, minimè Idololatras cenſendos eſſe; Quia nulla ratione hoc faciunt animo, & intentione conciliandi creaturæ eam exiſtimationem, quæ in Deum ſolummodo conueniat. Per externam verò cærimoniam tantum ſi voluntas, tum expreſſa, tum tacita adſit conciliādi creaturæ per cultū exiſtimationē ſoli Deo conuenientem, idololatria nō cōmittit. ex S. Th. 2. 2. q. 94. ar. 3. ad 1. alijs.

Secundo infertur, nullam eſſe idololatriam in cultu ſacræ Eucharistiæ, vt impiè, & impudenter garriunt hæretici, vniuerſam eccleſiam idololatriæ damnantes. Quia licet cultus diuinus in adoratione euchariſtiæ adhibeatur, ille tñ nō creaturæ ſed Deo vero tribuitur. Non enim panis ſubſtantiam, quæ illic non eſt, nec accidentia, quæ creaturę ſunt, ſed Deum verum, ſcilicet, Chriſtum ſub illis ſpeciebus exiſtentem adoramus. Quæ veritas catholica definita eſt in Concilio Tridentino Seſſ. 13. can. 6. his verbis; *Si quis dixerit, in ſancto Euchariſtiæ ſacramento Chriſtum vnigenitum Dei filium non eſſe cultu Latriæ, etiam externe, adorandum, & eius adoratores eſſe Idololatras, anathema ſit.* & idem docet cap. 5. cultus igitur iſte per ſe exhibetur Chriſto, vt in ſacramento continetur, & eo ipſo per accidēs redundat ad ſacramentales ſpecies, vt continentes eundem Chriſtum.

8 Tertio contra eoſdem hæreticos ſequitur, non eſſe Idololatriam colere ſanctos, quandoquidem cultus eis exhibitus nec eſt diuinus nec eis, vt Deo attribuitur. Nam cultus ſanctis a catholicis tributus in hoc conſiſtit, vel eos orando, vt pro nobis Deo ſupplicent, & hic cultus diuinus non eſt, vt conſtat, dum enim eos oramus, vt Deum pro nobis ſuffragentur, diuinitatem eis non tribuimus, ſed eos, hac orandi formula, Deo longe inferiores eſſe proteſtamur, dū illos Deo tanquam ſuperiori ſupplicare petimus: vel rogando Deum, vt propter illorum merita nobis opituletur: & hac quoque ratione eos inferiores eſſe Deo profitemur, quandoquidem merita conſeruorum noſtrorum nobis apud communem Dominum omnium valere volumus: vel in illorum memoriam templa extruimus, ſacra facimus & ſtatis diebus feriamur, aut aliquid illis promittim⁹; Atqui nec hæc omnia facere eſt cultus diuinus, quia & templa ipſa, & ſacra & ferias ad Deum tantummodo catholici referunt: ad ſanctos vero non templa, non ſacrificia, non ferias, ſed in templis, ſacrificijs, & ferijs peculiarem memoriam ſanctorum, & venerationem ipſius conuenientem faciunt, vt docet S. Aug. de templis lib. 8. de ciuit. Dei c. 27. & de ſacris, li. 20. contra Fauſtum. c. 21. & eadem rō de Ferijs est. Promiſſiones autem, & vota, quatenus ad Religionē, & cultum diuinum pertinent, non referuntur ad ſanctos, ſed ad Deum. & ſanctorum amore, & reuerentia, quæ et volunt eſſe teſtes obligationis, qua ſeſe Deo obſtringunt, & ut illorum auxilio, & interceſſione adimplere poſſint, quod Deo promittunt. Quod ſi quis promittit aliquid animo ſeſe obligandi, non Deo immediatè, ſed ſancto, ut excellenti creaturæ; cui promiſſum opus putatur gratum eſſe futurum, nec tunc quidem cultus ille diuinus eſt, hoc eſt, actus diuinæ religionis, ſicut nec ille, quo homo homini ſeſe obſtringit; ſed eſt potius actus alterius uirtutis, ſcilicet, ſingularis obſeruantiæ.

Vel illorum ſanctimoniam, & excellentiam laudando, & prædicando, & actibus externis, puta, genuflexione, pectoris percuſſione, & ſimilibus teſtando; ſed nec iſta, & id genus alia ex natura, aut conditione ſua, uel ex uſu, & conſuetudine diuina ſunt, cum etiam adhiberi poſſint, & ſoleant, ut diximus, ad honorandas creaturas, vt teſtatur S. Augu. lib. 10. de ciuita. Dei. cap. 4 Non ergo poſſunt hæc officia ad cultum diuinum pertinere, niſi ex animo procedant, quo uelit quis de re, quam per illa ueneratur, excitare opinionem ſoli Deo conuenientem, id quod a catholicorū mente alieniſſimum eſt. Quod uero actus ille, quo ſanctis honorem damus, non ſit uirtutis religionis, ſed alterius uirtutis, ſcilicet, obſeruantię erga creaturas rationales, conſtat ex doctrina S. Auguſt. lib. 10. de ciuit. Dei. cap. 4. quam explicat S. Thom. 2. 2. q. 103. artic. 3. & 4. ratio eſt, quia actus proprius uirtutis Religionis proxime ſpectat ad Dei gloriam. hoc eſt conciliare Diuinæ Maieſtati conuenientem exiſtimationem; actus uero quo proſequimur ſanctos, proximè, & immediate pro ſcopo habet ſolum conciliare exiſtimationem, quæ in creaturam excellentem quadrat, quāque proinde illi, non religio proxime, ſed peculiaris obſeruantia conciliat. Quarto ſequitur, nullam eſſe idololatriā, ſacras imagines, & reliquias colere; ſiquidem catholici ſacras imagines uenerando, nec cultum eis diuinum tribuūt nec illas ſecundum ſe colunt, ſed relatiue, quatenus coram illis actionem aliquam honorificam exercemus, per quam excitare uolumus opinionem excellentem de ijs prototypis, ad quæ ipſæ referuntur, & quorum loco, ac uice quodammodo habentur, & honorantur. Sanctorum uero reliquias ueneramur, eo quod ſanctorum hominum (qui uiua Chriſti membra, & templum Spiritus ſancti fuerunt) aut corpora ſunt, aut partes extiterunt, aut corpora attigerunt; relatiue etiam eodem cultus genere ueneramur, quo illos, quorum reliquiæ ſunt, cum, uidelicet, reliquijs præſentibus, in illos animum intendimus, adeoq. cultum coram reliquijs uſurpatum ad ipſos referimus: cum igitur nec diuinum cultum uſurpemus, nec creaturæ ſicut Deo, illum tribuimus, illos uenerando, & reuerenter tractando, idololatriā non committimus.

Quod ad criminis huius grauitatem attinet, manifeſtū eſt, grauiſſimum omnium peccatum eſſe, ut conſtat tum ex ſacris literis, quæ grauiſſimis uerbis & comminationibus id uetāt, Exo. 20. Deu. 5. & alibi ſæpe, tum ex eo, quod illa in ſacris literis ſumma eſt impietatis exaggeratio, ſi quod peccatum cum hoc comparetur, ut 1. Reg 15. tum ex natura ipſius peccati. Sicut enim in terrena republica grauiſſimum eſſe uidetur quod aliquis honorem regium alteri impendat, quam uero Regi, quia quantum in ſe eſt, totum reipublicæ ordinem perturbat, ita in peccatis, quæ contra Deum committuntur, quæ tamen ſunt maxima, grauiſſimum eſſe uidetur, quod aliquis Diuinum honorem creaturæ impendat, cum ratione quantum in ſe eſt, alium Deū in mundo faciat, diuinum principatum minuens, & primum quod in fide eſt ſcilicet credulitatem Dei omnipotētis creatoris cęli, & terræ deſtruens; unde Deus Eſa. 42. ait. Gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus. Vt fuſius tradunt S. Thom. 2. 2 q. 94. art. 3. Alex. de Ales in ſumma p. 2. q 158. memb 5. S. Bona. Scotus, & reliqui Doctores cū Magiſtro Sen 3. d. 37. Quotuplex aūt Idololatria ſit, & quænā eius origo fuerit, optime tradit S. Th. ubi ſupra q 94. ar. 1. & 4. eumq. ſecuti ſunt S. Ant. p. 1. ti. 14. c. 4. §. 1 & Greg. de Val. to. 3. diſp. 6 q. 11. puncto 2. quæ res, quia parum, aut nihil ad noſtrum præſens inſtitutum ſpectat, conſulto a nobis prætermittitur.

Digitized by Google

DVBIVM autē eſt circa grauitatem peccati Idololatriç ſcilicet, An maius peccatum ſit Idololatria interior an, vero exterior? ſermo autem eſt de Idulolatria interiori eius, qui eſt etiam infidelis, & exteriori eius, qui non eſt infidelis, ſed tamen directè, vel indirectè ſaltem (ob actus circunſtantias) velit ad creaturam diuinum honorem actu ſuo redundare. Reſpondeo ex S. Thom. 2.2. q. 94. arti. 2. & 3. Alexand. de Ales in ſumma par. 2. q. 158. memb. 5. Caie. in 2. 2. q. 94. art. 2. & Gregorio de Valenia to. 3. diſp. 6. q. 1 t puncto. 2. Plus peccare Idololatrā exteriorem intenſiue, quam interiorem tantum. Ratio eſt, quia grauius eſt peccatum eius qui peccat ſcienter, quam eius, qui peccat ignoranter. At vero idololatria interior, & infidelis, qui exiſtimat creaturam eſſe Deum, eique diuinum honorē tribuit, peccat ex ignorantia; Idololatra vero exterior, qui timore, vel alio reſpectu creaturę diuinum honorem tribuit ſcienter peccat. Ergo plus peccat, vnde S. Au. li. 6. de ciuitate Dei c. 10. dicit, *Senecam eo damnabilius coluiſſe idola, quo illa, quæ mendaciter agebat, ſic ageret, vt eum populus vera eiter agere exiſtimaret.* Ceterum *extenſiue* grauius peccatum eſt Idololatra interior, eo quòd duo peccata committit, vnum infidelitatis, alterum ſuperſtitionis.

21 DVBIVM ſecundum eſt, an Chriſtianus committens actum idololatriæ, ſalua integre interiori fide, incurrat pœnas cenſurarum eccleſiaſticarum in foro conſcientiæ, ita vt nō ſolum in foro exteriori, ſed etiam interiori incurrat excommunicationem latam in Bulla cœnæ Domini contra hæreticos: Caietanus 2. 2. q. 94. art. 1. partem affirmatiuam amplexus eſt. Ratio eius eſt, quia actus ille exterior eſt per ſe, & ex proprio genere actus infidelitatis proteſtatiuus. Alij vero, vt Sylueſter ver. hæreſis. 1. q. 6. citans Alexandrū de Ales p. 2. q. 163. memb. 2. in principio, de Apoſtaſia loquens. Tabiena verb. Apoſtaſia. q. 3. & in verb. Hæreticus q. 2. Nauar. in Manuali. c. 11. nu. 27. Gregorius de Valentia to. 3. diſ. 6. punct. 2. Tolenus in ſumma lib. 4. c. 13. & alij cōmuniter docent, quod licet Chriſtianus ex affectu, & animo ita credendi actum idololatriæ committens excōmunicatus ſit, ſi tamen ſolum actum externum exerceat, hoc eſt, retinens perfectam intus fidem, timore tamen, aut alia victus paſſione conſentit in exteriorem actum Idololatriç tunc licet in foro exteriori cēſendus ſit excommunicatus, quia præſumitur etiam interior, & cum errore, vere tamē in foro interiori excommunicationem non incurrit: grauiter tamen peccat. Ratio eſt, quia vere talis actus externus etſi alioqui ex ſua natura aptus ſit proteſtari infidelitatem interiorem, non eſt tamen a parte rei actus infidelitatis, vnde cum pœnæ potius reſtringendæ ſint, quam ampliandæ *arg. reg. odia, reg. In pœnis. de reg. iur. in 6.* non cenſentur ex tali actu externo in excommunicationem incidiſſe, excommunicatio enim Bullæ contra hæreticos credentes fertur, vt alibi expoſuimus. Et de prima ſpecie ſuperſtitionis, quę eſt Idololatria, hæc ſufficiant.

De diuinatione, & varijs eius ſpeciebus, quibus primum Decalogi pręceptum violatur. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Diuinatio in quo conſiſtit.*
2 *Futura præcognoſci poſſunt quotupliciter, & quot modis cauſæ futurorum ſe habent.*
3 *Diuinatio omni lege damnata.*
4 *Futurorum euentuum Inquiſitio ex operatione dæmonum prouenit, vel expreſſe, vel tacite inuocandi.*
Quam futurorum cognitionem dæmones habere poſſunt, etiā qua ratione illam hominibus annuntiare. num. eod.
5 *Diuinationum genera quot ſunt.*
6 *Expreſſa Inuocatio Dæmonū quot modis fieri ſolet, & quot ſpecies ſub ſe continet.*
Præſtigium quid, & quot modis fieri ſolet. nu. eo.
7 *Diuinatio per ſomnia ſecunda ſpecies, & qualiter?*
Somniorum cauſæ in vniuerſum quatuor, & quænam illæ ſunt?
8 *An ſomnium a Deo proueniat coniectura aliqua aſſignari poſſunt.*
9 *Vti ſomnijs ad præcognoſcenda futura quando ſit Diuinatio ſuperſtitioſa, quando non illicita?*
10 *Negromantia quid ſit, & vnde dicatur cum alijs quinque ſpeciebus ſcilicet Geomant. Hydrom. &c.*
11 *Inuocatio tacita in quot genera diuiditur? & quot ſpecies ſub illis continentur.*
12 *Genethliaci damnantur a Sixto V.*
13 *Auguria quæ illicita, & quæ non cenſentur ſuperſtitioſa.*
Aruſpicium, Omen, Chiromantia, Spatulamantia, quid numer. eod.
14 *Quot ſunt ſpecies ſecundi generis Diuinationis, ſeu tacitæ Inuocationis ſupra nu. 11 propoſita.*
15 *Sortilegium quid, & quotuplex genus ſortium.*
Sors diuiſoria, conſultoria, Diuinatoria quid nu. 16. 17.
18 *Sors Diuinatoria fere ſemper eſt peccat. mort. Quare?*
19 *Conſultoria quando expectatur aliquid a dæmone ſemper mort. iudicium vero a Deo expectare licitum quibus conditionibus concurrentibus.*
20 *Diuiſoria nonnunquam licita, quibus conditionibus concurrentibus.*
21 *Temporalium dignitatum electiones fieri ſortibus intelligendum eſt duobus concurrentibus, & quatenus licet his vti in dignitatibus temporalibus, ſecus autem in eccleſiaſticis, & nu præced.*
22 *An diuinatio ſemper ſit peccatum mortale, & in quibus caſibus ſolum veniale eſſe poſſit.*

1 ALtera ſuperſtitionis ſpecies *Diuinatio*, quæ in hoc conſiſtit, vt quis ſibi cognitionem earum rerum indebitis modis, & vijs arroget quæ ad ſolum Deum ſpectat, nec ratione naturali poteſt acquiri, qualis eſt cognitio certa contingentium, ſiue *futurorum* iuxta illud Eſa. 41. *Annuntiate nobis, quæ ventura ſunt, & dicemus, quia Dij eſtis*, ſiue *præſentium, occultorum tamen*, cuiuſmodi ſunt cogitationes, & affectiones cordium, & occulta facta hominū, iuxta illud 2. Paral. 6. *Tu ſolus noſti corda hominum.* Pro cuius intelligentia.

2 *Notandum* eſt ex S. Tho. 2. 2. q. 75. articu. 1. Futura dupliciter præcognoſci poſſe, vno modo in ſuis cauſis, alio modo in ſeipſis. Cauſæ autem futurorum tripliciter ſe habent. Quædam enim neceſſario producunt ſuos effectus, tales autem effectus futuri certo præcognoſci poſſunt ex ſuis cauſis, quomodo Aſtrologi futuram Solis, aut Lunæ eclypſim prænuntiant. Quædam ſecundo non neceſſario, nec ſēper, ſed tamen vt plurimum ſuos effectus producunt & raro deficiunt, & tales effectus futuri præſciri poſſunt, etſi non certo, probabiliter tamen, quemodo Aſtrologi multa prænuntiant de pluuijs, & ſiccitatibus per conſideratione ſtellarum, & medici multa præſciunt de ſanitate, vel morte. Quædam tertio cauſæ ſunt, quæ ſecundum ſe conſideratæ ad vtrumlibet ſe habent, vt potentiæ rationales, & huiuſmodi effectus, aut etiam alij effectus, qui, vt in paucioribus, caſu accidunt, ex cauſa naturali per ſe conſiderata præſciri non poſſunt, cum non magis ad vnum, quam ad oppoſitum determinetur cauſa illa, & ideo licet quando talis effectus ſit præſens, verbi gratia cum homo videt Petrū currere aut ambulare cognoſci poſſit, tamen cognitio talis effectus in ſeipſo, antequam fiat, eſt ſolius Dei qui ſolus in ſua æternitate videt ea, quæ futura ſunt, ſicut præſentia iuxta illud Eſa. 41. vbi ſupra. Non igitur conſiſtit diuinatio in eo, quod quis prænunciat ea, quæ ex neceſſitate eueniunt, vel vt in pluribus, quæ humana ratione prænoſci poſſunt neque etiam ſi quis futura contingentia Deo reuelante cognoſcit, tunc enim non ipſe diuinat, ideſt quod diuinum eſt, facit, ſed magis, quod diuinum eſt ſuſcipit. Sed tunc ſolum Diuinare dicitur, quando ſibi indebito modo vſurpat prænuntiationem euentuum futurorum, ita vt Diuinatio definitur eſſe *vſurpatio cognitionis futurorum euentuum indebito modo*, ſeu *indebita vſurpatio prænuntiationis futurorum euentuum* ex S. Thom. vbi ſup. & Caietan. ibidem. Dicitur autem *indebita vſurpatio* ab indebito modo præcognoſcendi ea, quia ſcilicet quęrit *explicite*, vel *implicite* auxilio dęmonis ea ſcire, quæ a ſolo Deo petenda ſunt, vnde ignominiam Deo irrogat, dum aliundè vanis inuentionibus eorum cognitionem procurat,

Digitized by Google

curat,& conſequenter grauiter peccat ex S.Tho.2.2.q.95. artic.1.in corpore,& Caiet.eadem q.art.2.in princ.

Diuinatio autem hæc ſuperſtitioſa, eo quod auxilium dæmonis aſſumitur,mala eſt & omni iure,ac lege damnata. Iure namque diuino poiſſim damnatur,vt Nu.23. *Non eſt augurium in Iacob,nec diuinatio in Iſrael.* Deut.18. *Non inueniatur in te,qui ariolos ſciſcitetur,& obſeruet ſomnia,auguria,&c.neque pythones conſulat,nec diuinos.* Eccl.34. *Diuinatio erroris,& auguria,mendacia,& ſomnia malefacientium,vanitas eſt.*& Eſa.8. *Nunquid populus a Deo ſuo requiret viſionem*; Iure item canonico prohibetur,vt conſtat 26 quæſt.5.fere per totam. Et iure ciuili. C. de Maleficis præſertim l Nemo. Et nouiſſime in Extrauagān a Sixto V.edita contra exercentes Aſtrologiæ iudiciariæ artem, & alia quæcunque diuinationum genera, libroſque de eis legentes,ac tenentes,anno 1585. Nonis Ianuarij Pōtificatus ſui anno primo, quæ incipit, *Cæli,& terræ creator.* Diximus autem diuinationē ſuperſtitioſam prohibitam eſſe, quia docent Caieta.2.2.quæſtio.95.articul.2.& Grego.de Valent. tom.3.diſput.6.quæſtio.12.puncto.1.iure humano,(ſaltem in foro conſcientiæ) ſolum prohiberi inquiſitionē vanam, & ſuperſtitioſam, vnde ſi aliqua inquiſitio occultorum cōperiatur non eſſe vana,ſed vtilis,talis iure humano non eſt prohibita: quod patet ex ſtudio Doctorum ad diſcernendum ad quid aſtra ſomnia,auium motus, &c.ſunt vtilia ſecundum naturam, & ad quid non , concludendo quod vti eis ſecundum quod ſunt ex natura vtilia non eſt peccatum. Vnde Sixtus V. in præfata conſtitutione , in Aſtrologos, Mathematicos,& alios ſuperſtitioſæ iudiciariæ aſtrologiæ artem exercentes,aut iudicia facientes, excipit eos, qui talia circa agriculturam nauigationem, & rem medicam exercent. Nulla enim diuinatio eſt mala, quia prohibita,ſed contra,omnis eſt probita,quia mala. Ceterum,vt rectè monet Caietanus,eccleſia timens , ne ad ſuperſtitioſam occultorum inquiſitionem filij ſui declinent , horret, damnat,punitque hæc, non inijciendo laqueum animabus,ſed prohibendo,quæ mala ſunt, & monēdo ne etiam licitis in huiuſmodi ſe implicent,ne paulatim in pernicioſa declinent.

3 Quia vero,vt dictum eſt,huiuſmodi contingentium futurorum euentuum inquiſitio,& diuinatio ex operatione dæmonum prouenit,uel quia dæmones *expreſſe* in auxilium inuocantur,ad futura manifeſtanda,vel *tacite*,& prę ter intentionem hominis,eo quod dum homines vanis, & inutilibus medijs huiuſmodi futurorum cognitionem acquirere procurant,dæmon ex peruerſitate voluntatis ſuæ, & ſtudio nocendi hominibus,occultè ſe ingerit ad prænūtiandum,& docendum aliqua futura quę hominibus ſunt ignota,illi tamen nota,explicandū eſt, quamnam harum rerum cognitionem dæmones habent , & qualiter ea hominibus annuntiare poſſunt. Vt autem colligi poteſt ex doctrina S.Thom 1.p.q.57.art.3.& 4.S.Bonau.diſt.7.artic.2. Sylueſtri,verb.diuinatio. Tolet.in ſumma lib.4.cap.15. & aliorum,

4 *Primo* Dæmones ex perfectione intellectus,& ſubtilitate ingenij conſiderantes ad quid noſtra inclinatur affectio,aut quid poſſit virtus cauſæ naturalis , plus , minuſve conijciunt,quid homines nonnunquam facturi ſunt. Imo vt docet S.Tho.vbi ſupra artic.4.cognoſcitur interdū ipſa cogitatio non ſolum per actum exteriorem,ſed etiam per immutationem vultus. Quod ſi medici aliquas affectiones animi per pulſum cognoſcere poſſunt, multo magis Angeli,& dæmones, quanto ſubtilius huiuſmodi immutationes occultas corporales perpendunt. Vnde S.Auguſt.to.3.in lib.de Diuinat dæmonum,ca.5. ait,quod aliquando hominum diſpoſitiones non ſolum voce prolatas verum etiam cogitatione conceptas, cum ſigna quædam in corpore exprimuntur, ex animo tota facilitate perdiſcunt .

Secundo ex doctrina aliena nuntiant, puta quæ ex permiſſione diuina a bono Angelo diſcunt,aut per ſcripturas Permittit namque Deus vt aliquando ipſis dæmonibus quædam nuntientur.

Tertio,ex longa experientia,& magna notitia rerū naturalium multa ſciunt,vt ecclypſes, peſtes, pluuias,& huiuſmodi,quæ cum ex cauſis naturalibus certo euentura erant:ſnobis autem non videntur euenire niſi contingenter iſta prænunciantes, videntur aliquibus enuntiare futura contingentia. Sæpè namque dæmon ſecretum morbum alicuius intuetur,& cognoſcit naturale tēpus mortis,quod alteri prænuncians,videtur futurum contingens prædicere,ſæpè etiam ruinas domorum nuntiat quia occultas cauſas ruinæ videt.

Quarto ex doloſa cautela,quia proponūt aliquid facere & prædicunt. His ergo alijſque modis rerum notitiam habentes & videntes homines deditos vanis huiuſmodi rerum inquiſitionibus,paulatim ſe illis inſinuant,talia nuntiant,ſicque diuinatores ſuos fallunt , & decipiunt , vt S. Tho. vbi ſupra,& 2.2 q.95 art.3.& latè S. Auguſt.lib.2.de Doctrina Chriſt.cap 23.docent.

5 *Diuiditur* autem diuinatio in duo genera,quorum vnū eſt,in quo *expreſſe* inuocatur dæmon,vt occulta doceat;Alterum,in quo *tacite* ad eadem facienda inuocatur , ex S. Thom.2.2.quæſt.95.articul.1.& 3. Expreſſa inuocatio eſt, uel quando inuocatur dæmon , vel quando facit aliquid, quod ſcit ex diaboli virtute operari ; vt faciunt incantatores. Vtrique enim expreſſe dæmonem inuocant ex intentione, verbo, vel facto . Et tunc interuenit pactum factum,etſi non cum illo homine factum,tamen cū aliquo alio, qui illis operibus oſtendendo, uel operando aſſiſtit. Tacita aūt inuocatio dęmonū tunc ſolūmodo eſt, qñ aliquis talibus ſe implicat, vt dignū ſit dęmonē ſe illis immiſcere quamuis hoc ſit pręter hominis intentionem.

Expreſſa vero dęmonis inuocatio multipliciter fit, & varias hēt,& cōtinet ſub ſe ſpecies pro diuerſitate modorū, quibus ſolet dęmon hmōi ſuperſtitioſos hoies docere. *Prima* dicitur *Præſtigium*,quia,ſ.vanijs præſtigioſis apparitionibus,ſeu fictis,& apparentibus figuris,ita ſe aſpectui & auditui hoium ingerunt ad prænuntiandum futura,vt eorum oculos *perſtringant* , fiunt aūt hmōi apparitiones varijs modis Alexan. Alenſi p.2.q.43.Gabr.2.d.8.q.1.ar.3. Caiet. 2.2.q.95.art.3.& Greg.de Val.to.3 diſp.6.q.12.pun. 2.& alijs. *Aliquando*.n.obijcit dęmon ſenſibus vera corpora uel occultè,& celeriter aliunde importata,uel a ſe facta. & conflata applicando naturalia actiua,& paſſiua , quo modo verè facti ſunt ſerpētes per magos Pharaonis. Exo. 7.ut docent Alexand de Ales,Caietan.& Greg. vbi ſupra poſt S.Auguſt.lib.3. de Trin.c.7.& 8.& lib.83.qq.q.79. & S.Tho.q.7.de potentia art.5.ad 8. Et ſimile quid narrat S. Aug.lib.18 de ciuitat.Dei,capit.18.de volucribus in quas ſocij Diomedis qui ſubmerſi fuerant conuerſi erant, *Aliquando* autem obijcit ſenſibus non uerum aliquod corpus ſed ſimilitudinem aliquam corporis,ex naturalium tamē operatione conſurgentem,quomodo S. Auguſt.lib. 18 ciuit.cap.18.intelligendum putat, quod de ſocijs Vlyſſis in beſtias conuerſis perhibetur,& quod de Archadibus narratur,quod cum ſtagnum quoddam traijcerent uertebantur in lupos. Non enim putandum eſt, illos in vera corpora fuiſſe transformatos,ſed opera dęmonum ſub huiuſmodi corporeis ſimilitudinibus apparuiſſe . Et idem cenſendum putant. S. Auguſtinus libr. 2.ad Simplicianum.q.3. & S.Th.2.2.q.95.art.4.ad 2.& Caiet.ibidem , & Alexander de Ales,p.2.q. 64.memb.6.& Gre.de Val.to.3. diſp. 6.q. 12.punct 2.de anima Samuelis,quæ apparuit Sauli Reg. 1.Reg.2.dæmonem ſcilicet in forma Samuelis apparuiſſe. Quamuis S.Th.vbi ſupra,& Toletus in ſumma libro 4. c.15.putant etiam dici poſſe animam Samuelis verè apparuiſſe non dominante arte magica,ſed occulta diſpēſatione,quæ Pytoniſſam,& Saulē latebat. Cui fauet illud Eccl. 46. *Poſt hæc dormiuit,& notum fecit Regi , & oſtendit illi finem vitæ ſuæ*. Quęnam aūt harum opinionum verior ſit Caietanus determinare non audet. Sic etiam vt notat. Ca. 2.2.q.95.art 3.dæmones ſolent ſæpenumero apparere in phialis aquæ,vel aliquo corpore polito,ſ.per quaſdam corporis ſimilitudines a dęmone procurante cū inuocatur. Et frequēter accidit,cū dęmones in aſſumptis corporibus humanis apparent vigilantibus,& conuerſantur cū eis,familiariter colloquentes,& concumbentes , quandoq.ēt munera vera eis afferentes. Non enim habent ueras carnes,oſſa uera,nec membra,ſed carnis,& membrorum ſimilitudi

nem non ſolum viſibilem, ſed etiam palpabilem, & ſolidã, ita vt ſentiantur tanquam humanæ perſonæ, prout refert Caietanus ſe a perſonis fide dignis ex propria experientia narrantibus audiuiſſe. Addit autem, & rectè Caietanus, ſe ab ijſdem perſonis accepiſſe, dæmones ſic in corporeis ſimilitudinibus apparentes, veram carnem non habuiſſe, id quod ex duobus probatur eſſe certum; Primo ex temperamento carnis. Nam cum caro eius quaſi glacialis moleſta eſſet tactui humanæ carnis confeſſus eſt ipſemet dæmon, ſe non poſſe melius facere. Non enim poteſt ſic commiſcere naturalia abſque vera generatione hominis, vt carnem humanam efficiat.

Et ſimili ratione non poteſt ſemen humanum efficere propter perfectionem horum, & ſimilium effectuum requirentium propria naturalia actiua perfecta, ex quibus patet veriſſimum eſſe, quod Chriſtus poſt reſurrectionem dixit *Palpate, & videte quia ſpiritus*, ſeu dæmonium *carnẽ & oſſa non habet*, Luc 24. & Ioan. 20 Secundò, ex delectatione tactus, & concubitus. Eſt enim tantò perſonarum humanarum commiſtio naturalis delectabilior, quantò verum ſuper excedit veriſimili.

Aliquando facit exterius aliqua apparere quæ nec in veritate corpora ſunt nec corporum habent ſimilitudinem, ſed ſolum illudendo ſenſibus externis ita vt videatur homo ſibi exterius videre, quod nullo modo eſt, quod facit cõmouendo ſpiritus, & humores ad eum modum, quo ex ſimili commotione phrenetici videntur ſibi videre varias imagines, & ſimilitudines in parietibus, & huiuſmodi, ex Philoſopho in libro de ſomno, & vigilia.

Aliquando etiam id facit cauſando apparitiones ſecundum ſenſus interiores ad eum modum, quo affici ſolent, quando ſenſus exteriores ligantur, ut ſolet contingere non nunquam per *nimiam attentionem* in ſuperbis contemplatiuis, inquit Caietanus, qui a dæmone illuduntur in vanis imaginibus, aut per aliquam *alterationem corpoream*, vt per varias vnctiones, vt accidit ijs, qui ire ſe credunt veſpere quintæ feriæ ad ludos Dianæ, & ſimilia diabolica, cuius rei varia exempla ponit Caietan. 2. 1. q. 95. ar. 3. quibus conſentiunt ea, quæ Alexander de Ales par. 2. qu 43. membr. 3. art. 1. & Gabriel 2. d. 8. quæſt. 2. articul. 3. ex S. Auguſtino in lib. de ſpiritu, & anima, cap. 28. & lib 18. de Ciuit. Dei. c. 18. adducunt, vbi ſic ait, *Quædam mulercula poſt Sathanã conuerſa illuſionibus, & phantaſmatibus ſeducta credunt ſe, & confitentur nocturnis horis cum Diana Paganorum Dea & cum Herodiade, & innumera mulierũ multitudine equitare, earumque iuſſionibus obtemperare. Ipſe namque Sathanas, qui ſe transfigurat in angelum lucis, cum mentem cuiuſque mulercula ceperit, & hanc ſibi per infidelitatem ſubiugauerit, illico diuerſarum perſonarum ſpecies mente, quam captiuam tenet, in ſomnis deludens modo læta, modo triſtia, modo cognitas, modo incognitas perſonas oſtendens, per deuia quæque deducit. & cũ ſolus hæc patitur ſpiritus infidelis, non in anima, ſed in corpore euenire opinatur. Idcirco nimis ſtultus, & hebes eſt, qui hæc omnia, quæ in ſpiritu fiunt, etiam accidere arbitratur in corpore.* Hæc S. Auguſt.

7 Secunda ſpecies eſt diuinatio per *ſomnia* cum ſcilicet, inſtructio expectatur a Dæmone per ſomnia Et quantum ad hanc ſpeciem ſciendum eſt, quod cum ſecluſa reuelatione (qualem habuerunt Ioſeph Gen 41. & Daniel capit. 2. & 4.) in ſomniorum interpretatione nihil ex ſomnijs de futuris contingentibus ſciri poſſit, illicitum eſt rerum futurarum contingentium cognitionem a dæmone per ſomnia expectare. Ratio eſt, quia nihil poteſt ex ſomnijs cognoſci, niſi ſomniorum cauſę cognoſcantur; ipſum namq. ſomnium per ſe nullius effectus contingentis cauſa productiua eſt. Cum igitur ſomnium ex ſe cauſa determinata non ſit alicuius effectus, vt conſtat, imo nec vllum ſomnium, vt procedens ex aliqua certa cauſa, quod non poſſit ab alia cauſa prouenire, temerarij erroris eſt cognitionem futurorum contingentium ex ſomnijs certam expectare. Et quidem manifeſtum eſt ſomnium ex ſe non eſſe cauſam productiuam alicuius effectus contingentis; quod vero nullũ ſomnium ita procedit ab vna certa cauſa quod ab alia cauſa prouenire non poſſit, optimè oſtendit Caietan. ex doctrina S. Thom. 2. 2. quæſt. 95. artic. 6. & in ſumma verb. *ſomniorum obſeruatio* ex eo quod ſomniorum cauſæ in vniuerſum quatuor eſſe poſſunt, quarum duæ ſunt corporales, & duæ ſpirituales. Ruſum corporalium vna eſt *interna*, ſcilicet humores naturales cauſantes motum aliquem in phãtaſia, ex quibus contingit interdum ſomniare ea, quæ ſunt conſentanea huiuſmodi humoribus, vnde ut notat S. Tho. homini, in quo abundant frigidi humores, nonnunquam occurrit in ſomnijs quod ſit in aqua, vel in niue, quare propter hæc medici dicunt interdum intendendum eſſe ſomnijs ad cognoſcendum interiores diſpoſitiones.

Alia eſt *externa*. ſcilicet corpus circumſtans, ita enim aliquando imaginatio dormientis immutatur vel ab aere continenti, vel ex impreſſione corporis cæleſtis, vt ſic dormienti aliquæ ſimilitudines appareant, conformes corpori circumſtanti, aut corporibus cęleſtibus. Spiritualium vero cauſarum ſimiliter vna eſt *interna*, videlicet, cogitatio præcedens in vigilia, ſiquidem occurrunt aliquando dormienti phantaſiæ earum rerum circa quas cogitatio, & affectio eius vigilando immorata fuit. Altera eſt *externa*. videlicet, Angelus bonus aut malus, tale ſomniũ immittẽs: Solet enim Deus miniſterio Angelorum aliqua interdum hominibus reuelare per ſomnium, ſecundum illud Num. 12. *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei aut per ſomnium loquar ad eum*. Aliquando etiam operatione dæmonis aliqua phantaſiæ dormientibus apparent, ex quibus quandoque aliqua futura reuelat his, qui cũ eo pacta illicita habent. Cum igitur tam variæ ſint cauſæ ſomniorum, & ab earum qualibet æquè poſſit ſomniũ prouenire cohibendum iudicium eſt, ne vni alicui earum adhæreat & diabolica fraude decipiatur, iuxta illud Eccl. 24. *Multos errare fecerunt ſomnia*. Error namque eſt, vt ait Caiet. contra omnem rationem effectum potentem prouenire a pluribus cauſis, pro certo ab vna earum expectare. Immo tunc maximè cauẽdum eſt, ne quis temere ex ſomnijs aliquid ſibi certò perſuadeat cum uideantur euentu comprobari. Accidit namque, ut uel caſu poſtea res eueniat, uel procurante dæmone, ut hac ratione facilius hominem per ſomnia illaqueare poſſit.

8 *Et* quidem quoad cauſam hanc ſpiritualem externam, coniecturæ aliquæ aſſignari ſolent, quibus ſciri poſſit, quando ſomnium prouenit a *Deo* aliquid docente, & quando a *Dæmone*. Si enim ſomnium illud impellat hominẽ ad opus malum, aut indiſcretum, indicio id eſt, eſſe a dæmone. E contra uero ſi moueat ad opus bonum, exiſtimari poteſt eſſe a Deo, quamuis tunc etiam ſi non alia cauſa faciendi appareat non niſi cum humilitate, & timore faciendũ eſt, ſolet namque aliquando dæmon ſe transfigurare in angelum lucis, ut facilius homines illaqueare, & decipere poſſit. Deinde ſecundo, ſi poſt ſomnium animus maneat confuſus, turbatus & minus aptus ad opus ſpirituale, & bonum, ſignum eſt prouenire a dæmone, contra uero ſi animus poſtea promptior, & alacrior redditur ad bonum, exiſtimari probabiliter poteſt eſſe a Deo ſemper tamen opus eſt prudentia, & diſcretione ſpirituum ut cognoſcatur an ab Angelo bono, uel malo procedat petendumque a Deo lumen eſt, ut bonum a malo diſcernere, & dijudicare poſſit.

9 Dicẽdum igitur eſt, quod ſi quis utatur ſomnijs ad prę cognoſcenda futura, ſecundum quod ſomnia procedunt ex reuelatione Diuina uel ex cauſa naturali, ſeu corporali intrinſeca, ſiue extrinſeca, quantum uirtus illa extendere ſe poteſt, non erit illicita diuinatio; ſin autem cauſetur ex reuelatione dęmonum, cum quibus pacta habẽtur expreſſa, quia ad hoc inuocantur, uel tacita, quia ſcilicet, ſomnia extenduntur ad ea, ad quæ ſe extendere non poſſunt, ut ſunt habere certitudinem de contingentibus, & alijs, quæ ſubterfugiunt etiam corpora cæleſtia, erit planè diuinatio illicita, & ſuperſtitioſa, vt S. Tho. 2. 2. q. 95. art. 6. & alij cõmuniter tradunt.

10 *Tertia* ſpecies dicitur *Necromantia*, cum uidelicet adhibito ſanguine, & certis carminibus mortui uidentur reſurgere, & loqui, & docere futura. Quamuis enim dæmon nullam animam reuocare poſſit ad mundum hunc, fingit tamen eſſe mortuum, aſſumendo corpus, ac ſi anima eſſet. Sunt tamẽ qui

affir-

affirmant dæmonem id facere ex permiſſione diuina, ſicut de Samuele ſupra diximus, quamuis alij docent Deum id feciſſe, dæmonem autem, vel Phytoniſſam non potuiſſe facere, de qua re ſupra diximus, quid authores ſentiant. Dicitur autem ſpecies hæc *Necromantia*, eo quod diuinatio hæc fieri ſolet in mortuis animalibus, vel in figura mortuorum animalium; deducto vocabulo a voce *νεκρὸ*, quę mortuum ſignificat, & *Μαντεια* quæ Diuinatio interpretatur. Ad huiuſmodi autem cadauera ſuſcitanda ſanguis adijcitur, vt notant S. Tho. 2. 2. q 95. art. 3. & Alexander de Ales p. 2. q. 164. mem. 2. Dæmones namque amatores ſanguinis eſſe perhibentur: ideoque quoties Necromantia fit, cruor aquæ miſceri ſolet, vt facilius dæmones pronocentur.

Quarta ſpecies dicitur Diuinatio per *Pythones*, cum. ſcilicet, dæmon futura prænunnat per homines viuos & arreptitios, qui dicuntur *Phythones* ab Apolline Pythio, qui primus author diuinandi olim putabatur, ex Sanct. Tho. vbi ſupra.

Quinta ſpecies dicitur *Geomantia*, cum, ſ. dæmon docet per ſigna quadam apparentia in corporibus terreſtribus, vt in ligno, ferro, aut lapide polito.

Sexta ſpecies dicitur, *Hydromantia*, cum. ſ. dæmon aliquid docet per figuras apparentes in aquis.

Septima ſpecies appellatur *Aeromantia*, cum talia docet per figuras in aere apparentes.

Octaua ſpecies dicitur *Pyromantia*, quando, ſcilicet, hæc docet per figuras apparentes in igne.

Nona ſpecies nominatur *Aruſpicium*, cum, ſ. per ſigna apparentia in viſceribus animalium ſacrificatorum in aris dæmon talia prænuntiat.

11 *Tacita* vero diuinatio, ſeu inuocatio dæmonis in duo genera ſubalterna diuiditur; *Primum eſt* quando ad cognitionem occultorum vtimur vana. & ſuperſtitioſa diſpoſitione exiſtente in rebus ipſis, quæ tamen diſpoſitio nullam habet ſufficientem virtutem ad res illas iudicandas.

Secundum eſt, quando eiuſmodi cognitio quæritur ex diſpoſitione eorum, quæ homines ipſi faciunt conſulto ad eam cognitionem acquirendam, & ſub quolibet iſtorum continentur aliæ ſpecies, vt tradunt S. Thom. 2. 2 q 95. art. 3. Greg. de Val. tomo 3. diſp 6. q. 12 pun. 2. Tolet in ſumma lib. 4 c. 15. & Michael Medina lib. 2. de recta in Deum fide poſt S. Auguſt. lib. 2 de Doctrina Chriſtian. c 19. & ſeq. *Primum* namque iſtorum ſub ſe continet nouem alias ſpecies quarum

12 *Prima* eſt *Genethlia*. quando, ſcilicet ex motu, aut ſitu ſiderum inquiruntur natalia hominum, ita vt ex ijs quæratur humanorum effectuum cognitio, & euentuum contingentium circa illos. Quare Aſtrologi qui & Genethliaci dicuntur, volentes per motus, & ſitus aſtrorum ea circa homines cognoſcere, quæ ex libera voluntate hominis depēdent, eaque quaſi certo euentura prænuntiare paſſim a Doctoribus, & nouiſſimè a Sixto V. in præfata ſua conſtitutione damnantur, quandoquidem nec hominis complexio, nec cœlum, nec vlla creatura cogere & impellere voluntatem hominum poſſunt, ad aliquid agendum, & huiuſmodi contingentia ex multis cauſis ne accidant, impediri poſſunt. Si quis igitur ſitu, & motu aſtrorum vtatur ad cognoſcendum euentus futuros caſuales, aut actus liberi arbitrij, peccat, ex S. Thom. 2. 2. q. 95. ar. 5. ſecus ſi eis vtatur ad præſcienda futura, quæ ex cæleſtibus corporibus cauſantur, puta ſiccitates, pluuias, & huiuſmodi, dummodo eas non certo euenturas affirmet.

Secunda eſt *Augurium*. quando, ſcilicet, ex garritu auiū, vel ex vocibus quorumcunque animalium, aut etiam ex ſternutationibus hominum. quæritur cognitio occultorū. Sic autem nominatur a *garritu* auium audito, qui ſolet in iſtis præcipuè attendi. Sciendum autem eſt, quod licet huiuſmodi animalia non habeant dominium actuum ſuorū habent tamē inſtinctus quoſdam quibus motu aliquo naturali nonnunquam ad aliqua facienda mouentur: qui *inſtinctus*, vt rectè notant S. Tho. 2 2 quæſt 95. artic. 7. ex duplici cauſa procedere poſſunt; vno modo ex cauſa corporali; cum enim bruta hæc animalia non habeant niſi animā ſenſitiuam, cuius omnes potentiæ ſunt actus corporalium organorum eorum anima diſpoſitioni continentium corporum ſubiacet. & primordialiter cœleſtium; vnde nihil prohibet aliquas eorum operationes eſſe ſigna futurorum,

13 inquantum conformantur diſpoſitionibus corporum cæleſtium, & aeris continentis, ex quibus proueniunt aliqui futuri euentus Vnde vti vocibus & motu huiuſmodi animalium ad præcognoſcenda futura quæ aliqualiter cauſātur per motus corporum cæleſtium, & quæ ad huiuſmodi animalia aliqualiter pertinere poſſunt nullo modo illicitū eſt; Quandoquidem conſequuntur per cæleſtia corpora cognitionem quandam naturalem, & inſtinctus ad ea, quæ eorum vitæ ſunt neceſſaria, ſicut ſunt immutationes, quæ fiunt per pluuias. & ventos, & alia huiuſmodi. Ideo ſi quis ex hoc, quod cornicula frequenter crocitat, prædicat pluuiam cito eſſe futuram non cenſetur ſuperſtitioſus diuinator, eo quod motus ille crocitantis corui naturali quodam inſtinctu repræſentat pluuiam futuram. non quidem quod in imaginatione corui ſit aliqua pluuiæ imago, ſed quia eſt motus quidam correſpondens pluuiæ diſpoſitionem quandam habens in illo animali conformem diſpoſitioni corporum cæleſtium. & aeris continentis, ex quibus frequenter eueniunt huiuſmodi futuri euentus. *Alio modo* cauſari poſſunt huiuſmodi inſtinctus ex cauſa ſpirituali ſcilicet, vel ex Deo vt patet in columba ſuper Chriſtum deſcendente, & in Coruo qui pauit Heliam; & in Ceto, quod euomuit, & eiecit Ionam. vel ex dœmonibus, qui vtuntur huiuſmodi operationibus brutorum animalium ad implicandos animos hominum, vanis opinionibus.

Sola igitur diuinatio illa, quę fit per auguria, ita vt extendatur vltra illud, ad quod pertingere poteſt ſecundum ordinem inſtinctus naturalis, vel diuinæ prouidentia, eſt ſuperſtitioſa, & illicita & in ſacris literis prohibita. Deut. 18. in illis verbis. Non inueniatur in te, qui obſeruet auguria, & Leuitic. 19 Non augurabimini. Quod vero Ioſeph Geneſ. 44. non eſſe ſibi ſimilem in ſcientia augurandi affirmauit ſecundum S. Auguſt in lib. quæſt. ſuper Geneſ. cap. 145. tom. 4. & S. Thom. 2. 2. q. 95 ar. 7. ad 1. non ſerio. ſed ioco dixit referens hoc ad vulgi opinionem de illo. ſicut etiā diſpenſator ipſius Ioſeph paulo ante dixit. *Scyphum quem furati eſtis, ipſe eſt in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari ſolet.*

Tertia eſt *Aruſpicium*, cum, ſcilicet, ex volatu auium, aut ex alio motu quorumcunque animalium quæritur eiuſmodi occultarum rerum cognitio.

Quarta eſt *Omen*, cum uidelicet, ex uerbis hominum caſu aliquo, aut aliqua intentione prolatis, retorquet quis ad futurum, quod uult cognoſcere.

Quinta eſt *Chiromantia*, quando, ſcilicet, ex figuris, & lineamentis manuum inquiritur futurorum notitiā. Quod ſi quæratur ex apparentibus ſignis in ſpatula alicuius animalis, *Spatulamentia* uocatur.

14 Secundum etiam genus diuinationis per tacitam dęmonis inuocationem duas habet ſpecies quas numerat S. Th. 2. 2. q. 95. art. 3.

Prima eſt, quæ fit ex conſideratione eorum, quæ eueniūt ex protractione punctorum facta ſerio, ab homine ad aliquid occultum inquirendum.

Secunda eſt diuinatio per *ſortes*, ſeu *ſortilegium*, quod conſiſtit in actibus humanis, *conſulto* factis, ſiue fiat in taxillorum emiſſione, ſiue in aliquarum chartularum deſcriptione, ſiue ex ſignis reſultantibus in plombo liquefacto, & proiecto in aquam ſiue ex conſideratione feſtucæ quam quis eligit ex duabus oblatis æqualibus, vel inæqualibus, ſiue ex quibuſdam ſchedulis ſcriptis, uel non ſcriptis, in occulto poſitis, ſiue ex conſideratione eius. quod aperienti librum primo occurrit: dum enim ex iſtis cognitio inquiritur futurorum, eſt implicita diuinatio, & inuocatio dęmonum: & generali nomine diuinatio per *ſortes*, ſeu *ſortilegiū* appellatur ex S. Th. 2. 2 q. 95. art. 3. Pro clariori autem huius ſpeciei intelligentia

15 Notandum eſt primo, ex S. Th. 2. 2. quæſt. 95. artic. 8. & Opuſc. 25. c. 1. S. Anton. par. 2. n. 12. § 8. Syluest uerb. ſuperſtitio. quæſtion. 9. Tabiena uerb ſors. § 1. & alijs. ſortes proprie dici, quando aliquid ſerio fit ab homine, ut eius euentu conſiderato, aliquid occultum innoteſcat. Quia uero

Digitized by Google

ro ſors in rebus neceſſarijs locum non habet, neque in eis quæ vt plurimum accidunt;(Nemo enim ſortibus inquirit an Deus ſit, duo,& tria eſſe quinque,ſolem oriri aut æſtatem eſſe ſiccam, hyemen vero pluuioſam, ridiculum enim eſſet hęc per ſortes inquirere)ſed ſolum in rebus humanis, quæ ad nos,vel amicos noſtros pertinent, quæ per propriā induſtriam,& prudentiam cognoſcere,& ad effectum perducere non poſſumus; Res autem ad vitam humanam pertinentes tribus modis accommodari poſſunt, vel enim *primo*,ſolicitantur homines,vt ea qualitercunque habeant vel *ſecundo*,vt habitis vtantur,vel *tertio*, vt futurum euentum vſus rei cognoſcant, ideo iuxta hæc tria,triplex genus ſortium conſtitui ab authoribus ſolet.

Quia enim res vitæ noſtræ deſeruientes in vſus noſtros aſſumere non poſſumus,niſi eas aliqualiter habeamus, res autem ſecundum ſui naturam communes ſint omnibus, neceſſe fuit ad hoc,quod eis diſtinctè vti poſſent,vt per aliquem modum inter homines diuiderentur. Quando autē communium rerum diuiſio ex humana induſtria,& volūtate concordi ad effectum perduci poteſt,tunc ſortib. non indigetur. Quod ſi humanus ſenſus non ſufficit ad concorditer diuidendum,tunc conſueuerunt ſorte diuidere, ſecūdum illud Prouerb.18.*Contradictiones comprimit ſors*.Sicut autem eſt diſtinctio facultatum, ita etiam honorum, & dignitatum,vnde quandoque contingit, quod aliqui non valentes concorditer eligere aliquem,cui dignitas aliqua conferatur,ſorte hoc requirendum exiſtimant. Quod etiam in lege veteri obſeruatum fuit, vt ſorte quidam ad officium ſummi ſacerdotis accederent, vnde dicitur Luc. 1.Quod Zacharias ſorte exijt,vt incenſum poneret,vt notant S.Th.Opuſc.25.ca.2. & Tabiena vbi ſupra verb.ſors; num.2.& Maldonatus in hunc locum Lucæ. Saul etiam ſorte in Regem electus fuit.1.Reg.10.ſicut autem contingit dubitari circa diſtributiones bonorum,ita & pęnarum. Et ideo ſi credatur aliquis puniendus, ignoretur autem quem puniri oportet,ſorte hoc aliquibus inquirendum videtur.Sic enim legimus Ionam fuiſſe in mare proiectum, ſicut & Ioſue Acham de anathemate ſurripientem ſorte puniuit,Ioſue cap.7 Quando igitur inquiritur iudicio ſortium, quid cui ſit adhibendum ſiue res illa ſit poſſeſſa ſeu poſſeſſio,ſiue ſit honor,ſiue dignitas,ſeu pœna; aut actio aliqua,vocatur *ſors diuiſoria*,quæ deſcribitur eſſe,quando emittuntur ſortes ad cognoſcendum quid cuiq. eueniat.

16 *Rurſus* vero,quia ſicut dubitatur, an quis rem aliquam habiturus ſit, ita etiam dubitare contingit, an re aliqua vtendum ſit,& vniuerſaliter an aliquid agere expediat, omnis enim actio vſus aliquis eſt,vel ſui ipſius,vel rei alterius. Ideo cum talis dubitatio circa agenda occurrit,ſiquidem per humanam prudentiam tali dubitationi ſatisfieri poſſit,ad humanum conſilium recurrendum eſt.Quia vero,vt dicitur Sap.9 cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ,ideo vbi humano conſilio dubitationi plenarie occurri non poteſt,ad ſortium inquiſitionem recurrunt,ut de Heſter c.3.legitur, vbi dicitur,quod miſſa eſt ſors in vrnam,quo die,& quo mēſe genus Iudęorum deberet interfici. Et quia huiuſmodi ſors ſuccedit loco conſilij,dicitur ſors conſultoria,quaſi ad conſultandum ordinata. Vnde ſors conſultoria deſcribitur eſſe, quando emittuntur ſortes ad cognoſcendum, quid in aliquo caſu agendum ſit.

17 Denique quia plerumque ſollicitantur homines de futuris euentibus, ex quorum cognitione homo in pluribus agendis,uel vitandis dirigi poteſt,& tamen futurorum cognitio induſtriam humanam excedit ſecundum illud Ecclesiaſtes 8.*Multa hominis afflictio, qui ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt nuntio.* Idcirco homines ad aliquid de futuris euentibus cognoſcendum,interdum recurrendum eſſe putant ad ſortes. Et hæc dicitur *ſors diuinatoria*:Diuini enim dicuntur,qui aliqua de futuris prænoſcūt, quaſi ſibi attribuentes,quod eſt proprium Dei, ſecundum illud Eſa.41.*Annuntiate quæ futura ſunt, & dicemus quia dij eſtis vos.* Vnde nomen *ſortis* communiter in hoc ſenſu accipitur,ita vt *ſors diuinatoria* deſcribitur eſſe, inquiſitio occulti excedentis humanam induſtriam per aliquid a nobis factum ſcilicet, rebus humanis ad nos pertinentibus, vel habendis,vel vtendis,vel cognoſcendis.

18 Notandum ſecundo eſt,quod ex his tribus ſortium generibus,tertium hoc,ſcilicet,*Diuinatorium* fere ſemper eſt peccatum mortale,quia,ſcilicet,ibi vt plurimum tacite inuocatur dæmon; ſocietas autem cum dæmone, (non ſolū expreſſe inuocando dæmonem,ſed etiam tacite, per quacunque occulta pacta cum dæmonibus inita)peccatum eſt ex ſuo genere mortale & omnibus prohibita 1.Corint.10. in illis verbis.*Nolo vos fieri ſocios dæmonum*,& S.Auguſt. lib. 2.de Doctrina Chriſtiana cap.2. ait, *omnis ſocietas dæmonum, & hominum tanquam peſtifera fugienda eſt*.Dum enim homines præter debitum ordinem occulta, & futura exquirunt,ingerunt ſe dæmones,& talibus rebus efficaciam aliquando præſtant, vt diuinationis prætextu homines in errorem inducant,& conſequenter peccatum ſuperſtitionis erit. Dixi fere ſemper eſſe peccatum mortale,quia ſi quis non expectaret,aut quęreret cognitionem, ex emiſſione ſortium,quaſi illa ſufficiat ad cognitionem futurorū pariendam,ſed potius intenderet exinde expectare reſpōſum, ſeu iudicium a Deo,tunc exiſtente cauſa rationabili, vt notat S.Thom.2.2.q.95.art.8.excuſatur *vſus ſortium*,ad aliquid cognoſcendum,iuxta illud Prouerb.16.*ſortes mittuntur in ſinum,ſed a Domino temperantur*,ita Ioſue cap.7. ex præcepto Domini deprehendit Achan fuiſſe reum per ſortes. Et Saul videtur etiam eodem modo deprehendiſſe filium ſuum Ionatham mel comediſſe, vt habetur 1.Reg. 14.Et Ionas a facie Domini fugiens ſorte deprehenſus eſt, & in mare deiectus,vt habetur Ionæ 1.

19 *Conſultorium* autem,quando iudicium expectatur a dæmone,ſemper eſt peccatum mortale,ſicut legitur de Rege Babylonis Ezech.21 quod ſtetit in biuio,in capite duarum viarum,diuinationem quærens,commiſcens ſagittas interrogauit idola,exta conſuluit. Quando autem iudicium expectatur a Deo,tunc licitum eſt his conditionibus concurrentibus, quarum *Prima eſt*, cum fit ex cauſa rationabili, & ex neceſſitate,contra vero peccatum eſt recurrere ad ſortes abſque vlla neceſſitate,tunc enim eſſet Deum tentare,ſcilicet,ſi quis habens,quod faciat ex humana induſtria eo prætermiſſo recurreret ad iudicium diuinum ex S.Tho. opuſc.25.cap.5.& Alexandro de Ales p.2.q.165.mem.3.& dicitur 2.Parali.20. *Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc ſolum habeamus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te.* Vnde legitur antiquos ſanctos aliquando Deum in rebus dubijs,& neceſſarijs conſuluiſſe, ſicut legitur 1. Reg. 30.quod Dauid conſuluit Dominum dicens, *Perſequar latrunculos hos, & comprehendam eos,an non?* vt ergo ſors conſultoria licita ſit,requiritur neceſſitas, ne tētetur Deus, vbi opera humana prouideri poteſt.

Secunda eſt,vt occurrente etiam neceſſitate,fiat cum reuerentia;ſi enim irreuerenter,& ſine deuotione requiratur ſortibus diuinum iudicium,peccatum eſt, ſed veniale, ex Toleto in ſumma libro quarto,c.15.in fine,niſi irreuerentia notabilis ſit. Hanc conditionem ponit Beda ſuper Act. Apoſtolorum dicens; *Si qui neceſſitate aliqua compulſi Deū putant ſortibus exemplo Apoſtolorum eſſe conſulendum, videant hoc ipſos Apoſtolos non niſi collecto fratrum cætu, & fuſis ad Deum precibus egiſſe*,quem locum ad hoc probandum afferunt ſanctus Th.2.2.q.95.ar.8. in corp. & opuſc. 25.c.5.& Alex.de Ales p.2.q.165.memb.1.Syl.uerb. ſuperſtitio.q.9.Tabiena uerb.ſors nu.6.

Tertia eſt,ut fiat modo proportionato, hoc eſt,ne Diuina oracula ad negotia terrena conuertantur: hanc conditionē ponit S.Auguſtinus ad inquiſitiones Ianuarij, *His*, inquit,*qui de paginis Euangelicis ſortes legunt, etſi optandū ſit,potius faciant,quam ad dæmonia conſulenda concurrant, tamen iſta mihi diſplicet conſuetudo, ad negotia ſecularia, & ad vitæ huius vanitates,diuina oracula velle conuertere.* Hactenus ſanctus Auguſt.epiſt.119.c.20.& eam etiam afferunt ſanctus Thomas, Syluest. Tabiena,Halenſis,ubi ſupra p.2.q.165.membr.2. Toletus,& alij. Ratio eſt,quia nullus debet ea ſorte inquirere,quæ per ſuam induſtriam,uel cognoſcere,uel ad effectum perducere poteſt;negotia autem terrena opera,& induſtria humana tractari,& perfici poſſunt, & proinde Deus ſortibus in iſtis rebus conſulendus non eſt.

20 *Diuiſoria* ſors etiam nonnunquam licita eſt,concurrētib. ſcilicet,his conditionibus,*vna eſt*,quando fit ad contradictio-

Digitized by Google

ctiones humanas ſedandas, quæ aliter terminari nõ poſſunt, in tali namque caſu licitum eſt cum debita reuerẽtia ſortibus diuinum iudicium implorare, iuxta illud Prouer. 18. *contradictiones comprimit ſors:* vt verbi gratia, cum tempore peſtis aut perſecutionis neceſſe ſit aliquos curatos manere ad ſalutem ouium duo tamen ſufficerent, & cum multi ſint, non poteſt epiſcopus eos concordare, neſciatque quos duos iſtorum conſtituat, poſſet in hoc caſu iudicium a Deo per ſortes expetere. Vnde Sanctus Auguſtinus epiſt. 108. ad Honoratum ait, *Si inter Dei miniſtros ſit diſceptatio, qui eorum perſecutionis tempore maneat, ne fuga fiat omnium & qui eorum fugiant, ne morte omnium deſeratur eccleſia: ſi hæc diſceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, qui fugiant, ſorte eligendi ſunt.* Sic etiam, ſi ciuitas eſſet obſeſſa, & clerus dubitaret, qui fugere, aut manere deberet, ſortibus controuerſia hæc dirimi poteſt.

Similiter, ſi duo eſſent in æquali neceſſitate extrema, quorum vni tantum eorum aliquis ſubuenire poſſet, tunc ſorte conſulendus eſſet Deus, vter illorum eſſet, Sic S. Auguſt. li. 1. de doctr. Chriſt. c. 12. his verbis, *Si tibi abũdaret aliquid quod oporteret dari ei, qui non haberet, nec duobus dari potuiſſet, ſi tibi occurrant duo, quorum neuter alium, vel indigentia, vel vrgente aliqua neceſſitate ſuperaret, nihil iuſtius faceres, quam vt ſorte eligeres, cui dandum eſſet, quod dari vtrique non poſſet.*

Sic etiam quia terrenæ dignitatis officium ad temporalia diſponenda ordinatur, poteſt etiam licite ad huiuſmodi ſortes haberi recurſus, ſi aliter electio concors eſſe non poteſt. Quamuis enim Rector quærendus ſit, nõ ſorte, ſed induſtria prudens, tolerabilius tamen eſt ſorte rectorem ſecularem quærere, quam populum diſſenſionibus laborare ex S. Th. opuſc. 25. c. 5. & 2. 2. q. 95 art. 8.

Secunda eſt, quando in tali vſu ſortium non violatur iuſtitia, ſi enim res, quæ in ſorte mittitur, ſit vnius, puta, Petri, nec ad eam par ius habent alij puta, Ioannes, & Andreas inter quos mittitur ſors tunc huiuſmodi ſors diuiſoria non erit licita eo quod continet iniuſtitiam contra verum dominum, cum ad eam admittantur alij, qui tamen æquale ius ad rem non habent. Similiter, vt licita ſit talis ſors, requiritur non ſolum, vt non admittantur, qui par ius non habent ad rem ſed etiam vt non excludantur alij, qui par ius habent ad eam rem, alias committitur iniuſtitia, cum enim æquales ſint in iure ad ſortium etiam æqualitatem admitti non autem excludi debent.

Tertia eſt vt non fiat in electionibus eccleſiaſticis, hoc enim illicitum eſt, & prohibitum, vt conſtat c. fi. de ſortile. & communiter tradunt Doctores S. Tho. 2. 2. q. 95. arti. 8. opuſc. 25. cap. 5. Alexand. de Ales, p. 2 q. 165. membr. 5. Io. Bachonus in prologo quarti, q. 9. art. 1. Ang. verb. ſors, §. 2. S. Ant. par. 2 tit 12. cap. 1. § 8 Syluest. verb ſuperſtit. q. 9. Tabiena verb. ſors. verſ Quinto, Caie. 2. 2 q. 95. ar. 8. & in ſumma verb. ſors. Greg. de Val. to. 3. diſputa. 6 q. 12. pun. 3. Tolet. in ſumma lib. 4. cap. 15. quia electio ad dignitates eccleſiaſticas fieri debet inſpiratione ſpiritus ſancti & concordia electorum: at vero qui ſorte eligitur humano iudicio, aut inſpiratione diuina non comprehenditur. Nec obſtat quod Matthias Act. 1. ſorte ſit electus non ſolum, quia vt notat Halenſis vbi ſupra, q. 165. memb. 5. priuilegia ſingulorum legem communem facere non poſſunt, arg. c. Hinc eſt. §. Quod priuilegium 16 q. 1. & capit. Sanè de priu. Sed etiam, quia, vt notat Beda in Act. quem referunt S. Tho. opuſc. 25. c. 5. & 2. 2. q. 95 art. 8. & Alex. de Ales vbi ſupra. memb. 4. *Matthias ante Pentecoſten ſorte electus fuit, quo tempore, ne a lege diſcreparet, in qua ſummus ſacerdos ſorte quærebatur, ipſe etiam ſorte eligendus fuit. Etenim quærendus erat vetus ſacerdos, donec veniret ille, qui per proprium ſanguinem intrauit ſemel in Sancta Sanctorum, cuius hoſtia in Paſcha immolatur, in die Pentecoſtes (ſpiritu apparente) eſt conſummata* Donec enim venit veritas, figuram exercere licuit, & propter hoc Matthiæ electio ſorte facta eſt ante Pentecoſten, in qua dabatur Spiritus ſanctus, nondũ enim omnino facta erat publicatio veritatis, nec antea plenitudo Spiritus ſancti in eccleſia effuſa erat: ſeptem vero Diaconi poſtea in miniſterium non ſorte, ſed electione diſcipulorum, Apoſtolorum vero oratione, & manus impoſitione ſunt ordinati, vt oſtenderetur, quod deinceps per electionẽ eſſent prælati eligendi, non ſorte.

21 *Quod* vero ſuperius dictum eſt de temporalium dignitatum electione, fieri nempe poſſe ſortibus, intelligendum eſt, duobus concurrentibus. Primo, ſi non ſtultè, & promiſcue fiat, ſecundo ſi abſque cõmunis boni damno, & proximi iniuria fiat. Vt enim Tabiena in verb ſors. verſ. Quinto. Caiet. 2. 2. q. 95. art. 8. & in ſumma. verb. ſors & Toletus in ſumma. l. 4. ca. 15 & alij rectè notant, dupliciter contingere poteſt vti ſortibus in temporalibus dignitatibus; *Primo* promiſcue, ita vt vnuſquiſque de populo bonus, & malus, aptus & ineptus ſorti ſubſit principatus, vel huiuſmodi regiminis habendi, & ſic peccatum eſſet non ſuperſtitionis, ſed fatuitatis, & iniquitatis contra bonum commune. Eſt enim contra naturalem dignitatem rationalis creaturæ cui datum eſt vt ratione ſibi & alijs prouideat, & cõtra commune Reipub. bonum, quod quilibet tutari tenetur, & non in diſcrimen ponere, vt in tali caſu accideret.

Secundo, cõtingit vti ſortibus in dictis dignitatibus poſt nominatos multos qui pro idoneis, & aptis ad huiuſmodi officia communiter habentur ita vt ſuper illos tãtum nominatos, ſeu conſcriptos, ſortes cadere poſſint, in quo caſu ſolum ſortibus vti licitum eſſe diximus. In dignitatibus enim terrenis ſolum de rebus caducis agitur ſecus autem in eccleſiaſticis, in quibus de re diuina, & æterna hæreditate tractatur: vnde in illis pax ciuium præcipuum bonum eſt, ad quod ſortes ordinantur, in iſtis pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum bonum eſt quod a ſolo Spiritu ſancto effici poteſt ideoque in illis, non in iſtis, licitum erit ſortibus uti.

22 Cum igitur ex hactenus dictis manifeſtum ſit quænam diuinatio, & quibus in caſibus peccatum ſit, ſolum dubiũ reſtat inquirendum, an ſemper peccatum mortale ſit, an uero aliquando ſolum ueniale eſſe poſſit? Et quidem quotieſcunque diuinatio hæc per *expreſſam dæmonis inuocationem* fit, peccatum mortale eſt, ob commercium illud cũ dæmone, ex S. Tho. 2. 2 q. 95. artic. 1. in corpore, in fi. Caie. eadem q. artic. 3. Nauar. in Manuali ca. 11. n. 24. verſ. Quinto, & nu. 28. uerſ. 7. & Greg. de Valenna tom. 3. diſp. 6. q. 12. puncto 4. tale namque peccatum non ſolum eſt contra religionem, ſed etiam contra charitatem erga ſeipſum, non tantum generali quadam ratione, ſicut ſunt omnia alia genera peccatorum, ſed peculiariter, quatenus agitur cũ hoſte ſalutis humanæ. Quæ uerò per *implicitam dæmonis inuocationem* fit, aliquando excuſatur a mortali *ob ignorantiam*, ex Caiet. ubi ſupra art. 1. & Nauar. cit. & Gregor. de Valentia, dummodo tamen ignorantia non ſit craſſa, & ſupina, ſcilicet, quia uel noluit ex induſtria ſcire, an hoc, aut illud ſit peccatum diuinationis, uel quia attentis omnibus circunſtantijs facile uinci potuiſſet: Immo etiam, ut Caie. & Gregor. de Valent. in locis proximè allatis docent excuſari poteſt a mortali ratione *leuitatis materiæ*, nimirũ quando non haberet animum ſuperſtitioſum inquirendi occulta ſed iocosè, & uane tunc enim uanitatis, non ſuperſtitionis peccatum erit, &c.

De vana obſeruantia, & Maleficio, quibus quis primum Decalogi præceptum transgreditur. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Obſeruantia vana in quo differt a Diuinatione.*
Obſeruantiæ nomine quænam intelliguntur. num. eod.
Obſeruantia vana explicita, vel implicita, & quid ſint.
2 *Obſeruantiæ vanæ ſpecies quatuor, & quænam ſunt, enumerantur.*
3 *Ars Notoria quid ſit? peccatum mort. ob tacitum commercium.*
Eſt vana, illicita, inefficax, & quare.
4 *Obſeruantia ſanitatum per cauſas naturales ineficaces tamen, & per artificialia pec. mor. ſed magis ſuperſtitioſum & illicitum per artificialia.*
5 *Obſeruantia futurorum euentuum, ex vanitate humana, cooperante dæmonum malitia, vana, & ſuperſtitioſa.*

6 Obſer-

Digitized by Google

6 *Obſeruantia reliquiarum, breuium, orationum ad collum appenſa geſtare quomodo illicitum, quomodo ſuperſtitioſum vſque ad nu. 9. ſeq.*

7 *Quomodo excuſanda, vel accuſanda ſint conſuetudines aliquarum regionum, in quibus adhibentur quædam formæ, quæ videntur ſuperſtitioſæ.*

8 *Hæc breuia portantem, vel has orationes recitantem tale periculum euitare poſſe ex vi prædictorum eſt a dæmone.*

Qualiter orationem Dominicam recitare ſuperſtitioſum eſſe cenſetur.

Breue S. Vincentij in pluribus miraculoſum.

9 *Inter omnes obſeruantias vanas præcipua eſt illa, quæ dicitur maleficium.*

- *Quid maleficij nomine intelligitur?*

Qui negant huiuſmodi maleficos, & maleficia, refutantur.

10 *Malefici tales cauſas applicare non poſſunt, quarum effectus ſequuntur.*

11 *Cauſa a maleficis adhibita vaniſſima, nec ullam habent uirtutem producendi effectum.*

12 *Malefici nulla faciunt, quæ concurrentibus cauſis quibuſcunque naturalibus fieri poſſunt.*

13 *An malefici, aut alij eorum maleficijs a diabolo de loco in locum transferantur, fuſe declaratur.*

14 *Rationes, quæ poſſunt homines ad credendum inducere, qui quod rationem multorum neſciunt, falſa, & fabuloſa arbitrantur.*

Scientia naturalis dæmonum nulla ex parte diminuta num. eodem.

15 *Omnia corpora inferiora obediunt quoad motum localem eorum potentiæ, ſaluo ordine naturæ.*

16 *Diabolus nouam ſpeciem, aut phantaſiam animæ, aut ſenſui interiori imprimere non poteſt ſed nouam imaginationem poteſt offerre, quomodo?*

17 *Malitia, & aſtutia dæmonis non minor eſt, quam ſcientia, aut potentia.*

Cur homines perditos cooperatores eſſe, vt plurimum vera uolunt mulieres, cum per ſe poſſint hæc maleficia perpetrare, ibidem.

Incubi, & ſuccubi qua ratione fiant Dæmones? nu. ead.

18 *Malefici, & ſtriges nonnunquam transformantur in beſtias quomodo? an tantum deluſorie, vel realiter per apparētiā.*

19 *Maleficiati euomunt acus, clauos, pilos, oſſa &c. Quomodo.*

20 *Dæmones excitare poſſunt tempeſtates, cauſare infirmitates, ſterilitates &c. quomodo.*

21 *Dæmones futura prædicere qualiter poſſunt.*

22 *Maleficiorum, ſeu maleficorum poteſtas qualis, & quanta.*

Dæmon impedire poteſt hominem Deo permittente varijs modis.

Ad amorē compellere quanta poteſtas exemplo oſtenditur.

23 *Maleficia omnia ad quinque genera reuocantur.*

24 *Maleficus quot modis cognoſci poteſt.*

25 *In maleficio ſeu malefico confeſſarius quatuor inquirere debet ad peccati grauitatem perſpiciendam.*

26 *An liceat pro re graui, & urgente bono publico maleficorum, & diuinatorum ali..s paratorum opera uti?*

27 *An ſaltem liceat Magos adire, & petere, vt maleficium vnum per aliud diſſoluant,*

1 TERTIA ſuperſtitionis ſpecies eſt *obſeruantia vana*, quæ in hoc a diuinatione differt, quod diuinatio tota refertur ad cognitionem rerum occultarum modo indebito conſequendam, hoc eſt, cognitionem futurorum Dei propriam indebito modo procurat, ſicque Deo iniuriam grauiſſimam infert, obſeruantia autem vana, & ſuperſtitioſa in eo conſiſtit, quod medijs inutilibus, & vanis procurat commoditates, & varias corporum immutationes, vt e. g. ſanitatem, vitæ prolungationem, ſcientiam rerum vniuerſalium, aut nocumenta his commoditatibus contraria alteri inferenda, & iiſdem locis, quibus diuinatio in iure canonico, & ſacris literis prohibetur. Obſeruantiæ namque nomine intelliguntur Magia, Veneficium, Maleficium, & ſimilia. Et ſicut diuinatio explicita, vel implicita eſt, ita etiam & obſeruantia vana *explicita*, vel *implicita* ſt.

Explicita eſt, quando inuocatur Dæmon, vt doceat aliquos effectus per media aliqua quæ vel hominem latent, vel per quæ dæmon, tanquam per inſtrumenta, effectus illos principaliter operatur: qui effectus intentus, ſi ſuperet vim naturalem cauſæ adhibitæ, & etiam facultatem naturalem Dæmonis, qualis eſt infuſio ſubitanea ſcientiæ, aut conciliatio beneuolentiæ aliorum, (hæc enim dæmon naturaliter præſtare nequit) erit expreſſa ſuperſtitio ſuperſtitioſe expectans a dæmone quod ſolius Dei eſt; ſin autem effectus intentus non ſuperet naturalem potentiam dæmonis, vt ſunt ſanitas, & quæuis corporis immutatio (excepta reſurrectione corporis, aut reſtitutione viſus, & huiuſmodi, quæ naturali alicuius creaturæ facultate fieri non poſſunt) tūc quidem licet grauiſſimum peccatum ſit propter commercium cum dæmone, non eſt tamen ita propriè ſuperſtitio, vt notauit Gregorius de Valentia to. 3. diſput. 6. q. 13. puncto. 1. eo quod non vſurpatur id, aut expectatur a dæmone, quod eſt ſolius Dei, poteſt enim dæmon multa facere, applicādo actiua paſſiuis, quæ nobis ignota ſunt, eo quod ignoramus naturales rerum cauſas, quæ tamen dæmonibus notæ, & manifeſtæ ſunt.

Implicita eſt, quando quis ea media adhibet ad effectus aliquos: quę non habent uirtutem ullam ad tales effectus, ignorans dæmonem ſolere ſe immiſcere huiuſmodi vanitatibus, vt hominem uanitati deditum irretiat, ſeu ignorans dæmonem eſſe eum, qui illos effectus operari ſolet. Dixi autem ſi hæc *ignoranter* adhibeat; Nam ſi ſciens adhibeat huiuſmodi media vana, eo ipſo expreſſe inuocatur dæmon facto, quamuis non verbo, vt ex ſe conſtat.

2 Huius autem *obſeruantiæ vanæ* quatuor ſunt ſpecies, quas explicant S. Tho. 2. 2. q. 96. & Caiet. ibidem, & in ſumma verb. incantatio. S. Anton. p. 2. tit. 12. c. 1. §. 9. 10. & ſeq. Ange. verb. ſuperſtitio. nu. 3. & ſeq. Sylueſt. eod. q. 10. Ioan. Bachonus in prologo quarti ſent. q. 9. art. 3. 4. & 5. Barthol. Medina in ſumma lib. 1. c. 14. §. 2. Greg. de Valen. to. 3. diſput. 6. q. 13. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. p. 2. lib. 3. c. 7. & 8. Nauar. in Manuali c. 11. nu. 31. & ſeqq. & Tolet. in ſumma lib. 4. c. 16.

3 Prima eſt *Ars notoria*, quia videlicet quis per quaſdam orationes, & ieiunia, adhibitis præterea inſpectionibus quarundam figurarum, & prolationibus quorundam verborum ignotorum, & alijs huiuſmodi, expectat ſcientiam abſque labore ſibi infuſum iri. Quę obſeruantia peccatum mortale eſt ob tacitum cum dæmone commercium, & illicita, & inefficax ad talem ſcientiæ acquiſitionem: illicita quidem, quia utitur huiuſmodi inſpectionibus figurarum & prolationibus verborum nō ut cauſis ſed vt ſignis quę ſigna, cum non ſint diuinitus ad hæc inſtituta (ſicut ſunt ſacramentalia ſigna ad ſuos effectus producendos) vana, & ſuperuacua ſunt, & conſequenter pertinent ad pacta quædam ſignificationum cum dæmone. Inefficax etiam eſt huiuſmodi ars ad acquirendam ſcientiam, quandoquidem his medijs non intenditur, aut acquiri poteſt ſcientia naturaliter. Etenim medium ordinarium acquirendi ſciētias eſt propria induſtria, ſtudium, & labor, abſque ſtudio igitur, & labore velle huiuſmodi ſciētias acquirere ad modum ſcientiarum infuſarum, vanum, & inefficax eſt, cum ſolius Dei ſit ſcientiam infundere, nec ad dæmones ſpectet intellectum illuminare: poſſunt quidem dęmones verbis hominibus colloquentes aliqua documenta ſcientiarū exprimere, ſubito autem ſcientiam infundere, & illuminare intellectum non poſſunt.

4 Secunda eſt *obſeruantia ſanitatum*, cum, ſcilicet, quis vanè media aliqua adhibet tanquam cauſas efficaces ſanitatis, ſeu immutationis corporum, & hoc, ſiue media illa ſint naturalia, ſed alioqui inſufficientia ad hoc, vt tales effectus cauſent, ut herbæ, lapides, &c. ſiue artificialia, vt characteres, figuræ, imagines, & huiuſmodi, cum enim figuræ illæ naturaliter huiuſmodi effectus cauſare nequeant, adhibendæ non ſunt tanquam cauſæ ſufficientes ad tales effectus cauſandos, adhibitæ autem tanquam ſigna ad pacta ſignificationum cum dæmonib. inita pertinēt. Quamuis enim cauſæ naturales ad ſuos proprios effectus adhiberi poſſint; ſi tamen naturaliter tales effectus cauſare nō valeant, non tanquam cauſæ, ſed ſolum tāquam ſigna adhiberi poſſunt, ſic autem tanquam ſigna adhibitæ pertinent

Digitized by Google

nent ad pacta ſignificationum cū dæmonibus inita, quod ſuperſtitioſum, & peccatum eſt. Multoque magis ſuperſtitioſum, & illicitū eſt, artificialia, quatenus artificialia ſunt, v.g. *imagines*, quas uocant Aſtronomicas, *characteres*, *nomina quædam*, aut alias huiuſmodi *vanas obſeruationes*, ad effectus extraordinarios adhibere, vt rectè docent S. Tho. 2.2.q.96.art.2.ad 1. & 2. & lib 4 contra gentes. c. 104. & 105. & ibidem Ferrarienſis, Syluest verb. ſuperſtitio. q. 10. Ratio eſt, quia huiuſmodi artificialia neque ſecundum ſe, neque virtute aliqua cælesti eis impreſſa poſſunt eſſe principium operationis, qua alterentur corpora, & ideo vane adhibita ſunt pacta tacita cum dæmonibus inita, & illicita, & damnata ſunt, vt latè probat Greg. de Val. vbi ſupra.

Tertia eſt *obſeruantia futurorum euentuum*; Sunt enim, qui ex quorundam impertinentium obſeruatione mala ſibi, vel alijs futura coniiciunt, obſeruantes aliqua tempora, loca, aut verba audita, vel occurſus hominum, aut animalium, &c. Quæ omnes obſeruationes, cum ſine ratione & arte ſint, nec ex auctoritate Dei, vel eccleſiæ introductæ ſed ex uanitate humana, cooperante dæmonum malitia, qui nituntur animos hominum huiuſmodi vanitatibus implicare, vanæ, & ſuperſtitioſæ ſunt, vt docent S. Tho. 2. 2. q. 99. art. 3. S. Ant. par. 2. tit. 12. c. 1 §. 10. Syluest. verb. ſuperſtitio, q. 10. verſ. Tertium. Grego. de Valentia tom. 3. diſput. 6. q. 13. puncto 2. Toletus in ſumma lib. 4. c. 16. & alij: Cuius rei optimum, & expreſſum extat S. Aug. teſtimonium lib. 2. de doctrina Chriſt. c. 20 his verbis, *Ad pacta cū dæmonibus inita pertinent millia inanium obſeruationum, puta, ſi membrum aliquod ſalierit, ſi iunctim ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius interuenerit; limen calcare, cum ante domum ſuam quis tranſit, redire ad lectū, ſiquis, cum ſe calciat, ſternutauerit, redire domum, ſi procedens offenderit, cum veſtis a ſoricibus roditur, plus timere ſuſpicionem mali futuri quam præſens damnum dolere.* Hæc S. Auguſt. Quamuis enim a principio in iſtis obſeruationibus aliquid fortaſſis ueri homines experti ſint, id tamen non iſtarum uirtute, ſed caſu accidit; Poſtea uero cum homines incipiant animum ſuum huiuſmodi obſeruantijs implicare, multa ſecundum huiuſmodi obſeruationes eueniunt per deceptionem dæmonum, vt in his obſeruationibus homines implicati curioſiores fiant, & ſe magis inſerant multiplicibus laqueis pernicioſi erroris, ex S. Aug. vbi ſupra, S. Thom. ar. 3. ad 2. & Syl. in verb. ſuperſtitio, q. 10. verſ. Tertium.

6 Quarta eſt *obſeruantia reliquiarum, breuium*, & *orationum* portando eas ad collum, vt vero vanitas & ſuperſtitio omnis in huiuſmodi incantationibus vel ſcripturis ſuſpenſis euitetur, hæc ſecundum S. Tho. 2.2.q.96.art.4. cauenda ſunt.

Primo quidem, vt nihil falſi contineant non ſolum contra ſacram ſcripturam, ſed etiam contra eccleſiæ auctoritatem, & conſuetudinem, ſic enim effectus earum expectari non poteſt a Deo, qui non eſt teſtis falſitatis.

Secundo, ne aliquid in eis proferatur, aut ſcribatur ad inuocationem dæmonis pertinens, tunc enim certum eſt ſuperſtitioſum, & illicitum eſſe.

Tertio, ne ignota nomina contineant, quia tunc aliquid illicitum ſub illis latere videtur, vnde S. Chryſoſt. ho. 42. ſuper Matth. ait, *Quod Phariſæorum magnificantium fimbrias ſuas exemplo, nunc multi aliqua nomina Hebraica Angelorum confingunt, & ſcribunt, & alligant, quæ non intelligentibus metuenda uidentur.*

Quarto, ne cum verbis ſacris aliqua vana contineantur puta, aliqui characteres inſcripti præter ſignum crucis, quia alij ad dæmonis inuocationem pertinent.

Quinto, ne ſpes habeatur in modo ſcribendi, aut ligandi, aut in quacunque huiuſmodi vanitate, quæ ad diuinā reuerentiam non pertineat, quia hoc iudicaretur ſuperſtitioſum, alias autem eſſe licitum, vnde can. Non liceat Chriſtianis. 26. q. 5. dicitur, *Non liceat Chriſtianis tenere traditiones Gentilium, non in collectionibus herbarum, quæ medicinales ſunt, aliquas obſeruationes, aut incantationes attendere, niſi tantum cum ſymbolo diuino, aut dominica oratione vt tantum creator, & Deus omnium adoretur, & honoretur.* Talis obſeruantia vana eſt illa, quando euangelium ſcriptum eſt in charta virginea, & cum certis cerimonijs. Talis etiam eſt, ut notant Caiet. in ſumma verb. incantatio. Barthol. Medina in ſumma lib. 1. c. 14. §. 2. & Greg. de Val. to. 2. diſp. 6. q. 13. pun. 2. quod annulus ferreus ſuper filum poſitus moueatur uerbis aliquibus ſacris pronuntiatis. Tunc enim putandum eſt *tacitè* eiuſmodi verba ad dæmonem referri, qui vult etiam uerbis ſacris honorari, non vero ad Deum, a quo minimè expectandus eſt vllus effectus vanus. Id quod Caietanus ubi ſupra, teſtatur ſe experientia probaſſe. Cum enim annulo ſuper filum poſito diceret illa eadem uerba, proteſtatus ſe nullo modo ad dæmonem illa dirigere, ſed ad Deum, ſecundum intentionē eius, qui illa aliquando ſancte uſurparit, annulus permanſit immotus. Quod ſignum eſt effectum illum non ſequi, niſi quando *tacitè* illa uerba ad dæmonem referuntur.

7 *Ex* quibus etiam patet, quomodo accuſandæ, uel excuſandæ ſint conſuetudines aliquarum regionum, & prouinciarum, in quibus a precantibus, uel quippiam deſiderantibus aliquæ circumſtantiæ adhibentur, quæ uidentur ſuperſtitioſæ. Vt quod iumentis uena aperitur certo die alicui ſancto dedicato. Item quod circa templum S. Antonij nouies circumducuntur iumenta. Item quod in Italia, ut narrat Caiet. 2. 2. q. 96. art. 4. ſoliti ſunt aliqui ex primo nūmo oblato imagini Crucifixi in Paraſceue facere annullū pro depellendo morbo contractionis neruorum. In his namque, & ſimilibus caſibus, ſi animus ſit adhibendi huiuſmodi circumſtantias tanquam per ſe efficaces ad effectum impetrandum à Deo, ſ. ſanitatem, & rerum ſuarum incolumitatem, &c. ſine dubio eſt ſuperſtitio mortalis ex genere, ex Grego de Valentia, vbi ſupra. Quo ſenſu intelligendum eſt quod Nauar. in Manuali cap. 11. numer. 36. verſicul. 26 ait, eſſe peccatum mortale colligere herbas medicinales in die B. Ioannis Baptiſtæ, vel in die S. Petri, vel alterius Sancti iumentis venam aperire. Quamuis enim non ſit peccatum uti huiuſmodi circumſtantijs, ſi ex deuotione, & vt ſe magis excitet ad intente precādum propter præſentiam rerum ſuarum circa templum Sancti; vel etiā propter diem ſancto dedicatum, vel propter Crucifixi memoriam, aut ſi caſu & concomitanter iſta faciat, ſi tamen hæc faciat credens in tali die, aut cum tali circumſtantia herbas collectas, aut apertionem venæ, &c. maiori pollere virtute, quam ſi in alio die, aut tempore fieret, ſuperſtitio erit mortalis: vbi autem non eſſet talis ſuperſtitio, nec periculum ſcandali, ſcilicet quod alij, non putarent eſſe ſuperſtitionem, & conſuetudo loci hæc obſeruaret, nullum eſſet peccatum hæc facere, vt Nauarrus, Greg. de Valentia vbi ſupra, & Caiet. 2. 2. q. 96. ar. 4. teſtātur, vbi ait, quod ex eo quod S. Greg. triginta diebus orari fecit pro defuncto, hodie dicentes ex deuotione Miſſas triginta pro aliquo defuncto excuſantur, nec peccant venialiter, ex quo principale, puta, quod virtus diuina aſſiſtat, ſuſtineri pot, licet aliam rationem reddere neſciant, quare has conditiones & circumſtantias, quæ aliàs vanæ ſunt, obſeruant, niſi quia ſic a maioribus ſuis acceperunt. Difficile namque eſt, velle tales conſuetudines ſeniorum traditione, & auctoritate obſeruatas tollere, ſed res pie & prudenter explicanda eſt, & fideles admonendi ſunt, ne exinde ad vana, & ſuperſtitioſa declinent, vt præfati authores teſtantur. Et quidem quoad catholicos res ſatis defenditur, & explicatur ex dictis: contra hæreticos vero, qui abſolute damnant catholicos ſuperſtitionis, dum hæc faciant, aut permittant adduci poteſt teſtimonium illud S. Paulini, qui in Natali 2. S. Felicis Martyris Nolani non ſine laude, & commendatione refert conſuetudinem fidelium, qui ſuo tempore ſolerent ad ſacrum Martyris ſepulchrum accedere.

Non ſolum gremio ſua pignora ferre paterno,
Sed pecora ægra manu ſæpe introducere ſecum,
Et ſancto quaſi conſpicuo mandare licenter.
Moxque datam ſua confiſos ad uota medelam
Experto gaudere Deo, & iam credere ſana,
Et vere plerumque breui ſanata ſub ipſo
Limine læta ſuis iumenta reducere tectis.

8 *Sexto*, Ne in eis prænotauerit, quod qui hęc breuia portauerit,

Digitized by Google

tauerit, vel has orationes dixerit, tale malum euitabit, puta, non morietur in bello, in peccato, & huiuſmodi. vel cõſequetur tale bonum, puta, obtinebit fauorem puellæ, &c. nec etiam portentur, aut dicãtur tali animo, quaſi ſibi hęc quis ob illa promittat, hoc enim illicitum, & a dæmone eſt, qui dum ſic ſimplices, & idiotas reddit ſecuros, facit, vt ſe periculis exponant, & facilius peccent, & ut in peccatis moriantur; Ratio eſt, quia Deus nulli orationi, nullis uerbis infallibilem temporalem effectum promiſit, cum bona hæc temporalia nobis aliquando mala, & nociua ſint, Vnde cum reſignatione voluntatis petenda ſunt, quatenus ſint ad Dei gloriam, & ſaluti animarum conducant. Si igitur diceretur ipſamet oratio Dominica cum hac firma ſpe, quod prius reuelabitur hora mortis, quod ſcientia diuinitus infundetur, quod latrones, & inimici nocere non poterunt, eſſet ſuperſtitioſum; ſin autem nihil horum ſit, licitum erit verba ſacra, & preces ſcriptas ad collum portare, ſicut etiam voce vſurpare. Nam, cum quis geſtat, tacite eo ipſo precari etiam videtur, & maxime conducit ad excitãdam deuotionem, & ad Dei beneficia promerenda. Ratio eſt, quia cum certum ſit verbum Dei creditum, & prolatũ eſſe ſummæ virtutis ad impetrandum, defendendum, & adiuuandum, actualiter vero illud ſemper proferre, & meditari non poſſumus, & illud alligatum portare in ſignũ, & teſtimonium quod ſemper habemus cor ad Deum, & in illo ſperamus bonum, & ſanctum eſt, ex corde religioſo & pio procedens. Vnde eccleſia in laudem S. Ceciliæ canit, quod ſemper Euangelium Chriſti in pectore gerebat. Sic etiam legitur de ſanctis Bartholomæo, Barnaba, & alijs, quod infirmos curabant Euangelium eis ſupraponẽdo, & multi Religioſi publice, & notorie dant breuia infirmorum collo alligãda, vt Dominicani teſte Coſmo Philiarcho loco inferius citando breue S. Vincentij, de quo multa videntur miracula, & ſenſibiliter videmus Euangelium poſitum ſuper dæmoniacos maximã habere virtutẽ.

Eadem plane ratio eſt de portatione reliquiarum, ſi in portentur ex fiducia Dei, & Sanctorum, quorum ſunt reliquiæ non erit illicitum: Sin autem circa hoc attenderetur aliquod vanum, puta, quod vas eſſet triangulare, quadrangulare, aut aliquid aliud huiuſmodi, quod ad reuerẽtiam Dei, & Sanctorum non pertineret, illicitum planè, ac ſuperſtitioſum eſſet. Sic S. Thom. 2. 2 q 96 art. 4. S. Anto p. 2. tit. 12 ca. 1. §. 12. Angel. verb. ſuperſtitio nu. 7. Sylu. verb. eod quæſt. 10. verſic. Quartum. Greg. de Valen. to. 3. diſp. 6. q. 13. punct. 2. Nau. in Manuali. c. 11. nu. 35. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. p. 2. lib. 3. cap. 10. Toletus in ſumma lib. 4. c. 16. & alij. In his ergo omnibus caſibus peccatũ eſt mortale huiuſmodi vana, & ſuperſtitioſa obſeruantia, vt potè contraria virtuti religionis, niſi excuſentur, qui ijs vtuntur, ignorantia vincibili, & non craſſa, quia, ſ. ignorãt hæc eſſe illicita, ſecus autem ſi admoniti illa adhibeant, ut præfati authores communiter tradunt.

9 Inter alias autem obſeruantias vanas illa vna, & præcipua eſt, quæ Maleficium appellatur, Maleficij autem nomine intelligitur hoc in loco illud ſolum maleficiũ, quod a diabolo per hominem, vel inſtante homine infertur, mediante aliquo ſigno pacti expreſſi, vel taciti, quod eſt inter maleficum, & diabolum, quod ſignum etiam maleficium dicitur, vt infixio gladij intra circulum, plumarum inuolutio, imago cærea cum acubus infixis, & huiuſmodi.

Et quamuis aliqui negare videantur huiuſmodi maleficos, & maleficia, dicentes ea omnia, quæ communiter à maleficis fieri putantur opera dæmonum, potius ſine opera dæmonum, mediantibus cauſis naturalibus effici; Siquidem poſſunt aliqui notitiam illarum cauſarum naturaliũ habere, & per earum applicationem, influentibus cælis, illos effectus facere, quos dæmonibus tribuimus; Nihilominus tamen certum eſſe debet dari talia maleficia, & tales maleficos reperiri, adeo vt non ſolum in ſacris literis tales occidi iubentur, ut Exod. 22. vbi dicitur, *Maleficos non patieris viuere*: ſed etiam iure ciuili pęna mortis affici præcipiuntur, l. Nemo. l. Multi, C. de maleficis, & mathematicis. Immo etiam ratione conuincitur, non omnia, quæ ab illis fiunt, ab hominibus mediantibus cauſis naturalibus fieri poſſe, ſed ſolum a dæmonibus.

10 *Primo* enim homines tales cauſas habere, & applicare non poſſunt, vt illi effectus ſequantur; ut patet de pluuijs, grandinibus, fulminibus, & huiuſmodi, quæ ipſi efficiunt. Siquidem ad applicandum actiua paſſiuis requiritur contactus ſaltem virtutis intra ſphæram actiuitatis: certum autem eſt hominis virtutem non extendi uſque ad nubes, ex quibus illa generantur.

11 *Secundo*, Quia uidemus illa, ex quibus tales cauſant effectus, uana prorſus eſſe, nec vllam habere uirtutem tales effectus producendi, vt patet ex inſpectione ſola eorum, quæ ad illos cauſandos efficiunt; Nam pro pluuia, & grandine ſcopam aqua intingunt, & in aerem aquam ſpargũt, & ſtatim ſequitur pluuia; Ad aliquem maleficiandum faciunt imaginem cæream, cui acus infigunt, & ille, qui maleficiatus fuit, in illis partibus crudeliter torquetur, in quibus imago illa cærea fuit acubus infixa, quę tamẽ certum eſt non habere uirtutem producendi tales effectus, non enim exiſtimandum eſt nocumentum imaginis peruenire ad perſonam, ſed dæmon hæc erga perſonam operatur, dum maleficus eadem facit circa imaginem, id quod facit per pactum expreſſum, vel tacitum, dum in illis vanis obſeruationibus colatur, & inuocetur, adeo ut ſi huiuſmodi vana fierent ab alio qui diabolo, & eius malignis effectibus renunciet, nullus ſequitur effectus.

12 *Tertio*. Malefici multa faciunt, quæ ſine dæmone fieri non poſſunt, concurrentibus quibuſcunque cauſis naturalibus, & cæleſtium corporum influentijs, qualia ſunt illa, quæ prouenire non poſſunt niſi ab intellectu dirigente, & operante, non quidem humano ſed aliquo alio in rebus ipſis exiſtente, qui educi non poteſt ex potentia materiæ, ut v. g. quando malefici ſuis artibus portantur, & alios ẽt inuitos portari faciunt ad loca remotiſſima, ubi uolunt, etiam ianuis, & feneſtris, & omnibus clauſis quibus ad eorum ingreſſum, & egreſſum clauſa a dæmone aperiuntur, & aperta poſtea clauduntur eo modo, ac ſi tacta non fuiſſent, quę omnia non poſſunt prouenire a uirtute corporea, vel ratione delationis per aera, & per loca clauſa, vel ratione ordinis, & directionis ad locum determinatum illis ignotum, ſed a uirtute aliqua intellectiua cognoſcente, & dirigente, quæ directio non poteſt eſſe ab intellectu eorum, qui inuitè & quo neſciunt, portantur. Item ad inuenienda occultiſſima faciunt, quòd puella uirgo in amphora aquæ, aut in vngue videat imaginem eius, qui furtum fecit, cum omnibus particularibus circumſtantijs quæ neque maleficus neque puella illa nouerunt, quæ non uirtute aliqua corporea fiunt, ſed opera dęmonis, qui illam effigiem in amphora facit, aut ſpeciem illam phantaſiæ obijcit. Item magicis ſuis artibus faciũt, ut lapides, ligna, & bruta nonnũquam loquantur, locutio autem nõ niſi ab intellectu, & maxime reſponſio ad rem, & de occultis, quæ homines ignorant, procedere poteſt, vt propterea neceſſario fatendum ſit dari maleficos, & vere fieri huiuſmodi maleficia, non uirtute cauſarum naturalium ſed opera dæmonum, vt experiẽtia conſtat, & pluribus probant Syluester Prierius Magiſter Sacri Palatij, li. 2. de ſtrigimagis c. 1 & ſeq & Fr. Bart. Spineus Magiſter etiam Sacri Palatij in q. de ſtrigibus ca. 18. & ſeq. Malleus Maleficarum par. 2. & p. 3. Petrus Binſfeldius ſuffraganeus Treuirenſis in tractatu de confeſſionibus maleficorum, & ſagarum, vbi par. 2. multa de hac re dubia proponit, & ſoluit. Coſmus Piliarchus de officio Sacerd. par. 2. lib. 3. c. 7 & 8. Greg. de Valen. tom. 5. diſp. 6. q. 13. puncto 4. Tolet. in ſumma lib. 4. c. 16 & alij paſſim.

13 *Dubitant* quidem Canoniſtæ de aliquibus eorum effectibus, nimirum, an malefici, & alij eorum maleficij, à diabolo de loco ad locum portentur, & de alijs huiuſmodi, ſcilicet de eorum tranſmutatione in brutorum figuras, propter ican. Epiſcopi. 26. q. 5. ex Concilio Aneyrano, ubi iubentur concionatores docere omnia iſta, quę narrantur de mulierculis, quæ dicebant ſe portari cum Diana, vel Hierodiade Dea paganorum, eſſe fabuloſa, præſtigioſa, & ſolum in phantaſia perfici. Ceterum quamuis nonnunquã illuſiones ſint, vt ſuperius diximus agentes de præſtigijs, non tamen negandum eſt, quin aliquando dęmon vere huiuſmodi mulieres tráſferat de loco ad locum. Eſt enim id experientia a iudicibus varijs comprobatum, præſertim

tim

Digitized by Google

tim in Germania, vt Nauarrus ex Maleo maleficarum. p. 1. q. 1. & p. 2. c. 3. refert c. 11. nu. 38. verſ. Trigeſimo ſecundo. & Coſmus Philiarcus, vbi ſupra, ex diuerſis authorib. oſtendit: Idemq; concedunt Abulenſis ſuper ca. 4. Matth. q. 47. Franciſcus Victoria q. 2. & 7. de Magia. Alphonſus a Caſtro, lib. 1. de iuſt hæret. punitione, c. 16. Caiet. 2. 2. q. 95. art. 3. Greg. de Valen. to. 3. diſp. 6. q. 13. punc. 2. Toletus, & alij, vbi ſupra. Ratio eſt, quia certum eſt materialia, & corporea quantum ad motum localem obedire Angelis, tam bonis, quam malis ad nutum. ex S. Tho. p. 1. q. 110. artic. 3. Syluest verb. Maleficium. q. 2. verſ. Secundum. Coſmo Philiarcho, vbi ſupra, c. 7. in dæmonib. autem manſerunt naturalia, & in ſua prima perfectione, Ideoq. a dæmonibus de loco ad locum portari poſſunt. Immo de facto certum eſt homines ab Angelis bonis, & malis fuiſſe de loco ad locum portari poſſunt. Immo de facto certum eſt homines ab Angelis bonis, & malis fuiſſe de loco ad locum tranſlatos. De bonis extant exempla Abacuc, Danielis c. 15. & Philippi, Act. octauo; de malis etiam habemus exẽpla clariſſima; & a tota eccleſia recepta, & celebrata, de Hermogene Mago, qui iuſſu S. Iacobi Apoſtoli a dæmone ligatus fuit, & de domo propria ad domum S. Iacobi per aera portatus, & de Simeone Mago, qui magicis artibus a dæmonibus viſibiliter per aera, quaſi cælum conſcenderet, ſe deportari fecit, quem S. Petrus, præcepto dæmonibus facto, de ſublimi aere depoſuit, & cadens toto fractus corpore poſtea expirauit. Quam hiſtoriam referunt Clemens Roman. lib. 6. conſtit. c. 9. Arnob. lib. 2. aduerſus Gentes. Cyrill. Hieroſol. Catecheſi 6. Epiphan. hæreſi 21. Euſeb. lib. 2. hiſt. c. 14. Philaſtrius de hæreſ. c. 3. S. Auguſtinus epiſt. 86. ad Caſulanum. & De hæreſibus hæreſ. 1. Seuerus Sulpitius li. 2. Hiſtoriæ. Theodoretus lib. 1. hæreticarum fabularum. c. 1. Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſtol. 13. Maximus Turinenſis ſermo. 5. in Natal. Apoſtolorum, vbi latè hanc rem declarat. Damaſius Papa libro de vitis Pontificum Romanorũ, in Petro. Hegeſippus lib. 3. c. 2. Metaphraſtes in die 29. Iunij. Niceph. lib. 2. Hiſt. c. 36. Cedrenus in compendio Glycas lib. 2. Annal. Gregorius Turonenſis lib. 1. Hiſtor. Franc. c. 25. & alij, quos refert Baronius Cardinalis to. 1. Annaliũ ſub anno Chriſti 68. Petri vero 24. Neronis anno 12. a nu. 16. vſque ad numerum 22. vbi multa narrat, quæ a Simone Mago artibus magicis fiebant. Vnde ad dictum can. Epiſcopi 26. q. 5. Reſpondent Victoria & Greg. de Valen. vbi ſupra, ex Turrecremata ſuper illum canonem non ita intelligendum eſſe quaſi ibi negetur, quod nullo modo cõtingat vnquam uere huiuſmodi accidere ſed quia fabuloſum eſt id accidere eis modis, qui in illo canone memorãtur, ita ſcilicet ut eiuſmodi mulieres conuiuentur cum Diana, & cum Herodiade: credebant etiam mulieres illę quarum ib. fit mentio, Dianam, & Herodiadem uerſas eſſe in Deas, quod eſt hæreticum; credebant etiam ſe certis noctibus ſuper quaſdam beſtias multarum terrarum ſpatia cũ Herodiade, & Diana Dea ad eius ſeruitium tranſcurrere, quæ omnia falſa, & nugatoria ſunt; Quam etiam reſponſionem dant Syluester, ubi ſupra, lib. 2. c. 1. Nauar. loco citato Coſmus autem Philiarcus, ubi ſupra, c. 7. in fin canonem illum nullius eſſe auctoritatis & inter paleas numerari, nec in dicto Concilio Ancyrano reperiri, & faciunt pro hac ſolutione ea, quæ in lib. Decretalium, ante d. can. Epiſcopi. 26. q. 5. nouiter correcto, & iuſſu Gregor. XIII. impreſſo, annotantur.

14 *Quia* uero tam multa, & fere incredibilia de his maleficis dicuntur, ut nonnulli, qui illorum rationem reddere neſciunt, hæc falſa, & fabuloſa eſſe credant, non abs re erit breuiter fundamentum horum omnium proponere, ut eo cognito, facilius credi, & diligentius ab omnibus caueri poſſint malefici iſti, qui uirtute dæmonis ea omnia operantur. Etenim, ut notat S. Tho. p. 1. q. 64. in dæmonibus magna ineſt ſcientia, non enim per peccatum ſcientiam naturalem amiſerunt, agnoſcunt enim naturali ſcientia, omnes ſpecies, & naturas, & uirtutes rerum naturales per earum ſpecies, ſeu ſimilitudines eis à Deo à principio ſuæ creationis inditas, eaſque non ſolum in communi, ſed etiã in particulari cognoſcunt, ex S. Tho. 1. p. q. 57. artic. 1. & 2. Vnde quilibet diabolus perfectè cognoſcit uirtutes omnium Angelorum, cælorum, ſtellarum, herbarum, volucrũ piſcium, animalium arborum, metallorum lapidum, & elementorum. & quæ hominibus quocunque modo prodeſſe, aut obeſſe poſſunt. Et cum ſint intellectuales, & ſine diſcurſu, & ratione intelligant. eorumq; intellectus à principio perfectus, & in actu fuerit, omne ens intelligibile vniuerſaliter, quod eſt eorum naturale obiectum ab initio cognouerunt quę cognitio naturalis nec per peccatum penitus ablata, nec aliqua ex parte diminuta fuit, quia cum eorum conſequatur naturam quæ ſimplex eſt, nihil ab ea ſubtrahi poteſt; Quod ſi dęmones ſæpe fallantur, inde eſt, quod tanquam ſuperbi ex rebus naturalibus de myſterijs diuinis, de futuris contingentibus, & de his, quæ libera uoluntate fiunt, & de his, quę ſecundum diuinam potentiam eueniunt, iudicare volunt.

15 Et cum tam magna ſit eorum ſcientia, non minor eſt eorum potentia, quibus omnia corpora inferiora quo ad motum localem obediunt, ſaluo naturæ ordine, vt diximus, vnde non poſſunt totam terram, aut aliud elementũ mouere, cum hoc eſſet ordinem naturæ euertere; poſſunt tamen quaſcunque partes etiam turres, & montes mouere; poſſunt etiam tanta celeritate moueri naturaliter, vt in tempore imperceptibili ab oriente in occidentem, a terra in cælum, & econtra aliquid portare valeant, quo quando volunt, ex S. Thom. 1. p. q. 53. art. 3. portant autẽ per hæc, quod ita intelligunt, & uolunt, nam corporea, vt diximus, quoad motum localem eorum voluntati obediunt.

Hinc eſt quod angeli mali ea omnia facere poſſunt, quæ per motum localem, aut per applicationem virtutum actiuarum naturalium fieri poſſunt, ſi a Deo permittantur, vt homines ad longinqua loca portare, pluuias, ventos, infirmitates ſanitates, & huiuſmodi facere; Item aerem condenſare, illum colorare, & figurare, & in eo apparere in forma viri, & mulieris, aut beſtiæ, vt experientiæ docent, & ſancti tradunt.

16 Quia vero in iſtis apparitionibus fiunt nonnunquam illuſiones, & multa apparent oculis fieri, quæ vere non fiũt, vt iſtorum etiam rationem reddamus, oſtendendum breuiter eſt ad quid ſe extendat diaboli poteſtas ſpecialiter circa hominem quantum ad animam, & corpus, & res, & famam. Et quidem certum eſt, non poſſe diabolum nouam ſpeciem, ſeu phantaſma in anima, ſeu in ſenſu interiori imprimere, quæ nullo modo in ea fuerit; ſi enim non poteſt nouas formas in materiam corporalem influere, multo minus has imprimere poterit in imaginatione, in qua nihil recipitur ſine organo corporali. Vnde facere nequit, vt cæcus a Natiuitate imaginetur colores, vel quod ſurdus natus imaginetur ſonos, poteſt tamen per ſpecierum, ſeu phantaſmatum tranſmutationem diuiſionem, & compoſitionem noua imaginationi offerre, Cum enim in cerebro quidam ſinus ſint pleni ſpiritibus ſubtilibus ſenſitiuis, in quibus ſpiritibus conſeruantur ſpecies rerum ſenſitiuarum, quorum ſpirituum motu, & tranſmutatione contingit etiam ſecundum naturæ operationem noua imaginari, (quam tanquam ſomniorum cauſam reddit philoſophus) poſſunt hoc etiam modo dæmones immutare imaginationem non ſolum dormientium, ſed etiam vigilantium, & noua quædam oſtendere, non quidem totaliter noua, ſed per diuerſas diuerſarum phantaſmatum partium compoſitiones, ſicut nos etiam pro libito poſſumus diuerſa phantaſmatum compoſitione. & diuiſione noua, & impoſſibilia imaginari, vt montem aureum, chymeras, &c. poteſt etiam eſſe tanta ſpirituum, & humorum commotio in phantaſmatum delatione, vt huiuſmodi apparitiones etiam vigilantibus fiant, & oculis corporeis cerni videantur, vt patet in febricitantibus, qui etiam vigilantes patiuntur alienationes, & dicunt ſe videre latrones, & in melancholicis, qui aliquando multitudinem hominum armatorum ſibi videre videntur, & timore perculſi exinde clamores grauiſſimos emittunt. Si igitur apparitiones, & illuſiones iſtæ naturaliter fiant in dormientibus, infirmis, & melancholicis, multo magis fieri poſſunt a dæmonibus, qui humores omnes hominis mouere poſſunt, & reducere ad caput, ſpecies diuidere, & tranſmutare, ut diximus.

Poteſt etiam in humanum corpus infirmitates inducere,

rı; vt

Digitized by Google

re,vt patet in Iob,intellige omnes infirmitates incurabiles per corpora inferiora, quia nouit virtutes omnium eorũ, & eas corporibus humanis applicare poteſt. Poteſt etiam nocere in rebus,vt patet in Iob quem ſubito accepta licẽtia rebus omnibus ſpoliauit,ſimiliter in fama, quia ſimulare poteſt formam humanam,& obloqui & fingere caſus, in quibus videantur delinquere,ſicut permiſit ſe inueniri ſub lectulo cuiuſdam ſancti uiri in forma puellæ,vt refert Syl.vbi Sum verb.malefic.q.3.in fi.

17 *Nec* minor illis ineſt malitia,& aſtutia,cum enim tanta ſcientia & poteſtate imbuantur, ex odio erga genus humanum,vtuntur modis omnibus,ut homines ad ſe confugientes decipiant,& perdant,& quamuis huiuſmodi maleficia(quando id a Deo illis permittitur)per ſe agere poſſint,volunt tamen homines perditos cooperatores eſſe,vt plurimum autem teſte Alexand.de Ales p.2 q.165. mẽbr. 6.mulieres,& homines ſimplices decipiunt. Inuocati etiã nonnunquam ueniunt,ut eis fides facilius adhiberi poſſit, aliquando non ueniunt & hoc,vt magis noceant,venientes etiam aliquando non efficiunt ea,quæ facere ſoliti ſunt ſed potius figmenta eſſe oſtendunt,& hoc,quando timẽt ne maleficia eorum detegantur,& contra maleficos procedatur,& ut alios ad credendum inducant,ſomnia & falſa eſſe quæ de maleficis dicuntur, vt ſic maleficia liberè,& impune fiant.

Ex his facile colliguntur rationes eorum omnium, quæ a maleficis fiunt,ſ.qua rõne ſæpe in ſpecie mulierum,& virorum appareant,& ſub ſpecie mulierum ſupponant ſe uiris & ſub ſpecie virorum moleſti ſiunt mulieribus, quæ etiam ex eorum congreſſu generant, quos latini incubos, & ſuccubos uocant,ex S.Greg.lib.7.Moral c.12.S.Aug.li. 15.ciuit.c.23.Iſid.lib.8 Etymol.c vlt.S.Tho.2.d.8. art.4. q.2.Coſmo Philarc de offic ſacerd.p.2.lib.3.cap.8.vbi uaria huius rei affert exempla.

18 *Eadem* modo malefici,& ſtriges ſuis maleficijs nonnunquam transformantur in beſtias,quod licet aliquando fiat deluſione ſola imaginatione, nonnunquam tamen fit etiã per realem,& extrinſecam apparentiam, in cuius ſignum multi,& multæ ſub forma gattorum fuerunt vulnerati,et cum vulneribus in eiſdem locis correſpondentibus reperti,qui capti confeſſi ſunt,et pueri quos maleficiarunt, infra paucos dies exſiccati interierunt, vt latius habetur in Malleo malefic.p.2.q.1.c.9.

Neque ſolum transformantur, ſed etiam alios transformant & transformati portant onera vt aſini,ſicut vidẽtur,cuius rei exempla afferunt S. Auguſt.lib.18.ciuit.c.16. 17.18.& Malleus Malefic.p.2.q.2.c.4. Philiarcus vbi ſupra,& alij,non quod vere tranſmutentur,& propriam figuram amittant,ſed ſicut dæmones poſſunt corpora aſſumere aerem condenſando,& ſub diuerſis formis apparere ita etiam poſſunt per actiuorum applicationem maleficorum & maleficiatorum corpora incuruare,& aeris condẽſatione nobis occultare,& figuras beſtiarum,vt gattorum aſinorum,volucrum efficere,& circumponere, vt in hæc, & ſimilia animalia conuerſi videantur, & ipſi dæmones, vt videantur vera animalia,formant voces eis proprias,illos; portant,vt videantur ut volucres volare, onera ſuſtentant,quæ,vt aſini,portant,feneſtras eis aperiunt,vt ſub gattorum forma ad maleficiandum portati ingrediantur,ac ſe etiam condenſato corpus alicuius proportionaliter extendunt,vt uideatur ſine membro,quod tanquam abſciſſum oſtendunt,& poſtea videtur, quod illud reſtituunt, cum verè abſciſſum non fuerit,ſed ſolum fuit apparẽs, & phantaſticum; Immo etiam ipſi dæmones aliquando ſub forma bruti apparent,ut ſerpentis, vt patet in tentatione primi parentis,& alia huius rei exempla refert S. Aug. lib. 18.ciuit.capit. 18. poſſunt enim per aeris condenſationem quam voluerint formam oculis oſtendere.

19 Quantum vero ad effectus admirabiles,vt quod maleficiati euomant acus,clauos,pilos,oſſa magna plumas ingenioſiſſimè conſertas,& huiuſmodi,quod videtur impoſſibile,vt res tam magnæ, & ſenſibiles per foramen paruũ oris immo etiam per oculos ſine dolore viſibiliter emittantur,patet ex dictis quomodo hæc fieri poſſint: Nam vel ſunt illuſiones,vt videantur,quæ verè non ſunt,vel dæmõ aeris condenſatione,& coloratione facit illa apparere, aut ſi ſint veræ res, ipſe diabolus inuiſibiliter huiuſmodi ſtomacho intulit,& inde viſibiliter educit;non obſtãte, quod ſint ita magna,quia poteſt ad libitũ ea diuidere, & reunire,& vbi opus fuerit,actiua naturalia ad id applicare,cum localiter huiuſmodi corpora,& partes eorum ad nutũ moueantur ab eo,& inuicem conglutinentur. Quæ omnia tãta celeritate facere poſſunt,vt oculus diuiſionem, & compoſitionem diſcernere non poſſit,ſed iudicet ita magna emitti,& quod oculus decipiatur. Quod autem oculus aliquando non poſſit ratione velocitatis motus percipere rẽ, vt eſt,patet ex veloci titionis motione, nam videtur eo fieri circulus igneus perfectus, qui tamen non eſt, & ex his, quæ circulatores manuũ dexteritate facere ſolent. De qua re mirabile exemplum habetur apud Coſmum Philarchum vbi ſupra lib.3.cap.8.quod refert ex Surio tom.3.in vita S.Petri Archiepiſcopi Tarantaſij.

20 *Eodem* modo conſtat ex dictis, qua ratione dæmones excitent tempeſtates,cauſent infirmitates,ſterilitates,ſanitates applicando earum cauſas,& etiam odia inter virum & vxorem,ea imaginationi repræſentando, quæ ad vxoris odium,& ad alterius mulieris amorem inducunt, & cum omnia ſciant,quæ proficua,aut nociua eſſe poſſunt: eaque a longiſſimis partibus ſubito afferre queant, quaſcunque infirmitates viſibiliter,& inuiſibiliter locis opportunis earum applicatione cauſare poſſunt,immo non ſolum exterius,ſed etiam interius inferre ea poſſunt per os, dum homo dormit,aut dum putat ſe bibere, aut aliquid aliud ſumere. hinc eſt,quod vetula, aut alio incantante ſanantur infirmitates,& malefico torquente imaginem, aut acubus illam pungente,torquetur perſona multum diſtans in illa parte,in qua pungitur imago;quæ omnia diabolus ex pacto tacito,vel expreſſo cum malefico erga talem perſonã operatur;dum maleficus hæc facit circa imaginem.

21 *Conſtat* etiam qualiter dæmones ſolent multa futura prædicere:Cum enim præſentia omnia, etiam occulta,exceptis cordium cogitationibus norunt,aut noſcere poſſunt ſecundum omnes Theologos, conſequenter ſciunt omnia Principum conſilia,& tractatus hominum, & corporum diſpoſitiones:vnde ſciunt de his omnibus diuinare,etiam de his,quæ a præſentibus deriuentur,licet coniecturaliter Sicut ſi ſcit determinatũ eſſe bellũ in cõſilio Regis alicuius quem ſcit non eſſe hominem leuem,neque mutabilẽ,probabiliter enuntiat,quod tale bellum erit. Similiter præſentia,quoque ex diſtantia oĩa ſimiliter norunt,& quia ſubito mouentur,ea ſubito nuntiant,adeo vt futura enuntiare hominibus videantur.

22 *Facile* etiam ex dictis colligitur,qualis,& quanta ſit poteſtas maleficorum,& maleficiorum circa copulam carnalem,vt enim notant S.Tho.in addit.p.3.q.58.art.2.Palud. 4.dist.44.q.2.arti.3. Syluest.verb.maleficium qu.6.& alij, ideo poteſtas maleficiorũ permittitur dæmonibus a Deo in actu generatiuæ potentiæ,magis quam in alijs,quia per eam peccatum originale transfunditur;poteſt autem dæmon impedire hominem Deo permittente multipliciter.

Primo enim ex hoc,quod eſt ſpiritus,poteſtatem habet ſuper creaturam corporalem ad motum localem prohibẽdum,vel faciendum,unde poteſt corpora impedire,ne ſibi etiam mutuo appropinquent,uel directè, uel indirecte ſe interponendo inter eos in corpore aſſumpto.

Secundo,ex eo quod hominem inflammare poteſt, ad actum illum,uel ab actu infrigidare; adhibendo occultè uirtutes rerum ad hoc ualidas.

Tertio, turbando imaginationem, & æſtimatiuam facultatem,quæ reddat mulierem exoſam, poteſt enim, ut diximus,talem imaginationem imprimere.

Quarto,prohibendo directè rigorem membri, ſicut, et motum localem cuiuſcunque organi.

Quinto,prohibendo miſſionem ſpirituum ad membra, in quibus eſt uirtus motiua quaſi intercludendo uias ſeminis ne ad uaſa generationis deſcendat, uel ne ab eis recedat,uel ne excidatur,uel ne emittatur, et multis alijs modis. Hæc omnia præter inſtitutum noſtrum eo latius expoſuimus,quia multi,etiam catholici,hæc figmenta eſſe credunt,

Digitized by Google

dunt, quos refellit S. Tho. loco proximè allato, & de his legi poſſunt ea, quæ in Malleo Maleficarum a duobus religioſiſſimis Inquiſitoribus Ord. Prædic. & ab Innocentio Papa VIII. contra ſtriges, & maleficos ſpecialiter deputatis Syluestro, & Bartholomæo Spineo, compoſito, latius, & exactius traduntur; Quorum omnium etſi infinita fere extent exempla, vnum ſolum adducam ex vitis Sanctorum Patrum, in vita S. Baſilij Magni, vbi legitur, quod famulus quidam cupiens in vxorem ducere filiam domini ſui opera cuiuſdam malefici ductus fuit ad Diabolum, qui viſibiliter apparuit, & Christum, & omnia Sacramenta negauit, & ſeipſum corpore, & anima diabolo tradidit, & ſic propria ſua manu ſcripſit, & promiſit. Ex eo igitur die filia cœpit amare ſeruum, & inſtanter a patre illum in maritum petere pater vero indigne tulit, non ſolum quia nobilis erat, & ſenator, ſed etiam quia vir Sanctiſſimus fuit, & ſicut illam in timore Dei nutrierat, ita etiã Deo in Monaſterio dicare volebat, ſed tandem coactus, illam ei dedit. Obſeruatum fuit, quod nunquam iret ad eccleſiam, id cum vxor intellexerat, quæ ſanctæ vitæ fuit, vehementer dolens cauſam ab eo exquiſiuit, qua cognita, ſtatim lacrymis perfuſa ad S. Baſilium acceſſit, qui eum vocauit, & ad pœnitentiam conuerſum per aliquot dies in certo loco recluſit, vt iuxta regulam præſcriptam pęnitentiam ageret, & oraret, poſtea vero vocato clero, & populo, illum ad eccleſiam duxit, & omnibus pro illo orantibus, diabolus inuiſibiliter illũ de manibus S. Baſilij eripere conabatur, & audiebantur ab omnibus voces, & querimoniæ diaboli cõtra ſanctum virum, qui ei præcepit, vt chartam illius manu ſcriptam redderet, & charta ſtatim per aerem delata, & ab omnibus viſa, deſcendit, & in manibus S. Baſilij impoſita fuit, qui re cognita, manu illam lacerauit. Hæc ibi: plura legi poſſunt apud Authores, quos ſupra retulimus.

3 *Ex* his, quæ hactenus dicta ſunt, colligi poteſt, quidnã maleficium proprie ſit: Eſt enim opus excedens communem captum, & facultatem hominum, diaboli opera, & libero voluntatis humanæ conſenſu factum, interueniente nimirum pacto explicito, vel tacito hominis cum diabolo vt deſcribitur a Gregorio de Valentia tom. 3. diſputa. 6. q. 13. punct. 4. §. 2. ſeu, vt ait Toletus in Summa lib. 4. cap. 16. Ars nocendi alijs, dæmonis poteſtate. Quæ omnia ex ſuperioribus manifeſta ſunt.

Poſſunt autem maleficia omnia, vt notat Syluester ver. Maleficium, q. 5. verſ. Secundum, ad quinque genera reuocari. Aut enim huiuſmodi opera diabolica fiunt, *Primo* ad cognoſcenda occulta, & procul poſita (vt conſilia, & actiones perſonarum, quæ longe abſunt) aut *Secundo* ad infirmitates, & morbos mirabiliter inferendos, ſub quo intelliguntur damna omnia tam in perſona, quam in rebus illata, v. g. cauſando homicidia, dolores, aut deſtruendo vineas, animalia, ſubuertendo domus, arbores, & huiuſmodi; nam Deo permittente, circa perſonas dæmon aliquando poteſtatem ſuam exercet, inducendo dolores, & infirmitates, quas nulla medicina ſanat. Applicat ad hoc venena, aliaſque virtutes naturales, quæ talia cauſant; ſimilemque poteſtatem habet circa res ipſas irrationales, vel per ſe eas deſtruẽdo, vel grandines, tempeſtates, aliaſque deſtructionis cauſas applicando; Aut *Tertio*, ad inducendam ſanitatem; Aut *Quarto*, ad falſas, & præſtigioſas apparitiones, & actiones, Aut *Quinto* ad motus, vel mutationes rerum, & effectus mirabiles, & communi hominum iudicio impoſſibiles; vix enim aliquod maleficium reperiri poteſt, quod ſub vno horum non contineatur, vt conſtat.

24 *Poteſt* autem maleficus aliquis cognoſci, *Primo* ex confeſſione propria, dicendo ſe prædicta feciſſe, aut aliqua eorum.

Secundo, ex confeſſione aliorum, qui eiuſdem delicti cõſortes ſunt, & qui alios nominant, vt notant Bart. Spineus in tract. de ſtrigib. & Petr. Binsfeld. in tract. de confeſſionib. maleficorum.

Tertio, ſi chyrographum aliquod reperiatur penes aliquam perſonam, manu eius, atque ab ea recognitum, quo ſe dæmoni dedicaſſe, abiecta fide Chriſti, profiteatur, aut ſtigmate quodam inſignita ſit, quo ſolent maleficæ eſſe inuitæ.

Quarto, ſi penes aliquem reperiantur aliqua venena, hoſtiæ, bufones, membra humana, imagines cereæ, quæ acubus transfixæ ſint.

Quinto, ſi dæmonem inuocare ſolere conuincetur, ſi minata fuerit mulier alicui malum, & deinde quis reperiatur morbo, ac faſcinatione correptus.

Sexto, ſi teſtes aliqui ſint contra aliquem teſtificantes, quod viderint eum veneno, aut vnguento aliquo linire animalia, quæ poſtea mortua reperta ſint, aut infantes, aut alios, ex Binsfeldio, & Grego. de Val. locis proxime allatis, & ex Malleo maleficarum, p. 3.

25 *Ad* peccati vero huius grauitatem melius percipiendã, confeſſarius hæc quatuor præcipue in maleficio, ſeu malefico inquirere debet, vt Tolet in ſumma lib. 4. cap. 16. annotauit. *Primum eſt*, An interceſſit pactum aliquod cum dæmone (prout fere ſemper intercedit) in quo promittunt ſe negaturos Chriſtum, & fidem Chriſtianam abiurãt, Satanam adorant, actioneſque nefandas, & ſacrilegas erga venerabile Euchariſtiæ Sacramẽtum exercent. *Secundum eſt*, An in tali pacto aliquam hæreſim habuerit, credendo fidem Chriſtianam eſſe falſam, Sacramenta eccleſiæ nihil valere, ſi enim talis error interceſſit, eſt hæreſis & ſi monitus, (dummodo ignorans fuerat) non reſipiſcat, hæreticus eſt; Sin vero talis error non interceſſit, ſed ſola malitia voluntatis, eſt ſola dæmonis inuocatio, quæ eſt grauiſſimũ peccatum. *Tertium eſt*, quale nam maleficium fuerit, ſolent enim iſtiuſmodi malefici res ſacras in ſuis maleficijs miſcere puta, aquam benedictam, oleum Sãctum, ceram benedictam, immo etiam (quod horror eſt dicere) & Sãctiſſimum Euchariſtiæ Sacrametum. Conatur enim dæmon animas hominum ab iſtis auertere, & eis abuti, cum ipſe rerum omnium ſacrarum inimiciſſimus ſit. Nonnunquam etiam verba ſacra admiſcent, immo dæmoni ſacrificant; Vnde de iſtis interrogandus eſt maleficus, & an crediderit iſtis ſacris talem ineſſe uirtutem ad effectus ipſorũ nefandos. Si enim pertinaciter credit, hæreticus eſt, & hæreticorum pęnas incurrit; Sin autem fuerit ſola malitia uoluntatis abſque errore, (quod uix fieri poteſt) ſolum eſt graue peccatum ſuperſtitionis. *Quartum eſt* circa damnum illatum, an perſonæ, uel rebus damnum intulerit, & tenetur ad reſtitutionem. Hæc ea ſunt, quæ in hac morali doctrina præcipue annotanda, & conſideranda ſunt, ut cõfeſſarius aliqualem huius rei notitiam habere poſſit. His ita expoſitis quædam dubia ſoluenda breuiter ſunt. Quorum

26 PRIMVM eſt, An liceat pro re graui, & urgente bono publico maleficorum, & diuinatorum alias paratorum opera uti? Ratio difficultatis eſt, quia licitum eſt malo alterius uti ad bonum ſuum, ut licitè utimur iuramento infidelis, quem ſcimus iuraturum in nomine Dei ſui, & licitũ eſt a parato fęnerari accipere ſub uſuris. Ob quam rationẽ Petrus Aureolus in 4. diſt. 24. q. 2. & ſumma Ang. uerb. ſuperſtitio. §. 13 docent, quod licet non poſſit quis inducere alium ad maleficium aliquod faciendum, ſi tamen ſit aliquis diſpoſitus actualiter facere aliquod maleficium, ut aliud deſtruat, poſſum illo uti ad bonum meum.

Contraria tamen, & uera opinio eſt dicentium nullo modo hoc eſſe licitum. Sic S. Th 4. diſt. 34. qu. 1. art. 3. S. Bo. 2. diſt. 7. art. 2 q. 1. Io. Maior. 4. diſt. 34. quæſt. 2. Syl. uerbo. malefic. quæſt. 8. Roſella uerb. impedimentum, 15. cap. 18. Tabiena uerb. impedimentum, 12. uerſ. Nono. Caiet. uerb. maleficium. Nau. in Manuali. capit. 11. num 29. uerſ u. Co. in c. Quamuis, p. 1. §. 1. num. 10. de pact. in 6. citans Caie. to. 2. opuſc. 12. de malefi. & Alphonſus a Caſt. lib. 1. de iuſta hęret. punit. capit. 15. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. p. 2. lib. 3. cap. 11. Toletus in ſumma lib 4. c. 16. & alij communiter. Ratio eſt, quia actio, quæ petitur, eſt intrinſecè mala, & couſequenter pro nullo bono conſequendo, aut malo uitando licitum eſt ita operari, & proinde nec petere, quia eſſet cooperari peccato, Immo talis, ut rectè notat Syluester, & contra legem naturalem, & legem diuinam, & contra ius canonicum, & ciuile peccat. Siquidẽ lex naturalis reuerentiã, & fidelitatem uerſus dominum ſuũ requirit, quale habere non põt is, qui ab eius inimico. ſ. diabolo certante cum eo de ſtatu, & uolente adorari, petit, aut accipit auxilium etiam parato auxiliari. Lex etiam diuina eos

Digitized by Google

damnat, vnde Leuit. 20. dicitur, *Anima, quæ declinauerit ad Magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciē meam contra eam, & interficiam illam de medio populi ſui.* Ius etiam canonicum non ſolum prohibet alicui ſuadere, ut talia faciat ſed etiam ad domum talium accedere, can. Non obſeruetis 26. quæſt. 7. Ius item ciuile iſtos conſulere vetat, alias conſulens deportari & bona eius confiſcari, & diuinator gladio vltore feriri iubetur. l. Nullus. l. Nemo. & l. culpa. C. de malef. & math. Et denique contraria Aureoli opinio viam omnibus incantationibus aperit, cum vbique ſint viri, & feminæ parati incantare, & ſoluere maleficia, vnde homines paſſim eos adirent, ſi id licitum eſſe putarent. Nec valent, quæ in contrarium afferuntur, tunc enim licitum eſt vti alterius malo ad bonum noſtrum, quādo actio petita poteſt ab illo parato, ſi voluerit, ſine peccato fieri, ita vt ex iniquitate ſua proueniat, quod apponit ipſe peccatum, tunc enim petens bonum opus petit. Quia vero ille, a quo petitur, nō uult niſi cum peccato efficere, adeo petens vtendo iniquitate parati non communicat peccato illius, vt in exemplis allatis conſtat, petens namque mutuum, quod vſurarius, ſi vellet, ſine peccato concedere poſſet, & ſimiliter petens iuramentum ab infideli petit opus religionis ſanctum, ſcilicet, iurare, quod idolatra poteſt, ſi vult, ſine peccato concedere, recognoſcendo verum Deū, & per illum iurando. At vero in caſu noſtro petens, vt maleficium ſoluat, rem petit illicitam, & quam ille ſine peccato præſtare non poteſt, & conſequenter peccat, quia conſentit iniquitati alterius ſic petendo, & inducēdo illum ad peccatum. Nec excuſatur petens a peccato, quod maleficus ille, a quo petit, paratus erat ad cuiuſcunque petitionē maleficium operari: Quia etſi illi paratus eſſet non tamen operatus fuiſſet hoc particulare maleficium, niſi ille petijſſet, vnde conſtat illius petitionem cauſam fuiſſe proximā, quod maleficus ille maleficium hoc particulare commiſerit. Siquidem ſi petens non fuiſſet maleficus, hoc in ſpecie maleficium non fuiſſet operatus. Sicut a ſimili, qui petit a meretrice parata ad cuiuſcunque inſtantiam, peccat, etſi enim illa parata eſſet, non tamen hunc actum meretriciū in particulari commiſiſſet, niſi ab illo inducta fuiſſet, qui actus meretricius, cum ſit malus, ſicut actus maleficij, neque vnquam bene fieri poteſt, conſequenter ad illum committendum ſine peccato induci non poteſt.

Sicut parato occidere inimicum meum non licet mihi vti ad homicidium quod cedit in bonum meum, quia ſcilicet ipſe vſus ſeu actus, hoc eſt, conſenſus in homicidium ex ſe res mala eſt. & conſequenter nec paratum inducere licet ad homicidium tale, vel maleficium faciendum, *digni enim ſunt morte non ſolum qui faciunt mala, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Rom. 1. & faciunt. quæ docet Sanctus Thomas 2. 2 quæſt 78 ar. 4. de petente pecuniam ſub vſuris, & de eo qui iuramento infidelis vtitur in bonum ſuum. Caiet. ibi. Adr. Quodlib. 2. ar 2. Cou. vbi ſupra.

SECVNDVM Dubium eſt. An ſaltem liceat Magos adire, & petere, vt maleficium vnum per aliud maleficium diſſoluant. Aureolus & Angelus in verb. ſuperſtitio. §. 13. id licitum eſſe docent.

27 Communis tamen, & vera opinio eſt in contrariū, quia hoc eſſet maleficium & habere pactum cum diabolo, ſeu conſentire ſaltem in illius peccatum, quod non licet, vt diximus. Eſt enim maleficium omne ſecundum ſe malū nec vlla intentione benè fieri poteſt. Non eſt tamen negādum, quin ſi quis ſciret maleficium factum conſiſtere in laqueo tibi alligatum, licitum eſſet rogare maleficū, vt illam ligaturam ſoluat. ſicut etiam licitum eſt rogare maleficum etiā pecunia ei data, vt illas ligaturas, quas fortè habet ſepultas ſuſpenſas & occultè conſeruatas, inde dimoueat. Quia hic nulla interuenit opera diabolica ſed humana tantū actio, quam quilibet alius efficere poſſet, ſi ſciret, vbi eſſet illa alligata. Immo huiuſmodi facere virtus eſt, & qui ſcirent, vbi ſepultæ, aut conſeruatæ eſſent, eas ſubtrahere poſſent, cum hoc non ſit vti maleficio, ſed factum deſtruere. Sic Scotus 4 diſt. 34. verſi. Hic primo §. Et ex hoc patet. Syluest. verb. Maleficium quæſt. 8. verſic. His præmiſſis Tabiena verb. impedimentum 11. verſ. Nono. Caiet in ſumma verb. maleficium in fine. Nauarr in Manual. capitul. 11. numer. 29.

Tolet. in ſumma lib. 4. capitul. 16. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd p. 2. lib. 3. c. 11. in fine, & alij. Qui etiam docent fas eſſe maleficia diſſoluere exorciſmis approbatis, aqua benedicta, Sanctorum orationibus, piorum deuotione, vera pænitentia, deuota euchariſtiæ ſuſceptione, & ſimilibus.

De peccatis, in ſpeciali, quibus primum Decalogi præceptum violatur. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Peccant Idololatræ contra hoc præceptum adorantes pro Deo diabolum, vel aliquod Idolum, aut creaturam.*

Quinam *peccant reſpectu ſacrarum imaginum, & reliquiarum, & quot modis illarum reſpectu peccare poſſunt.*

8 *Peccant qui* Diuinationibus *operam dant de rebus futuris ex libero arbitrio dependentibus iudicando.*

4 *Qui ex conſideratione ſitus, & motus aſtrorum aliquid circa hominum natalitia, & actiones liberas iudicant.*

5 Credentes *ſomnijs, interpretando bona, vel mala euentura per ſomniorum obſeruantiam peccant.*

6 *Qui in Calendis Ianuarij, vel alio die quaſi pro bono augurio aliquid donant.*

7 *Qui ſortibus diuinatorijs, aut conſultorijs indebitè vtuntur ad præcognoſcendum quid futurum vel faciendum ſit.*

3 *Qui incantationes faciunt, vel fieri procurant ad inuenienda furta, vel amiſſa, aut recuperandam ſanitatem.*

9 *Qui ex complexione, & phiſiognomia vult certo colligere, quæ futura ſunt ei in vita, vt gradus, honores, &c.*

10 *Qui aliquod maleficium faciunt, aut procurant ob quamcumque cauſam.*

11 Portantes *breuia, aut procurantes, etiamſi ſint verba bona, & diuina, ſi admiſceantur verba vana, & ſuperſtitioſa.*

12 *Qui* Deum *tentant; Deum tentare quid, & qualiter fiat.*

13 Tentatur *Deus varijs modis.*

14 *Eſſe peccatum mortale ex genere ſue communis opinio, nonnunquam ſolum veniale.*

15 *Purgatio per aquam feruentem, aut ignem candentem, & ſimilia iure canonico prohibita.*

CVm ex his, quæ dicta ſunt, manifeſtum ſit, quid hoc primo Decalogi præcepto prohibitum, vel præceptū ſit, non abs re erit ad faciliorem eius intelligentiam, & exactiorem confeſſarij inſtructionem, ſingula peccatorum genera breuiter recenſere, quibus contra primum hoc Decalogi præceptum peccari ſolet. Quia igitur primum hoc præceptum cultum diuinum præcipit, prohibetque, vt latria, quæ ſoli Deo debetur, alteri non exhibeatur, & alteri exhibita dicitur Idololatria, quæ eſt maximum, & grauiſſimū peccatum: ideo

1 PRIMO contra hoc præceptum peccant Idololatræ adorantes diabolum pro Deo, vel aliquod idolum, aut creaturam, ei diuinum honorem tribuentes, etiam ſolo cultu exteriori, can. Non licet Chriſtianis. 26. quæ. 5. vbi dicitur, *Non licet Chriſtianis tenere traditiones Gentilium, & obſeruare, vel colere elementa, aut Lunæ, aut ſtellarum curſus, aut inanem ſignorum fallaciam pro domo facienda, vel propter ſegetes, vel arbores plantandas, vel coniugia ſocianda, &c. Sed tantum Deus creator omnium, & dominus, latria ſ. honoretur.* Idololátria autem hæc peccatum mortale eſt ex S. Th. 2. 2. q. 94. art. 1. & 2. Alex. de Ales p. 2. q. 158. membr. 5. Bonau. Rich. Scot. & alij. 3. diſt. 37. & Sum. nullæ in uer. Idololatria. Nau. in Man. c. 11. nu. 26. Coſmus Philiarchus de officio Sacer. p. 1. lib. 3. cap 9. Toletus in ſumma lib. 4. c. 14. Barthol. Medina lib. 1 inſtr. c. 14. §. 2.

2 SECVNDO, cum ad hoc primum præceptum pertineat cultus ſacrarum imaginum & Reliquiarum, earum reſpectu peccant, *primo*, qui nimia diligentia gentium idola exquirunt eaque exigentes & in locis ſacris ponentes, quamuis non adorationis, ſpectaculi tamen, & ornatus cauſa huiuſmodi in locis ea collocantes, cum exinde idola hæc plures habere ſoleant ſpectatores, quam Sacræ Sanctorum imagines, oculoſque ſpectantium ad libidinem moueant, dum nuda Veneris, aut Dianæ membra conſpiciunt, & Satyrorum geſtus falaces, & Bacchi, Bacchantium-

Google

cumque turpes, & vinoſos furores inſpiciunt, ob quas cauſas S. Greg. multas vibis ſtatuas iuſſiſſe confringi, authores in vita eius referunt. Non tamen communiter exiſtimo hoc peccatum eſſe mortale, quâuis tot circunſtantiæ concurrere poſſint, vt mortale cenſendum eſſet, ut Coſmus Philiarcius, vbi ſupra, notauit. *Secundo* qui pingit, ſeu retinet inhoneſtas imagines; Dicuntur autem inhoneſtæ non ſolum illę, quę ſunt inhoneſtarum mulierum, & quę actus inhoneſtos repræſentant, ſed etiam illæ, quæ ſunt honeſtarum, ſi ſint nudæ in totum, vel in parte, vel ita fucatæ, vt terminos honeſtatis excedant. Immo poſſunt eſſe adeo inhoneſtæ, vt illas efficere, & retinere peccatum mortale ſit. Poteſt etiam eſſe, quod imago aliqua honeſtè depicta ſit, & tamen retinens illam mortaliter peccet, v.g. ſi ſit imago illius, quam quis inhoneſtè amat, vt illam in ſua imagine ſemper præſentem habeat, videat, delectetur, & concupiſcat. Et quod peius eſt, aliqui earum paruulas imagines ad collum ferunt, capillos, literas, vel aliquid aliud earum penes ſe habent ob earum memoriam, & vt eis oſtendant quam feruenter eas diligant. Id quod confeſſores, vt rectè monet Philiarcus, vbi ſupra, diligenter aduertere debent, nec illos prius abſoluant quam res huiuſmodi abiecerint, & combuſſerint, cum retentio earum ſit cauſa proxima vt plurimum, quod in peccatis permaneant, & peccata de nouo continuo committant. *Tertio*, qui ſacras imagines ita depingunt, ut per illas aliquid falſum, & apocryphum repræſentetur, ut ſi depingatur B. Virgo in lecto quaſi puerpera, & paſſa dolores, ita ut ex partu inualida, & imbecillis reddita ſit, ne corpus ſuum ſuſtinere ualeat, hoc enim falſum eſt & Christo, & matri iniurioſum.

Item, ſi in locis inhoneſtis depingantur, aut ſub effigie illarum mulierum, quæ amantur, aut nimis laſciuæ, & nudæ ſint, ita ut ad libidinem potius, quam ad deuotionem excitent, aut nimis negligenter ſeruentur, quamuis in his caſibus non ſemper cenſemus eſſe peccatum mortale. *Quarto*, qui ſacras reliquias indecenter, & illicitè ad collū portat, ita ut aliquid uanum & ſuperſtitioſum circa illas attenderet, quod ad Dei, & ſanctorum reuerentiam nō pertineret, puta, quod uas eſſet triangulare, aut aliquid aliud huiuſmodi, ex S. Tho. 2.2. q. 96. art 4 ad 3. Syluest. & Tabiena in uerb. Reliquiæ.

Item, ſi furtiuè eas ſubtraheret, etiam ut honorificentius reponantur, niſi eſſent apud infideles, qui earum iniuſti ſunt poſſeſſores.

Item, ſi eas uenales exponeret, ſcilicet, aut eas uerè uendendo, & accipiendo pretium, quia tunc eſſet ſymonia, ex Panormitan. in capit. cum ex eo. de Reliq. & Venera. Sāct. Syluest. & Tabiena uerb. reliquiæ, (quāmuis ſi eſſent apud infideles, & pro illis daretur pecunia, non eſſet ſymonia, nec illicitum, quia non daretur cauſa emptionis, ſed ut ab iniuſto poſſeſſore auferantur;) aut exponendo eas principaliter cauſa quæſtus, & ut oblationes largiores accipiat. Item, qui reliquias, & corpora ſanctorum perpetuæ ſepulturæ tradita de loco ad locum ſine Papæ, uel Epiſcopi, aut Prælati loci licentia transferunt. l. ſi C. de Relig. & ſumpt. fun. can. corpora. de conſecrat. d. 1. Sylu. & Tabiena verb. Reliquiæ, q. 3.

Et qui reliquias nouas ſine ſummi Pontificis, uel ſaltem Epiſcopi, & Prælati loci auctoritate uenerantur. Neque enim reliquiæ nouæ, aut antiquæ nouiter repertæ; ſi non ſunt alicuius Sancti canonizati, ſine authoritate Summi Pontificis, ad quem ſpectat Sanctorum canonizatio, publicè ueneranda ſunt: Sin autem Reliquiæ nouiter repertæ ex aliqua ſcriptura, uel alijs coniecturis alicuius Sancti canonizati iudicentur antequam publice adorandæ exponantur, id Epiſcopo ſignificari debet, cuius eſt iudicare, an illæ ſufficientes cauſæ ſint ad credendum eas eſſe Sanctorum illorum reliquias. Non ſunt tamen damnandi illi, qui oratione priuata ſe illis commendant, quos ſciunt ſanctè uixiſſe, & piè credunt ſanctos eſſe, & eorum reliquias reuerenter ſeruant. Non tamen debent illas ita tenere, ut ſanctorum canonizatorum ſuper altari cum lumine ut ab ingredientibus domum honoris illis adhibeatur ſine Prælati licentia ex Pan. in c. 1. de reliq. & Vener. Sanctor. Sylu. uer. reliquię. q. 1. Tab. eo. q. 1. Coſmo Philiar. ubi ſup. c. 9. & alijs.

3 TERTIO contra hoc primum præceptum Decalogi peccant, qui diuinationibus operam dant, qui, ſcilicet de rebus futuris ex libero arbitrio dependentibus iudicant, & quid futurum ſit diuinant, uel ad ſic diuinātes accedūt. Cum enim ſolius Dei ſit futura præſcire; Eſa. 41. *Annuntiate, inquit, quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus, quia Dij eſtis vos*, et 26 q. 5. in princ. diuinare, et futura prædicare, u.g. ea, quæ ex libero arbitrio dependent, uel quę per accidens in rebus humanis contingunt, Deo non reuelante, quod Dei eſt, ſibi manifeſtè uſurpant, unde et *Diuini*, ſeu *Diuinatores* dicuntur, et mortaliter peccant. Poteſt tamen nonnunquā fieri, ut ratione actus imperfecti ſit ſolū ueniale, puta, quādo non eſt dæmonis inuocatio expreſſā, nec tacita, uel ſi eſt, neſcit, nec credit, neq; dubitat faciens, quod ſi crederet, non faceret, tūc enim eſt quædā uanitas, ut qui in libro fortunæ, aut rotæ Pythagoræ, uel in apertione librorum, et huiuſmodi aliqua ſcire uolunt. S. Tho. 2. 2. q. 95 art. 1. et 2. Caiet. ibi. S. Ant. p. 2. tit. 12. c. 1. §. 3. Sylu. uerb. ſuperſtitio. q. 4. Tab. eod nu. 3. Nauar. in Manu c. 11. num. 30. Bart. Medina li. 1. inſtruct. c. 14. §. 2. Sebaſt. Medices in ſumma uitiorum tit. 2. q. 36. Tolet. in ſum. lib. 4 cap. 15. Coſmus Philiarcus de officio Sacerdot. p. 2. lib. 3. c. 12.

4 QVARTO peccant, qui ex conſideratione ſitus, & motus aſtrorum aliquid circa hominum Natalitia, aut circa futuros euentus caſuales, aut hominum actiones liberas certo affirmant. Nam arbitrium liberum aſtrorum, & corporum cęleſtium motibus nō ſubditur, quamuis enim ratione corporis, in quod agunt, aliquantulum inclinent, non tamen cogunt, aut neceſſitant, immo (vt dicitur) ſapiens dominabitur aſtris, nec ſolum ſapiens, ſed & quilibet poteſt agere, & ſæpè agit contra eorum inclinationē. Et quamuis futura contingentia ex aſtrorum influxu pendeant, poſſunt tamen multipliciter impediri, & ex aſtrorum concurſu, qui non plene intelliguntur & etiamſi plenè intelligerentur, poſſunt tamen impediri, quatenus homo ad illa cooperatur, & ab Angelis ſub quorum cura ſunt, & etiam a Diuina prouidentia. Pari ratione peccant qui ſtellarum curſus, aut lunæ motum pro domo facienda, aut vxore ducenda, obſeruant. can. Non licet. 26. q. 5 & qui tempora, & menſes Aegyptiorum, aut Calendas Ianuarij; aut horas ad aliquid inchoandum obſeruant. can. Non obſeruetis. 26. quæſt. 7. & can. Quis exiſtimaret. eadem cauſa, & quæſtio. Hæc enim omnia ex falſa, & vana opinione procedunt, & conſequenter diuinatio illicita, & ſuperſtitioſa erit. Si quis autem curſum lunæ obſeruet ad incidenda ligna, vel ſi vtatur conſideratione aſtrorum ad prænoſcendum futura, quæ ex cæleſtibus corporibus cauſantur, puta, ſiccitates, pluuias, & alia huiuſmodi, non eſt illicitum. Vnde licet ruſticis etiam per ventos, & diſpoſitiones lunæ conſiderare tempus ſeminandi, & medicis tempora potionum, & aliarum rerum medicinalium; & denique licitum eſt vti conſideratione aſtrorum, & lunæ in his, quæ naturaliter ex influentijs eorum procedunt. Archid. & Gloſ. in d. can. Non licet. 26. q. 5. S. Thom. 2. 2. q. 95. artic. 5. & Caiet. ibi Syluest. verb ſuperſtitio. nu. 6. S. Anton. p. 2. q. 12. c. 1. §. 6. Ang. verb. ſors num. 5. Armilla verb. Aſtrologia in princip. Tabie. verb. ſuperſtitio. nu. 3. Piſanella verb. ſortilegium li. 1. § utrum diuinatio. Barth. Medin. li. 1. inſtruct. c. 14. §. 2. in fi. Coſmus Philiarcus de offic. Sacerd. parte 2. lib. 3. capitul. 12. Tolet. in ſumma libr. 4. capitul. 15.

5 QVINTO peccant, dantes fidem ſomnijs, volendo interpretari per ſomnia illa, quæ ſunt futura, v.g. in bonum, vel malum euentum, ſi dormiat, & ſomniet ſe inuenire pecunias, vel dētes, ab ore ſibi cadere, & huiuſmodi, id quod prohibitum eſt Deuteron. 18. vbi dicitur, *Non inueniatur in te, qui obſeruet ſomnia.* S. Thom. 2. 2. q. 95. art. 6. & Caiet. ibid. S. Bonau. 2. diſt 7. part. 2. art. 1. q. 3. nu. 68. Ang. verb. ſors. num. 5. S. Ant. p. 2. tit. 12. c. 1. §. 7. Piſanella verb. ſortilegium. § utrum diuinatio, quæ fit per ſomnia. Syluest. uerbo ſuperſtitio. nu. 7 Tabiena eod num. 4. Caiet. in ſumma verb. ſomniorum obſeruatio. vbi etiam Armilla nu. 1 Nauar. in Manuali c. 11 num 33. Medina lib. 1. inſtruct. confeſ. cap. 14. §. 1. Toletus in ſumma lib. 4. capit. 15. Sebaſt. Medices in ſumma peccatorum capitalium tit. 2. q. 36. §.

Tertia. Ioannes Pedrazza in expoſitione primi præcepti decalogi n. 14. Hinc Cato,

Somnia ne cures, nam mens humana, quod optat,
Dum vigilans ſperat, per ſomnum cernit idipſum.

Et quidem huiuſmodi ſomniorum obſeruatio peccatum mortale eſt, quoties quis propter huiuſmodi ſomnia committit, vel omittit aliquid contra neceſſaria ad ſalutem; econtra vero veniale erit, ſi non committatur, aut omittatur aliquid neceſſarium ad ſalutem, ex Cai. in ſumma, & Me. vbi ſupra. ſemper tamen cauendum eſt, ne determinatè vnum inferat, & indicet euenturum ex tali ſomnio, cum enim ſomnium ex diuerſis cauſis oriri poſſit, temerarij erroris eſt, vnam determinate inferre, aut ſi temerè determinaretur ad vnum aliquod futurum ſignificandum, ſolum tamen veniale ex Caietan. Pedrazza, & Medice locis proximè allatis, dummodo non ſit in præiudicium alterius, aut exinde periculum non ſit ne cadat in crimen ſuperſtitionis diuinatoriæ per ſomnia, ſecundum quam ſi quis actus ſuos dirigeret, & regularet, immiſceretur diabolica illuſio, & tacita dæmonum ſocietas, ſicque eſſet peccatum mortale.

6 SEXTO peccant, qui in calendis Ianuarij, vel alio die, quaſi pro bono augurio aliquid donant, Aut qui eo die, vel alia aliquid facit propter bonum annum & bonã fortunam habendam. can. Illud. ca. Sed & illud. 26 qu. 2. vbi multa huiuſmodi ſuperſtitioſa prohibita ſunt. & can. Si quis, & can Non obſeruetis. 26. q. 7. Item, qui ex eo, quod audit aues garrire, lupos vlulare, boues mugire, &c. & ex eo, quod obuiat lepori, aut mulieri grauidæ, & huiuſmodi credit aliquid ſibi proſperi, vel mali euenturum: nam licet ex animalium vocibus, & alijs ſignis ab eis ſumptis, temporum qualitates ſcilicet, ſerenitas pluuia, venti, & naturali eorum inſtinctu præcognoſcantur, humana tamen ex illis præcognoſci non poſſunt, S. Thom. 2. 2. q. 95. art. 7. Caiet. ibi & in ſumma verb. Augurium, Armilla eodem. Piſanella verb. ſortilegium, §. vtrum diuinatio per auguriũ Tabiena verb. Augures nu. 2. S. Anton. part. 2. tit. 12. c. 1. §. 8. Nauar in Manuali. c. 11. nu. 37. Sebaſt. Medices in ſumma pecca. capit. tit. 2. q. 36. §. Quarta. Barthol. Medina li. 1. inſtruct. confeſ. c. 14. § 2. Pedrazza in præcept. 2. decalogi num. 15. Coſmus Philiar. de offic. ſacerd. pat. 2. lib. 3 ca. 14 & alij. Et quidem hæc aliquando, vt notat Caiet. tolerari poſſunt vt non mala, ſi debitæ adſint circunſtantiæ, puta, quod ex his non ſumatur niſi coniectura, & ſuſpicio, & de his tantum ad quæ cæleſtia corpora ſe extendere poſſunt, & quod ſicut in ceteris ſuſpicionibus prudenter ſe habet homo, ita in iſtis; aliquando autem erunt ſolum venialia ſcilicet ſi aliqua circumſtantia deſit, puta quis nimis credit, aut timet propter huiuſmodi ſigna. Ceterum qui his ſignis adeo deditus eſſet, vt ea pro lege ſuorum operum haberet, peccaret mortaliter, & parum Chriſtianus habendus eſſet.

7 SEPTIMO peccant, qui ſortibus diuinatorijs & conſultorijs indebitè vtuntur ad præcognoſcendum, quid futurum, vel faciendum ſit: & quidem cum ſors diuinatoria illa ſit, quæ innititur ſocietati dæmonum explicitè, vel implicitè, iuxta ea quæ ſuperius expoſita ſunt. hæc ſemper damnata, & mortalis eſt. c. ſortilegi. 26. q. 1. & 26. q 1. c. ij. qui. S. Tho. 2. 1. q. 95. art 8. & Caiet. ibi S. Anto par. 2. tit. 12. ca. 1. § 9. Piſanella in verb. ſortilegium §. vtrũ diuinatio ſortiũ. Ang. in verb. ſors. Tabiena eo. in prin. Syl verb. ſuperſtit. n 9. Na in Man. c 11 n. 30. Med. lib. 1. inſtr c. 14. §. 2. Coſmus Philiarcus de offi. ſac. par. 2. li 3. c. 12. Tolan ſum li. 4. c. 15. Sebaſt. Medices in ſumma peccatorum capital. tit. 2. q. 36. §. Quinta. & Pedrazza in primum præceptum decalogi. n. 13. vnde qui facit experientiam de ferro candente. vel aqua feruenti, aut prouocat ad duellum, vel prouocatus acceptat vt ſe, vel alterum liberet à ſuſpicione criminis, quod ſibi aut alteri imponitur, peccat mortaliter ex S. Th. 2. 2. q. 95. art. 8. ad 3. & alijs citatis, & habetur in c. conſuluiſti. 2. q. 5. vbi Stephanus Papa id definit: hæc enim quædam ſpecies ſortilegij eſt vt rectè poſt alios Nau. vbi ſup. num. 39. verſ. Trigeſimoquarto annotauit.

8 OCTAVO peccant, qui incantationes faciunt, vel fieri procurant ad inueniẽdum furta, vel amiſſa, vel ad aliquid ſciendum, vel ad recuperãdum ſanitatem, & grauius peccant, ſi id faciant cum rebus ſacris, vel ſacramentalibus, v. g. cum aqua benedicta, oleo ſancto. &c Nec ideo quia aliquando futura prædicunt, & eueniunt, eis credendum eſt, ſed permiſſu Dei fit, vt qui hoc audiunt, aut vident, probẽtur quales ſint fide & deuotione erga Deum, can. nec mirum. 26. q. 5. Eodem modo peccant mortaliter, qui percontantur illos, qui vulgo Cingari dicuntur, de fortuna ſua, animo credendi id, quod ipſi dixerint, ex curioſitate vero, & animo ridendi percontari mortale non eſt niſi ratione ſcandali, vt ſi eſſet perſona talis conditionis, quod ex eius interrogatione alij grauiter offendantur ex Coſmo Philiarco de offic. ſacer. p 2. lib. 3. ca. 12.

9 NONO peccant, qui ex alicuius complexione, vel phyſiognomia volunt certo colligere, quæ ei in vita euentura ſunt, vt gradus honores, infortunia, quamuis enim tam ex his, quam ex aſtris, cognoſci poſſint inclinationes, cognoſci tamen nequeunt liberè euentura, & non ſolum illa, quæ ex aliorum dependent voluntate, ſed nec etiam ea, quæ ex ipſius voluntate dependent, quandoquidem voluntas humana corporis inclinationibus non ſubditur, ſed illas ſuperare, & contrarium agere poteſt, ex S. Thom. 2. 2. q. 95. art 3. Caiet. ibi. & Syluest. verb. ſuperſtitio. nu. 10. vers Tertium. Seba. Medices in ſumma peccatorum capital. tit. 2. q 36 §. Decimaquinta. Coſmo Philiarco de offic. Sacer. pat 2 li. 3. c. 12 & alijs communiter.

10 DECIMO peccant, qui aliquod maleficium faciũt, aut fieri procurant ob quamcunque cauſam, etenim id mortale peccatum eſt. tum quia nocumentum proximo infert, tum quia dæmon ibi inuocatur. quod ſine mortali peccato fieri nequit, Nec, vt diximus, incantationem incantatione, ſeu maleficium maleficio diſſoluere licet, cum non liceat conſentire, aut cooperari peccato Piſanella ver. maleficiũ nu. 1. & 8 Roſella eo Iudiciale inquiſi. verb. Maleficia. Tabiena verb. maleficium. Armilla eo. nu. 1. Nau. in Manu. c. 11 nu. 29 Sebaſt. Med. in ſum. pec. cap. tit. 2. q. 36. §. vigeſimoſeptimo.

11 VNDECIMO peccant portantes Breuia; aut ea procurantes, quando ſunt ſuperſtitioſa & ſi in eis aliquid ſuperſtitionis contineatur pertinens ad inuocationem dæmonis etiamſi ſint verba bona, & diuina, quando eis miſcentur aliqua vana, ſcilicet aliqui characteres præter ſignum crucis. aut ſpes habeatur in modo ſcribendi, puta, quia ſunt ſcripta in vno loco, vel tempore magis, quam alio, aut per vnam perſonam magis quam aliam ſcilicet tempore Miſſæ aut a ieiuna. vel in eccleſia, vel per virginem, vel ſi in fine dicatur, qui portauerit illud breue, non peribit in aqua, vel in igne: Hæc enim omnia ſuperſtitioſa ſunt, & ea portantes, ſcribentes, aut eis credentes, peccant mortaliter. Archid. in can Non licet, 26. q. 5. S Tho 2. 2. q. 96. art. 4. Caie. ibi. Ang uerb. ſuperſtitio. nu. 7. Piſanella uerb. ſortilegium. 2 §. utrum ſuſpendere Roſella eo. nu. 8. Syl. uerb. ſuperſtitio. num. 10. uerſi. Quartum. Armilla uerb. ſortilegium. nu. 3. Nau. in Man. c. 11. n 35. S. Ant. p 2. ti. 12. c. 1 §. 13. Seba. Medic. in ſum. pec. capit. ti. 2. q. 36. uerſi. Decimoſexto. Pedrazza in primum præceptum Decalogi. nu. 16.

12 DVODECIMO peccant, qui Deum tentant: Tentare autem Deum; eſt experientiam facere de potentia, ſapientia, aut voluntate eius, ſine neceſſitate, ſiue expreſſe, ſiue implicitè aliquid dicendo, aut faciendo, quod ad hanc experientiam faciendam conducit. *Expreſſe* quidem quando ex intentione formali dubitat de re aliqua, & ex tali dubitatione dicto, aut facto experientiã vult ſumere de potentia, ſapientia, aut pietate Dei, & ſemper eſt peccatũ mortale, quoties deliberatè, & conſultò fit. *Implicite*, cum quis tametſi non dubitet expreſſe de perfectione diuina id tamẽ agit, quod *ſuapte natura* ad nihil pertinere & referri poſſe videtur, quam ad ſumendã experientiã de perfectione diuina, quaſi de illa dubitaretur. Et primo modo tentarunt Phariſæi Chriſtum dicentes Mat. 12. *volumus a te ſignum videre*. Secundus autem modus accidit quandocunque aliquis neglectis medijs a diuina prouidentia conſtitutis, aliquid agit expectans effectum a ſolo Deo, nulla rationabili cauſa ad id mouente, ut v. g. Concionari nulla præuia meditatione (cum eam adhibere poſſit) ſecum reputans per

inte-

interiorem inſpirationem a Deo ſibi neceſſaria ſubſidia præſtitum iri, ex Nauar. in Manuali c. 11. num. 41. verſ. Trigeſimoſeptimo, citans ad hoc Landulphum in 4. par. vitæ Chriſti. cap. 32. Item qui probabili mortis periculo, aut mutilationis ſe exponeret ſine neceſſitate, aut vtilitate, ut qui eſſet in alto loco, et deſcendere nollet per gradus, ſed præcipitaret ſe, credens, quod Deus illum incolumem cuſtodiret. Item infirmus nolens recipere medicinam, credens, quod Deus eum ſanabit. Hoc enim ut notant authores cõmuniter, de lege ordinaria eſſet tentare Deum, ſcriptum eſt enim. Altiſſimus de terra creauit medicinam, et uir ſapiens non deſpiciet illam. Ceterum ut notant Caiet. 2. 2. q. 97. art. 1. et. Na. in Man. c. 11. num. 41. uer. Trigeſimo octauo. nolle uti medicina tempore martyrij, non eſt tentare Deum, cum ex inde maxima conſequi ſoleat utilitas, et oſtendatur promptitudo patiendi pro fide Chriſti: nam ſi corporalem medicinam ſuſciperet, uideretur hæc minus ſponte pati, et fugere paſſionem, quantum poſſet, cuius cõtrarium S. Martires facto docuerunt. Neque etiam tentaret Deum, qui medicinam nollet recipere propter ſpiritualem profectum, continendo ſe intra limites obſequij rationabilis, puta, ſi ob carnem domandam, aut paſſiones efferueſcentes comprimendas, vel vt melius paſſionem Chriſti in ſeipſo ſentiret, libenter hæc omnia ſuſtineret. Quomodo ſancti, & qui dati ſunt in exemplum ceteris præſertim religioſi in hoc mũdo, vulnera, dolores iliacos, vlcera, aliaſque corporis infirmitates libenter ſuſcipiunt & patiuntur, eiſque vtuntur, vt inſtrumentis diuinitus ſibi conceſſis ad carnis ſubiectionem, & mortificationem, & participationẽ paſſionis Chriſti, id quod bene limitat Nau. vbi ſup. dummodo mortis periculum ſecum non adferant, ſi enim ex eo, quod medicinam non reciperet, probabile mortis periculum incurreret negligendo medicinam, peccaret: vt igitur cognoſcatur, quando tentatur Deus necne ex aliquo opere, aut dicto noſtro, reſpicere oportet ad cauſam, & finem propter quem effectus ille a ſolo Deo expectatur. Et ſi ea ſit cauſa rationabilis, non erit Dei tentatio: ſi vero nulla talis cauſa ſubſit, erit Dei tentatio, ſaltem interpretatiuè. Hinc qui periculo mortis ſe exponeret ex cauſa vtili, aut neceſſaria, puta, qui exiſtens inter infideles, concionatorem fidelem audiendi neceſſaria documẽta fidei gratia adiret, aut qui iuſto in bello pugnat, non peccaret, vt rectè notat Pedrazza in primum præceptum decal nu. 6. Pari modo qui ex iuſta, & vtili cauſa Deũ oraret expectans ab eo euentum, non peccat. Ita enim videmus interdum ſanctos vſos fuiſſe huiuſmodi orationibus, vel ad miracula patranda, vel ad detegenda occulta, &c. Qui vero ſine præparatione orat, Deum dicitur tentare. Eccle. 18. quia ſcilicet talis oratio ad nihil eſt vtilis, quippe cum Deus non promiſerit ſe talem orationem exauditurum. Vnde ad nihil aliud oratio talis videtur ordinari ex modo, quo inſtituitur, niſi ad experiendam diuinam potentiam, vtrum ſuccurrere poſſit etiam non bene oranti. Idem iudicium de illo faciendum eſt, qui ſola oratione nititur à Deo bona temporalia impetrare, neglectis ijs medijs, ſine quibus non ſolent ordinariè bona temporalia conferri: ſecus, ſi in aliquo caſu expediret fieri in ea re miraculum, &c. Quæ omnia manifeſta ſunt ex ijs, quæ traduntur a S. Th. 2. 2. q. 97. per tot. & & Summiſtis in verb. Tentare, vbi Ang. Sylue. Tabie. Cai. Nau. in Man. c. 11. nu. 40. Sebaſt. Medic. in ſum. pec. cap ti. 2. q. 36. verſi. Trigeſimo ſecundo. Gre. de Valen. tom. 3. diſ. 6. q. 14. Pedrazza in primum præceptum Decal num. 6. & alij.

13 *Tentatur* vero Deus varijs modis, *Primo*, indiſcretè ſe periculo committendo, cum habet humanum conſilium, vel auxilium de aliquo faciendo quod prohibetur. *Secundo*, in incredulitate a Deo aliquid petendo, quod prohibetur. *Tertio*. miraculum a Deo abſque neceſſitate petendo. *Quarto*. terminum Dei adiutorio ponendo, non enim tempus, aut modus præſcribitur Deo. *Quinto*, volendo experimentum habere de potentia, aut præſentia Dei, an adſit, vel aliquid facere poſſit. *Sexto*, volendo Deum capere in ſermone iuxta illud Mat. 22. *Quid me tentatis Hypocritæ?* Nam hypocritæ vnum in corde, aliud in ore habent, de qua re legendus eſt S. Ant. p. 2. tit 3. c. 10.

14 *Quantum* autem ad peccati huius grauitatem attinet, communis Doctorum opinio eſt, eſſe peccatum mortale ex genere ſuo, iuxta doct. S. Tho. 2. 2. q. 97. art 2. & aliorum vbi ſup. Tentare namque eſt experimentum ſumere velle de perfectione Diuina, de ea dubitando, vnde manifeſte continet diuinæ excellentiæ deſpectũ, id quòd graue peccatum eſt, & grauiter prohibitum Deu 6. & Matt 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum*. Intelligendum autem hoc eſt de tentatione *explicita, & formali*, ſiquidem quæcunque expreſſa dubitatio de diuina perfectione res grauis eſt contra virtutem Religionis atque adeo opus ex tali dubitatione procedens diuinam excellentiam grauiter lædit. Nonnunquam aũt ſolum veniale erit: nam ſi ſit tantum tentatio *materialis, & interpretatiua*, tunc propter actus imperfectionem ſolum veniale erit communiter; Dixi communiter. quia ſi grauitas materiæ, ſeu magnitudo & qualitas tentationis ſit tanta, vt reducat actum in naturam ſuæ formæ, mortalis erit, ſicut de alijs etiam peccatis conſtat, v. g. ſi quis ſe exponeret maximo periculo, vt in purgatione illa ferri candentis. Poteſt ſecundo eſſe veniale ſolum propter defectum *plenæ deliberationis*, vt in primis motibus. vt rectè Caie. 2. 2. q. 97. art. 4 & in Sum verb. tentatio. Sebaſt. Med. in ſum. pecc. ca. tit. 2. q. 36 §. Trigeſimo-ſecundo. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 6. q. 15. punct. 2. & Arm. verb. tentare, annotarunt.

Hinc conſtat, merito iure canonico prohibitam eſſe purgationem illam, qua quis ſumere vult aquam feruentem, aut ignem candentem, aut prunas ignitas, vel in fornacem ardentem ingredi, vt a ſuſpicione criminis obiecti ſe purget, vt patet ca. Conſuluiſti. 2. q 5. & c. 3. de purg. vulg Ratio eſt, quia ad tuendum bonum commune ſatis eſt, ſi de crimine, vel innocentia conſtare poſſit per probationes teſtium, & per iuramentum, & alia huiuſmodi media ordinaria, & ſuauia, qualia decent humanam gubernationem neque exponendus eſt homo tanto periculo: cum igitur talis purgatio bono communi non expediat, illa vti non eſt aliud, quam *interpretatiue* ſaltem Deum tentare: vt docent S. Tho. 2. 2. q. 95. ar 8. ad 3. & p. 3. q. 80. art. 6. ad 3. Grego. de Val. tom. 3. diſp. 6. q. 15. punct. 1. & Sebaſt. Med. in Sum. pec. c. tit. 2. q. 36. uerſ. Trigeſimoſecundo. Vnde Canon ille Normacienſis Concilij 2. q 5. can ſæpe: ubi iubetur Abbas quádo aliquod furtum in monaſterio contingit, peracto ſacro ſanctiſſimo Sacramento Monachos purgare, & dicere, *Corpus domini noſtri ſit tibi hodie ad probationem*. per alias conſtitutiones uidelicet, c 3. & c. ex tuarum, de purg. uulg. reuocatus eſt: nam ut conſtat, exinde perſona ſuſpecta magno periculo exponitur, eo quod debet peccare ſi rea ſit, & corpus domini ſumit, uel ſe infamare, ſi abſtineat. Atque adeo purgatio illa mulieris de adulterio ſuſpectæ per aquas amaras, quibus ſi rea erat, femur putreſceret. Nume 5. quamuis tunc temporis, eo quòd conſtaret de uoluntate diuina, cui placebat per miraculum de crimine cognoſce licita, & expediens fuerat bono cõmuni illius populi. nunc tamen utpote præceptum iudiciale cum fuerat, planè ceſſauit, & res ſimilis modo humano, & ordinario tranſigenda eſt. ne alioquin tentando Deum, a quoppiam peccetur. His igitur præcipuè modis in Primum Decalogi præceptum peccatur.

Finis Libri Quarti,

DE SECVNDO DECALOGI PRAECEPTO

Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.

Liber Quintus.

Authores, qui in hoc Libro Quinto citantur, de natura iuramenti tractantes.

EX Sanctis Patribus, *S. Auguſt. lib. 19. contra Fauſtũ. & ſer. 28. de verbis Apoſt. Iacob. 5. S. Hier. in S. Matth. & in Ezec. 16. S. Chryſoſt. hom. 9. ad pop. Antioch. S. Bern. ho. 66. in Cantica* Ex Scholaſticis. *S. Tho. 2.2. q. 122. Caiet. ibid. q. 89. Alexan. Aleuſ. p. 3. q. 31. Magiſt. ſent. in 3. d. 39. S. Bonauen.* Richard. Scotus, Durandus, *Gabriel, Thomas Argent. ibid. Ioan. Bachonius in 4. d. 25. q. 14. Petr. de Arrag. 2.2. q. 89. Ledeſ. 2.2. q. 17. Aegidius Quodl. b. 6. q. 24. Sotus li. 8. de iuſtitia Ambr. Catharinus de periurio. Greg. de Val. to. 3. diſp. 6* Canoniſtæ & iuriſtæ. *Innoc. in c. etſi Chriſtus Pan. ibid. Archid. in c. tibi Domine, Hoſt. Goffr. Turrecr. li. 4. Card in Cle. & c. quãuis p. 1. §. 7. Couar. l. 1. Varia. Reſo. Paulus, Alex. & Aretinus in l. 1. ff. de uerbo. oblig. Ioan. Crotus ibid. Alciatus li. 1. parergon. c. 2. Vlpianus in l. iuſiurandum. §. fi. de qualit. iuram. Ioan. de Selua l. 1. de iuram. p. 1. q. 2. Andr. Tiraquel. de l. connubialib gl. 5. Ant. de Butr. Reſer. Soc. li. 3. conſil. 99. Federicus conſi. 91. Paul. de* Caſtr. *conſi. 65. Ange. conſi. 236. Ioan. Andr. in c. vlt. de ſepul. Bal. l. vlt. Zacharias, & Ant. Frãc. in annot. in c. veritatis. Oldradus in conſ. 241. Felin. & Decius in c. quoniam Abbas. Fulgoſ. & Rom. in l. ſed ſi hac. ff. de in ius uocand. Bar. in auth. Iaſon. in l. ſtipulationis. Philip. Corneus conſi. 246. Anania in c. querelam. Imola. Alex. Portunius, Lambertinus Lanfrancus ibid. Cald. conſi. 20. de præb. Gutierrez in auth. ſacr. puberum. Ignatius Lopez de Salſedo in pract. crim. cã. & Ioan Bern. in c. 92. Nicolaus Millis in repert. Aufrerrius in capella Toloſana.* Ex Summiſtis. *S. Anto. p. 1. ti. 14. Silueſt. Tabiena, Piſanella, Armilla verſ. Iurare. Nauar. in* Manu. *c. 10. & 13. Bart. Med inſtr. Cõfeſ. c. 14. Summ. Corona Confeſſor. p. 3. de Iuram. Toletus in Summa li. 4. Eman. Rodr. p. 1. cap. 191. Coſmus Philiarcus de offi. Sac. p. 2. l. 3. Sebaſt. Med. in ſumma hæreſ. Iacob. de Graſſiis p. 2. deciſion. l. 2. c. 8. Cathechiſ. Rom. & Colonienſis in præcepto ſecundo. Predaz ibid. Guliel. Peraldus in ſumma de virtutibus to. 2 tract. 9. Cordub. in ſumma caſ. conſcient. q. 64. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. 42. Ioannes Azorius p. 1. Moral. Inſtit. li. 5. c. 6. Emanuel Sa. in aphoriſmis ver. Votum. Frater Hieronymus a Sorbo Capucinus in compend. priuilegiorum. Didacus Lopez a Stunica in tract. de voto. Alphonſus Vualdi. in annot. ad candelab. aureum tract. 14. & alij plurimi recentiores.*

De iuramento ſecundũ ſe quidnã ſit, & vnde dicatur. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum quoad Nominis interpretationem quid ſit.*
Poſt Ciceronis tempora verbum enatum eſt, pro quo poſuit Iuſiurandum.
2 *Iuramentum dicitur apud varios Sacramentum.*
3 *Iuramentum pro actu ſumptum quomodo definitur.*
4 *Iuramentum pro habitu ſumptum variè definitur.*
5 *Iuramentum non eſt niſi Deus tacite, uel expreſſe inuocetur.*
6 *Ad Iuramenti eſſentiam quæ requiruntur, & quomodo Deũ expreſſè vel tacitè inuocamus.*
7 *Ad iuramenti eſſentiam non eſt neceſſarium hoc uerbum (iuro) ut multis exemplis manifeſtatur*
8 *Nulla uerba præciſe neceſſaria eſſe ad ſubſtantiã iuramenti.*
9 *Error Bartoli, & aliorum expreſsè docentium verba fore neceſſaria ad iuramentum.*
10 *Iuramentum de repræſtitum ſine nouo conſenſu, & intentione ad alium caſum extendi non poteſt.*
11 *De eo qui promiſit ſub iuramento ſe ſoluturum centum aureos intra 20 dies termino a creditore poſtea prorogato, quid dicendum, an ſit periurus necne.*
12 *Non eſt neceſſarium regulariter ad iuramentum, quod fiat tactis euangelijs, diuinis ſcripturis, aut re aliqua ſacra, ut Cruce, Reliquiis, &c.*
Quandoque ſatius eſſe fieri iuramentum per contactum rei ſacræ, quandoque neceſſarium, nu. eod.
13 *Qui iurat ſub fide mea, vel per fidem meam, non cenſetur iuramentum feciſſe.*
Quanam fides intelligitur, cum fit iuramentum in fide ingenui viri, Regis, Principis, in bona fide. num. eod.
Si quis dicat, in fide boni Chriſtiani, Religioſi, non erit iuramentum; & quis eius ſenſus nu. eod.
Per fidẽ meã, ſeu per conſciẽtiam meã, &c non eſt magis iuramẽtũ, quã in fide, qđ nullũ eſt, unde refellitur Sot. & Syl.
13 *An, & qualiter iuramentum eſt iurare per creaturas, ſiue ſacras, ſiue non ſacras.*
Qui diceret per habitum S. Franciſci aut S. Dominici, iuramentum facit ſecundum Sotum, & quare.

QVemadmodũ primo decalogi præcepto ſũma erga Deũ fidelitas iubetur, vitiumq. ſuperſtitionis, quod virtuti religionis opponitur ſecundum exceſſum, manifeſte prohibetur, ne, ſ. cultus Diuinus alteri quã uni, ac vero Deo tradatur; ita hoc ſecundo mandato Diuinum nomẽ & verbis, et factis honore maximo proſequi iubemur, ſimulque uetamur, ne quouis mõ illud in vanum aſſumamus, neue per ipſum aut falſo, aut fruſtra, aut temere, et irreuerẽter iuremus. Et quia prius eſt Deum ſuſcipere ad colendum,

Digitized by Google

lendum, quam eam ſuſceptum honorare, ideo ratione ſibiliter præmittitur præceptum primum, quo prohibetur ſuperſtitio & deinde ſecundo uetatur periurium, quod ad irreligioſitatem, & irreuerentiam Dei ſpectat, ut eruditè S. Thom. 2.2.q.122.artic.3.& S. Anton. p.1.titul.14.cap.4.§.3. annotarunt. Hoc igitur ſecundo præcepto in uniuerſum prohibemur ne nomen Dei contemnamus, ne in uanum illud aſſumamus, ſed ut ſummo uerborum honore proſequamur, ac per illud ſanctè iuremus. Quia uero non ſolum ille in uanum Dei nomen aſſumere cenſetur, qui per eum male iurat, uel bene iuratum male adimplet; ſed etiā, qui male, & indebitè uouet, uel male adimplet, quod bene uouit, uel qui blaſphemias & uerba iniurioſa contra Deum & ſanctos effutit, vt Catechiſ. Colon. & Roma. in explicatione ſecundi præcepti. Angel. in verb. interrogatio ſecundi præcepti Nau. in Manuali, cap.12.num.1. Coſmus Philiarcus de officio Sacerd. p.2.lib.3 cap.13. Barth. Med. lib.1. inſtruc. conf. c.14.§.3.& ſeq. & alij communiter tradunt, ideo vt quid hoc præcepto prohibitum ſit & quo modo contra illud peccari ſoleat, plene cognoſcatur, de ſingulis breuiter agemus hoc ordine. primo. ſcilicet, de iuramento, deinde de voto, & tandem de blaſphemia.

2 DE Iuramento igitur agentes ab ipſo nomine inchoandum eſt, ipſa namque nominis interpretatio ad rei ipſius notitiam, & intelligentiam non parum conducere ſolet. Et quidem ante omnia id breuiter obſeruādum eſt, quod vox hæc IVRAMENTVM latina eſt a Seneca, & a Iuriſconſultis ſæpè ſæpius vſitata, nata tamen, vt opinor, poſt tempora Ciceronis. Nam neque Cicero, neque qui illum præceſſerunt, ea vſi ſunt ſed loco illius ponebant Iuſiurandū, vt Petrus de Arrago 2.2.q.89 artic.1. annotauit; Seneca quidem in lib.2. de Clementia. ſic ait. O vocem in concione mittendam omnium mortalium, in cuius verba Principes, Regeſque iuramentum faciant. id eſt in cuius verba Principes iurent. Vlpianus etiam hac voce vſus eſt in leg. Iuſiurandum, §. Si de qualitate iuramenti. ſic enim legendum eſſe teſtatur Budæus. Dicitur autem iuramentum a iure, vel, vt ait S. Auguſt. ſerm. 28. de verbis Apoſtoli, ſuper verbis Iacobi c.5. *nolite iurare*, quia qui vtitur iuramento, ius veritatis reddit Deo, cui proprie competit patrocinium ferre veritati ſuoq; teſtimonio veritatem ſtabilire, (verba S. Auguſt. hæc ſunt, *Quid eſt iurare, niſi IVS reddere Deo, quando per Deum iuras?*) vel quia, vt ait S. Thom. 2.2.q.89. art.1. iure introductum eſt vt dicta ſua, & facta homines teſtimonio diuino confirment. vel denique quia qui iurat, perinde facit firmū id, quod iurat ac ſi eſſet ipſum ius. Id. n. quod iuratur, pro lege habendum eſt, & velut ius ſanctè ſeruandum eſt. l.5.§. dato, ff. de iureiur. Id quod etiam Apoſtolus Hebr.6. denotare videtur dicens, *Iuramentum eſt omnis controuerſiæ finis*, ac ſi lege ſancitum eſſet. Quare iura poſt præſtitum iuramentum nullam aliam inquiſitionem permittunt, quia iniuria alioqui Deo irrogaretur; vnde & iuſiurandum dicitur iuramentum iuris. Sic S. Anton. p.2.tit.10.c.3.§.1. Sotus lib.8. de iuſti & iure, q.1 art.1. concluſ.1. Petrus de Arrag 2.2.q.9.ar.1. Couar. in c. Quamuis. p.1. in prin. n.2. de pactis in 6. & Greg. de Val. tomo 3. diſp.6.q.7.pun.1.

Dicitur etiam *Sacramentum*, vt in Authent. Sacramenta puberum, C. ſi aduerſus vendit. ca 2 §. Item Sacramenta. vbi præcipitur, *Quod Sacramenta*, id eſt iuramenta, puberum ſponte facta cuſtodiantur inuiolabiliter. &c. Qui Sacramento. & can. Non eſt obſeruandum. 22. q. 4. & can. Paruuli. 22.q.5. & S. Thom. 3.p. quæſt.60 art. . Panorm. in rubrica, de iureiurando. Catechiſm. Roman. in explica. Sacramen. in principio. Couar in cap. Quamuis, in initio. numero 2. de pactis in 6. Et Vegetius lib 2. de re militari, ſcribit, milites iurare ſolent, & ideo militiæ Sacramenta dicuntur, l. milites agrum §. ignominioſa, ff. de re militari. Qua de cauſa ipſi milites *Sacramentarij* appellabantur, ex eo, ſcilicet, quod ſe *Sacramento*, id eſt, iuramento ad fidelitatem obligabāt: Quintilianus etiam li.12.c.2. ait, *Qui velut Sacramento rogati, vel etiam ſuperſtitione conſtricti, nefas eſſe ducunt a ſuſcepta ſemel perſuaſione diſcedere*. Cornelius Tacitus etiā lib.1. ſic utitur hac voce, dicens. *Addebat Meſſala Valerius renouandum per annos Sacramentum*. id eſt, iuramentum, *in nomen Tiberii*. Vnde Suetonius in Cæſare, c.42. *iureiurando aſtrictum teneri Sacramento* dixit. Cicero etiam lib. de Oratore, hac ſignificatione nomen hoc accepit. vbi ait, *Sacramento contendere*, id eſt, iuramento. Merito autem ſic appellatur, quia iuramentum aliquid religioſum eſt, & actus latriæ, ſiue religionis, ex S. Thom. 2.2. q.89.ar 4. quo Deo honorem deferimus, quem tanquam infallibilem veritatem in alicuius rei confirmationem & teſtimonium adducimus. Quo ſenſu Deut.6. dicitur; Dominum Deum tuum timebis, & ipſi ſoli ſeruies, ac per nomē illius iurabis, & Pſal 62. laudabuntur omnes, qui iurant in eo. Vnde Cicero in officijs, lib.3. iuſiurandum, inquit, eſt affirmatio religioſa: de qua re legi poſſunt S. Tho 2.2. quæſt. 89 articu 4. Sotus lib.8. de iuſt. quæſt.2 artic.4 Nauar. in Manuali cap.12. numero 2 & alij. Sed de nomine hæc ſint ſatis.

3 QVIA vero iuramentum, & pro actu iurandi, & pro habitu ſumi poteſt, quid vtrumque ſit, explicandum eſt. Iuramentum igitur pro actu iurandi ſumptum ſic definitur; *Iurare eſt Deum teſtem inuocare*. Sic S. Thom. 2.2.q.89.ar. 1. Sotus lib.8 de iuſtitia q 1 art.1. concluſ.1 Gabr.3. diſtinc. 39 quæſt.1 artic.1. Summa Corona p.3. tract. de iuramento. nu.3. & alij. Qui enim iurat Deum veritatis authorem ad dictum ſuum confirmandum in teſtem inuocat. Vnde S. Auguſtin. ſermon. 28 de verbis Apoſtoli ait Quid eſt iuro per Deum, niſi teſtis eſt Deus? Id quod etiam euidens eſt, ſi finem cogitemus, ob quem iuramentum introductū ſit. Eſt namque iuratio veritatis confirmatio certa in rebus moralibus, quæ in particulari contingunt, iuxta illud Apoſtoli ad Heb.6 *Omnis controuerſiæ finis ad confirmationem eſt iuramentum*. Quæ ſane confirmatio certa eſſe non poteſt, niſi Deus in teſtem aduocetur. Teſtimonium enim humanum nonnunquam fallax eſt, tum ex vitio uoluntatis hominis, qui contra id, quod mente ſentit, ob malitiam pronuntiare poteſt; tum etiam ex defectu intellectus, qui non poteſt cognoſcere occulta cordium, aut futura, aut præterita omnia, uel abſentia, de quibus tamen homines loquuntur. Vt igitur certitudo aliqua in rebus moralibus haberetur, neceſſarium omnino fuit ad teſtimonium diuinum recurrere, quia Deus neque mentiri poteſt, neq; eum aliquid latet.

4 Iuramentum autem pro habitu ſumptum uariè definitur; Hoſtienſis enim in Sum. Rub. de iuramento. Godfred. & Archi. quos refert, & ſequitur Ang. uerb. iuramentum, ſic definiunt, *Iuramentum eſt aſſertio, vel negatio de aliquo licito, poſſibili, & honeſto ſacræ rei atteſtatione firmata*. Quæ tamen definitio cōmuniter reijcitur ab alijs, eo quod exinde ſequeretur, nullum poſſe male iurare. cuius tamen contrarium frequentiſſimè uidemus. Verior ergo, & communior definitio eſt, *Iuramentum eſt alicuius rei affirmatio, vel negatio adducendo Deum, quantum in ſe eſt, in teſtem, tanquam infallibilem veritatem*. ita Doctores Scholaſtici communiter in 3. diſt.39. ubi S. Bona. Richar. Scot. Gabr. & alij S. Anton. p.2. tit.10. cap.3. in princ. Syluest. uerb. iurare num.1. Tabiena cod. nume.1. Sotus lib.8. de iuſt. q.1. artic.1. conclu.2. Nauar in Manuali cap.12. num.1. Cou. in cap. Quamuis par.1. in princ num.1. de pactis in 6. Pet. de Arrago 2.2. quæſt.89. art.1 Coſmus Philiarchus de offi. Sacer. par.2. lib.3. cap.13. Greg. de Valentia tomo 3. diſpu.6. quæſt.7. puncto 1. ſumma Corona. part.3. tract. de iuramento num.3. Toletus lib.4. cap.20. Emmanuel Rodriquez in ſumma par.1. cap.161. concluſ.1. & alij. Qui enim iurat, & Deum in teſtem inuocat. hoc ipſo. quantum in ſe eſt, uult, & cupit Deum manifeſtare id, quod iuramento confirmatur, uel negatur. tanquam id, quod eſt ab ipſo Deo etiā ſcitum, & uerum. Id quod hominibus probis; & prudentibus ſufficit ad faciendam fidem, cum credibile non ſit hominem facile expetere diuinum teſtimonium in confirmationem rei falſæ, cum tanta Diuinæ Maieſtatis iniuria, quāta eſt uelle *quantum in ſe eſt*, ut Deus, qui ſummè ſapiens eſt, & ſummè bonus, aſſerat, & teſtificetur, id, quod eſt falſum. Ex qua definitione

5 PRIMO Infertur, Non eſſe iuramentum, niſi Deus *tacitè*, uel *expreſſè* inuocetur in teſtem, hoc enim eſt de iuramenti eſſentia, ut conſtat. Vnde nulla dictio ſimplex, ſeu

affir-

affirmatio ſit, ſeu negatio, quæ præ ſe non fert teſtimonij, aut execrationis imaginem, eſt iuramentum. vt ſi petenti quis rñderet, *Eſt*, aut *nõ eſt*; aut interrogãti, an fecerim, aut dixerim nec ne; quis rñderet, *Sic*, aut *non*; aut *nõ feci*, aut *feci*: *Dixi* aut *nõ dixi*, nõ iuraret, aut q̃ diceret, *vere*; *in veritate*: *certe*, *profecto*: *ſane*; cũ nullo iſtorũ modorũ Deus inuocentur conſtat, ita Sotus lib. 8. de iuſt. q. 1. art. 1. concluſ. 4.

DVBIVM tamen eſt, An qui diceret, *Deus ſcit*, aut *Coram Deo loquor*, iuramentum faceret? Reſpondeo cũ Caiet. 2. 2. q. 89. art. 1. in fine, & Petro de Arragona ibid. Notab. vlt. & Soto lib. 8. de iuſtit. q. 1. art. 1. ante finem. Summa confeſ. p. 3. trac. de iuram. nu. 5. verſ. Itẽ qui dicit. Huiuſmodi verba dupliciter intelligi poſſe, vno modo *inuocatiue*, alio modo *enuntiatiuè*: *inuocatiuè* ſumuntur, quando inducuntur ad confirmandum id, quod dicitur ſeu quando intendit quis Deum in teſtem eius, quod dicit, vt ſæpe fieri ſolet, & tunc eſt iuramentum, ſicut Paulus ad Gala. 1. loquitur, dicẽs, *Ecce coram Deo quia non mentior*, aut *Deus ſcit, quod non mentior*. & illud S. Petri Ioan. 21. dicentis, *Tu ſcis domine, quia amo te*, formam habet iuramenti, ex Soto vbi ſupra, videtur namque Deum in teſtem aduocare amoris ſui erga eum.

Enuntiatiuè ſolum ſumuntur, quando ſolum proferuntur per modum narrationis, id quod frequenter accidit in illis qui non intendunt iurare ad confirmandum dicta ſua, ſed ſolum ſignificare ea quæ dicunt. coram Deo dici, & ab ipſo ſciri, vt ſenſus ſit, Ego ſic, aut ſic aio, ſed tamen verba mea Dei ſcientiæ & iudicio remitto, ipſe. n. quid verum ſit, nouit, & ſic iuramentum non eſt. Quia igitur huiuſmodi verba ex aio & intentione proferentis penſantur ideo ceſſante dolo, & præiudicio cuiuſcunque, qui ſine intentione iurandi talia uerba proferret, ſolum ſignificans ſe habere conſcientiam rectam in tali re, & Deum conſciũ eſſe talis rei, non erit iuramentum, quia non eſt inuocatio Dei in teſtem, ſed ſimplex tantum enuntiatio, quod Deus ſcit verum eſſe. & quod dicti illius Deus ſpectator ſit. In iudicio tamen, & præiudicialibus, vt rectè notat Caiet. vbi ſupra, ad communem intellectum audientium reſpicere oportet, ne erretur.

Ad iuramenti ergo eſſentiam requiritur, vt Deus *expreſſe*, vel *tacite* inuocetur: *Expreſſe* v. g. dicendo, *Inuoco Deum Chriſtum, Sanctiſſimam Trinitatem*, ſeu *facio Deum teſtẽ* ſeu dicendo, *Per Deum, per Chriſtum*; *Per Sanctam Trinitatem*; *Per ſummam veritatem & ſimilia*. *Tacitè* ſeu *implicitè*, dicendo *viuit Deus*, *Per Deum*, *&c.* Item cum iuratur per creaturas, quatenus in his relucet Diuina virtus bonitas, veritas, potentia, & ſapientia, vt cum quis iurat per cælum, per terram, per Euangelium, per Sanctos, per ſalutem, & vitam Domini ſui, &c.

Perinde namque eſt ac ſi iuraret per Deum, cuius veritas, in Euangelio continentur, & per Sanctos, qui Euangelium, & veritatem primum prædicarunt, coluerunt, & crediderunt, Per ſcripturas ẽt, aut per Reliquias, in quibus diuina veritas manifeſtatur; Et qui iurat per conſcientiam, atteſtando Deum per eam. In his omnibus igitur *tacitè* inuocatur Deus, eſtque, vt notat Toletus lib. 4. c. 10. maius iuramentum, quo magis Deus in creaturis relucet. Maius enim eſt iurare per Beatam Virginem, quam per alios ſanctos; magis per iſtos, quam per cælum, magis per cælum, quam per terram, & ſic conſequenter. Qui. n. per creaturas iurat, ſemper, vt notant Alexand. de Ales p. 3. q. 31. mẽb. 3. Syl. verb. iurare, 1. q. 4. & Petr. de Arrag. 2. 2. q. 89. art. 1. & alij, numen aliquod in illis eſſe profitetur, ſiue falſum, ut idololatræ, ſiue uerum, ut orthodoxi, qui Deum in creaturis exiſtere profitentur, adeo ut non tam creaturæ, quam Deus ipſe, qui author eſt creaturæ, vt teſtis adducitur, attamen notant Petrus de Arragon. & Summa Corona, vbi ſupra, quod qui atteſtaret creaturas, ita tamen ut per eas aliquo modo diuinum teſtimonium non inuocaret; ſed ſolum ut eas tanquam res humanas ad dicti ſui confirmationem adduceret, uerè iuramentum non faceret, ut qui diceret, *per fidem meam*, ſeu *in fide mea*, ſcilicet, humana & morali, ut infra dicemus.

7 SECVNDO infertur, non eſſe neceſſariũ ad eſſentiam iuramenti hoc uerbum IVRO, ſufficit enim ad iuramentum hoc, ut *expreſſè*, uel *tacitè* Deus in teſtimonium inuocetur; poteſt autem tacitè inuocari in teſtem ſine hoc uerbo *IVRO*, unde in lege ueteri ſæpe ſæpius celebratur iuramentum illud. *viuit Dominus*, *viuit Deus*; & Deus ipſe iurauit per hæc uerba, *viuo ego*. Num. 21. & Hieren. 4. iurauit, *viuit Deus*, & Apoſtolus Roma. 1. iurauit per hæc uerba, *Teſtis mihi eſt Deus*: & patet c. Iurabunt. 22. q. 1. vbi dicitur iuramentum fieri dicendo, *viuit Dominus*. Hier. 4. & can. Non eſt cõtra. 22. q. 1. Apoſtolus iuraſſe dr̃ illis verbis 1. Cor. 15. *Quotidie morior per gloriam veſtram fratres, quã habeo in Chriſto Ieſu Domino noſtro*. & in c. Et ſi Chriſtus. de iureiu. vbi oẽs illi modi iurandi enumerantur tanquam vera iuramenta ab Innocẽt. III. Papa. Et ita contra Card. in c. Præterea. 1. de ſponſa dicentem nõ dici quẽquã periurum, nec quoad pœnam reatum cenſeri iuramentũ præſtitum, niſi quis fidem interpoſuerit expreſſe per verbum *IVRO*, communiter tradunt Pan. in d. c. Et ſi Chriſtus & in c. querelam, de iureiu. Ioan. Sucſa. in tract. de iureiu p. 1. q. pen. Sotus li. 8. de iuſtit. q. 1. art. 1. ante finẽ. Petr. de Arrag. 2. 2. q. 89 art. 1. Notab. vlt. verſ. Quinta. Syl. in verbo. Iurare, nu. 2. q. 1. Sũma Corona p. 3. trac. de iuram. nu. 6. dub. 3. & Angel. verb. iuramentum, r. §. 5. Couar. in cap. Quamuis. q. 1. in princ. nu. 7. de pactis. in 6. qui etiam docet apud Cardinalem in Commentarijs, qui nunc typis excuſſi circumferuntur, non reperiri talem deciſionem, & ſine dubio eſt opinio falſa, vt conſtat ex dictis.

8 TERTIO Infertur nulla uerba præciſe neceſſaria eſſe ad ſubſtantiam iuramenti, eo quod ſine ulla uerborũ prolatione Deus inuocari poteſt in teſtem, ut u. g. cum quis rogatus, ac iuſſus, manu crucem, aut librum euangelij tangit, intendens, & ſignificans ſe iurare. Sic Syluest. in uerb. Iurare num. 2. quæſtio. 1. Sotus lib. 8 de iuſtitia q. 1. art. 1. ante finem. Petrus de Arrogona 2. 2. q. 89. art 1. Notab ult. §. ſexta. Couat. in cap. Quamuis. in principio, nu. 4. uerſic. Tertio de pactis, in 6. qui citat glo. in ſumma 22. quæſtio. 1. ubi dicitur *Forma iuramenti alia fit ſolo ſermone, alia fit interuentu alicuius rei ſacræ*. Panorm. in rub. de iureiu. & Anto. Corſetus in eadem rubrica, q. 6. & huc pertinet, quod ex Alex. tradit Ioan. Stobæus ſermone 25. *firmum*, inquit, *eſt iuramentum, ſi ſolum annuero*. Ratio eſt quia ibi eſt tacita Dei inuocatio, cuius veritas eſt in ſcriptis.

9 QVARTO Infertur, erraſſe Bartolum in l. Et per iuſiurandum, ff. de acceptilationibus. & in l. qui iuraſſe, ff. de verb. obliga. expreſſe docentes verba fore neceſſaria ad iuramentum. Contrarium enim eſt uerum, ut præfati authores tradunt. Ratio eſt tum quia iuramentum fit Deo, qui mentis inſpector eſt, can. Si quid inueniſti, 14. q. 5. & can. erubeſcant diſt. 32. tum quia ex communi ſententia, neque in Matrimonio neceſſaria ſunt uerba, aut de illius eſſentia, cum interdum ſufficiat contrahentium conſenſus quouis modo aliquo ſigno citra uerba exterius ſignificatus. Id quod non ſolum uerum eſt in ualentibus loqui, ſed etiam in non ualentibus, ut docet Couar. ubi ſupra, & Epitome de ſponſal p. 2. c. 4. num. 1. Si enim uerba eſſent de eſſentia Matrimonij, mutorum matrimonium nullum eſſet. Et eodem modo uerba non ſunt neceſſaria ad iuramentum non ſolum in his, qui loqui nõ poſſunt, ſed etiam nec in his, qui loqui poſſunt, ut optime Couar. in d. capitu. Quamuis. contra nonnullos aſſerentes Bartoli opinionem eſſe verã in his, qui loqui poſſunt, aliã aũt veram eſſe in nõ ualentibus loqui, teſtatur. Qua diſtinctione, (licet falſo) vtuntur Paul. Alexand. & Aretin. in l. 1. ff. de ver. oblig. Ioã. Crotus ibid col. 4. & Alciat. lib. Parergon. ca. 2. & Ioan. de Selua lib. de iuram. p. 1. q. 2. & Andr. Tiraquell de leg. connubial. gl. 5. nu. 18. quos refert, & refellit Couar. vbi ſupra.

Nec obſtat c. pen. de iureiu. vbi *qui iurauit ſe ſtatuta in eccleſia ſua edita ſeruaturum, promittens per idem iuramentum, ſtatutum poſtea ſubſequutum fideliter obſeruare ex vi illius iuramenti non tenetur*, dat Pontifex rõnem, quia iuramentum ſemel ſuper re præſtitum non poteſt ſimpliciter
10 conſenſu iurantis ad alium caſum extendi ex ui iuramenti, niſi expreſſim iterum fiat, ſignificans non ſufficere iurãdi mentem, niſi & verba iuramentum ſignificantia, fuerint expreſſa. *Reſpondetur* enim ibi non agi de iuramento mente concepto, ſed potius de extenſione iuramenti, quã textus

Digitized by Google

textus negat fieri poſſe ad caſum non contentum, quando iurat abſque nouo conſenſu & intentione iurandi de nouo, quo ſenſu accipitur textus citatus, vt colligitur ex doctrina Sancti Thomæ 2. 2. quæſtio. 98. artic. 2. ad 4. & Ant. de Butr in c. Ab excommunicato, nu. 13. de reſcriptis. Soc lib 3 conſi. 59 & Couar. in c Quamuis. vbi ſupra. nu. 5. qui hinc colligit, & bene, quod ad effectum verum iuramenti, & etiam ad periurium non ſufficeret habere relationem ad aliud iuramentum factum a iurante Vnde qui ſemel iuramentum præſtaret de ſoluendo centum aureos Petro, ac poſtea diceret, ſe promittere equum dare Ioanni ſub eodem iuramento iam præſtito, quamuis tenetur ex vi promiſſionis equum dare Ioanni, non tamen ex vi iuramẽti, nec periurus erit. ſi non dederit, ex Couar. vbi ſupra poſt Ant. de Butrio in d c. Ab excommunicato. nu. 13.

11 QVINTO Infertur quid dicendum ſit de eo, qui promiſit alicui ſub iuramento ſe ſoluturum centum aureos intra 20. dies, ſi poſtea termino ei a creditore prorogato periurus ſit, necne, ſi intra tempus prorogatum non ſatisfaciat. In qua re Card. in clem. 1 § Nos itaque q. 5. de iureiu. & Bal lib. 1. conſ 436 & Decius in c. De cauſis. num 7. de offic. deleg. negant periurum fore, quia alias extenſio iuramenti fieret ad tempus prorogatum ab eo, quando iurauit non comprehenſum.

Alij vero, vt Felinus in cap. de iureiur. col. 1. & in cap. 5. de ſponſal. numero 34 & Couar. in cap. Quamuis. par. 1. in princip. num. 6. de pactis, in 6. & Socin. lib. 3. conſil 99. putant eſſe periurum, niſi intra tempus prorogatum ſatisfaciat. Ratio eſt, quia iurans ſoluere intra certum diem, duo, communiter promittit, primo, ſe reſtringere iuramento ad ſolutionem; & ſecundo ſe eidem ſolutioni ſatisfacturum intra certum diem; Vnde quamuis tempus prorogatum ſit, quia tamen illa temporis prorogatio eſt temporis etiam determinatio, tenetur ex vi prioris iuramenti ad ſoluendum.

Nec obſtat cap. penult. de iureiur. quia ibi agitur de extenſione ad rem diſtinctam, v.g. iuramentum ibi præſtitũ fuit ſuper ſtatutis iam eo tempore editis, relatio autem, & extenſio poſtmodum ſecuta ad iuramentum, agit de ſtatutis editis poſt primum iuramentum, & ſic de re diſtincta, ab ea, quæ in primo iuramento tractatur; Vnde nihil mirum, ſi Pontifex ibi doceat clericum non teneri obſeruare ſtatuta poſtea edita vi prioris iuramenti; At vero vbi iuramentum. & eius extenſio ſuper eandem rem contingunt, (vt accidit in caſu propoſito) procul dubio promiſſio ſub iuramento præſtita extenditur etiam ad tempus prorogatũ, ita vt periurus ſit niſi intra tẽpus prorogatum ſatisfaciat. Quamuis enim primum iuramentum ad tempus certum reſtrictum eſſet ideoque eius vis peritura eſſet eo tempore finito; quia tamen eiuſdem temporis extenſio fit per legitimam conuentionem cum prioris iuramenti extenſione, eaque prorogatio circa eandem rem contingit, æquitas poſtulat; vt eo caſu prioris iuramenti vis obtineat etiam quoad idem prorogatum, cum ſemper tractetur de eadem re, quæ ſub prioris iuramenti religione fuerat comprehenſa. Id quod ita imè certum eſſe puto quoties ex verbis, aut alijs coniecturis mens, & intentio iurantis deprehendi poſſit. Nam cum, vt dictum eſt, verba præciſe neceſſaria non ſint ad iuramentum, ſatis erit mentem præſumi, vel ex coniecturis. vel ex alijs verbis, vt notat Panorm. in cap. penul. num. 4. de iureiu. Secus autem, vt dixi, quando de re diſtincta ageretur. Vnde Decius ipſe in c. præterea. col. 2. de appell. poſt Innoc. ibi tenet, quod ſententia excommunicationis lata in Titium, niſi intra decem dies ſatisfecerit, etiamſi illi decem dies in alios decem proferantur, nihilominus tamen his tranſcurſis locus erit excommunicationis cenſuræ.

12 SEXTO Infertur non eſſe neceſſarium regulariter, ad rationem iuramenti, quod fiat tactis Euangelijs, aut alijs diuinis ſcripturis, aut ſuper aliqua re ſacra. puta, ſacris reliquijs, cruce. &c. Ratio eſt, quia ad iuramentum ſatis eſt, quod aliquid promittatur, affirmetur, aut negetur, adducendo Deum in teſtem. Sic Panorm. in cap vlt. num. 3. de iuramento calum. Gabr. 3. diſtin. 39. quæſt. 1. art. 1. coroll. 1. Syluest. ver. Iurare. 1. q. 1. Couar. in c. Quamuis. p. 1. §. 1. nu. 1. de pactis in 6. Gratian. 22. q. 1. vbi ait, ita eſſe iuramentum, ſi per Deum iuretur, ac ſi per ſacra Dei euangelia iuratum fuerit, & colligitur ex c. Et ſi Chriſtus de iureiu. vbi per hæc ſimplicia verba, teſtis eſt mihi Deus, iuramentum inducitur. Cuius ſolemnitatis, ſ. iurandi tactis ſacroſanctis Euangelijs meminit Sozom. li 6. Eccleſiaſt. hiſtor. c. 3. Meminit etiam Iuſtin. Nouella. 72. & 124. & l. cum furioſus §. Sed cum antiquitas Codic. de curat. furioſ. immo aliquãdo etiam iurantium timore permiſſum fuit, vt iuramenta fierent in eccleſijs ſuper Sanctorum reliquijs, vt colligitur ex l. Generaliter. §. vlt. Cod de rebus creditis Dixi, *regulariter*, quia licet eadem vis ſit iuramenti ſimplicis, ac iuramenti præſtiti cum hac ſolemnitate, quoad Deũ, ſicut & voti ſimplicis & ſolemnis, quoad Deum, & voti obligationem arg. c. Rurſus. Qui clerici, vel vouent. Quandoque tamen *Satius eſt* iuramentum fieri tactis rebus ſacris, quandoque etiam *neceſſarium*.

Satius quidem eſt ad terrorem hominum, qui temere iuramenta huiuſmodi violare non erubeſcunt, & maiore pęna caſtigari ſolent, qui ſolemne, quam qui ſimplex iuramentum violant, grauiuſque peccatum eſt. ac maior peierandi religio ob maiorem iurantium timorem. Quantò enim id per quod iuratur magis ſanctum eſt, tantò magis pęnale eſt periurium, ex S. Auguſt epiſt. 154. ad Publicolam, & c. Monete. 22. q 1. Panorm. vbi ſupra. nu. 3. & S. Tho. 2. 2 q. 98. art. 3. ad 2. vbi expreſſe affirmat grauius eſſe peccatum quoad periurium, ſi quis ſolemniter iuret per Euangelium, quam ſi per Deum communi ſermone, tum propter ſcandalum, tum propter maiorem deliberationem.

Neceſſarium etiam eſt aliquando, vt iuramentum tactis Euangelijs præſtetur, alioquin iuramentum vim vllã non habebit quantum ad iuris effectum attinet, vt communiter tradunt Doctores in Rubrica de iureiu. vbi Pan. & alij, & patet ex c Hortamur 3 quæſtio. 9. & c. Teſtimonium 11. q. 1. & clem. 1. § porro. de hæret. & c vlt. de iuramento calumniæ & alibi ſæpe. Notant autem Doctores, quod, ſi lex exprimat corporaliter iurandum eſſe, ſatis erit ſcripturam quamlibet tangi, ſi vero in ſpecie ſanxerit iuramentum præſtandum fore ſuper Euangelijs, tunc neceſſario fieri debet tactis Euangeliorum libris. alias iuramentum validum non erit, nec ſufficit, quod tangatur quilibet alius liber ſacer. id quod verum eſt conſiderato iure ſcripto. ex Clemen. Multorum. §. porro. & ibi gl. in uerb tacta. de hæret. Panorm. in c. Dum in cauſa nu. 3. de iuramẽto calum. & in c. Tuis. nu 7 de teſtib. & in c. Etſi Chriſtus, & in Rubr. de iureiur. Syluest. verb. Iurare. 1. q. 1. Couar. in cap. Quamuis p. 1. §. 1. nu. 2. de pactis. in 6. vbi autem conſuetudine obtentum eſſet, ſatis eſſe iuramentum præſtari ſuper crucem, illi ſtandum eſſe docent Pan. in d c. Tuis. & in c. Fraternitatis. circa finem. de teſtib & li. 2. conſ. 68. & Couar. vbi ſupra citans gl. in Auth. vt iuſiurandũ, & alios.

Immo vero quamuis Epiſcopi, & Sacerdotes non teneãtur, cum iuramentum præſtant, ſacra tangere, ſed ſatis eſt per ſuam conſecrationem tangendo proprium pectus iurare, arg. cap vlt. de iuramento calumniæ. & ibi Pan. num. 7. citans c. ſi quis presbyter. 2. q. 5. glo. in c vt circa. in uerbo corporali. de elect. in 6 Nihilominus tamen in cauſis grauibus & in omnibus illis, in quibus iure expreſſum eſt ſpecialiter Epiſcopum, aut presbyterum debere tactis ſacroſanctis Euangelijs iuramentũ pręſtare, etiam iſti iurare debẽt tactis ipſis Euangelijs, & ponunt duos caſus, ſ. in iuramento teſtis, & calumniæ. c. Teſtimonium. §. Epiſcopus. 11. q. 1. tex. in Authent. de ſanctiſſimis Epiſcopis. §. Nulli. Ego N. de iureiu. can Quoties, 1. q. 7. & c. Quoties. §. porro. de pur. canon. gl in d cap. vt circa. in verb corporali. de elect. in 6. Panor. in c. cum in cauſa. nu. 6. de iurament. calum. Couar. in c Quamuis. p. 1. § 1. nu. 3. de pactis. in 6.

13 SEPTIMO Infertur, Quod qui iurat hoc modo, *ſub fide mea*, uel *per fidem meam*; non cenſetur iuramentum feciſſe; Nam talia verba hoc ſignificant, Hoc faciam, ſicut ego ſum fidelis, intelligens fidem humanam, hac enim rõne non adducitur Deus in teſtem, quod tamen neceſſariũ eſt ad iuramentum. Sic Innoc. in c. Ad aures. quod metus cauſ. Angel. verb. iuramentum. 1. §. 6. Syl. verb. Iurare. 1. q.

6. Andr.

Digitized by Google

6. Andr. Alciat. in Rubrica de iureiur. Sotus lib. 8. de iuſtitia quæſt. 1. artic. 1. poſt concluſ. 4. & in relect. de iuramento p. 2. cap. 4. Caiet. 2. 2. quæſt. 89. artic. 6. Nauar. in Manuali cap. 12. num. 2. verſic. Infertur Secundo. Couar. in cap. Quamuis par. 1. §. 2. numero 2. verſic. Nono, de pactis in 6. Petrus de Arragon. 2. 2. in quæſt. 89. artic. 1. ante ſolutionem tertij argumenti S. Thom. Summa Corona p. 3. trac. de iuramento numero 5. dub. 1. & num. 6. dub. 5. Emanuel Rodriquez par. 1. ſummæ cap. 191. numero 3. Idem dicendum, ſi dicat, *In fide ingenui viri, In fide nobilis hominis, Regis, Principis, &c. In bona fide, &c.* In iſtis enim, & ſimilib. ſemper intelligitur fides politica, & humana. Quámobrem ſi quis contractum aliquem fecerit, quem expreſſim fide humana, vel ea, quæ nobilitatis iure, ac modo paſſim conuentionibus accedit, ſeruare promiſerit, non cenſebitur ex hoc contractus iſte iuratus, nec iuramenti priuilegia obtinebit. Idem dicendum, ſi dicat, in fide boni Chriſtiani, aut religioſi, non enim erit iuramentum, ex Soto in d. artic. 1. ſed ſenſus eſt, id pronuntiari ſecundum fidem humanam, quam bonus Chriſtianus, & religioſus ſeruare debet. Sin autem quis per fidem Chriſti, aut per fidem Chriſtianam aliquid aſſeuerauerit, aut ſeruare promiſerit, tunc ſine dubio eſt iuramentum, cenſetur enim tunc fides catholica, & Theologica adduci in teſtimonium. Sic Sotus lib. 8. quæſt. 1. artic. 1. poſt concluſ. 4. Sylueſt. verb. iurare. 1. num. 7. quæſt. 6. Couar. in cap. Quamuis, par. 1. §. 2. num. 2. & ſumma Corona par. 3. tract. de iuramento. numero 5. Quo modo conciliantur opiniones contrariæ Doctorũ, nam qui docent fidei interpoſitionem iuramentum eſſe, eiuſque violatores periuros eſſe, vt Panormit. in cap. Querelam, numero quinto Bernard. Ioan. & Hoſtienſ. & Fel. de iureiurando, intelligendi ſunt, vt verum aſſerant de fide Theologica, & catholica: Econtra vero, qui negant, hoc dicendi modo interuenire iuramentum, vt Doctores antea citati, de fide humana loquuntur. Sic qui diceret, In conſcientia mea, aut per conſcientiam meam, non iurat ex Petro de Arragona, vbi ſupra, ſenſus enim eſt, id dico, quod ſentio, quicquid Sylueſt. in verb. iurare 1. quæſt. 5. putet eſſe iuramentum. Vnde falſum eſt etiam, quod docet Sotus libro 8. de iuſtitia quæſt. 1. articul. 1. poſt conc. 4. non eſſe iuramentum dicere, In mea fide, in mea conſciẽtia, bene tamen, ſi dicat, Per meam fidem, per meam conſcientiam. Per habitum S. Franciſci, aut S. Dominici. Quia, inquit, cum apponitur præpoſitio IN, ſenſus eſt, ſecundũ fidem, & conſcientiam meam loquor, hoc eſt, iuxta id, quod ſentio, nec fidem, aut conſcientiam meam adduco in teſtem, ſicut cum addo præpoſitionem Per, ideo hoc loquendi modo fit iuramentum, non illo. Sed vt rectè notant Syluest. verb. iurare. 1. quæſt. 5. & Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 98. artic. 1. ante ſolutionem tertij argumenti principalis, Nauar. in Manuali cap. 12. numero 2. Gregorio de Valen. tomo 3. diſput. 6. quæſt. 7. punc. 2. & ſumma Corona par. 3. tract. de iuramento. num. 5. dub. 2. poſt San. Bonau. 3. diſt. 39. in expoſitione literæ, ante finem, nihil intereſt inter has formas iurandi, vnde ſi ſit iuramentum, quando additur præpoſitio *Per*, erit etiam, quando additur IN, vnde ſi res, quæ iuratur, ſit ſacra, ſiue vtatis IN, ſiue *Per*, erit iuramentum; Sin autem res, quæ adducitur in iuramento, vel affirmando, vel negando non ſit ſacra, non erit iuramentum, ſiue ſit cum præpoſitione *Per*, ſiue cum præpoſitione IN. Vnde qui diceret, *Promitto tibi per fidem meam*, aut *in fide mea*, porrigendo dexteram manum, vt paſſim fieri ſolet, intelligendo de fide, quam profitentur Chriſtiani, verum iuramentum præſtat; Sin autem intelligat de fide ciuili, & de fidelitate humana, tunc præſtatio fidei non conſtituit iuramentum. Quod ſi præſtando fidem nihil horum cogitat; tunc vt notat Summa Corona part. 3. tract. de iuramento, num. 6. dub. 3. intelligitur de fide humana, quia ſic ipſum nomen ſonat, vt conſtat.

14 OCTAVO Infertur, an, & qualiter iuramentum ſit, iurare per creaturas. Cum enim iurare ſit Deum in teſtem aſſertionum noſtrarum adducere, Deus autem non ſolum expreſsè, ſcilicet, vocibus Deum ſignificantibus, ſed etiam tacitè, & mediatè in teſtem adduci poteſt, puta, quando creatura, cui diuinum aliquid, atque ſacrum ineſt; quatenus talis inuocatur, conſequens eſt iuramentum eſſe, ſi quis dicat *Per hanc crucem, per quatuor ſancta euangelia, per baptiſmum, quem accepi, &c.* ſemper enim in his tacite Deus inuocatur, in quibus ſemper diuinum aliquid, & ſacrum inuenitur. Et idem contingit, quando creaturæ non ſacræ in teſtimonium adducuntur, vt ignis, aqua, lux, &c. Dei nomine appoſito in obliquo. Vt ſi dicat, Per iſtam lucem Dei, per iſtum ignem, aut hanc aquam Dei. Illud enim nomen Dei in obliquo poſitum facit, vt Deus illarum rerum conditor tacite ſaltem in teſtem adducatur. Sic Sanct. Thom. 2. 2. quæſt. 98. artic. 6. Sylueſter verb. iurare, 1. quæſt. 4. Angel. in verb. Iuramentum. 1. §. 2. Nauar. in Manuali, cap. 12. num. 5. Petrus de Arrag. 2. 2. quæſt. 98. artic. primo. Summa Corona, par. 3. tract. de iuramento. num. 4. Immo, etiamſi non addatur nomen Dei, ſi tamen ipſa creatura, per quam iuratur, eſt eiuſmodi, vt peculiari quadam ratione excitet in nobis Dei memoriam, adhuc illam adducere in teſtimonium erit iuramentum, quia ea citata, ex communi modo concipiendi, intelligitur Deus citari: Id quod ſignificauit Chriſtus Matt. 5. dicens, *Non iuretis, neque per cælum, quia thronus Dei eſt.* Vnde Innocentius Papa 3. in cap. Etſi Chriſtus. de iureiu. ait, *Qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuper eum.* Sin autem quis adduceret in teſtem, creaturas abſq; vllo tacito, vel expreſſo reſpectu, Dei, aut diuinæ bonitatis in eis reſplendentis, ſed ſolum nominaret eas, quatenus tales ſunt, & ſecundum ſe tantum conſideratas, non erit iuramentum ex Nauar. in Manuali. capitulo 12. numero 5. Summa Corona par. 3. tract. de iuramento, numero quarto, & Petro de Arragona 2. 2. quæſt. 98. articu. 1. vt faciunt, qui iurant per ſuam veritatem, per ſuam fidem, per has veſtes, per hanc barbam, per hos capillos, ex Nauarro vbi ſupra, in his enim nihil ſpeciatim excitare poteſt in nobis memoriam Dei, nec aliquid ſpeciale continent in ſe, vnde iuramenti vim inducere queant, neque ſic loquentes iurandi intentionem habere videntur. Qui vero diceret, per habitum S. Franciſci, aut S. Dominici, &c iuramentum facere videtur ex Soto l. 8. de iuſtitia, & iure quæſt. 1. artic. 1. poſt concluſ. 4. & Summa Corona, vbi ſupra, quia aliqua Dei memoria peculiariter excitatur in nobis ex huiuſmodi modo loquendi, diuinaque bonitas, in illis ſanctis maxime reſplendet, atque ideo inquit Sotus, iuramentum eſt tum loquentibus indecorum, tum etiam audientibus abſonum, & ingratum.

De iuramenti diuiſione, ſeu quotuplex ſit.
Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum materialiter diuidi ſolet in iudiciale, & extraiudiciale, & quid ſint.*
2 *Iuramentum extraiudiciale eſt vel aſſertorium, vel promiſſorium, & quid ſint.*
3 *Aſſertorium ſit vel per ſimplicem conteſtationem, vel per execrationem; ſic & promiſſorium.*
4 *An periurus execrando duo peccata committat.*

QVamuis iuramentum omne ſpecifice, & formaliter acceptum vnius modi ſit, cum in omni iuramento diuinum teſtimonium inuocetur, in quo ratio formalis iuramenti conſiſtit, vt optime, ac ſubtiliter Caietan. 2. 2. q. 89. artic. 2. annotauit; Materialiter tamen diuerſimode diuidi ſolet.

1 Quidam namque, vt Canoniſtæ, Angel. verb. iuramentum. 2. Syluest. verb. iurare. 1. q. 2. Tabiena e. §. 2. & alij iuramentum in Iudiciale, & Extraiudiciale diuidunt. Iudiciale eſt, quod defertur in iudicio, & hoc aliquando dicitur iuramentum de calumnia, quo ſ. quis iurat ſe bona fide, nõ animo calumniandi cauſam mouiſſe, vel reſpondere, ſeu aliquid proponere, vt C. de iur. calum. l. 2. §. 1. ff. fa. hæ.

Eſt autem calumnia falſa petitio, vel iniuſta repulſio facta ſcienter; quod iuramentum non ſolum debet eſſe de

præ-

Digitized by Google

præterito, ſed etiam de futuro Aliquando autem ſolum dicitur iudiciale, & dicitur iurare in litẽ ex eo, ſcilicet, quod propter litem, ſiue propter rem in lite, id eſt, iudicio petitã præſtatur. Vnde aliquando datur a iudice, quando deficiẽtibus probationibus habens unum teſtem, uel famam pro aliquo, compellit eum iurare, ſuper quo eſt fama. Et dicitur neceſſarium quia pars cui defertur, ſine cauſa illud recuſare non poteſt, ut in cap. fin. de iureiur. Aliquando autem dicitur deciſorium, quia præſtatur ad deciſionẽ litis. Aliquãdo autem iſtud iudiciale datur a parte parti, & tunc recuſari poteſt, ut colligitur ex cap. fi. de iureiur. *Extraiudiciale* uero iuramentum dicitur uoluntarium, quia uoluntariè ſit, & de hoc iuramento in ſequentibus agetur, & eſt duplex, ſcilicet, *Aſſertorium, & Promiſſorium.*

2 *Aſſertorium* eſt quod ad præterita, & præſentia aſſerenda, uel neganda aſſumitur. *Promiſſorium* eſt, quod aſſumitur ad aliquid futurum confirmandum. Quæ duo iuramẽta non differunt inter ſe ſpecie, quandoquidem ad rationem iuramenti ſolum ſpectat, quod Deus in teſtem adducatur: quod autem teſtetur ſuper præterito, præſenti, uel futuro, ex quo ſumitur differentia materialis, & accidentalis iuramenti aſſertorij, & promiſſorij, naturam ſpecificam iuramenti non mutat. Aſſertorij exemplum eſt, *Iuro Petrum non occidiſſe Ioannem*, uel *Iuro Petrum occidiſſe Ioannem*; Promiſſorij exemplum eſt. *Hoc faciam per Deum*, uel. *Nõ faciam per Deum*. uel, *Dabo tibi centum aureos. Cras veniã ad talem locum per Deum* uel. *Non ueniam*, & ſimilia.

Rurſus tam *Aſſertorium*, quam *Promiſſorium* iuramentum aliquando fit ſimpliciter, ſeu per *ſimplicem conteſtationem*, aliquando per *execrationem*: *Simplex conteſtatio*, eſt, cum quis ſimpliciter inuocat diuinum teſtimonium, ſine obligatione ſui, uel alterius ad pœnam, ut cum aliquis dicit, Teſtis eſt mihi Deus; Teſtor Deum, Per Deum, Iuro coram Deo, Coram Deo loquor, his enim omnibus iuratur ex S. Aug. ſermo. 18. de uerbis Apoſtoli. Item cum quis iurat per creaturas aliquas, in quibus peculiariter relucet diuina ueritas, quam ipſæ creaturæ ſuo modo imitantur, ut cum iuratur per ſancta Euangelia, per Sanctos, &c. Nõ enim tunc ſiſtit in creatura ſed intendit iurare per diuinã ueritatem, quæ in creatura relucet. Et denique quoties uſurpat uerba in eo ſenſu, quo pro conſuetudine aliorum iurantium uſurpari ſolent, intendendo explicitè, uel implicitè eo loquendi modo diuinum teſtimonium inuocare, de quibus uarijs loquendi, & iurandi modis ſatis dictum eſt ſupra. Execratorium eſt, in quo ſiue promittendo, ſiue aſſerendo aliquid affirmatur, uel negãtur adducendo Deum non ſolum, ut teſtem, ſed etiam ut iudicem, & punitorem, ſi falſum ſit, quod dicitur. ut uerbi gratia. Si non eſt uerum quod dico, aut ſi non impleuero promiſſum, illud patiar, uel illud mihi cõtingat, aut filijs meis, aut poſſeſſioni meæ, & ſolet fieri his, uel ſimilibus uerbis. Hęc faciat mihi Deus & hæc addat, niſi ita ſit; aut niſi hoc faciã, priuet me uita, non uiuat filius meus, pereat incẽdio poſſeſſio mea, ſic me Deus adiuuet, ſic uitam meam ſeruet, &c. Qualis iurandi formula frequens erat in teſtamento ueteri. 2. Reg. 3 *Hæc faciat mihi Dominus, & hæc addat*, &c. Eſt autem dictorum iuramentorum ſenſus huiuſmodi. Niſi hoc ita ſit, aut niſi id fecero, aut ſi id fecero, dixero, fecerim, aut dixerim, Deus in teſtimonium hoc, & illud faciat. Vnde quamuis in huiuſmodi iuramentis Dei punitionem, & uindictam petat, niſi ſit uerum quod dicit, quod ad execrationem ſpectat, nihilominus tamen præcipuum in eis eſt Deum in teſtem uocare, quod eſt de eſſentia iuramenti, vt diximus. Sic S. Thom. 2. 2. q. 98. art. 1 ad tertium, & artic 6 Alex. de Ales in ſumma, p. 3. q. 31. memb 4. art 3. §. 1. Magiſter ſen. 3. diſt. 39. Bonau Richard. Scotus ibi. Gabriel ibid q. 1. ar. 2 corol. 2. Ang. verb iuramentum. 2. Syl verb. iurare. 1. q. 2. Tabiena verb. Iuramentum nume. 3. §. 2. Sotus lib. 8. de iuſtit. q. 1. artic 1. concluſ 2. & poſt conclu. 4. Nauar in Manuali, c. 12. num 3. Couar. in cap. Quamuis. par. 1. in princ. nu. 3. de pactis. in 6. Caiet. in 1. 2. q 98. art 1. S. Ant. par. 2. ti. 10 cap. 3. §. 1. Greg. de Valentia tom. 3. diſput. 6. qu. 7. puncto 2. Coſimus Philiarchus de officio ſacerd. par. 2. lib. 3. c. 13. ſumma Corona p. 3. tract de iuramento, num. 8. Emanuel Rodriquez in ſumma p. 1. capitul. 191. numer. 2. & 3. Toletus li. 4. c. 20. & alij, & quamuis multas alias iuramenti diuiſiones faciant, hæc tamen, quam aſſignauimus, & communior, & verior eſt, & quam authores in iuramenti explicatione ſequuntur.

4 DVBIVM ſolum eſt, An periurus execrando duo committat peccata, vnum periurij, quando falſa eſt aſſertio illa, in cuius confirmationem adhibetur iuramentum execratorium: Alterum execrationis, ſeu maledictionis; Reſpondeo eſſe vnum ſolum peccatum periurij, ex Caie. 2. 2. q. 98. artic. 1. Nauar. in Manuali. cap. 12. num. 1. & Gregorio de Valentia to. 3. diſp. 6. q 7. punct. 2. in fine. Ratio eſt, quia execratio illa, cum ſit prolata ſolum cauſa adducendi Deum in teſtem, nec quiſpiam fere eſt, qui ex animo ſibi malum imprecetur, conſequenter ſolum periurij reatum incurrit Confirmari autem poteſt horũ opinio ex eo, quod actus agentium non ſe extendant vltra intentionem eorum. argum. c ad audientiam, de Decimis. Quo fit, vt ſi quis eſſet ita ſibi infeſtus, vt ex animo illam maledictionẽ imprecaretur, tunc duplex eſſet peccatum, vt patet. vnum periurij, alterum vero execrationis. Et de iuramenti diuiſione hæc ſufficiant.

De iuramenti uſu, & quibus modis licitus, uel illicitus ſit. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *An Iuramenti vſus per ſe bonus ſit, & licitus.*
2 *Solutio argumentorum, quæ in negatiuam partem adducta ſunt.*
Quod Chriſtus prohibuit Matth. 5. *non ſimpliciter omnem modum iurandi.*
3 *Solutio Rationis in contrariam partem adducta.*
Iuramentum in cultum, reuerentiam, & honorem Dei, *ordinare quomodo.*
4 *Non ſolum licitum eſt iurare tempore gratiæ, ſed præceptum eſt naturale, & diuinum omnibus hominibus commune, quando exigit ratio.*
5 *Iuramentum ex ſuis circunſtantijs bonum, non tamen per ſe appetendum.*
6 *Iurandi conſuetudo, & frequentia maximè cauenda etiam in ſermonibus veritate ſubnixis: ex ſcripturis, & Patribus.*
7 *Quidnam neceſſarium ad iuramentum; vt actus bonus & licitus, vel illicitus ſit.*
Circunſtantiæ variæ enumerantur, quibus iuramentum licitum, aut illicitum redditur.
An pueri ante pubertatem admitti poſſint ad iuramentum, ſi ad id ſe obtulerint.
8 *Pueri, ſi ſint doli capaces, poſſunt ſe obligare ad iuramentum promiſſorium pater tamen poteſt filii vota, & iuramenta irrita facere, quando.*
9 *Periuri repelluntur a iuramento ex defectu debitæ reuerentiæ.*
10 *De quo periuro intelligendum eſt, an de conuicto in iudicio, an de notorio.*
11 *Clericis, Sacerdotibus, & Prælatis iurare in iudicio interdicitur, quare.*
Varii caſus numerantur, in quibus iurare debent. nu. eod.
12 *Clerici accuſati coram Iudice ſeculari, aut requiſiti, vt ſolemne præſtent iuramentum, coram eo iurare prohibentur. Qualiter tamen id poſſunt.*
13 *Si iuretur aliquid, quod eſt peccatum Veniale, aut mortale, non eſt ſeruandum iuramentum.*
Pro re turpi, inhoneſta, illicita, vel iniuſta iuramentum factum non valet.
14 *Iuramentum, cum ſit actus latriæ, per ſolum Deum fieri debet, per creaturas autem non, niſi ad Deum relatas.*
Iurare per creaturã, vt creatura eſt, maxima Deo iniuria.
15 *Iurare per membra Dei, quaſi is membra habeat, illicitum eſt, immo blaſphemia, maximè ſi aliqua membra nominentur.*
Iurare per membra Chriſti honeſta regulariter loquendo dũmodo deſit contemptus, & conſuetudo iurandi, non erit mortale; ſed Veniale. ibid.

17 Ve-

17 *Verum, ſeu falſum iurare per Deos falſos peccatum mortale, quare.*

An grauius peccatum ſit iurare falſum per verum Deum, an iurare verum per falſum Deum.

18 *Reſpondetur teſtimonio S. Aug. pro parte affirmatiua ſuperius allato*

19 *An liceat Chriſtiano petere, & recipere iuramentum ab Idololatra, quem ſcit per Deos falſos iuraturum*

20 Ratio in contrarium non valet.

In iuramento falſo nihil boni, iuramento facto per falſos Deos aliquid boni eſt.

21 *An iurans per Deos falſos, & aliquid promittens arctius promiſſum implere teneatur, quam ſi ſimpliciter, & abſque iuramento promiſiſſet.*

22 *An grauius ſit peccatum iurare fallaciter per Deum quam per creaturam.*

Quare periurans cum deliberatione, & ſolemnitate infamis ſit, & irregularis, non autem qui ſimpliciter per Deum periurus eſt. nu. eod.

23 *Ex fine licito iuramentum erit licitum, & econtra illicitum, quando finis illicitus apponitur.*

Aſſertorium Iuramentum ex octo finibus vitiari poteſt.

24 *Cauſa concomitans turpis iuramentum reddit illicitum.*

25 *Iuramentum magna cum reuerentia, & timore fieri debet.*

Iuramentum praſtare ſolebant olim ieiuni. nu. ec.

Tempus iuramentum reddit illicitum.

26 *In Dominicis diebus, & in feſtis ſolemnibus niſi ex magna neceſſitate, & pro cauſis pijs, & pro Eccleſia, & pace iuramentum ſolemne non licet.*

CVM ex dictis manifeſtum ſit, quid, & quotuplex iuramentum ſit, reſtat, vt de illius vſu in ſequentib. agatur. Atqui, vt rem hanc melius explicemus, dubia quędam proponenda, & ſoluenda ſunt.

1 PRIMVM Dubium eſt, an Iuramenti vſus per ſe bonus, & licitus ſit? Ratio difficultatis eſt, eo, quod Chriſtus Matth. 5. ſimpliciter prohibet omne iuramentum, dicens, *Ego autem dico vobis, non iurate omnino*, & Iacob. 5. dicitur, *Ante omnia fratres mei nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, &c.* Quibus in locis omne iuramentum interdictum eſſe videtur. Ob quę ſacræ ſcripturæ teſtimonia quidam hæretici, ſcilicet, Manichæi, teſte S. Bonau. 3. diſtin. 39 art 1. q. 1. & Apoſtolici tempore S. Bernard. ut patet ex homil. 6 in Cantica. & Vualdenſes, ex Guidone, Carmelita, & Alphonſo a Caſtro. de hæreſ. lib. 8. in verb. Iuramentum. & Sebaſt. Medice in ſumma de hæreſ. c. 110. & Fraticelli, teſte Turrecremata lib. 4. Summæ. de eccle. par. 2. cap. 37. Et VVicleſus in errore 43. damnato in Concilio Conſtantienſi ſeſſ 8. Et Anabaptiſtæ, vt patet ex Cochleo contra eoſdem, docent ita Chriſtianis interdictum eſſe iuramentum, ut illis nulla ex cauſa licitum ſit iurare. Et S. Hieronym. in cap. 5. Matth. ut refertur in capit. conſidera. 22. q. 1. ait conceſſum fuiſſe Iudæis iurare per Deum, non quod eſſet rectum hoc facere, ſed quia minus malum eſſet per Deum iurare, quam per Idola. Et in Hieremiæ c. 4. ait Euangelium prohibere iuramentum, & idem habet in cap. 8. Zachariæ Ratio eſſe poteſt, quia cum iuramentum adhibitum ſit, vt ſit finis terminandi lites, & controuerſias humanas Hebr. ſexto, omnino peruerſum eſt diuinum teſtimonium, inuocare, illudque ad res humanas referre.

Contrarium tamen certum eſt, & de fide tenēdum, Iuramentum bonum eſſe licitum, & honeſtum, id, quod patet Deut. 6. vbi dicitur, *Dominum Deum tuum timebis, & ipſi ſoli ſerues, ac per nomen illius iurabis*, Quo ex loco S. Thom. 2. 2. quæſtio. 98. artic. 2. & 4. & alij optime colligūt, iuramentum religionis, ſeu latriæ actum eſſe. Qui enim iurat, teſtimonium diuinum inuocat ad veritatem confirmandam; Non poteſt autem aliquid confirmari tanquam certum, & verum, niſi per aliquid certius, & verius eo, ſecundum illud, Propter quod vnum quodque tale, & illud magis. Cum igitur iurando Deum in teſtem veritatis inuocamus, ipſum tanquam veritatem primam, & infallibilem profitemur. Id quod Apoſtolus ad Heb. 6. docuit illis verbis, *Homines per maiorem ſe iurant*. Quibus conſentit S. Hieronym. in Matth. 5. dicēs, *Qui iurat, aut veneratur, aut diligit Deum per quem iurat* Erit igitur iuramentum legitimè factum virtutis ſeu latriæ actus; Atque adeo omni iure tam diuino, quam naturali, & ciuili. vt religionis cultus haberi ſolet. Hinc Hierem. 5. conqueſtus eſt Deus de filijs Iſrael *quod eum dereliquiſſent, iuraſſentque in his, qui non erant Dij* Et Philoſophus 1. Metaph. c. 3. affirmat iuramentum eſſe quid honorabiliſſimum, cuius ideo venerationem nunquam antiqui tribuerunt, niſi illis, quos pro dijs colebant & Codice de Iureiurando. Imperator ait, Iurandi contempta religio ſatis Deum habet vltorem.

Deinde licitum eſſe iuramentum teſtatur propheta. Pſalm 62. *Laudabuntur*, inquit, *omnes, qui iurant in eo.* Vnde Chriſtus toties iuraſſe cenſetur, quoties vſurpauit illud *Amen Amen* vt notant Hieronym. ſuper illud Ezech. 16. *viuo ego dicit Dominus &c Iuramentum*, inquit, *Dei in veteri teſtamento erat; viuo ego in Nouo autem, Amen, Amen, &c.* & Chryſoſt. hom. 11. in Epiſt. ad Hebræos, & Oecum. in Hebr. 3. Idemque patet ex capit. Et ſi Chriſtus. de iureiur. Sed Deus etiam ipſe in ſcripturis ſæpe iuraſſe legitur, vt Geneſ. 22. vbi iurauit Abrahæ, *quod ex eius ſemine miſſurus eſſet ſuper omnes gentes benedictionem* & Pſalm. 109. *Iurauit dominus &c* & Hebr. ſexto, Apoſtolus Deum iuraſſe teſtatur: Apoſtolus etiam ipſe ſæpe iurauit, vt Rom. 1. *Teſtis eſt mihi Deus, &c.* & 2. Corinth. 1. *Teſtem Deum inuoco &c.* Phil. 1. *Teſtis eſt mihi Deus, &c.* Quibus omnibus in locis Apoſtolus Deum in teſtem eorum, quæ dicit, inuocat. Immo Apoc. 10. inducitur Angelus iurans manifeſtè per nomen Dei. Et S. Auguſtinus latè hoc ipſum confirmat libro 19. contra Fauſtum. capit. 23. & ſermo. 27. de verbis Apoſtoli. Chryſoſto. Hieronymus, & alij, vbi ſupra, S. Thom ſecunda ſecundæ quæſtione 98. artic. 2. & 4. Caietan. & Petrus de Arragon. ibidem. Alexand. de Ales in ſumma part. 3. quæſtio. 31. memb. 2. art. 2. & 3. S. Bonauent 3. diſtinct. 39. artic. 2. quæſtio. 1. Richard. ibid. art. 1. quæſtio. 1. Scotus ibidem. Gabr. quæſt. vnic. artic. 2. conclu. 1. S. Anton. part. 2. tit. 10. capit. 3. §. 2. Angel. verbo, iuramentum 3. Ioan. Bachon. 4. diſtinct. 25. quæſtione 11. articul. 5. Sylueſter verb. iuramentum. 2. quæſtione 1. Tabie. v. Iuramentum, num. 5. §. 3. Sotus libr. 8. de iuſtitia quæſtione 1, articul. 2. & 4. Nauarr. in Manuali capit. 12. numero 2. Couar. in capit. Quamuis. part. 1. §. 6. numero 2. de pactis. in 6. Gregor. de Valentia tomo. 3. diſput. 6. quæſtio. 7. puncto 3. Coſmus Philiarchus de officio Sacerdot. par. 2. libr. 3. cap. 14. Summa Corona tract. de iuramento. numero 10. Toletus in ſumma libro quarto, capit. 21. Catechiſm. Roman. tract. de ſecundo Decalogi præcepto numer. 6. & 7.

Quod vero in contrarium affertur, facilè, varijſque modis ſolui poteſt, illa tamen, omiſſis alijs, ſolutio verior eſt, quam afferunt Sanctus Thomas Gabriel Scotus, & alij ex Sancto Auguſtino libro 19. contra Fauſtum. capitulo 23. & libr. de Mendacio capitul. 15. quem etiam ſequitur Innocentius III. in capitul. Et ſi Chriſtus. de iureiuran. Chriſtum, ſcilicet, eo loci non prohibuiſſe ſimpliciter omnem modum iurandi, ſiue per Deum, ſiue per creaturam, ſed fidelitatem & temeritatem iurandi, ſcilicet, ne paſſim, aut ex leui cauſa iurarent, ne ex facilitate iurandi veniatur ad conſuetudinem iurandi, & a conſuetudine in periurium cadatur. Voluit namque eo in loco Chriſtus duos Iudæorum errores refellere. Exiſtimabant enim Iudæi, non eſſe iuramentum, ſi per creaturam iurarent, eo, quod audierant, Reddes Domino iuſiurandum tuum, quem errorem ipſos habuiſſe ſatis manifeſtè ſignificant verba illa Saluatoris Matth. 23. *væ vobis duces cæci, qui dicitis; quicunque iurauerit per templum, nihil eſt*, Credebant inſuper ſolum iuramentum falſum, id eſt, periurium eſſe peccatum, atque adeo, dummodo falſum non iurarent, quamuis paſſim, & pro nulla, aut leui cauſa iurarent, minimè ſe peccare arbitrabantur. Hos igitur errores refellit Chriſtus dicens, *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, non periurabis*, id eſt, falſum iurando, *Ego autem dico vobis non iurare omnino*, id eſt, nullo modo iurandum eſſe ſine neceſſitate, *neque per cælum, neque per terram, neque per templum, &c.*

Signifi-

Digitized by Google

Significans etiam iuramentum fieri poſſe per creaturas. Prohibentur enim quædam, quia per ſe mala ſunt, vt furtum. adulterium, &c. quæ nullatenus licita ſunt, quędam vero prohibentur ex cauſa, non quia per ſe mala, ſed quia, ſi fiant frequenter, & paſſim, ſequuntur inde mala, vt verbi gratia vinum per ſe non eſt malum, & tamen Apoſtolus Epheſ. 5. prohibet, dicens, *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria*, ſecundum illud S. Hieronymi. Venter mero æſtuans, facilè deſpumat in libidinem. Sic & iuramentum per ſe malum non eſt, cum introductum ſit ex fine bono, ſcilicet, ad *finiendas controuerſias*, Heb. 6. & ex bono principio procedat, videlicet, ex *æſtimatione*, quã habemus de diuina infallibilitate credentes Deum ſummã, & infallibilem veritatem eſſe, omniumque rerum notitiam habere, quia tamen ex frequenti, & incauta iuratione naſcitur ſæpe periurium, iuxta illud Eccleſ. 23 *vir multum iurans implebitur iniquitate*, ideo iuſtis ex cauſis prohiberi cenſetur iuramentum omne ſiue per Deum, ſiue per creaturam, ſcilicet, ne abſque cauſa iuſta iuretur. Vnde Eccleſ. 23. dicitur, *Iurationi non aſſueſcat os tuum; multi enim caſus in illa*. Vt rectè S. Thom. 2. 2. quæſtione 98. articulo 2. notauit. Et eodem modo Reſpondendum eſt ad auctoritatem ex S. Iacobo allatã, ſicut etiam & patres, qui negare videntur licitum eſſe iurare, ad hunc modum exponendi ſunt.

3 Ad rationem autem Reſpondetur, quod licet iuramentum quatenus refertur ad animum iurantis, habeat pro fine confirmare veritatem, & efficere auditorem certum earum rerum, quæ iurantur, nihilominus tamen hoc ipſum iuramentum, ſeu inuocatio Dei, per ordinem ad habitum religionis à quo oritur, atque adeo ipſa litis determinatio, præcipuè in Deum, eiuſque reuerentiam ordinatur. In iuramento igitur duo ſunt, vnum quod eſt minus principale, ſ. cõfirmare veritatem diuino teſtimonio; Alterum vero quod præcipuum eſt, exhibere Deo hunc, atque illum honorem quo Deus ex veritatis confirmatione, exigente hominum infirmitate, afficitur. Hoc igitur modo nulla omnino peruerſitas eſt diuinum teſtimonium inuocare ad controuerſias humanas finiendas, cum & ipſemet finis controuerſiæ humanæ in Diuinum tandem cultum ordinetur. Sicut etiam eadem ratione nulla eſt peruerſitas in eo, ꝙ incarnatio Chriſti ſimili modo ordinata fuerit in remiſſione peccati, atque adeo hoc modo gratia diuina ad naturam hominis ſanandam ordinetur, cũ hæc omnia tandem ad honorem Dei, tanquam ad finẽ principalem referantur. Scio quidem Caietanum aliter argumentum hoc ſoluere, ſed non ità benè; hæc autem ſolutio noſtra ex S. Th. doct. 2. 2. q. 98. ar. 4. ad 1. Petri de Arragon ibid & Greg de Valent. 3. diſp. 6. q. 7. pun. 3. deſumitur.

4 Ex dictis infertur *primo*, non ſolum licitum eſſe iurare tempore gratiæ, cum ſit actus virtutis Religionis, quo Deo cultum, & honorem exhibemus; ſed etiam præceptum eſſe naturale, & diuinũ omnibus hominibus cõmune, quãdo recta ratio ad id induxerit. Id quod patet ex vſu, & praxi fidelium. Habet enim poteſtas publica vim petendi à ſubdito iuramentum: quando id bono Reipubl. expediẽs viſum fuerit, puta quando id neceſſarium erit ad detegenda, coercendaque mala, quæ vel in damnum Reipubl. vel in proximi iniuriam redundãt, Adeo vt qui tunc temporis non iuraret non ſolum contra pręceptum obedientiæ, ſed etiam religionis ageret. Immò quandoque non requiſitus tenebitur quis iuſiurandum offerre, ſ. vel ad liberandum aliquem innocentem à morte, vel pro alio magno bono publico, & non iurando peccaret.

Quibus addo non ſolum licitum eſſe iurare, quãdo eſt in præcepto, vt in caſibus prædictis, ſed etiam quando vtile iudicabitur. Etenim hoc præcepto nõ ſolum docuit nos Chriſtus nõ iurare quãdo nec neceſſitas, nec vtilitas adeſt ſed etiam præceptum naturale expreſſit, ſcilicet iurandũ eſſe quando iuſta neceſſitas, & pia vtilitas id expoſcit. Sic Alexand. de Ales. p. 3. q. 31. memb 2. art. 4. Sotus li. 8. de iuſtit. q. 1. art. 2. Couar. in c. Quamuis. p. 1. §. 6. nu. 4. de pactis in 6. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 98. art. 4. & Summa Coronæ tract. de iuramento, p. 1. nu. 11. Grego. de Valentia to. 3. diſp. 6 q. 7. puncto 3. in fine.

5 *Infertur ſecundo*. Quod licet iuramentum ſuis circumſtantijs ornatum bonum ſit, nõn eſt tamen per ſe appetendum, nec inter illa bona quæ per ſe appetenda ſunt numerandum, vt ſunt actus charitatis, obedientiæ, humilitatis, orationis, & huiuſmodi, ſed ſolum inter ea recenſeri debet, quæ ſunt neceſſaria, hoc eſt, quæ ad ſubueniendũ alicui defectui ordinata ſunt. Inter virtutes enim quædam ſunt ſimpliciter bonæ, honeſtæ, & ſimpliciter appetendæ, vt fides, ſpes, charitas, iuſtitia, &c. cum ſint quaſi ipſa ſalus animæ; quædam vero appetendæ tantum ſunt, vt media ad finem, vt pœnitentia quæ bona & neceſſaria eſt ſuppoſito peccato, & eatenus eſt virtus, quatenus ad peccatum remittendum conducit, atque adeo in ſtatu innocentiæ non fuiſſet. Sic & iuramentum, quamuis ob id honeſtum, & bonum ſit, quod a fide, & æſtimatione proficiſcitur q̃ de diuina infallibilitate habemus, nunquam tamen fuiſſet licitum niſi ob neceſſitatem, ſ. ad fidem noſtram in rebus dubijs, & grauibus confirmandam, vnde nec in ſtatu innocentiæ eo fuiſſet opus, quandoquidem tunc homines ſibi fidem mutuam præſtarent. Hinc

6 *Infertur tertio*, ſummopere cauendam eſſe iurandi frequentiam, & conſuetudinem, etiam in ſermonibus veritate ſubnixis, nec mediocriter laborandum eſt, vt conſuetudo hæc vincatur. Vnde S. Auguſtin. *Iurationem*, inquit, *caue quantum potes, melius quippe nec verum iuratur, quam iurandi conſuetudinẽ, etiam in periurium cadatur ſæpe, & ſemper periurio appropinquatur non quia peccatum eſt verum iurare, ſed quia grauiſſimum peccatum eſt falſum iurare, quo citius cadit, qui iurare conſueuit*. Et infra, *Nemo nouit, niſi qui expertus eſt, quam ſit difficile, & conſuetudinem iurandi extinguere, & nunquam temere facere, quod aliquando neceſſitas facere cogit*. Hinc conſuetudinem iurandi acriter reprehendit ſcriptura, *Eccleſ. 23. Iurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa. Et* ibidem, *vir multum iurans replebitur iniquitate*; Quãuis igitur iurare nonnunquam bonum, & licitum ſit, quia tamẽ non niſi ad ſubueniendum infirmitati humanæ adhibendum eſt, minimè iurare licet abſque graui cauſa, & neceſſitate alioquin quo ſanctius ſit, eo pernicioſius frequentatur, id quod appoſitiſſimo medicinę exemplo S. Th. 2. 2. q. 89 art. 5 Caiet. & Pet. de Arragon ibidem. Sotus lib. 8. de iuſt q. 1. art. 5. Gabr. 3. diſt. 39. artic. 2. concluſ. 1. qu. vnica, Greg. de Valentia to. 3. diſput. 6. q. 7. puncto. 3. & Catechiſmus Romanus tract. de ſecundo Decalogi præcepto, nu. 7. declarant. vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, niſi neceſſe ſit, eorundem vero frequentatio omnino pernicioſa eſt; immo vero quo virtuoſior medicina eſt, eo maius nocumẽtum inducit, ſi indebite ſumatur, ita etiam niſi cum grauis, & iuſta cauſa ſubeſt, iuretur. vti nõ eſt ſalutare. quod ſi ſæpius adhibeatur, tantum abeſt, vt proſit, vt quanto magis venerandum eſt, tanto magis periculoſum habetur. Vnde pulchrè ſanctus Ioannes Chryſ. Homil. 9. ad Populum Antiochen. hanc iurandi conſuetudinem reprehendit, his verbis. *Improbam iurandi conſuetudinem expellamus, & vel tantillum Deo tribuamus honoris, quantum veſtimentis noſtris pretioſioribus; Quomodo enim non abſurdum eſt, veſtimentum quidem habentes reliquis melius, ipſo continuè abuti non ſuſtinere; Dei vero nomẽ vbique temere, & vt occurrit diſtrahere*. Quam iurandi cõſuetudinem Chriſtus in Iudæis redarguit Matt. 5. & de ea legi poſſunt, quæ 2. 2. q. 1. ex patribus afferuntur.

SECVNDVM dubium eſt; Quidnam neceſſarium ſit ad iuramentum; vt actus bonus, & licitus vel illicitus ſit; In hac re Doctores, vt Glo in c. 1. 22. q. 4. Hoſt. & Goffred. quos refert Angel. verb Iuramentum, 3. Ioan. Bachon. 4. d. 25. q. 14 art. 5. Summa Corona p. 3. tract. de iuramento nu. 13. & Greg. de Valentia to. 3. diſp. 6. q. 7. punc. 3. & Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. p. 2. lib. 3. c. 15. & Turrecr. in c. *Quod autem*. 22. q. 4. & Gab. 3. d. 39. q. vnica. art. 3 dub. 1. varias enumerãt circumſtantias quibus iuramẽtum licitum, aut illicitum redditur, quæ deſumuntur ex perſona, Ex re, Ex fine, Ex cauſa. Ex tempore, & ex modo quæ his verſibus comprehenduntur.

Sit iuſiurandum licitum diſcernite, notato,
Quis; Cui; Quod; per quod: Ad quid: Cur: quomodo: quãdo?

Digitized by Google

8 QVIS, denotat perſonam iurantis, vnde ex perſona iuramentum redditur illicitum, vt enim notat S. Tho. 2. 2. q. 89 art. 10. in iuramento duo conſideranda ſunt, vnum ex parte Dei, cuius teſtimonium inducitur, Alterum ex parte hominis, cuius dictum iuramento confirmatur. Ex parte Dei maxima reuerentia debetur iuramento, & ſic quidem in iudicio interdicitur iuramentum pueris, & puellis ante annos pubertatis, maſculis, ſcilicet, ante decimūquartum annum, puellis vero ante annum duodecimū, eo quod antea vſum perfectum rationis non habent, quo poſſint cum reuerentia debita iuramenta præſtare. c. paruuli & can. pueri, 22. q. 5. & can. Honeſtum. eadem cauſa, & q. Vnde ante hoc tempus cogi non poſſunt a Iudice ad præſtandum iuramētum, vt omnes fatentur. An vero admitti debeant antea, ſi ad id ſe obtulerint, non ita conueniunt authores. Nam Syluest. verb. iuramentum 2. q. 3. & Greg. de Valentia tomo 3. diſput. 6 q. 7. punct. 3. negare videntur antea admittendos eſſe; Alij vero, vt S. Anton. p. 2. tit. 10. c. 3. §. 4. Ioan. Bachon. 4. d. 25. q. 14. art. 5. Sotus lib. 8. de iuſtitia q. 1. art. 10. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 89. art. 10. & Summa Corona p. 3. tract. de iuramento, nu. 13. docēt, admitti poſſe dummodo ſint doli capaces, alias non, eo quod in iuramento adeſſe debet iudicium. Quæ opinio verior videtur, ſi tenorem canonum conſideremus: ſolum. n. dicitur, Q*uod ſi renuerint iurare, non cogantur.* hoc loquēdi modo ſignificans, non eſſe repellendos, ſi vigente in eis ratione, & iudicio vltro ſe ad iurandum obtulerint: Econtra vero vera erit Sylueſtri ſententia, ſi praxim, & conſuetudinem attendamus. Idem dicendum eſt de pupillis infantiæ proximis, & de furioſis, & mente captis, iuramentum enim fieri debet cū iudicio, quo præfati carent. Quæ omnia intelligenda ſunt de iuramento in iudicio facto, id eſt ſolemni, Nam extra iudicium iurare, & periurare poſſunt, & ita ſi extra iudicium periurent, ſi ſunt doli capaces, peccant mortaliter. aut venialiter ſecundum qualitatem periurij, ſicut & alij, arg. c. 1. de deli. puerorum, id qđ procedit de iuramento aſſertorio. Nam quantum ad promiſſorium, certum eſt, ſi ſint doli capaces, poſſunt ſe obligare iurando, & valet iuramentum coram Deo, & in iudicio. Vnde gl. in d. can. paruuli, 22. q. 5. & Summa Corona vbi ſupra rectè docent, Impuberem talem conueniri poſſe de tali iuramento præſtito arg. leg. vlt. in fin. ff. de lib. cauſ. Illud tamen addendum eſt poſſe patrem reuocare eius iuramenta. vt habetur in cap. pueri. 22. quæſt. 5. vbi dicitur, *Si pater eius, vt audierit ſtatim contradixerit, vota eius, & iuramenta irrita erunt,* vbi vt notat Gloſſa in verb. *ſtatim,* vt reuocatio hæc valeat, ſtatim id eſt, quam primum nouit, & potuit, a patre illius facienda erit.

9 *Deinde* ex defectu debitæ reuerentiæ repelluntur periuri a iuramento, vt habetur in can. paruuli. 22. quæſt. 5. S. Thom. 2. 2. quæſt. 89 art. 10 Rich. 3. diſt. 39. art. 1. quæſt. 3. S. Ant. p. 2. tit. 10. c. 3. §. 3. Gabr. 3. diſt. 39. art. 2. Soto lib. 8. de iuſt. quæſt. 1. artic. 10. Sylu. verb. Iuramentum, 2. qu. 5. Petr. de Arragon 2. 2. qu. 89. art. 10. Greg. de Valen. to. 3. diſp. 6. q. 7. punc. 3. Summa Corona tract. de iuramento, num. 13. Id quod procedit etiamſi offerant ſe ad iurandū. Ratio autem differentiæ inter pueros doli capaces, & periuros eſt, quia pueros ſolus defectus ætatis, & iudicij inhabiles reddit ad iurandum, & ideo ſi malitia ſuppleat ætatem, iurare volentes admittuntur, periuros autem ipſum vitium, & delictum proprium inidoneos ad iurandum reddit. Quia vt notat S. Thom. ex retroactis præſumitur, quod reuerentiam debitam iuramento non exibebunt. arg cap. Semel malus, de reg iur in 6. vbi gloſ. ponit exemplum periuri ex dicto can. paruuli, Vnde talis in iudicio non eſt admittendus vt ſit teſtis in contractibus. nec in lite, neque de calumnia iurare poteſt dicitur. n. ibi: *Qui ſemel periuratus fuerit. poſt hoc, nec teſtis ſit, nec ad ſacramentum accedat, nec in ſua cauſa, vel alterius iurator exiſtat.*

10 Dubium autem eſt, an hoc, quod de periuro dictum eſt, intelligatur ſolum de eo, qui conuictus eſt de periurio in iudicio, an vero de illo etiam qui notorius, & publicus periurus eſt de facto, etiam ſi de periurio non fuerit conuictus in iudicio, Ratio difficultatis eſt, quia reperiuntur multi tales, qui priuatim periuri ſunt; S. Anton. vbi ſupra dubius eſt, ob rationem dictam, cum quotidie in contractibus maxime venditionis, & emptionis homines periuri ſint. Sotus autem, Petr de Arragon. & fauet San. Thom. vbi ſupra ſolum putant hæc vera eſſe de periuro, qui in iudicio conuictus eſt, & condemnatus periurij, & huic multum fauet Canon ille *Paruuli*, 22. quæſt. 5. qui loquitur ſolum de iuramento ſolemni. Syluestr. Gregorius de Valentia, & Summa Corona locis proximè citatis, docent, quod ſi iuramentum fuerit euidens quantum ad verba, & deliberationem, & factum, puta, ſi coram multis deliberatè ſuper ſancta Dei Euangelia tactis ſcripturis, falſo iurauerit, etiam ſi id coram iudice non fecerit, tamen pro periuro cenſendus erit; Iam enim ratione ſcandali, & deliberationis, & grauitatis rei iuramentum publicum cenſetur, & ideo tanquam periurus habendus erit, & fauet d. cap paruuli. vbi reijcitur abſolute iuramentum periuri. Sin autem verba talia fuerint, vt iuratoria, & non iuratoria haberi poſſint, aut ex ira, cholera vel alio dubitetur de intentione, & deliberatione, & falſitate rei, talis quamuis periurus ſit, a iudicio tamen non eſt repellendus, hoc enim modo authorum opiniones cōciliandas eſſe cenſeo, & piè interpretandas.

11 Ex parte vero hominis, cuius dictum iuramento confirmatur interdicitur clericis, ſacerdotibus & prælatis iurare in iudicio, non quia non poſſunt iurare (immo in quibuſdam caſibus iurare debent) ſed quia ſine graui, & vrgenti cauſa, & neceſſitate exigi non debet ab illis iuramentum in iudicio, aut in contractibus, ſicut a laicis; Ratio eſt, quia in eis præſumitur iuſtitia conuerſationis, ob ſtatum perfectionis, ita vt nec aliquid falſum dicere, nec illicitum promittere voluerint. Ideo enim exigitur iuramentum ab homine, quia dubitatur de veritate eorum, quæ dicit, ne ſimpliciter loquendo diceret mendacium, vel non ſeruaret promiſſum, quod dignitati perſonarum eccleſiaſticarum derogat. Debent etiam ipſi magis cauere a iuramento non neceſſario, vt exemplo doceant alios nomen Domini reuereri, nec illud in vanum aſſumi debere. Vnde in can. Si quis presbiter. 2. quæſt. 5. dicitur quod *Sacerdotes ex leui cauſa iurare non debent*, (ſcilicet per ſacra Dei Euangelia, ſicut laici) *manus enim, per quam corpus, & ſanguis Chriſti conficitur, iuramento polluetur. Sed vice iuramenti per ſanctam conſecrationem interrogentur.* Vnde ſolum pro magna aliqua neceſſitate, vel vtilitate illis iurare licebit, & præcipuè pro negotijs ſpiritualibus. ex 2. q. 5. per totam. S. Th. 2. 2. q. 89. art. 10. Rich. 3. diſt. 39. art. 1. q. 3. S. Anton. p. 2. tit. 10. c. 3. §. 3. Gabr. 3. diſt. 39. quæſt. 1. artic. 3. dub. 1. Sylu. verb. iuramentum. 2. q. 3. Soto lib. 8. de iuſtitia, q. 1. art. 10. concluſ. 3. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 89. artic. 10. Gregorio de Valentia tom. 3. d. 6 qu. 7. puncto 3. Summa Corona tract. de iuramento. p. 3. num. 13. & alijs Quibus in locis S. Antonin. & Syluest. varios caſus referunt, in quibus ſacerdotes, & Prælati iurare debent, quorum *Primus eſt*, ne defectu probationum quis lædatur, vel rem ſuam amittat, tunc enim poſſunt, & debent iurare, vbi tamen non ſit cauſa ſanguinis. *Secundus eſt* pro fide, vt cum quis abiurat hæreſim, promittens non amplius relapſurum, vel etiam ſchiſma, de conſecrat. diſt. 2. c. Ego, Berengarius, & prima quæſt. 7. can. quoties. *Tertius eſt* pro obedientia, prout iurant Epiſcopi, & Abbates Romano Pontifici. cap. ſignificaſti, de elect. & c. Ego N. epiſcopus. de iureiur *Quartus eſt* pro pace 22. q. 1. can. Omne. *Quintus, eſt* pro eccleſiæ indemnitate. arg. cap. De ſiracuſanæ. diſt. 28. *Sextus eſt*, quando ab excommunicatione abſoluuntur. cap. Ad reprimendam de offic. ordin. *Septimus eſt*, cū infamatus debet ſe purgare deficientibus ſcilicet, probationibus. can. Si quis presbyter. can. Habet hoc. & ſeq. 2. q. 5. *Octauus eſt*, ſi litigent in cauſa ſpirituali, vel alia, iurare debent de calumnia, & etiam de veritate dicenda. c. ceterum. & c. ſi. de iuramen. calum. in antiquis & cap. ſi de calumnia. eod. tit. in 6.

12 CVI, denotat in cuius manibus ſit iurandum, & tunc extra iudicium, & in priuato, cuicunque iurare poteſt homo, in iudicio autem quilibet iurare debet iudici competenti. Vnde clerici accuſati coram iudice ſeculari, aut requiſiti, vt ſolemne præſtent iuramentum, coram eo iurare

prohi-

Digitized by Google

prohibentur, ſed tantum coram ſuo iudice eccleſiaſtico ſe purgare debent. can Nullus. 1. 2. 2. q. 5. ſicut nec ad teſtimonium ferendum coram iudice ſeculari vocari poſſunt. can. Teſtimonium. 11. q. 1. fere per totam. can. Quanquam. 14. q. 1. Quæ omnia intelligenda ſunt, niſi adſit prælati licentia. Gabr. 3. diſtin 39 quæſt. 1. art. 3. dub. 1. litera P. Ioannes Bachon. 4. diſtinct. 25. q. 14. artic. 5. Syluest. verb. iuramentum. 2. q. 3 & 4. Angel. verb. eod. 3. nu. 3. Summa Corona tractat. de iuramento. nu. 14. Coſmus Philiarchus de offic. ſacer. p 3. lib. 3. c. 15. & alij communiter.

13 QVOD, Hæc particula cauſam iurandi denotat, & ſic pro omni re licita, & honeſta iuramentum fieri poteſt, pro re autem turpi, illicita, vel iniuſta iuramentum factum non valet argumen capit. fin. de pactis. & c. 1. de re iudic. Ioan Bachon. Quarto, diſtinct. 25. quæſtio. 14 artic. quinto. Angel. verb. iuramentum, 3. numero quarto, Sylueſter verb. iuramentum ſecundum quæſtio. 4. Summa Corona p. 3. tract. de iuramento. numero 15. Coſmus Philiarchus part. 3. libro tertio, capit. 15. vt latius in ſequentibus dicemus. Vnde ſi iuretur aliquid, quod eſt peccatum veniale, aut mortale, non eſt ſeruandum iuramentum. Item iuramenta contra eccleſiæ libertatem illicita ſunt. Neque iuramentum in detrimentum eccleſiæ, aut diminutionē regni valet. Item ſi maritus iuret non habitare cum vxore, vel econtra, non valet. Et denique quiſquis iuramento affirmauerit aliquid ſe facturum, quo ſecuto ſalus corporalis, vel ſpiritualis adimitur; vel ſine quo vtraque ſalus, vel altera reparari, vel conſeruari non poterit, fidem ſeruare prohibetur, ex Ioan. Bachono, vbi ſupra, Hoſtienſi. tit. de iureiur. §. Quomodo cenſeatur. Cuius rei multa exempla habentur in 22. q. 3. per totam, ſed præcipuè can. fin §. vlt. verſic. Iuramentum itaque, & nos in ſequentibus varia exempla afferemus.

14 PER QVOD, Iuramentum enim, cum ſit actus latriæ, per ſolum Deum verum fieri debet, per creaturas autem non, niſi ad Deum relatas, hoc eſt, quatenus in eis diuina veritas relucet Qui ergo iurando aliquam creaturam atteſtaret. in quantum creatura eſt, ei attribuendo, quæ ſoli Deo debentur, maximam iniuriam Deo faceret. Id quod Chriſtus prohibuit Matth. 5. *Nolite iurare omnino, nec per cælum, nec per terram, &c.* his enim verbis non ſolum refellere voluit errorem Iudæorum credentium non eſſe iuramentum, ſi iuretur per creaturas, vt enim diximus ſupra, id falſum eſt, ſed etiam, vt non iuremus per eas conſtituendo in illis iuramenti finem, & vim, & exhibendo eis reuerentiā, quæ ſoli Deo debetur, tunc enim ſpecies quædam eſt Idololatriæ, & blaſphemiæ, licet veritas iurationi ſubſit. Quare hoc ſolo ſenſu per creaturas iurare non licet; vt Doctores communiter docent, eo quod hac ratione aliquid numinis creaturæ attribueret, cognitionem, ſcilicet, ſecretorum, vel infallibilitatē, qua de cauſa Gabriel & alij locis infra citandis docent, Iudæis tanquam paruulis prohibitū fuiſſe iurare per creaturas, & cōceſſum iurare per Deū, ne honor Deo attribuendus, ſ. veracitas, cognitio ſecretorum, & infallibilitas creaturæ attribueretur.

Quamnis igitur iuramentum per Deum tanquam rerum omnium conditorem, & cognitorem, primamque & infallibilem veritatem fieri debeat, factum tamen per creaturas, referendo eas in creatorem, cuius nomen, & maieſtas in eis exiſtunt, ſeu quatenus a Deo creatæ ſunt, licitum eſt. Et ita licite iuratur per creaturas, puta, per Euāgelia; per quæ diuina veritas nobis innoteſcit, ac per ſanctos, qui illā crediderunt, & coluerūt, & multo magis per B. Virgin. quæ eandem fidem, & ſublimius nouit, & perfectius coluit. Id quod S. Aug. vt refertur. 22. q. 1. can. Monete, ait, *ſciendum eſt, quod Sancti non tam per creaturas, quā per creatorem creaturarū iurabant, neque in creaturis* (per quas, ſ. iurabant) *aliud quam creatorem ipſarum venerabantur*; Sic qui iurat per cælum, iurat per thronum Dei, atque adeo per ipſum Deum, ex Innoc. in c. Etſi Chriſtus. de iureiur. & qui iurat per crucem, per ipſum Deum iurat, qui in ligno crucis mortem paſſus eſt pro redemptione generis humani. Iurare ergo per creaturas in Deum relatas licitum eſt, ſiue hoc fiat per modum ſimplicis atteſtationis, vt contingit, quando quis iurat per Euangelia, vel per ſanctos, vel per crucem &c. ſiue per modum execrationis, oppignorando creaturam Deo, eamque eius iudicio ſubdendo, ſi res aliter ſe habeat, quam iuratur, vt contingit, quando quis iurat per vitam ſuam, aut filiorum; ſic enim Ioſeph iurauit per vitam Pharaonis, Geneſ. 42. Hoc eſt, ſi iuratio eſſet falſa, Deus Regē vita mulctaret, & Apoſtol. 2. Corinth. 1. ait, *Ego teſtem Deum inuoco in animam meā*, hoc eſt, in vitam meam Hoc enim iurandi modo creaturam obſtringimus iuſtitiæ Dei in confirmationem veritatis, vt ſi aliter res ſe habeat, quā dicimus, Deus in illa creatura vlciſcatur periurium noſtrum. Quæ omnia euidenter colliguntur ex S. Thom. 2. 2. q. 89. art. 3. §. 1. S. Aug ſerm. 28. de verbis Apoſtoli. Bona. 3. diſt. 39. art. 2. concluſ. 3. & art. 3. dub. 1. litera. Q S. Ant. p. 2. tit. 10. c. 3. Angel. verbo iuramentū. 1. §. 2. Sylueſt. verb. eod. 1 q. 1. & 4. Tabiena verbo. eod. §. 4. Soto libr. 8. de iuſtitia q 1. art. 6. Petro de Arragon. 2. 2. quæſt. 89. art. 6. Nauar. in Manuali. cap. 12. num. 1. Couar. in capit. Quamuis par. 1. §. 1. numero 5. de pactis in 6. Gregorio de Valentia tom. 3. diſput. 6. q. 7. puncto. 3. Summa Corona p. 3. tract. de iuramento, nu. 5. & num. 26. & alijs.

15 *Iurare* vero per membra Dei, quaſi is membra habeat, illicitum eſt, immo blaſphemia, maxime ſi aliqua mēbra impudenter nominarentur. Idem etiam dicendum eſt, ſi quis per pudenda membra Chriſti, aut B. Virginis, aut Sāctorum iuraret. Quamuis enim Chriſtus vere membra illa habeat, vt quilibet alius verus, & integer homo, eaque ratione illa nominans minime mentiatur (prout mentitur ille, qui iurat per membra Dei ſiue honeſta ſint, ſiue inhòneſta, quaſi Deus his membris ſit præditus, quod eſt blaſphemia) nihilominus tamen dum illa in Chriſti ignominiam, & dedecus nominat, volens ex ipſo iurandi modo innuere aliquid eſſe in Chriſto ignominioſum, & vituperabile, vere blaſphemus eſt, & grauiſſime peccat, & grauiſſimis pęnis affici debet. iuxta notata in c. clericum. & c. ſi quis per capillum 22. q. 1. & in Authent. vt non luxur. contra naturam. §. vlt. Et idem cenſendum eſt de iurante per membra inhoneſta Sanctorum ob eandem rationem.

Iurare autem per membra honeſta Chriſti, & Sanctorum, vt per caput, manus, oculos &c. *regulariter loquendo*, dummodo deſit contemptus, & conſuetudo iurandi, non erit mortale, ſed veniale, eſt enim aliqualis irreuerentia ita inter membra diſtinguere, ex Angelo verb. iuramentum. 3. §. 12. Gabr. 3. diſt. 39 q. 1. artic. 2. quæſt. 3. in fin. S. Anton. p. 2. tit. 10. cap 4. in prin. Petro de Arragon. 2. 2. q. 89. art. 6. dub. 1. concl. 3. Couar. in c. Quamuis. par. 1. §. 1. num. 6. de pact. in 6. Gregorio de Valentia tom. 3. diſput. 6. q. 7. puncto 3. & Summa Corona tractat. de iuramento. num. 26. Dixi, *regulariter loquendo*: Nam, ſi adſit debita reuerentia, & alij comites iuramenti, aliquando ſic iurans non peccabit, ex S. Antonino, Sylueſt. Petro de Arragona, & Gregorio de Valentia locis proxime allatis, vt ſi v. g. præſente Sāctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, aut aliquibus reliquijs Sanctorum, iuraret quis per corpus Chriſti, vel illa Sancta oſſa. Tunc enim ſic iurans, nec Chriſtum, nec Sanctos iniuria afficeret nec aliquam eis irrogaret irreuerentiam, & proinde nec vllum peccatum committeret.

16 Demum certum eſt, illicitum, & peccatum mortale eſſe per Deos falſos iurare, ſiue verum, ſiue falſum iuret, eſt enim blaſphemia, quod ſolius Dei eſt, Deo falſo tribuere. Ratio eſt, quia, vt dictum eſt, iurare eſt actus latriæ, ſeu religionis, quo Deum veritatem infallibilem profitemur. Cum igitur hęc, quæ ſibi ſoli debentur, alijs attribuuntur, maxima illi iniuria fit, eſtque blaſphemiæ, & idololatriæ impietas. Solum reſtant hic examinanda quædam dubia.

17 DVBIVM PRIMVM eſt, An grauius peccatum ſit iurare falſum per verum Deum, an iurare verum per Deum falſum? Ratio difficultatis eſt, quia S. Auguſtinus epiſt. 154. ad Publicolam ait, & refertur 22. qu. 1. can. Monete. expreſſe ait, *Sine vlla dubitatione minus malum eſt per Deum falſum iurare ueraciter, quam per Deum verum fallaciter: Quanto enim id, per quod iuratur, eſt magis ſanctū, tanto magis pęnale eſt periurium.* Cōis tamen opinio affirmat ſimpliciter grauius peccatum eſſe iurare ve-

rum per Deos falſos, quam iurare falſum per Deum verum. Sic Alexand. de Ales par. 3. quæſt. 31. membro 3. artic. 2. §. 2. Sotus in tractatu de cauendo a iuramentorum abuſu. part. 1. capit. 6. & libro 8. de iuſtitia quæſtio. 2. articul. 3. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſtio. 89. art. 6. dub 2. Couar. in cap. Quamuis part. 1. §. 1. num. 10. de pactis in 6. & ſumma Corona part. 3. tractat. de iuramento nume. 26. Iacobus de Graſſijs parte ſecunda deciſ libro ſecundo capitul 8. numero 6. & capitul. 11. numero quinto; Ratio eſt euidens quia blaſphemia, ſeu Idololatria grauius peccatum eſt, quam periurium, eo quod illa opponitur confeſſioni fidei, quæ eſt totius Chriſtianitatis fundamentum, eſtque idcirco infidelitatis ſpecies, & conſequenter contra primum Decalogi præceptum, cum tamen periurium ſit contra ſecundum, peccatum autem, quod primo præcepto opponitur, grauius eo eſt, quod ſecundo opponitur. Deinde, qui falſum iurat per verum Deum, ſolum detrahit veritati dictorum ſuorum; qui autẽ per falſos Deos verum iurat, ipſi diuinæ eſſentiæ iniuriam infert, quia illam, quantum in eſt, communicat creaturis, quas pro Deo colit. quod facere multo peius, ac grauius eſt, vt conſtat. Iuramentum autem per Deos falſos factum ad Idololatriam pertinere conſtat, Hierem. 5. vbi Deus filijs Iſrael improperat, quod ab eo ſoluentes Apoſtatæ defecerint, & iurauerint in ijs, qui non erant dij. Et S. Chryſoſtom. homil. 16. oper. imperfect. *Idololatrum, inquit, ſe facit omnis, qui per falſum Deum iurat.* Et ratione probatur, quia qui huiuſmodi iuramenta facit, tribuit creaturæ honorem qui ſoli Deo debetur, profitetur enim illum, nec fallere, nec falli poſſe, & conſequenter blaſphemus, & idololatra eſt.

18. Ad teſtimonium autem S. Auguſtini facile Reſpondetur, duo conſiderari in iuramento per Deos falſos; vnum, quod eſt veritas, aut falſitas; aliud, quod eſt Idololatria, quod inuoluitur in tali iuramento, dum diuinus honor, & ſoli Deo debitus, dijs falſis attribuitur. Quamuis igitur ratione periurij, in quo ſtat veritas, & falſitas, minus malũ ſit iurare verum per Deos falſos, quam falſum per Deum verum, immo ſtando intra latitudinem, & rationẽ mendacij, & periurij, (quod ſolum ibi conſiderauit S. Auguſtinus) primum non eſt mendacium, aut periuriũ ex S. Tho. 2. 2 q. 98. art. 1 ad 2. Soto, Arag. Conar. & Summa Corona, vbi ſupra, ſecundum autem & mẽdacium eſt, & periurium; Si tamen conſideretur id, per quod iuratur, quia hoc iuratur per Deum verum, ibi vero per Deum falſum, ſicque quod Dei ſolius eſt, Dijs falſis attribuitur, & incurritur idololatria, ſimpliciter dicendum eſt peius eſſe iurare verum per Deos falſos, quam per Deum verum iurare mendaciter, vt præfati authores teſtantur.

19 DVBIVM Secundum eſt, An liceat Chriſtiano petere, & recipere iuramentum ab homine Idololatra, quem ſcit per Deos falſos iuraturum? Ratio difficultatis eſt, quia petens & exigens iuramentum ab eo conſentire videtur actui Idololatriæ; qui ſine peccato fieri non poteſt; ergo peccat. Deinde non licet priuatæ perſonæ exigere iuramentum ab eo quem certo nouit peieraturum. Ergo multo minus licitum eſt exigere iuramentum ab eo, quem certo nouit iuraturum per Deos falſos, cum, vt dictum eſt, minus peccatum ſit peierare, quam falſos Deos inuocare.

RESPONDEO cum S. Tho. 2. 2 q. 78. artic. 4. & q. 98. art. 4. Alexandro de Ales p. 3. q. 31. membr 2. art. 6. §. 2. Bonau. 3. diſt. 39. art. 2. q. 3. Gabriele 3. diſtinct. 39. quæſt. 1. artic. 3. dub. 2 littera, R. Soto lib 8. de iuſtitia. q. 2. art. 3. & Petro de Arragon, 2. 2. quæſt. 89. art. 6. Gregorio de Valentia tom 3. diſpu 6. quæſt. 7. punct. 3. Couar in c. Quamuis part. 1. § 1. num 9. & nume. 10. de pactis. in 6 Caiet. tomo 2. opuſc. 12. & in ſumma verb. maleficium. Syluest. verb maleficium quæſt. 8. & Summa Corona par. 3. tract. de iuramento num. 26. & alijs communiter, quod licet peccatum graue ſit exigere ab eo iuramentum, intendendo directè, vt per falſos Deos iuret; (cum, vt conſtat huius voluntatis obiectum per ſe malum ſit) ſicut etiam graue peccatum eſt inducere illum ad iurandum non intendendo etiam, vt per falſos Deos iuret, quando petenti, aut exigenti nullum, aut exiguum commodum inde reſultat; (quandoquidem vnuſquiſque, quantum in ſe eſt, alterius peccatum vitare tenetur, quando id poteſt ſine ſuo incommodo,) nihilominus tamen ex cauſa rationabili iuramento eius vti nullum omnino peccatum eſt. Siquidem ex vna parte petens iuramentum non intendit, vt per Deos falſos iuret, ſed per Deum verum. Neceſſitas etiam petendi adeſt, puta, vt ſic pacta, & conuenta iuramento firmentur, id quod licitum, & honeſtum in ſe eſt; Et ex altera parte iurans poteſt, ſi velit iuramentum rectè præſtare, iurando, ſcilicet per Deum verum. Si igitur per Deos falſos iuret, atque ita iurando peccet, hoc totum ex ſua malitia, & falſa religione procedit, & proinde peccatum hoc, qualecunque ſit, iuranti tantum, & non ex cauſa rationabili petenti imputandum erit, cum nec petens iuramentum aſſentit nec illud impedire cum diſpendio, & damno ſuo tenetur ſed ſolum fidei illius, hoc eſt, fidelitate naturali vtitur, quam quilibet, cuiuſcunque religionis ſit in pactis, & fœderibus ſeruare tenetur. Idem a ſimili oſtendi poteſt; Qui enim ab homine parato ad vſuras petit mutuum; dat quidem aliquo modo ipſi materiam, & occaſionem peccandi, ipſemet tamen petendo non peccat, quandoquidem, quod ipſe petit, ſcilicet, mutuum, iuſtum, & licitum eſt, & cum merito præſtari poteſt. Sin autem alter mutuum ſine vſura præſtare nolit, culpa ipſius vſurarij eſt, non petentis, qui petit ab altero, quod ille, ſi vellet, ſine peccato, & cum merito facere poſſet. Pari ratione, qui ab infideli petit, quod aliquid iuramento confirmet, non petit, vt per falſos Deos iuret, (ſic enim petendo peccaret, ſicut etiam peccaret, qui mutuam pecuniam ſub vſuris ſibi dari peteret) ſed ſolum petit iuramentum, quod ab altero legitime per Deum verum præſtari poteſt, cum res licita petita fuerit. Vnde ſi infidelis per Deos falſos iuret, culpa eſt ipſius iurantis, non autem iuramentum exigentis, quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille, ſi vellet, bene facere poterit. Idem etiam patet exemplo Iacob, qui, vt legitur Gen. 31. petijt a Laban Socero ſuo homine Idololatra, ut fœdus, quod cum illo pepigerat, iuramento firmaret, Et Romani cum Iudæis pacem firmabant, 1. Mach. 8. cum tamen illi per Deos falſos, hi vero per Deum verum iuraſſe legantur. Quæ omnia latius confirmat S. Auguſt. epiſt. 154 ad Publicolam, cuius uerba referuntur in c. Mouete, 22. quæſt. 1.

20 Ratio autem in contrarium non ualet, ut enim dictum eſt, qui petit iuramentum ab infideli; nulla ratione intendit, ut infidelis per Deos falſos iuret (id enim peccatum eſſet) ſed intendit tantum, ut pacta iuramento confirmet; licitum autem eſt pacta, & conuenta iuramento firmare; et eius rei petendæ ius habent, qui contrahunt: Non igitur peccato alterius ſic petendo conſentit. Quod autem petendo aliqualem peccandi occaſionem præbeat, non facit ut peccet petendo rem in ſe licitam, Non. n. malũ eſt, qualitercumq. occaſionem materialem peccandi præbere, ſed tunc ſolum, quando aut ipſum factum, in quo conſiſtit occaſio, per ſe malũ eſt nec licite fieri poteſt, aut quando illud abſque ſuo cõmodo, aut neceſſitate aliqua facit. Quod uero de exigente iuramentum ab eo, quem falſo ſcit iuraturum, dictum eſt nihil contra ueritatem a nobis in præſenti quæſtione probatã ualet. Siquidem, ut rectè notat S. Th. 2. 2 q. 9. art. 4 ad quartũ, ex S. Auguſt. epiſt. 154. ad Publicolam in iuramento falſo nihil boni eſt, quo uti licet, hoc eſt, ex eo, quod quis falſum iuret, nulla poteſt ad nos utilitas iuſte peruenire, nec aliqua ratione ex eo res noſtra iuuari iuſtè poteſt. Ceterum in iuramento facto per Deos falſos, aliquid boni eſt quo utimur cum ex huiuſmodi iuramento efficiantur pacta firma, quæ cum infideli pepigimus, qua firmitate carere cum nobis eſſet incommodum, fit, ut non teneamur cum tanto noſtro damno, et iactura alterius peccatũ in iuramẽto per Deos falſos uetare, ſicut in periurio tenemur, quod nulla ratione bene fieri poteſt.

21 DVBIVM Tertium eſt, An iurans per Deos falſos, et aliquid promittens, arctius promiſſum implere teneatur, quam ſi ſimpliciter, & abſque iuramento promiſiſſet? Ratio difficultatis eſt quia S. Auguſt. epiſt. 154. ad Publicolã, ſolum ait, quod qui iurat uerum per Deos falſos, ſemel peccat, quia iurat, per quẽ non debet, qui uero falſum per eoſ-

dem

Digitized by Google

dem iurat, bis peccat, quia præterea iurat falſum. Et idem eſt, ſi non adimpleat iuratum promiſſum. Quibus verbis ſignificat, eum, qui rem aliquam promittit cum iuramento per Deos falſos, magis teneri ad ſeruandū promiſſum, quam ſi ſimpliciter, & abſque iuramento promiſiſſet.

Reſpódeo ex Alex. de Ales in ſumma p. 3. q. 31. memb. 3. art. 2. §. 1. Gabr. in 3. diſt. 39. q. 2. art. 3. dub. 3, S. Ant. p. 2. tit. 10. cap. 4 §. 1. in fine. Soto libr. 8. de iuſtitia, qu. 2. art. 3. dub. 3. Couar. in c. quamuis. par. 1. §. 1. nu. 7. de pactis. in 6. & Petro de Arragon. 2. 2. q. 89. art. 6. dub. 3. Innoc. in c. Etſi Chriſtus. nu. 2. & Panorm. ibi. de iureiur. & alijs. Quod licet huiuſmodi iuramentum per ſe loquendo nullam aliā inducat obligationem præter eam, quæ eſt in ſimplici promiſſione, eo quod ſecundum veritatem non eſt iuramentum, cum nec verus Deus, nec vlla res ſacra illic in teſtimonium inuocetur, vt conſtat, Nihilominus tamen ex ſuppoſitione, hoc eſt ſuppoſita eius conſcientia erronea, quia. ſ. putat eſſe veros Deos, peccat peccato periurij, ſi falſum dicat, & ſacrilegij, niſi adimpleat promiſſum, quod tali iuramento firmauit. Vt enim libro primo ex communi Theologorum ſententia diximus, conſcientia erronea vim obligandi habet; ratio eſt, quia qui agit contra legem ſuperioris creditam, ſeu æſtimatam, licet non vere obligantem, ipſum ſuperiorem, eiuſque auctoritatem contemnit; Qui vero contra erroneam conſcientiam agit, contra legem ſuperioris creditam agit. Ergo ipſum contemnit; & conſequenter peccat, eiuſdemque generis peccatum committit, ac ſi lex illa verè fuiſſet. Cui conſequens eſt, quod tam Idololatra, quam Gentilis iuſiurandum ſuū obſeruare tenetur, non quidem ex vi religionis, quæ falſa eſt, ſed ob fidelitatem humanam, quam ſecundum conſcientiam ſuam iureiurando confirmauit. Quo ſenſu intelligendus eſt S. Auguſt. vbi ſupra, relatus in c. Ecce dico 22. q. 5. dicens *periurum eum eſſe, qui ſuper lapidem falſum iurat.* id eſt, qui ad Iouem lapidem falſum iurat. Quamuis enim a parte rei, & in veritate per rem ſanctam; & diuinam non iuret, & proinde verum iuramentum non faciat, ſi tamen per illam iuret, eo ipſo quod putat rem ſanctam eſſe, tenetur fidem illam ſeruare, & falſum iurando bis peccat, ſemel quidem iurando per rem illam, per quā iurare non debet, & deinde falſum iurando per rem illā, quam in conſcientia ſua erronea ſanctam, & diuinam eſſe putat. Quæ omnia ex ſe ſatis manifeſta ſunt.

22 DVBIVM QVINTVM eſt, an maius ſit, & grauius peccatum iurare fallaciter per Deum, quam per creaturam? Ratio dubij eſt, quia ex vna parte grauius videtur peccatum iurare per Deum, quia, vt ait S. Auguſt. epiſt. 154. & refertur can Monete. 22. q. 1. in fi. *Quanto, per quod iuratur, magis ſanctum eſt, tanto magis pœnale eſt periurium*: Deus autem ſanctior eſt ſanctis omnib. in infinitū. Et proinde grauius peccatum eſt iurare falſum per Deū, quā per creaturas, magiſq; obligat iuramentum per Deū, quam per creaturam factū. Ex altera vero parte grauius videtur periuriū quod fit iurando per creaturas, eo quod S. Aug. vbi ſupra, docet, *dupliciter reum eſſe, qui per creaturas iurat mendaciter, quia & contra prohibitionem iurat, per quod ſibi iurare non licet, a quo peccato eſt immunis, qui non niſi per creatorem iurat, & proximum dolo capit, quod facit etiam per creatorem mendaciter iurans.* Si igitur duplex in illo reatus ſit, qui falſum per creaturas iurat, a quorum vno immunis eſt, qui per creatorem falſum iurat, grauius proculdubio erit periurium factum per creaturam, quam factum per creatorem, grauius autem periurium non eſt, niſi quia iuramentum magis obligat. Grauius ẽt eſt creaturam, & creatorem ſimul quam creatorem tantum contemnere; qui vero per Deum tantum periurium committit, creatorem ſolum offendit; qui vero per creaturam falſum iurat, & creaturam, & creatorem etiam contemnit, quandoquidem, qui per creaturam iurat, non per ipſam ſolam iurat, ſed etiam per eius creatorē Deum, & ſic per duo ſancta, quæ ſunt magis ſancta, quā alterum ſolū.

Reſpondeo cum S. Tho. 2. 2. q. 89 art. 10. ad ſecundum, & quæſt. 98. artic. 3. ad ſecundum. Alexandro de Ales in ſumma p. 3. q. 31. memb. 3. art. 3. §. 2. Scoto in 3. diſt. 39. q. vnica. ad ſecundū. Gabriele eadem diſt. 39. q. 1. art. 3. dub. 2. Soto lib. 8. de iuſtitia, q. 1, art. 10 ad ſecundum, quod ceteris paribus grauius peccatum eſt iurare falſum per Deū, quam per creaturam, arctiuſque obligat iuramentum per Deum, quam per creaturas factum. Quo ſenſu rectè a S. Auguſtino dictum eſt. iuramentum ſecundum ſe conſideratum tanto fortius eſſe, & obligare magis, quanto maius eſt id, per quod iuratur. Ceterum ex modo iurandi fieri poteſt, vt magis obliget iuramentum per creaturas, quā per Deum factum, nimirum ſi iuramentum, quod fit per creaturam, puta per ſancta Dei euāgelia (prout fieri ſolet) fiat cum quadam deliberatione, & ſolemnitate; iuramentum autem, quod fit per Deum, fiat leuiter, & abſque deliberatione, & ſolemnitate. Quanto enim creſcunt plus ſolemnitates, tanto maius eſt iuramentum. Hinc eccleſia ad terrorem ſtatuit. vt per creaturas non niſi ſolemniter, & per conſequens deliberate iuretur, vbi veritas eſt ſimpliciter aſſerenda, vel promiſſum firmiter obſeruandum. Vnde propter hoc obſeruantur certæ cærimoniæ. vt quod digiti eleuentur, aut ſanctorum reliquiæ, vel Sacræ Scripturæ tangantur. Quamuis igitur ceteris paribus, & ſecundum ſeſgrauiſſimum peccatum ſit iurare per Deum, qui ſummè ſanctus eſt, & eminenter in ſe continet omnem ſanctitatem creaturarum iuxta illud Pſalm. 138. *Confeſſio eius ſuper cælum, & terram*, id eſt, laus eſt, ſuper omnem creaturæ bonitatem; ſuppoſita tamen ex altera parte ſolemnitate, & deliberatione plena qualis habetur, cum per crucem, reliquias, & Euangelium iuratur, grauius periurium erit, quam ſi ſimpliciter per Deum ſolum falſum iuraret; non quidem propter reuerentiā eius, per quod iuratur, ſed propter ſolemnitatē, & deliberationē. quæ ibi, non hic reperitur, & hoc ſolum probant argumenta allata.

Hinc infertur, quare periurans cum deliberatione, & ſolemnitate infamis ſit, & irregularis, non autem, qui ſimpliciter per Deum periurus eſt. Infamia namque non ſemper ſequitur quantitatem culpæ, ſed crimen publicū. Violatio igitur iuramenti ſolemnis, & publici facit irregularem ratione infamiæ, infamia autem irregularem reddit. Qui enim ad ſacros ordines accedere debet, bonam famam communem habere debet iuxta illud 1. ad Timo. 3. *ordinandus bonum teſtimonium ab his, qui foris ſunt, habeat.* & Tit. 1. Quia igitur ſolemnis iuramenti tranſgreſſor fidei violator præſumitur, ideo rationabiliter habetur infamis, & conſequenter irregularis efficitur, quæ præſumptio de eo qui ex leuitate, & indeliberatione falſum iurauit per Deum non eſt. vnde nec peierando infamiam, aut irregularitatem incurrit.

23 AD QVID, denotat finem, propter quem iuramentū illicitum, vel licitum redditur. Etenim ex fine licito iuramentum licitum efficitur, & econtra illicitum erit, quando finis illicitus opponitur. Quia cuius finis bonus, vel malus eſt, & ipſum quoque bonum, aut malum eſt arg. c. Artaldus, 8. q. 3. vbi ex fine, ad quem tenditur, iuramentum redditur illicitum, vt ſi ante electionem iuretur de indemnitate rerum eccleſiæ, vt ſic eligatur. Ioan. Bachon. 4. d. 25. q. 4. art. 5. Angel. verb. iuramentum. 3. § 6. Sylu. eod. 2. q. 4. Summa Corona p. 3. tract. de iuramento. n. 27. Coſm. Philiarch. de officio Sacerd p. 2 lib 3. c. 15. Et ita 22 q. 1. can. 1. iuramentum faciendum eſſe dicitur pro fœdere pacis, ad ſedandas controuerſias, & mentes hominum ſeruandas, vbi aliter veritas oſtendi non poteſt Hebr. 6. & l. 1. ff. de iureiu. dicitur: *Maximum remedium expediendarū litium in vſum venit iuriſiurandi religio*: Couar in c. Quāuis. par. 1 §. 6. num. 3. de pactis in 6. Et quidem cum iuramentum ſit aſſertorium vel promiſſorium, vtrumque ex indebito fine illicitum eſſe poteſt. Aſſertorium enim iuramentum, vt optimè explicat Summa Corona, vbi ſupra, ex octo finibus vitiari poteſt prout octo ſunt genera mendacij poſita a S Auguſt. in lib. de mendacio. c. 14.

Primo, cum quis iurat falſum contra fidem, & ſapit hæreſim.

Secundo, cum iurat falſum contra proximum, vt eum iniuſte lædat, ſine ſui aut alterius vtilitate, vt cum proximo falſum imponit in iudicio, aut falſum teſtificatur contra illum in aliqua re.

Tertio, cum falſum iurat, vt alicui proſit, lędēdo alterū,

puta, cum producitur vt teſtis in cauſa pecuniaria, vt amicum a debito liberet, & alium iniuſte condemnari faciat.

Quarto, Iurando falſum ex ſola delectatione mentiẽdi.

Quinto, Iurando falſum complacendi cauſa, ſine alterius tamen præiudicio, ſed ſolum, vt eis placeat.

Sexto, Iurando falſum, vt alicui proſit ſine alterius offenſione.

Septimo, Iurando falſum vt multum alteri proſit, puta, vt excuſet homicidam, ne ſuſpendatur.

Octauo, Iurando falſum, vt ſeipſum a malo liberet.

Iuramentum autem promiſſorium illicitum redditur, quando quis aliquid licitum promittit ob malum finem, puta, promittit dare aliquid puellæ, vt illi conſentiat in actum malum. Hic enim finis malus appoſitus donationẽ aliàs in ſe licitam vitiat, vt pluribus confirmat Summa Corona, vbi ſupra, quæ alios modos enumerat.

24 CVR, in hoc loco cauſam concomitantem denotat, quæ, ſi turpis fuerit, iuramentum illicitum reddit, vt iuramentum Herodis propter ſaltationem puellæ. Item iuramentum eorum, qui iurant ad inuicem alicuius delicti ſocietatem. Item qui iurant ad conſpirationes, & coniurationes iniuſtas faciendas contra ſuperiores, & huiuſmodi. arg. c. fin. de pact. & c. 1. de ſent. & re iudic. & can. coniurationum. & can. conſpirationum. 11 q. 1. Ioan. Bacho. 4. d. 25 q. 14. art. 5. Angel. verb. iuramentum 3. §. 6. Syl. verb. Iuramentum. 2 q. 4. Summa Corona p. 3. tract. de iuramẽto. nu. 28 Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. p. 2. lib. 3. cap. 15.

QVOMODO, explicat modum, quo iuramentum il-
25 licitum redditur, puta, ſi per vim aut timorem, aut ex inconſulto iracundiæ calore iuretur, de quibus poſtea latius agemus, cum de obligatione iuramenti dicemus. Et cum iurare ſit actus latriæ, in quo ad veritatis teſtimoniũ Deus tanquam ſumma veritas inducitur, ideo vt licite fiat, cum magna reuerentia fieri debet, vnde Cornelius Papa ait can. Honeſtum. 22. q. 5. H*oneſtum etiam videtur, vt qui in ſanctis audet iurare*, IEIVNVS *faciat cum omni honeſtate, & timore Dei*. Quæ cærimonia quamuis, vt notat ibi gloſſa, ſit potius conſilij, quam præcepti, & iam in deſuetudinem abierit, reputabatur tamen olim inhoneſtum aliter fieri, vt quaſi ad ſacroſanctum ſacramentum altaris, ſic ad iuramentum accederetur, nempe, vt iuraturus attẽtion animo ſecum reputaret, verumne eſſet, ac certum id quod ſub iuramento aſſerturus accedebat. Qua propter, & alijs circumſtantijs exornabatur iuramentum, ſcilicet, ratione loci, vt nemo niſi in templo, & ſuper altari, & libro Euangeliorum attacto, quæ ſacerdos in manibus teneret, quaſi ante tribunal Dei tremebundus iuramentum præſtaret. Vnde S. Ioan. Chryſoſt. Homil. 15. ad pop. Antioch ait, *Non ita gemo, & deploro quoſpiam in vijs iugulatos audiens, ſicut gemo, & lacrymis proſequor, & horreſco, cum video quempiam ſupra menſam hanc, ſcilicet, altare venientem, & manus imponentem, & Euangelijs iurantem attactis, &c.* Cuius etiam cærimoniæ meminerunt S. Tho. 2. 2. q. 89 art. 10. Petrus de Aragon. ibidem Gabr. 3. d. 39. q. 1. art. 3. dub. 2. litera S. Sotus lib. 8. de iuſtitia. q. 1. art. 10. concluſ. 1. & Greg. de Valentia tom. 3. diſput. 6. q. 7. puncto 4. Angel. verb. iuramentum. 3. §. 13. Sylueſt. verbo iuramentum, ſecundo, q. 4.

QVANDO, Tempus enim iuramentum reddit illici-
26 tum, vnde 22 q. 5. can. Decreuit. habetur. *Decreuit ſancta Synodus, quod à ſeptuageſima vſque ad octauos Paſcha, ab Aduentu vſq; ad octauas Epiphaniæ, nec non in ieiunijs quatuor temporum, & in Letanijs maioribus, & in diebus Rogationum, ac in diebus Dominicis, nullus ſupra Euangelia, niſi de concordia, ac pacificatione iurare præſumat.* Verum huic decreto, vt ibidem notat gloſſa, per contrariam conſuetudinem præſcriptam derogatum eſt, quantum ad ſeptuageſimam, & aduentum, &c. In Dominicis tamen & in ſolemnibus diebus, niſi ex magna neceſſitate, & pro cauſis pijs, & pro eccleſia, & pace iuramentum ſolemne præſtare non licet, quandoquidem illis diebus vacandum eſt rebus ſpiritualibus. c. 1 de ferijs. S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 10. in corpore. Gab. 3. diſt. 39. q. 1. artic. 3. dub. 2. litera T. Angel. verb. Iuramentum. 3. §. 13. Sylu. verb. iuramentum. 2. q. 4. Summa Corona p. 3. tract. de iuramento. num. 36. Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 6. q. 7. punct. 3. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerdo. p. 2. li. 3. c. 15. & alij communiter.

De tribus circumſtantijs iuramenti, veritate, iudicio, & iuſtitia, & de peccatis ex earum defectu commiſſis. Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Vt iuramentum virtus, & actus Religionis ſit, quanam circumſtantiæ neceſſario requiruntur.*
2 *Quid per veritatem intelligatur in iuramento requiſitam.*
3 *Quid per iudicium ſignificetur, & quæ præcipue iurans, vt cum iudicio iuret, debeat conſiderare.*
4 *Ad iuramentum requiritur, vt res, quæ iuratur, ſit iuſta, & honeſta.*
5 *Iuſtitia requiritur ad iuramentum aſſertorium, & promiſſorium, ſed diuerſimode.*
6 *Tres conditiones vitiantes iuramentum, tribus prædictis oppoſitæ; Dolus, indiſcretio, iniuſtitia.*
7 *An omne iuramẽtum, cui aliquid prædictorum deeſt, ſit periurium necne*
8 *An omne periurum ſit peccatum.*
9 *An periurium grauius peccatum ſit ceteris peccatis, quæ in proximum committuntur.*
10 *Cur homicidium maiori pena puniatur, quam periurium, cum tamen non ſit grauius peccatum periurio.*
11 *Homicidium non immediate opponitur charitati, ſed iuſtitiæ quæ eſt virtus minor latria.*
12 *Qui de grauitate periurij copioſa ſcripſerunt.*
13 *Quando iuramentum ex defectu alicuius circunſtantiæ ſit mortale, aut veniale?*
14 *Iuramentum aſſertorium, cui deeſt veritas, quocunque modo aut quacunq; de cauſa fiat, eſt mortale, ſi ſit actio deliberata.*
15 *Periurium iocoſum nõ eſſe mortale a Theologis exploditur.*
Quicunque doli capax in iudicio, vel extra iudicium, ſcienter, vel ſecundum æſtimationem iurans, de quo dubitat, peccat mort. etiamſi iocoſe fiat, n. eod.
16 *Nullum periurium eſt mortale, ſi fiat ex ſurreptione.*
17 *Qui actu iurat falſum inaduertenter, ita tamen diſpoſitus, quod, ſi ſciret eſſe falſum, adhuc falſo iuraret, peccat mort.*
18 *Qui iurat falſum putans eſſe verum, non habens animum fallendi, ſi nullam adhibuit diligentiam, vt certo ſciret, peccauit mort. ſi aliquam, ſed non ſufficientem, venial.*
19 *Vt excuſetur iurans a peccato credere tenetur magis verum eſſe illud, quod iurat, quam eius oppoſitum.*
20 *An, qui aliquid affirmat, vel negat aliter concipiendo, & intelligendo verba in mente ſua, quam ille, cui iuramentum præſtatur, illa accipit, periurus ſit; declaratur tribus. nu. ſeq. 21. 22. & 23.*
24 *Qui coacti iurare reſpondent id, quod eſt verum ſecundum propriam intentionem, & falſum ſecundum intentionem illius; cur iurando excuſantur a peccato.*
25 *A perſona priuata rogatus ſine violentia, ſed cum iuſtitia iurare tenetur ad intentionem exigentis.*
26 *Quando quis ab alio petit rem datam, aut accommodatam, is, a quo petitur, poſſit vti æquiuocatione.*
27 *Iuramentum promiſſorium, cui deeſt veritas de præſenti, ſiue de re licita, ſiue illicita, parua, aut magna eſt peccatum mortale.*
An iurans occidere hominem, & non habens animum adimplendi peccet mortaliter. ibid.
28 *An iuramentum promiſſorium, cui deeſt veritas de futuro, peccet ſemper mortaliter non adimplendo, vel aliquando ſolum venialiter.*
29 *Violatio iuramenti in re leui æque erit mortale peccatum, ac de re magna, & quare? & quomodo intelligatur modicum pro nihilo computari?*
Quomodo inobedientia in re minima ſit peccatum mortale. nu. eod.
Mendacium officioſum ex ſe veniale, iuramento confirmatum ſit mort.
30 *In iuramẽto promiſſorio Deũ non adduci vt teſtẽ veritatis*
de

Digitized by Google

de futura, ſed vt fideiuſſorem, & pignus (vt volunt Petrus de Arragon) refutatur.

31 *Non peccat mortaliter, qui partem minimam promiſſionis iuratæ non adimplet, ſi reliquum promiſſionis adimpleat.*

32 *Iuramentum ex defectu iudicij aliquando mortale, aliquando veniale.*

33 *Peccatur in iuramento, quando adhibetur ſufficiens deliberatio, & inquiſito.*

34 *Quanta neceſſitas requiratur ad iurandum, ita vt iurare nullum omnino peccatum ſit?*

35 *Iuramentum ex defectu iuſtitiæ, quæ ſolum locum habet in iuramento promiſſorio, aliquando peccatum mortale, aliquando veniale.*

36 *Iurans ſe omiſſurum aliquod opus ſupererogationis, aut ſe facturum aliquid contra conſilium diuinum, peccat ſolum venialiter.*

37 *Iurans ſe facturum rem aliquam indifferentem, ſi nō obſeruet tale iuramentum, quamuis tunc intenderit illud ſeruare, ſolum venialiter peccat.*

1 QVoniam iuramentum virtus non eſt de genere illarū, quę per ſe, & ex obiecto proprio virtutes ſunt, & honeſtatem habent, ſed vt virtus, & bonum ſit, comites quoſdam habere debet, ideo quinam ſint, & quæ circunſtantiæ neceſſariæ ſint, vt iuramentum virtus, & actus religionis ſit, explicandum eſt.

Communis Doctorum ſententia eſt. Iure diuino, & naturali tres circunſtantias, ſeu comites requiri, vt iuramentum honeſtetur, videlicet, *veritatem, Iudicium, & Iuſtitiam* ita enim aperte dicitur, Hier. 3. *Iurabis, viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia, & benedicent eum gentes ipſumq; laudabunt.* Ex parte iurantis requiritur *iudicium* diſcretionis. Ex parte rei requiritur *veritas*. Ex parte cauſæ requiritur *iuſtitia*. Ratio huius eſt, quia per iuramentum Deus, qui ſumma veritas eſt, & ſumma iuſtitia, adducitur in teſtem. Neceſſarium igitur eſt ad eius reuerentiam, vt id, quod iuratur, primo ſit verum, deinde iuſtum, & æquum, & tandem circumſpectio iurandi requiritur, vt non leuiter, ſed maturo iudicio, & diſcretione fiat. Præter rationem adeſt communis Doctorum conſenſus, qui expreſſe docent hos comites, ſeu circunſtantias neceſſario requiri, vt iuramentum bonum, & licitum ſit. Sic S. Thom. 2. 2. q. 89. ar. 3. & Caie & Petrus de Arrag. ibidem. Alex. de Ales. p. 3. q. 31. mem. 4. art. 1. S. Bonau. 3. d. 39. in expoſitione literæ Gabr. 3. d. 39. q. 1. art. 1. litera D. S. Ant. p. 2. tit. 10. c. 4. §. 2. Angel. verb. iuramentum. 3. § 8. Syluest. verb. iuramentum. 2. q. 5. Tabiena verbo eodem, §. 7. Sotus lib 8. de iuſt. quæſt. 1. art. 3. Nauar. in Manual. c. 12. nu. 3. Couar. in c. Quamuis, par. 1. §. 6. num. 4. de pactis in 6. Greg. de Valentia tom. 3. diſpu. 6. q. 7. puncto 3. Summa Corona par. 3. tract. de iuramento nu. 16. Coſmus Philiarchus de officio Sacerdo p. 2. lib. 3. c. 23. Toletus in ſumma lib. 4. c. 21. Barth. Medina lib. 1 inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 3. Emanuel Rodriguez in ſum. p. 1. c. 91. num. 4. concl. 1. Io. Pedrazza in præceptum ſecundum Decalogi. num. 2. Catechiſmus Rom. in ſecundum præcept. Decal. nu. 11. Atqui, vt res hæc clarius explicetur, ſingulas particulas exponemus.

2 *Quoad primam* igitur particulam, quæ eſt veritas, id notandum in primis eſt, per eam non intelligi hoc in loco adæquationem rei ad intellectum, quam Metaphyſici proprie veritatem appellant, ſed conditionem quandam orationis, atque ſermonis exterius prolati, vt ſcilicet oratio cum animo concordet. Itaque ad hoc, vt veritas, quæ comes eſt iuramenti, adeſſe intelligatur; nō eſt neceſſarium, vt id, quod affirmo, ſit ſemper verum, & ita ſe habeat à parte rei, ſicut à me ſignificatur; ſed requiritur ſolum, & ſufficit, vt ita eſſe pro certo exiſtimem, quemadmodum à me eſſe iuratur. Hanc autem veritatem in iureiurando neceſſariam eſſe teſtatur propheta Pſal 14. his verbis, *qui iurat proximo ſuo, & non decipit*, & ex fine ipſius iuramenti colligitur; finis autem iuramenti eſt cōfirmatio dicti humani.

Ceterum ſicut duplex eſt iuramentum, *Aſſertorium*, ſcilicet, & *Promiſſorium*, ita veritas in vtroque diuerſimode requiritur: nam in *Aſſertorio* requiritur ſolum veritas concordiæ vocis cum mente interiori hoc eſt, vt id, quod aſſeritur omnino verum ſit, & quod negatur, ſit falſum aſſertum ſecundum rationabile iudicium eius, qui iurat. In *Promiſſorio* autem duplex veritas requiritur. *Vna eſt*, in concordia orationis promiſſoriæ, & animi interioris faciendi ſuo tempore id, quod promittitur, altera eſt, vt ſit concordia promiſſionis, & effectus futuri, hoc eſt, vt exiſtimet effectum promiſſum adimpleri poſſe, & de facto adimpleatur. Quod intelligendum eſt. niſi commutata rei promiſſæ conditione, incipiat talis eſſe, vt iam fidem ſeruare, & promiſſis ſtare ſi velit, Dei odium, & offenſionem ſubiret.

3 Quoad alteram particulam, quæ eſt *Iudicium*, ſignificatur hac voce diſcretio, & prudentia, quæ in iuramento ineſſe debet. Neque enim iuſiurandum temere, & inconſiderate, ſed conſultò & cogitatò adhiberi debet: iurans igitur, vt cum iudicio iuret, tria præcipue conſiderare debet: *Primum eſt*, an quæ iuramento confirmanda ſunt, abſque iuramento ſufficienter probari poſſint, nec ne. Quæ enim aliter probari, & perſuaderi poſſunt, non ſunt iuramento confirmanda. Vnde confirmare iuramento res, quæ claræ, & perſpicuæ ſunt, aut quæ ad aliquas pertinent diſciplinas, & alia ratione, quam iuramento probari poſſunt, nempe. ſyllogiſmo, temerarium planè eſſet. *Secundum eſt*, vt antequam iuret, diligenter ſecum reputet, quémadmodum ſe res habeat de qua iuramentum ferre debet ne forte ex diſpoſitione falſum pro vero iuret. *Tertium eſt*, vt non ex quacunque cauſa, aut odio, amore, aut animi perturbatione iuret ſed ſolum ex graui, & neceſſaria cauſa. Et quocunque ex his tribus deficiente iuramentum ſine iudicio factum dicitur, & ex conſequenti temerarium cenſetur.

4 *Quantum* ad tertiam particulam ſeu cōditionem, quæ eſt iuſtitia, ex dictis manifeſtum eſt, quod ad iuramentum requiritur, vt res, quæ iuratur, iuſta, & honeſta ſit; Et quamuis Caie. 2. 2. q. 89. ar. 3. exiſtimet iuſtitiam hanc requiri ſolum in iuramento promiſſorio, non aſſertorio; eo quod, inquit, iuramento aſſertorio ſæpe affirmamus feciſſe nos res turpes, idque honeſtè, & licitè, vt cum rogatus aliquis à iudice de furto, vel adulterio, iurat ſe id feciſſe: Alij tamen omnes rectius docent, iuſtitiam vtriuſque iuramenti, ſcilicet, tam aſſertorij, quam promiſſorij neceſſarium comitem eſſe quamuis diuerſimode. Nam in *Promiſſorio* requiritur dupliciter, ſcilicet, tum ex parte ipſius actus iurandi, vt videlicet ſit iuſtus, & non noceat proximo: tum etiam ex parte Rei, quæ iuramento firmatur, vt, ſcilicet, id iuramentum iuſtum dicatur, quo res iuſta promittitur, & iniuſtum, quo promittitur res iniuſta. In *Aſſertorio* autem non requiritur iuſtitia ex parte Rei aſſertæ, quia licitè ſæpe res iniuſta adhibito iuramento detegitur, ſed ſolum ex parte actus iurandi, hoc eſt ex parte cauſæ, quæ compellit ad iurandum.

5 *Hæc* igitur *veritas iudicium, & iuſtitia* adeo ad iuramentum ſunt neceſſaria, vt quocunque ex his comitibus deficiente, iuramentum illicitum, & peccatum ſit, vt optima ratione S. Thom. & alij communiter probant. Si enim deeſt *veritas* iuramentum ſua ſubſtantia, & medulla priuatur, & Deus teſtis mēdacij adducitur: Si deeſt *iudicium*, afficitur Deus quadam irreuerentia, ſiquidem ſine cauſa inducitur tanquam teſtis: Si deeſt *iuſtitia* adducitur, quantum eſt ex parte iurantis, vt cooperator, & approbator iniquitatis. Quæ ſine manifeſta iniuria, & irreuerentia diuini nominis eſſe non poſſunt.

6 His autem conditionibus opponuntur tres aliæ vitiantes iuramentum, ſcilicet, Dolus, indiſcretio, & iniuſtitia, à quibus iuramentum denominatur doloſum, incautum, & iniquum. Doloſum in aſſertorio eſt, quando iurans oppoſitum eius ſentit, quod iurando aſſerit. In promiſſorio, quando iurans ſe aliquid facturum, in ipſo actu iurandi intendit oppoſitum nec intēdit ſe obligare ad illud, quod iurat. Iuramentum incautum, ſeu temerarium eſt, quando quis iurat aliquid facturum, quod tamen facere non poteſt. Iuramentum iniuſtum eſt, quando rem iniuſtam facere iurat, puta, iurat hominē occidere, adulterare, &c. de quibus omnibus latius in ſequentibus, & quoad rationem peccati, & obligandi virtutem dicemus.

PRI-

Digitized by Google

PRIMVM dubium eſt, an omne iuramentum, cui aliquis prædictorum comitum deeſt, ſit periurium, nec ne? Ratio difficultatis eſt, quia S. Hieronymus in id Hierem. 4. *Iurabis; viuit Dominus, &c.* ait tres illos comites ita neceſſarios ad iuramentum, vt ſi illorum aliquis vnus defuerit, non ſit iuramentum, ſed periurium. Ex altera vero parte eſt, quia periurium definitur, mendacium iuramento firmatum. Sic Magiſt. 3. diſ. 39. S. Bonau. 3. diſt. 39. art. 1. q. 1. Sylueſt. verb. periurium in princip. Tabiena eod. §. 1. S. Thom. 2. 2. q. 98. art. 1. vbi ait, falſitatem eſſe de intrinſeca ratione periurij, & ab ea ſpeciem ſumere. Sotus lib. 8. de iuſtitia. q. 2. art. 1. Couar in c. Quamuis. par. 1. §. 6. nu. 5. de pactis in 6. Pet. de Arragon 2. 2. q. 89. art. 3.

Reſpondeo, Ex quolibet defectu horum trium comitum incurritur periurium, cum in quocunque eorum falſitas contineatur; Atque adeo falſitas in eius definitione poſita non ſolum accipienda eſt, prout directè opponitur veritati, quæ eſt comes iuramenti, ſed etiam ſe extendit ad iudicium, & iuſtitiam, quæ ſunt alij comites iuramenti. Hinc eſt, vt quandocunque eorum aliquis iuramento deſit, periurium ſit, non tamen in eodem genere, gradu, & ordine, vt optimè S. Tho. & alij, vbi ſupra, tradiderunt. Nam primo, principaliter, & ſimpliciter, ſeu formaliter periurium eſt, quando deeſt veritas. Sicut enim ſpecificatio, & eſſentia iuramenti eſt confeſſio veritatis, ſ. finis illius, ita ſpecificatio, & eſſentia periurij eſt per ſe primo falſitas, quæ opponitur veritati: Secundario tamen periurium erit, quando deeſt iuſtitia iuramento, quocunque enim modo quis illicitum iurat, eo ipſo falſitatem incurrit. Quamuis enim verè habeat animum faciēdi, quod iurat, obligatus tamen eſt non facere, & falſificare, quod iurauit. Eſt tamen hic ſecūdus gradus periurij inferior primo. Qui vero iurat ſine iudicio, quamuis veritatem iuret, eatenus tamen iuramento illi falſitas ineſt, quatenus ſic inconſultò, & temere iurans, periculo dicendi falſum ſe exponit. Hic tamen falſitatis gradus inter ceteros infimus eſt. In omni igitur iuramento, cui aliquis prædictorum comitum deeſt, falſitas ineſt, & committitur periurium. Nam in falſo ineſt actu falſitas; in iniuſto falſitas etiam ineſt virtute, in temerario etiam reperitur falſitas, quaſi in cauſa. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, quam rectè periurium definitum ſit mendacium iuramento firmatum, extenſo ſ. mendacij, ſeu falſitatis nomine, prout S. Thom. 2. 2. q. 98. art. 1. ad 1. & Gabr. 3. diſp. 39. q. 2. Notab. 2. declarant.

8 SECVNDVM Dubium eſt, an omne periurium peccatum ſit?

Reſpondeo cum S. Thom. 2. 2. quæſt. 98. articul. 2. Soto lib. 8. de iuſtitia. q. 2. artic. 2. Tabiena in verb. periurium §. 1. & alijs communiter, peccatum eſſe. Quia exinde infertur iniuria Deo, eo enim ipſo, quod Deum in teſtem falſi profert, aut ignorantiæ notam Deo inurit, eo quod Deum omnis veritatis conſcium non eſſe facit, aut prauæ voluntatis reum eſſe facit, quantum in ſe eſt, dum velit eum falſum atteſtari, quorum vtrumque contra debitam eius reuerentiam eſt. Et denique periurium omne in ſe mendacium includit, & proinde peccatum erit Religioni contrarium, cuius eſt Deo reuerentiam debitam exhibere.

9 TERTIVM Dubium eſt, An periurium grauius peccatum ſit ceteris peccatis, quæ in proximum committuntur. In hac re certum eſt periurium grauius peccatum eſſe, quam ſit adulterium, vt notant Richard. 3. diſ. 39. articu. 4. q. 2. Gab ead. diſt. art. 3. dub. 4. & Angel. verb. periurium, §. 9. Ratio eſt, quia tāto grauius eſt peccatum, quanto corrumpit ordinem digniorem. Dignior autem eſt ordo ille, qui debet eſſe hominis ad Deum immediatè, & directè, quam ille, qui debet eſſe ad proximum immediate, & mediante proximo ad Deum. Periurium autem ordinem priorem corrumpit, adulterium autem ſecundum. Ex quibus etiam conſequens eſt, vt Richard. vbi ſupra. q. 3. & Gab. teſtantur, periurium grauius peccatum eſſe, quam furtum, quia grauius eſt adulterio, quod maius eſt furto. Grauius enim eſt iniuriari proximo in vxore, quam in exteriori poſſeſſione, vt conſtat. Solum difficultas inter authores eſt, an ſit grauius homicidio? In qua re Richar. 3. d. 39. art. 4. q. 1. Duran. ibidem. q. 5. Tho. de Argent. eadem diſt. ar. 3. Gabr. 3. diſt. 39. q. 2. ar. 3. dub. 4. & Ang. in verb. periurium. §. 8. docent homicidiū grauius peccatum eſſe periurio, & intelligitur quæſtio ceteris eodem modo ſe habentibus, puta, ſurreptione, tentatione, impulſione, timore, & ceteris huiuſmodi. Horum ratio eſt, quia tanto grauius eſt peccatum, quanto contrariatur directò maiori virtuti, & actui digniori, ſed periurium directè, & immediate eſt contra actum virtutis latriæ. (præcepta enim primæ tabulæ ſunt de actibus virtutis latriæ) homicidium autem eſt directè, & immediate contra charitatem ratione ſecundarij actus, qui eſt diligere proximum; Certum eſt autē quod nobilior virtus eſt Charitas, quam latria. Nobilior etiā actus eſt proximum diligere ex charitate, quam iurare verum ex legitima cauſa; Grauius ergo peccatum eſt homicidium, quam periurium.

Alij econtra, vt S. Thom. Quodlib. 1. q. 9. art. 18. Aegid. Quodlib. 6. q. 24. Syleſt. verb. periurium. queſt. 2. Tabiena verb. eod. §. quarto. Sotus lib. 8. de iuſtitia. q. 2. art. 3. concl. 4. Couarr. in cap. Quamuis, par. 1. §. 7. nu. 1. de pactis, in 6. Iacob. de Graſſ. par. 2. deciſ. c. 11. nu. 7. S. Ant. par. 2. tit. 10. cap. 7. §. 2. Turrecrem. in c. ille. 22. q. 1. docent periuriū grauius peccatum eſſe, quam homicidium, id quod intelligit Sotus, ſiue iuramentum fiat per Deum, ſiue per creaturā, ſiue ſolemniter, ſiue priuatim. Ratio eſt, tum quia periurium eſt contra præceptum primæ tabulæ, & per hoc immediatè contra Deum; homicidium autem contra præceptum ſecundæ tabulæ, & immediatè cōtra proximum. Peccata autem, quæ ſunt cōtra Deum ex ſe grauiora ſunt, quam ea, quæ ſunt contra proximum, cum Deus ſine proportione maior ſit proximo. Tum quia in cauſa homicidij defertur iuramentum, vt per hoc ſit finis controuerſiæ Hebr. 6. ſed fruſtra id fieret, ſi homicidium grauius peccatum eſſet periurio. Præſumeretur enim, quod qui maiorem culpam homicidij commiſiſſet, non vereretur minorem periurij incurrere. Vnde ex hoc ipſo, quod in cauſa cuiuslibet peccati defertur iuramentum, manifeſte oſtenditur periurium pro maximo peccato habendum eſſe. Tum quia periurare nomen Dei videtur quædam Diuini nominis denegatio; vnde ſecundum locum poſt Idololatriam peccatum periurij tenet, vt ex ordine præceptorum appatet.

10 Nec obſtat, quod pœna maiori puniatur homicidium, quam periurium, & conſequenter grauius erit homicidiū periurio, cum pœna proportionetur culpæ. Reſpondet enim S. Thom, vbi ſupra, in humano iudicio quantitatem pœnæ non ſemper reſpondere quantitati culpæ. Quandoque enim culpa minor grauiori pœna punitur, quando ſ. ex culpa minori grauius nocumentum imminet hominibus, aut Reipublicæ. At vero ſecundum iudicium Dei grauior culpa grauiori pœna punitur, vnde, vt oſtendatur grauitas idololatriæ, & periurij, poſt primum & ſecundum Decalogi præceptum additur comminatio pœnæ tranſgreſſoribus.

11 Ad rationem autem in contrarium, qua aſſeritur homicidium opponi charitati, periurium autem latrię, quæ eſt minor virtus, Reſpondet Syluester, & rectè, homicidium non opponi immediatè charitati, ſed iuſtitiæ, vt latè docet S. Thom. 2. 2 q. 64. quæ eſt minor latria. Quod vero Richar. Gabriel. & Ang. rationem illam S. Thom. & aliorum infringant ſcilicet, ideo periurium eſſe grauius peccatum homicidio, eo quod peccata primæ tabulæ grauiora ſunt peccatis tabulæ ſecundæ, quia, inquiunt, exinde ſequeretur, grauius fore peccatum in die Dominico facere opus ſeruile, quam homicidium; quia obſeruatio Sabbathi eſt præceptum primæ tabulæ, eiuſque obſeruatio eſt ad ordinādum hominē directè, & immediatè ad Deum. Hanc inquam eorum illationem doctè, & neruosè refellunt Syluester, & Sotus vbi ſupra, aſſerentes obſeruātiam feſtorum, quantum ad tempus determinatum dierum non eſſe de iure Diuino, ſed ſolum de iure humano, & eccleſiaſtico, & hac ratione violatio feſti non eſt tam grande peccatum, quam vel homicidium, vel furtum. Quantum vero ad tempus indeterminatum, ſcilicet, vt aliquod tem-

Digitized by Google

tempus expendatur ad honorem Dei, ſic eſt de iure diuino, qua ratione, qui præceptum illud tranſgrederetur, ita ſcilicet, vt nullum in tota vita feriaret tempus, quod diuino cultui dicaret, grauius quam homicida peccaret, quia contra latriam, & amicitiam ad Deum ageret.

12 Qui de criminis huius grauitate plura ſcire deſiderat, legat Guglielmum Peraldum in ſumma de vitijs, & virtutibus tom. 1. tract. 9. par. 1. ca. 4. quo in loco duodecim rationes adducit, quæ criminis huius grauitatem oſtendunt: Præter quas illud eſt potiſſime obſeruandum, quod periurium omnium humanorum commerciorum fundamentum funditus euertit, omnium enim actionum humani contractus, & commercij [illegible] ſtabilimentũ eſt dictorum, & conuentorum fides, quæ ſimpliciter violata maximum damnum infert, [illegible] magis contingit, ſi iuramento ſtabilita violetur. [illegible]

13 QVARTVM Dubium eſt, quando ſit peccatum mortale, aut veniale, [illegible] ex defectu alicuius circunſtantiæ [illegible], quas ſupra poſuimus, i. vt autem materiam [illegible] explicemus ſingulas ſuo ordine, agemus, primo quidem de iuramento, cui deeſt *veritas*; deinde de eo, cui deeſt *iudicium*, & tandem de eo, cui deeſt *iuſtitia*. [illegible]

14 PRIMA Propoſitio. Iuramentum aſſertorium, *cui deeſt veritas*, quacunque ratione deſit, ſiue cum cauſa, ſiue abſque illa, & in quacunque materia, ſiue magna, ſiue parua, quocunque etiam fine, ſub quacunque forma & quocunque modo, & intentione fiat, dummodo ſit actio deliberata, eſt peccatum Mortale. Sic S. Thom. 2. 2. q. 98. artic. 3. ad 2. vbi ait peccare mortaliter eum, qui iocoſe falſum iurat; & etiam qui ex lapſu linguæ falſum iurat, dummodo aduertat ſe iurare, & falſum eſſe, quod iurat, & ad tertium, ſi conſideretur reſponſio cum argumento, vniuerſaliter docet eſſe peccatum mortale aliquid cum iuramento falſum affirmare, vel negare. Caiet. ibid. S. Bonau. 3. diſt. 39. artic. 1. quæſt. 2. & 3. Richard. ibid. artic. 3. q. 2. Scot. 3. diſt. 39. q. vnic. art. 1. §. videtur ergo. Gabriel. 3. diſt. 39. q. 3. ar. 2. concl. 1. & 2. S. Ant. pat. 2. tit. 10. c. 4. §. 2. & cap. 7. §. 1. Angel. verb. periurium, §. 1. Sylueſt. verb. e. 1. num. 1. Tabiena, verb. Iurare, nu. 10. §. Nono. Sotus lib. 8. de iuſtitia quæſt. 2. art. 3. concluſ. 2. Nauar. in Manuali, ca. 12. num. 6. & ſeq. Couar. in c. quamuis, pa. 1. §. 1. nume. 4. & §. 6. num. 5. de pactis, in 6. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 89. art. 3. Greg. de Valentia tom. 3. diſpu. 6. quæſt. 7. punct. 3. Bart. Medina lib. 1. inſtruct. confeſ. c. 14. §. 4. Caietan ſumma. verb. periurium, ſumma Corona par. 4. tract. de iuramento nu. 17. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. par. 1. lib. 3. cap. 13. Sebaſtian. Medices in ſumma peccatorum capital. tit. 6. q. 34. Tolet. in ſumma lib. 4. ca. 21. Pedrazza in ſecundo præcepto Decalogi, §. 2. Emanuel Rodriquez par. 1. ſummæ c. 94. concl. 5. & alij communiter quicquid Goffredus cui fauet Angel. putat, periurium iocoſum non eſſe peccatum mortale.

15 Quæ opinio merito exploditur à Theologis, & alijs citatis. Ratio eſt, quia iurans falſum, eam ob cauſam peccat, quia inducit Deum in teſtem mendacij, in quo grauis iniuria Deo irrogatur, eo enim ipſo (quantum in ſe eſt) profitetur vel Deũ neſcire, quod verum eſt, vel ſi ſciat, poſſe induci, vt patrocinium mendacio ferat. Sed tam falſum eſt mẽdacium iocoſum, quam pernicioſum; verbi gratia, dicere te eſſe Romæ, cũ ſis Venetijs, ac dicere D. Petrum fuiſſe damnatum. Ergo ſi iuramento confirmes vtrumque, quãtum attinet ad rationem iuramenti ſeu periurij, æqualiter in vtroque peccabis; quia in vtroque æqualiter Deus in teſtem mendacij adducitur. Et vt exemplificat Sotus, qui falſum iurat, ſe non fricaſſe barbam, aut non penna lauaſſe dentes, (dummodo falſum ſit) mortaliter peccat, ac ſi iuraſſet, ſe non commiſiſſe homicidium, quod tamen patrauit. Atque adeo, recte infert mortaliter peccare, qui falſum iurat ad cauendum ſibi mortem, vel innocenti, vel Regi, vel ad liberandam ab incendio, & proditione totam Rempublicam; de qua re legi poſſunt, *cap. ſacat, & cap. ſi quis*, 22 q. 2. Quiſquis igitur ſiue adultus, ſiue puer doli capax, ſiue vir, ſiue femina ſiue in iudicio, ſiue extra, ſiue ſcienter falſum iurat, ſiue ſecundum ſuam æſti-

mationem ſaltem aduertat ſe iurare falſum, ſiue iurando affirmat verum eſſe, quod ita eſſe neſcit certo, ſed in animo ſuo dubius eſt, peccat mortaliter, etiamſi iocoſe fiat, ſecus autem ſi quis aſſereret eo modo, quo ſcit, puta, credo eſſe ita, vel ſuſpicor, & huiuſmodi. Eodem modo qui crederet aliquid eſſe falſum, cum tamen verum ſit, & cum iuramento affirmaret illud eſſe verum, periurus eſſet, quia iurat contra mentem ſuam, quod eſt formaliter periuriũ, licet materialiter non mentiatur, vt v. g. qui iuraret Petrũ occidiſſe Ioannem, quod ipſe ignorat, immo credit Petrum non occidiſſe, etſi vere Petrus illum occiderit, erit tamen ſic iurando formaliter, & ex intentione periurus cenſendus. 22 q. 2. can. Homines, vbi dicitur. *Homines falſum iurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur. Aut putat homo verum eſſe, quod falſum eſt, & temere iurat. Aut ſcit, vel putat falſum eſſe, & tamen pro vero iurat, & nihilominus cum ſcelere iurat. Diſtant hæc duo periuria, primus enim non ex animo peierat ſed fallitur.* Ac ſi diceret, eſt mendacium, ſeu periurium ſolum materialiter, *ſecundus vero fallit, & periurus eſt*, ſcilicet formaliter. Et infra. *Fac aliquem qui putat eſſe falſum, & iurat tanquam verum ſit, & forte verum, v. g. vt intelligas, Pluit in loco illo, interrogas hominem, & dicit pluiſſe, & ad negotium eius competit, vt dicat pluiſſe, ſed putat non pluiſſe, periurus eſt. Intereſt quemadmodum verbum procedat ex animo; Ream linguam non facit niſi rea mens.* Quæ omnia procedunt in quacunque materia iuretur falſum, ſiue in re graui, ſiue in re parui momenti, vt dictum eſt. Immo quanto res, pro qua falſo iuratur, erit parui momenti, tanto maior irreuerentia Deo fit, vt notat Summa Corona, vbi ſupra, num. 17. prope finem, & ideo grauius peccat, quia magis vane aſſumit nomen Dei. Et denique intelliguntur hæc omnia, ſub quacunque forma verborum iuretur, ſiue per Deum, ſiue per ſancta Dei Euangelia, ſiue per ſanctos, ſiue per aliud genus, ſeu modũ iurandi, ex Soto, & Nau. in d. nu. 6. & Sum. Corona, vbi ſup.

16 *Dixi (dummodo actio ſit deliberata)* Quia nullum periurium eſt mortale, dum fit indeliberate, & ex ſurreptione. Cum enim actus bonus aut malus non ſit, niſi ſit humanus, talis autem non eſt, qui ex inaduertentia, & ſurreptione fit, conſequenter nec periurium mortale erit, quando inaduertenter fit, ob quam cauſam Gabriel 3. d. 39. quæſt. 2. artic. 2. conclu. 1. ait, quod ſi ſanus, aut furioſus periuraret, non peccat. Et Sotus lib. 8. de iuſtit. q. 2. articul. 3. in reſpon. ad tertium, ait, eum, qui lapſu linguæ deierat, non peccare mortaliter, niſi adſit deliberata aduertentia. Nam ſi eſt motus ſurreptitius, adeo vt ſit ſubita deliberatio, non autem plena, ſolum erit veniale, puta, ſi tempus non ſuppetebat ad plenè deliberandum. Actio autem poteſt eſſe deliberata, & formaliter, & interpretatiue, vt notat Gabriel loco proxime allato, qui etiam rectè addit, quod in iuramentis cum ſolemnitate factis indeliberatio, & ſurreptio locum habere non poſſunt, vbi propter deliberationem habendam tot adhibentur ſolemnitates, atque adeo mortaliter peccabit, quamuis non intenderet iurare falſum, quia non curauit adhibere diligentiam debitam, ne iuraret falſum. Nam propter talem diligentiam in re tam graui redit actus in naturam ſuæ formæ, hoc eſt, conuincitur, quod maluit iurare falſum, & incurrere periurium, quam diſcutere, & aduertere, vt debuit an iuraret falſum, id quod non ſolum in hac materia, ſed etiam in alijs omnibus diligenter aduertendum eſt, vt ſciatur, quando peccatum ſit necne, ex aduertentia debita, vel inaduertentia iudicandũ. Hæc autem deliberatio, vel indeliberatio tam in actionibus bonis quam malis, vt rectè notat Scotus. 3. d. 39. q. vnica art. 1. §. videtur ergo. non eſt æſtimanda ex aliquo tempore breui, aut longo, quia qui habet prudentiam magnam, qua promptus eſt ad deliberandum, quaſi in tempore imperceptibili facilitatem deliberandi acquirere poteſt, & talis deliberatio eſſet ſufficiens ad rationem peccati, ſicut eſt ſufficiens ad rationem meriti.

17 *Quibus* addo ex Caiet. 2. 2. q. 98. art. 3. in fi. Nau. in Manuali. c. 12. nu. 6. verſ. Quinto. ſumma Corona p. 3. tract. de iuramento nu. 16. Greg. de Val. to. 3. diſp. 6. q. 7. pun 3. in fi.

Digitized by Google

in fi. & Toleto in ſumma lib. 4. cap. 21. notab. 1. Quod ſi quis actu iuraret falſum inaduertenter putans eſſe verum ita tamen diſpoſitus, quod ſi ſciret, & aduerteret illud eſſe falſum, adhuc falsò iuraret, peccaret mortaliter propter malam diſpoſitionem, quam habet ex intentione, quandoquidem talis inaduertentia non eſſet cauſa periurij, quæ excuſat à peccato, ſed concomitatur; concomitans autem inaduertentia non excuſat, ſicut nec ignorantia, vt infra dicemus, quicquid Sotus lib. 8. de iuſt. q. 2. artic. 3. in fin. & Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ cap. 191. concl. 7. contradicant.

Eodem modo, qui iuraret ſuper aliquid, in quo nihil ſanctitatis eſſet, puta ſuper lapidem, exiſtimans ſe iurare ſuper Euangelia, aut aliam rem ſacram, falſum dicendo, erit periurus, quamuis ille, cui iurat, non intendat illum obligare, & iurans hoc neſcit, arg. c. ecce dico. 22. q. 5. in ſua namque æſtimatione ſanctum habetur id, per quod iurat, Vnde infert Sum. Corona, vbi ſupra, quod ſi innocens interrogatus ſit, an commiſerit tale furtum, & iuret ſuper ſcripturam, in qua continetur, ſe furtum commiſiſſe, dicēdo, vt innocentiam ſuam comprobaret, ita immunis ſum à tali peccato, ſicut continetur in tali ſcriptura, putans eſſe illam ſcripturam, quam ipſe ſcripſerat, in qua ſe iuſtificauerat, non propterea periurus cenſetur, eo quod Deus non reſpicit id, quod in ſcriptura continetur, ſed quod mens iurantis cogitat.

8 Et quæ dicta ſunt de inaduertentia, dici etiam poſſunt de ignorantia, qui enim iurat falſum, putans eſſe verum, non habens animum fallendi, tunc ſi nullam diligentiam adhibuit, vt certo ſciret, quod iuraret, mortaliter peccauit, ſin autem adhibuit aliquam diligentiam, ſed non ſufficiētem, peccauit ſolum venialiter, ſi vero debitam adhibuit diligentiam, tunc excuſatur à peccato in tali iuramento ob ignorantiam inuincibilem, ſicut in alijs rebus ex Ang. verb. periurium, §. 1. Sylueſt. eod. quæſt. 1. §. 2. Gabr. 3. diſt. 39 q. 2. artic. 2. concluſ. 3. Scot. 3. diſtin. 39. quæſt. vnica. §. Quantum ad ſecundum. Nauarr. in Manuali c. 12. num. 7. ver. ſexto. Sum. Cor. par. 3. tracta. de iuramento, nu. 17. & Toleto in Sum. confeſſ. lib. 4. c. 21. Nota. 1. in fi. Id quod certum eſt, quando iuramentum fit extra iudicium, an vero idem dicendum ſit quando iuratur in iudicio, non ita manifeſtum eſt, quandoquidem in iudicio maior adhibenda diligentia eſt, vt iuretur. Vnde Scotus, & Gab. vbi ſupra rectè docent, reſpiciendum eſſe ad legem, & conſuetudinem iurandi, an iuramentum accipi ſoleat, vt ſimpliciter, & certo aſſertiuum, vel non. Si enim accipiatur vt certo aſſertiuum rei, vt communiter fieri ſolet, tunc non ſolum peccat mortaliter iurans falſum, quod verum putat, ſed etiam ſi verum iurat, quod tamen ſibi non eſt omnino certum, ſed aliquo modo dubium, quia ad confirmandum illud, quod aſſerit ſimpliciter certum, & verum, adducit Deum teſtem, cum non ſit ſimpliciter certum. Nec ſolum fit irreuerentia nomini Dei, ſed etiam eſt mendacium pernicioſum, & nociuum proximo, atque adeo peccabit iudex, ſi ſententiam certam ferat, quando ſcit teſtes non rectè, & certo depoſuiſſe. Sin vero ex lege poſitiua, vel communi conſuetudine habeatur, quod iurans non teneantur deponere de certitudine, ſed de credulitate, ſicut communiter fit in fauorabilibus, tunc iurans non peccat, eo modo iurans quo probabiliter exiſtimat partem illam magis veram eſſe, quam alteram, vt habetur in capit. vnico, de ſcrutinio in ordine faciend. vbi Innocentius Papa tertius docet, non peccare eum, qui reſpondet aliquem eſſe dignum ad huiuſmodi onus officij, quantum humana fragilitas noſſe ſinit, dummodo contra conſcientiam non loquatur: Quia non ſimpliciter aſſerit eſſe dignum, ſed in quantum humana fragilitas noſſe ſinit, cum illum, quem in dignum eſſe non nouit, dignum æſtimare debeat. Et eodem modo in alijs promotionibus ad dignitates per electionem, vel ad ordines, vel in Collegijs, & vniuerſitatibus ad Magiſterium, in Religionibus ad prælaturam, vel ad actus alios, ſi ſit conſuetudo approbata, quod reſponſiones ſub iuramento, fide, & obedientia promiſſa non debeant intelligi, niſi de credulitate, quātum ſinit humana fragilitas noſſe, & per conſequēs, quod iurans, ſeu reſpondens non nouit indignitatem in eo, debent talia iuramenta, & reſponſiones intelligi ſecundum communem conſuetudinem. Nec reſpondens peccat in aliquo, quamuis tutius eſſet ibi loqui cum adiectione, ſicut loquitur decretalis allegata, non ſimpliciter, ſed quantum ſinit humana fragilitas. Nam fauores ampliandi ſunt, & odia reſtringenda, ideoque teſtis in odibilibus ſtrictè dicere tenetur veritatem, & hoc certū, in fauorabilib. ſufficit dicere, quod credit eſſe verum.

19 Sic etiam vt excuſetur iurans à peccato, credere tenetur magis verum eſſe illud, quod iurat, quam eius oppoſitum; Quia vniuerſaliter tam in fauorabilibus, quam in odioſis iurans de illo, de quo eſt ſimpliciter dubius, & non magis aſſentit corde vni parti, quam alij, Peccat mortaliter, quia adducit Deum teſtem illius, quod aſſerit verum, certum, vel creditum, quorum neutrū eſt verum, cum ſit ſibi ſimpliciter dubium. Quæ Scoti, & Gabr. doctrina diligenter notanda eſt, ad vitandum ſcrupulos, qui ex quotidiana praxi in huiuſmodi rebus oriri ſolent.

20 Dubium eſt, An qui aliquid affirmat, vel negat, aliter concipiendo, & intelligendo verba in mente ſua, quam ille, cui iuramentum præſtatur, illa accipit, peccet, & periurus ſit? In hoc autem dubio ſolum agemus de iuramento aſſertorio, nam de promiſſorio, quamuis eadem fere ſit ratio, de eo tamen inferius agemus. Huic igitur difficultati Reſpondeo cum Alexand de Ales par. 3. q. 31. memb. 4. Soto lib. 8. de iuſt. & iur. q. 1. ar. 7. in fin S. Thom. 2. 2. q. 89. ar. 7. ad 4. Caiet. & Petro de Arragon ibi. Syluest. verb. iuramentum, 3. q. 2. Nauar. in Manuali, c. 12. num. 8. verſi. Nono. Summa Corona p. 3. tract. de iuramento, num. 17. Coſmo Philiarcho de officio Sacerd. p. 2. lib. 3. c. 14. Pedraza in explicatione ſecundi præcepti, §. 3. Toleto in Summa lib. 4. ca. 21. Notab. 2. & alijs.

21 *Primo*, Quicunque non petitus, ſeipſum vltro offert ad iurandum, iurare tenetur ſecundum intentionem eius, cui iurat, & oppoſitum iurare eſt mortale peccatum. Sic Syluest. Coſmus Philiarchus, & Toletus, vbi ſupra. Ratio eſt, quia cum in hoc caſu nulla ſit ratio, ob quam iuret, nō debet iurare, aut, ſi iurat, ſine fraude iurare tenetur, cum iuramentum fiat ad confirmationem veritatis. Vnde negotiatores, qui, vt res ſuas vendant, iurare ſolent ſe tanti emiſſe rem illam, quam vendunt; & tamen non eſt ita, nam minoris emerunt, quamuis intelligant ſe rem illam tanti emiſſe ſimul cum alijs rebus, peccant mortaliter, & periuri ſunt, quia ſponte iurant vſi tamen verbis ſecundū communem ſenſum, & modum intelligendi, prout intelliguntur ab emptoribus, qui intelligunt ea verba de pretio ſolum illius rei.

22 *Secundo*, Quicunque petitus à iudice, ſeu ſuperiori cōpetente, vt iuret de veritate rei, vt verbi gratia interrogatur quis à ſuperiori, ſeu iudice competente de aliquo delicto à ſe perpetrato, an ſit verum, aut de alterius delicto, de quo præceſſit ſemiplena probatio, aut fama publica eſt, quod ille, vel alter, de quo interrogatur, crimen illud commiſerit, aut aliquod habeatur ſufficiens indicium, quia, ſcilicet, adeſt teſtis aliquis fide dignus, tenetur iurare verum ſecundum mentem iudicis interrogantis iuridicè ſub peccato mortali, & aliter iurans, etiamſi id faciat ad vitā propriam, vel alterius ſaluandam, periurus eſt.

Eodem modo peccat, & periurus eſt, qui tempore peſtis venit ex loco infecto, & ſub iuramento interrogatus ad portas ciuitatis à cuſtodibus, doloſe contra intentionem interrogantium reſpondet ſe non venire ex illo loco, id quod verum eſt, ſi talis ciuitas verè infecta ſit, & ipſe etiam infectus ſit: ſi enim ciuitas aliqua non admittit ciues alterius, quia peſte infectos putat, & tamen verè ciuitas illa peſte non ſit infecta aut ſi infecta ſit ciuitas; ipſe tamen rationabiliter credit, neque ſe, neque aliquid ſuum, eſſe peſte contaminatum, tunc ſi cuſtos ab illo petat ſub iuramento an venerit ab illa ciuitate, iurare poteſt, Non venio, intelligendo, modo, quamuis verè veniat, ſecundum mentem cuſtodis, nam ſatis eſt quod iuret verè ad petitionem iudicis remotam, & præcipuam intentionem interrogantium, ex Syluest. verb. iuramentum. 3. q. 2. in fin. Nauar. in Manuali, cap. 12. num. 19. verſic. vigeſimo. Summa

ma

Digitized by Google

ma Corona par.3.tract.de iuramento, nume. 18. Toleto in inſtruct.ſacerd.cap.21.lib.4.Rodriquez in ſumma p.1. c.191.concl.4.Coſmo Philiarcho p.2.lib.3.cap.14.in fine. Quicquid Ludouicus Lopez p.1.inſtruct.conſcientiæ, ca. 42. contradicat.

23 Tertio, Interrogatus à iudice incompetenti, vel etiam à iudice ſuo competenti, nõ tamen iuridicè, & ſecundum formam iuris. puta, quia vel nulla habet indicia, vt eum examinare deberet, eo quod peccatum eſt occultum, vel quia interrogat de rebus impertinentibus, & non ſpectantibus ad cauſam, tunc quidem non tenetur iurare ſecundum intentionem cogentis ſeu ad iurandum inducentis, neque etiam mentiri debet, & contra propriam intentionem iurare, quia eſſet periurus, & peccaret mortaliter, ſed ita poteſt accommodare verba, vt ſint vera ſecũdum intentionem propriam; & falſa ſecundum intentionem exigentis indebite iuramentum, & ſic reſpondendo non mentitur nec eſt periurus. Nam formalis ratio mendacij non ſumitur ab intentione conſtituendi falſitatem in mẽte alterius, nam alias, qui ad celandam veritatem vteretur verbis æquiuocis, mentiretur, ſed conſiſtit in hoc, quod aliter dicitur, quam ſit in mente, vnde mentiri eſt contra mẽtem ire, vt ex dictis conſtat.

24 *Hinc* excuſantur, qui coacti iurare, reſpondẽt, id quod eſt verum ſecundum propriam intentionem & falſum ſecundum intentionem illius cui iuratur dicendo, Neſcio, non feci, non vidi, ſcilicet, vt tibi dicam, vel non feci in tali loco, vel die. Atque ita

Primo, non eſt periurus teſtis, aut reus, qui interrogatus de crimine à non ſuo iudice, vel interrogatus à ſuo iudice, ſed non iuridice, reſpondet, non feci, non vidi, &c. non audiui, ſcilicet, vt tibi dicam, vel tali die, hora, tali, vel anno.

Secundo confeſſarius, qui interrogatur de auditis in confeſſione. Ex Sot. de tegendo ſecreto.qu.3.memb.3 concl. 2.3.& 4.

Tertio, vxor, quæ à marito ad iurandum compellitur, vt veritatem dicat de commiſſo adulterio, etſi verum ſit, dicere poteſt, non ſum, intelligendo, vt tibi reuelem. Ange. verb iuramentum.4.diſtin.1.Syluest.verb.eod.3.quæſtio. 2.Nauar.in Manuali.c.12.nu 18.verſi.Decimonono. Lopez parte prima, inſtruct. conſcien.cap. 42. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd.p 2.lib.3.c.14.Pedrazza in explicatione præcepti 2.§.3. Toletus in ſumma lib. 4. capit. 21. Notab. 2. vel intelligendo iam non eſſe adulteram, quia deletum eſt per pœnitentiam, & confeſſionem. Mulier enim præfata iurare poteſt ſe non habere peccatum adulterij, quia moraliter credit verum eſſe poſt factam confeſſionem.

Quarto, qui interrogatur, an locutus ſit de his, quæ in conſilio, vel congregatione tractata ſunt, ſi locutus eſt de rebus minimè præiudicantibus, & quæ iuxta mentem ſtatutorum non ſunt ſub ſilentio tenenda, iurare poteſt, & reſpondere, ſe nihil de his locutum fuiſſe, intelligẽdo de his, quæ tacere iuxta mentem ſtatutorum tenebatur, ne ex illa congregatione eijciatur, ex Coſmo Philiarcho de officio ſacer.p.2.lib.6.c.14.

Quinto, ſcholaſtici vniuerſitatis, qui cathedrarum candidatos ſiue oppoſitores (vt vocant) extra ſcholas alloquũtur de illis rebus, quæ ad ſubornandum minimè faciunt, quod tamen ſi poſtea cum ſuffragaturi ſunt cõfiterentur, exinde redderentur inhabiles ad ſuum ſuffragium conferendum, & ea de cauſa iurati reſpondent, ſe nihil candidatorum quicquam locutos fuiſſe, intra ſe intelligentes, nihil locutos eſſe de ijs rebus, quæ contra ſtatutorum mentem ſunt, non peccant, aut periuri ſunt. Sic Naua in Man. c.12.n.19.verſ.vigeſimo, & Emanuel Rodriquez in ſum. p.1.c.191.concl.4.in fi.

25 QVARTO, quando quis à perſona priuata petitur ſine violentia, ſed cum iuſtitia, iurare tenetur ad intentionem exigentis. Vt v.g vendens rem aliquam, & interrogatus ſub iuramento de aliquo occulto impedimento, quod ementis tunc detegere non poteſt, vel non debet iurare, aut ſi iurare expediat, iurare debet ſecundum intentionem ementis, & non ſecundum intẽtionem propriam, alias eſt periurus, iurando falſum, nam emens ſub iuramento decipitur, & damnificatur. Sic Sum.Cor.p.3. tract.de iuramento.nu.17.Coſmus Philiarchus de officio ſacerd.p.2.li. 4 c.21.Notab.2. Et idem dicendum eſt, quando exigitur iuramentum ob alium bonum finem, puta. ad finiendam aliquam controuerſiam, aut vt ſibi ſatisfiat, vel ſimile, vel enim iurare non debet, aut ſi iurare voluerit iurare debet ſecundum mentem exigentis iuramentum, alias periurus eſſet & peccaret mortaliter. Dixi (*ſine violentia*) quia ſi perſona priuata exigens iuramentum per metum, importunitatem vel aliud ſimile extorquet illud, tunc iurare poteſt verum ſecundum mentem ſuam, & falſum ſecundum intentionem extorquẽtis, vt ex prædictis exemplis in tertio dicto allatis conſtat.

26 DVBIVM autem eſt, an quando quis rem aliquam ab alio dandam, aut commodandam petit, & is, à quo petitur, nolit ei dare, vel accommodare rem illam, vn poſſit æquiuocatione? In hac re Ludouicus Lopez in inſtruct. conſcientiæ, par.1.ca 42. ait, non poſſe, quia vbi ceſſat coactio iniuſta, vti debet verbis eo ſenſu, quo communiter accipiuntur, & iurare debet ad mentem rogantis. Alij tamẽ, vt Syluester in verbo iuramentum.3.qu.2. verſi. licet autem, quem Lopez, vbi ſupra, falsò pro ſe citat, Nauar. in Manual.cap.12.nu.19.in fin. Sum Cor.pat.3.tract. de iuramento.nu.17.& Tolet in ſum.lib.4.cap.21. Notab.2. in fin.verſi.tertio.rectius reſpondent, quod ſi res, quæ petitur, eſt illi aliquo modo debita, tenetur ſub mortali reſpondere ſecundum intentionem petentis: ſi vero res illa debita non ſit, nec aliquo pacto ad illam dandam, vel accommodandam teneatur nec illi rem illam dare, aut accõmodare placet, reſpondere poteſt, ſe talem rem non habere, maxime quando petens importunus eſt, & alter iuſtam cauſam habet, cur dare, vel accommodare noluerit; ſatis eſt enim, quod verum iuret & reſpondeat ſecundum intentionem propriam, ſcilicet, nõ habere rem illam, vt det illi, vel accommodet. Quæ omnia diligenter obſeruanda ſunt à confeſſarijs, vt ſciant penitentes ſuos condemnare, vel abſoluere, quando caſus huiuſmodi acciderint. Et de iuramento aſſertorio hactenus.

27 SECVNDA propoſitio; Iuramentum promiſſorium, cui deeſt veritas de præſenti, hoc eſt, in quo qui iuramento promittit ſe aliquid facturum, non habet animũ adimplendi promiſſum, quęcunque res ſit illa, quæ promittitur, ſiue licita, ſiue illicita, ſiue parua, ſiue magna eſt peccatum mortale. Quæ propoſitio, vt intelligatur, ſupponit vnum, quod eſt certum apud omnes, nimirum in iuramento promiſſorio eſſe duplicem veritatem, vna eſt in tempore præſenti, cum ſit iuramentum, quæ in hoc conſiſtit, vt is, qui promittit, quando promittit, habeat animum adimplendi promiſſum.

Altera eſt de futuro, ſcilicet, vt faciat, quod promiſit. Qui enim aliquid promittit, duo facit, vnum pollicetur in futurum; Alterũ aſſerit de præſenti. Pollicetur quidẽ ſe daturum, v.g. centum, quę res futura eſt. Et aſſerit, & affirmat de præſenti, ſe habere animum huiuſmodi rem adimplendi ſuo tempore. Et ita cum adiungit iuramentum promiſſioni, confirmat teſtimonio eſſe uerum, quod in præſenti de ſuo animo aſſerit, atq; etiam futurum verum, quod ſe promittit facturum. Quiſquis igitur cum iuramento promittit aliquid facturum, non habens animum adimplendi tale promiſſum tempore præſenti, quo iurat, peccat mortaliter, vt Doctores communiter docent. S.Th. 2.2.q.89.art.7.S.Ant.p.2.tit.10.c.4.§.2.Syluest.verb. iuramentum, 2.q.6.& verb.periurium, qu.1.Tabiena verb.iurare.§.Nono Gab.3.diſt.39.q 2.art.2. concl.4. Caiet.2.2. q.98.art.7.Sotus lib.8. de iuſtit.q.1 art.3. concl.2. Nauar. in Manuali, capit.12.nu.13.Petr.de Arragon. 2.2.qu.89. art.3.Greg.de Valentia tom.3.diſp.6 qu.7. puncto 3. Couar.in ca.Quamuis,p.1.§ 6.nu.5.de pactis, in 6.Sum.Cor. p.3.tract.de iuramento, nu.18.Barthol. Medina in ſumm. lib.1.c.14.§.4.regula 4.& Couar.in cap.Quamuis,p.1.§.1. nume 4. de pact. in 6. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd.p.2.lib 3.cap.13. Pedrazza in expoſit.præcepti.2.§.3. & Toletus in Sum.lib.4.c.21. in fine & colligitur ex 22.q. 2.cap.1.vbi dicitur, *In dolo iurat, qui aliter facturus eſt,*

quam

Digitized by Google

quam promittit. Ratio eſt, quia iuramentum promiſſorium, quod attinet ad veritatẽ requiſitam de præſenti, cõuenit cum aſſertorio. Qui enim promittit v.g ſe daturum centum aureos, eo ipſo aſſerit, ſe iam habere animum id faciendi.

Atque ita reſpectu huius animi, & voluntatis eſt aſſertio rei præſentis; atque adeo iuramentum aſſertorium. Et conſequenter, quantum ad hanc veritatem idem iudicium eſt de hoc iuramento, ac de aſſertorio. Eſt enim mendacium quoties intentio iurantis non conformatur verbis ipſius, & proinde mortale erit peccatum non habere animũ adimplendi promiſſum cum iurat, ſic enim Deum in teſtem falſi adducit, quod eſt irreuerentiam grauem facere Deo. Non intendens igitur adimplere promiſſum, prout verba teſtantur, mendax, & periurus eſt, contra veritatem iuramenti, quod in omni caſu, materia, & ob quem cunque finem eſt peccatum mortale, dummodo fiat deliberate, iuxta ea, quæ in ſuperiori propoſitione annotauimus.

Nec obſtat, quod iuramentum promiſſorium aliquando ſit de re illicita, vt quando ſit de occidendo homine, quo caſu non videtur eſſe peccatum mortale, ſi iurans nõ habeat animum adimplendi promiſſum, quin potius tenetur non habere animum adimplendi promiſſum. Reſpondetur enim, quod licet non habeat animum adimplendi promiſſum, & conſequenter non peccet peccato homicidij eo ipſo tamen quod non habet animum id adimplendi, & nihilominus iurat ſe facturum, peccat peccato periurij, cõtra præceptum negatiuum de non adducendo Deum in teſtem falſi.

Quamuis igitur ſic iurans, ſiue habeat animum adimplendi quod iurat, ſiue non, peccet, non eſt tamen propterea perplexus; Quia poteſt libere omittere iuramentum, & ſic vtrinque euadere periculum peccandi.

28 DVBIVM autem eſt de iuramento promiſſorio, cui deeſt veritas de futuro, hoc eſt, quando is, qui aliquid licitum iuramento promiſit, non adimplet promiſſum an peccet ſẽper mortaliter, an vero ſit aliquando veniale tantum, ratione paruitatis rei, ſeu materiæ, quæ promittitur? In qua re duæ ſunt Doctorum ſententiæ.

PRIMA eſt dicentium iuramentum promiſſorium de re parua, & minima, verbi gratia dandi pomum, obolum puero, non obligare ad peccatum mortale, ſed tantum ad veniale. Sic S. Ant. par. 2. tit. 10. cap. 4. §. 2. verſic. De tribus. circa medium. Sylueſt. verbo. iuramentum. 4. quæſt. 1. citãs etiam Archid. Sotus lib. 8. de iuſtitia. quæſt. 1. at. 7. & quæſt. 2. artic. 3. concluſ. 5. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 89. artic. 3. Barthol. Medina in ſumma lib. 1. cap. 14 §. 4. Lud. Lopez in inſtruct. confeſſ. par. 1. cap. 42. Emanuel Rodriq. in ſumma p. 1. cap. 192. concluſ. 5. & p. 2. cap. 94. conclu 3. & Summa Corona tracta. de iuramento. num. 19. & Nauar. in Manuali. cap. 12. num. 10. verſic Decimo. Qui omnes docent, quod frangere iuramentum de re leui ſuſceptum; dum tamen quando ſe eam facturum iurauit, animum adimplendi habuit, eſſe ſolum veniale. Ratio eorum eſt, quia paruitas materiæ excuſat a mortali in omnibus alijs præceptis diuinis, & votis. Vnde inferunt, quod qui iurauit dicere vnum Aue Maria tantum, ſi poſtea non recitet, peccat ſolum venialiter.

SECVNDA eſt aſſerentium iuramentum promiſſoriũ de re licita ob defectum veritatis de futuro, ſemper eſſe peccatum mortale, etiamſi materia promiſſa ſit parua. Sic expreſſe Caieta in ſumma in verbo periurium. §. 2. vbi ait, eſſe peccatum mortale quoties iuramentum promiſſorium non adimpletur. & 2. 2. quæſt. 89. art. 7. dub. 1, diſtinguens de materia iuramenti, ait, quod ſi res leuis quæ promittitur, ſit pars eius materiæ, quæ iuramento eſt promiſſa, tũc id prætermittere non eſt peccatum mortale, ſed veniale ſolum, vt verbi gratia, ſi promiſi cum iuramento me recitaturum pſalterium aut vnum pſalmum, & dum recito, omitto vnum verſiculum, illa omiſſio leuis vnius verſiculi quaſi pro nihilo reputatur, & conſequenter non poteſt inducere culpam mortalem, ſin autem res leuis, quæ promittitur, & omittitur, ſit totalis materia iuramenti, erit mortale, vt verbi gratia ſi iuramento promiſi dicere vnum Aue Maria, aut dare pro eleemoſina potum aquæ frigidæ, & iſta omitto, pecco mortaliter, quia totaliter non exoluo promiſſum. Cum Caietan. conſentiunt Tabiena. verb. iurare. §. Decimo. circa medium Couar. lib. 1. variar. reſolut. cap. 1. num. 2. & in cap. Quamuis. par. 1. §. 1. numero 4. de pactis. in 6. Gabr. 3. d. 39. quæſt. 2. artic. 2. concl 4. & concl. 7. Grego de Valentia tomo 3. diſp. 6. q 7. puncto. 3. conc. 3. Toletus in Summa lib. 4 cap. 22. in principio. & Coſmus Philiarc. de officio Sacerd. p. 2. lib. 3. cap. 3. & alij recentiores in ſuis ſcriptis. Ratio pro hac opinione, quæ mihi videtur probabilior, eſt, quia grauis iniuria fit Deo dum adducitur in teſtem falſi. Sed qui iuramentum promiſſorium de re licita non adimplet, quantulacunque ſit eius iuramenti materia, quantum in ſe eſt. cauſa eſt, vt Deus falſus teſtator ſit; qui enim antea induxit Deum in teſtem adimplendæ promiſſionis, & nunc promiſſum non adimplet, quantũ in ſe eſt facit vt Deus tunc falſum teſtatus ſit, ſcilicet, quod promiſſũ adimplendum ab eo erit, quod tamen re ipſa Deus antea non fuerit teſtatus. Deinde ſicut mortalis eſt defectus veritatis in præſenti, vt diximus, & authores primæ opinionis etiam concedunt; Ita etiam peccatum mortale erit deficiẽte ſecunda veritate, ſcilicet, veritate executionis promiſſionis factæ, & ſtabilitæ iuramento; Siquidem tam in vna, q̃ in alia adducitur Deus in teſtem, cui maxima irrogatur iniuria, ſi veritas, ſiue præſens. ſiue futura deficiat.

Inſuper peccatum eſt mortale non adimplere iuramentum promiſſorium in re graui. Ergo etiam in re leui: conſequentia probatur, quia ratio falſitatis æque reperitur in promiſſione rei leuis, ac rei grauis. Ergo ſi in promiſſione rei grauis mortale peccatum ſit violare iuramentum, eo quod Deus in teſtem falſi adducitur, in tranſgreſſione etiã rei leuis mortale erit, cum vtrobique eadem ratio falſitatis ſit, & vtrobique Deus in teſtem falſi adducatur, vt conſtat. Demum hoc ipſum colligitur ex cap. Debitores. de iureiur. vbi Alexander Papa III. præcipit, vt qui iurauit ſoluere vſuras, eas ſoluere teneatur, cum tamen parum vtilitatis inde naſcatur vſurario, quandoquidem accipiens ex hoc iuramento vſuras, tenetur vſuras acceptas reſtituere. Quãuis ergo parum vtilitatis afferat complementum iuramenti vſurarij rei minimæ, ei cui factum fuit, tamen mortale eſt, ſi non adimpleatur.

29 Nec valet ratio in contrarium, ſcilicet, quod modicum pro nihilo computatur, & quod paruitas rei excuſat a peccato mortali in omnium præceptorum materia. Ergo etiã in iuramento. Quia vt reſpondent authores ſecundæ ſententiæ poſt Caietanum, tunc modicum pro nihilo reputatur, & excuſat a mortali, quando vt pars, aut quaſi pars alterius conſideratur. At quando ſecundum ſe ſumitur, vt totum quoddam, tunc non habet rationem modici, ſed totius. Sed melius reſponderi poteſt diſparem eſſe rationem in iuramento, ac in alijs materijs, propter grauem iniuriã, quæ fit Deo in eo, quod adducitur in teſtem falſi, quę ratio ceſſat in alijs rebus. Deinde ratio peccati mortalis non ſumitur ſimpliciter ex paruitate, vel ex magnitudine materiæ, ſed ex vi præcepti, & debiti, eiuſq. rationis, quæ ſi proprie ſit de re magna, vel de damno notabili, tranſgreſſio in minimo cenſetur præter intentionem, & voluntatem præcipientis; At ſi tota vis præcepti ſit de minimo, tranſgreſſio eſt contra intentionem præcipientis, quæ ſi ſit obligare ad mortale, erit obligare ad mortale. Sed præceptum de ſeruando iuramento obligat ad mortale, & tota eius vis æq; reperitur in iuramento de re minima, ac de re magna, ſi no Deus vnquam in teſtem falſi inuocetur. Ergo violatio talis iuramenti in re leui erit peccatum mortale. Id quod varijs exemplis confirmari poteſt.

Primo quidem, quia licet inobedientia in re minima ſit venialis, ſi tamen Prælatus rem minimam præcipiat alicui in virtute ſanctæ obedientiæ, ſignificans per hoc, quod intendit obligare ad mortale, talis inobedientia erit peccatum mortale; Quia tota vis præcepti obedientiæ ad rem illam minimam reſtringitur. Exempla paſſim ſunt apud Religioſos, quorum Prælati aliquando iuſtis de cauſis ſic præcipiunt alicui ſilentium, vt non egrediatur cubiculum & huiuſmodi.

Secundo, excommunicatio maior non incurritur, niſi ob

pecca-

Digitized by Google

peccatum mortale, & tamen ſi alicui præcepto apponatur pœna excommunicationis ob rem leuem, vt contra clericos nutrientes comam, arg. ca. Si quis ex clericis. d. 23. & ca. ſi quis. de vita & honeſt. cleric. & contra miniantes Agnus Dei; vt habetur in conſt. 2. Gregorij Papę XIII. quę incipit, *Omni certe ſtudio.* edita 1572. talis inobedientia erit mortalis ex intentione præcipientis, & obligantis ad mortale.

Tertio, Mendacium officioſum non eſt niſi veniale, & tamen ſi iuramento confirmetur, efficitur mortale, quia Deus ipſa veritas adducitur teſtis, & in confirmationem mendacij, ex omnium ſententia, quos ſuperiori propoſitione citauimus.

Quarto, omiſſio vnius verbi eſt res minima; At, ſi omittatur in forma ſacramenti, eſt ſacrilegium, & peccatum mortale.

Quinto, iurans ſoluere vſuras tenetur ſub pœna periurij eas ſoluere, etiamſi eius executio ſit parui momenti, vt ſupra diximus. Materiæ ergo leuitas, & paruitas nō ſemper excuſat à mortali.

30 Nec valent Petri de Arragon. & aliorum reſponſiones in huiuſmodi iuramento promiſſorio Deum aſſerri, vt teſtem veritatis de futuro, ſed potius vt *fideiuſſorem,* & veluti *pignus,* quo alter certus redditur de effectu futuro, hoc modo docētes violationem iuramenti non eſſe peccatum graue, eo quod Deus non adducitur, vt teſtis, ſed vt fideiuſſor; Nam ad confirmandum aliquid futurum non ſolemus vti teſtibus, ſed pignore, & fideiuſſore. Quia, vt rectè notat Gregorius de Valentia, vbi ſupra, Dei nomen non interponitur propriè vt fideiuſſor, aut pignus; Siquidem fideiuſſor, ſeu pignus proprie eſt id, ex quo creditor poſſit ſibi ſatisfacere caſu, quo debitor illum fallat: conſtat autem eos qui requirunt iuramentum, non id ſpectare, neque ſibi poſtea ex Diuino nomine ſatisfacere. Deus igitur hoc ſolo ſenſu in iuramento tali, vt pignus, ſeu fideiuſſor inuocatur, quia ſicut pignus, & fideiuſſor ſolet facere creditorem certum; ita etiam inuocatio Diuini nominis ſuo modo faciat ad teſtimonium. Et conſequenter non adimplens iuramentum, quantum in ſe eſt, Deum fallacem reddit, id quod grauis iniuria eſt, in quacunque materia licita fiat, vt conſtat.

31 *Addo,* tamen his omnibus non peccare mortaliter eum, qui partem minimam promiſſionis iuratæ non adimplet, ſi reliquum promiſſionis adimpleat, v.g. qui præſtito iuramento promittit centum aureos ſe daturum Petro, ſi centum aureos perſoluat, excepto obolo, periurus non erit eo modo, vt peccatum mortale committat. Ratio diſcriminis eſt, ꝙ in priori caſu, de quo hactenus diſputatum eſt, obolus, ſeu res minima ſeparatim conſideratur, vt materia totalis iuramenti, non ſic autem in hoc poſteriori caſu, de quo nunc agitur, quia quantitas illa oboli in caſu non conſideratur, vt materia iuramenti, cum non fuerit iuramenti vinculo ſeparatim ſuppoſita, atque ideo tanquam res leuiſſima nequaquam iudicanda eſt ad iuramenti tranſgreſſionem ſaltem mortali culpa dignam, vt Caie. 2. 2. qu. 89. ar. 7. dub. 1. & Coua. li. 1. varia reſol. c. 1. nu. 2. doctè, ſubtiliterq; annotarunt. Et quæ hactenus dicta ſunt, intelligi debent de iuramento ex ſolo defectu veritatis.

32 TERTIA PROPOSITIO, Iuramentum ex defectu *IVDICII,* aliquando peccatum veniale eſt, aliquando etiam mortale. Vt autem propoſitio hæc clarius explicetur, ſupponendum eſt, tunc accidere peccatum ex defectu Iudicij, *primo* quando quis res veras ſine iuſta cauſa, & neceſſitate confirmat; Etenim fieri non debet iuramentum, niſi ex cauſa neceſſaria, & iuſta, puta, quando iuratio neceſſaria eſt ad perſuadendū id, quod iuramento aſſeritur, vel promittitur. Eſt enim irreuerētia, & temeritas quędam diuinum nomen citra neceſſitatem inducere, quandoquidē tunc fruſtra fit iuramentum, quando fine ſuo caret. Finis autem iuſiurandi eſt ipſa neceſſitas perſuaſionis, & fidei, vt veritas confirmetur, ac credatur aſſerenti, & promittenti: qui finis deeſt, vbi nulla ad perſuadendum iurandi neceſſitas adeſt. Neceſſitas autem iurandi tunc eſt, quando illa veritas, quæ eſt iuramento firmanda, nequeat alia uia comprobari, eaque iuratio neceſſaria ſit tuendæ charitati, ſiquidem Deus ex qualibet cauſa in teſtem adducendus non eſt. Atque ita iuramentum ex defectu *cauſæ neceſſariæ* communiter ſolum eſt veniale peccatum. Quia ſi id alioquin verum eſt, quod iuramento confirmatur, adducere Deum in teſtem ſine cauſa ſufficienti non eſt niſi irreuerentia venialis. Dixi, communiter, quia ſi id faceret in contemptum Dei, ad quem aliquādo inducit frequens vſus iurandi, aut exponeret ſe periculo peierandi, erit mortale. Sic S. Ant. par. 2. tit. 10 cap. 4. §. 2. verſiculo. De tribus circa medium. Sylueſt. verbo. iuramentum. 2. q. 8. Tabiena verb. iurare nu. 9. §. Octauo. Caietan. in ſumma. verb. periurium. in fi. Sotus lib. 8. de iuſtitia. q. 2. poſt concluſionem ſextam. Nauar. in Manuali, cap. 12. nu. 3. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 89. artic. 3. Gregor. de Valentia tom. 3. diſput. 6. quæſtio. 7. puncto. 3. Barthol. Medina lib. 2. inſtr. confeſſ cap. 14. §. 4. Summa Corona p. 3. tractat. de iuramento nu. 16. & Toletus in ſumma lib 4. ca. 21. in fine.

33 *Secundo* contingit peccatum ex defectu Iudicij, quando non adhibetur *ſufficiens deliberatio, & inquiſitio* ad videndum, an res vera ſit, quæ iuramento confirmatur Etenim ad iuramentum requiritur, vt fiat præuia conſultatione, maturoque iudicij examine; & conſequenter vt nihil iuret, antequam pro rei qualitate ſit certus, verum eſſe quod iurat.

Dixi, *pro rei qualitate,* quia non æqua in omni materia, quæ iuramento eſt confirmanda, ad veritatem perſcrutandam requiritur diligentia, ſed in rebus arduis, & grauibus multò maior, quam in ijs, quæ ſunt minoris momenti. Immo quandoque res poteſt eſſe tam peruia, & manifeſta, vt ſine vlla diſcuſſione iurari poſſit. Vnde culpa iurandi rem incertam, & dubiam pro certa, & vera æſtimanda eſt penes negligentiam, hoc eſt, penes omiſſionem diligentiæ, quæ pro materiæ dignitate adhibenda eſt. Si igitur negligentia nulla fuerit, hoc eſt ſi poſt legitimum examen quis id iurat, quod certo putat eſſe verum, licet forte ſit falſum nullatenus peccat. Sin vero negligentia eſt notabilis, & magna, tunc peccatum mortale erit, quia qui eſt notabiliter negligens in inquirenda veritate eius rei, quam iuramento confirmat, ſciens, & volens exponit ſe periculo peierandi, & cenſetur perfectè velle iurare falſum, ſi contingat falſum eſſe id quod vult iurare, quod proculdubio ſine culpa mortali fieri non poteſt. Quod ſi imperfectè ſolum negligens fuerat, ſolummodo imperfectè cenſetur velle iurare falſum, & proinde ſolum venialiter peccat. Etenim in tantum cenſetur iuramentum falſum perfectè, aut imperfectè voluntarium, quatenus negligentia inquirendi perfecta, vel imperfecta eſt. Idemque dicendum eſt, quoties quis dubitat, an verum ſit, nec ne, quod pro certo iurat, aut leuiter, & temere putat verum, quod iurat: peccatum enim mortale, aut veniale erit, ratione negligentiæ, eo quod non ſufficienter prouidet, vtrum falſum ſit, nec ne, id quod iuramento confirmat, vt cōmuniter tradunt Doctores, S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 3. S. Bonau. 3. d. 39. ar. 1. q. 2. nu. 16 & q. 3. nu. 21. Sco. 3. diſt. 39. q. vnica. verſ. Quantum ad ſecundum. Richard. eadem diſt. art. 3. q. 2. Gabriel ibid. q. 1. art. 1. lit. D. & q. 2. art. 2. concl. 3. & 6. S. Ant. p. 2. tit. 10. c. 4. §. 2. circa medium. Ang. verb. periurium nu. 2. Sylu. verb. iuramentum. 2. q 8. Tabiena verb. iurare, verſi. ſeptimo. & verſi. octauo. Sotus lib. 8. de iuſtitia. q. 1. art. 3. & qu. 2. art. 3. concl 6. Nauar. in Manuali, ca. 12. nu. 3. & nu 7. Caietan. in Summa verb. periurium. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 89. art. 3. Grego. de Valent. tom. 3. diſput. 6. q. 7. puncto. 3. Couar. in ca. Quamuis. p. 1. §. 6. nu. 4. de pactis. in 6. Summa Corona par. 3. tract. de iuramento. nume. 16. Bartho. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 4. in fine. & Toletus lib. 4. cap. 21. Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ, cap. 192. concluſ. 1. & alij. Quæ doctrina intelligenda eſt in caſu, quo talis aduertat ſe iurare, & aduertat ſe iurare id, quod eſt falſum, aut dubitet, an verum, aut falſum ſit, & conſequenter etiam id, quod eſt inſufficienter diſcuſſum, quod Doctores vocare ſolent, aduertere de dicto, & iuramento. Si enim quis ſolum anteuertente lingua iudicium, iuret id, quod non ſufficienter diſcuſſit, non aduertens ſe aliquid tale iurare, non peccat iurando, cum iurare ita

Digitized by Google

inaduertenter non ſit actus humanus, vt colligitur ex doctrina S. Th 2.2.q.98.at.3.ad 2. Nau.num.6. & Greg. de Val & alijs, vbi ſupra.

34 DVBIVM ſolum eſt circa hanc circumſtantiam, quanta, ſcilicet, neceſſitas requiritur ad iurandum, ita vt iurare nullum omnino peccatum ſit? Iſocrates apud Ioannem Stobæum ſerm. 25. referente Couarruuia in ca. Quamuis. p.2.§ 6.n.4. de pactis in 6. *Sacramentum*, inquit, *oblatum tibi duabus de cauſis iurato, vel ut te ipſum turpi ſuſpicione liberes, vel ut amicos ex magnis periculis eripias Pecuniarũ vero gratia, et ſi iuſtam cauſam habeas, nullum Deum iuraueris, ſin minus, alijs auarus videberis.*

Alij vero, vt Alexander ab Anglia in deſtructorio vitiorum p.4.c.16.& Gabriel in 3.d.39.q.1.art.3.dub.1.enumerant nouem cauſas ſub hac neceſſitate comprehenſas, quarum ſeptem tenent ſe ex parte boni inducendi, & duę ex parte mali remouendi.

Prima eſt, Pro veritate fidei, aut doctrinæ, aut alia vtilitate confirmanda. Sic iurauit Apoſtolus 2. Cor. 1. dicens, *Fidelis Deus, quia ſermo noſter, qui fuit apud vos, non eſt in illo, eſt, & non.*

Secunda eſt, pro veritate declaranda, aut manifeſtãda, Deute. 19. In ore duorum, aut triũ teſtium ſtat omne verbum. non eſt autem teſtis niſi iuratus ſecundum iura.

Tertia eſt, Pro amicitia contrahenda, Gen. 26. *dixerunt viri Gerara ad Iſaac, ſit iuramentum inter nos, & ineamus fędus, vt non facias nobis quicquam mali.* Et ſequitur. *Surgentes mane iurauerunt ſibi mutuo.*

Quarta eſt, Pro pace confirmanda. Et ſic Gen. 31. *Iurauit Iacob Laban per timorem patris ſui Iſaac.*

Quinta eſt, pro fidelitate ſeruanda, 2. Reg. 5. *venerunt ſenes Iſrael ad Regem Dauid, & percuſſit cum eis fædus coram Domino.*

Sexta eſt, Pro obedientia, & ſubiectione recognoſcenda, ſicut iurauerunt viri Galaad Iephtæ, Iudicum 11. dicentes, *Dominus, qui hæc audit, ipſe mediator, & teſtis eſt, quia noſtra promiſſa faciemus.*

Septima eſt, Pro conſuetudine eccleſiæ ſtatutis, & legę ſeruandis, & ſic filij Iſrael data lege iurauerunt Exod. 29. & 24. Cuncta, quæ locutus eſt Dominus, faciemus.

Octaua eſt, propter calumniam cauendam, vt fieri ſolet in conteſtatione litis, ſeu in principijs cauſarum, nę pars actrix alteram calumnioſe impetat, nec altera calumnioſe ſe defendat, & in cautione pacti ſeruandi, aut debiti ſoluendi. Heb. 6. *omnis controuerſiæ finis eſt iuramentum ad confirmationem*, ſ. pacti, compoſitionis, vel concordiæ.

Nona eſt, pro infamia purganda, vt Deu 21. vbi docetur, quomodo in crimine occulto, vt puta, occiſione hominis, ſuſpectæ perſonæ iurabant, quod manus ſuæ non effuderunt hunc ſanguinem nec oculi viderunt. Ad has cauſas ex ſacris literis collectas, ceteræ omnes reduci poſſunt, quæ ſub neceſſitate comprehenduntur. Quantum autem ad alterum comitem iuramenti attinet, ſit

35 QVARTA PROPOSITIO; Iuramentum ex defectu iuſtitiæ, quæ ſolum locum habet in iuramento promiſſorio, vt Doctores infra citandi notant, aliquando peccatum mortale eſt, aliquando autem veniale tantum. Primo quidem eſt mortale, quoties quis iurat ſe facturum aliquid, quod eſt mortale, id quod procedit, ſiue intendat facere, ſiue non. Si enim non intendat facere, deeſt veritas, quia iurauit contra veritatem mentis ſuæ, id quod ſẽper eſt mortale, vt dictum eſt ſupra. Sin autem intendebat facere, puta, occidere, adulteram non relinquere, peccat etiam mortaliter, tum quia firmatur voluntas ad peccatum mortale, tum quia applicatur ad materiam, quam oportet omnino falſificare, quia eſt contra charitatem. & conſequenter deeſt veritas in genere circa iuramentum; tum quia, quantum in ſe eſt, Deum cooperatorem eius rei faciat, id quod graue peccatum eſt, & grauis Dei offenſa, & iniuria. Sic S. Th. 2.2.q.98.at.3. Rich. 3.d.39.arti.3. q.2. ad 1. Gabriel eadem diſt q.2.art.2.concl.5. S Ant. p.2.tit. 10.c.4.§.2. circa medium. Ang. verbo iuramentum. 5. §.1. Syluest. verb iuramentum. 2.q.7. Tabiena. verb. iurare. nu. 11.§. Decimo. Cai. 2.2.q.98.art.7.& in Summa verb. periurium. §.1. Sotus lib. 8. de iuſtitia q.2.at.3.concl.3. Nauar. in Man c.12.n 15. ver. Decimoſexto. Cou. in c. Quamuis p.2. §.6.n.6. de pactis in 6. Petrus de Arragon. 2.2.q.89. artic. 3. Greg. de Val. tom. 3. diſput. 6.q.7. puncto. 3. Barth. Med. lib. 1. inſtruct. confeſſ. c.14.§.4. regula prima. Summa Corona p.3. tract. de iuramento nu. 21. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. p.1. lib. 3. ca. 15. Emanuel Rodriquez in Summa p.2.c.191.nu.5.concl.2. & Toletus in Summa li. 4.c.21. in fi. & alij.

Secundo eſt veniale, quoties iurat ſe facturum aliquid, quod eſt veniale. Sic Doctores omnes ſupra citati, & Ludouicus Lopez in inſtruct. confeſſ. par. 1. cap. 42. ante finẽ. quamuis Ambroſius Catherinus, vt notat Couarruuias, vbi ſupra, admonuerit, cauendum eſſe ab hac opinione. Ratio eſt, quia iniuria, quæ fit Deo in huiuſmodi iuramẽtis, non eſt niſi leuis, etiamſi iuramentum adimpleat, præſertim cum quis non habet intentionem directam efficiendi Deum adiutorem mali, & peccati, ſaltem vt malum, & peccatum eſt. Intelligitur autem hoc veniale eſſe, niſi iurauerit quis animo non adimplendi; quia ſi quis quamcunque iniuſtitiam etiam venialem abſque animo faciendi iurauerit, peccat mortaliter propter iniuriam, quæ fit Deo, dum adducitur in teſtem falſi; vel ſi iurauerit animo adimplendi in caſu, quo adimplere eſſet mortale, tunc enim iuramentum peccandi venialiter, mortale etiam erit, vt recte notat Lopez, vbi ſupra: dixi etiam non eſſe mortale, etiamſi adimpleat iuramentum de peccando venialiter, quia ex reuerentia iuramenti Deo præſtiti videtur impleſſe, & non ex contemptu, & adeo licet Angelus in verb. iuramentum, quinto, numero ſecundo, concedat eſſe veniale ſolum, quando ſimpliciter committit veniale, mortale autem, quando quis ideo committeret veniale, quia iurauit, eo quod nomen Dei aſſumit in malum, vt tamen diximus hoc male dictum eſt, quia illa intentio non aggrauat, ſed alleuat, cum veniat ex reuerentia Dei, nec tunc aſſumit nomen ad malum, ſed quando iurauit, & tamen tunc non peccauit mortaliter, quia res eſt modica, vt in ſpecie notant Syluest. verbo. iuramentum. 4 quæſt. 1. Cai. verb. periurium. § 2. Couar. in c. Quamuis. 2.§.6. nume. 6. de pactis in ſexto. Nauar. in Manuali cap. 12. numero 15. S. Anton. par. ſecunda. titulo 10. cap. 4. § ſecundo, circa medium. Tabiena verb iurare. nume. 11. verſiculo Decimo, & Ludouicus Lopez in inſtruct. confe. par. 1. cap. 42. Et ratio eſſe poteſt præter eam, quam adduximus, quia in eo caſu non incurrit, nec incurritur periurium ſimpliciter, cum non deſit veritas præſens iuramento, nec de neceſſitate ſalutis oportet deficere veritatem de futuro, cum non ſit contra, ſed præter charitatem, vnde poteſt adeſſe veritas ſine peccato mortali, puta, faciendo id, quod iurat, quod eſt ſolum veniale, vt conſtat, incurritur tamen periurium ſecundum quid, id eſt, quia firmatur uolũtas ad peccatum ueniale, id quod ueniale eſt propter irreuerentiam quandam in tali iuramento, applicando illud ad materiam non obligabilem, cum per hoc apponatur impedimentum effectus iuramenti, qui eſt obligare ad faciendum. Certum autem eſt hunc, de quo eſt ſermo, non obligari ad faciendum, quod iurauit, cum iuramentum non ſit uinculum iniquitatis.

36 *Tertio* Iurans ſe omiſſurum aliquid ſupererogationis, ſeu ut alij loquuntur, ſe facturum aliquid contra conſiliũ diuinum, ut uerbi gratia, ſe non ingreſſurum religionem, ſe non mutuaturum, aut non daturum eleemoſinam egẽti, citra tamen neceſſitatem extremam, uel grauem, ſolum peccat uenialiter. Sic Sanctus Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 89. articulo ſeptimo, ad ſecundum. & Caietan. ibidem dub. ſecundo, & in Summa uerb. periurium § ſecundo, Tabiena uerbo. Iurare. numero 11. uerſiculo Decimo. & nume. 13. uerſiculo Duodecimo. Bartholomeus Medina libro primo. inſtruct. confeſſ. capitulo 14. §. 4. regula. 3. Sanct. Anton. par ſecunda, titulo 10. capitu. 6. Tertius caſus. Sotus libro octauo de iuſtitia. quæſt. ſecunda, articulo tertio, concluſ. quinta, Nauar. in Manuali. cap. 12. numero 16. uerſic. Decimoſeptimo. Couarruuias in cap. Quamuis, parte prima §. 6. numero 7. de pactis. in 6. Ludouicus Lopez in Summa parte prima, ca. 42. Petrus de Arragon. ſecunda ſecundæ quæſt. 89. articu. tertio.

tio, Gregorius de Valentia tomo tertio. diſputa. ſexta, q. ſeptim., puncto 3. Summa Corona par. 3. tracta. de iuramento, numero 21. §. Quoad quartum membrum verſic. Qui iurat. & Toletus in Summa lib. 4 cap. 21. in fine. Ratio eſt, tum quia ſine cauſa tali, qualis adeſſe debet, Deum in teſtem vocat; tum quia ponit obicem Spiritui Sancto, & conſequenter eſt culpa venialis propter irreuerentiam, quæ fit Deo in iuranda huiuſmodi abſtinentia, cuius contrarium à Deo conſulitur; tum quia grauior culpa eſt iurare ſe facturum aliquid veniale, quam iurare ſe facturũ aliquid, quod ex genere ſuo non eſt peccatum omnino, quamuis contrarium eius melius ſit eo, ſed iuramentum peccandi venialiter tantum, eſt peccatum veniale tãtum. Ergo a fortiori veniale ſolum erit iuramentum de opere ſupererogationis, & conſilij omittendo, cum nemo teneatur ſequi conſilia, nec adeo ſtricte velit Deus executioni mandari, cum ea non præcipiat, ſed ſolum conſulit. Quicquid Gabriel. 3. diſtinc. 39. quæſtio. 1. articu. ſecundo concluſ 6. & quæſtione 3. articulo 2. concluſ. 5. Angel. verb iuramentum. 5. num. 3. & Sylu. verb. iuramentum 2. quæſt. 7. & verbo iuramentum. 4. quæſt. 1. verſic Quinto, ex mente Archidiaconi in cap. Florentium. diſt. 85. & Catherinus apud Couarruuiam, vbi ſupra, velint talia iuramenta emittentes peccare mortaliter; quia ponunt obicem Spiritui ſancto. Quorum opinio ſolum vera eſt, quando quis intenderet non ſeruare prædicta, etiamſi occurreret caſus quo id ſub peccato mortali facere teneretur; tunc enim peccaret mortaliter ſic iurando; vt ſi contingeret obligatio dandi eleemoſinam exiſtenti in extrema, vel graui neceſſitate, aut quando videt proximum in magna neceſſitate, tunc enim tenetur illi mutuare ſine ſuo damno. Ceterum vt recte notat Caieta. in ſumma, vbi ſupra; huiuſmodi iuramenta communiter, & non ſic extreme ad caſus de neceſſitate ſalutis interpretanda ſunt. Quia ſic iurantes ſuper ſua libertate ſe fundant dicentes, ego nõ teneor mutuare, fide iubere, ingredi religionem, fieri clericus, accipere prælationem, dare eleemoſinam, &c. & ideo nolens incidere in foucam, iurat. Non enim communiter plus quam veniale eſt, ita obſiſtere inſpirationi diuinæ, nec ſimpliciter deeſt veritas, aut in præſenti, aut in futuro, cum poſſit talia iuramenta obſeruare, etiamſi, vt ait S. Tho. vbi ſupra, multo melius faceret, ſi ea non ſeruaret.

37 QVARTO, Iurans ſe facturum rem aliquam indifferentem, puta, non leuare feſtucam, aut reſcindere vngues tali die, non tranſire per talem locum, & ſimilia, ſi non obſeruet tale iuramentum, quamuis tunc intenderit illud ſeruare, ſolum venialiter peccat. Eſſe autem peccatum ex eo conſtat, quia vtitur Dei nomine ad rem confirmandã quæ fieri, vel non fieri parum refert, id quod irreuerentia quædam eſt, & vanitas. Et idem dicendum ſi iurauit facturum rem impoſſibilem. Sic S. Anton. p. 2. tit. 10. cap. 4. § 2. circa medium. Sylueſt. verbo iuramentum. 3. q. 1. §. 6. Tabiena verb. iurare. num. 11. ver. Decimo. Caiet. in Summa verb. periurium. §. 2. Sotus lib. 8. de iuſtitia. q. 2. artic. 3. concl. 5. Nauar. in Manuali. c. 14. nu. 12. ver. Duodecimo. Ludou. Lopez. p. 1. inſtr. conſcientiæ. c. 42. Summa Corona. p. 3. tract. de iuramento. num. 19. concl. 5. & 21. §. Quo ad tertium membrum, & §. Quo ad ſextum membrum. Petrus de Arrag. 2. 2. q. 89 ar. 3. & Coſmus Philiarchus de officio Sacer. p. 2. lib. 3. c. 15. & alij communiter.

Explicantur dubia quædam ad rationem, & notitiam iuramenti in communi pertinentia.

Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *An peccet, qui ad iuramentum faciendum inducit alterum, aut prouocat, aut qui iuramentum recipit ab eo quẽ ſcit, vel probabiliter credit falſum iuraturum numero. 2. 3. 4. 5.*

6 *An, & quando iurandi conſuetudo ſit peccatum?*

7 *Qui non aduertit ſe falſum iurare abſolute loquendo non peccat mortaliter.*

8 *Conſuetudo iurandi quando iuramenti ſpeciem mutat, aut aggrauat.*

9 *Aſſuetus iurare, ſed non mentiri, immo ita diſpoſitus, vt nõ mentiretur, aut iuraret, ſi aduerteret, regulariter ſolum venialiter peccat.*

10 *Aſſuetus iurare tam vere, quam falſe non aduertens, an falſum iuret, peccat mortaliter.*

Peierans ex conſuetudine præter peccata, quæ committit in ſingulis iuramentis, peccat peculiari peccato omiſſionis contra charitatem, nu. eod.

11 *An, & quando peccatum ſit violare iuramentum comminatorium.*

12 *Iuramenta comminatoria parentum excuſantur per conditionem appoſitam.*

13 *Nominatio facta de aliquo malo culpæ ſiue mortali, ſiue veniali poteſt, & debet non adimpleri.*

Vt comminatio facta de iuſta inflictione, aut procuratione mali pœna, ſiue quoad corpus, ſiue temporalia tria conſideranda. num. eod.

14 *An peccent, & periuri ſint, qui honoris, aut amicitiæ cauſa iurant ſe non præceſſuros in exitu domus, & ſimilia, et tamen contrarium faciunt.*

15 *Quæ conditiones in omni iuramento ſimpliciter facto ſubintelligendæ ſunt ex iure communi, vt iuramentum obliget, num. 16. 17. 18.*

CVm in ſuperiori capite ea omnia expoſita ſint, quæ ad rationem iuramenti ſpectant, & ſimul etiã abunde ſatis peccati grauitas ex defectu cuiuslibet circunſtantiæ innoteſcat, reſtat, vt dubia nonnulla in ſequentibus diſſoluamus, quibus materia hæc clarior, manifeſtiorq; redditur. Quoniam

1 PRIMVM DVBIVM eſt, An peccet qui ad iuramentum faciendum inducit alterum, aut prouocat, aut qui iuramentum recipit ab eo, quem ſcit vel probabiliter credit falſum iuraturum. Ratio difficultatis eſt quia licitum eſt petere iuramentum ab eo, quem ſcimus per Deos falſos iuraturum. Ergo etiam in caſu præſenti cum par ratio vtrobiq. eſſe videatur: in hac re hæc mihi dicenda videntur ex communi Doctorum conſenſu.

2 *Primum eſt*, perſona publica, vt iudex publicum exigens iuramentum ab eo, quem ſcit periurum, non peccat, dummodo iuris ordine ſeruato id faciat, & ad partis inſtantiam. Sic Magiſter Sentent. 3. d. 39. ante finem. S. Th. 2. 2. q 98. art. 4. Alexand. de Ales p. 3. Summæ. q. 31. mem. 2. ar. 6. §. 1. S. Bonau 3. diſ. 39. in expoſit. literæ. Richard. eadem diſt. art. 3. q. 1. Gabriel ibidem. q. 2. artic. 3. dub. 1. Angel. verb. iuramentum. 3. §. 11. S. Anton p. 3. titu. 10. cap. 7. §. 3. Sylue. verb. iuramentum. 2. quæſt. 9. Tabiena verb. periurium. num. 4. verſic. Tertio. Turrecrem. in cap. ille. 22. quæſt. 5. Sotus lib. 8. de iuſtitia. quæſt. 2. articul. 4. Nauar. in Manuali. cap. 12. n 20. ver. 21. Cou. in ca. Quamuis. p. 1. §. 6. n. 3. de pactis. in 6. Corduba in ſumma caſuum conſciẽtiæ. q. 64. Summa Corona. p. 3. tracta. de iuramento n. 17. prope finem Sebaſtia. Medices in ſumma peccatorum capital. tit. 6. quæſt. 35. Ioannes Pedrazza in expoſi. 2. præcepti. n. 8. Iacobus de Graffijs p. 1. deciſ. lib. 2. c. 4. n. 3. & n. 5. Toletus in ſumma lib. 4. ca 21. Notab. 3. Petrus de Arrag. 2. 2. q. 89 art. 6. dub. 2. ad ſecundum. Emanuel Rodriq. p. 1. ſuæ ſummæ. c. 191. n. 6. concl. 3. & alij. Ratio eſt, quia in hoc caſu iudex non videtur exigere, ſed is, ad cuius inſtantiam facit, & publicum eius officium implerat.

Secundum eſt, perſona exigens iuramentum ab eo, quẽ ſcit aut probabiliter credit falſum iuraturum, puta, ſcit eũ contrarium feciſſe eius, quod iurat, peccat mortaliter. Sic authores oẽs ſuperius allati, & colligitur ex cap. ille. 22. q. 3. vbi dicitur, *ille, qui hominem prouocat ad iurationem, & ſcit eum falſum iuraturum eſſe, vincit homicidam, quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animã, immo duas animas, & eius animam, quem iurare prouocauit, & ſuam. Scis verum eſſe quod dicis, & falſum, quod ille dicit, & iurare compellis, ecce quod ille iurat, ecce peierat, tu quid inueniſti? immo, & tu periſti, qui de illius morte ſatiari voluiſti.* Ratio eſt, quia hoc eſt inducere ad peccatum ꝙ peccatum eſt.

Nec obſtat licitum eſſe petere iuramentum a priuato,

Digitized by Google

quem ſcis iuraturum per falſos Deos quaſi etiam licitũ ſit in caſu præſenti. Quia longe diſpar eſt ratio. Dum enim petitur iuramentum ab infideli, dari poteſt cauſa, quia, ſcilicet, petitur ad habendam certitudinem de fide illius, quãdo id neceſſarium eſt, & ideo cohoneſtatur petitio ex eo ne videatur inductio. At vero in caſu præſenti, cum nihil dari poſſit, quod ex certo, aut probabili periurio iuſtè prætendi poſſit, inducere omnino videor ad peccatum periurij, & conſequenter pecco, dum ab eo iuramentum peto. Atque ita ſoluitur ratio in contrarium allata.

3 *Annotandum* autem eſt, eum ſcire alium iuraturum falſum, qui more humano id credit. vnde non ſufficit quęcunque dubietas, & ſuſpicio, vt quis careat iure petendi iuramentum, vnde rectè notant Ang. verb. iuramentum. 3. nu. 11. Syluest. verb. iuramentum, 2. q. 9. & Nauar. in Manuali, c. 12. nu. 20. verſi. vigeſimoſecundo male facere confeſſores, qui inducunt pęnitentem ad vouendum, & iurandum ſe non commiſſurum tale peccatum carnale, vel aliud ſimile, in quod humana fragilitas facile labitur arg. cap. clericos. de cohabit. clerico. & mulier. vbi Alexand. Papa III. non vult *clericos in ſacris conſtitutos, qui publicè detinent concubinas, ad eas abiurandas compelli*, & dat rationem, *ne in eandem fornicationem inſtinctu diabolicæ fraudis redeuntes, periurij reatum incurrant* Eodem modo peccant patres, & domini, qui filijs, & famulis ſuis deferũt iuramentum, vt authorem furti, aut criminis reuelent, ſi moraliter credant eos exponi periculo peierandi in eo, quod intelligi debet, quando deferunt eis tale iuramentum ea intentione, vt reuelent authorem criminis in omnibus caſibus. Nam expoſtulando iuramentum ab eis in caſibus, in quibus extranei poſſent reuelare crimen, non peccant. ex Ang. in verb. familia, §. 8. Syluest. eo. q. 8. Tabiena verb. eo nu. 6. ver. Quinto. Nauar. in Manuali, c. 12 nu. 21. verſ. 23. & Ludou. Lopez. p. 1. instruct. conſcientiæ, ca. 42. in fin.

4 *Tertium eſt*, ſi abſque inductione quis ſponte ſe offerret ad iurandum, & adeſt cauſa rationabilis ad recipiendum iuramentum, non peccat, qui iuramentum illud recipit, eſto ſciat illum falſum iuraturum. Hoc enim caſu recipiens nulla ratione eſt cauſa illius periurij, & licet alijs vti peccato alterius in bonum proprium. Nec de iſto loquitur cap. ille 22. quæſt. 5. ſed de eo, qui inducit non diſpoſitum iurare. arg. c. Monet. 22. q. 1. & expreſſe hoc docent Angel. verb. iuramentum. 3. §. 11. Syluest. verb iuramentum, 2. q. 9. & Nauar in Man. c. 12. num. 20. in fine. Iacob. de Graff. vbi ſupr. nu. 13.

5 *Quartum eſt*, qui petit iuramentum ab eo, quem neſcit falſum eſſe iuraturum, ſi id faciat vrgente neceſſitate, non peccat. Sic omnes pro primo dicto citati. Ratio eſt, quia dubitare in re graui de veritate alterius nullum eſt peccatum, ſed infirmitas humana. Vnde ſi abſque cauſa exigatur iuramentum ſcilicet in re parui momenti, & vbi aliter ſatis fide dignus eſt ille, a quo petitur iuramentum, in his, & ſimilibus caſibus vix ſine culpa iuramentum petitur. Id quod eleganter expreſſit S. Aug. Hom. 28. de verbis Apoſtoli, & habetur in cap. *Qui exigit*, 22. q. 5. *Qui exigit* inquit, *iurationem, multum intereſt, ſi neſcit illum iuraturum falſum, an ſcit. Si enim neſcit, & ideo dicit, iura mihi, vt fides ei ſit, non eſt peccatum, tamen humana tentatio eſt*, quia ſcilicet, procedit ex quadam infirmitate, qua dubitat de veritate proximi, & hoc eſt illud malum, de quo Chriſtus Matt. 5. ait *Quod amplius eſt, a malo eſt. Si autem ſcit eum feciſſe, & cogit eum iurare, homicida eſt. Ille enim ſe ſuo periurio interimit, ſed iſte manum ſuſicientis, & impreſſit, & preſſit*, quia, ſ. quantum in ſe eſt illum ad peccandum inducit, & vt peieret ſcienter conſentit.

6 SECVNDVM dubium eſt. An, & quando iurandi cõſuetudo ſit peccatum. Sunt enim quidam, qui ex conſuetudine iurandi quicquid, vt dicunt, in buccam venerit, iurare ſolent. Quidam apud Scotum 3. diſtin 39. quæſt vnica & Gabr. ead. d q. 2. art. 1. Notab. 2. litera D. dicũt, quod vnum periurium leue non eſt peccatum mortale, tamen ex conſuetudine peierare eſt peccatum mortale, vnde docent ſemper eos peccare, qui ex conſuetudine iurant, ſiue verum, ſiue falſum dicant. Ratio eorum eſt, quia ſic iurãtes ſemper iurant ſine iudicio, cuius defectu ſemper eſt mortale, vel veniale peccatum. At certè, vt rectè docet Gabriel, vbi ſupra, poſt Scotum, habitus, & conſuetudo nihil faciunt ad rationem peccati, ſed deliberatio, & conſenſus in actum illicitum, vnde ſi actus primus in ſe non eſt peccatum mortale, ſed veniale, circunſtantia frequentationis, aut conſuetudinis non facit eum mortale. Quia habitus inclinans non poteſt actum grauem reddere leniorẽ quantum ad genus peccati, aut econtra, quandoquidem habitus genitus ex actibus ſemper inclinat ad actus eiuſdem rationis cum his, ex quibus generatur, licet benè ad intenſiorem, ſemper tamen in eadem ſpecie. Ideoque ſi actus præcedens generatiuus habitus non fuerit peccatum mortale, nunquam actus ſequens, ad quem inclinat habitus, erit peccatum mortale. Atque ita in caſu propoſito, diſtinctio periurij quantũ ad raritatem & frequentiam non facit ad rationẽ peccati mortalis, ſed diſtinctio inter deliberationem, vel indeliberationem, ſiue deliberatio ſit vnica, ſiue ex conſuetudine frequentata: vnde in hac re ſit

7 PRIMA propoſitio: Qui non aduertit ſe falſum iurare, abſolute loquendo non peccat mortaliter. Ratio eſt, quia non habet intentionem directe, aut indirecte iurandi falſum, & conſequenter non eſt iuramentum formaliter, ſed materialiter tantum. Sic Sanctus Thom. ſecunda ſecundæ quæſtione 98. articulo 3. ad 2. Bonauent. 3. diſtinctio. 39. articu. 1. quæſt. 1. numero 21. Richard. ibidem. articu. 3. quæſtione 2. Scotus eadem diſtinct. quæſtione vnica, §. videtur ergo. Gabriel ibid. quæſtio. 2. articu. 1. Notab 2. & art. 2. concluſ. 6 Caiet. in 2. 2. quæſtio. 98. art. 3. in fine. Bartho. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 4. in fine Greg. de Val. tom. 3. diſp 6. q. 7. pun. 3. in fine. Ludou. Lopez p. 1 inſtru. conſcientiæ. ca. 42. Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ ca. 191. concl. 7. ſignificant tamen præfati authores peccare venialiter, quia ſine cauſa iurat, & quia imperfecte ſaltem voluntarium eſt tale periurium.

8 SECVNDA Propoſitio, Conſuetudo iurandi abſolutè; & ſecundum ſe ſumpta, quamuis mala ſit, non tamen ſpeciem iuramenti mutat, aut aggrauat, niſi quatenus comitem aliquem iuramenti tollit. Itaque qui decies vane iurat ex cõſuetudine, decem etiam præciſe peccata committit, vel mortalia, vel venialia, iuxta defectum comitis, qui defuerit iuramento. Hoc eſt, ſi fuerint falſa, aut de re iniqua, quæ ſine mortali impleri non poteſt, erunt mortalia, & ſi fuerint vana ex defectu iudicij, & diſcretionis, erunt venialia. Nec aliquod diſcrimen eſt, quantum ad hoc, inter iurantem ex conſuetudine, & iurantem ſine illa. Sic Sotus, Petrus de Arragon. & Gregorius de Valentia locis proximè allatis, & Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſ. c. 14. §. 4. in fin. Ratio eſt, quia conſuetudo in quacumque materia non eſt ſine actionis frequentatione, ex qua generatur habitus, ex quo oritur facilitas ad iterum, & iterum iurandum, quæ facilitas ſecum defert periculum deierandi; anteuertit enim vſum rationis, & facit ſæpè ſæpius, vt homo iuret antequam adhibeat veritatis iudicium, frequentatio autem actuum non eſt diſtincta ab ipſis actibus, ex quibus generatur. & conſequenter non eſt peccatum vltra numerum actuum multiplicatorum. Ex quo fit, vt qui habet conſuetudinem iurandi; ſi ex cauſa legitima iurat veritatem, non peccat; ſin autem iurat ſine cauſa, peccabit ſolum venialiter; conſuetudo enim illa, cum ſit habitus, nec eſt peccatum, nec aggrauat peccatum ex illa procedens. Non tamen per hoc intendimus fauere peſſimæ illi conſuetudini iurandi, ſed vt illi occurramus, qui plus nimio eam inculpantes, culpam eſſe affirmant, vbi culpa non eſt. Aliquando tamen ſaluberrimum eſt conſilium, vt rectè notant Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 5 Petrus de Arragon. 2. 2. quæſtio. 89. articu. 3 in fin. Emanuel Rodriquez par. 1. ſummæ. capit. 191. nume. 11. & ſequ. & Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſcientiæ, cap. 42. huiuſmodi homines non prius abſoluere, quam mutent conſuetudinem præfatam, Quod ſi neque id efficiant, nec occaſionem periurandi relinquere velint, aut animum ſalrem reſiſtendi illi conſuetudini, eamque extirpandi nõ habeant, abſoluendi non ſunt, cũ tales in ſtatu peccati mortalis

talis

Digitized by Google

talis ſint, exponentes ſe periculo peierandi, qui autem amat periculum, peribit in illo, & Eccleſ. 23. dicitur, *Ne aſſueſcat os tuum iurationi, multi enim caſus in illa. Nominatio Dei non ſit aſſidua in ore tuo, & nominibus ſanctorum non admiſceaeris, quoniam non erit immunis ab eis omnis iurant, & nominaus in toto a peccato non purgabitur, vir multum iurans implebitur iniquitate, & non diſcedet a domo illius plaga, &c.* & multa de hac re habentur Zach. 5. & Concil. Tolet. 8. can. 2. & Chryſoſt. Homil 9. ad populum Antiochen. quem cap. 3. dub. 1. in fin. citauimus. Inter alia autem aduerſus hanc teterrimam iurandi conſuetudinem extat pulcherrimum Sanct. Auguſt. teſtimonium hom. 28. de uerbis Apoſt. ſuper illa uerba S. Iacob. 5. *Ante omnia nolite iurare. Ante omnia,* inquit, *vt attendatis præ ceteris, vigiletiſque, ne ſurrepat vobis conſuetudo iurandi, tanquam in ſpecula ita te poſuit contra te, ante omnia leuauit te ſuper cetera, unde te attendas,* Et infra, *Nolles vt diceret tibi, ante omnia, vt omnia tua inſpiceret, omnes motus linguæ tuæ diligentiſſime cuſtodires, eſſeſque cuſtos malæ conſuetudinis tuæ. Ad eam conſtringendam, audi ante omnia. Quid eſt ante omnia ante omnia vigila, ante omnia intentus eſto, &c.* Quibus uerbis ſignificat uigilantiſſimam curam, quam homines ad extirpandam malam iurandi conſuetudinem adhibere debent, ne in periurium incidant.

9 TERTIA Propoſitio; Aſſuetus iurare, ſed non mentiri, immo ita diſpoſitus, ut non mentiretur, aut iuraret, ſi aduerteret, regulariter ſolum uenialiter peccat. Sic Barth. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 4. in fin. & Greg. de Valentia tom. 3. diſp. 6. q. 7. punct. 3. ar. te finem. Ratio eſt, quia ſæpe iurat ſine neceſſitate. Dixi, Regulariter, quia in tanta conſuetudine iurandi, contingere aliquando poteſt, ut mendacium iuramento confirmet, ut peccet mortaliter.

10 QVARTA Propoſitio: Qui aſſuetus eſt iurare tam uere, quam falſe in communi locutione, non aduertens an uerum, aut falſum iuret, ſi falſum iuret, peccat mortaliter propter periculum, cui ſe exponit iurandi falſum. ſic Caie. 2. 2. quæſt. 89 artic. 3. in fin. & in Summa. uerb. periurium. §. 1. Nauar. in Man. c. 12. num. 6. uer. Quinto. Barth. Medina lib. 1. inſtruct. cap. 14. §. 4. in fin. & fauet Sotus lib. 8. de iuſtitia. quæſt. 2. artic 3. in ultimis uerbis. Ratio eſt, quia tale periculum in ſua cauſa, id eſt, in tali conſuetudine eſt uolitum, ſicut peccatum ebrietatis eſt uolitum in ſua nimia potatione uini potentis inebriare iam ſcita Etenim dubiũ non eſt, quin frequentiſſime ſaltem in huiuſmodi caſu actus redeat in naturam ſuæ formæ, debuit enim præcauere, & aduertere diligenter ſuam malam conſuetudinem ne aliquando ſe periculo peierandi exponeret. Vnde propter talem negligentiam in re tam graui redit actus in naturam ſuæ formæ, id eſt, conuincitur quod maluit incurrere periurium, quam diſcutere, ut debuit, an iuraret falſum. Quam doctrinam etiam ſequuntur Greg. de Valentia tomo 3. diſput. 6. quæſt. 7. punct. 3. & Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſcientiæ. cap. 42. maxime in caſu, quo quis ſolitus eſt, & frequenter iurare, & ſimul frequenter in iuramento mentiri. Nam moraliter loquendo, talis aliquando peierabit, coniungendo mendacium cum iuramento. Et quoniam talis debet hoc præuidere, & uitare; & poteſt id facere deſiſtendo ab ea conſuetudine, etiamſi forte talis tunc, cum peierat, non aduertat, uidetur tamen illi id imputari in cauſa, ideoque ſi ab ea conſuetudine non deſiſtat, huiuſmodi periurium cenſebitur illi uoluntarium in cauſa, id quod ſatis eſt, ut quis peccare mortaliter cenſeatur.

Addit autem Gregor. de Valentia, ubi ſupra, ſic peierantem ex conſuetudine, præter peccata, quę committit in ſingulis iuramentis, quæ male uſurpat, peccare etiam alio peculiari peccato omiſſionis, contra charitatem ſibi debitam, eo quod non conatur remouere a ſe talem conſuetudinem iurandi ſæpe ſine neceſſitate. Tenetur enim unuſquiſque nõ ſolum remouere a ſe peccatum, ſed periculum peccandi. Quod omiſſionis peccatum erit mortale, aut ueniale, iuxta ea quæ in ſingulis propoſitionibus de peccato iurandi dicta ſunt. A quo tamen omiſſionis peccato quis deſiſtit, quando dolet de peccatis, & mala conſuetudine præterita, & proponit ſe amplius non male iuraturum, atque adeo per unam, eandemque pęnitentiam liberatur q̃s tam a peccatis commiſſionis, quam etiam a peccato omiſſionis. ſatisque erit peccatum commiſſionis confiteri, cum exinde prudens confeſſarius ſatis de ſtatu pœnitentis inſtrui, & edoceri cenſeatur.

11 TERTIVM DVBIVM eſt Circa iuramentum comminatorium, an, & quando peccatum ſit uiolare huiuſmodi iuramentum? Pro huius difficultatis ſolutione ſciẽdum eſt, iuramentum comminatorium eſſe, quando iuramentum eſt de comminatione pœnæ, ſeu de malo ab ipſo iurante inferendo; ut uerbi gratia; Per Deum caſtigabo te, percutiam te, &c. Differt autem a iuramento execratorio, quia execratorium eſt de malo, quod inferendum eſt a Deo, & non ab ipſo iurante; comminatorium uero econtra, ut dictum eſt, unde in ſcripturis ſæpe habetur, Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, niſi fecero; quod ad iuramentum execratorium pertinet. Execratorium autem aliquando coincidit cum aſſertorio, ſcilicet, cum tali iuramento vtimur, ad confirmandam aliquam veritatem pręſentem, aut præteritam, vt Deus me deſtruat, niſi hoc ita ſit, aut ſi non id fecerit; aliquando autem coincidit, cum promiſſorio, puta cũ iuramus futura; vt, Deus me deſtruat, niſi hoc fecero. Comminatorium autem reducitur ad promiſſorium, & ideo idem de eo quoad hoc dicendum eſt, quod de promiſſorio diximus, & conſequenter iuramentum comminatorium inducit periurium duobus temporibus, præſenti, ſcilicet, & futuro In præſenti dupliciter, *primo*, quando fit animo mendaci, ſiue materia iuſta ſit, ſiue iniqua, hoc eſt, quando fit abſque animo adimplendi, & tunc ſemper eſt peccatum mortale; Ratio eſt, quia iuramentum cadit ſuper mendacio, ideoque deeſt illi veritas, & proinde vt de periurio promiſſorio dictum eſt, peccatum erit mortale, niſi excuſetur per inaduertentiam, aut alio modo. *Secundo* ſi fiat cum animo veraci, id eſt, cum animo adimplendi, in materia tam mortali, quam veniali, & tunc idem de eo, quod de iuramento promiſſorio, dicendum eſt.

12 *Atque* hinc excuſantur iuramenta comminatoria parentum, dum iurãt ſe caſtigaturos filios, ſi illos arripuerint ad caſtigandum, etſi enim non habeant animum caſtigandi, & adimplendi iuramentum, & conſequenter huiuſmodi iuramentis deeſſe videtur veritas præſens, excuſantur tamen a periurio propter conditionem appoſitam, ſcilicet, ſi arripuero, & non adimpletam, eſt enim voluntas eorum non arripere ad caſtigandum. Excuſantur etiam a periurio huiuſmodi comminatoria iuramenta, quando illis apponitur indeterminata conditio, ne fortè per expreſſionẽ conditionis oriatur obligatio iuramenti adimplendi, & ita in eis non videtur eſſe veritas præſens, ſed videtur potius fictio iuramenti, quam iuramentum, & conſequenter in prædicto caſu excuſatur iurans non adimplens comminationem a peccato mortali, non tamen a graui veniali. Denique excuſantur a periurio iuramenta comminatoria quibus parentes iurant ſe filios, & ſeruos occiſuros, eorum capita fracturos, & cet. Quicquid enim quando iurant non habeant animum occidendi, & frangendi capita, & inferendi graue nocumentum, & conſequenter videtur deeſſe veritas præſens, ipſi tamen quando iurant, putant ſe verum iurare, quia loquuntur per exaggerationem, & ita excuſantur a peccato mortali, non tamen a veniali graui, vt ſupra dictum eſt.

13 Committitur etiam periurium in iuramento comminatorio tempore futuro, id eſt tempore executionis. Et quidẽ ſi comminatio fiat de aliquo malo culpæ, ſiue mortali, ſiue veniali, poteſt, & debet non adimpleri, vt diximus de iuramento promiſſorio, vt v. g. ſi quis comminatus eſt percutere aliquem, aut diripere bona eius, aut impedire eum ab aliquo aſſequendo, &c. tenetur non exequi, vt patet. Qua ratione cum iuramenta parentum de punitione filiorum vt plurimum fiant paſſione, ira, & inordinata vindicta potius, quam ex bono correctionis (cuius rei ſignum eſt, quod ſi in eodem erraret filius, & mater non irata, non comminaretur punire illum) & conſequenter punitio hæc promittitur ſub ratione mali venalis, non obligant, ſecus autem eſſet, ſi vt bonum correptionis promitteret, quãuis ex ira, niſi

Digitized by Google

tunc etiam alia ex cauſa excuſarentur ab executione pœnę comminatæ, vt infra dicemus. Sin autem comminatio facta ſit de iuſta inflictione, aut procuratione mali pœnæ ſiue quoad corpus, ſiue quoad bona temporalia. tunc tria conſideranda ſunt; *Primum eſt*, quod ſicut iuramentum non eſt vinculum iniquitatis, ita nec melioris boni impedimentum. vnde ſi melius ſit abſtinere a comminati mali iuſti executione. non tenetur iurãs ad executionem iuramenti. Quamuis igitur pater, aut mater promittat, & comminetur caſtigare filium ob bonum correctionis, ſi tamen melius eſt poſt pacatam domum parcere, ne fletus conturbet totam domum. commutatur iuramentum in melius. Exemplo Dauid qui licet iuraſſet percutere Nabal cum domo eius. poſtea tamen ad preces Abigail mutauit in melius indulgendo; 1. Reg. 25. *Secundum eſt*, comminationem intelligendam eſſe ſecundum præſentem iuſtitiã, vnde qui iurauit iuſtam punitionem, poſtea petẽti veniam iuſtè parcat abſq. periurio, eo quod ceſſauit præſens iuſtitia, ſecundum q̃ iurauit propter conuerſionem in pęnitente. Quomodo licet Deus dicat ſæpè ſe caſtigaturum gentem, poſtea tamen ignoſcit ob pœnitentiam eorum. Et Dauid ad preces innocentis Abigail pepercit Nabal. quaſi iam ceſſauerit ratio præſentis iuſtitiæ ex alterius innocentis, & humilis ſupplicatione præueniente. *Tertium eſt*, quod pœnæ in hac vita non ſunt appetibiles niſi vt medicinæ, vel perſonæ puniendæ vel boni communis cauſa. Vnde quando comminata pœna ceſſaret habere rationem vtriuſque medicinæ non tenetur iurans comminationem iuratam adimplere. Quando autem id contingat, relinquitur iudicio prudentiæ, quæ eſt circa ſingularia occurrentia. Ex his tribus colligitur quare mater, quæ iurauit verberare filiũ, aut dominus qui iurauit verberare ſeruum, & poſtea parcit (vel ne turbet pacem domus. vel quia non eſt opus amplius talis pœnæ medicina, vel quia iudicatur melius parcere) non tenetur ad implendam comminationem iuratam. Quibus adde ſufficientem cauſam eſſe etiam ſatisfactionem mali patrati per pœnitentiam vel ipſius delinquentis, vel petitionem veniæ ab amico factam. Et quia melius eſt modo non punire, ſiue ob bonum pacis, ſiue alia iuſta de cauſa: Non tamen iuſta cauſa erit omittendi comminationem iuratam, quod iam ceſſaret bilis, furor. & voluntas caſtigandi, vt latius tradunt Caietan. in Summa verb. Periurium. §. 3. & in verb. Minari. & 2. 2. q. 89. artic. 7. & dub. 1. Nauar. in Manuali. cap. 12 num. 10 verſic. Decimo. Gre. de Val. to. 3. diſp 6. q. 7. punct. 3. Io. Pedrazza in expoſitione 2. præcepti, §. Sexto. Toletus in Summa lib 4. c. 22 in fin; & alij poſt Tabienam in verb. iurare. num. 11. verſic. Decimo poſt medium.

14 QVARTVM DVBIVM eſt, an peccent, & periuri ſint, qui honoris, vel amicitiæ cauſa ſe præuenientes, iurãt ſe non præceſſuros in exitu domus, aut ianuæ aut non velle ſedere in loco nobiliori, aut accipere aliquid ex amicitia, & ſimilia vt quotidie fit, & tamen contrarium faciũt. Ratio difficultatis ex vna parte eſt quia iuramentum promiſſorium libere factum de bono, quod non vergit in damnum alterius, ſeruandum ſub peccato eſt. Ex altera vero parte, cum tam facile violentur talia iuramenta, non videtur, quod intentionem habuerint ea ſeruandi.

RESPONDEO cum Tablena verb. iurare. numer. 11. verſic. Decimo. circa medium. Caiet. in 2. 2 quæſt. 89. ar. 7. dub. 2. Soto lib. 8. de iuſt. q. 1. ar. 7. poſt principium & Greg. de Valentia. tom. 3. diſp. 6. q 7 punc. 3. Quod in huiuſmodi actibus, in quibus de nullius agitur præiudicio, ſed potius de honoris animo, ac ſignis amicitiæ, duo præcipue conſideranda ſunt. Primo pia intentio iurantis, ſic enim iurando non intendit omnino ſic agere, ſed *quantum eſt in ſe*, niſi alteri id ſit ingratum, quam intentionem manifeſtat, cum ſtatim ad voluntatem alterius faciat oppoſitum. Quo pacto S. Petr. dixit Chriſto; *Non lauabis mihi pedes in æternum*. intendens, ſcilicet, quantum in ſe erat, & ſic nec iurando, nec faciendo oppoſitum deeſt iuramento veritas. Secundo conſideranda eſt qualitas ipſius actus, quia, ſcilicet, iurat in huiuſmodi ſæpè de his, quæ ſunt potius in poteſtate alterius, vt cum dicit. non venies mecum, non tranſibis hoc oſtium, non ſedebo ibi, non præcedam, &c. Hæc igitur. & ſimilia, quamuis pie interpretanda ſint, quantum eſt ex parte iurantis, a parte tamen rei indiſcreta ſunt iuramenta. Ideoque ſic iurans communiter peccat venialiter propter indiſcretionem, faciendo tamen oppoſitum periurus non eſt, quia non facit contra intentionem implicitam, & communiter cognitam in huiuſmodi.

15 QVINTVM Dubium eſt. Quænam conditiones in omni iuramento ſimpliciter facto ſubintelligendæ ſunt ex iure communi ad hoc, vt iuramentum obliget? Eſt autem quæſtio de iuramento promiſſorio, nam in aſſertorio nulla conditio ſubintelligitur, ſed ſolum requiritur, vt iurans verum iuret, vt ex dictis conſtat. In promiſſorio autem ſubintelliguntur multæ conditiones. quas colligunt gloſſa in cap. Quemadmodum in verb conditio. & ibi Panormit. num. 8. de iureiur. Angel in verb. iuramentum. 4. Sylueſt. in verb. iuramentum. 3. quæſtio. 1. & Gab. 3. diſt. 39. quęſt. 1. articulo ſecundo concluſ. 9. Tabie. verb. iurare. §. Decimo ſexto & Ioan. Bach. 4. diſt 25. quæſt. 14. articul. 6. Hoſt. titulo de iureiur §. Quod ſpecies. qui viginti conditiones aſſerunt, quæ tamen omnes commode ad tres reduci, & reuocari poſſunt.

16 PRIMA eſt, delatio authoritati ſuperioris In omni namque iuramento ius ſuperioris intelligitur exceptum. vt in cap. uenientes. de iureiu. & ideo in omni iuramento intelligitur, niſi contrarium præcipiat. aut uelit ſuperior, & hoc in eis rebus, quæ ſuperioris authoritati, & diſpoſitioni ſubiectæ ſunt, ſecus autem in eis, in quibus ſuperior non habet authoritatem, uel tantum habet authoritatem limitatam, ſecundum quam pręcipere poteſt. Hinc in omni iuramento uniuerſaliter tacitè intelligitur primo, ſi Deo placuerit. Arg. cap. Beatus. 22. quæſt. 2. & ibi gloſſa. unde Iacob. 4. dicitur; Dicatis, ſi Dominus uoluerit, & ſi uixerimus, faciemus illud. Sic etiam Papæ authoritas ſecundo excepta intelligitur in rebus ad eum ſpectantibus, ſaltem dum cauſa rationabilis exiſtat, ſic etiam cuiuslibet iudicis authoritas, ac uis præcipiendi intelligitur excepta in eis, quæ ſuæ iuriſdictioni ſubſunt. Vnde ſi quis iurauit ſoluere centum aureos in certo termino, ſi iudex per areſtam, aut alias prohibet. tenetur obedire iudici iuramento non obſtante. Vnde Federic. conſil. 91. format hanc quæſtionem: quidam clericus in minoribus ſcholaris filius familias exiſtens in ſtudio de uoluntate patris obligatus eſt iuramento non exire diſtrictum Bononienſem, niſi prius ſolueret debitum. ſed reuocatus a patre ad certum diem, petita, & obtenta licentia a creditore, rediit ad patrem, uel Epiſcopum, nunquid eſt periurus? Et concludit non eſſe periurum, tum ob præceptum patris. cui ex lege naturali, & diuina filius eſt obligatus, tum etiam propter iuſſum Epiſcopi; Significans omnem obligationem factam per filium, etiam cum iuramento, intelligi ſaluo iure patris. Hinc eſt, quod filiusfamilias uouere nequeat ſine conſenſu patris, excepto uoto Religionis, per quod ſoluitur patria poteſtas. argum. can. pueri. 22. quæſt. 5. Ex quibus conſtat in iuramento filij ſubintelligi exceptam authoritatem patris.

Quæ doctrina licet alias uera ſit, in caſu tamen a Federic. propoſito non ualet, quia, ut rectè notat Sylueſt. ubi ſupra quotieſcunque pater, aut epiſcopus, aut alius ſuperior conſenſerit iuramento ab inferiori facto, (ut in caſu propoſito contingit) non excuſatur inferior ex obedientia, quia nulla eſt, cum ſuperior ſe ſpoliauerit iure ſuo. ſecus autem dicendum eſſet, ſi filius, aut ſubditus iuraſſet non exire, donec ſolueret debitum inſcio patre, epiſcopo, aut ſuperiore, tunc enim non ualet iuramentum contra obedientiam ſuperioris, ut Sylueſt. uerb. iuramentum. 4 q. 16. annotauit, quia inferior obligare ſe nequit ad ſtandum in aliquo loco, niſi ſuperior tacitè, uel expreſſe conſentiat; unde religioſus obligare ſe nequit iuramento ad manendum in loco, nec ſeruus contra præceptum ſuperioris, aut domini ſui.

16 *Secunda eſt*, obſeruatio fidei, propter quam iuratur, quia non ſeruanti fidem fides ſeruanda non eſt argu. Reg. Fruſtra ſibi fidem. de reg. iur. in 6. intelligitur enim conditio

hæc

Digitized by Google

hęc in iuramento promiſſorio, ſi mihi fidem ſeruaueris, ut habetur in cap. peruenit. 2. & c. ſicut. 3. de iureiuran. Ideo ſi mulier contra fidem ſponſaliorum, vel matrimonij venerit licet vir iurauit eam in vxorem ducere, vel pro vxore ſemper tenere non obſtante iuramento poteſt non ducere. Ceterum vt hæc conditio ſane intelligatur, annotandum eſt ex Panor. in cap. peruenit. 2. num. 3. & 4. de iureiur. & Ang. in verb. iuramentum, 5. num. 17. Sylu. verb. iuramentum 4. quæſt. 13. Tabien. verb. Iurare. §. vigeſimooctauo. Sum. Cor. p. 3. tract. de iuramento, num. 22. & Coſmo Philiarco de officio ſacer. p. 2. lib. 3 cap. 16. dub. 3. obligatio, ſeu promiſſio duplex eſſe poteſt, quædam enim eſt reciproca, mutuo ſe reſpiciens, vt v. g. promiſi tibi certum quid, quia tu promiſiſti aliquid aliud, promiſi tibi equum, quia tu promiſiſti mihi centum, & tunc, ſi tu non adimples ex parte tua promiſſum, nec ego teneor adimplere ex parte mea: & ſic intelligitur illud, *Frangenti fidem fides frangatur eidem*, & ca. peruenit. 2. de iureiur. & c. Conſtitutus. de pœnis. & l. cum proponas. 2. C. de pactis, & Reg. Fruſtra de regu. iur. in 6. Sic ſi iurauit quis alicui ſeruire vſque ad tempus determinatum pro certo ſalario ſibi quolibet menſe ſoluendo, ſi alter non ſoluit ei ſalarium, nec ille tenetur ei ſeruire. Vnde infert Panorm. Quod ſi Doctor promiſit legere ſub certo ſalario, ſi non ſoluitur illi ſalarium, non tenetur legere. Sic etiam ſi quis promiſit cum iuramento ſeruire in bello ratione feudi, quod illi conceſſit, ſi auferat ei feudum, non tenetur illi ad ſeruitium, arg. ca. 1. ſi de feu. vaſal. Et ſi promiſi te non expellere de domo, etiam cum iuramento, ſubintelligitur, ſi ſolueris mihi canonem, alias ſi tu non ſoluis, poſſum te expellere, quia tu non ſoluis id, ratione cuius facta fuit promiſſio. l. quæro. §. inter locatorem, ff. de locat. Idem dicendum de patre, qui promiſit cum iuramento non exhæredare filium, ſubintelligitur enim niſi crimen ingratitudinis commiſerit. l. quidam cum filium, ff. de verbor. obligat. Ang. verb. iuramentum. 5. nume. 18. & nume. 20. Tabiena verb. iurare, §. 25. Idem dicendum etiam eſt, quando conditionaliter promiſi, puta, iuraui ire pro te Romam, ſi dederi mihi centum; ſi non das, non teneor, quia obligatio mea nō purificatur, niſi à tempore exiſtentis conditionis: vt l. cedere diem, ff. de verbor. obligat. & Inſtitu. de verbor. obligat. §. ex conditionali. Id quod procedit non ſolum quando alius non ſeruat promiſſum mihi ex negligentia, & voluntariè, vt putat Hoſt. ſed etiamſi non adimpleat promiſſum ex aliqua neceſſitate, puta, quia non poteſt. ſiquidem non teneor ego ad id, quod iuraui, quia iuramentum meum fuit tacitè conditionatum: ſic Panorm. in cap. ſicut 3. num. 6. de iureiur. D. Anton. & alij ab eo citati. Ang. verb iuramentum. 5. num. 18. Syluest. verb. iuramentum 4. quæſt. 13. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerd. part. 2. lib. 3. capit. 16. dub. 3. Summa Cor. part 3. tract. de iuramento. nume. 22. Quandoque autem obligationes non ſunt reciprocæ, nec mutuo ſe referuntur ad inuicem, ſed ad diuerſa, puta, promiſi tibi ſimpliciter certum librum, & iuraui, & tu etiam ſimpliciter promiſiſti mihi aliquid facere, & iuraſti; certè licet ego non adimpleam promiſſionem meam, tu tamen non euitas periurium, ſi non adimpleas promiſſionem tuam, quia ſimpliciter promiſiſti, & non ratione promiſſionis meæ, & de ſpecie ad ſpeciem non admittitur compenſatio, iuxta notata in c. 2. de depoſit & idem docent Panor. Angel. Syluest. & alij ſupra allati, poſt Cynum in l. cum proponas 2. C. de pactis.

18 TERTIA conditio reſpicit ſtatum rerum ipſarum, tam iurantis, quam eius, cui iuratur, & etiam rerum pro quibus, & ratione quarum iuratur, nec non ſtatum ipſius iuramenti, vnde intelligitur, ſi res in eodem ſtatu permanſerit. Vnde ſi quis vt officialis iurat, ceſſante officio, non tenetur. Item qui prelato iurat, vt tali, exempli gratia obedientiam, ſi cedit prælationi, aut deponatur, non tenetur ei ſubditus. Et qui iurauit accipere aliquam in vxorem, ſi fuerit illa fornicata, aut effecta leproſa, vel incurabiliter aliàs infirma, non tenetur ad iuramentum. Et qui iurauit reddere gladium, non tenetur. ſi repetatur in furia, nec erit periurus, quia cum promiſit, non cogitauit de furia, quæ ſuperuenit, de qua ſi cogitaſſet, non promiſiſſet. Sicut ait Gabr. qui in pingui fortuna iurat aliquid ſe daturum, ſi mutatur fortuna, vt præſtare non poſſit, non tenetur durante impotentia. Similiter ſi abſoluitur à iuramento ab eo; qui poteſt abſoluere ſubſiſtente cauſa rationabili, non tenetur iuramento, à quo fuerit abſolutus.

Denique ex omnium conſenſu, quando aliqua generaliter iurantur ſubintelligitur ſemper, ſi honeſta, licita, poſſibilis, moderata, &c. ſecundum intentionem illam, ſecundum quam ordinator iuramento obligari voluerit, & rationabiliter debuerit. Vnde per generale iuramentum ſeruandi ſtatuta, & ſtatuenda, & conſuetudines eccleſiæ, vniuerſitatis, aut communitatis cuiuslibet, non obligatur iurans niſi ad ea, quæ ſunt licita, & honeſta: Nam de alijs ordinator iuramenti nō intendit, nec iurantem obligare debet, aut poteſt. De quibus omnibus latius agunt authores, quos initio difficultatis huius citauimus. Hæc interim noſtro inſtituto ſufficiant.

De iuramenti virtute, & obligatione.
Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *In iuramento tam aſſertorio, quam promiſſorio eſt obligatio ſed diuerſimode.*
Iuramentum factum male per creaturas, ſeu per falſos Deos *ſeruandum eſt, & obligat, ſi licitum ſit, quod iuratur.*
2 *Iuramentum de eo, quod eſt peccatum mortale, aut veniale non obligat, ſed peccatum eſt illud ſeruare.*
3 *Iuramentum de re vana, aut indifferenti non obligat.*
4 *Iuramentum illicitum non ratione rei, de qua fit, ſed ob defectum alicuius debitæ circunſtantiæ obligat.*
5 *An iuramentum doloſum obliget, declaratur propoſitionibus ſubſequentibus nu* 6. 7. 8. 9. 10. 11.
6 Q*uando promittens, & iurans intentionem promittendi & iurandi habuit, non tamen animum adimplendi, peccat mortaliter.*
7 *Qui iurat aliquid cum animo iurandi, non tamen promittendi, & ſe obligandi, periurium mortale committit, contra illud, quod aſſerit* Greg. *de* V*alen.*
8 *An ſic iurans ratione iuramenti maneat obligatus ad implendum, quod iurauit.*
9 *Qui fingit ſe iurare, animum tamen iurandi non habet, nullam ex natura iuramenti obligationem incurrit, ſed ratione ſcandali, &c.*
10 *In foro exteriori iurans ſemper in dubio præſumitur habuiſſe animum iurandi, & ſe obligandi.*
11 *An qui ſic fingit ſe iurare ſemper peccet mortaliter.*
12 *An liceat uti verbis ſimulatorijs, & amphibologicis in iuramento promiſſorio ita ſcilicet, ut is cui iuratur, decipiatur.*
13 S*i quis metu coactus latroni petenti centum aureos, ſe daturum iuramento promittit, & non intendit, non tenetur perſoluere.*
14 *An iuramentum coactum, ſeu metu extractum ſit obligatorium.*
15 *Iuramentum metu extortum in conſcientiæ foro ſub mort. obligat quando, & quare.*
16 *Iuramenta per vim, & non ſolum per iniuriam extorta non obligant in foro exteriori.* Q*uare. & nu.* 17.
18 *An hæres ex vi iuramenti a defuncto teſtatore emiſſi illud præſtare obligatur, quod defunctus ſub iuramento promiſerat.*
19 *An qui iurauit alicui ſe facturum aliquid, eo mortuo teneatur ſub iuramento facere illud eius heredi.*
20 *Quare poteſt quis obligare ſe alicui & ſucceſſoribus eius non obligare ſe & ſucceſſores ſuos.*
21 *An minor viginti quinque annis aliquid iuramento præſtito confirmans ſine conſenſu tutoris in conſcientia obligetur ſeruare promiſſum.*
22 *An qui promittit cum iuramento aliquid facere, obligetur ſub mortali peccato id facere, licet velit ſoluere id, quod eius intereſt, cui iuratur.*

23 In-

23 *Iuriſtarum ratio adducta non valet, & quare.*
24 *An is, qui iurauit ſe ſoluturum certam quãtitatem pecuniæ, poſſit abſque periurio ſatisfacere per compenſationem.*
25 *Quid cenſendum ſit circa iuramenta facta in nomine alterius, vt a procuratoribus, & patronis nomine abſentium, & nu. 26. & 28.*
27 *Iuramentum fieri non poteſt per procuratorem etiamſi mandatum habeat ſpeciale quando, & quo caſu.*

CVM ea omnia hactenus expoſita ſint; quæ ad iuramenti naturam ſpectant, reſtat, vt eius effectus explicemus, inter quos hic præcipuus eſt, vt obligandi vim habeat, id quod apud omnes indubitatum eſt. Hoc enim ipſo, quod quis iurat, præcepto naturali Religionis ad aliquid obligatur; obligatio namque vt optimè docet S. Th. 2.2.q.89.art.7. ad aliquid faciendum, vel dimittendum refertur, atque adeo in iuramẽto tam aſſertorio, quam promiſſorio ſua ineſt obligatio, quamuis diuerſimodè. In aſſertorio enim obligatio eſt, vt res præſentes, vel præteritæ reſpondeant dictis; In promiſſorio autem, vt res futuræ dictis reſpondeant. Ad hoc enim obligat Religionis præceptum affirmatiuum de conſeruanda, & procuranda gloria diuina, vt verum efficiat illud, in cuius confirmationẽ teſtimonium Dei inuocauit, ne alioqui ſit quis, *Quantum in ipſo eſt*, cauſa, vt Deus falſum teſtatus ſit. Diuerſa tamen vt diximus, eſt obligandi ratio, ſiquidem in iuramento aſſertorio, quod eſt de præſenti, vel futuro, obligatio non eſt reſpectu rei, quæ iam fuit, vel eſt, ſed reſpectu ipſius actus iurandi, vt ſcilicet iuret id, quod iam verum eſt, vel fuit. In promiſſorio, autem quod præſtatur de his, quæ a nobis fienda ſunt, cadit econtra obligatio ſuper rem quam aliquis iuramento firmauit. Quiſquis igitur aliquid ſe facturum iurat, ad id faciendum obligatur, ad hoc vt veritas impleatur, ſi tamen alij duo comites adſint, ſcilicet iudicium, & iuſtitia, vt partim ex hactenus dictis, partim ex ijs, quæ infrius dicemus erit manifeſtum. Atqui vt materia hæc clarius exponatur, primo ponemus ea, quæ certa ſunt apud omnes, deinde vero, quæ dubia & controuerſa ſunt examinabimus.

PRIMO igitur certum eſt, quod iuramentum factum malè per creaturas, hoc eſt, exhibendo ipſis creaturis reuerentiam, quæ Deo debetur, ſeu factum per Deos falſos, ſeruandum eſt, & obligat iurantem dummodo licitum ſit quod iuratur. Sic c. etſi Chriſtus. ver. & quamuis. & ibi gl. Panorm. de iureiur. Alex. de Ales. p. 3 q. 31. memb. 3. art. 2. §. 1. S. Ant. p. 2. tit. 10. c. 4 §. 1. in fi. Gabr. 3. d. 39 q. 2. art. 3. dub. 3. Sotus lib. 8. de iuſt. q. 1. art. 3. Sylueſt verb. iuramentum. 4. q. 4. Couar. in c. Quamuis p. 1. §. 1. num. 5. 6. 7. & 8. de pac. in 6. & alij communiter. Ratio eſt, quia licet peccat iurando eo modo, quo non debet, ſeruando in fidem in re licita bene facit, quam ſi non ſeruaret, peccatum peccato adderet. Id quod etiam docet S. Auguſt. epiſt. 154. ad Publicolam, cuius verba referuntur in can. Monete. 22. q. 2. vbi ait, *volo te conſiderare, vt ſi quiſpiam per Deos falſos iurauerit ſe fidem ſeruaturum, ſi eam non ſeruauerit, nonne tibi videtur bis peccaſſe? Si enim tali iuratione promiſſam cuſtodierit fidem, ideo tantum peccaſſe iudicaretur, quia per tales Deos iurauerit, illum autem nemo reprehenderet, quia fidem ſeruauit. Nunc vero quia iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fidem fecit, quod non debuit, bis vtique peccauit.* Et per hoc patet, vt conſequenter docet S. Auguſ. quod *non eſt illicitum vti fide illius ad bonum, qui per falſos Deos iurat, nec per hoc peccato eius ſe ſociat, quo per dæmonia iurauit, ſed bono pacto eius, qui fidem ſeruauit.* vt cap. 3. dub. 2 & 3. latius expoſuimus.

Secundo certum eſt, iuramẽtum illicitum, hoc eſt, quod eſt de eo, quod eſt peccatum mortale, aut veniale, non obligat, ſed peccatum eſt illud ſeruare mortale, aut veniale iuxta qualitatem peccati, de quo fit, ſicut etiam peccatũ fuit ita iurare. Sic S. Tho. 2.2. q. 98. artic. 7. Caiet. & Petr. de Arragon. ibi. Alex. de Ales par. 3. q. 31. mem. 4. art. 1. Angel. verb. iuramentum. 5. §. 1. & 2. S. Bon. 3. diſt. 39 art. 3. q. 3. Richard. eadem diſtinct. art. 2. q. 3. Scotus ibid. Io. Bacch. 4. diſ. 25. q. 14. art. 5. Gabriel 3. diſtin. 39. qu. 1. art. 2. concl. 6. S. Ant. par. 2. tit. 10. cap 4 §. 2. Sotus lib. 8. de iuſt. qu. 1. art. 7. Sylueſt. verb. iuramentum 2. quæſt. 7. & verb. iuramentum. 4. q. 2. Tabiena verb. iurare. §. Decimo. Nauarrus in Manuali. c. 12. nu. 25. verſ. Decimoſexto. Coſmus Philiarchus de officio Sacerdot. par. 2. lib. 3. c 15. Sum. Cor. par. 3. tract. de iuramento. num. 21. Tolet lib. 4. c. 21. Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. c. 42. Bartol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 4. & alij. Ratio eſt, quia nemo poteſt ſe obligare ad peccatum, vt conſtat, cum iuramentum iniquitatis vinculũ eſſe nequeat. Vnde vt rectè notat Gabr. vbi ſupra, taliter iurans in ipſo actu iurandi peierat, non autem poſtea dum iuramentum non ſeruat, quia in ipſo iurandi actu Deum quodammodo contemnit, & irreueretur, non autem cum oppoſitum eius, quod iurauit, facit.

3 *Tertio* certum eſt, iuramentum illicitum, hoc eſt quia eſt de re vana, & indifferenti, quæ licet in ſe mala non ſit, non tamen ob id eſt bona, eo quod nec cedit in honorem Dei, aut propriam, ſeu proximi vtilitatem, vt v. g. de non tranſeundo per talem locum, aut de non ingrediendo talem domum, aut de non loquendo cum aliquo homine particulari, puta, Martino, non obligat. Intelligitur autem hoc, quouſque res iurata manet indifferens, vt v. g. iuramẽtum de non tranſeundo per talem viam, quouſque tranſitus ille ſit res indifferens, non obligat, ſi enim ſic iuraret ob euitandam occaſionem peccati, tunc, quia eſſet de re bona, obligaret. Sic S. Ant. p. 2. tit. 10. c. 4. §. 2. circa medium, Syluestr. verb iuramentum 4. q. 1. §. Sexto. Ang. verb. iuramentum. 5 num. 5. Tabiena verb. iurare. verſ. Decimo. Caiet. in Summa verb. periurium, §. 2 Sotus lib. 8. de iuſt. q 2. art. 3. concluſ. 5. Petr. de Arragon. 2.2. qu. 89. art. 3. in explicatione ſecundæ qualitatis iuramenti, Iuſtinæ, d. 5. & 6. Nauar. in Man. cap. 12. num. 12. & num. 17. Sum. Cor. p. 3. tract. de iuramento num. 19. in fin. concl. 5. & nu. 21. §. Quoad tertium membrum. Lud. Lopez p. 1. inſtru. conſcientiæ cap. 42. Coſmus Philiarchus de off ſacerd p. 2. lib. 3. cap. 15. & alij. Ratio eſt, quia iuramentum obligat ſeruare promiſſum, vbi verè exiſtit promiſſio promiſſio autem tunc ſolum eſt, quando res promiſſa cenſetur aliquo modo vtilis, cum igitur iuramentum de re omnino indifferenti reddatur omnino inutilis, & inefficax, non eſt promiſſio. Ergo iuramentum adiunctum nullam inducit obligationem. Vnde manente re iurata in ſua indifferentia nulla inducitur obligatio, ſecus autem ceſſante tali indifferentia. Hinc fit, quod, ſi in illa via, per quam ſe nunquam tranſiturum temere iurauit, venit mulier ad habitandum, quam inhoneſtè amat, & per illam tranſeundo eſt ei occaſio peccandi mortaliter, pro tempore illo, quo ratione occaſionis peccandi actus redditur bonus, & licitus, iuramentum obligat. Pari ratione, qui iurauit ſe non habiturum talem, aut talem in ſuum miniſtrum, aut quod non loquetur cum tali de tali re, vel non ibit ad officinam ſuã, vt aliquid emat, vel quod non coquet ad furnum ſuum, non obligatur ad ſeruandum tale iuramentum tanquam de re indifferenti, & vana emiſſum. Intellige tamen iſtum caſum verum eſſe, quando quis ſolum ex ſe iurat, quia ſecus eſſet, ſi conueniſſet cum proximo ad tale aliquid faciendum ex pacto, aut alio bono reſpectu, & ita iuraſſet ei, quia tunc obligatus eſſet, vt rectè Ang. verbo. iuramentum, 5. §. Quintus, & Nauar. in Man. c 12. num. 17. annotarunt.

Quarto, Iuramentum illicitum non ratione rei, de qua
4 fit, ſed ob defectum alicuius circunſtantiæ debitæ, puta, diſcretionis, & iudicij, obligat. Ratio eſt, quia tale iuramẽtum non eſt ſimpliciter inualidum, & eius adimpletio non impedit ſalutem animæ, aut profectum eius, ergo ſeruandum eſt. arg c ſi vero. de iureiur. vel ſi adeſt iuſta cauſa, petenda eſt abſolutio, nec propria auctoritate infringi poteſt, vt v. g. Iurauit ille, qui non eſt ſui iuris, donec irritetur, illud ſeruare tenetur. arg. cap. pueri. 22. q. 5. Item iurauit quis ex ira, ſi impetus iræ non fuerit talis, ac tantus, quod induceret quandam mentis alienationem, tenet iuramentum, etiamſi, quod iurauit ex impetu iræ, non iuraſſet omnino deliberatè, ex Angel. verb. iuramentum. 5. §. 8. Syluestr. verb. iuramentum 4. q 9. S. Ant. par. 2. tit. 10. c. 6. §. Quartus caſus. Sum. Corona par. 3. tract. de iuramento. nu. 34. Coſmo. Philiar. de off. ſacerd p. 2. lib. 3. c. 15. in fi.

Quia

Digitized by Google

Quia in bonis non requiritur longa, & multa deliberatio; ſed ſufficit liber conſenſus. Hæc igitur omnia cum certa ſint, alia tamen dubia, & controuerſa ſunt. Eſt igitur

5 PRIMVM DVBIVM, an iuramentum doloſum obliget? *Vt ſoluamus*, & explicemus hanc difficultatem, annotandum eſt ex Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. circa quartum, in iuramento promiſſorio (de quo nunc agitur) tria conſideranda eſſe; *Primum* eſt ipſa promiſſio; *Secundum* eſt iuramentum, quo promiſſio firmatur, quæ duo ſunt in præſenti, quando iuratur, *Tertium* eſt obſeruatio, & adimpletio promiſſionis, quæ in futuro expectatur, quæ tria ſũt exterius, & his trib. ad extra reſpondent alia tria interius in mente iurantis, quorum *Primum* eſt intentio promittendi, & obligandi ſe; *Secundum* eſt intentio iurandi; *Tertium* eſt intentio adimplendi promiſſum. Et ex defectu alicuius horum trium iuramentum eſt mendax; eſt enim mendaciũ falſa vocis ſignificatio cum intentione fallendi. Exemplũ primi patet in illis, qui licet iurent ſe facturos, in corde tamen non promittunt, ſed mendacibus verbis ſimulant ſe promittere. Exemplum ſecundi patet in his, qui licet ore proferant verba iuramenti ſibi nota, non intendunt tamẽ iurare, ſed verbis mendacibus ſimulant ſe iurare. Exemplum tertij patet in illis, qui promittunt, non tamen adimplere promiſſum intendunt. Difficultatem hanc tractant S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 4. Alex. de Ales p. 3. q. 31. memb. 4. art. 3. & S. Bonau. 3. diſt. 39. art. 3. q. 1. Rich. ibid. art. 2. q. 1. Scot. eadem diſt. art. 3. litera K. Gabr. 3. diſtinct. 39. q. 1. art. 2. concluſ. 5. S. Ant. p. 2. tit. 10. c. 6. verſ. Quintus caſus. Ang. ver. iuramentum. 5. nu. 2. verſ. Decimoſeptimo. Syluter. iuramentum. 4. q. 8. 17. & 19. Tabiena ver. iurare num. 12. 14. & 15. Caiet. vbi ſup. Sotus lib. 8. de iuſt. q. 1. artic. 7. circa argumentum 4. Pet. de Arrago. 2. 2. q. 89. art. 7. Nau. in Manuali, c. 12. nu. 13. verſ. Decimoquarto. Couar. in c. quamuis p. 1. §. 5. nu. 2. de pactis, in 6. Gregor. de Valentia. to. 3. diſput. 6. q. 7. punc. 4. dub. 2. Sum. Cor. tract. de iuram. p. 3. nu. 19. & nu. 24. Emanuel Rodriquez p. 1. Sum. c. 192. concl. 4. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſciẽtiæ c. 32. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. p. 2. li. 3. c. 16. & alij. Quorum aliqui, vt S. Bonauen. Richar. Gab. docent obligare in foro exteriori, non autem in foro conſcientiæ. Ceterum vt res hæc clarius exponatur, ſequentes propoſitiones ex frequẽtiori Doctorum conſenſu afferemus.

6 PRIMA PROPOSITIO: quando promittens, & iurans intentionem promittendi, & iurandi habuit, non tamen habuit animum adimplendi promiſſum, peccat mortaliter & ad promiſſa implenda obligatur, ſiue vi, ſiue iure tale faciat iuramentum. Sic Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. Sotus lib. 8. de iuſtit. q. 1. art. 7. Petr. de Arragon. 2. 2. q. 89. art. 7. concluſ. 3. Greg. de Valentia tom. 3. diſp. 6. q. 7. punct. 4. Sum. Cor. tract. de iuramento par. 3. nu. 19. conclu. 1. Coſmus Philiarchus de off. Sacerdot. par. 2. lib. 3. c. 16. & alij. Exemplum ſit in eo, qui profitetur religionem, & non ſolum voto, ſed etiam iuramẽto ſe obligat ad tria vota ſubſtantialia religionis, animo tamen nõ piè, & religioſè, ſed diſſolutè, & luxurioſè viuendi; talis enim non ſolum mortaliter peccat, ſed etiam tenetur promiſſum obſeruare. Eſſe peccatum mortale conſtat, quia in iuramento promiſſorio ſunt duo, vnum eſt animus faciendi ea, quæ quis iurat; Alterum obligatio, ſeu executio operis promiſſi in futuro; reſpectu primi eſt aſſertorium, reſpectu ſecundi eſt promiſſorium; ſed iurans aſſertiuè falſum, peccat mortaliter, efficiendo, quantum in ipſo eſt, Deum fallacem. Ergo iurans & promittens abſque animo adimplendi, & efficiẽs falſam orationem exteriorem, quam iuramento confirmat, peccat mortaliter. Quod vero iuramentum hoc obligatorium ſit, patet, quia duæ illæ priores intentiones, ſcilicet, promittendi, & iurandi, vere illum obligant ad iuramentum adimplendum: effectus enim naturalis iuramenti eſt obligare iurantem, dummodo id quod iuratur, materia vera iuramenti ſit; defectus autem animi ad obſeruandum non tollit vinculum iuramenti, vnde eo non obſtante tali iuramento obligatur.

7 SECVNDA PROPOSITIO: Qui iurat aliquid cum animo iurandi, non tamen promittendi, & ſe obligandi, (vt patet in his, qui licet iurent ſe aliquid facturos, in corde tamen non vere promittunt, ſed verbis mendacibus ſe promittere ſimulant) periurium mortale committit. Sic Petr. de Arrag. 2. 2. quæſt. 89. art. 7. concluſ. 5. addens id verum eſſe, ſiue ſua ſponte, ſiue coactus iuret. & Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. & verb. periurium, §. 2. vbi abſolute ait eſſe periurium mortale. & Sylu. verb. iuramentum, 4. q. 7. verſic. Secundum. & qu. 8. Rodriquez p. 1. Sum. cap. 192. concluſ. 4. num. 4. S. Bonau. 3. diſt. 39. art. 3. quæſt. 1. Richard. ibi. art. 2. quæſt. 1. ad ſecundum, & in corpore articuli Scotus eadem diſt. art. 3. litera k Gabriel 2. diſt. 39. quæſt. 1. artic. 2. concluſ. 5. qui omnes abſolutè etiam volunt peccatum eſſe mortale. Greg. de Valentia tom. 3. diſp. 6. q. 7. puncto 4. §. Tertio modo. qui putat eſſe peccatum veniale ſolum, quando rationabiliter ab eo iuramentum exigitur, ſic decipiendo alterum abſque cauſa rationabili; ideo autem mortale eſſe negat, quia nihilominus manet obligatus ratione iuramenti, & ita non eſt pernicioſa proximo illa deceptio; at vero quando irrationabiliter petitur, ſic iurando nihil peccat. Et licet hoc ſecundum eius dictum verum ſit, primum tamen eſt falſum, quia ſic iurãdo intentio eius non confirmatur verbis exterius prolatis, vnde deeſt veritas præſens, id quod mortale eſt; Et deinde ſicut ille, qui iurauit animo iurandi, & non ſeruandi promiſſum, peccat mortaliter, vt ex prima propoſitione conſtat, quia non habet animum conformem iuramento, vt ipſemet Gregor. de Valentia, vbi ſupra, §. Primo modo, docet; A fortiori peccabit mortaliter, qui habet animum iurandi, ſine animo promittendi, & obligandi ſe, cum in iſto longius diſtet animus à verbis, quæ iuramento confirmat, quam in illo. Vnde non ſibi videtur conſtans, & conformis Gregorius de Valentia, vt conſtat, nec valet ratio eius; quia etiam in caſu primæ propoſitionis manet vere obligatus, ratione iuramenti, & tamen in eo caſu peccat mortaliter. Ergo etiam in caſu præſenti. Ratio igitur, cur peccat mortaliter, eſt, quia ex iuſta cauſa iurans tenetur veram illam orationem exteriorem facere, quam iuramentũ cõfirmat, vnde adducendo Deum in teſtem falſitatis peccat mortaliter.

8 Quod ſi petas, an ſic iurans maneat obligatus ratione iuramenti ad id adimplendum, quod iurauit? S. Bonau. 3. d. 39. art. 3. q. 1. Rich. ibid. art. 2. q. 1. Scotus ibid. artic. 3. littera k. Gabriel 2. d. 39. q. 1. art. 2. concl. 5. docent in foro eccleſiæ exteriori teneri ad ſeruandum promiſſum, quia eccleſia iudicat de his, quæ patent: verba autem ſignificãt obligationem. In foro autem conſcientiæ interiori putant non manere obligatum; & idem docet Syluest. verb. iuramentum. 4. q. 19. quem ſequitur Coſmus Philiarch. de offic. Sacerd. par. 2. lib. 3. c. 16. quia in priuatis obligationibus nullus non intendens ſe obligare coram Deo obligatur, quia Deus iudicat ſecundum ſecreta conſcientiæ. Nam homo accipit verba ſecundum quod foris ſonant, Deus vero ſecundum quòd intus concipiuntur. Hinc 1. Reg. 16. dicitur. *Homo videt, quæ patent, Dominus autem intuetur cor.* & c. Humanæ aures. 22. q. 5. dicitur. *Humanæ aures talia verba noſtra iudicant, qualia foris ſonant; diuina vero iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur.* Nec tamen, inquiunt, reportat talis commodum ex peccato ſuo, eo, quod ſi non doloſè iuraſſet, obligatus eſſet, nunc autem obligatus non eſt, quia doloſè iurando peccauit mortaliter, quoſt peius eſt, quam ſit obligatio ad ſeruãdum iuramentum. Addunt tamen præfati authores, ſic doloſè iurantem obligari in conſcientia ad hoc, vt is, cui iurauit, ex dolo ſuo non lædatur, ſecundum illud 1. Theſſal. 4. *Ne quis ſupergrediatur, & circumueniat in negotio fratrem ſuum.*

9 Alij vero, vt Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. Sotus lib. 8. de iuſtitia q. 5. art. 7. circa reſponſionem ad 4. Couar. in c. Quamuis, p. 1. §. 5. nu. 2. de pactis in 6. Pet. de Arragon. 2. 2. q. 89. art. 7. concl. 4. Gregor. de Valentia to. 3. diſ. 6. q. 7. puncto 4. §. Tertio modo Sum. Corona par. 3. tract. de iuramento. nu. 19. concluſ. 3. Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſcientiæ. cap. 42. Emanuel Rodriquez par. 1. Sum. c. 192. concluſ. 4. quibus fauet S. Tho. 2. 2. qu. 98. art. 7. ad 4. ſic iurantem etiam in foro conſcientiæ obligari ad adimplendum promiſſum, Id quod procedit, ſiue dolo, ſiue coactè iurauerit,

vt

Digitized by Google

vt expreſſe notant Rodriquez, & Arragon. vbi ſupra. Ratio eſt, quia obligatio eſt intrinſecus. & naturalis effectus iuramenti, ſicut ignis calefacere. ita vt animus iurandi ſeparari nequeat ab obligatione ſeruandi promiſſum. Et confirmatur, quia ad iuramentum promiſſorium rationes veritatis ſunt neceſſariæ, vna, vt qui iurat, habeat intentionem adimplendi, quando iurat, altera, vt poſtea in executione, ſi materia licita ſit, & honeſta, id efficiat verum, quòd iurat. Implicat ergo aliquod eſſe verum iuramentum, & non inducere obligationem, verum vel dicẽdi, vel faciendi. Atque ita patet ſolutio argumenti in contrarium, obligatio enim inſeparabilis eſt à iuramento, vt dictum eſt, & qui voluntatem iurandi habet, virtualiter, & implicite illa voluntate vult omnia, quæ neceſſario conſequuntur ex iuramento. & conſequenter virtualiter & implicite vult promittere. Obligatio enim reſpectu iuramẽti, non nititur voluntate iurantis, ſed iure naturali per ſe annexa eſt iuramento, vnde non eſt in poteſtate iurantis ſeparare illam à iuramento.

9 TERTIA PROPOSITIO: Qui fingit ſe iurare, animum tamen iurandi non habet, nullam ex natura iuramẽti obligationem incurrit, ſiue iure ſiue iniuria requiſitus iuret. Sic Caiet 2.2.q.98.art 7.in reſp.ad 4. §. *Ex quibus patet. verſic. ſi autem tertio modo.* Sotus lib. 8. de iuſt. quæſt 1. artic. 7. in reſponſione ad 4. Petr. de Arragon. 2.2 quæſt. 98. artic. 7. concluſ. 6. Gregor. de Valen to. 3. diſput. 6. q. 6. puncto 4. §. Quarto modo. Conar. in c Quamuis. p. 1. §. 5. numer. 2. de pact. in 6. Sum. Cor. p. 3. tract. de iuramento. nu. 19 concl. 2. Coſm. Philiar. de offic. Sacerd. par. 2. lib. 3. c. 16. Lud. Lopez p. 1. inſt. conſcientiæ. c 42. Ratio eſt quia cum iuramentum ſit actus humanus, vbi non eſt voluntas, & intentio iurandi, ibi vere nullum eſt iuramentum, ſed ſimulatio tantum iuramenti & conſequenter nulla inde naſcitur obligatio abſolute & ex ratione iuramenti, quia ad ea quæ honeſta ſunt, & ad quæ lege non aſtringimur, niſi ex propria voluntate obligari non poſſumus. Dixi, *abſolute, ſeu ex ratione iuramenti*, quia, vt p̃fati authores Caiet. Sotus, Con. & Sum. Coro docent, certum eſt eum teneri ratione ſcandali ad ſeruandum, ſi detur, ſi quis enim in publico, & ſolemniter iurauit, quamuis ficte in re alicuius momenti. ſi perſuadere illis non poſſit ſe non verè iuraſſe, tenetur ſub peccato mortali ſeruare iuramentũ ne det ſcãdalum, & periurus habeatur. Similiter tenebitur ratione iniuriæ, ſi cum deceptione fiat, vt ſi quis animo Venereo puellæ iuret ſe eam accepturum in coniugem abſque animo tamen iurandi. is copula ſecuta tenetur ſtare promiſſioni ex lege iuſtitiæ, non ex vi iuramenti, ex Soto, Lopez, & Sum Cor. loco proximè allato. Si vero nec ſcandalum, nec iniuria intercedat, tunc qui iurauit abſq; animo iurandi, poteſt abſque peccato non adimplere, quod finxit ſe iurare.

10 *Notandum* tamen eſt, quod in foro exteriori iurãs ſemper in dubio præſumitur habuiſſe animum iurandi, & ſe obligandi etiamſi coram Deo talem animum non habuerit. Dixi in foro exteriori, quia coram Deo ille, qui dubitat, vtrum iurauerit, necne, vel dubitat, an habuerit verã intẽtionem iurandi, & obligandi ſe, necne, talis ſecundum aliquos coram Deo deobligatus manet a vinculo iuramenti. In dubio enim melior eſt conditio poſſidentis; ceterum iuxta ea, quæ lib. 1. c. 13. dub 7. de voto, diximus (vtrobique enim par ratio eſt) mihi placet contraria ſententia. ſ. interpretandum eſſe iuramentum cum animo vero emiſſum fuiſſe, quia in dubijs, quantum fieri poteſt, pars tutior eligenda eſt. arg. c. Iuuenis. de ſponſalibus, vt latius ibi probauimus.

11 *Si quis* autem petat, an qui ad iſtum modum fingit ſe iurare, ſemper peccet mortaliter. non ita conſtat apud authores. Nam Caiet 2.2. qu. 89. art. 7. circa reſponſionem ad 4. §. Ad hoc dicitur. abſolutè vult eſſe peccatum mortale; ſiue ille, qui fictè iurat, ſpontanee iuret, ſiue coactus vi, cui conſentit Emanuel Rodriquez p. 1. Summæ c. 192. concluſ. 4. Alij tamen vt Sotus lib. 8. de iuſtitia, & iure q 8. art. 7. circa reſponſionem ad quartum argumentum principale, Conar. in cap. Quamuis. p. 1. §. 5. nume, 2. de pactis in 6. Petrus de Arragon. 2.2. q. 89. artic. 7. in fine concluſ. 6. Gregor de Valent. tom. 3. diſput 6. q. 7. puncto 4. §. Quarto modo. Sum. Coron. p. 8. tract. de iuramento. numero 19 §. Secundus dolus. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſcientiæ. cap. 42. in fine, & alij cum diſtinctione reſpondent. Nam vel id, in quo fingo me iurare, eſt falſum, ſiue in præſenti, quia non ita ſe res habet, ſiue in futurum. quia non habeo animum id adimplendi, & tunc, ſiue vi, ſiue iniuste cogar ad iurandum, pecco mortaliter, ex Soto, & Petro de Arragona, vbi ſupra, vbi Sotus dat exemplum de eo, qui iniuſte rogatur à latrone, vt iuret ſibi tantam numerare pecuniam, ipſeque iurat, ſine intentione tamen iurandi. Quo caſu iurans peccat mortaliter, quia licet non ſit iuramentum interius, eſt tamen diuini nominis ad aliquam rem confirmandam exterior inuocatio, quæ quidem eſt actus religionis. Atque adeo applicata materiæ repugnat, quale eſt mendacium, afferendo nomen Dei in teſtimonium falſi eſt grauis irreuerentia, & iniuria diuini nominis, & peccatum mortale. Confirmatur autem a ſimili; Nam qui ſolo cultu exteriori colit idola, vt fecit Marcellinus Papa, ſine animo interiori colendi, peccat mortaliter, vt conſtat, & non ob aliam rationem, niſi quia actum externi cultus applicat ei, cui non debetur. Ergo a ſimili, qui exterius tantum Dei nomen in teſtem inuocat ad confirmationem mendacij, peccat mortaliter. **Vel** qui ſic fictè iurat, vtitur iuramento ad confirmandam veritatem, & tunc ſi quis cogitur iuridice, & ab habente authoritatem exigendi iuramentum, & iuris ordine ſeruato, vt iuret, aut etiam a priuato, qui rationabiliter exigit iuramentum, peccat mortaliter ſic dolosè iurando; facit enim contra finem iuramenti, & iniuriam grauem, & notabilem deceptionem infert ei, qui ius habet ad verum iuramentum, & præterea in hoc caſu tenetur iurare, & iuramentum adimplere ad mentem alterius, præterquam quod huiuſmodi fictione, & mendacio, ſubuertitur omnis ratio publicæ iuſtitiæ, & contractuum humanorum, ſolent enim homines, vt certi ſint de rerum veritate, quas quærunt, exigere iuramenta, ad quorum mentes, & intentiones alter iurare tenetur. Sin vero iuramentum per iniuſtitiam extorquetur, & in caſu, quo alter non tenetur iurare, tunc quidem ſic iurans non peccat mortaliter, vt falſo putat Caiet ſed tãtum venialiter. Nam cum alter tunc non habeat ius ad verum iuramentum, non facit is, qui ſic dolosè iurat, contra finem iuramenti, nec intus, aut extra falſum iurat, ſed ſolũ fingit per illud teſtimonium veritatẽ confirmare, quam re vera non confirmat, id quod ſolum veniale peccatum eſt, cum ſit mendaciũ officioſum, quo quis iniuriã ſibi illatã cauet, vt rectè Sotus, Pet. de Arragon. Greg. de Valen. Sum. Cor. & Lopez animaduertunt. Et quæ in hoc dubio primo dicta ſunt, intelligi debent de his, qui planis verbis contra mentem iurant.

12 SECVNDVM Dubium eſt, an liceat vti verbis ſimulatorijs, & amphibologicis in iuramento promiſſorio, ita. ſ. vt is, cui iuratur, decipiatur? Reſpondeo cum S. Th. 2.2. q. 89. art. 7. ad 4. Alex. de Ales. p. 3. Sum. q. 31. mẽb. 4. Caiet. 2.2. q 89 art. 7. ante fi. Petro de Arragon ibid. concl. 7. Sylueſt. verb iuramentum. 2. q. 2. Nau. in Manual. c. 12 nu. 8. verſic. Nono. Sum Cor. p. 3. tract. de iuramento. num. 17. Greg de Val. to. 3. diſp. 6. q. 7. puncto 5. verſ. Secundo modo. Soto lib. 8. de iuſt. q. 1. art 7. ante fin. Coſino Philiarcho de offic. Sacerd p. 2. lib. 3. c. 14. Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſ. c. 42. Pedrazza in explic. præcepti. 2. §. 5. Tol. li. 4. Su. c. 21. Notab. 2. & c. 22. in princ & alijs. Quod tam in iuramento aſſertorio, quam in promiſſorio iuridicè requiſitus vti tenetur verbis planis, & iurare debet ad intentionem eius, cui iuratur, alioquin peccat mortaliter, etiamſi verũ ſit ſecundum intentionem iurantis, vnde Iſid. li. 2. de Summo bono. c. 31 & refertur 22. q. 5. can. Quacunque. dicitur. *Quacunque arte verborum quis iurat, Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille, cui iuratur, intelligit. Dupliciter autem reus eſt, quia & nomen Dei in vanũ aſſumit, & proximum dolo capit*, & tenetur nihilominus ſub mortali iuramentum adimplere ad mentem eius, qui illud legitimè requiſiuit. Ratio eſt, quia ille in hoc caſu ius habet ad exigendum iuramentum. Ergo alter tenetur verbis ſimplicibus, & ad mentem eius iurare, cũ iuramentum

Digitized by Google

mentum introductum ſit ad confirmationem veritatis rei, quoties opus eſt iuramento ad illius confirmationem, & cum iurans in tali caſu cauſam legitimam non habeat vtendi verbis ambiguis, & dubijs & detorquendi iuramentum in alium ſenſum, quam concipit is, qui iuridice interrogat, conſequenter vtendo verbis amphibologicis peccat mortaliter, & iuramentum nihilominus adimplere tenetur. Sin vero iuramentum irrationabiliter requiſitum fuerit, vtendo verbis ambiguis, quæ verum ſenſum generant ſecundum mentem iurantis, quamuis falſum iuxta intelligentiam alterius, non peccat, nec iuramentum ſecundum mentem alterius adimplere tenetur. Quod nõ peccet, ex eo conſtat, quia verum iurauit, quamuis non illud verum, quod alter volebat, qui ſibi imputare debet, quod deceptus ſit, cum ſine cauſa iuſta alterum ad iurandum adegit. Quod etiam non teneatur adimplere iuramentum ſecundum mentem alterius, patet, quia non fuit iuratum ad mentem eius, ſed ad mentem ipſius iurantis, id quod fieri iuſte potuit, cum alter nullum ius haberet exigendi iuramentum ab eo. Hinc infertur ... lib.

13 *Primo*, quod ſi quis latroni petenti promittens, inquit, mihi ſub iuramento, te mihi daturum centum aureos, coactus, & metu iurat ſe daturum, concipiendo intra ſe, ſi debi illos debeo, aut ſi mihi placuerit, non peccat, nec tenetur illos perſoluere, ſi illi alias antea non debebat, aut ſi etiam iurauerit, non intendit vere dare: ſi enim antea debebat, aut cum iurauerit, vere intendebat dare, tunc in his duobus caſibus tenebitur dare, alias non. Sic Sotus lib. 8. de iuſtitia q. 1. art. 7. in fin. Syl. verb. iuramentum. 4. quæſt. 9. verſic. ſecundum. Nauar. in Manuali, cap. 12. num. 14. verſic. Decimoquinto. Gregorius de Valentia tom. 3. diſp. 6 q. 7. puncto 4. § ſecundo modo in fine. Emanuel Rodriquez par. 1. Summæ. cap. 192. concluſ. 3. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ ca. 42. & Tolet. lib. 4. Summæ c. 22. quicquid Caietanus 2. 2 q. 89 art. 7. contradicat. Ratio eſt, quia ſic iurando non mentitur, ſed dicit verum iuxta mentem propriam, quamuis non iuxta mentem latronis, ad cuius mentem non tenetur iurare, & proinde nec peccat, nec aureos illos perſoluere tenetur, quandoquidem non id iurauit. Quibus addo, quod ſi latro ſub iuramento interrogat, an vtatur amphibologia in pronunciatione facienda, licebit etiam tunc illa vti, iurando; verbi gratia, iurare ſe neque vti, neque vſurum amphibologia, ſub intelligendo intra ſe ad dicendum ſibi, cum enim hoc totum verum ſit, non committit mẽdacium, nec conſequenter periurium.

Secundo infertur, quod mulier habens ſecretum impedimentum, propter quod non poteſt cohabitare viro, & propterea excommunicationem patitur, poſtea in articulo mortis ad effectum obtinendi abſolutionem, ſi iuret ſe cohabituram viro, intelligendo intra ſe, ſi id ſine peccato fieri poſſit, ſi poſtea conualeſcat, nec cohabitare voluerit, rea periurij non erit ex Nauar. in Manuali, cap. 12. nu. 9. verſ. Nono, in fi. & Ludou. Lopez. p. 1. inſt. conſc. c. 42.

14 TERTIVM Dubium eſt, an iuramentum coactum ſeu metu extractum obligatorium ſit, de hac re agunt S. Th. 2. 2 q. 89 art. 7. ad 3. & q. 98. art. 3. ad 1. Alexand. de Ales p. 2. Sum. q. 11. mem. 4 art. 4 § 2. S. Bonau. diſt 39 art. 3. q. 2. Richard. ibid. art. 2. qu. 2. Dur. ead. diſt. q. 1. Gabr. 4. diſt. 39. quæſt. 1. artic. 2. concl. 8. Io. Bachonus. 4 diſtin. 25. quæ. 14. art. 3. Panorm. in cap. ſi vero. num 9. de iureiur. S. Ant. p. 3. tit. 10. cap. 6. §. Quintus caſus. Angel. verb. iuramentum. 5. §. Nonus. Syluest. verb iuramentum. 4. qu. 7. Caiet. 2. 2. quæſt. 89. art. 7. circa 3. Sotus lib. 8. de iuſt. quæſt 1. art. 7. Nauar. in Manuali cap. 12. nu. 14. verſic. Decimoquinto. Couar. in cap. Quamuis p. 1. §. 5. nume. 3. de pactis, in 6, Sum. Cor. p. 3. tract. de iuramento num. 12. Petr. de Arragon. 2. 2. quæ. 89. arti. 7. Gregor. de Valen to. 3. diſp 6. q. 7. puncto 4. Ludo. Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. cap. 42. Coſmus Philiarcus de offic. Sacerd. part. 2. lib. 3. ca. 16. & alij. Qui omnes ſuppoſitis circumſtantijs ad iuramentum, puta, quod verum iuretur, vt in aſſertorio, quando dominus cogit ſeruum, vt iuret, an Petrus hoc, vel illud fecerit, & maritus cogit vxorem, vt dicat, an adulterium commiſerit, & ſic de alijs, tenetur verum dicere, aut ſecundum mentem ſuam, quando iniuſte petit, & non ſecundum mentem marit, aut ſaltem non mentiri, debet enim homo omnia mala potius pati, quam falſo iurare, & peccare, ex S. Auguſtino lib. 1. ciuit. capitu. 18. & refertur in capit. Itane. 22 qu. 5. & ſuppoſito quod factum ſit de re alias licita, & denique ſuppoſito, quod iurans animum habuerit iurandi, & ſe obligandi, & ſuppoſito metu cadente in virum conſtantem; His, inquam, omnibus ſuppoſitis præfati authores duo docent, *vnum eſt*, iuramentum hoc metu extortum obligare in foro conſcientiæ, etiam ſub peccato mortali; *Alterum eſt*, talia iuramẽta per vim, & non ſolum per iniuriam extorta in foro eccleſiæ exteriori non obligare, hoc eſt, non dari actionem in iudicio contra eum, qui iurauit, ſed potius dari illi ius repetendi, ſi dedit, quod promiſit.

15 Primum patet ex c. Si vero. de iureiu. vbi Alexand. Papa III. determinat negligenda non eſſe huiuſmodi iuramẽta coacta, *niſi quando ſeruata vergerent in interitum ſalutis æternæ*, additq; Summus Pontifex ita ſe determinaſſe, *ne alioquin daret materiam alicui veniendi contra iuramentum proprium, & author periurij haberetur*. Ratio huius eſt. quia quicunque volens iurat rem licitam, tenetur implere iuramentum. Sed ſic iurans, v. g. latroni ſe daturum centum, volens iurat rem licitam. Ergo obligatur in conſcientia adimplere promiſſum. Maior ex ſe manifeſta eſt; Minor autem duas habet partes, ſ. materiam huius iuramenti eſſe rem licitam, immo actum virtutis, & deinde volens iurare, non obſtante tali coactione. *Prima pars* patet, quia materia huius iuramenti, quo promitto me daturum centum latroni, eſt ipſa actio dandi, quæ ſane actio quamuis, vt reſpicit latronem vi, & metu illa centum extorquentẽ, & recipientem, nullius virtutis actus ſit, immo illi noxia, & iniuſta eſt, eo q peccat, & pecuniã acceptam reſtituere tenetur, prout tamen reſpicit damẽ coactẽ pro redẽptione ſuæ vexationis iniuſtæ actio honeſta, & bona eſt, & actus virtutis ſ. charitatis, ſi fiat pro euitanda morte propria: & miſericordiæ ſi pro vita proximi fiat, debet enim quis ex charitate erga ſeipſum & proximum, vitam propriam & proximi bonis temporalibus præponere. Sic igitur redimendo iniuſtam ſuam vexationem, quam quidem redimere cœpit quando præſtitit iuramentum, & complete redimit, dando quod promiſit, etiamſi tunc in loco ſecuro ſit, actum virtutis exercet. *Secunda pars* conſtat quia qui vi, & metu coactus aliquid facit, vel promittit, etſi ſecundum quid inuoluntariè facere cenſetur, quia, ſcilicet, nollet facere, ſimpliciter tamen, quia, ſcilicet, non poteſt aliter periculum vitare, id facere voluntariè dicitur, vt in eo videre eſt, qui merces in mare coactus proijcit, ex Ariſtot lib. 3. Ethic. cap. 1. Quod ſane voluntarium mixtum ex voluntario ſecũdum quid & ſimpliciter ſufficiens eſt ad conſtituendum actum moralem bonum, vel malum pro ratione materiæ. Qui enim metu mortis coactus adulterium faceret, aut mendacium diceret, proculdubio peccaret. Confirmatur hæc ratio. Quia ſi metus aliquis tolleret hanc obligationem iuramẽti, maximè metus cadens in virum conſtantem, metus enim minor non excuſat. At vero nullus metus facere poteſt, vt vir conſtans contra mentem iuret, & conſequenter peccet; ſi enim iuraret cum peccato, iam non eſſet metus cadens in conſtantem virum, cum maius malum ſit peccatum, quam id pati, propter cuius metum peccat. In foro igitur conſcientiæ tale iuramentum obligatorium eſt, ſi illud, quod promittitur, licitum ſit, & ſi ipſe conſenſit in promiſſum, quantumcunque fuerit per metum etiam in conſtantem virum cadẽtem coactus, cum pro nullo temporali quiſpiã Deum offendere, & peccare debeat. Quibus addo ex Soto, vbi ſupra, quod licet latro eidem viatori iuranti, centum alias deberet, & nihilominus viator iurauit dare centum, teneretur tradere.

16 *Quod* vero iuramenta coacta (in foro conſcientiæ,) obligent ad ſui obſeruantiam ſub mortali, contra Panormit. qui in c. Si vero de iureiu. putat tãtum obligare ſub veniali, eo quod Cæleſtinus Papa Tertius in cap. Verum, de iureiu. ait, *Hõmines, qui eiuſmodi fregerint iuramẽta, non eſſe tãquam pro mortali crimine puniẽdos*: probatur; quia omne iura-

Digitized by Google

iuramentum promiſſorium de re licita, & de re graui in foro conſcientiæ obligat ſub mortali, vt antea comprobatum a nobis fuit, cum ergo hæc iuramenta talia ſint, ſub mortali obligare cenſentur. Nec valet fundamentum a Panorm. allatum, quia nihil ibi ſtatuit Summus Pontifex de culpa, vtrum mortalis, an venialis fuerit, ſed de pœna tantum canonica, quam eccleſia ob circumſtantiam coactionis relaxat; hoc eſt, eos, qui huiuſmodi iuramenta coacta fregerint, leuius puniendos eſſe decernit.

Secundum vero, ſcilicet, in foro iudiciali non obligare talia iuramenta, colligitur ex cap. Si vero. & cap. verum. de iureiu. Ratio eſt, quia eccleſia præſumit, quod, qui coacte iurant, id fecerit non tam animo iurandi, quam euadendi periculum: Et quia qui ſic impulit ad iurandum, nullum ius acquiſiuit nec vlla ei competit actio ex obligatione talis iuramenti, cum nullum commodum de malitia ſua reportare debeat.

Dixi autem, *ſi per vim*, & nō ſolum per iniuriam. Quia ſi vis abſit, quamuis per iniuriam iuramentum fuerit extortum, cogitur in foro exteriori is, qui iurauit, adimplere iuramentum. Vnde quamuis ille, qui ſimpliciter promiſit, etiam per vim coactus ſoluere vſuras, non tenetur illas ſoluere, ſi tamen cum iuramento citra vllam vim promiſit illas ſoluere, quamuis patiatur iniuriam, non ſoluendo periurus erit & in foro contentioſo cogetur ſtare promiſſis, vt definitum eſt ab Alexan. Papa in cap. debitores. de iureiu. Datur tamen poſtea actio repetendi illud, quod quis eo modo dat, iuramentum adimplens, vt ex eodem c. Debitores. conſtat.

Ad alia vero iuramenta vi extorta cum iniuria non compellitur iurans in foro contentioſo, vt conſtat ex c. Si vero. & c. verum. de iureiur. & c. Abbas. de iis, quæ vi, met. cau. fiunt. & ex 15. q. 6 per totam. Petr. de Arrag. vbi ſupra concluſ. 1. Sum. Coro loco proximè allato. num. 20. concl. 6. & alijs.

Eodem modo, qui coactus per vim ſimpliciter promittit latroni dare centum, non obligatur in foro conſcientiæ, aut exteriori obſeruare promiſſum; ſecus autem in foro conſcientiæ, ſi cum iuramento promiſit, ex Nauar. in Manuali c. 18. nume. 7. & Arrag. vbi ſupra, & Ludou. Lopez. p. 1. inſtructio. conſcientiæ. c. 30. concluſ. 2. & Mich. Salon 2. 2 p. 1. q. 5 de domin art. 2 ad 5. Ratio differentiæ eſt, quia licet vtriuſque, id eſt, tam promiſſionis ſimplicis, quam promiſſionis cum iuramento, eadem materia ſit, nempe actio dandi pecunias; alia tamen, & alia ratione; Nam quia promiſſio fit alteri, & ad illius rationem pertinet efficere gratum, & vtile, ideo habet pro materia illam traditionem pecuniæ, quatenus recipitur in paſſo, id eſt, quatenus eſt illi vtilis & bona; At vero iuramentum, quia eſt adhibitio diuini teſtimonij, habet pro materia eãdem traditionem pecuniæ conſideratam per ſe, & abſolutè, ſine ordine ad patientem; & preterea iuramentum obligat, vt enuntiatio illa, in cuius cõfirmationem inductum fuit, efficiatur vera.

Quia igitur datio illa pecuniæ, in ordine ad latronem, non eſt bona, & vtilis ei, ſed potius noxia, & inutilis, conſequenter ex ratione promiſſionis promiſſio illa non obligat, vtpote non habens materiam idoneam: quia vero in iuramento non conſideratur, an materia, de qua fit, ſit vtilis ei, in cuius gratiam fit, ſed ſolum, vt ſit de materia licita, & vt vera efficiatur enuntiatio illa, in cuius confirmationem inducitur, conſequens eſt, ex acceſſu iuramenti induci obligationem ad illud adimplendum, quod iuramẽto promiſſum fuit.

17 *Demum* intelliguntur hæc omnia de iuramento extorto per vim cadentem in virum conſtantem; ſi enim iuramentum ſit coactum per metum, qui non cadit in conſtãtem virum, tunc iuramentum illud non ſolum obligatorium eſt in foro conſcientiæ fortiori ratione, quam ſit iuramentum coactum per metum cadentem in conſtantem virum, ſed etiam in foro contentioſo, quia ſecundum iura talis metus non iudicatur ſufficiens ad aliquid cum iuramento promittendum: vnde ſi promittat cum iuramento ex tali metu, in vtroque foro ad obſeruandum promiſſum obligatur, vt expreſſe notant Durand. 3. diſt. 39. q. 2. num. 7. & Gabriel ibidem quæſt. 1. art. 2. concluſ. 8. Quibus addendum eſt, hæc omnia in hoc dubio expoſita intelligenda eſſe de eo, qui intentionem iurandi habuit. & verbis planis, & non ambiguis vſus eſt: nã tunc idem dicendum erit, quod ſuperioribus dubijs annotauimus. Quid autem dicendum ſit de voto metu facto, nec non de matrimonio ex metu contracto, ſuis proprijs in locis exponemus.

18 QVARTVM Dubium eſt, an hæres ex vi iuramenti a defuncto teſtatore emiſſi illud præſtare obligetur, quod defunctus ſub iuramento promiſerat? Reſpondeo cum Pan. in c. veritatis. nu. 3. de iureiur & Zacharia. & Anton. Franc. & Seb Sap. in annot. eiuſdem loci. Ioan. And. in c. vlt. de ſepult. & Bald. in l. vlt. colum 4. C. de pact. & in l. 2. C. de fru. & litis expenſ. & in l. Generaliter. C. de reb. cred. & in l. grege legato. ff. de leg. 1. Ang. in Auth. de iureiur. a mor. præſt. §. 1. cultat. 5. Paul de Caſtr. conſil. 65. & conſil. 307. alias conſil 167. incip. viſis, & conſideratis. & conſil. 13. in parte 2. iuxta nouiſſimam impreſſionem. Angel. cõſil. 236. incip. Ex Themare & actis. & Oldr. in conſil. 241. incip factum tale eſt Corſet. in repet. rubr. de iureiur. in 21 priuileg. Alciat. in c cum contingat, nu. 120. & Innoc. ibi nu. 18 de iureiur. S. Anto. p 2. tit. 10. c. 6 §. 3. Ange. verb. iuramentum, 5. num. 40. Syllueſt. verb. iuramentum 4. q. 5. Tabiena. verb. iurare num. 30. verſ. 29. Couar. in c. Quamuis. p. 1. § 5 num. 4. de pact. in 6. Soto lib 8. de iuſt. quæſt. 2. art. 2 ad 4. Caiet. 2. 2 q. 89 artic. 2 in fin. & alijs Hæredem ex vi iuramenti non teneri; teneri tamen quatenus eſt hæres defuncti. Ratio pro prima parte eſt. quia iuramentum eſt vinculum perſonale, & obligationem ſpiritualem inducit, in perſonalibus autem nullus ligatur niſi ex proprio cõſenſu, vnde quamuis pater in temporalibus ſeipſum, & hæredem obligare poſſit, in ſpiritualibus tamen non poteſt; obligatio. n. ſpiritualis animam tantum iurantis ligat, ſicut ceteri ſpirituales contractus. voti, ſcilicet, & ſimiles arg. c. vnic. 30 quæſt. 2. Ideoque filius, vel hæres, ex iuramẽto defuncti nunquã efficitur periurus. Idem dicendũ eſt ex Pan. Sylu. Tabien S. Ant. Cou. & alijs, etiã ſi defunctus iurauerit pro ſe, & ſuis hæredibus, adhuc. n. ob rationẽ datam obligatio iuramenti ad hæredes non tranſit. Ratio pro altera parte eſt. quia hæres tenetur ſoluere debita defuncti cum hæreditas tranſeat cum onere ſuo.

19 QVINTVM Dubium eſt, An qui iurauit alicui ſe facturum aliquid, eo mortuo, teneatur ſub iuramento facere illud eius hæredi? Huic difficultati ex Panorm. in c. veritatis nu. 3. & gloſſ. ibi. verb compellantur. de iureiur. & Nicol. Sicul ibid. S. Anton. pa 2. titu 10. c 6. §. 3. Ang. verb. iuramentum 3. num. 40. Syllueſt verb. iuramentum 4. q. 3. Tabiena verb. iurare. nu 30. verſ. 19. & Couar. in c. Quamuis. par. 1. § 5 num. 5. de pact in 6. *Reſpondeo primo*, ſi iurans expreſſit ſe etiam iuramentum facere ſucceſſoribus illius certum eſt teneri ſub iuramento. *Secundum*, ſi alicui ſub nomine, & ratione dignitatis fiat iuramentum & nulla fiat mentio ſucceſſorum, cenſetur nihilominus iuramentum factum etiã quoad ſucceſſores in illa dignitate, arg. c. veritatis, de iureiur. & c. ſi gratioſe de reſcript. in 6. vt ſi dixit, iuro obedientiam Epiſcopo Pat. aut Roman. Pont. quia dignitas non variatur ex varietate perſonarum, arg. c. liberti. 12. q. 2. In dubio autem an actus aliquis, perſonæ vel dignitati tribuendus ſit, ex coniecturis deprehẽditur. argum. c. Requiſiſti, de teſt. Pan. & Felin. & Decius in cap. Quoniam Abbas. de offic. deleg. Bartol. in l. penult. ff. de rebus. dub. & ibi Paul. Caſtr. Bald. item in d. cap. Quoniam Abbas. Socin conſil. 34. lib 3. colu. 2. Alciat. de præſumpt. reg. 1. præſumpt. 28. Couar. vbi ſupra nu. 5. verſic. Tertiò conſtat. coniectura vero ſatis ſufficiens eſt, quod actus ipſe fiat reſpectu rei ad dignitatem pertinentis. *Tertio ſi* cum iuramento aliquid alicui particulari promittatur, vnde ei acquiratur obligatio, tunc niſi aliud ſuadeat materia ſubiecta, & intentio iurantis, ſecundum quam iuramentum ſeruandum eſt, (cum ex rei. & materiæ natura iuramentum interpretandum ſit) obligat etiam quoad hæredes, qui in illo debito ſucceſſerunt defuncto, etiamſi in tali iuramento nulla facta ſit ſucceſſoris mentio, Ratio eſt, quia iuramentum ſortitur naturam actus,

cui

eiſi apponitur,& ſecundum illam interpretari debet,cum igitur ea ſit natura huius rei; quæ promittuntur, vt illius obligatio tranſeat ad hæredem, conſequenter iuramenti vinculum ad hæredem tranſibit,quicquid Bal. Fulgo. & Ro.in l.ſed ſi hac.ff.de in ius uocan.contradicant,falſo exiſtimantes iuramentum eſſe vinculum perſonale etiam ex parte eius,cui præſtatur,ita vt ad hæredes eius non tranſeat. Vnde qui iurat Titio dare centum,iuramentum hoc facit ſecundum interpretationem iuſtam eius actus, cui iuratio adhęret; At vero actus iſte procul dubio ſecundum iuris deciſiones ad hæredes Titij tranſit: Ergo is, qui iurauit,tenebitur hæredibus Titij ſub iuramenti religione,quę eius animam obligat ad periurij pœnam.

20 *Quod* ſi quæras,quare aliquis poteſt ſe obligare alicui, & ſucceſſoribus illius ſub pœna periurij non autem obligare ſe,& ſucceſſores ſuos? Reſpondet Panorm. in c.veritatis.nu.3.de iureiur.& S Ant.p.2.tit.19.c 6.§. 3. quia in primo caſu agitur de obligatione propria,quam quis facere poteſt,pro vt voluerit;in ſecundo autem caſu agitur de obligatione aliena,quam non poteſt facere in iſtis ſpiritualibus,niſi interueniat mandatum ſpeciale.argum.c.fin. de iuram calum.in 6.anima enim in ſpiritualibus non niſi ex conſenſu proprio ligari poteſt.arg.c.vnic.30.q.2. & quod not.glo in 1.q 4.in ſumma.& 24 q.3.in Summa.

21 SEXTVM Dubium eſt,an minor viginti quinque annis aliquid iuramento præſtito confirmans de conſenſu,& licentia tutoris,& curatoris in conſcientia obligetur ſeruare promiſſum? Reſpondeo cum gloſſ.in c.Ex literis.2.in ver. ſub iuramẽto & glo in c.2.verb.ſeruari.de pact.in 6. Pan. & Doct.ibid de ſponſal.& Pan.in conſi.108.nu.1 & 2.li. 2.& in ca.cum contingat,de iureiur.& Hoſtienſ.& Doct. ibi.Bart.in Auth.ſacramenta puberum.C. ſi aduer.vend. Couar in c.Quamuis.p.3.§.1.nume.3.de pact.in 6.& in 4. p.2.c.7.§.1.num.3.Emanuel Rodriquez p.1.Summæ.ca. 191.concluſ.6.& communi, quod minor 25. annis iuramento obligari poteſt,dummodo is pubes ſit,nempe fœmina duodecim,vir autem quatuordecim annorum; immò iuramentum præſtitum ab impubere, doli tamen capace, & proximo pubertati,qui intellectum,& diſcretionem habet ad iurandum,validum eſt,& obligationem inducit dummodo iuramentum hoc non adhibeatur ad confirmandum contractum alioqui iure inualidum, ad cuius confirmationem neceſſarium eſt iuramentum; aut dummodo non firmat contractum præiudicium alterius, quã contrahentis: his enim duobus caſibus exceptis, tenebitur minor 25.annis,maior autem 14.obſeruare, & adimplere contractus iuramento firmatos, ita vt ratione minoris ætatis ab eis diſcedere minime licebit, vt latius Couar. & Rodriquez vbi ſupra oſtendunt.

22 SEPTIMVM DVBIVM eſt,an qui promittit cum iuramento aliquid facere,obligetur ſub mortali peccato id facere,licet velit ſoluere id,quod eius intereſt,cui iuratur? In hac re alia eſt Iuriſtarum alia canoniſtarum ſententia: Iuriſtæ enim,vt Iaſon.in l.ſtipulationes non diuiduntur. ff de verb.obligat.& alij ibid.Philip.Corneus in conſ 246 lib.4.Ana.in c.querelã. Ne prælati vices ſuas.Dec.in ca. 1. de iud.num.23.,Matth.Afflict.diciſ.Neapol.295. volunt non teneri ad factum,& conſequenter ſi ſoluat intereſſe, ſufficere,nec incurri periurium.Ratio eorum eſt, quia iuramentum ſortitur naturam actus cui apponitur. Iurans autem aliquid facere, videtur iuramentum feciſſe iuxta qualitates huic promiſſioni,& obligationi iure acceſſorias cuius ea eſt natura,& conditio, ut liberetur ſoluendo intereſſe,ſi nolit agere.l.ſtipulationes non diuiduntur ff. de verbo.oblig. In quam etiam iuriſtarum ſententiam aliqui canoniſtæ,vt Io.And.in c Qualiter.& Felyn in c.1. de pactis.inclinarunt,exiſtimantes etiam iure canonico promiſſorem facti omnino liberari,ſi velit ſoluere intereſſe, nec cogendum eſſe præciſè facere,per text.in c.Dilecti. de arbitris.

Alij,vero,vt Pan.in c.veniens.nu.7.8.& 9.de iureiur.& ibi late Sebaſt.Sap.de iureiur.& idem Panorm. in capit. per tuas.& Hoſtienſ.& Imol.ibi.de arbitris.Innoc.in c. 2. de pignorib.Roma.in d l.ſtipulationes non diuiduntur.in princ.& Alex.ibi,& conſ.179.Fortun.in c.1.num. 16. de pactis.Ang.verb.iuramentum,5.§.33. verſic. 21. Syluest. verb.iuramentum.4.q.21.Couar.in c.Quamuis.p. 1.§. 4. num.9 de pact.in 6. docent ſic promittentem cum iuramento teneri ad factum præſtandum,nec liberari a periurio ſoluendo intereſſe.Ratio eſt, quia iuramenta interpretanda ſunt ſecundum ius Canonicum potius, quam Cæſareum. At ſecundum ius canonicum promittens aliquid facere etiam abſque iuramento, præciſe facere cogitur, quod promiſit,arg.c.1.& c.Qualiter.de pactis,vbi dicitur, *Studioſe agendum eſt,vt ea,quæ promittuntur,opere cõpleantur*.vbi notandum eſt verbum illud generale, *promittuntur*,& illud *opere compleantur*.vbi requirit in ſimplici promiſſione rei licitæ,complementum in forma ſpecifica,& non reſpectu intereſſe.Ergo a fortiori ſi id iuramento firmauit.Intelligitur autem dummodo illud adimplere poteſt,& dummodo non ſit contra bonos mores Quod vero iuramenta ob religionis cauſam intelligenda potius ſint iuxta iura Canonica,quam Cæſarea,ex ſe conſtat. Ius autem tum diuinum,tum Canonicum præcipiunt iuramenta ſeruanda,vt coſtat Pſalm. *quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.c.Et ſi Chriſtus de iureiu. Redde Deo iuramenta tua Et c.cum contingat de iureiur.& c.5 de pactis in 6.* ſeruari præcipitur iuramentum ſpecifice,etiamſi dãnoſum,& damnum inferat, dummodo *non vergat in ſalutis æternæ diſpendium,nec redundet in alterius*, ſcilicet alicuius tertij,*detrimentum*,principale ex gloſſ ibi in uerb.*detrimentum*.Deinde, vt argumentatur Sebaſt. Sap. vbi ſupra, ſi per ſentẽtiam quis condemnatus fuerit ad factum, virtute ſententiæ obligatur ad factum, & non poteſt ſoluendo intereſſe liberari,vt eſt glo.reputata ſingularis in l. qui reſtituere.in verb.*Condemnandus*.ff.de rei vend At uero ſententia, & iuramentum æquiparantur.l.2.& l.ſed etſi poſſeſ.§ ſi cum de hæreditate.ff. de iureiu. Si ergo ſententia obligat præciſè ad factum,multo magis iuramentum, vnde hanc communem Doctorum appellat ſententiam.

23 *Nec* valet ratio Iuriſtarum,quia iuramentum interpoſitum ſuper contractu ſortiri debet naturam contractus primordialem,non naturam accidentalem, quæ ex mora contingit,gloſſ.in l.certi condictio.in princ.& glo.2.in fin. ff.ſi cert.pet.promiſſio autem faciendi ex propria natura, & primordiali habet conſenſum,& neceſſitatem præciſè faciendi; hoc etenim ſecundum propriam verborum ſignificationem promiſſio inducit.ex accidenti autem, id eſt,ex mora,quia promittens nõ facit,quod promiſit, tenetur ad intereſſe.Cũ igitur hęc obligatio ad intereſſe in promiſſionibus facti ſit ex accidenti,propter moram,minime erit iuramentum ſecundum eam intelligendum, ſed ſecundum primordialem obligationis, & contractus naturam ut Aret.in cap.1. de iudic. column penult.& Sebaſt. Sap. vbi ſupra reſpondent. atque ita ſolutum eſt iuriſtarum argumentum, quod etiam ſolui poteſt dicendo iuramentum potius interpretandum eſſe iuxta ius diuinum, & Canonicum, quam ciuile, & Cæſareum, ut diximus.

Nec obſtat ſecundo,quod quidam canoniſtæ ubi ſupra aſſerant pro ſe,cap per tuas,& cap.Dilecti.de arbitris.vbi promittens ſtare ſentẽtiæ arbitri præciſè non cogitur, ſed ſufficit præſtare intereſſe,vel pęnam ſoluere; Quia,ut rectè reſpondent.Pan.in c.ueniens nu.9.de iureiu.& Couar. ubi ſupra,nu.6.ideo non cogi ibi quem pręciſe ad factum ſed liberari præſtatione pœnæ,ſeu intereſſe,quia non obligauit ſe,pręciſè,& determinatè ad aliquod unum certum, ſed alternatiuè,uel ad factum,uel ad pęnam, ſi non fecit, quod promiſit,atque ita liberatur ſoluendo pęnam.

24 OCTAVVM DVBIVM eſt,An is,qui iurauit ſe ſoluturum certam quantitatem pecuniæ,poſſit abſque periurio ſatisfacere per compenſationem?uerbi gratia iurauit quis ſoluere centum Titio, qui tamen Titius centum debet iuranti,an qui ſic iurauit,poſſit compenſare ſine periurio. Innocen.III.Hoſt.Andr.Innoc. & communis ex Fel in c. Ad noſtram.1.de iureiur.expreſſe negat, quia iuramentum in forma ſpecifica obſeruandum eſt.capit.debitores. de iureiuran. compenſatio autem non eſt uera, ſed ficta ſolutio.l.ſi cum filio.ff.de compenſ.Deinde in dict. capit. Ad noſtram. primo. habetur, quod iurans ſe ſoluturum

quandam ſummam pecuniæ,& pignus creditori aſſignauit,cogitur pecuniam ſoluere,licet creditor ex pignore fructus percipit. Et tamen certum eſt fructus illos debitoribus eſſe reſtituendos,iuxta d.cap. Ad noſtram,primo & ca.conqueſtus de vſuris,& compenſandos eſſe in ſolutione capitalis l.1.C.de pign.actione.

Alij,vt Bar.in l.amplius.ff.rem rat.hab.Bal. in d.c. Ad noſtram,1.Pan.ibi num.3.de iureiu.& Couar.in c. Quãuis.p.1.§.4 nu.8.9 & 10.de pact.in 6.Syl.u.verb.iuramentum,4 q.17.& Sum.Cor.tract.de iuramento,nu.45.contrariam videntur ſequi ſententiam ſcilicet,eum,qui iurauit ſoluere,non eſſe periurum,ſi compenſet.Facit ad hoc l.4.§.ſoluiſſe ff.de re iud.vbi is ſoluiſſe dicitur,non ſolũ,qui ſoluit,ſed etiam qui liberatus eſt ea obligatione.l.ſi ambo.ff.de compenſat.Ideo qui ſic ſoluit compenſando verè ſoluit,& conſequenter adimplet iuramentum. *Mihi* in hac re placet ſententia Io.Medinæ C.de reſt.q.3.cauſa duodecima §.Reſpondetur,& Sum.Coronæ ubi ſup.

Quod iuramentum ſeruandum eſt iuxta mentem iurantis in foro conſcientiæ,cum iuramentum non obliget niſi iuxta intentionem debitam iurantis, ſiue expreſſam, ſiue interpretatiuam. Vnde ſi is qui iurauit,intendebat ſe obligare ad debiti ſolutionem abſolutè ſciens alterum ſibi tantum debere tunc tenetur ſoluere, nec habet locum compenſatio propter iuramentum,ratione cuius viſus eſt iurans cedere iuri,quod habebat ad compenſandum. Limitandum autem hoc eſt dummodo ſoluere poteſt ſine compẽſatione,tunc enim non debet contrauenire iuramẽto ſed ſoluat,& repetat ſibi debitum poſtea.Si autẽ ſoluere non poteſt,puta,quia alter ſoluere illi noluit,ex impotentia excuſatur a periurio.Si nam impotentia excuſat a periurio vt patet ex his quæ infra dicemus,multo magis impotentia,quia non poſſum ſoluere tibi, quia tu mihi non ſoluis,excuſabit a periurio,vt notat Syluester,vb.ſupra.

Sin autem intendebat ita ſe ad ſoluendum obligare vt non intendat cedere iuri compenſationis, tunc iuramentum interpretandum eſt,quod iurat ſoluere ſe debitum, ſi tenebitur illud ſoluere. Et quia abſolutè non tenetur, cum habeat facultatem compenſandi,ſi velit,cui facultati cedere non intendit ideo in hoc caſu compenſatio locũ habebit,ac ſi iuramentum appoſitum non fuiſſet. Intelligitur autem hoc dummodo debitum ſit liquidum, quia ſi non ſit liquidum in nullo caſu compenſare poteſt,ſed prius ſoluere debet & poſtea liquidare,& repetere. Quæ omnia ſolum procedunt in foro conſcientiæ nam in foro iudiciali iudex hæc omnia non reſpicit. Atque ita conciliari poſſunt authorum inter ſe opiniones.

Ex dictis patet ratio,quare in caſu d.c.ad noſtram de iureiur.non ſit permiſſa compẽſatio debiti cum fructibus a creditore perceptis,vel vt ait Cou.vb.ſupra num.10 verſicu.Quarto,quia nondum erat liquidum,quantum creditor ex fructibus percepiſſet:compenſatio autem nuſquam admittenda eſt niſi ea de liquido fiat.l.ſi debeas ff.de compen.& notat Bart.in leg.fratre.ff.de cond.indeb.

Quod autem in d.cap.ad noſtram non fuerat liquidata quantitas a creditore ex fructibus pignorum percepta, patet,quia ex fructibus erant expenſæ deducendæ,vt ibidem ſignificatur in illis verbis: *Deductis expenſis* arg.l.fructus ff.ſolut.matr.l.ſumptus ff.de rei vend.

Vel vt notat Medina,quia debitor cum iuramento creditori promiſit de ijs pignoribus ſe non moleſtiam daturũ creditori ante ſolutionem debiti ſuper pignore aut ſuper fructibus inde perceptis,atque ita cenſetur cum iuri compenſationis ceſſiſſe,cum ſic iurauit.

25 NOVVM DVBIVM eſt,Quid cenſendum ſit circa iuramenta facta nomine alterius puta a procuratoribus,& patronis in litibus nomine abſentium. In hac re hæc mihi breuiter dici poſſe uidentur.

Primum eſt, iuramentum per procuratorem præſtari non poteſt abſque ſpeciali mandato,Sic Couar.in c.quãuis,p.1.§.5.num.8.de pactis.in 6.& Sotus lib.8.de iuſtitia.q.1.ar.1.in fi.& facit c.vlt.de proc.in 6.Ratio eſt,quia cum tractetur de obligatione ſpirituali non poteſt fieri ſine ſpeciali conſenſu,maxime in re tanti momenti quantũ eſt vinculum religionis iuramenti.arg.c.vni 30.q.2.Cum enim procurator iurare debeat in animam alterius,non poterit ſpiritum,abſque eius ſpeciali conſenſu obligare, præſertim cum agitur de periurio committendo, quod grauiſſimum crimen eſt. Id quod procedit,tum in iuramento promiſſorio,cum veriſimile non ſit,quemquam velle ita ſe obligare,& aliquid promittere ſub iuramento abſque ſpeciali ſuo conſenſu,tum in iuramẽto aſſertorio,cum nemo certus eſſe poſſit,an alter id verum eſſe ſciat,& an ſub iuramento requiſitus ad verum eſſe aſſeueraret, niſi ſpecialiter habeat in mandatis ita iurare ſuo nomine.

26 *Secundum eſt*, iuramentum per procuratorem aut nuntium habentem ſpeciale mandatum ad iurandum id, de quo in iuramento tractatur fieri poteſt. Ratio eſt,quia licet iuramentum,& contractus matrimonialis ſint actiones perſonales,tamen ſicut matrimonium licite contrahitur per procuratorem habentem ad hoc mandatum ſpeciale,c.fi.de procura.in 6 ita etiam iuramentum per procuratorem ſpeciale mandatum habentem exhiberi poteſt c.fi.de iuram.calu.in 6.vbi Doctores communiter, Caiet.2.2.q.98.artic.3.& Sotus lib.8.de iuſt.q.1.artic.2 in fi.& Couar.in c.Quamuis p.1.§ 5.nu.8 de pact.in 6. Vnde c.1.§.5.tit.de ſtatu regul.in 6.habetur, ex conſenſu domini poſſe vaſſallum iuramentum fidelitatis præſtare per procuratorem habentem ad hoc ſpeciale mandatum. Rom.in ſing.268.Archid.in c.ubi dominio.diſt.63.

Quod intelligitur, modo Dominus ipſe non contradicat,vt habetur in d.§.verſ.niſi tamen vaſſallus tuſſe impeditus ſit,vt non poſſit commode accedere ad dominum, tunc etiam inuito domino mittere poteſt procuratorem, aut nuntium ſpeciali mandato inſtructum, ad fidelitatis iuramentum præſtandum ex Couar.vbi ſupra,poſt Bal.in c.1 §.nullus.num.6.& ibi gloſ.verb.quo tempore miles. per quos fiat inueſt.

In caſu autem huius ſecundi noſtri dicti is cuius nomine procurator præſtitit iuramentum,ita aſtringitur uinculo iuramenti ſub pœna periurij,ac ſi ipſemet in propria ſua perſona iuraſſet ex Soto,vb.ſupra. Id quod procedit, quando quis conſtituitur procurator ab aliqua perſona ſingulari,vt.p.nunc ſuo iuret.Si enim ciuitas aliqua conſtitueret,procuratorem,vt faciat cõtractum cum iuramẽto,& procurator iuraret nomine ciuitatis, etiamſi ciuitas uiolaret contractum iuratum nomine ſuo nõ erit rea periurij.Quia iuramentum eſt actio perſonalis, quoad hunc effectum Non poterit tamen ciuitas eo in caſu ratione iuramenti petere reſtitutionem in integrum.Sic Bal.in l.generaliter colum.2.verſic.pone enim.C.de reb.cred.§Gutierez in Authen.Sacramenta puberum,num.4.C.ſi aduerſus uend.quos refert,ac ſequitur Emanuel Rodriquez p. 1.ſummæ.c.192.num.8 concl.ſ.8.

27 Eſt autem hoc ſecundum dictum ſolum intelligẽdum in caſu,quo lex non requirit in aliquo actu proprium alicuius iuramentum propria manu fieri aut dummodo actus ille non ſit eius cõditionis,ut per alium geri nequeat, tunc enim fieri non poteſt per procuratorem iuramentũ, etiamſi mãdatum ſpeciale habeat arg.c.ſi uero 2.de ſent.excom quem ita intellexit Felin c.licet de teſt.b.& atteſtat.Ioan.Domin.& Doct.in c.at circa,de elect.in 6.& facit d.c.licet.3.quo in loco apparet teſtem, nec teſtimoniũ per alium dicere,nec iuramentũ ad id neceſſarium præſtare poſſe et cum mandato ſpeciali.Idem docet Card.in cle.1.Notab.21.de iureiur.Decian.c.cũ parati.nu.5.de appel.Iaſ.in l.g.ſi is,qui pro emptore.ff.de uſucapion.nu.49.& Couar.in c.Quamuis,p.1.§.5.nu 8.de pact.in 6.

Tertium eſt, Qui alterius nomine ex ſpeciali mandato iurat non tenetur iuramentum adimplere,Quia iuramenti huius ſenſus eſt iuramentum adimplendum eſſe ab eo, cuius nomine iuratur.Sic Scot.li.8.de iuſt.q.1.ar.2.in fi.& Caiet.2.2 q.68 art.3.

28 *Quartum eſt*,ſi is,cuius nomine iuratum eſt, facultatem ſpecialem non dedit procuratori ad iurandum, & procurator eius nomine iuret non ſic ligatur,ut, ſi non impleat, periurus ſit, tenetur tamen ratione facultatis, quam dedit procuratori ad ſuam litem, & cauſam agendam ſtare verb.procuratoris ; quod ſi neque ad id facultatem dedit,nulla ratione ad iuramenti adimpletionẽ obliga-

Digitized by Google

obligatur, ex Soto vbi ſupra, & ex ſe conſtat.

Quintum eſt, qui nomine alterius iurat abſque eius facultate peccat mortaliter cum ſit fictio, irreuerentia, & abuſus iuramenti, vt conſtat, non tamen qui ſic iurat, tenetur iuramentum adimplere, cum non ſuo, ſed alterius nomine, (quamuis male) iurauerit.

Sextum eſt. Non licet concedere alicui ſuo procuratori facultatem generaliter ad iurandum de calumnia, aut alio modo in quacunque lite, & cauſa, vbi id procuratori videbitur expedire; Et cõſequenter nec licet procuratori huiuſmodi, ex vi talis facultatis generalis iurare nomine abſentis. Ratio eſt, quia in ea lite, quæ inſcio, v.g. & ignorante domino tractatur, iuramentum de calumnia, quo procurator iurat in animam domini iuxta c. 2. de reſtib. in 6. licitè fieri non poteſt cum nulla ſit certitudo, quod abſens in eius lite defendenda, aut proſequenda calumnia tali modo procedere vellet; Forſitan enim dominus eam minimè defenderet, aut ijs fortaſſis defenſionibus non vteretur, ſi eius litis ſcientiam haberet ex Couar in c. Quamuis. p. 1. §. 5. nu. 8. in fi. de pact. in 6 & Soto li. 8. de iuſt. q. 2. nu. 2. in fi. vbi tamen forenſis conſuetudo præſcripta viget, vt ex generali facultate fiant præfata iuramenta, ea ſaltem cautela adhibenda eſt, vt procurator ipſe, aut patronus nihil iuret nomine alterius niſi quod alter certo ſciuerit eſſe verũ ſi iuramentum fuerit aſſertoriũ: alioquin falſum iurando vterq. periurus erit, ex Syl. verb. periuriũ. q. 4. ſeu, quod alter certo adimplere ſtatuerit, ſi iuramẽtum fuerit promiſſorium. Vbi vero non viguerit talis conſuetudo præſcripta forenſis, omnino neceſſarium eſt, vt procurator, qui iurare debet in animam domini, mãdatum habeat ſpeciale puta, ad iurandũ in tali, aut tali cauſa & vt dominus cauſæ agenti ſuo dicat, iura meo nomine hoc, aut illud, ex Soto, Coua. vbi ſupra, & eſt communis Doctorum ſentẽtia.

An, & quas ob cauſas poſſit iuramentum non obligare. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Ex quatuor capitibus contingere poteſt iuramentum promiſſorium non eſſe adimplendum abſque peccato.*

2 *Quotieſcunque quis iurat aliquid facere, quod eſt peccatum mortale, aut veniale, peccat iurãdo, nec adimplere tenetur.*

3 *Quotieſcunque id, quod iuratur, bonum eſt, minus tamen bonum, quam oppoſitum illius, non eſt obligatio adimplendi iuramentum.*

4 *Ex parte euentus iuramentum non obligat in multis caſibus qui fusè declarantur nu. 5. 6. 7. & 8.*

9 *Ex parte modi contingit, vt quis non teneatur iuramentum adimplere, ſunt autem duo modi, ſub quibus iuramentum non obligat.*

10 *Relaxationem iuramenti in fauorem alterius fieri poſſe ab eo, cui quis iurauit, certum eſt.*

11 *An qui metu coactus iurat ſe non denuntiaturum ſuperiori latronem ſic compellentem eum iurare, nec petiturum iuramenti relaxationem, ad id, quod promiſit, faciendum obligetur.*

CVm effectus proprius iuramenti ſit obligare iurantẽ, atque periurium ſit non adimplere, quod iuratũ eſt, vt ex dictis conſtat, ſunt tamen aliquæ cauſæ propter quas iuramentum non obligat. ſi de iuramento promiſſorio loquamur; Nam quoad aſſertorium & etiam promiſſorium quantum ad eam obligationem attinet, quæ reſpicit *tempus præſens*, in quo fit iuramentum, nulla cauſa eſſe poteſt cur non obliget, cum nulla cauſa eſſe poſſit. propter quam licitum ſit ſine iuſtitia, iudicio, & veritate iurare, iuxta ea, quæ docet S. Th. 2. 2. q. 89. ar. 9. ad 1. Illa enim eſt obligatio præcepti negatiui naturalis de non vane iurando, quod ſemper obligat. Quantum autem ad obligationem iuramenti promiſſorij, quæ *tempus futurum*, ſeu *futuram executionem* reſpicit, ſpectat, communis, & certa Doctorum ſententia eſt, in multis caſibus iuramentum promiſſorium non obligare. Ex quatuor autem capitibus, vt rectè docent Caietan. in Summ. verb. periurium, §. 2. & Toletus in ſum lib. 4. cap. 21. & alij, contingere poteſt iuramentum promiſſorium non eſſe adimplendum abſque peccato. *Primo*, ex parte materiæ. *Secundo*, ex parte euentus. *Tertio*; ex parte modi; *Quarto* ex parte relaxationis.

PRIMO igitur ex parte materiæ hæc mihi breuiter dicenda videntur ex communi omniũ Doctorum cõſenſu.

2 PRIMA PROPOSITIO; Quotieſcunque quis iurat aliquid facere, quod eſt peccatum mortale, aut veniale, peccat iurando, nec adimplere tenetur. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 89. ar. 7. ad 2. & q. 89. art. 2. ad 1. Caiet. & Petr. de Arag. ibi. Ang. ver. iuramentum. 5. §. 1. & 2. Syl. verb. iuramẽtum. 2. q. 7. & verb. iuramentum 4. q. 1. Sot. li. 8. de iuſt. q. 1. art. 7. ad 2. Nau. in Manu. c. 12 num 15. ver. Decimoſexto. Ioan. Bachon. 4. d. 25. q. 14. artic 5. Dur. 3. d. 39. q. 4. Gabr. 3. diſt. 39. q. 1. art. 2. concl. 6. S. Ant. p 2. tit. 10. c. 7. §. 1. Pan in c. Si vero. nu 3. de iureiur. Coua. in c. Quamuis p. 1 §. 6. nu. 6. de pact. in 6. Cai in Sum. verb periuriũ. § 2. Lud Lopez p. 1. inſtruc. c. 14. § 4. reg. 1 Greg. de Valen. to. 3. diſp 6. q 7. punct. 4. §. 2 Coſinus Philiarchus de off. ſacerd. p. 1. lib. 3. c. 15. Toletus in Sum. lib. 4. c. 21. Immo adimplendo iuramẽtum de materia illicita mortali peccat mortaliter: ſi vero materia venialis fuerit, venialiter ſolum peccat, dummodo animo adimplendi iurauerit, iuxta ea, quæ diximus c. 4. propoſit. 4. In hoc autem vltimo caſu, ſi is, qui iurauit ſe commiſſurum peccatum veniale, id adimpleret, ea potiſſimum ratione, quod iurauerit, hoc eſt, vt reuerentiam faceret iuramento, exiſtimans ſe teneri ad iuramentum illud adimplendum, quia iurauit, erit peccatum mortale, vt ait Ang. verb. iuramentum. 5. q. 2. cuius tamen opinionem nos vbi ſup. cum Sylu. refutauimus. Addunt autem Sot. li. 8. de iuſtit. q 1. artic. 7. ad 2. & Barth. Med. lib. 1. inſtr. confeſſ. cap. 14. §. 4. & reg. 1. eſſe quoddam genus blaſphemiæ ea ratione adimplere peccatum veniale quia iuratum eſt, quaſi Deus iurati peccati adimpletionem velit, quod eſt blaſphemia. Quam propoſitionem tunc ſolum admitterem, vbi quis malitioſe ſub ea ratione adimpleret. Quia tamen moraliter loquendo, nunquam homines ratione iuramenti, ſed potius bona fide, & per ignorantiam rem iuratam adimplent, potius dicendum eſt minui culpam circumſtantia illa committendi peccatum, quia iurauit, quandoquidem in eo caſu reuerẽtiam aliquam erga Deũ habet, ex Syl. verb. iuramentum 4. q. 1. §. ſed pro his, & Nau. in Man c. 12. nu. 15. ver. Decimoſexto. Vnde qui iurat facere contra leges, & ſtatuta humana, quæ ſint de bonis moribus, ad mortale obligantia & iurando peccat nec iuramẽtum obſeruare debet c. Quemadmodũ. de iureiur. & in Reg. Non eſt obligatorium; de reg iur. in 6. Ang. uer. iuramentum. 5. nu. 13. caſu 11. S. Ant. p. 2 tit. 10. c. 6. § 1. uer caſus tertius. Syl. uerb. iuram. 5. q. 11. & q. 23. Tab. uerb. iurare. §. 38. Sum. Cor. p 3. trac. de iuramento num. 21.

Et qui iuraret obſeruare aliquod in particulare ſtatutũ in ciuitate, quod eſſet iniquum, & contra iura, peccat mortaliter, & illud ſeruare non debet. argu. clem. Ex graui. de uſur. qua excommunicantur, qui cogunt obſeruare ſtatutum de ſoluendis vſuris, uel de non repetendis. Sic etiam qui iurat facere contra primum iuramentum peccat mortaliter, ſi primum tres illos comites habuerit, neç obligat ſecundum; ſecus autem, ſi primum eſſet contra rationem, tunc n. tenet ſecundum. c. tua nos, & c. ueniẽs. de iureiur. Ang uerb. iuramentum, 5. nu. 15 § Duodecimus. Syl. uer. iuramentum, 5. q. 12. Sum. Cor. ubi ſup num. 21. caſu 5.

3 SECVNDA PROPOSITIO. Quotieſcũque id, quod iuratum eſt, bonum eſt, minus tamen bonum, quam oppoſitum illius non eſt obligatio adimplendi iuramentum. Ratio eſt, quia iuramẽtum Deo factum eſt impeditiuum maioris boni, quandoquidem reſpectu illius habet rationem mali, & conſequenter Deo non placet. Et a fortiori, ſi eſſet votum, nõ obligaret cum non ſit uotũ, quod non ſit de meliori bono Sic S. Tho 2. 2 q. 89. ar 7. ad 2 & alij oẽs relati pro prima propoſitione. Vnde qui iurat peregrinare ad aliquem locum ſanctum, ſi poſtea intrare vellet Religionem quod tamen facere non poſſet, niſi peregrinationem iuratam deſerat, non tenetur iuramentum implere, cum non infringat promiſſum, qui illud in melius commutat. c. peruenit, 2. de iureiuran.

Item ſi iuret, quod non erit epiſcopus, aut clericus, aut

religioſus,&c ex S.Thom.2.2.q.89.art.7.ad 2.& q.98.art.2.ad 2.Alex.de Ales.p.3.q.31.memb.3 art. 4. §.1. peccat quidem iurando,inquantum ponit obicem Spiritui Sancto. Id quod intelligi debet,ſi iurauit ſimpliciter, & in quocumque caſu ſe nunquam futurum epiſcopum, tunc enim iuramentum illud indiſcretum fuit, & abſque indicio emiſſum,maxime ſi contingeret,quod nullus ita ſufficiens inueniretur ſicut ille,qui iurauit,ideoque in tali caſu non erit obligatorium iuramentum.

Sin autem ſic iurans ſe non futurum epiſcopum id fecit ex conſideratione periculi,& ſuæ inſufficientiæ,non peccauit iurando,immo ait Halenſis in eo caſu,ſi inueniatur alius ſufficiens,obligatur non ſuſcipere,& implere iuramentum, ſin vero non inueniatur alius æquè ſufficiens, atque adeo expediens ſit,vt prælationem ſuſcipiat, tunc petita diſpenſatione a ſuperiori de iuramento facto debet ſuſcipere quamuis etiam in hoc caſu propter religionem iuramenti non ſponte,ſed coactus mandato ſuperioris ſuſcipere,debet.arg c.Florent.d.85.vbi Greg Papa primus coegit Archidiaconum,vt epiſcopatum ſuſciperet, eo quod iudicatus fuit eccleſiæ neceſſarius, etiamſi prius iurauerat nunquam ſe futurum eſſe epiſcopum.

Item qui iurauit non dare eleemoſinam indigenti, iuramentum non obligat; Quia non eſt veriſimile, quod Deus acceptet talia iuramenta, cum ipſe præcipiat opera charitatis exerceri & iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis.can.inter cetera.22.q. 4. & c. Quanto. de iureiur.S.Tho.2.2.q.98.art.2.ad ſecundum.

Sic etiam qui iurauit non mutuare non fideiubere,aut aliquid huiuſmodi,non obligatur ad iuramentum implendum,ſed mutuare,& fideiubere poteſt, ſicut prius, antequam iurauerat.Panor. in cap.ſi vero,num.5.de iureiur.S.Ant.p.2.ti.10.c.6.§.1.verſ.ſextus modus. Ang. verb. iuramentum.5.num.4.Syluest.verb.iuramentum 4.q.1 Caiet.verb.periurium,§.2.Sum.Cor.tract. de iuramento, num. 21. Item quando iuramentum excludit opus indifferens pia intentione pro Deo,aut proximo faciendum, manẽte rei indifferentia,iuramentum non obligat. Sic authores omnes proxime citati.& Io.Bachon.4.d.25.q.14. artic 5. Coſmus Philiarchus de off ſacerd.p.2.lib.3.cap.15.& Tolet.lib.4.instruct ſacerd.c.22.vt ſi quis iurat, quod non loquetur Martino, vel quod non intrabit domum eius vel quid ſimile. Non enim tenetur iurans ad obſeruantiam talis iuramenti,ſi vult contrarium facere pia intentione propter Deum,vel ſalutem proximi ex Panormita in capit ſi vero,numero 5 & in cap cum quidam.num.6. de iureiur. Qua de cauſa ſi quis abſque vlla ratione boni,vtilis,honeſti,vel delectabilis iurauit tranſire extra muros ciuitatis, aut aliquid huiuſmodi,non tenetur ſeruare,ſi nulla ſit ratio ſic tranſeundi,quia iuramentum non eſt vinculum ad aliquid otioſum;conſtat autem quod ſalua indifferentia actus otioſum eſt exercere illum.

Secus autem eſt ſi actus in ſeipſo indifferẽs eſſet ad cautelam ſeu vtilitatem ſpiritualem vel temporalem ſui, uel alterius,vt infra dicemus; Quia tunc iuramentum adimplere tenetur. vt ſi quis iurauit non intrare in talem domum,aut non tranſire per talem viam,ad cauendum ſibi tentationẽ talis mulieris,&c.ex Caiet.in Sum.verb.periurium,§.1.Nauar.in Manual c.12.nu.12 & Coſmo Philiarcho de officio ſacerd.p 2.lib 3 c.15.

4 Secundo ex parte euentus iuramentum non obligat in multis caſibus: quia vero iuramentum promiſſorium non ſolum fit in vtilitatem propriam, ſed etiam aliquando in fauorem tertij,ideo pro huius capitis clariori intelligentia ſequentes propoſitiones afferam.

PRIMA PROPOSITIO: Quando iuramentum non eſt in fauorem tertij, & euentus reddit rem iuratam minus bonam,quam oppoſitum,non tenetur iurans ſtare iuramento:ſic omnes ſupra allati. Ratio eſt,quia iuramentum non eſt impeditiuum maioris boni. Deinde quia ſi a principio iuraret rem minus bonam.id eſt,non ingredi domum amici,cum melius eſſet ingredi ad pacem componẽdam non eſſet obligatus adimplendi tale iuramentum.Ergo ſimiliter in præſenti caſu. Cum vero euentus non reddit rem iuratam minus bonam, quam oppoſitum, tunc adimplendum eſt iuramentum,cum vtraque ratio proximè aſſignata ceſſet ibi,vt conſtat.

SECVNDA PROPOSITIO; Si iuramentum factum ſit in fauorem tertij,adimplendum eſt, etiamſi euentus rẽ iuratam minus bonam reddat,quam oppoſitum. Ratio eſt,quia ſi a principio iuramentum factum in fauorem tertij verè de re bona,minus tamẽ bona, quam oppoſita illi, eſſet obligatio adimplendi iuramentum,niſi accederet relaxatio partis,Ergo pari ratione in præſenti caſu,vt colligitur ex doctor.S.Tho.2.2.q 89.art.9 ad 1.& Soto lib.8. de iuſt.q.1.art.9.circa 2.Hoc tamen dictum limitandũ eſt in caſu,quo quis feminæ iurauit ſe eam in vxorem ducturã, & per verba de præſenti duxit,poteſt.n.abſque violatione iuramenti ingredi religionem,ex c.2. de conuerſ. coniug. & Syl.verb.iuramentum 3.q.5.& Cai.in Sum verb.periurium,§.2.ver.caput ſecundũ. Nec obſtat quod in c.commiſſum.de ſponſ.conſulitur.vt contrahat,& poſtea ingrediatur,quia vt ait Syl.poſt gl.in verb.Tutius.illud factum erat ob opinionem vulgi,ne appareat periurus.cum in veritate non ſit.Quod ſi quis vlterius petat, vnde colligatur talis interpretatio; Reſpondet id colligi ex c.peruenit.2.de iureiur.ubi dicitur quod iuramentum, ſeu promiſſum nõ infringit,qui in melius commutat,vel Reſponderi poteſt, quod intelligitur,niſi moriatur ciuiliter.

TERTIA PROPOSITIO: Impletio cuiuſcunque iuramenti facti in fauorem ſolum tertij, licitè omitti poteſt ex ſolo conſenſu illius,cui iuratum eſt,Sic S.Th.2.2.q.89.art.9.ad 2.Io.Andr.in c.de ſponſ. Io.de Lignano in clem.2.de vſu.Ang verb iuramentum.9.nu.2.Syl.verb.iuramẽtum.5.qu.8.Tabiena verb iurare nu.20.ver.decimonono Sotus li.8.de iuſt.q.1.art.9.Caiet in Sum.verb.periurium.§.2.in fi.Sum Cor.p.3.tract.de iuramento.nu.41.& Tolet.li 4.Sum.ca.22.Ratio eſt,quia iurans non intelligitur iurare in hoc caſu,niſi in fauorem tertij, & conſequenter non alia ratione iuramento ligatur.

5 QVARTA PROPOSITIO.Quando iuramentum factum eſt in fauorem tertij cum aliqua conditione,niſi illa adimpleatur,iurans ad iuramentum ſeruandum non obligatur.c.peruenit. 2.& ibi Panor.de iureiur.& cap.verum.de conditio.apposit Ang.verb.iuramentum.5.num.er.28.ver.25.Syl.verb iuramentum.4.q. 22. & Coſmus Philiarchus de off.ſacer.p.2 lib.3 capit.16.Ratio eſt, quia eſt natura conditionis vt ſuſpendat actum,cui accedit. Intelligendum autem eſt hoc quando tota obligatio pendebat in conditionis euentu,uel propter cauſam. Vnde iurãs adire S.Iacobum,ut fratrem ſuum uideat & redimat ſua peccata,licet frater ſuus deceſſerit, tenetur nihilominus ire, quia tota cauſa iuramenti non fuit uidere fratrem ſuum, ſecus autem ſi ea tota cauſa fuiſſet,tunc enim mortuo fratre non tenetur ire.Sic etiam ſi iurauit adire Romam, ſi ſuum fratrem ibi inueniret, & ultra hoc, ut uiſitaret ſeptẽ eccleſias,quamuis ceſſaret conditio, ſcilicet non eſſet ibi frater,teneretur tamen propter aliam cauſam,id eſt,vt viſitet eccleſias.Si vero tota obligatio dependeat a conditione tantum,vel a cauſa tantum. illa deficiente ceſſat obligatio,vt diximus,verbi gratia promiſi tibi ire Romam, ſi mihi centum aureos dares,tunc ſi non ſolueas mihi cẽtum aureos,nõ teneor ire. Itẽ obligaui me tibi ſeruire in bello ratione feudi,quod mihi conceſſiſti,ſi auferas mihi feudũ, non teneor tibi ad ſeruitium argum.cap.1.de feud.&c. & patet ex dictis.

6 QVINTA PROPOSITIO: Si quis alicui tertio iurauit ſe daturum ei opem,& nunquam ei aduerſaturum, ſi is tertius in iurantem,& ſuos vel te inſurgeret qui iurauit, contra iuramentum non faceret ius ſuum. & ſuorum defendendo contra illum tertium arg.c.petitio. & ibi glo.in verb ſpecialibus veſtris,& Pan.ibi.nu. 4. de iureiur. Sylu.verb iuramentum.4.q. .verſi Decimutertio.& Io.Bach.in 4.diſtinct.25.quæſtio.14.artic 6 Ratio eſt, quia cum quis præſumi non debeat,quod vellet ius ſuum negligere,conſequenter non intelligitur uoluiſſe contra ſe, & ſuos opem ferre.

SEXTA PROPOSITIO: Si famulus iurauit domino ſe illi obtẽperaturũ domino imperanti aliquid inordinatum parere nõ tenetur.arg.c.Quintaualis.de iureiu.S.Th.

2.2.quæſt.

Digitized by Google

2.2. quæſt. 68. articul. 2. ad 3. Sylueſt. verb. iuramentum. 3. q. 1. verſicul. Nono. Ratio eſt, quia mens iurantis non cenſetur fuiſſe, vt vbi non debuerit, ibi voluerit parere. Eſt enim regula generalis, vt qui promittit aliquid abſolutè, ſi contingat poſtea aliquid quod facit adimpletionem malam, non eſt promiſſum adimplēdum. Quamuis enim ſic promiſerit, intelligitur tamen, ſi adimpletio non redundet in diſpendium animę. Vnde ſi iuraſti te daturum alicui quicquid peteret, vt fecit Herodes, quamuis iuramentum hoc poſſet eſſe a Principe licitum, intellecta debita conditione, ſcilicet ſi peteret, quod dare deceret; ſi tamen petat aliquid illicitum, non eſt adimplendum promiſſum; vnde non tenebatur Herodes implere promiſſum, cum illa petijt caput Ioannis, immo adimplendo promiſſum grauiter peccauit.

7 SEPTIMA PROPOSITIO. Quotieſcunque euentus reddit rem iuratam in diſpendium, ſeu probabile periculum alicuius notabilis mali temporalis, aut propriæ ſalutis temporalis iurantis, non tenetur is ſtare iuramento, etiam in fauorem tertij facto. Vt v. g. ſi quis iurauit adire Romã tali tempore, ſi poſtea accidat in via eſſe inimicorum exercitum, qui omnes tranſeuntes occidit, aut capit, non tenetur cum iſto periculo implere, quod iurauit, ex Toleto lib. 4. cap. 22. Item promiſit quis cum iuramento commodare ſcloppetum, aut reſtituere gladium domino ſi tamẽ poſtea ille factus ſit furioſus ita vt poſſet ſe, vel alium interficere, non tenetur reddere, donec durat impedimentum, ex Toleto vbi ſupra, & Summa Corona tract. de iuramento, nu. 21. §. Quoad ſeptimum. concl. 2. Item ſi ſeruus iurauit ſe ſeruiturum domino in officina, domo, & vrbe, ſi contingat, vt eo in loco graſſetur peſtis, famulus periurij reus non erit, ſi aliò eat, vt fugiat peſtem.

Item ſicut non valet iuramentum tendens in mortem alterius, argum. 22. quæſt. 4. capit. 1. cum quatuor ſeq. ita, & fortius valere non debet, ſi tendit in propriam. arg. cap. ſi non licet 23. quæſt. 5. Pan. in cap. ſi vero. num. 2. de iureiur. & gloſ. ibi in verb. ſalutis. Angel. verb. iuramentum. 5. nu. 7. Syllueſt. verb. iuramentum 4. quęſt. 10. qui omnes hoc verum eſſe monent, quando directe uergit in mortem, ſecus autem ſi occaſionaliter, & dant exemplum in Vltramontano, qui iurauit ſtare Romæ de menſe Augu. Nam ſic iurans debet ſeruare iuramentum; Quamuis enim aliquando ex tali mora propter aeris intemperiem contingat Vltramontanis mors, tamen hoc non ſemper accidit, & ſic directe non tendit in mortem, ſed occaſionaliter. Hanc limitationem gloſſæ, & aliorum adhuc reſtringit Ioan. Andr. eamque veram eſſe dicit, niſi ex imminente infirmitate, vel complexione iudicaretur ſic iurans ex tali mora moriturus. In quam etiam ſententiam deſcendunt Panorm. Angel. & Syllueſt. locis proximè allatis. Ex quibus cõſtat, quod ſi ex qualitatibus veriſimiliter pręſumitur de morte, non obligat. Idem dicendum eſt, ſcilicet non obligare iuramentum, quando cedit in mutilationem quia nemo eſt dominus ſuorum membrum, vt vult Syllueſt argum. l. liber homo. 1. in princip. ff. ad l. Aquiliam. de qua re alibi agendum eſt Hinc Pan. inuehit contra Carthuſienſes, dicens, quod ſi a medicis peritis diceretur fratrem Carthuſienſis ordinis nõ poſſe mortem euadere niſi per eſum carnium, non obſtante regula, aut uoto deberet carnes comedere.

Quia ſicut iuramentum ita & votum non ligat propter periculum mortis, cum paribus paſſibus ambulent: & cõſentit Syllueſt. vbi ſupra, maxime vbi medici ex circunſtãtijs dicerent non aliter poſſe eum mortem euadere. Quãuis enim Magiſt. Arnold. de Villa noua ſummus, & quaſi diuinus medicus fecerit tractatum, in quo concludit vitam reſtaurari poſſe ſine eſu carnium, dicens, quod vinum mediocre maxime aromaticum, & vitella ouorum mediocriter mollia, quæ acutiſſima digeſtione conuertũtur in laudabilem, & multum ſanguinem, ſunt ad hæc magis competentia, quam carnes; quia tamen contingere poſſet, quod infirmo oua eſſent faſtidio, & horrori, & quod illa capere non poſſet, tunc ſaltem in hoc caſu ex conſilio medicorum tenetur comedere carnes, & excuſatur a peccato. Angel. tamen Emanuel Rodriquez parte 2. ſummæ c. 94. concluſ. 16. Mart. Ledeſma. 2. 4. q. 17. art. 6. dub. 5. & Ioan. Azor. part. 1. inſt. Moral. lib. 5. cap. 6 quęſ. 7. rectius docent, nec in tali caſu teneri Carthuſienſes ad comedendum carnes, cuius rei hæc ratio aſſignari, quia, ſcilicet, maius bonum eſt conſeruare rigidam obſeruantiam regulæ in tota religione quam ſit damnum, quod ſenſim fit alicui ægroto ex tali abſtinentia a carnibus, etiam in periculo mortis.

His omnibus addo, a fortiori non obligare iuramẽtum, ſi illius impletio cederet in diſpendium, aut periculum ſalutis ſpiritualis iurantis aut alterius, vt ſi in domo, in qua quis ſeruit, aut in officina eſſet periculum fornicationis, in tali enim euentu non tenetur famulus ſtare iuramento, vt conſtat.

8 OCTAVA PROPOSITIO: Si euentus reddit rem iuratam, hoc eſt rei iuratæ impletionem impoſſibilem, aut ita difficilem, vt, ſi, quando iurauit, eam difficultatem ſuſpicatus fuiſſet, non iuraſſet, non tenetur ſtare iuramento, arg. c. Quetelam, & c. Breui. & ibi gl. & Panor nu. 4. de iureiur. Ang. verb. iuramentum. 5. nu. 30. verſ. 18. Ang. verb. iuramentum. 4 qu. 18. & 21. & verb. iuramentum. 2. qu. 1. verſ. Quinto. & verſi. 6. Sum. Cor. p. 3. tract. de iuramento. nu. 21. Coſmus Philiarchus. p. 2. li. 3. cap. 16. Tolet. li. 4. Sũ. c. 22. & facit reg iur. Impoſſibilium nulla eſt obligatio. ff. de reg. iur. Ratio eſt, quia iuramentum bona fide factum non trahit obligationem, niſi faciendi rem ex voluntate iurantis. Hinc eſt quod ſi quis iurauit ſe tali die ieiunaturũ & accidit tali die ſe non bene habere, ita vt abſtinendo incurreret damnum, non tenetur ieiunare.

Sic etiam, qui iurauit ſe conuenturum aliquem tali die, & poſtea ipſe deprehenſus detinetur in carcere, vel ille alius longe diſceſſit non tenetur implere promiſſum.

Item promiſit ſe ſoluturum talem ſummam pecunię tali die, ſi poſtea ad tantam paupertatem deueniat, vt ſoluere non poſſit non eſt periurus. Eſt autem hæc propoſitio intelligenda de ſuperueniente impoſſibilitate, & difficultate, nam ſi a principio impoſſibilitas fuit præuiſa, aut præuideri potuit probabiliter, & moraliter peccauit iurans mortaliter, & eſt periurus, quia defuit intentio; Quod ſi dubius erat an implere poſſet, etiam tunc iurando peccauit mortaliter, non enim dubium pro certo iuramento firmandum eſt. Sin autem probabiliter credebat ſe in termino ſoluturum, puta, ex fructibus Maſſariæ, ex reditibus, & ſimili, quo caſu fecit ſuum poſſe, ſi poſtea non impleuit, excuſatur a peccato. Ex quibus iudicandum eſt, quid dicendum ſit in alijs ſimilibus caſibus.

9 TERTIO, ex parte modi contingit, vt quis non teneatur iuramentum adimplere; vbi Caiet. verb. periurium. §. 2. ponit duos modos, ſub quibus iuramentum non obligat ad ſui adimpletionem; Quintum *Primus eſt*, cõmunis modus intelligendi hominum, verbi gratia; Cum aliqui volentes ſe honorare, iurant per Deum ſe nolle pręcedere; In quibus, & ſimilibus iuramentis, ſubintelligitur ſe non præceſſurum, quantum eſt ex ſe & propterea abſque peccato periurij faciunt oppoſitum, ſtatim præcedendo. Quo ſenſu S. Petr. dicẽdo; *Non lauabis mihi pedes in æternum*, non erat periurus, cum poſtea lauari ſe permiſit, dicens, *Non tantum pedes ſed manus, &c.* de qua re diximus ſupra cap. 5. dub. 4. quem etiam modum ponit Tolet. lib. 4. Sum. cap. 21. *Secundus eſt* modus iurandi violentus, vnde iuramentum extortum metu cadente in virum conſtantem non obligat, id quod intelligit Caietanus, & recte, in materia matrimonij, quia ſicut matrimonium coactũ timore in virum conſtantem cadente non valet, ſaltem lege eccleſiaſtica, c. cum locum. c. veniens. de ſponſal. ita iuramentum metu exortum de contrahendo eſt irritum. arg. c. ſignificauit nobis. & ibi gl. in verb. Tanta vis. de eo, qui duxit in matr. quã poll. per adul. Et ſicut in ceteris iuramẽtis eundẽ per metũ extortis neceſſe eſt petere relaxationẽ: ita etiam in iuramẽto accedente matrimonio contracto.

Eſt enim peculiare Papæ ob virtutem religionis, & ne populares alioquin ſcandalizarentur, a iuramentis etiam multis abſolutionem, & relaxationem concedere De alijs iuramentis metu extortis, præterquam in Matrimonio, & voto, diximus ſup c. 6. dub. 3. uim obligãdi habere in foro

conſcientiæ, quare autem in iuramentis Matrimonij, & voti ex metu in virum conſtantem cadente, eadem vis obligandi non ſit, ſuis proprijs in locis dicemus.

10 QVARTO, ex parte relaxationis. Certũ eſt ex his, quæ dicta ſunt, relaxationem iuramenti in fauorem alterius facti, fieri poſſe ab eo, cui iurauit; eo enim ipſo, quod ille relaxat, id eſt, vult, vt non teneatur ad promiſſum, intelligitur iam ei ſoluiſſe promiſſum, faciendo ſecundum eius voluntatem, cui iurauit, ex S. Thom. 2. 2. q. 89. artic. 9. ad 2. Caiet. & Petr. de Aragon. ibi. Pan. in c. 1. num. 4. de iureiur. Sot. libr. 8. de iuſt. q. 1. art. 9. in reſpõſione ad 2. Sum. Cor. tract. de iuramento num. 41. Syluest verb. iuramentum 5. quæſt. 8. Tabiena verb. Iurare. nu. 10. verſ. Decimonono. Couarr. in c. Quamuis. p. 1. §. 3. numer. 1. de pact. in 6. Greg. de Val. to. 3. diſp. 6. q. 7. punct. 4. §. 4. & Tolet. lib. 4. Sum. c. 22. & alijs; vt v. g. ſi Petrus alicui cum iuramento promiſit ſe daturum ei pecuniam, aut ei ſeruiturum, & alter ei dimittat, abſolutus eſt a vinculo iuramenti. Ratio eſt, quia in huiuſmodi iuramentis ſubintelligitur conditio, ſi alter voluerit.

Certum etiam eſt aliquando relaxari iuramentum, eo ipſo quod ceſſat cauſa principalis, ob quam factum eſt iuramentum; vt v. g. ſi quis iurat alicui obſequium aliquod, & obedientiam præſtare puta, Regi, aut Epiſcopo, tanquã Regi, aut Epiſcopo, ſi poſtea Rex ille deponatur; aut Epiſcopus renuntiet epiſcopatui, non tenetur amplius illis obedientiam, & obſequium exhibere, iam enim ceſſat cauſa obligationis iuramenti, & proinde ipſo facto relaxatur iuramentum ex Pan. in c. veritatis. nu. 3. de iureiur. Couar. in c. Quamuis. par. 1. § 3. num. 5. verſ. Decimo de pact. in 6. Syl. verb. iuramentum. 2. q. 1. verſic. Decimoquinto. Sum. Coro. vbi ſup. num. 41. & alijs communiter. Idem dicẽdum eſt, quoties ſtatuta Religionis, aut alicuius collegij per ſuperiorem reuocantur, aut tolluntur, ſtatim etenim hi, qui iurarunt eadem ſtatuta ſeruare, abſolui cenſentur ab illo iuramento. ex Caiet. 2. 2. quæſt. 89. art. 9. Couar. in c. Quãuis. p. 1. § 3. num. 5. verſ. Decimo. de pact. in 6. Greg. de Val. to. 3. diſp. 6. q. 7. punct. 4. § 3. & ex dictis conſtat.

11 DVBIVM ſolum ex hoc capite eſſe poteſt de eo, qui metu coactus iurat ſe non denuntiaturum ſuperiori latronẽ ſic compellentem eum iurare, neque petiturum iuramenti relaxationem, quid, ſcilicet, in hoc caſu dicendum, & faciẽdum ſit? In hac re hæc mihi nunc dicenda videntur.

PRIMVM, Quamuis ille, qui ſic coactus pecuniam ſoluit, aliquando non teneatur ſub reatu peccati mortalis denuntiare, poteſt enim ſuam propriam pecuniam; & iniuriam alteri remittere, ſi tamen alter tam nefarius latro eſſet, aut res eſſet talis, quæ vergeret in dãnũ Reip. is, qui iurauit ſe rẽ illam non denuntiaturum, peccauit mortaliter, etiamſi ad vitandam mortẽ iurauerit, nec tale iuramẽtum adimplendum eſt, cũ ſit contra publicam iuſtitiam.

SECVNDVM eſt, ſi res eſſet talis, quãm ipſe non teneretur denuntiare, non peccauit iurando ſimpliciter ſe non denuntiaturum, intelligendo in mente ſua, quod ſponte ſua non denuntiabit, aut quod non niſi legitimè interrogatus à ſuperiore denuntiabit.

TERTIVM eſt, qui ſic iurauit ſoluere, v. g. cẽtum, non poteſt eos repetere, niſi prius a iuramento abſoluatur, & ſi iurauit etiam non repetere, non poteſt repetere, ſed eccleſiæ denuntiare, vt ipſum cogat reſtituere. Quæ omnia colliguntur ex S. Th. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 3. Caie. & Pet. de Arragon ibid. Alex. de Ales p. 3. Sum. q. 31. memb. 3. artic. 4. § 2. Dur. 3. d. 39. q. 2. nu. 7. Gabr. ibid. q. 1. art. 2. concl. 8. verſi. Dicitur notanter. Pan. in c. Ego N. nu. 7. de iure iur. Sylu. ver. iuram. 4. quæſt. 18. Tabiena verb. Iurare. num. 27. verſ. 26. Sot. lib. 8. de iuſt. q. 1. art. 3. & art. 7. circa arg. 3. Gregor. de Val. to. 3. diſp. 6. q. 8. puncto 4. Sum. Cor. p. 3. tract. de iuramento, nu. 20. concl. 8. & nu. 31. in fin. & Coſmo Philarcho de off. ſacerd. p. 2. lib. 3. c. 16.

QVARTVM eſt, qui ſic iurauit, poſterioris iuramenti relaxationem petere poteſt, illaque obtenta, prioris etiam relaxationem petere poteſt, niſi iurauerit, vel de neutro iuramento ſe petiturum relaxationẽ, vel niſi cum iurauit, intellexit, nec per ſe, nec per alium relaxationẽ petiturũ. arg. c. Ad noſtrã 2. de iureiu. quantumcunque enim quis iuret nõ petere diſpenſationem, neque illa vti, poteſt, vbi ratio id exigit, prælato iuramentum patefacere, & ſi ille voluerit diſpenſare, poteſt illa vti, ſunt enim talia iuramenta fatua. ex Soto lib. 8. de iuſt. q. 1. art. 9. in fi. & Emanuele Rodriquez p. 1. Sum. cap. 192. concl. 2. Syluest verb. iuramentum. 5. q. 14. in fi. De qua re plura in ſequentibus dicemus.

De Abſolutione, & diſpenſatione iuramenti. Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Abſolutio, diſpenſatio, irritatio, commutatio, & relaxatio quid ſint, aut ſignificent.*

2 *Quid in iuramento abſoluitur, & diſpenſatur, & ad quæ ſe extendit abſolutio.*

3 *In iuramentis aſſertorijs non poteſt contingere diſpenſatio, quare.*

4 *Inter votum, & iuramentum quotuplex differentia.*

5 *Irritare iuramentum poteſt ille quicunque dominium, & poteſtatem habet in rem promiſſam.*

6 *Ad irritationem voti, aut iuramenti non eſt neceſſaria iuriſdictio Eccleſiaſtica, non conſenſus eius, qui iurauit, nec cã.*

7 *Quamuis irritatio iuramẽti non fiat niſi ab habente poteſtatem, & dominium in rem promiſſam, abſolutio tamen, & diſpenſatio ex cauſa fieri poteſt a Prælatis Eccleſiaſticis, qui habent ſolum iuriſdictionem ſpiritualem.*

Quid in diſpenſatione, & relaxatione horum iuramẽtorum cauendum.

8 *Summus Pontifex in omni iuramento ceſſante damno tertiæ perſonæ ex cauſa rationabili diſpenſare poteſt.*

9 *Epiſcopus cum ſibi ſubditis non ſolum declarare poteſt, quãdo dubium eſt, an aliquid ſub iuramento promiſſum ſit debita voti materia, ſed etiam in omnibus iuramentis diſpenſare, etſi eſſent vota.*

10 *Prælati regularium exempti ab ordinario circa ſuos ſubditos in omnibus iuramentis diſpenſare poſſunt.*

11 *Quando Summus Pont. Epiſcopus, aut alius poteſtatẽ habẽs abſoluendi, & diſpenſandi in iuramentis diſpenſat, neceſſaria eſt notitia, & mentio iuramenti.*

12 *Diſpenſans in iuramento ſine cauſa rationabili peccat, nec valet diſpenſatio in foro conſcientiæ.*

13 *In quibus modis quis iurans poteſt authoritate propria contrauenire iuramento, nec indiget diſpenſatione.*

14 *Commutare iuramenta promiſſoria poteſt ille, qui relaxare, ſeu diſpenſare poteſt.*

15 *Commutatio iuramenti in æquale, vel minus bonum quamuis fieri non poſſit ſine authoritate Prælati, aut habentis poteſtatem, in illud tamen, quod melius eſt, vnuſquiſque pro ſuo arbitratu commutare poteſt.*

1 QVamuis ea fere omnia, quæ inferius de voti diſpenſatione dicemus etiam de iuramenti diſpenſatione intelligenda ſint, ad faciliorem tamen vtriuſque materiæ cognitionem, & explicationem pauca breuiter in præſenti capite exponemus quæ ad hanc, de qua agimus, iuramenti notitiam ſpectant.

Primo igitur explicanda ſunt hæc nomina, *Abſolutio*, *Irritatio*, *Diſpenſatio*, *Commutatio*, & *Relaxatio*: Eſt autẽ *Abſolutio* nomen magis commune, quantum tamen ad præſens noſtrum inſtitutum attinet, idem ſignificat, quod obligationem iuramenti tollere, id quod etiam *Irritatio*, & *Diſpenſatio*, & *Relaxatio* ſignificant, & operantur, vnũquodque enim iſtorum facit, vt qui alias iuramento fuerat obligatus, a tali obligatione abſoluatur, & liberetur. Atque ita *Abſolutio* a iuramento idem eſt, quod iuramenti vinculum, & obligationem tollere. *Irritatio* autem magis proprie loquendo ſignificat, & eſt iuramentum nullum efficere, hoc eſt, impedire, & caſſare, ne robur obligandi obtineat. *Diſpenſatio* vero eſt iuramenti obligationem tollere, poſt quam vim obligandi habuit, reſpectu alicuius, ſeu reſpectu aliquarum perſonarum condonando ei, vel illis, qui iurarunt, quaſi ex perſona Dei, ea, quæ polliciti ſunt.

Commutare autem iuramentum, ut ipſum nomen præ ſe fert, eſt ab vna in alteram rem maiorem, uel

minorem

minorem iuramenti obligationem transferre, & commutare. *Relaxare*, autem iuramentum eſt velle, ut alter ad obligationem iuramenti non teneatur.

2 Secundo, vt ſciatur, quid in iuramento abſoluitur, & diſpenſatur, oportet notare ad quid per iuramentum homo obligatur. Cum enim in iuramento requirantur tres comites, *veritas* ſcilicet, *iudicium*, & *iuſtitia*, quorum primus id eſt, *veritas* pro formali, alij vero duo ſcilicet, *iudicium*, & *iuſtitia* pro materiali ipſius iuramenti habĕtur, veritaſque iuramenti in actu illo iurandi conſiſtit, vt, ſcilicet, iuretur ſolum quod verum eſt, materia autem ſit id, ſuper quo iuramentum fit, conſequenter abſolutio, quæ in iuramento fit non extenditur ad formam, hoc eſt, ad iuramenti veritatem; cum indiſpenſabile omnino ſit; & contra ius diuinum, ut quis permittatur peccare mortaliter, iurando falſum, id quod formę iuramenti repugnat: ſed abſolutio hęc extendit ſe tantum ad materiam iuramenti, hoc nimirum ſenſu, ut id quod ſub iuramento cadebat, ſeu, quod idem eſt, ut id, quod erat materia iuramenti, per abſolutionem non ſit amplius eius materia; atque ita diſpenſatio, abſolutio, & relaxatio non reſpiciunt, nec cadunt ſupra iuramentum, cum eius obſeruatio de iure naturæ, & diuino ſit; ſed cadunt ſupra eius materiam. Cumque aliquando contingat, ut id, quod vniuerſaliter conſideratum licitum, utile, & honeſtum eſt (ideoque optime ſub voto, uel iuramento comprehendatur, ſecundum aliquam cauſam, & euĕtum particularem poſſit eſſe, uel inutile, uel inhoneſtum, & nociuum, (ac proinde indebita uoti, aut iuramenti ſit materia) in eccleſia a Deo poteſtas penes Summum Pontificĕ, & alios Prælatos relicta fuit ad eius neceſſarium regimen, ut poſt huius cauſæ particularis diligens examen tandem iudicarent, an æquum eſſet huiuſmodi uoti obligationem, & iuramenti religionem in caſibus particularibus remittere, & materiam, quę uoto & iuramĕto ſubiecta fuit, ex cauſa ſubtrahere per abſolutionem, & diſpenſationem. Nam ubi manifeſte id, quod in uotum, aut iuramentum deducitur, inhoneſtum eſt, aut iniquum, tunc nulla neceſſaria eſt diſpenſatio, immo iuramentum & uotū irrita ſunt. Quod ſi dubium ſit hoc, an promiſſum uoto, uel iuramento poſſit eſſe debita uoti, & iuramenti materia, Epiſcopus id poterit declarare, nec dicetur ea declaratio proprie diſpenſatio. Quæ omnia ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 88. art. 10. de uoto, & de iuramento. 2. 2. quæſt. 89. art. 9. Caiet. & Petr. de Aragon. ibidem Soto lib. 8. de iuſt. q. 1. art. 9. Couar. in c. quamuis. p. 1. §. 3. n. 1. de pact. in 6. Summa Cor. p. 3. tract. de iuramento. n. 47. & alijs colliguntur.

Tertio ex his manifeſtum eſt, in iuramentis aſſertorijs non poſſe contingere diſpenſationem; materia namque iuramenti aſſertorij, quod eſt de præterito uel præſenti actu in quandam neceſſitatem iam tranſijt, & immutabilis efficitur, quandoquidem uel ſtatim fuit uerum, uel falſum iuramentum propter ueritatem, aut falſitatem actus iā præteriti. Vnde cū fieri non poſſit, ut non ſit, uel fuerit, ita per diſpenſationem mutari non poteſt. Diſpenſari enim non poteſt, ut actus iurandi, qui iam eſt aut uerus fuit, non ſit, aut non fuerit uerus. Sic namque diſpenſatio non ad materiam, ſed ad ipſum actum iuramenti referretur, taliſque diſpenſatio contra ius diuinū, & naturale eſſet, iuxta quod tenemur Deum in teſtem ueritatis adducere. In iuramento autem promiſſorio eſt duplex ueritas, una de præſenti, quæ in hoc conſiſtit, ut quando iurat, uerum dicat, id eſt, intentionem habeat obſeruandi quod promittit, qui iurādi actus concidit cum actu iuramenti aſſertorij, ac proinde etiam indiſpenſabilis eſt; Altera ueritas eſt de futuro id eſt ut id, quod iurando promiſit, faciat eſſe uerum adimplendo promiſſum; quod cum uariari poſſit, ita ſcilicet, quod in aliquo euentu poſſit eſſe illicitum & nociuum, & per cōſequens non debita iuramenti materia, ideo in tali iuramĕto promiſſorio diſpenſari poteſt, quia talis diſpenſatio materiam iuramenti reſpicit, & ſuper eam, non ſuper actum iurandi præſentem cadit abſolutio, ſcilicet ut ſicut prius per iuramenti promiſſionem illud obſeruare tenebatur ſic per authoritatem abſoluentis ab illa obligatione liberetur. Hic enim effectus abſolutionis, & diſpenſationis eſt, ut id, quod ſub iuramento cadebat, ſub illo amplius ex iuſta cauſa non cadat. Exempli gratia, ſicut in uoto, ſi quis peregrinationem uouit, uotum adimplere tenetur, ſi tamen eius adimpletio in aliquo caſu, vel ſimpliciter eſſet mala, vel inutilis, aut maioris boni impedimentum, peregrinatio illa tanquam indebita uoti materia per diſpenſationem tollitur; ita etiam in iuramento dicendum eſt; ſi quis enim iurauit ieiunium, quod poſtea, uel malum eſſet, uel maioris boni impedimentum, non amplius materia debita iuramenti cenſendum eſt, ſed in eo ab habente poteſtatem abſolutio, & diſpenſatio petenda, & concedenda eſt ex communi Theologorum doctrina, quam authores præfati, & Emanuel Rodriquez p. 1. Sum. c. 192. conclu. 6. poſt ſanctum Tho. 2. 2. q. 89. arti. 9. ad primum locis proxime allatis explicat.

Quarto, Votum, & Iuramentum quantum ad præſens inſtitutum attinet, inter ſe differunt; *Primo* ex parte obiecti eo quod votum fit ſoli Deo: iuramentum uero & Deo, homini fieri poteſt. *Secundo* ex parte materiæ, quia propria materia uoti eſt opus ſupererogationis, vt in ſequentibus dicemus: materia uero iuramenti cuiuſcunque opus uirtutis, ut ius ſuum vnicuique tribuere, &c. *Tertio* ex parte diſpĕſationis, quod licet Papa diſpĕſare poſſit in uoto quod maius eſt, non tamen inde inferre licet, poſſe diſpenſare in iuramento, quod minus eſt. Nam relaxare non poteſt iuramentum factum alteri de ſoluendo ei certā pecuniæ quantitatem, cum non habeat facultatem tollendi alteri, quod ſuum eſt; quod tamen relaxare poteſt alter cui promiſſio illa facta eſt, cum ſit ſuorum bonorum dominus. Sicut enim poteſt illa donare, ita etiam iuramentum ſibi de illis exhibitum remittere poteſt. E contra uero quia uotum fit Deo, cuius Papa Vicarius eſt, poteſt illud in aliquid aliud, quod ſibi magis gratum eſt, commutare in quo tamen uoto priuatus homo diſpenſare nequit, cum Dei vicarius non ſit. *Quarto* ex parte diſpenſationis reſpectu materiæ, quòd in commutatione, diſpenſationeque votorum attendi debet id, quod Deo magis gratum eſt; In iuramentis vero relaxandis cauere debet, ne fiat iniuria tertiæ perſonæ. His igitur quoad iſtorum nominum differentias, eorumque ſignificationes, nec non diſpenſationis neceſſitatem breuiter declaratis, quid de irritatione diſpenſatione & commutatione iuramentorum cenſendum ſit, ſequentibus propoſitionibus exponam.

5 PRIMA PROPOSITIO: Irritare poteſt iuramenta omnis ille, qui dominium, & poteſtatem in rĕ promiſſam habet, ſic pater iuramenta filiorum, & filiarum in minori ætate exiſtentium ſicut, & uota ab eis emiſſa irritare, & annullare poteſt 22. q. 5. can. pueri, & ibi gloſſ. in uerb. ſtatim. niſi quod iuramentum ſtatim ac cognouerit, irritare debet; votum autem non, ſed poteſt expectare tempus pubertatis, ex gloſſa ubi ſupra, & Summa Corona trac. de iuramento. num. 38. ſic etiam maritus iuramenta uxoris & dominus iuramenta ſeruorum, & ſuperior ſubditorum ſibi iuramenta in his, in quibus illis ſubiecti ſunt, irritare poſſint Nu. 3. & arg. c. Tua nos. 1. de iureiur. S. Thom. 2. 2. q. 89. ar. 9. ad 3. Syluest. verb. iuramentum 5. q. 7. Tabiena uerb. iurare nu. 20. verſ. Decimonono. in fi. Sotus lib. 8. de iuſtitia. q. 1. art. 9. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 89. artic. 9. dict. 1. Ioan. Bachon. in 4. d. 25. q. 14. artic. 6. Sum. Corona par. 3. de iuramento num. 38. Coſmus Philiarchus de officio Sacer. p. 2. lib. 3. cap. 4. Iacobus de Graffijs p. 1. deciſ. aurearum. lib. 2. c. 10. num. 24. verſic. Decima Toletus in Summa lib. 4. cap. 23. Idem dicendum eſt de Papa reſpectu clericorum, ſeu rerum eccleſiaſticarum quarum dominus eſt, & plenitudinem poteſtatis ſuper eas habet ex S. Thom. & Caietano 2. 2. quæſt. 89. art. 9. Couar. in cap. Quamuis. p. 1. §. 3. numero 5. verſic. 8. de pactis in 6. Summa Corona & Toleto, vbi ſupra vnde qui iurauit dare alicui beneficium eccleſiaſticum, aut aliquid aliud eccleſiaſticum, puta, Prælatus aut Epiſcopus iurauit dare alicui talia, aut talia beneficia, & officia eccleſiaſtica, gradus, dignitates, aut etiam non conferre, vel alienare res eccleſiaſticas, ſe habet ad Papam vt ſeruus ad dominum, poteſtq. Papa pro ſua voluntate abſque vlla cauſa talia iuramenta irritare, argum. cap. peruenit 1. & cap. Intellecto. de iureiur. Immo etiamſi iurarint dignitates non ſuſcipere, quando prodeſſe poſſent, poteſt

Papa,

Digitized by Google

Papa, quomodo expedit, talia iuramenta irritare, vt patet ex c. Florentinum. d. 85. vbi Grego. Papa I. coegit Archidiaconum, ut Epiſcopatum ſuſciperet; quamuis prius iurauiſſet, nunquam ſe Epiſcopatum ſuſcepturum. Hoc autem, quod dicimus de poteſtate Papæ, vt poſſit iuramenta irritare, intelligi debet tantum de rebus ad eccleſiam pertinẽtibus, quia reliquorum iuramentorum materia Papæ poteſtati non ſubijcitur, ex Petro de Arrag. vbi ſupra dicto. 3. Quod autem dictum eſt de poteſtate mariti reſpectu vxoris, Summa Piſanella, Verac. Syluest. & Tabiena, vbi ſupra intelligendum putant in illis iuramentis quæ non poteſt vxor adimplere ſine ſcandalo viri, vel præiudicio, & idem de alijs, argu. cap. Manifeſtum, & gloſ. ibi in verb. Niſi author. 33. q. 5.

6 Ex quibus conſtat *Primo* non eſſe neceſſariam iuriſdictionem eccleſiaſticam ad irritationem voti, aut iuramenti, ſed ſatis eſſe, quod habeat dominium ſuper re voto, aut iuramento promiſſa. *Secundo* conſtat ad irritandum iuramentum non eſſe neceſſarium conſenſum eius, qui iurauit ſed irritari poteſt illo inuito, atque renuente, dummodo velit ille, penes quem eſt dominium eius rei, quam iuramento promiſit. *Tertio* conſtat, quod iuramenta quæ irritari poſſunt non ſunt firma iuramenta, ſed illorum obligatio ex nutu, & uoluntate eius pendet, qui habet dominium rei promiſſæ. *Quarto* conſtat, quod ad irritationem non eſt neceſſaria cauſa, ſed ſufficit, quod ille, ex cuius voluntate res promiſſa pendet, contradicat.

Illud autem annotandum eſt, quod iuramenta, quæ a prædictis etiam ſine cauſa irritari poſſunt, poſt illorum cõfirmationem, nõ poſſunt amplius abſque peccato ſine cauſa irritari, ſi tamen ſine cauſa poſtea irritentur, qui iurauit, obedire debet, nec reus eſt iuramenti, ſed peccat irritans poſt confirmationem, irritando ea ſine cauſa. Sic de voto Syluest. verb. uotum. 4. q. 2. verſic. Tertium. & de voto, & iuramento, Coſmus Philiarchus de offic. Sacerd. p. 2. lib. 3. cap. 4. concl. 3. Cum enim ſine eorum conſenſu res promitti non poterat, vel quia ad eos pertinebat, vt pater, maritus dominus, vel quia ſunt domini uoluntatum promittentiũ, & iurantium, vt ſunt Prælati Religioſorum, conſequenter ad libitum etiam ſine cauſa iuramenta illa irritare poſſunt quæ ſunt de rebus ad ipſos ſpectantibus, & eorum conſenſum requirunt, quod ſi abſque cauſa contradicunt, vtuntur iure ſuo, & iuramenta ſic irrita poſt mortem irritantium non reuiuiſcunt, vel per eorum poſtea confirmationem, quia obligatio ſemel extincta non reuiuiſcit C. de rẽ. ſ. pign. l. cum ex cauſa. vbi autem ſuperior conſenſit, aut de eius licentia factum ſit iuramentum, non poteſt illud amplius abſque peccato ſine ſufficienti cauſa irritare, quia per licentiam, vel approbationem conceſſam iuramentum iã confirmationem obtinuit, ad cuius relaxationem requiritur iuriſdictio ſpiritualis, & cauſa, vnde pater, maritus, uxor, & dominus illa amplius abſque peccato, niſi iuſta, & rationabilis cauſa ſuperueniat, irritare non poſſunt, cum iam conſenſerint. Hoc autem ad omnes irritare potentes extenditur, ſcilicet, ad patrem, maritum, & dominum, vnde laici ad epiſcopum pro diſpenſatione recurrere debent ut liberentur a tali iuramento, quando cauſa nulla irritationis adeſt.

Addidi autem teneri ſubditos illis obedire etiamſi ab illis poſt confirmationem ſine cauſa irritentur, nec obediendo peccare, quia per talem confirmationem non ſoluitur ratio ſubiectionis etiam in illa re; quare in fauorem obediẽtiæ debet inferior obedire, & imputatur culpa ſuperiori. Ratio eſt, quia ſuperior prætendere poteſt ſe non ſimpliciter conceſſiſſe, ſed ad tẽpus, uel ad unum effectũ, & quod iam ceſſat illa ratio, & ad inferiorem non pertinet facta ſuperioris iudicare, atque adeo tota culpa præcipientis erit, non obedientis, de qua re plura dicemus in materia de uoto, cum utriuſque, id eſt, tam uoti, quam iuramenti eadem ratio ſit.

7 SECVNDA PROPOSITIO: Quamuis irritatio iuramenti, non niſi ab habente poteſtatem, & dominium in rẽ promiſſam fieri poſſit, abſolutio tamen, ſeu diſpenſatio ex cauſa fieri poteſt tam a Romano Pontifice, quam ab alijs Prælatis eccleſiaſticis, tametſi ſolum habeant iuriſdictionem ſpiritualem in hominem, & non dominium rei promiſſæ, idque ratione publici officij, qui ita expedit fieri ad vtilitatem Reipublicæ; *quandoque* quidem in *pœnam humana ſauitia*, vt in iuramẽtis iu, & metu extortis, a quibus petente eo, qui iurauit, datur abſolutio per prælatos eccleſiæ ratione publici officij, in pœnam eius, cui iuratum eſt, uel humanæ ſæuitiæ, ne ſæuitia hominum foueatur; Iuramenta namque ita præſtita iurantem obligant ad eorum obſeruationem, vt ca. 6. dub. 3. diſtinctum eſt, adeo vt qui contrauenire tali iuramento, antequam ſe abſoluere faciat, peccaret mortaliter, ex Syl. verb. iuramentum. 4. qu. 7. ver. Tertium. Soto li. 8. de iuſti. q. 1. artic. 7. in reſpon. ad tertium principale. Petr. de Arrag. 2. 2. q. 89 art. 7. dub. 4. conc. 3. Greg. de Valen. to. 3. diſp. 6. q. 7. puncto. 4. §. 3. Sum. Cor. p. 3. tract. de iuram. nu. 31. in fin. & alijs. Ceterum ne cuis facile iuramentum violaret, voluit eccleſia, vt abſolutio a tali iuramento peteretur, & quia petens eo ipſo, quod coactus iurauit, cauſam iuſtam, & legitimam habet petẽdi abſolutionem, datur ſtatim ab epiſcopo (hanc enim dare poteſt) abſolutio, arg. ca. Si vero. de iureiur. Eſt enim id de bono communi, hoc ipſo quod ita præcludit magna ex parte aditus eiuſmodi coactionibus ſi ſciant homines, in iuramẽtis coactis, propterea quod coacta fuerint, facile diſpenſari ac proinde parum prodeſſe ad iurandum cogere. Cauſa igitur & petendi, & concedendi abſolutionem & diſpenſationem in huiuſmodi coactis iuramentis duplex eſt, vna quidem ex parte petentis, quia ſcilicet iuramenta hæc plurimum inuoluntarij admiſtum habent, vnde can. Si quandoque. 15. q. 6. dicitur, iuramenta huiuſmodi non ſimpliciter ex corde fieri, quod Deus potiſſimum reſpicit. *Altera* ne malis hominibus cauſa præbeatur vim bonis inferendi. Eſt tamen vt recte monent Caiet. 2. 2. q. 89 artic. 7. Petr. de Arrag. ibidem, dubio primo, conc 6. Sotus lib. 8. de iuſt. q. 1. artic. 7. in reſp. ad tertium principale in fi. Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 6. q. 7. puncto. 4 §. 3. dub 2. in ſolu. argu. 4. Emanuel Rodriquez par. 1. Sum. ca. 192. concl. 9. & Sum. Coro. tract. de iuramento. num. 39. in fin. diligenter in diſpenſatione, & relaxatione horum iuramentorum cauendum, ne in blaſphemiam Dei cadant, aut in Eccleſiæ contemptum. Si quis enim captiuus apud infideles detentus eſſet, cui ſub iuramento per Deum verum facto poteſtas fieret redeundi in patriam ea conditione, vt pro redẽptione ſua mittat certam pecuniæ quantitatem, aut iuraret illuc redire quamuis iniuſte captus eſſet, nec redire ſine periculo mortis poſſet, & ex hoc, quod a iuramento relaxationem obtineret, arbitrarentur illi, nihil apud Chriſtianos valere religionem iuſiurandi, non eſſet ob ſcandalum relaxandum tale iuramentum, ſed potius redire deberet. Etenim ſi Gentilitas Romanum illum Regulum ita laudauit qui cum fide Carthaginenſibus, per falſos Deos iurando impignorata dimiſſus eſſet Romam ire, illuc tamen rurſus cum capitis ſui periculo, vt fidem hoſtibus datam ſeruaret reuerſus eſt; quanto maiori fide, & religione tenetur Chriſtianus promiſſis ſtare per uerum Deum iuratis? Quamuis, ſi perſona reipublicæ ualde vtilis eſſet, tentanda eſſet, procurandaque recompenſatio, & redemptio.

Et quod dictum eſt de iuramentis metu extortis, pari ratione de iuramentis ad ſolutionem uſurarum extortis, dicẽdum eſt, tenetur enim eas ſoluere, poſtea uero diſpenſatur ut repetat, c. 1. & c. Debitores, de iureiur. Couar. vbi ſupra, & lib. 1. uariar. reſol. c. 44. nu. 5. Sum. Coro. vbi ſupra. num. 39. quod ſi iurauit non repetere, tunc quidem pecunias ſolutas ipſemet repetere non poteſt, niſi adſit cauſa noua repetendi, eccleſia tamen poſtquam ſciuerit ſoluiſſe, recipientem cogere poteſt, vt reſtituat, ſeu declarare, vt reſtituantur. c. Ad noſtram. 2. de iureiu. Immo uero, ut notat Sotus lib 8. de iuſt. q. 1. artic. 9. prope finem, Summa Corona p. 3. tract. de iuramento. num. 39. & Emanuel Rodriquez p. 1. Sum. cap. 192. concluſ. 2. quantumcunque quis iuret non petere diſpenſationem, neque illa uti, poteſt, ubi ratio id poſtulat, prælato iuramentum patefacere, & ſi ille diſpenſare uoluerit, poteſt illa vti, cum huiuſmodi iuramenta fatua, & fictitia ſint.

Quandoque etiam remittuntur iuramenta ex officio publico ad pœnam eius, cui præſtita fuere, propter aliquod

cri-

crimen commiſſum ab eo, vt in odium excommunicatorũ iuramenta, quæ illis fiunt, relaxantur, & liberantur ſubditi a iuramento fidelitatis illis præſtito. can. Nos ſanctorum. & can. Iuratos. 15 qu. 6. & c. vlt. de hæret. & c. inter alia. de ſent. excom. Caiet. 2. 2. q. 89. art 9. Sotus lib. 8. de iuſtitia. q. 1. art. 9. in fi. Couar. in c. quamuis. p. 1. § 3. num. 5. ver. Nono de pactis in 6. Greg. de Valentia to. 3. diſp. 6 q. 7. puncto 4. § 3. Summa Corona p. 3. tract. de iuramento. n. 39. & Petrus de Arrag. 2. 2. q. 89. art. 9. dicto 3.

8 *Quandoque* item ab eccleſia indirecte remittuntur iuramenta in totum per naturam rationis conſequentis ab antecedenti. Quemadmodum accidere ſolet cum epiſcopus aliquis, vel Princeps priuatur epiſcopatu, vel regno. Eo enim ipſo, quod tali officio, & dignitate priuatur, iuramenta his a ſubditis præſtita cenſentur remiſſa arg. c. Ad apoſtolicam. 5. de ſen. & re iudic. in 6. & c. venerabilem. de elect. Gabr. 3. diſt. 39. q. 1. ar. 2. concl. 9. in fi. Angel. verb. iuramentum. 4. num. 12. verſic. Decimus. Sylue. verb. iuramentum. 3. q. 3. verſi. Decimoquinto. Caie. 2. 2. q. 89. art 9. Sotus lib. de iuſtitia. q. 1. arti. 9. ante finem. Greg. de Valent. tom. 3. diſput. 6. q. 7. puncto. 4. §. 3. Couar. in c. quamuis. p. 1. § 3. nu. 5. ver. Decimo. Idem dicendum eſt quoties ſtatuta religionis, aut alicuius collegij per ſuperiorem reuocantur, aut tolluntur; ſtatim etenim ij, qui eadem ſtatuta ſeruare iurarũt ab illo iuramento abſoluti cenſentur.

TERTIA PROPOSITIO; Summus Pontifex in omni iuramento, ceſſante damno tertiæ perſonæ, ex cauſa rationabili diſpenſare poteſt. Dixi, ceſſante damno tertiæ perſonæ, quia, ſi iuraui creditori meo pecuniam debitam ſoluere, aut alicui priuato iuramentum præſtiti ſuper aliquo cõtractu, vel conuentione, non poteſt Summus Pontifex iuramenti huius obligationem per diſpenſationem tollere, cum non ſit rerum mearum dominus. Ex quo ſequitur, nõ habere Summum pontificem eandem, nec æqualem poteſtatem diſpẽſandi in iuramentis, quã habet in votis. Nam quia iuramenta nonnunquam fiunt in commodum tantũ hominis, uota autem ſemper fiunt Deo, cuius Vicarius eſt ſummus Pontifex, ideo in omni uoto, non autem in omni iuramento diſpenſare poteſt. Sic Syluest. uerbo. iuramentum. 5. q. 2. in fine. Tabiena. uer. iurare. verſicul. vigeſimo. poſt medium. Caie. 2. 2. q. 89. artic. 9. Sotus lib. 1. de iuſtitia. q. 7. art. 3. dub. vlt. & lib. 7. q. 4. artic. 2. in fi & lib. 8. q. 1. art. 6. in fi. Couar. in c. Quamuis, par. 1. §. 3. nu. 4. verſi. 7. & nu. 5. verſi. Hæc ſane. de pactis. in 6. Coſm. Philiarch. de offic. ſacer. p. 2. lib. 3. c. 4. concl. 4. Petr. de Arragon 2. 2. q. 89. art. 9 & Toletus lib. 4. Sum. c. 37.

9 QVARTA PROPOSITIO. Epiſcopus ex cauſa cum ſibi ſubditis non ſolum declarare poteſt, quando dubium eſt, an aliquid ſub iuramento promiſſum ſit debita voti materia ex S. Thom. 2. 2. q. 89. artic. 9. ad 3. ſed etiam diſpenſare poteſt in omnibus iuramentis, quæ ſi eſſent vota, poſſet in illis diſpenſare. Sic Syluest. verb. iuramentum. 5. quæſt. 3. Tabiena verb. iurare verſic. vigeſimo. Angel. verb. iuramentum. 6. in princip. S. Anton par. 2. tit. 10. cap. 6. in princip. Sum. Piſanella. verb. iuramentum. 1. §. vlt. Caiet. 2. 2. q. 89. ar. 9. Petrus de Arragon. ibid. dicto. 4. Sotus lib. 8. de iuſt. quæſt. 1. art. 9. Tolet lib. 4. Sum. cap. 23. Ratio eſt, quia vinculum iuramenti minus eſt quam vinculum uoti. Vnde quicunque poteſt a uoto abſoluere, a iuramento etiam de eadem re emiſſo abſoluere poteſt. Ex quo ſequitur Epiſcopum diſpenſare non poſſe in iuramentis emiſſis de religione, de perpetua caſtitate, de peregrinatione in Hieruſalem de viſitandis liminibus Apoſtolorũ Petri, & Pauli, & de Peregrinatione ad Diuum Iacobum. ſicut nec in votis illis diſpenſare ualet, quæ Summo Pontifici reſeruantur. ut patet in Extrauag. Sixti IIII. quæ incipit, Etſi Dominici gregis. de pœni. & remiſſ. Soto. Caieta. Arragon. vbi ſupra, & Couar. in cap. Quamuis p. 1. §. 3. nu. 12. de pactis. in 6. In alijs autem iuramentis, nempe aliarum peregrinationum, ieiuniorum, &c. Item non ludendi, non uenandi, Epiſcopi diſpenſare poſſunt. Inferior autem Epiſcopo iuriſdictionem Epiſcopalem non habens a iuramento abſoluere non poteſt. ſicut nec a voto abſoluere ualet poteſtate ordinaria; ex Syl. uerbo. iuramentum 5. q. 4 & Toleto lib. 4 ſũmæ cap. 23 in fi. Vnde licet confeſſarius ordinarius abſoluere poſſit a peccatis contra iuramenta factis, obligationem tamen iuramenti facti abſque aliquo priuilegio tollere, & in ea diſpenſare non poteſt ex Toleto, ubi ſupra, & Nauar. in Manuali, c. 12. num. 79 uerſic. Decimo.

Dixi, *abſque priuilegio*, quia quilibet idoneus confeſſor per bullam Cruciatæ, aut alio modo facultatem habens diſpenſandi in uotis poteſt ſimiliter in iuramentis de eadem re diſpenſare, ut docent Sotus lib. 8. de iuſtitia. queſtio 1. artic. 9. Petr. de Aragon. 2. 2. quæſtio. 88. art. 12. & 89. dicto. 4. & Emanuel Rodriquez par. 1. Sum. c. 192. concl. 10. citans ad hoc Directorium Curatorum. ca. 15. & in expoſ. Bullæ Cruciatæ §. 11. nu 42. quem refert Petr. de Arragon. ubi ſupra. Emanuel Sa. in Aphoriſmis. uerb. uotum. 2. & Alphonſus Uiual. in additionibus ad Candelabrum. tract. 14. nu 8. & Frater Ioannes a Penna huius etiam eſt ſentententiæ & Ludouic. Lopez infra citandus, & Frat Hieronymus a Sorbo Capuccinus in annot. compendij priuilegior. verbo. uotum. cum eadem ſit ratio quoad hoc de uoto, & iuramento; quicquid Nauar. in Manual. capit. 12. nume. 79 de hac re dubius ſit & ca. 27 num. 275. ubi id expreſſe negat, quem ſequuntur Ludouic. Lopez prima parte inſtructio. conſcientiæ. capit. 50. & Gregor. de Valentia tomo 3. diſput. 6 quæſt. 6 punct. 7. Addo tamen ex eodem Rodriquez in dict. §. 11. quem ſequitur Capuccinus, opinionem Nauarri, & aliorum poſſe eſſe ueram in caſu, quo quis promitteret, & uoueret dare, & ſtatim iuramentum ſubiungeret, quia tunc iam concurrerent duo uincula, ut ait Nauarrus. ſecus autem, quãdo quis ſimpliciter iuraſſet dare, quia tunc non eſſet niſi unum uinculum, ſicut in uoto. Intelligit autem Nauarrus hanc ſuam opinionem ſolum procedere de confeſſarijs, qui hanc facultatem habent diſpenſandi in uotis, tanquam, de legati uirtute Bullæ, & priuilegiorũ, hos enim exiſtimat non poſſe diſpenſare in iuramentis, nam de ijs qui eandem facultatem habẽt, veluti *ex officio, & iure communi, & tanquam ordinarij*, ut Epiſcopi, & Prælati, ſicut in uotis, ita etiam iuramentis diſpenſare poſſe docet, quod idem docent Lopez, & Gre. ubi ſupra, de qua re latius agemus in materia de uoto.

10 QVINTA PROPOSITIO: Prælati Regularium exempti ab ordinario, circa ſuos ſubditos in iuramentis diſpenſare poſſunt, ſicut Epiſcopi. Quia tales ſunt ueluti Epiſcopi erga ſuos ſubditos; Immo ſubditorum iuramenta irritare poſſunt, ut diximus. quod, & certius, & factu facilius eſt. Sic authores proxime citati, nec in hoc ulla eſt apud authores difficultas. Immo etiam omnes confeſſores ordinum Mendicantium ex Priuilegio Innoc. Papæ VIII. diſpenſare poſſunt in omnibus uotis, in quibus poſſunt Epiſcopi, præterquam in uoto peregrinationis ultra duas diætas. Sic Author Compendij Priuileg. Mendicantium. in uerb. Abſolutio quoad ſeculares. 2. § 12. Naua. in Manua. c. 12. num. 79 uer. 11. Aut. de Cor. in Summa de caſibus conſcien. qu. 149. Ludu. Lopez. 1. p. inſtruct. conſcien. c. 50. Greg. de Vale. tom. 3. diſpu. 6 q. 6 puncto. Petr. de Arrag. 2. 2 q. 88. artic. 12 Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ c. 192 concl. 10. Frater Hieron a Sorbo Capuccinus in annot. ad compen. priuile. ordinis Mendicantium in uerb. uotum. Idemque dicendum eſt de alijs confeſſarijs Regularibus, qui priuilegijs ordinum Mendicãtium fruuntur. Quale etiam priuilegium Eugen. Papa IV. conceſſit confeſſarijs S. Benedicti Congregationis Caſinenſis, ut habetur in priuilegio XI eiuſdẽ incip. Etſi quaslibet perſonas. Anno 1436. pridie Calen. Iulij; Vt inferius in materia de uoto dicemus; conſequenter iuxta doctrinam ſupra traditam poſſunt præfati confeſſarij Regulares in iuramentis omnibus diſpenſare quibus Epiſcopi poſſunt, ut expreſſe docent Petrus de Arrag. & Rodriq. ubi ſupra.

Annotandum tamen eſt ex Fratre Hierony. Sorbo loco proxime citato, quod ſupradicti confeſſarij Regulares qui uirtute ſuorum priuilegiorum, uel alij, qui uirtute alicuius Bullæ in ſupradictis uotis, & iuramentis diſpenſant, non poſſunt hoc agere, niſi in ſacramento pœnitentiæ. Quando autem tales diſpenſationes non fiunt per uirtutem alicuius Bullæ, vel Iubilæi, ſed per viam authoritatis, ſicut habent Papa, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Generales, Prouinciales, Abbates, Priores, vel Guardiani pro ſuorum ſubditorum

rum

Digitized by Google

tum ſolemne religionis extingueret omnia vota ante emiſſa; Quia, inquit, illa commutantur in melius, vbi commutatio illa facta fuit non authoritate alicuius prælati, ſed priuato iudicio. Ergo etiam idem dicendum eſt de commutationibus iuramenti in melius factis. Ratio eſt, quia qui commutat in aliquid melius, ſatisfacit iuramento emiſſo, & aliquid amplius facit, quā antea promiſit, & quia gratius, & acceptius eſt Deo, quod melius eſt. Intelligendum autem eſt hoc primo, quando certum eſt commutationē fieri in id quod melius eſt, quia ſi res dubia ſit, vtrum id, in quod votum, aut iuramentum commutatur ſit melius vel æquale bonum, nec ne, neceſſaria erit ſuperioris authoritas argum. cap. 1. de voto, & voti redempt. Intelligitur ſecundo, quando iuramētum fit ſoli Deo: ſi enim fieret homini, in eius vtilitatem non poſſet cōmutare etiam in meliorem rem ſine illius cōſenſu, quia forſan illud, quod per ſe melius eſt, non erit illi melius, vt præfati authores, & Sū ma Coro. p. 3. tract. de iuramento. num. 25. & num. 40. tradiderunt, de qua re plura agemus infra in materia de voto. Quæ autem de relaxatione iuramenti dicenda ſunt, ſatis conſtant ex ijs, quæ in fine præcedentis capitis expoſita ſunt.

De Modis vſitatioribus, quibus malè Iurando peccatur, & varijs periurij pœnis. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *Vt quandoque laudabile, immo præceptum per nomen diuinum iurare, ſic ſub pœnis grauiſſimis prohibitum.*
2 *Qui ſcienter falſum iurant etiamſi ioco, vel coactione, & metu, vel etiam ex lapſu linguæ dummodo aduertenter faciant, peccant mort.*
Qui pro certo affirmat verum quod ita eſſe certo ignorat ſed animo dubius eſt, peccat mort. ibid.
Qui iurat id quod verum exiſtimat, quod re vera falſum eſt.
Qui iurat rem ſic eſſe aliter intendens quam verba ſonant, dummodo legitime ſit interrogatus. ibid.
3 *Qui per falſos Deos, Mahometem, Solem, &c.*
Qui inducit alios ſcienter ad falsò iurandum etiam per Deū uerum. nu. eod.
4 *Qui iurat ſe illicitum facturum, vt occidere, furari.*
5 *Qui iurat aliquod ſecretum tenere, & poſtea aduertenter & ex propoſito illud reuelat.*
6 *Præcipuæ pœnæ, quæ contra periuros ſtatuuntur, quinque, inter quas principalis infamia, nu. 7. & 8.*
9 *Collatio beneficij facta periuro ipſo iure nulla eſt.*

1 QVemadmodum licitum, & laudabile eſt diuinum nomen fidei faciendæ cauſa inuocare, dummodo id debitis adhibitis conditionibus & circūſtantijs fiat, iuxta illud prophetæ pſ. 62. *Laudabuntur omnes qui iurant in eo*; Immo etiam id quandoque in præcepto eſt, vt ex illis Deut. 6. verbis colligitur, *Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis*; ita quādoque illud facere, malum & illicitum eſt, & ſub pœnis grauiſſimis prohibitum prout illa Exo. 20. verba declarant, *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum: Neque enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra.* Quibus verbis, & rationem aſſignat, cur hoc facinus ſceleſtum adeo ac nefarium ſit, nimirum propterea quod eius Maieſtas minuitur, quem nos Deum ac dominum noſtrum eſſe profitemur, vt hac ratione ſaltem homines ab hoc peccato cōmittendo deterreat. Quia vero non vno ſolum modo, ſed varijs ac diuerſis peccatū iſtud committi poteſt, & ſolet, ad faciliorem huius rei intelligentiam, ac maiorem tam pœnitentis, quam Confeſſarij vtilitatem, vſitatiores modos, quibus malè iurando peccari ſolet, breuiter afferemus.

2 PRIMO igitur peccant mortaliter illi, qui ſcienter falſum iurant, etiamſi ioco, uel coactione, & metu, vel etiam ex lapſu linguæ faciant, dummodo aduertenter id faciant ſecus autem ſi non aduertant. ita S. Thom. 2. 2. quæſtio 98. artic. 3. ad 1. 2. & ad 3 ſi conſideretur reſponſio cum argumento. Magiſter in 3. diſtin 36. Bona. ibi articulo. 1. quæſt. 2 & 3. Rich. ead. diſtinct. articulo 3. quæſt. 2. Scotus ibid. quæſt vnic. articulo 1. Gabr. ibid. quæſt 2. artic. 2. concluſ. 1. & 2. S. Anton par. 2. titul. 10. capitulo. 7. §. 1. Ang. verbo. periurium. §. 1. & ſequ Sylueſt. eod. num. 1. Tabiena. verb. iurare numer. 10. §. Nono. Sotus lib 8 de iuſtit. quæſt. 1. articulo. 3. concluſ. 2. Nauar in Manuali. capitul. 12. numero. 6. & ſequ. Couar. in capit. Quamuis pa. 2. §. 1. numer. 4. & §. 6 numer. 5. de pact. in 6. Petr. de Aragon in 2. 2. quæſt. 89. articulo 3. Gregor. de Valentia tom. 3. diſput. 6. quæſt. 7. punct. 3. Barth. Medina lib. 1 inſtruct. confeſſ. capitul. 14. §. 4. Caietan. in ſum. verb. periurium. Lud. Lopez p. 1 inſtr. conſcien. capitul. 42. Sebaſt. Medices de peccatis capitalib. titulo. 6. quæſtio. 32. & quæſtio. 14 Sum. Cor. tractat de iuramento num. 17 Coſmus Philiarchus de off. ſacerd. p. 2. lib. 3. capit. 13. Emanuel Rodriquez par. 1. ſum. capit. 191. concluſ. 1. & 7. Tolet in ſum lib. 4 capit. 21. & alij communiter Ratio eſt, quia talis inſignem Deo facit iniuriā, quippe qui, aut illi inſcitiæ notam inurit dum ipſum alicuius rei veritatem latere arbitratur, aut certè improbitatis, aut praui affectus, qui mendacium teſtimonio diuino velit cōfirmare. Ex S. Thom. 2. 2. quæſtio. 98 articulo. 2. Iurat autē falsò non is ſolum, qui, quod falſum ſcit, uerum eſſe iurādo affirmat, ſed ille etiam, qui iureiurando id aſſerit, quod cum verum ſit, tamen ipſe falſum putat. Cum enim mendacium ea de cauſa mendacium ſit, quod contra mentem & animi ſententiam profertur, ut notat S. Tho. 2. 2. quæſt. 110. artic. 1. manifeſtum eſt, hunc planè mentiri, & periurū eſſe. Ex Magiſtro, & alijs, diſt. 39. & colligitur ex 22. quæſt. 2. can. Homines, vbi dicitur, *Intereſt quemadmodum verbum procedat ex animo, ream linguam non facit, niſi mens rea.*

SECVNDO peccat mortaliter, & periurus eſt qui pro certo affirmat eſſe verum, quod ita eſſe certo ignorat, ſed in animo ſuo dubius eſt; Quia tenetur dicere ſecundum illud, quod nouit, & ſentit, ex Angel. verb. periurium nu. 3. verſ. Quarto. Sylueſt. eod. quæſt. 1. Nauar. in Manu. cap. 12. numer. 7 verſ Octauo Sum. Cor. p. 3. tract. de iuramento, num. 17. & alijs. Grauem enim iniuriam Deo infert, dū Deum in teſtem veritatis rei ſimpliciter adducat, cum tamen ipſe de re ipſa certus non ſit.

TERTIO peccat mortaliter, & periurus eſt, qui id iurat, quod verum exiſtimat, & tamen reuera falſum eſt, niſi quantum potuit, curam & diligentiam adhibuerit, vt eam rem copertam, & exploratā haberet; Quamuis enim ipſius oratio menti conſentiat, periurij tamen reus eſt. Sic Syluest. verb. periurium q. 1. verſic Secundo. Caiet. in ſum. verb periurium, §. 1. Sot. lib. 8. de iuſt quæſtio. 1. ar. 3. conc. 6. Nauar. in Man. capitulo. 12 numer. 7. verſ. Sexto, Grego. de Valent. tom. 3. diſput. 6. q. 7. punct. 3. Emanuel Rodriquez par. 1 Summ. capitulo. 9. Cathechiſ. Roman. ſuper præcep. 2. decalogi numer. 22. poſt S. Anton. par. 2. titulo. capitul. 7.

QVARTO peccat mortaliter & periurus eſt, qui iurat alicui aliquid ſic eſſe, vel non eſſe, intendens verba aliter quam ſonant, dummodo legitimè ab aliquo requiſitus & interrogatus ſit: Ratio eſt quia verba intelliguntur ſecundum intentionem & mentem eius, cui fit iuramentum ex legitima cauſa. ff. de inter. ac. leg. de ætate. §. qui interrogatus Alexan. de Ales p. 3. Sum. q. 31. membr. 4. Syl. uerb. iuramentum. 3. q. 2. Sotus li. 8. de iuſt. quæſt. 1. art. 7. in fi. Cai. 2. 2. quæſt 89. artic. 7. & Petr. de Aragon. ibidem. Nauarr. in Manuali. c. 12. num 8. uerſ. Nono, Sum. Cor par. 2. tract. de iuramento numer. 17. Coſmus Philiarchus de offic. ſa. p. 2. lib. 3. c. 14. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcien. ca. 42. Pedrazza in expoſitione ſecundi præcepti, §. 3. Tole. lib. 4. ſumm. cap. 21. Notab. 2. Secus autem ſi a iudice incompetenti, vel illegitime rogatus ſit, uel coactus ab eo, cui iuramentum de iure præſtare non tenetur, tunc enim non peccat, quia Deus accipit iuramentum ſecundum intentionem iurantis ſine dolo. 22. q. 5 can. Quacumq. arte. & can. Hoc videtur, vbi gl. Arch. & authores communiter.

3 QVIN-

ſus reum dixerit, puniendus erit eadem pœna, qua puniretur reus ipſe, ſi criminis cõuictus foret. l. 1. §. 1. & ibi Bar. ff. de ſicar Fely. in cap. ſicut. de teſtib. & facit can. ſatis. 33. q. 3 glo. in can. Rex debet in verb. periuros. 23. q. 5. & Co mar. vbi ſupra. nu. 6. Sin vero crimen capitale non ſit, tunc pœna falſi in homine libero eſt deportatio, omnium bonorum publicatio, in ſeruo autem vltimum ſupplicium. l. 1. §. ult. ff. de falſ.

8 *Quarta eſt*, Quod periurus priuandus eſt beneficio: Et quamuis Rebuffus in tract. de pacificis poſſeſ. num: 218. exiſtimet periurum priuatum eſſe ipſo iure beneficijs eccleſiaſticis, quæ iam tempore periurij obtinebat, quam etiam opinionem tenet Barba. in c. cum non ab homine. de iud. Alij tamen omnes verius docent non eſſe priuatũ ipſo iure ſuo beneficio, ſed per ſententiam priuandum. Sic Pan. in c. 2. de reſcr. Dec. & Fel. ibi col. 1. qui ait hanc eſſe communem opinionem gl. in cap. Querelam. in verb. Remouentes. in fi. de iureiu. & eadem gl. in ca. Illud verb. falſo de exceſſ. prælat. Ioan. a Selua tract. de iureiu q vlt. & in tract. de beneficio. p 3. q. 2. num. 7. Io. Bernard. Diaz in ſua pract. c. 86. in antiq. alias ca. 92. cum annot. Ignatij Lopez de Salzedo, qui etiam hanc ſententiam probat. Cæſar Lambert. de iure patron. p. 1. lib. 2. q. 9. art. 15. Vnde Salzedo, vbi ſupra, docet ante ſententiam facere fructus ſuos, immo etiam poſſe renuntiare beneficium ſuum, ita vt ſententia priuationis poſt renuntiationem lata nullius momẽti ſit, cum iam clericus beneficio careat, & alios refert in huius rei confirmationem. Addit inſuper clericum hanc pœnam non incurrere, ſi probare poſſit abſque dolo commiſſum fuiſſe periurium, aut ſi propter difficultatem iuramentum non adimpleuerit, & facit gl. 1. in c. Breui de iureiu. Procedunt autem hæc omnia, vt notat Sylu. in verb. periurium. q. 5. in fi. in periurio ratione deficientis veritatis, non autem ratione deficientis iuſtitiæ, & iudicij, ex periurio enim in iſtis, nec infamia incurritur, nec a teſtimonio repellitur, nec beneficio eccleſiaſtico priuandus eſt. quidem docent gl. in can. definitio. in verb. emendatio, 22. q. 4. Cou. in c. quamuis p. 1. §. 6. num. 9. ver. Hinc ſanè. de pac. in 6. Caie. 2. 2. q. 98. artic. 2. in princ. Sotus lib. 8. de iuſt. q. 2. concl. 6. & Bonau. 3. d. 39. art. 1. q. 1. qui tres vltimi ſatis fauent, dum dicunt periurium ex defectu iuſtitiæ, & iudicij eſſe ſolum periurium ſecundum quid; periurium autem ex defectu veritatis eſſe periurium formaliter, & abſolute, quandoquidem formale iuramenti eſt atteſtatio veritatis atq. adeo periurium propriè tunc eſt, quando deeſt veritas, gloſſa autem. & Syluester, & Cou id expreſſe docent, quorum opinio communis eſſe videtur.

9 *Quinta eſt*, Quod collatio beneficij facta periuro eſt ipſo iure nulla. Sic Pan & Doct. in cap querelam. de iurem. Dec. in c. dilecti. col. 2. de except. Fel. in ca. 2 col 3 de reſc. Nicol. Millis in repertorio in verb. periurus Aufrerius in Capella Tholoſana q 17. quem refert, & ſequitur Coua in c. quamuis. p. 1. §. 7. num. 3. de pact. in 6. Io Selua de benefic. p. 3 q 2. num. 7. & 8. Ang. in Sum. ver. periurium. num. 12 Io. Bernard. Diaz in pract. crim. canon cap. 86. Ignatius Lopez de Salzedo in c. 92. Ratio eſt, quia periurus eſt infamis, l. ſi quis maior. C. de tranſact. collatio autem beneficij facta infami eſt ipſo iure nulla. reg. Infamibus. de reg iuris. in 6. ad quod tradunt præfati authores de eo, qui eſt infamis notorius infamia iuris, tunc etenim collatio eſt nulla ipſo iure, vt notant Pan. in c. inter dilectos nu. 6. de exceſſ prælat. & idem Pan. in c. ſuper eod. ad fi. de elect. Fel. vbi ſup col. 4 & Cou. loco proxime citato.

De eo autem, qui eſt infamis infamia facti, communiter tradunt Doctores, quod poſtquam quis per ſentẽtiam declaratus eſſet periurus, & poſtea ei fieret collatio, collatio illa nulla eſſet, ſecus ſi non ſit condemnatus, & per ſententiam declaratus. Sic Calder. conſi. 10. titu. de præbend. & poſt eum optimè Nau. in c ſi quando. Except. 17. nu. 9. ver. Tertium. de reſcr. Lopez, Salzedo, & Diaz, & Co. vbi ſupra. vbi Nau. Cou. & Salzedo alium caſum ponunt, in quo collatio facta periuro eſt nulla ipſo iure, ſcilicet cum collatio beneficij periuro facta fuerit authoritate literarum Apoſtolicarum ad beneficia. Cuius ratio eſt. Quia cum collatio beneficij præſupponat morum honeſtatem, omninò alienum a mente ſummi Pontificis eſt, vt infames, ac periuri ſub huiuſmodi literis ad beneficia a ſe conceſſis comprehendantur, cum potius ea velit clericis bonis moribus præditis conferri. Idemq; præter tres citatos docent Cald. conſi. 20. de præb & conſil. 4. de accuſa. Fel. in c. 2. col. 3. de reſcr. & in cap. Inquiſitionis. col. 2. de accuſ. Rebuff. in tract. de pacificis poſſeſſ. nu. 21 ſiue igitur quis infamis ſit infamia iuris, ſiue infamia facti, collatio beneficij illi poſtea facta & nulla, & inualida eſt. Atq. de periurij pęnis hæc ſufficiant.

Finis Libri Quinti.

DE SECVNDA PARTE SECVNDI PRAECEPTI.

De Voto, eiuſque natura, Conditione, & Obligatione

Liber Sextus.

Authores, qui in hoc Sexto Libro allegantur, de voto, eiuſque natura tractantes.

EX Patribus. *S. Auguſt. contra Fauſtum, & lib. de Sancta Virginitate. S. Hieronymus epiſto. ad Edibiam. Gregorius Nyſſenus homil. 2. in orat. Domini. Fulgentius in l. de fide de Petrum cap.* 3. Ex Scholaſticis. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 13. *Caiet. ibidem Alex. Alenſis par.* 2. *q.* 131. *Magiſter in* 4. *diſtin.* 38. *Scotus ibid. §. ratio igitur. S. Bonau. ibidem.* Richardus *ibid. artic.* 6. *Paludan. ibid. q.* 5. *Durand. ibid. q.* 1. *& Gabr. Sotus de iuſtitia. lib.* 7. *qu.* 2. *& in* 4. *d.* 29. *Ioſeph Angles in florib. in* 4. *q. de voto. Heruens quodlib.* 11. *q.* 25. *Henricus quodlib.* 6. *q.* 39. *Michael Palatius in* 4. *diſt.* 38. *diſp.* 2. *Adrianus tract. de ſponſal. q.* 9. *Ioannes Maior in* 4. *diſt.* 37. *Petrus de Arragona* 2. 2. *q.* 88. *Dominicus Bannes* 2. 2. *q.* 13. *Michael Medina de continentia hominum ſacrorum. lib.* 4. *cap.* 36. *Martinus Ledeſm.* 2. 4. *q.* 17. *Bellarminus lib.* 1. *de Clericis. cap.* 15. *Gregor. de Valentia tom.* 3. *diſput.* 1. *&* 6. Canoniſtæ, & Iuriſtæ, *Canoniſtæ in titulo de voto, & voti redemptione. Innocen. in cap. conſulti. de regularibus. Hoſtienſis, & Vincent. in d. cap. Conſulti. Panorm. in e. Statuimus & Henricus Bohic ſuper d. cap. Ioannes Andr. ibid. & in cap. qui bona. Archidiaconus ibid. & Antonius de Butrio. Lapus, &* Cardinalis *in clement. vnica. Landunus in Cardin. q.* 6. *Andr. Tiraq. de pœnis Alexand. de Imo. l. bonorum. C. qui poſſunt ad bon. poſſeſ. admitti. Nicolaus Arelatanus in tract. de hæret. Franciſ. Squillantes, de fide Catholica. Gendeſ-ſalinus de hæret. q.* 1. *Pallacius Rubeus in alleg. de hæret. Simancas de Catholica inſtitut. titu.* 17. *Bernardus Diez in prac. canon.* Coua. *in cap. quamuis pactum. Franciſc. Pegna par.* 3. *ad directorium Inquiſit. Ignatius Lopez de Salſedo in pract. crimin. canon.* Campegius *apud* Zanch. *cap.* 7. *Albert. in tract. de agnoſcendis aſſertionibus. quæſtion.* 3. *Conradus Brunus l.* 5. *de hæret. Alexand. in conſi.* 72 *lib.* 1. *Nicolaus Boer. deciſ.* 301. *Thom. Gramma. deciſ.* 50. Summiſtæ. *Ang. Armilla, Caieta. Piſanella, Syluester, Tabiena, verb. votum, Rel.* 5. *Antonin.* 2. *tit.* 11. *Summa Cor. p.* 3. *tract. de voto. Emmanuel Rodriguez p.* 2. *ca.* 92. *Ludou. Lopez p.* 1. *Instructor. conſc. cap.* 45. *Gul. Perald. p.* 2. *de vitijs, & virtutibus Sebaſt. Medices in Sum. peccatorum capital. tit.* 4. *Martinus Nauarrus in Manual. cap.* 12. *&* 22. *Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. p.* 2. *lib.* 3. *Bartho. Medina lib.* 1. *inſtruct. Confeſſ. c.* 14. *Viualdus in Candelabro. Corduba in tract. Caſuum conſcien. caſ.* 149. *Ludou. de Beia in reſp. caſ. conſcient. p.* 2. *Toletus lib.* 4. *Summ. cap.* 17. *Emanuel Sà in Aphoriſmis verb.* Religio. *& verb. votum. Henriquez lib.* 2. *de Matrimo. cap.* 5. *Ioannes Azorius par.* 1. *inſtitut. Moral. lib.* 13. *cap.* 14. *& alij pluri-mi recentiores.*

Quid votum ſit, ſeu quomodo definitur. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Votum vnde appelletur, & quare potuit a voluntate nomen ſortiri, cum tamen actum rationis importet.*
2 *Voti deſcriptio varia, quæ vero communior, & optima.*
3 *Voti ratio promiſſione perficitur, ex qua ſequitur obligatio.*
4 *Ad voti perfectionem ſufficit, quod promiſſio fiat implicite.*
Annexum votum ſolemne caſtitatis impedit, aut dirimit matrimonium ſuſcipienti ſacros ordines, etiamſi quis implicite non votum emittat. ibi.
5 *An puer ante vſum rationis cogi poſſit ad ſeruandum caſtitatem.*
6 *Solum propoſitum, ſeu conceptus boni, & deſiderium deliberatum non ſufficit abſque promiſſione, & animo ſe obligandi.*
7 *Qui religionem ingreditur, & in ea ſuſcipit habitum etiam cum firmo propoſito manendi, non cenſetur votũ emiſiſſe.*
8 *Qui putant habitus ſuſceptionem habere vim voti ſolemnis, aut propoſitum voluntatis æquipollere voto ſimplici, refelluntur.*
Propoſitum ingrediendi religionem quando vim voti habeat ibid.
9 *Promiſſio quæ ad votum ſufficit debet eſſe deliberata.*
10 *Promiſſio ad votum neceſſaria fieri debet* Deo.
Votum ſoli Deo *fieri poteſt, quare, nu. eod.*
Vota, quæ fiunt ſanctis, propriè vota non ſunt, niſi quantum ſunt mediate, & principaliter Deo, & ipſis amore Dei. ibid.
11 *Votum de bono aliquo maiori fieri debet.*
12 *Votum ad ſui validitatem requirit, vt promiſſio facta non ſit a ſuperiore reuocata.*
13 *Sanctum, & expediens eſt vouere religionis ingreſſum, quã non vouere ex Sacra ſcriptura, & ratione probatur contra hæreticos.*
14 *Melius, & magis meritorium eſt factum ex voto, quam ſine illo, triplex ratio aſſignatur.*

Ma-

MAteria hæc quæ adeo celebris ac cognitu neceſſaria eſt, tractatur a Theologis in 4. diſtinc. 38. S. Th. 2. 2. quæſ. 88. Soto lib. 7. de iuſtitia per totum; a Summiſtis in verb. votum a Canoniſtis in titulo de voto, & voti redēptione. a Nau. in Manuali. c. 12. a nu. 24. & alijs. ſuis in locis, quos inferius referemus.

1 Ad cuius intelligentiam; vt a nomine ipſo exordiamur, aduertendum eſt ex Richard. 4. diſtinc. 38. ar. 2. q. 2. S. Th. 2. 2. q. 88. art. 1. ad ſecundum. Palud. 4. d. 38. q. 1. §. Prima. Supplemento Gabr. ibid. q. 1. Notab. 1. & Sum. Coro. ęp. 3. tract. de voto. num. 1. votum dici a voluntate, quaſi voluntarie factum.

Quamuis enim importet promiſſionem, quæ actum rationis denotat, quia tamen ratio in tali actu a voluntate dirigitur, ideo tanquam a primo mouente, votum non inepte a voluntate dici poteſt. Quæ ſane vox non ſolum in vſu eſt apud ſacros ſcriptores, ſed etiam apud prophanos, vt videre eſt apud Ciceronem lib. 2. de legibus. & lib. 3. de Natura Deorum, & lib. 1. de diuinat. & alibi paſſim. Duo autem præcipue hac voce ſignificari ſolent.

Interdum enim idem eſt, quod deſiderium. Quia enim ea, quæ maxime cupimus, & deſideramus adhibitis votis à Deo petere ſolemus, inde tractum eſt uoti nomen ad deſiderium noſtrum ſignificandum. Vnde qui deſiderij ſui factus eſt compos, voti compos dicitur; Idemque vota facere ſignificat, quod optare, auere, & precari. Altera vero vocis acceptio & ſignificatio, quæ huius loci propria eſt, vt ſignificet aliquam promiſſionem non cuicunque factam, ſed Deo, & ſanctis cum quadam firmitate, & obligatione, ſecundum illud Deuter. 23. *Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, &c* & infra, *ſi nolueris polliceri*, id eſt vouere, *abſque peccato eris, Quod autem ſemel egreſſum eſt de labijs tuis, obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, &c.* Præſuppoſita autem hac vocis ſignificatione, varie ab authoribus deſcribi ſolet.

2 *Prima* deſcriptio eſt Hug. de S. Vict. lib. 2. de ſacra. par. 12. c. 3. dicentis, votum eſt ſponſio animi voluntaria, & Deo facta pollicitatio.

Secunda eſt Magiſtri in 4. d. 38. dicentis, *votum eſt teſtificatio quadam promiſſionis ſpontanea, quæ Deo, & de his, quæ Dei ſunt, proprie fieri debet.*

Tertia eſt Iuriſtarum dicentium, votum eſt alicuius boni cum deliberatione facta promiſſio. Alij alias definitiones afferunt.

Ceterum illa omnium optima eſt, & communior quæ colligitur ex S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 1. Soto lib. 7. de iuſt. q. 2. art. 2. Nauar. in Manuali. c. 12. num. 24. S. Ant. p. 2. tit. 11. c. 2. §. 3. Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. ca. 14. §. 6. Lud. Lopez p. 1. inſtru. conſcientiæ. c. 43. Summ. Coro. p. 3. tract. de voto. nume. 1. Sebaſt. Medice in ſumma peccatorum capita. tit. 2. q. 38. Pet. de Arragona 2. 2. q 88. artic. 1. Grego. de Valentia tomo 3. diſpu. 6. q. 6. puncto 1. Coſmo Philiarcho de off ſacerd. p. 2. lib. 3. cap. 17. Emanuele Rodriquez in p. 1. Sum. ca. 87. Toleto lib. 4. Sum. c 17 & alijs. *votum eſt voluntaria & deliberata promiſſio, (ſaltem interior) Deo facta, de aliquo bono maiori a ſuperiori non reuocata.* Quæ definitio breuiter a nobis in hoc capite explicanda eſt, latior enim & exactior expoſitio ex his, quæ inferius dicemus, conſtabit.

3 PRIMO igitur ponitur Promiſſio pro genere, quia adeſſe debet animus obligandi ſeipſum, adeo vt quamuis quis proponat, & deliberet aliquid facere, ſi tamen non promittat illud facere; non cenſetur votum emiſiſſe, aut voto obligari, ex S. Thom. 2. 2. q. 88. artic. 1. ubi ait; *rationē voti perfici promiſſione*, & conſtat ex ſacris literis, in quibus ſemper mentio eſt promiſſionis, vbi de voto agitur. vt Deuter. 23. *Cum votum voueris &c. facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, &c.* & Eccleſ. 5. *Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere, diſplicet enim ei ſtulta, & infidelis promiſſio.* Hinc Greg. Niſſen. Hom. 2. de oratione Dominica, definiens votum, ait, *votum eſt promiſſio alicuius rei, quæ pietatis nomine dedicatur, & facit diſtinetur.* Non requiritur tamen, quod promiſſio hæc facta ſit cum ſtipulatione præmiſſa id eſt cum interrogatione, & reſponſione, ſed ſufficit, quod nude fiat, & abſque fidei, & iuramenti interpoſitione, ex Richardo in 4. d. 38 art. 3. q. 3. Palud. ibidem verſic. Secunda definitio. concl. 3. Immo ſufficit, quod promiſſio ſit pure mentalis, etiamſi nihil dicat ore, aut ſcripto, ex S. Bonau. in 4. diſt. 38. art. 1, q. 1. Richard. 4. diſt. 38. artic. 3. q. 1. Suppl. Gab. ibid q. 1. Notab. 2. S. Anton. p. 2. tit. 11. cap. 2. in prin. Tabiena verb. votum. 1. num. 4. §. Tertio. Nau. in Man. cap. 12. num. 24. Sebaſt. Medice in ſum. cap. peccat. tit. 2. q. 38. Ioſeph Angles in florib. 4. ſenten. quæſt. de uoto, artic. 1. diffic. 1. Sot 4. diſt. 38. quæſt. 2. artic. 1. Couar. in cap. Quamuis, p. 1. §. 3. num. 12. de pact. in 6. Rodriquez par. 2. ſummæ, cap 92. concluſ. 9. & Sum. Coro. p. 3. trac, de uoto. num. 4. Ratio eſt, quia cum votum fiat Deo, *Deus autem intuetur cor.* 1. Regum. 16. nihil refert an fiat verbis aut ſola mente promiſſio iſta, etiamſi ad expreſſiorem voti firmitatem aliquando verba, teſtes & ſcriptura illi adiungatur, & facit ad hoc c. cum apud. de ſponſal.

4 Præterea ad voti perfectionem ſufficit, quod promiſſio hæc implicite fiat: qualis eſt illa, quæ in recipiente ordines ſacros, & hoc ex eccleſiæ occidentalis intentione, & inſtitutione, quæ ordini ſacro adiunxit votum ſolemne caſtitatis, ex S. Thom. 2. 2. q. 88 artic. 11, in Corp. Caie. to. 1. opuſ. 27. Soto lib. 7. de iuſt. q. 7. art 2 & late id probat Rob. Bellarm lib. 1. de clericis, cap. 15. & c. 16. Vnde ordinatus ſacris; abſque alia promiſſione explicita, eo ipſo quod ſuſcepit ordines ſacros, voto conſtringitur, vt optime docet Syl ueſt. verb. Matrimonium. 8. q. 12. ver. 2.

Immo ſi quis ſacros ordines ſuſciperet, non intendens vouere, nec ſe obligare voto, ligabitur tamen; poſito enim quod ordinari voluerit, neceſſario cenſetur velle etiam votum conſequens ordinem, ex Nau. in Manuali. c 22. n. 52. poſt Syl. verbo. Matrimonium. 8. verſi. 2. & Palud. 4. d. 37. artic. 2. concl. 3.

Nec obſtat, quod nemo cogitur vouere, cap. integritas. 22. q. 1. quia eccleſia nullum cogit ſacros ordines ſuſcipere, ſed ſolum ſtatuit, ut qui ſacros ordines ſuſcipiunt, inhabiles ſint ad matrimonium. Vnde qui uoluntarie ordinatur, uoluntarie etiam illam inhabilitatem incurrit, ex Scoto in 4. d. 37. §. Hic eſt, & Naua. in Manuali. c. 22 num. 52. & ſi contrahat, excommunicatus eſt. clem. 1. de conſan, & affin.

Annexum autem eſſe uotum ſolemne caſtitatis impediens matrimonium, & dirimens, ſuſcipienti ſacros ordines, patet ex cap. 1. & can. *ſi quis eorum, & can. erubeſcant*, d. 32. & cap. 1. de clericis coniug. Syl. uerb. Matrimonium. 8. quæſt. 12. uerſic. 2. & Pal. 4 d. 3. q. 1. art. 2, concl. 3. & Scoto 4. d. 37. uerſi. Dico igitur, qui tres idem affirmant de eo, qui dum ſuſciperet ordines, contrariū proteſtabatur. Hoc enim in caſu tenetur ad caſtitatem, non ex ui uoti (quia neque implicite, ut conſtat, uoluit emittere uotum. ſed ex ui ſtatuti eccleſiæ, poteſt enim eccleſia facere inhabilem ad matrimonium etiam ignorantem & inuitum, ſicut ſeruū, uel frigidum, & huiuſmodi.

5 An uero puer ante uſum rationis ſacris initiatus poſſit poſtea cogi ad caſtitatem ſeruandam, ex ui ſtatuti eccleſiæ non ita conueniunt authores. Partem affirmatiuam affirmant Palud. 4. d 38. q. 1. art. 2. concl. 3. ubi ait, quod ſi ante annos diſcretionis aliquis ſacrum ordinem ſuſcipiat, ad continentiam obligatur, etiamſi in cunis ordinaretur ſuppoſito quod characterem baptiſmi receperit, quia, inquit, obligatur ſtatuto eccleſiæ, non uoto ſuo; & Syl ueſt. uerb. Matrimonium. 8. quæſt. 12. uerſicul. Secundum. ubi repetit hæc uerba Paludani, & addit quod ſi talis contrahit, dirimitur matrimonium, quamuis poſtea contrariam opinionem magis conformem D. Thom. eſſe uelit, & expreſſe Martinus Ledeſmus ſecunda quarta quæſt. 55. articulo quarto ubi ait, eos teneri ad caſtitatem poſt quam deueniunt ad uſum rationis, & eccleſiam poſſe illos obligare; addit tamen eccleſiam debere facile cum illis diſpenſare ſi petant, & pro hoc citat Ioan. Maiorem quarta d. 37. Partem uero negatiuam tenent idem Pal. 4. d 25 q 3. artic. 1 conclu. 3. Rich. 4 d. 25 artic. 4 q. 2. ad 2. Sylueſt. uerb. ordo. 4. q. 1. uerſicu. Tertio. Sotus lib. 7. de iuſt. queſt. 2. artic. 5. ad 4. & in 4. d 25. q. 1. art. 2 concl 3. Pet. de Arragon 2. 2. q. 88. art. 1. §. circa ſecunda concl. 3. in

Digitized by Google

fin. Rodriquez p. 1. Summæ. c. 92. concl. 8. Io. Azorius p. 1. inſtit. Moral lib. 13. c. 14. q. 9. & idem Rodriquez cap. 96. concl. 4. & Henriquez lib. 2. de Matrimonio c. 5. nu. 9. niſi adultus ſponte velit manere in ſtatu ordinis. Quia votum ſolemne, ratione cuius eſt inhabilis, pendet à voluntate liberè acceptante ſtatum. De qua re alibi latius agendum eſt, & hæc opinio probabilior eſt, & rationi conformior.

6 SECVNDO, Adeò neceſſaria eſt promiſſio ad votum, vt ſolum *propoſitum*, ſeu boni conceptus, & deſiderium etiam deliberatum faciendi aliquid bonum, non ſufficit abſque promiſſione, & animo ſe obligandi. Sic S. Thom. 2. 2. q. 88 artic. 1. Caiet ibidem, Gabr in ſuppl. & diſtin. 39. q. 1. Notab. 2. Sylueſt. verb. religio. 5. q. 8. & verb. votum, q. 2. Pan. in cap. literaturam. nu. 2. de voto & voti redempt. S. Anton. par. 2. tit. 11. c. 2. Sum. Cor. par. 3. tract. de voto, nu. 4. in princip. & in fin Petrus de Atragon. 2. 2. q. 88. art. 1. in fin Ioſeph. Ang. in floribus 4. ſentent. tractat. de voto, art. 2. difficul. 1. Nauar. in Manuali, cap. 12. num. 26. Emanuel Rodriquez pat. 2. ſummæ, c. 92. concluſ. 9. Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 6. punct. 1. in fin. quæſt. 6. Lud. Lopez part. 1 inſtruct. conſcientiæ, cap. 43. Couar. in cap. Quamuis. par. 1. §. 3. nume. 12. in fin. de pact. in 6. Toletus lib. 4. ſummæ cap. 17. Quicquid gloſſ. celebris in c. Qui bona. 17. quæſt. 1. & aliqui iuriſconſulti, vt Alex. de Imola in leg bonorum. Cod qui admit. ad bonor. poſſeſſ. poſſint & aliqui canoniſtæ, vt referunt Syluest. & Sotus locis citatis, exiſtiment, ſolum propoſitum voluntatis abſque promiſſione ſufficere ad votum, maximè quando iã opus inceptum eſt.

Atque adeò vt docet Nauar. in Manuali. cap. 12. nu. 26. huiuſmodi propoſitum nec obligat ad mortale, aut veniale. Ratio eſt, quia propoſitum cum ſit actus voluntatis eligentis aliquid facere in futurum, non eſt affirmatio aut negatio alicuius rei, ſed ſolum conſenſus voluntatis, qui exprimi poteſt per hoc verbum de futuro, Faciam, dũmodo in illo non intelligamus ſenſum promiſſorium, ſcilicet, promitto facere ſed tantum ſimplicem aſſertionem eius quod tunc in animo gero. Promiſſio autem cum ſit actus intellectus importat affirmationem, aut negationẽ. Vnde qui habuit propoſitum aliquid faciendi, ſi poſtea mutato propoſito oppoſitum faciat, non mentitur, cum tamen ille qui promiſit aliquid facere, ſi poſtea contrariũ faciat, mentitur; eo quod facit cõtra veritatem illius, quod facere promiſit.

Deinde non ordinatur homo ad alterum per ſolum propoſitum voluntatis, abſque promiſſione, & tamen per votum obligatur quis Deo. aut alteri. Per ſolum igitur propoſitum abſque promiſſione non fit votum. Id quod procedit, *primo*, etiamſi tale propoſitum diu duret; Non enim ex hoc fit votum quia non eſt promiſſio, ex ſupplem. Gabr. in 4. diſtinct. 38. art. 1. Notab. 3. quæſtio. 1. litera C. *Secundo*, etiamſi tale propoſitum verbis exprimatur, non tamen habet vim voti, quandiu promiſſio non eſt. exemplum ſit in eo, qui dicit, Faciam hoc. & illud, talis namque ſimplex aſſertio, non facit hunc ſenſum, promitto facere, ſed eſt ſimplex tantum aſſertio eius quod exiſtit in mente, vnde qui illud non implet, non committit mendacium, ex Soto lib. 7. de iuſt. q. 1. ar. 2. in fi. Pet. de Atragona in 2. 2. q. 88. art. 1. in fi. & Ioſepho Angles in florib. 4. ſent. in q. de voto, at. 1. difficult. 2.

Hinc ſequitur *primo*, ingredientem religionem, & habitum in illa ſuſcipientem etiam cum firmo propoſito manendi in ea, non cenſeri votum emiſiſſe; Ratio eſt, quia adhuc non eſt promiſſio, quæ tamen vt ſupra diximus neceſſaria eſt ad votum; quo quis ſe obligat Deo, aut alteri. Vnde fallitur Innoc. in c. Conſulti. in princ. de regular. affirmans propoſitum voluntatis cum habitus ſuſceptione habere vim voti ſolemnis, adeo vt talis non poterit poſtea contrahere matrimonium. Idemque docent Hoſtienſ. & Vincent. in d. c. Conſulti. & Henricus Bohic ſuper cap. ſtatuimus, de regular. citans Archid. cap. 17. quæſtio. 1. in cap. Qui bona. & Ioannes Andreas, & Ant. de Butrio. volunt talem exeuntem, & ſpoliantem ſe habitu inducendum eſſe, vt reuertatur ad illam religionem, de qua egreſſus eſt, vel ad aliam, quia obtulit ſe in genere religioni, Quod ſi nullo modo acquieſcit, inducendum volunt ad procurandum diſpenſationem à Papa, (quia epiſcopus non poteſt) & cum hac diſpoſitione. quod ſi obtinere non poteſt diſpenſationem, paratus ſit votum implere; contrahens autem matrimonium ante obtentam diſpenſationem, non ſolum peccare putant mortaliter, ſed etiam matrimonium nullum eſſe, & proinde debitum petere, aut exigere non poſſe. Eodemque modo falluntur Palud in 4. diſtinctio. 38 quæſt. 1. verſ. ſecunda definitio. concluſ. 2. & S. Anton. par. 2. tit. 11. cap. 2. qui exiſtimant propoſitum voluntatis æquipollere voto ſimplici, adeo vt qui intraret religionem cum propoſito manendi in ea, & habitum ſuſciperet, teneretur in illa, vel alia religione profeſſionem emittere, non quidem quia propoſitum ſit votum: ſed ex præcepto eccleſiæ ita præcipientis.

Authores autem prædicti omnes in eo ſe fundant, quia in c. Beneficium. de regular. in 6. habetur; quod beneficium clerici, qui eſt religionem ingreſſus, intra annum probationis alteri non conferatur, niſi conſtet, quod abſolute voluit mutare vitam. Ergo inferunt propoſitum mutandi vitam cum habitus ſuſceptione cenſeri à ſummo Pontifice Bonifacio VIII. votum ſolemne; alias non expoliaretur clericus beneficio ſuo. & c. Conſulti. de regular. Innocent. Papa III. affirmat, quod ille, qui accipiẽs habitum religionis firmum propoſitum habuerit deſerendi ſeculum, in ſeculum rurſus redire non poteſt. Et idem habetur in c. ſtatuimus, & c. ſuper eo. tit. eod. Et in c. Neque viduas. 27. quæſt. 1. Pelagius Papa ait; *Neque viduas ad nuptias tranſire patimur, quæ in religionis propoſito diuturna obſeruatione permanſerunt.* Ex quibus omnibus inferunt ſolum propoſitum ſufficere ad voti obligationem.

8 *Ceterum* Panorm. in c. literaturam. num. 7. de voto, & voti redempt. Sylueſt. in verb. religio. 5. quæſt. 8. & verb. votum. 1. quæſt. 2. Caiet. 2. 2. quæſt. 88. ar. 1 & tom. 1. opuſc. 17. reſponſ. art. 7. Sotus libr. 7. de iuſtitia quæſt. 1. artic. 2. in fin. Couar. in c. Quamuis, par. 2 § 3. nume. 12. de pactis. in 6. Nauar. in Manuali. cap. 12. num. 62. Petrus de Aragon. 2. 2. q. 88. art. 1. in fin. Gregor de Valent. tom. 3. diſp. 6. qu. 6 puncto. 1. in fine. Emanuel Rodriquez par. 1. Sum. cap. 92. concl 9. glo. in d. c. conſulti, in verb. proteſtetur, & in d. ca. ſtatuimus, in verb. niſi euidenter. de regul. docent tale propoſitum voluntatis abſque promiſſione, etiamſi ſequatur habitus ſuſceptio, non eſſe votum ſimplex, aut ſolemne. Quia, vt diximus, de ratione voti, eſt promiſſio. Deinde quia votum ſolemne eſt contractus quidam, quo vtraque pars manet obligata, quod non poteſt eſſe ſine vtriuſque partis conſenſu. At vero Monaſterium, ſeu ſuperior illius tribuens alicui habitum religionis, in illius profeſſionem non conſentit. cap. Ad Apoſtolicam. de regular. Ergo quantumuis quis propoſitum habeat, & ſuſcipiat habitum, voto ſolemni aſtrictus non erit: Nec alicubi tale præceptum reperitur, vt falſo Paluda. affirmat. Vnde ad iura in contrarium allata reſpondetur. Ad illud enim ex c. Beneficium. deſumptum, & ex c. conſulti. & etiam ad alia iura citata Reſpondet, *Nomine propoſiti mutandi vitam* non intelligi nudum propoſitum, ſed propoſitum cum implicita ſaltem, & virtuali promiſſione firmatum, quod voti virtutem habet. vt ſupradictum eſt. Vnde cum clericus ille cum tali propoſito habitum ſuſceperit, videtur probationis anno renuntiaſſe, atque adeo merito expoliatur beneficio habito, & alteri confertur. Et niſi hoc modo iura citata exponantur, ſine dubio contradicerent cap literaturam. de voto, & voti redempt. vbi Alex. Papa III. expreſſe definit, ſolum propoſitum ingrediendi religionem non obligare aliquem ad religionis ingreſſum, vt optime Pano. ibidem affirmat, vnde diſpenſationes, quas S. Anton p. 2. tit. 11. c. 2. teſtatur ſe vidiſſe à Summo Pontifice datas, ad ſcrupulos potius tollẽdos. quam quód voti obligationem habuerint, concedebantur.

Hinc infertur *ſecundo*, ſic ſuſcipientem habitum cum tali propoſito permanendi in religione, non teneri manere in religione, ſed poſſe redire ad ſeculum, & matrimoniũ

non

non obſtante tali propoſito contrahere, quia non tenetur ex vi propoſiti, cum propoſitum, eo quod promiſſio non ſit, non obliget. Neque ex ratione ſuſceptionis habitus, quia intelligitur habitum ſuſcepiſſe ſecundum ius canonicum, atque adeo experiatur per annum difficultates religionis arg. cap. Ad Apoſtolicam. de regulat. & Nauar. in Manuali. cap. 12. nume 47. vnde ſi nouitius intra annum probationis habitum dimittat, dummodo votum non fecerit, non peccabit mortaliter, immo nec venialiter, niſi id faciat ex animi leuitate, ex Nau. in Man. c. 12. nu. 26. & Petro de Arrag. 2. 2. q. 88. ar. 1. in fi.

9 TERTIO, Vt promiſſio, quæ requiritur ad votum, ſufficiat, debet eſſe deliberata, quia ſubita promiſſio, & abſque conſideratione facta non ſufficit, ex S. Thom. 2. 2. q. 88. artic. 1. Caie. & Petr. de Arragon. ibid. S. Bonau. 4 d. 38. artic. 1. q. 1. num. 14. Richard. ibid. artic. 2. quæſt. 2. Palu. 4. diſt. 38. quæſt. 1. verſic. Secunda definitio. Gabriele. ibid. q. 1. Notab. 2. litera. C ante finem. Soto lib. 7. de iuſt. q. 1. ar. 2. Nau. in Manua. c. 12. num. 24 & num. 26. S. Ant. p. 2. tit. 11. cap. 2. Notab. 6. Angel. verb. votum. 1. num. 6. verſicul. Quarto. Syl. verb. votum. 1. q. 1. Tabiena verb. votũ. 1. verſ. 1. Ioſepho Angles in florib. 4. ſent. q. de voto. ar. 1. diffic. 3. Summa Corona p. 3. tract. de voto. num. 4. Sebaſt. Medices in Summa peccat. c. ti. 2. quæſt. 38. Ludouico Lopez p. 1. inſtruc. conſcien. cap. 43. Emanuele Rodriquez p. 2. Summæ. cap. 92. concluſ. 1. Gregorio de Valentia tom. 3. diſpu. 6. quæſt. 6. puncto. 1. Toleto lib. 4. inſtruc. confeſſ. capitulo 17. quanta vero deliberatio neceſſaria ſit, inferius dicemus.

10 QVARTO, promiſſio ad votum neceſſaria fieri debet Deo; Etenim quamuis promiſſio fieri poſſit homini, votum tamen ſoli Deo fieri poteſt. Per votum enim quis ſe totum deuouet, & obligat alteri; nulli autem alteri a Deo poteſt homo ſe per votum obligare; & ideo ſoli Deo fieri poteſt votum. Ratio autem a priori eſt, quia cum religio virtus ſit, quæ Deum reſpicit, etiam votum, quod eſt actus latriæ, & religionis, Soli Deo mediatè, vel immediatè, tacitè, vel expreſsè fieri poteſt, ſecundum illud Eſaiæ 19. ***Colent eum in hoſtijs, & muneribus, & vota vouebunt Domino, & ſoluent.*** Poteſt enim cuiuſcunque virtutis opus Deo tanquam ſacrificium offerri, vt caſtitas, ieiunium, eleemoſinæ elargitio, & quicunque actus ſeu fortitudinis, ſeu tẽperantiæ, &c. huiuſmodi tamen ordinatio, & oblatio nõ tribuuntur ipſis virtutibus imperatis, a quibus illi actus eliciuntur, ſed virtuti imperanti, qualis eſt religio, vnde, & hos actus vouere, a virtute religionis ſaltem mediate elicitur.

11 Hinc eſt, quod vota, quæ fiunt ſanctis, proprie vota nõ ſunt, niſi inquantum promittitur ipſi ſancto tale votum adimplere timore Dei, adeo ut etiam huiuſmodi uota fiãt Deo in mediate, & principaliter, cum non fiant ſanctis, quatenus creaturæ rationales ſint, (quandoquidem hac ratione ſecundum ſe talis honoris, & obedientiæ non ſint capaces) ſed quatenus quodammodo Dij ſint, ſcilicet, participatiuè, hoc eſt, quatenus Deus in eis eſt, & in eis honoratur; ſic enim promiſſiones eis factæ vota ſunt, quia Deo in ipſis fiunt. Quia igitur votum promiſſionem Deo factam ſignificat, ideo cum abſolutè quis vouet alicui ſancto, intelligendus eſt vouere Deo in illo ſancto. Et eadem ratio eſt de prælatis, ſi conſiderentur, quatenus in eis eſt Deus ſecundum dignitatis participationem, & poteſtatem, quam habent, ſecundum quam gerunt vicem illius. Quibus conſonat modus ille profitendi a quibuſdam religioſis obſeruatus, qñ dicunt, Promitto Deo, & B. Mariæ, & B. Aug. vel B. Dominico, & B. Franciſco. &c. Semper .n. votum fit Deo, nec promiſſio aliter fit ſanctis, niſi quatenus fit coram ſanctis Deo, ſeu quatenus Deus eſt in ſanctis ſuis. Quo ẽt modo iurare licet per creaturas, referẽdo iuramentum ſaltem implicitè ad Deum, pro ut eſt in ſanctis ſuis. Sic S. Th. 2. 2. q. 88. at. 5. ad 3. affirmans, quod qui vouet aliquid ſanctis, uel prælatis, vouet Deo, ſe impleturũ quod ſanctis, uel prælatis promittit. Cai. & Pet. de Arrag. in d. ar. 5. Sotus lib. 7. de iuſt. q. 2. at. 3. Syl. verb. votum. 1. q. 3. Nau in Man. c. 12. n. 25. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 6. q. 6. puncto 3. Sum. Cor. tra. de uoto. n. 4. in fi. Rich 4. d. 38. art. 2. q. 1. Ang. uerb. uotum. 1. n. 2. Gabr. 4. d 38 q. 1 Notab. 2. Emanuel Rodriquez p. 2. ſumm. c. 66. concl 1. Io. Azorius p. 1. inſti. Moral. lib. 11. c. 12. dub. 7. & dub. 10. Bart. Med. lib. 1. inſtruc. confeſſ. c. 14. §. 6.

Atque ita cum quis uotum facit alicui ſancto pro aliqua gratia, puta, pro ſanitate obtinenda, euaſione periculi, & huiuſmodi, talis debet eſſe mens, & intentio nouentis, & orantis, ut illam principaliter a Deo ſperet obtinere, intercedente ſancto illo ex S. Anton 2. p. titul 11. cap. 1. §. ult. & Gabriele ubi ſup. laici tamen, qui actualiter non ita dirigunt intentionem ſuam in uotis ſanctorum ad Deum, ſed innituntur conſuetudini fidelium, non ſunt ſtatim in hoc condemnandi, ſed pie interpretanda eſt eorum intẽtio, prout ſancta Eccleſia in huiuſmodi fieri docet, & intẽdit, ut S. Ant. loco citato annotauit.

Hinc ſequitur non eſſe uotum illud, quando quis nouens, & promittens dicit alteri, ſe nunquam luſurum, aut facturum tale, uel tale quid, quia non eſt promiſſio facta Deo, quæ tamen neceſſaria eſt ad uotum, ex Nau. in Manuali c. 12. nu. 25. Sum. Coro. p. 3. in trac. de uoto num. 4. in fi. Ludou. Lopez p. 1. inſtruc. conſc. c. 43. Rodriquez, & Azorio ubi ſupra.

QVINTO, uotum de bono aliquo maiori eſſe debet. Etenim uoti materia talis eſſe debet, ut etiam eius contrarium non ſit melius, & Deo gratius, atque adeo ut non ſolum ſit bonum abſolute, ſed etiam melius, quam eius oppoſitum, ex S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 2. Caie. & Petr. de Arrago. ibidem. S. Bonauen. 4. diſtin. 38. ar. 1. q. 2. Richard. ibid. ar. 2. q. 2. Palud. q. 1. uerſic. Sexta definitio. Gabr. 4. diſt. 38. q. 1. Notab. 2. litera. C. Soto lib. 7. de iuſtitia. q. 1. artic. 3. S. Anton. p. 2. tit. 11. c. 2 Notab. 2. Angel. in uerb. uotum 1. numero primo Sylueſt. uerb. uotum. 1. q. 4. Nauar. in Manual. c. 12. n. 25. Sebaſt. Medice in ſumma peccat. capit. tit. 2. q. 38. Summa Coro. p. 3. trac. de uoto, num. 5. Coſmo Philiarco de offic. ſacerd. p. 2. lib. 3. cap. 17. Greg. de Valen. tomo. 3. diſpu 6. puncto 3. Ludouic. Lopez p. 1. inſtruc. conſcien. c. 43. Bar. Med. lib. 1. inſtruc. confeſſ. c. 14. §. 6. in fi. Toleto li. 4. inſtruc. ſacerd. c. 17. Emanuele Rodriquez p. 2. Sum. ca. 94. & alijs.

12 SEXTO, uotum ad ſui ualiditatem ultra prædicta requirit, ut promiſſio facta nõ ſit a ſuperiori reuocata. Quia uota filiorum familias, religioſorum, & aliorum, qui alterius poteſtati ſubduntur, legitimè a ſuis parentibus, & prælatis, alijſq. ſuperioribus irritari poſſunt, ut infra dicemus, & colligitur ex c. puella. & c. fi. 20. q. 2. S. Tho. 2. 2. q. 88. artic. 8. & 9. Caie. & Petro de Arragona ibidem. Nau. in Manuali. cap. 12. num. 25. Sebaſt. Medice in Sum. pec. cap. titu. 2. q. 38. Summ. Cor. p. 3. trac. de uoto num. 5. Ludou. Lopez p. 1. inſtruc. conſcien. cap. 43. Nullus enim per promiſſionem firmiter ſe obligare poteſt ad id, quod eſt in alterius poteſtate, ſed ſolum ad id, quod eſt omnino in ſua poteſtate: Quicunque autem eſt ſubiectus alicui, quantum ad id, in quo ſubiectus, non eſt ſuæ poteſtatis facere, quod uult, ſed ex alterius uoluntate dependet. Non poteſt igitur quis per uotum ſe obligare firmiter in his, in quibus alteri ſubijcitur, ſine ſuperioris ſui conſenſu.

13 Ex dicta uoti definitione ſequitur *Primo*, Quod cum uotum ſit de re bona, ſanctum, & expediens eſt uouere ingreſſum religionis potius, quam non uouere, ex S. Tho. 2. 2. q. 88. artic. 5. & q. 189 art. 2. Richard. 4. d. 38. art. 6 q. 1. Palud. ibid. quæſt. 5. artic. 1. concluſ. 1. Ioan. Bachono in 4. d. 3 q. 2. artic. 3. Gabriele in 4. d 38 q. 1. ar 4 litera R & litera S. & S. Anton. par. 3. titulo 16. cap. 2. §. 3 Soto lib. 7. de iuſti. quæſt. 2 artic. 2. Petr. de Arrago. 2. 2. quæſt. 88. art. 2. Gregorio de Valentia tomo 3. diſp 6 quæſtione 6. puncto 3. & alij.

Id quod tum ex ſacris literis, tum etiam ratione manifeſtum eſt. Nam Eccleſiaſtic. 15. dicitur ***vota iuſtorum placabilia***, & Eſaiæ 19. ***In illo die***, inquit, id eſt. hoc tempore nouæ legis, ***colent Deum hoſtijs, & muneribus, & vota uouebunt*** Domino, ***& ſoluent***, & pſalm. 75. ***vouete, & reddite Domino*** Deo ***veſtro***, &c. & pſalm. 65. ***Reddam tibi vota mea. quæ diſtinxerunt labia mea.***

Ex quibus manifeſtum eſt, pium ac utile eſſe

Digitized by Google

uouere: Nunquam enim Sacta Scriptura ſic nota commendaret, nunquam ad illa emittenda, & adimplenda hortaretur, nunquam denique fideles in illis adimplendis laudaret, & econtra infideles deteſtaretur, ſi vana, & inutilis eſſet vouendi religio, vt hæretici non minus impiè, quam impente fabulantur. Vnde Anna 1 Reg. 1. vouens Samuelem filium Domino in obſequium perpetuũ templi a Deo exaudita eſt. Idemq; Patres paſſim docent vt Grego. Nyſſ. homil. 2 in orat. Dominic. S. Ambr. in exhor. ad virgines. S. Auguſt. lib. de Sancta virginitate. cap. 30. & lib 1. de adult coniug. c. 24. S. Fulgentius in lib. de fide ad Petrum. c. 3. & alij.

Ratione etiam optima id probat S. Thom. vbi ſupra. Quoniam is, qui ex voto bonum opus exequitur, exercet opus ornatum præſtanti quadam circumſtantia, videlicet, gloria diuina actualiter, vel virtualiter ex opere ſecuta. eaque non quomodocunque adhibita operi, ſed per adeo firmam, & excellentem voluntatem, qua voluerit quis manere etiam obligatus ad opus illud faciendum ob eiuſmodi circumſtantiam finis gloriæ diuinæ. Vnde etiam

24 Sequitur *Secundo*: Melius eſt, & magis meritorium aliquid factum ex voto, quam ſine illo.

Primo, quia actus nobilioris virtutis melior eſt, & magis meritorius, quam actus inferioris virtutis; Continere enim, qui eſt actus caſtitatis, & ieiunare, qui eſt actus abſtinentiæ, ſi fiant ex voto, ſunt actus imperati a virtute religionis, quę actus inferiorum virtutum ad Dei cultum, & reuerentiam ordinat: Ergo ſic ordinati ſunt nobiliores, quam ſi a proprijs virtutibus elicerentur ſine imperio religionis. Qua de cauſa S. Aug. in lib de Virginitate, c. 8. dixit, *virginitatem adeo maxime, quia Deo dicata eſt, honerari, quam fouet, & conſeruat continentia pietatis*.

Secundo, quia qui ex voto aliquid facit, magis ſe ſubijcit Deo, quam qui ſine voto facit, ille enim ſubdit ſe Deo non ſolum quoad actum ipſum, ſed etiam quoad potentiam, & facultatem, cum de cetero non poſſit contrarium facere, ſicut reſte D. Anſelmo in lib. de ſimilitudinibus, cap. 84. plus eſt dare arborem cum fructibus, quam ſolos fructus.

Terti-, quia per votum voluntas immobiliter firmatur in bonum: facere autem aliquid ex voluntate firmata in bonum, ad virtutis perfectionem pertinet, vt teſtatur Philoſophus lib. 2. Ethic. cap. 4. de qua re legendi ſunt S. Tho. 2. 2. quæſt. 88 artic. 6. Caiet. & Petrus de Arragona ibi. Richard. 4. diſt. 38. artic 6 quæſt. 2. Palud. ibi. q. 5. artic 1. concluſ. 2. Gabriel 4. d. 38. q. 1. artic. 4. litera R. Sotus lib. 7. de iuſtitia q. 2. artic. 4. Gregor. de Valentia tom. 3. diſp. 6. q. 6. punct. 3. Ioſeph. Angles in floribus 4. in q. de voto. artic. 3. & art. 3. Nauar. in Manuali. cap. 12. num. 32. ver. Quarto. Prædicta tamen, ut recte monet Paludanus, intelligenda ſunt ceteris paribus, hoc eſt quando cum aquali charitate fiat utrumque opus. Vnde merito reprehenditur ab omnibus Ioan. Maior, qui in 4. diſtin. 8. q. 4. contrarium docere uidetur, & rationes aſſignatas ſoluere conatur. Et de uoti definitione hactenus dictum ſit, quæ ex ſequentibus manifeſtior erit.

De varijs voti diuiſionibus.
Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Votum aliud perſonale tantum, aliud reale, aliud ex vtroque miſtum.*
Votum aliud temporale, aliud perpetuum, ibid.
Votum conditionatum aliud, aliud abſolutum, ibid.
2 *Votum aliud ſimplex, aliud ſolemne.*
3 *Voti ſolemnis ratio in quo conſiſtat multiplex ſententia.*
4 *Voti ſolemnitas eſt de iure diuino, & naturali, & conſiſtit in interna conſecratione, non externa contra alios ſup. 3.*
In quo votum ſolemne præcipue differt a ſimplici. numero eodem.
5 *Votum ſolemne Religionis per ſe dirimit matrimonium contractum, votum annexum ordini ſacro per accidens.*
Votum ſolemne matrimonium dirimere cenſetur ex Apoſtolica traditione deſcendere. num eod.
6 *Votum ſolemne Religionis iure diuino, & naturali contrahendum impedit, & contractum dirimit, ſecundum Conc. Trident.*
7 *Religionis profeſſio, holocauſtum, ſecundus baptiſmus, tanti meriti, & efficacia, vt omnia peccata etiam quo ad pœnam remittantur ſecundum S. Tho.*
8 *Argumenta eorum, qui aſſerunt voti ſolemnitatem eſſe de iure poſitiuo, ſoluuntur, & quomodo ad ius poſitiuum ſpectet?*
Voti ſolemnitatem ex ſola inſtitutione Eccleſia inuentam eſſe quomodo intelligendum.
9 *Votum ſolemne in Religione non approbata emitti non poteſt, quare.*

QVod ad diuiſionem uoti ſpectat, Doctores tã Theologi, quam Canoniſtæ uarias uoti diuiſiones enumerare ſolent, & quidem Palud in 4 diſ. 38. quæſt 2 duodecim refert; alij pauciores recenſent, ut Magiſter in 4. d. 38. Richard ibi. artic. 3. quæſt. 2. Gabr ibi q 1. art 2 litera D. S. Ant. p 2. tit. 11. cap. 2. §. 2. Angel. v. uotum. 1. nu. 8. Syluest. uerb. uotum. 1. q. 1. Tabiena uerb. uotum 2. Sotus lib. 7. de iuſtitia. q. 2. artic. 5. Gregorius de Valentia tom. 3. diſp. 6. q. 6. punct. 5. Emanuel Rodriquez p. 2. Summæ c. 87. concluſ. 2. Toletus lib. 4. inſtruc ſacerd cap 18. & Ioannes Azorius p 1. Inſtitutionum Moralium. lib. 11. cap. 14. Nos eas ſolum referemus, quæ huic noſtro inſtituto magis conducunt.

1 *Prima eſt*; uotum aliud eſt perſonale tantum; aliud Reale tantum; Aliud ex utroque miſtum. Perſonale tantum dicitur, cum quis uouet, & promittit Deo aliquod opus ad perſonam ipſius uouentis, quod ſcilicet, a perſona ſolum impleri poteſt, ut qui uouet caſtitatem, ieiunium, orationes, Miſſam, religionem; & ſimilia. *Reale* eſt, quando res ſola Deo promittitur, & nihil ad perſonam uouentis ſpectans, ut qui uouet eleemoſinam, & ea, quæ abſq; rei diſpendio non fiunt. Inter quæ duo hanc differentiam aſſignant authores, quod pater irritare poſſit uota perſonalia filiorum uſque ad decimumquartum annum, non autem poſtea; Realia uero annullare poteſt uſque ad vigeſimumquintum incluſiue, vt notat Toletus, vbi ſupra.

Miſtum ex vtroque eſt; cum quis, & rem, & perſonæ officium promittit, ut qui peregrinaturum ſe vouet, peregrinando enim non ſolum opus, & laborem ſuum præſtat, ſed etiam ſumptus ad iter neceſſarios expendere debet.

2 *Secunda eſt*; votum aliud eſt *Temporale*, aliud *perpetuũ*. *Temporale*, dicitur, eo quod ad certum, & præſcriptum tempus durat, & obligat, vt qui abſtinentiam: & continẽtiam ad certum tempus vouet, & qui uouet ſemel, aut bis in menſe, aut hebdomada ieiunare: Perpetuum eſt, quod ad uitam vouentis permanet, ut qui uouet perpetuam abſtinentiam ab aliquo cibo, aut perpetuam caſtitatem, ut in religione. & in ſacri ordinis ſuſceptione.

Tertia eſt; uotum aliud eſt *conditionatum*, aliud *Abſolutum*. *Conditionatum eſt*, quando quis aliquid uouet appoſita conditione, quod rurſus duplex eſt: uel *pure conditionatum*, ut cum quis uouet ieiunium. aut peregrinationem aut ingredi religionem, ſi ab infirmitate ſanetur, aut a periculo liberetur, uel *conditionatum pęnale*, ut cum quis aliquid uouet certa appoſita pęna, ſi illud non ſeruet, ut cum Petrus dicit, ſi non abſtinuero a ludo, uel fornicatione, uoueo centum, uel tot dies ieiunij, uel peregrinationem, uel religionem, habet enim huiuſmodi uotum pęnam. ut cõditionem appoſitam. Vnde ſicut in uoto pure conditionato, extante conditione, tenetur implere uotum, ita in conditionato pœnali, ſi poſtea non abſtinet, uoto obligatur.

Abſolutum eſt, quando quis aliquid ſimpliciter ſine cõditione, & pœna uouet, & talis, quam primum commode poteſt, uotum adimplere tenetur.

Quarta eſt; uotum aliud eſt ſimplex, aliud ſolemne. Simplex generaliter uotum eſt, quodcunque non ſit ſolemne

Solem-

Solemne eſt quod emittitur tacitè, vel expreſſe in aliqua religione à Papa approbata, & quod eſt annexum ordini ſacro c. 1. de voto, & voti redempt. in 6. Quæ duo vota inter ſe differunt tum à poſteriori, ſiue ab effectu, tum à priori, ſiue ex propria ratione. Ab *effectu*, quia votum *ſolemne* matrimonium *contractum*, & *contrahendum* dirimit, hoc eſt, efficit, vt quis non ſolum contrahere nequeat poſtea matrimonium ſed etiam ſi contrahere tentat, inualidum ſit matrimonium, atque adeo dirimi debet tanquam inualidè contractum.

Simplex autem votum non ita dirimit contractum, quamuis, ſi ſit caſtitatis, impedit quo minus licitè, & ſine peccato contrahi poſſit & eatenus impedire dicitur matrimonium *contrahendum*. Et in hac re conueniunt omnes; & colligitur ex c. vnico. de voto & voti redempt. in 6. Quo autem modo hæc vota à priori, & ex propria eorum ratione differant, atq; adeo quæ vtriuſque propria ſit ratio, nō conſentiunt authores. Quamuis enim in eo conueniant ferè omnes, votum ſimplex conſiſtere in *nuda* quadam *promiſſione*, propter quod dicitur *ſimplex*; in explicanda tamen propria ratione voti ſolemnis, non parua eſt inter doctores controuerſia. In qua re

3 PRIMA opinio eſt aſſerentium voti ſolemnitatem eſſentialiter cōſiſtere in quadam *ſpirituali benedictione*, vel *conſecratione ipſius vouentis*, ideo autem dicunt conſiſtere in quadam *benedictione* propter benedictionem, quę fit in profeſſione religionis; in *conſecratione* vero propter ordinis ſacri ſuſceptionem. Sic S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 7. & ar. 13. Quæ benedictio, & conſecratio, cum ſit ſolum de iure poſitiuo, conſequenter dicunt voti ſolemnitatem eſſe de iure poſitiuo. Hęc tamen opinio communiter reijcitur ab omnibus. Ratio eſt, quia, quod eſt de rei eſſentia, ita ſe habet, vt ſine eo res eſſe non poſſit, vt conſtat. At vero ſine benedictione aliqua perſonæ vouentis fit ſolemnis profeſſio, vt patet in profeſſione religioſorum ordinis Prædicatorum, vt docent Caietan. & Petrus de Arragona locis infra citandis, ſolæ veſtes benedicuntur poſt profeſſionem immediatè, atque adeo benedictio hæc non eſt perſonarū, ſed veſtium, & fit poſtquam voto ſolemni obligatus eſt ille, cuius veſtes benedicuntur. Et deinde ſacerdotes Græcorum conſecrantur ſine vllo voto ſolemni caſtitatis; Poteritque eccleſia, ſi vellet, ſtatuere de noſtris, vt qui ſacris initiarentur, ſolum votum ſimplex caſtitatis emitterent; Vnde tunc daretur conſecratio ſine voto ſolemni. Votum igitur ſolemne non conſiſtit proprie in benedictione, & conſecratione. Et quamuis Sotus, & Petrus de Arragon. velint S. Thomam non fuiſſe huius opinionis, ſed ſolum hoc loquendi modo ſignificare voluiſſe, illam ſolemnitatem benedictionis, aut conſecrationis adhiberi in ſignum voti ſolemnis, non autem quod ſit de illius eſſentia, ſicut nec ſolemnitas nuptiarum eſt de eſſentia matrimonij, quamuis adhibeatur in illius teſtimonium; hæc tamen expoſitio eorum violenta eſt, & à verbis S. Th. aliena, vt legenti eius verba manifeſtum eſſe poteſt. Sed ſiue eius opinio ſit, ſiue non, falſa eſt; & communi doctorum conſenſu reiecta, vt diximus.

SECVNDA opinio eſt eorum, qui affirmant ſolemnitatem voti conſiſtere eſſentialiter in *in ſolo ſtatuto, & conſtitutione eccleſiæ* prohibente matrimonium ijs, qui ſolemniter vouent. Adeo vt quamuis conſecratio illa, & dedicatio, qua tales mancipantur cultui diuino, ſit fundamentum huius inhabilitatis ad matrimonium, & ſtatuti eccleſiæ, hæc tamen *exhibitio, & traditio ſui* non conſtituit eſſentialiter voti ſolemnitatem, ſed ſolum ſtatutum eccleſię. Cuius ſententiæ ſunt Canon. in ca. Rurſus. Qui clerici, vel vouent & Gerſon tract. 25. Moralium ſuorum. litera L. Scot. in 4. diſt. 38. in fi. § Ratio igitur. Henricus quodlib. 11. q. 25. Henric. quodl. 6. q. 39. Palud. in 4. diſt. 38. qu. 4. arti. 4. concl. 11. Michael Palacius ibid. diſp. 2. & Caiet. 2. 2. q. 88. art. 7. & opuſc. 27. tom. 1. in fine, huius ſententiæ eſt quamuis in medio quæſtionis fauere videtur ſententiæ tertiæ, quam infra referemus. Michael Medina de continentia hominum ſacrorum. li. 4. c. 36. & ſeqq. Aſtenſis li. 7. titu. 16. Ange. ver. Matrimonium. 3. impedim. 5. in prin. Ioan. Azorius to. 1. inſti. Mora. li. 12. c. 6. dub. 1. & 2. & Ioſeph. Angles in florib. 4. ſent. q. de voto. art. 9. Spec. coniug. p. 1. art. 31. & colligitur ex c. vnico. de voto. & voti redempt. in 6. vbi Bonifacius Papa VIII. ait. *Quod voti ſolemnitas ex ſola conſtitutione eccleſiæ eſt inuenta*. Idemque docet Grego. Papa XIII. conſtitut. 102. quæ incipit; Aſcendente domino. anno Domini 1584. octauo kal. Iunij. Ratio eſt, quia Papa ſtatuere poteſt, vt qui coram tribus teſtib. religionem voueret, maneret voto ſolemni aſtrictus, & inhabilis omnino ad matrimonium contrahendum. Ergo voti ſolemnitas conſiſtit tantum in ſtatuto eccleſiæ. Deinde qui vouet tria vota religionis in religione non approbata, manet ligatus voto ſimplici, non ſolemni, non alia ratione, niſi quia deeſt authoritas eccleſiæ.

4 TERTIA ſententia docet voti ſolemnitatem eſſe de iure diuino, & naturali, & non conſiſtere in conſecratione externa, vt voluit prima opinio, ſed interna, qua homines *actuali quadam dedicatione, & traditione proprij corporis, & libertatis* dominium vtriuſque in Deum transferunt, interueniente acceptatione illius, qui Dei vices gerit, & hac ratione ab eccleſia in huiuſmodi ſolemnitate voti ſtatutæ ſunt dictæ ſolemnitates, tum in collatione, & ſuſceptione ordinis ſacri; tum in emiſſione, & ſuſceptione profeſſionis, quibus ſolemnitatibus ſignificat eccleſia ſe acceptare illam traditionem. Vnde docet hæc opinio quod non quælibet actualis traditio ſuiipſius, ſed traditio actualis affecta certis quibuſdam circumſtantijs ab eccleſia, iuxta cuiuſque religionis inſtitutum approbatis, votum ſolemne conſtituit. Atque ita votum ſolemne hoc præcipue differt à ſimplici, quod ſimplex conſiſtat in *nuda promiſſione*, ſiue illa ſit de futuro, ſiue de præſenti, qua quis vel in futuro promittit, vel in præſenti vouet paupertatem, & caſtitatem, & obedientiam: Non obſtante enim tali promiſſione, retinet ſui ipſius dominium, atque adeo tanquam dominus poteſt valide quidem ſeſe alteri per matrimonium tradere; quanquam non ſine peccato (ſi votum caſtitatis emiſit) contra fidelitatem Deo datam; votum autem ſolemne, quia includit *traditionem actualem dominij ſuipſius* in manum Dei, & eorum, qui vicem Dei tenent, ita vt non ſit amplius ſui iuris ſed ſub dominio alterius, conſequenter iure naturæ, & diuino talem perſonam inhabilem reddit ad tradendum ſe alteri per matrimonium, aut faciendum valide, & iuſte ea opera, quæ ſunt contraria illis, quæ vouet. Quia iure diuino ac naturali, nemo poteſt alteri dare, quod ſuum non eſt, & ſi dederit, irrita eſt donatio. Iure igitur naturali, & diuino ex ſolemni voto religionis approbatæ per paupertatem, facultatum, ac rerum ſuarum dominio ſe abdicat, & ineptum, & inhabilem ſe reddit ad rerum proprietatem, ac dominium in poſterum acquirendum. Per caſtitatem ſe ad matrimonium contrahendum inhabilem facit. Et per obedientiam ſuæ perſonæ dominium in religionem transfert, quæ ius acquirit, ipſum quandocunque ab ea receſſerit, repetendi, recuperandi, & reducendi tanquam rem ſuam. Vnde communiter cum hac perſonæ traditione conſecratio, & benedictio quædam coniungi ſolet, qua tanquam nota ſignatur perſona religioni addicta, tradita, & diuino cultui mancipata. Hanc ſententiam ſequuntur Theologi antiquiores, & recentiores S. Thom. in 4. diſt. 38. quæſt. 1. art. 3. & in addit. ad 3. par. quæſt. 53. artic. 2. Altiſiod. lib. 3. Summ. tract. 22. cap. 2. quæſt. 3. & 4. Alber. in 4. d. 38. artic. 16. S. Bonau. ibi. art. 2. quæſtio. 1. 4. Richard. 4. diſt. 38. art. 7. quæſt. 2. & ar. 9. quæſt. 1. Duran. 4. d. 38. quęſt. 1. num. 9. & 10. Tho. de Argentina eadem diſt. artic. 3. ad 1. Capreol. ibidem q. vnica. Carthuſianus quæſt. 2. Sotus lib. 7. de inſtit. q. 2. art. 5. & in 4. diſtinct. 38. quæſt. 2. artic. 2. Syluester verbo votum. 4. quæſt. 5. Tabiena verb. diſpenſatio. quæſt. 7. Petrus à Soto tit. de voto. lect. 5. Martinus Ledeſmius 2. 2. quæſt. 55. art. 2. qui tamen ſibi contrarius eſt quæſt. 69. articu. 7. in fine. Petrus Ledeſmius in addit. ad 3. partem. quæſtio 53. articu. 2. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſtio. 88. articu. 7. Gregorius de Valentia tomo 3. diſput. 6. quæſtio. 6. puncto 5. Henriquez lib. 2. de Matrimonio cap. 5. §. 3. 6. & 7. Couar. par. 1. de ſponſal. cap. 7. § 4. num. 7. imnio etiam Caiet. tomo 1. opuſ. 27. quamuis dubius, affirmat tamen, quod votum

2 *Votum de re illicita, ſeu de peccato nullum eſt.*
Vouere veniale, aliquando erit mortale. ibid.
3 *Vota ſex modis illicita fieri poſſunt vſque ad nu. 7.*
4 *Vouere Deo licitum pro illicita obtento non eſt obligatorium, ſed potius blaſphemia quam votum.*
5 *Promittere licitum pro petitione licita ex cauſa, tamen turpe, non licet, ſed obligat ſi conditio adimpleatur.*
6 *Promittere licitum pure conditionaliter apponendo euentum illicitum, obligat adueniente conditione.*
7 *An ſi quis voueat licitum ad quod mouetur ex re illicita tanquam ex fine ſecundario, votum validum ſit, & obligatorium.*
8 *Votum de re abſolute neceſſaria, vel impoſſibili non tenet.*
9 *Votum de nunquam peccando mortaliter ex ſua natura verum, & validum eſt contra Nauar. quem falſe citat Azorius.*
Ne huiuſmodi vota fiant præſertim quoad peccata cordis maxime conſulendum eſt ibi.
Votum de non peccando venialiter circa aliquam materiam certam validum eſt, & obligatorium. ibid.
Votum de nunquam peccando abſolute non valet, nec obligat.
10 *An qui vouit abſolute abſtinere a venialibus ab ijs ſaltem abſtinere teneatur ex vi voti, quæ ſaltem vitare poteſt.*
11 *Votum de rebus indifferentibus ad bonum morale, vt malum, (quatenus indifferentes ſunt) nullum eſt.*
12 *Vouens ſtulta vota, vt non lauare, ſilare, & c. in honorem huius vel illius ſancti, non tenetur adimplere.*
13 *Votum de induenda veſte alba die Sabb. ob honorē B. Virg. aut de veſte vili, & aſpera valet.*
Qui dubitat, an res de qua factum eſt votum, ſit indifferens, non poteſt illud propria authoritate infringere, ſed tenetur, donec diſpenſationem obtinuerit.
14 *Vota facta in vniuerſali quæ in particulari poſſunt eſſe bona, & mala, fieri non debent.*
15 *Vota licite fieri poſſunt de bonis temporalibus.*
16 *An de re lege naturali aut diuina alias præcepta, votum fieri poſſit.*
Votum violare factum de rebus, quæ ſunt ex præcepto non grauius eſſe quam ſi votum non eſſet emiſſum, error Ioan. Gerſoni.
17 *Quæ neceſſitas non tollit rationem voluntarij, ſed ſub voto cadit.*
18 *Vouere rem alioqui præceptam quare bonum vtile.*
19 *Votum ſecundum de eadem re emiſſum non multiplicat peccatum, quare?*
20 *Votum ad præceptum ſeu legem naturalem aut diuinam accedens quando inducit nouam obligationem, vt duplex ſit peccatum.*
21 *Votum de re præcepta, non eſſe complete, & proprie votum S. Thom. non affirmauit, vt voluerunt alij ſupra nu. 16.*
22 *Qui vouit ſe daturum eleemoſynam pauperibus ſi eam det Petro in extrema neceſſitate conſtituto, non voto ſatisfecit, cui contradicit Azorius.*
23 *An in Baptiſmo fiat proprie votum cum quis abrenuntiat mundo, & ſeſe eccleſiæ obligat ad ſeruanda præcepta.*
24 *An de rebus quæ repugnant bonis conſiliorum votum valide fieri poteſt.*
25 *Vouere abſolute de oppoſitis conſilio euangelico non obligat quare.*
26 *Qui vouit abſolute ſe nunquam votum facturum, tali voto non tenetur.*
27 *An qui votum emiſit ſe nunquam votum facturum ſine conſilio alicuius viri docti, ſi poſtea emittat, validum ſit.*
28 *An, & quale peccatum ſit emittere votum de rebus quæ conſilijs Euangelicis repugnent.*
29 *An fieri poſſit votum de ijs, quæ maius bonum impediunt.*
30 *An votum valide fieri poſſit de bonis illis, quæ licet non ſint formaliter religioni contraria, ſunt tamen abſolute loquendo incompatibilia.*
31 *Iuramentum de matrimonio contrahendo iurantem obligat, non autem votum vouentem, & quare?*
Voto de matrimonio non obſtante poteſt quis ingredi religionem ſine diſpenſatione, ex circunſtantia tamen fieri poteſt votum laudabile, & validum. nu. eod.
32 *Qui votum emittit ob certum aliquem finem poteſt ſua authoritate commutare votum illum non ſolum in aliquid Deo gratius, ſed etiam in æque gratum.*
33 *An votum de contrahendo matrimonio ſine copula, & conſummatione validum ſit, & obligatorium.*
34 *Obſeruatio voti manifeſte nociua notabiliter, vt caſtigatio, & maceratio corporis vergens in detrimentum perſonæ non obligat.*

POſt explicationem definitionis, & diuiſionis voti ordo poſtulat, vt de eius materia, ſeu de re voto ſubiecta breuiter agamus. In qua re aliqua certa ſunt, aliqua vero incerta.

1 PRIMO namque certum eſt, propriam voti materiam eſſe *actum alicuius virtutis, ſeu rem bonam*. Sic S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 2. S. Bonau. 4. d. 38. art. 1. q. 2. Richard. eadem diſtinct. art. 1. q. 1. & 2. Sotus lib. 7. de iuſtitia q. 1. art. 3. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 88. art. 2. Greg. de Valent. tom. 3. diſput. 6. q. 6. punct. 2. Ioannes Azorius par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 14. poſt dubium. 5. Ratio eſt, quia votum eſt promiſſio facta Deo. Sed nihil eſt Deo acceptum niſi bonum. Ergo ſolum bonum eſt materia voti. Deinde ſicut inclinatio naturalis indita rebus naturalibus ſemper reſpicit bonum naturale, ita inclinatio moralis per votum obligandi ſe Deo ſolum bonum morale ſecundum rectam rationem reſpicit.

SECVNDO potiſſima voti materia eſt bonum ſupererogationis, id eſt, ad quod nullam ex præcepto obligationem habemus, ſed quod tantum eſt in conſilio. Sic S. Th. 2. 2. q. 88. art. 2. Sotus lib. 7. de inſtit. quæſt. 1. art. 3. concluſ. 5. Richar. 4. diſtinc. 38 art. 2. q. 2. Ang. verb votum. 1. §. 1. Sylueſt. verb votum. 1. q. 4 §. Tertium. Petrus de Arragon. 2. 2. qu. 88. artic. 2. Ioannes Azorius par. 1. inſtitut. moral. lib. 11. c. 14. dub 10. Summa Corona par. 3. tract. de voto, num. 5. Ratio eſt, quia votum eſt promiſſio boni voluntarij. Bonum vero ſupererogationis, & conſilij eſt omnium maximè voluntarium, & Deo gratiſſimum. Hinc S. Fulgétius lib. de fide ad Petrum, cap. 3. ait; *Tunc vnuſquiſque regnum cælorum poſſidebit, & c. Si quod ſcit eſſe* LICITVM, & AD PROFECTVM VITAE MELIORIS *pertinere cognoſcit, libenter voueat, & celeriter reddat.*

2 TERTIO votum de re illicita, ſeu peccato nullum eſt, ſic S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 2. S. Bonau. 4. diſt. 38. art. 1. q. 2. nu. 22. Richard. ibid. ar. 3. q. 1. Gabriel eadem diſt. q. 1. Notab. 2. Sotus lib. 7. q. 1. art. 3. concl. 1. Syl. verb. votum 1. q. 4. verſ. Tertium. Nau. in Man. c. 12. num. 25. Summa Cor. par. 3. tract de voto num. 5. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſent. art. 1. difficult. 6. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 88. art. 2. concluſ. 1. Greg. de Val. to. 3. diſp. 6. quæſt. 6. pun. 1. Coſmus Philiarchus de offic ſacerd. p. 2. lib. 4. c. 17. Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 6 in fin. Emanuel Rodriquez. p. 2. ſummæ. c 94. concluſ. 1. Tolet. in ſum. lib. 4. cap. 17. Ioannes Azorius par. 1 inſtitut. Moral. lib. 11. c. 14. in princip. & colligitur ex Iſid. lib. 2. de Sinonymis, cap. 16. & refertur 22. q. 4. cap. *in malis*, vbi dicitur, *In malis promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum. Si quid incaute vouiſti, ne facias, impia enim eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur*, vnde vouere id, quod eſt peccatum mortale, non eſt votum, ſed peccatum mortale, v. g. ſi voueas Deo te homicidium, furtum, vel adulterium, aut aliud maleficium commiſſurum, eſt peccatum mortale: quod vero ſit mortale, patet; quia actiones ſumunt ſpeciem ab obiecto, vnde cũ obiectum illius voti ſit mortale, etiam votum ipſum peccatum mortale erit duplicem malitiam in ſe continens, prima eſt malæ voluntatis occidendi, furandi, &c. altera eſt ſacrilegij, quod ſit dum vouetur Deo res, quæ illi maxime diſplicet, in quo maxima iniuria Deo irrogatur. Vnde vtraque hæc malitia in confeſſione explicanda eſt: ſi autem vouet id, quod eſt veniale, votum nullum eſt, & peccat venialiter, ex Soto lib. 7. de iuſt. quæſt. 1. art. 3. concluſ. 1. & in explicatione illius Petr. de Arragon. Sum. Corona. Toleto. Gregor. de Valentia. Ioanne Azorio. Nau in Manual. c. 12. nu. 34. Emanuel Rodriquez 2. p ſum. c. 94. concluſ. 3. Aliquando autem erit mortale, vouere veniale, puta ſi aliquis de induſtria promitteret ſe commiſſurum veniale,

Digitized by Google

niale, intendens, vt Deo placeret tale peccatum, eſt enim blaſphemia mortalis, ex Gregor. de Valen. vbi ſupra, blaſphemia ſiquidem eſt velle, vt Deus acceptet peccatum. Et quæ in hoc tertio dicto annotata ſunt, locum habent, non ſolum quando vouens habet intentionem promittendi, & ſeruandi promiſſum, ſed etiam quando habet propoſitum promittendi, etiamſi non habeat propoſitum ſeruādi promiſſum, ex Petr. de Arragona, & Rodriquez locis proximè citatis. Cum enim propoſitum illud vouendi ſufficiens ſit ad votum, in illo includitur voluntas ſe obligandi, & ſeruandi promiſſum. Quod vero tale votum de peccato mortali aut veniali ſit nullum, patet, quia votum eſt promiſſio rei gratæ, & acceptæ Deo; nullum autem peccatum Deo acceptum eſſe poteſt. Intelligitur autem hoc dictum de opere malo ſecundum ſe, & ex obiecto, vtrum autem votum factum ob finem malum teneat, infra dicemus. Pro qua re

Notandum eſt, vota ſex modis illicita fieri poſſe, vt notat Caiet. in ſum verb. votum. §. 2.

Primo promittendo opus quod *in ſe illicitum eſt*, v. g. odio habere aliquem, occidere, furari, &c. & ſic votum eſt nullum, & peccat vouens, eo modo quo diximus.

Secundo. promittendo opus bonum, ſed *propter malum finem*, vt ſi quis voueat dare eleemoſynam propter vanā gloriam. & tale votum eſt nullum, & peccatum mortale, aut veniale, iuxta qualitatem finis mortalis, aut venialis. Ratio eſt, quia opus, cuius finis malus eſt, & ipſum opus malum eſt, res enim ſpeciem ſortitur ex obiecto ſuo. Vnde quamuis id, quod vouetur, bonum ſit, votum tamen de illo ob talem finem eſt malum, & indebita materia voti, materia enim talis voti non eſt ſolummodo dare eleemoſinam, ſed totum hoc dare eleemoſinam ob malum finem, ſcilicet inanem gloriam, quod conſtat eſſe formaliter malum, ſic Richard. 4. diſt. 38. art. 1. q. 1. Gabriel ibi q. 1. art. 1. Notab. 2. litera C. circa medium. Ang. verb. votum. 1. nu. 3. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 2. & verb. votum. §. 2. Sotus lib 7. de iuſtit. q. 1. art. 3. circa concl. 5. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 88. art. 2. & Gregor. de Valentia tom 3. diſp. 6. q. 6. pun. 2. Ioſeph. Angles in Florib. 4. ſent. quæſt. de voto, art. 1. difficult. 11. Nau. in Man. c. 12. num. 30. verſic. vndecimo. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. p. 2 lib. 3. c. 17. Emanuel Rodriquez p 2. ſum. c. 94. concl. 10. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 44. Toletus lib. 4. inſtruct. ſacerd. c. 17. & Ioannes Azorius p. 1. inſtruct. Moral. lib. 11. c. 15. q. 3. Id quod procedit, etiamſi qui vouet non habeat propoſitum ſeruandi promiſſum, dummodo propoſitum hoc habuerit, quando id vouit, vt notant Arragon & Rodriquez locis citatis.

Tertio promittendo aliquid licitum *ob illicitam petitionem obtinendam*, vt ſi quis voueat Deo centum aureos, vt victoriam iniuſtam, & ciuitatem non ſuam conſequatur, tale enim votum non eſt validum, nec obligatorium. Ratio eſt, quia finis ille ob quem illa eleemoſina promittitur, nempe vt victoria iniuſta obtineatur, & medium illud, quo vtitur ad talem victoriam obtinendam, ſcilicet, dare centum aureos ea intentione, vt votum hoc ſit tanquam medium ad obtinendam victoriam illam, minimè acceptatur à Deo. Non enim vult Deus ad eum finem acceptare centum aureos, vt ipſe conferat victoriam iniuſtā, immo potius eſt materialiter blaſphemia, quam votum, cum faciat Deum authorem peccati. Et idem dicendum ſi quis voueret Deo munera vt compotem eum faceret optati adulterij, homicidij. &c. Sic Richard 4. diſt. 38. art. 1. qu. 1. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 2. & in ſumma verb. votum, §. 2. Sotus lib 7. de iuſt. q. 1. artic. 3. poſt medium. Gregor. de Valent. tom. 3. diſp. 6. q 6. punct. 2. Petr. de Arragona 2. 2. q. 88. art. 2. Ioſeph Angles in 4. in q. de voto, artic. 1. diffic. 11. Naua. in Manuali c. 12. num. 30. verſ vndecimo. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. par. 2. lib. 3. cap. 17. Emanuel Rodriquez par. 1. ſum. cap. 94. concluſ. 12. Tolet. lib 4. inſtruct. ſacerd. cap. 17. & Ioannes Azorius pat. 1. inſtitut. Moral. lib. 11. c. 15 q. 3. clare namque patet, quod ipſa voti executio, ſcilicet, offerre cētum aureos pro iniuſta victoria, eſt actio formaliter mala, non minus quam dare eleemoſynā propter inanem gloriam. Non eſt ergo ſic facta promiſſio votum. Nec obſtat, quod ſimiles promiſſiones factæ homini valeant, vt ſi quis promitteret meretrici 10. aureos pro turpi actu, ex Cou. in reg peccatum p. 2. §. 2. nu. 2. Soto, & Arragon. vbi ſup. Ergo etiam, & promiſſio facta Deo, Quia ratio differentiæ eſt eo, quod cum ab homine expectari poſſit obſequium turpe, quod ſit pretio æſtimabile, promiſſio pro tali obſequio facta ex iuſtitia valida eſt. Ceterum cum a Deo expectare tale obſequium ſit blaſphemum, conſequenter votum pro eo conſequendo factum nullū eſt, nec obligatorium.

4 *Quarto*, promittendo Deo licitum pro aliquo *illicito obtento*, quaſi in recompenſationem, & gratiarum actionē, vt ſi quis voueret Deo calicem pro *victoria iniuſta iam obtenta*, aut pro *obtenta aliena vxore*, tale enim votum nullum eſt, nec obligatorium, immo potius eſt blaſphemia, quam votum, cum Deus non acceptet illud hoc reſpectu factum. Eſt enim facere Deum authorem mali, quod eſt grauiſſimum peccatum. Sic Caiet. 2. 2. quæſt. 88. art. 2. & in ſumma verb. votum. §. 2. Sotus lib. 7. de iuſtit. quæſtion. 1. art. 3. vltra medium. Petr. de Arragon. 2. 2. q. 88. artic. 2. Ioſeph Angles in Florib. 4. ſenten. q. de voto art. 1. difficul. 11. Gregor. de Valentia to. 3. diſput. 6. q. 6. puncto 2. Nau. in Manuali. cap. 12. num. 30. verſ. Vndecimo. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd part. 2. lib. 3. cap. 17. Emanuel Rodriquez tom. 1. c. 94. concluſ. 12. & Toletus lib. 4. inſtruct. ſacerd. cap. 17. & patet ex his quę in tertio modo dicta sūt, nam eadem eſt vtriuſque ratio, vt conſtat. His igitur quatuor modis votum eſt nullum, & committitur peccatū.

Quinto, promittendo licitum pro petitione licita, ex cauſa tamen turpi pendente, vt v. g. ſi quis habens concubinam voueat Deo centum aureos, ſi conceſſerit ſibi ex illa filium, & huiuſmodi votum eſt validum, & obligat, ſi conditio adimpleatur. Sic Caiet. in ſum. verb. votum. §. 2. & 2. 2. quæſt. 88. art 2. Sotus lib. 7. de iuſtit. quæſt. 1. artic. 3. poſt medium. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. artic. 2. Ioſeph Angles in 4. q. de voto, art. 1. difficult. 11. concluſ. vltim. Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 6. q. 6. puncto 2. Nauar. in Manuali. cap. 12. num. 31. verſic. Dixi. Ludou. Lopez 1. par. inſtruct. conſcient. cap. 43. Coſmus Philarchus de officio ſacerdot. part. 2. lib. 3. c. 17. & Toletus libr. 4. inſtruct. ſacerd. cap. 17. quicquid Emanuel Rodriquez part. 2. ſum. cap. 94. concluſ. 12. contrarium ſentiat. Ratio eſt, quia in hoc caſu votum non cadit ſuper illo illicito coitu, ſed ſuper dono filij, quamuis præſupponat illum illicitum coitum. Non tamen tenetur is retinere concubinam, vt faciat quod in ſe eſt ad votum adimplendum, quia præſuppoſitum eſt malum, & illicitum. Idem dicendū ſi quis bellum iniuſtum moueret, & voueret aliquid Deo pro incolumitate exercitus, votum enim tenet. Item ſi in duellū deſcendens vouet aliquid Deo pro vita, & incolumitate ſua, ſi exinde ſaluus euadat. Idem dicendum de meretrice, quæ vouet dimidium turpis lucri. Item ſi fur, dum in patrando furto eſt, aliquid Deo vouet, ne capiatur, ſimiliter ſi vſurarius, aut luſor promittat partem lucri in ludo iniuſto, huiuſmodi enim vota valent, quamuis non ad meritum, cum verſentur circa actum malum, ſed ad obligationem. Quia in his omnibus caſibus effectus, pro quo vouetur, eſt res bona, & a Deo. Quamuis enim adulterium ſit malum, & ſimiliter bellum iniuſtum, & duellum, & meretricium, furtum, vſura, & ludus inordinatus; proles tamen bona eſt, & ſimiliter incolumitas, lucrum, &c. atq; ita vota pro his rebus emiſſa ſunt valida, cum ſint de rebus, & pro rebus bonis, quatenus a Deo ſunt. Quia vero communiter vouentes non præſcindunt in huiuſmodi rebus id, quod bonum eſt, a malo, nec vtuntur huiuſmodi diſtinctionibus Metaphyſicis, diſtinguendo in malo actu, id quod eſt entitatis, ab eo, quod eſt deformitatis, ideo Rodriquez, vbi ſupra, voluit huiuſmodi vota non valere. Sed vt recte notat Gregor. de Valentia loco proximè citato, longè diſpar eſt ratio de materiali entitate peccati, coniūcta, cum deformitate culpæ, & de alijs bonis coniunctis cum peccatis, vt de incolumitate, prole, lucro, &c. Nam materialis entitas peccati eſt etiam quædam pars peccati, & prohibetur a Deo; alia autem bona non item. Et ideo pro obtinendis a Deo illis bonis quantumuis coniunctis

cum

Digitized by Google

cum peccatis votum validum fieri poteſt, non autem pro obtinenda materiali entitate peccati.

6 *Sexto*, promittendo licitum non pro aliqua petitione obtinenda, ſed pure conditionaliter apponendo euentum illicitum, vt ſi quis voueat ingredi religionem ſi committat adulterium, ad hoc vt caueat ab adulterio, vel vt pœnitentiam faciat de adulterio, vel abſolute intendit in tali euentu obligare ſe ad tale votum, tunc huiuſmodi vota ſunt vere conditionalia, & obligant adueniente conditione, & non alias, ex Syluest. verb. votum 2. q. 2. verſic. Tertium. Caiet. 2.2. q.88. art.2. & in Summa. in verb. votum. §. 2. Soto lib 7. de iuſt. q.1. art.3. poſt concluſ. 5. Greg. de Valentia tom.3. diſp.6 q.6. puncto. 2. Nau in Manuali. c.12. num. 31. Ioſeph Ang. in Floribus 4. ſent. q. de voto art.1. difficul. 11. concl. penult. & Coſmo Philiarch. de officio ſacerd. p. 2. lib.3. cap. 17. in fine.

7 DVBIVM autem eſt; An ſi quis voueat licitũ, ad quod mouetur ex re illicita, ita vt hoc illicitum non ſit finis rei voto promiſſæ (tunc enim certum eſt non eſſe votum) ſed tantum ſit finis quidam ſecundarius ipſius vouentis, ſeu applicationis, & motionis voluntatis ad vouendum, ſit votum validum, & obligatorium necne? Reſpondeo, quamuis ſic vouens peccet mortaliter, aut venialiter pro ratione, & qualitate rei, votum tamen ſic factum validum eſt, & obligatorium, vt verbi gratia qui voueat religionem nõ dirigendo ſuam profeſſionem, & vota in finem luxuriæ, licet ad id moueatur ſperans, quod inde habebit occaſiones luxuriandi, votum illud valet. Item ſi quis conſiderãs, quod factus ſacerdos facile poterit conſequi beneficium, licet ſit indignus, hac intentione motus voueat fieri ſacerdos: Item promittit quis Miſſas, vt præbendam conſequatur, habens intentionem abutendi præbenda, huiuſmodi vota tenent, ex Nauar. in Manuali c.12. num. 31. verſi. Dixi. Syluest. verb. religio 3. quæſt. 6. Caie. 2.2. quæſt. 88. art. 2. verſic. circa bona ſupererogationis §. In primo ergo ſenſu. Petr. de Arragon. 2.2. qu. 88. art. 2. Ioſeph. Ang. in 4. de voto art. 1. difficul. 11. concluſ. 1. Ludou. Lopez par. 1. inſt. conſcientiæ c. 43. Greg. de Valen. tom. 3. diſp. 6 q. 6. punct. 2. Coſmo Philiarch. de officio ſacerd. par. 2. libr. 3. cap. 17. ante fi. Emanuele Rodriquez par. 2. Summæ. c. 94. concl. 21. Soto lib. 7. de iuſt. q. 1. art. 3. poſt concluſ. 5. Ratio eſt, quia nec finis religionis eſt malus, nec finis voti eſt malus, ſed ſolum cauſa mouens, ſcilicet ſpes habendi ibi occaſionem luxuriandi, conſequendi beneficium, &c. eſt mala, quæ cauſa impulſiua, & motiua non vitiat rem promiſſã, ſed tantum actum promittentis: cum igitur obiectum illius voti ſit bonum, ſcilicet viuere religioſe (vita enim luxurioſa non eſt finis religionis, ſed motiuum ſolum vouentis, quod motiuum ſolum vitiat actum promittentis, votum autem relinquit in ſua natura) conſequenter votum illud bonum, & validum eſt, & adimpleri poteſt ſine peccato, & ſolum tenetur mutare intentionem, & de ea pœnitere, ſicque votum adimplere.

8 QVARTO votum de re abſolute neceſſaria, vel impoſſibili, vt quod homo moriturus ſit, vel ... non tenet. Sic S. Thom. 2.2. q.88. art. 2. Caiet. Petr. de Arragon. ibid. Sotus lib.7. de iuſt. q.1. art.3. concluſ. 5. Nauar. in Manuali c. 12. num. 28. verſ. 4. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcien. c. 4. Greg. de Valentia tom. 3. diſp. 6. q. 6. punct. 2. ... p. 3. tract. de voto, num. 4. Ratio eſt, quia votum ſignificat promiſſionem voluntariam, ſed neceſſitas, vel impoſſibilitas tollit voluntarium. Illud igitur, quod eſt abſolute neceſſarium, aut impoſſibile, nullo modo ſub voto cadit. Nec de hac re vlla poteſt eſſe difficultas.

9 Ex hinc conſtat, quid ſentiendum ſit de illis votis, quæ fiunt de non committendo peccato. Id quod quatuor modis fieri poteſt. *Primo*, de vitando peccatum mortale in genere, *Secundo*, de vitando peccatum mortale in ſpecie, *Tertio*, de vitando peccatum veniale in ſpecie, *Quarto*, de vitando peccatum veniale in genere. *Votum* igitur primo modo factum, ſcilicet de nunquam peccando mortaliter, ex ſua natura verum, & validum eſt, quamquam Nauarrus in Manuali c. 12. num. 65. dicat non eſſe validum, eo quod eſt rei valde difficilis. Ceterum hanc noſtram ſententiam docent Sotus lib. 7. de iuſtit. quæſt. 1. artic. 3. poſt medium. Petr. de Arragon. 2.2. q 88. ar. 2. & Emanuel Rodriquez p. 2. Summæ. c. 94. conclu. 5. & Io. Azorius par. 1. inſt. Moral. lib. 11. cap. 14. dub. 4. qui tamen falsò Nauarrum pro hac opinione citat. Ratio eſt, quia votum hoc, & bonum obiectum habet, & poſſibile ex gratia Dei, quam omnibus conferre paratus eſt, & colligitur euidenter ex Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 15.

Conſulendum tamen eſt, ne huiuſmodi vota fiant præſertim quantum ad peccata cordis, quæ maxima cum difficultate cognoſci poſſunt. Sic enim ſemper eſſet ſcrupulus, an vouens conſenſerit, necne; cum tamen votum fieri debeat de re comperta, & cuius tranſgreſſio ſit manifeſta. Votum autem ſecundo modo factum eſt laudabile, ex Soto, & Azorio, vbi ſupra. Votum etiam tertio modo factum, id eſt, de non peccando venialiter circa aliquam certam materiam, verbi gratia, nunquam mentiri iocosè, validum eſt, & obligatorium, cum ſit de obiecto bono, & poſſibili moraliter cum gratia Dei. Vnde & laudabile eſt ſic vouere: ſic Sotus lib 7. de iuſt. q. 1. artic. 3. Ioſeph. Ang in floribus. 4. ſentent. q. de voto artic. 1. difficul. 8. Petr. de Arragon. 2.2. q. 88. art. 2. Nauar. in Manu capit. 12. nũ 65. Emanuel Rodriquez par. 2. Sum. cap. 94. concl. 4. in fin. & Ioan. Azorio p. 1. inſtit. Moral lib. 11. c. 14. q. 4. *Votum* autem quarto modo factum, ſcilicet, de nunquam peccando abſolutè non eſt validum nec obligat, cum ſit votum de re ſimpliciter via ordinaria impoſſibili, etiam cum gratia Dei, quæ de lege ordinaria datur iuxta illud 1. Io. 1. *Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*. & definitur in Concilio Mileuitano. can. 6. 7. & 8. & in Concil. Trid. ſeſſ. 6. can. 23. & expreſſe id docent Sotus lib. 7. de iuſ. q 1. art. 3. Petr. de Arrag. 2.2. qu. 88. art. 2. Ioſeph Angles q. de voto, art. 1. difficu. 8. Greg. de Val. to. 3. diſp 6. q. 5. punc. 2. Emanuel Rodriquez p. 1. Sum. c. 94. concl. & Io. Azo p. 1. inſt. Moral. lib. 11. c. 14. q 4.

10 Dubium autem eſt, An qui vouit abſolutè abſtinere à venialib. ab iis ſaltem abſtinere teneatur ex vi voti, quæ ſaltem vitare poteſt. v. g. ab hoc, vel illo, quod in particulari vitare poteſt, vt diximus. Ratio difficultatis eſt, quia qui vouit ſe ieiunaturum per totam quadrageſimam in pane, & aqua, aut dare eccleſiæ centum aureos, ſi poſtea non poteſt ieiunare omnibus diebus quadrageſimæ, aut dare centum aureos, tenetur ſaltem ieiunare diebus, quibus poſſit, & dare quantum commodè valet, puta 40. aut 20. Ergo idem dicendum eſt in caſu noſtro. Partem affirmatiuam tenet Ioſeph Angles q. de voto art. diffic. 8. Verior tamen eſt opinio Soti lib. 7. de iuſtitia. q. 1. art. 3. Petri de Arrag in 2.2. q. 88. ar. 2. & Greg. de Val. to. 3. diſ. 6. q. 6. puncto 2. Nõ teneri ex vi voti ab aliquo abſtinere. Ratio eſt, quia cum votum illud abſolutè nullum ſit, eo quod eſt de re impoſſibili, ad nihil tenetur quis ratione illius. Atque adeo talis venialiter peccans non magis peccat, quam ſi votum non emiſiſſet.

Ad argumentum autem in contrarium reſpondetur, diuerſam eſſe rationem in illis caſibus, ac in iſto quia tale votum de ieiunio, aut de dando centum aureos eccleſiæ eſt validum cum ſit de re bona, & poſſibili, ideoque ex vi talis voti tenetur poſtea adimplere, quod poteſt. Qua etiam de cauſa, qui voueat confiteri omnia peccata venialia, ex vi voti tenetur ſolum ea confiteri, quæ moraliter occurrunt memoriæ ex Petr. de Arragona vbi ſup. Emanuele Rodriquez p. 2. Sum. c. 94. concl. 4. & Io. Azorio p. 1. inſt. Mor. lib. 11. cap. 14. q. 4. ſi aliorum poſtea meminerit, non tenetur ſtatim ea vi voti confiteri, cum ſolum vouiſſe cenſeatur ſe confeſſurum ea, quorum meminerit, quando confeſſionem facit. In caſu autem noſtro votum omnino fuit nullum, cum enim quis voueat omnia peccata venialia vitare, votum cadit ſupra totam materiam ſimul ſumptam, quæ cum ſit impoſſibilis, minimè obligat ad aliquid exinde faciendum.

11 QVINTO certum eſt votum de rebus indifferentibus ad bonum morale, vel malum, *quatenus omnibus circumſtantiis conſideratis indifferentes ſunt*, nullum eſſe, nec obligatorium. Sic S. Tho. 2.2. q 88 art. 2. S. Bonau. 4. d. 38. art. 1. q. 2. nu. 21. Rich. ead. d. artic. 1. q. 3. Gab. 4. d. 38. q. 1. ar. 1.

No-

Digitized by Google

Notab.2.litera C.Angel.uerbo.uotum.1.num.5. Syluest. uerb.uotum.1.quæſt.4.Caiet.2.2.quæſt 88.artic.2.dub.4. Sotus lib.7.de iuſti.q.1.art 3.circa concl.2. Pet.de Arrag. 2.2.q.88.art.1.Greg. de Valen.to.3.diſput.6.q.6.punct.2. Nau.in Manuali c.12.n.28.uerſi. Nono. Ioſeph Angles in floribus.4.ſent.q.de uoto.ar.1.difficul.7.Bartho.Med.lib. 1.inſtru.confeſ.cap.14.§ 6.ante fi.Sum.Coro p.3.tract.de uoto numero 5.Lud.Lopez p.1 inſtru.conſc.cap.43.Coſmus Philiarch.de off.ſacer.p.2.lib.3.cap.17.Eman.Rodriquez p.2.Sum.cap.94.concl.6.Tol lib.4.inſtr.ſacerd.cap.21.Ioan.Azorius p.1.inſt.Moral.lib.11.cap.4.dub.5.Emanuel Sà in Aphor.verb.votum,§.1.Arrag. Tol. & Rodriquez addunt ſic vouentem peccare venialiter. Non eſſe votum,patet,quia materia voti debet eſſe opus bonum ſecundum rationem & Deo gratum. Res autem indifferentes,quatenus tales,non ſunt bonæ,aut Deo acceptæ. Etenim res indifferens dicitur illa, quæ nihil boni, aut mali præ ſe fert,vt fricare barbam,reſcindere vngues in tali die,& huiuſmodij, atque adeo ex illis nihil honori diuino accreſcit,nec aliquid vtilitatis vouenti,aut proximo accedit, etiamſi fiat.Eſſe vero peccatum probatur,quia malum eſt per res vanas,& nullius momenti velle Deo,& Sanctis reuerentiam exhibere.

Dixi; *quatenus conſideratis omnibus circunſtantijs indifferentes ſunt*: nam ſicut iuramentum de re indifferenti,ſi accedat circunſtantia reddens actum bonum, valet,vt diximus cap.6.ver.Tertio.ita etiam votum circa obiectum indifferens,ſi reddatur bonum ex circunſtantia, materia uoti eſſe poteſt, quamdiu non redit ad ſuam indifferentiam. Siquidem opus illud cum tali circunſtantia poteſt eſſe bonum,& actus virtutis, & conſequenter materia poteſt eſſe Voti. Vnde quamdiu manet talis circunſtantia, poteſt eſſe materia voti,qua iterum ceſſante, deſinit eſſe materia voti. Ex quibus multa inferri poſſunt.

12 *Primo*,quod vota quæ fiunt a mulierculis de non filando in Sabbatho ob honorem etiam B.Virginis vel non edendis capitibus animalium ob honorem S. Ioannis Baptiſtæ, vel de non edendis carnibus igni aſſis ob uenerationem S.Laurentij martyris,non eſſe valida, nec obligatoria,quia opera illa adhuc relata in finem ſunt indifferētia, cum nihil conducant ad honorem B.Virginis, S.Ioannis,aut S.Laurentij, ſi in Sabbatho non filent, & tamen alia opera ſeruilia faciant; aut ſi a capitibus animalium, vel carnibus igni aſſis abſtineant,& tamen edant alias carnes coctas, ſecus autem ſi voueret femina ſe in ſabbatho non facturam opera ſeruilia ob Deiparæ cultum, vt hac ratione liberius, & expeditius vacaret diuinæ contemplationi, tunc enim votum eſſet validum,cum tale opus in illum finem relatum bonum ſit,& actus religionis. Et idem dicendum de eo, qui voueret non edere carnes ob honorem San.Ioan.Baptiſtæ, vel San.Laurentij, aut alterius Sancti.

Secundo, vota non loquendij, vel non ludendi cum aliquo, vel ad certum aliquem ludum,quando ſolum fiunt, quia colloquium,aut ludus vouenti ſunt grauia, non ſunt valida,nec indigent diſpenſatione,vt non ſeruentur, cum hac ratione non cedant in bonum aliquod Dei,aut vouentis,ſecus autem eſſet,ſi fierent propterea quod ex talibus actionibus datur occaſio peccandi vel dilapidandi ſubſtātiam vouentis,tunc enim valida eſſent ob huiuſmodi cauſam,& circunſtantiam bonam adiunctam.

Tertio,qui vouet non ingredi talem domum, quia ibi datur occaſio peccati, tunc quamuis ingreſſus in domum, ſit ex ſe res indifferens,cum tali tamen circunſtantia in eā ingredi malum eſt, & materia voti eſſe poteſt,& econtra ſi ingreſſus in illam domum eſſet vouenti bonum propter aliquem finem,poterit eſſe materia voti. Ceterum quam primum ceſſauerint tales circunſtantiæ bonæ, aut malæ ceſſaret votum,nec teneretur illud amplius ſeruare. Ratio eſt, quia votum non plus obligaret,ſed lex ceſſante in vniuerſum eius cauſa,& fine,ceſſat. Ergo & votum,ceſſante enim tali cauſa,& fine opus redditur indifferēs, de quo votum fieri non poteſt.

13 *Quarto*,votum de induenda veſte alba die Sabbathi ob honorem B. Virginis, aut etiam de portanda ſemper veſte alba,valet,ex Suro, & Azorio,quia talis amictus ſignū eſt caſtitatis & conſequenter opus hoc ex tali circunſtantia cohoneſtari poteſt, item votum de ueſte uili,& aſpera gerenda ualet,quia eſt ſignum pęnitentiæ,& incitat ad pęnitendam. Votum etiam de non bibendo uinum ualet, quia eſt opus pœnitentiæ.

Quinto,quamuis uota de re indifferenti,quatenus indifferens eſt,a uouente abſque ulla diſpenſatione annullari poſſint, ſatiſque ſit de talibus pœnitere; Qui tamen dubius eſt,an res, de qua factum eſt uotum, ſit indifferens necne non poteſt illud propria auctoritate infringere, ſed ſeruandum erit,quia alias exponeret ſe periculo peccandi ideoque conſulere debet ſaltem confeſſorem, & obtinere diſpenſationem ab habente poteſtatem. Quæ omnia exēpla colliguntur ex Caiet.2.2.quæſt.88.art.dub.4. Soto lib.7.de iuſt.& iur.quæſt.1.artic.3.circa concluſ.2. Nauar. in Manuali cap.12.num.37 Ang.uerb uotum 1.num. 5.Syluest.v.uotum.1.q.3.uerſ.Tertium Bart.Medina lib.1.inſt. confeſ.cap.14 §.6.an fi.Ioſeph Angles in 4 q.de uoto. art. 1.difficul.7.Coſmo Philiarch.de officio Sacerd.p.2.lib 3. cap.15.& cap.17.Petr.de Arragon.2.2.q 88.artic.2. Lud. Lopez p.1.inſt.conſcien.cap.43.Greg.de Val.tom. 3.diſp. 6 q.6 punct.2.Sum.Cor p.3.tract.de uoto,num.5. Toleto lib.4.cap.17.Ioan. Azorio par.1.inſt.Moral.lib.11.cap. 14.dub.5.& Emanuele Rodriquez par.2.Summæ,cap. 94.concluſ.6.

14 *Sexto*,uota facta in uniuerſali, quæ in particulari poſſunt eſſe bona,& mala, fieri non debent. quod ſi fiant,intelligenda ſunt reſpectu boni, in quod inclinare poſſunt, unde iuramentum ab Herode præſtitum puellæ ſaltanti imprudenter factum fuit,& impie adimpletum. Et exemplum eſſe poteſt de Iepthe Iud.11.qui,ut ait S.Thom.2.2. quæſt.88.artic.2.ad 2.ex S.Hieron.in cap.7.Hierem. & in uouendo ſtultus, & in reddendo impius fuit. idemque poſt multa docet S.Aug.in q.ſuper Iud q.94. & quamuis nonnulli dubij ſint,an uere occiderit filiam,immo occidiſſe negent,ut Lyran.Vatablus, & Arias Montan. in Iudic. 11.Patres tamen, & Doct. Scholaſtici communiter tradunt peccaſſe uouendo, & eam occidendo, ſic Chryſoſt. Hom.14.ad popu.Anthio.& Hom.de Iepthe. Orig. tomo 9.in Ioan.Tertul.lib.3.contra Marcionem. Iuſt. Mart q. 99.Gregor.Nazianz Orat.de Machabæis, quæ eſt oratio 22.S.Ambroſ lib.1.de offic.cap.50.& lib.3.cap.12. Hiero. in cap.7.Hiere.S.Auguſt.ubi ſupra.Iſidor.in Alleg.in ſcripturam,& de uita, & morte ſanctorum.Beda in lib.qq.ſuper Iudic.c.7.Ruper.de Trin.& operibus eius, in lib.Iud. cap.12.Abulenſis in librum Iud.cap.11.q.91.S. Thom.2. 2.quæſt.88.artic.2.ad 2.S.Bonau.4.diſt.38.artic.1.q.2.ad 23.Rich.eadem diſt.artic.3.q.1.S. Ant.p.2.tit.11.cap.2.§. 2.Sotus lib.7.de iuſt.q.1.artic.3.ad 2.Petr.de Arrago.2.2. q.88.artic.2.ad fi.Ioan.Azorius p.1.inſt.moral. lib.11.cap. 14.q.1.qui tandem poſt multa in vtramque partem diſputata in hanc communem Patrum, & Theologorum ſententiam deſcendit. Votum igitur hoc Iepthe,ut recte notat Rich.in 4.diſt.38.artic.3.q.1.ad primum non fuit obligatorium, niſi ad immolandum animal occurrens immolatinum,& quoad hoc fuit licitum,& placens Deo,prout uictoria ſubſecuta oſtendit. Vnde in occidendo filiam ſuam impius fuit. Quod uero ibidem dicitur, *Spiritum Sanctum fuiſſe ſuper Iepthe*, uel intelligendum eſt ex S. Thom. quia fides,& deuotio eius,ex qua motus eſt ad uouendum, fuit a Spiritu ſancto, uel,ut notat Sotus,quia ex zelo diuino animatus Ammonitas Dei hoſtes adortus eſt. Nec ex eo quod inter iuſtos antiquæ legis numeratur ab Apoſt.Hebr.11.fit conſequens illum non peccaſſe,quia recenſet etiam Sampſonem, & Dauidem, quos tamen conſtat nonnunquam peccatores fuiſſe; Et quia probabile ualde eſt,eum pœnituiſſe de facto iniquo ſicut multi alij penitentiam egerunt ex S.Th.& Rich.ubi ſupra.

15 *Sexto* certum eſt, uota licite fieri poſſe de bonis temporalibus,puta,pro obtinenda ſanitate,pro euaſione periculi, &c. Vt patet exemplo Iacob Gen.28.ubi de eo dicitur; *vouit votum dicens, ſi fuerit Deus mecum, & cuſtodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panē ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſusq;*

fue-

Digitized by Google

fuero proſpere ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi, & latius docent Richard. in 4. diſtin. 38. artic. 1. quæſt. 2. Gabriel ibidem. quæſt. 1. art. 1. notab. 2. litera C. Sotus lib. 7. de iuſtit. quæſt. 1. art. 3. ante ſolutionem argumentorum, & alij, quicquid hæretici non minus impiè, quam imperitè mercaturam eſſe clamitent. Hæc igitur cum certa ſint, ſunt tamen nonnulla dubia, & controuerſa.

16 PRIMVM DVBIVM eſt, an de re lege naturali, aut diuina alias præcepta, votum fieri poſſit? v. g. lege naturali, & diuina tenemur non fornicari, non adulterare, non occidere, & lege Eccleſiaſtica tenemur audire Miſſam in Dominicis, & alijs feſtiuis diebus; difficultas eſt, an votum de his rebus emiſſum validum ſit, & obligatorium? Ioan. Gerſon par. 2. vt refert Arragon. eius ſententiæ fuit, vt exiſtimaret votum fieri non poſſe de rebus, quæ ſunt in præcepto, atque ideo docuit, quod ſi quis vouerit rem debitam ex præcepto, & contrarium fecerit, non peccat grauius, quam ſi votum non emiſiſſet, & fauere videtur San. Thomas huic ſententiæ in 4. diſtin. 38. quæſt. 1. art. 2. quæſtiuncula 1. vbi ait, votum ſingulare, quod eſt de conſilijs, ſeu de operibus conſiliorum, habere complete rationem voti, votum autem commune, quod, ſcilicet, eſt de operibus præceptorum, non habere completè rationem voti, & in ſolutione ad tertium ait, fractionem talis voti non inducere nouum peccatum, & Tabiena verb. votum 1. §. Secundo notandum. Ratio pro hac ſententia eſſe poteſt, tum quia hac ratione iniuriam facit legi diuinæ, dum maiorem vim attribuat ſuæ propriæ voluntati, quam legi diuinæ: Tum quia cum homo pluries de eadem re votum emittere, & repetere poſſit, frangendo uotum primum mille peccata committeret, ſi toties vota repeteret, & frangeret, quod eſt abſurdum. Ergo & illud, ex quo ſequitur. Conſequentia patet, quia non minus tenetur homo votum adimplere, quam ea facere, quæ ſunt in præcepto. Si igitur non valet votum ſecundum de eadem re emiſſum; eo quod tenetur ad illud ex voto primo, pari ratione non valebit votum de re, quæ eſt in præcepto, quia ad id tenetur ante votum emiſſum. Confirmari poteſt hæc ratio, quia votum eſt lex quædam particularis, quam quis ſibi præſcribit: ſed lex humana, quæ ſtatueret, ne quis fornicetur, aut furetur, nullam nouam obligationem inducit ſupra legem diuinam, & naturalem de eadem re. Ergo nec votum inducit obligationem nouam ſuper eam, quæ eſt ex præcepto.

17 Communis tamen, & vera opinio docet poſſe fieri votum de rebus, quæ ſunt ſub præcepto diuino, aut naturali. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 88. art. 2. vbi ait, *quod licet votum fieri non poſſit de re abſolute neceſſaria*, cum tale neceſſariũ tollat rationem voluntarij, quod eſt de eſſentia voti, vnde *votum de moriendo, & de non volando non valet: Illud tamen, quod nõ habet abſolutam neceſſitatem, ſed neceſſitatem finis*, id eſt, conſequendi beatitudinem, ſecundum illud Matth. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Cadit ſub voto, inquantum fit voluntarie, non autem inquantum eſt neceſſitatis* San. Bonau. 4. diſt. 38. artic. 1. quæſt. 2. num. 19. dicens multos ex operibus alioqui præceptis facere virtutem, dum vota de rebus in præcepto emittant. Richar. 4. diſt. 38. artic 3. quæſt. 2. Durand. ead. diſtin. quæſt. 1. num. 8. Palud. 4. diſtin. 38. quæſt. 1. verſicul. Quinta diuiſio Ioan. Maior. ead diſtin. quæſt. 1. Gabr. 4. diſtin. 38. quæſt. 1. artic. 1. Notab. 2. litera D. S. Anton. part. 2. titul. 11. cap. 2. §. Sylueſt. verb. votum 1. quæſt. 5. Caiet. 2. 2. quæſt. 88. articulo 2. dub. 1. Sotus lib. 7. de iuſtit. quæſt. 1. artic. 3. circa concluſ. 4. Petr. de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. artic. 2. Gregor. de Valentia tom. 3. diſput. 6. quæſt. 6. punct. 2. dub penult. Nauar. in Manuali cap. 12. num. 25. Summa Corona par. 3. tract. de voto numero 5. Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſ. capit. 14. §. 6. in fi. Emanuel Rodriquez par. 2. Summæ. cap. 94. concluſ. 8. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſen. quæſt. de voto, articulo 1. difficult. 9. Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. capit. 43. & Ioan. Azorius par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 14. dub. 1. & alij communiter. Ratio eſt, quia licet ad illa opera teneamur, ex ſuppoſitione finis, quomodo neceſſitatem quandam important; prout tamen ſubijciuntur noſtræ voluntati, & in particulari a nobis fiunt liberè, & ſpontanee fiunt, & conſequenter poſſumus nos ad illa opera vinculo arctiori conſtringere, & de eis votum emittere, hæc enim libertas ſatis eſt ad votum emittendum, ſiquidem abſolute, & ſimpliciter liberum eſt homini non adipiſci vltimum finem, & non exequi ea, quæ ad talem finem conducunt. Sicut igitur nulla repugnantia eſt, vt quamuis quis ligetur lege naturali, & diuina non furari, & non occidere, nihilominus tamen ligetur etiam lege ciuili, & humana; vt quos virtutis honeſtas non mouet, pœnæ metus cohibeat; & ſicut quis quàuis lege iuſtitiæ teneatur depoſitum reddere, iuramento tamen ſeſe ad id faciendum obligare poſſit, ita etiam ad eaſdem res faciendas, quæ lege diuina & naturali præceptæ ſunt, altero etiam, & arctiori voti vinculo ex voluntate noſtra, nos ipſos aſtringere, & obligare poſſumus. Et denique id patet ex communi praxi, & vſu eccleſiæ, & conſuetudine eorum, qui religionem vouent, aut ſacros ordines ſuſcipiunt. Tales namque nouo vinculo voti obligantur abſtinere à fornicatione, & adulterio, a quibus tamen antea lege diuina, & naturali prohibiti erant. Et Iacob Geneſ. 28. vouit ſe Deum veneraturum, ſi eum præſeruaret a malo, & tamen antea ad Deum colendum ex lege naturali, & diuina obligabatur. Res igitur antea in præcepto materia voti eſſe poteſt. Monet tamen Sotus, vbi ſupra, huiuſmodi vota non eſſe temere, & abſque conſilio facienda, quia multoties non ita bene adimplentur; Quod ſane conſilium maximè locum habet circa votum de non peccando, vt experientia conſtat. Quare vel non ſunt emittenda talia vota, vel caſſanda ſunt, & facile diſpenſanda, habita tamen ratione perſonæ, & circumſtantiarum, nam aliquando vota hæc cauſa ſunt, cur homines rarius peccent, & vigilantiores ſint ad euitandum peccatũ.

18 *Quæ* autem in contrarium allata ſunt, facile ſoluuntur. Etenim, qui vouet rem alioqui præceptam, non id facit, quia plus tribuit ſuæ voluntati, quam legi diuinæ, ſed vt firmius, & vigilantius perſoluat, quod Deus præcepit, & ad quod duplici iam titulo, & vinculo aſtringitur. Vtile namque eſt vouendo voluntatem noſtram immobiliter firmare ad bonum, ex S. Thom. 2. 2. quæſtion. 88. articul. 4. vnde S. Auguſt. epiſt. 45. ad Armentarium, & Paul. ait, *felix neceſſitas eſt, quæ in meliora compellit*. Deinde etiam opus ex voto procedens, magis meritorium eſt, quam ſine voto. ex S. Thom. vbi ſup. artic. 6. cum iam opus, & actus ſit religionis, vt v. g. adeſt præceptum eccleſiæ de ieiunando, ieiunium eſt actus temperantiæ, & etiã obedientiæ, & ratione voti fit actus religionis, quæ eſt actus potior, quam abſtinentiæ ex San. Thom. in dicto artic. 6. ad ſecundum. Teneris ex præcepto diuino non fornicari, eſt actus continentiæ, & caſtitatis non fornicari, ſi accedat votum, fit etiam actus Religionis. Teneris ex præcepto diuino Deum aliquando adorare, & ex præcepto eccleſiæ Miſſam cunctis diebus Dominicis audire, ſi accedat votum erit actus religionis ex duplici titulo, & nomine, vt conſtat.

19 Ad alterum vero Reſpondetur negando ſequellam. Ad probationem autem dicimus, diuerſam eſſe rationem in vno, ac altero caſu. Ideo enim uotum ſecundum de eadem re emiſſum, non multiplicat peccatum: quia cum obligatio ſecundi uoti eiuſdem ſit rationis cum priori, nihil aliud facit, quam primum firmare. Vnde qui uotum millies confirmat, non ſuſcipit diſtinctam obligationem, ſed ueterem tantum renouat, ut ſe promptiorem, & firmiorem reddat, & conſequenter, qui uotum millies confirmatum negligit, & uiolat, unum ſolum peccatum perpetrat, & committit, ex Ioſepho Angles in Floribus. 4 ſent. in quæſt. de uoto. artic. 1. difficult. 9. Petro de Arragona 2. 2. quæſt. 88. art 2. circa concluſ. 4. ad 4. Emanuele Rodriquez par. 1. Summæ cap. 94. conc. 9. & Ioan. Azorio p. 1. inſtit. moral. c. 14. qu. 1. Vnde qui in duabus religionibus regularium bis uotum ſolemne emiſit continentiæ, quamuis grauius peccet incontinenter uiuendo, unum ta-

men ſolum peccatum committit. Ceterum cum obligatio voti diſtincta ſit ab obligatione præcepti etiam de eadem re, & diuerſæ rationis, conſequenter ſicut actus bonus de eadem re, ad quam quis obligatur ex præcepto, & ex voto, vt diximus, quamuis vnicus actus numero ſit, habet tamen duplicem bonitatem, vnam propriæ virtutis, cuius eſt actus, & alteram religionis, ratione voti: ita etiã, qui rem alioqui lege, aut præcepto imperatam, & voto promiſſam contemnit, duplex peccatum committit; quamuis enim vnicus actus ſit, adeſt tamen duplex malitia. Atque ita qui caſtitatem vouit, & fornicatur duplici ſe crimine vnico actu polluit, intemperantiæ, ſ. ſeu libidinis, contra præceptum naturale, & ſacrilegij prauitate, faciendo contra votum. Vnde paſſim ſacrilegæ appellantur mulieres, quæ poſt votum emiſſum fornicationem committunt. vt can. *impudicas. can. virginibus. can. ſi quis ſacro. can. velata.* 27. quæſt. 1. Eſſe autem duplex peccatum expreſſe tradunt Durand 4. diſt. 38. quæſt. 1. num. 6. Palud. ead. diſt. quæſt. 2. verſic. Quinta diuiſio. Gabriel ibid. quæſt. 1. art. 1. Notab. 2. litera D. S. Ant. p. 1. tit. 11. cap. 2. §. 2. Syluest. verbo. uotum. 1. quæſt 5. Caiet. 2. 2. quæſt. 88. art. 2. dub. 1. & ſum. verb. votum. §. 1. Ioſeph Angles quæſt. de voto. artic 2. diffic. 9. Petr. de Arragona ibidem. Nau in Man. cap. 12. nu. 25. Summa Cor. p. 3. tract. de voto. num. 5. Emanuel Rodriquez p. 1. inſt. mor. lib. 11. cap. 14. quæſt. 1. Et conſequenter, qui vouit rem alioqui præcepto imperatam, puta non furari, non adulterare, &c. per huiuſmodi voti tranſgreſſionem duplex peccatum committit, & contra præceptũ, & contra votum, quæ circumſtantia, vtpote mutans ſpeciem peccati, neceſſario in confeſſione explicanda eſt, quicquid falſo Tabiena verb. votum. 1. §. Notandum ſecũdo. contrarium ſenſerit.

20 *Atque* hinc patet reſponſio ad confirmationem, quæ vt melius intelligatur, & clarius ſoluatur, ſciẽdum eſt, Quod leges humanæ de nouo poſitæ ad præcipiendum id, quod lege naturali, aut diuina præceptum erat, ſunt in duplici differentia. Quædam enim tales ſunt, quæ actum præceptum non mutant in aliam ſpeciem; ſed in eadem relinquunt, & tales leges non inducunt aliam nouam obligationem vltra diuinam, aut naturalem; vt verbi gratia eſt lex naturalis præcipiens non occidere; lex humana de eadem re impoſita cum grauiſſimis pœnis, nõ transfert priorem actum in aliam ſpeciem, & ideo non inducit nouam obligationem vltra eam, quæ eſt ex lege naturali, & ſic peccans contra has leges, vnum ſolum committit peccatum, ſicut diximus de eo, qui votum confirmat centies, ac millies de eadem re.

Aliæ verò leges ſunt quæ adiunctæ legibus naturalibus actus illarum in aliam ſpeciem transferunt, & hæ nouam obligationem inducunt ſupra legem naturalem, vt verbi gratia lex naturalis præcipit reſtituere alienum, ſi poſtea prælatus in virtute S. Obedientiæ præcipiat, vt reſtitutio fiat, quia huiuſmodi præceptum & lex mutat ſpeciem prioris actus, ita vt nouam inducat obligationem ſupra legem naturalem, non reſtituens duplex peccatum committit, vnum iniuſtitiæ, alterum inobedientiæ quorum quodlibet neceſſario debet in confeſſione explicari. Atque ita cum votum accedens ad id, quod homines ex lege naturali facere tenẽtur, mutet actus ſpeciem, & faciat id, quod antea erat in virtute temperãtiæ, eſſe in virtute religionis, nouam inducit obligationem.

21 Ad auctoritatem S. Thom. in 4. diſt. 38. Reſpondetur non voluiſſe eo loquendi modo ſignificare, votum de re præcepta non eſſe complete, & proprie votum (cum enim circumſtantia illa mutet ſpeciem peccati, vt diximus, & vbi ſaluatur eſſentialis ratio alicuius, ibi eſt proprie illud, & conſequenter illud proprie eſt votum, ſed tantum docere voluit, eiuſmodi votum non eſſe ſolum votum, ſed etiã præceptum, hoc eſt rem præceptam, non eſſe ita propriam materiam voti, ſicut res, quæ ſub conſilio cadit, eſt propria materia voti; Nam res, quæ in conſilium cadit, ideo eſt proprie materia voti, quia eſt ſolius voti materia, & non præcepti. At vero votum, quod cadit ſupra materiam præceptam, quamuis ſit vere, & proprie votum materia tamen illius non eſt propria voti, id eſt, ſolius voti, ſed communis illi, & præcepto. Ideoque in 4. d. 38. dixit votum de re præcepta eſſe commune votum, id eſt. votum *communiter* dictum, nõ quod deſit illi aliquid de eſſentia voti proprie, ſed quia eſt de materia *communi* votis, & præceptis, vt recte Caiet. Petr. de Arragona. Gregorius de Valentia, & Azorius locis proxime citatis annotarunt. Vnde idem S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 2. in corp. ait, id quod cadit ſub conſilio *propriſſime* cadere ſub voto, ſignificans etiam rem, quæ cadit ſub neceſſitate finis, & conſequenter ſub præcepto, eſſe proprie materiam voti.

Quod vero poſtea 4. diſt. 38. q. 1. art. 2. ad tertium dicat, fractionem voti de re præcepta non inducere nouum peccatum, verum eſt, quia ibi non eſt niſi vnicus actus duplicem malitiam habens, eo modo quo dictum eſt.

22 *Hinc* ſequitur quid dicendum ſit de eo, qui vouit ſe daturum eleemoſinam pauperibus, ſi eam det Petro in extrema neceſſitate conſtituto, an voto ſatisfecerit, nec ne? Reſpondetur enim, cum votum hoc vim habeat ex intentione vouentis ſi cum voueret, nihil aliud expreſſit, dicendũ eſt non ſatisfeciſſe, quicquid Ioannes Azorius p. 1. inſt. moral. lib. 11. cap 14. qu. 1. in fine contradicat. Ratio eſt, quia intentio vouentis interpretari debet fuiſſe dare eleemoſinam, quæ alias non erat in præcepto, cum votum regulariter fieri ſolet de re, quę cadit tantum ſub conſilio, & non ſub præcepto, atque ita cum præceptum ſit dare eleemoſinam exiſtenti in extreme neceſſitate non cenſetur ſatisfeciſſe voto; Secus autem ſi quando vouit, intendebat dare eleemoſinam pauperi, ſiue ad eam elargiendam præcepto teneretur, ſiue ex conſilio, ac pietate induceretur.

Eadem ratione, ſi ſacerdos alicui pœnitentiam iniungat, vt det eleemoſinam, pſalmum recitet, aut aliquid ſimile, intelligendus eſt de illis, quæ alias in præcepto non erant, vt communiter docent authores, & tenet Azorius vbi ſupra, de qua re latius in materia de pœnitentia agemus.

23 SECVNDVM DVBIVM eſt. An in baptiſmo fiat proprie votum, cum quis abrenuntiat mundo, & ſeſe eccleſiæ obligat ad ſeruanda eius præcepta. Ratio dubitandi eſt, quia Magiſter in 4. diſt. 38. & San. Thom. 2. 2. quæſt. 88 artic. 2. ſignificare videntur in baptiſmo contineri votum. Vera tamen, & communis Doctorum ſententia eſt, non eſſe proprie votum ſic Richard. 4. d. 38 art. 1. q. 2. Durand. eadem, d. quæſt. 1 num 8. Gabriel ibidem. qu. 1 art. 1. Notab. 2. litera. D. San. Anton. par. 2 titu. 11. cap. 2. §. 2. Syluest. verb. votum. 1. quæſt 4. §. Tertium, & quæſt. 5. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 2. dub. 2. Sotus lib. 7. de iuſtitia. quæſtio. 1. artic. 3. ad 1. Nauar. in Manuali. cap. 12. num. 31. verſicul. Duodecimo. Petrus de Arragona 2. 2. quæſtio. 88. articul. 2. ad 1. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſentent. quæſt. de voto. art. 1. difficult. 13. Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. capit. 14. §. 6. in fine. Gregorius de Valentia tom. 3. diſp. 6. quæſt. 6. puncto 2. dub. vlt. Ludouicus Lopez p. 2. Summæ. c. 43. & Ioannes Azorius par. 1. inſtitut moral. lib. 11. cap. 14. q. 3. Ratio eſt, quia neque verba baptiſmi, quæ ſunt, *volo, Credo, Abrenuntio*, votum ſignificant; Neq; aliquod extat *ſtatutum eccleſiæ*, quo ſignificetur baptizatum aliquid vouere, prout conſtat de ſuſceptione ordinis ſacri, in quo ordinatus implicite votum continentiæ emittit; Neque demum id colligi poteſt ex natura *profeſſionis Chriſtianæ religionis*, quia quis in baptiſmo profitetur ſe velle ſubijcere iuriſdictioni eccleſiæ, & iuxta eius mandata viuere, quia ad hanc profeſſionem fidei ſatis eſt, vt quis illam corde & ore profiteatur cum propoſito mutandi vitam abſque vllo voto: Eo vel maxime, quod cum vouere ſit opus conſilij, baptizari autem ſit opus præcepti, fieri non poteſt, vt vnum in altero contineatur ex natura rei. Et quia in baptiſmo patrinus promittit pro altero, nullus autem alium voto ligare poteſt: nec Magiſter, aut Sanctus Thomas vnquam docuerunt in baptiſmo votum proprie emitti, ſed ſolum ſignificant largo quodam modo, & improprie dici, & appellari votum, propoſitum illud mutandi ſtatum & vitam, quod fit in baptiſmo, quo etiam ſenſu intelligendi ſunt Doctores, quando dicunt fideles in baptiſmo vouere legem euangelicam.

Ex

Digitized by Google

Ex quibus ſequitur, vt recte docent præfati authores, quod Chriſtianus, quando fornicatur, furatur, aut aliud peccatum committit, non peccat duplici peccato, ſcilicet, contra præceptum, & contra votum, ſed vnũ ſolum committit, quamuis ſit grauius. Etenim fidelis in eodem genere peccati grauius peccat quam infidelis propter notitiam veritatis, quam habet ex fide, & propter Sacramenta, quibus imbutus eſt, quibus peccando contumeliam facit, ex S. Th. 2. 2. q. 10. art. 3. ad 4. S. Ant. Caie. Soto, Petro de Arragona, & alijs.

24 TERTIVM DVBIVM eſt, An de rebus, quæ repugnant bonis conſiliorum, votum valide fieri poſſit? Vt ſi quis voueat non ingredi religionem, vel non ieiunare, vel non mutuare, non dare eleemoſinam? Ratio difficultatis eſt, quia quod licitum eſt facere, licitum eſt vouere: Sed licitum eſt non ſequi diuina conſilia, puta, non ingredi religionem, non mutuare, non ieiunare. Ergo etiam licitũ erit idem vouere. Deinde votum emiſſum de perpetuo ſeruiẽdo alicui hoſpitali eſt validum, vt Doctores communiter tradunt; Et tamen votum hoc eſt impediuum boni conſilij, ſ. ingreſſus religionis; Ergo vota de impedientibus bona conſiliorum ſunt valida.

In hac re communis opinio Doctorum eſt, quod licet quis licite omittere poſſit opera conſiliorum, non tamen poteſt de oppoſitis, & repugnantibus illis votum emittere, & votum hoc modo factum non obligat. Vnde quamuis licite poſſit quis non ingredi religionem, cum talis ingreſſus ſit tantum in conſilio, non tamen poteſt ſe ad eius oppoſitum voto aſtringere. Sic S. Bonauen. 4. diſtinct. 38. artic. primo, quæſt. ſecunda num. 20. Palud. in 4. diſtinct. 38. quæſt prima, verſic. Sexta definitio. §. prima concluſ. Caiet. in ſumma verb. votum §. 2. & 2. 2 quæſt 88. art. 1. dub. 2. prin. Verſic. circa oppoſita conſiliorum. Sotus lib. 7. de iuſt. quæſt. 1. artic 3. §. circa quintam concluſionem. dub. 2. Sylueſt. verbo. votum. 1. q. 4. verſic. Quartum. Nauar in Manuali. cap. 12. num. 19. verſic. Decimo. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 88. art. 1. circa concl. 5. dub. 2. concl. 1. Gregorius de Valentia to. 3. diſp. 6. q. 6. punct. 2. qu. 4. Barthol. Med. lib. 1. inſtruct. confeſ c. 14. § 6. in fi. Sum. Coron. p. 3. tract. de voto. art. 1. difficul. 10. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcien c. 43. Coſmus Philiarchus de offic ſacerd. p. 2. lib. 3. cap. 17. Emanuel Rodriquez p. 2. Sum. cap. 94. concluſ. 23. Toletus, lib. 4. inſtruct ſacerd. capit. 17. verſic Quinto, & Ioan. Azorius par. 1. inſtit. moral. lib. 11 cap. 14. quæſt. 6. Ratio eſt, quia votum debet eſſe promiſſio facta Deo de re grata illi, & accepta. At vero ea, quæ ſunt oppoſita conſilijs diuinis, non ſunt grata, & accepta Deo. Nunquam enim Deus acceptat id, quod eſt contra conſilium, & maiorem propenſionem ſuæ voluntatis, & ad quod faciẽdum tanquam melius ipſe nos allicit, inuitat & hortatur. Quamuis igitur licite quis poteſt non obſeruare conſilia, puta. non ingredi religionem non tamen poteſt voto aliquo ſe ad id obligare, vnde nec votum ſic emiſſum adimplere tenetur. Atque ita ſoluitur ratio prima in contrariũ. Non enim quicquid licet facere licet vouere, cum de ratione voti ſit, vt gratum Deo ſit, quod vouetur. Et idem dicendum eſt de eo, qui vouit non mutuare, non facere eleemoſinam, &c. tale enim votum, cum aduerſetur conſilijs Chriſti, nõ valet. poteſtque is qui talia vota emiſit, propria auctoritate contrafacere. cum nullo voti vinculo obligatus ſit, vt diximus ſupra de iuramentis in tali caſu, c. 7. propoſitione 2.

25 *Hæc* autem, quæ diximus, vt vera ſint, intelligi debent *Simpliciter*, & *abſolute*; ſic enim vouere abſolute non ingredi religionem, aut non mutuare, eſt contra conſilia euangelica, nec obligant talia vota. Dixi, *abſolute*, quia ſi malum, & iniquum eſſent in aliquo indiuiduo, & caſu particulari ingredi religionem ob aliquas circunſtantias, licitum erit votum non ingrediendi, vt v. g. ſi quis vouet non ingredi religionem in Monaſterio, in quo regula non ſeruatur ex Nauar. in Man. cap. 13. verſic. Quarto. Sicut enim multa ſunt ex genere ſuo bona. quæ ratione alicuius circunſtantiæ mala fiunt, ſic multa ſunt ex ſuo genere mala, vel non adeo bona; ſicut eorum oppoſita, vel indifferentia, quæ ratione alicuius circunſtantiæ bona reddantur, vel meliora, quam eorum oppoſita. Et pari ratione quamuis mutuare, & fideiubere *abſolute* ſit conſilium, vbi tamen tales circunſtantiæ concurrerent, quæ meliorem redderent actum non mutuandi, aut non fideiubendi, quam oppoſitum, tunc licite de iſtis uotum fieri poteſt: Vt uerbi gratia. Non eſt conſilium omnibus petentibus mutuare, aut pro omnibus fideiubere; quare qui uouerit ſe non mutuaturum illi, a quo mutuum non eſt accepturus, uel non fideiuſſurum indiſcriminatim pro omnibus tale uotum & licitum, & ualidum eſt, cum hoc ad prudentiam pertineat, & conſilium tantum ſit de mutuando uel fideiubendo pro loco, tempore, & cum alijs circumſtantijs uirtutum. Vnde ille ſolum faceret cõtra conſilium, qui abſolute uoueret non ingredi religionem, non mutuare, non fideiubere alicui, aliquo in caſu, & tale uotum eſſet nullum: ſecus autem ſi adeſſet aliqua circunſtantia, quæ meliorem redderet actum non ingrediendi non mutuandi. non fideiubendi, quam oppoſitum, tunc enim ualidũ, & uerum erit uotum ex Soto, lib. 7. de iuſt. q. 1. art. 3. §. circa concluſ. 5. dub. 2. Pet. de Arrag. 2. 2. quæſt 88. art. 1. dub. 2. circa concluſionem quintam. concl. 1. Nauar. in Man. c. 12. numer. 36. verſic. Quarto. Eman. Rodriq. p 2. ſum. c. 94. concluſ. 13. & Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ. c. 43 ante finem.

26 *Eadem* de cauſa, & ratione, Qui uouit *abſolute*, ſe numquam uotum facturum, tali uoto non tenetur, cum nullũ ſit, utpote diuino conſilio repugnans; Eſt enim diuini conſilij uouere, reddere autem præcepti iuxta illud Pſalm. 75. *vouete, & reddite Domino Deo veſtro*. Si tamen emittat quis uotum de non uouendo, aliqua circunſtantia bona, & legitima cohoneſtatum ualidum erit, & legitimum tale uotum, puta, ſi quis uotum emittere de nunquam uouẽdo ſine expreſſione eius, quod uouetur, uerbo, aut ſcripto; tale enim uotum ualidum, & obligatorium eſt, & conſequenter, qui faceret contra huiuſmodi uotum, peccaret. Sic expreſſe Richar in 4 d 38. artic. 2. q. 3. Angel. uerbo, uotum. 3. q 4. Sylueſt. uerb. uotum. 2. q. 7. Sotus lib. 7. de iuſtit. q. 1. art. 3. circa concluſio 5. dubio. 2. Ioſeph Angles in Floribus. 4. ſent. quæſt. de uoto articul 1. difficul. 10. concl. ultim. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt 88. artic. 2. circa concluſionem 5. dub. 2. concluſ. 1. Emanuel Rodriquez par. 2. Summæ cap. 94 concluſ. 23. & Ioannes Azorius par. 1. inſtitut. moral lib. 11. cap 14. poſt quæſtio 6. Ratio eſt, quia licet ſit conſilium uouere abſolute quia tamen bonum eſt, quod homo non uoueat præcipitanter, ſed cum maturo conſilio, ad quod ſpectat illud uotum, conſequenter uotum illum ualidum erit. Tantum enim abeſt, ut ſit malũ, aut contra conſilium Euangelicum cum huiuſmodi circunſtantia uouere, ut plane conſilium diuinum ſit, quod homo non uoueat præcipitanter. Et quia præcipitatio hęc euitatur, dum uoueat, non uouere aliquid ſine certa cognitione rei, & per uoti expreſſionem uerbo, uel ſcripto habetur certior cognitio de uoto facto; Conſequenter tale uotum de non uouendo aliquid ſine eius expreſſione, quod uouetur, uerbo uel ſcripto, ualidum, & obligatoriũ erit; ita ut ſi poſtea uoueat, & uotum ſuum aliquo prædictorum modorum, ſi poteſt, non exprimat, peccat tanquã tranſgreſſor prioris uoti. Nam ratione prioris uoti obligatur poſtea ad exprimenda uota ſua uerbo, uel ſcripto, ſi ipſum uouere contigerit; Vnde qui faceret contra primum uotum, peccaret.

27 DVBIVM tamen eſſe poteſt, An qui tale uotum emiſerit, puta, nunquam emiſſurum uotum niſi cum expreſſione eius, quod uouetur, uerbo, uel ſcripto; aut niſi cum conſilio alicuius uiri docti, uel cum alijs circunſtantijs, ſi poſtea ſine illis uotum emittat, tale uotum ualidum ſit, necne? *Reſpondent* communiter Doctores, Richard. 4. d. 38 art. 2. quæſt. 3. Sylueſt uerb. uotum 2. q. 7 Sotus lib. 7. de iuſtitia. quæſt. 1. art. 2. poſt concluſ. 5. dub. 2. Petr. de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. art. 2. circa quintam concluſionem. dub. 2. concluſ. 1. in fin. & Ioan. Azorius p. 1. inſtit. moral. lib. 11. cap 14. poſt quæſtionem ſextam, uotum illud ualidum eſſe, quamuis ſic uouendo peccet grauiter, quod intelligendum eſt, dummodo alias, quod uouetur, licitum, & honeſtũ ſit. Ratio eſt, quia cum uotũ de re licita ex iure

Digitized by Google

diuino, & naturali obligandi vim habeat, non poteſt quis per appoſitas conditiones, & circunſtantias illud abrogare. Satis namque eſt ad validitatem voti, quod quis intendat obligare ſe Deo.

Mihi valde probabilis videtur opinio Emanuelis Rodriquez par. 2. Summæ, capit. 94. concluſio. 13. in fine, dicentis, tunc ſolum veram eſſe prædictam Doctorum ſententiam, quando is, qui poſtea vouet, recordatur ſe emiſiſſe votum antea de non vouendo niſi cum prædictis circunſtantijs, & tamen illo non obſtante, votum emittit ſine illis; tunc enim votum ſecundum obligabit, cum lege diuina, & naturali votum obliget iuxta intentionem vouentis; id quod ratio allata ſolum probat.

Ceterum ſi quando poſtea vouet ſine talibus circunſtantijs, non recordetur ſe prius aliud votum ita conditionatum emiſiſſe, cuius, ſi iam memor eſſet, non voueret, tale votum non valebit, nec ſic vouendo peccabit. Ratio eſt, quia in tali caſu non cenſetur intentionem habere aliquid faciendi, aut vouendi contra votum prius emiſſum, & conſequenter ex defectu intentionis debitæ, & neceſſariæ ad vouendum, interpretari debemus votum ſic emiſſum ex obliuione prioris voti, nullam obligandi vim, & valorem inducere, cum non præſumendum ſit de aliquo, quod peccare velit, niſi quando ſufficienter conſtat de animo vouentis in contrarium, vt in priori caſu contingit.

Ex dictis etiam conſtat, quid dicendum ſit de eo, qui vouit ſe nunquam futurum Epiſcopum, clericum, ſenatorem, &c. Cum enim abſolute factum ſit tale votum, non obligat, vtpote repugnans illi ſtatui, cuius oppoſitus Deo gratior eſt; vbi tamen tales circunſtantiæ concurrerent, quæ meliorem redderent actum non ſuſcipiendi tale munus, & officium, habita ratione periculi, imbecillitatis, & inhabilitatis perſonæ, & aliarum circunſtantiarum, votũ ita factum obligatorium erit, iuxta ea, quæ de iuramento diximus ſupra cap. 7. propoſitione 2. Id quod expreſſe docent Sotus lib. 10. de iuſtitia. q. 2. art. 2. ad tertium, & Emanuel Rodriquez par. 2. Summæ, cap. 94. concl. 15. tenetur autem non procurare, nec acceptare Epiſcopatum, quantum in ſe eſt: vbi autem tales circunſtantiæ ſint, quæ licitam acceptationem redderent, tutius eſt diſpenſationem voti obtinere. Et fauet quod habetur in conſtitutione quadam Greg. XIII. incip. Aſcendente domino. quæ eſt 101. eiuſdem in ordine, §. poſt emiſſam vero profeſſionem. vbi profeſſores Societatis Ieſu, ad omnem ambitionis occaſionem excludendam, votum etiam ſimplex emittunt de non procurando directe, vel indirecte aliquam prælationem vel Dignitatem intra, vel extra ſocietatem, nec de præbendo aſſenſu quantum in eis fuerit, vt extra ſocietatem in aliquam dignitatem, aut prælationem eligantur, niſi coacti obedientia eius, qui id ipſis poſſit ſub pœna peccati præcipere.

QVARTVM DVBIVM eſt, An, & quale peccatum
28 ſit, emittere votum de rebus, quæ conſilijs euangelicis repugnant? Reſpondeo cum Caietano 2. 2. qu. 88. articu. 2. verſ. ſic circa oppoſita conſi. Soto lib. 7. de iuſtitia, q. 1. artic. 3. ante ſolutionem argument. Petro de Arrag. 2. 2. qu. 88. art. 2. ante finem. Gregor. de Valent. tom. 3. diſp. 6. quæſt. 6. punct. 2. dub. 4. concluſ. prima Ioſepho Angles in floribus. ſentent. quæſt. de voto. articu. 1. difficult. 10. Nauar. in Manuali ca. 12. num. 29. verſic. Decimo. Summa Corona par. 3. tractat. de voto, nume. 5. Ludouico Lopez parte 3. inſtruct. conſcientiæ, capitu. 43. in fine, & Ioanne Azorio parte prima inſtitutio. Moral. libro 11. cap. 14. quæſt. 6. regulariter loquendo eſſe ſolum peccatum veniale. Ratio eſt, quia regulariter non ita vouent in contemptum Dei, quin potius exiſtimant, ſe obſequium præſtare Deo, & conſequenter ſolum peccatum erit veniale; Immo tanta poteſt eſſe apud nonnullos ignorantia, vt nullum peccatum committerent. Dixi, *Singulariter*, quia in duobus caſibus eſſet mortale; *Primus eſt*, quando quis ita pertinaciter voueret non dare eleemoſinam vel non mutuare, vt habeat animum in nullo caſu hæc facere, cum enim dare eleemoſinam, vel mutuare, ſit ſæpius in præcepto; ſcilicet, in caſu neceſſitatis; qui tali animo voueret, haberet propoſitum non ſeruandi præceptum, & conſequenter peccaret mortaliter. *Secundus eſt*, quando ſciens, & prudens, quod oppoſita conſilijs nõ placent Deo, ea voueat illa intentione, vt Deo ſic conſulenti diſpliceat, veluti in deſpectum diuinorum conſiliorũ, eſſet enim hoc grauiſſimum ſacrilegium, & mortalis blaſphemia, vt conſtat.

29 QVINTVM DVBIVM eſt, An fieri poſſit votum de ijs rebus, quæ maius bonum impediunt? Communis Doctorum opinio eſt non poſſe.

Ceterum in hac re opus eſt diſtinctione; Nam quædam opera bona ſunt, quæ omnino incompatibilia ſunt cum operibus perfectioribus, ita vt ex ſua natura repugnare videntur cum operibus conſiliorum, vt Matrimonium in ordine ad vitam religioſam, & de hac re agemus dubio ſequenti.

Alia vero ſunt, quę licet non ſecum compatiantur bona maiora, non tamen priuant abſolute maiori bono, & de iſtis intelligitur præſens dubium. Vnde reſpondemus bona huius ſecundi generis poſſe eſſe materiam voti: ſic Palud. 4. diſtinct. 38. quæſtio 1. verſic. Sexta definitio. §. 2. concluſio. Richard. eadem diſt. art. 3. quæſt. 2. ad ſecundum. Gabriel ibidem, quæſtio. 2. articu. 1. Notab. 2. litera G. verſicul ad ſecundum. Angel. verb. uotum. 3. nume. 1. Sylueſt. verb. votum. primo, quæſtione quarta. verſicul. Quartum. Tabiena verb. votum. 1. in fin. Caietan. ſecunda ſecundæ, quæſtione 88. articul. ſecundo, § circa bona, quæ non ſunt præcepta, verſicul. Ad ſecundam dicitur. Sotus lib. 7. de iuſtitia. quæſtio. 1. articu. 3. poſt concluſ. quintam dub. 2. verſicu. ſecundus gradus operum eſt. Gregorio de Valentia. tomo ſecundo, diſputat. 9. quæſtione 6. puncto 2. quæſtio quarta. ante concluſionem primam, & concluſio. 2. Toletus libro quarto inſtructio. ſacerdot. capit. 17. verſicul. Quinto. & Ioannes Azorius par. 1. inſtruct. Moral. lib. 11. capit. 14. quæſtio. 7. Ratio eſt, Quia ad voti materiam non requiritur, quod ſit ſimpliciter optimum, & bonum melius, ſed ſatis eſt, quod ſit aliquid bonum, conducens, & iuuans ad ſalutem æternam, & non excludens ſimpliciter bonum magis Deo gratum, & acceptum. Quamuis enim, dum vouentur hæc bona Deo, non offerantur illi alia, quæ alioqui ei magis placerent, hoc tamen non obſtat, quominus recte hæc minora illi offerantur, eaque à Deo, vtpote non omnino excludentia alia maiora, acceptentur vt varijs exemplis oſtendi poteſt. Nam ſi quis certam peregrinationem vouet, tale votum validum eſt, licet alia res gratior ſit Deo, & peregrinatio hæc incompatibilis ſit cum præſenti religionis ingreſſu, ex Gregorio, & Azorio, vbi ſupra.

Item, ſi quis vouet, ſe daturum eleemoſinam certo pauperi, ratum eſt votum, quamuis alius ſit egentior.

Item, ſi quis votum emittit ſe perpetuo ſeruiturum hoſpitali, aut alteri loco pio, & curam ſuſcepturum infirmorum, votum hoc licitum, & obligatorium eſt, & tamen incompatibile eſt hoc cum præſenti ingreſſu religionis, qui eſſet perfectior, & Deo gratior, cum certum ſit per ingreſſum religionis, & profeſſionem abſolui poſſe à priori voto, ex Soto, Petro de Arragona. Gregorio de Valentia, Toleto, Azorio, & alijs. Vnde ſolutum manet ſecundum argumentum in principio dubij præcedentis allatum. Similiter valet votum de ingrediendo religionem laxiorem, cum tale votum ſit de bono abſoluté; ſufficit enim, quod voueat religionem ingredi, cum hoc magis Deo placeat, quam manere in ſeculo. Nec obſtat, quod per huiuſmodi votum videatur excludi perfectior, & arctior religio; Nam primo votum non fertur directe in id, quod eſt magis *Deo* gratum, quam aliquid aliud. Deinde ſecundo non per hoc excluditur Religio ſtrictior, nam non obſtante tali voto non tenetur in religione illa laxiore perſeuerare, ſed ad arctiorem, & perfectiorem, ſi velit, aſcendere poteſt, argum. cap. licet, de regular. & hunc caſum expreſſe ponunt Palud. 4. d. 38. qu. 1. §. ſexta definitio. verſic. 2. concluſ. Gabriel in 4. d. 38. q. 1. art.

1. No-

1. Notab. 2. litera. G. verſic. Ad ſecundum. Syluest. verb. votum. 1. q. 4. verſic. 4. Tabiena verb. votum. 1 in fine. Nauar. in Manuali. cap. 12. nu. 53. verſic. vigeſimoſecundo. Azorius par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 14. q. 7. & eſt communis Doctorum opinio.

30 SEXTVM DVBIVM eſt, An votum fieri poſſit valide de bonis illis, quæ quamuis non ſint formaliter religioni contraria, ſunt tamen talia ex ſua natura, vt *abſolute, & ſimpliciter loquendo* ſint incompatibilia cum religione, vt Matrimonium. Exemplum ſit de voto contrahendi matrimonium, an, ſcilicet, votum de nubendo validum ſit. In qua re communis Doctorum ſententia eſt, quod *abſolute, & ſimpliciter loquendo* tale votum ex genere ſuo nõ eſſet validum, cum abſolute loquendo impedimentum ſit maioris boni, id eſt, continentiæ, & religionis, ſeu caſtitatis perpetuæ. Maius namque bonum, & gratius Deo eſt caſtitas, quam matrimonium, ex Concilio Tridentino ſeſſ. 24. can. 10. & colligitur euidenter ex 1. Corinth. 7. vbi Apoſtolus varijs rationibus probat, quando melius eſt caſtitatem ſeruare, quam nubere. Et ita votum de nubendo non valere expreſſe docent Tabiena verb. votum. in fine Caietan. ſecunda ſecundæ, quæſtione 88. articulo ſecundo. ante finem, Sotus libro ſeptimo, de iuſtitia. quæſt. prima, articulo tertio, poſt concluſionem quintam. dub. ſecundo. verſicul. In tertio ordine. Ioſeph Angles in Floribus. quarti, ſententiarum. in quæſtione. de voto. artic. 1. difficul. 12. Petrus de Arragona ſecunda ſecundæ, quæſtione 88. articulo ſecundo, dub. vltim. concluſione ſecunda, Gregorius de Valentia, tomo tertio diſput. ſexta. quæſtion. ſexta. puncto ſecundo, quæſtione quarta, concluſ. 3. Nauar. in Manuali, capitulo. 12. numero 43. verſicul. Decimoquarto. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. par. ſecunda, libro tertio, capitulo 17. Emanuel Rodriquez parte ſecunda, Summæ, capitulo 94. concluſ. 14. Toletus libro quarto, inſtruct. Sacerd. capit. 16. verſicul. Quinto. & Ioannes Azorius par. prima, inſtitutio. Moral. lib. 11. cap. 14. quæſt. 9. & alij communiter. Ratio eſt, quia ſtatus matrimonialis, reſpectu ſtatus continentium eſt deſcenſiuus. Cum ergo Deus non ſuadeat hominibus deſcenſiones, ſed aſcenſiones, ſecundum illud Pſalm. *Beatus vir, cuius eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit*, non habet acceptum, quod illi quis pollicetur aliquid minus gratum, ex ſua natura excludens aliquid aliud ſibi magis gratum, & acceptum.

Dicet aliquis, votum non minus obligat, quam iuramentum, at vero iuramentum præſtitum alicui de contrahendo matrimonio obligat iurantem niſi intret religionem. c. commiſſum de ſponſal. Ergo, & votum nuben-
31 di obligabit. Reſpondetur tamen cum Caietano, Petro de Arragona, & alijs, differentiam eſſe, quantum ad præſens inſtitutum attinet, inter iurantem, & vouentem matrimonium; votum enim fit ſoli Deo, cui magis placet ſtatus continentiæ, quam matrimonij, vnde vouens matrimonium non manet voto aſtrictus, ſed ſemper poteſt aut vouere religionem, aut fieri ſacerdos, & manere in ſtatu continentiæ, cum hæc ex ſua natura Deo magis grata, & accepta ſint: iuramentum autem de nuptijs contrahendis fit homini, cui magis grata eſt promiſſio matrimonij, quam recedere ab ea. Vnde ſicut iurans ſeruare tenetur alios contractus ciuiles, iuramento hominis confirmatos; ita etiam & iuramentum de matrimonio contrahendo, ne alioqui iniuriam faciat illi, cui facta eſt promiſſio.

Dixi, votum de matrimonio contrahendo abſolute loquendo non eſſe validum; Quamuis enim Sotus lib. 7. de iuſtitia. q. 1. art. 3. ante finem, & Petrus de Arragon. 2. 2. q. 88. art. 2. dub. penul. concluſ. 2. in fi. ſimpliciter, & in omni euentu negent, Matrimonium eſſe materiam voti, quia ſemper tale votum manet impedimentum maioris boni: & quia non obſtante tali voto, ingredi poſſit religionem ſine diſpenſatione

Alij tamen, vt Caiet. 2. 2. q. 88. art. 2. ante finem. Tabiena verbo. votum. 1. q. vlt. Ioſeph. Angles in Floribus. 4. ſen. q. de voto art. 1. diffic. 12. Nauar. in Manuali, c. 12. nu. 43. verſic. Decimoquarto §. Dixi abſolute. Gregorius de Valentia tom. 3. diſp. 6. q. 6. puncto 2. q. 4. concluſ. 3. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. p. 2. lib. 3. cap. 17. Toletus lib. 4. inſtruct ſacerd. cap. 17. verſic. Quinto Emanuel Rodriquez par. 2. Summæ, capit. 94 concluſ. 14. & Ioannes Azorius par. 1. inſtit. Moralium, libro 11. cap. 14. quæſt 9. docent, quod ſi adſit aliqua circumſtantia, propter quam votum de contrahendo matrimonio fiat laudabile, licitũ, & validum erit tale votum, vt verbi gratia, ſi quis voueat nubere propter fornicationem vitandam, quia, ſcilicet, cognoſcat ſe labilem, & difficile ſe poſſe continere, & niſi nubat, caſurum in multa pericula, & ex altera parte nullam in ſeipſo procliuitatem, & inclinationem videt ad religionem, tunc enim votum erit validum, & obligatoriũ. Ratio eſt, quia ſi votum de re indifferenti abſolute propter cautelam à malo eſt obligatorium, vt diximus; multo magis votum de re bona, & in remedium tanti periculi. Eo vel maxime, quia reſpectu huius hominis melius eſt nubere; quam vri, vt inquit Apoſtolus 1. Corinth. 7. Ceſſat namque ratio facta in principio dubij. cum ſic uotum ſit de meliori bono reſpectu illius. Quamuis enim tale matrimonium impediat id, quod abſolute eſt maius bonum, non tamen impedit id, quod circumſtantijs omnibus conſideratis illi homini non ſolum *licitum, & bonum* eſt, ſed etiam *melius*, ideoque matrimonium tali homini materia uoti eſſe poterit. Et ſic ſoluta eſt prima Soti ratio. Altera uero eius ratio; ſi quid probat, probat etiam uotum de inſeruiendo ægrotis in hoſpitali, uerbi gratia, aut de aliqua peregrinatione, non eſſe uerum uotum.

Nam ſimiliter ei, qui ea vouerit, ſi poſtea mutet propoſitum, & religionem ingredi velit, licet id facere, vt ipſemet Sotus paulo ante conceſſit, etiam abſque diſpenſatione. Ratio igitur, cur poſtea talis abſque diſpenſatione ingredi poteſt religionem, & facere contra id votum, non eſt, quia votum fuerit nullum, ſed quia poſito, quod talis ingredi velit religionem, mutatur materia voti, deſinens nimirum eſſe bonum melius tali homini, quippe cui poſtquam in animum inducit religionem ingredi, hoc eſt illi melius ad vincendas etiam carnis tentationes. Suppoſito enim tali animo ingrediendi religionem, materia prioris voti de matrimonio incipit eſſe homini obſtaculo offerendi Deo id, quod & ſibi eſt melius, & Deo gratius, atque ita non obligat primum votum.

32 Addit autem Rodriquez loco proximè citato vnum notatu dignum, quod à nullo alio authore hactenus animaduerſum eſſe dicit, ſcilicet, quod quotieſcunque quis votum emittit de re aliqua ob aliquem certum finem, poteſt propria ſua authoritate commutare votum illud non ſolum in aliquid aliud, quod Deo magis gratum eſt, ſed etiam in aliud ęque gratum, & acceptum Deo, ordinatum ad eundem finem.

Id quod mihi etiam placet, quando certo illi conſtaret illud aliud, in quod commutatur, vel magis gratum, vel æque gratum, & acceptum Deo eſſe; vbi autem non ita certus, aut dubius eſſet, opus eſt prudentis, & docti conſilio, & iudicio, nec non diſpenſatione multoties, vt id licite facere poſſit.

Præterea aliæ etiam cauſæ eſſe poſſunt, vt nuptiæ legitima voti materia ſint, puta, ſi quis Deo promittat ſe ducere velle in vxorem certam puellam, aut meretricem, vt eam à corporis, & animæ interitu liberet, vel vt ipſemet eius puellæ vita, & honeſtis moribus ad beatitudinem conſequendam vehementius incitetur, talis enim finis bonus, & laudabilis eſt. Hunc caſum ponunt Coſmus Philiar. de offic. ſacerd. p. 2. lib. 3. c. 17. & Io. Azorius p. 1. inſt. Moral. li. 11. c. 13. q. 9.

Item matrimonium voti materia eſſe poteſt, ſi quis vir primarius voueret aliquam in vxorem ducere, ob publicum pacis bonum, aut communem Reipublicæ ſalutem; puta, ſi exinde prouincia aliqua, aut regnum à paganiſmo, aut hæreſi ad fidem catholicam, & Chriſti religionem facilius, & commodius reduceretur. In hoc enim caſu dubium non eſt, quin gratius Deo eſſet matrimonium, quam continentia, cum has ob cauſas nonnũquam

Digitized by Google

etiam poſt religionis, & caſtitatis votum matrimonium, obtenta prius diſpenſatione, contrahere liceat, vt infra dicemus.

33 SEPTIMVM DVBIVM eſt, An votum de contrahendo matrimonio ſine copulæ conſummatione, validum ſit, & obligatorium? Ratio difficultatis eſt, quia tale votum non eſt impedimentum religioni, aut caſtitati.

Reſpondetur tale votum illicitum, & inualidum eſſe. Ratio eſt, quia licet hoc votum neque religionem impediat, cum adhuc ſit licitus ingreſſus, cap. ex publico de cõuerſ. coniug. neque etiam impediat continentiam, cum ſupponat eam conſeruandam; is tamen, qui Matrimonium vouet, ex rei natura obligat ſe ad copulam, & conſummationem illius; Vnde quando ſit abſolutè votum de contrahendo matrimonio, abſolutè eſt illicitum, ex Richard. 4. d. 38. artic. 7. quæſt. 1. & Soto lib. 7. de iuſtit. quæſt. 2. art. 3. poſt concluſ. 5. dub. 2. Vnde quamuis Scotus 4. d. 30. quæſt. 2. artic. 2. Palud. ead. d. quæſt. 2. & Tabiena verbo. Matrimonium. 2. quæſt. 5. dicant matrimonium ſine peccato contrahi poſſe ab eo, qui emiſit votum caſtitatis, dummodo illud contrahat cum propoſito ſeruandi caſtitatem: Alij tamen, vt Bonau. 4. diſt. 28. quæſt. 6. Richard. ibidem artic. 2. quæſt. 4. & diſt. 38. artic. 7. quæſt. 1. Syluest. verbo Matrimonium. 7. quæſt. 5. verſic. Secundum. Adria. tractat. de ſponſal. quæſt. 9. Sotus in 4. diſt. 29. quæſt. 1. art. 3. concluſ. 2. & d. 30. quæſt. 2. art. 2. & diſt. 38. quæſt. 2. ar. 1. concluſ. 1. & 2. & Lud. de Beia par. 2. reſponſ. caſuum conſcientiæ, caſu octauo. rectius docent eſſe peccatum mortale contrahere matrimonium poſt ſimplex votum caſtitatis, etiam animo non conſumandi, quia in eo contractu includitur obligatio reddendi debitum, ſi petatur, atque ita contrahendo, quantum in ſe eſt, vult exponere ſe periculo, & neceſſitati veniendi contra votum ſuum, ſi alter coniux voluerit poteſtate ſibi conceſſa vti, vt latius in materia de Sacramento matrimonij explicabimus.

34 Illud demum circa hanc materiam voti emittendi obſeruandum eſt, quod cum voti materia virtutis opus eſſe debeat, conſequenter vota illa, quæ cum tanta carnis, & corporis caſtigatione, & maceratione quis emittit, vt vergant in perſonæ detrimentum, valida non ſunt, quia nihil Deo gratum eſt, niſi inquantum eſt opus virtutis, quod quidem eſt, inquantum cum debita diſcretione fit, iuxta illud Apoſtoli Rom. 12. exhortantis fideles, vt *exhibeant corpora ſua hoſtiam viuentem, Sanctam, Deo placentem*, & tandem ſubdit, *Rationabile obſequium veſtrum*. Vnde vouere licet ea tantum ieiunia, vigilias, & alias corporis macerationes, quibus caro ſpiritui ſubditur, concupiſcentia refrenatur, & natura non nimis grauatur. Atque ita quando obſeruatio voti eſſet manifeſtè nociua notabiliter, non obligat, nec opus erit ad ſuperiorem recurrere, cum in tali caſu ceſſet res promiſſa, ſcilicet, abſtinere, eſſe pro tunc opus virtutis, & materia voti; Id quod certum eſt, quando non eſſet facultas ad ſuperiorem recurrendi; Quia vt plurimum homines in his, quæ ad ſeipſos attinent, de facili in iudicando decipiuntur, conſultius eſt, vbi res dubia eſt, ad ſuperiores recurrere, ad quorum arbitria, talia vota ſeruanda, vel pretermittenda erunt, vt rectè docent S. Th. 2. 2. quæſt. 88. artic. 2. ad 3. Caiet. ibidem in fine, Sotus lib. 7. de iuſtitia. quæſt. 1. artic. 3. ad 3. in fin. & alij. Hoc autem, quod diximus, intelligendum eſt *regulariter*, & quando votum emittitur à perſona particulari in propriam ſolum vtilitatem; Nam Monachus Carthuſianus, qui vouit non comedere carnes, non id promiſit pro ſe ſolo, ſed pro conſeruatione religioſæ diſciplinæ totius ordinis, ne relaxatione paulatim pereat, quam ipſe conſeruare tenetur etiam cum periculo vitæ, vt diximus c. 7. propoſitione 7. ſic Ang. verb. iuramentum. 5. quæſt. 7. Martin Ledeſm. 2. 4. quæſt. 17. artic. 6. dub. 5. Emanuel Rodriquez part. 1. Summæ cap. 94. conc. 16. & Ioan. Azorius par. 1. inſtit. moral. lib. 5. cap. 6. quæſt. 7. Et de materia voti hactenus dictum ſit.

De conditionibus requiſitis in voto ex parte uouentis. Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Conditio prima vouentis eſt, vt ſine dolo, & fallacia voueat, dolus autem tribus modis contingere poteſt.*
2 *Qui coram alijs, vt fit in voto ſolemni religionis, ſine animo promittendi votum emittit, tenetur votum ſeruare; quamuis votum ſolemne abſque animo vouendi apud Deu nullum ſit, nec obliget, ibid.*
3 *Qui intendit vouere, ſed non implere promiſſum, verè vouet, & obligatur.*
4 *Quando quis verè intendit promittere, & vouere, non tamen ſe obligare, quin potius animum habet ſe non obligandi, an ſit votum validum.*
5 *Vt votum verum ſit, non requiritur expreſſa, & formalis intentio.*
6 *Suppoſito voto, obligatio conſequens ex natura venit, non ex voluntate vouentis.*
Caietanus ab alijs a Nauarro *citatur ibid.*
7 *Deliberatio ex parte vouentis* Conditio *neceſſaria.*
8 *Quæ, & quanta debet eſſe deliberatio, vt votum fiat validum, & perfectum.*
9 *Votum ex repentino motu factum non eſt obligatorium.*
Ebrius, aut iracundus vouens, & non adimplens, non eſt voti reus.
Deliberatio, quæ ad ſolum venialiter peccandum ſufficit, ad votum non ſufficit, quare, num eod.
10 *Ad voti obligationem deliberatio quæ neceſſaria, & ſufficiens.*
11 *Vota, quæ fiunt ob metum mali repentini, & mortis, tam naturalis quam accidentalis.*
12 *Vota in motu iracundiæ, aut ebrietatis valida quomodo.*
Deliberatio ſufficiens poteſt fieri in momento temporis, ibidem.
13 *Vouens ex facilitate tenetur votum adimplere.*
Qui fraude, vel ignorantia inductus eſt ad vouendum, non tenetur, nec votum erit validum ibid.
Peccata in ebrietate commiſſa cur imputentur, cum tamen vota ſic emiſſa non ſint valida, nu. eod.
14 *Vt votum ſit voluntarium, non coactum, neceſſario requiritur.*
15 *Metus cadens in virum conſtantem ex varijs cognoſci poteſt.*
Votum ex metu factum non cadente in virum conſtantem validum erit, & obligatorium. ibid.
Votum ex metu mortis intrinſecus, ſiue diuinitus illato obligat in conſcientia, quare. nu. eod.
16 *Votum factum metu mortis extrinſecus, ſed ex cauſis naturalibus veniente validum eſt, & obligatorium.*
17 *An votum factum ex metu cadente in virum conſtantem, & ab extrinſeco incuſſo per iniuriam ab homine in illum finem, vt emittat votum, validum ſit necne.*
18 *Si puella propter patris timorem citra mortem, exilium, &c. religionem profiteatur, profeſſio nulla eſt.*
Minor metus excuſat feminam, quam maſculum.
19 *Quo iure votum emiſſum ex metu cadente in virum conſtantem nullum ſit.*
Cur votum ab eccleſia irritetur, iuramentum vero non.
20 *An ſi quis metu in virum conſtantem cadente ad ſacros ordines promoueatur, teneatur voto caſtitatis ita, ut matrimonium contrahere non poſſit.*
21 *Votum ex huiuſmodi metu factum etiamſi poſtea iuramento confirmetur, adhuc nullum eſt & inualidum.*
22 *Metus vouentem ab omni culpa excuſat, ſi votum non exequatur quod à principio vouerat.*

QVemadmodum ad votum rite & valide faciendum quædam neceſſaria ſunt ex parte materiæ, vt in ſuperioribus expoſitum eſt, ita etiam conditiones quædam ex parte vouentis neceſſario requiruntur, quas in hoc capite afferemus.

1 Prima eſt, vt vouens ſine dolo & fallacia voueat. Poteſt autem huiuſmodi dolus tribus modis contingere.

Primo quidem, quando quis non intendit vouere, ſed

ſolum

ſi ſolum verbis exterioribus ſimulat ſe velle promittendo ſcilicet ſe aliquid facturum, abſque propoſito tamen & voluntate promittendi & ſeruandi promiſſum. Et tale votum *coram Deo* nullum eſt ſicut & iuramentum abſque animo iurandi nullum, & inualidum eſt, vt diximus c. 6. dub. 1. propoſ. 3. ſic Caiet. in ſum verb. votum §. 3. & 2. 2. q. 88. art. 1. Sotus lib. 7. de iuſt. q. 1. art. 2. Petr. de Arragon. 2. 2. q. 88. art. 1. Nauar. in Manuali c. 12. num. 17. verſic. 7. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. q. de voto, art. 1. difficul. 4. concluſ. 1. Summ. Coron p. 3. tract. de voto, nu. 4. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. c. 43. Barthol. Medina lib. 1. inſtru. confeſſ. cap. 14. §. 6. in princ. Emanuel Rodriquez par. 2. Sum. cap. 92. concluſ. 5. Toletus lib. 4. inſtruct. ſacerdo. ca. 17. §. Aſterum, & Io. Azorius par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 13. q. 9. & c. 15. q. 8. Ratio eſt, quia exterior promiſſio eſt ſignum promiſſionis interioris. Ergo vbi & quando homo interiori actu voluntatis non intendit promittere, promiſſio nulla eſt, ſed fictio tantum promiſſionis, Et conſequenter nullam inducit obligationem; peccat tamen mortaliter ſic vouens, quia in re graui mentitur, dum animo non vouendi votum emittit.

Dixi *coram Deo*, quia in foro exteriori, qui ſic vouit, compellendus eſt ad votum præſtandum, niſi certis euidentibus ſignis, aut teſtibus oſtenderit, ſe non habuiſſe animum promittendi. Sicut enim qui alteri promittit coram teſtibus aliquid ei perſoluere, cogi poteſt ad ſoluendum promiſſum quamuis dicat ſe non habuiſſe animum promittendi, ſed decipiendi, cum fraus, & dolus nulli patrocinari debeant: ita à fortiori, qui coram alijs promittit Deo.

An vero qui ſic vouet ſaltem ſolemniter abſque animo vouendi, ſit compellendus in foro conſcientiæ, eſt dubium. Nam Palud in 4. diſt. 38. qu. 2. in fin. affirmat valere tacitam profeſſionem eius, qui in religione vltra annum permanſit cum habitu etiamſi nunquam interceſſerit conſenſus, idque ex ſtatuto, inquit, eccleſiæ. Contrarium tamen dicendum eſt, quia vere votum quoad Deum fuit nullum, nec aliquod apparet ſtatutum eccleſiæ obligans
2 in conſcientia obſeruare votum. Quia vero homo videt ea quæ foris ſunt, & ſecundum ea quæ foris aguntur, iudicat eccleſia, Hinc eſt, quod qui coram alijs, vt fit in voto ſolemni religionis, ſine animo promittendi, votum emiſerit, tenetur votum ſeruare, non quidem ratione voti, quia fuit nullum, ſed ratione euitandi ſcandalum, quod ex voti fractione ſequeretur; Poteſtque eccleſia, quæ de ſolis externis iudicat, ſic vouentem compellere ad voti obſeruantiam, nec tenetur illi credere, etiamſi iuret intentionem obligandi ſe non habuiſſe. Sicut etiam cum aliquis baptiſmum ſuſcepit, aut ordinem abſque animo ſuſcipiendi ſacramentum, apud eccleſiam pro baptizato, & ordinato habetur, & pro tali tractandus eſt, etiamſi iureiurando affirmaret ſe non habuiſſe intentionem recipiendi tale ſacramentum, nec tenetur eccleſia illi fidem adhibere; vnde cogit omnes huiuſmodi ad reddendum vota ſua, quæ diſtinxerunt labia ſua. Et merito quidem, aliàs enim magna perturbatio ſequeretur in eccleſia; Nam Monachi, ac moniales & clerici ſtatim ac aliquid triſte illis accideret, dicerent, ſe non habuiſſe animum vouendi, & ordines ſumendi. Item coniugati dicerent, ſe non habuiſſe animum contrahendi matrimonium. Vnde matrimonia omnia facile diſſoluerentur, & ſacerdotes laici efficerentur, & breui tempore vniuerſa non ſolum eccleſiaſtica, ſed etiam humana conuerſatio deſtrueretur. Vnde illis credendum non eſt, niſi oſtendant euidentibus ſignis ſe non vouiſſe, non habuiſſe animum contrahendi matrimonium. Vnde matrimonia omnia facile diſſoluerentur, & ſacerdotes laici efficerentur, & breui tempore vniuerſa non ſolum eccleſiaſtica, ſed etiam humana conuerſatio deſtrueretur. Vnde iſtis credendum non eſt, niſi oſtendant euidentibus ſignis ſe non vouiſſe, non habuiſſe animum contrahendi matrimonium &c Si enim illis credendum non eſt, quando promiſerunt, quare credendum illis erit, quando dicunt ſe non vere promiſiſſe? *Hinc* Sotus, Petrus de Arragon, Ioſeph Angles & Emanuel Rodriquez & Sum. Corona locis proxime allatis inferunt, quod ficte vouens, ſecluſo ſcandalo (vt ſi à loco vbi ſcandalum oriri poteſt in aliam prouinciam longe recedat) ad voti obſeruantiam non tenebitur, cum ex ſe nullum ſit, & tantum obliget ratione ſcandali. E contra vero ſi in eodem loco manet, ne in peccato permaneat, ad ſecreto vouendum tenetur iuxta formam ſuæ regulæ; Aliter enim non erit religioſus, & ſic dum falsò ſe religioſum oſtendat, in ſtatu damnationis manet, eò quod prælati illius religionis illum a peccatis abſoluere aut ligare nequeunt, ſed ſolum Diœceſanus Epiſcopus cum religioſus non ſit. Deinde etiamſi intentionem ſuffragandi habet in electionibus, cum vero ſuffragio careat, mortaliter peccat, vnde vel à loco illo recedere, & ſine ſcandalo habitum dimittere; vel ſecreto infra ſe religionis votum emittere debet.

3 *Secundo* poteſt eſſe fallax votum, cum quis intendit quidem vouere, ſed non implere promiſſum quo caſu vere vouet quis, & obligatur, perinde ac ſi haberet animum adimplendi promiſſum, quamuis ſic vouens peccat mortaliter, & in ſtatu damnationis manet, quouſque mutat propoſitum, Sic Caiet. 2. 2. q. 88. art. 1. & in Sum. verb. votum. §. 3. Sotus lib. 7. de iuſt. q. 1. art. 2. verſ. Tertio. Nauar. in Manuali ca. 12. num. 38. verſic. Septimo. Pet. de Arragon. 2. 2. q. 88 art. 1 §. circa ſecundum, concluſ. 3. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. q. de voto. art. 1. diffic. 4. concluſ. 2. Barthol. Med lib. 1. inſti confeſſ. c. 14 § 6. in princ. Greg. de Valen. tom. 3. diſput. 6 q. 6. punct. 1. Lud Lopez p. 1. Inſtru. conſcien. c. 43 Sum. Cor. p. 3. q. de voto, num. 4. §. ſecunda Fallacia. Tolet. li. 4. inſtru ſacer c. 17. Emanuel Rodriquez p. 2. ſum cap. 92. concluſ. 6. & concluſ. 7. Corduba de caſibus conſcientiæ, q. 145. & Ioan. Azorius par 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap 13. q. 9 poſt Sylueſt. in verb. religio. 3. q. 6. & q. 9. Ratio eſt, quia tam ex voto, quam ex iuramento quaſi naturalis & neceſſarius effectus ſequitur obligatio adimplendi promiſſum, nec eſt in poteſtate vouentis abſtrahere ſe ab huiuſmodi obligatione. Immo ex eo peccat mortaliter, quod habet animum non ſeruandi votum, ad quod tenetur. Vnde Sotus & Rodriquez inferunt, Religioſos Militares S. Ioan. & alios ſimiles, quamuis aliquando obtentu citius bonorum temporalium, quam religionis ſoleant talia vota emittere, dicantque ſe non habuiſſe intentionem ſeruandi caſtitatem, ad eam tamen ſeruandam ratione voti emiſſi obligantur. Sicut à ſimili, ſi quis alteri promiſit ſoluere certam pecuniæ quantitatem, perſoluere tenetur, etiamſi intentionem habuerit non perſoluendi, ſed promittendi tantum & decipiendi, ex Caie. & Medina & Ioſeph Ang. vbi ſupra.

4 *Tertio*, fallax poteſt eſſe votum ex parte vouentis, quādo quis vere intendit promittere, & vouere, non tamen ſe obligare, quin potius animum habet non ſe obligandi. & in hoc caſu controuertitur inter Doctores, an votum hoc validum, & obligatorium ſit? Partem negatiuam tenent Gloſſa in c. literaturam. in verb proponens in animo, de voti redemp. S. Bon 4. diſt. 38. ar. 1. q. 1. nu. 15. & in 3. d. 39 art. 3. q. 1. num. 46. Rich. 4. d. 38. ar. 3. q. 3. Ang verb votum. 1. q. 7. Syluverb. Metus, q. 8. verſ. 8. Nau. in Man. cap. 12. nu. 27. ver. Septimo, & nu. 38. verſ. Sept. citans Caiet. 2. 2. q 88. ar. 1. & Greg de Valen. to 3. diſp. 6. qu. 6. pun. 1. vbi refert S. Tho. 2. 2. q. 88. artic. 3. ad 2. & 3. Quę ſententia probari poteſt *Primo* ex c. Humanæ aures. 22. q. 5. vbi habetur; *Deum intueri cor, & intentionem iurantis nō verba* & c. literaturam, de voto, & voti redempt. Alexan. Papa III. quendam, qui in morbo de religioſo ſtatu cogitans dixit, ſe non amplius moraturum in ſeculo, proponens ingredi religionem, non vouiſſe iudicauit. *Secundo* ratione, quia cum votum, eiuſque obligatio dependeat ex intentione, & arbitrio vouentis, conſequenter qui habet ſolum propoſitum vouendi, non autem ſe obligandi per votum, vere non vouiſſe cenſebitur.

Alij vero, vt Sotus lib. 7. de iuſt q. 1. artic. 2. verſ. Tertio, Pet. de Arrago. 2. 2. q. 88. artic. 1. Ludou. Lopez par. 1. inſtr. conſcientiæ, c. 42. ante fin. citans etiam pro hac opinione ſua Ioan. de la Penna. Emanuel Rodriquez. par. 2. Sum. cap. 92, concluſ. 7. & fauet Ioannes Azorius par. 1. inſtitu. moral. lib. 11. cap. 13. quæſt. 9. & alij recentiores in ſcriptis

ſuis

Digitized by Google

ſuis docent tale votum validum, & obligatorium eſſe, & Arragon, & Rodriquez hãc communem eſſe opinionem omnium ferè Theologorum noſtri temporis affirmant. Mihi quidem hæc ſecunda opinio ſemper viſa eſt verior, & probabilior. Ratio autem qua me mouet, hæc eſt: Quia ſuppoſito, quod habeat intentionem vouendi, & promittendi, etiamſi defuerit intentio obligandi ſe, vere tamen obligatur tali voto, eo quod obligatio intrinſecus & quaſi naturalis effectus eſt promiſſionis. Addo vt quamuis in libera poteſtate vouentis, & iurantis ſit, iurare & vouere, ſuppoſito tamen, quod cum intentione iurandi, aut vouẽdi iurat, aut vouet, ſeparare nequit a iuramento, & voto hunc intrinſecum, & naturalem effectum, & reſultãtiam neceſſariam obligandi. Confirmatur hæc ratio. Quia eſt de iure naturali, & diuino ſeruare votum, & iuramentum iuxta illud pſal. 75. *vouete, & reddite Domino Deo veſtro*. & Eccleſiaſtes 5. dicitur, *Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere, diſplicet enim ei infidelis, & ſtulta promiſſio, ſed quodcunque voueris redde*. Suppoſito igitur, quod vouit, hoc eſt, quod intentionem vouendi habuit, ex ſua natura conſequitur obligatio. Sicut a ſimili, quamuis accipere mutuum, & ducere vxorem pendeat ex noſtra voluntate, ea tamen ſuppoſita ex natura rei oritur obligatio reddendi mutuum creditori, & debitum vxori: Ita etiam quamuis in noſtra poteſtate ſit vouere, & promittere, qui tamen promittere, & vouere vult, & promittit, & vouet, velit nolit, ex naturali quadam conſequentia, & reſultantia voto aſtrictus, & obligatus manet.

Notandum autem eſt ex Pet. de Arragona, Rodriquez, & alijs, vbi ſup. quod ad hoc, vt votum ſit verum votum, non eſt neceſſum, quod vouens habeat expreſſam, & formalem intentionem ſe obligandi, vt diximus c. 10. §. *Primo*, ſed ſatis eſt intentio virtualis, qualem habere cenſetur, qui vouet. Atque adeo, qui vouet Deo ſciens, & volẽs, etiamſi tunc nihil cogitet, de ſe obligando, vere obligatur, eo ipſo quod votum ex ſua natura obligationem inducat: Alioquin vota, quæ communiter fiunt, non eſſent vera vota, cum nullus fere ſit, qui habeat formalem intentionem ſe obligandi, ſed tantum vouendi, & promittendi. Et denique ſicut alij contractus obligant, quamuis in eis non explicetur formalis intentio ſe obligandi, ſed contrahendi; ita etiam in voto dicendum erit, cum par ratio ſit, vt conſtat.

Et quæ dicta ſunt, regulariter vera ſunt; Nam ſi quis ex ignorantia inuincibili, vel quia credit obligationem nõ eſſe inſeparabiliter voto annexam, vel quia credit opinionem primam eſſe veram, emitteret votum habens quidẽ propoſitum vouendi, & non ſe obligandi per votum, ille talis non obligaretur voto; tum quia talis vere eo ipſo ꝙ tunc, cum vouet, non vult ſe uoto obligare, cenſetur uolũtatem mutaſſe, & a uouẽdo recedere, ita ut perinde ſit, ac ſi uouere nollet, id quod ſolum uoluiſſe uidentur authores pro prima opinione citati, & expreſſe Greg. de Valentia, ubi ſupponit talem uere non promiſiſſe, & conſequenter non ſe obligaſſe. Ratio eſt, quia cum ignorantia inuincibilis tollat uolũtarium, fit, ut tunc obligatio illa nec formaliter, nec uirtualiter ſit uolita, & conſequenter uotum erit nullum, quo caſu rectius dicetur non uouiſſe, quam uouiſſe: unde nihil mirum, ſi exinde nulla obligatio cõſequatur. Sic expreſſe Petrus de Arrag. Rodriquez ubi ſupra concl. 8 & Azorius in locis proximè allatis.

Ex qua doctrina Arragon, & Rodriquez inferunt, quod ſi aliquis ignorans inuincibiliter uotum caſtitatis eſſe cõiunctum ſacro ordini illum ſuſciperet, ille talis non maneret obligatus uoto caſtitatis, quia nec formaliter, nec uirtualiter fuit uolitum. Qui caſus mihi uidetur impoſſibilis, cum in adulto ſacris ordinato ineſſe non poſſit talis ignorantia. Quare ſi puer ante uſum rationis ſacris ordinibus initiaretur, non teneretur poſtea in adulta ætate ad uotũ caſtitatis ſeruandum, ſed uxorem ducere poſſet, ſi uellet, ut docent Sotus in 4. diſt. 25. q. 1. artic. 2. concluſ. 3. Petr. de Arrago. 2. 2. q. 88 artic. 1. §. circa ſecundum. uerſic. conclu. 3. in fin. Rodriquez p. 2. Sum. c. 92. conclu. 8. Io. Azorius p. 1. inſtit. Moral. lib. 13. cap. 14. q. 9. & q. 10. & alij, quos attulimus cap. 10.

6 Ex dictis facilis eſt reſponſio ad ea, quæ pro contraria ſententia allata ſunt. Nam d. cap. Humanæ aures. 22. q. 5. ſolum probat iuramentum habere uim ex intentione iurantis, ſi enim iurans non habeat intentionem iurandi, iuramentum eſt nullum, quod certum eſt, idemque de uoto dicendum eſt. Sin uerò iurans, & uouens intentionem iurandi, & uouendi habeat, uelit, nolit, obligatur eo quod in tali caſu iuramentum, & uotum ex ſua natura, & non ex uoluntate iurantis, aut uouentis obligationem habeat, ut diximus. Illud uero ex cap. literaturam. de uoto, & uoti redemp. nihil contra noſtram ſententiam probat, cum ibi ſermo ſit non de eo, qui uouit, ſed qui ſolum propoſitum abſque promiſſione habuit, ſolum enim propoſitum non ualere ad uotum latius probatum a nobis eſt cap. 10. §. Secundo, & aperte docent S. Thom. 2. 2. q. 88. artic. 1. Caie. & alij omnes, quos ibi citauimus. Atque ita etiam ſoluitur ratio in contrarium allata, ſolum enim propoſitum uouendi uotum non conſtituit, ſuppoſito autem uoto, tunc obligatio conſequens, non ex uoluntate uouentis, ſed ex natura ſua prouenit.

Neque S. Thom. quem refert Grego. de Valen. contrarium ſenſit, nam in locis ab eo allatis, ſolum docet eum, qui uouit religionem ingredi in communi, aut in certo aliquo monaſterio, aut poſt certum tempus, aut ſub certa cõditione teneri ad hæc, uel illa facienda iuxta intentionem illam, quam habuit, quando illa uouit, id quod certum eſt, nec a quopiam negari poteſt, multum tamen differunt hi caſus ab hoc noſtro, de quo præſens controuerſia eſt.

Neque fauet primæ opinioni Caietanus, quem pro ſe citat Nauarus. Quod enim docet Caietanus, eſt eum qui ſolis uerbis ſine animo promittendi, & ſeruandi promiſſum uouet propter metum, aut aliam quamcunque cauſam, uere non obligari, quia uerè non eſt uotum, ut diximus in primo modo, unde male à Nauarro in huius rei confirmationem adductus eſt.

7 Secunda conditio ex parte uouentis eſt deliberatio, hoc eſt, ut deliberet de re, quam uouet, aliter actus erit imperfectus. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 88. artic. 1. Caiet. & Pet. de Arragona ibidem. Rich. 4. diſtinc. 38. articu. 2. q. 1. Palud. ibidem. q. 1. § prima definitio. uerſic. concluſ. 1. & §. Secunda definitio. uerſi. prima concluſio. Supplementum Gab. in 4. diſt. 38. q. 1. artic. 1. Notab. 2. litera. C. Ange. uerb. uotum. 1. num. 6. uerſic. quarto. S. Ant. par. 2. tit. 11. cap. 2. §. 1. Notab. 6. Syluеſt. uerb. uotum. 1. q. 1. & uerb. uotum. 2. q. 13. Tabiena uerb. uotum. 1. §. Primo notandum. Sotus li. 7. de iuſtit. q. 1. artic. 2. Nauar. in Manua. cap. 12. num. 24. Greg. de Valent. tom. 3. diſp. 6. q. 6. punc. 1. Barth. Med. lib. 1. inſtruc. confeſſ. cap. 14. §. 6. Summa Cor. p. 3. tract. de uoto. num. 4. Caiet. in Sum. uerb. uotum §. 3. Ioſeph Angles in floribus. 4. ſent. q. de uoto artic. 1. difficul. 3. Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſcientiæ. cap. 43. Sebaſtianus Medices in Sum. peccatorum capita. titu. 2. q. 38. Emanuel Rodriquez par. 2. Sum. cap. 92. concluſ. 1. Toletus lib. 4. inſtruct. ſacerd. cap. 17. & Ioan. Azorius par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 12. q. 2. Vt autem ſciatur, quid ſit hæc deliberatio; Notandum eſt, deliberationem duo importare, unum eſt, diſcurſus, ſeu collatio inter multa; Alterum eſt determinatio ad unum, id quod experientia conſtat, nunquam enim requiritur deliberatio, niſi quando datur optio inter multa, ut uerbi gratia concipit intellectus bonum eſſe ingredi religionem; ut autem deliberatio fiat, neceſſarium eſt, ut per diſcurſum, & collationem conſideret, an ille ſtatus ſibi expediat, & quæ religio ſit conuenientior, conferendo ſingula, quæ in religionibus inueniuntur, cum fine, quem intendit, & tunc demum poſtquam uiderit per diſcurſum talem religionem eſſe ſibi aptiorem, determinat eam ingredi, & ſic fit deliberatio. Atque ita non ſatis eſt ad hanc deliberationem determinatam prior illa determinatio intellectus, qua iudicat expedire ſibi ingredi religionem, ſed requiritur hæc altera determinatio uolũtatis qua potius eligit religionem ingredi, quam non. Vnde ad deliberationem utraq. determinatio requiritur, tam, ſcilicet, illa intellectus, quam hæc altera uoluntatis, ut conſtat. His ita ſuppoſitis.

Digitized by Google

8 DVBIVM eſt inter authores, quænam, & quanta debet eſſe deliberatio vt fiat votum? In qua re quidam iuriſtæ apud Sotum, q. ſos ſi qui videtur Rich. in 4. diſtinct. 38. artic. 2. q. 2. exiſtimant neceſſariam eſſe adeo plenam deliberationem vt ſit matura, & diuturna, ita ſcilicet, vt conſideret omnia, quæ circunſtant operationem, & quæ illum a vouendo deterrere, aut a vouendo remouere poſſent. Ratio eſt, quia cum votum ſit grauiſſima obligatio, qua quis ſe Deo obligat in perpetuum ſub pœna mortis æternæ, requirere videtur omnium circunſtantiarum plenam deliberationem. Sicut etiam in alijs contractibus ciuilibus, vt in matrimonio opus eſt tali deliberatione propter grauiſſimam obligationem, quam ſecum adducit Ceterum vt quid ſtatuendum ſit, paucis exponamus, tria in hac re mihi dicenda videntur.

9 *Primum eſt*, votum ex repentino, & indeliberato voluntatis motu factum, (quales ſunt illi motus, qui a Theologis dicuntur primo primi, in quibus nulla eſt deliberatio nec ratio culpæ, aut meriti) non eſt validum, nec obligatoriũ. Ratio eſt, quia cum primi motus non ſint liberi, nec in noſtra poteſtate, obligare non poſſunt, votum enim voluntarium eſſe debet. Hinc ſi ebrius, aut iracundus primo iræ motu laborans iuret aut voueat, ſe iterum Romam ſiterum ludat, non perpendens, quid faciat quamuis illud nõ adimpleat, non erit voti reus: vnde Angelus verb. votum. 3. num. 6. rectè docet huiuſmodi vota ex ſurreptione ſine deliberatione facta non obligare. Regula vero illa, quam ibidem affert ad cognoſcendum, quando votum ita indeliberate factum ſit, & conſequenter vt non obliget, ſcilicet, *Quotieſcunque tranſacta anguſtia, ſeu periculo pœnitet facti eum qui vouit*, vel vt ipſe loquitur, *eſt male contentus quod tale uotum emiſit*, eſt falſa; ſicut etiam falſa eſt eadem fere regula tradita in Supplemento Gabrielis in 4. d. 38. quæſt. 1. arti. 1. Notab. 2. litera C. vbi dicitur ex eo perpendi poſſe, an votum ex indeliberatione proceſſerit, *Si diceretur ei, viſne ſimpliciter ſic obligari data temporis copia ad deliberandum: Reſpondeatque non*. Id quod falſum eſſe conſtat; tum quia contingere poteſt, & ſolet, vt licet quis poſt longam deliberationem vouerit, poſtea tamen voti pæniteat, & tamen ſecũdum omnes, tale votum validum eſt, ex Soto lib. 7 de iuſt. q. 1. artic. 2. Petro de Arragona 2. 2. q. 88. artic. 2. & Ioanne Azorio p. 1. inſtitu. Moral. lib. 12. cap. 15. q. 5. Eſt enim hominis voluntas natura ſua inconſtans, leuis, mutabilis, & flexibilis, vt ſequatur quocunque eam ducat affectus; tum quia illa pœnitudo ſolum arguit votum non fuiſſe factum ex plena, & perfecta deliberatione, conſideratis omnibus, quæ pertinere poſſunt ad actionem; non tamen arguit defuiſſe illi ſufficientem deliberationem, aut non proceſſiſſe ex voluntaria electione, ex Palu. 4. d. 38. q. 2. §. ſecunda definitio. ver. ſecunda conc. S. Anto. p. 2. tit. 11. c. 2. §. . Notab. 6. Syl. in verb. votum 2. q. 13. & alijs.

Secundum eſt, deliberatio, quæ ſufficit ad peccandum ſolum venialiter, (qualis eſt illa, quam Theologi motum primo ſecundum appellant) ad votum non ſufficit, ita omnes, quos in tertio dicto afferemus. Ratio eſt, quia cum votum, vt infra dicemus, obliget ad mortale peccatum ſicut per motum voluntatis, in quo ſolum eſt culpa venialis, non frangitur votum, vt omnes concedunt, ita nec talis motus ſufficiens erit ad inducendam voti obligationé. Implicare enim videtur, vt quis ea deliberatione vouere poſſet, & ſub peccato mortali obligari, cum qua tamen nõ poſſet peccatum mortale committere.

10 *Tertium eſt*, ad voti obligationem non eſt neceſſaria deliberatio illa, qua quis conſiderat omnia, quæ prouenire poſſunt ex tali operatione, ſed ea ſolum neceſſaria, & ſufficiens eſt qua quis cognoſcit, & iudicat, quid ſit id quod facit, & quæ ſatis eſt ad peccandum mortaliter. ſic Pal. 4. d. 38. q. 1. §. Secunda definitio. ver. Secunda concl. S. Ant p. 2. tit. 11. c. 2. §. 1. Notab. 6. Syl. verb votum. 2. q. 14. Caie. 2. 2. q. 88 ar. 1. & in Sum. verb. votum §. 3. Sotus lib 7 de iuſt. q. 1 art. 2. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 88. ar. 1. Ioſeph Angles in flori. 4. ſen. q. de voto ar. 1. difficul. 3. Grego. de Val. tom. 3. diſp. 6. q. 6. pun. 1. Nau. in Manu. c. 12. n. 24. & nu. 26. verſ. Quarto. Sum. Cor. p. 3. tract. de voto nu. 4. Tabiena verb. votum. 1. verſic. Primo notandum. Barthol. Med. inſtruc. confeſſ. lib. 1. cap. 14 § 6. Sebaſt. Medices in Sum. peccat. cap. 11. q. 18. Emanuel Rodriquez p. 2. Sum. cap. 91. concluſ. 1. Toletus lib. 4. inſtruc. Sacer. cap. 17 & Io. Azorius p. 1. inſtitu. Moral lib. 11. cap. 12. quæſt. 3. Ratio eſt quia talis deliberatio ſufficiens eſt ad conſtituendum opus liberum, & ſpontaneum, actumque humanum, ſeu moralem, & etiam ad ſuſcipiendum Baptiſmum, ad iurandum, ad cõtrahendum matrimonium, & ad quemcunque alium cõtractum ciuilem, & ad merendum coram Deo, & ad peccandum mortaliter. & denique ad inducendam obligationem quamcunque humanam. Ergo etiam ad inducendam obligationem erga Deum per votum, cum æqua ſit vtriuſque ratio. Etenim cum in actu ex tali deliberatione procedente ſit libertas contradictionis, qua homo facere, vel non facere promittere, vel non promittere poſſit, quia cognoſcit, quid facit, & promittit, conſequenter votum ex tali deliberatione procedens, vim obligandi inducet. Atq. ita rectè docent præfati Doctores, omnem deliberationé, quæ ſufficiens eſt ad peccandum mortaliter, ſufficere ád votum, quãdoquidem peccatum mortale eſt etiam actus voluntatis deliberatæ. Idipſum confirmari poteſt ex cap. vouentis. de voto, & voti redemp. vbi Alex. Papa III. votum emiſſum *magis ex facultate animi, in ætate pueril*, *quam ex arbitrio diſcretionis*, validum iudicauit, & commutauit, ex qua doctrina

11 *Infertur Primo* valere vota illa, quæ fiunt ob metum mali repentini, & mortis tam naturalis, vt in grauiter infirmo, vt colligitur ex ca. Sicut nobis. de Regularibus. vbi ex definitione Innocen. Papæ III. clericus, qui nimia ægritudine laborans vouit ingredi religionem, iubetur ingredi, & tamen probabile eſt in nimia ægritudine non fuiſſe admodum maturam illam deliberationem longo aliquo temporis diſcurſu habitam, quam accidentalis, vt patet de votis mulierum in partu, & virorum in quibuſcunque anguſtijs, & periculis proprijs naufragij, incendij, & hoſtium, aut in periculis ſuorum. Si enim habuerint intentionem obligandi ſe Deo cogitantes de cauſa, quæ mouebat eos ad vouendum ſcilicet, in infirmitate, vel periculo, & de fine, ſcilicet de euaſione periculi, propter quod euitãdum vouebant, ea adimplere tenentur, etiamſi in tribulatione, & pertubatione emiſſa ſint, ex Palud. 4. diſt. 38. q. 1. §. prima definitio in prin. S. Ant p. 2. tit. 11. cap. 2. §. 1. Notab. 6. Syl. verb. votum. 2. q. 13. Tabiena verb. votum. 1. §. Primo notandum. Soto lib. 7. q. 1. ar. 2. & Nau. in Manuali ca. 12. num. 52. verſic. 21. Vnde Iſrael ſeruauit votum, quo ſe aſtrinxit inſtante periculo belli. Num. 21. Pſ. *Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea. Et locutum eſt os meum in tribulatione mea*. Non enim fiunt huiuſmodi vota ſine deliberatione, ex quo vouentes ſunt in ſana mente.

Nec obſtat cap. Gonſaldus. 17. q. 1. ubi quidam presbyter Gonſaldus nomine vouit ſe futurum monachum, dũ eſſet in infirmitate, qui tamen noluit fieri recuperata ſanitate, nec tamen cogitur implere votum. Reſpondetur. n. ibi ſolum haberi non eum cogi ad manendum in Monaſterio, cum non fecerit votum ſolemne, ſed ſimplex tantũ. Atque adeo cum nondum eſſet monachus, cogi iure non potuit remanere in Monaſterio, cum de eo non emiſerit votum. Non tamen negatur ibi quin ſaltem in foro conſcientiæ conſulendum ei ſit ingredi religionem, vt ſic votum adimpleat. Sic Turrecrem. ibi, & S. Tho. 2. 2. q. 189. art. 3. ad 1. Vbi autem dubitant, an intenderint ſe obligare tutius eſt adimplere, ex S. Ant. p. 2. titu. 11. cap. 2. § 1. Notab. 6. Quia in dubijs pars tutior eſt eligenda. arg. cap. ad audientiã. De homicid. & l. ſemper in dubijs ff. de reg. iur. vnde verſus. In dubio ſapiens cernit, quod tutius intret. Si vero ſciunt ſe ſine ſufficienti deliberatione, & ex ſurreptione ſolum, & doloris, & anguſtiæ nimietate inconſiderata vouiſſe, quod deliberate non feciſſent, voto non tenentur

12 *Infertur ſecundo*, valida eſſe vota illa, quæ in iracundia fiunt, ſicut et & eã, quæ quis bene potatus facit niſi ira, & potus ita uſum rõnis auferrent, vt ob eum defectum non poſſet peccare mortaliter, tunc. n. nõ tenerent. Vnde filius, qui

Digitized by Google

qui iratus patri, aut puer iratus magiſtro, vel bene potatus iurat, aut vouet intrare religionem, vel aliquid aliud, non tenetur, quia quod calore iracundiæ fit, pro non facto haberi debet l. Quicquid. ff. de regulis iuris, & l. tertia. ff. de diuortijs. difficile enim eſt iuſtum dolorem temperare, vt dicitur in l. Si adulterium cum inceſtu. § Imperatores ff. ad leg. Iul. de adult. Id quod verum eſt ſi iracundia, aut potius rationem, & iudicium penitus abſorbuerit: ſecus autem ſi præceſſerit deliberatio ſufficiens ad peccatum mortale, quæ non requirit magnam moram temporis, ſed quod ſciens iurat, & vouet ſicut etiam qui calore concupiſcentiæ inflammatus, aut bene potatus non tamē perfecte ebrius iurat vxorem ducere, compellitur eam ducere niſi omnino mentis expers eſſet. Et ſicut iratus, aut potatus occidens hominem, non excuſatur a toto, quin ſit mortale ſed a tanto, ne ſcilicet tam graue iudicetur, ita & vouens, ſatis enim eſt, quod nō ſit ita extra ſe, quin ſciat quod faciat, licet poſtea pœniteat. Sic Pal. 4. diſt. 38. q. 1. §. 4. definitio. ver. 1 concl. S. An. p. 2. tit. 11. cap. 2. §. 1. notab. 6. Syl. verb. votum. 2. q. 13. Tabiena verb. votum. 1. §. Primo notandum. Sotus lib. 7. de iuſt q. 1 ar. 2. Ioſeph Ang. q de voto ar. 1. difficul. 3. & Summ. Coro p. 3. tract. de voto. numero 4. Ratio iſtorum eſt, quia ſicut aliquis iracundia accenſus, aut repentina turbatione commotus, dummodo ſit rationis compos, votum frangere poteſt, & peccare mortaliter, ita eadem paſſione dominante poteſt votum emittere, & per votum Deo obligari; Neque enim libertas maior ad aliquod promittendum, quam ad ſeruandū promiſſum deſideratur.

Quibus omnibus addo ex Palud. 4. d. 38. q. 1. §. 2 definitio. verſic. 1 concluſ. S. Ant. p. 2. tit 11. cap. 2. §. 1. Notab 6. Gabr. in 4. d. 38 q 1. artic. 1. Notab. 2 litera C. in fin. Nau. in Manuali cap 12. num. 26. verſic. Quinto Panor. in c. literaturam num. 2. de voto, & voti redemp. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcientiæ, cap. 43. hanc deliberationem fieri poſſe in momento temporis; illud vero cap. literaturam de voto, & voti redemp. quod requirit deliberationem, & propoſitum præcedere promiſſionem, intelligitur de præcedentia, (vt loquuntur philoſophi) naturæ ſeu cauſæ, & nō temporis, ita vt opus non ſit: vt deliberatio hæc præcedat votum per aliquod ſpacium temporis, ſed ſicut ad rationem meriti, vel peccati ſatis eſt, ut facta ſit iſta deliberatio in eodem temporis momento, in quo bonum opus, uel peccatum fit, ita etiam ad rationem uoti ſufficit, ut in eodem temporis momento, quo fit ipſum uotum, ſit deliberatio, & aduertentia etiam per imperceptibilem quaſi perceptionem conuenientis, & diſconuenientis. Quamuis. o. utrumque ſimul, & in eodem tempore efficiatur, ſemper tamen prius natura deliberatio præcedit uotum, ſicut ſubſtantia ſolis præcedit lucem ſuam, & ignis calorem ſuum.

Sola autem differentia inter uota facta magna præcedenti deliberatione, & inter facta ex repentina deliberatione, ſufficienti tamen ad uotum, eſt. quod in illis diſpenſandis aut redimendis, aut commutandis diligens eſt adhibenda prouiſio; In iſtis autem facilis eſſe debet diſpenſatio redemptio, aut commutatio. Ratio eſt, quia huiuſmodi uota facta ex paſſione, uel timore, quodammodo ſunt inuoluntaria, & conſequenter ſecum afferunt causā, ut diſpenſentur, ex Caiet 2. 2. q. 88. ar. 1 Soto lib. 7. de iuſt. quæſt 1 artic. 2. Nauar. in Manuali. cap. 12. numero 26. Ludouic. Lopez par. 1. inſtr. conſcientiæ cap 43. Ioſepho Ang. in floribus 4 ſent. in q. de uoto. artic. 1 difficul. 3 conclu. 3. Petr. de Arragona 2. 2. quæſt. 88. artic. 1. dub 2. concluſ. 3. Pan. in cap uenientis. num. 3 de uoto, & uoti redemp. Palud. 4. diſt 38. q. 1 §. 2. definitio. uerſic. 1. concl. Syl. verb. votum 2 q. 13. in fin. & Tabiena. verb. uotum 1. §. 1. notandum in fine.

13 *Infertur tertio*, quod ſicut iurans ex conſuetudine, vel ex facilitate. reus eſt periurij, ſi non iurat verum, vt diximus cap 3 dub. 2. ita etiam qui vouet ex facilitate tenetur votum adimplere. Immo, vt notant Cai. 2. 2. q 88. ar 1 & Petr. de Arrag ibidem dub. 2. concl 2. frangens votum ex facilitate factum, habebit duplex peccatum; vnum ꝙ cōmiſit vouens irreuerenter, & ſine exacta diligentia, alterū frangens votum. Quod intelligendum eſt, dummodo nō procedat tale votum aliquando ex ſurreptione, & motu ſubitaneo, abſque ulla deliberatione. Vnde Emanuel Rodriquez p. 2. ſummæ. c. 92. concl. 3. affirmat iuramenta, & vota facta ex ira tempore ludi, ab eis, qui ludendo iurare, & vouere ſolent, ualida eſſe, citatque ad hoc Alcocerum, tract. de ludo. c. 13. quamuis facile in huiuſmodi uotis diſpenſare ſolet.

Infertur quarto, quod ſi quis fraude, uel ignorantia inducatur ad uouendum, tale uotum non erit ualidum, cū fraus, & ignorantia tollant uoluntarium requiſitum ad uotum. Vnde ſi quis alterum deciperet, affirmans in tali religione non ſeruari ciborum delectum, nec ieiunia, aut aliquid aliud difficile, quod ſi præſciret, nunquam uoueret, uotum illud ualidum non erit. Cuius rei ſignum eſt probationis annus in quo ius uult, ut difficultas religionis ante profeſſionem emiſſam comprobetur. Secus autem ſi deceptio eſſet circa minutiora, tunc enim ualeret uotum. Pari modo, ſi quis deciperet ruſticum, ita ut uoueret peregrinationem Hieroſolymitanam, dicens locum eſſe propinquum, & quod non eſt nauigandum, cum tamen res longe aliter ſe habet, tale uotum eſſet nullum. Secus autē ſi deciperet tantum circa res leues, puta, ſi diceret iter eſſe magis amenum, quam reuera ſit, tunc enim uotum ualidum eſſet Sic Sotus lib. 7. de iuſt. q. 1. art. 2. circa medium. Petrus de Arrag. 2. 2 q. 88. artic. 1. & Emanuel Rodriquez p. 2 ſummæ. c. 92. concl. 4.

Ex quibus omnibus conſtat, quænam deliberatio ſufficiens ſit ad uotum, illa ſcilicet, qua homo iudicat, quid ſit id, quod facit, hæc enim cum efficiat actum ſimpliciter & in ſe uoluntarium, & non ſolum in cauſa, ſufficiens eſt ad hoc ut homo ſe obliget Deo per uotum, & homini per contractum ciuilem. Dixi. ſimpliciter. & in ſe, quia qui ſciens, & uolens, ſe inebriare, cognoſcens quod ebrius ſolet uouere, ſi poſtea uoueat, non ualet uotum. Quamuis. n. peccata ab eo facta in ebrietate, quæ alias facere ſolebat in ebrietate. imputarentur ei, eo quod eſſent uolita in ſua cauſa, uota tamen tunc facta ualida, & obligatoria non erunt.

Etenim libertas in cauſa quamuis ſufficiat ad peccatum, non tamen ad uotum conſtituendum ſufficiens cenſetur: cum plus ad uotum, quam ad malum requiratur. Bonum. n. non niſi ex integra cauſa conſurgit, malum uero ex quocunque defectu. Vnde tunc ſolum erit uotum obligatorium, quando in ſe formaliter, uel uirtualiter uolitum fuerit ut Petrus de Arragona 2. 2. q. 88. art. 1. Ioſeph. Angles in floribus. 4. ſent. in q de uoto, articu. 1. difficul. 3. concluſ 4. & Emanuel Rodriquez par. 2. Summæ. cap. 92. concl. 2. annotarunt. Atque ita ſoluuntur argumenta in contrarium allata.

Tertia conditio eſt, vt uotum ſit uoluntarium, & non
14 coactum. Ratio eſt, quia cum uotum, ut diximus, debeat eſſe uoluntarium, uis autem, & metus tollunt uoluntarium, conſequenter ubi coactio, & metus eſt, uotum eſſe non poteſt. Sic Panor. in c. Sicut nobis. de reg. Pal 4. d. 38. q. 1. §. 1. definitio. Angel uerb. Metus. §. 8. Syl. uerb. Metus. q. 8. uerſic. 8. & uerb. uotum. 2. q. 8. Sotus lib. 7. de iuſt. q. 2. artic. 1 Nau. in Man c. 17. nu. 52. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 88. ar. 3. Greg. de Val. to. 3. diſp. 6. q. 6. pun. 4 in fi. Bar. Med. lib. 1. inſtruc. confeſ. c. 14. § 6. Lud. Lopez p. 1. inſtruc. conſcien c. 45. Ioſeph Angles in florib. 4 ſent. q. de uoto ar. 2. difficul. 18. Sum. Cor. p. 3 trac de uoto. n. 4. Coſmus Philiarchus. de off ſacerd. p. 2. lib. 3. c. 18. Emanuel Rodriquez p. 2. ſum. ca. 93. Toletus lib. 4. inſtr. ſacer. ca. 17. & Io. Azorius p. 1. inſtit. Moral lib. 1 c. 15. q. 6. Vt autem clarius innoteſcat quidnā in hac re præfati doctores affirment, aut negent, ſupponēdū eſt, metū aliū dici illum, qui eſt ab intrinſeco. aliū uero qui incutitur ab extrinſeco. Metus ab intrinſeco eſt ille, qui a Deo offertur, qui nemini facit iniuriam, ut metus grauis mortis ex periculoſa infirmitate proueniens. Vnde uota nūcupata Deo metu grauis, periculoſiq. morbi. ex metu intrinſeco fieri dicuntur. Metus ab extrinſeco eſt ille, qui a re extrinſeca incutitur, unde uota illa, quæ fiunt metu mortis extrinſecus ueniente, ſiue metus ille incutiatur a cauſis naturalibus, v. g. ex timore naufragij, ſiue ab homi-

ne

Digitized by Google

ne mortem minitante, ex metu ab extrinſeco veniente facta cenſentur.

Rurſus, metus alius eſt ille, qui dicitur cadens in virum conſtantem, alter vero, qui dicitur non cadens in virum conſtantem. Metus cadens in virum conſtantem eſt ille, qui illarus cogit quem eligere minus malum, ob maius malum ſibi imminens effugiendum. Vt cum quis infamiam, vel contumeliam, aut patrimonij iacturam ſuſtinet, ne mortem, & pœnam capitis ſubire cogatur. Aut qui bona in mare proijcit, ne paſſus naufragium intereat. Aut qui offert pecunias latroni, veritus vincula, verbera grauia, ſupplicium, & mortem: Aut qui ſinit ſe potius occidi, quam peccare venialiter; maius enim damnum eſt quodcunque peccatum etiam veniale, quam quodcunque corporis incommodum, vt enim ait Ariſtot. 3. Ethic. cap. 1. propter quæcunque duriſſima, non eſt quid turpe agendum, & facit ca. ſacris de his, quæ vi, met. cau. fiunt. Panor. ibidem, & 22. q. 2. c. 1. Gabr. 4. diſtin. 39. q. 1. art. 1. litera E. Couar. de Matrim. & Sponſal. p. 2. ca. 3. §. 4. nu. 2. & ſequ. Poteſt autem hic metus ex varijs cognoſci, pri-
15 mo quidem ex obiectu, vt ſi malum, quod minatur ſit graue, qualia ſunt mors, grauis cruciatus, carcer diuturnus, ſeruitus grauis infirmitas, captiuitas, amiſſio ſtatus, vel magnæ partis ſuorum bonorum, metus ſtupri, infamiæ, quæ facile reſarciri non poteſt, vt conſtat ex toto titulo, de ijs, quæ vi, met. cau. fiunt. vbi hæc omnia recenſentur. Secundo ex parte modi, vt ſi metum incutit vnus, vel plures homines armati, vel inermes, ſi mulier. ſi ſenex, &c. Tertio reſpectu ſubiecti, fieri enim poteſt, vt metus, qui reſpectu vnius eſt cadens in virum conſtantem, reſpectu alterius non ſit, metus enim reſpectu feminæ aut puellæ poteſt eſſe cadens in virum conſtantem, qui reſpectu viri non ſit.

Metus autem non cadens in conſtantem virum eſt, quãdo quis maius malum, vel inconueniens admittit, ad fugiendum minus malum, vel inconueniens, vt qui peccat, ne ſubſtantiam temporalem perdat, aut mortem ſuſtineat corporalem, ne diuitias habitas perdat. His prænotans, in aliquibus conueniunt omnes, in alijs autem diſſentiunt.

Primo, votum factum ex metu non cadente in virum conſtantem, validum, & obligatorium eſt. Sic omnes. Ratio eſt, quia metus ille non tollit voluntarium. Ergo nec votum nec matrimonium ex tali metu factum impedit, vt Doctores communiter affirmant.

Secundo, votum ex metu mortis intrinſecus, ſiue diuinitus illato, (cuiuſmodi ſunt vota facta Deo metu grauis infirmitatis) validum eſt, & in conſcientia obligat, vt ex communi Theologorum, & canoniſtarum ſententia conſtat, & colligitur ex cap. *Sicut nobis, de regularibus*, vbi clericus quidam, qui graui morbo tentatus religionem vouerat, votum adimplere compellitur. Ratio eſt, quia metus ab intrinſeco incuſſus voluntarium non tollit; Immo, qui vouet ex metu incuſſo ab intrinſeco, gratum habet illud vouere, vt mereatur patrocinium diuinum, quo à periculo liberetur.

16 Tertio, votum factum metu mortis extrinſecus quidem, ſed ex cauſis naturalibus veniente, validum, & obligatorium eſt, ſic omnes authores initio allati. v. g. ſi quis ad vitandum mortis periculum in mari voueret. Item votum factum metu mortis ab extrinſeco, puta ab homine ob alium finem, quam ad extorquendum votum, eodem modo ualidum eſt, & in conſcientia obligat; vt v. g. ſi quis in vincula, & carcerem coniectus, aut ad mortem condemnatus voueret, ut ab illo periculo liberetur, aut ſi quis captiuus, aut in bello voueat, vt liber euadat, votum illud validum, & obligatorium eſt, Quæ tamen omnia intelligenda ſunt, dummodo vis, & metus talis nõ ſit, quæ rationis vſum omnino alienet. Ratio eſt quia in tali periculo conſtitutus eligit uotum tanquam medium, quo Deo propitio euadat periculum. Et confirmatur, quia ſicut ſi promitterem dare alicui aliquid, vt me liberaret a morte, in caſu in quo non tenetur, puta, medico, obligarer, ita qui in aliquo huiuſmodi periculo conſtitutus Deo promittit, uotum, & promiſſum obſeruare tenetur. Sic Palud. 4. diſt. 38. q. 1. §. prima definitio. Sotus li. 7. de iuſti. q. 2. art. 1. Petr. de Arragon. 2. 2. q. 88. ar. 3. dub. 2. concl. 1. Greg. de Val. to. 3. diſput. 6. q. 6. pun. 4. Nauar. in Manuali. c. 12. nu. 52. verſ. 21. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. cap. 45. Barthol. Med. li. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 6. Sum. Cor. par. 3. tracta. de uoto, nu. 4. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. q. de uoto. ar. 2. difficul. 18. concluſ. 2. Toletus lib. 4. inſtruct. ſacerd. cap. 17. Emanuel Rodriquez p. 2. ſum. c. 93. concluſ. 2. Ioan. Azorius par. 1. inſti. Moral. lib. 11. ca. 15. q. 6. & alij communiter.

Quarto autem diſſentiunt, An votum factum ex me-
17 tu cadente in uirum conſtantem, & ab extrinſeco incuſſo per iniuriam ab homine in illum finem, ut emittat votum validum ſit, nec ne? In qua re Syluester verb. Metus q. 8. uerſic. 8. & uerb. uotum. 2. quæſt. 8. docet uotum illud ualidum, & obligatorium eſſe, ſi ille, qui uouit, animum uouendi habuit, eo quod obligatio uoti prouenit ab intentione uouentis; ſin autem uouere non intendit, nullum, & irritum erit. Alij tamen, vt Sotus lib. 7. de iuſti. q. 2. art. 1. & Palud. 4. d. 38. q. 1. §. prima definitio. uerſ. 2. concluſio. Petrus de Arrago. 2. 2. q. 88. ar. 3. dub. 2. concl. 1. Grego. de Valent. tom. 3. diſp. 6. q. 6. pun. 4. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. q. de uoto ar. 2. diffic. 18. concl. 1. Nauar. in Manuali, cap. 12. num. 52. uerſic. 21. Ludou. Lopez p. 1. inſtructio. conſcien cap. 45. Summa Corona p. 3. tract. de uoto. num. 4. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. p. 3. cap. 18. Emanuel Rodriq. p. 2. Sum. c. 93. concl. 1. & concl. 3. & Toletus lib. 4. inſtruct ſacerd. cap. 17. abſolutè docent uotum ita emiſſum nullum, & irritum eſſe: & Barth. Medin lib. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 6. ex parte Sylueſtri ſententiam, ex parte uero aliorum ſequitur opinionem; ſi enim cauſa ſit iniuſta, uotum, inquit, erit nullum; ſin uero metus ille ex cauſa iuſta illatus ſit, non inualidat uotum; dat exemplum ut ſi maritus uxorem deprehenſam in adulterio, cum ibi poſſet eam occidere, minatus eſt ei, dicens, occidam te, niſi profeſſa fueris religionem; ſi ipſa hoc adacta metu, & cauſa euitandi mortem profeſſa fuerit, manet obligata.

Cæterum alij, ut diximus, & expreſſe Sotus in 4. diſtinc. 29. q. 1. ar. 3. Petrus de Arragon. & Lopez ubi ſupra, abſolute docent tale uotum eſſe nullum; & colligitur ex c. Per latem, de ijs quæ ui met. cauſa fiunt. ubi Alexander Papa III. determinat profitentem religionem ex metu mortis incuſſo, libere matrimonium contrahere, & è religione exire poſſe. Et patet à ſimili in matrimonio, quod etiam ex tali metu contractum nullum, & irritum eſt; etiam ſi quis animum uouendi, & contrahendi habuit. cap. Notificaſti. 33. q. 5. & de conuerſ. coniug. per multa capita. & c. cum locum. de ſponſal. & diſtinctionem illam Medinæ refellit Sotus in 4. d. 29. q. 1. art. 3. alio exemplo, quia poteſt eſſe iuſtus metus, qui matrimonium annullet, ut ſi quis furem deprehendens in crimine, comminetur eiſe eum delaturum, niſi filiam ſuam uxorem duxerit, re uera metus ille iure incutitur, & tamen matrimonium non tenet, ut etiam docent Lopez, & Arragon, vbi ſupra. Vnde exemplum Medinæ falſum eſt, ut conſtat, non enim tenebitur adultera eo in caſu religionem profiteri, & ſi ex tali metu profeſſa fuerit, uotum nullum, & irritum erit: uotum enim, ſicut & matrimonium liberum eſſe debet, talis autem metus libertatem tollit; cui ſuffragatur edictum, quod metus cauſa, ut habetur in l. Nec timorem. & in l. iſti quidem. ff. titu eod. quare, quamuis ſic uouens dicat ſe habuiſſe animum uouendi, vel contrahendi, ſi tamen legitime probet ex metu contraxiſſe, a uoto, uel matrimonio iure abſoluetur, ſeu potius declarabitur abſolutus, cum antea reipſa obligatus non fuerit.

Denique hęc omnia probari poſſunt ex Conc. Trid. ſeſſ. 25. de Regular. c. 18. ubi ſub excõmunicationis pęna prohibetur, *ne quis virginem aliquam, vel viduam, aut aliam quamcunque mulierem inuitam, præterquam in caſibus in iure expreſſis, ad ingrediendum monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcunq; religionis, vel admittendam profeſſionem, quomodocunq; cogat, & cõpellat.* & ca. 19. ſtatuitur remediũ, & modus agendi cũ eis, qui aliquo modo prætenderit ſe per vim, & metũ ingreſſos eſſe religionem.

Hinc

Digitized by Google

18 Hinc recte infert Ioſeph Angles in quæſt. de voto.art. 1.difficul 18.concluſ.1.poſt Sotum lib.7.de iuſti.quæſt.2. art.1. Quod ſi puella propter patris timorem minantis ei aliquas graues iniurias citra mortem, exilium, &c. religionem profiteatur nulla erit profeſſio illa; quia cum teſte gl. in cap.cum locum, in verb.metus. & Panorm.ibid. num. 6.de ſponſal. Sum.Coro.vbi ſupra, num.4.Soto vbi ſupra. & Nauar.in Man.cap.22.num 51.minor, metus excuſet mulierem, quam maſculum, eo quod eſt fragilior ratione ſexus, vt etiam docet Hoſt. in Sum.in titu. de matrim. §.qualiter verſic.ſi vero & facit cap.indignantur.32.quæſ. 6.talis metus in animum conſtantis feminæ cadere poteſt. Quare diligenter conſiderare debent tam Monachi, quam Moniales, an profeſſionem per vim, aut metú ex parentum, & propinquorum impulſu emiſerint; non enim ſatis eſt dicere, ſe id vi feciſſe, ſi voluntas aliqua affuerit, aut alia ex cauſa profeſſionem emiſerint, puta. ſi ad profeſſionem emittendam mouebantur, vel quia defecit eis dos honeſta, vel ne diſcederent a ſua nobilitate, vel vt fratribus bona cederent, vel quia contra parentum voluntatem contendere non valerent, vel quia ex monaſterio eas exire non permittant, quamuis cum triſtitia quadam profeſſionem emiſerint, ita vt potius oppoſitum eligere mallent, hæ namque ſufficientes cauſæ non ſunt annullandi profeſſionem, dummodo in actu profeſſionis ipſam emittere reſoluerint, & emittendo voluntas conſenſerit, nunc enim votum validum erit. nec reuocari poteſt, nihilque pœnitere iuuat: ſin autem coacte profeſſionem emiſerint nec vnquam cōſenſum adhibuerint, votum erit nullum, niſi poſtea ratificaſſent, vt Summa Cor. p.3.trac. de voto.num.4 annotauit.

19 Quinto, differunt inter ſe authores, quo iure votum emiſſum ex metu cadente in uirum conſtantem nullum ſit; vtrum. ſcilicet. iure naturali, an vero iure poſitiuo tantum, nullum ſit? Nam Doctores in 4.d.29.agentes, de matrimonio inter ſe diuiſi ſunt, quidam enim, vt Scotus ibidem artic.1.Couar.in par.2.de Sponſal.cap.3 §. 5 numero 6.& Specula.coniug.par.1.articulo 8. docent matrimonium ex metu cadente in virum conſtantem, iure, naturali, diuino & poſitiuo eſſe inualidum, & irritum. Alij vero vt Paludan.in 4.diſtinct.29.quæſt.1.artic.3.concluſ. 2 Richard.ibid artic.1.quæſt.1.Durand ead. diſtin.quæſ. 2.numero 8.Maior ibid.q.1.Sotus ibidem, q.1.ar.3.Nau. in Manuali.cap.22.num.50.Petrus Ledeſm.in addi. 3. p. S.Thom.quæſt.47.artic.3.concluſ.5.Gregorius de Valentia tom.4.diſp.10.q.3.puncto.2.& Henriquez lib 11.cap. 9.§.1.& alij volunt eſſe validum iure naturali, & tantum eſſe nullum iure poſitiuo. Et ſimili ratione philoſophantur alij recentiores de voto, vt Petrus de Arragon. 2.2.q.88. artic 3.dub.2.conc.3.Pet.Ledeſin.vbi ſupra in reſpon.ad quintum, & Ioannes Azorius p.1.inſt.lib. 11.cap. 15.q.6. Ratio eſt, quia ſi iure naturæ metus cadens in virum conſtantem annullaret votum, etiam metus leuis in viro meticuloſo irritaret votum, & matrimonium, id quod falſum eſt, & contra communem Doctorum ſententiam. Sequela probatur, quia metus leuis non minus tollit libertatem in viro meticuloſo, quam in viro conſtante metus grauis. Vnde exiſtimo hanc ſententiam veriorem, vt ſcilicet, tale votum nullum ſit ex eccleſiæ ſtatuto, annullante votum factum ex metu graui, non autem ex metu leui. Cum enim votum fiat Deo, eccleſia, quæ regitur Spiritu ſancto, docet tale votum nullum eſſe, idque merito ſtatuit in odium, & pœnam eius, qui per iniuriam illud extorquet, cum Deus militem ſpontaneum. & voluntarium eligat.cap.Non eſt.15 quæſt.1 atque adeo votum ſic metu extortum, ipſo iure irritum eſt, & nullam obligationé inducit.

Nec obſtat, quod iuramentum metu cadente in virum conſtantem, cum iure naturæ validum ſit, non tamen irritatur ab eccleſia. Ergo nec votum ab eccleſia irritari debuit. Reſpondetur enim differentiam eſſe. quia iuramétum fit homini, vnde facilius oritur ſcandalum, ſi non ſeruetur, quam in voto, quod fit ſoli Deo.

20 Sexto etiam differentia inter authores eſt, an ſi quis metu in virum conſtantem cadente ad ſacros ordines promoueatur, teneatur voto caſtitatis, ita vt matrimonium contrahere non poſſit. etiamſi maxime vellet. Quidam enim, vt Goſre.in Summa de ætat.& qualit.ordi.numero 11.Hoſtienſ.in Sum tit.de ætat.& qualita. ordi nume.5 Palud 4.diſt.38 quæſt.3.ar.4.concl.6.vbi ait, omnino peccare ſi non contineat, qui inuitus ordinatus eſt ſi fuit voluntas licet coacta, talis enim quamuis ſine culpa, non tamen ſine cauſa cogitur continere, ſicut etiam. qui habet vxorem infirmam, quam nō poteſt cognoſcere. Loquitur autem hic author de ordinato per metum cadentem in virum conſtantem, nam qui per vim ordinatus eſſet, non erit vere ordinatus, nec cogetur continere, vt infra teſtatur S.Ant.p.3.tit.14.cap.16.§ vlt.in fin Syl verb.ordo 4.q. 1.Tab.verb.ordo 2.verſic Decimo ſeptimo. Summa Piſanella verb.ordinatus.1. verſic. vtrum coacte ordinatus. Armilla verb.ordo num.14. Arch.in cap de Iudæis.d. 45.in fi.Ioan.Andr. Anto.Butrio, & Abbas in ca.Maiores. de Baptiſmo §.vlt.Henricus Boich.ibid.& Canoniſtæ cōmuniter, in d.c.Maiores. & in c.de Iudæis d.45 Hi, inquá, omnes docent quod ordinatus per metum in virum conſtantem cadentem continere cogitur. dummodo quando ſic ordinatus fuit, non habuit vxorem. ſi enim vxorem habuit, quando ſic ordinatus erat, poterit illa vti ſine peccato. Ratio eſſe poteſt, quia talis ſuſcipit characterem ordinis, ergo & continentiam ſeruare tenetur, cui continentia annexa eſt.

Alij vero econtra docent non teneri ad continentiam ſeruandam etiamſi characterem ſuſceperit, ſed poſſe vxorem ducere. Sic Gloſſa in cap.Maiores.§.vlt.in verb.conditionaliter volens.de baptiſmo, & Gloſſa in cap. vbi iſta. diſt.74.Summa Confeſſ.titu.de æta.& qual ord.q.50. & q.51.Ang.verb.ordo.3.§ vlt.Roſella verb.ordo 3.num.5. Maior.4.d.24.q.2.ad quintum.Sotus in 4.d.25.q.1.artic. 2.Rich.4.diſt.29.artic 4.q.2.ad tertium. Rota in deciſionibus vltimo impreſſis p.1.dec.66.vbi ait quod ſtylus Cācellariæ approbauit hanc ſententiam, & liberam dat facultatem, vt contrahat nuptias is, qui ſacros ordines recepit per vim, vel per metum mortis, vel ante quam ſit doli capax. Ioan.Azorius p.1.inſtitu. Moral. lib.11 cap. 15.q.7.in fine, & lib.13.cap.12.q.6.& c.14.q.8.& alij. quos cap.10. & c 13.citauimus. Ratio eſt quia votum metu mortis factum, vt diximus, non valet; voluit enim eccleſia, vt votū vim haberet, ſi ſponte fieret. Et quia vt præfati authores tradunt poſt gloſſam, caſtitas perfecta, & integra res eſt voti, non præcepti.can.integritas.32.q.1.& quia continentia non voluntaria debetur cap Ante triennium.d.31.vnde eccleſia ſolum coget eum, aut votum continentiæ denuo emittere, aut a ſacrorum ordinum uſu, & exercitio abſtinere, atque adeo priuilegio clericali non gaudebit, ſi ad nuptias tranſeat, vt Sotus, & alij annotarunt. Nec valet ratio in contrarium, quia continentia non eſt neceſſario, & iure diuino annexa characteri ordinis ſacri, vt conſtat de ſacerdotibus Græcis, ſed ſolum ex decreto, & conſtitutione eccleſiæ, ſtatuit autem eccleſia, vt votum nullū eſſet, quod fit ex metu cadente in uirum conſtantem, vt ex cap. Perlatum, & ex c.cū dilectus. De his, quæ vi met.cau. fiunt.colligitur. Vnde nihil mirum ſi eodem decreto, quo continentia ſacris ordinibus annexa eſt, ſcilicet, eccleſię, ex eiuſdem eccleſiæ ſtatuto ordinatus metu cadente in uirum conſtantem ad continentiam ſeruandam non teneatur.

21 Septimo, votum, quod ex metu in uirum conſtantem cadente factum nullum eſt, etiamſi poſtea iuramento cōfirmetur, adhuc tamen nullum, & inualidum manet. Id quod procedit in eis, in quibus neceſſario requiritur conſenſus liber ad contractus ualiditatem.

Vnde qui ex tali metu uouet ducere aliquam in vxorem, cum matrimonium hoc nullum ſit ipſo iure.arg cap. cum locum.cap cum veniens.3.de ſponſal.cap. ſignificauit. De eo qui dux.in Matrimo.non deſinit eſſe nullum, & irritum, etiamſi iuramento confirmetur. Sic Coua. in p.2. de Matrim.c.3.§.5.num.3 Coſmus Philiarch.de offi.Sac. p.2.lib.2.c.7.& lib.3.c.18 & Emanuel Rodriquez p.1.Sūmæ.c.93.conc.4. Ratio eſt, quia ad matrimonium ex natura rei requiritur liber conſenſus; iuramentum aūt ſortitur

na-

Digitized by Google

nam eius, quę a primordio ineſt actui, in quo præſtatur. Cũ igitur matrimonium, cui adhæret iuramentum, requirit liberum conſenſum, qui deeſſe cenſetur in caſu propoſito, conſequenter iuramentum ipſum illi adhærens nullum erit ipſo iure. Habet enim iuramentum adhærens coniugio per metum contracto illam conditionem, ſi liber conſenſus interueniat, ſicuti ipſemet coniugalis contractus; vnde cum ipſe liber conſenſus deficiat ad iuramentum in hoc caſu requiſitus, ipſum iuramentum nullum eſt ipſo iure; Iuramentum enim defectũ conſenſus non ſupplet, ut not. in c. fin. de procurat. in 6. vt Cou. & Coſmus Philiarchus, vbi ſupra, latius oſtendunt.

Octauo metus, qui à principio faceret, vt votum nullũ, & irritum ſit, vouentem etiam ab omni culpa excuſat, ſi votum non exequatur, vt v. g. ſi vouens die Sabbathi ieiunare, aut non ludere, aut dare eleemoſinam, & poſtea tibi metus mortis incutitur, vt contra facias, tunc contrafaciendo excuſaris a culpa. Id quod intelligendum eſt, niſi tyrannus in contemptum religionis, & eccleſiæ cõtumeliam cõpelleret vouentem ad frangendum ieiunium. Sic Sotus li. 7. de iuſt. quæſt. 2. articul. 1. Ioſeph. Angles in florib. 4. ſent. quæſt. de voto. artic. 2. diffic. 18. concl. 3. & Emanuel Rodriq. par. 2. Sum. c. 93. concl. 5. Ratio eſt, quia vouens intentionem non habuit obligandi ſe ad ſeruandum uotum cũ tanto detrimento. Deinde, quia votum non obligat, niſi ad modum legis; lex autem eccleſiaſtica ad ieiunium non eo rigore compellit, vt velit nos ſubire mortem pro ſui obſeruatione niſi infidelis tyrannus eam nobis in legis contemptum comminaretur. vt doctores communiter affirmant. Dixi, *lex eccleſiaſtica*, quia nullus metus quantumuis grauis excuſat à culpa tranſgredientem legem diuinam, aut naturalem. Ratio eſt, quia obligatio adimplendi legem diuinam, non ex noſtra voluntate, ſed Dei præcipientis oritur; atque ita in omni euentu obligat, vt recte Sotus. & Ioſeph Angles locis proximè citatis annotarunt. Vnde ſi metu mortis puella in ſtuprum conſentiret, non excuſatur a culpa, cum nec ob mortem peccatum mortale, aut veniale committendum ſit. Et de votis ex metu factis, hæc dicta ſint.

De ſubiecto voti, ſeu de ijs, qui uouere poſſunt. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *An & quatenus uouere poſſunt pueri.*
2 *Ante vſum rationis nullo modo vouere poſſunt voto ſolemni aut ſimplici.*
3 *Si ante annum pubertatis quis habeat uſum rationis, voto ſimplici etiam religionis obligare ſe poteſt quantum in ſe eſt, poterit tamen parens votum irritare.*
Voto ſolemni non poteſt etiam cum conſenſu parentum num. eod.
4 *Pueri antiquo iure quando ſe ſolenni Religionis voto obligare potuerunt, nouo autem Concil. Trid. quando.*
Matrimonium ab impubere contractum ualidum eſt, profeſſio autem ſolemnis non item, quare. nu. eod.
5 *An votum ſolemne Religionis ante prædictam ætatem emiſſum obliget ſaltem ad uotum ſimplex, maximè ſi cum parentum conſenſu fiat.*
6 *Votum reale ante vigeſimumquintum annum puer facere non poteſt, quin a parentibus irritari queat.*
Poſt pubertatem vir aut femina Religionẽ ingrediens (quod facere quis poteſt inuitis parentibus) eo ipſo dedicat omnia bona religioni, nu. eo.
7 *An & qualiter uouere poſſunt ſerui.*
8 *Quænam uota emittere poſſunt coniugati.*
9 *Vir poteſt ſine conſenſu mulieris votum emittere de ieiunio aut peregrinatione, & tenetur implere; quare.*
10 *An mulier uouere poſſit ſuccurrere terræ ſanctæ abſque licentia mariti.*
11 *An & quando vxor ante contractum matrimonium uotum peregrinationis aut abſtinentiæ emiſerit aut etiam poſt contractum, & conſummatum cum conſenſu mariti eadem fecerit, tenetur ea ſeruare, ſi maritus ea poſtea irritauerit aut ſi redundent in præiudicium ſtatus matrimonialis.*
12 *An alter coniugum votum continentiæ emittere poſſit.*
13 *An vxor poſſit inuito aut inſcio marito vouere, & obligare ſe ad non exigendum debitum.*
14 *Quando emittitur votum ex conſenſu alterius an votum illud teneat, & obliget vouentem, ſi alter poſtea reuocet cõſenſum.*
15 *Vxor, quæ ex conſenſu mariti, votum continentiæ emiſit, debitum petere non poteſt, & petendo peccat, ſed maritus debitum reddere tenetur.*
16 *Maritus qui conſenſit voto continentiæ ab vxore emiſſo poteſt nihilominus debitum petere.*
Si ambo de communi conſenſu votum continentiæ emiſerint non poteſt maritus votum vxoris nec vxor mariti uotum irritare. ibid.
17 *Si poſt huiuſmodi votum, mutuo conſenſu emiſſum, ante obtentam diſpenſationem ſe commiſceant, ſacrilegium committunt.*
18 *An Religioſi aliquid vouere poſſint ſine licentia ſuperiorum.*
19 *Opera Religioſorum in quotuplici ſunt differentia etiam in quibus vouere poſſunt ante conſenſum ſuperiorum explicat. nu. 20. 21. 22. 23.*
23 *An abbates, & Prælati religionum vota poſſint emittere.*
24 *An Epiſcopi aliqua vota, & quæ facere poſſint.*
25 *Parochi, archipresbyteri, Archidiac. Præpoſiti, Priores Canonici, quæ vota poſſint emittere.*

QVoniam ex his, quæ iam dicta ſunt, manifeſtum eſt, ad emittendum votum neceſſarium eſſe iudicium, vſumque rationis, ſed neque hoc ſatis eſt, niſi etiam qui vouet ſui iuris ſit; quandoquidem nemo per votum obligare ſe poteſt alteri, qui rationis, & libertatis compos, & capax non eſt, atque adeo nonnulli ipſo iure naturali vouere non poſſunt, alij vero iure ſolum canonico vouere prohibẽtur; ideo quinam illi ſunt, qui vouere nequeunt, aut ſaltem de quibus dubium eſſe poſſit, an, & quomodo vouere legitimè poſſint, nec non in ſeqq. exponemus.

1 PRIMVM DVBIVM eſt de pueris, an, & quatenus vouere poſſunt pueri? De hac re videndi ſunt S. Tho. 2. 2. qu. 88. articul. 9. Caiet. & Petr. de Arragon. ibid. Richa. in 4. d. 38. artic. 4. qu. 2. Paludan. d. qu. 3. art. 1. concluſ. 5. Io. Bachonus in 4. diſtinct. 3. qu. 3. art. 2. Durand. 4. d. 38. qu. 1. num. 7. Gabr. ead. d. qu. 1. art. 5. §. 7. & 8. S. Ant. p. 2. tit. 11. ca. 2. §. 7. verſ. 2. Ang. verb. uotum. 2. §. 9. Sylu. uerb. uotum. 2. q. 5. Tabien. uerb. uotum. 5. quæſt. 6. Caiet. verb. uotum. § 3. So. lib. 7. de iuſti. quæſt. 3. art. 2. Nauar. in Manual. cap. 12. nu. 68. uerſ. 6. Sum. Cor. trac. de voto. num. 6. Grego. de Val. to. 3. diſput. 6. quæſt. 6. punct. 6. in fi. Barth. Medin. lib. 1. inſtr. confeſ. cap. 14. §. 6. ante medium. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcien. cap. 48. Ioſeph. Angles in florib. 4. ſenten. in quæſt. de uoto. art. 7. diffic. 11. & 12. & Coſmus Philiarchus de offi. ſacer. p. 3. lib. 3. cap. 18. Emanuel Rodriquez p. 2. ſum. capi. 91. & Ioannes Azorius par. 1. inſtitut. Moral. libro. 11. capitulo. 16. dubio nono, & alij, ex quibus hæc mihi dicenda videntur.

2 Primo quidem certum eſt, quod pueri ante vſum rationis, nullo modo vouere poſſunt, uoto ſolemni, aut ſimplici. Ratio eſt, quia ad quodcunque uotum requiritur deliberatio rationis, quæ in pueris deficit, ſicut in amentibus, & furioſis. Ergo ſicut amentes, & furioſi non poſſunt ſe ad aliquid uoto aſtringere; ita etiam nec pueri ante vſum rationis ullo uoto ſe obligare poſſunt. Quando autem adſit ſufficiens uſus rationis, certa regula aſſignari nequit, cum alijs citius, alijs tardius id contingat. Et quidẽ ex iuris præſumptione, ante ſeptennium non præſumuntur habere uſũ rationis; unde prima ætas dicitur infantia, & durat uſque ad ſeptimum annum, quo tempore ob defectum uſus rationis deliberare nõ poſſunt, nec uouere. Id quod regulariter uerum eſt, nam quandoque accidere poteſt, ut puer ante ſeptennium uigeat integro uſu rationis, & tunc quantum de ſe eſt, uoto ſimplici obligare ſe poterit. Vnde attendere debent confeſſores, & qui cum illis uerſantur, an ſint doli capaces necne, & an ſciant diſcernere, quid ſit Deo uouere;

Digitized by Google

Tunc autem poſſunt nouere, quando illum uſum rationis habent, ut poſſint peccare mortaliter, ex communi Doctorum ſententia, & Nauar. in Man. c. 12. nu. 68. uerſ. 6. quicquid Syluest. uerb. religio. 2. q. 15. contradicat.

3 Secũdo certum, eſt quod ſi ante annum pubertatis, qui in pueris eſt decimusquartus, & in feminis duodecimus cõpletus ut colligitur ex cap. puella 20 quæſt 2. & c. is qui. de regul in 6. quis habeat uſum rationis, uoto ſimplici etiam religionis quantum eſt in ſe, obligari poteſt, poterit tamen parens quodcunque tale uotum irritare. Dixi *ſi habeat uſum rationis*, quia ſi non haberet uſum rationis, nouere non poſſet, ut conſtant. Dixi poſſe ſe obligare *voto ſimplici* etiã *religionis*, ut docent expreſſe Syl. uerb. religio 5. qu. 2. & in uerb uotum. 5 qu. 5. Caiet. uerb. uotum § 3. & 2. 2. q 88. ar. 9. & q. 189 art 5. Sotus lib. 7. de iuſt. q 3. art. 2. Nau in Manual. c. 12. num 68. Ludou Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. c. 48. Gregor. de Val to. 3 diſput. 6. q. 6. puncto. 6. Ioſeph Angles in florib. 4. ſent. q. de uoto. ar 7. difficul. 2. concluſ. 2. & Ioan. Azorius p 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 6. q. 9. quicquid Angel. uerb. uotum. 2. §. 6. & Roſella non bene intelligentes S. Tho. 2 2. q 88. artic. 9. contradicant uoto tamen *ſolemnis religionis* ante pubertatem obligare ſe nequeunt etiã cum conſenſu parentum uel tutorum propter eccleſiæ ſtatulum. Dixi, *voto ſolemnis religionis*: Quia ut notat Caieta. 2. 2. q 88. ar 9. ante annos pubertatis, dummodo doli capax ſit, poteſt ſe obligare uoto ſolemni continentiæ ſuſcipiendo ordinem ſacrum. cum eccleſia tale uotum acceptet, ſtatuitque uotum eſſe ſolemne etiam in tali puero doli capace, id quod patet ex eo, quod eccleſia exigit a tali, quod ſe in ſacro ordine, quem ſponte ſuſcepit, recognoſcat ubique tali ordini ſacro inſeparabiliter annexum eſſe uotũ continentiæ in eccleſia occidentali. Id quod uerũ eſt, quãuis enim poſt Concilium Trident. ſeſſion. 2, de reform. c. 12 nemo ſacris ordinari debeat ante uigeſimum ſecũdum ætatis annum, ſi tamen quis antea ordinatus ſit ſponte etiã ante pubertatem, uere ordinatus eſt, & ad uotum continentiæ obligatur.

Dixi, *poſſe tale uotum a parentibus irritari*, cũ enim pueri ante decimum quartum annum, & feminæ ante duodecimum ut plurimum non ita ratione & iudicio vigeãt, lex, eccleſiaſtica quæ reſpicit id, quod eſt ut plurimum ſubijcit voluntatem eorum in illi ætate parentibus, & tutoribus, ideoque nullum eorum uotum eſt ita firmum quin à parentibus irritari queat, quod ſi votum non irritetur, ad eius adimpletionem teneatur, ſiue ſit uotum religionis, ſiue ieiunij, ſiue orationis &c.

4 Tertio, Quamuis antiquo iure puer poſt annum decimum quartum completum, & puella poſt completũ duodecimum, & non antea etiamſi doli capaces eſſent, voto ſolemni Religionis ſe obligare poterant, vt docent S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 9. & alij omnes & colligitur ex c Non ſolum. de regul in 6. cap. 1. tit. & lib eod. Nouo tamen iure Conc. Trid. ſeſſ. 25 de reg c. 15. ſtatutum eſt, vt *nullus, neque vir, neque femina, ante decimum ſextum annum expletum. & in terum annum probat. onis a primo die ſuſcepti habitus, profeſſionem emitta, Ad eaut profeſſio antea facta, nulla ſit, nullamque obligationem ad alicuius Regula, vel Religionis, vel ordinis obſeruationem, aut ad alios quoſcunque effectus inducat.* Vnde ſicut iure antiquo profeſſio a viris facta ante decimum quartum annum & à feminis ante duodecimum facta, nulla & irrita fuerat ita etiam modo facta ante decimum ſextum completum, & integrum annum probationis, nullam obligationem inducit.

Nec contra hoc ualet, quod matrimonium contractum ab impubere doli capace, & apto ad generandum ualet, vt habetur in c. De illis, de deſponſ. impub. Et tales ſuſcipiẽtes ordinem ſacrum, voto ſolemni tenentur ad continentiam. Ergo etiam valida erit impuberum profeſſio ſolemnis; quandoquidem votum maioribus priuilegijs foueri debet, quam matrimonium; Et quia cum tales ſe obligare poſſint homini per matrimonium; quare etiam non poſſent ſe obligare Deo per profeſſionem? Reſpondetur primo, in matrimonio contrahendo, & ordine ſuſcipiendo interueniunt ſacramenta qua non ſunt in poteſtate eccleſiæ vt quoad eſſentiam mutentur, vnde vbi debita eſt materia qualis eſt uir & femina prædictis qualitatibus affecta, & alia adſint neceſſaria. matrimonium ab eis contractum adeo eſt validum, vt ab eccleſia irritari nequeat; Idemque de ſacramento ordinis dicẽdum eſt; In profeſſione autem cum nullum adſit ſacramentum, poteſt eccleſia ſolemne religionis uotum ex cauſa iuſta irritare, id quod fecit, præſcribendo ætatem ad profeſſionem ualide faciendam. Et cum res hæc a uoluntate eccleſiæ dependeat, hoc ſufficit. Secundo, diſpar ratio eſt in matrimonio, & ordinis ſuſceptione, ac in profeſſione, nam in profeſſione ſolemni religionis *mors ciuilis* eiuſdem interuenit, quæ ardua ualde mutatio eſt, non ſic in matrimonio, & ordinum ſuſceptione ob rei igitur dignitatem recte ſtatuit eccleſi, ane profeſſio ſolemnis ualeret ante ætatem præſcriptã. Deinde quãuis tales non poſſint ſe Deo obligare ante pubertatem, & ætatem ab eccleſia præſcriptam tali modo, ſcilicet per uotum ſolemne, poſſunt tamen ſe dare alio modo, ſcilicet, per votum ſolemne continentiæ, ſuſcipiendo ordinem ſacrum, acceptante eccleſia tale uotum, vt ſubtiliter Caiet. 2. 2. quæſt. 88. art. 9. Sotus lib. 7. de iuſtit. q 3. art. 2. & Greg. de Val. to. 3. diſp. 6. q. 6. punct. 6. annotarunt.

Dubium ſolum eſt, an tale votum ſolemne religionis ante prædictam ætatem emiſſum obliget ſaltem ad uotum ſimplex eo maximeo, ſi uouens ſit doli capax, & de conſenſu parentum factum? Ratio difficultatis eſt, quia cum eccleſia ſolam ſolemnitatem deneget, videtur ille remanere obligatus inquantum potuit, ſcilicet uoto ſimplici: vnde in cap. Quidam. de conuerſ coniug. uir ingreſſus monaſteriũ & profeſſionem emittens inuita uxore, quamuis reſtitui debeat petente uxore, ea tamen mortua, matrimonium contrahere nequit, vt docet ibi Alexand. III & dat rationem, quia *per tale uotum promiſit ſe non exigere debitum. quod in eius poteſtate fuit, & ideo quoad hoc uotum tenuit; Non reddere autem in eius poteſtate non fuit, ſed mulieris teſte Apoſtolo, uir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier*. & in c. Placet nobis, eod. tit. & lib. Cæleſtinus Papa Tertius quærenti, an mulier, quæ credens mortuum maritum, religionem profeſſa eſt, eoque reuerſo reſtituta fuit uiro, poſt obitum viri teneatur regularem obſeruare diſciplinam? Reſpondet, *quod licet votum eius non vſquequaque tenuerit, tamen fuit obligatorium, quatenus ſe poterat obligare, atque adeo, vt teneatur vi uoti, nec debitum petere, nec viro mortuo alteri nubere, cum vtrumque horum in eius ſit poteſtate.* unde Sylueſter in uerb. religio. 3. q. 2. docet tale, uotum retinere rationem & uirtutem uoti ſimplicis, irritabilis à parentibus.

Communis tamen, & uera opinio eſt dicentium, uotum ſolemne religionis, quod non ualet pro ſolemni, propter defectum ætatis à iure requiſitum, non habere uim uoti ſimplicis atque adeo non tenetur talis ad religionem, aut continentiam ex ui illius uoti. Sic expreſſe Angel. uerb. uotum. 2. §. 6. Caie. 2. 2. q 88 art. 9. Sotus lib. 7. de iuſtitia q. 3. articulo. 2 ante finem Ioſeph Angles in floribus. 4. ſenten. in quæſt. de uoto. articulo 7 dub ultim. & Gregor. de Valentia tom. 3. diſput. 6. quæſtio. 6 puncto 6. in fin. Quorum opinio certa eſt modo poſt Concilium Triden. ubi ſupra, immo etiam & iure aliquo ueriſſima fuit, ſi quidem in c. is qui & capitulo. Non ſolum, de regular. in 6. habetur, quod profeſſus ante annum decimumquartum completum, libere poteſt redire ad ſeculum, id quod eccleſia non diceret, ut recte notat Caietanus ubi ſupra, ſi talis, quantum in ipſo eſt, ad religionem, aut continentiam teneretur. Ad rationem autem, & authoritatem in contrarium Reſpondetur diſparem eſſe rationem in uoto ab impubere, aut ante legitimam ætatem facto, & in cõiuge. Quia uotum ſolemne ab impupere factum abſolute irritatur ab eccleſia, & proinde uim uoti ſimplicis non retinebit, factum autem a coniuge. non irritatur, niſi quatenus eſt in præiudicium alterius coniugis, ideo cum unuſquiſque habeat poteſtatem ſui, quantum ad hoc, quod eſt non petere debitum, poteſt altero inuito id nouere, & conſequenter ratione talis uoti ſolemnis obligatus manet ad non exigendum debitum, cum hoc ſit in poteſtate ſua non autem impeditur quoad aliud, quod inter coniuges cernitur, ſcilicet reddere debitum, cum quoad

hoc

Digitized by Google

hoc ſubiecta ſit uoluntas & poteſtas eius alteri coniugi, ut rectè Syluester in uerb. uotum. 4. quæſt. 2. §. Quartum. Sotus lib. 7. de iuſt. qu. 3. art. 2. & Nauar. in Manuali capit. 12. num. 60. vnde qui ſic vouit ſolemniter, mortua vxore, matrimonium contrahere nequit, ſi tamen de facto contrahat, tenet matrimonium, ex Syluestro, & Nauarro locis proximè allatis; & gl. in cap. Quidam in uerb. *Non exigere* de conuerſ. coniug. quæ tandem in hanc ſententiam inclinat, licet contrariam non omnino improbabilem, ſcilicet, non valere matrimonium, putet, ſed falſo, quamuis enim contrahendo peccet, nec adhuc debitum exigere poterit, cum ad hoc ſe obligare poterat, non tamen irritatur ab ecclesia tale matrimonium, vt conſtat.

6 QVARTO, filius familias, ſeu puber, etiam poſt pubertatem, quæ ab anno quartodecimo ad 25. ætatis annum durat, & adoleſcentia vocatur, quamuis iure antiquo voto ſimplici, & ſolẽni ita ſe obligare poſſit, vt uota illa ab eius parentibus, & tutoribus irritari poſſint, & iure nouo Concilij Triden. ſeſſio. 25. de regula. c. 15. uotum ſolemne poſt decimumſextum ætatis annum emittere ualet, uotum tamen reale, ante uigeſimumquintum annum facere nõ poteſt, quin a parentibus irritari queat. Ratio eſt, quia toto hoc tempore adoleſcentes ſunt ſub cura parentum in ijs, quæ pertinent ad diſpenſationem bonorum ſuorum, ita vt de bonis ſuis ſine eorum licẽtia nihil diſpenſare poſſint ut habetur. ff. de minoribus. 25. annorum per totum titulum. Vnde parentes eorum uota realia, id eſt, uota illa, ad quorum impletionem neceſſarij ſunt ſumptus, vt v. g. de ædificandis eccleſijs, de dandis eleemoſinis, de facienda peregrinatione, ad quam neceſſarij ſunt ſumptus, & expẽſæ, & huiuſmodi, vſque ad 25. annum irritare poſſunt: Id quod intelligendum eſt de bonis paternis, ſi enim filij haberent bona caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia, id eſt, in bello, vel in officio publico acquiſita, puta legendo, docendo, aduocando, medicando, exercendo artes liberales, aut ſeruiẽdo Regi in officio, ob quod ſtipendium accipit, cum hæc bona ad liberam poteſtatem & diſpoſitionem pertineant filiorum, vtique de illis etiam inuitis parentibus uouere ualide poſſunt, vt præfati authores communiter tradunt. Dixi autem uota realia ſic facta de bonis paternis, irritari poſſe a parentibus uſque ad 25. annum, quia niſi pater illa irritauerit, filius etiam poſt expletum 25 annum, illa adimplere tenetur, vt notat Summa Corona p. 3. tractat. de voto. num. 6.

V*num* autem notatu dignum eſt ex Palud. in 4 diſt. 38 q. 3. art. 1. conclu. 5. S. Antonino p. 2. tit. 11. c. 2. §. 7. uerſ. Secundo. & Nau. in Man. c. 12. nu. 70. verſ. *Dixi principaliter* Quod minor 25. annis habens curatorem, uel exiſtens in patris poteſtate, quoad uotum reale, quamuis pater, aut curator irritare poſſit uota realia ab eis principaliter facta uſque ad 25. annum, ut diximus, ſi tamen poſt pubertatem vir, aut femina intret religionem (quod poteſt facere inuitis parentibus, aut curatoribus) eo ipſo dedicat omnia bona ſua religioni, argum. cap. in præſentia. de probat. quę niſi eſſet maior 25. annis non poſſet alienare, adeo ut nec parentes, nec tutores bona illa retrahere poſſunt, quę poſſent ſi illa principaliter uouiſſet; eo quod non poteſt talia alienare ſine illis, niſi ſeipſum alienando, quædam enim tranſeunt cum vniuerſitate, quæ alias non tranſirent. Quia igitur non poſſunt irritare uotum illud perſonale poſt pubertatem ab eis emiſſum, per quod bona eius in monaſteriũ transferuntur ſimul cum perſona, conſequenter nec bona illa alienare, aut retrahere poſtea poſſunt: hæc enim cum acceſſoria ſint, ſequuntur perſonam uouentem.

SECVNDVM DVBIVM eſt de ſeruis, an, & qualiter
7 uouere poſſint. *Reſpondetur*, cum nullus firmiter aliquid promittere poſſit; quod non eſt poſitũ in ſua, ſed alterius uoluntate, niſi illius accedat conſenſus, ſeruus autem domino ſubiectus eſt, inde eſt, quod ſeruus nulla ratione uoto ſe obligare poſſit in his, in quibus domino ſubijcitur, abſque illius conſenſu. Hinc eſt, quod ſeruus uota realia facere nõ poſſit, quia nihil habere ſupponitur. Neque etiam uota perſonalia emittere poteſt quibus aliquo modo præiudicium domino infertur, cum domino ſuo quoad perſonam ſuam, & operationes perſonales ſubiectus ſit. Vnde nec peregrinationem, nec ieiunia quibus a ſeruitio domini abſtrahitur, uel debilior ad ſeruiendum domino efficitur, uouere poteſt. Multoque minus voto ſe obligare ualet ad religionem, per quam omnino ab obſequio domini ſui abſtraheretur. Vnde ſi aliquod uotum de iſtis faceret, a domino ſuo irritari & annullari poteſt. Econtra vero ſi uoueat rem aliquam, in qua domino non eſt ſubiectus, nec domino ſuo præiudicat, uotum illud ita ualidum eſt, ut a dominio irritari nequeat. Atque ita caſtitatem inuito domino vouere poteſt, & orationes aliquas, in quibus non eſt domino ſubiectus, aut ei non præiudicat arg. c. Relatum de ſent. excom. & arg. c. ex antiquis &c. ſi ſeruus ſciente. diſt. 54 & c. Si quis ſeruum. 17 q. 4 & clare in l. ſi quis rem ff. de pollicitat. ubi dicitur. Q*uod ſeruus ſine authoritate domini uoto non obligatur* Innoc. & Panor. in cap. ſcripturæ. de uoto, & uoti redempt Hoſtienſ. ibidem, & in tit. de uoto. §. Quis poſſit. S. Th. 2. 2. qu. 88. arti. 8. ad 2. & qu. 104. in corpore art. & qu. 189. art. 6 ad 3. Rich. in 4. diſtin. 38. art. 4. q. 2 Durand. ibidem. q. 1. num. 7. Palud ead. diſtinct q. 3. art. 1. concluſ 3. Ioan Bachon. 4. diſt. 2. qu. 3. artic 2. ante finem. Gabr. in 4. d. 38. qu. 1. artic. 5 concl. 3. verſ. Quinto. S. Ant. p. 2. tit. 11. c. 2 §. 7. Angel uerb uotum. 3. q. 7. Tabiena uerb. uotum, 5. q 6. Piſanella uerb. uotum. 2. §. utrum ſeruus. Sotus lib. 7. de iuſt. q. 3. art. 1. ad 2. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 88. art. 8. Gregor. de Valentia tom. 3. diſp. 6. pun. 6. q. 6. Sum. Cor pa. 3. tract. de uoto. nu. 6. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd p. 2. lib 3. c. 18. in fin. Barth. Med. lib. 1. inſtr confeſ. c. 14. §. 6. Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ. c. 91. concluſ 10. & conclu. 11. & Ioan. Azorius p. 1. inſtit. Mor. lib 11. c. 16. q. 8. & alij.

8 TERTIVM DVBIVM eſt de coniugatis, quænam uota emittere poſſint? *In hac re* unum certum eſt apud omnes, quod neque uir, neque uxor uouere aliquid poteſt, quod directè, uel indirectè tendat in præiudicium ſtatus matrimonialis. facit cap. Manifeſtum. §. ex præmiſſis. 33. q. 5. & gloſſa ibid. & c. Noluit. 33. q. 5. Richar. 4. diſt. 38. ar. 4. q. 2. Ioan Bach. 4. d. 3. q. 3. artic 2. ante finem. Gabr. Supplementum. in 4 d. 32. q. 1. art. 1. Notab 2. & art. 2. concluſ. 7. Ang in Summa verb uotum. 2. §. 8. Sylueſt. verb. votum. 5. q. 1. Nauar. in Manuali c. 12. num. 61. uerſic. Trigeſimotertio, & num. 64. uerſ. Maritus. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd p. 2. libro. 3. capitul. 18. Gregor de Valentia. tom. 3. diſput 6. q. 6. punct. 6. quæſt. penult. Emanuel Rodriquez par. 2. ſummæ capit. 90. concluſ. 2. & Ioan. Azorius p. 1. inſtit. Moral lib. 11. capit. 16. q 10. Quod intelligendum eſt ſine alterius conſenſu. Ratio eſt, quia ut rectè notat S. Thom. 2 2 qu 88 art. 8. uotum eſt tantum de illis rebus, quæ noſtræ ſubiacent poteſtati, non autem de illis, in quibus quis eſt alteri ſubiectus. Cum igitur coniuges corporis poteſtatem commutarunt coniugaliter, ideo in hoc ſibi præiudicare non poſſunt. Vnde vnus coniugum continentiam, abſtinentiam, longam peregrinationem, & alia ſimilia uouere nequit, quibus coniugale debitum impeditur ne uel omnino reddi poſſit, aut ſaltem congrue nõ poſſit. Quod enim congrue & commode fieri nequit, dicitur non fieri aut non poſſe fieri, ideo circa hæc uouere non poſſunt cum præiudicio alterius. Dixi, *in alterius præiudicium*, quia uxor uouere poteſt ea, quæ non ſunt in præiudicium viri, ſicut, & econtra. Vnde ſi uouit aliquod ieiunium honeſtum, & moderatum ſine licentia viri, quod ſine ſcandalo viri adimpleri poteſt, tenetur illud adimplere: vt ſi uouit dare eleemoſinam de ſuo proprio, & Palu 4. diſt. 38. q. 3. art. 1 concluſ. 6 Bachon. & Syluest. ubi ſupra. Idem dicendum ſi uouit recitare aliquas orationes, & alia, in quibus non ſit præiudicium uiro. Nam ſi tendat in uiri ſcandalum, tunc ſi maritus uoluerit, frangere tenetur, ut v g ſi uouerit tali die ieiunare, aut non comedere carnes, aut ſi uouerit ſurgere ad matutinum ſingulis noctibus, cum ſcãdalo viri, aut iacere in camiſia tota nocte ſuper ſcamnum &c. uiro petente debitum, aut denique ſi aliquid aliud uouit, per quod matrimonium ſit ei odioſum; Idemque dicendum eſt de uiro reſpectu vxoris. Non enim datur ratio diuerſitatis quoad uirum, aut uxorem quoad ſtatum coniugalem, cum in hoc pares ſint. arg capitul. *Gaudemus. de diuortijs.* Et proinde in his, quæ in præiudicium illius tẽ-

dunt, neuter coniugum ſine libero conſenſu alterius quippiam vouere poteſt, cum nemo proximum ſuo iure ſpoliare poſſit. Quod ſi aliquis aliquid uouit ſine alterius conſenſu, poteſt illud ab alio irritari.

Et hæc quidem ita abſolutè dicta certiſſima ſunt, & ab omnibus conceſſa; quamuis enim Innoc. in c. ſcripturæ de voto. & voti redemp. And. & Anto. de But. ibidem, & Syl. verb. votum. 5. q. 1. in fin. velint, quod ſicut vxor non poteſt obligari voto abſtinentiæ, vel peregrinationis niſi maritus cõſentiat, vt habetur in can. Manifeſtum. & can. Noluit. 33. q. 5. ita neque maritus obligare ſe poteſt ad votum abſtinentiæ, aut peregrinationis ſine conſenſu vxoris, cum uir, & uxor dicantur pares cap. Gaudemus. de diuor. Alij tamen vt glo. in c. Manifeſtum. 33 q. 5. Hoſtienſ. & Pan. in d c. ſcripturæ. num. 8. de voto, & voti redemp. Richa in 4. diſtin. 38. art 4. q 2. Durand ibidem q. 1. num. 7. Palud. 4. diſtin. 38. q. 3 art. 1. concluſ. 6. Ioan. Bachon. 4 diſt. 3 q. art. 2. Ang. verb. votum. 1. §. 8. Summ. Coro. p. 3. tracta de voto nu. 6. Grego. de Valentia tom. 3. diſputat. 6. q. 6. punct. 6 & Ioan. Azorius p. 1 lib. 11 c. 16. q. 10. docent poſſe virum ſine conſenſu mulieris emittere votum de ieiunio, & de peregrinatione, atque adeo tenebitur ea implere etiam inuita vxore. Ratio eſt, quia in ceteris omnibus, præterquam in reddendo, & petendo debito, vir eſt caput mulieris. 1. Corinth. 11. & can. cum caput. 33 q. 5 & ideo ſui iuris, mulier autem eſt ſub poteſtate uiri. Ideo licet viro ſine conſenſu mulieris emittere uotum de ceteris, puta de ieiunio, peregrinatione, vel ſimilibus pertinentibus ad domus adminiſtrationẽ, ſed mulieri non licet ſine conſenſu viri. Id quod inde conuincitur quia ſpecaliter prohibetur de vxore, vnde videtur permiſſum de uiro. Quorũ opinio mihi etiam videtur vera ob rationem dictam, quam tamen limitarem dummodo ex tali abſtinentia, ieiunio, & peregrinatione, nullum præiudicium fiat mulieri quoad carnale debitum ſi enim vellet ſe affligere ieiunio ita vt impotens redderetur ad reddendum debitum, non poſſet uotum illud inuita vxore ſeruare; ſicut nec longam peregrinationẽ, ex qua præiudicium vxori faceret, vouere licet. ex Syluest. vbi ſupra, & Emanuele Rodriquez p. 2. ſummæ. cap. 90. concluſ. 7. ſecus autem de peregrinatione modica ad domum diſponendam, vel domicilium aliò transferendum, aut etiã ſi longo aliquo tempore abeſſe oporteat lucri ac negotiationis gratia. & ad prouidendum ſibi, & familiæ ſuæ de rebus neceſſarijs, in his enim caſibus licitum eſt viro abeſſe etiam ad longum tempus, cum in vtilitatem familiæ redundet. ſicut etiam poteſt quis Domino ſuo terreno, a quo feudum tenet, abſque mulieris conſenſu militare, iuxta ea, quæ tradunt S. Th in addit. p. 3. q. 64. art. 4. Sot. lib 7. de iuſtit. q. 3. art. 1. circa medium, & Rodriquez vbi ſupra Immo etiam poteſt maritus emittere uotum pro ſubſidio terræ ſanctæ ſine conſenſu vxoris, vt definit Innoc. II. in c. Ex multa. § in tanta. de voto, & uoti redempt Panor. ibid. nu. 8 S. Th. loco proxime citato, ad 4 Paluda. in 4. diſt. 38. q 3. art. 1 concluſ. 5. Angel verb votum. 2. § 8 Syl. verb. uotum 5 & Rodriquez p. 2. Sum c 90 concl. 8. quamuis, ut notãt Syl & Nau in Man c. 12. num 62. uerſic. 34 non ſit conſulendum uiro, ut crucem accipiat, ſi uxor eum non poteſt ſequi, & de incontinentia timeatur. Ceterum, ut notat Rodriquez ubi ſupra poſt alios, quos refert, non poteſt maritus ex ſola deuotione uotum emittere adeundi terram ſanctam, ſine conſenſu uxoris: atque adeo cum hiſce temporibus terra illa ſit in poſſeſſione Turcarum, & uota adeundi locum illum non ſint facta ad ſubſidium terræ ſanctæ, ſed tantum ex deuotione non poterit maritus huiuſmodi uotum ſine conſenſu uxoris facere.

10 *Ceterum* dubium inter authores eſt, an mulier uouere poſſit ſuccurrere terræ ſanctæ abſque licentia mariti? Et intelligendum eſt dubium, etiamſi adire debeat Hieroſolymam, & ſecum milites ducere. Hoſtienſis in d ca Ex multa, & Pan. ibid. nu. 9 de uoto, & uoti redemp. & Nauarr. in Manual. capitul 12. numer. 62 uerſicul Trigeſimoquarto. Ludo Lopez. p. 1 inſtru conſcien. capitul 46. docent quod ſi mulier eſt iuuenis, & ſuſpecta de incontinentia, non debet exequi tale votum ſine licentia mariti, ſed debet redimere illud: ſi uero ſit mulier ſenex, & potens ad ducendum bellatores, puta, ſit Comitiſſa, aut magna Domina, & habeat bona paraphernalia, id eſt, bona ultra dotem ſibi relicta, aut per donationem, legatum, & ſimilia ad ſe arrogata, de quibus facere poteſt eleemoſinas, aut alia quę uult uiro etiam inuito, tunc huiuſmodi uotum ſine uiri licentia facere, & illud adimplere tenetur. Alij tamen rectius docent non poſſe uxorem tale uotum adimplere ſine licentia mariti. Sic S. Thom in addi. par. 3. quæſt. 64. art. 4. ad 2. & Palud. in 4. diſt. 38. q. 3. art. 1. concluſ 6. Roſella uerb. uotum. 2. §. 9. Syluester in uerb. uotum. 5. quæſt. 1. Emanuel Rodriquez p. 2. Sum. cap 90. conclu. 8. & quidam recentiores in ſuis ſcriptis. Ratio eſt. quia uxor uotum facere: & adimplere non poteſt cum præiudicio mariti, ſine tacita, uel expreſſa licentia eius, ut ipſemet Nauarrus ibidem nu. 61. fatetur. Cum igitur huiuſmodi uotum uergat in præiudicium mariti, non eſt adimplendum. Deinde non poteſt mulier ſic diſcurrere ſine periculo caſtitatis, præterquam quod indecens omnino eſt, ut uxor relicto domi uiro cum militibus Hieroſolymam uiro renuente proficiſcatur. Nõ igitur uotum tale facere, aut adimplere ualet ſine licentia illius. Nec eſt textus, aut ratio pro Nauarri opinione, ſiquidem ca. Ex multa, ab eo citatum, ſolum loquitur de uiris. Non igitur ad mulieres extendi debet. Sed neque probatur opinio Nau. ex cap præcedenti. Quod ſuper his §. ul. de uoto, & uoti redemp. Quia ut notat Palu. ed intelligendum eſt, quod uadat, aut per ſe, aut per alium, & quia cum ibi non exprimatur, an de licentia uiri, uel ſine uotum emiſſum fuerit. non eſt a communi hac opinione ſine textu, aut ratione diſcedendum.

11 DVBIVM autem eſt, an quando uxor ante contractum matrimonium uotum peregrinationis, aut abſtinentiæ emiſerit, aut etiam poſt contractum, & conſummatum matrimonium eadem uota cum conſenſu mariti fecerit, teneatur ea vota ſeruare, ſi maritus ea poſtea irritauerit, aut in præiudicium ſtatus maritalis redundet? Reſpondeo ſiue ante matrimonium, ſiue poſt ex conſenſu mariti huiuſmodi uota emiſerit, ſi uota in præiudicium mariti. aut maritus poſtquam conſenſit, repugnat ei (in quo ultimo caſu peccat repugnando poſtea ſine cauſa) non tenetur mulier ea adimplere, nec peccat uxor non adimplendo. Ratio eſt, quia tenetur iure diuino, & humano obedire marito, ut notatur in c. Manifeſtum, & ibi gl. in uerb. Niſi author. & c. Noluit. 33. quæſtio. 5. Panormitan. in capitulo. chariſſimus. numero 4 de conuer. coniug. Paludan. 4. diſtin. 32. quæſtio 2 articulo 2. concluſ. 1. Ioan. Bachonus 4 diſtin. 2. quæſtio. 3. articulo. 2 Syluest. uerb. uotum. 4 quæſt. 2. uerſicul. Sextum, & uerb. uotum 5. quæſtio. 2. in fin. Caie. 2. 2 quæſt 88. articulo. 8. dub. antepen. So. lib. 7 de iuſtit quæſtio. 3. artic. 1. circa medium. Nauar in Manual. capitulo. 12. numer. 61. uer. Dixi. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerdot. lib. 3. capitulo 4. Lud Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ. capitulo. 46. & Sum. Cor. par. 3. tract. de uoto. numero. 6. uerſic. Etſi ambo. & habetur expreſſe Numer. 30. ubi poſtquam locutus eſt generaliter de omni uoto filiæ, & uxoris, poſtea ſubditur de uoto uxoris approbato ab eius marito, qui poſtea contradicit, ſpecificat de uoto abſtinentiæ per ieiunium, uel ceterarum rerum, quod mulier obedire debet, quamuis uir reuocando peccet.

12 Dubium aliud eſt, an alter coniugum votum continentiæ emittere poſſit: Quia vero intelligi poſſit hoc dubium tam de matrimonio rato, quam de conſummato, de vtriſque dicendum eſt.

Primo igitur certum eſt, quod poſt contractum matrimonium, & nondum conſummatum, poterit uxor viro inuito (& idem dicendum eſt de viro reſpectu uxoris) votum continentiæ, & caſtitatis emittere, illudque obſeruare, ingrediendo religionem. Idemque dicendum eſt de voto non petendi, & non reddendi debitum abſolutè. Hoc conſtat ex capitulo. verum. & capitulo. ex publico. & Panormitan ibidem, numero 1. & numero 4. de conuer. coniug. vbi poſt matrimonium contractum, ſed non conſummatum datur ſpacium duorum menſium, vt poſſit deliberare, an religionem intrare uoluerit, necne; computandum autem eſt hoc ſpatium non a tempore matrimonij contracti, ſed a tempore,

Digitized by Google

pore, quo ſtatuitur a iudice, vt deliberet, an religionem intrare, vel ad virum redire velit, vt notat gloſ. ibidem in verb. intra duorum. quamuis elapſo etiam hoc tempore, ante copulam religionem libere intrare valeat. Palud. 4. diſt. 32. q. 2. artic. 2. concluſ. 2. Gabrielis ſupplementum, ibidem q. 1. artic. 1. concluſ. 2. Sotus in diſt. 38. quæſt. 2. ar. 2. Emanuel Rodriquez p. 2. Summæ cap. 90. concl. 1. Specul. coniug. p. 1. ar. 15. concl. 2. Henriquez lib. 2. de Matri. cap. 5. §. 8. quod ſi ingredi noluit religionem, tenetur ad virum redire, poteritque vir huiuſmodi votum irritare, dūmodo non vouerit vxor ingredi religionem, ſeu caſtitatē in religione ſeruare, ſin autem vouerit caſtitatem in religione ſeruare, tenetur eam ingredi. Ceterum ſi poſt contractum matrimonium, vt diximus, ante conſummationem vouit caſtitatem animo ſolum manendi in ſeculo, eamque extra religionem ſeruandi, non eſt cogenda religionem ingredi, & quia matrimonium ratum non diſſoluitur per ſimplex votum caſtitatis, ſed ſolum per ſolemnem religionis profeſſionem, conſequenter debet ad virum redire, poteritque maritus votum illud irritare. Etenim nec per ſacri ordinis ſuſceptionem, nec per religionis ingreſſum citra regulam profeſſionem, nec per votum ſimplex continentiæ in ſeculo ſeruandæ, ſed ſolum per religionis profeſſionem, ſoluitur matrimonij rati, nor. conſummati vinculum. cap. verum, & cap. Ex parte. 2. de conuerſ. coniug. Palud. vbi ſupra, concluſ. 2. & Gabr. concl. 3. Angles verb. matrimonium. 3. impe. q. 5. §. 2. & habetur expreſſe in Extrauag. Antiq. Ioan. 22. titu. de voto, & voti redemp. atque adeo ſacris ordinatus tenetur ad matrimonium redire, etiamſi ratum ſolum fuerit, & non conſummatum, vt Ioannes 22. loco citato definit.

Secundo certum eſt, non poſſe maritum, aut vxorem poſt conſummatum matrimonium altero inuito vouere, aut intrare religionem niſi ob notoriam fornicationem carnalem, aut ſpiritualem facto diuortio, arg. cap. Quæſiuit, & cap. Porro, & c. ſignificaſti. de diuort. Palud. 4. diſ. 32. q. 2. artic. 1. concluſ. 3. Gabr. ibid. ar. 2. concl. 6. Doctores communiter in 4. diſt. 36. & Canoniſtæ in tit. de diuor. Syl ueſt. verb. Diuortium. q. 13. & verb. votum. 5. q. 2. Nauar. in Man. c. 12. n. 64. ver. Maritus Henriquez lib. 1. de Matrim. c. 17. & alij. Ratio ex dictis conſtat, quia non valet votum vnius coniugis in præiudicium alterius.

13 Tertio certum etiam eſt, non poſſe vouere continentiā poſt conſummatum matrimonium quoad redditum debiti, altero inuito, quia vouere non poteſt alienum: ceterum an poſſit inuito, aut inſcio marito vouere, & obligare ſe ad non exigendum debitum, id eſt, ad non compellē dum conſortem ſibi reddere, diſſentiunt authores. Et quidem abſque dubio poteſt ſe obligare ad non exigendum debitum, id eſt, ad non compellendum conſortem ſibi reddere, cum hoc nullo modo ſit in alterius præiudicium, ſed ſolum in præiudicium proprium, cui renuntiare poteſt, atque adeo maritus non poteſt tale votum vxoris irritare, nec ē contra vxor irritare poteſt huiuſmodi votum mariti, ſolum difficultas eſt, an alter coniugum vouere poſſit ſine conſenſu alterius, non petere debitum. In qua re S. Bonau. 4. diſtin. 32. artic. 2. quæſt. 1. num. 8. Rich. ibidem artic. 2. quæſt. 1. Thom. de Argen. 4. diſt. 32. art. 2. concl. 2. Palud. ibidem quæſt. 2. artic. 1. concluſ. 3. & Ang. ver. Matrimonium 4. §. 6. docent poſſe tale votum emittere, nec poſſe ab altero coniuge irritari. Ratio eſt, quia quoad hoc eſt ſui iuris, nec vergit in præiudicium alterius, cum ſatis ſit reddere debitum, quando alter petit. Alij vero docent non poſſe tale votum emitti ab altero coniuge ſine alterius conſenſu: quod ſi fiat, poſſe ab altero conſorte irritari tale votum. Sic S. Thom. in addit. partis 3. quæſt. 64. articulo 4. ad 3. Gabr. ſupplementum in 3. diſt. 32. quæſt. 1. artic. 2. concluſ. 7. Sylueſt. verb. votum. 5. queſ. 2. Sotus lib. 7. de iuſt. quæſt. 2. artic. 1. maximè de voto facto a viro. Nau. in Manuali cap. 12. num. 60. Ludo. Lopez par. 1. inſtr. conſcien. par. 1. cap. 46. Petr. de Arragon. 2. 2. q. 88. art. 8. Grego. de Valentia tomo. 3. diſp. 6. q. 6. punct. 6. Emanuel Rodriquez p. 2. ſum. cap. 90. conclu. 3. & Ioſeph Ang. in floribus. 3. ſent. quæſt. de voto ar. 7. diffic. 9. dub. 2.

Ratio eſt, quia nimis onerofum eſſet matrimonium alteri, quem ſemper oporteret ſubire uerecundiam in petendo debitum, atq; ita quatenus hac ratione uergat in præiudicium alterius, non poteſt uotum de non petendo debitum, altero inſcio emitti emiſſumque ab altero, tanquam illi præiudiciale irritari poteſt. Vnde ſoluitur ratio in contrarium allata. Et hanc ſecundam opinionem tanquam communiorem, & ueriorem docere uidetur S. Aug. epiſt. 45. ad Arment. Ripariam, & Paul. eius coniugem, iuxta finem, & refertur *in can. vna ſola. 33. q. 5.* ubi ait, *vna ſola cauſa eſſe poteſt, quare ad quod vouiſti, non ſolum non hortaremur, verum etiam prohiberemus implere, ſi forte tua coniux hoc tecum ſuſcipere animi, ſeu carnis infirmitate recuſaret. Nam, & vouenda talia non ſunt a coniungatis niſi ex voluntate, & conſenſu communi. Et ſi perperā factum fuerit, magis corrigenda eſt temeritas, quam perſoluenda promiſſio. Neque enim Deus exigit, ſi quis ex alieno aliquid vouerit, ſed potius vetat vſurpare alienū.* Hactenus S. Aug.

14 Dubium etiam eſt, quando emittitur uotum ex conſenſu alterius, an uotum illud teneat, & obliget uouentem ſi alter poſtea reuocet conſenſum?

Reſpondeo primo, ſi vxor uouit continentiā de conſenſu mariti matrimonio iam conſummato, ſi uir reuocet ſine cauſa facultatem, quam dedit uxori, antequam uotum faciat, nequaquam amplius uouere poterit. Sicut enim mandatum alias re integra reuocari poteſt, ita etiam, & facultas integra reuocari poteſt. Sic Palud. 4. diſt. 32. qu. 2. art. 2. concl. 1. uerſi. *Sed contra hoc eſt*, & concl. 3. & Richar. ibid. artic. 2. q. 2.

Secundo, ſi maritus ſine cauſa reuocet facultatem poſt uotum ab uxore emiſſum, peccat mortaliter. Sic Palu. ubi ſupra, & Sylueſt. uerb. uotum quinto, quæſt. 2. ubi cauſam licitam reuocandi talem facultatem eam eſſe vult Palud. quod licentians ſit perſona ſuſpecta de incontinentia, & talis, quæ non poterat licentiare, quo caſu ſignificat teneri vxorem petenti reddere debitum, quamuis alter peccet, reuocando itaque ita docere uidetur reuocationem eſſe ualidam, poſſeque uxorem abſque peccato reddere debitum petenti poſt reuocationem; idemque docent Sotus lib. 7. de iuſt. q. 3. artic. 1. & in 4. d. 27. quæſtio. 1. art. 4. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 88. artic. 8. concl. 3. Emanuel Rodriq. p. 2. ſummæ, ca. 90. concluſ. 4. & Ioſeph Angles q. de uoto. art. 7. difficul. 9. dub. 1. concluſ. 1. Alij uero docent primo peccare maritum reuocando facultatem prius conceſſam poſt emiſſum caſtitatis uotum, in quo conueniunt cum Paludano, ſecundo etiam docent non ualere reuocationem, & irritationem talis uoti emiſſi de conſenſu illius. Sic Richard. 4. diſtinct. 32. ar. 2. quæſt. 2. Sylueſt. uerb. uotum. 5. quæſt. 2. Roſella. uerb. uotum. 3. §. 2. gloſſa in cap. Manifeſtum in uerb. niſi author. 33. q. 5. & uidetur ſatis euidenter colligi ex d. capit. Manifeſtum §. ex premiſſis. Caie. tom. 1. opuſc. 31. Reſponſione 14. dub. 4. Nauar. in Manuali, cap. 12. num. 59. & Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. par. ſecunda, lib. 3. cap. 4. Martin. Ledeſm. 2. 4. quæſt. 55. art. 1. in fin. & conſequenter non teneri nec poſſe vxorem, quæ ex conſenſu mariti tale votum caſtitatis emiſit, reddere debitum marito petenti, quia ſic conſentiret, & cooperaretur peccato mortali, quo maritus exigendo debitum peccat, iuxta illud Rom. 1. *Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus*, & confirmatur ex doctrina S. Tho. 2. 2. q. 61. ar. 5. ad. 1. ubi ait, non eſſe reſtituendum debitum, quando apparuerit fore nociuum ei, cui debetur.

In hac ſententiarum, & Doctorum uarietate, hæc mihi dicenda uidentur.

Primo, ſi vir non conſenſit uoto, ſed ad tempus diſſimulauit, tenebitur poſtea uxor uiro contradicente, non ſtare uoto, ex Palud. & Sylueſtr. ubi ſupra. Hoc patet ex dictis, non enim uouere poteſt alter coniugum aliquid præiudiciale alteri ſine eius conſenſu, & diſſimulatio ſolum ad tempus, ſufficiens cauſa non eſt, quin alteri petenti debitum reddere teneatur.

15 *Secundo*, uxor, quæ ex conſenſu mariti uotum continentiæ emiſit, debitū petere non poteſt, & petendo peccat, ſed maritus debitum ei reddere tenetur. Sic Palu. in 4. d. 32. q.

2 art. 2. concluſ. 1. & concluſ. 3. in fi. Sotus, Aragon. & alij ſupra citati pro priori opinione, & Bartho. Medina lib. 1. instruct. confeſſ. cap. 14. §. 9. Lud. Lopez par. 1. Sum. cap. 46 §. 1. in fi. Adrian in 4 quæſt. 14. de Matrimonio, verſicu. ex his patet error §. Tertio contingit in fin. Pet. de Ledeſma de Matrimonio in addi. 3 partis S. Thom. q. 53. ar. 1. in 2. difficultate principali dub. 2. concluſ. 2. Coua. in 2. par. de ſponſal. cap. 3. §. 1. nume. 6. & Maior. in 4. diſt. 31. qu. vnic. in argumento contra ſecundam opinionem, & Sotus eadem diſt. q. vnica, art. 3. verſic. inter ſoluendum plurimum fauet. Ratio eſt, quia in hoc caſu redditio debiti marito facta infertur ad bonum honeſtum, ſcilicet ad fidem promiſſam in Matrimonio, & iuſtitiam ſeruandam, iuxta illud Apoſtoli dicentis, & præcipiētis, vt vir vxori debitum reddat & ſimiliter vxor. Et ideo quāuis vxor petendo peccet contra virtutem religionis qua ſe ad non petendū obligauit, quia tamen adhuc habet ius iuſtitiæ ad petendum alius ex iuſtitia tenebitur reddere quod ſuum eſt. Confirmari poteſt hæc opinio ex communi Doctorum ſententia in alijs ſimilibus exemplis, vt v. g. petere debitum ſolum delectationis gratia eſt peccatum veniale ex S. Aug. lib. de bono coniugali, c. 6. Syl. verb. debitum coniugale q. 2. Soto in 4. d. 31. q. vnica. art. 3. & tamen nullum eſt peccatū reddere debitum petenti ex tali fine. Item ſi quis pecuniam petat ſuam a debitore ad expendendum prodige, alter eā reddere tenetur.

Item ſi quis mihi deberet centum aureos, & modo ſit oppreſſus graui neceſſitate, petendo ab eo debitum in tali neceſſitate conſtituto, cum cōmode aliàs pecunia illa carere poſſim, pecco contra charitatem non ſuccurrendo graui neceſſitati proximi cum poſſim ſine vllo damno meo, non tamen contra iuſtitiam pecco, quia habeo ius iuſtitiæ petendi illos centum aureos.

Sic etiam in caſu propoſito quamuis coniux, a quo petitur debitum, petentem precibus auertere debeat ſi exiſtimet ſe proficere poſſe id enim charitas expoſcit, & præceptum fraternæ charitatis, ſi tamen inſtet adhuc alter, debitum reddere tenetur, Vnde conſulunt præfati authores vt priuſquam petat debitum, diſpenſationem petat propter periculum incontinentiæ.

Nec valet ratio in contrarium allata; Quia licet petens peccet mortaliter peccato ſacrilegij, quia tamen quando opus non eſt de ſe malum, immo debitum, & redditur ſolum malum ex malo fine, aut intentione praua petentis, aut ex alia operantis circunſtantia, qui reddit debitum alteri, non dicitur cooperari ad malum, nec conſentire peccato alterius, quia non cooperatur propter eundem finem aut ex mala intentione, ſed ſolum reddit debitum alteri, ad quod tenetur ex iuſtitia.

Nec contrariatur S. Th. huic noſtræ aſſertioni loco citato; intelligendus enim eſt, quando ex reſtitutione debiti ſequitur aliud damnum temporale ipſi creditori, cui fit reſtitutio, vel alteri; vt ſi quis petat gladium, quem apud alium depoſuit vt ſeipſum vel alium interficiat; non eſt ei reſtituendus. Quocirca modo rectè docet Sotus in 4. diſt. 31. q. vnica art. 3. §. Inter ſoluendum. coniux non tenetur reddere debitum, quando præſentiret ex redditione magnum ſalutis periculum alteri petenti impendere. Secus autem de ſolo nocumento ſpirituali, cum illud vnuſquiſque poſſit præuidere.

Ad c. Manifeſtum 33. q. 5. §. ex præmiſſis Reſpondetur, intelligi quod non ſit valida irritatio uoti cōtinentię quoad vnam partem, videlicet, quod uouens tenetur ſeruare debitum non petendo, non autē tenetur illud ſeruare quo ad debiti redditionem. Vnde alius eſt caſus noſter, alius vero caſus dicti c. Manifeſtum. nos enim hoc in loco ſolū loquimur de eo, qui conſenſit voto alterius, & dicimus, quod alteri petenti reddere tenetur debitum; At vero cap. Manifeſtum. §. ex præmiſſis loquitur, quando vterque coniux uouit continentiam, tunc enim non valet alter coniux votum alterius irritare quoad vnam partem, & nō quoad aliam, ita, ſcilicet vt votum illud irritare poſſit quoad hoc quod coniux poſtea teneatur reddere debitū, & nō quod non poſſit petere debitum, quia quoad neutrum irritare poſſit vt inf. dicemus.

6 *Tertio*, Maritus qui conſenſit voto continentiæ ab vxore emiſſo, poteſt nihilominus ab ea debitum petere. ſic Inno. in cap. 1. de conuerſ. coniug. nu. 2. & Panor. ibid. nu. 16. Nau. in Man. c. 12 nu. 59. ver. Trigeſimoprimo & c. 16. nu. 31. uerſi. Septimo. Sylueſt. uerbo uotum. 5. qu. 2. Ang. verb. Matrimonium. 4. §. 7 Barth. Med. lib. 1. Sum. c. 14. §. 6 Lopez p. 1. c. 46. Coſmus Philiarch. de off. ſacer. p. 2. li. 3. c. 4. §. Decimotertio, & vxor in hoc caſu non peccat reddendo debitum, ex Angelo Nauarro, Medina, Lopez, & Coſmo Philiarcho vbi ſup. Ratio eſt, quia per talem facultatem non cenſetur voluiſſe facere præiudicium iuri ſuo, quod habet petendi debitum, ſed ſolum ut vxor non poſſit petere debitum ab eo, ſed reddere, & probatur ex c. Chariſſimus. de conuerſ. coniug. & etiam quia ad uotum de non petendo requiritur alterius conſenſus, quando ex non petendo redditur onerοſum, & præiudiciale alteri, ut diximus.

Quarto, ſi ambo de communi conſenſu uotum continētiæ aut caſtitatis emiſerint non poteſt maritus uotum uxoris irritare nec econtra uxor uotum mariti, inde neuter eorum poſtea abſque obtenta diſpenſatione debitum petere aut redere tenetur, aut poteſt abſque peccato. Sic Syl. uer. uotum. 5 q. 2. in fi. Sot. li. 7. de iuſt. q. 5. arti. 1. poſt medium & in 4. diſt. 27. q. 1 artic. 4. ante fi. §. Id autem fieri. Inno in c. 1. num. 2. & ibi Pan. num. 6 & idem Pan. in ca. chariſſimus nu. 6. de conuerſ. coniug. Nau. in Man. c. 12. num. 59. uer. Trigeſimoſecundo. Sum. Cor. trac. de uoto, nu. 6. uerb. Etſi ambo. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 88. ar. 8. dub ult. Ludo. Lopez. p. 1. inſtr. conſcient. cap. 46. Pet. de Ledeſm. in addi ad 3 partem S. Thom. q. 53. art. 1. difficul. 1. principali. dub. 2. conclu. 3. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 55 ar. 1. in fin Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ c. 90 conclu. 5. Ioan. Azorius p. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 21. q. 5. & alij, & colligitur euidenter ex c. Quod Deo 33. q. 5. Ratio eſt quia eo ipſo quod uterque ex mutuo conſenſu emittit uotum caſtitatis, uterque uidetur cedere iuri ſuo, quod habebat petendi debitum, & conſequenter alter nō tenetur reddere immo nec poteſt. Eſt enim genus quoddam mutui contractus, uoueo ut tu uoueas, id eſt, renuntio iuri meo, ut tu renuncies tuo, uterq. igitur priuatur in poſterum iure ſuo petēdi debitū.

Addunt tamen præfati authores quod ſi ubi uterque cōiux timeret ſibi de incontinentia, petere debet diſpenſationem a ſummo Pont. qui ſolus in hac re diſpenſare poteſt, cum ſit uotum perpetuæ cōtinentiæ ad eum modum quo infra dicemus cap. 20. dub. 5. uerſi. Tertium. Intelliguntur autem hæc omnia quatuor dicta de uoto ſimplici caſtitatis, & continentiæ Nam de uoto ſolemni alio in loco latius agemus, quæ tamen omnia multo magis locum in eo habent ut conſtat. Dixi, ſi emiſerint uotum, quia ſi non uouerunt continentiam, ſed ſolum pactum inter ſe fecerunt, aut ſe abiurarunt ſuper non petendo, tunc ſi non cōtineāt poteſt alter alteri remittere hoc pactū, & redire ad uſum matrimonii propter periculum incontinentiæ, immo quia temeraria fuit abiuratio, cogendi ſunt ad ſuum matrimonium redire per eccleſiam ex Ang in uerbo. matrimoniū. 3 impedimentum. 5 §. 5. Roſella impedimentum. 4. §. 7. Nau in Man. c. 12. nu. 59 in fi. uer. Dixi, & c. 16. nu. 31. uer. 7. & Lud. Lopez p. 1 inſtr. conſcien. c. 46.

17 *Quinto*, Quando ambo coniuges ex mutuo conſenſu cōtinentiam eo modo, quo diximus emittunt, adeo tenentur uotum illud obſeruare ut ſi ante obtentam diſpenſationē ſe commiſceant ſacrilegium committant, & filij nati ex tali copula illegitimi ſint. Sic Innocen. in cap. Dudum. numero 4. & Panor. in capitul. chariſſimus, nu. 7. & ibi Zacharias in annotat. de conuer. coniug. Hoſtienſ. in ſumma, titulo. de filijs presb. §. quis poſſit uerſic. Quod ſi ſacerdos, & idē Zacharias in anno. ad Panor. in cap. ſi quiſquam litera A. de cohab. clerico. & mulier citans ad hoc Rom. ſing. 502. incip. Dic quod filijs ſacerdotis & Ang uerb. Matrimoniū 3. impedimentum 5. §. 5. gloſſa. in capitul. Miniſtri. diſt. 81. & Emanuel Rodriquez par. 1. ſummæ. cap. 90. concl. 6 & quamuis gloſſa, Hoſtienſ. & Zacharias id ſolum dicant de illis, qui poſt uotum ſolemne caſtitatis per ingreſſum religionis, aut ordinis ſacri ſuſceptionem nati ſunt: alij tamen omnes id ſimpliciter dicunt de illis, qui

nati

Digitized by Google

nati ſunt ex parentibus poſt emiſſum caſtitatis votum, etiamſi eorum parentes poſtea nec ordines ſacros ſuſceperint, nec religionem aliquam approbatam ingreſſi ſint; Quamuis enim non ceſſat matrimonium inter eos quoad vinculum, & eſſentiam eius, ceſſat tamen quoad uſum carnis. vnde filij poſtea nati tanquam illegitimi in hæreditate ſuccedere non poſſunt.

18 QVARTVM DVBIVM eſt, De Religioſis, An ipſi aliquid vouere poſſint ſine ſuperiorum ſuorum licentia, & conſenſu. Ratio difficultatis eſt, quia religioſus per profeſſionem renuntiat voluntati propriæ, & totus ſubeſt voluntati ſuperioris. Ergo ſicut promiſſio de re aliena ipſo iure eſt nulla ita votum a religioſis factum abſque conſenſu ſuperioris nullum, & irritum eſt. Vnde in c. Monacho. 20 q. 5. dicitur, *Monacho non licet vota vouere ſine conſenſu abbatis ſui, ſi autem vouerit, frangendum erit.* In hac re duæ ſunt ſententiæ.

Prima eſt dicentium Religioſum nõ poſſe votum emittere abſque licentia ſuperioris ob rationem dictam. Et quia non poteſt aliquod votum emittere abſque præiudicio aliquo, aut periculo ſaltem alicuius præiudicij obſeruantiæ eorum, ad quę tenetur ex ſua profeſſione, & abſq; periculo reddendi ſe interdum oneroſum prælato ſuo, aut alijs cum quibus viuit. propter ſollicitudines, & modos ſingulares, quos interdum haberent illi, qui eſſent ad plura quam alij obligati. Sic Rich in 4 d. 38. art. 4. q. 1. Ang. verbo. votum 2. § 3. Roſella verb. uotum. 4. nu 14 Maior in 4. d. 38. q. 4. & fauere videtur S. Tho. 2 2. q. 88. art. 8. ad 3. & ad 4. vbi ait, votum monachi non eſſe firmum, niſi ſit de conſenſu prælati.

Secunda eſt eorum, qui affirmant aliqua vota monachorum valida, & obligatoria eſſe, ſine ſuperioris conſenſu. Sic Palud. in 4. diſt. 38. quæſt. 3. art. 1. concluſ 7. & q. 4. artic. 2. concluſ 6. Ioan. Bachon. in 4. diſt 3. q. 3. ar. 2. Gabr. in ſupplem. 4. diſt. 38. q. 1. art 5. §. Tertio. S. Ant. par. 2. tit. 11. cap. 2. §. 7. Sylueſt verb. uotum. 5. q. 3. Tabiena. verb. votum. 5 §. Quarto. Caiet. 2. 2. q 88. art. 8. Sotus lib. 7. de iuſt. q. 3. art. 1. dub. 3. Nauar. in Manuali. c. 12. num. 67. verſic. Quinto. Petr. de Arragon. 2. 2. q 88. artic. 8. dub. 1. Gregor. de Valentia tom. 3. diſp. 6. q 6. punct 6. q. 1. Ioſeph Ang in floribus 4. ſent. q. de uoto artic. 7. difficul. 2. Sum. Cor. p 3. tract. de uoto. nu. 6. Ludo. Lopez par. 1. inſtr. conſcient. c. 48. Barth Medina li 1. inſtr. confeſ c. 14. §. 6. circa mediũ. Toletus lib. 4. inſtru. ſacerd. c. 17. verſ. Tertium. Emanuel Rodriquez par. 2 ſum. c. 89. & Ioan Azorius par. 1. inſtit. Moral lib. 11. c. 16. quæſt. 4. Quæ duæ ſententiæ ita inter ſe differunt, vt prima velit votum religioſi non ligare eum ut quantum in ſe eſt, impleat illud, quaſi ſit ipſo iure nullum, & irritum; Secunda vero velit votum ligare vouentem, vt quantum in ſe eſt illud adimpleat, quouſque a ſuperiore irritetur, vnde d. c. Monacho, dicitur, *Quod monacho non licet vouere ſine conſenſu abbatis, ſi autem vouerit, frangendum erit*, vbi notanter dicitur, *frangendum erit*; quaſi ipſo iure non ſit fractum, & nullum; Quia in huiuſmodi votis religioſorum ſubintelligitur tacite cõditio iſta, ſi Abbati, aut ſuperiori placuerit; ſi Abbas, aut ſuperior nõ contradicat. Quia vero hæc nimis generaliter dici uidentur, vt in particulari explicemus, quænam uouere, aut nõ uouere poſſunt ſine conſenſu expreſſo, aut tacito ſuperioris, & quouſque obligatoria ſunt eorum uota;

19 *Notandum eſt*, opera religioſorum, de quibus uotum emitti poteſt, in duplici differentia ſunt, quædam enim ſunt *prohibita*, & hoc dupliciter, uel *in genere*, ut peregrinatio & exitus a Monaſterio, uel *in particulari*, ut quod nõ faciat hoc, uel illud, uerbi gratia quod non ieiunet, non ſe uerberet, &c. Quędam uero *non ſunt prohibita*, & hęc ſunt in quadruplici differentia, quædam ſunt neceſſaria ad ſalutem, ut præcepta Decalogi, & alia præcepta diuina, quędam ſunt, ad quæ monachus ex profeſſione tenetur, ut tria uota eſſentialia religionis, ieiunia, ſilentium, & alia religionis ſtatuta; Quædam tertio ſunt opera libera, & uoluntaria ſupererogationis, quæ adhuc in duplici ſunt differentia; quædam enim ita excedunt, ut nullo modo prohiberi, aut præcipi poſſint, ut tranſitus ad regulam archorum: quædam uero ſunt, quæ excedunt communem, & uniuerſalem regulæ obſeruantiam, talia tamen ſunt, quæ ſuperioris uoluntati ſubiecta eſſe uidentur, ut orare, abſtinere, diſciplinam ſumere, uigilare, & huiuſmodi. De quibus omnibus quid ſentiendum ſit, ſequentibus propoſitionibus breuiter exponam.

Prima propoſitio: Vota de his, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, a quocumque fiant, uera uota ſunt, & firma, ante omnem ſuperioris conſenſum, & obligant. Ratio eſt, quia, ut ſupra diximus de his uouere quis poteſt, & de his nulla eſt difficultas, ut conſtat. Sicut econtra nullum eſt uotum de his, quæ ſunt per ſe mala, & peccata ſiue mortalia, ſiue uenialia cum hæc non ſubſint prælatis religioſorum; ut recte Caietanus annotauit.

20 *Secunda propoſitio*: uotum a Religioſis emiſſum de materia prohibita a prælato in generali uel in particulari, nõ eſt ualidum, nec obligatorium ante conſenſum prælati affirmatiuè. Sic Sot. in lib 7. de iuſtit. quæſtio. 3. art. 1. Petr. de Arrago. 2. 2. quæſt. 88. art 8. dub. 1. conclu. 1. & Gregor. de Val. tom. 3. diſput. 6. q. 6. pun. 6. dub. 1. Nauar. in Man c. 12. num. 67. uerſi. Quinto. Sum. Cor. p. 3. tract. de uoto. num. 6. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 8. uerſi. Vnde ad primum dubium. Lud Lopez p. 1. inſtr. conſci. capit 48. uerſi. uota religioſorum. Barth. Medin. lib 1. inſtr confeſ. c. 14 §. 6 circa medium, & Eman Rodriquez p 2. Sum. capi. 89. conclu. 1. & ſic intelligendum eſt capit. Monacho. 20. quæſt. 4. ubi dicitur. Monacho uouere non licet ſine conſenſu Abbatis. Quicquid Sylueſt. uerb uotum. 3 quæſtio. 3. uerſic. Quintum, & Ioſeph Angles in q. de uoto. artic. 7. difficul. 2. cõcl. 1. dicant talia uota non eſſe irrita, ſed irritanda, atque adeo obligari uouentem ea ſeruare, quantum poteſt, donec irritentur a prælato. Sed contrarium uerum eſt ut diximus, & probatur quia prælatus dominium, aut quaſi dominium uoluntatis ſubditi habet, ut illam dirigat. Ergo priuſquam accedat conſenſus prælati, non emittitur uotum cum conſenſu eius, qui eſt dominus uoluntatis uouentis. ſed potius contra illius uoluntatem, & idcirco non obligat. Deinde materia uoti debet eſſe materia uirtutis, ſed res prohibita à prælato non eſt monacho materia uirtutis, antequam accedat eius conſenſus. Non igitur uotum emiſſum erit ualidum, quoaduſque accedat conſenſus prælati. Immo uero. cum in tali uoto ſua intelligatur conditio affirmatiua, *ſi ſuperiori placuerit* (ſine qua conditione ſubintellecta uouens uouendo peccaret) uotum cenſetur conditionale, unde non extante conditione, ſ. prælati conſenſu, uotum non erit ualidum. nec obligatorium. Quibus addo ex præfatis Authoribus, quod, cum uotum hoc conditionale ſit, ſcilicet, *ſi placuerit ſuperiori*, tenetur ſubditus manifeſtare prælato uotum ſuum. ut det licentiam faciendi, quod uouit, alias promiſſio eſſet uana, & ridicula. Nec ſatis eſt petere facultatem. uerbi gratia. ieiunandi, uel peregrinandi, quod fuerat promiſſum, & etiam prohibitum. ſed tenetur illi manifeſtare uotum ſuũ de illa re. quandoquidem conſentire non poteſt niſi ſciat & aliquando negare ſolent abſolute ſuperiores, quæ concederent, ſi cognoſcerent eſſe Deo promiſſa per uotum.

Quamuis igitur nonnulli putẽt ſatis eſſe petere facultatem faciendi, quod uouit non exprimendo, quod uouit, atque adeo ſatis eſſe. quod prælatus contradicat impletioni uoti rogatus à ſubdito, etiamſi non patefecerit ei ad id ſe obligaſſe uoto: Cuius opinionis eſt Caiet. 2. 2. q. 88. art. 8. quamuis obſcure, & expreſſe Canus, quem refert Lud. Lopez, eſſe uidentur, eo quod mulier. quæ uouit continentiam, rogata a marito poteſt ei debitum reddere, nihil ei ſignificando de uoto continentiæ a ſe facto, Alij tamen, ut Sotus lib. 7. de iuſt q 3. art. 1 Pet. de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. art. 8. dub. 1. conclu. 1. Ioſeph Ang q. de uoto artic. 7. difficul. 2. concl. 1 Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcientiæ c. 48. uerſic. utrum religioſis, & Gregor. de Val. tom. 3 diſp 6 q. 6. pun 6. dub. 2. ipſemet Caie tãdem id concedit. §. Ad obiectionem Tabie. uerb. uotum 5. uerſi. Quarto. poſt Mediũ Nau. in Manu. c. 12. num. 69 uer. Septimo. conſultius eſſe dicunt, petere facultatem faciendi, & uotum emiſſum illi explicare. ut ſic poſtea excuſetur a peccato in non faciendo, ſi prælatus contradicat, ſciens uotum eius ter a ſuo

ſubdito

ſubdito fuiſſe emiſſum. Sicut à ſimili filius, qui promiſit homini ſub conditione, ſi patri placuerit, tenetur patri conditionem manifeſtare, vt pater conſenſum, vel diſſenſum præſtet, & filius in conſcientia tutus ſit, ſi pater conſcius rei promiſſæ aſſenſum præſtare noluerit,

Nec valet exemplum à Cano allatũ, quia, vt Sotus ubi ſupra notat, mulier coniugata emittere non poteſt uotum continentiæ, etiam ſub conditione, de non reddendo debitum abſque conſenſu mariti, ſed ſolum de non petendo.

Illud autem aduertendum eſt ex Gregor. de Val. vbi ſupra, conſenſum *affirmat tuum* non ſolum adhiberi, quando ſuperior expreſſis verbis facultatem concederet, ſed etiam quando audiens de voto ſubditi taceret, & non concederet, ſed etiam quando audiens de uoto ſubditi taceret, & non contradiceret. Nam qui tacet, præſertim in tali caſu, & re ad ipſum ſpectante, conſentire videtur: Id quod ſignificat S. Tho. 2.2. q. 88. ar. 8. ad 4. ubi ait, votum religioſi eſſe conditionale, *ſi*, inquit, *ſuis ſuperioribus placuerit, vel non renitantur*, qua de cauſa ſubdit, ſubditos non peccare ſic vouendo, ob tacitam, ſ. conditionem, *ſi ſuperiori placuerit, aut non renitatur*, hac enim ſubintellecta conditione nihil illicitum vouerit.

21 *Tertia propoſitio*: Religioſus emittẽs votum de re à prælato, vel Religione prohibita quam ignorabat eſſe prohibitam, ſi poſtea ſciat illius rei prohibitionem, non eſt validum, nec obligatorium, ſed neque tenetur illud prælato manifeſtare, aut licentiam petere, vt votum adimpleat. Sic Pet. de Arragon. 2.2. q. 88. artic. 8. concl. 3. Ratio eſt, quia ignorantia hæc tollit voluntarium, adeo vt non vouiſſet, ſi eius rei prohibitionem præſciuiſſet. Vnde votum illud non eſt obligatorium.

Idem dicendum eſt, ſi voto iam emiſſo, prælatus rem promiſſam prohibeat, vt verbi gratia ſi quis promiſit ieiunare tali, aut tali die, & prælatus poſtea tale ieiuniũ prohibeat, votum illud non erit validum, nec tenebitur uotũ illud aperire prælato, aut petere licentiam uotum illud adimplendi, ex Petr. de Arragon. vbi ſupra, & Emanuel. Rodriquez p. 2. Sum. c. 98. concl. 2. Ratio eſt, quia non cenſetur religioſus velle ſe obligare voto, ſtante tali prohibitione: immo quando votum illud emiſit ſub intelligebatur conditio, niſi prælatus contradiceret, & prohiberet.

Addunt tamen præfati authores Arragon, & Rodriquez, quod, ſi quando votum illud emiſit, intendebat abſolutè ſe obligare, aut etiamſi prælatus prohiberet tunc ſi materia non ſit per ſe mala, ſed ſolum mala, quia prohibita, ceſſante prohibitione, (quæ ceſſat mortuo prælato, aut depoſito ab officio) ſicut & quæcunque alia cenſura, aut prohibitio ab homine facta, denuo reſurgit uoti obligatio, & ad eius adimpletionem tenetur. Quia cum votum illud nõ fuerit irritatum per prohibitionem, ſed ſuſpenſum tantum (ad irritationem n. cum ſit actus iuriſdictionis requiritur cauſæ cognitio) conſequenter ea prohibitione ſublata, votum adhuc erit obligatoriũ. Quare ſi talis religioſus domicilium mutet, & ad aliud Monaſterium tranſeat, in quo non eſt talis prohibitio, tenetur votum illud ſeruare, donec per prælatum cauſa cognita irritetur.

21 *Quarta propoſitio*; Religioſus emittens uotum de re nõ prohibita, ante prælati conſenſum validum, & obligatorium eſt, quandiu prælatus non commutauerit, diſpenſauerit, vel irritauerit. Sic Caie. 2.2. quæſt. 88. art. 8. Sotus lib. 7. de iuſt. q. 3. art. 1. Syluest. verb. votum. 3. q. 4. verſic. Quartum. Nauar. in Manuali, c. 12. num. 67. verſicul. Quinto. & num. 69. verſic. Septimo. Petr. de Arragon. 2.2. quæſtio. 88. artic. 8. dub. 1. concluſ. 2. Sum. Cor. p. 3. tract. de voto. nu. 6. Lud. Lopez p. 1. Sum. capit. 48. ver. Vota religioſorum. Ioſeph Ang. in 4. ſen. q. de uoto. ar. 7. difficul. 2. concluſ. 2. Emanuel Rodriquez par. 2. Sum. cap. 89. concluſ. 2. & Barthol. Medina lib. 1. inſtr. confeſ. cap. 14. §. 6. circa medium. Ratio eſt, Quia talis materia eſt in ſe licita, & materia uirtutis, & voti, cum non ſit prohibita, & ſubintelligatur conditio negatiua niſi Prælatus contradicat. Ergo obligat in conſcientia, quoad vſque accedat prælati prohibitio, & irritatio. Tale eſt votum dicendi ſeptem pſalmos, orandi, ieiunandi, &c. Addunt etiam Sotus, Arragõ, & Summa Corona liberum eſſe vouenti in huiuſmodi rebus, vt, ſi velit manifeſtare poſſit, vel celare tale votum, cum in hoc ſubditus vtatur iure ſuo. Et quidem ſi huiuſmodi uota facta libenter, & commode perſoluere poſſit, poteſt ea celare prælato, ne ab eo irritentur. Sed ſi grauia ſint, & difficulter ea adimplere ualeat, poteſt ea prælato patefacere, vt ea irritet, nec peccat ſic faciendo, ſed utitur iure ſuo: poteſtque prælatus ea irritare, cum in his monachus uere prælato ſuo ſit ſubiectus.

23 *Quinta propoſitio*; Votum emiſſum a religioſo de tranſeundo ad regulam ſtrictiorem, obligat ante omnem conſenſum ſuperioris. Sic S. Thom. 2.2. q. 189. artic. 8. & Caie. ibi. & idem Caie. 2.2. q. 98. art. 8. Palud. in 4. diſt. 38. q. 3. articu. 1. concluſ. 7. Ioan. Bachon. in 4. diſt. 3. q. 3. artic. 2. Sotus lib. 7. de iuſt. q. 3. art. 1. verſi. Tenius operum ordo. Pet. de Arrag. 2.2. q. 98. ar. 8. dub. 1. ante concluſiones, & concluſ. 5. Nauar. lib. 3. titu. de uoto, conſilio 30. in antiquis. alias conſil. 40. in Nouis. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. par. 2. lib. 3. cap. 18. Summa Corona tract. de uoto, nume. 6. & Emanuel Rodriquez p. 2. Summæ, cap. 89. concluſ. 3. & fauet Ioan. Azorius par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. ca. 22. dub. 12. Ratio eſt, quia quoad hoc ſubditus non eſt prælato ſuo, ſed ſolum tenetur licentiam humiliter petere, ut habetur in c. licet. de reg. an uero prælatus tale uotum irritare poſſit nec ne, inferius dicemus.

Dubium olim erat. An Abbates, & alij Prælati Religionum uota emittere poſſent, eo quod olim iure communi ſubditi erant epiſcopis, ut patet in c. Abbates, & c. Abbas. & cap. Monaſteria. 18. q. 2. atque adeo nihil uouere poterant quod eorum munus impediret, quamuis cetera, quæ nihil obſtant eorum publicæ adminiſtrationi, uouere potuiſſent, de qua re legendi ſunt Summiſtæ, Ang. uerb. uotum 2. §. 4. Syl. uerb. uotum. 5. q. 4. Gabr. ſupplementum, in 4. diſt. 38. q. 1. art. 5. Ioan. Azorius p. 1. inſtit. Moralium lib. 11. c. 19. q. 7. Quia uero nunc ab Epiſcoporum iuriſdictione, & poteſtate Papæ beneficio exempti ſunt, ceſſant omnia, quæ antiquitus de illis in hac re tradita ſunt. Nũc ſolum conſiderare debent, quid liceat ſecundum æquitatem, quid deceat ſecundum honeſtatem, & quid expediat ſecundum utilitatem.

34 QVINTVM DVBIVM eſt de Epiſcopis, An aliqua uota, & quę facere poſſint? De qua re tractant S. Tho. 2.2. q. ult. art. 7. Rich. 4. diſt. 38. ar. 4. q. 2. & Pal. ibid. q. 3. artic. 1. concl. 1. Innoc. & Pan. in c. Niſi cum pridem. de renuntia. & in c. licet. de Regular. & in c. Magnæ de uoto & uoti redemp. & Ioan. Bach. in 4. diſt. 3. q. 3. art. 2. Gab. ſupplementum in 4. diſt. 38. q. 1. art. 5. Ang. uerb. votum. 2. §. 1. S. Ant. p. 2. tit. 11. c. 2. §. 7. Syluest. verb. uotum. 3. q. 1. Tabiena uer. uotum. 5. q. 1. Emanuel Rodriquez p. 2. Summæ c. 88. & Ioan. Azorius p. 1. inſtit. Moral. lib. 11. c. 16. q. 1. & 2. & c. 21. q. 13. & alij, qui tria docent.

Primo non poteſt ſine licentia Papæ emittere uotum, uel poſt epiſcopatum uotum emiſſum implere, per quod diſſoluatur uinculum matrimonij inter ipſum, & eccleſiam ſuam, ut colligitur ex dicto cap. Niſi cum pridem. de renuntiat.

Secundo, uouere non poteſt aliquid, quo eccleſiæ ſuæ notabiliter præiudicetur, puta, lõgam aliquam peregrinationem, propter quã abeſſe debet diu a ſua eccleſia, quod intelligitur ſine licentia Papæ, c. Magnæ, & ibi Innocen. & Pan. num. 9. & num. 10. de uoto, & uoti redemp. & facit c. Epiſcopus. de conſecr. diſt. 3. ubi dicitur, quod ceſſante infirmitate non debet epiſcopus ſaltem diebus dominicis abeſſe ab eccleſia ſua. Secus autem ubi peregrinatio non eſſet longa, ex Innoc. & Pan. ubi ſupra. Quod ſi longam aliquam peregrinationem uouerit ſine licentia, ex quo ualere debet uotum, quantum fieri poteſt, ſoluere debet expenſas eundi, & redeundi, laborem autem itineris uigilijs, ieiunijs, & orationibus compenſare debet, ut ſic ualeat uotum in ſui præiudicium, iuxta notata in d. c. Magnæ, de uoto, cetera uero, in quibus ligatus non eſt, ut abſtinentiam, eleemoſinas, & ſimilia uouere poteſt, & denique uotum, per quod bonum exemplum alijs præbere poſſit, arg. d. c. Magnæ.

Tertio, ſi uouit ingreſſum religionis antequã creatus ſit

epiſcopus,

Digitized by Google

epiſcopus, tenetur votum prius adimplere. ex cap. per tuas. de voto. & voti redemp. quia licet status epiſcoporũ perfectior ſit ſtatu religioſorum, vt docet S. Tho. 2. 2. q. 84 ar. 7. quia tamen religionis ingreſſus, & profeſſio non impedit, quo minus in epiſcopum eligi poſſit, votum ſuũ, quantum poteſt, adimplere tenetur. Sin vero poſt adeptum epiſcopatum tale votum religionis emittat, tenetur, quantum in ſe eſt, & quantum poteſt, vt illud adimpleat, vt ſcilicet, petat licentiam a Papa, qua non obtenta, ſed voto iam irritato per ſuperiorem, excuſatur, ex quo non ſtat per eũ, quo minus adimpleatur; obtenta autem licentia, votum adimplere tenetur, ut Doctores communiter tradunt.

25 SEXTVM DVBIVM eſt de clericis in dignitate conſtitutis, aut curam animarum, & beneficia reſidentiam requirentia habentibus, quales ſunt Parochi, Archipresbyteri, Archidiaconi, Præpoſiti, Priores, Canonici, & ſimiles, an iſti aliqua uota, & quænam emittere poſſint? Reſpondeo; Clerici, quicunque beneficiati habentes beneficia, quæ perſonalem reſidentiam requirunt: longam aliquam peregrinationem, aut aliquid aliud in detrimentum eccleſiarum, quibus præſunt, ſine licentia Epiſcopi vouere non poſſunt, arg. c. Niſi cum pridem. de renuntiat. & c. Magnæ. de uoto & voti redempt. & c. Non oportet. 2. de conſecr. diſtinct. 5. Et quamuis Rich. in 4. diſtinct. 38. artic. 4. quæſtio. 2. & alij, quos referunt Hoſtienſ. & Panormit. in capit. ex multa. §. fin. de voto, & voti redemp. exiſtiment licere eis uouere peregrinationem Hieroſolymitanam, quia videntur licentiati generaliter a Papa clerici omnes, qui poſſunt eſſe utiles terræ ſanctæ præterquam epiſcopi, arg. d. cap. ex multa. §. fin. Alij tamen omnes, quos infra referemus, rectius docent non licere eis abſque Prælati, aut ſummi Pontificis petita & obtenta licentia, argum. cap. Fraternitati. de cleric. non reſid. id quod noſtris temporibus certum eſt, quicquid olim ſuper hac re inter authores controuerſum fuerit, & ſi tale votum emittant, ſoluere debent expẽſas, & redimere labores, eo modo, quo præcedenti dubio de epiſcopis dictum eſt.

Alia vero vota, puta, abſtinentiæ, eleemoſynarum, orationum & ſimilium vouere poſſunt ſine licentia epiſcopi, dummodo, vt notat Syluester loco inferius citando, non ſint in graue detrimentum ſuarum eccleſiarum.

Poſſunt etiam ſine licentia epiſcopi, immo eo inuito, petita tamen licentia, quamuis non obtenta, depoſita cura, aut beneficio rite, & legitime renuntiato aut etiam nõ renuntiato, votum religionis emittere, & eam ingredi, c. Duæ. 19. quæſt. 2. & cap. licet. de Regularibus. Interim vero dum profeſſi ſint, expleto probationis anno, eorum beneficia nulli conferri poſſunt. c. Beneficium de Regularibus. in 6 id quod procedit non ſolum quando habuit ius in re, & fuit in profeſſione, ſed etiam ſi tantum habuit ius ad rem, puta, quia facta eſt ſibi gratia de prælatura, & interpoſitum eſt decretum, & habitus eſt proceſſus & poſtea religionem intrat, non enim vacat ius ad rem intra annum probationis, ſed vti poteſt beneficio iuris concedentis ſpacium anni ad probationem, ex Io. And & Guid. quos refert, ac ſequitur Io. Bachonus loco inferius citando, quicquid Ioan. Monachus velit vacare beneficium in hoc caſu. Interim vero dum profeſſionem emittat, prouidendum erit eccleſiæ de Vicario ſufficiente, qui ei inſeruiat, aſſignata illi competenti portione de fructibus beneficij; quod vero ſupereſt, cedit in uſum eius, ne ſit oneri religioni, vt notat Syluest. verbo. religio. 2. quæſt. 8 arg. can. de lapſis. 16. quæſt. 6. maxime quando monaſterium parum; aut nihil habet, vnde eum ſuſtentare queat, quod ſi monaſterium illud diues ſit, ita vt eum commode ſuſtentare poſſit ſine alio uitæ ſubſidio, tunc, quod ſupereſt, conſeruari debet, & in uſus eccleſiæ, cui ſeruiebat, expendi, ex Ang. in verb. Nouitius, §. 21. & Geminiano in capit. beneficium. de regul. in 6. In quo tamen ſtandum puto conſuetudini, & executio hæc per epiſcopum faciẽda eſt, capit. cum ex eo. de elect. in 6. Plura de hac re tradunt S. Thom. 2. 2. quæſt. 189. artic. 7. Hoſtien. Innoc. & Panorm. in dicto capitul. Magnæ. de voto. & uoti redempt. Richar. 4. diſtinct. 38. artic. 4. quæſt. 1. Palud. ibid. quæſt. 3. artic. 2. concluſ. 2. Bachonus in 4. diſt. 3. quæſt. tertia, art. 2. circa medium. Supplemen. Gabr. in 4. diſt. 38. q. 1. ar. 5. & S. Anton. p. 2. tit. 11. cap. 2. §. 7 uerſic. Quinto Angel. uerb. uotum, ſecundo, §. 3. Syluest. uerb. uotum. 3 quæſ. 2. Tabiena. uerbo. uotum. 5 §. Secundo. Emanuel Rodriquez parte 2. Summæ, cap. 88 concluſ. 3. & Ioannes Azorius parte prima inſtitut. Moral. lib. 11. cap. 16. quæſt. 3. & alij paſſim.

De voti vinculo, & obligatione. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Vouere ex ſe non eſt ex præcepto, ſed tantum ex conſilio.*
2 *Votum emiſſum ab eo, qui vouere poteſt, & de materia licita adhibitis debitis circunſtantiis, ex præcepto eſt & obligat, contra hæreticos.*
3 *Idem probatur ex Patribus, & ratione.*
4 *Obligatio voti, ex ſe eſt ad peccatum mortale, ex accidente autem poteſt eſſe ſolum ad veniale.*
5 *An ex leuitate materiæ violatio voti poſſit eſſe ſolum peccatum veniale.*
6 *Cur iuramentum promiſſorium de re leui obligat ſub mortali, votum autem de re minima ſub veniali.*
7 *An, ſi quis voueat recitare unum Credo cum intentione obligandi ſe ad mortale; omittendo peccet mortaliter.*
8 *An fractio voti ſit ſpeciale peccatum, & an aliquando ſit duplex peccatum violare uotum.*
9 *An toties nouum peccatum committatur, quoties votum frangitur.*
10 *An grauius peccatum ſit frangere uotum ſolemne, quam ſimplex circa eandem materiam.*
11 *An arctius ſit vinculum voti, an iuramenti.*
Cur iuramentum uoto adhibetur, num. eod.
12 *An ſicut eſt peccatum, mortale ex genere non adimplere uotum, ſit etiam mortale pœnitere voti.*
13 *Qui de uoto facto pœnitet ita tamen, ut habeat propoſitum illud adimplendi, non peccat mortaliter.*
Pœnitere ſe feciſſe & obſeruaſſe, ad quæ ratione voti tenebatur, peccatum mortal. num. eod.
14 *An promiſſio nuda, & ſimplex obliget ſub mort. ſubſequẽtib. propoſitionibus explicatur, vſque ad nu. 21.*
15 *Quæ promiſſio ſimplex ſub veniali tantum.*
17 *An, qui promiſit, animum obligandi ſe habuerit, diligenter perpendere debet confeſſarius.*
Ficte promittens verbis tantum ſine intentione ſe obligandi, non ſit reus in conſcientia, etiamſi iuramento illud promiſerit, & quare. nu. eod.
18 *Promiſſum non implere in re graui, cuius impletionis defectus cedit in damnum notabile alterius, mortale.*
19 *Omnis ſufficiens materia furti mortalis non eſt ſufficiens materia promiſſionis obligantis ad culpam mortalem.*
20 *In quibus caſibus non eſt ſeruanda promiſſio,*
21 *Per ſimplicem aſſertionem nullus tenetur adimplere aſſertionem.*
22 *An promiſſio pure mentalis obliget promittentem in conſcientia ſaltem ad explicandam promiſſionem ei, cui in mente facta eſt promiſſio.*
23 *Argumenta pro affirmatiua ſoluuntur.*
An promiſſio facta ſurdo prius, quam ab eo, aut ab alio illius vice acceptetur, non obligat, num. eod.
Nec promiſſio ſimplex ſine ſolemnitate iuris abſenti facta, num. eod.

INter alia multa, quæ de uoto tradi ſolent, hoc unum præcipuum eſt, & eius effectus quaſi naturalis, quod obligandi uirtutem habet, de qua re tractant S. Tho. 2. 2. quæſtione 88. artic. 3 & Caietan. & Petr. de Arragon. ibid. Richard in 4. diſtinctio. 38. artic. 5. Palud. eadem diſtinct. 38. quæſtio. 3. artic. 4. Supplementum Gabr. ibidem quæſt. 1. artic. 3. S. Anton. p. 2. titul. 11. capit. 2. §. 5. Angel. verb. uotum. 3. Syluest. uerb. uotum. 2. Tabiena. uerbo uotum. 3. Sotus libr. 7. de iuſtit. quæſtio. 2. artic. 1. Nauarr. in Manuali. capit. 12. numer. 26. Summa Corona parte 3. tract. de uoto, num. 8. Ioſeph Angles in florib. 4. ſenten. quæſt. de uoto, art. 2.

Digitized by Google

to, art. 2. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd par 2. libr. 3. cap. 18. 19. 21. 22. Lodou. Lopez part. 1. inſtruct conſcien. cap. 43. & ſeq. Greg. de Valent. tom. 3. diſp. 6. quæſt. 6. puncto 4. Barth. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14 § 6. Emanuel Rodriquez p. 2. Summæ. cap. 99. Toletus lib. 4. inſtruct. ſacerd. c. 17. Io. Azorius p. 1. inſtruct. Moral. libr. 11. c. 15. & alij. quam etiam materiam nos partim in ſequentibus propoſitionibus, partim propoſitis dubijs explicabimus. Sit igitur in hac re.

1 *Prima Propoſitio*: Antequam quis votum emittat, vouere ex ſe non eſt in præcepto, ſed tantum ex conſilio. Quę propoſitio certa eſt apud omnes, & patet, eo quod votum eſt promiſſio facta Deo, promiſſio autē eſt alicuius, quod quis pro aliquo voluntarie facit, actuſque eſt voluntatis, vt optime notat S. Thom. 2. 2. quæſt 88. artic. 2. & conſtat ex dictis.

Dixi Ex ſe, Quia ex vi alicuius præcedentis voti poteſt quis teneri ad aliud votum, vt verbi gratia in ſocietate Ieſu, ex ui voti profeſſionis tenetur profeſſus vouere, ſe non procuraturum nec accepturum aliquam prælationem, vel dignitatem intra, vel extra Societatem, quantum ex ſe eſt, vt patet in conſtitutione quadam Gregorij XIII. incip. Aſcendente Domino. Cuius etiam mentionem fecimus ſupra, c. 12. dub. 3. in fine.

2 *Secunda propoſitio*: Votum emiſſum ab eo, qui vouere poteſt, & de materia licita, adhibitis debitis circumſtantijs, ex præcepto eſt, & ad ſui obſeruationem obligat. Sic S. Tho. 2. 2. q. 89 art. 3. & alij ſuperius allati.

Hæc propoſitio certa etiam eſt, & de fide contra hæreticos id negantes. Etenim Lampetiani teſte Damaſceno libro de hæreſibus, circa finem, docuerunt poſſe religioſos pro libito facere, quicquid velint. Et Fraticelli hæretici teſte Turrecremata lib. 4. Summæ de eccleſia. p. 2. c. 37. vota, & inſtitutum Religioſorum deridebant. Idemque fecit Ioan. VViclef, vt refert Thomas VValdenſis to. 3. tit. 9. de clericis & Religioſis. c. 75.

Et deniq; in eadem hæreſi ſunt Lutherus, Caluinus, & alij recentiores hæretici: Vbi Lutherus in libro, quem de votis Monaſticis inſcripſit, docet, uota non obligare, niſi quamdiu homini ea ſeruare placet, quod eſt omnino non obligare. Probatur autem breuiter hæc veritas ex ſcripturis; nam Deuteronom. 23. dicitur, *Cum uotum uoueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, abſque peccato eris. Quod autem ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti Domino* Deo *tuo, & propria voluntate, & ore tuo loquutus es*, Quo ex loco manifeſtum eſt, voluntarium eſſe vouere, neceſſarium autem emiſſum votum adimplere. Et Eccleſiaſtes 5. *Si quid uouiſti Deo, ne moreris reddere, diſplicet enim ei infidelis, & ſtulta promiſſio; Sed quodcunque uoueris, redde. Multoque melius eſt non vouere, quam poſt uota promiſſa non reddere*, vbi expreſſe habetur eſſe in hominis poteſtate, vt voueat, poſt emiſſum autē votum teneri ſub præcepto ad illud obſeruandum, quod vouerat. Et Pſalm. 75. dicitur, *vouete*, quod conſilij eſt, *& reddite* Domino *Deo veſtro*: quod præceptum denotat. Vnde S. Auguſtinus ibi, *vouere eſt voluntatis, ſed reddere neceſſitatis*. Et Prou. 20. *Ruina eſt homini deuorare ſanctos*. id eſt blaſphemare, ſeu contumelijs afficere ſanctos, *& poſt uota retractare*. & ſimilia paſſim Deut. 23. Num. 30. & alijs locis ſcripturæ habentur.

3 *Idem* etiam Patres docent. Innocent. Papa III. in capit. Licet. de voti redemp. ait, *Licet vniuerſis liberum ſit arbitrium in vouendo, vſque adeo tamen ſalutis neceſſaria eſt poſt votum, vt ſine proprio ſalutis diſpendio alicui reſilire non liceat*. Et S. Baſilius in quæſtionibus fuſius explicatis. quæſt. 14. *Qui ſeipſum Deo ſemel deuouerit, hic ſi ad aliud ſe vita genus tranſtulerit, ſacrilegii ſe ſcelere obſtrinxit, quippe qui ſeipſum Deo, cui ſe conſecrauerat, veluti ſubterfuratus ſit*. Et S. Chryſoſt. Epiſtol. 6. ad Theodorum lapſum, & S. Auguſt libr. de bono viduitatis capitul. 11. dicunt adulteris peiores eſſe, qui poſt uotum caſtitatis matrimonio copulantur, immo non nuptiæ, ſed adulteria, aut adulterio peiores ſunt tales nuptiæ. Verba Sancti Auguſtini ſunt. *Plane non dubitauerim dicere, lapſus, & ruinas caſtitatis ſanctioris, quæ vouetur Deo, adulteriis eſſe peiores. Si enim (quod nullo modo dubitandum eſt) ad offenſionem Chriſti pertinet, cum membrum eius fidem non ſeruat marito, quanto grauius offenditur, cum illi ipſi non ſeruatur fides in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum. Cum enim quiſque non reddit, quod non imperio compulſus, ſed conſilio commonitus vouit, tanto magis fraudati voti auget iniquitatem, quanto minus habuit vouendi neceſſitatem*. Et Epiſtol. 45. ad Armentarium & Paulinam, *quia iam*, inquit, *vouiſti, iam te obſtrinxiſti, aliud facere tibi non licet. Non talis eris, ſi non feceris, quod vouiſti, qualis manſiſſes, ſi nihil tale vouiſſes. Minor enim tunc eſſes, non peior, modo autem tanto (quod abſit) miſerior, ſi fidem Deo fregeris, quanto beatior ſi perſolueris*. Quæ omnia euidenter vtramq. propoſitionem confirmant.

Ratione etiam idem comprobatur, quia ad fidelitatem pertinet ſeruare promiſſum. Etenim, vt recte docet S. Aug. Epiſt. 19 ad S. Hieronymum: *fides duabus ſuis Syllabis ſignificat, vt fiat, quod dicitur*. Sed homo tenetur ſeruare fidelitatem Deo tum ratione creationis, tum ratione vniuerſalis dominij. Ergo maxime obligatur ſeruare fidem factam Deo per vota emiſſa: ſiquidem fractio voti quædam infidelitatis ſpecies eſt. Hinc Salomon rationem aſſignās, quare votum ſeruandum ſit, ait Eccleſiaſt. 5. *Diſplicet Deo infidelis promiſſio*. Id quod certum eſt apud catholicos, & ſimul hæreticos tum ignorantiæ, tum malitiæ conuincit, qui rem tam euidentem, & ex ſcripturis, & ex Patribus comprobatam negare audent.

4 *Tertia propoſitio*: obligatio voti de ſe eſt ad peccatum mortale, ex accidente autem poteſt eſſe ſolum ad ueniale. Vnde ſicut furtum, quod ex genere ſuo eſt peccatum mortale, ex paruitate tamen materiæ poteſt eſſe ueniale, ita etiam in voto dicendum eſt. Et quidem quoad primam partem conueniunt omnes initio allati, ſcilicet, votum ex genere ſuo obligare ad ſui obſeruantiam ſub peccato mortali, ratione fidelitatis, quam tenetur ſeruare Deo is, qui vouit, immo grauius peccatum eſt, violare promiſſum factum Deum, quam homini. Quia in violatione promiſſionis factæ homini ſolum peccatur contra iuſtitiam, in violatione vero promiſſionis factæ Deo fit peccatum contra iuſtitiam, & contra religionem; in voto enim oritur obligatio non ſolum ex iuſtitia, cuius actus eſt votum, ſed etiā ex religione, cuius actus eſt etiam uotum; vnde grauius peccatum committitur ex vtriuſque virtutis violatione. Idem denique certum eſt ex ſcripturis, & Patribus ſupra citatis. Quoad ſecundam vero partem

5 PRIMVM DVBIVM eſt, an ex leuitate materiæ violatio uoti poſſit eſſe ſolum peccatum ueniale. Caieta. 2. 2. quæſtio. 89. artic. 7. & Coſm. Philiar de offic. Sacerd. p. 3. c. 3. docent, quod ſi uotum fiat de re aliqua totali, & dimittat aliquam minimam partem illius ut ſi quis uoueat dicere unum pſalterium, & dimittat ex negligentia unum, aut alterum pſalmum, aut uerſum, talis non peccat mortaliter, quia tunc paruum pro nihilo reputatur. Sin uero materia parua ſit tota materia uoti, obligare putat ad mortale, ut u. g. ſi quis uoueat quotidie dicere unum Aue Maria, & illud relinquat, erit peccatum mortale. Quoties igitur res minima eſt pars uoti, uiolatio illius partis minimæ eſt ſolum peccatum ueniale; quando autem res minima eſt tota materia uoti, eius omiſſio erit mortalis. Cuius etiam opinionis olim fuit Nauar. ut teſtatur in Manuali ca. 12. num. 10. & num. 40. Ratio eius eſt, quia iuramentum promiſſorium de re leui obligat ſub mortali. Ergo, & uotum, cum uotum non minus obliget, quam iuramentum. Et etiam propter excellentiam uirtutis religionis, quæ non uidetur poſſe uiolari, niſi mortaliter.

Alij uero, ut Sotus lib. 7. de iuſtitia. q. 1. artic. 3. Nauar. in Manu. cap. 12. nu. 40. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 86. artic. 3. dub. 1. concl. 3. Ioſeph Angles in floribus 4. ſenten. in q. de uoto. artic. 2. diffic. 2. Summa Corona p. 3. tractat. de uoto. nu. 8. Greg. de Valentia tom. 3. diſput. 6. q. 6. puncto 4. dub. 2. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. capit. 42. Emanuel Rodriquez p. 2. Summę c. 99. concl. 1 & Io. Azorius p. 1. inſtit. Moral, libr. 11. cap. 15. q. 4. rectius docent uotum

tum

Digitized by Google

tum de re minima, ſiue ſit pars tantum rei promiſſæ, ſiue tota rei materia obligare ſolum ad peccatum veniale. Ratio eſt, quia materia illius voti, quomodocunque ſumatur, eſt ſolum res leuis. Ergo votum de ea emiſſum obligabit ſolum ad veniale. Deinde votum eſt quædam lex, quam homo ſibijpſi ex propria voluntate imponit. Ergo non debet magis obligare quam ſi eſſet lex à Deo, vel ab eccleſia illi impoſita. Sed lex diuina, & eccleſiaſtica ex genere ſuo ad mortale obligans ratione leuitatis materiæ non obligat niſi ſub veniali: Ergo votum de re leui obligat tantum ſub veniali.

Ad rationem in contrarium reſpondetur, diſparem rationem eſſe inter votum, & iuramentum, in hoc enim, etſi res, quæ promittitur, leuiſſima ſit, niſi opere compleatur, Deus aſſeritur mendax, quæ eſt grauior iniuria, ſiquidem tam mendacium eſt quod circa rem leuem profertur, quã quod circa rem grauem, atque adeo grauitas periurij nõ tam perpenditur ex rei grauitate, vel leuitate, quam ex graui iniuria, quæ fit Deo, dum in teſtem falſi adducitur. Secus autem in voto in quo ſolum grauitas perpendenda eſt ratione materiæ, vnde ſi votum ſit de re minima, erit ſolũ peccatum veniale. Quod illud uero, quoad de excellentia religionis dicitur, reſpondetur, quod licet ex ea parte aliquam habeat excellentiam, quia tamen omnia, quæ ad religionem pertinent, non ſunt æqualis excellentiæ, dignitatis, & neceſſitatis, nihil mirum, ſi non omnia æque ſtricte obligent, vt conſtat.

Quod vero Sotus, Arragon, & Ioſeph Angles ex hac doctrina inferant, quod ſi quis promitteret dare quotidie vnum obolum pauperibus tunc quamuis quotidie non dando peccaret ſolũ venialiter; quando tamen perueniſſet ad materiam peccati mortalis, peccaret mortaliter, ſicut ille, qui furatur quotidie vnum obolum. Ratio eſt, quia licet priora peccata tantũ ſint veniali, vltimum tamen eſt mortale, vel ratione nocumenti, vel ratione grauitatis materiæ, quæ aufertur. Secus autem, inquiunt, dicendũ eſt, ſi aliquis promittat ſingulis diebus dicere unum Pater, & Aue, aut vnum Credo, & illud quotidie prætermittat, nunquã peccabit mortaliter, quia ſemper frangeret fidelitatem in re leui, & ex pluribus venialibus non poteſt fieri vnũ mortale. Hæc inquam illatio mihi nõ placet, & falſa eſt in hoc vltimo exemplo, vt recte notant Ludou Lopez. part. 1. inſtruct. conſcientiæ c. 42 & Greg de Valentia tom. 3. diſp 6. q 6. puncto 4. dub. 2. Emanuel Rodriquez part 2. Summæ c. 99. concl 1. Gabriel Vaſquez in 1. 2. tom. 1. diſput. 146 cap. 2. corollario 5. & Ioannes Azorius part. 1. inſtitu. Moral lib. 1 cap. 5. q. 3. Nam toties prætermitti poteſt leuis materia voti, vt iam ſit graue id quod eſt prætermiſſum. Non enim eſt ratio, cur peccatum ſit mortale prætermittere integrum Roſarium B. Virgin. v. g. & non ſit etiam peccatum mortale ei, qui promiſit quotidie dicere vnum Aue Maria, ſi omittat illud Aue Maria per cẽtum, & quinquaginta dies. Vnde ſicut in furto communiter tradunt authores, quod per vltimum etiam furtum alioqui leue completur ratio peccati mortalis contra iuſtitiam erga hominem; ita etiam in præſenti caſu dicendum eſt, quod quando omiſſio recitandi aliquid incipit eſſe grauis materia voti mortaliter peccatur contra religionem, & cultum Deo debitum. Eadem enim eſt ratio in illis, ac in iſto caſu noſtro. Tunc enim ſequens peccatum fit mortale in furto, quia peccata venialia præcedentia continuantur cum vltimo veniali, & faciunt vnum mortale; ſiquidem ex plurib. quorum materia continuatur, fit vna notabilis materia. Eodem modo in peccatis omiſſionis contingit, quod veniale ratione præcedentium fiat mortale, quando præcedentia continuantur cum illo vltimo, vnde fit, vt qui vouit quotidie recitare Pater & Aue, aut Symbolum, ſi pluribus diebus omiſit, tandem fiet ex continuatione mortale, vt dixi de furto. Qui enim vouit quotidie dicere Pater, & Aue, ſi hodie omittat, non tollitur eius obligatio, ſed vltra alio futuro tempore in dies fortiori in ratione implẽdum eſt, & hac ratione coniunguntur obligationes præteritæ cum alijs ſequentibus & quæ per ſe ſingulæ erant leuioris materiæ, coniunctæ materiam grauioris obligationis, & peccati mortalis continent. Quare ſicut qui promiſit dare quotidie per plures dies vnum obolum in eleemoſinam, tandem peccabit mortaliter omittendo per plures dies, quando perueniretur ad notabilem quantitatem, ut fatetur Sotus, ita etiam qui per plures dies omitteret recitationem ſymboli, eadem enim eſt vtriuſq. ratio. Si enim fit vnum mortale eſt, quia continuantur omiſſiones eleemoſinæ vſque ad notabilem quantitatem, quæ etiam ratio in omiſſione Symboli reperitur, vt ex dictis conſtat.

7 SECVNDVM DVBIVM eſt an ſi quis voueat recitare vnum Credo habens intentionem obligandi ſe ad peccatum mortale, omittendo peccet mortaliter? Reſpondeo fore peccatum mortale. Ratio eſt quia vnuſquiſque poteſt ſibi hanc legem imponere quicquid Sotus lib. 7. de iuſtit. quæſt. 2 art. 1. id neget, exiſtimans non eſſe ſitum in arbitrio vouentis obligare ſe ad mortale, vel veniale, ſed culpę qualitatem ex obiecto perpendendam eſſe. Id quod uerum non eſt, nam, vt de iuramento diximus, etiam periurium in materia leui eſt peccatum mortale. Vnde quamuis regulariter culpæ quantitas ex materiæ quantitate menſuranda ſit non eſt tamen ratio, cur vouens ad peccatum mortale ſe non obligare poſſit.

8 TERTIVM DVBIVM eſt, an fractio uoti ſit ſpeciale peccatum, atque adeo an aliquando ſit duplex peccatum violare votum? Reſpondeo, ſi votum ſit de bono ſupererogationis, id eſt, ieiunij non alias præcepti, eius uiolatio, & fractio unum eſt ſpeciale peccatum ſacrilegij ſeu infidelitatis erga Deum. Ratio eſt, quia tunc ſolum uiolatur uotum, atque adeo vnius tantum virtutis rectitudo, ſ. rectitudo religionis debita ex voto violatur, & conſequenter unum ſolum ſpeciale peccatum committitur. Sin uero uoto uotum fiat de bono opere poſito alias in præcepto, ſ. de ieiunando in quadrageſima, de non fornicando, &c. tũc duplex peccatum in vno actu committitur ob duplicem deformitatem, quæ in eo cernitur, atque adeo circunſtantia hæc mutans ſpeciem peccati neceſſario confitenda eſt, cum habeat ſuam particularem malitiam, & ſit contra deſtinatum præceptum uoti, quo vouens ſe obligauit, unde non erit ſatis dicere ſe non ieiunaſſe in quadrageſima, aut fornicatum eſſe, ſed etiam circunſtantiam uoti appoſiti confiteri tenetur. Sic Caiet. 2. 2. q. 88 art. 5. Sotus lib 7. de iuſt q. 2. ar. 3. Armilla in uerb uotũ. §. 15. Nau in Manu. c. 12. nu. 34. uerſic. 2. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 88. artic. 5. in fi. Grego. de Val. to. 3. diſp. 6. q. 6. puncto. 4 dub. 1. Ludo. Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ c. 43. uerſi. qui uouit, & Gabrelis Supplementum in 4. d 38. q. 1. art 2. litera D quicquid Tabiena in uerb. uotum. 1. § 2. contradicat: prædicta etiam intellige etiamſi quis in genere uotum emiſit, ſe non peccaturum mortaliter. Neque tamen per hoc uolumus quemlibet chriſtianum, dum peccatũ aliquod mortale committit contra aliquod præceptum, duplicem cõmittere peccati deformitatem, alteram uoti emiſſi in baptiſmo, alteram præcepti; ſi quidem improprie omnino, ut c. 12. dub. 1. expoſuimus, emitti dicitur uotum in baptiſmo, quando baptizatus renũtiauit diabolo, & pompis eius nihilominus tamen negandum non eſt, quin ceteris parib. grauius peccet fidelis, quam ſi fuiſſet infidelis, ut patet ad Heb. 10. *Quanto putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit*, &c. ex Tabiena ubi ſupra. Quod idem dicendum eſſe puto de eo, qui poſt acceptam abſolutionem iterum peccat mortaliter. In neutro tamen caſu additur noua deformitas quamuis firmiter proponat penitens in confeſſione ſe emendaturum uitã ſuam non tamẽ id uouet. Vnde fit, ut nunquam niſi in aliquo caſu id iure præciperetur, an ducendus ſit penitens ad iurandum, & uouendum in poſterum ſe uelle abſtinere a peccatis propter periculum iterum grauius peccandi ob uiolationem uoti.

9 QVARTVM DVBIVM eſt, an toties peccatum nouum committatur, quoties uotum frangitur? Huic difficultati Nauar. in Manual cap. 12. num. 59. uerſ. 8. & Emanuel Rodriquez par. 2. Sum. capit. 99. concl. 9. Reſpondent toties peccare, quoties uiolat uotum. Ceterum melius reſpondetur diſtinguendo cum Paludano in 4. diſt. 15. quæſ 4. artic. 5. in fin. & diſtinct. 38. quæſtio 3. articul. 4. concl. 2. Gabr. ibidem. quæſtio. 1 articul. 3. litera M. ang uerb ...

Digitized by Google

tum. 3.§.27.S.Ant.par.2.tit.11.c.1.§.3 Sylueſtro in uerb. uotum.2.q.20.uerſic. Tertium,& Tabiena uerb.uotum.3.§.8.Quod ſi uotum ſit affirmatiuum,puta,uouit,quis ieiunare,in hoc caſu,cum ita fractum ſit uotum prima uice ut nequeat amplius obſeruari,peccabit ſolum ex vi voti, prima.ſ.vice,non ſecũda,aut tertia uice comedens,dummodo id faciat ſine contemptu,quaſi reputans ſibi impoſſibile plus illo die ieiunare;ſecus ſi ex contemptu, puta, quia etiamſi poſſet ieiunare,non faceret,& ſimilia;id quod votum eſſe limitat Sylueſter in voto ſecreto ieiunij,ſecus aũt ſi violaſſet ieiunium eccleſiæ, quia propter hoc non liceret ei extra horas conſuetas comedere in ſcandalũ aliorũ. Sin vero votum erat negatiuũ,puta,de non bibendo vinũ, de non comedendo,&c.tunc toties peccat mortaliter, quoties bibit,aut comedit,quod procedit,ſiue votum hoc fuerit perpetuum ſiue temporale, cum enim tempus voti nõ finiatur prima vice,ſed adhuc vlterius duret obligatio, cõſequenter peccat non minus ſecunda, quam prima uice contrafaciendo,vt & Ludou.Lopez p.1.inſtr.conſ ca. 45. poſt Nauarrum ſibiipſi contrarium in Man. c. 12.nu. 53. verſ.23.annotauit,eſt enim obligatus nũquam bibere, aut comedere illo die,&c.quod intelligitur, quando certum tempus,puta,diem Sabbati,aut talem uigiliam ſibi præfixit non bibendi vinum,aut non comedendi talẽ cibum ſiue ad tempus ſiue in perpetuum. Nam ſi emiſſum eſſet votum ad tempus,aut diem incertum,puta,huius hebdomadæ,menſis,anni &c.non erit peccatum hac,vel illa die hebdomadę,menſis,aut anni bibere,niſi forte eſſet vltima dies hebdomadæ,menſis,aut anni,tunc enim bibẽdo peccaret,ex S. Antonio.2.par.tit.11 cap.2.§.3. Sylueſt. verbo. votum.2.q.20.in fine,& faciunt quæ tradunt Caiet.2.2.q. 88.art.3.ante finem,& Naua.in Man c.12.num.41. vnum autem annotandum eſt ex Palu.in 4.d.38.q.3.art.4.conc. 5.& Gab.ibi artic.3 litera M.§ Ex illo poteſt ſumi.& Ioa. Azorio par.1.inſtit. Mor.libr.11.c.20.dub.7.quod qui vouit certa die non bibere vinum, nihilominus celebrando poteſt ad ablutionem vinum,non aquam infundere, quia in tali voto excipi intelligitur vſus,& conſuetudo eccleſiæ in hac re;arg.capit.Ex parte de celebr.Miſſar. atque adeo interpretari debet votum de non bibendo vinum illa die extra Miſſæ celebrationem. Quod aũt dictum eſt peccatum eſſe frangere votum,intelligendum eſt, quando quis ſcienter violat votum,aut etiam ex negligentia,& obliuione vincibili,& culpabili,ex eo quod debitam diligentiam non adhibuerit;vt voti emiſſi recordaretur, ſecus autem ſi ex obliuione inculpabili,& inuincibili illud violaret, ex Nauar.in Manual.capit.12.numer.59. Cordoba de caſibus conſcien.q.40.& Emanuel Rodriquez par.2. Sum.c. 99 concl.9.

10 DVBIVM QVINTVM eſt, an grauius peccatum ſit frangere votum ſolemne, quam ſimplex? circa eandem materiam? Reſpondeo: primo certum eſt grauius peccatũ eſſe votum ſolemne,quam ſimplex frangere,ratione ſcandali,quod contingere ſolet. Secundo, Grauius etiam eſt abſolutè,& remota ratione ſcandali: ſic S. Tho 2.2. q 88. art.7.ad 1.& quæſt.189.art.8 ad 3. Sotus li.7.de iuſt. q 2. art.5.ad primum & Nau in Manual.cap.12.num 32.uerſic.13. Ratio eſt, quia votum ſolemne obligat ſicut traditio,votum autem ſimplex tantum ſicut promiſſio. Et confirmatur,quia vt præfati authores tradunt, & certum eſt, votum ſolemne quo ad Deum plus, & firmius obligat de ſe, & conſequenter eius violatio grauius peccatum erit. Nec obſtat c. Rurſus. Qui clerici. vel vouentes. vbi Cæleſtinus Papa III.affirmat, *ſimplex votum non minus obligare apud Deum, quam ſolemne* id.n.ex S.Tho.2.2 q.88 art.7. ad primum,& Soto in 4.d.38 q.1 art.2. ad primum, & Gloſſa in d.c.rurſus,in verb. Apud Deum. intelligendum eſt,quantum ad hoc,quod vtriuſque voti tranſgreſſio ſit peccatum mortale,quamuis unus minus peccet alio.

11 SEXTVM DVBIVM eſt,an grauius peccatum ſit frangere votum quam iuramentum,ſeu quod idem eſt,an arctius ſit vinculum voti,quam iuramenti? Io.Maior.in 4.d. 38.q.5.in fine,& Michael à Medina lib.5.de continentia. c.23.docent arctius eſſe vinculum iuramẽti,quã voti,& in hanc potius partem inclinat Grego.de Valen.to.3. diſpu. 6.q.7.puncto.4. Ratio eſt,quia uotum etiam nonnũquam iuramento confirmamus,& non ecõtra. Ergo ſignum eſt iuramentum arctius ligare,quam uotum.

Alij uero,ut S.Tho.2.2 q.89.ar.8. Richard.in 4. diſtin. 38 artic.5.quæſt.2. Syl.uerb iuramentum.4.q.5. Tabiena. uerbo Iurare §.Decimoſeptimo. Sotus li.8.de iuſtit.qu. 1. art.8. Nauar.in Manu cap.12.num.32.uerſi. Tertio. Petrus de Arragon.2.2.q.89.ar.8. Ioannes Azorius p.1.inſtit. Moral lib.11.c.15.qu. 1. econtra affirmant grauius peccatum eſſe ex ſe,& ſua natura frangere uotum, quam iuramentum,& arctius eſſe uinculum uoti ex ſe,& ſua natura, quã iuramenti. Ratio eſt quia uotum ex ſua natura dicit promiſſionem factam Deo,iuramentum autem per ſe,& immediate non fit Deo,ſed homini. Atque ita ex parte eius, cui fit obligatio arctior,& maior eſt obligatio uoti, quam iuramẽti. Deinde quãuis utrinſque,id eſt,tã iuramenti quã uoti obligatio,ex aliquo diuino cauſetur,(quo ſenſu intelligendi ſunt Canoniſtæ dicentes uotum, & iuramentum pari paſſu currere,ut Panorm in c.1.& in c.ſi uero.de iureiur.) longe tamen aliter,ſiquidem obligatio uoti oritur ex fidelitate quam Deo debemus, in obſeruandis promiſſis ei factis: obligatio autem iuramenti oritur ex reuerentia, quam ei debemus,ut ſ.uerum faciamus eſſe id, quod ei promittimus. At uero maior eſt ex ſe fidelitas, quam reuerentia,quæ alicui debetur, imo in infidelitate continetur irreuerentia,& non econtra infidelitas in irreuerentia, unde grauius peccatum ex ſe erit uoti, quam iuramenti uiolatio. Dixi *ex ſe, & ex ſua natura*, quia ſi de eadem re fiat non ſolum uotum,ſed etiam iuramentum, tunc ſine dubio arctius eſt uinculum utriuſque ſimul, quam unius tantum,eſt enim uotum iuratum, atque adeo ineſt ratio obligationis utriuſque ſcilicet tam uoti,quam iuramenti. Deinde fieri per accidens poteſt, ut grauius peccatum ſit frangere iuramentum homini factum, quam frangere uotum Deo factum u.g.grauius peccatum eſt frangere iuramentum ſoluendi homini decem millia aureorum, quæ illi ex iuſtitia,& iuramento debentur,quam frangere uotum factum Deo de dando eleemoſinam decem aureorum. Ceterum ex ſe,& natura rei ceteris paribus, aut parum plus aucta materia iuramenti,maior eſt uoti, quam iuramenti obligatio grauiuſque peccatum erit uotum, quam iuramentum uiolare.

Nec ualet ratio in contrarium, ut optime notat S.Tho. 2.2.q.89. art. 8. ad ſecundum nam iuramentũ adhibetur uoto,non quaſi aliquid firmius,ſed ut per hæc duo uinculà maior firmitas habeatur adeo ut diligentiores ſint homines ad promiſſa adimplenda, quo pluribus ſe uinculis obligatos conſpiciant. Sicut ſi quis aliquid Petro debeat, unum ſolum iure & nomine, & deinde idem ipſum alio titulo,& quamuis minori debeat, arctius Petro obligatur, quam ſi uno tantum titulo obligaretur, non quia uinculũ ſecũdũ ſit maius primo,ſed quia pluribus uinculis aſtrictus tenetur. Quod uero eccleſia maiorem uim faciat in iuramento, quam in uoto,ex eo quod iuramentum metu factum non annullet,ſicut irritat uotum metu factum, non probat arctius eſſe uinculum iuramenti, quam uoti, ſed quia cum ex natura rei tam uotum, quam iuramentũ ex metu factũ,aptũ natũ eſſet inducere obligationẽ, eccleſia uoluit ut uotũ ex metu emiſſum eſſet nullum,& non iuramentũ quia maius eſt periculum peierandi, eo quod frequentius fit iuramentum,quã uotum,ut Pan.in c. ſi uero. de iureiur. Ang.in uerb. iuram.5.§.11. Tabien.in uerb. Iurare.§.Decimoſeptimo, & Petrus de Arrag. 2.2.q.89. art. 8.ad ſecundum docte ſubtiliterque annotarunt.

12 SEPTIMVM DVBIVM eſt,an ſicut eſt peccatũ mortale ex gñe non adimplere uotum,ita ẽt ſit peccatum mortale penitere uoti? De hac re legendi ſunt S. Th.2.2.q.88 ar. 6.ad 2.Caie.& Petr.de Arrag ibi in fine Palud.in 4.d.38. q.5.ar.1.cõcl.3. Sylu.uerb.uotum.2.q.20. Ang.uer.uotum. 3.§.13. Tabiena in uerb uotum.3.§ Quarto. Sotus li.7. de iuſt.q.2.ar.4.in fin. Nau in Manu.c.12.nu.54.uerſi.24. Sũma Corona p.3.tract.de uoto.nu 4. Ioſeph Angles in florib 4.ſen.in quæſt.de uoto.ar.5. Gregor.de Valen.tom. 3. diſpu.6.q.6.puncto.3.in fin. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd.p.2.libro 3.cap. 28. Ludou.Lopez p.1.inſtruct.

conſc.

conſc.cap.5.§.Non eſt idem. Emanuel Rodriquez par.2. Sum.c.99.concl 4.& Io Azo.p.1.inſt.Mora.lib.11.ca.15. dub.vI.qui omnes communiter docent nõ eſſe peccatum mortale. Ceterum cum res hæc adeo vtilis ſit, & in praxim quotidianam veniat, quid de hac re ſentiendum ſit, in particulari explicare oportet.

Primo igitur qui ita pœnitet de voto, vt intendat illud non adimplere, ſine dubio peccat mortaliter, *loquendo regulariter*. Ratio eſt, quia talis intentionem habet peccandi mortaliter. Dixi, *regulariter loquendo*, quia ſi votum eſſet de re leui, ſolum erit veniale. Sicut enim tranſgreſſio voti in re leui ſolum veniale peccatum eſt, vt diximus, ita etiã pęnitentia illius cum animo non adimplendi veniale tantum erit.

13 *Secundo*, qui ita de voto facto pęnitet, vt tamen propoſitum habeat illud adimplendi, non peccat mortaliter. Ratio eſt, quia cum vouere non ſit de neceſſitate ſalutis; Ergo nec pęnitere, quod vouerit, erit peccatum mortale, cum actus ille non ſit contra vllum præceptum. Id quod maximè procedit, quando quis ex voto cognoſcit ſe impeditum eſſe ab aliquo bono opere maiore. Immo fieri poteſt, vt pęnitentia aliqua circumſtantia ita cohoneſtetur vt nullum ſit peccatum, vt v.g. ſi quis pęniteret voti ſolemniter emiſſi, quia habet parentes neceſſitate oppreſſos, quibus extra religionem liberius ſubuenire poſſet: talis enim voliito propter circumſtantiam illius boni finis non eſt peccatum, ſed potius actus meritorius, dummodo poſtea votũ adimpleat, & propoſitum non adimplendi nõ concipiat. Intelligendum autem eſt hoc dictum de pęnitentia circa *vota non ita magna, & temperanea*, vt ſunt ieiunare, carnibus tali vel tali die abſtinere, talem eccleſiam viſitare, pſalmos recitare, Roſarium B.Virg dicere, & huiuſmodi; De iſtis enim pęnitere, cum animo tamen adimplendi, regulariter loquendo nõ eſt peccatum, ſi ſufficiens cauſa pęnitendi adſit, puta, ſi illorum adimpletio impedimentum ſit alterius boni melioris, puta, dum votum ieiunij aut ſimiles à ſtudio, à Concione, a lectura in beneficium publicum aut ab alio charitatis opere maioris fructus hominem reuocat; Dixi, *circa bona non ita magna*, quia pœnitere hoc modo de votis eſſentialibus & perpetuis ipſius religionis, puta, caſtitatis, obedientiæ, paupertatis, aut alijs ita magnis, ſemper eſt peccatum veniale graue propter periculum, cui homo ſe exponit, niſi conetur eam pœnitudinem depellere. Et ratio eſt, quia nunquam ferè, regulariter loquendo, dari poteſt cauſa ſufficiens, propter quam melius eſſet iſta vota non emiſiſſe.

Tertio pœnitere de voto, quantum ad opera, quæ quis ex voto fecit, præſuppoſito adhuc voto, ideſt pœnitere ſe feciſſe & obſeruaſſe illa opera, ad quæ ratione voti tenebatur, peccatum mortale eſt. Stante enim tali voto opera illa ita ſunt ad ſalutem neceſſaria, vt ſine eorum obſeruatione ſalus æterna acquiri nequeat; vnde pęnitere de adimpletione eorum, idem eſt ac pœnitere de operibus ad ſalutem neceſſarijs, quod ſine dubio ex genere ſuo peccatum mortale eſt. Ceterum ſi quis doleat de bonis operibus factis ex voto, non tamen præſuppoſito voto, vt cum quis dolet ſe profeſſum eſſe, & tot annos in religione vixiſſe, nihil curans an huiuſmodi operibus caruiſſet, qui dolor proprie non eſt de voti obſeruatione, ſed de applicatione animi ad votum, ſolum peccat venialiter. Poſtquam enim quis bona fecerit, non poteſt citra culpam illorum pęnitere.

Quarto, opus factum ex voto cum illa triſtitia, & pœnitudine, dummodo adſit propoſitum adimplendi votum, quamuis non habeat illam excellentiam meriti, quã alioqui habuiſſet, ſi prima illa voluntas, qua quis vouit, adhuc vigeret, adhuc magis meritorium eſt, quam ſi non fieret ex voto. ſic S. Thom 1. 2. quæſtio. 88. artic. 6. ad 2. Palud in 4. diſtinct 38. quæſtio. 1. articu. 1 concl. 3. Petr. de Arragon. 2.2. quæſtio. 88. artic 6 in fin. Et Emanuel Rodriq par. 1. Summ. cap. 99 concluſ. 4. Ratio eſt, quia impletio voti eſt actus religionis, quæ eſt potior virtus, quam abſtinentia, v.g. cuius actus eſt ieiunare: vnde ieiunium ex voto factum etiam cum aliqua triſtitia magis meritorium eſt, quam illud, quod non fit ex voto: ſtudendum tamen ſummopere eſt huiuſmodi triſtitiã depellere ne, ſi nimium pęnitudo creſcat, in periculum incidat frangendi votum.

14 DVBIVM OCTAVVM eſt, an promiſſio abſque ratione debiti præcedentis, aut iuramento, teſtibus, & ſcriptura, quæ dicitur nuda, & ſimplex, facta homini, obliget ſub peccato mortali? vt v.g. cum quis ſpontaneè & ſimplicibus verbis aliquid amico promittit, & pollicetur. Si enim promiſſio facta ſit cum iuramento, aut cum alijs circumſtantijs requiſitis ad ita obligandum in foro exteriori, vt promittens compelli poſſit ad eius obſeruantiam, aut ſi facta ſit homini ratione debiti præcedentis, vt ſi quis promittat puellæ eam ducere, vel ratione ſponſaliorum, vel alterius debiti, dubium nõ eſt, quin ex genere ſuo obliget ad ſui obſeruantiam ſub reatu peccati mortalis. Niſi enim obligarent tales promiſſiones ex genere ſuo ad mortale, violaretur omnis ſocietas inter homines, periret amicitia humana, atque iuſtitia. Item cum promiſſio actus voluntarius, & gratuitus ſit, ideo quicquid repugnat gratuitæ ſeu voluntariæ promiſſioni, tollit obligationem adimplendi promiſſum: vnde ſi quis vi, metu, aut dolo promittat aliquid, cum promiſſio non fuerit gratuita, quamuis fuerit voluntaria, loquendo de voluntario mixto, non tenetur obſeruare promiſſum. Non enim exigit morum honeſtas, vt gratuita fiãt coactè; nec honeſtati cõuenit, vt quis ex iniquitate reportet cõmodum ſibi, aut ſuis; reportaret autem aliquo modo, ſi coactus vi metu, aut dolo promiſſum adimplere teneretur. Dixi aliquo modo quia licet ſic acceptum reſtituere teneretur in conſcientia iuxta ea, quæ c.6 dub.3 in fi. annotauimus, ad tempus tamẽ poſſideret rem acceptam, id quod vtile illi aliquo modo eſſet. Et hæc omnia certa ſunt ſolum ergo difficultas eſt an ſimplex promiſſio ſponte facta alteri, ex genere ſuo obliget ad mortale intelligendo dummodo id, quod promittitur bonum & licitum ſit, & reliquæ adſint circumſtantiæ.

In hac re Caiet. 2.2. q.88. art. 5. verſic. ſciendum ſecundo. & q. 113. ar 1. dub 4 & in Sum. verb Perfidia exiſtimat promiſſionem ſimplicem homini factam obligare quidem ſub peccato ad ſui obſeruantiam, non tamen ad peccatum mortale ex genere ſuo. Ratio eſt, quia promiſſionis obligatio (vt ipſe putat) ad aliam virtutem non pertinet, quam ad *veritatem* ideſt verum dicere, quæ eſt virtus moralis; vnde non adimplere promiſſum ex genere ſuo nihil aliud eſt, quam mendacium, quod ex obiecto nõ eſt mortale, niſi aliunde fiat pernicioſum, & contra charitatem: confirmari poteſt hæc opinio ex S. Th qui in 2.2. q. 88. ar 3. ad 1 ait, *hominem homini obligari ex qualibet promiſſione ſecundum honeſtatem*, quaſi ſignificare velit, obligationem, quæ conſurgit ex promiſſione, non pertinere ad iuſtitiam, ſed ſolum ad honeſtatem moralem, qua quis promiſſum adimplere tenetur. Deinde legatum eſt quoddam promiſſionis genus, & tamen dum viuit teſtator, ſemper mutare poteſt teſtamentum ſuum, nec tenetur ſoluere legatum; ſignum ergo eſt, quamlibet promiſſionem ex genere ſuo non obligare ſub mortali. Ceterum in hac re quid ſentiam, ſequentibus propoſitionibus breuiter exponam.

15 *Prima propoſitio*: omnis promiſſio iuſta & honeſta, etiã ſimplex, ad ſui obſeruantiam obligat ſaltem ſub peccato veniali. Hæc propoſitio certa eſt, & ab ipſo Caie. vbi ſup. conceſſa. Ratio eſt, quia ex promiſſione tenetur quis in conſcientia verum facere dictum ſuum, hoc eſt, adimplere promiſſum alias mendacium committit id quod peccatum ſaltem veniale eſt. Hoc enim dictat ratio naturalis, & oppoſitum eius manifeſtè nocet tranquillitati, & bono communi humanæ ſocietatis: vnde S. Th. 2. 2. q. 88. art. 3. ad 1. docet, hominem obligari homini ex qualibet promiſſione naturaliter; & 2.2. q. 110. ar. 3. ad 5. docet eum, qui non adimplet promiſſum, infideliter agere, eo quod animum mutat. Qui enim promittit, dat fidem alteri, frangere vero fidem eſt contra ius naturæ. Ergo ſaltem peccatum erit veniale.

16 *Secunda propoſitio*: Omnis promiſſio ſimplex, vera, deliberata, voluntaria, rei licitæ, poſſibilis, notabilis, immutato manente rerum, & perſonarum ſtatu, facta homini,

Digitized by Google

ex genere ſuo ſub mortali obligat. Sic Syluester in verb. pactum.q 4. Angel verb eod. §.4. Tab verb. pactum. § 2. Sotus lib 7. de iuſt. quæſt. 2. art. 1. Petr. de Arrag. 2. 2. q 88. artic. 3. Michael Salon in 2. 2. p. 1. q. 5. de dominio artic. 3. dub. 1. Gregor de Val tom. 3. diſpu. 6 q. 6. pun. 1. Ioſeph. Angles in florib. 4 ſen. in q de voto. art 2. difficul. 3. Nau. in Man. c. 18 num. 7. & Lud. Lopez p. 2. inſtruc. conſcien. cap. 30 Eman. Rodriquez p. 2. Sum c. 27. Corduba tract. de caſib. conſcien caſu 156. & Emanuel Sà in Aphor. in verbo, promiſſio, & alij communiter. Quæ propoſitio primo in communi probanda eſt, deinde explicanda. Ratio igitur, cur promiſſio ex genere ſuo adhibitis debitis circunſtantijs obliget ad mortale, eſt, quia obſeruantia promiſſionis non ſolum pertinet ad veritatem moralem, qua præcipimur dicere verum vt falſo putat Caiet. ſed etiam ad iuſtitiam commutatiuam, qua tenemur reddere debitum ei, cui fuit promiſſum, poſtquam enim aliquid eſt promiſſum, iam eſt debitũ ſed iuſtitia ex genere ſuo obligat ad mortale. Ergo & promiſſio ſimplex. Minor eſt manifeſta; Maior autem probatur, quia cum promiſſio ſit ad alterum, non pertinet ſimpliciter ad virtutem veritatis moralis, ſed reducitur ad commutatiuam iuſtitiam. Non enim in promiſſione ſolum aliquid dicitur, ſed etiam fides alteri aſtringitur, quæ ſanè fides teſte Cicero. in offic. lib. 1. ipſiſſimum eſt iuſtitiæ fundamentum. cui fidei omnium hominum pacta, & conuentiones nituntur. Et confirmatur hæc ratio; Quia aliàs cederet in maximum Reip. detrimentum, perirétque conuictus humanus, & fides, ſi ſibi perſuaderent homines in promiſſis frangere fidem, & verba dare non eſſe genere ſuo pluſquam veniale, vnde Liu. 3. deca lib. 3. dicit, *Niſi fide ſtet Reſpublica, opibus non ſtabit*, Quæ omnia clariora fient, dum propoſitionis verba perpendamus.

17 *Primo* enim, vt obliget promiſſio ſimplex, debet eſſe vera, hoc eſt, cum animo ſe obligandi facta, nemo enim ex promiſſione obligatur, niſi animum habuerit ſe obligãdi, ſic S. Thom. 2. 2. quæſt. 110. arti. 3. ad 5. facit c. literarum, de voto, & l. obligationum 1. ff de act. & obl. Ang. Syl & Tabie. locis proxime citatis Nau. in Man. c. 18 nu. 6 Lud. Lopez p. 2. inſtru. confeſ. c. 30, concl. 4. Ioſeph Angles q. de voto ar. 2. diffic. 6 concl. 6. Eman. Rodriquez p. 2. Sum ca. 27. concl 3. Ratio eſt; quia potiſſima vis obligandi naſcitur ex intentione, vnde ex defectu intentionis non conſequitur obligatio. vnde quidam, dum obligatiores ſe reddere velint, ſimul cum promiſſione iuramentum adhibere ſolent. Quaſi alias exiſtimantes ſe non obligatos ſeruare promiſſionem eo quod non videntur habuiſſe animũ ſe obligandi. Atq. hac etiam de cauſa ij, quibus aliqua fit pollicitatio ſtatim iuramentum promiſſionis confirmatorium exigunt, alias parum ſe putant conſecutos, quandoquidem alias vt dici ſolet.

Pollicitis diues quilibet eſſe poteſt.

Quare diligenter perpendere debet confeſſarius, an qui promiſit, animum obligandi ſe habuerit, nec ne, vt Lopez, & Rodriquez vbi ſupra monent, vnde qui fictè promittit, ideſt, verbis tantum pollicetur, animo autem, & intentione ſe obligandi caret, non fit reus in conſcientia obligationis promiſſi, ſed tenetur ſolum pœnitere de diſſimulatione id quod Rodriquez, & Ioſeph Angles verum eſſe docent, etiamſi iuramento illud promiſerit. Ratio eſt, quia radix obligationis, ſcilicet voluntas ſe obligandi, defuit. Ceterum in hoc caſu pro maiori ſecuritate conſcientiæ, & reuerentia debita iuramẽto petenda eſt ab ordinario, aut alio habente poteſtatem relaxatio a iuramento. Addunt autem Ang. Syluest. & Tabiena vnam limitationem, in qua volunt promiſſionem ſimplicem ſine tali animo factam obligare in conſcientia, ſcilicet, quando ſubeſſet cauſa, quæ ad hoc obligaret de neceſſitate præcepti; puta. promiſit quis patri ſuo veſtem, qui moritur ex frigore, tenetur enim tunc quamuis animum ſe obligandi non habuerit. At vero hæc limitatio ad rem non facit, quia tunc nõ tenetur ex vi promiſſionis. ſed ex lege naturali, & diuina, qua tenetur ſuccurrere patienti extremam neceſſitatem, quæ lex multo magis obligat filium in ordine ad patrem, vt conſtat.

His addendum eſt, quod licet talis promiſſio ſine animo obligandi ſe facta in conſcientia non obliget. fictio tamen illa nonnunquam peccatum mortale erit, quando, ſcilicet alicui notabiliter nocet, aut nocere intendit, ex Nauar. vbi ſupra.

Secundo debet eſſe deliberata, & voluntaria, quia ſine deliberatione facta non obligat, illa autem requiritur, & ſufficit deliberatio, quæ requiritur ad votum, & quamuis ſit deliberatè facta, ſi tamen metu, aut dolo facta ſit, non obligat, vt diximus ſupra ex Caietan. Tabiena, & Naua. vbi ſupra, numero 7. niſi adſit iuramentum, iuxta ea quæ diximus cap. 6. dub. 3. in fin ex S. Thom. 2. 2. q. 89. artic. 7. & alijs.

Tertio debet eſſe rei licitæ, quia ſi promiſit, quod de ſe erat illicitum, quamuis promittendo peccauit, mutando tamen propoſitum bene facit. arg. cap ſi publicis, & cap. in malis. 22. q 4. vbi dicitur, In malis promiſſis reſcinde fidem, & infra. Impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur. Ang. Syl & Nau. vbi ſupra.

Quarto debet eſſe rei poſſibilis, quia ſi promittenti ſit impoſſibile, vel perniciosũm, vt ſi promiſit pecuniam, quã poſtea ob infortunium reddere non poteſt, non tenetur ſeruare promiſſum, cum ad impoſſibile nemo teneatur, arg. l. impoſſibilium, ff. de reg iur. & Reg. nemo. de reg. iur. in 6.

18 *Quinto* debet eſſe rei notabilis, paruitas enim materiæ excuſat a mortali, ſicut in furto, & alijs rebus, ita etiam in adimplendis promiſſis: alias ſi promiſſum non impleat in re graui, aut defectus impletionis promiſſi cedat in notabile damnum. & detrimentum alteri, non ſolum ex eo, ꝙ caret re promiſſa, ſed etiam quia deluditur in defectu promiſſionis grauiterque offenditur in propria fama, vel bonis, quia neceſſe eſt decoquere ſubſtantiam, fidemque creditoribus frangere, quia ſibi fides data eſt violata, tunc culpa mortali non vacat, talem non impleſſe promiſſionem, dummodo ab eius impletione nulla rationabili ex cauſa ſit excuſatus, vt v. g. ſi quis promittat alicui ſuccurrere primo mane inchoato bello, & non ſeruat promiſſum. Similiter ſi quis promittit ſe tenere aliquid ſecretum, quod magni refert, ſi reuelaretur. Item ſi medicus promittat periclitanti infirmo ſubuenire, ex cuius defectu interim infirmus, aut moritur, aut notabilem læſionem patitur. Sic & ſi aduocatus pollicitus eſt patrocinari Petro in iudicio atque ideo Petrus alium ſibi patronum non parauit, niſi aliunde excuſatus ſit, vt infra dicemus. Aut ſi quis fidem fecit puellæ de largiendo ei pro dote, qua ratione cognatus promiſſionis conſcius deſtitit illam dotare qui promiſſum non adimplet. mortaliter peccat, niſi aliqua rationabili ex cauſa excuſatus ſit, vt paulo poſt exponemus. Addunt etiam Caiet in Sum. verb perfidia & Lud. Lopez p. 2. inſtruc conſ. c. 30 concl 6. tũc etiam eſſe peccatum mortale non ſeruare promiſſum, quando materia promiſſionis ea præponderat grauitate, vt quotieſcunque in foro exteriori, iureque ciuili contra pollicitationem huiuſmodi intentaretur actio, reus promiſſi pronuntiaretur, tunc enim etiamſi ad iudicium exterius non vocetur, mortaliter peccat non adimplendo promiſſum, quandoquidem tunc conſequitur obligatio ex iuſtitia. & in materia graui.

19 *Notandum* autem eſt circa hanc particulam ex Ludo. Lopez vbi ſupra concluſ. 3 § Tertio requiritur materiam omnem furti mortalis non eſſe ſufficientem materiam promiſſionis obligantis ad culpam mortalem, ſiquidem nulli dubium eſt, quin decem argentei ſint ſufficiens materia peccati mortalis furti, & tamen promiſſio decem argenteorum non inducit obligationem culpæ mortalis: id quod limitandum cenſerem niſi ex defectu ſolutionis, ſeu adimpletionis promiſſi alter notabile damnum pateretur. id quod rarò accidere ſolet, promiſſio autem centum argenteorum obligat ad mortale, vt conſtat.

Sexto, Immutatus eſſe debet ſtatus rerum, & perſonarum, hoc eſt, ad hoc, vt ſimplex promiſſio in conſcientia obliget. perſonæ, & res in eodem ſtatu eſſe debent tempore adimplendi promiſſum, in quo erant, quando facta fuerat promiſſio. Si enim facta ſit magna mutatio in ſtatu

per-

Digitized by Google

perſonæ, negotijſque contingentibus a tempore promiſſionis, non tenetur quis adimplere, quod ſic promiſit. Sic S. Thom. 2.2.q.88.artic.1 & q.113.artic.1. in fin. Ang. Syl. & Tabiena locis proximè citatis, in verb. pactum. Sot. li. 7. de iuſt. q.2. artic.1. Petr. de Arrag. 2.2.q.88. artic.3. Nau. in Manua. cap.18. num.7. Lud. Lopez p.1. inſtr. conſc. cap. 30. conclu.2. Ioſeph Ang. q. de voto. artic.2. diffic. 3. concl. 5. & Rodriquez p.1. Summæ. cap.27. concluſ.1. Ratio eſt, quia obligatio promiſſionis oritur ex intentione promittẽtis. Non eſt autem probabile promittentem in caſu tantæ mutationis ſe obligare voluiſſe; qua mutatio, ad hoc vt non obliget, arbitrio boni, & prudentis viri relinquenda eſt, habita ſemper ratione intentionis eius, qui promiſit, an ſcilicet promiſiſſet, ſi mutationem hanc præſciuiſſet, & aduertiſſet. Et quamuis Victoria & Canus hoc procedere putent, etiamſi iuramento confirmata fuiſſet promiſſio alij tamen, vt Lopez & Rodriquez vbi ſupra, ſecurius eſſe docent in hoc caſu mutationis petere relaxationem iuramenti promiſſorij ab ordinario, & hoc cum ob maiorem conſcientiæ ſecuritatem, tum ob reuerentiam debitam iuramento, immo in dubio id omnino neceſſarium eſt.

20 Hinc infertur primo, non eſſe ſeruandam promiſſionẽ; quando id quod promittitur vel ſit inutile, aut nociuum ei cui promiſſio facta eſt; vt ſi quis promiſiſſet alicui enſem, & interim efficitur furioſus, vel quando promiſſionis obſeruatio facta ſit magis nociua promittenti quam eſſet vtilis ei, cui ſit promiſſio, vt ſi quis promiſiſſet ſe aditurum aduocatum in cauſa eius cras, & accidit proprij filij infirmitas exigens paternam curam, & præſentiam.

Secundo, non tenetur ſeruare promiſſum, quando promittenti ſit impoſſibile, aut pernicioſum, vt ſi quis promiſiſſet alicui dotare hinc ad annum illius filiam, & interim tanto eſt affectus infortunio rerum ſuarum, vt extra ſtatum & ordinem illum ſit in quo promiſit, conſtat enim quod non promiſiſſet in tali ſtatu. Et ſimile eſt de his, qui promittunt ire aliquo & poſtmodum maiora vrgent.

Tertio, non tenetur adimplere promiſſum gratuitum, ſi tempore promiſſionis erant amici, & poſtea adimpletionis tempore ſunt inimici, aut is cui promiſſio facta ſit ſigna ingratitudinis exhibuerit, ex Soto Ioſeph Ang. & Aragon. vbi ſupra: aut ſi quam ducere promiſit, poſtea fornicata ſit ex Nauar. loco proxime citato, arg. cap. Quemadmodum. de iureiur. Hinc Senec. lib. 4. de beneficijs cap. 35. ait, *adhoc, quod homo teneatur facere, quod promiſit, requiritur, quod omnia immutata permaneant, alioquin nec fuit mendax in promittendo, quia promiſit, quod habebat in mente, ſubintellectis debitis conditionibus; nec etiam eſt infidelis non implendo quod promiſit, quia eadem conditiones non extant* vnde, vt notat S. Thom. in d. q.100. art. 3. ad 5. Apoſtolus non eſt mentitus, qui non iuit Corinthum, quo ſe iturum eſſe promiſerat. 2. Cor. 1. idq. propter impedimenta, quæ ſuperuenerunt.

Quarto, addunt Caie. 2.2.q.88. art.1. & Petr. de Arrag. ibi. art. 3. aliam rationem excuſandi a peccato ſaltem mortali, non adimplentes promiſſa, ex loquentium abuſu deſumptam, quoniam communiter videntur homines ſimplici promiſſione vti, quando non intendunt ſe obligare ad mortale. Cuius ſignum eſt, quod nolunt ſuper promiſſione iurare idque non ob reuerentiam iuramenti, ſed ne peccent mortaliter ſi non ſeruent. Sed hoc quartum reduci poteſt ad primam particulam. Tales enim excuſantur, quia non habent intentionem obligandi ſe ſub peccato, ſed ſolum ex quadam beneuola honeſtate. Vnde fit quod ſimplices promiſſiones parum æſtimentur apud homines ſaltem plebeios, & vulgares ex defectu intentionis ad obligandum, vt Cai. vbi ſupra annotauit.

Quinto non tenetur quis ſeruare promiſſum, quando altera pars remittat promiſſionem, vel pro ſua parte non impleat id, cuius cauſa promiſſio facta eſt, l. cum proponas 2. C. de pact. & conuenit 2. de iureiur. Dixi cuius cauſa, quia ſi alterum abſolutè aliquid promiſerit ſine reſpectu rei ab eo promiſſa, & contra ille aliquid tibi abſolutè promiſerit, ſine reſpectu rei a te illi promiſſæ, non liberatur vnus ab obligatione, ex eo quod alter non ſeruet promiſſum ſuum, vt recte Nau. in Man. c.18. nu.7. in fi. & Eman. Rodriquez p.2. Sum. c.27. concl.1. annotarunt.

Ex dictis facile ſoluuntur rationes in contrarium allatæ. Ad rationem enim Caie. Reſpondetur, falſum eſſe fundamentum eius nimirum, obſeruantiam promiſſionis pertinere tantum ad veritatem moralem, ſiquidem, vt diximus, pertinet etiam ad fidelitatem quæ eſt pars iuſtitię commutatiuæ atque ita non ſolum erit mendacium non ſeruare promiſſum, ſed etiam erit violare iuſtitiam non reddendo debitum ei, quod fuit promiſſum. Quando autem S. Tho. 2.2.q.88. ar.3. ad 1. ait, obligari hominem homini ex promiſſione ſecundum honeſtatem, non accepit honeſtatem, vt excludit iuſtitiam, ſed vt excludit forum ciuile. Qui enim aliquid alteri promiſit, tenetur ei debitũ reddere in conſcientia, & ſecundum honeſtatem: etiamſi in foro exteriori, & ciuili ad id compelli non poſſet, vnde poſtea ſubdidit, *hanc obligationem eſſe iuris naturalis*, hoc eſt, obligari ex naturali iure, quamuis non poſſit ciuiliter cogi id eſt a iudice damnari. Quare, vt promiſſio in ciuili tribunali firmitatem habeat, actionemq. pariat, ſolet iuramento, vel ſcripto vel teſtibus circumuallari. Denique legata promiſſiones proprie non ſunt, nec firmitatem habẽ ante mortem teſtatoris, quia vt ait Apoſtolus ad Heb. 9. teſtamentum morte confirmatur, vnde omnia ad illum articulum referenda ſunt, ex Soto lib.7. de iuſt. q.2. arti.1.

21 *Tertia propoſitio*: Per ſimplicem aſſertionem nullus tenetur adimplere aſſertionem. Sic Cai. 2.2 q.88. arti 1. Sot. lib.7. de iuſt q.1. ar.1. Ioſeph Angles in q. de voto ar. 2 difficul.2 concl 3. Nau. in Man c.12. num.26. verſicu.2. & in cap. Non reuertebantur. num.1. & 2. de pœn. d.2. Lud Lopez p.1. inſtr conſ. cap.30. & Eman. Rodriq. p. 1. Sum. ca. 27. concl.2 Ant. de Corduba tract. de caſib conſc q. 156. & colligitur ex doctr. S Thom. 2.2.q.88 arti 1 Ratio eſt, quia talis aſſertio futuri non eſt promiſſio, ſed modus quidam exprimendi propoſitum animi ſui. Ergo ſicut propoſitum non eſt promiſſio, ita neque ſignificationes huiuſmodi propoſiti erunt promiſſiones, & conſequenter vim obligandi non inducunt. Tales ſunt locutiones illæ, faciã, præſtabo, dicam &c. Vnde cum quis alteri dicit, viſitabo, aut ſaluabo illum, aut illum nomine veſtro, orabo Deum pro te, &c. ſuffragabor tibi in iudicio, faciam hoc, aut illud pro vobis, huiuſmodi dici ſolent potius cauſa exprimendi amoris, propoſiti, & intentionis, quam habent ad ea faciendum, quam animo ſe ad ea obligandum. Vnde conſonum eſt prudentię, cum efflagitamur ab alijs de perſoluendis orationibus pro illis, de ſuffragandis illis in tali negotio, &c. ſine animo nos obligandi de huiuſmodi fidem eis facere. Quæ doctrina notanda eſt ad tollendos ſcrupulos multorum, qui ſe pro alijs oraturos affirmant, aut illis ſuffragaturos, vnde quãdo aliquis alteri dicit: Ego ſuffragabor tibi in iudicio aut dicit: Faciam hoc, aut illud, ſtatim alter exigit promiſſionem dicens, promittiſne, niſi addat, ſe promittere ex communi conceptu, & intelligentia non cenſetur per talem ſimplicem aſſertionem facere promiſſionem. Immo ſi quis ita interrogatus reſponderet ſe promittere, ſine tamen animo obligandi ſe ſed tantum exprimendi ſuum propoſitum non obligatur in conſcientia, ſaltem ſi res eſt leuis, & non iurat illud vt Nauar. in d. c. Non reuertebantur. num. 1. affirmat. Vnde infert, confeſſiones eorum, qui confitentur ſe omiſiſſe, aut deſtitiſſe ab executione diuinarum vocationum, & propoſitorum implendi pia conſilia intelligendas eſſe de omiſſionibus, quæ per negligentiam, vel aliam inordinationem ſaltem venialem contaminantur.

22 DVBIVM NONVM eſt, an promiſſio purè mentalis, id eſt quæ ſit interius in mente, aut etiam exterius dũmodo promittens ſit ſolus, obliget promittentem in conſcientia, ſaltem ad explicandã huiuſmodi promiſſionem ei, cui in mente promiſſio facta fuit? Quæ etiam difficultas tractari ſolet in materia de dominio, an. ſ. ſine quocunque actu exteriori, per ſolam voluntatem quis rei ſuæ dominium in alterum trasferre poſſit? Partem affirmatiuam tenet Mart. Ledeſm. 2. quartæ q.18. ar.1. dub. 3. & eam

Digitized by Google

Sotus lib. 4. de iuſti. q. 5 artic. 1 ad 1. & lib. 7. q. 2. arti. 1. ad primum; probabilem putat. Ratio eſt, quia voces ſunt tantum ſigna conceptuum. Ergo ſi per voces transfertur dominium, & promiſſio facta voce obligat, multo magis per promiſſionem, & conceptum mentalem. Propter quod enim vnumquodq; tale, & illud magis. Et quia ſi tali promiſſioni mentali addatur iuramentum, non eſt dubium, quin obligatur ſeruare promiſſum, non ſolum ratione iuramenti, ſed etiam ratione promiſſionis mentalis præcedentis, cum iuramentum non obliget niſi ratione promiſſionis præcedentis, iuramentum enim non inducit obligationem, ſed tantum confirmat illam. Denique promiſſio facta ſurdo nihil audienti, aut facta abſenti in præſentia alicuius obligat in conſcientia Ergo facta etiam in mente tenebit, cum eadem ſit vtriuſque ratio, tam ignota enim eſt promiſſio facta ſurdo nihil audienti, aut abſenti etiam ſi verbis explicetur, quam ſi eſſet omnino interna, & non explicata verbis, Ergo ſicut obligat vna, ita & alia.

Contraria vero ſententia communior, & probabilior eſt non obligare, ſic Sotus locis proxime citatis, quamuis enim illam opinionem probabilem eſſe dicat, hãc tamen probabiliorem eſſe putat. Iacobus Almayn. in 4. d. 15. q. 2. Armil, verb. promiſſio. Pet. de Arrag. 2. 2. q 88. ar. 3. dub. 4. Michael Salon in 2. 2, tom. 1. q. 5. de dominio. ar. 2. dub. 1. Ioſeph Angles in florib. 4 ſent. in q. de voto. art. 2. diffic. 4. Lud. Lopez p 2. inſtr. conſc. cap. 30. & Eman. Rodriquez p. 1, Sum. cap. 27. concl 4. Huius etiam opinionis videtur eſſe S. Thom. 2. 2. quæſt 88, art. 1. in corpore, vbi ait, *Quod promiſſio, quæ ab homine, fit homini, non poteſt fieri niſi per verba, vel quæcunque exteriora ſigna; Deo autem fieri poteſt promiſſio per ſolam interiorem cogitationem, quia vt dicitur 1. Reg 16* Homines *vident ea, quæ patent, ſed* Deus *intuetur cor*; Ratio eſt, quia naturale eſt, vt homo homini proprios conceptus verbis, & ſignis externis ſignificet. Ergo ante ſignificatam promiſſionem nulla videtur obligatio reſultare. Sola ergo promiſſione mentali nec rei dominium in alterum transfertur nec ius alteri in re; aut ius ad rem acquiritur, nec obligatio aliqua inducitur adimplendi promiſſum. Confirmatur hæc ratio, quia cum promiſſio ſit actus iuſtitiæ, ad hoc, vt promiſſor dare teneatur, requiritur, vt is cui fit promiſſio, illam acceptet; Dare enim, & accipere ſunt relatiua. vnde quandiu non eſt, qui accipiat, non eſt donatio, & translatio dominij, ſed per ſolam promiſſionem interiorem ille, cui fit promiſſio, nihil acceptat, nec acceptare poteſt: Ergo per ſolam promiſſionem interiorem non inducitur aliqua obligatio qua promiſſor teneatur ſeruare promiſſum; nec aliqua iniuria fit ei, cui fit promiſſio, ſi reuocetur promiſſio. nec obligatur promittens talem promiſſionem ei manifeſtare, cum abſque omni iniuria decretum, & propoſitum ſuum mutare, ac reuocare poſſit. Et hanc etiam ſententiam ſequunt communiter iuriſconſulti, qui eam confirmant ex l. 1. ff. de verbo. obliga. vbi dicitur quod animus in mente retẽtus obligationem non inducit, ſed oportet, quod per verba exteriora explicetur. Et in l. abſenti. ff. de donat. vbi dicitur, quod abſenti fieri nequeat donatio, quia requiritur alterius partis acceptatio. Quæ doctrina non ſolum procedit in contractibus, & promiſſionibus mutuis, in quibus eſſentialiter requiritur vtriuſque partis conſenſus, vt videre eſt in matrimonio, & alijs contractibus emptionis, & venditionis, cum tales promiſſiones ſint mutuæ, do, vt des, facio, vt facias, promitto, vt promittas, ſed etiam in alijs promiſſionibus ſimplicibus, & non mutuis, quæ ſuper nullo contractu fundantur, ſemper enim neceſſarium eſt, vt verbis, aut ſignis externis exprimatur promiſſio, vt virtutem obligandi inducat, vt ex dictis manifeſtum eſt.

23 Ad allata vero in contrarium facile reſpondetur. Ad primum enim dicimus quod licet verba vim habeant ab interno conceptu, internus tamen conceptus non ligat abſque verbis, aut ſignis externis. Sicut enim natura inſtituit voces, & ſigna ad exprimendos conceptus internos, ita etiam inſtituit voces, & ſigna tanquam inſtrumenta, & media, ſine quibus vnus homo alteri non poſſit obligari.

Ad alterum vero dicimus, promiſſionem internam iuramento firmatam obligare non ex vi promiſſionis, ſed ex vi iuramenti, propter diuini nominis reuerentiam, exigit enim reuerentia Deo debita, vt qui Deum iurando in teſtem illius promiſſionis adduxerit, illud efficiat, & præſtet, in cuius teſtimonium talem teſtem adduxit, vt in materia de iuramento expoſuimus. De promiſſione vero facta ſurdo præſenti, Reſpondetur non obligare, donec ab eo, aut ab alio vice ipſius acceptetur, vt Lopez Ioſeph Angles, Petrus de Arrag. Michael Salon, & Rodriquez locis proxime citatis affirmant; & fauet Sotus libro ſeptimo. de iuſtit. quæſt. 2. artic. 1. ad 1. quamuis etiam Salon non improbabile putat obligare etiam ante acceptationem, eo quod per accidens eſt promiſſionem illam non audiri a ſurdo, ſatis enim eſſe putat, quod promiſſionem ſuam verbis expreſſerit, vnde Dominicus Bannes tracta. de dominio qu. 5. dub. 2. art. promiſſionem præſenti factam transferre dominium. At certe probabilior eſt aliorum opinio aſſerentium promiſſionem factam etiam præſenti, & audienti, ſi taceat, non obligare, donec acceptet. Ratio eſt, quia beneficium non confertur inuito; quando autem fit præſenti, ſi taceat, donec acceptet, non videtur illi placere. Quamuis enim in fauorabilibus ſecundum regulam iuris, *Qui tacet, conſentire videtur*, Reg. Qui tacet. de regul. iur. in 6. nihilominus tamen cum dare, & acceptare relationem ad inuicem dicant; qui tacet, ſi non verbis poſtea ſignificet ſe gratum habere, & acceptare promiſſum, (vt communi vſu inter homines obſeruari ſolet) tacendo potius ſignificat ſe talem promiſſionem contemnere, & negligere, atque adeo, qui promiſit ad implendum promiſſum nũ obligatur Quoad promiſſionem vero factam abſenti *Reſpondeo*, Non obligare ſaltem ex iuſtitia legali, antequam acceptetur ab ipſo, qui abſens eſt, aut ab alio, qui præſens eſt nomine abſentis, & ideo reuocari poteſt etiam ſine cauſa, & ſermo eſt de promiſſione ſimplici facta ſine iuris ſolemnitate; nam de ea, quæ fit cum ſolemnitate iuris. puta, quando fit coram teſtibus, cum inſtrumẽto publico, & vocato notario, aut præſente aliquo, qui eã acceptet nomine abſentis, non ſolum tenet donatio, & promiſſio ſed nec abſque donatarij, & promiſſarij conſenſu, vel legitima cauſa reuocari poteſt ab eo qui donauit & promiſit. Quæ omnia latius tradunt Sotus lib. 1. de iuſt. q. 5. artic. 3. Couar. lib. 1. variar. reſo. cap 14. num. 11. & 14. & de teſtam. p. 3. num. 13. Mich Salon in 2. 2. p. 1. q. 5. de dominio. ar. 3. dub. 3. Lud. Lopez p 2. inſtr conſcientiæ. c. 27. Ioſeph Ang. in florib. 4. ſent. in q. de voto. art. 2. difficult. 3. concl 3. & diffi 4. Eman. Rodriq. p. 1 Summæ. c. 95. concl. 1. Gregor. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 10 punct. 3. & Bannes ubi ſupra.

De Impedimentis excuſantibus a votorum impletione.
Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Impedimenta uoti duplicia poſſunt occurrere, ſcilicet, ex materia voti, & ex intentione vouentis.*

2 *Quotupliciter quantum ad materiam fieri poteſt impedimentum.*

3 *Materia voti impoſſibilis quomodocunque ſuperueniat ſiue ex culpa veniali, ſiue non, excuſat ab impletione.*

Impoſſibilitate reſpectu totius materiæ promiſſæ ſiue per naturam, ſiue per miraculum ſublata tenetur quis votum implere.

Si impoſſibilitas parti adueniat, tenetur ad alteram partem poſſibilem ſibi, & licitam, in eod.

4 *An fœmina, quæ votum caſtitatis emiſit, & poſtea votum illud fornicando, aut etiam matrimonium contrahendo impoſſibilem ſibi fecit voti obſeruantiam, ad caſtitatem in poſterum ſeruandam teneatur.*

5 *Habens intentionem perpetuo ſeruandi caſtitatem ſi poſtea contrahat matrimonium, peccat non ſolum contrahendo, & conſummando, ſed etiam quoties debitum petit.*

Talis non poteſt petere debitum ſine diſpenſatione, reddere vero tenetur.

An, qui poſt uotum ſimplex caſtitatis Matrimonium contraxit, teneatur ingredi religionem, antequam conſummet, ſuppoſito quod alter coniux continere nequeat.

7 *Quid dicendum de fœmina, quæ uouit religionem, & poſtea contraxit matrimonium, ſed non conſummauit.*

8 *Quid de fœmina, quæ uouit non nubere, & poſtea contraxit matrimonium, & conſummauit.*

Qui tale votum fecit, ſi fornicetur, non duplici peccato tenetur, uno fornicationis, altero ſacrilegij, ſed uno fornicationis. ibid.

9 *An qui per ſeipſum votum adimplere nequit, teneatur id per alium perficere.*

10 *In tribus caſibus tenetur per alium perficere, quando votum per ſe ipſum adimplere non valet, & quinam illi caſus ſunt.*

11 *An hæres defuncti vota teneatur adimplere, uſque ad numero 15.*

12 *Quoties cunque votum eſt reale, ſolum tenetur hæres adimplere.*

13 *Si partim reale, partim perſonale eſt & utrumque a defuncto expreſſum, tenetur ſolum ad reale.*

14 *Si perſonale expreſſum, reale autem tacitum, & acceſſorium, hæres ad nihil tenetur.*

1 QVamuis obligatio uoti adeo inſeparabiliter cum uero uoto coniuncta eſſe uideatur, ut nihil a uoti obligatione liberare poſſit omnino aut partim, quod omnino aut partim non reddat uotum inualidum, nihilominus tamen occurrere poſſunt, & ſolent impedimenta aliqua, quę a uotorum impletione excuſant.

Et quidem ſicut ad eſſentiam uoti duo præcipuè pertinent, materia, ſcilicet ſiue obiectum uoti & actus, ſiue intentio ipſius uouentis ita etiam ex duplici hoc capite, duplicia impedimenta occurrere poſſunt, quædam ſcilicet, ex parte materiæ uotiuæ, quædam uero ex parte intentionis ipſius uouentis, quæ uotum reddant inualidum, & cōſequenter ab ipſius obligatione, & peccato liberant, & excuſant.

Et quidem quantum ad uoti Materiam, Caiet. in Sum. uerb. uotum. §. 4. Sotus lib. 7 de iuſti. q. 2. ar. 1. circa 3. arg. citans S. Tho 4. d 38. ar. 3. & Greg. de Val. to 3. diſpu. 6. q. 6. punct. 4. & Io. Med. tract. de ieiunio. q. 13. in reſponſ. ad 4. hanc regulam generalem aſſignant. Quicquid impediret uotum, quando fit, ſi tempore exequutionis adueniat, a uoti adimpletione excuſat, eiuſque obligationem tollit; Hoc autem multis modis fieri poteſt.

2 Primo, ſi materia uoti poſtea facta ſit illicita, ut u. g. uouit quis ieiunare ſingulis ſextis ferijs, poſtea perdit ſanitatem, ita ut abſtinere ſit ei illicitum, excuſatur ab impletione uoti. Sic Richar. in 4 d. 38. ar. 5 q. 1. Ang. uerb. uotum. 3. in princ. Syl uerb uotum. 2. q. 1. Tabien. in uerb. uotum. 3. §. Secundo. Caie. uerb. uotum. §. 4. Sum. Cor tract. de uoto, n 8. Maior in 4. d 38. q 3. in fi & Emanu. Rodriq. p 2. Sum. c. 94. concl 2.

Notant tamen recte Angelus, & Rodriquez ubi ſupra in hoc caſu adeundum eſſe ſuperiorem, ſi facultas adſit id quod etiam ſuadet S. Tho 2. 2. quæſt 88 ar. 2. ad 3. quia in his, quæ ad ſeipſum pertinent, de facili fallitur homo in iudicando talia uota. Idem dicendum eſt de eo, qui uouit nunquam petere diſpenſationem a uoto ſi enim occurrat caſus, in quo timet quis probabiliter ſibi de tranſgreſſione uoti, aut expediat uel pro honore ſedis Apoſtolicæ, uel utilitate perſonæ uouentis, aut Reipublicæ, aut forte neceſſarium ſit recipere diſpenſationem, aut commutationem uoti, non eſt obligatorium illud uotum, atq; adeo illicitum redditur tale uotum ex Richar. in 4. diſt 38. artic. 9. q 3. & Gabr. ibid quæſt. 1. dub ult litera F F. Sylueſt. in uerbo, uotum 2. quæſt. 14. Alcocero de Lud c. 17 col pen quem refert, ac ſequitur Eman. Rodriq. p. 2. Sum cap. 94. concl. 2 in fine.

Secundo, ſi materia uoti facta ſit *impeditiua maioris boni*, puta. uouit quis ire Hieroſolymā & poſtea uult ingredi Religionē, quia adimplere uotū eſſet impedimentū maioris boni, inde religionē licite ingredi poſſet. Itē ſi q́s nouiſſet ſe fore clericū, ſi poſtea vult ingredi religionē non debet ſcrupulum aliquem de priori voto habere, quia per religionē quæ eſt ſtatus perfectionis, cetera vota ceſſant, arg cap. Scripturæ. de voto & uoti redemp vbi Alexand. Papa III. ait, *Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam noſcitur religionis obſeruantiam commutare.* Gloſſa. & Pan ibi. S. Thom. 2. 2. q. 88. artic. 12. ad 1. Palud in 4 diſt 38. q 4 artic 1. concl. 5 & art. 3. concl. 2. & 3 Syl. verb. votum 4 q 7. verſic. Tertium. Caie. in Sum. uerb. uotum. § 4 Armilla. uerb uotum. §. 10. Nau. in Man. c 12 n. 78 uer. 9. Sum. Cor tract. de uoto, n 8. & alijs omnes

Tertio, Si materia uoti facta ſit indifferens, ut ſi quis uouit non tranſire per certum uicum, quia uerbi gratia ibi erat mulier attractiua ad malum, mortua muliere tranſire p̄ vicū eſt indifferens, & ideo amplius non ligat. Caie. in Sum uerb uotum §. 4. Nau in Man cap. 12 num. 12. & numero 8. uerſic. Nono Summ. Cor p. 3. tracta de uoto. num. 5. Coſmus Philiarcus, de offic. ſacerd. p. 2. lib. 3. c. 15. & cap. 7.

Quarto, ſi materia uoti facta ſit *Impoſſibilis.* S Thom. 2. 2. quæſt. 88 ar 3 ad 2. Rich in 4. d 38. art 5. q 1. Pal. ibid. q 3 ar 4 concl 2 Gabr eadem d. q. 1. artic 3. litera F. Ang. uerb uotum 3 in prin. S. Ant p. 2. tit. 12 c. 2. §. 5. Syl uerb. uotum. 2. q. 1. & q 10. Tab in uerb. uotum. 3. uerſic. Primo. Caie. in Summa: uerb. uotum. § 4. Sot lib 7. de iuſt q. 2. ar. 1 ad tertium Nau in Man. c 12 num 36 uerſic Octauo. Petr de Arragon 2. 2. q 88. ar. 3. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 6 q 6. punct. 4 q. 4 Lud. Lopez p 1. inſtr. conſcientiæ. cap. 43 Sum. Coro. p 3. tract de uoto num 3 Coſmus Philiarc. de offic. ſacer. p. 2. lib 3. c. 19. & c. 21. & Tole. lib 4. Summæ c. 17. ut u g ſi rex, qui uouit ædificare eccleſiam; regno priuatus id nequeat præſtare; Addunt tamen Palud S. Ant. & Naua Gabr & Sum Cor. quod ſi poſtea perueniat ad pinguiorem fortunam, tenetur adimplere totum, uel partem quam poſſit.

Circa hanc autem impoſſibilitatem duo præcipue annotanda ſunt; unum eſt, non referre, utrum materia uoti reddatur impoſſibilis ex culpa uouentis, aut ſine culpa eius, nam quocunque modo ſuperueniat excuſat ab impletione uoti, cum in utroque caſu eadem ſit ratio, nam ad impoſſibile nullus tenetur. Id quod intelligitur de impoſſibili non ſolum ſimpliciter, ſed etiam de impoſſibili moraliter loquendo. Quamuis enim in eo peccauit, quod reddidit ſibi uoti obſeruationem impoſſibilem, & propterea pœnitere debet de culpa illa præterita, poſtea tamen non peccat non obſeruando, quatenus iam ex ſuppoſitione eſt illi moraliter impoſſibile. Ideo autem ſequitur, ut pœniteat de culpa præterita, ne alioqui poſſit is cenſeri uoluntarie peccare in cauſa. Per pœnitentiam enim deſinit eſſe illi uoluntaria cauſa illa. ex qua res eſt ei impoſſibilis, & conſequenter ſuppoſita iam tali impoſſibilitate uō peccat in non adimplendo uotum, ut colligitur ex S. Thom. 2. 2 q. 88 ar. 3. ad 2. Syl in uerb uotum. 2. q. 1. Tab. uerb. uotum. 3. §. Primo. Caie. 2. 2. q 88 artic. 3. Soto lib 7 de iuſt. q. 2. ar. 1 circa 3 arg. Nauar. in Manuali. cap. 12. nu. 47. Greg. de Valentia. tom. 3. diſp. 6 q 6 punct 4. dub. 4 Coſmo Philiarch de officio ſacerd par. 2. lib. 3. cap 9. & Toleto lib. 4. cap. 17.

Alterum eſt, An impoſſibilitas ſuperueniens ſit reſpectu totius materiæ promiſſæ an uero reſpectu partis tantum, & an duret in perpetuum, uel ad tempus talis impoſſibilitas. Si enim impoſſibilitas ſuperueniat toti materiæ promiſſæ, non tenetur uotum illud implere, durante tali impoſſibilitate, illa autem uel per naturam, uel per miraculum ſublata tenetur uotum adimplere quicquid Palu. in 4 diſt 3. diſt. 38. q. 3. art. 4. concl. 2. ſolum id uerum eſſe putet, quamdiu per naturam impoſſibilitas illa tolli non poſſit. Si uero impoſſibilitas illa ſuperueniat parti materiæ, tenetur tunc ad reliquam partem materia ſibi poſſibilem, & licitam. Vt patet in eo, qui uouit ieiunare, aut peregrinari, aut dare eleemoſinam, ſi n. factus eſt impotens ad ieiunā ſū propter infirmitatē tranſacta infirmitate, tenetur ad ieiuniū, ſi n uero infirmitas ſit incurabilis, & perpetua, excuſatur pro ſemper.

Sic etiam qui uouit dare pecunias, & factus ſit pau-

per, ſi poſtea ad meliorem fortunam redierit, tenetur dare totam, aut partem ſecundum poſſibilitatem ſuam, & ſic de alijs. Tenetur quis ad triduanum ieiunium, ſi iam ieiunare non poterit, tenetur alio tempore, cum potuerit; niſi forte reſpexit ad aliquod tempus particulare propter eius temporis ſolemnitatem, v. g. ſi quis vouiſſet ſe ieiunaturũ in Aduentu, & in vigilia alicuius Sancti, tunc enim ſi non poteſt illo tempore, non tenetur alio ex Sot. li. 7. de iuſt. q. 2. art. 1. Sum. Coro. par. 2. tract. de voto nu. 8. Gregor. de Val. to. 3. diſp. 6. q. 6 punct. 4. dub 4 Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcientiæ. ca. 43. in fi & Coſmo Philiarch lib. 3 cap 19. Quia vero circa hæc duo maxima difficultas ineſſe poteſt duobus generibus votorum, ſcilicet, Caſtitatis, & ingreſſus in Religionem. ideo de vtriſque in ſequentibus agemus, de priori quidem in hoc loco, de altero vero in proprio capite agemus. Eſt igitur

4 DVBIVM PRIMVM, An femina, quæ votum virginitatis emiſit, & poſt votum illud fornicando, aut etiam contrahendo matrimonium impoſſibilem ſibi fecit obſeruantiam voti, ad caſtitatem in poſterum ſeruandam teneatur.

Reſpondeo cum S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 3. ad 2. Caiet. ibid. verſ. Ad hoc dicitur. Soto lib. 7. de iuſt q. 2. art. 1. poſt medium. S. Anto. p. 2. tit. 11. cap. 2. §. 3 in fi. Nauar. in Manual. ca. 12. nu. 43. verſ. Decimoquarto. Sum Cor. tract. de voto num. 8. Lud Lopez par. 1. inſtrut. conſcient ca. 44. Ioſeph. Ang. in floril. 4. ſent. in q de voto. ar. 2. diffic. 10. Greg. de Valent. tom. 3. diſput. 6. q. 9. punct. 4. dub. 4. Coſmus Philiarchus lib. 3. par. 2. cap. 19. Eman Rodriq. par. 2. Summę, cap. 96. concluſ. 1. Toleto lib. 4. inſtruct. ſacerd. cap. 17. & Ioan. Azorio p. 1. inſt. Moral. lib. 11. cap. 19. dub 14. & cap. 21. dub. 11. Duobus modis conſiderari poſſe huiuſmodi virginitatis, ſeu caſtitatis votum, ſcilicet, aut ſecundum *Naturam* voti, aut ſecundum *intentionem* vouentis.

Et quidem ſi *Naturam* huius voti ſpectemus, cum ſeruare virginitatem non conſiſtat in operatione, ſed in non operando, ſcilicet, in negatione venereæ voluptatis voluntariæ, atque adeo ad virginitatem requiritur, quod nunquam voluntariè veneream admiſerit voluptatem, negatio autem non pro aliquo tempore, ſed ad ſemper obligat conſequenter votũ caſtitatis ex ſua natura requirit, & obligat nullo vnquã tempore voluptatem venereã voluntariè admittere. Vnde hac ratione dicendum eſt, non liberari ab obligatione non ſeruandi caſtitatem in poſterum, quãtum poteſt ex eo, quod virginitatem amiſit.

Sin verò *intentio* vouentis fuerat perpetuo ſeruare virginitatem, cum hoc votum, vt diximus, ſit negatiuum, ſcilicet, de non cognoſcendo viro etiam amiſſa virginitate, atq; adeo vouentis intentio conformis eſt naturæ voti virginitatis, tunc quamuis corrupta fuerit, tenetur nihilominus, quantum poteſt, ſe continere, atque adeo ſeruare de cetero caſtitatẽ, aliàs toties mortaliter peccat, quoties carnalem actum exercet.

Ceterum ſi vouentis intentio ſolum fuiſſet obligare ſe de cauendo à primo libidinis actu, & non de continentia perpetuo ſeruanda, niſi conſequenter, & ſecundario quatenus ad perpetuam virginitatem ſequitur, amiſſa ſemel virginitate, poterit licite vxorem ducere, quia cum amiſerit, eſt ſibi impoſſibile illam ſeruare; Nam actus agentium non operantur vltra intentionem eorum, arg. ca. Ad audientiam. de decimis. & l. Non omnia. ff. ſi cert. pet. & ideo confeſſor intentionem percunctari debet; vbi autem dubium eſſet qualis eſſet intentio. recurrendum eſt ad id, quod natura voti requirit, vt ſ. toties peccet, quoties actũ carnalem exercet.

5 *Hinc* infertur, quod ſi habuerit intentionem perpetuo ſeruandi caſtitatem, & poſtea contrahat, & conſummat matrimonium peccat non ſolum contrahendo, & conſummando, ſed etiã quoties poſtea debitum petit; Quamuis enim poſt conſummationem impoſſibile ſit illi ſeruare omnino caſtitatem, quia tamen poſſibile eſt illi partim ſeruare, videlicet, non petendo debitum, tenetur reddere debitum, ſed non poteſt petere, abſque obtenta diſpenſatione, cum id ſit ſibi illicitum, tenetur etiam habere voluntatem ſeruandi votum plene, mortuo, ſcilicet, coniuge, ex Soto in 4. diſt. 38. q. 2 ar. 1. concl. 3. Caietan. in Sum. verb. votum. § 4. Nau in Manu. cap. 12 nu. 39. verſ 8. Couar. in c. Quamuis pactũ p. 1. §. 6. nu. 8. de pact. in 6. Cand. aur tract. de Matrimonio q. 138. Mart. Led. 2. 4. q. 55 ar 1. Coſino Philiarch. de off. de ſacerd. p 2 lib. 3 c. 19. Greg. de Val. to. 3. diſp. 6. q 6. pun. 4. dub. 4. Sum. Cor. p. 3. tract. de voto nu. 8 Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcient. c. 43. in fi Tole. lib. 4. inſt. ſacerd. c. 17. & Ioan. Azorio p. 1. inſtitut. Moral. li. 11. c. 11. q. 3. 4. & 6. poſt S. Th. in additionibus ad tertiam par. q. 53. ar. 1. ad 3. & ad 4. Th. de Argent. in 4. diſt. 38. qu. vnic ar. 3. in fine.

Secus autem quando habuit animum ſolum abſtinẽdi a primo actu venereo, tunc enim quamuis contrahendo, & conſummando Matrimonium peccet, poſtea tamẽ debitum licite petere, & reddere poteſt.

6 DVBIVM SECVNDVM eſt. An qui poſt votum ſimplex caſtitatis Matrimonium cõtraxit, teneatur ingredi religionem, antequam illud conſummet ſuppoſito, quod alter coniux continere nequeat.

Prima opinio docet Matrimonio contracto, & non conſummato tu, & ratione voti antea facti, teneri religionem ingredi. Ratio eſt. quia, cum adhuc integre ſeruare poſſit votum caſtitatis, non quidem remanẽdo in ſeculo, ſed ingrediendo religionem, per quem ingreſſum matrimonium ratum diſſoluitur, tenetur illud facere, cum quilibet teneatur votum adimplere pro ea parte, qua poteſt.

Quamuis igitur talis non vouerit religionem, nihilominus tamen ad id tenetur, cum ea ſolum ratione poſſit votum adimplere; Et ſibi imputet, quod, cum potuerit caſtitatis votum ſeruare manendo in ſeculo, voluit ſciens, ac prudens matrimonium contrahere.

Quod vero poſt contractum matrimonium ante conſummationem poſſit religionem ingredi, etiam reclamante altero coniuge, vt habetur in c ex publico. de cõuerſ cõiug & Concilio Triden. ſeſſ. 24. can. 6. Sic S. Tho. in addit. 3. partis, q. 53. ar. 1. ad 3. & 2. 2. q. 189. ar. 8. in arg 4. Richar. in 4. d. 38. ar. 7. q 1. ad ſecundum. Palud 4 diſt 27. q. 1. ar. 3. in caſu. 5. & q. 3. ar. 3 concl 2. & diſtinct. 38. q. 3. art. 3. concluſ. 4. & 5. Durand. in 4. diſt 38. q. vnica ar 3. in fin S. Anton. p 3. tit. 1. cap. 16. §. 2. Supplementum. Gabr. in 4. diſtin. 32. art. 1. Notab. 5. & d. 38. q 1. ar. 3. litera F. Summ. Aſtenſis, lib 8 tit. 16. q 1. Syluest. verb Matrimonium 7. q. 5. verſi. Secundum, & verſi. Tertium. Tabiena verb. impedimentum, 2. §. Tertio. & §. Quinto. Petrus à Soto lect. 5. de Matrimonio prope finem. Nauarr. in Manuali. cap. 12. nu. 80. verſic. Decimoquarto. Ioſeph Angles. in florib. 4. ſent. in q. de matrimonio. in tract. de impedimento voti. artic. 2. dub. 1. Petrus Ledeſmius in addit. ad S. Thomam, in qu. 53. ar. 1. dub. 3. hanc opinionem putat probabiliorem Pedraza in 6 præcepto §. 8. Couar. in cap. Quamuis pactum p. 1. §. 6. nu. 8. de pactis in 6 & Ioannes Azorius p. 1. inſtit. Moral. lib. 11. dub 5. & c. 21. dub. 2. & Roſella verb. impedimentum. 4. num. 9. ait contrariam opinionem eſſe periculoſam.

Secunda opinio docet, quod licet talis poſt ſimplex votum caſtitatis peccet contrahẽdo matrimonium, & etiam conſummando poſtea, quando ipſe debitum petit, non tamen peccat mortaliter conſumando matrimonium per redditionem debiti, nec tenetur ingredi religionem ad ſeruandam caſtitatem. Sic Angel. in verbo. Matrimonium. 3. Impedimento 5. num. 2. Sotus in 4. diſtinctio. 38. qu. 2 artic. 1. poſt concluſionem ſecundam. verſ. Quid autem remedij. vbi docet primam opinionem ſolũ veram eſſe in voto religionis, non autem in voto caſtitatis. Antonius de Corduba tracta. de caſib conſcientiæ. caſu 136. puncto 2. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 50. ſpeculum coniugiorum in appendice ad art. 15. par. 1. & huius etiam ſententiæ dicitur fuiſſe Franciſcus à Victoria, vt refert Petr. Ledeſmius, vbi ſupra. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerdo. par. 2. lib. 3. cap. 19. Henriquez etiam lib. 2. de Matrimonio, capit. 2. §. 8. ubi ait hanc ſententiam eſſe probabiliorem, & ſatis tutam in praxi, & pro ea refert Victoriam, Pennam, & Perez l. 1. titu. 2. libr. 5. ord par. 14 & perpendet Martin. Ledeſm 2. 4. quæſtio.

6. art.

66. art. 4 ſicque reſolutum fuit in caſu occurrenti à Patribus Societatis Ieſu Eboræ, vt quidam eorum affirmauit in quodam ſcripto ſuo. Ratio eſt, quia non eſt redigendus, qui ita vouit, ad tales anguſtias, ſed cenſetur iam moraliter impeditus ad votum implendum, cum tam difficili modo ſit ei vtendum.

Cum enim votum reddatur ei moraliter impoſſibile, non obligat durante impoſſibilitate. eo enim ipſo quod contraxit matrimonium, tranſtulit ius corporis ſui in coniugem, ita vt alter pro arbitrio debitum petere poſſit. Nec refert, quod ſua culpa in hanc impoſſibilitatem ſeruandi uotum inciderit; qui enim incidit in morbum ſua culpa, cum quo ieiunium non eſt poſſibile, non tenetur ieiunare, etiamſi ieiunare vouerit, vt conſtat. Aut ſi quis in paupertatem ſua culpa incidit, ita vt nequeat votum de dando calice adimplere, niſi cum magno ſuo rubore oſtiatim mendicet, cum ſit nobilis, non erit ex vi voti ad id compellendus, quin potius ex morali impoſſibilitate reputabitur excuſatus. Cum igitur is, qui poſt votum caſtitatis matrimonium contraxit, nequeat, quoad redditionem debiti, votum adimplere, niſi ingrediendo religionem, quod difficillimum medium eſt, ei præſertim, qui non eſt diuino ſpiritu afflatus ad ſubeundum perfectionis culmen, quãuis ſua culpa id contigerit, reputandus eſt moraliter impeditus, atque adeo non peccat conſummando matrimonium ad coniugis petitionem, & ſatis eſt, quod votũ adimpleat meliori modo, quo poteſt, ſaluo ſtatu matrimonij, nempe, reddendo debitum, & non petendo. Et à fortiori idem dicendum eſt, ſi nõ inueniat religionem, in qua recipiatur, immo tunc obligatio ceſſat, cum illius adimpletio in hoc caſu non ſit impoſſibilis, atque adeo tunc etiam debitum reddere, & petere poteſt.

Confirmatur hæc ſententia ex quadam Extrauag. Ioannis 22. ſub tit. de voto. incip. Antiquæ concertationi. vbi Pontifex agens de eo qui poſt matrimonium de præſenti non conſummatum ſacris initiatus fuerit, atque adeo ſolemne votum caſtitatis emiſit, ait, *quod talis inducendus eſt ingredi religionem, quod ſi forſan adimplere renuerit, & ſponſa eius inſteterit in debiti petitione, tunc per cenſuram eccleſiaſticam compellendus eſt matrimonium conſummare*; Quibus verbis, vt notat Gloſſa in verbo. Renuerit implere aperte ſignificatur eum poſſe renuere religionis ingreſſum, quia alias non compelleretur per eccleſiaſticas cenſuras matrimonium conſummare. Addit autem gloſſa vltima non poſſe illum poſtea debitum ab vxore exigere, cũ adhuc quoad ſe voto continentiæ ligatus ſit.

Ad rationem autem pro contraria ſententia Reſpondemus, quod licet inducendus eſt, qui vouit, vt ante conſummationem ingrediatur religionem, ad id tamen non tenetur, nec peccat debitum reddendo. vt enim ex dictis conſtat, ei, qui ſic contraxit, deeſt facultas adimplendi uotũ, quoad redditionem, eo quòd moralis impoſſibilitas ei ſuperuenit. quamuis id ſua culpa contigerit, & in contractu matrimonij mortaliter peccauerit.

7 DVBIVM TERTIVM eſt, quid dicendum ſit de fœmina quæ vouit religionem, & poſtea matrimonium cõtraxit, non tamen conſummauit? Reſpondeo eam teneri ingredi religionem, prout vouit, & peccabit mortaliter conſumando matrimonium. Ratio eſt. quia adimpletio voti adhuc eſt ei licita, & poſſibilis, ſi tamen conſummauerit, poſtea non ſolum debitum reddere, ſed etiam petere poteſt, cum votum religionis præciſe non obliget ad cõtinentiam, niſi poſt profeſſionem factam in religione approbata; interim autem coniuge tenetur ingredi religionem ex uoto priſtino non extincto, ſed quaſi ad tempus ſopito; vnde ſi poſtea contrahat, peccat de nouo, quia incurrit periculum violandi votum ſuum per conſummationẽ matrimonij de nouo contracti, & ſi poſtea conſummat, grauiter peccat; ita omnes in præcedenti dubio allati, & expreſſe Caiet. 2. 2. quæſt. 88. ar. 2. in reſponſ. ad ſecundum, verſ. Ad primum horum dicitur. Sotus lib. 7. de iuſtitia. q. 2. art. 1 in reſponſ. ad tertium, poſt medium, & 4. d. 38. q. 2. art. 1. concluſ. 4 Nauar. in Manual. c. 47. verſic. Dixi, vonet intentione & num. 80. verſic ex quo ſequitur. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. par. 2. lib. 3. c. 19. Ant. de Corduba tract. de caſibus conſc. caſu 136. puncto 2. Ludou. Lopez p. 1. inſtruc. cap. 50 Speculum coniug. in append. ad art. 15. par. 1. Henriquez lib. 2. de Matrimonio. c. 2. §. 9. & Ioan. Azorius p. 1. inſt. Moral lib. 11. c. 2. dub. 8.

8 DVBIVM QVARTVM eſt, quid dicendum ſit de fœmina. quæ vouit non nubere, & poſtea contraxit matrimonium, & conſummauit? Palud. in 4. d. 38. q. 3. art. 5. cõcluſ. 6. Caiet. 2. 2. quæſt 88. art. 3. ante finem, & in opuſc. tom. 2. tract. 11. q. 1. & 2. & Ioſeph Angles tract. de voto. art. 2. difficul. 11. docent votum non nubendi æquipollere voto caſtitatis, & conſequenter à ſolo Papa diſpenſari poſſe in tali voto. Alij vero, vt Syluester verb. votum. 4. q. 4. in fin. Sotus lib. 7. de iuſt q. 2. art 1. circa tertium argumentũ, & in 4. diſt 38. q. 2. art. 1. ante concluſionem ſecundam. Roſella verb. impedimentum, 4. c. 12. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 88. art. 3. Nauar. in Manuali c. 12. num. 45. verſic. Decimoquarto Summa Corona tract. de voto, nu. 8. & Emmanuel Rodriquez tom. 2. Summæ, cap. 96 concluſ. 2 docent tale uotum non æquipollere voto caſtitatis dummodo non aliunde habuerit animum vouendi perpetuam caſtitatem, id eſt, abſtinentiam a contractu matrimoniali, ſed ſolum vouit non nubere; Et conſequenter ſi poſtea cõtrahat matrimonium non tenetur abſtinere vi illius voti a petitione debiti. Ratio eſt, quia votum de non nubendo, quãtum eſt ex ſe, importat ſolum priuationem ſtatus, in quo actus Matrimonij licite exerceri poteſt hoc autem longe diuerſum eſt à voto caſtitatis, vnde ſi nubat; & debitum reddere, & petere poteſt Vnde ſequitur, quod etiãſi matrimonium nondum ſit conſummatum poterit tamẽ legitime conſummari etiam petendo debitum, non obſtãte voto de non nubendo, cum materia illius, quæ erat priuatio ſtatus Matrimonialis per Matrimonium poſtea valide contractum impoſſibilis omnino reddatur.

Secundo infertur, eam quæ tale votum fecit, ſi fornicetur, non peccare duplici peccato, vno fornicationis, altero ſacrilegij, ut authores primæ opinionis falſo opinantur, ſed uno tantum ſimplicis fornicationis peccato, cum tale uotum non æquipolleat uoto caſtitatis.

Tertio infertur, uotum hoc non eſſe reſeruatum Papæ, ſed Epiſcopum in eo diſpenſare poſſe; Immo quilibet idoneus confeſſor per Bullam Cruciatæ in eo diſpenſare ualet, cum nec ſit reſeruatum Papæ, eo quod non eſt uotum caſtitatis, nec in Bulla excipiatur, ut præfati authores docent. Secus autem in his omnibus dicendum eſſet, quando in emiſſione talis uoti animum habuiſſet ſeruandi, & uouendi perpetuam caſtitatem, tunc enim fornicando ſacrilegium committeret, nec in eo epiſcopus, ſed ſolus Papa diſpenſare poſſet. Quibus omnibus addendum eſt ex Soto lib. 7. de iuſt. & Petro de Arragon. ubi ſupra, quod ſi ea intentione uotum non nubendi fecit, ut licẽtius ſcortaretur, uotum illud non eſt obligatorium, utpote de re mala, & illicita emiſſum, talis enim finis malus tanquam pro noui obiecto appoſitus, uotum annullat, iuxta ea, quæ diximus cap. 12. atque adeo nubendo, aut fornicando nõ tranſgreditur uotum, ſin autem licentius luxuriari non ſit finis non, ſed finis tantum applicationis uoluntatis ad uouendum, ualet uotum, & obligat, cum uere ſit de meliori bono, puta non nubere, ut conſtat.

9 DVBIVM QVINTVM eſt, An qui per ſeipſum uotũ adimplere nequit, teneatur id perficere per alium? De hac re tractant Inno. & Panorm in c. licet uniuerſis. de uoto, & uoti redemp. Palud. in 4. diſt. 38 q. 5. art. 3. S. Anto. p. 2. tit. 11 cap. 2. § 6. Gabr. Supplementum in 4. d 38 q. 1. art. 3. litera L. Angel. in uerb. uotum. 3 §. 6. & §. 7. Sylueſt. uerb. uotum. 2. q 10. Tabiena uerb uotum 3. §. Sexto. Sotus lib. 7. de iuſt. q 2. art. 1 ad 5 in fin. art. Nau. in Man. c. 12 num. 55. uerſic. 27. Ioſeph Angles q. de uoto art. 2 poſt difficul. 13. dub. 1. Ludou. Lopez p 1. inſtruct conſcient cap. 45. in fi. Emanuel Rodriquez p. 2. Summ c. 99 concl. 10. & Io. Azorius p. 1. inſt. Moral lib. 11. c 15 dub. 16. Ex quibus hæc mihi tanquam probabiliora dicenda uidentur. Quorum

Primum eſt. Regulariter loquẽdo id nemo tenetur per alium perficere, quod per ſeipſum non poteſt. Ratio eſt, quia in omni uoto ſemper ſubintelligitur conditio illa generalis, ſi Deo placuerit: ſi potero, & huiuſmodi, etiãſi non expri-

exprimatur, arg. c. Quemadmodum. de iureiuran. quę cō-
ditio ſi non extat, tollitur obligatio voti.

Id quod maxime locum habet, quando res voti talis eſt
quæ à vouēte ſolum, & non ab alio commode fieri poteſt,
aut ſolet, niſi expreſſe, dum vouit, intentionem habuerit
exequendi per ſeipſum, aut per alium.

10 Secundum eſt, In quibuſdam caſibus tenetur is, qui vo
uit, per alium perficere, quādo votum per ſe ipſum adim-
plere non valeat.

Primus caſus eſt, quando votum ad id extendi videtur
tacite; vt v.g. Qui vouit ferre opem ijs qui pugnant in ter-
ra ſancta, tunc enim tacite votum ad id extendi videtur,
vt ſi non poteſt per ſe opem ferre, faciat per alium. Sic In-
noc. Angel. Syluest. & Nauar. vbi ſupra. Secus autem ſi vo-
uit ſolum ex deuotione viſitare terram ſanctam, tūc enim
non tenetur per alium viſitare, ſi ipſemet poſtea impedi-
tus fuerit: ex Inno. Gab. Ang & Sylu. vbi ſupra. Idē dicūt
Angel. & Sylueſter de eo, que vouit ire Compoſtellam, &
aliquid impendere ad dandum in templo S. Iacobi. Ad-
dit etiam Rodriquez, Quod cum Rex, aut Regina, aut a-
lij ſimiles viri principes ſanguinis regij voueat peregrina-
tionem aliquam extra regnum eorum, cum huiuſmodi
vota adimplere ipſi non poſſunt, aut ſoleant ſine graui
damno regni, tenentur votum adimplere per alium.

Secundus caſus eſt, cum quis vouit aliquid, & tempore
voti erat impedimentum, quod vouens certo nouit futu-
rum poſtea perpetuum, vt perinde non poſſet per ſeipſum
uotum implere, tunc enim, nc votum ſit deriſorium, cen-
ſetur voluiſſe per alium implere. Secus autem ſi non erat
certus de impedimento perpetuo, quamuis impedimen-
tum erat tempore voti emiſſi, quia tunc ſolum tenetur
quamprimum commode poterit arg. in l. Nepos Proculo.
ff. de verb. oblig. Pan. in c. licet. vniuerſis, num. 13. de voto,
& voti redempt. Ang. Sylu. Nauar. & Lopez locis proxime
citatis.

Tertius caſus eſt, ſecundum Pan. & Ang. quando vouēs
culpa ſua factus eſt impotens ad implendum votum, pu-
ta, quia prius fuit in mora ad exequendum votum. quo ca
ſu volunt teneri exequi per alium, aut votum commuta-
re, vel redimere. Ceterum vt rectius docent Sylu. & Na-
uar. vbi ſupra, & Sotus lib. 7. de iuſt. q. 2. ar. 1. circa tertium
oppoſitum eſt verius, quamuis enim mora imputetur ad
culpam, vt habetur Deut. 23. vbi dicitur, *Quod ſi moratus
fuerit, imputabitur ſibi in peccatum*, non tamen ſuperue-
niente impoſſibilitate ex culpa tenebitur votum exequi
per alium.

DVBIVM Sextum eſt, an obligatio voti tranſeat ad hę
11 redes, v.g. vouit quis, & culpabiliter, vel inculpabiliter o-
miſit adimplere votum, & moritur an hæres defuncti te-
neatur vota eius adimplere? Hanc materiam explicant
Innoc. & Panorm. in c. licet vniuerſis. de voto, & voti re-
dempt. Palud. in 4. diſtinct. 38. q. 3. art. 3. ſupplem. Gabr.
ibid. q. 1. artic. 3. litera L. S. Ant. p. 2. tit. 11. cap. 2. §. 6. Ang.
verbo votum. 3. §. 8. Sylu. verb. votum. 2. q. 11. Tabie. uerb.
uotum. 3. §. Sexto. Sotus lib. 7. de iuſt. q. 2. art. 1. in fin. Bar-
thol. Med. 1. 2. q. 90 art. 3. Nau. in Manua. c. 12. no. 56. verſ.
18. Ioſeph Angles in flor. b. 4. ſent. q. de voto, artic. 2. diffic.
13. dub. 1. Ludo. Lopez p. 1. Sum. c. 45. in fi. Eman. Rodriq.
p. 2. Sum. c. 99. concl. 11. Io. Azo. p. 1 inſtit. Moral. li. 11. ca.
15. dub. 15. & alij paſſim.

Pro cuius ſolutione ſupponendum eſt, quod votorum
aliud eſt reale, aliud perſonale, aliud ex vtroque miſtum:
Perſonale, quod concernit præciſe perſonam propriam,
non alienam. Reale, quod concernit res ſeu ſubſtantiam
exteriorem: Miſtum, quod partim perſonā, partim etiam
res ipſas concernit, vt latè c. 11. expoſuimus. Hoc ſuppo-
ſito ſit

Prima propoſitio; Votum, cum proprie Religionis actus
ſit, qua quis propriam voluntatem Deo offert, & conſe-
quenter propriæ perſonæ obligatio ſit, non rei, adeo pro-
priæ perſonæ adhæret, ut alium voto ſuo obligare non poſ
ſit abſque eius conſenſu, loquendo de voto perſonali tan-
tum: vt ver. gra. ſi vouiſti filium alicui templo offerre, te-
neris illum ducere; ille autem ſolum tibi filiali obedientia
parere tenetur, nullatenus tamen ex vi religionis. Item
vouit quis ieiunare, continere, peregrinari, dum viueret,
non tenetur hæres adimplere votum, niſi ſponte ſe obliga
uerit, ſiue hæres ſit filius, ſiue extraneus: vt patet ex c. licet
de voto, & voti redemp. Ideo enim dicitur votum perſo-
nale, quia ſolam perſonam vouentis obligat. Dixi, *abſque
eius conſenſu*, ſi enim ſponte conſenſit, & ſe obligauerit, &
ea de cauſa præciſè, vt hæreditatem leuare poſſit, & non
alias tunc accepta hæreditate tenebitur vota adimplere,
non autem ſi hæreditatem non accipiat. Dixi, *loquendo de
voto perſonali tantum*: nam ſi dominus defunctus vouit
mittere certas perſonas indeterminatas vltra mare, tene-
tur hæres mittere, quia tale votum non eſt proprie perſo-
nale tantum, ſed partim reale, ſicut ſecundum ius ciuile te
netur implere pollicitationem factam Reipublicæ à præ-
deceſſore. Sic Palud. S. Ant. Ange. Sylu. Tabiena, Gabr.
Nauar. & alij.

12 *Secunda propoſitio*: Quoteſcunque votum eſt Reale
ſolum, quale eſt votum fundandi Monaſterium, dotandi
eccleſiam, veſtiendi pauperem, dandi calicem, aut oblatio
nem mittendi, aut tot armatos vltra mare, tunc tenetur
hæres huiuſmodi vota realia adimplere ſecundum om-
nes. Ratio eſt, quia hæres, licet tunc non teneatur ratione
voti ea facere, quia tamen tenetur defuncti debita ſoluere
ratione adeptæ hæreditatis, conſequenter etiam huiuſmo
di vota realia perſoluere tenetur, quandoquidem votum
reale eſt debitum quoddam Deo perſoluendum.

13 *Tertia propoſitio*: ſi votum ſit miſtum, id eſt, partim
Reale, & partim Perſonale, & vtrumque eſt expreſſum a
defuncto, tunc hæres tenetur ſolum ad reale, & non ad il-
lud, quod eſt perſonale; vt v.g. ſi pater defunctus vouit ire
ad S. Petrum, ibique calicem aureum offerre, vel Monaſte
rium ædificare, & ipſum ingredi, tenebitur hæres tantum
ad reale, non ad perſonale, hoc eſt, tenebitur hæres offerre
calicem, ædificare monaſterium, non autem ire per ſe, aut
per alium, nec ingredi monaſterium, ita Palud. S. Anton.
Gabr. Ang. Sylueſt. & alij.

14 *Quarta propoſitio*: Quando votum eſt perſonale, &
reale, ſed perſonale eſt expreſſum, & principale, reale au-
tem erat tacitum, & acceſſorium. vt v. g. vouit quis ire ad
S. Iacobum, quod eſt principale in voto, non autem ex-
preſſit expenſas, quas in itinere facturus erat, quæ ſunt res
acceſſoriæ voto, in hoc caſu hæres ad nihil tenetur. Ratio
eſt, quia cum in hoc caſu hæres non teneatur ad principa-
le, nec cogi poteſt ad reale acceſſorium, ſublato enim per-
ſonali, ad quod vt dixi, hæres non tenetur, auffertur etiam
reale acceſſorium. Item vouit quis intrare religionem, &
illi dare bona ſua ſi in ea profeſſionem emitteret, ſi mori-
tur vouens ante profeſſionem, non tenetur hæres dare bo-
na Monaſterio, quia ſicut non tenetur ingredi religionem,
quod eſt principale, ita nec dare bona, quod eſt acceſſo-
rium, ſublato enim principali, tollitur acceſſorium. Simili-
ter ſi ſuſceperat defunctus crucem, non propter hoc tene-
tur hæres mittere expenſas, quas ille facturus erat niſi ip-
ſe hoc ordinauerit, ſic omnes præfati authores initio allati.

15 *Quinta propoſitio*: Quando filius hæres per vota patris
grauaretur, iuſtam habet cauſam petendi diſpenſationē;
Etenim intelligitur ſemper adeundo hæreditatem obliga
re ſe vota paterna realia implere, in quantum vires hære-
ditatis patiuntur. Quod ſi ſit hæres neceſſarius, grauari nō
poteſt vltra quintam partem bonorum, etiamſi in teſta-
mento fuerint relicta hæc vota; Sin aut non fuerit neceſ-
ſarius, tenebitur hæres omne votum reale defuncti in te-
ſtamento relictum in quacunque quantitate adimplere,
ex Ioſepho Angles, Sylu. Angelo, & alijs, quod intellige, ſi
hæreditatem adierit, & compelli poteſt vterque hæres ad
uoti impletionem per priuationem hæreditatis, immo e-
tiam & per excommunicationem ex Panorm. in d. c. licet.
numero 15. & D. Anton. qui citat Gabr. Sylu. & alios,
quia participando hæreditatem facit, quaſi contractum,
& obligationem de exequendo votum eiuſdem in his, in
quibus tenetur; quod ſi hæreditatem non acceptet, non
tenetur, quia nec hæres eſt, niſi forte promiſerit, tunc
enim obligatur ob promiſſionem factam, & quidem
ſi promiſit in omni caſu non habendo relationem ad hæ-
reditatem, tenebitur implere, etiamſi non accedat in
hære-

Digitized by Google

hæreditate; At uero ſi promiſit intuitu hæreditatis, à qua poſtea mutato conſilio abſtinet, non tenetur, argument. cap. venerabilem, § fin. de elect. Angel. verb votum. 3. § 9. Syluest. ubi ſupra, uerb. uotum. 2. qu. 11. uerſic. Quintum. Tabiena verb. uotum. 3. uerſicu. ſexto. & Gabr. loco proxime allato. Et hæc de impedimentis ex parte materiæ voti.

SVMMARIVM.

De impedimentis ex parte intentionis vouentis. Cap. VIII.

1 *Regulæ quædam aſſignantur ad cognoſcenda impedimenta excuſantia ab impletione voti ex parte intentionis.*

2 *Si vouens aliquam cõditionem apponat, iuxta illam votum adimplere tenetur, & non aliter.*

Votum conditionale expleta conditione ſeruandum eſt, non antea.

3 *Quando conditio appoſita votum irritat.*

4 *An ſi culpa vouentis deficiat conditio, ſub qua vouit, teneatur nihilominus votum adimplere.*

5 *Quando quis votum ſuum adimplere tenetur.*

6 *Qui vouit aliquid ita, vt determinatio temporis appoſita ſe teneat ex parte obiecti, non adimplendo tempore ſtatuto mor. pecc. tranſacto tamen illo tempore non tenetur amplius.*

7 *Qui non principaliter intendebat tempus, ſed ſolum appoſuit, vt determinatiuum operis, ſiue executionis voti, & mort. pecc. non adimplendo, & tranſacto tempore implere tenetur.*

8 *Cum quis aliquid abſolute vouit nullum determinando tempus, ad intentionem, & conſcientiam vouentis recurrendum ſecundum conſilium Naua. & Caiet.*

Eorum opinio, vt incerta, & fallax refellitur.

9 *Quid ex communiori, & veriori Theologorum ſententia ſtatuendum, vouens intrare religionem non determinando tempus tenetur, quam primum commode poteſt ingredi ibi.*

10 *An ſi quis voueat in vigilia alicuius ſancti non comedere panem, & poſtea voueat, vel ante die veneris comedere ſolum panem, & contingat eadem die cõcurrere vigiliam ſancti, teneatur abſtinere.*

11 *An qui abſolute vouit non comedere carnes die veneris, & contingat eodem die Natalis Domini, teneatur abſtinere.*

12 *An vouens ieiunare die alicuius ſancti, ſi dies feſtiuus incidat in Dominica, teneatur in Dominica, vel Sabbato ieiunare.*

13 *Quid illi faciendum, qui duo diuerſa vota fecit, vnum poſt alterum, aut in cauſa repugnantia.*

14 *An ceſſante cauſa, propter quam quis vouit, ceſſet obligatio voti.*

QVemadmodum ex parte materiæ dari poſſunt impedimenta excuſantia ab impletione voti, ita etiam ex parte intentionis, in qua re aſſignari poſſunt hę regulæ.

1 Prima eſt, Quando uouentis intentio certa eſt uota poſſunt quæcunque impedimenta ſuſcipere; Ratio eſt, quia tota uoti obligatio ex uoluntate, & intentione uouentis dependet. Cum igitur intentio uouentis ſufficiat ad quãcunque conditionem apponendam, uota præciſe iuxta intentionem uouentium obligabunt, ex Caiet. in ſum. verb. uotum §. 4. & alijs. Quæ regula euidenter colligitur ex illo *Deut. 23. Quod ſemel egreſſum eſt ex labijs tuis, obſeruabis, & facies, ſicut promiſiſti* Domino, *& voluntate propria, & ore tuo locutus es.*

Secunda eſt, Quando uotum abſolute, & ſimpliciter emiſſum eſt, nec uouentis intentio ullam conditionem, aut limitationem appoſuit, tale uotum ſecundum ſacros canones, & ſanam doctrinam pie interpretandum eſt. Et quidem ita ſemper interpretandum eſt, ut quam maxime fieri poſſit, omnis occaſio uiolandi uotum, & peccati periculum præcideretur, ac ut minus etiam peccetur.

Hinc qui uouit ſe daturum alicui eccleſiæ, uel pauperibus annuatim unam menſuram grani, & non determinauit, de qua mẽſura, ex æquitate interpretandum eſt nempe de quacunque menſura vouens dare maluerit, ex Doctor. in c. Ex parte de cenſibus Hoſtienſ. & Panorm. ibid. num. 5. & Greg. de Valentia tom. 3. diſput. 6. q. 6. puncto. 4. & Ioan Azor. par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 20. dub. 2 & 10. vel vt notant Ang. in verb. votum 3. §. 22. & Sylu. verb. votum. 2. quæſt. 15 & Tabiena verb votum. 3 verſi. Quinto. interpretatio fieri debet de ea de qua cogitabat, aut determinaſſet, ſi cogitaſſet, conſideratis circunſtantijs perſonæ uouentis, & materiæ ſubiectæ quia dubium eſſe poteſt in hac re, tam quoad qualitatem rei, ſ. quale triticum dare tenetur, bonũ melius, aut optimum, quam quoad menſuræ quantitatem, an ſcilicet in menſura maiori, vel minori; Dicendum eſt quoad qualitatem, ſatis eſſe dare triticũ bonum nec teneri dare melius, aut optimum, quoad quãtitatem autem, ſi mos patriæ vnam obſeruet menſuram, iuxta eam communem menſuram perſoluere debet; Sin autem varijs vtatur menſuris, tunc quidem ſi iuxta minorem menſuram vota reddat, non eſt compellendus maiorem menſuram perſoluere, quoniam cum huiuſmodi vota fuerint ab initio gratuita, benignius ſunt a viris eccleſiaſticis exigenda, vt in c. Ex parte. de cenſibus. habetur.

Sic etiam cum quis promittit calicem eccleſiæ certæ; intelligitur promiſſus calix aptus, & accommodatus ad cultum diuinum, & proinde debet aureum, vel argenteũ, non æneum calicem offerre, & dare, prout vſus eccleſiæ obſeruat. Ex Panorm. in cap. Ex parte num. 4. de cenſibus. & Ioan Azorio par. 1. inſtit. lib 11. c. 20. dub. 10. & facit l. Titia. §. Sempronia, & §. Seia ff. de auro, & argento legato.

Item ſi quis promittat dare alicui eccleſiæ, vel hoſpitali equum, aut bouem, ſi omnes ſui equi, aut boues infortunio poſtea perierint, tenetur equum, aut bouem emere, & dare; vt voto ſatisfaciat, niſi expreſſe ſpopondetit vnum ex his, quos habet, ex S. Anto. par. 3. tit 16. c 2. §. 4. Palud. in 4. d. 38 quæſt. 4. art. 1. concl. 3. Sylu. verbo. religio. 2. q. 16. & Ioan. Azor. vbi ſupra. dub. 2. veluti ſi promiſiſſes te mihi daturum equum, & omnes tui equi perierint, teneretis equum emere, & mihi dare, eo quod de equo generatim, non autem ſpeciatim, facta eſt promiſſio. Ex quibus colligi poteſt, quid in ſimilibus dicendum ſit.

2 Tertia eſt, quando vouens aliquam conditionem, & limitationem apponit, tunc iuxta illam conditionem votũ adimplere tenetur, & non aliter. Et quidem ſi plures appoſuit conditiones, & vouens non intendebat ſe obligare, donec omnes implerentur, non tenetur ad votum antequã omnes conditiones adimpletæ ſint; ſin autem de hoc non cogitauit, nec ſcit diſcernere, tutius eſt, immo neceſſariũ, vt votum adimpleat, vna conditione extante, ex Archid. in c Non ſolum 23. q. 8. Syluestro verſic. votum. 2. quæſt 2. verſ. Quartum, & Summa Corona tractatu de voto, nu. 11. & facit quia in dubijs pars tutior eligenda eſt, ex Angelo verb. votum. 3. §. 12. Sin vero vnam ſolum conditionem appoſuit, non niſi adimpleta conditione ad votum tenetur, vt v. g. ſi filius meus liberetur ab hoc morbo, dabo calicem certæ eccleſiæ, ſi filius non liberetur, ad calicem eccleſiæ dandum non obligatur. Id quod Syluester verb. votum. 2. q 1. verſic. Primum, niſi ſcandalum ſequeretur, ex eo quod non adimpleret, vt ſi votum fuit publicum, & conditio ſit ſecreto in corde retenta, tunc enim tenebitur ante purificationem conditionis adimplere votum, non quidem ratione voti, ſed ratione ſcandali.

Circa votum autem conditionale ſciendum eſt, quod conditio aliquando adijcitur in pœnam alicuius rei faciendæ, vel non faciendæ, vt ſi quis caſtitatem, vel Religionẽ vouerit, quando in certum peccati genus incurrerit, & tunc huiuſmodi vota expleta conditione ſeruanda ſunt, non antea. Id quod intelligitur de voto pœnali abſolute facto, vt in caſu propoſito conſtat. Nam vt recte notant Barthol. Med. 1. 2. quæſt 96. art. 4. dub. 3. ad ſecundum, & Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 62. art. 3. circa medium, & alij votum pœnale dupliciter fieri poteſt, vno modo, ſub diſiunctione, vt ſi quis promittat ſe non luſurum, aut ſi luſerit, ieiunaturum, certè ſi luſit, non eſt reus voti, ſed ſolũ ieiunare tenetur. Alio modo abſolute, vt ſi quis promittat ſe non acceſſurum ad talem mulierem, quod ſi fecerit, ta-

lem

lem ſubiturum pœnam; Si ad eam accedat, reus eſt voti, & inſuper pœnam ſubire tenetur.

Rurſus conditio appoſita aliquando talis eſt, vt ſit *con-*
3 *tra naturam, & ſubſtantiam eius, cui accedit*, & tunc talis conditionis appoſitio votum irritat, & nullum efficit, vt colligitur ex c.ſi.de condit.apposi.vt ſi quis voueret ingredi religionem ea conditione, vt ad votum reddendum non teneatur; Item qui voueret religionem ea intentione, & conditione appoſita, vt proprium quid ſibi referuet, tale namque votum, nullum, & irritum eſt. quia poſſidere proprium, cum ſolemni Religionis profeſſione pugnat, ex Calderino. Cardin. & Abbate, quos refert Couar. in 4. de Matrim. p. 2. c. 3. § 1. nu. 18. Ang in verb Religio. § 20. Roſella verb. Religio 2. §. 11. & Ioanne Azorio p. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 15. dub 9. Aliquando vero conditio appoſita eſt impoſſibilis, & tunc in foro conſcientiæ votum illud nullum eſt, & irritum ex Palud. in 4. d. 38. q. 3. art. 1. conclu. 1. & Azorio vbi ſupra. ſiue conditio hæc ſua natura ſit impoſſibilis, vt ſi quis vouet ingredi religionem ſi cælum manu tetigerit, ſi mare totum ebiberit, ſiue lapſu temporis effecta ſit impoſſibilis, vt ſi quis vouet dare eleemoſinam ſi pater eius viuat, cum tamen iam mortuus ſit. Aliquando conditio appoſita eſt *turpis*, vt ſi quis voueret religionem, ſi homicidium committat, ſi potuerit habere coitum cum tali femina, talis enim conditio cum habeat finem malum, & moueat, & trahat ad peccatum, votum etiam irritum. & nullum efficit, ex Palud. vbi ſupra, & Azorio, & Syluestro verb. votum. 2 q. 2. verſ. Tertium. eſt enim neceſſarium ad votum vt finem bonum habeat. Aliquando conditio eſt neceſſaria, & in futurũ concepta, vt dabo eleemoſinam, ſi cras ſol oriatur, & tunc ſtatim extante conditione tenetur votum perſoluere. Aliquãdo autem conditio eſt *coniunctiua*, vt voueo dare calicem ſi pater, & frater meus ex bello ſalui redierint, & tunc vtraque conditio impleri debet, vt valeat votum. Aliquando autem eſt *diſiunctiua*, vt voueo dare calicem ſi pater, aut frater ſaluus redierit, & tunc ſatis eſt alterutrum impleri, vt validum ſit votum, vbi autem diſiunctiua ita ponitur, vt incertum ſit ad quid votum ſe extendat, v. g. voueo dare viginti, aut quindecim aureos certæ eccleſiæ, voueo poſt annum. vel biennium fieri religioſus, tunc ſi conſtet de mente vouentis, ſecundum eam adimplendum eſt votum; quod ſi de voluntate promittentis dubij ſimus, tutior pars eligenda eſt ita vt obligatio cõferatur in id, quod maius eſt, puta vt det viginti, & in tempus, quod breuius eſt, puta vt poſt annum ſuſcipiat religionem. His ita ſuppoſitis, dubia quædam ſoluenda reſtant.

DVBIVM PRIMVM eſt, An ſi culpa vouentis deficiat conditio ſub qua vouit, teneatur nihilominus votum adimplere.

Reſpondeo cum Richardo in 4. d. 38. art. 5. qu. 3. Ang. in verb. votum. 1. §. 10. Sylu. in verb. uotum. 2. §. ſecũdum. Tab. in verb. votum. 2. §. 2. Gabr. in 4. diſtinctio. 38. quæ. 1. art. 3. litera l. Ioſepho Angles quæſt de voto art. 2. difficul. 17. Ioan. Azorio par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 22. dub. 9. Naua. in Manuali, cap. 12. numero 42. verſicul. Vndecimo. Summa Corona tract. de voto numero 11. Ludouico Lopez par. 1. ſummæ. capit. 44. Coſmo Philiarcho de officio ſacerd. par. 2. lib. 3. cap. 18. & Ioan. Azorio par. 1. Inſtit. Moral lib. 11. capit. 20. dub. vl. votum illud obligatorium eſſe. Vnde inferunt, quod ſi quis aliquid Deo vouit, ſi ipſum à peccato certo præſeruet poſtea vero non facit id, quod feciſſet, aut intendebat facere implicite, dum vouit ad ſe præſeruandum ab illo peccato, aut ſe præcipitet in illud peccatum, ne aſtrictus maneret tali voto, nihilominus voto ligatus manet, alias enim fraus patrocinaretur eidem. Sicut ſi quis voueret aliquid ſi Petrus in domum ſuam ingrederetur, & deinde Petro ſæpius ad ſe venien- te fores occluderet, ne in domum ſuam intraret, voti vinculo tenetur, eo quod per uouentem ſtetit, quo minus ingrediatur; Secus autem ſi id faceret ex incuria, negligentia, vel obliuione. Quæ omnia intelligenda ſunt iuxta intentionem vouentis, a qua votum obligandi vim habet. Si enim vouens, quando uouit, intendebat ſolum obligare ſe, ſi Deus ad illud peccatum uitãdum maiorem ſolito gratiam ei conferret, vt communiter ſit, non tenetur etiamſi ex ſua culpa conditio non extet, quia intendebat, quod per talem gratiam ſolito maiorem ipſe à culpa illa præſeruaretur: ubi autem dubius eſſet de ſua intentione, tunc expectandum ſolum erit commune, ac cõſuetum Dei auxilium, quod datur unicuique facienti, quod in ſe eſt, & proinde ſi incidat in peccatum, ad uotum tenetur, cum iam uoti conditio impleta ſit; ut recte Syluester, & Azorius ubi ſupra annotarunt.

5 DVBIVM SECVNDVM eſt, De tempore quando ſcilicet quis uotum ſuum adimplere tenetur? De qua re legendi ſunt S. Thom 2. 2. qu. 88. art. 3. ad tertium Caiet. & Petrus de Arragon. ibi. Palud. in 4. diſtinct. 38. quæſtio. 3. art. 2. concluſ. 3. S. Anton par. 2. tit. 11. cap. 2. §. 2. & §. 5. Supplement. Gabr in 4. diſt. 38. quæſt. 1. art. 3. litera k. Angel. uerb uotum. 3. §. 2. & 3. Sylueſt. uerb. uotum 2. quæſtio. 3. Tabiena uerb. uotum. 3. §. Quarto, & §. ſeptimo. Sotus lib. 7. de iuſtitia quæſt. 2. art. 1. ad quartum Naua. in Manuali, cap. 12. num. 4. & num. 54. Summa Corona tract. de uoto. num. 11. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcient. ca. 45. §. Non implens. Joſeph Angles in florib. 4. ſent. in q. de uoto art. 2. difficult. 12. Coſmus Philiarchus de officio ſacerdot. lib. 3. par. 2. cap. 18. in princ. Et Emanuel Rodriquez par. 2. ſummæ. cap. 99. concl. 14. Ioannes Azorius p. 1. inſtit. Moral lib. 11. c. 15. dub. 10. & dub. 11. & Gregor. de Valen. tom. 3. diſp. 6. q. 6. puncto 4. Qui omnes docent, quod cum votum pendeat ab intentione uouentis, qui intendit ſe ſtatim obligare, tenetur ſtatim: ſi autem ad certum tempus, uel ſub certa conditione, non tenetur ſtatim reddere, quamuis nec tardare debet ultra, quod intendit ſe obligare.

Ceterum cum hæc nimis uniuerſaliter dicta ſint & res in particulari explicanda eſt, antequam noſtram de hac re ſententiam afferam, ſupponendum eſt uarijs modis emitti poſſe uotum, uno modo determinando tempus; Alio modo ſub conditione: Tertio modo abſolute nullum tempus determinando. Rurſus determinatio temporis in emiſſione uoti dupliciter contingere poteſt, uno modo, ita ut tempus ipſum ſe habeat tanquam pars obiecti ipſius uoti, ut cum quis uoueat ieiunare uigiliam alicuius ſancti ex ipſius deuotione, hic enim non ſolum ipſum ieiunium, ſed tempus ipſum etiam ſub uoti obiecto cadit. *Alio modo* ita ut tempus non ſit pars obiecti. ſed ſolum ſe habeat tanquam determinatiuum executionis uoti, ut ſi quis uouet ingredi religionem poſt annum quo caſu ſola religio obiectum eſt uoti, tempus uero eſt determinatiuum executionis ipſius uoti. His ſuppoſitis, rem ipſam ſequentibus propoſitionibus breuiter exponam.

Prima propoſitio: Qui uouit aliquid facere determinando tempus, tale uotum ſiue ſit abſolutum, ſiue conditionale, tenetur intra illud tempus uotum ſuum adimplere, alias uoti fracti reus erit. Hæc propoſitio certa eſt, & ab omnibus conceſſa. Ratio patet ex dictis, quia cum uoti obligatio ex uouentis intentione dependeat, eo ipſo quod intendit uotum intra certum tempus adimplere, contrafaciendo peccat mortaliter, niſi aliunde excuſetur.

Secunda propoſitio: Qui aliquid uouit, ita ut determinatio temporis appoſita ſe teneat ex parte obiecti, quamuis non adimplendo uotum tempore determinato peccet mortaliter. tranſacto tamen illo tempore non tenetur amplius ad uotum: ita Sotus, Petr. de Arragon. Nauarrus, Summa Corona, Lopez, Ioſeph Angles, & Rodriquez ubi ſupra. Ratio eſt, quia tempus eſt de ratione obiecti ipſius uoti. Cum igitur tranſacto illo tempore, non amplius exiſtat uoti obiectum, quod erat ieiunium uer. grat. talis diei, ut conſtat, conſequenter ceſſante uoti obiecto, ceſſat eius obligatio. Vnde ſi quis uoueat ex deuotione alicuius ſancti, eius uigiliam ieiunare, aut ieiunare feria ſexta, propter deuotionem ad paſſionem Chriſti, uel in die ſabbathi propter affectionem, & deuotionem ad B. Virginem, ſi in his diebus ieiunare prætermittat, peccat quidem, in alijs tamen diebus ieiunare non tenebitur. Quia ut diximus, materia & obiectum uoti non fuit ſolũ ieiunium, ſed etiam deuotio temporis, atque adeo finito illo tempore, impoſſibile eſt votum illud implere. Simile

enim

enim eſt huiuſmodi votum, ac præceptum eccleſiæ de ieiunio alicuius ſancti, ac de perſoluendis horis canonicis, in his enim caſibus obligatio voti reſpicit certum diem, tanquam onus illius diei, ſeu ſit votum ob particularem deuotionem illius ſancti, atque adeo in huiuſmodi votis adimplendis, interpretatio facienda eſt ſecundum vſum ſanctę matris eccleſiæ in illis exequendis, quæ onus illud in aliud tempus non transfert.

7 Tertia propoſitio: Qui aliquid faciendum certo tempore vouit, ita tamen quod non principaliter intendebat tẽpus in voto adimplendo, hoc eſt, non habita ratione ad tẽporis deuotionem, ſed reſpiciendo opus illud quod faciẽdum vouit, & ſolum tempus appoſuit, tanquam determinatiuum executionis ipſius voti, non ſolum mortaliter peccat non adimplendo votum tempore ſtatuto, ſed tranſacto etiam illo tempore, tenetur adhuc quam primum poterit votum adimplere. Sic expreſſe Sotus Nauar. Petr. de Arrag. Lopez, Ioſeph Angles, Sum. Corona, & Rodriquez locis ſupra citatis. Ratio eſt, quia materia & obiectum voti, tranſacto illo tempore adhuc manet; Ergo & obligatio voti.

Hinc qui vouit intra annum ire Romam ad viſitanda limina Apoſtolorum, ſi culpa ſua intra tempus illud non adijt Romam, & viſitauit corpora Apoſtolorum, peccauit mortaliter, & nihilominus finito anno votum adimplere tenetur. Ratio eſt, quia peregrinatio, quæ fuit principalis materia & obiectum voti, eadem manet, & tempus ſolum ad expellendam moram appoſitum fuit.

Eodem modo, qui vouit ingredi Religionem intra annum, ſi id non facit, peccat mortaliter, & adhuc votũ perſoluere tenetur, quam primum commode poterit.

Quarta propoſitio; Quicunque vouit aliquid conditionatum, ſiue illud pęnale eſſet, ſiue non, poſita conditione, votum adimplere tenetur. Hæc concluſio ex ſupradictis patet, & expreſſe id docet S. Thom. 2. 2. quæſt. 88. art. 3. ad tertium. Ratio eſt, quia intentio vouentis, ex qua votum obligandi vim habet, erat ſe obligare impleta conditione, & non ante.

9 Quinta propoſitio; Qui aliquid abſolute vouet, nullum determinando tempus, tunc Caiet. 2. 2. quæſt. 88. art. 3. in fine, & Nauar. in Manuali cap. 12. num. 41. verſ. Decimo. conſulunt, vt recurratur ad intentionem & conſcientiam vouentis, & ſecundum eam faciendum eſſe. Atque adeo inquiunt, tunc non teneri, quando conſcientia non remordet, teneri autem, quando remordet, vſque ad illud enim tempus nondum hominem in mora eſſe dicunt. Alij tamen vt Syluest. verbo, votum 2. quæſt. 5. Angel. verb. votum. 3 § 2. Tabiena verbo, votum tertio §. Quarto Palud. in 4. diſt. 38. quæſt. 3. artic 2. concluſ. 2. Gabriel in ſupplem. ibid quæſt. 1. art. 3 litera k. Petrus de Arragon 2. 2. quæſt. 88. art. 3 in fine. Summa Corona tract de voto, nume. 11. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. p. 2. lib. 3. c 18. in principio. Ioſeph Angles q. de voto art. 2. diffic. 12 propoſitione prima, Gregorio de Valentia tom. 3. diſput. 6. q. 6. punct 4. Eman Rodriquez par. 2 ſummæ, c 99. concluſ 15. & Ioannes Azorius par. prima, inſtit. Moralium lib 11. c. 15 dub. 10. hanc regulam Caietani, & Nauarri, vt incertam & fallacem refellunt Nam pro ijs, qui timoratæ ſunt conſcientiæ, nimis ſcrupuloſa eſt, dum incertum hominem reddat quando in mora ſit, necne, immo ſcrupuloſi ſemper ſe in mora eſſe credent: pro illis vero, qui ſalutis ſuæ parum memores ſunt, nimis ampla & laxa eſt, tales namque aut nũquam, aut ſero ſe in mora eſſe putabunt. Ex communiori igitur & veriori Theologorum, & Canoniſtarum ſententia dicendum exiſtimo eum, qui nullum tempus ſibi ad votum perſoluendum perſcripſit, teneri ſtatim votum ſuũ adimplere, quando id commode poteſt, ſecundum boni, ac prudentis viri iudicium, & maxime iuxta confeſſarij ſui docti, & prudentis determinationem, qui penſatis ſingularibus conditionibus perſonæ, materiæ, & temporis, quid faciendum ſit iudicare debet, atque adeo in dubio partem tutiorem eligere debet, ſcilicet, vt ad votum ſtatim data opportunitate perſoluendum iudicet, vt tandẽ Caietan. & Nauarr. fatentur; Alioquin ſi per ipſum ſtat, quo minus ſtatim votum adimpleat, quando moraliter ſine notabili incommoditate poteſt, reus erit voti. Quę ſententia meo iudicio ſatis manifeſte colligitur ex Deuteronom. 23. vbi dicitur, *Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere quia; requiret illud Dominus Deus tuus. Et ſi Moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Et *Eccleſiaſtes* 5 *Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere, diſplicet enim ei infidelis, & ſtulta promiſſio.* Ex quibus locis euidens eſt peccatum eſſe *tardare*, & *moram facere*, in voto reddendo, & Deum, *ſtatim* votũ *requirere*, & *infidelẽ eſſe* qui eſt in mora reddendi. Ratione etiam conſtat, quia votum iſtud cum ex ſe non magis obliget vno tempore quam alio, vt conſtat, ſed tota ratio exequenti votum, ex acceptatione, & requiſitione Dei dependet, in cuius cultũ, & gloriam fit, conſequenter cum Deus omni tempore, quo quis commode illud facere poſſit, votum illud acceptet, & requirat, vt Deuteron. 23 habetur, ſtatim ac quis commode illud poſſit facere, obligabitur. Confirmatur etiam exemplo aliorum debitorum, cum enim aliquid alteri homini debemus, illud ſoluere, ac reddere ſtatim quã primum commode poſſumus tenemur, maxime creditore requirente, atque adeo ſi non reddat, in mora eſſe cenſetur, Deus autem ſemper votum requirit. vt diximus.

Notandum autem eſt ex Paludano, & Gabr. vbi ſupr. & S. Ant. par. 2. tit. 11. c. 2. § 2. hanc doctrinam tum in alijs rebus, tum maxime in voto religionis locum habere, idq; ex natura ipſius voti; Qui enim vouit intrare religionem, non determinando tempus, tenetur quam primum commode poteſt ingredi. Ratio eſt, quia qui hoc vouet, ideo vouiſſe indicatur, quia Deo diu ſeruire intendit in hac vita, & non vt moriens, quia illud parum vtile ſibi, & Deo gratum foret; Eſt enim natura religionis, vt vita hominis, & non tantum mors Deo dedicetur; vnde quã cito commode poteſt, intrare debet, quia qui vouit intrare, reſiduũ vitæ ſuæ Deo dedicat Sicut qui promittit cum aliqua contrahere, non ſufficit in morte contrahere, quia ad hoc fit matrimonium vt ſimul conuiuant. Quæ doctrina diligenter annotanda eſt propter eos, qui poſt religionis votum, religionem ingredi, procraſtinare ſolent.

10 DVBIVM TERTIVM eſt, an ſi quis vouit v. g. in vigilia alicuius ſancti, v. g. S. Laurentij non comedere panem, & poſtea vel ante vouit in die veneris non comedere niſi panem, & contingat, vt concurrat in eodem die vigilia S. Laurentij, & dies veneris poſſit eo die comedere panem, vel teneatur abſtinere à pane? Reſpondeo primo ſi vouẽs ſit certus de ſua intentione, iuxta illam votum adimplere debet, cum iuxta illam votum obliget, & non amplius, Secundo, ſi non ſit certus de ſua intentione, vtrumque ſi poteſt adimplere tenetur, quia obligatus ad duo præcepta, tenetur ambo implere, ſed votum adimplere eſt pręceptũ; Sin autem vtrumque implere nequeat ſine periculo mortis aut grauis infirmitatis, tenetur vnum ſolum implere, illud ſcilicet quod prius vouit, niſi poſterius ſit præſtãtius, & Deo gratius. Vnde ſi unum eſſet maioris deuotionis, & alterum maioris afflictionis, cum deuotio mentis præferẽda ſit afflictioni carnis, ex eo quod eſt actus perfectioris uirtutis, ſ. religionis; & bona per ſe, ſ. deuotio, afflictio uero carnis bona per accidens, & actus minoris uirtutis, uidelicet, temperantiæ, eligere debet id, in quo habet maiorem deuotionem, & cum certus ſit ſe non poſſe utrumque implere, non tenetur aliquid aliud pro eo in alio die facere, cum iam excuſatus ſit propter impoſſibilitatem adimplẽdi; Sicut qui ieiunium eccleſiæ adimplere nequit ob infirmitatem, non tenetur alio die ieiunare, aut in aliud bonũ commutare Quãdo autem dubius eſſet, an vtrumque implere poſſet, tunc illud ieiunium, quod implere nõ poteſt, in alium diem transferre, aut in aliud bonum non ſua propria auctoritate ſed prælati ſui, quæ requiritur ad diſpenſationem, uel commutationem. commutare debet Ratio eſt, quia in dubio poſitus. an peccet uotum non ſeruando, partem tutiorem eligere debet. Sic Ioan. Maior in 4. d. 38. q. 2. col. pen. & Ioan. de Neapoli quem referunt, ac ſequuntur S. Ant. par. 2. titu. 11. c. 2. § ult. & Syl. uerb. uotum. 2. q. 17. uerſ. Ex his dico, quamuis in hoc ultimo caſu Syluester hanc regulam ſequendam eſſe putat, ut non obligetur ultra id, quod actu cogitauit, aut quod ſi cogitaſſet, obligari

uoluiſ-

uoluiſſet, ſed quod diximus, tutius, & ſecurius eſt.

11 DVBIVM QVARTVM eſt, an qui abſolute vouit non comedere carnes die veneris, teneatur abſtinere a carnibus, ſi dies Natalis Domini in diem veneris incidat? Ratio difficultatis eſt, quia in cap. fin. de obſeru. ieiuniorum. Honorius Papa III. permittit eo die comedere carnes. Gloſ. Ioan. Andr. in d. cap. fin. docet poſſe, niſi expreſſe eũ caſum in voto incluſerit, ita vt votum illud intelligendũ alias ſit de eſu non licito. Vnde d. cap. in quo exceptio fit de eo qui tenetur ex voto, ait, intelligi debere de eo; qui vouit nunquam comedere carnes. Et fauet Ioan. Azor. p. 1. inſt. Moral. lib. 11. cap. 20. dub. 3. vbi ait, q; ſi nihil de eo die cogitauit, quãdo vouit, non tenetur a carnibus abſtinere, aut ieiunium ſeruare. Alij tamen vt Gloſ. ibi, in verb. Nec voto. & Pan. num. 3. Palud. in 4. d. 38. q. 3. art. 4. concluſ. 4. docent, teneri abſolute votum adimplere etiamſi ſit dies Natalis Domini. Quia in d. cap. fin. excipit eos qui voto, aut Regulari obſeruantia aſtricti ſunt ad carnium abſtinentiam ſeruandam, vnde cum huic abſtinentia in eo caſu ſit in præcepto voti, tenetur eo die abſtinere. Id quod non ſolum verum eſt in eo, qui vouit nunquam comedere carnes, vt vult Ioan. Andr. immo vero talis non poſſet comedere in feſto Natiuitatis, etiamſi non veniret in feria ſexta, eo quod cum talis nullum diem excepit generaliter, indiſtincte intelligendus eſt, ſed etiam de eo, qui vouit non comedere carnes feria ſexta, quia ex quo vouit generaliter, tenetur abſtinere in qualibet feria ſexta. Nec valet ratio Ioan. Andr. ſi enim intelligeretur votum de eſu illicito, vt ipſe putat, vouiſſet Deo de vento. vt ait Pan. cum antea ad illud tenebatur ex præcepto diuino, & humano. Et quamuis votum fieri poſſit de re alias præcepta, quando tamen non conſtat de mente vouentis, interpretari oportet votum fieri de re, quæ alias in præcepto non fuerit, cum votum communiter & proprie ſit opus conſilij, non præcepti. Vt igitur talis Deo aliquid vouere dicatur, intelligi debet, quod abſtinebit feria ſexta, etiamſi alias licite carnes comedi poſſent.

Confirmatur hæc opinio. Quia diſpoſitio debet ſemper intelligi, vt non ſit inutilis, ſed vt aliquid operetur, arg. c. abbate. de verb. ſign. & l. Quoties. de verb. oblig. Sed ſi votum prædictum refertur ad eſum illicitum, inutile quaſi eſſet tale votum. Ergo intelligi debet generaliter, vt comprehendat etiam eſum licitum. Addit autem & recte Palud. vbi ſup. poſſe hoc votum auctoritate epiſcopi in aliũ diem commutari.

12 DVBIVM QVINTVM eſt. An qui vouit ieiunare in die alicuius Sancti, v. g. S. Mart. ſi dies ille feſtiuus incidat in Dominica, teneatur ieiunare in Dominica, vel potius in ſabbato. Hanc difficultatem tractant S. Anton. p. 2. tit. 11. cap. 2. §. vlt. Syluest. verb. votum. 2. q. 16. Tabiena verb. votum. 3. §. 7. Supplementum. Gabr. in 4. d. 38. q. 1. art. 3. litera M. in fine Summa Corona tract. de voto. num. 11. & Io. Azorius p. 1. inſt. Moral. lib. 11. cap. 29. dub. 4. Pro cuius ſolutione Notandum eſt ex S. Thom. 2. 2. q. 14. art. 5. ieiuniũ eſſe duplex, aliud afflictionis, aliud exultationis. Ieiunium afflictionis illud eſt, quo quis ieiunare intendit, vt carnem affligat, vt eam ſpiritui ſubdat, & Deo pro peccatis ſatisfaciat. Ieiunium exultationis eſt, quo quis ieiunat, vt magis ſit diſpoſitus ad ſpirituale gaudium, & contemplationem diuinorum, feſtumque celebrandum. Hoc ſuppoſito, certum eſt, ſi intendit primum, id eſt ieiunium afflictionis, in ſabbato præcedenti iuxta morem, & vſum eccleſiæ vniuerſalis in talibus ieiunare debet, & non in Dominica: E contra vero ſi intendit ſecundum, id eſt ieiunium exultationis, ieiunare debet in Dominica: Ratio eſt, quia ieiunium hoc licitum eſt, uotum autem licitum obligat. Eſſe autem licitum conſtat ex S. Hieronimo epiſtol. ad Lucinium ... in c. [illegible], diſt. 76. & fatentur S. Tho. vbi ſup. ... & alij citati. Nec obſtat, quod cap. ſi quis [illegible] &c. ſi quis presbiter. d. 30. ieiunium in Dominicum prohibent; Intelliguntur enim quando ieiunatur in Dominica ex contemptu diei Dominicæ, uel ex ſuperſtitione, & errore hæreticorum, (ſicut Manichæi ieiunant, quaſi neceſſarium tale ieiunium arbitrantes) alias namque ex deuotione licet.

Quando autem dubius eſt, an intẽderit ieiunare, ſi dies ille in Dominica uenerit, nec ne: quamuis ex una parte poſſit in Dominica ieiunare, eo quod probabile eſt, quod intẽdat potius implicite ieiunare ieiunio exultationis, quã afflictionis: Si tamẽ ieiunet in ſabbato præcedenti, potius, quam in feſto, uoto ſatisfeciſſe cenſetur; & qui dum ceteris paribus magis conſulendum eſt unicuique, quod conformat ſe quantum ad diem uniuerſali eccleſiæ in ieiunãdo quam quod ſit ſingularis.

Similiter, qui uouit ieiunare per totum menſem ſi expreſſe dies Dominicos non comprehendit uoto ſuo, poteſt tuta conſcientia conformare ſe conſuetudini uniuerſalis eccleſiæ, ita ut non ieiunet in diebus Dominicis, ex Tabiena, & Azorio ubi ſupra, crederem tamen teneri abſtinere ab ouis, & lacticinijs illis diebus, prout eccleſia tempore Quadrageſimali in Dominicis abſtinet.

13 DVBIVM SEXTVM eſt, Quid facere debet is, qui duo uota diuerſa fecit, unum poſt alterum, aut etiam in caſu repugnantia.

Reſpondeo cum S. Th. in 4. d. 38. q. 1. art. 4. qu. 1. Ang. uerb. uotum. 3. § 24. S. Anto. p 2. tit. 11. c. 2. §. 5. Sylu. uerb. uotum. 2. q. 17. & Io. Azorio p. 1. inſt. Moral. li. 11. c. 20. dub. 5. & Sum. Cor. tract. de uoto, nu. 12. in fi. Quod utrumque ſeruare debet, ſi poteſt; ſi ſint incompoſſibilia, ſeruare debet maius, id eſt, quod arctioris eſt uinculi; quod intelligigitur, quando ſunt inæqualia; ſin uero ſint æqualia, ſeruare debet primum cum non potuerit ſe obligare ad aliud ſecundum uotum incompoſſibile, ſic enim interpretanda eſt pia uouentis intentio, ſcilicet, quod non feciſſet aliud uotum incompoſſibile priori, ſi de illo priori cogitaſſet, quando uotum ſecundum emiſit. arg. cap. Quemadmodum. de iureiur. ubi iuramentum non extenditur ad ueri ſimiliter non cogitata, & idem de uoto dicendum eſt. Vnde qui uouit nihil coctum, neque panem in uigilia alicuius ſancti, puta S. Laur. comedere, & poſtea, uel ante uouit ſe nihil cibi ſumpturum in feria ſexta niſi panem, ſi uigilia S. Laur. cadit in feria ſexta, ſeruare potius debet uotum primum quam ſecundum, hoc eſt abſtinere debet a panis comeſtione illa die, ut ſic uotum maius ſeruet, quamuis in his, & alijs ſimilibus reſpicere oportet ad uouentis intentionẽ, quam habuit, aut ueriſimiliter habuiſſet, ſi de priori uoto cogitaſſet.

14 DVBIVM SEPTIMVM eſt, An ceſſante cauſa, propter quam quis uouit, ceſſet obligatio uoti? Quidam, ut Hoſtienſis in cap. Magnæ. de uoto, putat non ceſſare; Goffredus autem econtra ceſſare affirmat. Ceterum rectius Panorm. in dict. capit. Magnæ, numero 14. Ang. in uerb. uotum. 3. §. 5. & 23. Syluestr. uerb. uotum. 2. quæſt. 8. & Ioan. Azorio, par. 1. inſtit. Moral. libr. 11. cap. 15. dub. 13. diſtinguendo reſpondetur; Quod ſi cauſa finalis, ob quam factum eſt uotum, ceſſat, ita quod non intendebat ſe obligare, ea non obſtante, ceſſat uotum. argum. cap. cum ceſſante. de appellat. Sin uero cauſa ſolum impulſiua & inductiua uoti ceſſat, ea ceſſante reſtat adhuc obligatio uoti, quamuis in hoc caſu facilior ſit cauſa diſpenſandi præſtanda argum. cap. ex par. 2. de conuerſat. coniug. In dubio autem utrum fuerit cauſa finalis, uel impulſiua uoti, iudicandum eſt pro parte tutiori, ſcilicet, quod maneat uoti obligatio. arg. l. Quicquid aſtringendæ. ff. de uerborum obligationib. Nam in omni uoto cauſa finalis uidetur eſſe placere Deo, & ideo aliæ cauſæ uidentur impulſiuæ. Et ideo ipſis ceſſantibus remanet nihilominus obligatio & eodem modo uouens ex duabus cauſis impulſiuis, puta ire Romam, tum ad ſatisfactionem pro peccatis, tum ut fratrem ſuum inueniat, ſi una illarum deficiat, puta quia frater inde receſſit, & hoc uouit, tenetur nihilominus propter aliam cauſam; Quod intelligendum eſt, ſi intendebat ſe obligare una illarum extante, alias non tenetur, quia uotum non obligat ultra conſenſum, & intentionem, ut conſtat. Et ex dictis facile colligi poteſt, quid in alijs caſibus iudicandum ſit.

De

Digitized by Google

De voto ingrediendi Religionem, & qualiter interpretandum ſit. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *Qui in religionem inducendus eſt, ſufficientem ætatem habere debet, & quænam illa ſit.*

2 *Nemo minis, metu, & terrore violenter inducendus.*

3 *Non muneribus ad ſimoniam datis, aut acceptis pertrahendus.*

4 *Explicatio aſperitatis in religione, quam ingreditur, diligens eſſe debet, omniſque falſa ſuggeſtionis excluſio.*

Mira, & ſingularis Sancti Benedicti regula diſcretio, ibidem.

5 *Ex parte obligationis quot obſeruanda ſunt?*

Maxima prudentia opus eſt in Religionis ingreſſu.

6 *An, qui vouit Religionem in certo aliquo loco ingredi, ſi nō ibi recipiatur, liber ſit ab obligatione voti.*

7 *An, qui determinate vouit vnum Monaſterium ingredi expulſus ad tempus, teneatur aliquantulum expectare, & iterum tentare, an ad habitum recipi poſſit?*

8 *Quid facere tenetur, qui vouit religionem ingredi, non determinando religionem, aut locum in particulari.*

9 *Qui vouit religionem ingredi, non tenetur ingredi monaſteria reformata, etiamſi ibi, & non alibi recipi poſſit.*

10 *An, qui votum fecit Religionis, ſatisfaciat voto aſſumendo habitum, ſeu ingrediendo ordinem equitum militarium S. Iacobi, Calatraua, aut Alcantara?*

11 *Quid facere tenetur, qui religionem aliquam certam, v.g. S. Bened. vouit ingredi.*

12 *An qui religionem aliquam vouit, teneatur vbique terrarum monaſteria illius religionis adire, vt voto ſatisfaciat.*

13 *An qui vouit Religionem in communi, vel etiam aliquam in particulari, & non admittitur in illa, vel aliqua alia, quia ignorat Grammaticam, ſed reciperetur, vt laicus, teneatur Grammaticam diſcere, vel ingredi vt laicus.*

14 *An qui vouit certam Religionem aliquam, aliam ingredi poſſit.*

Vouens ſtrictiorem religionem ingredi regulariter, & iure communi peccat ingrediendo laxiorem, numero eodem.

Quare regulariter, & iure communi peccare dicitur, ibid.

15 *An qui vouit religionem ingredi, ſatisfaciat voto, ſi ſtatim egrediatur abſque vlla probatione.*

16 *Diſparitas rationis cur, qui iurauit matrimonium contrahere, ſatisfacit iuramento, ſi contrahat eo animo, vt ſtatim religionem ingrediatur.*

17 *An, qui vouit ingredi Religionem, poſſit poſt ingreſſum egredi ſine peccato.*

18 *Ex rationabili cauſa ante profeſſionem emiſſam recedere quis poteſt, & contra votum non delinquit, peccat tamen, quomodo.*

19 *An, qui vouit religionem ingredi, & in ea perſeuerare, & profiteri, poterit tuta conſcientia intra annum probationis ad ſeculum redire?*

20 *An, qui vouit ingredi religionem, & ſit dubius, an vouerit etiam profiteri, interpretari, & intelligere debeat ſe voviſſe profiteri.*

21 *An, qui vouit ingredi, poſtea tempore probationis aliqua crimina commiſit, & propterea eijcitur, voti obligatione tentatur.*

Idem de eo quæritur, qui antequam ingreſſus eſt, peccata commiſit ita, vt culpa ſua non ſit admiſſus in monaſterium, ibidem.

22 *An vouens ingreſſum poſtea ex ſua culpa, vel citra ſuam culpam non ſit admiſſus ad ingreſſum, aut ingreſſus non admittatur ad profeſſionem, teneatur in ſeculo ſeruare caſtitatem, & regulam, & alia eius ordinis præcepta, quantum in ſe eſt.*

23 *An qui abſolute vouit religionem, non admiſſus, aut reiectus teneatur ſeruare caſtitatem, & alia religionis officia.*

24 *Non tenetur quis paupertatem, obedientiam, & caſtitatem ſeruare, niſi poſt votum ſolemne, per quod vouentur explicite.*

25 *An, qui poſt votum ſolemne emiſſum propter mores deprauatos expellitur, vota eſſentialia religionis ſeruare tenetur.*

26 *Sententia definitiua iudicum eiectus non tenetur etiam emendatus redire, ſed tuta conſcientia poteſt in ſeculo manere.*

27 *Eiectus propter incorrigibilitatem obligatus manet ad caſtitatem, ita ut inhabilis ſit ad contrahendum matrimonium.*

Eiectus propter mores deprauatos ad obedientiam non tenetur, quo ſenſu.

28 *Excluſus a Monaſterio ſolutus manet a voto paupertatis.*

Si non fuerit in ſacris, diuinum officium recitare non tenetur, ibidem.

29 *Qui ante ingreſſum vouit abſolute religionem, poſtea certam quandam profeſſus eſt, an ab ea iuſte expulſus teneatur ex vi voti ſimplicis ante ingreſſum emiſſi aliam intrare,*

QVamuis nulli dubium eſſe poſſit, religionem rem in ſe ſanctam, & laudabilem eſſe, atque adeo non ſolum bonum, ſed etiam opus maxime meritorium eſſe, conſulere aliquibus Religionis ingreſſum, vt egregie demonſtrat S. Thom. 2.2. quæſt. 189. artic. 6. quandoquidem quibus religioſæ vitæ inſtitutum perſuademus, hac ratione a mundanæ uitę periculis prope innumeris auocantur, & ad Chriſti conſilia amplexanda inducuntur: Vt tamen id debito modo fiat nonnulla diligenter conſideranda ſunt,

1 *Primo* enim, qui inducendus eſt, ætatem ſufficientē, & ſecundum iura debitam pro ingreſſu religionis habere debet: quæ ætas iure antiquo ad minus complectebatur tempus 14. annorum completum ad profeſſionem valide faciendam, vt conſtat ex cap. ſignificatum. de regular. & cap. 1. qui monaſterium, eod. tit. in 6. & gloſ. in cap. 1. in verb. ætate legitima. de reg. in antiq. iure autem nouo Concilij Triden. ſeſſ. 25. c. 15. de reg. profeſſio ante 16. annum expletum facta, nulla, & irrita eſt; Id quod maxima cum prudentia, & iudicio ſancitum eſt, vt ſic ætas illa, quæ alias inconſtans eſſe ſolet, maiorem in huiuſmodi propoſito arduo, & difficili ſtabilitatem, & ad conſiderandum quid illa obligatio ponderet, diſcretionem ſufficientem habeat.

2 *Secundo*, cauendum eſt, ne violenter, minis, metu, atque terroribus inducatur ad religionem, prout in c. præſens clericus, 20. qu. 3. c. 1. de reg. habetur. Etenim vt Nicolaus Papa in d. c. præſens affirmat. *Quod quis non eligit, nec optat profecto, nec diligit, quod autem non diligit, facile cōtemnit. Nullum enim bonum niſi voluntarium. Quapropter piję ſuaſionibus ad mundi contemptum, & Dei amorem, non violentia inducendus eſt. In cuius rei ſignum Dominus Luc. 9. non ferendam in via virgam per quam violentia ulli inferatur, præcepit*, vnde Synodus Tridentina ſeſſ. 25 cap. 18. de Reg. *excōmunicat omnes, & ſingulas perſonas cuiuſcunque qualitatis, uel conditionis fuerint tam clericos, quam laicos, ſeculares, uel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, cogentes aliquam uirginem, uel uiduam, aut aliam quamcunque mulierem inuitam, preterquam in caſibus à iure expreſſis.* Neque ſolum cauenda eſt violentia, vt dictū eſt, ſed etiam perſuaſio nimis importuna, vt notant Rich. in 4. diſt. 38. art. 6. q. 3. & Gabr. ibid. q. 1. art. 4. litera T. tunc autem eſt nimis importuna perſuaſio, quando fit cum rerum temporalium promiſſione, & cum nimia ſollicitudine, ſolent namque promiſſiones huiuſmodi, & perſuaſiones importunæ in iuuenibus ſurreptionem cauſare, obligatio vero monaſtica liberè fieri debet, & non niſi ex plena uoluntate, & deliberatione. Cum enim quis ſe deceptum videt, & minus uolūtariè religionem ingreſſū, facile reſilire ſolet a propoſito, mutando uoluntatē, fiunt-

Digitized by Google

que nouiſſima illius hominis peiora prioribus Luc. 11. vt grauiſſimè S. Thom. vbi ſupra articul. 9. in argum. 3. annotauit.

3 *Tertio*, ſummopere cauendum eſt, ne quis muneribus per Simoniam datis, & acceptis ad religionem pertrahat, c. Quã pio. 1. q. 2. Non tamen ad hoc pertinet, ſi aliquis alicui pauperi neceſſaria ſubminiſtret in ſeculo nutriens eum ad religionem, vel ſine pacto munuſcula aliqua tribuat, vt ſic eius beneuolentia, & voluntate conciliata ad religioſæ vitæ inſtitutum eligendum moueat, & alliciat, ex S. Tho. 2. 2. quæſt. 100. artic. 3. ad 4. & q. 189. articulo 9. ſicut enim fas eſt Ethnicos ad fidem, & religionem Chriſti inducere muneribus ac donis gratuito, & liberaliter propoſitis, oblatis, & datis ex Syl. in verbo. Iudæus. q. 6. ſic etiam licite admittuntur aliqui, vt ad tempus in ipſo Religioſorũ domicilio gratis inſeruiant, quo ſic poſtea in eorum familiã, & religionem admittantur, ex Ioan. Azorio tomo 1. inſtit. Moral. lib. 12. cap. 1. dub. 2. Ceterum in his omnibus oportet pactum abeſſe, ne, ſi liceat, aliquid detur, vel promittatur pro ingreſſu in religionem, tanquam pretium. Vnde ſi monaſterium ſit tenue, quod non ſufficit ad tot perſonas nutriendas, dummodo gratis exhibeatur ingreſſus monaſterij, abſque Simoniæ vitio pro victu perſonæ, quæ in monaſterio recipienda fuerit, aliquid accipere licebit. Sicut etiam abſq. Simonia licitum erit, propter deuotionem quam aliquis ad monaſterium oſtendit, largas eleemoſynas faciendo, facilius aliquem in monaſterio recipere, vt latius oſtendit S. Th. 2. 2. q. 100. art. 3. ad 4.

4 *Quarto*, in alicuius inductione ad religionem diligens eſſe debet aſperitatis religionis, ad cuius obligationem inducitur, explicatio, omniſque falſæ ſuggeſtionis excluſio. Quandoquidem aſperitatis religionis celatio, & falſitatis ſuggeſtio operantur deceptionem, deceptio autem ratione ignorantiæ multum de ratione voluntarij diminuit. Hinc S. Bened. in regula ſua cap. 58. quod inſcribitur de diſciplina ſuſcipiendorum fratrum, ait, *Prædicentur ei dura, & aſpera, per quæ itur ad Deum, & ſi promiſerit de ſtabilitatis ſuæ perſeuerantia, prælecta ei regula dicatur ei. Ecce lex, ſub qua militare vis ſi potes obſeruare, ingredere; ſi vero non potes, liber diſcede.* Immo vero tanti ponderis & momenti hæc res eſt, vt aliquando deceptio hæc votum de ingreſſu religionis factum irritet, & annulet, v. g. ſi quis aliquem deciperet, affirmans in tali religione non ſeruari ciborum delectum, nec ieiunia, aut quippiam aliud difficile quod ſi ipſe noſſet, nunquam voueret, ſi ita ſe habentis voueat, votum nullum, & irritum erit, eo quod deceptio illa tollit voluntarium requiſitum ad votum, vt optime Sotus lib. 7. de iuſt. q. 1. articulo 2. circa medium, Petr. de Arrag. 2. 2. quæſt. 88. artic. 1. & Emanuel Rodriquez p. 2. Sum. cap. 92. concluſ. 4. annotarunt. Neque ſolum in inductione requiritur, vt explicetur religionis aſperitas, ſed etiã vt religio ad quam ſuſcipiendam mouetur, ea obſeruantia vigeat, vt inductus occaſionem habeat proficiendi. Nam ſi tepide maiores viuant, & inter minores multa ſit relaxatio non paruum immittet inductus periculum ſcandali, dum credendo ſe ad perfectionis ſeruitam induci, ingreſſus ſemel inuenit tantã remiſſionem & imperfectionem, vt deceptum ſe fateri iure poſſit, & ſi nõ mendacio inducentis, tamen ipſo inductionis actu, quo tantum ad illam religionem ingreſſum intulit. Vnde quando inducitur aliquis ad religionem exponenda eſt ei tam aſperitas religionis, quam difficultas, quæ erit ex imperfectione cõſortium, ſi ita eſt, vt Caieta. 2. 2. q. 189. artic. 9. monet quo in loco docet, malum, & illicitum eſſe inducere aliquem ad ingreſſum Religionis Conuentualium, vel vitæ communis. Ratio eius eſt quia inducitur quis ad vitam reprehenſibilem, omnis autem vita reprehenſibilis mala eſt. Vitam autem communem religioſorum reprehẽſibilem eſſe ex eo conſtat, quia exorbitat a vita Regulari, & quia continuus bonorum prælatorum conatus eſt ad illorum reformationem. Vnde infert vituperabile eſſe non ſolum inducere ſed etiam ingredi, & recipere ad vitam irregularem perſonas vtriuſque ſexus, quamuis eccleſia hoc permiſſive tolleret. Idemque docent 2. 2. q. 189. articu. 5. & Nauarr. in Manuali, c. 12. nu. 46. & num. 51. verſic. 20. peccat,

Sed intelligendi ſunt hi authores, quando in aliqua religione regula non obſeruaretur ſecundum eſſentialia religionis, ſecus autem ſi obſeruatis eſſentialibus, alia non ita bene cuſtodiantur.

5 *Quinto*, ex parte obligationis tria præcipue obſeruanda ſunt, nimirum, vt fiat præuia deliberatione; Deinde cum diligenti examinatione propoſiti ſtabilitatis & denique cum prouida diſcretione, vt, ſcilicet, ingredi volens non ſe obliget ſtatim voto, aut iuramento, ſed prius vires ſuas experiatur an eius religionis ſuſtinere poſſit, quæ omnia ſapientiſſime S. Benedict. in Reg. ſua cap. 58. ſeruanda iuſſit, dum fratres ſuſcipiendos in omni patientia probandos eſſe voluit, eiſque ſemel, ac iterum, & tertio regulam relegendam eſſe ſtatuit. *Et ſi tandem habita ſecum deliberatione promiſerit ſe omnia cuſtodire, & cuncta ſibi imperata ſeruare, tunc ſuſcipiatur in congregatione, ſciens ſe ſub lege regulæ conſtitutũ, quod ei ex illa die non liceat egredi de monaſterio, nec collum excutere de ſub iugo regulæ, quam ſub tam moroſa deliberatione licuit recuſare, aut ſuſcipere.* Vnde patet, quod licet in genere ſuo, & ſecundum ſe bonum, & laudabile ſit conſulere aliquibus ingreſſum religionis, immo etiam vt ſe obligent voto ad ingrediendum, quia vnum, & idem opus ex voto factum laudabilius, & magis meritorium eſt, quam ſi ſine voto fiat; tum quia vouere eſt actus religionis, quæ excellentiam quandam habet inter virtutes, tum quia per votum firmatur voluntas hominis ad bonum faciendum. Et ſicut peccatum eſt grauius ex hoc, quod procedit ex voluntate obſtinata in malum, ita bonum opus laudabilius eſt ex hoc, quod procedit ex voluntate confirmata in bonum per votum; nihilominus tamen aliquibus non ita bonum, & expediẽs erit vouere prius religionem, quam vires ſuas, & religionis onera experti ſint; & conſequenter in hac re maxima prudentia opus eſt, & diligenter conſiderandæ ſunt perſonæ, & aliæ omnes circumſtantiæ. Vide Richar. in 4. d. 38. artic. 6. q. 3. Gabriel ibidem quæſt. 1. art. 4. litera T. Caiet. 2. 2. quæſt. 189. articulo ſecundo. Nauar. in Manu. cap. 12. numero 46. Ludou. Lopez par. 1. inſtit. conſcien. capitulo 44. & Emanuel Rodriquez parte ſecunda Summæ capitulo 95. concluſion. primo abſolute docent experientia compertum eſſe, non expedire inducere aliquem ad vouendum religionis ingreſſum, quia ſic emiſſa vota, cum non tam ex proprio affectu, quam ex ſuaſione alterius fiunt, non ita poſtea animo alacri implentur, nec huiuſmodi ſic religionem ingredientes, onera religionis, & perſeuerantiam ita bene ſuſtinent, immo vero multoties malos exitus habent, quibus fauent Ioan. Azor parte prima inſtitutionũ Moral. libro 12. capitulo primo dub. ſecundo in fine. ſi enim, vt inquit Caietanus, minus læte tota vita agitur, cum recolit quis non ſponte, aut ex proprio affectu, ſed altera inductione maritum talem acceptaſſe, quanto magis moleſtum erit ei vitam in carne præter carnem agere, in paupertate, & obedientia perpetua viuere, qui ſine deliberatione, diſcretione, & deuotione, ad alterius potius ſuaſionem, quam voluntate propria, & diuino ſpiritu ductus, religionem vouiſſe cognoſcitur.

Econtra vero diſſuadens alicui religionis ingreſſum abſque cauſa legitima peccat mortaliter, ex Palud. in quarto diſtinctione 18. quæſtione quarta articulo primo concluſ. quarta Ang. in verbo religionis, § ſexageſimotertio Nauar. in Manu. capitulo 12. numero 44. qui tamen addunt dari poſſe aliquas circumſtantias, propter quas in particulari caſu nulla culpa ſit alicui diſſuadere religionis votum, de qua re alibi latius agendum erit. His permiſſis circa voti interpretationem dubia quædam ſoluenda ſunt.

DVBIVM PRIMVM eſt, an qui vouit religionem aliquam in certo loco ingredi, ſi non recipiatur ibi, liber ſit ab obligatione voti?

6 Reſpondeo cum Sanct. Thom. ſecunda ſecundæ quæſtione 88. articulo tertio ad ſecundũ. Caietanus ibidem & idem Sanct. Thom. ſecunda. ſecundæ quæſtione 189. articulo tertio, ad ſecundũ Syluest. in verb. religio. 2. q. alt. 16. Soto lib. 7. de iuſt. quæſt. 1. artic. 2. circa 3. Ioan.

Bach-

Digitized by Google

Bachono in 4 diſt 3.quæſt.3.artic.3.Nauar.in Manu.cap. 12.numero 46.Petr.de Arragona 2.2.quæſt.88.articul.3. circa arg.2.Greg.de Valentia tomo 3.diſ.6.quæſt 6.puncto 4.Coſmo Philiarc.de offic.ſacerd par.2.lib.3.cap.21. Ludouicus Lopez par.1.inſtr.conſ.cap.44 Ioan.Azor.p. 1.inſti.Moral.lib.11.cap.22.dub.1.& Eman.Rodriquez par 2.Sum.cap 95.concluſ.4.quod cum votum obliget ſecundum intentionem vouentis, qui fecit votum ingrediẽdi religionem in vno certo loco,& monaſterio, verbi gratia in monaſterio Caſinenſi propter peculiarem conditionem, & deuotionem illius loci, eo quod ibi initium ſumpſit ordo Monaſticus in occidente, aut quia eo in loco S. Benedictus regulam ſuam deſcripſit, aut quia monaſterium illud caput ſit ordinis monaſtici,aut quia ibi requieſcunt S.Benedictus,& ſoror eius S.Scholaſtica, aut ob alium reſpectum,ſi in eo loco,& monaſterio recipi nequeat non tenetur amplius religionem ingredi,ẽt in alio loco eiuſdem ordinis. Ratio eſt, quia intentio eius primaria limitata fuit ad illum locum, & ingreſſus in illam religionem in genere fuit tantum ſecundario intentus; ceſſante autem obligatione ad primariam intentionem eius, ceſſat etiam quoad ſecundariam.

7 DVBIVM SECVNDVM eſt, an qui determinate vouit vnum monaſterium intrare, expulſus ad tempus teneatur aliquantulum expectare, & in eo iterum tentare, an ad habitum recipi poſſit? Reſpondeo cum Caie. 2.2.quæſt.88.artic.3.verſic.In eadem reſponſione. Petro de Arragona ibidem, & Grego. de Valentia tomo tertio diſputa.6.quæſt 6.puncto 4.quæſt.4.verſicul.Tertium, & Io.Azorio par.1.lib.11.capitulo 22.quæſt 5. Quod ſi ſimpliciter repulſus ſit ab eis, manifeſto eiſdem voto ſuo(quia hoc forte poteſt eſſe inductiuum eorum ad illum recipiendum)non tenetur amplius expectare, ſed liber eſt a voto, quamuis fortaſſis poſtea alij futuri ſint Monachi, qui meliori ſpiritu ducti eum ad ingreſſum religionis recipere vellent; Ratio eſt, quia quando duorum voluntas ad aliquem contractum requiritur, vno eorum ſimpliciter renuente, alter liber manet ab obligatione contrahendi. Si vero talis vouens repellatur ad tempus, & ſperat alio tempore recipi, tenetur expectare ex hoc ipſo, quod non eſt ſimpliciter refutatus, præſertim ſi cauſa,ob quam nunc repulſus eſt non ſit perpetua, ſed ad tempus. Si enim eſſet perpetua, neque ſperat ſe alio tempore ibi poſſe recipi,liber eſt a uoto.

DVBIVM TERTIVM eſt, quid facere teneatur, qui vouit religionem ingredi, non determinando religionem,aut locum aliquem in particulari?

8 Reſpondeo primo, qui ſimpliciter, & abſolute vouit religionem in communi, ita ut intentio primaria ipſius tantum fuerit ſe obligare ad religionem, quamuis poſtea particularem habeat affectum ad hunc, vel illum ordinem, & ad hunc, vel illum locum, quaſi ſibi magis congruentem, ſi in vna religione non recipitur, tenetur aliam, ac ſubinde aliam, & aliam adire, vt per ſe non ſtet, quo minus uotum adimpleat, ſatiſque erit quinque, aut ſex,aut ſeptem diuerſas religiones luſtrauiſſe, Ratio eſt, quia cum determinatio loci,aut Religionis in illo non ſe teneat ex parte obiecti,ſed accidentaliter ſe habeat,quãuis reiectus ſit ab una, aut altera religione, tenebitur nihilominus alias religiones attentare.

Addo tamen, quod ſi in monaſterijs, quæ ſunt in proprio regno non recipiatur, non tenebitur tranſire ad alia, quæ ſunt extra regnum; Immo nec tenebitur adire ſingula monaſteria prouinciæ, ſed ſat erit diuerſa monaſteria diuerſorum ordinum in illa ciuitate, & prouincia, uel prope exiſtentia adire, ex quibus cognoſcere poterit, quod in nullo reciperetur. Ratio eſt, quia cum uotum ſit de poſſibili morali, obligatio eius moraliter intelligenda erit. Vnde cum nullam inueniat, quæ ipſum recipiat, licite poteſt in ſeculo manere, & matrimonium contrahere, ut colligitur ex S.Thom.2.2 quæſt.88.articul.3. ad 2. & quæſt.189.artic.3.ad 2.& Caiet ibid.S. Anton.par.3.titul. 16.cap.2.§.4.Angel uerbo.uotum.3.§ 11. Sylueſt.uerbo. Religio.2.quæſt.17.Ioan.Bachono in 4.diſt.3 quæſt.3.ar. 3 in princ. Soto lib.7.de iuſt.q.2.ar.1.in reſponſion. ad 3. principale.Nauar.in Manuali.cap.12.nu.48.verſ Decimooctauo.Petro de Arragon.2.2.q.88 art.3.Greg de Valen. tom.3.diſp 6.q 6.punct.4 Lud.Lopez par.1.Summæ.cap. 44.Ioſepho Ang.in Floribus 4.ſent.q.de voto.art.2. difficult.5.concluſ.3 Coſmo Philiarcho de officio ſacerd. par. 2.lib.3.cap.21.Emanuele Rodriquez par.2.Summæ. cap. 95.concl.4.& Ioan.Azorio par.1.inſtit.Moral.lib.11.c.22. dub.2.& 3.Quicquid Innocen.in cap. porrectum num.5. de regular. falſo putet talem teneri fieri religioſum,& profiteri in manibus epiſcopi, & manere in domo ſua, quia, inquit, ſic implet votum ſuum, quantum poteſt. Cuius opinio falſa eſt, & ab omnibus reiecta; Ratio eſt, quia ſicut ille, qui vouit ſolum intrare hanc religionem in particulari,verbi gratia Religionem S.Benedicti,quę eſt pars religionis in genere, non tenetur ſub epiſcopo profiteri, & ſub eius obedientia in domo propria manere, ſi religio S.Benedicti noluerit illum recipere; ita qui vouit religionem in genere, non tenetur profiteri ſub epiſcopo, & ſub eius obedientia manere,ſi nulla religio illum recipere uelit, ſed tuta conſcientia matrimonium in ſeculo manens contrahere poteſt.

Et confirmatur hæc ratio, quia in utroque caſu eadem ratio eſt; ſiquidem in uoto religionis implicite ſubintelligitur aſſenſus religionis acceptatæ, id eſt,ſi Religio me recipere uoluerit,particularis quidem,ſi particularem religionem uouent,& uniuerſalitas religionum, ſi religionem in genere uouent,hæc enim cenſetur fuiſſe mens,& intentio uouentis; unde reiectus ab omnibus liber manet a uoto.

Illud tamen addendum eſt, quod ſi quis uouit religionem in genere, & applicauit animum ſuum ad unam aliquam certam potius,quam aliam,tenetur primo illam petere,a qua ſi repulſus ſit,tenetur poſtea aliam, ac aliam petere,eo modo quo dictum eſt,ut notat Sotus,ubi ſupra.

9 *Notandum* autem eſt,eum, qui uouit religionem ingredi,non teneri ingredi monaſteria non reformata, etiamſi ibi,& non alibi recipi poſſit;Monaſterium autem non reformatum dicitur,ubi unuſquiſque pro ſua uoluntate uitam agit, & fere omnes putantur eſſe malæ conſcientiæ, niſi forte ſpes eſſet in breui reformandum fore monaſterium,tunc enim teneretur illud ingredi, ſi alibi non reciperetur,alias uotum ſuum ratione euentus factum eſt illicitum. Ceterum ſi in aliquo monaſterio eſſentialia ſeruantur,ſed non adeo ſtricte circa accidentia,ut regula exigit, ſi ſub obedientia prælati ibi cum Dei timore uiuitur, monaſterium illud ingredi tenetur,ut uoto ſuo ſatisfaciat, ut Ioan Maior in 4.diſt.38.quæſt.20.Caiet.2.2.q.88.art.3.& q.189.art.1.Nau.in Man.c.12.nu.40.Lud.Lopez.p.1 inſtr. conſc.c.44.& Emanuel Rodriquez p.2,Summæ. cap.95. concl.3. annotarunt.

10 Dubium autem eſt inter authores, an qui uotum fecit religionis, ſatisfaciat uoto, aſſumendo habitum, ſeu ingrediendo ordinem equitum. Militarium S. Iac. Calatrauæ, & Alcantaræ. Pro cuius ſolutione ſciendum eſt, Religioſos horum ordinum eſſe in duplici differentia; quidam enim eorum, ſcilicet clerici,& ſacerdotes ſimpliciter uouent caſtitatem, & choro, & diuinis officijs deputati ſunt, & tales uerè, & ſimpliciter religioſi ſunt. Alij uero, ſcilicet milites, qui belligerare ſolent, aut poſſunt, profitentur ſolum caſtitatem coniugalem, & uxores ducere poſſunt, & habere, impetrata facultate a magiſtro ordinis & tales uere,ac proprie religioſi non ſunt. Hoc ſuppoſito dicendum eſt,quod qui ſolum habitum militum aſſumeret huius ſecundi generis,non ſatisfaceret uoto, qui uero habitum aſſumeret militum primi generis,ſatisfaceret, cum illi uere religioſi ſint,ſicut etiam qui profiteretur religionem San.Ioan.Hieroſolymitani, uoto ingrediendi religionem ſatisfaceret, cum milites eius abſolute caſtitatẽ uoueant, nec matrimonio copulari, aut uti poſſint. Quæ doctrina colligitur ex S.Thom.2.2.quæſt.186.art.4.ad 3. ubi expreſſe docet illos uiuendi modos, ſecundum quos homines matrimonio utũtur, non eſſe ſimpliciter,& abſolutè loquendo, Religiones, ſed ſecundum quid, inquantum ſcilicet in aliquo participant quædã quæ ad ſtatũ religionis pertinẽt,ex Soto lib.7.de iuſtitia.q.5.ar.3.ad 3 & 4.

Digitized by Google

diſt. 27. q. 1. art 4. Sarmiento lib. de reddit. Eccleſiaſt. p 4. cap. 1. nu. 14. Couar in lib 4. decret. de Matrimo p. 2. ca. 3. § 1. num. 18. vbi ſententiam Soti approbare videtur Anton. de Corduba tracta. de caſibus. caſu. 148. expreſſe, & caſu 178. Grego. de Valentia tom. 3. diſpu. 10. q 4. puncto 2. propoſitione 4 Emanuel Rodriquez p. 2. Summæ. c. 95. concluſ. 8 & Ioan. Azono p. 1. inſti. Mora. lib. 13. ca. 3 dub. 2. & Panorm in rubrica de Regularibus. Ang. in verb. religioſus. n 1. Syluest. verb religio. 1. q. 1. qui omnes docent vere, & proprie Religioſos non eſſe, qui matrimonio vtuntur. Vnde Nauar. in tracta. de reddit. Eccleſ. q. 1. monitione 55. & q. 3. monit. 27. & monit. 29. & conſi. 23. in antiquis. alias conſil. 10. in Nouis. tit. de Reg. & Fortunius Garſias in conſilio edito pro militia edita S. Iacobi par. 2. promiſcuè, & ſine diſtinctione prędicta docentes milites S. Iacobi Calatrauæ, & Alcantaræ eſſe religioſos. quæſtionem hanc ponitus confundunt, quam explicent, vt recte Azorius. vbi ſupra, notauit.

11 DVBIVM QVARTVM eſt, quid facere tenetur, qui religionem aliquam certam, puta, S. Bened vouit. *Reſpondeo primo* qui vouit ingredi certam religionem, ita quod intenderet ſolum ad eam ſe obligare, niti debet pro viribus, vt in ea recipiatur, quod ſi in ea recipi nequeat, vel quia ipſa non vult, aut quia prohibiti ſunt recipere ad profeſſionem, tunc quamuis Palud in 4. diſt 38. q 4 arti. 1. conclu. 3. patet ratione voti impliciti, quo abrenuntiaſſe videtur ſeculo, teneri non redire ad ſeculum, ſed remanere in alia religione. Alij tamen omnes melius, & verius docent non teneri aliam religionem adire, ſed liberum eſſe à voto. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 88. artic. 3 ad 2. & ibi Caieta. & idem S. Thom. 2. 2. quæſtio. 189. art. 3. ad 2. S. Anton par. 3. titu. 16. cap. 2. § 4. Ioan. Bac. in 4. diſtin. 3 quæſt 1. art 3 in prin. Syluest. verb. religio. 2. q. 16 Sotus lib. 7. de iuſtitia. q. 2. art. 1. in reſponſ. ad 3. principale. Nauar. in Manuali, ca. 12. nu. 46. Petr. de Arragon 2. 2. quæſt 88. artic. 3. circa ſecundum principale. Grego. de Valen. tom. 3. diſp. 6. q. 6. puncto. 4. Coſinus Philiarc. de offic. Sacer. par. 2. lib. 3. cap. 21. Ioſeph Angles quæſt. de voto. art 2. diffic 5. & Emanuel Rodriq. par. 2. Sum c. 95. concluſ. 4. Et conſequenter poteſt talis tuta conſcientia matrimonium poſtea contrahere, niſi aliud obſtet, vt ex dictis conſtat. Reſpondeo ſecundo, qui vouit ingredi aliquam religionem; & poſtea in ſe cognoſcit aliquod impedimentum, propter quod in ea non recipietur, vt v. g vouit intrare religionem in qua homines ex ignobili genere, aut ex Iudæis, & Turcis vſq; ad tertiam, aut quartam generationem non recipiuntur & poſtea in ſe cognoſcit talem ignobilitatem aut ex talibus parentibus deſcendere, non tenetur amplius ad votum. Et ſimiliter, ſi poſtea incurrerit aliquod impedimentum perpetuum puta morbum aliquem perpetuum, vel contagioſum propter quod à monaſterio repelleretur. Ratio eſt, quia nullus tenetur ad impoſſibile & votum iam factum eſt illi impoſſibile, ſiue id quod procedit, ſine culpa ſua ſiue abſque vouentis culpa impedimentum illud ſuperueniat, quamuis peccauerit in priori caſu, vt expreſſe docent Sotus libro 7. de iuſtit quæſtio. ſecunda artic. 1. in reſpon. ad tertium princip. Petrus Arragon. ſecunda ſecundæ quæſtio 88. articu. 3. circa argumentum ſecundum. Syluest. verb. relig. 2. quæſtio. 16. Ioſeph Angles in floribus. 4. ſentent quæſt de voto, articu 2. difficult 5 concluſio. prima Gregor. de Valent. tom. 3 diſput. 6 quæſt. 6 puncto 4. quęſtio. 4 Emanuel Rodriquez par 2 Summ. cap. 95. concluſ. 5. & colligitur ex doctrina San. Thom ſecunda ſecundæ quæſtio. 88 articu. 3. ad 2. §. ſi vero incidit in impoſſibilitatem. Secus autem dicendum eſt, quando impedimentum eſſet temporale, puta ſi incideret in febrim quartanam, aut aliud impedimentum temporale ſuperueniat, tunc enim ceſſante impedimento, religionem intrare tenebitur. Ratio eſt, quia ſublato impedimento nulla ſubeſt excuſationis cauſa.

12 DVBIVM QVINTVM eſt, an qui religionem aliquã ingredi vouit, teneatur vbique terrarum monaſteria illius religionis adire, vt voto ſatisfiat. Reſpondeo, quamuis natura voti expoſcere videatur, vt non admiſſus in vna prouincia, aut regno, extraneas prouincias, & regna quærere teneantur, verb. grat. Hiſpanus, Italiam & cæt. Si ſpes ſit, quod alicubi receptores inueniat, eo quod votum obligat ad ſui obſeruantiam, quantum poſſibile eſt, quia tamen votum obligat ſecundum intentionem vouentis, ſi vouentis intentio ſaltem tacita non fuerit exteras prouincias, & terras adire, ad id non tenebitur. Ratio eſt, quia communis vouentium intentio eſt ſolum obligare ſe ad votum in prouincijs & regnis proprij. Nullus enim Italus vouens religionem intendit ſe obligare ad eundum in Galliam aut Hiſpaniam, vt votum adimpleat, vnde etiam in dubio de vouentis intentione dicẽdum eſt talem non teneri peragrare remotas prouincias, & regna externa, cum hoc in vſu non ſit, nec quiſpiam vouendo obligare ſe intendit, niſi ad diligentiam moralem. Vnde ſatis erit, ſi in eadem prouincia quinque, aut ſex monaſteria illius ordinis quærat. Nam ex illis coniecturam facile poteſt facere, vtrum in reliquis reciperetur, tunc enim moraliter tota religio eſt explorata. Sic Ang ver. votum. 3. § 10. Syluest verb. relig. 2. quæſtio. 6. Caietan. 2. 2. quęſt. 88. articu. 3. Sotus lib. 7. de iuſtit. quæſtio 2. articu. 1. circa tertium principale. Nauar. in Manuali capit. 12. num. 48. verſic. 18. Petrus de Arragon ſecunda ſecundæ quæſt. 88. articu. 3. circa argumentum ſecundum, Gregor. de Valent. tomo 3. diſp. 6. quæſtio. 6. puncto 4. quæſtio. 4. verſicul. Quartum. Ioſeph Angles q de voto. artic. 2. difficul. 5. concluſ. 2. & 3. Coſmus Philiarchus de offic ſacerd. par. 2. libr. 3. cap. 21. Emanuel Rodriquez par. 2. Summ. capi 95. concl 4. Io. Azor. p. 1 inſti. Moral. lib 11. ca. 22. dub. 2. Coſmus Philiarchus de offic ſacerd. p. 2. lib. 3 c. 45. & alij communiter.

13 DVBIVM SEXTVM eſt, an qui vouit religionem in communi ingredi vel etiam aliquam in particulari, & nõ admittitur in aliqua, vel in illa particulari, quam vouit, quia ignorat Grammaticam ſed reciperetur vt laicus, an teneatur Grammaticam diſcere, vel ingredi vt laicus? Ratio difficultatis eſt, quia, vt ait San. Thom. ſecunda ſecundæ quæſtio. 88 articu. 3 ad ſecundum, ſi illud, quod quis vouit, ex quacunque cauſa impoſſibile reddatur, debet facere, quod in ſe eſt, vt ſaltem habeat promptam voluntatem faciendi quod poteſt. Sed qui ob defectum Grammaticæ non admittitur in religione, potens eſt dare operam, vt diſcat grammaticam, & ita recipiatur.

Reſpondeo cum Soto libr. 7. de iuſtit. quæſtio. ſecunda artic. 1. ad tertium principale. Petro de Arragon. ſecunda ſecundæ. quæſtio 88. artic. 3. circa ſecundum argumentũ. Ioſepho Angles in floribus. 4. ſentent. qęſtio de voto. art. 2. difficult. 5. concluſ. 1. Coſmo Philiarcho de officio ſacerdot. par. 2. lib 3. capit. 21. Ioanne Azorio par. 1. inſtitut. Moral. libr. 11. capit. 22. dub. 4. & Emanuele Rodriquez par. 2. Summæ. capit 95. concluſ. 10 Quod ſi talis bona fide credebat votum emittendo, non neceſſario requiri Grãmaticam, vt admitteretur inter illos, qui deſeruiunt choro & ſacris initiantur, nunc nõ tenetur addiſcere Grammaticam, ſi alias non admitti poſſit, nec etiam tenetur laicorum ordinem intrare ſed omnino liber eſt à voto. Ratio eſt, quia ignorantia ipſum excuſat, quæ facit, vt votum fuerit inuoluntarium. Et ſimiliter qui vouit intrare ordinẽ laicorum, in quem nullus v. g. in ea religione, quam ingredi vouit admittitur, niſi ſciat tale officium, ſi quãdo votum emiſit, bona fide credebat non eſſe neceſſarium ſcire aliquod officium; non tenetur illud addiſcere, vt admittatur, præſertim ſi fuerit ſcitu difficile, ob eandem rationem. Ceterum qui abſolute vouit religionem, ſciens neceſſariam eſſe Grammaticã, vt admitteretur inter eos; qui ſeruiunt choro tunc quamuis Sotus, Arragon, Angles, & Rodriquez abſolute dicant, talem teneri vel Grammaticam addiſcere vel habitum laicorum ſuſcipere, vt voto ſatisfaciat; probabilis tamen valde eſt opinio Coſmi Philiarchi in hac re, hoc vltimum non ita vniuerſaliter verum eſſe. ſed cum limitatione hac tenendam eſſe opinionem eorum, ſcilicet ſi credebat ſe ineptum eſſe ad diſcendum, quando vouit, tunc enim, inquit, tenetur ingredi, vt laicus quia appoſitio conditionis impoſſibilis quamuis faciat, vt nullum ſit votum quãtum ad ingreſſum in ordine

eorum,

Digitized by Google

eorum qui ſeruiunt choro, ne tamen deluſorium omnino ſit, valebit quantum ad ingreſſum in ordinem laicorum, tenebiturque vt laicus ingredi, & laborare, & exercere opera manualia, cum quoad hoc non ſit ei impoſſibilis voti adimpletio, ſibiq; imputet, quod religionem vouerit ſcienter apponendo limitationem, & conditionem, quam ſibi impoſſibilem eſſe vouerat. At vero ſi religionem ea intentione vouerat, vt reciperetur inter illos, qui deſeruiunt choro, ſciens neceſſariam eſſe Grammaticam, & quando vouit, credebat ſe aptum ad diſcendum, ſi poſtea omni adhibita diligentia non poteſt diſcere, valde probabile eſt, & rationi conſentaneum non teneri ingredi, vt laicus, cum votum obliget ſecundum intētionem rationabilem tantum eius, qui vouit, cenſebitur enim in hoc caſu vouiſſe ingredi religionem, ſi aptus poſtea fuerit poſt diligentiam adhibitam ea addiſcendi, quæ requiruntur in illis, qui choro inſeruiunt; atque adeo votum quaſi conditionale emiſiſſe cenſebitur; qua conditione abſque culpa ſua ceſſante, ceſſabit votum, ne vltra intentionem ſuam obligatum eſſe dicamus; fieri enim poteſt, vt perſona vouens talis ſit, quæ non cenſeatur aliam intentionem habuiſſe. Et confirmatur hæc opinio ex communi regula Theologorū, & Summiſtarum in hac materia, ſcilicet quod ſicut effectus non excedit cauſam: ita votum non extenditur vltra intentionem vouentis cum ex ea virtutem ſumat, cui etiam fauent Azorius, vbi ſupra, & Ioannes a Penna, quem refert, ac ſequitur Ludou. Lopez p. 1. Sum. cap. 45. §. 2.

14 DVBIVM SEPTIMVM eſt, an qui vouit ingredi certam aliquam religionem aliam ingredi poſſit?

Reſpondeo primo, Qui vouit ingredi certam religionem, licite poteſt ingredi aliam illa arctiorem & præſtantiorem. Ratio eſt quia alias votum eſſet impedimentum maioris boni. Immo licet eum inducere ad ingrediēdum maiorem religionem, niſi aliquid rationabile obſtet, puta infirmitas, vel ſpes maioris profectus in religione minori. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 189. ar. 9. ad tertium, & Caie. ibi. Paluda in 4. d. 38. q. 3. art. 1. concluſ. 7. S. Ant. p. 3. tit. 16. c. 2. §. 4. Ang. verb. votum. 3. §. 16. Sylueſt. verbo votum. 2. q. 28. Intelligendum autem eſt hoc ex Caie. vbi ſupra, dummodo religio illa maior bene ſeruetur, tunc enim licitum erit inducere ad maiorem eum, qui obligatus eſt voto ad minorem, quia niſi bene ſeruetur, fruſtra de maioritate in abſtracto, & in debito gloriatur: oportet enim ad maiorē de facto ſeruatam inſpicere.

Secundo, qui votum ſimplex emiſit certæ religionis, in aliam æque arctam priuata authoritate tranſire, non poteſt, & ſi admiſſus ſit in alia æque dura, & arcta, etiamſi bona fide putet id ſibi licere, ad illam, quam vouit, redire tenetur, dummodo in illa alia nondum profeſſionem emiſerit: vnde qui vouit ingredi ordinem S. Dominici, quamuis admiſſus poſtea ſit in alia æquè dura, ad Dominicanorum religionem redire tenetur, quandiu nō ſit in alia profeſſus, ex Ioanne Azorio p. 1. inſt. Moral. lib. 11. c. 22. dub. 12. in fi. & alijs.

Tertio, Qui vouit ſtrictiorem religionem ingredi regulariter, & iure communi peccat ingrediendo laxiorem, nec ad eam induci poteſt, niſi aliqua ſpeciali, & euidenti cauſa & hoc cum diſpenſatione ſuperioris ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 189. art. 9. ad tertium, Palu. in 4. d. 38. quæſt. 3. art. 1. concluſ. 7. & q. 4. art. 1. concluſ. 5. Ang. verb. votum, 3. §. 16. S. Ant. p. 3. titu. 16. cap. 2. §. 4. Sylueſt. verb. votum 2. q. 18. Tabi. verb. religio. §. Trigeſimo. Ioſepho Angles in floribus 4. ſent. in q. de voto. arti. 2. difficul. 17. Naua. in ſu. cap. 12. num. 48. verſic. 18. & Ioannē Azorio p. 1. inſti. Moral. lib. 11. cap. 22. dub. 12. Facta tamen ſemel profeſſione in illa religione laxiori, quamuis peccauerit profitendo laxiorē, liber eſt a voto priori, & profeſſio valida eſt, vt omnes præfati authores teſtantur, & expreſſe tradit S. Thom. 2. 2. quæſt. 189. articulo octauo ad 3. & definitur a Bonifacio Papa VIII. in cap. Qui poſt votum. de reg. in 6. vbi dicitur, *Qui poſt votum a ſe de certa religione intranda emiſſum, religionem aliam etiam laxiorem ingreditur, & profitetur in ipſa, poteſt (voto non obſtante priori, ut tanquā ſimplici per ſecundum ſolemne noſcitur derogatum) manere licite in eadem. Pro voto tamen non completo, erit eidem pænitentia imponēda*, vbi duo ſummus Pontifex tradit, vnum eſt, peccaſſe intrando laxiorem religionem, quia minus præſtat, quam promiſit, & ideo pœnitentiam ei imponendam eſſe. Alterum eſt, liberari a voto religionis arctioris per profeſſionem factam in laxiori, quia, vt ait S. Thom. votum ſolemne in religione laxiori, quo quis ſe tradit religioni, ita vt religio ſibi ius in ipſum acquirat, fortius eſt, quam votum ſimplex de intranda religione maiori, & ideo liberat a voto priori ſimplici. Recte autē monet Ioſeph Angles, vbi ſupra, Magiſtros nouitiorum cautos eſſe debere, ne tales vouentes recipiant, vel receptos retineant, quia retinendo peccatis eorum cooperantur.

Dixi autem *Regulariter, & iuri communi* non poſſe ingredi laxiorem, quia ſi aliqua religio haberet à Summo Pontifice priuilegium, vt tali voto aſtrictos admittere poſſit, nunc non erit peccatum illos admittere, quale priuilegium Eugenius Papa IV. vt habetur in priuilegio 11. incip. Etſi quaslibet perſonas 1436. congregationi Caſinenſi conceſſit, vbi habetur, quod prælati dictæ congregationis abſoluere poſſunt intrantes in eandem congregationem a voto cuiuſcunque religionis etiam arctioris, dummodo in ea religione, ſeu ordine arctiori, de quo vouiſſent, profeſſionem non emiſerint. Quod ſi poſtea ab eadē congregatione ante profeſſionem emiſſam recedant, talis præcedens diſpenſatio nullius erit roboris, vel momenti. Cuius meminit F. Hieronymus a Sorbo in annota. ad compendium priuilegiorum. verb. votum. Et ſimile priuilegiū conceſſerunt Eugen. Papa IIII. ordini S. Auguſt. & Leo X. congregationi Camaldulenſium anno 1513. & Iulius Papa II. congregationi Montis Oliueti 1507. ut refert idem author in eodem compendio in uerb. Nouitius.

15 DVBIVM OCTAVVM eſt, an qui uouit Religionem ingredi, ſatisfaciat uoto ſi ſtatim egrediatur, abſque ulla probatione? Reſpondeo qui habet uotum religionis, & illam ingreditur animo ſtatim exeundi, non ſatisfacit uoto, ſed tenetur uoluntatem mutare, & experiri, an uita religioſa ſibi conueniat, necne. Sic expreſſe S. Thom. 2. 2. q. 189. artic. 4. ad tertium. Palud. in 4. d. 38. q. 4. arti. 1. concl. 1. Richar. 4. d. 38. q. 3. Io. Maior. in 4. d. 38. q. 2. uerſic. Dubitatur. ad finem S. Ant. p. 3. tit. 16. cap. 2. §. 4. Summa Piſanella, uerb. religio 3. q. ult. Angel. uerb. uotum. 4. §. 18. Syluester uerſic. religio. 2. q. 19. Sotus lib. 7. de iuſtitia. q. 2. arti. 1. in reſponſ. ad tertium argumentum poſt medium. Ioannes Azor. parte prima inſtitut. Moralium. libro 11. capitulo 22. dubio ſexto. Ratio eſt quia quando quis uouet, non ſolum obligatur ad uotum, ſed etiam ad omne eſſentiale ei annexum, ſine quo uotum non eſſet uotum. Quia quicunque uult aliquid, uult eo ipſo implicitè omne id, ſine quo id eſſe non poteſt.

Sed uotum ingrediendi religionem ſine propoſito remanendi, uel experiendi, & cum propoſito ſtatim exeundi, uere non eſt uotum, cum ſit malum, nihil autem mali poteſt eſſe materia uoti, nec uotum illud uotum eſſe poteſt, aut rationem boni habere niſi ex remanentia, & experientia aliqua in religione. Ergo eo ipſo quod uotum ingrediendi religionem emiſit, ut uoto ſatisfaciat, non ſolum intrare debet, ſed etiam animum habere experiendi religionem, cum talis experientia ſit quid ſubſtantiale uoto, quoad materiam & efficaciam. Vnde ad utrunq. ex ui uoti, id eſt ad ingreſſum religionis, & experientiam faciēdam de religione obligatur. Vnde Richardus, ubi ſupra, recte docet, uouentem intrare, ut exeat aut uouentem introitum, & exitum, aut ſolum uouentem introitum, cui coniungatur exeundi propoſitum, peccare, & uotum illicitum facere. Nam uouere ut exeat, eſt uouere ob malum finem, & ſic non tenet uotum; uouere autem copulatiue introitum, & exitum, temerarium eſt, propter coniunctionem partis malæ, ſcilicet exitus, & denique uouere intrare religionem cum uoluntate, & propoſito exeundi, peccatum, & temerarium eſt, quia quamuis intrare de ſe bonum ſit, cum tali tamen propoſito concomitante exeundi malum eſt, ideoque inducens

intrare religionem eo modo quo tenet votum, voto non ſatisfacit, niſi mutet propoſitum, & intret cum propoſito experiendi, an ei expediat vitam religioſam profiteri, facta autem experientia bona fide & videns religionem ſibi non conuenire, ſi exeat, liber manet a voto.

16 Neque obſtat prædictis, quod qui iurauit contrahere matrimonium, ſatisfacit iuramento, etſi eo animo contrahat, vt ſtatim religionem ingrediatur, cap. Commiſſum. de ſponſal. ſimiliter qui iurauit ſoluere vſuras, ſatisfacit iuramento ſoluendo illas cum animo, vt ſtatim eas repetat, c. Debitores. de iureiur. Et qui iurauit, vel vouit ingredi religionem, ſi in epiſcopum eligatur, poteſt religionem intrare, & nihilominus poſtea Epiſcopatum acceptare, & conſequenter implet votum intrando cum animo exeundi propter Epiſcopatum. ca. Per tuas. de voto, & voti red. p. Ergo pari rõne ſatisfacit voto ingrediẽdi religionem, qui eam ingreditur aĩo ſtatim exeundi. Reſpondetur. n. diſparem eſſe rationem, quia in prædictis caſib. intentio fertur in licitum, ſiquidem poſt matrimonium de præſenti ante conſummationem, ingredi religionem, & poſt ſolutas vſuras, illas repetere, & poſt ingreſſum religionis aſſentiri illi electioni in Epiſcopum, licita ſunt de ſe. At uero poſt votum ingrediẽdi religionem abſolute factum, velle ſtatim exire de ſe illicitum eſt, vt conſtat; quia talis ingreſſus non cadit ſub voto, ſed ſolum ille, qui eſt cum animo probandi, & experiendi an expediat ei vitam religioſam ſuſcipere. Vnde quamuis vouens ingredi religionem eo animo, vt ſtatim exeat, poſſit abſque vlla experientia ſtatim, ac ingreſſus eſt, exire, quia tale votum, vt diximus, vere non eſt votum ingrediendi religionem qui tamen abſolute ingredi vouit religionem, tenetur non ſolum ingredi, ſed etiam experientiam bona fide facere, vt voto ſuo ſatisfaciat.

DVBIVM NONVM eſt an qui vouit ingredi religio-
17 nem poſſit poſt ingreſſum exire ſine peccato? *Reſpondeo primo*, qui vouit ingredi religionem, cum intentione experiendi illam & cum libertate remanendi, vel non remanendi, vtrumque facere poteſt, aut remanere, aut exire. Ratio eſt, quia intantum fertur obligatio voti inquantum ſe extendit voluntas, & intentio vouentis. Idem dicendũ eſt, de eo qui ſimpliciter vouens ingredi religionem nihil cogitauit de libertate exitus, vel de perpetuitate remanẽdi ſolum enim obligatur ad ingreſſum religionis, ſecundum formam iuris communis, quæ eſt, vt detur ingredientibus annus probationis, vnde non tenetur perpetuo remanere in religione, ſed bona fide experiri an religioſum inſtitutum ſibi conueniat, ne q; ne S. Thom. 2. 2. quæſt. 189. ar. 4. Caiet. ibid. Richar. in 4. di. 38. ar. 8. quæſt. 3. Palud. in 4. d. 38 q. 4. ar. 1 concl. 1. Ioan. Bachonus in 4. d. 3. q. 3. arti. 3. S. Ant. p. 3. ti. 16. ca. 2. §. 4. Summa Piſanella. verb. Religio. 3. §. vlt. Angel verbo votum. 3. q. 18. Sylueſt. verb. Religio. 2. q. 19. Sotus lib 7 de iuſt. q. 2 art. 1. circa terminum argum. Nau. in Man. cap. 12. num. 47. verſic. Quarto. Coua in cap. Quamuis. de pactis p. 1. § 4. num. 8. in ſin. 6. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. p. 2. lib. 3. ca. 20. in fi. Ioſeph Angles q. de voto. ar. 2. diffic. 7. Emanuel Rodriquez p. 3. Summæ. cap. 95. concl 2. & Ioannes Azorius p. 1. inſt. Mora. lib. 11. cap. 22. q 6. Idem dicendum eſt, quamuis cum voto de ingrediendo concurrat etiam propoſitum perſeuerandi in ipſa religione, adhuc enim non eſt impedita libertas exeundi, cum propoſitum ſolum non ſit promiſſio, atque adeo non ſit votum. Nec obſtat, quod non dicitur veniſſe, qui non ſtetit, ac per hoc non dicitur veniſſe ad religionẽ, qui non ſtetit in illa, ſed exiuit ante profeſſionem; quia is ſolum dicitur non veniſſe ad religionem qui quamprimũ ingreſſus eſt, exijt antequam experientiam vllam, aut ferè nullam de religione fecerit, vt ſuperius dictum eſt, ſecus autem, ſi poſt experientiam factam exiuerit. Idem dicendum eſt de eo, qui vouit ſe fore religioſum, niſi enim aliud intellexerit in mente ſua, non tenetur permanere in religione; intelligitur enim tale votum non de perpetua, & perfecta religione, ſed de ea, quæ eſt intra annum probationis; atque ita ſatis erit ſi ſecundum iura probationis experimentum fecerit ex Caiet. 2. 2. quæſt. 189 articulo 4. dub. 1. & Ioſepho Angles in floribus. 4. ſen. quæſt. de voto. artic. 2. diffi. 8. Couar. in cap Quamuis. par. 1 §. 3. num. 12. in fi. de pactis in 6. & Ioanne Azorio p. 1. inſtit. Moral. lib 11. cap. 22. quæſt. 7. Ratio eſt, quia cum votum ſit voluntarium, ſolum obligat ſecundum vouentis intentionem.

18 Reſpondeo ſecundo, qui poſt votum ingrediendi religionem, & experientiam factam ante profeſſionem exit, ſi ex cauſa rationabili recedat, puta, quia diſplicet ei id vitæ genus, tanquam minus gratum, & commodum ſibi, aut, quia probata bona fide religio parit ſibi minorem fortitudinem, roburque minus animi ad ipſius perſeuerantiam, & propterea timet, ne temporis proceſſu tepidus inueniatur, non peccat. nec contra votum ſuum facit, quia vtitur iure ſuo, annus namque probationis iure conceditur, vt quis experiatur onera religionis, ita tamen, vt ſua ſponte, & voluntate poſſit à religione, præſertim ex aliqua rationabili cauſa, infirmitatis ſcilicet, debilitatis, aut difficultatis alicuius recedere, ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 189. articulo quarto. ad ſecundum Cai. ibidem dub. 3. Ioſepho Angles. quæſt. de voto. articulo 3. difficul. 7. Coſmo Philiarcho. de officio Sacerd. par. 2 lib. 3. cap. 20. in fi. Emanuel Rodriquez par 2. Summæ. cap. 95. concluſ. 2. & Ioanne Azorio par. 1. inſtit. Moral. lib 11. cap. 22. quæſt. 6 in fi. & colligitur ex cap. Ad Apoſtolicam de Regularib. & ex ca. 1. & ex cap. 2. eod. tit. in 6. Immo vero etiamſi intra annũ probationis abſque legitima cauſa recedat, in eo peccat, quod temere, & ex animi leuitate ab incepto propoſito deſiſtat, contra votum tamen delinquit, cum ſecundum iura tempus probationis liberum ſit, vt libere manere, vel exire poſſit, vt colligitur ex cap. 1. de reg in 6. in illis verbis. *libere poteſt intra ſequentem annum ad ſeculum remeare*, & ex cap. 2. eod. tit. & lib. in illis, *omnino ad ſeculum redeat, ſicut de ſua voluntate proceſſerit*. Et fauent Nau. in Man cap. 12. num. 47. verſic. Quarto. & Ioan. Azorius vbi ſupra. Quicquid Caiet. 2. 2 quæſt. 189. art. 4. dub. 3. cumque ſecuti Ioſephus Angles, & Coſmus Philiarch. putent ſic vouentem, & exeuntem ſine legitima cauſa ex ſola libertate peccare mortaliter quorum opinio mihi nimis dura & rigida videtur ob rationem allatam: ſicut etiam falſam exiſtimo Cajetani ſententiam, qua docet ingredientem abſque voto, & ſine cauſa iuſta, pro ſola libertate exeuntem, peccare venialiter. Niſi enim ex leuitate animi retrocedat, atque ita quodammodo peccatum inconſtantiæ committat, ex alio capite nullum committit peccatum quia facit quod licitum eſt ſibi, & iure ſuo vtitur vt colligi poteſt ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 189. artic 4. ad ſecundum vbi ait, eum, qui religionem ingreditur, ſi exeat, præſertim ex aliqua rationabili cauſa non dare malum exemplum, nec generare ſcandalum, ſed facere quod ei eſt licitum. Loquitur autem Sanctus Thomas de eo, qui vouit religionem ingredi. Ex eo enim quod ait ſic egredientem præſertim ex cauſa non peccare ſignificat, quod exigens etiam ſine rationabili cauſa non ſcandalizat, quia facit, quod ſibi licet, quod ſi aliquis ex eius egreſſu ſcandalizetur, erit ſcandalum paſſiuum ex parte eius, non autem actiuum ex parte exeuntis, quia fecit, quod licitum erat ei facere. Id quod multo magis locum habet in eo, qui ingreditur ſine voto.

19 DVBIVM DECIMVM eſt, an qui vouit religionem ingredi, & in ea perſeuerare, & profiteri poterit tuta conſcientia intra annum probationis ad ſeculum redire? Sotus lib 7 de iuſt. quæſt. 2. art. 1. circa terminum arg. in fi. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 88. art. 3. docent, quod ſi bona fide ingrediatur & poſt experientiam ſumptam bona fide videt, eã nõ ſibi cõuenire, etiamſi multoties perſeuerãtiam vouerit poſſit nihilominus exire, abſolutuſq. manebit a voti obligatione. Ratio eſt. quia votum ſemper intelligitur ſecundum ius commune ſed iura concedunt annum probationis. Ergo ſi intra probationis annum expertus ſit bona fide illum ſtatum ſibi non conuenire, poterit ad ſeculum redire, liberque manet a voto;

Alij, vt S. Th. 2. 2. q. 189. ar. 4. in corpore. Palud. in 4. diſt. 38 q. 4. artic 1. concluſ. 2. Caiet. 2. 2. quæſt. 88. art. 3. verſic. Dubus autem exiſtentib. Nau. in Manu. cap. 12 num. 47. S. Ant. p 3. ti. 6. c. 2 §. 4. Summa Piſanella in verb Religio.

3. q.

Digitized by Google

3.q.Vlt. Syluest. verb. Relig. 2. q. 19. Cona. in cap. Quamuis par. 1. §. 3. in 6. Coſm. Philiarch. de offic. Sacerd. p. 2. lib. 3. cap. 26. Ludou. Lopez p. 1. inſtru. conſcientiæ c. 44. in fine & cap. 45. in princip. Gregorius de Valentia tom. 3. diſpu. 6. quæſt. 6. puncto 4. dub. 4. Emanuel Rodriquez p. 2. Sum. cap. 95. concluſ. 7. & Ioannes Azorius par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 12. dub. 8. docent teneri ex vi voti ad profitendum, ſeu ad perpetuo remanendum in Religione. Ratio eſt; quia obligatio voti procedit ex voluntate vnde, in tantum ſe extendit obligatio voti, in quantum ſe extendit voluntas, & intentio vouentis. Cum igitur vouens intendit ſe obligare non ſolum ad ingreſſum, ſed etiam ad perpetuo remanere, atque adeo per hoc ſecundum votum de perſeuerantia cedit iuri, quod tempus probationis ſibi concedit.

Et confirmatur; quia duo diuerſa ſunt vota vouere ingreſſum, & vouere perſeuerantiam in religione, vt conſtat. & hoc ſecundum arctius obligat, quam primum ſolum, vnde per hoc ſecundum ſe obligat ad aliquid amplius, quam per primum ſolum, quod intelligi non poteſt, niſi per ſecundum addatur noua, & diſtincta obligatio ad perſeuerandum, renuntiando, quantum in ſe eſt, iuri, quod ſibi annum probationis concedit. Cum enim annus probationis datus ſit in fauorem vouentis, & religionis, cui renuntiare poſſunt. cap. ad Apoſtolicam. de Regularibus, vouens non ſolum ingredi, ſed etiam profiteri, & perſeuerare, videtur, quantum eſt ex ſe, ei renuntiare. Vnde qui habet huiuſmodi votum, ſi iudicatur aptus religioni, tenetur in ea perſeuerare, etiamſi experiretur aliquot difficultates, quas alioquin iudicaret ſufficientes ad exeundum, ſi votum fuiſſet ſolum de experiendo. Siquidem vouendo profiteri videtur promittere ſe ſuperaturum difficultates Religionis, & renuntiare beneficio probationis ſibi conceſſo, adeo vt niſi religio illum dimittat, non obſtantibus huiuſmodi difficultatibus profiteri tenetur, nec abſque diſpenſatione ad ſeculum redire valet.

Cuius ratio eſt, quia licet probauerit bona fide ſtatum Religionis, nondum tamen adimpleuit votum de profitendo, & perſeuerando in illa. Vnde exire non poteſt ſine diſpenſatione. Immo vero impetrans ſuper tali voto diſpenſationem, ſi exprimat ſolum, quod vouit ingredi & taceat, quod vouit etiam profiteri, ſurreptitia erit talis diſpenſatio ſic obtenta, vt Nauarr. Lopez, Coſmus Philiarchus, Gregor. de Valentia, & Rodriquez locis proxime citatis docent; & conſequenter, vt recte infert Rodriquez, exeundo ſine legitima diſpenſatione obtenta, duo peccata contra duo hæc diuerſa vota committit; diuerſum namque, & diſtinctum eſt votum ingrediendi ad probandum, & votum profitendi, & perſeuerandi, vt diximus.

20 DVBIVM VNDECIMVM eſt, An qui vouit ingredi religionem, & dubius ſit, an vouerit etiam profiteri, interpretari & intelligere debeat ſe vouiſſe profiteri.

Reſpondeo cum Nauar. tom. 1. conſil. lib. 3. tit. de voto conſ. 18. in antiquis, alias conſ. 28. in Nouis, verſ. Tertio, & Emanuel Rodriquez p. 2. Summæ c. 95. concl. 6. debere intelligi votum de profitendo.

Tum quia votum ingrediendi religionem ſine intentione implicita emittendi profeſſionem in illa, ſeruatis ſeruandis, videtur vanum. Tum quia in dubijs eligenda eſt pars tutior, capit. Iuuenis, de ſponſal. & fauet Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. cap. 45. §. 2. concluſione affirmans multo tutius eſſe, vt in tali dubio petat diſpenſationem addens, dubietatem hanc inducere facilem cauſam diſpenſandi cum eo.

21 DVBIVM DVODECIMVM eſt, An qui vouit ingredi religionem, & poſtea probationis tempore aliqua crimina commiſit, & impedimenta appoſuit, & propterea eijcitur, & idem de eo qui antequam ingreſſus eſt, peccata commiſit, ita, vt culpa ſua non ſit admiſſus in Monaſterium, aut Religionem voti obligatione teneatur?

Reſpondeo, Qui ita deliquit in eum finem, vt non admitteretur ad ingreſſum, aut vt ingreſſus eijceretur, non modo peccat, ſed excluſus etiam non manet tuta conſcientia. Quamuis enim ex vi voti directe non videtur aliquibus ad aliud teneri, ſed ſolum pœnitere de peccatis commiſſis; Alij tamen rectius docent adhuc voto ſuo non ſatisfeciſſe niſi bona fide iterum ingredi petat, & admiſſus bona fide experiatur; Quia culpa ſua, & iniuſte, & cum dolo curauit, vt non admitteretur, aut vt ingreſſus excluderetur, iuxta ea, quæ capit. 17. dub. primo. docui.

Aliter tamen dicendum eſt ſi commiſit crimina, non tamen eo fine, vt non admitteretur, aut eijceretur, ſed ex mala, & praua conſuetudine aut ex humana fragilitate, tunc enim quamuis peccet non admiſſus tamen, aut poſt ingreſſum eiectus liber manet.

22 DVBIVM DECIMVMTERTIVM eſt, An qui vouit ingredi religionem, & poſtea ex ſua culpa vel citra culpam ſuam, non ſit admiſſus ad profeſſionem, teneatur in ſeculo ſeruare caſtitatem, & regulam, & alia illius ordinis præcepta, quantum eſt in ſe. IN hac re duo certa ſunt, tertium vero incertum, & controuerſum.

Primum eſt, Qui vouit religionem cum intentione obligandi ſe ad caſtitatem, & continentiam perpetuam, & ad alia religionis officia, etiamſi ad religionem non admitteretur, aut poſt ingreſſum eijceretur, ſine dubio etiam in ſeculo manens ad hæc omnia ſeruanda obligatur.

Secundum eſt, Qui vouendo religionis ingreſſum animum habuit ad nihil ſe obligandi, niſi in ea reciperetur, & profiteretur, poſtquam paſſus eſt repulſam, aut excluſus ſit, ad nihil obligatur. Ratio eſt; quia obligatio voti non extenditur vltra intentionem vouentis.

23 *Tertium*, & de quo dubium eſt, de eo ſolum eſt qui abſolute vouit religionem, an non admiſſus, aut reiectus, teneatur in ſeculo manens caſtitatem, & alia religionis officia ſeruare. Ratio difficultatis eſt; quia hæc omnia continentur in voto religionis.

Ergo ſicut votum ſolemne ad hæc omnia obligat: ita etiam, & votum ſimplex, cum obiectum voti ſimplicis ſit ipſum votum ſolemne. Confirmatur autem ex illa communi regula, Quotieſcunque id quod quis vouet, eſt factum ei impoſſibile, tenetur ſaltem dare operam vt adimpleat id, quod eſt in eius poteſtate, vt verbi gratia. Qui vouet dare centum pauperibus, vel ieiunare totum aduentum ſi non poteſt totum aduentum ieiunare aut centum dare, tenetur ſaltem ad id, quod erit ſibi poſſibile. Ergo à ſimili, qui vouit ingredi ſi non admittatur, tenebitur ſaltem caſtitatem in ſeculo ſeruare, cum hoc ſibi poſſibile ſit.

Communis tamen opinio eſt non teneri ad caſtitatem, & alia religionis onera, ſiue ex culpa ſua, ſiue citra culpam ſuam admiſſus non ſit, aut poſt ingreſſum reiectus. Sic expreſſe Caiet. 2. 2. q. 88. art. 3. Soto lib. 7. de iuſt. q. 1. art. 1. ad 3. Nauar. in Manuali cap. 12. qu. 47. Petr. de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. art. 3. circa 2. arg. Gregor. de Valent. tom. 3. diſp. 6. q. 6 puncto 4. dub 4. Ludou. Lopez. par. 1. inſtr. conſcien. ca. 44. in fin. Ioſeph Anglés in Florib. 4. ſentent. q. de voto, artic. 4. difficult. 9. Lodou. de Bein in 1. p. Reſpon. caſuum conſcient. caſu. 19. Coſmus Philiarchus de offic. ſacer. p. 2. lib. 3. cap. 20. & Emanuel Rodriquez par. 2. ſum. capit. 95. concl. 2. & concl. 4. Ratio eſt, quia ex vi talis voti ſolum obligatur quis ad id, quod eſt propria, & prima materia, & proprium obiectum eius.

Sed propria materia, & proprium obiectum illius, qui religionem ſimpliciter vouit, eſt religio ſolum; non autem caſtitas, aut alia religionis officia. Ergo ceſſante religione, ceſſat obligatio ad illam materiam voti ſecundariam, ſcilicet, caſtitatem & reliqua. Immo vero ſi teneretur vi voti ad caſtitatem, teneretur etiam ad paupertatem, & obedientiam, cum non ſit maior ratio vnius, quam alterius; æque enim poſt ſolemne votum ad iſta, quam ad illam obligatur, vt conſtat. Cum igitur abſurdum ſit affirmare eum, qui redit ad ſeculum teneri ad paupertatem, & obedientiam, abſurdum etiam erit dicere teneri ad caſtitatem. Deinde qui vouet ſtatum aliquem accipere, non tenetur ad leges illius ſtatus quouſque vere ſtatum illum aſſumit, niſi forte in voto, quo ſtatum promiſit, leges aliquas illius ſpecialiter vouerit, vt qui vouit

Digitized by Google

uit verbi gratia, intrà annum ſuſcipere ſacros ordines, quamuis peccat non ſuſcipiendo ſacros ordines intra annum, non tamen tenetur officium diuinum recitare, aut ex voto ſeruare caſtitatem, quouſque verè fuerit ordinatus. Et qui vouit ſuſcipere Baptiſmum, quamuis peccat nō ſuſcipiendo baptiſmum, non tenetur tamen ad leges Chriſtianas ante baptiſmum vere ſuſceptum, exceptis illis, quæ ſunt de iure naturæ.

Sed Religio eſt quidam ſtatus, & lex particularis quam homo ſibi ipſi inſtituit, & imponit. Ergo qui illum vouit non tenetur caſtitatem, aut alia religionis officia ſeruare, quouſque ſtatum illum per ſolemnem profeſſionem ſuſcipiat.

24 *Ad* Rationem autem in contrarium Reſpondetur, caſtitatem non aliter includi in voto religionis quam paupertas & obedientia, vnde ſicut non tenetur ad iſta niſi poſt ſolemne votum, ſic neque ad illam. Per votum enim ſolemne hæc omnia vouentur explicite, non autem per ſimplex religionis votum. Quare quoad uſque votum ſolemne fuerit emiſſum, ad illa non obligatur. Nec eſt ſimilis ratio voti ſimplicis ingrediendi religionem, ac ieiunandi, & dandi centum, quia idos tenetur ieiunare quantum poteſt, & dare quantum poteſt, qui non poteſt per totum aduentum ieiunare, aut dare centum, quia qui vouit totū, formaliter vouet partem, & ſic ſi non poteſt præſtare totum, tenebitur ſaltem præſtare partes, quantum in ſe eſt. At verò qui vouet ſtatum religionis, nō vouet formaliter leges illius ſtatus, ſed ſecundario, & conditionate, quatenus ſtatum illum ſuſcipit, quem non niſi per ſolemnē profeſſionem ſuſcipit, & proinde non niſi poſt ſolemnem profeſſionem, ad caſtitatem, & alia onera religionis obligatur. Et idem dicendum eſt ſi vouiſſet primario profiteri religionem, adhuc enim non tenetur ſeruare caſtitatem, caſu, quo perſeuerantia in religione facta ſit ei impoſſibilis ex culpa ſua, vel citra culpam ſuam. Quia primaria materia talis voti non erat ipſa continentia, ſed erat votum ſolemne ſiue profeſſio, quo ceſſante, ceſſat etiam obligatio ad continentiam, & caſtitatem, quæ erat materia ſecūdaria, vt ex dictis conſtat.

Hinc infertur primò, quod ſi ille, qui vouit religionem, antequam profeſſionem emittat, cum muliere congrediatur, ſolum peccatum fornicationis, aut adulterij committit, non ſacrilegij, cum nondum vouerit caſtitatem, ſed religionem.

Secundo ſi talis matrimonium contrahat, (prout valide poteſt) debitum reddere, & petere poteſt abſque peccato, cum nondum ſit religionem profeſſus, ſed ſua culpa, vel abſque culpa ſua reiectus ſit, nec votum caſtitatis emiſerit, vt diximus.

25 DVBIVM DECIMVMQVARTVM eſt, an qui poſt votum ſolemne emiſſum propter mores deprauatos à religione expellitur, vota eſſentialia, & religionis præcepta ſeruare tenetur.

Reſpondeo cum Soto lib. 7. de iuſt q. 2. art. 4 ad 3. in fin. Ioſepho Angles in Floribus 4. ſent. q. de voto art. 2. diffic. 3. Petr. de Arragon. 2. 2. qu. 88. art. 3. circa ſecundum arg. Coſmo Philiarcho de off ſacerd. p. 2. lib. 3. c. 21. Eman. Rodriquez p. 2 ſum. c. 95. concl. 11. & 10. Azo. p. 1. inſt. Moral. lib. 12. c. 16. dub. 4.

Primo, qui poſt votum ſolemne tanquam incorrigibilis à monaſterio, ſeu Religione expellitur, quamdiu per ipſum ſteterit ne iterum recipiatur, non eſt tutus in conſcientia, ſed tenetur ſe emendare, & vitam in melius mutare, vt iterum ad religionem recipiatur. Quod ſi correctus, & emendatus non admittitur: licite in ſeculo remanere poteſt. Prima pars patet, quia donec in malitia, & culpa ſua manet, ipſe cauſa eſt excluſionis, & proinde tutus non eſt in conſcientia, cum malitia, & culpa nulli patrocinari debeat.

Secunda pars conſtat, quia ſi poſt vitæ emendationem non recipiatur, adimpletio voti facta eſt illi impoſſibilis ſine ſua culpa. Intelligitur autem propoſitio hæc de eo, qui expellitur tanquam contumax, eo quod emendari, & corrigi recuſet.

26 *Secundo*, Religioſus ſententia definitiua, & publica iudicio ad id deſtinatorum eiectus, non tenetur etiam emendatus redire ad monaſterium, & Religionem, ſed tuta conſcientia in ſeculo remanere poteſt, & ſub epiſcopi obedientia viuere in habitu clericali, nec cogi poteſt vt ad Religionem redeat Sic Nauar. conſil. 54. de regularibus, in antiquis alias conſil. 78. in Nouis, & conſil. 3. de ſtatu Monachorum in antiquis, alias conſil. 79. de regular in nouis, & in cap. Non dicatis. 12. q. 1. num. 34. & nuber. 36. & Ioan. Azorius p. 1. inſtit. Moral. lib. 12. cap. 16. dub 6. Ratio eſt, quia per iſtam ſententiam eiectus in perpetuum deſinit eſſe religioſus illius Monaſterij, ſeu ordinis, à quo eſt repulſus, & tanquam ſeruus à domino derelictus ceſetur.

27 *Tertio*, Eiectus à Monaſterio propter incorrigibilitatē, in ſeculo manens, obligatus manet ad votum ſolemne caſtitatis ſeruandum, ita vt inhabilis ſit ad contrahendum matrimonium, etiamſi non ſit in ſacris, & ſi cum muliere congrediatur, ſacrilegium committit. Sic omnes initio allan, & patet a ſimili, quia ſicut coniugatus extractus à religione poſt ſolemnem profeſſionem, quam in vita vxoris emiſit, mortua vxore, inhabilis eſt ad contrahendum matrimonium, propter ſolemne votum emiſſum, c. Quidam, &c. placet. de conuerſ coniug. ita à ſimili in caſu propoſito, prout vſu, & conſuetudine eccleſiæ ſemper receptum eſſe videmus, quæ nunquam tales excluſos ad matrimonium admittit.

Quarto. Eiectus a religione propter mores deprauatos, ad obedientiam non tenetur niſi hoc ſenſu, ſcilicet, vt vitam, & mores emendet, & paratus ſit redire ad religionem, ſi eum admittere velint, alias cum prælati, quib. obedientiam debebat, eum reiecerint, ab obedientia abſolutus manet, quandoquidem niſi eum admittant, non cenſetur amplius monachus religionis, & impoſſibile eſt ei obedientiam ſeruare.

28 *Quinto*, Excluſus a Monaſterio, ſeu Religione abſolutus manet a voto paupertatis. Ratio eſt, quia Religio non amplius eum alit, & conſequenter poteſt victum, & veſtitum, & alia ad vitam neceſſaria ſibi acquirere, ita tamē vt nulla ratione poſſit diuitias accumulare aut teſtamentū condere, ſed bona quæcunque acquirit, ad Romanum Pontificem, vel eccleſiam vel epiſcopum pertinent, inſtar bonorum illorum quæ uacantia dicuntur, vt latius tradit Azorius vbi ſupra dub. 9. Ratio eſt, quia licet non alatur à Religione, tenetur tū vota obedientiæ, & paupertatis meliori modo, quo poteſt, adimplere, alioquin mortaliter peccat.

Sexto, Eiectus a Monaſterio, & Religione, ſi non fuerit in ſacris, officium diuinum recitare non tenetur, nec etiā ad ieiunia, & alia religionis præcepta ſeruanda tenetur.

Ratio eſt, quia hæc non vouit, aut promiſit expreſſe, & ad illa non tenebatur, niſi ratione religionis, à qua excluſus eſt.

Denique ſi habitu indutus à religione eiectus fuerit, tenetur eum geſtare in ſeculo, ſecus autem, ſi per ſententiam eiectus, illoque expoliatus dimiſſus fuerit, arg. c. vlt. de regularibus.

29 *Septimo*, Qui ante ingreſſum in religionem, vouit religionem abſolute, & poſtea certam religionem profeſſus, & ab ea iuſte expulſus eſt, ſi non poſſit iterum in priorem religionem admitti, non tenetur ex vi voti ſimplicis ante ingreſſum emiſſi, aliam religionem intrare aut inquirere. Ratio eſt, quia votum ſimplex religionis per ſolemne in aliquo religioſorum ordine emiſſum plane extinguitur: obligatio autem ſemel extincta non reuiuiſcit. Sic Ioan. Azorius, vbi ſupra, dub. 5. & Sotus, & Petrus de Arragon. vbi ſupra, quamuis hi duo vltimi probabiliorem putant ſententiam contrariam ſcilicet, teneri aliam inquirere religionem, in quam ingredi debeat, ſi beneuolum receptatorem inueniat; At certe cum per ſolemnem profeſſionem, quam fecit, uota, quæ ante emiſerat, omnino ceſſarunt, non eſt dicendum teneri poſt eiectionem aliam religionem inquirere, aut ingredi ratione voti ſimplicis prius emiſſi.

De

De varijs modis, quibus quis ab obligatione voti liberari poſſit. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Quinque modi aſſignantur, quibus obligatio voti atque votum ipſum anullari ſolet.*
2 *Quid interpretatio ſiue* epikeia.
3 *Ceſſatione votum tollitur quando.*
4 *Irritare votum quid ſit, & quid ſupponit, vbi non recte docuit Greg. de Valentia.*
5 *Diſpenſare quid, & in quo differt a commutatione.*
6 *Commutare votum quid ſit, ad quam reducitur, voti redemptio, & quid illa ſit.*
7 *Irritare votum qui poſſit.*
Poteſtas, quam habent ſuperiores Religioſorum ad irritandum vota ſubditorum, non ſolum iure humano, ſed naturali, & diuino illis conuenit. ibid.
8 *Quanam vota Religioſorum a Prælatis poſſit irritari.*
9 *Non poteſt Prælatus irritare vota ſubſtantialia ſubditorum, nec votum de ingredienda religione ſtrictiori, quare.*
10 *An ſi religioſus voueat aliquid explendum pro tempore, quo erat futurus, votum illud a Prælato irritari poſſit.*
11 *An Prælatus vota religioſi irritare poſſit, quæ ante Religionis ingreſſum emiſit.*
12 *An votum a Religioſo ex licentia Prælati ſemel emiſſum a Prælato poſtea irritari poſſit.*
Communis, & vera ſententia quæ ibid.
13 *Soluitur ratio Richardi in contrarium allata.*
14 *An ſi ſuperior aut aliquis habens poteſtatem dominatiuam, votum ſubditi ſolum ex voluntate ſua irritet, quia ei placet valida ſit, & an peccet ſuperior ſic irritando.*
15 *An Abbas, & Prælatus vota nouitiorum irritare poſſint.*
16 *An qui vice aliorum ſuperiorum funguntur, irritare poſſunt vota ſubditorum quæ poſſent ſuperiores, ſi adeſſent.*
17 *An ſummus Pontifex Religioſorum vota poſſit irritare.*
18 *Quæ nam vota ſeruorum poſſint Domini irritare.*
An poſſit Dominus irritare votum ſerui perſoluendum, & tempore ſeruitutis, & libertatis, num. eod.
Quæſtio ab alijs intacta de ſeruo impubere, nec patrem nec matrem habente, ab authore ſoluitur.
19 *An maritus irritare poſſit vota omnia uxoris.*
20 *An poſſit vxor vota mariti irritare.*
21 *An ſi vxor emiſit votum aliquod implendum poſt mortem mariti poſſit maritus votum illud irritare.*
22 *An, & quæ vota filiorum familias a parentibus poſſint irritari.*
23 *De votis realibus, & perſonalibus ab impubere emiſſis quid iudicandum.*
24 *De votis perſonalibus a filijs familias poſt annos pubertatis.*
25 *De votis realibus poſt pubertatem emiſſis quid dicendum.*
26 *An ſi Pater non irritauit vota perſonalia aut realia a filijs ante pubertatem emiſſa, ea poſt pubertatem irritare poſſit.*
27 *Patrem non habere poteſtatem in filium poſt pubertatem quantum ad vota perſonalia, nec poſt an. 25. quo ad realia (ſicut cum alijs Sotus voluit) falſum eſt.*
28 *Verior ſententia quæ, & quomodo concilientur inter ſe.*
29 *An vota perſonalia facta ab impubere facta cum animo ea implendi, poſtquam perueneris ad pubertatem a patre poſſint irritari.*
30 *Vota perſonalia ante pubertatem emiſſa, quæ forma etiam poſt mortem patris non reuiuiſcunt.*
31 *An ſicut Pater ſic etiam mater vota impuberum irritare poſſit.*

1 SOlent ab authoribus quinque modi aſſignari, quibus obligatio voti, atque adeo votum ipſum tolli, & annullari ſolet; Quorum primus eſt *Interpretatio*, ſeu epikeia; Secundus eſt *Ceſſatio*, Tertius eſt, *Irritatio*, Quartus eſt, *Diſpenſatio*, Quintus eſt, *Commutatio*, de quibus tractant S. Thom. 1. 2. quæſt. 88. artic. 10. 11. & 12. Caiet. ibid. & in ſumma verbo, votum. §. vltimo. Rich. 4. diſt. 38. artic. 8. quæſt. 1. & artic. 9. quæſt. 1. & 2. Palud. ead. diſtin. quæſt. 4. per totam. Ioan. Bachonus in 4. diſt. 3. quæſt. 5. Gabr. in 4. diſt. 38. quæſt. 1. artic. 5. & S. Anto. part. 2. tit. 11. cap. 2. §. 8. Summa Piſanella verbo, votum. 5. Angel. verbo votum. 2. & 4. Syluest. verbo. votum. 4. Tabiena in verbo Diſpenſatio. §. 8. 9 & 10. Sotus lib. 7. de iuſtitia. q. 4. artic. 1. 2. & 3. Nauar. in Manuali, capit. 12. numero 63. & ſequentibus. Petr. de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. artic. 10. Gregorio de Valentia tom. 3. diſput. 6. quæſt. 6. puncto 7. Ludouic. Lopez part. 1. inſtruct. conſcien. cap. 47. & quatuor ſequentibus Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 7. Summa Corona par. 3. tract. de voto, num. 14. & ſeqq. Coſmus Philiarchus de offic ſacerd p. 2. lib. 3. c. 4. Ioſeph Angles in quæſt. de voto, artic. 7. Candelabrum aureum in ſupplemento, capit. 14. Tolet. in ſumma lib. 4. capit. 18. Emanuel Rodriquez pat. 2. ſum. capit. Ioan. Azor. par. 1. inſtit. moralium. lib. 11. cap. 17. & Io. Benedictus in ſumma peccatorum. lib. 1. cap. 9. & alij.

2 *Eſt* autem *interpretatio* ſeu Epikeia declaratio quædã eius, quod vnicuique intelligenti poteſt eſſe euidens, votũ in tali caſu particulari non tenere.

Vnde vere ante ipſam interpretationem, votum in re nullum fuit.

Ad talem autem interpretationem voti non eſt neceſſaria ſuperioris authoritas pro illo articulo, vt verbi gratia, vouit quis non comedere carnes, & in eum locum deuenit, vbi, niſi eas comedat, fame peribit; In hoc caſu poterit vouens ſua propria authoritate, non obſtante voto, carnes comedere, æquitas enim, & ratio naturalis in eo caſu dictat, votum non obligare; Non tamen propterea a voto facto abſolutus manet; ſed illa neceſſitate præterita manet voto aſtrictus, ſicut antea. Ex quo patet, ad interpretationem, ſiue in lege, ſiue in voto, neceſſarium eſſe, vt eius impletio in tali caſu particulari ſit rationi naturali, & æquitati contraria. Quo etiam modo ſupra docuimus per manifeſtam rei, aut circumſtantiarum mutationem, atque adeo per interpretationem epikeiæ, ſine ſuperioris authoritate voti obligationem tolli, quando ipſa materia voti, aut *poſſibilis*, aut *bona* & *vtilis*, aut *melior* eſſe deſinit.

3 *Ceſſatione* item tollitur votum, quando quis ob aliquam cauſam, aut vſque ad tempus aliquod certum votum emiſit. Vt verbi gratia emiſit quis votum de re indifferenti ex aliqua particulari circumſtantia, aut ſine bona effecta, puta, de non intranda domo propter vitandum aliquod periculum, quod ibi ſibi imminebat, quia, ſcilicet, ibi habitabat mulier aliqua impudica excitans eum ad libidinem, ceſſante cauſa, & recedente femina, ceſſat votũ, eiuſque obligatio, quia iam talis domus ingreſſus redditur veluti res vana, & inepta. vt ſit materia voti. Item vouit quis ieiunare ſingulis ferijs ſextis huius anni; elapſo anno, ceſſat votum. Et de his duobus modis ſatis ſit hæc breuiter dixiſſe.

4 *Irritare* votum non eſt aliud, quam efficere, vt votum nullum, irritumque ſit. Vnde quamuis Gregorius de Valentia to. 3. diſp. 6 q. 6. puncto. 7. in principio, dicat *Irritationem* non ſupponere votum vere obligauiſſe ex eo; quod putet votum illud eſſe dependens, donec ſuperior præberet aſſenſum: Alij tamen rectius, & verius docent vota inferiorum de re non prohibita facta ante ſuperiorum conſenſum vere obligare, quouſque in eis prælatus, aut ſuperior diſpenſet, aut ea irritet; ſi enim irritantur; ergo antea non irrita, ſed valida fuerũt. Sic expreſſe Palud. in 4. d. 38. q. 4. art. 2. concl. 1. Gabriel ead. diſt. q. 1. art. 5. concluſ. 1. & alij quos ſupra, c. 14. dub. 4. propoſitione 4. citauimus, vbi etiam huius rei rationem aſſignauimus.

5 *Diſpenſare* vero eſt authoritate ſuperioris voti obligationem relaxare, atque adeo diſpenſatio & ſupponit verum in re fuiſſe votum, & vinculum eius tollit; in quo differt a commutatione, cum per commutationem non tollatur, ſed ſolum mutetur materia, & obiectum eius vinculi. Cadit autem diſpenſatio tam in legem, quam in votũ, quamuis diuerſimode; quia lex multos reſpicit, & obligat, votum autem tantum reſpicit perſonam ſingularem: Vnde fit, vt diſpenſatio in lege nihil aliud ſit, quam exceptio, & exemptio ab vniuerſali illa legis obligatione, vt cum quis priuilegio excipitur, ne quadrageſimam, uerbi gratia,

Digitized by Google

tia, ieiunet, diſpenſatio autem in voto eſt ſublatio illius ob id, quod cauſa, qua factum eſt, minimè iam tunc decere videtur.

6 *Commutare* autem non eſt aliud quam materiam voti, eiuſque obligationem authoritate ſuperioris in aliam materiam transferre. Vt v.g. ſi quis vouit peregrinationem, & votum illud commutetur in ieiunium, aut orationem, vel eleemoſinam, tunc enim tenetur vouens illa facere ex vi voti, & non ſolum ex præcepto commutantis; Atque adeo ſi non ieiunauerit, orauerit, aut eleemoſinam erogauerit, peccabit peccato ſacrilegij contra votum.

Huc etiam reducitur voti *Redemptio*, eſt enim idem voti *Redemptio*, quod *commutatio*, niſi quod *Redemptio* ſit commutatio voti in pecuniam, vt ſi votum peregrinationis commutetur in pecuniam alicui loco applicandam, commutatio autem fit in quamlibet aliam rem. His itaque breuiter de illorum ſignificatione expoſitis de his tribus vltimis, irritatione ſcilicet, diſpenſatione, & commutatione voti in ſequentibus agemus.

7 Quod igitur ad horum primum attinet, irritare poſſunt vota omnes illi, qui poteſtatem habent dominatiuam in eos, qui vota emiſerunt, vt patres, Domini, tutores, curatores, mariti, prælati, vota filiorum, ſeruorum, pupillorum, minorum vxorum, & religioſorum ſibi ſubditorum irritare poſſunt. Neque enim irritandi poteſtas ſpiritualis, & eccleſiaſtica eſt, ſicut diſpenſandi, & commutandi, ſed ciuilis, & profana; neque ex iure canonico, ſed ex iure naturali deſcendit, atque adeo poteſtas hæc irritandi vota non ſolum penes Chriſtianos ſed etiam penes infideles remanet.

Hinc eſt, quod multi vota irritare poſſunt, qui tamen diſpenſare, aut commutare vota nequeunt. Sicut econtra multi diſpenſare, & commutare valent, qui tamen ea irritare non poſſunt; Alij vero ſunt, qui & ea irritare, & diſpenſare, & commutare valent Nam Pater, & Dominus vota filiorum familias, & ſeruorũ irritare poſſunt ob poteſtatem dominatiuam in filios, & ſeruos, non tamen diſpenſare, aut commutare, quia ad diſpenſationem, & commutationem requiritur poteſtas ſpiritualis iuriſdictionis reſpectu eorum, quorum vota commutare, aut diſpenſare debent; Epiſcopus autem vota aliqua ſuorum ſubditorum diſpenſare, & commutare valet ob poteſtatem ſpiritualem, quam in ſubditos habet: nulla tamen irritare valet ob defectum poteſtatis dominatiuæ in illos. Aliqui vero quia vtramque poteſtatem ſpiritualem, ſcilicet, & dominatiuam erga ſubditos habent, illorum vota irritare, & diſpenſare poſſunt, vt Prælati Religionum in eorum ſubditos, & ex Soto lib 7. de iuſtitia q. 3. art. 1. Petro de Aragon. 2. 2. q. 88. art. 8. & Ioſeph Angles quæſtio de voto, art. 8 difficult. 6. Prouinciales & Generales cuiuſcunque ordinis erga ſubditos eorum. Item Abbatiſſa ſuarum Monialium vota irritare poteſt ex Ioſeph Angles in 4. ſent. in quæſt. de voto, art. 7. difficult. 7. & Ioan. Azorio p. 1. inſtit. Moral. lib. 11. c. 17. dub. 3. in fine. Sicut enim pater irritare poteſt votum filij, ob dominium in operibus illi ſubditis, ita & Abbatiſſa poterit, cum maiorem authoritatem & dominium ſuper opera monialium habeat. Quæ autẽ diximus, intelligenda ſunt de votis ſubditorum factis circa ea, in quibus ſunt ſubditi, ſecus autem ſi fiant circa ea, in quibus non ſunt ſubditi, vt inferius dicemus.

Poteſtas autem hæc quam habent ſuperiores Religioſorum ad irritandum ſuorum ſubditorum vota non ſolum iure humano ſed etiam naturali, & diuino illis conuenit. Ratio eſt, quia eo ipſo quod quis religionem profitetur, ſubijcit voluntatem ſuam arbitrio prælati, vnde facta profeſſione iure naturali, & diuino non poteſt abſq; ſuperioris iniuria voluntatem ſuam ab obedientia ſuperioris ſubtrahere. & conſequenter Prælatus iure naturali, & diuino ob ius dominatiuum voluntatis ſubditi, illius vota irritare poteſt, vt ſignificat Caietan. 2. 2. q. 88. art. 8. & expreſsè Petr. de Arragon. ibid. tradit. Hæc cum certa ſint, alia tamen dubia, & incerta ſunt, & in ſequentibus explicanda.

PRIMVM DVBIVM eſt quænam vota Religioſorum à Prælatis irritari poſſint. Quamuis Rich. in 4. diſt. 38. ar. 4. q. 1. Ang. verb. votum. 2. §. 3. Roſella. verſ. votum. 4. nu. 14. & Ioan. Maior in 4. d. 38. quæſt. 4. exiſtiment vota a religioſis emiſſa ſine ſuperioris licentia eſſe nulla, quia tamẽ hæc eorum doctrina à nobis ſupra cap. 14. dub. 4. refutata eſt, ne idem ſæpius repetamus quoad præſentem difficultatem,

Reſpondeo, Prælatorum poteſtatem in hac re eo vſque extendi vt Regulariter vota omnia, quæ emiſerint ſubditi, ab eis irritari poſſint. Ratio eſt, quia Religioſi non ſunt ſui iuris, ſed Dei, cuius vices ſuperior gerit. Vnde etiamſi voueant ea, ad quæ aliàs ex iure diuino tenentur, vt ver. g. non peccare mortaliter, (quæ vota ante Prælati conſenſum obligant) poſſunt tamen à prælato irritari, vt Palud. 4. diſt. 38. q. 4. artic 2. concluſ. 6. Syluester verb. votum. 3. quæſt. 3. verſ. Quintum. & verb votum 4 quæſt. 2. verſi. Quintum. Sotus lib 7 de iuſtit. qu. 3. art. 1. circa medium. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 88. ar. 8. dub. 1. concluſ. 4. Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 6. quæſt. 6. puncto 6. dub. 6. Nauar. in Manuali, capit. 12 num 65. Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ, cap. 48. in princ. & Io. Azor. par. 1. inſtit. Moral. lib. 11 cap 17 dub. 16 tradunt, quicquid Caietanus 2. 2. q. 88. art. 8. in fine. & Ioſeph. Angles in q. de voto, artic. 7 difficult. 2. concluſ. 3. contradicant exiſtimantes prælatum irritare non poſſe vota facta a ſubdito de rebus neceſſarijs ad ſalutem, puta de non mentiendo, de non furando, &c. ea ratione ducti, quod poteſtas irritandi fundatur ſupra dominium materiæ. Cum igitur talis materia præceptorum iuris naturalis, & diuini non cadat ſub dominio prælati, conſequenter votum ſupra illam cadens à prælato irritari non poteſt. Quæ opinio falſa eſt, quia licet prelatus non ſit dominus abſolute illius materiæ, quatenus ad eam ſubditus obligatur præcepto diuino, & naturali, quatenus tamen ad eam ſubditus obligari, vel non obligari poteſt per obligationem peculiarem virtutis Religionis ortam *ex vinculo voti* atque adeo ex *ſubditi voluntate*, quæ *ſubditi voluntas* ſubiecta eſt prælato, conſequenter in tali voto ſubditi prelatus non ſolum diſpenſare, ſed etiam votum illud irritare poteſt.

9 *Dixi*, poſſe prælatos omnia vota ſubditorum ſuorum *regulariter* irritare, quia fatendum eſt cum Soto lib. 7. de iuſtitia, quæſt 3. art. 1. Petro de Arragona 2. 2. quæſt. 88. ar. 8. dub. 1. concluſ. 5. & Ioſeph Angles in floribus 4. ſent. qu. de voto art 7. difficul. 1. concl. 4. & Io. Azorio p. 1. inſtitut. Moral. lib. 11 ca. 17. dub. 17. & 18. non poſſe prælatum irritare vota ſubſtantialia ſubditorum ſicut nec votum de ingredienda religione ſtrictiori, ſi ſubditus illud emittat. nõ tam ea ratione, quod ſit de re, quam ſubditus facere debet, poſtquam fuerit extra obedientiam prælati, & proinde ſupra illam non habet plenam poteſtatem ita, vt illam irritare nequeat, vt docet Arragon vbi ſup. quæ ratio non ita firma mihi videtur, quam quod ius Canonicum expreſſim votum hoc excipit ab Abbatis poteſtate, vt patet in capit. licet de Regularibus. vbi Monachis conceditur libera facultas tranſeundi ad arctiorem religionem, petito ſaltem, licet non obtento, ſuperioris conſenſu, Quæ facultas Religioſis conceditur, ne alioquin ſpes omnis vitam arctiorem aggrediendi tolleretur, ſi penes ſuperiores ſuos facultas, & poteſtas irritandi huiuſmodi votum remaneret, vt Ioannes Azor. vbi ſupra, rectius annotauit. Alia vero vota à religioſis emiſſa, ſiue ſint de rebus, quæ ad Regulam, & Conſtitutiones ordinis pertinent, ſiue de alijs operibus uoluntarijs, vt de ieiunando, orãdo, &c. à prælatis eorum irritari poſſunt. Quia licet materia uoti huiuſmodi, quantum attinet ad Conſtitutiones, & Regulam, non ſit omnino ei ſubiecta, quia tamen voluntas Religioſi ei plenè quoad iſta ſubijcitur, ita ut iure prohibere queat ſubditos ſuos nouis ſe uotorum uinculis obſtringere, merito poterit uota illa libera obligatione noua facta irritare, ut præfati authores, cum Caiet. affirmant, & res certa, & indubitata eſt.

Semper autem in irritatione uotorum huiuſmodi requiritur, & neceſſarium eſt, ut prelato ſuo ſubditus uotum ſuum manifeſtet, ut à uoto liberetur: Quia prælatus uotum illud, quod ignorat irritare non poteſt, cum, ut conſtat, uoluntas in ignotum ferri nequeat.

SECVN-

10 SECVNDVM DVBIVM eſt, an ſi Religioſus voueat aliquid explendum pro tempore, quo erit ſui iuris, votum illud a prelato irritari poſſit? vt v.g. ſi Religioſus voueat aliquid faciendum, quando erit epiſcopus, an votum hoc irritari poſſit à prælato cui nunc ſubeſt, ita vt ſi poſtea episcopus factus ſit, irritatio valida ſit? Reſpondeo cum Sylueſtro verb. votum 4. qu. 2. verſ. Quintum. Soto lib. 7. de iuſtit. qu. 3. art. 1. in fin. Emanuele Sà in Aphoriſmis verbo votum. c. 2. Greg. de Valent. tom. 3. diſput. 6 qu. 6. puncto. 6. dub. 5. & Ioan. Azorio p. 1. inſtit. Moral lib. 11. c. 17. dub. 19. votum illud valide irritari poſſe. Ratio eſt, quia licet tunc non poſſit irritari votum ex parte materiæ poteſt tamen irritari propter ſubiectionem voluntatis, quæ fuit emiſſum. Res enim eſt, quod voluntas Religioſi qua votum emiſſum eſt, ſuperiori ſubiecta fuerit, & votum ſemel irritatum, non amplius reuiuiſcit.

11 TERTIVM DVBIVM eſt, an Prælatus vota Religioſi irritare poſſit, quæ ante religionis ingreſſum emiſit? Reſpond. poſſe. Sic gloſſa expreſſe in c. Noluit. 33. q. 5. Quia religioſus plus eſt prælato ſubditus, quam vxor viro: at maritus irritare poteſt vota vxoris, quæ fecit ante matrimonium vt infra dicemus. Ergo & prælatus vota prius emiſſa pari ratione irritare poterit, & fauet Ioannes Azor. p. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 17. dubio 2. & dub. vlt. Imo vero ſolemni profeſſione vota omnia perſonalia ſuſtinentur, & ceſſant, quia in ipſo religionis voto perpetuo communi iure commutantur, cap. Scripturæ. de voto, & voti redempt. & Palud. in 4. diſt. 38 q. 4. art. 1. concluſ. 5. Summa Piſanella verb. votum. 6. §. vlt. Richard. 4. diſt. 38. art. 8. quæſt. 2. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcientiæ. c. 48. San. Anton. par. 2. tit. 11. cap. 2. § 9. Sylueſt. verb votum 4. q. 7. verſ. Tertium. Nauar. in Manual. c. 12. nu. 65. & alij communiter.

12 QVARTVM DVBIVM eſt, an votum a Religioſo ex licentia prælati ſemel emiſſum à prælato poſtea irritari poſſit.

In hac re vnum certum eſt, alterum vero controuerſum. Certum eſt enim, quod Abbas dans licentiam ſubdito ſuo vouendi, ſi eam reuocet, antequam ille ſubditus votum illud faciat, & poſt illam reuocationem voueat, votum irritum eſt, nec peccat ſuperior reuocando ex cauſa licentiam: ſin autem votum fecerit ante reuocationem licentiæ, tenet votum, quouſque cum eo diſpenſatum ſit; ſolum difficultas eſt, An idem prælatus, qui vouendi licentiam dederit, cum eo diſpenſare, illudque irritare poſtea queat.

Hic Reſpondet Richardus in 4. diſtinct. 38. articu. 4. q. 3. non poſſe; Vnde ait recurrendum eſſe in hoc caſu ad Summum Pontificem pro irritatione, vel diſpenſatione: aut ſi Religioſus ille plures prælatos habeat in ſua religione per ordinem ſe habentes, ita vt quicquid poteſt inferior, poteſt ſuperior, & amplius, ſi vouit de licentia inferioris, ab illo voto poteſt abſolui à ſuperiore; de voto autem facto ex licentia ſuperioris ab eodem, aut inferiore ſuo abſolui nequit. Ratio eſt, quia ad voti firmitatem a religioſo emiſſi, ſolum requiritur conſenſus Prælati, ergo accedente eius conſenſu ita firmum eſt votum, vt amplius ab eo irritari non poſſit. Communis tamen, & vera opinio eſt poſſe prælatum non ſolum ante votum factum licentiam conceſſam reuocare, ita vt poſtea emiſſum, nullum, & irritum ſit, ſed etiam poſt votum emiſſum, illud irritare poſſe. Et quidem, ſi ex cauſa rationabili de nouo occurrenti motus prælatus reuocet licentiam datam, & votum irritet, non peccat prælatus; Sin vero illud poſtea irritet ſine rationabili cauſa, peccat quidem mortaliter, quia eſt infidelis Deo in re graui. Ceterum ſiue ex cauſa rationabili, ſiue abſque illa votum irritet, irritatio valida eſt, nec peccat ſubditus, ſi non adimpleat tale votum, quod ſine iuſta cauſa irritatum fuit. Sic expreſſe Angel. verb. votum. 4 §. 8. Sylueſt. verb. votum. 4. quæſt. 3. verſic. Sextum. Caiet. 2. 2. quæſt 88. artic. 8. verſic. In eodem artic. & in Summa. verb. votum §. vlt. in princ. Sot lib. 7. de iuſtitia. quæſt 3. artic. 1. poſt medium. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. artic. 8. dub. 2. Gregorius de Valentia tomo 3. diſput. 6. quæſt. 6. puncto 6. dub. 3. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ. cap. 48 in fine. Coſmus Philiarchus de officio ſacerdot. par. 2. lib. 3. capit. 4. concluſ. 3. Ioſeph. Angles in Floribus 4. ſentent. tract. de voto artic. 7. difficult. 5. Nauarrus in Manuali, cap. 12. numero 73. verſic. Quarto. Emanuel Sà in verb. votum, cap. 2. Ioannes Azorius par. 1. inſtitut. Moral. lib. 11, capit. 17. dub. 6. Ratio eſt, quia licet religioſus ex licentia prælati vouerit, adhuc tamen manet prælato ſubiectus, ſicut antea erat. Ergo adhuc manet in ſuperiore poteſtas votum illud irritandi. Non enim per talem conceſſionem tranſtulit prælatus dominium ſuum, quod habuit ſupra voluntatem ſubditi in ipſum ſubditum, quaſi poſtea ſubditus abſolutum dominium haberet utendi voluntate ſua in vouendo pro arbitrio ſuo: ſed ſolum concedere cenſetur ſuperior facultatem ſubdito vouendi, cum dependentia tamen ſemper ab eiuſdem ſuperioris voluntate, atque adeo abſque tranſlatione dominij voluntatis ſubditi, & rei offerendæ, cum dominium ſit facultas utendi re *independenter ex voluntate alterius*. Etenim credendum eſt (quando aliud non explicatur) ſuperiorem, minimum, quod poteſt, velle cedere de iure ſuo, maxime cum poſſit poſtea ad bonum ſubditi pertinere, ut ſuperior tanquam adhuc dominus facultatem illam reuocet, id quod in utilitatem ſubditi redundare cenſetur. Quæ etiam ſententia confirmari poteſt ex cap. Noluit, & cap. Manifeſtum. 33. quæſt. 5. ubi habetur, quod ſi maritus conſentiat voto uxoris & poſtmodum conſenſum reuocet, non tenebitur amplius uxor voto. Ergo pari ratione idem de prælato reſpectu ſubditi dicendum erit; atque ex conſequenti illud irritare poterit.

13 Nec obſtat ratio Richardi in contrarium allata; ſolum enim probat, ab eo irritari licitè non poſſe votum ex licentia illius emiſſum ſine rationabili cauſa; quia vero prælatus etiam poſt datam facultatem adhuc manet voluntatis ſubditi dominus, ſi voti irritationem faciat, valida erit, quia adhuc vtitur iure ſuo. Nec peccat ſubditus, dum ſequitur voluntatem prælati, cum eius ſit parere ſuperioris, & non examinare iuſſa ſuperiorum in iis, quæ non ſunt per ſe mala. Sicut nec peccat ille, qui pecunias apud ſe depoſitas reddit domino illas petenti ad prodigendum quia alias iure ſuo vtitur quamuis in eius vſu peccet: Immo ſubditus poſtea faciendo contra reuocationem à prælato factam peccaret, eo quod facit contra obedientiam, & contra iuſtitiam, vtendo aliena operatione inuito domino ſcilicet prælato. E contra vero obediendo non peccat, ſed ſi quid culpæ ſit, id totum ſuperiori imputatur, qui votum illud ſine cauſa rationabili irritauit. Quibus addo, quod ſi ſuperior irritato ſemel voto, & poſtea pœnitentia motus ob peccatum commiſſum in irritatione facta ſine cauſa, iterum facultatem ſubdito faciat, non tenetur ſubditus ſtare voto ex Armilla verbo, votum. §. 12. Quia votum vere irritatum non redit, ut inferius latius oſtendemus. Et quæ hactenus de prælatis circa irritationem dicta ſunt, intelliguntur etiam de Prælata ſanctimonialium erga ſuas Moniales; Quia poteſtas hæc, cum ſit dominatiua, poteſt etiam eſſe in laico, etiam in femina, quicquid ſit de poteſtate diſpenſandi, de qua infra dicetur.

14 QVINTVM DVBIVM eſt, an ſi ſuperior, aut aliquis habet poteſtatem dominatiuam votum ſubditi ſolum ex voluntate ſua irritet, quia ei placet, & nulla alia ex cauſa, valida ſit irritatio, & an peccet ſuperior ſine cauſa irritando?

Reſpondeo cum Paludano in 4. diſtinct. 38. quæſt. 4. artic. 1. concluſ. 3. S. Anton. par. 2. titu. 11. capit. 2. §. 6. in fine Gabriele in 4. diſtinct. 38. quæſt. 1. artic. 1. concluſ. 2. Sylueſt. verbo votum. 4. quæſt. ſecunda, verſic ſextum. Soto libro 7. de iuſtitia. quæſt. 3. artic. 1. Petro de Arragona 2. 2. quæſt 89. art. 8. poſt concluſionem 3. Nauarro in Manuali. cap. 12. numero 6. & nume. 69. Gregorio de Valent. tomo 3. diſput. 6. quæſt. 6. punc. 6. in principio Ioſepho Angles in Floribus 4. ſentent. quæſt. de voto, art. 7. difficult. 4. Caiet. in Summa. verb. votum. § ult. in principio. Barthol. Medina libro 1. inſtruct. confeſſ. capit. 14. §. 7 Ludouico Lopez par. prima, inſtruct. conſcientiæ ca. 47. in principio.

Coſmo

Digitized by Google

Coſmo Philiarco de officio ſacerdo. par. ſecunda. lib. 3. capitu. 4. Summa Corona par. 5. tract. de voto, nu. 15. Toleto libro 4. inſtruct. ſacerdot. cap. 18. in fine, & Ioanne Azono parte prima, inſtit. Moral lib. 11. c. 7. dub. 5. Irritationem voti à ſuperiore factam etiam abſque cauſa, pro ſola ſuperioris voluntate validam eſſe, ita vt qui votum emiſerit, non amplius ad illud obligetur, cum ſuperior ea in re iure ſuo vtatur. An vero peccet in eo ſuperior, quod ſine cauſa votum irritet, non ita conueniunt authores; Nam Paludan. S. Anton. Syluest. Ioſeph Angles, Gabriel, & Azorius docent non peccare, quia vtuntur iure ſuo, niſi vt ait Syluester, ex mala voluntate irritaret, aut licentiam ſemel conceſſam ſine cauſa rationabili reuocaret; Sotus tamen, Barthol. Medina, & Gregorius de Valent. volunt peccatum eſſe veniale ſaltem ſine rationabili cauſa votũ ſubditi irritare. Ratio eſt, quia cum irritatio ſit actus iuriſdictionis, vti debet prudentia, & iudicio, antequam irritet, vt conſideret an vtilius, ac decentius ſit facultatem concedere, vel negare. Et quia eſt quædam deformitas, ſine cauſa impedire promptitudinem illam ſubditi ad exhibendum cultum Deo per votum; quæ opinio etiam mihi verior & ſecurior videtur; debet enim quis vti iure ſuo rationabiliter, maximè in re tanti momenti. Illud autem certum eſt, quod ſiue ſuperior irritando peccet, ſiue non, ipſe tamen ſubditus liber omnino manet à voto. An vero ſubditus peccet, ſi votum ſuperiori manifeſtet, ita vt ſi cõſentiat, adimplere teneatur, ſecus autem ſi diſſentiat. Reſpondetur. *Regulariter* ſubditum non peccare. Dixi, *regulariter*, quia ſi ſuperior ſine peccato non poteſt votum illud irritare, puta, quia non datur cauſa irritandi, ſecundum Soti. & aliorum ſententiam, quam veriorem putamus, ſubditus ſaltem peccabit venialiter, eo quod dat occaſionem ruinæ peccati ſuperiori, à quo voti ſui irritationem petit.

15 SEXTVM DVBIVM eſt, an Abbas, & Prælatus vota nouitiorum irritare poſſit. Reſpondeo cum Nauarro in Manuali, c. 12. nu. 65. Ioſepho Angles in florib. 4. ſenten. in quæſt. de voto. ar. 8. dub. 3. Ludouico Lopez p. 1. inſtruct. conſcientiæ. c. 47. & c. 48. Ioanne Azorio p. 1. inſtit. Moral. lib. 11. c. 17. dub. 10. & Emanuele Sà in Aphoriſmis. verb. votum ca. 2. Prælatum nouitiorum vota irritare non poſſe. Ratio eſt, quia, cum nondum profeſſionem emiſerint, eorum voluntas à ſuperioris voluntate non depẽdet. arg. cap. 1. & cap. beneficium. de Regularibus. in 6. per profeſſionem enim renuntiatur voluntati propriæ. Vnde vota nouitij, vel tempore nouitiatus manent ſuſpenſa, eo quod intra annum probationis nec a ſuperiori irritari, nec a vouente commode fortaſſis adimpleri poſſunt, vel per profeſſionem ceſſant, & iure communi in votum religionis commutantur, dũmodo vota illa fuerint perſonalia, vt cõmuniter trãdunt authores. Nonnulli tamen concedunt prælatum poſſe nouitij vota in hoc ſenſu irritare, videlicet ſi non faciat profeſſionem, vota eius non irrito, ſecus autẽ ſi profeſſionem fecerit. Atque adeo dicunt, quod ſicut nouitius eſt religioſus in fieri, & in eſſe imperfecto, ſic etiam habeat prælatus auctoritatem vota eorum irritandi: ſed prior dicendi modus melior, & vſitatior eſt.

16 SEPTIMVM DVBIVM eſt, an, qui vice aliorum ſuperiorum funguntur, irritare poſſint vota ſubditorum, quæ ſuperiores irritare poſſent. Reſpondeo cum Ioanne Azorio par. 1. inſtitut. Moral. lib. 11. c. 17. dub. 3. in fine, poſſe, dummodo huiuſmodi Vicarij iuriſdictionem generalem habeant ad omnes cauſas, & negotia, non autem contractam, & limitatam ad certas cauſas, id quod procedit, ſiue eam iuriſdictionem demandatam habeant auctoritate legis, Canonis, Principis Conſtitutionis, aut ipſius ſuperioris, cuius vice funguntur, aut alicuius alterius legitimi ſuperioris. Qua de cauſa Prior Clauſtralis Congregationis Caſinenſis tempore Capituli Generalis abſente Abbate vota monachorum irritare poteſt, ſicut Abbas poſſet, ſi præſens fuiſſet, cum ex conſtitutionibus ordinis à Summis Pontificibus confirmatis illo tempore poteſtas regiminis penes Priores Clauſtrales monaſteriorum remaneat.

17 OCTAVVM DVBIVM eſt, an Summus Pontifex religioſorum vota irritare poſſit.

Reſpondeo cum Caietano 2. 2. quæſtio. 88. art. 12. verſi. Ad ſecundæ quæſtionis euidentiam. Soto. lib. 7 de iuſtitia, q. 3. ar. 1. Petro de Arragon 2. 2. quæſt. 88 art. 8. dub. 1. poſt concluſionem 5. Gregorio de Valentia to. 3. diſp. 6. quæ. 6. pun. 6. in princ. Nauar. in Manuali, ca. 12. nu. 76. ver. Sexto, Ludou. Lopez. par. 1. inſtruct confeſſ. c. 49. Coſmo Philiarcho de officio Sacer. p. 2. lib. 3. c. 4. cõcl. 4. Emanuele Sà in Aphoriſmis. verb. votum. c. 2. & Io. Azorio par. 1. inſtitu. Moral. lib. 11. cap. 17. dub. 3. & alijs poſt Richardum in 4. diſtinctio. 38. art. 4. q. 3. Poſſe Summum Pontificem Religioſorum vota irritare, cum ratione profeſſionis ſit eorum prælatus non minus, quam Religionis Prælati, immo Summus, ac ſupremus eorum prælatus eſt, vtramque poteſtatem, ſpiritualem, ſcilicet, & dominatiuam ſuper eos habens; laicorum autem, ſeu ſecularium hominum vota irritare non poteſt, ſed ſolum diſpenſare, & commutare, cum ſuper eos poteſtatem dominatiuam non habeat, ſed ſolum ſpiritualem. Immo vero nec clericorum vota, qui Religioſi non ſunt, *regulariter* irritare poteſt, cum ſuper voluntates, & res eorum dominium non habeat, cuius rei ſignum eſt, quia poſſunt multa diſponere, & multos contractus facere, qui ſi liciti fuerint, à Summo Pontifice irritari & reuocari non poſſunt. Dixi, *regulariter*, quia ſi clericus aliquid vouerit, quod ad gubernationem eccleſiarum beneficiorum, & rerum eccleſiaſticarum pertineat, putà, de beneficio renuntiando, alienando, aut augendo numero Canonicorum alicuius eccleſiæ, aut alia vota ſimilia de reb. eccleſiaſticis fecerit, poterit ea Summus Pontifex irritare, eo quod aut facta videntur tacita conditione, ſi Summo Pontifici placuerint, aut quia in rebus eccleſiaſticis, ex multorum ſententia, Papa plenum dominium habet, & ideo tanquam poteſtati eius præiudicantia irritari ab eo poſſunt. Quoad alia vero eorum vota, puta, de ieiunando, orando, dando eleemoſynas, peregrinando & ſimilia, cum talem poteſtatem dominatiuam non habeat, facta tenent, nec conditionata ſunt, & conſequenter ad libitum illa irritare nequit, ſed ſolum commutare, redimere, aut in eis diſpenſare. Eodemque modo cum Epiſcopus erga ſuos ſubditos ſolam poteſtatem ſpiritualis iuriſdictionis habeat, illorum vota, ſiue clerici, ſiue laici ſint, ſolum commutare, aut diſpenſare, non autem irritare poteſt. Et de religioſis hactenus dictum ſit, ex his enim difficultates aliæ, ſi quæ ſint, facile diſſolui poſſunt.

18 NONVM DVBIVM eſt de poteſtate Dominorum ad irritanda vota ſeruorum, quænam vota eorum irritare poſſint.

Reſpondeo primo, data eſt Dominis ea poteſtas ſuper ſeruos, vt poſſint omnia eorum vota irritare, quæ Dominis eorum in aliquo præiudicant, vnde poſſunt uota ſeruorum de peregrinatione, de danda eleemoſina, aut de horis recitandis, nec non de intranda religione illis inuitis irritare, Quia hæc omnia præiudicant ſeruitio debito illorum dominis. Sunt enim ſerui adeo Dominis aſtricti, vt opera, labor, ars, & denique res omnes eorum in bonis Dominorum numerentur. Si tamen ſerui aliquas orationes paucas voueant, ex quibus nullum præiudicium Dominis infertur, tunc Dominus vota illa irritare nequit, ſicut nec uotum ſerui de ſeruanda caſtitate irritare ualet, cum tale uotum non præiudicet Domino; Et in ijs, quæ non præiudicant ſeruitio ſui Domini, ſeruus ei ſubiectus non eſt, ſed ſui iuris, & conſequenter uotum ab eo emiſſum de tali re à Domino irritari non poteſt. Quæ doctrina non ſolum procedit de voto emiſſo tempore ſeruitutis, ſed etiam de eo, quod fecit, antequam in eius poteſtatem deuenerit; quæ enim Domino præiudicant, irritari poſſunt ab eo, non autem ea, quæ in præiudicium illius non redundant. Ratio utriuſque eſt, quia poteſtas Domini in ſeruũ eſt ratione ſeruitutis ei debitæ: ubi igitur ex obſeruatione uoti, uel ante ſeruitutem, uel in ſeruitute facti, ſequitur aliquod præiudicium Domino, euſq; extenditur domini poteſtas, ut uotum illud, tanquam in ſui præiudicium factum irritare poſſit, ſecus autem ſi abſque iniuria, & præiudicio Domini poſſit obſeruari. Quæ ratio

irrituſa, & præiudicio Domini poſſit obſeruari. Quæ ratio æque valet in votis ante ſeruitutem factis, ac in illis, quæ ſeruitutis tempore fiunt, & conſequenter idem ius in Domino eſt, quoad ea irritanda, vel non. Sic S. Th 4. diſtinct. 38. quæſt. 1. art. 1. quæſtiuncula 4. art. 3. & 2.2 quæſt. 88. ar. 8. ad ſecundum. Palud 4. diſtinct. 38. quæſt. 4. art. 2 conclu. 3. uerſic Quinto. Ang. verb. uotum 2. §. 11. Syluest. uerb. uotum. 4. quæſt. 2. verſic. primum. & uerb. uotum. 3. q. 7. Nau. in Manuali c. 12. num. 64. verſi. maritus autem. Petrus de Arragon. 2.2. quæſtio. 88. articulo. 8. Ioan. Azorius part. 1. inſtitut. Moral. lib. 11 capit. 17. dub. 2. & dub. 9 & 10. & Coſmus Philiarchus de officio ſacerd pa. 2. lib. 3. cap. 18. in fin.

Secundo, Vota a ſeruo facta, quæ ſeruus facienda promiſit eo tempore, quo ſui iuris, & libertatis eſt, a Domino irritari non poſſunt, immo irritata à Domino, ſeruo libertatẽ adepto, reuiuiſcunt. Sic expreſſe Gregorius de Valentia to. 3. diſp. 6 q. 6 puncto. 6. dub. vltimo. Petrus de Arragon. vbi ſupra & Ioannes Azorius loco proxime citato. dub. 11. Ratio eſt quia eatenus ſolum poteſt Dominus ſerui uotum irritare, quatenus in eius pręiudicium redũdat. At vero poſt adeptam libertatem eorum adimpletio nullo modo præiudicat Domino. Votum igitur ſerui poſt emancipationem adimplendum, etiam tempore ſeruitutis emiſſum dominus irritare non poteſt.

Difficultas autem eſt, an irritare poſſit votum ſerui perſoluendum, & tempore ſeruitutis, & tempore libertatis. *Huic* quæſtioni reſpondet Sylue verbo uotum 4. q. 2. verſi. Quintum. uotum ſerui expendum durante tali poteſtate tantum, aut ea durante, & poſtea ſimpliciter a domino irritari poſſe. Rectius tamen reſpondere mihi videntur alij quos ſequitur Ioannes Azorius pat 1. inſtit. Moral. lib. 11. c. 17. dub. 11. diſtinguendo, quod votum ſerui aut factũ eſt ſimpliciter, non referendo illud ad aliquod tempus expreſſe, & tale uotum ita poteſt a domino irritari, vt etiam finita libertate non reuiuiſcat; aut factum eſt ſolum explendũ pro tempore libertatis, & tale uotum irritare nequit, cum dominus non ſit ſuperior quoad voluntatem ſerui ſimpliciter; aut refert uotum ad vtrumque tempus, libertatis, ſcilicet, & ſeruitutis vt in præſenti caſu ſupponitur, & tunc irritare illud poteſt ſolum ex parte, qua ſibi nocet, non autem pro tempore libertatis, vt ex his, quæ diximus, colligi poteſt.

Quæri vlterius poteſt, An ſi ſeruus impubes uota aliqua emiſerit Domino non præiudicilia, Dominus illa irritare ualeat, ſi neque patrem, neque matrem habeat?

Reſpondeo; quamuis nullus hanc difficultatem attigerit, mihi tamen pars affirmatiua probabilior videtur. Eſt enim admodum conſentaneum rationi, vt Dominus, ſicut omnem curam talis impuberis habet, ita etiam & uota illius tali caſu irritare poſſit eodem prorſus modo, & ratione, qua parentes poterant ſi vixiſſent.

19 DECIMVM DVBIVM eſt de votis coniugatorum, an maritus irritare poſſit vota omnia vxoris? Abulenſis in ca. 30. Numerorum. Sotus lib. 7 de iuſtitia quæſtio. 3. articul. 1. & Petrus de Arragon 2.2. quæſtio. 88 articulo. 8 docent maritum irritare poſſe omnia vota vxoris, nullo excepto, etiam vota non mentiendi, & ſeruandi præcepta. Ratio eſſe poteſt, tum quia nullum eſt tempus, in quo nõ poſſit vir vxorem ordinare in bonam gubernationem domus, & familiæ, tum quia licet vxor non ſit ſubiecta uiro quoad materiam præceptorum Dei, bene tamen ſubdita eſt, quoad nouam obligationem, quam ſibi imponit per votum, ſcilicet, ſeruandi illud: tum quia expedit obuiare leuitatibus mulierum leuiter vouentium; tum quia Numer. 30 concedi videtur iſta poteſtas maritis, quod præceptum legale ſecundum veriorem opinionem eſt Morale, adeo vt nunc vim habeat. Exiſtimant igitur hi authores vxorem ſubditam eſſe viro ſicut religioſus eſt ſuo Prælato, atque adeo poſſe virum irritare omnia omnino uota vxoris.

Communis tamen, & verior opinio eſt irritare poſſe ſolũ vota vxoris quæ ſunt in præiudicium ipſius, & domus, & familiæ adminiſtrationem. Et ſic irritare poteſt votum vxoris, quod præiudicat actui matrimoniali, cap. Noluit. 33. quæſt 5. & vota abſtinentiæ, ieiuniorum, & peregrinationum ab vxore facta ſiue ante, ſiue poſt matrimonium, poterit vir irritare, utpote ei præiudicialia, cetera vero vota non item, ut uota recitandi aliquas preces, aut largiendi eleemoſinam ex bonis illis quorum liberam habet adminiſtrationem, multoque minus irritare ualet votum de nõ mentiendo, de non peierando, de non ferendo falſum teſtimonium, & huiuſmodi. Ratio eſt quia vxor non eſt ſubdita illi, niſi quoad ea, quæ ſunt in mariti præiudicium, vnde ea ſolum uota uel ante, vel poſt matrimonium emiſſa irritare valet, quæ uiro præiudicium aliquo modo afferre poſſunt, & hoc ſolum colligitur ex capitul. 30. Numerorum, ubi dicitur *Si mulier vouerit, & iuramento ſe conſtrinxerit, vt per ieiunium, vel ceterarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam, in arbitrio viri erit, ſiue faciat, ſiue non faciat*. Hanc communem ſententiam docent Innocentius in capit Scripturæ. & ibi Panormit. numer. 8. de voto. Palud. 4. diſtinct. 38. quæſtio. 4. articu 2. concl. 5. Summa Piſanella uerb. uotum. 3 in princip. Ang. votum. 2. §. 8. & §. 11. Syluester uerb. uotum. 4. quæſtio. 1. uerſ. Quintum Nauar. in Manuali. cap. 12 numer. 65. & numer. 66. Gabrielis ſupplementum in 4. diſt. 32. quæſt. 1. art. 1. Notab. 3. & art. 2. concl. 7. & d 38. quæſt. 1. art. 5 uerſ. Sexto Caiet. to. 1. Opuſc. tract. 31. Reſponſ. 14. dub 4. Ludou. Lopez p. 1. inſtr. conſcient. cap. 46. & capit. 47. Ioſeph Angles in florib 4 ſent. in q. de uoto. artic. 8. diffic 9. Greg. de Val. to. 3. diſp. 6 q. 6 punct. 6. dub. ult. Sum. Coron. p. 3. tract de uoto. nu. 7. Com. Philiarchus de offic. ſacerd. p. 2. lib. 3. cap. 4 conclu. 3 & Io. Azor. pat 1. inſti. Moral lib 11. cap. 17. dub. 12 & dub. 14. & alij communiter. Et quoad uota, quæ ſunt in præiudicium eius, non ſolum irritare poteſt ea, quæ emiſſa ſunt ſine eius licentia, ſed etiam illa, quæ emiſit ex licentia uiri, quamuis enim in hoc caſu peccet ea poſtea reuocando, & irritando ſine cauſa, irritatio tamen ualida eſt, & uxor obedire tenetur, ut colligunt præfati authores Coſmus Philiarchus, Lopez, Ioſeph Angles, Petrus de Arragon. ubi ſupra, & Nauar. numer. 61. ex cap. Manifeſtum. 33. quæſt. 5. non enim minor eſt poteſtas uiri poſt conceſſionem talis licentiæ, quam antea, quamuis diſpar ſit ratio quoad rationem peccati, ut in ſimili diximus ſupra dub 4.

20 VNDECIMVM DVBIVM eſt, an poſſit uxor uota mariti irritare?

Reſpondeo, poſſe ea uota irritare, quæ ſunt præiudicialia actui matrimoniali. Sic Syluester uerb. uotum. 5. quæſt. 1. Sotus lib. 7. de iuſtit. q. 3 art. 1. Nauarr. in Manuali capit. 12 num. 61. uerſi. Trigeſimotertio. §. Dixi. Petrus de Arragon 2.2. q 88. art. 8. Greg. de Valent. tom 3 diſput. 6. q. 6. punct 6. dub. ult. Summa Coro p. 3. tract. de uoto. num. 7. Ludo Lopez p. 6. inſtruct. conſcient. c. 48. & Io. Azor. part. 1. inſtit. Moral. libr. 11 c. 17. dub 13. poſt Gloſſam in capit. Manifeſtum. 33. q. 5. & Panor. in c. ſcripturæ. num. 8. de uoto. Ratio eſt, quia quoad debitum coniugale petendum, uel reddendum coniuges ſunt pares, iuxta illud 1. Cor. 7. *Vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vxor*. & econtrario. Atque ita cum in coniugio pares ſint quod pertinet ad debitum coniugale, ſi maritus uouerit non reddere debitum, poteſt uxor non admittere, & illud irritare, & idem de uiro reſpectu uxoris. Vnde neuter eorum abſque alterius conſenſu uotum caſtitatis, & omnimodæ continentię uouere poteſt, ut colligitur ex c. Quidam, &c. Placuit, de conuerſ. coniug.

Dixi, quoad ea, *quæ ſunt præiudicialia actui matrimoniali*, quia cum uir ſit caput mulieris, in rebus pertinentibus ad domus, & rei familiaris adminiſtrationem, non ſunt pares. & ideo multa uota uxoris circa huiuſmodi poteſt maritus irritare, quæ tamen uxor econtra non poſſet, ſi a marito facta eſſent, ut præfati authores Panormitanus Syluester, & alij ubi ſupra poſt gloſſam annotarunt, & nos capit. 14. dub 3. expoſuimus, ubi alia multa legenda ſunt, quæ poteſtatem uiri aut uxoris concernunt circa irritationem uoti emiſſi de non petendo debitum ſiue ex cõſenſu conſortis, ſiue ex utriuſque conſenſu, atque ideo hoc in loco prætermittenda ſunt.

Digitized by Google

21 DVODECIMVM DVBIVM eſt, an ſi vxor votum aliquod emiſit implendum poſt mortem mariti, poſſit maritus votum illud irritare?

Reſpondeo, quicquid Innocentius, & Hugo & Panor. in c. Scripturæ. nu. 7. de voto, & voti redempt. putent maritum poſſe irritare tale votum, eo quod votum emiſſum tempore inhabili, ſcilicet, tempore illo, quo voluntas vxoris ſubiecta fuit voluntati mariti, non eſt de neceſſitate adimplendum tempore habili, ſed à marito irritari poteſt. Alij tamen, vt Palud. in 4. diſt. 38. q. 4. art. 2. concl. 5. Ang. verb. votum. 2. §. 13. Sylueſt. in verb votum. 4. queſt. 2. verſ. Quintum. Sotus lib. 7. de iuſtit. quæſt. 3. artic. 1. Nauarr. in Manual cap. 66. Petr. de Arrag. 2. 2. quæſt 88. artic. 8. Greg. de Valent. tom. 3. diſtinct 6. quæſt. 6. punct. 6. dub. 5. Caie. 2. 2. q. 88. artic. 8 ver. Ad hoc dicitur. Ioſeph Angles in floribus. 4. ſenten. in quæſtio. de voto. artic. 7. diffic. 9. dub. 1. concl. 2. Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. cap. 47 & Io. Azor. part. 1. inſtitut. Moral. lib. 11. capit. 17. dub. 15. Maritum irritare non poſſe tale votum. Ratio patet ex dictis, quia maritus ſolum irritare poteſt vota illa, quæ vel ſunt in præiudicium actus matrimonialis, vel in damnum adminiſtrationis domus, & rei familiaris, quale non eſt votum adimplendum ab vxore poſt mariti mortem. Neque ſatis eſt ad irritandum votum, quod habeat poteſtatem ſuper voluntatem vouentis tempore, quo votum emittitur, ſed vltra hoc requiritur dominium materiæ ipſius uoti, cum tamen conſtat maritum non eſſe dominum materiæ voti, quod ab vxore poſt eius mortem adimplendum eſt, præterquam quod maritus non eſt dominus uoluntatis uxoris, niſi quoad ea, quæ ſunt in præiudicium ſuum, quale non eſt uotum poſt eius mortem adimplendum.

22 DECIMVMTERTIVM DVBIVM eſt circa irritationem uotorum, quæ fiunt a filijs familias, an, & quæ uota eorum a parentibus irritari poſſint? Pro cuius rei intelligẽtia ſupponendum eſt *primo*, uota hæc uel eſſe poſſe *realia*, uel *perſonalia*. *Reale* eſt, quod ad res pertinet, & ad cuius impletionem ſumptus requiruntur. *Perſonale* uero, quod ad uouentis perſonam pertinet, ut uotum religionis, ieiunij, orationis, peregrinationis, &c. *Secundo*, quidam dicũtur filij *impuberes*, quidam uero *puberes*: *Impuberes* ſunt maſculus uſque ad annum decimumquartum, femina uero uſque ad duodecimum completos, non enim ſufficit attigiſſe ſed oportet compleſſe ex gloſſ. in capit. firma. 20. quæſtio. 1. Palud. in 4. diſtinct. 38. quæſt. 4. artic. 2. concluſ. 8. Gabriel. ibid quæſt. 1 artic. 5. uerſ. Septimo, & alij cõmuniter, poſt annum autem decimumquartum dicuntur puberes, & quia uſque ad 25. annum ſub cura parentum, aut tutorum ſunt ab anno 14. ad 25. dicuntur eſſe *Minores*, ſeu in minoribus, & ſub curatorum poteſtate. *Tertio*, patris nomine ueniunt etiam tutores, & curatores. Nam ſicut filius familias refertur ad patrem, in cuius poteſtate eſt, ſic pupillus ante 14. annum parentibus orbatus refertur ad tutorem, minor autem poſt 14. annum uſque ad 25. annum refertur ad curatorem. His ita ſuppoſitis, quid in hac re ſentiendum ſit, ſequentibus propoſitionibus breuiter exponam.

23 Prima propoſitio uota omnia tam Realia, quam perſonalia ab impubere emiſſa a patre, uel à tutore, qui patris uicem gerit, ut diximus, irritari poſſunt. Vnde ſi filia ante 12. annum, aut filius, ſeu pupillus ante 14. annum, uotum aliquod reale uerbi gratia dandi eleemoſynam, aut perſonale, u. g. caſtitatis, Religionis, orationis, &c. emiſerint, patres, & tutores illa pro libito irritare poſſint. Id quod procedit, non ſolum ſi in ea ætate emittantur, puta, ante ſeptẽnium, quando ratione, & iudicio communiter non utuntur, (immo uero neque tunc proprie uouere poſſunt, eo quod in eis libertas & deliberatio deſint, quæ ad uotum requiruntur) ſed etiam ſi utantur ratione. Quamuis enim ante pubertatem poſſint ſimplici uoto etiam religionis ſe obligare, illudque ſeruare tenentur, ſi à patre, uel tutore non irritetur, ut colligitur ex capitul. 30. Numerorum & Doctoribus infra citandis, quia tamen uſque ad annos pubertatis ſubijciuntur parentibus, & tutoribus, non ſolum quoad rem, ſed etiam quoad uoluntatem, conſequenter poſſunt parentes, & tutores quæcunque uota realia, uel perſonalia ante pubertatem emiſſa irritare, poteruntque tales impuberes irritationem huiuſmodi uotorum petere, immo nonnunquam Confeſſarius conſulere poteſt, vt eorum petant irritationem. Sic S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 9. Caiet. & Petrus de Arrag. ibid. Richar. 4. d. 38. art. 4. q. 2. Palud. ead. d. q. 4. art. 2. concl. 7 & 8. Gabriel ibid. q. 1. art. 5. litera. X. Summa. Piſanella. uerb. votum. 2. §. 2. & §. 3. S. Ant. p. 2. tit. 11. c. 2. §. 7. Ang. verb. uotum. 2. §. 5. & 6. Tabiena verbo. votum. 5. num. 6 uerſi. Quinto. Syluestr. verb. uotum. 3. qu. 5. & q. 6 & uerb. votum. 4 q. 2. verſic. Secundum. Sotus lib. 7. de iuſtit. q. 3. art. 5. Nauar. in Manuali. cap. 12. num. 64. Barth. Med. lib. 1. inſtruct. confeſſ. ca. 14. §. 7. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcientiæ. cap. 47. & cap. 48. Ioſeph Angles in q. de voto. art. . diſ. 11. & dif 12. Grego de Val. tom. 3. diſ. 6 q. 6 punct. 6. ante finem. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. par. 2. lib. 3. cap. 4. concluſ. 3. & capit. 18. Sum. Corona par. 3. tract. de voto. num. 7. Toletus lib. 4. inſtruct. Sacerd. capitu. 18. Emanuel Sà in Aphoriſmis. verb. votum. cap. 2. & Ioannes Azonius p. 1. inſtit. Moral. libr. 11. cap. 17. dub. 7. Panorm. in c. ſcripturæ. num. 7. de uoto. late. Imola repet. in capi. cum contingat. num. 19. de iureiur. & colligitur ex cap. Puella. 20. qu. 2 & ca Non ſolum. de reg. iur. in 6.

24 Secũda propoſitio: vota perſonalia à filiis familias poſt annos pubertatis emiſſa, & etiam mixta, quæ per ſe primo ſunt perſonalia, vt uotum peregrinationis, pater, & tutor irritare non poſſunt. Sic authores vbi ſupra. Vnde poteſt filius poſt annum decimumquartum, & filia poſt completum duodecimum votum caſtitatis, & etiam religionis emittere, & alia vota perſonalia patre inuito. Quãuis enim poſt Concilium Trid. ſeſſ. 25. de Reg. ca. 15. non ualeat profeſſio, aut uotum ſolemne Religionis ante decimum ſextum annum completum, ſi tamen filia, aut filius votum de intrãda religione ante decimum ſextum, poſt completum duodecimum in femina, & decimum quartum in maſculo emittat, adeo validum eſt uotum illud, ut a patre, uel tutore irritari non poſſit. Concilium enim eo in loco ſolum irritat profeſſionem religionis ante completum annum decimum ſextum factam, patriam tamen poteſtatem, & ius in uota filiorum, & pupillorum eouſque non extendit, nec ius commune quoad hoc corrigit. Ratio pro hac concluſione eſt quia poſt annum pubertatis filius plenum ius habet quoad propriam perſonam, cum etiam ſupponatur habere plenum uſum rationis. Ergo uotum perſonale adeo ualide emittere poteſt, ut a patre, uel tutore irritari nequeat. Ideo enim ius patri concedit, ut uota omnia perſonalia ante pubertatem emiſſa irritare poſſit, quia ante pubertatem uoluntas filij cenſetur imperfecta, ut pote pleno iudicio rationis, & deliberatione carens, ſecus autem poſt pubertatem, quocirca emiſſa ante pubertatem irritare poteſt non autem quæ poſtea fiunt. Et hæc certa ſunt quoad uota, quæ ſunt pure perſonalia, ut uota caſtitatis, religionis ſacri ordinis ſuſcipiendi, recitandi officium, uitandi peccatum aliquod particulare &c. Si enim ſint mixta, & perſonalia principaliter, ut uotum peregrinationis, tũc quidem quamuis regulariter ea pater irritare poſſit, eo quod acceſſorium ſequitur naturam principalis, iuxta regulam iuris 42. Reg. Acceſſorium, de reg. iur. in 6. quando tamen uotũ tale eſſet præiudiciale gubernationi domus, perſonæ, poteſtati, & ſubſtantiæ paternæ, puta, quia eam filius ſine multis ſumptibus exequi non poſſit, tunc quidem ualde probabile eſt ratione illius rei admixtæ, poſſe patrem irritare uotum illud, cum filius tunc etiam ſubiectus ſit patri, quantũ ad curam bonorum, ſic expreſſe S. Ant par. 2. tit. 11. cap. 2. §. 6. uerſic. 3. Nauar. in Man c. 12. nu. 70. uerſi. Octauo Petrus de Arra. 2. 2. q. 88. ar. 9. Ioſeph Angles q. de uoto. art. 7. diffi. 12. dub 6. concl. 2. & Ioannes Azonus par. 1. inſt. l. 11. c. 17. dub 7. ubi Petrus de Arragona & Ioſeph Angles concedũt ſaltem ſuſpendere poſſe quoad executionem, uſque ad tempus, quo filius fuerit emancipatus, unde conſulunt ſecurius eſſe ad omnem ſcrupulum auferendum petere diſpenſationem a prælato, quam illud irritare.

25 Tertia propoſitio: uota realia omnia poſt pubertatem emiſſa ante uigeſimumquintũ annum a patre, ſeu tutore,

ſeu

Digitized by Google

ſeu curatore irritari poſſunt. Ita omnes allati in prima propoſitione. Ratio eſt, quia uſque ad uigeſimumquintũ annum completum filij ſunt ſub parentum, tutorum, & curatorum cuſtodia, & cura, ita ut de rebus, & bonis eius ſine eorum authoritate diſpenſare non poſſint, vt patet ex toto tit. ff. de minoribus. Quæ propoſitio cum duplici limitatione intelligẽda eſt. *Prima* eſt, dummodo ſint vota realia principaliter, ſi enim perſonalia ſint principaliter & realia acceſſoriè irritari non poſſunt à parentibus, ſeu tutoribus, aut curatoribus. Vnde ſi pubes ſolẽniter profitetur religionem (quod facere poteſt inuitis parentibus, & curatoribus) eo ipſo dedicat omnia ſua bona Deo, illaq; in monaſterium transfert, quæ niſi eſſet maior 25. annorum alienare non poſſet, niſi ſe alienando, nec poſſunt parentes aut curatores talia bona retrahere, ex Palud. 4. d. 38. q. 3. art. 1. concl. 5. S. Anto. par. 2. tit. 11. c. 2. §. 7. verſic. Secundo. Syl. verb. votum. 4. q. 2. verſic. ſecundum, & Nauar. in Manu. c. 12. nu. 7. verſ. Dixi principaliter, & facit cap. In præſentia. de probat. Secunda eſt, dummodo vota realia non ſint facta de bonis caſtrenſibus. ſeu quaſi caſtrenſibus, tũc enim non poterit pater, tutor, aut curator talia vota irritare, quia dominium, & vſus horum bonorum penes filios ſunt, ita vt de illis libere eleemoſinas facere, & vouere ſe daturum aliquid ex eis, poſſint, etiam inuitis parentibus ex Palud. in 4. diſtinct. 15. q. 3. artic. 6. conclu. 3. S. Anton. par. 2. tit. 11. cap. 2. §. 7. verſ. Tertio. Sylueſt. verbo. votum 5. q. 6. Nauar. in Manu. c. 17. num. 141. Summa Corona tract. de voto. num. 7. Lud. Lopez p. 1. inſtru. conſcient. c. 48. Ioſepho Angles in floribus 4. ſent. q. de voto art. 7. difficult. 12 & dub. 8. Coſmo Philiar. de offic. Sacer. p. 2. lib. 3. cap. 8. Emanuel Sa verb. votum. c. 2. & Io. Azorio p. 1. inſtitut. Moral. lib. 11. c. 17 dub. 7.

26 DECIMVM QVARTVM DVBIVM eſt, an ſi pater non irritauit vota perſonalia, aut realia a filijs ante pubertatem emiſſa, ea poſt pubertatem irritare poſſit? vt v. g. Emiſit filius ante 25. annum votum aliquod reale, quod a patre, vel curatore his temporibus irritatum non fuit, an poſſit parens elapſis illis annis votum illud irritare? In qua re ſunt duæ ſententiæ.

Prima eſt negantium, poſſe patrem talia vota irritare. Sic Sotus lib. 7. de iuſt. q. 3. artic. 2. Pet. de Arragon 2. 2. q. 88. art. 9. in fi. Ioſeph Angles in floribus 4. ſent. in q. de uoto. artic 7. difficu. 12. & dub. 7. Ratio eſt, quia poſt pubertatem pater non habet poteſtatem in votis perſonalibus filij nec in realibus poſt 25. annum, & confirmant exemplo ſerui, quia dominus votum ſerui manente ſeruitute emiſſum, non poteſt poſt libertatem irritare, quia iam eſt ſui iuris. Ergo neque parens in propoſito.

Secunda eſt dicentium poſſe parentes votum illud poſtea irritare. Sic Caiet. 2. 2. q. 189. art. 5. Nauar. in Manuali. c. 12 nu. 71. verſicu. Nono. Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſcientiæ, c. 48. verſic. uotum ſolemne, citans etiam pro hac opinione Pennam. Gregorius de Valentia to. 3. diſp. 6. q. 6. punct. 6. paulo ante finem. Emmanuel Sà in Aphoriſmis, verbo. votum. c. 2. uerſ. uotum impuberis Summa Corona tracta. de uoto num. 7. uerſi. quantum ad pueros. & Ioannes Azorius p. 1. inſtitut. Moral. capit. 17. dub. 7. Ratio eſt, quia uoluntas filij ante annos pubertatis cenſetur imperfecta, & perfecto & pleno carens iudicio, & deliberatione, atque adeo conditionata, ſcilicet ſi parentes conſenſerint, & abſque præiudicio patriæ poteſtatis. Sed nulla facta eſt mutatio in uoto ex ſua natura, ex eo quod mutata eſt perſona, ſcilicet; ex eo quod filius exiuit annos pubertatis. Ergo manet adhuc conditio implicita, quam a principio habuit. Et conſequenter poſt annos pubertatis irritari poteſt a patre, ſicut intra annos pubertatis potuit. Quia ut habetur in reg. Non firmatur. de regu. iur. in 6. *quæ a principio non ualent, tractu ſolo temporis non firmantur*. Intelligitur autem hæc opinio, quæ mihi uerior uidetur, dummodo filius poſt annos pubertatis uotum illud antea factum non confirmet de nouo, & ratificet. Si enim poſtea cum iam iuris ſui ſit, illud ratificet, non poterit illud amplius pater irritare, cum iam perinde eſſet, ac ſi uotum illud poſt pubertatem emiſiſſet. Vbi ut recte notant præfati authores, ad hoc, ut aliquis approbet, & ratificet uotum antea factum propter ætatem inualidum, non ſufficit talem opinionem habere, ſcilicet, credere tale uotum tenere, & cum illa credulitate velle illud adimplere, ſed opus eſt; vt animo de nouo voueat, aut ſaltem in animo velit, ut uotum primo factum, de nouo ualeat, etiamſi antea non ualuit. Hoc enim eſt approbare ſeu ratificare velle nunc aliquid, quod olim noluit, atque adeo vt velit denuo ut obligetur ex voto. Credere enim pertinet ad actum intellectus, approbare autem ſeu ratificare ad voluntatem. Vnde intentio illa exequendi uotum ex eo, quod credebat illud ualere, non ſufficit ad votum confirmandum. Et ideo ſi aliquis ante pubertatem uotum emiſit, & poſtea in legitima & libera ætate conſiderans ſuum uotum, credens illud eſſe abſolutè ualidum, intendit centies, aut millies illud adimplere, non propterea coram Deo approbaſſe, aut ratificaſſe uotũ cenſetur. Sicut in contractibus etiam apparet, ſiquidem ſeruare contractum inualidum. & uelle illum ſeruare ex hoc quod creditur validus, non eſt illum ualidum reddere, ſed cognita poſtea eius nullitate poterit reſcindi, niſi denuo ratificauerit.

27 Quod uero à Soto & alijs dicitur patrem non habere poteſtatem in filium poſt pubertatem quantum ad perſonalia uota, nec poſt 25 quoad realia, falſum eſt, ſiquidem etiam poſt pubertatem habet pater poteſtatem quoad actum prætentum voti ante pubertatem à filio emiſſum. Quia cum actus ille elicitus fuerit cum dependentia ad conſenſum patris, adhuc pendet obligatio eius ex patris conſenſu, ſicut, & antea pendebat, vnde pater votũ illud irritat non tanquã habẽs adhuc poteſtatem in *in voluntatẽ, filij*, ſed tanquam is, ex cuius conſenſu, tanquam ex conditione ius illius uoti adhuc dependet, fuit nãque emiſſum *ſub conditione*, ſi parens conſenſerit vnde cum parens non dum conſenſerit, nec filius poſt pubertatem denuo uouerit, manet in ſua natura, ſcilicet, conditionatum, & proinde poterit poſtea a patre irritari, ſicut a principio potuit. Nec obſtat illud de ſeruo, cum diuerſa ratio ſit; Nam in votis filiorum conceditur patri poteſtas irritandi uota ob defectum iudicij, in uotis uero ſeruorũ datur poteſtas propter præiudicium quod ab eis irrogatur Dominis, unde non poteſt Dominus vota ſerui irritare quæ in domini præiudicium non uergunt. Quia igitur tempore quo ſeruus eſt liber, nulla eius uota ſunt præiudicialia Domino, & iam ceſſauerit omnino ratio poteſtatis in ſeruum, non poterit Dominus uota illius poſtea irritare, ſecus autem de uotis filiorum, vt diximus.

28 *Hanc* igitur ſecundam ſententiam quamuis primam veriorem eſſe exiſtimem, non malè tamen utramque inter ſe conciliari poſſe puto prout eas Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. p. 2. lib. 3. capitulo. 18. reconciliat, ut ſcilicet, Soti ſententiam tunc ueram eſſe cenſeam, quando pater nouit uotum filij, & illud infra tempus ei conceſſum non irritauit, tunc enim poſtea adueniente pubertate illud irritare non poteſt, eo quod ſciendo tale uotũ a filio ſuo emiſſum fuiſſe, & tacendo, tacite cenſetur uotum illud confirmaſſe. ut enim capitulo. 14 dub. 4. propoſitione 2. diximus ſuperior non ſolum conſenſum affirmatiuum cenſetur adhibere quando uerbis expreſſis facultatem concedit, ſed etiam quando ſciens uotum emiſſum eſſe, tacet, & non cõtradicit. Nam qui tacet, præſertim in tali caſu, conſentire uidetur iuxta regulam iuris. Qui tacet. de reg. iur in 6. ſibique imputet, quod cum ſciuerit intra tempus pubertatis illud non irritauerit. Et facit ad hoc c. puella. 20. qu. 2. ubi de uoto profeſſionis dicitur. *At ſi annum & diem diſſimulando conſenſerint, & vlterius nec ipſi*, ſcilicet parentes, *nec ipſa*, ſcilicet, puella, quæ in anno duodecimo ætatis ſacrum uelamẽ aſſumpſit, *mutare poterunt voluntatem*. Circa quod capitulũ. Notandum eſt quod licet iure antiquo pater uotum ſolemne etiam religionis emiſſum ab impubere irritare poterat intra annum, & diẽ, non autem poſtea, eo quod tale uotum tranſacto anno, & die in uotum ſolemne, & validum tranſierat, hodie tamen abſque ulla patris irritatione uotum ſolemne religionis ab impubere emiſſum & poſt pubertatem nullius ualoris eſt, ex Concilio Trid. ſeſſ. 25. de reg. c. 15.

E contra uero Caietani opinio uera erit, ſi pater ſolũ poſt

Digitized by Google

annos pubertatis ſciuerit votum filij ante pubertatẽ emiſſum, tunc enim etiam poſt pubertatem illud irritare poterit, quia fuit de re, quæ tunc ex patris diſpoſitione, & volũtate pendebat, & taciturnitas filij non poteſt aut debet ei præiudicare; ſemper enim præſumitur votum filij ante pubertatem emiſſum, eſſe conditionatum, ſcilicet, ſi pater cõſenſerit. Non poteſt autem in hoc caſu præſumi tacita confirmatio voti, dum illud pater ignorauerit. Ergo ne præiudicium fiat patriæ poteſtati dicendum erit poſſe patrem in hoc caſu votum illud poſt pubertatem irritare, quod intelligi debet, dummodo ſtatim ac conſcius factus ſit voti contradicat; ſi enim non ſtatim contradicat, videtur diſſimulare, & conſentire; ideoque ſi vult debet ſtatim contradicere & ſtatim contradicendo legis beneficio uti, illudque irritare. Ad quod facit cap Mulier. 32. q. 2. vbi dicitur, *Quod mulier, quæ in domo patris manet, & in ætate puellari votum emiſit, ſi pater cognouerit votum, & tacuerit, compleat quod pollicita eſt, ſi autem ſtatim vt audierit contradixerit pater, & vota & iuramenta eius irrita erunt.* Hoc igitur modo, hæ Doctorum inter ſe differentes opiniones conciliari poſſe videntur.

29 DECIMVMQVINTVM DVBIVM eſt, an vota perſonalia facta ab impubere, cum animo ea adimplendi, poſtquam peruenerit ad pubertatem, a parte irritari poſſint? vt v. g. ſi voueat religionẽ, aut aliud perſonale uotum emittat, adimplendum mortuo patre, aut adueniente pubertate. Quidam vt Innocentius in cap Scripturæ, de voto, & Ioſeph Angles in q. de uoto artic. 7. diffic. 12. dub. 5. negant, & conſentire videtur Caiet. 2. 2. q 88 ar.... verſ. circa vota ſubditorum vbi docet quod ſi perſona ſubdita vouerer nunc aliquid, non pro nunc, ſed pro tempore, quo illud erit ſuum, votum illud adeo firmum eſt, quod non poſſit à ſuperiore irritari & Nauar. in Manuali. c. 12. num. 66. verſ. Quarto. ſententiam etiam Innocentij veram eſſe docet, quando quis expreſſe vouet aliquid adimplendum pro tempore quo liberatus erit à ſubiectione, & meminit etiam parentum, & curatorum.

Alij uero econtra affirmant poſſe patrem huiuſmodi vota irritare. & idem de tutore dicendum eſt. ſic Sylueſter verb uotum. 4. q 2. uerſi. Quintum & verb. Religio. 2. quæſt. 15. in fine, & citat Rayner. Rodoan. & Aſtenſem. Sotus etiam lib 7. de iuſtitia q 3. art. 1. ante ſolutionem argumentorum in hanc inclinat ſententiam, affirmans non eſſe metuendam. Gregorius de Valen. to. 3. diſp 6 quæſt. 6. punct. 6 dub. 3 & Io. Azorius p. 1. inſtit. Moral. lib. 11. ca. 17 dub. 8. Et hæc ſententia verior eſt. Ratio eſt, quia iura ideo concedent patri poteſtatem irritandi uota impuberum, quia ante illud tempus voluntas eorum cenſetur imperfecta vtpote pleno iudicio, & deliberatione carens. Quæ ratio æque valet ſiue referatur opus adimplendum antequam ſint ſui iuris, ſiue poſtea cum ſui iuris fuerint; & proinde idem ius, eademque erit poteſtas patris aut tutoris quoad illa irritanda. Quamuis enim nõ poſſit tunc uotum illud irritari ex parte materiæ, poteſt tamen irritari propter ſubiectionem voluntatis eo tempore, quo uotum illud emiſſum fuit. Poteſt igitur pater uotum filiæ, ante duodecimum, & uotum filij ante decimumquartum annum emiſſum irritare, aut eo deficiente tutor. Idemque dicendum eſt de votis realibus ab impubere factis, etiamſi ea referant ad tempus, in quo ſui iuris erunt omni poteſtate patria ſoluti ſcilicet poſt annum vigeſimumquintum.

Intelligendum autem eſt hoc, dummodo huiuſmodi vota perſonalia, aut realia facta ſint ante pubertatem; ſi enim filius aut pupillus quando vouerit, pubertatis annos exceſſerit, & vota huiuſmodi fecerit adimplenda tempore, quo ſui iuris erunt, tunc quidem quia uota illa ex plena animi deliberatione, & iudicio facta cenſentur, & referuntur ad tempus, quo ſui iuris erunt, à patre, uel tutore irritari non poſſunt, vt recte Ioannes Azorius ubi ſupra notauit.

30 His omnibus addo ex communi Doctorum ſententia, quod ſi vota perſonalia, aut realia filiorum familias, aut pupillorum ante pubertatem emiſſa ſub ea forma, id eſt, pro tempore quo ſui iuris erunt, ſemel à patre, aut tutore irritentur, non amplius reuiuiſcunt etiam poſt mortem patris, aut tutoris, niſi denuo ab ipſis poſt pubertatem facta fuerint. Ratio eſt, quia talis irritatio non tam fit ratione præiudicij parentis, aut tutoris, quam quia vt ſæpe diximus, intra annos pubertatis non cenſentur filij eo vti iudicio, & deliberatione, vt voto obligari poſſint. Sic etiam ſi tutores, aut curatores uota pupillorum, aut minorum poteſtate erant, irritauerint (id quod facere poſſunt) non amplius reuiuiſcunt. Hoc autem quod de minoribus diximus, ita intelligendum eſt ſcilicet, ſi ante pubertatem uotum reale emiſit, poteſt curator votum illud ſimpliciter irritare, etiamſi poſt pubertatem ſub eius cura & tutela venerit, dum modo tale uotum reale ſimpliciter emiſerit, nullũ tempus reſpiciendo quando illud emiſit: ſi enim retulit ad tẽpus in quo erit ſui iuris, tunc diſtinctione opus eſt, nam vel pater eius conſcius erat voti illius, & tacuit, & non contradixit, & poſtea mortuus eſt antequam filius pubertatis annos exceſſit, vel etiam poſtquam pubes factus erat, & tunc iuxta doctrinam dubio præcedẽti a nobis traditam, curator, qui loco eius ſucceſſit, votum illud irritare non poteſt, poſtquam pubertatis annos exceſſit, ſicut nec pater eius poterat ſi in viuis fuiſſet, ſin vero pater eius uotum illud ignorabat, & vouens iam pubes factus ſit, ſicut pater votum illud irritare potuit ita etiam conſentaneum eſt rationi, ut curator qui loco patris ſucceſſit, facultatem illud irritãdi habeat, cum omnis cura talis minoris etiam poſt pubertatem quoad uota realia, & rerum ſuarum adminiſtrationem pertineat. Quando autem talis minor poſt pubertatem uotum aliquod reale emiſit, tunc quidẽ quamuis illud curator irritare poſſit, ſi ſimpliciter emiſſum ſit, ut ſupra diximus, ſi tamen illud emiſit adimplendum pro tempore quo ſui iuris erit & bonorum ſuorum adminiſtrationem habebit a curatore irritari non poteſt, ut expreſſe docent Sylueſter uerb. uotum. 4. quæſt. 5. uerſic. Quinto. & Ioannes Azorius par. 1. inſtitut. Moral. lib. 11. cap. 17 dub. 8. in fine & hoc ſenſu uera erit ſententia Caiet. & Nauarri ubi ſupra locis proximè allatis. Ratio eſſe poteſt, quia pro eo tempore materia ſeu res oblata non eſt in poteſtate curatoris, & ex altera parte uoluntas minoris ſubiecta illi nõ fuit, aut tempore, quo uotum fuit emiſſum, aut quo adimplendum eſt, ut conſtat, & idẽ colligitur ex doctrina Gregorij de Valent loco proxime citato, ubi expreſſe docet uotum a ſubdito emiſſum, & adimplendum pro tempore, quo ſui iuris ſit, niſi adoleſcens uouet ſe facturum eleemoſinam, quando fuerit emancipatus, irritari non poſſe a ſuperiore, quando eſt ſubditus ſolum quoad rem, quam uouet, ut in caſu propoſito contingit.

31 DECIMVM SEXTVM DVBIVM eſt, an ſicut Pater ſic etiam mater uota impuberum irritare poſſit?

Reſpondeo; certum eſt matrem non poſſe uiuente patre illo autem mortuo poteſt dummodo fuerit tutrix impuberum, alias non poterit, quatenus mater. Filius enim, quamdiu uiuit pater, quoad hæc ſub ſola patris eſt poteſtate, quo mortuo, poteſtas hæc patria quoad uota in tutorẽ tranſit. non in matrem niſi mater filiorum ſit tutrix, quo caſu iure tutricis, id poterit non matris. Quod ſi nec curatores ſint, ſuccedet mater, eaque omnia poterit, quæ pater, & tutores, quoad uota perſonalia, & realia potuiſſent, & deficiente matre, ſuccedit auia Sic Palud. 4 d. 38. qu. 4 art. 2. concl. 8. & S Anton. p. 2. tit. 11. c. 2. § 6. uerſ. 2. in fin. Sylu. uerb uotum. 4 q 2 uerſ. primum. Nauar. in Man. c. 12. num. 64. uerſic. 2. Lodouicus Lopez p 1. inſtr. conſcientiæ. ca. 47. uerſ. Pater. & mater. Ioſeph Angles in floribus. 4. Sent qu. de uoto. artic. 7 difficult. 12. dub. 3. & Ioannes Azorius p. 1. Inſtitut. Moral. lib. 11. capitulo. 17. dub. 7. in fine. Et de primo modo, ſcilicet, de uotorum irritatione hæc ſint ſatis.

De votorum diſpenſatione, ſeu abſolutione. *Cap. XI.*

SVMMARIVM.

1 *Diſpenſatione, ſeu abſolutione voti vinculum ſoluitur.*
2 *Diſpenſatio communiter ſumpta quid ſignificet?*

Digitized by Google

3 Lex communiter reſpicit bonum, ſicut & votum.
4 In particulari lex, et votum poſſunt non ſeruari, quod proprie eſt diſpenſare.
5 Votum ſemper fieri debet de meliori bono.
6 A lege, & voto diſpenſatus quis dicatur.
7 Poteſtatem diſpenſandi in Eccleſia Dei relictam eſſe de fide cerium eſt. vide nu. 13.
8 Voti obligatio, etiamſi ſit de iure diuino, & naturali, eius tamen vinculum ſolui poteſt. i. diſpenſari.
9 Varia opiniones circa Papalem in diſpenſando poteſtatem.
10 Quare votum, cum ſit de iure diuino, & naturali, neutrum violando diſpenſari poteſt, verior authoris ſolutio. num. 12.
11 In predictam ſolutionem nonnullorum inſtantia, eiuſque ſolutio.
12 Voti Reus vt quis dicatur, ex quibus colligitur.
13 In omni voto ſimplici, ſiue temporale ſit, ſiue perpetuum, Pontifex Summus diſpenſare poteſt.
14 In voto etiam ſolemni continentia per Sacrorum Ordinum ſuſceptionem emiſſo.
15 Aut in voto ſolemni continentiæ in profeſſione Religionis emiſſo.
16 Partem affirmatiuam qui teneant.
17 Negatiuam aſſerentium verior, & communior opinio.
18 Exemplis illuſtratur.
19 Rationibus comprobatur.
20 Bonum commune priuato præferendum.
21 Errant non mediocriter, qui bono magno mediocre præferunt, cum quo communius tanto diuinius bonum eſſe dicatur.
22 Eſt contra ius naturæ, vt perſona Deo dicata, vt ſic matrimonium contrahat.
Pontif. poteſt ius illud acquiſitum, ac dominium tollere, vt paſtor vniuerſalis Eccleſiæ, nu. eod.
23 Calix conſecratus an, & quomodo in communes vſus conuerti poteſt.
24 Religioſus, vt ſic, & quandiu talis, nulla humana poteſtate etiam Pontificia licite coniugatus eſſe poteſt.
Poteſt fieri non Religioſus, & coniugatus ex conſeq. ibidem.
25 Ex plenitudine poteſtatis poteſt ex Monacho non Monachum facere, & cum votum caſtitatis ſit de eſſentia Monachorum, poteſt tamen in huiuſmodi votis ex urgenti cauſa diſpenſare.
26 Continentia bonum æquiualens an dari poteſt, quibus bonis anteponenda, & quare amplectenda.
27 Obligatio ſemel extincta non reuiuiſcit.
Poteſt Pontifex in voto ſolemni paupertatis diſpenſare. ibidem.
28 Voti diſpenſatio legitima quæ, & quot requirat.
29 Quare authoritas ſuperioris, & rationabilis cauſa ex parte diſpenſati requirantur.
30 Prælati eſt vices gerentis Dei declarare hominibus Dei voluntatem. ibid.
32 Iudex in propria cauſa nemo eſſe poteſt, nec ſibi ſuperior, ideoque nec ſecum diſpenſare.
32 Quinam poteſtatem habere dicantur in diſpenſandis huiuſmodi votis vſque ad dubium 4. 5. nu. 45.
31 Pontifex in omni diſpenſatione ſummam habet poteſtatem, vt Vicarius Chriſti, in aliquibus autem ſolus ipſe diſpenſat.
Quot, & quæ ſunt illi ſoli reſeruata? nu. eod.
34 Votum peregrinationis in Hieruſalem Iure Canonico vltramarinum appellatur.
35 Quo iure omnia prædicta pontifici reſeruantur, & ſequent.
36 Diſpenſatio peregrinationis Hieroſolymitanæ, ſiue ſit in ſubſidium terræ ſanctæ, ſiue deuotionis ergo, ex conſuetudine ſoli pontifici reſeruatur.
37 Votum, quo quis vouit bona aliona mixta conferre in ſubſidium terræ Sanctæ, ab Epiſcopo diſpenſari non poteſt, ſed à Papa ſolo, vt in alios vſus conuertantur.
38 Diſpenſans in votis Papæ reſeruatis quomodo excommunicationem incurrit, quomodo non.
39 Si Confeſſionalia Six. IIII. ceſſauiſſent, aut ſi valida eſſent, non incurrerent excommunicationem in reſeruatis diſpenſantes, & quare?
40 Voterum commutatio minoris eſt facultatis, quam diſpenſatio.
41 In pœnis talis facienda eſt interpretatio, vt proprium caſum non excedant.
42 Vota omnia exceptis quinque prædictis numero 33. non ſolum Epiſcopi, ſed omnes Prælati ſpiritualium iuriſdictionem habentes, quoad ſibi ſubditos diſpenſare poſſunt.
43 Vota omnia perpetua ex D. Tho. opinione Pontifici reſeruata eſſe quomodo intelligendum.
44 Votorum quædam perpetua dicuntur per ſe, quædam ex intentione vouentis, & quaſi per accidens.
45 In voto non contrahendi matrimonium an Epiſcopus poſſit diſpenſare.
46 Opinio Caiet. eiuſdemque ratio.
47 Opinio aliorum firmior, & verior, eiuſdemque Ratio, & quomodo ſeruatur in ſacro pœnitentiaria prætorio ſecundum Nauar.
48 Votum continentiæ, & caſtitatis non perpetuæ, ſed ad tempus ab Epiſcopo diſpenſari poteſt, & quare.
49 An poſſit idem aliquando in voto perpetuæ caſtitatis.
50 Speculatoris, et Andreæ opinio.
Authoris opinio fuse declaratur, num. 51. 52. & 53.
54 Eiuſdem ſolutio contra Specul. & Ioan. Andream.
55 Virginitatis votum emittens an ab Epiſcopo poſſit diſpenſari.
56 Quis proprie virgo dicatur.
57 Votum virginitatis Papæ non reſeruatur, ſed perpetuæ caſtitatis.
58 Soluitur quæſtio ſcilicet, Epiſcopum poſſe diſpenſare, cum tale votum differat a voto perpetuæ caſtitatis, & ratio ſoluitur.
59 Quomodo idem cenſeri poteſt cum voto perpetuæ caſtitatis, & conſequenter non ab Epiſcopo diſpenſari, ſed Pontifici reſeruari debet.
60 Votum ſuſcipiendi ſacros ordines an Papæ reſeruetur, cui reſpondetur negatiue, eiuſque ratio.
61 Votum factum ſub diſiunctione vel ingrediendi Religionem, vel ſeruandi caſtitatem, &c. an ſit Papæ reſeruatum.
62 Quomodo Epiſcopus in hoc voto diſpenſare poſſit, & non.
63 Votum de ingredienda arctiori Religione an ab Epiſcopo diſpenſari poſſit.
64 Poteſt Epiſcopus diſpenſare, vt laxiorem Religionem ingrediatur, & quare.
65 In voto ſimplici Religionis licet Epiſcopus diſpenſare non poſſit, poteſt executionem differendam declarare.
66 Votum nunquam petendi diſpenſationem, aut non ab alio, quam a Papa an ſit obligatorium, & Papæ reſeruatum.
67 Quare nec obligatorium, nec Papæ ſit reſeruatum.
68 Votum pœnale factum de materia Papæ reſeruata an ſit Papæ reſeruatum.
69 Ante adimpletam conditionem Epiſcopus diſpenſare poteſt, & Ratio quare?
70 An poſt incurſam pœnā, aut commiſſum genus peccati ſolus Papa diſpenſare poſſit, dubium ab Authore diſcutitur.
71 Prima multorum opinio affirmatiua, ſed ſine rationibus ad probandum adductis.
72 Secunda declaratur, & Authori vti verior placet.
73 Ratio cur huiuſmodi vota poſt adimpletam conditionem Papæ reſeruentur, & an vere ſint in caſu propoſito dicenda vota religionis.
74 Vota ſola, quæ propriè Pontifici reſeruantur.
75 Votum obligandi vim habet ab ipſa mente, & voluntate vouentium, vt ipſa patet experientia.
76 Epiſcopus, & quilibet Confeſſarius virtute cruciatæ, aut Iubilei diſpenſare, aut commutare poteſt huiuſmodi vota poſt incurſam pœnam, cum non ſint ſimpliciter voiita.
77 Quomodo caute intelligenda ſunt omnia de votis pœnalibus aliàs autem ſi ſint pure conditionalia.
78 In votis maxime ratio habenda eſt de intentione vouentis, an ex affectu ſit, vel in pœnam.
Probabile eſt Epiſcopum in conditionalibus etiam poſſe diſpenſare ante adimpletam conditionem, licet poſtea Pontifici reſeruatur. nu. eod.

Digitized by Google

79 *An ſicut Epiſcopus circa ſubditorum ſuorum vota diſpenſare poteſt, ſic reſpectu eorundem Archiepiſcopus Epiſcopi illius Metropolitanus.*

80 *In uotis Epiſcopi ſui ſuffraganei poteſt, in eiuſdem vero ſubditis minime; & Ratio, cur id fieri nequeat.*

81 *Propter voti fractionem poteſt à peccato abſoluere, non autem commutare, aut diſpenſare.*

Quid interſit inter abſoluere, & diſpenſare, ibid.

82 *An alij Prælati inferiores Epiſcopis poſſint vota ſubditorum ſuorum commutare, & in iis diſpenſare.*

Requiritur Priuilegium, & iuriſdictio quaſi Epiſcopalis, ibid.

83 *Abbates exempti niſi ſint quaſi Epiſcopi, & proprium habeant territorium, vt Abbas ſacri Monaſterii Caſinenſis.*

84 *Nō ſolum in uotis, ſed in irregularitatibus ex delicto occulto prouenientibus diſpenſare poteſt Capitulum ſede vacante, & quare.*

85 *Simplex Sacerdos, Parochus, Curatus in votis diſpenſare non poſſunt, & quare.*

Nec quorumcunque Pœnitentiarii, niſi ſpecialiter iis concedatur.

86 *Ad poteſtatem diſpenſandi requiritur iuriſdictio in foro exteriori.*

87 *An Prælati, & Superiores Religionis diſpenſare poſſint in votis Religioſorum.*

88 *Omnes Prælati Religionum, quales modo omnes fere ſunt, Pontificis priuilegio vota non ſolum irritare, ſed in eis diſpenſare poſſunt.*

89 *Idem poſſunt non ſolum Generales, & Prouinciales, ſed & prælati Conuentuales.*

Idem etiam ij, qui eorum vice funguntur, ut Viceprepoſiti, etc. nu. eod.

90 *Superiores poſſe ſubditorum vota irritare, non autem diſpenſare, quod docuit Paludan. falſum eſt.*

91 *Palud. ſibiipſi contradicit.*

Doctrina Gregorii de Valentia reprehenditur. num. eodem.

92 *An ſuperior vota Nouitii commutare, ſeu in iis diſpenſare poſſit.*

93 *Ex vi priuilegiorum poteſt abſoluere, & relaxare vota Nouitiorum, ut laicorum, non alias.*

94 *An, quæ Abbatibus, & prælatis conueniunt, etiam Abbatiſſis conueniant.*

Prælatus non Sacerdos eandem habet facultatem, contra Palud. & S. Anton. nu. eod.

95 *Quam facultatem habent prælati Regulares, ſeu Confeſſarii regulares circa votorum diſpenſationem.*

96 *Omnes confeſſores Ordinum Mendicantium poſſunt in iis omnibus diſpenſare, in quibus Epiſcopi, voto peregrinationis excepto, ultra duas dietas.*

97 *Quæ priuilegia conceſſa ordini ſancti Benedicti diſpenſandi & commutandi vota. & a quibus hoc indultum eſt Monaſterio Vallis Oleti, & aliis eiuſdem annexis.*

98 *Congregationi ſancti Benedicti Hiſpaniæ de Monteſerrato, quæ facultas abſoluendi, & diſpenſandi conceſſa.*

Idem priuilegium conceſſum confeſſariis Ordinis Min. ibid.

66 *Monachis S. Benedicti Congreg. Caſin. alias S. Iuſtinæ de Padua ex priuilegio conceſſum poſſe diſpenſare in omnibus, & ſingulis uotis peregrinationis, eademque commutare.*

Quibus autem, & quamdiu, & in quibus non ualent ſecundum eadem priuilegia, nu. eod.

100 *Intrantes in eandem Congregationem abſolui poſſunt a uoto cuiuſcunque Religionis, etiam arctioris.*

Quomodo hæc abſolutio nullius ſit roboris, & momenti. ibidem.

101 *Vota permutandi, & quibus caſibus diſpenſandi Monachis a ſuperioribus eiuſdem Congregat. ad audiendas confeſſiones deputatis qualis poteſtas.*

102 *De ſtatu Commiſſorum, qui uotum Religionis emiſerunt, quid ſtatuendum.*

103 *Confeſſariis Soc. Ieſu priuilegia quæ in votis commutandis.*

104 *Opinio Io. Azoris de extenſione facultatis prædicta non probatur.*

Authoris ſententia profertur cum authoritate, & ratione.

105 *Confeſſores Regulares virtute priuilegiorum quorumcunque diſpenſare, aut commutare vota non poſſunt, niſi in ſacramento Pœnitentiæ, nec aliis poteſtatem delegare abſoluendi, & quare.*

106 *Qui per viam authoritatis ordinariæ diſpenſant, ex cauſa rationabili poſſunt etiam aliis delegare.*

107 *In votis alienis qui diſpenſare poſſunt, an etiam in propriis valeant.*

Nec Papa ſecum, nec Epiſcopus ſecum diſpenſare poteſt & quare nu. eod.

108 *Confeſſor electus ab Epiſcopo cum eo diſpenſare poteſt in quibus ipſe Epiſcopus cum ſuis inferioribus*

Confeſſori communicatur iuriſdictio eadem nu. eo.

109 *Confeſſarius a Papa electus unde poteſtatem accipit diſpenſandi cum eodem.*

110 *Pontifex eligendo ſacerdotem non conſtituit illum iudicem ſupra ſeipſum, ſed conſtituit ſeipſum materiam poteſtatis ſacerdotii.*

Inferiores Epiſcopis ſecum hoc modo diſpenſare non poſſunt num. eod.

111 *Forma in diſpenſatione obſeruanda quæ ſit.*

In diſpenſatione requiritur forma expreſſa, uel tacita.

112 *In Epiſcopo, aut alio inferiore a Papa ſecundum Canoniſtas non ſufficit, quod intendant diſpenſare, ſed exprimat.*

Archiepiſcopus promouendo ſcienter illum, qui diſpenſatione indigebat, non propter hoc diſpenſat. num. eod.

Ab excommunicationis ſententia abſoluere ſine uerbo non poteſt Epiſcopus nu. eod.

113 *Papa faciens aliquid animo diſpenſandi, licet non exprimat, ſufficienter diſpenſat, & ratio a ſimili.*

114 *De intentione diſpenſandi Palud. & aliorum opinio quomodo ſe probabiliter habeat, & vbi.*

115 *De Bulla, aut Iubilæi beneficio in votorū diſpenſatione quid diligenter obſeruandum.*

116 *In votis diſpenſare qui poteſt, an idem commutare poſſit.*

117 *Verior, & probabilior opinio, quæ abſolutè docet, quicunque poteſt diſpenſare, eundem poſſe commutare contra Nauar. Greg. de Valentia, et alios.*

Eiuſdem confirmatio cum impugnatione Gregorii de Valentia, & Ludou. Lopez. nu. eod. Commutatio ſpecies diſpenſationis. ibid.

118 *Quando uerificatur ea Regula, qui poteſt, quod maius eſt, poteſt etiam quod minus.*

Quomodo fit diſpenſatio, & quotupliciter fieri contingat, ibidem.

119 *Diſpenſatio, & commutatio ſunt eiuſdem rationis.*

Probatur a ſimili, quod poſſit idem commutare, qui diſpenſare. eo. nu.

Concludit cum Soto contra Nauar. & alios ſupra nume. 117.

120 *Cui conceditur facultas commutandi, non tribuitur poteſtas diſpenſandi.*

Actus diſpenſandi, & commutandi qualiter differant, ibidem.

121 *Quid dicendum ſit de voto facto Deo, & non homini, facto tamen de re, quæ cadit in utilitatem alicuius tertii.*

1 SEcundus modus, quo quis ab obligatione, & uinculo
uoti liberari poteſt, & ſolet, eſt per diſpenſationem, ſeu
2 abſolutionem. Accipitur autem Diſpenſatio communiter
prout ſignificat perſonæ exemptionem a lege factam ex
particulari ratione ex S. Thom. 2. 2 quæſtio. 88. articul. 10.
Soto lib. 7. de iuſtitia. quæſtio. 4 articul. 1. Syluest. in uerb.
diſpenſatio, & alijs Summiſtis. Couar p. 2. de ſponſal. capi.
6. §. 9. numero. 2. & alijs. Vnde ut S. Thomas vbi ſupra docet,
diſpenſatio uoti intelligenda, & explicanda eſt ad modum
diſpenſationis; quæ fit in legis alicuius obſeruantia.
Quocirca ſicut lex, quamuis communiter, & ut
3 plurimum reſpicit id, quod eſt bonum, quia tamen
contingit huiuſmodi in aliquo caſu non eſſe bonum, oportuit
per aliquem determinari in illo particulari ca-
4 ſu legem non eſſe ſeruandam, & hoc proprie eſt diſpenſare
in lege; ita etiam qui uouet, quodammodo ſibi
legem ſtatuit, obligans ſe ad aliquid, quod eſt ſecundum
ſe, & ut in pluribus bonum; quia uero contingere

Digitized by Google

gere poteſt, ut in aliquo caſu ſit vel ſimpliciter malum, vel
inutile, vel maioris boni impeditiuum, quod eſt contra ra-
tionem eius, quod cadit ſub voto, cum, vt diximus, votum
5 fieri debeat ſemper de meliori bono, neceſſariũ plane fuit,
vt ab aliquo determinaretur votum in tali caſu nõ eſſe ſer-
uandum. Sicut igitur cum quis Principis beneficio a lege
6 ſoluitur, & ab ea eximitur, dicitur diſpenſatus, ſeu a lege il
la ſolutus; ita etiam cum a voti vinculo, & obligatione libe
ratur, rectè dicitur in voto diſpenſatus, hoc eſt, à uoti vin-
culo abſolutus.

7 Et quidem in Eccleſia Dei poteſtatem eſſe diſpenſandi
in votis de fide certum, & tenendum eſt, atque adeo neceſ
ſarium plane fuit ad bonam, & prouidam Eccleſiæ guber-
nationem, vt talis in ea diſpenſandi poteſtas relinqueretur
vt experientia quotidiana teſtatur, & optime declarat In-
no. Papa in c. Diſpenſationes, 1. q 7. his verbis, *Diſpenſatio-
nes rerum nonnunquam cogunt parum quidem a debito rigo
re quoſdam exire foras, vt maius aliquid lucri faciant. Sicut
enim ij, qui mare nauigant, tempeſtate vrgente, nauique peri
clitante anxiati, quædam exonerant, vt cetera ſalua perma-
neant: ita, & nos, cum non habemus ſaluandorum omnium
negotiorum penitus certitudinem, deſpicimus ex iis quædam
ne cunctorum patiamur diſpendia*, hactenus Summus Pon-
tifex.

8 Neque obſtat, quod voti obligatio ſit de iure Diuino, &
naturali. & ideo nullus, immo nec Summus Pontifex voti
vinculum tollere poteſt quod eſt diſpenſare, argum. cap.
qui inferior, de maiorit. & obed & clem. Ne Rumani, de
elect. Huic enim argumento varie Reſpondent authores.
Quidam enim ideo dicunt poſſe Papam in voto diſpenſa-
re, quia in quolibet uoto ſubintelligitur conditionaliter Pa
pæ uoluntas, & proinde poſſe in eo diſpenſare, & de facto
tollere uoti obligationem, quia deeſt illa conditionalis ſub
intellecta, ſcilicet ſi Papæ placuerit. Sic Richard. in 4. diſt.
28 articul. 9. quæſt. 1 Eo enim ipſo, quod diſpenſat, non pla
cet illi, & conſequenter ceſſat uoti obligatio. Quæ reſpon-
ſio non placet, tum quia hac ratione poſſet Papa pro libito
ſine cauſa in uoto, aut iuramento diſpenſare, quod eſt fal-
ſum; tum quia poteſt quis, ut ait S. Tho. 4 diſt 38. q 1. arti.
4. quæſtiuncula 1. ſicut alia multa facere, ita etiam ſine uo-
luntate Papæ nouere poteſt.

9 Alij uero, quibus fauet Cou. ubi ſupra, & expreſſe S. Bo.
in 4. diſt. 38. artic. 2. quæſt. 3. Palud. in 4. diſt 38 q. 4. artic. 4.
concl 1. S. Anton p 2. tit. 11. cap 2 §. penul in principio Syl
ueſt uer uotum 4. quæſt. 3. uerſic. Tertium. dicunt Papam
diſpenſare in uotis non quidem tollendo eorum obliga-
tionem, ſed ſolum declarando in eo caſu uotum non obli
gare propter aliquod bonum, quod impeditur, aut malum
quod ſequitur ex adimpletione uoti. Sed non ualet iſta re-
ſponſio, quia aliud eſt declarare ius, quod pertinet ad Epi-
keiam, & aliud diſpenſare circa ius, quod pertinet ad pote
ſtatem ſpiritualem, quam habet Papa reſpectu uoti, & iu-
ramenti. ius declarat, & interpretatur ille, qui ita explicat
illud, ut oſtendat apertè. an ius illud, id quod agitur, inclu-
dat, necne, ut u. g. lex illa naturalis, *Non occides*, ita ſæpe
per leges humanas declaratur, ut conſtet per eam homici-
dium ad defenſionem commiſſum minime prohiberi. l. ut
vim. ff. de iuſtitia, & iur. Ratio namque naturalis dictat, de
fenſionem iuſtam omnibus eſſe permiſſam. Sic etiam lex
illa, *Non facies furtum* ita explicatur, ut tamen furtum nõ
dicatur committere, qui fame coactus uictus gratia alienũ
aſſumit, cap. Si quis propter neceſſitatem. de furtis. Diſpen
ſat uero circa ius, qui data legis obligatione ab ea priuatim
aliquem eximit. Quamuis igitur aliquando non opus ſit
diſpenſatione, ſed ſolum declaratione, puta, quando uotũ,
iuſiurandum aperte pugnat cum iure naturali, quando ta
men non ita pugnat, opus eſt diſpenſatione. Omiſſa igitur
hac reſponſione, iuxta quam, ut conſtat, diſpenſatio potius
erit declaratio iuris, quam uera diſpenſatio, relaxatio. &
obligatio;

10 Verior mihi uidetur eorum reſponſio. qui docẽt Sum-
mum Pontificem, aut alium Prælatum diſpenſantem in uo
to uel iuramento. non diſpenſare in iure diuino, & natura
li, ſeu, quod idem eſt, non tollere ius diuinum, aut ius natu
ale, (hoc enim non poteſt humana poteſtas) ſed ſolum
tollere uoti obligationem. Qui enim in uoto diſpenſat nõ
tollit legem diuinam, quæ eſt, ut dum uotum firmum ma
net, ſeruetur nec facit poteſtatem, ut ſtante uoto liceat ei
contraire, id enim eſſet contra ius diuinum facere, ſed ſo-
lum tollit eius uim, & obligationem, iudicando & deter-
minando uotum non eſſe ſeruandum etiam in caſu, quo
ante diſpenſationem uere obligauerit in re uotum. Quare
ſicut quando Princeps in lege humana diſpenſat, non fa-
cit, ut ſubditus legi non obediat, (quod eſſet contra ius di-
uinum, & naturale) ſed ſolum, ut quod antea lex erat, &
uim legis habuit, non ſit lex in hoc caſu, ſic etiam, quando
Papa, aut alius in uoto diſpenſat, non facit, ut ſit licitum il
lud quod iure diuino, & naturali non eſt licitum, ſcilicet,
non exequi uotum, durante adhuc uoto (hoc enim eſſet
contra ius diuinum, & naturale) ſed ſolum facit, ut quod
antea erat uotum, & uim obligandi habuit, in tali caſu nõ
ſit. Ius enim diuinum, aut naturale non dictat, opus pro-
miſſum exequendum, niſi durante uinculo uoti, quod per
diſpenſationem tollitur.

11 *Quod* ſi quis inſtet, & dicat, hoc ipſum quod eſt tollere
uoti obligationem, eſſe tollere ius diuinum ex eo, quod illa
obligatio reſultans ex uoto exequenda ſit de iure diuino;
Reſpondeo, quod licet talis obligatio ex iure diuino reſul-
tans ex uoto exequenda ſit, quia tamen illa ex uoluntate,
& deliberatione humana, quæ non potuit omnia circun-
ſpicere, prouenit, & quæ ſubditur prælato, fit, ut prelati exi
ſtente cauſa obligationem illam legitime tollere poſ-
ſiot.

12 Quod enim quis uoti reus ſit ex duabus præmiſis colli-
gitur, ſcilicet, quia *libere, & deliberate vouit*, & quia ius di-
uinum, & naturale dictat, *vt votum reddatur*, diſpenſans
autem non tollit hoc ſecundum, ſcilicet. ut uotum manen
te eius uinculo non reddatur (hoc enim contra ius diuinũ
& naturale eſſet) ſed illud primum, videlicet obligationẽ,
quatenus ex propria uoluntate uouentis emerſit, quæ eſt
quædam lex humana, ut diximus. Sicut etiã uidemus quod
quamuis obedire legi humanæ ſit præceptum diuinum,
quia tamẽ lex ipſa poſitiua eſt, & ab homine prolata, dum
ſuperior in ea diſpenſat, non cenſetur, aut dicitur contra
ius diuinum diſpenſare ſed ſolum tollit uim legis, ita ut
lex in illo caſu ceſſet. Sic S. Tho. 2. 2 q. 88. art. 10. ad 2. Caie.
ibi art. 12. ad 2. dub. 2. Sotus lib 7. de iuſtitia. q. 4. art. 1. ad 2.
Ioannes Medina, ut de confeſſione. quæſt. 48. de diſpenſa-
tione ſuper confeſſione reuelanda in reſponſione. ad 2. Cõ.
de teſta. c. 2. num. 12. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. art.
10. Ioſeph Angles in floribus. 4. ſent. in quæſt. de uoto, art.
8. difficult. 1. & Gregor. de Val. tom. 3 diſp. 6. q. 6. puncto
7. quicquid Ioannes Azorius hanc ſolutionem improbare
contendit. part. 1. Inſtitut. Moral. lib. 6 capit. 1. dub 4. qui
tamen non aliam meliorem, immo potius nullam pro ſo-
lutione difficultatis reſponſionem excogitare potuit. Cum
igitur certum ſit in Eccleſia relictam eſſe hanc poteſtatem
13 a Chriſto, ut Vicarius eius, qui eſt Summus Pontifex, &
alij, ut infra dicemus, pro cauſa. & occaſione occurrẽte ad
ſalutem, & commune bonum fidelium in uotis diſpenſa-
re poſſint: ſupereſt, ut nonnulla explicemus, quæ maiorem
habent difficultatem ex quorum declaratione caſus mul-
ti, qui quotidie occurrunt, facile ſolui, & explicari poſ-
ſint.

14 PRIMVM DVBIVM eſt, an in omni uoto ſolemni di-
ſpenſari poſſit. In qua re certum eſt, poſſe Summum Ponti
ficem diſpenſare in uoto ſimplici, ſiue ſit temporale, ſiue
perpetuum, ex S. Tho 2. 2. q. 88. art. 12. ad 3. Soto. lib. 7. de
iuſt q. 4. art. 3. ad 3 Syl. uerb uotum. 4. q. 3. uer. 4. Tabiena
uerb. diſpenſatio §. 9. & alijs. Et idem dicendum eſt de uo
to ſolemni continentiæ emiſſo per ſacrorum ordinum ſu-
ſceptionem, ex communi Doctorum ſententia ſecundum.
S. Th. 2. 2. q. 88. art. 11. & Pal. 4. d. 38. q. 4. art. 4 concl. 10. Syl.
in uerb uotum. 4. q. 5. Nau. in Man. c. 12. num. 75. uerſic. 4.
Petr. de Arragon 2. 2. q. 88. art. 11. Sot. in 4. diſt. 38. qu. 2. ar.
2. & Greg. de Valen tom. 3. diſp. 6. q. 6. pun. 7. & alios. So-
lum controuerſia inter authores eſt an Summus Pontifex
15 in uoto ſolemni continentiæ in Religione emiſſo, diſpenſa
re poſſit? In qua re ſunt duæ ſententiæ.

16 Prima eſt dicentium Papam diſpenſare non poſſe, ſic
S. Tho.

S.Tho. 2.2.q.88.artic.11. Alb.Magn.in 4.diſt.38.art.16.& 18. Alt.in Summa lib.3.tract.2.q.2.c.4. D.Bon.4.diſtinct.38 art.2.quæſtio.3. Turrecre.in cap.Sicut bonum.27.qu.1. Gloſſa in cap.cum ad monaſterium.in uerb. Abdicatio.in fine.de ſtatu monac. Sylu.uerb.uotum.4.qu.5. Tabiena uerbo.diſpenſatio.§.Septimo. Sotus in 4.diſt.38.qu.2.arti.2.& lib.7.de iuſtitia.quæſtio.4.articul.2. Ambroſius Catherinus lib.6.capitu.2. Iacob. Alma in tracta.de poteſtate Papæ.cap.15. Ludouicus Lopez par.1.inſtructio.conſcientiæ.cap.49.& Petrus de Arrago.(quamuis dubius) in hanc magis inclinat,& facit d.ca.Cum ad monaſterium.de ſtatu monachorum.ubi Innoc.Papa III.in fine ait. Quod abdicatio proprietatis ſicut etiã cuſtodia caſtitatis, adeo eſt annexa regulæ monachali,ut contra eã nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere. Ratio literum eſt quia per ſolemnem profeſſionem religioſus conſecratur, & totaliter mancipatur cultui diuino. Sed Papa facere non poteſt, ut qui ſemel ſit Deo conſecratus,non ſit conſecratus: ſicut nec facere poteſt,ut id quod eſt ſanctificatum ſanctificationem amittat etiam in rebus inanimatis, puta, quod calix conſecratus deſinat eſſe conſecratus,ſi maneat integer. Ergo nec facere poteſt ut ille,qui eſt religioſus,non ſit religioſus. Hoc eſt,ut Religioſus non teneatur ſeruare continentiam, Et confirmatur,quia ut Albertus, Altiſiodorenſis, & Bonauen.dicunt,continentia tam magnum & tam excellens eſt bonum,ut nullo alio compenſari queat, ſi cũ illud Eccleſiaſtici.26.omnis ponderatio non eſt digna animæ continentis.

17 Secunda eſt aſſerentium poſſe Papam diſpenſare in voto ſolemni per profeſſionem emiſſo ex iuſta, & graui cauſa. Ita Henricus de Gandauo quodlib.5.quæſtio.25.& 28. Richar.in 4.diſtinct.38.artic.9.q.1. Durandus ibid quæſt.2. Palud.ead.diſt.qu.4.artic.4.concl.ſ.11. Ioannes Bachonus in 4.diſt.38 q.5.artic.2. Henricus Quodlib.11.q.25. Ioa. Maior in 4.diſt.38 q.14 Gabriel in 4.diſt.38.quæſt.1.artic.3.litera EE. S.Ant.p.2.ti.11.ca.2.§.penult. Ange.uerb.uotum 4.q.5. Caie.2.2 q.88.art.11.& to.1.Opuſ.27. Michael a Medina lib.1.de continentia cap.7.& c.25.& 42. Ant.de Cord.lib.1 qu.24. Nauar.Man.ca.12 numer.75.uerſic. Quarto.& conſi.10.tit.de ſponſal.in antiq.alias conſi.38.tit.de uoto in Nouis. Cou.in c.2.de teſtamentis.num.10.& num.11.& num.12 Greg.de Val.to.3.diſpu.6.q.4.pu.7. Ioſeph Angles in florib.4 ſen.qu.de uoto.artic.8.diffi.2. Emanuel Sà in Aphoriſmis.uerb.uotum.c.2. Io.Azorius p.1.inſtit.Moral lib.12.cap.7.dub.1.& Io.Bened in Sum.de peccatis.lib.1.cap.9.ante fi. Innoc.in d.cap.cum ad Monaſterium.num 4. Ioan Andr.& Panor.nu 21.de ſtatu Monach.& idem Panorm in cap.1.num 8.de uoto,& uoti redempt.& alij Canoniſtæ & iuriſconſulti, quos refert Couarru.vbi ſupra: immo idem tenet S.Tho.in 4.diſt.38 q.1.art.4.quæſtiuncula 1 ad 3 & Claudius Spencæus lib.5.de continentia.cap.4.& ſeqq. multa in hanc ſententiam quæ verior,& communior eſt, adducit. Poteſt autem hæc opinio probari tum exemplis,tum ratione.

18 Exemplis quidem. Nam,vt hiſtoriæ multæ tradunt ſæpe ſæpius vrgenti ex cauſa Summi Pontifices cum Religioſis diſpenſarunt,vt matrimonium contraherent; Sic in vita B. Laurentij Iuſtiniani legitur, quod cum familia Iuſtinianorum extincta morbo,& ferro fuiſſet, ita vt ſolum remanerent aliquot ſenes,qui ad ſobolem procreandam inepti eſſent,& quidam adoleſcens nomine Nicolaus in Monaſterio S.Nicolai ordinis ſancti Benedicti, Vitalis Venetorum Dux ab Alexandro Papa III.impetrauit, vt liceret adoleſcenti Monacho matrimonium contrahere ad huiuſce gentis ſobolem reparandam, eique vnicam filiam Annam nomine deſpondit,ex qua ſex filios maſculos,& tres filias genuit. Qui tandem poſt infinitas gratias Deo peractas veteris voti,& vitæ memor, edificato prius apud Amianum monaſterio virginum ſub nomine S. Adriani,in quo Anna uxor eius vitam monaſticam cœpit, ad monaſterium eſt reuerſus,& multis miraculis ambo claruerunt.

Ramirus etiam II. Sanrij I. Aragoniæ in Hiſpania Regis filius, a prima iuuentute monachus cœnobij ſancti Põtij de Tomerijs in Territorio Narbonenſi ad Lauri fluminis ripas ſub Frotardo Abbate, deinde ſanctorum Facundi,& Primitiui in Hiſpania Abbas, & poſtea Pompelonenſis epiſcopus, Petro,& Alphonſo fratribus ſuis, Aragoniæ Regibus ſine prole mortuis, Romani Pontificis auctoritate ad uitandos inteſtinos motus è monaſterio eductus eſt, & Regio diademate Oſcæ coronatus, uxorem ducere, Agnetem, ſcilicet, Gulielmi Comitis Pictauienſis ſororem, ad ſobolem procreandam compulſus eſt. Qui cum uitæ Sanctitate religionem coniunctam habens, S.P.Benedicti habitum ſub veſtibus Regalibus continue geſſit, monaſteria multa ædificauit,totuſque in operibus pietatis manens tandem in Cœnobio ſancti Petri ueteris ab ipſo in Oſca ciuitate conſtructo, ac monachis ſancti Benedicti donato, Regni reſignatione Petronillæ filiæ prius facta anno 1137. reliquum uitæ in habitu monaſtico,& pœnitentia peregit, mortuuſque eſt anno Domini 1147 & in Cœnobio S.Petri ſepultus fuit. Vt Lucius Marinæus Siculus lib 8.de Memorabilibus Hiſpaniæ.c.lt. Ioannes Vaſæus in Chron.ca.18. Petrus de Palude in 4 diſt.38 qu 4.art.4.concl.11. Ancharanus conſi.339 nu.2 Felin c.ſi quando num.5.de reſcriptis. Modernus Pariſienſis de conſuetudinib Pariſ.in Rub.num.40. Cai.2.2.q.88 art.11. Petrus de Arrag 2.2.q.88.ar.11. Arnoldus Vion Belga,& monachus Caſinenſis li.4.de ligno uitæ.c.12 & Ioan. Azor.p.1 inſt Moral. li.12.c.7.du.1 teſtantur.

Caſimirus etiam huius nominis primus poſt patris ſuis obitum cum matre Rixa a Polonis regno exactus, Cœnobium Cluniacenſe prope Matiſconem ingreſſus, Deo ſub arctiſſima regula ſe deuouit,& mutato nomine Crolus uocatus,in eodem poſtmodũ monaſterio Diaconus effectus eſt,ex quo a Polonis iam facti pœnitentibus, diſpenſatione Romani Pontificis reuocatus,& ad Regnum ſuorum maiorum euectus,uxorẽ accepit,& liberos procreauit,regnũque,& populum ſibi commiſſum per decem & octo annorum ſpatium tam bene rexit,ut moriens 4.kal. Decembr. ann.1058. conſpectu diuino beari meruerit, ut ſcribunt Chronicon Cluniacenſe manuſcriptum. Martin. Chromerus libro.4.de Orig. & rebus geſtis Polonorum. Arnoldus Vion libro 4 cap.11.& Ioannes Azorius ubi ſupra. Vbi tacendum non eſt,quod idem Chromerus ſcriptor diligentiſſimus narrat,quod pro hac Romani Pontificis diſpenſatione agnoſcunt Poloni tria præcipua,& egregia ſibi fuiſſe a Romano Pontifice iniuncta; Primũ eſt, ut ſinguli exceptis nobilibus,ſeu equitibus, & qui ſacris addicti ſunt, quotannis obolum unum in lucernam perpetuo in eccleſia S.Petri Romæ arſuram penderent, qui etiam nunc S.Petri nummus uocatur.

Secundum eſt,ut omnes Poloni rotunda in morem monachorum tonſura capillorum uterentur, nec infra auriculas more barbarico quiſquam omnino comam nutriret.

Tertium eſt,ut in feſtis ſolemnibus dum ſacra fiunt ſinguli equites faſciam lineam candidam in modum ſtolæ, qua in ſacris utuntur ſacerdotes,& Diaconi è collo ſuſpenſam ferrent,quæ Romani Põtificis, ſcilicet Benedicti IX. ſeu potius Clementis 2. præcepta non grauate Polonorum legati ſuſcepere, & totam Poloniam Pontificijs decretis obſtrinxere.

Conſtantia item filia Rogerij Regis Siciliæ,& Neapolis ſanctimonialis femina,& quinquagenaria in Monaſterio Panormitano,(poſtquam pater eius Rogerius in expeditione Hieroſolymitana,& eius expugnatione diem obijſſet anno 1391.& Tancredus eius Regna tyrannice occupaſſet,& inſuper Romano Pontifici obedientiam denegaſſet,& propterea regno a Cœleſtino Papa III.priuatus fuiſſet) euſdem Pontificis conſenſu Henrico VI. Imperatori nupſit,& genuit Federicum II. Sic Beluganrius, & Beluenſius in ſuis Centiloquiis a numero 129.uſque ad 150. Phacellus Rerum Siculanum ſcriptor libro.7.capitulo.6.in decade poſteriori, & alij recentiores ſcriptores, Caietan. Petrus de Arragon. Ioan. Azorius, immo, & Diplomata, & Decreta Cœleſtini III. quæ huc uſque in Archiuio Romano ſeruantur, idem habent, ut mirum ſit Syluestrum, & Sotum auſos eſſe negare

huius

Digitized by Google

huius rei veritatem; aut ſummos Pontifices ita cum eis de plenitudine poteſtatis, non de iure diſpenſaſſe; aut eos nõdum fuiſſe profeſſos, ſed nouitios: aut eos non vſque adeo ſpontanee ſolemniter vouiſſe; aut quod peius eſt, hæc cum ſcandalo totius Chriſtianitatis feciſſe. Cum tamen tot hiſtorici horum omnium meminerint, & ut conſtat Conſtantia iam quinquagenaria fuit: Ramirus etiam tantum abfuit, vt Nouitius fuerit, vt Monaſterio Abbas præfuerit. Caſimirus etiam non ſolum profeſſus, ſed etiam ob vitæ meritum Diaconus ordinatus fuit. Nec vllus eſt, qui eos religionem ingreſſos coacte fuiſſe ſcribit: Et denique tantum ab fuit, vt ſummi Pontifices hæc cum populi ſcandalo fecerint, vt potius propterea ab omnibus ſummo in honore haberentur, & hæc beneficij maximi loco habuerint, vt ex dictis manifeſtum eſt.

19 Ratione etiam oſtenditur, quia credendum eſt Deum non deeſſe ſuæ eccleſiæ in rebus adeo neceſſarijs, ſed ſuauiter, & ſufficienter prouidiſſe quibuſcunque neceſſitatibus illius. At vero neceſſarium aliquando eſſe poteſt maximeque expedire bono communi eccleſiæ, vt cum Religioſis talis fiat diſpenſatio authoritate ſummi Pontificis, quando ſcilicet grauiſſima ſubſiſtit cauſa. puta, pax, & tranquillitas totius Regni, quæ alio modo non ita commode ſequeretur, niſi ex matrimonio alicuius religioſi, aut feminæ ſanctimonialis ob defectum ſucceſſoris, & hæredis legitimi, vt in exemplis allatis manifeſtum eſt. Item ſufficiens ſine dubio cauſa eſſet, ſi Rex infidelis cum toto ſuo regno conuerſionem ad fidem promitteret, ſi ſanctimonialis femina ſibi in vxorem daretur, cuius amore captus eſt: ſicut Iacob conſenſit dare Dynam filio Regis Sichem alienigenæ propter circuncifionem, Gen. Aut ſi Regina concupiſcens monachum ſimiliter vellet cum hac
20 conditione fidem catholicam amplecti. Præferendum
21 namque eſt bonum commune in tali caſu bono priuato alterius Bonum namque tanto diuinius, quanto communius Vnde vt in cap. non mediocriter de conſec. diſt. 5. dicitur, non mediocriter errant, qui bono magno preferunt mediocre bonum. Semperque cauendum eſt, vt admonet S. Bernardus in lib. de præcepto, & diſpenſatione, ne quod pro charitate inſtitutum eſt, contra charitatem faceret qui propriam continentiam & caſtitatem in vita religioſa profeſſam, communi eccleſiæ bono, accedente ſummi Pontificis conſenſu, præferret, cum in perſona eccleſiæ ſcriptum ſit Cant. 2 ordinauit in me charitatem

Ad rationem vero in contrarium allatam facile eſt reſpondere. Nam quamuis per ſolemnem religionis profeſſionem quis cultui diuino mancipatus ſit, ita vt manente vinculo ſtatus religioſi matrimonium contrahere nõ poſſit, quia tamen fieri poteſt authoritate ſummi Pontificis Chriſt. vicem in terra gerentis, vt ex graui & legitima cauſa qui fuerat religioſus, non ſit amplius religioſus, conſequenter nihil obſtat quominus poſtea matrimoniũ contrahat. Eſt quidem contra ius naturæ, vt perſona Deo tra-
22 dita contrahat matrimonium, poſito quod adhuc Deus retineat peculiare dominium illius, ceterum cum ſummus Eccleſiæ paſtor poteſtatem diſpenſatiuam ad paſcendum gregem Chriſtianum illimitatam acceperit, poteſt ex cauſa legitima id ius acquiſitum, & dominium tollere, quod Deus ſupra aliquem habet ratione profeſſionis a ſe emiſſę. In quo caſu Deus accommodando ſe iudicio rationabili eccleſiæ manumittit (vt ſic dicam) Vnde licet humana poteſtas non poſſit pro libito facere, vt aliquis licite vtatur re alterius, ſuppoſito, quod dominium eius rei maneat apud illum alterum, poteſt tamen ex cauſa rationabili in multis caſibus dominium rei transferre ex vno in alterũ, quo facto alter licite vtitur ea re tanquam dominus. Sic in caſu propoſito Summus Pontifex ſuo iudicio, & determinatione rationabili, ex voluntate, & authoritate Dei Religioſum illum Deo prius traditum quaſi manumittit, dum per diſpenſationem faciat, vt Dei eſſe deſinat, illo modo peculiari, quo prius, qua manumiſſione per diſpenſationem legitimam facta, licet illi perſonæ iam ſui iuris factæ matrimonium contrahere. Nec aliquid in hoc caſu contra ius naturale, aut diuinum fit, nec accipitur alienum inuito domino, ſed ex Dei voluntate, quod erat alienum, & iuris Dei, ex legitima cauſa per diſpenſationem deſinit iam eſſe illius, vt proinde licite matrimonium contrahere poſſit. Vnde quod affer-
23 tur de Calice conſecrato, eodem modo ſoluitur. Nam tametſi calix ille, qui ſemel eſt conſecratus Deo, paſſim in communes vſus iure conuerti non poſſit, amiſſa tamen formula conſecrationis ob iuſtam cauſam vẽdi, emi, & ad alios vſus profanos locari poteſt. Et vt ait Durandus, vbi ſupra, in caſu, quo aliquis laicus periculoſiſſime ſitiret, nec poſſet bibere, niſi per calicem conſecratum, licite in eo caſu vti eo poſſet ad bibendum, ſicut David, & qui cum eo erant, in neceſſitate vſi ſunt panibus Deo ſacratis. 1. Reg. 21. Quamuis igitur Religioſus quamdiu talis ſit, nulla humana poteſtate, etiam Pontificia, licite coniugio vti poſſit, cum matrimonium ſtatui Religioſo repugnet, ex cauſa tamen fieri poteſt non Religioſus & ſic cõſequenter licite matrimonium contrahere, & filios procreare valet.

Ad capit. cum ad monaſterium Reſpondent communiter Richardus, Durandus, Gabriel, Palud. Caietanus, & alij non poſſe Pontificem diſpenſare, vt manente vinculo voti, ſeu manente tali monacho, non ſit obligatus ad caſtitatem, paupertatem, &c. cum de eſſentia monachatus ſit caſtitas, & proprietatis abdicatio, atque ideo repugnat aliquem eſſe monachum, & poſſe matrimonio vti, vel proprietarium eſſe, & hoc ſolum voluit Summus Pontifex.
25 At vero ex plenitudine poteſtatis ſuæ poteſt ex monacho non monachum facere, & tunc erit illi licitum matrimonium. Dici etiam poteſt Papam eo in loco non id definiuiſſe, ſed tanquam Doctorem illius fuiſſe opinionis, & alios Pontifices contrarium ſenſiſſe, & in huiuſmodi votis ex cauſa vrgenti diſpenſaſſe.

26 *Quod* vero dicitur, non dari bonum æquiualens continentiæ, ob quod iuſte fiat diſpenſatio, parum facit ad ſententiam primam confirmandam, vt S. Thom. 2. 2. quæſt. 88. artic. 11. in corpore, & ad quartum docet, non enim antefertur continentia omnibus bonis priuatis animæ, aut communibus Reipublicæ, ſiquidem vt notat Apoſtolus 1. Corint. 7. continentia amplectenda eſt propter contemplationem, eo quod *mulier innupta cogitat, quæ Dei ſunt*, finis autem potior eſt his, quæ ſunt ad finem. Cum igitur fieri poſſit diſpenſatio in voto orationis, vel contemplationis, multo magis in voto continentiæ. Solum igitur antefertur ibi continentia, & ſanctitas animæ omnibus diuitijs, & bonis externis fortunæ, aut corporis.

Quibus omnibus addo cum Ioſepho de Angles, vbi ſupra, quod ita ex legitima cauſa diſpenſatus, mortua vxore, & ceſſante iam cauſa diſpenſationis, non tenetur ad
27 monaſterium redire, quia obligatio ſemel extincta non amplius reuiuiſcit.

Hinc etiam ſequitur poſſe ſummum Pontificem diſpẽſare in voto ſolemni paupertatis, vt Couarr. in ca. 1. num. 11. de teſtam. Io. Azor. p. 1. inſtit. Moral. lib. 12. cap. 7. dub. 2. & ipſemet Sotus lib. 7. de iuſtit. q. 4. art. 1. in fi. teſtantur. Non enim eſt ratio cur in voto caſtitatis potius quam paupertatis diſpenſet.

28 SECVNDVM DVBIVM eſt, quænam requiruntur ad legitime diſpenſandum in voto? Huic difficultati communiter reſpondent authores, duo præcipue requiri, ſcilicet, *authoritatem* ſuperioris, & *cauſam rationabilem* ex parte diſpenſari. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt 88. ar. 12. Caiet. ibi. Palud. in 4. diſt. 38. quæſt 4. ar. 4. conclu. 3. & 4 S. Anton. par. 2. tit. 11 cap. 2. § penul. Ang. verb. uotum 4. §. 10 Syluest. verb votum 4 q. 1. & q 7. verſ. ſecundum. Tabiena verb. diſpenſat. 10. §. Decimo Gabr. in 4. diſt. 38 quæſt 1 artic. 5. litera CC. Caiet. in ſumma. verb. votum. c. ri. Sotus lib. 7. de iuſtitia quæſt. 4. artic. 1. & 3 Petrus de Arragon 2. 2. q. 88. art. 12. Nauar in Mann. cap 12 num. 75. & . . Summa Corona part. 3 tractat de voto. ante fin. Cõſmus Philarchus de offic. ſacer. part. 2. lib. 3. cap 4. Ioſeph. Angles in q. de voto art. 8. diffic. 3. Greg. de Valent. tom. 3. diſ. ut. 6. q.
26 6. punct. 7. & alij communiter. Ratio eſt, quia uotum eſt promiſſio facta Deo, de eo quod eſt ſibi gratum, & acceptum. Sed quid Deo acceptum ſit, vel non, pendet ex volun-

Digitized by Google

30 voluntate Dei, cui facta eſt promiſſio. Ergo ad Prælatum
pertinet declarare hominibus Dei voluntatem, cum Dei
vices gerat. Nec de hac re vlla eſt apud authores diſſen-
ſio, aut eſſe poteſt. Hinc inferunt Palud. & S. Antoninus,
31 vbi ſupra, quod, cum nullus ſit iudex in propria cauſa nec
ſuperior ſibi, conſequenter nemo ſecum diſpenſare poteſt,
vt infra dicemus.

32 TERTIVM DVBIVM eſt, quinam hanc poteſtatem
diſpenſandi in votis habent?

Reſpondeo primo poteſtas hæc ſumma, & ſuprema eſt
penes ſummum Pontificem, qui Chriſti in terris vicarius
eſt. Immo in aliquibus ſolus Papa diſpenſat, in illis ſ. quæ
ſibi reſeruauit, quæ ſunt quinque, ſ. votum ſolemne Reli-
gionis, & Caſtitatis perpetuæ ſacris ordinibus annexæ, &
etiam vota ſimplicia de Religione intranda, & caſtitate
perpetuo ſeruanda, & votum peregrinationis in Hieruſa-
34 lem ad viſitandum Sanctum Domini ſepulchrum, quod
votum in iure Canonico vltramarinum vocatur, & votũ
viſitandi limina Appoſtolorum SS. Petri, & Pauli, & votũ
peregrinationis ad ſanctum Iacobum Compoſtellanum.
35 Quæ omnia etſi non iure antiquo, at ſaltem iure nouo Pa
pæ reſeruantur vt patet ex conſtitutione Sixti iiij quæ in-
cipit, Etſi Dominici gregis. 2. de Pœn & remiſſ. inter ex-
trauagantes communes. Angelica verbo. votũ. 4. §. 6. Sylu.
verb. votum. 4 q. 3 ver. quartum. Tabi. verbo, diſpenſatio.
§. nono. Soto lib. 7. de iuſti. q. quarta art. 3. poſt principium.
Nauar. in Manuali, cap. 12. nu. 75. Pet. de Arragona. 2. 2. q.
88. art. 12. Lud. Lopez par. 1. inſtruct conſcient. c. 49. Greg.
de Valent. tom. 3. diſp. 6. q 6. puncto 7. Summa Cor. tract.
de voto, nu. 15. Card. Toleto lib. 4. inſtruct. ſacer. c. 18. in fi.
Eman. Sà in Aphoriſmis, verb. votum c. 2. & Io. Azor. p. 1.
inſt. Moral. lib. 11. c. 19 dub. 4.

Circa hæc autem vota ſciendum eſt, quod licet S. Tho.
2. 2. q. 88. art. 12. ad tertium ſolum meminerit votorũ con
tinentiæ, & peregrinationis terræ Sanctæ, eo quod vt ait
Sotus lib. 7. de iuſtitia. quæſt. 4. artic. 3. ad tertium. alia for-
36 ſitan ſuo tempore non erant excepta, nunc tamen iure no
uo reliqua reſeruata ſunt, & ita obſeruat praxis curiæ Ro-
manæ, quæ conſuetudo in diſpenſatione Hieroſolymita-
næ peregrinationis adeo inualuit, vt ſi modo fiat tale vo-
tum non ſolum in ſubſidium terræ ſanctæ (quo ſolo in ca-
ſu votum hoc Panormit. in capit. Ex multa, nu. 11. de vo-
to, & voti redemp & Angel. in verbo, votum. 4. §. 6. falſo
putant Papæ reſeruatum eſſe) ſed etiam ex deuotione tan
tum non poteſt in eo alius quam Papa diſpenſare, vt re-
ctius Syluester verb. votum. 4. quæſt. 3. verſi. quintum. Na-
uarr in Manuali c. 12. num. 75. verſi. ſecundo, Pet. de Ar-
ragon. 2. 2. q. 88. art. 12. Gabr 4. diſt. 38. q. 1. art. 5. litera EE.
in fine, & Ioan. Azorius p. 1. inſtit. Moral lib. 11. capit. 19.
dub. 4. & alij communiter tradunt. Quibus addo ex Syl-
37 ueſtro vbi ſupra, quod etiam votum quo quis bona alie-
na incerta vouit conferre in ſubſidium terræ ſanctæ, a ſo-
lo Papa diſpenſari poteſt, & non ab Epiſcopo, vt in alios
vſus conuertantur, etiamſi vouẽs religionem ingrediatur.
& idem habent Summa Piſana verbo, votum, 5. q. penult.
& Ang verb. votum. 4 q. 13.

38 *Notandum* inſuper eſt, quod ſi inferior a Papa abſolue
ret a dictis votis, non propterea excommunicationem Pa
palem incurreret, niſi prætextu Confeſſionalium conceſ-
ſorum a Sixto IIII. eos abſolueret, ex Angel. verb. excom-
municatio. 6. caſu 31. Sylueſt. verb excommunicatio. 7. nu.
77. verſi. Trigeſimaſecunda Nau. in Manuali, c. 12. nu. 75.
verſi. x. & Ludouic. Lopez p 1. Inſtruct. conſcientiæ. c. 49.
& conſtat ex verbis prædictæ Extrauagantis. Quamuis
vt Nauarrus in Manuali c. x7. nume. 105. verſic. Decima-
octaua, notat Extrauagans illa nullius ferè eſt quoad hoc
momenti, cum confeſſionalia illa Sixti IIII. ceſſauerint, vt
latius tom. 1. Theſauri conſcientiæ, lib. 3. cap. 30. num. 14.
39 expoſuimus. Immo vero, qui in dictis votis prætextu con-
feſſionalium Sixti Quarti, diſpenſaret, non propterea in-
curreret excommunicationem ibi definitam, vt aliqui pu-
tant; quia ibi non agitur de diſpenſante, ſed commu-
40 tante talia vota: Et licet minus ſit commutare, quam di-
ſpenſare, non tamen facienda eſt in hac parte conſequen-
tia ab vno in aliud; cum inhærendum ſit verbis canonis
prædictæ Extrauagantis, & in pœnis talis interpretatio fa
cienda eſt vt non excedant proprium caſum c. Pœnæ, de
41 pœni diſt. 1. & facit Regula odia. de reg. iur. in 6.

42 Secundo, Exceptis his quinque votis Summo Pontifici
reſeruatis, non ſolum Epiſcopi, ſed etiam omnes prælati
iuriſdictionem ſpiritualem ordinariam habentes, quoad
ſibi ſubditos diſpenſare poſſunt. ſic S. Thom. 2. 2. quæſt.
88. artic 12. ad 3. Palud. 4. diſt. 38 quæſt. 4. art. 4 concluſ. 5.
S Anton p. 2. tit 11. cap. 2. §. penult. Angel. verb. votum. 4.
quæſt. 6. Syluest. verbo uotum. 4. quæſt. 3. verſic Quartum.
Tabiena verb. diſpenſatio. §. Nono. Sotus lib. 7. de iuſti-
tia quæſt. 4. art. . Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. art. 12.
Gregorius de Valentia tomo. 3. diſput. 6. quæſt 6. puncto.
7. Ioſeph Angles in quæſt. de voto, art. 8. difficul 9. Nauar.
in Manuali, cap 12. numer. 75. verſi. 2. Ludoui. Lopez par.
1. Inſtruct. conſcientiæ, cap. 49. Summa Corona. par. 3. tra
ctat. de voto, num. 15. Card. Toletus in Summa, lib. 4. cap.
18. in fi. Ioan. Ben. in Summa peccatorum, lib. 1. c. 9. in fin.
& Ioannes Azorius par. 1. Inſtitutio Moral. lib. 11. cap. 19.
dub 2. ſiue vota illa ſint temporalia. ſiue perpetua oratio-
nis, ieiunij, &c. Quare cum S. Tho. vbi ſupra dicat, omnia
43 vota perpetua eſſe Papæ reſeruata, intelligendus eſt de uo
tis, quæ natura ſua perpetuitatem dicunt, qualia ſunt uo-
tum Religionis & uotum Caſtitatis; Non autem de uotis,
quæ tantum habent perpetuitatem ex intentione uouen-
tis, ut ſi quis uoueret perpetuam orationem, uel ieiunium,
eleemoſinam, &c. Locutus eſt enim S. Tho. de illis, quæ
44 ſunt per ſe perpetua, non autem de ijs, quæ ex intentione
uouentis & quaſi per accidens perpetua ſunt, ut recte Ca-
iet 2. 2. q 88. art. 1 x in Reſponſione ad 3. Sot. lib. 7. de iuſt.
quæſt 4 art. 3. in fine Petr. de Arragona, 2. 2. quæſt. 88. art.
12 & Ioan. Azorius par. 1. Inſti. Moral. lib. 11. cap. 18. dub.
4. annotarunt.

45 QVARTVM DVBIVM eſt, An Epiſcopus diſpenſa-
re poſſit in uoto non contrahendi Matrimonium.

46 *Prima* opinio eſt Caietani tomo. 2. opu. tract. 11. q. 1. &
2. dicentis Epiſcopum non poſſe. Ratio eſt, quia uotũ non
nubendi æquiualet uoto caſtitatis; uotum enim caſtitatis
non eſt aliud quam in perpetuum abſtinere a nuptijs; Nã
reliquum quod ad caſtitatem pertinet, in præcepto diui-
no, & naturali eſt, ſcilicet non commiſceri alteri ſibi non
nuptæ. Vnde exiſtimat uotum hoc, ſicut & uotum caſtita
tis, Summo Pontifici reſeruatum eſſe.

Secunda opinio eſt dicentium poſſe Epiſcopum in eo di
47 ſpenſare, ſic Ang uerb uotum 4 q 9. Syluest uerb uotum.
4. quæſt. 4 in fine, citans etiam pro hac opinione S. Anton.
& Roſella uerb. impedimentum. 4 nu 12. Sotus in 4. di-
ſtinct 38. quæſt. 2. art 2. concluſ. 1. in fine Nauar in Manua
li, c 12 nu. 76. uerſi Quinto. Petrus de Arra x. 2. q. 88 art.
12. in fine, ante ſolutionem argumentorum. Gregorius de
Valen. tomo 3. diſput. 6 q 6. puncto. 7. Ludouicus Lopez
p. 1. inſtruct. conſcientiæ. cap. 49. Eman. Sà in Aphoriſmis.
uerb. uotum. cap. 2. Alphonſus Viuald. in additionibus ad
Candel aureum. tracta. 14. nu 42. vbi alios refert. & Ioan-
nes Azorius p. 1. inſtitut. Moral. lib. 11. cap. 19 dub. 5. Ratio
eſt, quia non eſt uotum ſimpliciter caſtitatis, unde nec uio
latur uotum ſi poſtea fornicetur ut Sotus & Azorius ubi
ſupra rectè animaduertunt, quia uotum ſolum eſt de non
contrahendo; Ideoque poterit Epiſcopus in tali uoto di-
ſpenſare. Sicque ſeruari ait Nauarrus in Sacro pœniten-
tiariæ prætorio.

48 Sic etiam diſpenſare poteſt Epiſcopus in uoto continen
tiæ, aut caſtitatis non perpetuæ ſed ad tempus puta ad an
num, uel decennium. Sic Palu. 4. diſ. 38. q. 4. art. 4. concluſ.
5. S. Anton. par. 2. tit. 11. cap. 2. §. penul. uerſic. Nota 4. An-
gel. uerb uotum. 4. q 9. Syl. uerb. uotum. 4 quæſt. 3. uerſic.
Sextum. Sotus lib. 7. de iuſtitia. quæſt. 4. art. 3. & in 4. diſt.
38. quæſt. 2. art. 1. concluſ. 1. in fine Nauar. in Manuali. cap.
12. num. 76. uerſi Quinto. Gregorius de Valentia tomo. 3.
diſput. 6. quæſt. 6 puncto. 7. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt.
88 artic. 12. ante ſolutionem argumentorum. Ludouicus
Lopez parte 1 inſtruct conſcien. cap. 49. Ioſeph Angles in
floribus. 4 ſen. quæſt. de uoto, art 8. difficul. 9. concluſ 3. E-
manuel Sà in Aphoriſmis. in uerbo uotum cap 2. & Ioan.
Azorius par. 1. Inſtitut. Moral. lib. 11. c. 19. dub. 6. Ratio
eſt

Digitized by Google

eſt quia cum Epiſcopus ordinaria poteſtate diſpenſare poſſit in omnibus votis, exceptis Papæ reſeruatis, & votum hoc non ſit perpetuæ continentiæ,aut perpetuę caſtitatis. ſed temporalis,in eo diſpenſare poterit.cum cohibitiones, & exceptiones reſtringendæ ſint,vt ſonant. Idem dicendum eſt in voto certæ caſtitatis puta, in non committendo adulterium,aut aliud certum libidinis genus.

49 QVINTVM DVBIVM eſt, An Epiſcopus aliquando diſpenſare poteſt in voto perpetuæ continentiæ, ſeu caſtitatis?

50 Quidam vt Speculator,& Ioan. And. in c.veniens Qui clerici,vel vouentes,quos refert Sylueſt.loco inferius citādo,docent epiſcopum poſſe,quia in d.cap. veniens, habetur, quod epiſcopus diſpenſauit cum femina, quæ poſt ſponſalia emiſit votum continentiæ,audita ſeneritate viri, qui audito tali voto ſponſæ cum alia contraxit. In hac re hæc mihi dicenda videntur.

51 *Primum eſt*, Qui poſt votum ſimplex caſtitatis, & continentiæ ante obtentam diſpenſationem à Summo Pontifice,(qui ſolus diſpenſare poteſt)matrimonium contrahit, peccat,etiam antequam illud conſummet. Ratio eſt quia matrimoniom contrahitur vt compleatur, & conſummetur;conſummatio autem eſt contra votum caſtitatis emiſſum. Vnde Epiſcopus ante matrimonium contractum, ſeu ante matrimonium ratum(vt Theologi loquuntur) in tali voto diſpenſare non poteſt vt conueniunt omnes.

52 *Secundum eſt*, Quando poſt conſummationem Matrimonij alter coniugum vouit caſtitatem, tunc quidem ſiue ex licentia alterius coniugis,ſiue illo inſcio votum emiſit, votum illud non ſolum à marito irritari poteſt, quatenus & quamdiu eſt in eius præiudicium. vt diximus cap. 14 dub.3 verſ.Primo & cap.19.dub.10. ſed etiam in eo diſpenſare poteſt Epiſcopus. Sic S.Ant p.3.tit.1.c.22.§.2.& § 3.Sylue verb.matrini.7 q 5.verſ.Vndecimum. Sotus in 4 d.38.q.2.art.1. poſt concluſionem. 3. vbi id inſinuat.& expreſſe Pet.de Arrag.s.2.q.88.art.8.dub.vlt. & art.12.ante ſolutionem argu.Ratio eius eſt,quia non eſt vere votum caſtitatis, ſed tantum non petendi debitum, & ideo non reſeruatur Papæ,ſed in eo epiſcopus diſpenſare poteſt. Immo & quilibet confeſſarius per Bullam Cruciatæ, vt ait Arragon.vbi ſupra.art.8.Ceterum in hoc dicto Petri de Arragon.dicentis hoc eſſe votum ſolum de non petendo debitum,non ita facile ei aſſentior; Nam quamuis poſt cō ſummatum matrimonium vxor votum emittere non poſſit de caſtitate ſimpliciter ſeruanda (tale enim votum abſolutè includit abſtinentiam ab vſu copulæ carnalis, id ꝙ in poteſtate alterius coniugis non eſt abſque alterius conſenſu)poteſt tamen emittere votum de non petendo debitum.ſ Item hoc ſenſu,vt nunquam ipſa petere velit debitum,niſi in caſu quo erit alteri oneroſum,(hoc enim in eius poteſtate eſt)atque ita in uoto non petendi debitū poterit Epiſcopus ſimpliciter diſpenſare, ita ut mortuo uiro non teneatur ad caſtitatem poſtea ſeruandam, atq.adeo ſi poſtea mortuo marito fornicaretur, non faceret contra uotum prius emiſſum; At vero in alio uoto de caſtitate,nō poteſt ſimpliciter diſpenſare. poteſt enim diſpenſare, ut poſſit petere debitum à marito, non tamen ut eo mortuo cum alio licite contrahat,quia ratione talis uoti,quantum in ſe eſt.tenebitur poſtea caſtitatem ſeruare,cum uotum illud fuerit(quantum ex ſe fuit)perpetuum caſtitatis,atque ita uiro mortuo tenebitur illud.quantum poteſt, abſoluere,ſcilicet,in eo ſtatu manere.quo nec debitum petere,nec reddere teneatur,cum caſtitatis uotum utrique repugnet, ut conſtat.

53 *Tertium eſt*, Quando poſt Matrimonium ambo coniuges de communi conſenſu ſimplex uotum caſtitatis emittunt.cum uterque in hoc caſu iuri ſuo de petendo, & reddendo debitum cedat ,uotum cenſetur perpetuæ caſtitatis,& in eo ſolus Papa diſpenſare poteſt. Niſi forte ſit periculum incontinentię,& non poſſit de facili patere acceſſus ad ſummum Pontificem,uel niſi ipſi coniuges ſint ita pauperes,ut non habeant,quo diſpenſationem acquirant; Tunc enim poterit epiſcopus in tali uoto diſpenſare. Sic Angel.uerb.uotū.4.q.6. & Syl uerb.Diſpenſatio.q.9.in fin. & uerb. Matrimoniū.7.q.6.uerſ.11.& in uerbo.votū.4.q.4.in fi.& in verb.votum.5.q.2.in fi. Sotus in 4.d 38.q.2.art.1. concl.3.in fin.Nau.in Manu.c.12.nu.59.verſ. Trigeſimoſecundo & nu.76.verſic.Quinto.Pet.de Arrag 2.2.q.88. artic.8. dub.vlt.& art.12. poſt medium Ludou.Lopez p. 1.inſtru.conſc.c.46 & c.49. Mart Ledeſm.2.4.q 55.art.1. Speculum coniugiorum p.1 art.15.in fin & in appendice ad art.15.in fi.Greg.de Val.in.to.3.diſp.6.q.6.pun.7.Emanuel Sà.in Aphoriſ.in ver.Debitum coniugale.& in verb. votum.c 2 & Io.Azorius p.1.inſt.Mor.lib.11.ca.9.dub 8. Id quod intelligendum eſt, non ſolum quando poſt conſumma ū matrimoniū huiuſmodi votum ſimplex emiſerunt, ſed ēt quando poſt votum ſimplex emiſſum matrimoniū contractū & conſummatum fuerit;quamuis enim conſummando peccauerunt,quia tamen matrimonium tenet & periculum incontinentiæ timetur, & vel pauperes ſunt,aut difficilis eſt aditus ad Papā,cum eis Epiſcopus diſpenſare poterit.Et idem dicendum, ſi unus ante Matrimoniū ſimplex uotū caſtitatis emiſit, & poſtea matrimonium conſummauit,poteſt enim diſpenſare, vt petat, & reddat debitum. In hmōi iñ caſibus diſpenſatio hæc non eſt faciēda, immo nec fieri poteſt ab Epō ſimpliciter quoad uotum ipſum,niſi inquantū Epikeia locum habet. Et ideo talis diſpenſatio proderit quoad debiti petitionē, & redditionem,non autem ut ſoluto matrimonio per coniugis mortem liceat ſecundas nuptias contrahere.

Idem etiam dicendum eſſe cenſeo, ſi quis poſt uotum ſimplex caſtitatis cōtraxit matrimonium de præſenti,hoc eſt,ratum ſolum matrimonium contraxit, ſed nondū conſummauit. Quamuis enim ſic contrahendo peccauit, & adhuc uotum adimplere poſſit, ſi uelit ingrediendo religionem,etiam inuito marito, quia tamen ueriorem illam opinionem eſſe puto, quæ docet non teneri ingredi religionem ut latius c.16 dub.2 oſtendimus,conſequenter poterit Epiſcopus,ſi non poſſit uouens induci ad ingreſſum religionis (id quod primo tentandum eſt) diſpenſare ut debitum uiuente marito,cum quo iam contraxit, petere poſſit,quicquid Ioan.Azorius loco proxime allato.dub.5 contradicat.ex eo quod putat teneri ad religionis ingreſſum, quod fundamentum à nobis in c.16.refutatum eſt.Et iuxta hæc pariter dicendum erit,qñ uotum caſtitatis emiſſū eſt poſt matrimonium ratum.& de præſenti tantum. Si enim pœnitet poſtea uoti,& religionem ingredi nolit poterit Epiſcopus ad modum dictum diſpenſare. In alijs autem caſib.in quib. Epikeia locum non habet. nūquam eſt concedendum Epiſcopum in uoto continentiæ perpetuæ diſpenſare poſſe etiam in coniugatis,nam in non coniugatis nunquam diſpenſare ualet.

54 Ad Speculatorem autem & Ioan. Andream ubi ſupra, Reſpondetur cum Paludano in 4.diſt.38.q.4.art.4.concl. 5.Angelo uerb uotum 4.q 6.Sylueſtro uerbo,uotum, 4.q. 5.& Ioan.Azorio par.1.inſtit. Moral.lib.11.ca.19.dub.11. Epiſcopum cum dicta femina non diſpenſaſſe ex auctoritate propria,ſed ut Papæ delegatus, & ex ſpecifica delegatione & commiſſione Papæ Alexandri III.ut patet ex dicto c.ueniens.Quam facultatem ideo facilius Sūmus Pontifex conceſſit tum quia mulier illa uotum illud emiſit nō tam ſponte,quam timore quodam uiri, & intentione liberandi ſe ab eius ſæuitia.ſicut etiam in his,quæ calore Iracūdiæ uotis fiunt,facilius diſpenſari ſolet, tum quia femina illa iuuenis erat;& proinde probabile erat periculum ne contra uotum fornicaretur,ut ibi expreſſe habetur.

55 SEXTVM Dubium eſt,An qui uirginitatis uotum emiſit,poſſit ab Epiſcopo diſpēſari? Ratio difficultatis eſt, quia qui promittit uirginitatē,ſolum uouere uidetur corporis integritatem perpetuo ſeruare,fugiendo omnem uenereum concubitum,is enim proprie dicitur uirgo. Vnde

56 ſi illam ſemel amiſit,cum impoſſibile ſit uotum adimple

57 re,non cenſetur amplius uoto ligari. Et deinde uotum uirginitatis non reſeruatur Papæ, ſed uotum perpetuæ caſtitatis, Caſtitas autem includit propoſitum de non habendo rem coniugalem, aut etiam ueneream cum alio.

Reſpondeo,cum huiuſmodi uotum, & ex intentione uouentis,& ex natura rei conſiderari poſſit. ſi qui uotum illud emiſit,ſolum animum habuit ſeruandi ſe integrum

a pri-

a primo cõcubitu ſiue coniugali, ſiue venereo extra cõiugium, tunc cum tale votum differat à voto caſtitatis per-
58 petuæ, non eſt reſeruatum Papæ, ſed in eo Epiſcopus diſpenſare poteſt. Quia non vouit caſtitatem ſimpliciter, ſed ex parte tantum, ſ. abſtinere ſolum à primo concubitu venereo. Sin autem intentionem habuit caſtitatem ſimpliciter ſeruare, tunc cum idem ſit cum voto caſtitatis, erit Papæ reſeruatum, ſicut & votum caſtitatis.

59 Sin autem ſimpliciter, & abſolute virginitatem vouit, nihil cogitans de primo ſolo libidinis actu, neque an votũ hoc virginitatis differret à voto caſtitatis, tunc quidem per ſe, & ex natura ſua cenſetur idem cum voto caſtitatis, & proinde eodem modo ſummo Pontifici reſeruatur, ac propterea ab epiſcopo diſpenſatio petenda non eſt, niſi iuxta ea, quæ in dubio præcedenti dicta ſunt, de qua re plura diximus ſupra c. 16. dub. 1. vbi authores multos enumerauimus.

60 SEPTIMVM Dubium eſt, an votum ſuſcipiendi ſacros ordines ſit Papæ reſeruatum? Ratio difficultatis eſt, quia in voto illo includitur votum ſolemne caſtitatis. Reſpondeo cum Nauarro libro 3. conſil. 32. in antiquis, alias conſil. 18. in Nouis. de voto & voti redempt. Petro de Arragona 2. 2 q. 88. art 12. in fine ante ſolutionem argumentorum. Ludouico Beia p. 1. Reſpon. caſuum conſcien. caſu 28. Emanuele Sà in Aphoriſmis. verb. votum. 1. & Ioan. Azorio p. 1. inſtitu. Moral. lib. 11. cap. 19. dub. 9. Non eſſe Papæ reſeruatum. Ratio eſt, quia ſicut qui vouit religionẽ, non vouet continentiam antequam Religionem profitetur, atque adeo ex vi illius voti ſi non profiteatur, non tenetur ſeruare caſtitatem in ſeculo, vt diximus c. 18. dub. 13. Sic qui vouet ſacros ordines ſumere, quia non promittit caſtitatem præſentem, ſed futuram, ſ. poſtquam ordinatus eſt, conſequenter non cenſetur votum caſtitatis Papæ reſeruatum vouiſſe, vnde ſi commiſceatur cum fœmina ante ſuſceptionem ordinum, non facit contra votum caſtitatis, nec contra votum factum, vt conſtat ex Nauar. vbi ſupra, & in Manual. cap. 12. num. 47. & Azorio vbi ſupra, atque ita cum eo in hoc voto Epiſcopus diſpenſare poteſt.

61 OCTAVVM Dubium eſt, an votum factum ſub disiunctione, vel ſeruandi Caſtitatem, vel ingrediendi Religionem, vel ſuſcipiendi ſacros ordines, ſit Papæ reſeruatum?

62 Reſpondeo cum Ioanne Azorio par. 1. inſtitut. Moral. lib. 11. cap. 19. dub. 10. Quod ſi in animo habeat ſacros ordines ſuſcipere, poterit in tali voto Epiſcopus diſpenſare, cum enim in tali voto tres partes conditionales disiunctiuæ ſint, quarum vna non reſeruatur Papæ, quandiu in animo habet vel ſeruare caſtitatem, vel Religionem ingredi, vel ſacros ordines ſumere, poteſt Epiſcopus votum illud commutare, ſeu in eo diſpenſare. Sin vero nollet amplius ſacros ordines ſumere, tunc cum aliæ duæ partes Papæ reſeruatæ ſint, ad vnam illarum ſeruandam obligatur, & proinde cum eo Epiſcopus diſpenſare non poterit.

63 NONVM Dubium eſt, an votum de ingredienda arctiori religione poſſit ab Epiſcopo diſpenſari?

Reſpondeo cum Paludano in 4. diſt. 38. q. 4. art. 4. concluſ. 5. in fine. S. Anton. par. 2. titu. 11. cap. 2 § pen. Syluest. verb. votum. 4. quæſt. 3. verſic. Sextum Petro de Arragona 2. 2. qu. 88. art. 12. ante ſolutionem argumẽtorum. Ioſepho Angl. in Floribus 4. ſentent. in quæſt. de voto. art. 8. diffic. 4. dubio 2. & difficult. 9. concluſ. 5. & Emanuele Sà in Aphoriſ. in verb. votum. cap. 2. poſſe Epiſcopum diſpenſare cum eo, qui vouit ingredi arctiorem religionem, vt ingre-
64 diatur latiorem; Ratio eſt, quia hoc non eſt diſpenſare in voto religionis, cum ſemper ſit religioni obnoxius, ſed in modo, & qualitate illius, hoc eſt, in arctiori vinculo. Sic etiam vt notat Petrus de Arragon, ſi aliqua mulier vouerit fore beatam, poterit Epiſcopus in tali voto diſpenſare, quia hoc non eſt eſſe religioſam. Quibus addo ex
65 Ioſepho Angles vbi ſupra, concluſ. 4. Quod licet Epiſcopus in voto ſimplici religionis diſpenſare non poſſit, poteſt tamen ex cauſa legitima declarare voti exequutionem eſſe differendam ob maius bonum, ad quam differendam requiritur iuriſdictio ſpiritualis, nec ita vt eſt declaratio alicuius Doctoris, vt eſt declaratio auctoritatiua Epiſcopi, vt conſtat.

66 DECIMVM Dubium eſt, an votum nunquam petendi diſpenſationem, aut non petendi diſpenſationem ab alio quam à Papa, ſit obligatorium, & Papæ reſeruatum?

Reſpondeo cum Richardo in 4. diſt. 38. art. 9. q. 3. Gab. ibid. q. 1. dub. vlt. & S. Ant. p. 2. tit. 11. cap. 2. §. pen in fi. Ioſepho Angles. in q. de voto. ar. 8. diffic. 8. Eman. Sà in Aphoriſm. in verb. votum. c. 2. & Io. Azor. p. 1. inſt. Moral. lib. 11. c. 19. dub. 15.

67 *Primo*, tale votum non eſſe obligatorium, cum aliquando expediat potius petere diſpenſationem ob maius bonum, vel ipſius vouentis, vel ipſius Reipubl.

Secundo, Non eſt Papæ reſeruatum, cum non ſit vnum ex illis quinque enumeratis ſupra, atque ita in eo epiſcopus diſpenſare poteſt.

68 VNDECIMVM Dubium eſt, an votum pœnale factũ de materia Papæ reſeruata ſit Papę reſeruatum? vt v. g. voueo me non luſurum tali ludo, aut voueo me non peccaturum tali, aut tali peccato, quod ſi ſecus fecero, ingrediar religionem, aut ibo Hieroſolymam; Dubitatur ſi luſerit, aut illud genus peccati commiſerit, an alius à Papa in huiuſmodi votis diſpenſare poterit? In qua re vnum certum eſt, alterum vero dubium valde & controuerſum.
69 Certum eſt enim quod ante adimpletam conditionem, ſeu ante incurſam pœnam epiſcopus diſpenſare poteſt, cum huiuſmodi vota ante incurſam pœnam non obliget, nec antea ſunt vota religionis, aut peregrinationis in Hieruſalem, ſed ſolum non ludendi aut non peccandi tali genere peccati, ſuper quibus epiſcopus ex cauſa diſpenſare poteſt, vt omnes, quos paulo poſt afferam, teſtantur.

70 Dubium autem eſt, an quando vouens iam luſerit, aut commiſerit illud genus peccati, cenſetur emiſiſſe votum Religionis, aut peregrinationis Hieroſolimitanæ, in quo ſolus Papa diſpenſat.

71 Prima opinio eſt dicentium, votum illud poſt luſum, aut commiſſum peccatum, tranſiſſe in votum religionis, aut peregrinationis Hieroſolimitanæ, & conſequenter ſolum Papam in eo diſpenſare poſſe. Sic Sotus lib. 7. de iuſtit. q. 2. art. 1. ad 4. & q. 4. art. 3. ante medium Nauarrus in Manuali, cap. 12. nu. 43. quicquid Sotum reprehendere conatur, in eius tamen opinionem licet ſub quadam diſtinctione inclinat, quamuis etiam poſtea eam oppugnare contendat. Couar. in cap. Quamuis pactum. par. 1 §. 3. nu. 12. de pactis. lib. 6. hanc opinionem Soti tutiorem eſſe dicit, quamuis alteram, quam paulo poſt afferemus, probabilem eſſe putat. & Ioannes Azorius par. 1. inſtitu. Moral. li. 11. c. 19. dub. 13. qui tamen nullam pro ſe rationem adducunt.

72 Secunda eſt aſſerentium, Epiſcopum etiam poſt adimpletam conditionem poſſe diſpenſare, & quemlibet alium confeſſorem virtute Cruciatæ, aut Iubilæi in eo diſpenſare, aut illud commutare poſſe. Sic Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. capit. 14 §. 6. vbi ait eſſe opinionem Doctorum huius temporis. Petrus de Arragon. 2. 2. quęſt. 88. art. 12. affirmans eſſe communem opinionem. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcient. cap. 44 vbi notat eſſe ſententiam Doctorum huius ætatis, & ait Canum huius fuiſſe ſententiæ. Palacius ſuper ſummam Caietani in verbo. votum, verſic. 6. Author Candelabri in additionibus. tractat. 24. de voto, num. 50. vbi docet multos Doctores Salmanticenſes de hac re interrogatos, ita ſenſiſſe, & eſſe tutam opinionem in praxi, & nu. 57. refert duos Prælatos Hiſpaniæ, videlicet, D. Hieronym. Manriquez Epiſcopum Salmanticenſem, & D. Alphonſum Velazquez Archiepiſcopum Compoſtellanum, viros doctiſſimos, & Religioſiſſimos in huiuſmodi votis pęnalibus etiam adimpleta conditione ſæpe diſpenſaſſe. Antonius de Corduba in Summa quæſtion. 152. in hanc potius inclinat ſententiam. Gregorius de Valentia tomo tertio diſput. ſexta, quæſtione ſexta, puncto ſeptimo, Ludouicus de Beia in parte prima, Reſponſio. caſuum conſcientiæ. caſu vigeſimooctauo, Toletus in Summa. libro

quarto,

Digitized by Google

quarto.capitulo, decimooctauo, in fine. Emanuel Sà in
Aphoriſmis.verbo votum, capitulo ſecundo, Coſmus Phi
liarchus de officio ſacerd.parte ſecunda, lib. 3. capitulo vi-
geſimoſecundo, in fine, vbi potius in hanc ſententiam
inclinat, quamuis liberum cuique relinquit, vt quam ma-
luerit ſententiam eligat. & Ioſeph Angles in quæſtione,
de voto.articulo octauo difficult.decima, vbi ait, quod li-
cet Soti ſententia ſit tutior, poterit tamen confeſſor ſequi
hanc Medinæ ſententiam, quamuis ipſemet Soti opinio-
nem tueatur, tunc enim non faciet contra conſcientiam,
cum hæc ſecunda opinio etiam teſte Soto vbi ſupra pro-
babilis ſit, quamuis agat contra ſuam propriam opinio-
nem.

Et hæc opinio mihi placet magis. Ratio eſt, quia Papa
reſeruat ſibi illa vota, quando ſunt abſolute facta & vo-
luntaria, & habent propriam rationem religionis, peregri
73 nationis Hieroſolimitanæ, &c. & quando procedunt ex
amore, & deuotione religionis, & terræ ſanctæ. At vero in
his caſibus vere non ſunt vota religionis, aut peregrina-
tionis in terram ſanctam, ſed non ludendi, aut non pec-
candi nec ex amore peregrinationis, aut deuotione reli-
gionis procedunt, quin potius imponuntur tanquam odia
& pœnæ, vt ſic deterreatur a ludo, & peccato committen
do. Cum igitur impoſitio illius pęnæ ſit odioſa, & pœna-
lis, vt conſtat, non niſi ſtricte interpretanda eſt, & ad pro-
prios, & formales terminos conſtringenda.

74 Et ideo ea ſola vota ſummo Pontifici proprie reſeruari
cenſentur, quæ proprie, & ſimpliciter ſunt Religionis vo-
litæ, caſtitatis deſideratæ, peregrinationis intentæ, cuius
generis non ſunt, quando religio, caſtitas, aut peregrina-
75 tio huiuſmodi in pœnam, & etiam odioſa, ac non volita
a vouente promittuntur. Et hanc eſſe vouentium men-
tem & voluntatem, a qua votum obligandi vim habet, ip-
ſa experientia teſtatur. Nullus enim eſt, qui ſic vouendo
intendat religionem, aut peregrinationem Hieroſolimita
nam vouere, ſed ſolum non ludere, aut non committere
tale peccatum. Ideoque in eo Epiſcopus, & quilibet con-
76 feſſarius virtute Cruciatæ, aut Iubilæi diſpenſare, illudq.
commutare poteſt, etiam poſt impletam conditionem, vt
ex dictis conſtat.

Quæ omnia intelligenda ſunt, quando hæc adduntur
in pœnam, ita vt dicantur uota pœnalia; Si enim non ſint
pœnalia, ſed pure conditionalia, ut quando quis uouet eſ
ſe Religioſum, uel ire in Hieruſalem, ſi Deus illum ab hac
infirmitate liberet, ſi pater eius ante eum obierit, ſi factus
fuerit diues, &c. tunc quidem licet Sotus lib. 7. de iuſtitia.
quæſtione ſecunda, articulo primo, ad quartum, uelit &
ante, & poſt adimpletam conditionem a ſolo Papa diſpen
ſari, aut commutari poſſe, eſt tamen probabile poſſe in eo
Epiſcopum diſpenſare antequam conditio adimpleatur,
cum antea uim obligandi non habeat, ut inſinuat Petrus
de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. artic. 12. poſt adimpletam uero
conditionem ſolus Papa diſpenſat, cum tunc tanquam
uotum abſolutum cenſendum ſit, & ideo illi ſerua-
tum.

78 Vnde ut recte Petrus de Arrag. ubi ſup. poſt Antonium
de Corduba in ſumma. quæſt. 152. notat, in his uotis ma-
xime habenda eſt ratio de intentione uouentis, an ſcilicet,
ea fecerit ex affectu, & deuotione ad continentiam, reli-
gionem, aut peregrinationem terræ ſanctæ, ſi luſerit, uel
peccatum illud commiſerit; an uero in pœnam, ut diſcer-
natur, an ſint pœnalia, in quibus Epiſcopus etiam poſt in-
curſum peccatum; an uero conditionalia, in quibus ſolus
Papa maxime poſt impletam conditionem diſpenſare
poterit.

79 DVODECIMVM Dubium eſt, An ſicut Epiſcopus
circa ſubditorum ſuorum uota diſpenſare poteſt, ſic etiã
reſpectu eorundem poſſit Archiepiſcopus, Epiſcopi illius
Metropolitanus? Reſpondeo, Quod licet Archiepiſcopus
in uoto Epiſcopi ſui ſuffraganei diſpenſare poſſit, eo quod
illi immediate ſubiectus eſt; in uotis tamen ſubditorum
ſuffraganei ſui diſpenſare non poteſt, ſicut nec abſoluere.
Sic Paluda. in 4. d. 38. q. 4. art. 4. concl. 8. S. Anton. p. 2. titu.
11. c. 2. & penul. Syluest. uerbo uotum. 4. quæſt. 3. uerſicul.
Quartum. Sotus lib. 7. de iuſtit. quæſt. 4. artic. 3. Petrus de
Arragon. 2. 2. quæſt. 88. artic. 12. Ioſeph. Angles in floribus
4. ſenten. in quæſt. de uoto. artic. 8. difficul. 9. concluſ. 7. &
8. & Emanuel Sà in Aphoriſmis. in uerb. uotum, cap. 2. Ra
80 tio eſt, Quia licet in foro contentioſo ſit iudex appella-
tionis reſpectu ſubditorum ſuffraganei ſui, quia tamen cu
ra animarum ordinaria ſubditorum ſuffraganei ſui illi
nõ incumbit, nec iuriſdictionem ſpiritualem ordinariam
reſpectu illorum habet, ideo licet uiſitando illos abſolue-
re poſſit a uoti fractione, non tamen uota eorum commu-
tare, aut in eis diſpenſare poteſt.

81 Aliud namque eſt abſoluere a peccato propter uoti fra
ctionem, aliud uero poſſe in uoto diſpenſare. Etenim, ut re
cte notat Toletus lib. 4. ſummæ. cap. 18. in fine, Qui uouet
continentiam perpetuam ſi fornicetur, a proprio confeſſo
re abſolui poteſt a peccato illo contra uotum commiſſo;
Ceterum a uoto, quod adhuc manet, ſolus Papa, ut dixi-
mus, abſoluere poteſt.

82 DECIMVMTERTIVM Dubium eſt, An alij Præla-
lati inferiores Epiſcopis, poſſint uota ſubditorum ſuorum
commutare, & in eis diſpenſare? Reſpondeo poſſe, ſi ha-
beant ad id priuilegium aut talem facultatem legitime
præſcripſerint, aut iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem ha-
beant in aliquos. Sic Richard. in 4 diſt. 38. arti. 9. quæſt. 2.
& Paludan. in 4. diſt. 38. quæſt. 4. art. 4. S. Anton p. 2. titu.
11. cap. 2. §. penul. Syluest. uerb. uotum. 4. q. 3. uerſic. Quar-
tum. Angel uerb. uotum. 4. quæſt. 6. Tabiena uerb. Diſpen-
ſatio §. Nono. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 88. articu. 12.
Gregorius de Valentia tomo 3. diſpu. 6. quæſt. 6. puncto. 7.
Nauar. in Manua. cap. 12. numero 75. uerſic. Tertio. Sum-
ma Corona par. 3. tracta. de uoto. numero 15. Ludouicus
Lopez par. 1. inſtruct. conſcientię cap. 49. Coſmus Philiar
chus de officio ſacerd. par. 2. lib 3. cap. 22. Ioannes Benedi-
ctus in ſumma de peccatis. lib. 1. ca. 9. in fine. Emanuel Sà,
in Aphoriſmis. in uerb. uotum. cap. 2. & Ioannes Azorius
par. 1. inſtitut. Moral. cap. 18. dub. 4. Vnde Abbates exem-
83 pti, & Commendatarij S. Ioannis dantes Reuerendas ad
ordines, ac alij iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem haben-
tes, in ſuorum ſubditorum uotis tanquam Epiſcopi diſpen
ſare poſſunt, ex Sylueſtro, Petro de Arragona, & Nauarro
ubi ſupra, & faciunt quæ tradit Gloſſa Clemen. 1. in uerb.
proprij. de rebus eccleſ. non alien. & eadem ſignificant In-
no. in c. ſtatuimus. de Maior. & obed. & Panor. in c. ſignifi
caſti. de foro compet.

Addo tamen cum Petro de Arragona loco proximè ci
tato, hoc quod diximus, de habentibus auctoritatem qua
ſi Epiſcopalem, & de poteſtate eorum circa diſpenſatio-
nem in uotis, non eſſe extendendum ad alia, quę ex iure
ſpeciali conceduntur Epiſcopis in Concilio Tridentino
Seſſ. 24. de reformat. cap. 6. niſi etiam ſint Abbates quaſi
Epiſcopi, & diœceſim propriam, & proprium territorium
habeant, qualis eſt Abbas Caſinenſis, qui ſacri Monaſterij
Abbas eſt, & Epiſcopalem auctoritatem, & diœceſim,
& Territorium proprium habet, qui eadem poteſt cir-
ca ſuos ſubditos, quę reliqui Epiſcopi circa ſuos poſ-
ſunt.

84 Capitulum etiam ſede uacante diſpenſare poteſt, non
ſolum in uotis, ſed etiam in irregularitatibus ex delicto
occulto prouenientibus, Quia capitulum ſuccedit in iuriſ-
dictione Epiſcopi. Sic Sylueſter uerb. capitulum. q. 2. &
cita Federicum. conſil. 29. & Panor. in cap. cum olim. de
Maior. & obed. Tabiena, uerb. eodem. uerſic. Primo. Ang.
uerb. Capitulum. quęſt. 1. Petrus de Arragona 2. 2. quęſt.
88. artic. 12. concl. 5. Emanuel Sà, in Aphoriſmis in uerb.
Capitulum, & nos latius tomo 1. Theſauri caſuum con-
ſcientię. libro primo capitulo ſexto, nume decimoquarto,
expoſuimus.

85 Alij uero a prędictis omiſſis Prędatis Religioſorum, de
quibus infra dicemus, in uotis diſpenſare non poſſunt, ut
uerbi gratia ſimplex ſacerdos, quicquid contradicat ſine
ratione, aut authoritate Gabriel in quarta diſtinctione 38.
quęſtione prima articulo quinto litera E e. coroll. 2. Nec
parochus, aut Curatus in ſuorum ſubditorum uotis di-
ſpenſare ualet, cum facultas diſpenſandi ad iuriſdictio-
nem ſpiritualem ſpectet, ut diximus, qua prædicti
carent. Nec Pœnitentiarij quorumcunque niſi

Digitized by Google

quatenus eis ſpecialiter committitur. Quamuis enim
prædicti in foro conſcientiæ iuriſdictionem habeant, non
tamen in foro exteriori, quæ tamen requiritur, vt quis ex
86 poteſtate ordinaria, & extra pœnitentiæ ſacramentum,
diſpenſare poſſit; Vnde quamuis ſic vouentem ſimplex
ſacerdos in articulo mortis conſtitutum a peccatis abſolue
re poterit & parochus ſemper & omni tempore, non ta-
men à voto liberare eum poſſunt. Neque etiam Archidia-
coni poteſtatem diſpenſandi in votis habent iure ſuo,
niſi forte ex aliqua legitima præſcriptione, & tunc ſo-
lum quantum competit illis ex conſuetudine legitimè præ
ſcripta. Vnde Archidiaconus, qui conſueuit diſpenſare in
bannis, non propter hoc poteſt in votis, & qui in votis pe-
regrinationum non propter hoc in votis abſtinentiarum,
& ſic de aliis. Sic Palud. in 4. diſt. 38 q. 4. art. concluſ. 6. &
concluſ. 9. S. Anton. p. 2. tit. 11. cap. 5. §. penul. Angel. verb.
votum. 4. q. 6. & Syluest. verb. votum. 4. q. 4. verſ. ſeptimũ,
& verſ. decimum Sotus lib. 7. de iuſt. & iure q. 4. art. 3. & Nauar. in
Man. c. 12. num. 72. verſ. 10. Summa Corona p. 3. tractatu,
de voto. num. 15.

87 DECIMVM QVARTVM Dubium eſt. Quid dicen-
dum ſit de poteſtate prælatorum, ſeu ſuperiorum Religio-
nis circa diſpenſationem in votis ſuorum Religioſorum?
Paludanus in 4. diſt. n. 38 quæſt. 4. art. 4. conclu. 7. & S. An
ton. p. 2. tit. 11. c. 2. §. penul. docent, penes Abbates & ſupe-
riores non eſſe poteſtatem diſpenſandi in votis ſuorum
88 ſubditorum, ſed ſolum irritandi. Quia ſi facta ſint ante
ingreſſum Religionis per profeſſionem liberantur, ſi poſt
profeſſionem, non ſunt firma, niſi ex conſenſu ſuperiorũ,
vnde poſſunt irritare vota ſuorum, non autem in illis di-
ſpenſare.

Communis tamen & vera opinio eſt dicentium, Præla-
tos Religionum exemptos ab ordinario (quales modo
ſunt omnes fere ex ſummorum Pontificum priuilegio) non ſolũ
ſuorum ſubditorum vota irritare, ſed etiam in eis diſpen-
ſare poſſe. Sic Richard in 4. d. 38 art 9 q 2 Gabriel ibid.
quæſt. 1. art. 5 litera. h. e corollario 2. Angel verbo. votum.
4. q. 6. Syluest. verb. votum. 4 quæſt. 1. verſ. Nonum. Tabie
na. verb diſpenſatio. verſ decimo, Caiet. 2. 2. q. 3. Naua. in
Manuali. cap. 12. num. 75. verſic. Tertio. Summa Corona
par. 1. tract. de voto. num. 25. Petrus de Arragona 2. 2. qu.
88. art. 8. dub. 1 concluſ 4. & 5. & art. 12. concl 6. Greg. de
Valentia tom 3. diſput. 6. q. 6. pun 7. Ludou. Lopez p 1. in-
ſtru conſcientiæ cap. 49 Coſmus Philiarcus de officio ſa-
cerd par 2. lib. 3. cap. 22. Ioſeph Angles tractat. de voto. ar
8. diffic. 1. 9 concluſ. 6. Ioannes Benedictus in ſumma de
peccatis, lib. 1 c. 9. in fine. Toletus lib. 4. inſtruct. ſacerd. cap.
18. in fine. Emanuel Sà in Aphoriſmis. in verb. votum c. 2.
& Ioan. Azorius p. 1. inſtit. Moral. lib. 11. c. 18. dub. 4 Im-
mo vt notat Sotus vbi ſupra, hoc quod diximus, verũ eſt,
non ſolum quoad Generales, & Prouinciales, ſed etiam
quoad prælatos Conuentuales, cum ij ſint antiſtites ordi-
narij ſuorum ſubditorum. Et idem dicendum eſt quoad
eos, qui ex iure, vel ex prælatorum auctoritate eorum vice
funguntur, cuiuſmodi ſunt vice præpoſiti, vice rectores, vi
ceprouinciales, & alij huiuſmodi in ijs, quæ ſpiritualia sũt,
aliorum locum tenentes, vt recte Ioannes Azorius anno-
tauit. Quod vero Palud. & Anton. dicunt poſſe irritare
omnia eorum vota, & ideo non opus eſſe diſpenſatione,
falſum eſt: nam ſi Monachus profeſſus votum migrandi
90 ad arctiorem religionem fecerit, eius prælatus non poteſt
irritare votum illud pro libito & arbitrio ſuo, cum careat
dominio ſuper hunc actum; poteſt tamen ex cauſa legiti-
ma, & non aliter in tali voto diſpenſare, tum quia irritare
eſt voluntatem alterius coercere, diſpenſare vero non, niſi
ſpontaneè petitioni ſubditi annuere, tum quia habet iu-
riſdictionem ſpiritualem in Monachum, atque adeo tem-
pore quo votum illud emiſit, ita erat ſub prælati poteſta-
te, vt tenebatur ſequi eius voluntatem, vnde grauamẽ eius
per diſpenſationem tollere poterit. Sic Caiet. 2. 2. quæſt.
88 art 8. Sotus lib 7 de iuſtitia. quæſt. 3. artic. 1. & quæſt 4.
art. 1. Nauar. lib. 3. tit. de voto. conſil. 40. in antiquis. alias
conſil. 40. in Nouis. Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. artic. 8.
dub. 1. concl. 5. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. par.
2. libr. 3. cap. 18. Ioſeph Angles in Floribus 4. ſentent. qu.
de voto artic. 8 difficult. 9. concluſ. 6. Emanuel Rodriquez
part. 2. ſummæ cap. 89 concluſ 3 Emmanuel Sà in Apho-
riſm. verb. votum, capit 2 & Syluest. verb. votum. 4. qu.
3. verſic. Sextum. Immo ipſemet Paludanus in 4. diſt. 38.
quæſt. 4 artic. 4. concluſ 5 in fine. & San. Antoninus
par. 2. titul. 11. cap. 2. §. penult. fatentur Prælatum ſeu Ab-
91 batem irritare non poſſe tale votum, poſſe tamen in eo
diſpenſare. Non enim prohibere poteſt prælatus ſubdi-
tum tranſire volentem ad frugem meliorem ſi tamẽ vult
ſub eius obedientia manere, poteſt cum eo diſpenſare.
Vnde male docet Gregorius de Valentia tom. 3. diſputa-
tio. 6. quæſtio. 6. pũcto 7 parum pertinere ad praxim quod
prælati Religionum exempti diſpenſare poſſint, cum (in-
quit) prælati Religionum habeant poteſtatem *Irritandi*
vota ſubditorum, quod eſt & certius, & facilius factu,
quia vt iam diximus, in voto tranſeundi ad arctiorem reli
gionem ſolum diſpenſare poſſunt non autem illud irrita-
re valent.

92 DECIMVM QVINTVM DVBIVM eſt, An ſu-
perior vota Nouitij commutare, ſeu in eis diſpenſare
poſſit?

Reſpondeo, quod licet vota Nouitiorum irritare non
poſſit, vt diximus capit præcedenti. dubit. 6. nec in eis
diſpenſare eo modo quo in votis profeſſorum poteſt; Ni-
hilominus tamen eo modo vota illorum abſoluere &
relaxare valet, quo poteſt vota laicorum, qui nouitij,
aut Religioſi non ſunt, nimirum ex ijs priuilegiorum, qui-
93 bus vota laicorum relaxare poſſunt, vt paulo poſt dice-
mus & expreſſe docet Ioannes Azorius p. 1. inſtit. Moral.
lib 11. cap. 19. dub. 11.

94 DECIMVM SEXTVM DVBIVM eſt, An quę de Ab
batibus & Prælatis dicta ſunt, locum etiam habeant in
Abbatiſſis, & Monialibus?

Reſpondeo, Non habere. Ratio eſt, quia diſpenſandi
facultas ad iuriſdictionem ſpiritualem pertinet, vt *ſæpe* di
ctum eſt, cuius fœmina incapax eſt, vt late tradunt Sotus
in 4. diſtinct. 20. quæſt. 1. artic. 4 & Mart. Ledeſmius 2. 4.
quæſt. 20. art 4. pag. 309 & 310. Secus autem dicendum
eſt de Prælato non ſacerdote, non enim vlla eſt ratio cur.
Prælatus non ſacerdos hanc facultatem habere non poſ-
ſit, quicquid Paludanus in 4. diſtinct. 38 qu 4. art. 4. concl.
9. & S. Antoninus p. 2. tit. 11. c. 2 §. penult. ſine ratione de
hac re debitent.

95 DECIMVM SEPTIMVM DVBIVM eſt,
Quam nam facultatem habeant Prælati Regulares,
& confeſſarij Regulares circa votorum diſpenſatio-
nem.

Reſpondeo omnes confeſſores ordinum Mendican-
tium, & conſequenter aliorum qui fruuntur priui-
legijs ordinum Mendicantium vt inter alios ſunt Con-
feſſarij Regularis congregationis Caſinenſis Ordinis San
cti Benedicti, vt patet ex Bulla Pij V quæ incipit, *Ex ſu-
perna diſpoſitione*, edita anno Domini 1567. decimoſepti-
mo kal. Septembris, Pontificatus eiuſdem anno ſecun-
do, poſſunt ex priuilegio ſummorum Pontificum diſpen-
ſare in ijs omnibus votis, in quibus poſſunt Epiſcopi, exce-
pto voto de peregrinatione vltra duas dietas.

96 Sic Innocentius Papa VIII. in quadam Bulla quoad
Fratres Confeſſores ordinum Minorum, vt habetur in
Compendio priuilegiorum in verbo Abſolutio quoad
ſeculares. 2. §. 12. Nauarr. in Manuali capit. 12. numero
79. verſicul. vndecimo. Petro de Arragona 2. 2. qu. ſtion.
88. artic. 12. Ludouico Lopez part. 1. inſtruct. conſcient.
capit. 50. Ioanne Benedicto in ſumma de peccatis. libr.
1. capit. 9. in fine. & Gregorio de Valentia, tomo ter-
tio, diſputat. ſexta quæſtione ſexta, puncto ſeptimo. Hinc
fit vt confeſſores præfati in omnibus votis, exceptis quin-
que, quæ diximus eſſe Papæ reſeruata, diſpenſare poſ-
ſint.

97 Sic etiam Eugenius Papa IV. conceſſit ſuperioribus, &
Confeſſarijs deputans Monaſterij S. Benedicti, oppidi val
lis oleti, vt in votis quorumcunque fidelium vtriuſque ſe-
xus, etiam Epiſcopo reſeruatis, diſpenſare valeant, & ea
commutare in alia pietatis opera, toties, quoties expedire
videbitur. Quam conceſſionem Pius Papa II. ad reliqua

Mona-

Monaſteria S.Benedicti, quæ prædicto Monaſterio vallis
oleti annexa,vel ſubiecta fuerint,extendit, vt habetur in
Compendio Priuil Relig. verbo. Abſoltio quoad ſecula-
res.2.numero 16.& nu.17. & Compend priuileg. Socie-
tatis Ieſu.verb.Diſpenſatio.§.10.vt refert Io.Azorius p.1.
Inſtit.Moral.lib.11.c.19.dub.20.in fine.

98 Iulius item Papa II.anno Domini 1503.pro congrega-
tione Sancti Benedicti Hiſpaniæ de Monteferrato conceſ
ſit, vt ſicut antea virtute cuiuſdam facultatis Martini V.
conceſſæ Monaſterio B. Mariæ de Monteferrato abſolue-
re, & diſpenſare poſſet cum ſecularibus in caſibus,&
votis Epiſcopis reſeruatis.ita etiam poſſent confeſſarij eiuſ
dem inter coniugatos,quorum alter eorum,cum alterius
conſanguinea adulterium perpetrauit,diſpenſare in foro
conſcentiæ ad petendum debitum.

Vt refertur in Compend.Priuileg.in annot.Capuccini.
Idipſum ad eundem effectum poſſunt facere confeſſores
ordinum Minorum in foro conſcientiæ,cum his,qui poſt
votum ſimplex caſtitatis, matrimonium contraxe-
rint, prout eis conceſſit Pius Papa Quinto, vt refertur in
eodem compendio, in annotat. Capuccini. & idem
refertur in Compend. Priuileg. Societatis Ieſu, vt infra
dicemus.

99 Eugenius etiam Papa IIII. in quodam Priuilegio inci.
Et ſi quaslibet perſonas.conceſſo Monachis ordinis S Be-
nedicti Congregationis Caſinenſis,alias San.Iuſtinę de
Padua.Anno 1436.pridie kalen.Iulij,conceſſit,vt Prælati
præfatæ Congregationis diſpenſare poſſint cum omnibus
& ſingulis præſentibus, & futuris intrare volentibus in
eandem Congregationem in omnibus, & ſingulis votis
peregrinationis etiam vltramarinæ, & Apoſtolorum Pe-
tri.& Pauli,& S.Iacobi.& quibuſius alijs votis, etiamſi ta
lia ſint, propter quæ Sedes Apoſtolica merito ſit conſulen
da,& ea in alia pietatis opera commutare, voto Religio-
nis duntaxat excepto,quandiu ſub obedientia dictæ Con
gregationis vixerint.

100 Idem etiam Eugenius Papa in eodem Priuilegio con-
ceſſit, vt Prælati dictæ Congregationis abſoluere poſſint
intrantes in eandem congregationem a voto cuiuſcun-
que Religionis etiam arctioris,dummodo in ea religione,
ſeu ordine arctiori de quo vouiſſent,profeſſionem non e-
miſerint ſin autem a dicta Congregatione ante profeſſio-
nem emiſſam recedant. talis præcedens abſolutio, & di-
ſpenſatio nullius erit roboris, vel momenti.

101 Idem denique Eugenius in eodem Priuilegio conce-
dit,quod Monachi a ſuperioribus ad confeſſionẽs ſecula-
rium audiendas deputati, vota omnia permutare, ac in
omnibus,ac ſingulis caſibus etiam ordinarijs per Synoda
les, aut Prouinciales conſtitutiones reſeruatis, cum ſibi
confeſſis diſpenſare poſſunt,præter eas cenſuras, vota, &
caſus, de quibus merito ſedes Apoſtolica conſulenda
eſſet.

Quæ omnia in prædicto Priuilegio habentur, & eſt pri
uilegium 11.eiuſdem Eugenij III. in ordine prædictæ
Congregationi conceſſum. & refertur in Compendio pri
uileg.Religio.in verb.Diſpenſatio.§.27.§.28.& §.29.& in
anno.Capuccin.in verb. votum.

102 Paulus etiam Papa II.anno 1468.18.Nouembris,eidẽ
Congregationi Caſinenſi conceſſit, vt habentes votum
Religionis,aſſumentes habitum, ſeu ſtatum Commiſſo-
rum, ſeu oblatorum, & in congregatione perſeuerantes,
votum impleant, ſecus autem ſi non permanſerint, tunc
enim remanere voluit obligatos,& vota in alia Religione
adimplere.

103 Paulus vero III. conceſſit confeſſarius ſocietatis Ieſu,
vt commutare poſſint omnia vota exceptis vltramarino,
& peregrinationis ad limina Apoſtolorum Petri, & Pauli
in vrbe,& ad S. Iacobum Compoſtellarum, caſtitatis, &
religionis. Quam facultatem cum eadem exceptione ex-
tendit poſtea Gregorius Papa XIII.ad vota etiam iurata,
dummodo commutatio non fiat præiudicium tertij. Vt
refertur a Capuccino in anno.ad Priuilegia Reli.in verb.
votum.& a Io.Azorio p.1.inſtit. Mora.lib.11.c.19. dub.20.
vbi etiam ſimilia refert de intrare volentib. in ſocietatem
Ieſu, quæ nos paulo ſupra de intrare cupientibus in Con-
gregationem Caſinenſem retulimus. Vbi etiam refert poſ
ſe Confeſſarios dictæ ſocietatis ex commiſſione Prouin-
cialis diſpenſare ad petendum debitum in his, qui poſt
votum ſimplex caſtitatis matrimonium contraxerint ad-
monito pœnitente,vt ſi ſuperſtes vixerit.votum ſeruet.Id
quod antea Pius V. conceſſit Confeſſarius ordinum Mi-
norum, & refertur in Compendio Priuilegiorum eiuſdẽ
ſocietatis in verbo Diſpenſatio.§.9. Et licet Ioannes Azo-
104 rius vbi ſupra putet hanc facultatem extendi ſolum ad
eos, qui poſt votum ſimplex caſtitatis matrimonium
contraxerunt.& conſummarunt, ea perſuaſus ratione,
quod vouens caſtitatem,& poſt matrimonium contrahẽs
ante conſummationem teneatur ingredi Religionem, vt
ſic ſaltem votum adimpleat, cum adhuc illud ante con-
ſummationem adimplere poſſit,& proinde dicta facultas
diſpenſandi ad tales non extenditur;alij tamen & mea sẽ
tentia melioribus ducti rationibus extendi etiam putant
ad eos, qui ſolùm matrimonium ratum contraxerunt, &
nondum conſummarunt. Quia fauores amplianti ſunt,
& priuilegia Principum pleniſſimè interpretanda ſunt,
iuxta Reg.Odia.vbi dicitur, *Odia reſtringi, fauores aut
conuenit ampliari*, de regulis iuris.in 6.& leg Beneficium.
ff de conſtitutio.Princip. Deinde verba abſolute prolata,
ſimpliciter, & ſine limitatione intelligenda ſunt vnde
105 cum abſolute conceditur diſpenſandi poteſtas cum eo
qui poſt uotum ſimplex caſtitatis matrimonium contra-
xit, accipi debet abſolute,& ſimpliciter,vt dictum eſt. Et
quia vt diximus.cap 16.dub.2.non tenetur poſt matrimo
nium ſic contractum Religionem ingredi, ſed ſatis eſt vt
votum meliori modo quo poſſit, adimpleat, ſcilicet, non
petendo debitum; Et ſicut epiſcopus in tali caſu diſpen-
ſare poteſt,vt dictum eſt ſupra dub.5.verſic. Tertium. ſi
non poſſit induci vouens ad intrandam religionem, ita
etiam & confeſſarius Regularis in eodem caſu diſpenſare
poteſt,vt debitum petere poſſit,admonito vouente vt poſt
mortem conſortis. vt votum ſeruet. Ex quibus conſtat
quidnam poſſint prælati Regularium quoad religioſos ſi-
bi ſubditos,& alij confeſſores regulares circa diſpenſatio-
nem votorum,quæ a ſecularibus emittuntur. Solum ad-
uertendum reſtat, quod huiuſmodi confeſſores regulares
qui virtute ſuorum priuilegiorum,& alij qui virtute iubi-
læi,aut Bullæ alicuius in votis diſpenſare poſſunt,vel com
mutare, non poſſint hoc agere, niſi in ſacramento pœni-
tentiæ. Sed neque poteſtatem hanc alijs delegare hoc eſt,
per alium abſoluere diſpenſare,aut commutare, cum eis
ſolum miniſterium nudum diſpenſandi aut commutan-
di commiſſum ſit, ex Syluest. verbo delegatus. quæſt.8.
verſic.Primum.in fine,& Ioanne Azorio par.1.inſtit. Mo-
106 ral.lib.11.cap.19.dub.22. Alij uero qui non virtute ali-
cuius Bullæ, uel iubilæi, ſed per uiam authoritatis ordina
riæ diſpenſant, ut Papa, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Genera-
les; Prouinciales, Abbates, Priores, uel Guardiani, ſeu Re-
ctores pro ſuorum ſubditorum uotis, ex cauſa rationabili
etiam in foro exteriori diſpenſare, alijſque hanc facultatẽ
diſpenſandi, delegare poſſunt.

107 DECIMVMOCTAVVM DVBIVM eſt,an qui in
alienis uotis diſpenſare poſſunt, in ſuis etiam proprijs di-
ſpenſare ualeant.

Reſpondeo cum Palud in 4.d.38.q.4.ar.4.concl.4.Pan.
in c.Magnæ.n.2.de uoto,& uoti redempt.Angel. in uerb.
uotum.4.q 7.& Syl.in uerb.uotum.4.q.1.uerſicu. undeci-
mum.Non poſſe quemquam ſecum diſpẽſare,cum nemo
iudex eſſe poſſit in ſua propria cauſa, nec ſuperior ſibijpſi,
108 unde nec Papa ſecum, nec epiſcopus ſecum diſpenſare
ualet.Confeſſor tamen electus ab epiſcopo cum eo diſpẽ-
ſare poteſt in ijs uotis, in quibus epiſcopus cum ſuo infe-
riore diſpenſare ualet,ex Paludano ubi ſupra.In quo caſu
confeſſarius non accipit iuriſdictionem ab Epiſcopo, qui
cum illam non habuerit,neque illam ei communicare po
terit,ſed illam accipit communicatam ei a ſuperiori, me-
diante tamen Epiſcopi electione talis perſonæ, ut ſecum
diſpenſet.Similiter confeſſarius a Papa electus poteſt cum
109 ipſo in uotis diſpenſare,non poteſtate a Papa ipſo acce-

pta,ſed a Deo, mediante tamen Pontificis electione, ſeu
eo ipſo quod ei ſubijcit,prout etiam in abſolutione a pec-
catis contingit. Quia in caſu Pontifex non tribuit ſacerdo
110 ti auctoritatem abſoluendi ſupra ſeipſum,quia auctori-
tas iudicandi ex parte ſacerdotis eſt a Chriſto, vnde Pon-
tifex eligendo ſibi ſacerdotem non conſtituit illum indi-
cem ſupra ſeipſum, ſed ſeipſum conſtituit materiam pote
ſtatis ſacerdotis quam ſacerdos a Chriſto in ordinatione
accepit,quam auctoritatem ſupra Papam exercere poteſt,
eo ipſo quod Papa ſeipſum materiam eius poteſtati ſu-
biectam eſſe velit, & conſtituat.

Addit autem Paludanus, inferiores epiſcopis ſecum
modo diſpenſare non poſſe, niſi ius ſibi concedat, ſicut
conſtitutiones Religioſorum dant Prælatis, vt ipſi etiam
prædictis diſpenſationibus,ſicut, & ceteri fratres, vti poſ-
ſint.

111 DECIMVMNONVM DVBIVM eſt,quænam for
ma in diſpenſatione obſeruanda ſit?

Reſpondeo cum Palud.in 4 diſt.38.quæſt.4. articul.4.
concluſ.2.S.Ant.par.2.titu.11.cap.2.§.pen.verſi. Nota ſe-
cundo.& Sylueſt.in verb.votum 4.quæſt.8.ver. Primum.
In diſpenſatione requiritur forma expreſſa,vel tacita, ſci-
licet, quod intendat quis diſpenſare. Vnde ſiue in votis,
ſiue in alijs factum ſuperioris non diſpenſat, niſi hoc ipſe
exprimat, vel ſaltem diſpenſare intendat.

112 Et quidem in Epiſcopo,& alio inferiore a Papa docēt
communiter Canoniſtæ,quod ita iuri ſubſunt, vt non ſuf
ficiat,quod intendant diſpenſare,niſi exprimant,argum.
cap.literas,de conceſſ præben.vbi Archiepiſcopus promo
uendo ſcienter illum,qui diſpenſatione indigebat, non
propter hoc diſpenſauit,& arg.cap.2.de Schiſmaticis:Vn
de nec Epiſcopus ſine verbo abſoluere poteſt ab excom-
municationis ſententia.quantumcunque intendat, vt di-
ximus tomo 1.Theſauri caſ.conſcient.lib.2.cap.11.nume.
31.Papa vero qui non ſubeſt iuri, certum eſt, quod faciēs
113 aliquid animo diſpenſandi licet non exprimat, eo ipſo
ſufficienter,diſpenſat,ſicut & ſimplici ſalutatione aut par
ticipatione cum excommunicato abſoluit ab excommu-
nicatione ſi hoc ex certa ſcientia faciat,& per hoc abſolue
re intendit,vt ibidem oſtendimus numer.29.& lib.7. cap.
14.numero 13.quia vero non ſolum verbo, ſed etiam fa-
cto fieri poteſt diſpenſatio & intentio explicari,hinc Palu.
Ant. & Sylueſt.vbi ſupra, & Emanuel Sà in Aphoriſmis
in verb.votum.2.in fine docent,quod eo ipſo diſpenſant,
quod faciunt effectum,ſeu actum animo diſpenſandi,vel
ſciunt,& non contradicunt, quando facile, & libere con-
tradicere poſſent,quę opinio valde probabilis eſt,& defen
114 di licite poteſt procedere in foro interiori & conſcientię
vt in diſpenſatione de votis contingit, illa vero contraria
procedit in foro exteriori,in quo diſſimulatio locum non
habet,vt conſtat.

115 Illud vero in diſpenſatione votorum diligenter anno
tandum eſt ex Nauarro in Manuali.cap.12.n.79.ver.Duo
decimo,& Ludouico Lopez p.1 inſtru.conſc.c 50.& alijs
quod non eo ipſo quo quis ſumit Bullam, aut conceſſum
ſit iubilæum quo poteſtas commutandi, aut diſpenſandi
in votis conceditur,eo ipſo diſpenſati ſunt,vt latius ſequē
ti capite dicemus.

116 VIGESIMVM DVBIVM eſt, an qui in votis diſpen
ſare poteſt,eadem etiam commutare poterit? Nauar in
Manu.cap.12.num.79.verſic.Illud autem. Ludouicus Lo
pez par.1.inſtru.conſcientiæ. cap. 50. Gregorius de Val.
tom.3.diſp.6.q.6.punct.7.Ludouicus de Beia in 2 parte.
Reſponſ.caſu.conſcient caſu 9.& Capuccinus in anno ad
compend.priu.in verb votum.Notab 4.& Ioannes Azo-
rius.1.par.inſt.Moral.lib.11.cap.18. dub.7. quamuis du-
bius,dicunt non poſſe, niſi ſint tales qui habent poteſtatē
diſpenſandi iure communi, vel tanquam ordinariam, &
ex officio.vt Epiſcopi,& Abbates,& alij reſpectu ſuorum
ſubditorum Non vero qui authoritatem illam ex priuile-
gio ſpeciali,aut ex Iubilæo,tanquam delegati ex commiſ-
ſione eam habent. Quia priuilegium contra ius commu-
ne reſtringendum eſt,& ſatis eſt, quod aliquid contra ius
commune operetur. vnde in te:quo eſt reſtringendum.

Alij vero abſolute docent,quod quicunque diſpenſare po
teſt in voto,poteſt illud commutare.Sic Palud.in 4.d.38.
q.4.artic.3.concluſ.5.Syluest.verb.votum.4.q.3.verſic.ſe-
cundum.Tabiena verb diſpenſatio.§.Nono. Sotus lib.7.
de iuſtitia.q.4 artic.3.Petrus de Arragon.2.2.quæſt.88.ar.
12.Coſmus Philiarchus de officio ſacerd.p.2. lib.3 ca.22.
in fine.Toletus in ſumma lib.1.ca.18.in fine,a fortiori de-
bet hanc ſententiam tueri,dum concedit eius eſſe diſpēſa
re,cuius eſt commutare, & Emanuel Sà in Aphoriſmis
verb.votum.1.& Alphonſus Viuald. in additionibus ad
candelab aur.tract.14.q.1,& alij quos refert.

117 Quæ opinio mihi verior,& probabilior videtur, quia
vt ait S.Thom.2.2.q.88.art.10.minus eſt votum commu
tare,quam in voto diſpēſare,cum enim abſolute determi-
natur aliquod votum non eſſe ſeruandum,dicitur diſpen
ſatio voti.ſi autem per hoc quod ſeruandum erat,aliquid
aliud imponatur dicitur commutatio voti, cui autem cō-
ceditur,quod maius eſt,cōceditur etiam quod minus eſt.
Nec valet,quod Greg.de Valent.& Ludouicus Lopez re-
ſpondent,id verum eſſe in his,quæ ſunt eiuſdem rationis,
commutare autem,& diſpenſare ſunt diuerſæ rationis,&
ideo non ſunt neceſſario connexa,falſum namque eſt eſſe
diuerſæ rationis, quantum attinet; ad præſentem mate-
riam. Nam commutatio ſpecies quædam eſt diſpenſatio
nis,& quaſi pars illius,quando fit in minus,vel æquiualēs,
ſed commodius bonum. Et certè ſi in aliquo vera ſit illa
regula, qui poteſt quod maius eſt, poteſt quoque quod
118 minus eſt,verificari debet de illo minori,quod cōtine-
tur in illo maiori tanquam pars in toto,aut ſpecies in ge-
nere,vt in præſenti caſu contingit, quando fit commuta-
tio voti in minus,vel æquiualens, ſed commodius bonū;
poteſt enim diſpenſatio fieri vel in toto, vel in parte, &
remittendo, & commutando.

119 Non ſunt igitur diuerſæ,ſed eiuſdem rationis diſpen-
ſatio,& commutatio, & proinde qui poteſt diſpenſare in
voto remittendo illud in totum, illud commutare poteſt
mutando illud in aliam materiam.Deinde ſi verum ſit vt
concedit Lopez vbi ſup.poſt Nauar quem refert,quod is
cui conceſſa eſt facultas ad diſpēſandum in tertio gradu
conſanguinitatis, conceditur ei ſubinde tacitè poteſtas ad
diſpenſandum in eodem gradu affinitatis, licet diſpenſa-
tus in vno,non eo ipſo cenſeatur diſpenſatus in alio,quare
etiam non cenſetur data ei facultas ad votum commutan
dum,cui conceditur poteſtas ad diſpenſandum in voto.
cum magis inter ſe conueniant iſta,quam illa, vt conſtat.
Præterquam quod priuilegia Principum large interpretā-
da ſint,vt ſupra diximus, quando non ſunt in præiudiciū
tertij.ſicut eſſe non poteſt in caſu propoſito de eo qui di-
ſpenſare,& commutare poteſt, nullum enim fit præiudi-
cium ſi qui diſpenſare in voto poteſt, illud in aliud com-
mutet, vt conſtat. Quicquid igitur Nauarrus, & alij in
hac re ſenſerint,mihi ſemper magis placuit Soti, & aliorū
opinio,vt ſcilicet qui in voto diſpenſare poteſt,etiam illud
commutare poſſit, quippe quod ſpecies in genere, & pars
in toto continetur,& cui competit ratio generis, & totius,
eidem etiam ſpeciei,& partis ratio conuenire dicendum
eſt.Ceterum econtrario non cui conceditur facultas com-
mutandi votum,quod minus eſt,cenſetur ſtatim conceſſa
ei poteſtas ad diſpenſandum in voto,quod maius eſt,vt re
ctè Palud.in 4.diſt.38.q.4.artic.3.concl.6. Emanuel Sà in
Aphoriſmis in uerb.uotum.c.2.& Io.Azorius 1.p.inſtitu.
Moral.lib 11.cap.18.dub.5.annotarunt.quicquid Syluest.
Tabiena, & Toletus locis proxime allatis contradicant.
Qui enim in uoto diſpenſat, obligationem ex toto tollit,
ſed qui commutat,obligationem uoti non tollit, ſed in a-
liā materiam mutat,ꝙ longe minoris eſt facultatis,ut con-
ſtat. Vnde cum in Bullis,aut in iubilæis ſolū concedat fa-
cultas confeſſorib cōmutandi uota, non autem diſpenſan
di,ut notāt Ioſeph Angles in florib.4 ſent.in q.de uoto.ar.
8.dub.ult concl.2 & Io.Bened.in Summa de peccatis.lib.
1.c.9.in fine,& Lud.Lopez p.1.inſtruct.conſcientię.c.47.
& cap.48.qui aliunde uirtutem diſpenſandi in uotis non
habent, uirtute illarum uota ſolum commutare, non
autem diſpenſare poſſunt, id quod Parochi, curati,
& alij

&c alij confeſſores, qui ſolum virtute iubilæi, & indulgentiarum commutare poſſunt, diligenter animaduertere debent, ne alioquin in errores facile incidant.

321 VICESIMVMPRIMVM DVBIVM eſt quid dicẽdum ſit de voto facto Deo, & non homini, facto tamen de re, quæ cadit in vtilitatem alicuius tertij, vt ſi quis vouit ſe daturum calicem alicui monaſterio aut eccleſiæ, aut daturum ſe dotem alicui puellæ orphanæ, aut eleemoſinam alicui indigenti, an epiſcopus, aut alius eandem auctoritatem habens, in voto illudque in aliam operam piã, quę non in vtilitatem illius tertiæ perſonæ redundat, commutare poſſit? Reſpondeo quicquid aliqui negent, eo quod putent ex tali voto acquiri ius illi tertiæ perſonæ; Alij tamen rectius affirmant poſſe. Sic Ang. verb. votum. 3. quæſt. 26. Syluest verb uotum. 4. q. 7. ver. 4. Caiet. tom. 2. opuſc. tract. 11. Petr. de Arrag. 2. 2. q. 88. ar. 12. Nau. in Manuali, c. 12. nu 78. ver. Nono. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcien. ca. 49. in fi. Alph. Vital in additionibus ad candelabrum aureum. tract 14. nu 16. & 17. vbi alios refert. Ioan. Azorius par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 19. dub. 12. & alij. Ratio eſt, quia in hoc caſu promiſſio, ſeu votum tantum fit Deo, ſeu Sanctis & non tertiæ perſonæ, vnde tertiæ illi perſonæ nullum eſt ius acquiſitum. Deinde, quia vt ſequẽti c dub 1. corol. 1. dicemus qui ingreditur religionem. liberatur ab obligatione illius voti, at non liberaretur, ſi alteri eſſet ius acquiſitum, vt conſtat. Vnde ſi votum illud fiat in euidenter melius, vt ſit per ingreſſum religionis, cõmutari etiam poteſt propria auctoritate, & idem dicẽdum eſſet. ſi promiſerim centum eccleſiæ S. Petri, poſſum ea poſtea alteri operi magis pio, vel donando ea pauperibus fame morientibus, auctoritate propria commutare. Contraria vero opinio vera eſt, quando ius eſſet acquiſitum eccleſiæ, aut tertiæ perſonæ puta ſi promiſerim eccleſiæ centum aureos, & curatus eccleſiæ votum illud ſciens, mihi gratias egiſſet acceptando illud, tunc enim epiſcopus in damnum tertij diſpenſare aut illud commutare nõ poteſt. ſicque reſolutum fuiſſe in vniuerſitate Complutenſi a grauiſſimis Doctoribus ſe preſente, teſtatur Alphonſus Vitalis vbi ſupra, & faciunt, quæ tradit Couar. lib. 3. Var. reſol. cap. 16. num. 3.

De votorum commutatione, & cauſa ad diſpenſationem, & commutationem requiſita. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *Commutatio vocatur aliquãdo Redemptio, differunt autem ſicut Emptio, & permutatio.*
2 *Commutatio ſeu Redemptio quomodo differunt à diſpenſatione.*
3 *Ad commutationem regulariter neceſſaria eſt authoritas eccleſia.*
4 *An quis authoritate propria votum ſuum in melius commutare poſſit.*
5 *Quando Prælati authoritas non eſt neceſſaria.*
6 *Votum ieiunij non poteſt quis commutare in orationes, & in eleemoſinas, immo nec recte poteſt à Prælato & quare.*
7 *Argumenta Syluestri in contrarium allata ſoluuntur.*
8 *Ad voti commutationem in id quod eſt æquale bonum neceſſaria eſt ſuperioris auctoritas.*
9 *Et in id quod eſt minus bonum.*
10 *Dubius & incertus an fiat commutatio in melius non poteſt quis votum illud abſq. ſuperioris authoritate in aliud commutare.*
12 *Doctorum opiniones inter ſe diſſentientes conciliantur ab authore.*
13 *Si quis religionem ingrediatur ea fraude, vt debita non ſolueret, non ſolum non liberaretur a debitis ſed etiam peccaret morta. & poſt profeſſionem, omnem operam poſſibilem dare tenetur vt ſoluat.*
14 *Votum peregrinationis in Hieruſalem in nullam aliam rẽ etiam Religionis commutari poſſe ſine authoritate Papæ, falſo docuit Dominicus a Soto.*
15 *Quinam vota commutare poſſunt.*
16 *Ad quæ ſola ſe extendit facultas conceſſa ad commutanda vota vi Iubilæi, aut indulgentia Pontificia.*
17 *Oblitus peccati reſeruati a quo tempore Iubilæi non erat abſolutus, poſtea a quocunque confeſſario ab ordinario approbato poteſt abſolui.*
18 *Pœnitens qui petit commutationem votorum, de quibus non recordatur expreſſe, validam commutationem a confeſſario accipere poteſt, nec alia indiget etiam ſi poſtea diſtincte recordetur.*
19 *Quænam in commutatione facienda ſeu conſideranda. nu. 20 & 21.*
20 *Auctoritate Bullæ Cruciatæ vota commutari poſſe ſolum in vtilitatem cruciatæ.*
21 *In commutando votum religionis, imponendum eſt perpetuum vinculum, vt ſic commutetur quaſi in aliquid æquale.*
22 *An poſtquam votum commutatum eſt in aliquid aliud, cuius commutationem vouens ratam habuit, liberum vouenti ſit votum primum vel id in quod commutatum eſt, adimplere.*
23 *An ſi Papa votum ſibi reſeruatum in aliud aliquid commutauerit poſſit poſtea Epiſcopus, aut confeſſarius Religionis illud relaxare aut in aliud ex cauſa commutare.*
24 *An cum Papa commutauerit alicui votum caſtitatis in aliud homo a priori voto liberetur, & ad id in quod commutatum eſt ſolum teneatur.*
25 *An ad diſpenſationem, & commutationem voti requiratur iuſta, & legitima cauſa.*
26 *Si Papa cum aliquo ſine cauſa in voto diſpenſat, non ſolum peccat, ſed nec diſpenſatus in conſcientia tutus eſt.*
27 *Quænam cauſa iuſta, & legitima ſunt ad diſpenſationem vel commutationem voti nu. 28. 29. 30.*
31 *An ſufficiens cauſa diſpenſandi in voto ſit difficultas grauis, & moleſtia, quæ in voto adimplendo reperitur.*

1 COmmutare votum non eſt aliud, quam materiam voti in aliam materiam mutare, vt v. g. peregrinationem, in ieiunium. &cæt. Aliquando tamen *commutatio* vocatur *Redemptio*, atque adeo differre videntur *Commutatio*, & *Redemptio*, ſicut Emptio, & permutatio: Dicitur autem *redemptio*; quando votum tranſmutatur in pecuniam, aut in aliud pecunia æſtimabile, vnde ſi ille, qui vouit viſitare limina Apoſtolorum, habet hoſtes verſus Romam, & non verſus S. Iacobum, & liberetur à prima peregrinatione & obligetur ad viſitandum S. Iacobum, *commutatio eſt*, Si vero impeditus ire abſoluatur, & pręcipitur ſibi tantum dare pro Deo, quantum expenſurus erat eundo, & redeundo, *redemptio eſt*. quæ etiam debet eſſe iuſti precij, & æqualis. arg. c. Magnæ. de voto, & voti redempt. vt nihil minus eroget. quam erat expenſurus. Quoad rem uero idem eſt commutatio, quod Redemptio. ideoque S.
2 Thom. 2. 2. q. 88 art. 10. hæc duo non diſtinxit. Differt autem commutatio, & redemptio a diſpenſatione, quod per diſpenſationem tollitur voti vinculum non, autem per cõmutationem ſeu redemptionem, ſed vt recte Caietan. 2. 2. q. 88. art. 10. annotauit, in commutatione ſola uoti materia tranſmutatur eodem vinculo manente, & conſequenter uouẽs ad id tenetur, in quod uotum eſt commutatum ex uinculo eiuſdem uoti. & non ex pręcepto aliquo commutantis. Neque enim in uotorum commutationibus interuenit præceptum aliquod, ſed habente poteſtatem commutandi commutante, concurrit ſola paſſiua acceptatio eius, qui uouit, & ſic facta eſt commutatio; unde fit ut etiam exequendo commutatum actus latriæ inueniatur, ſicut in exequendo uoto promiſſo inueniebatur. Quo ſenſu explicandus eſt Sylueſter in uerb. uotum. 4. qu. 1. dicens in commutatione, & redemptione ineſſe annullationem obligationis uoti, id eſt obligationis uoti, quoad illam, ſcilicet materiam præciſè circa quam antea uerſabatur. Ex quibus conſtat, plus eſſe diſpenſare in uoto, quam uotum commutare, ut optime S. Thom. 2. 2. q 88. art. 10. declarauit.
3 Sicut autem ad uoti diſpenſationem, ita etiam ad

Digitized by Google

eiuſdem commutationem regulariter neceſſaria eſt eccleſiæ auctoritas, vt S. Th 2.2.q.88.art.12. S. Bonau.in 4.diſt. 38.ar.2.q.2. Richar.ibid.art.8.q.1.& alij communiter tradunt. Dixi, regulariter, quia an aliquando quis propria ſua auctoritate votum ſuum mutare poſſit, infra dicemus. Ratio eſt, quia cum promiſſio in voto facta Deo de illo ſit, quod ſibi eſt acceptum, ad prælatos, & paſtores eccleſiæ pertinet, qui vicem Dei gerunt, vt quid Deo gratum, & acceptum ſit, declarent; id, quod certum, & ab omnibus conceſſum eſt. Ceterum

4 PRIMVM DVBIVM eſt, an quis auctoritate propria votum ſuum in melius commutare poſſit? Prima opinio eſt S. Bona.in 4.diſt.38.art.2.q.2.dicentis, fieri non poſſe abſque Prælati auctoritate, excepto voto religionis, vel etiam ſtatus perfectioris, in quod aliud votum commutari poteſt ſine prælati licentia, quia propter ſui dignitatem iura dant licentiam, conſentit etiam Richar. ead. diſt. art. 8. quæſt. 1. affirmans votum temporale anthoritate iuris commutari poſſe in perpetuam religionis obſeruantiam. cap. ſcripturæ de voto, & voti redempt. & votum laxioris religionis in arctiorem. cap. ſane, de Regular. alia vero vota non niſi cum ſuperioris licentia commutari poſſunt. Eadem docet Syluest. verbo. votum. 4 q.7. verſic. ſecundum, vbi id probat ex cap. 1. de voto, vbi dicitur, *Ex arbitrio eius, qui præſidet, pendet animaduertere, & conſiderare diligentius qualitatem perſonæ, & cauſam commutationis*, & l. 2. ff. ſi cert. pet. Inſtit. quibus modis tollitur obligatio. dicitur, quod non abſoluitur ab obligatione, qui creditori rem meliorem ſolueret, niſi ſoluat rem debitam, & promiſſam.

Addit etiam alium caſum, in quo licet ſine auctoritate prælati commutare votum in aliud, ſ. quando votum eſſet manifeſte illicitum hoc eſt, impeditiuum maioris boni, vnde ad hoc vt ieiunium commutetur in eleemoſynam vel ſacrificium, ſemper eſt neceſſaria auctoritas prælati, ſi tamen quis vouiſſet peregrinationem, qua religionis ingreſſus impediretur, non opus eſſet auctoritate prælati, ad votum illud in religionem commutandum.

Secunda opinio eſt aſſerentium, non opus eſſe licentia prælati, quando votum commutatur in melius bonum: vt autem hæc ſecunda opinio melius explicetur; Sciendū eſt, Primo, votum commutari poſſe in bonum maius, vel in bonum minus, vel in bonum æquale. Sciendum eſt Secundo, vnum eſſe poſſe maius bonum altero, duobus modis, vel quia eſt opus excellentioris virtutis vt oratio actus eſt virtutis excellentioris quam ieiunium ſiquidem oratio actus eſt religionis, ieiunium vero temperātiæ, & eleemoſyna eſt actus charitatis & ita præſtat ieiunio. Vel quia continet alterum, & aliquid amplius, vt qui vouit dare eccleſiæ duos calices, ſi det tres votum perſoluit, ſi promiſit Deo duos aut tres cæreos ſi det vnum calicem promiſſum perſoluit, & hoc ſecundo modo certum eſt, quod qui aliquid promittit & dat aliud maius bonum quod primū illud continet, vt totum partem, vel vt genus ſpeciem, aut quia hoc ſecundum plus ualet quam primum. poteſt ſine prælati licentia illud primum in hoc ſecundum commutare, qua ratione omne uotum in religionis uotum commutari poteſt ut infra dicemus.

Dubium autem eſt de illo primo, an eo ipſo quod quis exercere uoluerit actum melioris uirtutis quam uouerit, uotum ſuum adimplere cenſetur, aut poſſit, ſine prælati licentia. u.g. uouit ieiunium, & uult dare eleemoſinam, aut orare. His ita prænotatis, quid Doctores ſenſerint ſeqq. propoſitionibus exponam.

5 Prima Propoſitio, quando uotum euidenter fit in id, quod Deo gratius, & uouenti ad uoti ſui finem conſequendum accommodatius, & melius eſt; non opus eſt prælati auctoritate ad uotum illud commutādum. Sic Ang. uerb. uotum. 4. quæſt. 2 in fine. Ioannes Bachonus. 4. diſtinct. 4. quæſt. 5. artic 6. Caietanus 2.2 quæſt. 88. articulo. 12. & in Summa uerb. uotum §. ult. Sotus lib. 7. de iuſtitia quæſt. 4 articulo 3. Armilla uerb. uotum. numero 14. Ioan. Maior. 4. diſtinct. 38. quæſtione 3. uerſiculo. Tertio arguitur. Nauar. in Manuali cap. 12 numero 75. Couar. in capitul. Quamuis pactum. par. 1. §. 3 numero 4. uerſic. Ego uero. lib 6. Petrus de Arragon. 2.2. quæſt. 88. articulo 11. Gregorius de Valentia tomo 3 diſpu. 6. quæſt. 6. puncto 7. Ioſeph Angles in floribus. 4 ſenten. in quæſt. de uoto. artic 8 difficulta. 4. Alphonſus Vivaldus in additionibus ad candelabrum aureum cap. 14. numero 14. Summa Corona par. 3. tracta. de uoto numero 18. Coſmus Philiarchus de officio Sacerdo. par. 2. lib. 3. cap 21. in fine. Toletus libro 4. Summæ capitulo 18. ante finem. Anton. de Corduba in Summa de caſibus conſcientiæ, caſu. 149. Bartho. Medina lib. 1. inſtruct confeſſo. cap. 14. §. 7. Regula. 1. Ioannes Benedictus in Summa de peccatis. lib. primo capit. 9. ante finem Emanuel Sa in Aphoriſmis uerb. uotum. 2 Ioannes Azorius par. 1. inſtitutio. Moral. lib. 11. cap. 18. dub 1. & alij. Et colligi poteſt ex capitulo. Peruenit. 2. de iureiuran. ubi Gregorius Papa 1. ait, *non propoſitum, aut promiſſum infringit, qui in melius illud commutat*. Et cap. *Scriptura de voto, & voti redempt.* dicit Alexander Papa III. *Reus fracti voti non habetur, qui temporale obſequium in perpetuā noſcitur religionis obſeruantiam commutare*, & facit c. Sane. de Regular. ubi Canonicus Regularis permittitur fieri monachus, quia eſt arctior profeſſio, & cap. licet tit. eod. ubi Innocentius III. concedit tranſitum de religione laxiori ad ſtrictiorem. In quibus omnibus locis non fit mentio authoritatis prælati, & ſemper redditur pro ratione, quia eſt maius bonum id, in quod commutatio fit. Ratio etiam eſt manifeſta, quia uotum ideo obligat, quia eſt promiſſio de re grata Deo, ſed qui commutat uotum in rem meliorem, offert Deo rem gratiorem. Ergo uoto ſatisfacit, etiamſi non accedat prælati auctoritas. Et deniq. huius ſententiæ eſt S. Thom. 2.2. quæſt. 88. artic. 12. ubi docet ideo neceſſariam eſſe ſuperioris auctoritatem ad uoti commutationem, ut definiat, & determinet in perſona Dei, quid ſit Deo acceptum, hoc ne, an illud. Quoties igitur hoc certum erit nempe illud eſſe Deo gratius, in quod fit commutatio uoti, nulla erit auctoritas prælati neceſſaria.

Dixi primo, quando eſt euidens commutari in melius, atq. adeo abſq. formidine oppoſiti. Nam certitudo moralis admixta formidine non ſufficit. Hæc enim ſolum ſufficit, quando aliter non poteſt melius conſcientiæ conſuli. In propoſito autem poteſt utriq. interrogando prælatum, qui uices Dei gerit.

Dixi ſecundo per bonum melius quod *Deo gratius, & uouenti ad finem ſuum conſequendum aptius, & accommodatius eſt*, poſſe propria auctoritate uotum commutari, quia in commutatione uoti, conſiderare oportet non ſolum excellentiam uirtutis, & operis, in quod mutatur, ſed etiam utilitatem uouentis, & finem uoti facti. Vt u.g. uouit quis ieiunium ut carnis uoluptates comprimeret, & domaret, non tamen poteſt ipſemet commutare uotum illud in orationes, & eleemoſinas, etiamſi ieiunium ſit actus temperantiæ, oratio autem actus religionis, & eleemoſina
6 actus charitatis, quæ ſunt uirtutes excellentiores, immo recte commutari poteſt tale uotum in iſta, ab alio etiam quam a prælato. Ratio eſt, quia actus harum uirtutum nec ſunt ita utiles, & apti ad carnem edomandam ac ieiunia, & aliæ corporis caſtigationes. Sic etiam ſi quis uouit eleemoſinam ad auaritiam comprimendam, non recte commutatur uotum illud in orationes, aut alia opera, quæ ex ſua natura ſunt digniora, dummodo non ſint æque apta remedia ad conſequendum finē uoti; id enim, quod eſt in hoc caſu uouenti utilius, eſt etiam Deo gratius. Cum n. Deus bonorum noſtrorum non egeat, id ſolum in hoc caſu cenſetur Deo acceptius, quod ad finem meliorem uouentis eſt accōmodatius. Vnde qui uouit ieiunare ſingulis ferijs ſextis, ut carnem maceraret, & uidens ob hoc carnem nō reprimi, poteſt ſine licentia prælati ieiunium illud prius ordinarium mutare in ieiunium ſolius panis, & aquæ cū hoc ſit remedium aptius ad finem uoti conſequendum. Item uouit quis alicui Hoſpitali paruo, qui parum indiget ſuo ſeruitio, poteſt mutare uotum ſeruiendo hoſpitali alteri maiori, & magis populoſo, ob maiorem neceſſitatem ſeruitij, & augumentum charitatis, hoc enim ſine dubio gratius Deo eſſet. Sic etiam qui uouerет dicere, uel audire Miſſam lectam, poteſt ſine licen-

Digitized by Google

centia votum mutare ita vt Miſſam ſolemnem cantet, vel audiat cum cultus Dei augeatur in eadem materia, vt conſtat. Item qui voueret dare pauperibus 30. aureos, & poſtea occurrente occaſione daret eos in dotem puellæ, cuius honor alias periclitaretur, hæc vrgens neceſſitas, & maior charitas faceret voti mutationem licitam, ob maius obſequium Deo præſtitum, & ſic de alijs iudicandum eſt.

7 Hinc facile ſoluuntur argumenta in contrarium a Syluestro & alijs allata. Nam in c. 1. de voto, ſolum definitur id quod regulariter fieri debet. Si enim dubium ſit, an ſit melior voti commutatio, neceſſaria eſt ſuperioris auctoritas. Ad illud vero ex leg. 2. ff. ſi certum petatur. Reſpondetur diuerſam eſſe rationem in Deo, ac in homine, Deus enim ſemper acceptat ſatisfactionem, quam cõſtat eſſe maiorem. Homo vero non item, quia quod eſt abſolute melius, non eſt ſemper ei vtilius, aut tam gratum illi. vnde inuito creditore res alia ſolui non debet, aut non poteſt a debitore, vel propter maiorem vtilitatem, vel propter maiorem affectionem, quam habet creditor ad rem debitam, quam ad aliam meliorem, quæ rationes locũ in Deo non habent, qui ſemper acceptat quod eſt maius bonum eo modo quo diximus. Quod vero ait Richardus, quod nemo poteſt eſſe iudex in propria cauſa, nec vti iuriſdictione in ſeipſum intelligendum eſt ſolum quando non certo conſtat commutationem fieri in bonum melius, vt dictum eſt.

8 Secunda propoſitio. Ad voti commutationem in id quod eſt æquale bonum, neceſſaria eſt ſuperioris auctoritas. Sic Ang. in verb. votum. 4. q. 2. in fin. Anton. de Corduba in Sum. caſuum conſcientiæ. quæſt. 149. Ioſeph Anges in Floribus 4. ſent. q. de voto artic. 8 diffic. 4. conclu. 2. Couar. in cap. Quamuis pactum, par. 1. §. 3. num. 4. verſic. Eſt etiam. de pactis. lib. 6. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. par. 2. lib. 3. cap. 22. in fin. Tole. libr. 4. ſummæ cap. 18. in fine. Emanuel Sà in Aphoriſmis. verbo. votum. 2. & Ioan. Azorius par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 18. dub. 2. Quicquid Bart. Medina in lib. 1. inſtru. confeſſ. cap. 14. §. 7. Regula. 2. dicat non eſſe neceſſariam prælati auctoritatẽ quando certo conſtat commutari in rem æque bonam, & gratam Deo, quam Medinæ opinionem ſequitur Io. Benedictus in ſum. de pecca. lib. 1. cap. 9 ante fin. & eam probabilem etiam putant Sotus lib. 7. de iuſtit. q. 4. art. 3. & Petrus de Arragon 2. 2. q. 88. art. 12. Alij vero quos attulimus rectius docent requiri in tali caſu licentiam prælati, qui ex cauſa commutare poteſt votum prius in aliud, & non aliter, vt etiam notat Caietan. 2. 2. q. 88. art. 12. immo Sotus vbi ſupra putat non eſſe tutam contrariam ſententiã, quia dum agitur de æqualitate, alienum requiritur iudicium, ne quis in propria cauſa facile decipiatur.

9 Tertia propoſitio: Ad commutationem voti in id quod eſt minus bonum, ſemper neceſſaria eſt Prælati auctoritas. Sic omnes iam Theologi, quam Canoniſtæ, & Summiſtæ citati. Ratio eſt, quia in tali commutatione admiſcetur diſpenſatio, cum non exigatur totum votum, ſed pars; Ad diſpenſationem autem vt diximus, neceſſaria ſemper eſt prælati auctoritas. Ergo & ad commutationẽ in minus bonum. Vnde Petr. de Arragon. poſt Caiet. 2. 2. q. 88. art. 12. monent, quod quando petitur commutatio, petatur etiam diſpenſatio, ut commutatio ſit ſecurior. Immo vero vt notat Caietan. ſtando præciſe infra limites puræ commutationis non poteſt fieri in minus, quia commutatio debet eſſe cum æqualitate rei ad rem, vt patet 5. Ethicor. vnde qui vota ſolum commutare poſſunt, quales ſunt parochi virtute Iubilæi, cauere debet, vt monet Caietanus vbi ſupra ne mutent in minus, quia tenentur commutare in maius vel æquale; Illi vero qui utramque poteſtatem diſpenſandi ſcilicet, & commutandi habent, vt Prælati, & confeſſores Regulares virtute ſuorum priuilegiorum, poſſunt vtranque miſcendo ex cauſa in minus diſpenſando commutare ſicut etiam ex cauſa poſſunt diſpenſare abſolute. Aliquãdo enim cauſa erit talis, & tanta, quæ ſufficiet ad diſpenſandum abſolute, aliquando uero erit tãta, quæ excuſet a tanto, etſi non a toto, vt infra dicemus.

10 Quarta diſpoſitio: Quando quis dubius, & incertus eſt an fiat commutatio in melius, nõ poteſt quis votum illud abſque ſuperioris auctoritate in aliud cõmutare. Sic omnes allati in propoſitione prima poſt S. Thom. 2. 2. qu. 88. art. 12. Ratio eſt manifeſta, quia cum notum ſit promiſſio facta Deo de re illi grata, voluntas Dei non per ſubditum ſed per prælatum Chriſti vices gerentem exploranda eſt; vt ipſe in perſona Dei declaret, & determinet, quid Deo gratum, & acceptum ſit.

11 Hinc infertur primo non ſolum vota temporanea poſſe propria auctoritate in vota religionis commutari. capit. ſcripturæ, de voto & voti redemp. S. Thom. 2. 2. quæſt. 88. ar. 12. ad 1. & Caiet. & Petrus de Arragona ibidẽ. Richar. 4. diſtinct. 38. art. 8. quæſt. 2. Gabriel ibid. quæſt. 1. articu. 5. dub. 2. litera AA. Palud. ead. diſt. quæſt. 4. art. 3. concluſ. 2. Ioan. Bachon 4. diſt. 4. quæſt. 5. articu. 6. Anton. par. 2. titu. 11. cap. 2. §. 7. Sotus lib. 7. de iuſtitia quæſt. 4. arti. 3. ad primum. Syluest. verb. votum. 4. q. 7. verſi. Tertium. Nauar. in Manuali, capit. 12. num. 78. Couar. in capit. quamuis pactum p. 1. §. 3. num. 4. ver. Sexto. de pactis in 6. Angel. verb. votum. 4. q. 2. Grego. de Valent. tom. 3. diſpu. 6. q. 6. puncto 7. & Ioan. Azor par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. capit. 18. dub. 1. Ratio eſt, quia per profeſſionem homo priori vitæ moritur, ad cuius directionem priora vota facta fuerant. Et quia alia omnia vota ſunt operum particularium, per religionem vero, homo totam vitam ſuam Deo dedicat, particulare autem in vniuerſali includitur, ſed etiam vota perpetua iam perſonalia, quam realia adeo quidem vt intra annum probationis contingat liberatio à votis, non tãtum perſonalibus, vt ieiunio & oratione, & votis mixtis, vt eſt peregrinatio quæ omnia cum non competunt oneri religionis, per ingreſſum in eam expirant, ſed etiam votis realibus, ex Couar. & Petro de Aragona vbi ſupra. Quãuis enim Palud. in 4. diſtinct. 38 quæſt. 4. articu. 3. ſanctus Anton. par. 2. titu. 11. cap. 2. § 8. verſic. De commutatione, & Syluest. verbo. votum. 4. quæſtio. 7. verſicul. Tertium. concedant vota omnia perſonalia commutari in religionem, & ceſſare etiam tempore nouitiatus, negantes vota realia per religionem extingui, vnde qui alicui debitor fuit, aut eleemoſinam aliquam dare promiſit, & religionem ingreditur, etſi qui ingreſſus eſt non teneatur ſoluere, aut eleemoſinam promiſſam dare, monaſterium tamen ea debita perſoluere tenetur, ſi bona aliqua a profeſſo acceperat; Alij tamen vt Couarruuias, & Petrus de Aragon. locis proxime allatis quibus fauet Emanuel Sà in Aphoriſ. verb. Religio. docent etiam vota huiuſmodi realia per religionis profeſſionem ceſſare, & tolli.

12 Ego autem has Doctorum diſſentientes opiniones ita inter ſe conciliari poſſe, & debere puto, vt illam Paludani veram eſſe cenſeam, quoties ius acquiſitum eſſet alicui tertio ex tali promiſſione facta ab eo qui profitetur, aut ſi illi aliquid ex iuſtitia debitum eſſet, vt verbi gratia, ſi quis promiſit, & iurauit dare Petro centum aureos, & ipſe promiſſionẽ acceptauit, tenebitur eos dare, quia iam Petrus aliquod ius accepit ad illos. Sic etiam ſi certa aliqua debita ſoluenda alicui habet, & habet vnde ſoluat, ea ante religionis ingreſſum ſoluere tenetur, nec per profeſſionem extinguuntur, vt recte docet S. Thom. 2. 2. quæſt. 189. ar. 6. ad 3. ſi autem non habet vnde reddat, tunc quidem facere tenetur quod poteſt, ſcilicet, bonis ſuis cedere creditori, quibus creditori exhibitis religionem intrare poteſt, ex S. Thom. Palud. S. Anton. & Syluest. vbi ſupra. Econtra vero vbi ex promiſſione non eſſet ius alicui tertiæ perſonæ requiſitum, aut debita eſſent incerta quę non cedunt in præiudicium tertij alicuius cogniti, non tenetur manere in ſeculo, & laborare, vt ſoluat ſed religionem ingredi poteſt. Quo ſenſu vera erit Couarruuiæ, & aliorum opinio: vt verbi gratia, ſi quis vouit dare calicem certæ eccleſiæ, aut monaſterio, aut dotem alicui puellę orphanæ, cum ex tali voto non acquiratur ius tertiæ perſonæ, ſeu eccleſiæ ex Ang. verb. votum. 3. q. 26. Sylu. verb. votum. 4. q. 3. verſi. 4. Caiet. tom. 2. Opuſc. tracta. 11. q. 3. Nauar. in Manuali ca. 12. nu. 78. verſ. Nono, & Ioanne Azorio p. 1. Inſtitu. Moral. li. 11. c. 19. dub. 12. conſequenter per religionis ingreſſum à tali debito, & voto liberatur.

His

Digitized by Google

13 His tamen omnibus addo ex Petro de Arragon, & cõmuni Doctorum conſenſu quod ſi quis ingrederetur religionem ea fraude, ut debita non ſolueret, non ſolum non liberaretur a debitis, ſed etiam peccaret mortaliter & poſt profeſſionem omni modo poſſibili dare operam teneretur vt ſolueret; immo poſt Bullam Sixti Quinti, quæ incipit, Cum de omnibus Eccleſiaſticis editam anno 1587. talis profeſſio nulla, & irrita eſſet, vt colligi poteſt ex verbis Bullæ, ante finem vbi ait. *Statuimus, & ordinamus, ne alieno ære preſſi, vel ratiombus obligati, vel criminum, & ſcelerum, cuiuſmodi ſunt homicida, furta, latrocinia, vel alia ſimilia, vel grauiora, ſuſpecti ad vllam Religionem recipiantur, ſi fuerint iuuenes, aut viri adulti, maiores ſexdecim annis, niſi prius de eorum parentibus patria, & anteacta vita, & moribus diligenter inquiratur, & ex accurata informatione, & fide digna relatione compertum ſit, eos neque prædictorum criminum reos, vel ſuſpectos exiſtere, nec propterea damnatos eſſe, nec damnandos fore, neque ingenti ære alieno vltra ſuarum facultatum vires grauatos, vel reddendis rationibus ita obligatos, vt ex huiuſmodi cauſa lis vel moleſtia ipſis iam illata, vel inferenda credatur.* Et infra. *Itaque niſi de his omnibus plena, & indubitata fides facta ſit, ad habitum Regularem nequaquam admittantur Alioquin ad Religionem perpetuo inhabiles declaramus Quod ſi aliqui contra hanc conſtitutionem fecerint, in eis tam ſuſceptionem habitus, quam profeſſionem irritam eſſe decernimus, & eos habitu exui, & e Monaſterio eijci debere.* Quæ particula, nec in alia conſtitutione declaratoria eiuſdem Sixti V. anno ſequenti facta, quæ incipit, *Ad Romanum ſpectat.* nec in altera conſtitutione Gregorij XIV. quæ incipit, *Circumſpecta Romani* mutata vel ſublata fuit, & ideo quoad hanc partem Bulla iſta in ſuo robore permanet.

Infertur ſecundo falli Dominicum a Soto, qui in lib 7.
14 de iuſtitia, q 4. artic 3. in eo quod dicat votum peregrinationis in Hieruſalem in nullam aliam rem, etiam Religionis, commutari poſſe ſine auctoritate Papæ, eo quod Papa in capit. *Ex multa, de voto.* eam ſibi reſeruet. Ceterum verior eſt Caie. in verb votum c. vlt. Nauarri in Manuali. c. 12. nu. 78. verſ. Nono. Petri de Arragona 2. 2. quæſt 88 artic. 12. Gregorij de Valentia tom. 3. diſp. 6 q. 6. pun. 7. & aliorum ſententia, non eſſe neceſſariam Papæ licentiam, aut alterius, quando commutatio fit in religionem aut in aliam rem, quæ conſtaret eſſe meliorem. Quia quando Papa ſibi reſeruat alicuius voti commutationem, intelligendus eſt, dummodo res ſit dubia ita vt non euidenter conſtet, an id in quod commutatio fit, melius ſit. Poteſt enim aliquando votum hoc a tali perſona fieri, vt probabiliter dubitari poſſit, an melius eſſet illud ſeruare, aut eo dimiſſo religionem intrare, vt ſi aliquis magnus Rex feciſſet votum de acquirenda terra Sancta, & huiuſmodi, in qua re Papa conſulendus eſſet, & ſecundum eius auctoritatem faciendum, & non ita facile, & ſimpliciter in Religionem commutandum, ex Ang. verb votum 4. quæſt. 2. Summa Piſanella. verb. votum. 6. in principio. & citat pro hoc Summ. confeſſ lib. 1. titu. 8. quæſt 75. & Sylu. verb. votum. 4. q. 7. verſ. Tertium Quamuis hic author putat poſſe ſine licentia Papæ in Religionis votum, & profeſſionem commutari, auctoritate iuris canonici in capit. Scripturæ de voto, & voti redemp. vbi Pontifex abſolute docere videtur, omnia vota in religionem licite commutari, tutior tamen eſt Angeli opinio, & conſulendus eſſet Papa in re tam dubia, & graui.

15 SECVNDVM DVBIVM eſt. Quinam vota commutare poſſunt?

Reſpondeo ex communi Doctorum conſenſu, auctoritatem ad commutanda vota, quando commutatio non fit in euidenter melius, habere eos, qui poſſunt diſpenſare, id quod procedit ſiue agamus de ijs, qui de iure communi, & tanquam ordinarij diſpenſare poſſunt, in qua re conſenſit Nauar. in Manuali. cap 12. numero 79. ſiue agamus de ijs, qui ex priuilegiorum ſuorum virtute diſpenſare poſſunt, vt docent omnes quos præcedẽti capite, dub. 20. pro ſecunda ſententia citauimus. Quibus addo quod ſicut quoad diſpenſationem quædam ſunt vota quæ Papæ reſeruata ſunt, ſic etiam quoad commutationem, vt votum caſtitatis perpetuæ, Religionis, Peregrinationis Hieroſolymitanæ etiamſi ſit ex deuotione, aut in ſubſidium terræ Sanctæ, & Peregrinationis Romanæ, & Compoſtellanæ, ſaltem ex conſuetudine, & ſuffragatur Extrauagans Sixti. 4. quæ incipit, Etſi Dominici gregis, de pœnit. & remiſſ. inter Extrauagantes communes, iuxta quam conſtitutionem incurrent excommunicationem, qui prætextu confeſſionalium Sixti 4. prædicta vota commutare attentauerint, præterquam quod commutatio nullius roboris, vel momenti erit.

16 TERTIVM DVBIVM eſt, An conceſſa facultate ad commutanda vota ui Iubilæi, aut Pontificiæ indulgentiæ, intelligatur ſolum facultas ad ea uota, quæ quis fecerat ante Iubilæum, vel indulgentiam Pontificiam, an uero extendatur etiam ad alia quę poſt Iubilæum, aut indulgentiam Pontificiam facta ſunt? *In hac re* duæ ſunt Doctorum ſententiæ, *Prima* eſt aſſerentium extendi non ſolum ad uota prius facta, ſed etiam ad ea, quæ poſtea fiunt. Sic Naua in Man. c. 12. num. 80 Pet. de Arrag. 2. 2. q. 88. art. 12. Alphonſus Viuald. in additionibus ad candelabrum aureum. tra. 14. nu. 37. Emanuel Sa in Aphoriſm. verb. uotum. 2. in fin. & Io. Azor. p. 1. inſtit. Moral. lib. 11. ca. 18. dub. 9. Ratio horum eſt, tum quia fauores non ſunt reſtringendi, ſed ampliandi. arg c. odia, de reg. iu. in 6. c. cum dilectus, de don. & l. Beneficium. ff de conſtit. Prin. maxime quando ex tali ampliatione non præiudicatur iuri alieno. Cum ergo potentia ad commutanda vota ex Iubilæo conceſſa ſit in fauorem pęnitentis lucrantis dictum Iubilęum, intelligi debet facultas hæc ſe extendere ad omnia uota, quæ tam ante, quam poſt Iubilæum facta ſunt. Tum quia ſicut facultas conceditur ad abſoluendum a peccatis, cenſuris, & caſibus reſeruatis, ſic etiam ad commutanda vota: ſed facultas conceſſa quoad abſolutionem a peccatis, & cenſuris, & caſibus reſeruatis, niſi aliud exprimatur, ad peccata, & cenſuras, & caſus extenditur tam ante, quam poſt Iubilæũ contractos. Ergo etiam & facultas commutandi vota.

Secunda eſt dicentium facultatem illam extẽdi ſolum ad vota ante receptionem Bullæ; & Iubilæi facta. Sic Sotus lib. 7 de iuſtit quæſt. 4. art. 3. Ioſeph Angles in floribus. 4. ſent in quæſt. de voto. artic 8. difficult. 7 concluſ. 3. Lud. Lopez par. 1 inſtit. conſcien. cap. 50. Anton. de Corduba in Summa caſuum conſc. caſu 149. in fine, qui tamen in libro de indulg. q. 37. propoſit. 2 primam opinionem ſequitur. & Lud. de Beia in Reſpon. caſuum conſc. part. 2. caſu 9 Ratio horum eſt, quia diſpenſatio, aut commutatio non conceditur niſi ad præterita, inconueniens enim eſt concedere alicui facultatem diſpenſandi in voto, priuſquam votum fieret Hęc ſecunda ſententia quamuis probabilis ſit, mihi tamen verior videtur prima, & communior eſt Doctorum qui de hac re interrogati ita conſulere ſolent, & rationes habet firmiores, & meliores, vt conſtat. Nam ſicut facultas abſoluendi a peccatis extenditur non ſolum ad peccata ante commiſſa, ſed etiam ad ea quæ tempore Iubilæi committuntur, ita etiam & facultas diſpenſandi, & commutandi vota, tam ad ea, quæ ante, quam quæ poſt Bullæ receptionem, durante tempore Iubilæi facta ſunt. Et ſicut inconueniens non eſt, vt concedatur facultas abſoluendi a peccatis reſeruatis, quæ quiſque poſtquã Bullam & Iubilæum ſuſciperet, commiſit, ita neque quòd concedat facultatem ad commutanda vota, quæ poſt Bullæ receptionem facta ſunt.

17 *Hinc* ſequitur, quod ſicut qui oblitus fuit peccati reſeruati, ſi tempore Iubilæi non eſt ab eo abſolutus, quia illud non fuit confeſſus, poteſt ab illo poſtea à quocunque confeſſario approbato ab ordinario abſolui, eo quod per priorem abſolutionem virtute Iubilæi datam, reſeruatio omnis a peccatis vſque ad illud tempus commiſſis omnino ſublata ſit nec Papa illam reſeruationem voluit amplius quoad pęnitentis illius peccata retinere, ſed confeſſario virtute Iubilæi electo poteſtatem abſoluendi ab eis commiſit, ita vt dempta hac reſeruatione poſſit poſtea a quolibet confeſſario approbato abſolui, ſic etiam qui oblitus eſt voti, cuius ſi pęnitens recordaretur, tempore Iubilæi commutatum fuiſſet, poſſit poſtea ab approbato ab ordinario gratiam commutationis votorum conſequi, tã

quoad

quoad vota expreſſa confeſſori quam quoad ignorata, & oblita, maxime cum voti commutatio ſit res fauorabilior, quam abſolutio à cenſuris, & caſibus reſeruatis, vt conſtat. Nec valet quod Ludouic. de Beia loco proxime allato dicat, diſparem eſſe rationem in abſolutione à caſibus reſeruatis, & in commutatione votorum, eo quod reſeruatio caſuum, & cenſuramuſ ſit impedimentum ad gratiam, & indulgentiæ conſecutionem, ideoque, vt habilis & capax ſit gratiæ, & Iubilæi, tollitur cenſura, & reſeruatio etiam peccatorum quorum non meminit in confeſſione à quibus poſtea abſolui poſſit ab approbato ab ordinario, ſicut tempore Iubilæi abſolui potuiſſet, ſi illorùm memor fuiſſet; Votum autem non contrariatur gratiæ; nec Iubilæi aſſecutioni, & proinde ſolum conceditur facultas; vt virtute Iubilæi commutari poſſit votum durante tempore Iubilæi, non autem poſtea; Quia licet tempore Iubilæi non commutetur votum, cuius oblitus eſt petere cõmutationẽ, cũ non cõmutetur votũ niſi cognitũ ſit, & expreſſum, atque adeo confeſſarius vere illud commutet, nihilominus tamen poteſtas confeſſario data per Iubilæum ad vota commutanda, talis, ac tanta eſt, vt iuxta tenorem Bullæ, non ſolum vota facta ante Bullæ receptionem, durante tempore Iubilæi, ſed etiam poſtea commutare poſſit, ſicut à caſibus reſeruatis inculpabiliter oblitis poſtea abſoluere poſſet. Ea namque mens ſummi Pontificis pia & benigna eſſe cenſetur, vt per talis Iubilæi & Bullæ conceſſionem, tribuat facultatem abſoluendi, diſpenſandi, & commutandi vota, quæ ante completum tempus Iubilæi omiſſa & inculpabiliter oblita fuerunt. Qui igitur Iubilæum recipere ſtuduit, & abſque culpa, ſed ſolum ex pura ſimplici ignorantia ſeu obliuione, votum quo erat aſtrictus durante Iubilæo non commutauerit, prout ſibi commutandi facultas concedebatur, tranſacto adhuc Iubilæi tempore, votum ſic oblitum commutare poteſt, cum reſpectu talis voti conceſſa a Summo Pontifice gratia effectum ſuum abſque alicuius culpa non obtinuerit. Neque enim ignorat ſummus Pontifex multos fore, qui caſus aut cenſuras reſeruatas non habent, habere tamen vota, quorum commutationem ex cauſis iuſtis & rationabilibus petere cupiunt, quorum deſiderio in hac re ſatisfacere, & ab omni huiuſcemodi grauamine liberare, per Iubilæi conceſſionem intendit. Cum igitur commutare poſſe vota indulto Iubilæi conceſſum ſit in fauorem pœnitentis lucrare cupientis dictum Iubilæum, tam ampla & gratioſa facultas non eſt ſolum ad tempus iubilæi præſcriptum contrahenda, ſed vltra etiam extendenda videtur ex pia mentis Summi Pontificis intentione, & gratioſa Bullæ interpretatione: Atque adeo ſatis erit poſtea voti illius commutationem cuius tempore Iubilæi inculpabiliter immemor fuit, ab eodem confeſſore, vel alio approbato ab ordinario petere. Quæ doctrina diligenter annotanda eſt a curatis, & parochis, qui non aliunde quam ex virtute Iubilæi vota commutare poſſunt. Qui etiam diligenter verbis Bullæ attendere debent, ſi enim facultas detur vi illius vt commutare poſſint in certam eleemoſynam, non poſſunt in aliud pium opus, aut in aliam eleemoſinam votum illud commutare, cum terminos demandatæ facultatis tranſgredi non poſſint; adeo vt quantumuis pauper ſit ille, cuius votum commutatur, dare tamen debet eleemoſinam aliquam paruam, ſuæ paupertati conformem, ex communi Doctorum conſenſu.

18 *Illud* autem certum eſt, vt etiam fatetur Ludouicus de Beia, vbi ſupra, quod ſi pœnitens à confeſſore petat, vt omnia eius vota commutet, de quorum numero non recordatur expreſſe, recordatur tamen eſſe talis, & talis obiecti, & confeſſor dicat pro omnibus tuis votis facies hoc, aut illud, adeo valida erit commutatio, vt etiamſi poſtea pœnitens recordaretur expreſſe & diſtinctè de numero votorum, non indigebit alia commutatione. Vt verbi gratia ſi quis in naufragio conſtitutus, aut graui morbo oppreſſus multa emitteret vota de viſitandis varijs eccleſijs, aut de dandis eleemoſinis, & poſtea ab his periculis liberatus non recordaretur eccleſias, aut numerum eleemoſinarum, peteretque per Iubilæum hæc ſua vota commutari, non tamen recordatur numerum earum eccleſiarum, aut eleemoſinarum diſtincte, poterit confeſſarius vota illa ſic ſibi quoad obiecta cognita commutare, quamuis non ſint illi ſatis cognita quoad numerum, valebitque commutatio illa, ita vt pœnitens poſtea extra tempus Iubilæi, alia prædictorum votorum commutatione non indigebit, quantumuis diſtincte poſtea ad mentem & memoriam ſuam numerum votorum ſuorum reuocaret, ſicut in peccatis, aut cenſuris oblitis contingeret, vt authores omnes concedunt.

Poſtremo annotandum ex Petro de Arragona. 2. 2. qu. 88. art. 12. quod confeſſor virtute Bullæ, aut Iubilæi electus, tenetur commutare, vel diſpenſare vota, quæ vouẽs (præceptis Iubilæi obſeruatis) rationabiliter commutari, vel diſpenſari poſtulauerit. Nam cum talis confeſſor in commutando, ſeu diſpenſando ſit iudex delegatus in fauorem pœnitentis, & ad gratias, & indulgentias Papæ ei adminiſtrandas, & executioni mandandas aſſignatus, tenebitur pœnitenti ius ſuum tribuere, & gratias ei indulgere meliori forma qua poteſt argum. cap. *Quanto à nobis*, 2. quæſt. 4.

19 QVARTVM DVBIVM eſt, Quænam in commutatione facienda conſideranda ſunt?

Reſpondeo, Cum voti commutatio res admodum difficilis & periculoſa ſit, maximo iudicio, & diſcretione in votis commutandis opus erit, ita ut conſiderentur in primis hæc tria.

Primo, quid liceat ſecundum æquitatem; Etenim conari debet, vt quantum fieri poteſt, commutatio fiat in bonum æquale, ex Syluest. verbo votum. 4. quæſt 8. verſic. Secundum. Soto lib. 7. de iuſtit. q. 4. art. 3. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 12. Nauar. in Man. ca. 12. num. 63. Ioſepho Angles in quæſt. de voto. art. 8. difficul. 6. cõcluſ. 2. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. cap. 50. eſto ſit commutatio quæ dicitur redemptio, ex Palud. in 4. diſt. in 38. quæſt. 4. art. 4. concl. 1. Quæ æqualitas non in puncto indiuiſibili conſiſtit, aut ſcrupuloſe accipiẽda eſt, ſed ad boni viri arbitrium ceſſante fraude, & lata culpa iudicanda eſt, ex Syluestro vbi ſupra & Lud. Lop. in c. 50. citato, & Io. Azorio p. 1. inſtitut. Moral. lib. 11. c. 18 dub. 3. in fi. Quamuis vbi virtute Bullæ, vel Priuilegij vota commutanda ſunt, commutari poſſunt in aliquid minus, & parum minus, alioquin priuilegium nihil operaretur, cum abſque eo poſſint vota abſque cauſa in melius, & Deo gratius, & in æque bonum cum cauſa, auctoritate prælati commutari, ex Antonio de Corduba in Summa q. 149 & q. 150. Barthol. Med. lib. 1. inſtruct. ſacerd. c. 14. §. 7. Alphonſo Viuald. in additionibus ad Candelabrum aureum. tract. 14. num. 20. & num. 21. Petro de Arrag. 2. 2. q 88. art. 12. & Emanuele Sà in Aphor. verb. votum. 2. & Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcien. c. 47. qui tamen id concedit ſolum in caſu, quo cauſa ſubſit ita commutandi in minus, eamque eſſe Papæ intentionem, Omne namque priuilegium eo modo eſt interpretandum, vt aliquid operetur, quod ſtando in iure communi nõ licebat, quicquid ſine ratione lib. 11. inſt. Moral. p. 1. c. 18 dub. 6. Ioan. Azor. ſolus, quod viderim, contradicat.

Secundo, conſiderare oportet quid deceat, ne ſcilicet ex tali commutatione ſcandalum aliquod conſequatur.

Tertio, quid expediat, & quoad ipſum vouentem, & quoad proximum ex Panorm. in c. Magnum. num. 3. de voto, & voti redempt. Gabr. in 4. diſt. 38. q. 1. art. 5. litera y. Ang. verb. votum. 4. q. 12.

Præter hæc Attendere debet verba Bullæ, quia priuilegia iuxta eorum tenorem interpretanda ſunt; vnde ut cõmuniter tradunt Authores, auctoritate Bullæ Cruciatæ commutari poſſunt vota ſolum in vtilitatem Cruciatæ, & ſubſidium Regis, atque adeo eleemoſina, in quam ſit commutatio, eroganda eſt quæſtoribus Cruciatæ, in expeditionem contra Turcas, Sic enim in Bulla præcipitur Nauar. in Manuali, ca. 12 num. 80. Petrus de Aragon. 2. 2. q. 88. artic. 12. Ioſeph Angles in quæſt. de voto. artic. 8. difficult. 7. Ludouicus Lopez pat. 1. inſtruct. conſcien. cap. 49. & cap. 50. Anton. de Corduba in ſum. q. 149. & q. 150 & Alphon. Viuald. in addit. ad Candelab. aureum. tracta. 14. num. 39. ſecus autem ſi talis confeſſor auctoritate epiſco-

pi

Digitized by Google

pi talia vota commutaſſet, quia poſſet tunc commutare in eleemoſinam pauperibus erogandam, ex Ioſepho, & Lopez vbi ſupra; quia tunc non virtute Bullæ Cruciatæ, ſed epiſcopi commutat. id quod in alijs ſimilibus caſibus, vt in caſu ſequenti, dicendum eſt. Et quando virtute alicuius Iubilæi datur facultas commutandi vota in certam eleemoſinam, aut aliud opus pium, in id ſolum commutari poteſt atque adeo etiamſi ſit pauper ille, cuius votum commutatum eſt, dare tamen debet eleemoſinam iuxta vires ſuas. Et cui datur facultas commutandi votum, nõ poteſt virtute illius commutare, vel relaxare pœnas ob votum violatum contractas, ex Nauar. tom. 1. conſilio 35. in antiquis, alias conſil. 32. in Nouis. de voto. & Ioan. Azorio par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. capit. 19. dub. 23.

Item, conſideranda eſt qualitas & conditio vouentis, ætas, infirmitas, aut robur corporis, officium, ſtatus, inopia, & an habeat ſuis lucrari panem arte ſua &c. ex Richard. in 4. diſt. 38. art. 8. quæſt. 1. Gabriele ibidem quæſt. 1. art. 5. litera. v. Angel verb. votum. 4. q. 12. Nauar. in Manual cap. 12. num. 77. & alijs. Conſiderandæ ſunt etiam expenſæ, & ſumptus quos facturus erat, qui vouit; Vt ver. gr. in commutando voto peregrinationis Hieroſolymitanæ, habenda eſt ratio expenſarum, non quidem earum, quas homo diues debebat per accidens facere iuxta ſuum ſtatum. ſcilicet equorum, & famulorum, ſed earum quas ſolus, aut ipſe cum vno, aut altero famulo facturus erat, ex Petro de Arragona 2. 2. quæſtio. 88. artic. 12. habenda autem eſt ratio ſolum expenſarum in eundo, non autem in redeundo, quia ſolum vouit ire, non autem redire, ex Ioſepho Angles in q. de voto. art. 8. diffic. 6. propoſitione. 4. quod tamen dictum mihi non placet, immo exiſtimo eſſe falſum, nam in *cap. Magna. de voto, & voti redempt.* Innocentius Papa III. ita votum tranſmarinum commutandum eſſe cenſuit, *vt expenſa, quas vouens in eundo, morando, & redeundo facturus erat, alicui religioſo commutantur in neceſſarios vſus terræ Sanctæ ſine diminutione qualibet transferenda.* Idem etiam docet gloſſa ibidem in verbo. *Eundo*. quamuis enim non vouit redire, ſed ſolum ire, huiuſmodi tamen reditus tacite ſubintelligitur in voto peregrinationis & reuerſio a peregrinatione eſt acceſſoria ad profectionem, & opus religionis conſummans votum, vt recte notat Lopez vbi ſupra, cap. 49. Conſiderandus etiam eſt labor itineris, & modus quo peregrinaturus erat. puta an pedibus eſſet iter facturus, nec ne, ſi enim pedibus ire propoſuit, tunc (quod attinet ad laborem peregrinationis) iter vnius diei ieiunio, & iter duorũ dierum, cum ieiunio duorum dierum commode commutari poteſt, & ſic deinceps. Quod ſi non eſſet pedibus iturus, tunc iter quatuor, vel quinque dierũ inte in vnius diei ieiunium commutatur. ex Ioanne Azorio par. 1. inſtitut. Moral. capit. 18. dub. 13. Dixi, *quod attinet ad laborem peregrinationis*, quia cum in huiuſmodi peregrinatione conſiderare poſſint hæc duo, videlicet, labor, & itineris moleſtia, & expẽſæ. laboris, & itineris moleſtia in ieiunia, & orationes commutari poteſt, expenſæ vero in eleemoſinas, & vſus pauperum puta in dotandis pauperibus aut in aliud ſimile commutandæ erunt. Sic etiam promiſit peregrinari ad Beatam Virginem Lauretanam, & vlterius promiſſit offerre illi templo decem aureos, commutari debet & poteſt hoc modo & authoritate ſuperioris, aut virtute Iubilæi, vt decem aurei offerantur alicui alteri eccleſiæ indigenti, expenſæ vero in itinere faciendæ pauperibus erogandæ erunt, deductis tamen. quas domi vouens facturus erat, vt not. Ioſeph Angles vbi ſupra, propoſitione. 2. Exempli gratia, erat in itinere ſingulis diebus ſex nummos argenteos conſumpturus, & domi tantum tres, ijs tribus deductis, ceteri ſunt pauperibus erogandi; labor denique itineris commutãdus eſt in ieiunium, ita vt ſi pedibus iter facturus erat, dies itineris diei ieiunij reſpondeat, ſin vero pedibus iturus nũ erat, pro quarto quoq; die itineris dies vnus ieiunij imponatur, vt dixi. Quod ſi quis votum Religionis fecit, verbi gratia ingredi religionem S. Benedicti,
21 conſiderare oportet, quod ſic vouens ingrediendo teneretur ad officium Diuinum, ad vigilias noctis, ad obedientiam, ad ieiunandum fere ſemper, ad abſtinendum ſemper à carnibus & ſimilia, & ideo in talis voti commutatione imponẽdum eſt aliquod uinculum perpetuum, ut ſic commutetur quaſi in aliquid ęquale, uerbi gratia quod cõfiteatur ſingulis menſibus, ieiunet ſingulis ferijs ſextis, ſeptem pſalmos pœnitentiales, aut alias orationes quotidie recitet, & det eleemoſinam iuxta ſtatum ſuum. & hęc omnia per totam uitam fieri debent, ex Petro de Arragona 2. 2. q. 88. art. 12. & Bartho. Medina lib. 1 inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 7 ubi addit, quod confeſſarius ſi in uotis cõmutandis prædictam diligentiam non adhibeat, peccat mortaliter, unde monet ne quis hoc onus commutandi uota in ſe ſuſcipiat, qui non uerſatus ſit in regimine animarum. Notat autem Alphonſus Vivald. in additionibus ad candelab. aureum. tract. 14. num. 40. unum particulare pro commutandis uotis tempore Iubilæi, quod ſi confeſſarius quando eſt compluribus confeſſionibus occupatus magna illum (ut ſolet) pœnitentium ſtipante caterua, dicat pœnitenti, tempore quo durat Bulla ſeu Iubilæum; Ex nunc, commuto tibi uotum hoc, ſeu de rebus in quas fiat commutatio conſule talem Doctorem, ad cuius ſententiam te obligo, erit optime factum, & ualida erit talis commutatio.

22 QVINTVM DVBIVM eſt, An poſtquam uotum commutatum eſt in aliquid aliud, cuius commutationem uouens ratum habuit, liberum uouenti ſit uotum primum, uel id in quod commutatum eſt adimplere. Ratio difficultatis eſt, quia prior obligatio per commutationem factam penitus extincta eſt, & in aliam materiam commutata. Ergo ad hanc ſecundam obligationem tenetur.

Reſpondeo cum Ioanne Azorio par. 1. inſtit Moral. lib. 11. cap. 18. dub. 10. & dub. 12. ſuppoſito quod commutatio recte & iuſta ex cauſa facta ſit, poſſe ſi uelit, non obſtante hac commutatione facta, uotum primum ſeruare. Ratio eſt, quia commutatio tacita conditione hac fieri cẽſetur ut uel prius uotum perſoluat, uel id, in quod cõmutatio fit, prout ei commodius & utilius uiſum erit. Tota enim commutatio fit gratia ipſius uouentis, ita ut tali priuilegio & gratia uti poſſit, aut non uti, ſicut illi placuerit, unde non eſt penitus extincta obligatio prior, ſed in hanc commutata, cum hac tamen conditione, ut uel prius uotum, uel id, in quod commutatũ eſt, perſoluat, & pręſtet. Dixi, ſuppoſito quod commutatio recte & cum iuſta cauſa facta ſit, ſi enim iuſta non ſit, non ualet ut paulo inferius dicemus, ſi autem iuſta fuerit, & ſic multoties commutata ſit, ſemper ei liberum erit, uel uotum primum uel primam, aut ſecundam commutationem exoluere, prout ei commodius & utilius uiſum fuerit.

23 SEXTVM DVBIVM eſt, An ſi Papa uotum ſibi reſeruatum in aliud aliquid commutauerit, poſſit poſtea Epiſcopus aut confeſſarius Religioſus ab ordinario ad confeſſiones audiendas approbatus, illud in quod eſt commutatum, relaxare, aut in aliud ex cauſa commutare. Vt uerbi gratia. Si Petrus uotum caſtitatis emiſerat, quod poſtea à Papa in certa ieiunia, preces, uel eleemoſinas commutatum ſit, & deinde cauſa ſubſiſtat, ut ieiunia, & preces, & eleemoſinę in aliud commutentur, An epiſcopus, aut alius confeſſarius ui Iubilæi electus, ea commutare poſſit? Ratio difficultatis eſt, quia uictio, & res in alterius locum ſubrogata, uim, & naturam eius ſortitur, ac ſapit, in cuius locum ſuffecta eſt. Sed id, in quod caſtitatis uotum à Papa mutatum eſt, ſubſtituitur in locum ipſius uoti; Ergo reſeruatur Papæ, ſicut uotum prius illi reſeruatum fuit. Alij uero ut Antonius de Corduba in ſumma. quæſt. 150. Emanuel Sà in Aphoriſmis. uerb. uotum. 2. in fin. Ioann Azor. par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. capitu. 18. dub. 11. & fauent Syluestr. uerb. uotum. 4. quæſt. 7. in fine, & Alphonſus Viu. in additionibus ad Candelab. aur. tracta. 17. numero 78. & glo. in cap. Tempora pęnitudinis. 29. q. 7. rectius docent Epiſcopum, aut alium cõfeſſarium uirtute Iubilæi electum, poſſe huiuſmodi uotum commutare. Ratio eſt, quia prius uotum iam per commutationem in aliam materiam ſublatum eſt, quoad illam materiam priorem; illud autem in quod commutatum eſt, non eſt reſeruatum ſummo Pontifici. Sicut

igitur

Digitized by Google

igitur peccatum excommunicatione affectum Papali, deſinit eſſe Papæ reſeruatum remota excommunicatione; ita etiam votum caſtitatis, ſi in aliam materiam à Papa commutetur, non eſt amplius ei reſeruatum, ceſſatque reſeruatio ex commutatione in aliam materiam ei non reſeruatam, & conſequenter poteſt Epiſcopus aut alius confeſſarius vi Iubilæi electus ex cauſa illud commutare. Argumētum autem ſolum probat teneri eū, cuius votum in aliud mutatum eſt, illud in quod mutatum eſt, ex vi præcedentis voti obſeruare, vt initio huius capitis annotauimus, nō tamen inde conſequitur reſeruatum eſſe hoc ſecundum votum, ſicut primum reſeruatum fuit.

24 SEPTIMVM DVBIVM eſt, an cum Papa commutauerit alicui votum caſtitatis, in certas eleemoſinas, ieiunia, &c. liberetur homo a priori voto, ita vt faciens dictas eleemoſinas ad nihil aliud teneatur? Quidā eius ſententiæ ſunt, quod licet obſeruando illud, in quod votum commutatur ſit liber prorſus a priori voto, (id quod certum eſt) non obſeruando tamen, teneri ad caſtitatem primam ſeruandam. Ratio eſt, quia commutatio eſt quaſi contractus conditionalis, ita vt non extinguitur prior obligatio, ſed mutatur in aliam materiam, ſi modo impleatur.

Reſpondeo tamen quod cum per commutationem factam extincta ſit prior obligatio quoad illam priorem materiam, abſoluitur homo prorſus à priori voto caſtitatis, & ad materiam obligatur, iuxta ea quæ notant Panorm. in cap. 1. num. 1. de voto. Syluest. verb. votum. 4. q. 3. verſ. Tertio. Sotus libro 7. de iuſt qu. 7. artic 3 circa medium. verſic. Ex quo fit. & Alphonſus Viuald. in additionibus ad Candelab. aureum. tract. 14. num. 27. obligatio autem ſemel extincta non reuiuiſcit. Id quod ſolum verum eſt quando commutatio fit ab homine, ſi enim commutatio fiat a iure, & talis commutatio non impleatur, reuiuiſcit prima voti obligatio. Vt v.g. ſi quis fecit votum peregrinationis in Hieruſalem, & illud commutet in votum Religionis, ſi culpa ſua redeat ad ſeculum, votum illud primum adimplere tenetur, vt idem Viualdus poſt alios notat. Quamuis proprie votum primum non ſit per ingreſſum religionis commutatum, ſed ſuſpenſum tantum, & tunc ſolum commutatum prius votum eſt quando profeſſionem in religione approbata emittit, vt conſtat, qua ſemel emiſſa adeo extinguitur prioris voti obligatio, vt etiamſi poſtea a Religione apoſtataret, ad primum illud votum non obligaretur.

25 OCTAVVM DVBIVM eſt, an ad diſpenſationem & commutationem voti requiratur iuſta, & legitima cauſa?

Reſpondeo ad diſpenſationem & commutationem voti, (quando non fit commutatio in id quod eſt euidenter melius, ſed in id, quod eſt minus, aut etiam æquale bonum) requiri ſemper cauſam iuſtam & rationabilem, Sic San. Thom 2.2. quæſt. 88. artic. 12. Bona. d. 38. art. 2. quæſt Richard ibid. artic. 9. quæſt. 1. Gabr. ead. diſtinct. quæſt. 1. artic. 5. litera CC. Panorm in cap. 1. numero 2. & 3. de voto, & voti redempt. Ang. verb. votum. 4. quæſt. 10. Palud. 4. diſt. 38. quæſt. 4. artic 4. concluſ. 3. San. Anton. part. 2. tit. 11. cap. 2. §. 6. in fin. Sylu. verb. votum 4. quæſt. 8 verſic. ſecundum. Tabiena verb. diſpenſat. quæſt. 10. Caiet 2.2. quæſt. 88. artic. 12. & in ſum. verb. votum §. vlt. Sotus lib. 7. de iuſt. quæſt. 4. art. 4. Petrus de Arragon. 2.2. quæſt. 88. artic. 12. Grego. de Valentia tom. 3. diſp 6. quæſt. 6. punct. 7. Nauar. in Manual. cap. 12. numero 76. verſic. 6. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſc. c 49. Sum. Cor. p. 3. tract. de uoto. num. 16 Coſin. Pluliar. de off. ſacerd. p. 2. lib. 3 c. 4. Ioſephus Angles in floribus 4. ſent. quæſt. de voto. art. 8. diffic. concluſ. 2. & diffic. 3. concl. 1. Barth Med. lib. 1. inſtr. conſeſ. c. 14 §. 7. Ioan. Benedictus in ſum. de peccatis. lib. 1. cap. 9. in fin. Tole lib 4. ſum. c. 18. Emanuel Sà in Aphor. uerb uotum. 2. Ioan. Azor par. 1. inſtit. Moral. lib. 11. cap. 18. dub 3. & c 19. dub. 16. & alij communiter. Ratio eſt, quia prælati in ædificationem ſolum, non autem in deſtructionem eccleſiæ, huiuſmodi poteſtatem & iuriſdictionē acceperunt, vt conſtat 2. Corin. 10. & 13. Eſſet aūt maniſeſtiſſima deſtructio, ſi prælati pro ſua mera uoluntate abſque cauſa aliqua uotorum uincula tollerent. Quamuis igitur irritari poteſt uotum abſque cauſa, ab eis, qui poteſtatem dominatiuam habent in ſubditos vt ſupra dictum eſt, non tamen ab eis, qui ſolum poteſtatem iuriſdictionis habent, quæ poteſtas ad voti diſpenſationem neceſſaria eſt. Datur quidem vtraque poteſtas, ſcilicet tam dominatiua quam gubernatiua, in ædificationem, & non in deſtructionem, ſed tamen diſpar eſt in vtriſque ratio; Dominatiua enim ex ipſa natura dominij, ſeu quaſi dominij, ita datur, vt poſſit prælatus etiam ſine cauſa rationabili, tanquam dominus, votum ſubditi valide irritare; poteſtas vero gubernatiua ita datur, vt ſolum fiat per eam facultas gubernandi ſubditum, & recte, & valide in his, quæ ſunt rationabilia; alioqui Deus non conſentit & ſic votum non valet.

Quæ omnia procedunt etiam in votis, in quib. Papa diſpenſat, adeo vt ſi Papa cum aliquo ſine cauſa in voto diſpenſaret, non ſolum peccat, ſed nec diſpenſatus in conſcientia tutus eſt, cum talis diſpenſatio ſine cauſa facta nulla ſit, vt præfati authores diſertis verbis tradiderunt. Vnde Panorm. in cap. Non eſt num 7. 8. & 9. de voto, & voti redempt docet, quod abſolutio à iuramento præſtita ſine cauſa, non valet, & ita abſolutus non eſt tutus in foro conſcientiæ. Item diſpenſatus a Papa ſuper pluralitate beneficiorum ſine cauſa, non eſt tutus apud Deum. Immo etiam Religioſus impetrans a Papa diſpenſationē vt ad laxiorem religionem tranſeat, ſi cauſa non ſubſiſtat, tutus quoad Deum non eſt. Et Sotus 4. diſtinction. 38. quæſt. 2. articu. 1. concluſ. 1. in fine, ait, diſpenſatum a Papa ſine cauſa in voto ſimplici perpetuæ caſtitatis, non manere tutum in conſcientia. Idemque de ſimilibus dicendum eſt. Ratio breuiter eſt, quia iure diuino, & naturali vota reddere debemus. At vero in ea, quæ iuris diuini, & naturalis ſunt, Papa ius non habet, quando nulla iuſta & rationabilis cauſa ſubeſt; Et conſequenter peccat Papa ſic diſpenſando in votis ſine cauſa, & qui ſcienter huiuſmodi voti diſpenſatione vtitur, eodem etiam modo peccat. vt præfati docent authores. Id quod intelligendum eſt, quando nulla apparens cauſa diſpēſandi adſit, Nam ſi cauſa apparens eſſet, ita vt ex ea dubium ſit, an ex cauſa legitima diſpenſatio conceſſa ſit, poteſt diſpenſatus ſtare iudicio *Prælati* diſpenſantis, aut commutantis, non autem iudicio proprio, vt poſt S. Thom. 2.2. quæſtio. 88. articu. 12. ad 2. authores omnes communiter affirmant.

NONVM DVBIVM eſt, Quænam cauſæ iuſtæ, & legitimæ ſint ad voti diſpenſationem, & commutationem?

Reſpondeo, cum S. Bonau. in 4. diſt. 38. art. 2. qu. 2. Gabriele ibid. quæſt. 1. art. 5 litera. CC. corol. 2. Caiet 2.2 qu. 88. articu. 12. Petro de Arragon ibid. Syluestr. verb. uotum. 4. quæſt. 6. Soto lib. 7. de iuſtit. quæſt. 4 artic. Nauar in Manuali c. 12. num. 77. Sum. Corona tract. de uoto num. 16. Greg. de Valen. to. 3. diſp. 6. qu 6. puncto 7. & Io. Azor. p. 1. inſtit. Moral. lib. 11. ca. 18. dub. 3. & cap. 19. dub. 17. & alijs.

27 *Primo*, cauſam legitimam diſpenſandi eſſe ex parte materiæ, quando maius bonum cernitur in diſpenſando, quam in voti executione, puta, quando executio voti redditur illicita, vel inutilis aut moraliter impoſſibilis, aut maioris boni impeditiua, tunc enim votum de eo emiſſum diſpenſari poteſt, aut prorſus tolli, quia non eſt gratum Deo. ver. grat. vxore orbatus vouit non amplius vxorem ducere, vnde ex ſanguinea complexione, & libidini expoſita, non ſolum patitur difficultatem, ſed etiam quaſi impoſſibilitatem ſeruandi continentiam, atque adeo ex ſeminis retentione, indicio medicorum, dubitatur de ſalute, in hoc caſu uotum videtur illicitum, adeſtque cauſa rationabilis petendi, & obtinendi diſpenſationem. Sic Summ. Cor. ubi ſupra. Item vouit quis nutrire lampadem accenſam ante imaginem B. Virg. in aliqua capella, ſi deſtruatur capella, facta iam eſt inutilis voti executio, & commutandum eſt votum in aliam eleemoſinam.

28 *Secundo*, dari poteſt cauſa legitima diſpenſandi ex parte uouentis, puta ob eius infirmitatem, debilitatem ad uotum

tum adimplendum, quæ aliquando talis, ac tanta eſſe poteſt, vt non ſolum ad diſpenſationem, ſed etiam ad voti obligationem prorſus tollendam ſufficeret. Vt verbi gratia vouit quis peregrinationem ad limina Apoſtolorum, iterque illud pedibus conficere, & poſtea effectus eſt podagricus, vel pede debilitatus, ex quo non poteſt commode votum implere, tunc licite cum eo diſpenſari poteſt, aliudque ei imponi, ſeu in aliud commutari. Item cauſa ſufficiens diſpenſandi cum coniuge, qui redditur imbecillis propter abſtinentiam promiſſam, ad debiti ſolutionẽ, & proinde licite cum eo diſpenſatur. Item vouit quis certis diebus ieiunare, aut carnes nõ commedere, effectus eſt debilis, & infirmus, vt non poſſit votum obſeruare, pro ratione infirmitatis votum commutandum diſpenſandum, & penitus tollendum erit.

29 *Tertio*, dari poteſt cauſa diſpenſandi ex eo quod voti obſeruatio ſit maioris boni impeditiua, vt v. g. vouit quis ieiunare, & poſtea occurrit illi occaſio ſtudendi, & concionandi, prælegendi, hæc enim omnia cedunt in bonum commune, & ideo iuſta erit cauſa vt cum eo diſpenſetur. Vnde omnes Miniſtri ad eccleſiæ vtilitatem, & bonum commune deſtinati, vt Concionatores, Confeſſores, Lectores, Cantores, & huiuſmodi, qui propter ieiunij promiſſi obſeruantiam minus ſufficienter ſua miniſteria exercere poſſint, ſufficientem cauſam diſpenſandi in voto abſtinentiæ habent, ex Ioſepho Angles vbi ſupra articulo. 8. difficul. 5. Soto lib. 7. de iuſtit. quæſt. 4. articu. 3. Summa Corona loco proxime citato. Item vouit quis peregrinari ad terram Sanctam, & tamen expedit eccleſiæ vt aliter ei inſeruiat, cauſa iuſta erit diſpenſandi. Item vouit quis ingredi Religionem, ſed ad commune bonum Reipub cõfert, vt vxorem ducat, licite cum eo diſpenſatur. Item vouit quis caſtitatem, qui ſi vxorem duceret, ſedarẽtur multa ſcandala, in hoc caſu hæc ſufficiens cauſa eſt diſpenſandi cum eo, quia magis meritorium eſt paci Reipublicæ conſulere, quam a coniugio abſtinere. Addit autem Sotus vbi ſupra, quem ſequitur Summa Corona, quod ſi bonũ aliquod obſtans voti executioni, ſolum cederet in propriã vtilitatem vouentis, & non communem, hoc nõ eſſet maius bonum, & per conſequens non eſſet cauſa ſufficiens ad diſpenſandum, ſed partim diſpenſatione, partim commutatione vtendum erit.

30 *Quarto*, cauſa ad diſpenſandum, aut commutandum erit probabile periculum peccandi in eo qui vouit, hoc eſt quando probabiliter creditur vouentem ita affectum eſſe vt ſæpius votum violaturus ſit aut obliuioni traditurus, ex Ludouico Lopez par. 1. inſtruct. confeſſ. capitu. 50. Ioanne Azorio. par. 1. inſtitu. Moral. lib. 11. cap. 18. dub. 4. & cap. 19. dub. 17. & Ioſepho Angles. quæſt. de voto artic. 8. dub. vlt. Item ſi votum factum ſit ex quadam animi leuitate, aut ſubita perturbatione, aut metu, vi, aut dolo, ex Nauar. in Manuali. cap. 12. num. 77. verſic. ſeptimo. Ludouico Lopez par. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 49. Ioanne Benedicto lib. 1. de peccatis. cap. 9. in fin. Ioſepho Angles quæſt. de voto. artic. 8 difficul. vlt. in fine, & Ioanne Azorio vbi ſupra. ca. 18. dub. 3. & cap. 19. dubio. 17. Item cauſa rationabilis diſpenſandi, aut commutandi eſt copia, numeroſitaſque familiæ, eiuſque nocumentum ex abſentia patrisfamilias, ſi peregrinationis quod emiſit votum exequatur, ex Nau. & Ludouico Lopez vbi ſupra. Aliæ etiam iuſtæ cauſæ dari poſſunt, vt præfati authores, quarum iudicium arbitrio ſuperiorum relinquendum eſt.

Illud vero communiter monent Doctores, quod vbi talis cauſa erit, vt ſuperior non poſſit in totum legitime diſpenſare, dummodo talis ſit qui diſpenſandi, & commutandi polleat auctoritate, partim diſpenſet, partim commutet voti obligationem, ex Caieta. 2. 2. quæſt. 88. art. 12. & alijs.

31 DECIMVM DVBIVM eſt, An ſufficiens cauſa diſpenſandi in voto ſit difficultas grauis, & moleſtia, quæ in voto adimplendo reperitur.

Reſpondeo cum Soto lib 1. de iuſt. quęſt. 7. art. 3. ante finem, & lib. 7. quæſt. 4. artic. 3. circa medium. Sum. Coro. tracta. de voto numero 16. Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſc. cap. 44. Coſmo Philiarcho de offi. ſacerd. par. 2. lib. 3. cap 4. in fi. & Ioſepho Angles q. de voto. artic. 8. difficul. 5. concluſ. 1. Quod ſi difficultas ſit in re ipſa voto promiſſa, puta vouit quis imprudenter longum ieiunium in pane, & aqua aut longam peregrinationem pedeſtrem, & ſimilia, quæ poſtea debilitate complexionis aut temporis indiſpoſitione, aut ex alio accidenti ſuperueniente difficulter adimplere poteſt, cauſa hęc iuſta eſt petendi diſpenſationem. Sin autem difficultas ex praua indiſpoſitione vouentis procedit, non eſt legitima cauſa diſpenſandi, maxime ſi illa difficultas fuit cauſa vouendi; vt verbi gratia. Si quis videns ſe eſſe facilem ad crapulam, & ebrietatem, & exinde vouit ieiunium, & abſtinentiam a vino, quamuis poſtea difficulter abſtineat, non habet cauſam iuſtam diſpenſandi. Id quod uerum eſſe cenſeo, quãdo eſſet ſpes emendationis; quando enim talis ſpes non eſſet, tunc cauſa erit iuſta ad commutandum votum in aliud, & alleuiãdum eius peccatum, ne contra votum ita facile, & communiter peccet, vt recte Coſmus Philiarchus vbi ſupra, & ſumma Corona annotarunt. Circa diſpenſationem vero cauendum eſt diligenter, vt ea omnia exprimantur, quæ ad concedendum efficere poſſunt difficultatem, ex Nau. in Manu cap. 12. numero 72. verſic. Tertio. Couar. p. 2. de ſponſal. cap 6. §. 10. numero 14. & Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. cap. 48. Hinc Religioſus alicuius ordinis intendens tranſire ad Canonicos Regulares, & quia non credit aliter ſe obtenturum ſuper hoc diſpenſationem niſi habitum ſui ordinis prius dimiſerit, ideo illum dimittit, & tacita iſta intentione, & fraude diſpenſationem obtinet, tenetur ad primam ſuam religionem reuerti, vel diſpenſationem de nouo a Papa obtinere expreſſe, vt illa taciturnitate non obſtante, diſpenſationem illam ratam, & validam eſſe velit, ex Nau. & Lopez vbi ſupra. Idem de illis dicendum eſt qui conſummarunt copulam hac intentione obtinendi diſpenſationem ſuper impedimento matrimonij, ſi prędictam intentionem tacuerunt, etiamſi expreſſerunt præceſſiſſe copulam, ſurreptitia eſt talis diſpenſatio impetrata, & per conſequens inualida, ex Ludouico Lopez vbi ſupra. Sic etiam ſi quis cum vouerit profiteri in religione impetrans ſuper tali voto diſpẽſationem ſolum expreſſit Papæ, quod uouit ingredi, ſurreptitia eſt talis diſpenſatio ſic obtenta, ex Nauar. in Manuali. capitulo 12. numero 47. verſic. Secundo, & Ludouico Lopez. parte 1. inſtruct. conſcientiæ. cap. 44. in fin. Et de uoto hactenus dictum ſit.

De blaſphemia, eiuſque grauitate. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Blaſphemia cui virtuti opponitur, & contra quod præceptũ & in quo proprie conſiſtit.*

2 *Qui dicunt blaſphemiam opponi confeſſioni fidei quo ſenſu exponendi Theologi.*

3 *Blaſphemia peccatum varijs modis contingere poteſt.*

4 *Blaſphemia in Deum, & Sanctos non differunt ſpecie. Quare?*

5 *Blaſphemia quale peccatum ſit, an ſemper mortale an aliquando veniale.*

6 *An licet ex genere ſuo ſit mortale, indeliberatione, & ſurreptione poſſit eſſe veniale.*

Blaſphemia ex praua conſuetudine procedens quando mortale non erit.

7 *An ſicut mortale eſt blaſphemare Deum, ſit & proximum.*

8 *An blaſphemia peccatum ſit maius reliquis maxime homicidio, & periurio.*

9 *An grauius peccet Catholicus blaſphemando quam hæreticus.*

10 *Qualiter ſe gerere debet confeſſarius qui audiuit eius confeſſionem, qui blaſphemauit, vel ex praua conſuetudine vel alias.*

11 *An quilibet confeſſarius ab hoc peccato poſſit abſoluere, Blaſphemia publica quæ dicenda? num. eod.*

Ad

Ad factum notorium tres conditiones ſunt neceſſariæ. num. eodem.

12 *Quibus pœnis caſtigari ſolet peccatum blaſphemiæ.*

13 *Iure Canonico graui pęna afficiuntur.*

13 *Clerici blaſphemi ab ordine eccleſiaſtico, & honore eijciendi.*

15 *Decreta Summorum Pontificum in blaſphemos Clericos, & laicos.*

16 *Iudices ſeculares qui contra blaſphemiæ conuictos non animaduerterint, iiſdem pęnis ſubijciuntur.*

Audientes blaſphemantem quid agere oporteat, & numero 17.

18 *Conſtitutiones quædam in blaſphemos moribus vtentium non confirmatæ.*

19 *Varijs pęnis in diuerſis regnis puniri ſolent.*

20 *An Inquiſitores hæreticæ prauitatis contra blaſphemos procedere poſſint, & quando id eis permiſſum ſit.*

Blaſphemiæ hæreticales quæ? nu eod.

21 *Pęnæ quas Inquiſitores ſolent imponere.*

22 *An qui blaſphemias hæreticales aut verba hæreticalia per iocum, & ludum profert prædictis pęnis corrigi debeat, & an ab Epiſcopo vel ab Inquiſitore.*

23 *Quid de eo ſtatuendum qui per lubricum linguæ ſeu animo indeliberato in blaſphemiam prorumpit.*

24 *Quid de eo dicendum qui in ebrietate blaſphemiam aut verba hæreticalia profert.*

25 *Dormientes ſi proferant, excuſantur à pęnis.*

Blaſphemiæ peccatum grauiſſimum eſſe quamuis nullus dubitet, controuertitur tamen inter autho-
1 res, cui virtuti opponatur, & cui mandato repugnet. Etenim S. Thom. 2. 2. quæſt. 13. ar. 1. & art. 2. ad ſecũdum, & Sotus lib. 8. de iuſtitia, q. 2. ar. 3. concluſ. 1. docent, blaſphemiam confeſſioni fidei aduerſari, & contra primum mandatum eſſe. Alij vero vt Nau. in Man c. 12. num. 82. Dominicus Bannes 2. 2. q. 12. art. 1. Notab. 3. Greg. de Valen. tomo 3. diſp. 1 q. 13. puncto 2. Ioannes Azor. p. 1. inſtitu. Moral. lib. 9. c. 28. dub. 1. & Catechiſmus Romanus in fine ſecundi præcepti, rectius docent opponi Religioni, & ſecundo Decalogi præcepto. Etenim infidelitas cõſiſtit proprie tum in aſſenſu aliquo interno falſo de Deo, tum in externa aſſeueratione falſi ex tali aſſenſu interno prouenien te, ſiue affirmatiue, ſiue negatiue, ſcilicet dicendo aliquid Deo ineſſe, quod vere illi non ineſt, vel non ineſſe, quod ineſt, vel attribuendo creaturę, quod Deo cõuenit. Blaſphemia vero non conſiſtit proprie in ipſo aſſenſu, vel aſſeueratione falſi, ſed in dictione, ſeu ſignificatione falſa de Deo quæ longe differt ab aſſenſu falſi; ſiquidem poteſt quis etiam deliberate velle dicere, & ſignificare aliquid falſi, etiamſi nihil falſi ipſe ſentiat, aut aſſeueret. Deinde multæ ſunt blaſphemiæ in Deum, vel ſanctos dictæ, quæ ſine errore fidei affirmantur, vt conſtat. Religioni igitur opponitur blaſphemia; ſicut enim religionis munus eſt Dei honorem tueri, ita blaſphemia Deum honore priuat, Atque adeo definiri communiter ſolet Blaſphemia, quod ſit contumelia, ſeu conuitium in Deum; hoc eſt, dictũ contumelioſum in Deum, aut Sanctos coniectum; ſicut blaſphemia in Regem, vel Principem eſt verbum contumelioſe in eum dictum. blaſphemans namq. diuinæ bonitati derogare intendit, eiuſque honorem diuinum pro poſſe impedire conatur, ex Hugone de S. Victore lib. de fructu carnis, & ſpiritus. capit. 6. Alexandro de Ales in ſum. par. 2. quæſtio. 131. memb 1. Couar. in capit. quamuis pactum. de pactis, in 6. par. 1. §. 7. nume. 8. Gregor. de Valent. tom. 3. diſp. 1. quæſt. 13. puncto 1. & 2. & Ioan. Azor. p. 1. inſti. Mor. lib. 9. cap. 28. dub. 1. colligitur ex S. Tho. 2. 2. quæſt. 13. art. 1. ad 1.

2 *Quod* vero S. Thomas, & alij Theologi dicunt opponi confeſſioni fidei, eo ſenſu exponendi ſunt vel quod magnam ſimilitudinem & affinitatem habet cum infidelitate, hoc ipſo quod etiam verſatur circa aliquid falſum de Deo, ſaltem ex intentione blaſphemantis, qui intendit aliquam imperfectionem Deo tribuere, id quod falſum eſt, cum Deus omni imperfectione careat, vel quod profiſci poteſt, ac interdum ſolet ex infidelitate, quo etiã modo intelligendum eſt, quod ſolet dici, blaſphemiam oris opponi confeſſioni fidei, blaſphemiam autem cordis ſiue mentis interiori actui fidei.

3 *Blaſphemia* vero peccatum varijs modis contingere poteſt.

Primo quidem tribuendo Deo aliquid, quod ſuæ diuinæ bonitati repugnat, id quod fit, vel attribuẽdo ei quod ſibi non conuenit, vt verbi gratia dicendo, quod Deus iniuſtus ſit, improuidens, inſcius, crudelis, inuidus, & ſimilia, vel auferendo ab eo quod ſibi conuenit, vt verbi gratia dicendo: Deum non poſſe hoc facere, quando in ſe poſſibile eſt facere; non habere curam & prouidentiam rerum; vel dicendo ad deſpectum Dei, hoc enim idem eſt, ac dicere Deus hoc prohibere non poteſt; Item dicendo, ſi Deus non facit vindictam, non credam eſſe iuſtum, negabo fidem &c. qui modus blaſphemandi hæreticalis eſt, & ſi quod ore profert, corde crederet, hæreticus eſſet.

Secundo, ſi appetitus deteſtetur diuina, dicendo v. g. maledictus ſit Deus, veniant illi hæc aut illa mala, his. n. verbis, Deum malo ſubijcit, quaſi Deus poſſit ad modũ creaturarum huiuſmodi malis ſubijci.

Tertio, affirmando, vel negando; ſeu deteſtando prædictis modis Sanctos Dei; Quia ſicut Deus laudatur in Sanctis ſuis, quatenus multa bona in eis, & per eos operatur; ita dum eos ſpernimus, maledicimus, eorum ſanctitatem, & miracula calumniamur, Deum in ſanctis ſuis inhonoramus, & blaſphemamus, talis enim blaſphemia redundat in Deum.

Eodem modo ſi quis blaſphemaret alias res ſacras, quatenus ſunt inſtitutæ diuinitus, vt ſacramenta, ſic quidem, vt vel expreſſe, vel tacite, iudicio prudentum detrahere vellet gloriæ diuinæ, ſignificando aliquid falſi circa res ſacras. ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 13. artic. primo ad 2. & alijs communiter. In quo etiam genere ſunt, qui creaturis maledicunt, quatenus creaturę Dei ſunt, & opera manuum eius; ſecus autem ſi maledicendo creaturas, non intenderent illis maledicere niſi quatenus eis offenſionem afferunt, & non quatenus creaturæ Dei ſunt, puta ſi deambulando pedem in lapidem impingentes, maledicunt ſimpliciter lapidi offendenti, aut ſentientes ventum frigidum moleſtum, maledicerent vento, aut patientes aliquas tentationes maledicerent diabolo homines ſollicitanti, & ſimilia, erit enim tunc veniale ſolum ex Ludouico Lopez, & Summa Corona Nauar. & Caietan. locis inferius citandis. Eodem modo qui malediceret diei, menſi, aut anno, intelligendo ſolum ſpatium illud temporis, peccat ſolum venialiter; ſin vero intelligat ſanctum qui illo die celebratur; mortalem blaſphemiam committeret.

Quarto quando attribuitur Deo, vel ſanctis aliquid verum & honeſtum, ſed tamen irreuerenter, iurando, ſcilicet per corpus, caput, vel ſanguinem Dei, & Sanctorum, & huiuſmodi ex ira, indignatione, conſuetudine, &c. quos modos latius tractant Syluester verbo blaſphemia quæſtione ſecunda Tabiena eodem numero ſecundo Caietan. ſecunda, ſecunda quæſtione 13. articulo primo Nauarrus in Manuali, capitulo duodecimo numero 84. & ſequent. Sotus libro octauo de iuſt. quæſtione ſecunda articulo tertio, concluſione prima, Summa Corona parte prima, numero 86. Sebaſtianus Medices in ſumma peccato capital. titulo quarto quæſtione 32. Gregorio de Valentia tomo tertio diſputatione prima quæſtione 13. puncto primo Ludouico Lopez parte prima inſtru. conſcien capitulo 51. Bartholomæus Medina libro inſtruct capitulo 14. § ſecundo circa medium. Ioan. Benedictus in ſumma de peccat. libro primo capitulo nono. § primo Tolet. libro quarto ſumm. capitulo 13. Ioan Azor. parte prima inſtit. Moral. libro nono capitulo, 28. dubio tertio, & optime omnium Couarruias in capitulo quamuis pactum. de pact. in ſexto parte prima, §. ſeptimo numero nono. Qui omnes modi blaſphemandi fieri poſſunt, ſcilicet corde, dũ homo interius huiuſmodi contra Deum, vel ſanctos cogitat, & ore, dum quod mente concepit, extra euomit.

4 *Illud* vero annotandum eſt ex Caiet. 2. 2. q. 13. art. 1. ad 2. & 3. & Ioan. Azorio par. 1. inſtitu. Mora. li. 9. ca. 28. dub. 10. blaſphemiam in Deum, & in ſanctos, non differre ſpecie, ſed ſolum grauitate, & leuitate materiæ ſubiectæ, ſicut nec iuramentum ſpecie differt, eo quod quis per Deũ, aut per ſanctos iuret. Ratio eſt, quia peccatum hoc, vt diximus, Religioni opponitur, quæ vna eſt, ſiue Deo, ſiue ſanctis propter ipſum Deum cultus iſte tribuatur: eadem enim ſpecie peccatum eſt maledicere Deum vel in ſeipſo, vel in ſanctis ſuis. Etenim hoc ipſo, quod ita detrahitur de honore ipſorum, derogatur etiam aliquid gloriæ Dei, cuius munere & gratia conſecuti ſunt ſancti ſuam dignitatem. Vnde fit, quod confeſſor non teneatur inquirere an blaſphemia in Deum, aut in ſanctos coniecta fuerit, quaſi hæ duæ blaſphemiæ ſpecie inter ſe differant, ſed ſolum id inquirere tenetur, vt ſic iudicet de maiori, vel minori peccati grauitate, vt in ceteris peccatorum ſpeciebus contingit. Quamuis enim non differant ſpecie, notabiliter tamen inter ſe differunt quantum ad peccati grauitatem, ita vt neceſſario explicanda ſit in confeſſione talis circunſtantia blaſphemiæ. Sicut in furto explicari debet quantitas materia non ſolum propter reſtitutionem faciendam, ſed etiam ad explicandam grauitatem peccati, etiamſi de facto non fuerit furatus, ſed voluerit furari; ex Dominico Bannes 2. 2. quæſt. 13. art. 1. & facit Catechiſ. Rom. tracta. de ſacramento pœnit. nu. 48. docens circunſtantias valde aggrauantes, vel minuentes peccatum in confeſſione aperiendas eſſe. Quod vero Summa Corona p. 1. nu. 86. Caietano aſcribat, cenſuiſſe illum prædictos quatuor modos blaſphemiæ non differre ſpecie, falſum eſt; nunquã enim docuit hos modos inter ſe ſpecie non differre, cum certum ſit blaſphemias illas, quæ hæreſim continent, ſpecie differre ab illis, quæ nullam hæreſim habent annexam, ſolum igitur cenſuit blaſphemiam in Deum coniectam, non differre ſpecie ab illa, quæ in ſanctos conijcitur, vt diximus, prout ſubtiliter Azorius loco proxime allato animaduertit, huncque fuiſſe Caietani ſenſum, euidenter ex verbis illius colligi poteſt. Hæc igitur cum certa ſint, dubia quædam explicanda ſunt, quorum

PRIMVM DVBIVM eſt, qualenam peccatum ſit, &
5 an ſemper mortale ſit, vel aliquando poſſit eſſe veniale?

Reſpondeo eſſe peccatum mortale ex genere ſuo. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 13. art. 2. Alex. de Ales p. 2. quæſt. 151. memb. 2. Sotus lib. 8. de iuſtitia q. 2. art. 3. Caietanus in Summa verb. blaſphemia. S. Anton. par. 2. ti. 7. cap. 5. §. 1. & §. 2. Syluest. verb. blaſphemia q. 3. & 4. Tabiena eod. §. Secundo. Nauar. in Manuali, cap. 12. nu. 84. verſic. Quinto. Summa Corona p. 1. nu. 86. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. cõſcientiæ, c. 51. Sebaſtianus Medices in ſumma peccat. capital. tit. 4. qu. 35. Dominicus Bannes 2. 2. q. 13. art. 2. Toletus in Summa lib. 4. cap. 13. Emanuel Sà in Aphoriſmis, verb. blaſphemia. Io. Benedictus, lib. 1. de peccatis, cap. 9. §. 1. & Ioannes Azorius par. 1. inſtitut. Moral. lib. 9. ca. 28. dub. 16. Ratio eſt, quia peccatum mortale eſt, per quod homo ſeparatur a primo principio vitæ ſpiritualis; quod eſt charitas Dei: Blaſphemia autem ex genere ſuo charitati diuinæ, eo quod diuinæ bonitati, quæ eſt charitatis obiectum, derogat. Ideoque ex ſuo genere mortale peccatum erit blaſphemiam in Deum, vel in ſanctos conijcere. Id quod colligitur ex Leuit. 24. vbi dicitur, *Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur*. Pœna vero mortis nõ niſi pro peccato mortali infertur. Immo Dominicus Bannes vbi ſupra affirmat blaſphemiam in Deum, & ſanctos quatenus Dei amici ſunt, & diuinæ ſanctitatis participes, nunquam poſſe eſſe peccatũ veniale ratione materię. Quia quod hoc modo blaſphemando dicitur, vel eſt contra Diuinum intellectum, & ſic ponit errorem & falſitatem in Deo; vel eſt contra diuinam voluntatem, & ſic ponit in Deo malitiam vel eſt contra Diuinam eſſentiam, & ſic ponit malum naturale in Deo, quæ omnia grauiſſima materia ſunt & conſequenter peccatum mortale. Confirmari poteſt, quia blaſphemia magis repugnat ſecũdo precepto, quam periurium; Nullum autem periurium aſſertorium peccatum veniale eſt ex paruitate materiæ, vt ca. 3. dub. 4. propoſitione 1. docuimus. Ergo neque blaſphemia. Et denique ſicut nullum homicidium veniale eſſe poteſt ratione materiæ, etiamſi occidatur fœtus in ventre, aut impediatur conceptio, quia vita hominis, quæ in potentia erat in fœtu, eſt res grauiſſima, ita neque vlla blaſphemia ratione materiæ in Deum, aut ſanctos, prout diuinæ ſanctitatis participes ſunt, coniecta, peccatum veniale eſſe poterit. Dixi, *quatenus Diuinæ ſanctitatis participes ſunt*. ſiquidem conuitium, quod dicitur in hominem etiam ſanctum, non prout ſanctus eſt, ſed alia ratione & ex alio reſpectu, veniale eſſe poteſt ex paruitate materiæ; Quamuis enim naturalia in ſanctis magis honoranda ſint, quam ſi non eſſent ſancti, quia tamen in eo caſu ſolum blaſphemia materialis eſt, conſequenter venialis tantum erit propter materiæ paruitatem. Tunc enim ſanctitas ſolum ſe habet per accidens, vt ſi quis diceret de Criſpino & Criſpiniano per iocum, quod fuerint ſutores, aut de Ioanne, & Paulo germanis quod fuerint Eunuchi. Cõtumelia enim quæ irrogatur ſanctis, non vt habẽt reſpectum ad Deum, ſed vt homines quidam ſunt excellentes, non opponitur Religioni, ſed ſingulari cuidam obſeruantiæ, quæ eſt peculiaris quædam virtus, vt recte Dominicus Bannes, & Lopez vbi ſupra, & Greg. de Valen. to. 3. diſp. 1. q. 13. pun. 2. annotarunt.

6 SECVNDVM Dubium eſt, An blaſphemia licet ex genere ſuo, & ratione materiæ ſit peccatum mortale aliunde tamen, ſcilicet, ex indeliberatione, & ſurreptione veniale eſſe poſſit.

Reſpondeo, Blaſphemiam ex indeliberatione, & ſurreptione dupliciter prouenire poſſe, vno modo, ita vt homo non aduertat, quid dicat, nec verborum ſenſus cognoſcit, id quod accidere poteſt, ex eo quod quis ſubito ex aliqua paſſione & ira in verba prorumpit, quorum ſignificationem non conſiderat, & tunc ſi talis perturbatio ſit, quæ omnem rationis deliberationem anteuertat, nullum omnino peccatum erit, ſi vero aliquantulum rationis iudicium ſequatur, plenum tamen præcedat, peccatum erit veniale. Sin autem perturbatio & paſſio illa non ſit tanta, quin aduertat ſe blaſphemare, quia cognoſcit ſenſum verborum, quod eſſe non poteſt ſine aliquali deliberatione, tunc a mortali non excuſatur, ſicut nec ille, qui ex ſubito motu iræ aliquem occidit iuxta ſe ſedentem ex S. Thom. 1. 2. q. 13. art. 2. ad 3. Alexand. de Ales pat. 2. ſummæ quæſt. 131. memb. 2. S. Ant. p. 2. tit. 7. c. 5. § 1. Ang. verb. blaſphemia nu. 6. Summa Piſanella eod. & Syluest. verb. eo q. 4. Caietan. in ſumma. verb. blaſphemia in fine. Nauar. in Man. ca. 12. nu. 84. verſ. Quinto. Couar. in c. Quamuis pactum, de pactis in 6. par. 1. §. 7. nu. 10. Summa Corona p. 1. nu. 86. Sebaſtiano Medice in Summa peccat. capit. tit. 6. q. 35. Lud. Lopez par. 1. Inſtruct. conſcientiæ. cap. 51. Io. Chapeauilla tract. de caſibus reſeruatis cap. 9. q. 1. Toleto li. 4. ſummæ, cap. 13. Emanuele Sà. in Aphoriſmis. in verb. blaſphemia & Ioan. Azorio par. 1. inſtit. Moral. li. 9. c. 28. dub. 16. Nec opus eſt longo tempore, immo in momento temporis poteſt eſſe ſufficiens iudicium rationis, & deliberatio quæ ad meritum, vel demeritum requiritur. Quæ doctrina procedit, ſiue inconſideratio illa procedat ex cauſa iuſta, ſiue iniuſta, ex ludo ebrietate, aut alia occupatione ex Ang. Nau. & Lopez vbi ſupra, quicquid Pan. in ca. ſtatuimus. de Maledicis. Seb. Med. q. 40. & ſumma Cor. vbi ſup. contradicant, exiſtimantes blaſphemiam ex indeliberato motu prouenientem, ex ludo ebrietate, & alijs iniuſtis cauſis eſſe mortale, quorum opinio in foro cõſcientiæ falſa eſt, quamuis in foro exteriori quoad criminis huius punitionem vera eſſe poſſit. Sed neq; blaſphemia ex praua conſuetudine procedens mortalis culpa erit ſi inconſideratio ſola fuit cauſa prolationis blaſphemiæ, ita vt ſi aduerteret, non proferret, ex Caietan. in ſumma verb. blaſphemia in fin. Nau. Lopez, quicquid ſumma Corona, Toletus, Sebaſtianus Medices, & Emanuel Sà, locis proxime citatis, mortale peccatum eſſe putent, quorum opinio ſolum vera eſt in illis, qui communiter nihil curant ſe emendare, tales enim blaſphemiæ ſunt peccata in ſua cauſa neglecta, id eſt, ex conſuetudine praua, ex qua regulariter procedunt, & quam

em. ii-

Digitized by Google

emendare contemnunt, vt ibidem Lopez affirmat.

TERTIVM DVBIVM eſt, an ſicut peccatum mortale eſt blaſphemare Deum, ita etiam mortale ſit blaſphemare proximum, hoc eſt, maledicere proximo?

Reſpondeo, quicunque proximo maledicit, deſiderando ei ex corde aliquod damnum notabile, puta mortem, aut aliud graue malum, peccat mortaliter, quia facit contra charitatem, vt conſtat. Dixi, *Damnum notabile*, quia ſi ſolum imprecatur ei aliquod leue malum, erit veniale peccatum. Dixi, *ex corde*, quia ſi ex impetu paſſionis id faceret, dicendo, veniat illi hoc, aut illud, quod tamen malū vere nollet, vt ei eueniret, non eſt mortalis peccati damnandus, ex Summ. Cor. p. 1. num. 86. Tol. lib. 4. ſum. c. 13. ante fin. Qua ratione excuſantur parentes, qui ex aliquo ſubito motu filijs aliquod malum imprecantur, vnde abſque tali deſiderio venialis culpa erit, quia ſic charitas non violatur.

8 QVARTVM DVBIVM eſt, an blaſphemiæ peccatum maius ſit peccatis reliquis, tum maxime homicidio, & periurio?

Reſpondeo primo, Blaſphemia ſimpliciter & proprie loquendo, minus peccatum eſt quam infidelitas. Sic Dominicus Bannes. 2. 2. q. 13. art. 3. & Gregor. de Valentia. to. 3. diſput. 1. quæſt. 13. puncto 2. Ratio eſt, quia peccata eo maiora ſunt, quo virtutibus maioribus opponūtur; Maior autem virtus eſt fides, vtpote virtus Theologica cui opponitur infidelitas, quam religio, quæ eſt virtus moralis cui opponitur blaſphemia, vt dictum eſt. Hoc autem intelligitur de blaſphemia, quæ non eſt cum hæreſi & infidelitate coniuncta, hoc eſt, quando blaſphemans recte interius ſentit & credit eſſe, exterius verba blaſphemiæ proferat. Quod vero S. Thom. 2. 2. quæſt 13. art 3. dicat blaſphemiam ad idem genus pertinere quod infidelitas, & habere in ſe grauitatem infidelitatis, & infidelitatem aggrauare, eo ſenſu accipiendum eſt, vel quia blaſphemia ſuo etiā modo verſatur circa falſum aliquid de Deo; qui enim blaſpemat, licet non ſentiat, nec intellectu perceperit falſum eſſe, quod dicit, dicendo tamen inducit perſonam ſentientis ſic eſſe, vt ore pronunciat; vel quia proficiſci poteſt, ac interdum ſolet, ex infidelitate; vel quia ſicut ex confeſſione fidei redundat quædam laus in Deum, ita ex blaſphemia Dei nomen dehonoratur, & vituperatur Infidelitatem etiam aggrauat, addendo, ſcilicet peculiarem ſuam malitiam imminutionis gloriæ Diuinæ; Quemadmodum enim laus fidei augetur per dilectionem, & confeſſionem; ita laus Dei magis, ac magis obſcuratur, & vituperatur per deteſtationem volūtatis, & locutionem blaſphemiarum.

Secundo, odium Dei grauius peccatum eſt blaſphemia, ex Dominico Bannes, & Greg. de Valentia vbi ſupra. Ratio eſt manifeſta, quia odiū Dei grauius peccatum eſt quā infidelitas, quia opponitur charitati, quæ eſt maxima virtus; Infidelitas autē grauius eſt blaſphemia, vt diximus

Tertio, Grauius peccatum eſt blaſpemia, quam periurium, qui enim peierat, nō dicit, aut ſentit aliquid falſum de Deo, ſicut blaſphemus, ſed Deum ſolum adhibet teſtē falſitatis, non tanquam æſtimans Deum eſſe falſum teſtem, ſed tanquam ſperans quod Deus ſuper hoc non teſtificetur per aliquod euidens ſignum.

Quarto, Grauius peccatum eſt blaſphemia quam homicidium quoad obiectum, cum blaſphemia directe ſit contra Deum, homicidium autem contra proximum; blaſphemia etiam eſt contra ſecundum præceptum primæ tabulæ, peccatum vero homicidij contra præceptum ſecundæ tabulæ; Maius autem eſt præceptum primæ tabulæ, quā ſecundæ, & conſequenter maius peccatum erit blaſphemia, quam homicidium: Sin autem comparentur ſecundum effectum nocendi, ſic grauius eſt homicidium, quā blaſphemia, plus nocet homicidium proximo, quā blaſphemia Deo. Quia vero in grauitate culpæ magis attenditur intentio voluntatis peruerſæ, quam effectus operis, ideo cum blaſphemus intendat nocimentum Diuino honori inferre, ſimpliciter loquendo grauius peccat quam homicida; quod enim manibus efficere nequit, verbis ſaltem iniurioſis facere contendit. Quæ omnia latius tradunt S. Thom. 2. 2. quæſt. 13. artic. 3. Caiet. & Dominicus Bannes ibid. Alex. de Ales p. 2. q. 131. membr. 5. S. Anton. part. 2. tit. 7. c. 5. §. 1. & 2. Sot. lib. 8. de iuſtit. quæſt. 2. artic. 3. concl. 1. Greg. de Valentia tom. 3. diſp. 1. quæſt. 13. punct. 2. Sum. Cor. p. 1. num. 86. Sebaſt. Medices in ſum. pecc. cap. tit. 4. quæſt. 36. 37. & 38. Tab. verb. blaſphemia. verſic. Quarto, & verſic. quinto. Emanuel Sà in Aphoriſm. verſic. blaſphemia, & alij.

QVINTVM DVBIVM eſt, an grauius peccet catholicus blaſphemando, quam hæreticus. Ratio difficultatis eſt, quia hæreticus conculcans verbi gratia imagines Chriſti, & Sanctorum, id facit ex ignorantia, quia iudicat eas colendas non eſſe; catholicus autem credit eſſe colendas; grauius autem peccatum eſt ſcienter, quam ignoranter maledicere.

9 Reſpondeo ex Caiet. & Dominico Bannes 2. 2. qu. 13. ar. 3. Quod cum omne peccatum grauius ſit ceteris parib. cum ſcientia, quam cum ignorantia culpabili, non tamen affectata commiſſum, iuxta illud Luc. 12. *Qui cognouit voluntatem Domini ſui, & non fecit, vapulabit multis*; & 2. Petr. 2. *melius erat eis veritatem non cognoſcere, quam poſt agnitam retroire*, & multo magis iniuriari, conſequenter catholicus blaſphemans grauius peccat quam hæreticus, ſi rationem ſolum blaſphemiæ conſideremus. Ratio eſt, quia blaſphemia quæ eſt cum cognitione tali, plus habet de malitia in intentione ſua, quam illa, quæ eſt cum ignorantia, quia plus habet de voluntario circa illud obiectū, atq; adeo blaſphemia hæc dicitur a Caiet. blaſphemia nō ſolum ex parte rei blaſphematæ, ſed etiā ex parte blaſphemantis; illa vero quæ fit cum ignorantia culpabili, non tamen affectata, blaſphemia ſolum ex parte Dei blaſphemati. Dixi, *ceteris paribus*, quia ſi blaſphemaret vnus ſcienter ex magna paſſione, vt iracundia, & alter cum ignorantia culpabili, proferret maiorem blaſphemiam, grauius peccaret iſte, quam ille: Dixi, *cum ignorantia culpabili, ſed non affectata*, quia ſi fuerit affectata, tantum abeſt, quod excuſet, quod potius aggrauat peccatum quam ſcientia, quia ſignum euidens eſt maioris, & vehementioris voluntatis in malum. Et talis fuit blaſphemia Phariſæorū, & Iudęorum blaſphemantium Chriſtum in Cruce pendentem, cū tamen blaſphemia S. Pauli multo minor erat, quam blaſphemia Chriſtiani, qui nunc blaſphemaret Chriſtū, quia illa erat ignorantia quidem culpabilis, ſed excuſans, & minus habens de voluntario. Ceterum quia hæreticus in tali conculcatione imaginis habet etiam hæreſim, credendo imagines non eſſe colendas, conſequenter ex circunſtantia hęreſis & infidelitatis, vnde procedit conculcatio, grauius peccat quam catholicus qui tantum committit peccatum blaſphemiæ; eſt enim, vt ſupra diximus, infidelitas peccatum grauius quam blaſphemia.

10 SEXTVM DVBIVM eſt, Qualiter ſe gerere debeat confeſſarius, qui audiuit confeſſionem eius, qui blaſphemauit? Intelligi autem poteſt quæſtio, tum de eis, qui ex praua conſuetudine blaſphemare ſolent, tum de eis, qui publice blaſphemauerint, quamuis non ita ſæpe, ſed ſemel tantum blaſphemias in Deum, vel ſanctos coniecerint.

Reſpondeo, Qui aſſuetus eſt blaſphemare, nec tamen ſe emendauerit non obſtante quod in pręteritis confeſſionibus emendationem promiſerit, non eſt ſtatim abſoluendus, etiamſi iterum emendationem polliceatur, ſed ad tēpus differenda erit abſolutio, vt interim hanc prauam cōſuetudinem aliqua ex parte deponat, & relinquat, quod ſi poſtea emendare ſe noluerit, nullo modo abſoluēdus eſt, cum ſit indiſpoſitus ad abſolutionis beneficium recipiendum; Ideo autem differenda eſt abſolutio, quia qui antea promiſit emendationem, & tamen ab errore non deſtitit, credendus eſt nolle in poſterum ab hoc prauo vitio deſiſtere, ideoq; differenda erit abſolutio quouſq; ſe ex parte emendauerit. Intelligitur autem hoc de eo qui aſſuetus eſt blaſphemare. Si enim ſemel, aut iterum blaſphemauerit, abſolui pōt, & debet dummodo propoſitum emendationis firmum concipiat. Quin immo qui ſæpius aſſuetus eſt blaſphemare, dummodo certa ſigna doloris, & deteſtationis huiuſmodi impietatis dederit, nec ita cōmode differri

poſſit abſolutio in aliud tempus abſolui tunc poteſt, impoſita tamen ſalutari & debita pro tanto crimine pœnitentia, ex Barth. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. ca. 14. §. 2. poſt medium & Ioan. Azorio par. 1. inſtit. Moral. lib. 9 cap 28. dub 18. Dixi, *impoſita ſalutari, & debita pœnitentia*, quia licet Nauar. in Manuali, cap. 12 num. 83. verſi. Tertio cenſet non licere pœnitentem abſoluere abſq. grauiſſima pœnitentia iniuncta pro arbitrio ſeueri confeſſoris, vt habetur in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. ſeſſ. 9. §. *Ad abolendam*. Alij tamen vt Armilla in verb. blaſphemia. num. 5. Emanuel Sà in Aphoriſmis, verb. blaſphemia, & Ioan. Azorius vbi ſupra, dub. 9. rectius docent huiuſmodi Concilij decretum non eſſe moribus vtentium comprobatum, quod attinet ad pœnas in eo conſtitutas in maledicos. Vnde ſatis erit ſi ſacerdos blaſphemiæ crimen quam immane ſit, & quibus pœnis iure diuino, canonico, & ciuili ſubiectum oſtendat, & ſceleris grauitatem exaggeret, explicando primo huic peccato inflictam eſſe pœnam mortis, Leu. 24. Secundo, exinde oſtendi ingratitudinem magnã, cum aliæ creaturæ, quæ tot ac tanta beneficia a Deo non receperunt, non ſolum Deum laudat, ſed homines etiam ad eum laudandum inuitant. Tertio, quod alij peccatores contumeliam Deo inferunt in rebus, & creaturis ſuis; blaſphemus vero contumeliam infert in Deum ipſum, & ſanctos ſuos quatenus Diuinæ ſanctitatis participes ſunt. Quarto, quia hoc peccatum quaſi proprium eſt damnatorum &c. de qua re plura legi poſſunt apud Guliel. Peraldum p. 2. de virtut. & vit. c. 1. §. multa & Sebaſtian. Medices in ſum. peccat. capit. tit. 4. q. 2. & alios.

11 SEPTIMVM DVBIVM eſt, An quilibet confeſſarius ab hoc peccato abſoluere poſſit? Intelligitur autem difficultas de blaſphemia publica, nam de occulta conueniunt omnes poſſe proprium parochum ab ea abſoluere. De publica vero, & manifeſta controuerſia eſt inter Doctores. Quidam enim vt Gloſſa in c. 2. in verb. Reſeruantur. de pœniten. & remiſ. in 6. Panorm. in cap. ſtatuimus, de Maledicis. Sebaſt. Medices in ſumm. pec. cap. titu. 4. q. 4. & ſumma Corona par. 1. numero 86. volunt abſolutionem publici blaſphemi iure communi eſſe reſeruatam Epiſcopo.

Alij vero vt Ang. verb. blaſphemia num. 4. Syluef. verb. eod. q. 6. Armilla. verb. eod. num. Nauar. in Manual. c. 27. num. 262. verſic. Duodecimo, & Ioan. Azor p. 1. inſti. Moral. lib. 9. cap. 28. dub. 12. Non eſſe iure communi reſeruatam [illegible] Epiſcopo. Nam c. illud citatum, ſcilicet, ſtatuimus, quo [illegible] opinionis authores, intelligitur ſ[illegible] [illegible] iudiciale coram epiſcopo delat[illegible] [illegible] pœnitentia puniebat epiſcopus [illegible] te, vel ex toto pro ratione pœnitentiæ ipſi [illegible] relaxare ſolebat, vt legenti capitulud manifeſtum eſſe poterit. Immo vero Concilium Lateranenſe vbi ſupra, vetando, ne confeſſarij blaſphemos in foro conſcientiæ, niſi cum grauiſſima pœnitentia ad arbitrium ſeueri confeſſarij impoſita abſoluant, ſatis innuere videntur, poſſe eos cum prædicta pœnitentia abſoluere, vt ſubtiliter Nauarrus vbi ſupra annotauit. Hoc autem, quod diximus, ſolum procedit de iure communi, ſiquidẽ in nonnullis locis ſolent epiſcopi abſolutionem blaſphemiæ publicæ ſibi reſeruare, vt conſtat. Tunc autem dicitur publica quando eſt notoria vel notitia iuris ſcilicet quã conſiſtit in actu iudicij ad quod ſufficiunt tres perſonæ, (id quod pertinet ad forum externum) vel notitia facti. (quod pertinet ad iudicium animæ & forum conſcientiæ, de quo nunc agitur) Ad hoc autem vt factum ſit notorium, tres conditiones neceſſariæ ſunt, ſcilicet, Notitia multorũ hominum. loci qualitas. & Temporis. Quoad notitiam multorum hominum, ea accipienda eſt iuxta numerum loci, in quo fit blaſphemia, quamuis enim decem homines in ciuitate dicuntur pauci, in villa tamen erunt multi. Vnde qui in publica platea, in mercato, in nundinis coram nouem, aut decem audientib. blaſphemaret, diceretur publice blaſphemaſſe. Dixi, *Nouem*, aut, *decem* quia talis locus non requirit minorẽ numerum, ad faciendum notorium facti. Sin vero blaſphemat in foro villæ, ſufficit ſi ſint ſeptẽ ſi in vicinio, vel taberna, vel ſimili, ſufficit, quod ſint quinque, aut ſex, prout erit vicinium, vel locus, ſi in refectorio fratrum ſufficit, quod ſint quatuor, aut quinq. & ſic de ſimilibus iudicandum erit, quia reſpectu horum locorum iſti ſunt multi. Dixi, *audientibus*, quia ſi eſſent ibi centum homines, & nemo illorum audiuit, vel quia longè diſtabát, vel quia voce ſubmiſſa blaſphemauit, aut audire nõ poterant, non propter hoc dicetur notorium.

Quoad qualitatem loci, non omnis locus facit blaſphemiam eſſe publicam, etiamſi fiat coram tot viris: Si quis namque ſemper blaſphemaret domi coram filijs & famulis, quamuis eſſent plures quam decem, non dicet publicus blaſphemus, niſi coram extraneis, ibi conuenientibus. Sic neq. nauta blaſphemando in naui coram ſocijs, aut mulio per viam incedendo. ſequens mulum, & ſic de ſimilibus locis, ſed qui indifferenter vbicunq. inuenitur, ſiue in foro, ſiue in villa, aut alio loco publico, ſine reſpectu circumſtantium, in blaſphemiam prorumpit. Quantum ad qualitatem temporis, oportet, vt fiat in die, concurrentibus prædictis circumſtantijs, ſi enim fieret in nocte, non dicetur notorius, quæ omnia prudens confeſſarius diligenter conſiderare debet, vt indicet quando quis publicam blaſphemiam emiſerit, & caſum reſeruatum incurrerit, vt colligitur ex Panor. in c. veſtra n. 16. de cohab. cleric. & mul. Sum. Cor. p. 1. n. 86. in fine, & Io. Chapeauilla. de caſibus reſeruatis. c. 19. q. 1. & alijs communiter.

12 SEPTIMVM DVBIVM eſt, de pœnis, quibus hoc peccatum caſtigari ſolet.

Reſpondeo, Hoc peccatum vſque adeo atrox atque immane eſt, vt interdum ſacræ literæ, ſi de blaſphemia ſermo incidat, benedictionis nomine vtantur per Antiphraſim ſignificantes maledictionem, vt Catechiſmus Romanus tract. de ſecundo Decalogi præcepto num. 29. annotauit. vt 3. Reg. 21. Impia Iezabel de Naboth loquens, calũniando dixit, *Benedixit Deo, & Regi*. & Iob. 1. *Ne forte peccauerint filij mei, & Benedixerint Deo in cordibus ſuis*, & vxor Iob capitulo ſecundo ait, *Benedic Deo, & morere*, & alib. ſ. pe.

Porro quanta ſit huius criminis grauitas, atque atrocitas, acerbiſſima & varia mortis genera blaſphemis diuinitus illata, exemplo nobis eſſe poſſunt. Ob blaſphemiam filius mulieris Iſraelitæ præcepto Domini lapidibus fuit obrutus, eo quod nomen Domini blaſphemaſſet. Leu. 24. ob blaſphemiam ſeruorum Sennacherib Regis Aſſyriorum, Angelus Domini 185 millia hominum de exercitu eius percuſſit 4. Reg. 19. ob blaſphemiam Antiochus inſanabili, & horribili plaga percuſſus fuit. 2. Mach. 9. ob blaſphemiam etiam Nicanor armis ſuis ruit. 2. Machab. 15. Goliat Maledicens Dauid in Dijs ſuis occiditur, eiuſq. caput abſcinditur 1. Reg. 17. cuius rei plura in ſacris literis extant teſtimonia quæ a confeſſarijs ad huius criminis deteſtationem pœnitentibus inculcanda ſunt.

Porro lege veteri olim blaſphemi pœna mortis puniebantur. Leu. 24 vbi dicitur, *Qui blaſphemauerit nomen Domini morte moriatur, lapidibus obruet eum omnis multitudo populi, ſiue ille ciuis, ſiue peregrinus fuerit.*

Iure item ciuili pœna mortis blaſphemi puniebantur. Auth. vt non luxurientur homines cõtra nat. §. propterea. Nam propter talia delicta, inquit Imperator. & fames, & terræ motus, & peſtes eueniunt cuius, conſtitutionis pœna tunc locum habet, cum quis ex conſuetudine, & incorrigibilitate Deum, aut Sanctos blaſphemauerit, ex Alex. lib. 6. conſil. 233. Anan. in cap. ſecundo de Medicis, columna, octaua, & alijs quos refert Cou. in cap. Quamuis pactum in 6. part. 1. §. 7. numero 10. Quæ pœna in deſuetudinem abijt, vt notat Lucas de Penna in leg. omnes iudices. C. de delator. lib. 1. columna 3 quem refert, & ſequitur Couar. vbi ſupra Iulius Clarus lib. 5. ſentent. io practica, verb. blaſphemia num. 3. & 10. Azor. p. 1. inſti. Moral. lib. 6. cap. 28. dub. 6.

13 *Iure* ẽt canonico graui pœna afficiunt. Nã *c. ſtatuimus, de Maledicis*, ſtatuit. *vt ſi quis contra Deũ, aut Sanctorũ aliquẽ, & maxime B. Virginẽ linguam in blaſphemiã publice relaxare præſumpſerit, per Epiſcopum ſuum pœnis debitis ſubijciatur videlicet, vt ſeptem dieb. Dominicis præ foribus eccleſiæ palã, dũ aguntur Miſſarũ ſolemnia, exiſtat, & vltimo*

mo.

Digitized by Google

mo die Dominico pallium, & calciamenta non habeat, ligetur corrigia circa collum ſeptemque diebus præcedentib. ſextis ferijs in pane, et aqua ieiunet, eccleſiam nullatenus ingreſſurus. Quolibet quoq; prædictorum dierum, tres ſi poterit, alioquin duos reficiat pauperes, ſiue vnum. Et ſi nec ad hoc eius ſuppetant facultates, id in pœnam aliam commutetur, cui etiam ſi renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam ſupradictam eccleſia interdicatur ingreſſus, & in obitu eccleſiaſtica careat ſepultura. Hæc Greg. Papa IX.

14 Circa quod decretum notandum eſt, non habere locũ in clericis, quia clericus non agit publicam pœnitentiam, cap. ex pęnitenobus. d. 50. ſed ſolum in laicis, clerici namque blaſphemi ab ordine eccleſiaſtico, & honore deijciendi ſunt, cap. Si quis per capillum. 22. q. 1. Item pęna hac tã in laicos quam in clericos lata, locum habet in ijs ſolum, qui maledicunt ex conſuetudine, & abſque ſpe emendationis, vel cum ita grauis fuerit blaſphemia, quod maximam ſpectet Diuinæ maieſtatis iniuriam, ſecus autem qñ proceſſit ex calore iracundiæ, aut ebrietate, vt notat verbum illud, præſumpſerit in d. c. ſtatuimus, non autem habet locum in foro animæ, in qua prudens confeſſarius rigorem hunc mollire poteſt. Immo vtraque pœna tam in clericos, quam in laicos iam olim per deſuetudinem anti quata eſt; Quæ omnia latius tradunt Hoſt. in ſumm. ti. de Maledicis §. blaſphemantes. Innoc. & Panor. in d. c. ſtatuimus, & Ioan. Andr. ibi. Sylueſt. verb. blaſphemia, quæſt. 7. Alex. in conſ. 72. lib. 1. colum. 4. Io. Bernard. Diaz in pract. canon & crimi. c. 103. in antiquis, & c. 110. in Nouis, & Ioãnes Salſedo ibidem. Cou. in c. Quamuis. p. 1. §. 7. nu. 10. de pact. in 6. & Io. Azonus p. 1. inſti. Moral. lib. 9. cap. 28 dub. 6. & alij paſſim.

15 Multis etiam ſummorum Pontificum decretis ſtatutę pęnæ ſunt in blaſphemos, ſiue clerici, ſiue laici fuerint. Nã in Concilio Lateranenſi ſub Iulio 2. cœpto, & deinde ſub Leone X. continuato, ſeſſ. 9 §. Ad abolendam, clericis blaſphemantibus, pęna decreta eſt ſub his verbis; *Quicunque Deo palam, ſeu publice maledixerit, contumelioſiſque atq; obſcenis verbis Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vel Glorioſam Virginem Mariam eius genitricem expreſſe blaſphemauerit, ſi clericus vel ſacerdos fuerit, eo ipſo, quod delicto huiuſmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum, quæcumque habuerit fructibus* (applicando, vt inf.) *vnius anni mulctetur: Et hoc ſit pro prima vice, qua blaſphemus ita deliquerit. Pro ſecunda vero ſi ita deliquerit, & conuictus fuerit, ſi vnicum habuerit beneficium, eo priuetur, ſi plura, quod ordinarius maluerit, id amittere cogatur. Quod ſi tertio eiuſdem ſceleris arguatur, & conuincatur, dignitatibus, & beneficijs omnibus quæcumque habuerit, eo ipſo priuatus exiſtat ad eaq. vlterius retinenda inhabilis reddatur, eaq. libere impetrari, & conferri poſſunt.* Hæc quoad clericos: diſtributio vero prædictorum fructuum (vt ex dicto Concilio colligi poteſt in alio caſu, quo etiam amiſſionem fructuum imponit) in fabricas huiuſmodi beneficiorum, vel pauperum eleemoſinas facienda eſt.

Contra laicos vero ibidem ſubditur, *laicus vere blaſphemus, ſi nobilis fuerit, pęna 25. ducatorum mulctetur, & pro ſecunda vice, quinquaginta fabricæ eccleſiæ applicandorum pro tertia vero, nobilitatem amittat. Si vero ignobilis, & plebeius fuerit, in carcerem detrudatur. Quod ſi vltra duas vices publice blaſphemus deprehenſus fuerit, mitra infami per ingreſſum diem ante fores eccleſiæ principalis coronatus ſtare cogatur. Si vero plures in hoc ipſum peccatum lapſus fuerit, ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad iudicis deputati arbitrium. Qui vero reliquos ſanctos blaſphemauerit, arbitrio iudicis rationem perſonarum habiturus, mitius aliquando puniatur. In foro autem conſcientiæ nemo blaſphemiæ reus abſq. grauiſſima pœnitentia ſeueri confeſſoris arbitrio iniuncta, poſſit abſolui.* Hæc quoad laicos.

16 *Quoad iudices vero ſeculares, qui contra tales blaſphemia conuictos non animaduerterint, eoſque iuſtis pœnis minime affecerint, quantum in eis fuerit,* ſtatuitur ibidem, *vt tanquam eodem ſcelere contaminati, eiſdem quoque pęnis ſubijciantur.*

Qui vero in illis inquirendis, puniendiſque diligentes, & ſeueri fuerint, pro qualibet vice decem annorum indulgentiam conſequantur, & tertiam partem mulctæ habeant.

Quoad audientes vero, & accuſatores ſtatuitur, vt quicunque blaſphemantem audierint, eum verbis acriter obiurgare teneantur, ſi citra periculum ſuum id fieri poſſe contingeret, eundemque deferre, vel notificare apud Iudicem eccleſiaſticum, ſeu ſecularem intra triduum debent. Quod ſi plures dictum blaſphemantem audierint ſimul, ſinguli eum accuſare teneantur, niſi forte omnes conuenerint, vt vnus pro cunctis tali fungatur officio. Eandemq decem annorum indulgentiam, & reliquam tertiam mulctæ partem accuſator nomen blaſphemantis deferens lucretur. Hactenus concilium Lateranenſe.

17 *Iulius* etiam Papa III. in conſtitutione quadam, quæ incipit. In multis, ſtatuit, vt ſcientes denuncient apud Iudicem de blaſphemijs intra triduum; alioquin in eaſdem pęnas incurrant, & vt denuncians poſſit haberi loco vnius teſtis, ſi iureiurando denunciet. Item vt conuicti habeantur infames, & inhabiles ad quæcunque beneficia, gradus honores & dignitates obtinendas, ſi bis conuincantur, ſi tertio conuicti fuerint, ipſo iure beneficijs eccleſiaſticis, officijs, dignitatibus, honoribus, & magiſtratibus quibuſcũque, & ſint inteſtabiles actiue, & paſſiue, & inhabiles ad faciendum teſtimonium.

Item iudices huius criminis ſint inquiſitores hæreticæ prauitatis generales.

Demum Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Cum primum Apoſtolatus.* Renouans decreta Cõcilij Lateranenſis ſub Leone X. nouiter ſtatuit vt blaſphemantes Deum, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & glorioſam Virginem Mariam eius genetricem expreſſe, ſi laici fuerint, pro prima vice pęnam 25. ducatorum incurrant, pro ſecunda, 50. pro tertia 100. & inſuper ignominia notati exilio mulctentur, intelligitur hoc ſi fuerint nobiles. Qui vero plebei fuerint, nec erunt ſoluendo pro prima vice, manibus poſt tergum ligatis ante fores eccleſiæ conſtituentur per integrum diem pro ſecunda, fuſtigabuntur per Vrbem, pro tertia, eis lingua perforabitur, & mittentur ad triremes. Hæc quoad laicos. Quicunque vero clericus blaſphemiæ crimen admiſerit, pro prima vice fructibus vnius anni, omnium etiam quorumlibet beneficiorum ſuorum, pro ſecunda, beneficijs ipſis priuetur, pro tertia omnib. etiam dignitatibus exutus deponatur, & in exilium mittatur. Quod ſi clericus nullum beneficium habuerit, pęna pecuniaria, vel corporali, pro prima vice puniatur, pro ſecunda carceribus mancipetur pro tertia, verbaliter degradetur, & ad triremes mittatur Qui reliquos ſanctos blaſphemauerint, pro qualitate blaſphemiæ iudicis arbitrio puniatur. Decernit inſuper, *quoslibet iudices competentes in blaſphemos inquirere, & animaduertere poſſe.*

18 *Quoad* has conſtitutiones Concilij Lateranenſis, Iulij Papæ III & Pij Quinti ſciendum eſt, non eſſe moribus vtentium cõfirmatas, ex Emanuele Sà in Aphoriſmis, verb. blaſphemia, & Ioan. Azono p. 1. inſtit. Moral. lib. 9. ca. 28. dub 6. atque adeo non tenetur quis iure nouo acriter eos reprehendere ſi blaſphemantes audire contingat, ſed ſolum ad id tenetur iure naturali, quo tenetur vnuſquiſque publice peccantem arguere, & obiurgare, cum ſpes emendationis apparet, vt pudefacti reſipiſcant. Neque enim Concilium Lateranenſe nouum aliquod ius in hac re ſtatuit, (quod tamen potuit, ſi voluiſſet) ex Ioan. Azorio vbi ſupra, dub. 7. ſed ſolum ius naturale declarauit, quicquid Nan. in Manua. c. 12. n. 83. verſic 4. dicat, audientem teneri ad corripiendum blaſphemum iure nouo. Quia vero denunciatio iudicialis, cuius ibi mentio facta eſt, priuatam admonitionem non poſtulat, eo quod non ad emendationem eius, qui blaſphemauit, refertur ſed ad publica crimina pęnis debitis punienda, vt notat Couar. lib. 2. Variar. reſol. cap. 10. numero tertio verſiculo ſexto poteſt quis ante omnem priuatam admonitionem, & correptionem, immo etiam poſt emendationem, blaſphemum publicum iudici denunciare, vt Ioan. Azorius, loco proxime citato, dub. octauo annotauit. Atque adeo etiamſi quis in foro pęnitentiæ interiori abſolutus a blaſphemia fuerit, & pęnitentiam ei iniunctam egerit, poterit nihilominus in foro exteriori a iudice puniri, vt Couarru. &

Hh 3 Azo-

Azorius dubio 13. vbi ſupra tradiderunt. Qui etiam addunt talem blaſphemum, etiamſi a iudice eccleſiaſtico fuerit in foro exteriori abſolutus, poſſe tamen iterum apud iudicem ſecularem accuſari, & ab eo puniri, cum hoc crimé ſit miſti fori, ex Cou. lib. 2. Variar. reſol. c. 10. num. 6. verſ. 11. Ignatio Salſedo ſuper Bernard. Diaz. in pract. crimin. can. c. 110. & Ioan. Azorio vbi ſupra, dub. 14. qui alios iuriſconſultos in hanc ſententiam afferunt. Idemque de alio quocunque crimine miſti fori dicendum eſt, & hanc communem Doctorum ſententiam eſſe docent. Quod vero talis blaſphemus a teſtimonio in iudicio ferendo tanquam infamis repellatur, iuxta conſtitutionem Iulij III. Intelligendum eſt, dummodo vel ſemel huius criminis cõdemnatus fuerit. Sic Couar. in cap. Quamuis pactum parte prima, §. 7. numero duodecimo. de pactis. in ſexto, & Ioannes Azorius par. 1. inſtit. Moral. lib. 9. cap. 28. dub. 19.

19 *Blaſphemi* etiam varijs pęnis in diuerſis Regnis puniri ſolent, Nam Alphõſus Hiſpaniæ rex, vt habetur 7. Par. tit. 28. ſtatuit, quod blaſphemus præſertim plebeius pro prima blaſphemia verberetur, pro ſecunda notetur in labijs ferro candenti ſigno crucis, pro tertia vero, vt ei lingua abſcindatur. Sic leg. 4. & leg. 17. tit 14. libro 8. Recop. Apud Gallos etiam ſunt variæ pœnæ huic vitio impoſitæ, ſiquidem Carolus Octauus, & Ludouicus Duodecimus, (qui ſanctus fuit) vt teſtantur Nichol. Boer. deciſ. 301. num. 15. & Coau. in c. Quamuis pactum. par. 1. §. 7. num. 11. de pactis. in ſexto, & Ioan. Benedictus lib. 1. in Sum. de peccatis. c. 9. §. 1. in fin. ſanxerunt, vt blaſphemus pro ſecunda blaſphemia puniatur pęna abciſionis ſuperioris labij pro tertia inferioris, pro quarta linguæ. In Regno etiam Neapolitano, teſte Thoma Grammatico, deciſ. 50. blaſphemãtis lingua clauo publice perforatur. In quibus autem locis prædicta linguæ perforatio abijt in deſuetudinem, & mutata eſt in eam pęnam, qua ligno premitur lingua, quod lignum à Seneca libr. 4. de beneficiis. c. 36. lignum linguarium appellatur. Alicubi etiam amputari ſolet lingua blaſphemantis, & iuſte quidem, vt per ea membra quis puniatur, per quæ deliquerit. l. 3. C. de ſeruis fugit. ex Accur. & ibi, & Couar. vbi ſupra. Quæ omnes pęnæ manifeſte indicant, quam execrabili ſcelere ſe polluant ij, qui impuro ore in Deum aut ſanctos maledicta, & blaſphemias conferunt.

20 OCTAVVM DVBIVM eſt, Cum ex dictis conſtet blaſphemiæ crimen eſſe mixti fori vt late probant Bart. Socin libro 4. conſ. 119. Couar. in cap. Quamuis pactum, par. 1. §. 7. numero 12. de pactis. in 6. Ignatius Salſedo ſuper Bernard. Diaz. pract. crimin. can. capit. 110 & Ioan. Azorius par. 1. inſtit. Moral libro 9. capit. 28. dub. 5. adeo vt crimen hoc tam per eccleſiaſticum iudicem, quam per ſecularem puniri poſſit, & datur locus præuentioni, maxime ſi iudex eccleſiaſticus primo de eo cognoſcere incipiat, qui melius declarare poteſt, & iudicare, quanam pœna tanto ſceleri imponenda ſit, Dubium tamen eſt, An etiam Inquiſitores hæreticæ prauitatis contra blaſphemos procedere poſſint, & quando id eis permiſſum ſit?

Reſpondeo certum eſt ex conſtitutione Iulij Papæ III. in blaſphemos edita anno Domini 1554. cuius initium eſt, *In multis deprauatis*. Inquiſitores hæreticæ prauitatis cognoſcere poſſe de hoc crimine, nec de hac re controuerſiam eſſe apud authores. Vt autem ſciamus quando contra eos procedere poſſunt, ſciendum eſt, quod blaſphemiæ quædam ſunt quæ non continent, aut ſapiunt hæreſim, & iſtæ non pertinent ad Inquiſitores; Aliæ vero ſunt quæ hæreſim ſapiunt, & continent, & de talibus cognoſcere poſſunt Inquiſitores. Hanc diſtinctionem communiter tradunt Card. in clem. 1. §. ſanè de vſur. Francisc. Squillacenſis. tract. de fide cathol. capit. 16. Albertinus tractat. de agnoſc. aſſertio. quæſt. 6. numero 24. & quæſt. 22. num. 63. & quæſt. 27. & 36 numero 18. Simancas de cathol. inſtit. cap. 8. Conradus Brunus lib. 5 de hæret. capit. 10. Alphonſus a Caſtro Camorenſis. libro 1. de iuſta hære. punitione. cap. 12. Couar. in c. Quamuis pactum. p. 1. §. 7. nu. 12. verſic. crimen autem. de pactis. lib. 6. Direct. Inquiſ. p. 2. queſt. 41. & ib. d. Franciſc. Pegna. commen. 66. Ignatius Salſedo ſup. pract. crim. canon. Ioan. Bernard. Diaz. capit. 110. Domin Bannes 2. 2. quæſt. 13. art. 1. in fin. Ioa. Roias tract. de hæret. par. 2. aſſert. 12. Toletus in ſumma lib. 4. c. 13. & Ioan. Azorius par 2. inſtit. Moral. libr. 9. cap. 28. dub. 5. & & eſt communis & veriſſima opinio. Quoniam vero tota difficultas eſt in cognoſcendis blaſphemijs hæreticalibus, vt inde intelligatur, quando procedere poſſint contra tales hæreticæ prauitatis Inquiſitores eas breuiter recenſere oportet, quæ communiter, vt tales habentur, ſunt autem iſtæ, *Abnego Deum: Non credo in Deum: Diſcredo de Deo: Renego fidem: vel crucem Domini noſtri Ieſu Chriſti: vel chriſma, quod fronte recepi: vel puritatem Virginis Mariæ, &c.* Habent enim hæc verba nefanda, infidelitatis ſignificationem, & fidei abnegationem, & directe opponuntur fidei confeſſioni. Idemque de alijs ſimilibus dicendũ eſt, quæ aliquo modo contra fidei articulos directe proferuntur. Quicunque ergo ore impuro atque blaſphemo articulos fidei oppugnat, is hæreticalis blaſphemus cenſendus eſt, & contra eum Inquiſitores procedere poſſunt. Aliæ vero blaſphemię, vt *Deum tædeat: per vitam Dei, &c.* & ſimiles non ſunt hæreticales, quia fidei conceſſioni non opponuntur, quamuis grauiſſimæ blaſphemiæ ſint; vnde earum punitio ad ordinarios iudices pertinet.

21 *Pęnæ* vero, quas Inquiſitores imponere ſolent, vt Simancas, Ioannes Roias, Franſc. Pegna, Salſedo teſtantur, conformes eſſe debent grauitati blaſphemiæ; Nam ſi blaſphemia ſit atrox, & blaſphemus ſit plebeius, infami mitra conſpicuus alligata lingua, & ſine pallio in publicum ducitur ſpectaculum, flagellis cæditur, & in exilium mittitur. Quod ſi nobilis ſit, & honeſtior, ſine mitra producitur, in Monaſterium ad certum tempus detruditur, pœna pecuniaria mulctatur, & ob ſuſpicionem aliquando abiurare compellitur.

In leuioribus autem blaſphemijs mitius agitur. Inquiſitorum arbitrio, ſed hæ pœnæ imponi ſolent, Nam Inquiſitores blaſphemum damnant, vt aliquo die feſto in eccleſia dum Sacra celebrantur, ſtet nudo capite, ſine pallio, ſine calceis nudis pedibus, chorda ſuccinctus, & cereum ardentem dextera teneat, & tandem abſolutis ſacris, legitur publice ſententia contra ipſum lata, & indicuntur ei ſæpe ieiunia, precationes, & aliquando etiam pęna pecuniaria mulctatur.

22 NONVM DVBIVM eſt, An qui blaſphemias hæreticales, aut verba hæreticalia per iocum & ludum profert, prædictis pęnis corrigi debeat, & an ab Epiſcopo, vel Inquiſitore?

Reſpondeo, quod licet regulariter dictum, vel factum iocoſum pęnam non mereatur, l. ſicut ſęmel. C. de liberali causa. & l. 1. §. Diuus. ff ad l. Cornelian, de Sica l. obligationum ſubſtantia. §. vlt. ff. de act. & oblig. facit. c. 1. de ſent. excom. In crimine tamen hæreſis longe aliter iudicãdum eſt. Vnde ſi quis iocoſe quippiam in Deum, in ſanctos aut in fidem dixerit, pœna condigna plectendus eſt. Sic Cardinalis Zabarella in clem. 1. §. nos igitur. in fin. de Summ. Trinitat. Nicholaus Arelatanus tract. de hæret. Notab. 28. Franciſc. Squillacenſis tract. de fide Cathol. cap. 19. numero 3. in fin. Gondiſſaluus, de hæret. quæſt. 1. numero 7. Lapus & Cardinalis in clement. vnica. §. ſane. de vſur. Palacius Rubius in allegatione de hæreſi. §. 4. in fi. Simancas de cathol. inſt. tit. 17. num. 22. & 23. Ioannes Roias in ſingularibus fidei ſing. 103. Ignatius Lopez Salſedo in practica crimin. canon. Bernardi Diaz. capit. 110. Franciſcus Pegna par 3. ad Direct. Inquiſit. comment. 17. & alij, quia vt recte ſcripſit Gerſon part. 5. tract. vltim. *Non patitur ludum fama, fides, oculus*. Puniendi autem ſunt iſti ab Inquiſitoribus, non ab Epiſcopo, vt recte docent Card. Gondiſſaluus, Roias Salſedo, & Pegna vbi ſupra. Quia ex eo quod quis verba hæreticalia profert, ſtatim illorum iuriſdictioni ſubijcitur, & ideo ad eos pertinet iudicare, & diſcernere, an ſerio, vel iocoſe verba prolata fuerint. Quia vero in iure definitum non eſt. qua pœna huius criminis rei plectendi ſint, ideo arbitraria pœna iniungenda erit, habita ratione perſonarum ea proferentium, loci item, & ſcandali, ſi aliquod inde exortũ fuit. Modi etiam proferendi eiuſmodi dicteria, nec non per-

Digitized by Google

perſonarum audientium, atque ita pœna augenda, vel minuenda erit. Quia verò minimè interueniunt ea, quæ ad hæreſim conſtituendam ſunt neceſſaria, puta error in intellectu, & pertinacia in voluntate, non ſunt tanquam hæretici, ſed leuius ac mitius puniendi; Sic tamen vt grauius puniantur, qui facetias hæreticales proferunt, quam qui ſcandaloſas erroneas, aut alterius qualitatis; Quod ſi viri Theologi, aut religioſi fuerint, qui hæc protulerint, acrius puniendi ſunt, præſertim, ſi coram laicis hæc dicteria, & facetias proferant, vt Franciſcus Pegna, & Salſedo locis proxime allatis annotarunt. In qua re diligenter præcauendum eſt, ne facile fides eis adhibeatur dicentibus ſe ioco verba illa protuliſſe, ſed maturiori iudicio res expedienda eſt, ne hac occaſione impij homines, & qui vere hæretici ſunt, condignas tanti criminis pęnas effugiant. Quod idem dicendum eſt de illis, qui dicunt ſe hæreticorum verba ſolum recitatiue, non autem approbando & laudando, protuliſſe, ne hac occaſione illi etiam pœnas deuitent; Id quod circumſtantiæ rerum, & qualitas perſonarum recitantium facile commoſtrabunt. Qui ambo ſic ſe excuſantes, probare debent ſe ioco, & recitatiuè verba huiuſmodi protuliſſe, alias illis credendum non erit, vt expreſſe tradunt Calder in tract. de forma procedendi contra inquiſitos de hæreſi, in rubrica de hæreticis credentibus &c. nume. 6. Franciſc. Pegna, & Ignatius Lopez Salſedo vbi ſupra.

23 *Idem* dicendum eſt de eo, qui per lubricum linguæ, ſeu animo indeliberato in blaſphemiã, vel hæreſim prorumpit, non enim inultum relinquendum eſt hoc crimen, quamuis mitius puniendum, & aliquando remittendum, maxime quando qui ea verba dixit, ſtatim palinodiam recantauit, & pœnituit, ſed reprehendendus eſt grauiter, & admonendus, vt præcaueat in futurum. Quando autem puniendus erit, pœna pecuniaria in pios vſus eroganda, vel alia arbitria caſtigandus erit, conſideratis audientium, & proferentium perſonis, & loci, & ſcandali circunſtãtijs, vt latius ſcribunt Lapus, & Cardinalis in clem. vnica. de vſur. Albertinus tract. de agno aſſert. q. 3. nu. 10. Gondiſſaluus tract. de hæret. q. 1. num. 7. Squillanceſis tract. de fide cathol. c. 19. nu. 3. in fin. Ioan. Roias tract. de hæret. p. 1. num. 66. Campegius apud Zanchinum cap. 7. verſi. Non ex propoſito. Franciſcus de Pegna, ad directorium Inquiſ. cõmen. 17. Ignatius Lopez Salſedo ad pract. crim. canon. ca. 10 & alij. Idemque dicẽdum de illis eſt, qui per iram, ſeu calorem iracundiæ aliquod verbum hæreticum proferunt, vt præfati authores teſtantur.

24 *Secus* vero dicendum de eo eſt, qui blaſphemiam, vel hæreticalia verba in ebrietate profert, dummodo omnino mente priuatus fuerit, nam perinde de eo, ac de furioſo, & mente capto cenſendum eſt, ac proinde a pęna excuſandus erit. Sic Zanchinus tracta. de hære ca. 7 num. 9. & 10. Gondiſſaluus de hære. q. 8. nu. 6. Franciſcos de Pegna, & Salſedo vbi ſupra. Dixi *dummodo omnino mente priuatus fuerit*; nam ſi modica fuerit ebrietas, coercendus erit, qui deliquit, vt notat Bart. in l. Reſpiciendum § delinquunt. ff. de pęnis. Campegius apud Zanchinum c. 7. ver. Aliqualiter corrigi, & Franciſcus de Pegna ad Direct. Inquiſ. p. 3. comment. 17.

25 *Dormientes* etiam ſi proferant verba hæreticalia aut blaſphemiam, cum furioſis, & vere ebrijs æquiparentur, omnique iudicio rationis careant, cum ſenſus ſint penitus ligati, ab omni pęna excuſantur, arg. clem. I vnic de homic. vbi Landunus, & Cardinalis Florentinus q. 6. & Tiraqu. tract. de pœnis temperandis, aut remittendis, cauſa. 5. nu. Franciſc. de Pegna com. 17. ad Direct. Inquiſ. p. 3. & Ignat. Lopez c. 10. ad pract. crim. canon. Idemque dicendum eſt de pueris, & ſenibus, qui propter ætatem decrepitam delirant, ſi illi vel propter ætatem præmaturam, & teneram, vel iſti ob ætatem decrepitam delirantes blaſphemarent; cum enim iudicij, & rationis expertes ſint, ab omni pœna excuſantur. Atque de Blaſphemia hæc dicta ſufficiãt. Ex quibus omnib. vtcumque cognoſcere poteſt prudens, ac diſcretus confeſſarius, quando, & quibus modis contra ſecundum Decalogi præceptum peccari ſolet, & poſſit, vnde reſtat vt de tertio præcepto in ſeq. lib. agamus.

Finis Sexti Libri.

Digitized by Google

DE TERTIO, QVARTO, ET QVINTO DECALOGI PRÆCEPTIS.

Memento Diem Sabbathi ſanctifices;
Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, &c.
Non occides.

Liber Septimus.

Authores, qui in hoc Libro Septimo recenſentur, de Tertio, Quarto, & Quinto Decalogi Præceptis agentes.

EX Patribus & Scriptorib. Eccleſiaſt. *Clemens Romanus Conſtitut. lib. 7. capit. 20. Iuſtinus Marty. Apolog. 2. ad Anto. Origenes homil. 7. in Exodum. Ignatius epiſto. ad Magneſian. 6. & 8. Tertullianus in Apolog. cap. 16. & de Corona Militis cap. 3. Cyprianus. epiſt. 33. & 59. Cyrillus Luc. 9. S. Ambr. lib. 3. offic. cap. 12. S. Hieronym. in* Ezechiel. *cap. 44. & in epiſ ad Heliodor. S. Auguſt. epiſ. 118. & ſermo. 154. de Tempore, & lib. 1 de Ciuit. cap. 20. Clemens Alexandrinus lib. 2. & 7. Stromatum. Euſebius in hiſt. Eccleſiaſt. lib. 6. cap. 28. Beda in Luc. 11. Nicolaus de Lyra in Mat. 8. Burgenſis ſup. cap. 14. lib. 2. Machab. Landulphus in vita* Chriſti. *Abulenſis q. 69. in Matth. 8.* Scholaſtici. *S. Tho. 2. 2. q. 122. & 1. 2. q. 103. Alex. Alenſ. p. 3. q. 32. Albertus in 4. d. 38. Scotus in 4. diſt. 15. Gabriel Paludan. ibid. S. Bonau. in 3. diſtin. 37. & in 4. diſt. 29. Richard. ibid. Durand. in 4. d. 38. Io. Maior ead. diſt. Ioan. Bachonus in 4. diſtin. 4. Adrian. Quodl. 2. Henricus de Gandauo Quodl. 5. & 6. Herueus Quodl. 11. q. 25. Dionyſ. Carthuſ. in Summa Theol. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 64. Michael Salon ibid. Ioſeph Angles in florib. in 4. ſent. Alphonſus à Caſtro lib. 11. de hæreſ. Petr. à Soto lectio. 3. de Matrimonio. Ioan. Medina de reſtitut. q. 3. Sotus lib. 5. de fur. Franciſcus à Victoria relect. de homicidio. Michael Medina lib. 1. de Continentia. cap. 7. Tho. VValdenſis lib. 2. doctrinal. fid. c. 6. Ioan. Gerſon. alphab. 26. Ambroſius Catharinus lib. 6. Martinus Ledeſmius 2. 4. quæſt. 18. Dominicus Bannes 2. 2. quæſt. 26. Gregor. de Valent. tom. 3. diſp. 7.* Canoniſtæ & Iuriſtæ. *Panorm. in cap. 1. de ferijs, Antonius Franciſcus in annot. ad Panorm. Archid. in c. ieiunia. Innoc. 3. c. licet. de Regularibus Gloſſa in 19. q. vlt. c. ſtatuimus. & 12. q. 3.* Cap. Non *dicatis. Ioan. Andr. in. 21. de ſtatu monacho. Altiſiodorenſ. lib. 3. in ſum tract. 22. Turrecremata in cap. ſicut bonum. Ancharanus conſil. 339. Felinus in ca. ſi quando. Molineus de conſuetud. Pariſ. nu 40. l ſi quis à liberis. ff. de libe. agnoſc. Bartholus ibid. Bald. Paulus. Imola. Alex. in l. penul. ff. ſolut. matrim. Couarruuias in c. quamuis pactum. 1. p. §. 3. & lib. 1. variar. reſolut. c. 2. & in clem. ſi furioſus. par. 3. §. vnico.* Summiſtæ. *in ver. feriæ. & Dominica. S. Ant. p. 1. titu. 14. & p. 2. tit. 7. Aug. Piſanella, Sylueſt. Tabiena, Caiet. in Summ. verb. feſtorum violatio. Nau. in Man. cap. 13. & c. 15. Petr. Nau. 2. de reſt. cap. 3. Barthol* Medina *lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. Ludou. Lopez 1. p. inſtruct. conſcientiæ. Io. Pedrazza in explicatione 3. præcept. & 4.* Cathechiſ. *Rom. in d. præcept. Ioan. Benedictus lib. 1. in ſumma de peccatis. Emanuel Sà in Aphoriſmis ver. feſtum. Emanuel Rodriquez p. 1. c. 14. Andr. Crocquetius cathechiſ. 74. Cordub. in ſumma caſ. conſc. q. 171. Io. de* Friburgo *in ſumma Confeſſ. Almaynus in tract. de poteſt. Papæ. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerd. lib. 3. Henriquez lib. 2. de Matrim. Ioan. Azorius in* Inſtit. *moral. de præcep. decal. & alij tum veteres tum recentiores.*

De præcepti huius Ordine, & Sabbathi, ac dierum feſtorum inſtitutione. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum de Sabbathi ſanctificatione rectè tertio loco ſuccedere debuit. quare.*
2 *Ordinis* Ratio *aſſignata à S. Tho. qualis.*
3 *Præceptum hoc partim Naturale, partim morale, partim* C*ærimoniale, & partim humanum.*
4 In *hoc tertio præcepto facta eſt ſolum mentio Sabbathi varijs de cauſis.*
5 *Cur inter cetera decalogi præcepta nulli alteri* Deus *verbum hoc (memento) addidit.*
6 *Cum* Deus *Sabbathum inſtituerit celebrandum, illumque atem benedixerit, quare Eccleſia in diem Dominicam commutauit.*

Quam

Quam multa & inſignia opera die dominico facta ſunt.
7 *Grauis error eorum, qui affirmant non diem dominicũ neq; vlla alia feſta ſed Sabbathum tantum celebrandum.*
8 *An & quare Eccleſia alios dies feſtos celebrandos inſtituit.*
9 *Cauſæ variæ aſſignantur, cur eccleſia dies feſtos inſtituit.*

TErtium hoc Decalogi præceptum, quod eſt de ſanctificatione Sabbathi, rectiſſimo ordine, poſt noſtram ad Deum fidelitatem, & reuerentiam illi debi-
1 tam, collocatur. Fruſtra enim vel Deus ipſe nobis reuelaretur, vel ipſi Religionem eius amplecteremur, ſi non externo hoc ipſum cultu, & obſequio teſtaremur. Etenim cum Deo fidelitatem, reuerentiam, & famulatum debeamus, fidelitas autem in eo conſiſtit, vt Principatus ad alium non deferatur, id quod primo præcepto docemur, reuerentia verò poſtulat, vt nihil iniurioſum in eum committatur, prout ſecundo præcepto inſtituitur; Famulatus autem ei debetur in memoriam & compenſationem beneficiorum, quæ ab eo recipimus; rectè quoad hoc tertium illud de Sabbathi ſanctificatione præceptum additur, in memoriam tum creationis rerum, cum redemptionis hominum, tum etiam beneficiorum omnium præteritorum, præſentium, & futurorum.

2 *Aliam* etiam huius ordinis rationem S. Tho. 2. 2. quæſt. 122. art. 4. Sotus lib. 2. de iuſtit. quæſtio 4. art. 4. & alij non omnino contemnendam aſſerunt, quod remotis impedimentis veræ religionis, quæ ſunt Idololatria & irreuerentia, per primum, & ſecundum Decalogi præceptum, conſequens omninò fuit, vt tertium aliquod præceptum poneretur, per quod homines in vera religione fundarentur, ad quam pertinet cultum Deo exhibere. Quia verò cultus iſte tum internus eſt, qui in oratione, & deuotione conſiſtit tum externus, vt ſacrificiorum oblatio, & alij actus ſimiles, & ad cultum interiorem magis inducitur homo ex interno ſpiritus ſancti inſtinctu, quo tamen magis ad religioſum famulatum Deo exhibendum moneretur, dari debuit legis præceptum de cultu exteriori, ſecundum aliquod ſenſibile ſignum. Homo enim cum ſenſibilis ſit, per ſenſibilia ad inſenſibilia, & ſpiritualia contemplanda ducitur, ſic namque per externam illam thurificandi cæremoniam inſtruitur fidelis Chriſtianus, qualiter mens orantis in Deum eleuanda ſit, ſecundum illud Pſalm. *Dirigatur Domine oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo*, Et cum præcepta Decalogi ſint quaſi quædam prima, & communia legis principia, præceptum de exteriori Dei cultu ſub ſigno communis beneficij datum fuit ſcilicet, ad repræſentandum opus creationis mundi, à quo Deus die ſeptima requieuiſſe dicitur. His ita breuiter de ordine expoſitis, reliqua, quæ ad huius mandati notitiam pertinent, breuiter annotanda ſunt.

3 Primo igitur ſciendum eſt, præceptum hoc partim naturale & morale eſſe, partim cærimoniale, & partim humanum quatenus autem naturale & morale eſt, obligat ad ſanctificandum Deo aliquot dies, hoc eſt, vt aliquod tempus ad vacãdum rebus diuinis deputetur, atque adeo præceptum hoc quatenus naturale, omnes gentes obligat. Vnde in omni Republica ex lumine naturali inſtituti ſunt dies aliquot feſti, quibus præcipue ſacrificia offerebantur Dijs illis, quos colebant, vt latius tradunt Herod. lib. 2. cap. 2. & 4. Plutarch. lib. de Numin. Fenestel. de ritib. Roman. Alexan. ab Alexandro lib. 5. cap. 7. Ineſt namque homini naturalis inclinatio ad hoc, quod cuilibet rei neceſſariæ deputetur aliquod tempus; ſicut corporali refectioni, ſomno, & alijs huiuſmodi. Vnde etiam ſpirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficitur, dictante natura, tempus aliquod deputat homo. Quatenus verò diuinum & cærimoniale eſt, ſolum obligat iudæos ad tempus certum & determinatum, ſcilicet, ad ſanctificandum in particulari diem Sabbathi. Expediens autem Iudæis omnino tunc temporis fuit, vt dies certus fixus diuino cultui dicatus eſſet, ne alioquin Aegyptiorum ſacra imitarentur. Præter diem etiam Sabbathi alios dies feſtos diuina lege conſtitutos habebant, quibus maximorum beneficiorum memoria renouaretur, vt ſcripturæ ſacræ paſſim teſtantur, Exod. 12. 14. & Leuit. 23. Nume. 28. 29. Deut. 10. de qua re legendus eſt S. Thom. 1. 2. quæſt. 102. artic. 4. Quatenus autem humanum eſt, habet certos dies determinatos ab eccleſia, vt conſtat. Vnde præceptum hoc de ſanctificatione Sabbathi inter Decalogi præcepta, non quatenus cærimoniale, ſed quatenus morale eſt, poſitum eſſe conſtat, vt notant S. Thom. 2. 2. quæſtio. 122. artic. 4. Alexand. de Ales par. 3. quæſtio. 32. membr. 2. Sotus lib. 2. de iuſtit. quæſt. 4. artic. 4. Cathecism. Roman. tractat. de tertio præcepto Decalogi, numero 4. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerdot. par. 2. lib. 3. cap. 23. & alij.

4 Secundo in hoc præcepto facta eſt ſolum mentio Sabbathi, varijs de cauſis, *Primo*, quidem, quia in die Sabbathi perfectum eſt opus creationis, quod fuit primum beneficium nobis à Deo collatum. Eo namque die requieuit Deus ab omni opere, quod fecerat hoc eſt, à formarum noua productione quieuit. Id quod ita intelligi debet, non quod eo die ſeptimo, qui eſt dies Sabbathi creandi finem fecerat, ſed in ijs, qui præceſſerant dieb. à quibus excludendus eſt dies ſeptimus, ante quem nihil defuit rerum productioni. Vnde memoriam huius beneficij voluit Deus iudæos Sabbatizare, id eſt, ceſſare ab omni opere, & diem iſtũ ad cultum diuinum deputare, hoc enim vere Sabbatizare eſt. Ne igitur tantum beneficium à Iudæorum mentibus excideret, hunc diem illis obſeruandũ præcepit. Qui ſanè ſenſus literalis eſt huius præcepti iudæis in Decalogo traditi. *Secundo*, ob figuram Chriſti in lege promiſſi; Chriſtus enim die ſabbathi in ſepulchro requieuit, quaſi tunc finito opere Redemptionis requieſcẽs cuius figura ſecundum allegoricam ſignificationem diei ſabbathi requies fuit. *Tertio*, eo quod ſabbathum illud, iuxta ſenſum Tropologicum & Moralem mentis quietem in Deo, & ceſſationem ab omni actu peccati figurat, & ſignificat. *Quarto* denique, quia iuxta ſenſum Analogicum ſignificabat futuram requiem beatitudinis, & fruitionis Dei, quam habituri ſumus poſt hanc vitam. Vnde ob tam multimodam ſignificationem ſabbathi, quamuis aliæ complures eſſent in lege feſtorum ſolemnitates, de hac tamen ſola in Decalogo ſecundum literalem, moralemque ſenſum mentio habita eſt, qua etiam reliquæ comprehenduntur. Nam cæterarum ſingulæ ob particulare aliquod beneficium fuerũt inſtitutæ, illud autem creationis fuit vniuerſale. De qua re legendus eſt S. Thom. 2. 2. quæſtio 102. art. 4. ad 10. vbi ſeptem veteris legis ſolemnitates enumerat, cauſaſq; inſtitutionis earum egregiè explicat. Plura de ſabbathi ſignificatione videri poſſunt apud S. Thom. 2. 2. q. 122. ar. 4. Alex. de Ales p. 3. q. 32. mem. 2. S. Ant. p. 1. ti. 14. c. 4. §. 4. Sotum lib. 2. de iuſt. q. 4. ar. 3. & alios paſſim.

5 Tertio, quamuis multa alia Decalogi præcepta fuerint nulli tamen alteri Deus verbum hoc, MEMENTO, addidit, niſi huic de Sabbati ſanctificatione, vel quia vt S. S. Thom. 1. 2. qu. 100. art. 7. ad 5. & Cathechiſmus Romanus ſuper hoc præcepto, num. 8. tradunt, præceptum hoc de Sabbatho ponitur vt commemoratiuum beneficij præteriti, puta creationis vniuerſi, vel quia cum naturę lex, etſi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum eſſe doceat, hoc tamen quo potiſſimum die fieri deberet, non pręſcripſit, ideoq; populus de hac re admonendus eſſe videbatur, vel quia vt idem ſanctus Thom. 2. 2. quæ. 122. ar. 4. ad tertium. Alex. de Ales. p. 3. q. 32. membr. 3. S. Bonau. Richard. & alij in 3. diſtinct. 37. ſcribunt, præceptum hoc ad aliorum omnium obſeruationem quodammodo facit. Dum enim homo Deo, & ſibi vacat, melius intelligit quid ſibi agendum, aut fugiendum ſit, atque adeo in eius recordatione cetera omnia ad memoriam reuocantur cui conſequens eſt, vt qui præceptum hoc bene & diligenter obſeruat, & reliqua omnia, quæ in Sabbathi celebratione ad memoriam reuocare debet, facilius, & accuratius obſeruabit. Hæc igitur tria cum certa ſint, alia quædam quæ magis obſcura, & dubia ſunt, breuiter in ſequentibus ſunt explicanda.

6 PRIMVM DVBIVM eſt, cum Deus Sabbatum inſtituit

nit celebrandum, illumque diem benedixerit, & ſanctificauerit, quare eccleſia in diem Dominicum commutauerit?

Reſpondeo, *Primo*, cum præceptum hoc vt ſuperius dictum eſt, cærimoniale fuerit, quod attinet ad tempus in die Sabbathi præſcriptum, ſicut cærimonialia alia omnia antiquanda erant, morte ſcilicet Chriſti, ita etiam & Sabbathum, qua parte cærimoniale fuit, ceſſare debuit. Nam cum illæ cærimoniæ ſint quaſi adumbratæ imagines lucis, & veritatis, illuc vſque neceſſe erat, vt lucis, ac veritatis, quæ Ieſus Chriſtus eſt, vt Ioan. 1. & 14. & Gal. 4. habetur; aduentu remouerentur. Vt enim Patres, Theologici, & Scholaſtici communiter docent, Sabbathũ Iudæis præceptum fuit in vmbra & figura futuræ requiei Chriſti in ſepulchro. Sicut enim Deus requieuit die ſeptimo ab omni opere, quod patrarat, Geneſ. 2. hoc eſt, ex Alexandro Alenſi par. 3. quæſt. 32. memb. 3. art. 3. nouarũ ſpecierum creatione (quamuis enim nouas quotidie creat animas, non tamen nouas rerum ſpecies) ita die ſeptimo requieuit Chriſtus in ſepulchro, completa mundi redemptione: vnde in perſona Chriſti dicitur, Pſal. 15. *Caro mea requieſcet in ſpe*. Adueniẽte itaque figurato ceſſare debuit figura, & in diem dominicum trãſmutari, in quo animarum, & corporis requies ſignificatur. ſicque dies ſeptimus in diem octauum Chriſtianum ſabbathum commutatum eſt. Id quod Innocentius Papa, vt refertur in c. *Sabbatho. de conſecr. diſt 3.* eleganter docet, his verbis: Diem Dominicum ob *venerabilem Chriſti reſurrectionem non ſolum in Paſcha celebramus, ſed etiam per ſingulas hebdomadas*. In Chriſto enim reſidet exemplar, & cauſalitas generalis reſurrectionis: & iam in eo tanquam in capite humana natura requieſcit.

Secundo, optimo conſilio id ab eccleſia factum eſt tum ad errorem Gentilium excludendum, tum etiam ne cum Iudæis conſentiret. Etenim Gentiles diem dominicũ tanquam primum colebant, cum in principio illius diei dominari incipiat primus planeta & principalis ſcilicet ſol, vnde diem illum, diem ſolis appellabant, vt habetur Cod. de Ferijs l. 2. & Ioan. Beleth. in explic. Diuin. offic c. 3. & Leo Serm 33 vbi ait *Gentiles ſoli reuerentiam exhibent, eique caput inclinant* vt ergo error iſte tolleretur, eccleſia Spiritu ſancto edocta. vt hæc dies ſanctificaretur in honorem Chriſti, qui eſt ſol iuſtitiæ, & lux mundi Ioan. 8. ordinauit. Et ne pari ratione ritus, ac cærimonias Iudæorum obſeruare videretur, diem Sabbathi, in diem dominicum commutauit. capit. peruenit. & c. Sabbatho. de conſecr. diſtin 3.

Tertio denique, diem Sabbathi in diem dominicum potius quam in alium diem commutauit, ob multa opera inſignia quæ in eo die facta ſunt. Primo enim, quia eo die iuxta multorum ſententiam creati ſunt Angeli, & boni ſunt glorificati, mali vero in infernum deiecti. Secundo, Quia fuit prima dierum omnium, vnde canit eccleſia, *Primo dierum omnium, quo mundus extat conditus*, Tertio quia eo die creauit Deus cælum & terram. 4. Quia nulla nox illum præceſſit. 5. Quia nulla nox eum ſubſequetur. 6. Quia ea die mare rubrum receſſit, vt libere filij Iſrael tranſire poſſent. 7. Quia ea die ſecundum Oroſium & alios lex data eſt filijs Iſrael in monte Oreb. 8. Quia ea die primum Manna filijs Iſrael è cælo deſcendit, vt teſtatur Orig. in Exod. 9. Quia ea die Chriſtus incarnatus eſt. 10. Quia ea die tres Magi Chriſtũ adorabant. 11. Quia ea die Chriſtus baptizatus fuit. Matth. 3. Luc. 3. 12. Quia ea die Chriſtus in Cana Galileæ aquas mutauit in vinum. Ioan. 2. 13. Quia ea die deſtructis inferni Clauſtris Chriſtus ſanctorum animas è Lymbo eduxit à mortuis reſurgens. 14. Quia ea die Mariæ Magdalenæ, & Apoſtolis poſt reſurrectionem ſæpè apparuit. Matth. 26. Ioan. 20. 15. Quia ea die clauſis ianuis Apoſtolis apparuit. Luc. 24. Io. 20. 16. Quia ea die datus eſt Spiritus ſanctus. Act. 2. 17. Quia hac die erit reſurrectio generalis quñ Chriſtus reddet vnicuiq; ſecundũ opera ſua. 18. Quia ea die Sol, & Luna ſplendorem ſuum ſeptempliciter augebunt, iuxta illud Eſai. 30. *Erit lux Lunæ ſicut lux Solis, & lux Solis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum.* 19. Quia in ea die erit initium noſtræ completæ beatitudinis in anima & in corpore. 20. quia in hoc die reuelata fuit Apocalypſis Ioanni, Apocal. 1. Hinc de hac die S. Auguſt ſermo. 7. de reſurrec. ita ait. *Quomodo Maria virgo mater Domini inter omnes mulieres principatum tenet, ita inter ceteras dies hæc omnium dierum maior eſt. Hæc eſt illa dies, in qua ſynagoga finitur, & eccleſia naſcitur, vniuerſa enim Sabbathi gratia, & antiqua illius populi feſtiuitas Iudæorum in diei iſtius ſolemnitatem mutata eſt*, Similia fere habet Leo Papa Magnus, & refertur diſtinction. 75. cap. *Quod die dominico* his verbis: *Dominica dies tantis diuinarum diſpenſationum myſterijs eſt conſecrata, vt quicquid a Domino eſt inſigniter inſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac die mundus ſumpſit exordium, in hac per reſurrectionem, & mors interitum, & vita accepit principium.* Et Patres in Synodo ſexta cap. 8. tom. 3. Conc. de hoc die loquentes aiunt. *In eo die Manna in eremo pluit, in eo naſci dignatus eſt, in eo Stella magis refulſit, in eo de quinque panibus, & duobus piſcibus, quinque millia hominum pauit, in eo baptiſmum in Iordane ſuſcepit, in eo ipſe pius redemptor humani generis ſponte pro ſalute noſtra a mortuis ſurrexit.* Merito igitur ob tot, tantaque inſignia hac die geſta, eccleſia ſpiritu ſancto edocta, immo ipſimet Apoſtoli ex illis ſeptem diebus eum qui primus eſt, ad diuinum cultum conſecrare voluerunt, quem & diem Dominicum dixere, cuius Io Apoca. 1. meminit illis in verbis. Fui in ſpiritu in Dominica die. De qua re legendi ſunt Patres, vt Clem. Rom. lib. 7. conſtitu. Apoſt c. 20 & 31. Iuſtin Apolog 2 ad Anton. Orig. Hom. 7 in Exod Leo. Epiſt. 79. ad Dioſcorum Epiſcop. Alexan. S. Aug. Epiſto. 118 ad Ianu cap. 13. & ſerm. 154. de temp. Ludol. Carthuſ. in vita Chriſti p. 2. c. 69. Ignat. Epiſ. 6. ad Magneſ. S Th. 1. 2. q. 103 art. 3. Catech. Roman. ſuper hoc præcepto num. 5. & num 7. Tertul. in Apolog c 16. & de corona milit. cap. 3. Cypr Epiſt 33. & 59. Cle Alex. lib 2 & 7. ſtrom. Ioan. Bened. lib. 1. in ſumma de peccat. cap. 10. & alij.

7 Ex quibus conſtat, quam grauiter errant noui quidam Ebionitæ, vt Sterembergius, affirmantes non diem Dominicum, non vlla alia feſta ſed ſabbathum duntaxat eſſe celebrandum cum reliquis Iudaicis ſolemnitatib. quarum eſt in ſcriptura frequens mentio. Etenim ſicut alias iudæorum cærimonias, ita etiam & iſtam Apoſtoli abrogare voluerunt, ne cum illis iudaizare videremur. Sic mutata circuncíſione, res eadem migrauit in baptiſmum, celebrabant in Paſcha iudæi, nec illud omittunt Chriſtiani, quibus tamen Apoſtolico decreto cap. 7. alias 8. in latino, eadem die cum iudæis Paſcha celebrare non licet, ne ſolemnis vtrobique dies ritus, cærimoniaſque Moſaicas paulatim inueheret. Contra hos autem egregie Ignatius Epiſ. 8. diſputat, qui vndecimo Traiani anno, quo paſſus eſt, ſuas in itinere poſitus Romam veniens ſcripſit Epiſtolas, plane id admonet ſcribens ad Philippenſes ne feſtum Paſchatis agerent cum iudæis ſic dicens. *Ad hæc conteſtor Epiſcopo & presbyteris in domino, ſi quis cum iudæis celebrat Paſcha, aut Symbola feſtiuitatis eorum recipit, particeps eſt eorum qui Dominum occiderunt, & Apoſtolos eius.* Et Epiſt 6. ad Magneſia. ſcribens *Poſt Sabbatum*, inquit, *omnis Chriſti amator Dominicum celebrat diem, diem Reſurrectioni conſecratum Dominica, reginam, & principem omnium dierum.* Sed & mutationem horum feſtorum ab Apoſtolis factam eſſe teſtatur S. Hilarius in prolog. expoſ. Pſalmorum, dicens: *Hæc quidem Sabbata Sabbathorum ea ab Apoſtolis religione celebrata ſunt, vt his quinquageſimæ diebus*, (loquitur de diebus inter Paſcha, & Pentecoſten) nullus neq in terram ſtrato corpore adoraret, neq. ieiunio feſtiuitatẽ ſpiritualis huius beatitudinis impediret, quod idipſum extrinſecus et in diebus Dominicis eſt conſtitutum qui vltra Sabbathi numerum per plenitudinem Euangelicæ prædicationis accedunt. Namq. cum in ſeptimo die Sabbathi ſit & nomen & obſeruantia conſtituta, tamen nos octaua die, quæ & ipſa prima eſt, perfecti Sabbathi feſtiuitate lætamur. Sanctus etiam Auguſtin ſermo. 251. de temp. ſic ait. Dominicum ergo diem Apoſtoli, & Apoſtolici viri ideo religioſa ſolemnitate habendum eſſe ſanxerunt, quia in eo Redemptor noſter a mortuis reſurrexit.

Digitized by Google

rexit, quiq; ideo Dominica appellatur, vt in eo terrenis operibus, vel mundi illecebris abſtinentes, tantum diuinis cultibus ſeruiamus. Et infra. Ideo ſancti Doctores eccleſiæ decreuerunt omnem gloriam iudaici ſabbathiſmi in illam transferre, vt quod ipſi in figura nos celebraremus in veritate. Hæc breuiter ex patribus in huius rei confirmationem contra nouos noſtros Ebionitas afferre placuit pluribus contra eos ſuis in locis diſputaturi.

8 SECVNDVM DVBIVM eſt an & quare eccleſia alios dies feſtos celebrandos inſtituit.

Reſpondeo, ſicut in veteri teſtamento non ſolum Sabbathum, ſed aliæ etiam ſolemnitates in præcepto erant, ita etiam in nouo non ſolum Dominica dies, ſed etiam ſolemnitates aliæ inſtitui debuerunt ab eccleſia. quæ etiam in illis veteribus quo ad eorum principaliores figurabantur. Sicut n. circumciſioni baptiſmus, & Sabbatho Dominica ſuccedunt, ita etiam & alijs ſolemnitatibus veteris legis ſolemnitates nouæ ſuccedere debent ex eo quod beneficia illi populo exhibita ſignificant beneficia noua nobis per Chriſtum conceſſa quæ in huiuſmodi feſtorum celebratione a fidelibus deuote recolenda ſunt. Circūciſio carnalis ſpiritualem noſtram circuncifionem ſignificat, vnde ſicut illa ſigno externo, ſic iſta externo baptiſmi ſigno declaranda fuit, iuxta illud. Coloſſ. 2. *Circumciſi eſtis circumciſione non manufacta in expoliatione corporis carnis, sed in circuncisione Domini noſtri Ieſu Chriſti conſepulti in baptiſmo.* Atq; ita merito circuncifio in baptiſmum commutat. Sic Sabbatham quod ſignificabat primam creationem, in diem Dominicum mutatur, in quo commemorat noua creatura inchoata in reſurrectione Chriſti. Sic feſto Phaſe ſuccedit feſtum Paſſionis & Reſurrectionis Chriſti. Et feſto Penteco. in quo data fuit lex vetus, ſuccedit feſtum Pētecoſtes & ſpiritus ſancti, in quo data fuit lex ſpiritus vitæ. Feſto autem Neomeniæ, quod celebrabatur in nouitate Lunæ quolibet menſe, ad commemorandum opus gubernationis rerum, ſuccedunt feſta B. Virginis, in qua primo apparuit illuminatio Solis, id eſt, Chriſti per copiam gratiæ quæ & ipſa ſuis meritis & precibus ſuſtentat mundū, vnde Regina mundi dicitur, & pulchra, vt Luna. Feſto tubarum, quod prima die Septembris celebrabatur in memoriam liberationis Iſaac, quando Abrahā inuenit Arietem, quem obtulit pro eo quem repræſentabant per cornua, quibus buccinabant. quod feſtum tubarum quaſi quædam inuitatio erat vt præpararent ſe ad feſtum ſequens, ſ. ad feſtum expiationis ſuccedunt feſta Apoſtolorum qui tubis prædicationum inuitauerunt mundum ad feſtum ſupernum. Feſto expiationis, quod celebrabatur in die decima Septembris in memoriam beneficij quo Deus propitiata eſt populo Iſrael in adoratione vituli aurei ad preces Moyſis, ſuccedunt feſta Martyrum, & Confeſſorum, aut etiam feſtum Aſcenſionis Chriſti. qui aſcendit, vt ſit propitiatio pro peccatis noſtris apud Patrem. Feſto tabernaculorum, ſeu ſcenophegiæ, quod in eodem menſe Septembris per ſeptem dies celebrabatur in ſignum deductionis, & profectionis populi Iſrael de deſerto, vbi in tabernaculis habitabant ſuccedit vel feſtum Angelorum qui nos deducūt, & cuſtodiunt per deſertum mundi, ſicut illos Angelus Domini, vel feſtum conſecrationis eccleſiæ. Feſto cætus, atq; collectæ in quo colligebantur a populo ea, quæ ad cultus diuini expenſas erant neceſſaria, ſignificans congregationem fidelium in regno cælorum, ſuccedit feſtum omnium ſanctorum. Alijs etiam feſtis eorum ſuccedūt alia in eccleſia catholica. vt egregie docent S. Th. 1. 2. q. 102. artic. 4 ad 10. & q. 103. art. 3. ad 4. Alex. de Ales p. 3. q. 55. memb. 1. in fi. S. Ant. p. 1. titu. 14. cap. 4. §. 4. Sotus lib. 2. de iuſt. q. 5. art. 2. & alij.

9 *Cauſa* vero variæ aſſignari poſſunt, cur eccleſia & iſtos, & alios dies feſtos inſtituerit, quæ apud alios legi poſſunt, nos eas ſolum, quæ præcipuæ ſunt breuiter recenſebimus, *vna eſt*, vt in eis Deo gratias agamus. reuocantes ad memoriam beneficia nobis a Deo in illis exhibita, atque in eorum victorijs diuinam bonitatem, & potentiam laudemus.

2 *Altera eſt*, vt ſic deuotius oremus eos, vt pro nobis intercesſores apud Deum ſint. Sicut enim Rex in die Natiuitatis, aut coronationis ſuæ libentius, & liberalius ſeruis, & amicis ſuis dona largiri ſolet, ſic Chriſtus in diebus feſtis ſanctorum immo & in eis ſancti pro nobis feſta eorū celebrantibus ferventius orant. Hinc Iob 5. dicitur: *ad aliquem Sanctorum conuertere*, & Pſalm. 120. *Leuaui oculos meos in montes*, id eſt, ſanctos, & Apo. 11. *Hi habent poteſtatem ſuper aquas conuertendi eas, &c.* Scilicet, impetrandi a Deo pro nobis varias gratias, &c. *Tertia eſt* ad confuſionem hæreticorum, fuerunt enim qui dixerunt animas ſanctorum non videre Deum ante diem iudicij, contra quos eccleſia eorum feſta celebranda inſtituit, prædicans illos eſſe in cælo nunc quoad animas eorum beatos, vnde canit eccleſia, *Gaudent in cælis animæ Sāctorum, &c. Quarta eſt*, vt ſic prouocemur ad eorum imitationem, vnde Iac. 5. dicitur; *exemplum accipite fratres laboris, & patientiæ, prophetas, qui locuti ſunt in nomine domini, ecce beatificamus eos, qui ſuſtinuerunt, &c. Quinta eſt*, quia ſicut conuenit celebrare diem Natiuitatis Regis, vel principium ſui imperij ad honorem eius l. fi. C. de ferijs. ita multo magis dies natalitius ſanctorum, in quibus regnum cælorum adepti ſunt, celebrare decet. Hinc eccleſia in multis feſtis ſanctorum introitum miſſæ inchoat his verbis. *Gaudeamus omnes in domino diem feſtum celebrantes, &c.* vnde in vita S. Agnetis, monentur parentes eius, ne illam tanquam mortuam lugeant ſed congaudeant quia cum omnibus ſanctis lucidas ſedes cæli acceperit. Plura huc ex S. Patribus teſtimonia adduci poſſent, quæ alijs in libris contra recentiores hæreticos ſanctorum feſta contemnentes afferemus. Hæc ſolum in præſentiarum attuliſſe ſatis erit vt prudens ac pius confeſſarius aliquid habeat, vnde pœnitentes ad deuotam feſtorum celebrationem exhortari poſſit.

De operibus lege diuina, & Eccleſiaſtica in diebus feſtis fieri prohibitis. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Ad obſeruationem feſtorum non ſolum ſacra literæ, ſed et lex Ciuilis, & Canonica, necnon prophani authores paſſim hortantur.*
2 *Quænam opera ſint ſeruilia, & illicita habenda, quæ non.*
3. *An omnia opera ſeruilia ſeu mechanica, adeo ſtricte prohibita ſunt, vt non ſint licita in die feſto.*
Quæ pertinent ad cultum diuinum ſunt in triplici differentia, ibid.
4 *Quæ pertinent ad cultum Dei accidentarie, & valde remote quando licite fieri poſſunt.*
Quænam animæ opera ſeu ſpiritualia in feſtis licita ſint quæ non.
5. *Opera corporalia quæ non ſunt ex genere ſuo ſeruilia licita. Venatio diebus feſtiuis licita qualis.*
6 *Opera ſeruilia quando licita, & quando excuſentur illa facientes, & num. 7. 8. 9.*
10 *Opera ſeruilia quare ab Eccleſia fieri concedantur.*
11. *Conſuetudo generalis ſiue ſpecialis excuſat a peccato, & quare.*
12 *An ſicut neceſſitas ita & pietas excuſet a peccato exercendo opus ſeruile in dominica & diebus feſtiuis.*
13 *An quæ in die feſto licite fieri poſſint ſine lucro et quæſtu fieri etiam licite poſſunt propter pecuniam.*
13 *An licite poſſint homines in feſto propter lucrum ſcribere.*
15 *An notarijs & officialibus Curiæ licitum ſit in feſto tranſcribere.*
16 *An liceat in feſto depingere.*
17. *Quando Epiſcopus ſub pœna excommunicationis præcipit, vt nemo diebus feſtiuis operetur, an excommunicentur ij qui neceſſitate compulſi operantur.*
18 *An præter opera ſeruilia iure diuino prohibita, alia opera ſint ab Eccleſia iuſ temporis vetita, & quænam illa ſint.*

1 EXpoſitis illis, quæ ad Sabbathi inſtitutionem, eiuſque in diem Dominicum mutationem pertinent de illius obligatione dicēdū eſt. Etenim nō ſolum ad feſtorū obſeruationē ſacræ literæ, ſed ēt lex ciuilis, & canonica nec non pro-

profani authores paſſim hortantur. Sic in Exod. 20. hoc mandatum Deus proponens ait, *Memento vt diem ſabbathi ſanctifices &c.* hoc loquendi modo inſinuans quanto-pere velit Sabbathum, dieſque feſtos ad Dei cultu & honorem inſtitutos obſeruari. Et Exod. 31. *Videte, vt Sabbathum meum cuſtodiatis, &c.* Et paulo poſt, *cuſtodite Sabbathum, ſanctum enim eſt vobis, qui polluerit illud, morte morietur, &c.* Leu. 26. *cuſtodite Sabbatha mea, &c.* Hier. 17. *ſanctificate diem Sabbathi, ſicut præcepi patribus veſtris.* Ezech. 20. *Sabbatha mea ſanctificate, vt ſit ſignum inter me, & vos, &c.* & alibi paſſim. De lege canonica manifeſtum eſt de conſec. d. 3. c. pronunciandum. & c. ſabbatho, & ex toto titulo de ferijs. Idem de lege ciuili conſtat C. de ferijs. & l. fi. tit. eo. ff de legibus. vbi imperator ait, *dies feſtos, dies maieſtati altiſſimæ dedicatos nullis volumus voluptatibus occupari, nec vllis exactionum vexationibus prophanari. Dominicum item diem ſemper honorabilem ita decernimus venerandum, vt a cunctis executionibus excuſetur, nulla quemque vrgeat admonitio, nulla fideiuſſionis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio deliteſcat, &c.*

Pœta etiam propheanus in faſtis ait.

Proſpera lux oritur, linguis, animiſque fauete,
Nunc dicenda bono ſunt bona verba die.
Lite vacent aures, inſanaque protinus abſint
Iurgia, differ opus liuida turba tuum.

Similia habet Tibull. lib. 1. dicens

Luce ſacra requieſcat humus, requieſcat arator,
Et graue ſuſpenſo vomere ceſſet opus. &c. Hæc res tam certa, & tam manifeſta eſt, vt nullus id neget. nullus de ea dubitare poſſit, qui fidem catholicam amplectitur, nam contra hæreticos, qui licet aliquos dies feſtos admittant, alios tamen ab eccleſia inſtitutos negant. alibi agendum erit. Vt igitur ea, quæ ad huius præcepti obſeruationē ſpectant paucis explicemus conſiderandū eſt quomodo Sabbathum noſtrum hoc eſt, Dominica dies, aliique dies feſtiui ſanctificandi ſint, & quia hoc tertio Decalogi præcepto prohibitum, aut præceptum ſit, ſiquo igitur ex communi omnium Theologorum conſenſu præcepta ſint, vnum facere ab altero abſtinere. Id quod faciendum eſt, eſt ſacrificio Miſſæ intereſſe. Quod vero prohibitum eſt, eſt ab operibus ſeruilibus abſtinere. De illo priori inferius agemus, cum de præceptis eccleſiæ ex propoſito dicemus. Hic ſolū de ſecundo quod huius loci proprium eſt, diſputabimus. Poſtquam enim poſitum fuerat illud. *Memento vt diem ſabbathi ſanctifices*, quibus verbis præceptum hoc affirmatiuum eſſe ſignificatur, in ſequentibus forma ſanctificandi ſubditur, *non facies omne opus in eo, &c.* ſcilicet, ſeruile, quo impediri queas a vacando cultui diuino. Illud autem quo diligentius populus præſtaret, permiſit vt ſex diebus opera ſua faceret id quod illa verba teſtantur. *Sex diebus operaberis: ſeptimus autem dies Sabbathum Domini Dei tui eſt*, in quo nimirum a corporalib. laboribus & negotijs ceſſandum eſt, ne illis occupatus animus a diuinarum rerum cura, ſtudioque auocetur.

2 *Ceterum* vt ſciamus quænam opera ſeruilia ſint ſeu illicita, & quæ licita, annotandum eſt ante omnia ex S. Th. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 4. Quod cum obſeruantia diei Dominicæ in noua lege ſuccedat obſeruantiæ Sabbathi non ex vi præcepti legis, ſed ex conſtitutione eccleſiæ, & conſuetudine populi Chriſtiani, & iſta obſeruatio non ſit figuralis, ſicut fuit obſeruatio Sabbathi in lege veteri, conſequenter non ita arcta eſt prohibitio operandi in die Dominica, & in alijs feſtis eccleſiæ ſicut fuit in die ſabbathi. Hinc in die Dominica, alijſque diebus feſtiuis quædam opera conceduntur, quæ olim in die ſabbathi prohibebantur, ſicut de coctio ciborum, & huiuſmodi alia. Immo etiam in quibuſdam operibus prohibitis facilius propter neceſſitatem in noua, quam in veteri lege diſpenſatiue. Cuius ea ratio eſt, quia figura pertinet ad proteſtationem veritatis, quam nec in modico præterire oportet, opera autem ſecundum ſe conſiderata, pro loco, & tēpore immutari poſſunt. Opera igitur quæ lege diuina prohibita ſunt fieri in ſabbathis, ſunt opera ſeruilia, illa autem talia ſunt, & dicuntur, quæ ex ſe famulatum quendam habent, & ab illis communiter ſolum fiunt, qui alijs inſeruiunt, & non ab alijs, vt ſuere, arare, & alia mechanica vnde Leuit. 23. dicitur: *omne opus ſeruile non facietis in eo*, ex S. Th. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3. S. Ant. p. 2. tit. 9. c. 7. §. quantum ad 3. Alex. de Ales p. 3. q. 32. memb. 4. ar. 1. Richar. 3. diſt. 37. ar. 2. q. 4. Angel. ver. Feriæ. § 9. Sum. Piſanella. verb. eod. § A quibus abſtinēdum. Syluest. verb. Dominica. q. 3. Tabiena. ver. Feriæ. verſ. Decimoquinto. Toleto in ſum. li. 4. c. 24. Ioan. Bened. in ſumma de peccatis. lib. 1. c. 10. nu. 2. Ioan. Pedrazza in explic. huius præcepti. nu. 1. & alijs. His ita prænotatis,

3 DVBIVM PRIMVM eſt, an omnia opera ſeruilia, ſeu mechanica adeo ſtricte prohibita ſint, vt ſint licita in die feſto? Reſpondeo ſex eſſe capita, per quæ indicare poſſumus quænam in diebus feſtis licite fieri poſſunt, necne. *Primum caput eſt*, ſi huiuſmodi opus pertinet ad cultum Dei, vbi ſciendum eſt huiuſmodi opera eſſe in triplici differentia, quædam enim ſunt, quæ immediate pertinent ad cultum Dei, & per ſe coniuncta cultui diuino, vt verb. grat. differre crucem in proceſſionibus, portare ſanctorum reliquias, organa pulſare, aut alijs inſtrumentis muſicis cantare, & ſimilia, & hæc certum eſt licite fieri poſſe, nec vllo modo prohiberi, cū ſint pars cultus diuini. Quædam ſecundo ſunt opera præparatoria ad cultum diuinum, & hæc aliquando coniuncta ſunt cum ipſo cultu diuino, ita vt paulo ante facienda ſint, vt pulſare campanas, & hæc non ſunt prohibita fieri: ſicut nec olim vetitum erat ſacerdotibus animalia, quę Deo offerebantur, occidere, & torrere. Quædam tertio ſunt quæ magis remotæ pertinent ad cultum diuinum, vt facere hoſtias, ornare templa, altaria præparare, & his ſimilia, & hæc quoniam ex natura ſua non ſunt propinque coniuncta cum cultu diuino, quia ſcilicet, fieri poſſunt vno, vel pluribus diebus antea, ideo licite fieri non poſſunt in die feſto, niſi ex rationabili cauſa. Sic Caietan. 2. 2. quæſt. 122. art. 4. verſic. Redeundo igitur. Sot. lib. 2. quæſt. 4. art. 4. de iuſtitia. & Coſin. Philiarch. de officio ſacerd. lib. 3. cap. 23. Cauſa vero rationabilis eſt ex Caiet. vbi ſupra ſi in ſabbatho ſancto contingat aliquod feſtum. Tunc enim cum non decuerit prius ornare templum propter luctum paſſionis Domini, & paranda ſit eccleſia in die Paſchæ licite parari poteſt in die illo feſtiuo ſabbathi ſancti. Quæ doctrina ſatis rigida eſt, non enim puto requiri tam grauem cauſam ac iſta eſt, quam Caietanus aſſignat, ſed ſatis erit ſi verbi gratia, adhibita aliqua diligentia debita mediocri non potuerit antea habere paramenta ad eccleſiam ornandam. Item ſi Sacriſta putet ſe habere hoſtias ſufficientes & mane aduerteret, vel veſpere diei deeſſe, tunc licitum erit facere hoſtias in die feſto pro communicaturis illo, vel ſubſequēte die. Et denique ſi quis non ex mera negligentia, vel contemptu, ſed aliunde præparando templa laboraret in die feſto, non peccaret mortaliter. Ratio autem cur hæc non poſſunt alias in die feſto licite fieri, eſt, quia cum dies feſtus dicatus ſit diuino cultui, & annexus ſibi pro tempore illius diei, & huiuſmodi opera præſupponuntur ad cultum diuinum illius diei, conſequenter niſi cauſa rationabilis adſit, debent congruo tempore, hoc eſt, ante feſtum fieri, & non in feſto. Cauſa etiam rationabilis eſt aliquando continuatio feſtorum, aut quia præcedente die non poterant commode omnia præparari & abſolui.

4 *Hiis* addi poſſunt alia opera, quæ pertinent ad cultum diuinum ſed accidentarie, & valde remote, ex eo ſcilicet, quod fiunt ob Dei ſeruitium, cum ex genere ſuo non ordinentur ad cultum diuinum, vt conficere calicem ædificare eccleſias, vel altare. colere agros eccleſiæ pauperculæ vel hoſpitalis, deferre lapides ad ſtructuram eccleſiæ, &c. & hæc non ſunt licite in die feſto niſi ex graui neceſſitate, & accedente licentia Epiſcopi. Quia cum ſint opera vere ſeruilia, quamuis lex miſericordiæ cauſa ſit diſpenſandi, fieri tamen non debent abſque licentia Epiſcopi, vel ſaltem parochi, vbi ſic habet vſus. Sic Alexander de Ales par. 3. quæſt. 32. memb. 5. art. 2. Caiet. 2. 2. quæſt. 122. artic. 4. Sotus libro 2. de iuſtit. quęſt. 4. art. 4. Nauar. in Manual. capit. 13. numero 4. verſiculo ſeptimo. Coſinus Philarchus de offic. ſacerd. part. 2. libro 3. cap. 23. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ, capit. 15. & alij. Immo

non

Digitized by Google

non puto licitum eſſe conficere vaſa eccleſiæ, niſi fortaſſis immineret ſolemnis feſtiuitas eccleſiæ, propter quam eccleſia vaſis illis indigeret ad apparatum cultus diuini, & non eſſet tempus ſufficiens ad perficienda vaſa niſi laboraretur etiam in die feſto.tunc enim licet laborare.

Secundum caput eſt,eorum operũ,quæ dicuntur animæ, hoc eſt ab anima procedunt, vt intelligere, ſtudere,ſeu quæ ad talia animæ opera ordinantur,vt diſputare,docere,legere,ſcribere,& pertinentia ad ſtudium,conſulere.exhortari,concionari, & alia opera abſque dubio licite fiunt in feſto,ex San.Tho.2.2.q.122.artic 4.ad tertium.Caieta. ibidem.Soto lib.2.de iuſtit.q.2.art.4.Syluest.verb. Dominica.quæſt 4.ver.Prima.Nauar in Manual.cap.13 nu. 3. ver.quinto Coſmo Philiarcho de officio ſacer part.2.lib. 3.cap.23 Toleto lib.4.ſummæ.cap.24.Vnde licet Doctoribus conſulere,& aduocatis ſtudere in feſto ſuper lites,& quæ ſtudent ſcribere, & informare iudices ſcripto,quia iſta omnia ſunt opera animi. Sic etiam licitum eſt legere in diebus feſtiuis,hæc enim omnia redundant in publicam vtilitatem,& fiunt ad illuminationem proprij intellectus,& aliorum ex Panor.in cap 1.de ferijs.num.4. Archi.in cap.ieiunia.de conſecr.diſt 3.Ant.Franc.in annot. ad Panor.vbi ſupra.Ange.verb.feriæ.num.25.& 29.& 30. & Tabiena verb.eodem nu.34.& nu.39.Nauar.in Manu. c.13 nu.12.verſi.octauo.Soto.lib.1.de iuſtit.q 4.artic 4.§. quarta cauſa in fi.Caietan.in ſum.verbo.feſtum.Quæ omnia intelligenda ſunt,dummodo ex tali ſtudio,conſilio,lectione,&c.non intermittantur diuina,quæ ſunt de præcepto. Ex quibus etiam infert Caiet.vbi ſupra 2.2 quæſtio. 122.art.4 licitum eſſe ciuibus ad conſilia conuenire, quoniam ſicut licitum eſt aduocatis præſtare patrocinium,ex eo quod patrocinium aduocati ordinatur ad notitiam,& perſuaſionem veritatis,noſſe autem & perſuadere ſunt opera ſpiritualia,ita etiam conſiliari opus eſt vndique ſpirituale,quia ex prudentia oritur,& terminus conſilij electio eſt.quæ ſpiritualis eſt,& omni tempore licita. Nec obſtat quod ſit electio ad temporalia officia,aut negotia, quia hæc materialiter ſe habent ad electionem, quæ formaliter,& per ſe eſt terminus conſilij. Quædam tamen opera ſpiritualia,& opera animæ,vt ius dicere, cauſas agere, &c. prohibita ſunt fieri in feſtis,vt infra dicemus,quorum alia eſt ratio,ac præcedentium.

5 *Tertium caput eſt* eorum operum, quæ quamuis ſint corporalia,non ſunt tamen proprie ſeruilia; Inter opera enim corporalia, quædam ſunt ex genere ſuo ſeruilia, vt ſunt opera artium mœchanicarum,arare,fodere, & ſimilia,quæ ſuperius diximus fuiſſe prohibita. Quædam vero ſunt,quæ communia ſunt tam nobilibus,quam ignobilibus,tam dominis,quam ſeruis,vt ſcribere, iter agere, pulſare inſtrumenta,venari &c.quæ licita ſunt audita Miſſa,& maxime quando venatio ſit recreationis, & animi gratia,tunc enim conſtat,non eſſe opus ſeruile, & conſuetudo habet,vt licitum ſit itinerari audita Miſſa, maxime illis,qui ſunt in itinere,& cauſam itinerandi habent. De venatione,de qua dubium eſſe poteſt, hoc docent ſumma Piſanella verbo.Feriæ.§.A quibus abſtinendum.Ang. eod.numer.26.Tabiena eodem. numer.35. Syluest.verb. Dominica.quæſt.5.in fi.Sotus lib.2.de iuſtit.q.4.articul.4. Nauar.in Manual capit.13.num.11 verſ. ſexto. Coſmus Philiarchus de offi.ſacerd.par.2 lib.3.cap.23. Ludou. Lopez par.1.inſtruct.conſcien.cap.52.Toletus in ſum. lib. 4. cap.24.Emanuel Sà in Aphoriſm.in ſaltibus,& ſiluis; vnde quando in c.*Qui venatoribus, & cap. vident homines. c.Eſau,c.an putatis diſt.86.* damnatur, ſeu reprehenditur venatio omni tempore, vt præfati authores docent poſt glo in dict.capit qui venatoribus, intelligitur de venatione oppreſſiua,& arenaria,hoc eſt,qua quis hominum oppreſſor,& extinctor eſt.aut pugnat in arena cum beſtijs, & operas ſuas locat ad iſta, tales enim ſemper peccant mortaliter; venari autem in ſaltibus,& ſiluis, audito ſacro,præfati omnes licitum eſſe docent, cum ex ſe non ſit opus ſeruile. Et eodem modo licitum eſt in diebus feſtiuis vti arte gladiatoria, ſaltatoria, & piſcari hamo, aucupari recreationis cauſa, dummodo non intermittatur ſacrum. Cauendum eſt tamen, ne excedant in his limites recreationis.

6 *Quartum caput eſt* operum etiam ſeruilium, quæ tamen ex aliqua iuſta cauſa licite fieri poſſunt, ex quo capite excuſantur

Primo illi,qui parant ea,quæ ad communem & neceſſarium victum diei pertinent,vt coqui & paſtillos facientes,macellarij,laniones,&c.ſecus autem de piſtoribus dicendum eſt,cum panis pridie feſti confici poſſit niſi quãdo eſſet tantus concurſus feſtorum,qui id exigeret.ex Soto lib.2.de iuſtit.q 4.Eodem modo excuſantur molitores, & molendinarij ſiue cum iumentis, ſiue ad aquam, ſiue ad ventum dummodo id faciant propter neceſſitatem & ſuperuenientem multitudinem hominum ad molendum, ſicut diximus etiam excuſari piſtores,& lanios maxime tempore æſtiuo,aut ex concurſu feſtorum,& ſuperueniente multitudine egentium pane,& carne. Idem dicendum de illis,qui panem,herbas,fructus & huiuſmodi vendunt propter neceſſitatem venientium, & ementium illo die, quia ſcilicet alijs diebus non ita commode ueniunt emptores, occupati agriculturæ & alijs negotijs. Quo etiam ex capite excuſantur tabernarij, qui ſolum præparant cibos neceſſarios pro illis,qui quotidie emere ſolent. Sic S.Anto. p 2.tit.9.cap.7 §.Quantum ad tertium.Summa Piſanella ver.feriæ §.ſed quid de molendinis.Ange eod.nu.11. & 12 13.& 18.Tabiena verb eod.nu 20.21.22.& 27.Syluest. verbo Dominica q.5.verſic.ſecunda. Caiet.in ſumma verbo.Feſtum.verſi.Tertio.Na.in Manuali.cap.13 nu 6.Coſmus Philiarch.de officio ſacer.p.2.lib.3.c. 23. Ludo. Lopez part.1.inſtruct.conſcien cap.52.circa medium. Ioannes Benedictus.in ſum de peccatis li.1.c.10.numer.3.& alij communiter.

Secundo excuſantur ij,qui operantur propter ſalutis neceſſitatem,vt Medici minutores.ſeu ſanguinis emiſſores, pharmacopolæ,ſeu aromatarij,& qui fugiunt propria pericula exemplo Eliæ,qui fugit in ſabbatho a facie Iazabel, & ad hoc,quod diximus, citari ſolet illud Chriſti Ioan.7. *Mihi indignamini,quia totum hominem ſanum feci in ſabbatho.* Hæc enim omnia ſunt neceſſaria ad hominis ſalutem corporalem.Sic S.Tho.2.2.q.122.art.4.ad 3. S. Ant. par.2.tit.9.c.7.§.quantum ad 3.Angel.verb.feriæ num.14. Tabiena.eod.nu.23.Syluest.verb Dominica.q.5.uer.2 Caietan.in ſumma.verb.feſtum §.Tertio.Sotus lib.2. de iuſt. q.4.art 4.§.Quarta cauſa.uer.2. Coſmus Philiarchus de officio ſacer.par.2 li.3.capit.23.& Ioan.Bened. in ſumma de peccatis lib.1.c.10.num.3.vbi tamen Sotus, & Coſmus Philiarchus addunt pharmacopolas non excuſari niſi ſecundum neceſſitatem præſentis diei, quia eſt ars ſeruilis.

Tertio excuſantur ob neceſſitatem communis ſalutis Reipublicæ milites in bello,& qui illis aggeres,& vallum ducunt.vnde 1.Mac.2.Machabæi hoſtile prælium ſabbatho propulſarunt, ad ſui, & Reipub. defenſionem. Ex quo capite excuſantur etiam curſores, quorum opera vtilis eſt Reipub. vt conſtat ex Ang verb.feriæ.num. 15. Tabiena.eodem numer. 24. Caietan. in ſumma verb. feſtum Ioan. Benedict. in ſumma de peccatis. libr. 1. capit. 10. numer.3. Quos Caietan.excuſat non ſolum a labore, & peccato, ſed etiam ab omiſſione Miſſæ, in quam frequenter incurrere iſtos oportet;excuſat enim iſtos neceſſitas publica,accedente conſuetudine ſcita & non reprehenſa a Prælatis, vbi etiam Ang numer.16. & Tabiena numer.25.excuſat eadem de cauſa ferratores æquorum tum huiuſmodi curſorum,tum aliorum itinerantium, quia ſicut illi neceſſe habent ambulare, ita licitum eſt iſtis ea facere,quibus itinerantes commode iter ſuum agere,& conficere poſſunt, quamuis hæc omnia lucri grana faciant. Huc etiam reduci poſſunt nautæ, muliones. & huiuſmodi qui onera de loco in locum deferre ſolent, quorum opera maxime vtilis, & neceſſaria omnino eſt ad communem Reipublicæ vtilitatem, vt conſtat, & expreſſe docent Angel. uerbo feriæ.numer. 15. & Tabiena.eodem num.24. Caietan.in ſumma.uerb. feſtum.

7 *Quarto*,excuſat etiã priuata neceſſitas propria,uel proximi ne quis opera ſeruilia exercendo peccet. Vnde qui oc

Digitized by Google

tum adimplendum, quæ aliquando talis, ac tanta eſſe poteſt, vt non ſolum ad diſpenſationem, ſed etiam ad voti obligationem prorſus tollendam ſufficeret. Vt verbi gratia vouit quis peregrinationem ad limina Apoſtolorum, iterque illud pedibus conficere, & poſtea effectus eſt podagricus, vel pede debilitatus, ex quo non poteſt commode votum implere, tunc licite cum eo diſpenſari poteſt, aliudque ei imponi, ſeu in aliud commutari. Item cauſa ſufficiens diſpenſandi cum coniuge, qui redditur imbecillis propter abſtinentiam promiſſam, ad debiti ſolutionē, & proinde licite cum eo diſpenſatur. Item vouit quis certis diebus ieiunare, aut carnes nō commedere, effectus eſt debilis, & infirmus, vt non poſſit votum obſeruare, pro ratione infirmitatis votum commutandum diſpenſandum, & penitus tollendum erit.

29 *Tertio*, dari poteſt cauſa diſpenſandi ex eo quod voti obſeruatio ſit maioris boni impeditiua, vt v.g. vouit quis ieiunare, & poſtea occurrit illi occaſio ſtudendi, & concionandi, prælegendi, hæc enim omnia cedunt in bonum commune, & ideo iuſta erit cauſa vt cum eo diſpenſetur. Vnde omnes Miniſtri ad eccleſiæ vtilitatem, & bonum commune deſtinati, vt Concionatores, Confeſſores, Lectores, Cantores, & huiuſmodi, qui propter ieiunij promiſſi obſeruantiam minus ſufficienter ſua miniſteria exercere poſſint, ſufficientem cauſam diſpenſandi in voto abſtinentiæ habent, ex Ioſepho Angles vbi ſupra articulo. 8. difficul. 5. Soto lib. 7. de iuſtit. quæſt. 4. artic. 3. Summa Corona loco proxime citato. Item vouit quis peregrinari ad terram Sanctam, & tamen expedit eccleſiæ vt aliter ei inſeruiat, cauſa iuſta erit diſpenſandi. Item vouit quis ingredi Religionem, ſed ad commune bonum Reipub cōfert, vt vxorem ducat, licite cum eo diſpenſatur. Item vouit quis caſtitatem, qui ſi vxorem duceret ſedarētur multa ſcandala, in hoc caſu hæc ſufficiens cauſa eſt diſpenſandi cum eo, quia magis meritorium eſt paci Reipublicæ conſulere, quam a coniugio abſtinere. Addit autem Sotus vbi ſupra, quem ſequitur Summa Corona, quod ſi bonū aliquod obſtans voti executioni, ſolum cederet in propriā vtilitatem vouentis, & non communem, hoc nō eſſet maius bonum, & per conſequens non eſſet cauſa ſufficiens ad diſpenſandum, ſed partim diſpenſatione, partim commutatione vtendum erit.

30 *Quarto*, cauſa ad diſpenſandum, aut commutandum erit probabile periculum peccandi in eo qui vouit, hoc eſt quando probabiliter creditur vouentem ita affectum eſſe vt ſæpius votum violaturus ſit aut obliuioni traditurus, ex Ludouico Lopez par. 1. inſtruct. confeſſ. capitu. 50. Ioanne Azorio. par. 1. inſtitu. Moral. lib. 11. cap. 18. dub. 4. & cap. 19. dub. 17. & Ioſepho Angles. quæſt. de voto artic. 8. dub. vlt. Item ſi votum factum ſit ex quadam animi leuitate, aut ſubita perturbatione, aut metu, vi, aut dolo, ex Nauar. in Manuali. cap. 12. num. 77. verſic. ſeptimo. Ludouico Lopez par. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 49. Ioanne Benedicto lib. 1. de peccatis. cap. 9. in fin. Ioſepho Angles quæſt. de voto. artic. 8 difficul. vlt. in fine, & Ioanne Azorio vbi ſupra. cap. 18. dub. 3. & cap. 19. dubio. 17. Item cauſa rationabilis diſpenſandi, aut commutandi eſt copia, numeroſitaſque familiæ, eiuſque nocumentum ex abſentia patrisfamilias, ſi peregrinationis quod emiſit votum exequatur, ex Nau. & Ludouico Lopez vbi ſupra. Aliæ etiam iuſtæ cauſæ dari poſſunt, vt præfati authores, quarum iudicium arbitrio ſuperiorum relinquendum eſt.

Illud vero communiter monent Doctores, quod vbi talis cauſa erit, vt ſuperior non poſſit in totum legitime diſpenſare, dummodo talis ſit qui diſpenſandi, & commutandi pollet auctoritate, partim diſpenſet, partim commutet voti obligationem, ex Caieta. 2. 2. quæſt. 88. art. 12. & alijs.

31 DECIMVM DVBIVM eſt, An ſufficiens cauſa diſpenſandi in voto ſit difficultas grauis, & moleſtia, quæ in voto adimplendo reperitur.

Reſpondeo cum Soto lib 1. de iuſt. quęſt. 7. art. 3. ante finem, & lib. 7. quæſt. 4. artic. 3. circa medium. Sum. Coro. tracta. de voto numero 16. Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſc. cap. 44. Coſmo Philiarcho de offi. ſacerd. par. 2. lib. 3. cap 4. in fi. & Ioſepho Angles q. de voto. artic. 8. difficul. 5. concluſ. 1. Quod ſi difficultas ſit in re ipſa voto promiſſa, puta vouit quis imprudenter longum ieiunium in pane, & aqua aut longam peregrinationem pedeſtrem, & ſimilia, quæ poſtea debilitate complexionis aut temporis indiſpoſitione, aut ex alio accidenti ſuperueniente difficulter adimplere poteſt, cauſa hęc iuſta eſt petendi diſpenſationem. Sin autem difficultas ex praua indiſpoſitione vouentis procedit, non eſt legitima cauſa diſpenſandi, maxime ſi illa difficultas fuit cauſa vouendi; vt verbi gratia. Si quis videns ſe eſſe facilem ad crapulam, & ebrietatem, & exinde vouit ieiunium, & abſtinentiam a vino, quamuis poſtea difficulter abſtineat, non habet cauſam iuſtam diſpenſandi. Id quod uerum eſſe cenſeo, quādo eſſet ſpes emendationis; quando enim talis ſpes non eſſet, tunc cauſa erit iuſta ad commutandum votum in aliud, & alleuiādum eius peccatum, ne contra votum ita facile, & communiter peccet, vt recte Coſmus Philiarchus vbi ſupra, & ſumma Corona annotarunt. Circa diſpenſationem vero cauendum eſt diligenter, vt ea omnia exprimantur, quæ ad concedendum efficere poſſunt difficultatem, ex Nau. in Manu cap. 12. numero 72. verſic. Tertio. Couar. p. 2. de ſponſal. cap 6. §. 10. numero 14. & Ludou, Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. cap. 48. Hinc Religioſus alicuius ordinis intendens tranſire ad Canonicos Regulares, & quia non credit aliter ſe obtenturum ſuper hoc diſpenſationem niſi habitum ſui ordinis prius dimiſerit, ideo illum dimittit, & tacita iſta intentione, & fraude diſpenſationem obtinet, tenetur ad primam ſuam religionem reuerti, vel diſpenſationem de nouo a Papa obtinere expreſſe, vt illa taciturnitate non obſtante, diſpenſationem illam ratam, & validam eſſe velit, ex Nau. & Lopez vbi ſupra. Idem de illis dicendum eſt qui conſummarunt copulam hac intentione obtinendi diſpenſationem ſuper impedimento matrimonij, ſi prędictam intentionem tacuerunt, etiamſi expreſſerunt præceſſiſſe copulam, ſurreptitia eſt talis diſpenſatio impetrata, & per conſequens inualida, ex Ludouico Lopez vbi ſupra. Sic etiam ſi quis cum vouerit profiteri in religione impetrans ſuper tali voto diſpēſationem ſolum expreſſit Papæ, quod uouit ingredi, ſurreptitia eſt talis diſpenſatio ſic obtenta, ex Nauar. in Manuali. capitulo 12. numero 47. verſic. Secundo, & Ludouico Lopez. parte 1. inſtruct. conſcientiæ. cap. 44. in fin. Et de uoto hactenus dictum ſit.

De blaſphemia, eiuſque grauitate.
Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Blaſphemia cui virtuti opponitur, & contra quod præceptū & in quo proprie conſiſtit.*
2 *Qui dicunt blaſphemiam opponi confeſſioni fidei quo ſenſu exponendi Theologi.*
3 *Blaſphemia peccatum varijs modis contingere poteſt.*
4 *Blaſphemia in Deum, & Sanctos non differunt ſpecie. Quare?*
5 *Blaſphemia quale peccatum ſit, an ſemper mortale an aliquando veniale.*
6 *An licet ex genere ſuo ſit mortale, indeliberatione, & ſurreptione poſſit eſſe veniale.*
Blaſphemia ex praua conſuetudine procedens quando mortale non erit.
7 *An ſicut mortale eſt blaſphemare Deum, ſit & proximum.*
8 *An blaſphemia peccatum ſit maius reliquis maxime homicidio, & periurio.*
9 *An grauius peccet Catholicus blaſphemando quam hæreticus.*
10 *Qualiter ſe gerere debet confeſſarius qui audiuit eius confeſſionem, qui blaſphemauit, vel ex praua conſuetudine vel alias.*
11 *An quilibet confeſſarius ab hoc peccato poſſit abſoluere. Blaſphemia publica quæ dicenda? num. eod.*

Ad

Ad factum notorium tres conditiones ſunt neceſſariæ. num. eodem.

12 *Quibus pœnis caſtigari ſolet peccatum blaſphemiæ.*

13 *Iure Canonico graui pœna afficiuntur.*

13 *Clerici blaſphemi ab ordine eccleſiaſtico, & honore eijciendi.*

15 *Decreta Summorum Pontificum in blaſphemos Clericos, & laicos.*

16 *Iudices ſeculares qui contra blaſphemiæ conuictos non animaduerterint, iiſdem pœnis ſubijciuntur.*

Audientes blaſphemantem quid agere oporteat, & numero 17.

18 *Conſtitutiones quædam in blaſphemos moribus vtentium non confirmatæ.*

19 *Varijs pœnis in diuerſis regnis puniri ſolent.*

20 *An Inquiſitores hæreticæ prauitatis contra blaſphemos procedere poſſint, & quando id eis permiſſum ſit.*

Blaſphemiæ hæreticales quæ? nu. eod.

21 *Pœnæ quas Inquiſitores ſolent imponere.*

22 *An qui blaſphemias hæreticales aut verba hæreticalia per iocum, & ludum profert prædictis pœnis corrigi debeat, & an ab Epiſcopo vel ab Inquiſitore.*

23 *Quid de eo ſtatuendum qui per lubricum linguæ ſeu animo indeliberato in blaſphemiam prorumpit.*

24 *Quid de eo dicendum qui in ebrietate blaſphemiam aut verba hæreticalia profert.*

25 *Dormientes ſi proferant, excuſantur à pœnis.*

Blaſphemiæ peccatum grauiſſimum eſſe quamuis nullus dubitet, controuertitur tamen inter autho-
1 res, cui virtuti opponatur, & cui mandato repugnet. Etenim S. Thom. 2.2. quæſt. 13. ar. 1. & art. 2. ad ſecũdum, & Sotus lib. 8. de iuſtitia, q. 2. ar. 3. concluſ. 1. docent, blaſphemiam confeſſioni fidei aduerſari, & contra primum mandatum eſſe. Alij vero vt Nau. in Man. c. 12. num. 82. Dominicus Bannes 2.2. q. 12. art. 1. Notab. 3. Greg. de Valen. tomo 3. diſp. 1. q. 13. puncto 2. Ioannes Azor. p. 1. inſtitu. Moral. lib. 9. c. 28. dub. 1. & Catechiſmus Romanus in fine ſecundi præcepti, rectius docent opponi Religioni, & ſecundo Decalogi præcepto. Etenim infidelitas cõſiſtit proprie tum in aſſenſu aliquo interno falſo de Deo, tum in externa aſſeueratione falſi ex tali aſſenſu interno prouenien te, ſiue affirmatiue, ſiue negatiue, ſcilicet dicendo aliquid Deo ineſſe, quod vere illi non ineſt, vel non ineſſe, quod ineſt, vel attribuendo creaturę, quod Deo cõuenit. Blaſphemia vero non conſiſtit proprie in ipſo aſſenſu, vel aſſeueratione falſi, ſed in dictione, ſeu ſignificatione falſa de Deo quæ longe differt ab aſſenſu falſi; ſiquidem poteſt quis etiam deliberate velle dicere, & ſignificare aliquid falſi, etiamſi nihil falſi ipſe ſentiat, aut aſſeueret. Deinde multæ ſunt blaſphemiæ in Deum, vel ſanctos dictæ, quæ ſine errore fidei affirmantur, vt conſtat. Religioni igitur opponitur blaſphemia; ſicut enim religionis munus eſt Dei honorem tueri, ita blaſphemia Deum honore priuat, Atque adeo definiri communiter ſolet Blaſphemia, quod ſit contumelia, ſeu conuitium in Deum; hoc eſt, dictũ contumelioſum in Deum, aut Sanctos coniectum; ſicut blaſphemia in Regem, vel Principem eſt verbum contumelioſe in eum dictum. blaſphemans namq. diuinæ bonitati derogare intendit, eiuſque honorem diuinum pro poſſe impedire conatur, ex Hugone de S. Victore lib. de fructu carnis, & ſpiritus. capit. 6. Alexandro de Ales in ſum. par. 2. quæſtio. 131. memb. 1. Couar. in capit. quamuis pactum. de pactis, in 6. par. 1. §. 7. nume. 8. Gregor. de Valent. tom. 3. diſp. 1. quæſt. 13. puncto 1. & 2. & Ioan. Azor. p. 1. inſti. Mor. lib. 9. cap. 28. dub. 1. colligitur ex S. Tho. 2.2. quæſt. 13. art. 1. ad 1.

2 *Quod* vero S. Thomas, & alij Theologi dicunt opponi confeſſioni fidei, eo ſenſu exponendi ſunt vel quod magnam ſimilitudinem & affinitatem habet cum infidelitate, hoc ipſo quod etiam verſatur circa aliquid falſum de Deo, ſaltem ex intentione blaſphemantis, qui intendit aliquam imperfectionem Deo tribuere, id quod falſum eſt. cum Deus omni imperfectione careat, vel quod profi-ciſci poteſt, ac interdum ſolet ex infidelitate, quo etiã modo intelligendum eſt, quod ſolet dici, blaſphemiam oris opponi confeſſioni fidei, blaſphemiam autem cordis ſiue mentis interiori actui fidei.

3 *Blaſphemia* vero peccatum varijs modis contingere poteſt.

Primo quidem tribuendo Deo aliquid, quod ſuæ diuinæ bonitati repugnat, id quod fit, vel attribuẽdo ei quod ſibi non conuenit, vt verbi gratia dicendo, quod Deus iniuſtus ſit, improuidens, inſcius, crudelis, inuidus, & ſimilia, vel auferendo ab eo quod ſibi conuenit, vt verbi gratia dicendo: Deum non poſſe hoc facere, quando in ſe poſſibile eſt facere; non habere curam & prouidentiam rerum; vel dicendo ad deſpectum Dei, hoc enim idem eſt, ac dicere Deus hoc prohibere non poteſt; Item dicendo, ſi Deus non facit vindictam, non credam eſſe iuſtum, negabo fidem &c. qui modus blaſphemandi hæreticalis eſt, & ſi quod ore profert, corde crederet, hæreticus eſſet.

Secundo, ſi appetitus deteſtetur diuina, dicendo v. g. maledictus ſit Deus, veniant illi hæc aut illa mala, his n. verbis, Deum malo ſubijcit, quaſi Deus poſſit ad modũ creaturarum huiuſmodi malis ſubijci.

Tertio, affirmando, vel negando; ſeu deteſtando prædictis modis Sanctos Dei; Quia ſicut Deus laudatur in Sanctis ſuis, quatenus multa bona in eis, & per eos operatur; ita dum eos ſpernimus, maledicimus, eorum ſanctitatem, & miracula calumniamur, Deum in ſanctis ſuis inhonoramus, & blaſphemamus, talis enim blaſphemia redundat in Deum.

Eodem modo ſi quis blaſphemaret alias res ſacras, quatenus ſunt inſtitutæ diuinitus, vt ſacramenta, ſic quidem, vt vel expreſſe, vel tacite, iudicio prudentum, detrahere vellet gloriæ diuinæ, ſignificando aliquid falſi circa res ſacras. ex S. Thom. 2.2. quæſt. 13. artic. primo ad 2. & alijs communiter. In quo etiam genere ſunt, qui creaturis maledicunt, quatenus creaturę Dei ſunt, & opera manuum eius; ſecus autem ſi maledicendo creaturas, non intenderent illis maledicere niſi quatenus eis offenſionem afferunt, & non quatenus creaturæ Dei ſunt, puta ſi deambulando pedem in lapidem impingentes, maledicunt ſimpliciter lapidi offendenti, aut ſentientes ventum frigidum moleſtum, maledicerent vento, aut patientes aliquas tentationes maledicerent diabolo homines ſollicitanti, & ſimilia, erit enim tunc veniale ſolum ex Ludouico Lopez, & Summa Corona Nauar. & Caietan. locis inferius citandis. Eodem modo qui malediceret diei, menſi, aut anno, intelligendo ſolum ſpatium illud temporis, peccat ſolum venialiter; ſin vero intelligat ſanctum qui illo die celebratur; mortalem blaſphemiam committeret.

Quarto quando attribuitur Deo, vel ſanctis aliquid verum & honeſtum, ſed tamen irreuerenter, iurando, ſcilicet per corpus, caput, vel ſanguinem Dei, & Sanctorum, & huiuſmodi ex ira, indignatione, conſuetudine, &c. quos modos latius tractant Syluester verbo blaſphemia quæſtione ſecunda Tabiena eodem numero ſecundo Caietan. ſecunda, ſecunda quæſtione 13. articulo primo Nauarrus in Manuali, capitulo duodecimo numero 84. & ſequent. Sotus libro octauo de iuſt. quæſtione ſecunda articulo tertio, concluſione prima, Summa Corona parte prima, numero 86. Sebaſtianus Medices in ſumma peccato capital. titulo quarto quæſtione 32. Gregorio de Valentia tomo tertio diſputatione prima quæſtione 13. puncto primo Ludouico Lopez parte prima inſtru. conſcien. capitulo 51. Bartholomæus Medina libro inſtruct. capitulo 14. § ſecundo circa medium. Ioan. Benedictus in ſumma de peccat. libro primo capitulo nono. § primo Tolet. libro quarto ſumm. capitulo 13. Ioan. Azor. parte prima inſtit. Moral. libro nono capitulo, 28. dubio tertio, & optime omnium Couarruuias in capitulo quamuis pactum. de pact. in ſexto parte prima, §. ſeptimo numero nono. Qui omnes modi blaſphemandi fieri poſſunt. ſcilicet corde, dũ homo interius huiuſmodi contra Deum, vel ſanctos cogitat, & ore, dum quod mente concepit, extra euomit.

Digitized by Google

4 *Illud* vero annotandum eſt ex Caiet. 2. 2. q. 13. art. 1. ad 2. & 3. & Ioan. Azorio par. 1. inſtitu. Mora. li. 9. ca. 28. dub. 10. blaſphemiam in Deum, & in ſanctos, non differre ſpecie, ſed ſolum grauitate, & leuitate materiæ ſubiectæ, ſicut nec iuramentum ſpecie differt, eo quod quis per Deũ, aut per ſanctos iuret. Ratio eſt, quia peccatum hoc, vt diximus, Religioni opponitur, quæ vna eſt, ſiue Deo, ſiue ſanctis propter ipſum Deum cultus iſte tribuatur: eadem enim ſpecie peccatum eſt maledicere Deum vel in ſeipſo, vel in ſanctis ſuis. Etenim hoc ipſo, quod ita detrahitur de honore ipſorum, derogatur etiam aliquid gloriæ Dei, cuius munere & gratia conſecuti ſunt ſancti ſuam dignitatem. Vnde fit, quod confeſſor non teneatur inquirere an blaſphemia in Deum, aut in ſanctos coniecta fuerit, quaſi hæ duæ blaſphemiæ ſpecie inter ſe differant, ſed ſolum id inquirere tenetur, vt ſic iudicet de maiori, vel minori peccati grauitate, vt in ceteris peccatorum ſpeciebus contingit. Quamuis enim non differant ſpecie, notabiliter tamen inter ſe differunt quantum ad peccati grauitatem, ita vt neceſſario explicanda ſit in confeſſione talis circunſtantia blaſphemiæ. Sicut in furto explicari debet quantitas materiæ non ſolum propter reſtitutionem faciendam, ſed etiam ad explicandam grauitatem peccati, etiamſi de facto non fuerit furatus, ſed voluerit furari; ex Dominico Bannes 2. 2. quaſt. 13 art. 1. & ſanct. Catechiſ. Rom. tracta. de ſacramento pœnit. nu. 48. docens circumſtantias valde aggrauantes, vel minuentes peccatum in confeſſione aperiendas eſſe. Quod vero Summa Corona p. 1. nu. 86. Caietano aſcribat, cenſuiſſe illum prædictos quatuor modos blaſphemiæ non differre ſpecie, falſum eſt, nunquã enim docuit hos modos inter ſe ſpecie non differre, cum certum ſit blaſphemias illas, quæ hæreſim continent, ſpecie differre ab illis, quæ nullam hæreſim habent annexam, ſolum igitur cenſuit blaſphemiam in Deum coniectam, non differre ſpecie ab illa, quæ in ſanctos conijcitur, vt diximus, prout ſubtiliter Azorius loco proxime allato animaduertit, huncque fuiſſe Caietani ſenſum, euidenter ex verbis illius colligi poteſt. Hæc igitur cum certa ſint, dubia quædam explicanda ſunt, quorum

5 PRIMVM DVBIVM eſt, qualenam peccatum ſit, & an ſemper mortale ſit, vel aliquando poſſit eſſe veniale?

Reſpondeo eſſe peccatum mortale ex genere ſuo. Sic S. Thom. 2. 2. quæſt. 13. art. 2. Alex. de Ales p. 2. quæſt. 131. memb. 2. Sotus lib. 8. de iuſtitia q. 2. art. 3. Caietan. in Summa. verb. blaſphemia. S. Anton. par. 2. ti. 7. cap. 5. §. 1. & § 2. Syluest. verb. blaſphemia. q. 3. & 4. Tabiena. eod. §. Secundo. Nauar. in Manuali, cap. 12. nu. 84. verſic. Quinto. Summa Corona p. 1. nu. 86. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. cõſcientiæ, c. 51. Sebaſtianus Medices in ſumma peccat. capital. tit. 4. qu. 35. Dominicus Bannes 2. 2. q. 13. art. 2. Tolerus in Summa lib. 4. cap. 13. Emanuel Sà in Aphoriſmis, verb. blaſphemia. 10. Benedictus, lib. 1. de peccatis, cap. 9. §. 1. & Ioannes Azorius par. 1. inſtitut. Moral. lib 9. ca. 28. dub. 16. Ratio eſt, quia peccatum mortale eſt, per quod homo ſeparatur a primo principio vitæ ſpiritualis, quod eſt charitas Dei: Blaſphemia autem ex genere ſuo charitati diuinæ, eo quod diuinæ bonitati, quæ eſt charitatis obiectum, derogat. Ideoque ex ſuo genere mortale peccatum erit blaſphemiam in Deum, vel in ſanctos conijcere. Id quod colligitur ex Leuit. 24. vbi dicitur, *Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur*. Pœna vero mortis nõ niſi pro peccato mortali infertur. Immo Dominicus Bannes vbi ſupra affirmat blaſphemiam in Deum, & ſanctos quatenus Dei amici ſunt, & diuinæ ſanctitatis participes, nunquam poſſe eſſe peccatũ veniale ratione materiæ. Quia quod hoc modo blaſphemando dicitur, vel eſt contra Diuinum intellectum, & ſic ponit errorem & falſitatem in Deo; vel eſt contra diuinam voluntatem, & ſic ponit in Deo malitiam vel eſt contra Diuinam eſſentiam, & ſic ponit malum naturale in Deo, quæ omnia grauiſſima materia ſunt & conſequenter peccatum mortale. Confirmari poteſt, quia blaſphemia magis repugnat ſecũdo præcepto, quam periurium; Nullum autem periurium aſſertorium peccatum veniale eſt ex paruitate materiæ, vt ca. 4. dub 4. propoſitione 1. docuimus. Ergo neque blaſphemia. Et denique ſicut nullum homicidium veniale eſſe poteſt ratione materiæ, etiam ſi occidatur fœtus in ventre, aut impediatur conceptio, quia vita hominis, quæ in potentia erat in fœtu, eſt res grauiſſima, ita neque vlla blaſphemia ratione materiæ in Deum, aut ſanctos, prout diuinæ ſanctitatis participes ſunt, coniecta, peccatum veniale eſſe poterit. Dixi, *quatenus Diuinæ ſanctitatis participes ſunt*. Siquidem conuitium, quod dicitur in hominem etiam ſanctum, non prout ſanctus eſt, ſed alia ratione & ex alio reſpectu, veniale eſſe poteſt ex paruitate materiæ; Quamuis enim naturalia in ſanctis magis honoranda ſint, quam ſi non eſſent ſancti, quia tamen in eo caſu ſolum blaſphemia materialis eſt, conſequenter venialis tantum erit propter materiæ paruitatem. Tunc enim ſanctitas ſolum ſe habet per accidens, vt ſi quis diceret de Criſpino & Criſpiniano per iocum, quod fuerint ſutores, aut de Ioanne, & Paulo germanis quod fuerint Eunuchi. Cõtumelia enim quæ irrogatur ſanctis, non vt habẽt reſpectum ad Deum, ſed vt homines quidam ſunt excellentes, non opponitur Religioni, ſed ſingulari cuidam obſeruantiæ, quæ eſt peculiaris quædam virtus, vt recte Dominicus Bannes, & Lopez vbi ſupra, & Greg. de Valen. to. 3. diſp. 1. q. 13. pun. 2. annotarunt.

6 SECVNDVM Dubium eſt, An blaſphemia licet ex genere ſuo, & ratione materiæ ſit peccatum mortale aliunde tamen, ſcilicet, ex indeliberatione, & ſurreptione veniale eſſe poſſit.

Reſpondeo, Blaſphemiam ex indeliberatione, & ſurreptione dupliciter prouenire poſſe, vno modo, ita vt homo non aduertat, quid dicat, nec verborum ſenſus cognoſcit, id quod accidere poteſt, ex eo quod quis ſubito ex aliqua paſſione & ira in verba prorumpit, quorum ſignificationem non conſiderat, & tunc ſi talis perturbatio ſit, quæ omnem rationis deliberationem anteuertat, nullum omnino peccatum erit, ſi vero aliquantulum rationis iudicium ſequatur, plenum tamen præcedat, peccatum erit veniale. Sin autem perturbatio & paſſio illa non ſit tanta, quin aduertat ſe blaſphemare, quia cognoſcit ſenſum verborum, quod eſſe non poteſt ſine aliquali deliberatione, tunc a mortali non excuſatur, ſicut nec ille, qui ex ſubito motu iræ aliquem occidit iuxta ſe ſedentem ex S. Thom. 1. 2. q. 13. art. 2. ad 3. Alexand de Ales par. 2. ſummæ quæſt 131. memb. 2. S. Ant. p. 2. tit 7 c. 5 § 1. Ang. verb blaſphemia nu 6. Summa Piſanella eod & Syluest. verb. eo q. 4. Caietan. in ſumma. verb. blaſphemia. in fine. Nauar. in Man. cap. 12. nu. 84. verſ. Quinto. Couar. in c. Quamuis pactum, de pactis in 6. par. 1. §. 7. nu. 10. Summa Corona p. 1. nu. 86. Sebaſtiano Medice in Summa peccat. capit. tit. 6 q. 35. Lud Lopez par. 1. Inſtruct. conſcientiæ. cap 51 10. Chapeauilla tract. de caſibus reſeruatis cap. 9. q. 1. Toleto li. 4 ſummæ, cap. 13. Emanuele Sà. in Aphoriſmis. in verb. blaſphemia & Ioan. Azorio par. 1. inſtit Moral. li 9. c. 28. dub. 16. Nec opus eſt longo tempore, immo in momento temporis poteſt eſſe ſufficiens iudicium rationis, & deliberatio quæ ad meritum, vel demeritum requiritur. Quæ doctrina procedit, ſiue inconſideratio illa procedat ex cauſa iuſta, ſiue iniuſta, ex ludo ebrietate, aut alia occupatione ex Ang. Nauar. & Lopez vbi ſupra, quicquid Pan. in c. ſtatuimus. de Maledicis. Seb. Med q. 40. & ſumma Cor. vbi ſup contradicant, exiſtimantes blaſphemiam ex indeliberato motu prouenientem, ex ludo ebrietate, & alijs iniuſtis cauſis eſſe mortale, quorum opinio in foro cõſcientiæ falſa eſt, quamuis in foro exteriori quoad criminis huius punitionem vera eſſe poſſit. Sed neq; blaſphẽmia ex praua conſuetudine procedens mortalis culpa erit ſi inconſideratio ſola fuit cauſa prolationis blaſphemiæ, ita vt ſi aduerteret, non proferret, ex Caietan. in ſumma verb. blaſphemia. in fin Nau. Lopez, quicquid ſumma Corona, Toletus, Sebaſtianus Medices, & Emanuel Sà. locis proxime citatis, mortale peccatum eſſe putent, quorum opinio ſolum vera eſt in illis, qui communiter nihil curant ſe emendare, tales enim blaſphemiæ ſunt peccata in ſua cauſa neglecta, id eſt, ex conſuetudine praua, ex qua regulariter procedunt, & quam

Digitized by Google

emendare contemnunt, vt ibidem Lopez affirmat.

TERTIVM DVBIVM eſt, an ſicut peccatum mortale eſt blaſphemare Deum, ita etiam mortale ſit blaſphemare proximum, hoc eſt, maledicere proximo?

Reſpondeo, quicunque proximo maledicit, deſiderando ei ex corde aliquod damnum notabile, puta mortem, aut aliud graue malum, peccat mortaliter, quia facit contra charitatem, vt conſtat. Dixi, *Damnum notabile*, quia ſi ſolum imprecatur ei aliquod leue malum, erit veniale peccatum. Dixi, *ex corde*, quia ſi ex impetu paſſionis id faceret, dicendo, veniat illi hoc, aut illud, quod tamen malũ vere nollet, vt ei eueniret, non eſt mortalis peccati damnandus, ex Summ. Cor. p. 1. num. 86. Tol. lib. 4. ſum. c. 13. ante fin. Qua ratione excuſantur parentes, qui ex aliquo ſubito motu filijs aliquod malum imprecantur, vnde abſque tali deſiderio venialis culpa erit, quia ſic charitas non violatur.

8 QVARTVM DVBIVM eſt, an blaſphemiæ peccatum maius ſit peccatis reliquis, tum maxime homicidio, & periurio?

Reſpondeo primo, Blaſphemia ſimpliciter & proprie loquendo, minus peccatum eſt quam infidelitas. Sic Dominicus Bannes. 2. 2. q. 13. art. 3. & Gregor. de Valentia. to. 3. diſput. 1. quæſt. 13. puncto 2. Ratio eſt, quia peccata eo maiora ſunt, quo virtutibus maioribus opponũtur; Maior autem virtus eſt fides, vtpote virtus Theologica cui opponitur infidelitas, quam religio, quæ eſt virtus moralis cui opponitur blaſphemia, vt dictum eſt. Hoc autem intelligitur de blaſphemia, quæ non eſt cum hæreſi & infidelitate coniuncta, hoc eſt, quando blaſphemans recte interius ſentit & credit eſſe, exterius verba blaſphemiæ proferat. Quod vero S. Thom. 2. 2. quæſt 13. art 3. dicat blaſphemiam ad idem genus pertinere quod infidelitas, & habere in ſe grauitatem infidelitatis, & infidelitatem aggrauare, eo ſenſu accipiendum eſt, vel quia blaſphemia ſuo etiã modo verſatur circa falſum aliquid de Deo; qui enim blaſpemat, licet non ſentiat, nec intellectu perceperit falſum eſſe, quod dicit, dicendo tamen inducit perſonam ſentientis ſic eſſe, vt ore pronunciat; vel quia proficiſci poteſt, ac interdum ſolet, ex infidelitate; vel quia ſicut ex confeſſione fidei redundat quædam laus in Deum, ita ex blaſphemia Dei nomen dehonoratur, & vituperatur Infidelitatem etiam aggrauat, addendo, ſcilicet peculiarem ſuam malitiam imminutionis gloriæ Diuinæ; Quemadmodum enim laus fidei augetur per dilectionem, & confeſſionem; ita laus Dei magis, ac magis obſcuratur, & vituperatur per deteſtationem volũtatis, & locutionem blaſphemiarum.

Secundo, odium Dei grauius peccatum eſt blaſphemia. ex Dominico Bannes, & Greg. de Valentia vbi ſupra. Ratio eſt manifeſta, quia odiũ Dei grauius peccatum eſt quã infidelitas, quia opponitur charitati, quæ eſt maxima virtus; Infidelitas autẽ grauius eſt blaſphemia, vt diximus

Tertio, Grauius peccatum eſt blaſpemia, quam periurium, qui enim peierat, nõ dicit, aut ſentit aliquid falſum de Deo, ſicut blaſphemus, ſed Deum ſolum adhibet teſtẽ falſitatis, non tanquam æſtimans Deum eſſe falſum teſtem, ſed tanquam ſperans quod Deus ſuper hoc non teſtificetur per aliquod euidens ſignum.

Quarto, Grauius peccatum eſt blaſphemia quam homicidium quoad obiectum, cum blaſphemia directe ſit contra Deum, homicidium autem contra proximum; blaſphemia etiam eſt contra ſecundum præceptum primæ tabulæ, peccatum vero homicidij contra præceptum ſecundæ tabulæ; Maius autem eſt præceptum primæ tabulæ, quã ſecundæ, & conſequenter maius peccatum erit blaſphemia, quam homicidium: Sin autem comparentur ſecundum effectum nocendi, ſic grauius eſt homicidium, quã blaſphemia, plus n. nocet homicidium proximo, quã blaſphemia Deo. Quia vero in grauitate culpæ magis attenditur intentio voluntatis peruerſæ, quam effectus operis, ideo cum blaſphemus intendat nocumentum Diuino honori inferre, ſimpliciter loquendo grauius peccat quam homicida; quod enim manibus efficere nequit, verbis ſaltem iniurioſis facere contendit. Quæ omnia latius tradunt S. Thom. 2. 2. quæſt. 13. artic. 3. Caiet. & Dominicus Bannes ibid. Alex. de Ales p. 2. q. 131. membr. 5. S. Anton. part. 2. tit. 7. c. 5. §. 1 & 2. Sot. lib. 8. de iuſtit. quæſt. 2. artic. 3. concl. 1. Greg. de Valentia tom. 3. diſp. 1. quæſt. 13. punct. 2. Sum. Cor. p. 1 num. 86. Sebaſt. Medices in ſum. pecc. cap tit 4. quæſt. 36. 37. & 38. Tab. verb. blaſphemia. verſic. Quarto, & verſic. quinto. Emanuel Sà in Aphonſm. verſic. blaſphemia, & alij.

QVINTVM DVBIVM eſt, an grauius peccet catholicus blaſphemando, quam hæreticus. Ratio difficultatis eſt, quia hæreticus conculcans verbi gratia imagines Chriſti, & Sanctorum, id facit ex ignorantia, quia iudicat eas colendas non eſſe; catholicus autem credit eſſe colendas; grauius autem peccatum eſt ſcienter, quam ignoranter maledicere.

9 Reſpondeo ex Caiet. & Dominico Bannes 2. 2. qu. 13. ar. 3. Quod cum omne peccatum grauius ſit ceteris parib. cum ſcientia, quam cum ignorantia culpabili, non tamen affectata commiſſum, iuxta illud Luc. 12. *Qui cognouit voluntatem Domini ſui, & non fecit, vapulabit multis*; & 2. *Petr 2. melius erat eis veritatem non cognoſcere, quam poſt agnitam retroire*. & multo magis iniuriari, conſequenter catholicus blaſphemans grauius peccat quam hæreticus, ſi rationem ſolum blaſphemiæ conſideremus. Ratio eſt, quia blaſphemia quæ eſt cum cognitione tali, plus habet de malitia in intentione ſua, quam illa, quæ eſt cum ignorantia, quia plus habet de voluntario circa illud obiectũ, atq; adeo blaſphemia hæc dicitur a Caiet. blaſphemia nõ ſolum ex parte rei blaſphematæ, ſed etiã ex parte blaſphemantis; illa vero quæ fit cum ignorantia culpabili, non tamen affectata, blaſphemia ſolum ex parte Dei blaſphemati. Dixi, *ceteris paribus*, quia ſi blaſphemaret vnus ſcienter ex magna paſſione, vt iracundia, & alter cum ignorantia culpabili, proferret maiorem blaſphemiam, grauius peccaret iſte, quam ille: Dixi, *cum ignorantia culpabili, ſed non affectata*, quia ſi fuerit affectata, tantum abeſt, quod excuſet, quod potius aggrauat peccatum quam ſcientia, quia ſignum euidens eſt maioris, & vehementioris voluntatis in malum. Et talis fuit blaſphemia Phariſæorũ, & Iudęorum blaſphemantium Chriſtum in Cruce pendentem, cũ tamen blaſphemia S. Pauli multo minor erat, quam blaſphemia Chriſtiani, qui nunc blaſphemaret Chriſtũ, quia illa erat ignorantia quidem culpabilis, ſed excuſans, & minus habens de voluntario. Ceterum quia hæreticus in tali conculcatione imaginis habet etiam hæreſim, credendo imagines non eſſe colendas, conſequenter ex circunſtantia hęreſis & infidelitatis, vnde procedit conculcatio, grauius peccat quam catholicus qui tantum committit peccatum blaſphemiæ; eſt enim, vt ſupra diximus, infidelitas peccatum grauius quam blaſphemia.

10 SEXTVM DVBIVM eſt, Qualiter ſe gerere debeat confeſſarius, qui audiuit confeſſionem eius, qui blaſphemauit? Intelligi autem poteſt quæſtio, tum de eis, qui ex praua conſuetudine blaſphemare ſolent, tum de eis, qui publice blaſphemauerint, quamuis non ita ſæpe, ſed ſemel tantum blaſphemias in Deum, vel ſanctos coniecerint.

Reſpondeo, Qui aſſuetus eſt blaſphemare, nec tamen ſe emendauerit non obſtante quod in pręteritis confeſſionibus emendationem promiſerit, non eſt ſtatim abſoluendus, etiamſi iterum emendationem polliceatur, ſed ad tẽpus differenda erit abſolutio, vt interim hanc prauam cõſuetudinem aliqua ex parte deponat, & relinquat, quod ſi poſtea emendare ſe noluerit, nullo modo abſoluẽdus eſt, cum ſit indiſpoſitus ad abſolutionis beneficium recipiendum; Ideo autem differenda eſt abſolutio, quia qui antea promiſit emendationem, & tamen ab errore non deſtitit, credendus eſt nolle in poſterum ab hoc prauo vitio deſiſtere, ideoq; differenda erit abſolutio quouſq; ſe ex parte emendauerit. Intelligitur autem hoc de eo qui aſſuetus eſt blaſphemare. Si enim ſemel, aut iterum blaſphemauerit, abſolui põt, & debet dummodo propoſitum emendationis firmum concipiat. Quin immo qui ſæpius aſſuetus eſt blaſphemare, dummodo certa ſigna doloris, & deteſtationis huiuſmodi impietatis dederit, nec ita cõmode differri

poſſit abſolutio in aliud tempus abſolui tunc poteſt, impoſita tamen ſalutari & debita pro tanto crimine pœnitentia, ex Barth. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. ca. 14. § 2. poſt medium & Ioan. Azorio par. 1. inſtit. Moral. lib. 9 cap. 28. dub 18. Dixi, *impoſita ſalutari, & debita pœnitentia*, quia licet Nauar. in Manuali, cap. 12 num. 83. verſi. Tertio cenſet non licere pœnitentem abſoluere abſq. grauiſſima pœnitentia iniuncta pro arbitrio ſeueri confeſſoris, vt habetur in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. ſeſſ. 9. §. *Ad abolendam*. Alij tamen vt Armilla in verb. blaſphemia. num. 5. Emanuel Sà in Aphoriſmis, verb. blaſphemia, & Ioan. Azorius vbi ſupra, dub. 9. rectius docent huiuſmodi Concilij decretum non eſſe moribus vtentium comprobatum, quod attinet ad pęnas in eo conſtitutas in maledicos. Vnde ſatis erit ſi ſacerdos blaſphemiæ crimen quam immane ſit, & quibus pœnis iure diuino, canonico, & ciuili ſubiectum, oſtendat, & ſceleris grauitatem exaggeret, explicando primo huic peccato inflictam eſſe pœnam mortis, Leu. 24. Secundo, exinde oſtendi ingratitudinem magnã, cum aliæ creaturæ, quæ tot ac tanta beneficia a Deo non receperunt, non ſolum Deum laudãt, ſed homines etiam ad eum laudandum inuitant. Tertio, quod alij peccatores contumeliam Deo inferunt in rebus, & creaturis ſuis; blaſphemus vero contumeliam infert in Deum ipſum, & ſanctos ſuos quatenus Diuinæ ſanctitatis participes ſunt. Quarto, quia hoc peccatum quaſi proprium eſt damnatorum, &c. de qua re plura legi poſſunt apud Guliel. Peraldum p. 2. de virtut. & vit. c. 1. §. multa & Sebaſtian. Medices in ſum. peccat. capit. tit. 4. q. 2. & alios.

11 SEPTIMVM DVBIVM eſt, An quilibet confeſſarius ab hoc peccato abſoluere poſſit? Intelligitur autem difficultas de blaſphemia publica, nam de occulta conueniunt omnes poſſe proprium parochum ab ea abſoluere. De publica vero, & manifeſta controuerſia eſt inter Doctores. Quidam enim vt Gloſſa in c. 2. in verb. Reſeruantur. de pœniten. & remiſ. in 6. Panorm. in cap. ſtatuimus, de Maledicis. Sebaſt. Medices in ſumm. pec. cap. titu. 4. q. 4 & ſumma Corona par. 1. numero 86. volunt abſolutionem publici blaſphemi iure communi eſſe reſeruatam Epiſcopo.

Alij vero vt Ang. verb blaſphemia num 4. Sylueſ. verb. eod q. 6. Armilla. verb. eod. num Nauar in Manuali. c. 17. num. 16. verſic Duodecimo, & Ioan Azor p. 1. inſti Moral lib. 9. cap. 28. dub 12 Non eſſe iure communi reſeruatam [illegible] [illegible]ſcopo. Nam c. illud citatum, ſcilicet, ſtatuimus, quo [illegible] op[illegible] authores, intelligitur [illegible] [illegible] iudi[illegible]iale coram epiſcopo delat[illegible] [illegible] pœnitentia puniebat epiſcopus [illegible]te, vel ex toto pro ratione pœnitentiæ ipſi [illegible] relaxare ſolebat, vt legenti caputallud manifeſtum eſſe poterit, immo vero Concilium Lateranenſe vbi ſupra, vetando, ne confeſſarij blaſphemos in foro conſcientiæ, niſi cum grauiſſima pęnitentia ad arbitrium ſeueri confeſſarij impoſita abſoluant, ſatis innuere videtur, poſſe eos cum prædicta pęnitentia abſoluere, vt ſubtiliter Nauarrus vbi ſupra annotauit. Hoc autem, quod diximus, ſolum procedit de iure communi, ſiquidẽ in nonnullis locis ſolent epiſcopi abſolutionem blaſphemiæ publicæ ſibi reſeruare, vt conſtat. Tunc autem dicitur publica quando eſt notoria, vel notitia iuris ſcilicet quæ conſiſtit in actu iudicij ad quod ſufficiunt tres perſonæ, (id quod pertinet ad forum externum) vel notitia facti. (quod pertinet ad iudicium animæ & forum conſcientiæ, de quo nunc agitur) Ad hoc autem vt factum ſit notorium, tres conditiones neceſſariæ ſunt, ſcilicet, Notitia multorũ hominum. loci qualitas, & Temporis. Quoad notitiam multorum hominum, ea accipienda eſt iuxta numerum loci, in quo fit blaſphemia, quamuis enim decem homines in ciuitate dicuntur pauci, in villa tamen erunt multi. Vnde qui in publica platea, in mercato, in nundinis coram nouem, aut decem audientib. blaſphemaret, diceretur publice blaſphemaſſe. Dixi, *Nouem*, aut, *decem* quia talis locus non requirit minorẽ numerum, ad faciendum notorium facti. Sin vero blaſphemat in foro villæ, ſufficit ſi ſint ſeptẽ ſi in vicinio, vel taberna, vel ſimili, ſufficit, q ſint quinque, aut ſex, prout erit vicinium, vel locus, ſi in refectorio fratrum ſufficit, q ſint quatuor, aut quinq. & ſic de ſimilibus iudicandum erit, quia reſpectu horum locorum iſti ſunt multi. Dixi, *audientibus*, quia ſi eſſent ibi centum homines, & nemo illorum audiuit, vel quia longè diſtabãt, vel quia voce ſubmiſſa blaſphemauit, aut audire nõ poterant, non propter hoc dicetur notorium.

Quoad qualitatem loci, non omnis locus facit blaſphemiam eſſe publicam etiamſi fiat coram tot viris: Si quis namque ſemper blaſphemaret domi coram filijs & famulis, quamuis eſſent plures quam decem, non diceretur publicus blaſphemus, niſi coram extraneis, ibi conuenientibus. Sic neq. nauta blaſphemando in naui coram ſocijs, aut mulio per viam incedendo. ſequens mulum, & ſic de ſimilibus locis, ſed qui indifferenter vbicunq. inuenitur, ſiue in foro, ſiue in villa, aut alio loco publico, ſine reſpectu circumſtantium, in blaſphemiam prorumpit. Quantum ad qualitatem temporis, oportet, vt fiat in die, concurrentibus prædictis circumſtantijs, ſi enim fieret in nocte, non dicetur notorius, quæ omnia prudens confeſſarius diligenter conſiderare debet, vt iudicet quando quis publicam blaſphemiam emiſerit, & caſum reſeruatum incurrerit, vt colligitur ex Panor. in c. veſtra n. 16. de cohab. cleric. & mul. Sum. Cor. p. 1. n. 86. in fine, & Io. Chapeauilla. de caſibus reſeruatis. c. 19. q. 1. & alijs communiter.

12 SEPTIMVM DVBIVM eſt, de pœnis, quibus hoc peccatum caſtigari ſolet.

Reſpondeo, Hoc peccatum vſque adeo atrox atque immane eſt, vt interdum ſacræ literæ, ſi de blaſphemia ſermo incidat, benedictionis nomine vtantur per Antiphraſim ſignificantes maledictionem, vt Catechiſmus Romanus tract. de ſecundo Decalogi præcepto num. 19. annotauit. vt 3. Reg. 21. Impia Iezabel de Naboth loquens, calũniando dixit, *Benedixit Deo, & Regi*. & Iob. 1. *Ne forte peccauerint filij mei. & Benedixerint Deo in cordibus ſuis*, & vxor Iob capitulo ſecundo ait, *Benedic Deo, & morere*, & alib. ſ. pe.

Porro quanta ſit huius criminis grauitas, atque atrocitas, acerbiſſima, & vana mortis genera blaſphemis diuinitus illata, exemplo nobis eſſe poſſunt. Ob blaſphemiam filius mulieris Iſraelitæ præcepto Domini lapidibus fuit obrutus, eo quod nomen Domini blaſphemaſſet. Leu. 24. ob blaſphemiam ſeruorum Sennacherib Regis Aſſyriorum, Angelus Domini 185 millia hominum de exercitu eius percuſſit 4. Reg. 19. ob blaſphemiam Antiochus miſerabili, & horribili plaga percuſſus fuit. 2. Mach. 9. ob blaſphemiam etiam Nicanor armis ſuis ruit. 2. Machab. 15. Goliat Maledicens Dauid in Dijs ſuis occiditur, eiuſq caput abſciſſum adducitur 1. Reg. 17. cuius rei plura in ſacris literis extant teſtimonia quæ a confeſſarijs ad huius criminis deteſtationem pœnitentibus inculcanda ſunt.

Porro lege veteri olim blaſphemi pęna mortis puniebantur. Leu. 24 vbi dicitur, *Qui blaſphemauerit nomen Domini morte moriatur, lapidibus obruet eum omnis multitudo populi, ſiue ille ciuis, ſiue peregrinus fuerit*.

Iure item ciuili pęna mortis blaſphemi puniebantur. Auth. vt non luxurientur homines cõtra nat. §. propterea. Nam propter talia delicta, inquit Imperator, & fames, & terræ motus, & peſtes eueniunt cuius, conſtitutionis pęna tunc locum habet; cum quis ex conſuetudine, & incorrigibilitate Deum, aut Sanctos blaſphemauerit, ex Alex. lib. 6. conſil. 33. Anan. in cap. ſecundo de Medicis, columna, octaua, & alijs quos refert Cou. in cap. Quamuis pactum in 6. part. 1. §. 7. numero 10. Quæ pœna in deſuetudinem abijt, vt notat Lucas de Penna in leg. omnes iudices, C. de delator. lib. 1. columna 3 quem refert, & ſequitur Couar. vbi ſupra. Iulius Clarus lib 1. ſentent. in practica, verb blaſphemia num. 3. & 10. Azor. p. 1. inſti. Moral. lib. 6. cap. 28. dub. 6.

13 *Iure* ẽt canonico graui pęna afficiunt. Nã *c. ſtatuimus, de Maledicis*, ſtatuit. *vt ſi quis contra Deũ, aut Sanctorũ aliquẽ & maxime B. Virginẽ linguam in blaſphemiã publice relaxare præſumpſerit, per Epiſcopum ſuum pœnis debitis ſubijciatur videlicet, vt ſeptem dieb. Dominicis præ foribus eccleſiæ palã, dũ aguntur Miſſarũ ſolemnia, exiſtat, & vlti-*

mo

Digitized by Google

mo die Dominico pallium, & calceamenta non habeat, ligetur corrigia circa collum ſeptemque diebus præcedentib. ſextis ferijs in pane, et aqua ieiunet, eccleſiam nullatenus ingreſſurus. Quolibet quoq; prædictorum dierum, tres ſi poterit, alioquin duos reficiat pauperes, ſiue vnum. Et ſi nec ad hoc eius ſuppetant facultates, id in pœnam aliam commutetur, cui etiam ſi renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam ſupradictam eccleſia interdicatur ingreſſus, & in obitu eccleſiaſtica careat ſepultura. Hæc Greg Papa IX.

14 Circa quod decretum notandum eſt, non habere locũ in clericis, quia clericus non agit publicam pœnitentiam, cap. ex pęnitentibus d. 50. ſed ſolùm in laicis, clerici namque blaſphemi ab ordine eccleſiaſtico, & honore deijciendi ſunt, cap. Si quis per capillum. 21. q. 1. Item pęna hæc tã in laicos quam in clericos lata, locum habet in ijs ſolum, qui maledicunt ex conſuetudine, & abſque ſpe emendationis, vel cum ita grauis fuerit blaſphemia, quod maximam ſpectet Diuinæ maieſtatis iniuriam, ſecus autem qñ proceſſit ex calore iracundiæ, aut ebrietate, vt notat verbum illud, præſumpſerit, in d. c. ſtatuimus, non autem habet locum in foro animæ, in qua prudens confeſſarius rigorem hunc mollire poteſt. Immo vtraque pœna tam in clericos, quam in laicos iam olim per deſuetudinem antiquata eſt; Quæ omnia latius tradunt Hoſt. in ſumm ti. de Maledicis §. blaſphemantes. Innoc. & Panor. in d c. ſtatuimus, & Ioan. Andr. ibi. Sylueſt. verb. blaſphemia, quæſt. 7. Alex. in conſ. 72. lib 1. colum. 4. Io. Bernard. Diaz in pract. canon & crimi. c. 103. in antiquis, & c. 110. in Nouis, & Ioãnes Salſedo ibidem. Cou. in c. Quamuis. p. 1. §. 7. nu. 10. de pact. in 6. & Io. Azorius p. 1. inſti. Moral. lib 9. cap. 28 dub. 6. & alij paſſim.

15 Multis etiam ſummorum Pontificum decretis ſtatutę pęnæ ſunt in blaſphemos, ſiue clerici, ſiue laici fuerint. Nã in Concilio Lateranenſi ſub Iulio 2. cępto, & deinde ſub Leone X. continuato, ſeſſ. 9 §. Ad abolendam, clericis blaſphemantibus, pęna decreta eſt ſub his verbis; *Quicunque Deo palam, ſeu publice maledixerit, contumelioſiſque atq; obſcenis verbis Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vel Glorioſam Virginem Mariam eius genitricem expreſſe blaſphemauerit, ſi clericus vel ſacerdos fuerit, eo ipſo, quod delicto huiuſmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum, quæcumque habuerit fructibus* (applicando, vt inf.) *vnius anni mulctetur: Et hoc ſit pro prima vice, qua blaſphemus ita deliquerit. Pro ſecunda vero ſi ita deliquerit, & conuictus fuerit, ſi vnicum habuerit beneficium, eo priuetur, ſi plura, quod ordinarius maluerit, id amittere cogatur. Quod ſi tertio euſdem ſceleris arguatur, & conuincatur, dignitatibus, & beneficijs omnibus quæcumque habuerit, eo ipſo priuatus exiſtat ad eaq. vlterius retinenda inhabilis reddatur, eaq. libere impetrari, & conferri poſſunt.* Hæc quoad clericos: diſtributio vero prædictorum fructuum (vt ex dicto Concilio colligi poteſt in alio caſu, quo etiam amiſſionem fructuum imponit) in fabricas huiuſmodi beneficiorum, vel pauperum eleemoſinas facienda eſt.

Contra laicos vero ibidem ſubditur, *laicus vero blaſphemus, ſi nobilis fuerit, pęna 25. ducatorum mulctetur, & pro ſecunda vice, quinquaginta fabricæ eccleſiæ applicandorum pro tertia vero, nobilitatem amittat. Si vero ignobilis, & plebeius fuerit, in carcerem detrudatur. Quod ſi vltra duas vices publice blaſphemus deprehenſus fuerit, mitra infami per ingreſſum diem ante fores eccleſiæ principalis coronatus ſtare cogatur. Si vero plures in hoc ipſum peccatum lapſus fuerit, ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad iudicis deputati arbitrium. Qui vero reliquos ſanctos blaſphemauerit, arbitrio iudicis rationem perſonarum habituris, mitius aliquando puniatur. In foro autem conſcientiæ nemo blaſphemia reus abſq. grauiſſima pœnitentia ſeueri confeſſoris arbitrio iniuncta, poſſit abſolui.* Hæc quoad laicos.

16 *Quoad iudices vero ſeculares, qui contra tales blaſphemia conuictos non animaduerterint, eoſque iuſtis pœnis minime affecerint, quantum in eis fuerit,* ſtatuitur ibidem, *vt tanquam eodem ſcelere contaminati, eiſdem quoque pęnis ſubijciantur.*

Qui vero in illis inquirendis, puniendiſque diligentes, & ſeueri fuerint, pro qualibet vice decem annorum indulgentiam conſequantur, & tertiam partem mulctæ habeant.

Quoad audientes vero, & accuſatores ſtatuitur, vt quicunque blaſphemantem audierint, eum verbis acriter obiurgare teneantur, ſi citra periculum ſuum id fieri poſſe contingat, eundemque deferre, vel notificare apud Iudicem eccleſiaſticum, ſeu ſecularem intra triduum debent. Quod ſi plures dictum blaſphemantem audierint ſimul, ſinguli eum accuſare teneantur, niſi forte omnes conuenerint, vt vnus pro cunctis tali fungatur officio. Eandemq decem annorum indulgentiam, & reliquam tertiam mulctæ partem accuſator nomen blaſphemantis deferens lucretur. Hactenus concilium Lateranenſe.

17 *Iulius* etiam Papa III. in conſtitutione quadam, quæ incipit. In multis, ſtatuit, vt ſcientes denuncient apud Iudicem de blaſphemijs intra triduum; alioquin in eaſdem pęnas incurrant, & vt denuncians poſſit haberi loco vnius teſtis, ſi iureiurando denunciet. Item vt conuicti habeantur infames, & inhabiles ad quæcunque beneficia, gradus honores & dignitates obtinendas, ſi bis conuincantur, ſi tertio conuicti fuerint, ipſo iure beneficijs eccleſiaſticis, officijs, dignitatibus, honoribus, & magiſtratibus quibuſcũque, & ſint inteſtabiles actiue, & paſſiue, & inhabiles ad faciendum teſtimonium.

Item iudices huius criminis ſint inquiſitores hæreticæ prauitatis generales.

Demum Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Cum primum Apoſtolatus.* Renouans decreta Cõcilij Lateranenſis ſub Leone X. nouiter ſtatuit vt blaſphemantes Deum, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & glorioſam Virginem Mariam eius genetricem expreſſe, ſi laici fuerint, pro prima vice pęnam 25. ducatorum incurrant, pro ſecunda, 50. pro tertia 100. & inſuper ignominia notati exilio mulctentur, intelligitur hoc ſi fuerint nobiles. Qui vero plebei fuerint, nec erunt ſoluendo pro prima vice, manibus poſt tergum ligatis ante fores eccleſiæ conſtituentur per integrum diem pro ſecunda, fuſtigabuntur per Vrbem, pro tertia, eis lingua perforabitur, & mittentur ad triremes. Hæc quoad laicos. Quicunque vero clericus blaſphemiæ crimen admiſerit, pro prima vice fructibus vnius anni, omnium etiam quorumlibet beneficiorum ſuorum, pro ſecunda, beneficijs ipſis priuetur, pro tertia omnib. etiam dignitatibus exutus deponatur, & in exilium mittatur. Quod ſi clericus nullum beneficium habuerit, pęna pecuniaria, vel corporali, pro prima vice puniatur, pro ſecunda carceribus mancipetur pro tertia, verbaliter degradetur, & ad triremes mittatur. Qui reliquos ſanctos blaſphemauerint, pro qualitate blaſphemiæ iudicis arbitrio puniatur. Decernit inſuper, *quoslibet iudices competentes in blaſphemos inquirere, & animaduertere poſſe.*

18 *Quoad* has conſtitutiones Concilij Lateranenſis, Iulij Papæ III. & Pij Quinti ſciendum eſt, non eſſe moribus vtentium cõfirmatas, ex Emanuele Sà in Aphoriſmis, verb. blaſphemia, & Ioan. Azono p. 1. inſtit. Moral. lib. 9. ca. 28. dub 6. atque adeo non tenetur quis iure nouo acriter eos reprehendere ſi blaſphemantes audire contingat, ſed ſolum ad id tenetur iure naturali, quo tenetur vnuſquiſque publice peccantem arguere, & obiurgare, cum ſpes emendationis apparet, vt pudefacti reſipiſcant. Neque enim Concilium Lateranenſe nouum aliquod ius in hac re ſtatuit, (quod tamen potuit, ſi voluiſſet) ex Ioan. Azorio vbi ſupra, dub. 7. ſed ſolum ius naturale declarauit, quicquid Nau. in Manua. c. 12. n 83. verſic. 4. dicat, audientem teneri ad corripiendum blaſphemum iure nouo. Quia vero denunciatio iudicialis, cuius ibi mentio facta eſt, priuatam admonitionem non poſtulat, eo quod non ad emendationem eius, qui blaſphemauit, refertur, ſed ad publica crimina pęnis debitis punienda, vt notat Couar. lib. 2. Variar. reſol. cap. 10. numero tertio verſiculo ſexto poteſt quis ante omnem priuatam admonitionem, & correptionem, immo etiam poſt emendationem, blaſphemum publicum iudici denunciare, vt Ioan. Azonus, loco proxime citato, dub. octauo annotauit. Atque adeo etiamſi quis in foro penitentiæ interiori abſolutus a blaſphemia fuerit, & pęnitentiam ei iniunctam egerit, poterit nihilominus in foro exteriori a iudice puniri, vt Couarru. &

Azorius dubio 13. vbi ſupra tradiderunt. Qui etiam addunt talem blaſphemum, etiamſi a iudice eccleſiaſtico fuerit in foro exteriori abſolutus, poſſe tamen iterum apud iudicem ſecularem accuſari, & ab eo puniri, cum hoc crimē ſit miſti fori, ex Cou. lib. 2. Variar. reſol. c. 10. num. 6. verſ. 11. Ignatio Salſedo ſuper Bernard. Diaz. in pract. crimin. can. c. 110. & Ioan. Azorio vbi ſupra, dub. 14. qui alios iuriſconſultos in hanc ſententiam afferunt. Idemque de alio quocunque crimine miſti fori dicendum eſt, & hanc communem Doctorum ſententiam eſſe docent. Quod vero talis blaſphemus a teſtimonio in iudicio ferendo tanquam infamis repellatur, iuxta conſtitutionem Iulij III. Intelligendum eſt, dummodo vel ſemel huius criminis cō demnatus fuerit. Sic Couar. in cap. Quamuis pactum parte prima, §. 7. numero duodecimo. de pactis. in ſexto, & Ioannes Azorius par. 1. inſtit. Moral lib. 9. cap. 18. dub. 19.

19 *Blaſphemi* etiam varijs pęnis in diuerſis Regnis puniri ſolent, Nam Alphōſus Hiſpaniæ rex, vt habetur 7. Par. tit. 28. ſtatuit, quod blaſphemus præſertim plebeius pro prima blaſphemia verberetur, pro ſecunda notetur in labijs ferro candenti ſigno crucis, pro tertia vero, vt ei lingua abſcindatur. Sic leg. 4. & leg. 17. tit. 14. libro 8. Recop. Apud Gallos etiam ſunt variæ pœnæ huic vitio impoſitæ, ſiquidem Carolus Octauus, & Ludouicus Duodecimus, (qui ſanctus fuit) vt teſtantur Nichol. Boer. deciſ. 301. num. 15. & Coau. in c. Quamuis pactum. par. 1. §. 7. num. 11. de pactis. in ſexto, & Ioan. Benedictus lib. 1. in Sum. de peccatis. c. 9. §. 1. in fin. ſanxerunt, vt blaſphemus pro ſecunda blaſphemia puniatur pęna abciſionis ſuperioris labij pro tertia inferioris, pro quarta linguæ. In Regno etiam Neapolitano, teſte Thoma Grammatico, deciſ. 50. blaſphemātis lingua clauo publice perforatur. In quibus autem locis prædicta linguæ perforatio abijt in deſuetudinem, & mutata eſt in eam pęnam, qua ligno premitur lingua, quod lignum à Seneca libr. 4. de beneficiis. c. 36. lignum linguarum appellatur. Alicubi etiam amputari ſolet lingua blaſphemantis, & iuſte quidem, vt per ea membra quis puniatur, per quæ deliquerit. l. 3. C. de ſeruis fugit. ex Accur. & ibi, & Couar. vbi ſupra. Quæ omnes pęnæ manifeſte indicant, quam execrabili ſcelere ſe polluant ij, qui impuro ore in Deum aut ſanctos maledicta, & blaſphemias conferunt.

20 OCTAVVM DVBIVM eſt, Cum ex dictis conſtet blaſphemiæ crimen eſſe mixti fori vt late probant Bart. Socin libro 4. conſ. 119. Couar. in cap. Quamuis pactum, par. 1. §. 7. numero 12. de pactis. in 6. Ignatius Salſedo ſuper Bernard. Diaz. pract. crimin. can. capit. 110 & Ioan. Azorius par. 1. inſtit. Moral libro 9. capit. 28. dub. 5. adeo vt crimen hoc tam per eccleſiaſticum iudicem, quam per ſecularem puniri poſſit, & datur locus præuentioni, maxime ſi iudex eccleſiaſticus primo de eo cognoſcere incipiat, qui melius declarare poteſt, & iudicare, quænam pœna tanto ſceleri imponenda ſit, Dubium tamen eſt, An etiam Inquiſitores hæreticæ prauitatis contra blaſphemos procedere poſſint, & quando id eis permiſſum ſit?

Reſpondeo certum eſt ex conſtitutione Iulij Papæ III. in blaſphemos edita anno Domini 1554. cuius initium eſt, *In multis deprauatis*. Inquiſitores hæreticæ prauitatis cognoſcere poſſe de hoc crimine, nec de hac re controuerſiam eſſe apud authores. Vt autem ſciamus quando contra eos procedere poſſunt, ſciendum eſt, quod blaſphemiæ quædam ſunt quæ non continent, aut ſapiunt hæreſim, & iſtæ non pertinent ad Inquiſitores; Aliæ vero ſunt quæ hæreſim ſapiunt, & continent, & de talibus cognoſcere poſſunt Inquiſitores. Hanc diſtinctionem communiter tradunt Card. in clem. 1. §. ſanè de vſur. Franciſc. Squillacenſis. tract. de fide cathol. capit. 16. Albertinus tractat. de agnoſc. aſſertio. quæſt. 6. numero 24. & quæſt. 22. num. 63. & quæſt. 27. & 36 numero 18. Simancas de cathol. inſtit. cap. 8. Conradus Brunus lib. 5. de hæret. capit. 10. Alphonſus a Caſtro Camorenſis. libro 1. de iuſta hære. punitione, cap. 12. Couar in c. Quamuis pactum. p. 1. §. 7. nu. 12. verſic. crimen autem. de pactis. lib. 6. Direct. Inquiſ. p. 2. quęſt. 41. & ibid. Franciſc. Pegna. commen. 66. Ignatius Salſedo ſup. pract. crim. canon. Ioan. Bernard. Diaz. capit. 110. Domin. Bannes 2. 2. quæſt. 13. art. 1. in fin. Ioa. Roias tract. de hæret. par. 2. aſſert. 12. Toletus in ſumma lib. 4. c. 13. & Ioan. Azorius par. 1. inſtit. Moral. libr. 9. cap. 28. dub. 5. & & eſt communis & veriſſima opinio. Quoniam vero tota difficultas eſt in cognoſcendis blaſphemijs hæreticalibus, vt inde intelligatur, quando procedere poſſint contra tales hæreticæ prauitatis Inquiſitores eas breuiter recenſere oportet, quæ communiter, vt tales habentur, ſunt autem iſtæ, *Abnego Deum*: *Non credo in Deum*: *Diſcredo de Deo*: *Renego fidem*: *vel crucem Domini noſtri Ieſu Chriſti*: *vel chriſma, quod fronte recepi*: *vel puritatem Virginis Mariæ*, *&c.* Habent enim hæc verba nefanda, infidelitatis ſignificationem, & fidei abnegationem, & directe opponuntur fidei confeſſioni. Idemque de alijs ſimilibus dicendū eſt, quæ aliquo modo contra fidei articulos directe proferuntur. Quicunque ergo ore impuro atque blaſphemo articulos fidei oppugnat, is hæreticalis blaſphemus cenſendus eſt, & contra eum Inquiſitores procedere poſſunt. Aliæ vero blaſphemię, vt *Deum tædeat: per vitam Dei, &c.* & ſimiles non ſunt hæreticales, quia fidei conceſſioni non opponuntur, quamuis grauiſſimæ blaſphemiæ ſint; vnde earum punitio ad ordinarios iudices pertinet.

21 *Pęna* vero, quas Inquiſitores imponere ſolent, vt Simancas, Ioannes Roias, Franſc. Pegna, Salſedo teſtantur, conformes eſſe debent grauitati blaſphemiæ; Nam ſi blaſphemia ſit atrox, & blaſphemus ſit plebeius, infami mitra conſpicuus alligata lingua, & ſine pallio in publicum ducitur ſpectaculum, flagellis cæditur, & in exilium mittitur. Quod ſi nobilis ſit, & honeſtior, ſine mitra producitur, in Monaſterium ad certum tempus detruditur, pœna pecuniaria mulctatur, & ob ſuſpicionem aliquando abiurare compellitur.

In leuioribus autem blaſphemijs mitius agitur. Inquiſitorum arbitrio, ſed hæ pœnæ imponi ſolent, Nam Inquiſitores blaſphemum damnant, vt aliquo die feſto in eccleſia dum Sacra celebrantur, ſtet nudo capite, ſine pallio, ſine calceis nudis pedibus, chorda ſuccinctus, & cereum ardentem dextera teneat, & tandem abſolutis ſacris, legitur publice ſententia contra ipſum lata, & indicuntur ei ſæpe ieiunia, precationes, & aliquando etiam pęna pecuniaria mulctatur.

22 NONVM DVBIVM eſt, An qui blaſphemias hæreticales, aut verba hæreticalia per iocum & ludum profert, prædictis pęnis corrigi debeat, & an ab Epiſcopo, vel Inquiſitore?

Reſpondeo, quod licet regulariter dictum, vel factum iocoſum pęnam non mereatur, l. ſicut ſemel. C. de liberali. cauſa. & l. 1. §. Diuus. ff. ad l. Cornelian. de Sica l. obligationum ſubſtantia. §. vlt. ff. de act. & oblig. ſacit. c. 1. de ſent. excom. In crimine tamen hæreſis longe aliter iudicādum eſt. Vnde ſi quis iocoſe quippiam in Deum, in ſanctos aut in fidem dixerit, pœna condigna plectendus eſt. Sic Cardinalis Zabarella in clem. 1. §. nos igitur. in fin. de Summ. Trinitat. Nicholaus Arelatanus tract. de hæret. Notab. 28. Franciſc. Squillacenſis tract. de fide Cathol. cap. 19. numero 3. in fin. Gondiſſaluus, de hæret. quæſt. 1. numero 7. Lapus & Cardinalis in clement. vnica. §. ſane. de vſur. Palacius Rubius in allegatione de hæreſi. §. 4. in fi. Simancas de cathol. inſt. tit. 17. num. 22. & 23. Ioannes Roias in ſingularibus fidei ſing. 103. Ignatius Lopez Salſedo in practica crimin. canon. Bernardi Diaz. capit. 110. Franciſcus Pegna par. 3. ad Direct. Inquiſit. comment. 27. & alij, quia vt recte ſcripſit Gerſon part. 5. tract. vltim. *Non patitur ludum fama, fides, oculus*. Puniendi autem ſunt iſti ab inquiſitoribus, non ab Epiſcopo, vt recte docent Card. Gondiſſaluus, Roias Salſedo, & Pegna vbi ſupra. Quia ex eo quod quis verba hæreticalia profert, ſtatim illorum iuriſdictioni ſubiicitur, & ideo ad eos pertinet iudicare, & diſcernere, an ſerio, vel iocoſe verba prolata fuerint. Quia vero in iure definitum non eſt. qua pœna huius criminis rei plectendi ſint, ideo arbitraria pœna iniungenda erit, habita ratione perſonarum ea proferentium, loci item, & ſcandali, ſi aliquod inde exortū ſuit. Modi etiam proferendi eiuſmodi dicteria, nec non

per-

perſonarum audientium, atque ita pœna augenda, vel minuenda erit. Quia verò minimè interueniunt ea, quæ ad hæreſim conſtituendam ſunt neceſſaria, puta error in intellectu, & pertinacia in voluntate, non ſunt tanquam hæretici, ſed leuius ac mitius puniendi; Sic tamen vt grauius puniantur, qui facetias hæreticales proferunt, quam qui ſcandaloſas erroneas, aut alterius qualitatis; Quod ſi viri Theologi, aut religioſi fuerint, qui hæc protulerint, acrius puniendi ſunt, præſertim, ſi coram laicis hæc dicteria, & facetias proferant, vt Franciſcus Pegna, & Salſedo locis proxime allatis annotarunt. In qua re diligenter præcauendum eſt, ne facile fides eis adhibeatur dicentibus ſe ioco verba illa protuliſſe, ſed maturiori iudicio res expedienda eſt, ne hac occaſione impij homines, & qui vere hæretici ſunt, condignas tanti criminis pęnas effugiant. Quod idem dicendum eſt de illis, qui dicunt ſe hæreticorum verba ſolum recitatiue, non autem approbando & lauando, protuliſſe, ne hac occaſione illi etiam pœnas deuitent; Id quod circumſtantiæ rerum, & qualitas perſonarum recitantium facile commoſtrabunt. Qui ambo ſic ſe excuſantes, probare debent ſe ioco, & recitatiuè verba huiuſmodi protuliſſe, alias illis credendum non erit, vt expreſſe tradunt Calder in tract. de forma procedendi contra inquiſitos de hæreſi, in rubrica de hæreticis credentibus &c. nume. 6. Franciſc. Pegna, & Ignatius Lopez Salſedo vbi ſupra.

23 *Idem* dicendum eſt de eo, qui per lubricum linguæ, ſeu animo indeliberato in blaſphemiā, vel hæreſim prorupit, non enim inultum relinquendum eſt hoc crimen, quamuis mitius puniendum, & aliquando remittendum, maxime quando qui ea verba dixit, ſtatim pālinodiam recantauit, & pœnituit, ſed reprehendendus eſt grauiter, & admonendus, vt præcaueat in futurum. Quando autem puniendus erit, pœna pecuniaria in pios vſus eroganda, vel alia arbitria caſtigandus erit, conſideratis audiētium, & proferentium perſonis, & loci, & ſcandali circumſtātijs, vt latius ſcribunt Lapus, & Cardinalis in clem. vnica. de vſur. Albertinus tract. de agno. aſſert. q. 3. nu. 10. Gondiſſaluus tract. de hæret. q. 1. num. 7. Squillanceſis tract. de fide cathol. c. 19. nu. 3. in fin. Ioan. Roias tract. de hæret. p. 1. num. 66. Campegius apud Zanchinum cap. 7. verſi. Non ex propoſito. Franciſcus de Pegna, ad directorium Inquiſ. cōmen. 17. Ignatius Lopez Salſedo ad pract. crim. canon. ca. 10 & alij. Idemque dicēdum de illis eſt, qui per iram, ſeu calorem iracundiæ aliquod verbum hæreticum proferunt, vt præfati authores teſtantur.

24 *Secus* vero dicendum de eo eſt, qui blaſphemiam, vel hæreticalia verba in ebrietate profert, dummodo omnino mente priuatus fuerit, nam perinde de eo, ac de furioſo, & mente capto cenſendum eſt, ac proinde a pęna excuſandus erit. Sic Zanchinus tracta. de hære. ca. 7 num. 9. & 10. Gondiſſaluus de hære. q. 8. nu. 6. Franciſcus de Pegna, & Salſedo vbi ſupra. Dixi *dummodo omnino mente priuatus fuerit*; nam ſi modica fuerit ebrietas, coercendus erit, qui deliquit, vt notat Bart. in l. Reſpiciendum § delinquunt. ff. de pęnis. Campegius apud Zanchinum c. 7. ver. Aliqualiter corrigi, & Franciſcus de Pegna ad Direct. Inquiſ. p. 3. comment. 17.

25 *Dormientes* etiam ſi proferant verba hæreticalia aut blaſphemiam, cum furioſis, & vere ebrijs æquiparentur, omnique iudicio rationis careant, cum ſenſus ſint penitus ligati, ab omni pęna excuſantur, arg. clem. I. vnic. de homic. vbi Landunus, & Cardinalis Florentinus. q. 6. & Tiraqu. tract. de pœnis temperandis, aut remittendis. cauſa. 5. nu. Franciſc. de Pegna com. 17. ad Direct. Inquiſ. p. 3. & Ignat. Lopez c. 10. ad pract. crim. canon. Idemque dicendum eſt de pueris, & ſenibus, qui propter ætatem decrepitam delirant, ſi illi vel propter ætatem præmaturam, & teneram, vel iſti ob ætatem decrepitam delirantes blaſphemarent; cum enim iudicij, & rationis expertes ſint, ab omni pœna excuſantur. Atque de Blaſphemia hæc dicta ſufficiāt. Ex quibus omnib. vtcumque cognoſcere poteſt prudens, ac diſcretus confeſſarius, quando, & quibus modis contra ſecundum Decalogi præceptum peccari ſolet, & poſſit, vnde reſtat vt de tertio præcepto in ſeq. lib. agamus.

Finis Sexti Libri.

DE

Digitized by Google

DE TERTIO, QVARTO, ET QVINTO DECALOGI PRÆCEPTIS.

Memento Diem Sabbathi ſanctifices;
Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, &c.
Non occides.

Liber Septimus.

Authores, qui in hoc Libro Septimo recenſentur, de Tertio, Quarto, & Quinto Decalogi Præceptis agentes.

Ex Patribus & Scriptorib. Eccleſiaſt. *Clemens* Romanus *Conſtitut. lib.7. capit. 20. Iuſtinus Marty. Apolog. 2. ad Auto. Origenes homil. 7. in Exodum. Ignatius epiſto. ad Magneſian. 6. & 8. Tertullianus in Apolog. cap. 16. & de* Corona *Militis cap. 3.* Cyprianus. *epiſt. 33. & 59. Cyrillus Luc. 9. S. Ambr. lib. 3. offic. cap. 12. S. Hieronym. in* Ezechiel. *cap. 44. & in epiſ ad Heliodor. S. Auguſt. epiſ. 118. & ſermo. 154. de Tempore, & lib. 1* de Ciuit. *cap. 20. Clemens Alexandrinus lib. 2. & 7. Stromatum. Euſebius in hiſt. Eccleſiaſt. lib. 6. cap. 28. Beda in Luc. 11. Nicolaus de Lyra in Mat. 8. Burgenſis ſup. cap. 14. lib. 2. Machab. Landulphus in vita* Chriſti. *Abulenſis q. 69. in Matth. 8.* Scholaſtici. *S. Tho. 2. 2. q. 122. & 1. 2. q. 103. Alex. Alenſ. p. 3. q. 32. Albertus in 4. d. 38. Scotus in 4. diſt. 15. Gabriel Paludan. ibid. S. Bonau. in 3. diſtin. 37. & in 4. diſt. 29. Richard. ibid. Durand. in 4. d. 38. Io. Maior ead. diſt. Ioan. Bachonus in 4. diſtin. 4. Adrian. Quodl. 2. Henricus de Gandauo Quodl. 5. & 6. Herueus Quodl. 11. q. 25.* Dionyſ. Carthuſ. *in Summa Theol. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 64. Michael Salon ibid. Ioſeph Angles in florib. in 4. ſent. Alphonſus à Caſtro lib. 11. de hæreſ. Petr. à Soto lectio. 3. de Matrimonio. Ioan. Medina de reſtitut. q. 3. Sotus lib. 5. de iur. Franciſcus à Victoria relect. de homicidio. Michael Medina lib. 1. de Continentia. cap. 7. Tho. VValdenſis lib. 2. doctrinal. fid. c. 6. Ioan. Gerſon. alphab. 26. Ambroſius Catharinus lib. 6. Martinus Ledeſmius 2. 4. quæſt. 18. Dominicus Bannes 2. 2. quæſt. 26. Gregor. de Valent. tom. 3. diſp. 7.* Canoniſtæ, & Iuriſtæ. *Panorm. in cap. 1. de ferijs, Antonius Franciſcus in annot. ad Panorm. Archid. in c. ieiunia. Innoc. 3. c. licet. de Regularibus Gloſſa in 19. q. vlt. c. ſtatuimus. &* 12. q. 3. Cap. Non *dicatis. Ioan. Andr. in 21. de ſtatu monacho. Altiſſiodorenſ. lib. 3. in ſum tract. 22. Turrecremata in cap. ſicut bonum. Ancharanus conſil. 339. Felinus in ca. ſi quando. Molineus de conſuetud. Pariſ. nu 40. l ſi quis à liberis. ff. de libe. agnoſc. Bartholus ibid. Bald. Paulus. Imola. Alex. in l. penul. ff. ſolut. matrim. Couarruuias in c. quamuis pactum. 1. p. §. 3. & lib. 1. variar. reſolut. c. 2. & in clem. ſi furioſus. par. 3. §. vnico.* Summiſtæ. *in ver. feriæ. & Dominica. S. Ant. p. 1. titu. 14. & p. 2. tit. 7. Ang. Piſanella, Sylueſt. Tabiena, Caiet. in Summ. verb. feſtorum violatio. Nau. in Man. cap. 13. & c. 15. Petr. Nau. 2. de reſt. cap. 3. Barthol Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. Ludou. Lopez 1. p. inſtruct. conſcientiæ. Io. Pedrazza in explicatione 3. precept. & 4. Cathechiſ. Rom. in d. præcept. Ioan. Benedictus lib. 1. in ſumma de peccatis. Emanuel Sà in Aphoriſmis ver. feſtum. Emanuel Rodriquez p. 1. c. 14. Andr. Crocquetius cathechiſ. 74. Corduba in ſumma caſ. conſc. q. 171. Io. de* Friburgo *in ſumma Confeſſ. Almaynus in tract. de poteſt. Papæ. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerd. lib. 3. Henriquez lib. 2. de Matrim. Ioan. Azorius in* Inſtit. *moral. de præcep. decal. & alij tum veteres tum recentiores.*

De præcepti huius Ordine, & Sabbathi, ac dierum feſtorum inſtitutione. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum de Sabbathi ſanctificatione rectè tertio loco ſuccedere debuit. quare.*
2 *Ordinis Ratio aſſignata a S. Tho. qualis.*
3 *Præceptum hoc partim Naturale, partim morale, partim Cærimoniale, & partim humanum.*
4 *In hoc tertio præcepto facta eſt ſolum mentio Sabbathi varijs de cauſis.*
5 *Cur inter cetera decalogi præcepta nulli alteri Deus verbum hoc (memento) addidit.*
6 *Cum Deus Sabbathum inſtituerit celebrandum, illumque diem benedixerit, quare Eccleſia in diem Dominicam commutauit.*

Quam

Quam multa & inſignia opera die dominico facta ſunt.
7 *Grauis error eorum, qui affirmant non diem dominicū neq; vlla alia feſta ſed Sabbathum tantum celebrandum.*
8 *An & quare Eccleſia alios dies feſtos celebrandos inſtituit.*
9 *Cauſæ variæ aſſignantur, cur eccleſia dies feſtos inſtituit.*

TErtium hoc Decalogi præceptum, quod eſt de ſanctificatione Sabbathi, rectiſſimo ordine, poſt noſtram ad Deum fidelitatem, & reuerentiam illi debi-
1 tam, collocatur, Fruſtra enim vel Deus ipſe nobis reuelaretur, vel ipſi Religionem eius amplecteremur, ſi non externo hoc ipſum cultu, & obſequio teſtaremur. Etenim cum Deo fidelitatem, reuerentiam, & famulatum debeamus, fidelitas autem in eo conſiſtit, vt Principatus ad alium non deferatur, id quod primo præcepto docemur, reuerentia verò poſtulat, vt nihil iniurioſum in eum committatur, prout ſecundo præcepto inſtituitur; Famulatus autem ei debetur in memoriam & compenſationem beneficiorum, quæ ab eo recipimus; rectè quoad hoc tertium illud de Sabbathi ſanctificatione præceptum additur, in memoriam tum creationis rerum, cum redemptionis hominum, tum etiam beneficiorum omnium præteritorum, præſentium, & futurorum.

2 *Aliam* etiam huius ordinis rationem S. Tho. 2. 2. quæſt. 122. art. 4. Sotus lib. 2. de iuſtit. quæſtio. 4. art. 4. & alij non omnino contemnendam aſſerunt, quod remotis impedimentis veræ religionis, quæ ſunt Idololatria & irreuerentia, per primum, & ſecundum Decalogi præceptum, conſequens omninò fuit, vt tertium aliquod præceptum poneretur, per quod homines in vera religione fundarentur, ad quam pertinet cultum Deo exhibere. Quia verò cultus iſte tum internus eſt, qui in oratione, & deuotione conſiſtit tum externus, vt ſacrificiorum oblatio, & alij actus ſimiles, & ad cultum interiorem magis inducitur homo ex interno ſpiritus ſancti inſtinctu, quo tamen magis ad religioſum famulatum Deo exhibendum moneretur, dari debuit legis præceptum de cultu exteriori, ſecundum aliquod ſenſibile ſignum. Homo enim cum ſenſibilis ſit, per ſenſibilia ad inſenſibilia, & ſpiritualia contemplanda ducitur, ſic namque per externam illam thurificandi cæremoniam inſtruitur fidelis Chriſtianus, qualiter mens orantis in Deum eleuanda ſit, ſecundum illud Pſalm. *Dirigatur Domine oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo*, Et cum præcepta Decalogi ſint quaſi quædam prima, & communia legis principia, præceptum de exteriori Dei cultu ſub ſigno communis beneficij datum fuit ſcilicet, ad repræſentandum opus creationis mundi, à quo Deus die ſeptima requieuiſſe dicitur. His ita breuiter de ordine expoſitis, reliqua, quæ ad huius mandati notitiam pertinent, breuiter annotanda ſunt.

3 Primo igitur ſciendum eſt, præceptum hoc partim naturale & morale eſſe, partim cæremoniale, & partim humanum quatenus autem naturale & morale eſt, obligat ad ſanctificandum Deo aliquot dies, hoc eſt, vt aliquod tempus ad vacãdum rebus diuinis deputetur, atque adeo præceptum hoc quatenus naturale, omnes gentes obligat. Vnde in omni Republica ex lumine naturali inſtituti ſunt dies aliquot feſti, quibus præcipue ſacrificia offerebantur Dijs illis, quos colebant, vt latius tradunt Herod. lib. 2. cap. 2. & 4. Plutarch. lib. de Numin. Feneſtel. de ritib. Roman. Alexan. ab Alexandro lib. 5. cap. 7. Ineſt namque homini naturalis inclinatio ad hoc, quod cuilibet rei neceſſariæ deputetur aliquod tempus; ſicut corporali refectioni, ſomno, & alijs huiuſmodi. Vnde etiam ſpirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficitur, dictante natura, tempus aliquod deputat homo. Quatenus verò diuinum & cærimoniale eſt, ſolum obligat iudæos ad tempus certum & determinatum, ſcilicet, ad ſanctificandum in particulari diem Sabbathi. Expediens autem Iudæis omnino tunc temporis fuit, vt dies certus fixus diuino cultui dicatus eſſet, ne alioquin Aegyptiorum ſacra imitarentur. Præter diem etiam Sabbathi alios dies feſtos diuina lege conſtitutos habebant, quibus maximorum beneficiorum memoria renouaretur, vt ſcripturæ ſacræ paſſim teſtantur, Exod. 12. 14. & Leuit. 23. Nume. 28. 29. Deut. 10. de qua re legendus eſt S. Thom. 1. 2. quæſt. 102. articu. 4. Quatenus autem humanum eſt, habet certos dies determinatos ab eccleſia, vt conſtat. Vnde præceptum hoc de ſanctificatione Sabbathi inter Decalogi præcepta, non quatenus cærimoniale, ſed quatenus morale eſt, poſitum eſſe conſtat, vt notant S. Thom. 2. 2. quæſtio. 122. articu. 4. Alexand. de Ales par 3. quæſtio. 32. membr. 2. Sotus lib. 2. de iuſtit. quæſt. 4. artic. 4. Cathecisſm. Roman. tractat. de tertio præcepto Decalogi, numero 4. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerdot. par. 2. lib. 3. cap. 23. & alij.

4 Secundo in hoc præcepto facta eſt ſolum mentio Sabbathi, varijs de cauſis, *Primo*, quidem, quia in die Sabbathi perfectum eſt opus creationis, quod fuit primum beneficium nobis à Deo collatum. Eo namque die requieuit Deus ab omni opere, quod fecerat hoc eſt, à formarum noua productione quieuit. Id quod ita intelligi debet, non quod eo die ſeptimo, qui eſt dies Sabbathi creandi finem fecerat, ſed in ijs, qui præceſſerant dieb. à quibus excludendus eſt dies ſeptimus, ante quem nihil defuit rerum productioni. Vnde memoriam huius beneficij voluit Deus iudæos Sabbatizare, id eſt, ceſſare ab omni opere, & diem iſtũ ad cultum diuinum deputare, hoc enim vere Sabbatizare eſt. Ne igitur tantum beneficium à Iudæorum mentibus excideret, hunc diem illis obſeruandũ præcepit. Qui ſanè ſenſus literalis eſt huius præcepti iudæis in Decalogo traditi. *Secundo*, ob figuram Chriſti in lege promiſſi; Chriſtus enim die ſabbathi in ſepulchro requieuit, quaſi tunc finito opere Redemptionis requieſcẽs cuius figura ſecundum allegoricam ſignificationem diei ſabbathi requies fuit. *Tertio*, eo quod ſabbathum illud, iuxta ſenſum Tropologicum & Moralem mentis quietem in Deo, & ceſſationem ab omni actu peccati figurat, & ſignificat. *Quarto* denique, quia iuxta ſenſum Analogicum ſignificabat futuram requiem beatitudinis, & fruitionis Dei, quam habituri ſumus poſt hanc vitam. Vnde ob tam multimodam ſignificationem ſabbathi, quamuis aliæ complures eſſent in lege feſtorum ſolemnitates, de hac tamen ſola in Decalogo ſecundum literalem, moralemque ſenſum mentio habita eſt, qua etiam reliquæ comprehenduntur. Nam cæterarum ſingulæ ob particulare aliquod beneficium fuerũt inſtitutæ, illud autem creationis fuit vniuerſale. De qua re legendus eſt S. Thom. 2. 2. quæſtio 102. art. 4. ad 10. vbi ſeptem veteris legis ſolemnitates enumerat, cauſaſq; inſtitutionis earum egregiè explicat. Plura de ſabbathi ſignificatione videri poſſunt apud S. Thom. 2. 2. q 122. ar. 4. Alex. de Ales p. 3. q. 32. mem. 2. S. Ant. p. 1. ti. 14. c. 4. §. 4. Sotum lib. 2. de iuſt. q. 4. ar. 3. & alios paſſim.

5 Tertio, quamuis multa alia Decalogi præcepta fuerint nulli tamen alteri Deus verbum hoc, MEMENTO, addidit, niſi huic de Sabbati ſanctificatione, vel quia vt S. S. Thom. 1. 2. qu. 100. art. 7. ad 5. & Cathechiſmus Romanus ſuper hoc præcepto, num. 8. tradunt, præceptum hoc de Sabbatho ponitur vt commemoratiuum beneficij præteriti, puta creationis vniuerſi, vel quia cum naturę lex, etſi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum eſſe doceat, hoc tamen quo potiſſimum die fieri deberet, non pręſcripſit, ideoq; populus de hac re admonendus eſſe videbatur, vel quia vt idem ſanctus Thom. 2. 2. quæ. 122. ar. 4. ad tertium. Alex. de Ales. p. 3. q. 32. membr. 3. S. Bonau. Richard. & alij in 3. diſtinct. 37. ſcribunt, præceptum hoc ad aliorum omnium obſeruationem quodammodo facit. Dum enim homo Deo, & ſibi vacat, melius intelligit quid ſibi agendum, aut fugiendum ſit, atque adeo in eius recordatione cetera omnia ad memoriam reuocantur cui conſequens eſt, vt qui præceptum hoc bene & diligenter obſeruat, & reliqua omnia, quæ in Sabbathi celebratione ad memoriam reuocare debet, facilius, & accuratius obſeruabit. Hæc igitur tria cum certa ſint, alia quædam quæ magis obſcura, & dubia ſunt, breuiter in ſequentibus ſunt explicanda.

6 PRIMVM DVBIVM eſt, cum Deus Sabbatum inſtituit

tuit celebrandum, illumque diem benedixerit, & ſanctificauerit, quare eccleſia in diem Dominicum commutauerit?

Reſpondeo, *Primo*, cum præceptum hoc vt ſuperius dictum eſt, cęrimoniale fuerit, quod attinet ad tempus in die Sabbathi præſcriptum, ſicut cærimonialia alia omnia antiquanda erant, morte ſcilicet Chriſti, ita etiam & Sabbathum, qua parte cærimoniale fuit, ceſſare debuit. Nam cum illæ cęrimoniæ ſint quaſi adumbratæ imagines lucis, & veritatis, illuc vtique neceſſe erat, vt lucis, ac veritatis, quæ Ieſus Chriſtus eſt, vt Ioan. 1. & 14. & Gal. 4. habetur, aduentu remouerentur. Vt enim Patres, Theologici, & Scholaſtici communiter docent, Sabbathū Iudæis præceptum fuit in vmbra & figura futuræ requiei Chriſti in ſepulchro. Sicut enim Deus requieuit die ſeptimo ab omni opere, quod patrarat, Geneſ. 2. hoc eſt, ex Alexandro Alenſi par. 3. quæſt. 32. memb. 3. art. 3. nouarū ſpecierum creatione, (quamuis enim nouas quotidie creat animas, non tamen nouas rerum ſpecies) ita die ſeptimo requieuit Chriſtus in ſepulchro, completa mundi redemptione: vnde in perſona Chriſti dicitur, Pſal. 15. *Caro mea requieſcet in ſpe.* Adueniēte itaque figurato ceſſare debuit figura, & in diem dominicum trāſmutari, in quo animarum, & corporis requies ſignificatur, ſicque dies ſeptimus in diem octauum Chriſtianum ſabbathum commutatum eſt. Id quod Innocentius Papa, vt refertur in c. *Sabbatho. de conſecr. diſt 3.* eleganter docet, his verbis: Diem Dominicum ob *venerabilem Chriſti reſurrectionem non ſolum in Paſcha celebramus, ſed etiam per ſingulas hebdomadas.* In Chriſto enim reſidet exemplar, & cauſalitas generalis reſurrectionis, & iam in eo tanquam in capite humana natura requieſcit.

Secundo, optimo conſilio id ab eccleſia factum eſt tum ad errorem Gentilium excludendum, tum etiam ne cum Iudæis conſentiret. Etenim Gentiles diem dominicū tanquam primum colebant, cum in principio illius diei dominari incipiat primus planeta & principalis ſcilicet ſol, vnde diem illum, diem ſolis appellabant, vt habetur Cod. de Ferijs l. 1. & Ioan. Beleth. in explic. Diui. offic c. 3. & Leo Serm 33 vbi ait *Gentiles ſoli reuerentiam exhibent, eique caput inclinant.* vt ergo error iſte tolleretur, eccleſia Spiritu ſancto edocta, vt hic dies ſanctificaretur in honorem Chriſti, qui eſt ſol iuſtitiæ, & lux mundi Ioan. 8. ordinauit. Et ne pari ratione ritus, ac cærimonias Iudæorum obſeruare videretur, diem Sabbathi, in diem dominicum commutauit. capit. peruenit. &c. Sabbatho. de conſecr. diſtin 3.

Tertio denique, diem Sabbathi in diem dominicum potius quam in alium diem commutauit, ob multa opera inſignia quæ in eo die facta ſunt. Primo enim, quia eo die iuxta multorum ſententiam creati ſunt Angeli, & boni ſunt glorificati, mali vero in infernum deiecti. Secundo, Quia fuit prima dierum omnium, vnde canit eccleſia, *Primo dierum omnium, quo mundus extat conditus.* Tertio quia eo die creauit Deus cælum & terram. 4. Quia nulla nox illum præceſſit. 5. Quia nulla nox eum ſubſequetur. 6. Quia ea die mare rubrum receſſit, vt libere filij Iſrael tranſire poſſent. 7. Quia ea die ſecundum Oroſium & alios lex data eſt filijs Iſrael in monte Oreb. 8. Quia ea die primum Manna filijs Iſrael è cęlo deſcendit, vt teſtatur Orig. in Exod. 9. Quia ea die Chriſtus incarnatus eſt. 10. Quia ea die tres Magi Chriſtū adorabant. 11. Quia ea die Chriſtus baptizatus fuit. Matth. 3. Luc. 3. 12. Quia ea die Chriſtus in Cana Galileæ aquas mutauit in vinum. Ioan. 2. 13. Quia ea die deſtructis inferni Clauſtris Chriſtus ſanctorum animas è Lymbo eduxit à mortuis reſurgens. 14. Quia ea die Mariæ Magdalenæ, & Apoſtolis poſt reſurrectionem ſæpè apparuit. Matth. 26. Ioan. 20. 15. Quia ea die clauſis ianuis Apoſtolis apparuit. Luc. 24. Io. 20. 16. Quia ea die datus eſt Spiritus ſanctus. Act. 2. 17. Quia hac die erit reſurrectio generalis qñ Chriſtus reddet vnicuiq; ſecundū opera ſua. 18. Quia ea die Sol, & Luna ſplendorem ſuum ſeptempliciter augebunt, iuxta illud Eſai. 30 *Erit lux Lunæ ſicut lux Solis, & lux Solis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum.* 19. Quia in ea die erit initium noſtræ completæ beatitudinis in anima & in corpore. 20. quia in hoc die reuelata fuit Apocalypſis Ioanni, Apocal. 1. Hinc de hac die S. Auguſt ſermo. 7. de reſur. ita ait, *Quomodo Maria virgo mater Domini inter omnes mulieres principatum tenet, ita inter ceteras dies hæc omnium dierum mater eſt. Hæc eſt illa dies, in qua ſynagoga finitur, & eccleſia naſcitur, vniuerſa enim Sabbathi gratia, & antiqua illius populi feſtiuitas Iudæorum in diei iſtius ſolemnitatem mutata eſt.* Similia fere habet Leo Papa Magnus, & refertur diſtinction. 75. cap. *Quod die dominico* his verbis: *Dominica dies tantis diuinarum diſpenſationum myſterijs eſt conſecrata, vt quicquid a Domino eſt inſigniter inſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac die mundus ſumpſit exordium, in hac per reſurrectionem, & mors interitum, & vita accepit principium.* Et Patres in Synodo ſexta cap. 8. tom. 3. Conc. de hoc die loquentes aiunt. *In eo die Manna in eremo pluit, in eo naſci dignatus eſt, in eo ſtella magis refulſit, in eo de quinque panibus, & duobus piſcibus, quinque millia hominum pauit, in eo baptiſmum in Iordane ſuſcepit, in eo ipſe pius redemptor humani generis ſponte pro ſalute noſtra a mortuis ſurrexit.* Merito igitur ob tot, tantaque inſignia hac die geſta, eccleſia ſpiritu ſancto edocta, immo ipſimet Apoſtoli ex illis ſeptem diebus eum qui primus eſt, ad diuinum cultum conſecrare voluerunt, quem & diem Dominicum dixere, cuius Io Apoca. 1. meminit illis in verbis. Fui in ſpiritu in Dominica die. De qua re legendi ſunt Patres, vt Clem. Rom. Lib. 7 conſtitu. Apoſt c. 20 & 31. Iuſtin Apolog 2 ad Anton. Orig. Hom. 7 in Exod Leo. Epiſt. 79. ad Dioſcorum Epiſcop. Alexan. S. Aug. Epiſto. 118 ad Ianu cap. 13. & ſerm. 154. de temp. Ludol. Carthuſ. in vita Chriſti p. 2. c. 69. Ignat. Epiſ. 6. ad Magneſ. S Th. 1. 2. q. 103 art. 3. Catech. Roman. ſuper hoc præcepto num. 5. & num 7. Tertulia. Apolog c 16. & de corona milit. cap. 3. Cypr Epiſt 33. & 59. Cle Alex. lib 2 & 7. ſtrom. Ioan. Bened. lib. 1. in ſumma de peccat. cap. 10. & alij.

7 Ex quibus conſtat, quam grauiter errant noui quidam Ebionitæ, vt Sterembergius. affirmantes non diem Dominicum, non vlla alia feſta ſed ſabbathum duntaxat eſſe celebrandum cum reliquis Iudaicis ſolemnitatib. quarum eſt in ſcriptura frequens mentio. Etenim ſicut alias iudæorum cærimonias, ita etiam & iſtam Apoſtoli abrogare voluerunt, ne cum illis iudaizare videremur. Sic mutata circumciſione, res eadem migrauit in baptiſmum, celebrabant in Paſcha iudæi, nec illud omittunt Chriſtiani, quibus tamen Apoſtolico decreto cap. 7. alias 8. in latino, eadem die cum iudæis Paſcha celebrare non licet, ne ſolemnis vtrobique dies ritus, cærimoniaſque Moſaicas paulatim inueheret. Contra hos autem egregie Ignatius Epiſ. 8. diſputat, qui vndecimo Traiani anno, quo paſſus eſt, ſuas in itinere poſitus Romam veniens ſcripſit Epiſtolas, plane id admonet ſcribens ad Philippenſes, ne feſtum Paſchatis agerent cum iudæis, ſic dicens. *Ad hæc conteſtor Epiſcopo, & presbyteris in domino, ſi quis cum iudæis celebrat Paſcha, aut Symbola feſtiuitatis eorum recipit, particeps eſt eorum qui Dominum occiderunt, & Apoſtolos eius.* Et Epiſt. 6. ad Magneſia. ſcribens *Poſt Sabbatum*, inquit, *omnis Chriſti amator Dominicum celebrat diem, diem Reſurrectioni conſecratum Dominica, reginam, & principem omnium dierum.* Sed & mutationem horum feſtorum ab Apoſtolis factam eſſe teſtatur S. Hilarius in prolog. expoſ. Pſalmorum, dicens: *Hæc quidem Sabbata Sabbathorum ea ab Apoſtolis religione celebrata ſunt, vt his quinquageſima diebus,* (loquitur de diebus inter Paſcha, & Pentecoſten) nullus neq. in terram ſtrato corpore adoraret, neq. ieiunio feſtiuitatē ſpiritualis huius beatitudinis impediret, quod idipſum extrinſecus ēt in diebus Dominicis eſt conſtitutum qui vltra Sabbathi numerum per plenitudinem Euangelicæ prædicationis accedunt. Namq. cum in ſeptimo die Sabbathi ſit & nomen & obſeruantia conſtituta, tamen nos octaua die, quæ & ipſa prima eſt, perfecti Sabbathi feſtiuitate lætamur. Sanctus etiam Auguſtin ſermo. 251. de temp. ſic ait. Dominicum ergo diem Apoſtoli, & Apoſtolici viri ideo religioſa ſolemnitate habendum eſſe ſanxerunt, quia in eo Redemptor noſter a mortuis reſurrexit.

Digitized by Google

rexit, quiq; ideo Dominica appellatur, vt in eo terrenis operibus, vel mundi illecebris abſtinentes, tantum diuinis cultib. ſeruiamus. Et infra. Ideo ſancti Doctores eccleſiæ decreuerunt omnem gloriam iudaici ſabbathiſmi in illam transferre vt quę ipſi in figura nos celebraremus in virtute. Hæc breuiter ex patribus in huius rei confirmationem contra nouos noſtros Ebionitas afferre placuit pluribus contra eos ſuis in locis diſputaturi.

8 SECVNDVM DVBIVM eſt an & quare eccleſia alios dies feſtos celebrandos inſtituit.

Reſpondeo, ſicut in veteri teſtamento non ſolum Sabbathum, ſed aliæ etiam ſolemnitates in præcepto erant, ita etiam in nouo non ſolum Dominica dies, ſed etiam ſolemnitates aliæ inſtitui debuerunt ab eccleſia. quæ etiam in illis veteribus quoad eorum principaliores figurabantur. Sicut in circumciſioni baptiſmus, & Sabbatho Dominica ſuccedunt, ita etiam & alijs ſolemnitatibus veteris legis ſolemnitates nouæ ſuccedere debent ex eo quod beneficia illi populo exhibita ſignificant beneficia noua nobis per Chriſtum conceſſa quæ in huiuſmodi feſtorum celebratione a fidelibus deuote recolenda ſunt. Circũciſio carnalis ſpiritualem noſtram circumciſionem ſignificat, vnde ſicut illa ſigno externo, ſic iſta externo baptiſmi ſigno declaranda fuit, iuxta illud. Coloſſ. 2. *Circumciſi eſtis circumciſione non manufacta in expoliatione corporis carnis, ſed in circumciſione Domini noſtri Ieſu Chriſti conſepulti in baptiſmo.* Atq; ita merito circumciſio in baptiſmum commutat. Sic Sabbathum quod ſignificabat primam creationem, in diem Dominicum mutatur, in quo commemorat noua creatura inchoata in reſurrectione Chriſti. Sic feſto Phaſe ſuccedit feſtum Paſſionis & Reſurrectionis Chriſti. Et feſto Penteco. in quo data fuit lex vetus, ſuccedit feſtum Pẽtecoſtes & ſpiritus ſancti, in quo data fuit lex ſpiritus vitę. Feſto autem Neomeniæ, quod celebrabatur in nouitate Lunæ quolibet menſe, ad commemorandum opus gubernationis rerum, ſuccedunt feſta B. Virginis, in qua primo apparuit illuminatio Solis, id eſt, Chriſti per copiam gratiæ quæ & ipſa ſuis meritis & precibus ſuſtentat mundũ, vnde Regina mundi dicitur, & pulchra, vt Luna. Feſto tubarum, quod prima die Septembris celebrabatur in memoriam liberationis Iſaac, quando Abrahã inuenit Arietem, quem obtulit pro eo quem repræſentabant per cornua, quibus buccinabant. quod feſtum tubarum quaſi quædam inuitatio erat vt præpararent ſe ad feſtum ſequens, & ad feſtum expiationis ſuccedunt feſta Apoſto qui tubis prædicationum inuitauerunt mundum ad feſtum ſupernum. Feſto expiationis, quod celebrabatur in die decima Septembris in memoriam beneficij quo Deus propitiatus eſt populo Iſrael in adoratione vituli aurei ad preces Moyſis, ſuccedunt feſta Martyrum, & Confeſſorum, aut etiam feſtum Aſcenſionis Chriſti. qui aſcendit, vt ſit propitiatio pro peccatis noſtris apud Patrem. Feſto tabernaculorum, ſeu ſcenophegiæ, quod in eodem menſe Septembris per ſeptem dies celebrabatur in ſignum deductionis, & profectionis populi Iſrael de deſerto, vbi in tabernaculis habitabant ſuccedit vel feſtum Angelorum qui nos deducũt, & cuſtodiunt per deſertum mundi, ſicut illos Angelus Domini, vel feſtum conſecrationis eccleſiæ. Feſto cætus, atq; collectæ in quo colligebantur a populo ea, quæ ad cultus diuini expenſas erant neceſſaria, ſignificans congregationem fidelium in regno cęlorum, ſuccedit feſtum omnium ſanctorum. Alijs etiam feſtis eorum ſuccedũt alia in eccleſia catholica, vt egregie docent S. Th. 1. 2. q. 102. artic. 4. ad 10. & q. 103. art. 3. ad 4. Alex. de Ales p. 3. q. 55. memb. 1. in fi. S. Ant. p. 1. titu. 14. cap. 4. §. 4. Sotus lib. 2. de iuſt. q. 5. art. 2. & alij.

9 *Cauſa* vero variç aſſignari poſſunt, cur eccleſia & iſtos, & alios dies feſtos inſtituerit, quæ apud alios legi poſſunt, nos eas ſolum, quæ præcipuę ſunt breuiter recenſebimus. *Vna eſt*, vt in eis Deo gratias agamus, reuocantes ad memoriam beneficia nobis a Deo in illis exhibita, atque in eorum victorijs diuinam bonitatem, & potentiam laudemus.

2 *Altera eſt*, vt ſic deuotius oremus eos, vt pro nobis interceſſores apud Deum ſint. Sicut enim Rex in die Natiuitatis, aut coronationis ſuæ libentius, & liberalius ſeruis, & amicis ſuis dona largiri ſolet, ſic Chriſtus in diebus feſtis ſanctorum immo & in eis ſancti pro nobis feſta eorũ celebrantibus feruentius orant. Hinc Iob 5. dicitur: *ad aliquem Sanctorum conuertere.* & Pſalm. 120. *Leuaui oculos meos in montes*, id eſt, ſanctos, & Apo. 11. *Hi habent poteſtatem ſuper aquas conuertendi eas, &c.* Scilicet, impetrandi a Deo pro nobis varias gratias, &c. *Tertia eſt*, ad confuſionem hæreticorum, fuerunt enim qui dixerunt animas ſanctorum non videre Deum ante diem iudicij, contra quos eccleſia eorum feſta celebranda inſtituit, prædicans illos eſſe in cœlo nunc quoad animas eorum beatos, vnde canit eccleſia, *Gaudent in cælis animæ Sanctorum, &c. Quarta eſt*, vt ſic prouocemur ad eorum imitationem, vnde Iac. 5. dicitur; *exemplum accipite fratres laboris, & patientiæ, prophetas, qui locuti ſunt in nomine domini, ecce beatificamus eos, qui ſuſtinuerunt, &c. Quinta eſt*, quia ſicut conuenit celebrare diem Natiuitatis Regis, vel principium ſui imperij ad honorem eius l. fi. C. de ferijs. ita multo magis dies natalitios ſanctorum, in quibus regnum cęlorum adepti ſunt, celebrare decet. Hinc eccleſia in multis feſtis ſanctorum introitum miſſæ inchoat his verbis. *Gaudeamus omnes in domino diem feſtum celebrantes, &c.* vnde in vita S. Agnetis, monentur parentes eius, ne illam tanquam mortuam lugeant ſed congaudeant quia cum omnibus ſanctis lucidas ſedes eſſet accepturi. Plura huc ex S. Patribus, teſtimonia adduci poſſent, quæ alijs in libris contra recentiores hæreticos ſanctorum feſta contemnentes afferemus. Hæc ſolum in præſentiarum attuliſſe ſatis eſt vt prudens ac pius confeſſarius aliquid habeat, vnde pœnitens ad deuotam feſtorum celebrationem exhortari poſſit.

De operibus lege diuina, & Eccleſiaſtica in diebus feſtis fieri prohibitis. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Ad obſeruationem feſtorum non ſolum ſacræ literæ, ſed & lex Ciuilis, & Canonica, necnon prophani authores paſſim hortantur.*
2 *Quanam opera ſint ſeruilia, & illicita habenda, quæ non.*
3 *An omnia opera ſeruilia ſeu mechanica, adeo ſtricte prohibita ſunt, vt non ſint licita in die feſto.*
Quæ pertinent ad cultum diuinum ſunt in triplici differentia, ibid.
4 *Quæ pertinent ad cultum Dei accidentarie, & valde remote quando licite fieri poſſunt.*
Quanam animæ opera ſeu ſpiritualia in feſtis licita ſint quæ non.
5 *Opera corporalia quæ non ſunt ex genere ſuo ſeruilia licita. Venatio diebus feſtiuis licita qualis.*
6 *Opera ſeruilia quando licita, & quando excuſentur illa facientes, & num. 7. 8. 9.*
10 *Opera ſeruilia quare ab Eccleſia fieri concedantur.*
11 *Conſuetudo generalis ſiue ſpecialis excuſat a peccato, & quare.*
12 *An ſicut neceſſitas ita & pietas excuſet a peccato exercendo opus ſeruile in dominica & diebus feſtiuis.*
13 *An quæ in die feſto licite fieri poſſint ſine lucro et quæſtu fieri etiam licite poſſunt propter pecuniam.*
13 *An licite poſſint homines in feſto propter lucrum ſcribere.*
15 *An notarijs & officialibus Curiæ licitum ſit in feſto tranſcribere.*
16 *An liceat in feſto depingere.*
17 *Quando Epiſcopus ſub pœna excommunicationis præcipit, vt nemo diebus feſtiuis operetur, an excommunicentur ij qui neceſſitate compulſi operantur.*
18 *An præter opera ſeruilia iure diuino prohibita, alia opera ſint ab Eccleſia nunc temporis vetita, & quanam illa ſint.*

1 EXpoſitis illis, quæ ad Sabbathi inſtitutionem, eiuſque in diem Dominicum mutationem pertinent de illius obligatione dicẽdũ eſt. Etenim nõ ſolum ad feſtorũ obſeruationẽ ſacræ literę, ſed & lex ciuilis, & canonica nec non pro-

non puto licitum eſſe conficere vaſa eccleſiæ, niſi fortaſſis immineret ſolemnis feſtiuitas eccleſiæ, propter quam eccleſia vaſis illis indigeret ad apparatum cultus diuini, & non eſſet tempus ſufficiens ad perficienda vaſa niſi laboraretur etiam in die feſto. tunc enim licet laborare.

Secundum caput eſt, eorum operũ, quæ dicuntur animæ, hoc eſt ab anima procedunt, vt intelligere, ſtudere, ſeu quæ ad talia animæ opera ordinantur, vt diſputare, docere, legere, ſcribere, & pertinentia ad ſtudium, conſulere, exhortari, concionari, & alia opera abſque dubio licite fiunt in feſto, ex San. Tho. 2. 2. q. 122. artic 4. ad tertium. Caieta. ibidem. Soto lib. 2. de iuſtit. q. 2. art. 4. Syluest. verb. Dominica. quæſt 4. ver. Prima. Nauar in Manual. cap. 13 nu. 5. ver. quinto Coſmo Philiarcho de officio ſacer. part. 2. lib. 3. cap. 23 Toleto lib 4. ſummæ. cap. 24. Vnde licet Doctoribus conſulere, & aduocatis ſtudere in feſto ſuper lites, & quæ ſtudent ſcribere, & informare iudices ſcripto, quia iſta omnia ſunt opera animi. Sic etiam licitum eſt legere in diebus feſtiuis, hæc enim omnia redundant in publicam vtilitatem, & fiunt ad illuminationem proprij intellectus, & aliorum ex Panor. in cap 1. de ferijs num. 4. Archi. in cap. ieiunia. de conſecr. diſt 3. Ant. Franc. in annot. ad Panor. vbi ſupra. Ange. verb. feriæ. num. 25. & 29. & 30. & Tabiena verb. eodem nu. 34. & nu. 49 Nauar. in Manu. c. 13 nu. 12. verſi. octauo. Soto. lib. 1. de iuſtit. q 4. artic 4. §. quarta cauſa in fi. Caietan. in ſum. verbo. feſtum. Quæ omnia intelligenda ſunt, dummodo ex tali ſtudio, conſilio, lectione, &c. non intermittantur diuina, quæ ſunt de præcepto. Ex quibus etiam infert Caiet. vbi ſupra 2. 2 quæſtio. 122. art. 4 licitum eſſe ciuibus ad conſilia conuenire, quoniam ſicut licitum eſt aduocatis præſtare patrocinium, ex eo qood patrocinium aduocati ordinatur ad notitiam, & perſuaſionem veritatis, noſſe autem & perſuadere ſunt opera ſpiritualia, ita etiam conſiliari opus eſt vndique ſpirituale, quia ex prudentia oritur, & terminus conſilij electio eſt, quæ ſpiritualis eſt, & omni tempore licita. Nec obſtat quod ſit electio ad temporalia officia, aut negotia, quia hæc materialiter ſe habent ad electionem, quæ formaliter, & per ſe eſt terminus conſilij. Quædam tamen opera ſpiritualia, & opera animæ, vt ius dicere, cauſas agere, &c. prohibita ſunt fieri in feſtis, vt infra dicemus, quorum alia eſt ratio, ac præcedentium.

5 *Tertium caput eſt* eorum operum, quæ quamuis ſint corporalia, non ſunt tamen proprie ſeruilia; Inter opera enim corporalia, quædam ſunt ex genere ſuo ſeruilia, vt ſunt opera artium mœchanicarum, arare, ſodere, & ſimilia, quæ ſoperius diximus fuiſſe prohibita. Quædam vero ſunt, quæ communia ſunt tam nobilibus, quam ignobilibus, tam dominis, quam ſeruis, vt ſcribere, iter agere, pulſare inſtrumenta, venari &c. quæ licita ſunt audita Miſſa, & maxime quando venatio fit recreationis, & animi gratia, tunc enim conſtat, non eſſe opus ſeruile, & conſuetudo habet, vt licitum ſit itinerari audita Miſſa, maxime illis, qui ſunt in itinere, & cauſam itinerandi habent. De venatione, de qua dubium eſſe poteſt, hoc docent ſumma Piſanella verbo. Feriæ. §. A quibus abſtinendum. Ang. eod. numer. 26. Tabiena eodem. numer. 35. Syluest. verb. Dominica. quæſt. 5. in fi. Sotus lib. 2. de iuſtit. q. 4. articul. 4. Nauar. in Manual capit. 13. num. 11 verſ. ſexto. Coſmus Philiarchus de offi. ſacerd. par. 2 lib 3. cap. 23. Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. cap. 52. Toletus in ſum. lib. 4. cap. 24. Emanuel Sà in Aphoriſm. in ſaltubus, & ſiluis; vnde quando in c. *Qui venatoribus, & cap. videns homines. c. Eſau, c. an putatis diſt. 86.* damnatur, ſeu reprehenditur venatio omni tempore, vt præfati authores docent poſt glo in dict. capit qui venatoribus, intelligitur de venatione oppreſſiua, & arenaria. hoc eſt, qua quis hominum oppreſſor, & extinctor eſt. aut pugnat in arena cum beſtijs, & operas ſuas locat ad iſta, tales enim ſemper peccant mortaliter; venari autem in ſaltubus, & ſiluis, audito ſacro, præfati omnes licitum eſſe docent, cum ex ſe non ſit opus ſeruile. Et eodem modo licitum eſt in diebus feſtiuis vti arte gladiatoria, ſaltatoria, & piſcari hamo, aucupari recreationis cauſa, dummodo non intermittatur ſacrum. Cauendum eſt tamen, ne excedant in his limites recreationis.

6 *Quartum caput eſt* operum etiam ſeruilium, quæ tamen ex aliqua iuſta cauſa licite fieri poſſunt, ex quo capite excuſantur

Primo illi, qui parant ea, quæ ad communem, & neceſſarium victum diei pertinent, vt coqui & paſtillos facientes, macellarij, laniones, &c. ſecus autem de piſtoribus dicendum eſt, cum panis pridie feſti confici poſſit niſi quãdo eſſet tantus concurſus feſtorum, qui id exigeret. ex Soto lib. 2. de iuſtit. q. 4. Eodem modo excuſantur molitores, & molendinarij ſiue cum iumentis, ſiue ad aquam, ſiue ad ventum dummodo id faciant propter neceſſitatem & superuenientem multitudinem hominum ad molendum, ſicut diximus etiam excuſari piſtores, & lanios maxime tempore æſtiuo, aut ex concurſu feſtorum, & ſuperuenientе multitudine egentium pane, & carne. Idem dicendum de illis, qui panem, herbas, fructus & huiuſmodi vendunt propter neceſſitatem venientium, & ementium illo die, quia ſcilicet alijs diebus non ita commode ueniunt emptores, occupati agriculturæ & alijs negotijs. Quo etiam ex capite excuſantur tabernarij, qui ſolum præparant cibos neceſſarios pro illis, qui quotidie emere ſolent. Sic S. Anto. p. 2. tit. 9. cap. 7 §. Quantum ad tertium. Summa Piſanella ver. feriæ §. ſed quid de molendinis. Ange eod. nu. 11. & 12 13. & 18. Tabiena verb eod. nu. 20. 21. 22. & 27. Syluest. verbo Dominica q. 5. verſic. ſecunda. Caiet. in ſumma verbo. Feſtum. verſi. Tertio. Na. in Manuali. cap. 13 nu 6. Coſmus Philiarch. de officio ſacer. p. 2. lib. 3. c. 23. Ludo. Lopez part. 1. inſtruct. conſcien cap. 52. circa medium. Ioannes Benedictus in ſum de peccatis li. 1. c. 10. numer. 3. & alij communiter.

Secundo excuſantur ij, qui operantur propter ſalutis neceſſitatem, vt Medici minutores. ſeu ſanguinis emiſſores, pharmacopolæ, ſeu aromatarij, & qui fugiunt propria pericula exemplo Eliæ, qui fugit in ſabbatho a facie Iazabel, & ad hoc, quod diximus, citari ſolet illud Chriſti Ioan. 7. *Mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbatho.* Hæc enim omnia ſunt neceſſaria ad hominis ſalutem corporalem. Sic S. Tho. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3. S. Ant. par. 2. tit. 9. c. 7. §. quantum ad 3. Angel. verb. feriæ num. 14. Tabiena. eod. nu. 23. Syluest. verb Dominica. q. 5. uer. 2 Caietan. in ſumma. verb. feſtum §. Tertio. Sotus lib. 2. de iuſt. q. 4. art 4. §. Quarta cauſa. uer. 2. Coſmus Philiarchus de officio ſacer. pat. 2 li. 3. capit. 23. & Ioan. Bened. in ſumma de peccatis lib. 1. c. 10. num. 3. vbi tamen Sotus, & Coſmus Philiarchus addunt pharmacopolas non excuſari niſi ſecundum neceſſitatem præſentis diei, quia eſt ars ſeruilis.

Tertio excuſantur ob neceſſitatem communis ſalutis Reipublicæ milites in bello, & qui illis aggeres, & vallum ducunt, vnde 1. Mac. 2. Machabæi hoſtile prælium ſabbatho propulſarunt, ad ſui, & Reipub. defenſionem. Ex quo capite excuſantur etiam curſores, quorum opera vtilis eſt Reipub. vt conſtat ex Ang verb. feriæ num. 15. Tabiena. eodem numer. 24. Caietan. in ſumma verb. feſtum Ioan. Benedict. in ſumma de peccatis. libr. 1. capit. 10. numer. 3. Quos Caietan. excuſat non ſolum a labore, & peccato, ſed etiam ab omiſſione Miſſæ, in quam frequenter incurrere iſtos oportet; excuſat enim iſtos neceſſitas publica, accedente conſuetudine ſcita & non reprehenſa a Prælatis, vbi etiam Ang numer. 16. & Tabiena numer. 25. excuſat eadem de cauſa ferratores æquorum tum huiuſmodi curſorum, tum aliorum itinerantium, quia ſicut illi neceſſe habent ambulare, ita licitum eſt iſtis ea facere, quibus itinerantes commode iter ſuum agere, & conficere poſſunt, quamuis hæc omnia lucri gratia faciant. Huc etiam reduci poſſunt nautæ, muliones, & huiuſmodi qui onera de loco in locum deferre ſolent, quorum opera maxime vtilis, & neceſſaria omnino eſt ad communem Reipublicæ vtilitatem, vt conſtat, & expreſſe docent Angel. uerbo feriæ numer. 15. & Tabiena. eodem num. 24. Caietan. in ſumma. uerb. feſtum.

7 *Quarto*, excuſat etiã priuata neceſſitas propria, uel proximi ne quis opera ſeruilia exercendo peccet. Vnde qui oc

currunt inundationibus conflagrationibus, & huiuſmodi, non peccant. atque ex hoc capite excuſantur, qui foſſas & aggeres faciunt tempore inundationis, & tollentes fruges ab illuuione, & igne, ab incurſionibus, & alia ſimilia facientes, vt ſeruent ſeipſos, aut proximos indemnes. Sic etiam licitum eſt ſegetes iacentes in agris & fœnum in pratis ad locum ſecurum in feſtis deferre, ſi imminet tempeſtas, vel pluuia, quæ corromperet, ſi in agro remanerent. Eadem ex cauſa licitum eſt tempore vindemiarum vuas colligere, non pereant. Et ſimiliter artifices eorum, quæ continuatam exigunt operam (vt decoctio laterum, ſaponum, calcis & ſimilia) operas ſuas in feſtis continuare poſſunt. Et denique licitum eſt in feſto proſequi opus inceptum quando notabile damnum ſequeretur ex dilatione, & omiſſione operis, vt in tingentibus lanam, & pannos, & in decoctione laterum, & vitri; ſacit. c. fin in fi. de ferijs. & ibi gl. in verb. Neceſſitas S. Tho. 2. 2 q. 122. art. 4. ad 3. in fin. citans illud Matth. 12. *Quis erit ex vobis homo, qui habet vnam ouem, & ſi ceciderit Sabbatho in foueam, nonne tenebit, & leuabit eam?* ſcilicet ne pereat, & moriatur. Alexand. de Ales par. 3. quæſtio. 32 memb. 5. artic. 2. S. Anto. par. 2. tit. 9. c. 7. § Quantum ad 3. Summa Piſanella. verb. feriæ, § Quid agendum in fi. Ang. verb. eod. num. 17. & num. 2, & 24. Tabiena eod. nu. 26. & nu. 32. & 34. Sylu. verbo Dominica. quæſt. 5. verſic 4. Caiet. in ſumma. verb. feſtum, § Tertio. Sotus lib. 2. de iuſtit q. 4. art. 4. Nauar in Manuali c 13. nu. 7. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerd. par. 2. li. 3 c. 23 & Ioan. Bened. in ſumma de peccatis. li. 1. c. 10. nu. 3. & alij.

8 *Quinto* excuſat etiam neceſſitas propria, puta, vt poſſit quis ſibi, & familiæ ſuæ neceſſarium victum comparare. Quod intelligitur non ſolum de victu neceſſario pro illo die ſed etiam pro die ſequenti. Nam non ſolum extrema neceſſitas, ſed etiam grauis excuſat. Vnde qui ſunt adeo indigentes, vt niſi laborent in feſtis, non poſſunt ſe ſuoſque ſuſtentare, vrgente graui neceſſitate excuſantur, ſi in feſtis laborent, audita tamen Miſſa, ſecreto laborando ob vitandum ſcandalum, ex Caietan. in ſumma. verb. feſtum §. 3. & Ludouic. Lopez par. 1. inſtruc. conſc. ca. 52. Neceſſitas enim non habet legem, ſed ipſa ſibi legem facit vt dicitur in c. Remiſſionem, §. fi. 1. quæſtio. 1. Præcepta ſiquidem eccleſiæ ſecundum id, quod in pluribus inuenitur intelligenda ſunt ligare: communiter autem homines cõmunibus eccleſiæ feſtis ſeruatis, prouidere ſibi, ſuiſque poſſunt. Sed vbi, aut tot ſunt multiplicata feſta, aut tãta vrget neceſſitas vt non poſſit quis illa ſeruando ſibi, ſuiſque prouidere, ceſſat legis vinculum. Et quidem vbi magna, & notoria eſſet neceſſitas poteſt quis authoritate propria laborare, maxime vbi non datur recurſus ad ſuperiorem; quando autem dubitatur, an ſit tanta neceſſitas, ſtandum eſt iudicio boni viri vel potius petenda eſt licentia ab epiſcopo, vel ſaltem a parocho iuxta ea, quę notant Alexand. de Ales p. 3 q 32. memb. 5. art. 2. Sotus li. 2. de iuſtit. q. 4 ar. 4. Ang. verb. feriæ. nu. 35 Tabiena verb. eo num. 44. Sylu. verb Dominica. q 5. verſic. 3. in fi. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerd p. 2. li. 3. c. 23 & Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c. 52. poſt medium. Nauar. in Manuali. c. 13. num. 16.

Sexto excuſat etiam neceſſitas obedientiæ, ſeu coactionis; Ex quo capite excuſantur ſubditi ſerui, agricolæ, filij, & vxores iuſſi, & compulſi a ſuis dominis, heris, patribus, & maritis ad opus agendum, alias paſſuri damnum ab illis, vel in perſona, vel in rebus, niſi obtemperent, maximé ſi audita Miſſa id operis faciant. Intelligitur autem hoc, dummodo id operis non iniungatur illis in contemptum diei feſti, tunc enim illis parendum non eſſet, ſed potius moriendum. Quia ſicut tenetur quis mori potius quàm loco ſacro iniuriam facere ita etiam mori potius tenetur quam iniuriam tempori ſacro inferre, vtrumque enim ſacrilegium eſt. Vnde Machabæi mori potius elegerunt, quàm carnes porcinas comedere, quia ad hoc cogebantur, vt contra legem facerent; tunc enim viget Christi comminatio, *Qui ſermones meos erubuerit coram hominibus, &c.* Sic Angel verb. Feriæ. num. 9. Tabiena. eodem. numer 28 Caietan in Sum. verb feſtum. verſicul. Tertio ex neceſſitate Nauar. in Manuali capit. 13. num. 7. Ludou. Lopez pat. 1. inſtr. conſcient. c. 52. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd part. 2. libr. 3. capit. 23. Ioan. Benedict. in Summa de peccatis. li. 1. capit. 10 numer. 3. in fin. & Andreas Crocquetius catechiſ. 74. Archid. in c. Sacris. de his quæ vi, metus cauſa fiunt & alij. Vnde ſi Dominus hæreticus, qui perſuaſum habet diei Dominicæ nullam eſſe religionem, & ſubditos ad eius violationem idcirco compelleret, tunc mors potius obeunda, quam in Christi contumeliam humanæ violentiæ concedendum eſt.

9 *Septimo* excuſat modicitas, ſeu paruitas operis; vnde licita ſunt ea opera, quæ fiunt paruo vel nullo labore, etiam boum, vt licitum eſt haurire aquam mulo, & ſimilia, non tamen licitum eſt molare in molendino, niſi vrgeret neceſſitas, vt ſupra dictum eſt. Vnde excuſantur mulieres, quæ aliqua puncta ponunt, vel ſcopant domum, & qui aliquid modicum in die feſto facit; modicum enim pro nihilo computatur. l. quod. minimum, ff. de re iud. Ratio eſt, quia vt notat Angel. verb. feriæ. numer. 10. modicitas operis non impedit quominus quis Deo vacare poſſit. Intelligitur autem hoc dummodo interſint Miſſæ, nec enim omittenda erit Miſſa, ut uel modicum quid fiat. Tabiena verb. feriæ. numer. 19. Syluest. verb Dominica. quæſt. 5. verſ. prima Caietan. in ſumma. verb. feſtum. & 2. 2. q. 122. art. 4 Coſmus Philiar. de offic. ſacer. par. 2. lib. 3. c. 23. Lud. Lopez pat. 1. inſtruct. conſcient. c. 52 And. Croquetins, Cateche 74 & S. Anton. p. 2, tit. 9. c. 7. §. quantum ad 3 Hinc fit, vt qui in feſto vnum, vel duos raderet, calceum conſueret, vel aliud quid modicum faceret, quod non valde hominem occupet, non peccet, id quod locum habet in alijs rebus vt conſtat.

10 *Quintum caput eſt* eorum operum ſeruilium, quę ab eccleſia fieri conceduntur, ſic Alex. Papa III. in c. licet, de ferijs indulſit, ut piſcatores in feſtis haleces piſcari poſſint. Et idem dicendum eſt de Thinnis, & alijs piſcibus, qui vno ſolo anni tempore eodemque breui capiuntur. Ratio eſt, quia huiuſmodi lucrum tranſitorium ceſſans, damnum reputatur, atque adeo ſicut licitum eſt ſeruare ſe indemnem a malitia etiam & intendere tali lucro tranſitorio quod amittitur, ni ſi tunc detur opera piſcationi Monentur tamen tales partem aliquam rationabilem illius lucri circumpoſitis eccleſijs, & Christi pauperibus dare in eleemoſinam. Sic Panormitan in d. capit. licet. numer. 6. de ferijs Ang. uerb feriæ num. 34. & 35. Tabiena. eod. nu. 45. & 46. Syluest. uerb. Dominica. quæſt. 4. uerſic. Tertia. Caietan in ſum. uerb feſtum Sotus lib. 2. de iuſtit. quæſt. 4 art. 4. Nauar. in Manual. capit. 13. numer. 9. Ludou. Lopez part. 1. inſtr. conſcien cap. 52. Coſmus Philiarc. de off. ſacerd p 2. lib. 3 capit. 23. Andr. Croquetius Catecheſi. 74. Hinc ſequitur, quod ſi quis cauſa recreationis piſcaretur hamo; & inueniret magnam copiam piſcium, prout ſolent inuenire haleces, licite poteſt omiſſo hamo piſcari retibus, quia, eo in caſu contingeret lucrum temporale amiſſibile, & quodammodo ſe habet, ac ſi quis uellet ſe indemnem ſeruare. Quando autem quis præuideret ſe inuenturum hanc copiam piſcium, quærere debet licentiam piſcandi ab epiſcopo ſi eum commode adire poſſit uel a proprio ſacerdote ſi epiſcopum commode adire non poterit; quod ſi timeret quod epiſcopus licentiam concedere nollet, piſcari poſſet etiam irrequiſitio epiſcopo, dummodo daret partem eccleſię, uel pauperibus, argument. cap. licet de ferijs.

11 *Sextum caput* excuſans a peccato eſt conſuetudo præſcripta, quando, ſcilicet, eſt conſuetudo generalis, aut ſpecialis in aliqua patria ſcita, & non ſolum tolerata, ſed etiã non reprehenſa ab epiſcopis, ſeu Prælatis. Sic Caietan. in ſumma. uerb. feſtum. Sotus libr. 2. de iuſtitia. quæſt. 4. artic. 4. Nauar. in Manual. c. 13. nu. 8. uerſ. Tertio. Coſmus Philiar. de offic. ſacerd. p. 1. lib. 3. cap. 23. Ludo. Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. ca. 52. Ratio eſt, quia ſicut conſuetudo põt facere de licito opere illicitũ quãtũ ad tẽpus; ita ecõtra no poteſt de alias illicito in feſto efficere licitum, & feſta moderari. arg. c. fi. de conſuet. vnde licet nundinæ, & mercatus prohibeantur in feſtis diebus, nunc tamen creberrima eſt conſuetudo, vt in illis celebrentur Prælatis ſcientibus, et non contradicentibus His ita expoſitis

12 DV-

Digitized by Google

ſcientibus, & non contradicentibus. His ita expoſitis

12 DVBIVM PRIMVM eſt, an ſicut neceſſitas, ita etiam & pietas excuſet a peccato exercendo opus ſeruile in Dominicis, & diebus feſtiuis?

Reſpondeo quædam eſſe opera per ſe pietatis, vt ſepelire mortuum, ſeruire infirmis, &c. & talia ſemper ſunt licita; Quædam vero ſunt opera, quæ ſolum accidentaliter ordinantur ad pietatem, & talia ex ſola ratione pietatis non poſſunt fieri in feſtiuis diebus, niſi adſit ſimul neceſſitas. Vnde non eſt licitum reficere pontes viarum, & alias vias in die feſto ob ſolam pietatem niſi adſit, & vrgeat magna neceſſitas, & cum licentia Epiſcopi. Quamuis enim ſola miſericordiæ ratio ſufficiat ad excuſandum iudicialia opera in feſto, vt infra dicemus, non tamen ſufficit ad excuſandum opera ſeruilia omnia in feſto, niſi adſit ſimul neceſſitas, aut vitatio damni imminentis. Ratio eſt, tum quia opus iudiciale non eſt ex ſe ſeruile, vnde eſſet licitum in feſto, niſi eccleſia prohibuiſſet, tum quia feſtorum obſeruatio eſt opus religionis, & conſequenter prętermittendum non eſt occupando ſe in ſeruilibus. circa proximos propter pietatem ceſſante neceſſitate; tum quia hæc non ſunt licita propter conſanguineos, aut patriæ beneuolos in feſtos extra neceſſitatem, cum tamen vna eademque virtus pietatis ſit ad conſanguineos, & patriam. Vnde ſicut non eſt licitum agros ſerere, metere, arare, propter patriam extra articulum neceſſitatis, nec propter miſericordiam colere agros pauperum, aut eccleſiæ pauperculæ, aut alia huiuſmodi facere in die feſto ceſſante neceſſitate; ita neque alia pietatis opera quæ talia ſunt ſolum per accidens, exercere licet in feſto abſque neceſſitate. Sic Caietan. 2. 2. quæſt. 122 articu. 4. in ſumma uerb. feſtum. Nauarr. in Manuali cap. 13. num. 4. verſ. ſeptimo. & nu. 14. verſ. Quinto. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcien. cap. 52. Coſm. Philiar. de offic. ſacerd. p. 2. lib. 3. capit. 23. Hinc fit non licere in diebus feſtis portare lapides ad eccleſias ædificandas, hoſpitalia, domos religioſas, niſi adſit grauis neceſſitas, nec ſola pietas ad hæc licite facienda ſufficit. Vnde, quod gloſſ. in c. fin. in verb. pietas. de fer. Ang. in ver. feriæ. nu. 32. Tab. eod. nu. 41. & Sylu. verb. Dominica. q. 5. verſic. Tertia. dicunt licita eſſe pietatis opera in die feſto, exemplum ponentes de refectione pontium, & viarum, intelligendum eſt, quando ſimul adeſt neceſſitas laborandi circa iſta in feſtiuis diebus, ne aliàs multum impediatur opus ex concurſu aquarum, & ad alia damna vitanda tunc enim non tam pietas, quam neceſſitas boni communis petita licentia epiſcopi excuſare cenſetur.

13 DVBIVM SECVNDVM eſt, an quæ in die feſto licite fieri poſſunt ſine lucro & quæſtu, fieri etiam licite poſſint propter pecuniam? Quidam negant, vt Rich. in 4. d. 37. art. 2. q. 4. Pan. in c. 1. num 4. de fer. Ang. ver. fer. nu. 9. ubi exemplificat de ſcriptore ob lucrum, & nu. 17. de cythariſtis & ſonatorib. ob lucrũ, & nu. 29. de ſtudentib. ob lucrũ, & nu. 30. de ſcholarib. legentib. ob lucrũ, & nu. 31. de trāſcribētibus libros ob lucrũ. & Tabiena verb. feriæ. nu. 36. vbi id docet de cythariſtis ob lucrũ principaliter, & nu. 38 de ſtudentibus principaliter propter lucrũ, & nu. 39. de legentibus ob lucrũ, & nu. 40. de tranſcribentibus libros de quinterno ad quinternum principaliter ob pecuniā. & nu. 41. de laborantibus circa refectionem pontium ob lucrũ, & nu. 42. de barbitonſoribus radentibus ob lucrum, & eadem docet Syluest. verb. Dominica q. 4. verſ. 1. & q. 5. verſ. Tertia. Hi igitur docent hæc licita eſſe, ſi ex neceſſitate fiāt aut alia ex cauſa iuſta, ſecus autem ſi fiant principaliter ob lucrum, etiam audita Miſſa. Ratio eorum eſſe poteſt, quia ex lucro fiunt opera ſeruilia, qui enim facit hæc lucri gratia, ſeruit illi, in cuius gratiam facit. Ideoque ſeruilia opera ex tali mercede efficiuntur.

Alij vero vt Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4. & in ſumma verb feſtum. Sotus in libr. 2. de iuſtit. quæſtio 4. artic. 4. in fine. Nauar. in Manuali capit. 13. num. 5. verſ. 8. vbi id abſolute docet, & numer. 12. verſ. 8. de conſulente in die feſto etiam ob lucrum, & numer. 14. verſ. Ex quo ſequitur. de ſcribente literas, & inſtrumenta. Barthol. Medina. 1. inſtructionis confeſſar. libr. 1. cap. 14. §. 8. in fine. Lud. Lopez part. 1. inſtruct. conſcientiæ, & Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. par. 2. libr. 3. capit. 23. docent quoduis opus, quod vel ob neceſſitatem, vel ob conſuetudinem, vel ob aliam cauſam ex dictis licitum eſt in feſtis, licite etiam fieri poſſe in feſto etiā ſi principaliter fiat intuitu lucri, & mercedis. Ratio eſt. quia intentio & ſpes lucri non facit, vt opus quod alias ex genere ſuo non eſt ſeruile, ob hoc fiat ſeruile. Siquidem & liberorum opera, qualis eſt negociatio, muſica, venatio, militatio, & ſimilia propoſitam ſibi habent mercedem & econtra ſeruile opus gratis fieri poteſt. Vnde nũ exinde conſtituitur aliquod opus ſeruile, quod fiat in obſequium alterius. Immo artifices & alij prædicti quamuis ex neceſſitate illa faciant in feſto, non tenentur tamen ea gratis facere, quia non ſunt neceſſaria ob inopiam perſonarum, ſed ex natura rei. Omnia igitur opera quę, vt diximus, licite fieri poſſunt in feſto ſine quæſtu, fieri etiam poſſunt propter lucrum, appoſitio enim ſeu intentio lucrādi non conſtituit opus ſeruile, nec magis impedior faciendo opus propter mercedem, quam faciendo abſque mercede. Si igitur licitum eſt abſque lucro, etiam ob lucrum licite fieri poteſt. Vnde ſicut licitum eſt conſulere in feſto ſine lucro, legere in feſto abſque ſpe lucri aduocare ſine mercede, ſtudere ſine intentione lucrandi, ita etiam hæc omnia propter pecuniam facere licet. Nihilque refert ſiue Doctor, aut aduocatus diues ſit, aut pauper, quod lucrum in præſenti recipiatur, aut in futurum expectetur.

14 DVBIVM TERTIVM eſt inter authores huius ſecundæ ſententię de ſcriptoribus. An ſcilicet licite ſcribere poſſint propter lucrum in feſto? Ratio dubitandi eſt, quia Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4 & Nauar. in Manuali c. 13. num. 14. ver. Decimo, & Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. par. 2. lib. 3. c. 23 concedunt ſcribere de ſe, & per ſe, vel per alium docendo, licitum eſſe in die ſeſto, quia non eſt opus ſeruile, ſed commune liberis, & ſeruis, vnde & Reges, & prælati omnes ſcribunt, adeo ut turpem putamus Principem, aut Prælatum, qui conceptum ſuum, aut ſecretum propria manu exprimere neſciat: Addunt tamen illicitum eſſe tranſcribere quia tranſcribere, & tranſcribendo libros componere eſt ſeruile opus, & męchanicum. Idem docent S. Ant p. 2. titu. 9. c. 9. §. quantum ad 3. Ang. verb. feriæ, nu. 31. & Tabiena, eod. numer. 40. ſed ex alio fundamento, ſcilicet, ſi fiat ob lucrum. Ceterum Barthol. Medina libr. 1. Inſtruct. confeſſ. c. 14. §. 8. in fine Lud. Lopez. par. 1. inſtr. conſcient. c. 52. & fauet Emanuel Sa in Aphoriſmis, verb. feſtum, (etſi Caietan. ſententiam probabilem putent) tutam tamen in praxi contrariam eſſe docēt: Ratio eſt, quia quæ licite fieri poſſunt in feſto ſine lucro, etiam fieri tunc poſſunt ob lucrum, nec exinde violatur feſtum, vt ipſimet fatentur Tum quia tranſcribere non eſt aliud quam ſcribere. Vnde qui in feſto tranſcriberet libros propter lucrũ, non peccabit mortaliter, dummodo non omittat ea, ad quæ tenetur in feſto. Id quod maxime verum eſt, quando eſſet pauper qui tranſcriberet, aut ex cauſa curaret aliquid breui tempore tranſcribi, alias non habiturus copiam Scripturæ, cuius maxime indigeret.

15 DVBIVM QVARTVM eſt, de Notarijs, & officialibus Curiæ, an illis licitum ſit in die feſto tranſcribere? Ratio dubij eſt, quia iſtorum ſcriptura ad ſtrepitum iudicialē pertinere videtur, quæ omnia ſunt prohibita, vt infra dicemus. Aliqui id concedunt licitum eſſe ex iuſta cauſa, dummodo id domi priuatim faciant, quia ſic non uidetur pertinere ad ſtrepitum iudicialem, ſed ſolum quando in ipſo ſtrepitu ſcribunt. Ego ſicut non conſulerem ipſis officialibus, vt hæc etiam priuatim facerent, ita non condemnarem peccati mortalis ſi ſcriberent.

16 DVBIVM QVINTVM eſſe poteſt circa picturam. an in die feſto depingere liceat? Ratio difficultatis eſt, quia videtur ars liberalis, & conſequenter ex ſe licita erit. Alij tamen vt Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. capitu. 52. Emanuel Sà in Aphoriſmis verb. feſtum dicunt non eſſe licitam, quia communiter, & ut plurimum non ſolet fieri niſi ab ijs, qui alijs inſeruiunt, & ita licet mechanicum non ſit, eſt tamen aliquid ſeruile, ſecus autem ſi ſolum ſtarent in eccleſijs. aut alibi ad deſignandum, ex Angel. verb. feriæ, nu. 31 & Tab. eod num. 40. Barthol. Medina.

libr. 1. de inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 8. in fin. tunc enim lici tum eſſet, cum id faciant ad peritiam artis, etiamſi ob lucrum facerent, ex Syluest verb. Dominica. q. 5. verſ. Quinto. & Andrea Croquerio catecheſi. 74. in fine.

17 DVBIVM SEXTVM eſt, an quando epiſcopus ſub pœna excommunicationis præcipit, vt nemo diebus feſtiuis operetur, excommunicentur illi, qui neceſſitate compulſi operentur aliquo ex illis modis, quos ſuperius enumerauimus?

Reſpondeo, quod vel in ſententia expreſſum eſt, vt nullus laboret etiam cauſa neceſſitatis, vel pietatis, & tunc ſententia illa nulla plane eſt, vtpote continens errorem intolerabilem, & exiſtens contra ius expreſſe contentum in c. fi. de ferijs, in fi. vbi habetur, niſi *neceſſitas vrgeat, vel pietas ſuadeat*. Si vero hæc in ſententia expreſſa non fuerint, intelligenda eſt ſententia iuridice, ſcilicet, vt nemo laboret in feſtis, niſi in caſibus de iure conceſſis. Vbi autem dubium eſſet, vel abſtinendum erit, vel conſulendus erit epiſcopus, ex Sylu. verbo. Dominica. q. 7. Tab verb. Feriæ. nu. 44. Nauar. in Manual c. 13. numer. 15. *verſ. Admonemus*. Coſin. Philiar. de off. Sacerd. p. 2. lib. 3. c. 23. in fi. Lud. Lopez p. 1. inſtr conſc. ca. 52. & Emanuel Sà in Aphor. verb. feſtum. & alijs communiter.

18 DVBIVM SEPTIMVM eſt, An præter opera ſeruilia iure diuino in feſto fieri prohibita, alia opera ſint ab eccleſia tunc temporis vetita, & quænam illa ſint?

Reſpondeo, Præter hæc opera ſeruilia ſunt alia quatuor quæ in feſto fieri ab eccleſia prohibentur cap. 1. *de ferijs*. 1. *Mercatus*. 2. *Placitum*. i. iudicium ciuile. 3. *Iudicium criminale*, ſeu ad mortem. 4. *Sacramentum publicum*, & in c. fi. *de ferijs*. prohibetur in die feſto, *omnis ſtrepitus iudicialis*, ita vt nihil ad iudiciū pertinens fieri poſſit. Quæ oīa quāuis mechanica omnino non ſint, fieri tamen merito prohibentur, cum auocent & impediant homines a cultu diuino. Vbi nomine Mercatus non intelliguntur illi, qui bis, aut ter in anno fieri ſolent iuxta diuerſarum regionum & Prouinciarum conſuetudines, qui alio nomine nundinæ vocantur, quia vt conſtat conſuetudo facit illos licitos, videntibus, & non contradicentibus locorum prælatis, ſed illi ſolum mercatus intelliguntur, qui ſingulis diebus fiūt, emendo. ſ. & vendendo, quod tamen ita intelligendum eſt, vt iuxta vſum & conſuetudinem loci vendi poſſint panis, vinum, herbę, fructus, carnes & reliqua huiuſmodi ad minutum, hoc eſt, pro vſu illius diei, dummodo aliqua iſtorum non prohibeantur fieri in feſtis ab epiſcopis, & locorum ordinarijs, maxime dummodo non fiant per totū diem, ſed ad certam horam prout epiſcopis neceſſarium videbitur. Ex quo capite excuſantur tabernarij, hoſpites, laniones & ſimiles iuxta conſuetudinem non reprehenſam a Prælatis. Nomine placiti intelligitur ſtrepitus ciuilis & iudicialis Iudicum, qui prohibentur in feſtis fieri. duobus caſibus exceptis ſ. vrgente neceſſitate, & ſuadente pietate. Vnde ex hoc capite excuſantur Iudices rurales, qui in pagis, & villis iuxta conſuetudinem locorum dicunt ius in die feſto pro ciuilibus actionibus. Nam pauperes qui in villis degunt, ceſſare non poſſunt a ſuis actionibus & laboribus in alijs diebus ſine magno incommodo & iactura. Idemque dicendum eſt, ſi quis eſſet Iudex magnorum pagorum & diſcurrere deberet modo in vno pago & modo in altero, tunc enim licitum eſſet dicere ius etiam in feſto. Sic etiam aliquando vrget ad hoc neceſſitas. quia. ſ. teſtis, aut Iudex alio tempore non ita tempeſtiue haberi poteſt, ex Caie. 2. 2. queſt. 122. art 4. dub. vlt. & in Summa. verb. feſtum. Nau. in Manua. c 13. num. 13. verſi. 9. Ludouico Lopez p. 1. inſtru. conſ. c. 52. Toleto lib 4. Summę. c. 24. In qua tamen re conſulendum cenſeo uel ſummum Pontificem, vt vult Toletus, vel ſaltem Epiſcopum loci, vt iudicet de neceſſitate & pietate requiſita ad hæc licite præſtanda in diebus feſtiuis. Et idem de Notarijs dicendum eſt, quod de iudicibus dictum eſt.

Nomine Iudicij ad mortem intelligitur etiam quæcumque alia pœna corporalis, neque enim hæc fieri poteſt in die feſto, niſi vrgente neceſſitate, puta immanitas ſceleris notorij exigit captum ſubito ſuſpēdi, aut decollari abſque proceſſu, & ſententia, vt ſępè contingit publicis latronibus, & nocturnis depopulatoribus agrorum, qui licite ſtatim in ſyluis, vbi capiuntur, ſuſpendi ſolent, aut quando timetur, ne impediatur iuſtitia, ſi malefactor detineretur, aut quia temporis, puta belli conditio hoc requirit, ex Hoſt. & Panorm. in c. 1. num. 6. in fi. de ferijs. Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4. dub. vlt. & in Sum. verb. feſtum. & Tolet. lib. 4. inſtr ſacerd. c. 24. Ratio eſt, quia quod pro reuerentia feſti inſtitutum eſt, non debet contra rectæ rationis iudicium dilationem vetantis militare.

Nomine Sacramenti publici, intelligitur iuramentum iudiciale, quod niſi pro pace, vel neceſſitate in feſto fieri nequit: Sicut enim in iſtis caſibus fieri poſſunt placita, id eſt, iudiciales ſtrepitus, vt diximus, ita etiam & iuramēta pro rebus temporalibus, quæ alioquin pro cauſis temporalibus intelliguntur prohibita ex S. Tho. 2. 2. q. 89 art. 10. Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4. dub. vlt. & in ſum verb. feſtum, & alijs. Et de hoc præcepto quatenus negatiuum eſt, hoc eſt, quatenus præcipit abſtinere ab omni opere ſeruili, & quibuſdam alijs per eccleſiam adiunctis, hæc breuiter dixiſſe ſufficiant.

Quibus operibus inſiſtendum eſt diebus feſtis: & de feſtorum inſtitutione. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Ad quænam opera tenemur in diebus feſtiuis.*
2 *An hoc præcepto præter cultum externum teneamur etiam ad internum.*
3 *Peccantem in die feſto duplex peccatum committere exiſtimat Alex.*
4 *Teneri ad contritionem homines in diebus feſtiuis ſi ſint in mortali, qui docuerunt, & quare.*
5 *Communis & vera ſententia declaratur.*
6 *Solutio rationis Scoti, & refutatio Alenſis.*
7 *Solutio Argumenti pro ſententia Angeli.*
8 *Finis in quem Deus & eccleſia dies feſtos ordinauit. Sabbatum & dies feſtos plene ac perfecte celebrat quis, ibi.*
9 *Quinam ſunt dies illi feſti, qui a Chriſti fidelibus vltra diem dominicum de præcepto ſeruandi ſunt.*
10 *An ſicut contingit aliquando dies feſtiuos transferri quoad officia, transferri etiam cenſeantur quoad obſeruantiam.*
11 *An quis teneatur dies feſtos patriæ vel loci obſeruare.*
12 *An licitum ſit in die feſto patriæ ad alium locum ire, vbi dies feſtus non eſt, ibique totum diem in laboribus expendere.*
13 *Quando feſtum incipiat & deſinat.*
14 *Quidnam poſſit conſuetudo aut ſuperioris prælatus circa dies feſtos.*
15 *De conſuetudine due abrogata.*
16 *Summus Pontifex, & Concilium generale poſſunt nouo dies feſtos inſtituere ſicut, & antiquitus inſtitutos abrogare.*
Epiſcopi tantum in particularibus ſuis eccleſiis, nec id tamen ſine vrgentiſſima cauſa, idque ex cleri populique conſenſu.
17 *Epiſcopi & alij prælati Eccleſiæ diſpenſare poſſunt non ſolum circa feſta particularis conſuetudinis vel præcepti ſed etiam vniuerſalis.*
Princeps ſecularis, Ciuitas, Reſpub. dies feſtos inſtituere non poteſt, ibid.
18 *Quotieſcunque contingit neceſſitas etiam publica, nihil valet diſpenſatio Principis ſecularis.*
Serui à Patronis iuſſi aut coacti excuſantur.
19 *An qui nunc viuunt feſta maiorum voto aut iuramento recepta ſeruare teneantur.*

QVoniam præceptum hoc partim negatiuum eſt, præcipiens. ſ. vt quis ab omni opere ſeruili in feſtiuis diebus abſtineat, partim affirmatiuum, quo præcipimur cultum exteriorem exhibere Deo, & poſitiue vacare diuinis, & de priori parte ſatis in præcedenti capite dictum ſit, nunc de altera præcepti parte, quatenus præſentis inſtituti noſtri ratio poſtulat, agendum eſt. In qua re quædam dubia explicanda ſunt.

1 PRI-

Digitized by Google

1 **PRIMVM DVBIVM eſt.** Ad quænam opera teneamur in diebus feſtiuis?

Reſpondeo, Ex communi omnium conſenſu, fideles omnes, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerint, vſum que & iudicium rationis habuerint, ſingulis diebus dominicis, alijſque diebus feſtis ex præcepto. Miſſam dicere, vel audire ſub peccato mortali tenentur, niſi ex aliqua iuſta, & rationabili cauſa excuſentur, vt habetur in c. *Miſſas de conſec. d.* 1. vbi dicitur, *Miſſas die Dominico ſecularibus totas audire ſpeciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præſumat, quod ſi fecerint ab Epiſcopo publice confundantur.* Et ſimilia fere habentur in c. *omnes fideles, ead. diſt.* De qua re plura dicemus in materia de præceptis Eccleſiæ. Dixi, *niſi ex cauſa rationabili excuſentur*, vnde qui Miſſam audire omittit, uel quia incurreret mortis periculum ſi exiret domo ad Miſſam audiendam, vel quia inſeruit infirmis, qui citra periculum relinqui ſoli nequeunt, vel ſi timeretur raptus puellæ ſi exiret, maxime vbi in more eſt nubiles puellas non exire in publicum, duommodo tamen alias non exeant ad choreas, & ſpectacula, uel ſi mater aliquid aduerſum filiæ timeret, ſi ipſa etiam egrederetur ad Miſſam audiendam, poſſet domi manere ad cuſtodiam filiæ, vel ſi maritus zelotypia æſtuans, vxorem cohibeat ne exeat, vel vidua per aliquod tempus, ſcilicet per dimidiatum, vel integrũ menſem à morte mariti non egrediatur: vel mulier poſt partũ tempore purificationis Miſſam non audiret, iuxta patriæ conſuetudinem, in his inquam, & alijs ſimilibus caſib. qui Miſſam audire omitteret, non peccaret. Et pariter ſerui & famuli dum herus iter eis imperat, vel aliud negotium, licet ſacrum non audiant, excuſantur, & quicquid culpæ ſit, Dominis eorum imputatur, ſi abſque rationabili cauſa impedimento ſint, quo minus famuli Miſſam audiãt. Quę omnia tradunt authores communiter. S. Ant. p. 2. tit. 9. ca. 10. Ang. verb. feriæ. nu. 42. Tabie. eod. nu. 48. Syl. verb. Dominica. q. 6. ver. Quintum. & in verb. Miſſa. q. 1. & ſummiſtæ ibidem. Caiet. 2. 2. q. 122. artic. 4. in princ. & in ſumma. verb. feſtum. in princ. Sotus lib. 2. de iuſt. q. 4. art. 4. Nauar. in Manu. cap. 13. num. 17. verſi. vndecimo & cap. 21. numer. 2. 3. 4. 5. Barth. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſa. c. 14. §. 9. Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſc. ca. 52. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. p. 2. li. 3. c. 24. Toletus libr. 4. ſummæ. c. 24. & lib. 6. c. 6. & ſeqq. Emanuel Sà in Aphoriſ. uer. Miſſæ auditio. Ioannes Benedictus in ſumma de peccatis. lib. 1. c. 10. num. 9. Andreas Crocquetius Catecheſi. 73. Ioãnes Azor. p. 1. inſtit. Moral. lib. 7. c. 2. & 7. Catech. Rom. in explicat. tertij præcepti. num. 26 & Io. Pedraza in declaratione 3. præcepti. uerſic. Secundo, & alij quos ſuo loco referemus.

2 **SECVNDVM DVBIVM eſt.** An hoc præcepto pręter cultum externum, teneamur etiam ad cultum internum? Scot. in 3. d. 27. §. Quantum ad ſecundum, lite. N. expreſſe docet homines ex hoc præcepto teneri diebus feſtis bonũ actum mentis exercere erga Deum, nempe eius dilectionem, atque adeo affirmat teneri omnes in diebus feſtis Deum diligere, ita. ſ. *vt maneat vnuſquiſq. apud ſe. 1. recolligendo ſe, & aſcendendo ad Deum ſuum.* Ratio pro hac re eſſe poteſt, quia cum hoc ſit præceptum affirmatiuum, ad Dei famulatum pertinens, famulatus autem ille Deo ſit gratior vt qui intus in corde fit, quam qui externus exhibetur, conſequenter ille potius quam iſte in præcepto eſſe uidetur. Deinde quia ſecluſa deſignatione & determinatione eccleſiæ, aliqua ſanctificatio iure diuino fieri præcipitur in diebus feſtiuis, ſed non poteſt aſſignari alia commodior quam illa quæ fit per diuinam dilectionem, qua quis iuſtificatur. Ergo ad eam iure diuino in feſtis fideles obligantur.

3 *Alij*, vt Alexander de Ales. p. 3. q. 32. memb. 5. art. 2 exiſtimant peccantem in die feſto duplex peccatum committere, unum. ſ. pro ratione culpæ, & alterum contaminãdo feſtum, & proinde teneri vtrumque confiteri. Quamuis enim ſit peccatum unum ratione actus, eſt tamen duplex ratione reatus. Dat exemplum, *Qui in diebus Dominicis*, inquit *deflorat virginem, vno actu dupliciter peccat, fornicando, & ſi ig rando.* Sicut qui in eccleſia homicidium facit, aut Monialẽ vitiat, vno actu duplex peccatum cõmittit in cõfeſſione explicandum. Cuius ẽt ſñiæ fuit Hyſichius in eo quod docet hoc præcepto præcipuè prohiberi ceſſationem a peccatis. Idẽ ẽt docet Nicolaus de Lyra in Exod. 20. affirmans peccantem mortaliter in die feſto, non ſolũ agere contra unum præceptum. v. g. contra illud, *Non mœchaberis*, ſi adulterium committat, aut contra illud, *Non furtum facies*, ſi furetur, ſed etiam contra illud de ſanctificatione Sabbathi, fauere etiam videtur S. Tho. qui 2. 2. q. 122. art. 5. ad 3. ubi diſtinguens triplex opus ſeruile, vnum quo quis ſeruit peccato, alterum quo homo homini ſeruit, & tertium quo ſeruit Deo, paulo poſt ſubdit opera ſeruilia primo, vel ſecundo modo contrariari obſeruantiæ ſabbathi, inquantum impediunt applicationem hominis ad Diuina; Immo addit magis contra hoc præceptum agere illum qui mortale peccatum comittit in die feſto quam qui opus aliquod corporale facit, & adducit ad huius rei confirmationem D. Auguſtinum in lib. de decem chordis capitul 3. vbi ait, *melius faceret Iudæus in agro ſuo aliquid utile, quam ſi in theatro ſeditioſus exiſteret, & melius feminæ eorum die Sabbathi lanam facerent, quam quæ tota die in Neomenijs ſuis impudice ſaltarent.* Idemque docere uidetur S. Thomam ſecutus S. Antoninus p. 2. tit. 9 c. 7. §. quantum ad primum.

Alij docent teneri homines ad contritionem in diebus feſtiuis ſi ſint in peccato mortali, ſic expreſſe Angel. in ver. feriæ. nu. 41. & Petrus Sotus lec. 13. de pœnitentia, quia cum teneatur vacare Deo in aliquo tempore diei feſti, nõ poteſt id facere, niſi conteratur de peccato; id quod non ſolum docet eſſe uerum in eo qui recognoſcit ſe eſſe in peccato mortali, ſed etiam de eo, qui non aduertit, tenetur enim ſaltem generaliter dolere de peccatis commiſſis alias inquit, non excuſatur à mortali. Vnde quæ ſi non ſolum à celebrantibus, ſed etiam ab audientibus Miſſam, & confirmari poteſt ex illo Leuit. 16. vbi dicitur, *Sabbathum requietionis eſt, affligetis animas veſtras*, & c. 23. *Affligetis animas veſtras in eo, omne opus ſeruile non facietis in die hac* &c. Et infra, *omnis anima, quæ afflicta non fuerit in die hac, peribit de populo.*

4 Communis tamen, & vera opinio eſt, non teneri homines in diebus feſtiuis ad actum interiorem dilectionis aut contritionis. Sic Caiet. 2. 2. quæſt. 122. artic. 4 & in ſumma in verbo. feſtum. Sotus lib. 2. de iuſtit. q. 4 art. 4. & in 4. d. 17. q. 2. arti. 6. conclu. 3. Io. Medi. Cod. de pœnitentia q. 6. dub. 5. Syluest. verb. Dominica. q. 6. verſic. Quartum. Tabiena verb. feriæ nu. 48. Naua. in Manu. c. 13 nu. 17. verſi. Quartum. Gregor. de Valen. to. 3. diſput. 3. q. 19. puncto. 1. in fin. & to. 4. diſp. 7. q. 8 puncto 4. Canus relect. de pœnit. p. 4. propoſi. 3. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. cap. 52. Coſmus Philiar. de offi. ſacerdo. par. 2. lib. 3. cap. 23. Toletus lib 4. ſummæ. cap. 24. & alij. Ratio eſt, quia aut ad hæc omnia ab authoribus contrariæ opinionis aſſerta iure eccleſiaſtico obligantur homines, aut iure diuino: Non iure eccleſiaſtico, tum quia eccleſia non directe ſe extendit ad actus internos; tum, quia id quod eccleſia præcipit, continetur in capit. Miſſas. de conſecr. d. 1. ſcilicet, ut audiatur ſacrum, & abſtineatur ab operibus ſeruilibus quæ abſque dilectione Dei, & contritione inculpabiliter adimpleri poſſunt. Quamuis enim in illo actu exteriori audiendi ſacrum, ſubintelligatur actus ille interior, ſcilicet, velle audire ſacrum, cum decenti reuerentia, & attentione ut ſit actus humanus, non tamen nos cogit ad aliquem alium particularem actum contritionis, & dilectionis Dei. Vnde licet eccleſia præceperit illa, quibus homo ad iſta præparari, & diſponi ſolet, ſcilicet, dum quis abſtinet ab operibus ſeruilibus, & Miſſæ reuerenter interſit, excitari ſolet ad actus contritionis, & dilectionis Dei eliciendos, illos tamen non præcepit, ut conſtat. Neque iure diuino, tum quia ex communi Doctorum conſenſu præceptum dilectionis Dei, non continetur in Decalogo, ſed in principio omnium, tanquam finis eorum præfigitur, tum quia finis præcepti non continetur ſub ipſo præcepto, præcepta enim non dantur niſi de medijs; finis autem præceptorum Decalogi eſt dilectio, ergo non cadit in ipſum præceptum. Ratio etiam id ipſum conuin-

Digitized by Google

rit, Nam contritio eſt actus virtutis pœnitentiæ qui eſt actus iuſtitiæ; cultus autem in hoc præcepto Decalogi contentus eſt actus Religionis, vt conſtat, quæ ſunt duæ virtutes diſtinctæ, ſub hoc igitur præcepto ſolus actus exterior cadit, non dilectio Dei, aut contritio, aut vitatio aliorum peccatorum; atque adeo peccatum in die feſto commiſſum nec ſacrilegium eſt, nec feſti circunſtantia in confeſſione ex neceſſitate confitenda erit, quamuis accidentarie aggrauet, ac proinde conſilium ſit eam confiteri.

6 Ad rationem vero Scoti Reſpondetur. Quod licet dignior ex ſe ſit actus internus quam externus, inde tamen non ſequitur vtrumque eodem modo præceptum eſſe; ſiquidē exterior ſolum in præcepto eſt, ſcilicet audire Miſſam ea attentione, vt ſit actus humanus; Et exinde tanquam finis conſequitur amor ille internus, & mentis eleuatio. Prior igitur actus, ſ. auditio Miſſæ cum debita attentione ſolum præcipitur: Tenetur enim audiens Miſſam in feſto interiorem, & exteriorem cultum exhibere. Sicut ſacerdos tenetur ad attente ſoluendum horas, ideſt ut ex propoſito, ſeu aduertenter non notabiliter mentem auertat. Secundus vero finis præcepti eſt finis autem præcepti non cadit ſub præcepto vt diximus. Præcipimur igitur abſtinere ab operibus ſeruilibus, vt melius Deo vacemus hoc eſt, vt attentius Miſſam audiamus, atque adeo hęc duo in præcepto ſunt, ſ. ceſſare ab opere ſeruili, quantum attinet ad partem negatiuam huius præcepti & audire attente Miſſam quod ſpectat ad partem affirmatiuam, quæ ambo ad ſubſtantiam præcepti pertinent; Quod uero poſtea vacemus Diuinis laudibus, orationi, & contemplationi, ad finem præcepti ſpectat, qui nullo modo in præcepto eſt, ut expoſuimus. Ex quibus etiam refellitur Alenſis opinio, aſſerentis duplex peccatum committi, ſi in die feſto peccetur; Quamuis enim ſacrilegium committi poſſit, aut ratione voti, puta, ſi Monachus vel ſacerdos fornicatus fuerit, aut ratione eccleſiaſtici ſtatus, ſcilicet ſi in loco ſacro furtum committatur aut ſanguis, vel ſemen ibi effundatur non tamen extat tale aliquod præceptum ratione temporis: vnde nec ſacrilegium erit quodcunque peccatum, ex eo quod in die feſto perpetratum ſit. Quod uero S. Thom. affirmet peccata aduerſari obſeruantiæ Sabbathi, intelligendum eſt tantum quantum ad finem Sabbathi hoc eſt quantum ad uacationem rerum diuinarum, non autem quantum ad ſubſtantiam præcepti. Etenim magis repugnat peccatum Diuinæ contemplationi quam opus ſeruile, ideoque peius eſt fornicari in die feſto quam arare, id quod ſolum probant exempla ex S. Auguſtino allata.

7 Quod vero ad ſententiam Angeli ſpectat eiuſque argumentum, quamuis ſatis ex ſuperioribus refutatum ſit; Reſpondetur tamen conſuetudinem illam prætermittendi confeſſionem in Miſſa, ſolum obligare ſacerdotes celebrātes, non audientes, qui licet eam faciant, præcepto tamen eccleſiæ ſatisfaciunt ſi Miſſæ interſint, vt ex praxi eccleſiæ conſtat. Ad ea uero quæ ex Leuit. 16. & 23. afferuntur, Reſpondent communiter Doctores, vel intelligenda eſſe de abſtinentia a voluptatibus, & ab his vnde ſolent homines recreationem corporalem ſumere, vel referri ſpecialiter ad feſtum expiationis, quod inſtitutum fuit ſpecialiter ſemel in anno, ſcilicet; decima die menſis ſeptimi, in quo præceptum Iudæis erat corpora ieiunio macerare, hoc eſt animas affligere, ut ſic ſacerdos pro peccatis populi offerret, & oraret, ita ut Deus propitius & miſericors redderetur, vt notant Ioan. Medina, & Sotus in 4. diſt. 17. vbi ſupra. & ſatis euidenter colligitur ex Leuit. 16. atque ita quo ad hoc feſtum illud legale erat, & nunc tempore nouæ legis non obligat.

8 Quamuis hæc ita ſint, hoc eſt, quamuis cum abſtinentia ab operibus ſeruilibus, ſufficiat in feſto ad euitandum mortale peccatum attēte Miſſam audire, abſque eo quod interioribus alijs actibus orationis deuotionis, dilectionis, & contritionis vacet hoc tamen ſatis eſſe deberet ad mouendos homines ad hæc opera. quod finis in quem Deus, & eccleſia feſtos dies ordinarunt, eſt, vt his diebus ſaltem Chriſti fideles orationi, & operibus pietatis vacent, quandoquidem id maxime neceſſarium illis eſt ad vitam ſpiritalem conſeruandam, ut cum alijs hebdomadę diebus perpetuo quaſi negotijs externis diſtrahantur, ita ut vix modicum quid illis internis deuotionis & pietatis actibus tribuere ſoleant, tandem in diebus feſtiuis prolixius attentius & maiori cum feruore vacemus orationi, vt ſic ſuppleamus defectus, & negligentias aliorum dierum. Si enim iuſſiſſet nos quondie religionis cultum ſibi tribuere ſicut nunc pro ſuis erga nos beneficijs quæ maxima, & infinita ſunt omnis opera danda fuiſſet, vt prompto, alacrique animo eius dicto audientes eſſemus: ita nūc paucis ad eius cultum inſtitutis diebus ſine grauiſſima culpa prætermittere non poſſumus, quin in illis Deum a quo tot beneficia accepimus, agnoſcamus, colamus, ac ueneremur. Sabbathum itaque dieſque feſtos is plene ac perfecte celebrat, & ſanctificat, qui ad Dei templum accedens, pia ibi ſinceraque animi attentione ſacroſanctæ Miſſæ intereſt, hoc eſt, vel ſedet, vel geniculatur & ad ſalutationes, collectaſque Miſſæ reſpondet, nec fabulas Miſſæ tempore intermiſcet. Hæc enim ex Doctorum conſenſu ad feſti celebrationem & ſanctificationem abſque peccato ſufficiunt. Si quem uero generoſiorem tam tepide ac imperfecte Deo ſeruire pudeat, hæc præterea agat, ſub tēpus conſecrationis æqualibus uotis cum ſacerdote conſpiret ſiſtatque Deo patri filium ſuum, & agnum Dei. Cumque ſacerdotem ante conſecrationem, & ſacrificij oblationem in ſilentio ſtantem, & orantem uideat, ipſe non immemor ſuæ dignitatis, & communis ſacerdotij Chriſtianorum, ſeipſum, ſuoſque omnes Deo deuote commendet & pro uiribus communem eccleſiæ cauſam agat. Cū enim ſe dicat ipſe ſacerdos offerre pro ſe ſuiſque omnibus, nemo tam debet eſſe ingratus & iners, ut omnia ſoli ſacerdoti contrahens ſuiipſius, ac ſuorum ſit immemor. Poſt exhibitum Patri filium, ubi rurſum erit ſilentium, commendare meminerit ſuos defunctos, & comprecatores ſanctos omnes utroque in loco aduocet. Quæ omnia ſicut dici, ita etiam fieri facile poſſunt. Addi etiam poteſt & iſtud vt ſcilicet poſt lectum Euangelium, aut recitatum Symbolum, cum ſacerdos panem & vinum offert, ipſe, ſi non corporaliter, ſaltem pia mente, cum ſacerdote eandem oblationem Deo offerat, panem quidem pro omnibus quæ ad hanc vitam, corpuſque attinent uinum autē, quod Symbolum eſt animæ pro ijs, quæ ad animam ſpectant beneficijs. Hæc res enim vehementer hominem exſtimulat vt Chriſtiani decoris nunquam obliuiſcatur, vtpote qui tantam ſibi cum Deo conſuetudinem eſſe meminerit. Illud demum adijciendum eſt, hac præſertim ætate, qua deſijt illa Chriſtianorum cum ſacerdote ſacramētorum communio, vt ſaltem ardentibus votis ſpiritaliter cōmunicet, hoc eſt, vt adnitatur, optet, ſupplicet fieri particeps effectuum, & gratiarum paſſionis corporiſque, & ſanguinis Chriſti Domini. Hoc enim modo non ſolum attente ſed pie etiam & deuote præceptum iſtud de audiēda in feſto Miſſa adimplebit. Reliquum porrò diei feſtiui tempus non niſi in concione audienda, & in ijs officijs; & operibus, quæ pietatem continent, pauperibus ſcilicet, & egenis eleemoſinam tribuendo, ægros viſitando, mœrentes quique dolore afflicti iacent, pie conſolando, expendendum erit. Nam vt apud Apoſtolum eſt, Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc eſt, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorū, &c. Hoc enim planè Sabbathum eſt, quod Eſa. capit. 58. delicatum appellat, quoniam dies feſti ſunt veluti deliciæ Domini, & piorum hominum quibus eos digne, & deuote celebrantibus maxima & ampliſſima pręmia a Deo promittuntur quæ eodem in capite proponuntur. De quo argumento plura apud ſanctos Patres, & cathechiſtas legi poſſunt, hæc noſtro inſtituto ſatis ſint. Ex quibus quid in hac præcepti affirmatiui parte Chriſtianis omnibus præceptum ſub peccato ſit, manifeſtum eſſe poteſt.

9 TERTIVM DVBIVM eſt, quinā ſint dies illi feſti, qui a Chriſti fidelib. vltra diē Dñicam de pręcepto ſeruādi ſunt?

Reſpondeo, præter dies Dominicos in memoriam, & honorem Reſurrectionis Chriſti, alios dies feſtos ab eccleſiæ initio, & conſequentibus deinde temporibus Apoſtoli, & ſummi Pōtifices ſancte, & pie inſtituerūt in memoriam

Digitized by Google

moriam multorum beneficiorum, quæ a Deo accepimus. Inter quos celeberrimi habentur illi dies, qui ob Redemptionis noſtræ myſteria religioni conſecrati ſunt. Deinde qui ſanctiſſimæ Virgini matri, tum vero Apoſtolis, Martyribus, ceteriſque ſanctis cum Chriſto regnantibus dicantur, in quorum victoria Dei bonitas, & potentia laudatur, ipſis debiti honores tribuntur, atque ad eorum imitationẽ fidelis populus excitatur. Qui dies recenſetur tum in capi. Pronunciandum. de conſecra. diſt. 3. tum in cap. Conqueſtus, de ferijs, quibus tamen in locis enumerantur omnes dies feſti, qui modo ſeruantur, nec præterea ſeruantur omnes dies feſti, quorum ibi mentio habetur. Enumerantur enim ibi dies Innoc. & S. Syluestri, qui tamen modo nullibi ferè ſeruantur. Item ſeptem dies dominicæ paſſionis, & dies Reſurrectionis cum ſeptem ſequentibus, qui tamen omnes modo non ſeruantur; ſed ſolum Dominicæ paſſionis, & Reſurrectionis cum diebus duobus ſequentibus. Enumerantur etiam ibi tres dies Rogationum, qui tamen modo dies feſti non ſunt. Quia igitur cõſuetudo nũc multos dies feſtos ex eis abſtulit, & alios induxit, ideo hæc tanquã regula certa tenenda eſt, quod vnuſquiſque illos dies feſtos obſeruet, quos lex, aut conſtitutio Synodalis recepta & non abrogata, vel conſuetudo præſcripta ibi præcipit obſeruari. Etenim non ſolum dies qui ſunt ex præcepto, ſed illi etiam qui ex conſuetudine, & particulari deuotione populi ſeruantur, pari modo ſeruandi ſunt, cum conſuetudo vim legis habeat. Scire tamen oportet, quod cõſuetudo nõ eodem modo omnes recipit, & obſeruat. Et hinc eſt, quod non omnes, qui ſunt ex conſuetudine, ſeruantur eodem modo, ſed inæqualiter prout habet conſuetudo. Aliquando enim conſuetudo habet vt totus dies feſtus ſeruetur; Aliquando autem quoad ſolum horas antemeridianas, quandiu celebrentur Miſſæ. Aliquando cõſuetudo habet vt feſtus dies tam in ciuitate, quam extra: Aliquando vt ſolum in ciuitate, & non extra, ſeruetur, vnde eo modo ſeruandi ſunt dies feſti, quo loci conſuetudo ſeruat. Quæ omnia latius trad in Gloſſa in d. c. Pronunciandum. & in d. c. conqueſtus. Hoſtienſis, & Panorm. ibi. S. Anton. p. 2. tit. 9. cap. 7. in princ Ang. in verb Feriæ. nu. 3. 4. 5. 6. & 7 Sum. Piſanella. eo § 2. 3. & 4. Tabiena eod nu. 3. 4. 5 & 6 Syluester verb Dominica. q. 1. Caiet in ſum. verbo. Feſtum. in fi. Nau. in Manu c. 13. nu. 5. Lud Lopez p. 1. inſtruc. conſc ca. 52. Coſm Philiar. de offic ſacer p. 2. lib. 3 c 23. Toletus lib. 4 ſum cap. 24. Emanuel Sà in Aphoriſmis. verb feſtum. & alij communiter.

10 QVARTVM Dubium eſt, An ſicut contingit aliquando dies aliquos feſtiuos transferri quoad officia cum ſcilicet occurrunt in Dominicis aduentus, vel quadrageſimæ, & huiuſmodi, transferri etiam cenſeatur quoad obſeruantiam eorum, ita vt abſtinere teneatur populus ab operibus ſeruilibus, & ad Miſſam audiendam obligetur?

Reſpondeo cum S. Ant par. 2. titu 9. cap. 7. in princip. & Tabiena. verb Feriæ. num. 15. verſ Decimoquarto. & Sylu. verb. Dominica. q 2. Non teneri; cuius hæc ratio eſt, quia ecclesia illos dies feſtiuos obſeruandos ſolum ſtatuit diebus, quibus occurrunt, non autem aliis diebus prout conſuetudo obſeruat quamuis ſecus cenſendum ſit quoad celebrationẽ officii, vt praxis eccleſiæ obſeruat. Id quod etiã patet à ſimili; Nam ſi occurrat ieiunium eccleſiæ, vel ex voto in eadem die, qua aliud ieiunium eccleſiæ, puta uigilia S. Matthæi, vel S. Thomæ Apoſtoli cum ieiunio quatuor tẽporum: vel ſi quis ſextam feriam ieiunare haberet ex voto, & eadem die accideret aliquod ieiunium eccleſiæ, nullus diceret, teneri illum alio die ieiunare in ſupplementum, ſed illa dies determinata ſatisfacit vtrique & voto & ieiunio eccleſiæ Et idem de obſeruatione diei feſti dicendum eſt, nec illa tenetur duas Miſſas audire; ſed vtrique præcepto ſatisfacit, ſi vnam ſolummodo Miſſam attente audiat.

11 QVINTVM Dubium eſt, An quis teneatur dies feſtos patriæ, vel loci in quo degit obſeruare?

Reſpondeo, vnuſquiſque obſeruare tenetur feſta loci illius in quo degit, non autem illa, quæ in propria patria obſeruantur. Vnde eſt illud communiter dictum, *Cum fueris Romæ, Romano viuito more: cum fueris alibi, viuito more ibi*. Id quod probari ſolet a ſimili, de ieiuniis, ſiquidem in ieiunijs, & in comedẽdis ouis, & lacticiniis, aut ab illis abſtinendo, conformare ſe tenetur vnuſquiſque loco, in quo pro tunc ſe inuenerit. Sic Nau. in Man. c. 11 num. 5. verſic. Infertur tertio. Coſmus Philiar. de officio ſacerdo. p. 2. lib. 3. c. 23. Notab. 3. & Lud. Lopez p. 1. inſtruc conſcient. c. 52. ſolus autem tranſitus ad peculiaria feſta non obligat ſi ibi non requieſcat: Non enim tenetur qui iter agit per ciuitatem vbi dies feſtus obſeruatur, iter ſuum retardare, vt Miſſam audiat in tali feſto proprio loci per quem tranſit, vt Nau. verſic. Infertur 6. Coſmus, & Lopez locis proximè allatis teſtantur. Ceterum ſi illuc ante prandium veniret, & ibi tota die quieſceret, tunc Coſmus ubi ſupra non improbabiliter docet in eo caſu teneri ad ſacrum audiendum, quod tamen intelligerem quando commode aliàs negotia ſua expedire poterat, & per multũ temporis ante prandium illuc accederet, id quod arbitrio boni ac prudentis viri conſideratis omnibus circunſtantiis relinquẽdum eſt, ſicut etiam à ſimili ſi ibi pranderet, teneretur veſci cibis ieiunii, ſi peculiare ibi ieiunium obſeruaretur.

12 SEXTVM Dubium eſt, an licitum ſit in die feſto patriæ, ad alium locum ire vbi dies feſtus non eſt, ibique diẽ totum laborando expendere?

Reſpondeo poſſe quem ad locum, vbi non eſt feſtum, ire cauſa laborandi, ex loco vbi feſtum eſt. Id quod non ſolum verum eſt in eo, qui in feſti vigilia ſed etiam qui in ipſo die feſto id faceret, dummodo prius Miſſam audiret. Sic Nau. in Manu. cap. 13. num. 5. verſ. Infertur ſexto. Ludo. Lopez p. 1. inſtruct. conſ c. 52. & Emanuel Sà. in Aphoriſmis in ver. feſtum. Ratio eſt, quia ſicut obligatur ad Miſſam audiendam, eo quod dies feſtus erat in loco unde egreſſus fuit, ita etiam cum extra locum illum fuerit, in quo dies ille feſtiuus non eſt, laborare licite poteſt, cum non ibi dies ille obſeruetur. In qua tamen re fraus omnis abeſſe debet, nec paſſim id faciendum eſt niſi ex cauſa iuſta, & vrgente neceſſitate, puta quia pauper eſt & familiam magnã habet alendam, aut quia labor eius multum vtilis eſſe poſſit in eo loco, aut alia ſimili ex cauſa.

13 SEPTIMVM Dubium eſt, quando feſtum incipiat, & deſinat?

Reſpondeo, quidam ex c. Pronunciandum. de conſecr. diſtinctio 3. & c. 1. & c 2. de feriis exiſtimant incipere a veſpera, & durare ad veſperam. Cet'rũ vt recte docent Ale. 3. in c. Quoniam, de feriis. Pano. ibidem num 4. S. Anton. p. 2. ti. 9. cap. 7. uerſi. ſexta autem. Angel. verb. Dies. Syluest. verb. Dominica q. 2. Tabiena. verb. feriæ. verſ. Decimotertio. Caiet in Sum. verb. feſtum. in fin. Naua. in Man. c. 13. num 5. verſ. Infertur 1. Coſm. Philiar. de off. ſac p 2. li. 3. c. 23. Notab 3. Ludo Lopez par. 1. inſtr. conſc. c. 52. Tolet in Sum lib 4. cap. 24 Lud. de Beia p. 1. reſpon. caſuum conſci. caſu. 3. & Emanuel Sà. in Aphoriſmis. verb. feſtum. Modũ incipiendi, & terminandi feſta, an ſcilicet à ueſpera in veſperam, vel a media nocte ad mediam noctem, a conſuetudine præſcripta loci ſumendum eſſe. Et quidem quoad officium incipit in veſperis, quoad eſum carnium, a media nocte ad mediam noctem quoad feſti celebrationem ſeruanda eſt loci conſuetudo, & quidem communiter cõſuetudo inuexit, vt paſſim fieri videmus. vt à media nocte vſque ad mediam noctem feſta ſeruentur. Dixi *communiter* quia vbi conſuetudo haberet, vt ſeruarentur feſta a media nocte vſque ad meridiem, vel vſque ad Miſſarum ſolemnia peracta, poſſent poſtea fieri opera ſeruilia, vt praxis obſeruat. Immo ſi conſuetudo communis alicuius loci eſſet incipere feſtum à veſpere, & aliquæ artes propter ſuũ proprium exercitium haberent propriam conſuetudinem illa ſeruandi à media nocte, in mediam noctem, vt ſutoria & barbitonſoria, excuſarentur vel diſpenſatione Eugenii IIII. ex S. Antonino, & Emanuele Sà, vel ratione conſuetudinis, propriæ omnium fere illarum artium, ex Tabiena, Syluestro. Caieta. & Coſino vbi ſupra, vel vt notat Nauarrus cum feſtum communiter more Romano incipit a media nocte ad mediam noctem, l. more Romano. ff. de feriis. non indigent Barbitonſores tali diſpenſatione vt per duas, aut tres horas noctis in Sabbatho & aliis diebus profeſtis laborent, cum abſque omni priuilegio tali vſque ad mediam noctem tondere poſſint. Vbi autem contraria eſ-

ſet

Digitized by Google

ſet conſuetudo, tunc illis diſpenſatio prædicta excuſare poterit.

14 OCTAVVM Dubium eſt, Quidnam poſſit conſuetudo, aut ſuperiores prælati circa dies feſtos.

Reſpondeo quamuis multa in hac re dici poſſent, ego tamen vt multa paucis complectar, & ſingula clarius & diſtinctius exponam, omnia ad quatuor puncta reducam, quæ ſequentibus propoſitionibus explicabo.

Prima propoſitio: Cõſuetudo ſcita & tolerata circa dies feſtos, idem poteſt quod circa alia præcepta humana, ſcilicet dies feſtos abrogare, vel nouos inſtituere. Sic Ang. ver. Feriæ. num. 4. Tabiena eod. num. 11. verſ. Decimo. Syluester. verb. Dominica q. 1. verſ. Secundum, & verſ. Tertium. & ſeq. Naua. in Manuali, ca. 21. num. 5. verſ. Nono. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerd. p. 2. lib. 3. cap. 23. Nota. 5. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruc. conſcien. c. 52. & alij. Ratio eſt, quia licet ſanctificatio alicuius temporis, etiã in lege Chriſtiana, de iure diuino ſit, & ſic præceptum naturale, & morale determinatio tamen diei eſt de iure humano, iuxta doctrinam S. Tho. 2. 2. q. 122. art 4. ad quartum. S. Ant. pa. 2. tit. 9. cap. 7. in princ. Soti lib. 2. de iuſtitia. q. 5. art 4. ad ſecundum. Nauar. in Man. c. 13. num. 1. Coſmi Philiarchi. de offic. Sacerd. p. 2. libro 3. c. 23. Notab. 2. & Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſcientiæ c. 52. in princ. Conſuetudo autem plurimum poteſt & valet in omne ius humanum. Quod vero conſuetudo dies feſtos abrogare poſſit etiamſi antea fuerint in præcepto, manifeſtum eſt, de facto enim abrogauit diem feſtum Innocentium, & San. Syluestri, & dies feſtos Rogationum & quatuor dies hebdomadæ paſchæ. Quod autem nouos itidem inſtituere poſſit, patet experiẽtia ubique locorum. Addo tamen quod ſupra diem dominicam, & ſupra dies excellentium feſtorum, ver. g. Natiuitatis Domini, Paſchæ Pentecoſtis, &c. probabiliſſimum eſt nihil uſpiam conſuetudinem poſſe, tum quia probabile eſt, de iure diuino eſſe, ut unus dies in qualibet hebdomada diuino cultui aſcribatur. Etenim in Decalogo præcipitur ut ſanctificetur Sabbathum, quocirca licet ſanctificatio Sabbathi cærimonialis ſit, quantum tamen ad ſanctificationem unius diei in hebdomada de iure diuino & naturali eſt, iuxta ea, quæ poſt S. Thom. in 2. 2. quæſt. 122. ar. 4. ad primum notat Cathechiſmus Romanus tractat. de tertio Decalogi præcepto num. 6. Cum autem unus dies in hebdomada ſanctificandus ſit nullus aptior, & conuenientior eſt ad ſanctificandũ quam dies Dominicus propter Reſurrectionis Dominicæ myſterium. Tum quia hac de cauſa Apoſtoli ex illis ſeptem diebus eum, qui primus eſt, ad diuinum cultum conſecrare ſtatuerunt quem & diem Dominicum dixere, vt notat Catechiſmus Romanus tract. de tertio Decalogi præcepto, num. 7. atque adeo cum huius diei ſanctificatio tam antiqua ſit, & perpetuo obſeruata fuerit non uidetur conſuetudine ulla abrogari poſſe. Circa hanc autem conſuetudinem duo annotanda ſunt.

15 *Primum eſt* quod ſi in aliquo loco ſint multi dies feſti ex conſuetudine, Epiſcopi debent ex officio aliquot ex illis abrogare. Ratio eſt, quia ubi eſt talis multitudo dierum feſtorum, vnum horum duorum malorum eueniet uel quod nullus dies feſtus obſeruetur prout ſeruandus eſſet, uel ut illi qui ſunt ex deuotione exactius, & perfectius obſeruentur, quam qui ſunt ex uniuerſali præcepto eccleſiæ. Quod autem multitudo feſtorum impediat eorum obſeruãtiam, patet experientia, quia pauperes non poſſunt ſine magna iactura, & incommodo familiæ obſeruare.

Secundum eſt quod ſi poſtquam Epiſcopus aliquot dies feſtos abrogauit, non obſtãte tali abrogatione populus continuo in eorundem obſeruatione perſeueret, tunc conſuetudo præcedens in ſuo uigore remanet, non ſecus ac ſi tales dies per Epiſcopum abrogati non fuiſſent. Si uero poſt Epiſcopi abrogationem populus ceſſat aliquantulum ab eorum obſeruatione tunc conſuetudo uires ſuas amittit, eo quod interrupta non ſolum fuit per Epiſcopi abrogationem, ſed etiam per populi receptionem. Vnde quamuis poſtea idem populus eoſdem dies feſtos rurſus obſeruare incipiat, adhuc tamen ad eos obſeruandos non obligatur niſi hæc conſuetudo rurſus per tot annos perſeueret, quot ſatis ſint ad præſcribendum.

16 Secunda propoſitio: Summus Pontifex, vel Concilium Generale nouos dies feſtos in tota eccleſia Dei inſtituere, & antiquitus inſtitutos abrogare poteſt. Ratio eſt, quia Papa & Concilium ſunt ſupra totam eccleſiam, & ideo nouos feſtos pro tota eccleſia inſtituere poſſunt, & veteres abrogare. Et quia communiter Papa & Concilium non procedunt ad inſtituendum dies feſtos ſine graui & rationabili cauſa, re mature prius diſcuſſa, & examinata, non requiritur conſenſus populi in talium feſtorum obſeruatione.

Tertia propoſitio: Epiſcopi dies feſtos nouos non niſi in ſuis particularibus eccleſijs inſtituere poſſunt, neque communiter id facere debent ſine cauſa vrgentiſſima, idque ex cleri populique conſenſu. Sic Panormitan. in capit. conqueſtus. nume. 4. & 5. de feriis. citans Innocen. & alios in c. veſtra. de locato & conducto. & in capit. fin. de offic. dele. Federic. conſil. 17. Archid. in cap. primo. de conſecrat. diſtinctio tertia. Angel. in verbo Feriæ, num. 5. Tabiena ver. eod. numer. 10. verſic. Nono. Emanuele Sà in Aphoriſmis. verb. feſtum. Ratio eſt manifeſta, quia cum Epiſcopi ſemper non procedant cum tanta deliberatione, & feſtorum multitudo præiudicio eſſe ſolet pauperibus, non debent dies feſtos ſine cleri populique conſenſu inſtituere. Quando autem contingit caſus propter quem feſtum diem aliquem celebrare contingit, epiſcopus vnum ex duobus facere poteſt, ſcilicet vel inſtituere diem illum feſtum celebrandum illo anno ſolum, vel pro aliquo numero annorũ; vel ſi inſtituere uelit diem aliquem feſtum in perpetuum, exiſtente præſertim cauſa rationabili, alium diem feſtum, qui ex deuotione eſt in illa diœceſi abrogare debet. Vnde colligo Epiſcopos quantum fieri poteſt, parcos eſſe debere in diebus feſtis inſtituendis, & promptiores ad abrogãdos, quã ad inſtituẽdos & hoc in eũ finẽ, vt dies feſti eo quo debẽt modo celebrẽtur, & obſeruẽtur. Hinc infert feſtũ ab Epiſcopo indictũ non obligare, ſi populus ex cauſa rationabili contradicat, ex Pan. Tabie. & Eman. Sà locis proxime allatis. Dies autem feſtos, quos in Diœceſi ſua ſeruandos Epiſcopus præceperit, Religioſi omnes, etiam exempti ſeruare tenentur, prout Concil. Trident. Seſſ. 25. de Reg. c. 12. præcepit.

17 Quarta propoſitio: Epiſcopi, & alij prælati eccleſiæ, ſicut diem feſtum inſtituere poſſunt de nouo, vel abrogare eum qui ex particulari loci conſuetudine, vel præcepto ſeruatur, ita etiam diſpenſare poſſunt non ſolum circa feſta particularis conſuetudinis, vel præcepti, ſed etiam circa feſta conſuetudinis vniuerſalis, vel præcepti vniuerſalis eccleſiæ, ex cauſa rationabili non ſolum cum aliquo particulari ſed etiam cum toto populo.

Quinta propoſitio: Princeps ſecularis, ciuitas, aut Reſpublica dies feſtos inſtituere non poteſt. Sic Syluest. verb. Dominica. in princ. nu. 1. & Emanuel Sà in Aphoriſmis. ver. feſtum. Ratio eſt quia diei feſti cultus, vnus ex actibus religionis eſt, quo colitur Deus, de cultu autem Dei curam ſolum habent prælati eccleſiaſtici. Hinc eſt, quod ſi Rex aliquis, vel Princeps feſtum diem agi præcipiat, v. g. Natalem filij, vel diem alicuius inſignis victoriæ, vel alium diẽ quemcunque ſiue id faciat propter cauſam temporalem, ſiue ſpiritualem, dies ille uere dies feſtus nõ eſt. Vnde quãuis populus die illo ab operibus ſeruilibus abſtinere teneatur, Miſſam tamen audire non obligatur ex Syluest. & Emanuele ubi ſupra, & alijs communiter niſi talem diem feſtũ cum Papæ uel Epiſcopi loci conſenſu inſtitueret, accendẽte namque tunc eccleſiæ conſenſu uere dies feſtus eſt. Vnde probabile eſt diem feſtum electionis, aut coronationis ſummi Pontificis eſſe ſolum feſtum in Dominio Papæ, & ſic habet conſuetudo. Is enim dies non tam celebratur ut dies Pontificis ſed tanquam principis temporalis, qui ius ſpirituale, & temporale in locis illis habet.

18 Hinc ſequitur quod quotieſcunque contingit aliqua neceſſitas etiam publica, ut reficiendi pontis aut conſeruandi mœnia ciuitatis, aut alterius operis faciendi, tunc ſi neceſſitas, tanta non ſit, quæ per ſe tollat in caſu obligationem huius præcepti, ſed ſuperioris diſpenſationem requirat, nihil ualet diſpenſatio principis ſecularis, ſed neceſſaria,

Digitized by Google

ria eſt diſpenſatio prælati eccleſiaſtici, populus tamen qui ex imperio principis, vel minis, vel alia lege pœnali laboraret die feſto propter aliquam ex neceſſitatibus prædictis, a peccato excuſaretur, eo quod determinatio tẽporis diei feſti non ſit amplius de iure diuino, ſed humano, Ius autẽ humanum ex ſua natura cum graui damno, & periculo vitæ, vel bonorum, non obligat, famuli autem liberi, qui propter mercedem ſeruiunt alicui Domino, non excuſantur, ex hoc, quod iuſſi aut coacti a Domino laborent, quia ſi talem Dominum habeãt, eum deſerere poſſunt, & alium acquirere, ſerui autem, qui ex neceſſitate ſeruiunt, excuſantur, ſi periculo alicuius grauis damni in die feſto ad voluntatem patroni laborent.

39 NONVM DVBIVM eſt an qui nunc viuunt feſta maiorum voto, aut iuramento recepta, ſeruare teneantur.

Reſpondeo, quamuis vota perſonalia ſint, & iuramenta vt conſtat, & conſequenter ad alios non trãſeant communiter, peccat tamen populus, qui non adimplet vota feſtorum, aut aliarum rerum populi ſuperioris ætatis, quandoquidem eſt vnus idemque populus, atque adeo tenetur vel ratione voti, cum ſit idem populus: aut ſaltem ex vi contractus, & promiſſionis, quæ in vniuerſalem ſucceſſorem pertranſit, vt expreſſe docent Bar. Medin. 1. 2. q. 90. art. 3. Na. in Man. c. 12. num. 79. ver. Decimotertio. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc. ca. 50. Coſmus Philia. de off. ſacer. p. 2. lib. 3. ca. 22. Emanuel Rodriquez p. 2. Sum. c. 99. conc. 13. & Eman. Sà in aphor. in ver. feſtum.

De quarto Decalogi Præcepto.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

Quid hoc Decalogi mandato præcipitur, & Parentis nomen quinam intelliguntur. Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Homo non ſolum debet eſſe φιλόθεος ſed etiam φιλάνθρωπος ſecundum præceptum diuinum.*

2 *Pietas virtus peculiaris, qua parentes colimus, potentialis pars iuſtitiæ.*

Pietatis deſcriptio ſecundum S. Tho. & S. Auguſt. ibidem.

3 *Quid in hoc mandato præceptum, & quid honor parentum.*

Quare honoris vox poſita eſt, non amoris aut metus.

4 *Quibus hominibus debetur honor, & ſecundum quæ attributa diuina colligere oportet qui ſunt honorandi.*

5 *Sub hoc cultu parentum cultus conſanguineorum includitur.*

6 *Continetur etiam illa pietas, quæ eſt ad proximos.*

7 *Debitum etiam parentum in filios ſub hoc præcepto continetur, cur autem id non expreſſum ſit, dicitur.*

8 *Cur additur præmium honorantibus parentes.*

Quare aliquando iis, qui maiorem pietatem parentibus præſtiterunt, breuior vita contingat, triplex cauſa aſſignatur.

1 POſtquam in ſuperioribus præceptis ea omnia expoſuimus, quæ ad Dei dilectionem pertinẽt, non ſolum autẽ φιλόθεοι, id eſt, Dei amatores, ſed etiam φιλανθρώπους eſſe debemus, adeo vt Chriſtus Dominus præcepta illa duo de diligendo Deo, & proximo, ſimilia inter ſe eſſe dixit, Matth. 22. rectus ordo poſtulat, vt quæ circa proximi dilectionem verſantur explicemus. Sic namque inſtitutum eſſe Decalogum diximus, vt docerentur homines, quomodo erga Deum, ſuoſque proximos ſe gerere deberent. Inter proximos autem quidam ſunt nobis peculiariter coniuncti, præter ſimilis naturæ commercium, quod eſt cum omnibus commune. Qui rurſus licet in varios ordines ſint diſtincti, primus tamen locus merito debetur parentibus, quippe quibus, id quod ſumus ſecũdum Deum debemus. Sunt enim particulare noſtri principium, ſicut Deus vniuerſale omnium, ac proinde immediate poſt tria præcepta in prima tabula legis contenta ordinantia nos in Deum; quartum, ſed primum ſecundæ tabulæ præceptum conſtituitur illud, quo Patrem, & matrẽ honorare præcipimur. Eſt enim pietas in parentes illi, quæ Deo debetur, adeo affinis, vt teſtibus Ariſt. lib. 8. Ethic. c. 1. & 2. Plat. de legibus, & aliis, Diis, parentibus, & magiſtris æquiualens reddi nõ poſſit. Hinc Cicero in orat. poſt reditum, parentes, inquit, chariſſimos habere debemus quod ab his nobis vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt, in primis autem Deũ, cuius beneficio hæc omnia tenemus.

2 Et cum omnia Decalogi præcepta in iuſtitia fundata ſint, eſt enim iuſtitia virtus quædam, quia vnicuique, quod ſuum eſt, reddimus, ſicut religio conuenit cũ iuſtitia, quia eſt ad alterum, puta ad Deum, cui tamen æquale reddere non poſſumus, ita etiam pietas, quæ eſt ad parẽtes, quibus æquale reddere non poſſumus, pars quædam potentialis iuſtitiæ eſt. Quæ ſane virtus licet variis modis accipi poſſit, hoc tamen in loco pro virtute illa peculiari accipitur, qua coluntur parentes, ſicque in vniuerſum definiri, & deſcribi poteſt, ex S. Tho. 2. 2. qu. 101. ar. 1. 2. & 3. & q. 122. artic. 5. ad 1. & 2. *Pietas eſt virtus per quam debitus cultus, & honor tribuitur iis, quorum beneficio poſt Deum ſubſiſtimus, & gubernamur, nimirum parentibus, & patriæ, atque adeo etiam propter hos iis, qui vel neceſſitate aliqua ſanguinis cũ parentibus, vel beneuolentiæ vinculo cum patria coniuncti ſunt.* Cui omnino ſimilis eſt illa deſcriptio pietatis a S. Au. tradita li. 83. qq. q. 31. deſumpta ex Cicerone lib. 2. de inuẽtione *Pietas eſt, per quam ſanguine iunctis patriæque beneuolis officium, & diligens tribuitur cultus.*

3 Quod igitur in hoc mandato nobis præceptum eſt, nõ eſt aliud, quam vt parentes honoremus. Honor autem eſt proteſtatio quædam reuerentiæ, & præeminentiæ exhibita ab eo qui honorat, illi, qui honoratur per aliquẽ actum interiorem, vel exteriorem, iuxta ea quæ S. Thom. 1. 2. q. 2. art. 2. & 2. 2. quæſt. 63. articulo. 3. tradita. Hæc autem præeminentia eſt duplex; vna eſt increata illa præeminentia Dei, quæ in infinitum præeminet toti machinæ, & vniuerſitati creaturarum, de qua in primo Decalogi præcepto dictum eſt. Altera eſt creata, circa quam verſatur hoc præceptum. Ruſſus vero honor ille, qui præeminentiæ creatæ debetur, alius debetur ex iure quodam naturæ, qualis eſt honor ille quem vnuſquiſque inferior ſuo debet ſuperiori, Alius vero debitus eſt ex charitate, iuxta illud Apoſt. Ro. 12. Honore inuicem præuenientes, & Philip. 2. In humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes, non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum, quo quidem honore, tum æquales, tum ſuperiores honoramus. Scite autem in lege poſita eſt Honoris uox, non amoris, aut metus, etiam ſi valde amandi, ac metuendi ſunt parentes. Etenim qui amat, non ſemper obſeruat, & veneratur; qui metuit, non ſemper diligit; quem vero aliquis ex animo, & charitate honorat, itẽ amat, & veretur, vt optime catechiſmus Romanus tract. de quarto Decalogi præcepto num. 7. annotauit.

4 Ceterum vt hoc præceptum exactius explicetur, & intelligatur melius quid Parẽtis nomine hic ſignificetur, ſcire oportet, quod cum præeminentia creata nihil aliud ſit quam participatio quædam & ſimilitudo præeminentiæ illius increatæ, ex præcipuis attributis increatæ præeminẽtiæ colligi poteſt omnis præeminentia creata, & conſequẽter quibuſnam hominibus honor aliquis debeatur. Attributa vero præcipua Dei tria ſunt, *Potentia, Sapientia, & Bonitas*, ex quorum participatione, & ſimilitudine colligere oportet quinam honorandi ſint ob potentiam, quinam ob ſapientiam, & qui ob bonitatem. Potentia autem attendi poteſt in hominibus primo quidem circa eſſe Naturale; ſecundo, circa eſſe ſpirituale; Tertio, circa bene eſſe temporale. Et quidem primo circa eſſe naturale, magna ſine dubio potentia in parentibus relucet, qui nos genuerunt, & ad quandam Dei imitationem nos fecerunt. Sũt enim immortalis Dei quaſi quædam ſimulacra, in iiſque ortus noſtri imaginem intuemur, ab iis nobis vita data eſt, iis Deus

uſus

DE TERTIO, QVARTO, ET QVINTO DECALOGI PRÆCEPTIS.

Memento Diem Sabbathi ſanctifices;
Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, &c.
Non occides.

Liber Septimus.

Authores, qui in hoc Libro Septimo recenſentur, de Tertio, Quarto, & Quinto Decalogi Præceptis agentes.

Ex Patribus & Scriptorib. Eccleſiaſt. *Clemens Romanus Conſtitut. lib. 7. capit. 20. Iuſtinus Marty. Apolog. 2. ad Auto. Origenes homil. 7. in Exodum. Ignatius epiſto. ad Magneſian. 6. & 8. Tertullianus in Apolog. cap. 16. & de Corona Militis cap. 3. Cyprianus. epiſt. 33. & 59. Cyrillus Luc. 9. S. Ambr. lib. 3. offic. cap. 12. S. Hieronym. in Ezechiel. cap. 44. & in epiſ ad Heliodor. S. Auguſt. epiſ. 118. & ſermo. 154. de Tempore, & lib. 1 de Ciuit. cap. 20. Clemens Alexandrinus lib. 2. & 7. Stromatum. Euſebius in hiſt. Eccleſiaſt. lib. 6. cap. 28. Beda in Luc. 11. Nicolaus de Lyra in Mat. 8. Burgenſis ſup. cap. 14. lib. 2. Machab. Landulphus in vita Chriſti. Abulenſis q. 69. in Matth. 8.* Scholaſtici. *S. Tho. 2. 2. q. 122. & 1. 2. q. 103. Alex. Alenſ. p. 3. q. 32. Albertus in 4. d. 38. Scotus in 4. diſt. 15. Gabriel Paludan. ibid. S. Bonau. in 3. diſtin. 37. & in 4. diſt. 29. Richard. ibid. Durand. in 4. d. 38. 16. Maior ead. diſt. Ioan. Bachonus in 4. diſtin. 4. Adrian. Quodl. 2. Henricus de Gandauo Quodl. 5. & 6. Heruens Quodl. 11. q. 25.* Dionyſ. Carthuſ. *in Summa Theol. Petrus de Arragon. 2. 2. q. 64. Michael Salon ibid. Ioſeph Angles in florib. in 4. ſent. Alphonſus à Caſtro lib. 11. de hæreſ. Petr. à Soto lectio. 3. de Matrimonio. Ioan. Medma de reſtitut. q. 3. Sotus lib. 5. de fur. Franciſcus à Victoria relect. de homicidio. Michael Medina lib. 1. de Continentia. cap. 7. Tho. VValdenſis lib. 2. doctrinal. fid. c. 6. Ioan. Gerſon. alphab. 26. Ambroſius Catharinus lib. 6. Martinus Ledeſmius 2. 4. quaſt. 18. Dominicus Bannes 2. 2. quæſt. 26. Gregor. de Valent. tom. 3. diſp. 7.* Canoniſtæ, & Iuriſtæ. *Panorm. in cap. 1. de ferijs. Antonius Franciſcus in annot. ad Panorm. Archid. in c. ieiunia. Innoc. 3. c. licet. de Regularibus Gloſſa in 19. q. vlt. c. ſtatuimus. & 12. q. 3.* Cap. Non dicatis. *Ioan. Andr. in. 21. de ſtatu monacho. Altiſſiodorenſ. lib. 3. in ſum tract. 22. Turrecremata in cap. ſicut bonum. Ancharanus conſil. 339. Felinus in ca. ſi quando. Molineus de conſuetud. Pariſ. nu 40. l ſi quis à liberis. ff. de libe. agnoſc. Bartholus ibid. Bald. Paulus. Imola. Alex. in l. penul. ff. ſolut. matrim. Couarruuias in c. quamuis pactum. 1. p. §. 3. & lib. 1. variar. reſolut. c. 2. & in clem. ſi furioſus. par. 3. §. vnico.* Summiſtæ. *in ver. feriæ. & Dominica. S. Ant. p. 1. titu. 14. & p. 2. tit. 7. Ang. Piſanella, Syluest. Tabiena, Caiet. in Summ. verb. feſtorum violatio. Nau. in Man. cap. 13. & c. 15. Petr. Nau. 2. de reſt. cap. 3. Barthol Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. c. 14. Ludou. Lopez 1. p. inſtruct. conſcientiæ. Io. Pedrazza in explicatione 3. præcept. & 4.* Cathechiſ. *Rom. in d. præcept. Ioan. Benedictus lib. 1. in ſumma de peccatis. Emanuel Sà in Aphoriſmis ver. feſtum. Emanuel Rodriquez p. 1. c. 14. Andr. Crocquetius cathechiſ. 74. Cordıba in ſumma caſ. conſc. q. 171. Io. de* Friburgo *in ſumma Confeſſ. Almaynus in tract. de poteſt. Papæ. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerd. lib. 3. Henriquez lib. 2. de Matrim. Ioan. Azorius in* Inſtit. *moral. de præcep. decal. & alij tum veteres tum recentiores.*

De præcepti huius Ordine, & Sabbathi, ac dierum feſtorum inſtitutione. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum de Sabbathi ſanctificatione rectè tertio loco ſuccedere debuit. quare.*
2 *Ordinis Ratio aſſignata a S. Tho. qualis.*
3 *Præceptum hoc partim Naturale, partim morale, partim Carimoniale, & partim humanum.*
4 *In hoc tertio præcepto facta eſt ſolum mentio Sabbathi varijs de cauſis.*
5 *Cur inter cætera decalogi præcepta nulli alteri Deus verbum hoc (memento) addidit.*
6 *Cum Deus Sabbathum inſtituerit celebrandum, illumque atem benedixerit, quare Eccleſia in diem Dominicam commutauit.*

Quam

Quam multa & inſignia opera die dominico facta ſunt.

7 *Grauis error eorum, qui affirmant non diem dominicũ neq; vlla alia feſta ſed Sabbathum tantum celebrandum.*

8 *An & quare Eccleſia alios dies feſtos celebrandos inſtituit,*

9 *Cauſæ variæ aſſignantur, cur eccleſia dies feſtos inſtituit.*

1 TErtium hoc Decalogi præceptum, quod eſt de ſanctificatione Sabbathi, rectiſſimo ordine, poſt noſtram ad Deum fidelitatem, & reuerentiam illi debitam, collocatur. Fruſtra enim vel Deus ipſe nobis reuelaretur, vel ipſi Religionem eius amplecteremur, ſi non externo hoc ipſum cultu, & obſequio teſtaremur. Etenim com Deo fidelitatem, reuerentiam, & famulatum debeamus, fidelitas autem in eo conſiſtit, vt Principatus ad alium non deferatur, id quod primo præcepto docemur, reuerentia verò poſtulat, vt nihil iniurioſum in eum committatur, prout ſecundo præcepto inſtituitur; Famulatus autem ei debetur in memoriam & compenſationem beneficiorum, quæ ab eo recipimus; rectè quoad hoc tertium illud de Sabbathi ſanctificatione præceptum additur, in memoriam tum creationis rerum, cum redemptionis hominum, tum etiam beneficiorum omnium præteritorum, præſentium, & futurorum.

2 *Aliam* etiam huius ordinis rationem S. Tho. 2. 2. quæſt. 122. art. 4. Sotus lib. 2. de iuſtit. quæſtio. 4. art. 4. & alij non omnino contemnendam aſſerunt, quod remotis impedimentis veræ religionis, quæ ſunt Idololatria & irreuerentia, per primum, & ſecundum Decalogi præceptum, conſequens omninò fuit, vt tertium aliquod præceptum poneretur, per quod homines in vera religione fundarentur, ad quam pertinet cultum Deo exhibere. Quia verò cultus iſte tum internus eſt, qui in oratione, & deuotione conſiſtit tum externus, vt ſacrificiorum oblatio, & alij actus ſimiles, & ad cultum interiorem magis inducitur homo ex interno ſpiritus ſancti inſtinctu, quo tamen magis ad religioſum famulatum Deo exhibendum moneretur, dari debuit legis præceptum de cultu exteriori; ſecundum aliquod ſenſibile ſignum. Homo enim cum ſenſibilis ſit, per ſenſibilia ad inſenſibilia, & ſpiritualia contemplanda ducitur, ſic namque per externam illam thurificandi cærimoniam inſtruitur fidelis Chriſtianus, qualiter mens orantis in Deum eleuanda ſit, ſecundum illud Pſalm. *Dirigatur Domine oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo*, Et cum præcepta Decalogi ſint quaſi quædam prima, & communia legis principia, præceptum de exteriori Dei cultu ſub ſigno communis beneficij datum fuit ſcilicet, ad repræſentandum opus creationis mundi, à quo Deus die ſeptima requieuiſſe dicitur. His ita breuiter de ordine expoſitis, reliqua, quæ ad huius mandati notitiam pertinent, breuiter annotanda ſunt.

3 Primo igitur ſciendum eſt, præceptum hoc partim naturale & morale eſſe, partim cærimoniale, & partim humanum quatenus autem naturale & morale eſt, obligat ad ſanctificandum Deo aliquot dies, hoc eſt, vt aliquod tempus ad vacãdum rebus diuinis deputetur, atque adeo præceptum hoc quatenus naturale. omnes gentes obligat. Vnde in omni Republica ex lumine naturali inſtituti ſunt dies aliquot feſti, quibus præcipue ſacrificia offerebantur Dijs illis, quos colebant, vt latius tradunt Herod. lib. 2. cap. 2. & 4. Plutarch. lib. de Numin. Fencitel. de ritib. Roman. Alexan. ab Alexandro lib. 5. cap. 7. Ineſt namque homini naturalis inclinatio ad hoc, quod cuilibet rei neceſſariæ deputetur aliquod tempus; ſicut corporali refectioni, ſomno, & alijs huiuſmodi. Vnde etiam ſpirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficitur, dictante natura, tempus aliquod deputat homo. Quatenus verò diuinum & cærimoniale eſt, ſolum obligat iudæos ad tempus certum & determinatum, ſcilicet, ad ſanctificandum in particulari diem Sabbathi. Expediens autem Iudæis omnino tunc temporis fuit, vt dies certus fixus diuino cultui dicatus eſſet, ne alioquin Aegyptiorum ſacra imitarentur. Præter diem etiam Sabbathi alios dies feſtos diuina lege conſtitutos habebant, quibus maximorum beneficiorum memoria renouaretur, vt ſcripturæ ſacræ paſſim teſtantur, Exod. 12. 14. & Leuit. 23. Nume. 28. 29. Deut. 10. de qua re legendus eſt S. Thom. 1. 2. quæſt. 102. articu. 4. Quatenus autem humanum eſt, habet certos dies determinatos ab eccleſia, vt conſtat. Vnde præceptum hoc de ſanctificatione Sabbathi inter Decalogi præcepta, non quatenus cærimoniale, ſed quatenus morale eſt, poſitum eſſe conſtat. vt notant S. Thom. 2. 2. quæſtio. 132. articu. 4. Alexand. de Ales par 3. quæſtio. 32. membr. 2. Sotus lib. 2. de iuſtit. quæſt. 4. artic. 4. Cathecism. Roman. tractat. de tertio præcepto Decalogi, numero 4. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerdot. par. 2. lib. 3. cap. 23. & alij.

4 Secundo in hoc præcepto facta eſt ſolum mentio Sabbathi, varijs de cauſis, *Primo*, quidem, quia in die Sabbabathi perfectum eſt opus creationis, quod fuit primum beneficium nobis à Deo collatum. Eo namque die requieuit Deus ab omni opere, quod fecerat hoc eſt, à formarum noua productione quieuit. Id quod ita intelligi debet, non quod eo die ſeptimo, qui eſt dies Sabbathi creandi finem fecerat, ſed in ijs, qui præceſſerant dieb. à quibus excludendus eſt dies ſeptimus, ante quem nihil defuit rerum productioni. Vnde memoriam huius beneficij voluit Deus iudæos Sabbatizare, id eſt, ceſſare ab omni opere, & diem iſtũ ad cultum diuinum deputare, hoc enim vere Sabbatizare eſt. Ne igitur tantum beneficium à Iudæorum mentibus excideret, hunc diem illis obſeruandũ præcepit. Qui ſanè ſenſus literalis eſt huius præcepti iudæis in Decalogo traditi. *Secundo*, ob figuram Chriſti in lege promiſſi; Chriſtus enim die ſabbathi in ſepulchro requieuit, quaſi tunc finito opere Redemptionis requieſcẽs cuius figura ſecundum allegoricam ſignificationem diei ſabbathi requies fuit. *Tertio*, eo quod ſabbathum illud, iuxta ſenſum Tropologicum & Moralem mentis quietem in Deo, & ceſſationem ab omni actu peccati figurat, & ſignificat. *Quarto* denique, quia iuxta ſenſum Analogicum ſignificabat futuram requiem beatitudinis, & fruitionis Dei, quam habituri ſumus poſt hanc vitam. Vnde ob tam multimodam ſignificationem ſabbathi, quamuis aliæ complures eſſent in lege feſtorum ſolemnitates, de hac tamen ſola in Decalogo ſecundum literalem, moralemque ſenſum mentio habita eſt, qua etiam reliquæ comprehenduntur. Nam cæterarum ſingulæ ob particulare aliquod beneficium fuerũt inſtitutæ, illud autem creationis fuit vniuerſale. De qua re legendus eſt S. Thom. 2. 2. quæſtio. 102. art. 4. ad 10. vbi ſeptem veteris legis ſolemnitates enumerat, cauſaſq; inſtitutionis earum egregiè explicat. Plura de ſabbathi ſignificatione videri poſſunt apud S. Thom. 2. 2. q. 122. ar. 4. Alex. de Ales p. 3. q. 32. mem. 2. S. Ant. p. 1. ti. 14. c. 4. §. 4. Sotum lib. 2. de iuſt. q. 4. ar. 3. & alios paſſim.

5 Tertio, quamuis multa alia Decalogi præcepta fuerint nolli tamen alteri Deus verbum hoc, MEMENTO, addidit, niſi huic de Sabbati ſanctificatione, vel quia vt S. S. Thom. 1. 2. qu. 100. art. 7. ad 5. & Cathechiſmus Romanus ſuper hoc præcepto, num. 8. tradunt, præceptum hoc de Sabbatho ponitur vt commemoratiuum beneficij præteriti, puta creationis vniuerſi, vel quia cum naturæ lex, et ſi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum eſſe doceat, hoc tamen quo potiſſimum die fieri deberet, non præſcripſit, ideoq; populus de hac re admonendus eſſe videbatur, vel quia vt idem ſanctus Thom. 2. 2. quæ. 122. ar. 4. ad tertium. Alex. de Ales. p. 3. q. 32. membr. 3. S. Bonau. Richard. & alij in 3. diſtinct. 37. ſcribunt, præceptum hoc ad aliorum omnium obſeruationem quodammodo facit. Dum enim homo Deo, & ſibi vacat, melius intelligit quid ſibi agendum, aut fugiendum ſit, atque adeo in eius recordatione cetera omnia ad memoriam reuocantur cui conſequens eſt, vt qui præceptum hoc bene & diligenter obſeruat, & reliqua omnia, quæ in Sabbathi celebratione ad memoriam reuocare debet, facilius, & accuratius obſeruabit. Hæc igitur tria cum certa ſint, alia quædam quæ magis obſcura, & dubia ſunt, breuiter in ſequentibus ſunt explicanda.

6 PRIMVM DVBIVM eſt, cum Deus Sabbatum inſtituit

Digitized by Google

nuit celebrandum, illumque diem benedixerit, & ſanctificauerit, quare eccleſia in diem Dominicum commutauerit?

Reſpondeo, *Primo*, cum præceptum hoc vt ſuperius dictum eſt, cęrimoniale fuerit, quod attinet ad tempus in die Sabbathi præſcriptum, ſicut cærimonialia alia omnia antiquanda erant, morte ſcilicet Chriſti, ita etiam & Sabbathum, qua parte cærimoniale fuit, ceſſare debuit. Nam cum illæ cęrimoniæ ſint quaſi adumbratæ imagines lucis, & veritatis, illuc vſque neceſſe erat, vt lucis, ac veritatis, quæ Ieſus Chriſtus eſt, vt Ioan. 1. & 14. & Gal. 4. habetur, aduentu remouerentur. Vt enim Patres, Theologici, & Scholaſtici communiter docent, Sabbathū Iudæis præceptum fuit in vmbra & figura futuræ requiei Chriſti in ſepulchro. Sicut enim Deus requieuit die ſeptimo ab omni opere, quod patrarat, Geneſ. 2. hoc eſt, ex Alexandro Alenſi par. 3. quæſt. 32. memb. 3. art. 3. nouarū ſpecierum creatione, (quamuis enim nouas quotidie creat animas, non tamen nouas rerum ſpecies) ita die ſeptimo requieuit Chriſtus in ſepulchro, completa mundi redemptione: vnde in perſona Chriſti dicitur, Pſal. 15. *Caro mea requieſcet in ſpe.* Adueniēte itaque figurato ceſſare debuit figura, & in diem dominicum trāſmutari, in quo animarum, & corporis requies ſignificatur. ſicque dies ſeptimus in diem octauum Chriſtianum ſabbathum commutatum eſt. Id quod Innocentius Papa, vt refertur in c. *Sabbatho. de conſecr. diſt.* 3. eleganter docet, his verbis: Diem Dominicum ob *venerabilem Chriſti reſurrectionem non ſolum in Paſcha celebramus, ſed etiam per ſingulas hebdomadas.* In Chriſto enim reſidet exemplar, & cauſalitas generalis reſurrectionis, & iam in eo tanquam in capite humana natura requieſcit.

Secundo, optimo conſilio id ab eccleſia factum eſt tum ad errorem Gentilium excludendum, tum etiam ne cum Iudæis conſentiret. Etenim Gentiles diem dominicū tanquam primum colebant, cum in principio illius diei dominari inciperet primus planeta & principalis ſcilicet ſol, vnde diem illum, diem ſolis appellabant, vt habetur Cod. de Ferijs l. 2. & Ioan. Beleth. in explic. Diuin. offic c. 4. & Leo Serm 33 vbi ait *Gentiles ſoli reuerentiam exhibent, eique caput inclinant.* vt ergo error iſte tolleretur, eccleſia Spiritu ſancto edocta, vt hic dies ſanctificaretur in honorem Chriſti, qui eſt ſol iuſtitiæ, & lux mundi Ioan. 8. ordinauit. Et ne pari ratione ritus, ac cærimonias Iudæorum obſeruare videretur, diem Sabbathi, in diem dominicum commutauit. capit. peruenit. &c. Sabbatho. de conſecr. diſtin 3.

Tertio denique, diem Sabbathi in diem dominicum potius quam in alium diem commutauit, ob multa opera inſignia quæ in eo die facta ſunt. Primo enim, quia eo die iuxta multorum ſententiam creati ſunt Angeli, & boni ſunt glorificati, mali vero in infernum deiecti. Secundo, Quia fuit prima dierum omnium, vnde canit eccleſia, *Primo dierum omnium, quo mundus extat conditus.* Tertio quia eo die creauit Deus cælum & terram. 4. Quia nulla nox illum præceſſit. 5. Quia nulla nox eum ſubſequetur. 6. Quia ea die mare rubrum receſſit, vt libere filij Iſrael tranſire poſſent. 7. Quia ea die ſecundum Oroſium & alios lex data eſt filijs Iſrael in monte Oreb. 8. Quia ea die primum Manna filijs Iſrael è cęlo deſcendit, vt teſtatur Orig. in Exod. 9. Quia ea die Chriſtus incarnatus eſt. 10. Quia ea die tres Magi Chriſtū adorabant. 11. Quia ea die Chriſtus baptizatus fuit. Matth. 3. Luc. 3. 12. Quia ea die Chriſtus in Cana Galileæ aquas mutauit in vinum. Ioan. 2. 13. Quia ea die deſtructis inferni Clauſtris Chriſtus ſanctorum animas è Lymbo eduxit à mortuis reſurgens. 14. Quia ea die Mariæ Magdalenæ, & Apoſtolis poſt reſurrectionem ſæpè apparuit. Matth. 26. Ioan. 20. 15. Quia ea die clauſis ianuis Apoſtolis apparuit. Luc. 24. Io. 20. 16. Quia ea die datus eſt Spiritus ſanctus. Act. 2. 17. Quia hac die erit reſurrectio generalis qn̄ Chriſtus reddet vnicuiq; ſecundū opera ſua. 18. Quia ea die Sol, & Luna ſplendorem ſuum ſeptempliciter augebunt, iuxta illud Eſai. 30 *Erit lux Lunæ ſicut lux Solis, & lux Solis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum.* 19. Quia in ea die erit initium noſtræ completæ beatitudinis in anima & in corpore. 20. quia in hoc die reuelata fuit Apocalypſis Ioanni, Apocal. 1. Hinc de hac die S. Auguſt. ſermo. 7. de reſur. ita ait. *Quomodo Maria virgo mater Domini inter omnes mulieres principatum tenet, ita inter cæteras dies hæc omnium dierum mater eſt. Hæc eſt illa dies in qua ſynagoga finitur, & eccleſia naſcitur, vniuerſa enim Sabbathi gratia, & antiqua illius populi feſtiuitas Iudæorum in diei iſtius ſolemnitatem mutata eſt.* Similia fere habet Leo Papa Magnus, & refertur diſtinction. 75. cap. *Quod die dominico* his verbis: *Dominica dies tantis diuinarum diſpenſationum myſterijs eſt conſecrata, vt quicquid a Domino eſt inſigniter inſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac die mundus ſumpſit exordium, in hac per reſurrectionem, & mors interitum, & vita accepit principium.* Et Patres in Synodo ſexta cap. 8. tom. 3. Conc. de hoc die loquentes aiunt. *In eo die Manna in eremo pluit, in eo naſci dignatus eſt, in eo ſtella magis refulſit, in eo de quinque panibus, & duobus piſcibus, quinque millia hominum pauit, in eo baptiſmum in Iordane ſuſcepit, in eo ipſe pius redemptor humani generis ſponte pro ſalute noſtra a mortuis ſurrexit.* Merito igitur ob tot, tantaque inſignia hac die geſta, eccleſia ſpiritu ſancto edocta, immo ipſimet Apoſtoli ex illis ſeptem diebus eum qui primus eſt, ad diuinum cultum conſecrare voluerunt, quem & diem Dominicum dixere, cuius Io. Apoca. 1. meminit illis in verbis. Fui in ſpiritu in Dominica die. De qua re legendi ſunt Patres, vt Clem. Rom. Lib. 7 conſtitu. Apoſt c. 20 & 31. Iuſtin Apolog 2 ad Anton. Orig. Hom. 7 in Exod Leo. Epiſt. 79. ad Dioſcorum Epiſcop. Alexan. S. Aug. Epiſto. 118 ad Ianu cap. 13. & ſerm. 154. de temp. Ludol. Carthuſ. in vita Chriſti p. 2. c. 69. Ignat. Epiſ. 6. ad Magneſ. S Th. 1. 2. q. 103 art. 3. Catech. Roman. ſuper hoc pracepro num. 5. & num 7. Tertul. in Apolog c 16. & de corona milit. cap. 3. Cypr Epiſt 33. & 59. Cle Alex. lib 2 & 7. ſtrom. Ioan. bened. lib. 1. in ſumma de peccat. cap. 10. & alij.

7 Ex quibus conſtat, quam grauiter errant noui quidam Ebionitæ, vt Sterembergius, affirmantes non diem Dominicum, non vlla alia feſta ſed ſabbathum duntaxat eſſe celebrandum cum reliquis Iudaicis ſolemnitatib. quarum eſt in ſcriptura frequens mentio. Etenim ſicut alias iudæorum cærimonias, ita etiam & iſtam Apoſtoli abrogare voluerunt, ne cum illis iudaizare videremur. Sic mutata circuncisione, res eadem migrauit in baptiſmum, celebrabant in Paſcha iudæi, nec illud omittunt Chriſtiani, quibus tamen Apoſtolico decreto cap. 7. alias 8. in latino, eadem die cum iudæis Paſcha celebrare non licet, ne ſolemnis vtrobique dies ritus, cærimoniaſque Moſaicas paulatim inueheret. Contra hos autem egregie Ignatius Epiſ. 8. diſputat, qui vndecimo Traiani anno, quo paſſus eſt, ſuas in itinere poſitus Romam veniens ſcripſit Epiſtolas, plane id admonet ſcribens ad Philippenſes ne feſtum Paſchatis agerent cum iudæis ſic dicens. *Ad hæc conteſtor Epiſcopo, & presbyteris in domino, ſi quis cum iudæis celebrat Paſcha, aut Symbola feſtiuitatis eorum recipit, particeps eſt eorum qui Dominum occiderunt, & Apoſtolos eius.* Et Epiſt. 6. ad Magneſia. ſcribens *Poſt Sabbatum*, inquit, *omnis Chriſti amator Dominicum celebrat diem, diem Reſurrectioni conſecratum Dominica, reginam, & principem omnium dierum.* Sed & mutationem horum feſtorum ab Apoſtolis factam eſſe teſtatur S. Hilarius in prolog. expoſ. Pſalmorum, dicens: *Hæc quidem Sabbata Sabbathorum ea ab Apoſtolis religione celebrata ſunt, vt his quinquageſimæ diebus,* (loquitur de diebus inter Paſcha, & Pentecoſten) nullus neq in terram ſtrato corpore adoraret, neq. ieiunio feſtiuitatē ſpiritualis huius beatitudinis impediret, quod idipſum extrinſecus ēt in diebus Dominicis eſt conſtitutum, qui vltra Sabbathi numerum per plenitudinem Euangelicæ prædicationis accedunt. Namq. cum in ſeptimo die Sabbathi ſit & nomen & obſeruantia conſtituta, tamen nos octaua die, quæ & ipſa prima eſt, perfecti Sabbathi feſtiuitate lætamur. Sanctus etiam Auguſtin ſermo. 251. de temp. ſic ait. Dominicum ergo diem Apoſtoli, & Apoſtolici viri ideo religioſa ſolemnitate habendum eſſe ſanxerunt, quia in eo Redemptor noſter a mortuis reſurrexit.

Digitized by Google

rexit, qui quideo Dominica appellatur, vt in eo terrenis operibus, vel mundi illecebris abſtinentes, tantum diuinis cultib. ſeruiamus. Et infra. Ideo ſancti Doctores eccleſiæ decreuerunt omnem gloriam iudaici ſabbathiſmi in illam transferre vt q. ipſi in figura nos celebraremus in virtute. Hæc breuiter ex patribus in huius rei confirmationem contra nouos noſtros Ebionitas afferre placuit pluribus contra eos ſuis in locis diſputaturi.

8 SECVNDVM DVBIVM eſt an & quare eccleſia alios dies feſtos celebrandos inſtituit.

Reſpondeo, ſicut in veteri teſtamento non ſolum Sabbathum, ſed aliæ etiam ſolemnitates in præcepto erant, ita etiam in nouo non ſolum Dominica dies, ſed etiam ſolemnitates aliæ inſtitui debuerunt ab eccleſia, quæ etiam in illis veteribus quoad eorum principaliores figurabantur. Sicut n. circumciſioni baptiſmus, & Sabbatho Dominica ſuccedunt, ita etiam & alijs ſolemnitatibus veteris legis ſolemnitates nouæ ſuccedere debent ex eo quod beneficia illi populo exhibita ſignificant beneficia noua nobis per Chriſtum conceſſa quæ in huiuſmodi feſtorum celebratione a fidelibus deuote recolenda ſunt. Circũciſio carnalis ſpiritualem in noſtram circumciſionem ſignificat, vnde ſicut illa ſigno externo, ſic iſta externo baptiſmi ſigno declaranda fuit, iuxta illud. Coloſſ. 2. *Circumciſi eſtis circumciſione non manufacta in expoliatione corporis carnis, ſed in circumciſione Domini noſtri Ieſu Chriſti conſepulti in baptiſmo.* Atq. ita merito circunciſio in baptiſmum commutat. Sic Sabbathum quod ſignificabat primam creationem, in diem Dominicum mutatur, in quo commemorat noua creatura inchoata in reſurrectione Chriſti. Sic feſto Phaſe ſuccedit feſtum Paſſionis & Reſurrectionis Chriſti. Et feſto Penteco. in quo data fuit lex vetus, ſuccedit feſtum Pẽtecoſtes & ſpiritus ſancti, in quo data fuit lex ſpiritus vitæ. Feſto autem Neomeniæ, quod celebrabatur in nouitate Lunæ quolibet menſe, ad commemorandum opus gubernationis rerum, ſuccedunt feſta B. Virginis, in qua primo apparuit illuminatio Solis, id eſt, Chriſti per copiam gratiæ quæ & ipſa ſuis meritis & precibus ſuſtentat mundũ, vnde Regina mundi dicitur, & pulchra, vt Luna. Feſto tubarum, quod prima die Septembris celebrabatur in memoriam liberationis Iſaac, quando Abrahã inuenit Arietem, quem obtulit pro eo quem repræſentabant per cornua, quibus buccinabant, quod feſtum turbarum quaſi quædam inuitatio erat vt præpararent ſe ad feſtum ſequens, ſ. ad feſtum expiationis ſuccedunt feſta Apoſto quorum prædicationum inuitauerunt mundum ad feſtum ſupernum. Feſto expiationis, quod celebrabatur in die decima Septembris in memoriam beneficij quo Deus propitiatus eſt populo Iſrael in adoratione vituli aurei ad preces Moyſis, ſuccedunt feſta Martyrum, & Confeſſorum, aut etiam feſtum Aſcenſionis Chriſti, qui aſcendit, vt ſit propitiator pro peccatis noſtris apud Patrem. Feſto tabernaculorum, ſeu ſcenophegiæ, quod in eodem menſe Septembris per ſeptem dies celebrabatur in ſignum deductionis & profectionis populi Iſrael de deſerto, vbi in tabernaculis habitabant ſuccedit vel feſtum Angelorum qui nos deducũt, & cuſtodiunt per deſertum mundi, ſicut illos Angelus Domini, vel feſtum conſecrationis eccleſiæ. Feſto cœtus, atq; collectæ in quo colligebantur a populo ea, quæ ad cultus diuini expenſas erant neceſſaria, ſignificans congregationem fidelium in regno cęlorum, ſuccedit feſtum omnium ſanctorum. Alijs etiam feſtis eorum ſuccedũt alia in eccleſia catholica, vt egregie docent S. Th. 1. 2. q. 102. artic. 4 ad 10. & q. 103. art. 3. ad 4. Alex. de Ales p. 3. q. 55. memb. 1. in fi. S. Ant. p. 1. titu. 14. cap. 4. § 4. Sotus lib. 2. de iuſt. q. 5. art. 2. & alij.

9 *Cauſa* vero variæ aſſignari poſſunt, cur eccleſia & iſtos, & alios dies feſtos inſtituerit, quæ apud alios legi poſſunt, nos eas ſolum, quæ præcipuæ ſunt breuiter recenſebimus, *vna eſt*, vt in eis Deo gratias agamus, reuocantes ad memoriam beneficia nobis a Deo in illis exhibita, atque in eorum victorijs diuinam bonitatem, & potentiam laudemus.

2 *Altera eſt*, vt ſic deuotius oremus eos, vt pro nobis intercesſores apud Deum ſint. Sicut enim Rex in die Natiuitatis, aut coronationis ſuæ libentius, & liberalius ſeruis, & amicis ſuis dona largiri ſolet, ſic Chriſtus in diebus feſtis ſanctorum immo & in eis ſancti pro nobis feſta eorũ celebrantibus feruentius orant. Hinc Iob 5. dicitur: *ad aliquem Sanctorum conuertere* & Pſal. m. 120. *Leuaui oculos meos in montes*, id eſt, ſanctos, & Apo 11. *Hi habent poteſtatem ſuper aquas conuertendi eas, &c.* Scilicet, impetrandi a Deo pro nobis varias gratias, &c. *Tertia eſt*, ad confuſionem hæreticorum, fuerunt enim qui dixerunt animas ſanctorum non videre Deum ante diem iudicij, contra quos eccleſia eorum feſta celebranda inſtituit, prædicans illos eſſe in cœlo nunc quoad animas eorum beatos, vnde canit eccleſia, *Gaudent in cælis animæ Sãctorum, &c. Quarta eſt*, vt ſic prouocemur ad eorum imitationem, vnde Iac. 5. dicitur; *exemplum accipite fratres laboris, & patientia, prophetas, qui locuti ſunt in nomine domini, ecce beatificamus eos, qui ſuſtinuerunt, &c. Quinta eſt*, quia ſicut conuenit celebrare diem Natiuitatis Regis, vel principium ſui imperij ad honorem eius. l. fi. C. de ferijs. ita multo magis dies natalitius ſanctorum, in quibus regnum cęlorum adepti ſunt, celebrare decet. Hinc eccleſia in multis feſtis ſanctorum introitum miſſæ inchoat his verbis. *Gaudeamus omnes in domino diem feſtum celebrantes, &c.* vnde in vita S. Agnetis, monentur parentes eius, ne illam tanquam mortuam lugeant ſed congaudeant quia cum omnibus ſanctis lucidas ſedes cęli acceperit. Plura huc ex S. Patribus, teſtimonia adduci poſſent, quæ alijs in libris contra recentiores hæreticos ſanctorum feſta contemnentes afferemus. Hæc ſolum in præſentiarum attuliſſe ſatis erit vt prudens ac pius confeſſarius aliquid habeat, vnde pœnitentes ad deuotam feſtorum celebrationem exhortari poſſit.

De operibus lege diuina, & Eccleſiaſtica in diebus feſtis fieri prohibitis. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Ad obſeruationem feſtorum non ſolum ſacræ literæ, ſed & lex Ciuilis, & Canonica, nec non prophani authores paſſim hortantur.*

2 *Quænam opera ſint ſeruilia, & illicita habenda, quæ non.*

3 *An omnia opera ſeruilia ſeu mechanica, adeo ſtricte prohibita ſunt, vt non ſint licita in die feſto.*

Quæ pertinent ad cultum diuinum ſunt in triplici differentia, ibid.

4 *Quæ pertinent ad cultum Dei accidentarie, & valde remote quando licite fieri poſſunt.*

Quænam animæ opera ſeu ſpiritualia in feſtis licita ſint quæ non.

5 *Opera corporalia quæ non ſunt ex genere ſuo ſeruilia licita. Venatio diebus feſtiuis licita qualis.*

6 *Opera ſeruilia quando licita, & quando excuſentur illa facientes, & num. 7 8. 9.*

10 *Opera ſeruilia quare ab Eccleſia fieri concedantur.*

11 *Conſuetudo generalis ſiue ſpecialis excuſat a peccato, & quare.*

12 *An ſicut neceſſitas ita & pietas excuſet a peccato exercendo opus ſeruile in dominica & diebus feſtiuis.*

13 *An quæ in die feſto licite fieri poſſint ſine lucro et quæſtu fieri etiam licite poſſunt propter pecuniam.*

13 *An licite poſſint homines in feſto propter lucrum ſcribere.*

15 *An notarijs & officialibus Curiæ licitum ſit in feſto tranſcribere.*

16 *An liceat in feſto depingere.*

17 *Quando Epiſcopus ſub pœna excommunicationis præcipit, vt nemo diebus feſtiuis operetur, an excommunicentur ij qui neceſſitate compulſi operantur.*

18 *An præter opera ſeruilia iure diuino prohibita, alia opera ſint ab Eccleſia tũc temporis vetita, & quænam illa ſint.*

1 EXpoſitis illis, quæ ad Sabbathi inſtitutionem, eiuſque in diem Dominicum mutationem pertinent de illius obligatione dicẽdũ eſt. Etenim nõ ſolum ad feſtorũ obſeruationẽ ſacræ literę, ſed & lex ciuilis, & canonica nec non pro-

non puto licitum eſſe conficere vaſa eccleſiæ, niſi fortaſſis immineret ſolemnis feſtiuitas eccleſiæ, propter quam eccleſia vaſis illis indigeret ad apparatum cultus diuini, & non eſſet tempus ſufficiens ad perficienda vaſa niſi laboraretur etiam in die feſto. tunc enim licet laborare.

Secundum caput eſt, eorum operũ, quæ dicuntur animæ, hoc eſt ab anima procedunt, vt intelligere, ſtudere, ſeu quæ ad talia animæ opera ordinantur, vt diſputare, docere, legere, ſcribere, & pertinentia ad ſtudium, conſulere, exhortari, concionari, & alia opera abſque dubio licite fiunt in feſto, ex San. Tho. 2. 2. q. 122. artic 4. ad tertium. Caieta. ibidem. Soto lib. 2. de iuſtit. q. 2. art. 4. Syluest. verb. Dominica. quæſt 4. ver. Prima. Nauar in Manual. cap. 13 nu. 3. ver. quinto Coſmo Philiarcho de officio ſacer part. 2. lib. 3. cap. 23 Toleto lib 4. ſummæ. cap. 24. Vnde licet Doctoribus conſulere, & aduocatis ſtudere in feſto ſuper lites, & quæ ſtudent ſcribere, & informare iudices ſcripto, quia iſta omnia ſunt opera animi. Sic etiam licitum eſt legere in diebus feſtiuis, hæc enim omnia redundant in publicam vtilitatem, & fiunt ad illuminationem proprij intellectus, & aliorum ex Panor. in cap 1. de ferijs. num. 4. Archi. in cap. ieiunia. de conſecr. diſt 3. Ant. Franc. in annot. ad Panor. vbi ſupra. Ange. verb. feriæ. num. 25. & 29. & 30. & Tabiena verb. eodem nu. 34. & nu. 39 Nauar. in Manu. c. 13 nu. 12. verſi. octauo. Soto. lib. 1. de iuſtit. q 4. artic 4. §. quarta cauſa in fi. Caietan. in ſum. verbo. feſtum. Quæ omnia intelligenda ſunt, dummodo ex tali ſtudio, conſilio, lectione, &c. non intermittantur diuina, quæ ſunt de præcepto. Ex quibus etiam infert Caiet. vbi ſupra 2. 2 quæſtio. 122. art. 4 licitum eſſe ciuibus ad conſilia conuenire, quoniam ſicut licitum eſt aduocatis præſtare patrocinium, ex eo quod patrocinium aduocati ordinatur ad notitiam, & perſuaſionem veritatis, noſſe autem & perſuadere ſunt opera ſpiritualia. ita etiam conſiliari opus eſt vndique ſpirituale, quia ex prudentia oritur, & terminus conſilij electio eſt, quæ ſpiritualis eſt, & omni tempore licita. Nec obſtat quod ſit electio ad temporalia officia, aut negotia, quia hæc materialiter ſe habent ad electionem, quæ formaliter, & per ſe eſt terminus conſilij. Quædam tamen opera ſpiritualia, & opera animæ, vt ius dicere, cauſas agere, &c. prohibita ſunt fieri in feſtis, vt infra dicemus, quorum alia eſt ratio, ac præcedentium.

5 *Tertium caput eſt* eorum operum, quæ quamuis ſint corporalia, non ſunt tamen proprie ſeruilia; Inter opera enim corporalia, quædam ſunt ex genere ſuo ſeruilia, vt ſunt opera artium mœchanicarum arare, fodere, & ſimilia, quæ ſuperius diximus fuiſſe prohibita. Quædam vero ſunt, quæ communia ſunt tam nobilibus, quam ignobilibus, tam dominis, quam ſeruis. vt ſcribere, iter agere, pulſare inſtrumenta, venari &c. quæ licita ſunt audita Miſſa, & maxime quando venatio fit recreationis, & animi gratia, tunc enim conſtat, non eſſe opus ſeruile, & conſuetudo habet, vt licitum ſit itinerari audita Miſſa, maxime illis, qui ſunt in itinere, & cauſam itinerandi habent. De venatione, de qua dubium eſſe poteſt, hoc docent ſumma Piſanella verbo. Feriæ. §. A quibus abſtinendum. Ang. eod. numer. 26. Tabiena eodem. numer. 35. Syluest. verb. Dominica. quæſt. 5. in fi. Sotus lib. 2. de iuſtit. q. 4. articul. 4. Nauar. in Manual capit. 13. num. 11 verſ. ſexto. Coſmus Philiarchus de offi ſacerd. par. 2 lib 3. cap. 23. Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. cap. 52. Toletus in ſum. lib. 4. cap. 24. Emanuel Sà in Aphoriſm. in ſaltibus, & ſiluis; vnde quando in c. *Qui venatoribus, & cap. vident homines. c. Eſau, c. an putatis diſt. 86.* damnatur, ſeu reprehenditur venatio omni tempore, vt præfati authores docent poſt glo in dict. capit qui venatoribus, intelligitur de venatione oppreſſiua, & arenaria, hoc eſt, qua quis hominum oppreſſor, & extinctor eſt. aut pugnat in arena cum beſtijs, & operas ſuas locat ad iſta, tales enim ſemper peccant mortaliter; venari autem in ſaltibus, & ſiluis, audito ſacro, præfati omnes licitum eſſe docent, cum ex ſe non ſit opus ſeruile. Et eodem modo licitum eſt in diebus feſtiuis vti arte gladiatoria, ſaltatoria, & piſcari hamo, aucupari recreationis cauſa, dummodo non intermittatur ſacrum. Cauendum eſt tamen, ne excedant in his limites recreationis.

6 *Quartum caput eſt* operum etiam ſeruilium, quæ tamen ex aliqua iuſta cauſa licite fieri poſſunt, ex quo capite excuſantur

Primo illi, qui parant ea, quæ ad communem & neceſſarium victum diei pertinent, vt coqui & paſtillos facientes, macellarij, laniones, &c. ſecus autem de piſtoribus dicendum eſt, cum panis pri die feſti confici poſſit niſi quãdo eſſet tantus concurſus feſtorum, qui id exigeret. ex Soto lib. 2. de iuſtit q 4. Eodem modo excuſantur molitores, & molendinarij ſiue cum iumentis, ſiue ad aquam, ſiue ad ventum dummodo id faciant propter neceſſitatem & ſuperuenientem multitudinem, hominum ad molendum, ſicut diximus etiam excuſari piſtores, & lanios maxime tempore æſtiuo, aut ex concurſu feſtorum, & ſuperueniente multitudine egentium pane, & carne. Idem dicendum de illis, qui panem, herbas, fructus & huiuſmodi vendunt propter neceſſitatem venientium, & ementium illo die, quia ſcilicet alijs diebus non ita commode ueniunt emptores, occupari agriculturæ & alijs negotijs. Quo etiam ex capite excuſantur tabernarij, qui ſolum præparant cibos neceſſarios pro illis, qui quotidie emere ſolent. Sic S. Anto. p. 2. tit. 9. cap. 7 §. Quantum ad tertium. Summa Piſanella ver. feriæ §. ſed quid de molendinis. Ange eod. nu. 11. & 12 13. & 18. Tabiena verb eod. nu. 20. 21. 22. & 27. Syluest. verbo Dominica q. 5. verſic. ſecunda. Caiet. in ſumma verbo. Feſtum. verſi. Tertio. Na. in Manuali. cap. 13 nu 6. Coſmus Philiarch. de officio ſacer. p. 2. lib. 3. c. 23. Ludo. Lopez part. 1. inſtruct. conſcien cap. 52. circa medium. Ioannes Benedictus. in ſum de peccatis li. 1. c. 10. numer. 3. & alij communiter.

Secundo excuſantur ij, qui operantur propter ſalutis neceſſitatem, vt Medici minutores. ſeu ſanguinis emiſſores, pharmacopolæ, ſeu aromatarij, & qui fugiunt propria pericula exemplo Eliæ, qui fugit in ſabbatho a facie Iazabel, & ad hoc, quod diximus, citari ſolet illud Chriſti Ioan. 7. *Mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbatho.* Hæc enim omnia ſunt neceſſaria ad hominis ſalutem corporalem. Sic S. Tho. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3. S. Ant. par. 2. tit. 9. c. 7. §. quantum ad 3. Angel. verb. feriæ num. 14. Tabiena. eod. nu. 23. Syluest. verb Dominica. q. 5. uer. 2 Caietan. in ſumma. verb. feſtum §. Tertio. Sotus lib. 2. de iuſt. q. 4. art 4. §. Quarta cauſa. uer. 2. Coſmus Philiarchus de officio ſacer. par. 2 li. 3. capit. 23. & Ioan. Bened. in ſumma de peccatis lib. 1. c. 10. num. 3. vbi tamen Sotus, & Coſmus Philiarchus addunt pharmacopolas non excuſari niſi ſecundum neceſſitatem præſentis diei, quia eſt ars ſeruilis.

Tertio excuſantur ob neceſſitatem communis ſalutis Reipublicæ milites in bello, & qui illis aggeres, & vallum ducunt. vnde 1. Mac. 2. Machabæi hoſtile prælium ſabbatho propulſarunt, ad ſui, & Reipub. defenſionem. Ex quo capite excuſantur etiam curſores, quorum opera vtilis eſt Reipub. vt conſtat ex Ang verb. feriæ. num. 15. Tabiena. eodem numer. 24. Caietan. in ſumma verb. feſtum Ioan. Benedict. in ſumma de peccatis. libr. 1. capit. 10. numer. 3. Quos Caietan. excuſat non ſolum a labore, & peccato, ſed etiam ab omiſſione Miſſæ, in quam frequenter incurrere iſtos oportet; excuſat enim iſtos neceſſitas publica, accedente conſuetudine ſcita & non reprehenſa a Prælatis, vbi etiam Ang numer. 16. & Tabiena numer. 25. excuſat eadem de cauſa ferratores æquorum tum huiuſmodi curſorum, tum aliorum itinerantium, quia cum illi neceſſe habent ambulare, ita licitum eſt iſtis ea facere, quibus itinerantes commode iter ſuum agere, & conficere poſſunt, quamuis hæc omnia lucri gratia faciant. Huc etiam reduci poſſunt nautæ, muliones, & huiuſmodi qui onera de loco in locum deferre ſolent, quorum opera maxime vtilis, & neceſſaria omnino eſt ad communem Reipublicæ vtilitatem, vt conſtat, & expreſſe docent Angel. uerbo feriæ. numer. 15. & Tabiena. eodem num. 24. Caietan. in ſumma. uerb. feſtum.

7 *Quarto*, excuſat etiã priuata neceſſitas propria, uel proximi ne quis opera ſeruilia exercendo peccet. Vnde qui oc

currunt inundationibus conflagrationibus, & huiuſmodi, non peccant. atque ex hoc capite excuſantur, qui foſſas & aggeres faciunt tempore inundationis, & tollentes fruges ab illuuione, & igne, ab incurſionibus, & alia ſimilia facientes, vt ſeruent ſeipſos, aut proximos indemnes. Sic etiam licitum eſt ſegetes iacentes in agris & fœnum in pratis ad locum ſecurum in feſtis deferre, ſi imminet tempeſtas, vel pluuia, quæ corrumperet, ſi in agro remanerent. Eadem ex cauſa licitum eſt tempore vindemiarum vuas colligere, non pereant. Et ſimiliter artifices eorum, quæ continuatam exigunt operam (vt decoctio laterum, saponum, calcis & ſimilia) operas ſuas in feſtis continuare poſſunt. Et denique licitum eſt in feſto proſequi opus inceptum quando notabile damnum ſequeretur ex dilatione, & omiſſione operis, vt in tingentibus lanam, & pannos, & in decoctione laterum, & vitri, facit. c. fin in fi. de ferijs. & ibi gl. in verb. Neceſſitas S. Tho. 2. 2 q. 122. art. 4. ad 3. in fin. citans illud Matth. 12. *Quis erit ex vobis homo, qui habet vnam ouem, & ſi ceciderit Sabbatho in foueam, nonne tenebit, & leuabit eam?* ſcilicet ne pereat. & moriatur. Alexand. de Ales par. 3. quæſtio. 32 memb. 5. artic. 2. S. Anto. par. 2. tit. 9. c. 7. § Quantum ad 3. Summa Piſanella. verb. feriæ, § Quid agendum in fi. Ang. verb. eod. num. 17. & num. 2., & 24. Tabiena. eod. nu. 26. & nu. 32. & 34. Syluverbo Dominica. quæſt. 5. verſic. 4. Caiet. in ſumma. verb. feſtum, § Tertio. Sotus lib. 2. de iuſtit q. 4. art. 4. Nauar in Manuali. c 13. nu. 7. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerd. pat. 2. li. 3 c. 23 & Ioan. Bened. in ſumma de peccatis. li. 1. c. 10. nu. 3. & alij.

8 *Quinto* excuſat etiam neceſſitas propria, puta, vt poſſit quis ſibi, & familiæ ſuæ neceſſarium victum comparare. Quod intelligitur non ſolum de victu neceſſario pro illo die ſed etiam pro die ſequenti. Nam non ſolum extrema neceſſitas, ſed etiam grauis excuſat. Vnde qui ſunt adeo indigentes, vt niſi laborent in feſtis, non poſſunt ſe ſuoſque ſuſtentare vrgente graui neceſſitate excuſantur, ſi in feſtis laborent, audita tamen Miſſa, ſecreto laborando ob vitandum ſcandalum, ex Caietan. in ſumma. verb. feſtum §. 3. & Ludouic. Lopez par. 1. inſtruc. conſc. ca. 52. Neceſſitas enim non habet legem, ſed ipſa ſibi legem facit vt dicitur in c. Remiſſionem, §. fi. 1. quæſtio. 1. Præcepta ſiquidem eccleſiæ ſecundum id, quod in pluribus inuenitur intelligenda ſunt ligare: communiter autem homines cõmunibus eccleſiæ feſtis ſeruatis, prouidere ſibi, ſuiſque poſſunt. Sed vbi, aut tot ſunt multiplicata feſta, aut tanta vrget neceſſitas vt non poſſit quis illa ſeruando ſibi, ſuiſque prouidere, ceſſat legis vinculum. Et quidem vbi magna, & notoria eſſet neceſſitas poteſt quis authoritate propria laborare, maxime vbi non datur recurſus ad ſuperiorem; quando autem dubitatur, an ſit tanta neceſſitas, ſtandum eſt iudicio boni viri vel potius petenda eſt licentia ab epiſcopo, vel ſaltem à parocho iuxta ea, quę notant Alexand. de Ales p. 3 q. 32. memb. 5. art. 2. Sotus li. 2. de iuſtit. q. 4 ar. 4. Ang. verb. feriæ. nu. 35 Tabiena verb. eo num. 44. Syluverb Dominica. q 5. verſic 3. in fi. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerd p. 1. li. 3. c. 23 & Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c. 52. poſt medium. Nauar. in Manuali. c. 13. num. 16.

Sexto excuſat etiam neceſſitas obedientiæ, ſeu coactionis; Ex quo capite excuſantur ſubditi ſerui, agricolæ, filij, & vxores iuſſi, & compulſi a ſuis dominis heris, patribus, & maritis ad opus agendum, alias paſſuri damnum ab illis, vel in perſona, vel in rebus, niſi obtemperent, maximè ſi audita Miſſa id operis faciant. Intelligitur autem hoc, dummodo id operis non iniungatur illis in contemptum diei feſti, tunc enim illis parendum non eſſet, ſed potius moriendum. Quia ſicut tenetur quis mori potius quàm loco ſacro iniuriam facere ita etiam mori potius tenetur quam iniuriam tempori ſacro inferre, vtrumque enim ſacrilegium eſt. Vnde Machabæi mori potius elegerunt, quàm carnes porcinas comedere, quia ad hoc cogebantur, vt contra legem facerent; tunc enim viget Christi comminatio, *Qui ſermones meos erubuerit coram hominibus, &c.* Sic Angel verb. Feriæ. num. 9. Tabiena. eodem. numer 28 Caietan in Sum. verb feſtum. verſicul. Tertio ex neceſſitate Nauar. in Manuali capit. 13. num. 7. Ludou. Lopez par. 1. inſtt. conſcient. c. 52. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd part. 2. libr. 3. capit. 23. Ioan. Benedict. in Summa de peccatis. li. 1. capit. 10 numer. 3. in fin. & Andreas Crocquetius catechiſ. 74. Archid. in c. Sacris. de his quæ vi, metus cauſa fiunt & alij. Vnde ſi Dominus hæreticus, qui perſuaſum habet diei Dominicæ nullam eſſe religionem, & ſubditos ad eius violationem idcirco compelleret, tunc mors potius obeunda, quam in Christi contumeliam humanæ violentiæ concedendum eſt.

9 *Septimo* excuſat modicitas, ſeu paruitas operis; vnde licita ſunt ea opera, quæ fiunt paruo vel nullo labore, etiam boum, vt licitum eſt haurire aquam mulo, & ſimilia, non tamen licitum eſt molare in molendino, niſi vrgeret neceſſitas. vt ſupra dictum eſt. Vnde excuſantur mulieres, quæ aliqua puncta ponunt, vel ſcopant domum, & qui aliquid modicum in die feſto facit; modicum enim pro nihilo computatur. l. quod. minimum, ff. de re iud. Ratio eſt, quia vt notat Angel. verb. feriæ. numer. 10. modicitas operis non impedit quominus quis Deo vacare poſſit Intelligitur autem hoc dummodo interſint Miſſæ, nec enim omittenda erit Miſſa, ut uel modicum quid fiat. Tabiena verb. feriæ. numer. 19. Sylueſt. verb Dominica. quæſt. 5. verſ. prima Caietan. in ſumma. verb. feſtum. & 2. 2. q. 122. art. 4. Coſmus Philiar. de offic. ſacer. par. 2. lib. 3. c. 23. Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcient. c. 52 And. Croquetius, Cateche 74 & S. Anton. p. 2. tit. 9. c. 7. §. quantum ad 3 Hinc fit, vt qui in feſto vnum, vel duos raderet, calceum conſueret, vel aliud quid modicum faceret, quod non valde hominem occupet, non peccet, id quod locum habet in alijs rebus vt conſtat.

10 *Quintum caput eſt* eorum operum ſeruilium, quę ab eccleſia fieri conceduntur, ſic Alex. Papa III. in c. licet, de ferijs indulſit, ut piſcatores in feſtis haleces piſcari poſſint. Et idem dicendum eſt de Thinnis, & alijs piſcibus, qui vno ſolo anni tempore eodemque breui capiuntur. Ratio eſt, quia huiuſmodi lucrum tranſitorium ceſſans, damnum reputatur, atque adeo ſicut licitum eſt ſeruare ſe indemnem a maiorita etiam & intendere tali lucro tranſitorio, quod amittitur, niſi tunc detur opera piſcationi Moneantur tamen tales partem aliquam rationabilem illius lucri circumpoſitis eccleſijs, & Chriſti pauperibus dare in eleemoſinam. Sic Panormitan in d. capit. licet. numer. 6. de ferijs Ang. uerb. feriæ num. 34. & 35. Tabiena. eod. nu. 45. & 46. Sylueſt. uerb. Dominica. quæſt. 4. uerſic. Tertia. Caietan in ſum. uerb feſtum Sotus lib. 2. de iuſtit. quæſt. 4 art. 4. Nauar. in Manual. capit. 13. numer. 9. Ludou. Lopez part. 1. inſtr. conſcien cap. 52. Coſmus Philiarc. de off. ſacerd p 2. lib. 3 capit. 23. Andr. Croquetius Catecheſi. 74. Hinc ſequitur, quod ſi quis cauſa recreationis piſcaretur hamo; & inueniret magnam copiam piſcium, prout ſolent inuenire haleces, licite poteſt omiſſo hamo piſcari retibus, quia, eo in caſu contingeret lucrum temporale amiſſibile, & quodammodo ſe habet, ac ſi quis uellet ſe indemnem ſeruare. Quando autem quis præuideret ſe inuenturum hanc copiam piſcium, quærere debet licentiam piſcandi ab epiſcopo ſi eum commode adire poſſit uel a proprio ſacerdote ſi epiſcopum commode adire non poterit; quod ſi timeret quod epiſcopus licentiam concedere nollet, piſcari poſſet etiam irrequiſitio epiſcopo, dummodo daret partem eccleſię, uel pauperibus, argument. cap. licet de ferijs.

11 *Sextum caput* excuſans à peccato eſt conſuetudo præſcripta, quando, ſcilicet, eſt conſuetudo generalis, aut ſpecialis in aliqua patria ſcita, & non ſolum tolerata, ſed etiã non reprehenſa ab epiſcopis, ſeu Prælatis. Sic Caietan. in ſumma. uerb. feſtum. Sotus libr. 2. de iuſtitia. quæſt. 4. artic. 4. Nauar. in Manual. c. 13. nu. 8. uerſ. Tertio. Coſmus Philiar. de offic. ſacerd. p. 1. lib. 3. cap. 23. Ludo. Lopez p 1. inſtruct. conſcient. ca, 52. Ratio eſt, quia ſicut conſuetudo pôt facere de licito opere illicitũ quãtũ ad tẽpus; ita ecõtra no poteſt de alias illicito in feſto efficere licitum, & feſta moderari. arg. c. ſi. de conſuet. vnde licet nundinæ, & mercatus prohibeantur in feſtis diebus, nunc tamen creberrima eſt conſuetudo, vt in illis celebrentur Prælatis ſcientibus, et non contradicentibus His ita expoſitis

12 DV-

Digitized by Google

ſcientibus, & non contradicentibus: & his ita expoſitis.

12 DVBIVM PRIMVM eſt, an ſicut neceſſitas, ita etiam & pietas excuſet a peccato exercendo opus ſeruile in Dominicis, & diebus feſtiuis?

Reſpondeo quædam eſſe opera per ſe pietatis, vt ſepelire mortuum, ſeruire infirmis, &c. & talia ſemper ſunt licita; Quædam vero ſunt opera, quæ ſolum accidentaliter ordinantur ad pietatem, & talia ex ſola ratione pietatis non poſſunt fieri in feſtiuis diebus, niſi adſit ſimul neceſſitas. Vnde non eſt licitum reficere pontes viarum, & alias vias in die feſto ob ſolam pietatem niſi adſit, & vrgeat magna neceſſitas, & cum licentia Epiſcopi. Quamuis enim ſola miſericordiæ ratio ſufficiat ad excuſandum iudicialia opera in feſto, vt infra dicemus, non tamen ſufficit ad excuſandum opera ſeruilia omnia in feſto, niſi adſit ſimul neceſſitas, aut vitatio damni imminentis. Ratio eſt, tum quia opus iudiciale non eſt ex ſe ſeruile, vnde eſſet licitum in feſto, niſi eccleſia prohibuiſſet, tum quia feſtorum obſeruatio eſt opus religionis, & conſequenter prætermittendum non eſt occupando ſe in ſeruilibus circa proximos propter pietatem ceſſante neceſſitate; tum quia hæc non ſunt licita propter conſanguineos, aut patriæ beneuolos in feſtos extra neceſſitatem, cum tamen vna eademque virtus pietatis ſit ad conſanguineos, & patriam. Vnde ſicut non eſt licitum agros ſerere, metere, arare, propter patriam extra articulum neceſſitatis, nec propter miſericordiam colere agros pauperum, aut eccleſiæ pauperculæ, aut alia huiuſmodi facere in die feſto ceſſante neceſſitate; ita neque alia pietatis opera quæ talia ſunt ſolum per accidens, exercere licet in feſto abſque neceſſitate. Sic Caietan. 2.2. quæſt. 122 articu. 4. in ſumma uerb. feſtum. Nauarr. in Manuali cap. 13. num. 4. verſ. ſeptimo. & nu. 11. verſ. Quinto. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcien. cap. 52. Coſm. Philiar. de offic. ſacerd. p. 2. lib. 3. capit. 23. Hinc fit non licere in diebus feſtis portare lapides ad eccleſias ædificandas, hoſpitalia, domos religioſas, niſi adſit grauis neceſſitas, nec ſola pietas ad hæc licite facienda ſufficit. Vnde quod gloſſ. in c. fin. in verb. pietas. de fer. Ang. in ver. feriæ. nu. 32. Tab. eod. nu. 41. & Sylu. verb. Dominica. q. 5. verſic. Tertia. dicunt licita eſſe pietatis opera in die feſto, exemplum ponentes de refectione pontium, & viarum, intelligendum eſt, quando ſimul adeſt neceſſitas laborandi circa illa in feſtiuis diebus, ne aliàs multum impediatur opus ex concurſu aquarum, & ad alia damna vitanda tunc enim non tam pietas, quam neceſſitas boni communis petita licentia epiſcopi excuſare cenſetur.

13 DVBIVM SECVNDVM eſt, an quæ in die feſto licite fieri poſſunt ſine lucro & quæſtu, fieri etiam licite poſſint propter pecuniam? Quidam negant, vt Rich. in 4. d. 37. art. 2. q. 4. Pan. in c. 1. num 4. de fer. Ang. ver. fer. nu. 9. ubi exemplificat de ſcriptore ob lucrum, & nu. 17. de cythariſtis & ſonatorib. ob lucrũ, & nu. 29. de ſtudentib. ob lucrũ, & nu. 30. de ſcholarib. legentib. ob lucrũ, & nu. 31. de trãſcribẽtibus libros ob lucrũ. & Tabiena verb. feriæ. nu. 36. vbi id docet de cythariſtis ob lucrũ principaliter, & nu. 38 de ſtudentibus principaliter propter lucrũ, & nu. 39 de legentibus ob lucrũ, & nu. 40. de tranſcribentibus libros de quinterno ad quinternum principaliter ob pecuniã. & nu. 41. de laborantibus circa refectionem pontium ob lucrũ, & nu. 42. de barbitonſoribus radentibus ob lucrum, & eadem docet Syluest. verb. Dominica q. 4. verſ. 1. & q. 5. verſ. Tertia. Hi igitur docent hæc licita eſſe, ſi ex neceſſitate fiãt aut alia ex cauſa iuſta, ſecus autem ſi fiant principaliter ob lucrum, etiam audita Miſſa. Ratio eorum eſſe poteſt, quia ex lucro fiunt opera ſeruilia, qui enim facit hæc lucri gratia, ſeruit illi, in cuius gratiam facit. Ideoque ſeruilia opera ex tali mercede efficiuntur.

Alij vero vt Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4. & in ſumma verb feſtum. Sotus in libr. 2. de iuſtit. quæſtio 4. artic 4. in fine. Nauar. in Manuali capit. 13. num. 5. verſ. 8. vbi id abſolute docet, & numer. 12. verſ. 8. de conſulente in die feſto etiam ob lucrum, & numer. 14. verſ. Ex quo ſequitur. de ſcribente literas, & inſtrumenta. Barthol. Medina. 1. inſtrume. confeſſar. libr. 1. cap. 14 §. 8. in fine. Lud Lopez part. 1. inſtruct. conſcienti e, & Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. par. 2. libr. 3. capit. 23. docent quoduis opus, quod vel ob neceſſitatem, vel ob conſuetudinem, vel ob aliam cauſam ex dictis licitum eſt in feſtis, licite etiam fieri poſſe in feſto etiã ſi principaliter fiat intuitu lucri, & mercedis. Ratio eſt, quia intentio & ſpes lucri non facit, vt opus quod alias ex genere ſuo non eſt ſeruile, ob hoc fiat ſeruile. Siquidem & liberorum opera, qualis eſt negociatio, muſica, venatio, militario, & ſimilia propoſitam ſibi habent mercedem & econtra ſeruile opus gratis fieri poteſt. Vnde nõ exinde conſtituitur aliquod opus ſeruile, quod fiat in obſequium alterius. Immo artifices & alij prædicti quamuis ex neceſſitate illa faciant in feſto, non tenentur tamen ea gratis facere, quia non ſunt neceſſaria ob inopiam perſonarum, ſed ex natura rei. Omnia igitur opera quæ, vt diximus, licite fieri poſſunt in feſto ſine quæſtu, fieri etiam poſſunt propter lucrum, appoſitio enim ſeu intentio lucrãdi non conſtituit opus ſeruile, nec magis impedior faciendo opus propter mercedem, quam faciendo abſque mercede. Si igitur licitum eſt abſque lucro, etiam ob lucrum licite fieri poteſt. Vnde ſicut licitum eſt conſulere in feſto ſine lucro, legere in feſto abſque ſpe lucri aduocare ſine mercede, ſtudere ſine intentione lucrandi, ita etiam hæc omnia propter pecuniam facere licet. Nihilque refert ſiue Doctor, aut aduocatus diues ſit, aut pauper, quod lucrum in præſenti recipiatur, aut in futurum expectetur.

14 DVBIVM TERTIVM eſt inter authores huius ſecundæ ſententiæ de ſcriptoribus. An ſcilicet licite ſcribere poſſint propter lucrum in feſto? Ratio dubitandi eſt, quia Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4 & Nauar. in Manuali c. 13. num. 14. ver. Decimo, & Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. par. 2. lib. 3. c 23 concedunt ſcribere de ſe, & per ſe, vel per alium docendo, licitum eſſe in die feſto, quia non eſt opus ſeruile, ſed commune liberis, & ſeruis, vnde & Reges, & prælati omnes ſcribunt, adeo ut turpem putamus Principem, aut Prælatum, qui conceptum ſuum, aut ſecretum propria manu exprimere neſciat: Addunt tamen illicitum eſſe tranſcribere quia tranſcribere, & tranſcribendo libros componere eſt ſeruile opus, & mechanicum. Idem docent S. Ant p. 2. titu. 9. c. 9. §. quantum ad 3. Ang. verb. feriæ, nu. 31. & Tabiena, eod. numer. 40. ſed ex alio fundamento, ſcilicet, ſi fiat ob lucrum. Ceterum Barthol. Medina libr. 1. Inſtruct. confeſſ c. 14. §. 8. in fine Lud. Lopez. par. 1. inſtr. conſcient. c. 51. & fauet Emanuel Sa in Aphoriſmis, verb. feſtum, (etſi Caietan. ſententiam probabilem putent) tutam tamen in praxi contrariam eſſe docẽt: Ratio eſt, quia quæ licite fieri poſſunt in feſto ſine lucro, etiam fieri tunc poſſunt ob lucrum, nec exinde violatur feſtum, vt ipſimet fatentur. Tum quia tranſcribere non eſt aliud quam ſcribere. Vnde qui in feſto tranſcriberet libros propter lucrũ, non peccabit mortaliter, dummodo non omittat ea, ad quæ tenetur in feſto. Id quod maxime verum eſt, quando eſſet pauper qui tranſcriberet, aut ex cauſa curaret aliquid breui tempore tranſcribi, alias non habiturus copiam Scripturæ, cuius maxime indigeret.

15 DVBIVM QVARTVM eſt, de Notarijs, & officialibus Curiæ, an illis licitum ſit in die feſto tranſcribere? Ratio dubij eſt, quia iſtorum ſcriptura ad ſtrepitum iudicialẽ pertinere videtur, quæ omnia ſunt prohibita, vt infra dicemus. Aliqui id concedunt licitum eſſe ex iuſta cauſa, dummodo id domi priuatim faciant, quia ſic non uidentur pertinere ad ſtrepitum iudicialem, ſed ſolum quando in ipſo ſtrepitu ſcribunt. Ego ſicut non conſulerem ipſis officialibus, vt hæc etiam priuatim facerent, ita non condemnarem peccati mortalis ſi ſcriberent.

16 DVBIVM QVINTVM eſſe poteſt circa picturam, an in die feſto depingere liceat? Ratio difficultatis eſt, quia videtur ars liberalis, & conſequenter ex ſe licita erit. Alij tamen vt Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. capit. 52. Emanuel Sà in Aphoriſmis verb. feſtum dicunt non eſſe licitam, quia communiter, & ut plurimum non ſolet fieri niſi ab ijs, qui alijs inſeruiunt, & ita licet mechanicum non ſit, eſt tamen aliquid ſeruile, ſecus autem ſi ſolum ſtarent in eccleſijs, aut alibi ad deſignandum. ex Angel. uerb. feriæ, nu. 31 & Tab. eod num. 40. Barthol. Medina.

libr. 2. de inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 8. in fin. tunc enim licitum eſſet, cum id faciant ad peritiam artis, etiamſi ob lucrum facerent, ex Syluest verb. Dominica. q. 5. verſ. Quinto. & Andrea Croquetio catecheſi. 74. in fine.

17 DVBIVM SEXTVM eſt, an quando epiſcopus ſub pœna excommunicationis præcipit, vt nemo diebus feſtiuis operetur, excommunicentur illi, qui neceſſitate compulſi operentur aliquo ex illis modis, quos ſuperius enumerauimus?

Reſpondeo, quod vel in ſententia expreſſum eſt, vt nullus laboret etiam cauſa neceſſitatis, vel pietatis, & tunc ſententia illa nulla plane eſt, vtpote continens errorem intolerabilem, & exiſtens contra ius expreſſe contentum in c. fi. de ferijs, in fi. vbi habetur, niſi *neceſſitas vrgeat, vel pietas ſuadeat*. Si vero hæc in ſententia expreſſa non fuerint, intelligenda eſt ſententia iuridice, ſcilicet, vt nemo laboret in feſtis, niſi in caſibus de iure conceſſis. Vbi autem dubium eſſet, vel abſtinendum erit, vel conſulendus erit epiſcopus, ex Sylu. verbo. Dominica. q. 7. Tab. verb. Feriæ nu. 44. Nauar. in Manual. c. 13. numer. 15. *verſ. Admonemus.* Coſm. Philiar. de off. Sacerd. p. 2. lib. 3. c. 23. in fi. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc. ca. 52. & Emanuel Sà in Aphor. verb. feſtum. & alijs communiter.

18 DVBIVM SEPTIMVM eſt. An præter opera ſeruilia iure diuino in feſto fieri prohibita, alia opera ſint ab eccleſia tunc temporis vetita, & quænam illa ſint?

Reſpondeo, Præter hæc opera ſeruilia ſunt alia quatuor quæ in feſto fieri ab eccleſia prohibentur cap. 1. *de ferijs*. 1. *Mercatus*. 2. *Placitum*. i. iudicium ciuile. 3. *Iudicium criminale*, ſeu ad mortem. 4. *Sacramentum publicum*, & in c. fi. *de ferijs*. prohibetur in die feſto, *omnis ſtrepitus iudicialis*, ita vt nihil ad iudiciũ pertinens fieri poſſit. Quæ oĩa quãuis mechanica omnino non ſint, fieri tamen merito prohibentur, cum auocent & impediant homines a cultu diuino. Vbi nomine Mercatus non intelliguntur illi, qui bis, aut ter in anno fieri ſolent iuxta diuerſarum regionum & Prouinciarum conſuetudines, qui alio nomine nundinæ vocantur, quia vt conſtat conſuetudo facit illos licitos, videntibus, & non contradicentibus locorum prælatis, ſed illi ſolum mercatus intelliguntur, qui ſingulis diebus fiũt, emendo. ſ. & vendendo, quod tamen ita intelligendum eſt, vt iuxta vſum & conſuetudinem loci vendi poſſint panis, vinum, herbę, fructus, carnes & reliqua huiuſmodi ad minutum, hoc eſt, pro vſu illius diei, dummodo aliqua iſtorum non prohibeantur fieri in feſtis ab epiſcopis, & locorum ordinarijs, maxime dummodo non fiant per totũ diem, ſed ad certam horam prout epiſcopis neceſſarium videbitur. Ex quo capite excuſantur tabernarij, hoſpites, laniones & ſimiles iuxta conſuetudinem non reprehenſam a Prælatis. Nomine placiti intelligitur ſtrepitus ciuilis & iudicialis Iudicum, qui prohibentur in feſtis fieri. duobus caſibus exceptis ſ. vrgente neceſſitate, & ſuadente pietate. Vnde ex hoc capite excuſantur Iudices rurales, qui in pagis, & villis iuxta conſuetudinem locorum dicunt ius in die feſto pro ciuilibus actionibus. Nam pauperes qui in villis degunt, ceſſare non poſſunt a ſuis actionibus & laboribus in alijs diebus ſine magno incommodo & iactura. Idemque dicendum eſt, ſi quis eſſet Iudex magnorum pagorum & diſcurrere deberet modo in vno pago & modo in altero, tunc enim licitum eſſet dicere ius etiam in feſto. Sic etiam aliquando vrget ad hoc neceſſitas, quia. ſ. teſtis, aut Iudex alio tempore non ita tempeſtiue haberi poteſt, ex Caie. 2. 2. queſt. 122. art. 4. dub. vlt. & in Summa. verb. feſtum. Nau. in Manua. c. 13. num. 13. verſi. 9. Ludouico Lopez p. 1. inſtru. conſ. c. 52. Toleto lib. 4. Summę. c. 24. In qua tamen te conſulendum cenſeo uel ſummum Pontificem, vt vult Toletus, vel ſaltem Epiſcopum loci, vt iudicet de neceſſitate & pietate requiſita ad hæc licite præſtanda in diebus feſtiuis. Et idem de Notarijs dicendum eſt, quod de iudicibus dictum eſt.

Nomine Iudicij ad mortem intelligitur etiam quæcumque alia pœna corporalis, neque enim hæc fieri poteſt in die feſto, niſi vrgente neceſſitate, puta immanitas ſceleris notorij exigit captum ſubito ſuſpẽdi, aut decollari abſque proceſſu, & ſententia, vt ſępè contingit publicis latronibus, & nocturnis depopulatoribus agrorum, qui licite ſtatim in ſyluis, vbi capiuntur, ſuſpendi ſolent, aut quando timetur, ne impediatur iuſtitia, ſi malefactor detineretur, aut quia temporis, puta belli conditio hoc requirit, ex Hoſt. & Panorm. in c. 1. num. 6. in fi. de ferijs. Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4. dub. vlt. & in Sum. verb. feſtum. & Tolet. lib. 4. inſtr. ſacerd. c. 24. Ratio eſt, quia quod pro reuerentia feſti inſtitutum eſt, non debet contra rectæ rationis iudicium dilationem vetantis militare.

Nomine Sacramenti publici, intelligitur iuramentum iudiciale, quod niſi pro pace, vel neceſſitate in feſto fieri nequit: Sicut enim in iſtis caſibus fieri poſſunt placita, id eſt, iudiciales ſtrepitus, vt diximus, ita etiam & iuramẽta pro rebus temporalibus, quæ alioquin pro cauſis temporalibus intelliguntur prohibita ex S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 10. Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4. dub. vlt. & in ſum. verb. feſtum, & alijs. Et de hoc præcepto quatenus negatiuum eſt, hoc eſt, quatenus præcipit abſtinere ab omni opere ſeruili, & quibuſdam alijs per eccleſiam adiunctis, hæc breuiter dixiſſe ſufficiant.

Quibus operibus inſiſtendum eſt diebus feſtis: & de feſtorum inſtitutione. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Ad quænam opera teneamur in diebus feſtiuis.*
2 *An hoc præcepto præter cultum externum teneamur etiam ad internum.*
3 *Peccantem in die feſto duplex peccatum committere exiſtimat Alex.*
4 *Teneri ad contritionem homines in diebus feſtiuis ſi ſint in mortali, qui docuerunt, & quare.*
5 *Communis & vera ſententia declaratur.*
6 *Solutio rationis Scoti, & refutatio Alenſis.*
7 *Solutio Argumenti pro ſententia Angeli.*
8 *Finis in quem Deus & eccleſia dies feſtos ordinauit.*
Sabbatizat & dies feſtos plene ac perfecte celebrat quis. ibi.
9 *Quænam ſunt dies illi feſti, qui a Chriſti fidelibus ultra diem dominicum de præcepto ſeruandi ſunt.*
10 *An ſicut contingit aliquando dies feſtiuos transferri quoad officia, transferri etiam cenſeantur quoad obſeruantiam.*
11 *An quis teneatur dies feſtos patriæ vel loci obſeruare.*
12 *An licitum ſit in die feſto patria ad alium locum ire, vbi dies feſtus non eſt, ibique totum diem in laboribus expendere.*
13 *Quando feſtum incipiat & deſinat.*
14 *Quidnam poſſit conſuetudo aut ſuperioris prælatus circa dies feſtos.*
15 *De conſuetudine duo abnotanda.*
16 *Summus Pontifex, & Concilium generale poſſunt nouos dies feſtos inſtituere ſicut, & antiquitus inſtitutos abrogare.*
Epiſcopi tantum in particularibus ſuis eccleſijs, nec id tamen ſine vrgentiſſima cauſa, idque ex cleri populique conſenſu.
17 *Epiſcopi & alij prælati Eccleſiæ diſpenſare poſſunt non ſolum circa feſta particularis conſuetudinis vel præcepti ſed etiam vniuerſalis.*
Princeps ſecularis, Ciuitas, Reſpub. dies feſtos inſtituere non poteſt, ibid.
18 *Quotieſcunque contingit neceſſitas etiam publica, nihil valet diſpenſatio Principis ſecularis.*
Serui à Patronis iuſſi aut coacti excuſantur.
19 *An qui nunc viuunt feſta maiorum voto aut iuramento recepta ſeruare teneantur.*

QVoniam præceptum hoc partim negatiuum eſt, præcipiens. ſ. vt quis ab omni opere ſeruili in feſtiuis diebus abſtineat, partim affirmatiuum, quo præcipitur cultum exteriorem exhibere Deo, & poſitiue vacare diuinis, & de priori parte ſatis in præcedenti capite dictum ſit, nunc de altera præcepti parte, quatenus præſentis inſtituti noſtri ratio poſtulat, agendum eſt. In qua re quædam dubia explicanda ſunt.

1 PRIMVM DVBIVM eſt, Ad quænam opera teneamur in diebus feſtiuis?

Reſpondeo, Ex communi omnium conſenſu, fideles omnes, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerint, vſum que & iudicium rationis habuerint, ſingulis diebus dominicis, alijſque diebus feſtis ex præcepto, Miſſam dicere, vel audire ſub peccato mortali tenentur, niſi ex aliqua iuſta & rationabili cauſa excuſentur, vt habetur in c. *Miſſas de conſec. d.* 1. vbi dicitur, *Miſſas die Dominico ſecularibus totas audire ſpeciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præſumat, quod ſi fecerint ab Epiſcopo publice confundantur.* Et ſimilia fere habentur in c. *omnes fideles, ead. diſt.* De qua re plura dicemus in materia de præceptis Eccleſiæ. Dixi, *niſi ex cauſa rationabili excuſentur*, vnde qui Miſſam audire omittit, uel quia incurreret mortis periculum ſi exiret domo ad Miſſam audiendam, vel quia inſeruit infirmis, qui citra periculum relinqui ſoli nequeunt, vel ſi timeretur raptus puellæ ſi exiret, maxime vbi in more eſt nubiles puellas non exire in publicum, duommodo tamen alias non exeant ad choreas, & ſpectacula, uel ſi mater aliquid aduerſum filiæ timeret, ſi ipſa etiam egrederetur ad Miſſam audiendam, poſſet domi manere ad cuſtodiam filiæ, vel ſi maritus zelotypia æſtuans, vxorem cohibeat ne exeat, vel vidua per aliquod tempus, ſcilicet per dimidiatum, vel integrū menſem à morte mariti non egrediatur: vel mulier poſt partū tempore purificationis Miſſam non audiret, iuxta patriæ conſuetudinem, in his inquam, & alijs ſimilibus caſib. qui Miſſam audire omitteret, non peccaret. Et pariter ſerui & famuli dum herus iter eis imperat, vel aliud negotium, licet ſacrum non audiant, excuſantur, & quicquid culpæ ſit, Dominis eorum imputatur, ſi abſque rationabili cauſa impedimento ſint, quo minus famuli Miſſam audiāt. Quę omnia tradunt authores communiter. S. Ant. p. 2. tit. 9. ca. 10. Ang. verb. feriæ. nu. 42. Tabie. eod. nu 48. Syl. verb. Dominica. q. 6. ver. Quintum. & in verb. Miſſa. q. 1. & ſummiſtæ ibidem. Caiet. 2. 2. q. 122. artic. 4. in princ. & in ſumma. verb feſtum. in princ. Sotus lib. 2. de iuſt. q. 4. art. 4. Nauar. in Manu. cap 13. num. 17. verſi. vndecimo & cap. 21. numer. 2. 3. 4. 5. Barth. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſa. c. 14. §. 9. Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſc ca. 52. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. p. 2. li. 3. c. 24. Toletus lib. 4. ſummæ. c. 24. & lib. 6. c. 6. & ſeqq. Emanuel Sà in Aphoriſ. uer. Miſſæ auditio. Ioannes Benedictus in ſumma de peccatis. lib. 1. c. 10. num. 9. Andreas Crocquetius Catecheſi. 73. Ioānnes Azor. p. 1. inſtit. Moral. lib 7. c. 2. & 7. Catech. Rom. in explicat. tertij præcepti. num. 26 & Io. Pedraza in declaratione 3. præcepti. uerſic. Secundo, & alij quos ſuo loco referemus.

2 SECVNDVM DVBIVM eſt, An hoc præcepto pręter cultum externum, teneamur etiam ad cultum internum? Scot. in 3. d. 27. §. Quantum ad ſecundum, lite. N. expreſſe docet homines ex hoc præcepto teneri diebus feſtis bonū actum mentis exercere erga Deum, nempe eius dilectionem, atque adeo affirmat teneri omnes in diebus feſtis Deum diligere, ita. ſ. *vt maneat vnuſquiſq. apud ſe. ſ. recolligendo ſe, & aſcendendo ad Deum ſuum.* Ratio pro hac re eſſe poteſt, quia cum hoc ſit præceptum affirmatiuum, ad Dei famulatum pertinens, famulatus autem ille Deo ſit gratior vt qui intus in corde ſit, quam qui externus exhibetur, conſequenter ille potius quam iſte in præcepto eſſe uideatur. Deinde quia ſecluſa deſignatione & determinatione eccleſiæ, aliqua ſanctificatio iure diuino fieri præcipitur in diebus feſtiuis, ſed non poteſt aſſignari alia commodior quam illa quæ fit per diuinam dilectionem, qua quis iuſtificatur. Ergo ad eam iure diuino in feſtis fideles obligantur.

3 *Alij* vt Alexander de Ales. p. 3. q. 32. memb. 5. art. 2 exiſtimant peccantem in die feſto duplex peccatum committere, unum. ſ. pro ratione culpæ, & alterum contaminādo feſtum, & proinde teneri vtrumque confiteri. Quamuis enim ſit peccatum unum ratione actus, eſt tamen duplex ratione reatus. Dat exemplum, *Qui in diebus Dominicis*, inquit *deflorat virginem, vno actu dupliciter peccat, fornicando, & ſi rapiendo.* Sicut qui in eccleſia homicidium facit, aut Monialē vitiat, vno actu duplex peccatum cōmittit in cōfeſſione explicandum. Cuius ēt ſnīæ fuit Hyſichius in eo quod docet hoc præcepto præcipuè prohiberi ceſſationem a peccatis. Idē ēt docet Nicolaus de Lyra in Exod. 20. affirmans peccantem mortaliter in die feſto, non ſolū agere contra unum præceptum. v. g. contra illud, *Non mœchaberis*, ſi adulterium committat, aut contra illud, *Non furtum facies*, ſi furetur, ſed etiam contra illud de ſanctificatione Sabbathi, fauere etiam videtur S. Tho. qui 2. 2. q. 122. art. 5. ad 3. ubi diſtinguens triplex opus ſeruile, vnum quo quis ſeruit peccato, alterum quo homo homini ſeruit, & tertium quo ſeruit Deo, paulo poſt ſubdit opera ſeruilia primo, vel ſecundo modo contrariari obſeruantiæ ſabbathi, inquantum impediunt applicationem hominis ad Diuina; Immo addit magis contra hoc præceptum agere illum qui mortale peccatum comittit in die feſto quam qui opus aliquod corporale facit, & adducit ad huius rei confirmationem D. Auguſtinum in lib. de decem chordis capitul 3. vbi ait, *melius faceret Iudæus in agro ſuo aliquid utile, quam ſi in theatro ſeditioſus exiſteret, & melius feminæ eorum die Sabbathi lanam facerent, quam quæ tota die in Neomenijs ſuis impudice ſaltarent.* Idemque docere uidetur S. Thomam ſecutus S. Antoninus p. 2. tit. 9 c. 7. §. quantum ad primum.

Alij docent teneri homines ad contritionem in diebus feſtiuis ſi ſint in peccato mortali, ſic expreſſe Angel. in ver. feriæ. nu. 41. & Petrus Sotus lec. 13. de pœnitentia, quia cum teneatur vacare Deo in aliquo tempore diei feſti, nō poteſt id facere, niſi conteratur de peccato; id quod non ſolum docet eſſe uerum in eo qui recognoſcit ſe eſſe in peccato mortali, ſed etiam de eo, qui non aduertit, tenetur enim ſaltem generaliter dolere de peccatis commiſſis alias inquit, non excuſatur à mortali. Vnde quæ fit non ſolum à celebrantibus, ſed etiam ab audientibus Miſſam, & confirmari poteſt ex illo Leuit. 16. vbi dicitur, *Sabbathum requietionis eſt, affligetis animas veſtras*, & c. 23. *Affligetis animas veſtras in eo, omne opus ſeruile non facietis in die hac* &c. Et infra, *omnis anima, quæ afflicta non fuerit in die hac, peribit de populo.*

4 Communis tamen, & vera opinio eſt, non teneri homines in diebus feſtiuis ad actum interiorem dilectionis aut contritionis. Sic Caiet. 2. 2. quæſt. 122. artic. 4 & in ſumma in verbo. feſtum. Sotus lib. 2. de iuſtit. q. 4 art. 4. & in 4. d. 17. q. 2. arti. 6. conclu. 3. Io. Medi Cod. de pœnitentia q. 6. dub. 5. Sylueſt. verb. Dominica. q. 6. verſic. Quartum. Tabiena verb feriæ nu. 48. Naua. in Manu. c. 13 nu. 17. verſi. Quartum. Gregor. de Valen. to. 3. diſput. 3. q. 19. puncto. 1. in fin. & to. 4. diſp. 7. q. 8 puncto 4. Canus relect. de pœnit. p. 4. propoſi. 3. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. cap. 52. Coſmus Philiar. de offi. ſacerdo. par. 2. lib. 3. cap. 23. Toletus lib 4. ſummæ. cap. 24. & alij. Ratio eſt, quia aut ad hæc omnia ab authoribus contrariæ opinionis aſſerta iure eccleſiaſtico obligantur homines, aut iure diuino: Non iure eccleſiaſtico, tum quia eccleſia non directe ſe extendit ad actus internos; tum, quia id quod eccleſia præcipit, continetur in capit. Miſſas. de conſecr. d. 1. ſcilicet, ut audiatur ſacrum, & abſtineatur ab operibus ſeruilibus quæ abſque dilectione Dei, & contritione inculpabiliter adimpleri poſſunt. Quamuis enim in illo actu exteriori audiendi ſacrum, ſubintelligatur actus ille interior, ſcilicet, velle audire ſacrum, cum decenti reuerentia, & attentione ut ſit actus humanus, non tamen nos cogit ad aliquem alium particularem actum contritionis, & dilectionis Dei. Vnde licet eccleſia præceperit illa, quibus homo ad iſta præparari, & diſponi ſolet, ſcilicet, dum quis abſtinet ab operibus ſeruilibus, & Miſſæ reuerenter interſit, excitari ſolet ad actus contritionis, & dilectionis Dei eliciendos, illos tamen non præcepit, ut conſtat. Neque iure diuino, tum quia ex communi Doctorum conſenſu præceptum dilectionis Dei non continetur in Decalogo, ſed in principio omnium, tanquam finis eorum præfigitur, tum quia finis præcepti non continetur ſub ipſo præcepto, præcepta enim non dantur niſi de medijs; finis autem præceptorum Decalogi eſt dilectio, ergo non cadit in ipſum præceptum. Ratio etiam id ipſum conuin-

Digitized by Google

rit, Nam contritio eſt actus virtutis pœnitentiæ qui eſt actus iuſtitiæ; cultus autem in hoc præcepto Decalogi contentus eſt actus Religionis, vt conſtat, quæ ſunt duæ virtutes diſtinctæ, ſub hoc igitur præcepto ſolus actus exterior cadit, non dilectio Dei, aut contritio, aut vitatio aliorum peccatorum; atque adeo peccatum in die feſto commiſſum nec ſacrilegium eſt, nec feſti circumſtantia in confeſſione ex neceſſitate confitenda erit, quamuis accidentaliter aggrauet, ac proinde conſilium ſit eam confiteri.

6 Ad rationem vero Scoti Reſpondetur. Quod licet dignior ex ſe ſit actus internus quam externus, inde tamen non ſequitur vtrumque eodem modo præceptum eſſe; ſiquidē exterior ſolum in præcepto eſt, ſcilicet audire Miſſam ea attentione, vt ſit actus humanus. Et exinde tanquam finis conſequitur amor ille internus, & mentis eleuatio. Prior igitur actus, ſ. auditio Miſſæ cum debita attentione ſolum præcipitur: Tenetur enim audiens Miſſam in feſto interiorem, & exteriorem cultum exhibere. Sicut ſacerdos tenetur ad attente ſoluendum horas, id eſt ut ex propoſito, ſeu aduertenter non notabiliter mentem auertat. Secundus vero finis præcepti eſt finis autem præcepti non cadit ſub præcepto vt diximus. Præcipimur igitur abſtinere ab operibus ſeruilibus, vt melius Deo vacemus hoc eſt, vt attentius Miſſam audiamus, atque adeo hęc duo in præcepto ſunt, ſ. ceſſare ab opere ſeruili, quantum attinet ad partem negatiuam huius præcepti & audire attente Miſſam quod ſpectat ad partem affirmatiuam, quæ ambo ad ſubſtantiam præcepti pertinent; Quod uero poſtea vacemus Diuinis laudibus, orationi, & contemplationi, ad finem præcepti ſpectat, qui nullo modo in præcepto eſt, ut expoſuimus. Ex quibus etiam refellitur Alenſis opinio, aſſerentis duplex peccatum committi, ſi in die feſto peccetur; Quamuis enim ſacrilegium committi poſſit, aut ratione voti, puta, ſi Monachus vel ſacerdos fornicatus fuerit, aut ratione eccleſiaſtici ſtatus, ſcilicet ſi in loco ſacro furtum committatur aut ſanguis, vel ſemen ibi effundatur non tamen extat tale aliquod præceptum ratione temporis: vnde nec ſacrilegium erit quodcunque peccatum, ex eo quod in die feſto perpetratum ſit. Quod vero S. Thom. affirmet peccata aduerſari obſeruantiæ Sabbathi, intelligendum eſt tantum quantum ad finem Sabbathi hoc eſt quantum ad uacationem rerum diuinarum, non autem quantum ad ſubſtantiam præcepti. Etenim magis repugnat peccatum Diuinæ contemplationi quam opus ſeruile, ideoque peius eſt fornicari in die feſto quam arare, id quod ſolum probant exempla ex S. Auguſtino allata.

7 Quod vero ad ſententiam Angeli ſpectat eiuſque argumentum, quamuis ſatis ex ſuperioribus refutatum ſit; Reſpondetur tamen conſuetudinem illam prætermittendi confeſſionem in Miſſa, ſolum obligare ſacerdotes celebrantes, non audientes, qui licet eam faciant, præcepto tamen eccleſiæ ſatisfaciunt ſi Miſſæ interſint, vt ex praxi eccleſiæ conſtat. Ad ea uero quæ ex Leuit. 16. & 23. afferuntur, Reſpondent communiter Doctores, vel intelligenda eſſe de abſtinentia a voluptatibus, & ab his vnde ſolent homines recreationem corporalem ſumere, vel referri ſpecialiter ad feſtum expiationis, quod inſtitutum fuit ſpecialiter ſemel in anno, ſcilicet, decima die menſis ſeptimi, in quo præceptum Iudæis erat corpora ieiunio macerare, hoc eſt animas affligere, ut ſic ſacerdos pro peccatis populi offerret, & oraret, ita ut Deus propitius & miſericors redderetur, vt notant Ioan. Medina, & Sotus in 4. diſt. 17. vbi ſupra, & ſatis euidenter colligitur ex Leuit. 16. atque ita quo ad hoc feſtum illud legale erat, & nunc tempore nouæ legis non obligat.

8 Quamuis hæc ita ſint, hoc eſt, quamuis cum abſtinentia ab operibus ſeruilibus, ſufficiat in feſto ad euitandum mortale peccatum attētē Miſſam audire, abſque eo quod interioribus alijs actibus orationis deuotionis, dilectionis, & contritionis vacet hoc tamen ſatis eſſe deberet ad mouendos homines ad hæc opera, quod finis in quem Deus, & eccleſia feſtos dies ordinarunt, eſt, vt his diebus ſaltem Chriſti fideles orationi, & operibus pietatis uacent, quandoquidem id maxime neceſſarium illis eſt ad vitam ſpiritalem conſeruandam, ut cum alijs hebdomadę diebus perpetuo quaſi negotijs externis diſtrahantur, ita ut vix modicum quid illis internis deuotionis & pietatis actibus tribuere ſoleant, tandem in diebus feſtiuis prolixius attentius & maiori cum feruore vacemus orationi, vt ſic ſuppleamus defectus, & negligentias aliorum dierum. Si enim iuſſiſſet nos quotidie religionis cultum ſibi tribuere ſicut nunc pro ſuis erga nos beneficijs, quæ maxima, & infinita ſunt omnis opera danda fuiſſet, vt promptè, alacrique animo eius dicto audientes eſſemus: ita nūc paucis ad eius cultum inſtitutis diebus ſine grauiſſima culpa prætermittere non poſſumus, quin in illis Deum a quo tot beneficia accepimus, agnoſcamus, colamus, ac ueneremur. Sabbathum itaque dieſque feſtos is plene ac perfecte celebrat, & ſanctificat, qui ad Dei templum accedens, pia ibi ſinceraque animi attentione ſacroſanctæ Miſſæ intereſt, hoc eſt, vel ſedet, vel geniculatur & ad ſalutationes, collectaſque Miſſæ reſpondet, nec fabulas Miſſæ tempore intermiſcet. Hæc enim ex Doctorum conſenſu ad feſti celebrationem & ſanctificationem abſque peccato ſufficiunt. Si quem uero generoſiorem tam tepide ac imperfecte Deo ſeruire pudeat, hæc præterea agat, ſub tēpus conſecrationis æqualibus uotis cum ſacerdote conſpiret ſiſtatque Deo patri filium ſuum, & agnum Dei. Cumque ſacerdotem ante conſecrationem, & ſacrificij oblationem in ſilentio ſtantem, & orantem uideat, ipſe non immemor ſuæ dignitatis, & communis ſacerdotij Chriſtianorum, ſeipſum, ſuoſque omnes Deo deuote commendet & pro omnibus communem eccleſiæ cauſam agat. Cū enim ſe dicat ipſe ſacerdos offerre pro ſe ſuiſque omnibus, nemo tam debet eſſe ingratus & iners, ut omnia ſoli ſacerdoti contrahens ſuijpſius, ac ſuorum ſit immemor. Poſt exhibitum Patri filium, ubi rurſum erit ſilentium, commendare meminerit ſuos defunctos, & comprecatores ſanctos omnes utroque in loco aduocet. Quæ omnia ſicut dici, ita etiam fieri facile poſſunt. Addi etiam poteſt & illud vt ſcilicet poſt lectum Euangelium, aut recitatum Symbolum, cum ſacerdos panem & vinum offert, ipſe, ſi non corporaliter, ſaltem pia mente, cum ſacerdote eandem oblationem Deo offerat, panem quidem pro omnibus quæ ad hanc vitam, corpuſque attinent uinum autē, quod Symbolum eſt animæ pro ijs, quæ ad animam ſpectant beneficijs. Hæc res enim vehementer hominem exſtimulat vt Chriſtiani decoris nunquam obliuiſcatur, vt potè qui tantam ſibi cum Deo conſuetudinem eſſe meminerit. Illud demum adijciendum eſt, hac præſertim ætate, qua deſijt illa Chriſtianorum cum ſacerdote ſacramētorum communio, vt ſaltem ardentibus votis ſpiritaliter cōmunicet, hoc eſt, vt adnitatur, optet, ſupplicet fieri particeps effectuum, & gratiarum paſſionis corporiſque, & ſanguinis Chriſti Domini. Hoc enim modo non ſolum attente ſed pie etiam & deuote præceptum iſtud de audiēda in feſto Miſſa adimplebit. Reliquum porrò diei feſtiui tempus non niſi in concione audienda, & in ijs officijs, & operibus, quæ pietatem continent, pauperibus uidelicet, & egenis eleemoſynam tribuendo, ægros viſitando, mærentes quique dolore afflicti iacent, præconſolando, expendendum erit. Nam vt apud Apoſtolum eſt, Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc eſt, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorū. Iac. 1. Hoc enim planè Sabbathum eſt, quod Eſa. capit. 58. delicatum appellat, quoniam dies feſti ſunt veluti deliciæ Domini, & piorum hominum quibus eos digne, & deuote celebrantibus maxima & ampliſſima pręmia a Deo promittuntur, quæ eodem in capite proponuntur. De quo argumento plura apud ſanctos Patres, & cathechiſtas legi poſſunt, hæc noſtro inſtituto ſatis ſint. Ex quibus quid in hac præcepti affirmatiui parte Chriſtianis omnibus præceptum ſub peccato ſit, manifeſtum eſſe poteſt.

9 TERTIVM DVBIVM eſt, quinā ſint dies illi feſti, qui a Chriſti fidelib. vltra diē Dn̄icam de pręcepto ſeruādi ſunt?

Reſpondeo, præter dies Dominicos in memoriam, & honorem Reſurrectionis Chriſti, alios dies feſtos ab eccleſiæ initio, & conſequentibus deinde temporibus Apoſtoli, & ſummi Pōtifices ſancte, & pie inſtituerūt in memoriam

moriam

Digitized by Google

moriam multorum beneficiorum, quæ a Deo accepimus. Inter quos celeberrimi habentur illi dies, qui ob Redemptionis noſtræ myſteria religioni conſecrati ſunt. Deinde qui ſanctiſſimæ Virgini matri, tum vero Apoſtolis, Martyribus, ceteriſque ſanctis cum Chriſto regnantibus dicantur, in quorum victoria Dei bonitas, & potentia laudatur, ipſis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationē fidelis populus excitatur. Qui dies recenſetur tum in capi. Pronunciandum. de conſecra. diſt. 3. tum in cap. Conqueſtus, de ferijs, quibus tamen in locis enumerantur omnes dies feſti, qui modo ſeruantur, nec præterea ſeruantur omnes dies feſti, quorum ibi mentio habetur. Enumerantur enim ibi dies Innoc. & S. Syluestri, qui tamen modo nullibi ferè ſeruantur. Item ſeptem dies dominicæ paſſionis, & dies Reſurrectionis cum ſeptem ſequentibus, qui tamen omnes modo non ſeruantur; ſed ſolum Dominicæ paſſionis, & Reſurrectionis cum diebus duobus ſequentibus. Enumerantur etiam ibi tres dies Rogationum, qui tamen modo dies feſti non ſunt. Quia igitur cōſuetudo nūc multos dies feſtos ex eis abſtulit, & alios induxit, ideo hæc tanquā regula certa tenenda eſt, quod vnuſquiſque illos dies feſtos obſeruet, quos lex, aut conſtitutio Synodalis recepta & non abrogata, vel conſuetudo præſcripta ibi præcipit obſeruari. Etenim non ſolum dies qui ſunt ex præcepto, ſed illi etiam qui ex conſuetudine, & particulari deuotione populi ſeruantur, pari modo ſeruandi ſunt, cum conſuetudo vim legis habeat. Scire tamen oportet, quod cōſuetudo nō eodem modo omnes recipit, & obſeruat. Et hinc eſt, quod non omnes, qui ſunt ex conſuetudine, ſeruantur eodem modo, ſed inæqualiter prout habet conſuetudo. Aliquando enim conſuetudo habet vt totus dies feſtus ſeruetur; Aliquando autem quoad ſolum horas antemeridianas, quandiu celebrentur Miſſæ. Aliquando cōſuetudo habet vt feſtus dies tam in ciuitate, quam extra: Aliquando vt ſolum in ciuitate, & non extra, ſeruetur, vnde eo modo ſeruandi ſunt dies feſti, quo loci conſuetudo ſeruat. Quæ omnia latius trad in Gloſſa in d. c. Pronunciandum. & in d. c. conqueſtus. Hoſtienſis, & Panorm. ibi. S. Anton. p. 2. tit. 9. cap. 7. in princ. Ang. in verb. Feriæ. nu. 3. 4. 5. 6. & 7. Sum. Piſanella eo § 2. 3. & 4. Tabiena eod nu. 3. 4. 5. & 6. Syluester verb. Dominica. q. 1. Caiet in ſum. verbo. Feſtum. in fi. Nau. in Manu. c. 13. nu. 5. Lud. Lopez p. 1. inſtruc. conſc. ca. 52. Coſm. Philiar. de offic. ſacer. p. 2. lib. 3. c. 23. Toletus lib. 4. ſum. cap. 24. Emanuel Sà in Aphoriſmis. verb. feſtum. & alij communiter.

10 QVARTVM Dubium eſt. An ſicut contingit aliquando dies aliquos feſtiuos transferri quoad officia cum ſcilicet occurrunt in Dominicis aduentus, vel quadrageſimæ, & huiuſmodi, transferri etiam cenſeatur quoad obſeruantiam eorum, ita vt abſtinere teneatur populus ab operibus ſeruilibus, & ad Miſſam audiendam obligetur?

Reſpondeo cum S. Ant. par. 2. titu. 9. cap. 7. in princip. & Tabiena. verb. Feriæ. num. 15. verſ. Decimoquarto. & Sylu. verb. Dominica. q. 2. Non teneri; cuius hæc ratio eſt, quia eccleſia illos dies feſtiuos obſeruandos ſolum ſtatuit diebus, quibus occurrunt, non autem alijs diebus prout conſuetudo obſeruat quamuis ſecus cenſendum ſit quoad celebrationē officij, vt praxis eccleſiæ obſeruat. Id quod etiā patet à ſimili; Nam ſi occurrat ieiunium eccleſiæ, vel ex voto in eadem die; qua aliud ieiunium eccleſiæ, puta vigilia S. Matthæi, vel S. Thomæ Apoſtoli cum ieiunio quatuor tēporum: vel ſi quis ſextam feriam ieiunare haberet ex voto & eadem die accideret aliquod ieiunium eccleſiæ, nullus diceret, teneri illum alio die ieiunare in ſupplementum, ſed illa dies determinata ſatisfacit vtrique & voto & ieiunio eccleſiæ. Et idem de obſeruatione diei feſti dicendum eſt, nec illa tenetur duas Miſſas audire; ſed vtrique præcepto ſatisfacit, ſi vnam ſolummodo Miſſam attente audiat.

11 QVINTVM Dubium eſt, An quis teneatur dies feſtos patriæ, vel loci in quo degit obſeruare?

Reſpondeo, vnuſquiſque obſeruare tenetur feſta loci illius in quo degit, non autem illa, quæ in propria patria obſeruantur. Vnde eſt illud commune dictum, *Cum fueris Romæ, Romano viuito more: cum fueris alibi, viuito more ibi.* Id quod probari ſolet a ſimili, de ieiunijs, ſiquidem in ieiunijs, & in comedēdis ouis, & lacticinijs, aut ab illis abſtinendo, conformare ſe tenetur vnuſquiſque loco, in quo pro tunc ſe inuenerit. Sic Nau. in Man. c. 21. num. 5. verſic. Infertur tertio. Coſmus Philiar. de officio ſacerdo. p. 2. lib. 3. c. 23. Notab. 3. & Lud. Lopez p. 1. inſtruc. conſcient. c. 52. ſolus autem tranſitus ad peculiaria feſta non obligat ſi ibi non requieſcat: Non enim tenetur qui iter agit per ciuitatem vbi dies feſtus obſeruatur, iter ſuum retardare, vt Miſſam audiat in tali feſto proprio loci per quem tranſit, vt Nau. verſic. Infertur 6. Coſmus, & Lopez locis proximè allatis teſtantur. Ceterum ſi illuc ante prandium veniret, & ibi tota die quieſceret, tunc Coſmus ubi ſupra non improbabiliter docet in eo caſu teneri ad ſacrum audiendum, quod tamen intelligerem quando commode aliàs negotia ſua expedire poterat, & per multū temporis ante prandium illuc accederet, id quod arbitrio boni ac prudentis viri conſideratis omnibus circunſtantijs relinquēdum eſt, ſicut etiam à ſimili ſi ibi pranderet, teneretur veſci cibis ieiunij, ſi peculiare ibi ieiunium obſeruaretur.

12 SEXTVM Dubium eſt, an licitum ſit in die feſto patriæ, ad alium locum ire vbi dies feſtus non eſt, ibique diē totum laborando expendere?

Reſpondeo poſſe quem ad locum, vbi non eſt feſtum, ire cauſa laborandi, ex loco vbi feſtum eſt. Id quod non ſolum verum eſt in eo, qui in feſti vigilia, ſed etiam qui in ipſo die feſto id faceret, dummodo prius Miſſam audierit. Sic Nau. in Manu. cap. 13. num. 5. verſ. Infertur ſexto. Ludo. Lopez p. 1. inſtruct. conſ. c. 52. & Emanuel Sà in Aphoriſmis in ver. feſtum. Ratio eſt, quia ſicut obligatur ad Miſſam audiendam, eo quod dies feſtus erat in loco onde egreſſus fuit, ita etiam cum extra locum illum fuerit, in quo dies ille feſtiuus non eſt, laborare licite poteſt, cum non ibi dies ille obſeruetur. In qua tamen re fraus omnis abeſſe debet, nec paſſim id faciendum eſt niſi ex cauſa iuſta, & vrgente neceſſitate, puta quia pauper eſt & familiam magnā habet alendam, aut quia labor eius multum vtilis eſſe poſſit in eo loco, aut alia ſimili ex cauſa.

13 SEPTIMVM Dubium eſt, quando feſtum incipiat, & deſinat?

Reſpondeo, quidam ex c. Pronunciandum. de conſecr. diſtinctio 3. & c. 1. & c. 2. de ferijs exiſtimant incipere a veſpera, & durare ad veſperam. Cēterū vt recte docent Alex. 3. in c. Quoniam, de ferijs. Pano. ibidem num 4. S. Anton. p. 2. ti. 9. cap. 7. uerſi. ſexta autem. Angel. verb. Dies. Syluest. verb. Dominica. q. 2. Tabiena. verb. feriæ. verſ. Decimotertio. Caiet in Sum. verb. feſtum. in fin. Naua. in Man. ca. 13. num 5. verſ. Infertur 1. Coſin. Philiar. de off. ſac p. 2. li. 3. c. 23. Notab 3. Ludo Lopez par. 1. inſtr. conſc. c. 52. Tolet in Sum lib 4. cap. 24. Lud. de Beia p. 1. reſpon. caſuum conſci. caſu 3. & Emanuel Sà. in Aphoriſmis. verb. feſtum. Modū incipiendi, & terminandi feſta, an ſcilicet à ueſpera in veſperam, vel a media nocte ad mediam noctem, a conſuetudine præſcripta loci ſumendum eſſe. Et quidem quoad officium incipit in veſperis, quoad eſum carnium, a media nocte ad mediam noctem quoad feſti celebrationem ſeruanda eſt loci conſuetudo, & quidem communiter cōſuetudo inuexit, vt paſſim fieri videmus, vt à media nocte vſque ad mediam noctem feſta ſeruentur. Dixi *communiter* quia vbi conſuetudo haberet, vt ſeruarentur feſta a media nocte vſque ad meridiem, vel vſque ad Miſſarum ſolemnia peracta, poſſent poſtea fieri opera ſeruilia, vt praxis obſeruat. Immo ſi conſuetudo communis alicuius loci eſſet incipere feſtum à veſpere, & aliquæ artes propter ſuū proprium exercitium haberent propriam conſuetudinem illa ſeruandi à media nocte, in mediam noctem, vt ſutoria & barbitonſoria, excuſarentur vel diſpenſatione Eugenij IIII. ex S. Antonino, & Emanuele Sà, vel ratione conſuetudinis, propriæ omnium ſerellarum artium, ex Tabiena, Syluestro. Caieta. & Coſmo vbi ſupra, vel vt notat Nauarrus cum feſtum communiter more Romano incipit a media nocte ad mediam noctem, l. more Romano. ff. de ferijs. non indigent Barbitonſores tali diſpenſatione vt per duas, aut tres horas noctis in Sabbatho & alijs diebus profeſtis laborent, cum abſque omni priuilegio tali vſque ad mediam noctem tondere poſſint. Vbi autem contraria eſ-

ſet

Digitized by Google

ris eſt diſpenſatio prælati eccleſiaſtici, populus tamen qui ex imperio principis, vel minis, vel alia lege pœnali laborauet die feſto propter aliquam ex neceſſitatibus prædictis, a peccato excuſaretur, eo quod determinatio tēporis diei feſti non ſit amplius de iure diuino, ſed humano, Ius autē humanum ex ſua natura cum graui damno, & periculo vitæ, vel bonorum, non obligat, famuli autem liberi, qui propter mercedem ſeruiunt alicui Domino, non excuſantur, ex hoc, quod iuſſi aut coacti a Domino laborent, quia ſi talem Dominum habeāt, eum deſerere poſſunt, & alium acquirere, ſerui autem, qui ex neceſſitate ſeruiunt, excuſantur, ſi periculo alicuius grauis damni in die feſto ad voluntatem patroni laborent.

39 NONVM DVBIVM eſt an qui nunc viuunt feſta maiorum voto, aut iuramento recepta, ſeruare teneantur.

Reſpondeo, quamuis vota perſonalia ſint, & iuramenta vt conſtat, & conſequenter ad alios non trāſeant communiter, peccat tamen populus, qui non adimplet vota feſtorum, aut aliarum rerum populi ſuperioris ætatis, quandoquidem eſt vnus idemque populus, atque adeo tenetur vel ratione voti, cum ſit idem populus: aut ſaltem ex vi contractus, & promiſſionis, quæ in vniuerſalem ſucceſſorem pertranſit, vt expreſſe docent Bar. Medin. 1.2.q.90.art.3. Na. in Man. c.12.num.79.ver. Decimotertio. Lud. Lopez p.1. inſtr. conſc. ca.50. Coſmus Philia. de off. ſacer. p.2. lib.3. ca.22. Emanuel Rodriquez p.2. Sum. c.99. conc.13. & Eman. Sà in aphor. in ver. feſtum.

De quarto Decalogi Præcepto.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

Quid hoc Decalogi mandato præcipitur, & Parentis nomen quinam intelliguntur. Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Homo non ſolum debet eſſe φιλόθεος ſed etiam φιλάνθρωπος ſecundum præceptum diuinum.*

2 *Pietas virtus peculiaris, qua parentes colimus, potentialis pars iuſtitiæ.*

Pietatis deſcriptio ſecundum S. Tho. & S. Auguſt. ibidem.

3 *Quid in hoc mandato præceptum, & quid honor parentum.*

Quare honoris vox poſita eſt, non amoris aut metus.

4 *Quibus hominibus debetur honor, & ſecundum quæ attributa diuina colligere oportet qui ſint honorandi.*

5 *Sub hoc cultu parentum cultus conſanguineorum includitur.*

6 *Continetur etiam illa pietas, quæ eſt ad proximos.*

7 *Debitum etiam parentum in filios ſub hoc præcepto continetur, cur autem id non expreſſum ſit, dicitur.*

8 *Cur additur præmium honorantibus parentes.*

Quare aliquando iis, qui maiorem pietatem parentibus præſtiterunt, breuior vita contingat, triplex cauſa aſſignatur.

1 POſtquam in ſuperioribus præceptis ea omnia expoſuimus, quæ ad Dei dilectionem pertinēt, non ſolum autē φιλόθεοι. ideſt. Dei amatores, ſed etiam φιλάνθρωποι eſſe debemus, adeo vt Chriſtus Dominus præcepta illa duo de diligendo Deo, & proximo, ſimilia inter ſe eſſe dixit, Matth 22 rectus ordo poſtulat, vt quæ circa proximi dilectionem verſantur explicemus. Sic namque inſtitutum eſſe Decalogum diximus, vt docerentur homines, quomodo erga Deum, ſuoſque proximos ſe gerere deberent. Inter proximos autem quidam ſunt nobis peculiariter coniuncti, præter ſimilis naturæ commercium, quod eſt cum omnibus commune. Qui rurſus licet in varios ordines ſint diſtincti, primus tamen locus merito debetur parentibus, quippe quibus id quod ſumus ſecūdum Deum debemus. Sunt enim particulare noſtri principium, ſicut Deus vniuerſale omnium, ac proinde immediate poſt tria præcepta in prima tabula legis contenta ordinantia nos in Deū, quartum, ſed primum ſecundæ tabulæ præceptum conſtituitur illud, quo Patrem, & matrē honorare præcipimur. Eſt enim pietas in parentes illi, quæ Deo debetur; adeo affinis, vt teſtibus Ariſt. lib.8. Ethic. c.1. & 2. Plat. de legibus, & alijs, Dijs, parentibus, & magiſtris equiualens reddi nō poſſit. Hinc Cicero in orat. poſt reditum, parentes, inquit, chariſſimos habere debemus quod ab his nobis vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt, in primis autem Deū, cuius beneficio hæc omnia tenemus.

2 Et cum omnia Decalogi præcepta in iuſtitia fundata ſint, eſt enim iuſtitia virtus quædam, quia vnicuique, quod ſuum eſt, reddimus, ſicut religio conuenit cū iuſtitia, quia eſt ad alterum, puta ad Deum, cui tamen æquale reddere non poſſumus, ita etiam pietas, quæ eſt ad parētes, quibus æquale reddere non poſſumus, pars quædam potentialis iuſtitiæ eſt. Quæ ſane virtus licet variis modis accipi poſſit hoc tamen in loco pro virtute illa peculiari accipitur, qua coluntur parentes, ſicque in vniuerſum definiri, & deſcribi poteſt, ex S. Tho. 2.2. qu.101. ar.1.2. & 3. & q.122. artic.5. ad 1. & 2. *Pietas eſt virtus per quam debitus cultus, & honor tribuitur iis, quorum beneficio poſt Deum ſubſiſtimus, & gubernamur, nimirum parentibus, & patriæ, atque adeo etiam propter hos iis, qui vel neceſſitate aliqua ſanguinis cū parentibus, vel beneuolentia vinculo cum patria coniuncti ſunt.* Cui omnino ſimilis eſt illa deſcriptio pietatis a S. Au. tradita li.83. qq. q.31. deſumpta ex Cicerone lib.2. de inuētione *Pietas eſt, per quam ſanguine iunctis patriæque beneuolis officium, & diligens tribuitur cultus.*

3 Quod igitur in hoc mandato nobis præceptum eſt, nō eſt aliud, quam vt parentes honoremus. Honor autem eſt proteſtatio quædam reuerentiæ, & præeminentiæ exhibita ab eo qui honorat, illi, qui honoratur per aliquē actum interiorem, vel exteriorem, iuxta ea quæ S. Thom. 1.2. q.2. art 2. & 2.2. quæſt.63. articulo.3. tradita. Hæc autem præeminentia eſt duplex; vna eſt increata illa præeminentia Dei, quæ in infinitum præeminet toti machinæ, & vniuerſitati creaturarum, de qua in primo Decalogi præcepto dictum eſt. Altera eſt creata, circa quam verſatur hoc præceptum. Rurſus vero honor ille, qui præeminentiæ creatæ debetur, alius debetur ex iure quodam naturæ, qualis eſt honor ille quem vnuſquiſque inferior ſuo debet ſuperiori, Alius vero debitus eſt ex charitate, iuxta illud Apoſt. Ro.12. Honore inuicem præuenientes, & Philip.2. In humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes, non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum, quo quidem honore, tum æquales, tum ſuperiores honoramus. Scite autem in lege poſita eſt Honoris uox, non amoris, aut metus, etiam ſi valde amandi, ac metuendi ſunt parentes. Etenim qui amat, non ſemper obſeruat, & veneratur; qui metuit, non ſemper diligit; quem vero aliquis ex animo, & charitate honorat, itē amat, & veretur, vt optime catechiſmus Romanus tract. de quarto Decalogi præcepto num.7. annotauit.

4 Ceterum vt hoc præceptum exactius explicetur, & intelligatur melius quid Parētis nomine hic ſignificetur, ſcire oportet, quod cum præeminentia creata nihil aliud ſit quam participatio quædam & ſimilitudo præeminentiæ illius increatæ, ex præcipuis attributis increatæ præeminētiæ colligi poteſt omnis præeminentia creata, & conſequēter quibuſnam hominibus honor aliquis debeatur. Attributa vero precipua Dei tria ſunt, *Potentia, Sapientia, & Bonitas*, ex quorum participatione, & ſimilitudine colligere oportet quinam honorandi ſint ob potentiam, quinam ob ſapientiam, & qui ob bonitatem. Potentia autem attendi poteſt in hominibus primo quidem circa eſſe Naturale; ſecundo, circa eſſe ſpirituale; Tertio, circa bene eſſe temporale. Et quidem primo circa eſſe naturale, magna ſine dubio potentia in parentibus relucet, qui nos genuerunt, & ad quandam Dei imitationem nos fecerunt. Sūt enim immortalis Dei quaſi quædam ſimulacra, in iiſque ortus noſtri imaginem intuemur, ab iis nobis vita data eſt, iis Deus

vſus eſt, vt nobis animum, mentemque impertiret. Vnde ſicut Deo, qui parens eſt, & effector omnium præcipuum honorem, & cultum tribuimus: ita etiam mortales parentes amare, & honorare debemus.

Circa eſſe ſpirituale potentia relucet in ſacerdotibus, & eccleſiæ prælatis, qui nos, & per baptiſmum regenerant, & per alia ſacramenta paſcua nobis præbent in vita ſpirituali, & ſalutis noſtræ ſpiritualis curam gerunt, & ideo Patres dicuntur. quemadmodum ex Apoſtolo conſtat, qui ad Corinthios ſcribens, 1. Cor. 4. *Non*, inquit, *vt confundam vos hæc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſimos, moneo; nā ſi decem millia, pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos Patres, nam in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui. Et* Eccleſiaſtici, cap. 44. *Laudemus viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua.* Quantum ad bene eſſe temporale potentia magna relucet in Regibus, Principibus, & alijs Magiſtratibus ſecularibus, qui Rempublicam gubernant, quorum cura, & diligentia, & ab hoſtibus defendimur & domi tuti ſumus, & bonis noſtris fruimur, & ſi quid perdidimus, recuperamus, & alijs bonis temporalibus gaudemus, vnde & Patres appellantur, illiſque honor, & reuerentia debentur, vt 1. Reg. 24. vbi Saulem Dauid Patrem vocat & Naaman à famulis pater appellatur. 4. Reg. 5. Deinde vero præeminentia creata attēditur penes ſimilitudinem ſapientiæ Diuinæ, & ſic debetur honor Doctoribus, & viris ſapientibus, præcipue vero Magiſtris, a quibus diſcimus vnde Eccleſiaſtici. cap. 37. dicitur, *ſapiens in populo hæreditabit honorem, & nomen eius erit viuens in æternum*. Hoc enim ipſo quod ſapiens eſt ab omnibus honorari meretur. Idemque de tutoribus, & curatoribus dicendum eſt, quorum prudentia, & ſapientia erudimur. Demum attenditur præeminentia creata penes ſimilitudinem Diuinæ bonitatis, quæ in hominibus bonæ vitæ relucet, non ſolum in Angelis, & ſanctis, qui in cælo regnant, ſed etiam in iuſtis, qui adhuc degunt in hac vita. vnde, & omnibus bonis viris, & probis honor debetur. vnde ſenes, & ætate confecti vt notat S. Thom. 2. 2. quæſt. 93. artic. 3. honorandi ſunt propter ſignum virtutis, quod eſt ſenectus. iuxta illud Sap. 4. *Senectus venerabilis eſt, non diuturna neque annorū numero computata. Cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita eſt immaculata*, & ideo Leu. 19. dicitur, *Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis*: vnde vox illa impiorum eſt, Sap. 2. *opprimamus pauperem iuſtum, & non parcamus viduæ, nec veterani reuereamur canos multi temporis.*

5 *Sub* hoc etiam cultu & honore parentum includitur etiam cultus conſanguineorum, qui etiam vt docet Philoſophus 8. Ethic. c. 12. *ex eo conſanguinei dicuntur, quod a patris ſanguine deſcendant.* Immo etiam pietas complectitur coniugem, vt cōmuniter traditur, ſiquidem hoc ipſo, quod coniux pertinet, & conducit ad procreādos filios, qui ſunt maxime cōſanguinei, habet etiam aliquem reſpectum ad parentes, qui quodammodo in nepotibus manent, & conſeruantur. Sicut igitur charitas erga Deum complectitur omnes proximos ob reſpectum, quem illi omnes habent ad Deum: ita etiam pietas has omnes perſonas complectitur propter reſpectum earum ad parentes. In cultu autem *Patriæ*, intelligitur cultus omnium concinium, & patriæ amantium, vt egregie declarat S. Thom. 2. 2. quæſt. 101. articulo. 1.

6 *Hoc* etiam præcepto non ſolum continetur pietas erga parentes, ſed illa etiam, quæ eſt ad omnes homines, ſeu proximos noſtros, atque adeo latiſſime patet hoc præceptum, admonens omnes, vt honorem debitum vnicuique reddant. Duo tamen præcipue in hoc Decalogi mandato continentur, vnum eſt inferiorum reſpectu ſuorum ſuperiorū alterum econtra eſt ſuperiorum in ordine ad inferiores hi enim omnes debitores adinuicem ſunt: ſiquidem & filij parentibus, & econtra parentes filiis: Ciues patriæ, & ex aduerſo patria ciuibus: Milites Imperatori, & Imperator militibus: Diſcipulus magiſtro, & magiſter diſcipulo, ſeruus Domino, & Dominus ſeruo ſubditus Regi & Rex ſubdito; inferiores denique omnes ſuis ſuperioribus, & vice verſa ſuperiores inferioribus ſuis debitores ſunt, primarius autem pietatis actus qui hoc præcepto intelligitur, eſt filiorum reuerentia erga ſuos parentes, & conſequēter inferiorum omnium erga ſuperiores eorum; ſecundarius vero eſt parentum cura erga ſuos filios: & ſuperiorum officium erga ſubditos ſuos.

7 *Quamuis* autem in hoc præcepto mentio nulla de debito quod parentes debent filijs, facta ſit, certum tamen eſt de iure naturæ parentes multa filijs debere, atq; adeo hæc omnia tacitè in hoc præcepto ſubintelliguntur. Ideo autē hoc expreſſum non fuit, vel quia ad hoc natura ipſa ſufficienter inclinat, cum videamus etiam animalia bruta filios ſuos diligere, illiſque de neceſſariis prouidere, quoadusque ad eum ſtatum veniāt, quo ſibiipſis prouidere poſſint, vel quia vt per hoc oſtenderet Deus tantum eſſe, & tam ingens debitum parentum in filios ex ſolò titulo generationis, vt etiamſi nihil aliud eſſet. hoc ſolum ſufficit quod eos genuerint. Vnde ſicut non eſt præceptum de amore ſui; quia ad hoc ſufficienter inclinat natura: ſed de amore proximi, ita nihil mirum ſi nullam de paterno debito erga filios mentionem fecerit, cum ad id inclinet ipſa natura ſufficienter, ac proinde non ita neceſſum fuit de honore filiorum, ſicut de honore parentum, mandatum conſtituere, vt optime Alexan. de Ales in ſumma pa. 3. q. 33. memb. 3. art. 1. expoſuit.

8 *Quia* vero non ita inclinantur filii ad parentes honorandos, additur præmium, & promittitur longæuitas honorātibus parentes. Quæ ſane promiſſio licet poſſit, & debeat principaliter intelligi de terra illa viuentium, ſcilicet beatitudine, poteſt tamen & debet intelligi etiam de longitudine vitæ huius mortalis, ſecundum illud Apoſtoli. 1. Timo. 4. *Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.* Solet enim in hac vita Deus plerumque tollere de medio filios parentibus inobedientes. Econtra vero ſolet Deus benedicere, & proſpera multa concedere vitæque longitudinem illis impertiri filiis, qui parentes colunt uſque gratiam referūt, a quibus lucis & vitæ vſuram habent. Huius autem promiſſionis exempla præclare licet è ſcripturis promere. Abimelech enim fratrum interemptor, ſicque patrem ſuum inhonorās indecora morte muliebri vulnere perijt. Iudic. 9. Sed & filiis Heli, ſcilicet Ophni, & Phinees celer contigit interitus, vtpote patri inobedientibus. 1. Reg. 4. Abſalon item impietas in Dauidem patrem inulta non fuit, in ipſo namque iuuentutis flore extinguitur, & tribus haſtis tranſfixus occiditur. 2. Reg. 18. Quod ſi aliquando qui maiorem pietatē parentibus præſtiterunt, iis vita breuior ſit, id quidē merito triplici ex cauſa contingit, vel quia hoc modo iis optimè cōſulitur, cum priusē vita excedant, quam à virtutis & officii religione diſcedant. Rapiuntur enim ne malitia mutet intellectum eorum aut ne fictio decipiat animam illorum. Sapient. 4. *Conſummatus in breui expleuit tempora multa, &c.* vel quia dum pernicies, & rerum omnium perturbatio impendet, è corporibus euocantur, vt communium temporum acerbitatem euadant. *A facie enim malitiæ*, ait propheta Eſa. 57. *collectus eſt iuſtus.* Quod fit, ne eorum aut virtus aut ſalus periclitetur, cum a mortalibus flagitiorum pœnas recipit Deus, vel ne triſtiſſimis temporibus ex propinquorum, amicorūque calamitatibus, acerbiſſimos luctus ſentiant. Itaque ſi quando immatura morte boni viri defungantur, nihil inique fieri putandum quia non tantum de iſta miſera & calamitoſa, ſed potiſſimum de vera, & immortali vita debemus eſſe ſolliciti *quam Dominus Deus dabit tibi.* Sicut econtra nil mirum ſi quando ingratiſſimos, ſceleſtiſſimoſque filios diu viuere videmus. Non enim propterea damnationem euadent, ad quam magnos in dies operibus prauis cumulos adiiciunt. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, quis huius mandati ſenſus ſit, & quinam parentum nomine veniunt. De qua re legendi ſunt S. Th. 2. 2. quæſtio. 101. per totam quæſtionem. & quæſtio. 124. articulo. 5. Alexand. de Ales in ſumma par. 3. quæſtio. 33. Bonauen. & Richar. & alii 3. diſtin. 37. S. Anton. par. 1. titulo. 14. capitulo. 4. §. 6. & par. 4. titulo. 5. capitulo. 9. Angel. Syl. Tabien. & Summiſtæ. in verbo. filii, Caietan. in ſum. verb. filius. Sotus lib. 2. de iuſtit quæſtio. 4. articulo. 5. Nauar. in Manual. capitulo. 14. Barthol. Medina lib. 1. inſtruct. conſeſſ. capitulo. 14. §. 13. Ludo. Lopez par. 1. inſtruct. conſc. cap.

53. Coſ-

53.Coſmus Philiar.de offic.Sacerd.par.2.libr.4.capitulo.20.Gregor.de Valen tom.3.diſput.7.quæſtio.1.puncto.1. Tolet.libr.5 ſummæ.capitulo.1.Andreas Crocquerius Catecheſi.75 Catechiſmus Roma.in explicatione quarti præcepti.Ioannes Benedictus in ſumma de peccatis libr.2 capit.primo.Ioannes Pedrazza in tract.de quarto præcepto. & alii.

Quomodo,& quibus in rebus Parentes carnales honorandi ſint. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Honor parentibus a filijs debitus in quatuor præcipuè conſiſtit,& quanam illa ſint.*
In quo conſiſtit reuerentia exterior & interior ibid.
2 *Qui parentes percutit etiamſi leuiter, immo ſi manus tantum eleuet,mortaliter peccat.*
3 *Qui verbis contumelioſis animo deliberato parentes afficit & ad iracundiam notabilem prouocat,mortal.peccat.*
4 *Qui contemnit & indignatur parẽtes cum ad dignitatem aliquam euectus fuerit:pec.mor.*
5 *Qui accuſat parentes alicuius criminis quamuis veri,peccat mortaliter,in duobus tamen caſibus poteſt id facere.*
6 *In quo conſiſtat amor & honor debitus parentibus.*
7 *Qui odio habet parentes deſiderando eis aliquod damnum animæ vel corporis hæreditatis cauſa,&c.pec.mort.*
8 *Qui licet non odit ſed toruis oculis reſpicit & eos aſpere alloquitur ac ſi videretur eos odio habere,peccat.mort.*
9 *Circa obedientiam in quo conſiſtit honor quando peccant filij? Vt filius teneatur ſub mortali parẽtibus obedire quid requiratur.ibid.*
Qui non vult obedire in his,quæ pertinent ad regimen domus vel familiæ,ex contemptu.& pertinacia animi pecc.mor.nu.eod.
10 *Qui non obedit in his quæ pertinent ad bonos mores & ad ſalutem pecc.mor.*
In quibus non ſubeſt patri non peccat non obediendo,in quibus etiam melius eſt aliquando non obedire. numero.11.12.13.
11 *In duobus caſibus eſt mortale ſi in contrahendo matrimonio filius voluntatem patris non ſequatur.*
13 *Contra parentum voluntatem contrahere quando non ſit peccatum.*
14 *Circa ſuſtentationem qua filius tenetur ſubuenire neceſſitatibus parentum ſpiritualibus quibus caſibus peccet?*
15 *Quoad corporales neceſſitates ſub mortali tenetur.*
16 *Si quis habet filium,& Patrem in neceſſitate,cui prius ſubuenire teneatur.*
17 *An quis patrem magis quam matrem amare,& ei ſuccurrere teneatur.*
Non ſolum viuis ſed defunctis etiam parentibus honorem exhibere tenetur.

HOnor, qui parentibus ratione generationis & ſubſtantiæ,quam ab eis filii accipiunt,debetur, in quatuor præcipuè conſiſtit,in *Reuerentia,amore,obedientia,& ſuſtentatione*, ex quarum explicatione facile innoteſcet, quando,& quibus in rebus filius contra hoc præceptum de honorandis parentibus peccare poſſit,& ſolet.

1 Primo igitur quod attinet ad *Reuerentiam* , ſciendum eſt reuerentiam tam actu externo,quam interno alicui exhiberi poſſe.Interior quidem conſiſtit præcipue in recognitione ſuperioris, & conſequenter in timore quodam reuerentiali erga illum.Exterior vero conſiſtit tum in verbis ſcilicet vt honorificè ſemper de eo loquamur,& conſequẽter ne de parentibus,& ſuperioribus murmuremus, aut illis detrahamus.Hæc enim licet ſemper ſint grauia peccata,multo tamen maiora ſunt ſi erga parentes , & ſuperiores fiant tum etiam in ſignis externis & communibus honoris,qualia ſunt operire illis caput,corpus coram illis cõponere,aſſurgere,caput inclinare, famulari,omne damnũ ab eis impedire,vnde graue peccatum eſt eis damnum aliquod perſonale aut bonorum illis inferre. Hinc S.Hiero. in epiſto.de honorandis parentibus ait *Præbeatur parentibus amoris mixta formido,qui primi nobis ſunt cauſa naſcendi,exhibete patribus filij , quod vos paterni nominis poteſtas cogit. Et Eccl.3. Qui timet Dominum honorat parentes & quaſi Dominis ſeruiet his,qui ſe genuerunt. In opere, & ſermone,et omni patientia honora patrem tuum,&c.* Manifeſtum autem eſt quod ſerui Dominis ſuis ſeruiunt cum magna reuerentia in aſſurgendo,caput inclinando,famulando,cum humilitate loquendo: vnde & filij multo magis parentes uereri debent.

2 *Hinc* ſequitur primo, peccare mortaliter filium,qui parentes percutit,ex Naua in Man. capit 14 numer.12 verſ. quinto.Lud.Lopez p.1.inſtruct.conſc.capi 54.Rodriquez. p.1.ſum.capi.14.concl.5.Coſm.Philiar de off.ſacerd. p 2. lib.4.capitul 21. Toleto in ſum.lib.5. capitulo.1. Io. Benedicto in ſum.de peccat.lib.2.capitul.1.numer. 5. Id quod euidenter colligitur ex cap.21.Exod. vbi dicitur , *Qui percuſſerit patrem ſuum,aut matrem, morte moriatur* . Et hoc etiamſi percuſſio leuis fuerit: Non enim excuſari poteſt à peccato mortali,quia materia eſt grauis. Idem dicendum eſt etiamſi ſolum manum eleuet ad percutiendum , & nõ percutiat.Hinc Ethnici in tantum exhorruerunt hoc peccatum,vt nullam pœnam condignam ſatis huic peccato excogitare potuerint. Eſt enim directe contra legem naturæ: vnde Eurip. & Seneca Oreſtem matricidam furiis agitatum fingunt:& Nero etiam matricida ſuis manibus periit,ex Auſon.*Nero matricida uim proprii pertulit enſis.* Abſalon etiam qui contra Dauidem patrem arma ſumpſit,miſere interiit.2.Reg.18.Et lege olim lata , parricida primo virgis cædi iubetur,deinde in ſacco corii cum cane, gallo,vipera,& ſimia conſutus,in mare iactari , vel beſtiis proiici iubetur ff.de parricid leg.pen.C.eo.leg.1.

3 *Secundo* mortaliter peccat, qui parentes verbis contumelioſis animo deliberato afficit,aut probris , & conuiciis lacerat,& eos ad iracundiam notabilem prouocat. Sic Nauar. Lopez, Toletus,& alii paulo ante citati,vnde Exo. 21. & Leu.20.dicitur, Qui *maledixerit patri ſuo,aut matri,morte moriatur; Patri matrique qui maledixerit ſanguis eius ſit ſuper eum. Et* Prou.19. *Qui affigit patrem & fugit matrem ignominioſus erit,& infelix. Et Prouerb.*20. *Qui maledicit patri ſuo,& matri,extinguetur lumẽ eius in medijs tenebris. & Prou.*30 *Oculum qui ſubſannat patrem , & qui deſpicit partum matris ſuæ,effodiant eum corui de torrentibus. & comedant eum filii aquilæ.* Dixi *animo deliberato*: Quia multi volunt etiamſi non ſit plena aduertentia, & deliberatio eſſe peccatum mortale;& eadem indeliberatio quæ forte in aliis præceptis excuſaret a peccato mortali, in hoc non excuſat.Ratio eſt,quia tam clarũ eſt in lumine naturali hoc præceptum,vt ſtatim occurrere nobis debeat eius memoria.Quæ opinio valde probabilis eſt. Id quod procedit,ſiue maledicat parentibus viuis ſiue defunctis.Dixi , *ad iracundiam notabilem*,quia ſi verba quæ in eum profert,ſunt ex ſe prouocatiua in magnam iram,etiamſi vere nõ iraſcatur,peccat mortaliter,ſicut econtra, ſi verba ex ſe non ſint talia,ſed quia pater eſt extra modum cholericus,tunc non eſſet mortale,ex Toleto vbi ſupra.

4 *Tertio*,Mortaliter peccat filius,qui ita contemnit,& indignatur parentes, vt ſe exiſtimet abiectum & inhonoratum,eo quod pro illorum filio habeatur, vt multoties contingit,quando filius eſt in dignitate, pater vero in paupertate,vt patet ex Prouerb.19.& 30.vbi ſupra.ſic Nauar. in Manua.capitulo.14 nume.12.verſi.Octauo. Coſmus Philiarc.de off.ſacerd.par.2.lib.4.capitulo.21.Barthol.Medin. lib.1.inſtruct confeſ.capitul.14.§.14.Lud.Lopez par.1. inſtruct.conſcientiæ.capitulo 54.Tolet.libro.2.ſumm.capitulo 1.Emanuel Rodriquez part.1.ſum. capitulo.14. concluſ.5.& Ioan.Bened.in ſum.de peccatis lib.2.capitulo.1. numer.7.Qui tamen addunt,non peccare mortaliter,ſi id faceret abſque contemptu, ad euitandum aliquod damnum in vita,vel in honore,vel pecunia ſi pater eius noſceretur,maxime parentibus tacite,vel expreſſe pro bono filii conſentientibus, & dummodo in animo non neget patrem,

trem & ſubuenire paratus ſit in neceſſariis.

5 *Quarto* peccat mortaliter filius, qui accuſat parentes alicuius criminis, quamuis veri; Nam omni tempore prohibitum eſt filio agere contra patrem in foro ciuili, vel criminali, aut teſtari contra patrem; licet ei quidem coram iudice petere alimenta, quando ei iniuſte a patre negantur, ex Syluest. verb. filius. quæſtio. 24. & Toleto lib. 5. ſummæ. ca. 1. Accuſare vero patrem non poteſt niſi in duobus caſibus ſcilicet, in crimine læſæ Maieſta. Diuinæ per hæreſim, & criminæ læſæ Maieſtatis humanæ per coniurationem & traditionem. Quibus caſibus quamuis poſſit ſecundum Decium in capitulo. 1. de offic deleg. non tenetur tamen ſemper accuſare, aut teſtari ſed ſolum in crimine hæreſis, & neque in hoc ſemper, ſed ſolum quando pater eſſet diſſeminator hæreſis, & alios inficeret; ſi tamen ſecreta ſit hæreſis, & ſolum ipſi patri nociua, non ita certum eſt, an tunc teneatur. Ratio pro caſu priori eſt, quia honorem patris cęleſtis tenetur præferre honori patris carnalis. Vnde carnalis pater, qui dehoneſtat, & inhonorat patrem cęleſtem, nõ eſt tolerandus In crimine vero læſæ Maieſtatis humanæ ſolum tenetur accuſare ante factum, & non poſt. Ratio eſt quia in his caſibus poteſt filius liberare totam communitatem a tanto malo ſpirituali, vel temporali; Et conſequenter tenetur bonum commune Reipub. bono priuato parentum anteferre. Sic Alex. de Ales in ſumma, par. 3. quæſt. 33 memb. 4. articulo. 2. Nauar. in Manuali capitulo. 14. num. 22. verſ. 7. & late in repent. capitul. inter verba. 11. quæſtio 3. corol. 66 numer. 824. & ſeq. Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ. capitul 54. Toletus lib. 5 ſummæ. capit. 1. Emanuel Rodriquez par. 1. ſummæ, capitulo. 14 concl. 5. Emanuel Sà, in Aphoriſmis. in verb. Hæreſis. Coſmus Philiarchus de offic ſacerd. p. 2. lib. 4. capitul. 21. & Ioan. Benedictus in Summa de peccatis lib. 2. cap. 1. num. 9.

6 Secundo, Quantum ad amorem debitum parentibus, tenetur filius ſub peccato mortali amare parentes. Si enim tenetur vnuſquiſque proximum amare, multo magis parẽtes, quibus nemo eſt proximior, cum eadem perſona pater cum filio cenſeantur. Hinc Hugo de Sancto Vict. lib. de Sacram. ait, *Primum præceptum ſecundæ tabulæ ad patrem pertinet hominem, ſicut primum primæ tabulæ ad patrem pertinet Deum; vtrobique paternitas præponitur, vtrobique principii dignitas honoratur.*

Notandum autem eſt hoc præceptum de honore & amore parentum in duobus conſiſtere.

Primo, in fuga contrarij, ratione cuius præceptum hoc negatiuum eſt, nullo enim tempore, nec vllo in caſu, aut propter vllam cauſam licitum eſt eos odio habere, ſed eos amare tenemur.

Secundo, autem conſiſtit hic amor in oſtenſione ſignorum amoris, & ratione huius præceptum hoc affirmatiuũ eſt. Hinc ſequitur

7 *Primo*, peccare mortaliter filium qui odio habet parentes, deſiderando eis aliquod damnum animæ aut corporis puta deſiderando eorum mortem, ſiue vt liberetur a moleſta eorum cuſtodia, ſiue vt citius capiat hæreditatem. Cũ enim vt optime notat Catechiſmus Romanus tract. de 4. Decalogi præcepto. num. 10. ita obſeruandi ſint parentes, vt quem eis tribuimus, honor, ex amore interno, hoc eſt, ex intimo animi ſenſu depromptus videatur, quibus hoc officium debetur maxime, cum erga filios ita affecti ſint, nullum vt laborem, nullam contentionem, nulla pericula noſtra cauſa refugiant, nihilque illis accidere poſſit iucũdius, quam vt filiis caros ſe eſſe ſentiant, quos maxime diligũt, a grauiſſima culpa excuſari non poteſt filius, qui pro bono malum, pro amore odium genitoribus reddit, eorumque mortem exoptat. Id enim contra naturam eſt, & ab Ethnicis ſummopere reprehenſum. Hinc Ouid lib. 1. Meta.

Filius ante diem patrios inquirit in annos,
Victa iacet pietas.

Vnde Aeneas laudatur Aeneid. 2. Qui ex bello fugere noluit relicto patre ſuo Anchyſe, dicens,

Rurſus in arma feror, mortemque miſerrimus opto.
Nam quod conſilium, aut quæ iam fortuna dabatur?
Me ne efferre pedem genitor te poſſe relicto
Sperasti? tantumque nephas patrio excidit ore?

Alterum in alterius mactatum ſanguine cernam.

Quaſi diceret. Mori tecum potius volo, quam ſine te viuere. Vnde hoc odium erga parentes ita aggrauat peccatũ vt teneatur hanc circumſtantiam in confeſſione exprimere vt docent Nauar. in Manuali. capitul. 14. numer. 11. Ludouicus Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. capitulo. 54. & Toletus. lib 5. ſummæ, capitul 1. ſicut qui patrem occideret, circumſtantiam illam exprimere teneretur.

8 *Secundo*, peccat mortaliter filius, qui licet non odit, ſed vere diligit parentes, eos tamen toruis oculis reſpicere ſolet, aut ita aſpere eos alloquitur ac ſi videretur eos odio habere Quia non ſolum corde, ſed ore etiam & ſigno exteriori eos amare & revereri tenetur, vnde S. Ambr. ait, primus gradus pietatis eſt, vt quos authores tibi Deus voluit honores obſequiis, abſtineas contumelijs, cum nec vultu lædenda ſit pietas parentum. Vnde Ioſeph cum in Aegypto honore, & amplitudine Regi eſſet proximus Gen. 40. patrem, qui in Aegyptum venerat honorifice excepit. Ge. 46. & 47. & Salomon matri aduenienti aſſurrexit, eamque veneratus, in Regio ſolio ad dexteram collocauit. 3. Reg. 2. Sic Alex de Ales in Summa. p. 3. quæſt. 33. membr. 2. art. 1. Nau. in Manuali c. 14. numer. 11. Ludouic. Lopez p. 1. inſt. conſc. capit. 54. Coſ Philiar. de officio ſacerd. p. 2 lib. 4. ca. 21. Barth. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. capitul. 14. §. 14. Toletus lib. 5. Summæ. capitul. 1. Ioan. Bened. in ſumma de peccatis. lib 2. capitulo 1. numer. 2 Emanuel Rodriquez in part. 1. Summæ. capitulo. 14. in principio. Ang. verb filius. numer. 26. Tabiena eod numer. 17. verſ Decimoſexto. & alij.

9 Tertio circa obedientiam peccat filius qui in rebus grauioribus, quæ ſunt alicuius momenti non obedit patri. *Filii obedite parentibus per omnia.* Col. 3. & Epheſ. 6. *Filii obedite parentibus veſtris in Domino.* Dixi *in rebus grauioribus*, nam etiam in hoc præcepto, inquantum eſt affirmatiuum, excuſat a mortali paruitas materiæ. Sciendum autem eſt, quòd ad hoc vt filius teneatur ſub peccato mortali obedire patri, requiritur, vt in materia illa, quæ præcipitur, ſubſit patri. Vnde quibus in rebus filius non ſubeſt patri, non tenetur ſub mortali illi obedire. Hinc infertur

Primo peccare mortaliter filium, qui non vult obedire parentibus in his, quæ pertinent ad bonum regimen domus, vel familię, & rei familiaris adminiſtrationem, in his enim eius imperio ſubeſt Sic Angel. verb. filius. numer. 19. Tabiena. eod. verſ. Decimoſexto Syluest. verb. eod. qu. 22. Caietan. in ſumma. verb. filius. Petrus de Arragon. 2. 2. qu. 62. articul. 3. dub. 1 ad 2. Nauar. in Manual. capit. 14. num. 12 verſ Tertio. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. par. 2. lib. 4. capitul. 21. Barthol. Medina lib. 1. inſtru. confeſ. capitulo. 14. §. 14 Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ, cap. 54. Tole. lib. 5. ſummæ cap. 1. Emanuel Rodriquez par. 1. Summæ. capitulo. 14. concluſ. 1. Ioan. Bened. in ſumma. de peccatis. lib. 1 capitul. 1. numer 3. & Emanuel Sà, in Aphoriſmis. verb. filius in fine. & alij poſt Sanctum Thom. 2. 2. q. 104 articul 5 in corpo. & Alex. de Ales part. 3. q. 33. mem 4. articul. 3. Id quod verum eſt, quando ex contemptu, id eſt, ex obſtinatione & pertinacia animi facit, tunc enim ſine dubio mortale eſt, ſecus autem ſi non ex cõtemptu, ſed ex incogitantia, vel ex inaduertentia non obediat, aut ex ſenſualitate, tunc enim ſolum veniale erit, vt præfati omnes affirmant.

10 *Secundo* etiam peccat mortaliter filius, ſi non obediat parentibus in his, quæ pertinent ad bonos mores, & ad ſalutem animæ, vt v. g. in vitandis prauis amicitiis, in fugiẽdis meretricibus, ludis prohibitis, & huiuſmodi. Sic omnes paulò ante citati. Ratio vtriuſque caſus eſt, quia cum filius iure naturæ ſubditus ſit parentibus quoad domeſticam gubernationem, & morum inſtructionem. ſi filius diſpenſat bona paterna ſine licentia patris etiamſi ſit hæres vnicus peccat mortaliter. Et ſimiliter ſi pater præcipiat filio, vt abſtineat ab aliquo conſortio tenetur id facere ſub reatu peccati mortalis.

Econtra vero illis in rebus, in quibus non ſubeſt patri, non peccat, ſi non obediat. Immo aliquando melius eſt non obedire.

11 Pri-

Digitized by Google

11 *Primo* quidem in rebus malis, & iniuſtis. Quamuis enim teneatur filius obedire patri, non modo in bonis moribus & rebus iuſtis & neceſſarijs, verum etiam in adiaphoris & indifferentibus non tamen in his, quæ ſunt contra Deum, & animam ſuam. v.g. ſi pater præciperet filio v. furetur, mentiatur, non obſeruet Sabbathū, aut ſi iubet vt hæreticorum conciones audiat, aut eorum conſortium amplexetur, aut ſi mater præciperet filiæ, vt pudicitiam ſuam vendat vt inde lucrum acquirat in his. & alijs ſimilibus non tenentur, nec debent parentibus obedire, quotieſcunque.n. parentum iuſſa Dei præceptis repugnant, non dubium eſt, quin liberi parentum cupiditati, Dei voluntatem anteferre debeant, memores verborum Chriſti; Matth.10. & Luc.14. *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me non eſt me dignus. & qui amat filium, aut filiam ſuper me non eſt me dignus* & Act.4. *obedire oportet Deo magis, quam hominib.* Vnde in laudem Tribus Leui dicitur, Deut.33. *Qui dixit Patri ſuo, & matri ſuæ neſcio vos, et fratribus ſuis, ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos.*

Secundo, Non tenetur filius obedire patri in electione ſtatus perfectionis ſiue de clericatu, ſiue de ingreſſu religionis. Vnde ſi ſentit ſe a Deo vocari, poteſt his inſcijs, & non rogatis religionem intrare, aut clericatum ſumere: immo melius eſt nihil de hac re parentibus dicere, quoties timet ab illis directe, vel indirecte impediri. Quod ſi parentes ſe ſciuerint filij voluntatem, & ex affectu carnali repugnant filijs, quo minus Religionem ingrediantur, poſſunt filij illis reclamantibus libere clericatum ſumere, aut Religionem ingredi. Quò pertinet illud S. Hieron. in epiſtol. ad Heliodorum. *Per calcatum perge patrem per calcatam perge matrem ad vexillum crucis euola, ſummum genus pietatis eſt, in hac re eſſe crudelem.* Et Luc.14. *Qui non odit patrem ſuum & matrem ſuam &c. non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Quod exponens D.Greg. Homil.37. in Euang. ait, *Parentes, quos aduerſarios in via Dei patimur, odiendo, & fugiendo neſcire debemus*; Dixi, *Si parentes ex affectu carnali repugnent, & impediant*, quia dari poteſt caſus in quo per accidens filius teneretur obedire parentibus etiam in ingreſſu religionis, ſcilicet, quando parentes in extrema eſſent neceſſitate, de qua re in ſequentibus latius agemus. Sic S. Thom. 2.2.q.10. art.4. Alex. de Ales p.3. Summæ, q.33 memb.4. ar.1. Greg. de Valent. tom.3. diſp.7 q.1. punct. 2. dub.1. S. Ant. p.4. tit.5. c.9. §.1. & alij, quos infra adducemus.

12 *Tertio*, Non tenetur filius in materia matrimonij ſemper obedire patri. Ratio eſt quia matrimonio ligatur homo in perpetuum vxori, vnde maxime neceſſarium eſt vt ipſe filius cum ea contrahat, quæ ſibi placet, & cum qua in pace viuere poſſit. Sic S. Thom. in addit. ad partem 3. quæſt.47. art.6. S. Bonauent. in 4. diſt.29. q.3. Rich. ibid. ar. 1. q.4. Lud. de Beia in Reſponſ. caſuum conſc. par.1. caſu 18. In duobus tamen caſibus mortale peccatum erit, ſi in contrahendo matrimonio filius voluntatem patris non ſequatur.

Primus eſt, ſi contra voluntatem patris contrahat cum aliqua indigna, id eſt, cum aliqua infra ſtatum ſuum notabiliter, ſic enim dehonoratur familia patris.

Secundus eſt, Quamuis dignam ducat, ſi tamen adeſt aliqua neceſſitas in familia, cui ſubueniri poteſt per filij matrimonium, tenetur filius ſub peccato mortali contrahere matrimonium iuxta patris voluntatem, vt ſi per talem matrimonium pacificarentur inter ſe familiæ mortaliter diſſidentes, aut ſi per eidem matrimonium liberaretur pater magno ære alieno, vel alia ſimili de cauſa. His enim in caſibus obligatur filius voluntatem patris in contrahendo matrimonio ſequi. Quia igitur vt plurimum incommoda magna ſoleant ex eo, quod filij, aut filiæ matrimonium inſcijs, aut inuitis parentibus contrahant, merito ſæpe per eccleſia huiuſmodi matrimonia prohibuit, vt notat Concil. Trident. ſeſſ.24. de reform. Matrim. capit.1. in princip. Vnde de his caſibus intelligendi ſunt Petrus a Soto lect.5. de matrimonio 9.3. Nauar. in Man. capit.14. num.15. verſic. Duodecimo. Barthol. Medina lib.1. inſtruct. confeſſ. cap.14. §.14. Ludouicus Lopez part.1. inſtruct. conſcient. capit.54. Coſmus Philiar. de officio Sacerd. part.2. lib.4. cap.21. Toletus lib.5. Summæ. cap.1. Ioannes Pedrazza in expoſitione quarti præcep.9.1. Emanuel Rodriquez part. prima ſumm. c. capit. 4. conclu. 2. Anton. de Corduba in ſumma caſuum conſcien. quæſt. 171. Ioannes Benedictus in ſumma de peccatis lib.1. cap. 1. num.15. Alphonſus a vera cruce in ſpeculo coniug. part. 3. artic.20. Ludouicus de Beia vbi ſupra, & Emanuel Sa in Aphoriſmis. verbo. filius, dicentes peccare mortaliter filium, vel filiam ſi contra voluntatem parentum matrimonium contrahant. Quamuis enim validum ſit matrimonium ſine conſenſu parentum contractum, dummodo adſint alia neceſſaria & ipſa matrimonij ratio libertatem in contrahentibus requirat, non tamen impedit quo minus iuxta legem diuinam humanam & etiam naturalem parentum conſenſum poſtulent cum ad bonā domus, & familiæ adminiſtrationem ſpectet, vt pater ſicut filijs prouidere tenetur de neceſſarijs, ita etiam vt conuenienter eos matrimonio collocet, iuxta illud Eccleſiaſtici 7. Trade filiam, grande opus feceris, & homini ſenſato da illam, & 1. Corinth.7. Qui matrimonio iungit virginem ſuam bene facit. Contra rationem autem eſt vt pater teneatur procurare vitam, honorem, & bonum filiorum; ipſi autem econtra non teneantur parentibus in iſtis obedire. Quando igitur ſine iuſta cauſa contra parentum voluntatem matrimonium contrahunt, mortaliter peccant.

13 Addi poteſt, & ſolet caſus, in quo non erit peccatum, ſi filius, aut filia ex cauſa iuſta matrimonium contrahit contra voluntatem parentum, ſcilicet, ſi a parentibus aſpere tractarentur, ſi tranſit tempus, nec parentes curant, & negligentes ſunt de matrimonio eorum, vel quia fauent alijs filijs vel ex cupiditate, & auaritia eas locare nolunt, quibus ipſæ volunt, & eas decreuerunt quando eas cogunt nubere cum eis quos odiunt. vel ſi eis non expedit, nec ſuæ conſcientiæ, aut quieti congruit, quia eſt deformis maritus. vel impetuoſus, vel infirmus, vel claudus, aut alia ſimili ex cauſa, tunc enim excuſantur a peccato ſi parentibus non obediant: Id quod locum habet tam in filijs, quam in filiabus, quamuis potiori ratione in illis propter ſcandalum, periculum, & ignorantiam quæ in ſexu feminino vt plurimum ineſt, vt latius tradunt Theologi in 4. d.28. & 29. & expreſſe Sotus in 4. d.28. ar.1. in fin. & d.29 art.4. Alphonſus a Vera cruce in ſpeculo coniug. p.3. art.2. concl.4. Ant. de Corduba in ſumma. q.171 & Ludouicus Lopez in p.1. inſtr. conſ. c.54. de qua re plura dicemus in materia de ſacramento matrimonij, hæc interim dixiſſe ſufficiant de obedientia filiorum erga parentes.

14 Quarto circa ſuſtentationem, tenetur filius parentum neceſſitati, iam ſpirituali, quam corporali ſubuenire, inquantum poteſt. Et quidem neceſſitatibus ſpiritualibus parentum tum maxime cōſulere debent filij, cum periculoſe ægrotant, ne quid prætermittant, quod vel ad peccatorum confeſſionem attinet, vel ad reliqua ſacramenta, quæ a Chriſtianis hominibus percipi debent cum mors appropinquat: vnde

Primo peccant filij, qui in mortis articulo non curant vt pater confiteatur, & alia ſacramenta ſuſcipiat, aut impediunt ne teſtamentum faciat, vel eius animum a rebus alienis reſtituendis auertunt.

Secundo peccant qui bona a parentibus relicta, & male acquiſita reſtituere nolunt, puta, quæ ſciunt eos furto, aut vſuris poſſediſſe.

Tertio peccant, qui ex negligentia, vel auaritia diu differunt debita patris defuncti perſoluere, vel legata teſtamenti adimplere. Si tamen per modicum tempus eleemoſinas date differant ea intentione, vt rebus defuncti melius venditis ampliores eleemoſinas date poſſint, non peccant. Huiuſmodi tamen intentio non ſufficit ad rem diutius differendam. Quæ omnia colliguntur ex S. Thom. 2. 2. quæſt.101. art.2 Quodlib.6. ar.44 Barth. Medina lib.1. inſtruct. confeſſ. cap.14 §.14. Nauar. in Man. c.14. num.16. verſic. Decimotertio, & verſic. Decimoquarto. Ludouico Lopez par.1. inſtruct. conſ. c.54. Coſmo Philiarcho de officio Sacerd. par.2. lib.4. c.21. Toleto lib.5. Summæ. capit.1. Ioanne Benedicto in Summa de peccatis lib.2. c.1. num.8.

nu 12. & nu. 13. Emanuele Rodriquez p. 1. Summæ. c. 14. concl. 8. & Cathechiſmo Romano in explicatione quarti præcepti Decalogi, nu. 11 & alijs.

15 Quoad neceſſitates vero corporales tenetur filius ſub peccato mortali ſubuenire parentibus ſuis in magna neceſſitate, ſi id commode facere poteſt, eſto poſſit ſibi pater ſubuenire arte, ſi ars illa ſtatui ſuo indecẽs eſt: Quia etiam in hoc caſu pater filio ſubuenire teneretur. Vnde peccat filius, ſi patris, aut matris corporalibus neceſſitatibus inquantum poteſt, non ſubuenit, vt ſi infirmi ſint, eos non viſitet, & eorum curationi non intendat, ſi pauperes ſint, neceſſaria eis quoad victum, & veſtitum non procuret, ſi in carcere ſint, eorum liberationem non procuret, ſi mente capti ſint, omnem operam non adhibeat, vt eis debite prouideatur. Si enim ex iure naturæ tenetur homo ipſi benefacienti, quanto magis tenetur parentibus, a quibus poſt Deum filij maxima beneficia, ſcilicet, eſſe, nutrimentum, & diſciplinam ſuſceperunt? Hinc Tobiæ 4. dicitur. *Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Memor enim eſſe debes quæ, & quanta pericula paſſa ſit propter te in vtero ſuo.* Et Eccleſiaſtici 7. *Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiſcaris. Memento quoniam niſi per illos natus non fuiſſes, & retribue illis, quomodo, & illi tibi.* Huic conforme eſt illud D. Ambroſij in c. 18. Lucæ dicentis. Si *pauperis matrem, non reddidiſti ei cruciatus, quos pro te paſſa eſt, non obſequia, quibus te geſtauit, non alimenta, quæ tibi tribuit vere pietatis affectu, immulgens labris vbera, non famem quam pro te ipſa tolerauit. ne quid, quod tibi noxium eſſet, comederet, ne quid quod lacti noceret, hauriret, tibi illa ieiunauit, tibi manducauit, tibi illa cibum quẽ voluit non accepit, tibi, quem noluit cibum ſumpſit, tibi vigilauit, tibi fleuit, & ita illam egere patieris? illi debes, quod habes, cui debes, quod es.* Hæc ille. Quocirca Richardus loco inferius citando docet, filios parentibus in neceſſitate victum, & veſtitum adminiſtrare teneri, vel de proprijs ſuis facultatibus ſi ſufficiant, vel ſi ſufficientes facultates non habent de labore proprio. Immo ſubdit, quod filij debent facere miniſtrare parentibus fercula meliora, & honorabiliora, quam ſibijpſis. De qua re legendi ſunt S. Tho. 2. 2. q. 100. ar. 2. Alexand. de Ales in 3. p. q. 33. membr. 3. art. 1. Rich. 3. d. 37. q. 3. artic. 1. S. Anton. par. 4. tit. 5. capit. 9 §. 1. Ang verb. filius. num. 29. Tabiena. eod. verſic. Decimoſexto, Sylu. eod. qu. 22. Caiet. in ſum. verb. filius. Nauar. in Manuali cap. 14. num. 14. ver. vndecimo. Ludou. Lopez lib. 1. inſtruct. conſcien c. 54 Coſinus Philiar. de offic. ſacerdo. p. 2. lib. 4. ca 21. Bartho. Medina lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 14. Ioan. Pedrazza in expoſitione quarti præcepti. §. 1. Andr. Crocquetius Catecheſi. 75. Eman. Rodriquez p. 1. ſum. c. 14. concluſ. 6. Toletus in ſumma lib 5. ca. 1. & Ioan. Benedictus in ſumma de peccatis. lib. 2. ca. 1. nu. 10. & alij.

16 Dubium vero eſſe poteſt, an ſi quis habet filium, & patrem in neceſſitate, cui prius ſubuenire teneatur?

Reſpondeo cum S. Tho 2. 2. q. 26. ar. 9. ad tertium & quæſt. 31. art. 3. ad 4. Magiſtro ſen. in 3. diſt. 29. Dominico Bannes 2. 2. q. 26. ar. 9 Gregor. de Valen. to. 3. diſp 3. qu. 4. puncto 5. Emanuele Rodriquez par. 1. inſtru. conſcien. ca. 14. concl 9. Ang. verb. filius nu. 23. & Tabiena, eod. verſic. Duodecimo. Sylueſt. eodem q. 22. nu. 2. & Toleto libr. 5. ſum. ca. 1. & Emanuel Sà in Aphoriſmis verb. parentes. Quod ſi vtrique ſubuenire poteſt, ad id tenetur; ſi vero vtrique ſubuenire non poterit, tunc quidem extra caſum extremæ neceſſitatis (dummodo neceſſitas æqualis ſit) tenetur potius diligere, & ſuccurrere filio quam patri, tam in bonis ſpiritualibus, quam corporalibus, & facit quod ait Apoſt. 2. Corin. 12. Non debent filij theſaurizare parentibus, ſed parentes filijs. Et ratio eſt, quia extra caſum neceſſitatis extremæ, filius cenſeri poteſt, & debet coniunctior quam pater. Coniungitur enim quis filio ſuo per reſpectum ad illum, tanquam ad quendam ſuum effectum, pertinet autem ad cauſam, & principium, vt influat, & communicet bonum effectui ſuo, & illum promoueat, & perficiat. Deinde quia pater coniungitur filio tãquam cuidam parti ſuæ. eſt enim filius quaſi pars quædam patris. Ergo extra neceſſitatem extremam debet quis potius tutari, & confouere filium ſuum, ſicut pars in ſuo toto fouetur. Demum cura filiorum commiſſa eſt parentibus ab ipſa natura; vnde experientia teſtatur homines extra neceſſitatis articulum filijs magis quam parentibus prouidere. In caſu vero neceſſitatis extremæ potius ſuccurrere debet patri quam filio, tum quoad ſpiritualia, tum quoad bona temporalia. Ratio eſt, quia quoad ea, quæ pertinent ad ipſum eſſe abſolute (quibus ſcilicet quis indiget in extrema neceſſitate) eſt ſumma coniunctio filij erga patrem, cum filius à patre habeat eſſe, & non a filio. Id quod indicat etiam Philoſophus 9. Ethic. cap. 2. cum ait, filium honeſtius ſubuenire parenti proprio, quam ſibi etiam ipſi. Addidit tamen Rodriq non eſſe peccatum mortale in tali caſu ſuccurrere potius filio, quam patri, cum non ſit talis ac tanta differentia inter has duas obligationes; quæ ad mortale conſtituendum ſufficit.

17 Dubium etiam eſſe poteſt an quis patrem magis quam matrem amare, & ſuccurrere teneatur?

Reſpondeo cum S. Thom. 2. 2. q. 26. ar. 10. Caie. & Bannes ibidem Greg de Val. to. 3. diſ. 3. q. 4. punct. 5 & Eman. Rodriq. p. 1. ſum c. 14. concl. 10 Patrem abſolutè, & per ſe magis diligendum, quia cum vterque parens amandus ſit tanquam principium quoddam noſtri originis, excellentiorem principij rationem habet pater, quam mater. Eſt enim pater principium per modum agentis, mater vero potius, per modum patientis, & materiæ. Quod ipſum cõfirmari patet ex D. Hier. qui in Ezech. c. 44. ait. *Natura ſuper hoc probatur affectus, vt ordine charitatis poſt verum parentem Deum, & carnis quoque pater diligatur, & mater filius, & filia, &c. Dixi abſolute per ſe*, quia vt recte notant Bannes & Rodriquez vbi ſupra euenire poteſt caſus vbi homo magis teneatur ſubuenire matri, quam patri, & maius bonum eidem velle, quod eſt eam magis diligere, vt verbi gratia, ſi mater ſit valde benefica erga filios in temporalibus, & ſpiritualibus pater vero ſit vitioſus, & negligens circa curam filiorum. Id quod procedit quando vterque parens in æquali neceſſitate conſtitutus ſit.

Denique tenetur filius non ſolum honorem parentibus viuis, ſed etiam mortuis exhibere, ita, ſcilicet vt iuxta facultates ſuas funus eis faciat, exequias cohoneſtet, & iuſta & ſacrificia anniuerſaria curet, & quæ ab ijs legata ſunt, diligenter perſoluat, vt optime notat Cathe. Rom. in explicatione quarti præcepti Decalogi, nu. 12. Vnde Tob. filio ſuo ait, cap. 2. *Quum acceperit Deus animam meam, corpus meum ſepeli*. Cuius rei plurima in ſacris literis extant exempla, vt Gen. 25. & 35. c. 50. & alibi ſæpe.

An, & quibus in Caſibus occaſione Religionis prætermittenda ſunt pietatis officia in parentes. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Quibus medijs vti ſolent Parentes ad filios à Religionis ingreſſu retardandos, vel ad ſeculum reuocandos.*
2 *Quæ, & quot conditiones requiruntur, vt quis teneatur ſub mortali abſtinere à religionis ingreſſu ob paupertatem, & neceſſitatem parentum, vſque ad nu. 7.*
3 *Paupertas extrema vel neceſſitas grauis, & notabilis iactura parentum religionis ingreſſum prohibet ſub mortali.*
4 *Etiamſi parentes ſublato filio cogerentur mendicare, aut ſeruire, ſi non ſit cum indecentia ſtatus filius libere poteſt religionem ingredi.*
5 *Conditio tertia quæ.*
6 *Conditio quarta qualis.*
7 *Conditio quinta ad tollendã obligationẽ obedientiæ requiſita.*
8 *Scandalum parentum aut propinquorũ quod patiuntur ex ingreſſu Religionis, nunquam obligat filium ad abſtinendũ.*
Scandalum duplex, ex malitia ſeu Iudaicum, ex infirmitate ſeu puſillum.
9 *Opus bonum de neceſſitate ſalutis propter nullum ſcandalũ quantumcunque graue prætermittendum eſt.*
10 *Opera conſilij propter ſcandalum ex malitia natum nullo modo omittenda: ſin ex infirmitate ſeu ignorantia ad tempus differenda.*

11 Quan-

Digitized by Google

11 *Quando opera conſilij adimplere poſſumus quodcunq; ſcandalum ex quacunque radice exinde naſcitur.*

12 *Bonum & laudabile in multis caſibus filios abſtinere ab ingreſſu, vel ad tempus differre religionis ingreſſum.*

13 *Filios profeſſos propter extremam parentum neceſſitatem teneri egredi ad ſubueniendum illarum neceſſitatibus, probabile eſt.*

Secundum quos abſolute tenetur ſub mortali egredi e Religione. ibid.

14 *Soluuntur argumenta eorum, qui hoc abſolute aſſerunt ſub mort. ſecundum ſententiam S. Thomæ contradicentis, & num 15.*

16 *Filius profeſſus ſecundum S. Th. tenetur ſalua obedientia & ſtatu religionis pium ſtudium adhibere omnibus modis ſubueniendi parentibus in neceſſitate.*

Filium profeſſum exire poſſe ſecundum Caiet. & aliorum ſententiam probabiliter ab authore cenſetur ibid.

17 *Vt licite quis poſſit exire, quæ conditiones ſunt neceſſario requiſitæ, & nu. 18. & 19.*

20 *Scandalum quodcunque emergens non obligat ad vnguem ipſum Religioſum ad egrediendum e religione.*

21 *Quicunque ſentit ſe a Deo vocari ad Religionem non debet abſtinere ab ingreſſu ſpe cuiuſcunque prælaturæ, & qui contra conſulunt non excuſantur a mort.*

Ex triplici ſigno cognoſci poteſt, an quis a Deo vocetur necne ſecundum Alexand. Alenſ. ibidem.

QVoniam ſæpè ſolent parentes propter carnalem & immoderatum amorem filiorum auctoritate huius diuini præcepti, contra ipſum Deum vti, & filios ſanctiſſime ad Dei ſeruitium properantes, quos neque blanditijs allicere, nec minis ſeparare poſſunt, hac vna obiecta ſpecie pietatis, retardare nituntur, & inuecto ſcrupulo tranſgreſſionis diuini præcepti emollire ſtudēt, qui vt ſunt propter
2 Deum ad religionem propenſi, ita obiectione diuini præcepti, cuius obſeruandi ſunt ſtudioſiſſimi, quaſi veriti ne dum conſilia ſeruare velint, præcepta tranſgrediantur, quamuis alioquin fortiſſimi Chriſti athletæ, hoc vno in bello ſuccumbunt, & victi manus porrigunt, ideo non minus diligenter res hęc a nobis pertractanda erit, quam altera, quæ ſuperius expoſita eſt. Solent autem parentes duplici præſertim medio vti ad filios a Religionis ingreſſu retardandos. Primo ſimulatione quadam paupertatis, & neceſſitatis. Secundo, ſimulatione ſcandali ſimulantes & cōminantes ſe morituros, & manus violentas ſibi ipſis iniecturos, aut in amentiam ſe caſuros, & huiuſmodi, vt ſic eos ab incepto reuocare poſſint. Vnde explicandum nobis erit quib. in caſibus parentum paupertas, aut ſcandalum eorundem impedire debet filios, ne ſine peccato Religionem intrare poſſint, aut eos cogat, vt quamuis ingreſſi ſint, ad ſeculum redire, & e Religione exire teneantur. Quam materiam tractant ſequentes authores. S. Thom. 2.2.q.101.art.4.& Caiet. ibid & idem S. Thom. 2.2.q.189. art.6.& quodlib.3.q.6.art.2.alias.ar.16.& quodlib.10 ar.9. Alex. de Ales in ſum.p.3.q.33. membr.4.art.2. S. Ant. p.3.tit.16.c.2. in princ. Henricus de Gandauo Quodlib.6.q.28. Ang. verb. Religioſus. nu.11, & nu.31. Tabiena in verb. pietas. Nau. in Man.c.14 num.14. verſ.11. Syluestr. verb. Religio.2.& q 7.& Religio.6.q.6. Lud Lopez p.1. inſtruc. conſc.c.54. Barth. Med. lib.1. inſtr. confeſſ.c.14.§.14. Greg. de Val. tom.3. diſp.7.q.1. puncto.2. Io. Pedrazza in quarto præcepto, §.1. Coſinus Philiarcus de offic. ſacerd. p.2 lib.4.c 21. Toletus in Summa lib.5.c.1. Anton. de Corduba in Sum.q.141. Eman. Rodriq p.1. Sum.c.14. concl.6. Ioſeph Angles in florib.4 ſent. in q. de voto art.2 diffic.3. Io. Benedictus in Sum. de peccatis lib.2.c.1. num.10. & Eman. Sà in Aphoriſ. in verb Religio. Vt autem res ipſa plenius & diſtinctius explicetur, ſequentes propoſitiones aſſeremus.

2 Prima propoſitio; Antequam filius ingrediatur Religionem, adhuc vt propter parentum neceſſitatem, & paupertatem abſtinere teneatur ab ingreſſu religionis ſub peccato mortali, & ſub tranſgreſſione huius præcepti Diuini, quinque conditiones ſunt omnino neceſſariæ.

Prima conditio eſt, vt paupertas parentum ſit præſens. Hanc conditionem expreſſe ponunt Alexander de Ales. p.3.q.33. memb 4. art.1.& S. Thom. 2.2.q.101. artic.2. in reſp. ad ſecundum. Probatur autem hæc conditio, ex 2. Cor.12. vbi expreſſe dicitur *filios non debere parentibus theſaurizare, ſed parentes filijs*, Theſaurizare vero eſt colligere, & adunare bona in futurum, pro futura neceſſitate. Nec ex Diuino præcepto tenentur pro neceſſitate præterita, quia illa non eget remedio. Ergo ſolum tenentur filij parentibus pro neceſſitate præſenti. Denique probatur ratione naturali, quia filius in ordine ad patrem non habet rationem principij, ſed eius quod eſt a principio; Id autem quod eſt a principio, ex S. Thom. vbi ſupra, non tenetur per ſe prouidere neceſſitati ipſius principij, ſed ſolum per accidens, quatenus, ſcilicet neceſſitas inſtat, & præſens eſt. Si ergo nulla ſit neceſſitas præſens, non tenetur ei prouidere.

3 Secunda conditio eſt, vt ſit paupertas, & neceſſitas extrema, vel adeo grauis, vt ſit quaſi extrema. Hinc conditionem ponit communis Doctor. ſententia, vt Io. Maior. in 4 diſt.38.q.13. ad 6. S. Ant. p.3. tit.16. c.2. in princ. Abulenſ. q 69. in Matth. c.8. Nauar. in Manua. c.14. num.14. verſic.11. Coſin. Philiarc. de offic. ſacerd. p.2. lib.4. c.21. & S. Thom. 2.2.q.101. artic.4. ad quartum. vbi ait quod ſi parentes abſque filio poſſent vitam tranſigere, licitum erit filio deſertis parentibus religionem intrare. Quæ S. Thomæ, & aliorum opinio & ſententia eſt rigidiſſima, magni tamen facienda, tum propter tanti viri auctoritatem, tum quia non ſolet S. Thomas in moralibus eſſe valde rigidus, vnde cum S. Thomas, quem ſecuti ſunt ceteri, ſolum mentionem faciat ſuſtentationis, & tranſigendæ vitæ, nec dicat pro ſuſtentatione decenti, & honeſta, ſed ſimpliciter pro ſuſtentatione vitæ, ſine dubio mens S. Thom. eſt, non alium caſum quam extremæ neceſſitatis excipere.

Ceteri tamen Doctores vt Io. Neapol. apud S. Antoninum vbi ſupra. Syluestr. verb. Religio. ſecunda, quæſtione ſeptima, Ludouicus Lopez parte prima, inſtruct. conſcient. capitul.54. Angel. verbo. Religio. numero vndecimo, Gregorius de Valentia tom. tertio diſput. ſeptima, quæſtione prima, puncto ſecundo. Toletus libro quinto ſummæ, capit.1. Anton. de Corduba in ſumma quæſtio.141. Ioſeph Angles in florib.4. ſentent. in quæſt. de voto. articulo 2. difficult.13. concluſ.4. paulo mitius loquuntur pro parentibus, admittentes non ſolum extremam, ſed etiam valde grauem neceſſitatem, hoc eſt, non ſolum quando parentes nullo modo ſine eo viuere poſſunt, vel morerentur fame, vel nuditate, & ſimilibus, quia ſcilicet, ſunt infirmi, vel in carcere, vel alia ſimili calamitate, ſed etiam quando ſine eo viuere poſſent, ſed cum notabili iactura, & detrimento ſui ſtatus, & conditionis ſuæ, puta quia ſunt adeo pauperes, vt ſublato filij ſubſidio cogerentur mendicare, aut alijs ſeruire, non quomodocunque, ſed cum magna indecentia ſtatus ſui, talis enim neceſſitas ſufficit ad obligandum filium, vt abſtineat à religionis ingreſſu, quouſque ceſſet indigentia, quod ſi nunquam ceſſat, debet ex toto dimittere, quod procedere volunt, non ſolum quando habet tantummodo propoſitum ingrediendi religionem, ſed etiamſi habuerit votum de intranda religione: Ratio eſt, quia ſi non fecit votum, tunc exiſtente tali neceſſitate non debet ingredi, eo quod obſequi & ſuccurrere parentibus eſt de præcepto diuino & naturali; ingreſſus autem religionis eſt opus conſilij, & ſupererogationis, quæ autem ſunt præcepti, non ſunt omittenda, propter illa, quæ ſunt conſilij. Sin autem vouiſſet ingreſſum, tunc aut vouit ante illam indigentiam patris, & tunc ex ſuperueniente neceſſitate, quia mutatur conditio vouentis, non debet votum adimpleri, vt patet a ſimili, ſi enim quis ſanus exiſtens voueret ieiunium in pane & aqua & poſtea infirmaretur, ita vt ieiunium illud eſſet ſibi periculum mortis, tale votum adimplere non debet, cum iuramentum & votum non ſint vinculum iniquitatis c. inter cetera, 22.q.4. Vnde cum in caſu propoſito: poſt votum emiſſum de ingreſſu religionis perſona vouens propter nouam indigentiam ſuper

Digitized by Google

quilibet patitur ex alterius opere bono, eſſe ſcandalum paſſiuum,non actiuum, id eſt, ſcandalum acceptum & non datum. Ratio eſt, quia ingreſſus religionis, & quæcunque bona opera ex ſua natura afferre debent alijs ædificationem, & inſtructionem,non autem ſcandalum, aut indignationem; vnde quod iſti ſcandalizentur non prouenit ex operante bonum opus,ſed ex ipſiſmet, qui ſcandalizantur, & hoc ſuppoſitum certum eſt, & ab omnibus conceſſum. Quo ſuppoſito, duo annotanda ſunt.

Vnum eſt, quod ſcandalum paſſiuum de quo eſt ſermo, ex duplici radice naſcitur; Primo, ex ipſa malitia eorum, qui ſcandalizantur, & hoc dicitur ſcandalum Iudaicum, ſeu Phariſaicum, eo quod Phariſæi, & Iudæi ex eorum malitia ſcandalizabantur ex operibus Chriſti: Secundo, ex ignorantia, vel infirmitate, & hoc communi vocabulo dici poteſt ſcandalum puſillorum, quo ſcandalo ſæpe ſcandalizabatur rudis populus de operibus Chriſti.

Alterum eſt, Opera bona, quæ ſunt alijs occaſio ſcandali paſſiui ſunt in duplici genere; Quædam ſunt opera, quæ ſunt nobis neceſſaria ad ſalutem: Alia vero ſunt opera conſilij, quæ ſcilicet licet non ſint neceſſaria ad ſalutem per ſe, ad illam tamen plurimum conferunt, & hæc etiam aliquãdo per accidens ſunt neceſſaria, vt qui ſe obligauerit voto,vel iuramento &c. De qua re legi ſunt S. Th. 4. diſt. 18 quæſt. 2. artic. 4. quæſtiuncula. 2. & 2. 2. quæſt. 43. art. 7. Richard. 4. d. 38. art. 10. quæſt. 2. Durand. ibid. quæſt. 4. Ioan. Maior. ibid. quæſt. 25. Summiſtæ in verb. ſcandalum, vbi Angel. num. 2. & 3. Sylu. qu. 3. Tabiena eod. numero 8. S. Anton. par. 2. tit. 7. c. 4. & 5. & alij. His igitur prænotatis, in nonnullis conueniunt communiter Doctores.

9 *Primo*, quando aliquod bonum opus faciendum eſt de neceſſitate ſalutis, id eſt, quando ſub peccato mortali tenemur ad aliquod opus bonum faciendum, tunc propter nullum ſcandalum, quantumcunque graue, ex quacunque cauſa & radice tale ſcandalum naſcatur, opus illud bonum nec prætermittendum, nec differendum eſt. Ratio eſt, quia ex charitate ordinata tenetur vnuſquiſque magis diligere ſuam propriam ſalutem ſpiritualem, quã ſalutem ſiue corporalem, ſiue ſpiritualem alterius. Sed in caſu propoſito omittendo, vel differendo illud opus peccaretur mortaliter. Ergo propter nullum ſcandalum omittendum eſt; quia ex hoc ſcandalo nihil aliud ſequi poteſt quam peccatum mortale proximi, qui ſcandalizatur; Non tenemur autem nos peccare mortaliter ad alterius peccatum vitandum. Vnde etiam ſequitur, quod quotieſcunque teneremur ſub peccato mortali religionẽ ingredi, propter nullum ſcandalum conſurgens poſſumus ab ingreſſu abſtinere. Solum autem ſermo in præſentiarum eſt de operibus præcepti, in caſu in quo tenemur ſub peccato mortali illa implere.

Secundo, Conueniunt omnes in operibus conſilij, quando ſcandalum aliorum naſcitur ex malitia, nos nullo modo teneri ad omittendum talia opera, vel ad differendũ propter quodcunque ſcandalum. Ratio eſt, quia videmus Chriſtum hoc obſeruaſſe, Matth. 15. vbi cum Phariſæi
10 ſcandalizabantur de Chriſti doctrina, & hoc ad Chriſtum relatum fuiſſet, quia hoc eorum ſcandalum erat ex malitia, Chriſtus illos contempſit, nec vel minimum deſtitit à ſua doctrina; & operibus, ſed dixit, *ſinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum, &c.*

Tertio, conueniunt omnes, quod licet quis ſcãdalizetur propter bona opera conſilij, quæ alius facit, & ſcandalum non naſcitur ex malitia, ſed vel ex infirmitate, vel ex ignorantia, tunc licet nullo modo prætermittenda ſint opera conſilij, ad tempus tamen differenda ſunt quouſque ignarus inſtruatur, aut debilis confortetur, vel ſaltem quouſq; reddatur ſufficiens gratia ad inſtruendum, vel ſupportandum. Ratio eſt, quia tenemur quantum poſſumus ſine noſtro præiudicio impedire peccata proximi, ſed differendo opus conſilij ad tempus, nullum patimur regulariter præiudicium, & inſtruendo, aut confortando proximum impedire poſſumus eius peccatum. Ergo ad id faciendum obligamur.

Ceterum ſi poſt redditam rationem ſufficientem ad inſtruendum, vel confortandum adhuc proximus perſeueret in ſuo ſcandalo, iam non tenemur amplius differre. Id quod probari poteſt, quia poſt redditam iſtam ſufficientem rationem, iam ſcandalum deſinit eſſe ex ignorantia, & fragilitate, & incipit eſſe ex malitia; At vero propter ſcandalum, quod naſcitur ex malitia, non ſunt differenda opera conſilij, vt diximus.

11 *Quarto*, Quando imminet periculum ſalutis ſi non ſtatim faciamus opera conſilij, tunc illa ſtatim adimplere poſſumus, etiamſi inde naſcatur quodcunque ſcandalum ex quacunque radice. Ratio eſt, quia in hoc caſu opera cõſilij iam deſinunt eſſe Conſilij, & ſunt in præcepto. Hinc ſequitur, vt ſi, quando filius vult ingredi religionem aduertat parentes velle ad eum introducere v. g. meretricem ad perdendam eius pudicitiam, & caſtitatem, poſſe filium ſtatim intrare religionem, quodcunque ſcandalum inde naſcatur. Immo addo, quandocunque ex dilatione operis conſilij timetur probabile impedimentũ, per quod non poſſit amplius impleri, vel non niſi difficulter, tunc de quacunque radice naſcatur ſcandalum, poterit ſtatim implere illa opera, & ſatisfacere ſi poſt opera adimpleta reddat rationem ſufficientem ad tollendum ſcandalum. Et quæ hactenus dicta ſunt, procedunt de ſcandalo communi in ordine ad quodcunque opus bonum; Vnde ſupereſt vt paucis explicemus quid Doctores ſentiant in particulari de ſcandalo parentum per ingreſſum filiorum in religionem.

Durandus, vbi ſupra, docet ſcandalum parentum de ingreſſu religionis filiorum communiter eſſe ſcandalum paſſiuum ex malitia, ex quo ſequitur communiter hoc ſcãdalum nihil debere impedire aut retardare filios ab ingreſſu religionis. Vnde huiuſmodi filio, inquit, dicere poſſumus illud S. Hieronymi ad Heliodorum, *Licet in limine iaceat pater, per calcatum patrem perge, & ſiccis oculis ad vexillum Crucis euolata, &c.* Probatur autem hoc ſcandalũ ex malitia communiter procedere, quia fit communiter ſolum ad impediendum ingreſſum filiorum in religionẽ.

Ioannes Maior ait, quod cum parentes dicunt ſe morituros, non ideo eſt conſequens quod moriantur, neque eorum dictis in hac re credendũ eſt, rariſſime enim & quaſi nunquam hoc contingit, vt hac de cauſa parentes moriantur, & frequenter, inquit, contingit, quod poſtquam fuerit ſedatus impetus paſſionis parentum, triſtitia eorum etiã in hac vita conuertitur in gaudium.

S. Antoninus ait, ſi alicuius parentes propter ingreſſum religionis filij ſcandalizentur vſque ad mortem animæ, vel corporis, non debet aliquis propter hoc dimittere ingredi religionem, & omnia mala, quæ inde ſequerentur, non imputantur ei, qui ingreditur, ſed illis, qui faciunt ſeipſos ſine cauſa ſcandalizatos. Si tamen ex aliqua dilatione iſta ſcandala veriſimiliter auferri æſtimarentur, & illi periculum non immineret non valendi poſtea religionem ingredi, differre deberet. Vt autem quid pro certo, aut ſaltem probabilius in hac re tenendum ſit, ſubditur

12 Tertia propoſitio, Quamuis filii in multis caſibus non teneãtur neque omnino abſtinere ab ingreſſu religionis, neque illum differre propter paupertatem, aut ſcandalum parentum, bonum tamen eſt, & laudabile ipſis filiis, vel abſtinere ab ingreſſu, vel illum differre in multis alijs caſibus.

Prima quidem, quando neceſſitas parentum cogit, licet non ſit extrema, neque tanta vt cogat eos mendicare, aut alijs ſeruire, eſt tamen valde grauis neceſſitas.

Secundo, Quando parentes ſunt onuſti multitudine filiorum, maxime filiarum, quarũ pudicitia paſſura ſit magnum periculum, niſi illis ſubueniatur.

Tertio, Quando parentes oppreſſi ſunt ære alieno.

Quarto, Quando parentes decidere deberent valde notabiliter de ſuo ſtatu, ita vt ex ſumma quadam felicitate mundana, deuenirent ad ſummam miſeriam. Et idem de alijs caſibus ſimilibus dicendum eſt. In his n. caſibus poſſunt filii abſtinere ab ingreſſu religionis ſine vllo ſcrupulo, & conſulendum illis erit vt abſtineant, & etiam Prælati

religionum, eos admittere non deberent. Item in his caſibus conſiderandum eſt, an filij poſſint facile viuere in ſeculo ſine peccato mortali; Vnde ſi quando eſſet illis vel valde difficile, vel moraliter impoſſibile, tunc prætermiſſa parentum neceſſitate ingredi deberent Prælati vero religionum in his admittendis hæc præcipuè conſiderare debent

Primo pacem & quietem quam ſperant in his filijs religionis; Si eos ad religionem admittant: Nam quando parentes ſunt in his neceſſitatibus, etiamſi filij ſint iam religioſi, vbi tamen cœperit frigere primus feruor religionis incipient magnas moleſtias de parentum neceſſitate habere, & inquietè viuere, ac alios inquietos reddere, nec non ipſoſmet prælatos perturbare, dum nimis ſollicitè voluerint parentum neceſſitati in religione ſubuenire.

Secundo attendere debent Prælati ad bonum commune Monaſterij, & an ex receptione talis perſonæ in religionem naſcatur magnum murmur in populo contra Monaſterium.

Tertio maxime attendere debent ſinceritatem, & vocationis ſeruorum. Præter ſcandalum autem puto rariſſime, aut numquam teneri filium omnino abſtinere ab ingreſſu religionis, ſed ad ſummum aliquando abſtinere ad tempus, vt ex his, quæ diximus manifeſtum eſſe poterit.

13 Quarta propoſitio: Quoad eos qui iam ingreſſi, & profeſſi ſunt religionem, probabile eſt filios iam profeſſos propter extremam parentum neceſſitatem, preſertim ſi neceſſitas hæc poſt eorum profeſſionem ſuperuenerit, teneri egredi è religione ad ſubueniendum parentibus. Dixi hoc ſolum eſſe probabile, quia S. Tho. 2.2. q. 101. art. 4. ad 4. & Quodlib. 3. q. 6. ar. 2. alias, ar. 16. & Quodlib. 10. q. 5. arti. 1. alias ar. 9. Alex. de Ales par. 3. q. 33. membr. 4. ar. 1. S. Anto. p. 2. tit. 16. cap. 2. in princ. Tabien. verb. pietas. §. 2. Coſmus Philiarc. de off. ſacerd. p. 2. lib. 4. c. 3. 1. Bartho. Medina lib. 1. ſum. c. 14. §. 14. & Abulenſis in cap. 8. Matth. quæſt. 69. & in Matth. ca. 15. expreſſe docent eos non poſſe exire Monaſterium vt ſubueniant parentibus, quia iam ſunt mortui mundo, & Chriſto conſepulti, vnde ſicut ſecundum leges ciuiles filius deportatus vocatur mortuus, & non tenetur ad patriam redire ad ſubueniendum parentibus, lege id prohibente, ita filius profeſſus cum ſit mortuus mundo, non tenetur amplius reuiuiſcere mundo, & ſe iterum negotijs ſecularibus implicare. Quæ opinio eſt probabilis vt dixi, tum propter auctoritatem iſtorum Doctorum, tum Doctorum, tum propter eorum rationem.

Alij vero vt Ang. in verb. religioſus. §. 31. Syluest. verb. religio 6. q. 9. Nauar. in Manual. cap. 14. num. 4. ver. vndecimo. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 54. Tolet. in ſum. lib. 5. c. 1. Eman. Rodriquez p. 1. ſum. c. 14. concl. 6. docent, quod ſi pater fuerit in extrema neceſſitate antequam ingreſſus ſit filius religionem, tunc cum peccauerit ingrediendo religionem profitendo, tenetur potius patri vel matri in tali neceſſitate ſuccurrere, non obſtante regula, & præcepto ſuperioris in contrarium. Quia per talem profeſſionem culpabiliter factam non deobligatur a debito naturali quo tenetur ſuccurrere patri extremam neceſſitatem patienti. Ratio eſt, quia actio ex contractu vel quaſi ex contractu contra aliquem competens, non extinguitur per religionis ingreſſum. Vnde a religioſo poſt ingreſſum peti poteſt debitum etiam in iudicio, & tenetur Prælatus, ſeu religio ſatisfacere; ſicut enim religio ſeu Monaſterium ſuccedit in hæreditate, ita etiam ſuccedit Monaſterium in obligatione ſuccurrendi parentibus, cum quia religionem ingreſſus, & profeſſus eſt ipſis ſuperioribus conſcijs talis neceſſitatis. Sin vero pater, aut mater non erant in tali neceſſitate ante filij ingreſſum, & profeſſionem, ſed poſt profeſſionem in talem neceſſitatem deuenit, tunc contradicente prælato, religionem egredi non poteſt, ad ſuccurrendum patri. Ratio eſt, quia iam obligatur voto, & ſic Deo, & conſequenter maiore vinculo ligatur prælato, quam parenti, quia præceptum de obſeruatione voti, eſt de prima tabula, præceptum vero de honore parentum eſt de ſecunda. Et quia ſecundum regulam iuris. c. Semel. de reg. iur. in 6. Semel Deo dicatum, ſcilicet iuſte, *non eſt ad vſus humanos vlterius transferendum*. Scilicet contra Dei, & ſuperioris voluntatem. Per profeſſionem enim inculpabiliter factam religioſus abdicauit a ſe non ſolum temporalia, ſed etiam proprium velle. 19. queſt. vlt. c. ſtatuimus. & 12. q. cap. *Non dicatis*, & ita liberatur tamquam impotens ab obligatione ſuccurrendi neceſſitati parentum. Qua facta diſtinctione concordant hi authores ſententiam S. Thomæ cum illa tertia, quam paulo poſtea afferemus, ita vt ſententiam S. Thomæ veram eſſe putent quando ſuperuenerit neceſſitas parẽtum poſt factam profeſſionem filiorũ, ſecus autem ſi ante ingreſſum, aut emiſſam profeſſionem parentes in tali neceſſitate extrema cõſtituti fuiſſent, tunc enim veram eſſe putant Maioris, & aliorum ſententiam, vt dicemus.

Ceterum alij, vt Ioannes Maior in 4. d. 38. q. 16. Henricus quodlib. 6. q. 18. Aug. de Anchona. de poteſtate Papæ. q. 5. ar. 1. Adrian. quodlib. 2. in fi. in q. 1. ſiue argumentis litera D. Ioannes Medina C. de reſtit. q. 3. cauſa octaua, in argumento 5. confirmatione tertia Caiet. 2. 2. q. 101. art. 4. Ioſeph Angles in floribus 4. ſen. in materia de voto art. 2. difficul. 13. Greg. de Valent. tom. 3. diſp. 7. qu. 1. puncto 2. Ant. de Corduba tract. de caſibus conſcien. qu. 141. 10. Pedrazza in quarto præcepto, §. 1. & Ioann. Benedictus in ſum. de peccatis, lib. 2. c. 3. nu. 10 abſolute, & ſine diſtinctione docent, filios profeſſos teneri ſub peccato mortali ex vi huius præcepti exire è religione ad ſubueniendum extremæ neceſſitati parentum. Probari autem poteſt.

Primo, ex auctoritate Chriſti Matth. 15. vbi de Scribis, & Phariſæis qui filios docebant, vt Deo offerrent ea, quæ erant pro parentum neceſſitate, & vt parentibus dicerẽt, *Munus quodcumque eſt ex me tibi proderit*; hoc eſt, plus proderit patri, ſi quod illi neceſſarium eſt, offerant Deo, quam ſi ipſa traderent parentibus eorum; de hac doctrina Scribarum, & Phariſæorum, ait Chriſtus, Quare vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? & infra, Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram, &cæt. Quibus verbis aperte docet, quod ſubtrahere neceſſaria parentibus propter cultum Dei, eſt tranſgreſſio huius Diuini præcepti de Honorandis parentibus. Ergo nunquam debet filius propter cultum Diuinum deeſſe extremæ parentum neceſſitati.

Secundo probat Maior, quia ſi religioſus ſtans in oſtio Monaſterij videret aliquem opprimi ab æquo indomito, vel intra domum conflagrantem incendio videret pauperem claudum non valentem exire, poſſit, & teneretur etiam prohibente ſuo prælato exire è Monaſterio, & illi ſubuenire, alias eſſet homicida, cum poſſet adiuuare, & non adiuuat. Ergo multo magis exire poteſt, & debet, ſi patrem ſuum, aut matrem ſuam fame pereuntem videret etiam reclamante ſuperiore.

Tertio probat Caietanus quia vota non debent eſſe impeditiua operum iuſtitiæ, cum præſertim obligatio ſuccurrendi patri in extrema neceſſitate ſit prior, & maior obligatione voti; iure namque diuino, & naturali tenetur patri ſuccurrere. Immo ſicut licet furari propter extremam alterius neceſſitatem, ita licet actualem obedientiã ſubtrahere, & furari bona eccleſiæ, ſi aliter non poterit patris, aut matris neceſſitati ſubuenire. Quæ ſane rationes ſunt valde probabiles, vnde hanc ſententiã communiorẽ, & probabiliorem, & magis piam erga parentes eſſe puto.

14 Ceterum ne quis illis deceptus, huic ſententiæ magis quam par eſt, adherendum eſſe credat, ad ea Reſpondemus adeo vt ſi quis ſententiam S. Thomæ ſequi omnino velit, argumenta iſta ſoluere poſſit. Vnde ad primum Reſpon. Lyran. Matth. 15.

Primo, mentem Chriſti eo in loco non eſſe oſtendere traditionem illam Scribarum, & Phariſæorum eſſe contra legem Dei, ſed ſolum eſſe argumentum ad hominem, vt ſi id, in quo Chriſtus reprehendebatur, erat contra legem Dei, etiam hoc quod illis obijcit Chriſtus erat contra legem Dei, vnde (vt ipſe loquitur) clauum clauo tendit.

Secundo

Digitized by Google

Secundo & melius Reſpondet, Chriſtum eo in loco ſolum damnare illos, quia ea quæ erant parentibus neceſſaria, illi trahebant, vt Deo offerrent; Non autem damnat eos quod ea, quæ in templo obtulerant, non repetebant, vt inde parentibus ſubuenirent. Ex quibus hoc ſolum (quod ad noſtrum propoſitum attinet) ſequitur, quod quando parentes ſunt in tali neceſſitate, filius illis relictis intrare non poteſt religionem, quod ab omnibus conceditur, non tamen probat, quod filius qui ſe per profeſſionem ſemel Deo conſecrauit in religione teneatur ſeipſum ſubtrahere, & Deo, & religioni pro neceſſitate parentum.

Tertio Reſponderi poteſt cum Abulenſi, & alijs ſecundæ opinionis, hoc præceptum de honore parentum eſſe affirmatiuum, vnde non obligat niſi pro loco, & tempore, & pro ſtatu in quo filium reperit. Vnde ſi reperit filium liberum vno modo obligat eum, ſi reperit vxoratum, vno modo obligat eum, ſi reperit reportatum in inſulam, aut ciuiliter mortuum, aut in religione profeſſum, vno modo obligat eum, ita ſcilicet vt quantum commode poteſt ſecundum ſuum ſtatum, conetur parentibus prouidere. Vt v.g. ſi filius vxoratus non obligatur ad actum commanendi cum matre, aut patre, quia iam eſt obligatus ad commanendum cum vxore, vnde ſicut filius coniugatus, ſatis id præceptum adimplet ſi quantum patitur conditio ſui ſtatus, parenti egenti prouidere ſtudeat nec debet in hunc finem ea omnia facere, quæ ſi ſolutus ac liber eſſet, deberet ita filius religioſus ſubuenire ſolum tenetur, quantum commode poteſt, ſecundum ſuum ſtatum, ſalua ſcilicet obſeruantia regulari. Sic etiam ſi filius clericus eſſet, ſolum obligaretur ei ſubuenire ſecundum ſtatum clericalem; adeo vt non teneatur nec debet mutare ſtatum ſuum. v.g. arma ſumere, militem, medicum aut aduocatum agere, aut alia officia indigna, & indecentia ſtatui ſuo exercere, vt patri ſuccurrat.

15 *Ad ſecundum* Reſponderi poteſt non valere ſimilitudinem. Nam id quod aſſumitur non requirit in religioſo mutationem ſtatus, ſiquidem remanendo in religione, & in obſeruantia ſuæ regulæ poteſt in illis caſibus ſubuenire proximo. quare ſi poteſt hoc modo ſubuenire parentibus, poteſt etiam contradicente ſuperiore. Ex hoc tamen non ſequitur deſerere debere, aut poſſe religionem, quæ eſt mutatio ſtatus, vt conſtat.

Ad tertium Reſpondetur, non eſſe in hoc caſu impeditiuum iuſtitiæ; Nam iuſtitia ſupponit debitum. At vero iuxta S. Thom. ſententiam, eo ipſo quod profeſſus ſit mortuus mundo, conſequenter tollitur omnis ratio debiti, & obligatio iuſtitiæ erga parentes, ſatiſque facit præcepto de honorandis parentibus ſi ſecundum facultatem ſuam, & ſalua profeſſione, & ſtatu, & decoro religionis parentis neceſſitati ſuccurrere ſtudeat. Per profeſſionem enim traditur in alterius poteſtatem. Vnde ſicut ſi diſpenſaſſet filius bona ſua pauperibus, patre non indigente, non poſſet repetere, licet aut pater, aut ipſemet veniret poſtea ad neceſſitatem, ita cum iam per profeſſionem ſub alterius dominio ſit, non poteſt niſi ea facere, quæ commode poteſt ſine regularis obſeruantiæ detrimento. Ex quibus conſtat ſententiam S. Thom. probabilem etiam eſſe & facile ſolui poſſe argumenta contra eam ab authorib. hactenus addncta.

16 Quæret ergo aliquis quid teneatur filius facere in hoc caſu?

Reſpondeo Secundum ſententiam S. Thom non tenetur filius niſi quantum poteſt ſalua ſui Prælati obedientia, & ſuæ religionis ſtatu pium ſtudium adhibere, qualiter eius parentibus ſubueniatur. Vnde ſi poſſet laborando manibus ſalua honeſtate habitus, victum lucrari, aut concionando, aut alio modo ad id tenetur, & etiam tenetur quærere eleemoſinam a deuotis, & amicis religionis. Et denique tenetur omnibus modis enim quibus poteſt, ſaluis illis duobus ſcilicet, obedientiæ & ſtatus religioſi. Quid autem faciendum ſit, ſi Prælatus licentiam ei dare nollet, paulo infra dicemus.

At vero ſecundum ſententiam Caiet. Ioan. Maioris, & aliorum quos ſupra recitauimus, quam probabiliorem eſſe diximus, licitum erit tali profeſſo exire religionem pro neceſſitate parentum, vt autem hoc licite faciat, neceſſariæ ſunt conditiones ſequentes; quarum

17 *Prima eſt*, vt petat licentiam a ſuo Prælato, Vnde peccaret mortaliter egrediendo non petita licentia. Ratio eſt, quia tenetur ex vna parte obedire prælato. Et conſequenter petere tenetur ab eo licentiam.

Ex altera vero parte aliquando dubium eſſe poteſt, an parentum tanta ſit neceſſitas, quanta fingitur. Item dubium aliquando eſſe poteſt an religioſus exponat ſe periculo graui ſpiritualis ſalutis ſi ad ſeculum redeat. Item poſſet quis in religione viuens, adeo eſſe vtilis vel Reipub. Chriſtianæ, vel toti Religioni, & ordini, vt merito dubitari poſſit num iure diuino potius teneatur, neglecto parente, manere in religione, vt ea ratione Dei, eccleſiæ, & Religionis cauſam agat, ſicut etiã dubium eſſe poſſit an præceptum naturale ſuccurrendi parentibus obliget cum tanta propriæ ſalutis difficultate, & periculo, de quo dubium eſt, vel potius votum adhuc liget quoad obſeruatiam religioſam, vt has ob cauſas merito requirendum, & expectandum ſit iudicium ſuperioris, ad hoc vt licite parentũ cauſa quis redeat ad ſeculum.

Secunda eſt, quando nulla ex parte res eſſet dubia ſed conſtaret omnino de neceſſitate parentum, & præterea iudicio prudentum, nullum peculiare periculum ſalutis ſpiritualis Religioſo timendum videretur, tunc prælatus concedere debet licentiam ſecundum omnes, immo etiã ſecundum omnes, ſi prælatus licentiam concedere nollet, poterit religioſus ille petita, quamuis non obtenta licentia exire, etiamſi prælatus omnino præciperet etiam ſub pœna excommunicationis ne patri ſuccurreret, obſeruatis tamen conditionibus infra ſcriptis.

Ratio eſt, quia in hoc caſu, tenetur religioſus ex præcepto naturali ſuccurrere extremæ neceſſitati patris, nihil obſtante quoad hoc obligatione voti, & ſtatu religioſo, & conſequenter non eſſet in tali caſu voluntas ſuperioris obſtans, & repugnans curanda, ſiquidem is non poteſt ab obligatione præcepti naturalis, & diuini liberare. Cedit. n. in hoc caſu voti & obedientiæ vinculum, obligationi præcepti naturalis & diuini de ſuccurrendis parentibus in extrema neceſſitate conſtitutis, arctiuſque obligat hoc præceptum de ſubueniendo patri, quam de obediendo prælato, atque adeo in tali caſu obediendum Deo magis erit quam hominibus, vt Ioan. Maior, Caietan. Greg. de Val. Lopez, Ant. de Corduba & alij ſupra relati expreſſe teſtantur. Quamuis enim tenetur quis ſuo ſuperiori obedire, non tamen in mandato iniuſto, quale eſſet præcipere ne filius ſubueniat patri ſuo in extrema neceſſitate, ſalua honeſtate regulari. Neque limitatio, aut conditio hæc eſt contra S. Thom. immo videtur ad mentem eius poſita. Non enim dicit S. Thom. vt ex licentia petita & obtenta hoc faciat, ſed ſolum ait, *ſalua obedientia faciat*, quod intelligendum eſt, non de obedientia quantum ad hunc caſum particularem, ſed de obedientia quantum ad communẽ obſeruantiam monaſterij & religionis, ita ſcilicet, vt non liceat huic profeſſo omnia ſtatuta monaſterij, & ordinis pro parentum neceſſitate infringere.

18 *Tertia eſt*, vt talis profeſſus manendo in religione non poſſit ſubuenire parentum neceſſitati; Si enim poterit manens in religione vijs quibuſcunq; non prohibitis illis ſuccurrere, aut alij vellent eos iuuare, tunc exire non poteſt. Vnde non excuſantur illi, qui in religione hoc poſſunt facere, & tamen exire procurant. Quare ſi ſuperior, aut alius offerre vellit neceſſaria vitæ pro parentibus vel permittere religioſis aliquem modum lucrandi neceſſaria in monaſterio, ſiue concionando, ſiue confeſſiones audiendo, aut alias procurando eleemoſynam, aut etiam artem mechanicam, aut liberalem, exercendo nullo modo exire poſſent.

Quarta eſt, vt neceſſitas parentum ſit vere extrema. Quamuis enim ſit grauiſſima neceſſitas, ita ſcilicet vt parentes viuere non poſſent niſi mendicando, aut alijs ſeruiendo, ſatis ſit ante ingreſſum aut profeſſionem ad impediendum ne filius ingrediatur, vt diximus, non eſt tamen ſatis poſt ingreſſum, & profeſſionem emiſſam ad filium

reuo-

Digitized by Google

reuocandum, ex Ioſepho Angles, Corduba, & alijs quia præceptum de ſuccurrenda neceſſitate parentum non tollit vim præcepti & vinculi, quod oritur ex voto ſolemni, niſi quando illa eſt extrema, maiorque obligatio cadit ſuper filio poſt, quam ante profeſſionem ſecundum omnes; vnde poſt emiſſam profeſſionem, ſolum tenetur ſuccurrere extremæ neceſſitati parentum, & non graui, cum tamen ante ingreſſum tam graui, quam extremæ neceſſitati eorum ſuccurrere tenebatur. Vnde cum hæc paupertas extrema rariſſime contingere ſolet, conſequens eſt communiter eos qui prætextu paupertatis parentum poſt profeſſionem egrediuntur, non eſſe tutos in conſcientia. Sufficiens tamen cauſa erit impetrandi diſpenſationem a ſede Apoſtolica, grauis parentum neceſſitas, vt conſtat.

19 *Quinta eſt*, vt egreſſus è Religione habitum religionis geſtet, quod tamen intelligendum eſt, ſi geſtatio habitus non impediret a lucro pro parentum ſuſtentatione, tunc enim non deberet habitum dimittere ſine licentia Prælati, aut etiam Epiſcopi vel Papæ. Immo vero, quamuis ſuperior dare poteſt licentiam regulari, vt ſtet extra monaſterium retento habitu ad ſubueniendum patris, aut matris neceſſitati graui, etiamſi non ſit extrema, non poteſt tamen dare licentiam vt dimittat habitum, immo nec Congregatio Cardinalium declarationi dubiorum Concilij Tridentini deputata hanc facultatem dare poteſt, ſed ſolus Papa, qui in iure communi diſpenſare poteſt, vt latius docet Nauar. tom. 1. conſi. titu. de Regularibus. conſi. 31. in antiquis, alias conſil. 14. in nouis. & conſ. 54. & 55. in antiquis, alias conſil 71. & 72. in nouis. & facit c. 2. Ne clerici vel monachi. lib. 6.

Sexta eſt, vt etiam quamdiu in ſeculo manet, obſeruet non ſolum eſſentialia religionis, ſed etiam maiora præcepta, & minores obſeruantias ſuæ religionis, vt ieiunia, &c. eo tamen modo, quo commode poterit.

Septima eſt, vt ſtatim atque parentes ſubleuauit ab illa neceſſitate extrema, & illis prouiderit, ſtatim reuertatur ad religionem ſuam. Vbi notandum eſt, quod tenetur quamprimum poteſt ſubleuare parentes a tali neceſſitate, intelligendo quam primum moraliter; ita vt ſi differret eos ſubleuare diutius ex induſtria, ita vt hac ratione diutius in ſæculo moreretur, non eſſet tutus in conſcientia. Votum enim in tantum extinguitur quoad obſeruantiam religioſam, in quantum, & quamdiu impedit quo minus parentibus ſuccurratur. Atque adeo tenetur omni fraude ceſſante, eos quam primum poterit ſubleuare; & deinde ad religioſam obſeruantiam redire, vt recte Greg. de Val. notauit.

Octaua eſt, vt quandocumque a prælato Religionis fuerit requiſitus, ſi ille offerat, aut procurare velit neceſſaria pro parentum neceſſitate, paratus ſit ad religionem, & ordinem redire.

Hæc autem omnia, quæ hactenus diximus de religionis egreſſu propter parentum neceſſitatem, locum nõ habent in neceſſitate aliorum conſanguineorum, nec fratrũ nec ſororum, ſed ſolum in neceſſitate parentum, id eſt, patris, & matris; cum non tanta ſit, nec tam arcta obligatio ad iuuandos alios præter patrem, & matrem, vt eorũ cauſa religionem exire liceat, vt conſtat, ipſaque ratio manifeſte confirmat.

Quinta propoſitio: Scandalum quodcunque emergens non obligat vnquam ipſum religioſum ad egrediendum e religione, quamuis licite poſſint ipſi prælati religionis propter ſcandalum etiam paſſiuum illi licentiam concedere in caſu quo eſſet neceſſarium, aut expediens pro bono communi, eo quod bonum commune priuato bono præferendum ſit.

Sexta Propoſitio: Quicunque ſentit ſe a Deo vocari ad religionem, non debet abſtinere ab ingreſſu religionis ſpe cuiuſcunque prælaturę, etiam ſi hoc faceret eo prætextu, quia expedit eccleſiæ Dei habere bonos prælatos, & quicunque ſub hoc prætextu dant conſilium alicui non ingrediendi religionem, vix excuſari poſſunt a peccato mortali.

Quia ſine cauſa rationabili impediunt ab opere perfectionis, & ab opere, ad quod homo a Deo vocatur. Multo magis peccaret ille, qui impediret intuitu prælaturę comparatæ, vel procuratæ. cum hæc non ſit cauſa ſufficiens. Ratio eſt, quia nemo iudicare ſe debet dignum qualibet prælatura, iuxta doctrinam S. Thom. 2. 2. quæſt. 185. artic. 1. & hoc ipſo quod ſe dignum exiſtimet, ſit indignus. Deinde quia non minus bonum, nec minus vtile eſt eccleſiæ Dei habere bonos religioſos, quam bonos Prælatos. Immo aliquando vtilior eſt vnus bonus religioſus, quam bonus Prælatus, propterea quod vnus bonus prælatus communiter non eſt vtilis niſi ſuo gregi, vnus vero bonus religioſus poteſt eſſe bonus multis prouincijs. Et deniq; quia quicunque promouendus eſt ad aliquam Prælaturam, multo aptior ad illam erit, poſtquam fuerit bonus religioſus, quam antea, vt ratio docet, & experientia quotidiana manifeſtat. An vero quis a Deo vocetur, necne, ex triplici ſigno cognoſci poteſt, vt notat Alex. de Ales par. 3. qu. 33. membr. 4. art. 2. primum eſt iucunditas mentis ex perfectione religionis conſiderata; ſecundum eſt propoſitum cauendi circunſtantias peccati; tertium eſt propoſitum & deſiderium proficiendi in melius; Alij alia ſigna tradunt, ſed quia res hæc ad præſens noſtrum inſtitutum non ſpectat, non eſt quod de ea pluribus diſputemus.

De peccatis Parentum, & filiorum, viri, & vxoris, ſuperiorum, & inferiorum contra hoc Decalogi præceptum. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Pater prouidere filijs in ſpiritualibus tenetur ſub mortali.*
2 *Sine cauſa rationabili a progreſſu in bono reuocari non poſſunt vt a voto continentia, religionis, &c.*
3 *Qui non inſtruunt filios ſecundum timorem Dei, peccant.*
4 *Si patiantur filias ſuas amatores habere ob malum finem, vel eas a conſortio malo non ſeparant.*
5 *Qui notabiliter negligit pater prouidere in corporalib. filij, peccat.*
6 *Peccat mater quæ filium proprio lacte non nutrit.*
7 *Quando peccat maritus in ordine ad vxorem circa ſpiritualia.*
8 *Qui atrociter percutit aut verberat vxorem, peccat.*
9 *Qui verba dicit infamatoria, aut aliqua afficit iniuria vxorem, vnde ſequatur infamia, aut eſt probabile periculũ, peccat.*
10 *In quibus peccat vxor in ordine ad maritum.*
11 *In quibus peccant Domini in ordine ad ſeruos contra hoc præceptum.*
12 *In quibus etiam ſerui contra Dominos.*

1 QVemadmodum filius hoc præcepto patrem honorare præcipitur, ita etiam & pater filiis ſuis de neceſſarijs prouidere tenetur ſub peccato.

Primo igitur tenetur pater ſub peccato mortali prouidere filiis in ſpiritualibus, ita, ſcilicet, vt diligenter curet, ne filij malos mores imbibant, ſed eos bonis inſtruat actibus & diſciplinis, & fidem catholicam doceat, nec vlla ratione permittat, vt hæreticorum ſcholas adeant, vt prauorum conſortia deuitent, & denique quantum in ſe eſt, ſtudeat, vt mandata Dei obſeruent, præcepta eccleſiæ cuſtodiant, & ab omni peccato abſtineant, & virtutem amplectantur.

Secundo, peccant parentes ſi abſque cauſa rationabili filios a progreſſu in bono reuocent, & impediant, vt v. g. ſi reuocant vota filiorum. quæ bona eorum venia fecerũt, ſi ab ingreſſu religionis abſque iuſta cauſa impediunt, ſi filios poſt emiſſa vota continentiæ in ætate deliberandi vi, aut dolo ab eorum impletione retrahant, vel conſulãt, aut cogant eos tunc ad coniugium eligendum. Sic Nauar. in Manua. cap. 14. numero 17. verſic. Decimooctauo. & verſ. Decimonono. Lud. Lopez. par. 1. inſtruct. conſcien. c. 54 Bart. Medin. lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 14. Coſm. Philiar. de offic. ſacerd. par. 2. cap. 20. libr. 4. Emanuel Rodriquez par. 1 ſum. c. 13. concl. 3. Ioan. Pedrazza in 4. præ-

cepto.

cepto.§ Quarto.Ioan Bened in ſumm. de peccatis lib. 2. cap 1 numero 17 & numero 20.& Tolet.lib. 5. ſum.cap. 1.in fine.

2 *Tertio* peccant parentes, qui ſine cauſa iuſta inuitos filios aut filias matrimonio iungunt ex Lud. Lopez & Toleto vbi ſupra. Item qui dolis, aut minis inuitas filias niſi in caſibus a iure permiſſis, ad ingreſſum monaſterij, vel ſuſceptionem habitus, vel profeſſionem faciendam cogunt, in quo vltimo caſu per Concilium Tridentinum Seſſ.25.de Reg cap.18 excommunicantur.Et qui ſcientes ad hoc conſilium vel auxilium dederint, vel his actibus, præſentiam,vel auctoritatem, vel conſenſum interpoſuerint. Vbi ſimiliter excommunicantur illi, qui ſine iuſta cã Sanctam virginum, aut aliarum mulierum voluntatem, vel veli accipiendi, vel vnti emittendi quoquomodo impedierint, vt § ſuperiori dictum eſt.

3 *Quarto* peccant parentes, qui non inſtruunt filios ſuos ſecundum timorem Dei maxime in tenera & puerili ætate, eſt enim puerorum animus tanquam tabula raſa, & ſicut facile reducitur ad bonum, ita etiam ex parentum incuria facile euadunt mali. *Adoleſcens enim iuxta viam ſuam ambulans, etiam cum ſenuerit non recedet ab ea*, Prouerb.22. Vnde Horatius ait, *quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem teſta diu.* Quocirca parentes qui in corrigendis filijs negligentes ſunt, grauiter peccant, & ſæpenumero a Deo in hac vita etiam puniuntur. Hinc 1.Reg 2. arguitur Heli indulgentiæ erga filios; *Quare magis honoraſti filios tuos, quam me, Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, vt non ſit ſenex in domo tua.* & 1.Reg. 3. *Dixit Dominus ad Samuel. Ecce ego facio verbum in Iſrael, quod quicumque audierit, tinnient aures eius. In die illa ſuſcitabo aduerſum Heli omnia, quæ locutus ſum ſuper domum eius incipiam, & complebo. Prædixi enim ei quod iudicaturus eſſem domum eius in æternum propter iniquitatem, eo quod nouerat indigne agere filios ſuos, & non corripuerit eos. Idcirco Iuraui domui Heli, quod non expietur iniquitas domus eius victimis, & muneribus vſque in æternum.* Vnde 1 Reg. 4.duo filij eius Ophni & Phinees,occiſi ſunt a Philiſtæis.& ipſe Heli poſtquam audiuit captam fuiſſe arcam Dei,& filios eius mortuos fuiſſe, *cecidit de ſella retrorſum iuxta oſtium, et fractis ceruicibus mortuus eſt.* Quo ſane exemplo oſtẽdere voluit Deus quantum deteſtatur negligentiam & incuriam parentum in educandis & corripiendis filijs ſuis, vt etiam Io.Pedrazza in quarto præcepto.§.4 & Ioan.Bened lib.2. Summæ de peccatis.c.2.nu.23.annotarunt, & facit can. Duo iſta.23.q 4.

4 *Quinto* peccant parentes, ſi patiantur filias ſuas amatores habere ob malum finem, vel eas a conſortio malo nõ ſeparant. Item ſi permittant inter filiam deſponſatam de futuro tantum ante matrimonium, & inter ſponſum eius tactus impudicos. Bene tamen permittere poſſunt inter eos oſcula, & amplexus etiam ob delectationem inde capiendam tanquam principium nuptiarum promiſſarum, ex doctrina S. Thom. 2.2.quæſt.154.artic 4.& Caiet.ibid. Nauar.in Manu.cap.14 num.18 verſicu. vigeſimotertio. Ludouico Lopez par 1.inſtr.conſc.cap 54 Coſmi Philiarchi par.2.lib.4 cap.20.& Io. Benedicti in ſumma de peccatis.lib 2.cap.2 n 25.Quamuis hanc doctrinam Pedrazza in ſexto præcepto verſi quinto, tanquam nouum inuẽtum approbare non audeat. Aduertere tamen debent parentes, quod quia in ſecretis ſolent tales ſponſi vti talibus tactibus impudicis, abſq. arbitris, ideo non debẽt eis permittere, vt ſoli ſecreto conuerſentur. Et propterea ad hæc, & alia mala vitanda hortatur Synodus Trid.ſeſ.24.de reformatrim.cap.1.vt coniuges ante benedictionem Sacerdotalem in templo ſuſcipiendam, in eadem domo non cohabitent.

5 *Sexto* peccat pater, qui notabiliter negligit prouidere filijs, quæ pertinent ad neceſſitatem corporalem, cum poſſit. Item ſi filios in templis citra neceſſitatem exponat, aut eos ob auaritiam ad hoſpitalia pauperum mittat, & tenetur in hoc caſu ad reſtitutionem, cum hoſpitalia ad ſolos pauperes alendos inſtituta ſint.ff.de liber.agnoſc.l. Necare.& facit cap.1.& ibi gl.de infant.expoſ. vel etiam filias ſpurias alere recuſat, cum poſſit, quas etiam dotare tenetur ex Pano.in c.cum haberet. De eo qui dux. in matrim. Nauar.in Man c.14.nu 17.verſic.decimoſeptimo Lud.Lopez p.1.inſtr.conſc.c 54.Coſmo Philiar de offic.ſacerd.p. 2.lib.4 ca.20.Eman Rodriquez p.1.ſum.c.13.concl.1.qui alios citat.Eman.Sa. in Aphor.verb.alimenta,& Ioan.Benedicto in ſum.de peccatis,lib.2.c.2.nu.18.& num.19.dos enim ſuccedit loco alimenti.

6 *Septimo* peccat mater, quæ filium proprio lacte non nutrit, & quidem ſi ommittit lactare ſine cauſa, peccat venialiter, cum cauſa vero nec venialiter. Ideo autem peccat non lactando ſine cauſa, cum natura ipſa docet, vt partum proprium nutriat, quod bruta ipſa faciunt. Vnde dicitur. *Praua hæc conſuetudo in coniugatorum moribus irrepſit, vt filios, quos gignunt, nutrire mulieres contemnant, eoſque ad nutriendum alijs mulieribus tradant, quod ſane ex ſola carnis incontinentia videtur fuiſſe inuentum, qui dum ſe continere nolunt, deſpiciunt lactare quos gignunt.* cap.Ad eius diſt.5. Non enim tam bene nutritur infans lacte alieno, ac proprio, vt conſtat, cum vt medici teſtantur Gal. Auicen. & Beda in Luc. 11. ſanguis menſtruus & lac eodem ex fonte manant. Quocirca ſi ex cauſa iuſta mater infantem lactare non poſſit, tenetur ſub peccato mortali q̃rere bonã nutricẽ, & gerere curam circa bonã filij educationem ac omnia neceſſaria ei miniſtrare vſque ad triẽnium, Dixi, *vſque ad triennium*, quia poſt triennium incumbit patri alere filium niſi pater ſit pauper, vel niſi filio ſint bona, aut ars, aut officium decens, quo poſſit ſe alere, vel niſi adeo ſit ingratus & criminoſus, vt ſecundum iura exhæredari mereatur, l.ſi quis à liberis, ff. de liberis agnoſcen. & Bart. ibi. Panorm.in cap.cum haberet. de eo qui dux. in Matrim. Ang.in verb.filius.num.20. Tabien.verb. alimentum. §.Quarto.Sylueſt.eod.q.2.& verb filius q.21. Nauar in Manuali,c.14 nu.17. verſic. decimoſexto. Coſmus Philiarch.de off.ſacer.p.2.lib.4.capit 20. Lud.Lopez par.1.inſtru.conſcien c.54.Eman.Rodriquez p.1.ſum.ca. 13.conclu.1.Eman.Sà.in Aphoriſ.verb alimenta & Io Benedictus in ſum.de peccatis.lib 1.c.2 num.20.& alij communiter.

7 *Primo* igitur peccat maritus in ordine ad ſuam vxorẽ, circa ſpiritualia, ſi abſque cauſa impediat vxorem ab impletione diuinorum præceptorum, aut ne obſeruet præcepta eccleſiæ puta ſi abſque cauſa legitima illi prohibeat ne diebus feſtiuis eat ad Miſſam, aut ne ieiunet in diebus ab eccleſia ad id deputatis, impediat à communione. &c. & quidem ſi abſque cauſa legitima impediat, peccat mortaliter: Immo vero ſi prohiberet vxori alijs diebus puta diebus profeſtis, aut alijs temporibus, quam Paſchatis, confiteri, aut communicare, & audire Miſſam, peccat venialiter, ſi abſque cauſa id faceret, & aliquando etiã mortaliter, ſcilicet cum vxori multum expediret ſacrum audire, confiteri, & communicare, & id marito conſtaret. Sic Nau in Man.c.14.nu.19.verſ.vigeſimoquarto.Coſ.Philiar. de off.ſacerd p.2.lib.4.c.19.Toletus in ſumma lib.5.c.2.& Io Benedictus in ſumma de peccatis lib.2.c.3.nu.33.poſt S.Ant.p.2.tit.9.c.10.§.2.

8 *Secundo* peccat mortaliter maritus, ſi atrociter percutiat, aut verberet vxorem, quia nec ſicut ſeruum cædere debet. Dixi, *atrociter*; quia poteſt leuiter ex graui neceſſitate, & cauſa eam caſtigare, cum ſit inferior viro, puta ſi notabiliter negligens ſit in adminiſtratione domus, ſic Sotus lib.5.de iuſtit.q.2.artic.1.in fine, ante ſolutionem argumentorum. Nauar. in Manuali,c.14.num.19. verſ. vigeſimoquinto.Lud.Lopez.p.1.inſtr.conſcien.cap.54.Coſmus Philiarch de off.ſacerd.p.2.lib.4.c.19. Barth. Medina lib.1 inſtruct.confeſſ.c.14.§.14. Toletus lib.5.ſummæ. c.2.Eman Rodriquez par.1.ſummæ.c.15 concluſ.1.& Ioãnes Benedictus in ſumma de peccatis lib.2.ca.3 num.30. Intelligendum autem eſt hoc, ſi admonita ſemel à marito.emendare ſe recuſat. Alias cum ſint duo in carne vna æqualitate quadam decet eſſe cõplexos, & mutuo ſe amare, & fouere debent, iuxta illud Apoſtoli Eph. 5. *Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam.* Et infra. *viri diligere debent vxores ſuas, vt corpora ſua. Qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit: nemo enim vnquam*

carnem

Digitized by Google

carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fouet eam. Et 1. Petr. 3. *viri, quaſi infirmiori vaſculo mulieri impartientes honorem.*

Tertio peccat maritus ſi verba aliqua infamatoria, ſeu ad infamandum apta vxori dicit, puta, adulteram vocat, aut eam aliqua afficit iniuria, dūmodo ſequatur infamia, aut probabile periculum eius etiamſi ſine animo infamādi, vel iniuriandi ei dixerit. Quamuis enim licitum ſit aliquando verbum aliquod cauſa correctionis, & diſciplinæ alteri dicere, non tamen in ea verba prorumpere licet, ex quibus probabile periculum infamiæ, vel iniuriæ ſequi poteſt; vnde neceſſaria ſemper eſt diſcretio, vt moderate quis in corrigendo & reprehendendo talibus vtatur verbis, vt exinde alter non dehonoretur, & infametur S. Th. 2. 2. quæſt. 72. artic. 2. Alexan. de Ales par. 2. q. 129. memb. 2. Naua. in Manuali, cap 14. num. 19. ver. 26. Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. p. 2. lib. 4. cap. 19. Lud. Lopez. p. 1. inſtruct. conſcientiæ. cap. 54. Toletus lib. 5. ſummæ cap. 2. Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ. cap. 15. concluſio. 1. & Ioan. Benedict. in ſumma de peccatis, lib. 2. cap. 3. num. 31. & alij.

Quarto peccat maritus, qui cum vxore cohabitare recuſat, aut per longum tempus ſe abſentat abſque iuſta & legitima cauſa; Dixi ſine cauſa, quia ſi abeſſet ex cauſa, hoc eſt, quia vel tractat negotia domus, vel ad locum aliquem mittitur à ſuperiore, vel ex ſententia iudicis ad tempus exulat, aut inimicitias habet, quas breui componendas ſperat non peccat ſe abſentando; *Dixi, ſi ad tempus exulat, &c.* quia ſi ſpes redeundi ad patriam ſeu domum ſuam ablata ſit, tenetur vxorem ſuam, ſi poteſt, ex loco illo extrahere, vt ſecum cohabitet, vt notat Toletus in ſumma lib. quinto capitulo 2.

10 *Quinto* econtra peccat vxor, quæ marito notabiliter inobedientem ſe exhibet in ijs, quæ ad bonos mores & domus, ac familię regimen, & gubernationem pertinent. Eſt enim vir caput, ad eumq. pertinet vtrumq. dirigere, vnde velle viro ſpreto gubernare, mortale eſt. 5. c. 33. q. 5. ca. Eſt ordo cap. Hæc imago c. Satis huic apparet c. cum caput c. Mulierem. c. Mulier. Nauar. in Manua. c. 14. num. 20. verſ. 29. Lud. Lopez p. 1. inſtruc. conſcientiæ c. 5. Coſmus Philiarch. de off. ſacerd. p. 2. lib. 4. c. 19. Emanu. Rodriquez p. 1. ſummæ, c. 15. concl. 2. Tolet. lib. 5. ſum. c. 2. & Io. Bened. in ſumma de peccatis. lib. 2. c. 3. §. 1. n. 34. & 39.

Sexto peccat vxor ſciens, aut ſcire debens, quod litigijs, aut iracundia ſua prouocat maritum ad iram, & blaſphemiam, ita, vt ſemper in domo rixæ, & contentiones ſint. Item ſi ex contemptu mariti non præſtat ei obedientiam & ſubiectionem debitam in iuſto præcepto, quale eſt, vt ſuperflua, & vana, moreſque incompoſitos exuat: Dixi, ex contemptu, quia ſine contemptu præceptum mariti non ſemper obligat ad mortale, licet aliquando ſic, ex Nauar. in Manual. c. 14. n. 20. Coſino, Lopez, Toleto vbi ſupra. Io. Bened. in ſumma de peccatis lib. 2. c. 3. §. 1. n. 37. & Emanuele Rodriquez p. 1. ſummæ. c. 15. concl. 1.

Septimo peccat vxor, ſi non vult ſequi maritum aliò migrantem, tenetur enim ſub mortali eum comitari, niſi inter eos præceſſent pactum oppoſitum ne ſcilicet maritus aliò migraret, tunc enim non teneretur niſi viro aliqua iuſta neceſſitas illinc diſcedendi ſuperueniat, vt morbus, vel capitalis inimicitia, interueniente enim tali iuſta cauſa, non obſtante pacto tenetur eum ſequi. Deinde etiam nō tenetur virum ſequi vagabundum, dummodo tempore contractus matrimonij non ſolebat vagari, vel vxor hunc mariti morem ignorauit, quod ſi nouiſſet à principio, tenebitur eum ſequi, dummodo ob honeſtam cauſam, & ſine mortis periculo vagetur. Sic Nauar. in Manuali. cap. 14. n. 20. Coſin. Philiarch. de off. Sacerdo p. 2. lib. 4. cap. 19. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcientię cap. 54. Toletus lib. 5. Summæ. cap. 2. in fine. Emanuel. Rodriquez p. 1. Summæ. cap. 15. concluſ. 2. Io. Bened in Summa de peccatis lib. 2. c. 3. §. 1. num. 36. Ang. verb. vxor. nu. 9. Sylueſ. eod. q. 8. Tabiena. eod. ver. Secundo.

Octauo peccat vxor, quę ſine graui cauſa male ſuſpicatur de continentia mariti aut etiam debitum viro reddere non vult, ſicut econtra peccat maritus, ſi non vult reddere debitum vxori, aut illam de incontinentia ſuſpectam habet, ex Barth. Medina li. 1. inſtr. confeſſ. cap. 14. § 14. in fine. & Ioan. Benedicto in Summa de peccatis, lib. 2. cap. 3. §. 1. nu. 38. & nu. 40.

11 . *Præter* hæc, quæ de parentibus, & filijs, de marito, & vxore dicta ſunt, peccant etiam contra hoc quartum Decalogi præceptum Domini in ordine ad ſeruos ſuos.

Primo quidem, ſi notabiliter negligentes ſint circa famulorum, & ſeruorum ſuorum conſcientiam, puta ſi non curant quantum in ipſis eſt, ne aſſueſcant iuramentis, vt catholice viuant, Dei præcepta cuſtodiant, debitis temporibus confiteantur, & communicent, miſſam audiant, vel ſi eis notabiliter negligant procurare cōfirmationem, & extremam vnctionem. Quia ſecundum Apoſtolum 1. Tim. 5. *Si quis ſuorum, & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.*

Secundo ſi habeant famulos neophytos, & non curant, vt in doctrina Chriſtiana inſtruantur.

Tertio, ſi prohibeant ſeruis ſuis, maxime quos ſciūt concubinis alligatos, ne vxores ducant.

Quarto ſi notabiliter negligant noſſe peccata manifeſta famulorum, vt eos corrigere poſſint. Immo vero tenentur eos expellere e domo ſua, ſi correctibus, aut ter de mala vita, & maxime de concubinatu, emendare ſe nolūt, niſi probabiliter credant ſic à domo expulſos deteriores futuros, quia tunc ſatis eſt ſi vt melius poterint ſaluti animæ eorum prouideant. Addit etiam Sotus, cui fauet Lopez locis citandis, non teneri Dominum arcere ſeruum à concubina expellendo eum domo, niſi forte propter ſcandalum. Quod dictum Soti verum eſſe puto, dummodo concubinam ſerui in domo ſua non retineat, quia hoc nullatenus licet, eſſet enim quodammodo fouere peccatum ſerui, vnde ſi concubina alibi ſit, & ſciat ſeruum vti conſortio eius, quamuis bene faceret expellēdo ſeruum, ſi correctus emendare ſe noluerit, non tamen tenetur eum expellere, niſi forte propter ſcandalum maxime ſi id faciat cauſa aliàs vitandi grauis damni, ne defraudetur ſeruo ſuo, aut ne deterior fiat fugiendo, & dummodo concubinam in domo ſua nō retineat. Seruum autem hæreticum in domo ſua retinere non licet, niſi cum bona hac intentione, vt eum ad fidem catholicam reducere paulatim poſſit. Quæ omnia colliguntur ex S. Anton p. 2. ar. 5. cap. 9. §. 2. Soto in relect. de tegendo ſecreto memb. 2. q. 3. concl. 4. & Nauar. in Manuali cap. 14. num. 21. Lud. Lopez. p. 1. inſtruct. conſc. cap. 55. Coſmo Philiarch. de off. Sacerdot. p. 2. lib. 4. cap. 25. Ioann. Bened. in Summa de peccatis lib. 2. cap. 3. §. 2. num. 41. & Emanuel Sà in Aphoriſ. in verb. Dominus.

12 *Econtra* vero peccant ſerui ſi inobedientes ſint Dominis ſuis. Non ſolum enim honorandi ſunt patres ex quibus nati ſumus, ſed etiam alij, qui patres appellantur, vt Epiſcopi, & Sacerdotes, Reges Principes, magiſtratus, Domini, magiſtri, &c. vnde Chriſtiani omnes in rebus ſpiritualibus Summo Pontifici, Diœceſani Epiſcopis ſuis, Parochiani ſuis Curatis, Religioſi Prælatis ſuis, ſerui Dominis, & ſubditi ſuperioribus ſuis obedire tenentur. Hinc de Epiſcopis, & alijs paſtoribus ſcriptum eſt. 1. Timoth. 5. *Qui bene præſunt presbyteri duplici honore digni habeantur* ſcilicet tum ob virtutem, tum etiam ob dignitatem, & poteſtatē. Addo vt etiamſi mali ſint, honorandi tamen ſunt, honor enim quamuis præcipue debeatur virtuti, debetur tamen etiam dignitati, & excellentiæ, & proinde malis obediendum eſt iuxta illud 1. Pet. 2. *Serui ſubditi eſtote in omni timore Dominis non tantum bonis, & modeſtis, ſed etiam diſcolis*, & Matth. vigeſimotertio *ſuper cathedram Moyſis ſederunt ſcribæ, & Phariſæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate, & facite.* Quia enim in excellentiori quodam loco, & eminētiori poteſtate conſtituti ſunt, honor illis in teſtimonium excellentiæ deferendus eſt. Hinc Luc. decimo, & Matth. decimo, dicit Chriſtus, *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit & qui me ſpernit, ſpernit eum qui miſit me*, & Apoſtolus ad Hebr. decimotertio, *obedite*, inquit, *præpoſitis veſtris & ſubiacete illis, ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus*

Digitized by Google

... ſtris reddituri. Neque ſolum illis obedire ſicut parentibus,ſed eis etiam neceſſaria ad victum ſuppeditare tenentur ſicut etiam patres carnales filios alere,& nutrire obligantur. Hinc Eccleſiaſt. cap. ſeptimo dicitur, *Honorifica Sacerdotes,& propugnate cum brachijs. Da illis partem, ſicut mandatum eſt tibi primitiarum,& purgationis*. De qua re legendus eſt Alexand. de Ales in Summa, parte tertia, quæſtione trigeſimatertia membro quarto, articulo 4. & 5. Quæ omnia etiam locum habent in Regibus, Principibus,& magiſtratibus etiam Politicis quibus honor deferendus eſt, licet mali,& improbi ſint, *omnis enim poteſtas a Deo eſt,& qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. Rom. decimotertio,& 1. Petr. 2. *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum,ſiue Regi,quaſi præcellenti,ſiue Ducibus,tanquam ab eo miſſis*. Quo ſane in loco pulcherrime oſtendit Apoſtolus, Principibus etiam obediendum eſſe,quia Dei miniſtri ſunt,iiſque vtitur Deus ad homines gubernandos,nihilque obſtat,quod improbi ſint,quãdoquidem non hominum improbitatem,aut nequitiam,ſed diuinam authoritatem,quæ in illis eſt,reueremur. De qua re plura diximus in materia de legibus,& alibi latius hoc ipſum contra noſtri temporis hæreticos oſtendemus.

Nunc ſatis ſit breuiter declaraſſe peccare mortaliter eos, qui ſuperioribus ſuis inobedientes ſunt,in re graui, dummodo iuſta,& recta præcipiant. Etenim ſi quid improbe,ſi quid inique imperent, cum id non ex poteſtate, ſed ex iniuſtitia,atque animi peruerſitate agant, omnino non ſunt audiendi,vt latius Nauarrus in Manuali capitulo decimoquarto, numero vigeſimoſecundo. Ludouicus Lopez parte prima inſtructorium conſcientiæ, capitulo 55. Ioannes Benedictus in ſumma de peccatis, lib. ſecundo, capitulo tertio,§ tertio numero 41.& ſequen. Andreas Crocquetius Catecheſi 76. & Catechiſmus Romanus in explicatione quarti præcepti Decalogi,& alij tradiderunt. Quæ vero ab alijs de amore proximorum hoc in loco diſputari ſolent, commodius alibi a nobis exponentur, hæc igitur pro huius præcepti explicatione dixiſſe ſufficiant.

DE QVINTO DECALOGI Præcepto,

NON OCCIDES.

Quænam hominis occiſio iure naturali,& diuino illicita,& hoc quinto præcepto prohibita ſit, Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1. *Omnem occiſionem etiam animalium,hoc præcepto prohibitam fuiſſe cenſebant aliqui,& quare.*
Eorundem confutatio tum ex ſcripturis, tum ratione naturali.
2. *Nullum hominem iuſte occidi poſſe etiam publica authoritate docuerunt Vualdenſes hæretici.*
3. *Quia & qualiter in hoc præcepto homicidium prohibetur.*
4. *Sententia Scoti,eiuſque confirmatio ex S. Auguſt.*
5. *Sententia Scoti falſa,& pericula,a quibus impugnatur.*
6. *Iuſtæ ſunt leges humanæ,quæ furem diurnum occidi iubent,quamuis lex Moſayca furem ſolum nocturnum occidi iubeat.*
7. *Verba Chriſti adultera dicta nullo modo reuocatoria, vt vult Scotus ſupr. nu.4.*
8. *Quorundam explicatio hoc præceptum nullo modo eſſe generale,ſed particulare.*
9. *Alia expoſitio,quæ olim communis erat,ſed vt falſa reijcitur.*
10. *Veriſsima præcepti expoſitio quænam occiſio prohibeatur.*
11. *Illuſtratur per exempla iuxta dictamen rectæ rationis poſſe occidere,& non violare præceptum.*
12. *Ex prædicta explicatione homicidij definitio aſsignatur.*

1 CVm vita nobis cum ceteris animantibus communis ſit, ad eiuſque conſeruationem commune pabulum nobis ipſiſque initio Deus ſtatim contulit. Geneſ. 1. dicens, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram &c.vt ſint vobis in eſcam,& cunctis animantibus terræ,omniq. volucri cœli,et vniuerſis quæ mouentur in terra,& in quibus eſt anima viuens vt habeant ad veſcendum*, adeo cecutiebant nonnulli,vt præcepto hoc occiſionem omnem prohibitam eſſe cenſuerunt, non hominum tantum,ſed animalium etiam quorumcunque. In quo errore fuerunt olim Manichæi,qui vt refert S. Aug. lib. 1. Ciuitat. cap. 20.& lib. de hæreſ. Ad quod vult Deum. hæreſ. 46. & lib. 6 contra Fauſtum cap. 6.& 8.& lib. 2. de Morib. Manichæorum.cap. 14.& 15. dicebant,non licere occidere animalia,aut herbas mortificare. Putabant enim animam animalis partem eſſe Dei, ac proinde nulla ratione licitũ eſſe dicebant,priuare animal vita ſua. Quocirca veteris legis ſacrificia,in quibus occidebantur animalia, damnabant,& Deum veteris Teſtamenti malum, & impium, Deum ſanguinum,& amicum occiſionum appellabant. In quo errore etiam olim fuit S. Aug. vt ipſemet lib. 3. cõfeſſ. ca. 3 teſtatur,vbi ſe aliquando hunc errorem habuiſſe vehementer deplorat. Quem errorem S. Aug. locis allatis S. Thom. 2.2.q. 64.artic. 1. Alexan. de Ales.p. 3.q. 34. memb. 1 artic. 1. Sotus lib. 5. de iuſtitia.q. 1. art. 1.& alij paſſim refellunt. Etenim Gen. 9 dicitur, omne quod mouetur,& viuit,erit vobis in cibum,vnde homini dominium animalium omnium a Deo datum eſt. Gen. 1. *Dominamini*, inquit Deus hominibus, *piſcibus maris, & volucribus cœli, vniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram*,& pſa. 9. *omnia ſubiecisti ſub pedibus eius,&c.* Quod ſane dominium nihil aliud eſt,quam ius aſſumendi hæc omnia in ſuam facultatem & vſum,quem homo in multis animalibus habere non poteſt,niſi eis veſcendo,ac occidendo illa,vt conſtat. Ratio etiam naturalis id conuincit, nihil enim naturæ magis conſonum,& conforme eſt,quam re aliqua vti in finem illum ad quem ordinata eſt. In rerum autẽ ordine,vt teſtis eſt Philoſophus lib. 1. Polit. cap quinto,imperfectiora ſunt propter perfectiora , vt materia propter formam, plantæ propter animalia, omnia autem animalia propter hominem. Vnde licitum eſt & plantas mortificare propter vſum & eſum animalium, & animalia ad vtilitatem,& vſum hominum idque ex naturali,& Diuina ordinatione. Quocirca Apoſtolus 1.ad Timoth. 4 inter alias *doctrinas dæmoniorum*,numerat illam,quæ docet (vt Manichæi) *oportere abſtinere a cibis , quos Deus creauit*, quaſi ex ſe & natura ſua immundi eſſent id quod falſum, & hæreticum eſſe conſtat. Vnde S. Auguſtinus lib 1. Ciui. Dei cap. 20. ait, *Quidam hoc præceptum*, (loquens de hoc præcepto non occides)in beſtias ac pecora conantur extẽdere, vt ex hoc nullum etiam illorum liceat occidere, in quo inſaniſſimo errore Manichæi perdurant,& ſubdit, His igitur deliramentis remotis cum audimus, non occides non credamus hoc dictum eſſe de frutetis, quia nullus eis ſenſus eſt,nec de irrationalibus animantibus,volatilibus ambulantibus natantibus,reptilibus,quia nulla nobis ratione ſociantur ſed de homine tantum. Quia igitur homo brutorum Dominus eſt,animalia irrationalia, quæ ſua ſunt,aut nullius, licite occidere poteſt , aliorum vero animalia ſi occidat, peccat quidem, non quia occidit, ſed quia occidendo damnum proximo in re ſua infert , quod tamen peccatum,non ſub peccato homicidij,ſed ſub furti,aut rapinæ peccato continetur vt optime S. Thom. 2. 2. q. 64. artic. 1. ad 3. demonſtrat. Hominem autem occidere non licet, cum ex prima hominis creatione vnus homo hominis alterius Dominus non ſit conſtitutus.

2 *Præter* hanc Manichæorum hæreſim alia circa hoc præceptum extitit Vualdenſium hæreſis,qui vt referunt Guido Carmelitanus,& Alphonſus a Caſt. lib. 11. de hæreſ. in verbo occidere,hæreſi. 1. nullum hominem iuſte occidi poſſe docebãt,etiam publica authoritate. Eo quod hoc quinto

to Decalogi præcepto non occides, generaliter prohiberetur omnibus iure naturali, & Diuino omnino indiſpenſabili occiſio cuiuſcunque hominis ſiue priuata authoritate, ſiue publica, ſiue nocentis, ſiue innocentis. Quem errorē poſtea quidam Nicholaus Galechus ex Boemia oriundus, qui fuit ex legatis Boemiæ miſſis in Concilio Baſilienſi ſecutus eſt. Hic tamen error apertè, & contra ſcripturas, & contra rationem eſt. Nam poſtquam Exod. 20. dixiſſet nō occides, ſubdit Exod. 22. maleficos non patieris viuere, Qui coierit cum iumento, morte moriatur, & Leuitic. 20. qui declinauerit ad Magos, & Ariolos interfici præcipitur, & ſimiliter, qui inobediens eſt, & maledixerit patri, aut matri, Deuter. 21. Act. 5. Petrus morte puniuit Ananiam, & Saphiram ob fraudem factam & mendacium. Contra rationem eſt, quia cum homines mali ſenſum & appetitum ſequuti pœnas æternas non timeant, oportet, vt timeant pœnis præſentibus affligi, conſtat autem ſceleratos homines omnes alias pœnas præter capitalem parui pendere. Ergo neceſſe eſt ad bonum omne, vt hac, quam ſolum timent, afficiantur. Deinde niſi mali homines occidantur, nulla erit in populo pax, nulla in populo quies, nulla ciuium ſecuritas, tantoque licentius quoſcunque bonos affligerent, quanto certius nouerint ſe propter nullū ſcelus eſſe occidendos. Et ſic mortem, quam ſecundum hanc ſententiam non licet iudici inferre peccatoribus, ipſis malis hominibus in quoſcunque iuſtos impune exercere liceret, eſſentque homines iuxta dictum Abacuc. cap. primo. Sicut piſces maris, quorum maiores ſæpe minores deuorant. Vt ergo ſit in populo debita quies & tranquillitas, expedit omnino malefactores occidi, ſicut expedit membrum putridum tolli, vt totum corpus viuat, & conſeruetur.

Quia vero præceptum hoc abſolute, & ſine aliqua limitatione proponitur, & in multis caſibus licitum eſt occidere, vt conſtat, & nos infra dicturi ſumus, inter catholicos non parua controuerſia eſt, quid, & qualiter homicidium in illo præcepto prohibeatur. Scotus enim in 4. diſ. 15. quæſt. 3. verſic. de ſecundo litera. G. vult hoc præcepto in vniuerſum prohiberi omnem hominis occiſionem quacunque ex cauſa, & quacunque authoritate. Vnde cum prohibitio hæc generalis ſit cunctos mortales, nemine excepto, occidere vetans, & diuina, ſupra quam ſolus Deus diſpenſare poteſt, fit, vt nullum etiam malefactorem priuata, aut publica authoritate interficere ſit licitum, niſi in caſibus a Deo in veteri lege, quæ ius diuinum continebat, expreſſis. Vnde infert

Primo, quod ſi magiſtratus aliquem occidunt, id prouenire putat, quia Deus in lege veteri aliquos malefactores exceperit, vt Leu. 20. Exod. 21. Deute. 21. & 22. vbi Arioli, homicidæ, blaſphemi, adulteri, & maledicentes parentibus ſuis occidi iubentur, atque adeo iſtos tantum in lege veteri occidere licuit.

Secundo infert in noua etiam lege licere quoque occidere homicidas, & blaſphemos, quia hoc non eſt reuocatū in Euangelio. Nunc autem inter fideles adulteros non licet occidere, quia inquit, id præceptum a Chriſto reuocatum fuit, Io. 8. quando dixit Chriſtus illi mulieri adulteræ. Neque ego te condemnabo, & eam quamuis in adulterio deprehenſam liberam dimiſit.

4 *Tertio* infert, iniquas eſſe aliquarum prouinciarum leges quæ furem maxime diurnum, qui non eſt aggreſſor, occidi præcipiunt, quia nullibi Deus excepit furem ab illo præcepto, Non occides, immo videtur, quod Deus noluit furem illa pœna plecti, quoniam aliam pœnam Deus inflixit, ſcilicet, restitutionem quadrupli, vel quintupli, vt patet Exod. 22. Dicitur autem maxime diurnus, quoniam ſi nocturnus occidatur, percuſſor non erit reus ſanguinis. Vnde ibidem dicitur, *Si effringens fur domum, ſiue ſuffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis. Quod ſi orto Sole hoc fecerit, homicidium perpetrauit, & ipſe morietur.* Vbi expreſſe Dominus prohibet furem diurnum occidi. Cum igitur inferior non poteſt diſpenſare in lege ſuperioris, nec alicui excepta eſt occiſio furis diurni, nec adhuc viſa eſt vnquam Scoto bulla de cœlo deſcendens, quæ huiuſmodi occidi concedat, iniuſtæ ſunt leges illæ, quæ furem diurnum occidi præcipiunt. Secus de nocturno qui inuaſor eſt quoniam præſumitur homicida, & velle occidere, ſi quis ei reſiſtere vellet. Et addit Scotus, quod licet aliquo modo licuiſſet Iudæis pro furto occidere, magis tamē videtur per miſericordiam Euangelicam rigor ille reuocatus, quam rigor contra adulterium. Vnde concludit omnes iudicantes furem ad mortem homicidas eſſe, & grauiter contra hoc præceptum, *Non occides*, peccare. Cuius opinio confirmari poteſt ex S. Aug. lib. 1. ciu. Dei, c. 21. & refertur. 23. q. 5. c. Si non licet. dicente. Hoc præceptū non occides, intelligendum generaliter eſt de omni hominis occiſione, *his exceptis quos Deus occidi iubet, ſiue data lege vel expreſſa reuelatione particulari.*

5 Hæc tamen Scoti ſententia falſa eſt, & periculoſa, quam optime impugnant Caiet. 2. 2. q. 64. art. 2. Franciſc. à Victoria relect. de homic. nu. 12. Ioannes Medina C. de reb. reſtituendis, q. 4. Sotus libro 5. de iuſt. q. 1. art. 2. Gabriel in 4. diſt. 15. q. 13. art. 3. dub. 1. Alphonſus à Caſtro. lib. 1. de poteſtate leg. pœnal. c. 6. Petrus de Arragon. & Michael Salon. 2. 2. quæſt. 64. art. 2. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtitut. cap. 3. dub. 1. nume. 7. & Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 5. quæſt. 8. puncto 1. Quia vt ipſemet S. Thomas ex ratione naturali colligit & concludit, omnis pars ordinatur ad totum, vt imperfectum ad perfectum. Ergo ſicut in corpore naturali pars putrida abſcinditur, vt totum corpus conſeruetur, ita etiam in Republica pars pernicioſa licitè & ſalubriter occiditur vt bonum commune conſeruetur. *Modicum enim fermentum totam maſſam corrumpit* 1. Cor. 5. conſtat autem fures, adulteros & ſimiles perturbatores eſſe publicæ pacis, & communi bono inimicos. Ergo tales laudabiliter occidi poſſunt ob pacem, & tranquillitatem boni communis. Deinde leges, & conſuetudo omnium receptiſſima id ſtatuit, vt latrones, adulteri, incendiarij, hæretici, rei criminis læſæ maieſtatis, proditores patriæ occidantur, cum tamen hi & ſimiles non ſint excepti in lege diuina. Abſurdum autem eſſet damnare leges ciuiles, quæ ita ſtatuunt, cum a ſapientiſſimis, & prudentiſſimis viris conditæ ſint, & non ſine diuina prouidentia, iuxta illud Prouerb. 8. *Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt.* Immo vero per legem Pontificiam non ſolum nō ſunt abrogatæ, ſed etiam laudatæ, & confirmatæ, 23. q. 5. cap. *De occidendis*, & cap. *Miles*, & cap. *non fruſtra*, vbi dicitur, *non fruſtra ſunt inſtituta poteſtas regis, & cognitoris ius, vngula carnificis, arma militis, diſciplina dominantis, ſeueritas etiam boni patris, habent omnia iſta modos ſuos, cauſas, rationes, vtilitates, hæc cum timentur & mali coercentur, & boni quiete inter malos viuunt*, & cap. *Rex debet*, vbi dicitur, *Rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas & periuros, non ſinere viuere, filios ſuos non ſinere impie agere*, D. Hieron. in c. 22. Hieremiæ, ait, *Homicidas, & ſacrilegos, & venenarios punire, non eſt effuſio ſanguinis, ſed legum miniſterium.*

Denique præcepta illa occidendi malefactores in lege veteri contenta, vel erant legalia, & iudicialia ſolum, vel etiam naturalia: ſi legalia ſolum, ergo in Chriſti morte ceſſarunt & conſequenter ceſſarunt etiam exceptiones illæ occidendi homicidas, blaſphemos, & adulteros, quod Scotus negat, ſin autem fuerint naturalia, ſeu vt verius dicam, iuris naturalis interpretatiua, ſic non erant per Chriſtum abrogata, vnde poſſunt modo principes ad pacem & quietem Reip. conſeruandam iuxta dictamen rectæ rationis, malefactores occidere. Nec opus eſt, vt quis iuſte occidi poſſit, habere bullam deſcendentem de cælo, aut ſpecialem diſpenſationem Dei, qua diſpenſauerit contra illud præceptum, non occides, ſed ſatis eſt quod talis diſpenſatio nobis innoteſcat ex lege naturæ, quæ in cordibus noſtris à Deo impreſſa eſt, nec vlteriore publicatione indiget. Ac proinde ſtatui poſſunt leges humanæ de pœna mortis pro aliquibus criminibus inferenda, ſi ex iudicio naturalis rationis illam inferendam eſſe conſtiterit, quamuis in lege Moſaica pœna talis pro huiuſmodi crimine expreſſa non fuerit.

6 *Ex* quibus omnibus vlterius infertur, iuſtas eſſe leges hu-

Digitized by Google

humanas, quæ furem diurnum pro graui furto iubent occidi, quamuis lex Moſaica ſolum furem nocturnum morte puniri ſtatuit, grauitas autem furti, vt iuſtæ legis iuſta executio fiat, vel ex magnitudine rei furtiuæ, vel ex dignitate perſonæ, a qua res furto ſublata eſt, vel ex ipſius furti frequentia æſtimanda erit. Nec ſine cauſa lex illa vetus, quæ tantum rigorem in aliorum criminum punitione exercuit, in furis diurni punitione rigorem ſuum temperauit, cum enim lex illa ſoli populo Iſrael data ſit, iuxta illius populi mores, & inclinationes fuit a legiſlatore ordinata, & ideo illa crimina, ad quæ populus ille fuerat pronus, vt ſunt idololatria, blaſphemia, rebellio, ſchiſma acerbo rigore punire decreuit vt pœnarum metu a talibus criminibus deterreret. Furtum vero, quia ad illud non ſic erat populus ille procliuis, non tanto rigore punire decreuit. Poſtea vero, quia ſucceſſu temporis furta in populo illo frequentiora erant ſapientiſſimus Salomon pœnam legis augere decreuit. Nam lege ab eo ſtatuta (vt ex prouerb. 6. conſtat) qui aliquid furatus fuiſſet, ſi deprehenſus fuiſſet, ſeptuplum reddere, & omnem ſubſtantiam domus ſuę tradere iubebatur, cum tamen lege Moſaica, (vt Exod. 22 habetur) pro boue furtiuo ſolum quinque boues, & pro vna oue, ſolum quatuor oues reddere iubebatur. Nunc igitur cum tanta ſit furum copia, & multi ad furtum tam procliues, vt nullo pœnarum metu ad furtis abſtineant oportuit pœnam mortis contra tales ſtatuere.

7 *Quod* vero de adultera, & legis illius reuocatione Scotus annotauit falſum eſt, nec probabili aliqua conſequentia ex Euangelio deduci poteſt. Christus n eo in loco neque iudicis perſonam induit, nec aliqua diſpenſatione in lege veteri vtitur, ſed tanquam Doctor priuatus conſultus an illa eſſet lapidanda (quod ſimulate quærebant) dolo eorum occurrit, dicens oportere, vt vnuſquiſque iudicium culparum a ſuis proprijs inchoaret: & tandem relictus ſolus cum illa priuatim agit, vt rex cæli, & redemptor, verecundiamque quam paſſa erat, & dolorem peccati ſui loco pœnitentię ſuſcipiens, ei condonat, atque adeo verba illa nullo modo reuocatoria ſunt legis veteris, ſed ſolum Chriſti miſericordiam & benignitatem oſtendunt, vnde neque S. Auguſt. Scoto fauet. ſubdit enim ſtatim lib. 1. Ciuit. cap. 21. Nequaquam contra hoc præceptum facere eos, *qui Deo authore bella faciunt, aut perſonam gerentes publicæ poteſtatis, ſecundum eius leges, hoc eſt iuſtiſſimæ Rationis imperium, ſceleratos morte puniunt.* Vbi legem Dei ſanctus Doctor iuſtiſſimæ *Rationis* imperium appellat, ſeu dictamen practicum rectæ rationis, quę tales morte puniri debere dictat; lex ergo illa *non occides*, quamuis Moralis ſit, interpretationem tamen iuxta rectæ rationis præſcriptum, & dictamen recipit, vnde nec Bullā de cælo deſcendētem, nec diſpenſationem diuinam quærere oportet quo minus fures tanquam maxime pernicioſi bono communi, iuſtiſſime occidi poſſint.

8 Alij vero ita hoc præceptum explicant, vt nullo modo præceptum generale eſſe velint, ſed particulare, ita vt ſenſus ſit, *non occides*, ſupple innocentes, id quod explicatum eſſe putant Exod. 23. illis verbis; *Innocentem & iuſtum non occides.* Sed hæc expoſitio falſa eſt, & ab omnibus cōmuniter reiecta; Tum quia qui priuata authoritate malefactorem occidit contra hoc præceptum peccat, (nulli enim licet ſua propria authoritate alium occidere quantumuis nocentem, niſi in ſui defenſionem, & cum moderamine inculpatæ tutelæ) ſi enim non peccat contra id præceptum *non occides*, nuſquam alibi in iure prohibetur occiſio hominis nocentis. Quare cum certum ſit priuatum hominem reum eſſe homicidij, etiamſi nocentiſſimum occidat, conſequenter certum, & indubitatum eſſe debet hoc præcepto non ſolum innocentis, ſed etiam nocentis occiſionem eſſe prohibitam. Tum quia iudex, qui prætermiſſo iuris ordine publica authoritate hominem impium occidit, violat etiam præceptum de *non occidendo*, quamuis iuſtum hominem non interficiat: Atque adeo non tantum hominis innocentis, ſed etiam nocentis occiſio in hoc præcepto, *non occides*, prohibetur.

9 Altera huius præcepti expoſitio eſt, quod ſolum prohibetur occiſio hominis priuata authoritate, quæ communis olim fuit, falſa tamen. Tum quia qui hominem cum moderamine inculpatæ tutelæ interficit propria authoritate id facit, & tamen non violat hoc præceptum, non occides, cum ſecundum omnes talis occiſio licita, & honeſta ſit, vt inferius oſtendemus. Tum quia Reſpublica, & Rex hominem innocentem interficientes, præceptum de non occidendo violant: aut occidentes nocentem in iudicio, ſed contra ordinem iuris, peccant contra hoc præceptum, & tamen non priuata, ſed publica authoritate id faciunt. Non igitur ſenſus præcepti huius eſt, vt non interficiatur aliquis authoritate priuata.

10 *Veriſſima* igitur huius præcepti expoſitio eſt. Hoc præcepto, *non occides*, omnem, & ſolam illam hominis occiſionem prohiberi, quæ rectæ rationi diſſona & repugnans eſt, hoc eſt, qua homo priuatur vita rationali contra rationem rectam, & rationabilem hominis voluntatem, ſic S. Tho 1. 2. q. 100 art 8. ad tertium. vbi ait, *Quod occiſio hominis prohibetur in Decalogo. ſecundum quod habet rationem indebiti*, hoc eſt, prohibetur ea, occiſio quę iure naturę indebita eſt, & a recta ratione aliena & 2. 2. q. 64. art. 2. ea ratione probat licitum eſſe malefactores occidere, quia bonū cōmune requirit, id eſt, recta ratio poſtulat, vt membrum corruptum & putridum abſcindatur, propter bonū commune, ſic etiam exponunt Franciſc. a Victor. Relect. de homicidio a nu 14 ad 20. Sotus lib. 5 de iuſt q 1. art. 2. Pet. de Arragon, & Michael Salon. 2. 2. q. 64. art. 2. Greg. de Val. to 3. diſpu. 5 q 8. puncto. 1. concluſ. 3. Pet. Nauar. lib. 2. de reſti c. 3. dub. 1. nu. 12. Coſm. Philiar. de offic. ſacer. p. 2. lib. 4. c. 7. Quæ expoſitio vt clarius intelligatur, ſciēdum eſt, quod præcepta Decalogi cum non ſint iuris poſitiui, ſed iuris naturalis, & concluſiones deductæ ex primis illis principijs iuris naturalis, Q*uod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, & quod tibi vis fieri, alteri feceris*, intelligi debent iuxta dictamen rectæ rationis, vt apparet in ſingulis præceptis Decalogi maxime negatiuis. Vt verbi gratia. Dicitur, N*olite iurare omnino*; præceptum hoc ita intelligendum eſt, niſi recta ratio aliud exigat. Nam vbi ratio recta iurare cogit, non violatur hoc præceptum. Similiter præceptum eſt. *non furaberis*, id eſt non accipies alienum, niſi recta ratio aliud exigat; vnde qui in extrema neceſſitate alienum accipit, non furatur, nec contra hoc præceptum agit, quia recta ratio dictat tunc poſſe accipi alienum. Et ideo etiam quando filij Iſrael præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum ſpolia, non fuit furtum, quia hoc eis erat debitum ex Dei ſententia. Sic etiam Oſee accedens ad vxorem fornicariam, vel mulierem adulteram, non peccauit contra hoc præceptum, non mœchaberis, quia acceſſit ad eam, quæ ſua erat ſecundum mandatum diuinum, qui eſt author & inſtitutor Matrimonij. Eodem modo hoc præceptum, non occides, intelligendum eſt, niſi recta ratio aliter exigat, vel niſi iuxta dictamen rectæ rationis. Vnde Abraham conſentiens occidere filium, non conſenſit in homicidium hoc præcepto vetitum, quia debitum erat eum occidi per mandatum Dei, qui eſt Dominus vitæ & mortis. Ipſe enim eſt, qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus iuſtis. & iniuſtis pro peccato primi parentis, cuius ſententiæ ſi homo ſit executor authoritate Diuina, non erit homicida, ſicut nec Deus, vt egregie explicat S. Tho. 1. 2. quæſt. 94. art. 5. ad tertium, & q. 100. art 8. ad tertium. In hoc igitur præcepto, non occides, omne, & ſolum illud homicidium prohibetur, quod intrinſecam deformitatem dicit ad rationē, & quæ contra charitatem & iuſtitiam eſt In caſu autem, quo eadem ratio occiſionem hominis aut iubet, aut permittit non erit occiſio, quæ per quintum præceptum vetatur, & quæ communi vſu loquendi appellatur *homicidium*, quod intrinſece & ſemper eſt illicitum. Et ſic nec priuata occiſio aggreſſoris in propriam tutelam, nec ea qua iudex occidit malefactorem iuris ordine ſeruato, homicidia ſunt, aut exceptiones huius præcepti, cum vtramque dictet recta ratio. Vnde & ſequitur caſus illos antiquę legis quib. præcipiebantur occidi homicidę, adulteri & ſimiles, non eſſe exceptiones huius præcepti, nec mere le-

gales. ſed interpretationes quaſdam iuris naturalis, cum illos dictaret recta ratio, licet modus puniendi, & occidendi fuerit legalis, & iudicialis, pertinens ad illum populum, vt quod lapidarentur adultera, blaſphemus, & ſimiles. Quo circa recte infert Victoria vbi ſupra, quod ſicut licebat interficere adulteram, aut homicidam, aut furem aliquem in lege Moyſi, ita etiam & ante legem, & nunc in Euangelio eoſdem interficere licet; Quia cum hoc præceptum, vt diximus, non ſit iuris poſitiui, ſed naturalis, prohibens omnem, & ſolam eam occiſionem, quam recta ratio dictat eſſe malam & iniuſtam, conſequenter æquale ſemper fuit, & idem tam ante legem ſcriptam, quam in lege ſcripta, & nunc in lege Euangelica. Lex enim naturalis nunquam mutata fuit, aut abrogata, aut limitata, aut extenſa, ſed immutabilis ſemper manet, cum ſit lumen naturale ſupra nos à principio ſignatum, vt S. Thom. 1. 2. quæſtio. 94. articul 4. & quinto demonſtrat.

12 Ex hac explicatione quinti præcepti, *Non occides* facile erit homicidij definitionem aſſignare, in hunc modũ, *Homicidium eſt iniuſta hominis occiſio*, vt colligitur ex S. Thoma 1. 2. q. 100. art. 8. ad 3. & in q. de Malo. qu. 13. art. 4. ad 11. S. Antonino par 2. titu. 7. c. 8. Sylueſt verb. Homicidium. 1. in princ. & Tabiena eod. in principio. Barth. Medina. lib. primo, inſtruct. confeſſ. cap 14. §. 14. Petro de Arragon. 2. 2. quæſtio. 64. artic. 2. Toleto in Summa libr. 5. cap. 6. & alijs vbi ſupra. Quia vero omnis iniuſtitia ex genere ſuo eſt peccatum mortale, in eo, quod dicitur homicidium eſſe iniuſtam hominis occiſionem, manifeſte oſtẽditur omne homicidium eſſe peccatum mortale, & tanto grauius quanto iniuſtitia, quæ ſit homini, dum vita priuatur, maior eſt. Cuius peccati grauitatem ex multis colligere poſſumus. ſed præcipue ex pœna, qua Deus homicidas afficiendos tam in hoc ſeculo, quam in futuro eſſe dicit, *Matth. 26. omnis qui acceperit gladium, gladio peribit. & Apoc. 13 Qui in gladio occiderit, oportet eum in gladio occidi, & Gen. 4. Cain primus homicida maledicitur, & ca. 9. Quicũque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius, &c.* & alibi ſæpe multa habentur, quæ criminis huius grauitatem declarant, quæ paſſim apud alios legi poſſint, & parum ad præſens noſtrum inſtitutum pertinent, conſulto prætermittimus. Satis nobis ſit, quid hoc Decalogi præcepto vetitum, aut præceptum ſit, oſtendiſſe.

De occiſione ſui ipſius. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *An liceat in aliquo euentu ſeipſum occidere.*
Hæreſis Circumcellionum docẽtium hominem ſe occidentem aut iubentem alteri vt ipſum occideret, eſſe martyrem. ibidem.
2 *An qui ſeipſum occidit, peccet contra iuſtitiam an ſolum contra charitatem.*
Diſſenſio authorum ab authore concordatur. nu. eod.
In quo caſu fortaſſe dici poteſt peccare contra iuſtitiam ibi.
3 *An quamuis abſolute verum ſit non licere homini ſe occidere directe vel indirecte, poſſit tamen dari iuſta, & ſufficiens cauſa id faciendi.*
In nullo caſu nec aliquo fine quantumuis optimo licitum eſſe ſe occidere niſi Dei impulſu, communis Doctorum ſententia.
4 *Multæ cauſæ enumerantur quæ aliquam habent probabilitatem ad oſtendendum licitum eſſe aliquando ſeipſum occidere.*
Licitum eſſe ſeipſum occidere ad deteſtationem peccati commiſſi hæreſis Donatiſtarum, eiuſque refutatio ibidem.
5 *Licere ad vitandum futurum peccatum, ne ſcilicet conſentiat, confutatur.*
6 *Lucretiæ, Bruti, Catonis Vticenſis occiſio, actus puſillanimitatis & non fortitudinis, & quare.*
7 *Ad vitandam alienam violentiam & peccatum nullo modo licet.*
8 *Ad citius aſſequendam vitam beatam non licere probatur.*
9 *De exemplo Sampſonis qui ſeipſum interfecit duplex reſponſio.*
De Eleazaro 1. Machab. 6. quid dicendum. nu. eodem.
10 *Factum Raziæ 2. Machab. 14. non excuſatur à peccato ſecundum S. Thom. & alios. Quare.*
11 *Quid de Sanctis, qui ſe morti obtulerunt vt S. Apollonia, Pelagia, S. Vincentius, & alij ſentiendum.*
12 *An licitum ſit negatiue ſeipſum occidere.*
13 *Licitum & laudabile vitam corporalem in aliquo euentu pro corporali amici æqualis conditionis certo periculo exponere.*
14 *Ratio cur id liceat & quod non violetur præceptum charitatis vt falſo exiſtimauit Nauar. ſup. nu. 12.*
Quando tenetur homo potius vitam propriam ſeruare quam alienam, & quando poteſt periculo exponere propriam pro aliena. ibidem.
Illud S. Aug. regulam doctrinæ excedere vitam ſuam pro alio ponere quomodo intelligendum nu. eo.
15 *An & quando licitum eſt aut præceptum morti ſe offerre pro ſalute & vita ſpirituali proximi.*
16 *Malum ac peccatum mortale eſt contra propriam charitatem martyrio ſe indiſcrete offerre.*
17 *Tenetur quilibet pro Chriſto vitam offerre.*
18 *An occidere ſe permiſſiue ſit peccatum mortale aut homicidium ſui.*
19 *Multi caſus recenſentur, in quibus, quamuis poſſit, non tenetur homo vitam ſuam tueri vſque ad num. 26.*
26 *An damnatus ad ſumendum venenum aut ad venam ſibi abſcindendam per quam totus ſanguis effluat, ſui ſit homicida, & an licite id facere poſſit.*
27 *Quid de illis dicendum qui aſſumunt venenum vel permittunt ſe à vipera vel ſcorpione mordeti.*
28 *An liceat ieiunijs & corporum afflictionibus ita vti vt vel ſaluti notabiliter noceant, vel ex inde vita abbreuietur.*
Nemo ad vitam prolongandam cibis optimis vti tenetur.
29 *Qui vtitur alimentis quibus homines communiter viuunt & in quantitate ſufficienti, etiamſi vita notabiliter abbreuietur, non peccat.*
30 *Quid de abſtinentia Carthuſianorum dicendum eſt, & in periculo mortis ab eſu carnium.*
31 *Quando ægrotus grauiter laborans, non comedendo non peccat nec vt occiſor ſui contemnendus.*
Cibis nociuis vti alias ex ſingulari inedia quando mortale. nu. eod.
32 *Ex intentione vel aduertenter, ſine intentione vitam notabiliter qui abbreuiat vigilijs ieiunijs, &c. peccat mort.*
33 *Abſtinentiæ, vigiliæ, labores liciti & laudabiles qui ex regula ſunt inſtituti.*
34 *An & quando liceat ſeipſum mutilare?*
35 *Communiter eſt peccatum mortale, in quibus vero caſibus licitum ſit.*
36 *Licitum eſſe ſe mutilare, in nullo caſu occidere, quare. Varij caſus in quibus ſibi membra abſcindere liceat.*
37 *An ſi daretur optio alicui à tyranno vt vel ſibi membrũ abſcinderet, vel duobus priuaretur, id licite quis facere poſſit.*
38 *An ſi expediat ſaluti corporis membrum abſcindere & infirmus recuſet, poſſit Reſpubl. ciuem, Pater filium, prælatus ſubditum compellere, cui reſiſtere eſſet mortale.*

QVoniam omnis, & ſola iniuſta hominis occiſio hoc præcepto prohibetur, hæc autem vel à ſeipſo, vel ab alio fieri poteſt, vt conſtat, de vtriſque agendum eſt in ſequentibus, vt ſic melius quæ hoc præcepto cõtenta ſunt, intelligamus. Id autem vt exactius fiat, dubia quædam proponemus, ex quorum ſolutione materiam hanc abunde declarabimus. Sit igitur

PRIMVM DVBIVM, An liceat in aliquo euentu ſeipſum occidere? Fuit olim de hac re hæreſis, vt referunt Philaſtrius, & S. Aug. lib. de hæreſ. cap. 69. In Africa enim fuerunt quidam, quos S. Auguſtinus Circumcelliones, Philaſtrius vero Circuitores appellant, genus hominum agreſte, & famoſiſſimæ audaciæ, non ſolum in alios immania facinora perpetrando, ſed nec ſibi eadem inſania & feritate parcendo. Etenim nullibi ſiſtebant, ſed loca omnia

niſ circuibat, docentes quemcumque hominem ſe occidentem, aut iubentem alteri, vt ipſum occideret, eſſe martyrem: fuerunt iſti tempore Iulij Papæ & Conſtantii Imperatoris, vt notat Gabriel Prateolus in Elenco hæreſ. lib. 3. cap 19.

Quæ ſane hereſis euidenter refutatur ex hoc Decalogi præcepto *Non occides*, quo, vt diximus, quælibet occiſio rectæ rationi repugnans prohibetur, nihil autem magis rectæ rationi repugnans & aduerſum eſſe poteſt, quam ſui ipſius occiſio. Id quod definitum eſt in Concilio Brachar. 1. c. 34. vbi dicitur, *Placuit, vt iji, qui ſibi ipſis, aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut ſuſpendium, aut quolibet modo violentia inferunt mortem, nulla pro eis ad oblationem commemoratio fiat, neque cum pſalmis ad ſepulturam eorum cadauera deducantur*, & S. Aug. li. 1. Ciu. Dei. c. 17 & refertur 23. q. 5 *can. ſi non licet, ait, ſi nō licet priuata poteſtate alicui hominē innocentē, cuius occidendi licentiā lex nulla concedit, profecto & qui ſeipſum occidit, homicida eſt, & tanto fit nocentior cū ſe occiderit, quanto innocentior in ea cauſa fuit, qua ſe occidendum putauit.* Ratione etiam idipſum comprobatur, tum quia ſe occidens facit contra naturalem inclinationem, vnuſquiſque enim duce natura, & recta ratione dictante vitam propriam diligere, & conſeruare ſtudet. Vnde Cic. lib. 1. de offic. ait, *Principio generi animantium omni eſt a natura tributum, vt ſe, vitam, corpuſque tueatur, declinetque ea, quæ nocitura videtur, & oīa, quæ neceſſaria ſunt ad vitam, inquirat, & paret.* Tū quia vnuſquiſque pars eſt, & membrum Reipub. Qui antē ſeipſum occidit, priuat Rēpubl. parte, & membro ſuo, conſequenter ei facit iniuriam, vt docet Ariſtoteles 5 Ethic. c. vlt. ob quam cauſam merito concludit a Republica puniri tales, negando eis ſepulturam. Tum quia ſicut occidens ſeruum alienum peccat quia non eſt dominus illius ſerui, ita etiam occidens ſeipſum peccat, cum non ſit dominus vitæ ſuæ, nec iudex in ſeipſum, ſed ſolus Deus, iuxta illud, Deut. 32. *Ego occidam, & ego viuere faciam, &* Sap. 16 *Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem.* Qui ergo ſeipſum occidit, iniuriam Deo infert, & contra rectam rationem agit. Tum quia qui ſe occidit, vel eſt innocens, & tunc aperte cōtra rectam rationem agit, & cōtra hoc Dei præceptum *Non occides*, Eſt enim contra rationem, & Dei præceptum innocentem occidere: vel eſt nocens, & ſic etiā contra rectam rationem agit, cum ſolius publicæ authoritatis ſit iudicare & punire, maxime ſeipſum. Et quia ſibi locum pœnitentiæ adimit, quod rectæ rationi eſt aduerſum. Et deinque hæc omnia luculentiſſimo illo S. Auguſtini teſtimonio lib. 1. Ciu. Dei c. 20. confirmantur. *Si ſalſo teſtimonio, inquit, non minus reus eſt, qui de ſeipſo falſum fatetur, quam ſi aduerſus proximum hoc faceret, cum in eo præcepto, quo falsū teſtimonium prohibetur, aduerſus proximū prohibeatur, poſſitque non recte intelligentibus videri, nō eſſe prohibitum vt aduerſus ſeipſum, quiſquam falſus teſtis aſſiſtat, quanto magis intelligendum eſt non licere homini ſeipſum occidere, cum in eo quod ſcriptum eſt, non occides, nihilo deinde addito, nullus nec ipſe vtique, cui præcipitur, intelligitur exceptus.* Quibus verbis aperte docet S. Aug. illo præcepto, *Non occides* quamcumque hominis, etiam ſuiipſius occiſionem eſſe intrinſece malam, & prohibitam; Maxime, cū in iſto præcepto, *Non occides*, nō fuerit poſitum, *proximum tuum*, ſicut in præcepto de non dicendo falſum teſtimonium fuit additum, *aduerſus proximum tuum*. Ex quibus omnibus manifeſtum habetur occiſionem ſui hoc præcepto prohibitam eſſe, in eaque deformitatem non qualemcumque, ſed valde grauem, atque adeo mortalem contineri, cum materia hæc valde grauis & notabilis ſit, vt conſtat. Sic expreſſe ſentiunt S. Thom. 2. 2. q. 64. art. 5. Alexand. de Ales p. 3. q. 34. memb. 1. art. 2. S. Bonau. 4. diſt. 37. in expoſitione literæ num. 10. S. Ant p. 2. tit. 7. c 8. circa medium. § *Quantum ad primum.* Angel. verb. Homicidium. 1. num 3. Syluest. verb. Homicidium 1. q. 1. Tab. eo. ver. quarto. Franciſc. Victoria relect. de homicidio: concluſ. 1. Sotus lib. 5. de iuſt. q. 1. art. 5. Petrus de Arragon. & Michael Salon. 2. 2. q. 64. art. 5. Gregor. de Valentia tomo 3. diſp. 5. q. 8. pūct. 2. Martin. Nauarrus in Manual. c. 15. nu. 11. verſi Duodecimo. Couar. lib. 1. Variar. reſolu. ca. 2. num. 9. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 3. num 20. dub 2. Coſm. Philiarchus de officio Sacerd. par. 2. lib. 4. cap. 8. Caiet. in Summa, verb Homicidium. cap. 1. in fine. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. c. 65. in fin. & Cathechiſmus in explicatione quinti præcepti, num. decimo, & Toletus in Summa. lib. quinto, capit. ſexto, propoſitione 1. & alii communiter.

2 SECVNDVM DVBIVM eſt, An qui ſeipſum occidit, peccet contra iuſtitiam, an ſolum contra charitatem? Petrus Nauar. lib 2. de reſtitu. capit. 3. numero 34 exiſtimat peccare ſolum contra charitatem; Alij vero vt S. Thomas ſecunda ſecundæ quæſt. 64 artic. quinto, ad primum. Sotus libro 4. de iuſtitia. quæſtio. 2 articul. 3. concluſ. 1. & libr. 5. de iuſtitia, quæſtio. 1. articu. 5 in corpore, & ad primum Couar. lib 1. Variar. reſolu. cap 2. nume. 8 citans in eam ſententiam Hegeſippum de excidio Hieroſol. lib. 3. c. 17. affirmant talem, & contra iuſtitiam, & contra charitatem peccare: Reſpectu enim ſui facit contra charitatem, non contra iuſtitiam, reſpectu vero Reipub & Dei, facit contra iuſtitiam, quia reipublicæ, cuius eſt pars, facit iniuriam. Et Petr de Arragon. 2. 2. q. 62. tract. de dominio. in dubio de dominio vitæ, concluſ. 1. in fin. expreſſe affirmat, eodem modo peccare contra iuſtitiam, qui ſeipſum interficit, ac qui alios occidit, citans Ariſt lib. 5. Ethic. cap. 11. & S. Thom. ibidem. lect. 17. & S. Auguſt. lib. ciuit. Dei. cap. 20. Hæc tamen Doctorum diſſenſio facile concordari poteſt, ſi dicamus S. Thom & alios locutos eſſe de iuſtitia prout eſt virtus quædam generalis, ſic enim negari non poteſt, quin ſit lex iuſtitiæ de non occidendo ſe; ſicut de ceteris Decalogi præceptis. Sin autem loquamur de iuſtitia ſpeciali ſic vera eſt ſententia Nauarri. Non enim eſt iuſtitia diſtributiua, cum non diuidatur aliquid commune inter multos, cum tamen lex iuſtitiæ diſtributiuæ communis inter multos eſſe debeat. Neque eſt iuſtitia commutatiua, vt conſtat; nam Dei ad homines non eſt iuſtitia commutatiua reſpectu temporalium, vt patet; Nec Reipub. cum Reſpublica non ſit domina vitæ ciuium, & ſic nullum eius dominium vſurpat. Præterquam quod parum Reipub. intereſt vnum aut duos, aut plures occidi. Deinde ſi eſſet contra iuſtitiam Reipub. ergo ſi Reſpub. facultatem faceret remittendo ius ſuum, non peccaret contra iuſtitiam occidendo ſeipſum, cum tamen conſtet Rempubl. concedere non poſſe, vt quis licite ſeipſum occidat.

In vno ſolo caſu dici fortaſſe poteſt peccare contra iuſtitiam, quando ſcilicet, qui ſe occideret, eſſet Reipub. neceſſarius, puta Rex, aut Dux egregius, a quo pax, ſaluſque Reipublicæ dependet. Tunc enim dici fortaſſe poteſt contra iuſtitiam peccare, non ratione vitæ, qua priuat Rempub. ſed ratione damnorum, quæ inde ſequuntur iniuſte, cum ex officio teneatur Rempub. defendere, ſicut quodlibet membrum tenetur toti corpori inſeruire. Dixi, *fortaſſe*, quia neque in hoc caſu exiſtimo certum eſſe quod ſit peccatum contra iuſtitiam, cum nemo ſit, qui Ducem Reipub. neceſſarium, ſe tamen occidentem, vel mutilantem, in conſcientia obligaret, vel eius hæredes, ad reſtitutionem depopulationis ciuitatis, aut damnorum quæ ex morte eius ſequuta ſunt. Quando autem nullum inde ſequitur damnum, exiſtimo certum eſſe non peccare contra iuſtitiam, ſed ſolum contra charitatem, quia vnuſquiſque tenetur ſe amare, & vitam ſuam conſeruare.

3 TERTIVM DVBIVM eſt, An quamuis abſolute verum ſit, non licere homini ſe occidere directè, vel indirectè quando ſcilicet, nulla eſt cauſa id faciendi, poſſit tamen dari aliqua ſufficiens, & iuſta cauſa id faciendi? Ratio difficultatis eſt, quia legimus multos ſanctos ſe occidiſſe, quos tamen laudat ſacra ſcriptura, vt Sampſon, Iud. 16 & Eleazarus 1. Machab. 6. cum occidit Elephantem ei ſe ſupponens, & Razias, de quo ſcribitur 2. Mach. 14. quod *gladio ſe ferit, eligens nobiliter mori potius, quam ſubditus fieri peccatoribus.* Multi etiam Sancti ſe morti obiecerunt, & vltro ſe in ignes, & aquas iniecerunt, & ſe præcipitarunt, quos laudat eccleſia, eorumque feſtiuitates celebrat, ſic S. Apollonia ſeipſam iniecit in ignem; S. Vincentius vltroneus conſcendit machinam tormentorum.

Digitized by Google

Et S. Ambroſ lib. 3. de virginibus, refert illuſtrem quandam feminam nomine Pelagiam cum filiabus ſuis virginibus Mediolani, cum ciuitas illa ab hoſtibus fuiſſet capta, & milites quidam eas ſtuprare vellent, finxiſſe lætitiam, & poſtulaſſe, vt concederetur eis prius aliquas ducere choreas, illaſque ducendo per murum ſeipſas dediſſe præcipites in profundum fluminis alueum, quas S. Ambroſius, vt ſanctas laudat, & cõmendat, & legenda eſt Hiſtoria eccleſiaſtica 6. c. 21. Deinde in multis caſibus licitum eſt vitam exponere periculo ſcilicet pro amico, pro ſalute patriæ, & in alijs multis caſibus. Ergo in aliquibus caſibus licebit etiam ſe occidere, cum eadem ratio ſit in vno, ac alio caſu: ſi enim licite ſe exponere poſſit periculo mortis, etiam mortem ſibi conciſcere poteſt.

Communis nihilominus Doctorum ſententia eſt, in nullo caſu, nec aliquo quantumcunque optimo fine licitum eſſe ſeipſum occidere niſi ex Dei impulſu, inſtinctu, & ordinatione, qui dominus eſt vitæ. Sic S. Thom. 2. 2. q. 64. ar. 4. in corp. & ad 4. Alexan. de Ales par. 3. q. 34. memb. 1. art. 2. ad pen. Ang. in verb. Homicidium. 1. num. 2. Sylu. verb. homicidium. 1. q. 1. Tabiena verb. homicidium. verſ. quarto. Franciſ. à Victoria. relect. de homicidio concluſ. 1. & in reſponſ. ad vltimum. Sotus lib. 5. de iuſtit. quæſt. 1. arti. 5. ad 5. Pet. de Arrag. & Michael Salon. 2. 2. q. 64 art. 5. Greg. de Val. to. 3. diſpu. 5. q. 8. puncto 2. Lud. Lopez par. 1. inſtr. conſc. c. 65. in fin. Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 3. nu. 17. & Toletus in Summa lib. 5. cap 6. concluſ. 1. & alij. Et patet ex his, quæ dub. 1. dicta ſunt, confirmarique poteſt ex enumeratione, & refutatione earum cauſarum, quæ aliquam probabilitatem habent ad oſtendendum licitum eſſe aliquando ſeipſum occidere. Solent enim multæ cauſæ ad hoc probandum afferri. Quarum

4 *Prima eſt*, quod licitum eſt ſeipſum occidere ad deteſtationem peccati commiſſi, In qua hæreſi fuerunt Donatiſtæ, contra quos agit D. Aug. lib. 1. ciuit. Dei a cap. 17. ad c. 27. Hi enim docuerunt occidentem ſe propter peccata præterita non ſolum non peccare, verum etiam martyrem eſſe. Quæ cauſa falſa eſt, & tanquam hæretica reprobanda. Tum quia potius expedit viuere ad peccata commiſſa delenda per pœnitentiam, vnde talis tempus pœnitentiæ ſibi ſubtrahit, quo poſſit penitentiam de commiſſis agere. Tum quia tales non ſolum homicidij, ſed etiam deſperationis de Dei miſericordia peccatum committunt, quaſi maior ſit eorum iniquitas, quam Dei miſericordia, ita vt vtriuſque peccati locum pœnitentiæ ſibi præcludat. Tum quia nemo iudex idoneus eſt in propria cauſa, & punitio præteritorum peccatorum ad eum ſolum pertinet, qui publica pollet authoritate. Tum quia Iudas penitentia ductus, & ſeipſum ſuſpendens, damnatus eſt, vt conſtat Pſalm. 108. vbi dicitur, *Cum iudicatur, exeat condemnatus, & epiſcopatum eius accipiat alter.* Qui locus ad literam intelligitur de Iuda, vt docet S. Pet. Act. 1. Idemque de Saul. 1. *Reg.* 13. *[qui irruit ſuper gladium ſuũ]*, & de Architophel. 2. Reg. 17. *Qui ſeipſum ſuſpendit*, cenſendum eſt.

Secunda eſt, Ad vitandum peccatum futurum propriũ, ne ſcilicet conſentiat in peccatum. Sed neque admittenda eſt hæc cauſa. Tum quia *non ſunt facienda mala, vt veniant bona Rom.* 3. occiſio autem ſui mala eſt ex ſe. Tum quia non licet committere malum maius, & magis certum, ad vitandum malum minus, & minus certum. At vero occiſio ſui maximum peccatum eſt, & incertum eſt, an aliquis in futurum conſenſurus ſit in peccatum; Potẽs eſt enim Deus hominem in quacunque tentatione ſuperueniente liberare à peccato. Hinc S. Aug lib. 1. ciuit. Dei. c. 25. ait, Si *deteſtabile facinus*, & damnabile ſcelus eſt, etiam ſeipſum hominem occidere, ſicut veritas manifeſte proclamat, quis ita diſipiat, vt dicat, iam nunc peccemus, ne poſtea forte peccemus. Iam nunc perpetremus homicidium, ne forte poſtea incidamus in adulterium. Nonne ſi tantum dominatur iniquitas, vt non innocentia, ſed potius peccata eligantur: ſatius eſt incertum pro futuro adulterium, quam certum de præſenti homicidium? nonne ſatius eſt flagitium committere, quod pœnitendo ſanetur, (ſcilicet permanendo in vita) quam tale facinus, vbi locus ſalubris penitentiæ non relinquitur? Tum quia ſi ob futura peccata vitanda liceat ſeipſum occidere, id maxime expediret facere ſtatim poſt baptiſmum, in quo omnia peccata pleniſſime remittuntur, vt optime ratiocinatur idem S. Aug. lib. 1. ciuit. Dei capit. 27. dicens, *Reſtat vna cauſa, quæ vtilis putatur*, vt ſe quiſque occidat, ſcilicet ne in peccatum irruat, vel blandiente voluptate, vel dolore ſæuiente. Quam cauſam ſi voluerimus admittere, conſeque progreſſa proueniet, vt hortandi ſint homines tunc ſe potius interimere, cum lauacro ſanctæ regenerationis abluti vniuerſorum remiſſionem acceperint peccatorum. Tunc enim tempus eſt cauendi omnia peccata futura, cum omnia ſunt deleta præterita. Hoc autem quam ſit abſurdum, pluribus ibidem oſtendit.

6 *Tertia eſt*, Ad vitandam ignominiam, vel alias huius vitæ ærumnas. Quæ cauſa plane inſufficiens eſt, Quia vltimum malorum huius vitæ, & maxime terribile eſt mors, vt docet Ariſtot. 3. Ethic. cap. 6. *Iob.* 2. Vnde dicitur, *pellem enim pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima ſua. & Eccleſiaſt.* 30. *Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis*, Et ideo inferre ſibi mortem ad alias huius vitæ miſerias euadendas, eſt maius malum aſſumere ad minoris mali vitationem; Vnde merito Lucretia Romana reprehenditur a S. Auguſtin. lib. 1. ciuit. Dei cap. 19. quæ propter vitandam ſtupri ſibi a Tarquinio illati ignominiam, ſeſe interemerit. Aut enim vt argumentatur contra illam S. Auguſt. non conſenſit, ſed reſtitit quantum potuit adultero, & ita nec vitiata, nec corrupta fuit, & propterea non erat digna vt ſeipſam occideret. Aut conſenſit in culpam adulterij, & tamen ſuipſius iudex eſſe non debuit. Vnde concludit actum illum non fortitudinis, ſed puſillanimitatis opus fuiſſe, eo quod ignominiam illam ferre non valuit. Sicut etiam Brutus, & Cato Vticenſis, qui ſe interfecerunt, eo quod ferre nõ potuerunt dominatum Cæſaris, puſillanimes ſeſe oſtenderunt, non fortes, cum vis, & fortitudo animi non in ſui occiſione, ſed in tolerantia laborum conſiſtat, vt pulchre ibid. diſſerit S. Aug. c. 22, 23 & 24.

7 *Quarta eſt*, Ad vitandam in ſe alienam violentiam & peccatum; Sed hæc cauſa friuola, & falſa eſt, quia nõ debet quis in ſe committere crimen maximum, quod eſt ſui ipſius occiſio, vt vitet minus crimen alienum, puta adulterium, aut fornicationem, vbi enim non eſt conſenſus non eſt peccatum, cum vt S. Lucia recte reſpondit, non inquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis. Vnde S. Aug. lib. 1. ciu. Dei. c. 18. ait, *Cur homo, qui mali nihil fecit, ſibi mala faciat*, & ſeipſum interficiendo hominem interficiat innocentem, ne alienum patiatur nocentem atque in ſe perpetret peccatum proprium, ne in eo perpetretur alienum. Dices, ne vel aliena polluat libido, metuitur. Non polluet, ſi aliena erit. Si autem polluat, aliena non erit. Cum enim pudicitia virtus ſit animi, comitemque habeat fortitudinẽ, qua potius quælibet mala tolerare, quam malo conſentire decernat, & nullus magnanimus, & pudicus in poteſtate habeat quid de carne ſua fiat, ſed tantum quid annuat mente, vel renuat; quis ſana mente putauerit perdere pudicitiam, ſi forte in apprehenſa & oppreſſa carne ſua exerceatur, & expleatur libido non ſua? Si enim hoc modo pudicitia perit, profecto pudicitia virtus animi non erit, nec pertinebit ad ea bona, quibus bene viuitur, ſed in bonis corporis numerabitur, qualia ſunt vires, pulchritudo, ſana, integraque valetudo, ac ſi quid huiuſmodi eſt, quæ bona, etiamſi minuãtur, bonam, iuſtamque vitam omnino non minuunt. Quod ſi tale aliquid eſt pudicitia, vt quid pro illa, ne amittatur, etiam cum periculo corporis laboratur? Si autem animi bonum eſt, etiam oppreſſo corpore non amittitur. Hæc S. Auguſtinus.

8 *Quinta eſt*, Ad citius aſſequendũ vitam beatam. Quia cauſa non minus falſa eſt, ac aliæ, quas refutauimus. Tum quia Rom. 3. *non ſunt facienda mala, vt veniat bona.* Tum quia nõ pertinet ad hominẽ determinare tẽpus vitæ ſuæ, ſed hoc ſolius Dei eſt, qui, & vitæ donator eſt, & beatitudinis. Hinc S. Aug li. 1. ciu. Dei c. 20. ait, *In Sãctis canonicisq;*

libris

Digitized by Google

libris nunquam nobis diuinitus præceptum, permiſſumue reperiri poteſt, vt vel ipſius adipiſcendæ immortalitatis vel vllius cauendi, carendiue mali cauſa nobiſmet ipſis necem inferamus. Quas omnes cauſas breuiter enumerat, & refellit S. Aug. li. 1. ciu. Dei. c. 26 his verbis. *Hoc dicimus. hoc aſſerimus. hoc modis omnib. approbamus,* neminem ſpontaneam mortem ſibi inferre debere velut fugiendo moleſtias temporales ne incidat in perpetuas. Neminem propter aliena peccata ne hoc ipſo incipiat habere grauiſſimum propriũ, quem non polluebat alienum: Neminem propter peccata ſua præterita, quibus magis hac vita opus eſt, vt poſſint pœnitendo ſanari: Neminem velut deſiderio vitæ melioris, quã poſt mortem ſperat, quia reos ſuæ mortis melior poſt mortem vita non ſuſcipit. Hæc S. Auguſtinus.

9 *Quod* vero de ſanctis in contrarium affertur ſolui facile poteſt, Reſpondendo cum S. Aug lib 1 ciuit. Dei. c. 26. eos, *non errantes, ſed obedientes Deo ita feciſſe* ſicut, inquit de Sãpſone, *aliud nobis fas nõ eſt credere.* Cũ autẽ Deus iubet, ſeq; iubere ſine vllis ambagibus intimat, quis obedientiã in crimẽ vocet? Quis, & obſequium pietatis accuſet? vt vero ad ſingula exempla reſpondeamus, ſupponendũ eſt, Deũ cũ ſit Dominus vitæ & mortis iuſte poſſe præcipere occiſionem ſuiipſius. atque adeo occiſio ſui, non eſt ita intrinſece malum ac mendacium, vel odium Dei Quo ſuppoſito ad exemplum Sampſonis dupliciter Reſponderi poteſt.

Primo, quod Dei inſtinctu, & inſpiratione id fecerit. Sic S. Aug. lib. 1. ciu. Dei c. 26. S. Th. 2. 2. q. 64. art. 5 ad 4. Alex. de Ales. p. 3 q 34. memb. 1. art. 2 ad pen Innoc. Papa III. in cap. Gaudemus de diuortijs. Petrus Nau lib 2. de reſt c. 3. nu. 30. Ang. verb. Homicidium. 1. nu 3. Syl. eod. 1. q. 1. Tabiena. verb. Homicidium verſ. quarto. Petr. de Arragon. 2. 2. q 64. ar. 5. Toletus lib 5. ſummæ. c. 6 & Ioan. Benedictus in ſum. de peccatis. lib. 2. c. 4. nu. 2 & alij, quos paulo poſt afferemus. Nec hoc eſt diuinare, habetur n. ib. quod cum oraſſet Dominum vt priſtinam fortitudinem ſibi redderet, qua ſe de hoſtibus ſuis vlciſceretur, apprehendens ambas columnas quibus templum nitebatur, alteramque earum dextera, & alteram læua tenens, ait, *Moriatur anima mea cum Philiſthijm* Iudic. 16. orationem præmiſit, ut ſic cognoſceretur quod diuinis, & non proprijs confiſus viribus tantum aggrediebatur opus.

Secundo reſponderi poteſt, quod non interfecit ſe ex intentione ſed cum iuſte vellet hoſtes opprimere, & interficere, concomitanter & per accidens ad propriam mortem operatus eſt. Ipſe namque bene optaſſet alios perdere ſe ſaluo, id quod honori diuino, & patriæ erat valde neceſſarium, quod ſine noua relatione habetur licitum. Certum eſt enim quemquam in prælio patriam defendentem certum de ſua morte, poſſe facinus aggredi quod ſit patriæ quidem ſaluti, & hoſtibus magnum detrimentũ futurum. Sic Franciſcus a Victoria. in releict. de homicidio, ad vltimum. Pet. de Arragon vbi ſupra. Greg. de Val. to 3 diſput 5. q 8. puncto 2. in fi. & Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcien. c. 65.

Eodem modo de Eleazaro dicendum eſt, Nam 1. Mach. 9. legitur quod videns in turri lignea, quam deferebat elephans exiſtere duces hoſtilis exercitus, & inde nocere ſuis, & ea proiecta, & contrita duces illos perituros, ob bonum commune ſui populi ingreſſus infra beſtiam, elephantem ipſum gladio confodit, ipſe vero beſtiæ ruina oppreſſus præclaram mortem inuenit, quia ſe libenter, vt ait ſcriptura, poſuit, vt liberaret populum ſuum, & acquireret ſibi nomen æternum. Quod factum tantum abeſt vt ſit peccatum, vt S. Ambr. lib. 1. de officijs, c. 40. in ſine Eleazarum efferat laudibus ob fortitudinem ſuam. Sic Franciſcus a Victoria. releict. de homicid. in reſponſ ad vlt. arg Sotus lib. 4. de iuſt. q. 3. ar. 8. & lib. 5. q. 1. ar. 5. ad 4 Pet de Arragon, & Michael Salon. 2. 2 q. 64. art. 5. Greg de Valen to. 3. diſput. 5. q 8. punct. 2. & Ludou. Lopez p. 1. inſtr. conſcien. c. 65. in fi Ratio eſt quia vt notat Caiet. in Iudic. 16 quando quis ſe exponit certo periculo mortis ob bonum patriæ, non eligitur per ſe mors ſua, ſed mors hoſtium & ſolum per accidens & concomitanter admittitur mors propria propter bonum commune, quod licitum eſſe conſtat: quandoquidem actiones humanæ bonæ, vel malæ moraliter, tales iudicandæ ſint ex obiecto per ſe conſono aut diſſono rectæ rationi. quicquid ſit de illis, quæ per accidens & concommitanter conſequuntur

10 *Factum* Raziæ Nicholaus de Lyra 2. Machab 14. excuſat a peccato quam etiam ſententiam Victoria vbi ſupra probabilẽ eſſe putat. Alij vero vt S. Tho. 2. 2 q 64. art. 5 ad 5. Sotus lib. 5. de iuſt. q. 1. art. 5 ad 4 Petr de Arragon 2. 2. q. 64. art. 5. & Michael Salon ibid. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q 8 puncto 2. Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit c. 3. nu 40 Lud Lopez par. 1. inſtruct conſcien. c. 65. in fi. Syl. ueſt. verb. homicid 1. q 1. in fi. & Burgenſis ſuper 14. caput lib. 2. Machab. docent Raziam peccaſſe ſe occidendo. quia neque ſe occidit ob bonum commune, neque amore veræ virtutis; Primum ex eo patet, quia ipſe ſua morte nec liberauit populum ſuum nec liberaturus erat, cum iam eſſent capti Secundum quoque patet, quia non erat fortitudo, ſed mollities quædam animi & languor, velle potius proprio gladio ſe occidere, quam vinci & occidi ab inimicis Quod vero ſcriptura ait quod *maluit nobiliter mori potius quam ſubditus fieri peccatoribus, & contra natales ſuos indignis iniurijs agi*. intelligendum eſt iuxta opinionem ipſius Raziæ, qui ea in re deceptus fuit.

11 *Quod* vero legitur ſanctas feminas, cum a tyranno ad mortẽ damnatæ fuiſſent prius ſe in ignem conieciſſe quã ad illum a lictoribus eſſent applicatæ, vt de Apollonia, & alijs feminis quæ ſe præcipites dederunt, dicendum eſt, vel hiſtoriam illam de S. Apollonia non eſſe omnino certam, vel ſi vera ſit, dicendum erit, quod erat iam tam rogo admota, vt eſſet pene coniecta, vel tertio id feciſſe ex diuino inſtinctu & inſpiratione, ſicut aliæ ſanctæ feminæ fecerunt, quarum memoria in eccleſia celebratur Sic S. Auguſt. lib. 1 ciuit. c 23. S. Th. 2. 2. quæſt 64. art. 5. ad 4. Michael Salon, & Petrus de Arragon. ibidem & Sotus libro 5. de iuſtit. q. 1. art. 5. in fine.

Ad argumentum vero Reſpondetur, aliud eſſe vitam in quibuſdam caſibus non conſeruare, ad quod tenemur ſolum ex præcepto affirmatiuo. quod non pro omni tempore, ſed pro certo, & certis circunſtantijs obligat; aliud vero ſe occidere, quod vitare tenemur ex præcepto negatiuo obligante pro omni tempore. Quod argumentum vt melius explicetur, ſit

12 QVARTVM DVBIVM, an licitum ſit negatiue ſeipſum occidere i. morti voluntarie ſe offerre? Antequam vero referamus authorum ſententias, ſenſus difficultatis explicandus eſt.

Notãdum igitur eſt, dupliciter poſſe aliquem ſe occidere, ſicut alium; Primo directe & poſitiue operando, vt ſe iugulando ſe præcipitando, vel flamis ſe immittendo. &c. de quo modo diximus ſupra Secundo negatiue & indirecte, ſ. non faciendo id quo vita conſeruari poſſet, vt non ſumendo cibum, non fugiendo manus inimici, cum poſſet, vel ſe offerendo certæ morti, de quo in præſentiarum controuertitur. In qua re duæ ſunt opiniones.

Prima eſt dicentium, non eſſe licitum pro ſalute temporali hominis priuati morti voluntariè ſe tradere; Sic Bon. in 4. diſtin 29. q. 3 dicens. Quod illi ſtulti reprehenduntur, & ſtulti reputantur qui ſalutem propriam ſcilicet, corporalem, negligunt, vt procurent alienam. vitam. ſ. corporalem. Durand 4. d. 17. q 6. ad 2. ait nullum debere eligere mori pro conſeruatione vitæ amici. fauet ex parte Pal. 4 d. 15 quæſt. 3 art 1. concl. 3 & expreſſe Petr. Nauar. lib. 2 de reſt cap. 3 dub 3. num. 41 & citari ſolet ad hoc S. Aug. lib. de Mendacio. c. 6. vbi ait, inquit, *Si quis exponat vitam corporalem propriam pro vita corporale alterius, iam nõ diligit proximum ſicut ſeipſum, ſed plus quam ſeipſum, quod* inquit, *doctrinæ regulam excedit*. Ratio eſſe poteſt, quia ordo charitatis non tantũ eſt in cõſilio, ſed etiam in præcepto, ſaltẽ reſpectu eorum quorũ homo non eſt dominus. vt eſt vita proximi. Sed ordo charitatis eſt, vt quis ſibi potius, quã proximo teneatur. Sicut ergo in bonis animæ, quorum homo non eſt dominus; ex Dei præcepto tenetur homo eſſe in gratia, & non poſſunt licite perdi, propter ſalutem animæ proximi, quia cum ſit ordo obligationis, & ipſi ſibi magis proximus ſit, magis tenetur ſuæ, quam animæ

Digitized by Google

proximi conſulere, ita etiam cum ſit in præcepto conſeruatio propriæ vitæ corporalis, non poteſt ſine peccato prodigalitatis non conſeruare eam iuxta ordinem debitæ dilectionis. Non enim eſt ratio quare ſit præferenda vita ſpiritualis propria ſaluti ſpirituali proximi, & non præferenda ſit etiam conſeruatio vitæ corporalis propriæ conſeruationi, vitæ corporalis proximi. Ergo vitam proximi conſeruare cum periculo meæ non eſt actus virtutis, ſed prodigalitatis, & contra charitatem.

Deinde ſecundo magis peccat quis occidendo ſeipſum, quam proximum. Ergo magis tenetur homo ſuam vitam conſeruare, quam alterius.

13 *Secunda* eſt affirmantium licitum eſſe & laudabile vitam corporalem amici æqualis conditionis certo periculo exponere. Sic S. Thom. 3. diſt. 29. q. 1 5. art. 5. ad 3. lib. 1. de regimine principium, c. 10. & 2. 2. q. 26. art. 4. ad 2. & art. 5. ad 3. Franciſcus à Victoria. relect. de homicidio. ad 5. nu. 27. Sotus lib. 5. de iuſt. q. 1. art. 6. Dominicus Bannes 2. 2. q. 26. art. 4. dub. 3. Michael Salon. 2. 2 q. 64. art. 5. ad 5. Petrus de Arragon ibid. ad 4. & 5. Greg de Valentia tom. 3. diſp. 3. q. 4 punct. 3. Corduba lib. 1 q. q. 38. ad 4. Toletus lib. 5. Summæ. c. 6. concluſ. 3. caſu. 3 Emanuel Sà in Aphoriſmis in verb. Homicidium. Et colligitur ex Ariſtot. 6. Ethic. ca. 8. vbi ait, verum eſt, quod de probo viro dicitur, eum amicorum cauſa & patriæ multa agere, etiamſi pro ipſis ſit mors oppetenda. Et infra, Qui pro alijs mortē obire conſueuerunt, eligunt magnum quoddam honeſtum ſibi ipſis, Diuus etiam Hieronymus in cap 7. Micheæ. & S. Ambroſ. lib 3. off. cap. 12. laudant id officium amicitiæ. & S. Aug. lib. de Amicitia, c 10 ait, *Pro amicis eſſe moriendum*, ideſt poſſe cum laude mortem oppeti. *vt ſanxit*, inquit, *diuina authoritas*, alludens nimirum ad illud Chriſti. *Ioā 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Et Lactantius lib 5. de iuſt. cap 18. ait. *Quid iuſtus faciet, ſi nactus fuerit aut in equo ſaucium, aut in tabula naufragum? non inuitus confiteor, confiteor, morietur potius, quam occidet.* Et ſubdit, *ſtultitia eſt*, inquiunt, *aliena anima parcere cum pernicie ſua.* *Num* etiā pro amicitia perire, ſtultum indicabitur? Quid ergo illi familiares Pythagoræi laudantur, quorum alter ſe tyranno vadem mortis pro altero dedit, alter ad præſtitutum tempus cum iam ſponſor eius duceretur, præſentiam ſui fecit, eumquè interuentu ſuo liberauit? quorum virtus in tanta gloria non haberetur, quod alter pro amico, alter etiam pro fide mori maluit, ſi ſtulti putarentur. Denique ob hanc ipſam virtutem tyrannus his gratiam retulit, vtrumque ſeruando, & hominis crudeliſſimi natura mutata eſt. Quin etiam deprecatus eſſe dicitur, vt ſe tertium in amicitiam reciperent, nō vtique tanquam ſtultos, ſed tanquam bonos, & ſapientes viros. Et concludens, ait, Itaque non video, quare cum pro amicitia, & fide mori, ſumma gloria competetur; non etiam pro innocētia perire, ſit homini glorioſum. Ergo ſtultiſſimi ſunt, qui nobis crimini dant mori velle pro Deo; cum ipſi eum qui pro homine mori voluit, in cælum ſummis laudibus tollunt. Quibus verbis eloquentiſſime probat ex eo glorioſum eſſe Chriſtiano mori pro fide Chriſti, quod glorioſum ſit pro amico mori. Vt pluribus ibi eleganter oſtendit.

14 Ratio igitur quare id licitum ſit, ea eſt, quia in hoc caſu qui vitam ſuam corporalem pro amico ponit, non vult maius bonum amico, quam ſibi, ſed præfert bonum honeſtum ſuum vitæ corporali amici, quod ſine dubio licitū eſt; quandoquidem amiſſio propriæ vitæ corporalis alio maiori bono compenſatur, bono ſcilicet honeſto, & actui virtutis amicitiæ, benefaciendo amico. Vnde ſic exponendo ſe periculo mortis propter alium, magis diligit ſeipſum, quam amicum, dum amico velit ſolum conſeruationem corporis, ſibiipſi vero bonum honeſtum & actum virtutis, atque adeo non violat præceptum charitatis, vt falſo Nauar exiſtimauit. Quod vero ſecundo adducitur, ſolum probat, teneri hominem potius vitam propriā quā alienam ſeruare, vbi non eſt aliud bonum, quam vita & vita; ceterum vbi eſt virtus colenda, poteſt homo vitam propriam perdere pro ſeruanda vita amici. Quod vero S. Aug. dicat, *regulam doctrinæ excedere vitam ſuam pro alio ponere.* intelligendum eſt, non eſſe in præcepto poſitiuo, vt quis id faciat, non tamen negat id licitum eſſe, quando vita alio bono honeſto compenſatur. vt diximus.

Hæc tamen ſecunda ſententia ita intelligenda eſt, quod non pro quolibet, & temere vita exponenda eſt. Nam ſi quis ſit valde vtilis Republ. & amicus non item, vitam pro amico exponere non debet. Item ſi habet familiam, & filios, qui ſine vita ſua educari, & nutriri non poſſunt, non poteſt vitam pro amico dare. quia licet ceteris paribus poſſet ſe morti pro amico offerre, quando tamen illud in aliorum præiudicium vergeret. non poteſt. Itaque in hac re opus eſt prudentia, vt quis ſciat, quando licitè vitam pro alio exponere poſſit.

15 QVINTVM DVBIVM eſt An, & quando licitum eſt, aut præceptum morti ſe offerre pro ſalute & vita ſpirituali proximi?

In hac re ſupponendum eſt præceptum aliquando eſſe vitam pro fide Chriſti exponere. adeo vt hæreſis omnino ſit Helcheſaitarum affirmare ſatis eſſe tempore perſecutionis corde credere, etſi exterius Chriſtum negemus. Vt oſtendit Euſeb lib 6. hiſtor Eccleſiaſt. capit. 28 & pater Rom. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Et *Luc. 9 & 12. Qui me confeſſus fuerit coram hominibus &c. & qui me erubuerit coram hominibus &c.* Hoc tamen ita intelligendum eſt, vt tamen non ſit licitū ſe poſitiue occidere pro fide niſi de ſpeciali reuelatione, & inſtinctu fieret, vt ſupra diximus, ſed ſolum pati mortem ab alijs illatam. Immo vero non ſolum licitum eſt mori pro fide Chriſti tuenda, ſed etiam pro tutela cuiuſque virtutis. Vnde Eccleſia Io. Baptiſtæ martyrium celebrat, quē tamen conſtat non in odium fidei eſſe interfectum, ſed quia Herodem de adulterio arguebat; & S. Thom. Archiepiſcopus Cantuarienſis martyr creditur, & pro martyre ab eccleſia colitur, qui tamen non pro fide Chriſti, ſed pro eccleſiæ immunitate defendenda occubuit. *De qua* re legendi ſunt S. Thom. 2. 2. quæ 124. art vlt. Paludan. & Doctores in 4. diſt. 49. Sylueſt. in verb. martyrium. Sotus lib. 5 de iuſt. quæſt. 1. artic. 6. concluſ. 1. Petr. Nauarr lib. 2. de reſtitut. cap. 3. nume. 113. & ſeq. Quia cum omnis virtutis finis ſit Deus, martyrium propriè erit pro quacunque virtute mori, cum reuera in tali caſu mori pro Deo dicatur. Sicut enim qui vitam ponit, ne Chriſtum deneget, animam ſuam pro Chriſto ponit, & vere martyr eſt; ita etiam qui vitandi quodcunque peccatum cauſa mortem opperit, vitam pro amico, id eſt, Chriſto, ponit, martyrium ſubire cenſetur, plenamque pœnæ, ac culpæ remiſſionem accipit. His itaque ſuppoſitis, Duo mihi in præſentiarum dicenda eſſe videntur.

16 *Primum eſt*. Malum ac peccatum mortale eſt contra propriam charitatem martyrio ſe indiſcrete offerre. Sic Sylu. verb. Martyrium in fin. Martinus. Nauarr. in Man. ca. 15. nu. 12. verſ decimotertio. & Petr. Nauar. lib. 2. de reſt. c. 3 nu. 109 Quod tunc contingit, quando ex tædio vitæ, & non in fidei defenſionem, & Chriſti honorem, ſe morti offerret. Item quādo quis eſſet Eccleſiæ neceſſarius, nec aliqua neceſſitas vrgeret ſe offerendi, tunc enim non laudabiliter ſe exponeret. Vnde S. Sylueſter. S. Athanaſius & alij multi tempore perſecutionis latuerūt, quia vita ſua multo plus eccleſiæ profuerunt, quam morte profuiſſent. Quare Chriſtus hoc ſenſu dixiſſe videtur, *cum vos perſequentur in vna ciuitate, fugite in aliam.* Econtra vero laudabile eſt ſe offerre, quando fructus ſperatur in fide ſeminanda, & propaganda vt noſtrates in Anglia faciunt, qui ſumma cum laude, atque conſtantia nec minori cum fructu & lucro animarum Angliam ingrediuntur, multoſq; ad fidem Chriſti conuertunt. Quia vero non quandocunque eſt laudabile, & obligatorium, ideo vt oſtendamus quando martyrium eſt in præcepto.

17 *Secundum dictum eſt*, Tenetur quilibet vitam pro Chriſto offerre, vel quando ex omiſſione Chriſtiana religio derideretur apud infideles, quo ſēſu Chriſtus Matt. 10. Mar. 8. & Luc. 9. & 12. ait, *Qui me erubuerit & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua.*

& patris & Sanctorum Angelorum. Et, *Qui amat animã ſuam*, id eſt vitam ſuam, *perdet eam*. Vnde Petrus metu mortis Chriſtum negando, & alij tempore perſecutionis, & modo apud Turcas fidem negantes, peccant mortaliter. Etenim pluris facere vitam quam Chriſti honorem, & fidei confeſſionem manifeſtum peccatum eſt: Vel quã neceſſitas ſpiritualis proximi id expoſtulat, iuxta illud. 1. Ioan. 3. *Et nos debemus pro fratribus animas ponere*. nempe pro ſalute ſpirituali eorum, ſicut fecit Chriſtus, cuius exemplum ibi Ioannes proponit, alludens ad illud Chriſti præceptum Ioan. 15. *Hoc eſt præceptum meum vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos*, & oſtendit S. Aug. lib. de Mendacio. cap. 6. dicens *Temporalem vitam ſuam pro æterna vita proximi non dubitabit Chriſtianus amittere*. Vnde *Eccl.* 17. dicitur, *vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo*. Cuius ratio eſt, Quia cum ſimus inuicem membra euſdẽ corporis Chriſti Eph. 4 ratio ipſa dictat, vt membrum vnum expediat id quod eſt incomparabiliter minus, pro bono maiori alterius membri. Quando autem talis adſit neceſſitas ſpiritualis aut quibus in caſibus quis ad id præſtandum obligatur, alterius loci eſt. nunc ſolum pro difficultatis huius ſolutione & explicatione ſatis eſt oſtendiſſe id aliquando licitum eſſe, immo etiam aliquando in præcepto eſſe, de qua re nulla eſt inter authores controuerſia.

18 SEXTVM DVBIVM eſt, An ſe occidere permiſſiue; hoc eſt permittere ſe occidi, ſit peccatum mortale aut homicidium ſui?

Quæ difficultas propoſita a nobis eſt, vt ex eius explicatione ſoluamus caſus aliquot, qui difficultatem habere videntur. Omiſſo autem caſu, quo quis tenetur pati ſe occidi ab alijs in fidei defenſionem, quod certum eſſe debet, Dicendum eſt. communiter teneri vnumquemq. vitam ſuam conſeruare inquantum poteſt & debet, & hoc ſub peccato mortali. Quia cum non ſit dominus vitæ ſuæ, nõ poteſt ſine peccato abſque cauſa permittere ſe occidi, ſed vitam ſuam conſeruare tenetur. Dixi, *communiter*, quia ſunt multi caſus, in quibus quamuis poſſit, non tenetur homo vitam tueri.

19 *Vnus eſt*, quando quis permittit ſe occidi, ne alter moriatur in peccato. Exempli gratia, ſi inuaſus a latrone aliter non poſſet ſe defendere quã latronem occidẽdo abſq. dubio poteſt permittere ſe occidi potius quam latronem in illo caſu mittere in perditionem. Nec hoc eſt ſe ipſum occidere, ſed non conſeruare vitam quando non tenetur. Sic Sotus lib. 5 de iuſt. q. 1. artic. 6. ad 1. & art. 8. poſt medium. Michael Salon 2. 2 q. 64 artic. 5. controuerſia. 1. ad 5. Pet. de Arragon. eadem q. artic. 5. ad 3. Pet. Nauar. lib. 2. de reſtitut cap. 3. num. 61. Caiet. 2. 2 quæſt 64. art. 7 Franciſcus a Victoria. relect de homicidio, num. 24 in reſponſ. ad 3. Syluest verb Bellum. 2. q. 3. & Toletus lib. 5. ſum. ca. 6. concluſ 3. caſu 4. Ratio eſt manifeſta, quia tunc non pro corporali vita inuaſoris ſe morti committit, ſed pro ſpirituali, cum conſtet illum eſſe in peccato mortali, quod ſi occiditur, fore damnandum. Cum enim in hoc caſu obiectum ſit præſtantius, dici nõ poteſt prodigalitas vitæ propriæ, ſed magnus actus ſuperabundantis charitatis. id quod patet exemplo Chriſti, qui pro ſalute ſpirituali noſtra, eorumque qui ſui nequiſſimi, & nefarij aggreſſores erãt mori non dubitauit, cum tamen facile ſe defendere potuiſſet. Non ergo quicumque licite poteſt vitam ſuam ſaluare, ad id tenetur, dummodo pro bono virtutis illam expendat. Confirmari hoc poteſt exemplo quod Victoria, & Arragon vbi ſupra in huius rei confirmationem adducunt, Si enim Chriſtianus deprehenſus in ſolitudine a Pagano inuaderetur eo quod eſſet chriſtianus, & ipſe poſſet ſe ab illo defendere etiam licite, & ſine ſcandalo fidei nemo dubitaret, quin eſſet opus patientiæ ferre æquanimiter mortem in teſtimonium fidei. Et hoc non aliam ob cauſam, niſi quia non tenetur tunc vitam conſeruare. Ergo pari ratione dicendum eſt de eo qui inuaſus eſt a latrone, non teneri ſe defendere, ſed mortem corporis pati poteſt ne alter in anima moriatur, quamuis ad hoc non teneatur. Notandum eſt enim quod licet homo non ſit Dominus ſui corporis aut propriæ vitæ, ſicut aliarum rerum, aliquid tamẽ dominij, & iuris habet in vita ſua, ſcilicet, vſum illius, ratione cuius, qui nocet in corpore, non ſolum facit Deo, qui eſt ſupremus Dominus vitæ, ſed etiam ipſi homini priuato iniuriam.

Et hoc ius, quod homo habet in proprium corpus poteſt aliquando laudabiliter dimittere, atque perdere, ſicq. mortem patienter ferre, quamuis habeat ius defendendi.

Intelligendus tamẽ eſt præſens caſus de eo qui non eſt publica perſona, nec multum vtilis Reipub. Si enim eſſet perſona publica, & Reipub. vel alijs multum vtilis, & neceſſarius, & non eſſet talis ille inuaſor, tunc teneretur ſe defendere etiam occidendo, vt infra dicemus.

20 *Alter caſus eſt*, Quando duo eſſent in naufragio & vna tantum eſſet tabula, quæ duos ſeruare non poteſt, licitum eſt vni alteri cedere, & fac eſſe patrem & filium, licitum enim filio relinquere tabulam vt pater a morte liberari poſſit. Et quamuis Sotus, lib. 5. de iuſt q. 1. articul 6 ad 1. & Lud Lopez par. 1. inſtruct conſcientiæ. ca. 65. diſtinguant dicendo id licitum eſſe antequam filius accepit tabulam, poſſe ſcilicet, tunc patri relinquere quia nunc ſolum negatiuè ſe habet ad mortem, nimirum non faciendo id, quo poſſet viuere; ſecus autem ſi iam acceperat tabulam quia tunc non poſſet eam dimittere, eo quod eſſet poſitiue ſe occidere, & ſuffocare; alij tamen vt Franciſcus a Victoria relect. de homic. in reſp ad 5 num. 26 Petrus de Arragon, 2. 2. quæſt 64. artic 5. ad 4. & Michael Salon, ibid. ad 5. & Petrus Nauar lib. 2. de reſt. cap 3 num 61. & ſeq. & Toletus, lib 5. Summæ. c. 6. concl. 3 caſu. 3. abſolute docent ſiue ante acceptam tabulam, ſiue poſt acceptam, poſſe eam patri relinquere. Et certe vt recte notat Petrus Nauar ſi Soti diſtinctio vera eſſet, ſequeretur quod nec ad ſaluandum Regem aut Rempub aut ob ſalutem ſpiritualem proximi liceret tabulã dimittere, puta ſi alter eſſet in peccato mortali notorio, a quo mortaliter loquendo tunc exire non poteſt, propter magnam mentis turbationem, quæ tunc contingit, quia nec pro rege, nec pro Repub nec pro ſalute animæ licitum eſt alicui poſitiue ſe occidere.

21 *Tertius caſus eſt*, Duobus exiſtentibus in extrema neceſſitate, & vnicum ſolum panem habentibus, vnde alter ſolum poſſet vitam conſeruare, licet alteri habenti panem cedere alteri cum manifeſta morte ſui ipſius, abſque hoc quod homicida ſui cenſeatur Sic Franciſcus a Victoria, in relect. de homic. num. 5 in reſponſ ad 4 Michael Salon. & Petr. de Arragon Petrus Nauar & Toletus locis proxime allatis, & Emanuel Sà in Aphoriſmis verb Homicidium. Ratio pro vtroque caſu eſt, quia id non eſt cooperari ad propriam mortem quod ſemper eſt illicitum, ſed ſolum negatiue ſe habere. hoc eſt non accipere id quo vitã conſeruaret, vt qui non ſumit cibum aut faciendo id; quo amittatur, dando ſcilicet alteri panem, aut tabulam, ſiue iam habeatur, ſiue poſſit haberi quod no eſt ex ſe malum, ſed ex fine poteſt eſſe bonum; Sicut enim bonum honeſtũ eſt mortem pro amico appetere, ita etiam non conſeruare vitam propriam pro vita patris conſeruanda. Eſt enim honeſtum valde parentibus potius quam ſibi ipſi opitulari. Sic igitur negare, id eſt, non conſeruare vitam, etiamſi poſſet non ei imputatur, quandoquidem nec ius ipſum naturæ, nec ius diuinum obligat in tali caſu panem ſumere, aut tabulam retinere ac proinde mors propria ſequuta non imputatur ad homicidium non ſumenti etiam indirecte. Sicut nec imputatur nautę nanis ſubmerſio, etiamſi poſſet ſuccurrere, quando eius abſentia erat ob maius bonum, ſcilicet ob vitam propriam tuendam, vel ſalutem ſuam ſpiritualem, aut quando alias non tenebatur impedire nauis ſubuerſionem.

Quod ſi dicas exinde ſequi, quod ſi in extrema neceſſitate eſſent pater, & filius, & alter extraneus & filius vnicum panem haberet, poterit illum dare extraneo, relicto patre. Quod probatur, quia poſtquam filius habet ius ſeruandi ſibi ſoli panem, ſi poteſt iuri ſuo cedere, ergo eum dare poteſt extraneo, nec vllam iniuriam faceret patri, cum pater nihil iuris habeat in illo pane. Reſpondeo, negando conſequentiam, quia licet filius poſſit panem ſibi retinere, & poſſit iuri ſuo cedere non tamen cui vult, ſed tenetur ex ordine charitatis ſubuenire potius patri, quam extraneo,

& eo

Digitized by Google

religionum, eos admittere non deberent. Item in his caſibus conſiderandum eſt, an filij poſſint facile viuere in ſeculo ſine peccato mortali; Vnde ſi quando eſſet illis vel valde difficile, vel moraliter impoſſibile, tunc prætermiſſa parentum neceſſitate ingredi deberent Prælati vero religionum in his admittendis hæc præcipue conſiderare debent

Primo pacem & quietem quam ſperant in his filijs religioois; Si eos ad religionem admittant: Nam quando parentes ſunt in his neceſſitatibus, etiamſi filij ſint iam religioſi, vbi tamen cœperit frigere primus feruor religionis incipient magnas moleſtias de parentum neceſſitate habere, & inquietè viuere, ac alios inquietos reddere, nec non ipſoſmet prælatos perturbare, dum nimis ſollicitè voluerint parentum neceſſitati in religione ſubuenire.

Secundo attendere debent Prelati ad bonum commune Monaſterij, & an ex receptione talis perſonæ in religionem naſcatur magnum murmur in populo contra Monaſterium.

Tertio maxime attendere debent ſinceritatem, & vocationis feruorum. Præter ſcandalum autem puto rariſſime, aut numquam teneri filium omnino abſtinere ab ingreſſu religionis, ſed ad ſummum aliquando abſtinere ad tempus, vt ex his, quæ diximus manifeſtum eſſe poterit.

15 Quarta propoſitio: Quoad eos qui iam ingreſſi, & profeſſi ſunt religionem probabile eſt filios iam profeſſos propter extremam parentum neceſſitatem, præſertim ſi neceſſitas hæc poſt eorum profeſſionem superuenerit, teneri egredi è religione ad ſubueniendum parentibus. Dixi hoc ſolum eſſe probabile, quia S. Tho. 2. 2. q. 101. art. 4. ad 4. & Quodlib. 3. q. 6. ar. 2. alias. ar. 16. & Quodlib. 10. q. 5. art. 1. alias ar. 9. Alex. de Ales par. 3. q. 33. membr. 4. ar. 1. S. Anto. p. 3. tit. 16. cap. 2. in princ. Tabien. verb. pietas. §. 2. Coſmus Philiarc. de off. ſacerd. p. 2. lib. 4. c. 2. 1. Bartho. Medina lib. 1. ſum. c. 14. §. 14. & Abulenſis in cap. 8. Matth. quæſt. 69. & in Matth. ca. 15. expreſſe docent eos non poſſe exire Monaſterium vt ſubueniant parentibus, quia iam ſunt mortui mundo, & Chriſto conſepulti, vnde ſicut ſecundum leges ciuiles filius deportatus vocatur mortuus, & non tenetur ad patriam redire ad ſubueniendum parentibus, lege id prohibente, ita filius profeſſus cum ſit mortuus mundo, non tenetur amplius reuiuiſcere mundo, & ſe iterum negotijs ſecularibus implicare. Quæ opinio eſt probabilis vt dixi, tum propter auctoritatem tantorum Doctorum, tum Doctorum. tum propter eorum rationem.

At vero vt Ang. in verb. religioſus. §. 31. Syluest. verb. religio 6. q. 9. Nauar. in Manual. cap. 14. num. 4. ver. vndecimo. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 54. Tolet. in ſum. lib. 5. c. 1. Eman. Rodriquez p. 1. ſum. c. 14. concl. 6. docent, quod ſi pater fuerit in extrema neceſſitate antequam ingreſſus ſit filius religionem, tunc cum peccauerit ingrediendo religionem profitendo, tenetur potius patri vel matri in tali neceſſitate ſuccurrere, non obſtante regula, & præcepto ſuperioris in contrarium. Quia per talem profeſſionem culpabiliter factam non deobligatur a debito naturali quo tenetur ſuccurrere patri extremam neceſſitatem patienti. Ratio eſt, quia actio ex contractu vel quaſi ex contractu contra aliquem competens, non extinguitur per religionis ingreſſum. Vnde a religioſo poſt ingreſſum peti poteſt debitum etiam in iudicio, & tenetur Prælatus, ſeu religio ſatisfacere; ſicut enim religio ſeu Monaſterium ſuccedit in hæreditate, ita etiam ſuccedit Monaſterium in obligatione ſuccurrendi parentibus, cum qua religionem ingreſſus, & profeſſus eſt ipſis ſuperioribus conſcijs talis neceſſitatis. Sin vero pater, aut mater non erant in tali neceſſitate ante filij ingreſſum, & profeſſionem, ſed poſt profeſſionem in talem neceſſitatem deuenit, tunc contradicente prælato, religionem egredi non poteſt, ad ſuccurrendum patri. Ratio eſt, quia iam obligatur votoi, & ſic Deo, & conſequenter maiore vinculo ligatur prælato, quam parenti, quia præceptum de obſeruatione voti, eſt de prima tabula, præceptum vero de honore parentum eſt de ſecunda. Et quia ſecundum regulam iuris. c. Semel. de reg. iur. in 6. Semel Deo dicatum, ſcilicet iuſte, *non eſt ad vſus humanos vlterius transferendum*. Scilicet contra Dei, & ſuperiotis voluntatem. Per profeſſionem enim inculpabiliter factam religioſus abdicauit a ſe non ſolum temporalia, ſed etiam proprium velle. 19. queſt. vlt. c. ſtatuimus. & 12 q. cap. *Non dicatis*, & ita liberatur tamquam impotens ab obligatione ſuccurrendi neceſſitati parentum. Qua facta diſtinctione concordant hi authores ſententiam S. Thomæ cum illa tertia, quam paulo poſtea afferemus, ita vt ſententiam S. Thomæ veram eſſe putent quando superuenerit neceſſitas parẽtum poſt factam profeſſionem filiorũ, ſecus autem ſi ante ingreſſum, aut emiſſam profeſſionem parentes in tali neceſſitate extrema cõſtituti fuiſſent, tunc enim veram eſſe putant Maioris, & aliorum ſententiam, vt dicemus.

Ceterum alij, vt Ioannes Maior in 4. d. 38. q. 16. Henricus quodlib. 6. q. 18. Aug. de Anchona. de poteſtate Papæ. q. 5. ar. 1. Adrian. quodlib. 2. in fi. in q. 1. ſine argumentis litera D. Ioannes Medina C. de reſtit. q. 3. cauſa octaua, in argumento 5. confirmatione tertia Caiet. 2. 2. q. 101. art. 4. Ioſeph Angles in floribus 4. ſen. in materia de voto art. 2. diffi. vl. 13. Greg. de Valent. tom. 3. diſp. 7. qu. 1. puncto 2. Ant. de Corduba tract. de caſibus conſcien qu. 141. 10. Pedrazza in quarto præcepto, § 1. & Ioann. Benedictus in ſum. de peccatis. lib. 2. c. 3. nu. 10 abſolute, & ſine diſtinctione docent, filios profeſſos teneri ſub peccato mortali ex vi huius præcepti exire è religione ad ſubueniendum extremæ neceſſitati parentum. Probari autem poteſt.

Primo, ex auctoritate Chriſti Matth. 15. vbi de Scribis, & Phariſæis qui filios docebant, vt Deo offerrent ea, quæ erant pro parentum neceſſitate, & vt parentibus dicerẽt, *Munus quodcumque eſt, ex me tibi proderit*; hoc eſt, plus proderit patri, ſi quod illi neceſſarium eſt, offerant Deo, quam ſi ipſa traderent parentibus eorum; de hac doctrina Scribarum, & Phariſæorum, ait Chriſtus, Quare vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? & infra, Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram, &cæt. Quibus verbis aperte docet, quod ſubtrahere neceſſaria parentibus propter cultum Dei, eſt tranſgreſſio huius Diuini præcepti de Honorandis parentibus. Ergo nunquam debet filius propter cultum Diuinum deeſſe extremæ parentum neceſſitati.

Secundo probat Maior, quia ſi religioſus ſtans in oſtio Monaſterij videret aliquem opprimi ab æquo inimico, vel intra domum conflagrantem incendio videret pauperem claudum non valentem exire, poſſit, & teneretur etiam prohibente ſuo prælato exire è Monaſterio, & illi ſubuenire, alias eſſet homicida, cum poſſet adiuuare, & non adiuuat. Ergo multo magis exire poteſt, & debet, ſi patrem ſuum, aut matrem ſuam fame pereuntem videret etiam reclamante ſuperiore.

Tertio probat Caietanus quia vota non debent eſſe impeditiua operum iuſtitiæ, cum præſertim obligatio ſuccurrendi patri in extrema neceſſitate ſit prior, & maior obligatio voti; iure namque diuino, & naturali tenetur patri ſuccurrere. Immo ſicut licet furari propter extremam alterius neceſſitatem, ita licet actualem obedientiã ſubtrahere, & furari bona eccleſiæ, ſi aliter non poteris patris, aut matris neceſſitati ſubuenire. Quæ ſane rationes ſunt valde probabiles, vnde hanc ſententiã communiorẽ, & probabiliorem, & magis piam erga parentes eſſe puto.

14 Ceterum ne quis illis deceptus, huic ſententiæ magis quam par eſt, adherendum eſſe credat, ad ea Reſpondemus adeo vt ſi quis ſententiam S. Thomæ ſequi omnino velit, argumenta iſta ſoluere poſſit. Vnde ad primum Reſpon Lyr. in Matth. 15.

Primo, mentem Chriſti eo in loco non eſſe oſtendere traditionem illam Scribarum, & Phariſæorum eſſe contra legem Dei, ſed ſolum eſſe argumentum ad hominem, vt ſi id, in quo Chriſtus reprehendebatur, erat contra legem Dei, etiam hoc quod illis obijcit Chriſtus erat contra legem Dei, vnde (vt ipſe loquitur) clauum clauo tendit.

Secundo

Digitized by Google

Secundo & melius Reſpondet, Chriſtum eo in loco ſolum damnare illos, quia ea quæ erant parentibus neceſſaria, illi trahebant, vt Deo offerrent; Non autem damnat eos quod ea, quæ in templo obtulerant, non repetebant, vt inde parentibus ſubuenirent. Ex quibus hoc ſolum (quod ad noſtrum propoſitum attinet) ſequitur, quando parentes ſunt in tali neceſſitate, filius illis relictis intrare non poteſt religionem, quod ab omnibus conceditur, non tamen probat, quod filius qui ſe per profeſſionem ſemel Deo conſecrauit in religione teneatur ſeipſum ſubtrahere, & Deo, & religioni pro neceſſitate parentum.

Tertio Reſponderi poteſt cum Abulenſi, & alijs ſecundæ opinionis, hoc præceptum de honore parentum eſſe affirmatiuum, vnde non obligat niſi pro loco, & tempore, & pro ſtatu in quo filium reperit. Vnde ſi reperit filium liberum vno modo obligat eum, ſi reperit vxoratum, vno modo obligat eum, ſi reperit reportatum in inſulam, aut ciuiliter mortuum, aut in religione profeſſum, vno modo obligat eum, ita ſcilicet vt quantum commode poteſt ſecundum ſuum ſtatum, conetur parentibus prouidere. Vt v.g. ſi filius vxoratus non obligatur ad actum commanendi cum matre, aut patre, quia iam eſt obligatus ad commanendum cum vxore, vnde ſicut filius coniugatus, ſatis id præceptum adimplet, ſi quantum patitur conditio ſui ſtatus, parenti egenti prouidere ſtudeat nec debet in hunc finem ea omnia facere, quæ ſi ſolutus ac liber eſſet, deberet ita filius religioſus ſubuenire ſolum tenetur, quantum cómode poteſt, ſecundum ſuum ſtatum, ſalua ſcilicet obſeruantia regulari. Sic etiam ſi filius clericus eſſet, ſolum obligaretur ei ſubuenire ſecundum ſtatum clericalem; adeo vt non tenetur nec debet mutare ſtatum ſuum. v.g. arma ſumere, militem, medicum aut aduocatum agere, aut alia officia indigna, & indecentia ſtatui ſuo exercere, vt patri ſuccurrat.

15 *Ad ſecundum* Reſponderi poteſt non valere ſimilitudinem. Nam id quod aſſuminir non requirit in religioſo mutationem ſtatus, ſiquidem remanendo in religione, & in obſeruantia ſuæ regulæ poteſt in illis caſibus ſubuenire proximo, quare ſi poteſt hoc modo ſubuenire parentibus, poteſt etiam contradicente ſuperiore. Ex hoc tamen non ſequitur deſerere debere, aut poſſe religionem, quæ eſt mutatio ſtatus, vt conſtat.

Ad tertium Reſpondetur, non eſſe in hoc caſu impeditiuum iuſtitiæ; Nam iuſtitia ſupponit debitum. At vero iuxta S. Thom. ſententiam, eo ipſo quod profeſſus ſit mortuus mundo, conſequenter tollitur omnis ratio debiti, & obligatio iuſtitiæ erga parentes, ſatiſque facit præcepto de honorandis parentibus ſi ſecundum facultatem ſuam, & ſalua profeſſione, & ſtatu, & decoro religionis parentis neceſſitati ſuccurrere ſtudeat. Per profeſſionem enim traditur in alterius poteſtatem. Vnde ſicut ſi diſpenſaſſet filius bona ſua pauperibus, patre non indigente, non poſſet repetere, licet aut pater, aut ipſemet veniret poſtea ad neceſſitatem, ita eum iam per profeſſionem ſub alterius dominio ſit, non poteſt niſi ea facere, quæ commode poteſt ſine regularis obſeruantiæ detrimento. Ex quibus conſtat ſententiam S. Thom. probabilem etiam eſſe & facile ſolui poſſe argumenta contra eam ab authorib. hactenus adducta.

16 Quæret ergo aliquis quid teneatur filius facere in hoc caſu?

Reſpondeo Secundum ſententiam S. Thom non tenetur filius niſi quantum poteſt ſalua ſui Prælati obedientia, & ſuæ religionis ſtatu pium ſtudium adhibere, qualiter eius parentibus ſubueniatur. Vnde ſi poſſet laborando manibus ſalua honeſtate habitus, victum lucrari, aut concionando, aut alio modo ad id tenetur, & etiam tenetur quærere eleemoſinam a deuotis, & amicis religionis. Et denique tenetur omnibus modis enim quibus poteſt, ſaluis illis duobus ſcilicet, obedientiæ & ſtatus religioſi. Quid autem faciendum ſit, ſi Prælatus licentiam ei dare nollet, paulo infra dicemus.

At vero ſecundum ſententiam Caiet. Ioan. Maioris, & aliorum quos ſupra recitauimus, quam probabiliorem eſſe diximus, licitum erit tali profeſſo exire religionem pro neceſſitate parentum, vt autem hoc licite faciat, neceſſariæ ſunt conditiones ſequentes; quarum

17 *Prima eſt*, vt petat licentiam a ſuo Prælato, Vnde peccaret mortaliter egrediendo non petita licentia. Ratio eſt, quia tenetur ex vna parte obedire prælato. Et conſequenter petere tenetur ab eo licentiam.

Ex altera vero parte aliquando dubium eſſe poteſt, an parentum tanta ſit neceſſitas, quanta fingitur. Item dubium aliquando eſſe poteſt an religioſus exponat ſe periculo graui ſpiritualis ſalutis ſi ad ſeculum redeat. Item poſſet quis in religione viuens, adeo eſſe vtilis vel Reipub. Chriſtianæ, vel toti Religioni, & ordini, vt merito dubitari poſſit num iure diuino potius teneatur, neglecto parente, manere in religione, vt ea ratione Dei, eccleſiæ, & Religionis cauſam agat, ſicut etiã dubium eſſe poſſit an præceptum naturale ſuccurrendi parentibus obliget cum tanta propriæ ſalutis difficultate, & periculo, de quo dubium eſt, vel potius votum adhuc liget quoad obſeruantiam religioſam, vt has ob cauſas merito requirendum, & expectandum ſit iudicium ſuperioris, ad hoc vt licite parentũ cauſa quis redeat ad ſeculum.

Secunda eſt, quando nulla ex parte res eſſet dubia ſed conſtaret omnino de neceſſitate parentum, & præterea iudicio prudentum, nullum peculiare periculum ſalutis ſpiritualis Religioſo timendum videretur, tunc prælatus concedere debet licentiam ſecundum omnes, immo etiã ſecundum omnes, ſi prælatus licentiam concedere nollet, poterit religioſus ille petita, quamuis non obtenta licentia exire, etiamſi prælatus omnino præciperet etiam ſub pœna excommunicationis ne patri ſuccurreret, obſeruatis tamen conditionibus infra ſcriptis.

Ratio eſt, quia in hoc caſu tenetur religioſus ex præcepto naturali ſuccurrere extremæ neceſſitati patris, nihil obſtante quoad hoc obligatione voti, & ſtatu religioſo, & conſequenter non eſſet in tali caſu voluntas ſuperioris obſtans, & repugnans curanda, ſiquidem is non poteſt ab obligatione præcepti naturalis, & diuini liberare. Cedit enim in hoc caſu voti & obedientiæ vinculum, obligationi præcepti naturalis & diuini de ſuccurrendis parentibus in extrema neceſſitate conſtitutis, arctiuſque obligat hoc præceptum de ſubueniendo patri, quam de obediendo prælato, atque adeo in tali caſu obediendum Deo magis erit quam hominibus, vt Ioan. Maior, Caietan. Greg. de Val. Lopez, Ant. de Corduba & alij ſupra relati expreſſe teſtantur. Quamuis enim tenetur quis ſuo ſuperiori obedire, non tamen in mandato iniuſto, quale eſſet præcipere ne filius ſubueniat patri ſuo in extrema neceſſitate, ſalua honeſtate regulari. Neque limitatio, aut conditio hæc eſt cõtra S. Thom. immo videtur ad mentem eius poſita. Non enim dicit S. Thom. vt ex licentia petita & obtenta hoc faciat, ſed ſolum ait, *ſalua obedientia faciat*, quod intelligendum eſt, non de obedientia quantum ad hunc caſum particularem, ſed de obedientia quantum ad communẽ obſeruantiam monaſterij & religionis, ita ſcilicet, vt non liceat huic profeſſo omnia ſtatuta monaſterij, & ordinis pro parentum neceſſitate infringere.

18 *Tertia eſt*, vt talis profeſſus manendo in religione non poſſit ſubuenire parentum neceſſitati; Si enim poterit manens in religione vijs quibuſcunq non prohibitis illis ſuccurrere, aut alij vellent eos iuuare, tunc exire non poteſt. Vnde non excuſantur illi, qui in religione hoc poſſunt facere, & tamen exire procurant. Quare ſi ſuperior, aut alius offerre vellit neceſſaria vitæ pro parentibus vel permittere religioſis aliquem modum lucrandi neceſſaria in monaſterio, ſiue concionando, ſiue confeſſiones audiendo, aut alias procurando eleemoſynam, aut etiam artem mechanicam, aut liberalem, exercendo nullo modo exire poſſent.

Quarta eſt, vt neceſſitas parentum ſit vere extrema. Quamuis enim ſit grauiſſima neceſſitas, ita ſcilicet vt parentes viuere non poſſent niſi mendicando, aut alijs ſeruiendo, ſatis ſit ante ingreſſum aut profeſſionem ad impediendum ne filius ingrediatur, vt diximus, non eſt tamen ſatis poſt ingreſſum, & profeſſionem emiſſam ad filium

reuo-

Digitized by Google

reuocandum. ex Ioſepho Angles. Corduba,& alijs quia præceptum de ſuccurrenda neceſſitate parentum non tollit vim præcepti & vinculi, quod oritur ex voto ſolemni, niſi quando illa eſt extrema, maiorque obligatio cadit ſuper filio poſt, quam ante profeſſionem ſecundum omnes; vnde poſt emiſſam profeſſionem, ſolum tenetur ſuccurrere extremæ neceſſitati parentum, & non graui, cum tamen ante ingreſſum tam graui, quam extremæ neceſſitati eorum ſuccurrere tenebatur. Vnde cum hæc paupertas extrema rariſſime contingere ſolet, conſequens eſt communiter eos qui prætextu paupertatis parentum poſt profeſſionem egrediuntur, non eſſe tutos in conſcientia. Sufficiens tamen cauſa erit impetrandi diſpenſationem a ſede Apoſtolica, grauis parentum neceſſitas, vt conſtat.

19 *Quinta eſt*, vt egreſſus è Religione habitum religionis geſtet, quod tamen intelligendum eſt, ſi geſtatio habitus non impediret a lucro pro parentum ſuſtentatione, tunc enim non deberet habitum dimittere ſine licentia Prælati, aut etiam Epiſcopi vel Papæ. Immo vero, quamuis ſuperior dare poteſt licentiam regulari, vt ſtet extra monaſterium retento habitu ad ſubueniendum patris, aut matris neceſſitati graui, etiamſi non ſit extrema, non poteſt tamen dare licentiam vt dimittat habitum, immo nec Congregatio Cardinalium declarationi dubiorum Concilij Tridentini deputata hanc facultatem dare poteſt, ſed ſolus Papa, qui in iure communi diſpenſare poteſt, vt latius docet Nauar. tom. 1. conſi. tit. de Regularibus. conſi. 31. in antiquis, alias conſil. 14. in nouis. & conſ. 54. & 55. in antiquis, alias conſil 71. & 72. in nouis. & facit c. 2. Ne clerici vel monachi. lib. 6.

Sexta eſt, vt etiam quamdiu in ſeculo manet, obſeruet non ſolum eſſentialia religionis, ſed etiam maiora præcepta, & minores obſeruantias ſuæ religionis, vt ieiunia, &c. eo tamen modo, quo commode poterit.

Septima eſt, vt ſtatim atque parentes ſubleuauit ab illa neceſſitate extrema, & illis prouiderit, ſtatim reuertatur ad religionem ſuam. Vbi notandum eſt, quod tenetur quamprimum poteſt ſubleuare parentes a tali neceſſitate, intelligendo quam primum moraliter; ita vt ſi differret eos ſubleuare diutius ex induſtria, ita vt hac ratione diutius in ſæculo moreretur, non eſſet tutus in conſcientia. Votum enim in tantum extinguitur quoad obſeruantiam religioſam, in quantum, & quamdiu impedit quo minus parentibus ſuccurratur. Atque adeo tenetur omni fraude ceſſante, eos quam primum poterit ſubleuare; & deinde ad religioſam obſeruantiam redire, vt recte Greg. de Val. notauit.

Octaua eſt, vt quandocumque a prælato Religionis fuerit requiſitus, ſi ille offerat, aut procurare velit neceſſaria pro parentum neceſſitate, paratus ſit ad religionem, & ordinem redire.

Hæc autem omnia, quæ hactenus diximus de religionis egreſſu propter parentum neceſſitatem, locum nõ habent in neceſſitate aliorum conſanguineorum, nec fratrũ nec ſororum, ſed ſolum in neceſſitate parentum, id eſt, patris, & matris; cum non tanta ſit, nec tam arcta obligatio ad iuuandos alios præter patrem, & matrem, vt eorũ cauſa religionem exire liceat, vt conſtat, ipſaque ratio manifeſte confirmat.

Quinta propoſitio. Scandalum quodcunque emergens non obligat vnquam ipſum religioſum ad egrediendum e religione, quamuis licite poſſint ipſi prælati religionis propter ſcandalum etiam paſſiuum illi licentiam concedere in caſu quo eſſet neceſſarium, aut expediens pro bono communi, eo quod bonum commune priuato bono præferendum ſit.

Sexta Propoſitio. Quicunque ſentit ſe a Deo vocari ad religionem, non debet abſtinere ab ingreſſu religionis ſpe cuiuſcunque prælaturę, etiam ſi hoc faceret eo prætextu, quia expedit eccleſiæ Dei habere bonos prælatos, & quicunque ſub hoc prætextu dant conſilium alicui non ingrediendi religionem, vix excuſari poſſunt a peccato mortali.

Quia ſine cauſa rationabili impediunt ab opere perfectionis, & ab opere, ad quod homo a Deo vocatur. Multo magis peccaret ille, qui impediret intuitu prælaturę comparatæ, vel procuratæ, cum hæc non ſit cauſa ſufficiens. Ratio eſt, quia nemo iudicare ſe debet dignum qua liber prælatura, iuxta doctrinam S. Thom. 2. 2. quæſt. 185. artic. 1. & hoc ipſo quod ſe dignum exiſtimet, fit indignus. Deinde quia non minus bonum, nec minus vtile eſt eccleſiæ Dei habere bonos religioſos, quam bonos Prælatos. Immo aliquando vtilior eſt vnus bonus religioſus, quam bonus Prælatus, propterea quod vnus bonus prælatus communiter non eſt vtilis niſi ſuo gregi, vnus vero bonus religioſus poteſt eſſe bonus multis prouincijs. Et deniq; quia quicunque promouendus eſt ad aliquam Prælaturam, multo aptior ad illam erit, poſtquam fuerit bonus religioſus, quam antea, vt ratio docet, & experientia quotidiana manifeſtat. An vero quis a Deo vocetur, necne, ex triplici ſigno cognoſci poteſt, vt notat Alex. de Ales par. 3. qu. 33. membr. 4. art. 2. primum eſt iucunditas mentis ex perfectione religionis conſiderata; ſecundum eſt propoſitum cauendi circunſtantias peccati; tertium eſt propoſitum & deſiderium proficiendi in melius; Alii alia ſigna tradunt, ſed quia res hæc ad præſens noſtrum inſtitutum non ſpectat, non eſt quod de ea pluribus diſputemus.

De peccatis Parentum, & filiorum, viri, & vxoris, ſuperiorum, & inferiorum contra hoc Decalogi præceptum. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Pater prouidere filijs in ſpiritualibus tenetur ſub mortali.*
2 *Sine cauſa rationabili a progreſſu in bono reuocari non poſſunt vt a voto continentia, religionis, &c.*
3 *Qui non inſtruunt filios ſecundum timorem Dei, peccant.*
4 *Si patiantur filias ſuas amatores habere ob malum finem, vel eas a conſortio malo non ſeparant.*
5 *Qui notabiliter negligit pater prouidere in corporalib. filij, peccat.*
6 *Peccat mater quæ filium proprio lacte non nutrit.*
7 *Quando peccat maritus in ordine ad vxorem circa ſpiritualia.*
8 *Qui atrociter percutit aut verberat vxorem, peccat.*
9 *Qui verba dicit infamatoria, aut aliqua afficit iniuria vxorem, vnde ſequatur infamia, aut eis probabile periculũ, peccat.*
10 *In quibus peccat vxor in ordine ad maritum.*
11 *In quibus peccant Domini in ordine ad ſeruos contra hoc præceptum.*
12 *In quibus etiam ſerui contra Dominos.*

1 QVemadmodum filius hoc præcepto patrem honorare præcipitur, ita etiam & pater filiis ſuis de neceſſarijs prouidere tenetur ſub peccato.

Primo igitur tenetur pater ſub peccato mortali prouidere filiis in ſpiritualibus. ita, ſcilicet, vt diligenter curet, ne filii malos mores imbibant, ſed eos bonis inſtruat actibus & diſciplinis, & fidem catholicam doceat, nec vlla ratione permittat, vt hæreticorum ſcholas adeant, vt prauorum conſortia deuitent, & denique quantum in ſe eſt, ſtudeat, vt mandata Dei obſeruent, præcepta eccleſiæ cuſtodiant, & ab omni peccato abſtineant, & virtutem amplectantur.

Secundo, peccant parentes ſi abſque cauſa rationabili filios a progreſſu in bono reuocent, & impediant, vt v. g. ſi reuocant vota filiorum, quæ bona eorum venia fecerũt, ſi ab ingreſſu religionis abſque iuſta cauſa impediunt, ſi filios poſt emiſſa vota continentiæ in ætate deliberandi vi, aut dolo ab eorum impletione retrahant, vel conſulãt, aut cogant eos tunc ad coniugium eligendum. Sic Nauar. in Manua. cap. 14. numero 17. verſic. Decimooctauo. & verſ. Decimonono. Lud. Lopez. par. 1. inſtruct. conſcien. c. 54 Bart. Medin. lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap. 14. §. 14. Coſm. Philiar. de offic. ſacerd. pat. 2. cap. 20. libr. 4. Emanuel Rodriquez par. 1 ſum. c. 23. concl. 3. Ioan. Pedrazza in 4. præcepto.

cepto.§ Quarto.Ioan Bened in ſumm. de peccatis lib. 2. cap 1 numero 17 & numero 20.& Tolet.lib. 5. ſum.cap. 1.in fine.

2 *Tertio* peccant parentes, qui ſine cauſa iuſta inuitos filios aut filias matrimonio iungunt ex Lud. Lopez & Toleto vbi ſupra. Item qui dolis, aut minis inuitas filias niſi in caſibus a iure permiſſis, ad ingreſſum monaſterij, vel ſuſceptionem habitus, vel profeſſionem faciendam cogunt, in quo vltimo caſu per Concilium Tridentinum Seſſ.25.de Reg cap.18 excommunicantur.Et qui ſcientes ad hoc conſilium vel auxilium dederint, vel his actibus, præſentiam,vel auctoritatem, vel conſenſum interpoſuerint. Vbi ſimiliter excommunicantur illi, qui ſine iuſta cã Sanctam virginum, aut aliarum mulierum voluntatem, vel veli accipiendi,vel voti emittendi quoquomodo impedierint, vt § ſuperiori dictum eſt.

3 *Quarto* peccant parentes, qui non inſtruunt filios ſuos ſecundum timorem Dei, maxime in tenera & puerili ætate, eſt enim puerorum animus tanquam tabula raſa, & ſicut facile reducitur ad bonum, ita etiam ex parentum incuria facile euadunt mali. *Adoleſcens enim iuxta viam ſuam ambulans,etiam cum ſenuerit non recedet ab ea*, Prouerb.22. Vnde Horatius ait, *quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem teſta diu.* Quocirca parentes qui in corrigendis filijs negligentes ſunt,grauiter peccant,& ſæpenumero a Deo in hac vita etiam puniuntur. Hinc 1.Reg 2. arguitur Heli indulgentiæ erga filios; *Quare magis honoraſti filios tuos,quam me, Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum,& brachium domus patris tui,vt non ſit ſenex in domo tua.* & 1.Reg. 3. *Dixit Dominus ad Samuel, Ecce ego facio verbum in Iſrael, quod quicunque audierit, tinniunt aures eius. In die illa ſuſcitabo aduerſum Heli omnia,quæ locutus ſum ſuper domum eius incipiam, & complebo. Prædixi enim ei quod iudicaturus eſſem domum eius in æternum propter iniquitatem,eo quod nouerat indigne agere filios ſuos, & non corripuerit eos. Idcirco Iuraui domui Heli, quod non expietur iniquitas domus eius victimis, & muneribus vſque in æternum.* Vnde 1 Reg. 4.duo filij eius Ophni & Phinees,occiſi ſunt a Philiſtæis,& ipſe Heli poſtquam audiuit captam fuiſſe arcam Dei,& filios eius mortuos fuiſſe, *cecidit de ſella retrorſum iuxta oſtium, et fractis ceruicibus mortuus eſt.* Quo ſane exemplo oſtẽdere voluit Deus quantum deteſtatur negligentiam & incuriam parentum in educandis,& corripiendis filijs ſuis, vt etiam Io.Pedrazza in quarto præcepto §.4.& Ioan.Bened lib.2. Summæ de peccatis.c.2.nu. 25.annotarunt, & facit can. Duo iſta.23.q 4.

4 *Quinto* peccant parentes, ſi patiantur filias ſuas amatores habere ob malum finem, vel eas a conſortio malo nõ ſeparant. Item ſi permittant inter filiam deſponſatam de futuro tantum ante matrimonium, & inter ſponſum eius tactus impudicos. Bene tamen permittere poſſunt inter eos oſcula,& amplexus etiam ob delectationem inde capiendam tanquam principium nuptiarum promiſſarum, ex doctrina S. Thom. 1.2.quæſt. 154.artic 4.& Caiet.ibid. Nauar.in Manu.cap.14 num.18 verſicu. vigeſimotertio. Ludouico Lopez par 1.inſtr.conſc.cap 54 Coſmi Philiarchi par.2.lib.4 cap.20.& Io. Benedicti in ſumma de peccatis.lib 2.cap.2 n 25.Quamuis hanc doctrinam Pedrazza in ſexto præcepto verſi quinto,tanquam nouum inuẽtum approbare non audeat. Aduertere tamen debent parentes,quod quia in ſecretis ſolent tales ſponſi vti talibus tactibus impudicis,abſq.arbitris, ideo non debẽt eis permittere,vt ſoli ſecreto conuerſentur. Et propterea ad hæc,& alia mala vitanda hortatur Synodus Trid.ſeſ. 24.de reformatnm.cap.1.vt coniuges ante benedictionem Sacerdotalem in templo ſuſcipiendam, in eadem domo non cohabitent.

5 *Sexto* peccat pater, qui notabiliter negligit prouidere filijs,quæ pertinent ad neceſſitatem corporalem,cum poſſit. Item ſi filios in templis citra neceſſitatem exponat,aut eos ob auaritiam ad hoſpitalia pauperum mittat, & tenetur in hoc caſu ad reſtitutionem, cum hoſpitalia ad ſolos pauperes alendos inſtituta ſint.ff.de liber.agnoſc.l. Necare.& facit cap.1.& ibi gl.de infant.expoſ. vel etiam filias ſpurias alere recuſat, cum poſſit,quas etiam dotare tenetur ex Panorm c.cum haberet. De eo qui dux. in matrim. Nauar.in Man c.14.nu 17.verſic.decimoſeptimo Lud.Lopez p.1.inſtr.conſc.c 54.Coſmo Philiar. de offic.ſacerd.p. 2.lib.4 ca.20.Eman Rodriquez p.1.ſum.c.13.concl.1.qui alios citat.Eman.Sa. in Aphor.verb.alimenta,& Ioan.Benedicto in ſum.de peccatis,lib.2.c.2.nu.18.& num.19.dos enim ſuccedit loco alimenti.

6 *Septimo* peccat mater,quæ filium proprio lacte non nutrit, & quidem ſi ommitat lactare ſine cauſa,peccat venialiter,cum cauſa vero nec venialiter. Ideo autem peccat non lactando ſine cauſa, cum natura ipſa docet, vt partum proprium nutriat, quod bruta ipſa faciunt. Vnde dicitur. *Praua hæc conſuetudo in coniugaterum moribus irrepſit,vt filios, quos gignunt,nutrire mulieres contemnant, eoſque ad nutriendum alijs mulieribus tradant, quod ſane ex ſola carnis incontinentia videtur fuiſſe inuentum, qui dum ſe continere nolunt,deſpiciunt lactare quos gignunt.* cap. Ad eius diſt.5.Non enim tam bene nutritur infans lacte alieno,ac proprio, vt conſtat, cum vt medici teſtantur Gal. Auicen. & Beda in Luc. 11.ſanguis menſtruus & lac eodem ex fonte manant. Quocirca ſi ex cauſa iuſta mater infantem lactare non poſſit,tenetur ſub peccato mortali q̃rere bonã nutricẽ,& gerere curam circa bonã filij educationem ac omnia neceſſaria ei miniſtrare vſque ad triẽnium, Dixi, *vſque ad triennium*, quia poſt triennium incumbit patri alere filium.niſi pater ſit pauper,vel niſi filio ſint bona,aut ars,aut officium decens, quo poſſit ſe alere, vel niſi adeo ſit ingratus & criminoſus,vt ſecundum iura exhæredari mereatur,l.ſi quis à liberis, ff. de liberis agnoſcen. & Bart. ibi. Panorm.in cap.cum haberet. de eo qui dux. in Matrim. Ang.in verb.filius.num.20. Tabien.verb. alimentum.§.Quarto.Sylueſt.eod.q.2.& verb filius q.21. Nauar in Manuali,c.14 nu.17. verſic. decimoſexto. Coſmus Philiarch.de off.ſacer.p.2.lib.4.capit 20. Lud.Lopez par.1.inſtru.conſcien c.54.Eman.Rodriquez p.1 ſum.ca. 13.concl.1.Eman.Sà.in Aphoriſ.verb alimenta & Io Benedictus in ſum.de peccatis.l b 2.c.2 num.20.& alij communiter.

7 *Primo* igitur peccat maritus in ordine ad ſuam vxorẽ, circa ſpiritualia, ſi abſque cauſa impediat vxorem ab impletione diuinorum præceptorum, aut ne obſeruet præcepta eccleſiæ puta ſi abſque cauſa legitima illi prohibeat ne diebus feſtiuis eat ad Miſſam,aut ne ieiunet in diebus ab eccleſia ad id deputatis,impediat à communione, &c. & quidem ſi abſque cauſa legitima impediat, peccat mortaliter: Immo vero ſi prohiberet vxori alijs diebus puta diebus profeſtis, aut alijs temporibus, quam Paſchatis, confiteri,aut communicare,& audire Miſſam, peccat venialiter, ſi abſque cauſa id faceret, & aliquando etiã mortaliter, ſcilicet cum vxori multum expediret ſacrum audire,confiteri,& communicare,& id marito conſtaret. Sic Nau in Man.c.14.nu.19.verſ.vigeſimoquarto.Coſ.Philiar. de off.ſacerd p.2.lib.4.c.19.Toletus in ſumma lib.5.c.2 & Io Benedictus in ſumma de peccatis lib.2.c.3.nu.33. poſt S.Ant.p.2.tit.9.c.10.§.4.

8 *Secundo* peccat mortaliter maritus, ſi atrociter percutiat,aut verberet vxorem, quia nec ſicut ſeruum cædere debet. Dixi, *atrociter*; quia poteſt leuiter ex graui neceſſitate,& cauſa eam caſtigare, cum ſit inferior viro, puta ſi notabiliter negligens ſit in adminiſtratione domus, ſic Sotus lib.1.de iuſtit.q.2.artic.1.in fine,ante ſolutionem argumentorum. Nauar. in Manuali,c.14.num.19. verſ. vigeſimoquinto.Lud.Lopez.p.1.inſtr.conſcien.cap.54.Coſmus Philiarch de off.ſacerd.p.2.lib.4.c.19. Barth. Medina lib.1 inſtruct. confeſſ.c.14.§.14. Toletus lib.5. ſummæ. c.2.Eman Rodriquez par.1.ſummæ.c.13 concluſ.1.& Ioãnes Benedictus in ſumma de peccatis lib.2.ca.3 num.30. Intelligendum autem eſt hoc,ſi admonita ſemel à marito.emendare ſe recuſat. Alias cum ſint duo in carne vna æqualitate quadam decet eſſe cõplexos,& mutuo ſe amare,& fouere debent,iuxta illud Apoſtoli Eph. 5. *Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam.* Et infra. *viri diligere debent vxores ſuas, vt corpora ſua. Qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit: nemo enim vnquam*

carnem

Digitized by Google

carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fouet eam. Et 1. Petr. 3. *viri, quaſi infirmiori vaſculo mulieri impartientes honorem.*

Tertio peccat maritus ſi verba aliqua infamatoria, ſeu ad infamandum apta vxori dicit, puta, adulteram vocat, aut eam aliqua afficit iniuria, dũmodo ſequatur infamia, aut probabile periculum eius etiamſi ſine animo infamãdi, vel iniuriandi ei dixerit. Quamuis enim licitum ſit aliquando verbum aliquod cauſa correctionis, & diſciplinæ alteri dicere, non tamen in ea verba prorumpere licet, ex quibus probabile periculum infamiæ, vel iniuriæ ſequi poteſt; vnde neceſſaria ſemper eſt diſcretio, vt moderate quis in corrigendo & reprehendendo talibus vtatur verbis, vt exinde alter non dehonoretur, & infametur S. Th. 2. 2. quæſt. 72. artic. 2. Alexan. de Ales. par. 2. q. 129. memb. 2. Nauar. in Manuali, cap. 14. num. 19. ver. 26. Coſmus Philarchus de offic. ſacerd. p. 2. lib. 4. cap. 19. Lud. Lopez. p. 1. inſtruct. conſcientiæ, cap. 54. Toletus lib. 5. ſummæ cap. 2. Emanuel Rodriquez p. 1. ſummæ, cap. 15. concluſio. 1. & Ioan. Benedict. in ſumma de peccatis, lib. 2. cap. 3. num. 31. & alij.

Quarto peccat maritus, qui cum vxore cohabitare recuſat, aut per longum tempus ſe abſentat abſque iuſta & legitima cauſa; Dixi ſine cauſa, quia ſi abeſſet ex cauſa, hoc eſt, quia vel tractat negotia domus, vel ad locum aliquem mittitur à ſuperiore, vel ex ſententia iudicis ad tempus exulat aut inimicitias habet, quas breui componendas ſperat non peccat ſe abſentando; Dixi, *ſi ad tempus exulat, &c.* quia ſi ſpes redeundi ad patriam ſeu domum ſuam ablata ſit, tenetur vxorem ſuam, ſi poteſt, ex loco illo extrahere, vt ſecum cohabitet, vt notat Toletus in ſumma lib. quinto capitulo x.

10 *Quinto* econtra peccat vxor, quæ marito notabiliter inobedientem ſe exhibet in ijs, quæ ad bonos mores & domus, ac familię regimen, & gubernationem pertinent. Eſt enim vir caput, ad eumq. pertinet vtrumq. dirigere, vnde velle viro ſpreto gubernare, mortale eſt. S. c. 33. q. 5. ca. Eſt ordo cap. Hæc imago c. Satis luce apparet c. cum caput c. Mulierem. c. Mulier. Nauar. in Manua. c. 14. num. 20. verſ. 29. Lud. Lopez p. 1. inſtruc. conſcientiæ c. 5. Coſmus Philarch. de off. ſacerd. p. 2. lib. 4. c. 19. Emanu. Rodriquez p. 1. ſummæ, c. 15. concl. 2. Tolet. lib. 5. ſum. c. 2. & Io. Bened. in ſumma de peccatis. lib. 2. c. 3. §. 1. n. 34 & 39.

Sexto peccat vxor ſciens, aut ſcire debens quod litigijs, aut iracundia ſua prouocat maritum ad iram, & blaſphemiam, ita, vt ſemper in domo rixæ, & contentiones ſint. Item ſi ex contemptu mariti non præſtat ei obedientiam & ſubiectionem debitam in iuſto præcepto, quale eſt, vt ſuperflua, & vana, moreſque incompoſitos exuat: Dixi, ex contemptu, quia ſine contemptu præceptum mariti non ſemper obligat ad mortale, licet aliquando ſic, ex Nauar. in Manual. c. 14. n. 20. Coſino, Lopez, Toleto vbi ſupra. Io. Bened. in ſumma de peccatis lib. 2. c. 3. §. 1. n. 37. & Emanuele Rodriquez p. 1. ſummæ. c. 15. concl. 1.

Septimo peccat vxor, ſi non vult ſequi maritum aliò migrantem, tenetur enim ſub mortali eum comitari, niſi inter eos præceſſerit pactum oppoſitum ne ſcilicet maritus aliò migraret, tunc enim non teneretur niſi viro aliqua iuſta neceſſitas illinc diſcedendi ſuperueniat, vt morbus, vel capitalis inimicitia, interueniente enim tali iuſta cauſa, non obſtante pacto tenetur eum ſequi. Deinde etiam nõ tenetur virum ſequi vagabundum, dummodo tempore contractus matrimonij non ſolebat vagari, vel vxor hunc mariti morem ignorauit, quod ſi nouiſſet à principio, tenebitur eum ſequi, dummodo ob honeſtam cauſam, & ſine mortis periculo vagetur. Sic Nauar. in Manuali cap. 14. n. 20. Coſin. Philarch. de off. Sacerdo p. 2. lib. 4. cap. 19. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcientię cap. 54. Toletus lib. 5. Summæ. cap. 2. in fine. Emanuel. Rodriquez p. 1. Summæ. cap. 15. concluſ. 2. Io. Bened. in Summa de peccatis lib. 2. c. 3. §. 1. num. 36. Ang. verb. vxor. nu. 9. Syluеſ. eod. q. 8. Tabiena. eod. ver. Secundo.

Octauo peccat vxor, quę ſine graui cauſa male ſuſpicatur de continentia mariti aut etiam debitum viro reddere non vult, ſicut econtra peccat maritus, ſi non vult reddere debitum vxori, aut illam de incontinentia ſuſpectam habet, ex Barth. Medina li. 1. inſtr. confeſſ. cap. 14. § 14. in fine. & Ioan. Benedicto in Summa de peccatis, lib. 2. cap. 3. §. 1. nu. 38. & nu. 40.

11 *Præter* hæc, quæ de parentibus, & filijs, de marito, & vxore dicta ſunt, peccant etiam contra hoc quartum Decalogi præceptum Domini in ordine ad ſeruos ſuos.

Primo quidem, ſi notabiliter negligentes ſint circa famulorum, & ſeruorum ſuorum conſcientiam, puta ſi non curant quantum in ipſis eſt, ne aſſueſcant iuramentis, vt catholice viuant, Dei præcepta cuſtodiant, debitis temporibus confiteantur, & communicent, miſſam audiant, vel ſi eis notabiliter negligant procurare cõfirmationem, & extremam vnctionem. Quia ſecundum Apoſtolum 1. Tim. 5. *Si quis ſuorum, & maxime domeſticorum curam non habet fidem negauit, & eſt infidelis deterior.*

Secundo ſi habeant famulos neophytos, & non curant, vt in doctrina Chriſtiana inſtruantur.

Tertio, ſi prohibeant ſeruis ſuis, maxime quos ſciũt concubinis alligatos, ne vxores ducant.

Quarto ſi notabiliter negligant noſſe peccata manifeſta famulorum, vt eos corrigere poſſint. Immo vero tenentur eos expellere e domo ſua, ſi correcti bis, aut ter de mala vita, & maxime de concubinatu, emendare ſe nolũt, niſi probabiliter credant ſic à domo expulſos deteriores futuros, quia tunc ſatis eſt ſi vt melius poterint ſaluti animæ eorum prouideant. Addit etiam Sotus, cui fauet Lopez locis citandis, non teneri Dominum arcere ſeruum à concubina expellendo eum domo, niſi forte propter ſcandalum. Quod dictum Soti verum eſſe puto, dummodo concubinam ſerui in domo ſua non retineat, quia hoc nullatenus licet, eſſet enim quodammodo fouere peccatum ſerui, vnde ſi concubina alibi ſit, & ſciat ſeruum vti conſortio eius, quamuis bene faceret expellẽdo ſeruum, ſi correctus emendare ſe noluerit, non tamen tenetur eum expellere, niſi forte propter ſcandalum maxime ſi id faciat cauſa aliàs vitandi grauis damni, ne defraudetur ſeruo ſuo aut ne deterior fiat fugiendo, & dummodo concubinam in domo ſua nõ retineat. Seruum autem hæreticum in domo ſua retinere non licet, niſi cum bona hac intentione, vt eum ad fidem catholicam reducere paulatim poſſit. Quæ omnia colliguntur ex S. Anton. p. 2. ar. 5. cap. 9. §. 2. Soto in relect. de tegendo ſecreto memb. 2. q. 3. concl. 4. & Nauar. in Manuali cap. 14. num. 21. Lud. Lopez. p. 1. inſtruct. conſc. cap. 55. Coſino Philarch. de off. Sacerdot. p. 2 lib. 4. cap. 25. Ioann. Bened. in Summa de peccatis lib. 2. cap. 3. §. 2. num. 41. & Emanuel Sà in Aphoriſ. in verb. Dominus.

12 *Econtra* vero peccant ſerui ſi inobedientes ſint Dominis ſuis. Non ſolum enim honorandi ſunt patres ex quibus nati ſumus, ſed etiam alij, qui patres appellantur, vt Epiſcopi, & Sacerdotes, Reges Principes, magiſtratus, Domini, magiſtri, &c. vnde Chriſtiani omnes in rebus ſpiritualibus Summo Pontifici, Diœceſani Epiſcopis ſuis, Parochiani ſuis Curatis, Religioſi Prælatis ſuis, ſerui Dominis, & ſubditi ſuperioribus ſuis obedire tenentur. Hinc de Epiſcopis, & alijs paſtoribus ſcriptum eſt 1. Timoth. 5. *Qui bene præſunt presbyteri duplici honore digni habeantur* ſcilicet tum ob virtutem, tum etiam ob dignitatem, & poteſtatẽ. Addo vt etiamſi mali ſint, honorandi tamen ſunt, honor enim quamuis præcipue debeatur virtuti, debetur tamen etiam dignitati, & excellentiæ, & proinde malis obediendum eſt iuxta illud 1. Pet. 2. *Serui ſubditi eſtote in omni timore Dominis non tantum bonis, & modeſtis, ſed etiam diſcolis*, & Matth. vigeſimotertio *ſuper cathedram Moyſis ſederunt ſcribæ, & Phariſæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate, & facite.* Quia enim in excellentiori quodam loco, & eminẽtiori poteſtate conſtituti ſunt, honor illis in teſtimonium, excellentiæ deferendus eſt. Hinc Luc. decimo, & Matth. decimo, dicit Chriſtus, *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit & qui me ſpernit, ſpernit eum qui miſit me*, & Apoſtolus ad Hebr. decimotertio, *obedite*, inquit, *præpoſitis veſtris & ſubiacete illis, ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus*

Digitized by Google

noſtris reddituri. Neque ſolum illis obedire ſicut patribus, ſed etiam neceſſaria ad victum ſuppeditare tenentur ſicut etiam patres carnales filios alere, & nutrire obligantur. Hinc Eccleſiaſtici ſeptimo dicitur, *Honorifica Sacerdotes, & propugnate cum brachijs. Da illis partem, ſicut mandatum eſt tibi primitiarum, & purgationes.* De qua re legendus eſt Alexand. de Ales in Summa, parte tertia, quæſtione trigeſimatertia membro quarto, articulo 4. & 5. Quæ omnia etiam locum habent in Regibus, Principibus, & magiſtratibus etiam Politicis, quibus honor deferendus eſt, licet mali, & improbi ſint, *omnis enim poteſtas a Deo eſt, & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Rom. decimotertio, & 1. Petr. 2. *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue Regi, quaſi præcellenti, ſiue Ducibus, tamquam ab eo miſſis.* Quo ſane in loco pulcherrime oſtendit Apoſtolus, Principibus etiam obediendum eſſe, quia Dei miniſtri ſunt, ijſque vtitur Deus ad homines gubernandos, nihilque obſtat, quod improbi ſint; quandoquidem non hominum improbitatem, aut nequitiam, ſed diuinam authoritatem, quæ in illis eſt, reueremur. De qua re plura diximus in materia de legibus, & alibi latius hoc ipſum contra noſtri temporis hæreticos oſtendemus.

Nunc ſatis ſit breuiter declaraſſe peccare mortaliter eos, qui ſuperioribus ſuis inobedientes ſunt, in re graui, dummodo iuſta, & recta præcipiant. Etenim ſi quid improbè, ſi quid inique imperent, cum id non ex poteſtate, ſed ex iniuſtitia, atque animi peruerſitate agant; omnino non ſunt audiendi, vt latius Nauarrus in Manuali capitulo decimoquarto, numero vigeſimoſecundo. Ludouicus Lopez parte prima inſtructionum conſcientiæ, capitulo 55. Ioannes Benedictus in ſumma de peccatis, lib. ſecundo, capitulo tertio. § terno numero 45. & ſequen. Andreas Crocquetius Catecheſi 76. & Catechiſmus Romanus in explicatione quarti præcepti Decalogi, & alij tradiderunt. Quæ vero ab alijs de amore proximorum hoc in loco diſputari ſolent, commodius alibi a nobis exponentur, hæc igitur pro huius præcepti explicatione dixiſſe ſufficiant.

DE QVINTO DECALOGI Præcepto,

NON OCCIDES.

Quænam hominis occiſio iure naturali, & diuino illicita, & hoc quinto præcepto prohibita ſit.

Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Omnem occiſionem etiam animalium, hoc præcepto prohibitam fuiſſe cenſebant aliqui, & quare.*
Eorundem confutatio tum ex ſcripturis, tum ratione naturali.
2 *Nullum hominem iuſte occidi poſſe etiam publica authoritate docuerunt Vualdenſes hæretici.*
3 *Quia & qualiter in hoc præcepto homicidium prohibetur.*
4 *Sententia Scoti, eiuſque confirmatio ex S. Auguſt.*
5 *Sententia Scoti falſa, & periculoſa a quibus impugnatur.*
6 *Iuſtæ ſunt leges humanæ, quæ furem diurnum occidi iubent, quamuis lex Moſayca furem ſolum nocturnum occidi iubet.*
7 *Verba Chriſti omnitera dicta nullo modo reuocatoria, vt voluit Scotus ſupr. nu. 4.*
8 *Quorundam explicatio hoc præceptum nullo modo eſſe generale ſed particulare.*
9 *Alia expoſitio, quæ olim communis erat, ſed vt falſa reijcitur.*
10 *Veriſſima præcepti expoſitio quænam occiſio prohibeatur.*
11 *Illuſtratur per exempla iuxta dictamen rectæ rationis poſſe occidere, & non violare præceptum.*
12 *Ex prædicta explicatione homicidij definitio aſſignatur.*

CVm vita nobis cum ceteris animantibus communis ſit, ad eiuſq; conſeruationem commune pabulum nobis ipſiſq; initio Deus ſtatim contulit. Geneſ. 1. dicens, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram &c. vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, omniq. volucri cæli, et vniuerſis quæ mouentur in terra, & in quibus eſt anima viuens vt habeant ad veſcendum,* adeo cecutiebant nonnulli, vt præcepto hoc occiſionem omnem prohibitam eſſe cenſuerunt, non hominum tantum, ſed animalium etiam quorumcunque. In quo errore fuerunt olim Manichæi, qui vt refert S. Aug. lib. 1. Ciuita. cap. 20. & lib. de hæreſ. Ad quod vult Deum hæreſ. 45. & lib. 6 contra Fauſtum cap. 6. & 8. & lib. 2. de Morib. Manichæorum. cap. 14. & 15. dicebant, non licere occidere animalia, aut herbas mortificare. Putabant enim animam animalis partem eſſe Dei, ac proinde nulla ratione licitum eſſe dicebant, priuare animal vita ſua. Quocirca veteris legis ſacrificia, in quibus occidebantur animalia, damnabant, & Deum veteris Teſtamenti malum, & impium, Deum ſanguinum, & amicum occiſionum appellabant. In quo errore etiam olim fuit S. Aug. vt ipſemet lib. 3. conf. ca. 3 teſtatur, vbi ſe aliquando hunc errorem habuiſſe vehementer deplorat. Quem errorem S. Aug. locis allatis S. Thom. 2. 2. q. 64. artic. 1. Alexan. de Ales. p. 3. q. 34. memb. 1 artic. 1. Sotus lib. 5. de iuſtitia. q. 1. art. 1. & alij paſſim refellunt. Etenim Gen. 9 dicitur, omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum, vnde homini dominium animalium omnium a Deo datum eſt. Gen. *Dominamini,* inquit Deus hominibus, *piſcibus maris, & volucribus cæli, vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram, &* pſa. 9. *omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, &c.* Quod ſane dominium nihil aliud eſt, quam ius aſſumendi hæc omnia in ſuam facultatem & vſum, quem homo in multis animalibus habere non poteſt, niſi eis veſcendo, ac occidendo illa, vt conſtat. Ratio etiam naturalis id conuincit, nihil. n. naturæ magis conſonum, & conforme eſt, quam re aliqua vti in finem illum, ad quem ordinata eſt. In rerum autem ordine, vt teſtis eſt Philoſophus lib. 1. Polit. cap quinto, imperfectiora ſunt propter perfectiora, vt materia propter formam, plantæ propter animalia, omnia autem animalia propter hominem. Vnde licitum eſt & plantas mortificare propter vſum, & eſum animalium, & animalia ad vtilitatem, & vſum hominum idque ex naturali, & Diuina ordinatione. Quocirca Apoſtolus 1. ad Timoth. 4 inter alias *doctrinas dæmonorum,* numerat illam, quæ docet (vt Manichæi) *oportere abſtinere à cibis, quos Deus creauit,* quaſi ex ſe & natura ſua immundi eſſent, id quod falſum, & hæreticum eſſe conſtat. Vnde S. Auguſtinus lib. 1. Ciu. Dei cap. 20. ait, *Quidam hoc præceptum,* (loquens de hoc præcepto non occides) in beſtias ac pecora conantur extendere, vt ex hoc nullum etiam illorum liceat occidere, in quo inſaniſſimo errore Manichæi perdurant, & ſubdit, His igitur deliramentis remotis cum audimus, non occides non credamus hoc dictum eſſe de frutetis, quia nullus eis ſenſus eſt, nec de irrationalibus animantibus, volatilibus, ambulantibus, natantibus, ſepeullibus, quia nulla nobis ratione ſociantur ſed de homine tantum. Quia igitur homo brutorum Dominus eſt, animalia irrationalia, quæ ſua ſunt, aut nullius, licite occidere poteſt, aliorum vero animalia ſi occidat, peccat quidem, non quia occidit, ſed quia occidendo damnum proximo in re ſua infert, quod tamen peccatum, non ſub peccato homicidij, ſed ſub furti, aut rapinæ peccato continetur vt optime S. Thom. 2. 2. q. 64. artic. 1. ad 3. demonſtrat. Hominem autem occidere non licet, cum ex prima hominis creatione vnus homo hominis alterius Dominus non ſit conſtitutus.

2 *Præter* hanc Manichæorum hæreſim alia circa hoc præceptum extitit Vualdenſium hæreſis, qui vt referunt Guido Carmelitanus, & Alphonſus a Caſt. lib. 11. de hæreſ. in verb. occidere, hæreſi. 1. nullum hominem iuſte occidi poſſe docebant, etiam publica authoritate. Eo quod hoc quinto

Digitized by Google

humanas,quæ furem diurnum pro graui furto iubent occidi,quamuis lex Moſaica ſolum furem nocturnum morte puniri ſtatuit, grauitas autem furti, vt iuſtæ legis iuſta executio fiat, vel ex magnitudine rei furtiuæ, vel ex dignitate perſonæ, a qua res furto ſublata eſt, vel ex ipſius furti frequentia æſtimanda erit. Nec ſine cauſa lex illa vetus,quæ tantum rigorem in aliorum criminum punitione exercuit,in furis diurni punitione rigorem ſuum temperauit,cum enim lex illa ſoli populo Iſrael data ſit, iuxta illius populi mores, & inclinationes fuit a legiſlatore ordinata, & ideo illa crimina, ad quæ populus ille fuerat pronus, vt ſunt idololatria,blaſphemia, rebellio,ſchiſma acerbo rigore punire decreuit vt pœnarum metu a talibus criminibus deterreret. Furtum vero, quia ad illud non ſic erat populus ille procliuis, non tanto rigore punire decreuit. Poſtea vero,quia ſucceſſu temporis furta in populo illo frequentiora erant ſapientiſſimus Salomon pœnam legis augere decreuit. Nam lege ab eo ſtatuta(vt ex prouerb.6.conſtat)qui aliquid furatus fuiſſet, ſi deprehenſus fuiſſet,ſeptuplum reddere, & omnem ſubſtantiam domus ſuę tradere iubebatur,cum tamen lege Moſaica,(vt Exod.22 habetur) pro boue furtiuo ſolum quinque boues, & pro vna oue, ſolum quatuor oues reddere iubebatur. Nunc igitur cum tanta ſit furum copia,& multi ad furtum tam procliues. vt nullo pœnarum metu ad furtis abſtineant oportuit pœnam mortis contra tales ſtatuere.

7 *Quod* vero de adultera, & legis illius reuocatione Scotus annotauit falſum eſt,nec probabili aliqua conſequentia ex Euangelio deduci poteſt. Christus n. eo in loco neque iudicis perſonam induit, nec aliqua diſpenſatione in lege veteri vtitur, ſed tanquam Doctor priuatus conſultus an illa eſſet lapidanda (quod ſimulate quærebant) dolo eorum occurrit, dicens oportere, vt vnuſquiſque iudicium culparum a ſuis proprijs inchoaret: & tandem relictus ſolus cum illa priuatim agit, vt rex cæli, & redemptor,verecundiamque quam paſſa erat, & dolorem peccati ſui loco pęnitentię ſuſcipiens, ei condonat, atque adeo verba illa nullo modo reuocatoria ſunt legis veteris, ſed ſolum Chriſti miſericordiam & benignitatem oſtendunt,vnde neque S. Auguſt. Scoto fauet, ſubdit enim ſtatim lib. 1. Ciuit. cap.21. Nequaquam contra hoc præceptum facere eos, *qui Deo authore bella facıunt, aut perſonam gerentes publicæ poteſtatis,ſecundum eius leges, hoc eſt iuſtiſſimæ Rationis imperium, ſceleratos morte puniunt.* Vbi legem Dei ſanctus Doctor iuſtiſſimæ *Rationis* imperium appellat,ſeu dictamen practicum rectæ rationis,quę tales morte puniendos eſſe dictat,lex ergo illa *non occides*, quamuis Moralis ſit,interpretationem tamen iuxta rectæ rationis præſcriptum,& dictamen recipit,vnde nec Bullā de cælo deſcendētem,nec diſpenſationem diuinam quærere oportet quominus fures tanquam maxime pernicioſi bono communi,iuſtiſſime occidi poſſint.

8 Alij vero ita hoc præceptum explicant, vt nullo modo præceptum generale eſſe velint,ſed particulare,ita vt ſenſus ſit,*non occides*,ſupple innocentes,id quod explicatum eſſe putant Exod. 23. illis verbis; *Innocentem & iuſtum non occides*. Sed hæc expoſitio falſa eſt,& ab omnibus cōmuniter reiecta; Tum quia qui priuata authoritate malefactorem occidit contra hoc præceptum peccat, (nulli enim licet ſua propria authoritate alium occidere quantumuis nocentem, niſi in ſui defenſionem, & cum moderamine inculpatæ tutelæ)ſi enim non peccat contra id præceptum *non occides*, nuſquam alibi in iure prohibetur occiſio hominis nocentis. Quare cum certum ſit priuatum hominem reum eſſe homicidij, etiamſi nocentiſſimum occidat,conſequenter certum,& indubitatum eſſe debet hoc præcepto non ſolum innocentis, ſed etiam nocentis occiſionem eſſe prohibitam. Tum quia iudex, qui præmiſſo iuris ordine publica authoritate hominem impium occidit, violat etiam præceptum de *non occidendo*, quamuis iuſtum hominem non interficiat: Atque adeo non tantum hominis innocentis, ſed etiam nocentis occiſio in hoc præcepto, *non occides*, prohibetur.

9 Altera huius præcepti expoſitio eſt,quod ſolum prohibetur occiſio hominis priuata authoritate, quæ communis olim fuit,falſa tamen. Tum quia qui hominem cum moderamine inculpatæ tutelæ interficit propria authoritate id facit, & tamen non violat hoc præceptum, non occides,cum ſecundum omnes talis occiſio licita, & honeſta ſit,vt inferius oſtendemus. Tum quia Reſpublica, & Rex hominem innocentem interficientes, præceptum de non occidendo violant: aut occidentes nocentem in iudicio, ſed contra ordinem iuris,peccant contra hoc præceptum, & tamen non priuata, ſed publica authoritate id faciunt. Non igitur ſenſus præcepti huius eſt, vt non interficiatur aliquis authoritate priuata.

10 *Veriſſima* igitur huius præcepti expoſitio eſt, Hoc præcepto,*non occides*,omnem,& ſolam illam hominis occiſionem prohiberi, quæ rectæ rationi diſſona & repugnans eſt,hoc eſt,qua homo priuatur vita rationali contra rationem rectam,& rationabilem hominis voluntatem, ſic S. Tho 1.2.q. 100 art 8.ad tertium.vbi ait, *Quod occiſio hominis prohibetur in Decalogo, ſecundum quod habet rationem indebiti*, hoc eſt,prohibetur ea,occiſio quę iure naturę indebita eſt,& a recta ratione aliena & 2.2.q.64. art.2. ea ratione probat licitum eſſe malefactores occidere,quia bonū cōmune requirit,id eſt,recta ratio poſtulat, vt membrum corruptum & putridum abſcindatur,propter bonū commune,ſic etiam exponunt Franciſc. a Victor. Relect. de homicidio a nu 14 ad 20. Sotus lib.5 de iuſt q 1. art. 2. Pet. de Arragon,& Michael Salon.2.2.q.64. arti.1. Greg. de Val. to 3.diſpu.5 q 8. puncto.1.concluſ.3.Pet. Nauar. lib. 2. de reſti c.3.dub.1.nu.12.Coſin.Philiar. de offic. ſacer.p.2.lib.4.c.7.Quæ expoſitio vt clarius intelligatur, ſciēdum eſt,quod præcepta Decalogi cum non ſint iuris poſitiui,ſed iuris naturalis, & concluſiones deductæ ex primis illis principijs iuris naturalis, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, & quod tibi vis fieri, alteri feceris*, intelligi debent iuxta dictamen rectæ rationis, vt apparet in ſingulis præceptis Decalogi maxime negatiuis. Vt verbi gratia.Dicitur, *Nolite iurare omnino*; præceptum hoc ita intelligendum eſt,niſi recta ratio aliud exigat. Nam vbi ratio recta iurare cogit, non violatur hoc præceptum. Similiter præceptum eſt *non furaberis*, id eſt non accipies alienum,niſi recta ratio aliud exigat; vnde qui in extrema neceſſitate alienum accipit,non furatur,nec contra hoc præceptum agit, quia recta ratio dictat tunc poſſe accipi alienum. Et ideo etiam quando filij Iſrael præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum ſpolia, non fuit furtum, quia hoc eis erat debitum ex Dei ſententia. Sic etiam Oſee accedens ad vxorem fornicariam, vel mulierem adulteram, non peccauit contra hoc præceptum,non mœchaberis, quia acceſſit ad eam,quæ ſua erat ſecundum mandatum diuinum, qui eſt author & inſtitutor Matrimonij. Eodem modo hoc præceptum, non occides, intelligendum eſt,niſi recta ratio aliter exigat, vel niſi iuxta dictamen rectæ rationis. Vnde Abraham conſentiens occidere filium,non conſenſit in homicidium hoc præcepto vetitum, quia debitum erat eum occidi per mandatum Dei, qui eſt Dominus vitæ & mortis. Ipſe enim eſt,qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus iuſtis. & iniuſtis pro peccato primi parentis,cuius ſententiæ ſi homo ſit executor authoritate Diuina,non erit homicida, ſicut nec Deus,vt egregie explicat S.Tho.1.2. quæſt. 94. art.5. ad tertium,& q.100.art 8.ad tertium. In hoc igitur præcepto,non occides,omne, & ſolum illud homicidium prohibetur,quod intrinſecam deformitatem dicit ad rationē, & quæ contra charitatem & iuſtitiam eſt In caſu autem, quo eadem ratio occiſionem hominis aut iubet, aut permittit,non erit occiſio,quæ per quintum præceptum vetatur, & quæ communi vſu loquendi appellatur *homicidium*,quod intrinſece & ſemper eſt illicitum. Et ſic nec priuata occiſio aggreſſoris in propriam tutelam, nec ea qua iudex occidit malefactorem iuris ordine ſeruato, homicidia ſunt,aut exceptiones huius præcepti,cum vtramque dictet recta ratio. Vnde & ſequitur caſus illos antiquę legis quib. præcipiebantur occidi homicidę, adulteri & ſimiles, non eſſe exceptiones huius pręcepti, nec mere le-

gales. ſed interpretationes quaſdam iuris naturalis, cum illos dictaret recta ratio, licet modus puniendi, & occidendi fuerit legalis, & iudicialis, pertinens ad illum populum, vt quod lapidarentur adultera, blaſphemus, & ſimiles. Quocirca recte infert Victoria vbi ſupra, quod ſicut licebat interficere adulteram, aut homicidam, aut furem aliquem in lege Moyſi, ita etiam & ante legem, & nunc in Euangelio eoſdem interficere licet; Quia cum hoc præceptum, vt diximus, non ſit iuris poſitiui, ſed naturalis, prohibens omnem, & ſolam eam occiſionem, quam recta ratio dictat eſſe malam & iniuſtam, conſequenter æquale ſemper fuit, & idem tam ante legem ſcriptam, quam in lege ſcripta, & nunc in lege Euangelica. Lex enim naturalis nunquam mutata fuit, aut abrogata, aut limitata, aut extenſa, ſed immutabilis ſemper manet, cum ſit lumen naturale ſupra nos a principio ſignatum, vt S. Thom. 1.2. quæſtio. 94. articul 4. & quinto demonſtrat.

12 Ex hac explicatione quinti præcepti, *Non occides* facile erit homicidij definitionem aſſignare, in hunc modũ, *Homicidium eſt iniuſta hominis occiſio*, vt colligitur ex S. Thoma 1.2. q. 100. art. 8. ad 3. & in q. de Malo. qu. 13. art. 4. ad 11. S. Antonino par 2. titu. 7. c. 8. Syluest verb. Homicidium. 1. in princ. & Tabiena eod. in principio. Barth. Medina. lib. primo, inſtruct. confeſſ. cap 14. §. 14. Petro de Arragon. 2. 2. quæſtio. 64. artic. 2. Toleto in Summa libr. 5. cap. 6. & alijs vbi ſupra. Quia vero omnis iniuſtitia ex genere ſuo eſt peccatum mortale, in eo, quod dicitur homicidium eſſe iniuſtam hominis occiſionem, manifeſte oſtẽditur omne homicidium eſſe peccatum mortale, & tanto grauius quanto iniuſtitia, quæ fit homini, dum vita priuatur, maior eſt. Cuius peccati grauitatem ex multis colligere poſſumus ſed præcipue ex pœna, qua Deus homicidas afficiendos tam in hoc ſeculo, quam in futuro eſſe dicit, *Matth. 26. omnis qui acceperit gladium, gladio peribit. & Apoc. 13. Qui in gladio occiderit, oportet eum in gladio occidi, & Gen. 4. Cain primus homicida maledicitur, & ca. 9. Quicũque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius, &c.* & alibi ſæpe multa habentur, quæ criminis huius grauitatem declarant, quæ paſſim apud alios legi poſſint, & parum ad præſens noſtrum inſtitutum pertinent, conſulto prætermittimus. Satis nobis ſit, quid hoc Decalogi præcepto vetitum, aut præceptum ſit, oſtendiſſe.

De occiſione ſui ipſius. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *An liceat in aliquo euentu ſeipſum occidere.*
Hæreſis Circumcellionum docẽtium hominem ſe occidentem aut iubentem alteri vt ipſum occideret, eſſe martyrem. ibidem.
2 *An qui ſeipſum occidit, peccet contra iuſtitiam an ſolum contra charitatem.*
Diſſenſio authorum ab authore concordatur. nu. eod.
In quo caſu fortaſſe dici poteſt peccare contra iuſtitiam ibi.
3 *An quamuis abſolute verum ſit non licere hominem ſe occidere directe vel indirecte, poſſit tamen dari iuſta, & ſufficiens cauſa id faciendi.*
In nullo caſu nec aliquo fine quantumuis optimo licitum eſſe ſe occidere niſi Dei impulſu, communis Doctorum ſententia.
4 *Multæ cauſæ enumerantur quæ aliquam habent probabilitatem ad oſtendendum licitum eſſe aliquando ſeipſum occidere.*
Licitum eſſe ſeipſum occidere ad deteſtationem peccati commiſſi hæreſis Donatiſtarum, eiuſque refutatio ibidem.
5 *Licere ad vitandum futurum peccatum, ne ſcilicet conſentiat, confutatur.*
6 *Lucretiæ, Bruti, Catonis Vticenſis occiſio, actus puſillanimitatis & non fortitudinis, & quare.*
7 *Ad vitandam alienam violentiam & peccatum nullo modo licet.*
8 *Ad citius aſſequendam vitam beatam non licere probatur.*
9 *De exemplo Sampſonis qui ſeipſum interfecit duplex reſponſio.*
De Eleazaro 1. Machab. 6. quid dicendum. nu. eodem.
10 *Factum Raziæ 2. Machab. 14. non excuſatur a peccato ſecundum S. Thom. & alios. Quare.*
11 *Quid de Sanctis, qui ſe morti obiecerunt vt S. Apollonia, Pelagia, S. Vincentius, & alij ſentiendum.*
12 *An licitum ſit negatiue ſeipſum occidere.*
13 *Licitum & laudabile vitam corporalem in aliquo euentu pro corporali amici æqualis conditionis certo periculo exponere.*
14 *Ratio cur id liceat & quod non violetur præceptum charitatis vt falſo exiſtimauit Nauar. ſup. nu. 12.*
Quando tenetur homo potius vitam propriam ſeruare quam alienam, & quando poteſt perdere propriam pro aliena, ibidem.
Illud S. Aug. regulam doctrinæ excedere vitam ſuam pro alio ponere quomodo intelligendum nu. eo.
15 *An & quando licitum eſt aut præceptum morti ſe offerre pro ſalute & vita ſpirituali proximi.*
16 *Malum ac peccatum mortale eſt contra propriam charitatem martyrio ſe indiſcrete offerre.*
17 *Tenetur quilibet pro Christo vitam offerre.*
18 *An occidere ſe permiſſiue ſit peccatum mortale aut homicidium ſui.*
19 *Multi caſus recenſentur, in quibus quamuis poſſit, non tenetur homo vitam ſuam tueri vſque ad num. 26.*
26 *An damnatus ad ſumendum venenum aut ad venam ſibi abſcindendam qua totus ſanguis effluat, ſui ſit homicida, & an licite id facere poſſit.*
27 *Quid de illis dicendum qui aſſumunt venenum vel permittunt ſe a vipera vel ſcorpione mordeari.*
28 *An liceat ieiunijs & corporum afflictionibus ita vti vt vel ſaluti notabiliter noceant, vel exinde vita abbreuietur.*
Nemo ad vitam prolungandam cibis optimis vti tenetur.
29 *Qui vtitur alimentis quibus homines communiter vtuntur & in quantitate ſufficienti, etiamſi vita notabiliter abbreuietur, non peccat.*
30 *Quid de abſtinentia Carthuſianorum dicendum eſt, & in periculo mortis ab eſu carnium.*
31 *Quando ægrotus grauiter laborans, non comedendo non peccat nec vt occiſor ſui contemnendus.*
Cibis nociuis vti alias ex ſingulari inedia quando mortale. nu. eod.
32 *Ex intentione vel aduertenter, ſine intentione vitam notabiliter qui abbreuiat vigilijs ieiunijs, &c. peccat mort.*
33 *Abſtinentiæ, vigiliæ, labores liciti & laudabiles qui ex regula ſunt inſtituti.*
34 *An & quando liceat ſeipſum mutilare?*
35 *Communiter eſt peccatum mortale, in quibus vero caſibus licitum ſit.*
36 *Licitum eſſe ſe mutilare, in nullo caſu occidere, quare. Varij caſus in quibus ſibi membra abſcindere liceat.*
37 *An ſi daretur optio alicui a tyranno vt vel ſibi membrũ abſcinderet, vel duobus priuaretur, id licite quis facere poſſit.*
38 *An ſi expediat ſaluti corporis membrum abſcindere & infirmus recuſet, poſſit Reſpubl. ciuem, Pater filium, prælatus ſubditum compellere, eis reſiſtere eſſet mortale.*

QVoniam omnis, & ſola iniuſta hominis occiſio hoc præcepto prohibetur, hæc autem vel à ſeipſo, vel ab alio fieri poteſt, vt conſtat, de vtriſque agendum eſt in ſequentibus, vt ſic melius quæ hoc præcepto cõtenta ſunt, intelligamus. Id autem vt exactius fiat, dubia quædam proponemus, ex quorum ſolutione materiam hanc abunde declarabimus. Sit igitur

PRIMVM DVBIVM, An liceat in aliquo euentu ſeipſum occidere? Fuit olim de hac re hæreſis, vt referunt Philaſtrius, & S. Aug. lib. de hæreſ. cap. 69. In Africa enim fuerunt quidam, quos S. Auguſtinus Circuncelliones, Philaſtrius vero Circuitores appellant, genus hominum agreſte, & famoſiſſimæ audaciæ, non ſolum in alios immania facinora perpetrando, ſed nec ſibi eadem inſania & feritate parcendo. Etenim nullibi ſiſtebant, ſed loca omnia

Digitized by Google

marcirculbat, docentes quemcumque hominem ſe occidentem, aut iubentem alteri, vt ipſum occideret, eſſe martyrem: fuerunt iſti tempore Iulij Papæ & Conſtantii Imperatoris, vt notat Gabriel Prateolus in Elenco hæreſ. lib. 3. cap 19.

Quæ ſane hereſis euidenter refutatur ex hoc Decalogi præcepto *Non occides*, quo, vt diximus, quælibet occiſio rectæ rationi repugnans prohibetur, nihil autem magis rectæ rationi repugnans & aduerſum eſſe poteſt, quam ſui ipſius occiſio. Id quod definitum eſt in Concilio Brachar. 1. c. 34. vbi dicitur, *Placuit, vt iis, qui ſibi ipſis, aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut ſuſpendium, aut quolibet modo violentiam inferunt mortem, nulla pro eis ad oblationem cõmemoratio fiat, neque cum pſalmis ad ſepulturam eorum cadauera deducantur*, & S. Aug. li. 1. Ciu. Dei. c. 17 & refertur 23. q. 5 *can. ſi non licet, ait. ſi nõ licet priuata poteſtate alicui hominẽ innocentẽ, cuius occidendi licentiã lex nulla concedit, profectò & qui ſeipſum occidit, homicida eſt, & tanto fit nocentior cũ ſe occiderit, quanto innocentior in ea cauſa fuit, qua ſe occidendum putauit.* Ratione etiam idipſum comprobatur, tum quia ſe occidens facit contra naturalem inclinationem, vnuſquiſque enim duce natura, & recta ratione dictante vitam propriam diligere, & conſeruare ſtudet. Vnde Cic. lib. 1. de offic. ait, *Principio generi animantium omni eſt a natura tributum, vt ſe, vitam, corpuſque tueatur, declinetque ea, quæ nocitura videntur, & ea, quæ neceſſaria ſunt ad vitam, inquirat, & paret.* Tũ quia vnuſquiſque pars eſt, & membrum Reipub. Qui autẽ ſeipſum occidit, priuat Rẽpubl. parte, & membro ſuo, conſequenter ei facit iniuriam, vt docet Ariſtoteles 5 Ethic. c. vlt. ob quam cauſam merito concludit a Republica puniri tales negando eis ſepulturam. Tum quia ſicut occidens ſeruum alienum peccat quia non eſt dominus illius ſerui, ita etiam occidens ſeipſum peccat, cum non ſit dominus vitæ ſuæ, nec iudex in ſeipſum, ſed ſolus Deus, iuxta illud, Deut. 32. *Ego occidam, & ego viuere faciam*, & Sap. 16 *Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem.* Qui ergo ſeipſum occidit, iniuriam Deo infert, & contra rectam rationem agit. Tum quia qui ſe occidit, vel eſt innocens, & tunc aperte cõtra rectam rationem agit, & contra hoc Dei præceptum *Non occides*, Eſt enim contra rationem, & Dei præceptum innocentem occidere: vel eſt nocens, & ſic etiã contra rectam rationem agit, cum ſolius publicæ authoritatis ſit iudicare & punire, maxime ſeipſum. Et quia ſibi locum pœnitentiæ adimit; quod rectæ rationi eſt aduerſum. Et deniqué hæc omnia luculentiſſimo illo S. Auguſtini teſtimonio lib. 1. Ciu. Dei c. 20. confirmantur. *Si falſo teſtimonio,* inquit, *non minus reus eſt, qui de ſeipſo falſum fatetur, quam ſi aduerſus proximum hoc faceret, cum in eo præcepto, quo falſũ teſtimoniũ prohibetur, aduerſus proximũ prohibeatur, poſſitque non recte intelligentibus videri, non eſſe prohibitum, vt aduerſus ſeipſum, quiſquam falſus teſtis aſſiſtat, quanto magis intelligendum eſt non licere homini ſeipſum occidere, cum in eo quod ſcriptum eſt, non occides, nihil deinde addito, nullus nec ipſe vtique, cui præcipitur, intelligitur exceptus* Quibus verbis aperte docet S. Aug. illo præcepto, *Non occides* quamcumque hominis, etiam ſui ipſius occiſionem eſſe intrinſece malam, & prohibitam; Maximè, cũ in iſto præcepto, *Non occides* nõ fuerit poſitum, *proximum tuum*, ſicut in præcepto de non dicendo falſum teſtimonium fuit additum, *aduerſus proximum tuum.* Ex quibus omnibus manifeſtum habetur occiſionem ſui hoc præcepto prohibitam eſſe, in eaque deformitatem non qualemcumque, ſed valde grauem, atque adeo mortalem contineri, cum materia hæc valde grauis & notabilis ſit, vt conſtat. Sic expreſſe ſentiunt S. Thom. 2. 2. q. 64. art. 5. Alexand. de Ales p. 3. q. 34. memb. 1. art. 2. S. Bonau. 3. diſt. 37 in expoſitione literæ num. 10. S. Ant p. 2. tit. 7. c. 8. circa medium. § *Quantum ad primum.* Angel. verb. Homicidium. 1. num 3. Syluest. verb. Homicidium 1. q. 1. Tab. eo. ver. quarto. Franciſc. Victoria relect. de homicidio. concluſ. 1. Sotus lib. 5. de iuſti. q. 1. art. 5. Petrus de Arragon. 2. 2. Michael Salon. 2. 2. q. 64. art. 5. Gregor. de Valen. 2. 2. q. 64. diſput. 5. q. 8. punct. 2. Martin. Nauarrus in Manuale c. 15. nu. 1. 2. verſ. Duodecimo. Couar. lib. 1. Variar. reſolu. ca. 2. num. 9. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 3. num 20. dub 2. Coſm. Philiarchus de officio Sacerd. par. 2. lib. 4. cap. 8. Caiet. in Summa. verb. Homicidium. cap. 1. in fine. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. c. 65. in fin. & Cathechiſmus in explicatione quinti præcepti, num. decimo, & Toletus in Summa. lib. quinto, capit. ſexto, propoſitione. 1. & alii communiter.

a SECVNDVM DVBIVM eſt, An qui ſeipſum occidit, peccet contra iuſtitiam, an ſolum contra charitatem? Petrus Nauar. lib 2. de reſtitu. capit. 3. numero 24 exiſtimat peccare ſolum contra charitatem; Alij vero vt S. Thomas ſecunda ſecundæ quæſt. 64 artic. quinto, ad primum. Sotus libro 4. de iuſtitia. quæſtio. 2 articul. 3. concluſ. 1. & libr. 5. de iuſtitia, quæſtio. 1. articu. 5 in corpore, & ad primum Couar. lib. 1. Variar. reſolu. cap 2. nume. 8. citans in eam ſententiam Hegeſippum de excidio Hieroſol. lib. 3. c. 17. affirmant talem, & contra iuſtitiam, & contra charitatem peccare: Reſpectu enim ſui facit contra charitatem, non contra iuſtitiam, reſpectu vero Reipub. & Dei, facit contra iuſtitiam, quia reipublicæ, cuius eſt pars, facit iniuriam. Et Petr. de Arragon. 2. 2. q. 62. tract. de dominio. in dubio de dominio vitæ, concluſ. 1. in fin. expreſſè affirmat, eodem modo peccare contra iuſtitiam, qui ſeipſum interficit, ac qui alios occidit, citans Ariſt. lib. 5. Ethic. cap. 11. & S. Thom. ibidem. lect. 17. & S. Auguſt. lib. ciuit. Dei. cap. 20. Hæc tamen Doctorum diſſenſio facile concordari poteſt, ſi dicamus S. Thom. & alios locutos eſſe de iuſtitia prout eſt virtus quædam generalis, ſic enim negari non poteſt, quin ſit lex iuſtitiæ de non occidendo ſe, ſicut de ceteris Decalogi præceptis. Sin autem loquamur de iuſtitia ſpeciali ſic vera eſt ſententia Nauarri. Non enim eſt iuſtitia diſtributiua, cum non diuidatur aliquid commune inter multos, cum tamen lex iuſtitiæ diſtributiuæ communis inter multos eſſe debeat. Neque eſt iuſtitia commutatiua, vt conſtat; nam Dei ad homines non eſt iuſtitia commutatiua reſpectu temporalium, vt patet; Nec Reipub. cum Reſpublica non ſit domina vitæ ciuium, & ita nullum eius dominium vſurpat. Præterquam quod parum Reipub. intereſt vnum aut duos, aut plures occidi. Deinde ſi eſſet contra iuſtitiam Reipub. ergo ſi Reſpub. facultatem faceret remittendo ius ſuum, non peccaret contra iuſtitiam occidendo ſeipſum, cum tamen conſtet Rempubl. concedere non poſſe, vt quis licite ſeipſum occidat.

In vno ſolo caſu dici fortaſſe poteſt peccare contra iuſtitiam, quando ſcilicet, qui ſe occideret, eſſet Reipub. neceſſarius, puta Rex, aut Dux egregius, a quo pax, ſaluſque Reipublicæ dependet. Tunc enim dici fortaſſe poteſt contra iuſtitiam peccare, non ratione vitæ, qua priuat Rempub. ſed ratione damnorum, quæ inde ſequuntur iniuſte, cum ex officio teneatur Rempub. defendere, ſicut quodlibet membrum tenetur toti corpori inſeruire. Dixi, *fortaſſe*, quia neque in hoc caſu exiſtimo certum eſſe quod ſit peccatum contra iuſtitiam, cum nemo ſit, qui Ducem Reipub. neceſſarium, ſe tamen occidentem, vel mutilantem, in conſcientia obligaret, vel eius hæredes, ad reſtitutionem depopulationis ciuitatis, aut damnorum quæ ex morte eius ſequuta ſunt. Quando autem nullum inde ſequitur damnum, exiſtimo certum eſſe non peccare contra iuſtitiam, ſed ſolum contra charitatem, quia vnuſquiſque tenetur ſe amare, & vitam ſuam conſeruare.

3 TERTIVM DVBIVM eſt, An quamuis abſolute verum ſit, non licere homini ſe occidere directè, vel indirectè quando ſcilicet, nulla eſt cauſa id faciendi, poſſit tamen dari aliqua ſufficiens, & iuſta cauſa id faciendi? Ratio difficultatis eſt, quia legimus multos ſanctos ſe occidiſſe, quos tamen laudat ſacra ſcriptura, vt Sampſon, Iud. 16 & Eleazarus 1. Machab. 6. cum occidit Elephantem ei ſe ſupponens, & Razias, de quo ſcribitur 2. Mach. 14. quod *gladio ſe ferit, eligens nobiliter mori potius, quam ſubditus fieri peccatoribus.* Multi etiam Sancti ſe morti obiecerunt, & vltro ſe in ignes, & aquas iniecerunt, & ſe præcipitarunt, quos laudat eccleſia, eorumque feſtiuitates celebrat, ſic S. Apollonia ſeipſam iniecit in ignem; B. Vincentius vltroneus conſcendit machinam tormentorum.

Digitized by Google

Et S. Ambroſ lib. 3. de virginibus, refert illuſtrem quandam feminam nomine Pelagiam cum filiabus ſuis virginibus Medioſani, cum ciuitas illa ab hoſtibus fuiſſet capta, & milites quidam eas ſtuprare vellent, finxiſſe lætitiam, & poſtulaſſe, vt concederetur eis prius aliquas ducere choreas, illaſque ducendo per murum ſeipſas dediſſe præcipites in profundum fluminis alueum, quas S. Ambroſius, vt ſanctas laudat, & cõmendat, & legenda eſt Hiſtoria eccleſiaſtica 6. c. 21. Deinde in multis caſibus licitum eſt vitam exponere periculo ſcilicet pro amico, pro ſalute patriæ, & in alijs multis caſibus. Ergo in aliquibus caſibus licebit etiam ſe occidere, cum eadem ratio ſit in vno, ac alio caſu: ſi enim licite ſe exponere poſſit periculo mortis, etiam mortem ſibi conciſcere poteſt.

Communis nihilominus Doctorum ſententia eſt, in nullo caſu, nec aliquo quantumcunque optimo fine licitum eſſe ſeipſum occidere niſi ex Dei impulſu, inſtinctu, & ordinatione, qui dominus eſt vitæ. Sic S. Thom. 2. 2. q. 64. ar. 4. in corp. & ad 4. Alexan. de Ales par. 3. q. 34. memb. 1. art. 2. ad pen. Ang. in verb. Homicidium. 1. num. 2. *Sylu.* verb. homicidium. 1. q. 1. Tabiena. verb. homicidium verſ. quarto. Franciſ. à Victoria. relect. de homicidio concluſ. 1. & in reſponſ. ad vltimum. Sotus lib. 5. de iuſtit. quæſt. 1. arti. 5. ad 5. Pet. de Arrag. & Michael Salon. 2. 2. q. 64. art. 5. Greg. de Val. to. 3. diſpu. 5. q. 8. puncto 2. Lud. Lopez par. 1. inſtr. conſc. c. 65. in fin. Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 3. nu. 17. & Toletus in Summa lib. 5. cap 6. concluſ. 1. & alij. Et patet ex his, quæ dub. 1. dicta ſunt, confirmarique poteſt ex enumeratione, & refutatione earum cauſarum, quæ aliquam probabilitatem habent ad oſtendendum licitum eſſe aliquando ſeipſum occidere. Solent enim multæ cauſæ ad hoc probandum afferri. Quarum

4 *Prima eſt*, quod licitum eſt ſeipſum occidere ad deteſtationem peccati commiſſi. In qua hæreſi fuerunt Donatiſtæ, contra quos agit D. Aug. lib. 1. ciuit. Dei a cap. 17. ad c. 27. Hi enim docuerunt occidentem ſe propter peccata præterita non ſolum non peccare, verum etiam martyrem eſſe. Quæ cauſa falſa eſt, & tanquam hæretica reprobanda. Tum quia potius expedit viuere ad peccata commiſſa delenda per pœnitentiam, vnde talis tempus pœnitentiæ ſibi ſubtrahit, quo poſſit penitentiam de commiſſis agere, Tum quia tales non ſolum homicidij, ſed etiam deſperationis de Dei miſericordia peccatum committunt, quaſi maior ſit eorum iniquitas, quam Dei miſericordia, ita vt vtriuſque peccati locum pœnitentiæ ſibi præcludat. Tum quia nemo iudex idoneus eſt in propria cauſa, & punitio præteritorum peccatorum ad eum ſolum pertinet, qui publica pollet authoritate. Tum quia Iudas penitentia ductus, & ſeipſum ſuſpendens, damnatus eſt, vt conſtat Pſalm. 108. vbi dicitur, *Cum iudicatur, exeat condemnatus, & epiſcopatum eius accipiat alter.* Qui locus ad literam intelligitur de Iuda, vt docet S. Pet. Act. 1. Idemque de Saul 1. *Reg.* 13. *qui irruit ſuper gladiũ ſuũ*, & de Architophel. 2. Reg. 17. *Qui ſeipſum ſuſpendit*, cenſendum eſt.

Secunda eſt, Ad vitandum peccatum futurum propriũ, ne ſcilicet conſentiat in peccatum. Sed neque admittenda eſt hæc cauſa, Tum quia *non ſunt facienda mala, vt veniant bona Rom.* 3. occiſio autem ſui mala eſt ex ſe. Tum quia non licet committere malum maius, & magis certum, ad vitandum malum minus, & minus certum. At vero occiſio ſui maximum peccatum eſt, & incertum eſt, an aliquis in futurum conſenſurus ſit in peccatum; Poteſt eſt enim Deus hominem quacunque tentatione ſuperueniente liberare à peccato. Hinc S. Aug lib. 1. ciuit. Dei. c. 25. ait, Si *deteſtabile facinus*, & damnabile ſcelus eſt, etiam ſeipſum hominem occidere, ſicut veritas manifeſte proclamat, quis ita diſipiat, vt dicat, iam nunc peccemus, ne poſtea forte peccemus. Iam nunc perpetremus homicidium, ne forte poſtea incidamus in adulterium. Nonne ſi tantum dominatur iniquitas, vt non innocentia, ſed potius peccata eligantur: ſatius eſt incertum pro futuro adulterium, quam certum de præſenti homicidium? nonne ſatius eſt flagitium committere, quod pœnitendo ſanetur, (ſcilicet permanendo in vita) quam tale facinus, vbi locus ſalubris penitentiæ non relinquitur? Tum quia ob futura peccata vitanda liceat ſeipſum occidere, id maxime expediret facere ſtatim poſt baptiſmum, in quo omnia peccata pleniſſime remittuntur, vt optime ratiocinatur idem S. Aug. lib. 1. ciuit. Dei capit. 27. dicens, *Reſtat vna cauſa, quæ vtilis putatur*, vt ſe quiſque occidat, ſcilicet ne in peccatum irruat, vel blandiente voluptate, vel dolore ſæuiente. Quam cauſam ſi voluerimus admittere, eouſque progreſſa proueniet, vt hortandi ſint homines tunc ſe potius interimere, cum lauacro ſanctæ regenerationis abluti vniuerſorum remiſſionem acceperint peccatorum. Tunc enim tempus eſt cauendi omnia peccata futura, cum omnia ſunt deleta præterita. Hoc autem quam ſit abſurdum, pluribus ibidem oſtendit.

6 *Tertia eſt*, Ad vitandam ignominiam, vel alias huius vitæ ærumnas. Quæ cauſa plane inſufficiens eſt, Quia vltimum malorum huius vitæ, & maxime terribile eſt mors, vt docet Ariſtot. 3. Ethic. cap. 6. *Iob.* 2. Vnde dicitur, *pellem enim pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima ſua. & Eccleſiaſt.* 30. *Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis*, Et ideo inferre ſibi mortem ad alias huius vitæ miſerias euadendas, eſt maius malum aſſumere ad minoris mali vitationem; Vnde merito Lucretia Romana reprehenditur a S. Auguſtin. lib. 1. ciuit. Dei cap. 19. quę propter vitandam ſtuprum ſibi a Tarquinio illati ignominiam, ſeſe interemerit. Aut enim vt argumentatur contra illam S. Auguſt. non conſenſit, ſed reſtitit quantum potuit adultero, & ſic nec violata, nec corrupta fuit, & propterea non erat digna vt ſeipſam occideret. Aut conſenſit in culpam adulterij, & tunc ſuipſius iudex eſſe non debuit. Vnde concludit actum illum non fortitudinis, ſed puſillanimitatis opus fuiſſe, eo quod ignominiam illam ferre non valuit. Sicut etiam Brutus, & Cato Vticenſis qui ſe interfecerunt, eo quod ferre nõ potuerunt dominatum Cæſaris, puſillanimes ſeſe oſtenderunt, non fortes, cum vis, & fortitudo animi non in ſui occiſione, ſed in tolerantia laborum conſiſtat, vt pulchre ibid. diſſerit S. Aug. cap. 22. 23 & 24.

7 *Quarta eſt*, Ad vitandum in ſe alienam violentiam & peccatum; Sed hæc cauſa friuola, & falſa eſt, quia nõ debet quis in ſe committere crimen maximum, quod eſt ſui ipſius occiſio, vt vitet minus crimen alienum, puta adulterium, aut fornicationem, vbi etiam non eſt conſenſus non eſt peccatum, cum vt S. Lucia recte reſpondit, non inquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis. Vnde S. Aug. lib. 1. ciu. Dei. c. 18. ait, *Cur homo, qui mali nihil fecit, ſibi mala faciat*, & ſeipſum interficiendo hominem interficiat innocentem, ne alium patiatur nocentem atque in ſe perpetret peccatum proprium, ne in eo perpetretur alienum. Dices, ne vel aliena polluat libido, metuitur. Non polluet, ſi aliena erit, Si autem polluat, aliena non erit. Cum enim pudicitia virtus ſit animi, comitemque habeat fortitudinẽ, qua potius quælibet mala tolerare, quam malo conſentire decernat, & nullus magnanimus, & pudicus in poteſtate habeat quid de carne ſua fiat, ſed tantum quid annuat mente, vel renuat; quis ſana mente putauerit perdere pudicitiam, ſi forte in apprehenſa & oppreſſa carne ſua exerceatur, & expleatur libido non ſua? Si enim hoc modo pudicitia perit, profecto pudicitia virtus animi non erit, nec pertinebit ad ea bona, quibus bene viuitur, ſed in bonis corporis numerabitur, qualia ſunt vires, pulchritudo, ſana, integraque valetudo, ac ſi quid huiuſmodi eſt, quæ bona, etiamſi minuãtur, bonam, iuſtamque vitam omnino non minuunt. Quod ſi tale aliquid eſt pudicitia, vt quid pro illa, ne amittatur, etiam cum periculo corporis laboratur? Si autem animi bonum eſt, etiam oppreſſo corpore non amittitur. Hæc S. Auguſtinus.

8 *Quinta eſt*, Ad citius aſſequendũ vitam beatam. Quia cauſa non minus falſa eſt, ac aliæ, quas refutauimus. Tum quia Rom. 3. *non ſunt facienda mala, vt veniat bona.* Tum quia nõ pertinet ad hominẽ determinare tẽpus vitæ ſuæ, ſed hoc ſolius Dei eſt, qui, & vitæ donator eſt, & beatitudinis Hinc S. Aug li. 1. ciu. Dei c. 20. ait, In *Sãctis canonicis;*

libris

Digitized by Google

libris nunquam nobis diuinitus præceptum, permiſſumue reperiri poteſt, vt vel ipſius adipiſcendæ immortalitatis vel vllius cauendi, carendiue mali cauſa nobiſmet ipſis necem inferamus. Quas omnes cauſas breuiter enumerat, & refellit S. Aug. li. 1. ciu. Dei. c. 26 his verbis. *Hoc dicimus, hoc aſſerimus, hoc modis omnibus approbamus*, neminem ſpontaneam mortem ſibi inferre debere velut fugiendo moleſtias temporales ne incidat in perpetuas. Neminem propter aliena peccata ne hoc ipſo incipiat habere grauiſſimum propriũ, quem non polluebat alienum: Neminem propter peccata ſua præterita, quibus magis hac vita opus eſt, vt poſſint pœnitendo ſanari: Neminem velut deſiderio vitæ melioris, quã poſt mortem ſperat, quia reos ſuæ mortis melior poſt mortem vita non ſuſcipit. Hæc S. Auguſtinus.

9 *Quod* vero de ſanctis in contrarium affertur ſolui facile poteſt, Reſpondendo cum S. Aug. lib. 1 ciuit. Dei. c. 26. eos, *non errantes, ſed obedientes Deo id feciſſe* ſicut, inquit de Sãpſone, *aliud nobis fas nõ eſt credere.* Cũ autẽ Deus iubet, ſeq; iubere ſine vllis ambagibus intimat, quis obedientiã in crimẽ vocet? Quis, & obſequium pietatis accuſet? vt vero ad ſingula exempla reſpondeamus, ſupponendũ eſt, Deũ cũ ſit Dominus vitæ, & mortis iuſte poſſe præcipere occiſionem ſuiipſius, atque adeo occiſio ſui, non eſt ita intrinſece malum ac mendacium, vel odium Dei. Quo ſuppoſito ad exemplum Sampſonis dupliciter Reſponderi poteſt.

Primo, quod Dei inſtinctu, & inſpiratione id fecerit. Sic S. Aug. lib. 1. ciu. Dei c. 16. S. Th. 2. 2. q. 64. art. 5 ad 4. Alex. de Ales. p. 4 q. 34. memb. 1. art. 2 ad pen. Inno. Papa III. in cap. Gaudemus de diuortijs. Petrus Nau. lib. 2. de reſt. c. 3. nu. 30. Ang. verb. Homicidium. 1. nu. 3. Syl. eod. 1. q. 1. Tabiena. ve b. Homicidium verſ. quarto. Petr. de Arragon. 2. 2. q. 64. ar. 5. Toletus lib. 5. ſummæ. c. 6 & Ioan. Benedictus in ſum. de peccatis. lib. 2. c. 4. nu. 2 & alij, quos paulo poſt afferemus. Nec hoc eſt diuinare, habetur. n. ib., quod cum oraſſet Dominum vt priſtinam fortitudinem ſibi redderet, qua ſe de hoſtibus ſuis vlciſceretur, apprehendens ambas columnas quibus templum nitebatur, alteramque earum dextera, & alteram læua tenens, ait, *Moriatur anima mea cum Philiſthum Iudic. 16.* orationem præmiſit, ut ſic cognoſceretur quod diuinis, & non proprijs confiſus viribus tantum aggred ebatur opus.

Secundo reſponderi poteſt, quod non interfecit ſe ex intentione ſed cum iuſtẽ vellet hoſtes opprimere, & interficere, concomitanter & per accidens ad propriam mortem operatus eſt. Ipſe namque bene optaſſet alios perdere ſe ſaluo, id quod honori diuino, & patriæ erat valde neceſſarium, quod ſine noua relatione habetur licitum. Certum eſt enim quemquam in prælio patriam defendentem certum de ſua morte, poſſe facinus aggredi quod ſit patriæ quidem ſaluti, & hoſtibus magnum detrimentũ futurum. Sic Franciſcus a Victoria. in relect. de homicidio, ad vltimum. Pet. de Arragon vbi ſupra. Greg. de Valto 3 diſput. 5. q 8. puncto 2. in fi. & Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſcien. c. 65.

Eodem modo de Eleazaro dicendum eſt, Nam 1. Mach. 9. legitur quod videns in turri lignea, quam deferebat elephans exiſtere duces hoſtilis exercitus, & inde nocere ſuis, & ea proiecta, & contrita duces illos perituros, ob bonum commune ſui populi ingreſſus infra beſtiam, elephantem ipſum gladio confodit, ipſe vero beſtiæ ruina oppreſſus præclaram mortem inuenit, quia ſe libenter, vt ait ſcriptura, poſuit, vt liberaret populum ſuum, & acquireret ſibi nomen æternum. Quod factum tantum abeſt vt ſit peccatum, vt S. Ambr. lib. 1. de officijs, c. 40. mirificis Eleazarum efferat laudibus ob fortitudinem ſuam. Sic Franciſcus a Victoria. relect. de homicid. in reſponſ. ad vlt. arg. Sotus lib. 4. de iuſt. q. 3. ar. 8. & lib. 5. q. 1. ar. 5. ad 4 Pet. de Arragon, & Michael Salon. 2. 2 q. 64. art. 5. Greg. de Valen. to. 3. diſput. 5. q. 8. punct. 2. & Ludou. Lopez p. 1. inſtr. conſcien. c. 65. in fi. Ratio eſt, quia vt notat Caiet. in Iudic. 16 quando quis ſe exponit certo periculo mortis ob bonum patriæ, non eligitur per ſe mors ſua, ſed mors hoſtium & ſolum per accidens & concomitanter admittitur mors propria propter bonum commune, quod licitum eſſe conſtat: quandoquidem actiones humanæ bonæ, vel malæ moraliter, tales iudicandæ ſunt ex obiecto per ſe conſono aut diſſono rectæ rationi. quicquid ſit de illis, quæ per accidens & concommitanter conſequuntur.

10 *Factum* Raziæ Nicholaus de Lyra 2. Machab. 14. excuſat a peccato quam etiam ſententiam Victoria vbi ſupra probabilẽ eſſe putat. Alij vero vt S. Tho. 2. 2 q 64. art. 5 ad 5. Sotus lib. 5. de iuſt. q. 1. art. 5 ad 4 Petr. de Arragon 2. 2. q. 64. art. 5. & Michael Salon ibid. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q 8 puncto 2. Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 3. nu. 40 Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. c. 65. in fi. Syluest. verb. homicid. 1. q. 1. in fi. & Burgenſis ſuper 14. caput lib. 2. Machab. docent Raziam peccaſſe ſe occidendo, quia neque ſe occidit ob bonum commune, neque amore veræ virtutis; Primum ex eo patet, quia ipſe ſua morte nec liberauit populum ſuum nec liberaturus erat, cum iam eſſent capti. Secundum quoque patet, quia non erat fortitudo, ſed mollities quædam animi & languor, velle potius proprio gladio ſe occidere, quam vinci & occidi ab inimicis. Quod vero ſcriptura ait quod *maluit nobiliter mori potius quam ſubditus fieri peccatoribus, & contra natales ſuos indignis iniurijs agi*, intelligendum eſt iuxta opinionem ipſius Raziæ, qui ea in re deceptus fuit.

11 *Quod* vero legitur ſanctas feminas, cum a tyranno ad mortẽ damnatæ fuiſſent prius ſe in ignem conieciſſe quã ad illum a lictoribus eſſent applicatæ, vt de Apollonia. & alijs feminis quæ ſe præcipites dederunt, dicendum eſt, vel hiſtoriam illam de S. Apollonia non eſſe omnino certam, vel ſi vera ſit, dicendum erit, quod erat iam tam rogo admota, vt eſſet pene confecta, vel tertio id feciſſe ex diuino inſtinctu & inſpiratione, ſicut aliæ ſanctæ feminæ fecerunt, quarum memoria in eccleſia celebratur. Sic S. Auguſt. lib. 1 ciuit. c. 23. S. Th. 2. 2. quæſt. 64. art. 5. ad 4. Michael Salon, & Petrus de Arragon. ibidem & Sotus libro 5. de iuſtit. q. 1. art. 5. in fine.

Ad argumentum vero Reſpondetur, aliud eſſe vitam in quibuſdam caſibus non conſeruare, ad quod tenemur ſolum ex præcepto affirmatiuo, quod non pro omni tempore, ſed pro certo, & certis circumſtantijs obligat; aliud vero ſe occidere, quod vitare tenemur ex præcepto negatiuo obligante pro omni tempore. Quod argumentum vt melius explicetur, ſit

12 QVARTVM DVBIVM, an licitum ſit negatiue ſeipſum occidere i. morti voluntarie ſe offerre? Antequam vero referamus authorum ſententias, ſenſus difficultatis explicandus eſt.

Notãdum igitur eſt, dupliciter poſſe aliquem ſe occidere, ſicut alium; Primo directe & poſitiue operando, vt ſe iugulando ſe præcipitando, vel flammis ſe immittendo. &c. de quo modo diximus ſupra. Secundo negatiue & indirecte, ſ. non faciendo id quo vita conſeruari poſſet, vt non ſumendo cibum, non fugiendo manus inimici, cum poſſet, vel ſe offerendo certæ morti, de quo in præſentiarum controuertitur. In qua re duæ ſunt opiniones.

Prima eſt dicentium, non eſſe licitum pro ſalute temporali hominis priuati morti voluntariẽ ſe tradere; Sic Bon. in 4. diſt. in 29. q. 3 dicens. Quod illi ſtulti reprehenduntur, & ſtulti reputantur qui ſalutem propriam ſcilicet, corporalem, negligunt, vt procurent alienam, vitam. ſ. corporalem. Durand 4. d. 17. q 6. ad 2. ait nullum debere eligere mori pro conſeruatione vitæ amici. fauet ex parte Pal. 4 d. 15 quæſt. 3 a t 2. concl. 3 & expreſſe Pet. Nauar. lib. 2 de reſt. cap. 3 d b 3. num. 41 & citari ſolet ad hoc S. Aug. lib. de Mendacio. c. 6. vbi ait, inquit, *Si quis exponat vitam corporalem propriam pro vita corporale alterius, iam nõ diligit proximum ſicut ſeipſum, ſed plus quam ſeipſum, quod* inquit, *doctrinæ regulam excedit.* Ratio eſſe poteſt, quia ordo charitatis non tantũ eſt in cõſilio, ſed etiam in præcepto, ſaltẽ reſpectu eorum quorũ homo non eſt dominus, vt eſt vita proximi. Sed ordo charitatis eſt, vt quis ſibi potius, quã proximo teneatur. Sicut ergo in bonis animæ, quorum homo non eſt dominus, ex Dei præcepto tenetur homo eſſe in gratia, & non poſſunt licite perdi, propter ſalutem animæ proximi, quia cum ſit ordo obligationis, & ipſi ſibi magis proximus ſit, magis tenetur ſuæ, quam animæ

proximi conſulere, ita etiam cum ſit in præcepto conſeruatio propriæ vitæ corporalis, non poteſt ſine peccato prodigalitatis non conſeruare eam iuxta ordinem debitæ dilectionis. Non enim eſt ratio quare ſit præferenda vita ſpiritualis propria ſaluti ſpirituali proximi, & non præferenda ſit etiam conſeruatio vitæ corporalis proprię conſeruationi, vitæ corporalis proximi. Ergo vitam proximi conſeruare cum periculo meæ non eſt actus virtutis, ſed prodigalitatis, & contra charitatem.

Deinde ſecundo magis peccat quis occidendo ſeipſum, quam proximum. Ergo magis tenetur homo ſuam vitam conſeruare, quam alterius.

13 *Secunda* eſt affirmantium licitum eſſe & laudabile vitam corporalem amici æqualis conditionis certo periculo exponere. Sic S. Thom. 3. diſt. 29. q. 1 5. art. 5. ad 3. lib. 1. de regimine principium, c. 10. & 2. 2. q. 26. art. 4. ad 2. & art. 5. ad 3. Franciſcus à Victoria, relect. de homicidio. ad 5. nu. 27. Sotus lib. 5. de iuſt. q. 1. art. 6. Dominicus Bannes 2. 2. q. 26. art. 4. dub. 3. Michael Salon. 2. 2 q. 64. art. 5. ad 5. Petrus de Arragon ibid. ad 4. & 5. Greg de Valentia tom. 3. diſp. 3. q. 4 punct. 3. Corduba lib. 1 qq. q. 38. ad 4. Toletus lib. 5. Summæ. c. 6. concluſ. 3. caſu. 3 Emanuel Sà in Aphoriſmis in verb. Homicidium. Et colligitur ex Ariſtot. 6. Ethic. ca. 8. vbi ait, verum eſt, quod de probo viro dicitur, eum amicorum cauſa & patriæ multa agere, etiamſi pro ipſis ſit mors oppetenda. Et infra, Qui pro alijs mortē obire conſueuerunt, eligunt magnum quoddam honeſtum ſibi ipſis, Diuus etiam Hieronymus in cap 7. Micheæ. & S. Ambroſ. lib 3. off. cap. 12. laudant id officium amicitiæ. & S. Aug. lib. de Amicitia, c 10 ait, *Pro amicis eſſe moriendum*, ideſt poſſe cum laude mortem oppeti, *vt ſanxit*, inquit, *diuina authoritas*, alludens nimirum ad illud Chriſti. *Ioā 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Et Lactantius lib 5. de iuſt. cap 18. ait. *Quid iuſtus faciet, ſi nactus fuerit aut in equo ſaucium, aut in tabula naufragum? non inuitus confiteor, confiteor, morietur potius, quam occidet.* Et ſubdit, *ſtultitia eſt*, inquiunt, *aliena anima parcere cum pernicie ſua. Num* etiā pro amicitia perire, ſtultum iudicabitur? Quid ergo illi familiares Pythagoræi laudantur, quorum alter ſe tyranno vadem mortis pro altero dedit, alter ad præſtitutum tempus cum iam ſponſor eius duceretur, præſentiam ſui fecit, eumque interuentu ſuo liberauit? quorum virtus in tanta gloria non haberetur, quod alter pro amico, alter etiam pro fide mori maluit, ſi ſtulti putarentur. Denique ob hanc ipſam virtutem tyrannus his gratiam retulit, vtrumque ſeruando, & hominis crudeliſſimi natura mutata eſt. Quin etiam deprecatus eſſe dicitur, vt ſe tertium in amicitiam reciperent, nō vtique tanquam ſtultos, ſed tanquam bonos, & ſapientes viros. Et concludens, ait, Itaque non video, quare cum pro amicitia, & fide mori, ſumma gloria computetur; non etiam pro innocētia perire, ſit homini glorioſum. Ergo ſtultiſſimi ſunt, qui nobis crimini dant mori velle pro Deo; cum ipſi eum qui pro homine mori voluit, in cælum ſummis laudibus tollant. Quibus verbis eloquentiſſime probat ex eo glorioſum eſſe Chriſtiano mori pro fide Chriſti, quod glorioſum ſit pro amico mori. Vt pluribus ibi eleganter oſtendit.

14 Ratio igitur quare id licitum ſit, ea eſt, quia in hoc caſu qui vitam ſuam corporalem pro amico ponit, non vult maius bonum amico, quam ſibi, ſed præfert bonum honeſtum ſuum vitæ corporali amici, quod ſine dubio licitū eſt; quandoquidem amiſſio propriæ vitæ corporalis alio maiori bono compenſatur, bono ſcilicet honeſto, & actui virtutis amicitiæ, benefaciendo amico. Vnde ſic exponendo ſe periculo mortis propter alium, magis diligit ſeipſum, quam amicum, dum amico velit ſolum conſeruationem corporis, ſibiipſi vero bonum honeſtum & actum virtutis, atque adeo non violat præceptum charitatis, vt falſo Nauar exiſtimauit. Quod vero ſecundo adducitur, ſolum probat, teneri hominem potius vitam propriā quā alienam ſeruare, vbi non eſt aliud bonum, quam vita & vita; ceterum vbi eſt virtus colenda, poteſt homo vitam propriam perdere pro ſeruanda vita amici. Quod vero S. Aug. dicat, *regulam doctrinæ excedere vitam ſuam pro alio ponere.* intelligendum eſt, non eſſe in præcepto poſitum, vt quis id faciat, non tamen negat id licitum eſſe, quando vita alio bono honeſto compenſatur. vt diximus.

Hæc tamen ſecunda ſententia ita intelligenda eſt, quod non pro quolibet, & temere vita exponenda eſt. Nam ſi quis ſit valde vtilis Reipubl. & amicus non item, vitam pro amico exponere non debet. Item ſi habet familiam, & filios, qui ſine vita ſua educari, & nutriri non poſſunt, non poteſt vitam pro amico dare. quia licet ceteris paribus poſſet ſe morti pro amico offerre, quando tamen illud in aliorum præiudicium vergeret. non poteſt. Itaque in hac re opus eſt prudentia, vt quis ſciat, quando licitè vitam pro alio exponere poſſit.

15 QVINTVM DVBIVM eſt An, & quando licitum eſt, aut præceptum morti ſe offerre pro ſalute & vita ſpirituali proximi?

In hac re ſupponendum eſt præceptum aliquando eſſe vitam pro fide Chriſti exponere adeo vt hæreſis omnino ſit Helcheſaitarum affirmare ſatis eſſe tempore perſecutionis corde credere, etſi exterius Chriſtum negemus. Vt oſtendit Euſeb lib 6. hiſtor Eccleſiaſt. capit. 28 & patet *Rom. 10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Et Luc. 9 & 12. Qui me confeſſus fuerit coram hominibus &c. & qui me erubuerit coram hominibus &c.* Hoc tamen ita intelligendum eſt, vt tamen non ſit licitū ſe poſitiue occidere pro fide niſi de ſpeciali reuelatione, & inſtinctu fieret, vt ſupra diximus, ſed ſolum pati mortem ab alijs illatam. Immo vero non ſolum licitum eſt mori pro fide Chriſti tuenda, ſed etiam pro tutela cuiuſque virtutis. Vnde Eccleſia Io. Baptiſtæ martyrium celebrat, quē tamen conſtat non in odium fidei eſſe interfectum, ſed quia Herodem de adulterio arguebat; & S. Thom. Archiepiſcopus Cantuarienſis martyr creditur, & pro martyre ab eccleſia colitur, qui tamen non pro fide Chriſti, ſed pro eccleſiæ immunitate defendenda occubuit. *De qua re* legendi ſunt S. Thom. 2. 2. quæ 124. art. vlt. Paludan. & Doctores in 4. diſt 49. Syluest. in verb. martyrium. Sotus lib. 5 de iuſt. quæſt. 1. artic. 6. concluſ. 1. Petr. Nauarr lib. 2. de reſtitut. cap. 3. nume. 113. & ſeq. Quia cum omnis virtutis finis ſit Deus, martyrium proprie erit pro quacunque virtute mori, cum reuera in tali caſu mori pro Deo dicatur. Sicut enim qui vitam ponit, ne Chriſtum deneget, animam ſuam pro Chriſto ponit, & vere martyr eſt; ita etiam qui vitandi quodcunque peccatum cauſa mortem oppetit, vitam pro amico, id eſt, Chriſto, ponit, martyrium ſubire cenſetur, plenamque pœnæ, ac culpæ remiſſionem accipit. His itaque ſuppoſitis, Duo mihi in præſentiarum dicenda eſſe videntur.

16 *Primum eſt*. Malum ac peccatum mortale eſt contra propriam charitatem martyrio ſe indiſcrete offerre. Sic Sylu. verb. Martyrium in fin. Martinus. Nauarr. in Man. ca. 15. nu. 12. verſ decimotertio. & Petr. Nauar. lib. 2. de reſt. c. 3. nu. 109 Quod tunc contingit, quando ex tædio vitæ, & non in fidei defenſionem, & Chriſti honorem, ſe morti offerret. Item quādo quis eſſet Eccleſiæ neceſſarius, nec aliqua neceſſitas vrgeret ſe offerendi, tunc enim non laudabiliter ſe exponeret. Vnde S. Sylueſter, S. Athanaſius & alij multi tempore perſecutionis latuerūt, quia vita ſua multo plus eccleſiæ profuerunt, quam morte profuiſſent. Quare Chriſtus hoc ſenſu dixiſſe videtur, *cum vos perſequentur in vna ciuitate, fugite in aliam*. Econtra vero laudabile eſt ſe offerre, quando fructus ſperatur in fide ſeminanda, & propaganda vt noſtrates in Anglia faciunt, qui ſumma cum laude, atque conſtantia nec minori cum fructu & lucro animarum Angliam ingrediuntur, multoſq; ad fidem Chriſti conuertunt. Quia vero non quandocunque eſt laudabile, & obligatorium, ideo vt oſtendamus quando martyrium eſt in precepto,

17 *Secundum dictum eſt*, Tenetur quilibet vitam pro Chriſto offerre, vel quando ex omiſſione Chriſtiana religio derideretur apud infideles, quo ſēſu Chriſtus Matt. 10. Mar. 8. & Luc. 9. & 12. ait, *Qui me erubuerit & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua.*

& pa-

& patris & Sanctorum Angelorum. Et, *Qui amat animã ſuam*, id eſt vitam ſuam, *perdet eam*. Vnde Petrus metu mortis Chriſtum negando, & alij tempore perſecutionis, & modo apud Turcas fidem negantes peccant mortaliter. Etenim pluris facere vitam quam Chriſti honorem, & fidei confeſſionem manifeſtum peccatum eſt: Vel quã neceſſitas ſpiritualis proximi id expoſtulat, iuxta illud. 1. Ioan. 3. *Et nos debemus pro fratribus animas ponere*. nempe pro ſalute ſpirituali eorum, ſicut fecit Chriſtus, cuius exemplum ibi Ioannes proponit, alludens ad illud Chriſti præceptum Ioan. 15. *Hoc eſt præceptum meum vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos*, & oſtendit S. Aug. lib. de Mendacio. cap. 6. dicens. *Temporalem vitam ſuam pro æterna vita proximi non dubitabit Chriſtianus amittere*. Vnde *Eccl.* 17. dicitur, *vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo*. Cuius ratio eſt, Quia cum ſimus inuicem membra eiuſdẽ corporis Chriſti Eph. 4 ratio ipſa dictat, vt membrum vnum expediat id quod eſt incomparabiliter minus, pro bono maiori alterius membri. Quando autem talis adſit neceſſitas ſpiritualis aut quibus in caſibus quis ad id præſtandum obligatur, alterius loci eſt. nunc ſolum pro difficultatis huius ſolutione & explicatione ſatis eſt oſtendiſſe id aliquando licitum eſſe, immo etiam aliquando in præcepto eſſe, de qua re nulla eſt inter authores controuerſia.

18 SEXTVM DVBIVM eſt, An ſe occidere permiſſiue; hoc eſt permittere ſe occidi, ſit peccatum mortale aut homicidium ſui?

Quæ difficultas propoſita a nobis eſt, vt ex eius explicatione ſoluamus caſus aliquot, qui difficultatem habere videntur. Omiſſo autem caſu, quo quis tenetur pati ſe occidi ab alijs in fidei defenſionem, quod certum eſſe debet, Dicendum eſt, communiter teneri vnumquemq. vitam ſuam conſeruare inquantum poteſt & debet, & hoc ſub peccato mortali. Quia cum non ſit dominus vitæ ſuæ, nõ poteſt ſine peccato abſque cauſa permittere ſe occidi, ſed vitam ſuam conſeruare tenetur. Dixi, *communiter*, quia ſunt multi caſus, in quibus quamuis poſſit, non tenetur homo vitam tueri.

19 *Vnus eſt*, quando quis permittit ſe occidi, ne alter moriatur in peccato. Exempli gratia, ſi inuaſus a latrone aliter non poſſet ſe defendere quã latronem occidẽdo abſq. dubio poteſt permittere ſe occidi potius quam latronem in illo caſu mittere in perditionem. Nec hoc eſt ſe ipſum occidere. ſed non conſeruare vitam quando non tenetur. Sic Sotus lib. 5 de iuſt. q. 1. artic. 6. ad 1. & art. 8. poſt medium. Michael Salon 2. 2 q. 64 artic 5. controuerſia. 1. ad 5. Pet. de Arragon. eadem q. artic. 5. ad 3. Pet. Nauar. lib. 2. de reſtitut. cap. 3. num. 61. Caiet. 2. 2 quæſt 64. art. 7 Franciſcus a Victoria. relect. de homicidio, num. 24 in reſponſ. ad 3. Syluest verb Bellum. 2. q. 3. & Toletus lib. 5. ſum. ca. 6. concluſ 3. caſu 4. Ratio eſt manifeſta, quia tunc non pro corporali vita inuaſoris ſe morti committit, ſed pro ſpirituali, cum conſtet illum eſſe in peccato mortali, quod ſi occiditur, fore damnandum. Cum enim in hoc caſu obiectum ſit præſtantius dici nõ poteſt prodigalitas vitæ propriæ, ſed magnus actus ſuperabundantis charitatis. id quod patet exemplo Chriſti, qui pro ſalute ſpirituali noſtra, eorumque qui ſui nequiſſimi, & nefarij aggreſſores erãt mori non dubitauit, cum tamen facile ſe defendere potuiſſet. Non ergo quicunque licite poteſt vitam ſuam ſaluare, ad id tenetur, dummodo pro bono virtutis illam exponat. Confirmari hoc poteſt exemplo quod Victoria, & Arragon vbi ſupra in huius rei confirmationem adducunt, Si enim Chriſtianus deprehenſus in ſolitudine a Pagano inuaderetur eo quod eſſet chriſtianus, & ipſe poſſet ſe ab illo defendere etiam licite, & ſine ſcandalo fidei nemo dubitaret, quin eſſet opus patientiæ ferre æquanimiter mortem in teſtimonium fidei. Et hoc non aliam ob cauſam, niſi quia non tenetur tunc vitam conſeruare. Ergo pari ratione dicendum eſt de eo qui inuaſus eſt a latrone, non teneri ſe defendere, ſed mortem corporis pati poteſt ne alter in anima moriatur, quamuis ad hoc non teneatur. Notandum eſt enim quod licet homo non ſit Dominus ſui corporis aut propriæ vitæ, ſicut aliarum rerum, aliquid tamẽ dominij, & iuris habet in vita ſua, ſcilicet, vſum illius, ratione cuius, qui nocet in corpore, non ſolum facit Deo, qui eſt ſupremus Dominus vitæ, ſed etiam ipſi homini priuato iniuriam.

Et hoc ius, quod homo habet in proprium corpus poteſt aliquando laudabiliter dimittere, atque perdere, ſicq. mortem patienter ferre, quamuis habeat ius defendendi.

Intelligendus tamẽ eſt præſens caſus de eo qui non eſt publica perſona, nec multum vtilis Reipub. Si enim eſſet perſona publica, & Reipub. vel alijs multum vtilis, & neceſſarius, & non eſſet talis ille inuaſor, tunc teneretur ſe defendere etiam occidendo, vt infra dicemus.

20 *Alter caſus eſt*, Quando duo eſſent in naufragio & vna tantum eſſet tabula, quæ duos ſeruare non poteſt, licitum eſt vni alteri cedere, & fac eſſe patrem & filium, licitum erit filio relinquere tabulam vt pater a morte liberari poſſit. Et quamuis Sotus, lib. 5. de iuſt q. 1. articul 6 ad 1. & Lud Lopez par. 1. inſtruct conſcientiæ. ca. 65. diſtinguant dicendo id licitum eſſe antequam filius accepit tabulam, poſſe ſcilicet tunc patri relinquere quia tunc ſolum negatiuè ſe habet ad mortem, nimirum non faciendo id, quo poſſet viuere; ſecus autem ſi iam acceperat tabulam quia tunc non poſſet eam dimittere, eo quod eſſet poſitiue ſe occidere, & ſuffocare; alij tamen vt Franciſcus a Victoria relect. de homic. in reſp ad 5 num. 26 Petrus de Arragon, 2. 2. quæſt 64. artic. 5. ad 4. & Michael Salon, ibid. ad 5. & Petrus Nauar. lib. 2. de reſt. cap 3 num 63. & ſeq. & Toletus, lib 5. Summæ. c. 6. concl. 3 caſu. 3. abſolute docent ſiue ante acceptam tabulam, ſiue poſt acceptam, poſſe eam patri relinquere. Et certe vt recte notat Petrus Nauar ſi Soti diſtinctio vera eſſet, ſequeretur quod nec ad ſaluandum Regem aut Rempub. aut ob ſalutem ſpiritualem proximi liceret tabulã dimittere, puta ſi alter eſſet in peccato mortali notorio, a quo moraliter loquendo tunc exire non poteſt, propter magnam mentis turbationem, quæ tunc contingit, quia nec pro rege, nec pro Repub nec pro ſalute animæ licitum eſt alicui poſitiue ſe occidere.

21 *Tertius caſus eſt*, Duobus exiſtentibus in extrema neceſſitate, & vnicum ſolum panem habentibus, vnde alter ſolum poſſet vitam conſeruare, licet alteri habenti panem cedere alteri cum manifeſta morte ſui ipſius, abſque hoc quod homicida ſui cenſeatur. Sic Franciſcus a Victoria, in relect. de homic. num. 5 in reſponſ. ad 4. Michael Salon. & Petr. de Arragon Petrus Nauar & Toletus locis proxime allatis, & Emanuel Sà in Aphoriſmis verb Homicidium. Ratio pro vtroque caſu eſt, quia id non eſt cooperari ad propriam mortem quod ſemper eſt illicitum, ſed ſolum negatiue ſe habere. hoc eſt non accipere id quo vitã conſeruaret, vt qui non ſumit cibum aut faciendo id; quo amittatur, dando ſcilicet alteri panem, aut tabulam, ſiue iam habeatur, ſiue poſſit haberi quod no eſt ex ſe malum, ſed ex fine poteſt eſſe bonum; Sicut enim bonum honeſtũ eſt mortem pro amico appetere, ita etiam non conſeruare vitam propriam pro vita patris conſeruanda. Eſt enim honeſtum valde parentibus potius quam ſibiipſi opitulari. Sic igitur negare, id eſt, non conſeruare vitam, etiamſi poſſet, non ei imputatur, quandoquidem nec ius ipſum naturæ, nec ius diuinum obligat in tali caſu panem ſumere, aut tabulam retinere ac proinde mors propria ſequuta non imputatur ad homicidium non ſumenti etiam indirecte. Sicut nec imputatur nautę nauis ſubmerſio, etiamſi poſſet ſuccurrere, quando eius abſentia erat ob maius bonum, ſcilicet ob vitam propriam tuendam, vel ſalutem ſuam ſpiritualem, aut quando alias non tenebatur impedire nauis ſubuerſionem.

Quod ſi dicas exinde ſequi, quod ſi in extrema neceſſitate eſſent pater, & filius, & alter extraneus & filius vnicum panem haberet, poterit illum dare extraneo, relicto patre. Quod probatur, quia poſtquam filius habet ius ſeruandi ſibi ſoli panem, ſi poteſt iuri ſuo cedere, ergo eum dare poteſt extraneo, nec vllam iniuriam faceret patri, cum pater nihil iuris habeat in illo pane. Reſpondeo, negando conſequentiam, quia licet filius poſſit panem ſibi retinere, & poſſit iuri ſuo cedere non tamen cui vult, ſed tenetur ex ordine charitatis ſubuenire potius patri, quam extraneo,

& eo

Digitized by Google

& eo quod panis eſt in poteſtate filij, pater habet maius ius ad panem aut tabulã, quam extraneus, ius autem patris in eo caſu cedere filius non poteſt.

22 *Quartus caſus eſt*, quando quis iuſte ad mortem damnatus eſt, poteſt, & tenetur omnes eas actiones, quæ ſunt diſpoſitiones ad occiſionem exhibere, vt ſcalam aſcendere, funi collum appendere, ſi ſuſpendendus ſit, non tamen poteſt ſe deijcere a ſcala. Item quando eſt in carcere, quãuis poteſt fugere, poteſt tamen etiam manere, etiamſi occidendus ſit. Sic etiam qui damnatus eſt, vt inedia moriatur, quamuis poſſit cibos ſine peccato ſumere, poteſt tamen non ſumere. ita Ioan. Maior. in 4. diſtin. 15. q. 22. Soto lib. 5. de iuſt q. 5. artic 4. Petr. Nau lib 2. de iuſt. cap. 3. n. 75. Tolerus in Summa. lib 5. capitu 6. concluſ 3. caſu 5 & alij quos ſuo loco referemus, & conſentit Couar. lib. 1. Variar. reſol. cap. 2. num. 10. verſic. Sexto. Cum Caie. 2. 2. q. 69. art. 4. quoad illud quod diximus de non fugiendo è carcere, quamuis ambo negent poſſe abſtinere a ſummendo cibo, ſi ei porrigatur. & S. Tho. 2. 2. q. 69. art. 4. ad 2. docet damnatum ad mortem oblata occaſione debere fugere, & damnatum. vt fame pereat, ſi non ſummat cibum ſibi oblatum, eſſe homicidam ſui. Sed vt diximus verior eſt eorum ſententia, qui docent poſſe manere in carcere. & poſſe non ſumere cibum, quia vtrumque ex bono fine facere poteſt. Poteſt enim manere in carcere eo fine, vt in eo impleatur iuſtitia, & alijs ſe præbeat exemplum, immo vt ait Pet. Nauar poteſt ſe in carcerem conijcere, & iudici præſentare eſt enim finis ille ob bonum virtutis, vt conſtat. Et idem de non ſumente cibum dicendum eſt. Non enim eſt hoc occidere, ſed ceſſare a vita ſuſtinenda ob bonum virtutis. Vnde S. Thom. 2. 2. q. 32. artic. 6. in corpore docet laudabile eſſe neceſſaria ſimpliciter ad vitam ſibi & filijs ſubtrahere, vt det alicui magnæ perſonæ, per quam eccleſia, vel Reſpublica ſuſtentaretur; quod certe licitum non eſſet, ſi id eſſet ſui occiſio, non enim licitum eſt ſeipſum occidere poſitiue pro Rege. vel Repub vt conſtat. Vnde abſtinere a cibo ſumendo, propter finem virtutis bonum, & licitum eſt. Qua ratione Petrus Nauarrus vbi ſupra numero 68. & num 76. refert ex S. Auguſtino, & Henrico de Gandauo Quodlibet. 5 quæſt. 31. quod ſi quis ſciret cibum eſſe immolatum idolis, poteſt. immo debet abſtinere etiamſi fame moriturus ſit; illa enim actio non eſt ſe occidere, ſed ceſſare a ſuſtinenda vita propter magnum finem ſcandali, & religionis. Tunc autem vera eſſe poteſt S. Th. opinio. ſcilicet debere ſumere cibum oblatum, alias cenſeretur ſui homicida, quando nõ faceret ob præſtantiorem finem, quam ſit vita propria.

23 *Quintus caſus eſt*, quando femina permitteret ſe occidi potius, quam pateretur ſe violari, vt v. g. minatur tyrann⁹, aut alius iniquus homo, vt rem cum viro, aut ſecum mulier honeſta habeat, alias eam interempturus eſt, in tali caſu non erit ſui homicida ſi reſiſtat etiam ſpreta morte. Ceterum vt clarius exponam quid in tali caſu fieri poſſit, aut non poſſit abſque peccato, hæc mihi dicenda videntur.

Primum eſt, ſi tyrannus, aut alius minaretur viro mortẽ niſi cum femina etiam conſentiente rem habeat. tenetur potius mori, quam cum illa rem habere. Ratio eſt, quia tenetur potius mori, quam peccare: at vero non poteſt vir cum femina coire abſque peccato, quandoquidem id facere nequeat ſine conſenſu; Cum enim actiue concurrat, plane conſentire debet.

Secundum eſt, ſi femina in eo caſu ſolum negatiue ſe habeat immota manens, quamuis in foro exteriori rea adulterij iudicaretur vel ſtupri, quia tacuit, in foro tamen interiori animæ, ſi interius non conſentiat, licite poteſt ſe ſinere cognoſci. Ratio eſt, quia dum nec conſentiat, nec periculum adiit conſenſus, non eſt peccatum, nec tenetur ad vitandam mortem reſiſtere, ſed pati poteſt ſe cognoſci. Atque adeo dum inuita patitur, non ſolum violentia abſoluta, ſed etiam ex metu mortis virginitatem non amittit, cum non conſentiat, licet neque etiam diſſentiat, ſed negatiue ſe habeat. Non. n. inquinatur corpus, niſi de cõſenſu mentis, vt B. Lucia aiebat. Vnde egregie declamãs quidã de Lucretia, vt refert S. Aug. lib. 1. de ciuit. Dei c. 19. ait. *Mirabile dictu, duo fuerunt, et vnus adulterium commiſit, &c.* cuius caſtiſſimam voluntatem laudat ibi Augu & tamen conſtat non vi, ſed metu mortis oppreſſam fuiſſe. Quæ doctrina colligitur ex Soto lib. 5. de iuſt. q. 1. art. 5. in reſponſ ad 3. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc c. 65. Io Benedicto in Sum de peccatis c. 4 nu. 7. in fi. Martino Nauarr. in Man. c 16. nu. 1. Toleto lib 5. Sum. c. 10. & Petr. Nau. li. 2. de reſtit. c. 3. nu. 104.

Tertium eſt, quamuis non tenetur femina pati ſe occidi, quando non timet probabiliter ſe conſenſuram in peccatum, quia tamen valde difficile eſt, ob vehementem naturæ in hunc actum inclinationem, & delectationem, non conſentire, ideo licite poterit id periculi præueniendo reſiſtere etiam morte ſpreta, immo laudabiliter pro virtute moreretur, & ne inde offenſam fortaſſe incurreret.

24 *Sextus caſus eſt*, quando amicus indigeret auxilio, & obſequio meo in ægritudine, vel conſilio, in conſcientia, poſſum licite adiuuare illum cum quantocunque periculo proprio nec propterea peccati accuſandus aut reus ero. Intelligitur autem hoc, quando eſt ſpes alicuius fructus, ſi enim nulla eſſet ſpes fructus, non videretur carere temeritate, ſi tam graui periculo quis ſe exponeret ſine ſpe fructus. Niſi forte dicamus, hoc ipſum, ſcilicet amicitiam, & fidem in amicos ſeruare, eſſe magnum fructum. Vnde vxor damnanda peccati non eſt. ſed potius laudanda, quæ etiam cum magno vitæ periculo marito peſte laboranti aſſidet, etiamſi eius officium non erit marito vllo pacto profuturum, ſed ſolum, vt moneat marito officium, & conſolationem præſtaret. ſic Franciſc. a Victoria relect. de homic. ad 9. num. 31 & relect. de temperant nu. 9. Petrus de Arragon 2. 2 q. 64 art. 5 ad 5. Michael Salon ibid. ad 5. & Ludou. Lopez par. 1. inſti. conſc. c. 75. & fauet Martin. Nau. in Man. c. 24 nu. 11. ver. Tertio. & expreſſe Emanuel Sà in Aphoriſmis. verb *Homicidium*.

A fortiori verum eſt, quod communiter docent authores, quod paſtores animarum, v. g. parochus, qui ſe ſciret certo inficiendum eſſe morbo pœnitentis, ſi illius confeſſionem audiat, vel aliud ſacramentum ad ſalutem neceſſarium, miniſtret, alias in peccato mortali morituro, non excuſatur à peccato, immo tenetur cum periculo vitæ ſubditis ſuis neceſſaria ad ſalutem miniſtrare, nec poteſt tempore peſtis, aut alia ſimili populi calamitate officio ſuo renunciare, niſi forte ſit alius idoneus, qui ad illud tunc ſuſcipiendum, & exequendum ſe ſponte offerat, vt latius tradunt Martin. Nau. in Man. c. 24. nu. 10. Petrus Naua. lib. 2. de reſt. c. 3. nu. 77. Dominicus Bannes 2. 2. q. 26. ar. 5. in fin. Greg. de Val. to. 3. diſp. 3. quæſt 4. punct. 3. ante fi. Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſc. c 67. & alij. De qua re ſuo loco dicemus.

25 *Septimus caſus eſt*, de nauigantibus, & bella gerentibus; Etenim licet nauigare, & artem militarem exercere, etiam cum magno vitæ periculo. ſeruans tamen circunſtantijs. Ad cognoſcendum autem quid in illis liceat, non oportet ſolum habere reſpectum ad circunſtantias pro tempore occurrentes, ſed ad illas potius, quæ frequenter, & vt plurimum contingere ſolent. Habenda eſt etiam ratio potius boni, aut mali communis, quam boni aut mali priuati. Cum igitur abſolute loquendo nauigatio etiam tempore periculoſo valde vtilis eſt bono communi, (ex communicatione enim nationum & prouinciarum per nauigationem factam, reſpublicæ maximam vtilitatem, & in pace, & in bello accipiunt) & præterea nauigatio non ita periculoſa eſt, quin ſemper ſpes probabilis eſt euadendi, immo pauci exinde moriuntur. Econtra vero ſi propter pericula tempeſtatum homines a nauigatione deterrerentur, magna iactura boni publici fieret, conſequenter nauigatio ipſa ſimpliciter loquendo licita, & laudabilis eſt, adeo vt ſi aliqui nonnunquam nauigando pereant non propterea ſui homicidæ cenſeri debent. Quod ſi aliqua nauigatio ſecundum peritiam artis nauigatoriæ in aliquo tẽpore adeo periculoſa eſſet, vt maior pars, vel fere omnes ſic nauigãtes extraordinarium aliquod damnum paterentur, nec ad id ſubeundum ſit vrgens aliqua magna neceſſitas boni cõmunis, vel priuati, qui ſic nauigarent, mortaliter peccarent.

Et

Digitized by Google

25 Et eodem modo de militaribus exercitijs dicendum eſt. Cum enim neceſſarium omnino ſit Reipublicæ milites habere ad patriam defendendā, qui ſine militari exercitio prorſus inutiles eſſent bello, & deinde quædam ſunt exercitia militaria parum periculoſa, qualia ſunt equeſtria, & alia multa, quæ ad milites exercendos ſufficiunt, fit, vt hæc & alia exercitia militaria, etiamſi periculum annexum habeant, omnino licita, & laudabilia ſint. quamuis alijs multum periculoſis vti erit illicitum. Deinde vero quamuis milites ſine magno & graui periculo exerceri nō poſſent, non tamen propterea omittenda omnino eſſent exercitia bellica: quandoquidem minus malum temporale tolerandum eſſet, ad euitandum maius, ne ſ. aut patria perderetur, tyrannuſq; illam occuparent, aut etiam in bello victores, multo plures occiderent, quia milites non sūt exercitati quam ſi omnia bellica exercitia aſſumere potuiſſent Sic Franciſcus a Victoria in releɛt. de homicidio nu. 32. ad 10. Petr. de Arragon. 2. 2. q. 64 art. 5. ad 5. Michael Salon. ibid. ad 5. Petr. Nau. lib. 2. de reſtit. c. 3. nu. 61. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c. 65. & Toletus in Sum. lib. 5. ca. 6. concluſ. 4. verſi. Prima.

26 SEPTIMVM DVBIVM eſt, an damnatus ad ſumendum venenum, aut ad venam ſibi abſcindendam, qua totus eius ſanguis effluat, ſeu homicida ſit & an licite hæc facere poſſit? Duæ ſunt in hac re ſententiæ.

Prima eſt Franciſci a Victoria, qui in releɛt. de homic. num. 30. in reſponſ. ad 8. docet licitum eſſe, quia cum ſupplicium illud poſſit eſſe iuſtum, & a iudice iuſte inflictum nec aliter pœna irrogari poteſt, niſi vt ille venenum epotet, nihil videtur, cur non liceat ei venenum haurire. Sicut licet damnato ad mortem aſcendere ſcalam, & ei qui damnatus eſt gladio, præbere iugulum, neque n. vnus magis cooperatur morti ſuæ, quam alius. Vnde olim hoc mortis genere ſolemni Athenienſes condemnare ſolebant viros nobiles, quo & Socrates damnatus fuit, qui a Cicerone, & alijs laudatur. Sic etiam Ioſephus vt ipſe de ſeipſo refert lib. 2. de bello Iudaico cap. 27. data ſibi optione, an ipſemet ſibi mallet vnam manum truncare, quam permittere vt ambabus trūcaretur, elegit vnam ſibi manum amputare. Eandem ſententiam tenent Petr. de Arrago. 2. 2. q. 69. ar. 4. Eman. Sà in Aphor. in verb. Iudicialis actus. §. De Reo. Ema. Rodriquez tract. de ord. iudic. c. 14. concl. 2. & fauet Tole. in Sum. lib. 5. c. 6. concl. 4. ver. Prima.

Secunda, eſt Caie. 2. 2. q. 69. ar. 4 dub. 7. Soti lib. 5. de iuſ. q. 6. art. 4 controu. 4. Dominici Bannes ibi. conclu. 6. Petri Nauar lib. 2. Dominici Bannes ibi. conclu. 6. Petri Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 3. num. 81. Lud Lopez p. 1. inſtruct conſc. c. 65. & Coſmi Philiar. de off. ſac p. 2. lib. 4 ca. 8. dicentium tales leges omnino illicitas eſſe, quippe quib. condēnarentur rei ſeipſos occidere, aut mutilare, vnde eas chriſtiana religio non admittit, ſed nec eis vllo modo obediendum eſt.

Pro cuius intelligentia ſciendum eſt, actus quibus homo diſponitur ad mortem, eſſe duplices, quidam enim ſunt proximi & immediati, ex quibus proxime, & efficienter ſequitur mors, vt ſeipſum præcipitem dare, ſe è furca proijcere, potatio veneni, abſciſſio venæ, qua totus ſanguis effluat &c. Alij vero ſunt remotiores, quos nec proxime, nec efficienter ſequitur mors ſed ſunt quædam diſpoſitiones ad facilius patiendam mortem, vt aſcendere ſcalam, extendere collum, extrahere linguam, &c. Actus primi generis omnino illiciti ſunt reo, & proinde nec iudex reo illos præcipere poteſt, nec reus illos exercere poteſt, cum hoc eſſet ſeipſum occidere quod illicitum eſt; ſolum enim condemnari poteſt reus ad mortem patiendam, non autem vt eam ſibi inferat.

Cum igitur potatio veneni, & abſciſſio venæ, qua totus ſanguis effluat, huius generis actus ſunt, & ex eis efficienter cōſequitur mors, omnino illiciti ſunt, ſicut & illicitum eſt ſeipſum occidere. Si enim occiſor ſui diceretur, qui vel ferrum ignitum, vel plumbum ardenter liquidum ſumeret, aut ſe aqua ſuffocaret, ita multo magis qui aquam ipsā fiduciam ..., & vitam auferentem, aut ignem, aut venenum intra ſtomachum ſumeret. Quid n. refert, an calore, vel frigiditate nimia mors eueniat, ſi vtrumq; ab eodem applicatur. Sicut nec intereſt, an infundendo mortiferum an effundendo, quod eſt vitale pereat. Nullo igit modo ant venenum ſumere, aut venam abſcindere licet, qua totus ſanguis paulatim effluat. Hinc ſoluitur rō in contrarium, dicendum namque eſt, nec iudicem præcipere poſſe reo, vt venenum bibat, nec reus obedire poteſt, cum id eſſet ſibi mortem inferre quod illicitum eſt, ſecus autem dicendum eſt de aſcenſu ſcalę, extenſionis colli, aut extractionis linguæ, cum huiuſmodi actus non ſint vltima diſpoſitio ad mortem, nec ex eis ſequitur neceſſario, & efficienter mors ſed ſolum ſunt diſpoſitio ad ſuauius, & facilius moriendum, & patiendum. Quod ſi ex iuſta cauſa iudex condemnaret reum ad potionem veneni omnino violentam, & inuoluntariam, vt quod eo ligato, & ore per vim aperto infunderetur ei venenum, tunc reus ſecundum omnes deglutiendo non peccaret, cum actio illa eſſet ipſi omnino inuoluntaria & in ea haberet ſe tantum paſſiue, nec peccaret iudex, ſi id ex iuſta cauſa faceret. Nec obſtat exemplū Ioſephi, (quod licitum fuiſſe docet Tol. vbi ſup. concl. 2. in fi.) quia male fecit, ſicut male faceret qui particulam linguæ ſibi reſecaret vt maius damnum euitaret; eſt enim contra ius naturæ, vt quis in ſeipſum agat, vt carnifex, nec illud medium neceſſarium erat per ſe ad ipſius conſeruationem, ſed ex malitia tyrranni. Secus aūt dicendum eſt, ſi quis putridum haberet membrum, in quo caſu ſi non haberetur copia Chirurgi, infirmus in arte peritus poſſet illud ſibi abſcindere, ſicut alia quacunq. via ſibi ipſi mederi, vt Sot. & Philiar. locis proxime allatis annotarunt, & fatetur Ang. verbo homic. 1. nume. 2 aperire voros, quo alter venenum infundat puto licitum eſſe, vt docet Rodriquez vbi ſupra, cum hæc actio ſit ſecundi generis, nec ab alio commode fieri poſſit, quicquid Petrus Nauarrus id neget licitum eſſe.

27 Hinc facile patet, quid de illis dicendū ſit, qui aſſumūt venenum, vel permittunt ſe a ſcorpione, vel vipera morderi, ad experiendam theriacam a viro legali, & perito in arte factam, quam expertus eſt iam in bruto animali Mart. n. Nauar. in Man. c. 15 nu. 8 ante factum, peccatum mortale eſſe putat, poſt factum autem ſic ſumentem peccati damnare non audet, & fauere videtur Michael Salon. 2. 1. q. 69 arti 4 ad 5. At certe id abſq; ratione dictum eſſe videtur ſi n. eſt homicidium, aut aliud peccatum mortale ante factum, non minus erit poſt factum. Vnde Lud. Lopez p. 1. inſtru. conſc. c. 63 docet eſſe peccatum mortale etiam ante factum. Quorū opiniones non indoctè conciliat Per. Naua. lib. 2. de reſt c. 3. num. 83 quod tribus conditionib. concurrentibus poſitis a Nauar. ſ. vt componens illam theriacam pro homine legali habeatur; Deinde, vt in bruto animali periculo facto, virtus eius comprobata ſit; Et demum quod ſumens eam, credat eſſe talem, & nullum eſſe periculum, ſic licitum erit accipere, eſt enim ac ſi non acciperet quoad effectum moriendi, etſi in eius ſumptione poſtea appareret periculum, poteſt ſtatim adhiberi remedium. Si vero talis probabilitas non adſit, nullo modo licitum erit ſumere, eſſet enim directe cooperari ad occiſionem ſui, in quo ſenſu vera eſſet ſententia Lud. Lopez & quorundam aliorum.

Idem omnino dicendum eſt de eo, qui aliquo loco vritur, cum probabili vitæ periculo, vt qui ambulat ſuper funem excelſiori loco ſuſpenſum, ſecus ſi viribus, & velocitate ita polleat, vt prudentis arbitrio non ſit tale periculum. Quamuis enim aliquando ſequitur mors, quia tamen habita ratione perſonæ non erat tale periculum, non erit peccatum mortale in illo, cum fuerit mors omnino accidentalis, ex Martino Nauar. in Manuali cap. 15. numero octauo verſicu. 8. Ludo. Lopez par. 1. inſtr. conſc cap. 36. Petro Nau. reſt. c. 3. n. 83. poſt Sylueſtrum ver. art. q. 8.

28 OCTAVVM DVBIVM eſt An liceat ieiunijs, & corporū afflictionib. ita vti, ut uel ſaluti notabiliter noceant, uel exinde uita notabiliter abbreuietur. De hac re legendi ſunt Franciſcus a Victoria in releɛt de temperantia concluſ. 1. num. 1. & in fin. numero 12. & releɛt. de homicidio. num. 33 & 34 in reſponſ. ad duodecimum. Sotus in relec. de tegendo ſecreto memb. 1. q. 3. concluſ. 3. in confirmatione. 5. argum. & lib. 5. de iuſtitia. q. 1. artic. 6. ad 7. Caieta. 2. 2. q. 147. art. 1. Martin. Nau. in Manu. c. 15. nu. 12. uerſic.

De-

Digitized by Google

Decimoquarto. Couar. lib. 1. Variar. reſolut. c. 2. num. 10. verſ. Quarto Petrus de Arrag. 2. 2. q. 64. art. 5. ad quintum Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 3. num. 86. & ſeqq. Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſc. c. 64. Toletus in Sum. lib. 5. c. 6. concluſ. 4. verſ. Tertia. & alij. In qua re hæc mihi, omiſſis ſuperfluis ad materiam temperantiæ pertinentibus, dicenda videntur.

Primum eſt, Nemo, ad vitam prolongandam, cibis optimis & delicatioribus vti tenetur, etiamſi poſſit, ſed communibus naturaliter productis. Sic Maior in 4. diſtinct. 38. q. 14. Victoria, Petrus Nauar. Petrus de Arragon. Couar. & Lopez vbi ſupra. Quamuis enim teneatur homo non abrumpere vitam, non tenetur tamen omnia media etiam licita, & exquiſita quærere, vt longiorem vitam faciat. Id quod manifeſte patet, quia dato, quod aliquis certo ſciat, quod in India, aut in alia ciuitate etiam propinqua ſalubrior, & clementior aura ſit, & quod ibi diutius viueret, quam in patria, aut propria ciuitate, non tenetur tamen omnia media etiam licita, & exquiſita quærere, vt longiorem vitam faciat. Id quod manifeſte patet, quia dato, quod aliquis certo ſciat, quod in India, aut in alia ciuitate etiam propinqua ſalubrior, & clementior aura ſit, & quod ibi diutius viueret, quam in patria, aut propria ciuitate, non tenetur nauigare in Indiam, immo nec de vna ciuitate ad aliam ſalubriorem. Nec enim voluit Deus nos tam ſolicitos & anxios de longa vita. Neque ſi medicus conſulat, dicens, quod ſi vinum bibere volueris, viuet diutius decem annis, quam cum aqua, ideo tenetur bibere vinum, vt diutius viuat, vt notat Victoria vbi ſupra, potus enim aquæ non eſt contrarius vitæ, atque adeo qui biberet aquam, non cenſetur minuere vitam, aut ſe occidere, ſed non producere, & prolongare vitam, ad quod non tenetur quiſpiam, vt diximus. Et denique contrarium affirmare, eſſet damnare omnia ieiunia eccleſiaſtica, & monaſtica. Ex quo ſequitur, quod non tenetur quis vti medicinis ad prolongandam vitam, etiam vbi eſſet probabile periculum mortis, puta, quotannis ſumere pharmacum ad vitandas febres, vel aliquid huiuſmodi. Sic Victoria in relect. de temperantia nu. 14. & Petrus de Arragon. vbi ſupra. Vnde eſt illud S. Agathæ, *Medicinam carnalem corpori meo nunquam exhibui*, relatum à Victoria in relect. de temperantia in principio.

Quod ſi obijcias, tenetur quis vti alimento ad vitam prolongandam, ergo & pharmaco.

Reſpondetur primo, non teneri vti cibo meliori, & pretioſo, vt diximus. Secundo, neganda eſt conſequentia, alimentum enim per ſe medium eſt ordinatum ad vitam animalis, & naturale, non autem pharmacum, non tenetur autem quis adhibere omnia media poſſibilia ad vitam conſeruandam, ſed media per ſe ordinata. Rurſus, aliud eſt mori ex defectu alimenti, quod imputaretur homini, & eſſet mors violenta, (quod intelligo extra caſum, quo ex ſententia iudicis damnaretur, vt fame periret) & ſic non comedere, eſſet ſe interficere; aliud eſt vi morbi ingruentis naturaliter, & ſic non ſummere pharmacum eſſet ſolum non impedire mortem aliunde imminentem, ad quod non ſemper tenetur homo. Id quod locum habet, quando quis non omnino certus eſſet de morte ſecutura, ſi à medicina ſumenda abſtineret. Si enim quis haberet certitudinem moraliter, quod per pharmacum reciperet ſalutem, ſine pharmaco autem moreretur, tunc niſi adeſſet iuſta cauſa abſtinendi, vix videtur excuſari à peccato mortali, ſi non ſummat medicinam, cum medicina per ſe etiam ordinata ſit à natura ad ſalutem, vnde Eccl. 38. dicitur *Honora medicum propter neceſſitatem etenim illum creauit altiſſimus* Item *Altiſſimus creauit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam, &c.* Sed quia hoc vix poteſt eſſe certũ, ideo non ſunt damnãdi de mortali, qui in vniuerſum decreuerunt abſtinere à pharmacis, vt Victoria in dicta relect. de temperantia. num. 1. concl. 1. animaduertit.

29 *Secundum eſt*, Si quis vtitur alimentis, quibus homines communiter vtuntur, & in quantitate, quæ ſufficere ſolet ad valetudinem conſeruandam dato quod ex hoc abbreuietur vita etiam notabiliter, & hoc percipiatur, non peccat. Sic Victoria in relect. de temperantia nullis ſup. & Petrus de Arrag. vbi ſup. & Lopez loco proxime citato: & patet ex dicto primo, quia non tenetur vitam prolongare, nec mutare ſolum ad alium locum ſalubriorem. Dixi, *Si vtatur alimentis communibus*; ſunt enim quædam alimenta, quæ proprie non ſunt alimenta, eo quod de ſe ſunt inſalubria, & nociua humanæ valetudini, & de his dicemus in ſequentibus; Alia vero ſunt alimenta, quæ licet non ſunt ita ſalubria ſicut alia, non tamen ſunt contraria vitæ humanæ, vt piſces, oua, lacticinia, potus aquæ, & ſimilia, quibus communiter vtuntur homines, & de his intelligẽdum eſt hoc ſecundum dictum. quib. ſi quis veſcatur ad ſufficientiam, etiamſi inde abbreuiari contingat vita, & à ſalubrioribus abſtineat, non peccat, non enim vitæ conſeruandæ gratia omnia media adhibenda ſunt, ſed illa tantum, quæ ad hoc ſunt neceſſaria & congrua. Quod intelligi debet de ſanis & bene habentibus, ægrotantibus enim aliqui cibi ſunt inſalubres, & nociui, qui ſanis ſunt ſalubres, vt piſces, lacticinia, &c. vnde ægrotis non eſſet licitum vti huiuſmodi alimentis.

30 Ex his duobus dictis facile ſolui poſſunt ea, quæ obijci ſolent contra abſtinentiam Carthuſianorum, qui non ſolum in bona valetudine, ſed etiam in morbis periculoſiſſimis abſtinent ab eſu carnium. Vt enim in primo dicto annotauimus, non tenetur quis vitam prolongare per alimenta delicatiſſima, & ex hoc ſecundo dicto conſtat, ſatis eſſe vti alimentis illis, quibus homines communiter vtuntur, quamuis ex hoc abbreuietur vita. Vnde cum in morbis etiam periculoſis homines illius ordinis perpetuo abſtineant à carnibus; etiamſi quis poſſet comedendo carnes vitam prolongare, non tenetur eas comedere. Id quod confirmari poteſt, tum quia cum carnes in eo caſu ſe habeant tanquam medicinæ ſicut ſupra diximus non tenetur quis ſumere medicinam ad prolongandã vitam quãtumuis poteſt, ita neq; tenebitur Carthuſianus vitam ſuam prolongare comedendo carnes. Tum quia licet nonnunquam aliquis in nauigando, aut bellando moriatur, non tamen propterea peccat [illegible] nauigationi, aut bello ſe exponit [illegible] iactura, cum non ita frequenter contingat [illegible] ferenda eſt pro maiori bono, quod ex bello & nauigatione conſequitur. Ita in propoſito, licet ſit aliqua iactura, quia aliqui[illegible] Carthuſienſes ex abſtinentia carnium moriuntur, quia tamen id non ita frequenter accidit, [illegible] haec iacturam pro maiori bono ſcilicet virtutis abſtinentiæ. Etenim cum ex eo quod in caſibus periculoſis inciperet diſpenſatio comedendi carnes facile diſſolueretur rigor diſciplinæ, & abſtinentiæ monaſticæ, tenebitur infirmus pro bono communi religionis abſtinere à carnibus. Quis enim non videt quod exinde haberetur exemplum ad multos alios caſus, immo omnes graues morbi eſſent occaſio ſoluendæ abſtinentiæ, maxime cum medici ex induſtria augeant opinionem, & timorem mortis in ægritudinibus, atque adeo paſſim in infirmarijs, Carthuſienſes veſcerentur carnibus ſicque paulatim ſequeretur diſſolutio ordinis, & religionis, vt recte Franc. à Vict. in relect. de temperantia. citans Io. Maiorẽ 4. d. 38. q. 4. & Martinum q. de abſtinentia, & Iacobum Alma. in Moral. c. 5. annotauit.

31 *Tertium eſt*, Quamuis ægrotus in morbo potens ſumere cibum, vel alimẽtum cum aliqua ſpe vitæ, cibum ſumere tenetur, ſicut ægrotanti dare tenetur, ſi tamen in vltimis poſitus, & quaſi deſperans iacet, & tanta in eo ſit animi deiectio, & appetitiuæ virtutis tanta conſternatio, vt nõ niſi per ſummum laborem, & quaſi cruciatum quendam comedere & deglutire cibum poterit, non eſt tanquam ſui occiſor condemnandus, ſi comedere non contendat, quia tunc reputatur quaſi quædam impoſſibilitas neque tenetur cum tanto cruciatu vitam prolongare, maxime ubi aut nulla, aut perexigua ſpes vitæ relicta fuerit. Sic Victoria in relect. de temperantia, num. 1. propoſitione. 1. verſi. Ad argumenta. & Lud. Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. c. 64.

32 *Quartum eſt*, Si quis ſingulari inedia, uel cibo nociuo, ut fungis, crudis herbis, & acerbis, & alijs ſimilib. humanæ valetudini nociuis, vteretur, ita ut uel ſcienter, uel ex alio ſuum honorum [illegible] ſententia breui abrumperetur vita, non excuſaretur à mortali. Quia id non eſſet prolon-

longare vitam, ſed abrumpere, quod ſine peccato morta li fieri non poteſt, niſi forte id faceret ex peculiari auxilio, & reuelatione diuina. Sic Franciſc. a Victor. in releſt. de temperantia numero 15. in fin & releſt. de homicid. numero 13. ad 12. Petrus de Arragon 2. 2. quæſt. 64. articu. 5. ad 5. & Ludouic. Lopez par. 1. inſtr. conſc. cap. 64. & patet ex dictis.

32 *Quintum eſt*, Qui ex intentione, aut etiam aduertenter ſine tali intentione vitam notabiliter ieiunijs, vigilijs, abſtinentijs, pſalmorum decantatione abbreuiat, mortaliter peccat. Sic Victoria releſt. de temperantia num. 12. & releſt. de homicid numero 34. Caiet. 2. 2. q. 147. articu. 1. Sotus releſt. de tegendo ſecreto. memb. 1. q. 3. concl. 5. arg. 5. Martin Nau. in Man c. 15. n. 12. Cou. lib. 1. Variar. reſol. ca. 2. n. 10. verſic 4. Pet. de Arrag. 2. 2 q. 64. art. 5. ad 5. Pet. Nauar lib. 2. de reſt. c. 3. n. 88. Lud. Lopez p. 1. inſtru. conſcien. c. 64. & Toletus in Summa. lib. 5. c. 6 conc. 4. ver. Tertia. & colligitur ex S. Hieronymo relato in c. Non mediocriter, de conſecr d. 5. vbi ait, Non Mediocriter errant, qui bono magno præferunt mediocre bonum, vt propter abſtinentiam immoderatam, & indiſcretam pſalmorum, aut officiorum decantationem, aut amentiæ, aut triſtitiæ notam incurrant, & S. Aug. in regula ſua ait, Carnem veſtram domate ieiunijs, & abſtinentia eſcæ, & potus, quantum valetudo permittit. Ratio eſt, quia ſi ſit contra charitatem ex intentione, vel aduertẽter abbreuiare vitam alterius, multo magis eſt contra dilectionem ſui vitam propriam abbreuiare cum nemo dominus ſit vitæ, vel ſalutis ſuæ. Vnde S. Th. 2. 2. q. 147. ar. 1. ad 2. docet, contra rectam rationem eſſe tantum de cibo ſubtrahere, vt natura conſeruari non poſſit; ad cuius rei confirmationem adducit illud S. Hieronymi, Non differt vtrum magno, vel paruo tempore te interimas, quia de rapina holocauſtum offert, qui vel ciborum nimia egeſtate, vel manducandi, vel ſomni penuria immoderate corpus affligit.

Quæ omnia ex eo confirmari poſſunt, quia cum corporalis caſtigatio de ſe non ſit bona, aut mala, ſeu vt loquitur Apoſtolus primo Timot. 4. ad modicum vtilis, ſed inquantum deſeruit mortificationi appetitus, & inordinatarum animi paſſionum, vnde addit Apoſtolus, *pietas autem ad omnia vtilis eſt*, conſequens eſt, id tantum licitum eſſe, quantum ad pietatem conducere poteſt, vnde qui ex immoderato ieiunio, aut vigilijs impotentem ſe reddit ad debita pietatis & deuotionis opera peragenda contra rectam rationem agit, & peccat, vt ibidem tradit S. Thom. ſecutus S. Hieronymum dicentem, *Rationalis homo dignitatem amittit, qui ieiunium charitati, vel vigilias ſenſus integritati prafert.* Vnde Apoſtolus 1. Timot. 5. admonet Timotheum ne in hac re indiſcretus, aut crudelis contra ſeipſum ſit dicens, *Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino vtere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates*, Etenim vt alibi ſcribit idem Apoſtolus, *rationabile eſſe debet obſequium noſtrum.*

33 *Sextum eſt*, Abſtinentiæ, vigiliæ, & labores illi liciti, & laudabiles ſunt, qui ex regula ſunt inſtituti. Cum enim iſti a viris ſanctis ſint excogitati, & a Summis Pontificib. approbati, nec non multorum ſanctorum, & doctorum virorũ in talib. Congregationib. viuentium vſu confirmati, & ad veram animi & paſſionum mortificationem, & veras virtutes acquirendas accommodati, & ad proximorum denique ædificationem, & ſingulare pœnitentiæ & virtutis exemplum inſtituti, nullo mõ contra rationis & diſcretionis regulam eſſe cenſentur. Afflictiones vero, ac corporales labores, quia priuatis eorum perſonis vel ſuperiorib. concedentib. vel præcipientibus, vel ſubditis ipſis ſumentib. cum diſcretionis, & rationis item regula ſumendi, & continuandi ſunt. Quia vero ſępe Satanas ſe in Angelum lucis transfigurat, ne quis priuatus in hac re erret, non ſolum defectus ſuos ſed etiam pœnitentias, mortificationes, & virtutes omnes, ac totam denique animam ſuperiorib. ſuis aperire debet, hac enim ratione fiet, vt nunquam a rectitudine deflectat, & plurimum mercedis, & meriti apud Deũ acquirat, prout egregie Sanctiſſimus Benedictus Patriarcha, & legiſlator noſter in ſua regula, ca. 49. admonet.

34 NONVM DVBIVM eſt, An, & quando liceat ſeipſũ mutilare? Ratio difficultatis eſt, quia, cum ſuperius dictũ ſit, hominem non eſſe dominum membrorum, ſicut nec vitæ, conſequens eſſe videtur, vt ſicut illicitum eſt ſeipſũ occidere ob quemcunq; finem, ſcilicet, vel Reipublicæ, vel animæ propinquorum vel propriæ, ita etiam neque mutilare ſe liceat ob aliquem finem.

Reſpondeo, Communiter eſſe peccatum mortale membrum ſibi abſcindere, Sic S. Thom. 2. 2. q. 65. arti. 1. Petrus de Arragon, & Michael Salon ibidem, Sylu. verb. homicidium. 1. q. 1. verſic Primum, Sotus lib. 5. de iuſt. q. 2. artic. 1. concl. 3. Martin. Nau. in Manuali cap. 15. num. 11. verſic. Duodecimo. Ludo. Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. c. 64. Petrus Nau lib. 2. de reſtit cap. 3. num. 94. & ſeqq. Toletus in Summa lib. 5. c. 6. conclu. 2. Io. Benedictus in Summa de peccatis lib. 2. cap. 4. num. 3. & Emanuel Sà in Aphoriſmis verb homicidium. n. ſi. Ratio eſt, quia ſicut nec vitæ, ita nec membrorum quis dominus eſt, vnde mortaliter peccat qui ſibi membrum abſcindit, aut mutilat ex impatientia, ira, verecundia, vel alia inordinata paſſione; facit enim contra ſui dilectionem, quam iure naturali, & diuino ſeruare debet. Cum enim vita totius ex membrorum integritate conſiſtat, ſicut nulli licitum eſt ſeipſum occidere, ita neque ſibi ipſi membrum amputare. Et denique omnia, quę ſupra de occidente ſe attulimus, eadem prorſus huius actus deformitatem probant. Vnde abſcindere partes viriles, & ſe caſtigare ob caſtitatem, peccatum mortale eſt. Atque adeo damnatur Origenes ab omnibus peccati mortalis in eo quod ſe caſtrauerat, vt ſecurius per domos mulieribus prædicaret, vt habetur in c. *Si quis a medicis*. d. 55. & lib. 6. Hiſtor. Eccleſ. c. 6. & Conc. Arelatenſ. 2. cap. 7. & in canon. b. Apoſtolorum idem damnatur in vniuerſum, can. 21. & 23 & ſimilia habentur apud S. Baſilium in opuſ. de virginitate, & D. Auguſtinum lib. de virginitate, cap. 23 & 24 Cuius optimam rationem aſſignat S. Thom. 2. 2. q. 65. artic. 1. ad 3 Quia ad finem aliquem iuxta rectam rationem vti non licet medijs arduis, & acerbis, niſi quando ſunt omnino neceſſaria, & ad illum per ſe ordinata, vnde cum ad ſalutem animæ, verbi gratia. ad turpes cogitationes vitandas, aut motus carnis, & incentiua libidinis reprimenda non ſint omnino neceſſariæ, aut ſecundũ ſe ordinatæ abſciſſiones membrorum, ſed potius orationes, ieiunia, & euitatio periculi & occaſionis, ad carnem domandam membrum ſibi amputare non licet, Quare S. Marci factum, qui ſibi pollicem amputauit ex humilitatis abundantia, ne ſacris initiaretur (ſi vera ſit illa hiſtoria) niſi ex Dei reuelatione (quam pie credi poteſt interceſſiſſe) excuſetur, laude dignum non eſt, ut Sotus, Petrus Nauarrus, Petrus de Arragon, Michael Salon ubi ſupra tradunt.

35 Dixi, *Communiter eſſe peccatum mortale abſcindere ſibi membrum*, quia in aliquibus caſibus licitum eſt ſibi membrum amputare; Scilicet, quando vita, uel ſalus corporis ita omnino *alia via tueri non poſſit*. Vnde qui haberet membrum aliquod putridum, non ſolum poteſt permittere ſe membro illo truncari ob ſalutem totius corporis, ſed etiã id in ſe exequi poteſt. Sic expreſſe S. Thom. 2. 2. q. 65. art. 1. ad 1. Petrus de Arragon & Michael Salon ibib. Syluest. verb homicidium. 1. quæſt. 1. verſic. Primum. Sotus lib 5. de iuſtitia. quæſt. 2. artic. 1. concl. 2. Petrus Nauar lib. de reſtit. cap. 2. num. 97. Greg. de Valen. tom 3. d. ſpu. 5 q. 9. puncto unico. Toletus in Summa lib. 5. cap 6. conclu. 2. Ratio eſt manifeſta, quia bonum partis iuxta dictamen rectæ rationis exponendum eſt pro bono totius, ſi enim totum periret, pars conſequenter periret. Deinde Quia totum eſt principalius bonum & finis partis; Et ita etiamſi per ſe pars haberet eſſe (ut patet de parte morali, quæ non eſt coniuncta in unitate ſuppoſiti) exponi deberet pro ſalute totius. Vnde uidemus brachium naturaliter inclinari ad caput, uel totum corpus, etiam cum ſuo periculo, defendendum.

Dixi, *quando alia via ſalus, et vita corporis conſeruari nõ poteſt*, quia ſi aliter poſſit, non licet. iuxta dictamen enim rectæ rationis non ſunt adhibenda media ita dura, niſi quando ſuauiora non ſufficiunt.

36 Quod ſi quis obijciat, quod ſicut ſe occidere eſt malũ, & nul-

& nullo caſu licitum. Ergo nec ſe mutilare, aut membrum ſibi reſecare ob vllum finem licet, cum id ſit poſitiuum ſui homicidium.

Reſpondetur enim quod ſe poſitiuè mutilare non habet intrinſecam malitiam, ſicut ſe occidere cuius rationē reddit S. Tho. 2.2. q.64. art.5. ad tertium, & q.65. art.1. ad ſecundum. quia homo eſt liberi arbitrij in his, quæ pertinēt ad præſentem vitam & tale eſt membri mutilatio ob ſalutem totius corporis, tranſitus autem de hac vita in aliam non eſt ſibi commiſſa, ſed Dei voluntatis. Aliter etiam reſponderi poteſt quia licet nullus ſit dominus vitæ, ſicut nec membrorum qui tamen ſe occidit, ideo peccat, quia iniuriam infert corpori illud vita priuando, cui iuri nullus renunciare poteſt Deo ſic iubē e3. Cæterum qui ſibi membrum amputat ob corporis ſalutem, nullam ei faciat iniuriam ſed potius eius bonum procurat, & proinde nullam ex ſe habet deformitatem, ſed laudem & honeſtatem, aut ſaltem vtilitatem.

Sic etiam ſi quis in bello aut alio modo inique detineatur ligatis manibus, aut pedibus cum certo vel probabili vitæ periculo, nec illud euadere valeat niſi abſcindendo ſibi membrum quo vinctus, aut ligatus tenetur, poteſt ſibi illud abſcindere, vt mortem fugiat.

Item ſi quis alligatam manum ferro, aut tranſfixam ſagitta parieti haberet, videretque flammā ignis iam ipſum inuadentem, aut hoſtes irruentes, quos aliter quam membrum ſibi amputando mortem vitare non poſſet licite poteſt vi brachium extrahere relicta ibi manu; Sic etiam qui à canibus detentus mortem timeret, nec aliter euadere poſſet quam abſcindendo membrum, licite id facere poteſt. Et qui domi occluſus ab hoſtibus interficiendus detinetur, licite poteſt cum manifeſto periculo fractionis pedis, vel manus per feneſtram ſe dimittere, Item qui manum habet veneno tactam viperæ ne venenum cor comprimat, & moriatur, manum abſcindere poteſt. Sic Sotus lib. 5. de iuſtitia. quæſt. 2. articu. 1. poſt concluſ. 3. Petrus de Arragon 2.2. quæſt. 65. articu. 1. Michael Salon ibidem controuerſia 1. Greg. de Valent. tom. 4. diſputa. 5. quæſtio. 9. puncto vnico. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtitut. cap. 3. nume. 98. Toletus in ſumma, lib. 5. cap. 6. concl. 2. & Eman. Sà in Aphoriſm. verb. Homicidium. in fi. In his autem & ſimilibus caſibus vt recte notant Sotus, Arragon, Toletus & Greg. de Valen. quamuis licite poſſet membrum ſibi abſcindere, non tamen tenetur id facere: quia præceptum hoc conſeruandi vitam, non obligat cum tam difficili medio.

17 An vero ſi tyrannus minaretur alicui mortem, niſi manum à ſe præſcinderet, aut daretur ei optio, vel vt membrum aliquod ſibi abſcinderet, aut priuaretur duobus, vt de Ioſepho legitur, licite id facere poſſit, dubitant Doctores; Et quidem Pet. Nau. lib. 2. de reſtit. c. 3. nu. 98. & nu. 99. Toletus in ſumm. lib. 5. c. 6. concl. 1. in fin. & Eman. Sà in Aphoriſ. in verb. Homicidium in fine partem affirmatiuā tenent. Alij vero vt Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 2. art. 1. concl. 3. Petr. de Arragon, & Michael Salon locis proxime allatis, id omnino in his caſibus illicitum eſſe docent. Quia doctrina S. Tho. 2.2. q.65. art. 1. intelligitur ſolum de periculo ſalutis, & vitæ quod eſt ab intrinſeco vt ex ægritudine, vel ex damno inhærente, & proxime affi iente, vt in exempli ſupra allati quamuis enim vincula extrinſeca ſint, tamen conſtrictio membrorum ex vinculis eſt intrinſeca & inhærens, & ſimiliter morſus feræ & ignis vrens, at vero quando tyrannus minatur mortem, periculum illud eſt ab extrinſeco & proinde non licet ſibi ipſi membrum amputare, ſed pati, vt ipſe damnum quod voluerit inferat, cū ei non poſſit reſiſtere: vnde reprehenditur Ioſephus, qui vnam manum ſibi amputauit, ne ambabus priuaretur, vt authores communiter affirmant.

18 DECIMVM DVBIVM eſt, an ſi expediat ſaluti corporis membrum abſcindere, & infirmus recuſet, poſſit Reſpublica ciuem pater filium, vel prælatus ſubditum ad id præcepto compellere, cui reſiſtere ſit peccatum mortale.

Reſpondeo cum Soto lib. 5. de iuſtit. quæ. 2. art. 1. concl. 3. Petr. de Arragon 2.2. q.65. art. 1. in princ. Michael Salon ibid art. 1. controu. 2. Pet. Nau. lib. 2. de reſtit. c. 3. num. 102. & nu. 103.

Primo, ſi commune bonū reſpiciamus, hoc eſt, ſi infirmus ille ſit ita neceſſarius Reip. vt eo mortuo nō inueniatur alius ſimilis, vel fere æquiualens bono communi, & per eam abſciſſionem vel dolorem probabiliter credatur euaſurus mortem, tenetur ille dolorem illum pati, & poteſt a Repu. & ſuperioribus ad id compelli pro bono cōi. Nā ſi teneatur ille ex charitate, & iuſtitia legali non ſolum membrum, ſed etiam vitam pro bono communi exponere, quanto magis pati tenetur illam abſciſſionem, & dolorem, quamuis vehementem pro eodem bono communi. An vero ipſe ſe ob eum finem reſecare poſſit, dubitat & probabiliter Pet. Nau. vbi ſup. num. 10. quia non videtur eſſe illud maximum, & naturale ius, vt licitum videatur ſibijpſi manus iniicere ad vulnus, & abſciſſionem. Vnde Michael Salon vbi ſupra docet, poſſe patrem ex conſenſu filij amputare virilia filij quando vocem eius plurimum eccleſijs profuturam ſperat, dummodo id fiat ſine periculo mortis; quia cum huiuſmodi Eunuchi non ſint neceſſarij ſed ſolum vtiles bono communi eccleſiarum, & quia poſtquam ſunt facti Eunuchi non manet eis facultas ad quemcunque ſtatum, cum de iure clerici eſſe non poſſint, nec ex cōſtitutione quadam Sixti V. quæ incipit, Sixtus V. edita anno 1587. die 7. Iunij, ad Cæſarem Hiſpaniarum Nuntium miſſa eſſe poſſunt coniugati ſine eorum cōſenſu a parentibus ob bonum commune eccleſiarum caſtrari non poſſunt.

Secundo, ſi abſciſſio illa ſolum neceſſaria ſit ad bonum particulare, & ſalutem infirmi, tunc Reſpublica non habet auctoritatem præcipiendi, cum Reſpublica non habeat ius aut poteſtatē in corpora, aut membra ciuium in ordine ad bonum aliquod particulare, ſed tantum in ordine ad bonum commune. Deinde, quamuis parentes, & prælati præcipere poſſint ſuis filijs, & ſubditis ſub peccato, vt ea medicamenta recipiant, quæ neceſſaria ſunt ad eorum procurandam ſalutem, etiamſi in illorum ſuſceptione aliqualis difficultas, & dolor ſentiretur, ex eo quod bonum priuatum, & cura ſubditorum & filiorum illis cōmiſſa ſit, at proinde cum vnuſquiſque iure naturali media licita, quæ commodè ſumi poſſunt, ad ſui corporis cōſeruationem ponere tenetur, peccaret ſine dubio, qui abſque magno dolore, cum poſſit ſaluti corporis ſuccurrere, ſe mori permitteret. Ad hoc tamen, vt ingentiſſimum dolorem in membri amputatione, vel corporis inciſione ferret nec ſubditum prælatus, nec pater filium obligare poteſt. Ratio eſt, tum quia nec infirmus tenetur cum tāto dolore, & cruciatu vitam corporis conſeruare; vnde eſt illud Mattij Romani dictum celebre, dum crus eius aperiretur, *Non eſt tanto dolore digna ſalus*. Tum quia ſuperiores nō poſſunt omnia licita & honeſta præcipere, ſed ea tantum quæ moderata ſunt. Quæ enim ſunt maxime difficilia, & quæ ſe habent velut actus heroici, vt grauiſſimos pati dolores, non cadunt ſub hominum obedientia. vnde S. Tho. 2.2. q.65. art. 1. in corpore, dixit: *Quod membrum totius corporis corruptiuum, de voluntate eius, cuius eſt membrum putridum, & de voluntate eius, ad quem pertinet curare de ſalute eius qui habet membrum corruptiuum, ob ſalutem totius corporis, & non aliter, licite præſcindi poteſt*. Et hæc de occiſione, ac mutilatione ſuijpſius dicta ſint; De irregularitate enim ex mutilatione, & homicidio prouenientē abunde tom. 1. theſauri caſuum conſcien. lib. 6. ca. 15. & ſeq. lib. 7. per multa capita tractauimus.

De homicidio alterius priuata authoritate facto. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *An ſit licitum priuata authoritate aliquem occidere.*

2 *An licitum ſit cuicunque de populo tyrannum palam aut clā occidere.*

3 *Quando tyrannum nullo modo occidere licet, & ſit veritas tanquam de fide tenenda.*

4 Qui-

Digitized by Google

4 *Quilibet priuatus aperte vel occulte tyrannum occidere poteſt quando.*

5 *Si fuerit ſimplex promiſſio abſque iuramento poteſt occidere.*

Quid dicendum ſi fides, & promiſſio cum iuramento confirmetur? ibid.

6 *An maritus vxorem in adulterio deprehenſam licite poſſit occidere.*

7 *Legibus antiquis occidere potuit impune.*

Occidentem vxorem priuatim in adulterio deprehenſam dotem, & bona quæ marito lege adiudicantur, amittere, vbi ſancitum ſit.

8 *Qui adulteros non inuenit in flagranti delicto, & eos ſimul non occideret, ſed alterum tantum, & mortale peccatum, & contra iuſtitiam facit.*

Priuata authoritate vxorem qui occidit ante Iudicis ſententiam, quamuis per leges ciuiles impunis ſit, peccat mortaliter peccato homicidij. ibi.

9 *Leges Ciuiles non præcipiunt, ſed permittunt, quare.*

10 *Dubij cuiuſdam ſolutio quid Nicolaus Papa de homicidio ſenſerit in adulterij deprehenſione.*

11 *Poſt ſententiam latam a iudice poteſt maritus exequi ſententiam, nec peccabit mortaliter aut venialiter, nec dotem amittis.*

12 *Patri filiam in adulterio deprehenſam occidere olim licitum iam vero leges illæ vſu abrogantur, ideoque priuata authoritate occidendo peccaret.*

13 *An cuicunque priuato liceat occidere inuaſorem pro vita propria defendenda.*

14 *Communis, & verior ſententia contra Ioan. Gerſon, & alios quæ.*

15 *Iure ciuili, & canonico comprobatur licitum eſſe.*

16 *Solutio argumenti ſuperius allati. nu. 13.*

17 *Soluitur ſecundum pro confirmatione Ioan. Gerſon, & Hugonis. ibid.*

18 *Quænam conditiones requirantur ad moderamen inculpatæ tutelæ, vt occiſio inuadentis ſit licita.*

Qui probabiliter ſe occidendum videt, poteſt præuenire, ſecus autem grauiter peccabit, & erit homicida, ibid.

19 *An licitum ſit ad vitæ defenſionem, occidere alterum ex intentione.*

20 *Dura nimis opinio eorum, qui negant licere priuato.*

21 *In defenſione ſui alterum occidentem occidere non priuata, ſed publica authoritate fieri, vt Greg. de Valen. cum aliis, falſum eſt.*

22 *De iure naturali licet tam laico contra clericum, quam clerico contra laicum ſe defendere, & in quibus locum habet hæc defenſio.*

23 *Licet vel innocentem occidere aut puerum aut phreneticum in defenſione ſui ſi aliter ſaluus quis eſſe non poteſt.*

24 *Etiamſi inuaſus dederit operam rei illicitæ, & occaſionem obtulerit inuaſori, iuſte poteſt inuaſorem occidere contra Mart. Nauarr.*

25 *An ſicut licitum eſt aggreſſorem occidere, liceat etiam prætermittere defenſionem ſuam, & potius mortem pati ne inuaſorem occidat.*

26 *Veritas quæſtionis quatuor propoſitionibus abſoluitur.*

27 *An licitum ſit ob defenſionem honoris cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorem occidere.*

28 *Licita huiuſmodi defenſio procedit in ſolis nobilibus non plebeis, & in Laicis non Clericis aut Religioſis.*

In nobilibus autem percuſſio, ſeu occiſio licita ſit quando.

29 *Honorem auferentem, & fugientem, repercutere vel occidere poſſe nobilem ab eo læſum docuit Nauar. qui ab authore refellitur.*

30 *An pro rei familiaris defenſione inuaſorem occidere liceat.*

31 *Licitum eſſe pro defenſione bonorum inuaſorem occidere quomodo intelligendum.*

32 *Quomodo lege charitatis vita proximi rei familiari præferenda, vnde ſoluitur argumentum.*

33 *Latro diurnus aut nocturnus ſine telo, et inermis iuſte occidi non poteſt, quare? & ſoluitur ratio Couarruuiæ.*

34 *An quæ de defenſione prædicta ſunt, vera ſint tam de clericis & regularibus quam de ſecularibus.*

35 *An eodem modo liceat interficere inuaſorem pro defenſione vitæ, honoris, ac bonorum amici vel proximi innocentis, et Reſpub. cum moderamine inculpatæ tutelæ.*

36 *An pro defenſione caſtitatis liceat inuaſorem occidere.*

EXplicata hactenus propriæ occiſionis ratione, ſupereſt, vt de alterius occiſione diſputemus, quæ cũ duobus modis fieri poſſit, publica ſ. & priuata auctoritate, de occidente priuata auctoritate in hoc capite propoſitis quibuſdam dubijs ſolita breuitate dicemus.

1 PRIMVM DVBIVM eſt, an ſit licitum priuata auctoritate aliquem occidere? In hac re, vt omiſſis ſuperfluis rem ipſam breuiter explicemus, Dicendum eſt, non eſſe licitum homini priuato malefactorem occidere. Sic S. Th. 2. 2. quæſt 64. art. 1. Sotus libro 1. de iuſt. q. 1. artic. 3. S. Ant. par. 2. tit. 7. cap. 8. §. 1. circa medium. Syluest. verb. Homicidium. 1. quæſt. 2. verſic quartum. Tabiena. eod em. verſic. Tertio. Nauar in Manual. cap. 15. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 64. art. 3. Michael Salon ibid. Greg. de Val. to. 3. diſput. 5. q 8. puncto 3. Sebaſt Medices in Sum. de peccatis, tit. 4. quæſt. 94 Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 3. num. 428. Tole lib 5. Sum c. 6. & alij communiter. Id quod authores non ſolum probant ex hoc Decalogi præcepto, *Non occides*, ſed etiam ex illo dicto Chriſti Mat. 26. Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt. Ille enim gladium proprie accipit, cui non eſt legitima auctoritate datus, ſed eo ipſe priuata auctoritate vtitur, dicente S. Aug lib. 22. contra Fauſtum. c. 70. & de facto S. Pet loquente, ad hunc modum, *Factum Petri Dominus ſatis minaciter cohibuit, dicens, Recondo gladium, qui enim gladio vſus fuerit, gladio cadet, &c. Ille autem*, inquit *vtitur gladio, qui nulla ſuperiori ac legitima poteſtate iubente vel concedente in ſanguinem alicuius armatur*. Et lib. 1 de ciu. Dei. capit. 26. *Qui ſine aliqua publica adminiſtratione maleficum occiderit, velut homicida iudicabitur, & tanto amplius, quanto ſibi poteſtatem a Deo non conceſſam vſurpare non timuit*. Cuius rei rationem reddit S. Thom quia occiſio malefactorum ſolum licita eſt, quatenus indicatur bono communi conuenire Ergo ad illum tantum pertinet, cui boni communis cura commiſſa eſt, ac proinde ad eum, qui publica fungitur poteſtate. Quo circa nulla vnquam extitit tam grandis, & tam barbara natio, quæ priuatis perſonis proprias iniurias vlciſcendi copiam, & facultatem fecerit. Et merito quidem, nam ſi eidem ipſi, qui iniuriam paſſus eſt, propriam vindictam natura commiſiſſet, nemo eſſet qui ſe vltra iuſtum & æquum non vindicaret, cum dolor illatæ iniuriæ adeo plerumque rationem obſcurat, & affectum in rabiem trahere ſolet, vt non quantum iuſtitia poſtulat, ſed quantum quiſque ſibi vindictæ ſumendum proponeret, ſe vindicaret, prout in priuatis contentionibus quotidie euenire videmus. Niſi igitur aliqua circunſtantia adſit, quæ id licitum reddat, peccat mort. qui alterum priuata auctoritate occidit. Id enim, & charitati contrarium, & legi iuſtitiæ, & diuino præcepto, quo dicitur, *Non occides*, repugnat. Reſtat igitur examinare quænam circunſtantia concurrere debeat, vt quis priuata auctoritate licite alterum occidere poſſit.

2 SECVNDVM DVBIVM eſt, an licitum ſit cuicunque de populo tyrannum palam, aut clam occidere? Fuit olim de hac re hæreſis quædam, quam tempore Concilij Conſtantienſis tenuit quidam Io. Parey; Siquidem in Seſſ. 15. eiuſdem Concilij habentur hæc verba. *Nuper accepit ſancta Synodus multas aſſertiones erroneas fide, & bonis moribus dogmatizatas eſſe, &c.* & tandem damnatur hæc aſſertio tanquam hæretica, *Quilibet tyrannus poteſt licite, & meritorie occidi per quemcunque vaſallum etiam per clanculares inſidias, ſubtiles blanditias vel adulationes, non obſtante quocumque præſtito iuramento, ſeu confederatione facta cum eo nulla expectata ſententia*. Quam doctrinam ſancta Synodus præhabita matura deliberatione declarat, decernit, & definit eſſe erroneam in fide, & moribus.

Econtra vero S. Thom. in 2. 2. diſtint. 44. q. 2. artic. 2. ad vltimum. Sentire videtur licere cuiuis priuato ciui occidere tyrannum, ait enim. Quando non eſt recurſus ad

Digitized by Google

ſeruare debere. Vnde Iacob iratus eſt contra Simeonem, & Leui filios, Gen. 34. quod violauerunt pactum cum Sychimitis. Qua de cauſa Gen. 49. eis maledixit, cum ceteris benediceret, Simeon, inquit, & Leui vaſa iniquitatis bellantia, & 2. Paral. 36. reprehenditur Sedechias; quod rebellauit contra Nabuchodonoſor regem Babylonis, ob iuramentum cum eo initum de fidelitate ſeruanda. Ceterũ in hoc caſu duo obſeruanda ſunt, vnum eſt, facile concedendam eſſe diſpenſationem talis iuramenti, cũ coacte fuerit præſtitum. Alterum eſt, quod eius obſeruatio non vergat in peiorem exitum, ſi enim diſpendium eſſet ſiue animæ, ſiue corporis, puta contra bonos mores, aut quia nimis grauantur ciues, & alia mala oriuntur, talem tyrannum in regno tollerare, non eſſe obſeruandum, ſed non obſtante iuramẽto occidi poſſe.

6 TERTIVM DVBIVM eſt an maritus vxorem in adulterio deprehenſam licite occidere poſſit. Ratio difficultatis eſt, quia ex vna parte certũ eſt nemini licere propria & priuata auctoritate alium interficere. Ex altera vero parte leges ciuiles id concedere videntur, vt habetur in l. Gracchus, & l. Marito. ff. ad legem Iuliam de adulterijs. Quod autem auctoritate legis fit, licite fieri videtur. arg. ca. Qui peccat. 23. qu. 4. Quæſtionem hanc tractant Theologi in 4. diſtin. 37. & in additionibus ad tertiam par. S. Tho. q. 60. art. 1. In particulari vero Richar. in 4. diſt. 37. artic. 2. qu. 1. Palud. ibid qu. 2. Sotus. art. 3. & lib. 5. de iuſti. q. 1. art. 3. ad 2. Garb. in 4. diſti. 37. q. vnica. arti. 3. dub. 2. Mart. Ledeſm. in 2. 4. q. 62. art. 2. in fi. Pet. Ledeſm. in addi. S. Th. q. 60. ar. 1. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 64. art. 3. ad 3. Michael Salon 2. 2. q. 64. art. 3. controuerſ. 1. Pet. Nauar. lib. 2. de reſt. c. 3. n. 210. Io. Med. C. de reſt. q. 3. in cauſa 4. Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 8. punct. 3. Eman. Sà in Aphoriſmis, verb. Homicidium, & optime omnium Couar. de matrim. par. 2. cap. 7. §. 7. vt autem communis in hac re Doct. ſententia breuiter explicetur, & intelligatur quid olim legibus antiquis, & ciuilibus licuit, & quid modo in foro conſcientiæ fieri poſſit, ſequentibus dictis aperiam.

7 Primum eſt, legibus antiquis vxorem in adulterio deprehenſam maritus interficere potuit impunè. Hoc euidens eſt lege quadam Athenienſium, quam primo tulit Draco, eamque poſtea Solon approbauit, vt refert Plutarc. in vita Solonis, & eiuſdem meminit Celius Rhod. lib. 11. lect. antiq. c. 25. Quæ tamen lex non ſolum hanc poteſtatem marito, ſed etiam cuicunque deprehendenti conceſſit. Et idẽ habetur in lege duodecim tabularum, vbi dicitur, Mæchum in adulterio deprehenſum necato. Poſtea vero maritis conceſſum fuit, vt vxores in adulterijs deprehenſas ſine iudicio impune occidere poſſent, vt refert Aulus Gell. l. 20. Noct. Atticarum. c. 23. Quæ tamen poteſtas in lege Iulia de adulterijs, maritis adempta fuit. Ibi enim conceditur marito ſolum, vt adulterum occidere poſſet, ſi eſſet vilis, aut infamis perſona, eumque domi ſuæ cum vxore deprehenderit: patri vero permiſſum fuit, occidere adulterũ quemcunque cum filia etiam in domo mariti deprehenſum, modo & ipſam filiam occideret ſimul. Id quod intelligi debet ex Couar. vbi ſup. nu. 4. ſi filiam in ſua poteſtate haberet, alias non licuit patri eam, & adulterum occidere. Ratio autem, cur idem ius non erat maritis quod patri cõceſſum eſt, tum, quia plerumque pietas paterni nominis conſilium pro liberis capit, mariti vero & calor, & impetus facile ſæuientis refrænandus fuit, leg. patri, & leg. nec in ea. ff. de adulter. Tum quia maritus non habet vxorem tanquam aliquid ſuum, ſeu infra ſe (quantum ad onera matrimonij ſpectat) ſed tanquam ſociam. pater autem habet filiam non tanquam ſociam, ſed tanquam aliquid ſui, & infra ſe. Tum quia pater occidendo filiam coeuntem, nulli videtur facere iniuriam, maritus autem occidendo vxorem facit iniuriam legi matrimonij, per quod illi ſociata eſt, & etiam parentibus ipſius. Regiæ autem Partitarum leges maritis permittunt, vxorem, & adulterum in crimine ipſo deprehenſos impune, & propria auctoritate occidere, nulla diſtinctione præmiſſa, vilis, an honeſtus ſit ipſe adulter. l. 2. tit. 15. lib. 8. ordin. modo vtrumque occidat, ſi potuerit, licuit etiam marito olim Authenticorum & Conſtitutionum nouellarum iure quemcunque adulterum occidere, ſi eum in ſuſpecto loco cum vxore colloquẽtem deprehenderet, cum prius eundem propter ſuſpicionem ter per ſcripta admonuiſſet, ne cum vxore in ſecreto, aut loco ſuſpecto confabularetur. Auth. vt liceat matri, & auiæ. §. His quoque. colla. 8. & Auth. Si quis ei, Cod. de adult. Rec. l. 12. tit. 17. par. 7. quamuis iure Pandectarum id liceret tantum, quando maritus in domo propria adulterum deprehendiſſet. l. marito quoque. ff. de adult.

Illud vero annotandum eſt, maritum occidentem vxorem priuatim in adulterio deprehenſam, dotem, & illa bona, quæ ob adulterium vxoris lege marito adiudicantur, amittere. Sic Bald. Pau. Immo. Rom. & Alex. in l. penult. ff. ſolu. matrim. Sotus in 4. diſtin. 37. art. 3. ante finem. Couar. in d. §. 7. num. 7. & Pet. Nauar. vbi ſupra, num. 221. & Hiſpanis ſancitum eſt Taurina lege 82. qui enim ius propria auctoritate ſibi dixerit, etiam lege permittente, legale cõmodum non conſequitur. l. interdum, §. qui furem, ff. de furtis quamuis ſi dos marito ex alia cauſa deferatur a lege non amitrit eam, etiamſi vxorem adulteram priuata auctoritate occidat.

8 Secundum eſt, Qui adulteros non inuenit in flagranti delicto, & eos ſimul nõ occideret, ſed vnum quemque per ſe, vel alterum tantum, & mortaliter peccat, & contra iuſtitiam, & perinde ad reſtitutionem tenetur, neque erit tali interfectori impune, etiam per leges ciuiles, & hoc certũ eſt apud omnes, & colligitur ex c. Inter hæc. 33. q. 2. Sotus & Couar. vbi ſupra.

Tertium eſt, Qui vxorem in flagranti delicto repertam priuata auctoritate, & ante ſententiã iudicis occidit, quamuis per leges ciuiles impunis ſit, peccat tamen mortaliter peccato homicidij, vt communiter, & vere tradunt omnes Doctores paulo antea citati, & colligitur euidenter ex ca. Inter hæc, 33. qu. 2. vbi habetur, Eccleſiam Dei mundanis legibus non conſtringi, & cap. Admonere. ea. cauſa & qu. interfectoribus vxorum grauis pœnitentia irrogatur, & expreſſe Stephanus Papa ibi docet, quod nullatenus eam occidere debent mariti etiamſi in adulterio deprehendãt, & tales vocat homicidas, & c. Si quod verius. 33. q. 2. quod colligitur ex S. Auguſt. lib. 2. de adulterinis coniugiis. c. 15. expreſſe docet *non licere Chriſtiano homini vxorem adulteram occidere*; & præter omnes Doctores, quos initio quæſtionis attulimus, id expreſſe docent glo. in d. c. inter hæc. Ab. Anan. & Felin. in c. interfeciſti. de homicid. Iaſon. in l. vt vim, ff. de iuſt. & iur. Abbas in repet. ca. cum eſſes. de teſtam. in cap. ſi vero. 1. de ſent. excommu. & Feli. ibi. Fortu. in tract. de vlt. fi. illat. 11. Ratio eſt manifeſta, quia iure diuino naturali ſub illo præcepto non occides prohibetur a Deo vindicare ſe occidendo auctoritate priuata. Cum enim homo ſit ſui ipſius amantiſſimus, iniquus eſſet ſui ipſius vindex, cum ergo in iſto caſu maritus occidat priuata auctoritate, peccat mortaliter.

9 Nec obſtant leges ciuiles, quæ id permittunt, ſiquidem lex mundana non poteſt in homicidio diſpenſare, ſed neque leges id præcipiunt, ſed permittunt ſolum impune fieri, ob iuſtam cauſam, pœnam, ſcilicet remittentes ob iuſtum dolorem, ſicut etiam leges permittunt meretrices, leges igitur ſolum permiſſiuæ ſunt in foro exteriori, non ad liberandum illum a culpa, ſed a pœna tantum iudiciaria, quia deprehendentem uxorem in adulterio iudicat lex maritum paſſione tam vehementi tunc opprimi, vt vix aliud potuerit pro illo tempore, ob quam etiam cauſam eccleſia eum, qui clericum cum ſua vxore, vel ſorore, vel filia turpiter deprehenſum percuſſerit, a ſententia excommunicationis excipit, capitul. Si vero. 11. de ſententia excommunicat. eo quod non ita facile poterit quis dolorem illum iuſtum tunc temporis temperare, vt tomo 1. libr. 3. capitulo 27. numero 23. latius expoſuimus. An uero idem dicendum ſit, quando clericũ non ſolum percuſſerit, ſed etiam occiderit. non ita certum eſt, cum canon ille, non de occidente, ſed de percutiente clericum loqui videatur, unde Fortunius tract. de vlt. fin. illat. 11. ait occidentem clericum cum uxore, ſorore, uel filia deprehenſum, excommunicationem incurrere, quia canon ſolum loquitur de percutiente. Sylueſt. autem. ver. excommunicatio. 6. numer. 6. uerſicul. ſciendum eſt 4.

Digitized by Google

§. Decimo ait, occidentem clericum cum vxore, ſorore, aut filia deprehenſum animo deliberato, excommunicatum eſſe, quia iuſtius dolorem non temperari potuit. Alioqui, inquit, ſi abſque deliberatione occiderit, excommunicatus non erit. Couarruuias autem de matrimo. p. 2. c. 7. §. 7. nu. 12. docet occidentem in tali caſu excommunicatum eſſe, ſiue cum deliberatione, ſiue abſque deliberatione occiderit, differenter tamen: qui enim abſque deliberatione occidit, abſolui poteſt ab Epiſcopo, qui vero cum deliberatione, a ſolo Pontifice ſummo abſoluendus eſt, cuius ſententia mihi etiam probabilis videtur.

10 Quod vero obijciant, cap. Interfectores. 33. q. 2. vbi Nicolaus Papa ait, *Interfectores ſuarum coniugum, ſine iudicio, cum non addas adulterarum, vel aliqua huiuſmodi, quid aliud habendi ſunt, quam homicidæ?* Quo loquendi modo ſignificare videtur, maritos occidētes vxores adulteras non eſſe homicidas, alioquin impertinenter addidit, *Si non addas adulterarum.*

Reſpondeo, vel id dixiſſe ſummum Pontificem, habito reſpectu ad leges ciuiles, ſecundum quas, qui vxorem in adulterio deprehenſam occidit, nō habetur homicida quoad pœnam, vel ſecundo & verius ad mentem & ſenſum illius capitis, ſolum dicit interfectores vxorum ſine cauſa adulterij, homicidas ſunt, ſed non dicit, quod cum ea cauſa, non ſunt homicidæ, et Eſt enim argumentum a contrario ſenſu non ſemper firmum, vt Medina, Couar. Petr. Nau. & Arragon vbi ſupra docent.

11 Quartum eſt. Poſt ſententiam iudicis contra adulteram latam, ſi depoſito omni liuore vindictæ, aut odio contra charitatem, maritus ille exequatur illam ſententiam iudicis zelo iuſtitiæ occidendo ſuam vxorem, nec mortaliter, nec venialiter peccat, ſed neque tunc dotem amittit. Sic Doctores omnes, quos ſupra citauimus. Notandum eſt enim quod vxor adultera, & adulter in iudicio conuicti marito accuſante, per ſententiam iudicis ipſi marito traduntur cum bonis ſuis, vt faciat quicquid libuerit, etiam vt eos occidat; lex autem hæc vt notat Sotus Hiſpanorum ingenio competens eſt, & congrua, alioqui vix poſſent creberrima adulteria caueri. Conſulto autem traditur adultera non lictori, qui iuſſu viri in eius præſentia eam iugulet, ſed marito ipſi, vt commiſerandus coniugis aſpectus vehementius eius viſcera ad miſericordiam commoueat, & enormitas ipſum facinus eius animum deterreat, ne proprias, ſcilicet manus ſanguine intingat, vileque officium, atque infame exerceat. Hæc enim omnia poſſunt feruentem bilem hominis tempore illo mitigare. Conſtituitur maritus miniſter iuſtitiæ, non neceſſarius, vt carnifex, ſed liber, ita vt in eius libertate relinquatur vt eam occidat, ſi voluerit, vnde poſtea non ſolum impune (hoc enim priuilegium antea fruebantur, etiamſi abſque iudicio in flagranti delicto illam interficeret) ſed etiam licite, & abſque peccato occidere poteſt non ſua, ſed auctoritate publica, conceſſa ſibi poteſtate a iudice, ac proinde cum lex illa iuſta ſit occidendo adulteros ex ſententia poſitiua iudicis, minime peccat. Quia ſicut licet legi ſententiæ executionem carnifici committere, nec carnifex peccaret exequendo ſententiam iudicis ita poterit iudex ex ipſa lege hoc viro committere, maxime cum adulteræ occiſio non ſit reuocata a Chriſto, vt ſuperius contra Scot. in 4. diſtinct. 1. q. quart. 3. docuimus. Cum enim lex mortis iuſta ſit, quid refert carnifex, an maritus huiuſmodi adulteros occidat? immo benignior eſt lex, quæ legis antiquæ rigorem temperauit, non enim adulteram neceſſario morte condemnat; ſed arbitrio mariti committit, vt ſi velit, ei ignoſcat. Neque in eo peccare cenſetur, quod cum miniſter liber conſtitutus ſit poſſitque vti miſericordia cum illis, ac proinde occidendo crudelis cenſendus ſit, quia quamuis ſit miniſter liber, vere tamen miniſter eſt, & auctoritate publica agit. Nam & ipſimet iudices in multis poſſent vti clementia, vel rigore, & tamen non peccant, ſi dimiſſa clementia vtantur rigore, quando id non faciunt ex odio perſonæ, aut iræ, ſed ex zelo iuſtitiæ, vt conſtat.

Nec valet, ſi dicatur: quādo propria auctoritate occidit in actu adulterij inuentam mortaliter peccat, vt dictū eſt. Ergo etiam occidendo poſt ſententiam iudicis, quia in vtroque caſu lex & ſententia iudicis eſt ſolum permiſſiua, & non præceptiua, vnde ſicut in primo caſu peccat occidendo, ita etiam in ſecundo.

Reſpondetur enim, conceſſo antecedenti, negatur conſequentia; Ratio differentiæ eſt, quia iudex poſitiue dat illi licentiam ad occidendum, & tradit illi eam in manus, atque adeo ſi quis vellet impedire maritum ab executione ſententiæ, non eſt dubium, quin iudex illum puniret, vel compeſceret, & conſequenter iudex non ſolum ſe habet permiſſiue, ſed etiam auctoritatiue, & poſitiue, at vero lex poſitiua non dat licentiam, ſed ſolum permittit quod maritus poſſit impune vxorem in adulterio deprehenſam interficere. Iudex ergo poſitiuam dat licentiam ad occidendum, & ita maritus non auctoritate propria, ſed publica occidit vxorem, ac proinde non peccat; lex autem ſolum permittit, vt impune occidat, & ideo tunc propria auctoritate occidendo peccat, cum nulli licitum ſit priuata auctoritate vxorem occidere. Vnde Phariſæi deprehenſam in adulterio non occiderunt, ſed ad Chriſtum adduxerunt, ab eo recepturi ſententiam Io. 8. Et ſenes Suſannam accuſauerunt conuocato populo coram omnibus deprehenſam in pomario, non autem priuata auctoritate eam occiderunt. Dan. 13.

12 Quintum eſt, quamuis olim licitum erat patri filiam in adulterio deprehenſam, & in patria poteſtate conſtitutam impune per leges ſeculares occidere. l. patri & l. Nec in ea. ff. ad l. Iul. de adul. & l. caſtitati C. eo. vt tamen Sotus lib. 5. de iuſt. q. 5. art. 3. ad 1. Io. Med. C. de reſt. q. 2. cauſa 4. ad 2. & Pet. Nau. lib. 1. de reſtit. c. 3. nu. 223. & alii docent leges illæ vſu abrogatæ ſunt, & ideo occidendo priuata auctoritate peccaret.

13 QVARTVM DVBIVM eſt, an cuicumque priuato licitum ſit occidere inuaſorem pro vita propria defendenda. Ratio difficultatis eſt, quia vnuſquiſque tenetur in caſu neceſſitatis ex charitate magis diligere vitam ſpiritualē proximi, quam propriam corporalem, cum vita ſpiritualis ſit finis omnium temporalium. Cum ergo aggreſſor ſit in extrema neceſſitate vitæ ſpiritualis, quandoquidem ſi tunc occideretur moreretur in peccato, & damnabitur, tenetur ordine, & lege charitatis permittere potius ſe in corpore occidi, quam vt aggreſſor in æternum damnetur. Confirmari poteſt hoc ex S. Auguſt. qui in Epiſtol. 154. ad Publicolam, & refertur 23. quæſt. 5. capitulo. De occidendis, vbi ait. *De occidendis hominibus, vt ab eis quiſquam occidatur, non mihi placet conſilium, niſi forte ſit miles, aut publica functione teneatur, vt non pro ſe faciat ſed pro alijs accepta legitima poteſtate, ſi eius congruat perſonæ.* Et lib. 1. de lib. arb. ca. 5. Quomodo, inquit, *apud diuinam prouidentiam a peccato liberi ſunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt.*

Propter hæc Io. Gerſon in tract. de Euchariſtia Hugo de S. Victore in opuſculo de charitate. Aug. de Ancona opuſculo 1. de auctoritate eccleſiæ. q. 32. art. 5. Abul. in c. 5. Mat. q. 169. Eraſmus in annotationibus Noui teſtamenti in illa verba Mat. 5. *Ego autem dico vobis non reſiſtere malo*, & in illud Lucæ 22. *Conuerte gladium tuum in vaginam.* Et ex Iuriſtis, Accur. & gl. ſuper legem Vim vi ff. de iuſt. & iu. docent non licere occidere inuaſorem in propriæ vitæ defenſionem. Idem ſentit Villadiego tract. de irregularitate. Pro quorum opinione addi poteſt hæc alia ratio, ſicut dicitur: *non occides*, ita dicitur, *non mœchaberis*, immo grauius peccatum eſt occidere hominem, quam fornicari, ſed ſi homo ſit in tali infirmitate, qua non poſſit curari niſi fornicetur, tenetur potius permittere ſe mori, quam fornicari, quia ſi fornicaretur, faceret contra præceptum illud, *non mœchaberis.* Ergo inuaſus etiam tenetur potius permittere ſe occidi quam occidere inuaſorem, nec occidendo eum facit contra hoc Decalogi præceptum non occides.

14 Communis tamen aliorum omnium ſententia eſt, licitum eſſe cuicumque priuato alterum occidere ad neceſſariam vitæ ſuæ defenſionem. Sic Alex. de Ales par. 3. quæſt. 34. membr. 3. articulo 1. §. 2. S. Tho. 2. 2. qu. 64. art. 7. Caiet. Pet. de Arragon. & Michael Salon ibid. Henricus de Gandauo Quodlib. 5. qu. 32. Rich. in 4. d. 37. artic. 3. quæſt. 2. S. Anton.

Digitized by Google

Ant.p.2.tit.7.cap.8.§.1. Ang.in verb.Defenſio.num.1.Syl-ueſt.verb.Bellum.2.q.3.& verb. Homicidium.1.q.2. ver. Quintum.Tabiena.verb.Homicidium.verſ.Septimo.Franciſc.a Victoria.relect.de Homicidio.num.17.Sot.lib.5.de iuſt.q.1.art.8.Mart.Nauar.in Manu.c.15.nu.2. Sebaſt.Medices in Summa de peccatis tit.4.q 98. Pet.Nauar.lib.2.de reſtit.c 3 num.332.Lud Lopez p.1.inſtruct conſc.cap.62.Greg.de Valentia tom.3.diſp.5 q.8.punct 4. Coſmus Philiarchus de offic.Sacerd.lib.4 c.9. Conar.in clem.ſi furioſus.p.3 §.vnico.nu.2.de Homicidio in 6 Caietan.verb. Homicidium.§.1.Toletus in Summa lib.5 cap 6. Io. Bened.in Summa de peccatis lib 2.c.4 nu.2.Eman. Sà in Aphoriſm verb.Homicidium.& alij Ratio eſt, quia ius naturale dictat licitum eſſe vnicuique conſeruare vitam propriam omni modo licito & neceſſario, etiamſi aliter occidendus ſit alias ius naturale vinculum eſſet iniquitatis, & melior eſſet hominum malorum quam bonorum conditio Et daretur occaſio iniquis inuadẽdi bonos, dum eſſent certi ab illis non eſſe occidendos. Sicut 1.Mab 2 Pagani videntes Iudæos ob reuerentiam Sabbathi nolle pugnare, ac ſe defendere in Sabbathis, occidebant eos, aggredientes eos in Sabbathis, quod videntes Duces, & ſacerdotes inito Concilio decreuerunt etiam in Sabbathis pugnare, ac ſe defendere.

Immo vero imminuta omnino eſſet lex naturæ, ſi non tribuiſſet ius tanto malo obuiandi. Confirmatur hæc ratio quia cum vnus iniuriam ab alio patitur, ita vt vnus eorum neceſſario mori debeat. dictat ius naturale vt potius inferẽs, quam patiens iniuriam occidatur Et certè dunimminis & intollerabile eſſet, vt ego vitam, rem adeo precioſam, propter malitiam alterius me inuadentis amittere deberem, vt ipſe viueret.

15 Deinde hoc ipſum tam iure ciuili, quam iure canonico comprobari poteſt. Nam in lege ciuili, l 1.ff.de vi, & vi armata. & l.vt vim.ff.de iuſtitia, & iure, dicitur. *Iure hoc euenit, vt quod quiſque ob tutelam corporis ſui fecerit, iure feciſſe exiſtimetur.* & l iniuriarum.ff de iniur. dicitur, *Iuris executio non habet iniuriam* & l.Etſi.ff ad l.Aquiliam.dicitur, *Qui alium ferro ſe petentem occiderit, non videtur iniuria occidiſſe.* Ratio harum legum eſt, quia qui qui iure ſuo vtitur, nemini facit iniuriam. Qui autem occidit inuaſorem, a quo ſe aliter liberare non poteſt, vtitur iure, quod habet a natura conſeruandi vitam propriam, & vim vi repellendi.

In iure etiam canonico, vt in c.Ius naturale. diſ 1 inter alia eiuſdem iuris, hoc etiam ponitur, violentiæ per vim repulſio, & c.ſignificaſti.1.de homic.dicitur *vim vi repellere omnes leges, et omnia iura permittunt cum moderamine inculpatæ tutelæ, non ad ſumẽdam vindictam, ſed ad iniuriam propulſandam,* &c. ſi vero.1. de ſent. excommunic eadem prorſus uerba habentur, ac etiam clem 1 de homicid.& in cap.dilecto filio.de ſent.excommun.in 6.dicitur, *Cum omnes leges, omniaque iura vim vi repellere. cunctiſque ſeſe defenſare permittant.* Quamobrem pereleganter Cicero natura doctus in Orat.pro Milone ait; *Eſt enim non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verũ ex natura ipſa arripuimus hauſimus, expreſſimus, ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus, vt ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim ſi in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis; ſilent enim leges inter arma, nec ſe expectare iubent, cum ei, qui expectare velit, ante pœna iniuſta luẽda ſit, quam iuſta repetenda* Hactenus Cic. Hinc ſolui poſſunt argumenta in contrarium allata.

16 *Ad Primum* Reſpondetur, quod licet uerum ſit, quod ex ordine charitatis tenetur homo potius diligere ſalutem ſpiritualem proximi, quam ſuam corporalem, non tamen inde ſequitur, quod quis teneatur perpeti mortem, ne alterum occidat. Siquidem ponere uitam propriam pro anima proximi, non eſt actus charitatis, ad quem de neceſſitate tenemur, niſi in caſu, quo proximus eſt in extrema neceſſitate ſpirituali, & quo tenemur eius ſaluti prouidere, ex S. Thom.2.2.quæſt 26. articul.5. ad 3. vt v.g. parochus tempore peſtis, etiam cum propriæ vitæ periculo confeſſiones ſuorum audire tenetur. item ſi videam mulierem volentem recedere a fornicario, ſed non poſſe, niſi me opem illi ferente: Aut ſi videam aliquem decipi ab hæretico, nec poſſe illum ab ea deceptione liberari, niſi mea doctrina, tunc teneor etiam cũ periculo vitæ mulierem illam iuuare, vt recedat a fornicario, & ſimplicem illum docere, ne ab hæretico decipiatur. Sic etiam quando in perſecutione fidei intelligit aliquis valde probabiliter, quod ſua morte alij fideles fortiores erunt ad fidem defendendam, tunc ille tenebitur exponere ſe mortis periculo pro ſalute ſpirituali aliorum. vt patet exemplo S. Sebaſ. in cuius hiſtoria mentio habetur aliquorum, qui vi tormẽtorum vacillabant Ceterum cum in caſu propoſito aggreſſor iſte non ſit in extrema neceſſitate ſpirituali abſolute, ſed voluntarie, & ex malitia ſua, non mihi, ſed illi peccatũ, & mors, non ſolum corporis, ſed etiam animæ, ſi non deſiſtat, & ſi non conuertatur, imputabitur. Sic etiam ſi quis mihi diceret, Niſi centum aureos mihi dederis ſuſpendã me, non propterea illi centum dare teneor, ne ſe ſuſpẽdat, quia poteſt, ſi velit, ſe non ſuſpendere & ſi ſe ſuſpendat, id non mihi, ſed propriæ iniquitati attribuendum erit, alias enim præberetur occaſio iniquis hominibus multa peccata perpetrandi, & nocendi proximis ſub hoc prætextu, vt liberarentur a neceſſitate ſpirituali in qua ſeipſos ſua iniquitate conſtituerent. Quibus omnibus addẽdum eſt, quod etiam aggreſſus non eſt de ſalute & gratia ſua certus ac proinde non tenetur ſe in illud diſcrimen obijcere permittendo ſe occidi.

Ad confirmationem Reſpondent aliqui vt S Tho.2.2. q.64 artic 7.ad 1.& 2.Caiet.Arrag.& Salon ibidem. Auguſtinum illis in locis loqui de eo; qui ex intẽtione hominem occidit, exiſtimant enim etiam in caſu licitæ defenſionis non licere occidere inuaſorem ex intentione, Alij vero vt Sotus lib.5.de iuſtitia qu.1.art 8. Petr.Nauar.lib.2.de reſtit.cap.2.num.343.& Gregor.de Valent.tom 3. diſput.5. quæſtio 8.punct.4.reſpondent loqui in caſu quo non adhibetur moderamen inculpatæ tutelæ, aut quo præueniret inuaſorem.

17 Ad Secundum Reſpondetur cum Richardo in 4. diſt. 37 articul.3.quæſt.2 ad 3.Non poſſe quem conſtitui in tali infirmitate quæ per coitum tantum curari poſſit, & non per aliquam aliam viam: poteſt enim materia ſpermatica per ſudores, per abſtinentias, & per alias euacuationes cõſumi. Deinde quamuis per impoſſibile verus eſſet caſus, nõ tamen licitum erit fornicari vt mors euitetur: Eſt enim longe diſpar ratio de morte quam expectat homo per infirmitatem, & per gladium; Quia enim longè difficilius eſt patienter ſuſtinere vnam, quam aliam maiora permittit lex fieri pro euitatione vnius, quam alterius.

18 QVINTVM DVBIVM eſt. Cum inuadentis occiſio vt licita ſit, fieri debeat cum moderamine inculpatæ tutelæ, id eſt, vt tantum ſibi aſſumat de nocendo proximo, quãtum eſt neceſſe ad vim ſibi illatam repellendã conſequenter inquiri poteſt, & ſolet quænam requiruntur ad moderamen inculpatæ tutelæ?

Reſpondeo cum Innoc & Panor.in cap.olim.1.numer. 19 de reſtit ſpoliat.& capitulo.ſignificaſti numer. 5. & numer.9.de homic.Syluestro verb.Bellum, ſecunda, qu 1. Soto li.5.de iuſtit.quæſt.1.articul.8. Michael Salon.2 2.q. 64.articulo.7.controuerſia.1.concluſ.3.Petro de Arragon. ibid.dub.1.concluſ.2.Ludouico Lopez pa.1.inſtruct.conſcient.capitulo 62.Martino Nauar.in Mann.capitulo.15. numer 3 Coſmo Philiarco de officio Sacerd par.1.lib.4. capitulo.9.Ludouico de Beia in reſponſ.caſuum conſcien. p 2.caſu 21.& alijs communiter, varias requiri conditiones.

Prima eſt, vt inuaſio, ſeu aggreſſio ſit vera aggreſſio.& per vim facta. Nam ſecundum rationem naturalem & ſecundum leges ſolum vim vi repellere licet. Vnde ſi iudex per calumniam, aut falſum proceſſum, aut falſi teſtes per falſum teſtimonium conentur innocentem vita priuare, non eſt licitum innocenti illos occidere. Item idem dicendum eſt, quando accuſator per calumniam, etiam vſque ad mortem aduerſus innocentem præualuerit. Ratio eſt, quia horum iniquitas non eſt vera aggreſſio, nec propria vis ſed calumnia tantum, quam nõ li-

cet per vim repellere, ſed per teſtes contrarios, & ordine iuris, quod ſi id nequeat, mortem patienter ferre debet.

Et ratio eſt, quia ſi in his caſibus licitum eſſet proprias iniurias per vim vindicare, vniuerſus Reipublicæ ſtatus facilè perturbaretur, cum omnes ſtatim dicerent ſe iniuriis, & calumnijs opprimi, etiamſi iuſtè punirentur.

Secunda eſt, vt ſit vera, & actualis defenſio, & propulſatio vis illatæ, non præuentio. Si quis enim eo quod ſuſpicetur alium ad ſe occidēdum accedere, illum prius occidat, peccat grauiter, & homicida eſt, cum talis occiſio non ſit verè defenſio, & propulſatio iniuriæ ſed præuentio. Secus autem dicendum eſt, quando probabiliter ipſe occidēdus eſſet, ſi non præueniret. Qua de cauſa docent authores infra citandi quod ſi quis recluſus in domo, etiam ſi non ſit prius offenſus, neque læſus, ſed tantum videret inimicum irruentem, vel arma parantem atque inſidias vt eum interficiat quando exiret, poterit ſi aliud remedium euadendi non habeat, antequam è domo exeat, inimicum occidere, quippe qui in tali caſu cenſetur potius ſe defendere, quam præuenire. Cum enim violentia illa iam ſit actu parata, & non ſit in fieri impedibili, ſed quaſi in facto eſſe, iudicari debet illa inimici occiſio præſentis mali defenſio, & iniuriæ propulſatio. Sic Sotus lib. 5. de iuſtitia. quæſt. 1. art. 8. circa medium. Michael Salon. 2. 2. qu. 64. art. 7. controuerſia. 1. concl. 3 Petrus Nauar lib. 2. de reſtit. cap. 3 num. 349. Ludo de Beia p. 2. reſpon caſ. caſu. 21. & Emanuel Sà in Aphoriſ. verb. homicidium & Gregorius de Valent. to. 3. diſput. 5 qu. 8. puncto. 4 dub 1. ad primum. Sic etiam ſi mulier accumbens cum viro inueniat ſub puluinari gladium paratum a viro ad eam occidendam quam primū fuerit excitatus, ſi conſideratis omnibus nullo modo poſſit mortem euadere, niſi occidendo virum, poteſt illum occidere, quia id non eſt præuenire inimicum, quod non licet, ſed tueri ac defendere ſeipſam à uiro aggreſſore, a quo aliter ſe liberare non poſſit; In qua re magna opus eſt prudentia, ſi enim vel fugiendo, vel clamando, vel occultando pugionem, & reſiſtendo. aut alia quacunque via poſſit ipſa euadere, non poteſt illum occidere, quia tunc non eſſet ſeipſam tueri, aut defendere cū inculpata tutela ſed præuenire inimicum quod non licet. Sic Martin. Nau. in Manuali. c. 15. num. 3. Michael Salon in 2. 2 q. 64 artic. 3. controuerſia. 2. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit cap. 3. nu. 349. & Ludouic de Beia par. 2. reſponſ. caſuum conſc caſu 21.

In qua re maxima opus eſt prudentia, vt iudicet an ſit vera & actualis aggreſſio, nam credita tantum, vel ſuſpecta non ſufficit.

Tertia eſt, vt occiſio aggreſſoris fiat in ipſo actu defenſionis, non autem poſtea interueniente temporis interuallo, aut poſtquam iam ceſſauit aggreſſio, vt dicitur in ca. ſignificaſti 2. de homicid. Quare ſi aggreſſor videns ſe deficere viribus fugeret, aut deſiſteret, vel durante rixa dicat ſe nolle amplius rixari, non poteſt tunc aggreſſus illum occidere; Tum quia ceſſauit iam violentia: Tum quia talis occiſio iam non eſt neceſſaria ad propriam occiſionē, Nec poteſt eum occidere propter illatam violentiam, quia hoc iā non eſt defenſio quæ licet ſed potius præterita iniuriæ vindicatio. & punitio, quæ ad ſolum iudicem pertinet. Nec ſimiliter poterit repercutere aggreſſorem tranſacta iam percuſſionis violentia, ob id quod aliqui homines inter medii ſe interpoſuerint, vel alia ex cauſa, quia iam non eſt defenſio, nec vis tunc infertur, ſed eſt vindicatio damni recepti quam priuatæ perſonæ facere non eſt licitum.

Quarta eſt, vt defenſio ſit moderata, hoc eſt, in nullo excedat id quod ſolum neceſſarium eſt ad euitandum damnum, adeo vt fiat duntaxat ad ſe defendendum, in qua re maxima opus eſt prudentia ne modum excedat, cap. olim primo. de reſtitu. ſpoliato. vnde qui cum leui percuſſione poteſt ſe ab aggreſſore defendere, non poterit tunc illum occidere, cum illic exceſſus tunc ſecundum regulas prudētiæ non poſſit dici factus cum moderamine inculpatæ tutelæ. Eodem modo qui poteſt commode fugere, aut clamare & implorare auxiliū. ad id tenetur. Quod ſi dum hæc conſiderat. poſſitne fugere, aut clamare, videat ſe exponi graui periculo inuaſore illum opprimente, non eſt. quod his conſiderandis ſe occupet, ſed vt ſe cum occiſione etiam inuaſoris defendat, quia ſemper eſt melior ratio patientis iniuriam. Addunt alij conditionem quintam ſcilicet. vt aggreſſus non occidat alterum ex intētione, de qua in ſequenti dubio agemus. Alij alias conditiones addunt, ſed quia eas tomo 1. Theſauri caſuum conſcientiæ. lib. 6. capitulo. 17. numer. 7. latius explicauimus, illuc lectorem remittimus. Hæc interim de hoc dubio dixiſſe ſufficiat.

19 SEXTVM DVBIVM eſt, An licitum ſit ad vitæ defenſionem occidere alterum ex intentione? Pro quæſtionis intelligentia. Notandum eſt, quod ſicut in omni actu reperiri poſſunt duo effectus, vnus ab agente intentus directè, alter præter intentionem agentis, vt dum quis fodiens terram ad domum ædificandam inuenit theſaurum, ille actus qui eſt ædificare, dicitur per ſe intentus, & ab ædificatione ſumit ſpeciem, obiectum & rationem: ille autem qui eſt inuentio theſauri, dicitur præter intentionem fodientis & per accidens, à quo non ſuſcipit actus ille ſpeciem: non enim ſic fodiens dicitur quæſiſſe theſaurum, ſed caſu inueniſſe: ita in actu, quo quis ſe defendit ab inuaſore, præcipuus & intentus effectus eſt cōſeruatio vitæ propriæ à quo actus ille ſumit ſpeciem, & denominationem, ac proinde bonitatem, cum hic ſit finis illius defenſionis; alter verò actus, ſcilicet occiſio inuaſoris, eſt effectus præter intentionem, quia illam non intendit defenſor, ſed conſequitur actum illum, & bellum defenſiuum.

Eſt igitur inter authores controuerſia, an liceat defendenti vitam ſuam intendere directè & tanquam mediū quoddam ad ſuam defenſionem occidere inuaſorē. ſicut medicus verb. g. ex intentione eligit venæ ſectionem, vel medicinæ ſumptionem ad ſalutem infirmi conſequendā, & ſicut ædificaturus eligit tanquam medium foſſionem, ad domum ædificandam. an ſolum velle & eligere & intendere defenſionem ſui etiamſi mors inde ſequatur, ita vt mors inuadentis non ſit medium volitionis, ſed ſolum quidam effectus conſequens. & quaſi per accidens reſpectu voluntatis eius, qui ſe defendit. In qua re ſunt duæ Doctorum ſententiæ contrariæ.

Prima eſt, dicentium, non licere alicui priuato ad ſuæ vitæ defenſionem occidere proximum ex intentione, hoc eſt intendere mortem alterius in ſe etiam tanquam medium ſed ſolum intendere debet ſeipſum defendere, licet per accidens & præter intentionem eius mors inuadentis ſequatur. Sic expreſſe S. Tho. 2. 2. quæſt. 64. artic. 7. Caiet. ibid. & Salon, & Petrus de Arrago. ibidem & idem Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 70. articulo 3. dub. 1 concluſ. 2. Tabiena verb. homicidium. §. 7. Franciſc. à Victoria. relect. de homicid. numer. 17. Abulenſis in capitulo. 5. Matthæi. quæſt 46. vnde docent ſolum licitum eſſe publicæ, auctoritati. id eſt, habenti curam Reipublicæ, puta iudici, vel eius executori, hoc eſt miniſtro iuſtitiæ aut militi in bello ex intētione pro ſua ſimul, & boni communis Reipublic. defenſione ex intentione occidere, homini vero priuato ſolum licet occidere aggreſſorem ſolo animo defendendi ſe, quod eſt occidere ſolum per accidens, intendendo, ſcilicet defenſionem ſui etiamſi mors alterius conſequatur. Atque adeo putant talem uere homicidam eſſe, ſi per ſe intendat alterius occiſionem.

Secunda eſt, affirmantium, licere ſui defendendi cauſa intendere & uelle etiam ipſam mortem alterius tanquam medium quoddam neceſſarium ad uitam propriam conſeruandam. Fauet Alexander Alenſis p. 4. quæſt. 34. mem. 2. artic. 2. §. 2. in reſponſ. ad ſecundum & quartum. & expreſſe Sotus lib. 5. de iuſtitia, quæſt. 1. artic. 8. Martin. Nau. in Manua. cap. 15. nu. 3. Petr. Nauar. lib 2. de reſtitu. cap. 3. nu. 349. Gregor. de Valen. to. 3. diſput. 5. quæſt. 8. punct 4. Coſmus Philiarchus de officio Sacerd. par. 2. lib. 4 capit. 9. & Ludouicus Lopez par. 1 inſtruct. conſcient. capitu. 62. in princip. Quæ opinio videtur mihi probabilior. Ratio eſt, Tum quia iura, quæ uim ui repellere licitum eſſe dicunt, id abſolutè docent. Tum quia actus iſte eſt humanus & volitus, non enim ignoranter & caſu occidit, ſed ſciens, & volens: Procedit ergo ex intentione finis ſicut omnis electio mediorum oritur ex intentione finis. Cum igitur ad efficacem volitionem finis neceſſario ſequitur electio medij, quod iudicatur neceſſarium ad talis finis conſequutio-

Digitized by Google

quutionem ex Ariſtot.lib.7.Ethic.cap 3.Et in caſu propoſito efficaciter volita ſit defenſio & conſeruatio vitæ propriæ, iudicaturque vt medium neceſſarium ad illam occiſio inuaſoris, vel gladio, vel ſagitta, vel globo ignito facta, vt ſupponimus. Conſequenter poterit hic ex intentione & directè eligi occiſio tanquam medium neceſſarium ad vitæ conſeruationem. Quamuis igitur abſolutè & ſimpliciter intendi nequeat occiſio proximi, ita vt ibi, ſicut in fine, ſiſtat, poteſt tamen illam vt medium ad finem propriè defenſionis intendere, ſicut quamuis debilitatio intimi, & ſanguinis emiſſio à medico, aut inciſio à chirurgo ſimpliciter elegi, & intendi non poſſit, prout tamen neceſſaria iudicantur ad conſequendam ſanitatem, licitè eligi poſſunt vt medium neceſſarium ad ſanitatem, & ita de facto dari ſolent aliquæ medicinæ, quæ debilitent, vt eo medio ſalus acquiratur.

20 Deinde nimis Metaphyſica & dura videtur prioris ſententiæ doctrina, & ad mores actuſque humanos in tali cōflictu parum accommodata, quandoquidem fragilitas humana, & tentatio ſubita non permittit in illo ſubitaneo conflictu hanc longam deliberationem facere, præterquā quod abſurdum omnino videtur licere ſui defendēdi cauſa ipſum actum externum exercere, cuius effectus per ſe ſit alterius mors, & tamen non velit, nec intendat actum illum externum nec mortem alterius. Satis igitur in caſu propoſito eſt, quod qui priuata auctoritate alterum occidit, non occidat contra rectam rationem ſed ſui defendēdi cauſa, quandoquidem niſi ita fieret, & publica auctoritas expectaretur, homo prius vita priuaretur, quam aliunde opem, & auxilium accipere poſſet. Atque ita cum quis plus vitam ſuam diligere debeat quam vitam alterius, ius omnino habet, vt alteri vitam potius eripiat, quam perdat ſuam, nec propterea vitium homicidii incurrit, cum id ſolum eſt, quando fit contra iuſtitiam, & rectam rationem, vt ſuperius expoſuimus.

21 *Quod* vero aliqui, quibus fauere videtur Gregorius de Valentia vbi ſupra, docent, ſic occidentem non occidere in hoc caſu priuata auctoritate, ſed publica, & diuina, falſum planè eſt, & à Soto libro quinto, de iuſtitia. q. prima. art.2.verſ primum enim inuaſorem non longe ab initio. Antonio de Corduba lib.1 qq.q 38 in 1. ratione pro prima opinione, & Petro Nauarro lib 2 de reſtitut.c 3. num. 349. rectè impugnatum. Sicut enim quis cum extreme indiget, & panem vt ſuæ neceſſitati ſubueniat, à diuite accipit, non publica auctoritate, ſed priuato iure, quod habet à natura ſe conſeruandi, licet diuino, & naturali iure, id facit: ita ſane qui vt ſe defendat inuaſorem occidit. Alioquin enim ſi publica auctoritate id faceret, quaſi miniſter, & executor legis diuinę, & naturalis, liceret etiam animo vindictæ hoc facere. Poteſt enim miniſter iuſtitiæ publicè iure poteſtatis publicæ non tam iure defenſionis, quam ex iuſtitia vindicatiua punire crimina, & occidere, cum Dei locū obtineat, cuius eſt crimina punire & caſtigare, quod tamen cuicunque priuato, cum ſe defendit, concedere, impium eſſet, & euangelicæ legi inimicum. Occidens igitur ob ſui defenſionem, non auctoritate publica, ſed priuato iure id facere cenſetur.

Et quæ hactenus dicta ſunt de defenſione ſui etiam cū alterius occiſione, ſeruando tamen vt diximus, moderamen inculpatæ tutelæ, puta, quando adſunt conditiones requiſitæ ad illud, ita vt nec excedat modum licitæ defenſionis, hoc eſt, maiorem violentiam non adhibeat, quam neceſſe ſit ad ſui defenſionem, nec aliud diffugium euadendi habet, quam occidendo inuaſorem, procedunt

22 *Primo*, tam in laicis, quam in clericis, adeo vt de iure naturali liceat tam laico contra clericum, quam clerico contra laicum ſe defendere, abſque eo quod exinde excommunicatio, vel irregularitas incurratur, vt habetur de irregularitate in cle. ſi furioſus. de homicid. & nos latius lib. 6 cap.17.nu.5 to.1. Theſauri expoſuimus, & expreſſe tradunt Dominicus Sotus lib.5.de iuſtit.q 1.art.8. in fin. ante ſolutionem arg. Alexan. de Ales p.3.q.34.membr.2 art. 2.§.2 Syluest.verb.Bellum q.3. Panor. in c.3.nu.2. de vita & honeſt. cleric. Petrus Nauar. lib.2. de reſtit.c.3.nu.345. & Michal Salon 2.2.q.64.art.7. controuerſia.1. concluſ. 2. verſ. Tertio. & facit cap. Significaſti.2. de Homicidio. Ratio eſt, quia clerici etiam gaudent priuilegijs iuris naturæ, quale eſt hoc vnum, vim vi repellere cum moderamine inculpatæ tutelæ Et de excommunicatione id late docuimus eodem to.1.lib 3.cap.17.nu.17 & ſequentibus, vbi quam plurimos authores in huius ueritatis confirmationem adduximus.

Secundo, Adeo licita & permiſſa eſt hæc defenſio, vt ēt circa bruta animalia locum habeat. Si enim animal meū animal tuum occidit à tuo inuaſum, non tenetur Dominus animalis inuaſi ad reſtitutionem aliquam faciendam ei, cuius animal occiſum eſt ex Petro Nauarro vbi ſupra, & colligitur ex lege prima, ff ſi quad. paupet. fec. dicat.

Tertio, locum etiam habet hæc defenſio non ſolum ad vitæ defenſionem, ſed etiam ad vitandam mutilationem, ex Petro Nauarro loco proximè citato, & alijs quos to. 1. Theſauri. lib.6.c.17.nu.5. attulimus. Ratio eſt, quia defendere membrum eſt defendere vitam partialem illius mēbri, vita enim totius nil aliud eſt quam vita membrorum, vtrunque enim pertinet ad defenſionem, & conſeruationem perſonæ.

23 *Quarto*, Ita licita eſt hæc defenſio, vt etiam licitum ſit occidere innocentem, ſi me inuadit, vt puer aut freneticus vel amens, vel dormiens, me occiſurus eſt, nec aliter ſaluus eſſe poſſim, quam occidendo. Quandoquidem in pari caſu innocentiæ mihi magis teneor, quam alteri ceteris paribus. Sic Sotus lib.5.de iuſt quæſt.1.art 7. in fine corporis, de eo qui irruentem in ſe militem occidit, etiamſi ſciat iniuſtè bellare, ex ignorantia inuincibili. Anton. de Cordub. lib 1.qq q.38.in 4.ratione pro 2.opinione. Petrus Nauarr. lib 1.de reſtitut cap.3 nu.347.& nu.348.

24 *Quinto*, locum habet hæc doctrina, etiamſi inuaſus dederit operam rei illicitæ, & occaſionem obtulerit inuaſori; Exemplum ſit de eo, qui alterum ignauię accuſat, vel ad ſingularem pugnam contumelijs, aut opprobrijs prouocat. Idem adulter qui inuentus eſt cum vxore. Quamuis enim Martinus Nauarrus in Manua cap.15.num.7 exiſtimet aggreſſum dantem operam rei illicitæ, aut offerentē cauſam aggreſſori, non poſſe ad ſui defenſionem aggreſſorem occidere, cum hac limitatione, quando ſcilicet talis cauſa natura ſua tendebat in alterius aduerſus ſe irritandam aggreſſionem, & talem eſſe putat caſum de adultero, & a fortiori cum quis alium conuitijs ad iram prouocat & in hanc ſententiam citat S Anton.par.2. tit.5. (qui tamen eſt titu.7.de ira) cap.8.§.1. vbi loquitur de homicid. caſuali, ſicut etiam & Caietanus in 2.2.q.64. articu. 8. quem pro ſe refert, vnde non fauent eius ſententiæ; Alij tamen ut Michael Salon 2.2.quaſt.64 art.7. controuerſia.1. conclu ſecunda, verſic. Secunda pars Petrus Nauar.lib. ſecundo, de reſtitut cap 3.num.302.& num.362. Ludouicus de Beia pat. ſecunda reſponſ caſuum conſc. caſu.21.& alij quos tom primo.lib.6.capit.17 nu 8. attulimus rectius docent, quod etiamſi peccet quis grauiter & ratione delicti, quod committit, & ratione occaſionis illius quam obtulit, nihilominus ille qui iniuria, & contumelia afficitur, non acquiſiuit ius per alterius peccatum ad eum occidendum ſua priuata auctoritate, ſed ſolum habet ius ad repellendam illam iniuriam ordine iuris. Vnde iniuſte illum peccatorem aggreditur, & conſequenter huic ſic aggreſſo, etſi peccauerit, et occaſionem dederit, vim vi repellere, et cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorem occidere licet, cum iuſtè ſe defendat, et quoad ſui defenſionem innocens cenſendus ſit. Nec refert quod ſe in hanc neceſſitatem ex ſua culpa coniecerit quia ea non obſtante ius ſe defendendi habet. Secus eſſet, ſi taliter dediſſet cauſam, vt licitè impugnaretur, vt quia commiſit crimen, et capitur à miniſtris iuſtitiæ. Tunc enim cum illicitè ſe defenderet, et alter licitè pugnet, non poteſt dici aggreſſor. Hinc ſolutur ratio Nauar. & exemplum quod de adultero adducit, planè contra illum militat, quia adulterium non ordinatur natura ſua ad occiſionem mariti; quin potius videtur ordinari ad occiſionem adulteri, vnde cum maritus adulteræ iniuſtè adulterum inuadat in caſu, quo iam ille a turpitudine ceſſat, ad repellendam iniuſtitiam quā maritus adulteræ ſibi inferre intendit, illum occidere poteſt, cum

Digitized by Google

cum vt dictum eſt per hoc quod ad alienam vxorem acceſſerit, non priuatus ſit iure ſe defendendi ab iniuria, quæ ſibi infertur, atque adeo ſi occidat, non erit homicida, nec irregularis, vt latius tomo primo expoſuimus.

Eodem modo ſi quis recluſus eſſet in oppidulo aliquo, vel domo, quamuis in ea eſſet neceſſitate ex propria culpa conſtitutus nec exire poſſet quin occidatur ab inimico expectante eius egreſſum, vt eum interficiat poteſt nihilominus inimicum occidere, antequam inimicus cum actu aggrediatur ſi aliud euadendi medium, & remedium non habeat nec id eſſet præuentio, ſed potius defenſio, vt dictum eſt.

25 SEPTIMVM Dubium eſt. an ſicut licitum eſt occidere, aggreſſorem vim vi repellendo ad vitæ ſuæ defenſionẽ, ita etiam liceat in tali caſu prætermittere defenſionem ſuam, & potius mortem pati, ne inuaſorem occidat?

Abulenſis in c. Vndecimo Ioſ. q. 11. docet non ſolum licere aggreſſorem ad vitam ſuam defendẽdã, ſed etiam teneri vnumquemque ad id, ita vt ſi aggreſſus aliter faciat, hoſtis ſit ſui ipſius & mortaliter peccet. fauere videtur S. Tho. 2. 2. q. 64 art. 7. cum dicat, teneri nos potius vitæ propriæ quam alienæ prouidere. Ratio eſſe poteſt, quia ordo charitatis in re graui obligat ſub mortali, ſed ordine charitatis tenetur vnuſquiſque plus ſe diligere, quam alterum, vel ſaltem tenetur non diligere alterum pluſquam ſe iuxta illud *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum* Matth. 22. Qui vero mortem patitur ne alterum occidat, diligit proximum pluſquam ſe. Ergo peccat mortaliter.

Communis tamen & verior aliorum opinio eſt licitum eſſe prætermittere propriam defenſionem pro vita corporali vel ſpirituali inuaſoris vt is locum habeat pœnitentię. Sic Sotus lib. 5. de iuſt. q. 1. artic 8. verſ. Quare tres ordines. Pet. de Arag. 2. 2 q. 64. ar. 7. Mich. Sal. ibi art. 7. contro. 2. concluſ. 2 Per. Nau. li 2 de reſt. c. 3 nu. 326. & ſeq. Gregor. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 8. pun. 4. dub. 2. Tol in ſum. lib. 5. c. 6. Eman. Sà in Aphor in verb homicid. & alij communiter. Ratio eſt, quia cum homo vitam ſuam corporalem exponere poſſit pro vita corporali amici, à fortiori pati poteſt mortem, ne inuaſor moriatur in peccato. Deinde conſeruare vitam propriam eſt actus poſitiuus, & ex præcepto affirmatiuo charitatis erga ſeipſum. Sed hoc præceptum ſicut non obligat cum abſciſſione membri, ita multo minus cum occiſione proximi. Vnde eſſet perfectio Euangelio conſentanea in tali caſu propriam defenſionem prætermittere Facit etiam ad hoc exemplum Chriſti, qui cũ potuerit ſe defendere ab occiſoribus ſuis, noluit ſed potius mortem pati voluit Vt autem certo ſtatuamus quando id licitum vel illicitum ſit:

26 *Dico primo* quando aggreſſor eſt perſona publica, vel admodum Reipu neceſſaria v. g. Rex, Dux, aggreſſus autẽ eſſet perſona vilis cuius vita ad bonum commune parum referret, tenetur ex charitate aggreſſus defenſionem ſuam prætermittere & mortem potius pati, ſi aliter euadere nequeat, quam aggreſſorem occidere. Ratio eſt non quidem quaſi ad id teneatur, ne aggreſſor in æternum damnetur, cum non teneatur quis ſubuenire vitæ ſpirituali aggreſſoris in hoc caſu amittendo vitam propriam, ſed ob bonum commune quod ex aggreſſoris vita reſultat, quod ex ordine charitatis anteferendum eſt bono priuato aggreſſi.

Dico ſecundo quando aggreſſus eſt perſona publica, aut multum vtilis Reipublicæ, aggreſſor autem nequaquam, non ſolum poteſt, ſed etiam tenetur aggreſſus vitam ſuam tueri etiam cum occiſione aggreſſoris, ſi aliter ſe defendere non valeat. Ratio eſt quia licet poſſit quis renuntiare iuri ſuo, non tamen neceſſitati boni communis & iuri quod Reſpublica in ipſum habet. Vnde tunc vitam propriam negligere ob vitam inuaſoris, eſſet noxium Reipu. & prodigalitas quædam, & peccatum mortale.

Dico tertio, Quando aggreſſus, & aggreſſor æquales ſunt, ac eiuſdem ordinis, nec unus magis neceſſarius bono communi, quam alter, poteſt aggreſſus tuendo ſeipſum occidere aggreſſorem, eo iure naturali quo licet vim vi repellere; Quod ſi nolit vti iſto iure, poteſt permittere ſe occidi, & cedere iuri ſuo.

Dico quarto, Etiamſi aggreſſus perſona priuata ſit, & aggreſſor perſona publica, poteſt tamen aggreſſus illum interficere, ſi aggreſſor ille non ſit Reipub neceſſarius. Ratio eſt quia non tenetur aggreſſus cedere iuri ſuo, quod habet à natura ſe tuẽdi, niſi pro bono communi, quod in hoc caſu locum non habet. vt ſupponimus eo quod aggreſſor ille, quamuis perſona publica ſit non eſt tamen bono communi neceſſarius.

Ad argumentum vero in contrarium allatum Reſpondetur primo, *Maximam illam*, teneri ſcilicet vnumquẽque non magis proximum quam ſeipſum diligere, intelligendam eſſe quoad vitam ſpiritualem, tenetur enim quis vitam propriam ſpiritualem, cuiuis alienæ præferre. Quãtum autem ad temporalia non eſt ille ordo neceſſarius, cũ temporalia non per ſe, ſed tanquam media pertineant ad perfectam faculatem.

Reſpondetur *Secundo* Negando plus amare proximũ, quam ſeipſum, qui patitur mortem, ne alium interficiat: Quia ut rectè S. Tho. 2. 2 quæſt. 26 art. 4. annotauit, tunc homo ſimpliciter ſe diligere dicitur, quando diligit ſe ſecundum uirtutem, qui uero patitur mortem, ne alterum occidat, & ne in peccato moriatur, maximè ſe diligit ſecũdum uirtutem, cum eligat mori pro bono uirtutis charitatis, quod illi ſimpliciter utilius eſt, quam ipſa uita. Atque ita intelligitur S. Thomas ubi ſupra, dum enim quis patitur mortem, ne aggreſſorem interficiat, non ponit uitam ſuam pro uita corporali alterius, ſed uel pro bono ſpirituali, uel pro bono uirtutis, quod ex ordine charitatis præferendum eſt uitæ.

27 OCTAVVM Dubium eſt An licitum ſit ob defenſionem honoris cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorem occidere? Vt u. g. ſi Nobilis uir, aut miles inuaſus ſit ab altero, qui fugiendo rixam uitare & uitæ periculũ euadere poteſt, ſed tamen incurreret propter fugam maximũ dedecus, & ignominiam; An teneatur tunc cum infamia fugere, ut uitam propriam, & aggreſſoris ſaluet, an uero poſſit aggreſſorem occidere in ſuam defenſionem, ne fugiens honorem amittat? Ratio difficultatis eſt, quia cum uitam propriam fugiendo ſaluare poſſit occidendo aggreſſorem moderamen inculpatæ tutelæ excedit.

His tamen non obſtantibus, *Communis* Doctor. opinio eſt, quod non tenetur fugere ſed inimicum in honoris ſui defenſionem occidere poteſt. Sic Bartol. in leg. item apud Labeonem. ff. de iniur. Idem Barthol. Sal. & Bald. in l. 1. C. unde ui. Card. & Imo. in Cle. ſi furioſus. de homi Syluest. uerb Bell. 2. queſ. 1. & in uer. Hom. 1. qu. 2. verſ. Quintum. Sot. lib. 5. de iuſt. qu. 1. art. 8 dub. vlt. Martin Nauar in Mann. cap. 15. num. 4. Michael Salon 2. 2 q. 64 art. 7. controuer. 2. corol. 2 concluſ. 1. Petr. de Arragon 2. 2. q. 64 artic. 7. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. capit. 3. num 369. & ſeq. Gregor. de Val. to. 3. diſp. 5. qu 8 punct. 4. dub 3. Caiet. in Summa verb. excommunicatio. capi. 10. vbi explicat, non incurrere huiuſmodi hominem excommunicationem, quamuis aggreſſor occiſus eſſet clericus. Coſmus Philiarchus de offi. Sacerd. p 2 lib 4. cap. 9. Ludouicus Lopez par. 1. inſtruc conſcient. capit. 62 & Emanuel Sà in Aphoriſmis. verb Homicidium. Ratio eſt, Quia honor maius bonum eſt, quam alia quæuis res temporalis & maximè conducens ad ſuſtentandam uirtutem & vitã tranquillè tranſigendam: Vnde Prouer. 22 dicitur, *Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ*. Et Eccleſiaſt. 41. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi quam mille theſauri pretioſi, & magni*. Si igitur licitum ſit occidere inuaſorem pro defenſione bonorum, a fortiori idem dicendum erit ob defenſionem honoris, ſi alia nõ ſit defendendi ratio: Id quod verum eſt etiamſi fugere poſſet. Cum enim parui habetur in populo, & tanquam degeneris animi, qui talem iniuriam non propulſat, & fuga uiro nobili dedecus, & infamia eſt, licite poteſt abſque fuga ſe tuendo aggreſſorem occidere; fuga enim hominem uiliorem reddit, immo fuga ipſa iniuria eſt ut patet ex l. Itẽ apud Labeonem. de iniur. Nec ualet ratio in contrarium, Tunc enim dicitur fieri defenſio cum moderamine inculpatæ tutelæ, quando citra notabile damnum relinqui nõ poteſt, qualis eſt, illa, quæ fit ne honor amittatur. Hoc autem quod diximus procedit,

Digitized by Google

28 Primo, in viris Nobilibus, qui ad leuem alapam vitandam, aut fortiter repellendam, aggreſſorem occidere poſſunt, Eſt enim hæc nimia apud Nobiles, & tria mere, vt notant Pet. Arragon. & Michael Salon vbi ſupra, apud Hiſpanos, adeo grauis, vt pro illa vitanda, ſi alia non ſuppetat via, aggreſſorem occidere licitum iudicatum [illegible] ſed [illegible] in [illegible] procedunt in ſolis Nobilibus, ſiquidem plebeius homo non poteſt alium occidere, ne ipſum fugiat, Non enim eſt fuga illi adeo ignominioſa, vt pro illa vitanda poſſit alterum hominem interficere, vt prædicti authores teſtantur. [illegible]

Tertio, Procedit ſolum in laicis; clericis enim, aut viris religioſis non licet ad honoris defenſionem interficere aggreſſorem, illæ tunc, ſiue poſt acceptam iniuriam. Sic Gloſ. in c. ſuſcepimus & [illegible] Significaſti. 2. de homic. & [illegible]; de vita & honeſt. cler. Syluest. verb. excommunicatio. 6. nu. 6. Notab. 4. verſic. Nono. Sotus lib. 5. de iuſtit. q. 1. art. 8. in fin. Couar. in clem. ſi furioſus. p. 3. §. vnico. num. 4. de homicid. Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 3. num. 389. Michael Salon 2. 2. q. [illegible] contrauerſia 2. concl. 1. coroll. 2. Grego. de Valen. tom. 3. diſput. 5. q. 8. puncto. 4. dub. 3. Petr. de Arragon 2. 2. q. 64. artic. 7. Ludoui. Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. c. [illegible] Coſmus Philiarchus de offic. ſacerd. p. 2. libr. 1. cap. 9. & Toletus in ſumma lib. quinto, capit. 6. Ratio eſt, quia in nobilibus eorum honor conſiſtit in armis, non ſic autem in viris eccleſiaſticis; iſti enim [illegible] humilitatem & manſuetudinem profiteantur, nullum eis dedecus accreſcit ex aliorum contumelijs, aut eo quod fugiant, ſed potius ſumma gloria, & bonum nomen: nec pares habentur, ſed magni potius à populo, quod iniurias patienter Chriſtum imitantes ſuſtineant.

Quarto, Hæc vera ſunt in Nobilibus, quando fit percuſſio, aut occiſio ad vitandam iniuriam inferendam, vel ſi accepta iam erat, tamen adhuc pendebat vlterius iniuria. Nam ſi accepta iam ſit iniuria, & læſor velit deſiſtere, & fugere, non erit licitum occidere, aut repercutere aggreſſorem. Sic Sotus, Michael Salon & Toletus vbi ſupra. Petrus Nauar. loco proxime allato nu. 380. Coſmus Philiarchus vbi ſupra. Ratio eſt, quia cum ille iam non inferat vim, velle poſtea illum occidere, aut repercutere, erit potius vltio, & vindicta, quam defenſio, aut propulſatio iniuriæ.

Et quod locu habet non ſolum ſi iam aggreſſor ad alia negotia diuertit, aut eſt domi quietus, ſed etſi ſtatim ac iniuriam intulit, pœnitentia motus ſatisfacere cupit, vel petendo veniam, aut aliter ſe humiliando. Cum enim damnum futurum non imminet, ſed de alapa, aut vulnere accepto agitur, illic defenſio locum habere non poteſt, ſed omnino punitio, & vindicatio. Et certè alias daretur via multis Reipub. perturbationibus, ſcandalis, inſidijs, & inimicitijs, paulatimque libido vindictæ Chriſtianos animos poſſideret, quod à Chriſtiana manſuetudine longe alienum eſſe debet. Quamuis enim offenſus iniuriam remittere non teneatur, ſed poteſt vltionem proſequi in iudicio, etiamſi agreſſor veniam petat, propria tamen authoritate eam punire non poteſt, cum iam non de defendendo honore, aut de propulſando iniuria decertetur: quin potius in mundo ſummam nobilitatis gloriam ſibi comparat, qui iniuria neglecta, inimicum ſatisfacientem recipit in gratiam, & vltionem non proſequitur.

29 Quod vero Martinus Nauar. in Manual. capit. 15. num. 4. licitum eſſe docet repercutere, & læſorem inſequi, & tantum ei vulneris, & iniuriæ inferre, quantum neceſſarium eſſe putat; vt honorem amiſſum recuperet, ea ratione ductus, quia faceret magnam ſui honoris iacturam, ſi fugientem non perſequeretur, & vulneraret. quod etiam docent Franciſcus à Victoria in relectio. de Bello. quæſtio. 2. propoſitione. 2. numer. 5. & Petrus Nauar. lib. 2. de reſtitutio. capitul. 3. numer. 183. & numer. 384. eo quod latronem fugientem cum rebus meis licet inſequi, & occidere, ergo & honorem auferentem, & fugientem, Mihi omnino non placet: ſed quam doctrinam Sotus, Salon & Coſm. Philiar. locis paulo ante allatis, etiam reſellunt; tum quia ſic perſequendo, limites iuſtæ defenſionis excedit, tum quia ſequi & vulnerare fugientem, & timentem nõ eſt virtus, ſed potius dedecus, etiam apud ipſos nobiles, tum quia latro deferendo ſecum rapinam, infert adhuc vim, eum per vim prohibere velit, ne dominus rem ſuam recuperet, qui vero intulit iam vulnus, & deſtitit, nullam vim ſuper præſentem infert. Tum quia latro defert rem, quam adhuc recuperare poſſum, ab eo autem qui vulnus intulit, nullam rem meam recupero, quamuis enim fugientem inimicum percutiam, exinde tamen non ceſſat vulnus acceptum, & tantum abeſt, vt ceſſet dedecus acceptum, vt perſequendo fugientem, & timentem, nouum dedecus & infamiam apud vere nobiles incurram. Vnde ſicut latro, qui rem abſtulit, ſi eam dimitteret non poſſet iuſte à me occidi, ita nec qui honorem mihi abſtulit occidi, aut repercuti poſtea poſſit, ſi veniam petere, & ſatisfacere paratus eſſet.

30 NONVM Dubium eſt, An pro rei familiaris defenſione inuaſorem occidere liceat? Ratio difficultatis eſt, quia vnuſquiſque lege, & ordine charitatis, tenetur magis diligere vitam proximi, quam bona propria temporalia. Ergo nunquam pro illis defendendis proximum occidere licet. Quæ confirmari videtur ex D. Auguſt. lib. 1. de lib. arb. capit. 5. dicente, *Quomodo apud Diuinam prouidentiam à peccato liberi ſunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt?* Ob hæc argumenta quidam docuerunt non licere ob rerum temporalium defenſionem inuaſorem interficere, vt Panor. in capit. 2. &c. ſuſcepimus de homicid. & Couar. expreſſe in clement. ſi furioſus. p. 3. §. vnico à num. 6. de homicid. vbi late hanc quæſtionem tractans, tandem docet non licere ob puram rerum ſuarum defenſionem occidere, niſi in duobus caſibus, vel ſi latro [illegible] ſimul cum rebus admiſcetur periculum [illegible] perſona, quale eſt ſi dubitat, an ad occidendo [illegible] furem [illegible] veniat, & non poteſt parcere ſine perſonæ periculo, vel ſecundo quando raptor res ablatas defendit, ne pereant, & recuperentur, præſertim ſi telo id faciat, tunc enim perſonæ periculum intercedit; in alijs vero caſibus latronem occidere non licet, facit pro ſententia Couar. capit. 2. de homicid. vbi ſolum probatur occiſio, *vere, tuæque defendas*, quaſi perſonæ periculum miſceri rerum iacturæ debeat. Hac de cauſa licet furem nocturnum occidere, quia talis cenſetur veniſſe ad occidendum, non autem diurnum, quia talis cenſetur veniſſe ſolum ad furandum, vt docet S. Auguſtinus, & refertur in capit. Si perfodiens. de homicid. & Exod. 22. habetur reus homicidij qui furem orto ſole occiderit, non autem qui nocturnum interfecit. Et Cicero pro Milone ait, *Quod ſi duodecim tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem ſi ſe telo defenderit interfici impune voluerunt.*

Communis nihilominus, & vera Theologorum ſententia, eſt licitum eſſe cuique rem familiarem modo ſit alicuius magni momenti, defendere ab inuaſore, & ſi eas aliter recuperare non poteſt, occidere. Sic Syluest. verb. homicidium. 1. q. 2. verſic. Quintum. Angel. verb. eodem. num. 5. Caiet. 2. 2. q. 64. ar. 7. Petrus de Arragon ibidem, & Michael Salon controuerſ. 1. Sotus lib. 5. de iuſtitia. quæſt. 1. artic. 8. Martinus Nauarrus in Manuali. cap. 15. numer. 2. Gregorius de Valentia. tom. 3. diſput. 5. queſtio. 8. punct. 4. dub. 3. Petrus Nauarrus lib. 2. de reſtitut. cap. 3. nu. 298. & ſeqq. Ioan. Medina Cod. de reſtitut. queſt. 4. § Eſt autem in princip. quæſtionis. Ludouicus Lopez part. 1. inſtruct. conſcient. cap. 62. Coſmus Philiarchus de officio ſacerd. part. 2. lib. 4. cap. 9. Toletus in ſumma lib. 5. cap. 6. verſ. Tertius caſus. & Emanuel Sa in Aphoriſmis. verb. homicidium. & facit l. Furem. ff. ad legem Corneliam de Sicar. Ratio eſt, quia ſicut licitum eſt uitam tueri, ac membra, ita etiam & res, quæ ad uitam conſeruandam, & uitæ incommoda uitanda ſunt neceſſariæ, eodem prorſus iure tueri licebit. Cui enim licet finem procurare, licet etiam adhibere media ad illum ordinata. Sed bona externa ſunt media ordinata ad uirtutem & uitæ conſeruationem: Ergo & illa, ſicut & uitam ab iniquo inuaſore, etiam cum inuaſoris occiſione, defendere licet, quando ea aliter ſaluare non poteſt. Vnde Cicero pro Milone ait, *Hæc lex non eſt ſcripta, ſed naturalis, vt latrones & inſidiatores quacunque defenſionem*

ſionem bonorum occidere poſſumus.

Dixi, dummodo res illa ſit magni momenti, quia pro exigua pecunia, vel bono temporali, vt pro valore duorum, vel trium aureorum, ſicut nec vitam periculo exponere licet, ita nec alium occidere, cum nec à iudice pro leui furto morte puniendus ſit. Quamuis enim vnuſquiſque ſe, ſuaque tuendi ius habeat, ipſa tamen ratio dictat, non debere hominem vſque adeo ſe, & ſua amare, vt inuaſorem rei parui momenti interficiat.

Dixi etiam ſi eas aliter recuperare non poſſit, quia ſi dominus bonorum via iuridica, aut alia honeſta via certo intelligat certitudine morali (vt ſi Dominus poſſit ſtatim conuincendo talem latronem teſtibus coram iudice, auctoritate iudicis bona ſua ab illo recuperare, aut poſſet inuaſorem domi retinere) ſe poſſe bona ſua defendere aut recuperare, quam occidendo latronem, non poſſit illum occidere, quia tunc iam non eſſet inculpata tutela. vnde in l. ſed etſi ff. ad legem Aquiliam dicitur. *Si quis cum furem apprehendere poſſit, maluit occidere, iniuriam feciſſe videtur*. Et in cap. Interfeciſti. de homic. in ſecunda parte capitis imponitur pœnitentia occidenti latronem, cum poterat aliter liberari res; ſi vero aliter liberari non poterat, nulla pœna imponitur. Dixi, *certo*, quia ſi ſit dubius in dubijs potior eſt ratio patientis iniuriam, & ita quando eſt dubius, occidere poteſt.

31 *Quod* autem dictum eſt, licitum eſſe pro defenſione bonorum inuaſorem occidere, intelligendum eſt quamdiu durat defenſio, & inuaſio, durat autem non ſolum quando latro actu, & per vim rapit, ſed etiam quando fugiendo rem ſecum defert, toto enim eo tempore eſt in flagranti delicto & ita non modo, quando actu rapit, verum etiã quando fugit, niſi alia via recuperari poſſit, latronem inſequi, & à longe ſi poteſt, antequam rem occultet, occidere valet. At vero poſtquam in aliquem locum tutum ſe recepit, non erit licitum occidere, aut vi aggredi, ſed ſolum detinere quoadusque iudex eum capiat. Ratio eſt, quia tunc deſinit eſſe inuaſor, & iam ceſſauit vis, & ſolũ eſt iniquus detentor, natura autem non concedit, vt iniquum detentorẽ, qui rem occultauit, & domi iam eſt pacificus, vel ad alia diuertit, quis occidere poſſit, ne occaſio iurgijs, & rixis præberetur. Satis igitur eſt quod interficere poſſit fugientem, antequam rem occultare poſſit.

32 *Ad* rationem reſpondetur: Tunc lege charitatis vitam proximi præferendam eſſe rei meæ familiari, quando ille eſt in neceſſitate conſtitutus, nec in ſua eſt poteſtate periculum euadere; ſecus autem quando voluntaria quadã iniquitate, & malitia in eo eſt periculo, vt in caſu propoſito contingit, maxime cum mihi commiſſa non ſit cura, & uita alterius, niſi in caſu neceſſitatis veræ cum tamen cura meijpſius, & bonorum meorum mihi ſemper, & abſolute commiſſa ſit, ac proinde ius habeo remouẽdi impedimẽta omnia quæ obſtãt, quo minus res meas conſeruare poſſim.

Quod vero ad S. Aug. attinet. Reſpondent communiter authores, vel illum fuiſſe eius ſententiæ, vt non liceat pro bonis temporalibus defendendis, occidere: vel certe & verius, illum locutum fuiſſe vt philoſophum moralem. ſ. in caſibus in quibus non adhibetur moderamen inculpatæ tutelæ, hoc eſt, quando alia via reſtat recuperandi bona, quam occidendo, tunc enim, vt diximus, iniquum eſſet illum occidere. Et hunc fuiſſe ſenſum S. Auguſtini, ex eo colligi poteſt, quia loquitur de iure diuino. vix autem accidere poteſt caſus, in quo bona temporalia a fure diurno citra eius mortem recuperari non poſſint: quod non ita eſt de fure nocturno. Et hæc eſt ratio, quare per leges licitum eſt furem nocturnum occidere, quia ſ. præſumunt leges non poſſe communiter citra eius occiſionem bona recuperari, non autem furem diurnum, quia rationabiliter præſumũt poſſe aliter res recuperare furem capiendo, aut alia uia iuſta, & propterea, quia occiſio die facta, non omnino neceſſaria nec inculpatum habere moderamẽ intelligitur, ideo leges aliter de fure diurno, ac nocturno ſtatuerũt, vt Exo. 22. & c. Perfodiens. de homicidio habetur. Si tñ aliter res ſuas recuperare nõ poſſit, quã occidendo furem diurnũ, & id certitudine morali cognoſcat, occidendo illũ in foro ſuo a peccato excuſatur. In qua tamẽ re vnuſquiſq; ſibi cõſulat. Nam etiãſi pro uita defendenda occiderit, niſi id aliquia ratione probet, non erit a iudicio exteriori immunis.

33 Ex quibus etiam ſoluitur ratio Couarruuiæ: nam ſi latro diurnus erat uel certe nocturnus, ſi non ſe telo defendebat, præſumit lex quod erat aliud remediũ defendẽdi res quam occidendo. Quandoquidem non ita difficile, aut inuſitatum eſt ab inuaſore non armato, rem ſuam defendere, aut recuperare citra illius occiſionem. & propterea in tali caſu haud impune illi foret. Cum enim ablatum alia uia recuperabile eſt, iniuſte occideret, vt Bart. in l. furẽ. ff de Sicar. Syl in uerb. excommunicatio. 6. Notab. 4. caſu 9. §. iſta tamen intelligi. Sotus & alij communiter tradũt. Nec Couarruuiæ fauent uerba illa in c. interfeciſti. de homic. vt te, tuaq; defendas. quaſi non liceat aliter occidere inuaſorem rerum, niſi quando perſonæ periculum rerum iacturæ miſceatur, quia uerba illa copulatiue intelligenda ſunt, ita ut cum dicit *te, & tua liberando*, ſenſus ſit, ſi interfeciſti *te liberando*, non peccaſti. & ſi interfeciſti *tua liberãdo*, non peccaſti. Niſi enim ſic coniungerentur propoſitiones, ſequeretur quod ob ſolam uitam tuendam non liceret occidere, niſi etiam ſimul res, cũ uita defenderetur, quod eſt ab omni ſenſu, & ratione abhorrens, & alienum, ut optime notat Petrus lib. 2. de reſtitu. c. 3. nu. 406 & nos latius to. 1. lib. 6. c. 17. nu. 27. expoſuimus.

DECIMVM DVBIVM eſt, an quæ in præcedenti dif-
34 ficultate de rerum defenſione explicata ſunt, uera ſint tam de clericis, & Regularibus, quam de ſecularibus?

Quidam enim exiſtimant illis non licere ob rerum defenſionem occidere, ſic gloſſ. 23. q. 3. in princ. Nicolaus de Ploue de irreg. Reg. 17. Villadiego tract. de irreg. capit. de Percuſſore. S. Ant. 3. par. titul. 4. c. 3. § 2. uerſi. Notandum eſt Syl. in uerb. Bellum. 2. q. 7. ad fin. & uerb. excommunicatio. 6. Notab. 4. uerſi. Nono. Marian. Soc. in c. ad audientiam. nu. 40. de homic. & Couar. in clem. ſi furioſus. p. 3. §. unico. uerſi. Vndecimo, de homicid. & Michael Salon. 2. 2. q. 64. art. 7. controuerſ. 2. concluſ. 1. poſt corollarium primum. Qui omnes docent non licere perſonis eccleſiaſticis occidere pro rerum ſuarum defenſione, quamuis ſtatten- to legantur S. Ant. & Sylu. licitum eſſe dicũt occidere pro neceſſaria rerum ſuarum defenſione dummodo ſint tales perſonæ quæ poſſunt habere bona; unde docent clericos ſeculares poſſe ſuas res defendere: ſeruos autem, & Religioſos non poſſe pro rerum defenſione occidere, quia iſti dominium habere non poſſunt, & maxime religioſi, qui iam mundo renunciarunt. Et gloſſa, Villadiego, & Nich. de Ploue adducunt pro ſe c. a. Interfeciſti. de homicid. ubi presbiter præcipitur toto uitæ ſuæ tempore pœnitentiam agere ſi occiderit aliquẽ ob rerũ defenſionem, & c. ſuſcepimus. eo tit. Monachi duo cenſentur irregulares, eo quod quendam latronem occiderant, qui eos ſpoliare uoluerat.

Mihi tamen magis placet contraria opinio quam tenent Petr. Nauar. lib. 2. de reſt. cap. 3. num. 415. & Ludou. de Beia in reſponſ. caſuum. caſ. 22. par. 2. dub. 1. ad vltimum eſſe clericis, ac etiam Religioſis eodem modo inuaſorem cum moderamine inculpatæ tutelæ, & fauet Alex. de Ales p. 2. ſum. quæſt. 34. memb. 2. art. 2. §. 2. quia ex lege naturæ non eſt diſtinctio laici, & clerici, ius enim naturale concedens facultatem vim vi repellendi, naturaliter omnibus, & æqualiter eam concedit: vnde certum eſt non eſſe peccatum contra ius naturæ, aut iniuſtitiæ ſic occidere, & per conſequens annexam reſtitutionis obligationem non habet, id quod præfati authores primæ ſententiæ concedunt: ſed neque eſt contra iura poſitiua de religione, & honeſtate ſacerdotum ſeruanda, vt falſo exiſtimant primæ ſententiæ aſſertores, quando quidem nullo textu iuris canonici hoc ſufficienter probari poteſt, vt etiam Couarruuias fatetur. Nam in d. capit. Interfeciſti, ſolum eſt conſilium, vt ſi ſe, ſuaque defendendo furem occiderat, vbi comprehendi poterat, ſi laicus ſit, quadraginta dies pœnitentiam agat, ſi ſacerdos, tota vita. Quia ſcilicet, non ſeruauit moderamen inculpatæ tutelæ. Quod vero in hoc capit. contineatur ſolum conſilium, patet ex illis verbis, *Si ſine odij meditatione, te, tuaque liberando huiuſmodi membra diaboli interfeciſti, ſi ieiunare volueris, bonum eſt tibi.* quaſi dicat, ſi volueris, bonũ eſt ad cautelã, non tñ teneris.

Ad capit. *ſuſcepimus*. Reſpondetur fr. tres illos peccaſſe occidendo, & fuiſſe iudicatos irregulares, quia exceſſerunt moderamen inculpatæ tutelæ, cum potuerint alia via ſe tueri, iam enim ligati erant fures illi, & ita poterant illis dimiſſis, cum iam res ſuas ſaluas haberent, recedere, vel quamprimum ſecundus ille vidit latrones illos velle confringere vincula, potuit fugere, non enim infamia eſt Monacho fugere ab inimico. Et quod hic ſit dicti capitul. ſenſus, ex eo conſtat, quia alias non liceret pro damno perſonæ vitando occidere, id quod Couarruuias non negat eſſe licitum. Dicitur enim in d. capit. Quod latrones *volebant eos in perſonis affligere turpiter, & denu dare veſtimentis proprijs, & quod nocte ingreſſi eſſent*. & tamen adhuc peccauerunt, & ſunt irregulares ab Alexand. Papa III. iudicati, non alia de cauſa niſi quia ceſſante aggreſſione occiderunt. Et quamuis Religioſi non habent rerum dominium, poſſunt tamen habere vſumfructum, & tanquam vſufructuarij res veri Domini, hoc eſt, Religionis defendere licite poſſunt, ſicut ſeruus res domini ſui licite defendere poteſt, & tenetur.

35 VNDECIMVM DVBIVM eſt, an etiam eodem modo liceat interficere inuaſorem pro defenſione vitæ, honoris, ac bonorum amici, vel proximi mei innocentis, & Reipublicæ, cum moderamine inculpatæ tutelæ?

Reſpondeo cum Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit. capit. 3. num. 419. Michaele Salon 2. 2. quæſt. 64. artic. 7. controuerſia. 2. corol. 1 Ludouic. Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ capit. 62. & Emanuele Sà in Aphôriſmis verb. Homicidium, & alijs, id eſſe licitum nec teneri ad aliquam reſtitutionem. Tum quia id licet, vt conſtat, pro bonis, inter bona vero pretioſum, & maximum eſt amicus, maxime innocens. Tum quia iure naturæ & lege charitatis licitum eſt quoſcunque defendere, quando actu per vim inuaduntur. Vnde ſi videam latronem auferentem bona proximi, & reſiſtentem, nec proximum habere vires ad illum ſuperandum, vel ſaltem probabiliter dubito, an habeat tales vires, licite poſſim iuuando proximum, ne rebus ſuis expolietur, latronem occidere. Quia iure naturæ ſemper eſt potior ratio patientis iniuriam, & ei fauendum. Et multo magis, cum Reſpublica, & bonum commune inuaderetur, vt de ſe conſtat. Innocens autem cenſetur qui aggreſſus eſt, vt plurimum. Dixi vt plurimum, quia vt notat Petr. Nauar. vbi ſupra innocens etiam, quoad hoc cenſetur aliquando aggreſſor & qui cauſam dedit aggreſſioni, ſi modo iam deſiſtere velit; Is enim innocens tunc iudicandus eſt contra alterum, qui nunc eſt vere aggreſſor, quamuis initio aggreſſus fuit, atque adeo licebit hunc iuuare pro vitæ defenſione contra illum, cuius bona antea eripere voluit.

36 DVODECIMVM DVBIVM eſt, an pro defenſione caſtitatis liceat interficere inuaſorem?

Communis opinio eſt, peccare mortaliter occidendo, quando aliter fugiendo, aut clamando euadere poſſit, ſin autem aliter euadere non poſſit, licite occidere poteſt. Ratio eſt, quia ſicut licitum eſt occidere pro defenſione membrorum, & bonorum temporalium, ita a fortiori licitum erit pro defenſione honoris, & caſtitatis, aut alterius virtutis, cum bonum virtutis rebus alijs præferendum ſit, maiuſque periculum imminet conſenſus in tali caſu quam in ceteris. Vnde defendendo ſe in re tanti momenti, vtitur iure ſuo naturali, quo licet vim vi repellere, & magis tenetur ſaluti ſuæ prouidere, quam alterius. Si quidem exponit ſe periculo conſentiendi actui peccati permittendo ſe opprimi propter difficultatem renitentiæ voluntatis, dum non facit quod poteſt ad euadendum. Verum tamen, eſt quod ſi talis mulier nolit aggreſſorem occidere, ſed quantum poteſt ſe tuetur, ne ſtuprum patiatur, ſaluo eo, vnde ſequi poteſt mors, peccatoque mente renititur, multo maioris virtutis opus efficiet, ſicut ſi quis inuaſus ne ſe defendendo contingat occidere, permitteret ſe occidi, non peccaret, ſed maioris virtutis eſſet. Vt enim S. Lucia dixit, *Non coinquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis, & quæ multa patitur virginitatis meritum non amittit*, vt multis probat S. Auguſt. libr. 1. de ciuitate Dei cap. 18. Idemque dicendum de viro eſt, cum occidit, ne patiatur ſodomiam. Vnde Cicer. in orat. pro Milone laudat militem adoleſcentem, qui ne turpiter pateretur a Tribuno militari propinquo Caij Marij, ipſum interfecit. Atque idem dicendum eſt de quocunque opem ferente tali mulieri, aut uiro, dummodo ſit vocatus a muliere. Quia licet iure naturæ fauere patienti iniuriam in re graui, & iuuare oppreſſum per vim. Nec obſtat, quod mulier non conſentiendo non peccat, nec pudicitiam amittit. Quia reſpondendum eſt, quod niſi defendatur, vel ſe defendat, exponitur probabiliſſimo periculo conſentiendi in actu turpitudinis. Deinde etiamſi nõ conſentiat, ſi ſit virgo, priuatur ſignaculo virginitatis, & ſi non ſit virgo, priuatur titulo, & nomine pudicitiæ, quorum vtrumque præſtat cuiuis, & omni bono temporali.

Dixi, *Dummodo ſit vocatus*. Si enim ipſa ſe defendere, aut defendi noluerit, aut tepidè ſe habet, non liceret occidere. Quia tunc licet peccat accedens ad eam, non tamẽ peccat contra iuſtitiam, Ex quo illa inuoluntarium non patitur, & ita aggreſſor dici non debet.

Ceterum ſi ipſa taceret, aut reſiſteret timens, ne res manifeſtetur, alias omnino abhorrens concubitum, liceret ſcienti rem ita ſe habere, illam iuuando aggreſſorem occidere. Iam enim inuaſor eſt, iniuriam, vimque in re maximi momenti facit, qualis eſt pudicitia aut virginitas. Quę omnia colliguntur expreſſe ex S. Anton part. 2. titu. 7. capitul. 8. Sylueſt. verb. Homicidium. 1. quæſtio. 5. Tabiena. eod ver. 7. in fin. Caietan. 2. 2 quæſtio. 64 articul. 7. in fine. Mart. Nauar. in Manuali, capitul. 15. numer. 5. Petro de Arragon. 2. 2. quæſtio 64 articu 7. Michaele Salon ibidem controuerſ. 2. Corol. 3. Petr. Nauar. libr. 2. de reſtitut. capit. 3. numer. 394. Gregor. de Valentia. tomo 3. diſputatio. 5. quęſtio. 8. punct. 4. Ludou. Lopez par. 1. inſtruct. conſcientiæ. capit. 62. & Toleto in ſumma, libr. 5. capitul. 6. ante finem.

De Occiſione alterius, quæ fit publica authoritate.
Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *An liceat clerico occidere malefactores.*
Clericorum nomine quinam ſint intelligendi?
2 *An diuino iure, vel naturali, aut poſitiuo prohibitum ſit clericis malefactores occidere.*
3 *An Prælati habentes iuriſdictionem temporalem poſſint per ſeipſos iudicium ſanguinis in ſibi ſubditos ferre.*
4 *An iudex vel princeps qui certe cognoſcit reum pœna afficiendũ ſtatim damnationem incurrere exiſtimet autem probabiliter eum pœnitentiam acturum, & ſaluandum, ſi condonetur, poſſit, & teneatur illi vitam condonare.*
5 *Solutiones argumentorum pro parte negatiua,*
6 *An liceat Iudici aliquem occidere ſine confeſſione, & Eucharistia.*
7 *Status quæſtionis quatuor propoſitionibus abſoluitur, numer. 8 9.*
10 *An Princeps, vel Reſpublica facultatem concedere poſſit cuicunque occidendi certum malefactorem.*
11 *Abſolute ante Iudicis ſententiam non poſſunt; quare.*
Sine citatione, defenſione, & proceſſu condemnari, & puniri quis poteſt, quando num. eod.
12 *Poſt ſententiam criminis declaratoriam poteſt Princeps, vel Reſpu. cõcedere facultatem priuatis occidendi malefactores in aliquibus caſibus.*
Mos Venetorum laudatur, qui exules ad mortem condemnatos ſingulis facultatem tribuunt occidendi.
13 *Soluuntur eorum argumenta, qui putant ante ſententiam latam licere.*
14 *An poſſit Rex vel Reſpub. concedere, vt vbicunque inueniantur etiam extra territorium, & iuriſdictionem occidi poſſint.*
15 *An ſtante tali lege aut facultate occidendi poſt latam mortis*

Digitized by Google

& in cap. clericis. Ne clerici vel Monachi, & in toto tit. de clerico percuſſore. Quæ prohibito eccleſiæ conformis admodum eſt S. Pauli monitis; Cum enim Apoſtolus præceperit, ne illi in Epiſcopos, & ſacerdotes eligantur, qui fuerint percuſſores, merito canit eccleſia, vt clerici ab omni prorſus abſtineant percuſſione, tam priuata, quam publica auctoritate facta, tum ad meliorem repreſentationem Chriſti Domini, tum etiam ob maiorem decentiam ſtatus eccleſiaſtici, & conuenientiam miniſtrorum nouæ legis, vt ſupra explicauimus.

3 TERTIVM DVBIVM eſt, an prælati habentes iuriſdictionem temporalem poſſint per ſeipſos iudicium ſanguinis in ſibi ſubditos ferre? Ratio difficultatis eſt, quia ex vna parte clericis omnibus iure poſitiuo id prohibitum eſt vt diximus. Ex alia vero parte ratio conuincere videtur hoc illis licitum eſſe; quicunq. enim licite aliquod officium ſuſcipit licite poteſt ea, quæ ad officium illud pertinent, exercere; cum igitur nonnulli clerici ſint terrarum Domini & Principes temporales, licite poſſunt malefactores occidere.

Reſpondeo primo non eſt dubium, quin prælati habentes dominium temporale poſſint ex Papæ priuilegio per ſeipſos ferre ſententiam ſanguinis. Ratio eſt, quia cum prohibitio hæc ex ſolo ſit iure poſitiuo eccleſiaſtico, poteſt Papa, qui ſupremam & pleniſſimam poteſtatem in iis Pontificium habet, cum clericis in hac re diſpenſare, ita ſcilicet vt per ſeipſos iudicium ſanguinis exerceant; in qua re conſiderandus eſt verborum Priuilegij tenor. Si enim priuilegium dicit, *poſſe habentem talem iuriſdictionem temporalem exercere omnia officia requiſita in iuriſdictione temporali, & cum clauſula generali non obſtantibus quibuſcunque decretis Conciliorum, aut iuris Pontificij*, poſſunt tunc per ſeipſos ſententiam mortis in malefactores ſibi ſubditos ferre, ſin vero ſolum habeant priuilegium habendi iuriſdictionem temporalem ſiue ſint ſupremi Domini nullum agnoſcentes in temporalibus ſuperiorem (vt multi prælati Germaniæ) ſiue ſint inferiores alicui Regi ſeu Principi (vt in Hiſpania & Gallia) tunc quidem ſolum conceditur illis iuriſdictio temporalis, iuxta iuris canonici decreta, hoc eſt, vt abſque peccato, vel irregularitate ferre poſſint leges condemnantes in generali malefactores ad mortem, & eligere iudices, tribuendo eis auctoritatem iudicandi, etiam ad mortem, prout recta ratio, & iuſtitia requirit, vt habetur expreſſe in c. ſi Ne clerici vel Monachi, in 6. vbi dicitur, *licet clericis cauſas ſanguinis agitare non liceat*, ſcilicet per ſeipſos immediate, *eas tamen (cum iuriſdictionem obtinent temporalem) debent, & poſſunt metu irregularitatis ceſſante, alijs delegare*. Quo fit huiuſmodi prælatos in hoc caſu ſine vllo priuilegio Papæ ſed a iure communi eo ipſo quod iuriſdictionem temporalem ſpirituali dignitati annexam habent, poteſtatem hanc eligendi iudices habere, nec exinde irreuerentiam, aut indecentiam aliquam ſuo ſtatui eccleſiaſtico inferunt, cum recta ratio dictet, vt poſtquam per ſeipſos cauſas ſanguinis agitare non poſſint, ſaltem per iudices deſignatos ea omnia faciant, quæ ad debitam gubernationem ſunt neceſſaria, prout argumentum initio allatum euidenter conuincit. Idemq. de illis clericis, qui prælati non ſunt, iure tamen hæreditario, vel alia via alicuius loci dominium temporale habent, dicendum eſt.

Quando vero aliquid vlterius agunt prælati aliqui Eccleſiaſtici, quam deſignare iudices, & præſtant aliqua, in quibus ad effuſionem concurrere videntur, cenſendum eſt ipſos priuilegium a Papa ad id, vel expreſſum, vel interpretatiuum ex vſu & cõſuetudine loci habere: vſus enim in his eſt optima iuris interpretatio. Princeps autem ſecularis alicui clerico poteſtatem occidendi malefactorem tribuere non poteſt ſed ſolus Papa qui ſolus in iure communi diſpenſare poteſt. Et de clericis hactenus dictum ſit.

4 QVARTVM DVBIVM eſt, Cum ex dictis manifeſtum ſit licitum, immo & neceſſarium eſſe propter bonũ commune, vt malefactores publica auctoritate occidantur, hancque eorum mortem non a viris eccleſiaſticis, ſed a ſecularibus ſolum infligendam eſſe, inquirendum eſſet in præſentiarum, quænam neceſſaria ſunt, vt publica poteſtate malefactores licite interfici poſſint, de qua re, quia commodior locus offertur in octauo Decalogi præcepto, vbi de officio iudicis agetur, nihil in hoc loco dicemus, ſolum ea nunc exponemus, quæ cum præſenti materia connexionem, & aliquam etiam difficultatem habere videntur.

Eſt igitur dubium quartum in ordine. An iudex, vel Princeps qui certis iudicijs & ſignis conijcit, quod ſi reũ pœna capitis afficiat ſtatim ille perditus ſit iturus in infernum & damnari, ſi vero condonetur ei, exiſtimat probabiliter pœnitentiam acturum, & ſaluandum, poſſit, & teneatur illi vitam condonare? Ratio difficultatis eſt quia vita corporalis vniuſcuiuſq. ordinatur ad ſpiritualem eiuſdem, ſed in hoc caſu ex ſuppoſitione, vita corporalis malefactoris omnino neceſſaria eſt ad ſpiritualem ſalutem ipſius.

Ergo in hoc caſu condonanda eſt ei vita corporis, vt ſpiritualiter ſaluetur. Maxime cum pœnæ temporales huius vitæ medicinales eſſe debeant & ordinatæ ad bonum patientis illas, cum tamen pœna capitis in hoc caſu non ſolum non futura eſt huic medicinalis, ſed potius in æternum damnoſa, & nocens corpori & animæ. Deinde iudex, vel Princeps tenetur ex præcepto diuino charitatis velle huic homini ſalutem ſpiritualem: At ſi tunc illum occidat, non vult illi vitam ſpiritualem: Ergo peccat, & conſequenter vitam ei condonare tenetur.

Communis tamen, & verior ſententia eſt dicentium, Iudicem in eo caſu teneri quidem admonere, & hortari eũ per ſe, & per alios viros idoneos ad pœnitẽtiam: ceterum ſi impœnitens maneat, iuſte poteſt, & debet illum occidere, etiamſi per reuelationem certo cognoſceret talem ſtatim in infernum deſcenſurum, & damnandum. Sic Sotus lib. 5 de iuſt. q. 1 art. 2 in fin. Michael Salon. 2. 2 quæſt. 64. artic. 2 controuerſia. 2. Pet. Nauar. lib. 2. de reſti. capitu. 3. numero 224 & Petr. de Arragon. 2. 2. q. 64. artic. 2 Ratio eſt, quia punitio malefactorum, & ſcelerum ordinatur ad bonum commune, cuius iudex ex officio eſt cuſtos: Bonũ autem commune præferendum eſt bono priuato cuiuſcũque. Ergo iudex ex amore iuſtitiæ illum morti adiudicãs non peccat. Deinde ſi contrarium verum eſſet, malefactores omnes ſtatim fingerent ſe impœnitentes, vt hac ratione, & artificio mortem euaderent maneréntq. ſcelera impunita in maximum damnum & detrimentum Reipublicæ, vt conſtat. Argumenta autem in contrarium adducta facile ſolui poſſunt.

5 *Ad Primum* enim Reſpondetur, vitam corporalem dupliciter ordinari poſſe ad vitam ſpiritualem conſequendam, vno modo tanquam medium per ſe ordinatum ad illam, & ſine damno, & præiudicio Reipublicæ; Alio modo tanquam medium per accidens ordinatum & cum alterius præiudicio. Quando igitur vita corporalis neceſſaria eſſet ſimpliciter, & abſolute ad ſalutem animæ, occiſioque malefactoris non eſſet neceſſaria bono communi, nõ eſſet a iudice occidendus reus: At vero cum in caſu noſtro, occiſio malefactoris neceſſaria ſit Reipublicæ eiuſque vita corporalis non ſit ei ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem animæ, ſed per accidẽs, & ex propria malitia, peccaret iudex eum liberando. Quod ſi exinde ſcandalum oriretur, illud plane ex illorum malitia naſceretur, & paſſiuum eſſet: Ac proinde in eo caſu locum haberet, quod vtilius ſcandalũ naſci permittitur, quam veritas deſeratur, id eſt, iuſtitia, & iudicium. Quod vero dicitur, pœnam capitis in eo caſu non futuram ei medicinalem, ſed nociuam, Reſpondetur id omnino per accidens eſſe, & ex propria eius malitia: Etenim pœna illa mortis ex ſe ordinata eſt ad eius vtilitatem: ſi enim patienter illam ferat, ac Deo offerat & pœnitentiam agat, meretur, & ſatisfacit pro delicto ſuo: ſin vero conuerti noluerit, non iudici, ſed ipſi imputandũ eſt: Eſt etiam vtilis pœna illa bono communi, cum exinde alij timeant, & ceſſent a peccatis, proficitque ſaluti ſpirituali aliorum unde ſic occidendo malefactores vere ſeruant naturam, & rationem pœnarum huius uitæ, ut ex dictis manifeſtum eſt.

Ad Secundum Reſpondetur, iudicem teneri quidem

velle illi ex charitate bonum ſpirituale ipſius, id quod ſuffi cienter præſtat, dum illum admoneat vt pœniteat, & ſuffi ciens tempus ad confitendum, & euchariſtiæ ſacramentum recipiendum ei concedat: Deinde vero cum ex ordine eiuſdem charitatis teneatur iudex conſulere bono cõmuni Reipublicæ, & bonum Reipu. præferendum eſt bono illius priuato, vtrique muneri, & officio ſatisfacit, dum illi tempus ad pœnitendum concedat, & ſcelera in bonum Reipub. puniat. Et licet ex genere ſuo bonum ſpirituale huius damnatus ſit, & altioris ordinis, quam bonum temporale Reipublicæ, adeo tamen excedit bonum commune hoc ſpirituale, & particulare huius vt debeat illud huic præferre; maxime quod non punitis malefactoribus, non ſolū ſequuntur in Repub. multa damna temporalia, verumetiā innumera ſpiritualia. Quia vero in hac difficultate ſupponere videmur aliam, quæ cum iſta connexa aliquo modo eſt, ideo vt rem iſtam plenius exponamus.

6 QVINTVM DVBIVM eſt, an liceat iudici aliquem occidere ſine confeſſione, & Euchariſtia? Præfati namque authores docent quidem vt vidimus quod etiamſi iudex certo nouerit per reuelationem in peccato mortali reum moriturum, non debet a condemnatione abſtinere; ſed an differre debeat, non explicat. Sylu. in verb. Iudex q. 11. verſic. Sextum. poſt Paludanum in 4. d. 22 quem citat, docet nullum iudicem Chriſtianum negare debere confeſſionem petenti, & parato facere debitum, etiamſi timeret ne eriperetur. Nam licet id timeretur, vtilius ſcandalum naſci permittitur quam veritas deſeratur. c. Qui ſcādalizauerit. de reg. iur. in antiq. Mart. Nauar in Man. c. 25 nu. 23. verſ. 11. & in Enchirid. de oratione. & horis canonicis. c. 22. num. 31. abſolute docet, confeſſionem concedendam eſſe a iudice ſi petatur, nec excuſari iudicem contraria aliqua conſuetudine. De Euchariſtia vero docet non peccare mortaliter iudicem non concedendo tempus ad illam ſuſcipiendam. Petr. Nauar. lib. 2. de reſt. c. 3. nu. 225. docet peccare iudicem niſi concedat tempus commodum ad confitendum & cōmunicādū, & fauet Michael Salon. 2. 2. q. 64 ar. 2. controu. 2. Hi Doctores, quæ maiorem diſtinctionē, lumenq; deſiderant; ideo quid mihi probabilius in hac re videtur, paucis exponam.

7 *Primo*, Quod ad confeſſionem attinet, tenetur iudex ſub peccato mortali communiter dare tempus ad commode confitendum. Sic Syl. & vterque Nau. vbi ſup. & Salon. id quod Syluester, & Pet. Naua docent, etiamſi timeretur ereptio, ſi ei mortem non ſiceret, vt ſe præparet ad cōfitendum. Plus enim æſtimanda eſt æterna ſalus proximi, quam quod vel eripiatur, vel aliorum ſcādalum ſequatur, quod tamen paſſiuum eſſet & etiam eſſet, ex fragilitate, vel ignorantia, tamen reparabile eſſet. Ratio, quæ me in hanc etiam inclinat ſententiam eſt decretum in Clem. Cum ſecundum, de pœni. & remiſ. vbi id abſolute & indiſtincte ſtatuitur iis omnibus, & Dominis temporalibus præcipitur adeo vt ad hoc faciendum compelli debeant a locorum ordinariis per excommunicationem. Deinde cum ſacramentum hoc omnibus exiſtentibus in mortali poſt baptiſmum ad ſalutem neceſſarium ſit ſimpliciter ex Cōcilio Trid. ſeſſ. 14. de ſacramen. pœnit. cap. 2. & difficile admodum ſit veram concipere contritionem, eo maxime tempore, quo animus eſt omnino mortis terrore perturbatus, conſequenter non eſt ſine grauiſſima cauſa pœnitentis reus illi diſcrimini exponendus, neque tam neceſſario ad ſalutem ſacramento priuandus. Dixi communiter, tum quia vt notat Sylu. ſi crederetur quod non peteret ex deuotione ſed ſpe ereptionis, vt quia ſub patibulo petit, & non petiit in carcere non peccaret iudex non concedendo ei longius tempus, cum ſimularet potius ſe velle confiteri, quam vere de peccatis pœnitentiam agere. Tum quia ſi eſſet homo flagitioſus, & damnum Reipublicæ immineret ex eius conſeruatione, ſufficeret dare ei tempus contritionis; neceſſitas enim facit, vt ſe habeat, ac ſi non eſſet copia confeſſoris. Maxime, quia cum futurum damnum probabiliter timetur, non tam proceditur cum emendato ad pœnam, quam cum aggreſſore ad defenſionem Reipublicæ.

Secundo, conſuetudo negandi prædictum pœnitentiæ ſacramentum, non excuſat iudicem etiam caſus prædictos negantem commodum tempus ad confitendum. Sic Syl. in verb. Iudex q. 11. verſic. Sextum. vbi ait iudices ſic negantes eſſe reos animarum, certe etiam relapſis, qui ſine vlla audientia traduntur iudici, & iuſtitiæ ſeculari, ecclesia gremium non claudat, quin pœnitentiam, & viaticum miniſtret. Idem docent vterque Nauarrus locis proxime allatis, & Gloſſa in d. clem. Cum ſecundum. de pœni. & remiſ. Et colligitur ex ipſa litera, vbi Clemēs V. ait. *Cum ſecundum ſtatuta canonica vltimo ſupplicio deputatis negari non debeat pœnitentia, abuſum damnabilem in quibuſdam partibus contra hoc introductū in abolere omnino volentes, ſtatuimus Rectores & Dominos temporales, vt ab huiuſmodi deſiſtant abuſu, &c.* Et merito, quia talis vſus eſt contra ius diuinum.

8 *Tertio*, quoad cōmunionem, Gloſſa in d. Clem. Cum ſecundum, Syl. vbi ſupra Petr. Nauar. num. 228 loco proximo citato, & fauet Michael Salon vb. ſupra, docent, quod ſi non timetur ereptio, vel aliud damnum notabile, grauiter peccaret iudex, qui non concederet tempus ad recipiendam Euchariſtiam, maxime cum ſecundum opinionem probabilem multorum, Euchariſtia, licet non ſit medium ita ſimpliciter neceſſarium ad ſalutem ſicut pœnitentia, eſt tamen ſaltem de illa præceptum diuinum tempore neceſſitatis, vt eſt tempus quo vt viaticum eſt neceſſaria, vnde iudex impediens eius impletionem ſine cauſa ſufficienti, & proximum fructu euchariſtiæ & ſalutari viatico priuans, grauiter peccat. Id quod ex eo confirmari poteſt, quia ipſo iure, quo conceditur pœnitentiæ ſacramentum, conceſſa etiam cenſetur euchariſtia, vt aperte ſatis docet Innocentius III. in cap. Quod te. de pœni. & remiſ. his verbis. *In illo verbo, per quod pœnitentiam morientibus non negamus, viaticum etiam, quod vere pœnitentibus exhibetur intelligi volumus vt nec iſtud decedentibus denegetur*, & facit cap. 2. de furtis. Vnde in vrbe, teſte Nauarro vbi ſup. a qua totus orbis vniuerſus ſequi debet, hic vſus viget, vt damnatis ad mortem detur euchariſtia.

9 *Quarto*, quod tempus quod concedendum eſt a iudice ad confitendum, & communicandum, hæc conſuetudo vrbis eſt, quam refert Martinus Nauar. in Manuali c. 25. nu. 24. & c. 21. de oratione & horis canon. nu. 41. & tom. 2. conſiliorum tit. de pœni. & remiſſio. conſil. 16. in antiquis, alias conſ. 40. in nouis, vt damnato ad mortem adhuc ieiuno dicatur ſententia poſt mediam noctem, vt liceat ei eo mane, & communicare ante quatuor horas, quam ducatur ad mortem, vt iam corrupta tanto temporis ſpatio panis ſpecie ſine vlla irreuerentia ſacramenti, cū magno ſuo fructu moriatur, immo in dicto conſilio 16. concedit licitum eſſe miniſtrare hoc ſacramentum eodem mane, quo occidendus eſt, ante tres, vel quatuor horas, immo & ante vnam, id quod etiam fatetur Emanuel Sà in Aphoriſmis in verb. Euchariſtia in principio. Immo hic author affirmat dari poſſe non ieiunis, quia eſt viaticum, ceterum in hoc vltimo dicto mihi magis placet opinio Nauarri, qui negat dari poſſe eis ſi iam pranſi vel non ieiuni ſint. Quia licet infirmus, de quo dubitatur, an in craſtinum victurus ſit poſt cibum ſumptum etiam veſperi communicare poteſt, ex eo quod ſemper ſe moriturum breui præuidere non poteſt, damnatus tamen ad mortem ſi ieiunus non fuerit, nulla ratione communicare poteſt quia ſe damnandum ad mortem præuidere poterat idque ſibi ſua culpa euenturum & proinde ad damnationem ſubeūdam paratus manere potuit. Addit autem Petr. Nauar. lib. 2. de reſti. cap. 3. nu. 227. Quod vbi nullum eſſet in dilatione iuſtitiæ ſcandalum, nec ereptionis periculum, & eſſet ſpes quod poſt duos, aut tres dies pœniteret, teneretur iudex lege charitatis ruinæ animæ proximi ſuccurrere, vt ſic commode ſeipſum ad confeſſionem, & communionem recipiendam præpararet, & hoc maxime quando ex tali dilatione ſpes ſalutis eſſet, & aliunde non vrgeat occidendi neceſſitas. Sin autem nollet eo tempore cōfiteri, poterit illum iudex inconfeſſum licite ſuſpendere, quia ex quo tempus ſufficiens dedit, ſibi non imputatur, ſed reo.

SEX-

Digitized by Google

10 SEXTVM DVBIVM eſt, an princeps, vel Reſpublica facultatem concedere poſſit cuicunque occidẽdi certum malefactorem? Ratio difficultatis eſt, quia Nu. 35. habetur lex quæ ſtatuit, *Propinquum occiſi homicidam interficere poſse ſtatim, vt apprehenderit eum.* Ex altera vero parte eſt, quia ſic occideretur aliquis ſine tempore ſibi conceſſo ad confitendum, ſicque probabiliter exiſtens in peccato mortali, in æternum periret. Pro cuius ſolutione obſeruandum eſt huiuſmodi facultatem concedi poſſe, aut abſolute ita vt nulla expectata iudicis ſententia occidi poſſit, aut poſt latam mortis ſententiã; In hac enim re aliter in primo, ac ſecundo caſu iudicãdum eſt. De qua difficultate legendi ſunt Ang verb. Homicidium. 1. num. 6. Sylu. verb. Aſſaſſinus. q 3. & verb Homicidium. 1. q. 2. verſiculo Sextum, & q. 3. Sotus lib 5. de iuſt quæſt. 1. artic. 1. Michael Salon. 2. 2. q. 64. art. 3. contr. 4. Pet. de Arrag. ibid. in fine Greg de Valentia. tom. 3. diſp. 5. q. 8. punct. 3. dub. 3. Emanuel Sà in Aphoriſmis. verb. Bannitus, & Pet. Naua. lib 2. de reſti. cap. 3. num. 216. & ſeq. qui duo in vniuerſum docent.

11 *Primum eſt.* Rex, Princeps, aut Reſpublica legem ſtatuere, aut facultatem alicui concedere abſolute non poteſt, vt quis ante iudicis ſententiam malefactorem occidat. Ratio eſt, quia eſt contra ius naturæ, vt quis non auditus condemnetur: Etenim condemnationem iuridicam præcedere debet cognitio iuridica, ita ſcilicet, vt condemnandus citetur, eique defenſio concedatur, vt exinde ſtatuatur, licitè an illicitè aliquid fecerit, vnde quilibet quantumuis pernicioſus audiendus erit. Non igitur concedi poteſt facultas, vt malefactor inauditus a iudice a quocunq. priuato occidatur. Vnde Act. 25. Feſtus iudex ait, *Non eſt conſuetudo Romanis condemnare aliquem hominem priuſquam is, qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumque defendendi accipiat, ad abolenda crimina, quæ obijciuntur.* Et denique huiuſmodi legem ſtatuere, aut facultatẽ concedere, eſſet facere iudicem quemlibet ad id ineptiſſimum, & exinde plurima mala in Repub. ſequerentur, cũ paſſim homines ſub prætextu puniendi malefactores ſe vindicarent de priuatis ſuis inimicis, omniaque plena eſſent homicidijs, id quod in maximum Reipub. damnum & perniciem redundaret. Et ſicut Princeps, quamuis ſcientia priuata certo nouit aliquem morte dignum, eum tamen occidere non poteſt, donec iuridice cõuincatur de crimine, ita neque legem condere, aut facultatem alicui dare poteſt, qua licitè poſſit malefactorem non iuridicè condemnatum occidere. Et hinc homicidij ſunt rei, occidentes veneno, vel alias ſecreto de mandato Dominorum non citatos, non auditos, non damnatos, etiamſi rei læſæ maieſtatis dicerentur, vt recte Caiet. in Sum. verb. Homicidium non longè ab initio annotauit. Et quamuis Princeps legibus humanis ſolutus ſit, iuri tamen naturali ſubiectus eſt, exigit autem natura actus publici, (qualis eſt iuſta hominis occiſio ex publica poteſtate) vt ex poteſtate & ſcientia publica procedat. Quod vero nonnulli ſe excuſẽt ratione ſcandali vitandi, dicentes, ita faciendum eſſe, vt honor illius, & familiæ, & dignitatis ſeruetur, & vt ſcandalum vitetur, oportere ipſum ſine iudicio occidere cum dexteritate, plurimum errant, ſunt enim vt ait Caiet artes diabolicæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Hæc tamen doctrina ſic in vniuerſum explicata limitari ſolet ita, vt non procedat,

Primo, quando crimen eſſet publicum & notorium, nunc enim ſine citatione, defenſione, & proceſſu condemnari, & puniri poteſt. Ratio eſt quia talis non poteſt ſe licite defendere in iudicio, negando factum, vel alia via licita. Et hinc excuſantur iudices qui repertos in flagranti crimine publico & notorio (vt latrones in vijs, & huiuſmodi) ſtatim ſuſpendi iubent. Interuenit enim ibi notorium facti, loco accuſatoris, & teſtium, faciens publicam ſcientiã, & excitans publicam poteſtatem ad publicum iuſtitiæ actum. Exceſſus enim notorius examinatione non indiget Sic Caiet. in verb. Homic. Mich. Salon 2. 2 q. 64. ar. 3. controuerſ. 4. concl. 1. & Pet. Nau. lib. 2. de reſt c. 3. num. 188. citans Panor & Felin. c. Cum olim. de ſen & re iud & ca. Ad noſtram. de iureiur.

Secundo, quando reus ita eſſet potens vt capi non poſſet, tunc. n. non vocatus, & non defenſus condemnari poſſet in abſentia Ceterum in hoc caſu, quamuis abſens damnari poteſt, debet tamen iudex facere proceſſum, in quo allegari, & probari curet pro abſente quæcunq poſſunt. Sic Pet. Naua. lib. 2. de reſtit. c. 3. num. 189 & Mart. Nauar. in Man. c. 25 num. 10. vbi teſtatur ſe excuſaſſe magnum quẽdam Monarcham, qui virtute proceſſus in abſentia facti, & ſententiæ ſine citatione latæ, fecit capite plecti quendam ſuorum militum Ducem, ſibi in aliquo regno militantem, quia nec capi nec ſine metu rebellionis illius, & magnæ partis exercitus audiri poterat. Quibus conſentiũt glo in l antepe. ff in quib. cauſ. maio. Raue. in c. 1. de cauſa poſſ. & Decius in c. Ex p 2. de offic. deleg.

12 *Secundum eſt* poſt latam ſententiam & declaratoriam criminis, qua quis iuſte ad mortem damnatus eſt, poteſt licite princeps, vel Reſpubl. concedere facultatem hominibus priuatis occidendi malefactores in aliquibus caſibus. Sic omnes in ijs quæſtionis allat. Afferri ſolent duo caſus. Primus eſt circa latrones publicos, aſſaſſinos, & alios viarum inuaſores, & perturbatores Reipub Cum enim iſti aggreſſores ſint, & hoſtes Reip. & ſingularum de illa perſonarum, concedi poteſt facultas occidendi iſtos, cum non poſſint alia via comprehendi, & facit c. Pro humani. de homicid. in 6. vbi datur facultas cuilibet necandi illos, qui occidunt Chriſtianos per aſſaſſinos, & Sylueſt. verb. Aſſaſſinus. q. 3. & Tabie. verb. eod. in prin. & Emanuel Sà verbo Bannitus, docent bannitos per quemcunque licite occidi poſſe, dummodo id faciat intẽtione recta, ideſt ad bonum commune, vel iuſtitiæ obſeruationem. Cuius etiã ſententiæ ſunt Ang. conſi. 13. & Gem in d. cap. Pro humani & facit pro hoc l. Reos. C. de accuſ. Et licet Sotus lib. 5. de iuſt q. 1. art. 3. Venetorum morem reprehendat, qui cũ complures habeant exules a patria condemnatos ad mortem, ſingulis facultatem faciunt, vt qui aliquem eorum interfecerit, vita ac libertate donetur: Alij tamen conſuetudinem illam non ita abſolute improbant, ſed ſolum quando proceditur ad pœnam, & iam emendati ſunt, tunc. n. non ita ab omnibus conſuetudo hæc approbari videtur. Alias ſi non emendati ſunt, & non reſtat alia commoda via illos apprehendendi, optima eſt conſuetudo Venetorum Sunt enim aggreſſores, & hoſtes Reipubl. & malum pendet in futurum, cui hac ratione obuiari poteſt, & ſolet. Et ita non imputatur occidenti pro ſe & Repu. defendenda, ſed propriæ eorum malitiæ, quod ſine ſacramentali confeſſione, & Euchariſtia moriantur, vt Pet. Naua. lib. 2. de reſt. c. 3. num. 190. affirmat.

Secundus eſt, quando filijs, & fratribus, aut conſanguineis occiſi datur facultas occidendi homicidam iam damnatum vbicunque inueniri poſſit. Sic Sotus, & Michael Salon. conclu. 2 vbi ſupra, qui bene limitant hos duos caſus, ſcilicet vt talis facultas non niſi a Principe, vel Republica, non autem ab inferiori iudice concedatur, quia cum hic puniendi, & occidendi modus ſit valde extraordinarius, concedendus non eſt, niſi ab eo, qui habet ſupremam poteſtatem. Et deinde vt Princeps talem facultatem non concedat niſi quam rariſſime, & ex grauiſſimis cauſis, quæ cedant in bonum commune, quando. ſ. homicida ille condemnatus non deſinit male agere, & moleſtus eſſe cognatis defuncti, vel alijs, tunc. n. concedi poteſt vt quiuis eum tanquam perturbatorem Reipu occidat, & quia iuſtitiæ miniſtris facile capi nequit Vbi autem tales damnati non eſſent inuaſores itinerum, nec Aſſaſſini, nec perturbatores Reipub. aut facile capi poſſent, aut ſolum eſſent priuati homicidæ ſuorum tantum inimicorum, non eſt concedenda talis occidendi facultas, tum quia vix occiduntur tales ex zelo iuſtitiæ, ſed ex odio, & liuore vindictæ, tum quia experientia teſte occidi ſolent atrociter & inhumaniter, & ſine confeſſione ſacramentali, cum tamen iudex, vt dictum eſt, quãdiu patit' bonũ cõmune, reis locũ, & tẽpus ad recipienda ſacramẽta ſub peccato cõcedere tenet'. Qñ aũt ſic occidunt ex cã legitima, nõ occidunt auctoritate priuata, ſed publica a lege, uel Principe accepta, põt. n. lex, aut Princeps uti quocũq. miniſtro uoluerit ad puniẽdos malefactores, nec exinde ſequent' incõmoda, q̃ ſequerẽt' ſi ante

latam ſententiam idem cuilibet priuato concederetur?

13 Ad locum vero ex Nu. 35. Reſponderi poteſt.

Primo, Deum cum ſit dominus vitæ, & mortis, potuiſſe legem illam condere, & concedere facultatem pro libito occidendi talem malefactorem etiam ante iudicis ſententiam, nō ſic homines, cum non ſint domini vitæ aliorum, maxime cum recta ratio dictet, vt nullus niſi auditus, & condemnatus occidatur. Secundo, Caiet. ait illam fuiſſe tantum legem permiſſiuam, ita vt licet peccatum homicidij committeret in foro interiori, non tamen puniebatur in foro exteriori, ſicut diximus de viro interficiente vxorē in adulterio deprehenſam. Tertio, Lyra, & alij, vt Michael Salon 2.2.q.64.ar.3.controuerſ.4 concl. 1. & Greg. de Val. to. 3. diſp. 5. q. 8. punct. 4. dub. 3. dicunt legem illam habuiſſe vim etiam in foro interiori, non tamen executioni mandandam fuiſſe, niſi poſt iudicis ſententiam declaratoriam, & condemnatoriam, & colligitur euidenter ex ſequentibus. Nam poſtea dicitur, quod ſi quis per inimicitias occidit aliquem propinquum, poterit propinquus eum occidere, ſi vero caſu occiderit, non poterit. Ait enim; *quod ſi fortuito, et abſque odio, & inimicitijs, quicquam horum fecerit, et hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percuſſorem, & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata, liberabitur innocens de vltoris manu, &c.* De qua re late agit Abul. q. 13. in hunc locum.

14 SEPTIMVM DVBIVM eſt, an poſſit Rex, vel Reſpublica facultatem concedere, vt vbicunque inueniātur, etiā extra territorium, & iuriſdictionem propriam occidi poſſint, etiam ſub pollicitatione præmij? Ratio difficultatis eſt, quia ex vna parte videtur iniuriā facere illi alteri Principi, in cuius territorio occideretur, atque adeo talis occiſor, ſi ibi caperetur, iuſtè vt homicidia puniretur. Ex altera vero parte ſolent Principes talem facultatem concedere, etiam promiſſo præmio, ſi in terris alienis malefactores tales occidant. *Communis* in hac re ſententia eſt, non poſſe talem facultatem concedere, niſi domini territorij, aut Regni in quo eſt voluntas & conſenſus expreſſus aut tacitus, aut probabiliter præſumptus accederet. Ratio eſt, quia Rex, aut Reſpublica in regno alterius iuriſdictionem non habet & ad iniuriam ſibi reputaret ciuitas vna, ſi alia vellet aliquem in ſuo territorio exiſtentem punire, hoc enim eſſet mittere falcem in meſſem alienam, vnde talis occiſor, poſſet ibi vt homicida puniri ſi caperetur. Sic Arch. quem refert & ſequitur Syluest. in verb. Homic. 1. quæſt. 3. Petr. Nauar. lib. 2. de reſti. cap. 3. nu. 23. & Eman. Sà in Aphor. in verb. Bannitus. S. Ant. par. 2. n. 7. c. 8. circa medium. Contraria autem conſuetudo ex tacito Regum, & Principum conſenſu inter ſe de puniendis malefactoribus defendi ſolet, maxime cum talis actus non tam ſit actus iuriſdictionis, quam neceſſariæ defenſionis, qua Reſpublica, aut ciuitas vna ſe defendere ſtudet a talibus malefactoribus, ne ſibi aut alijs noceant in futurum; vbi autem non adeſt cōſenſus Principis loci, in quo malefactor occiditur, occiſor iuſte poteſt vt homicida puniri, & occidendo grauiter peccaret.

15 OCTAVVM DVBIVM eſt, an ſtante tali lege, & facultate occidendi malefactores, eo modo, quo dubio ſexto expoſitum eſt, ſi poſt latam mortis ſententiam, poſſit malefactor ille ſe defendere vel reſiſtere illi qui vt miniſter legis, aut Regis, illum occidere poteſt? Quidam exiſtimant non ſolum reſiſtere poſſe, ſed etiam occidere eum, qui vt miniſter legis illum aggreditur. Alij vero vt Michael Sal. 2.2.q. 64. ar. 5. controuerſ. 4. conclu. 2. in fi. Grego. de Val. tom. 3. diſp. 5. q. 8. puncto 3. dub. 3. & Emanuel Sà in Apho. in verb. Bannitus. rectius docent fugere quidem poſſe, reſiſtere vero non poſſe, quia ſicut non licet reo iuſte condemnato ad mortem reſiſtere alijs iuſtitiæ miniſtris, ita nec huic, cum par vbique ratio ſit, & obedire tenetur iuſtæ iudicis ſententiæ; eſt enim in hoc caſu ſicut in illo ablatum eius ſe defendendi, per legem. & iuſtam iudicis ſententiam; Alioqui iam bellum eſſet iuſtum ex vtraque parte, quod eſt impoſſibile. Et quæ hactenus dicta ſunt, procedunt de illis, qui malefactores ſunt. Sequitur, vt agamus de occiſione innocentium.

De occiſione innocentium, tam publica, quam priuata authoritate facienda. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *An liceat in aliquo caſu publica authoritate innocentem aliquem occidere ob bonum priuatum alterius.*
2 *An iudex eum, qui modo innocens eſt vehementer tamen timetur quod futurus ſit poſtea Reſpub. noxius & pernicioſus, occidere liceat.*
3 *An liceat iudici occidere filios innocentes ob peccata parentum.*
4 *An ob bonum publicum liceat directe occidere innocentem.*
5 *Quid pro certo ſtatuendum ſit, exponitur vſque ad n. 8.*
8 *Soluuntur argumenta Soti & Corduba.*
9 *S. Tho. Silueſter & alij, qui dicunt innocentem occidendum non eſſe, quomodo intelligendi.*
10 *An Reſpubl. tradere poſſit tyranno innocentem, vel ad mortem condemnare vt Turca vel aliud regnum conuertatur ad fidem.*
11 *An in bello liceat interficere innocentes.*
12 *Quinam præter pueros, & mulieres præſumendi ſunt innocentes.*
13 *Miles etiamſi ſciat quod qui modo eſt innocens futurus ſit nocens, illum occidere non poteſt.*
In iuſto bello contra Turcas non licet occidere infantes nec feminas inter infideles, niſi actualiter pugnent. nu. eod.
Teodoſius Imp. merito ab Ambroſio reprehenſus. ibid.
14 *Per accidens & præter intentionem occidi poſſe certum eſt.*
15 *An liceat in ſingulari certamine innocentem interficere.*
An miles in bello iuſto aggredi illum poſſit, quem ſcit innocentem. ibid.
16 *An inimicum ſuo fugiens, & videns puerum aut hominē in via iacentem quem neceſſum eſt conculcare, ne ipſe in manus incidat inimici, liceat eum poſſit conculcare & proterere, ne ipſe occidatur.*
17 *Duabus punctis veritas abſoluitur & nu. ſeqq.*
19 *An prægnans aut in partu periclitans ad ſeruandam vitam in extrema neceſſitate poſſit ſumere, vel per alium procurare medicinam vnde abortus & mors fœtus conſequatur.*
20 *Ante animationem fœtus tale quid ſumere licitum eſſe oſtenditur.*
21 *Quando tam ante, quam poſt animationem licitum ſit ſumere medicinam.*
22 *Talem medicinam ſumere quando illicitum, & mater tenetur mortem potius patienter tolerare.*
23 *Medicina niſi principaliter cauſatiua ſanitatis non miniſtranda.*
24 *Licet aliquando mortem innocentis optare.*
Quomodo & quare petit Eccleſia, vt gentes, paganorum & hæreticorum auxere Dei potentia conterantur.

QVoniam abunde ſatis de occiſione malefactorum, quæ vel publicæ, vel priuatæ poteſtatis ratione fieri licitè, vel illicite poteſt dictum eſt. vt materiam hanc latius, & exactius explicemus agendum in ſequentib. erit dè occiſione innocentis: In qua re ſit

1 *Prima difficultas*, an liceat in aliquo caſu publica auctoritate innocentem aliquem occidere ob bonum priuatum alterius? Communis omnium in hac re ſententia eſt, non licere Principi aut iudici occidere innocentem ob bonum priuatum alterius perſonæ. Eſt. n. in hoc caſu eadem ratio iudicis & cuiuſcunq; perſonę priuatæ; poteſtas namque publica iudicis data eſt ei ſolum ad bonum publicū, vnde quando de bono publico non agitur, maiorem non habet poteſtatem circa innocentem quam quæuis alia perſona; immo ſi circa nocentes auctoritatem habet. hæc illi ob bonum publicum tantum conceſſa eſt, vt S. Tho. 2.2. q. 64. art. 2. 3. & 6. alij tradunt: Eſtque hoc adeo certum, vt ſuperuacaneum ſit rationibus probare. An vero ob bonū commune directè id aliquando facere liceat, non ita certum & exploratum eſt: vnde

Secun-

Digitized by Google

2 *Secunda difficultas eſt*, an iudex eum, qui modo innocés eſt prudenter tamé, & vehementer timet de illo, quod futurus ſit poſtea Reipub noxius, multaque & grauia mala contra eã commiſſurus, occidere liceat? Abul. ſuper Exo. capitu. 21. circa finem id licitum eſſe docet. Ratio eius eſt, quia bonum commune præferendum eſt bono particulari cuiuſcunque. Cum igitur iudex teneatur prouidere bono communi, & impedire mala omnia non ſolum præſentia, ſed etiam quæ in poſterum Re. pub. accidere poſſunt, quantum in ipſo eſt, & in hoc caſu probabiliter timet de futuro damno Reipu poterit via præuentionis, immo debet talem innocété, ſed poſtea noxium Reipubl. futurum occidere. Reſpondeo tamen cum communi Theologorum ſententia quam expreſſe tenent, & tenendam pro certo docent Petr. Arrag. 2. 2. quæſt. 64. artic. 2. & Michael Salon ibid controuerſia. 3. Ratio eſt, quia non ſunt facienda mala, vt veniant bona, aut deuitentur alia mala, ſed malum & peccatum eſt hominem iuſtum & innocentem occidere, & contra præceptum illud, non occides, & omnino rectæ rationi diſſonum & repugnans. Ergo nulla ratione faciendum aut ad malum aliquod vitandum, aut ad bonum aliquod obtinendum. Deinde iudicium, & iuſtitia, humana aſſimilari debet diuinæ, nullum autem punit Deus vnquam, aut punit pro peccato futuro, ſed tantum pro præterito & iam commiſſo. Neque igitur iudex qui Dei miniſter eſt, innocentem iam actu, pro futuro delicto occidere debet, aut poteſt. Nec obſtat ratio in contrarium quia tunc prouidendum eſt bono communi cum detrimento aliquo particularis perſonæ, quando alia via ei prouideri non poteſt, immo vero non niſi medijs licitis prouidendum eſt ſaluti Reipub in caſu autem propoſito prouideri poteſt multis alijs modis ſine morte, iſtius hominis, ſcilicet vel per exilium, vel per cuſtodiam, vel per bonam inſtructionem, vel per aliquod aliud medium licitum, quod dictabit abſq; eius morte.

3 Tertia difficultas eſt, an ſaltem liceat iudici occidere filios innocentes ob peccata parentum? Ratio difficultatis eſt, quia licitum eſt iuſtitiæ humanæ imitari diuinam. Deus autem punit & occidit filios propter peccata parentum. Vt patet Exod. 20 vbi dicitur. *Viſitare iniquitatem parentum in filios*, & Matth. 23. dicitur. *vt deſcendat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, a ſanguine Abel iuſti, &c.* hoc eſt, vt condemnemini & puniamini propter homicidia iniuſta quæ parentes veſtri commiſerunt. Sic in diluuio multi innocentes perierunt, & Exod. 12. ob peccata Aegyptiorum occiduntur omnes primogeniti Aegypti, & Ioſue 7. ob peccata parentum occiduntur omnes paruuli Hiericho, & alia multa exempla in ſcripturis patent. Deinde etiam iuſtitia humana ſæpe punit filios ob delicta parentum, puta infamia, confiſcatione bonorũ exilio perpetuo, vt ſæpe conſtat in crimine hæreſis, & læſæ maieſt. Quæ pœnæ morti æquari poſſunt,

Reſpondeo, quamuis Deus, cum ſit Dominus vitæ, & mortis, occidere poſſit filios innocentes pro peccatis parentum, & econuerſo, nulliq; facit iniuriam, iudex tamen humanus id facere non poteſt ſine ſpeciali Dei reuelatione, vt optime docet Sanctus Auguſtinus in cap. 7. Ioſue. q. 8. vbi ait; *Aliud iudicantibus hominibus eſt præceptum ne quenquam pro altero puniant, & Dei iudicia non ſunt huiuſmodi, qui alto, & inuiſibili conſilio ſua nouit, quatenus extendat etiam temporalem hominum pœnam ſalubremque terrorem? viſibiles igitur, vt poſtea ſubiungit, afflictiones hominum, ſiue mortis quoniam ſunt, quibus ingeruntur, & obeſſe, & prodeſſe poſſunt, nouit Dominus in occulto prouidentia ſua, quemadmodum quibuſq. iuſte diſpenſet, etiam cum aliorum peccata in alijs videtur vlciſci, pœnas vero inuiſibiles, quæ nõ niſi nocent, & prodeſſe non poſſunt, ita nullus Deo iudice pro peccatis alienis luit, ſicut Homine Iudice nullus niſi pro ſua culpa illas viſibiles luere debet.* De qua re legendi ſunt S. Thom. 1. 2. q. 87. art. vlt. & illius interpretes, & Theol. Quæ vero in contrarium adducuntur vel ſolum probant Deũ id poſſe, cum ſit dominus vitæ, & mortis, non autem homines, qui vitæ aliorum domini non ſunt, vel intelligenda ſunt de filijs imitantib. peccata parẽtum, quo modo intelliguntur duo teſtimonia priora, vnde Exod. 20 ſubditur, *His qui oderunt me*, & Matth. 23. dicitur, *implete menſurã patrum veſtrorum*; reliqua loca priori ſolum modo intelliguntur.

Ad illud vero de iuſtitia humana in puniendis quibuſdam delictis, Reſpondetur, poſſe quidem Rempub. diſponere de bonis temporalibus ſuorum ciuium ob bonum commune, & ita mittere filios in exilium, & eos expoliare bonis, & honore, quia bonum patris eſt bonum totius, quia vero vitæ filij nec pater, nec Reſp dominus eſt, conſequitur filium ob parentum culpam vita priuare nequit. Et deinde in crimine hæreſis, aut læſæ maieſtatis non punitur filius bonis proprijs, ſed priuatur bonis patris, ne ea iure hæreditario poſſidere poſſit, vnde ſi filius haberet bona propria, non poſſet in eis puniri.

4 Quarta difficultas eſt, an ob bonum publicum liceat directè occidere innocentem, vt v. g. ſi ciuitas obſeſſa eſſet tyranno, vel latronibus, certoque peritura, niſi alicuius innocentis caput, qui tyranno illi, aut latronibus eſſet inuiſus illis concederetur; Aut ſi Turca promittat ſe cum Regno ad fidem conuertendum, vel Chriſtianos perſequi deſiturum, redditurumq. captiuos, terraſq; iniuſtè poſſeſſas, ſi innocens aliquis occideretur an inquam ob tantum bonum commune, aut ad tantum malum vitandum, liceat innocentem aliquem occidere? Res hæc valde dubia eſt, & controuerſa inter authores, in qua re ſunt duæ ſententiæ.

Prima eſt aſſerentium licere in hoc caſu tradere innocentem tyranno, aut latronibus, immo & gubernatores illius ciuitatis id debere, ſi enim licet, debent, cum in caſu tantæ neceſſitatis omnia media licita adhibere debent ad Rempubl. & ciuitatem liberandam. Hæc ſententia dicitur fuiſſe Franciſci a Victoria eamq vt probabiliorem ſequuntur Gregor. de Valen. tom. 3. diſp 5. q 8. puncto. 2. §. 2. & Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 3. numer. 121. & ſeqq. Ratio eſt, quia Reſpublica exponere poteſt ciues manifeſtiſſimo periculo mortis pro ſalute Reipub. vt in bello iuſto conſtat, poteſt enim Dux milites exponere euidenti mortis periculo, & præcipere, vt tali loco conſiſtant, cum tamen certum ſit eos occidendos eſſe, ſi ibi conſiſtant. Item totum naturale ius habet exponendi membra pro ſalute totius, vt patet in brachio, quod innocens licet ſit compellitur tamen a toto, vt ictum, vel abſciſſionem ſuſtineat, vt ſaluetur totum. Secundo, quia innocens in eo caſu tenet ex charitate ſubire mortem, & tyranno ſe tradere pro bono communi, cum vnuſquiſque lege charitatis vitam propriam pro ſalute Reipubl. exponere teneatur. Ergo obligari, & cogi poterit ad idipſum per iudicem, aut Rempubl. Immo etiam ex iuſtitia legali tenetur quis in eo caſu ſe tyranno exhibere pro communi bono, cum iuſtitia legalis ordinet omnia bona perſonæ particularis, & ſingulorum ciuium vitam, pecunias & bona ad bonum commune, maximè in caſu neceſſitatis communis. Ad ea vero, ad quæ quis tenetur ex lege charitatis, aut iuſtitiæ legalis, non eſt dubium quin a iudice, aut Principe quiſpiam ob caſum neceſſarium boni communis compelli poſſit. Alia ſolent afferri pro hac opinione argumenta, hæc tamen mihi viſa ſunt præcipua, & quæ maiorem vim ad hanc rem confirmandam habere videntur.

Secunda eſt negantium licere iudici, vel Reipubl. in eo caſu morti tradere innocentem. Sic colligunt authores ex S. Thom. 2. 2. q. 64 art. 6. Sylueſt verb. homic. 1. q 2 ver. 4. S. Ant. p. 1. titu. 7. c. 8. circa medium Tabiena. verb. homicidium 6 ver. 5. Sotus lib 5. de iuſtit. q 1. ar. 7. Mart Ledeſ 2. 4 q. 18. ar 1. dub. 5. concl. 2. fol. 221. An. de Corduba lib. 1. quæſtionarij. q. 27 quem refert Pet. Nau. vbi ſupra, Pet. de Arrag. 2. 2. q 64. art. 6. & Michael Sal ibidem, & Tolet. in Sum. lib. 5. c. 6. circa mediũ ver. 2. condic. Ratio horum eſt, quia vt ait S. Th. vbi ſupra, peccatorum occiſio in tantum licita eſt in quantum ordinatur ad bonum commune, quod per eos corrumpitur, iuſtorum autẽ occiſio potius eſt corruptiua boni cõis cum eorum vita ſit conſeruatiua, & promotiua boni communis ſunt n. principalior pars multitudinis qua cæteri ſuſtentantur, vnde vt docet S. Th. loco citato in reſp. ad ſecundum, peccatum grauius eſt occidere innocentem, quam occidere peccatorem, quia priuat com

munitatem maiori bono, & iniuriam infert, qui eſt minus dignus, & ita magis contra iuſtitiam agit. Deinde Reſpu. non eſt domina vitæ ſuorum ciuium, & ex parte innocentis non eſt vlla cauſa cur occidatur. Ergo non licebit ex quocunque bono fine innocentem occidere, aut tyranno occidendum tradere, cum tradendo eum cooperari cenſetur iniuſtæ eius morti a tyranno inferendæ non ſunt autẽ facienda mala vt veniant bona. Rom. 13. Propter hæc argumenta in vtramque partem allata ſine dubio pars vtraque probabilis eſt, vt etiam authores huius ſententiæ fatentur; Ego, vt rem totam manifeſtius explicem, quid certum ſit primo exponam, deinde vero argumenta diſſoluam.

5 Primo igitur certum eſt apud omnes, Rempublicam in caſu talis neceſſitatis, non teneri innocentem illum defendere cum tanto ſuo periculo, & diſpendio. Vnde poteſt aperire portas, & concedere, vt a tyranno, vel latronibus comprehendatur, & occidatur, ſic Sotus, Salon & Petr. de Arragon, ſi enim non tenetur particularis defendere innocentem cum graui ſuo damno, multo minus tenebitur Reſpublica cum tanto boni communis, & Reipubl. detrimento.

Secundo certum eſt, quod ſi tyrannus peteret a gubernatoribus, vt ipſi eum occiderent, & caput eius ipſi traderent, alioquin ciuitatem combuſturus non eis licebit eum occidere, etiamſi tantum damnum immineret, quia occiſio innocentis actualis adeo mala eſt, vt ob nullum bonũ finem licita ſit, eſſet enim directe & per ſe, ac proprio actu occidere innocentem, quod non licet, ſicut non licet miniſtris iuſtitiæ, quando ſententia iudicis continet intolerabilem errorem, illam exequi & occidere innocentem, quicquid iudices miniſtris illis comminentur, alias excuſarentur carnifices, qui martyres occiderunt. Sic S. Thom. 2. 2. quæſ. 64. articulo 6 ad tertium, & Michael Salon ibidem, vnde occiſio innocentis adeo intrinſece mala eſt, vt a nullo alio licite fieri poſſit quam a Deo ipſo, qui eſt dominus vitæ & mortis, aut ſine eius mandato, quo modo excuſatur, & laudatur Abraham Geneſi 22. qui vt diuino præcepto obediret, non pepercit vitæ filij ſui, quamuis innocentis. Secluſo igitur diuino præcepto nulli licitum eſt innocentem quauis de cauſa occidere. Id quod de fide eſt, vt habetur Exo. 23 inſontem, & iuſtum non occides. Quod præceptum non fuit datum illi populo, vt iudiciale pertinens ad particularem illius populi gubernationem: ſed vt morale, & naturale.

6 Tertio certum eſt, teneri innocentem in tali caſu ex præcepto affirmatiuo charitatis patriæ, & iuſtitiæ legalis quo bonum commune præferendum eſt cuiuis particulari, ad tradendum ſe ipſum illi tyranno, vt liberet ſuam Rempublicam, ſicut dixit Ionas capitulo primo. *Tollite me, & mittite in mare, & ceſſabit mare a vobis: Scio enim quoniã propter me tempeſtas hec grandis venit ſuper vos.* Sic Sotus, Salon, Petrus de Arragon. Greg. de Valentia, & Petr. Nauar.

Quarto certum eſt, poſſe Rempublicam legem condere, vt quotieſcunque talis neceſſitas ſe offerat, tradatur innocens ad liberandam Rempubl. atque adeo imponere poteſt pœnam capitis tranſgredienti talem legem. Cum enim Reſpublica poteſtatem habeat condendi leges, & præcipiendi ciuibus licita, & honeſta ob bonum commune, & certum etiam ſit rem licitam eſſe vt innocens in tali caſu ſe tradat tyranno, & ad eam ex charitate & iuſtitia legali teneri, vtique manifeſtum eſt poſſe legem talem ferri, qua innocens ad liberandam Rempubl. tyranno ſe offerat. Sicut Dux in bello iuſto legem conſtituere poteſt, vt hic vel ille miles maneat in tali loco, in quo mors certiſſima imminet, quando ita exigit bonum commune imponereque poteſt pœnam capitis legem illam tranſgredienti, vt experientia conſtat. Hæc omnia certa ſunt, & in confeſſo apud omnes, vt autem quid in vtraq. opinione verius ſit & qualiter vtraque ſententia concordari poſſit ſtatuam,

7 Quinto dicendum eſt, quod licet Reſpublica vti poſſit bonis ſuorum ciuium in bonum commune Reipubl. cum ſit illorum domina. Vnde & etiam domina ob bonum commune transferre poteſt, quia tamen domina non eſt vitæ eorum, vti non poteſt illorum vita pro libito, & conſequenter innocentem re & iure ad mortem condemnare, aut tyranno certo occidendum tradere non poteſt, atque ita abſolute loquendo vera eſt Soti, & aliorum ſententia. Ceterum cum in caſu propoſito innocens ille præcepto affirmatiuo charitatis patriæ, iuſtitiæque legalis, ſe offerre pro ſalute patriæ tyranno teneatur, & de omni re licita & & honeſta non ſolum lex ſtatui, ſed etiam mandatum fieri poteſt, cui priuatus quicunque obedire tenetur inde eſt quod in caſu propoſito Reſp. aut princeps, ſeu iudex innocenti huic præcipere poſſit & debeat, vt ſe propter bonũ commune tyranno offerat quod ſi obedire noluerit tunc vt reum nocentem tyranno illum ob bonum commune tradere poterit, ſicut Dux ſi bonum commune exercitus exigat, militi præcipere poteſt, vt maneat in loco in quo certo morietur, atque ſi non obediat, eum tanquam reum & inobedientem capite plectere poteſt. Hoc enim modo vtraque opinio concordari poteſt, & locorum gubernatoribus offertur via extra omnem dubitationem licita, qua Rempublicam, aut ciuitatem a tali, & tanto periculo liberare, & ſaluare poſſint. Hoc tamen vt recte notat Petrus Nauarr. lib. 2. de reſtit. cap. 3. numero 131 intelligendum ſolum eſt, de adultis, qui talis præcepti capaces ſunt. Vnde infert, quod ſi innocens eſſet paruulus ante vſum rationis nullo pacto licebit eum occidendum tradere. Ille enim mori non tenetur cum ſit incapax precepti & ita illi fieret iniuria, priuando illum iure, quod habet ad vitam.

8 Ex dictis facile ſolui poſſunt argumenta in contrarium: ad primum enim pro prima opinione Reſpondetur poſſe Rempublicam exponere ciues pro bono communi, medio licito & honeſto, quia vero tradere innocentem tyranno non eſt medium licitum, infertur enim ei iniuria ideo non eſt licitum Reſpubl. talem innocentem tyranno occidendum tradere. At vero cum ipſemet in tali caſu teneatur ſe offerre pro bono communi, & ſic liberabitur Reſpublica a tali damno medio licito, ideo præcipere ei poteſt Reſpub. vt id faciat ad quod tenetur, quod ſi obedire noluerit, tunc Reſpubl. illum tanquam reum, & nocentem tradere poteſt. Quod vero affertur de toto naturali ſolum probat teneri innocentem in eo caſu exponere ſe, vitamque ſuam pro ſalute totius ciuitatis & Reipubl. ſicut etiam aqua propter bonum totius vniuerſi, ne detur vacuum, relicta ſua inclinatione, & motu ſibi naturali, & proprio aſcendit. Non tamen inde infertur, poſſe Rempublicam innocentem certæ morti tradere. Secundum vero argumentum noſtram opinionem confirmat, fatetur enim iudicem poſſe compellere in hoc caſu innocentem, vt ſeipſum tradat, quod ſi renuerit, poſſe tunc vt rebellem tradere illum. Quod vero Sotus, & Corduba dicunt non poſſe quẽ cogi a Republica ad faciendum id ad quod ſolum faciendum tenetur ex charitate & conſequenter cum ſolum teneatur innocens ex charitate ſeipſum tradere pro ſalute Reipub. non poſſe cogi ad id faciendum a Repub. Eſt falſum, quamuis enim Reſpublica ad leuandas graues neceſſitates quæ cedunt in damnum commune, bona diuitum accipere non poſſit, præcipere tamen poteſt, vt ipſimet diuites exhibeant, quod ſi non fecerint tunc vt rebelles tam iuſto præcepto, poteſt in pœnam ſuæ crudelitatis, & inobedientiæ ab eorum domibus pecunias, & bona accipere, & ſuccurrere indigentibus. Cuius ſimile planè accidit in noſtro caſu. Item ex eo falſitatis conuincitur doctrina Scoti, quia fideles iuſtiſſime compellantur fidem acceptam retinere. ſemel in anno confiteri. Euchariſtiam ſumere, ſacrum audire, ieiunia obſeruare, & huiuſmodi. Et tamen nulla eſt obligatio iuſtitiæ ita faciendi. ſed ſolũ ex charitate qua iura diuina, & etiam humana adimplere tenentur, etiam citra materiam iuſtitiæ. Cur ergo cogi non poteſt ex cauſa vrgenti, vt hanc diuinam legem, & ius adimpleat & ſeruet? Præterea ſi priuatus homo habeat panem, quo ipſe Rex Reipub. pernecessarius extremè indigeret, poteſt Rex ei præcipere, vt det ſibi panem illum, quem ſi dare noluerit, licitè ab eo accipere poteſt, vt Regiam vitam præ illius vita conſeruet.

9 Argumenta etiam Soti & aliorum ſine ullo negotio

ſol-

ſoluuntur ex dictis. Nam in hoc caſu occiſio illius, dummodo non fiat a Republica ſed a tyranno eo modo, quo diximus, non eſt in ſe mala reſpectu Reipublicæ tradentis illũ tyranno, quinimmo redit in bonum commune Reipubl. Quod verò S. Thom. Sylueſter & aliqui alij docent non eſſe occidendum innocentem, verum eſt, non enim traditur innocens a Republica, ſed vt nocens, & inobediens. Deinde loquuntur abſolutè, non autem in caſu neceſſitatis, de quo eſt præſens ſermo. Quod verò docent Rempublicam non eſſe dominam vitæ, & ideo eum occidere non poſſe, ſolum probant non poſſe Rempubl. pro libito innocentem occidere, non tamen quod non poſſit cogere vt naturalia, & diuina præcepta obſeruet, vnde Reſpubl & iudex in hoc caſu ſunt executores eius, quod dominus vitæ præcepit. Neque Reſpublica eum tradendo cooperatur morti illius, ſed ſolum cogit eum facere id ad quod ex lege charitatis, & iuſtitiæ legalis obligatur. Et quod diximus de vita, dicendum a fortiori eſt de mutilatione; ſi enim Dux in pace, aut bello, eſſet neceſſarius, tali autem vulnere laboraret, vt niſi membrum abſcinderetur, illi moriendum eſſet, teneretur dux ille abſciſſionem pati, præciperque poteſt illi Princeps vt abſciſſionem patiatur, & nolens, cogi poteſt ad abſciſſionem, vt viuat ad ſalutem Reipublicæ.

10 Quod ſi quis inquirat, an idem liceat vt Turca, vel aliud regnum conuertatur ad fidem? Reſpondet Petrus Nauarr lib. 2. de reſtitutio. capit. 3. nume. 131. poſt Cordubam lib. 1 qq. q. 17. non licere; In caſu enim ſupradicto Reſpublica patitur iniuſte, & ita eſt in articulo neceſſitatis: at verò in hoc caſu de conuerſione ad fidem, illi non ſunt in extrema neceſſitate vitæ ſpiritualis, ſed eam alio modo habere poſſunt, & debent: eſſet tamen actus heroicus in hoc caſu mortem acceptare pro ſalute ſpirituali proximorum, de qua re alibi agendum eſt.

11 Quinta difficultas eſt, an in bello interficere liceat innocentes. Ratio dubij eſt, quia filij Iſrael in bello occiderunt innocentes infantes, Ioſ. 6. in Hiericho: & Saul 1. Reg. 15. occidit pueros in Amalech, & vtrumque factũ eſt auctoritate, & mandato Dei. *Communis* tamen Doctorum ſententia eſt, non licere *directe & per ſe*, occidere innocentes. Sic Victoria in relect. de iure Belli. nume. 34. Sot. lib. 5. de iuſt. quæſt. 1. art. 7. Dominicus Bann. 2. 2. qu. 40. art. 1. dub. 11. Petrus de Arragon 2. 2. quæſt. 64. articu. 6. in fin. Michael Salon ibid. in princ. Petr. Nauarr. lib. 2. de reſt. cap. 3. num. 146. Gregor. de Valen. tom. 3. diſput. 3. qu. 16. puncto 3. & alij, & colligitur ex ca. 23. Exod. *Inſontem, & iuſtum non occides*. Ratio etiam manifeſta eſt, tum quia fundamentum belli eſt iniuria: innocens autem nullam infert iniuriam, aliàs non eſſet innocẽs. Non igitur licet vti bello contra illum. Tum quia non licet in Republica pro delictis malorum punire innocentes apud hoſtes: Ergo nec pro iniuria malorum licet punire innocentes apud hoſtes, cum eadem ſit ratio & auctoritas contra internos, & externos hoſtes Reipublicæ. Tum quia extat de hoc diuinum præceptum morale Deuter. 20. his verbis. *cum tradiderit Dominus Deus tuum ciuitatem in manu tua, percuties omne, quod in ea generis maſculini eſt, abſque mulieribus, & infantibus*. cuius præcepti ea poteſt eſſe ratio, quia illi ſunt innocentes. Nec obſtat ratio in contrariũ allata, quia illud factum fuit ſpeciali mandato Dei, qui indignatus, & iratus contra illos populos, eos omnino deſtruere voluit: ſicut etiam miſit ignem in Sodomam, & Gomorrham, qui deuorarct tam innocẽtes, quã nocentes ipſe autem eſt dominus vitæ, & mortis, nec dedit hanc licentiam ex lege communi.

12 Quinam autem præter pueros, & mulieres debeant quoque præſumi innocentes, declarauit Alexand. Papa III. in ca. Innouamus. de Treugua, & pace. vbi ait, *Innouamus vt presbyteri, Monachi, Conuerſi, Peregrini, Mercatores, Ruſtici, euntes, & redeuntes, & animalia, quibus arant, et ſemina portant ad agrum ſecuritate congrua lætentur*. Quibus etiam adduntur. *Legati ſiue oratores, in can. Pater narum.* 26. q. 3. Per mercatores autẽ, vt notant Caie. in ver. Bellum ante ſi. & Greg. de Valen. vbi ſupra, intelliguntur ſolum illi, qui tranſeunt importantes aliqua incrementa, & hoſpites ſunt; Mercatores enim, qui ſunt incolæ in Republica hoſtium non ſunt quoad hoc melioris conditionis, quam artifices, vt præfati authores teſtantur.

13 *Hinc infertur primo*, quod miles non poteſt occidere innocentem quem vere innocentem eſſe nouit; immò vero etiamſi ſciat, quod ille, qui modo eſt innocens, poſtea futurus ſit nocens, non poteſt illum occidere, v. g. pueri Saracenorum ſunt modo innocentes, de quibus merito timendũ eſt, quod poſtea adultiores facti pugnabunt contra Chriſtianos exemplo maiorum ſuorum, & tamen in tali caſu interfici non poſſunt; Tum quia non ſunt facienda mala ad alia mala maiora vitanda, & intolerabile eſt quempiam occidi pro peccato futuro. Tum quia ſunt alia remedia ad cauendum in futurum ab illis, vt captiuitas, cuſtodia, exilium, & huiuſmodi, vnde ſiue iam parta eſt victoria, ſiue actu gerant bellum, ſi conſtat de innocentia alicuius, & milites eum liberare poſſunt, id facere tenentur.

Secundo infertur ex Franciſco Victoria vbi ſupra nũ. 36. Dominico Bannes, Pet. de Arrago. locis proxime allatis, Greg. de Val vbi ſupr & Lud. Lopez p 1. inſtruct. conſc ca. 61. Quod etiam in bello iuſto contra Turcas nõ licet interficere infantes, quoniam ſunt innocentes; Immo nec feminas inter infideles, quia quantum ad bellum ſpectat, præſumuntur innocentes, niſi forte conſtaret de aliqua femina, quod eſſet in culpa. Idemq; dicendũ eſt de innoxijs agricolis apud Chriſtianos, & de alia gẽte pacifica, vt ſunt peregrini, clerici, religioſi vt diximus, cum hi omnes præſumantur innocentes in bello, niſi contrarium conſtaret, cũ actualiter pugnarent.

Tertio infertur, merito reprehenſum fuiſſe Theodoſiũ Imperatorem a Diuo Ambroſio, propterea quod iuſſit interfici Theſſalonicenſes ſine delectu, quandoquidem ſic multi innocentes ſunt occiſi. Cuius meminit Ruffinus lib 2. Hiſt. Eccl c. 18.

13 Dixi, Non licere directe & per ſe occidere innocentes, nam per accidens, & præter intentionem certum eſt occidi poſſe. Vt v. g. Princeps bellum iuſtum gerens parat ciuitatẽ expugnare, ſed id efficere nõ poteſt niſi adhibitis tormentis bellicis, bene potent eis vti, quamuis aperte cognoſcat plurimos innocentes in tali expugnatione interficiendos eſſe. Sic Victoria in relect. de iure belli, num. 37. Pet. de Arragon. Dominicus Bannes, & Grego. vbi ſupra. Ratio eſt, quia alias non poſſet gen iuſtum bellum contra ipſos nocentes, & fruſtraretur iuſtitia bellantium. Deinde talis occiſio innocentum non eſt voluntaria niſi in cauſa ſua, vt conſtat, quam milites cum iuſtum bellum gerant, vitare non tenentur, vnde nec peccatum eſt, cum peccatum in tantum ſit peccatum, inquantum eſt volũtarium. Vt tradocet S. Thom. 1. 2. q. 6. art. 3. & q. 73. ar. 8 id quod vitare non tenemur, nulla ratione nobis ad culpam voluntarium eſſe poteſt. Quod confirmari poteſt, quia licitum eſt in meam defenſionem etiam occidere innocentem, qui per ignorantiam me inuadit, vt infra dicemus, nec talis occiſio reputatur mihi ad culpam, vt pote non voluntaria mihi, quia nõ teneor vitare meam defenſionem nec ab illa deſiſtere, ſed neque Princeps deſiſtere tenetur a bello iuſto: Ergo licite occidit tales innocentes, & talis occiſio non eſt illi voluntaria. Hoc tamen intelligendum eſt ſolum licitum eſſe occidere hoc modo innocentes, quando bellum iuſtum alia via expediri, aut geri non poteſt, iuxta illud Mat. 14 *Sinite vtraque creſcere, ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticum*. Conſiderandum etiam eſt, vt recte monet Victoria, ne ex tali bello ſequatur mala maiora, quã per ipſum vitantur. Si enim ad ſummam belli victoriam parum confert expugnare arcem, aut oppidũ, in quo ſunt multi innocentes, pauci vero nocentes, in tali caſu non licebit oppidum ſubuertere, ſiquidem malum, quod ex morte tot innocentium ſequeretur, exiguo illi emolumẽto præponderaret ad finem belli conſequendum, quod talis expugnatio arcis afferret, & ſemper cauendum eſt, ne maiora damna per bellum inferantur, quam bonum ſequatur.

Digitized by Google

15 Sexta difficultas eſt de ſingulari certamine, an liceat innocentē interficere? v. g. video militem in me irruentem, quem certo ſcio eſſe innocentem, eo quod credit ſe iuſtum bellum contra me gerere, an liceat eum interficere? Ratio dubij eſt, quia ſic daretur bellum iuſtum ex vtraque parte: ſi enim ille contra me iuſte pugnat, ego nō poſſum iuſte contra illum agere, atque ex conſequenti nec illum interficere.

Ceterum contrarium verum eſt atque tenendum vt recte docet Petr. de Arragon. 2. 2. q. 64. art. 6. in fi. & Dominicus Bannes 2. 2. q. 40. ar. 1. dub. 11. ad 5. poſt *Sot.* lib. 5. de iuſt. qu. 1. artic. 7. Ratio eſt, tum quia bene poſſunt duo ex ignorantia iuſte pugnare, ſi vterque credit ſe iuſtam cauſam defendere. Tum quia licet in ipſo conflictu conſtet mihi iuſtitiam ſtare ex altera parte, bene poſſum me defendere, cum non teneat mortem pati. Et ſic non ſolum ex falſa præſumptione, vt quidam dicunt, quia ſcilicet vterque putat alterum eſſe nocentem, ſed etiam aperte cognita vtrius innocentia poterit alter tunc licite pugnare, quamuis non poterit quem innocentem iudicat occidere, niſi in propriam defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ex quibus conſtat ſolutio argumenti in contrarium.

Quod ſi quæras, vtrum miles in bello iuſto illum aggredi poſſit, quem ſcit eſſe innocentem? *Reſpondeo* cum Soto, & Petr. de Arrag. locis proxime allatis, & Pet. Nauar. lib. 2. de reſtitut. cap. 3. num. 148. Quod ſi bona fide credat ſe iuſtum bellum agere, etiamſi alium putet eſſe innocentem, vel quia idem ipſe credit, vel quia inuitus in exercitu detinetur, bene poteſt illum aggredi: agreſſio enim in hoc caſu habetur pro defenſione. Id quod ego verum eſſe puto ſolum, quando vel vterque iam actu pugnaret, tūc enim etiamſi innocens ſit ob ignorantiam occidi poteſt, quia iure defenſionis licet occidere me inuadentem, etiamſi non peccet inuadendo, vt ſi eſt amens, ebrius, ignorans inuincibiliter &c. Vel quando etiamſi innocens ille aggreſſus actu non pugnaret nec actu pugnantes iuuaret, ceteri tamen noxij, & nocentes ſine illo coerceri, aut ſuperari nequeunt, tunc enim licet eum aggredi, & occidere, ſicut cum innocentes occiduntur, quando aliter ciuitas capi non poteſt: Quod ſi actu non pugnaret, vel ſi pugnaret, ceteri tamen nocentes ſine illo expugnari poſſent, certe illius innocentis interfectio omnino illicita & culpabilis erit, vt Pet. Nau. accurate, & docte annotauit. Eſſet ſiquidem non per accidens, ſed ex intentione, atque immediate innocentis occiſio quod vt diximus, rectæ rationi repugnat. Vnde peccant milites, qui in ſpolio ciuitatis captæ miſeros infantes, & mulieres ſibi obuias minime reſiſtentes interficiunt, cum probabile ſit ab illis eorum iuſtam victoriam, & ſpolia minime impedienda fore. Eſt enim eadem prorſus ratio. Qui vero iuſtum ſe gerere bellum credit, nulla ratione poterit innocentem aggredi, quamuis ipſemet ab innocente illo aggreſſus poterit ſe defendere, etiam cum innocentis occiſione, ſi aliter vitam ſuam ſaluare nequeat, vt in ſuperioribus latius expoſuimus.

16 Septima difficultas eſt, an fugiens equo inuaſorem, & inimicum, & videns puerum aut hominem in via iacentem, quem neceſſe eſt conculcare, aut ſi gradum ſiſtat, in manus inimici venire, licite eum conculcare, & proterere poſſit, & occidere in via iacentem, ne ipſe occidatur. Idem de eo, qui alium impellit in flumen vel præcipitium, vt ipſe mortem euadat. Similis etiam fere difficultas de eo eſt, qui gerit bellum, vel pugnam cum alio iuſtam, puta cum aggreſſore qui eum interficere tentat, a quo occidendus erit niſi illum occidat, non poteſt autem illum occidere, niſi ſimul innocentem quendam interimat a cuius tergo aggreſſor ſemper exiſtit, vt eo veluti quodam ſcuto ſe defendat, & alterum offendat. an niſi vtrumque occidat, occidendus ipſe ſit licite poterit vtrumque lancea, vel igneo telo tollere de medio? Caſus hic frequens eſſe poteſt, & ſolet in praxi. Res hæc ſatis difficilis & perplexa eſt, de qua re legendi ſunt Caietan. 2. 2. quæſtion. 67. artic. 2. præcipue in ſolut. ad 2. & 2. Anton. de Cordub. lib. 4. quæſt. q. 38. dub. 2. Sylueſt. verb. homicidium. 2. quæſt 26. Pet. Nau. lib. 2. de reſt. c. 3. num. 135. & num. 149. Pet. de Arrag. 2. 2. q. 64. art. 7. & Lud. Lopez p. 1. inſtru. conſcient. cap. 66. Ex quibus duo mihi in hac re dicenda videntur.

17 *Primum eſt*, quotieſcunque eſſet moralis certitudo de morte innocentis, non licebit ſcienter talem occidere, aut proterere in via, aut in præcipitium impellere, vt ipſe mortem euadat, etiamſi non ex intentione id faciat. Ratio eſt, quia puer iacens in via & dormiens, aut alius qui in præcipitium eſt impellendus, non eſt aliquo modo inuaſor iniuſtus vt ſuppono; & eſt iuſtus poſſeſſor viæ, & loci communis, in quo iacet (habet enim ille, ſicut iſte fugiens, ius ad eum locum, habetque iuſtam poſſeſſionem) cum inde commode, (vt ſupponitur) recedere non poſſit, vt alius fugiat. Ergo iniuſte alius ſcienter & actu directo in mortem illius, aut proterendo aut impellendo eum occideret, vt ipſe mortem euadat. Conſequentia probatur, quia iuſtus viæ poſſeſſor & loci nullo modo poteſt ſcienter ab alio occidi actu directo in mortem eius, quacunque ex cauſa, & quandocunque priuata auctoritate fiat, niſi in defenſionem ab iniuſto inuaſore. Vt ergo illicitum eſt, panem, vel tabulam in naufragio a iuſte poſſidente, & qua extreme indiget ad propriam ſalutem, auferre, vt ſeipſum a morte liberet, ita etiam illicitum eſt, vel mittere alterum in præcipitium, vel proterere in via eum, qui iuſte locum illum poſſidet, nec poteſt pro tunc loco cedere, vt ipſe mortem euadat: vtrobique enim eadem eſt ratio, & vt ait Apoſtolus ad Rom. 3. *Non ſunt facienda mala, vt veniant bona.*

18 *Secundum eſt*, quando ſpes aliqua eſt de non euentura occiſione, aut ſi ſpes fere nulla ſit, conatur tamen illam non inferre, quantum poteſt, tunc quidem actu indirecto in mortem alterius directo autem ad mortis propriæ euaſionem, poteſt quis aut iacentem in via conculcare, aut alterum in flumen, aut in præcipitium impellere; Vt v. g. ſi quis fugiens equitando arcto calle inueniat infantem iacentem, ſi cum iam proxime accedit, paululum diuertat ad parietem equum, & calcaria applicet, vt ſaltu quodam vtriuſque vita ſaluetur, cum bona fide hæc faciens, quamuis res ad votum non ſuccedat; homicida non erit. Ratio eſt, tum quia talis occiſio non eſt voluntaria niſi in cauſa ſua, & conſequenter non erit peccatum. Tum quia in dubio ſemper eſt aliqua ſpes, quę licet certa non ſit, cum tamen ex altera parte certa ſit mors niſi ita fugiat, non tenetur quis ad alterius vitam ſeruādam, vitæ propriæ iacturam facere. Nec proximus in tali caſu rationabiliter conqueri poteſt, cum aliud remedium ad vitam propriam ſaluandam non habuerit. & in pari periculo vnuſquiſque ius habet vitam propriam potius quam alterius ſaluandi, vt conſtat. Ex quibus colligitur quid in tertio illo, & frequenti caſu dicendum, & agendum ſit, ſi enim aliter manus aggreſſoris euadere nequeat, quam occidendo innocentem illum; a cuius tergo aggreſſor ſemper exiſtit, licite ad vitam propriam ſaluandam vtrumque occidere poteſt. Sicut enim in bello iuſto innocentes non directe, ſed indirecte, & per accidens occidere licet, ita etiam in propoſito.

19 Octaua difficultas eſt, an prægnans, vel in partu periclitans ad ſeruandam vitam ſuam in caſu, quo aliter eam ſeruare non poteſt, licite poſſit ſummere medicinam, vel aliquid facere, idque per alium procurare, vnde abortus, & mors fœtus ſequatur; Et vtrum medicus, aut obſtetrix eam ſibi porrigere poſſit? Tres de hac re Doctorum ſententiæ ſunt.

Prima docet abſolute, & indiſtincte non eſſe licitum talem medicinam ſumere vel porrigere ſiue ante, ſiue poſt animationem fœtus. Ratio eſt, quia licet non ſit homicidium, ſi fœtus nondum ſit animatus, eſt tamen actus ille intrinſece malus: Sicut effundere ſemen propter ſanitatem, vtrumque enim eſt contra naturam generationis.

Secunda moderatius, & cum diſtinctione docet, ante animationem fœtus licitum eſſe ſummere, aut porrigere medicinam, licet inde ſecuturus ſit abortus; Quia licitum eſt hominem liberare a morte, etſi impediatur animatio fœ-

tus.

Digitized by Google

nis, ſeu generatio; Poſt animationem vero arbitratur non eſſe licitum, cum occidere innocentem ſit malum, etiam ad ſaluandam vitam. Vnde S. Ambroſius lib. 3. de off. c. 9. & refertur in c. Denique. 14. quæſt. 5. ait, *Si alteri ſubueniri non poteſt, niſi alter lædatur, commodius eſt neutrum iuuari, quam grauari alterum.* Sic Io. de Neapoli. Quolibeto quē refert, ac ſequitur S. Anton. par. 3. tit. 7. c. 1. § 2. Syluest. ver. Medicus. q. 4. Martinus Nauar. in Manuali, c. 25. num. 62. verſ. Quarto Couar. in clemen. ſi furioſus. p. 2. §. 3. num. 1. verſ. Hinc eſt omn. no. de homicid.

21 *Tertia* etiam ſententia, facta diſtinctione de medicina, docet licitum eſſe etiam poſt animationem fœtus ſumere medicinam quæ de ſe directe, & principaliter cauſatiua eſt ſanitatis in matre, licet inde ſequatur abortus: talis autem medicina eſt ſanguinis emiſſio balneum, pharmacum purgatiuum humoris, emplaſtrum mitigatiuum doloris, & alia huiuſmodi, quod intelligendum eſt, quando non ſuppetit aliud remedium ad ſanandam matrem; ſecus autem ſi medicina illa non ſit directe & principaliter collatiua ſanitatis, ſed vel mortifera, vel ad mortem, ſeu abortum ordinata, vt venenum, dilaceratio, percuſſio, tūc enim licet ea aſſumpta veriſimiliter credatur quod mater viuet, ſi tamen exinde creditur probabiliter, quod fœtus obiturus ſit, nō licet talem medicinam ſumere, nec illi dare aut conſulere. Sic Ant. de Corduba in Summa caſuum conſcien. q. 173. & lib. 1. quæſtionum q. 38. dub. 2. quem refert Pet. Nauar. l. 2. de reſtit. c. 3. num. 138. & ſequ. Petr. de Arragon 2. 2. q. 64. art. 7. & Lud. Lopez lib. 1. in tr. conſc. c. 63. Ratio pro hac opinione eſt, quia cum medicamenta prioris generis ex ſua natura, & directe cauſatiua ſint ſanitatis & ad eam ordinata; morsque fœtus, & abortus exinde ſequens ſit tantum per accidens, & actiones humanæ ex eo, quod per ſe eſt in intentione operantis ſpeciem ſumant, & non ex eo quod ſequitur per accidens, conſequenter licitum erit ea mulieri modo prædicto periclitanti applicare ex intentione illam a morte liberādi. Hæ ſunt Doctorum ſententiæ, & rationes. In quibus quid verius & probabilius mihi videtur dicendum, & tenendum ſequentibus dictis breuiter exponam.

20 *Primo* igitur contra primam opinionem dicēdum eſt, licitum eſſe ante animationem fetus medicinam talem ſumere, quæ ſuapte natura magis ordinatur ad ſanitatem, quam ad mortem, etiamſi ſequatur abortus. Sic omnes tam ſecundæ, quam tertiæ opinionis. Ratio eſt quia nemo peccat vtens iure ſuo, nec ſibi, quod inde euenit, imputatur, cum ſit per accidens, & præter eius intentionem. Nec ratio eorum aliquid conuincit; quia licitum eſt facere opus alias licitum & neceſſarium, licet inde per accidens & præter intentionem ſequatur ſeminis effuſio. Deinde ſeminis effuſio cum directe procuratur, mala eſt ex obiecto, & proinde vt medium per ſe intentum ad finem etiam bonum ſiue ſanitatis, ſiue alterius accipi non debet, ſanguinis [illegible] etiam procurata ex ſe illicita non eſt, vt con[illegible], ſed [illegible]ferens, immo medium natura ordinatum ad ſanitatem, vitamque tuendam. Ceterum qui directe prolis [illegible] abortum procuraret, etiam ante animationem fœtus, mortaliter peccaret, vt omnes ſentiunt, & expreſſe docent Couarr. part. 2. relect. de homicid. § 3. num. 1. in princip. & Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit. capi. 4. numer. 140. id quod colligitur euidenter ex cap. Si aliquis de homic. vbi dicitur, *ſi aliquis explendæ libidinis cauſa, vel odij meditatione homini, vel mulieri aliquid fecerit, vel ad potum dederit, vt non poſſit generare, aut concipere vel naſci ſoboles, vt homicida teneatur.* Scilicet quantum ad peccatum mortale, non tamen quantum ad irregularitatem, vt tomo [illegible] Theſauri caſuum conſcientiæ. libro 2. capitul. 1. numero 2. docuimus. Huic ſuffragatur Tertullianus in Apologetico, capitul. 9. dicens: *Nobis vero homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum vtero, dum adhuc ſanguis in hominē deliberatur, diſſoluere non licet; homicidij feſtinatio eſt, prohibere naſci; nec refert natam quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet? Homo eſt, & qui eſt futurus, etiam fructus omnis iam in ſemine eſt.* Similiter docet Cicer. in oratione pro Aulo Cluentio. Cum in actū eſſet de punitione fœminæ cuiuſdā, quæ ob pecuniā fœtum nondum animatum potionibus ſumptis abegit ſubdit Cicero; *Nec iniuria, quæ ſpem parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, heredem familiæ, deſignatum Reipub. ciuem ſuſtuliſſet.* contra quos grauiter inuehitur Sixtus Papa V. in Bulla quadam contra procurantes, conſulentes, aut quocumque modo cooperantes ad abortum, quæ incipit, *Effrenatā perditiſſimorum hominum.* Anno 1588. variaſque pœnas contra eoſdem ſtatuit, quas tamen Grego. Papa XIV. in altera Bulla 1591. temperauit, vt alibi docuimus.

21 *Secundo*, ſi ſolam mortem, aut periculum mortis corporalis matris, & filij conſideremus, licitum erit matri ſumere medicinam ad vitæ ſuæ conſeruationem, etiam cum periculo mortis temporalis filij tam ante, quam poſt animationem. Sic Ant. de Corduba, Pet. de Arrag. n. Ludou. Lopez, & Pet. Nau. num. 142. vbi ſupra. Ratio eſt, quia mater potius ius habet ad poſſeſſionem ſuæ vitæ tuendam, etiam cum periculo fœtus quam econtra fœtus ad ſuam, cum periculo matris; cum vita fœtus ex vita matris & nō econtra vita matris ex vita fœtus dependeat; & quod eſt per accidens & minus principale non eſt attendendum. Hinc mater fugere poteſt taurum irruentem, etiamſi timeat abortum. Et licet fœtus ius habeat ad ſanguinis conſeruationem, ſicut ad cibum quo extreme indiget, mater tamen potius ius habeat; Nec tenetur intra ſe retinere alimentum prolis, niſi prius ſuæ ſubueniat ſaluti. Sic etiam ſi proles nata, lacte extreme indigeret, matrē autem oporteret ad propriam ſalutem illud effundere, vel alio modo vbera deſiccare, non tenetur mater lac illud conſeruare; quia proprius, & potius eſt ius, quod habet ipſa, quam infans. Quo ſenſu vera eſt opinio illa quam tertio, & vltimo in loco retulimus.

22 *Tertio*, Quotieſcunque probabiliter creditur mors prolis futura ſi tamen non applicaretur tale remedium, ſperaretur vita illius cum periculo matris, nō eſt licitum talem medicinam ſumere, [illegible] tenetur patienter mortem tolerare, ſic omnes, quos pro ſecunda ſententia retulimus, quos etiam ſequitur Pet. Nauar. vbi ſup. numer. 145. Ratio eſt, quia iā non agitur de periculo corporali prolis, ſed de ſpirituali; Eſt enim proles in extrema neceſſitate animæ: ſed vniuſquiſque ſecundum rectum ordinem charitatis tenetur præferre ſalutem animæ proximi ſaluti propriæ corporali, maxime cum illius curæ commiſſus ſit, & illi impoſſibile ſit aliquid facere pro ſalute ſua ſpirituali, abſque alienius auxilio.

23 Cum ergo puer nullo modo poſſit ſaluti ſuæ ſpirituali ſubuenire, nec aliquis alius a matre, cui eſt eius cura commiſſa, conſequenter, ſi puer ſaluari poteſt, vt baptizetur, etiam cum periculo matris, tenetur mater id ſuſtinere. Confirmari poteſt hoc aliis exemplis, ſi enim videā mulierem nolentem recedere a fornicario, & non poſſe niſi me opem illi ferente; aut aliquem decipi ab hæretico, nec poſſe illum ab ea deceptione liberari, niſi mea doctrina, nunc teneor etiam cum vitæ propriæ periculo mulierē illam iuuare, vt recedat a fornicario, & ſimplicem illum docere, ne ab hæretico decipiatur, ex Michael Salon. 2. 2. q. 64. ar. 7. controuerſia 1. concluſ. 3. ad 2. & Gre. de Val. to. 3. diſp. 3. q. 4. pun. [illegible] quam ſi Sacerdos baptizans actualiter puerum in mortis periculo conſtitutum, qui æternaliter damnaretur non poteſt Sacerdos ſe defendere ab inuaſore volente cū interficere, ſi nullus alius ſit, qui baptizet, ſed tenetur præferre ſalutem ſpiritualem pueri ſaluti ſuæ corporali, quia ſi ita fiat, ſequitur vnum tantum malum ſcilicet mors corporalis Sacerdotis, aliter vero ſequuntur duo etiam ſpiritualia, ſcilicet mors æterna pueri, de conſec. diſt. 4. c. firmiſſime, & neglectus curæ animarum quod Sacerdoti in tali caſu eſt mortale; ex Syluest. verb. Bellum. 2. q. 4. Armilla, verb. Defenſio §. 5. & verb. homicidium § 7. Et Nau. lib. 2. de reſti. cap. 3. numer. 144. Sic etiam ſi filius alicuius chriſtiani nondum eſſet baptizatus, & in articulo mortis poſitus apud infideles tenebitur quiſque priuatus cum diſpendio vitæ propriæ illum, ſi poſſet, baptizare, & ei tanquam in extrema neceſſitate ſpirituali conſtituto ſubſidium adferre, ex Martino Nauarro in Man. cap. 24. nu. 9.

Lud.

Digitized by Google

Lud Lopez p.1.inſtruct.conſcient.ca 67.Petr.Nauarr lib. 2.de reſt.c.1.num. 32.& Greg.de Val.to.2.diſp.3.quæ.4. puncto 3.in fin.quicquid Sot.in lib.de tegendo,& detegēdo ſecreto,memb 2.quæſt 2.poſt concluſionem ſextā contradicat. A fortiori parochus in tali neceſſitate puerum baptizare. & alia ſacramenta ad ſalutem neceſſaria tempore peſtis ſuis ſubditis miniſtrare tenetur etiam cum vitæ ſuæ periculo.Ergo idem in caſu propoſito de matre dicendum eſt. Addo tamen quod ſi medicus probabiliter iudicet quod etiamſi a medicamento abſtineat,puer non poterit in lucem ſuſcipi,ſed neceſſarium eſt cum matre eum mori,tunc poterit ſanguis minui,& alia medicamenta ſumi,*dummodo ſint principaliter,& ſua natura cauſatiua ſanitatis*,vt alterum ex duobus ſaluetur,nec diuinæ ordinationi reſiſtendum.

23 *Dixi,ſi principaliter cauſatiua ſit ſanitatis*,quia ſi medicina ſuapte natura ſit tam mortifera quam ſalutifera,iam jamque conſtat, quod tam mater quam fœtus morietur, ſi tamen mater talem medicinam ſumat, euentus eſt in dubio vtrum fœtus,vel mater ſaluabitur, in tali caſu illicitum eſt prægnanti talem porrigere medicinam ex S. Ant. par.1.tit.7.cap.2.§.2 Syluest.verb.Bellum.2.q.4.Anto. de Corduba in Summ.caſuum conſcient.q.173. & Lud. Lopez par.1.inſtruct.conſcien.c.63.Quia porrigens huiuſmodi medicamen in hoc caſu exponit ſe periculo occidendi matrem,vel fœtum,vel vtrumque. Quo ſenſit S.Amb.lib. 3.de officijs cap.9 vt refertur in can.Denique.14. quæſt.5. dixit, *ſi alteri ſubueniri non poſſit,niſi alter lædatur,commodius eſt neutrum iuuari,quam grauari alterum*.Quia vt ait Apoſt.Rom.3.*Non ſunt facienda mala, vt veniant bona*. Quod vero Almainus quem referunt Corduba, & Lopez vbi ſupra & Adrianus in 4.ſent.in q. de correptione fraterna,art 3. verſ. Et quoad ſecundam partem auctoritate Galeni,& Cornelij Celſi innitentes,exiſtiment,licitum eſſe in tali caſu,hoc eſt, in extrema neceſſitate, & in rebus deſperatis facere experientias, quando non eſt aliud remedium,vnde eſt illud Gal. dictum ad medicum in tali caſu, *interfice audacter*, quia magis prodeſt vti aliquo remedio in tali caſu quam nullo, pluſque valet ſalus in vno eorum,quamuis ſub dubio, quam certa mors vtriuſque, hæc tamen Galeni opinio, vt alij prædicti authores Corduba,& Lopez tradunt,ſolum vera eſt, quando mors alicuius tertij hoc eſt,in caſu noſtro,mors fœtus inde non immineret. Cum igitur in hoc caſu de vtriuſq; vita, id eſt, tam matris,quam fœtus, vt ſupponimus. eſt iam deſperatum; nihil iniuriæ patitur fœtus ſi hæc experientia fiat in matre in caſu tamen dubio,vbi dubium eſt an puer exinde morietur aut euadet ſi talis experientia fiat in matre, ſecurius dicitur,quod ſi fœtus non eſt animatus, talem medicinam aſſumere poteſt mater,etiamſi aborſus ſequatur, quando tamen informatus eſſe creditur anima rationali, medicinam ſuapte natura tam mortiferam, quam ſalutiferam aſſumere non licebit.vt diximus.

24 Nona difficultas eſt, An liceat aliquando mortem innocentis optare? In hac re certum eſt,peccatū & illicitum eſſe mortem alicuius innocentis ſine cauſa,& ſine rationabili optare. vt ſi quis vellet aliquem mortuum eſſe, aut in iſta cogitatione delectatur, vt illi malum hoc eueniat, cum conſtat id ad inuidiam,& odium pertinere, quod contra rationem eſt. Immo mortem homini nocentiſſimo optare hoc modo, peccatum mortale eſt contra charitatem, etiāſi mihi inimicus ſit; Si quidem malum pœnæ, prout malum eſt proximo cuique optare,& imprecari, directe charitati aduerſatur; Vnde nec iudex mortem nocentiſſimo cuicunque optare,aut inferre poteſt vt malum eſt, nempe ibi ſiſtendo ſed ob Reipublicæ bonum, & virtutis exemplum.

Certum etiam eſt, licitum eſſe optare mortem innocentis, ſi finis talis eſt, vt innocens ipſe mortem ſubire tenetur, quo modo ſancta mater optabat mortem filiorū pro Chriſto, & ad id hortabatur, idemque dicendum eſt, ſi ad ſalutem ſpiritualem etiam vnius id foret neceſſarium, vt ſupra dictum eſt. Sic etiam licitum eſt optare mortem alicuius,aut morbum, aut aliam iacturam temporalem, quo conuertatur ad dominum, vel ne tot facinora committat,vt docent S Thom.2.2.q.36 art.2.in corpore. Alexand.de Ales.par 2.Summæ.q.150 memb.1.& 4.Sotus lib.5.de iuſtit q.12.art.1.Petrus Arragon 2.2 q.76.artic.1. Michael Salon ibid.Martinus Nau.in Manuali,ca.15.nu. 10 verſic.11.Petrus Nauar.lib.2 de reſtit ca 3 nu 208. & alij communiter Sic enim poteſt quis dilapidatori bonorum ſuorum optare aliquod incommodum, v.g.infirmitatem,ne ludo.ac luſibus illa decoquat.Item mortem alicui optare poſſumus,quamuis conſtet eum viam perditionis ingreſſurum,vt noſtræ Reipubl mala caueantur, paxque, & tranquillitas contingat. Sic etiam licitum eſt mortem Turcæ,& hæreticorum,& clades eorum deſiderare,quando aliter eorum perſecutiones iniuſtæ non ſperantur, aut niſi conuerti velint, vt præfati authores tradunt, & videtur Eccleſia petere,dum ait, *vt gentes paganorum,& hæreticorum dextera tua potentia conterantur*. Item puella, quæ ſolicitatur a iuuene optare poteſt illū infirmari, vt ſic ceſſet ab illa libidine,vel tollatur ex hac vita, niſi conuertendus ſit. Orare etiam poſſum,vt qui iniquam mecum litem ducit,infirmetur, vt ſic reſipiſcat,& ceſſet,vel fiat pauper, ſi ex abundantia diuitiarum litem illam mouet. Quæ omnia intelligenda ſunt. quando ob bonum finem hæc optantur, & quando exiſtit culpa in eo cui malum deſideratur. Si enim nulla ſit in eo iniquitas, non licet ei malum ob propriam vtilitatem noſtram deſiderare, vnde non licet deſiderare mortem patris, aut alterius propter hæreditatem, vel vt dignitatē eius aſſequatur, vel ne ab eo caſtigetur, aut reprehendatur: Id enim eſt contra ordinem charitatis,quo tenemur vitam proximi pluris facere,quam bona noſtra temporalia qui autem propter hereditatem proximi mortem deſiderat, pluris illa bona, quā vitam proximi æſtimat. Sic non licet patri deſiderare mortem filiæ,quia eam dotare non poteſt ſecundum ſtatus ſui exigentiam, cum maius bonum proximi negligat ob ſuum minus.

Cum igitur malum pœnæ,& præcipue pœna mortis maximum malum ſit,illud proximo deſiderare non licet niſi propter maius bonum vt ſcilicet, diuina voluntas impleatur, vt bonum commune ſaluetur, vel ſpirituale bonum ipſius.

Tractari hoc in loco poſſit quæſtio illa celebris de innocente reipſa, & priuata ſcientia cognito pro tali a iudice, probato tamen nocente; Item quæſtio illa de nocente reipſa,& pro tali cognito a iudice, opinione tamen,& publica ſcientia probato innocente, ſed quia commodior de his omnibus agendi locus erit cum de Iudicijs, & octauo decalogi præcepto dicemus conſulto hæc omnia in præſentiarum omittenda eſſe decreuimus.

De homicidio, quod in bello, & duello fit, an, & quando licitum, quando illicitum.

Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Errores eorum,qui in vniuerſum bella damnarunt,quorum hæreſis a ſacra ſcriptura refutatur.*
2 *Ratione probatur tum bellum defenſiuum eſſe licitum, tum offenſiuum.*
3 *Ad bellum iuſtum gerendum tria requiruntur vſq; ad 8.*
4 *In particulari variæ cauſæ bellum inferendi colliguntur.*
5 *Quare filij Iſrael debellarunt Reges Amorrhæorum.*
6 *Vt cauſa belli iuſta ſit, non ſufficit vt Princeps credat ſe iuſtam habere cauſam,ſed requiritur,&c.*
7 *Poſt diligentem Principis inquiſitionem re dubia manente quid agendum ſtatuitur.*
8 *Ad bellum iuſtum requiritur recta intentio, non tamen eſt neceſſaria.*
9 *Præter tria prædicta ad homicidij peccatum vitandum quæ moderatio aut quis bellum gerendi modus tenendus.*
10 *Omnes nocentes parta victoria ſemper interficere non licet.*
11 *Duellum quid,& an aliquando ſit licitum.*
12 *Duellum abſolute loquendo ſemper malū,& iure prohibitū.*

13 *Duel-*

13 *Duellum quare licitum cenſeatur varia cauſæ enumerantur, & vt futiles reyciuntur, & nu. ſeq.*
15 *An ob vitæ defenſionem liceat acceptare duellum.*
16 *An liceat reſoluere bellum in duellum?*
17 *An licita ſit conditio illa quorundam duellorum, vt nullus ex circumſtantibus opem ferat alicui.*
18 *De pugna cum Tauris eorumque agitationibus.*
19 *De Bulla Py V. contra hoc periculoſum genus pugnæ licentioſe locutus eſt Medina.*
20 *Quinam dum huiuſmodi agitationibus taurorum interſunt, peccant mortaliter.*
An ipſo facto pœnam excommunicationis incurrant.

1 CVm plurima homicidia in bello contingere ſoleant, vt quotidiana experientia docet, quo omnia, quæ in hoc Decalogi præcepto continentur, clariora reddantur, explicare nonnulla oportet, quæ ad bellum pertinent, vt exinde ſciamus quando licitum aut illicitum iudicandum ſit homicidium illud, quod in bello cōtingit. In qua re ante omnia reijciendi ſunt errores tum eorum, qui in vniuerſum bella omnia tanquam illicita damnabant, vt Manichæi qui impudenter Moyſen reprehendebant, quod bella geſſiſſet, teſte S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum Manichæum. cap. 74. & Manichæos ſecutus Vvicleſus, vt refert Thom. Vvaldenſis to. 3. de ſacramentalibus. tit. 14. c. 169. tum eorum, qui ſaltem chriſtianis omnibus bellum illicitum eſſe docuerunt, vt Iulianus Apoſtata, vt refert Greg. Nazianzenus orat. 1. in eundem Iulianum quem ſecuti ſunt Cornelius Agrippa libro de Vanitate ſcientiarum. c. 79. vbi ait, *Artem militarem Diuus ille Plato, Auguſtinus, & Bernardus Catholici in Eccleſia Doctores alicubi probauerunt, licet Chriſtus, & Apoſtoli longe aliter ſentiant*. Vt meminit Alphonſus a Caſtro in Summ. de hæres. verb. Bellum. hæreſi. 1. Et Eraſmus etiam vt patet Chiliade 4. cent. 1. adag. 1. & in annotationibus ad c. 3. & 22. Lucæ. Et Anabaptiſtæ, vt refert Melanchthon in locis comm. tit. de Magiſtratu. & Io. Ferus lib. 4. in Matth. circa illud. Matth. 26. *Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.*

Immo etiam Lutherus in articulis a Leone 10. damnatis. art. 34. damnat bellum contra Turcas, quamuis poſtea illud contra eoſdem approbauit, & commendauit Principibus chriſtianis in lib. viſit. Saxonicæ. Quorum omnium hæreſis facile refellitur, eamque late refellit S. Auguſt. vbi ſupra præclare contra errorem Manichæorum docens bellum aliquando licitum eſſe, quod Deus quædam bella imperauerit, *quem mali aliquid iubere non poſſe, nemo, qui ei ſeruit, ignorat*, inquit S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum. c. 75. vt patet Nu. 25. vbi Moyſes ex Dei præcepto bella gerauit, & Saul. 1. Reg. 15. & Dauid. 1. Reg. 25. vnde Pſal. 17. ait, *Qui docet manus ad prælium &c.* & Deut. 1. ait Moyſes, *Nolite metuere, neque timeatis eos, Dominus Deus, qui ductor eſt veſter, pro vobis ipſe pugnabit, &c.* & Deuter. 32. *Quomodo perſequebatur vnus mille, &c.* & 2. Parali. 20. & alibi ſæpe. Et in nouo teſtamento a Chriſto minime reprobatur, ſed potius commendatur, vnde Matth. 8. laudauit Centurionem aſſerentem ſe habere ſub ſe milites. & Matth. 22 cum tributa dentur Regibus ad bella, & pacem ſeruandam, ait *Redd te quæ ſunt Cæſaris Cæſari*; & Ioannes Baptiſta Luc. 3. a militibus interrogatus, quid facerent, ait illis, *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendijs veſtris*. Ex quo loco S. Auguſt lib. 22. contra Fauſtum Manichæum. cap. 74. & Thomas Vvaldenſis vbi ſupra, egregie colligunt non omne bellum eſſe illicitum, *alioqui*, inquit S. Auguſt. *cum ad eum baptizandi milites venirent, dicentes: Et nos quid faciemus? Reſponderet eis, Arma abijcite, militiam iſtam deſerite, neminem percutite, vulnerate, proſternite neminem. Sed quia ſciebat eos, cum hæc militando facerent, non eſſe homicidas, ſed miniſtros legis, & non vltores iniuriarum ſuarum, ſed ſalutis publicæ defenſores, reſpondit eis, Neminem concutiatis, &c.* Et ſimilia prorſus habet epiſt. 5. ad Marcellinum, dicens: *Si Chriſtiana diſciplina omnia bella culparet, hoc potius, militibus conſilium ſalutis pœnitentibus in Euangelio diceretur, vt abijcerent arma, ſeque militia omnino ſubtraherent, &c.* & Epiſt. 207. ad Bonifacium Comitem.

2 *Ratione* etiam idipſum comprobatur, quia ſi bellum ſit defenſiuum, euidens eſt id eſſe licitum, cum iure naturæ licitum ſit ſe defendere, & iniurias propulſare, iuxta principium illud naturale, *vim vi repellere licet*. Et ſicut priuatæ perſonæ licitum eſt occidere, vt ſe defendat, vt diximus, ita multo magis Reipublicæ idipſum licebit. Et de bello offenſiuo hoc ipſum conſtat; Quandoquidem aliquando non alia ratione, niſi bellando iniurias vindicare poſſumus; quando ſcilicet non eſt aliquis vtrique parti ſuperior, ad quem pro compenſatione obtinenda, & iniuria vindicanda recurratur. Quo ſane caſu dubium non eſt, quin natura duce bellum gerere liceat, vt ſic paci Reipub. & bono communi conſulatur, & ſceleratorum hominum crimina coerceantur; Alias enim vniſquiſque quæcumq; facinora perpetrare tentaret, & Rerum publicarum conſummatio, & pacis, & iuſtitiæ violatio ſequeretur. Sicut igitur iudex illatas ciuibus iniurias punire poteſt. ita Reſpublica iniurias, quæ in damnum Reipubl. redundant, indicto bello vindicare, & vlciſci merito ac licite poterit, quoties ita bonum ac neceſſarium communitati iudicauerit. Et quamuis exinde cædes, ac alia damna ſequātur, hæc tamen omnia incommoda Reipublicæ ſaluti, cuius gratia bellum geritur, merito poſtponuntur adeo vt contemptis vitæ, & fortunæ periculis, bellum aggredi liceat. Hinc S. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum Manichæum, cuius verba referuntur 23. q. 1. can. Quid culpatur. ait, *Quid culpatur bello? an quia moriuntur quandoque morituri, vt dominentur in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum eſt, nō religioſorum*. De qua re legendi ſunt S. Auguſtin. lib. 22. contra Fauſtum Manichæum. cap. 74. & ſeqq. & Epiſto. 5. & 207. S. Thom. 2. 2. quæſtio. 40. Alexand. de Ales part. 3. quæſt. 47. memb. 3. Henricus de Gandauo. quodl. 15. quæ. 4. Summiſtæ in verb. Bellum vbi Angel. Syluest. Tabiena. Franciſcus a Victoria in relect. de iure belli. Alphonſus a Caſt. lib. 2. de iuſta hæret. punit. capit. 14. Caiet. 2. 2. quæ. 40. & Dominicus Bannes ibidem. Couar. in Regul. Peccatum par. 2. §. 9. 10. & 11. per totum. Anto. de Corduba lib. 1. quæſtionarij quæſt. 39. Gregor. de Val. tomo 3. diſp. 3. quæſt. 16. Petrus Nauarrus lib. 2. de reſtitut. capit. 3. num. 258. & ſeqq. Martinus Nauarrus in Manual. cap. 15. nu. 15. Caietanus in Summa verb. Bellum. Ludouicus Lopez parte 1. inſtruct. conſcient. cap. 61. Sebaſtianus Medices in Summa de peccatis. tit. 4. quæſtio. 24. & ſeqq. Emanuel Sà in Aphor. verb. Bellum, & alij paſſim, qui omnes affirmant bellum iuſtum licitum eſſe, etiamſi inde cædes, & homicidia ſequantur, adeo vt teſte Catechiſmo Romano in tractatu de Quinto Decalogi præcepto. nume. 5. qui in bello iuſto decidunt, rei cædis, & peccati non ſint, quamuis ſecus dicendum eſſet, quando iniuſtum bellum gererent. Vt igitur ſciamus, quodnam bellum iuſtum & licitum ſit, quodque iniuſtum & illicitum,

3 *Annotandum eſt*, tria requiri ad bellum iuſtum gerendum: Primum eſt, vt ſit auctoritas in mouente bellum, vt ſcilicet ſit ſupremus Princeps, & Reſpublica perfecta in temporalibus. alias illicitum eſſet, cum habeat ſuperiorē, apud quem via iuridica poſſit audiri. Cum enim ſupremus Princeps non habet, apud quem conqueri poſſit, iure naturæ illi conceſſum eſt de ſua iniuria cognoſcere, iudicare, & ſententiam, aut punitionem in iniuriantem ferre, & eam exequi, vt S. Thom. & ceteri authores vnanimi conſenſu affirmant. Hinc S. Auguſtin. lib. 22. contra Fauſtum Manichæum. cap. 75. ait, *ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli auctoritas, atque conſilium penes Principem ſit*. Etenim penes Principem tota auctoritas reſidet, nec ſine illo aliquid publice aut bello, aut pace geri poteſt. Reſpublica etiam perfecta, & communitas quæ in ſua iuriſdictione non habet ſuperiorem aliquem, ad quem ſit recurſus, ſimili ratione bellum mouere poteſt. Huiuſmodi ſunt Reges Angliæ, Franciæ, Hiſpaniæ, & quædam Reſpublicæ liberæ & Ducatus, vt Reſpublica Veneta, Ianuenſis, &c. Secus autem dicendum eſt de illis Regnis, & Principibus, qui non præſunt Reipublicæ, perfectæ, ſed partes ſunt alterius Reipublicæ, & ſuperiorem agnoſcunt, vt Principatus in Germania, qui Imperatorem recognoſcunt, & ad vnum commune tribunal

tenetur tamen legatos alterius partis admittere, ſi opus ſit, & alia facere quæ neceſſaria ſunt ad rei veritatem inueſtigandam, quod ſi nollet, iure contra eum pars aduerſa bellum mouere poterit, propter iniuriam, quam ei infert in eo quod nolit legatos ſuos admittere. Sic Dominicus Bannes vbi ſupra dub. 5. conc. 2. Franciſc. Victoria num. 27. Adrianus quodl. 2. p. 1. in reſponſ. 2. ad rationem primam, Ioan. Medina quæſt. 17. de reb. reſtituend. Coua. in relect. in regulam Poſſeſſor. p. 2. § 7. num. 4. & Gregor. de Valen. vbi ſupra. Sin autem res adhuc in nullius eſſet poſſeſſione (vt ſi controuerſia eſſet de iure hæreditario ad aliquod regnum mortuo Rege) tunc in dubio neutra pars alteram oppugnare poſſet pro obtinenda re tota, ſed ſolum pro eius obtinenda parte æquali, vel inæquali, prout dubium eſſet vtrinque æquale aut inæquale, vt recte Bannes, & Gregorius vbi ſupra reſoluunt.

8 *Tertium* quod ad bellum iuſtum requiritur eſt *recta intentio*, ne ſcilicet odio, ſed iuſtitiæ zelo, rectaque intentione moueatur. Vnde S. Auguſtinus libro 22. contra Fauſtum Manichæum cap. 74. ait, Nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi quæ ſunt ſimilia, hæc ſunt, quæ in bellis iure culpantur. Et quamuis hoc tertium requiritur vt bellum ſit licitum, non tamen neceſſarium eſt vt ſit iuſtum; Atque adeò licet ſine hoc tertio bellum illicitum, & peccatum mortale ſit pro natura ſiniſtri finis, ſicut cum iudex odio, vel ira occidit, non eſt tamen iniuſtitiæ peccatum, nec reſtitutionis obligationem inducit, dummodo priora duo adſint, ſcilicet auctoritas publica ex parte inferentis, & cauſa iuſta, ſcilicet, iniuria ex parte eius, cui fit. Ex quibus patet quòd vnam homicidium ex quolibet defectu iſtarum peccatum ſit, & illicitum, atque adeo ſic occidens, aut cauſam eius præbens, hoc quintum Decalogi præceptum violat.

9 *Quia* vero fieri poteſt vt bellum iuſte ac licite alioqui ſit ſuſceptum, ſcilicet, & per legitimam auctoritatem, & ex iuſta cauſa, & bona intentione & tamen poſtea iniuſtè, ac peruerſo modo geratur, ideo his non obſtantibus ad homicidij vitandum peccatum, rectus gerendi bellum modus: & moderatio tum in ipſo conflictu, & præparatione ad illum, tum etiam parta victoria tenenda eſt. Etenim cum bellum fieri debeat ſolum, vel ad obtinendam iuſtam rei ablatæ compenſationem, ſeu ad rem ipſam recuperandam; vel ad iniuriam iuſte vindicandam, ſecundum culpæ videlicet proportionem; vel denique ad pacem firmandam, & ſtabiliendam illos ſolum licite occidere poſſumus, quorum mors, & occiſio ad aliquod iſtorum trium neceſſarium & accommodatum medium prudentum iudicio cenſetur, vt communiter tradunt Doctores, & nominatim Henricus de Gandauo quodlib. 15. quæſtio. 16. Adrianus in 4. in quæſtio. de reſtitutione. §. *ſed antea etiam*. Franciſcus Victoria in relect. de iure belli. a numero 37. & deinceps. Syluester verbo Bellum. 1. & Summiſtæ verbo. eodem. Dominicus Bannes 2. 2. quæſt. 40. artic. 1. dub. 10. Gregorius de Valentia. tomo 3. diſputat. 3. quæſt. 16. puncto 3. & alij. Vnde nec in conflictu ipſo, nec parta Victoria licitum erit occidere innocentes, cum iſti nullo modo cauſæ fuerint illatæ iniuriæ, nec in bello pugnarunt: id quod intelligendum eſt eo modo, quo ſupra docuimus, ita vt non liceat per ſe & ex intentione iſtos interficere, ſed ſolum per accidens & præter intentionem, quando ſcilicet hoſtes aliter expugnari nequeant, niſi etiam cum nocentibus innocentes occidantur, atque adeo parta victoria nec per ſe occidi poſſunt innocentes ad pacem in futuro firmandam, ſicut neq; obſides innocentes, puta pueros, feminas, aut alios obſides innocẽtes quoſcunque interficere licet, neque etiam licitum erit tradere ciuitatem militibus, vt quoſcumque velint, etiam innocentes occidant, ob quam cauſam grauiter reprehenſus, & punitus fuit ab Ambroſio Theodoſius Imperator, qui Theſſalonicæ omnes indifferenter occidi præcepit, ex Ruffino lib. 2. Hiſtor. c. 18.

Quoad nocentes vero, quamuis in ipſo actuali conflictu, aut expugnatione, vel defenſione ciuitatis liceat omnes nocentes, & contra pugnantes indifferenter occidere, & etiam quamdiu eſt in periculo, cum alioquin fruſtra bellum geri videretur, parta tamen victoria, & rebus iam extra periculum poſitis non licet *omnes nocentes ſemper* occidere. Etenim aliquando id cederet in magnum detrimẽtum commune, vt ſi eſſent valde multi, vt integra ciuitas, vel prouincia &c. Sicut n. inter ciues non liceret, vbi eſſet delictum totius ciuitatis aut prouinciæ interficere omnes delinquentes, ita neque in communi rebellione totum populum indifferenter occidere licebit, vel ad iniuriam vindicandam, vel res recuperandas. Vnde, vt diximus, pro ſimili facto Theodoſius ab Ambroſio reprehenſus eſt; oportet ergo habere rationem iniuriæ ab hoſtibus acceptæ, & damni illati, & aliorum delictorum, & ex hac conſideratione procedere ad vindictam, & animaduerſionem, omni atrocitate, & inhumanitate ſecluſa, ita vt pro menſura delicti ſit plagarum modus. nec vltra progrediatur vindicta, maxime in bello contra chriſtianos facto. Et quia, vt diximus, ſubditi non tenentur, nec debent examinare cauſas belli ſed Principes ſuos in bellum ſequi poſſunt, contenti auctoritate Principum, & publici conſilij, ideo pro maiori parte, licet ex altera parte ſit bellum iniuſtum, milites tamen, qui ad bellum veniunt & pugnãt, aut defendunt, vel oppugnant ciuitates, vt plurimum ex vtraque parte ſunt innocentes, ac proinde cum iam victi ſunt, & non eſt periculum ab alijs interfici non poſſunt, non modo omnes, ſed ne vnus quidem ex illis præſumitur, quod bona fide in prælium venerunt, vt Franciſcus a Victoria vbi ſupra, nu. 48. annotauit.

10 Dixi Non licere omnes nocentes parta Victoria *Semper* interficere, quia nonnunquam licitum, & expediens erit ob alium finem, ſ. ad firmandam & ſtabiliendam pacem & ſecuritatem, ſi aliter firmari non poſſet, omnes hoſtes nocentes occidere, & hoc maximè quando contra infideles pugnatur, a quibus nunquam vllis conditionibus pax æqua, & diuturna ſperari poteſt. Et ideo vnicum remedium tunc temporis eſt, omnes interficere, qui contra arma ferre poſſunt, dummodo in culpa, & nocentes fuerint. Hinc Deut. 20 dicitur. *ſi quando acceſſeris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei pacem. ſi receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea eſt, ſaluabitur, & ſeruiet tibi ſub tributo; ſin autem fœdus inire noluerit, & ceperit contra te bellum, oppugnabis eam: cumque tradiderit Dominus Deus tuus eam in manu tua, percuties omne quod in ea eſt generis maſculini in ore gladij*, quia tales omnes ſupponuntur nocentes, *abſq. mulieribus, & infantibus*, qui a iſti ſupponuntur innocentes. Id quod & S. Aug. epiſt. 207. ad Bonifacium Comitem inſinuauit his verbis, *Sicut rebellanti, & reſiſtenti violentia redditur, ita victo vel capto miſericordia iam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur*. q. d. poſſe occidi omnes qui timeantur futuri perturbatores pacis cõis. Immo vero obſides, qui vel tempore induciarum, vel peracto bello ab hoſtibus recipiũtur, interfici pñt, ſi hoſtes fidem fregerint & conuentis non ſteterint, dummodo obſides illi de numero nocentũ ſint, puta, ſi ſtulerint cõtra eos arma; ſic etiã dediti, hoc eſt, qui ſe ſpõte dediderũt, poſſunt interfici niſi q ſe dediderũt cauerunt ſibi, vt ſalua eſſent eorum capita, & ſalui mittantur, prout communiter fieri ſolet in redditione, & deditione ciuitatum. Alias non videtur iniquum, vt ſi oppidum nihil cauendo dedatur, quin mandato principis, aut Ducis, aliqui qui fuerint notiores occidantur, vt præclare docent Victoria vbi ſup. nu. 45. & 49. Bannes, & Greg. de Valen. vbi ſupra. Et de peccato homicidij ex bello hæc dicta ſint.

11 *Quoad Duellum* vero controuerſia eſſe ſolet, an licitum aliquãdo ſit, eo quod aliquando ſoluebat, & legibus, & magiſtratibus concedi, olimque ſolemniter, & publice fieri varias ob cauſas, & fines. Deinde licitum eſt occidere inuaſorem ob defenſionem vitæ & honoris, ſiue id ſit præueniendo iniuriam accipiendam, ſiue iam acceptam repellendo. Ergo propter eandem ſaltem cauſam licebit prouocatum ad duellum exire, quando nullum aliud reſtat remedium tuendi honorem. De hac re diſputant S. Th. 2. 2. q. 95. art. 8. ad 4. Caiet. ibid. & in Sum. verbo Duellum. & Summiſtæ verb. eod. Ang. Sylu. Tabiena, & Emanuel Sà in Aphoriſm. S. Anton. p. 3. tit. 3. c. 4. §. vlti. Henr.

Quodlib 5. quæſt. 32. Ioan. Maior in 4. diſtinct. 15. quæſt. 23 Sotus lib. 5. de iuſt. qu. 1. art. 8. ante finem. Martin. Nau. in Manuali, cap. 11 num. 39. & ca. 15. nu. 9. Petrus de Arra. 2. 2. qu. 64. art. 3. controuerſia 3. Dominicus Bannes 2. 2. q. 40 artic. 1 in fine. Gregorius de Valentia tom. 3. diſput. 3. quæſt. 17. puncto 2 Petrus Nauar. lib. 2 de reſtit. ca. 3. num. 281. & ſeqq. Sebaſtianus Medices in ſumma de peccatis p. 1 tit. 4. quæſt. 83. Toletus in ſumma libro 5 ca. 6. in fine, & alij. Antequam vero rem ipſam exponamus,

Annotandum eſt, Duellum quantum ad vocis etymologiam ſpectat, idem eſſe quod duorum bellum, alio autem nomine dicitur in iure *Monomachia*, quaſi pugna vnius contra alterum ſeu ſingulare certamen, vnde definiri, ſeu deſcribi ſolet Duellum eſſe bellum duorum ex condicto, ſiue illud ſit cum periculo vitæ, vel mutilationis aut vulnerationis, quo modo proprie accipi ſolet, & etiam a nobis explicatur in præſentiarum, ſiue fiat abſque huiuſmodi periculo, id quod improprie duellum appellatur.

12 *Eſt autem* duellum abſolute loquendo malum, hoc eſt, indicere alicui duellum ſemper malum, & illicitum eſt, & a iure prohibitum. Ius enim Canonicum illud tanquam alias iure naturæ, & Diuino prorſus illicitum damnat, vt habetur in can. *Monomachiam*, 2. q. 5. Nicolaus Papa dicit, *videri Deum tentare, qui Monomachiam exercent*. nec Dauidis factum trahendum eſt in exemplum, qui cum Golia ſingulari certamine pugnauit. 1. Reg. 17 quia id peculiari Spiritus Sancti inſtinctu fecit, vt notauit Gloſſa in cap. cura in verb. *Aliquatenus* de purga. vulgari. Et Cæleſtinus Papa Tertius in d. cap. cura. *tale enim nullo modo tolerandum* eſſe docet. Et idem Cæleſtinus Papa in ca. *Henricus. de clericis in duello pugnantibus. appellat prauam conſuetudinem*, & in huiuſmodi duello committi *peccatum homicidij*, quod eſt ſine dubio contra ius naturæ Et in Concil. Trident. ſeſſ. 25. de reform. cap. 19. appellatur *conſuetudo deteſtabilis*. & ſub grauiſſimis pœnis de nouo prohibetur in ordinarijs ſcilicet caſibus, quibus iure naturæ grauia, & deteſtabilia ſunt eiuſmodi duella. Quibus enim in caſibus duellum licitum eſt, vt infra dicemus non prohibetur in Concilio Tridentino, vt optime Gregorius de Valentia vbi ſupra, poſt Syluestrum in verb. Duellum quæſt. 1. num. 2. annotauit. Sic etiam iure ciuili damnantur duella, vt habetur in l. vnica Cod. de Gladiatoribus vbi Conſtant. Impera. ait, *Cruenta ſpectacula in otio ciuili, & domeſtica quiete non placent Quapropter omnino gladiatores eſſe prohibemus*. Quæ omnia manifeſtiora erunt ſi cauſas aliquas, quibus eiuſmodi duella licita videri poſſint, breuiter refellamus.

13 *Prima* vero cauſa ob quam huiuſmodi duellum licitū eſſe cenſetur eſt quando aliter *veritas, & iuſtitia* alterius partis innoteſcere nequeat, ſunt enim aliqui ex eo quod ſe innocentes eſſe cognoſcunt, & ius habere ad rem intelligant, cum non aliter veritatem rei, & ius ſuū probare poſſunt, confidentes quod victoria ſua erit teſtis veritatis, aduerſam partem ad duellum prouocant. Ceterum vt omnes præfati Doctores communiter docent, duellum ita factum ad veritatis indagationem, grauiſſimum peccatū mortale eſt. Ratio eſt, quia illud eſt tentare Deum, ſicut tētatetur per examen & iudicium aquæ feruentis, vel ferri candentis, arg. can. *Conſuluiſti*. 2. q. 5. eſſet enim petere miraculum vt oſtenderetur veritas, quod illicitum eſt; Deinde eſt contra rectam rationem, quòd ad veritatem manifeſtandam ſumatur tanquam medium, id quod vere non eſt aptum medium ad eum finem, immo quod conuerti poſſet in damnum veritatis & confirmationem mendacij quandoquidem accidere poſſit, vt ſuccumbat in duello is, qui iuſtam cauſam habet, & alter victor euadat, vt patet in cap. Significantibus de purgatione vulgari. Vnde in omni caſu damnantur huiuſmodi duella inita manifeſtandæ veritatis cauſa, tanquam vana, & ſuperſtitioſa ſortilegia, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8. ad 3. Caie. ibi. & Gregorium, & alios vbi ſupra.

Secunda cauſa eſt ad vires oſtentandas, quæ tamen cauſa plane inſufficiens eſt ad duellum indicendum, & peccat mortaliter qui hoc fine motus prouocat ad duellum; qua de cauſa Golias 1 Reg 17 peccauit prouocando Dauidem, & Iſrael ad ſingulare certamen, excuſatur tamen David acceptando, quia non deſcendit in arenam ad vires ſuas oſtendendas, ſed Dei ſpiritu motus, & vt Deo obediret eiuſque cauſam ageret. Ratio autem, cur hæc cauſa inſufficiens eſt, ea eſt, quia eſt contra rectam rationem cōmittere ſe periculo mortis ad ſolam virium oſtētationem, vt conſtat.

Tertia cauſa eſt, ad vitandam ignominiam, ſeu ad *defendendum honorem proprium*, quaſi vilis, & degeneris animi haberetur, ſi in eo caſu non acceptaret duellum. At certe quamuis hæc cauſa apud vulgus plurimum valere ſoleat, apud ſapientes tamen, & bonos viros non ualet hæc ratio quia apud bonos viros non amittitur honor, ſed potius acquiritur, dum nolit temere vitam ſuam, & proximi periculo exponere, & contra legem diuinam peccare; Et quia apud bonos viros ſatis multum tuebitur honorem ſuum, ſi prouocatus ad duellum reſpondeat, ſe quidem paratum eſſe ad ſe defendendum, quotieſcunque ab eo inuadatur, acceptare tamen illud ex condicto ſe nolle cum id ſit contra legem diuinam, & humanam, vt recte Dominicus Bānes & Greg. de Val. & alij annotarunt.

14 *Quarta cauſa eſt*, quando indicitur aut acceptatur duellum *ad terminandam litem ciuilem, vel criminalem*. Quia, ſcilicet alioquin non acceptans duellum, conſequi nequit iuſtitiam aut ſuccumberet liti, cum magno ſuo damno, & detrimento. Vt u.g. aliter quis litem terminare non poteſt niſi duellum acceptet. Quam cauſam ſufficientem eſſe docet Nicolaus Lyranus in ca. 17. lib. 1. Reg. Ratio eſſe poteſt, quia acceptans duellum in hoc caſu non eſt aggreſſor ſed tantum defenſor ſui & bonorum ſuorum cum inculpata tutela. Alij tamen omnes vt Caiet. Pet. Nau. Greg. de Val. Pe. de Arragon. S. Anto. & Syl. locis ſupra citatis, expreſſe docent non eſſe licitum acceptare duellū in hoc caſu, quia non eſt aptum medium duellum ad terminandam litem ciuilem, eo quòd ſemper exponitur periculo iuſtitia cauſæ unde contra rationem eſt uelle cum periculo iuſtitiæ cauſæ uitam propriam, uel alterius committere etiam periculo. Deinde alia ſunt ad eum finem media, ſcilicet aut conuētio partium, aut ſententia iudicis, aut commune bellum ſi cauſa poſtulet. Nec ualet ratio quæ pro contraria parte affertur, quia non eſt in ſtatu defenſionis inculpatæ tutelæ in hoc caſu quia acceptans duellum poteſt vitare bellum ſine dedecore, immo recuſando ſe Chriſtianum oſtendit, atque adeo acceptando duellum non tā defenſor quā congreſſor eſt. Nec eſt ſimile de eo, qui occidit ob defenſionē rerum id quod licitum eſſe diximus. Ergo in hoc caſu licitum erit acceptare duellum ob rerum defenſionem. Reſpondetur enim diſparem longe rationem eſſe, quia cum alter inuadit actu res tuas, ipſamet iniuria tum flagrans, & (ut dicitur) ex incontinenti facit tibi ius ut licite poſſis uita alterius poſtpoſita, teipſum armare conſeruando efficaciter res tuas. At uero in caſu noſtro, lite quaſi pendente, & iniuria exiſtente dubia, & poſt illatam in rebus iniuriā, alterum ex condicto uelle in duello occidere non licet, cū hoc nō tam eſſet res defendere quam uindicare iniuriam, & res, uel repetere earum compenſationem, quæ uindicta non niſi ad ſuperiorem pertinet. Non igitur ad uindicandam iniuriam, aut repetendas res licitum erit acceptare duellum. Et hic ſolum agimus de acceptādo duello, ad litem ciuilem terminandam, an autem eadem omnino ratio ſit de lite criminali, hoc eſt, quando ageretur de uita, aut mutilatione membri, dicemus inferius.

Quinta cauſa eſt quando indicitur aut acceptatur duellum *ſpectaculi, & voluptatis gratia*. Sed neque ſufficiens eſt hæc cauſa, ut recte Caietan. & Gregorius animaduertunt. Nimis enim atrox & crudele medium eſt hoc, ad finem tā parui momenti prout conſtat ex lege unica. C. de Gladiatoribus, ubi ſupra Vnde damnant ſingularia illa certamina, quæ ex conſenſu Ducum fiunt in bellis inter paucos ex utraque parte, puta, inter decem hinc, & decem inde, ſpectaculi tantum, uel oſtētationis gratia. Vtrum uero ex alia cauſa licita poſſint eſſe, paulo poſt explicabimus. Has igitur ob cauſas non erit licitum duellū acceptare, Dixi, Acceptare, quia ut diximus, nunquā licitū eſt duellum indicere hoc enim per ſe, & ex obiecto malum, & illicitū eſt, ut Ca. in d. art. 8. Pet. de Arrag. & alij affirmant. Eſt tamen

15 PRI-

Digitized by Google

15 PRIMVM DVBIVM, an ob vitæ defenſionem liceat acceptare duellum, hoc eſt, an quando neceſſarium eſt ad euitandam iniuſtam mortem certo imminentem, licitum ſit duellum acceptare; verbi gratia, aliquis imponit alteri innocenti coram iudice falſum crimen, propter quod certo capite plectendus ſit, ſi in hoc caſu innocens negaret crimen, alter vero offerret ei duellum, an ſic oblatum duellum innocens ille acceptare poſſit, & hac via attentare ſui defenſionem, præſuppoſito hoc, quod nulla alia via ei pateret defenſio. Abulen. in cap 17. libri primi Regum. Henri. Quodlib. 5 q 32. Syl. verb. duellum, num. 2. & deinde q. 2. nume. 4 Armilla verbo. duellum, & Michael Salon. 2. 2 q. 64 ar. 3 controu. 3. concl. 3. docent nullo modo licere. Ratio eſſe poteſt, quia ille ſolum cenſetur defenſor, qui inuitus cogitur, ab actuali aggreſſore cum illo pugnare; qui vero prouocatur in duellum, quacunq; ratione id fiat, non eſt ſui defenſor, ſed aggreſſor, vel ſaltem cogitur. Alij vero, vt Lyranus in cap. 17. lib. 1. Regum Ang. verb duellum num. 2. Caie 2. 2 q 95. ar. 8. verſ Quarta cauſa in fi & in ſum. verb. duellum Mar. Nan. in Man. cap 11. num. 39. & cap. 15. nu. 9 & 28. Grego de Val. to. 3. diſp. 3. q. 17. puncto 1. Pet Naua lib. 2. de reſti c. 3. nu. 189. Tole. in ſum. lib. 5. cap. 6. in fi. Coſmus Philiarch. de officio Sacerd p. 2. lib. 4. cap. 10 in fi. & Emanuel Sà in Aphor. verſ. duellum. econtrario docent licite in tali caſu acceptari poſſe duellũ ad defenſionem vitæ, aut membrorũ. Ratio eſt, quia quotieſcunq; non poſſum aliter vitam, aut membrũ conſeruare, minus malum eſt iniuriam ſic iniuſte illatam repellere cum incerto periculo mortis propriæ acceptando duellum, quam non acceptando, certo mortem iniuſte ſubire. Neque hoc proprie duellum eſt, ſed nomine tantum, proprie namque defenſio eſt, & repulſio iniuriæ, & vi. At vero ius naturæ dictat licitum eſſe vim vi repellere, argu. l. vt vim. ff. de iuſt & iure, & c. ſi vero. 1. de ſen. excom. Cum enim accuſator in hoc caſu iniuriam inique alteri infert, conſequenter alterius habet iniuriam illam meliori modo quo poteſt repellere: vnde cum iniuriam paſſus aut certo mortem ſubire debet, aut acceptando duellum mortis periculum ſubire, & mors per iniuriam alterius certo imminens multo maius malum eſt quam incertum mortis propriæ periculum, quod incurritur per duellum, licitum erit cum alterius diſcrimine tam iure naturæ, quam ordine charitatis incurrere, & acceptare hoc minus malũ p duellum, ad aliud malum maius ſine duello auertendum. Nec valet ratio in contrarium, etenim cum alter mortem iniuſtè illatam vitare nequeam quam acceptando duellum, non aggreſſor, ſed defenſor tantum vitæ propriæ, & membrorum habendus ſum, id quod iure naturæ licitum eſt, vt conſtat. Et quamuis alter inducendo duellum peccet, ego tamen acceptans duellum non cooperor illius peccato, ſed ſolum vtor iure meo, quo ſcilicet, mihi licitum eſt vitam meam cum diſcrimine alterius defendere.

16 SECVNDVM DVBIVM eſt, an liceat reſoluere bellum in duellum? Syl. verb duellum q. 2. verſic. Adde tertio. Michael Salon abſolute tenent, omnes acceptantes duellum indiſtincte peccare mortaliter. Ceterum Caiet. 2. 2 quæſt. 95. artic. 8 in fine. & in ſumma verbo, Duellum. Lyra in cap. 17. libri primi Regum. Martinus Nauar. in Manual cap. 11. num. 39. & cap. 15. num. 9. Gregor. de Valentia tom 3. diſputa. 3. quæſtio. 17 puncto 1. Coſmus Philiarchus de officio ſacer. par. 2. lib. 4. cap. 10. in fi. Petrus Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 3. num. 293. Toletus in ſumma lib. 5. capit. 9. in fine. Emanuel Sà in Aphoriſ verbo. duellum, & alij rectius docent, qd in caſu quo Rex, vel Dux videt ſe iuſtum gerere bellum, & habere ſe paucas vires adeo vt ſi communi bello ageret quaſi certus eſſet ſe ab hoſte ſuperandum, & cum toto exercitu perire quod ſi duellum agat, vel victoriam aſſecuturum ſperat, vel non ſuccumbere, licite ad auertendam communem cladem ſui, & ſuorum, duellum acceptare poteſt. Ratio eſt, quia ideo duellum eſt illicitum, quia periculoſe conſulitur ſaluti alicuius; In hoc autem caſu potius bello res perditur, & duello lucratur, transfert enim quaſi certum caſum in dubium, & in ſpem victoriæ, utendo omnibus ſuis viribus meliori modo quo poteſt vel per totum exercitum, vel per partem ſui; Nec in eo caſu cooperatur peccato aliorum bellantium iniuſte, quia non ſolum ille, qui comparebit in duello, ſed omnes parati ſunt ad inuadendum iniuſte patriam, vel exercitum, vel perſonas; vnde acceptando duellum auertit eos a maiori malo perpetrando, & ſolum conſulit minus malum, quod licitum eſt; Immo Caietanus, Petrus Naua. & Gregorius de Valen. vbi ſupra docent in hoc caſu, non ſolum licitum eſſe duellum acceptare, ſed etiam inducere ad duellum, & illud petere ſi id neceſſarium eſſet, ad cladem communem auertendam; nihil enim inter vtrumque in hoc caſu intereſſe videtur, cum non aggrediendi, & vindicandi gratia ſed defendendi fiat.

Addunt Caietanus, Gregorius de Valen & Emanuel Sà. vbi ſupra tertium caſum in quo etiam licitum erit duellum acceptare, puta, ſi innocens condemnaretur ab iniquo iudice, vt vel in duello pugnet, vel mortem ſubeat; quamuis enim in hoc caſu innocens non patiatur iniuriam ab illo tertio, cum quo ei offertur duellum, ſed ab iniquo iudice, habet tamen ius, vt aduerſus iniuriam iudicis nitatur per incertum duelli periculum, certam alioqui mortem euadere, etiam cum detrimento tertij ſiquidem in eo caſu ſeipſum magis quam alterum diligere poteſt, maxime cum in eo caſu iudex ille iniquus tertio illo vtatur tanquam inſtrumento ad exequendam in eum ſententiam, quoad vnam eius partem. Sicut etiam innocens inique homini obiectus, ſe tueri poteſt occidendo hominem, a quo inique occideretur, ita in caſu noſtro licite ſe a certa morte tueri poteſt occidendo illum tertium, quo iudex tanquam inſtrumento ad iniuſtam mortem inferendam vtitur. Quorum opinio valde probabilis mihi videtur.

17 TERTIVM DVBIVM eſt, An licita ſit conditio illa quorundam duellorum; vt ſcilicet nullus ex circunſtantib. opem ferat alicui? Ratio dubij eſt, quia videtur eſſe contra charitatem, qua quis alicui extremè indigenti ſuccurrere tenetur.

Reſpondeo cum Petro Nau lib. 2. de reſt. cap. 3. numer. 298. Quod ſi duellum ſit ad vitæ, aut membri defenſionẽ, vt dub 1. dictum eſt, tunc opus eſt diſtinctione, ſi enim ille qui iniuſtitiam facit, v. g. accuſator nolit adhuc deſiſtere, & extremè indigens ſit tunc talis conditio ab innocẽte licite acceptari poteſt, nec tenentur circumſtantes illi extreme indigenti ſuccurrere; ſin autem innocens eſſet in tali periculo, illicita eſt conditio. Ratio eſt, quia non tenetur quis liberare eum, qui iuſte occiditur, vt patet in eo, qui a iudice iuſte damnatur ad mortem, ſed qui iniuriam facit iuſte in hoc caſu ab innocente occiditur, cum ſit aggreſſor. Ergo iuſta eſt conditio, vt nullus eum adiuuet in tali periculo ex propria culpa conſtitutum. Immo videtur eſſe illicitum eum adiuuare, ſicut illicitum eſt adiuuare latronem me inique occidere volentem ne a me occidatur. Innocentem autem lege charitatis in caſu propoſito adiuuare tenentur, atque adeo ex hac parte iniqua eſſet talis conditio. In alijs vero duellis, quippe illicitis, & deteſtabilibus, illicita eſt illa conditio, cum potius vtramque partem ex charitate impedire teneatur vt conſtat.

Quæ autem hactenus de duello dicta ſunt, intelligi debent, & limitari iuxta Concilij Tridenti decreta, ſeſſ 25. de reform. cap. 9. & Bulla Pij Quarti, & Gregorij XIII & Clementis Papæ Octaui, quas late citauimus tom. 1. theſauri caſuum conſc. lib. 3. cap. 31. num 21 & ſeq. in quibus tamen iuxta doctrinam Syl. verb duellum. nu. 2. & Gregorij de Val. to. 3. diſp. 3. q. 27. punct. 1. & aliorum, non videntur damnari ea duella, quæ iure naturæ licita ſunt, ſed quæ ſolum iure naturæ illicita ſunt, vt diximus, & apponũtur grauiſſimæ pœnæ ſic iniuſte duellum committentibus, conſulentibus, & auxilium illis dantibus aut permittentibus, vt conſtat.

18 QVARTVM DVBIVM eſſe poteſt de pugna cum tauris, conimque agitationibus, vbi homicidia quædam cõtingere ſolẽt, eſt enim hæc genus quoddã duelli valde periculoſum, vt conſtat, de qua Pius Quintus Bullam edidit, quæ

Digitized by Google

incipit. *De ſalute gregis*. Anno Dominicæ Incarnationis
1567. Calen. Nouemb. Põtificatus ſui anno 2. quam refert
Mart. Nauar. in Manu. c. 15. nume. 19. In qua Principibus
omnibus chriſtianis, quacunque tam eccleſiaſtica, quam
mundana, etiam Imperiali, aut Regia dignitate fulgenti-
bus, & Cõitatibus, & Rebus publicis quibuſcunq; ſub ex-
communicationis pœna ipſo facto incurrenda prohibet,
ne in ſuis Prouincijs, ciuitatibus, terris, oppidis aut locis ſpe
ctacula vbi taurorũ, feratumve agitationes exercentur,
fieri permittant. Militibus etiam ceteriſq; perſonis alijs in-
terdicit, ne cum tauris & alijs beſtijs in præfatis ſpectacu-
lis vel equeſtres congredi audeant, adeo vt ſi quis eorum
ibi mortuus fuerit, eccleſiaſtica careat ſepultura. Clericis
quoq; tam Regularib. quam ſecularib. beneficia eccleſia-
ſtica obtinentib. vel in ſacris ordinib. conſtitutis, ſub excõ-
municationis pœna ne eiſdẽ ſpectaculis interſint, ſimiliter
prohibet. Hæc Bulla in qua ẽt omnia iuramenta, & vota
de huiuſmodi taurorũ agitatione facta, caſſat, & annullat.

19 *Circa* quam conſtitutionem Annotandum eſt Bartho-
lomæum Medinam in inſtr. confeſſ. lib. 1. cap. 14 § 28. ali-
quantulum licentioſe locutum eſſe, cum abſolute ſine limi
tatione aſſirmet agitationem taurorum culpa mortali ca-
rere, etiamſi aliquando ei dantes operam ſe periculo expo
nant, ea ratione motus, quia Reſpu. hos luſus elegit, quo e-
quites exerceantur ab bellum, pro bono cõi. Ac proinde
cum bonum cõe præferendum ſit particulari, agitare tau-
ros non erit mortale. Quæ doctrina, vt recte notat Ludo.
Lopez p. 1. inſtr. conſc ca. 70. perſtante dicta Pij V. conſti-
tutione non ſatis erat nec tuta ſatis videtur quia cum alia
ſint commodiora, & minus periculoſa prælludia belli, quã
agitationes iſtæ taurorum, quib. ad prædictum finem, &
commune Reipublicę bonum, milites ſe exercere poſſunt,
immo vero cum vt quidam dux ſtrenuus & expertus te
ſte Mart. Na. in Man. c. 15. num. 18 aſſeuerauerit quaſi ex-
periẽtia teſte, huiuſmodi taurorum agitationem, viros ma
gis ad fugiendum hoſtem, quam ad eum aggrediendum
aſſuefacere, non erit licitum tali periculo ſe exponere. Quã
uis, n. vt teſtatur Per. Naua. li. 2. de reſt. c. 3 nu. 300. excom-
municationis cenſura ipſo facto, olim a Pio V. impoſita
prædictis Principibus, & Reb. publicis agitationem il-
lam taurorum permittentibus, per aliam conſtitutionem
Greg. XIII. ad inſtantiam Philippi ſecundi Regis Hiſpa
niarum Catholici ſublata ſit, quæcunque tamen perſona
ex prædictis perſonis in Bulla Pij V. prohibitis, probabili
periculo ſe exponat, vel occaſio, & cauſa eſſet, vt alius ex-
poneretur, aut ſcandalum daret. peccaret mortaliter ex rei
natura contra ius naturale, quo ſe conſeruare tenetur Vbi
tamen omnia ea moderatione agerentur, & cautela illa
adhiberetur, vt probabiliter credi poſſit agitationem
illam non conſecutura nocumenta notabilia perſonæ a-
licuius, puta mortes, vulnera, & id genus alia non eſſet ſic
agitare tauros peccatum mortale, aut contra ius naturæ,
vt optime vterque Nauar. & Lud. Lopez ibi animaduer-
tunt. Ratio eſt, quia lex illa, ad hæc pericula vitanda, lata
eſt: ceſſante autem ratione, & fine legis ceſſat eius diſpoſi-
tio, lex. n. reſtringi, vel extendi debet, iuxta limites rationis
legis, arg. l. cum pater. §. dulciſſimis ff de lega. 2. & l. adige-
re § quamuis. de iure pat Quod vero lex ad hæc talia peri
cula vitanda lata fuerit, ex proœmio eius, vnde ſolet cau-
ſa finalis legis conijci, l. fi. ff. de hæred. inſti. & c. Quia pro-
pter. de elec. colligitur.

20 *Quoad* eos vero qui huiuſmodi agitationibus taurorum,
& ferarum interſunt, Petrus Nauarrus libro ſecundo, de
reſtitutio. capitulo ſecundo. numero. 302. docet primo cle-
ricos in ſacris, vel in minoribus beneficia eccleſiaſtica ha-
bentes, peccare mortaliter. Ratio eſt quia prohibita eſt eis
ſub pœna excommunicationis in dicta Bulla Pij V. hu-
iuſmodi aſſiſtentia, quæ ſanè Bulla quoad clericos omnino
immutata manet, nec in aliquo releuantur clerici per re-
uocationem Gregorij XIII. Sed expreſſe excepti ſunt
a dicta reuocatione. Nec obſtat, quod aliqui prælati vi-
dent illos intereſſe ſpectaculis illis, & tamen tacent,
quia prælati inferiores ſua taciturnitate ius a Papa con-
ſtitutum abrogare aut tollere non poſſunt. Deinde quia
multi prælati puniunt eos qui aſſiſtunt. Quod ſi aliqui non
puniunt, non eſt, quia conſentiunt, ſed quia remedium
commodè adhibere nequeunt & multa per patientiam
tolerantur. Et denique ſi publice aſſiſtant, peccant mor-
taliter ratione ſcandali, cum omnes intelligant non lice-
re eis intereſſe. Neque veniale cenſeri debet, quaſi ſit ma-
teria leuis ſecluſo ſcandalo intereſſe, quia non debet iudi-
cari res leuis, quod Papa tam grauiter ſub ſpeciali clauſu-
la, & ſub excommunicatione prohibuit. Si. n. leuis eſt ma-
teria, quare Pius V. tam ſtrictè prohibuit. & quare Grego-
rius XIII. eam clauſulam non reuocauit, ſicut ceteras? Et
cum indignum prorſus ſit, quod ſacerdotes interſint hu-
iuſmodi ſecularibus ſpectaculis, & ludis, plane cenſeo illos
peccare mortaliter, ſi publice interſint, ratione ſcandali, vt
diximus.

An vero excommunicationis pœnam ipſo facto incur-
rant, ſi interſint, quicquid aliqui affirment, ea ducti ratio-
ne, quia cum Pius Quintus de magiſtratibus ſermonem
faceret expreſſe docuerat eos excommunicationem ipſo
facto incurrere, ſubdit, *clericis quoque, &c ſub anathema
te ſimiliter prohibemus*. Ergo ipſi etiam *Similiter*, ipſo fa-
cto incurrere cenſentur: Alij tamen verius cum Petro Na-
uarro lib. 1. de reſtit. cap. 3. nu. 304. eos non incidere in ex-
communicationem niſi poſt ſententiam contra eos a iudi-
ce latam. Verbum enim illud, Similiter, non refert ad il-
lud aliud verbum, *ipſo facto*, ſed ad verbum *excommunica
tio*, quaſi diceret, clericis quoq; ne ſpectaculis huiuſmodi
interſint, ſimiliter ſub excommunicationis pœna interdici
mus, atque ita ſimilitudo erit in prohibitione, & excom-
municatione abſolute. Et quamuis Gregorius XIII. vt di
ximus, excommunicationem contra Magiſtratus ipſo fa-
cto latam reuocauerit, nihil tamen. quoad clericos immu-
tatum eſt, ſed eos expreſſe a dicta reuocatione exceptos eſ-
ſe voluit. vt idem Nauarrus teſtatur.

Secundo quoad laicos docet idẽ Petrus Nauarrus, quod
ſi diebus feſtis agitent tauros, & interſint, peccant, immo,
inquit, laici mandantes excommunicationem ipſo facto in
currunt, quia cum caſus diei feſti ſit expreſſe in reuocatio-
ne exceptus, manſit illa reuocatio in priſtino vigore, vnde
ſicut ante reuocationem incurrebant; ita modo quoad hãc
partem. Id quod procedere putat, ſiue ſit feſtum a iure, ſi-
ue ex voto ſpeciali populi obſeruatum, cum lex abſolute
excipiat dies feſtos, & ratio legis æque in iſtis ac in illis pro
cedat; Retrahuntur enim homines a diuinis laudibus, & ſa
crum illud tempus æque profanatur in iſtis, ac in illis; Poſt
quam enim tempus diuino cultui dedicatum ſit, huiuſmo-
di actibus profanatur, qui in diebus feſtis ſpecialiter prohi
biti ſunt.

Tertio quoad religioſos laicos tandem affirmat eos pec
care, ſi huiuſmodi ſpectaculis interſint quando quidem
Gregorius XIII. declarando laicos, aut fratres ordinis
Militaris non comprehendi in prędicta Pij V. conſtitutio-
ne ſi in ſacris non ſint, nec beneficia habeant, (ſiquidem
iſtos Gregorius excepit) ſatis oſtendit antea ſub ea conten
tos fuiſſe. Si igitur laici fratres Militares antea contineban-
tur, & eos nunc Gregorius ſpecialiter excipit, a fortiori ſen
ſit aliarum religionum laicos, & multo magis clericos regu
lares, id eſt in prima tonſura, & in Minoribus conſtitutos,
in præfata Pij V. Bulla comprehendi, cum circa iſtos Gre-
gorius XIII. nihil reuocauit aut immutauit, & ſatis euidẽ-
ter colligi poteſt tum ex verbis ipſis, tum etiam ex fine eiuſ-
dem conſtitutionis, eadem enim ratio in huiuſmodi reli-
gioſis laicis, quæ in alijs militat. Et de homicidio ex inten-
tione hæc dicta ſufficiant.

De homicidio caſuali, & ſine intentione fa-cto. Cap. XIIII.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium caſuale quid ſit, & quotuplex.*
2 *Homicidium, quod proprie caſuale dicitur, & exculpabile contingere poteſt dupliciter.*

Dans

3 *Dans operam rei licitæ, adhibenſque ſufficientem diligentiam ne alicui noceat, ſi occidat aliquem, non eſt homicida nec peccat.* Regula communis.

4 *Dans operam rei illicitæ etiamſi diligentiam debitam adhibeat, ſi caſu occidat, reus eſt homicidij.*

5 *Homicidium caſuale contingere poteſt non ſolum vere & poſitiue occidendo, ſed etiam negatiue.*

6 *Qui ſcit aliquem falſo accuſari, & morti condemnari ſi ipſe teſtimonio ſuo liberare poſſit, tenetur ſub mortale.*

7 *Qui amittendo aliquid eſt in cauſa vt mors alterius ſequatur, tantum peccat, quantum amiſſio eſt, & ad reſtitutionem damni tenetur.*

8 *Homicidium tam corporale quam ſpirituale in hoc quinto præcepto prohibitum.*

HOmicidium duplex cum ſit, aliud ex intentione, aliud vero caſuale, & præter intentionem & de priori ſatis dictum ſit, ſupereſt, vt de homicidio abſque intentione breuiter dicamus.

1 Dicitur autem homicidium caſuale, vt à notione nominis exordium ſumamus, eo quod fit præter voluntatem operantis, & duplex eſſe poteſt. vnum. quod omnino culpa caret. & large ſumpto vocabulo appellatur homicidiũ caſuale, cum tamen proprie non ſit dicendum, niſi occiſio hominis caſualis (eſt enim homicidium nomen, quod in ſua ratione peccatum includere videtur.) Contingit autẽ quotieſcunque occiſio taliter fit à caſu. & præter intentionem omnem operantis. vt nec in ſe, nec in ſua cauſa fuerit volũtaria, Et tale homicidium caſuale peccatum non eſt. cum nihil peccatum eſſe poſſit, niſi inquantum eſt voluntarium vnde cum homicidium iſtud nec in ſe nec in ſua cauſa voluntarium ſit, nullam culpæ rationem habere poteſt. Homicidium huius generis eſt, quando quis dat operam rei licitæ, & omnem diligentiam adhibet, ne ſequatur homicidium. vt verbi gratia, ſi quis reparans tectum ponat ſignũ in via, quo admonentur tranſeuntes ne illac tranſeant: ſi quis illac tranſeundo occidatur à tegula cadente, homicidium iſtud plane caſuale erit, nec proijciẽti tegulas ad culpam imputatur, eo quod rei licitę operam dedit, omnemque diligentiam adhibuit, ne quis occideretur.

Alterum homicidium caſuale, quod propriè caſuale, & culpabile eſt, contingit, quoties aliquod homicidium ſequitur, quod licet in ſe volitum non ſit, in cauſa tamen volitum fuit, vt ſi dictus reparator domus ſigna non poſuiſſet, ſi quis tranſiens caſu lapidis occideretur, homicidium illud ei ad culpam imputabitur, eique in cauſa voluntarium fuit, quia cum impedire poterat apponendo ſignum, non apponendo cauſa illius homicidij cenſetur.

2 *Rurſus* homicidium caſuale hoc ſecundo modo contingere poteſt dupliciter, vel dando operam rei licitæ, vel ſi detur opera rei illicitæ. Ad hoc autem vt dans operam rei licitæ homicidii reus dicatur, tres conditiones requiruntur ex Caieta. 2. 2. quæſtion 64. articul 8 Soto lib. 5. de iuſtitia. quæſt. 1. art. 9. Michael Salon 2. 2. quæſt 64. articul. 8. Petro Arragona ibidem. Toleto lib. 5. ſummæ. capitul ; & alijs.

Prima eſt, vt non ſit in eo intentio occidendi, qui alias non eſſet homicidium caſuale. ſed voluntarium.

Secunda eſt, vt vere ſequatur mors ex ipſa actione. & non aliunde. Ratio eſt, quia cum tale homicidium non ſequatur ex intẽtione illius, vt ſupponitur ſi nõ ſequitur ẽt ex eius opere, nulla plane relinqui videtur cauſa; propter quã ei imputandum ſit homicidium caſuale eainde ſecutum. Quare in caſibus particularibus diiudicandis diligenter aduertere oportet, an ex illius, cui homicidium imputatur opere mors ſubſecuta fuerit, nec ne: exempli gratia, ſi dominus corrigens famulum afficiat illum vulnere, quod ex ſe mortale non eſt, culpa vero percuſſi, vel negligentia chirurgi ille moriatur, in hoc caſu non eſt imputanda mors illa ad homicidium illi domino, Quia mors hæc vere non eſt ſecuta ex illa punitione, ſed aliunde, puta, ex culpa infirmi, aut chirurg. At vero vt mors percutienti ad homicidium imputetur, ſequi debet propriè, & verè ex actione percutientis, vt habetur in cap. *ad audientiam & cap. Presbyterum, & cap. Ioannes de homicid.* Dicitur autem percuſſio illa mortalis, ſeu vulnus mortale, ex quo homines communiter mori ſolent, in dubiis autem conſulendi ſunt periti medici, vel chirurgi, & illorum ſtãdum eſt iudicio. Quo fit, vt quemadmodum non eſt iudicandus homicida, qui non intulit vulnus mortale, etiamſi percuſſus aliunde moriatur, ita econtra in foro animæ iudicandus eſt homicidii reus qui intulit vulnus ex ſe mortale, quamuis percuſſus non moriatur.

Tertia eſt, vt qui alium caſu occidit, teneatur, impedire id, vnde mors conſecuta ſit. In moralibus enim vt aliquid imputetur ad culpam, non ſolum requiritur, quod potuerit remouere illud, ex quo mors ſequitur, ſed etiam quod debuerit id auferre; hoc eſt, quod Diuino, vel naturali, vel humano iure obligatus fuerit ad illud remouendum. verb. g. ſi laicus aliquis venatur, & ſagittam emittat, & caſu aliquem occidit, & adhibuit prius debitam diligentiam, non eſt illi hæc mors imputanda ad culpam; quia licet abſtinere potuerit à venatione, non tamẽ tenebatur. Sic etiam homicidii reus non erit, qui petenti à ſe centum aureos, alioqui cogetur ire ad occidendum aliquem, vt totidem lucretur, negat, vel non dat; quia licet dare poſſit. & ſic prohibere homicidium, non tamen dare tenetur. Quare in his, & ſimilibus iudicandis, conſiderare oportebit, an is, cui homicidium imputatur, teneatur abſtinere ab opere, vel remouere illud, ex quo mors eſt ſubſecuta. In homicidio igitur caſuali, quod ſequitur ex opere licito, datur hæc

3 *Regula communis*: Dans operam rei licitæ, adhibenſque alioqui ſufficientem diligentiam, ne alicui noceat, ſi aliquem occidat caſu, nec peccat, nec homicida eſt. Dixi. *ſi adhibeat alioqui ſufficientem diligentiam*, quia dans operam rei licitæ, ſi negligens fuerit, & occidat, homicidii reus erit. Debita autem diligentia, & circumſpectio ex circunſtantiis loci, temporis, & perſonarum, & qualitate negotii deſumenda erit: vbi autem maius periculum timetur, ibi maior adhibenda diligentia eſt: quando autem nullum, aut paruum periculum eſt. nulla, aut parua requiritur diligentia. In quibuſdam enim negotiis; diligens cenſendus eſt, qui aliquid. vt conſueuit fieri. facit, vt eſt videre in pulſante campanas iuxta ſolitum ordinem, qui nullius eſt reus homicidii, etiamſi inde mors alterius ſubſequatur, vt dicitur in capitulo. *Ioan. de homicid.* At vero in aliis, aliquid periculi quamuis à remotis annexum habentibus, vt quis dicatur diligens neceſſarium erit, quod ea ſic diſponat, & faciat, vt circumſpiciat quæ rationabiliter conſiderari debent. Fortuita enim quæ viri prudentes communiter non cogitant, ſi eueniant, non imputantur, ad culpam: vnde generaliter illa dicitur ſufficiens diligentia, quam probi viri ſufficientem iudicauerint.

4 *Quoad* cum vero, qui dat operam rei illicitè, hæc regula communiter aſſignari ſolet. quod dans operam rei illicitæ quamuis adhibeat debitam diligentiam, ſi aliquem caſu occidat, peccat, & reus eſt homicidii. Ceterum, vt præfati authores Caietanus, Sotus, Salon, Arragon, & alii bene notant, quotieſcunque quis reus eſt homicidii caſualis, ſiue quia dat operam rei licitæ, & negligens ſit. ſiue dando operam rei illicitæ, culpa illa mortalis, aut venialis erit, prout negligentia illa, vel actus illicitus mortalis, aut venialis fuerit. Vnde ſi exercendo rem illam illicitam non peccabat niſi venialiter, homicidium ſubſecutum veniale tantum eſt, quod ſi res illa mortalis erat, etiam homicidium inde conſequẽs mortale erit. Idemque iudicium de negligentia faciendum eſt. Vt verbi gratia, ſi venator nobilis dans operam rei licitæ, puta venationi, ex negligentia, quia ſcilicet non ſatis circumſpexit hominem occidit, & negligentia non fuit niſi venialis, homicidium non erit niſi ueniale. Sin autem negligentia mortalis fuit etiam homicidium mortale erit. At uero ſi monachus, aut clericus dans operam uenationi tali, quæ ratione utrinſque eſt uenialiter illicita, ſufficient,

Digitized by Google

adhibita diligentia emittant ſagittam in nemore, & caſu occidât hominem, tale homicidium erit veniale, quam tamẽ diligentiã ſi laicus adhibuiſſet, nec venialiter peccaſſet quia in iſto cauſa, ex qua homicidium e ſecutum fuit, nullum erat peccatum.

Eſt tamen notandum ex Soto libro quinto de iuſtitia, q. 1. art. 9. & Toleto in ſum. lib. 5. cap. 7. quod non quicunque actus illicitus ex quo ſequitur homicidium, facit culpam homicidij ſed actus ille ſolum, in quo eſt periculum occidendi alterum. Siquidem in præſenti materia actus ille tantum dicitur illicitus, qui in ſe continet periculum homicidij: Si enim multum ſit periculum, tunc non reputatur pro illicito quantum ad homicidium. Vnde qui arborem alienam conſcendit gratia capiendi fructus, ſi caſu cadat ſupra alium & occidat, non ob id peccat homicidio, quia talis aſcenſus moraliter non ſic erat periculoſus. Ecõtra vero vbi in actu aliquo periculum aliquod homicidij eſt eo ipſo illicitus quoad hoc cẽſendus eſt actus, vt ſi quis grauidam mulierem pugno aut calce percuteret, ex quo abortus ſequeretur quamuis præter voluntatem percuſſoris abortus ſequatur, vere tamen homicidij reus eſt, ſi fœtus animatus fuerit anima rationali, cũ non liceat vllo modo propter periculum mulierem grauidam percutere. Sic etiam raro admodum excuſantur parentes tenẽtes infantulos in lecto, ſi inter dormiendum etiam poſt diligẽtiam adhibitam ſuffocent ipſum, propter probabile periculum quod inesſe ſolet ſuffocandi huiuſmodi paruulos, vt conſtat. Et hæc dicta ſint de homicidio caſuali: quãtum ad culpam: quæ enim ad pœnas homicidarum pertinent, maxime ad pœnam irregularitatis, abunde ſatis to. 1. Theſauri caſuum conſcientiæ, lib. 6. & 7. expoſita ſunt.

Quoniam vero homicidium caſuale non ſolum contingere poteſt vere & poſitiue occidendo, ſed etiam negatiue quia ſcilicet negligentia, & omiſſione mors alterius ſequitur, iuxta illud D. Ambroſij *Si non paviſti, occidiſti*, & de priori modo dictum ſatis ſit, reliquum eſt, vt de hoc ſecundo occidendi genere pauca dicamus. In qua re, quia non eſt aliqua fere Doct. controuerſia, breuiter eam explicabimus.

5 *Primo* igitur, qui aliquid omittit, ad quod ex charitate tenebatur & ex tali omiſſione alter obit, vel occiditur, peccat iuxta grauitatem occiſionis.

Vnde *Regula generalis eſt*, quod ſciens vel ſcire debens, proximum eſſe in mortis articulo, quem nullo negotio, vel certe paruo labore & incommodo poſſet ab ea neceſſitate eripere peccat mortaliter ſi non liberet. Ad hoc enim obligatur quis præcepto eleemoſinæ & charitatis quo tenetur proximum ſicut ſeipſum diligere. Vnde vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo. Et hoc ſenſu dictum eſt à S. Ambroſio & vere, *ſi non paviſti, occidiſti. cap. paſce. diſtinct.* 86. & ab Apoſtolo 1. Io. 3. *Qui viderit proximum ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo quomodo charitas Dei manet in eo?* Siue igitur pecunia, ſiue pane, ſiue armis, ſiue conſilio, auxilio fauore, teſtimonio, præceptum eſt diuinum, & naturale, proximi vitam conſeruandi. Dixi, *quando paruo labore, & incommodo illi ſuccurrere poſſit*, quia ſi detrimentum eſſet propriæ vitæ amittendæ, manifeſtum eſt apud omnes, quod nullus tenetur, nec iuſtitiæ, nec charitatis lege. Cæteris enim paribus vnuſquiſque ſibi magis, quam alteri poteſt ſuccurrere. Et eadẽ eſt ratio de bonis temporalibus, quæ ad vitam ſimpliciter ſunt neceſſaria; De ſuperfluis autem natura, neceſſariis tamen ad ſtatum probabilis valde eſt Martini Nauarri in Manuali. ca. 24. num. 4. & Petri Nauarri lib. 2. de reſtitut. cap. 3. numer. 424. & aliorum opinio, quod tenetur quis cum illorum detrimento proximi vitæ ſuccurrere, dummodo non ſit in poteſtate occidendi, aliter ſe a morte liberare. Si enim in poteſtate occidendi ſit, a morte ſe liberare, & non vult, tunc adhuc obligari non videtur. Vt v. g. ſi quis dicat ſibi mortem fore illaturum ſuſpendio, aut præfocatione, niſi ego dẽ illi pecunias, quamuis in hoc caſu actus eſſet charitatis, dã do ei pecunias ſaltem paucas, ne ſeipſum interficiat, non tamen in hoc caſu teneor illi dare, quia cum ille ex propria ſua malitia peccet, & proinde in neceſſitate vere non eſt conſtitutus, non teneor illi pecunias dare. Sicut ſi aliqua mulier nollet a mala ſua vita recedere, niſi ei daretur certa quantitas pecuniæ non teneretur aliquis ei dare; Tale namq; peccatum, vel damnum non imputatur alteri, cum ipſa poſſit ſe ab eo damno liberare. Si autem mors in occidendi poteſtate non ſit, vt v. g. quia ſcio Ioannẽ velle occidere Petrũ, niſi ei pecuniam offeram, quo ab ea mente deſiſtat, & firmo animo manet enim occidendi niſi detur ei pecunia, tunc Gloſſa diſtinct. 83. in principio Silueſt. verb. Homicidium. 1. q. 6. Armilla. verb. Homicidium. ad finem. Martinus Nauarrus in Manuali. cap. 24. nu. 9. & Petrus Nauarrus lib. 2. de reſtit. cap. 3. nu. 426. probabiliter affirmant teneri ſub mortali pecuniam illam offerre etiamſi ex malitia peccet occiſor. Ratio eſſe poteſt, quia ille innocens eſt, at pro vita innocentis ſeruanda tenetur quis lege charitatis rem familiarem poſtponere, cum frater extrema neceſſitate laboret. Vnde in cap. *Non ſatis.* diſtinct. 86. quod deſumptum eſt ex D. Ambroſio lib. 1. officio. cap. 31. dicitur, *Grandis culpa eſt, ſi* ſciente te fidelis egeat, ſi in cauſa ceciderit, aut captiuitatis ſuæ, vel ſuorum filiorum, aut calumniæ, & non adiuues: ſi tempore afflictionis ſuæ nihil a te impetret, ſi tempore periculi, quo rapitur ad mortẽ plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri, non eſt leue peccatum. Eadem eſt ratio de aliquo alio corporali malo, quæ dicitur grauis neceſſitas, vt eſt captiuitas, carcer, morbus, vulneratio, mutilatio, graue dedecus, calumnia & ſimilia, vt ex verbis S. Ambroſij citatis conſtat.

Intelligendum autem eſt hoc Primo, quando ille qui petit pecuniam, animum firmum habeat occidendi, ſi enim minaretur ſolum vt pecuniam extorqueat, non tenebitur ei dare. Secundo intelligendum eſt, dummodo ipſe non incurrat in graue aliquod damnum ex tali ope, tũc enim non tenetur, cum ſimili ſuo damno & incommodo alteri ſuccurrere. Sicut enim vitam alterius cum propriæ periculo conſeruare non tenetur: Sic nec honorem, aut rẽ familiarem alterius cum ſimili iactura, vt omnes communiter affirmant.

6 *Hinc* infertur, quod qui ſcit aliquem falſo accuſari & morti condemnari, ſi ipſe teſtimonio ſuo vero liberare eum poſſit, ad id faciendum ſub mortali tenetur, adeo vt ſi alter poſtea mortẽ patiatur, non teſtificando mortaliter peccat, & homicidij reus eſt, etiamſi accuſator ex eius teſtimonio damnum patiatur; Id quod procedit quando hoc ſciat extra confeſſionem, ſi enim ſolum id norit in confeſſione, tacere debet.

Eodem modo, qui ſcit aliquem tẽdere inſidias alteri ad eum occidendum, tenetur ſi commode poteſt illum admonere vt ſibi caueat, alias mortaliter peccat, ſi alter occidatur, cum ipſe vitam eius ſaluare potuiſſet, ſi antea illum admonuiſſet. Atque ex his exẽplis facilè colligi poſſet, quid in alijs dicendum ſit.

7 *Secundo*, qui omittit aliquid, quod ex iuſtitia facere tenebatur, in cauſa eſt, vt alterius mors ſequatur, & peccat tantum, quantum eſt omiſſio, immo etiam, & ad reſtitutionem damni tenetur. Tales ſunt Principes, & alij ſuperiores, qui ex officio poſiti ſunt ad obuiandum malis, & conſeruandum bona ciuium. Tales etiam ſunt teſtes in iudicium vocati, aduocati, cuſtodes prædiorum, & huiuſmodi. Vnde Principes, qui non procurant, vt latrones, & pyratæ ſpoliantes, & occidentes viatores, & nauigantes, caſtigentur, cum eos commode capere poſſunt, grauiter peccant, & homicidij rei ſunt, ſi forte ex eorum negligentia, & incuria occidantur. Sic etiam cuſtos qui tenetur viſitare ciuitatem, & non viſitet, ſi ea nocte aliquis occidatur caſu, peccat aut venialiter, ſi omiſſio ſolum venialis fuit, puta, quia omiſit illa nocte, in qua nullum timebatur periculum, aut mortaliter, ſi graue periculum erat ex eo, quod ciues rixoſi, & inimici adinuicem fuerant. Et aduocatus, qui ex negligentia ſua permittit innocentem occidi, mortaliter peccat, ſicut etiam medicus, ex cuius culpa infirmus moritur. Sic etiam parentes, qui filijs ſuis paruulis arma permittunt, peccant mortaliter, cognoſcendo eos eſſe iracundos, & ſuperbos, rixiſque, & contentionibus deditos, & ſi aliquos occidant non ipſimet ſolum; ſed parentes etiam homicidij rei eſſe cenſentur.

Digitized by Google

ſentur. Et eodem modo, vt Martinus Nauar in Manuali. cap. 24 nu. 20. & Petrus Nauar lib. 2. de reſtitut. cap. 3. nu. 42. docent inferiores, puta filius, ſeruus, ſubditus ex iuſtitia ſuperiores ſuos defendere tenentur, adeo, vt homicidium ex eorum omiſſione ſecutum illis imputetur; non ſolum ad peccatum, ſed etiam ad iuſtitiam. Horum omnium ratio eſt, quia quando ex officio facere tenetur, lege iuſtitiæ ad id obligatur, ac proinde ad damnum ex omiſſione ſecutũ reſtituendum tenetur. Et quod de defendenda proximi vita diximus, proportionabiliter, & generaliter eſt accipiendum de omni damno in honore, & bonis proximi dato, ex eo, quod illi non obuietur cui ex obligatione officij eſt obuiandum. Quod vero Syluest. verb. homicidium 1. quæſt. 6. dicat, quod ex officio tenetur defendere, quia. ſcilicet publicam habet poteſtatem, tenetur etiam cum periculo vitæ propriæ vitam proximi defendere, non uidetur verum. Quia officium non obligat ad tantum ſui diſpendium. De ſuperfluis autem naturæ tenetur uitam proximi tueri, & de ſuperfluis ſtatus, graui alterius neceſſitati ſubuenire, vt recte docent Syluester, & Petrus Nauarrus vbi ſupra, numer. 429. ex quibus omnibus conſtar, quiſnam homicidij reus cenſendus eſt ex omiſſione, ex eo, quod non defendat, vel conſeruet, cum debebat.

Demum in fine huius capitis pro coronide addendum eſt, in hoc quinto præcepto prohibitum eſſe quodcunque homicidium tam corporale, quam ſpiritiale, neque ſolum prohibetur actus exterior occidendi, ſed etiam voluntas occidendi iniuſte, & præparatio quæcunque, ſeu diſpoſitio ad occiſionem, vt vulnerare, verberare, mutilare, gladium quærere ad occidendum, vulnerandum, aut percutiendum; inſidias ad mortem alicuius tendere, aut quouis modo ad occiſionem iniuſtam concurrere, puta iubendo, conſulendo, prouocando, ratificando homicidium factum, adiuuando defendendo, permittendo, & denique facto, verbo, aut omiſſione cauſam homicidij præſtando. Quinimmo cum homicidium plerumque ex rixa, & ira naſcatur, pari ratione vetitum eſt hoc eodem præcepto, ne quis rixas concitet, aut conuicijs, & contumelijs proximum ad iracundiam prouocet, aut fratri ſine cauſſa ſuccenſeat, vt optime Catechiſmus Romanus in explicatione præcepti huius, vbi plura de hac re legi poſſunt; Nobis in præſentiarum ſatis eſt ea omnia explicaſſe, quæ aliquam in ſe difficultatem continere videbantur.

Finis Libri Septimi.

DE

ADDITIONES PRAETERMISSAE

in Tertio, Quarto, Quinto, Sexto, & Septimo libro, quas pius lector ſuis locis opportunè reſtituet.

LIBRO TERTIO *.capit.9.num.30.* Adde. Pœnæ ſpirituales, vt ſunt cenſuræ, & irregularitas dicuntur obligare in conſcientia ante iudicis ſententiam, non ſic autem temporales: ratio differentiæ illa eſt receptiſſima, quod pœna temporalis priuat reum bonis ipſiuſmet rei proprijs; ſed pœna ſpiritualis priuat reum bonis eccleſiæ communibus, vt ſunt ſuffragia, quæ ab ipſamet eccleſia diſpenſantur: ideo nimirum videri debet, ſi maiorem effectum operatur cenſura eccleſiaſtica in bonis eccleſiæ communibus, quam pœna temporalis in bonis, & rebus proprijs ipſius delinquentis. Secunda etiam ratio ſolet afferri, quia cenſura, & irregularitas dicuntur pœnę priuatiuæ, quales non ſunt pœnæ temporales: prima tamen ratio eſt communior: & tandem dicitur, quod ſic vſu receptum eſt; nempe, pœnam ſpiritualem obligare in conſcientia ante ſententiam, non etiam temporalem, in quod faciunt tradita per pleroſque relatos a Sanch. to. 3. de matrim. diſputat. 30. in fin. & Philiar. libr. 6. capitul. 22. part. 2.

Et quando a iure communi canonico, vel ſynodali pęna ſpecialis non fuerit aſſignata, tunc recurritur ad ſtatuta prouincialia; & his non extantibus recurritur ad ius ciuile; ſi tamen eius diſpoſitio ſit proportionabilis clericorum ſtatutis perſonis, & rebus, vt poſt multos relatos docet Diaz in in pract. crimin. canon. capit. 147.

Ibidem num.35. Adde. Et talis lex, ſimpliciter apponens pœnam propter contumaciam, puta qui hoc, vel illud pręſtiterit, vel non pręſtiterit, eijciatur a collegio, in dubio intelligitur continere pœnam temporalem, & non perpetuam; & ideo ſi taliter delinquens, & per ſententiam eiectus ab vniuerſitate paratus fuerit parere mandatis collegij, & vniuerſitatis, debet poſtmodum reſtitui, & non in perpetuum excludi. expreſſe conſtat in capit. ex litens. de conſtitution.

Capit.10.numer.1. Adde. Lex omnis humana quantũuis generaliter loquens, regulariter tamen patitur exceptionem aliquam ob æquitatem vel epicheiam, in caſu ſpecialiter contingenti conſiderabilem. Excipitur tamen ab hac regula lex illa perpetuo, ſemperque cuſtodienda, de qua in capit. licet de regular. vbi dicitur, ſemper inuiolabiliter ſeruatum fuiſſe, quod nullus abſque licentia Romani Pontificis præſumat occaſione quacunque deſerere Præſulatum. Et, quod magis eſt, lex etiam naturalis, quamuis in ſe non egeat æquitate, tamen verbis humanis generaliter concepta frequenter indiget illa: Et ſic lex naturalis de non occidendo, per verba generalia expreſſa, ſignificat, omnem homicidam eſſe reum mortis, multis tamen temperatur æquitate ſic dirigente legem illam naturalem, quod late proſequitur Nauar. in rubr. de iudicijs. num. 71. cum ſequent.

Ibidem.numer.4. Adde. Et an legis executio poſſit iuſte ſuſpendi; eo quia populus dedit ſupplicationem Principi pro ipſius legis relaxatione, diſtingue: nam reſcripta Principum ex quo iuſtificantur a ſtatu priuatorum, inter quos proferuntur, idcirco poterunt ſuſpendi, donec plenius ipſorum latores percipiant, & aſſequantur iura populorum, leges autem communes cum non ſumant iuſtitiam ſuam niſi a iuſtitia legis naturalis, non autem ab intereſſe cuiuſque particularis, & per conſequens non poſſit Princeps decipi in ipſis legibus ferendis; idcirco in conueniens eſſet illarum executionem ſuſpendere, quãuis populus preces obtulerit pro illarum diſpenſatione, ſeu abolitione obtinenda.

Capit. finali. in fine. Adde. Et an conſuetudo poſſit induci contra legem derogantem conſuetudini, tanquam iniquæ. Et an ex vnico actu, tractum ſucceſſiuum habente; Et an conſuetudo requirat obſeruantiam in maiori parte caſuum ſimilium. Et an ipſa prius, quam ius commune, vel potius econtra debeat attendi in caſu, quem nõ habemus in ſpecie a iure deciſum. Et tunc in eiuſmodi caſu dubio, an potius recurrendum ſit ad ſimile conſuetudinis, quam ad ſimile iuris ſcripti. Et quæ tandem dicatur immemorabilis, & quos effectus operetur; cum alijs pleriſque utilibus deciſionibus vide nouiſſime tradita per Anton. Nald. in ſuis Quæſt. pract. verbo, Conſuetudo, & verbo, lex.

Lib.4.capit.4. in princ. Adde, Huic quæſtioni ſimilis eſt altera, An fidelis ſeruus Principis alicuius infidelis, poſſit huic, templum idoli ſui ingredienti, manum porrigere ſeu veſtem ſuſtentans vna cum ipſo genuflectere non quidem, vt idolum adoret, quod nulla vnquam ratione poſſet ei licere, ſed vt domino ſuo debitum præſtet obſequium quod & in omni alio loco exequi conſueuit, & quod ex ſe res eſt indifferens. Et hanc dubitationem affirmatiue reſoluit Lyranus, Abulenſis, & alij, quos nouiſſime ſecutus eſt Sanch. in ſumma morali lib. 1 ca. 7. num. 21. verſ. 4. deducitur

Cap 5 num.12. Adde, Et an Aſtrologus, futura prædicens, peccet, & reſtituere teneatur acceptum pro tali arte; ſeu in communi aliquid augurando, ſeu in particulari circa actus humanos aliqua euentura promiſerit; & quibuſnam facienda ſit reſtitutio; vide Anton. Nald. in ſuis quæſtio practicab. verbo, Aſtrologus. vbi & de bulla Sixti. V. contra eiuſmodi Aſtrologos lata. Qui autem ſuperſtitiones, veneficia, ſortilegia, vel incatationes quoquomodo exercent, denuntiandi ſunt officio Sanctæ Inquiſitionis, ex quo conceditur per ipſam Sixtinam conſtitutionem & locorum ordinarijs, & eiſdem Inquiſitoribus vt contra exercentes eiuſmodi artem aſtrologiæ iudiciariæ, præter caſus a iure conceſſos procedere, & inquirere valeant; quamuis de iure communi antiquo ſecus fuiſſet, cum non niſi contra ſuperſtitionem manifeſtam ſapientem hæreſim, tunc temporis procedere potuiſſent.

Ibid.num.20.verſi. Tertia eſt, vt non fiat, Adde. De iure aliquo ſpeciali fiunt electiones eccleſiaſticæ ſorte diuiſoria; vt patet in Decreto.

Capit.6.numer.6.in princ. Adde. Hic meminiſſe lubet piæ ſanctionis S. Caroli Borromæi, in eius Concilio Quinto Prouinciali in hæc verba latæ, Agnus Dei non in agrum proijciantur, nec arbori affigantur, ſed quod antiqui eſt inſtitutum, eorum cera adoleatur ad ſuffumigationem in agris ob imminentem tempeſtatem, aliaſue diabolicas illuſiones depellendas.

Ibidem.numer.21.in fine. Adde Aduertendum autem, hanc reſtitutionem chirographi, manu malefici ſubſcripti non eſſe neceſſariam ad effectum diluitionis peccati eiuſdem malefici; per contritionem nanque, & debitam peccati confeſſionem veniam a Deo poteſt obtinere, etiã nulla ſubſequente, ſeu præcedente eiuſmodi papyri dilaceratione, non enim iure aliquo probari poteſt prædicta inanis obligatio reſtitutionis paginæ, ergo nec aſſerenda.

Ibidem. numer.26. Adde, Et an liceat vti ſcientia aliqua naturali, quæ ab aliquo arte diabolica quæſita fuerit; aut etiam frui bonis temporalibus, dæmonis opera comparatis, breuiter reſpondetur, nullam in hoc vſu uideri

culpam

Digitized by Google

culpam dummodo earundem rerum obſeruatio, & ſubſiſtentia nullo modo dependeat a conſenſu, vel fœdere diabolico: vt poſt Victoriam, & alios docet Suarez de religione, quem ſequitur Sanch. in decal. lib. 2. cap. 4 num. 1.

Cap. 7 num. 1. verſic. Item ſi in locis inhoneſtis. Adde. Et propterea non videtur admittendus, quinimmo & omni iure damnandus eſt multorum abuſus, qui in locis inhoneſtis indecenter depingunt imagines ſacrorum; non ob deuotionem quidem, ſed ad retrahendum homines, ne in eiſdem locis mingant, quod in ſpecie damnat Philiar. de offic ſacerd. par. 2. lib. 5. c. 9.

Ibidem nume. eodem verſic. Quarto qui veras reliquias. Adde, Et in hanc ſententiam pie ſtatuit S. Carolus Borromæus in ſuo Concil. Prouinc. 4. part. 1. fo. mihi. 3. Ne reliquiæ ſanctorum per homines laicos cuiuſuis ordinis, vel dignitatis tractentur; ſed nec quidem tangantur, cum hoc eſſe ſacrilegium S. Greg. ſcribat.

Ibidem verſicul. & qui reliquias nouas. Adde, Quamuis, enim licuiſſet olim cuilibet epiſcopo in ſua diœceſi ſanctos canonizare: hæc tamen conſuetudo abrogata fuit & rationabiliter Alex. tertius qui dedit anno Chriſti 1159. illam omnino ſuſtulit, vt patet ex capitulo 1. & 2. de reliq. & veneratſanct. Cui ſane conſtitutioni occaſionem dederunt fraudes, & fallaciæ tam hæreticorum, quam aliorum ſceleſtorum hominum, extat enim inter cætera exemplum illud Hermāni cuiuſdam hæretici, qui vita functus toto, viginti annorum ſpatio ſanctitatis nomen retinuit, & venerationem, quem tādem poſtea Bonifacius Octauus exhumari fecit, & comburi; de qua re Frater Ang. Rocca meminit in ſuo cōmentario de canonizat: ſanctorum in primis exemplis.

An autem ſecum deferens reliquias ſanctorum grauius peccare dicatur, ſi peieret, puta, furetur aliter delinquat, quaſi eas continere videatur, reſpondetur negatiue dummodo in earum irreuerentiam nihil ſpecialiter admittat, & ita poſt alios reſoluit Azor. lib. 9. capit. 8. quæſt. 6. dub. 2.

Ibidem. numero. vltimo. verſiculo. Hinc conſtat. Adde, Quod autem antiqua conſuetudine euchariſtia præbebatur ſuſpecto de aliquo crimine in probationis experimentum de illius innocentia, & probitate, minimè ſuperſtitioſe erat, non enim vt Deus tentaretur, ſicut olim per ferri candentis, vel aquæ, ferventis probationem id contingebat; ſed vt ſicut reus medio iuramento cogitur veritatem aperire iudici timore periurij, ſic & ipſe eam patefaceret ex timore indignæ communionis. Prædicta tamen antiqua conſuetudo purgandi ſuſpectum de crimine, merito poſtmodum abrogata fuit, vt patet cap. 1. & capit. dilecti de purgat. vulg. & ex capitul. triuus. de conſecrat. diſtinct. 2. & gl. in capit. ſæpe, contingit. 1. quæſtio. 4. apparet, Euchariſtiam non eſſe dandam ſuſpectis de crimine.

Libro. 5. capitul. 6. numer. 14. Adde; Cur autem iuramentum metu extortum obliget in foro conſcientiæ, non autem votum, ſiue metu emiſſum, rationem optimam reddit Abbas in capit. ſi vero in fine: de iureiur. dicens, cum iuramentum frequenter, & paſſim appuni conſueuerit in omni ferè contractu, ſi illud ex decreto eccleſiæ non obligaret, daretur occaſio nimis ampla peierandi: cum autem votum raro, & nō niſi aliquando ſoleat metu emitti propterea noluit eccleſia illud irritare; quamuis & multi aſſerant, votum metu emiſſum obligare ſicuti etiam iuramentum.

Eodem, capitul. 6. numer. 25. verſic. Primum eſt; Adde. Tu nota caſum ſingularem, in quo procurator admittitur ad iurandum, quamuis ad hoc non habeat ſpeciale mandatum; nam ſi quis excommunicatus abſens conſtituat procuratorem ad obtinendam abſolutionem excommunicationis, cenſetur & illi tacite ſpeciale mandatum ad iurandum, quia ſi ipſemet excommunicatus deberet abſolui, teneretur iurare, & cauere pro abſolutione obtinenda, ergo & hoc idem dicetur illi mandaſſe, tanquam neceſſarium ad conſequendam abſolut. eſt argum. capit. præterea: de offic. deleg. & ita in facti contingentia ſeruatum fuiſſe, narrat ſpecul. in titul. de iurament. calumn. §. an quibus ſit iurandum de calum. verſic. quid ergo ſiet, cum procurator: quando nempe. Nicolaus. 4 abſoluit ab excommunicatione Regem Portugalliæ, qui ad eundem deſtinauerat publicum procuratorem ſuum ſine ſpeciali mandato ad iurandum, & cauendum de parendo mandaris eccleſiæ. & ita hic etiam habes caſum ſpecialem in quo taciti, & expreſſi pars virtus eſt cauſa in his quæ ſpecialiter a iure requiruntur, expreſſa.

Capitul. 7 numer. 8. Adde. Ex euentu itidem excommunicationis, in quam incidit creditor, excuſatur debitor, qui iureiurando promiſit, ſe illi tali die, vel menſe ſoluturum, in quo creditor adhuc permanet in excommunicatione, ob quam prohibetur illi communicari, & hanc partem contra aliter ſentientes optimis rationibus defendit Vgolin. in ſuo Cod. de cenſuris. tibul 2. capitul. 20. in fine, & hoc idem erit affirmandum, ſi creditor iam erat excommunicatione ligatus, dum ei iurauit debitor ſoluere debitum, vt ibi per eum

Ibidem. numer. 10. Verum ſemper iuramentum relaxari poteſt ab eo, in cuius vtilitatem illud fuit præſtitum: nam, ſi in eo minime facta mentio honoris Dei, tunc non poterit ab illo priuato relaxari; ſicut ei idem dicitur de voto, quod pari paſſu procedit cum iuramento: & ideo, ſicut votum dandi aliquid eccleſiæ, quæ poſtea deſtructa fuit, vel puellæ dotem ob amorem Dei, quæ antequam nuberet, e vita deceſſit alteri pro loco, vel alij puellæ egenæ perſoluendum erit, cum illa promiſſio principaliter facta ſit Deo, locus autem ex perſona, cui illud eſſet præſtandum, eſt quædam voti circūſtantia, & non cauſa principalis ipſius voti poſt Sylu legatum. 1. quæſt. x. notat Vgol. de offic epiſcopi par. 2. fo. 166 ſic & iuramentum, puta ducendi in vxore fœminam pauperem in honorem Dei, cum cēſeatur principaliter factum in honorem Dei eſt nō in vtilitatem illius, cui fuit præſtitum, quæ potius ſe habet tāquam circunſtantia quædam non poterunt ab illa fœmina relaxari: in omni enim materia ſolet attendi id, quod principaliter intenditur. l. ſi quis nec cauſam ſi certum petatur. Et in dubio an honor Dei, vt vtilitas proxime dicenda ſit cauſa, & intentio principalis ipſius iuranti, reſoluit poſt alios Azor lib. 11. capitulo. 9 quæſtion. 11. quod honor Dei cenſendus eſt fuiſſe principalis intentio promittentis, & non vtilitas proximi.

In fi eiuſdem cap. 7. Adde. Et de efficacia, & virtute iuramenti tum in contractis adultorum, & minorum, tum etiam mulierum, & aliarum quarumcumque perſonarum, to ſpectantibus ad forum interius animarū, vide Ant Nal. in ſuis quæſt. pract. verbo, iuramentum nu. 14. vbi ſummatim colligūtur decem, & ſeptem effectus iuramenti in omni fere materia practicabiles.

Lib. 6 cap. 1. num. 5. Adde, An autem vxor, permittens, vel diſſimulans virum ſacris ordinibus initiari, vel in religione profiteri, poſſit valide matrimonium inire poſt obitum uiri, reſpondet Azor. lib. 13. capitul. 14 num. 11. apud omnes conuenire einſmodi matrimonium fore innalidam ac nullam; cum & ipſa in ſeculo remanens, uotum, continentiæ emiſerit iuxta præceptum eccleſiæ: quod ſane uotum ſolemne uiri adeo per communicationem redundat in uotum ſimplex uxoris in ſeculo remanentes, ut irritare dicatur matrimonium uxoris, ſi illud unquam in eat, uiro defuncto. Et quamuis hæc ſit Communis doctorum ſententia, ab ipſa tamen diſſentiunt nonnulli, iique grauiſſimi auctores præcipue uero gloſ. Cardin. & Monald. quos refert & ſequitur Sanch. to. 3. de matr. diſput. 32. nume. 5. qui aſſerunt, nullum textum inueniri, qui irritet matrimonium uxoris poſt mortem uiri, qui de ipſius licentia profeſſionem regularem emiſerat: quāuis peccauerit cōtra uotum ſimplex, quod ipſa emiſerat in ſeculo remanens. Aliud tamen aſſertum prædictæ communis ſententiæ in caſu nempe ordinis ſacri a, uiro ſuſcepti, non improbant prædicti doctores, maxime Sanch. eodem. tomo. diſputat. 40. numero ſecundo eo quia textus nonnulli per eoſdem doctores relati, id ſatis innuere videntur, quod tamen ad caſum profeſſionis extendi non debet in præiudicium validitatis matrimonij, pro quo ſemper in dubio iudicandum eſt.

Cap.

Capitulo.5.numero 6. verſicul. Vnum autem. Adde Re vera quidem minores 25. annorum poſiti ſub curatione non poſſunt valide emittere vota realia, Eo quia non ipſis ſed curatori incumbat adminiſtratio rerum ſuar. & ſimiliter filius familias, ſiue minor ſiue maior 25. annis, nõ poteſt emittere vota realia, niſi habeant bona caſtrenſia, vel quaſi, quorum dominium ad ipſum ſpectat alias vero omne votum reale ipſorum poterit ſemper a parentibus irritari. Sed ſi minor 25. annis, ſui iuris eſſet, id eſt, iam patria poteſtate ſolutus, nec curatores haberet qui inuitis non dantur: inſtitut de curatoribus, in princ ſi bonorum ſuorum adminiſtrationem liberam haberet nullo alio iure impeditam, poterit valide, pubertate completa quæcunque vota realia emittere, ſicut poteſt quilibet, qui ſui iuris eſt; & multo magis ſi iam maior effectus ſit, idem erit de ipſo aſſerendum; Et in hoc ſenſu intelligendi ſunt doctores affirmantes, vota realia filiorum familias vſque ad 25. annos poſſe a parentibus irritari nam ſupplendum eſt iuxta prædicta: etiam vltra 25. annos irritari poſſe, niſi habeant bona caſtrenſia, vel quaſi: Econtra vero ſi ſui iuris ſunt, & minores 25. annis puberes tamẽ, valide emittunt quodcũque votum reale, niſi poſiti ſint ſub curatoribus, quibus a lege demandatur ſuorum adminiſtratio.

Capitulo.6.numero. 20. Adde, Præter hos 4. modos, hic ab Auctore relatos, quibus promiſſio non eſt ſeruanda, nonnulli alij a doctoribus recenſentur; & maxime ex l. ſi a reo: in fine de fideiuſſoribus. nam ſi quis promittat alicui ſeruare illum indemnem delicti, ad quod perpetrandum inuitatur, non tenetur illa promiſſione: & idem erit in omni alia promiſſione, continente turpitudinem, vel eius ſuſpicionem, vt eſt caſus in leg. finali, in ſecundo reſponſo. ff. de action. & obligation. Et ſimiliter, ſi quis promittat heredem inſtituere Titium, qui ob hanc promiſſionem donat ei centum, non ligatur illa promiſſione, vt quæ ſit contra bonos mores ciuiles. l. cum donationes. Codic. de tranſaction. Et latiſſime quando nam teneat promiſſio, nec ne, tractat Moli. a diſp. 266. ad diſputat. 273.

Capitulo.7.numer.10.verſicul. Tertius caſus eſt, Adde. In hunc locum facit commune illud axioma, quod dolus immediate quidem nõ prodeſt, ſed ſic mediate: de qua re plura exempla videri poſſunt apud Anton. Nald. in ſuis practic. quæſtion. verbo, Dolus, in fine.

Capitulo.12.numero.26. verſicul. Nonum dubium eſt. Adde. Et hic notandum, commutationem voti faciendam virtute ſua & nullam aliam cauſam requirere, quam executionem, & impletionem operum, quæ fieri mandantur in ipſa forma iubilæi prout nouiſſime notauit Sanch. poſt Suarez, & alios. lib. 4. cap. 50. num. 19. ſummæ moralis.

Capitulo 13 numero. 10. verſicul. Quinimmo qui ſæpius: Adde, Sed quæ dicatur blaſphemia conſuetudinaria non liquet in iure, niſi quod generaliter loquendo, ſiue in delictis, ſiue in non delictis, bonus actus dicitur inducere conſuetudinem; patet in gl. in l. de quibus. ff. de legibus. & in capitul venerabilem verbo, ex ſucceſſione: de elect. Aliqui tamen Ordinarij reſeruantes peccatum blaſphemiæ conſuetudinarium conſueuerunt declarare, tunc dicendum eſſe peccatum conſuetudinarium, quando quinquies ante confeſſionem fuiſſet perpetratum, ſemel autem poſt ipſam confeſſionem. Vbi vero id non aperitur expreſſe, videtur hoc relinquendum iudicio prudentis confeſſarij.

Libro.7. capitulo.5. numero. 17. Adde, Quamuis autem charitatis ordo requirat, magis cõiunctis prius benefaciendum eſſe, attamen ſubuenire coniuncto in quarto gradu, dimiſſo eo, qui tertio coniunctus eſt; vel matri, relicto patre, non videtur pluſquam veniale; & ratio eſt manifeſta, quia euiſmodi conſanguinitatis eſt exiguus, etiam ſi ageretur de beneficio vitæ; & ſimiliter ratio, quæ ſolet adduci ad ſubueniendum prius patri, quam matri non eſt ſatis vrgens: prout in his terminis poſt alios notat Mich. Salon: q. 63. art. 2.

Capitulo 6. numero. 19. in fine. Adde. Verum in hoc ultimo dicto ceteri contradicunt, aſſerentes, quod frater, habens fratrem, vel ſororem in extrema, vel quaſi extrema neceſſitate, non poteſt ingredi religionem: vel in ea profeſſus egredi teneretur. dicitur autem extrema, quando eius vita periclitatur. Aliud tamen dicendum videretur, vbi tantum intercederet grauis neceſſitas, quæ dicitur eſſe talis, quando quis ad decentiam ſui ſtatus indiget bonis. Azorius libro ſecundo. capitulo. final. in fine. Et in hunc ſenſum faciunt, quæ docet Abbas in conſ. 50 numero. 3. in 2. par. conſil. apparet, quod ſicut frater tenetur ſororem tapere alere, ita & dotare ipſam cenſetur obligatus.

Capitulo.9.numero.7. Adde; Firmiter igitur aſſerẽdum eſt, nemini vnquam poſſe licere propria manu interire, etiam ob defenſionem propriæ caſtitatis. Nec obſtat illud D. Hieronymi, Non licere in perſecutionibus propria perire manu abſque vbi caſtitas periclitatur; quia reſpondetur quod in ſacris ſcripturis hæc dictio, abſque, præter, & ſimiles, non ſemper ſolent ſumi excluſiue, vt ipſæ ſonare videntur; ſed aliquando incluſiue; prout etiã ſumitur Cant. 4. pulcherrima es abſque eo, quod intrinſecus latet, id eſt, cum his, quæ intrinſecus latent; cum ſimilibus alijs: ſic & D. Hieronymus intelligendus eſt voluiſſe dicere, abſque vbi caſtitas periclitatur: id eſt, etiam vbi caſtitas periclitatur: de quo vide Mich. Salon. tom. 1. quæſt. 64. artic. 5. controuerſ. 1 in fine.

Capitulo. 10. numero. 8. Adde: Quando autem dicendum ſit in flagrãti delicto, ſeu in continenti facta percuſſio, explicat Bartolom in his proprijs terminis in l. quod ait lege. ff. de adulter. dicens patrem dici percuſſiſſe adulterum in continenti, etiam ſi per horas adulter fugiẽs percuſſus fuerit; quia in omni actu potius ſpectatur initium, quam finis & hoc, ſiue quoad tempus, vt ſupra, ſeu quoad locum puta, etiã ſi adulter alibi quam in domo adulteræ fugiens percuſſus fuerit; quod eſt valde notandum pro ſimilibus multis.

Ibidem numero 20. verſicul. Dixi etiam. Adde. Et quæ dicantur bona noſtra, pro quorum recuperatione liceret illa ſurripientem occidere; quando alia via recuperari non poſſent: vide per Nald. in ſuis pract. quæſt. verbo, Defenderes, ad finem.

Capitulo 12. numero 20. in fine. Adde. Pro perfecta notitia eorum de quibus hic pluribus agitur per Auctorem, opportunum eſſe duximus referre Conſtitut: Sixti Quinti de abortu editam, & eius moderationem a Gregor. 14. factam; & prima quidem incipit, Sixti, incipit, effrenatam, & initia.

Omnes, & quoſcunque tam viros, quàm mulieres cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, & conditionis, etiam clericos ſeculares, vel cuiuſuis ordinis regulares, quauis dignitate, & præeminentia eccleſiaſtica, vel mundana fulgentes, qui de cætero per ſe, aut interpoſitas perſonas, abortus, ſeu fœtus immaturi, tam animati, quam etiam inanimati, formati, vel informis eiectionem procurauerint percuſſionibus, venenis, medicamentis, potionibus, oneribus, laboribuſque mulieri prægnanti impoſitis, ac alijs etiam incognitis, vel maxime exquiſitis rationibus, inde, vt re ipſa abortus ſequutus fuerit, ac etiam prægnantes ipſas mulieres, quæ ſcienter præmiſſa fecerint, pœnas tam diuino, quam humano iure, ac tam per canonicas ſanctiones, & Apoſtolicas conſtitutiones, quam ciuilia iura aduerſus veros homicidas, qui homicidium voluntarium actu, & re ipſa patrauerint propoſitas, & inflictas (quorum omnium tenores his noſtris literis pro expreſſis, & ad verbum inſertis habemus) eo ipſo incurrere hac noſtra perpetuò valitura conſtitutione ſtatuimus, & ordinamus, ipſaſque pœnas, leges, & conſtitutiones ad caſus præfatos extendimus. Eos verò qui clerici fuerint omni priuilegio clericali, officijs, dignitatibus, & beneficijs eccleſiaſticis. quæ ſic vacatura, noſtræ, & ſedis Apoſtolicæ diſpoſitioni perpetuò reſeruamus, ipſo facto priuamus, & in futurum inhabiles ad ea ſuſcipienda decernimus adeò ut illi, qui hoc delictum commiſerint non ſecus atque ij, qui ſua voluntate homicidium perpetrauerint, iuxta Concilij Tridentini decreta, etiam ſi crimen id nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicum ſed occul-

tum

tum fuerit, ad ſacros ordines promoueri, aut in ſuſceptis ordinibus miniſtrare nullo modo poſſint nec illis aliqua eccleſiaſtica beneficia, etiam ſi curam non habeant animarum, conferri liceat: ſed omni ordine, ac beneficio, & officio perpetuo careant: nec non, & illos qui clerici non fuerint, & talia perpetrauerint, non ſolum pœnas incurrere ſupra narratas, ſed etiam inhabiles ad ordines, & alia prædicta decernimus, & declaramus. Volentes quòd hi qui foro eccleſiaſtico ſubiecti, vt præfertur, deliquiſſe comperti fuerint per iudicem eccleſiaſticum depoſiti, & degradati, curiæ, & poteſtati ſeculari tradantur, quæ de eis illud capiat ſupplicium, quòd contra laicos verè homicidas per diuinas leges, ac ciuilia iura eſt diſpoſitum. Præterea eiſdem pœnis teneri omninò ſtatuimus eos, qui ſterilitatis potiones ac venena mulieribus propinauerint, & quò minus fœtum concipiant, impedimentum præſtiterint, ac ea facienda, & exequenda curauerint, ſiuè quocunque modo in his conſuluerint, ac mulieres ipſas quæ eadem pocula ſponte, ac ſcienter ſumpſerint. Quò circa mandamus vniuerſis, & ſingulis iudicibus ordinarijs, & Delegatis, tàm eccleſiaſticis, quam ſecularibus, quibus contra criminum reos, etiam quò ad cauſas huiuſmodi de iure, vel ratione delicti, aut perſonarum legitime competet iuriſdictio, ita tamen vt inter eos, præuentionis locus ſit, vt in his delictis, quæ vt plurimum in occulto perpetrantur, contra quoſcunque non ſolum per accuſationem, & delationem, verùm etiam per inquiſitionem ac ſimplicem denunciationem procedant, ac ad illa probanda, teſtes alias de iure inhabiles, eorumdem tamen iudicum arbitrio, habita ratione perſonarum, cauſarum, & qualitatum illarum, ac circumſtantiarum quarumcumque admittant, ac in eos, qui culpabiles fuerint, prout per nos ſancitum eſt, demum animaduertant. Inſuper vt immaniſſimi huius delicti grauitati non ſolum temporalibus, verum etiam ſpiritualibus pœnis proſpiciamus, ac prouideamus, omnes, & ſingulos cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, vel conditionis exiſtentes, tam laicos quam clericos ſeculares, & cuiuſcunque ordinis regulares nec non mulieres ſeculares, vel quæcunque ordinem profeſſas, qui vel quæ, vel vt principales, vel vt ſociæ, conſciæ ad tale facinus committendum, opem, conſilium, fauorem, potionem, vel alia cuiuſcunque generis medicamenta ſcienter dederint, ac etiam ſcribendo literas priuatas, vel apochas, vel aliàs verbis, aut ſignis iuuerint, aut conſuluerint (vltra ſupradictas pœnas) ipſo facto, nunc prout ex tunc excommunicamus, & pro excommunicatis declaramus. Decernentes, ac declarantes, quod per quæcunque Iubilea, & Indulgentias per nos, & ſucceſſores noſtros etiam anno Iubilei, aut alio quouis tempore etiam Cruciatæ Sanctæ, Iubilei, vel quouis alio titulo conceſſas, & concedendas, nec non per quaſcunque literas Apoſtolicas quibuſuis Principibus, ſeu ad eorum inſtantiam per nos, & ſucceſſores noſtros pariter conceſſas, & concedendas, ac etiam vigore priuilegiorum Mare magnum, vel aliàs quomodolibet nuncupatorum quibuſuis congregationibus Regularium, aut epiſcopis vigore Concilij Tridentini, vel aliàs per nos, & prædeceſſores noſtros quomodocunque conceſſorum, vel in futurum concedendorum: nec perſonæ, ſic, vt præfertur, delinquentes, & excommunicatæ, præter quàm in mortis articulo abſolui valeant: nec cum ijs clericis, qui huiuſmodi delicta perpetrauerint, etiam ſi eorum crimen occultum fuerit, ſuper irregularitate præmiſſorum occaſione contracta, nec per locorum ordinarios nec per alios quauis auctoritate fungentes, quàm per nos, & Romanos Pontifices noſtros ſucceſſores, & tunc non niſi vrgentiſſimis de cauſis diſpenſari poſſit. Ac tàm abſoluendi, quàm diſpenſandi facultatem huiuſmodi, etiam quò ad forum conſcientiæ in caſibus ſuperius expreſſis nobis, & ſucceſſoribus noſtris duntaxat reſeruamus.

Moderata poſtmodum fuit prædicta conſtitutio per Greg. 14. in hunc modum, Sedes Apoſtolica, & infra.

Habita ſuper hoc cùm venerabilibus fratribus noſtris S.R.E. Cardinalibus ſuper negotijs, & conſultationibus epiſcoporum deputatis matura deliberatione, de eorum conſilio, conſtitutionem prædictam ſic duximus moderandam, vt à peccato, & excommunicatione contra perſonas ibi expreſſas lata, tàm quo ad eos, qui hactenus deliquerint, quàm quò ad illos, qui poſt noſtram conſtitutionem in eiſdem caſibus deliquerint, quilibet presbyter tam ſecularis, quam cuiuſuis ordinis regularis ad Chriſti fidelium confeſſiones audiendas, & ad hos caſus ſpecialiter per loci ordinarium deputatus plenam, & liberam, in foro conſcientiæ tantum, abſoluendi habeat facultatem eandem prorſus, quam idem Sixtus prædeceſſor ſibi, ac ſuis ſucceſſoribus reſeruauit. Quo vero ad pœnas procurantium abortum fœtus inanimis, aut exhibentium mulieribus, vel ſumentium venena ſterilitatis, aut quocunque modo auxilium, vel conſilium eis dantium in prædicta conſtitutione contentas, conſtitutionem præfatam in ea parte, vbi de his agit, ad terminos iuris communis, ac ſacrorum Canonum, & Concilij Tridentini diſpoſitionem auctoritate Apoſtolica tenore præſentium, tam quoad præterita quàm quoad futura perpetuo reducimus, perinde ac ſi eadem conſtitutio in huiuſmodi parte nunquam emanaſſet. Non obſtantibus eadem Prædeceſſoris noſtri conſtitutione, quam quoad reliqua omnia præter contenta in hac noſtra cõſtitutione in ſuo robore omnino permanere volumus, cæteriſque contrarijs quibuſcunque, &c.

An autem mulier procurans proprium abortum incurrat pœnam excommunicationis latam in prædicta conſtitutione contra procurantes abortum, auxilium, conſilium aut fauorem præſtantes, vide per eundem Anton. Nald. in prad. Quæſtio. Pract. verbo, Abortus. num. 2.

Capitul. 13. in fine. Pro intelligentia harum quæſtionũ, quæ hic ab Auctore mouentur, opportunum cenſuimus afferre vtranque conſtitutionem tum Pij. 5. tum etiam Gregor. 13. circa eiuſmodi Taurorum Agitationes editas. Conſtitutio igitur. Pij. 5 ita ſe habet.

De ſalute gregis Dominici noſtræ curæ diuina diſpenſatione crediti, prout ex debito Paſtoralis officij aſtringimur, ſollicite cogitantes, fideles cunctos gregis eiuſdem ab imminentibus corporum periculis, etiam animarum pernicie perpetuo arcere ſtudemus. Sane licet deteſtabilis Duellorum vſus à diabolo introductus, vt cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex decreto Concilij Tridentini prohibitus fuerit: Nihilominus adhuc in pleriſque Ciuitatibus, & alijs locis, quàm plurimi ad oſtentationem virium ſuarum, & audaciæ, in publicis priuatiſque ſpectaculis cum tauris, & alijs feris beſtijs congredi non ceſſant vnde etiam hominum mortes, mẽbrorum mutilationes, animarumque pericula frequenter oriuntur. Nos igitur conſiderantes hæc ſpectacula, vbi tauri & feræ in circo, vel foro agitantur, à pietate, & charitate Chriſtiana aliena eſſe, ac volentes hæc cruenta, turpiaque dæmonum, & non hominum ſpectacula aboleri, & animarum ſaluti quantum cum Deo poſſumus prouidere, omnibus, & ſingulis Principibus Chriſtianis quacunque tam Eccleſiaſtica, quam mundana etiam Imperiali, Regia, vel quauis alia dignitate fulgentibus, quouis nomine nuncupentur, vel quibuſuis Communitatibus, & Rebuſpublicis hac perpetuo noſtra Conſtitutione valitura ſub excommunicationis, & anathematis pœnis ipſo facto incurrendis, prohibemus, & interdicimus ne in ſuis Prouincijs Ciuitatibus, Terris, Oppidis, & locis huiuſmodi ſpectacula vbi Taurorum, aliarumque ferarum beſtiarum agitationes exercentur, fieri permittant. Militibus quoque, cæteriſque alijs perſonis, ne cum Tauris, & alijs beſtijs in præfatis ſpectaculis ipſi tam pedeſtres, quam equeſtres congredi audeant interdicimus. Quod ſi quis eorum ibi mortuus fuerit Eccleſiaſtica careat ſepultura. Clericis quoque tam Regularibus, quam ſecularibus beneficia Eccleſiaſtica obtinentibus, vel in ſacris Ordinibus conſtitutis, ſub excommunicationis pœna, ne eiſdem ſpectaculis

culis

Digitized by Google

culis (q̃ diuinis laudibus ſpiritualibus gaudijs pijſq. operibus, non huiuſmodi ludis celebrari & honorari debent) hactenus factas, & facta, ſeu in futurum fienda, quæ, & quas omnino prohibemus, caſſamus, & annullamus: ac pro caſſis nullis, & irritis haberi perpetuò decernimus atque declaramus; Mandamus autem omnibus Principibus, Cominbus, & Baronibus S.R.E feudatarijs, ſub pœna priuationis feudorum, quæ ab ipſa Eccleſia Romana obtinent: Reliquos verò Principes Chriſtianos, & terrarum Dominos prædictos hortamur in Domino, & in virtute ſanctæ obedientiæ mandamus, vt pro Diuini nominis reuerentia, & honore, præmiſſa omnia in ſuis dominijs, ac terris huiuſmodi exactiſſimè ſeruari faciant vberrimam ab ipſo Deo mercedem tàm boni operis recepturi; ac vniuerſis venerabilibus Fratribus Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis alijſque locorũ Ordinarijs in virtute ſanctæ obedientiæ, ſub obteſtatione diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ, quatenus in Ciuitatibus, & diœceſibus proprijs præſentes noſtras literas ſufficienter publicari faciant & præmiſſa etiam ſub pœnis, & cenſuris Eccleſiaſticis obſeruari procurent. Non obſtantibus, &c.

Illud præterea ſciendum eſt, præfatas, ſcilicet, huius conſtitutionis pœnas, atque cenſuras reuocatas fuiſſe per Gregorium XIII. in Regnis Hiſpaniæ, quoad laicos, & fratres milites tantum, cuiuſcunque ſint militiæ (dummodo non ſint ſacris ordinibus initiati) in qua tamen reuocatione, duas adhibet cõditiones, vt nempe agitationes Taurorum non fiant feſtis diebus; & ſecundo, vt prouideatur per eos, ad quos ſpectabit, ne exinde alicuius mors, (quoad fieri poterit) ſequi poſſit: In reliquis ordinatio præpoſita nihil immutatur vt latius in quibuſdam literis ab eo editis anno Domini 1575. die 25. Auguſti continetur.

Et inſuper in eiſdem Hiſpaniarum Regnis dumtaxat, ac cum eiſdem conditionibus Sanctiſſimus D.N. Clemens 8. abundantius prædictas pœnas & cenſuras in Pij 5. conſtitutione contentas ſuſtulit, & amouit, ſcilicet, quoad omnes in ea expreſſos (exceptis Monachis, & Fratribus mendicantibus, ceteriſque regularibus cuiuſcumque Ordinis & inſtituti,) illam ad terminos iuris communis reducendo, non tamen illi derogando. Monet tamen ſua Sanctitas, ac in Domino hortatur Clericos ſeculares beneficia Eccleſiaſtica obtinentes, vel in ſacris Ordinibus, ſeu in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutos ibi exiſtentes, ne paterna hac eius benignitate abutantur, prout plenius in ſuis literis ſub Dat. Romæ Anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſexto die 13. Ianuarij habetur.

His finem imponimus Additionibus, quas omiſeramus, reliquas ſuis locis reponemus.

Digitized by Google

DE SEXTO ET NONO PRAECEPTO

Non Męchaberis.
Non Concupiſces, &c.

Liber Octauus.

Authores, qui in hoc Libro Octauo citantur, de Sexto, & Nono Decalogi Præceptis tractantes.

EX Patribus. *S. Ambroſ. lib. 1. offic. c. 50. S. Aug. lib. 2. ſuper Exod. q. 7. ad c. 19. Hier. in Eſa. 9. S. Cypria. lib. 1. epiſt. 11. S. Greg. li. 31. mora. c. 30. S. Chry. ho. 18. in 1. Cor. Iſid. li. 2. de ſum. bon. c. 39.*

Ex Scholaſticis. *S. Thom. 2. 2. q. 153. Alexand de Ales p. 3. q. 35. & 39. Magiſt. in 3. diſt. 37. S. Bonau. & Sco. ibid. & in 2. diſt. 42. Palud. in 4. d. 9. q. 3. Alb. in 2. d. 24. Carth. ibid. Gabr. ibi. d. 15. q. 13. Dur. in 2. d. 24 q. 6. Io. Maior in 3. d. 37. q. 14. Adr. in 4. de reſt. q. 1. Io. Gerſon alphab. 38. lit. 6. Caiet. in 1. 2. q. 154. & to. 1. opuſc. tract. 14. q. 3. Pet. a Soto tract. de diſcrimine peccat. lect. 9. Ledeſm. 1. p. q. 21. Pet. de Arag 2. 2. q. 62. Michael Salon ibi. Alphon. a Caſtr. lib. 2 de poteſt. leg. pęn. c. 11. Gabr. Vaſquez 1. 2. diſp. 116. & diſp. 114. Greg. de Val. tom. 3. diſp. 9.*

Canoniſtæ & Iuriſtæ. *Can. non Mœchab. 32. q. 6. & ff. de adul. ad l. Iul. Inn. Panor. in c. off. de pæn. & remiſſ. Hoſt. lib. 5. tit. de pęn. & remiſſ. Iacob. Menoch. de arbitr. Iud. li. 2. Bern. Diaz in pract. crim. can. Simon Maiolus de Irregularitate. And. Alc. lib. 3. de præſumpt. præſumpt. 27. & lib. 9. parergon. c. 12. Couar. in reg. peccatum. p. 1. §. 1.*

Summiſtæ. *S. Anton. p. 2. tit. 14. & p. 2. tit. 5. Sylu. Tab. Piſan. Roſ. Ang. Armilla. Sum. Caiet. ver. adult. Luxuria. Altiſſiodorenſis lib. 2. tract. 28. Iacob. Almay. tract. 3. moral. c. 24. Med. C. de reſtit. Franc. a Victoria de Feudis. Ant. Corduba lib. 1. qq. q. 23 dub. 42. Barth. Med. lib. 1. inſtruc. confeſſ. c. 14. §. 18. Sebaſt. Medices in Sum. de peccat. Summ. Cor. p. 1. Io. Pedr. in explicat. præcepti 6. Io. Nider. in expoſit. præc. 9. Nauar. in Man. c. 16. Ludou. Lopez p. 1. inſtruct. conſc. cap. 73. Eman. Sa in aphoriſ. ver. adulterium. luxuria. Hieron. ab Ang. lib. 6. moral. c. 5. Thom. Sanchez de matr. l. 9. diſp. 5. Io. Chapeauillus de caſibus reſeruatis c. 11. q. 1. Petrus Nau. lib. 2. de reſt. c. 4. & lib. 3. c. 9. Catech. Rom. præcep. 6. Coſm. Philiar. de offic. ſacerd. p. 2. Io. Azor. p. 1. moral. inſtit. lib. 4. c. 6. & alij quam plurimi tum Veteres, tum recentiores.*

De ordine, & efficacia huius præcepti & luxuria, eiuſque ſpeciebus. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum de adulterio ſequitur legem de homicidio, conuenienter autem præcedit illam de furto: quare.*
2 *De vi, & efficacia huius præcepti, & quid nomine mœchiæ prohibetur.*
Nonum præceptum de non concupiſcendo cur ſexto additum, et quod non ſit ſuperfluum.
3 *Ad huius præcepti prohibitionem reducitur luxuria, & quid illa ſit, & cui virtuti opponitur?*
4 *Luxuria ex ſuo genere peccatum mortale, & quænam vitia ex illa oriuntur.*
5 *Luxuriæ malignitas e ſacris, & prophanis literis oſtenditur.*
6 *Luxuriæ ſpecies principales ſex, & quænam illæ ſunt.*

1 CVm inter omnia nocumenta quæ proximo inferuntur ea grauiora ſint, quæ in perſonam & vitam proximi inferri ſolet, merito in ſuperiori, hoc eſt, in quinto Decalogi pręcepto prohibitum eſſe diximus homicidium omne, quo vita proximi iniuſte, & cõtra rectam rationem tollitur. Quia vero poſt vitam ipſam, ac animæ cum corpore vnionem, nullum aliud arctius vinculum reperiri poteſt, quam illud viri & vxoris, quo per legitimum matrimoniũ quaſi vna caro efficiuntur recto ac conuenienti ordine illam, quæ hominis vitã a cæde tuetur, legẽ hæc, quæ de mæchia ſiue adulterio eſt, conſequitur, vt ſanctã illam & honorabilem matrimonij coniunctionem, vnde magna charitatis vis, & mutuũ amoris debitũ exiſtere ſolet nemo vllo adulterij ſcelere violare, aut dirimere audeat. Nec a vero prorſus aberrabit, ſi quis ideo poſt homicidij mandatum hoc aliud de adulterio præceptũ poſitum eſſe affirmaret, quod hæc duo inter ſe peccata adeo connexa eſſe ſoleant, vt hoc illius vel parens, vel ſoror ſit, cui rei ca. 23. Exechielis fauere poteſt, vt omittã Dauidem, Herodem & alios huic illud ſuperaddidiſſe peccatũ. Sed nec abs re præponitur furto cũ enim coniuges vnum corpus, & vna caro ſint, qui alterũ polluit adulterio non quidquam ſubtrahit homini, ſed eius corpus ſumma contumelia afficit, quæ prope ad homicidium accedit, ob myſtici corporis violationem.

2 *His* ita de ordine prælibatis quęram huius pręcepti vis & efficacia ſit, exponendum eſt; In qua re cõmunis omniũ ſententia eſt, quod ſicut in alijs præceptis negatiuis vnum expreſſe prohibetur, alterum vero implicite præcipitur. Exempli gratia, in quinto præcepto prohibemur, *Ne occidamus*: iubemur autem concordi animo, & mutua amicitia etiam inimicos complecti, & pacem cum omni-

bus quantum fieri poteſt habere, ita in hoc ſexto præcepto deſertis verbis prohibemur *Mœchari*, implicite vero animi, corporiſque caſtitatem colere iubemur. Et quamuis nonnulli hoc præceptum ad fornicationem referant, alij tamen & rectius iuxta vocis etymologiam ad luxuriam, ſeu adulterium referunt; vox enim greca mechia proprie adulterium ſignificat. Adeo vt quemadmodum in alijs preceptis Moyſes poſuit illud quod ſummum eſt, ita hac voce, ſeu ſpecie ſubalterna reliquas omnes voluit eſſe comprehenſas, vt ſit hęc ſententia, ne adulterium, ſtuprum ſcortationem, inceſtum committas, nullus ſit, (vt verbo dicam) venereus vſus extra legitimum matrimonium. Nomine igitur *Mœchiæ*, ſeu adulterij, prohibetur quæcunque carnalis copula extra legitimum matrimonium, & conſequenter omnia antecedentia, & conſequentiam, quæ ad impudicitiam & libidinis ſpurcitiem inducere poſſunt, qualia ſunt opera externa quæcunque, tactus, amplexus, locutiones, ornatus laſciui, literæ amatoriæ, viſitatio huiuſmodi locorũ, & reliqua huiuſmodi, quæ omnia, & alia quæcunque inhoneſta, & impudica hoc ſexto præcepto decalogi, Mœchiæ nomine prohibentur, vt S. Ambr. lib. 1. off. c. 50. S. Aug. lib. 2. ſuper Exod. q. 7. ad c. 19 Exod. & refertur in c. *Meretrices*. 32. q. 4. Catechiſmus Rom. in expoſitione ſexti præcepti. S. Th. 2. 2. q. 153. art. 3. Alex. de Ales p. 3. q. 35. memb. 4. & q. 39. membr. 5. Magiſter Sent 3. d. 37. & ibi Bonon. in expoſit. literæ Coſmus Philiarchus de off ſacerd. p. 2. lib 4. c. 16. Toletus in ſum. lib. 5. c. 14. Andreas Crocquetius Catecheſ. 79. Io. Bened. lib 2. de peccatis. c. 5. & alij communiter tradunt. Et quamuis hoc eodem præcepto prohibitus ſit non ſolum actus exterior ſed etiam deſiderium, voluntas, & affectus deliberatus inordinatus rei venereæ: etenim vetito adulterio, eo ipſo lumine naturæ intelligitur alienæ vxoris potiundæ cupiditatem prohiberi nam ſi concupiſcere liceret, fas etiam eſſet potiri, quia tamen plerique ex Iudæis peccato obcæcati in eam opinionem adduci non poterãt, vt crederent, id à Deo prohibitum eſſe, cuius etiam opinionis erant multi, qui ſe legis eſſe interpretes profitebantur, vt colligitur ex illis Chriſti verbis Matt. 5. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, non mœchaberis; Ego autem dico vobis, quod omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* ideo non clarius, diſtinctiuſque Nono Decalogi præcepto explicatur, cum dicitur, *Non deſiderabis vxorem proximi tui*. Recte autem dicitur, *Non deſiderabis*, quia delectatio, quæ ex ſola cogitatione naſcitur, quoddam bonum apparens eſt, ad ſui deſiderium inuitans. Nemo igitur nonum hoc præceptum ſuperfluum arbitretur, quia in ſexto, ideſt, in *Mœchia*, videatur prorſus idem prohiberi, quæ ſine concupiſcentia, & libidine nequit obiri, quia vt iam diximus, id contra Iudæorum errorem poſitum eſt, qui ſolum actum externum prohibitum eſſe credebant, & quia diſtinctius concupiſcentia in nono, quam in ſexto mandato vetatur, & denique quia Deus prius truncos ipſos, & craſſiora prohibere voluit, vt poſtremo ad ipſas radices, & ſubtiliora penetraret. Putant enim etiam nunc quidam ſe mirabiliter caſtos, ſi nihil opere externus committant, cum interea concupiſcentiæ flammis ardeant, quibus haud dubie neceſſarium eſt Nonum legis præceptum. Ceterum nemo pius & fidelis in animum debet inducere, vt cupiat, velitque cuiuſpiam vxorem, vt ea abutatur etiamſi non ſit ſecuturũ nefas, ea fœditate cogitationis ſeſe oblectare, hoc enim Matrimonij Sacramento penitus eſt contrarium, vt ex his, quæ inferius dicemus, manifeſtum erit.

3 *Ad huius* itaque præcepti prohibitionem reducitur tractatus de Luxuria, de qua S. Th. 2. 2. q. 153. & q. 154. Alex. de Ales p. 2. Summæ q 143. & p. 3. q. 35. S. Anton. p 1. tit. 4. cap 4. §. 10. & p. 2. tit. 5. per totum. Summ ſtæ. verb. luxuria, Martin. Nauar. in Manua. capit. 16. Coſmus Philiarch. de offic. ſacerdotis par. 2. lib. 4. cap. 16. Ludouic. Lopez par. 1. inſtruct conſcient. c. 75. & ſeq. Greg. de Val. tom. 3. diſput. 9. q. 3. puncto 3. Barth. Medin. lib. 1. inſtruct. ſacerd. cap. 14. §. 18. Andreas Crocquetius catecheſ. 79. Sebaſt. Medices in ſum. de peccatis tit. 8. Sum. Cor. part. 2. num. 55. Toletus in ſum lib. 5. c. 10. Io. Pedrazza in explicatione ſexti præcepti. Emanuel Sà in Aphoriſmis. verb. luxuria. Ioan Benedictus in Summa de peccatis. lib. 2. cap 5. & alij communiter tractant.

Eſt autem *luxuria* proprie amor concupiſcentiæ circa voluptates venereas, quibus animus facile diſſoluitur. Quamuis enim actus venereus in ſe conſideratus naturalis ſit immo neceſſarius pro conſeruatione ſpeciei, ſicut alimentum pro conſeruatione indiuidui, quandoquidem ſicut ad conſeruationem vitæ vnius hominis ordinatur vſus ciborum, ita etiam ad conſeruationem totius humani generis vſus venereorum, ac proinde ſicut vſus ciborum poteſt eſſe abſque peccato, ſi fiat debito modo & ordine, ſecundum quod competit ſaluti corporis, ſic etiam vſus venereorum abſque peccato eſſe poteſt, ſi fiat debito modo, & ordine, ſecundum quod eſt conueniens ad finem generationis humanæ; in homine tamen, qui ratione vtitur, quoties contra rationis ordinem fit, peccatum erit, quod ſpeciali nomine *luxuria* dicitur, & directe caſtitati opponitur per exceſſum rationis circa venerea vt optime tradit S. Thom. 2. 2. q. 153. art. 2 & 3. Tunc autem contra ordinem rationis erit, quando quis illo actu vtitur non ſecundum finem illum, ad quem à natura ordinatur, ac etiam modo debito, & conuenienti. Finis autem huius actus eſt procreatio prolis, vnde actus omnis venereus, & carnalis, qui fit extra intentionem procreandi prolem, aut ex quo impeditur procreatio prolis, peccatum eſt. Modus vero debitus & conueniens eſt, vt homo ſua vxore vtatur ſibi per legitimum matrimonium coniuncta & copulata, ac proinde fornicatio omnis cum non ſua vxore, quamuis ſit actus naturalis, & ad finem procreandæ prolis intenta, peccatum erit, vt latius inf. dicemus.

4 Non eſt tamen quodcunque peccatum, ſed ex ſuo genere peccatum mortale eſt, vt conſtat ex Apoſtolo ad Gal. 5. recenſente luxuriam inter ea opera, carnis quæ qui exercent, *Regnum Dei non conſequentur*, immo vero vnum eſt ex ſeptem vitijs capitalibus, vt docent S. Greg lib. 31. Mor. c. 31. S. Th. 2. 2. q. 153. art. 4. & 5. & alij communiter, quia ſcilicet alia peccata multa ex illo oriuntur tum propter vehementiam delectationis venereæ, tum etiam propter connaturalitatem huiuſmodi concupiſcentiæ, & præſertim hęc octo, *Cæcitas mentis, inconſideratio: Præcipitatio; Inconſtantia: Amor ſui: odium Dei, Affectus præſentis ſeculi: Horror, vel deſperatio futuri.*

Cum enim per luxuriam appetitus inferior, ſcilicet pars concupiſcibilis propter paſſionis & delectationis vehementiam vehementer obiecto ſuo ſcilicet delectabili intendat, facile conſequenter vires ſuperiores, ſcilicet ratio, & voluntas deordinari ſolẽt. Et quidem cum quatuor ſint actus rationis in agendis, videlicet, *ſimplex intelligentia*, quæ aliquem finem apprehendit vt bonum, hic actus per luxuriam impeditur, ſecundum illud Daniel. 13. *ſpecies decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.* & hic actus dicitur, *Cæcitas mentis*. Et eodem modo per cocupiſcentiam luxuriæ impeditur ſecundus actus rationis, qui eſt *conſilium* de his, quæ propter finem agenda ſunt iuxta illud Comici de amore libidinoſo dicentis. *Quæ res in ſe neque conſilium, neque modum vllum habet eam conſilio regere non potes*, & quantum ad hoc ponitur *Præcipitatio*; Tertius vero rationis actus, ſcilicet, *iudicium*, de agendis, etiam per luxuriam impeditur, vnde Daniel. 13. de ſenſibus luxurioſis dicitur, *Auerterunt ſenſum ſuum, vt non recordarentur iudiciorum iuſtorum*, & ita ponitur, *Inconſideratio*; Quartus denique rationis actus, qui eſt *Præceptum* de agẽdis, per luxuriam impeditur inquantum homo ex impetu concupiſcentiæ impeditur, ne exequatur id, quod ratio faciendum eſſe decreuit.

Ex parte autem voluntatis conſequitur etiam duplex actus inordinatus, quorum vnus eſt appetitus finis, & ſic ponitur *Amor ſui*. in ordine ad delectationem, quam inordinate appetit, & per oppoſitum ponitur *odium Dei*, inquantum prohibet delectationem concupitam. Alter vero actus eſt appetitus eorum, quæ ſunt ad finem, & ſic ponitur *Affectus præſentis ſeculi*, in quo ſcilicet, aliquis vult frui voluptate, & per oppoſitum ponitur *Deſperatio futuri ſeculi*, quia dum nimis carnalibus delectationibus detinetur, contemnit, & faſtidit ſpirituales.

Huius

Digitized by Google

5 *Huius* porro tanta eſt malignitas, vt non ſolum in ſacris literis, ſed etiam a profanis ſcriptoribus vehementer reprehendatur, vnde Seneca lib. 1. declamationum ait, Nihil tam mortiferum ingenijs eſt quam luxuria, ſiquidem rationem perturbat; intellectum hebetat, memoriam eneruat, obliuionem immittit, errorem infundit, ignorantiam inducit, & hominem quaſi beſtiam facit. Similia eis habet Valerius Maximus lib 9. de luxuria loquens; Blandum malum, inquit, luxuria, quam accuſare aliquando facilius eſt quam vitare; quæ inuictum Hannibalem armis illecebris complexa, vincendo Romano militi tradidit: illa ducem vigilantiſſimum, illa exercitum acerrimum dapibus largis, ac veneris vſu laſciniore, ad ſomnum e delicijs euocauit. Et paulo poſt, Quid eſt ergo hoc vitio fœdius? quid damnoſius? quo virtus atteritur, victoriæ langueſcunt, ſopita gloria in infamiam conuertitur, animi, & corporis vires expugnantur. Diuus etiam Hieronymus epiſtol. ad Damaſum de filio prodigo ait, Luxuria inimica Virtutibus. perdit omnem ſubſtantiam patris, & à patris voluntate delirans, futuram paupertatem cogitare non ſinit. Item Iob 31. dicitur: Hoc enim nefas eſt, ſcilicet Scortatio, & iniquitas maxima, ignis eſt vſque ad perditionem deuorans & omnia eradicans genimina. Hinc quidam.

Qui ſequitur Bacchum, taxillos, & meretrices,
Infamis ſemper, ſemper egenus erit.

Et alter hæc omnia mala complexus ait:

Femina, corpus, opes, animum, vim, lumina, vocem,
Polluit, annihilat, necat, eripit, orbat, acerbat,
Occiditque animam, conſortia, fœdera, famam;
Debilitat, perdit ſocios, aufertque fideles.

6 *Quia* vero actus venereus, vt diximus, tunc malus eſt, quando quis illo vtitur contra ordinem rationis, hoc eſt, quando quis illo vtitur non ſecundum finem, ad quem à natura ordinatur, ac etiam modo debito, ac conuenienti, ideo quot ſunt deformitates circa finem, & modum vtendi hoc actu venereo, tot erunt ſpecies luxuriæ diſtinctæ. Communiter autem ſex ſpecies principales luxuriæ ab Authoribus numerantur, ſcilicet, Fornicatio ſimplex, Adulterium, Incæſtus, Stuprum, Raptus, & vitium contra naturam, vt videre eſt apud Gratianum 36. quæſt. 1. capit. *lex illa*. S. Thom. 2. 2. quæſt. 154. artic 4. Alexand. de Ales part. 2. quæſt. 143. membr. 9. S. Anton. par. 2. tit. 5. capitul. 2. Summam Aſtenſem lib. 1. titul. 31. artic. 1. Angel. verb. luxuria num. 1. Sylueſtr. eod. quæſt 1. Tabiena. eod. verſic. Quinto. Armil. eod. num. 4. Nauar. in Manuali capit. 16. num. 3. Sum. Cor. part. 1. num. 55. Sebaſt. Medices in ſumma peccat. capital. tit. 8. quæſt. 12. Gregor. de Valent. tom. 3. diſput. 9. quæſt. 3. punct. 3. Barth. Medin. lib. 1. inſtruct. confeſ. capit. 14. §. 18. Ludouic. Lopez part. 1. inſtruct. conſcient. capit. 73. Toletum in ſumma lib. 5. capit. 10. Io. Bened. in ſumma de peccatis lib. 2. capit. 5. Coſmum Philiarch. de offic. ſacerdot. par. 2. lib. 5. capit. 16. & alios. Cum enim peccatum luxuriæ in hoc conſiſtat, quod aliquis non ſecundum rectam rationem delectatione venerea vtatur, id quod dupliciter contingere poteſt, vel ſecundum materiam, in qua huiuſmodi delectationem quærit, vel non obſeruando debitam circunſtantiam in materia debita: ideo ex iſtis duobus ratio diuiſionis prædictæ colligenda eſt. Quia vero circumſtantia, inquantum huiuſmodi non dat ſpeciem actui morali, ſed ſpecies eius ab obiecto, id eſt à materia, deſumitur, ideo ſpecies luxuriæ à materia, ſeu obiecto, non autem a circunſtantijs deſumi debent. Materia igitur duobus modis inconueniens eſſe poteſt rectæ rationi, vel quia habet repugnantiam ad finem actus venerei, & ſic inquantum impeditur generatio prolis, conſurgit *vitium contra naturam*, inquantum autem impeditur prolis educatio, conſurgit *ſimplex fornicatio*: vel ſecundo materia, in qua exercetur actus venereus, poteſt eſſe non conueniens rectæ rationi per comparationem ad alios homines, & hoc dupliciter, primo quidem ex parte ipſius feminæ, cui aliquis commiſcetur, quia ſcilicet debitus honor erga eam non obſeruatur, & ſic eſt *incæſtus*, qui conſiſtit in abuſu mulierum conſanguinitate vel affinitate iunctarum: Secundo ex parte eius, in cuius poteſtate eſt femina, quæ ſi eſt in poteſtate viri, eſt *adulterium*; ſi autem eſt in poteſtate patris, eſt *ſtuprum*, ſi non inferatur violentia, *Raptus* autem ſi inferatur. Ex quibus euidens eſt, quod cum prædictæ ſpecies ſecundum differentiam materiæ aſſignentur, potius diuerſificantur ſpecies iſtæ ex parte feminæ, quam viri, quandoquidem in actu venereo femina ſe habet ſicut patiens & per modum materiæ, vir autem per modum agentis. De quibus omnibus ſuo ordine dicendum eſt.

De fornicatione & concubinatu eiuſque ſpeciebus. *Cap. II.*

SVMMARIVM.

1 *Fornicatio ſimplex quid ſit explicatur, eiuſque nominis ratio:*
Apud Theologos quid ſignificet.
2 *An fornicatio ſimplex ex ſua natura ſit peccatum mortale.*
3 *Fornicatio non ſolum iure diuino ſed etiam naturali prohibita. & nu. 4.*
5 *Oſea ſumpſit ſibi vxorem meretricem & fornicariam & tamen non peccauit contra hoc præceptum. quare.*
6 *An ſemper ſit peccatum mortale.*
7 *An fornicando vir grauius peccet quam femina.*
8 *An ſi quis cum vidua peccet, fornicationem vel adulterium committat.*
Peccatum luxuriæ in vidua grauius peccatum, quam in meretrice, ibid.
Vere vidua, id eſt, quæ promiſerit Deo continentiam, ſi peccauerit, peccatum ſuum reducitur ad adulterium. num. eod.
9 *Meretrix quæ dicitur & concubina.*
Concubinatus fornicatio continuata eſt grauiſſimum peccatum quare.
Cohabitans concubinæ non eſt prius abſoluendus quam eijciat eam propoſito non redeundi, in articulo mortis ſolum ſufficit propoſitum expellendi.
10 *Quæ pœnæ quoad viros eccleſiaſticos taliter delinquentes inflictæ ſunt ex Concilio Trid.*
11 *Quæ concilium contra Clericos concubinarios ſtatuit etiam ad ſimplicem incontinentiam extenduntur.*
12 *Clerico concubinario qui ob crimen fructibus omnibus ſuorum beneficiorum priuatur, nec fructus aliqui relinquendi ſunt, ex quibus alimenta ſuſcipiat iuxta Trident. Concil.*
13 *In proceſſu Iudicum ad punitionem concubinatus non debet eorum ſententia retardari prætextu appellationis aut querelæ ad ſedem Apoſtolicam.*
14 *Concubina clerici etiam coniugata pro modo culpæ ab Eccleſiaſticis iudicibus punienda, ſi fuerit punienda.*

1 INter ſpecies luxuriæ, quas ſuperiori capite enumerauimus, prima eſt *fornicatio ſimplex*, cuius vocabuli notionem ſi conſideremus, a voce fornix deſcendere videtur, quæ loca quædam concamerata ad modum arcus ſignificat, in quibus meretrices ſe proſtrare ſolebant, Vnde fornicari nihil aliud eſt, quam rem cum meretricibus habere. Apud Theologos autem latius patet, & actum venereum illicitum ſignificat, quocunque modo fiat. In ſacris enim literis omnis actus qui eſt peccatum mortale, dicitur fornicatio, inquantum, ſcilicet quis per peccatum mortale recedit à Deo legitimo ſponſo animæ. *Pſalm. 72. Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. Oſe. 2. Auferat fornicationes ſuas a facie ſua, &c.* Aliquando etiam ſumitur fornicatio pro Idololatria, & in fidelitate, *Oſe. 4. fornicati ſunt a Deo ſuo. Hierem. 3. Tu autem fornicata es cum amatoribus multis.* & infra. *facilitate fornicationis ſuæ contaminauit terram, & mœchata eſt cum lapide & ligno Iudic. 8. fornicatuſque eſt omnis Iſrael in eo.* & infra. *fornicati ſunt in Baalim*, quod erat idolum Gentium. 1. *Paralipom. 5. fornicati ſunt poſt Deos populorum terræ & Sapient. 14. Initium fornicationis eſt exquiſitio Idolorum.* Aliquando etiam omnis

actus luxuriæ dicitur fornicatio, vt 1. Cor. 5. *Auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes*, & loquitur de incæſtu, ſubdit enim *ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat*. Ceterum proprie fornicatio ſumitur pro illicito concubitu humano inter ſolutum, & ſolutam, qui dicitur fornicatio ſimplex. Dicitur autem concubitus *humanus*, quia concubitus inter ſe animalium non dicitur fornicatio, immo nec quicunque concubitus humanus, ſed ille ſolum qui eſt cum peccato, & idem dicitur, *illicitus*. Dicitur *ſimplex*, quia licet omnis vagus concubitus humanus extra matrimonium factus ſit fornicatio, hic tamen ille ſolum dicitur *ſimplex*, qui fit abſque omni alia deformitate. Dicitur, *inter ſolutum, & ſolutam*, vbi homo ſolutus dicitur, ille, qui ſolutus eſt a vinculo coniugali, & conſanguinitatis, & affinitatis, voti continentiæ, Religionis, & ordinis ſacri, ſoluta etiam dicitur talis femina quæ amiſit virginitatem; vnde omnis actus venereus factus inter talem ſolutum, & ſolutam ſeruato vſu naturali dicitur proprie fornicatio ſimplex. ex Alexandro de Ales par ſecunda quæſtio. 143. memb. 9. & quæſt. 146 memb. 1. S. Thom. 2. 2. quæſtio. 153. artic. 2. Tol lib. 5. ſum. cap. 10. & Summa Corona par. 1. nume. 55. & alijs. vbi fallitur Summa Corona affirmans concubitum ſoluti cum non baptizata non eſſe ſimplicem fornicationem; id quod ſine auctoritate, aut ratione aſſeritur non ſolum ab illo, ſed etiam à Nauarr. in Manuali, capit. 16. num. 3.

Dubium vero eſt, An fornicatio ſimplex ex genere ſuo ſit peccatum mortale? Ratio dubij eſt, quia Deus non præcipit aliquid quod eſt peccatum mortale, Deus tamen fornicationem præcipit. Oſe. 1. dicitur. *Vade, ſumme tibi vxorem fornicariam, & fac filios fornicationum*. Ergo non videtur eſſe peccatum mortale. & Gl. in illud 1. *Timoth 4. pietas ad omnia vtilis eſt*, ait, omnis ſumma diſciplinæ chriſtianæ in miſericordia & pietate eſt, quam aliquis ſequens, ſi lubricum carnis patitur, ſine dubio vapulabit ſed *non peribit*. Ergo peccatum mortale non eſt. Et Iſodorus vt refertur in *c. chriſtiano, diſtin 34.* ait, *chriſtiano non dicam plurimas, ſed nec duas ſimul habere licitum eſt, niſi vnam tantum, aut vxorem, aut certe loco vxoris (ſi coniux deeſt) concubinam*. Hæretici etiam appellati Gnoſtici vt teſtis eſt Epiphanius hæreſi. 26. Scortationes non ſolum licere, ſed etiam frequentari debere contendebant. Quibus fauere videntur hæretici noſtri temporis, qui licet expreſſe peccatum mortale eſſe negare non audent, ita tamen infirmitatem noſtram exaggerant, vt videri velint eſſe nobis prorſus neceſſarium peccatum, affirmantes virginitatem, & continentiam non cadere ſub votum, ſed Dei dona eſſe, quæ vel intimis tantum amicis, vel ad tempus dantur. Martinus etiam de Magiſtris tract. de Temperantia. quæſt. 2. exiſtimat fornicationem ſimplicem ſaltem viri cum determinata femina non eſſe contra ius naturæ, quia ibi non impeditur certitudo prolis, nec educatio eiuſdem, & Duran. in 4. diſt. 33. q. 2. eadem de cauſa, & ratione motus putat fornicationem ſimplicem non vagam, ſed inter perſonas certas; quæ citra matrimoniū velint (ex pacto, & obligatione) gerere conuenientem curam prolis non eſſe peccatum mortale, nec iure naturali, ſed ſolum iure diuino poſitiuo prohibitam.

Contra hos tamen errores duo mihi dicenda videntur ex communi Doctorum ſententia.

Primum eſt, Fornicationem ſimplicem eſſe peccatum mortale, ſic S. Thom. 2. 2. quæſtio. 154. artic. 2. Alexand. de Ales par. 2. quæſtio. 143. membr. 3. & quæſtio. 146. membr. 2. S. Anton. par. 2. tit. 5. capitu. 2. §. 2. Angel. verb. fornicatio. nume. 2. & verb. luxuria. num. 2. Syl. ueſt. verb. luxuria. quæſt 3. Tabiena. verb. fornicatio. nu. 2. Caiet. 2. 2. quæ. 154 ar. 2. & in Sum. ver. fornicatio. Sotus. lib. 5. de iuſt. quæſt 5. art. 3 Nauarr. in Manuali. cap 16. nume 1. Barthol Medina lib. 1. inſtr confeſſ. cap. 13. §. 18. Ludou. Lopez par. 1 inſti conſc. capit. 73. Grego. de Valent. tom 3. diſp. 9 quæſt. 5. puncto 3. Summa Corona par. 1. nume 55. Sebaſtian Medices in Summa peccat. capita quæſt. 19. Andreas Crocquetius Catecheſi 80. Coſmus Philiarchus de offic. Sacerd. par. 2. lib. 4 cap. 16. Ioan. Pedrazza, in expoſitione ſexti præcepti, § 1. Cathecism. Roman. ibid. num. 4. Toletus in Summ lib. 5. capit. 10. Ioan. Benedictus in Summa de peccatis. lib. 2. cap. 5. nume. 1. Emanuel Sa in Aphoriſmis. verb. luxuria. & alij, quæ res tam certa eſt, vt oppoſitum aſſerere pertinaciter ſit hæreticum, vt definitur, in *cle. Ad noſtrum. de hære.* Ratio eſt, quia tanquam peccatum mortale prohibetur in Scripturis, vt *Deu 23. non erit meretrix de filiab. Iſrael. Tob. 4. Attende tibi ab omni fornicatione, & præter vxorem tuam nunquam patiaris crimen ſcire* crimē autem importat peccatum mortale. Act. 15. *Abſtinete vos ab omni fornicatione. Eccleſiaſt. 42. Erubeſcito a reſpectu mulieris fornicariæ. Matth. 15. Marc. 7. De corde exeunt cogitationes malæ, fornicationes &c. 1. Cor. 5. Ne commiſceamini fornicarijs. 1. Cor 6. fugite fornicationem.* Ephe. 5. *fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos*, 1. Theſſ. 4. *Hæc eſt voluntas Dei Sanctificatio veſtra, ut abſtineatis vos a fornicatione, &c.*

Deinde ob fornicationem excluditur quis a regno Dei, vt conſtat, 1. Cor. 6. *Nolite errare, neque fornicarij, neq; idolis ſeruientes, neque adulteri, & c. regnum Dei poſſidebunt*, Et ad Gal. 5. dicitur, *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, &c. quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.* Et ad Ephеſ. 5. *Hoc ſcitote intelligentes, quod omnis fornicator, & immundus aut auarus, (quæ eſt idolorum ſeruitus) non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei*. Et Coloſ 3. dicitur *ira Dei deſcendere ſuper fornicarios*. Et Heb. 13. *Fornicarios & adulteros iudicabit*, id eſt inquit Gloſſa, condemnabit. *Deus.* Et denique Apoc. 21. dicitur, *Homicidis & fornicatoribus &c. pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda*. Cum tamen certum & manifeſtum ſit nihil a regno Dei excludere niſi peccatum mortale.

Secundum eſt, Fornicatio non ſolum mala eſt, quia iure diuino prohibita, ſed etiam quia eſt iure naturali illicita.

Sic expreſſe Syl. verb. luxuria. q. 3. verſ. primum. S. Anton. par. 2. titu. 5. capit. 2. §. 2. Caietan. 2. 2. quæſtio 154. art. 2. Sotus lib. 5. de iuſtitia quæſtio. 3. art. 3. Barthol. Medina. lib. 1. inſtruct. confeſſ. cap 14. §. 18. Nauarr. in Man. ca. 16 nume 1. Gregorius de Valentia. tom. 2. diſput. 9. quæſt. 5. puncto. 3. Toletus lib. 5. Summæ capit. 10. Probatur hoc ex ratione. quam affert Sanct. Thomas, ſecunda ſecundæ, quæſtio. 154. ar. 2. Quia ratio naturalis dictat vt proles non ſolum educetur & nutriatur quoad corpus, ſed etiam quoad animam, ita vt inſtruatur & defendatur, Huic autem repugnat vagus concubitus, cum enim ad nutrimentum corporale non ſufficiat pater in pueritia ad nutrimentum animæ per correctionem non ſufficiat mater in adoleſcentia, eo quod in tali ætate parum timet filius matrem, ad hoc vt proles perducatur ad perfectionem ſecundum animam & corpus, prout natura requirit, neceſſarium omnino eſt vt mas & femina diu, vel etiam per totam vitam ſimul permaneant, prout fit per matrimonium, At vero fornicarij cum non ſint aſtricti aliqua lege ad commanendum, ſed poſſunt ad placitum ſeparari, immo ſeparari omnino debent, tum propter periculum peccãdi, tum propter ſcandalum aliorum, & ex tali ſeparatione conſequatur prolis deſtructio, inde eſt quod huiuſmodi vagus concubitus extra legitimum matrimonium contra naturalem rationem ſit, vtpote directe repugnans educationi rectæ prolis, quæ requirit operam viri, & feminæ, qui inter ſe lege matrimonij perpetuo deuincti ſint. Immo vero ex tali vago concubitu conſequitur incertitudo prolis, & proinde nihil curare ſolent parentes de prolis educatione. Fornicatio igitur cum ſit contra bonum prolis educandæ, peccatum mortale eſt & contra rectionem rectam, quæ curam in parentibus requirit, vt proles recte & debito modo educetur, inſtruatur & defendatur. Quod ſi aliquando quis citra matrimonium vnam tamen cognoſcat, & curam prolis educandæ habeat,

id

Digitized by Google

id omnino per accidens eſt,& valde raro contingit, cum tamen ratio naturalis id docet & præſcribit quod ſecundum ſe,& vt plurimum euenire ſolet.

4 *Deinde* etiam,quæ ſuperius ex ſacris literis adduximus, euidenter ſatis oſtendũt,fornicationem ſecundum ſe malam & illicitam eſſe, quandoquidem fornicationem cum furto,homicidio,Idololatria & alijs huiuſmodi criminib. coniungit,quæ iure naturæ deteſtabilia ſunt. Vnde S.August.quæſt.71.ſuper Exodum ait,quod ſicut illo præcepto Decalogi,*Non furtum facies*,non ſolum furtum prohibetur,ſed etiam rapina tanquam res per ſe mala,ita nomine *Mœchiæ*,non ſolum adulterium, *ſed etiam omnis illicitus concubitus,atque illorum membrorum non legitimus vſus, prohibitus debet intelligi*. Quæ S. Aug. verba fruſtra eneruare conatur Durandus vbi ſup.quanquam neque eſt conſequens fornicationem contra ius naturale non eſſe, ſi in Decalogo non prohibetur, Nam neque Sodomia ibi prohibetur expreſſe,& tamen contra ius naturæ eſſe manifeſtum eſt. Huc accedit peccati huius turpitudo, & deformitas, etenim peccatum hoc fornicationis proprio corpori iniuriam infert,vt recte docet Apoſtolus 1.Corinth.6. dicens. *Fugite fornicationem*, & rationem huius aſſignans ſubdit,*omne.n.peccatum quodcunq. fecerit homo,extra corpus eſt. qui autem fornicatur,in corpus ſuum peccat*. Et cum vitium hoc deteſtabile in omnib.ſit,tum præcipue in Chriſtianis deteſtandum eſt,quandoquidem ſi homo Chriſtianus meretrici ſe turpiter dedat, quæ Chriſti ſunt, ea meretricis facit,vt docet Apoſtolus 1.Corinth 6. *Neſcitis*, inquit, *quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis? Abſit! An neſcitis,quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur*. Et denique cum teſte Apoſtol.1.*Corinth*.6. *corpus noſtrum templum ſit ſpiritus ſancti*, fornicando templum Dei violatur, & ſpiritus Sanctus ab eo eijcitur. Quo argumento patres vtuntur,Chryſoſtom. Hom. 18.in 1.Corinth. Iſidor. lib.2. de ſum. bono. capit.39. & S.Auguſt.ſermon.16. de verbis Domini ad oſtendendam fornicationem ſua natura malam, & illicitam eſſe. verba S. Auguſtin. hæc ſunt, *ſi eligeres in eccleſia facere adulterium intra iſtos parietes, quid te eſſet ſceleratius? Modo autem tu ipſe es templum Dei, templum intras, templum exis,templum in domo tua manes,templum ſurgis, vide ne offendas templi habitatorem ne deſerat te, & in ruinam vertaris*.

Eſt igitur fornicatio non ſolum peccatum mortale,ſed etiam iure naturæ prohibita,nec excuſatur vllus ignorantia,cum ſit naturale præceptum, in quo locum non habet ignorantia,vt expreſſe docet Ang. verb.fornicatio. num.2. Sylueſter verb.luxuria.quæſt.3.verſicul.primum Nauar.in Man.capit.16.num.1.& Toletus lib.5.Sum. capit.10. vnde inexcuſabiles erant Gentiles, qui fornicationem ſimplicem licitam eſſe putarunt, quorum errorem Apoſtoli Act.15. grauiter refellunt, mandantes propterea Gentilibus ad fidem conuerſis, vt abſtinerent ſe à fornicatione.

5 *Quod* autem dicitur Oſeam ſumpſiſſe ſibi meretricem & fornicariam in vxorem ex præcepto Dei, non obſtat huic veritati, quia Reſponderi poteſt, vel cum Diuo Hieronymo, quod ſumpſerit eam quæ antea fuit fornicaria, & de impudica fecit caſtam & hoc licitum eſt, ſicut etiam hodie ſi quis meretricem duceret in vxorem volentem honeſte viuere, non peccaret. capit. *Non culpandus*.32. quæſt.1.vel cum S.Thom.1.2.quæſt.96o.articul.8. ad tertium, & 2.2.quæſt.154. artic.2. ad ſecundum, dicendum eſt,fornicationem eatenus eſſe peccatum, inquantum eſt contra rectam rationem, ratio autem hominis recta eſt, ſecundum quod regulatur voluntate diuina, quæ eſt prima, & ſumma regula; Ideoque quod ex Dei voluntate ſit, peccatum non eſt, ſicut contra naturam non eſt, quod per miraculum fit, quamuis ſit contra communem ordinem naturæ. Sicut igitur Abraham volendo filium innocentem ex Dei mandato interficere,non peccauit ita neceſſea ex Dei præcepto fornicando, Nec talis concubitus dici propriè debet fornicatio, quamuis fornicatio nominetur referendo ad curſum communem, Vel cum Nicholao de Lyra, ideo dicitur vxor fornicaria, quia fuit mulier Gentilis, quæ ob fornicationem ſpiritualem, ſcilicet, idololatriam, fornicaria dicebatur, quam ex Dei diſpenſatione in vxorem accepit. Quod vero ait Gl. ex S. Ambroſ. non ſic accipiendum eſt, vt moriens cum lubrico liberetur, ſed quod opera miſericordiæ exercens, diſponitur ad gratiam, & pœnitentiam, per quam conſequitur veniam, & ſatisfacit de lubrico carnis commiſſo, ex S.Thom.vbi ſupr. ad 5 illud vero quod ait Iſidorus de concubina,vt recte notant gloſſa ibi, & S. Ant.p.2. tit.5.c. 2.§.1.in fi.intelligendum eſt non de concubina proprie dicta,ſed impropriè,ſcilicet de ea,quæ ducta eſt vere in vxorem,ſed ſine ſolemnitate legali,puta ſine inſtrumento, dote, & teſtibus,lex enim tales concubinas nominat, vt conſtat c.*His qui non habet* d.34.quæ vero ab hæreticis aſſeruntur alibi refellenda ſunt.

6 Dubium aliud eſt, an fornicatio ſimplex ſemper ſit peccatum mortale?

Reſpondeo communiter eſſe peccatum mortale, excipiuntur tamen duo caſus, in quib.huiuſmodi concubitus peccatum non eſt.

Primus eſt quando deficit vſus rationis, vt v.g. ſi amens coiret, non peccaret ob defectum rationis, ſicut nec occidendo peccaret. Ob quam etiam rationem qui perfecte ebrius eſſet, non peccaret coeundo; Qua ex cauſa excuſatur Loth, qui ebrius cum filiabus duabus eum decipientibus concubuit,quamuis ſi quis ex ebrietate præuideret tale periculum, & non antea ſibi prouideret, eſt in peccatum concubitus ille illicitus imputaretur.

Secundus eſt, ex parte patientis, ſcilicet cum fœmina comprehenſa cogeretur ad coeundum, tunc enim dummodo non conſentiat interius, etiamſi delectationem ſentiret, non peccaret, quia ſi non conſentiat in actum coitus,nec in delectationem, etiamſi ſentiat delectationem, non peccat, cum delectatio illa non eſſet ei voluntaria, ſed naturalis. Sic Nauar.in Manual. capit.16. num.1.Sotus lib.5.de iuſtit.quæſt.1.articul 4. in reſpon. ad 3. Petr. Nauar.lib 2. de reſtit.capit.3. num.104. Ludouic. Lopez part.1.inſtr.conſcient.capit.65 & capit.73. Toletus in Sum.lib.5.capit.10.& 10.Benedictus. in Summa de peccatis.lib.2.capit.4. num 7. Secus autem ſi conſentiret interius, neque excuſaretur metu mortis, cum mori potius debeat quam conſentire in peccatum. Dixi ex parte patientis, quia hoc non poteſt locum habere in viro, qui eſt agens, implicat enim hominem agere, & non conſentire, vt diximus ſupr. capit.9. dub.6. caſu quinto.

7 Dubium etiam eſt, an fornicando vir grauius peccet quam fœmina? Reſpondeo cum S.Thom.in 4. diſt.35. articul.4. & Toleto in Summa lib.5. capit.10. vt plurimum grauius peccare virum quam fœminam, eo quod vir magis pollet ingenio & ratione. Dixi, vt plurimum, quia aliquando poteſt fœmina plus vigere ſecundum vſum rationis, & grauius peccare. Hoc autem quod diximus, intelligendum eſt de fornicatione ſimplici, nam in adulterio grauius peccat fœmina, quam propter damnum, quod infert fœmina adultera, dum ſupponat filios adulterij ita vt multoties legitimi ſua hæreditate priuentur quod non contingit in viro, in quo aperte cognoſcuntur filij adulterij ex Toleto vbi ſup. Ioanne Benedicto in ſumma de peccatis.lib.2.c.6.num.12 poſt Paludanum in 4. diſt. 35. q. 1.ar. 5. concl. 4. & 5.Richard.in 4. diſt.35.art.4 quæſt.4.& Caiet.2.2 q.154.art.8. circa reſpon.ad primum,& Sylueſt.verbo luxuria.q.3.verſic.Tertium.

8 Dubium aliud eſt,an ſi quis cum vidua peccet, fornicationem,vel adulterium committat.

Reſpondeo cum Alexandro de Ales. in ſumma parte 2. q.143.memb.9.S.Anto par.2.tit.3.cap.2.in prin. Sebaſt. Medice de peccatis capital. tit.8. q.29. Summa Cor.par 1.cap.1.num.56. & Ioanne Benedicto Summa de peccatis lib.2.cap.5.num.8. Martino Nauarro in Manuali cap.16.numero 62, fornicationem eſſe quotieſcunque fit ſoluti cum ſoluta, puta cum vidua, meretrice,

aut concubina, Ratio eſt, quia vt ait Apoſt. 1. *Cor.* 7. *mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir eius viuit, quod ſi dormierit vir, eius liberata eſt a lege, cui vult, nubat.* & *Roman.* 7. *Quæ ſub viro eſt mulier, viuente viro alligata eſt legi ſi autem mortuus fuerit vir eius, ſoluta eſt à lege viri. Igitur viuente marito vocabitur adultera ſi fuerit cum alio viro; Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt a lege viri, vt non ſit adultera ſi fuerit cum alio viro.* Vnde licet peccatum luxuriæ in vidua ſit grauius quam in meretrice aut alias fornicaria, non tamen diſtinguitur ſpecie à fornicatione ſimplici; quia cum fornicatio ſimplex dicatur ex eo quod ſit ſoluti cum ſoluta, ita etiam & commiſtio cum vidua fornicatio erit, ex quo, vt diximus, vidua ſoluta ſit a lege viri, vt non ſit adultera cum alio viro coeundo, ex Cai. 2. 2. quæſt. 152. art. 3. verſ. In reſponſione ad quintum, & Sum. Coro. vbi ſupra. Si tamen vidua illa promiſerit Deo ſeruare continentiam, quæ dicitur vere vidua ab Apoſtolo 1. Tim. 5. cui dari ſolet velum nigrum in ſignum ſeruandæ continentiæ. 27 q. 1. per totam. tunc peccatũ ſuum reducitur ad ſpeciem adulterij, vt recte Sum. Coro annotauit. Quibus addo ex Nau. & Ioa. Benedicto locis citatis, quod vidua bona mariti ſibi relicta, vt caſte viueret, tuta conſcientia retinere non poteſt, ſi corporaliter fornicata fuerit, ſola tamen fornicandi voluntas etiam verbo, aut alio actu citra copulam laſciuam bonis prædictis illam non priuat, cum teſtator id intendiſſe non videatur, cuius voluntas eſt primum attendenda. arg. l. in conditionib. ff. de cond. & demonſtr. Siue igitur quis cum vidua, ſiue cum meretrice, ſiue cum concubina peccet, dummodo ipſemet ſolutus ſit fornicationem ſolum committit.

9 *Circa* hoc autem quod diximus de concubinario annotandum eſt, quod meretrix dicitur illa, quæ indifferenter ſe exponit omnibus concubina vero, quæ vni ſoli ſe exhibet; Eſt autem concubinatus fornicatio quædam continuata cum ſoluta, determinata, ita vt ſit velut cohabitatio quædam, ac ſi matrimonio eſſet coniuncta. Quod ſane grauiſſimum peccatum eſt, & periculoſiſſimum, cum homo ſẽper maneat in ſtatu & propoſito peccandi, adeo vt cohabitans concubinæ abſoluendus non ſit antequam eam eijciat cum propoſito non redeundi, etiamſi vrgeat periculum mortis, quia manet in ſtatu peccati, & quia ſic cohabitando exhibetur ſaltem occaſio proxima peccandi, quæ in ſe peccatum mortale eſt, ac proinde indignum & incapacem ſe reddit abſolutionis. Et quamuis in articulo mortis ſufficeret propoſitum expellendi concubinam quando alias deeſſet opportunitas illam eijciendi, extra tamen illum articulum nullo modo abſoluendus eſt, niſi prius eijciat. Vnde refert S. Anton. par. 2. tit. 5. capit. 2. §. 2. de quodam concubinario, quod cum eſſet infirmus, & confeſſor eum abſoluere nollet niſi concubinam de domo eijceret, ille aſſenſit, ſicque ſumptis cum lacrymis ſacramentis deceſſit. Cumque poſtea confeſſarius, qui vir ſanctus fuit, pro eo oraret, exiſtimans ad purgatorium tranſiſſe propter pœnitentiam, apparuit quadam vice ei, aſſerens ſe damnatum eſſe, eo quod ficte pœnituit, intendens cõcubinam reaſſumere ſi euaſiſſet. Quod ſane exemplum tum pœnitentib. tum confeſſoribus diligenter cauendum & notandum venit.

Sin autem concubinam domi non habeat, non tamen propterea ſtatim abſoluendus eſt, ſed aliqua prius de continentia eius experientia facienda erit, præſertim ſi ſæpe propoſuit ſe contenturum & non continuit, nec tam perfecta contritio in eo apparet, vt latius tradunt. Nauar. in Manuali. capit. 3. num. 19. & capit. 16. num. 20. Ludouic. Lopez par. 1. inſtruct. conſcient. capit. 78. Toletus in ſum. lib. 5. capit. 10. Io. Benedictus in ſumma de peccatis. lib. 2. capit. 6. num. 1. & alij. Et nouiſſime Synodus Tridentina grauiter vitium iſtud in laicis reprehendit, & acriter puniri præcipit, ſeſſ. 24. de refor. Matr. capit. 8. his verbis; *Graue peccatum eſt homines ſolutos concubinas habere, grauiſſimum vero vxoratos quoque in hoc damnationis ſtatu viuere, ac audere eas quandoque domi, etiam cum vxoribus alere, & retinere; Quare ut huic tanto malo ſancta ſynodus opportunis remedijs prouideat, ſtatuit huiuſmodi concubinarios, tam ſolutos quam uxoratos, cuiuſcumque ſtatus, dignitatis, & conditionis exiſtant, ſi poſtquam ab ordinario, etiam ex officio, ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, ſeq; ab earum conſuetudine non ſeiunxerint, excommunicatione feriendos eſſe, a qua non abſoluantur, donec reipſa admonitioni factæ paruerint. Quod ſi in concubinatu per annum cenſuris neglectis permanſerint, contra eos ab ordinario ſeuere pro qualitate criminis procedatur. Mulieres, ſiue coniugatæ, ſiue ſolutæ, quæ cum adulteris, ſeu concubinariis publice viuunt, ſi ter admonitæ non paruerint, ab ordinarijs locorum, nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum vel diœceſim, ſi id eiſdem ordinarijs videbitur, inuocato ſi opus fuerit, brachio ſeculari, eijciantur, alijs pœnis, contra adulteros, & concubinarios inflictis, in ſuo robore permanentibus.* Hactenus Conc. de Laicis.

10 *Quoad* clericos vero, perſonaſque eccleſiaſticas omiſſis pœnis, quæ iure antiquo contra taliter delinquentes inflictæ ſunt, de quibus egimus tom. 1. theſauri. lib. 5. capit. 21. num. 11. & libr. 7. capit. 12. num. 20. ea obſeruanda ſunt, quæ ab eodem Concil. Trident. ſeſſ. 25. de refor. capit. 14. ſtatuta ſunt. Quo in loco, prohibet ſancta ſynodus primo quibuſcumque clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio, in domo, vel extra detinere, aut cum ijs vllam conſuetudinem habere audeant, alioquin pœnis à ſacris canonibus, vel ſtatutis eccleſiarum impoſitis, puniantur.

Secundo, Quod ſi à ſuperioribus moniti, ab ijs ſe non abſtinuerint, tertia parte fructuum, obuentionum, ac prouentuum beneficiorum ſuorum quorumcumque & penſionum ipſo facto ſint priuati, quæ fabricæ eccleſiæ, aut alteri pio loco arbitrio epiſcopi applicentur.

Tertio, ſi in eodem delicto cum eadem, vel alia fœmina, perſeuerantes ſecundæ monitioni non paruerint, non tantum fructus omnes, ac prouentus ſuorum beneficiorum, & penſiones eo ipſo amittant, qui prædictis locis applicentur, ſed etiam a beneficiorum ipſorum adminiſtratione, quoad ordinarius, etiam vti ſedis Apoſtolicæ delegatus, arbitrabitur, ſuſpendantur.

Et *Quarto*, ſi ita ſuſpenſi, nihilominus eas non expellant, aut cum ijs etiam verſentur, tunc beneficijs, portionibus ac officijs, & penſionibus quibuſcunque eccleſiaſticis perpetuo priuentur, atque inhabiles, ac indigni quibuſcunque honoribus, dignitatibus, beneficijs, ac officijs in poſterum reddantur, donec poſt manifeſtam vitæ emendationem ab eorum ſuperioribus cum ijs ex cauſa viſum fuerit diſpenſandum.

Quinto, ſi poſtquam eas ſemel dimiſerint, intermiſſum conſortium repetere, aut huiuſmodi ſcandaloſas ſibi adiungere auſi fuerint, præter prædictas pœnas, excommunicationis gladio plectantur. Sexto, & ſi clerici huius criminis rei, beneficia eccleſiaſtica aut penſiones non habuerint, iuxta delicti, & contumaciæ perſeuerantiam, & qualitatem ab ipſo Epiſcopo carceris pœna, ſuſpenſione ab ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliiſque modis, iuxta ſacros canones puniantur.

Septimo, Epiſcopi quoque, quod abſit, ſi ab huiuſmodi crimine non abſtinuerint, & à Synodo Prouinciali admoniti, ſe non emendauerint, ipſo facto ſint ſuſpenſi, & ſi perſeuerent, etiam ad ſanctiſſimum Romanum Pontificem ab eadem Synodo deferantur, qui pro qualitate culpæ, etiam per priuationem, ſi opus erit, in eos animaduertat.

Circa quam conſtitutionem notat Nauar. to. 2. conſ. 4.
11 de adul. alias conſil. 1. de cohab. cleric. & mulier. in Nouis. quod ea quæ Concilium in hoc loco contra clericos concubinarios ſtatuit, etiam ad ſimplicem incontinentiam extenduntur; & non ſolum binas, aut plures acceſſiones ſine actu fornicandi, ſed etiam vnam cum reali fornicatione, *priuatione tertiæ partis fructuum*, priuare intendit; maxime cum Concilium non minus huiuſmodi pec-

Digitized by Google

peccata clericorum prohibere,& punire voluit quam iuſta antiqua: vnde cum propter vnam ſolum fornicationē etiam ſimplicem iura antiqua clericum deponendum eſſe ſtatuerint, *cap. ſacerdos cap. ſi quis clericus. cap. presbyter. diſt. 81.* dummodo de crimine conſtaret vel per ſententiā, vel per confeſſionem propriam, vel per rei euidentiam, arg cap. vlt. de cohab. cler & notat Gloſſa in d. cap. presbyter. in verb. *raptus eſt.* a fortiori Tridentinum vnam realem fornicationem (dummodo prædictis modis de crimine conſtat) priuatione tertiæ partis fructuum punire, vnamque acceſſionem,& conuerſationem ſuſpectam & illicitam prohibere, & punire intendit, quod intelligendum eſt, poſtquam eam commiſerit admonitione præmiſſa, vt colligitur ex illis verbis, *Quod ſi a ſuperioribus admoniti, &c.* id quod intelligendum eſt, ſpecialiter, non autem generaliter, puta per edictum, vt docet Congregatio Car. & facit clem. 1. & ibi Gloſ. in verb. Nominatim. de vita, & hone. cler. vbi etiam eadem Congregatio notat, quod Patroni poſſunt, ſi ad eos ſpectat præſentatio alicuius beneficij per Concubinarium detenti, vel alij laici parochiani pro ſuo intereſſe, puta quia ab eo percipiunt ſacramenta, illum accuſare. Quinimmo idem Nauar. conſil. 6. de verb. ſignific. in Nouis. addit. talem Concubinarium non ſolum tertia parte fructuum, ſed etiam diſtributionum quotidianarum priuari, quod tamen limitandum puto iuxta ea quæ in ſimili caſu diximus to. 1. lib. 4. cap. 6. num. 21. Atque vt notat Thomas Zerula in tom. 1. prax. epiſ. in verb. Concubinarij, ſufficit ad prædictam pœnam priuationis fructuum incurrendam vna monitio, quia Concilium ſimpliciter loquitur, dicens, *Quod ſi a ſuperiorib. moniti, &c.* & quia non proceditur ad cenſuras, nec ad priuationem beneficiorum, nec ad ſuſpenſionem adminiſtrationis, ſed ad tertiam partem fructuum, ergo ſatis erit prima monitio. Nec obſtat cap. 2. de cohab. cler. & mulier. vbi dicit, *poſt primam, ſecundam, & tertiam admonitionē*, quia ibi agitur de incurrenda excommunicatione, & cle. 1. & ibi gloſ. in verb. *Tertio.* tit. eod. agitur de amiſſione priuilegij clericalis, quæ grauiſſimæ pœnæ ſunt præter q̄ quod ibi expreſſio fit trinæ monitionis, hic autem Concilium ſimpliciter loquitur, & proinde ſimpliciter accipi debet.

22 *Præterea* vero pœna hæc ita infligitur, vt clerico concubinario, qui ob crimen fructib. ſuorum beneficiorum omnibus priuatur, iuxta decretum Conc. in §. 3. nec fructus aliqui relinquendi ſunt, ex quibus alimenta ſuſcipiat, tum quia male meriti egeſtate laborare debent. l. bona fides. ff. depoſiti. tum quia ſibi imputet, quod in delicto tam enormi perſeuerare velit. Hoc tamen, ita limitandum eſſe cenſeo cum Ignatio Lopez in add. ad pract. crim. c. 79. vt non procedat, quando clericus egenus eſſet ita vt ſumma laboraret paupertate, nec haberet aliunde bona, ex quib. poſſet alimenta percipere; tunc enim iuſtitiæ, & æquitati cōgruit vt ei, ex dictis fructibus ſubueniatur, quia clerico ſuſpenſo a beneficio alimenta ex eo miniſtranda ſunt ad vitæ ſubſidium, vt latius tom. 1. theſauri. lib. 4. cap. 6. nume. 12. expoſuimus. Tum quia clerico depoſito prouidetur de neceſſarijs ad vitam. *cap. Studeat. d. 50.* Tum quia ſemper habenda eſt ratio ne egeat, & cogatur mendicare in ignominiam & opprobrium ordinis ſacerdotalis, *cap. Diacons d. 93.* Felin. in cap. Ex parte. num. 1. de accuſat. & in c. Apoſtolicæ num. 9 de excep. Gloſ. in cap. paſtoralis. §. verum. in verb. *ſubtrahuntur.* de appell & alij, quos loco citato recenſuimus.

23 Eſt etiam circa ſuperiora ſumme notandum, quod quando Epiſcopi, vel Eccleſiaſtici iudices procedunt ad punitionem concubinatus, iuxta Concil. Tridentin. Seſſ. 25. de reform. cap. 14. vel circa viſitationem, aut morum correctionem, non debet eorum ſententia retardari prætextu appellationis, vel inhibitionis, ſeu querelæ ad ſedem Apoſtolicam delatæ, vt ex d. cap. 14. & Seſſ. 24. de reform. cap. 10. conſtat.

Quæ decreta ſingulariter interpretanda ſunt, vt notat Lopez vbi ſupra, vt procedant, quando iudex ſuperior non iuſtificata appellatione, nec viſis actis proceſſus, inferiorem inhibere contendit. Sed ſi poſtquam appellatio iuſtificata fuerit ex proceſſu, iam ad tribunal appellationis delatæ inhibitio conceſſa fuerit, erit obtemperanda, nec poterit inferior iudex ad ſuæ ſententiæ executionem procedere. Aliter quidem ſuperiorum iudicum auctoritas & potentia non vulgarem iacturam pateretur, darenturq; cauſa inferioribus iudicibus vt pro libito iudicarent, & auxilium appellationis multis cauſis nihil proficeret, aliaque incommoda multa ſequerentur, quæ à mente Sacroſancti Concilij prorſus aliena ſunt. Et eadem plane eſt ſententia & declaratio Congregationis Cardinalium, in d. cap. 10. Seſſ. 24. de reform. vt conſtat.

24 *Concubina* porrò clerici etiam coniugata, ſi modo publica fuerit, pro modo culpæ ab eccleſiaſticis iudicib. eſt punienda, vt ſtatutum eſt in Conc. Trid. Seſſ. 24. de refor. Matr c. 8. Et notant gl. in c. 2. in verb. *Canonice.* de cohab. cler. & mul. Th. Zerula in praxi Epiſcopali par. 1. in verb. Concubinarij. Ignatius Lopez vbi ſup ca. 79. & alij, ſi contumax, & perſeuerans in inobediētia fuerit, poteſt, & debet excommunicari, *argum. cap. ſi concubina, de ſentent. excomm.*

Demum vt notant Iacob. Menoch. de arbitr. iud. quæ. lib. ſecundo, Cent. 5. caſu 418. & Ignatius Lopez vt ſup. iudices eccleſiaſtici ſeueri eſſe debent contra huiuſmodi clericos concubinarios quandoquidem non vnum, ſed plura ſcelera committunt. Nam primo adulterij crimen perpetrant, cum in ſacrorum ordinum aſſumptione ſuſcipere dicantur eccleſiam in ſponſam, cui implicite ſaltem promittunt continentiam ſeruare. Secundo ſacrilegium committunt, cum Deo dicati, & ſacrati ſint, & per carnalem copulam à Deo ſeparantur. Tertio, committunt crimen ſtupri: Quarto committunt inceſtum. Sic illi immo glo. in l. 2. in verbo. filij. C. de Epiſ. & cler. expreſſe ait mulierē, quæ cum clerico in Sacris conſtituto carnale commerciū habuerit, inceſtum committere, vbi etiam Bald. nu. 2. ſcribit, quod cum hoc in facto contigiſſet, ita fuit iudicatum: verior tamen & communior opinio eſt non eſſe inceſtum, ſed dici poſſe ſacrilegium, & adulterium ſpirituale, vt notant Abb. in c. vt clericorum nu. 6. de vita & honeſt. cler. Franciſc. Sarmiento lib. 1. ſelect. interp. cap. 5. nume. 9. & Ignatius Lopez à Salzedo in addit ad practi. crimin. canon. cap. 79. Et de fornicatione hactenus dictum ſit.

De adulterio, & ſatisfactione circa partum adulterinum facienda.

Cap. III.

SVMMARIVM.

1 Adulterium vnde ſit dictum, & quid ſit.
2. Adulterium peccatum mortale, immo in duplici ſpecie peccati conſtituitur.
Eius grauitas ex pœnis inflictis colligi poteſt. nu eod.
3 Contra hanc ſpeciem luxuriæ omnia iura clamant.
Bruta etiam fœditatem horrent adulterij, ibid.
4 An peccatum adulterij grauius in viro, quam in muliere.
5 Quidnam facere teneatur adultera quæ falſo ſibi ſuppoſuit partum alienum quem maritus ſuum eſſe putat.
6 Heſtienſis in vniuerſum tria docet.
7 Adrianus etiam cum Scoto & Richardo tria proponit.
8 Ex Iuriſperitis Andreas quid ſenſerit.
9 Adultera ex quibus bonis teneatur ſatisfacere defraudatis, & ſi bona non habeat ſufficientia quid agere oporteat.
10 Adultera quando non teneatur crimen adulterij manifeſtare, ſed ſufficiat ei contritio & abſoluenda ſit.
11 Adultera crimen filio ſuo ſecreto reuelare quando teneatur, & in quo caſu regulariter loquendo non tenetur.
12. Dari poteſt caſus egregius in quo adultera cum periculo vitæ crimen detegere tenetur.
13 Soluuntur argumenta Adriani ſuperius allata, nu. 7.
14. Quando cum non ſit periculum mortis, nec aliud ſit remedium niſi reuelare adulterium ex quo ſequitur infamia propria, id facere tenebitur, quando non.

Digitized by Google

15 *Modus Alciati & Iuriſtarum ſupra nume. 8. plane inſufficiens.*
16 *Filius illegitimus matri ſua de ſua illegitimitate reuelanti fidem regulariter & communiter præſtare non tenetur.*
17 *Obiectio quædam deceptoria eiuſque ſolutio.*
18 *Quidnam facere debeat adultera aut cui reſtitutio facienda in caſu quo maritus adulteræ nullum alium habet filium præter ſpurium.*
19 *Ad quid teneatur adultera quando dubitat an filius ille ſit ſiuus adulteri vel viri ſui.*
20 *An adulter, qui ex aliena vxore prolem ſuſtulit, aliquid reſtituere teneatur tum marito, tum legitimo hæredi.*
21 *Communis ſententia proponitur.*

SEcunda Luxuriæ ſpecies eſt *adulterium*, quod vt nomen ipſum ſonat, eſt acceſſus ad alienum thorum, ſeu alterius thori violatio, & ideo adulter dicitur, quaſi ad alter, quia ſcilicet ad alterius thorum accedit, ex S. Th. 2.2. quæſt. 154. artic. 8. Magiſtro 4. diſt. 41. §. vlt. Alexand. de Ales in ſum. p. 2. q. 146. memb. 2. de adul. & alijs. Eſt autem adulterium ſiue ſit coniugati cum ſoluta, ſiue econtra coniugatæ cum ſoluto, ſiue coniugatæ cum coniugato. Et quidem in hac re pares ſunt viri & vxores adeo vt non liceat vni thorum alterius violare; Hinc Innocent. Papa ait. *Chriſtiana religio adulterium in vtroque ſexu pari ratione condemnat.* & habetur *can. chriſtiana.* 32. quæ. 5. Et S. Ambroſius lib. 1. de Patriarchis cap. 4. & refertur in c. Nemo. 32. q. 4. ait. *Nemo putet viro licere, quod mulieri non licet eadem a viro, qua ab vxore debetur caſtimonia, &* can. *Apud nos.* 32. q. 5. Et S. Auguſtinus ſermo. 46. de verbis Domini, vt refertur *in can ſi dućturi eſtis.* 32. qu. 6. ait. *Si ducturi eſtis vxores,* ſeruate vos vxoribus veſtris, quales vultis eas inuenire, tales, & ipſæ inueniant vos. Quis iuuenis eſt, qui non caſtam velit ducere vxorem? & ſi accepturus eſt virginem, quis non intactam deſideret? intactam quæris? intactus eſto. Puram quæris? purus eſto; Non enim illa poteſt, & tu non potes. & *can. Non mœchaberis.* 32. quæſt. 6. & ff. de adult. ad leg. Iul. ait Imperator, *Iniquum eſt vt maritus pudicitiam ab vxore exigat, quam ipſe illi non exhibeat,* vnde vt refert Ariſtot. lib. 1. cap. 4. œconom. Vlyſſes maximum malum, & ſupplicium arbitratus eſt ſi malus cum eſſet immortalitatem haberet. Cum enim Circe multa ei promitteret, ſi cum nympha Calypſo coire vellet, noluit tamen Vlyſſes vlla ratione conſentire vt fidem erga vxorem Penelopem ſeruaret pro quibus eadem ab illa reportabat; ipſa namque 20. annis Vlyſſis reditum præſtolata caſte vixit. Contra vero quia Agamennon cum Briſeide fidem thori violaret, violauit quoq; eidem Clytenneſtra. Nec minorem à Chriſtianis laudem S. Ludouicus, quam a Gentilibus Vlyſſes meretur, qui cum a medicis abſente regina monitus eſſet, vt ſi ſanitatem recuperare vellet, cum ancilla quadam pulcherrima, quã præparauerant coiret in hæc verba reſpondit; *mallo ſe mori, quam fidem ſuæ coniugali violare, & tale ſcandalum, & exemplum ſubditis ſuis exhibere.*

Eſt autem mortale peccatum ſic fidem datam alteri violare, cum adulterando fidem & caſtitatem coniugalem violet. Sic enim diuidendo carnem ſuam, iniuriam non mediocrem ſacramento incarnationis facit ſi quidem matrimonij ſacramentum vnionem naturæ diuinæ cum humana ſignificat, Ephes. 5. quæ inſeparabilis omnino eſt. Immo in [illegible] ſpecie peccatum collocatur, luxuriæ, ſcilicet & in[illegible] propter iniuriam quæ alteri coniugi fit; [illegible] tenetur, cui coniugatus ad coniugatam a[illegible] quandoquidem [illegible] temporis iniuria fit tam propriæ vxori, quam [illegible] viro adulteræ. Vt enim 1. Cor. 7. dicitur, *[illegible] poteſtatem ſui corporis non habet, ſed vir, & [illegible] corporis non habet ſed mulier,* ac proinde cum aliſ [illegible] contingere ſine iniuſtitia [illegible] poſſunt. Huius peccati grauitas ex pœnis inflictis manifeſta eſt, tales [illegible] lapidari ſolebant, Gen. 38. Leuit. 20. Numer. 25. [illegible] & peccatum hoc [illegible] Deus, Numer. 5. ob [illegible] 23. millia vna die occide-

runt. Numer. 25 & 1. Cor. 10. & 25. millia de tribu Beniamin ob violationem vxoris Leuitæ occidebantur. Iudic. 19. & 20. Et vſque ad 8000. Gallorum promiſcui Sexus cæſa ſunt in Sicilia ob adulterium ex Sabell. Aenead. 4. Sapiens autem peccatum hoc cum furto cõparans, Prouerb. 6. ait. *Non grandis eſt culpa cum quis furatus fuerit, furatur enim vt eſurientem impleat animam, qui autem adulter eſt propter cordis inopiam perdet animam ſuam, turpitudinem, & ignominiam congregat ſibi, & opprobrium illius nõ delebitur. Quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redẽptione dona plurima.* Et Sap. 3. *Filij adulterorum in conſummatione erunt, & ab iniquo thoro ſemen exterminabitur.* Heb. 13. *Fornicatores, & adulteros iudicabit Deus.*

Si quis autem ſpecifice magis criminis huius enormitatem intelligere velit, & quomodo ſit de grauioribus peccatis, quæ in proximum committuntur, legat Dionyſium Carthuſianum in opuſculo de conuerſione peccatoris, ar. 3. vbi materiam hanc late diſputat Idemque Doctores profitentur in c. At ſi clerici. §. de adult. de iudic. vbi Bald. ait, adulterium crimen eſt infeſtum laicis & bonis viris, honorem matrimonij turbat, & famam liberorum, in qua decus gentium conſiſtit. Barto. etiam in Rub. ff. de adult. ait, crimen hoc præter læſæ maieſtatis eſſe maximum. In hanc ſententiam eſt illud Euphonis apud Stobeum. cap. 6. Non eſt adulterio maius vllum malum. Cui ſimile eſt illud cap. quid omnibus. 32. q. 7. vbi dicitur, Quid in omnibus peccatis adulterio eſt grauius? & S. Chryſoſt. Homil. 62. in Ioannem, adulterium grauius eſſe idololatria. Hunc vitio maxime [illegible] Deus, vt conſtat ex Lactantio in libro, cui titulus eſt, de ira Dei, cap. 22. ob hoc vitium nonnunquam accidunt maritorum cædes, vt conſtat de Vria. 2. Regum. 11 nonnunquam occiduntur ipſi adulteri, in crimine deprehenſi, vt contingit in Rodoaldo Longobardorum Rege, qui in libidine deprehenſus cum matrona interfectus eſt, vt Paulus Diaconus teſtatur.

3 Porro contra hoc vitium omnia ſæcula clamant, nullum enim fere genus hominum extitit fuit, quod non ſeuere in adulteros animaduertit, præter Indos Garamantides, quorum concubitus promiſcui ſunt. Lege enim Hebræorum vltimo ſupplicio, & lapidibus obruebantur. Leuit. 20. Ioan. 8. Solonis quoque lege deprehenſum adulterum impune occidi poſſe cautum eſt. Ram. in Epith. de adulter. Idem in legib. 12. tabularum continetur, *Adulterij convictam vir, & cognati vti volent necanto.* Zaleuci lege ſtatutum eſt Locris utrumque adulterum oculis priuari, quã legem cum filius violaſſet, alterum ſibi, alterum filio oculum eruit. Apud Arabes minus delictum fuit matre coiti, quam adulterari, huic enim vltimum ſupplicium imminebat. Lege quoque Romanorum capitis pœna primum irrogata eſt ab Auguſt. C. ad leg. Iul. de adul. & ff. tit. eod. Apud Aegyptios mulier adulterij damnata, naſo mutilabatur. Germani adulteram nudam abſciſſis crinibus domo expellebant publice per vicos eam uerberantes. Sed quid proſequor leges humanas? Bruta ipſa fœdum putant adulterium; Leo etenim ſi Pardi coitum ſenſerit in Leęna, ſupplicium de ea ſumit uſque ad necem, propterea Leæna fœtorem in flumine abluit, aut adultero comite procul fugit. Plin. lib. 8. cap. 16. Et lege canonica laici adulteri per eccleſiaſticum iudicem excommunicari poſſunt arg. cap. Intelleximus, & ibi notant Doctores, de adult. immo etiã in Monaſterium detrudi poſſunt, ſi ſint Clerici, & ſuſpendi, aut etiam deponi, quamuis benignius eſt ut ſuſpendantur ab officio & beneficio, de qua re vide Concil. Trident. Seſſ. 25. de reform. cap. 14. Io. Bernar. Diaz in pract. crim. cap. 79. & Ignatius Lopez a Salzedo in eandem. cap. 85. Simonem Maiolum lib. 5. de Irregul. cap. 38. Ioannem Benedictum in ſumma de peccatis, lib. 2. ca. 6. & Summiſtas in uerb. adulterium. His ita in commune de peccato adulterij, eiuſq. grauitate, & pœnis breuiter expoſitis, dubia quędam diſſoluenda ſunt.

4 PRIMVM DVBIVM eſt, an peccatum adulterij grauius in viro ſit, quam in muliere? Et intelligitur difficultas, quando vterque eſt coniugatus. De qua re tractant Richard. 4. diſt. 35. ar. 1. qu. 4. Palud. eadem diſt. q. 1. ar. 5.

conc.

concl. 3. 4. & 5. Gabr. ibid. quæſt. 1. artic. 3. dub. 2. qui citat etiam Robertum Holcoth lectio. 66. in Sapien. Caietan. 2. 2. q. 154. artic. 8. Nauar. in Manuali. cap. 16. num. 13. Syl. verb. luxuria q. 3. ver. Tertium. Tabiena verb. adulterium in prin. Ludo. Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. c. 79. Io. Benedictus in ſum. de peccatis, lib. 2. cap. 6. num. 12. & Gloſſ. in leg. illu d. C. ad leg. Iuliam. de adult. & alij. Qui omnes docent.

Primo vtroſq; æqualiter peccare contra bonum fidei, & bonum ſacramenti, quia æqualiter tenentur ambo ſeruare fidem alteri datam.

Secundo. Ceteris paribus, adulterium viri grauius peccatum eſt quam adulterium vxoris adulteræ, quia vir vt plurimum maiori viget vſu rationis & melius reſiſtere poteſt & vxorem ſuam virtute vincere, exemploque ſuo regere debet. vnde S. Auguſt. lib. 2. de adulter. coniug. cap. 8. & refertur in cap. *Indignantur* 32 *quæſt.* 6. ait, *Indignantur mariti ſi audiant adulteros viros pendere*, id eſt, ſuſtinere, *ſimiles adulteris feminis pœnas. cum tanto grauius eos puniri oportuerit. quanto magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere feminas* Et in capit. *Non mœchaberis.* ead. quæſt. & cau. ex S. Auguſt. in lib. de decem chordis: dicitur: *Tu ab vxore hoc exigis, & non vis hoc reddere vxori?* hoc eſt, vt ad aliquam aliam non eas præter vxorem tuam. *Et cum debeas in virtute præcedere vxorem tuã (quando caſtitas virtus eſt) & tu ſub vno impetu libidinis cadis, & vir vxorem tuam victricem eſſe, & tu victus iaces? Et cum tu caput vxoris ſis, præcedit te ad Deum cuius caput es, vis domum tuam capite deorſum pendere? caput. n. mulieris vir eſt, vbi autem melius viuit mulier, quam vir, capite deorſum pendet domus. Si caput eſt vir, melius debet viuere quam mulier, & præcedere in omnibus bonis factis vxorem ſuam.*

Tertio, penſatis omnibus circunſtantijs grauius eſt peccatum vxoris adulteræ, tum quia facit prolem de ſuo patre incertam, tum quia maius ſcandalum generat, quia maiorem infamiam tam ſibi, quam marito. & filijs, ac alijs de cognatione innitit; tum quia maiora damna exinde conſequi ſolent, vt conſtat, cum exinde ſuccedant filij illegitimi in bonis paternis. & legitimi hæredes bonis illis priuantur, ob quæ omnia ſimpliciter dicendum eſt mulierem adulteram plus peccare. Vnde etiam Caietanus vbi ſupra docet longe magis eſſe contra naturalem zelum ne coniugata adulteret, quam ne coniugatus coeat cum altera, quia olim quando mos iſte erat, peccatum nõ erat coniugatum coire cum ſoluta. vt patet in Patriarchis: at vero ſemper illicitum fuit coniugatam cum ſoluto coire, vt conſtat.

SECVNDVM DVBIVM eſt quidnam facere teneatur mulier adultera, quæ falſo ſibi ſuppoſuit partum alienum, vel ex adulterio concepit, & maritus filium ſuum eſſe putat, adeo vt nonnunquam talis ſpurius ſuccedat in primogenitura & hæreditate, & legitimus exinde damnum patitur? Dubium graue in hoc caſu eſt, an talis adultera teneatur ſe infamare, ne filius ſpurius ſuccedat, tollaturque primogenitura ab eo, qui reuera eſt primogenitus patris? De qua re tractant Theologi in 4. diſt. 15. & Canoniſtæ in cap. off. de pœn, & remiſ. Quia vero diſſentientes inter ſe ſunt Doctores, primo illorum opiniones referam, ſecundo, quid verius mihi appareat, breuiter exponam.

Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. ante finem litera ll. ait, adulterã quantum in ſe eſt, laborare debere. vt hæreditas reddatur vero hæredi citra tamen periculum diffamationis, ita. ſcilicet vt reueler hoc filio ſpurio ſi videat eum ſpiritualem, & timentem Deum, & poteſt tunc & hoc dicere vel per ſeipſam vel per aliam perſonam puta confeſſorem aut alium virum bonum & fidelem, & conſulere ei vt dimittat hæreditatem, & intret religionem, vel vt ſit clericus. & recipiat beneficia eccleſiaſtica, & his quaſi contentus hæreditatem dimittat alij fratri laico remanenti.

Sin autem videt filium indeuotum, nec perſuaſibilem, tunc non debet ſe diffamationi exponere, & peccatum ſuum illi manifeſtare. Immo vero cum plerumque homines ita amantes ſint rerum terrenarum, vt nolint res illas dimittere, quas poſſunt iure exteriori tenere, quamuis non item in foro conſcientiæ, & forte ex dicto matris filius tenacius teneret, concipiens diffamationem ſui, quia ſcilicet per illam dimiſſionem notaretur ſpurius, quam notã multum cauent male nati, tunc niſi multum prius experta fuiſſet voluntatem filij ſui, non debet mulier ſe exponere certo periculo diffamationis apud filium ſuum propter incertam correctionem filij, ſed alio modo laborare debet vt fiat reſtitutio vero hæredi, non quidem ſecundum æquiualens totius hæreditatis, ſed ſecundum correſpondentiã iuſtitiæ, quia multum intereſt inter habere, & prope eſſe, iſte autem qui eſt verus hæres, licet fuerit prope ſecundũ iuſtitiam, nunquam tamen habuit hæreditatem, ideoque minus quam æquiualens hæreditati ſufficit pro reſtitutione. quod minus ad arbitrium boni viri determinabitur. Addit tertio non teneri adulteram reuelare hoc marito, quia vt plurimum incurreret exinde periculum mortis. aut ſaltem eam odio perpetuo haberet maritus & a ſe, & ab actu coniugij expelleret, & diſcordiæ & rixæ multæ ſe querentur. Similia prorſus docet Richard. 4. diſt. 15. art. 5. q. 4. ad 9. Qui addit non excuſari mulierem, quin non obſtante quod maritus eam occideret, ſi crimen ſciret, & quod ſpurius non credet ei, teneatur ad reſtitutionem poſt mortem viri. Sed neque Scotus, neque Richardus explicat, quomodo facere poſſit talem reſtitutionem.

Hoſtienſis in Summa lib. 5. tit. de pœn. & remiſ. Innocen. & Pan. in cap. off. de pœn. & remiſ. Syluest. in verb. adulterium. q. 1. tria in vniuerſum docere videntur. Primũ eſt, quod vbi nullum eſt in reuelando periculum, puta quia maritus non ægre ferret (ſunt enim quidam viri qui ſuſtinent ſcientes adulterium vxorum, & aliqui conſentiunt, quia non poſſunt proprios habere filios) probabiliter credit quod maritus ei crederet, tunc reuelare tenetur. Secundum eſt. ſi probabiliter putat quod ei non crederetur ſcilicet aut a marito, aut a filio ſpurio, nec habet probationes promptas, tacere debet, & ſufficit ei pœnitere, ne reuelãdo potius ſcandalum, quam veritatem inducat. Tertium eſt, ſi habet probationes in promptu, & veriſimiliter crederetur ei, ſed ſubeſt periculum mortis in reuelando, tacere debet, quia tacendo eſt ſolum periculum rerum ſed in reuelando eſt periculum animarum, & corporum.

Adrianus Papa VI. in 4. ſen. de reſt. q. 1. §. *difficultas igitur.* & § *ſed reſtant.* cum Scoto & Richardo docet.

Primo, quod ſi mulier habet in proprijs vnde poſſit reſtituere hæredibus, aut alijs per eam defraudatis, tenetur reſarcire quantum læſit, ſub compenſatione tamen ad arbitrium boni viri quantum diſtat inter habere, & prope eſſe.

Secundo ſi non habet in proprijs, nec procurare poteſt ab alijs, vnde reſtituat, tunc ſi probare poteſt partum ſuppoſitum, aut prolem conceptam de adulterio, aut veriſimiliter crederetur ei, tunc tenetur procurare per ſe, vel interpoſitam perſonam a marito, vel alijs ad quos peruenniſſet hæreditas, remiſſionem tantæ ſummæ, in quanta defraudauit, aut ſeipſam diffamando peccatum detegere, tenetur enim quicquid poteſt facere ad indemnitatem eorum quos ſuo peccato læſit, & hoc etiamſi immineret periculũ homicidij, puta, quia maritus prouocatus odio aut indignatione eam occidet, aut alium quem ſuſpicatus fuerit cum ea concubuiſſe. Ratio eſt, quia quæ ad veritatem vitæ pertinent id eſt, quia ſunt de neceſſitate ſalutis, & in præcepto naturali, aut diuino, quale eſt reſtitutio alieni propter nullum ſcandalum, aut damnum & periculum, dimittenda ſunt. Non enim poteſt mulier famæ ſuæ conſulere tacendo ſuum peccatum cum damno alterius. Cõfirmari poteſt, quia tabellio, qui fecit falſum teſtamẽtum, & inſtrumentum, & teſtis qui falſum teſtimonium protulit, aut iudex, qui falſum tulit iudicium, & effecerunt ut aliqua bona iniuſte a uero domino ablata ſint, ſeipſos prodere tenentur etiam. ubi ſubeunda foret capitalis ſententia, quando alia uia damna illata reficere nequeant.

Tertio addit in articulo mortis teneri matrem filio ſpurio indicare, quod conceptus ſit de adulterio ut hæreditatem patris putatiui non adeat, & hoc etiamſi dubia ſit,

an

an filius ei credere vellet, necne, & in hoc tertio dicto cõuenit etiam Palud. 4. diſt. 27 q. 2. articulo 1. concluſ. 3. Ratio eſt, quia tenetur facere quicquid poteſt ad indemnitatem eorum quos læſit, fieri enim poteſt quod filius (licet inquiunt non teneatur) fortaſſis ei credat. Dant ſimile, ſicut prædicator tenetur impio indicare impietatem ſuã, etiamſi ille non ſemper acquieſcat, alioquin ſanguinem eius requiret dominus de manu eius. Et quia is qui cum pluribus alijs infamauit innoxium, tenetur ſe retractare, quamuis alijs in ſua ſententia perſiſtentibus nouerit ſibi minime fidem habendam. Quinimmo Adrianus ait fieri non poſſe moraliter loquendo, quin filius tunc temporis credat matri, aut ſaltem maneat dubius ea dubitatione, quæ ſufficit ad malam fidem, ac proinde conſcientia motus reſtituat vero & legitimo hæredi. Negat tamen Paludanus vbi ſup. concluſ. 4. teneri mulierem in tali mortis articulo id indicare marito, quia ſi conualeſceret haberet eam exoſam, vt accidit de quadam quæ cum hoc reuelaſſet ad conſilium curati, odio habuit eam ſemper.

8 Ex iuriſperitis And. Alciatus lib. 3. de præſum. 27. præſum. & idem lib. 9. Parerg. cap. 11. vt refert Coua. in Reg. Peccatum. par. 2. §. 2. num. 6. docet talem matrem quę nec habet bona propria, vnde reficiat veris hæredibus nec ei credit filius, debere illos ſecreto vocare, & dicere, iam noſtis me morti appropinquare, & filij mei vnus veſtrum natus eſt ex adulterio, & ideo bona mei mariti detinet indebite; ego vero priuſquam ex hac vita migrem, ne moriar in hoc peccato, eum vobis nuncupare intendo niſi vos inuicem remiſeritis omne ius quod habet alter aduerſus alterum, non poteſtis ſaluari, vnde putat hac ſola via & cõuentione, cum vnuſquiſque de ſe dubitare incipiet, remittendo ſibi inuicem ius, ſpurius nihil retinebit alienum. Huius etiam modi meminit Ioan. Maior. in 4. diſt. 15. quæſt. 27. Hæc ea fere ſunt quæ antiquiores Theologi & Canoniſtæ de hoc dubio tradiderunt, quod etiam recentiores authores paulo diligentius explicarunt, vt Caietan. tom. 1. opuſc. tracta. 31. Reſponſ. 14 dub. 2. Ioan. Medina. C. de reſtit. quæſt. 3. cauſa 4. Sot. lib 4. de iuſt quæſt. 7. arti. 2. ante fi. Alphonſ a Caſt. lib. 2. de poteſtate legis pœnal. capit. 11. Nauar. in Man. cap. 16. num. 44. & deinceps. Barthol. Medina lib. 1. inſtr. confeſ. cap. 14. § 18. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. articu. 2. dub. 6. Pet. Nau. lib. 2. de reſtit. cap. 4 dub. 9. num. 408. & lib. 3. cap. 1. par. 2. dub. 21. num. 151. & ſeq. Michael Salon 2. 2. q. 62. artic. 6. controuerſ 8. Petr. de Arrag. ibid. Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. cap. 88. & ſeqq. Toletus in ſumm. lib. 5. ca. 11. Ioan. Benedictus in ſumma de peccatis. lib. 2. cap. 6. & Emanuel Sà in Aphoriſmis. in verbo adulterium, ex quibus quid mihi verius, & rationi conformius videtur breuiter ſequentibus dictis exponam.

9 *Primum eſt*, quando adultera habet aliqua bona propria libera, ſeu paraphernalia, (hoc eſt, vt vox ipſa ſonat, bona quæ vltra dotem pro onere matrimonij habet, ff. de iure do. l. ſi ego. §. dotis. Qualia etiam ſunt legata, & ſucceſſiones hęreditariæ, & alia donata, quæ obueniunt vltra contractum matrimonij) quæ poſſit pro ſuo arbitrio diſtribuere, & ex quibus ſufficienter damnum reficere queat. non tenetur ſe prodere, ſed ſufficit, & tenetur de huiuſmodi bonis defraudatis ſatisfacere. Et in hoc conueniunt omnes tum antiqui, tum recentiores authores allati.

Ratio eſt, quia tenetur quantum poteſt commode famam ſuam conſeruare quam hoc modo ſatis bene cuſtodit; Et quia hac via ſufficienter reficit damnum, reſtituendo bona eiuſdem generis, immo ad id tenetur in hoc caſu quia quando reſtitutio commode fieri poteſt, in eodem genere boni, non ſunt exponenda alia, quæ ſuperioris ordinis ſunt.

Secundum eſt, ſi nulla talia bona habet, aut habet, ſed inſufficientia, tunc prudenter, & caute abſque ſui infamia, filium ſpurium quantum poteſt inducere curet, vt vitam eccleſiaſticam ſuſcipiat, aut religionem ingrediatur, quatenus hac ratione hæreditas ad legitimum deueniat, ſic Scot. Adrian. Ioan. Medina, Nauar. Alphonſus a Caſt. Petrus de Arragon vbi ſupra vbi hi tres poſteriores Nau. Caſt. & Arragon. recte notant, inducere debere, vt intret religionem hæreditatis incapacem, (qualis hodie eſt ſola Religio S. Franciſci Capuccinorum, & eorum, qui Minorum de obſeruantia vocantur ex Concil. Triden. ſeſ. 25. de Reg cap. 2) alias non euitatur damnum magis quam ſi manſiſſet in ſeculo quia in alijs religionibus monaſterium ſuccedit in hæreditate, quę ad monachum iure contingere poſſet. Aut ſi nullam iſtarum ingredi voluerit, ſed aliam, tunc vt euitetur omne damnum poſt ingreſſum iuxta Concilij Trident. formam ſeſſ. 25. de Regul. cap. 16. hæreditatem ſuam in legitimos renuntiat, alioquin enim nihil prodeſſet hunc propoſito ingreſſus ille cum monaſterium hæreditatem illi obuenientem adire poſſet, argum. cap. in præſentia de probat. Et quamuis Sotus lib. 4 de iuſt. q. 7. artic 2. ad ſecundum putet, non teneri mulierem ad hunc ingreſſum religionis perſuadendum de iuſtitia, probabilius tamen eſt, vt notant Corduba lib. 1. ſui quæſtionarij. q. 11. & Pet. de Arragon. 2. 2. q. 62. art 6. ad id teneri ex iuſtitia. Nam ex iuſtitia obligatur facere quantum poterit, vt legitimi hæredes indemnes fiant, ſiue per hunc, ſiue per alium modum, vt omnes communiter affirmant.

10 *Tertium eſt*, quando non habet bona propria quibus damnum recompenſet nec filio ſpurio ingreſſum religionis ad modum quo diximus perſuadere valet, tunc ſi probabiliter iudicat, aut dubitet mulier, quod ſi manifeſtet erratum ſuum, nihil profutura ſit, puta quia nec filius, nec maritus credent ei, & ſic in effectu nulla ſequetur reſtitutio, non tenetur crimen, & adulterium ſuum manifeſtare, ſed ſufficit ei contritio de peccato, & abſoluenda eſt. Sic omnes Doctores quos citauimus excepto Paludano, & Adriano qui duo volunt teneri ad reuelandum illud filio, etiamſi nulla ſit ſpes remedij, exemplo prædicatoris, qui tenetur dicere verum, etiamſi ſciat nihil profecturum, & exemplo illius, qui ſimul cum alijs proximum infamauit qui tenetur ſuam ſententiam retractare, etiamſi certo ſciat, quod non credetur, quia ſtabunt homines magis dictis aliorum, qui ſimul cum ipſo proximum infamarunt, quam ſuo. Ceterum probatur noſtrum dictum, quia ratio mediorum deſumenda eſt ex fine, cum igitur tota ratio propalandi ſuum adulterium ſit, vt dicto ſuo impediat ne hæreditas legitimi deueniat ad ſpurium, ceſſante tali ſpe, & fine, non debet ſeipſam prodere, eſſet enim tum opus vanum, tum etiam nociuum, cum exinde plurimum damni conſequi poſſet. Diſpar autem eſt ratio de muliere in hoc caſu, & de prædicatore, tum quia prædicator non ſolum dicere tenetur veritatem, vt credentib. proficiat, ſed etiã, vt iuſtitia diuina magis, magiſque iuſtificetur contra peccatores, vnde non ſolum loqui tenetur quando eſt ſpes emendæ ſed etiam quando certo ſcit ſe nihil profuturum, tum quia auditores tenentur credere prædicatori, quod ſi non credant, nullum exinde incommodum ſequitur prædicatori: At vero adultera pro nullo alio fine tenetur crimen ſuum prodere niſi vt fiat reſtitutio damnificatis, quo fine ceſſante, ceſſat ſimiliter obligatio crimen detegendi; Deinde etiam vt infra dicemus, filius non tenetur credere matri, & ipſa econtra reuelando exponit ſe periculo ſaltẽ infamię. De illo autem, qui ſimul cum alijs proximum infamauit, dicendum eſt, vel non teneri ad retractandam ſententiam, quando nulla eſt ſpes proficiendi, vt vult Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 62. art. 6 vel vt docet Alphonſus a Caſtro lib 2. de poteſtate leg pœnal. cap. 11. Io. Medina, C. de reſt. q. 3. cap. 4. Michael Salon. 2. 2. quæſt 62. arti. 6. controuerſia. 8. concluſ. 3. ad 6. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. artic. 2. dub. 6. concluſ 3. Pan. & Inno in cap oſt. de pœnit. & remiſ. tenetur cum propria ſua infamia dictum reuocare, quia qui ſe infamat reuocando dictum ſuum vt alteri famam reſtituat quam ab eo abſtulit, non infert ſibi maius damnum quam valet res quam alteri reddit, ſed tantum ſolummodo, & in eodem genere perdit, quantũ, & in quo alteri reddit. Nihil enim aliud illi reddit, niſi famam, quam ſolam ipſe amittit.

Et ideo ſiue ſperet alios credituros, ſiue non, obligatur famam illi reſtituere, & pro illa quantum potuerit laborare. Quod ſi alios in ſua ſententia perſiſtere videret, conſidere debet illos ſuo exemplo motos aliquando etiam ſententiam retractaturos, & ſic ipſe facit, quod poteſt, & ad

quod

Digitized by Google

quod tenetur. Mulier autem adultera ſuum peccatum reuelando ſine ſpe proficiendi, multo maius ſibi damnum infert, quam vere valeat hæreditas communiter, quam filius ſpurius recipere, aut retinere poteſt.

11 *Quartum eſt*, quando certitudine morali, & prudẽter videret ſe profuturam admonendo ſecreto filium ſpuriũ, & illum crediturum, vſurumq; conſilio, & admonitione ipſius, abſque eo quod ſequeretur ſcandalum, aut alia infamia quam apud ſolum filium, tunc tenebitur crimen ſuum ſecreto reuelare filio. Sic omnes Doctores communiter, Ratio eſt, quia maius bonum eſt vt hæreditas illa ad legitimos deueniat, quam ſit malum illa exigua infamia, & ſecreta apud filium, & ideo eam ſubire tenetur pro maiori bono alterius.

Quintum eſt, ſi mulier probabiliter ſperat ſe profuturam, & quod reſtitutio fiet cum effectu, puta quia dabit certa indicia vt illi credatur, ſi tamen ex altera parte eſt certa moraliter, quod maritus eam occidet, vel filium ſpurium, vel adulterum, aut quod ſequentur alia multa ſcandala, & inimicitiæ, non tenetur *regulariter* loquendo ſuum crimen reuelare, nec ſeipſam prodere. Sic omnes antiqui, & recentiores Doctores, quos citauimus, præter Adr. qui vniuerſaliter affirmat talem adulterã teneri crimen ſuum manifeſtare, etiam cum ſuæ, & aliorum vitæ periculo. Tum propter argumenta ſuperius allata quãdo eius ſententiam recenſuimus: tum quia adultera non concurrit poſitiue ad illa ſcandala, quæ ex ſua manifeſtatione ſequuntur, ſed tamen permiſſiue, ad iniuſtam autem læſionem mariti, & hæredum concurrit poſitiue. Ergo tenetur prouidere potius ne damnum illud ſequatur, quam ne ſcandala & peccata illa eueniant. Ceterum probatur aſſertio noſtra, Primo, ex c. *offi. q. de pœnit. & remiſ.* vbi Innocent. Papa III. dicit, non eſſe negandam pœnitentiam mulieri adulteræ, aut ſupponenti marito filium alienum etiãſi propter metum mariti nolit reuelare crimen ſuum: Quod communiter Doctores intelligendum eſſe dicunt ſaltem, quando eſt periculum vitæ. Ex qua Summi Pontificis reſponſione manifeſte concluditur contra Adrianum nõ teneri mulierem in hoc caſu ſe prodere. Quia nemo eſt abſoluendus niſi id faciat, ad quod tenetur in conſciẽtia; ſed mulier iſta adultera abſoluenda eſt, etiamſi nolit crimen ſuum marito detegere ergo non tenetur cum periculo vitæ ſe prodere.

Secundò, ex duobus malis minus malum eligendum eſt ex Concilio Toletano, & habetur in cap. *duo mala.* & ca. *nerum teſticulorum. diſt.* 13. Sed mulier, quæ ex adulterio concepit, & peperit hac neceſſitate conſtringitur, vt quocunque ſe vertat, in alterum duorum malorum incidat: tacendo enim cauſa eſt, quod legitimus hęreditate priuetur: reuelando autem periculum mortis incurrit; ſed minus malum eſt, quod non fiat reſtitutio bonorum temporaliũ, quam vitam propriam amittere, aut quod tot ſcandala ſequantur; Ergo illud potius eligendum eſt. Sicut enim vita corporalis multo melior eſt diuitijs: ita mors maius malum eſt quam amiſſio diuitiarum. Cum igitur obligandus non ſit quiſpiam reſtituere aliquid cum maiori detrimento quam intulit, maius autem damnum notabiliter pateretur in hoc caſu mulier, quam alteri intulit, nõ tenebitur prodendo crimen ſuum, reſtitutionem procurare cum probabili mortis periculo.

Dixi autem hoc verum eſſe *regulariter* loquendo quia
12 Sotus lib. 4. de iuſt. q. 7. art. 2. Couar. in regul. Peccatum. par. 1. §. 1. n. 6. in fi. Ant. de Corduba. in ſuo quæſtion. li. 1. q. 31. Michael Salon. 2. 2. quæſt. 62. art. 6. controuerſ. a. 8. ante concluſ. 1. & concluſ. 2. in fin. Petr. de Arrag. ibid. Lud. Lopez part. 1. inſtruct. conſcient. cap. 88. & ca. 116. concluſ. 5. & Toletus in ſumm. lib. 5. cap. 11. docent, dari poſſe egregium, & extraordinarium caſum, in quo tenebitur adultera ſi eſſet profutura cum periculo vitæ crimen detegere, puta quando Regnum, vel Principatus, aut præclariſſima domus ſilente adultera ad ſpurium & adulterinum tranſiret. Id quod verum eſſe poteſt, quando bonum commune Regni, & Reipubl. vel ſubditorum id exigat, quia ſcilicet ſpurius ille malis morib. imbutus eſſet, & ad malum propenſus, econtra vero legitimus hæres animo nobili & Regio gubernaret, & cum vtilitate ciuium: aut etiam quando pacificaretur regnum, vitarenturq; cædes & bella, quæ alias ex ſucceſſione adulterini ſuccreſcerent, tunc quidem deberet adultera cum vitæ periculo, & ſpe proficiendi crimen ſuum detegere, quo ſane in caſu non exponit vitam ſuam pro hereditate, & bono priuato filij legitimi, ſed pro communi Regni, vel prouinciæ, aut Ducatus ad quod quiſq; iure naturæ obligari videtur. Alias extra hunc caſum, & ſublata neceſſitate boni communis non tenebitur ſolo titulo dignitatis, & diuitiarum Regina adultera alias boni nominis, nullaque laborans infamia, cum vitæ periculo crimen detegere cum vita Reginæ, Duciſſæ, aut mulieris nobilis cuius hæreditati præſtet. vt Medina, Lopez, & Petrus Nauarr. vbi ſupra teſtantur.

13 *Ad argumenta* vero Adriani facilis eſt Reſponſio: Ad primum enim reſpondetur, Reſtitutionem eſſe de neceſſitate ſalutis, & in præcepto, ſed affirmatiuo quod non obligat pro ſemper, ſed cum debito modo, ordine, & circũſtantijs requiſitis, quæ ſecundum rectam rationem concurrere debet ad hoc vt eius pręceptum ſit obligatorium, & Dominus ſit rationabiliter inuitus. Eſt autem contra rectam rationem vt quis reſtituere obligatur, quando multo magis aliud de ſeipſum lædit pro tali reſtitutione facienda, quam valeat res ipſa quæ reſtitui debet; Sicut in præſenti caſu plus valet vita adulteræ, quam hæreditas, quæ ex reuelatione criminis ad legitimum perueniret. Neque is qui pro tali damno euitando rem alienam poſſidet, dicendus erit tenere illam inuito domino, quia licet dominus actu nolit rem ſuam ab illo retineri, tamen iuxta rectã rationem & voluntatem debitam, velle deberet illam retineri ab illo quandoquidem iuxta rectæ rationis iudicium Dominus velle debet, vt cum tam graui damno, quale eſt mortis periculum, hæreditas ſibi non reſtituatur. Sicut petens enſem ſuum ab alio cuſtoditũ obligatur velle, vt non ſibi a cuſtode ad percutiẽdum innocentem reddatur, arg. can. *Ne quis arbitretur.* 22. *q.* 2. & *l. bona fides ff. depoſit.* ex Caſt. & Cou. vbi ſup. Ex quib. conſequitur, non eſſe in hoc caſu neceſſariam rei alienæ reſtitutionem præciſe ad ſalutem animæ, nec inconueniens eſſe veritatem hanc ab adultera ob effugiendam necem propriam, ac mariti, & aliorum ſcandalum relinqui & omitti.

Ad confirmationem vero dicendum eſt iudicem, tabellionem, & teſtem, quorum culpa aliquis in bonis damnum ſuſcepit, teneri ex proprijs bonis illud reficere: quod ſi in fama damnum illatum ſit, tenetur etiam cum famæ ſuæ damno illud reſarcire, quia nulla eſt in huiuſmodi reſtitutione inæqualitas, ſed debita æqualitas: ſi autem culpa illorum innocens ſit in periculo vitæ, etiam cum vitæ propriæ periculo ſeipſos prodere tenentur, & innocentis veritatem, & innocentiam aperire, quod facere poſſunt, vt docent Victoria, & Salon vbi ſupra conclu. 3. conſtituentes ſe in aliquo loco tuto mittentesque literas teſtimoniales cum omnibus circumſtantijs requiſitis, vt plenã fidem in iudicio faciant, quibus, & iuſtitiam innocentis teſtentur & propriam iniquitatem prodant. In caſu namq; æqualis neceſſitatis ex culpa alicuius prouenientis, tenetur is qui in culpa & cauſa fuit damni, damnum illud reſarcire. Ceterum in caſu noſtro res alio modo ſe habet, cum id quod debetur non niſi bonum temporale eſt, damnum autem quod ex huiuſmodi reſtitutione ſeu criminis reuellatione ſequeretur, longe maius eſt, ſcilicet probabile mortis periculum, vt conſtat, in quo Alphonſus a Caſtro, Ioannes Medina, Martinus Ledeſmius & Salon locis allatis conueniunt.

Ad rationem autem Adriani in hoc dicto allatam, reſpondetur negando Antecedens: nam adultera æquè poſitiuè concurrit ſuo modo ad illa ſcandala, & peccata quæ ex reuelatione criminis ſequuntur, ac ad damnificationem mariti, & hæredum, quia non alio modo concurrit ad illa ſcandala: quam de tegendo crimen, quod ſi hoc ſatis non eſt ad hoc vt dicatur poſitiue concurrere ad illa ſcandala, multo minus dicetur concurrere poſitiue

ad

ad damniſicationem mariti, & hæredum, ipſa ſiquidem
nihil poſitiue ab illis accipit, ſed tantum ſe habet negati-
ue tacendo, & non obſtando damnis. Quod ſi detegen-
do crimen ſuum vere facit, vt legitimus capiat hæredita-
tem, pari ratione concurrit ad probabile periculum occi-
ſionis ſui, quod non licet; Præterquam quod vt plurimum
non eſt certa, quod reuelando crimen, alterum malum e-
uitabit, ſcilicet alieni detentionem, nam nec filius ſemper
tenetur illi credere, vt dicemus, & ex altera parte probabi
liter dubitare poteſt ne ſequatur occiſio ſui, & propterea
ad vitandam mortem crimen ſuum detegere non obliga
tur. Et in æquali dubio reſtitutionis, & occiſionis, præferē-
14 da eſt vita indemnitati legitimi hæredis.
Sextum eſt, quando non eſt periculum mortis, quia vel
maritus mortuus eſt, vel ſenex, atque patiens, & nullum
aliud eſt remedium ad reſtituendum, niſi reuelate adulte
rium, ex quo ſequitur propria infamia manifeſtato autem
ſcelere, credetur ei, & expelletur ſpurius; & legitimus hæ-
res in bonis paternis ſuccedet tunc quamuis Adrian. in 4.
quæſt. 1. de reſtit. & Ioan. Maior. in 4. diſt. 15. q. 17. ſimpli-
citer affirment cum periculo infamiæ debere reuelare;
Alij vero vt Caiet tom. opuſ. tract. 31. Reſponſ. 14. dub.
2. & in Sum. ver. adult. Ioan. Med. C. de reſt. q. 3. cap. 4. Al
phon. a Caſt lib. 2. de poteſtate legis pœn. cap. 11. S. Anto.
p. 2. tit. 1. cap. 18. §. 8. in fin. & tit. 2. cap. 7. §. 4. Naua in Ma
nua. cap. 16. num. 14. verſic. Tertio abſolute & ſine limita
tione docent econtra, quod cum iactura famæ, cum ſit al
tioris ordinis, non tenetur quis reſarcire damnum bono-
rum temporalium. Rectius tamen Sot. lib. 4. de iuſti. q. 7.
artic. 2. ad ſecundum. Cou. in reg. Peccatum, par. 1. de reg.
iur. in 6. num. 6. Michael Salon 2. 2. quæſt. 62. art. 6. contro-
uer. 8. Pet. de Arrag. ibidem. Ant. de Corduba lib. 1. quæ-
ſtion. ſui. q. 31. Lud. Lopez par. 1. inſtr. conſcien. cap. 88. &
Toletus in Sum. lib. 5. cap. 11. & alij tradunt quod ſi ſecun
dum viri prudentis iudicium bona, quibus legitimi hære
des priuantur, ſunt maioris precij quam fama eius; quia
ſcilicet illa non eſt ita nobilis, & illuſtris; vel bonæ famæ,
tenetur in conſcientia adultera crimen ſuum manifeſta-
re, vt hęredes talia bona recipiant, dummodo non habeat
aliunde, quo reſtituat, & nullum aliud ſequitur incommo
dum, quam propria infamia & ex reuelatione ſequetur re
ſtitutio in effectu, ſin autem bona fortunæ quibus legiti-
mus hæres priuantur. fuerint parua, vel mediocria, aut etiā
ſatis magna; econtra vero mulier ſit ita illuſtris & nobilis,
ac bonæ famæ, vt prudentum iudicio præſtet fama, &
nobilitas hæreditati, non tenebitur cum infamia ſua reſti
tutionem facere. Ratio pro prima huius dicti parte eſt,
quia licet fama ex genere ſuo ſit quid præſtantius bonis
fortunæ, tanta tamen poteſt eſſe pecunia, ſeu hæreditas,
quod ſecundum arbitrium boni viri adæquet, vel exce-
dat famam vnius perſonæ inferioris, ſicut licet aurum ex
genere ſuo ſit pretioſius argento, nihil tamen vetat, quo
minus magnum pondus argenti præponderet in valore
minimo ponderi auri, maxime cum pretium rei ſemper
moraliter ſumatur ex vtilitate, quam affert in ordine ad
vſus humanos, vt conſtat. Immo tanta poterunt eſſe iſta
bona fortunæ, vt etiam ſint præferenda famæ Regis, vel
cuiuſcumq. alterius. Secunda pars conſtat, quia nemo tene
tur reſtitutionem facere cum maiori ſuo damno notabili,
vt v. g. non tenetur quis reſtituere centum, cum iactura
300. Cum igitur fama, & honor maxime feminæ nobilis,
illuſtris, & honeſtę prępſtet diuitijs, & hæreditati viri nobi
lis in magno exceſſu, non tenetur mulier illuſtris, & hone
ſta cum periculo famę facere, vt hęreditas ad filios legiti-
mos deueniat. Et quidem ceteris paribus, non tenebitur
mulier crimen ſuum detegere hoc ſolo fine, ne filius legiti
mus hęreditate expolietur; Ratio eſt, quia ipſa poſſidet a-
ctu famam, legitimus vero nondum poſſidet hęreditatē,
& ſicut legitimus habet ius ad hęreditatem, ita mater ad
ſuam famam in re occulta; vbi autem iura paria ſunt, me
lior eſt conditio poſſidentis. Et denique quia prudentum
iudicio ipſimet filio legitimo prępſtat haberi filium hone-
ſtę matris in mediocri ſtatu diuitiarum, & dignitatis, quā
haberi filium adulteræ cum magna dignitate, & diuitijs;
pręſtat enim eſſe nobilem cum mille aureis, & haberi fi-
lium honeſtæ matris, quam eſſe comitem; & haberi filiū
adulteræ. Dixi, hoc ſolo fine, *ne legitimus priuetur hæredi
tate*. quia ſi immineret damnum Regni, aut Ducatus, tūc
non agitur de dignitate, aut diuitijs quæ ſunt bona tempo
ralia, ſed de bono communi, quod non ſolum cuiuis famę
ſed etiam vitæ præferendum eſt, vt diximus. In qua re
maxime iuuare debent conſilium, & prudentia boni viri,
& prudentis confeſſarij. Sic igitur difficultatem iſtam
ſoluendam eſſe puto, adeo vt deciſio illa Summi Pontifi-
cis in cap. *officij de pœn. & remiſſ.* intelligenda ſit quod ta
lis adultera abſoluenda ſit, etiamſi crimen reuelare nolit,
quando aut nihil eſſet reuelando profutura, aut quando
ſibi timeret de morte, aut infamia, & caſus non erat
egregius, in quo deberet ſe pro hæreditate infamare.
15 *Septimum eſt*, modus ille Alciati, & Iuriſtarum de re-
mittendo ſibi inuicem iura, plane inſufficiens eſt, vt recte
Couar. in reg. peccatum. par. 1. §. 1. num. 6. in fin. de regul.
iur. in 6. & Michael Salon. 2. 2. q. 62. artic. 6. controuerſ. 8.
concluſ. 3. annotarunt.
Ratio eſt. Tum quia licet mater non explicet priuatim,
quis illorum ſit ſpurius, ſeipſam tamen infamat adulterij
apud eos omnes, ad quod non tenetur, nec debet regulari-
ter loquendo, vt diximus. Tum quia hac ratione minime
tollitur damnum illatum ex adulterio, nec fit liberatio ſuf
ficiens, ſi quidem mutua hæc abſolutio ſpontanea nō eſt,
(cum fiat ab vnoquoque ignorante, & timente ne ipſe ſit
ille ſpurius, alioquin illam non facturus) ſed inuoluntaria,
& coacta, & conſequenter inutilis, & inualida, nullumque
exinde legitimus commodum accipit, ſed adhuc damnū
ſicut antea patitur nec iuri ſuo cederet, ſi ſe legitimum,
16 & alterum ex adulterio natum fuiſſe certo intelligeret.
Octauum eſt, Filius illegitimus matri ſuæ de ſua illegiti-
mitate reuelanti fidem regulariter, & communiter præ-
ſtare non tenetur. Sic Richard. in 4. diſtin. 15. artic. 5. q. 4.
ad 9. Palud. 4. diſt. 27. q. 2. artic. 1. concluſ. 3. S. Ant. par. 2.
tit. 1. cap. 18. §. 8. in fi. & titu. 2. cap. 7. §. 4. Syluest. ver. adul-
terium. q. 1. Ang. verb. eod. num. 5. Tabiena verb. eod. nu-
mero 7. Pan. in cap. per tuas, de probationib. Adr. in 4. q. 1.
de reſtitu. §. *ſed reſtant*. Alphonſus a Caſt. lib. 2. de poteſta
te leg. pœnal. cap. 11. Ioan. Medina C. de pœnitentia q. 3.
cap. 4. Nauar. in Manuali cap. 16. num. 44. verſicu. Tertio.
Cou. in reg. peccatum p. 1. §. 1. num. 6. de reg. iur. in 6. Mi-
chael Salon. 2. 2. q. 62. art. 6. controuerſ. 8. concl. 1. Petr. de
Arrag. ibid. Lud. Lopez. p. 1. inſtruct. conſcien. cap. 88. So-
tus lib. 4. de iuſt. q. 7. art. 2. ad 2. Petr. Nau. lib. 3. de reſt. c. 1.
p. 2. dub. 21. num. 156. Tolet. in Sum. lib. 5. cap. 11. Ioan. Be-
ned. in Summa de peccatis, lib. 2. cap. 6. Emanuel Sà in A-
phoriſmis verb. Adulterium, & Bart. Medina in Summa
lib. 1. cap. 14. §. 18. Immo Pan. ait non tenetur credere ētſi
vterq. parens negaret eum eſſe filium, & Emanuel Sà ait,
non teneri illi fidem adhibere etiamſi iuraret, quinimmo
Bart. Medina audacter affirmat filium illum valde ſtulte
facturum, ſi poſtquam natus eſt in domo patris ſui velit
aſſenſum matri præbere ſiquidem ſi credat, tenebitur in
conſcientia reſtituere hæreditatem filio legitimo, vnde do
cet confeſſario debere tali filio conſulere, ne matri aſſen-
tiatur. Et Paludanus exemplum affert de illo qui dixit ma
tri ſuæ, bene credo vobis, quod ſitis ribalda, ſed non quod
ſim baſtardus. Idemq. docent Doctores in l. filium, ff. de
his qui ſunt ſui, vel alieni iuris, & in l. ſi vicinis. C. de nupt.
dicentes fatuum fuiſſe illum qui regno renunciauit pro-
pter dictum matris. Et l. miles ff. de adulter. & facit regu
la iuris, *alleganti ſuam turpitudinem nulla debetur fides*. Po
teſt etiam filius prudenter ſuſpicari, & timere matrem, cū
ſit ingenium mulierum aliquos ardenter amare, & alios
capitaliter odiſſe, ipſum ita odio habere, vt vellet eum ab
hæreditate excludi, & alios ita diligere, vt eos ſolos vellet
eſſe hæredes, & hoc fine fingere adulterium, quod nō cō-
miſit. Immo Alphonſus a Caſt. ait, quod licet illa dicat ma
rito, & ille credat, filius tñ ille credere nō tenetur. Quia cū
natus ſit in domo paterna, matre, & viro ſuo ſimul coha-
bitantib. nec vlla infirmitate impeditis, ius pręſumit illum
eſſe legitimum, & a viro, non ab adultero genitum, contra
quam iuris præſumptionem filius credere non obligatur
in tantum ſui præiudicium, & detrimentum.

Cete-

Digitized by Google

Ceterum quamuis filius cōiter, & maiori ex parte nō teneatur matri, quamuis iuranti, fidem adhibere, qn̄ tn̄ ſciēs conuincitur, & compellitur intra ſe fateri ſe eſſe ſpurium, puta, quia probare poteſt mater euidenter per teſtes iuratos, & alia teſtimonia patrem putatiuum abfuiſſe tempore ſui conceptus, vel quia euidens eſt ei tempore, quo fuit conceptus, matrem ſuam ab illo ſuo patre putatiuo non fuiſſe cognitā, aut alia ratione intus in mente credere conuincitur, quod continget qn̄ mater, qua alias talem filium amanter tractauit, & quæ eſt moribus reformata, & conſcientiæ timoratæ, & propriæ famæ amica nec mentiri ſolita maxime ſi in tempore ſacro, puta in hebdomada ſancta, aut in mortis articulo crimen ſuum filio ſuo ſpurio reuelat (quo tn̄ tempore non tenetur regulariter illud reuelare) tunc ſine dubio tenebitur filius in conſcientia hæreditatem dimittere, ētſi in foro exteriori ſibi fuerit adiudicata, quia ueritas ſemper eſt p̄ferenda præſumptioni, alias ſciēs, & prudens, & mala fide poſſideret alienum inuito dn̄o, ex Soto, Caſtro, Salono, Pet. de Arragona, Ludou. Lopez, Toleto, S. Anto. Syl. Petro Nau. num. 56 & alijs; Nec poterit in hoc caſu confeſſarius conſulere ſpurio, ne matri aſſentiatur abſq; peccato mortali. Quandiu autem dubitauerit de dicto matris poſt ſemel aditam hæreditatem nihil reſtituere tenetur, quia in dubio melior eſt cōditio poſſidentis, & quia in dubio debemus in fauorem filiorum ſic interpretari, ex Panor. in c. intelleximus. de adul. & Syl. verb. adul. q. 2. & facit l. ſi uicinis. C. de nupt. vbi autem veritas ſibi conſtaret poſt completam præſcriptionem bona fide factam, non tenetur ad aliquam reſtitutionem, etiāſi ſibi conſtaret ſe non fuiſſe legitime natum, vt notat Sylu. vbi ſup. q. 3. Ang. eod. num. 6. Tabien. eod. num. 8. verſicu. Quinto. Bart. Med. lib. 1. inſtr. confeſſ. cap. 14. §. 18. Petr. de Arragon. 2. 2. q. 62. art. 6. & Doctores communiter in doctrina de præſcript. tunc. n. titulo præſcriptionis bona fide factæ legitime poſſidere poteſt. Incipit autem præſcribere quando incipit nominari ſeu pro filio legitimo reputari, ſecus autem ſi ante completam præſcriptionem illegitimum ſe fuiſſe conſtet, tunc. n. hæreditati renuntiare tenetur; de perceptis autem & bona fide conſumptis non tenetur aliquid reſtituere ex Syluestro vbi ſupra, immo Michael Salon. affirmat, quod ſi in ſtatu honorabili educat⁹, & conſtitutus ſit; ſi non aliunde habet vnde viuat, retinere poteſt aliquam partem hæreditatis ad moderatam ſuſtentationem & neceſſariam, & aliam reſtituere, vt communiter tradunt authores de debitore, qui non habet alia bona, vnde viuat, niſi ea, quæ reſtitutioni obnoxia fuerint.

17 *Solum* contra hanc reſponſionem eſt argumentū quod nonnullos decepit, quia ſi quis mihi legaſſet centum aureos, credens me eſſe ſuum filium, ſua in leuitate decept⁹, vel ab alio citra meam culpam, non teneor illos reſtituere ſed poſſum tuta conſcia illos retinere, quia deceptio illa, non mihi ſed illi imputanda eſt. Ergo licet filius ex relatione matris ſe ſpurium eſſe intelligat, ſi tamen pater putans illum eſſe legitimum, conſtituat illum hæredem, non tenebitur reſtituere hæreditatem.

Reſpondeo tn̄ cum Soto lib. 4 de iuſtit. q. 7. artic. 2. ad ſecundum, & Michael Salon. 2. 2. q. 62 artic. 6. controuer. 8. conclu. 1. in ſi longe diſparem eſſe rationem, quia in illo allato caſu de legante centum aureos, ego non fui per iniuriam cauſa illius ignorātiæ & ex altera parte ad licite poſſidendum illos centum, ſufficit conſenſus legantis, in noſtro vero caſu pater non ſua ſponte & libera uoluntate hæredem inſtituit, ſed lege coactus adeo, vt, licet pater ipſum hæredem non conſtitueret, eo tn̄ ipſo quod alter eſt illegitimus, & iſte legitimus ex legis præſcripto hæres efficit legitimus, & hanc futuram patris mentem certum eſt ſi ſibi de alterius illegitimitate conſtaret: ideo enim illum reliquit hæredem, quia ignorantia ductus illum legitimum fuiſſe credidit, non relicturus ſi ſpurium fuiſſe cognoſceret: Etenim voluntas patri ius naturale, & leges, quæ filijs legitimis, non illegitimis, ſuffragantur, ſequi debet, vt recta ſit, & rectæ rationi conformis, hæc igitur dicta ſint de reſtitutione facienda legitimo hæredi, quando certus ſit hæres.

18 TERTIVM DVBIVM eſt, quidnam facere debeat adultera, aut cui reſtitutio facienda erit in caſu, quo maritus adulteræ nullum alium habet filium præter illum ſpurium. Ratio dubij eſt, quia cum nullus niſi filius, aut in recta linea illi ſuccedens ſit hæres neceſſarius, ſed ex ſola voluntate teſtatoris pendeat, quiſnam eſſet conſtituendus eius hæres, ſi illum non fuiſſe filium ſuum cognouiſſet, incertum plane eſt, cui debeat fieri reſtitutio hæreditatis, q̄ ſpurius poſſidet; forte enim non reliquiſſet conſanguineis ſed in alia pia opera patrimoniū erogaſſet, videlicet, quia illud, aut pauperibus aut hoſpitali, aut alicui monaſterio reliquiſſet. Tunc ergo ſi adultera pro hæreditate a filio ſpurio retenta, conſanguineis mariti ab inteſtato ſuccedētibus acceptum reſtituat, conſtat illam lædere pauperes, aut hoſpitale aut monaſterium, quod reliquiſſet heredem ſi ſciret illum non fuiſſe filium ſuum.

In hac re mihi probatur quod docent Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pœnal. capit. 11. & Petrus de Arragon. 2. 2. q. 62. art. 6. ſi forte maritus, putans illum eſſe filium ſuum, fecit pro illo pupillarem ſubſtitutionem, tūc certum eſt adulteram teneri reſtituere illi, quem maritus pro filio ſubſtituit. Eo enim ipſo quod maritus talem pupillarē ſubſtitutionem fecit, aperte ſatis declarauit ſe nō fuiſſe relicturum illum hæredem, ſi aliàs filium ſpurium fuiſſe cognouiſſet. Quod ſi nullus ſubſtituatur, tunc ſi certo didicerit a marito, quem non relicturus eſſet heredem ſi filium non haberet illi & non conſanguineis ſuccedentibus ab inteſtato reſtitutio fieri debet. Illa namque voluntas mariti aperte & ſine vlla fictione adulteræ declarata, ſatis eſt pro teſtamento quod ſi certa non ſit mulier cui alteri bona maritus reliquiſſet tunc conſanguineis ſuccedētibus ab inteſtato reſtituere debet. Alia remedia occurrere poſſunt, pro negotiorum, & circunſtantiarum diuerſitate ad quæ ſimiliter facienda obligata erit mulier, adultera, ſed illa vniuſcuiuſq; prudentiæ relinquuntur.

19 QVARTVM DVBIVM eſt ad quid teneatur adultera quando dubitat, an filius ille ſit filius adulteri, vel viri ſui?

Reſpondeo, quicquid aliquid velint teneri mulierem in hoc caſu ſuadere viro ſuo, vt bene faciat alijs, quos certo ſcit legitimos eſſe, mihi tamen cōtrarium verius eſſe videtur, nullo modo ad id teneri ſaltem ex iuſtitia: Tum quia hac ratione daret occaſionem marito ſuo ſuſpicandi male de illa & infamaret ſe cum aliquo periculo ſui: Tū quia dubia in meliorem & fauorabiliorem partem interpretanda ſunt: Tum quia in dubijs melior eſt conditio tum feminæ poſſidentis famam ſuam, tum filij, qui eſt in poſſeſſione legitimi hæredis. Atque ita etiam ſenſit Michael Salon. 2. 2. quæſt. 62 articulo 6. controuerſia. 8. in fine

20 QVINTVM DVBIVM eſt de adultero, an adulter qui ex aliena vxore prolem ſuſtulit, aliquid reſtituere teneatur tum marito eius pro expenſis in filio illo ſuppoſito alendo, & educando factis, tum legitimo hæredi, qui exinde defraudandus venit. Ratio dubij eſt, quia ex vna parte, dedit cauſam damni, dans autem cauſam dam-

ADDITIO NOVA.

Adde. Maxima autem extat iuris præſumptio, in dubio filium dicendum eſſe natum ex marito, & hoc etiam ſi eodem tempore vxor cum alio adulterium commiſerit. notant Abb. & docto in cap. per tuos. de probat. in capit. tranſmiſſa: qui filij ſint legitimi, & in l. filium definimus. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris. Et etiam ſi mulier cū adultero cohabitaret, dūmodo liber acceſſus pateret marito, ita vt potuerit ex eo filius concipi, notat Abb. in c. accedens. de purgat. canon: & in c. officij. de pœnit. & remiſſ. Pariſ. conſ. 64. col. 1. & ſeq. col. 1. & ſeq. vol. 3. & hoc etiam ſi filius natus aſſimilaretur adultero, quia hoc dr̄ potuiſſe contingere ob cogitationem mulieris tempore conceptionis. Iaſ. & DD. in l. Gallus. in princ. de libe. & poſthum. Et hoc etiam ſi mulier per multos annos, puta, per 15 fuiſſet ſterilis. Ruin. in conſi. 53. vol. 5. Abb. in d. c. per tuas. Alcia. tract. præſumpt. in 3. reg. præſumpt. 37.

Digitized by Google

damni per coitum adulterinum, ipſum damnum dediſſe cenſetur ac proinde ad omnia damna reſtituenda obligatur. argu. c. final. de iniu. & damno dato. Ex alia vero parte non eſt ipſe cauſa damni quia ipſe non ſuppoſuit filium marito, nec (vt ſupponimus) mulieri ſuaſit, vt maritum deciperet, dicendo eſſe filium ſuum.

In hac difficultate nonnulla certa ſunt; *Primo* n. certum eſt, quod quamdiu adulter non credit nec credere debet, quod filius ex adulterio natus ſit ſuus, nihil reſtituere tenetur nec a confeſſore in conſcientia cogendus eſt ad damna patri putatiuo, aut filijs legitimis reſarciendum. Quod idem dicendum eſt in dubio probabili, ſ. quamdiu adulter probabiliter dubitat, aut dubitare poſſit filium ſuũ nõ fuiſſe Sic S. Ant. p. 2. tit. 2. c. 7 in fi. Sylu. verb. Adulterium. q. 5 Tabiena. eo. n. 6. ver. Sed quid dicendum. Nã in Man. c. 16 n. 47. ver. 7. Petrus de Arrag. 2. 2. q. 62. art. 6. Michael Salon ibid. controuerſia. 8. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc. ca. 90. Toletus lib. 5. inſtr. Sacerd. c. 11. Io. Benedictus in Summa de peccatis. lib. 2 ca. 6. & Emanuel Sà. in Aphoriſmis. verb. adulterium, & facit c. *Habuiſſe*. d. 23. vbi dr. *In ambibus reb. non eſſe ferendum abſolutum iudicium.* Sed neque facile credere debet mulieri aſſerenti illum ſpurium eius, vel primo qñ mater ipſa pręſe fert ſpẽm leuitatis, & ſolita eſſet alijs ſui copiam facere; ſolent. n. iſtæ mulieres nonnũquam filium ſpurium tribuere ditiori, aut ſibi magis dilecto; aut ſecundo, qñ vidit, aut nouit illam ſimul agere cũ viro ſuo, nec minus concipere potuiſſe ex viro, quam ex ſe ipſo, vel qñ ipſa quoq; dubitat an ſit mariti, vel adulteri, aut quando ipſe probabiliter credit eam mentiri ad ſe obligandum, & facit l. Lucius ff. de condi. & demon. vbi dicitur. Quod ſi duo eodem tempore habeant conſuetudinem cum eadem muliere, neuter tenetur agnoſcere partum.

Secundo certum eſt, non teneri ipſum ad aliquid reſtituendum cum periculo famę, aut vitæ, ſicut nec adultera, cum æqualis ſit vtriuſque ratio.

Tertio certum eſt, teneri ad reſtituendum, quando cõſuluit adulteræ, vt ſpurium illum viro ſuo ſupponeret, tanquam legitimum. Qui enim ſuo conſilio cauſa eſt alicuius damni, ad illius reſtitutionem obligatur. Hæc igitur certa ſunt apud omnes.

Controuerſum autem eſt inter authores, an caſu quo nec adeſt periculum infamiæ, aut vitę, nec matri conſuluit partum ſupponere viro ſuo, ſed credit, aut credere debet filiũ illum illegitimum eſſe ſuum, quia. l. tempore conceptionis maritus aberat, & illa quia alioquin erat honeſta, & bonę famæ, etiamſi rem cum illo habuit, ad id tamen vi, aut minis, aut alijs ſuaſionibus adducta fuit, nec vnquam poſtea ſiniſtra aliqua laborauit opinione, ſed timoratæ ſemper conſcientiæ habita fuit, & deniq. tot concurrunt ſigna, & indicia, vt adulter ad credẽdum filium eſſe ſuum conuincatur. dubium in hoc caſu eſt an teneatur ad reſtitutionẽ aliquam ex eo ſolum, quod genuerit illum?

Dominicus Sotus lib. 4. de iuſtit. q. 7. ar. 2. in fine, ait adulterum in hoc caſu non teneri ad aliquam reſtitutionem ex iuſtitia marito aut filijs faciendam, ſed ſolum ex honeſtate, & decentia citra periculum aut ſcãdalum, dummodo potens & diues ſit. Ratio pro priori parte eſt, quia ipſe non eſt cauſa proxima illorum damnorum, ſed remota ſolum, cum non intenderit generare, ſed ſolum ſuam libidinem explere, ſolum autem mulier cauſa proxima fuit, quæ ſponte adulterata eſt & filium ſuppoſuit marito ſuo. Pars vero poſterior exinde probatur, quia eſt aliquo modo cauſa illorum damnorum, vnde cum diues, & potens ſit, ex honeſto, & congruo aliquid reſtituere tenetur.

31 Communis tamen & vera opinio eſt. Adulterum qui probabiliter credit, aut credere debet filium adulterinum eſſe ſuum, teneri ad reſtituendum damnum marito, & filijs legitimis. Sic S. Ant. p. 2. tit. 2. cap. 7. in fine. Ang. verb. adulterium. numero 4. Syluest. eod. quæſt. 5. Tabiena. eod. numero 6. Caieta. in Summa verb. adulterium in fine. Nauar. in Man. cap. 16. num. 49 verſic. octauo, Petrus de Aragon 2. 2. quæſt. 62. articul. 9. ante finem. Michael Salon. ibid. ante finem Ludou. Lopez p. 1. inſtr. conſc. ca. 90. &

q. 91.

q. 91. Petrus Nau. lib. 3. de reſtit. c. 1. p. 2. dub. 21. nu. 157. Io. Benedictus li. 2. Summæ c. 6. Toletus in ſumma li. 5. c. 11. & Emanuel Sa. in Aphoriſ. in verbo adulterium. Ratio eſt, quia adulter non minus eſt cauſa dãni proxima quam adultera cum vterque eodem actu & eodem modo ad damnum concurrat, & vterque æque dat operam ſciens, & prudens actui adulterij, quod ex ſua natura ordinatur ad generationem, nec magis intendit mulier generare quam adulter, ſed ſolum explere libidinem ſicut adulter. Ergo non minus eſt cauſa damni, quam adultera: ſicut igitur teſte Soto adultera tenetur ad reſtituendum damnum, ita etiam & adulter, cum non minus cauſa ſit damni, quam adultera. Tenetur igitur talis adulter, ſi mater ſatisfacere non poteſt, aut non vult, reſtituere omnes expenſas, & alimenta, quæ ſubminiſtrauit pater putatiuus adulterino ad integrum, ſeu aliquid citra integrum magis, vel minus, ſecundum quod magis, aut minus certus ſit quod ſui ſit filius penſatis quoque alijs cauſis, quæ in huiuſmodi interuenire ſolent. Quod ſi adultera mitteret filium ad hoſpitale, vt hac ratione occultaret adulterium (id quod abſque peccato licet, ex Caiet. in ſumm. ver. adulterium & Toleto l. b. 5. c. 11. hæc enim vna cauſa eſt, cur loca hæc pia inſtituuntur) tenebitur pater, aut mater prolis ſatisfacere hoſpitali, niſi paupertas eos excuſet, cum bona huiuſmodi hoſpitalium ad alendos pauperes, non diuites inſtituta ſint, & quantum conſumitur a diuitibus tantum indigentibus adimitur. Tenentur inſuper parentes non ſolum alere & veſtire, ſed etiam per ſe, vel per alios prolem propriam inſtruere. De hæreditate autem vel dote, ſi dotaretur a patre putatiuo, tenetur vterque ad boni viri arbitrium, attenta ſui facultatẽ. Ceterum nec ad infamiam, aut morte vitandam debet adulter, vel adultera aborſum, aut mortem prolis procurare, arg. c. ſi aliquis 22. q. 3. & S. Anton. p. 2. Sylue. Caie. Arragon, Salon, Lopez & alij, quos ſupra citauimus. Quod ſi adultera totum damnum ex ſuis bonis proprijs, & liberis reſtituerit marito, & alijs filijs tenebitur adulter eidem medietatem recompenſare, tanquam particeps, & concauſa damni, ſicut quando plures idem damnum inferũt, vno in integrum reſtituente, tenentur alij ſuas partes illi exhibere vt præfati authores teſtantur, & hęc de adulteræ, & adulteri reſtitutione ſint ſatis.

Poterat hoc in loco tractari de quodam adulterij genere, quod improprie adulterium dicitur. puta, de eo quod inter virum & vxorem nonnunquam committi ſolet, quãdo. ſ. coniuges amore inordinato ſe diligũt, & regulam honeſtatis in actu coniugali excedunt. Debet namq; homo amare vxorem cum iudicio, non affectu libidinis, vnde S. Hieronymus contra Iouinianum, & habetur in c. *Origo*, 32. q. 2. ait, *Origo quidem amoris* ſ. ſpes prolis, vel etiam fornicationis vitatio, quæ nuptiarum cauſa eſt, *honeſta erat, ſed magnitudo deformis. Nihil autem intereſt, ex qua honeſta cauſa inſaniat quis, vnde Sixtus Pythagoricus dixit. adulter eſt in ſuam vxorem amator ardentior. In aliena quippe vxore omnis amor turpis eſt, in ſua nimius. Sapiens iudicio debet amare coniugem, non affectu,* ſ. immoderato explendæ libidinis. *Non regnet in eo voluptatis impetus, nec praeceps feratur ad coitum. Nihil eſt fœdius, quam vxorem amare quaſi adulterã*, Contra hos n. preualere ſolet diabolus. qui vt Tob. 6. dicit. *Coniugem ita ſuſcipiunt, vt Deum a ſe, & a ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita vacent, ſicut equus, & mulus, quibus non eſt intellectus.* Tales autem quamuis improprie, adulteri dicuntur, non reatu criminis huius capitalis, ſed ſimilitudine adulterinæ libidinis; ſicut n. adulter in adulteram ardet, ita iſte in propriam.

Ceterum ſi quis ſolum cauſa delectationis vxorem cognoſcit, ita tamen quod non faceret cum alia, nec etiam cum vxore, quando ſe mortaliter peccare crederet, ſolum venialiter peccat, ſi tamen eam cauſa ſaturandæ libidinis, ſine prædictis circumſtantijs, tanquam adulter cognoſcat, hoc eſt, ita animo diſpoſitus eſt, quod ſi ipſa eſſet forte vxor alterius, non minus carnaliter ſe cum ea commiſceret, proculdubio mortaliter peccat, vt Gloſſa in capitulo origo 32. quæſtione ſecunda in verb. amator. Alexandr. de Ales part. 3. quæſtion. 35. membr. 8. &

p. 2. q. 147.

Digitized by Google

p.2.q.147.memb.2.Richar.4.d.31.ar.3.q.3.Palud. ibi.q.3.art.2.& 3.Nau.in Manu.cap.16.n.23.verſi. Secundo,& alij communiter tradunt, ſed quia de hac re latius agendum eſt in materia de ſacramento matrimonij,hæc breuiter attigiſſe ſufficiat.

De Inceſtu, & Stupro. Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Inceſtus quid ſit,aut qualis abuſus.*
Natura adeo repugnat vt bruta animantia eum abhorreant.
2 *Quid ſit conſanguinitas,Stirps, linea?*
3 *Quid gradus,& vnde dicatur,& inter quos gradus conſanguinitatis committitur Inceſtus.*
4 *Quid affinitas,& eiuſdem ratione ſunt inceſtuoſi?*
5 *Quot gradus habet affinitas,per quam matrimonium contrahi non poteſt.*
6 *Affinitas per actum fornicarium contracta olim vſque ad quartum gradum impediebat,quid vero per Conci. Trid.*
7 *In particulari peccatum hoc committitur multipliciter.*
8 *Quanta ſit huius peccati grauitas ex diuina punitione cognoſcitur.*
9 *Stuprum,quod eſt quarta ſpecies Luxuriæ quid ſit,eiuſque definitionis explicatio.*
10 *Aliud eſt perdere virginitatem,aliud integritatem corporis virginalem.*
11 *Defloratio feminæ etiam non ſub cuſtodia parentis vt puta grandæuæ,quæque non eſt habilis generationi,cum tamen virgo ſit,vere ſtuprum eſt.*

1 ALtera luxuriæ ſpecies eſt *Inceſtus*, qui definitur eſſe abuſus per copulam carnalem cum perſona conſanguinea,vel affini intra gradus prohibitos. Ea namque propinquitas conſanguinitatis & affinitatis peculiari nomine & ratione deterrere debet a turpitudine actus venerei, per contrariam,ſcilicet reuerentiam perſonis propinquis debitam. Naturali enim iure debet homo reuerentiam quandam parentibus, & per conſequens alijs conſanguineis, qui ex eiſdem parentibus de propinquo originem trahunt,adeo vt apud antiquos teſte Valerio Maximo li.2.cap.9.fas non erat filium ſimul cum patre balneari, ne ſe inuicem nudos conſpicerent, Vnde Leuit.18.hæc ipſa turpidinis ratio in inceſtu exprimitur,his verbis; *Mater tua eſt,non reuelabis turpitudinem eius.* Immo hæc commixtio inter parentes,& filios, propter immediatam eorum cognationem adeo naturæ repugnans eſt, vt bruta etiam animalia eam abhorreant. Vnde Philoſ.lib.9.de animalibus narrat,quod equus quidam quia deceptus fuit,vt matri commiſceretur,ſeipſum præcipitauit, quaſi præ horrore. Aliæ vero perſonæ,quæ non ita ſecundum ſeipſas, ſed per ordinem ad parentes coniunguntur,minorem & maiorem indecentiam ex ſeipſis habent,prout remotius, aut propinquius inter ſe diſtant,aut coniunguntur. Qua de cauſa S.Auguſt lib.15.de Ciuit.Dei.cap.26.ait,*Commiſtio ſororum,& fratrum quanto fuit antiquior compellente neceſſitate,tanto poſtea facta eſt damnabilior religione prohibente.* Huius etiam prohibitionis aliæ rationes aſſignari ſolent,Cum enim huiuſmodi perſonæ ſanguine coniunctæ adinuicem ſimul commorari,& conuerſari debent,ſi tales a commiſtione venerea non arcerentur,daretur nimia opportunitas hominibus venereæ commiſtionis,ſicq.animi hominum per luxuriam nimis emolleſcerent,impediretur inſuper multiplicatio amicorum,dum nuptias inter extraneos non contraherent, ſed cum ſeipſis ſolum,quandoquidem experientia teſte, dum homo vxorem extraneam accipiat,ita coniunguntur ſibi quadam ſpirituali amicitia omnes conſanguinei vxoris,ac ſi conſanguinei ſui fuiſſent De qua re tractant S.Th.2.2 q.154.art.4.Alex.de Ales in ſum.p.2.q.150.memb.1.& 2.p.3.q.35 memb. 6.S. Ant.p 2.titul 5.cap.5.Ang.ver.inceſtus.Syluest. verb.luxuria.q.4.Tabiena.verb inceſtus.Nau.in Man.cap.16.num. 3.Grego.de Valen.tomo 5.diſpu 9.q.3.punct.3.Ludouic. Lopez par 1 inſtr conſc.c.73.Seb.Med.in Sum.peccat.capital.tit.8.q.31.Barth.Medin.libr.1.inſtr.confeſſ. cap.14. §.18.Ioan.Pedr.in explicatione ſexti præcepti § 3.Tolet. in Sum.lib.5.cap.12.Ioan.Benedict. in ſum. de peccatis. lib.1.c.7.§.1.Caie.in Sum.ver.inceſtus.& 2.2.q.154.art.9. Eman.Sà in Aphoriſm.in verb.luxuria.Sum.Cor.p.1.c.1. num.58.

2 *Cæterum* cum dictum ſit peccatum hoc committi cum conſanguineis,aut affinibus intra gradus prohibitos,explicandum breuiter eſt,quidnam conſanguinitas, & affinitas ſit;& quinam gradus ſint prohibiti,vt melius hac ratione intelligatur quandonam peccatum hoc inceſtus cõmitti dicatur. Eſt autem conſanguinitas, vinculum, ſeu propinquitas perſonarum deſcendentium ab vno ſtipite per carnalem propagationem contracta, vt communiter tradunt Theologi in 4.diſt 40.Hoc autem vinculum perſonarum deſcendentium ab uno communi ſtipite eſt duplex,ideoq.duas lineas facit,unam rectam, alteram uero collateralem ſeu tranſuerſalem. Stipes communis dr̃ illa perſona, a qua reliqui ducunt originem gñationis, puta pater a quo filij & alij ab eis deſcendunt, linea recta eſt, qua una perſona recte ſeu directe trahit originem ab alia mediate,uel immediate,ut filius a patre immediate, nepos a patre mediate,& pronepos a nepote,& ſic deinceps,& illa uel eſt deſcendentium,uel aſcendentium: Dicitur autem linea deſcendens, quæ eſt a propagante ad propagatum, puta a patre ad filios, nepotes, pronepotes &c.Aſcendens econtra eſt a propagato ad illos,de quibus deſcendit.

Linea vero collateralis,vel tranſuerſalis eſt, in qua vna perſona non ſic ſanguinem trahit ab alia, ſed vna ſtat ad latus alterius,& ambæ dicuntur ab eodem,vt fratres,& ſorores ſunt ab vno patre; conſobrini ſunt a fratribus,& ſororibus,conſobrinorum filij ſunt ab ipſis, & ita deinceps.

Dicitur per *carnalem propagationem*, nec refert quoad prohibitionem, an deſcendant per coitum fornicarium, vel vxorium.

3 *Quia* vero conſanguinitas hæc per gradus diſtinguitur, & numeratur ideo ſcire oportet quid gradus ſit, & vnde dicatur; Eſt autem Gradus habitudo determinatæ diſtantiæ perſonæ a perſona in conſanguinitatis linea. Et dr̃ illi gradus ad ſimilitudinem graduum, quibus aſcenditur, vel deſcenditur ab vno ad reliquum, & proprie inuenitur in linea recta minus autem proprie in linea tranſuerſali.Stipes autem non facit gradum,ſed eſt principium,& radix arboris conſanguinitatis,a quo rami pullulant,gradus namq; eſt diſtantia vt diximus, vnius ad alterum, & non eiuſdem ad ſe,pater aũt non diſtat a ſe;ideo non numeratur in gradib. ſolæ autem perſonæ poſitæ tam per lineam rectam,quam per tranſuerſalem faciunt gradus in ſerie;vt filius,qui diſtat a patre,per hanc diſtantiam, facit vnum gradum,& dicitur primus gradus, Nepos conſtituit ſecundum gradum,ex quo diſtat a ſtipite per duas diſtantias:Pronepos eadem ratione conſtituit tertium gradum,Abnepos ſimiliter conſtituit quartum;Abnepotis filius cõſtituit quintum,& ſic deinceps.Eodem mõ in linea collaterali dicendum eſt,vt v.g.Petrus fecit plures filios,q̃ faciunt primum gradum & quilibet illorũ gñando alios filios,faciunt alias lineas tranſuerſales,qui adinuicem vocant̃ conſobrini,& faciunt ſecundũ gradũ,filij conſobrinorũ faciunt tertiũ gradũ;& filij pdictorum gradũ quartũ cõſtituunt. Qñ igit̃ facienda eſt coniunctio alicuius maris,& feminæ,videndum eſt,in quo gradu diſtãt a primo ſtipite,a quo habẽt originẽ & tot grad⁹ ſunt, quot ſunt pſonæ diſtãtes aſcendentes,& deſcendẽtes nõ numerando ſtipitem. Et quamuis olim vſq. ad ſextũ gradũ prohibitio matrimonij fuit,nunc tñ prohibitio hęc ſolũ,vſq ad quartum gradum incluſiue extendit̃ vt definiuit Innoc. Papa III.in c.*Non debet de conſang.& affin.* Vnde ſi qs cognoſcat aliq cõſanguineã carnaliter in quocunq prędictorum quatuor graduum,& inceſtum cõmittit vterq.& enorme peccatũ,& tanto grauius,quanto gradus eſſet cõiunctior, vt omnes communiter affirmant; Adeo vt ſiue dicamus diuerſas perſonas in diuerſis gradibus conſtituere. diuerſas ſpecies inceſtus,cum Naua.in Man.cap.16.numero 4.

Vndecimo, cognoſcens filiam ſuam adoptiuam, vel ſororem *certa diligero*. 30 q 3.

Duodecimo, qui cognouerit aliquam cognatione ſpiritiali ſibi coniunctam, etenim cum per baptiſmum, & confirmationem contrahatur cognatio ſeu paternitas quã dã ſpiritualis, inſtar paternitatis carnalis, qui aliquam earum cognoſceret, inceſtum committeret. Et quidem quicquid olim de hac re ſtatutum fuit, nunc ex ſtatuto Concil Trident. Seſſ. 24. de reform. Matrim. cap. 2. inter baptizatum ipſum, & illius patrem & matrem, & ſuſcipientem, ſeu ſuſcipientes ipſum baptizatum, nec non inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem ac matrem tantum ſpiritualis cognatio in baptiſmo contrahitur. Ex confirmatione etiam ſolum cognatio hæc contrahitur inter confirmantem, & confirmatum illiuſque patrem, & matrem ac tenentem, vt in eodem Concilio definitum eſt. De qua re latius dicendum eſt in materia de Sacramento Matrimonij. Hæc interim breuiter dicta ſint, vt vſitatiores ſaltem modos explicaremus, quibus in hoc genere peccari ſolet, quos omnes partim ſacræ literæ Leu. 18. & 20. partim ſummi Pontifices 30 quæſt 1. & 34. qu. 1. & 2 & 35 qu. 1. & 3. partim Theologi 4. d. 40. & 41. & 42. & canoniſtæ in eiſdem locis tradiderunt.

5 *Porro* quanta ſit huius peccati grauitas, facile conſtat ex diuina punitione, voluit enim Deus hoc peccatum pœna mortis caſtigare, vt habetur Leuit. 18. & 20. Ruben etiam, quia cognouit carnaliter vxorem patris ſui Iacob, diminutus fuit in primogenitura. vnde dixit ei pater, *Ruben primogenitus meus, prior in donis, maior in imperio, non creſcas quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius* Geneſ. 49. Amnon etiam, quia concubuit cum ſorore ſua Thamar, ab Abſalon interfectus eſt. 2. Reg. 13. & Præcurſor Domini Io. Baptiſta ita hoc vitium exhorruit, vt Herodem Regem acriter argueret, quod Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui duxerat, & cognouerat. Mar. 6. Sed & Apoſtolus Paulus inceſtuoſum illum excommunicauit, & ſatanæ tradidit, vt illum vexaret in corpore, ſicut antea vexauit in mente, vt habetur 1. Cor. 5. & merito, eſt enim peccatum hoc non ſolum fornicatione ſed etiam adulterio multo grauius, vt communiter tradunt authores, quos initio capitis attulimus.

6 Quarta ſpecies luxuriæ dicitur *ſtuprum*, quod definitur eſſe illicita fœminæ virginis defloratio ſub cura parentum exiſtentis.

Dicitur autem *femina virginis defloratio*, quia non viri, ſed feminæ ſolum virginitas eſt ea, ob cuius violationem ſtuprum ſuam habet deformitatem ſpecialem, ex Caie. 2. 2. quæſt. 154 art. 6. dub. 2. & in Summa. verb. ſtuprum. Na. in Man. c. 16 numer. 3. Greg de Val. to. 3. diſp. 9. q. 3. punct. 3. Ludo. Lopez p 1. inſtr. conſc. cap 73. Io. Pedrazza in ſexto præcepto Decalogi, §. 2. Toleto in ſum. libr. 5 c. 11. Emanuele Sà in Aphoriſm. ver. luxuria, & alijs. Quamuis enim virginitatis virtus communis ſit vtriq; ſexui, ſtuprum tamen proprium eſt mulieris, vir enim virgo extra matrimonium cum meretrice primo concumbens ſtuprum non committit, ſed ſimplicem tantum fornicationem, eo quod nõ additur ſpecialis aliqua deformitas in viro ſicut in muliere, quia nec ſignaculum aliquod naturale perdit, quo inhabilior ſit matrimonio, ſicut femina, quæ ſignaculi uirginitatis, hoc eſt, integritatem corporis primo coeundo perdit, vnde quamuis Sotus in 4. d 18. quæſt. 2. artic. 4 exiſtimet, hanc primam copulam in femina extra matrimoniũ non differre ſpecie a ſimplici fornicatione, ſicut nec in viro, & proinde non teneri neceſſario feminam hanc circũſtantiam confiteri, ſicut nec vir, alij tamen omnes quos citauimus, quibus conſentit Henriquez lib. 5. c. 3. n. 2. docẽt ſtuprum ſeu primam deflorationẽ in uirgine conſtituere in ea ſpeciem diſtinctam a ſimplici fornicatione, & ideo neceſſario confitendam eſſe a femina, non a viro.

Dicitur, *ſub cura parentum exiſtentis*, quia ex eo quod virgo exiſtit ſub cuſtodia parentum quædam ſpecialis deformitas occurrit ſi corrumpatur, tũ ex parte puellæ, quæ ex hoc, quod violatur, & minus idonea redditur honeſto coniugio. ſiquidem corrupta non facile inuenit maritum; aut ſi inueniat & matrimonium init, facile incurrit in mariti odium & alienationem, eo ipſo nomine, quod ab alio corrupta fuit, vel certe quamuis caſu aliquo accidat, vt id maritus non deprehendat, aut non curet, redditur tamen obnoxia his incommodis, & ponitur in via meretricandi, a quo retrahebatur, ne ſignaculum virginitatis amitteret, tum ex parte patris, ſi adhuc in eius ſit poteſtate, quandoquidem patri commiſſa eſt cuſtodia virginitatis, ſecundum illud Eccleſi. 41. *ſuper filiam luxurioſam confirma cuſtodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis.* vnde ex eius defloratione fit iniuria parentibus, vel tutoribus, ſub quorum cura eſt; quod ſi nullum habeat curatorem, adhuc tamen defloratio illa ſpecialem deformitatẽ habet eo ipſo quod corrumpitur virginalis integritas corporis, quæ non niſi per legitimum matrimonium auferri debet. Atque ad eo ex hac etiã parte diuerſa eſt ratio in viro, ac in virgine; Etenim vt recte notat Caietan. iuuenis coeundo primo cum meretrice non perdit aliquid, quod paternæ cuſtodiæ naturaliter commendatum ſit ſeruandum vſque ad coniugium, vt patet ex hoc, quod filij ante coniugium poſt annos pubertatis abſque vlla cuſtodia diſcurrunt, adeo vt ſi quis eos cuſtodire vellet, contra naturalem morem agere videretur, cum tamen econtra feminæ ante coniugium naturali inclinatione cuſtodiantur a parentibus ne libere diſcurrere poſſint, qui mos naturalis cuſtodiæ in feminis vſque ad coniugiũ, & liberæ facultatis in maſculis, ſatis oſtendit, concubitum primum maſculi cum meretrice non eſſe in ſpecie ſtupri; ſed ſimplicis fornicationis, vt dictum eſt, cum tamen prima virginis defloratio ſpeciem ſtupri conſtituat quemadmodum ex prædictis manifeſtum eſſe poſſet. Intelligendum autem eſt quod de ſtupro diximus, quãdo virgo ſpõte conſentit aut ſeſe offert ſtuprandam. ſi enim vi ſtupraretur, aut e domo patris extraheretur, etiamſi poſtea in deflorationem conſentiret, aliæ luxuriæ ſpecies committerentur, vt infra dicemus. Ex quibus conſtat ſtuprum grauius peccatum eſſe fornicatione ſimplici, quia habet totam malitiam fornicationis & aliquid amplius puta ablationem ſignaculi virginalis. De qua re legendi ſunt S. Th. 2. 2. quæſt. 154. art. 6. Caiet. ibid. Alexand. de Ales in ſum. p. 2. quæſt. 148. & p. 3. q 36. S. Ant. p. 2. tit. 5. c. 6. Ang verb. ſtuprum Tabiena eodem Sylueſt. verb. luxuria. quæſtio. 5. Nau in Man. c. 16. nu. 3. Sebaſt. Medices in Summa peccacapit. tit. 8. q 32. Barth. Medina lib. 1. inſtr. conf c. 14. §. 18. Sum. Cor. p. 1. c. 1. nu. 62. Greg. de Val to. 3. diſpu. 9 quæſ. 3. punct. 3. Ludon. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c 73. Io. Pedrazza in explicat. Sexti præcepti §. 1. Tolet. li. 5. inſtr ſacerd c. 11. Io. Bened. in Sum. de pec. lib. 2. c. 7. & alij. de hac etiam re agitur 36 q. 1. c. lex illa.

10 *Ceterum* vt facilius intelligantur quæ de ſtupro dicta ſunt, quædam breuiter annotanda erunt.

Primo quidem aliud eſſe perdere virginitatem, aliud vero perdere integritatem corporis virginalem. Siquidem virginitas aliquando amittitur abſque eo, quod virginalis ſignaculi integritas violetur. ſi enim virgo ſeipſam polluat per mollitiem voluntariam etiam ante matrimonium, perditur exinde irreparabiliter & illicite uirginitas mulieris ex S. Thom 2. 2. quæſtio. 152. in corpore articuli, & ad 4. & Caietan ibidem. & quæſt. 154. art 6. dub. 3. Alexan. de Ales in Sum. par. 2. quæſt. 143. memb. 10. Io. Benedicto in Sum. lib. 1. cap. 7 §. 3. num. 41. Io. Chapeauillo de caſibus reſeruatis. c. 11. q. 1. & alijs communiter, per talem tamen pollutionem voluntariam non perditur virginalis ſignaculi integritas, cuius priuatione minus habilis redditur ad coniugium. Redditur enim mulier ad coniugium inhabilis proprie loquendo, non ex mollitie, aut ſodomia cum femina, ſed ex huiuſmodi violatione ſignaculi, cuius ſignum eſt, quod ſi ſciretur puella mollitie ſola polluta non propter hoc coniugium eius deſpiceretur, quaſi non virginis, vt recte notat Caietan. in d. artic. 6. dub. 4. Econtra vero fieri poteſt, vt femina per vim amittat integritatem ſignaculi virginalis, & tamen uirginitatis uirtutem, & meritum non amittat, vt v. g. ſi mulier a Medico, vel ab obſtetrice in illa parte vulnus acceperit, non amittet virginitatem, ſi propoſitum ſeruandi illam firmum retineat. Vnde S. Auguſt. libr. 1. ciuit. Dei capitu. 18. quem refert S.

Thom.2.2.q.152.in argumento.3.art, *poſſunt quidem membra illa diuerſis caſibus vulnerata vim perpeti, & Medici quandoque ſaluti opitulantes, hoc ibi faciunt, quod horret aſpectus, obſtetrix etiam virginis cuiuſdam integritatem manu velut explerans, dum inſpicit, perdidit*, & ſubdens ait: *Non opinor quenquam tam ſtulte ſapere, vt huic periſſe aliquid exiſtimet etiam de ipſius corporis ſanctitate, quamuis membri illius integritate iam perdita.* Sic etiam virgo in vigilia, & mente ſana ſi vim patiatur ab homine, etiamſi delectationem naturalem ſentiat dummodo tamen nō conſentiat, ſed reſiſtat, virginitatis virtutem, & meritum non amittit, etiamſi pareret, & integritatem corporis perderet. Nec mirum ſi virgo pariter, & fœcunda diceretur, poteſt enim manere virgo moraliter, etiamſi naturaliter grauida & corrupta ſit, vtpote violenter oppreſſa, ſicut Lucia Paſchaſio dixiſſe fertur, *ſi inuitam me violari feceris, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam*, ex S.Tho.2.2.q.64.art.5.ad 3. Alex.de Ales in Sum.p.2.q.143.memb.10. Caie. 2.2.qu.152.ar.1.dub.3.ad 4. Sum.Coro.par.1 c.1.num.67.& 32.q.5.per multos canones.

Dixi, amitti virginitatē *per pollutionem voluntariam*, etiā ſine ſignaculi fractione puta quādo talis virgo vel ſola aliquo adminiculo, vel cū altera muliere, vel quomodocūq; illam procuraſſet, vt libidinosè delectaretur in ea, quod peccatum non eſt ſtuprum, ſed longe maius, & grauius peccatum, ſcilicet mollities procurata, & contra naturam ex Caiet.2.2.q.154.ar.6.dub.3. Nam ſi talis pollutio præter voluntatem accideret puta vel dormiendo, ſine culpabili cauſa mortali præcedente; vel per violentiam illatam, cui mens non conſentit, quamuis caro delectationem experiatur; vel etiam ex infirmitate naturæ, vt patet in his, qui fluxum ſeminis patiuntur, non perditur virginitas, vt diſertis verbis tradit S.Tho.2.2.q.152.art.1 ad 4. quia talis pollutio non accidit per impudicitiam, quam virginitas excludit.

21 *Secundo* quamuis aliquando femina non ſit ſub cura parentis, ſed grandæuæ ſit ætatis, puta quinquaginta annorum, quæq; amplius non eſt habilis generationi, ſi tamen defloratur talis defloratio vere eſt ſtuprum; Quia quandiu virgo eſt, ſemper quantum eſt ex habilitate naturalis decoris apta eſt coniugio, & ideo ſemper ex tali violatione redditur inhabilis coniugio. Quod autem contingat ſub nullius eſſe cuſtodia, eſt omnino per accidēs, ac proindeq; non tollit quin talis defloratio eſſet vere ſtuprum. Siquidem ſpecies morales attenduntur ſecundum id quod communiter inueniri natum eſt; Conſtat autem, quod communiter feminæ ſub parentum cuſtodia ſunt, aut alicuius loco parentum, ideoque virginum talium defloratio abſolute, & per ſe ſtuprum eſt, ad quam ſpeciem deflorationes quæ per accidens ſunt, reducuntur. Sicut etiamſi virgo aliqua etiam conſentiente patre ex ſtupro acquireret dotem, ac conſequenter redderetur habilior ad matrimonium, hoc tamen non impedit quo minus defloratio illa vere ſtuprum ſit, & dicatur, quandoquidem licet exinde reddatur habilior ad matrimonium quoad bona fortunæ, redditur tamen inhabilior quoad bona naturę tam corporis quam animæ. Stuprum autem penes damnum naturalis boni attenditur, & non penes bona exteriora. Conſenſus quoq; tam ſuus, quam paternus, etſi ſtupratoris iniuriam attenuet & diminuat, non tamen rationem ſtupri tollit: quamuis enim ex tali conſenſu nulla inducatur reſtitutionis obligatio, cum ſcienti, & conſentienti nō fiat iniuria non eſt tamen in ſua, aut patris poteſtate, vt defloratio illa illicita, & extra matrimonium non ſit ſtuprū, & peccatum; ſicut ſi vxor ab aliquo cognoſceretur etiam ex mariti conſenſu, eſſet nihilominus concubans adulterij reus, & vere adulterium committit, vt conſtat.

Poterat hoc in loco tractari de reſtitutione, ad quam obligatur qui virginem deflorat, ſed de ea commodior agendi locus erit, cum de reſtitutione in particulari dicemus. Hæc igitur interim de ſtupro dicta ſufficiant.

De alijs luxuriæ ſpeciebus, Raptu ſcilicet, peccato contra Naturam, & Sacrilegio. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Raptus quinta luxuriæ ſpecies quid ſit.*
2 *Matrimonium contractum cum ea, quam quis violenter abduxit, & poſtea conſenſit, olim validum fuiſſe, nunc vero aliter dicendum.*
3 *Raptus varijs pœnis punitur.*
4 *Peccatum contra naturam in quo conſiſtit, & varia huius vitij nomina.*
5 *Eſt ſpecies ſubalterna plures ſub ſe ſpecies continens.*
6 *Mollitiem ſeu voluntariam pollutionem peccatum mortale eſſe certiſſimum eſt.*
7 *Actus pollutionis pro varietate perſonarum, quas affectat, multiplex peccatum.*
8 *Pollutio in vigilia contingens aliquando non mortale.*
9 *Communis regula ex communi Doctorum ſententia quando pollutio mortalis quando venialis, et quod ex cauſa veniali poteſt effectus mortalis ſequi.*
10 *De pollutione nocturna an, & quando, & quale ſit peccatū.*
11 *Tribus modis in ſomnis accidere poteſt, vnde aliquando nullum eſſe poteſt peccatum, aliquando veniale, aliquando mortale.*
12 *Pollutio non in ſe peccatum poteſt eſſe in cauſa ſua, cauſæ autem tres aſſignantur.*
13 *Pollutio ſequens ex cogitatione ſpeculatiua, quæ in vigilia præceſſit ſi non adſit complacentia, non erit venialis quidem nec in ſe, nec in cauſa.*
14 *An liceat complacere de pollutione contingenti in ſomno nō propter ſe ſed ob vitationem morbi, &c. vel an liceat cupere vt dormienti contingat.*
15 *Simplici affectu illam velle, licitum eſt propter corporis vtilitatem, efficaciter autem velle nullo modo licet nec deſiderare ex complacentia.*
Periculoſius deſiderium præcedens quam complacentia ſubſequens. ibid.
16 *Sodomia, non ſolum peccatum mortale, ſed valde abhominabile, & iræ diuinæ prouocatiuum.*
Peccatum hoc inter alias cauſam fuiſſe diluuij docuit Methodius, ibid.
Grauitas huius peccati ex ſcripturis oſtenditur, & ex pœnis impoſitis.
17 *Innaturalitas quid ſit, ſemper peccatum mortale.*
18 *Beſtialitas peccatum omnium, quæ contra naturam, grauiſſimum.*
19 *Ad hanc ſpeciem pertinet concubitus cum Dæmone.*
20 *An peccata contra naturam concurrere poſſint cum peccatis luxuriæ naturalis in eadem ſpecie.*
21 *Sacrilegium quomodo ſpecies luxuriæ conſtituitur.*
Grauius peccatum eſt ſacrilegium, quo contra perſonam ſacram quam quo contra locum Sacrum peccatur. ibid.
22 *Sacrilegium non ſolum luxuriæ ſpecies, ſed cum diuerſis luxuriæ ſpeciebus concurrere poteſt.*
23 *Inter luxuriæ ſpecies grauiora peccata quæ contra naturam quam quæ fiunt ſecundum naturam, in vtriſque ſpeciebus quæ grauiſſima.*

1 QVinta luxuriæ ſpecies eſt *Raptus*, quando ſcilicet fit violentia virgini, aut feminæ, ſeu cum femina a domo patris violenter abducitur, vt accipiat ſibi eam in vxorem, vel vt eam corrumpat. Et dicitur *Raptus*, non ſolum quando virgo rapitur, ſed etiam ſi corrupta, aut vidua, aut coniugata rapitur, & etiamſi non extrahatur de domo, dummodo vi opprimatur, & corrumpatur.

De quo vitio agitur 36.q.1.can.lex illa, & 36.q.2. per totam. De eo etiam agunt S.Tho.2.2.quæ.154.art.7. Alex. de Ales part 2.quæſt.149. S.Anton.part.2.titu.5.c.7. Summa Aſtenſis lib.2.tit.46.art.4. Ang.verb.Raptor.nume.3. Syluestr verb.luxuria.quæſtio.6. Tabiena. verb.luxuria. §. Quinto, & verb. Raptus. Nauarr.in Manuali, ca.16. nu.3.

num.3.Barth.Medina.lib.1.inſtruct. Sacerd.cap.14.§.18. Summa Corona part.1. capit.1. num 61. Ludouic. Lopez par.1.inſtruct.conſcient.cap.73. Greg.de Valen.to.3. diſp. 9.q.3.punct.3.Sebaſt.Medices in Summa de peccatis cap. tit.8.quæſt.33.Toletus in Sum.lib.5.capit 12. Io.Bened.in Sum.lib 2.c.7.§.2.Emanuel Sà in Aphoriſmis in ver. Matrimonium.§.1. & alij. Conſtituit autem ſpeciale peccatum luxuriæ, eo quod ad turpem actum exercendum rapitur, & adducitur perſona, adhibita violentia vel eidem ipſi perſonæ,cum qua peccatur,vel parenti,in cuius eſt poteſtate, vel vtrique ſimul. Vnde quamuis aliquando concurrat in diem cum ſtupro, puta cum quis violentiam infert ad virginem illicite deflorandam, aliquando tamen ab eo differt, vel quando rapitur vidua, aut corrupta, vel quando aliquis abſque violentiæ illatione virginem illicite deflorat,ſemper tamen ſpeciem diſtinctam a ſtupro conſtituit,propter violentiam illatam aut virgini tantum; puta quando pater conſentit, & diſſentit virgo, aut patri ſolum, puta cum ipſa conſentit, vt per violentiam de domo patris abducatur,aut vtrique ſimul,cum tam virgo, quam pater diſſentit,aut cum violenter virgo abducitur a domo parentum,& uiolenter cognoſcitur, aut cum uiolenter ſolum abducitur, non tamen uiolenter corrumpitur, ſed de uoluntate uirginis,ſiue concubitu fornicario,ſiue matrimoniali corrumpatur: qualitercunque enim uiolentia adſit,ſaluatur ratio raptus,ut S. Thom. ubi ſupra docet, & peccatum mortale eſt, aut propter violẽtiam ipſam,aut propter habitudinem ad illam, etiamſi poſtea in actum luxurioſum conſentiat.

Illud vero annotandum eſt, quod licet olim verum eſſet quod tradit S. Thom. loco proxime allato, ſcilicet matrimonium contractum cum ea,quam violenter de domo patris abduxit,& poſtea in actum matrimonialem conſentit, validum fuiſſe, non tamen aliter dicendum eſt, ſiquidem Tridentina Synodus Seſſ.24 de refor. Matrimonij.capit.6. nouiter ſtatuit,& decreuit *inter raptorem,& raptam,quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit,* NVLLVM *poſſe conſiſtere* MATRIMONIVM. *Quod ſi rapta a raptore ſeparata,& in loco tuto,& liber conſtituta,illum in virum habere conſenſerit,eam raptor in vxorem habeat, & nihilominus raptor ipſe, & omnes illi conſilium, auxilium, & fauorem præbentes,ſint ipſo iure* EXCOMMVNICATI,*ac perpetuo infames,omniumque dignitatum incapaces,& ſi clerici fuerint de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam ſiue eam vxorem duxerit,ſiue non duxerit,decenter arbitrio iudicis dotare.* Hæc Concilium Tridentinum vbi ſupra, de qua re plura dicemus in materia de ſacramento matrimonij. Quamuis igitur iure antiquo matrimonium inter raptorem, & raptam valide contrahi potuit,etiam dum ipſa in raptoris poteſtate fuit, dummodo conſenſerit ipſa in matrimonium, nunc tamen *matrimonium nullum eſt,quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit,*ſic etiam quamuis olim raptor talis excommunicatus non fuit,ſed excommunicandus ſolum, vt notat bene Caj. 2.2.q.154.art.7. dub.2. nunc tamen ipſo iure excommunicatus eſt, & infamis, vt ex prædicta Tridentina Synodo conſtat.

Varijs etiam pœnis peccatum hoc punitur, nam Deuteronom.22. punitur pœna mortis, & ſecundum leges ciuiles talis raptor decapitari debet.l. vnica.C. de raptu virg. & eius ſubſtantia applicari debet raptæ; ſi ingenuam rapuit, ſi vero ancillam, aut libertam rapuit, non amittit ſubſtantiam, ſed tantum decapitatur, argum.36. quæſt.1. capit. de raptoribus, quæ tamen pœnæ, vt voluit Goffredus, intelliguntur infligendæ ſolum, quando rapuit mulierem honeſtam, ſecus ſi meretricem argum. dictæ legis vnicæ, C. de raptu virg. C. ad legem Iuliam de adult.leg Quæ adulterium. Nunc ſeruandum eſt decretum Concil.Trid. vt diximus.

Sexta luxuriæ ſpecies eſt peccatum CONTRA NATVRAM, quod in eo conſiſtit, quod quis actum venereum exerceat tali prauo modo, qui per ſe repugnet, & obſtet generationi humanæ,quæ alioqui eſt finis hujuſmodi actus,ratione cuius deformitatis ſpecialis in actu venereo, ſpeciem luxuriæ determinatam, & a ceteris diſtinctam conſtituit. Habet autem hoc vitium varia nomina. *Primo* enim dicitur *Sodomia.c. Quod ait.* diſt.14. capit. *flagitia.*32.quæſt.7.Dicitur autem vitium Sodomiticum,& Gomorrheanum,quod homines eorum ciuitatum huic vitio deditierant,Gen.19. vbi Loth videns quod Sodomitæ vellent hoc vitium facere cum Angelis,qui in domo eius hoſpitati erant in forma iuuenum, ſtatuit potius dare filias ſuas vt cum eis fornicarentur. Aliud ſimile exemplum habetur Iud.19. De ſene qui receperat Leuitam cum vxore in hoſpitium,quem Gabaonitę violare volebant,ille vero ſenex filiam ſuam virginem potius cum vxore leuitæ illis exponere voluit, quam ut tantum facinus committerent. *Secundo* dicitur *Nephanda libido.c. in eo forme.*32. q. 4.& inſtit de publ.iud.§.item lex Iulia. *Tertio* dicitur *luxuria grauiſſima,* Authent ut non luxurie. cõtra naturam. col.6.vbi dicitur, quoniam quidam diabolica inſtigatione comprehenſi,*grauiſſimis luxurijs* ſemetipſos inſeruere,&c. vbi etiam ait Imperator, quod propter hoc crimen inducuntur fames & peſtilentia,& terræmotus.

Quarto dicitur vitium *contra naturam* ob rationem dictam vt habetur in c.*adulterij,*& in cap. *flagitia.*32.q.7. & in c clerici,*de exceſs.prælat.* & in d. Authent. col.6. & alibi ſæpe.

5 *Eſt* autem hæc luxuriæ ſpecies non ſpecialiſſima,ſed ſubalterna,plures alias ſpecies ſub ſe continens,ſecundum varios modos quibus contingere poteſt.

Primo quidem ſi abſque omni concubitu cauſa delectationis venereæ pollutio procuretur, quod pertinet ad immunditiam quam *mol itiem* appellant de quo Rom.1. dicitur, *Propter quod tradidit illis Deus in reprobum ſenſum.* & 1. Cor 6. *Neque adulteri,neque molles regnum Dei poſſidebunt.* propter quod vitium Deus occidit Onan filium Iudæ Gen.38.

Secundo ſi fiat per concubitum ad non debitum ſexum, vt quando vir cum viro,aut femina cum femina turpitudinem operatur contra naturam,& dicitur *Sodomia.* De quo Leuit.20.Ro.& 1.Cor.6. & leg.fœdiſſimum. C.de adulterijs,& c. *vſus naturalis.*32.q 7.

Tertio, ſi non ſeruetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad inſtrumentum non debitum, aut ſeruato inſtrumento,& uaſe debito, ſed non debito ſitu,aut quantum ad alios modos monſtruoſos, & innaturales, puta quando uir cum muliere peccat non ſeruato loco naturali.de quo S.Auguſt.& refertur in cap. *Adulterij.*32.q.7.ait, *Quod fit contra naturam, execrabiliter fit in meretrice, ſed multo execrabilius in vxore. Tantum enim valet ordinatio creatoris,& ordo creaturæ,vt in rebus ad vtendum conceſſis, cum modus exceditur, longe tolerabilius ſit, quam in eis quæ conceſſa non ſunt, vel vnus vel rarus exceſſus.* Item quando uir ſeruato loco matrimoniali ponit ſe loco feminæ, & mulier ſe ponit loco uiri: Hoc enim eſt contra id quod ratio naturalis dictat,& honeſtas ſuggerit.

Quarto ſi fiat per concubitum ad rem non eiuſdem ſpeciei, ut quando cum brutis, & irrationalibus peccatur, & dicitur *Beſtialitas.* De quo Leuitic.18.quo uitio inuoluti erant fratres Ioſeph,ut ait Gloſſa, Gen.37. *accuſauit* fratres apud patrem de crimine peſſimo. Eſt enim hæc ſpecies alijs omnibus grauior,& tales morte puniendi ſunt. Leuitic. 18.& 20.De quibus tractant S.Thom.2.2.quæſt.154.art.1. & art.12.& Caiet. ibid. Alex. de Ales in Summa. part.2.q. 153.S.Anton part.2.tit.5.capit.4. Ang.uer.luxuria, num.2. Sylueſt eo.quæſt.7.Nauar.in Man. capit.16. num.3. Sum. Corona tractat. de circunſtantiis. num. 16. Barth. Medina lib.1.inſtruct.confeſſ.capit.14.§ 18.Ludouic. Lopez par.1. inſtruc.conſcient.capit.73.Gregor.de Valent.tom.3. diſp. 9.quæſt.3 punct.3.Tolet.in Sum.lib.5.capit.13. Io.Bened. in Sum.lib.2.capit.8.§.1.Sebaſtianus Medices in Sum.peccat capit tit 8 quæſt.14.Emanuel Sà in Aphoriſ.uerb luxuria Io. Pedrazza in expoſitione ſexti præcepti, & alii communiter.

6 *Quoad* Molliriem, ſeu uoluntariam pollutionem certum eſt eſſe peccatum mortale,iuxta illud Apoſtoli,1.Cor. 6. *Neque adulteri,neque molles regnum Dei poſſidebunt.* Non enim priuatur quis regno Dei niſi propter peccatum mortale.Caiet.2.2.quæſt.154 artic.11. dub.2. & in Sum. uerb. pol-

Digitized by Google

pollutio. Nau. in Manuali. ca. 16. nu. 6 verſ. 2. Sebaſt. Medices in Summ. de peccat. cap. titu. 8. quæſt. 36. Gregor. de Valen tom. 3. diſp. 9. q. 3. punct. 3. Sum Corona part. 1. c. 1. num. 64 Lud Lopez par. 1. inſtruct. conſc. c. 73. Bart. Medina li. 1. inſtruct. Sacerd c. 14 §. 18. Tolet. in Sum. li. 5. c. 13. Io. Bened. in Sum. lib. 2 c. 8. & Emanuel Sà in Aphoriſ. ver. Luxuria. poſt S. Ant. p 2. tit. 6. c. 5. & Alex. de Ales part. 2. quæſt. 106. memb. 10. §. 3. & ſeqq. & S. Tho. 2. 2. quæ. 154. artic. 5.

7 *Intelligitur* autem hoc de pollutione in vigilijs facta, & voluntarie procurata vel ab vna perſona ſe procurante ad eam, ſiue vir ſit, ſiue femina, vel a duabus, vna alteram iuuante, vt quando femina cũ femina, aut vir altero ipſum tangente ſe voluntarie polluit. Ceterum vt recte notat Caie. 2. 2 q 154. ar. 11. dub. 2. ſiue ſit procurata extrinſeco adminiculo proprio, vel alieno, per quodcunque coniunctũ, vel ſeparatum inſtrumentum, dummodo abſit concubitus, & ſiue ſit procurata per ſolum actum interiorẽ poſitiue, vel negatiue, nulla exurgit diuerſitas ſpecifica, quoniã hæc oĩa materialiter, vel per accidens ſe habent ad voluntariam pollutionem abſque concubitu quocunque. Eſt tñ grauis peccatum cum alterius opera, & adminiculo contingit, propter participationem in alterius peccato. Id qđ intelligendum eſt de pollutione ſimplici & abſoluta, quæ fit ex ſola expletione voluptatis venereæ ſecum tantum; ſi enim homo deſiderio imaginatione, & moroſa delectatione interim dum ſe polluit, cum altera perſona coire voluntate efficaci vellet, erit vere peccatum illius ſpeciei cuius eſſet, ſi vere coiret cum illa perſona, quam affectat, vt v. g. ſi affectat cõiugatam, erit adulterium; ſi virginẽ, ſtuprum, ſi hominem, ſodomia, & ſic de alijs, adeo vt ſi vno actu polluendi ſe diuerſas perſonas affectaret, multiplex peccatum erit pro varietate perſonarum, cum quib. coire deſiderat, & hæc oĩa in confeſſione explicanda erunt, iuxta ea, quæ tradunt Caiet. vbi ſup. Nauar. in Manua. c. 16. nu. 6. ver. 2. Ludouic. Lopez p. 1. inſtruct. conſcien. cap. 73. Bar. Medina lib. 1. inſtruc. confeſ. cap. 14. §. 18. Toletus in Sum. lib. 5. cap. 13. & Ioa. Bened. lib. 2. Summæ cap. 8. in prin.

Immo vero adeo certum eſt peccatum eſſe mortale deliberare, & voluntarie procurare pollutionem, vt propter ſanitatem, neque propter vitam conſeruandam, nec propter quemcunque finem liceat, ex Richar. in 3. d. 37. art. 3. quæſt. 2. ad 3. Toleto lib. 5. Sum. capit. 13. Ioa. Bened. lib 2. Summ. de peccatis c. 8. num. 46. ſemper. n alunde natura habet purgationis ſuæ modos, quam ex ſeminis effuſione, puta per ſudores, abſtinentias, & alias euacuationes, per quas materia ſpermatica conſumi poteſt. Vnde grauiſſime peccant medici, qui talem actum conſulunt ob ſanitatem, nec excuſantur a mortali, qui eis obediunt, ex Toleto, & Ioan. Benedicto locis proxime allatis.

8 *Et* quæ diximus de pollutione in vigilia occurrente, cõmuniter vera ſunt, aliquando. n. pollutio in vigilia contingens, dummodo non adſit complacentia deliberata in delectatione illa, non erit mortale vt verbi gratia pollutio in vigilia ex infirmitate cauſata, non eſt peccatum, vt accidit patienti ſeminis fluxum, ſeu ſeminiflua. Illa. n. humida ac ſeminiflua deſtillatio, quæ ex vi imaginatiua in genitalibus præter conſenſum voluntatis, ac ſine delectatione irrumpit, non eſt peccatum ſaltem mortale. Item ſi fiat ex tactu alterius violento, vt contingeret ei, qui per tactus membrorum ad peccandum traheretur, vel alias excitaretur dummodo, vt diximus, non conſentiat in illa delectatione, non erit peccatum mortale; vnde mulier inuita violata ſentiendo delectationem veneream carnis non peccat, quamuis vociferetur, aut aliquo modo ſe defendat, ob verecundiam, dummodo non ſe componat, aut ſe accommodet, & animo non conſentiat, ex S. Thom. 2. 2. q. 151. artic. 1. ad 4. Soto lib. 5. de iuſtitia. q. 1. ar. 5. ad fin. Martin. Nau. in Manua. c. 16. num. 1. Petr. Nauar. lib. 2. de reſtit cap. 3. nu. 104. Sum. Corona p. 1. c. 1. nu. 64. Ludo. Lopez. par. 1. inſtruc. conſc. c. 73. in principio & alijs.

Deinde etiam abſque peccato mortali contingere poteſt pollutio diurna ex cogitatione, & contemplatione alicuius operis, ex quo inſurgere ſolet motus libidinoſus, quando tamen non tenetur quis deſiſtere a tali opere, vnde conſequitur talis pollutio. Cuius rei exemplum poni ſolet in ijs, qui audiunt confeſſiones, vel cogitant. & legunt de eiuſmodi materia ad concionandum, vel docendum, vel ad eruendam veritatem, vel qui honeſte conuerſantur cum mulieribus ex cauſa neceſſaria, cum quibus, dum interdum loquuntur, patiuntur in carne propria quaſdam titillationes, & diſtillationes humiditatum inuoluntarie, in his enim caſibus non peccant mortaliter, dummodo nõ conſentiant, cum proueniat contra imperium rationis; neque tenentur abſtinere ab huiuſmodi exercitijs, & conuerſationibus, dummodo in pollutiones illas non conſentiant, nec periculum probabile conſentiendi ſibi pareẽt. Verum enimuero ſi hac de cauſa homo ſe conijcit in periculum probabile conſentiendi deliberate huiuſmodi voluptatibus, vt ſæpe contingit, ijs qui ſunt natura fragiles, tunc habita iſta experientia, etiam præcepto inſtigante eos prælati ad hæc exercitia, non tenentur talia exercitia cum tali probabili periculo ſubire; Tum quia *qui amat periculum, peribit in illo*, Eccl. 93. Tum quia nemo tenetur ſaluti proximi conſulere cum diſpendio propriæ animę. Tum quia ille, qui turbulentis corruptus eſt affectibus cum periculo ruendi in mortale peccatum, non tenetur acceptare Epiſcopatum etiam ſuperiore præcipiente. Nam, & prælatus ſuæ propriæ aĩæ curã gerere debet, nec eam probabilibus periculis ſpiritualib. exponere. Quæ omnia colliguntur ex S. Thom. p. 3. q. 80. art. 7. in corpore artic. S. Ant. p. 2. tit 6 c. 5. Turrecre. *cap. Teſtamen. & cap. ſed penſandum*. diſtinct. 36. Caiet. tom. 1. opuſculorum. tractat 21. & in Sum verbo. Pollutio. Nauar. in Manual cap. 16. numer. 7. Barthol. Medin lib. 1. inſtr. confeſ. cap. 14. §. 18. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſ capit. 73. Gregor de Valen. tom 3. diſput. 9 quæſt. 3. puncto. 3. Sum. Cor p. 1. c. 1. nu. 64. Toleto in Sum. lib 5. c. 13. Ioan. Benedict. in Sum. lib 2. cap 8. in princ. Emanuel Sà in Aphor. ver. luxuria, & alijs communiter. In his igitur tribus caſibus pollutio in vigilia accidens, cum ſit inuoluntaria ſaltem in ſe, immo etiam in cauſa quam nõ tenetur auferre, niſi eo modo quo diximus, non erit mortalis. Qñ aũt tenetur, & poterit auferre cauſam, ſeu a cauſa illa deſiſtere pp impediendum talem effectum, atque adeo etiam, vel præuidit, vel ob circumſtantias potuerit præuidere ſequuturum certo aut probabiliter effectum illum ex tali cauſa, niſi cauſam illam impediat, & tollat, pollutio inde ſequẽs illi ad peccatum mortale imputatur, ſiquidem tunc indirecte ſaltem voluntarius eſt illi talis cauſę effectus. Qñ aũt præuidere, ac proinde ẽ. impedire talem effectum turpẽ quis potuerit, tũ ex circumſtantijs tum ex complexione, tũ etiam conditione perſonæ, & experientia in caſibus particularibus iudicandum eſt, in qua re magnam adhibere oportet diligentiam, ne quis erret, & ſe decipiat. In particulari vero tenetur vnuſquiſque a cauſis vel alioquin vanis (vt a colloquio ſuperfluo & aſpectibus &c.) vel malis, & laſciuis, & incentiuis libidinis, (vt a cogitationibus turpibus aut potu, vel eſu non neceſſario, ex quo conſideratis rei, & perſonæ circumſtantijs, veriſimiliter talis effectus ſit ſequuturus) abſtinere, & denique ab omni cauſa non alioqui neceſſaria ad debitum, & honeſtum finem.

Denique ex cõi Doctorum ſententia in materia iſta hæc cõis ſtatui poteſt regula, ſi cauſa pollutionis ſit peccatum mortale, & ipſa quoque pollutio inde ſequuta culpa mortalis erit; ſin aũt fuerit cauſa eius venialis, ipſa quoque culpa venialis erit: vbi autẽ cauſa nullã in ſe culpã habet, nec effectus inde conſequens culpabilis erit, dummodo tamen nulla ſit in tali delectatione complacentia, ſi. n. adſit cõplacentia deliberata in turpitudine illa, & abſque culpabili cauſa præcedente ſequuta, erit peccatum mortale, quod ſi non eſſet omnino deliberata, erit tantum veniale, vt præfati Doctores tradunt, nunquam enim licitum eſt, etiam ex ſe venienti pollutioni conſenſum præbere, aut de ea turpitudine complacere, vt recte Caietanus in Summa verb. pollutio, & Greg. de Valen. tom. 3. diſp.

Digitized by Google

9.q 3. punct. 3. annotarunt. Vbi etiam idem Greg recte, & ſubtiliter animaduertit, regulam illam, quam aſſignant communiter anthores, quos ſequitur Lopez vbi ſup. par. 1. inſtruct. conſc. ca. 73. in fin. quoad illam partem, *quando cauſa eſt venialis, & effectus pollutionis ſequens erit venialis*, intelligendam ſolum eſſe quando cauſa eſt ſolum venialis ex defectu plene voluntarij, ſi quidem fieri poteſt, vt quamuis cauſa in qua pollutio eſt voluntaria, ſit alioqui tantummodo peccatum veniale, ipſa tamen pollutio inde ſequens ſit peccatum mortale, ſi nimirum cauſa ſit ſecundum ſe peccatum veniale, non quia ſit imperfecte voluntaria, ſed quia ſit circa leuem materiam, quantumuis alioqui plene, & perfecte voluntaria. Tunc enim pollutio etiam ſequens erit plene & perfecte voluntaria, & conſequenter erit peccatum mortale, cum alioqui pollutio ex ſe quoddam graue, & mortale ſit, ſicut etiam facinus ex ſe mortale quod conſequitur ex ebrietate imperfecta, & ideo veniali, quæ tamen fuerit plene voluntaria, ob talem imperfectam ebrietatem non excuſatur a peccato mortali, vt docent Caietan 2. 2. q. 150. art. 4. & Greg. de Valentia tom. 3. diſp. 9. qu. 3. punct. 2. In hoc enim caſu nihil deeſſe videtur, quominus mortalia alioquin facinora, ſequuta ex tali ebrietate, & quæ præuideri potuerunt, & debuerunt, imputentur ad culpam mortalem. Siquidem, & ipſa per ſe ſunt mortalia, & plene etiam tunc voluntaria indirectè nimirum, *in cauſa ſua*, etiamſi in ſe quidem non ſint plene voluntaria, propter imperfectum tunc vſum rationis, non ſufficientem per ſe ad peccandum mortaliter. Pari ratione, cum pollutio ex ſe res grauis ſit, vtpote contra naturã, & plene voluntaria indirecte *in cauſa ſua*, quæ præuideri potuit, & debuit, non obſtante quod eſſet circa leuem materiam, culpa mortalis erit. Sin autem cauſa, in qua pollutio eſt voluntaria, fuerit ex ſe tantum veniale peccatum, eo quod non fuit plene voluntaria, tunc quidem pollutio conſequens erit ſimiliter tantummodo peccatum veniale: ſicut etiam, & facinus, quod conſequitur ex ebrietate non plene voluntaria, & ideo veniali. Vnde ad cognoſcendam quantitatem culpæ pollutionis, eius quæ ſit voluntaria in ſua cauſa, reſpiciendum eſt tantummodo ad perfectam vel imperfectam rationem *voluntarij* in ipſa cauſa, qualiſcunque demum ſit, alioqui illa cauſa, ideſt ſiue ſit ex ſe alioqui peccatum mortale, vel veniale, aut nullum dummodo tamen non ſit neceſſaria ad aliquem honeſtum, & debitum finem; tunc enim pollutio conſequens ex ipſa, nullum erit peccatum, cum nullo modo cenſenda ſit voluntaria indirecte in eiuſmodi *cauſa*, a qua ſcilicet quis nõ debet, aut tenetur deſiſtere, vt diximus quæ omnia multo magis procedunt in pollutione, quæ in vigilia contingit, cum effectus ille magis præuideri, & impediri potuit, & debuit, vt conſtat.

10 Dubium autem maius eſſe poteſt de pollutione nocturna, an, & quando, & quale peccatum ſit? Ex vna namq; parte videtur eſſe peccatum, quia ſit contra finem, ad quem ordinatur talis ſeminatio a natura, iuxta illud, Maledictus, qui fundit ſemen in terram. Ex altera vero parte, peccatum intantum eſt peccatum, inquantum eſt voluntarium, & cum iudicio rationis, in ſomno autem nõ eſt iudicium rationis liberum, ex S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 5. vnde Iſidorus lib. 3. de ſummo bono c. 6 ait: Non eſt peccatum, quod nolentes nocturnis imaginationibus, illudimur.

Reſpondeo cum S. Tho. 2. 2. quæ. 154. ar. 5. Caietan. ibi. Alex. de Ales par. 2. q. 105. memb. 10. §. 3. Pal. in 4. diſtin. 9. quæſt 3 art. 1. concl. 1. S. Anton. p. 2. tit. 6. c. 5. Ang. verb. pollutio Sylu. eod. Soto in 4. diſt. 12. quæſt. 1. art 7. Adr. in 4. q. 4. de Euchariſt §. *His præmiſſis*. Nau. in Man c. 16 nu. 8, Sum. Cor. par. 1 c. 1. nu. 64. Greg de Val. to. 3. diſp. 9 qu. 3. punct. 3. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c. 74. Sebaſt. Medicee in Sum. de peccat. capit. tit. 8. q 36. Barth. Med. lib. 1. inſtruct. ſacerd. c. 14. §. 18. Toleto lib. 5. Sum. c. 13. Io. Bened. lib. 2. Som. cap. 8. Eman. Sà in Aphonſ. verb. luxuria, & alijs, quod cum duplex ſit voluntarium. aut in ſe, aut in ſua cauſa, pollutio nocturna ſecundum ſe, & in ſe, ſicut voluntaria non eſt, ita neque peccatum erit, quandoquidẽ in ſomno ita opprimuntur vires interiores propter turbulentiam uaporum aſcendentium ad caput, ut ratio liberum iudicium non habeat ſublato autem iudicio rationis tollitur etiam ratio peccati, unde nec primi motus ſenſualitatis habent rationem peccati, niſi in quantum iudicio rationis reprimi poſſunt.

11 Poteſt autem pollutio in ſomnis tripliciter accidere, primo, ita vt tota ſit in ſomnis; ſecundo quando inchoatur in ſomnis, hoc eſt motus ille corporis fit in ſomno, conſummatur autem in vigilia, plerumque enim accidit emiſſionem in vigilia fieri; Tertio, quando emiſſio partim fit in ſomno, partim in vigilia. Et quidem primo modo nullum eſt peccatum in ſe, vt ex dictis conſtat.

Dixi, in ſe, quia licet nocturna pollutio in ſe non ſit peccatum ratione iam dicta, dare tamen operam ſtudioſe ad hunc finem, vt quis in ſomno polluatur, peccatum mortale eſt, vt Nauar. S. Anton. Sum. Corona, Lopez, Toletus. Io. Bened. docent; v. g. ſi quis per nimiam comeſtionem, & potum daret operam, vt ſequatur pollutio, etiamſi faceret nõ ob delectationem, ſed ad alleuiationem naturæ, & ſanitatem, eſſet mortale, ſicut ſi quis in vigilia voluntarie ſe pollueret, ob ſanitatem ſolum non excuſaretur a mortali, quia facit directe contra finem intentum a natura, qui non eſt alius in emiſſione ſeminis voluntaria, niſi generatio quæ per illum modum ſequi non poteſt. Similiter ſi quis comedit nimis, aut nimis calida, ea intentione, vt in ſomno polluatur, peccat mortaliter. Item ſi quis in lecto tali ſitu accumbit, v. g. ſuper renibus aut alio quouis modo vt poſſit prouocari pollutio in ſomno, peccat mortaliter, quia in his caſibus vtitur ſomno, vt inſtrumento malitioſe uoluntatis ordinantis ſomnum, vt polluatur, quod peccatum mortale eſt. At uero ſecundo, & tertio modo, aliquando nullum eſt peccatum, aliquando veniale ſolum, aliquando autem mortale. Si enim contingat pollutio ſeminata excitata ante plenam ſuſcitationem nec ulla exinde delectatio libidinoſa conſequitur, nullum omnino erit peccatum: Dixi, ſi nulla exinde conſequitur *Delectatio libidinoſa*, ſic enim delectatio ſeu complacentia illa ſit de pollutione habita ratione alleuiationis naturæ, vt ſic melius ſeruiat Deo magis liber a ſtimulis carnis, nec vlla intentione in ſomnis procurata, nullum erit peccatum. Quod ſi pollutio incepta ſit in ſomno, & finiatur in vigilia, tunc aut homo non plene expergefactus eſt, aliquam tamen delectationem ſenſualitatis habet quamuis imperfectam & nõ plene deliberatam, & tunc ueniale peccatum erit, non quidem ratione pollutionis, ſed ratione complacentiæ, & delectationis factæ in vigilia, ex S. Anton. Nauar. Lopez, Alexand. de Ales, Toleto, Io. Benedicto, Eman. Sà, & Gregor. de Val. vbi ſupra. Non enim contingit peccatum mortale ſine iudicio rationis integro perpetrari: Aut homo plene experrectus & excitatus eſt a ſomno, & non ſolum repente, ſed deliberate delectationi, & complacentiæ aſſentit, ita vt etiam placeret ſi haberet vas debitum receptiuum talis materiæ extra matrimonium, & tunc quidem mortale peccatum eſt, non tamen ipſa pollutio initiata in ſomno, & terminata in uigilia, quia ipſa iam præceſſit ſed propter nouum deliberatum conſenſum habitum poſt pollutionem, ex Alexandr. S. Anton. Gregorio, Toleto, & alijs ubi ſupra. Addo tamen ex Soto in 4. diſt. 12. quæſt. 1. art. 1. Eman. Sà in Aphoriſ in uerb. luxuria, & Ludouic. Lopez par. 1. inſtruc. conſcient. capit. 73. ad ſedendas conſcientias ſcrupuloſorum, quod ſi abſque complacentia illius, poſtquam e lumbis deciſa eſt, ubi actio libera finitur, ſinanit ſuum curſum naturalem peragere; namque expergefactus plene eam retinere non poteſt, aut non curat cauſa alleuiandi naturæ, aut vitãdi morbi, non cenſebitur peccaſſe tanquam in uigilia pollutus; Quamuis argumentum ſit valde timoratæ, & bonæ conſcientiæ tunc repente curſui obſtare, dummodo commode fieri poſſit, quia in repentinis cognoſcitur habitus tam bonus quam malus.

12 *Sin autem* conſideretur pollutio nocturna *ex cauſa ſua*, tunc quidem ut præfati authores omnes tradunt, poteſt ibi peccatum eſſe, & non peccatum, non *in ſe*, ſed *in cauſa ſua*, & hoc pluribus modis, prout plures cauſæ in ſomno illam inducere poſſunt. Solent autem tres cauſæ pollutionis nocturnæ aſſignari, vna *eſt corporalis*, ſcilicet ſuperabundan-

Digitized by Google

15 *Modus Alciati & Iuriſtarum ſupra nume. 8. plane inſufficiens.*
16 *Filius illegitimus matri ſua de ſua illegitimitate reuelanti fidem regulariter & communiter præſtare non tenetur.*
17 *Obiectio quædam deceptoria eiuſque ſolutio.*
18 *Quidnam facere debeat adultera aut cui reſtitutio facienda in caſu quo maritus adulteræ nullum alium habet filium præter ſpurium.*
19 *Ad quid teneatur adultera quando dubitat an filius ille ſit filius adulteri vel viri ſui.*
20 *An adulter, qui ex aliena vxore prolem ſuſtulit, aliquid reſtituere teneatur tum marito, tum legitimo heredi.*
21 *Communis ſententia proponitur.*

SEcunda Luxuriæ ſpecies eſt *adulterium*, quod vt nomen ipſum ſonat, eſt acceſſus ad alienum thorum, ſeu alterius thori violatio, & ideo adulter dicitur, quaſi ad alter, quia ſcilicet ad alterius thorum accedit, ex S. Th. 2.2. quæſt 154. artic. 8. Magiſtro 4. diſt. 41. §. vlt. Alexand. de Ales in ſum. p. 2. q. 146. memb. 2. de adul. & alijs. Eſt autem adulterium ſiue ſit coniugati cum ſoluta, ſiue econtra coniugatæ cum ſoluto, ſiue coniugatæ cum coniugato. Et quidem in hac re pares ſunt viri & vxores adeo vt non liceat vni thorum alterius violare; Hinc Innocent. Papa ait. *Chriſtiana religio adulterium in vtroque ſexu pari ratione condemnat.* & habetur *can. chriſtiana. 32. quæ. 5.* Et S. Ambroſius lib. 1. de Patriarchis cap. 4. & refertur in *c. Nemo. 32. q. 4.* ait. *Nemo putet viro licere, quod mulieri non licet eadem a viro, quæ ab vxore debetur caſtimonia, & can. Apud nos. 32. q. 5.* Et S. Auguſtinus ſermo. 46. de verbis Domini. vt refertur *in can. ſi ducturi eſtis. 32. qu. 6.* ait. *Si ducturi eſtis vxores,* ſeruate vos vxorib. veſtris, quales vultis eas inuenire, tales, & ipſe inueniant vos. Quis iuuenis eſt, qui non caſtam velit ducere vxorem? & ſi accepturus eſt virginem, quis non intactum deſideret? intactum quæris? intactus eſto. Puram quæris? purus eſto; Non enim illa poteſt, & tu non potes. & *can. Non mœchaberis. 32.* quæſt 6. & ff. de adult. ad leg. Iul. ait Imperator, *Iniquum eſt vt maritus pudicitiam ab vxore exigat, quam ipſe illi non exhibeat,* vnde vt refert Ariſtot. lib. 2. cap. 4. œconom. Vlyſſes maximum malum, & ſupplicium arbitratus eſt ſi malus cum eſſet immortalitatem haberet. Cum enim Circe multa ei promitteret, ſi cum nympha Calypſo coire vellet, noluit tamen Vlyſſes vlla ratione conſentire vt fidem erga vxorem Penelopem ſeruaret pro quibus eadem ab illa reportabat; ipſa namque 20. annis Vlyſſis reditum præſtolata caſte vixit. Contra vero quia Agamennon cum Briſeide fidem thori violaret, violauit quoq; eidem Clytenneſtra. Nec minorem à Chriſtianis laudem S. Ludouicus, quam a Gentilibus Vlyſſes meretur, qui cum a medicis abſente regina monitus eſſet, vt ſi ſanitatem recuperare vellet, cum ancilla quadam pulcherrima, quã præparauerant coiret, in hæc verba reſpondit; *mallo ſe mori, quam fidem ſuæ conthorali violare, & tale ſcandalum, & exemplum ſubditis ſuis exhibere.*

Eſt autem mortale peccatum ſic fidem datam alteri violare, cum adulterando fidem & caſtitatem coniugalem violet. Sic enim [illegible] carnem ſuam, iniuriam non mediocrem ſacramento incarnationis facit ſi quidem matrimonij ſacramentum vnionem naturæ diuinæ cum humana ſignificat, Epheſ. 5. quæ inſeparabilis omnino eſt. Immo in [illegible] ſpecie peccatum collocatur, luxuriæ, ſcilicet & [illegible] propter iniuriam quæ alteri coniugi fit; grauius autem tenetur, cum coniugatus ad coniugatam accedit, quandoquidem [illegible] temporis iniuria fit tam propriæ vxori, quam etiam viro adulteræ. Vt enim 1. Cor 7. dicitur, *Mulier poteſtatem ſui corporis non habet, ſed vir, & [illegible] poteſtatem ſui corporis non habet ſed mulier,* ac proinde cum alij [illegible] ſe coniungere ſine iniuſtitia non poſſunt. Huius peccati grauitas ex penis inflictis manifeſta eſt, tales [illegible] lapidari ſolebant, Gen. 38. Leuit. 20. [illegible] & peccatum hoc [illegible] Deus, Numer. 5. ob [illegible] 23. millia vna die occiderunt. Numer. 25 & 1. Cor. 10. & 25. millia de tribu Beniamin ob violationem vxoris Leuitæ occidebantur. Iudic. 19. & 20. Et vſque ad 8000. Gallorum promiſcui Sexus cæſa ſunt in Sicilia ob adulterium ex Sabell. Aenead. 4. Sapiens autem peccatum hoc cum furto cõparans, Prouerb. 6. ait. *Non grandis eſt culpa cum quis furatus fuerit, furatur enim vt eſurientem impleat animam, qui autem adulter eſt propter cordis inopiam perdet animam ſuam, turpitudinem, & ignominiam congregat ſibi, & opprobrium illius nõ delebitur. Quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redẽptione dona plurima.* Et Sap. 3. *Filij adulterorum in conſummatione erunt, & ab iniquo thoro ſemen exterminabitur.* Heb. 13. *Fornicatores, & adulteros iudicabit Deus.*

Si quis autem ſpecifice magis criminis huius enormitatem intelligere velit, & quomodo ſit de grauioribus peccatis, quæ in proximum committuntur, legat Dionyſium Carthuſianum in opuſculo de conuerſione peccatoris, ar. 3. vbi materiam hanc late diſputat Idemque Doctores profitentur in c. At ſi clerici §. de adult. de iudic. vbi Bald. ait, adulterium crimen eſt infeſtum laicis & bonis viris, honorem matrimonij turbat, & famam liberorum, in qua decus gentium conſiſtit. Barto. etiam in Rub. ff. de adult. ait, crimen hoc præter læſæ maieſtatis eſſe maximum. In hanc ſententiam eſt illud Euphonis apud Stobeum. cap. 6. Non eſt adulterio maius vllum malum. Cui ſimile eſt illud cap. quid omnibus. 32. q. 7. vbi dicitur, Quid in omnibus peccatis adulterio eſt grauius? & S. Chryſoſt. Homil. 62. in Ioan. ait, adulterium grauius eſſe idololatria. Hoc vitio maxime iraſcitur Deus, vt conſtat ex Lactantio in libro, cui titulus eſt, de ira Dei, cap. 22. ob hoc vitium nonnunquam accidunt maritorum cædes, vt conſtat de Vria 2. Regum. 11 & nonnunquam occiduntur ipſi adulteri, in crimine deprehenſi, vt contigit in Rodoaldo Longobardorum Rege, qui in libidine deprehenſus cum matrona interfectus eſt, vt Paulus Diaconus teſtatur.

3 Porro contra hoc vitium omnia ſæcula clamant, nullum enim fere genus hominum extitit, quod non ſeuere in adulteros animaduerterit, præter Indos Garamantides, quorum concubitus promiſcui ſunt. Lege enim Hebræorum vltimo ſupplicio, & lapidibus obruebantur. Leuit. 20. Ioan. 8. Solonis quoque lege deprehenſum adulterum impune occidi poſſe cautum eſt. Rain. in Epith. de adulter. Idem in legibus 12. tabularum continetur, *Adulterij conuictam vir, & cognati vti volent necanto.* Zaleuci lege ſtatutum eſt Locris vtrumque adulterum oculis priuari, qui legem cum filius violaſſet, alterum ſibi, alterum filio oculum eruit. Apud Arabes minus delictum fuit matre coiri, quàm adulterari, huic enim vltimum ſupplicium imponebat. Lege quoque Romanorum capitis pena primum irrogata eſt ab Auguſt. C. ad leg. Iul. de adul. & ff. tit. eod. Apud Aegyptios mulier adulterij damnata, naſo mutilabatur. Germani adulteram nudam abſciſſis crinibus domo expellebant publice per vicos eam uerberantes. Sed quid proſequor leges humanas? Bruta ipſa fœdum putant adulterium; Leo etenim ſi Pardi coitum ſenſerit in Leæna, ſupplicium de ea ſumit uſque ad necem, propterea Leæna fœtorem in flumine abluit, aut adultero comite procul fugit. Plin. lib. 8. cap. 16. Et lege canonica laici adulteri per eccleſiaſticum iudicem excommunicari poſſunt arg. cap. Intelleximus, & ibi notant Doctores, de adult. immo etiã in Monaſterium detrudi poſſunt, ſi ſint Clerici, & ſuſpendi, aut etiam deponi, quamuis benignius eſt ut ſuſpendantur ab officio & beneficio, de qua re vidi de Concil. Trident. Seſſ. 25. de reform. cap. 14. Io. Bernar. Diaz in pract. crim. cap 79. & Ignatius Lopez a Salzedo in eundem. cap. 85. Simonem Maiolum lib. 5. de Irregul. cap. 38. Ioannem Benedictum in ſumma de peccatis, lib. 2. ca. 6. & Summiſtas in uerb adulterium. His ita in commum de peccato adulterij, eiuſq. grauitate, & pęnis breuiter expoſitis, dubia quędam diſſoluenda ſunt.

4 PRIMVM DVBIVM eſt, an peccatum adulterij grauius in uiro ſit, quam in muliere? Et intelligitur difficultas, quando uterque eſt coniugatus? De qua re tractant Richard 4. diſt. 35. ar. 1. qu. 4. Palud. eadem diſt. q. 1. ar. 5.

conel.

concl. 3. 4. & 5. Gabr. ibid. quæſt. 1. artic. 3. dub. 2. qui citat etiam Robertum Holcoth lectio. 66. in Sapien. Caietan. 2. 2. q. 154. artic. 8. Naua. in Manuali. cap. 16. num. 13. Sylu. verb. luxuria q. 3. ver. Tertium. Tabiena verb. adulterium in prin. Ludo. Lopez p. 1. inſtruct. conſcient. c. 79. Io. Benedictus in ſum. de peccatis, lib. 2. cap. 6. num. 12. & Gloſſ. in leg. illud. C. ad leg. Iuliam. de adult. & alij. Qui omnes docent.

Primo vtroſq; æqualiter peccare contra bonum fidei, & bonum ſacramenti, quia æqualiter tenentur ambo ſeruare fidem alteri datam.

Secundo, Ceteris paribus, adulterium viri grauius peccatum eſt quam adulterium vxoris adulteræ, quia vir vt plurimum maiori viget vſu rationis, & melius reſiſtere poteſt & vxorem ſuam virtute vincere, exemploque ſuo regere debet. vnde S. Auguſt. lib. 2. de adulter. coniug. cap. 8. & refertur in cap. *Indignantur 32. quæſt. 6.* ait, *Indignantur mariti ſi audiant adulteros viros pendere,* id eſt, ſuſtinere, *ſimiles adulteris feminis pœnas. cum tanta grauius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exempla regere feminas.* Et in capit. *Non mœchaberis.* ead. quæſt. & cau. ex S. Auguſt. in lib. de decem chordis: dicitur: *Tu ab vxore hoc exigis, & non vis hoc reddere vxori?* hoc eſt, vt ad aliquam aliam non eas præter vxorem tuam. *Et cum debeas in virtute præcedere vxorem tuã (quando caſtitas virtus eſt) & tu ſub vno impetu libidinis cadis, & vis vxorem tuam victricem eſſe, & tu victus iaces? Et cum tu caput vxoris ſis, præcedis te ad Deum cuius caput es, vis domum tuam capite deorſum pendere? caput. n. mulieris vir eſt, vbi autem melius viuit mulier, quam vir, capite deorſum pendet domus. Si caput eſt vir, melius debet viuere quam mulier, & præcedere in omnibus bonis factis vxorem ſuam.*

Tertio, penſatis omnibus circunſtantijs grauius eſt peccatum vxoris adulteræ, tum quia facit prolem de ſuo patre incertam, tum quia maius ſcandalum generat, quia maiorem infamiam tam ſibi, quam marito, & filijs, ac alijs de cognatione iunctis; tum quia maiora damna exinde conſequi ſolent, vt conſtat, cum exinde ſuccedant filij illegitimi in bonis paternis, & legitimi hæredes bonis illis priuantur, ob quæ omnia ſimpliciter dicendum eſt mulierem adulteram plus peccare. Vnde etiam Caietanus vbi ſupra docet longe magis eſſe contra naturalem zelum ne coniugata adulteret, quam ne coniugatus coeat cum altera, quia olim quando mos iſte erat, peccatum nõ erat coniugatum coire cum ſoluta, vt patet in Patriarchis: at vero ſemper illicitum fuit coniugatam cum ſoluto coire, vt conſtat.

5 SECVNDVM DVBIVM eſt quidnam facere teneatur mulier adultera, quæ falſo ſibi ſuppoſuit partum alienum, vel ex adulterio concepit, & maritus filium ſuum eſſe putat, adeo vt nonnunquam talis ſpurius ſuccedat in primogenitura & hæreditate, & legitimus exinde damnum patitur? Dubium graue in hoc caſu eſt, an talis adultera teneatur ſe infamare, ne filius ſpurius ſuccedat, tollaturque primogenitura ab eo, qui reuera eſt primogenitus patris? De qua re tractant Theologi in 4. diſt. 15. & Canoniſtæ in cap. off. de pœn. & remiſ. Quia vero diſſentientes inter ſe ſunt Doctores, primo illorum opiniones referam, ſecundo, quid verius mihi appareat, breuiter exponam.

Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. ante finem litera II. ait, adulterã quantum in ſe eſt, laborare debere vt hæreditas reddatur vero hæredi citra tamen periculum diffamationis, ita ſcilicet vt reuelet hoc filio ſpurio ſi videat eum ſpiritualem, & timentem Deum, & poteſt tunc & hoc dicere vel per ſeipſam vel per aliam perſonam puta confeſſorem aut alium virum bonum & fidelem, & conſulere ei vt dimittat hæreditatem, & intret religionem, vel vt ſit clericus, & recipiat beneficia eccleſiaſtica, & his quaſi contentus hæreditatem dimittat alij fratri laico remanenti.

Sin autem videt filium indeuotum, nec perſuaſibilem, tunc non debet ſe diffamationi exponere, & peccatum ſuum illi manifeſtare. Immo vero cum plerumque homines ita amantes ſint rerum terrenarum, vt nolint res illas dimittere, quas poſſunt iure exteriori tenere, quamuis non item in foro conſcientiæ, & forte ex dicto matris filius tenacius teneret, concipiens diffamationem ſui, quia ſcilicet per illam dimiſſionem notaretur ſpurius, quam notã multum cauent male nati, tunc niſi multum prius experta fuiſſet voluntatem filij ſui, non debet mulier ſe exponere certo periculo diffamationis apud filium ſuum propter incertam correctionem filij, ſed alio modo laborare debet vt fiat reſtitutio vero hæredi, non quidem ſecundum æquiualens totius hæreditatis, ſed ſecundum correſpondentiã iuſtitiæ, quia multum intereſt inter habere, & prope eſſe, iſte autem qui eſt verus hæres, licet fuerit prope ſecundũ iuſtitiam, nunquam tamen habuit hæreditatem, ideoque minus quam æquiualens hæreditati ſufficit pro reſtitutione, quod minus ad arbitrium boni viri determinabitur. Addit tertio non teneri adulteram reuelare hoc marito, quia vt plurimum incurreret exinde periculum mortis, aut ſaltem eam odio perpetuo haberet maritus & a ſe, & ab actu coniugij expelleret, & diſcordiæ & rixæ multæ ſequerentur. Similia prorſus docet Richard. 4. diſt. 15. arti. 5. q. 4. ad 9. Qui addit non excuſari mulierem, quin non obſtante quod maritus eam occideret, ſi crimen ſciret, & quod ſpurius non credet ei, teneatur ad reſtitutionem poſt mortem viri. Sed neque Scotus, neque Richardus explicat, quomodo facere poſſit talem reſtitutionem.

Hoſtienſis in Summa lib. 5. tit. de pœn. & remiſ. Innocen. & Pan. in cap. off. de pœn. & remiſ. Sylueſt. in verb. adulterium. q. 1. tria in vniuerſum docere videntur. Primũ eſt, quod vbi nullum eſt in reuelando periculum, puta quia maritus non ægre ferret (ſunt enim quidam viri qui ſuſtinent ſcientes adulterium vxorum, & aliqui conſentiunt, quia non poſſunt proprios habere filios) probabiliter credit quod maritus ei crederet, tunc reuelare tenetur. Secundum eſt, ſi probabiliter putat quod ei non crederetur ſcilicet aut a marito, aut a filio ſpurio, nec habet probationes promptas, tacere debet, & ſufficit ei pœnitere, ne reuelãdo potius ſcandalum, quam veritatem inducat. Tertium eſt, ſi habet probationes in promptu, & veriſimiliter crederetur ei, ſed ſubeſt periculum mortis in reuelando, tacere debet, quia tacendo eſt ſolum periculum rerum ſed in reuelando eſt periculum animarum, & corporum.

Adrianus Papa VI. in 4. ſen. de reſt. q. 1. §. *difficultas igitur.* & § *ſed reſtant.* cum Scoto & Richardo docet.

Primo, quod ſi mulier habet in proprijs vnde poſſit reſtituere hæredibus, aut alijs per eam defraudatis, tenetur reſarcire quantum læſit, ſub compenſatione tamen ad arbitrium boni viri quantum diſtat inter habere, & prope eſſe.

Secundo ſi non habet in proprijs, nec procurare poteſt ab alijs, vnde reſtituat, tunc ſi probare poteſt partum ſuppoſitum, aut prolem conceptam de adulterio, aut veriſimiliter creditur ei, tunc tenetur procurare per ſe, vel interpoſitam perſonam a marito, vel alijs ad quos peruenilſet hæreditas, remiſſionem tantæ ſummæ, in quanta defraudauit, aut ſeipſam diffamando peccatum detegere, tenetur enim quicquid poteſt facere ad indemnitatem eorum quos ſuo peccato læſit, & hoc etiamſi immineret periculũ homicidij, puta, quia maritus prouocatus odio aut indignatione eam occidet, aut alium quem ſuſpicatus fuerit cum ea concubuiſſe. Ratio eſt, quia quæ ad veritatem vitæ pertinent, id eſt, quia ſunt de neceſſitate ſalutis, & in præcepto naturali, aut diuino, quale eſt reſtitutio alieni propter nullum ſcandalum, aut damnum & periculum, dimittenda ſunt. Non enim poteſt mulier famæ ſuæ conſulere tacendo ſuum peccatum cum damno alterius. Cõfirmari poteſt, quia tabellio, qui fecit falſum teſtamẽtum, & inſtrumentum, & teſtis qui falſum teſtimonium protulit, aut iudex, qui falſum tulit iudicium, & effecerunt ut aliqua bona iniuſte a uero domino ablata ſint, ſeipſos prodere tenentur etiam ubi ſubeunda foret capitalis ſententia, quando alia uia damna illata reficere nequeant.

Tertio addit in articulo mortis teneri matrem filio ſpurio indicare, quod conceptus ſit de adulterio ut hæreditatem patris putatiui non adeat, & hoc etiamſi dubia ſit,

an

Digitized by Google

an filius ei credere vellet, necne, & in hoc tertio dicto cõuenit etiam Palud. 4. diſt. 27 q. 2. articulo 1. concluſ. 3. Ratio eſt, quia tenetur facere quicquid poteſt ad indemnitatem eorum quos læſit, fieri enim poteſt quod filius (licet inquiunt non teneatur) fortaſſis ei credat. Dant ſimile, ſicut prædicator tenetur impio indicare impietatem ſuã, etiamſi ille non ſemper acquieſcat, alioquin ſanguinem eius requiret dominus de manu eius. Et quia is qui cum pluribus alijs infamauit innoxium, tenetur ſe retractare, quamuis alijs in ſua ſententia perſiſtentibus nouerit ſibi minime fidem habendam. Quinimmo Adrianus ait fieri non poſſe moraliter loquendo, quin filius tunc temporis credat matri, aut ſaltem maneat dubius ea dubitatione, quæ ſufficit ad malam fidem, ac proinde conſcientia motus reſtituat vero & legitimo hæredi. Negat tamen Paludanus vbi ſup. concluſ. 4. teneri mulierem in tali mortis articulo id indicare marito, quia ſi conualeſceret haberet eam exoſam, vt accidit de quadam quæ cum hoc reuelaſſet ad conſilium curati, odio habuit eam ſemper.

8 Ex iuriſperitis And. Alciatus lib. 3. de præſum. 27. præſum. & idem lib. 9. Parerg. cap. 11. vt refert Coua. in Reg. Peccatum. par. 1. §. 1. num. 6. docet talem matrem quę nec habet bona propria, vnde reficiat veris hæredibus hec ei credit filius, debere illos ſecreto vocare, & dicere, iam noſtis me morti appropinquare, & filij mei vnus veſtrum natus eſt ex adulterio, & ideo bona mei mariti detinet indebite; ego vero priuſquam ex hac vita migrem, ne moriar in hoc peccato, eum vobis nuncupare intendo niſi vos inuicem remiſeritis omne ius quod habet alter aduerſus alterum, non poteſtis ſaluari, vnde putat hac ſola via & cõuentione, cum vnuſquiſque de ſe dubitare incipiet, remittendo ſibi inuicem ius, ſpurius nihil retinebit alienum. Huius etiam modi meminit Ioan. Maior. in 4. diſt. 15. quæſt. 17. Hæc ea fere ſunt quæ antiquiores Theologi & Canoniſtæ de hoc dubio tradiderunt, quod etiam recentiores authores paulo diligentius explicarunt, vt Caietan. tom. 1. opuſc. tracta. 31. Reſponſ. 14 dub. 2. Ioan. Medina. C. de reſtit. quæſt. 3. cauſa 4. Sot. lib 4. de iuſt. quæſt. 7. arti. 2. ante ſi. Alphonſ a Caſt. lib. 2. de poteſtate legis pœnal. capit. 11. Nauar. in Man. cap. 16. num. 44. & deinceps. Barthol. Medina lib. 1. inſtr. confeſ. cap. 14. §. 18. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. articu. 2. dub. 6. Pet. Nau. lib. 2. de reſtit. cap. 4 dub. 9. num. 408. & lib. 3. cap 1. par. 2. dub. 21. num. 151. & ſeq. Michael Salon 2. 2. q. 62. artic. 6. controuerſ 8. Petr. de Arrag. ibid. Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. cap. 88. & ſeqq. Toletus in ſumm. lib. 5. ca. 11. Ioan. Benedictus in ſumma de peccatis. lib. 2. cap. 6. & Emanuel Sà in Aphoriſmis. in verbo adulterium, ex quibus quid mihi verius, & rationi conformius videtur breuiter ſequentibus dictis exponam.

9 *Primum eſt*, quando adultera habet aliqua bona propria libera, ſeu paraphernalia, (hoc eſt, vt vox ipſa ſonat, bona quæ vltra dotem pro onere matrimonij habet, ff. de iure do. l. ſi ego. §. dotis. Qualia etiam ſunt legata, & ſucceſſiones hęreditariæ, & alia donata, quæ obueniunt vltra contractum matrimonij) quæ poſſit pro ſuo arbitrio diſtribuere, & ex quibus ſufficienter damnum reficere queat, non tenetur ſe prodere, ſed ſufficit, & tenetur de huiuſmodi bonis defraudatis ſatisfacere. Et in hoc conueniunt omnes tum antiqui, tum recentiores authores allati.

Ratio eſt, quia tenetur quantum poteſt commode famam ſuam conſeruare quam hoc modo ſatis bene cuſtodit; Et quia hac via ſufficienter reficit damnum, reſtituendo bona eiuſdem generis, immo ad id tenetur in hoc caſu quia quando reſtitutio commode fieri poteſt, in eodem genere boni, non ſunt exponenda alia, quæ ſuperioris ordinis ſunt.

Secundum eſt, ſi nulla talia bona habet, aut habet, ſed inſufficientia, tunc prudenter, & caute abſque ſui infamia, filium ſpurium quantum poteſt inducere curet, vt vitam eccleſiaſticam ſuſcipiat, aut religionem ingrediatur, quatenus hac ratione hæreditas ad legitimum deueniat, ſic Scot. Adrian. Ioan. Medina, Nauar. Alphonſus a Caſt. Petrus de Arragon. vbi ſupra vbi hi tres poſteriores Nau. Caſt. & Arragon. recte notant, inducere debere, vt intret religionem hæreditatis incapacem, (qualis hodie eſt ſola Religio S. Franciſci Capuccinorum, & eorum, qui Minorum de obſeruantia vocantur ex Concil. Triden. ſeſ. 25. de Reg. cap. 3.) alias non euitatur damnum magis quam ſi manſiſſet in ſeculo quia in alijs religionibus monaſterium ſuccedit in hæreditate quę ad monachum iure contingere poſſet. Aut ſi nullam iſtarum ingredi voluerit, ſed aliam, tunc vt euitetur omne damnum poſt ingreſſum iuxta Concilij Trident. formam ſeſſ. 25. de Regul. cap. 16. hæreditatem ſuam in legitimos renuntiat, alioquin enim nihil prodeſſet hunc propoſito ingreſſus ille cum monaſterium hæreditatem illi obuenientem adire poſſet, argum. cap. in præſentia de probat. Et quamuis Sotus lib. 4. de iuſt. q. 7. artic. 2. ad ſecundum putet, non teneri mulierem ad hunc ingreſſum religionis perſuadendum de iuſtitia, probabilius tamen eſt, vt notant Corduba lib. 1. ſui quæſtionarij q. 31. & Pet. de Arragon. 2. 2. q. 62. art 6. ad id teneri ex iuſtitia. Nam ex iuſtitia obligatur facere quantum poterit, vt legitimi hæredes indemnes fiant, ſiue per hunc, ſiue per alium modum, vt omnes communiter affirmant.

10 *Tertium eſt*, quando non habet bona propria quibus damnum recompenſet nec filio ſpurio ingreſſum religionis ad modum quo diximus perſuadere valet, tunc ſi probabiliter iudicat, aut dubitet mulier, quod ſi manifeſtet erratum ſuum, nihil profutura ſit, puta quia nec filius, nec maritus credent ei, & ſic in effectu nulla ſequetur reſtitutio, non tenetur crimen, & adulterium ſuum manifeſtare, ſed ſufficit ei contritio de peccato, & abſoluenda eſt. Sic omnes Doctores quos citauimus. exceptis Paludano, & Adriano qui duo volunt teneri ad reuelandum illud filio, etiamſi nulla ſit ſpes remedij, exemplo prædicatoris, qui tenetur dicere verum, etiamſi ſciat nihil profecturum, & exemplo illius, qui ſimul cum alijs proximum infamauit qui tenetur ſuam ſententiam retractare, etiamſi certo ſciat, quod non credetur, quia ſtabunt homines magis dictis aliorum, qui ſimul cum ipſo proximum infamarunt, quam ſuo. Ceterum probatur noſtrum dictum, quia ratio mediorum deſumenda eſt ex fine, cum igitur tota ratio propalandi ſuum adulterium ſit. vt dicto ſuo impediat ne hæreditas legitimi deueniat ad ſpurium, ceſſante tali ſpe, & fine, non debet ſeipſam prodere, eſſet enim tum opus vanum, tum etiam nociuum, cum exinde plurimum damni conſequi poſſet. Diſpar autem eſt ratio de muliere in hoc caſu, & de prædicatore, tum quia prædicator non ſolum dicere tenetur veritatem, vt credentib. proficiat, ſed etiã, vt iuſtitia diuina magis, magiſque iuſtificetur contra peccatores, vnde non ſolum loqui tenetur quando eſt ſpes emendæ ſed etiam quando certo ſcit ſe nihil profuturum, tum quia auditores tenentur credere prædicatori, quod ſi non credant, nullum exinde incommodum ſequitur prædicatori: At vero adultera pro nullo alio fine tenetur crimen ſuum prodere niſi vt fiat reſtitutio damnificatis, quo fine ceſſante, ceſſat ſimiliter obligatio crimen detegendi; Deinde etiam vt infra dicemus, filius non tenetur credere matri, & ipſa e contra reuelando exponit ſe periculo ſaltẽ infamię. De illo autem, qui ſimul cum alijs proximum infamauit, dicendum eſt, vel non teneri ad retractandam ſententiam, quando nulla eſt ſpes proficiendi, vt vult Petrus de Arragon. 2. 2. quæſt. 62. art. 6 vel vt docet Alphonſus a Caſtro lib 2. de poteſtate leg pœnal. cap. 11. Io. Medina, C. de reſt. q. 3. cap. 4. Michael Salon. 2. 2. quæſt 62. arti. 6. controuerſia. 8. concluſ. 3. ad 6. Mart. Ledeſm. 2. 4. q. 18. artic. 2. dub. 6. concluſ 3. Pan. & Inno. in cap. oſt. de pœnit. & remiſ. tenetur cum propria ſua infamia dictum reuocare, quia qui ſe infamat reuocando dictum ſuum vt alteri famam reſtituat quam ab eo abſtulit, non infert ſibi maius damnum quam valet res quam alteri reddit, ſed tantum ſolummodo, & in eodem genere perdit, quantũ, & in quo alteri reddit. Nihil enim aliud illi reddit, niſi famam, quam ſolam ipſe amittit.

Et ideo ſiue ſperet alios credituros, ſiue non, obligatur famam illi reſtituere, & pro illa quantum potuerit laborare. Quod ſi alios in ſua ſententia perſiſtere videret, confidere debet illos ſuo exemplo motos aliquando etiam ſententiam retractaturos, & ſic ipſe facit, quod poteſt, & ad

quod

Digitized by Google

quod tenetur. Mulier autem adultera ſuum peccatum reuelando ſine ſpe proficiendi, multo maius ſibi damnum infert, quam vere valeat hæreditas communiter, quam filius ſpurius recipere, aut retinere poteſt.

11 *Quartum eſt*, quando certitudine morali, & prudēter videret ſe profuturam admonendo ſecreto filium ſpuriū, & illum crediturum, vſurumq; conſilio, & admonitione ipſius, abſque eo quod ſequeretur ſcandalum, aut alia infamia quam apud ſolum filium, tunc tenebitur crimen ſuum ſecreto reuelare filio. Sic omnes Doctores communiter, Ratio eſt, quia maius bonum eſt vt hæreditas illa ad legitimos deueniat, quam ſit malum illa exigua infamia, & ſecreta apud filium, & ideo eam ſubire tenetur pro maiori bono alterius.

Quintum eſt, ſi mulier probabiliter ſperat ſe profuturam, & quod reſtitutio fiet cum effectu, puta quia dabit certa indicia vt illi credatur. ſi tamen ex altera parte eſt certa moraliter, quod maritus eam occidet, vel filium ſpurium, vel adulterum, aut quod ſequentur alia multa ſcandala, & inimicitiæ, non tenetur *regulariter* loquendo ſuum crimen reuelare, nec ſeipſam prodere. Sic omnes antiqui, & recentiores Doctores, quos citauimus, præter Adr. qui vniuerſaliter affirmat talem adulterā teneri crimen ſuum manifeſtare, etiam cum ſuæ, & aliorum vitæ periculo. Tum propter argumenta ſuperius allata quādo eius ſententiam recenſuimus: tum quia adultera non concurrit poſitiue ad illa ſcandala, quæ ex ſua manifeſtatione ſequuntur, ſed tamen permiſſiue, ad iniuſtam autem læſionem mariti, & hæredum concurrit poſitiue. Ergo tenetur prouidere potius ne damnum illud ſequatur, quam ne ſcandala & peccata illa eueniant. Ceterum probatur aſſertio noſtra, Primo, ex c. *offi q. de pœnit. & remiſ* vbi Innocent. Papa III. dicit, non eſſe negandam pœnitentiam mulieri adulteræ, aut ſupponenti marito filium alienum etiāſi propter metum mariti nolit reuelare crimen ſuum: Quod communiter Doctores intelligendum eſſe dicunt: ſaltem, quando eſt periculum vitæ. Ex qua Summi Pontificis reſponſione manifeſte concluditur contra Adrianum nō teneri mulierem in hoc caſu ſe prodere. Quia nemo eſt abſoluendus niſi id faciat, ad quod tenetur in conſciētia; ſed mulier iſta adultera abſoluenda eſt, etiamſi nolit crimen ſuum marito detegere ergo non tenetur cum periculo vitæ ſe prodere.

Secundò, ex duobus malis minus malum eligendum eſt ex Concilio Toletano, & habetur in cap. *duo mala.* & ca. *nerui teſticulorum. diſt.* 13. Sed mulier, quæ ex adulterio concepit, & peperit hac neceſſitate conſtringitur, vt quocunque ſe vertat, in alterum duorum malorum incidat: tacendo enim cauſa eſt, quod legitimus hęreditate priuetur: reuelando autem periculum mortis incurrit; ſed minus malum eſt, quod non fiat reſtitutio bonorum temporaliū, quam vitam propriam amittere, aut quod tot ſcandala ſequantur; Ergo illud potius eligendum eſt. Sicut enim vita corporalis multo melior eſt diuitijs: ita mors maius malum eſt quam amiſſio diuitiarum. Cum igitur obligandus non ſit quiſpiam reſtituere aliquid cum maiori detrimento quam intulit, maius autem damnum notabiliter pateretur in hoc caſu mulier, quam alteri intulit, nō tenebitur prodendo crimen ſuum, reſtitutionem procurare cum probabili mortis periculo.

12 *Dixi* autem hoc verum eſſe *regulariter* loquendo quia Sotus lib. 4. de iuſt. q. 7. art. 2. Couar. in regul. Peccatum. par. 1. §. 1. n. 6. in fi. Ant. de Corduba. in ſuo quæſtion. li. 1. q. 31. Michael Salon. 2. 2. quæſt. 62. art. 6. controuerſia. 8. ante concluſ. 1. & concluſ. 2. in fin Petr. de Arrag ibid. Lud. Lopez part. 1. inſtruct conſcient. cap. 58. & ca. 116. concluſ. 5. & Toletus in ſumm. lib. 5. cap. 12. docent, dari poſſe egregium, & extraordinarium caſum, in quo tenebitur adultera ſi eſſet profutura cum periculo vitæ crimen detegere, puta quando Regnum, vel Principatus, aut præclariſſima domus ſilente adultera ad ſpurium & adulterinum tranſiret. Id quod verum eſſe poteſt, quando bonum commune Regni, & Reipubl. vel ſubditorum id exigat, quia ſcilicet ſpurius ille malis morib, imbutus eſſet, & ad malum propenſus, econtra vero legitimus hæres animo nubili & Regio gubernaret, & cum vtilitate ciuium: aut etiam quando pacificaretur regnum, vitarenturq; cædes & bella, quæ alias ex ſucceſſione adulterini ſuccreſcerent, tunc quidem deberet adultera cum vitæ periculo, & ſpe proficiendi crimen ſuum detegere, quo ſane in caſu non exponit vitam ſuam pro hereditate, & bono priuato filij legitimi, ſed pro communi Regni, vel prouinciæ, aut Ducatus ad quod quiſq; iure naturæ obligari videtur. Alias extra hunc caſum, & ſublata neceſſitate boni communis non tenebitur ſolo titulo dignitatis, & diuitiarum Regina adultera alias boni nominis, nullaque laborans infamia, cum vitæ periculo crimen detegere cum vita Reginæ, Duciſſæ, aut mulieris nobilis cuius hæreditati præſtet, vt Medina, Lopez, & Petrus Nauarr. vbi ſupra teſtantur.

13 *Ad argumenta* vero Adriani facilis eſt Reſponſio: Ad primum enim reſpondetur, Reſtitutionem eſſe de neceſſitate ſalutis, & in præcepto, ſed affirmatiuo quod non obligat pro ſemper. ſed cum in debito modo, ordine, & circū ſtantijs requiſitis, quæ ſecundum rectam rationem concurrere debet ad hoc vt eius præceptum ſit obligatorium, & Dominus ſit rationabiliter inuitus. Eſt autem contra rectam rationem vt quis reſtituere obligatur, quando multo magis aliunde ſeipſum lædit pro tali reſtitutione facienda, quam valeat res ipſa quæ reſtitui debet; Sicut in præſenti caſu plus valet vita adulteræ, quam hæreditas, quæ ex reuelatione criminis ad legitimum perueniret. Neque is qui pro tali damno euitando rem alienam poſſidet, dicendus erit tenere illam inuito domino, quia licet dominus actu nolit rem ſuam ab illo retineri, tamen iuxta rectā rationem & voluntatem debitam, velle deberet illam retineri ab illo quandoquidem iuxta rectæ rationis iudicium Dominus velle debet, vt cum tam graui damno, quale eſt mortis periculum, hæreditas ſibi non reſtituatur. Sicut petens enſem ſuum ab alio cuſtoditū obligatur velle, vt non ſibi a cuſtode ad percutiēdum innocentem reddatur, arg. can. *Ne quis arbitretur. 22. q. 2. & l. bona fides ff. depoſit.* ex Caſt & Cou. vbi ſup. Ex quib. conſequitur, non eſſe in hoc caſu neceſſariam rei alienæ reſtitutionem præciſe ad ſalutem animæ, nec inconueniens eſſe veritatem hanc ab adultera ob effugiendam necem propriam, ac mariti, & aliorum ſcandalum relinqui & omitti.

Ad confirmationem vero dicendum eſt iudicem, tabellionem, & teſtem, quorum culpa aliquis in bonis damnum ſuſcepit, teneri ex proprijs bonis illud reficere: quod ſi in fama damnum illatum ſit, tenetur etiam cum famæ ſuæ damno illud reſarcire, quia nulla eſt in huiuſmodi reſtitutione inæqualitas, ſed debita æqualitas: ſin autem culpa illorum innocens ſit in periculo vitæ, etiam cum vitæ propriæ periculo ſeipſos prodere tenentur, & innocentis veritatem, & innocentiam aperire, quod facere poſſunt, vt docent Victoria, & Salon vbi ſupra conclu. 3. conſtituentes ſe in aliquo loco tuto mittentesque literas teſtimoniales cum omnibus circumſtantijs requiſitis, vt plenā fidem in iudicio faciant, quibus, & iuſtitiam innocentis teſtentur & propriam iniquitatem prodant. In caſu namq; æqualis neceſſitatis ex culpa alicuius prouenientis, tenetur is qui in culpa & cauſa fuit damni, damnum illud reſarcire. Ceterum in caſu noſtro res alio modo ſe habet, cum id quod debetur non niſi bonum temporale eſt, damnum autem quod ex huiuſmodi reſtitutione ſeu criminis reuellatione ſequeretur, longe maius eſt, ſcilicet probabile mortis periculum, vt conſtat, in quo Alphonſus a Caſtro, Ioannes Medina, Martinus Ledeſmius & Salon locis allatis conueniunt.

Ad rationem autem Adriani in hoc dicto allatam, reſpondetur negando Antecedens: nam adultera æquè poſitiuè concurrit ſuo modo ad illa ſcandala, & peccata quæ ex reuelatione criminis ſequuntur, ac ad damnificationem mariti, & hæredum, quia non alio modo concurrit ad illa ſcandala: quam de tegendo crimen, quod ſi hoc ſatis non eſt ad hoc vt dicatur poſitiue concurrere ad illa ſcandala, multo minus dicetur concurrere poſitiue

ad

ad damnificationem mariti, & hæredum, ipſa ſiquidem nihil poſitiue ab illis accipit. ſed tantum ſe habet negatiue tacendo, & non obſtando damnis. Quod ſi detegendo crimen ſuum vere facit, vt legitimus capiat hæreditatem, pari ratione concurrit ad probabile periculum occiſionis ſui, quod non licet; Præterquam quod vt plurimum non eſt certa, quod reuelando crimen, alterum malum euitabit, ſcilicet alieni detentionem, nam nec filius ſemper tenetur illi credere, vt dicemus, & ex altera parte probabiliter dubitare poteſt ne ſequatur occiſio ſui, & propterea ad vitandam mortem crimen ſuum detegere non obligatur. Et in æquali dubio reſtitutionis, & occiſionis, præferenda eſt vita indemnitati legitimi hæredis.

14 *Sextum eſt*, quando non eſt periculum mortis, quia vel maritus mortuus eſt, vel ſenex, atque patiens, & nullum aliud eſt remedium ad reſtituendum, niſi reuelato adulterium, ex quo ſequitur propria infamia manifeſtato autem ſcelere, credetur ei, & expelletur ſpurius, & legitimus hæres in bonis paternis ſuccedet tunc quamuis Adrian in 4. quæſt. 1. de reſtit. & Ioan. Maior. in 4. diſt. 15. q. 17. ſimpliciter affirment cum periculo infamiæ debere reuelare; Alij vero vt Caiet. tom. opuſ. tract. 31. Reſponſ. 14. dub. 2. & in Sum. ver. adult. Ioan. Med. C. de reſt. q. 3. cap. 4. Alphon. a Caſt. lib. 2. de poteſtate legis pœn. cap. 11. S. Anto. p. 2. tit. 1. cap. 18. §. 8. in fin. & tit. 2. cap. 7. §. 4. Naua in Manua. cap. 16. num. 44. verſic. Tertio. abſolute & ſine limitatione docent econtra, quod cum iactura famæ, cum ſit altioris ordinis, non tenetur quis reſarcire damnum bonorum temporalium. Rectius tamen Sot. lib. 4. de iuſti. q. 7. artic. 2. ad ſecundum. Cou. in reg. Peccatum, par. 1. de reg. iur. in 6. num. 6. Michael Salon 2. 2. quæſt. 62. art. 6. controuer. 8. Pet. de Arrag. ibidem. Ant. de Corduba lib. 1. quæſtion. ſui. q. 31. Lud. Lopez par. 1. inſtr. conſcien. cap. 88. & Toletus in Sum. lib. 5. cap. 13. & alij tradunt quod ſi ſecundum viri prudentis iudicium bona, quibus legitimi hæredes priuantur, ſunt maioris precij quam fama eius; quia ſcilicet illa non eſt ita nobilis, & illuſtris; vel bonæ famæ, tenetur in conſcientia adultera crimen ſuum manifeſtare, vt heredes talia bona recipiant, dummodo non habeat aliunde, quo reſtituat, & nullum aliud ſequitur incommodum, quam propria infamia & ex reuelatione ſequetur reſtitutio in effectu, ſin autem bona fortunæ quibus legitimus hæres priuatur. fuerint parua. vel mediocria, aut etiã ſatis magna; econtra vero mulier ſit ita illuſtris & nobilis, ac bonæ famæ, vt prudentum iudicio præſtet fama, & nobilitas hæreditati, non tenebitur cum infamia ſua reſtitutionem facere. Ratio pro prima huius dicti parte eſt, quia licet fama ex genere ſuo ſit quid præſtantius bonis fortunæ, tanta tamen poteſt eſſe pecunia, ſeu hæreditas, quod ſecundum arbitrium boni viri adæquet, vel excedat famam vnius perſonæ inferioris, ſicut licet aurum ex genere ſuo ſit pretioſius argento, nihil tamen vetat, quo minus magnum pondus argenti præponderet in valore minimo ponderi auri. maxime cum pretium rei ſemper moraliter ſumatur ex vtilitate. quam affert in ordine ad vſus humanos, vt conſtat. Immo tanta poterunt eſſe iſta bona fortunæ, vt etiam ſint præferenda famæ Regis, vel cuiuſcunq. alterius. Secunda pars conſtat, quia nemo tenetur reſtitutionem facere cum maiori ſuo damno notabili, vt v. g. non tenetur quis reſtituere centum, cum iactura 300. Cum igitur fama, & honor maxime feminæ nobilis, illuſtris. & honeſtę prętet diuitijs, & hæreditati viri nobilis in magno exceſſu, non tenetur mulier illuſtris, & honeſta cum periculo famę facere, vt hęreditas ad filios legitimos deueniat. Et quidem ceteris paribus. non tenebitur mulier crimen ſuum detegere hoc ſolo fine, ne filius legitimus hęreditate expoli etur; Ratio eſt, quia ipſa poſſidet actu famam, legitimus vero nondum poſſidet hęreditatẽ, & ſicut legitimus habet ius ad hęreditatem, ita mater ad ſuam famam in re occulta; vbi autem iura paria ſunt, melior eſt conditio poſſidentis Et denique quia prudentum iudicio ipſimet filio legitimo pręſtat haberi filium honeſtę matris in mediocri ſtatu diuitiarum, & dignitatis, quã haberi filium adulteræ cum magna dignitate, & diuitijs; pręſtat enim eſſe nobilem cum mille aureis, & haberi filium honeſtæ matris, quam eſſe comitem; & haberi filiũ adulteræ Dixi. hoc ſolo fine. *ne legitimus priuetur hæreditate*. quia ſi immineret damnum Regni. aut Ducatus, tũc non agitur de dignitate, aut diuitijs quæ ſunt bona temporalia. ſed de bono communi, quod non ſolum cuiuis famę ſed etiam vitæ præferendum eſt, vt diximus. In qua re, maxime iuuare debent conſilium, & prudentia boni viri, & prudentis confeſſarij. Sic igitur difficultatem iſtam ſoluendam eſſe puto, adeo vt deciſio illa Summi Pontificis in cap. *officij de pœni. & remiſſ.* intelligenda ſit quod talis adultera abſoluenda ſit. etiamſi crimen reuelare nolit, quando aut nihil eſſet reuelando profutura, aut quando ſibi timeret de morte, aut infamia, & caſus non erat egregius, in quo deberet ſe pro hæreditate infamare.

15 *Septimum eſt*, modus ille Alciati, & Iuriſtarum de remittendo ſibi inuicem iura, plane inſufficiens eſt, vt recte Couar. in reg. peccatum. par. 1. §. 1. num. 6. in fin. de regul. iur. in 6. & Michael Salon. 2. 2. q. 62. artic. 6. controuerſ. 8. concluſ. 3. annotarunt.

Ratio eſt. Tum quia licet mater non explicet priuatim, quis illorum ſit ſpurius. ſeipſam tamen infamat adulterij apud eos omnes, ad quod non tenetur, nec debet regulariter loquendo, vt diximus. Tum quia hac ratione minime tollitur damnum illatum ex adulterio, nec fit liberatio ſufficiens, ſi quidem mutua hæc abſolutio ſpontanea nõ eſt, (cum fiat ab vnoquoque ignorante, & timente ne ipſe ſit ille ſpurius, alioquin illam non facturus) ſed inuoluntaria, & coacta, & conſequenter inutilis, & inualida, nullumque exinde legitimus commodum accipit. ſed adhuc damnũ ſicut antea patitur nec iuri ſuo cederet, ſi ſe legitimum,
16 & alterum ex adulterio natum fuiſſe certo intelligeret.

Octauum eſt, Filius illegitimus matri ſuæ de ſua illegitimitate reuelanti fidem regulariter, & communiter præſtare non tenetur. Sic Richard. in 4. diſt. 13. artic. 5. q. 4. ad 9. Palud. 4. diſt. 27. q. 2. artic. 1. concluſ. 3. S. Ant. par. 2. tit. 1. cap. 18. §. 8. in fi. & titu. 2. cap. 7. §. 4. Sylueſt. ver. adulterium. q. 1. Ang. verb. eod. num. 5. Tabiena verb. eod. numero 7. Pan. in cap. per tuas, de probationib. Adr. in 4. q. 1. de reſtitu. §. *ſed a reſtant*. Alphonſus a Caſt. lib. 2. de poteſtate leg. pœnal. cap. 11. Ioan. Medina C. de pœnitentia q. 3. cap. 4. Nauar. in Manuali cap. 16. num. 44. verſicu. Tertio. Cou. in reg. peccatum p. 1. §. 1. num. 6. de reg. iur. in 6. Michael Salon. 2. 2. q. 61. art. 6. controuerſ. 8. concl. 1. *Petr. de Arrag.* ibid. Lud. Lopez. p. 1. inſtruct. conſcien. cap. 88. Sotus lib. 4. de iuſt. q. 7. art. 2. ad 2. Petr. Nau. lib. 3. de reſt. c. 1. p. 2. dub. 21. num. 156. Tolet. in Sum. lib. 5. cap. 11. Ioan. Bened. in Summa de peccatis, lib. 2. cap. 6. Emanuel Sà in Aphoriſmis verb. Adulterium. & Bart. Medina in Summa lib. 1. cap. 14. §. 18. Immo Pan. ait non tenetur credere ẽtſi vterq. parens negaret eum eſſe filium, & Emanuel Sà ait, non teneri illi fidem adhibere etiamſi iuraret, quinimmo Bart. Medina audacter affirmat filium illum valde ſtulte facturum, ſi poſtquam natus eſt in domo patris ſui velit aſſenſum matri præbere ſiquidem ſi credat, tenebitur in conſcientia reſtituere hæreditatem filio legitimo, vnde docet confeſſario debere tali filio conſulere, ne matri aſſentiatur Et Paludanus exemplum affert de illo qui dixit matri ſuæ, bene credo vobis, quod ſitis ribalda. ſed non quod ſum baſtardus. Idemq. docent Doctores in l. filium, ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni iuris, & in l. ſi vicinis. C. de nupt. dicentes fatuum fuiſſe illum qui regno renunciauit propter dictum matris. Et l. miles ff. de adulter. & facit regula iuris, *allegantí ſuam turpitudinem nulla debetur fides*. Poteſt etiam filius prudenter ſuſpicari, & timere matrem, cũ ſit ingenium mulierum aliquos ardenter amare, & alios capitaliter odiſſe, ipſum ita odio habere vt vellet eum ab hæreditate excludi, & alios ita diligere, vt eos ſolos vellet eſſe hæredes, & hoc fine fingere adulterium, quod nõ cõmiſit. Immo Alphonſus a Caſt ait, quod licet illa dicat marito, & ille credat, filius tñ ille credere nõ tenetur. Quia cũ natus ſit in domu paterna, matre, & viro ſuo ſimul cohabitantib. nec vlla infirmitate impeditis, ius pręſumit illum eſſe legitimum, & a viro. non ab adultero genitum, contra quam iuris præſumptionem filius credere non obligatur in tantum ſui præiudicium, & detrimentum.

Cete-

Ceterum quamuis filius cõiter & maiori ex parte nõ tenetur matri, quamuis iuranti, fidem adhibere, qñ tñ ſciẽs conuincitur, & compellitur intra ſe fateri ſe eſſe ſpurium, puta, quia probare poteſt mater euidenter per teſtes iuratos, & alia teſtimonia patrem putatiuum abfuiſſe tempore ſui conceptus, vel quia euidens eſt ei tempore, quo fuit conceptus, matrem ſuam ab illo ſuo patre putatiuo non fuiſſe cognitã, aut alia ratione intus in mente credere conuincitur, quod contingit qñ mater, quæ alias talem filium amanter tractauit, & quæ eſt moribus reformata, & conſcientiæ timoratæ, & proprie famæ amica nec mentiri ſolita maxime ſi in tempore ſacro, puta in hebdomada ſancta, aut in mortis articulo crimen ſuum filio ſuo ſpurio reuelat (quo tñ tempore non tenetur regulariter illud reuelare) tunc ſine dubio tenebitur filius in conſcientia hæreditatem dimittere, etſi in foro exteriori ſibi fuerit adiudicata, quia ueritas ſemper eſt pferenda præſumptioni, alias ſciẽs, & prudens. & mala fide poſſideret alienum inuito dño, ex Soto Caſtro, Salono, Pet. de Arragona, Ludou. Lopez, Toleto, S Antu. Syl. Petro Nau. num. 56 & alijs; Nec poterit in hoc caſu confeſſarius conſulere ſpurio, ne matri aſſentiatur abſq peccato mortali. Quandiu autem dubitauerit de dicto matris poſt ſemel aditam hæreditatem nihil reſtituere tenetur, quia in dubio melior eſt cõditio poſſidentis, & quia in dubio debemus in fauorem filiorum ſic interpretari, ex Panor. in c intelleximus. de adul. & Syl. verb. adul. q 2. & facit l. ſi uicinis. C. de nupt. vbi autem veritas ſibi conſtaret poſt completam præſcriptionem bona fide factam, non tenetur ad aliquam reſtitutionem, etiãſi ſibi conſtaret ſe non fuiſſe legitime natum, vt notat Sylu. vb ſup. q. 3. Ang eod num. 6. Tabien. eod num. 8. verſicu. Quinto. Bart. Med. lib. 1. inſtr. confeſſ cap. 14. §. 18. Petr. de Arragon 2 2. q. 62. art. 6. & Doctores communiter in doctrina de præſcript. tunc. n. titulo præſcriptionis bona fide factæ legitime poſſidere poteſt. Incipit autem præſcribere quando incipit nominari ſeu pro filio legitimo reputari, ſecus autem ſi ante completam præſcriptionem illegitimum ſe fuiſſe conſtet, tunc. n. hæreditati renuntiare tenetur; de perceptis autem & bona fide conſumptis non tenetur aliquid reſtituere ex Syluestro vbi ſupra, immo Michael Salon affirmat, quod ſi in ſtatu honorabili educat⁹, & conſtitutus ſit; ſi non aliunde habet vnde viuat, retinere poteſt aliquam partem hæreditatis ad moderatam ſuſtentationem & neceſſariam, & aliam reſtituere, vt communiter tradunt authores de debitore, qui non habet alia bona, vnde viuat, niſi ea, quæ reſtitutioni obnoxia fuerint.

17 *Solum* contra hanc reſponſionem eſt argumentũ quod, nonnullos decepit. quia ſi quis mihi legaſſet centum aureos, credens me eſſe ſuum filium, ſua tñ leuitate decept⁹, vel ab alio citra meam culpam, non teneor illos reſtituere ſed poſſum tuta conſcia illos retinere, quia deceptio illa, non mihi ſed illi imputanda eſt. Ergo licet filius ex relatione matris ſe ſpurium eſſe intelligat, ſi tamen pater putans illum eſſe legitimum, conſtituat illum hæredem, non tenebitur reſtituere hæreditatem.

Reſpondeo tñ cum Soto lib. 4 de iuſtit. q. 7. artic. 2. ad ſecundum, & Michael Salon. 2. 2. q. 62 artic. 6. controuer. 8. conclu. 1. in ſi longe diſparem eſſe rationem, quia in illo allato caſu de legante centum aureos, ego non fui per iniuriam cauſa illius ignorãtiæ & ex altera parte ad licite poſſidendum illos centum. ſufficit conſenſus legantis, in noſtro vero caſu pater non ſua ſponte & libera uoluntate hæredem inſtituit, ſed lege coactus adeo vt, licet pater ipſum hæredem non conſtitueret, eo tñ ipſo quod alter eſt illegitimus, & iſte legitimus ex legis præſcripto hæres efficit legitimus, & hanc futuram patris mentem certum eſt ſi ſibi de alterius illegitimitate conſtaret: ideo enim illum reliquit hæredem, quia ignorantia ductus illum legitimum fuiſſe credidit, non relicturus ſi ſpurium fuiſſe cognoſceret: Etenim voluntas patri ius naturale, & leges. quæ filijs legitimis, non illegitimis, ſuffragantur, ſequi debet, vt recta ſit, & rectæ rationi conformis, hæc igitur dicta ſint de reſtitutione facienda legitimo hæredi, quando certus ſit hæres.

18 TERTIVM DVBIVM eſt, quidnam facere debeat adultera, aut cui reſtitutio facienda erit in caſu, quo maritus adulteræ nullum alium habet filium præter illum ſpurium. Ratio dubij eſt, quia cum nullus niſi filius. aut in recta linea illi ſuccedens ſit hæres neceſſarius, ſed ex ſola voluntate teſtatoris pendeat, quiſnam eſſet conſtituendus eius hæres, ſi illum non fuiſſe filium ſuum cognouiſſet, incertum plane eſt, cui debeat fieri reſtitutio hæreditatis, q̃ ſpurius poſſidet; forte enim non reliquiſſet conſanguineis ſed in alia pia opera patrimoniũ erogaſſet. videlicet, quia illud, aut pauperibus aut hoſpitali, aut alicui monaſterio reliquiſſet. Tunc ergo ſi adultera pro hæreditate a filio ſpurio retenta, conſanguineis mariti ab inteſtato ſuccedẽtibus acceptum reſtituat. conſtat illam lædere pauperes, aut hoſpitale aut monaſterium, quod reliquiſſet hęredem ſi ſciret illum non fuiſſe filium ſuum.

In hac re mihi probatur quod docent Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pœnal. capitu. 11. & Petrus de Arragon 2. 2. q. 62. art. 6. ſi forte maritus, putans illum eſſe filium ſuum, fecit pro illo pupillarem ſubſtitutionem, tũc certum eſt adulteram teneri reſtituere illi, quem maritus pro filio ſubſtituit. Eo enim ipſo quod maritus talem pupillarẽ ſubſtitutionem fecit, aperte ſatis declarauit ſe nõ fuiſſe relicturum illum hæredem, ſi aliàs filium ſpurium fuiſſe cognouiſſet. Quod ſi nullus ſubſtituatur, tunc ſi certo didicerit a marito, quemnam relicturus eſſet hęredem ſi filium non haberet illi: & non conſanguineis ſucceden tibus ab inteſtato reſtitutio fieri debet. Illa namque voluntas mariti aperte & ſine vlla fictione adulteræ declarata, ſatis eſt pro teſtamento quod ſi certa non ſit mulier cui alteri bona maritus reliquiſſet tunc conſanguineis ſuccedẽtibus ab inteſtato reſtituere debet. Alia remedia occurrere poſſunt, pro negotiorum, & circunſtantiarum diuerſitate ad quæ ſimiliter facienda obligata erit mulier, adultera, ſed illa vniuſcuiuſq. prudentiæ relinquuntur.

19 QVARTVM DVBIVM eſt ad quid teneatur adultera quando dubitat, an filius ille ſit filius adulteri, vel viri ſui?

Reſpondeo. quicquid aliquid velint teneri mulierem in hoc caſu ſuadere viro ſuo, vt bene faciat alijs, quos certo ſcit legitimos eſſe, mihi tamen cõtrarium verius eſſe videtur, nullo modo ad id teneri ſaltem ex iuſtitia: Tum quia hac ratione daret occaſionem marito ſuo ſuſpicandi male de illa. & infamaret ſe cum aliquo periculo ſui: Tũ quia dubia in meliorem & fauorabiliorem partem interpretanda ſunt: Tum quia in dubijs melior eſt conditio tum feminæ poſſidentis famam ſuam, tum filij, qui eſt in poſſeſſione legitimi hæredis. Atque ita etiam ſenſit Michael Salon 2. 2 quæſt 62 articulo 6. controuerſia. 8. in fine

20 QVINTVM DVBIVM eſt de adultero, an adulter qui ex aliena vxore prolem ſuſtulit, aliquid reſtituere teneatur tum marito eius pro expenſis in filio illo ſuppoſito alendo, & educando factis, tum legitimo hæredi, qui exinde defraudandus venit. Ratio dubij eſt, quia ex vna parte, dedit cauſam damni, dans autem cauſam dam-

ADDITIO NOVA.

Adde. Maxima autem extat iuris præſumptio, in dubio filium dicendum eſſe natum ex marito, & hoc etiam ſi eodem tempore vxor cum alio adulterium commiſerit. notant Abb. & doct. in cap per tuos. de probat. in capit. tranſmiſſa: qui filij ſint legitimi, & in l. filium definimus: ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris. Et etiam ſi mulier cũ adultero cohabitaret, dũmodo liber acceſſus pateret marito, ita vt potuerit ex eo filius concipi. notat Abb in c. accedens. de purgat. canon: & in c. officij. de pœnit. & remiſſ. Pariſ. conſ. 64. col. 1. & ſeq. col. 1. & ſeq. vol. 3. & hoc etiam ſi filius natus aſſimilaretur adultero, quia hoc dr̃ potuiſſe contingere ob cogitationem mulieris tempore conceptionis. Iaſ & DD. in l. Gallus. in princ. de libe. & poſthum. Et hoc etiam ſi mulier per multos annos, puta, per 15 fuiſſet ſterilis. Ruin. in conſi. 53. vol. 5. Abb. in d. c. per tuas. Alcia. tract. præſumpt. in 3. reg. præſumpt. 37.

damni per coitum adulterinum, ipſum damnum dediſſe cenſetur ac proinde ad omnia damna reſtituenda obligatur. argu. c. final. de iniu. & damno dato. Ex alia vero parte non vſ ipſe cauſa damni quia ipſe non ſuppoſiut filium marito, nec (vt ſupponitur) mulieri ſuaſit, vt maritum deciperet, dicendo eſſe filium ſuum.

In hac difficultate nonnulla certa ſunt; *Primo*. n. certum eſt, quod quamdiu adulter non credit nec credere debet, quod filius ex adulterio natus ſit ſuus, nihil reſtituere tenetur nec a confeſſore in conſcientia cogendus eſt ad damna patri putatiuo, aut filijs legitimis reſarciendum. Quod idem dicendum eſt in dubio probabili, ſ. quamdiu adulter probabiliter dubitat, aut dubitare poſſit filium ſuũ nõ fuiſſe Sic S. Ant. p. 2. tit. 2. c. 7 in fi. Sylu. verb. Adulterium. q. 5 Tabiena. eo. n. 6. ver Sed quid dicendum. Nã in Man. c. 16 ñ. 47. ver. 7. Petrus de Arrag. 2. 2. q. 62. art. 6. Michael Salon ibid. controuerſia. 8. Lud Lopez p 1. inſtr. conſe. ca. 90. Toletus lib. 5. inſtr Sacerd. c 11. Io. Benedictus in Summa de peccatis. lib. 2 ca. 6. & Emanuel Sà. in Aphoriſmis. verb. adulterium, & facit c. *Habuiſſe*. d. 33. vbi dr. *In ambibus reb. non eſſe ferendum abſolutum iudicium.* Sed neque facile credere debet mulieri aſſerenti illum ſpurium eius, vel primo qñ mater ipſa prę ſe fert ſpẽm leuitatis; & ſolita eſſet alijs ſui copiam facere; ſolent. n. iſtæ mulieres nonnũquam filium ſpurium tribuere diuiori, aut ſibi magis dilecto; aut ſecundo, qñ vidit, aut nouit illam ſimul agere cũ viro ſuo, nec minus concipere potuiſſe ex viro, quam ex ſe ipſo, vel qñ ipſa quoq; dubitat an ſit mariti, vel adulteri, aut quando ipſe probabiliter credit eam mentiri ad ſe obligandum, & facit l. Lucius ff. de condi. & demon. vbi dicitur. Quod ſi duo eodem tempore habeant conſuetudinem cum eadem muliere, neuter tenetur agnoſcere partum.

Secundo certum eſt, non teneri ipſum ad aliquid reſtituendum cum periculo famę, aut vitæ, ſicut nec adultera, cum æqualis ſit vtriuſque ratio.

Tertio certum eſt, teneri ad reſtituendum, quando cõſuluit adulteræ, vt ſpurium illum viro ſuo ſupponeret, tanquam legitimum. Qui enim ſuo conſilio cauſa eſt alicuius damni, ad illius reſtitutionem obligatur. Hæc igitur certa ſunt apud omnes.

Controuerſum autem eſt inter authores, an caſu quo nec adeſt periculum infamiæ, aut vitę, nec matri conſuluit partum ſupponere viro ſuo, ſed credit, aut credere debet filiũ illum illegitimum eſſe ſuum, quia. l. tempore conceptionis maritus aberat, & illa quia alioquin erat honeſta, & bonę famæ, etiamſi rem cum illo habuit, ad id tamen vi, aut minis, aut alijs ſuaſionibus adducta fuit, nec vnquam poſtea ſiniſtra aliqua laborauit opinione, ſed timoratæ ſemper conſcientiæ habita fuit, & deniq. tot concurrunt ſigna, & indicia, vt adulter ad credẽdum filium eſſe ſuum conuincatur dubium in hoc caſu eſt an teneatur ad reſtitutionẽ aliquam ex eo ſolum, quod genuerit illum?

Dominicus Sotus lib 4. de iuſtit q. 7. ar. 2. in fine, ait adulterum in hoc caſu non teneri ad aliquam reſtitutionem ex iuſtitia marito aut filijs faciendam, ſed ſolum ex honeſtate, & decentia citra periculum aut ſcãdalum. dummodo potens & diues ſit Ratio pro priori parte eſt, quia ipſe non eſt cauſa proxima illorum damnorum, ſed remota ſolum, cum non intenderit generare, ſed ſolum ſuam libidinem explere, ſolum autem mulier cauſa proxima fuit, quæ ſponte adulterata eſt & filium ſuppoſuit marito ſuo. Pars vero poſterior exinde probatur, quia eſt aliquo modo cauſa illorum damnorum, vnde cum diues, & potens ſit, ex honeſto, & congruo aliquid reſtituere tenetur.

31 Communis tamen & vera opinio eſt. Adulterum qui probabiliter credit, aut credere debet filium adulterinum eſſe ſuum, teneri ad reſtituendum damnum marito, & filijs legitimis. Sic S. Ant. p 2. tit. 2. cap 7. in fine. Ang. verb. adulterium. numero 4 Sylueſt. eod. quæſt. 5. Tabiena. eod. numero 6. Caieta. in Summa verb adulterium in fine. Nauar in Man. cap. 16. num 49 verſic. octauo, Petrus de Arragon 2. 2 quæſt. 62. articul 9. ante finem. Michael Salon. ibid ante finem Ludou. Lopez p. 1. inſtr. conſc. ca. 90. & q. 91. Petrus Nau. lib. 3. de reſtit. c. 1. p. 2. dub 11. nu. 157. Io. Benedictus li. 2. Summæ c 6. Toletus in ſumma li. 5. c. 11. & Emanuel Sa. in Aphoriſ. in verbo adulterium. Ratio eſt, quia adulter non minus eſt cauſa dãni proxima quam adultera cum vterque eodem actu & eodem modo ad damnum concurrat, & vterque æque dat operam ſciens, & prudens actui adulterij, quod ex ſua natura ordinatur ad generationem, nec magis intendit mulier generare quam adulter, ſed ſolum explere libidinem ſicut adulter. Ergo non minus eſt cauſa damni, quam adultera: ſicut igitur teſte Soto adultera tenetur ad reſtituendum damnum. ita etiam & adulter, cum non minus cauſa ſit damni, quam adultera Tenetur igitur talis adulter, ſi mater ſatisfacere non poteſt, aut non vult. reſtituere omnes expenſas, & alimenta, quæ ſubminiſtrauit pater putatiuus adulterino ad integrum, ſeu aliquid citra integrum magis, vel minus, ſecundum quod magis, aut minus certus ſit quod ſui ſit filius penſatis quoque alijs cauſis. quæ in huiuſmodi interuenire ſolent. Quod ſi adultera mitteret filium ad hoſpitale, vt hac ratione occultaret adulterium (id quod abſque peccato licet, ex Caiet. in ſumm. ver. adulterium & Toleto lib 5 c. 11. hæc enim vna cauſa eſt, cur loca hæc pia inſtituuntur) tenebitur pater, aut mater prolis ſatisfacere hoſpitali, niſi paupertas eos excuſet, cum bona huiuſmodi hoſpitalium ad alendos pauperes, non diuites inſtituta ſint, & quantum conſumitur a diuitibus tantum indigentibus adimitur Tenentur inſuper parentes non ſolum alere & veſtire, ſed etiam per ſe, vel per alios prolem propriam inſtruere. De hæreditate autem vel dote, ſi dotaretur a patre putatiuo, tenetur vterque ad boni viri arbitrium, attenta ſui facultatẽ. Ceterum nec ad infamiam, aut morte vitandam debet adulter, vel adultera aborſum, aut mortem prolis procurare, arg c facite 22 q 3. & S. Anton. p. 2. Sylue. Caie. Arragon, Salon, Lopez & alij, quos ſupra citauimus. Quod ſi adultera totum damnum ex ſuis bonis proprijs, & liberis reſtituerit marito & alijs filijs tenebitur adulter eidem medietatem recompenſare, tanquam particeps, & concauſa damni, ſicut quando plures idem damnum inferũt, vno in integrum reſtituente, tenentur alij ſuas partes illi exhibere vt præfati authores teſtantur, & hęc de adulteræ, & adulteri reſtitutione ſint ſatis

Poterat hoc in loco tractari de quodam adulterij genere, quod impropric adulterium dicitur. puta, de eo quod inter virum & vxorem nonnunquam committi ſolet, quãdo. ſ. coniuges amore inordinato ſe diligũt, & regulam honeſtatis in actu coniugali excedunt. Debet namq; homo amare vxorem cum iudicio, non affectu libidinis, vnde S. Hieronymus contra Iouinianum, & habetur in c. *Origo*. 23. q. 2. ait, *Origo quidem amoris*. ſ. ſpes prolis, vel etiam fornicationis vitatio, quæ nuptiarum cauſa eſt, *honeſta erat, ſed magnitudo deformis. Nihil autem intereſt, ex qua honeſta cauſa inſaniat quis, vnde Sixtus* Pithagoricus *dixit. adulter eſt in ſuam vxorem amator ardentior. In aliena quippe vxore omnis amor turpis eſt, in ſua nimius. Sapiens iudicio debet amare coniugem, non affectu*, ſ. immoderato explendæ libidinis. *Non regnet in eo voluptatis impetus, nec præceps feratur ad coitum. Nihil eſt fædius. quam vxorem amare quaſi adulterã*, Contra hos. n prçualere ſolet diabolus. qui vt Tob. 6. dicitur. *Coniugem ita ſuſcipiunt, vt Deum a ſe, & a ſua mente excludant, & ſua libidini ita vacent, ſicut equus. & mulus, quibus non eſt intellectus*. Tales autem quamuis improprie, adulteri dicuntur, non reatu criminis huius capitalis, ſed ſimilitudine adulterinæ libidinis; ſicut n. adulter in adulteram ardet, ita iſte in propriam.

Ceterum ſi quis ſolum cauſa delectationis vxorem cognoſcit, ita tamen quod non faceret eum alia, nec etiam cum vxore, quando ſe mortaliter peccare crederet, ſolum venialiter peccat, ſi tamen eam cauſa ſaturandæ libidinis, ſine prædictis circumſtantijs, tanquam adulter cognoſcat, hoc eſt, ita animo diſpoſitus eſt, quod ſi ipſa eſſet forte vxor alterius, non minus carnaliter ſe cum ea commiſceret, procuIdubio mortaliter peccat, vt Gloſſa in capitulo origo 32. quæſtione ſecunda in verb. amator. Alexandr. de Ales part. 3. quæſtion. 35. membr. 8 & p. 2. q. 147.

Digitized by Google

p.2.q.147.memb.2.Richar.4.d.31.ar.3.q.3.Palud ibi.q.3.art.2.& 3.Nau.in Manu.cap.16.n.23.verſi. Secundo,& alij communiter tradunt, ſed quia de hac re latius agendum eſt in materia de ſacramento matrimonij,hæc breuiter attigiſſe ſufficiat.

De Inceſtu, & Stupro. Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Inceſtus quid ſit,aut qualis abuſus.*
Natura adeo repugnat vt bruta animantia eum abhorreant.
2 *Quid ſit conſanguinitas,ſtirps, linea?*
3 *Quid gradus,& unde dicatur,& inter quos gradus conſanguinitatis committitur Inceſtus.*
4 *Quid affinitas,& eiuſdem ratione ſunt inceſtuoſi?*
5 *Quot gradus habet affinitas,per quam matrimonium contrahi non poteſt.*
6 *Affinitas per actum fornicarium contracta olim vſque ad quartum gradum impediebat,quid vero per Conci.Trid.*
7 *In particulari peccatum hoc committitur multipliciter.*
8 *Quanta ſit huius peccati grauitas ex diuina punitione cognoſcitur.*
9 *Stuprum,quod eſt quarta ſpecies Luxuria quid ſit,eiuſque definitionis explicatio.*
10 *Aliud eſt perdere virginitatem,aliud integritatem corporis virginalem.*
11 *Defloratio femina etiam non ſub cuſtodia parentis vt puta grandaua,quaque non eſt habilis generationi,cum tamen virgo ſit,vere ſtuprum eſt.*

1 ALtera luxuriæ ſpecies eſt *Inceſtus*, qui definitur eſſe abuſus per copulam carnalem cum perſona conſanguinea,vel affini intra gradus prohibitos. Ea namque propinquitas conſanguinitatis & affinitatis peculiari nomine & ratione deterrere debet a turpitudine actus venerei, per contrariam,ſcilicet reuerentiam perſonis propinquis debitam. Naturali enim iure debet homo reuerentiam quandam parentibus, & per conſequens alijs conſanguineis, qui ex eiſdem parentibus de propinquo originem trahunt,adeo vt apud antiquos teſte Valerio Maximo li.2.cap.9.fas non erat filium ſimul cum patre balneari, ne ſe inuicem nudos conſpicerent, Vnde Leuiti.18.hæc ipſa turpidinis ratio in inceſtu exprimitur,his verbis; *Mater tua eſt,non reuelabis turpitudinem eius.* Immo hæc commixtio inter parentes,& filios, propter immediatam eorum cognationem adeo naturæ repugnans eſt, vt bruta etiam animalia eam abhorreant. Vnde Philoſ lib.9.de animalibus narrat,quod equus quidam quia deceptus fuit,vt matri commiſceretur,ſeipſum præcipitauit, quaſi præ horrore. Aliæ vero perſonæ, quæ non ita ſecundum ſeipſas, ſed per ordinem ad parentes coniunguntur,minorem & maiorem indecentiam ex ſeipſis habent,prout remotius, aut propinquius inter ſe diſtant,aut coniunguntur. Qua de cauſa S.Auguſt lib.15.de Ciuit.Dei.cap.26.ait,*Commiſtio ſororum,& fratrum quanto fuit antiquior compellente neceſſitate,tanto poſtea facta eſt damnabilior religione prohibente.* Huius etiam prohibitionis aliæ rationes aſſignari ſolent,Cum enim huiuſmodi perſonæ ſanguine coniunctæ adinuicem ſimul commorari,& conuerſari debent, ſi tales a commiſtione venerea non arcerentur,daretur nimia opportunitas hominibus venereæ commiſtionis,ſicq.animi hominum per luxuriam nimis emolleſcerent,impediretur inſuper multiplicatio amicorum,dum nuptias inter extraneos non contraherent, ſed cum ſeipſis ſolum,quandoquidem experientia teſte, dum homo vxorem extraneam accipiat,ita coniunguntur ſibi quadam ſpirituali amicitia omnes conſanguinei vxoris,ac ſi conſanguinei ſui fuiſſent De qua re tractant S. Th.2.2 q.154.art.4.Alex.de Ales in ſum.p.2.q.150 memb.1.& 2.p.3.q.35 memb. 6.S. Ant.p 2.titul 5.cap.5.Ang.ver.inceſtus.Sylueſt. verb.luxuria.q.4.Tabiena.verb inceſtus.Nau.in Man.cap.16.num.3.Grego.de Valen.tomo 3.diſpu 9.q.3.punct.3.Ludouic. Lopez par 1 inſtr confeſ.c.73.Seb.Med.in Sum.peccat.capital.tit.8.q.31.Barth.Medin.libr.1.inſtr.confeſſ. cap.14.§.18.Ioan.Pedr.in explicatione ſexti præcepti § 3. Tolet. in Sum.lib.5.cap.12.Ioan.Benedict. in ſum. de peccatis. lib.1.c.7.§.1.Caie.in Sum.ver.inceſtus.& 2.2.q 154.art.9. Eman.Sà in Aphoriſm.in verb.luxuria.Sum.Cor.p.1.c.1. num.58.

Ceterum cum dictum ſit peccatum hoc committi cum conſanguineis,aut affinibus intra gradus prohibitos,explicandum breuiter eſt,quidnam conſanguinitas, & affinitas ſit;& quinam gradus ſint prohibiti,vt melius hac ratione intelligatur quandonam peccatum hoc inceſtus cõmitti dicatur. Eſt autem conſanguinitas, vinculum, ſeu propinquitas perſonarum deſcendentium ab vno ſtipite per carnalem propagationem contracta, vt communiter tradunt Theologi in 4.diſt 40.Hoc autem vinculum perſonarum deſcendentium ab uno communi ſtipite eſt duplex,ideoq.duas lineas facit,unam rectam, alteram uero collateralem ſeu tranſuerſalem. Stipes communis dr̃ illa perſona, a qua reliqui ducunt originem gñationis, puta pater a quo filij & alij ab eis deſcendunt, linea recta eſt, qua una perſona recte ſeu directe trahit originem ab alia mediate,uel immediate,ut filius a patre immediate, nepos a patre mediate,& pronepos a nepote,& ſic deinceps,& illa uel eſt deſcendentium,uel aſcendentium: Dicitur autem linea deſcendens, quæ eſt a propagante ad propagatum, puta a patre ad filios, nepotes, pronepotes &c. Aſcendens econtra eſt a propagato ad illos,de quibus deſcendit.

Linea vero collateralis,vel tranſuerſalis eſt, in qua vna perſona non ſic ſanguinem trahit ab alia, ſed vna ſtat ad latus alterius,& ambæ dicuntur ab eodem,vt fratres,& ſorores ſunt ab vno patre; conſobrini ſunt a fratribus,& ſororibus,conſobrinorum filij ſunt ab ipſis, & ita deinceps.

Dicitur per *carnalem propagationem*, nec refert quoad prohibitionem, an deſcendant per coitum fornicarium, vel vxorium.

3 *Quia* vero conſanguinitas hæc per gradus diſtinguitur, & numeratur ideo ſcire oportet quid gradus ſit, & vnde dicatur; Eſt autem Gradus habitudo determinatæ diſtantiæ perſonæ a perſona in conſanguinitatis linea. Et dñr illi gradus ad ſimilitudinem graduum, quibus aſcenditur, vel deſcenditur ab vno ad reliquum, & proprie inuenitur in linea recta minus autem proprie in linea tranſuerſali. Stipes autem non facit gradum,ſed eſt principium,& radix arboris conſanguinitatis,a quo rami pullulant,gradus namq; eſt diſtantia vt diximus, vnius ad alterum, & non eiuſdem ad ſe,pater aũt non diſtat a ſe;ideo non numeratur in gradib. ſolæ autem perſonæ poſitæ tam per lineam rectam,quam per tranſuerſalem faciunt gradus in ſerie;vt filius,qui diſtat a patre,per hanc diſtantiam, facit vnum gradum,& dicitur primus gradus, Nepos conſtituit ſecundum gradum,ex quo diſtat a ſtipite per duas diſtantias:Pronepos eadem ratione conſtituit tertium gradum,Abnepos ſimiliter conſtituit quartum;Abnepotis filius cõſtituit quintum,& ſic deinceps.Eodem mõ in linea collaterali dicendum eſt,vt v.g.Petrus fecit plures filios,q faciunt primum gradum. & quilibet illorũ gñando alios filios,faciunt alias lineas tranſuerſales,qui adinuicem vocant̃ conſobrini,& faciunt ſecundũ gradũ,filij conſobrinorũ faciunt tertiũ gradũ;& filij pdictorum gradũ quartũ cõſtituunt. Qñ igit̃ facienda eſt coniunctio alicuius maris,& feminæ,videndum eſt,in quo gradu diſtãt a primo ſtipite,a quo habẽt originẽ & tot gradꝰ ſunt,quot ſunt pſonæ diſtãtes aſcendentes,& deſcendẽtes nõ numerando ſtipitem. Et quamuis olim vſq. ad ſextũ gradũ prohibitio matrimonij fuit,nunc tñ prohibitio hęc ſolũ,vſq ad quartum gradum incluſiue extendit̃ vt definiuit Innoc. Papa III.in c. *Non debet de conſang.& affin.* Vnde ſi qs cognoſcat aliq̃ cõſanguineã carnaliter in quocunq prędictorum quatuor graduum,& inceſtum cõmitit vterq.& enorme peccatũ,& tanto grauius,quanto gradus eſſet cõiunctior, vt omnes communiter affirmant; Adeo vt ſiue dicamus diuerſas perſonas in diuerſis gradibus conſtituere diuerſas ſpecies inceſtus,cum Naua.in Man.cap.16.numero 4.

Digitized by Google

Vndecimo, cognoſcens filiam ſuam adoptiuam, vel ſoro rem *tota diligere*. 30 q 3.

Duodecimo, qui cognouerit aliquam cognatione ſpirituali ſibi coniunctam, etenim cum per baptiſmum, & confirmationem contrahatur cognatio ſeu paternitas quædã ſpiritualis, inſtar paternitatis carnalis, qui aliquam earum cognoſceret, inceſtum committeret. Et quidem quicquid olim de hac re ſtatutum fuit, nunc ex ſtatuto Concil Trident. Seſſ. 24. de reform. Matrim. cap. 2. inter baptizatum ipſum, & illius patrem & matrem, & ſuſcipientem, ſeu ſuſcipientes ipſum baptizatum, nec non inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem ac matrem tantum ſpiritualis cognatio in baptiſmo contrahitur. Ex confirmatione etiam ſolum cognatio hæc contrahitur inter confirmantem, & confirmatum illiuſque patrem, & matrem ac tenentem, vt in eodem Concilio definitum eſt. De qua re latius dicendum eſt in materia de Sacramento Matrimonij Hæc interim breuiter dicta ſint, vt vſitatiores ſaltem modos explicaremus, quibus in hoc genere peccari ſolet, quos omnes partim ſacræ literæ Leu. 18. & 20. partim ſummi Pontifices 30 quæſt 1. & 34. qu. 1. & 2 & 35 qu. 1. & 2. partim Theologi 4. d. 40. & 41. & 42. & canoniſtæ in eiſdem locis tradiderunt.

8 *Porro* quanta ſit huius peccati grauitas, facile conſtat ex diuina punitione, voluit enim Deus hoc peccatum pœna mortis caſtigare, vt habetur Leuit. 18. & 20. Ruben etiam, quia cognouit carnaliter vxorem patris ſui Iacob, diminutus fuit in primogenitura, vnde dixit ei pater, *Ruben primogenitus meus, prior in donis, maior in imperio, non creſcas quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius* Geneſ. 49. Amnon etiam, quia concubuit cum ſorore ſua Thamar, ab Abſalon interfectus eſt. 2 Reg. 13. & Præcurſor Domini Io. Baptiſta ita hoc vitium exhorruit, vt Herodem Regem acriter argueret, quod Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui duxerat, & cognouerat. Mar. 6. Sed & Apoſtolus Paulus inceſtuoſum illum excommunicauit, & ſatanæ tradidit, vt illum vexaret in corpore, ſicut antea vexauit in mente, vt habetur 1. Cor. 5. & merito, eſt enim peccatum hoc non ſolum fornicatione ſed etiam adulterio multo grauius, vt communiter tradunt authores, quos initio capitis attulimus.

6 Quarta ſpecies luxuriæ dicitur *ſtuprum*, quod definitur eſſe illicita fœminæ virginis defloratio ſub cura parentum exiſtentis.

Dicitur autem *femina virginis defloratio*, quia non viri, ſed feminæ ſolum virginitas eſt ea, ob cuius violationem ſtuprum ſuam habet deformitatem ſpecialem, ex Caie. 2. 2. quæſt. 154 art. 6. dub. 2. & in Summa. verb. ſtuprum. Na. in Man. c. 16 numer. 3. Greg de Val. to. 3. diſp. 9. q. 3. punct. 3. Ludo. Lopez p 1. inſtr. conſc. cap. 73. Io. Pedrazza in ſexto præcepto Decalogi. §. 2. Toleto in ſum. libr. 5 c. 11. Emanuele Sà in Aphoriſm. ver. luxuria, & alijs. Quamuis enim virginitatis virtus communis ſit vtrique ſexui, ſtuprum tamen proprium eſt mulieris, vir enim virgo extra matrimonium cum meretrice primo concumbens ſtuprum non committit, ſed ſimplicem tantum fornicationem, eo quod nõ additur ſpecialis aliqua deformitas in viro ſicut in muliere, quia nec ſignaculum aliquod naturale perdit, quo inhabilior ſit matrimonio, ſicut femina, quæ ſignaculi virginitatis, hoc eſt, integritatem corporis primo coeundo perdit, vnde quamuis Sotus in 4. d 18. quæſt. 2. artic. 4 exiſtimet, hanc primam copulam in femina extra matrimoniũ non differre ſpecie a ſimplici fornicatione, ſicut nec in viro, & proinde non teneri neceſſario feminam hanc circũſtantiam confiteri, ſicut nec vir, alij tamen omnes quos citauimus, quibus conſentit Henriquez lib. 5. c. 3. n. 2. docẽt ſtuprum ſeu primam deflorationẽ in virgine conſtituere in ea ſpeciem diſtinctam a ſimplici fornicatione, & ideo neceſſario confitendam eſſe a femina, non a viro.

Dicitur, *ſub cura parentum exiſtentis*, quia ex eo quod Virgo exiſtit ſub cuſtodia parentum, quædam ſpecialis deformitas occurrit ſi corrumpatur, tũ ex parte puellæ, quæ ex hoc, quod violatur, & minus idonea redditur honeſto coniugio, ſiquidem corrupta non facile inuenit maritum; et ſi inuenit & matrimonium init, facile incurrit in mariti odium & alienationem, eo ipſo nomine, quod ab alio corrupta fuit, vel certe quamuis caſu aliquo accidat, vt id maritus non deprehendat, aut non curet, redditur tamen obnoxia his incommodis, & ponitur in via meretricandi, a quo retrahebatur, ne ſignaculum virginitatis amitteret, tum ex parte patris, ſi adhuc in eius ſit poteſtate, quandoquidem patri commiſſa eſt cuſtodia virginitatis, ſecundum illud Eccleſi. 41. *ſuper filiam luxurioſam confirma cuſtodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis*. vnde ex eius defloratione fit iniuria parentibus, vel tutoribus, ſub quorum cura eſt; quod ſi nullum habeat curatorem, adhuc tamen defloratio illa ſpecialem deformitatẽ habet eo ipſo quod corrumpitur virginalis integritas corporis, quæ non niſi per legitimum matrimonium auferri debet. Atque adeo ex hac etiã parte diuerſa eſt ratio in viro, ac in virgine; Etenim vt recte notat Caietan. iuuenis coeundo primo cum meretrice non perdit aliquid, quod paternæ cuſtodiæ naturaliter commendatum ſit ſeruandum vſque ad coniugium, vt patet ex hoc, quod filij ante coniugium poſt annos pubertatis abſque vlla cuſtodia diſcurrunt, adeo vt ſi quis eos cuſtodire vellet, contra naturalem morem agere videretur, cum tamen econtra feminæ ante coniugium naturali inclinatione cuſtodiantur a parentibus ne libere diſcurrere poſſint, qui mos naturalis cuſtodiæ in feminis vſque ad coniugiũ, & liberæ facultatis in maſculis, ſatis oſtendit concubitum primum maſculi cum meretrice non eſſe in ſpecie ſtupri; ſed ſimplicis fornicationis, vt dictum eſt, cum tamen prima virginis defloratio ſpeciem ſtupri conſtituat quemadmodum ex prædictis manifeſtum eſſe poſſet. Intelligendum autem eſt quod de ſtupro diximus, quãdo virgo ſpõte conſentit aut ſeſe offert ſtuprandam. ſi enim vi ſtupratur, aut è domo patris extraheretur, etiamſi poſtea in deflorationem conſentiret, aliæ luxuriæ ſpecies committerentur, vt infra dicemus. Ex quibus conſtat ſtuprum grauius peccatum eſſe fornicatione ſimplici, quia habet totam malitiam fornicationis & aliquid amplius para ablationem ſignaculi virginalis. De qua re legendi ſunt S. Th. 2. 2. quæſt. 154. art. 6. Caiet. ibid. Alexand. de Ales in ſum. p. 2. quæſt. 148. & p. 3. q. 36. S. Ant. p. 2. tit. 5. c. 6. Ang verb. ſtuprum Tabiena eodem Sylueſt. verb. luxuria. quæſtio. 5. Nau in Man. c. 16. nu. 3. Sebaſt. Medices in Summa peccapit. tit. 8. q 32. Barth. Medina lib. 1. inſtr. conf c. 14. §. 18. Sum. Cor. p. 1. c. 1. nu. 62. Greg. de Val to. 3. diſpu. 9 quęſ. 3. punct. 3. Ludou. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c 73. Io. Pedrazza in explicat. Sexti præcepti §. 2. Tolet. li. 5. inſtr ſacerd c. 13. Io. Bened. in Sum. de pec. lib 2. c. 7. & alij. de hac etiam re agitur 36 q. 1. c. lex illa.

10 *Ceterum* vt facilius intelligantur quæ de ſtupro dicta ſunt, quædam breuiter annotanda erunt.

Primo quidem aliud eſſe perdere virginitatem, aliud vero perdere integritatem corporis virginalem. Siquidem virginitas aliquando amittitur abſque eo, quod virginalis ſignaculi integritas violetur. ſi enim virgo ſeipſam polluat per mollitiem voluntariam etiam ante matrimonium, perditur exinde irreparabiliter & illicite virginitas mulieris ex S. Thom. 2. 2. quæſtio. 152. in corpore articuli, & ad 4. & Caietan ibidem. & quęſt. 154. art 6. dub. 3. Alexan. de Ales in Sum. par. 2. quæſt. 143. memb. 10. Io. Benedicto in Sum. lib. 2. cap. 7 §. 3. num. 41. Io. Chapeauillo de caſibus reſeruatis. c. 11. q. 1. & alijs communiter, per talem tamen pollutionem voluntariam non perditur virginalis ſignaculi integritas, cuius priuatione minus habilis redditur ad coniugium. Redditur enim mulier ad coniugium inhabilis proprie loquendo, non ex mollitie, aut ſodomia cum femina, ſed ex huiuſmodi violatione ſignaculi, cuius ſignum eſt, quod ſi ſciretur puella mollitie ſola polluta non propter hoc coniugium eius deſpiceretur, quaſi non virginis, vt recte notat Caietan. in d. artic. 6. dub. 4. Econtra vero fieri poteſt, vt femina per vim amittat integritatem ſignaculi virginalis, & tamen virginitatis virtutem, & meritum non amittat, vt v. g. ſi mulier a Medico, vel ab obſtetrice in illa parte vulnus acceperit, non amittet virginitatem, ſi propoſitum ſeruandi illam firmum retineat. Vnde S. Auguſt. libr. 1. ciuit. Dei capitu. 18. quem refert S.

Thom. 2. 2. q. 152. in argumento. 3. ait, *poſſunt quidem membra illa diuerſis caſibus vulnerata vim perpeti, & Medici quandoque ſaluti opitulantes, hoc ibi faciunt, quod horret aſpectus, obſtetrix etiam virginis cuiuſdam integritatem manu velut explorans, dum inſpicit, perdidit,* & ſubdens ait: *Non opinor quenquam tam ſtulte ſapere, vt huic periſſe aliquid exiſtimet etiam de ipſius corporis ſanctitate, quamuis membri illius integritate iam perdita.* Sic etiam virgo in vigilia, & mente ſana ſi vim patiatur ab homine, etiamſi delectationem naturalem ſentiat dummodo tamen nõ conſentiat, ſed reſiſtat, virginitatis virtutem, & meritum non amittit, etiamſi pareret, & integritatem corporis perderet. Nec mirum ſi virgo pariter, & fœcunda diceretur, poteſt enim manere virgo moraliter, etiamſi naturaliter grauida & corrupta ſit. vtpote violenter oppreſſa, ſicut Lucia Paſchaſio dixiſſe fertur, *ſi inuitam me violari feceris, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam.* ex S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 5. ad 3. Alex. de Ales in Sum. p. 2. q. 143. memb. 10. Caie. 2. 2. qu. 152. ar. 1. dub. 3. ad 4. Sum. Coro. par. 1. c. 1. num. 67. & 32. q. 5. per multos canones.

Dixi, amitti virginitatẽ *per pollutionem voluntariam*, etiã ſine ſignaculi fractione puta quãdo talis virgo vel ſola aliquo adminiculo, vel cũ altera muliere, vel quomodocũq; illam procuraſſet, vt libidinosè delectaretur in ea, quod peccatum non eſt ſtuprum, ſed longe maius, & grauius peccatum, ſcilicet mollities procurata, & contra naturam ex Caiet. 2. 2. q. 154. ar. 6. dub. 3. Nam ſi talis pollutio præter voluntatem accideret puta vel dormiendo, ſine culpabili cauſa mortali præcedente; vel per violentiam illatam, cui mens non conſentit, quamuis caro delectationem experiatur; vel etiam ex infirmitate naturæ, vt patet in his, qui fluxum ſeminis patiuntur, non perditur virginitas, vt diſertis verbis tradit S. Tho. 2. 2. q. 152. art. 1. ad 4. quia talis pollutio non accidit per impudicitiam, quam virginitas excludit.

21 *Secundo* quamuis aliquando femina non ſit ſub cura parentis, ſed grandæuæ ſit ætatis, puta quinquaginta annorum, quæq; amplius non eſt habilis generationi, ſi tamen defloratur talis defloratio vere eſt ſtuprum; Quia quandiu virgo eſt, ſemper quantum eſt ex habilitate naturalis decoris apta eſt coniugio. & ideo ſemper ex tali violatione redditur inhabilis coniugio. Quod autem contingat ſub nullius eſſe cuſtodia, eſt omnino per accidẽs, ac proindeq; non tollit quin talis defloratio eſſet vere ſtuprum. Siquidem ſpecies morales attenduntur ſecundum id quod communiter inueniri natum eſt; Conſtat autem, quod communiter feminæ ſub parentum cuſtodia ſunt, aut alicuius loco parentum, ideoque virginum talium defloratio abſolute, & per ſe ſtuprum eſt, ad quam ſpeciem deflorationes quæ per accidens ſunt, reducuntur. Sicut etiamſi virgo aliqua etiam conſentiente patre ex ſtupro acquireret dotem, ac conſequenter redderetur habilior ad matrimonium. hoc tamen non impedit quo minus defloratio illa vere ſtuprum ſit, & dicatur, quandoquidem licet exinde reddatur habilior ad matrimonium quoad bona fortunæ, redditur tamen inhabilior quoad bona naturę tam corporis quam animæ. Stuprum autem penes damnum naturalis boni attenditur, & non penes bona exteriora. Conſenſus quoq; tam ſuus, quam paternus, etſi ſtupratoris iniuriam attenuet, & diminuat, non tamen rationem ſtupri tollit: quamuis enim ex tali conſenſu nulla inducatur reſtitutionis obligatio, cum ſcienti, & conſentienti nõ fiat iniuria non eſt tamen in ſua, aut patris poteſtate, vt defloratio illa illicita, & extra matrimonium non ſit ſtuprũ, & peccatum; ſicut ſi vxor ab aliquo cognoſceretur etiam ex mariti conſenſu, eſſet nihilominus concubans adulterij reus, & vere adulterium committit, vt conſtat.

Poterat hoc in loco tractari de reſtitutione, ad quam obligatur qui virginem deflorat, ſed de ea commodior agendi locus erit, cum de reſtitutione in particulari dicemus. Hæc igitur interim de ſtupro dicta ſufficiant.

De alijs luxuriæ ſpeciebus, Raptu ſcilicet, peccato contra Naturam, & Sacrilegio.

Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Raptus quinta luxuriæ ſpecies quid ſit.*

2 *Matrimonium contractum cum ea, quam quis violenter abduxit, & poſtea conſenſit, olim validum fuiſſe, nunc vero aliter dicendum.*

3 *Raptus varijs pœnis punitur.*

4 *Peccatum contra naturam in quo conſiſtit, & varia huius vitij nomina.*

5 *Eſt ſpecies ſubalterna plures ſub ſe ſpecies continens.*

6 *Mollitiem ſeu voluntariam pollutionem peccatum mortale eſſe certiſſimum eſt.*

7 *Actus pollutionis pro varietate perſonarum, quas affectat, multiplex peccatum.*

8 *Pollutio in vigilia contingens aliquando non mortale.*

9 *Communis regula ex communi Doctorum ſententia quando pollutio mortalis quando venialis, et quod ex cauſa veniali poteſt effectus mortalis ſequi.*

10 *De pollutione nocturna an, & quando, & quale ſit peccatũ.*

11 *Tribus modis in ſomnis accidere poteſt, vnde aliquando nullum eſſe poteſt peccatum, aliquando veniale, aliquando mortale.*

12 *Pollutio non in ſe peccatum poteſt eſſe in cauſa ſua, cauſæ autem tres aſſignantur.*

13 *Pollutio ſequens ex cogitatione ſpeculatiua, quæ in vigilia præceſſit ſi non adſit complacentia, non erit venialis quidem nec in ſe, nec in cauſa.*

14 *An liceat complacere de pollutione contingenti in ſomno nõ propter ſe ſed ob vitationem morbi, &c. vel an liceat cupere vt dormienti contingat.*

15 *Simplici affectu illam velle, licitum eſt propter corporis vtilitatem, efficaciter autem velle nullo modo licet nec deſiderare ex complacentia.*

Periculoſius deſiderium præcedens quam complacentia ſubſequens. ibid.

16 *Sodomia, non ſolum peccatum mortale, ſed valde abhominabile, & iræ diuinæ prouocatiuum.*

Peccatum hoc inter alias cauſam fuiſſe diluuij docuit Methodius, ibid.

Grauitas huius peccati ex ſcripturis oſtenditur, & ex pœnis impoſitis.

17 *Innaturalitas quid ſit, ſemper peccatum mortale.*

18 *Beſtialitas peccatum omnium, quæ contra naturam, grauiſſimum.*

19 *Ad hanc ſpeciem pertinet concubitus cum Dæmone.*

20 *An peccata contra naturam concurrere poſſint cum peccatis luxuriæ naturalis in eadem ſpecie.*

21 *Sacrilegium quomodo ſpecies luxuriæ conſtituitur.*

Grauius peccatum eſt ſacrilegium, quo contra perſonam ſacram quam quo contra locum Sacrum peccatur, ibid.

22 *Sacrilegium non ſolum luxuriæ ſpecies, ſed cum diuerſis luxuriæ ſpeciebus concurrere poteſt.*

23 *Inter luxuriæ ſpecies grauiora peccata quæ contra naturam quam quæ fiunt ſecundum naturam, in vtriſque ſpeciebus quæ grauiſſima.*

1 QVinta luxuriæ ſpecies eſt *Raptus*, quando ſcilicet fit violentia virgini, aut feminæ, ſeu cum femina a domo patris violenter abducitur, vt accipiat ſibi eam in vxorem, vel vt eam corrumpat. Et dicitur *Raptus*, non ſolum quando virgo rapitur, ſed etiam ſi corrupta, aut vidua, aut coniugata rapitur, & etiamſi non extrahatur de domo, dummodo vi opprimatur, & corrumpatur.

De quo vitio agitur 36. q. 1. can. lex illa, & 36. q. 2. per totam. De eo etiam agunt S. Tho. 2. 2. quæ. 154. art. 7. Alex. de Ales part. 2. quæſt. 149. S. Anton. part. 2. titu. 5. c. 7. Summa Aſtenſis lib. 2. tit. 46. art. 4. Ang. verb. Raptor. nume. 3. Syluestr. verb. luxuria. quæſtio. 6. Tabiena. verb. luxuria. §. Quinto, & verb. Raptus. Nauarr. in Manuali, ca. 16. nu. 3.

Digitized by Google

1 num 3.Barth.Medina.lib.1.inſtruct.Sacerd.cap.14.§.18. Summa Corona part.1.capit.1.num 62. Ludouic. Lopez par.1.inſtruct.conſcient.cap.73. Greg.de Valen.to.3.diſp. 9.q.3.punct.3.Sebaſt.Medices in Summa de peccatis capit.8.quæſt.33.Toletus in Sum.lib.5.capit 12. Io.Bened.in Sum.lib 2.c.7.§.2.Emanuel Sà in Aphoriſmis in ver. Matrimonium.§.1.& alij. Conſtituit autem ſpeciale peccatum luxuriæ, eo quod ad turpem actum exercendum rapitur, & adducitur perſona, adhibita violentia vel eidem ipſi perſonæ,cum qua peccatur,vel parenti,in cuius eſt poteſtate, vel vtrique ſimul. Vnde quamuis aliquando concurrat in idem cum ſtupro, puta cum quis violentiam infert ad virginem illicite deflorandam, aliquando tamen ab eo differt, vel quando rapitur vidua, aut corrupta, vel quando aliquis abſque violentiæ illatione virginem illicite deflorat,ſemper tamen ſpeciem diſtinctam a ſtupro conſtituit,propter violentiam illatam aut virgini tantum; puta quando pater conſentit, & diſſentit virgo, aut patri ſolum, puta cum ipſa conſentit, vt per violentiam de domo patris abducatur,aut vtrique ſimul,cum tam virgo, quam pater diſſentit,aut cum violenter virgo abducitur a domo parentum,& uiolenter cognoſcitur, aut cum uiolenter ſolum abducitur, non tamen uiolenter corrumpitur, ſed de uoluntate uirginis,ſiue concubitu fornicario,ſiue matrimoniali corrumpatur. qualitercunque enim uiolentia adſit,ſaluatur ratio raptus,ut S.Thom. ubi ſupra docet, & peccatum mortale eſt, aut propter violētiam ipſam,aut propter habitudinem ad illam, etiamſi poſtea in actum luxurioſum conſentiat.

Illud vero annotandum eſt, quod licet olim verum eſſet quod tradit S.Thom. loco proxime allato, ſcilicet matrimonium contractum cum ea,quam violenter de domo patris abduxit,& poſtea in actum matrimonialem conſenſit, validum fuiſſe, non tamen aliter dicendum eſt, ſiquidem Tridentina Synodus Seſſ.24. de refor.Matrimonij.capit.6. nouiter ſtatuit,& decreuit *inter raptorem, & raptam,quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit,* NVLLVM *poſſe conſiſtere* MATRIMONIVM. *Quod ſi rapta a raptore ſeparata,& in loco tuto,& libera conſtituta, illum in virum habere conſenſerit,eam raptor in vxorem habeat, & nihilominus raptor ipſe, & omnes illi conſilium, auxilium, & fauorem præbentes,ſint ipſo iure* EXCOMMVNICATI, *ac perpetuo infames,omniumque dignitatum incapaces,& ſi clerici fuerint de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam ſiue eam vxorem duxerit,ſiue non duxerit,decenter arbitrio iudicis dotare.* Hæc Concilium Tridentinum vbi ſupra, de qua re plura dicemus in materia de ſacramento matrimonij. Quamuis igitur iure antiquo matrimonium inter raptorem, & raptam valide contrahi potuit,etiam dum ipſa in raptoris poteſtate fuit, dummodo conſenſerit ipſa in matrimonium, nunc tamen *matrimonium nullum eſt,quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit*,ſic etiam quamuis olim raptor talis excommunicatus non fuit,ſed excommunicandus ſolum, vt notat bene Cai. 2.2.q.154.art.7.dub.2. nunc tamen ipſo iure excommunicatus eſt, & infamis, vt ex prædicta Tridentina Synodo conſtat.

Varijs etiam pœnis peccatum hoc punitur, nam Deuteronom.22. punitur pœna mortis, & ſecundum leges ciuiles talis raptor decapitari debet.l.vnica.C.de raptu virg. & eius ſubſtantia applicari debet raptæ; ſi ingenuam rapuit, ſi vero ancillam, aut libertam rapuit, non amittit ſubſtantiam, ſed tantum decapitatur, argum.36. quæſt.1.capit.de raptoribus, quæ tamen pœnæ, vt voluit Goffredus, intelliguntur infligendæ ſolum, quando rapuit mulierem honeſtam, ſecus ſi meretricem argum. dictæ legis vnicæ, C. de raptu virg. C. ad legem Iuliam de adult.leg. Quæ adulterium. Nunc ſeruandum eſt decretum Concil.Trid.vt diximus.

Sexta luxuriæ ſpecies eſt peccatum CONTRA NATVRAM, quod in eo conſiſtit, quod quis actum venereum exerceat tali prauo modo, qui per ſe repugnet, & obſtet generationi humanæ,quæ alioqui eſt finis huiuſmodi actus,ratione cuius deformitatis ſpecialis in actu venereo, ſpeciem luxuriæ determinatam, & a ceteris diſtinctam conſtituit. Habet autem hoc vitium varia nomina. *Primo* enim dicitur *Sodomia.c. Quod ait.* diſt.14. capit. *flagitia.*32.quæſt.7. Dicitur autem vitium Sodomiticum,& Gomorrheanum,quod homines eorum ciuitatum huic vitio deditierant,Gen.19. vbi Loth videns quod Sodomitæ vellent hoc vitium facere cum Angelis,qui in domo eius hoſpitati erant in forma iuuenum, ſtatuit potius dare filias ſuas vt cum eis fornicarentur. Aliud ſimile exemplum habetur Iud.19. De ſene qui receperat Leuitam cum vxore in hoſpitium,quem Gabaonitę violare volebant,ille vero ſenex filiam ſuam virginem potius cum vxore leuitæ illis exponere voluit, quam ut tantum facinus committerent. *Secundo* dicitur *Nephanda libido.c. in eo forme.*32.q. 4.& inſtit. de publ.iud.§.item lex Iulia. *Tertio* dicitur *luxuria grauiſſima*, Authent. ut non luxurie. cōtra naturam. col.6.vbi dicitur, quoniam quidam diabolica inſtigatione comprehenſi,*grauiſſimis luxurijs* ſemetipſos inſeruere,&c. vbi etiam ait Imperator, quod propter hoc crimen inducuntur fames & peſtilentia,& terræmotus.

Quarto dicitur vitium *contra naturam* ob rationem dictam vt habetur in c.*adulterij*,& in cap. *flagitia.*32.q.7. & in c.clerici,*de exceſſ.prælat.* & in d. Authent. col.6. & alibi ſæpe.

5 *Eſt* autem hæc luxuriæ ſpecies non ſpecialiſſima,ſed ſubalterna,plures alias ſpecies ſub ſe continens,ſecundum varios modos quibus contingere poteſt.

Primo quidem ſi abſque omni concubitu cauſa delectationis venereæ pollutio procuretur, quod pertinet ad immunditiam quam *mollitiem* appellant: de quo Rom.1. dicitur, *Propter quod tradidit illis Deus in reprobum ſenſum.* & 1.Cor 6.*Neque adulteri,neque molles regnum Dei poſſidebunt.* propter quod vitium Deus occidit Onan filium Iudæ Gen.38.

Secundo ſi fiat per concubitum ad non debitum ſexum, vt quando vir cum viro,aut femina cum femina turpitudinem operatur contra naturam,& dicitur *Sodomia*. De quo Leuit.20.Ro.& 1.Cor.6. & leg.fœdiſſimum. C.de adulterijs,& c.*vſus naturalis*.32.q.7.

Tertio, ſi non ſeruetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad inſtrumentum non debitum, aut ſeruato inſtrumento,& uaſe debito, ſed non debito ſitu,aut quantum ad alios modos monſtruoſos, & innaturales, puta quando uir cum muliere peccat non ſeruato loco naturali,de quo S.Auguſt.& refertur in cap. *Adulterij*.32.q.7.ait, *Quod fit contra naturam, execrabiliter fit in meretrice,ſed multo execrabilius in vxore. Tantum enim valet ordinatio creatoris,& ordo creaturæ,vt in rebus ad vtendum conceſſis, cum modus exceditur,longe tolerabilius ſit, quam in eis quæ conceſſa non ſunt,vel vnus vel rarus exceſſus.* Item quando uir ſeruato loco matrimoniali ponit ſe loco feminæ, & mulier ſe ponit loco uiri: Hoc enim eſt contra id quod ratio naturalis dictat,& honeſtas ſuggerit.

Quarto ſi fiat per concubitum ad rem non eiuſdem ſpeciei, ut quando cum brutis, & irrationalibus peccatur, & dicitur *Beſtialitas*. De quo Leuitic.18.quo uitio inuoluti erant fratres Ioſeph,ut ait Gloſſa, Gen.37. *accuſauit* fratres apud patrem de crimine peſſimo. Eſt enim hæc ſpecies alijs omnibus grauior,& tales morte puniendi ſunt. Leuitic. 18.& 20.De quibus tractant S.Thom.2.2.quæſt.154.art.1. & art.12.& Caiet.ibid. Alex. de Ales in Summa. part.2.q. 153.S.Anton part.2.tit.5.capit.4. Ang.uer.luxuria, num.2. Syluest eo.quæſt.7.Nauar.in Man.capit.16.num.3. Sum. Corona tractat.de circunſtantiis.num.16.Barth.Medina lib.1.inſtruct.confeſſ.capit.14.§.18.Ludouic.Lopez par.1. inſtruc.conſcient.capit.73.Gregor.de Valent.tom.3.diſp. 9.quæſt.3.punct.3.Tolet.in Sum.lib.5.capit.13.Io.Bened. in Sum.lib.2.capit.8.§.1.Sebaſtianus Medices in Sum.peccat.capit.tit 8 quæſt.14.Emanuel Sà in Aphoriſ.uerb luxuria.Io.Pedrazza in expoſitione ſexti præcepti, & alii communiter.

6 *Quoad* Mollitiem, ſeu uoluntariam pollutionem certum eſt eſſe peccatum mortale,iuxta illud Apoſtoli,1.Cor. 6.*Neque adulteri,neque molles regnum Dei poſſidebunt.* Non enim priuatur quis regno Dei niſi propter peccatum mortale.Caiet.2.2.quæſt.154.artic.11.dub.2.& in Sum.uerb.

pol-

9.q 3.punct.3.annotarunt. Vbi etiam idem Greg recte, & ſubtiliter animaduertit, regulam illam, quam aſſignant communiter authores, quos ſequitur Lopez vbi ſup. par. 1.inſtruct.conſc.ca.73.in fin.quoad illam partem, *quando cauſa eſt venialis, & effectus pollutionis ſequens erit venialis*, intelligendam ſolum eſſe quando cauſa eſt ſolum venialis ex defectu plene voluntarij, ſi quidem fieri poteſt, vt quamuis cauſa in qua pollutio eſt voluntaria, ſit alioqui tantummodo peccatum veniale, ipſa tamen pollutio inde ſequens ſit peccatum mortale, ſi nimirum cauſa ſit ſecundum ſe peccatum veniale, non quia ſit imperfecte voluntaria, ſed quia ſit circa leuem materiam, quantumuis alioqui plene, & perfecte voluntaria. Tunc enim pollutio etiam ſequens erit plene & perfecte voluntaria, & conſequenter erit peccatum mortale, cum alioqui pollutio ex ſe quoddam graue, & mortale ſit, ſicut etiam facinus ex ſe mortale quod conſequitur ex ebrietate imperfecta, & ideo veniali, quæ tamen fuerit plene voluntaria, ob talem imperfectam ebrietatem non excuſatur a peccato mortali, vt docent Caietan 2.2.q.150.art.4. & Greg. de Valentia tom.3. diſp.9.qu.3. punct.2. In hoc enim caſu nihil deeſſe videtur, quominus mortalia alioquin facinora, ſequuta ex tali ebrietate, & quæ præuideri potuerunt, & debuerunt, imputentur ad culpam mortalem. Siquidem, & ipſa per ſe ſunt mortalia, & plene etiam tunc voluntaria indirectè nimirum, *in cauſa ſua*, etiamſi in ſe quidem non ſint plene voluntaria, propter imperfectum tunc vſum rationis, non ſufficientem per ſe ad peccandum mortaliter. Pari ratione, cum pollutio ex ſe res grauis ſit, vtpote contra naturã, & plene voluntaria indirecte *in cauſa ſua*, quæ præuideri potuit, & debuit, non obſtante quod eſſet circa leuem materiam, culpa mortalis erit. Sin autem cauſa, in qua pollutio eſt voluntaria, fuerit ex ſe tantum veniale peccatum, eo quod non fuit plene voluntaria, tunc quidem pollutio conſequens erit ſimiliter tantummodo peccatum veniale: ſicut etiam, & facinus, quod conſequitur ex ebrietate non plene voluntaria, & ideo veniali. Vnde ad cognoſcendam quantitatem culpæ pollutionis, eius quæ ſit voluntaria in ſua cauſa, reſpiciendum eſt tantummodo ad perfectam vel imperfectam rationem *voluntarij* in ipſa cauſa, qualiſcunque demum ſit, alioqui illa cauſa, id eſt ſiue ſit ex ſe alioqui peccatum mortale, vel veniale, aut nullum dummodo tamen non ſit neceſſaria ad aliquem honeſtum, & debitum finem; tunc enim pollutio conſequens ex ipſa, nullum erit peccatum, cum nullo modo cenſenda ſit voluntaria indirecte in eiuſmodi *cauſa*, a qua ſcilicet quis nõ debet, aut tenetur deſiſtere, vt diximus quæ omnia multo magis procedunt in pollutione, quæ in vigilia contingit, cum effectus ille magis præuideri, & impediri potuit, & debuit, vt conſtat.

10 Dubium autem maius eſſe poteſt de pollutione nocturna, an, & quando, & quale peccatum ſit? Ex vna namq; parte videtur eſſe peccatum, quia ſit contra finem, ad quem ordinatur talis ſeminatio a natura, iuxta illud, Maledictus, qui fundit ſemen in terram. Ex altera vero parte, peccatum intantum eſt peccatum, inquantum eſt voluntarium, & cum iudicio rationis, in ſomno autem nõ eſt iudicium rationis liberum, ex S. Thom. 2.2.q.154.art.5. vnde Iſidorus lib.3. de ſummo bono c.6 ait: Non eſt peccatum, quod nolentes nocturnis imaginationibus, illudimur.

Reſpondeo cum S.Tho.2.2.quæ.154.ar.5. Caietan. ibi. Alex. de Ales par.2.q.105.memb.10.§.3. Pal. in 4. diſtin. 9.quæſt 3 art.1.concl.1.S.Anton.p.2.tit.6.c.5. Ang. verb. pollutio Sylu. eod. Soto in 4.diſt.12.quæſt.1. art 7. Adr. in 4.q.4.de Euchariſt §. *His præmiſſis*. Nau.in Man c.16 nu. 8.Sum.Cor.par.1 c.1.nu.64.Greg de Val.to.3. diſp.9 qu. 3.punct.3.Lud. Lopez p.1.inſtr. conſc.c.74.Sebaſt. Medicæ in Sum.de peccat.capit.tit.8.q 36.Barth. Med.lib.1. inſtruct.ſacerd.c.14.§.18. Toleto lib.5.Sum.c.13. Io. Bened. lib.2. Sum.cap.8.Eman. Sà in Aphoriſ. verb. luxuria, & alijs, quod cum duplex ſit voluntarium, aut in ſe, aut in ſua cauſa, pollutio nocturna ſecundum ſe, & in ſe, ſicut voluntaria non eſt, ita neque peccatum erit, quandoquidẽ in ſomno ita opprimuntur vires interiores propter turbulentiam uaporum aſcendentium ad caput, ut ratio liberum iudicium non habeat ſublato autem iudicio rationis, tollitur etiam ratio peccati, unde nec primi motus ſenſualitatis habent rationem peccati, niſi in quantum iudicio rationis reprimi poſſunt.

11 Poteſt autem pollutio in ſomnis tripliciter accidere, primo, ita vt tota ſit in ſomnis; ſecundo quando inchoatur in ſomnis, hoc eſt motus ille corporis fit in ſomno, conſummatur autem in vigilia, plerumque enim accidit emiſſionem in vigilia fieri; Tertio, quando emiſſio partim fit in ſomno, partim in vigilia. Et quidem primo modo nullum eſt peccatum in ſe, vt ex dictis conſtat.

Dixi, in ſe, quia licet nocturna pollutio in ſe non ſit peccatum ratione iam dicta, dare tamen operam ſtudioſe ad hunc finem, vt quis in ſomno polluatur, peccatum mortale eſt, vt Nauar. S. Anton. Sum. Corona, Lopez, Toletus. Io. Bened. docent; v.g. ſi quis per nimiam comeſtionem, & potum daret operam, vt ſequatur pollutio, etiamſi faceret nõ ob delectationem, ſed ad alleuiationem naturæ, & ſanitatem, eſſet mortale, ſicut ſi quis in vigilia voluntarie ſe pollueret, ob ſanitatem ſolum non excuſaretur a mortali, quia facit directe contra finem intentum a natura, qui non eſt alius in emiſſione ſeminis voluntaria, niſi generatio quæ per illum modum ſequi non poteſt. Similiter ſi quis comedit nimis, aut nimis calida, ea intentione, vt in ſomno polluatur, peccat mortaliter. Item ſi quis in lecto tali ſitu accumbit, v.g. ſuper renibus aut alio quouis modo vt poſſit prouocari pollutio in ſomno, peccat mortaliter, quia in his caſibus vtitur ſomno, vt inſtrumento malitioſæ uoluntatis ordinantis ſomnum, vt polluatur, quod peccatum mortale eſt. At uero ſecundo, & tertio modo, aliquando nullum eſt peccatum, aliquando veniale ſolum, aliquando autem mortale. Si enim contingat pollutio ſeminis excitata ante plenam ſuſcitationem nec ulla exinde delectatio libidinoſa conſequitur, nullum omnino erit peccatum: Dixi, ſi nulla exinde conſequitur *Delectatio libidinoſa*, ſic enim delectatio ſeu complacentia illa ſit de pollutione habita ratione alleuiationis naturæ, vt ſic melius ſeruiat Deo magis liber a ſtimulis carnis, nec vlla intentione in ſomnis procurata, nullum erit peccatum. Quod ſi pollutio incepta ſit in ſomno, & finiatur in vigilia, tunc aut homo non plene expergefactus eſt, aliquam tamen delectationem ſenſualitatis habet quamuis imperfectam & nõ plene deliberatam, & tunc ueniale peccatum erit, non quidem ratione pollutionis, ſed ratione complacentiæ, & delectationis factæ in vigilia, ex S. Anton. Nauar. Lopez, Alexand. de Ales, Toleto, Io. Benedicto, Eman. Sà, & Gregor. de Val. vbi ſupra. Non enim contingit peccatum mortale ſine iudicio rationis integro perpetrari: Aut homo plene experrectus & excitatus eſt a ſomno, & non ſolum repente, ſed deliberate delectationi, & complacentiæ aſſentit, ita vt etiam placeret ſi haberet vas debitum receptiuum talis materiæ extra matrimonium, & tunc quidem mortale peccatum eſt, non tamen ipſa pollutio initiata in ſomno, & terminata in uigilia, quia ipſa iam præceſſit ſed propter nouum deliberatum conſenſum habitum poſt pollutionem, ex Alexandr. S. Anton. Gregorio, Toleto, & aliis ubi ſupra. Addo tamen ex Soto in 4. diſt. 12. quæſt. 1. art. 1. Eman. Sà in Aphoriſ in uerb. luxuria, & Ludouic. Lopez par. 1. inſtruc. conſcient. capit. 73. ad ſedendas conſcientias ſcrupuloſorum, quod ſi abſque complacentia illius, poſtquam e lumbis deciſa eſt, ubi actio libera finitur, ſinatur ſuum curſum naturalem peragere; namque expergefactus plene eam retinere non poteſt, aut non curat cauſa alleuiandi naturæ, aut vitãdi morbi, non cenſebitur peccaſſe tanquam in uigilia pollutus; Quamuis argumentum ſit valde timoratæ, & bonæ conſcientiæ tunc repente curſui obſtare, dummodo commode fieri poſſit, quia in repentinis cognoſcitur habitus tam bonus, quam malus.

12 *Sin autem* conſideretur pollutio nocturna *ex cauſa ſua*, tunc quidem ut præfati authores omnes tradunt, poteſt ibi peccatum eſſe, & non peccatum, non *in ſe*, ſed *in cauſa ſua*, & hoc pluribus modis, prout plures cauſæ in ſomno illam inducere poſſunt. Solent autem tres cauſæ pollutionis nocturnæ aſſignari, vna eſt *corporalis*, ſcilicet ſuperabundan-

Digitized by Google

dantia humoris ſeminalis in corpore, cauſata ex nimia corporis calefactione, aut ex alia quacunque commotione, dum ſomniat dormiens ea, quæ pertinent ad expulſionem humoris, ſuperabundantis vel reſoluti, ſicut accidere ſolet, quando natura grauatur ex aliqua alia ſuperfluitate, ita vt quandoque formantur in imagine phantaſmata pertinentia ad talis ſuperfluitatis emiſſionem. Si igitur ſuperabundantia humoris ſit ex cauſa culpabili, puta ex ſuperfluitate cibi, & potus antea ſumpti, tunc nocturna pollutio peccatum erit mortale, aut veniale, non in ſe, ſed pro ratione culpæ mortalis, aut venialis præcedentis. Sin vero procederet ex ſumptione cibi calidi, incitantis ad libidinē ex propoſito facta, tunc erit culpa mortalis, quia ſic eſt elicita.

Dixi, *ex ſumptione cibi calidi ex propoſito facta*, quia ſi quis comedit nimis, aut nimis calida, ex quo dubitat ſibi exinde pollutionem in ſomnis, quia alias expertus eſt huiuſmodi, non tamen habet moralem certitudinem, nec propter hoc illa ſumit, ſed vt ſatisfaciat gulæ, non propterea peccatum mortale erit, ſed veniale ſolum, ſi culpa præcedens ſolum venialis fuerit, ex S. Anton. par. 2. tit. 6. ca. 5. Ang. verb. pollutio num 2. Sylu. verb. eod. Toleto in Summa, lib. 5. c. 13. & alijs. poſt Alex. de Ales in ſumma. par. 2. q. 105. memb. 10 §. 3.

Sin autem reſolutio, & abundantia ſeminis non ſit ex cauſa culpabili, nec intenta, nullum omnino peccatum erit, etiam in cauſa ſua. Vnde recte notat Toletus vbi ſupra, quod qui non habet cibos, quibus veſcatur niſi eos vnde ſperat pollutionem, non tenetur abſtinere, ſi abſtinentia talis ei nocet. Non enim ſatis eſt aduertere talis cibi eſum inducturum pollutionem, ſed opus eſt, vt poſſit, & teneatur talem cauſam remouere, ad hoc vt pollutio ſequens culpabilis iudicetur. Quando enim cauſa non eſt mala, & ex eius ablatione ſequitur nocumentum, quamuis cognoſcit pollutionem euenturam, non ob id tenetur auferre, nec peccat non auferendo, vt in exemplo allato manifeſtum eſt; Sic curſor, qui equitando non poteſt aliter pollutionem impedire, quam deſcendendo ab equo, & pedibus incedendo, non tenetur deſcendere, ex Nauarr. & Lopez vbi ſupra. Idemque de eo dicendum eſt, qui ex eo quod accumbit tali ſitu in lecto, aduertit incurrere pollutionem, ſi abſque intentione procurandi pollutionem ſic accumbit, non potens aliter commode dormire, non tenetur aliter accumbere; Sicut nec ex eo quod iuſtam refectionem ſumit, videt ſibi pollutionis periculū imminere, tenetur propterea a cęna abſtinere. vt Sotus in 4. diſt. 12 q. 1. art. 7. ver. Ex his autem colligito. Bart. Medina. 1. 2. q. 74 ar. 5, & 6. & Toletus in Summa lib. 5. c. 13. expreſſe teſtantur.

13 *Altera* cauſa eſt *animalis interior*, ſcilicet cum ex cogitatione præcedenti contingit aliquem dormientem pollui. Cogitatio autem, quæ in vigilia præceſſit, quandoque eſt pure ſpeculatiua puta cum aliquis cauſa diſputationis lectionis, aut conſilij dandi legit tractatus de adulterio, aut de peccatis carnalibus. & tunc pollutio inde ſequens, dummodo nō adſit complacentia nullam omnino culpæ ēt ratiōnē venialis habet, nec in ſe, nec in cauſa ſua; Quandoque vero eſt cum aliqua affectione concupiſcentiæ, & ſic pollutio in ſomno contingens culpæ rationem habet ex parte cauſæ ſuæ quia ſcilicet, cogitatio præcedens fuit cum delectatione ſenſuali, quo caſu mortalis, aut venialis culpa erit, pro ratione delectationis moroſæ, aut imperfectæ præcedentis, ex illa namq; cogitatione in vigilia facta remanet quoddam veſtigium, & inclinatio in anima, qua dormiens facilius inducitur ad aſſentiendum actibus ſuæ imaginationis, ex quibus ſequitur pollutio, adeo vt ſicut habuit voluntas in vigilia circa cogitationes venereas, ita ſe in ſomno habere videtur.

Tertio cauſa eſt *Spiritualis, & extrinſeca*, cum ſcilicet ex operatione dœmonis commouentur phantaſmata dormientis ad talem actum prouocantia, Poteſt enim dęmon mouere phantaſmata ex ſenſibus apprehenſa, & in phantaſia reſeruata, & illa componere, puta, memini me vidiſſe aurum, & montem ſeparatim, imaginabor montem aureum, & ſic de alijs; vnde quandoque in ſomno imaginantur homines ſe rem agere cum tali, aut tali, in quam nunquam affectum habuerunt in vigilia, nec deſiderarunt. Poteſt autem ex hoc capite nonnunquam contingere pollutio abſque peccato, ex ſola dæmonis nequitia, & malitia; ſicut in Collationibus Patrum legitur de quodam, qui ſemper in diebus feſtiuis pollutionē nocturnam patiebatur, hoc diabolo procurante, vt impediretur a ſacra communione. Aliquando autem eſt cum peccato præcedenti, ſcilicet negligentia præparandi ſe contra dæmonis illuſiones unde eccleſia in Hymno ad completorium recitari ſolito canit, *procul recedant ſomnia, Et Noctium phantaſmata, Hoſtemque noſtrum comprime, ne polluantur corpora*. Quæ negligentia vt plurimum venialis eſt, & ideo pollutio inde conſequens ſolum culpa venialis erit. Aliquando tamen poteſt eſſe mortalis, nimirum, dū meminerit de ſomno præterito, & complacentiam habet de eo, adeo vt vellet fuiſſe in vigilia quod ſomniauit. Et quæ hactenus dicta ſunt, certa ſunt, & in confeſſo apud omnes.

14 Dubium vero eſt, an liceat complacere de pollutione contingenti in ſomno, non propter ſe, ſed ob vitationem morbi, vel exonerationem naturæ inde ſubſequutam, vel an liceat alicui cupere, vt ſibi dormienti, quo leuetur natura, contingat pollutio, per ſolam viam naturalem, nullam ad id cauſam præbendo? Duæ ſunt de hac re ſententiæ.

Prima eſt aſſerentium non licere complacere de tali naturali pollutione in ſomnis, neque eam hoc fine deſiderare, vt vel leuetur natura, vel ob ſanitatem, vel ad leuandas carnis tentationes, quibus interdiu affligitur, etiamſi nulla ratione illam excitet, aut procuret ſed ſolum a natura expectet ſic Palud. in 4. diſt. in 9. qu. 3. art. 1. concl. 1. Adrian. 4. in materia de Euchariſtia. q 4. § *His præmiſſis*. Sotus in 4. diſt. 12. q. 1. art. 7. Barth. Med. 1. 2. q. 74. art. 5. & 6. Corduba lib. 2. quæſtionarij. qu. 30. vt refert Lopez loco inferius citando. & Gregor. de Valent. tom. 3. diſp. 9. q. 3. punct. 4. Ratio horum eſt, quia ex illa communi regula Doctorū, quando actio ob ignorantiam, vel ob aliam quamuis cauſam excuſatur a culpa, conſenſus in illam actionem non eſt licitus, niſi ſimul cum conſenſu eadem cauſa excuſans concurrat præſentialiter, & actu, vt v. g. ſicut furioſus occidendo hominem non peccat, ſic nec conſentiendo in mortem præteritam; vel futuram peccat, quia defectus iudicij rationis, qui excuſabat actum, concurrit ad conſenſum, vnde pariter excuſat. Si autem in lucido interuallo conſentiat deliberate occidere hominem in furia ſequente, vel complaceat ſibi in homicidio præterito peccat mortaliter, quia tunc non adeſt defectus rationis, qui excuſabat a peccato. Sic Paludanus; dat Sotus aliud exemplum. Iacob. enim licite conſentire potuit in delectationem & opus, quamdiu per ignorantiam putabat Liam eſſe ſuam; ſublata vero ignorantia, conſenſus non excuſaretur, quia liber iam & ex propoſito ferretur in rem genere ſuo illicitam, quare ignorantia, quæ excuſabat actum, iam non excuſat conſenſum. Cum ergo quando ille complacet de pollutione naturali in ſomno, tunc cum non concurrat præſentialiter ſomnus qui eſt cauſa excuſans, conſequenter talis complacentia non excuſatur a culpa quamuis cōcurrat bonus finis. Sequeretur etiam licitum eſſe complacere de fornicatione naturaliter contingenti in ſomno, aut etiam de trucidatione, qua taurus puerum trucidauit, quia iſta non ſunt peccata tunc in ſe, ſi complacere liceret de pollutione in ſomno, quia non eſt peccatum in ſe, vt Corduba vbi ſupra ratiocinatur.

Secunda eſt affirmantium licitum eſſe ita cupere, & complacere, ſic Alexand. de Ales par. 2. quæſt. 103. memb. 10. §. 4. de delectatione præteritæ pollutionis, & tam de præteritæ complacentiæ, quam futuræ pollutionis ſimplici deſiderio. Sanct. Antonin par. ſecunda, titu 6. cap. 5. Ang. verb. pollutio. nume. 2. Sylueſt. eod. Caietan. 2. 2. q. 154. art. 5. Nauarr in Manuali, cap. 16. nume. 7. Sum Cor. par. 1. capit. 1. num. 64. Coſmus Philiarch. de offic. Sacerdot. par. 2. lib. 4. capit. 18. in fine. Lud. Lopez par. 1. inſtruct. conſcien. cap. 74. Toletus in Summ. lib. 5. c. 13. Ioan. Benedict.

dictus in ſum. lib. 2. capit. 8. num. 51. Emanuel Sà in Aphoriſm. verb. luxuria. Gabriel etiam Vaſquez in 1. 2. tom. 1. diſput. 115. capit. 3. Qui omnes docent licitum eſſe deſiderare ſimplici affectu pollutionem propter corporis vtilitatem, vel ad tentationes vitandas. & de illa hoc etiam modo delectari, non tamen vllo modo efficaciter velle eam, aut procurare, neque illam deſiderare ex complacentia libidinis.

15 Secunda pars manifeſta eſt, quia conſentire voluntare efficaci, id eſt procurare in vigilia actum, qui de ſe eſt peccatum, vt fiat in furia, vel in ſomnis, eſt peccatum mortale ſecundum omnes. Vnde peccatum eſt mortale apponere media in Vigilia, vel in mente ſana vt in ſomnis ſequatur homicidium aut pollutio. Quamuis enim pollutio, vel homicidium propter ſomnum, aut furiam non ſit actu peccatum, vt diximus in materia de actus omiſſione ſecuta in ſomnis, applicare tamen, aut velle efficaciter applicare media, vt iſta ſequantur in ſomnis peccatum mortale eſt ſecundum omnes. Pars vero prima, quæ verior videtur, probari poteſt, quia tale deſiderium, aut complacentia, vt ſupponimus, & de quibus loquimur, nullo modo eſt cauſa talis pollutionis, neque pollutio in ſomno ſequens procedit ex aliquo motiuo illicito libidinis, ſed ex deſiderio & ſimplici delectatione & complacentia vtilitatis corporeæ, ac tentationis vitandæ: Cum igitur pollutio illa nullo modo mala aut illicita ſit, neque ſimplex deſiderium, aut complacentia eius ob bonum finem peccatum erit. Nec valet ratio in contrarium, quia fornicatio, & homicidium, etiamſi ſint per ignorantiam, vel per ſomnium excuſata, quia tamen ſunt ex ſe actus illiciti, & difformes rectæ rationi, non poſſunt in vigilia deſiderari, neque de ijs quiſquam licite delectari poteſt, id quod maxime verum eſſe conſtat de fornicatione. De homicidio autem res non ita manifeſta eſt, ſiquidem homicidium non eſt ita malum, quia ex honeſta cauſa & bono fine deſiderari poteſt. Etenim homicidium iniuſtum malum eſt, & ita de eo delectari, aut illud deſiderare illicitum eſt, at vero homicidium iuſtum non eſt prohibitum, vnde illud deſiderare, aut de eo delectari non erit malum propter bonum finem, & ex motiuo iuſto. Vt v. g. deſiderare mortem tyranni, aut malefactoris per iuſtam iudicis ſententiam inferendam, propter bonum commune, non eſt peccatum, dummodo non procedat ex odio proximi. Et quia cum taurus occidit puerum, licet occiſio illa non ſit peccatum, ex eo quod efficiens illud homicidium, non eſt capax peccati, vtpote animal irrationale, quia tamen ex altera parte non occurrit aliqua ratio motiua boni, cur quiſpiam de illo actu occiſionis pueri, cum ſit innocens, delectari, aut eam deſiderare poſſit, non erit licitum de trucidatione illa complacere: idem de pollutione inculpabili dicendum eſt, quamuis enim pollutio nocturna ex motiuo libidinoſo procedens in ſe mala ſit, & proinde nullo modo licitum erit de ea ſub hac ratione delectari, aut eam expetere, quia tamen pollutio nocturna naturaliter eueniens mala non eſt, atque adeo non tollit virginitatem, vt Medina ex communi conſenſu Doctorum vbi ſupra concedit, delectari de ea propter finem bonum non erit peccatum. Vnde quod Ludouic. Lopez vbi ſupra ideo pollutionem nocturnam a peccato excuſat, quia naturaliter euenit, & quia non eſt actus humanus ex ſe, non ſatis difficultatem ſoluere, aut rem ipſam explicare videtur, cum ſola ratio ſit, quia pollutio illa nullam cauſam malam, aut illicitum motiuum habeat. Si enim pollutio ſit ex motiuo libidinis, etiamſi poſtea ſequatur naturaliter in ſomno, aut in vigilia peccatum erit, & de ea complacere ſub hoc motiuo peccatum erit, ſin autem cauſam malam non habeat, ſi ex motiuo libidinoſo non procedat, ſed ob ſanitatem corporis, & vitandæ tentationis deſideretur, de ea hac ratione delectari peccatum non erit, ſiue ea poſtea in ſomnis, ſiue in vigilia contingat. Vt igitur diſcerni poſſit pollutio, peccatum nec ne ſit, inſpiciendum diligenter eſt, ex qua cauſa, bona, an mala, ex quo motiuo bono, an malo proceſſerit, non autem an naturaliter euenerit, in ſomno, an in vigilia. Quæ enim in ſomno teſte Medi. 1. 2. quæſt. 74. articul. 5. & 6. peccatum non eſt. nec aufert virginitatem, etiamſi accidat in vigilia, peccatum non erit, neque virginitatem auferet. Vnde ſicut pollutio ſecuta in ſomnis ex audientia confeſſionis, aut ex diſputatione de re venerea peccatum non eſt, nec aufert virginitatem, ita neque ſi in vigilia propter eaſdem cauſas ſequatur, vlla ratione peccatum eſt, aut virginitatem aufert.

Illud tamen verum eſt, quod docet Sotus vbi ſupra, periculoſius eſſe deſiderium præcedens pollutionem, quam ſubſequens complacentia & delectatio de pollutione tranſacta. quia præcedens poteſt eſſe cauſa operis, non tamen ſubſequens. Deinde etiam tutius & ſecurius eſt gaudere potius de effectu ſalutari quam de ipſa pollutione ob eum etiam finem & effectum, ita vt deſiderium non tam feratur in ipſam pollutionem, quam in ſanitatem corporis inde ſubſecutam: non eſt tamen negandum quin liceat etiam pollutionem futuram ſimplici affectu deſiderare, & de præterita complacere ob cauſas dictas. Et de mollitie, & pollutione hæc ſint ſatis.

16 *Quoad* Sodomiam autem, quæ eſt concubitus ad ſexum non debitum vt maſculi cum maſculo, vel feminæ cum femina, conſtat non ſolum eſſe peccatum mortale, ſed eſſe valde abominabile, & iræ diuinæ prouocatiuum. Vnde Methodius martyr inter alias cataclyſmi & diluuij cauſas ponit peccatum hoc contra naturam. ex S. Anton. par. 2. tit. 5. cap. 4. §. . & Io. Benedicto in Sum lib. 2. cap. 8. §. 1. num. 6. vnde Gen. 6. dicitur, *omnis caro corruperat viã ſuam &c. & pluit ſuper Sodomam ignem de cœlo*. Gen. 19. Hinc Imperator in Authent. Vt non luxurientur contra naturam. Collat. 6. ait, propter hoc vitium Deum immittere bella, famem, peſtes, terræmotus & ſimilia. & C. de adult. l. cum vir. Huius etiam peccati grauitas ex eo patet, quod Gen. 13. dicitur. *Homines autem Sodomitæ peſſimi erant, & peccatores coram Domino nimis.* clamat etiam ad Deum pro vindicta, vnde Gen. 18. ait Deus. *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus eſt & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis.* Immo uero tantæ turpitudinis eſt hoc vitium, vt quaſi admirationem ipſi Deo faciat, vnde ſubdens ait, *Deſcendam, & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint an non eſt ita, vt ſciam.* quaſi dicat, vix poſſum credere tantum ſcelus reperiri in homine, deſcendam ergo ut uideam hoc malum, & illud puniam. Magiſter etiam Hiſtoriarum eccleſiaſticarum ait, in nocte Natiuitatis Chriſti omnes Sodòmitas mortuos eſſe, quod idem teſtatur D. Hieronym. ad Eſa. 9. *Habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis* His verbis, *lux illa vitio iſto laborantes extinxit ne natura quam ſumpſerat, tanta immunditia fœdaretur*. Sed & dæmones ipſi poſtquam homines ad hoc vitium induxerint, fugiunt abhorrentes ex nobilitate ſuæ naturæ tantum ſcelus, vt referunt S. Anton. p. 2. tit. 5. c. 5. §. 4 & Io. Benedictus lib. 2. ſum. cap. 8. § 2. num. 4. Denique pœnæ contra hoc peccatum impoſitæ grauitatem eius manifeſte oſtendunt, tales namque in lege ueteri morte puniebantur, ut Leuitic. 18. & 20. conſtat, *Qui dormierit cum maſculo coitu femineo, vterque operatus eſt nephas; morte moriantur.* Et ſecundum legem Imperialem decapitari debet C. de extraord. crimin. l. Qui puero. Et legibus municipalibus comburi ſolent. Sunt etiam ſecundum leges infames ipſo iure. l. cum vir. C. de adul. Vnde conuicti de hoc crimine aduocare, & procurare non poſſunt ff. de poſtul. l. 1 § infames. neque teſtamentum condere, cum infamis ipſo iure teſtari prohibetur. l. is cuius §. vltimo ff. de teſt. clericus autem conuictus de hoc uitio, iure ueteri depoſitus in monaſterium detrudebatur. c. clerici. *de exceſſibus prælat.* Iure autem nouo, per conſtitutionem Pij V. quæ incipit. *Horrendum illud ſcelus*. Anno 1568. omni priuilegio clericali officio, beneficio, & dignitate priuatus degradatur, & brachio ſeculari traditur. Et ſi notorius ſodomita ſit, irregularis efficitur, ſicut omnes illi, qui enormi, & depoſitione digno crimine publice notati ſunt: ſecus autem ſi occultus ſodomita ſit, vt latius tom. 1. lib. 7. theſauri caſuum conſcient. capit. 11. num. 22. expoſuimus. Intelligitur autem hoc de ſodomitica copula, non autem de actu ſodomitico, vt recte Nauarr. in Man. capit. 17. num. 250. verſic. 5. & Io. Benedictus lib. 2. Sum. de peccatis. capit. 8. §. 1. num. 4. annotarunt, hæc enim duo

inter

Digitized by Google

inter ſe differunt, copula namque ſodomitica fit maſculino coitu eiaculando ſemen intra pudenda poſteriora; Actus vero ſodomiticus etiam fit polluendo ſeipſum cum ſecunda perſona, quæ non ſolum inter viros ſed etiam inter feminas eſſe poteſt. Multa de hoc vitio tradit Ignatius Lopez in prac. cri. canonica. c. 86. quæ apud eum legi poſſunt.

17 *Quoad* alteram vero ſpeciem, ſcilicet, *Innaturalitatem*, ſeu *inordinatum concubitum* quo non ſeruatur modus naturalis concumbendi, quia ſcilicet aut vir cognoſcit feminam in loco aut vaſe non naturali, & ſemper eſt peccatum mortale. quia non poteſt exinde ſequi proles, vnde totaliter fruſtratur intentio naturæ; aut quia ſeruatur locus Matrimonialis, non tamen ſeruatur modus naturalis cócumbendi quia aut vir ponit ſe loco feminę, aut femina de ſuper loco viri, tunc quidem aliquando peccatum erit, aliquando vero non itē; erit enim peccatum quando fit ſine iuſta cauſa, & cauſa maioris libidinis; Sin autem adſit cauſa rationabilis, puta quia mulier eſſet ita pinguis, ut non poſſit aliter iniri, aut propter ægritudinē, aut propter periculum ſuffocandi fætum in vtero, aut propter corporis aliquam indiſpoſitionem, aut denique propter aliam cauſam rationabilem, non erit peccatum, dummodo vir eiaculetur ſemen in vas naturale & hoc ſiue cognoſcatur vxor lateraliter, ſiue ſedendo, ſiue ſtando, ſiue vxore ſupergrediente, ex Alberto in 4. diſt. 31. S. Th. ibidem, in expoſitione literæ Sylu. verb. debitum. q. 4. nu. 7. verſ. Tertium. Ang. eod. num 15. Tab. verbo. Matrimonium. 3. verſ. decimo. Toleto in Summa. lib. 5. c. 13. in fine. Io. Benedicto in Summa de vitijs. lib. 2. c. 9. nu. 60. Emanuel Sà. in Aphoriſmis. verbo debitum. Cai. 2. 2. q. 154. art. 11. dub. 5. & 6. & Palud. in 4. d. 31. q. 3. art. 3. caſu 5 quicquid pro contraria ſententia ab Angelo, & Syluest. falſo citetur. Nullus enim coitus Matrimonialis cum vxore ſeruato uaſe debito, ex quo ſequi poteſt generatio, & in quo ſeruatur finis Sacramenti huius, ita ſcilicet, ut intendatur aut proles aut remedium incontinentiæ, de ſe mortalis eſt, quamuis poſſit eſſe ſignum mortalis concupiſcentiæ, cum non ſubeſt cauſa rationabilis; exiſtente autem cauſa rationabili, nulla omnino, aut ad ſummum venialis culpa erit, vt præfati authores fatentur.

18 *Quoad* vltimam vero ſpeciem, quæ eſt *Beſtialitas*, quando ſcilicet quis beſtiæ commiſcetur, dubium eſſe non poteſt quin ſit peccatum mortale, & grauiſſimum omnium eorum quæ contra naturam fiunt. nec ſolum prohibitum fuit lege veteri, vt patet *Leuit.* 18. *Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non ſuccumbet iumento, nec miſcebitur ei, quia ſcelus eſt*, ſed etiam pœna mortis puniebatur, vt habetur Leuit. 20. his verbis, *Qui cum iumēto, & pecore coierit, morte moriatur, pecus quoque occidite. Mulier quæ ſuccubuerit cuilibet iumento ſimul interficietur cum eo, ſanguis eorum ſit ſuper eos* ut tamen notat Io. Chapeauillus, de caſibus reſeruatis caſu 15. q. 1. non eſt neceſſe in confeſſione dicere cum qua beſtia quis peccauit, quia hæc eſt ſpecies ſpecialiſſima, & vnum eſt ſpecie motiuum in omnibus nimirum uenerea delectatio cum re diuerſæ ſpeciei.

19 Ad hanc etiam ſpeciem pertinet concubitus cum dæmone, quādo in aſſumpto corpore is fit incubus vel ſuccubus, ſiue aſſumat corpus beſtiæ, ſiue viri ſiue mulieris, ſiue alterius rei. Quia quantum eſt ex parte concubitus, ſemper eſt eadem ratio formalis, ſiue idem motiuum, ſcilicet delectatio uenerea cum re, quæ in rei veritate eſt diuerſę ſpeciei ab homine. Quamuis alio reſpectu concubitus cum dæmone differat à beſtialitate ſpeciei; ſcilicet ratione ſuperſtitionis illius, ad quam ſpectat ſocietas cum dæmone. Eſt enim in tali concubitu directa ſocietas cum dæmone, vt expreſſe docent Caiet. 2. 2. q. 154 artic. 11. dub. 3. & Io. Chapeauil. ubi ſup.

20 Dubium autem eſſe poteſt, an hæc peccata contra naturam concurrere poſſint cum peccatis luxuriæ naturalis in eadem ſpecie, ita ut unum & idem peccatum ſit ſub vitio cōtra naturam, & ſub vitio naturali, v. g. An ſit adulter uel ſacrilegus, qui cognoſcit coniugatam, vel ſanctimonialem contra naturam?

Reſpondetur autem breuiter cum Cai. 2. 2. q. 154. ar. 12. dub. 1. & Io. Chapeauillo. de caſibus reſeruatis. cap. 15. q. 1. Quod licet concurrere nequeant in eodem actu & concubitu ſiquidem concubitus naturalis, & contra naturā ſint oppoſiti inter ſe, ſi tamen conſideretur deformitas ex parte iniuriæ, vel irreuerentiæ quæ determinat ſpecies luxuriæ naturalis, ſic nihil obſtat quo minus concurrere poſſint. Etenim grauius ſacrilegium eſt abuti ſanctimoniali contra naturam, quam naturaliter, quamuis vtrobique agitur contra caſtitatem, quæ perſonæ Deo conſecratæ debetur. Sic etiam adulter eſt qui abutitur coniugata contra naturam, & qui naturaliter, quia vtrobique fit iniuria Matrimonio, dum perſona quæ eſt alterius quoad cócubitum polluitur; licet ſit maior iniuria quando cóiugata naturaliter cognoſcitur, tunc enim non ſolum polluitur perſona vxoris, quæ eſt mariti, ſed etiam vas, quod eſt mariti, polluitur. Eodem modo dicendum eſt de inceſtu, & ſtupro; Quia vtrobique fit iniuria, vel naturali reuerentiæ, puta ſi quis cognoſcat contra naturam propriam matrem, vel paternæ cuſtodiæ, cui non ſolum virginale ſignaculum, ſed etiam ipſum filiæ corpus commendatum naturaliter eſt, iuxta illud, *Filiæ tibi ſunt, cuſtodi corpus earum* quāuis ſit maior iniuria quando naturaliter cognoſcitur virgo, quam quando contra naturam, eo quod quando naturaliter cognoſcitur virgo, nō ſolum polluitur perſona, ſed etiam ſignaculum virginale auſertur, quod cuſtodiendum peculiariter fuit. Idemq; de Raptu dicendum eſt, quia qui rapit mulierem, vt illa abutatur contra naturam, non minus peccat, quam qui hoc facit, ut ea naturaliter abutatur. Illud tamen verum eſt, quod concubitus contra naturam cum cóiugata non ſit proprie adulterium & cum conſanguinea non ſit proprie inceſtus, & cum uirgine non ſit proprie ſtuprum, ſed reductiue tantum. Quorum ratio eſt, quia omnes ſpecies luxuriæ naturalis ſignificant deformitatem in concubitu naturali, ſicut ſimum curuitatem in naſo. & propterea ex huiuſmodi circumſtantijs in crimine contra naturam non contrahitur affinitas, nec incurruntur pœnę adulterorum, & inceſtuoſorum. Proprie tamen videtur eſſe ſacrilegium, & raptus, eo quod hæc duo peccata non ſignificant deformitatē in certa. & determinata materia. ſ. in concubitu naturali, ſed abſolutè in quacunque materia contra rem Deo dicatam agatur, ſiue fiat cum perſona conſecrata naturaliter, ſiue contra naturam, & raptor dicitur, qui rapit aliquam vt ea quocunque modo abutatur.

Obſeruandum denique; eſt ex Sum. Cor. p. 1. c. 2. de circumſtantijs n. 16 quod quando in caſib reſeruatis ab Epiſcopo inuenitur reſeruatus actus ſodomiticus, intelligitur ſolum de ſodomia. vt dictum eſt ſupra, quando autem inuenitur reſeruatū vitium contra naturam, intelligitur de omnib. prædictis ſpeciebus, quando agitur cum ſecunda perſona.

21 *Præter* has aūt ſex enumeratas luxuriæ, ſpecies de quib. mentio 36. q. 1. can lex illa habetur, & quæ ſecundū S. Th. 2. 2 q. 154. art 10. ad ſecundū, ſpecies luxuriæ ſunt ſecundū ſeipſas; (hoc eſt, vt ibi notat Cai. in proprio ſignificatu cuiuſcunq; illarū, denotāt actus venereus explicite, vel ex apparitione & accómodatione vſus, vt contingit in raptu, vel ex proprietate hominis ſignificantis, vt patet de ſtupro, adulterio, fornicatione, & reliquis ac proinde merito ſcedm actus earū explicite ſignificatos, ſecúdū ſe ipſa ſub luxuria cōtinētur) alia luxuriæ ſpecies, ſ. *Sacrilegium* ponitur, quod licet abſolute, & ſecundum ſuum ſignificatū proprium ſub irreligioſitate ſit, ex relatione tñ ad finem ſ. actū luxuriæ non ſignificatum ſpecies quædam luxuriæ conſtituitur. Id quod optima ratione docet S. Tho. vbi ſup. quia actus vnius virtutis, aut vitij ordinatus ad finē alterius, aſſumit ſpeciē illius ſicut furtū. quod propter adulterium cómittitur, tranſit in ſpeciē adulterij, cū igitur obſeruatio caſtitatis ſecundū quod ordinatur ad cultū Dei actus ſit religio-

ADDITIO NOVA.

☞ Adde. Coiens aūt cum mortua quodnā peccatū admittat, nō explicat hic Auctor. ſed nec vllū hucuſq; memini me vidiſſe in ſpē de hoc tractātē, niſi Clarū, qui li. 5. §. fornicatio. n. 28. ait, hmōi delinquentē puniri, tāq cōtrectatorē cadauerū Exiſtimo aūt hoc pctū reduci ad ſpēm beſtialitatis q eſt grauiſſimum eorū, quæ fiunt cōtra naturam.

gionis, vt patet in illis, qui vouent, & ſeruant virginitatem ex Aug. lib. de virg. ca. 8. manifeſtum eſt luxuriã, quatenus violat aliquid ad diuinũ cultum pertinens, ad ſpeciem luxuriæ pertinere, atq; adeo ſacrilegiũ ſpecies luxuriæ conſtitui poteſt. Vnde quantũ ad præſens inſtitutum attinet, ſacrilegiũ dicitur vitium luxuriæ, quo vel perſona voto caſtitatis Deo dedicata, vel ẽt locus conſecratus violatur. Hinc eſt, quotieſcũq; laicus copulam habet cũ moniali, ſeu virgine Deo dicata; aut ſacerdos, aut religioſus, aut ſacris initiatus cũ aliqua cõmiſcetur ſacrilegiũ committit, & adulterium quoddam ſpirituale perpetrat, grauiſſimãq; Deo & Chriſto, cui talis perſona conſecrata eſt, iniuriã infert. Notat tamen Lopez loco inferius citando ex alijs, quod quãdo Epiſcopus in Synodo, aut aliàs peccatũ ſacrilegij ſibi reſeruat, non intelligitur per hoc ſibi ſeruare coitum cũ ſanctimoniali, aut religioſo, aut ſacris initiato, niſi expreſſerit.

Item ſi quis in loco ſacro copulam habet, quamuis coniuges ſint, ſacrilegium committit, locíq; ſanctitatem violat. Dixi, *Quamuis coniuges ſint*, quia non omnis coitus viri cum coniuge in eccleſia ſacrilegium eſt, aut eccleſiã polluit, ſi enim maritus, & vxor in aliquo loco ſacro tenentur incluſi, vt inde exire non poſſent, ibique copulam hẽrẽt nõ ex loci cõtẽptu, aut publice nec pp delectationẽ aut filiorũ procreationem, ſed ſecreto, & ad vitandam carnis incontinentiam, quia vexatur coniux, non cõmitterent ſacrilegium, nec eccleſiam pollucrent, vt expreſſe docent Richar. in 4. diſp. 32. art. 3. q. 1. Sylu. verb. conſecratio, 2. q. 5. §. Tertius, & verb. debitum §. 6. Alphonſus a Caſtro lib. 2. de poteſtate leg. pęna. c. 7. Henriquez, li. 9. c. 27. §. 5. Toletus, in fi. & alij quos to. 1. li. 5. c. 16. nu. 19. citauimus, quibus conſentit Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc. ca. 73. qui poſt Nau. Man. c. 16. nu. 3. notat, monaſterium, vel dormitorium religioſorum non eſſe loca ita ſacra, vt in eis commiſſum peccatũ carnis ſit ſacrilegiũ. Sicut nec violatur eccleſia per ſeminationem ſupra tectum aut in loco ſubterraneo eccleſiæ.

Quia vero ſanctitas loci ad hominis ſanctitatem ordinatur, & non econtra, iuxta illud. Mac. 5. *Non propter locum gentem, ſed propter gentem Dominus locum elegit*, grauius peccatum eſt ſacrilegium, quo contra perſonam ſacram, quam quo contra locum ſacrum peccatur.

De qua re legendi ſunt S. Th. 2. 2. q. 154. ar. 10. Cai. ibid. Alex. de Ales p. 2. q. 143. mẽb. 9. Aſtẽſis li. 2. tit. 46. art. 3. & ar. 6. Perald. p. 2. ti. de luxuria. c. 8. & ſeq. S. Ant. p. 2. tit. 5. c. 8. Ang. ver. ſacrilegium. nu. 1. & 2. Syl. verb. luxuria. q. 8. & verb. ſacril. Tabie. ibid. Nau. in Man. c. 16. nu. 3. Gregor. de Val. to. 3. diſp. 6. q. 15. pũct. 1. & diſput. 9. q. 3. punct. 4. in fi. Sebaſt. Medices in ſum. de pecca. capit. p. 2. ti. 8. q. 55. Lud. Lopez p. 1. inſtr. conſc. c. 73. Tolet. in ſum. li. 5. c. 12. 10. Benedict. in ſum. l. 2. c. 7. §. 4. Io. Ped. in explicatione ſexti pręcepti § 4. Andr. Crocquetius. catecheſi. 81. Emanuel Sà in Aphonſ. verb. luxuria, & alij.

12 *Illud* vero in hac re obſeruandum reſtat, ſacrilegium non ſolum ſpeciem eſſe luxuriæ, ſed etiam cũ diuerſis luxuriæ ſpecieb. concurrere poſſe, vt notat S. Th. 2. 2. q. 154. art. 10. ad 2. Caie. ibi. & S. Ant. p. 2. tit. 5. c. 8. Si enim aliquis abutatur perſona coniuncta ſibi ſecundum ſpiritualem cognationem, committit ſacrilegium ad modum inceſtus, inter compatrem, & commatrem, hoc eſt, vt ait Caietanus quãuis talis coniunctio venerea ſit ſacrilegium vere, habet tamen modum inceſtus, eo quod aſſimilatur violationi conſanguinitatis. Sin autem abutatur virgine Deo ſacrata, quia virgo illa eſt ſponſa Chriſti, etſi vere ſacrilegium committat, eſt tamen per modum adulterij, inquantum vero virgo illa eſt ſub cura patris ſpiritualis, prelati ſcilicet eccleſiaſtici, qui loco patris carnalis ſuccedit, eſt quoddam ſtuprum ſpirituale ratione violationis ſignaculi virginalis tanto grauius ſtupro carnali, quanto cura ſpiritualis cui ſit iniuria, maiori veneratione digna eſt, quam cura & cuſtodia pure carnalis. Quod ſi violentia eidem inferatur, erit proprie raptus ſpiritualis, ex hoc ipſo grauior, quod à patre etiam ſpirituali rapitur, atque adeo etiam ſecundum leges ciuiles grauius punitur, quam alius Raptus, vt patet ex Iuſtiniano Imperatore in l. vnic. §. 1. C. de raptu virginum; *Raptores, inquit, virginum, vel viduarum capitis ſupplicio plectendos decernimus, maxime ſi Deo fuerint virgines vel viduæ dedicatæ*, quod non ſolum ad iniuriam hominum, ſed ad ipſius omnipotentis Dei irreuerentiam committitur. Et can. *ſi quis de paſtit. diſt. 1. Si quis non dicam rapere ſed attentare tantummodo matrimonij coniungendi cauſa ſacratiſſimas virgines auſus fuerit, capitali feriatur pœna.* Sacrilegium autem committit, qui vt diximus rem habet cum perſona Deo conſecrata, ſiue naturaliter, ſiue contra naturam. Sicut etiam dicitur raptor, qui rapit aliquam vt ea quocunque modo abutatur, quia vtrobique agitur contra caſtitatem, & reuerentiam quæ debetur perſonæ Deo conſecratæ, & vtrobique violentia adhibetur ſiue naturaliter, ſiue contra naturam abutatur poſt raptum. ex Caiet. 2. 2. q. 154. ar. 12. dub. 1. & Io. Chapeauilo, de caſib. reſeruatis. c. 15. q. 1. in fin.

13 *Inter* has autem luxuriæ ſpecies, peccata illa, quæ fiunt contra naturam, grauiora ſunt peccatis illis, quæ fiunt ſecundum naturam, quandoquidem in uitijs & peccatis, quę ſunt contra naturam tranſgreditur homo id quod eſt ſecundum naturam determinatum circa vſum venereũ; per alias vero luxuriæ ſpecies pręteritur ſolum id quod eſt ſecundum rationem rectam determinatam, ex præſuppoſitione tamen naturalium principiorum. In ijs etiam quæ ſunt contra naturam, primum & grauiſſimum eſt beſtialitas, eo quod non ſeruatur debita ſpecies. Poſt hęc autem eſt vitium ſodomiticum cum ibi non ſeruetur debitus ſexus; Deinde innaturalis, & indebitus modus concumbẽdi, maxime ſi non ſeruetur vas debitum, hoc enim peccatum grauius illo eſt in quo non ſeruatur modus concumbendi ad generationem idoneus. Vltimum autem locum inter vitia cõtra naturam tenet mollitiei peccatum, quod in ſola omiſſione concubitus ad alterum conſiſtit. In ijs vero quæ fiunt naturaliter, primum locum tenet inceſtus cum ſit contra naturalem reuerentiam, quam perſonis cõiunctis debemus; ſecundum vero locum obtinet adulterium, quo quis abutitur muliere alterius poteſtati ſubiecta ad vſum generationis. Tertium deinde locum habet ſtuprum, quo quis abutitur uirgine, quæ ſub alterius cuſtodia tantum eſt, quorum poſtea vtrumque hoc eſt, tam ſtuprũ, quam adulterium, aggrauatur per violentiam, & fit raptus vnde raptus uirginis peccatum grauius eſt ſtupro, ſicut raptus vxoris maius peccatum eſt quam adulteriũ. Et inſuper hæc omnia aggrauantur ſecundum rationem ſacrilegij, infimum autem locum inter ſpecies luxuriæ, hoc eſt, inter illas, quæ per ſe conſtituunt ſpeciem, eſt fornicatio ſimplex quæ ſine alterius perſonæ iniuria committitur; quamuis enim minus peccatum ſit rem habere cum vxore libidinis cauſa tantum, hoc tamen ſpeciem luxuriæ diſtinctam non cõſtituit, ſed ad adulterium quodammodo reducitur, vt ſupra dictũ eſt, & latius demonſtrant S. Th. 2. 2. q. 154. arti. 12. Sebaſtianus Medices de peccatis c. p. 2. tit. 8. q. 34. Io. Chapeauillus de caſib. reſeruatis. c. 15. in q. 1. & Emanuel Sà in Aphonſmis. verb. luxuria.

De Oſculis, Tactibus impudicis, & alijs vitiis, quæ in Sexto, ac Nono Decalogi præceptis prohibentur. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Oſcula tactus & amplexus communiter habent idem motiuum & obiectum moraliter quod actus quem circunſtãt.*

Oſcula & amplexus ſecundum ſe & abſolute nihil habent inordinatum. ibid.

Quomodo non ſint peccato ẽt inter ſponſum, & ſponſam ante matrimoniũ, & quomodo ſint uenials ẽt cũ delectatione ibi.

2 *Qui opere aliquo externo vtitur ad rem veneream excitandam, vt libros amatorios legere, peccat.*

3 *Aſpicere mulierem ad concupiſcendum eam adeo mortale eſt perinde ac fornicatio.*

Femina quæ ſe ponit in feneſtra animo, vt videatur a quo ſcit ſe carnaliter adamandam, peccat mortaliter, quoties id faciat, licet non conſentiat in opus peccati.

4 *Affectus deliberatus & efficax rei venereæ expreſſe prohibetur, atque eſt peccatum illius ſpeciei qualis peccatum quod committi deſideratur.*

6 *Delectatio moroſa de actu malo peccatum eſt, & in quo*

Digitized by Google

conſiſtit vt dicatur moroſa.

Motus primo primi, & ſecundo primi qui dicuntur ſecundum veriorem opinionem.ibid.

7 *An omnes motus primo primi ſint ſaltem venialia.*

Opinio verior omni culpa carere affirmat. Quare?

Motus iſtos aliquando relinquere non tenemur, ſed & optime facit & meretur qui in his perſiſtit.ibid.

8 *De quib. motib. doctrina ſuperius tradita intelligenda ſit.*

Motus tam in ſenſualitate quam voluntate vt plurimum non ſunt ſine peccato veniali.quare.

9 *Libertatem aliquam ſufficientem ad peccatum veniale independenter á voluntate eſſe in ſenſitiuo appetitu (vt Caiet. voluit) error grauiſſimus.*

10 *Motus ſecundo primi quando venialia, quando mortalia eſſe poſſunt, & quanam aduertentia ſufficit ad veniale?*

1 PRæter vitia & luxuriæ ſpecies enumeratas, quibus præcepta diuina violantur, alia etiam peccata ſunt, quæ partim contra ſextum, partim contra nonum Decalogi præceptom committi ſolent, qua in hoc capite declaranda & explicanda ſunt.

Primo igitur priuſquam ad actus illos luxuriæ inhoneſtę perpetrandos accedamus, præmitti ſolent oſcula, tactus, & amplexus, tanquam præambula quadam. & circunſtantiæ ad concubitum, vnde *communiter* idem motiuū, & obiectum moraliter habent, quod habet actus, quem circunſtant.

Dixi *communiter*, quia licet ſecundum ſe, & abſolute oſcula, tactus, & amplexus nihil inordinatum habent in ſe, nec peccatum nominant: vt recte notant S.Th.2.2.q.154. ar.4. Caiet ibid. Syluest. verb. delectatio q.4. S.Anto p.2. tit.5.c.1.§.6.gradus Nau.in Man.c.16.num 10. & in c. ſi cui.num 7.& ſeq.dub 3.de pęn.diſt 1.Lud. Lopez par.1. inſtruct conſc.c 75.Sum.Cor.p.1.c 1.num.65.Sebaſt.Medices.in ſum. de peccat.capital part.2.tit.8.q.28.& alij, ac proinde abſque omni culpa fieri poſſunt, in ſignum pacis, vel beneuolentiæ, ſecundum loci & patriæ conſuetudinē, vt accidit mulieribus aut hominibus ſe obuiantibus & amicis ſibi occurrentibus conſanguineis, vel dum hęc fiunt pueris, aut puellis, prout tamen ſunt delectabilia quędam ſecūdum tactum, vel in ſeipſis peccata ſunt, vt ſunt actus pudendorum, oſcula lutriua, & amplexus quidam inhoneſti & illiciti ex genere ſuo quos nullo modo quiſpiam in publico, vel ſecreto ſuſtinere debet, aut poteſt ſine peccato, niſi medicinæ applicandæ cauſa fiant, vel ex intentione operantis, & dirigentis illos ad concubitum peccata ſunt inter non coniuges & ad vnam & eandem delectationis ſpeciem ſpectant, ad quam ſpectat delectatio conſequens coitum, quem circunſtarent, ſi adeſſent. Vnde fit, quod oſcula huiuſmodi & tactus cum vxore ad concubitum matrimonialem non ſunt peccata mortalia, cum alijs vero peccatā mortalia ſunt, eiuſdem ſpeciei cum coitu, ad quem ordinantur ex intentione operantis, v.g. cum ſoluta ad fornicationis delectationem, & cum conſanguinea ad inceſtus delectationem ſpectant. & ſic de alijs; quod tamen intelligendum eſt quantum ad rationem peccati inter non coniuges, niſi eſſent tactus exigui, ſeu quaſi momentanei, & non plene deliberati, tunc n mortalem n erunt. Dixi, *inter non coniuges* propter oſcula coniugatorū, quæ ſecundum naturam ad cōcubitum, ſeu illius delectationem licitam ordinata, nullam omnino rationem peccati habent, ſicut nec concubitus licitus delectabilis eorundem peccatum aliquid eſt. Quinimmo cōtra Pedrazzam in ſumma ſua, in explicatione ſexti præcepti. § 5. addo cū Caiet.2.2.q.154 art.4 Nau.in Man.c.16.n.12.Lud.Lopez p.1.inſtr.conſc c.75.Greg.de Valēto 3 d ſp.9.q.3.pun.3.in fi. Io Sanchez de Matr.li.5 diſp.5 q.7.nu.38.& Eman.Sa. in Aphor verb.luxuria quod hmōi oſcula, amplexus, & tactus inter ſponſum, & ſponſam ēt ante matrimoniū, non ſolum ſi beneuolentiæ, & familiaritatis cā fiant, ſed etiā ſi propter delectationem fiant peccata mortalia nō erunt: ſed aut nullum oīno peccatum, aut ſolū veniale erunt (dū modo nō ſe tangant in partib.impudicis, nec adſit voluntas vlterius progrediendi ad concubitum ante matrimoniū, et benedictionē ſacerdotalē) cum.n.iā in via ſint per ſponſalia ad ſtatum et voluptatem matrimonialem, licite vtuntur abſque peccato mortali delectatione orta ex illis oſculis et tactibus ſine voluntate tamen ampliori; ſi tamē fiat ſine periculo pollutionis, aut conſentiendi in eam, aut in copulam; quia vero contingit raro hæc fieri ſine periculo, communiter eſt talib. ab huiuſmodi oſculis, & tactibus etiam in ſecreto abſtinendum. Tactus autem verēdorum inter ſponſos de futuro, nullo modo permittendi ſunt, cum ſine peccato fieri non poſſint.

Quæ omnia loculentiſſimo illo S. Cypriani teſtimonio li.1.epiſt.11.alias epiſt.62.ad Pomponiū confirmātur, vbi non ſolū ſtupra, & fornicationes, ſed ēt eiuſmodi tactus, oſcula, & amplexus tanquā incitamenta uoluntaria internæ delectationis voluntariæ de cogitato vel ſimul exercito venereo aliquo actu, vel motu imperfecto, ordinato ad actum perfectū ex ſua natura, *crimen* hoc peccatum mortale eſſe affirmat. Si incorrupta, inquit, inuenta fuerit uirgo ea parte ſui, qua mulier pōt eſſe, potuerit tñ ex alia corporis parte peccaſſe, quæ corrumpi pōt, & tñ inſpici non pōt. Certe ipſe concubitus, ipſe complexus, ipſa confabulatio, & oſculatio, et coniacentium duorum turpis et fęda dormitio quantum dedecoris et criminis confitetur? Ceterum ut recte notat Caie.2.2.q.154.art 4 dub.1.in fi. tactus illi qui in choreis fiunt leuitatis cauſa, vt cum iuuenis digitos mulieris non ſuæ intorquet, cū non delectationis illius quæ ex tactu eſt, & quæ ex libidine appetuntur, cauſa fiunt, peccata mortalia non ſunt; Immo vero quamuis mulier ſciret ſic tangentem, aut oſculantem iuxta morem patriæ, id facere ex libidine, non tenetur tamen ſic tangentē, vel oſculantem repellere coram alijs ab oſculo licito, nec conſentiendo tali oſculo, & libidini alterius, qui ex mala intentione id facit, ſe ſociat, ſed cōſentit ſolū exteriori operi, et conſuetudini, q̄ libidinoſus ille ex mala intentione, ad malū ordinat, vñ mulieri illi ad culpā imputari non pōt.

2 *Secundo* ēt peccat, qui opere aliquo externo ordinato ad rem veneream excitandā vtitur, vt v.g. ſi quis aut libros amatorios legeret, aut literas amatorias ſcriberet, verbis laſciuis, obſcænis, & inhoneſtis vtatur, loca inhoneſta viſitet, aut alia ſimilia faceret, ea intentione ut luxuriam prouocet, ſiquidem verborū obſcænitate, quaſi face quadā ſibiecta adoleſcentum animi incenduntur, vt.n.teſtatur Apoſt. 1.Cor.15 *corrumpunt bonos mores colloquia praua*. Atque adeo cū hoc ipſum maxime efficiant ſaltationes. & delicatiores, & molliores cantus, ab ijs diligenter cauendum eſt, vt recte S.Ant.p.2.tit 5.c.1.§. Quintus grad. Nau.in Man.c.16.nu 14.verſ.13.Bart.Medina li.1.inſtr.confeſ c.14.§.18.Toletus in ſum lib.5.c.14.& catechiſ.Romanus.in Sexto Decalogi pręcepto nu.11.animaduertunt.

3 *Tertio* peccat qui deſiderat aut aſpicit mulierem *ad concupiſcendum eam*, atq; adeo peccatum erit mortale perinde ac fornicatio, iuxta illud Matt.5. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mæchatus eſt eam in corde ſuo.* ex S.Th.2.2.q.154.art.4.Sebaſt.Medice p.2.peccat. capit. q.28.ti.8.Toleto vbi ſup.& alijs communiter. Dixi, *ad concupiſcendum eam*, quia ſi non concupiſceret eā ad copulā, nec ad delectationē carnalē quę ex viſione inſurgit, ſed ad quandam aliam vanā animi delectationē, & recreationē erit peccatū veniale tm̄, quandoquidem delectatio ſola viſus ſecundum ſe ad actum venereum ordinata non eſt, vt docent Caiet.tom.1.opuſc.trac.14.dub.3.Nau.in c. ſi cui.num.11.dub.3.de pœn.diſt.1.& Toletus in ſum li.5.c.14.poſt S.Ant.p.2.tit.5.c.1.§.De 4.gradu.

4 *Quarto* peccat femina illa, quæ ſe ponit in feneſtra aīo, vt videatur a quo ſcit ſe carnaliter adamandam eſſe, peccatq; mortaliter quoties id facit, licet non conſentiat in opus peccati. Sic S.Ant.p.2.tit.5.c.1.§.de 4.gradu. Nauar. in Man.c.16.nu 13.verſ.11.Ludou.Lopez p.1.inſtr. conſcien.c.75.in fi.& Ioan.Benedictus in ſum.lib.2.cap.9.§.1. numer.79. Quia eſt occaſio efficax ruinæ aliorum: qui vero occaſionem damni dat, damnum quoque dediſſe videtur. capit. *Si culpa de iniur. & damno dato.* Idemque dicendum videtur de femina ornante ſe ut mortaliter ametur; elegantior enim ornatus, quo oculorum ſenſus valde excitatur, occaſionem libidini non paruam ſæpe præbet, ideoque Eccleſiaſticus capitulo nono monet, *Auerte faciem tuam a muliere compta*, & Prouerb. ſeptimo dicitur,

dicitur, *Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricie præparata ad decipiendum animas.* Intelligendũ aũt eſt hoc de illa muliere, quę virum non habet, nec habere vult, & eſt in ſtatu non habendi talis namque abſque peccato appetere non poteſt placere aſpectib. virorũ ad concupiſcendum, quia hoc eſt dare eis incentiuum peccandi. Vnde ſi ornete hac intentione, vt alios pertrahat ad concupiſcentiam, mortaliter peccat. Si.n. ex leuitate quadam, vel etiam ex vanitate quadam propter iactantiam quandam id faceret, nõ ſemper peccabit mortaliter, ſed quandoque venialiter, & eadem ratio quantum ad hoc eſt de viris. Dixi, *quæ virum non habet, nec vult habere*, quia ſi mulier cõiugata ad hoc ſe ornet, vt placeat viro ſuo, ne per eius contemptum adulteretur, non peccat, vnde dicitur 1. Corinth 7. *Quod mulier, quæ nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro.* Neque peccat mulier, quæ nondum nupta eſt, intendit tamen habere virum, ſi ſic ornet ſe, vt placeat honeſte alicui vt eam ducat vxorem. Eſt tamen peccatum omnib. velle placere turpiter, & laſciue, aut velle placere ei, quem credit, aut dubitat laſciue moueri, & toties quoties ſe offert eius aſpectib. Hinc S. Chryſoſt. ait, *Mulier ſi ſe ornauerit, vt ad ſe oculos hominum prouocet, & ſi plagam nullã intulerit, vindictam tamen dabit extremam, uenenum.n. obtulit, etſi nullus inuentus eſt qui biberit.* Vt latius docent S. Th. 2.2.q.199. artic. 2. Caiet. ibid. & in ſumma verb. ornatus. Syluest. eodem quæſtione 4. Nauarr. in Manuali. c. 16. nu. 14. verſ. 12. Ludou. Lopez parte 1. inſtruct. conſcientiæ. c. 75. in fine. Toletus in ſumma lib. 5. c. 14 §. Quarto. Ioannes Benedictus in ſumma. lib. 2. c. 9. §. 1. num. 79. Ioannes Pedraz. in Sexto Decalogi præcepto. § 6. Catechiſ. Romanus ibi. nu. 11. & alij.

Quinte etiam peccari poteſt, & ſolet, deſiderio & affectu deliberato, & efficaci rei venereæ. Id.n. expreſſe prohibitum eſt nono illo Decalogi pręcepto, *Non concupiſces*, vnde Chriſtus Matth. 5. ait, *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Quo ſane in loco *viſus* pro omni motu accipitur, qui eſt ad delectationem luxuriæ, atque adeo non ſolum corporalis, ſed etiam interior affectus, quo quis alterius vxorem illicite concupiſcit, prohibitus cenſetur. Eſt autem concupiſcentia hæc non ſolum peccatum, ſed etiam illius ſpeciei, qualis eſt peccatum ipſum, quod committi deſideratur. Intentio.n nomen operi imponit. Qui ergo committere deſiderat peccatum Sodomiticum, Sodomiam mentalem iam commiſit & qui cum coniugata coire deſiderat, adulterium perpetrat; idemque de ſingulis luxuriæ ſpeciebus dicendum eſt. Hinc eſt, quod non ſolum confiteri tenetur ſe deſideraſſe peccatum luxuriæ committere, ſed etiam ſpeciem explicare oportet cum alijs debitis circunſtantijs; immo et numerum ipſum confiteri debet, ſiquidem toties peccauit mortaliter, quoties talia concupiuit factis aliquib. interuallis, ſi vero verſetur continue in tali deſiderio per ſpacium temporis, ſolũ erit peccatum vnum mortale, tanto tamen grauius, quanto diutius in eo perſeuerauerit. Quod ſi deſiderium mutauit de vna perſona ad aliam, vel de vna ſpecie ad aliam ſpeciem, ſemper de nouo peccat mortaliter. Vnde ſi centum mulieres videret vnam poſt aliam, & ſingulatim eas deliberate concupiſceret centies mortaliter peccaret; ſin autem vna cogitatione, & deſiderio omnes ad peccandum concupiſceret; eſſet quidem vnum tantum peccatum mortale, tot tamen peccatorũ deformitatem in ſe haberet, quot mulieres inordinate concupiuit. Quæ omnia clariora, & certiora ſunt quam vt longiori probatione indigeant.

Sexte inſuper delectatio moroſa, hoc eſt voluntaria delectatio de actu malo peccatum eſt, conſiſtit autem peccatum moroſæ delectationis, non in mora temporis, & durationis, ſed in mora voluntatis, ex eo quod ratio deliberans circa eam immoratur, nec eam repellit, prout debet, & tenetur, ex S. Tho. 1.2.q.74. ar. 6. ad 3. Vnde delectatio moroſa idem eſt, quod delectatio deliberata, ac proinde ſicut deliberatio rationis eodem temporis momento fieri, & eſſe poteſt, ita delectatio moroſa tota in puncto temporis conſiſtere poteſt. Res.n. voluntati obiecta vno temporis puncto nobis placere, & nos ſua iucunditate perfundere poteſt. Ceterum vt quæ in ſequentibus de moroſa delectatione dicturi ſumus, melius intelligantur;

Sciendum eſt, res primo in corporis ſenſus incurrere, quę res ſenſibus perceptæ ipſum appetitum animalem excitant ſui deſiderio, Vnde Muſſens; oculus vero via eſt, ex oculi ictibus vulnus delabitur in viri præcordia, poſtea vero e ſenſibus ad imaginandi, & cogitandi facultatem tranſuolat, atque exinde rerum memoria, imaginatione, & cogitatione aliquid concupiſcimus, aut in aliquo delectamur, & tandem in mentem res veniunt, ſicque eius intelligentia, & cognitione conceptæ in appetitu ſuperiori, hoc eſt, in voluntate ſui deſiderium excitant, vel ſua iucunditate delectant. Deſiderium autem nihil aliud eſt, quam voluntas aliquid faciendi ex deliberatione rõnis v.g. deſiderium furandi eſt actus voluntatis, quo deſiderat complere furtum, delectatio vero eſt cogitatio iucunda, & complacentia, quæ vel ex re cogitata, vel ex ipſius rei cogitatione capitur. Delectamur autem non ſolum rerum aſpectu, auditione, narratione, ſermone, guſtatu, odoratu, tactu rerum, ſed etiam imaginatione rerum, & denique ipſa etiam rationis, & mentis cogitatione. Ex quibus conſtat deſiderium in eo differre a delectatione, quod deſiderium eſt voluntas complẽdi opus externum, puta furtum, homicidium, adulterium, delectatio vero, & poteſt referri ad opus, quia ſcilicet deſiderio aliquid faciendi delectamur, & etiam haberi ſine ordine ad opus, quia.ſ. cogitatione rei delectamur abſque vlla proſſus voluntate opus illud exterius faciendi, vt ſi quis in cogitatione rei venereę delectetur, abſque uoluntate illud exterius perpetrandi.

Præterea ſcire oportet ex communi Theologorum conſenſu, quoſdam motus dici *primo primos*, quoſdam uero *ſecundo primos*, & licet non inter ſe cõueniant authores, quinam dicendi ſint primo primi, & qui ſecundo primi, eorum tamen mihi uerior uidetur eſſe opinio, qui docent *primo primos* eſſe, & dici motus illos, qui omnem rationis uſum & aduertentiam præueniunt, ſiue ex ſola imaginatione, ſiue ex corporali alteratione, & ſenſibus conſequantur; Motus uero *ſecundo primi* ſunt, & dicuntur illi, qui plenam uoluntatis deliberationem præueniunt, ſunt tamen huiuſmodi motus in poteſtate uoluntatis aliquo modo, eo quod potuit eos aliquo modo præuenire, & reprimere. An uero motus omnes *primo primi* peccata ſint ſaltem uenialia necne non conſentiunt autores.

Quidam, enim dicunt omnes motus ſenſualitatis primo primos, & inordinatos eſſe peccata ſaltem uenialia. Sic Altiſiod. lib. 2. tractat. 28 cap. 1. & 2. Alex. de Ales p. 2. ſummæ. quæſt. 108. memb. 2. & ſeq. Alber. 2. diſt. 24. artic. 9. Bonauen. ibid. p. 2. diſtinct. artic. 3. q. 2. & diſt. 41. artic. 2 quæſt. 1. & Caiet. 1. 2. quæſt. 74. art. 3. & 4. alia tamen, & alia ratione moti, Caiet. enim ideo putat eſſe ueniale, quia putat in appetitu ſenſitiuo ſecundum ſe eſſe aliquam libertatem ſufficientem ad ueniale. Alij uero uolunt eſſe uenialia, non propter liberalitatem ſenſualitatis, ſed propter uoluntatis negligentiam, inquantum illa hos motus præuenire potuit, & non præuenit, Qui omnes excepto Caie. hoc docent in uniuerſum de omnibus motibus *primo primis*, tam ijs, qui inſurgunt ex ſola imaginatione, quam qui ex corporali alteratione.

Alij uero inter hos *primo primos* motus diſtinguunt; quidam enim ex ſola imaginatione, inſurgunt qua res abſentes concipimus, & iſtos uenialia eſſe concedunt, quia motus iſti, qui ſic ex imaginatione conſurgunt, & ſequuntur, quamuis rationis vſum præueniant, poterant tamen a ratione impediri, poteſt namque ratio, ſi diligenter, prout debet, inuigilet, imaginationem ita in officio continere, vt nihil turpe abſens fingat, & cogitet, unde ſi id non præſter, cauſam dat motuum qui imaginationem conſequuntur, ac proinde motus illiciti ſic inſurgentes rationi, & uoluntati imputantur, ſunt enim, quamuis non per ſe, & directe, at ſaltem indirecte, & in cauſa ſua antecedenti uoluntarij, quatenus ſcilicet, uoluntas

eos reprimere potuiſſet. Alij vero motus ſunt, qui ex aliqua alteratione corporali conſequuntur, ex qua excitatur ēt imaginatio, & ſenſualitas, puta, cum ex rei præſentis ſenſibus externis obiectæ notitia, & cogitatione motus ſubitaneus inſurgit, & huiuſmodi motus ſubiti, & repentini nullo modo peccata ſunt, quia voluntas, & ratio talem alterationem corporalem præuenire non potuit, cum etiam res ita obiectæ ſunt, ita ſenſus afficiunt, vt homo motus illos inſurgentes non niſi paulatim repellere, & reprimere queat, quandoquidem in hominis poteſtate non eſt, quin rebus uiſis, aut auditis moueatur. Sic S. Thom. 1.2.q.17. ar. 7.& q 74.art 3 ad 1.& q.7.de Malo art.6.ad 8.& 2.d. 21, q.1.ar.2.in corp.& ad 5 & diſtin.24.q vlt.art.2.& par. 3. quæſt.41.art.1.ad 3. Dur. 2.diſt 21.q 1.Gerſon 2.p. tract. de peccato veniali, & primis motibus, & Alphabeto. 29. litera R.S. Ant p 2 tit.5.c 1 §.4.& Conradus 1.2.q.74.ar.3. Petrus a Soto libr. de inſt. ſacerd. tract de diſcrimine peccatorum. lection 8. Petrus Berg in concord locorum dub.

375.

Alii vero docent omnes motus *primo primos*, qui præueniunt rationem, & aduertentiam, ſiue ex ſenſu, & corporali alteratione, ſiue ex ſola imaginatione rerum præſentium, vel abſentium proueniant, omni culpa ēt ueniali carere, quia rationis vſum omnino præueniunt. Ita Richar. 2.diſt.21.art.2 q 3.& diſt.24.artic.. q.. Scot 2.diſt. 42 ad quæſt.3 in ſolutione primi Iacobus Almain tract.3. Mora. c.24. Hiero. ab Angelo.c 6. Moral.p 5 text. Gabr. lect. 78. ſuper Can. Miſſæ littera M. Nicholaus Lyra in Matt.5. Nider in Nono præcepto Decalogi c.4. litera C. Ant. de Corduba, lib.1 quæſtio.q.21.dub 9. Gabr Vaſquez. in diſput. 206.c.3. Greg. de Valent. to.2. diſp 6.q 4 puncto.4. Ioan. Azor. p.1. inſtit Moral. lib 4.c.6.& alij. Quorum opinio ſine dubio verior eſt, quia peccatum eſſe non poteſt, ubi nulla eſt ratio voluntarij ſed motus iſti primo primi, cum ſint ante omnem rationis vſum, nullo modo ſunt uoluntarij idest in poteſtate uoluntatis, eo quod uoluntarium neceſſario eſt cum cognitione rei. Ergo non erunt peccata ēt uenialia. Deinde nimis durum eſt, ut honeſtas uirtutis, & lex operandi ita obliget hominem, ut præuenire debeat ne inſurgat mala cogitatio, quantumcunque enim bonis cogitationibus præueniatur, ut patet experientia etiam in uiris bonis, non potent uoluntas, & ratio impedire malas aliquas cogitationes, non tantum uage, & in communi, ut uult S Tho ſed aliquando nec aliquas in particulari impedire poteſt: unde in eis nulla ratio uoluntarij inerit, cum nec in ſe, nec in cauſa ſua impediri poterant diligentia humana. Et quamuis ratio ſæpe imaginationem præuenire, & corrigere queat non tamen ſemper poteſt, multæ enim imaginationes prætervolant, nec ratio ſemper ita peruigil ac prudens eſſe poteſt, ut omnes aduertere, & præcauere queat, præſertim, cum ea quæ ſubito ſenſibus obijciuntur, ſtatim etiam in imaginationem irrepant, ita ut citius in eam illabantur, quam ratio aduertere poſſit. Quæ omnia confirmari poſſunt ex S. Aug. lib. 3. de lib. arbit. c.25. dicente *Non eſſe in poteſtate noſtra quibus viſis tangamur.* ſed ſolum in poteſtate noſtra eſſe, quodlibet uiſum ſumere, uel reſpuere. Si igitur in noſtra poteſtate non ſit, quid primo ſe nobis cogitandum offerat (hoc enim appellat *viſum*) ergo nec illi motus ſenſualitatis qui ex tali cogitatione, & imaginatione ſtatim conſequuntur, in noſtra poteſtate erunt. Sæpe etiam dæmon nobis illudit inuitis, ut ait S. Thom. 1.2 q 80.ar.3.& patet experientia in uiris ſanctiſſimis, vt teſtantur S. Hiero. in epiſt. ad Euſtochium, de ſeipſo, & de S Hilarione in uita eius, & S. Athan. & S. Anton in uita ipſius. Neque eo in loco loquitur S. Auguſt. de uiſu exteriori in præſentia obiecti, ut Conradus cenſuit, ſiquidem expreſſe ait, *ex ſuperioribus, & inferioribus viſis animum tangi* per *ſuperiora viſa* intelligens ſpiritualia ſecundum rationem, per *inferiora* uero econtra intelligit corporalia, denique etiam ait ibi S. Auguſt. uoluntatem nō allici niſi ab *aliquo viſo*, falſum autem eſt allici ſemper ab ipſo corporali in præſentia obiecti, loquitur ergo de cogitatione, & imaginatione interiori. & rem cogitatam uocat *viſum*, ſicut Ariſt. in lib. de memoria, & reminiſc. & de Som & Vig phantaſma uocat latine uiſum, eo quod in cogitatione interiori appareat. Denique fieri aliquando poteſt, ut huius motus cauſa ſit aliqua cogitatio, quam non tenetur is, qui habet, relinquere immo optime facit, & meretur in ea perſiſtendo, vt patet in Theologis diſputantibus & legentibus de materia venerea: Idemq. de confeſſarijs dicendum eſt, qui huiuſmodi motus ſentiunt ex confeſſionis auditione, qui tamen excuſantur ab omnib. a peccato etiam veniali, dummodo nullum illis aſſenſum præbeant. Et idem de Medicis cenſendum eſt.

Quæ doctrina non ſolum intelligenda eſt de motibus *primo primis*, tam ſenſualitatis, quam voluntatis, & rationis circa obiecta corporalia, quam etiam circa ſpiritualia, vt ſunt motus infidelitatis, blaſphemiæ inuidiæ, ſuperbiæ, &c. Fieri enim poteſt, vt aliquæ dubitationes de rebus fidei inſurgant ſubito, quæ naturaliter in mentem obrepant, ſicut etiam accidere poteſt, ut quis ſententiam fidei contrariam tāquam veram ſubito credat, antequam cum eccleſiæ, vel fidei catholicæ ſenſu eam diſſidere, & pugnare cognoſcat aut aduertat quibus tamen in caſibus nemo illum peccati alicuius condemnaret, ſecus autem ſi adeſſet aliqua cognitio, & deliberatio animi imperfecta, tunc enim peccaret venialiter, eſſentque motus *ſecundo primi*, vbi autem ſic poſt plenam mentis notitiam, & deliberationem crederet, aut dubitaret, iam peccaret mortaliter. Idemque dicendum eſt de motibus iræ, ſuperbiæ, inuidiæ, odij, ambitionis, contemptus, inanis gloriæ, blaſphemiæ, & alijs ſimilibus Id quod ratione patet, quia id quod dicit S. Aug. vbi ſup non eſſe ſ in poteſtate noſtra, quibus viſis tangamur, patet experientia verum eſſe quoad cognitionem intellectiuam, ſiquidem ex ſubita imaginatione fieri poteſt, vt intellectus apprehendat ſtatim illud obiectum ſecundum boni, vel mali rationem, ita tamen vt nō poſſit deliberare, vel cōferre inter ſe has rationes. Ergo neceſſario ſequetur aliquis motus in voluntate in illud, vt bonum eſt tantum, vel vt malum tantum. Et certe ſi poteſt ex imperfectione deliberationis id quod alioquin eſſet peccatum mortale, fieri veniale, quare etiam non poteſt ita tolli omnis deliberatio, vt nullum omnino peccatum cenſeatur, vt expreſſe docent Vaſquez, Azor. vbi ſup. & alij recentiores.

*A*ddo tamen tam motus in ſenſualitate, quam in uoluntate, vt plurimum præſertim in non ſanctiſſimis, & pijs viris, non eſſe ſine peccato veniali, eo quod ad huiuſmodi peccatum ſufficit quælibet negligentia voluntatis & quia ſufficit poſſe aliquo modo ſingulos præuenire, licet nō omnes ſimul vbi autem nulla talis adeſt negligentia, nec præueniri poterit talis motus, aut cogitatio, nullum omnino peccatum erit. vbi enim deeſt ratio voluntarij, peccatum eſſe non poteſt. Vnde conſequens eſt, grauiter erraſſe Caiet. 1.2. quæſt 74 art.4. dicentem in appetitu ſenſitiuo per ſe, etiam independenter a voluntate, eſſe libertatem aliquam imperfectam, quæ ſufficiat quidem ad peccatum veniale, licet non ad mortale, cum peccatum veniale, non niſi ex rationis conſenſu imperfecto committi nequeat. Nec recte id Caiet ex S. Tho. verbis eo in loco id colligit Quod enim S. Thom ibi in corp. & ad primum, dicat peccatum mortale *eſſe in ratione*, & ad tertium, ait peccatum veniale *in ſenſualitate eſſe*, ab eo recte dictum eſt a Caiet. uero non ita bene intellectum. Quamuis enim certum ſit hos motus non eſſe peccata uenialia niſi in ordine ad voluntatem, ideſt quatenus ſunt aliquo modo in uoluntatis poteſtate, dicuntur tamen quadam particulari ratione eſſe *in ſenſualitate*, mortalia uero eſſe *in ratione*, quia cum ſenſualitas, & ſit rationi ſubiecta, & tamen poſſit eidem reſiſtere atque a ſeipſa moueri, quando mouetur a ratione, tunc peccatum dicitur eſſe *in ratione*, ſeu in voluntate rationali, quia attribui debet peccatum primo, & principali mouenti, atque adeo nunquam admitti poteſt peccatum mortale in ſenſualitate abſque notabili rationis defectu; quando autem ſenſualitas a ſeipſa mouetur, & præuenit rationem perfectam, tūc ipſa ſenſualitas eſt primum, & principale mouens, & ideo ipſi attribuitur hoc peccatum, etiamſi non habeat rationem peccati niſi prout accedit ſaltē imperfectus, neque ſatis deliberatus rationis conſenſus. Quare falſum eſt, & oino a-

lienum

Digitized by Google

ſentum a mente S. Thomæ, ponere libertatem aliquam in in appetitu ſenſitiuo abſq; ordine ad voluntatem, & rationem mouentem ipſum, vt conſtat.

10 *Certum* igitur ſit motus *primo primos*, qui omnem rationis vſum præueniunt, ſiue ſenſum corporis, ſiue imaginationem ſubito conſequantur, peccata non eſſe, cum ſint omnino inuoluntarij; Motus verò *ſecundo primos*, quia aliquo modo voluntarij ſunt & voluntatis, & rationis vſum aliquantulum conſequuntur, ita vt præcaueri, & repelli queant, venialia iudicantur. Quando autem adeſt plena deliberatio, & aduertentia, peccatum mortale erit huiuſmodi motus illicitos non repellere; illa autem cenſetur imperfecta aduertentia, & deliberatio ſufficiens ad veniale, quando homo ita aduertit malitiam, vt perfecte de ea nõ deliberet, ſicut contingit ijs, qui non plene excitãtur à ſomno, nec plene aduertunt malitiam pollutionis quam patiuntur: ſic enim non eſt ſufficiens aduertentia ad peccatum mortale. Qua ratione Nauar. in Manuali prælud. 9. num. 11. verſic. Dixi *ſubreptio*, & cap. 11. numer. 4 poſt Io. Maiorem in 3. diſtin. 37 quæſt. 14. docet & ſomnolentibus, & ſemiebrijs non eſſe ſufficientem aduertentiam & iudicium ad mortale, quod intelligitur etiamſi aduertant aliquo modo illud eſſe malum. Immo vero in vigilia perfecta poteſt eſſe ita tenuis aduertentia ad malum, ex eo quod cogitatio, & attentio alio trahitur, ut non ſufficiat ad mortale, quod contingit in viris timoratæ conſcientiæ qui poſt paruam aliquam moram facile intelligunt ſe alias non conſenſuros ſi eodem modo aduertiſſent, & ſic ſtatim cogitationem excutiunt quod vnuſquiſque facile in ſe ipſo uidere poteſt. Sic etiam imperfecta poteſt eſſe aduertentia, ex eo quod ratio paſſione aliqua vehementi ita abſorbetur, vt ſit tenue rationis lumen ad perfecte iudicandum, & aduertendum malitiam, ex Nauar. vbi ſup. Quod vero aduertentia ſemiplena non ſufficiat ad mortale, ſed tamen ad veniale, ex eo conſtat quia cum peccatum mortale talis naturæ ſit, vt gratia Dei priuet, & hominem æterna pœna dignum conſtituat, non eſt credibile committi peccatum mortale propter quamcunque tenuem aduertentiam, ſic enim ardua & difficilis admodum eſſet via ſalutis. Vnde communiter tradunt authores ad peccatum mortale requiri actualem, plenam, & expreſſam aduertentiam circa malitiam. ſic Alex. de Ales in ſumma, p. 2. q. 108. memb. 7. S. Th. 1. 2. q. 88. ar. 6. & de veritate. q. 15. art. 4. Iacobus Almain tract. 3. Moral. c. 24. Ioan. Nider in expoſitione Noni præcepti litera M. S. Anton p. 2. tit. 5. c. 1. §. 4. & § 5. Angel. verb. cogitatio. num. 1. Syueſt. verb. delectatio. Petr. a Soto libr. de inſt. ſacerd. tract. de diſcrimine peccatorum. lect. 9. Hieron. ab angeſt. ac 6. Moral. p. 5. textus. Anto. de Corduba lib. 1 quæſtionarij q. 23. dub. 10 Nauar. in Manu. c. 11 nu. 4. Gregorius de Valen. tom. 2. diſp. 6. q. 4. puncto 3 Barth. Medin. 1. 2. q. 74. artic. 6. Documento 4. & 5. Coſmus Philiarchus de officio ſacer. p. 2. li. 4. c. 18. Gabr. Vaſquez 1. 2. diſp. 107. c. 3. & alij.

De delectatione moroſa, an, & quando peccatum ſit; & de voluntatis conſenſu ad eam neceſſario. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Delectatio poteſt eſſe vel ex parte rei vel de cogitatione ipſa rei illicita.*

2 *Conſenſus duplex, implicitus ſeu interpretatiuus, & expreſſus ſeu explicitus.*

2 *Quiſnam conſenſus neceſſarius eſt, & ſufficit ad peccatum mortale.*

3 *Opinio vera ſufficere conſenſum virtualem ſeu interpretatiuum.*

4 *Quam cauſam moroſæ delectationis vnuſquiſque repellere, & remouere tenetur.*

Variæ cauſæ ob quas inſurgere ſolent huiuſmodi delectationes.

5 *Quam reſiſtentiam vnuſquiſque facere tenetur huiuſmodi delectationibus.*

6 *Qualis inaduertentia indicanda ſit plene voluntaria, & deliberata.*

Regula in dubijs diſcernendis quando peccatum ſit mortale, quando non? ibid.

7 *An delectatio moroſa ſine conſenſu exequendi opus ſit peccatum.*

Inter voluntatem efficacem, & ſimplicem complacentiam differentia.

8 *Quando voluntas excuſatur a malitia operis exterioris.*

9 *Solutio quæſtionis propoſitæ num. 7. eiuſque declaratio.*

10 *Quodnam debet eſſe obiectum vt delectatio moroſa ſit peccatum.*

11 *Delectatio moroſa de ipſa cogitatione aliquando bona aliquando mala.*

12 *Ratio peccati mortalis non poteſt ex eo deſumi, quod delectatio ſit de re iure naturali prohibita, & non lege poſitiua.*

13 *Voluntas efficax ex obiecto ſuo malitiam deſumit, ſimplex complacentia non item.*

14 *Regula traditur qua delectatio, aut diſplicentia peccatum ſit, qua non.*

Delectatio moroſa, & complacentia in quocunque peccato quatenus contra Deum mort.

Complacentiam de peccato quatenus contra legem poteſt eſſe mort.

15 *Delectatio de morte proximi vt malum ipſius eſt, pecc. mortale eſt.*

16 *Solutio obiectionis ex S. Aug. & quod delectatio de aſpectu duelli non ſit mortalis.*

17 *Delectatio interna de fornicatione quando aut quomodo mortalis.*

Quid dicendum de peccato ſimplicis affectus diſplicentiæ, ibidem.

18 *Peccatum ſimplicis complacentiæ vnde colligitur.*

19 *An omnis delectatio moroſa in re venerea eiuſdem ſpeciei ſit cum opere exteriori.*

20 *Quænam luxuriæ ſpecies vni tantum virtuti opponuntur, quæ diuerſis.*

21 *An peccatum mort. ſit in coniugatis extra actum ipſum matrimonij delectari de actu coniugij cogitato, maxime in abſentia alterius.*

22 *Quando poteſt eſſe mortalis non ſolum in abſentia, ſed etiam in præſentia.*

23 *An ſit mortale delectari de actu matrimoniali præterito, vel futuro.*

24 *Quæ ſententia authori probabilior, & ſubtilior uidetur:*

25 *Status quæſtionis duobus punctis abſoluitur num. ſeq.*

26 *An ſit peccatum mort. delectari de opere mortali, ſub ea tamẽ conditione, ſi eſſet licitum, aut niſi eſſet prohibitum.*

27 *Tertia ſententia Vaſquez veritati conformis.*

28 *Refelluntur duæ aliæ opiniones, & notatur contradictio Ioan. Azor. j.*

29 *An delectatio moroſa de pulchra muliere viſa ſit peccatum mortale.*

30 *Cum nulla ſenſatio naturalis ex ſe peccatum ſit ac proinde nec viſus vnde delectationem inde conſurgentem peccatum eſſe, aut non eſſe iudicandum.*

31 *De Delectatione moroſa ex lectionibus impudicis quid dicendum.*

32 *Tactus de ſe non impudicus mortalis quando? ibid.*

33 *Delectatio ex tactibus, amplexibus, & oſculis ex quo motiuo non eſt peccatum.*

QVæcunque ad actum peccati in cogitatione, & delectatione moroſa tractanda ſunt, ad duo capita, vt recte docet Caietanus in ſumma, verb. Delectatio, reduci, & reuocari poſſunt, ſcilicet ad *actum* ſeu *rem ipſam*, de qua eſt delectatio, quæ eſt delectationis obiectum, & ad conſenſum ex parte actus: anteqũ vero dubia proponamus, nonnulla breuiter prænotanda ſunt.

1 *Primo* autem ſciendum eſt Delectationem *ex parte rei* poſſe eſſe vel de re ipſa illicita cogitata, hoc eſt, de ipſo opere illicito, puta de homicidio furto, adulterio, vel de cogitatione ipſa, ſeu de modis, quibus committi poſſunt ipſa peccata, vt v. g. de ſubtili modo furandi, conſequendi vxorem alienam, de ſtratagemate belli, vel de ordine exercitus, & dexteritate militum, aut pugnantis in duello.

Secundo aduertendum eſt, conſenſum poſſe eſſe duplicem (loquendo de cõſenſu perfecto, & deliberato) vnum

implicitum, tacitum ſeu interpretatiuum; alterum expreſſum, & explicitum. Expreſſus eſt quando voluntas aduertens aliquam delectationem illam vult, & approbat expreſſe. Implicitus ſeu interpretatiuus eſt, cum quis aliquid facit, vel non facit libere, vnde conſequitur aliqua delectatio illicita, ita tamen vt non ſolum poſſit, vel non poſſit illam velle repellere, vel non repellere, ſed etiam vt teneatur illam repellere, vel non repellere. Qui rurſus poteſt eſſe triplex. Primus eſt, quando aliquis licet explicite non velit ipſam delectationem, libere tamen facit aliquid, quod eſt cauſa huius delectationis; aduertẽs inde conſequi hanc delectationem illicitam. Secundus eſt, quando non opponit libere huiuſmodi cauſam, aduertens tamen in ſe aliunde cauſatam delectationem illicitam, & non reſiſtit illi, vel diſplicet illi talis delectatio. Tertius eſt, quando eſt cauſata delectatio illicita, vndecunque tanta ſit, quam ille nõ conſiderat eſſe delectationem malam, poteſt tamen, & deberet aduertere. Primo igitur de conſenſu, deinde de cogitatione dicemus.

2 PRIMVM DVBIVM eſt, quiſnam conſenſus neceſſarius eſt, & ſufficit ad peccatum mortale? Intelligitur autẽ quæſtio de conſenſu perfecto ſi enim nullus ſit conſenſus, hoc eſt ſi delectationes illæ ſint omnino inuoluntariæ nullum erit peccatum; ſi vero conſenſus ſit imperfectus, & deliberatus imperfecte, hoc eſt, cum quis ita animaduertit talem motum illicitum, aut ſaltem põt ex aliqua præſenti cogitatione animaduertere, vt illum repellere poſſit, non tamen ita facile, ex eo quod non plene eius malitiam aduertit, erit tantum veniale etſi pro obiecto haberet rem illicitam mortaliter. Sin autem ſit plene deliberatus, ita vt homo conſideratis rei circunſtantijs, moueri poſſit ad illum excutiendum, an requiratur ad mortale peccatum vt ſit expreſſus voluntatis conſenſus, an vero ſufficit interpretatiuus? In qua re duæ ſunt opiniones.

Prima eſt dicentium, quod ſiquis aduertat plene delectationem illicitam verſari in mente ſua, tunc aut conſentit illi, & ſic eſt peccatum mortale, quotieſcunq; delectatio eſt de re mortaliter mala, & hoc eſt certum etſi diſſentiat in opus externum, aut non expreſſe conſentit, & tunc aut nõ aduertit inſtare periculum cõſenſus expreſſi in eam & tunc niſi voluntas illam repellat, & reprimat, ſed patitur ſe in hmõi cogitationibus occupari, peccat mortaliter, & hoc etiam certum eſt apud omnes aut ratio aduertit ſe in tali cogitatione occupari, non tamen aduertit imminere periculum conſenſus, quia reuera abeſt omne periculum, tunc voluntas eam non repellens, cum poſſet, nõ peccat mortaliter ſed ad ſummum venialiter. ſic abſolute docent Ang verb. cogitatio. nu. 2. Sylu. verb. Delectatio. q. 1. verſ. Quartum in fi. Tabie. verb. cogitatio. q. 6. in fi. Armilla eo. nu. 3. Adr. in 4. q. de euchar §. Per hæc dico, in Reſp. ad 4. ſignificantes requiri expreſſum voluntatis cõſenſum ad peccatum mortale. Caiet. in Sum. verb. delectatio. uer. *Magna tamen* ubi diſertis uerbis docet, quod ſiquis non ex complacentia talis delectationis, ſed quia ſcit uoluntatem ſuam eſſe conſtantem, & confidens ſe in eam non cõſenſurum, perſiſtat in ea non peccat mortaliter ſed tñ uenialiter quia non exequitur illud præceptum quantum in ſe eſt, *Perſequar inimicos meos, & comprehendã illos, & non conuertar, donec deficiant* Pſ. 17. quia. n. par eſt, ut quis omnino perſequatur huiuſmodi motus, donec prorſus eos ex aĩo excutiat, quantum in ſe eſt, peccat uenialiter. Id quod ſignificat Caietanus facile accidere poſſe hominibus conſcientia timoratæ qui cum longe abſint a periculo conſentiendi non repellendo tales delectationes, cum poſſint, peccant ſolum uenialiter. Nau in Manu. c. 11. nu. 12. uerſi. Quartum & in c. Cogitationis, de pœn. d. 1. nu. 12. Coſ. Philiar. de offic. Sacer. p. 2. li. 4. c. 18. Barr. Med. 1. 2. q. 74. art. 6. ubi expreſſe docet hanc Caietani doctrinam eſſe ueram. Ratio eorum eſt, quia nulla lege cõpellitur uoluntas eam repellere, licet poſſit, quando non eſt periculum conſenſus expreſſi in delectationem, uel in opus externum, tunc. n. delectatio illa, cum nec uoluntaria ſit directe, ut ſupponimus, nec indirecte ex eo quod in ſe peccatum eſt, nec in illo affert periculum peccandi, nõ eſt peccatum ac proinde non tenetur quis illam, quis poſſit repellere, ſed põt illam pati tanquam quiddam naturale, in eaque perſeuerare.

3 *Secunda* tamen, & tutior opinio docet ſufficere ad mortale peccatum conſtituendum, conſenſum uirtualem ſeu interpretatiuum, quando adeſt expreſſa aduertentia. Sic Alex de Ales. p. 2. q. 118. mẽb. 1. S. Tho. 1. 2. q. 74. art. 8. Bon. 2. d. 24. p. 2. d. ar. 2. q. 2. nu. 75. qui licet opinionem primam probabilem eſſe putat, hanc tamen ſecundam tutiorem, & ſecuriorem eſſe dicit Rich. 2. d. 24. ar. 4. q. 4. Greg. de Val. to. 2. diſp. 6. q. 4. pun. 3. Pet. Sotus tract. de diſcrimine peccatorum. lect. 9. Gab. Vaſquez in 1. 2. to. 1. diſp. 108. c. 2. lo. Azorius p. 1. inſtit. Moral. lib. 4. c. 6. dub. 5. & alij communiter. Ratio eſt, quia poſita plena aduertentia omnis actus humanus plene uoluntarius circa rem illicitam mortaliter, eſt peccatum mortale, ut conſtat. At uero in caſu propoſito de moroſa delectatione mortaliter illicita, remota illa ratione periculi adeſt uoluntatis conſenſus ſufficiens Ergo erit peccatum mortale talem delectationem non repellere. Maior eſt euidens; Minor patet, quia poſita expreſſa aduertentia talis delectationis illicitæ mortaliter, tam uoluntarium uidetur, & liberum nõ reprimere illos motus, quos nõ aduertit, atq; expreſſe conſentire, eo quod in moralibus idem eſt, uel facere, quod homo facere non debet, uel non facere quod facere debet. Ergo idem eſt expreſſe conſentire in his motibus, cum deberet homo non conſentire his motibus, cum deberet homo non conſentire, atque non reprimere hos motus cum reprimere deberet. Ideo enim eſt uoluntarium indirecte, quia poteſt repellere, & debet, & non repellit, uoluntarium autem hoc ſufficiens eſt ad peccatum mortale, vt conſtat. Quod autem motus illos repellere debeat, patet, quia ſunt de obiecto mortaliter malo; Non igitur eos repellendo tacite eis conſenſum præbere cenſetur. Vnde ſcriptura paſſim hortatur nos ad vigilem noſtri cuſtodiam, & ad non dormitandũ, nec oſcitandum inter inſultus inimicorum; & tentationes. Prouer. 4. *omni cuſtodia ſerua cor tuum*. Et Sap. 1. *Peruerſæ cogitationes ſeparant a Deo*. Hierem. 4. *Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?* Et Chriſtus in Euangelio ait Luc. 21. *Cauete, ne grauentur corda veſtra*, & iterum, *vigilate omni tempore orantes*. Atque hac de cauſa obliuio cuſtodiæ cordis reprehenditur Oſeæ 7. *Factus Ephraim quaſi columba ſeducta, non habens cor*. Quæ omnia manifeſte ſignificant teneri homines huiuſmodi delectationes illicitas repellere. Quod vero Caietanus, & alij putent voluntatem aliquando omnino negatiue ſe habere circa delectationem ſenſus, merito ab alijs negatur, quia vt ait S. Tho. talis eſt connexio voluntatis cum appetitu ſenſitiuo, vt naturaliter in ipſa ſequatur delectatio, & inclinatio ex delectatione appetitus circa eandem niſi repugnet, & obſiſtat. Si ergo delectatio hæc quæ naturaliter inſurgit in voluntate, maneat in ipſa poſtquam iam adeſt aduertentia plena malitiæ & voluntas eam non cohibet & repellit, eo ipſo voluntas cum appetitu ſenſitiuo actu poſitiuo, & libere conſentit, & delectatur, ac proinde eam non repellendo peccat mortaliter.

Et certè ex contraria, & prima opinione magnus patet aditus libidini daturq; occaſio etiam pijs hoibus ruinæ, qui cum poſſint ſibi vtcumque fidere, & fouere delectationem de re mortaliter mala, ſæpe laberentur in huiuſmodi conſenſum. Quæ oia manifeſta erunt ex ijs, quę in ſequentibus de ipſa delectatione moroſa dicemus, dub. 5. Nunc ſatis eſt oſtendiſſe, ſufficere virtualem conſenſum voluntatis ad cõſtituendum peccatum mortale, nec requiri expreſſum, vt nõnulli exiſtimarunt, teneriq; homine aduertentem delectationis mortalis malitiam ſub peccato mortali repellere, & excutere, niſi aliqua cauſa rationabilis ſit, quominus in aliquo caſu particulari illam repellere non teneatur, vt ex dubio ſequenti manifeſtius apparebit.

4 SECVNDVM DVBIVM eſt, quãnam cauſam moroſæ delectationis vnuſquiſq; repellere, & remouere tenetur?

Pro huius difficultatis ſolutione ſciẽdum eſt, varias cauſas aſſignari poſſe ob quas inſurgere ſolent huiuſmodi delectationes.

Quædam enim in ſeipſis habent magnam honeſtatem, vtilitatem, & neceſſitatem, puta cum delectatio exoritur, vel ex cogitatione, vel lectione rerum turpium,

&

Digitized by Google

& carnaliū, diſputandi, legēdi aut docēdi gratia, ſuſcepta, vel ex eo quod quis audit cōfeſſiones de reb. turpib. & impudicis, quas cauſas non tenetur homo non apponere, aut non remouere, neq; eas apponendo, aut non remouendo peccat vllo modo etiam venialiter, neque vllo modo delectationes inde conſequentes velle cenſetur, quia delectationes iſtæ non ſunt per ſe effectus huiuſmodi cauſæ, neq; ille apponere cenſetur hanc cauſam, vt inde ſequatur delectatio, neque tenetur deſiſtere ab opere, cuius occaſione inſurgunt. Ratio eſt, quia licet in iſtis delectationib. reperiatur aliqua ratio voluntarij, ſ. in cauſa, quia tamen ſecundum ſe ſunt motus quidam naturales, rectaque inſuper rō dictat non eſſe ceſſandum ab honeſta occupatione pp illos, ideo non imputantur ad culpam nec contra rationem ſunt, alias vt recte docet Caie. to. 1. opuſcu tract. 22. oporteret aut Angelos, aut viros valde priuilegiatos tantum eſſe, qui de huiuſmodi diſputarent, docerent, diſcerent, & audirent, cuius oppoſitum eccleſiaſtica habet conſuetudo & recta ratio tradit.

Quædam ſecūdo ſunt cauſæ etiam per accidens huiuſmodi effectuū, quæ tamen vel omnino indifferentes ſunt, vel parum vtiles. & quæ non nunquam ſine magno incommodo tolli poſſunt, quales ſunt quædam politicæ conuerſationes, & communes, ex quibus interdum cōſequuntur huiuſmodi motus; Item eſus aliquorum ciborum, vnde quis ſentit in ſeipſo excitari huiuſmodi motus; Item lectio aliquorum librorum, qui de rebus alioquin vtilibus, vel iucundis, non tamen ex profeſſo de turpibus tractant, & quamuis maior ſit de iſtis difficultas, & maius etiam aliquando periculum, exiſtimo tamen non teneri homines ſub peccato mortali huiuſmodi cauſas remouere atque adeo quamuis ex cauſa venialiter, illicita, v.g. ex curioſo aſpectu, colloquio, & conuerſatione ciuili, vel lectione inſurgerent tales motus, non propterea ſtatim damnandi ſunt peccati mortalis, dummodo tamen non dedit occaſionem illis operib. ea intentione, vt in delectationib. inde prouenientibus delectaretur. Si igitur ob ſolam curioſitatem diſtrahatur, etiamſi ipſo viſu delectetur in ſola venuſtate rei viſæ, quatenus illa ſecundum ſe ipſi viſui grata, & iucunda eſt, motus inde turpes prouenientes tantum imputantur ad peccatum veniale, modo in illis homo non delectetur, & detineatur ex plena aduertentia. Ratio eſt, tum quia cū huiuſmodi cauſæ plurimæ, & frequentes in communi vita hominum contingant, nimis arcta, & difficilis eſſet via ſalutis, ſi quoties eas non remoueret, mortaliter peccaret, maxime autem in aſpectu. Quamuis. n. motus iſti voluntarij ſint indirecte. ſ. in cauſa, illud tamen voluntarium non eſt ita perfectum, vt ſufficiat ad mortale peccatum conſtituēdum, etiamſi ſufficiat ad veniale, ſicut etiam voluntarium ex ſemiplena aduertentia. Immo vero vt recte notat Vaſquez loco inferius citando circa aſpectum, ne quis in communi, & honeſta conuerſatione appareat nimius in euitandis aſpectibus, propter huiuſmodi motus inde inſurgētes, poteſt ſine culpa veniali etiam aſpicere, ne inurbanitatis notetur, vnde aſpectus ille non erit curioſus, neque cauſa peccati venialis. Tum quia in alijs multis actionibus nō tenetur homo impedire etiam id quod eſt peccatum, per remotionem cuiuſcunq; cauſę, v.g. Non tenetur mulier nō exire domo, vel ſe non ornare, etſi aduertat alium inde ſumere occaſionem peccati, ex Caiet. 2. 2. q. 154 ar. 3. in fi. & q. 169. ar. 2. dub. 1. Ergo neq; tenebitur quocunq. modo impedire hunc propriū actum appetitus ſenſitiui, qui licet ex genere ſuo illicitus ſit, non erit tamen peccatum mortale, abſque conſenſu ex aduertentia plena. Tum quia oportet impedimenta & cauſas huiuſmodi intelligere in reb. humanis modo humano, & morali. Ex communi autem modo cōcipiendi non intelligitur ille, qui huiuſmodi cauſam non aufert, velle vllo modo delectationem illam, vnde nec peccati mortali reus erit. Illud ſolum annotandum eſt, quod ſi adſit periculum conſenſus in delectationem, vel in actū, tenetur homo ſub peccato remouere has cauſas etiam primi generis, multo tamen grauius periculum requiritur ad hoc vt tenetur remouere cauſas primi generis, quam ſecūdi. In qua re valde conſideranda eſt qualitas, & grauitas delectationis conſequentis. Siquidem tanta, & talis eſſe poteſt, vt omnino teneatur remouere cauſas ſecundi generis. & interdum etiam primi, v.g. ſi eſſet maxima cauſa delectationis cum pollutione, & certum quaſi periculum conſenſus, quia *qui amat periculum, peribit in illo*. Eccleſ. 3. vt latius cap. 19 de pollutione agentes expoſuimus.

Immo vero ſi quis pænitentiū confeſſiones excipiens, poſſet facili negotio tales delectationes repellere abſq; eo quod ab audienda confeſſione ceſſet, tenetur eas repellere, dictat. n. recta ratio, vt cauſa tam iuſta nec obſtante, nec prætermiſſa delectationes huiuſmodi remoueantur, quoties id minimo, ac nullo fere labore præſtare poterit, vt recte Ioa. Azorius p. 1 inſtit. Moral. lib. 4. c. 6. q. 5. in fin. annotauit.

Quædam denique cauſę ſunt, quæ ex ſua natura tendunt in huiuſmodi delectationes & non habent aliquam vtilitatem, vel honeſtatem aliunde annexam, vt ſunt colloquia de rebus turpibus & inhoneſtis, lectiones librorū turpium, aliqui etiam laſciui aſpectus, & conuerſationes malæ, & huiuſmodi, quas cauſas ſine dubio quam primum quis aduertit eſſe cauſas delectationū illicitarum, ſub peccato mortali remouere, & non apponere tenetur. Quæ omnia colliguntur expreſſe ex Caiet. tom. 1. opuſc. tract. 22. Nau. in Man. c. 11. num. 12. & in cap. cogitationis, num. 13. in fi. de pęn. diſt. 1. Ludo. Lopez p. 1. inſtruct. conſc. cap. 73. in fi. Bartho. Med. 1. 2 q. 74. art. 6. Gab. Vaſquez in 1. 2. tom. 1. diſput. 108. c. 3. & Io. Azor. p. 1. inſti. Mor. lib. 4. c. 6. q. 5.

5 TERTIVM DVBIVM eſt, quam, ſcilicet, reſiſtentiam vnuſquiſque facere teneatur huiuſmodi delectationibus.

Reſpondeo, quamuis certa regula in hac re aſſignari nō poſſit, id tamen quod probabile, & veriſſimum eſt, his duobus dictis explicabo.

Primum eſt, Non tenetur homo ſub peccato mortali ad ſummam reſiſtentiam, quam ſimpliciter adhibere poteſt, immo vero neque ſemper erit veniale, ſi non copeſcamus illicitos motus inculpabiliter inſurgētes, quos cum magna difficultate remouere poſſumus, vt notat Bartho. Med. 1. 2. q. 74. art. 6. Sicut nec ad maiora mandata ſeruanda tenemur cum tam magna difficultate. Vt v.g. Teneor audire Miſſam, diſtat eccleſia multū, ſi currerem velociſſime, certe audirem, non teneor tamen cum tanta difficultate. Rurſus diſtat confeſſarius per quatuor leucas, teneor confiteri, certe non teneor adire cum tanto labore.

Item inſurgit in homine motus illicitus quē poterat repellere ſi verberibus ſe affligeret, non tamen ad id obligatur. Deinde non tenetur homo facere tantam diligentiam quanta legitur de S. Benedicto & de B. Franciſco, qui cum a libidine tentarentur, coniiciebant ſe in ſpinas, & nudi in niuem. Et demum ſi intelligat aliquis quod quādo cęnat, inſurgit in lecto motus libidinis, non propterea a cęna abſtinere tenetur. Intelligenda vero ſunt, quando iſti motus non trahunt ad conſenſum voluntatis, tunc enim potius eſſet moriendum.

Secundum eſt, Tenetur homo cum aduertit has delectationes illicitas, ad aliquam reſiſtentiam, & diſplicentiam, cum n. ex ſuo genere malæ ſint, & aliquo modo actus proprij, tenetur eas aliquo modo quantum poteſt impedire. Si quis autem vir probus, & timens Deum fatigetur, & laboret in ea cogitatione repellenda, & tamen eam adhuc permanere videat, non peccat, illam amplius reprimendā non curans, ſatis enim eſt ſi in eam expreſſe non conſentiat.

Immo vero ſi adſit iuſta cauſa non reſiſtendi, non ſolū abſq; peccato mortali, ſed etiam abſque veniali pati poteſt eam delectationem inuitus, eique non reſiſtere, v.g. ſi quis ſæpius expertus ſit, quod ex repugnantia, & pugna vehementius inſurgunt huiuſmodi delectationes, ſi vero negligantur, ſtatim ceſſant, poteſt non reſiſtere, non enim tenetur cum tanto periculo in illis cogitationibus expellendis laborare, præſertim ſi ſit alioqui timoratę conſcientiæ, & non timeat conſenſum in delectationem, vel in actum prauum cogitatum. Et hoc maxime

xima in tentationibus carnis, quæ quidem fugiendo potius, quam reſiſtendo ſuperantur ex S. Th. 2. 2. q. 35. art. 1. ad 4. Io. Gerſone, tract. de pollutione. Not. 7. Nau. in Man. c. 11. nu. 12. verſ. Quartum, & in c. Cogitationis num. 12. verſ. Quarto. de pœn. d. 1. Grego. de Val. tom. 2. diſp. 6. q. 4. punct. 3. in fi. Io. Azorio p. 1. inſt. Moral. lib. 4. c. 6. dub. 5. & alijs. Quantum vero teneatur quis reſiſtere, non poteſt ita in vniuerſum explicari, ſed ex particularibus circunſtantijs eſt iudicandum. Vtilis aũt modus in vniuerſum reſiſtendi his motibus appetitus, ne imputentur ad peccatũ, eſt, ſi volũtas conetur auertere cogitationem ad aliud obiectum vt ita paulatim motus delectationis ceſſet, quia appetitus imperio volũtatis ad nutũ non paret, vt recte Gabr. Vaſq. in 1. 2. to. 1. diſp. 168. c. 2. annotauit, & quotidiana experientia in viris timoratæ conſcientiæ confirmat.

6 QVARTVM DVBIVM eſt, qualis inaduertentia iudicanda ſit plene voluntaria, & deliberata? In hac re duo certa ſunt.

Vnum eſt, ſæpe talem inaduertentiam eſſe inuoluntariam & indeliberatam & conſequenter tunc non eſſe mortale, etiamſi adſit aliqua negligentia. Fieri enim poteſt, vt vel ex impetu paſſionis, vel ex cauſa naturali diuertatur ratio, ne cogitet delectationem eſſe malam, & contra legem Dei: cum non ſit in poteſtate noſtra ſemper recordari eorum quæ oportet. Quinimmo ſi quis cogitando de aliquo actu quantumcunque malo delectetur non aduertendo ad id de quo delectatur, adeo vt ſi aduerteret, non approbaret, etiamſi per diem integrum ſic inaduertenter cogitaret, & delectaretur, & licet facile reprimere & repellere poſſet cogitationem, ſi aduerteret, nõ eſt ibi peccatum. ex Caiet. in Sum. verb. delectatio. in princ. Nau. in Man. c. 11. nu. 12. verſ. Secundum. & in c. Cogitationis. nu. 12. verſic. Tertio de pœn. d. 1. Bart. Med. in 1. 2. q. 74. art. 6. documẽto 3. Coſmo Philiar. de offi. ſacerd. p. 2. li. 4. c. 18. & alijs. Quia actus ſine aduertentia non eſt actus humanus. Ergo non poteſt eſſe peccatum.

Deinde etiam ſi aduerteret homo ſe delectari, ſed præualente impetu paſſionis non plene aduerteret, ad ſummum erit veniale propter imperfectionem deliberationis, vt tradunt Sylu. verb. delectatio. q. 1. Caiet. eod. Barth. Med. vbi ſup. Adr. in 4. q. de Euchariſtia q. 4. Coſmus Philiar. de off. ſacerd. p. 2. lib. 4. c. 18. & Io. Nider in opuſculo, de decem præceptis, in illud, *Non concupiſces*, quia ad peccatum mortale requiritur, vt diximus, plena aduertentia, vbi igitur adeſt ſola deliberatio & aduertentia imperfecta, erit peccatum veniale tantum, qua ſola cauſa eſt cur excuſentur homines ſurgentes e ſomnis a delectatione pollutionis, ſi quid mali eis complacuit, antequam perfecte conſentiant, ex Caiet. & Med. vbi ſup. Quod enim illi patiuntur propter ſomnum, iſti patiuntur propter paſſionem inuoluntariam.

Alterum eſt. Hanc inaduertentiam poſſe eſſe ita deliberatam, vt ſufficiat ad mortale, vt cum quis ex magna inclinatione voluntatis ad hanc delectationem non cogitet de lege Dei; Cum enim & hæc inaduertentia ex magna malitia voluntatis procedat, non ſolum non diminuit voluntarium, & peccatum, ſed illud potius auget & aggrauat; vnde S. Th. 1. 2. q. 15. ar. 4. ad 4. & q. 74. art. 7. ad ſecundum, docet rationẽ ſuperiorem cõſentire in actum, etiamſi actu non cogitet de lege Dei æterna, quia tenetur cogitare, & actum impedire. Et quidem interdum facile eſt iudicare, vtrum hæc inaduertentia oriatur ex hac mala affectione voluntatis, an ex alia cauſa, interdum vero eſt difficile, & dubium, ut propterea forte S. Greg. lib. 9. Moral. c. 11. dixerit. *repentina cogitatione mentem ita percutit, vt ſemetipſam diſcernere nequeat*. Ideoq; tutiſſimum eſt in his maximam diligentiam adhibere, & ſæpe de his dubijs dolere, conteri, & confiteri. Ceterum ad conſcientiæ tranquillitatem, hæc regula bona eſt ad diſcernendum, quando eſt dubiũ, vt ille qui contraxit habitum in huiuſmodi peccatis, & etiam cum aduertit, facile ijs conſentit, & ſi etiam poteſt, ad ipſum opus progreditur, neque ſolet reſiſtere, vel curare de peccato, in his dubijs potius exiſtimatur peccaſſe mortaliter & fuiſſe illam inaduertentiam ex mala uoluntatis inclinatione: E contra uero qui habent bonã uoluntatem erga Deum, & cum aduertunt, ſolẽt reſiſtere, pugnare, & abſtinere ab opere & conſenſu, in iſtis dubijs putandi ſunt non peccaſſe mortaliter, nec habuiſſe inaduertentiam deliberatam, etiamſi aliqua fuerit negligentia. ubi autem quis dedita opera non aduerteret, ſine dubio peccaret & libido inde ſubſequuta ei ad peccatum imputaretur, ut recte Med. 1. 2. q. 74. art. 6. documento. 3. annotauit. & clarius art. 8. in fine, ubi docet, quod ſi ſit uir probus, qui non cognoſcit ſe affectum ad res turpes, non eſt periculum, quando dubitat an conſenſerit, quod inclinet in meliorem partem, & credat ſe non conſenſiſſe, ſi uero ſit uir deſidioſus, & conflictat quotidie cum ſuis paſſionibus & ſæpe cadit, declinandum eſt in deteriorem partem; & exiſtimandum, quod conſenſerit. Ex quibus omnibus facile colligi poteſt, quando peccatum nec ne ſit, ex parte conſenſus quod primum eorum eſt, quæ in hoc capite explicanda ſuſcepimus.

7 QVINTVM DVBIVM eſt, An delectatio moroſa ſine conſenſu exequendi opus ſit peccatum.

Hoc eſt, an ſicut uoluntas efficax rei illicitæ, & mortalis ſemper ſit mortalis ita etiam uoluntas ſimplicis complacentiæ, aut delectationis ſine animo exequendi opus, ſit etiam peccatum mortale? Antequam ſententiam, & opinionem certam de hac re ſtatuere poſſimus, pro meliori faciliori q. tum huius dubij, tum etiam ſequentium intelligentia, unum, aut alterum præmittendum erit circa uoluntatem efficacem & uoluntatem ſimplicis intelligentiæ, Primo igitur hæc duo inter ſe differunt, quod uoluntas efficax ſemper accipit malitiam ex opere, quod habet pro obiecto, ſimplex uero complacentia non item, malitia nero quæ ex obiecto & circunſtantiis deſumitur, primario reperitur in actione exteriori, & exinde ſecundum analogiã in actum interiorẽ uoluntatis deriuatur, hoc eſt, in actũ tãtummodo uoluntatis efficacem. Quia cum hic actus ex ſe cauſa ſit operis exterioris etiamſi aliquando tempore præcedat, & ex ipſo non ſequatur opus, dicitur tamen, & merito, malus ſi operatio ſit mala, ſicut medicina dicitur ſana quia ex ſe eſt cauſa ſanitatis, non autem deriuatur illa malitia in actum ſimplicis cõplacentiæ, & delectationis, quia delectatio non eſt cauſa ex ſe talis operationis ſed interius conſummatur; non enim procedit ex conſultatione procedendi ad opus Vnde fieri poteſt, ut aliqua operatio exterior ſit omnino ſine culpa cum tamen ſimplex delectatio ſit peccatum, & ita interior delectatio ſuam malitiam operi exteriori non communicat. Vt ſi, g. ſi quis uiolaretur ui, & nullo modo haberet uoluntatem efficacem, delectaretur tamen aduertenter, in hoc caſu operatio exterior ex ſe mala non eſſet, ſed neque malitiam ab interiori delectatione acciperet. quia ab ea nullam rationem uoluntarij ut ſupponimus, haberet, unde nulla ratione peccatum eſſet illi operatio exterior, cum tamen delectando ſe aduertenter peccaret.

Sic etiam ſi iudex iuſte ſecundum leges aliquem puniat, opus illud externum bonum eſt, & tamen delectatio de pœna ut malum illius ex diſplicentia perſonæ, peccatum eſt, quam tamen malitiam ex actu exteriori non accipit.

8 *Secundo* uoluntas efficax ad hunc effectum, ut accipiat totam malitiam ex opere, non ſolum eſt illa, quæ ita uerſatur circa opus, ut tendat ad conſecutionem illius facta cõſultationis aut iudicii, uel cuiuſcunque propoſitionis reſolutione ex parte intellectus, etiamſi aliquis ab ipſo opere timore interiori alicuius periculi retrahatur: quod ſi non eſſet, opere exequeretur quod cogitauit, ut ſi quis pecuniæ cupidus ita ſe gerat affectu qd illã plane furaretur, non tñ furatur propter timorẽ iudicis, aut aliquod aliud periculum. Talis n. uolũtas efficax eſt & quia eſt principiũ ex ſe operis exterioris, omnem malitiam ab ipſo opere accipit.

Simplex aũt complacentia, ſeu delectatio, et quæ ex opere ipſo omnem malitiam non accipit, eſt illa, quæ uerſatur circa obiectum tantum ſecundum ſe propoſitum, et non prout eſt exequendum; ut cum quis delectatur de opere alieno, aut de proprio opere præterito, uel denique ſi delectetur de proprio opere abſolute, non tamen delectatur de illo in ordine ad executionem.

Cete-

Digitized by Google

Cæterum ſi quis decernẽs facere aliquod opus, haberetque affectũ efficacẽ illud exequendi, retrahitur tñ ab executione non ob aliã inconuenientiã, ſed quia videt eſſe peccatũ, tunc excuſatur voluntas illa a malitia operis externi. Quia talis affectus vere excludit propoſitũ peccãdi motus ab honeſtate oppoſita; Immo vero ſi quis retrahitur ab opere timore pœnæ ſed non placet opus exequi ex alia parte, neq. aliunde de executione cogitat, ſed ſimpliciter deſiſtit ab opere ratione talis pœnæ inferni, talis timor pœnę inferni bonus eſt, & dr timor ſeruilis, ſed ſine ſeruilitate; Vbi autẽ non dubitaret exequi opus, quãuis cognoſcat eſſe peccatũ, placetq. opus exequi, ſed detinetur ſolũ timore pœnæ, peccat mortaliter, ſi opus ſit mortale, quia ex parte ſua propoſitũ habet peccandi mortaliter, taliſq. timor malus eſt, diciturq. timor ſeruilis cum ſeruilitate. His ita prænotatis, quãuis S. Th. 1. 2. q. 74. ar. 8 referat opinionẽ dicentiũ delectationẽ moroſam de re illicita nõ eſſe peccatũ mor. niſi ſolatione periculi, aut cõſenſus in opus, aut pollutionis in materia venerea, & niſi ſit cũ propoſito & volũtate perpetrãdi opus, quia tamen opinio hæc falſa eſt, & ab omnibus reiecta, ideo difficultati propoſitæ breuiter ſatisfaciens.

Reſpõdeo, Delectationẽ moroſã, ſeu cõplacentiã de peccato mortali, ſaltem in materia venerea, eſſe mortalem.

9 Dixi, *ſaltem in materia venerea*, quia de hac materia præcipue agendum modo eſt, & de ea Patres, & Doctores ſcholaſtici loquũtur. an vero eadem rõ ſit de delectatione moroſa in alijs materijs, quæ eſt in materia moroſa venerea, inferius dicemus, vbi ſimul rõnẽ a priori aſſignabimus quare oĩs delectatio moroſa de re venerea ſẽper ſit mala. Interim hanc veritatẽ inter Patres docent Chryſ. Ho. 17. in Matt in id Mat. 5. *Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis, &c.* vbi ait, qui ſtudet elegãtes facies inſpicere, ipſe præcipue *ſibi fornacem iſtius paſſionis accendit, et captiuam faciens animã ad opus quoque celeriter adducit, propterea non dixit, qui concupiuit ad adulterandum, ſed qui viderit ad concupiſcendum, &c.* Quibus verbis non ſolum diſtinguit inter concupiſcere ad adulterãdũ. & videre ad cõcupiſcendũ, prioribus illis verbis intelligens voluntatẽ efficacẽ, poſterioribus vero delectationẽ tm, ſed ẽt vtrũq. peccatũ eſſe oſtendit. Hilarius etiam in Mat. 5 can. 5. ait, *In Euangelio autẽ etiã motus tantum oculi incidentis æquatur, & cum fornicationis opere punitur illecebroſa tranſcurrentes viſus affectio.* Sed delectatio moroſa eſt affectio illecebroſa. Ergo æquatur operi. Id quod colligit ex illo Iob 31. *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut non cogitarem* ſ. conſenſu delectationis, ex gloſſa ibid. *quidem de Virgine. Hoc* eſſe mortale ſignificat verbis ſubſequentib. *Quam n. partem haberet in me Deus deſuper.* Sanctus Aug. 12 Tri. c. 12. quẽ refert S. Tho. 1. 2. qu. 74 art 8. vbi ait, *Cum ſola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens eſſe facienda tenens tamen & voluens libenter*, ſignificãdo his verbis ſimplicem voluntatis affectũ abſq. intentione cõmittẽdi opus *quæ ſtatim vt attigerunt animum reſpui debuerunt*, his verbis oſtendens id quod ante diximus delectationes moroſas ſtatim repellendas eſſe, *negandum non eſt, eſſe peccatum ſed longe minus quam ſi opere ſtatuatur implendum.* Vnde in eodem loco ſubdit, *De talibus cogitationibus venia petenda eſt, pectuſque percutiendũ atque dicendũ, Dimitte nobis debita noſtra.* Ob quæ verba, licet Corduba lib. 1. quæſtionarij. q. 23. dub. 11. putet S. Auguſtinũ loqui de peccatis venialib. hoc eſt, putet eſſe ſolũ venialia pctã tales cogitationes, certũ tñ eſt, S. Auguſtinũ ſenſiſſe eſſe poſſe peccata mortalia ex eo quod ſubdit, *propter eas totum hominem damnari, niſi per Mediatoris gratiam redimantur*, damnatur aũt hõ propter peccata mortalia ſulũ vt cõſtat. Quod n. Corduba rñdet, S. Auguſtinũ dicere totũ hominẽ dãnari pro peccatis venialib. hoc ſenſu, quia ad tp̃s detinebitur in purgatorio, priuatus beatitudine falſum plane & fictitium eſt tũ, quia abſolute hõ non dr damnari propter pœnã purgatorij, tũ quia totus homo in purgatorio non damnatur, tũ, quia purgatorij pœna manere ſolet ẽt dimiſſa culpa per gratiã Mediatoris, fruſtra igitur diceret S. Auguſtinus *niſi remittantur per gratiam Mediatoris*, ſi de culpis venialib. loqueretur. Rectius ergo S. Th. 1. 2. q. 74. art. 8 ad 6. docet S. Auguſtinũ loqui de peccatis mortalib. cũ oratio Dominica non ſolũ contra peccata venialia, ſed ẽt contra mortalia dicẽda ſit, pectuſq. multo magis pro mortalibus quã pro venialib percutiendũ ſit. S. ẽt Gre. lib. 21. Moral. c. 2. exponens illud Mat. 5. *Scriptum eſt, non adulterabis, ego autem, &c.* ait, *Per Moyſen luxuria perpetrata, per authorem vero munditiæ luxuria cogitata damnatur.* Et paulo infra explicans illa verba Gen. 3. ſerpenti a Domino dicta, *Pectore, & ventre repes.* ait. *ſerpens pectore repit, quando eos quos in opere luxuria non valet, polluit in cogitatione. Qui vero luxuriam actione perpetrat, huic ſerpens repit ex ventre.* Et c. 3. ait, *Plerumque enim cogitatione praua pulſatur ſed renititur: plerumque autem cũ peruerſum quid concipit, hoc intra ſemetipſum etiam per deſiderium voluit. Et nimirũ mentem nequaquã cogitatio immunda inquinat, cum pulſa, ſed cum hanc ſibi per delectationem ſubiungit.* Iſidorus ẽt vt refertur 32 q. 7. can Non ſolũ. ex li. 2. de ſummo bono c. 39 ait, *Nõ ſolum de commiſſa fornicatione peccatum regnat in homine, ſed ſi adhuc delectetur, atque animum teneat proculdubio regnat.* At vero de fornicatione præterita non poteſt eſſe niſi ſimplex complacentia, quæ tamen eſt peccatum mortale, vt notat gloſſa ibid. in ver. *Teneat.* Id quod euidẽs eſt ex ſacris literis. ſiquidẽ Sap. 1. dicitur, *Peruerſæ cogitationes ſeparant a Deo & Hier. 4. quouſque morabuntur in te cogitationes noxiæ?* Idẽ docent Doctores Scholaſtici, Alex. de Ales p. 2. q. 109 mem. 1. S. Th. 1. 2. q. 74. art. 8. Ca. ibi. & in Sũma ver. delectatio, Altiſiod. li. 2. trac 28 c. 4. q. 2. S. Bon. 2. diſti. 24 p. 2. diſt ar. 2. q. 2. Rich. in 2. diſt 24. art. 4. q. 4. in corpore, & ad 1. Scotus 2. diſt. 42. q. 1. §. *Sequitur ſecundum*, Dur. 2. d. 24 q. 6. Gab. in 4. d. 15. q 13 ar 3 du. 3. Carth. 2. d. 24. q. 6. ver. Inſuper. Gerſon Alph. 38. lit. D. Io. Maio. 2. d. 42. q. 18. S. Ant. p 2. tit. 3. c. 1. ver. De ſecundo. Ang. verb cogit. nu. 2. Syl. verb delect q. 1. Tab verb. cogit verſ. Secundo. & uer. Quinto. Ca. to. 1. opuſc. tra 14. q. 1. Pe Sot. in lib. de inſt. Sa. in tra. de diſcrimine peccat. lect. 9. Io. Me. de Reſt. q. 21. §. *Demuſſam.* Na. in Ma. c. 16 n. 9. Ant. de Cord. li. 1. qq. q. 23. dub. 11. Bart. Med. 1. 2 q. 74 ar. 6 Greg de Val. to. 2. diſ. 6 q. 4 pun. 3. Coſ. Phil. de offi. Sac p 2. li. 4 c. 18. Ludo. Lop p. 1. inſtr. conſ. c. 74. & c. 75. Seb. Med. in Summa de peccatis capita. tit. 8. q. 22. Io. Benedictus in Sum. l. b 2. ca 9. §. 1 nu. 85. Gab. Vaſq. in 1. 2. to. 1. diſ 109. c. 3. Io. Azorius p. 1. inſt Mo. lib 4. c. 6. dub. 1. Tol in Sum. li. 5. c. 14. in fi. Ema. Sa. in Aph. in uerb luxuria.

Deniq. hoc ipſũ patet ratione, quia res mala repugnat rectę rationi & conſequenter diſplicere debet rectę uoluntati: At uero dum uoluntas in ea delectatur eam approbat & gratam & acceptam ſibi habet, & proinde peccat, ut ex ſequentibus clarius apparebit.

10 SEXTVM DVBIVM eſt, quodnam debet eſſe obiectũ ut moroſa delectatio ſit mortalis. Variæ ſunt de hac re Doctorum ſententiæ.

Prima eſt eorum, qui diſtinguentes inter res per ſe malas, & res, quæ ſolum malæ ſunt, quia lege poſitiua prohibitæ, affirmant oẽm delectationẽ de re, ſeu obiecto iure naturali dãnato eſſe mortalẽ, ſi obiectũ ſit mortale, vt delectatio de furto, homicidio, adulterio &c. delectationẽ vero de obiecto mortali ſola lege poſitiua prohibito nõ eſſe mortalẽ, dũmodo non delectetur in re illa, quatenus lege prohibita eſt. Vt v. g. ſi Pet delectetur de ludo prohibito, aut de eſu carniũ in die veneris abſolute & per ſe, non tñ ut lege prohibitus eſt ludus, aut eſus carniũ eo die non peccat. Sic Baptiſta in Sum. in ver ludus. §. 2. quẽ refert, & ſequitur Gab. in 4. diſt. 15. q. 13 art 3 dub. 3. & fauẽt huic ſñiæ Mar. Ledeſmius. 1. p. 4 q 21. ar 7. & Ant. de Corduba li 2. qq. q. 30. du. 1. Rõ pro priori parte eſt, quia quæ per ſe mala ſunt, & iure naturali prohibita rectę rationi repugnãt, ac proinde non põt quis velle ea non eſſe prohibita, & de eis delectari, quicquid n. delectat, hoc ipſo gratũ & acceptũ hr̃. peccatum aũt eſt approbare & cõplacere ſibi in re mala. Pars uero ſecunda probatur, quia quæ iure tm̃ humano prohibita ſunt, poſſunt non eſſe prohibita, & ita põt quis deſiderare ea non eſſe prohibita, & conſequenter põt quis de eis delectari, apprehendendo ea nõ quatenus prohibita ſunt, ſed ſub alio reſpectu, ſeu ſecundum ſe abſolute, vt v. g. põt quis delectari de eſu carnis abſolute, ſeu quatenus carniũ eſus ſimpliciter iucũdus, & vtilis cogitatur, & nõ quatenus eſt

legem

Digitized by Google

legẽ interdictus. Et cõfirmatur. Quia nullus legiſlator & eccleſiaſticus intentionem habet obligandi ſubditos ſua lege, vt non delectentur de oppoſito, ſed ſolum vt legem ſuo tempore, & exteriori opere obſeruent. Ex qua doctrina vnum recte inferunt Ledeſ. & Cord. ſ. non eſſe peccatũ mortale delectari de opere facto ex ignorantia inuincibili, vt in ſomnijs quod alias ſcienter eſſet mortale; in materia tamen ſolum iure poſitiuo prohibita; vt ſi quis comediſſet carnes die veneris ex ignorantia inuincibili, & poſtea facti recordatus, delectaretur, non peccaret mortaliter; ſecus autem ſi res iure naturali prohibita fuiſſet; Quia alias ſequeretur Iacob delectari potuiſſe de cõcubitu cum Lia, quod tamen eſt falſum.

Secunda eſt aſſerentium omnem delectationem de re prohibita ſub peccato mortali, eſſe peccatum mortale, delectationem vero de re ſub peccato veniali prohibita, eſſe venialẽ fauet S. Th. 1 2. q. 74. art. 2. in corpore, & ad ſecundũ, Duran. 2. d. 24. q. 6. ad ſecundũ. Rich. ibid. art. 4. & q. 4. & 5. Ang. verb. cogitatio nu. 2. S. Ant. p. 2. tit. 5. c. 1. § De 2. Syl. verb. delectatio q. 1. verſi. Tertium. & verſi Quartum. Nau. in Man. c. 11. nu. 11 Caiet. in Sum. ver. delactatio moroſa. ver. Rurſus ex parte rei. Coſ Phil. de off ſacer. p. 2. li. 4. c. 18. Lud. Lopez p. 1. inſtr. cõſc. c. 74. in fi. Io. Azor p. 1. inſt. Moral li. 4. c. 6. q. 2 & alij. Ratio eſt, quia vt docet S. Thom. 1 2. q. 18. actus moralis ſpecificatur ex obiecto Ergo pro ratione obiecti mortaliter aut venialiter mali delectatio mortalis, vel venialis culpa erit.

In hac re, quę non ſolum in ſeipſa difficilis eſt, ſed etiam ob varietatem anthorum dubia, & obſcura uidetur, quid mihi probabilius apparet. ſequentibus propoſitionibus exponam, præſuppoſita diſtinctione illa. quam ſuperius fecimus de delectatione vel de re mala cogitata, vel de ipſa cogitatione, qua rem malam cogitamus quamuis de hoc ſecundo non ſit vlla controuerſia inter authores, cum in eo conueniant omnes, vt autem res tota clarior, & manifeſtior appareat, ſit

11 Prima propoſitio. Delectatio moroſa de ipſa cogitatione, aliquando bona eſt, aliquando mala, aliquando vana & inutilis. Sic Caiet. Coſm. Phil. Azor. vbi ſup. Delectatio tunc bona eſt, quando quis lecturus, aut concionaturus delectatur, de argumentis, & rationib. ſubtiliter excogitatis contra res turpes. & inhoneſtas. Mala vero eſt, & mortalis, quãdo quis ita verſatur in iſtis cogitationibus, vt incurrat exinde in probabile periculum peccati, & conſenſus in opus, alias non. Vana & inutilis eſt delectatio, ſi inutiliter quis & ſine cauſa tales delectationes in animo, & mente ſua reuoluat. An vero peccatum ſit, necne, delectari de modo aliquo artificioſo peccati. puta de ſubtili modo furandi, aut conſequendi vxorem alienam, uel de ſtratagemate belli, nel de ordine pugnandi, ex his quæ inferius dicemus manifeſtum erit. Quoad delectationem uero de re mala cogitata ſit

12 Secunda propoſitio: Ratio peccati mortalis deſumi nõ poteſt ex eo quod delectatio ſit de re iure naturali prohibita; non aũt de re lege poſitiua interdicta. ut uoluit prima opinio. Sic Gabr. Vaſq. in 1. 2. to. 1. diſp. 110. & Ioan Azor p. 1. inſtit. Moral. li. 4 c. 6. dub. 1. Io. Med Cod. de reſtit. q. 21. §. *Demus, tã verſi. Mihi tamen.* & alij. Rõ eſt, quia ſi ea rõne delectatio de opere mortali prohibitio iure naturali, ſit mortalis, quia eſt de obiecto malo mortaliter pari rõne erit peccatum mortale delectari de obiecto ſola lege poſitiua prohibito, ſiquidẽ hoc obiectum eſt etiã malum mortale. Nec valet ratio in contrarium ex intentione legiſlatoris deſumpta; Quamuis n. poteſtas eius non ſe extendat ad prohibitionem delectationis actus contrarij qui præcipitur, ſi tamen malitia omnis talis delectationis naſceretur ex obiecto malo prohibito, vt ſupponunt authores primæ opinionis, fieri non poſſit; quin poſita ſemel prohibitione alicuius operis ſub mortali peccato, delectatio illa non ſit mortalis; poſita namq; prohibitione operis ſub mortali, efficax volũtas & cõplacentia illius ſemper pro tẽpore prohibitionis erit mortalis, & illa eadẽ lege prohibita, qua opus ipſum externum prohibetur, eo quod, ut diximus, malitia illius efficacis uoluntatis ex ipſo opere externo prohibitio deriuatur; ac proinde ſi opus externum mortale ſit, uelit, nollit legiſlator, delectatio & voluntas efficax in opus ſic prohibitum erit mortalis, cum non ſit in ptãte legiſlatoris prohibere opus, & nõ includere delectationem moroſam quæ neceſſario conſequitur ex talis operis prohibitione. Vnde recte infert Io. Med vbi ſupra, quod qui delectatur ſe non eſſe confeſſum, aut non communicaſſe ſemel in anno, peccat mortaliter; Item qui cum ſanus & robuſtus fuerit, delectatur ſe comediſſe carnes in Quadrageſima ſcienter; Item ſi quis ſacerdos, aut religioſus delectaretur ſe ſine cauſa omiſiſſe officium, & tamen conſtat hæc omnia ſolo iure poſitiuo eſſe prohibita. Eſt ergo aliqua ſaltem delectatio mortalis de re prohibita ſolo iure poſitiuo. Sic ẽt ſi quis Carthuſianus de eſu carniũ pro eo tempore. quo iã profeſſus eſt. & quo tenetur ſeruare regulam, delictaret peccaret mortaliter, Quãuis. n. non eſſet mortale delectari de eſu carnium, quas in ſeculo meminit comediſſe, quia tunc illarum eſus non fuit ei illicitus, delectari tñ de illarum eſu tempore quo contra regulã eas comedit, pctm̃ eſt, q̃uis delectatio non ſit de his rebus quatenus lege poſitiua prohibita ſunt (nam ſub ea formali rõne delectari pctm̃ mortale erit ẽt in opinione eorum, qui primã ſniãm tenent) ſatis igitur erit de eis delectari, quæ pro tpe aliquo illicita, & prohibita iure poſitiuo fuerunt, & de eis pro tali tempore delectari, eo modo quo expoſuimus.

13 Tertia propoſitio; Quamuis omnis voluntas efficax de opere & obiecto malo mortaliter aut venialiter pctm̃ mortale, aut veniale ſit, pro ratione obiecti, vt docet ſecunda opinio, ſimplex tñ delectatio, aut diſplicentia non tam ex obiecto, quam ex oppoſitione ad rectam rationem & virtutem peccatum mortale, aut veniale erit.

Prima pars patet, quia talis voluntas efficax cum ſpẽm & malitiam ſuam totam ab opere externo habeat, conſequenter mortalis, aut venialis culpa erit pro ratione obiecti, & in hoc verum docuit ſecũda opinio. Vnde quicquid illicitum eſt opere externo perficere, illicitum erit ẽt voluntate efficaci in illud conſentire. Quo circa Adr. in 4. q. 4. de Euchariſtia, § His præmiſſis, rectè docet non eſſe licitum conſentire efficaci voluntate in aliquod opus, quod de ſe eſſet mortale, ſi fieret in vigilia, & cum aduertentia, vt fiat aut cõtingat in ſomnis, aut in ebrietate, vt verbi gratia nõ licet efficaciter velle & intẽdere vt ſequatur pollutio in ſõnis, aut vt fiat homicidium in ebrietate propter quẽcumq. finem; addit tñ licere conſentire conſenſu ſimplicis cõplacentiæ propter aliquem bonum finẽ, vt in pollutione propter tentationem vitandam in vigilia; in homicidium ne ille homo ſit amplius in periculo peccandi; in furtum ſub ea intentione vt ille a quo ablata fuit pecunia, non ſit tam auarus, & ſine miſericordia erga pauperes, & tñ ob eoſdẽ fines non licebit prædicta efficaciter velle. Vnde cum aliquid licitum ſit ſimplici delectatione & cõplacentia, quod tñ eſſet pctm̃ mortale voluntate efficaci velle. non ſemper ex obiecto deſumenda eſt malitia tota, & ſpecificatio delectationis moroſæ & ſimplicis complacentiæ, vel diſplicentiæ, vt conſtat.

Pars ſecunda probari põt, tum ex dictis, tum quia cum malitia operis non ita deriuatur in actum interiorem delectationis, & ſimplicis complacentię, ex eo quod delectatio hęc non eſt cã ex ſe talis operationis, malitiam ſuam totam ex obiecto habere nõ põt. vnde fieri põt vt quis, verbigratia, religioſus delectari poſſit in multis ſine peccato mortali, quæ tñ ſi vellet efficaciter, eſſet mortale, vt ſi cogitet ſe diuitẽ eſſe. & magnos ſumptus facere, hæc enim efficaciter velle, repugnat voto paupertatis, non autem ſimpliciter iſta cogitare, & in eis delectari.

Deinde ſicut virtus moralis eſt illa quæ cõformis eſt rectæ rõni, ita vitium eſt rectæ rõni diſſonum & repugnans. vnde cum delectatio ſimplicis complacentiæ totam ſuam malitiam ex opere exteriori ſumere non poſſit, conſequẽs eſt hẽe illam ex deformitate, vel oppoſitione ad rectam rationem, vnde Gabriel Vaſq. in 1. 2. to. 1. diſp. 111. c. 4. hanc regulam tradit, ***Quod omnis delectatio, aut diſplicentia, quæ ex ſe notabilem hẽt oppoſitionem cum virtute, peccatum mortale eſt, quæ vero nullam continet oppoſitionem, aut non notabilem, aut peccatum non eſt, aut ad ſummum veniale***, quã regulam poſtea varijs exemplis illuſtrat tam quoad com-

placen-

Digitized by Google

placentiam, quam etiam quoad diſplicentiam. Hinc enim

Primo infertur, delectationem ſuperbiæ qua quis delectatur in cõſideratione propriæ excellentiæ, poſſe eſſe mortalem, ſicut ſuperbia ipſa mortalis eſſe poſſit.

Ideo autem ſimplex affectus ſuperbiæ poteſt eſſe mortalis, quia ex ſe opponitur virtuti humilitatis, quæ paſſiones animi internas moderatur. Cum igitur immoderata hęc paſſio & affectus propriæ excellentiæ ex ſe huic virtuti opponatur, ſi ſit notabilis, erit peccatum mortale, vt patet in peccatis Angelorum, qui ex ſimplici complacentia propriæ excellentiæ peccauerunt, vt latius tradit S. Th. 1. p. q. 63. art. 3.

Secundo infertur, delectationem moroſam, & complacentiam in quocumque peccato, quatenus eſt contra Deũ, ſemper eſſe peccatum mortale, & hoc modo odium Dei eſt contra virtutem charitatis. Sicut n. ad virtutem charitatis pertinet delectari de bono virtutis, vt bonum eſt Dei, & ita dirigere affectum interiorem erga Deum; ita etiam econtra ad vitium oppoſitum pertinet complacentia de peccato, quatenus eſt contra Deum.

Tertio infertur, delectationem & complacentiã de peccato quatenus eſt contra legem & mandatum ſuperioris, poſſe eſſe mortalem, quando fuerit notabilis complacentia, & hoc genus peccati directè opponitur virtuti obedientiæ, quæ primario verſatur in affectu interiori erga legem, & ſuperiorem. Et tam in hoc caſu, quam in præcedenti ſpecies peccati nõ deſumitur ex materiali obiecto, circa quod verſatur delectatio quandoquidem ab illo non deriuatur malitia in affectum ſimplicis complacentiæ, ſed tota malitia ſumitur ex ordine contra Deum, & ſuperiorem.

Vnde cum quis delectatur de fornicatione, quatenus eſt contra Deum, & inde nullam habet delectationem veneream, adhuc cogitatione peccat ſolum peccato odij contra Deum, non autem luxuriæ: ſecus autem ſi voluntate efficaci fornicari vellet, etiamſi non moueretur delectatione venerea, ſed ſolo odio contra Deum. & idem de eo, qui contra præceptum ſuperioris aliquid facit, cum voluntate efficaci peccatum aliquod perpetrandi.

15 *Quarto* infertur, complacentiam & delectationẽ de homicidio & morte proximi vt malum illius eſt, ex diſplicentia perſonæ peccatum mortale eſſe; hæc. n. delectatio directe & ex ſe opponitur, & non ratione obiecti circa quod verſatur, beneficentiæ, vel miſericordiæ erga proximum, aut ſecundum alios charitati erga ipſum. Huc etiam referuntur affectus ſæuitiæ, & crudelitatis etiam in ſimplici complacentia, de quibus agit S. Tho. 2. 2. q. 159. differt autem ſæuitia a crudelitate, quod crudelitas excedit modum in puniendis delictis, ſæuitia vero excedit modum in vulneribus, & in eis nimium delectatur, quæ vtraque opponuntur virtuti clementiæ quæ ſub temperantia ponitur, & moderatur affectus interiores ſicut ipſa temperantia, & ideo tales delectationes contra hanc virtutem ſunt. Si quis verò delectaretur de homicidio, non ea ratione, qua malum proximi eſt, neque ex diſplicentia perſonæ, ſed ratione alicuius commodi, quod non eſt mortale, non erit peccatum mortale; ſic etiam ſi quis ex equo decidat, & alter ridet, ſi tamen non delectetur de malo, aut vulnere ſecuto, ſed de modo ridiculo, quo decidit non peccat. Pari modo delectari de bello iniuſto, aut duello, aut narrare homicidia, vel legere, aut in tragedia audire, & de eis delectari ex nouitate rei, non autem ex diſplicentia perſonæ, non erit peccatum mortale. Quia delectatio de his rebus ratione nouitatis, nulli virtuti oponitur; delectari vero de eodem homicidio ex diſplicentia perſonæ, peccatum mortale eſt; talis namque delectatio oponitur vel charitati erga proximum, vel ſecundum alios beneficientiæ, & miſericordiæ.

Item delectari de ludo prohibito, non eſt peccatũ mortale etiamſi ludus ipſe ſit mortalis, dummodo aliquis ſua præſentia non præbeat occaſionem ludendi, ob rationem dictam, vt recte Ioãnes Medina vbi ſupra, & Gabriel Vaſquez eum ſecutus annotarunt, quia hæc nulli virtuti in particulari opponitur; ſi enim alicui virtuti opponatur, maxime virtuti eutrapeliæ, & tamen eodem modo videtur eſſe peccatũ contra hanc virtutẽ ſiue ludus ſit prohibitus lege, ſiue non; At verò ſi non eſſet lege prohibitus nõ eſſet mortalis; Ergo neque mortalis erit, quando eſt prohibitus.

Nec obſtat quod ait S. Aug. in Pſal. 147. in præfatione, vt refertur in capitulo. *vident.* diſt. 86. his verbis, *vident homines venatores, & delectantur, væ miſeris, ſi ſe non correxerint, qui enim venatorem vident, & delectantur, videbũt Saluatorem, & triſtabuntur.* Quo loquendi modo ſignificat eſſe mortale in hmõdi delectari, quia in die iudicij cõtriſtabuntur ſolum qui ſunt in peccato mortali, vnde ſubdit. *Quid illis miſerius, quibus Saluator ſalutis non erit. Nec ſane mirum, quia illis quibus voluptatis eſt homo pugnans, non erit ſalutis Deus liberans.*

16 Rñdeo n. Sanctum Auguſtinum eo loci loqui tm̃ de venatione periculoſa, vbi venatorũ vitæ periclitãtur; Nõ autem loquitur de delectatione ſimplici, quã aliquis in ſolo aſpectu huius venationis hẽt; Hæc. n. mortalis non erit, ſicut neq; delectatio de aſpectu duelli; ſi quis. n. aſpiciendo duellum & pugnam delectatur ſolũ de victoria vnius vt bonum illius eſt, & conſequenter quod alius victus fuerit, non peccat mortaliter. Solum igitur Auguſtinus ibi loquitur de delectatione ob q̃ quis venatores habet, eoſq. exponit periculo vitæ, vt ipſe exinde delectationẽ accipiat, hæc. n. mortalis eſt, quia eſt voluntas efficax, & malitiã ab ipſo opere accipit; idemq; de duelli delectatione dicẽdũ eſt, qñ quis delectatur de victoria vnius ex diſplicentia victi tunc. n. mortale erit, alias videre duella, aut alia ſpectacula vbi ſæua, & crudelia repræſentantur non eſt pctm̃, neque de eis delectari ex ſola complacentia victoris, ſecus autem ſi quis delectaretur de malo victi, vt malum eius eſt & ex diſplicentia perſonæ, iuxta ea quæ docent S. Ant. p. 2. tit. 3. c. 7. §. de ſpectaculis. Syl. ver. curioſitas. q. 3. verſ. 3. & in verb. ludus q. 8. Gab. Vaſq. in 1. 2. to. 1. diſp. 111. c. 4. & alij.

Sic etiã delectari de furto a ſe, vel ab alio facto vel narrando illud, põt eſſe peccatum mortale, & poteſt ẽt non eſſe mortale. Erit autem mortale ſi quis delectetur de furto propter damnum proximi, vt damnum illius eſt. ſic n. eſt peccatum odij: & mortale, ſi damnum ſit notabile. At vero mortale non erit delectari de eo propter bonum ſecutum ipſi, a quo ablata eſt pecunia, vel etiam ob vtilitatem ſecutam ipſi furi, vel propter ſubtilem modum furandi, cũ vt diximus malitia in ipſam delectationem ex opere exteriori non deriuetur.

17 *Quinto* infertur, delectationem veneream interiorẽ de fornicatione, oſculis, & tactibus impudicis apprehẽſis ſub ea rõne qua tactui afferunt delectationẽ ex pleno conſenſu & aduertentia, eſſe mortalẽ eo quod opponitur virtuti caſtitatis quæ nõ ſolum moderatur nimias delectationes exteriores tactus ſed ẽt potiori rõne interiores delectationes appetitus, aut voluntatis. Atque adeo delectatio immoderata de obiecto venereo erit ſecundum ſe mala, & ſi ſit notabilis, erit mortalis, qualis eſt delectatio de fornicatione, & tactibus impudicis ſecundũ ſe conſideratis, vt diximus. Ex quibus conſtat quid dicendum ſit de ſingulis fere generibus delectationis & ſimplicis complacentiæ.

Sexto infertur quid dicendum ſit de pctõ ſimplicis affectus diſplicentiæ, in qua tñ re non ſolum conſiderare oportet affectum diſplicentiæ de actu virtutis, quæ eſt in præcepto ſub mortali peccato, ſed ẽt attẽdere oportet ex quo motiuo illa diſplicentia procedat. Si quis. n. triſtatur de eleemoſyna quã ſub pctõ mortali facere tenetur, et facit, ex eo quod cupiebat pecunia illa emere rẽ aliquam vtilem, non erit pctm̃ mortale; immo excuſari poteſt etiam a veniali, quando alias emere rem illam non erat veniale. Similiter non eſt mortale triſtari de ieiunio propter famem, & moleſtiam, vel de audienda Miſſa propter aliquã moleſtiã corporalem, ſecus autem ſi contingat diſplicentia ex contemptu legis aut religionis, eſſe tñ pctm̃ mortale ex eodẽ prorſus motiuo famis, & moleſtiæ corporalis velle efficaciter non ieiunare, & non audire Miſſam. Et hac de cauſa non erat peccatum in Chriſto triſtari de morte, quam ſub præcepto ſubire tenebatur, quia ſub ea ſolum ratione triſtabatur de ea, qua ratione contraria erat naturæ.

Item fieri poteſt vt triſtitia de proprio peccato ſit mortalis, puta ſi quis triſtatur de eo, quia videt ex ſuo peccato emolumentum maximum inimico ſuo prouenire, unde nolle hac ratione ſolum peccaſſe eſt peccatum mortale.

18 *Deni-*

Digitized by Google

18 *Denique* ſicut in peccato cõplacentiæ diximus illud colligi quã ſit mortale, aut non, ex eo quod alicui virtuti notabiliter, aut non ita notabiliter opponeretur, ita ẽt in affectu ſimplicis diſplicentiæ dicendum erit eſſe pctm̃ mortale, quando ſ. opponitur alicui virtuti notabiliter quæ moderatur affectum triſtitiæ, & diſplicentiæ Sic.n. triſtitia de bono proximi & perſonæ diſplicentia, pctm̃ eſt odij, quia directe opponitur charitati proximi; ſic pctm̃ inuidiæ eſt, cũ diſplicet excellentia alterius quatenus propriam diminuit Sic ẽt peccatum mortale eſſe poteſt diſplicentia obediendi ſuperiorem, virtus.n. oppoſita obedientiæ poſtulat affectum internum erga ſuperiorem, vt ſuperior eſt. Sic ẽt eſt peccatum accidiæ cum quis triſtatur de virtutis bono, vt bonum, Dei eſt, ex S. Th. 2.2.q.35.art.2 Hæ namq. omnes diſplicentiæ opponuntur virtutibus, quæ moderantur affectum interiorem diſplicentiæ, videlicet charitati, humilitati, obedientiæ, &c. Ex quib. omnib. conſtat quænam delectatio moroſa peccatum ſit, & vnde habet, quod mortalis, aut venialis cenſenda ſit, id quod in hoc dubio præcipue examinandum propoſuimus.

19 SEPTIMVM DVBIVM eſt, an omnis delectatio moroſa in materia venerea eiuſdem ſpeciei ſit cũ opere exteriori, vt v.g. ſub luxuria continentur fornicatio, adulteriũ, inceſtus, ſtuprum, raptus, & vitium contra naturam, quæ omnes ſpecies ſunt inter ſe diuerſæ, vnde dubium eſt, an delectatio moroſa harum ſpecierum ſint eiuſdem ſpeciei cum opere exteriori luxuriæ.

Duæ ſunt de hac re opiniones; *Prima* eſt eorum qui abſque diſtinctione docent delectationes moroſas harũ ſpecierum, eiuſdem eſſe ſpeciei cum opere exteriori. Sic Ant. p. 2. tit. 5. c. 1. § De tertio gradu. Syl. verb. delect. in prin. Ta. ve. luxurioſus §. octauo. Ca. 2.2 q. 154 art. 4. dub. 2. ad 2. Nau. in Man. c. 6. nu 8. & c. 16. nu. 9 & Eman. Sa in Aphoriſmis uerb. luxuria. Ratio eſt, quia delectatio ſuam malitiam accipit ab opere exteriori. Ergo etiam eandem malitiæ ſpeciem cum opere exteriori habebit.

Secunda eſt dicentium delectationes moroſas efficacis voluntatis eiuſdem eſſe ſpeciei cum opere exteriori nõ vero delectationes ſimplicis complacentiæ. Sic Gabr. Vaſq. in 1.2. to. 1. diſp. 112. c. 2. cui fauet Io Azorius to. 1. inſtit. Mor. lib. 4 c 6. dub. 3. qui tamen addit hanc ſecundã opinionẽ verbis potius quam reipſa a prima differre. Et quidem primæ ſententiæ authores loquuntur ſolum de eo qui habet voluntatem efficacem, vt patet ex verbis corũ, vnde quoad primam partem conueniunt. Ratio eſt, quia volũtas efficax accipit totam ſuam malitiam ab opere externo, ita vt per analogiam ab opere in ipſam volũtatem deriuetur, & conſequenter delectatio voluntatis efficacis eiuſdẽ ſpeciei erit cum opere exteriori, adeo ut ſi in opere exteriori ſit malitia duplicis ſpeciei, etiam in voluntate efficaci duplex malitia in erit. Quia vero ſimplex affectus delectationis malitiam ſaltem totam ex opere exteriori nõ deſumit, neq. ab eo in affectum deriuatur, ſed ex ſe regulari debet, vtrum ſit contra hanc, vel illam uirtutem, non conſequitur ſi opus externum ſit in duplici ſpecie, quod delectatio in duplici etiam ſpecie conſtituatur, quandoquidem contingere poteſt ut opus externum duplici uirtuti opponatur & tamen delectatio uni ſolum uirtuti oppoſita ſit, & conſequenter delectationes ſimplicis complacentiæ non ſemper eiuſdem ſpeciei ſunt cum ipſo opere exteriori. Pro cuius intelligentia

20 *Notandum eſt*, aliquas luxuriæ ſpecies uni tantum uirtuti opponi, ſcilicet caſtitati, ut fornicatio ſimplex, peccatum contra naturam, & ſecundum multos uiolatio uirginis, quando fit ſine iniuria, & uiolentia, quę tres ſpecies differunt ex diuerſo modo oppoſitionis ad uirtutem caſtitatem, ſicut etiam ſecundum multos peccata luxuriæ contra naturam ſpecie differunt ex diuerſo modo oppoſitionis ad caſtitatem; Alię uero ſpecies luxurię ſunt, quę nõ ſolum opponuntur caſtitati, ſed etiam alteri uirtuti, ut uerb. g. adulterium opponitur caſtitati, & iuſtitię, & fidei matrimonii, inceſtus opponitur caſtitati, & pietati ſeu reuerentię debitę parentibus, & ſanguine, & affinitate coniunctis; Raptus opponitur caſtitati, & iuſtitię patrię poteſtatis, ſacrilegium opponitur caſtitati, & religioni, quã-uis igitur voluntas efficax tam in ſpeciebus luxurię primi, quam ſecundi generis ſemper ſit eiuſdem ſpeciei cum opere exteriori luxuriæ, atque adeo in ſpeciebus ſecundi generis duplicem malitiam habet, ſicut opus ipſum externum, vt v.g. qui efficaciter vult alterius vxorem, peccaret contra caſtitatem, & contra fidem, & iuſtitiam matrimonij, quibus opponitur adulterium, & qui efficaciter vult rem habere cum femina ſibi ſanguine, vel affinitate coniuncta, peccat non ſolum contra caſtitatem, ſed etiam contra pietatem, & qui efficaciter vult rem habere cum puella virgine Deo dedicata, contra caſtitatem, & religionem peccat, ad quæ omnia ſatis eſt quod norit vxorem eſſe alienam, propinquam, aut ſacram, etiamſi nollet eſſe alienam propinquam, vel ſacram eo, quod circumſtantiæ ipſæ a re ipſa ſeparari non poſſunt, atque adeo qui vult, & appetit opus, vult etiam eiuſmodi circunſtantias; Nihilominus tamen delectationes ſimplicis complacentiæ in his operibus & ſpeciebus ſecundi generis non ſemper habẽt aliam malitiam contra aliam virtutem, ſicut habet ipſum opus, ſed illam ſolam luxuriæ, in qua verſatur. Qui enim ſimplici tantum complacentia delectatur in materia venerea de raptu quatenus eſt contra caſtitatem, quamuis eandem habet malitiam, quàm habet actus fornicationis, non habet tamen malitiam contra iuſtitiam patriæ poteſtatis, peccat enim contra caſtitatem cogitando rem turpem, contra iuſtitiam autem patrię poteſtatis non peccat, ſicut qui ſine animo efficaci furandi delectatur de furto, cogitatione tantum peccat contra furtum, non contra iuſtitiam. Et delectans de aliena vxore peccat contra caſtitatem, ſicut adulterium, non tamen contra fidem, & iuſtitiã matrimonij. Et qui delectatur de re venerea cum conſanguinea, etſi malitiam habeat fornicationis contra caſtitatem, peculiarem tamen malitiam non habet contra pietatem, ſicut habet inceſtus. Et denique qui ſimpliciter delectatur de fornicatione cogitata cum habente votum caſtitatis, contra caſtitatem peccat, non tamen contra religionem, quæ omnia ſatis oſtendunt ſolam delectationem interiorem non deſumere totam malitiam ab opere exteriori, neque opus externum totam ſuam malitiam in affectum ſimplicis complacentiæ tranſmittere, ſed ſolum in voluntatem efficacem operis, vt diximus, quæ cauſa, & ratio eſt, cur voluntas efficax libidinis eiuſdem ſemper ſit ſpeciei, eandemque malitiam habeat cum opere, & libidine exteriori, ad quam voluntas illa veluti motus quidam, & progreſſus eſt, cum tamen ſimplex complacentia, & delectatio non totam malitiam operis habebat, ſed eam tm̃, quam habet prout vni alicui virtuti opponitur, ut qui delectatur de homicidio clerici, delectatio hæc non erit in ſpecie ſacrilegij, ſed odij tm̃, niſi eſſet ex contemptu contra ſtatum clericalem, aliter enim delectatio illa non opponitur virtuti religionis. Et qui delectatur de re venerea cum habente votum caſtitatis, ſolum peccat contra caſtitatem, non autem contra religionẽ niſi quando quis delectaretur de ea in contemptu cultus, & religionis Deo debitæ. Addit tamẽ vnum Gabriel Vaſquez vbi ſupra, & recte, quod ſi quis votum caſtitatis abſolutum emiſiſſet, & poſtea delectaretur de re venerea cogitata cum quacunque muliere, tunc non ſolum eſſet in ſpecie fornicationis, ſed etiam ſacrilegij, eo quod votum caſtitatis abſolute emiſſum non ſolum comprehendit opus exterius, ſed etiam delectationem interiorem quæ eſt contra caſtitatem, quia vouit omnem caſtitatem, vnde delectatio, quæ alias eſſet contra ſolam caſtitatem, poſt votum ẽſt etiam contra religionem, ac proinde in vouente vtriuſque malitiam habet, quamuis ſi quis votum fecerit ſeruare caſtitatem ſolo actu exteriori, & delectaretur de opere fornicationis cogitato, non tamen peccaret peccato ſacrilegij contra votum, tum quia ipſe in hoc caſu voto ſuo ſe tantum obligauit ad actum exteriorem, tum quia ex actu exteriori contra votum non deriuatur malitia in actũ interiorem ſimplicis delectationis, ſed tantum in delectationem voluntatis efficacis, vt diximus; ſecus autem vbi quis fecerit votum caſtitatis abſolutum, & de re venerea cum aliqua delectetur, ob rationem dictam. Illud tandem addendum eſſe cenſeo cum S. Ant. Tabiena, & Nauarro,

quod

quod ſicut non ſolum confiteri oportet opus externum in genere, ſed etiam in vltima ſpecie, ita vt non ſolum confiteri oportet ſe perpetraſſe luxuriam, ſed addere ēt oportet ſpeciem, puta ſimplicis fornicationis, aut adulterij, & huiuſmodi, ita ēt in cogitationib. & delectationibus moroſis tā voluntatis efficacis, quam ſimplicis affectus, & cōplacentiæ confiteri oportet materiā ipſarū, & qualitatē perſonarū; circa quas aĩus, & delectatio verſatur, vt ſic notitia perfecta peccati & ſtatus pœnitentis haberi poſſit.

21 OCTAVVM DVBIVM eſt, an pctm̃ mortale ſit coniugatis extra ipſum actum matrimonij delectari de actu coniugii cogitato, maxime vero in abſentia alterius coniugis? in hac re duæ ſunt opiniones.

Prima eſt Nauar. in Man. c. 16. nu. 10. & Io. Azorii to. 1. inſtit. Moral. l b. 4. c. 6. dub. 8. & Lud. Lop. par. 1. inſtr. conſ. c. 75. ſi attente legatur. Io. Bened. in Su. de peccatis, li. 2. ca. 9. § 1. n. 86. Emanuel Sà in Aphor. ver. luxurioſus dicentiū eſſe pctm̃ mortale, & idē ſentiunt Syl. in ver. delect. q. x. & Ant. de Cord. lib. 1. q. 23. dub. 12. cum hac limitatione, ſ qñ non adeſt locus, tempus, aut voluntas conſumandi, & delectatio hæc ſit in motu venereo, ſeu appetitu ſenſitiuo. Ratio eſt, quia non eſt de maritali congreſſu, qui re ſubſiſtit, ſed qui tm̃ animo cogitatur, & fingitur; Intelligitur autem hoc, etiamſi abſit omne periculum alicuius alterius peccati, verbi gratia pollutionis.

Secunda eſt eorum, qui docent delectationem ēt ſenſualem de actu coniugij cum propria vxore, vel marito ēt apprehenſo ſub rōne delectabilis venerei, ſiue in præſentia, ſiue in abſentia coniugis non eſſe mortale, ēt ſine intentione conſumandi copulam; Intelligitur autē de iis, qui actu perſeuerant in matrimonio. Sic Pal. in 4. diſt. 9. q. 3. conc. 1. Gerſon Alphab. 38. littera D. S. Ant. p. 2. tit. 5. c. 5. De 3. gradu in fi. Tab. ver. luxurioſus n. 9. ver. 8. Caie. 1. 2. q. 74. ar. 8. in Reſponſ. ad Quartum, & in Sum. verb. delect. verſ. Secūdum Armilla eo. nu. 4. Bart. Med. 1. 2. q. 74. ar. 8. dub. 1. Coſmus Philiarc de offic. ſac. p. 2. li. 4. c. 18. Pet. Sotus lec. 9. de diſcrimine peccatorum circa finem, & Gabriel Vaſq. in 1. 2. diſp. 113. c. 1. Rō eſt quia cū actus ipſe coniugalis, ſeu opus inter coniuges non ſit pctm̃ mortale nec conſenſus in delectationem mortalis erit, excuſatur enim a mortali propter bonum coniugii. Hanc aſſignant aliud Ant. Caie. & Medina, quę in eorum opinione tenentium delectationem oēm ſpeciem malitiam, vel bonitatem accipere ab actu ex tenore ſatis bona eſt & etiam in opinione noſtra quoad actum efficacie voluntatis, at vero quoad actum delectationis ſimplicis non multum valet. Melior igitur, & communior ratio eſſe pōt, quia ſi delectatio hęc ex cogitatione propriæ vxoris in abſentia eſſet mortalis iō eſſet, quia tunc delectatio quæ conceſſa eſt propter generationem fine ſuo fruſtraretur, nec propter illū aſſumeretur. Hoc aūt non ſufficit ad mortale conſtituendum, quia alias ſequeretur ſimilem delectationem factam in præſentia. item tactus & oſcula quibus coniuges delectantur ſine aīo conſumandi copulam, eſſe peccatum mortale, quia oēs iſtæ delectationes fruſtrantur fine ſuo. quod tñ falſum eſt in iſtis, ſecundum omnes; Ergo ēt in illis vnde ſicut licitum eſt coniugibus vti tactib. & oſculis & illis delectari abſq. fine matrimonij, aut ad vitandam fornicationē, & excuſantur a mortali propter bonum matrimonij, ita ēt excuſantur a mortali propter bonum matrimonii, ſi de actu coniugali delectētur, etiam abſque fine matrimonii cum. n. in matrimonio concedatur facultas corporum, conceditur etiā vt mutuo coniuges delectentur ob finem mr̃imonii, aut ad vitādam tentationem, adeo vt delectatio ſine hoc fine non ſit mortalis, ſed ſolum venialis, vt recte Palud. Caie. Med. & Vaſq. locis proxime citatis annotarunt, quia nec neceſſitas, nec pietas ſuadet ſibi talem mentis occupationem, cui etiā ſententiæ fauet D. Chryſ. Hom. 17. in Mat. in illa verba. Qui viderit mulierem, &c. vbi ait. Sicut eſt temere iraſci, ſic etiam temere videre, ſi id ad libidinem facias. Si n. vis videre, & ex viſu capere voluptatem, aſpice propriam coniugē, & illius vſq; amore, fruere, hoc n. nulla lex prohibet: ſi vero alterius venuſtatem penitus intuebere, & illam iniuria afficis, & iſtā ēt q̄ intueris nepharie illam tangens. vbi S. Chr. concedit licitū eſſe aſpicere coniugē, & voluptatē inde accipere, & intelligit de venerea, & extra copulā, quod tñ illicitum eſſe docet reſpectu mulieris alienæ; Eadē aūt eſt ratio delectari in abſentia, vel præſentia coniugis perſeuerante matrimonio, vt diximus. Si ergo id licitū eſt abſq; mortali in cōiugis præſentia ſine ordine, & intentione perueniēdi ad actum coniugalem, ēt abſq; mortali licitum erit in abſentia, & quamuis congreſſus ille non ſubſiſtat, quia tñ perſeuerat matrimonium, excuſatur delectatio illa a mortali, ſiue proueniat ex bonitate delectabili, ſiue commodi ſiue honeſti, quæ in actu coniugii reperitur, ſicut, & delectatio quæ ex tactibus, oſculis, & amplexibus excuſatur inter eos propter bonum ipſius matrimonii alias dicendum eſſet coniuges raro immunes a peccato mortali fore, cum ſæpe ſæpius delectentur hoc modo tam abſentes, quā præſentes ſine aīo conſummandi copulam, quos tñ nimis durum eſſet damnare peccati mortalis propter delectationes huiuſmodi ſiue ſint in voluntate tm̃, in quo caſu Syluester peccatum eſſe negat ſiue in appetitu ſenſitiuo, cum de eodem obiecto ſint, adeo vt rectius dicendum eſt, vtramque delectationem tam appetitus ſenſitiui, quam volūtatis excuſari a mortali, propter bonum matrimonii, quod inter eos perſeuerat.

22 Intelligēdum aūt eſt hoc, quod diximus, dummodo ex tali delectatione extra actum matrimonii non ſequatur alteratio libidinoſa in pudendis partibus, ſi. n. ſequatur pollutio & hō aducitur periculum, peccat mortaliter non ſolum delectando in abſentia, ſed etiam in præſentia, aut tāgendo, aut oſculādo vxorem eo quod extraordinaria pollutio eſt notabiliter contra finem matrimonii, cum omnino impediat gñationem, ſi tñ ſequatur ſola alteratio ex cogitatione ſine periculo pollutionis, non erit mortale, ſicut nec peccant mortaliter coniuges in præſentia mutuo ſe tactibus etiam impudicis, & extra copulam. & ſine ordine ad illam delectantes, niſi eſſet periculum pollutionis extraordinarię, eo quod actus iſte eſt coniugalis & mutuus inter coniuges, vt pote quib. conceſſa eſt mutua corporis facultas, adeo vt quamuis tactus illi ſint inordinati, quia carent fine matrimonii, quia tñ non exinde exoritur notabilis malitia, & oppoſitio contra virtutē. non erunt pluſquā peccata venialia, ſecluſo periculo extraordinarię pollutionis. Ceterū vt notat Gab. Vaſquez vbi ſup. ſi quis non ſolū cogitatione delectaretur, ſed ēt tactib. impudicis nāturam irritaret in abſentia cōiugis, mortaliter peccaret, ēt ſine periculo pollutionis, & ētſi faceret ex memoria cōiugis, quia ſic irritare naturā tactib. neq; eſt actus coniugalis, cum nō fiat cum coniuge, neq. ortum hēt ex cogitatione coniugalis actus, neque ad finē matrimonii ordinatur, & proinde nullo modo excuſari pōt a mortali propter bonū coniugii ſicut excuſatur alteratio libidinoſa quæ ſequitur naturaliter ex cogitatione, & delectatione in exteriori appetitus de actu coniugali cum vxore propria viuente, & abſente.

23 NONVM DVBIVM eſt an pctū mortale ſit delectari de actu matrimoniali præterito, vel futuro? v. g. an peccet vidua delectando de actu coniugali præterito cū viro ſuo: Et an peccet ſponſus delectando de futuro actu coniugali? Intelligitur aūt hæc quæſtio, ſecluſo cū periculo pollutionis, & immunditię, aut conſenſus in carnalem copulam ſi. n. ex tali cogitatione & delectatione incurrat hmōi periculum. peccat mortaliter ſi non repellat, ſecundū omnes, nec de hac re ulla poteſt eſſe difficultas, *qui enim amat periculum peribit in illo.* Eccl. 3. Et quia ex tali cogitatione, & delectatione exponit ſe periculo habendi pollutionem pręſentem, & conſenſum & deſiderium copulæ carnalis pręſentis, (facile n. nq. excitatur motus concupiſcentię ex tali delectatione in aīo hærente) frequenter, & ut plurimū, tam in vidua de actu coniugali præterito, quā in ſponſo de futuro actu coniugali, delectatio haec pctm̃ mortale erit, rōne talis periculi. Si n. grauis mulier ſit, & pia, non admittet aut certe nō fouebit eiuſmodi delectationem in aīo, ſin autem leuis eſt, magno periculo ſe exponit, ob rōnē dictam ac proinde peccat mortaliter. Vtramq; autē difficultatē ſimul explicabimus, cum eadem ſit vtriuſq; rō, ut conſtat, quamuis authores infra citandi ut plurimum mentionem faciant uiduæ tantum ut Ang. Roſella, Caiet. Tabiena Sylu. aliqui ſponſæ tantum, ut Paludan. alii uero utriuſ-

trinſque, vt reliqui quos referemus.

Prima opinio eſt dicentium non eſſe peccatum mortale delectari cogitando de tali copula licita habita cum marito ſuo, dum viueret, aut quando coniuncta illi erit in matrimonio. Sic Ca. tom. 1. opuſc. tract. 14. dub. 2. & in Sum. ver. delectatio Pal. in 4. diſt. 9. q. 3. propoſitione. 1 Bat. Med. 1. 2. q. 74. art. 8. dub. 2. & 3. vbi ait fuiſſe opinionem Magiſtri Victoriæ. Armilla verb. delect. num. 3. Coſmus Phil. de off. Sacerd. p. 2. lib. 4. c. 18. & Gre. de Val. to. 2. diſ. 6. q. 4 pu. 4. Ratio eorum eſt, quia eodem modo iudicandum eſt de delectatione, ac de actu coniugali, ex quo delectatio ſumitur, talis namq; eſt delectatio, puta bona, vel mala, qualis eſt operatio, ex qua delectatio cõſequitur, ſed actus ille præteritus, loquendo de vidua, erat licitus, & loquendo de ſpõſo, actus futurus erit licitus: ergo de illo delectari licitum erit. Immo vero plus eſt explicite, & diſtincte approbare, quam delectari; ſed vidua licite approbare põt tales actus præteritos; Ergo, & de iis delectari. Nihilq. impedit, quod actus pręteritus, aut futurus ſit, de quo capitur delectatio, quia hmõi differentiæ præteriti, præſentis, aut futuri non variant rõnem moralem actus, quoad malitiam, aut bonitatem. Affert Caietanus exemplum iudicis, qui poſtquam functus eſt officio ſuo, voluntarie delectari põt de actu iuſtitiæ vindicatiuæ, quam exercuit occidendo perturbatores Reipublicæ, nec ſolum intus poteſt delectabiliter memorari, verum etiam poteſt hæc delectabiliter aliis enarrare. Addunt tamen tales peccare venialiter, quia caret neceſſitate, & pietate talis delectatio.

Secunda ſententia eſt eorum, qui diſtinguunt de tali cogitatione, & delectatione, poteſt namque vidua (& idẽ de ſponſa ratione actus coniugalis futuri dicendum eſt) duplicem cogitationem, & delectationem ſibi in mente formare, vnam quidem, qua gaudet & delectatur ſe fuiſſe uxorẽ talis viri, & ſe habuiſſe copulam cum illo, & ſe delectatam fuiſſe illo actu, ſine tamẽ præſenti delectatione venerea, ex tali cogitatione inſurgente, ita vt tota delectatio ſit in viduis de actu præterito, vt reuera præteritus fuit & in ſponſis de futuro, vt futurus eſt, & ſic delectatio quæcunq; etiã venerea licita eſt, nec vllo iure prohibita; *Alteram* vero comitatam prædicta delectatione venerea, qua in præſenti delectatur, cogitando de illa copula carnali præterita, aut futura, ita ut actus ille apprehendatur, ac ſi eſſet præſens, & ſic peccat mortaliter & hoc ſecluſo omni alio periculo pollutionis, aut conſenſus in actum venereum. Sic Ang. ve. cogit. nu. 2 Syl. ver delectatio q. 4. Tab. verb. cogitatio moroſa. nu. 8. verſ. 7. Nau. in Man c. 16 n. 10. verſ 7. & in ca. ſi cui. nu. 2. & 3. de pen. diſ. 1. vbi ait opinionem primam eſſe periculoſam. Ludo. Lopez p. 1. inſtruc. conſc. c. 75. Io. Bene. lib. 2. de pecc. c. 9. §. 1. n. 86 Emanuel Sa in Aphor. ver. luxuria. Io. Azor. to. 1. inſt. Mor. li. 4. c. 6. dub. 6. & 7 Ant. de Corduba lib. 1. qq q. 23. dub. 12. & 13. Ratio eorũ eſt, quia malitia deriuatur in delectationem ex ipſo opere. Ergo ſicut actus præteritus, vel futurus fuit, aut erit bonus, & licitus, ita etiam, & delectatio quæcunq. venerea de actu matrimonij præteriti, vel futuri licita apprehenſa pro eo tempore, erit bona. Secus autem, ſi quis cogitaret vxorem vt præſentem, quæ aut mortua eſt aut futura uxor, & apprehenderet actum coniugalem cũ ea, tunc. n. delectatio erit mortalis, quia apprehenditur pro eo tempore quo nondum cõtractum eſt matrimonium, aut iam præteritum eſt.

24 *Tertia ſententia eſt* dicentium omnem delectationem veneream de actu cum vxore propria mortua vel futura, etiamſi apprehendatur ut propria cum omnibus circunſtãtiis futuri, uel præteriti matrimonii in loco, & tempore debito eſſe mortalem. Sic Pet. a Soto in tract. de diſcrimine peccat. lect. 9. in fi. & Gab. Vaſquez in 1. 2. tom. 1. diſp. 114. c. 2. Quæ ſententia mihi etiam probabilior, & ſubtilior uidetur, ſi loquamur de uenerea delectatione. Pro cuius explicatione

Notandũ eſt In hoc actu coniugij de quo eſt hæc delectatio, ſicut in quocunque obiecto duo conſiderari poſſunt. *Primum eſt*, ipſa ſubſtantia actus, & de hoc primo non eſt aliqua quæſtio in præſentiarum. *Secundum eſt*, bonitas aliqua, quæ in tali actu apprehenditur, & ratio eſt delectationis, & appetitus; Hæc autem bonitas, de qua eſt difficultas, duobus modis poteſt apprehendi, primo, quatenus actus coniugij apprehenditur vt conueniens tactui, & dicitur bonitas delectabilis tactui, ſeu libidinoſa, & venerea. Secundo apprehendi poteſt in ipſo actu, bonitas honeſti, vel alterius commodi coniuncta actui, vel inde ſecuta, v. g. quatenus actus ille apprehenditur tanquam aptus ad generandam prolem, vel ad vitandam fornicationẽ, aut cauſans ſanitatem corporalem. Hac igitur diſtinctione præſuppoſita, duo docet hæc opinio, quæ mihi videntur vera.

25 *Primum eſt*, ſi actus præteriti, vel futuri matrimonij apprehendatur ſub ratione bonitatis delectabilis tactui, & ex ea quis delectatur ſiue appetitu ſolum (ſi fieri poſſit) ſiue etiam voluntate quæ cum appetitu condelectatur, erit peccatum mortale, etiamſi apprehendatur cum circumſtantiis matrimonii, eodem modo, ac ſi quis cogitaret cũ muliere non propria. Ratio eſt, quia delectatio ſimplex non accipit malitiam ex opere externo, ſed ex ſe regulari debet, an ſit contra virtutem, ſed venerea delectatio eſt notabilis exceſſus luxurię contra caſtitatem extra ſtatum matrimonii, atque adeo talis delectatio, & conſenſus in eam, prohibetur per Sextum Decalogi mandatum, *De non mœcando*, & Nonum in eo cõtentum *De non deſiderando vxorem proximi*. Ergo talis delectatio venerea de actu coniugii præteriti, vel futuri, percepta a non coniugato, quia non habet bonum matrimonij, quo ex parte ſubiecti, id eſt habentis illum delectationis actum excuſari poſſit a peccato, erit peccatum mortale. Quia vt etiam Nauar. in d. c. *ſi cui*. nu. 4. & Azorius dub. 6. vbi ſupra fatentur, omnis delectatio venerea extra legitimum matrimoniũ percepta mala eſt, & illo Sexto præcepto, vel Nono in eo cõprehenſo prohibita, & notabiliter caſtitati opponitur ſicut ſi eſſet actus fornicationis, eamque ſolummodo excuſat ſtatus præſens matrimonij, qui in caſu noſtro non reperitur. Secus autem dicendum eſt de coniugatis actu, quando delectantur de actu præterito, vel futuro præſentis, & perſeuerantis matrimonij, talis enim actus excuſatur a mortali ex ipſo bono matrimonii præſentis.

26 *Secundum eſt*, qui delectatur de actu coniugii præteriti, vel futuri, ſub alia ratione bonitatis, quam delectationis venereæ, ſcilicet ſub ratione honeſti, vel commodi tẽporalis quod fuit, aut erit in illo, hoc eſt, quatenus ordinatur ad prolis generationem, fornicationis vitationem, aut ſanitatis acquiſitionem, non peccat mortaliter; Et hoc ſenſu tantum valet Caietani ratio vb. ſupra. Ratio eſt, quia talis delectatio, neque ex ipſo opere, neque ex ſe malitiam aliquam habet contra aliquam virtutem vt conſtat. Non ex opere, quia licitum eſt ratione matrimonii futuri, vel præteriti; Non ex ſe quia non opponitur alicui virtuti, vt patet. Ergo hac ratione delectatio illa peccatum mortale non erit. Ex quibus conſtat quid probent argumenta pro vtraque opinione allata. Quamuis enim licitum eſt delectari de actu coniugali ſub motiuo bonitatis honeſti, aut commodi temporalis, non tamen ſub ratione bonitatis delectabilis, & venereę qui actus licet ſtante matrimonio licitus fuerit, atque adeo delectatio exinde concepta, bona, & licita fuerit, eo quod excuſabatur a peccato mortali propter bonum matrimonij, extra ſtatum tamen matrimonii ſub illo motiuo delectationis venereæ licitus non erit, vt diximus. Quod vero affertur de iudice, nihil contra noſtram ſententiam probat, quia ſiue iudex cogitet ſe iuſte pęnas malefactoribus intuliſſe, ſiue malefactores illos iuſtitia exigente merito illas pati, & exinde delectatur ſemp. delectatio illa ſumitur ex bono obiecto, & conſequẽter huiuſmodi delectatio eſt de re bona, de opere iuſto, & de actu licito, nec vlla lege prohibita eſt talis delectatio, cũ tamen delectatio de actu venereo extra ſtatum matrimonii lege diuina prohibita ſit, & conſequenter de obiecto malo percepta, non poteſt ſub tali motiuo delectationis libidinoſæ, & venereæ bene fieri. Eodem modo ſolui poteſt ratio pro ſecunda opinione allata, falſum namque eſt malitiam ab opere ipſo in delectationem deriuari, vt diximus, ſed ea aliunde deſumitur, vt ex dictis conſtat.

27 DECIMVM DVBIVM eſt, An peccatum mortale ſit delectari de aliquo opere mortali, ſub ea tamen conditione

tione, ſi eſſet licitum, aut niſi eſſet prohibitũ? vt v.g. ſi quis delectaretur furto, vel homicidio, dicendo, niſi eſſet peccatum, & prohibitum, ego furarer, ego occiderem inimicum ſi contraxiſſem matrimonium cum Berta, accederem ad eam?

Prima ſententia eſt Adriani in Quodlib. 10. arti. 2. lit. K. & lit. P. & lit. R. quem ſequitur Io. Azorius p. 1. inſtit. Mor. li. 4. c. 6. dub. 10. aſſerentis eſſe peccatum mortale, quando quis delectatur de re, quam optat non eſſe malum, & ſub conditione ſi non eſſet mala, ſi res illa ſit per ſe, & iure naturali mala, ſecus autem ſi eſſet mala ſolum, quia lege poſitiua prohibita. Quia cupere ne res mala ſit, quæ iure naturali, & immutabiliter mala eſt, non eſt aliud quam optare vt perperam, & turpiter agere ſit agere recte, & in effectu vt ipſa actionis turpitudo ſit rectitudo vt iniquitas ſit æquitas, & ordinis peruerſio honeſtas, optare igitur, quod iuſtũ ſit, quod naturali iure iniuſtum eſt, vt v.g. licite poſſe hominem priuata auctoritate occidere, poſſe mentiri, poſſe innocentem opprimere, poſſe iacturam alteri ſine ſufficienti cauſa inferre, poſſe fidem, & pacta non ſeruare, poſſe peierare, poſſe furari, & conſequenter velle aliquam delectationem capere de iſtis, ſub conditione, niſi mala eſſent, aut ſi licita eſſent, eſt omnino contra rectam rationem, cum recta ratio vetet, id optare, vt quod per ſe malum eſt, ſit licitum, & bonum, ſicut. n. implicat iniuſtum eſſe iuſtum, ita optare, vt liceat, ſi enim licet, iam iuſtum eſt, eo ipſo igitur, quod vellet aliquid per ſe malum ſi eſſet licitum, eſt optare contra debitum rationis ordinem, & conſequenter peccatum erit de tali actu cogitato delectari. Quia vero quæ ſolo iure poſitiuo mala, & prohibita ſunt non ſunt per ſe mala, optare quis poteſt ne mala ſint; non n. hoc eſt aliud quam optare ne lege vetetur, ac proinde non peccat, ſi his rebus delectetur, dummodo delectatio non ſit de ijs reb. quatenus lege prohibentur, quia tũc delectatio capitur ex ijs rebus vt ſunt abſolute, & ſimpliciter res bonæ, quamuis per accidens contingat, quod lege aliqua ſint prohibitæ.

Secunda opinio eſt Ca. to. 1. opuſ. tra. 14. dub. 1. & in Su. verb. delectatio. Nau. in Man. c. 16. nu. 9. verſ. Quinto. & in c. ſi cui, n. 1. de pœnit. d. 1. Armilla verb. delectatio n. 4. Bart. Med. 1. 2. q. 74. art. 8. dub. 4. Lud. Lopez p. 1. inſt. confeſ. c. 75. in prin. Coſini Phil. de offi. ſac. p. 2. li. 4. c. 18. Greg. de Valé. to. 2. diſp. 6. qu. 4. pun. 4. dicentium eſſe mortale. Ratio eorum eſt quia licet hæc voluntas mala non ſit ſcilicet vellẽ habere rem cum fœmina illa, ſi eſſet vxor mea ex eo quod deſiderium tale habet obiectum rationi conſentaneum, ratione conditionis appoſitæ, i. ſi eſſet ſua, quia tamen delectatio de huiuſmodi actu cogitato non ſpectat ad obiectum deſideratum, hoc eſt, non fertur in rem ea conditione affectam (quandoquidem conditio illa nihil ponit in re ſed vere res illa conditione illa deſtituta eſt, & proinde illicita) conſequenter delectatio illa talis eſt, qualis eſt res illa in ſe ſine conditione; Ergo cum res illa in ſe mala, & illicita ſit, delectatio etiam de re illa mala erit. Cum. n. conditio illa nihil ponat in re, delectatio illa redit ad naturam ſui generis, ita, ſcilicet vt talis ſit delectatio, qualis eſt res illa ſine conditione appoſita.

3 *Tertia ſententia* eſt Gabr. Vaſquez in 1. 2. diſp. 116. ca. 2. to. 1. qui conformiter ad ea, quæ prius de moroſa delectatione docuit, duo in hac re tradit, vnum eſt de complacẽtia ſimplici, alterum de efficaci deſiderio voluntatis.

Primo igitur, ſi complacentia ſit de actu coniugij apprehenſi ſub conditione ex motiuo libidinoſo, erit pctm̃ mortale, quia talis complacentia ſub illo motiuo extra ſtatum matrimonij notabilem oppoſitionem ex ſe habet ad caſtitatem, & ſimiliter delectari de homicidio, aut illud deſiderare ex diſplicentia perſonæ, quatenus eſt malum illi notabiliter opponitur charitati proximo debitæ, & conſequenter peccatum mortale erit.

Secundo, ſi deſiderium ſit efficax & tendat ad executionem operis, non tñ ex motiuo libidinoſo, in caſu de coniugio, ſed ex alia bonitate, vel vtilitate quæ non ſit ex ſe mortalis, non erit pctm̃ mortale, vt ſi quis deſideret opus matrimonii ſub ea conditione, ſi fiat matrimonium, vel etiam ſub ea conditione, ſi licitum eſſet extra matrimonium. Ratio eſt, quia voluntas efficax accipit malitiam ex opere exteriori quod habet pro obiecto, vnde cum proponitur ſub conditione honeſta non erit peccatum mortale. Eodẽ modo de homicidio, & furto dicendum eſt, ſi proponantur ſub conditione honeſta, puta, quatenus inimicus, & perturbator eſſet reipublicæ, aut vt exinde efficiatur ille a quo pecunia accipienda erit, liberalior in poſterum erga pauperes. Sin autem quis ita affectus eſſet erga homicidium, & occiſionem inimici, vt habeat voluntatem efficacem ipſũ occidendi, ſi licitum eſſet, & ſimul delectaretur de ipſo homicidio ex perſonæ diſplicentia, & vt malum eius eſt, atque adeo in ſua cogitatione, & delectatione ſumit vindictam de inimico, ſine dubio peccaret mortaliter, non erit tamen peccatum hoc peccatum homicidij, ſed tantũ odij.

Quia ſicut conditio hæc appoſita, ſi licitum eſſet, excuſat ipſum opus, ita etiam excuſabit delectationem, ex eo quod malitia homicidij quæ deriuari debet ab opere cogitato in delectationem, excuſatur per conditionem appoſitam; Nullo tñ modo excuſat malitiam odii, quia hæc non accipitur ab opere externo, ſed conſumatur in ipſa cõplacentia interna per ordinem ad motiuum, in tali autem affectu, & complacentia de occiſione, & uindicta inimici, vere adeſt motiuum odij: Idemq; pari rõne, & proportione dicendum eſt de deſiderio, & complacentia actus matrimonij. Quæ doctrina vtpote conformis illis omnibus quæ ſupra expoſita ſunt, a nobis comprobatur.

29 Ex quibus ẽt conſtat quid de alijs ſententijs dicendum ſit, prima namq; refellitur ex his quæ dub. 6. propoſitione 2. ſupra docuimus neque n. vt ibi diximus, deſumenda eſt ratio peccati in delectatione, ex eo quod ſit de obiecto iure naturali, aut lege poſitiua prohibito; quam etiam doctrinam cum Io. Azor. to. 1. inſtit. Mor. li. 4. c. 6. q. 1. confutanit, ſibi ipſi contrarius videtur in du. 10. eiuſdem capitis, dum ſñiam Adriani amplexus ſit. Sicut. n. delectatio de re iure naturali prohibita abſolute mala eſt, ſub conditione aũt, ſi licita eſſet, non eſt mala, ita ẽt, & de re iure poſitiuo interdicta abſolute, & pro eo tempore quo interdicta eſt, mala eſt; ſub conditione vero, ſi non eſſet prohibita, mala nõ eſt cum opus externum in vtroque caſu per conditionem appoſitam excuſetur a peccato.

Eodem modo refellitur opinio ſecunda, quia falſo nititur fundamento, ſ. malitiam operis in complacentiam, & affectum ſimplicem deriuari quinimmo ſententia in duobus errat. Primo in eo quod hanc rõnem aſſignet, quare delectatio ſit mala, & opus ſub cõditione ſit bonum, quia delectatio eſt abſoluta, opus autem ex conditione appoſita ſit licitum: Hæc n. ratio non valet, tum quia ſi conditio appoſita nihil ponit in re ipſa, non explicat, quomodo faciat vt obiectum ſit bonum, quod alias erat illicitum: tum quia nõ explicat, quomodo delectatio illa ſit mala. Secundo, quia non ſibi ſatis conſtant authores eius, ſi n. vt ipſi docent, malitia complacentiæ deriuetur ex opere externo, cõſequenter dicere debent, quod ſicut ex conditione illa appoſita, excuſatur a peccato illud opus, ita etiam, & complacentia ipſa excuſari debet quamuis ſit abſoluta, quia ſicut ex eorum opinione complacentia accipit malitiam ex opere cogitato, ſic etiam ex conditione appoſita excuſante opus excuſari deberet ipſa complacentia.

Vnde verior eſt tertia opinio, quæ ideo docet delectationem eſſe malam, quia complacentia hæc & affectus ſimplex non accipit malitiam ex opere ſed ex ſe habet oppoſitionem ad virtutem, adeo vt quamuis opus excuſetur ex conditione appoſita, non tamen excuſatur complacentia ipſa, hæc. n. ex eodem motiuo eſt, ac ſi conditio non apponeretur. Ergo eodem modo eſt contra virtutem caſtitatis, & charitatis in caſibus propoſitis adulterii, & homicidii, vt conſtat ex dictis.

30 VNDECIMVM DVBIVM eſt, an delectatio moroſa de pulchra muliere viſa, aut de viro ſit peccatum mortale? Et idẽ dubium eſt de cogitatione, & delectatione quæ inſurgit ex tactib. oſculis & amplexibus tã feminę, quã viri

De hac re aguut S. Ant. p. 2. Sum. tit. 5. c. 1. §. 6. grad. Syl. verb. Delect. q. 4. Tab. verb. cogitatio. §. 8. Ca. in 1. 2. q. 154. art. 4. & to. 1. opuſc. trac. 14. q. 3. in Su. verb. delec. verſ. quartum. Na. in Man. c. 16. n. 10. & 11. & in c. ſi cui. n. 7. & 12. du. 3. & 4. Coſm. Philiar. de off. ſacer. p. 2. lib. 4. ca. 18. Lud. Lopez.

pez.p.1.inſt.confe.c.75.Io.Bened.in lib.2.Sum.de pecc.c.9.§.1.Io.Azor.p.1 inſt.Mor.lib.4.c 6.dub.11 & 12 Bartho. Med.in 1.2 q.74.art.8.dub.5.Ema.Sà in Aphoriſ ver.luxurioſus,poſt S.Tho.2.2.q.154.art 4. In qua re quia nulla eſt inter authores difficultas,quid ſentiendum ſit iuxta doctrinam a nobis ſuperius traditam,breuiter exponam.

Primo igitur certum eſt,nullam ſenſationem naturalem eſſe ſecundum ſe peccatum,quoniam ſunt ab ipſa natura, & ideo neque viſus,neque tactus de ſe peccata ſunt,etiāſi delectatio aliqua exinde conſurgat.Dixi,*Secundum ſe*,quia aliunde peccata eſſe poſſunt,vt infra dicemus.

11 *Secundo*,quamuis viſus mulieris pulchræ,ſecundū ſe malus non ſit neque delectatio exinde conſurgens,nihilominus tamen bene & male fieri poteſt,vnde ad cognoſcendum quando peccatum ſit nec ne,& quando mortale,aut veniale,aut nullum omnino,ex motiuo videntis iudicandum erit,& oppoſitione ad virtutem,vt dictum eſt ſupra. Si.n.quiſpiam mulierem aſpiceret & exinde delectetur ad laudandum Deum in operibus ſuis, & ex pulchritudine corporis eleuetur ad pulchritudinem animæ, iuxta illud Pſalm.91. *Delectaſti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.* Sine dubio nō peccat, ſed potius meretur,Sin autem illam cauſa vanitatis, leuitatis, & curioſitatis intueretur non dirigendo aſpectum ad carnalem copulam,nec ad delectationem carnalem,& veneream,ſed motus tantum ex quadam vanitate,& curioſitate,etiamſi exinde exurgat delectatio,& motus turpis ex ſola venuſtate,& pulchritudine rei viſæ, quatenus grata eſt viſui,ſolum veniale peccatum erit delectatio illa, dummodo quis in illa ex plena aduertentia non detineatur,ſed eā repellere conatur:vbi vero ex motiuo libidinis illam aſpiceret.& exinde conſurgat delectatio venerea,procul dubio delectatio illa ex oppoſitione quam habet ad virtutem caſtitatis,mortalis eſt,non ſolum quando adeſt efficax volūtas accedendi ad eam(loquendo de illis,qui matrimonio ad inuicem non ſunt coniuncti)ſed etiamſi ſit ſolum complacentia ſimplex.& delectatio venerea, ſine relatione ad copulam.Etſi.n tactum magis quam viſum delectatio venerea conſequi ſolet,vt experientia teſtatur,frequenter tamen etiam viſum ipſum conſequitur,vt patet ex Matth.5. *qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam,iam mæchatus eſt eam in corde ſuo*, Id quod luculenter docet S. Aug. qui refertur in c.*Nec ſolo*.2 q.5.vbi ait,*Nec ſolo affectu*, & tactu,ſed aſpectu quoque appetitur & appetit concupiſcētia feminarum.Nec dicatis vos animos habere pudicos.ſi habeatis oculos impudicos,quia impudicus oculus impudici cordis eſt nuncius,& cum ſe ſibi inuicem etiam tacente lingua conſpectu mutuo corda nunciant impudica, & ſecundum concupiſcentiam carnis,alterutro delectantur ardore,etiam intactis ab immunda violatione corporibus,fugit caſtitas ipſa de moribus.Quo ſane in loco, non ſolū de voluntate efficaci perueniendi ad actum ſed etiam de ſimplici delectatione venerea,& libidinoſa ex aſpectu mulieris percepta,loquitur,cuius re plura teſtimonia ex Patrib. deſumpta,dub.5.attulimus,quæ hanc veritatē manifeſtāt.

32 *Tertio* Delectatio moroſa ex tactibus,oſculis, amplexibus habita,eodem modo peccata ſunt pro ratione motiui & intentionis,ex qua conſequitur,ſicut de viſu dictum eſt ſi enim quis ex motiuo libidinis tangeret, aut oſcularetur mulierem aut virum,delectatio conſequens peccatū mortale erit,etiamſi tactus ille de ſe impudicus non ſit,& etiā ſi tangeret perſonam;quam deſiderat, & ſperat in coniugem accipere ſed nondum accepit,neque ſponſalia cōtraxerat cum illa perſona,quia cum delectatio hæc ſub tali motiuo libidinoſo oppoſitionem cum virtute caſtitatis habet,& plerumque notabilem,inter non coniugatos, & eos qui ſponſalia nondum contraxerant,conſequenter peccatum mortale conſtituet,etiamſi exinde nullum aliud pollutionis,aut conſenſus in copulam, periculum immineat. Dixi,*neque ſponſalia contraxerant*,quia cum inter ſponſos vt ſuperiori capite expoſuimus,liciti ſint tactus, & oſcula, ſi aliqua exinde delectatio exurgat, abſque animo perueniendi ad actum,aut ſe polluendi periculo, cum.n.ſint in via ad matrimonium,excuſari cenſentur eodem fere modo,quo iam coniugati,propter bonū matrimonii inchoati.Intelligendum autem eſt hoc quoad tactus in partibus honeſtis,& pudicis,neque n.licitum eſt nondum coniunctis matrimonio, & partibus pudendis,& libidinoſis ſe tāgere,atque adeo mortalis erit delectatio,quæ conſequitur ex huiuſmodi partiū contactu.Cum enim partes iſtæ a natura ad copulam,& congreſſum maritalem,& prolis procreationem inſtitutæ ſint,contra rationem rectā ſunt amplexus,& tactus in hiſce corporis membris; & ad ſolam delectationem ſenſus capiendam, etiamſi nullum aliud periculum pollutionis & immunditiæ adeſſet.

33 *Quarto*,Delectatio conſurgens ex tactibus amplexibus & oſculis,quæ non ex motiuo venereo, & libidinoſo, in partibus honeſtis,ſed ex cauſa honeſta fiunt peccatum nō eſt,ut v.g.ſi fiat ad augendam amicitiam, beneuolentiam & amorem honeſtum,vt cum affines,conciues,& conterranei extra patriam amore patrio exoſculantur,abſque delectatione venerea,& inhoneſta, tunc enim licet ſenſualitate,ac fomite peccati originalis,uel etiam ſuggerente diabolo inſurgeret delectatio uenerea, non erit peccatum mortale,immò nec ueniale, ſi uoluntas expreſſe, uel tacite non conſentiat,præſertim, ſi contriſtetur de huiuſmodi motibus,& illis repugnet,quamuis eos non repellat, aut omnino eos repellere nequeat.Idemque dicendum eſt de illis,qui uel quæ uiſitantes eccleſias, & multitudine oppreſſi,uolentes nolentes ſe ſe tangunt, & ex illo tactu delectatio uenerea in ſenſualitate inſurgit nullum enim exinde peccatum contrahent, dummodo conſenſum non præbeant,ut recte annotauit Nauar.in c.Si cui nu.16. dub.4. de pœn. diſt. 1. id quod latius capite ſuperiori explicauimus Ex quibus omnibus manifeſtum eſſe poterit quænā delectatio moroſa peccatum ſit, ſimulque præcepti ſexti, ac noni ſenſus & intelligentia, & quibus modis cōtra hæc duo decalogi mandata communiter peccari ſolet, abunde ſatis exponitur.

Finis Libri Octaui, & Primæ Partis.

AØ1 1453661

Digitized by Google